Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 14, joi 7 aprilie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

14

O dramaturgie a marilor evenimente *(12—13)*

ÎNFĂȚIȘAREA DEMOCRAȚIEI

EGALITATEA tuturor cetățenilor, în toate împrejurările vieții sociale, apărată de constituție și de legile țării, susținută de întregul sistem de relații, economice, juridice, politice, spirituale, egalitatea reală, fără discriminări de clasă, de naționalitate ori de rasă, este adevărul fundamental, impresionant în realitatea lui istorică, al societății noastre socialiste. Veacuri de zbucium și de lupte pentru dreptate, în care neamurile exploatate ale acestor pămînturi au cunoscut graiul înfrățirii, legile înseși ale vieții, minți luminate și jertfe multe au dus la aceasta, în ceasul hotărîtor al revoluției proletare. Biruința gîndirii marxist-leniniste a însemnat triumful democrației, înfățișarea ei în viața oamenilor. În lumina ei se realizează toate valorile, se creează bunurile materiale și spirituale, se continuă tradiții, se manifestă credințe, se vorbesc și se cultivă în libertate limbile tuturor naționalităților, în spiritul ei sînt interzise manifestările de orice fel ale șovinismului și urii de rasă. În practica politică, economică și socială a partidului și statului nostru principiul egalității naționalităților este apărat cu sfințenie. Edificarea socialismului schimbă la față toate regiunile țării, într-o viziune de ansamblu și o cumpănire a economiei naționale, cu prețuirea egală a tuturor oamenilor, cu unicul scop al prosperității și fericirii lor. În aceasta se definește națiunea noastră socialistă, puterea și prestigiul ei în lume.

Se vorbește mult și în chipuri felurite despre drepturile omului. Posturi de radio născocesc eroi din oameni fără țară și fără idealuri întemeiate pe un pămînt și o societate, pe o structură socială care cere participare, dăruire, sacrificiu, bîntuie o demagogie în care drepturile omului se rezumă la un pașaport și o fugă, o defăimare și o căpătuială, cercuri foarte interesate își dau aere de misionari și umblă cu crucea dreptății capitalului să amăgească firile slabe. Văzduhul îngăduie orice, și adevăruri și minciuni, și bune și rele. Mai sfînt este pămîntul pe care-l calci, credința pe care i-o arăți, ceea ce-i dărui și ceea ce-i pretinzi, piinea și sufletul cărora le spui țară și familie, casă și loc al tău și al copiilor tăi, credință și istorie. Nici în cutremur nu se clatină aceste legi ale moralei civice. S-a văzut în această primăvară ce este frățietatea în viața unui popor, se vede acum în reașezarea țării pe temeliile ei, ce este iubirea de țară și încrederea în viitorul ei.

Statul român a arătat și arată înțelegere față de aspectele legate de întregirea familiei. Această înțelegere este firească, ea ține de legile țării și de spiritul umanitarist care-l călăuzește în raporturile cu statele lumii. Dar una este adevărul familiei, și alta specularea lui, folosirea unor principii menite să ducă la mai bune relații între țări și popoare, drept lozinci ale tendințelor centrifugale comunicate în limbaj pretențios de către pescuitori în ape tulburi.

O țară este un pămînt un popor, și un sistem de așezăminte. De prisos a mai spune ce răpundere presupune guvernarea ei, înțelegerea dialectică a raportului dintre individ și colectivitate, asigurarea condițiilor de afirmare a persoanei, cunoașterea direcțiilor pe care le implică formarea personalității, cultivarea și utilizarea acelui capital mai presus decît toate, care este spiritul și inteligența omului.

Ce sînt drepturile omului, care este spațiul libertății și cum se aplică legile în delimitarea și protejarea lui ? Ești liber să exploatezi și să umilești, ori ești liber să aplici legea împotriva exploatării și umilirii ? Ești liber să rămîi analfabet, ori ești liber să aplici legea învățămîntului obligatoriu ? Ești liber să suferi de boală, ori ești liber să ai o îngrijire medicală gratuită ? Ești liber să șomezi, ori ești obligat să muncești, ești liber să porți o diplomă fără folos în buzunar, sau ești obligat să ocupi o funcție pe măsura pregătirii tale ? Ești liber să fii slugă, ori ești liber să fii liber ? Iată esența lucrurilor, spusă în toate graiurile oamenilor care alcătuiesc societatea noastră. O altă platformă a unui dialog nu există, și, după experiența veacului nostru, n-ar fi cu putință. De pe această platformă sînt posibile, însă, relații de colaborare, de întrajutorare, de afirmare a unor norme politice și economice care să ducă la o ordine mai dreaptă în lume, și în același timp să îngăduie fiecărei țări să-și hotărască singură soarta, să-și statorniceaască legile, să-și îndrume poporul spre o năzuință proprie. Politica poate fi afirmată nobil și curat, cinstit și demn, etic și echitabil, și așa o afirmă Partidul Comunist Român, Statul nostru, președintele Nicolae Ceaușescu.

„România literară"

VIOREL MĂRGINEANU : **A venit primăvara**
(Primăvara în pictura românească este tema reproducerilor de artă din acest număr)

ȚARA

ACEASTĂ MÎNĂ DE TĂRÎNĂ vărsată pe creștetul Carpaților, ce s-a prelins blîndă și roditoare peste șesuri și bărăgane pînă la mare, împotmolită pe obcine și colini, ocolind rîuri, sărind peste ripi, alcătuind trupul puternic și domol al acestei Patrii române, din Maramureș la Tomis, din unda Dunării la clopotul Putnei, este averea și moștenirea noastră aici, darul cu ne-am ales pe pămînt, pe care trebuie să-l lucrăm și priveghem între neamuri ca pe grădina de aur în crengile căreia odihnește universul cu stelele și seninătatea lui. Cîtă roadă, cîtă rînduială și frumusețe, cîtă mireasmă, cîtă lumină și podoabă, cîtă umbră la nămiezi revarsă această grădină pentru fiii noștri, pentru sufletul nostru din neam în neam, atîrnă în mare măsură de truda noastră de zi cu zi, de pacea lăuntrică a fiecăruia dintre noi, de armonia și desăvîrșirea noastră spirituală de care se poate molipsi toată natura și rînduiala acestei grădini miraculoase în univers. Căci averea cea mai de seamă a acestei țări binecuvîntate este omul ajuns la desăvîrșire, care duce lupta cea grea de la sînul maicii sale pînă în leagănul bătrînetii, de-a se lumina lăuntric, de-a fi o Patrie el însuși, îmbălsămată cu toate virtuțile care apoi la rîndul lor vor spori avuția comună a Patriei tuturor.

Țara începe în mîna de țărînă însuflețită a trupului meu, în această grădină tainică și care este viața mădularelor mele, chemate să slujească adevărul din zori pînă în amurg și peste noapte în toate clipele, conform setei morale a sufletului meu, acest plug de foc ce mă lucrează spre desăvîrșire, această ancoră ce ține nava înfiptă în creierul muntelui pe vreme de furtună.

Cum sînt eu ca persoană aici și acum, așa este și țara mea, pentru mine, iar dacă nu mă ridic la măsura de aur a desăvîrșirilor ei, ea nu are cum se apropia cu darurile cele tainice, de viața mea ; lupta cea grea aici o am de purtat, în primul rînd cu mine însumi, pentru a fi demn de numele ce-l port, de sfințenia și bucuria și vrednicia strămoșilor mei, frați și părinți ce au sporit lumina țărînii ce i-a ocrotit cu spiritul lor însetat după dreptate și adevăr.

Se cheamă țara mea România, nume sfințit de jertfa și credincioșia, de lupta cea dreaptă și lucrul cel bun al atîtor milioane de-a lungul mileniilor, dintre care unii se cheamă Constantin Brâncoveanu cu fiii săi, a cărui lucrare și mărturisire cu prețul vieții ridică acest pămînt mai presus de stele, alții se cheamă doar trași pe roată, doar unsprezece mii, doar Mărășești sau Mioriția, Meșterul Manole sau Neagoe Basarab, Păstorul sau Luceafărul de ziuă al inimilor noastre.

A adeveri prin faptă și cuvînt măsura desăvîrșirii înaintașilor, a premergătorilor noștri care, la rîndul lor, au fost crescuți de spiritul adevărului, iată nobila misiune a fiecăruia dintre noi în această țară sfințită de suferinți și bucurii purtate cu înțelepciunea iubirii atotbiruitoare. .

Ioan Alexandru

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Acţiuni convergente pe scară internaţională. Dezvoltarea dialogului

IN AMPLA EXPUNERE din ziua de 28 martie, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a relevat dezvoltarea colaborării şi solidarităţii Partidului Comunist Român cu toate partidele comuniste şi muncitoreşti, partidele socialiste şi social-democrate, alte partide şi organizaţii democratice, progresiste, cu toate forţele antiimperialiste de pretutindeni. Evidenţiind că analiza situaţiei internaţionale a confirmat pe deplin istoricele aprecieri şi orientări ale Congresului al XI-lea, secretarul general al Partidului a subliniat : „Vom face totul pentru a contribui la realizarea unor relaţii noi pe plan internaţional, pentru ca, împreună cu toate forţele care se pronunţă pentru această politică, să contribuim la înfăptuirea năzuinţelor întregii omeniri de pace, bunăstare, independenţă şi libertate".

In acest spirit s-a desfăşurat întrevederea de marţi dimineaţa, cînd tovarăşul Nicolae Ceauşescu a primit delegaţia Partidului Socialist Democratic Italian, condusă de Pier Luigi Romita, secretar general al partidului, care la invitaţia C.C. al P.C.R. face o vizită de prietenie în ţara noastră. A avut loc un schimb de vederi cu privire la unele probleme actuale ale vieţii politice, precum şi ale luptei popoarelor pentru democraţie, securitate şi pace, pentru o nouă ordine economică mondială. Abordîndu-se probleme ale situaţiei din Europa, s-a subliniat de ambele părţi necesitatea de a se acţiona în mod susţinut în direcţia transpunerii în viaţă a înţelegerilor convenite la Helsinki. In acest sens s-a relevat importanţa unei bune pregătiri a apropiatei reuniuni de la Belgrad care să constituie un prilej de dialog fructuos şi nu de confruntări, menit să evidenţieze interesele şi punctele comune, cu respectarea dreptului fiecărui popor la o dezvoltare independentă şi suverană, fără nici un amestec din afară, să ducă la găsirea căilor şi modalităţilor de întărire a păcii, securităţii şi colaborării pe continent. S-a subliniat importanţa ca la reuniune să se ajungă la înţelegeri privind căi de îmbunătăţire în viitor a cooperării economice între ţările europene, de reducere a bugetelor militare şi a trupelor, mai buna cunoaştere şi întărire a încrederii între toate popoarele continentului.

IN CADRUL convorbirilor s-a apreciat că rezolvarea în interesul popoarelor a problemelor complexe ale vieţii internaţionale, depăşirea actualei crize economice şi promovarea unor transformări economice şi sociale înnoitoare impun înţelegerea şi conlucrarea tot mai strînsă între partidele clasei muncitoare, între toate forţele de stînga, democratice, inclusiv creştini, pe baza unor programe convenite şi cu respectarea identităţii şi autonomiei fiecărui partid. S-a relevat, de asemenea, că soluţionarea problemelor păcii, colaborării şi securităţii, înfăptuirea aspiraţiilor legitime ale oamenilor muncii, ale popoarelor implică şi acţiuni convergente pe scară internaţională, dezvoltarea în acest sens a dialogului şi prieteniei între partidele muncitoreşti, democratice, progresiste, între toate forţele iubitoare de pace, în conformitate cu căile cele mai corespunzătoare condiţiilor şi tradiţiilor politice din fiecare ţară.

Subliniind convergenţa şi apropierea de poziţii ale P.C.R. şi P.S.D.I. în principalele probleme ale vieţii internaţionale şi asupra căilor de întărire a păcii, securităţii şi cooperării în Europa, a fost exprimată de ambele părţi dorinţa de a se continua schimbul de păreri, de a se lărgi colaborarea între cele două partide pe baza respectului reciproc, ca o parte a dezvoltării în general a relaţiilor româno-italiene.

TOT în finalitatea lărgirii colaborării şi a dezvoltării dialogului cu toate forţele sociale care militează pentru transformarea şi înnoirea societăţii, pentru consolidarea păcii, se înscrie şi sosirea, marţi seara, a preşedintelui Partidului Socialist Popular din Spania, Enrique Tierno Galvani, care, la invitaţia C.C. al P.C.R., face o vizită de prietenie în ţara noastră. De asemenea, marţi seara a sosit în Capitală, la invitaţia Marii Adunări Naţionale, delegaţia Adunării Republicii Portugheze, condusă de Vasco de Gama Fernandes, preşedintele adunării.

Tur de orizont

LA MOSCOVA, în cadrul întîlnirii prieteneşti de la 5 aprilie dintre Leonid Brejnev şi Fidel Castro, s-a făcut — precum relatează agenţia TASS — un schimb de opinii privind problemele actuale ale vieţii internaţionale, ale adîncirii destinderii şi ale extinderii acesteia asupra tuturor regiunilor lumii. LA MADRID, Comitetul Executiv al Partidului Comunist din Spania a dat publicităţii o declaraţie afirmînd că guvernul spaniol este pus în situaţia „de a legaliza fără întîrziere Partidul Comunist şi celelalte partide care nu au fost încă recunoscute". LA WASHINGTON au avut loc convorbiri între preşedintele S.U.A., Jimmy Carter, şi preşedintele R.A. Egipt, Anwar Sadat, convorbiri consacrate diferitelor aspecte ale situaţiei din Orientul Apropiat.

Cronicar

Viaţa literară

Asociaţiile scriitorilor

Timişoara

● În seria şezătorilor literare dedicate eroismului oamenilor muncii care traduc în viaţă indicaţiile partidului pentru înlăturarea urmărilor cutremurului, Asociaţia Scriitorilor din Timişoara, în colaborare cu Studioul teritorial de radio, a organizat un festival de poezie patriotică la Întreprinderea mecanică din Timişoara. Şi-au dat concursul **Al. Deal, Mircea Şerbănescu** şi **Damian Ureche.**

Cluj-Napoca

● O manifestare asemănătoare s-a desfăşurat, în organizarea Asociaţiei Scriitorilor din Cluj-Napoca, la clubul M.I.U. din acest municipiu. **Bazil Gruia** a vorbit despre reflectarea evenimentelor de la 1907 în literatura timpului şi a citit din scrierile sale dedicate constructorilor noii orînduiri.

Tîrgu-Mureş

● Asociaţia Scriitorilor din Tg. Mureş a iniţiat festivaluri şi seri de poezie inspirate din lupta pentru vindecarea grabnică a urmărilor seismului, pentru obţinerea unor succese cît mai mari pe frontul economic. Astfel de manifestări s-au desfăşurat la I.M.F., Şcoala generală nr. 4 şi la liceul „Bolyai" din Tg. Mureş, la Casele de cultură din Mediaş şi Reghin, la Căminele culturale din Cornăţel, Pănet, Dumbrava, Vătava, Solovăstru, Jabeniţa, Vărgata, Simbriaş, Pogăceana, Şincai, Săcal, Ruşii Munţii, Viişoara, Sîntioana, Crăieşti, Păsăreni, Corusca, Găieşti, Bahnea, Glodeni. Au participat **Tudor Balteş, Bartis Ferenc, Dan Culcer, Serafim Duicu, Hajdu Zoltán, Gálfalvi György, Zeno Ghiţulescu, Romulus Guga, Jánosházy György, Ilyes Kinga, Katona Szabó István, Kovács György, Markó Béla, Dumitru Mureşan, Nemes László, Nagy Pál, Oltyán Laszlo, Szepreti Lilla, Tóth Istvan.**

Pe adresa Uniunii Scriitorilor

● Şi în ultima săptămînă au continuat să sosească telegrame şi scrisori de compasiune pentru pierderile umane din 4 martie 1977. Astfel de mesaje au trimis Editura „Volk und Welt" din Berlin, R.D. Germană, **Georges Hurmuziadis,** scriitor şi traducător de literatură română, din Grecia, **William Murray, Paul Engle** — Iowa, S.U.A.

Întîlniri cu cititorii

● **Dinu Săraru** şi **Emil Manu** la librăria „Mihail Sadoveanu" din Capitală, cu prilejul lansării romanului „Roata pămîntului" de **Ioana Postelnicu,** apărut în Editura Cartea Românească ; **Ion Alexeşanu, Eugen Dorcescu, Laurenţiu Cerneţ, Şerban Foarţă, Alexandra Indrieş, Andrei A. Lilin, Nicolae Ţiroi, Cornel Ungureanu, Ion Velican** la Asociaţia scriitorilor din Timişoara, cu prilejul şedinţei de cenaclul dedicată prozatoarei **Sofia Arcan.**

La Botoşani : Sesiunea de comunicări — 1907

● La Casa de cultură din Botoşani s-a desfăşurat o sesiune de comunicări cu tema : „Ţărănimea, forţă importantă a progresului social, a luptei poporului român pentru libertate socială şi naţională, pentru socialism", prilejuită de împlinirea a 70 de ani de la marea răscoală a ţăranilor.

O PROPUNERE

Primim la redacţie :

CA URMARE a consfătuirilor ce au avut loc, consacrate discutării problemelor privind reconstrucţia, sistematizarea şi modernizarea capitalei, revine mai mult ca oricînd actuală nevoia unei arte de for public, nevoia etalării osmozei existente între artele plastice şi arhitectură, integrarea lor în ceea ce putem numi un stil al epocii.

Ansamblurile edilitare sau industriale vor căpăta un plus de rigoare şi noblete prin concentrările estetice ale artelor monumentale executate potrivit cuceririlor moderne în domeniul concepţiei şi tehnicii.

În urma pierderilor materiale ce au avut loc de pe urma seismului, şi mergînd pe calea generoaselor acţiuni întreprinse de Uniunea Artiştilor Plastici, pe lîngă cele două picturi donate pentru ornarea noilor apartamente ale sinistraţilor şi pentru realizarea unor fonduri destinate contului „Solidarităţii şi omeniei", mă ofer în continuare a executa o lucrare de artă monumentală.

Mă gîndesc la o lucrare concepută din materiale ce oricum intră în structura edificiilor, astfel încît să nu se ajungă la investiţii suplimentare. Plăcile de marmură sau piatră, placajul ceramicat, cimentul sau aluminiul etc., ce pot fi prevăzute în vederea trăiniciei zidurilor exterioare, vor constitui în acelaşi timp materialele de lucru ale artistului, prin care va da expresie şi semnificaţie operei sale.

Direcţia de Arhitectură şi Sistematizare a Consiliului Popular al Municipiului Bucureşti, ajutată de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, ar putea include asemenea lucrări de artă monumentală, legăturile dintre arhitectii proiectanţi şi artiştii plastici urmînd să aibă loc la aceeaşi masă de lucru.

Nutresc convingerea, alături de colegii mei de breaslă, că nu există muncă mai nobilă şi mai frumoasă ca aceea pornită din conştiinţa dăruirii în marele efort de construcţie al ţării, una cu construcţia propriei noastre arte.

Ştefan SEVASTRE

Sesiune ştiinţifică consacrată împlinirii a 70 de ani de la marea răscoală a ţăranilor din 1907

● Sub auspiciile Academiei de ştiinţe sociale şi politice, Academiei de ştiinţe agricole şi silvice, Uniunii naţionale a cooperativelor agricole de producţie şi ale Institutului de studii istorice şi social-politice, în zilele de 31 martie — 1 aprilie a avut loc la Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România o sesiune ştiinţifică consacrată împlinirii a 70 de ani de la marea răscoală a ţăranilor din 1907, cu tema **Lupta de veacuri a ţărănimii pentru dreptate şi libertate socială, pentru progresul, unitatea naţională şi neatîrnarea patriei noastre, participarea activă, alături de clasa muncitoare, la victoria revoluţiei şi construcţiei socialiste în România.**

Sesiunea a evocat rolul ţărănimii, care, de-a lungul milenarei existenţe a poporului român, a reprezentat o importantă forţă socială a progresului şi a avut o puternică influenţă asupra desfăşurării tuturor evenimentelor cruciale din istoria patriei noastre. Lucrările sesiunii au înfăţişat principalele momente ale luptei ţărănimii pentru libertate şi dreptate socială, pentru progresul, unitatea naţională şi neatîrnarea patriei noastre, contribuţia activă a ţărănimii, alături de clasa muncitoare, la victoria revoluţiei şi construcţiei socialiste în România. A fost subliniat în mod deosebit faptul că, în momente importante ale mişcării revoluţionare din trecut ca şi în prezentul socialist, alături de ţăranii români, s-au aflat şi se află ţărani maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, înfrăţiţi în muncă şi luptă comună.

La sfîrşitul lucrărilor sesiunii, cei prezenţi au adoptat textul unei telegrame, adresată tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România.

Omagiu lui George Lesnea

● La Teatrul Naţional din Iaşi a fost sărbătorit poetul **George Lesnea,** cu prilejul împlinirii a 75 de ani.

Au luat cuvîntul **Mircea Radu Iacoban,** secretarul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi, **Constantin Ciopraga** şi **Cristian Chelar,** secretar al Comitetului judeţean de partid.

Au fost citite mesaje adresate sărbătoritului din partea tovarăşilor **Miu Dobrescu,** preşedintele Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, şi **Virgil Teodorescu,** preşedintele Uniunii Scriitorilor.

După un emoţionant răspuns al lui **George Lesnea,** care a mulţumit pentru cinstirea ce i s-a făcut, a urmat un recital din versurile sărbătoritului, susţinut de actori ai Teatrului Naţional din Iaşi.

În spiritul colaborării reciproce

● **Gabriel Dimisianu, Dan Hăulică, Ion Ianoşi** şi **Aurel Martin** au plecat la Moscova, pentru a participa la o masă rotundă organizată de redacţia revistei „Voprosi Literaturi", pe tema „Viaţă, creaţie, realism".

Semnal

■ **Vladimir Streinu — EMINESCU, ARGHEZI.** Sub îngrijirea lui George Munteanu sînt grupate, în cele două secţiuni ale volumului, majoritatea studiilor criticului consacrate vieţii şi operei celor doi mari poeţi. **(Editura Eminescu, 240 p., 13 lei, 20200 ex.).**

■ **Maior Eftimie Ulescu — SCRISORI DIN RĂZBOIUL INDEPENDENŢEI 1877—1878.** Numeroasele manifestări editoriale dedicate Centenarului Independenţei de Stat a României li se adaugă, în îngrijirea lui Andrei Brezianu — semnatarul, în acelaşi timp, al unui emoţionant studiu introductiv (*Străbunii vii*) — publicarea corespondenţei cu familia sa a unui participant, în primele rînduri, la campania din 1877-1878. **(Editura Militară, XXVIII +220 p., 8,75 lei, 8830 ex.).**

■ **Nicolae Jianu — ECHINOX.** O nouă culegere de nuvele a autorului din a cărui bibliografie selectăm romanele : **Vîrtorul** (1951), **Cumpăna apelor** (1952, 1959), **Veneam din întuneric** (1962), **Pămîntul era viu** (1960) şi **Sfîrşitul singurătăţii** (1967). **(Editura Albatros, 164 p., 6 lei, 5000 ex.).**

■ **Gheorghe Pituţ — STELELE FIXE.** Reluăm, dintre sonetele volumului, **Un singur gînd :** „Spuneam că-n loc de-a fi poet / mai bine-aş fi-nvăţat să-not, / un Sfinx e universul tot / însă dinamic şi atlet. // Ci eu mă mişc tot mai încet / şi uneori nici nu mai pot / fugi precum fugise Loth / cînd turnuri mari făceau balet // Dar nu vinasem decît vînt / precum a spus acel profet / alergătorii pe cuvînt // şi-n lungul timpului regret / c-asemeni Sfinxului, — secret, / nu sunt al unui singur gînd" **(Editura Eminescu, 124 p., 7,75 lei, 2.350 ex.).**

■ **Dan Culcer — CÎNTIND SAU TRĂIND LITERATURA.** A doua carte a criticului de la revista „Vatra" (debut 1973 — **Un loc geometric**), consacrată, de asemenea, fenomenului literar contemporan, analizează atît creaţii reprezentative ale ultimilor ani, cît şi unele aspecte teoretice, într-o încercare de definire şi delimitare a actului critic. **(Editura Dacia, 300 p., 9 lei, 2 800 ex.).**

■ **David — INTRODUCERE IN FILOSOFIE.** Prima traducere în limba română (şi, în acelaşi timp, într-o limbă modernă) a operei lui David Invincibilul, filosof armean din secolul V e.n., reprezentant de seamă al şcolii filogreceşti, este semnată de Gabriel Liiceanu, autor totodată al **Studiului introductiv** şi al aparatului critic. **(Editura Academiei, XLIV + 128 p., 6,50 lei, 4450 ex.).**

■ **Menelaos Luţemis — MEMORIA INCENDIATĂ.** Din volumul, apărut postum, de versuri tălmăcite de Lambros Zogas citîm poemul **Sfîrşitul nopţii :** „Cum să rostogolesc noaptea aceasta ?... / Un Sisif am devenit / Şi împing nopţile, / Dar ele nu se mişcă. // Zilele n-or să mai apară. / Au luat liber. Dusu-s-au. / Şi au rămas numai nopţile / Să mă păzească, / Să nu fur cumva / Vreo rază de soare. // Şi aşa m-au întemniţat în noapte, / Mi-au oferit-o ca pedeapsă, / Pentru că eu, copil fiind, / Zugrăveam porumbei / Fără să le leg picioarele." **(Editura Eminescu, 116 p., 7,25 lei, 850 ex.).**

LECTOR

NOI,
ca țară și popor, am ales drumul

ÎNTREBAT odată de cineva ce este patria, Caragiale a răspuns cam așa : Măi, patria este un lucru așa de sfînt, încît nu poți să nu te înfiori cînd rostești acest cuvînt. Poate cuvintele marelui dramaturg și scriitor nu au sunat așa, dar acestea trebuie să le fi fost tîlcul, — anume că nu poate fi rostit cu ușurință, nici luat în deșert numele de patrie. Legătura poporului întreg cu ea, cu tradițiile ei milenare, cu cuceririle ei revoluționare contemporane, mai ales după eliberarea tuturor, de orice naționalitate, prin istoricul act de la 23 August 1944, s-au dovedit înmiit chiar în zilele ce au urmat cutremurului din 4 martie, prin elanul, truda și conștiința cetățenească ce-au însuflețit pe oamenii noștri pentru a salva tot ce-i viu și de preț și a nu lăsa barat drumul ales al socialismului multilateral dezvoltat și al înaintării către comunism, prin muncă liberă, spre bunăstare generală și spre fericire individuală și obștească.

Cîntarea României, corul în mai multe graiuri naționale, n-a fost întrerupt de zgomotele infernale ale catastrofei, iar munca de refacere și continuă făurire a orînduirii noi a urmat cu și mai înfocat avînt pe tot cuprinsul patriei. Nici o clipă nu s-a gîndit cineva în acele zile că manifestările consacrate marilor aniversări ale acestui an ar putea fi date uitării ori congresele aminate sine die. Sărbătoarea Independenței României se va ține cu și mai mult fast, ca să rămînă torță vie în conștiințe, ca și evocarea răscoalelor țărănești din 1907. Cu amploare va fi sărbătorită aniversarea a 30 de ani de la înființarea Republicii. Dar putem trece sub tăcere victoriile militare române de la Mărăști și Mărășești din vara anului 1917 ? Sînt aniversări glorioase și de mare însemnătate istorică, insuflătoare de patriotism. Am putea spune că e anul marilor aniversări ale patriei, dacă anii noștri, de cînd locuim aceste plaiuri, nu ar fi toți ai patriei. Această orînduire nouă a omeniei s-a dobîndit prin biruințele poporului nostru asupra fascismului și reacțiunii.

IATĂ de ce, acum cînd veninoasa buruiană a fascismului și neofascismului răsare să năpădească viața în atîtea țări ținute sub aripa imperialismului, stăm gata să ne apărăm patria, cuceririle revoluționare ale poporului, fie și cu prețul vieții.

Legionarii lui Horia Sima au vrut să ne „salveze" țara, după execrabilul dictat de la Viena din 1940, și-au vîndut-o lui Hitler. De altfel, un fruntaș al lor, înainte, ispitindu-l să semneze un manifest împotriva unei eventuale ciuntiri a Transilvaniei, fapt pe atunci previzibil, mi-a spus refuzîndu-mă categoric : „Trebuie să plătim păcatele comise contra celui de-al 3-leq Reich. Apoi nici nu o să ne strice un secol de ocupație germană". Am văzut cum nu ne-a „stricat" începînd cu 6 septembrie 1940 : asasinate și pogromuri fioroase.

Iar asociatul întru fascism al lui Horia Sima, Ion Antonescu, zis cîinele roșu, slugă credincioasă a lui Hitler, a împins poporul român într-un cumplit război, alături de hitleriști, împotriva marelui vecin din răsărit, un război cum n-a mai cunoscut omenirea. Să nu mai vorbim cît ne-a costat. Noroc numai că în România mai erau și comuniștii, ca și alți mulți patrioți, majoritatea poporului împreună cu floarea armatei, care în momentul oportun, la 23 August 1944, au determinat întoarcerea armelor contra cotropitorilor hitleriști și au schimbat cursul istoriei, făcîndu-ne părtași la victoria din 9 mai 1945, alături de Uniunea Sovietică și de Aliați.

Lupii care au rămas s-au îmbrăcat în piei de oaie, iar cei care n-au îndrăznit să înfrunte mînia poporului, ori au rămas acolo unde erau în momentul Eliberării țării, ori au fugit și și-au anexat apoi noi trădători, reacționari și antidemocrați, dușmani ai regimului din România socialistă.

„Europa Liberă" (liberă doar să calomnieze, și să mintă și să provoace), oficină de propagandă anticomunistă, susținută și adăpostită de unele cercuri cu mijloace murdare ale spionajului și ale răspîndirii minciunii, i-a inclus și pe acești români trădători de patrie în corul acelora care-și răcesc gura defăimînd și înjurînd, nutrind speranțe deșarte și negre, gînduri războinice, nedîndu-se înapoi de la nici o infamie și profitînd de orice ocazie, fie și de cataclismele forțelor oarbe ale naturii.

Ce-i de mirare că, acum, cînd România a trecut prin dezastrul unui cutremur groaznic, „Europa Liberă", această Babă Cloanță înveninată, se face purtătoarea de cuvînt a unei cîrdășii de fasciști și fugari români, care, dragă doamne, după o lună de la data calamității, vor, nu să ne mai „salveze", căci de asta nu e „nevoie", ci măcar să ne „ajute".

NICI în primele clipe de după cataclism n-am fi acceptat un astfel de „ajutor", peste prăpastia care ne desparte de fascism. Darmite acum, cînd, fără să-și piardă cumpătul, poporul nostru, români, maghiari, germani și de alte naționalități, solidar strîns în jurul partidului comunist și al conducerii sale curajoase, a pornit prompt, ca un singur om, cu toate forțele încă în noaptea groaznică din 4 martie, la opera de redresare și înlăturare a uriașelor și tragicelor consecințe ale dezastrului. Am simțit, de a doua zi, inima frățească a țărilor socialiste și a tuturor statelor și oamenilor capabili de înțelegere și de entuziasm față de eroismul unui popor, care și-a regăsit echilibrul și firul normal al drumului său din care nimic nu-l poate abate. Ne pansăm și vindecăm rănile din mers și continuăm construirea socialismului, fără să uităm nimic din ceea ce datorăm celor încă în suferință.

Atitudinea fasciștilor și fugarilor trădători de toate nuanțele, care ni se adresează prin „Europa Liberă", nu ne onorează cîtuși de puțin, ci ne indignează profund și nu o putem considera decît o provocare caracteristică pentru această oficină a calomniei și perfidiei.

Luîndu-și precauțiunile necesare împotriva recrudescenței fasciste sau neofasciste în diferite focare ale lumii, tolerate și chiar tutelate de unele guverne, România, cu poporul ei eroic, plin de elan și înflăcărat de patriotism, își continuă uriașa muncă în omenie, pe drumul destinului ce și l-a ales — socialismul ce duce spre culmile comuniste. Cît despre fascism, aș repeta ceea ce a spus zilele acestea o personalitate de răspundere a vieții obștești : față de fascism, această molimă a omenirii, poate exista un singur fel de umanitarism, acela de a-l distruge.

Noi, ca țară și popor, am ales drumul, care știm că nu-i ușor, al progresului, umanismului socialist și al unei lumi mai bune și mai drepte, solidari cu politica internă și externă a partidului nostru comunist.

M. Beniuc

CORNELIU BABA : **Floi**

Altminteri...

Mult mi-a pus mie viața bețe în roate.
Dacă eu aș fi fost inventatorul roții, nu
mi-ar fi putut pune atîtea bețe în roate.

Mult mi-a pus mie viața bețe în roate.
Dacă în loc de degete la mîini și la picioare
aș fi avut roate, nu mi-ar fi putut pune mai
multe bețe în roate.

Mult mi-a pus mie viața bețe în roate.
Dacă fiecare gînd ce mi-a trecut prin minte
și fiecare bătaie a inimii mele ar fi fost
o roată, nu mi-ar fi putut pune atît de multe
bețe în roate,

Altminteri... o, altminteri, nici nu vă pot
spune cum ar fi arătat această lume în clipa
în care, aruncîndu-i o ultimă privire, m-aș
fi pregătit să o părăsesc.

Geo Bogza

Moștenirea noastră

AȘEZAȚI aici, în bătaia tuturor vînturilor istoriei, moșii și părinții noștri, biciuiți de urgii, n-au prea avut răgaz de întrebări și filosofare. S-au nevoit a trăi simplu și îndîrjit. Au arat pămîntul ăsta, pe care l-au udat cu sudoarea frunții și l-au iubit întrucît în el își avea izvorul vieții. Noi, viii, sîntem fixați asemeni copacilor, iar rădăcinile noastre sînt tocmai ei, strămoșii. Durăm prin ei, aici, în spațiul și timpul românesc, iar durata asta cu trecut adînc și viitor infinit o simt și o numesc patrie. Patria mea, a noastră. Cuvîntul, care e latin și își are sorgintea în *pater* — tată — l-am luat de la romani, adăugîndu-i, din fericire, nu înțelesul lor, ce considera că *ubi bene ibi patria*, ci vitejia dacilor care s-au încăpățînat să trăiască și să dureze aici, în pămîntul lor, mai aspru, poate nu atît de blînd și frumos, dar cu siguranță tot atît de vechi și nobil.

Apărîndu-și pămînturile, moșii mei au căptușit arcul Carpaților cu pieptu-rile și viețile lor, stînd zăgaz nenumăratelor șuvoaie și stihii, ca astfel, la adăpostul și jertfa lor, neamurile mai depărtate și mai norocoase ale Europei să trăiască mai liniștit. O, nici norocul, nici timpurile n-au fost îngăduitoare cu noi !... Vicisitudinilor ce ne-au frămîntat de-a lungul secolelor, le-am opus firea noastră, răbdarea și omenia noastră, și credința nestrămutată în viitor, în durată, cristalizată în mîndra și dureroasa zicală — ca un oftat, sau ca un chiot țărănesc al înaintașilor noștri : „am fost și voi fi !"

Intru realizarea zicalei am știut da lumii bărbați de seamă pentru a învinge și depăși vremurile de cumpănă ; oricît ne-a pus istoria în spate, am dus avînd spinări puternice ; știind din bun început că pentru a dura, omul trebuie să-și nutrească în egală măsură trupul și sufletul, ne-am străduit a trăi în muncă, în adevăr, în frumusețe. Nimic din cele necesare vieții moșilor noștri nu a fost și nu este urît. Casa noastră, uneltele și vasele noastre cele mai umile sînt clădite, țesute sau cioplite frumos. În covoarele caselor, în talpa leagănului nostru, în furca de tors a mamelor noastre, în fluierul sau toiagul părinților noștri sînt încrustate cu măiestrie gînduri și simțiri care vădesc poate cea mai definitorie trăsătură a spiritului românesc : gustul ales, sigur și simțul măsurii. Avem o artă populară unică în lume prin varietatea, cantitatea și, mai ales, calitatea ei. Pictura și arhitectura noastră veche sînt o cunună măreață izvorîtă firesc din aceleași surse și creată de aceleași mîini deprinse cu trudă cioplitului și asprimea plugului sau luptei. Cît despre vorbă, această subtilă abstracțiune, definitorie, pentru orice popor, moșii noștri au făurit-o cu aceeași grijă pentru limpezime și frumos. Au cizelat ei măiestru cuvintele și le-au înșirat în salbe neprețuite de cîntece, doine, povești, proverbe, una mai uluitoare ca alta.

Și mai nepieritoare. Fiindcă, în ciuda pomenitelor vicisitudini istorice, aceste nestemate nu numai că au dăinuit nestricate, dar au nutrit arta noastră cultă, prin vîrfurile sale cu nimic mai prejos decît a altora, care îndreptățește și lămurește astfel miracolul existenței noastre : sîntem un popor vechi, dar nu bătrîn. Fără conștiința că la asemenea rădăcini adînci se adaugă tinerețea noastră spirituală, nici Eminescu, nici Brâncuși, nici Enescu nu pot fi explicați și înțeleși. Și asta este moștenirea noastră. Și patria noastră, a tuturor celor ce, locuind acest pămînt, în sfîrșit eliberat, cinstim această moștenire, ne mîndrim cu ea și ne străduim ca în noua eră, începută la 23 August 1944, să o îmbogățim. Prin muncă, pricepere și talent, conduși cu înțelepciune de partidul nostru, care, pe lîngă această moștenire bogată, se călăuzește de cea mai înaintată ideologie a timpurilor.

Desigur, nu a fost și nu este întotdeauna ușor, războiul și înapoierea economică moștenită fiind greutăți în plus pe umerii noștri, la un drum și așa suficient de greu prin el însuși. Dar odată stăpîni pe soarta și viitorul nostru, am reușit să facem primii pași — mai decișI și extrem de fructuoși — pe un drum pe care noi înșine ni l-am trasat, drum ce se deschide luminos și sigur înainte. Da, ne-a fost și ne mai este uneori greu. Ne sprijinim însă unii pe alții, ne încurajăm și ne întrajutorăm adeseori în asemenea momente de cumpănă — nedrepte și nemeritate —, lipim urechea de vorba pămîntului și-i ascultăm din adînc șoapta celor ce l-au păzit și ni l-au lăsat moștenire nouă, tuturor compatrioților de orice nație ce muncim pe întinsul pămînt românesc.

Cei ce nu văd, sau se fac că nu văd eroismul poporului nostru, cei ce nu aud sau se tem de ecoul pașilor noștri care înaintează, greu dar ferm, spre viitorul nostru, n-au învățat nici una din lecțiile istoriei. Dar mai sînt acolo, în străinătate, și unii ce cred că își pot zice compatrioți. Acești dezrădăcinați s-au condamnat singuri și fără greș la uscăciune. De clevetirile lor nu ne pasă. Ei supraviețuiesc printr-o muncă înjositoare. Iar cînd vorbesc, — chipurile, în numele nostru —, ne cuprinde indignarea.

S-au dus?... Ducă-se! Ce patrie mai au ei ?...

Nicolae Crișan

ALEXANDRU CIUCURENCU : **Pansele**

Cel dintîi adevăr

PĂMÎNTUL țării este acel dat cel mai sigur pe care omul îl simte sub talpa piciorului și pe care-l admiră cînd se oprește să se mai odihnească.

Este dovada cea mai bună că trăiești, cînd te propteștI bine pe picioare și cînd te hrănești cu roadele pămîntului. Titlul de locuitor, aici, reprezintă o verificare a propriei tale capacități de a purifica și spori, cît mai repede, numărul caratelor unui ideal național : mai binele tuturor. De aceea, cine are o patrie, sigur este implicat pentru totdeauna în onoare.

M-am născut în munți, în Alpii României, cum spun în clipa de orgoliu. Ca faptă locală, mai ales, pe la noi, domnea și se mai poartă încă isprava curajoasă a munteanului care făcea alpinism. Escalada marilor pereți și a hornurilor Bucegilor constituia intrarea în legenda locală, și ceea ce nu se manifesta cu evidență rămînea, pe la noi, neobservat. În mintea copilului de atunci, această măreție monotonă a munților sterpi îmi făgăduia, la fel ca asceților în deșert, promisiuni fabuloase. Da, pe atunci, lucrul cel mai logic era inaccesibil.

Mult mai tîrziu, înnat de frămîntări proprii și îmbrîncit de vînturile crestelor, într-o zi, m-am văzut ajuns pe o mare culme, eterna dorință de cuprindere, fără sensuri verificate. Acolo, însă, totul aluneca însuflețit de o mișcare iluzorie în care se schimbă numai centrul acestei largi circumferințe. Acea zi rîvnită, ani și ani a fost cea mai uluitoare descoperire, aflam că pe măsură ce te apropii, orizontul se îndepărtează. Un singur punct de sprijin rămîne : pămîntul pe care te afli.

Cel dintîi adevăr și cel definitiv rămîne pămîntul tău, așa cum moartea este cel de pe urmă.

Mihai Tunaru

Patria și dreptul

EXISTĂ un colț de lume unde avem mai multe de făcut decît să ne naștem și să murim — citesc gîndul frumos al prietenului meu, poetul Magyari Lajos, din poezia-i apărută în „Forum", primul supliment literar al cotidianului de limbă maghiară din Sf. Gheorghe.

Există un colț de lume unde avem mai multe de făcut decît să ne naștem și să înmormîntăm. Cuvintele poetului mă copleșesc nu prin frumusețea, ci prin adevărul lor.

Iar adevărul poetului e și mai convingător aici, în Secuime, unde viața, secole de-a rîndul, nu însemna altceva decît o necontenită și aprigă luptă împotriva foamei, pentru supraviețuire. Pentru mine, acest adevăr e mai pregnant aici, în Secuime unde am trăit și eu în ultimul deceniu ca cetățean al României socialiste și ca reporter.

În decursul acestui deceniu am avut prilejul să scriu în nenumărate reportaje despre generația celor cu părul nins de ani care au dus pînă la perfecțiune artistică singura lor posibilitate de trai de odinioară : prelucrarea lemnului ; am scris despre muncitorii forestieri din Toplița și Gheorghieni, despre plutașii și țapinarii de odinioară. În ultimul deceniu însă mi s-a ivit posibilitatea să relatez și despre viața de azi a nepoților tăietorilor de lemne sau ai țăranilor secui din depresiunea Ciucului și Gheorghienilor, care se luptau aprig cu clima aspră și pămîntul acestor meleaguri. Iar locul de unde scriam aceste relatări nu mai era pășunea sau pădurea, eroul reportajelor nu mai era secuiul cu țapina ; scriam despre Uzina de tractoare din Miercurea Ciuc, fabrica de matrițe din Odorheiul Secuiesc, Fabrica de șuruburi din Tîrgu Secuiesc, platforma industrială din Sfîntu Gheorghe, eroii mei fiind de această dată ingineri, absolvenți ai institutelor de învățămînt superior din București, Iași, Cluj-Napoca, Brașov sau muncitori cu înaltă calificare însușită în liceele industriale din orașele respective.

Politica Partidului Comunist Român, prin repartizarea rațională a forțelor de producție, promovează ridicarea tuturor regiunilor patriei. Această politică pune la dispoziția oamenilor de pe meleagurile botoșănene sau gorjene, întocmai ca și celor din Harghita și Covasna, instalații și utilaje moderne, de înaltă tehnicitate, calculatoare electronice, iar în locul căsuței de lemn, străjuită de brazi — pe care poeții de odinioară o găseau romantică — condițiile de confort și civilizație ale cartierelor Simeria din Sfîntu Gheorghe, Tudor și Patinoarului din Miercurea Ciuc.

Într-o călătorie prin țară m-a impresionat profund convorbirea pe care am purtat-o la Vărșag — un cătun cocoțat în vîrful Harghitei, printre păduri de brazi — cu o bătrînă de 62 de ani, Vass Anna, căreia, înainte de Eliberare, din treisprezece copii i-au murit opt, toți în căruța cu care-i ducea la Odorhei, la spital, nici unul nerezistînd dificilului drum de mai multe ore. Și azi ? — o întrebam pe Anna néni, iar răspunsul ei a fost exprimat printr-un gest cu mîna : azi e altfel, un simplu telefon și într-un sfert de oră sosește Salvarea, ba există și medic în sat. În acest gest, semnificînd : unde e trecutul ! — am simțit concentrîndu-se o întreagă epocă istorică : acești 33 de ani de socialism fac în viața locuitorilor acestor meleaguri montane harghitene cît o întreagă istorie.

Un clasic al nostru, un mare maestru al slovei maghiare, Tamási Áron, scria, ca o concluzie a experienței unui tînăr secui, reîntors dezamăgit din America : trăim pe lumea aceasta, ca undeva să ne simțim acasă. Gîndindu-mă la această realitate l-am întrebat pe cunoscutul șef de brigadă, dulgherul Ambrus András, în micul său sat natal de pe valea Casinului, unde s-a întors ca pensionar, după ce a ridicat fabrici și blocuri la Onești, Săvinești, Suceava, Dărmănești, București, Brașov, Miercurea Ciuc : unde s-a simțit cu adevărat acasă ? Peste tot unde am lucrat în patria mea, căci peste tot am simțit că viața mea are rost — mi-a răspuns — mă simt acasă peste tot, în țara mea. România.

Cuvintele simple ale acestui simplu muncitor constructor se constituie pentru reporter într-o armonie perfectă, rimînd cu cuvintele măiestrite ale poetului : ele rezumă în chip diferit același adevăr, adevărul simplu al poporului nostru, potrivit căruia ne simțim acasă acolo unde putem făptui o muncă folositoare poporului nostru, generațiilor viitoare. La acest adevăr simplu mă gîndeam și în februarie cînd, în comuna Sulița din județul Botoșani, medici români și maghiari îmi vorbeau despre rezultatele lor în profilaxia diferitelor boli, la acest adevăr simplu cugetam și cînd, în zilele de după cutremur, am relatat despre munca plină de dăruire a ostașilor conduși de sergentul Urlă Dumitru și a echipei de dulgheri tîrgmureșeni condusă de Rád Emil pentru consolidarea blocului din Calea Victoriei 128 A, sau despre cea a brigăzii de dulgheri din Gheorghieni care lucrau în cartierul Berceni, și la acest adevăr simplu mă gîndeam acum, la început de aprilie, cînd în minele din Valea Jiului notam cuvintele cunoscuților șefi de brigadă comuniști Tökés András din Uricani și Eugen Voicu din Petrila, despre tonele de cărbuni peste plan pe care se angajau să le scoată din adîncuri împreună cu ortacii lor.

Acest adevăr simplu al oamenilor muncii români și maghiari, frățește uniți în munca de edificare socialistă a țării, al concetățenilor noștri care împart deopotrivă necazuri și bucurii este și crezul meu de scriitor. Este un crez fundamentat pe cuvintele genialului poet, ale marelui luptător pentru libertatea popoarelor, Petőfi Sándor : „Patria e doar acolo unde există și drepturi".

Patria noastră este aici, în România socialistă, unde avem dreptul la muncă, la tradițiile noastre, avem dreptul la folosirea limbii materne și avem dreptul și posibilitatea consfințite prin legi de a duce o viață liberă și demnă.

Barabás István

Puterea de viață a poporului român

DEPARTE de a constitui o înge-nunchere a omului de către firea răvășită, seismul cel mai distrugător pe care l-a cunoscut, se pare, continentul nostru în ultima sută de ani a prilejuit din nou întîlnirea conștiinței contemporane de pe toate meridianele cu manifestarea puterii de viață a poporului român, cu modul în care virtuțile sale morale, tabla sa de valori, pot să se mobilizeze, să se transforme într-o uriașă revărsare colectivă de energie, de omenie, de solidaritate națională. Toate, într-o ținută de o discreție a durerii și o demnitate a suferinței ce ne vine din adîncurile imemoriale ale istoriei, purtate în sufletele a zeci de generații. Cei ce au venit să constate nenorocirea unui popor s-au găsit în fața unei realități fără precedent : întoarcerea sensului tragediei naturii, transformarea nenorocirii într-o ocazie de a pune temelii noi pentru un viitor privit cu mai multă gravitate, cu un spor de înțelepciune, cu un plus de atenție la esențial, care — ne reamintește mereu președintele României socialiste — a fost și rămîne **Omul**. Nu omul abstract, nu omul pretext, ci omul viu, cu nevoile, bucuriile, aspirațiile și imensa lui sete de a se dărui în muncă unei opere constructive bine gîndită și cîrmuită.

În cuvinte rostite parcă spre a se săpa în ultima celulă a ființei noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu a statuat concluzia cea mai prețioasă desprinsă din experiența acestor zile și săptămîni de tensiune : „Organele de partid și de stat vor trebui să manifeste permanent o preocupare tot mai mare, o atenție sporită pentru soluționarea problemelor multiple de viață ale maselor largi populare. Trebuie să înțelegem cu toții că în activitatea organelor de partid și de stat trebuie să se manifeste, trecînd ca un fir roșu, spiritul și orientările programatice ale partidului cu privire la întărirea continuă a legăturilor cu masele largi populare, la sprijinirea în toate și întotdeauna pe masele largi populare. Fiecare comitet de partid, fiecare consiliu popular, fiecare activist trebuie să înțeleagă și mai bine că realizarea cu succes a marilor sarcini ce ne stau în față nu se poate asigura decît într-o strînsă legătură cu masele largi populare, printr-o preocupare permanentă pentru fiecare om al muncii. În aceasta constă esența politicii noastre. Acest obiectiv trebuie să stea permanent în centrul activității fiecărui organ de partid și de stat, a fiecărui activist de partid și de stat, a fiecărui comunist. Spiritul de omenie, umanismul caracteristic partidului nostru trebuie să se manifeste nu numai în adunări, nu numai în articole, nu doar la zile mari. Aceasta trebuie să fie caracteristica de zi cu zi, de ceas cu ceas, a activității concrete a organelor de partid și de stat, în toate sectoarele vieții sociale".

Este formulată, în această inscripție pe temeliile unei noi etape de avînt și încredere în viitorul societății noastre, o adevărată „chartă" a ceea ce înseamnă în socialism **drepturile omului**. Nu simplista identificare a lor cu dreptul la emigrare sau dreptul la excursii, ci **statuarea principiului că întreaga structură politică și administrativă a unui stat are menirea de a sluji interesele omului**, ale **fiecărui om** în parte. Că rînduiala societății trebuie astfel concepută, încît ea să ducă la înfăptuirea concretă a acestui postulat.

În realizarea deplină a principiului enunțat cu atîta pregnanță de cel ce stă în fruntea partidului și statului se află chezășia viitorului nostru, și fiecare acțiune întreprinsă în acest spirit este menită să sporească încrederea maselor în partid, adică să facă a țîșni din inimile noastre torentul de energie și hotărîre constructivă ce s-a vădit în săptămînile din urmă. „Am cîștigat — spunea în continuare secretarul general al Partidului — o mare experiență în aceste împrejurări grele. S-a demonstrat cu ce mare încredere privește și urmează poporul nostru partidul, politica sa. Să facem totul pentru a întări necontenit această încredere, pentru a perfecționa continuu activitatea organizatorică a tuturor organelor și organizațiilor de partid, pentru a spori rolul conducător al partidului nostru în toate domeniile de activitate, în întreaga operă de edificare a socialismului și comunismului. Să acționăm astfel încît să asigurăm o unitate de monolit a partidului și a poporului în jurul partidului. Numai strîns unită, națiunea noastră, toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, reprezintă forța capabilă să asigure triumful comunismului, să asigure sporirea contribuției României în înfăptuirea politicii de pace și colaborare internațională".

NU încape îndoială, ce s-a petrecut în România socialistă de-a lungul a peste trei săptămîni este cu mult mai mult decît simpla demonstrație a forței morale și materiale a unui popor de a depăși încercări privite de foarte mulți ca **fatale**, traumatizante psihic și catastrofale economic. Ceea ce s-a petrecut aici a fost afirmarea, cu valoare și semnificație internațională, a virtuților unei întregi orînduiri sociale, și mai ales a rezultatelor obținute de poporul nostru în perfecționarea acestei orînduiri pe măsura deprinderilor lui morale milenare, a aspirațiilor și idealurilor lui eterne la libertatea individuală și independența națională, la asigurarea demnității și siguranței omului, a drepturilor lui de a-și dezvolta plenar personalitatea și a se exprima deplin în coordonatele unor valori general acceptate. Forța cu care, din nou, o națiune întreagă s-a strîns în jurul omului ce-i exprimă atît de plenar gîndurile și aspirațiile, care-i știe durerile și-i voiește sporite bucuriile, a impresionat iarăși pe toți martorii direcți și mai îndepărtați ai lucrurilor noastre.

Această nouă dovadă a resurselor noastre inepuizabile de energie morală și a încrederii noastre în Partidul Comunist Român a avut darul să-i irite pe unii.

Izbucnirile lor răuvoitoare și neputincioase nu sînt însă altceva decît o nouă dovadă că noi toți care trăim și muncim aici, în România socialistă, am traversat cu bine un ceas de mare cumpănă, făcînd din primejdie și încercare treaptă de înălțare în conștiința lumii.

Iar celor ce se întreabă de ne vom ridica — și în cît timp — dintre ruine, le vom răspunde cu cuvintele unui mare voievod român de odinioară, Petru Rareș : „Da, vom fi iarăși ce am fost, și mai mult decît atît !"

Dan Zamfirescu

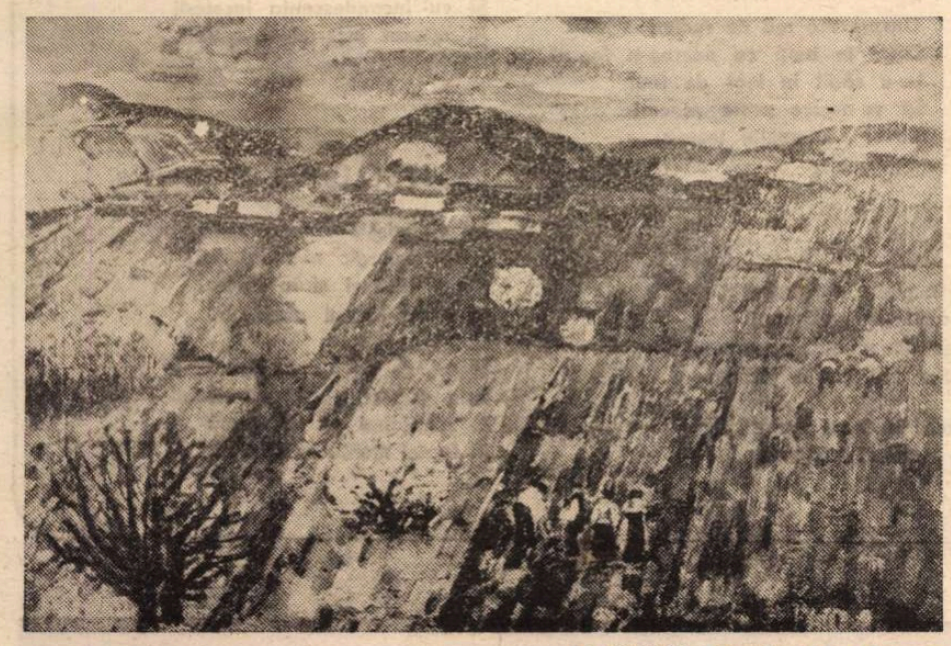

D. GHIAȚĂ : **Primăvară pe ogoare**

Ascultînd anume glasuri

Chiar și-n creturile grinzii
Mai suspină fagii, pinii,
Amintindu-și de pădure,
Fripți de dorul rădăcinii.

Fripți de dorul rădăcinii !

Viscul — că e visc ! — și totuși
Cinstea frunzei nu și-o spurcă,
Nu-și îmbăloșe gorunii
Cîți l-au tot răbdat în circă.

Numai unii,
Numai unii...

Portret cu armură

Ce mai armură zglobie avea,
Cu toată duzina de zodii pe ea,
Lăncierul de plută !

Și calul, o, ce mai cal ! Argint viu, pui
de fulger, ai zice, sacea !
Cetluit sub șapte lăcate-n coburii
țintați cu gablonțuri la șa,
Un curcubeu de stindarde.
Stindardul și zodia, stindardul și zodia...

Tras prin inel, mîna-n șold, privirea
furiș-rotitoare,
Giruetă călare,
Lăncierul de plută...

Fără nume. Și-l pierdu pe vreun drum,
La galop, la galop spre oriunde,
pe scurtături prin oricum,
Prim ecou tuturor
Crucișelor surle.

Fără chip. Tot ce știu e că-și scapără
— zi, noapte — din tabără-n tabără.
Armura modelată de-a dreptul pe
zveltu-i trup gol
Din cel mai festiv staniol.

Fără piine și sare. Doar, ici-colo,
sleiala
Blidului, dulce amară.

...Și iar la galop, mîna-n șold,
lancea-n vînt,
Peste poduri de cilți, peste ape ne ape,
Printre zări, printre țări, fără țară...

Lucian Dumitrescu

Patria

Aici, s-auzi în fiecare primăvară
cum cîntă cucul.
De-aici, în fiecare dimineață
în zori
drumul conduce înspre culmi.
De-aici,
omul ce-n timp și-n spațiu își
aruncă ochii
departe vede.
E-atît de bine să cunoști
și să iubești
largile spații ale acestui pămînt.
Acesta-i locul
spre care dorul
de pretutindenea te cheamă.
E locul unde
inima bate
cu ritmul tihnei.
Este materia aceea
ce ni s-a dat
pentru ca artă să devină.
E arta cărei îi dăm
toată puterea noastră, gîndul
și care sens ne dăruiește existenței.
Acesta-i locul de unde vedem
cel mai adînc, mai limpede,
imensitatea cerului de stele.

Lendvay Eva

În românește de
Constantin OLARIU

Înalță-te în slavă!

Atîția oameni frați de cruce-mi sînt,
și nu clădesc nici pe nisip și nici pe
vînt,
ci doar pe bucuria ce ne leagă
sub raza soarelui, e viață-ntreagă.
Avem aceeași țară, la bine și la rău —
pîinea ne-o dăruie pămîntul său,
și lupțele, izvorul turmei sale
și lutul bun ni-l dă din deal și vale
să facem cărămidă pentru casă,
din stratul ei alegem buchetul de
mireasă.
Ne bucurăm cu frații și ne-nțelegem
bine.
Atîta timp nu ne-am văzut cum se
cuvine !

Soarele-acum lumină-i din lumină
și înțelepții în zadar se-nchină
și caută o piatră din vechime
a cărei minune n-a cunoscut-o nime.
Parcă era pe-o pernă de catifea, ca-n
poală,
și-acum caseta de ivoriu-i goală
și ultima fărîmă s-a stins de mult,
cu dușii,
s-au spulberat și urmele cenușii.
Cu firul crud de-a-pururea vecini,
noi am plivit cîmpia de spini și
rădăcini.
Trecutu-i dus cu lumea lui bolnavă —
Tu, chip al vremii noastre, înalță-te
în slavă !
Nu-i om să mai subjuge pe altul
nici decît,
s-a destrămat și teamă și urît,
și-avem în libertate uneltele stăpîne
pe visurile noastre și pe grîne.

Puțini au fost aceia ce n-au găsit
cu cale
să fie regi și mărețiii regale,
iar fața lor în multe-nțelesuri și
privințe-i
o pavăză prin timpuri și-o stemă-a
suferinței.
Ei au luptat ca-n veci să nu mai fie
zgîrcenie, sclavie, lăcomie,
și-au curățit pămîntul de umilinți și ură
și fiecărui parte de lume i-o dădură,
și-au dat o armonie a omului și-o artă,
nici felurite graiuri să nu ne mai
despartă.
Încă din sînul mamei cuvîntul agrăiește.
Să crească-al tău cînd altul se stinge,-i
omenește ?

Prezent măreț, te-apleacă și ne cheamă,
de ce-i dușman tu știi că nu ni-i teamă
chiar dacă-n noi se-ascunde tremurînd.
Ce știm noi azi, el n-a știut nicicînd !
În noi e omul muncii, puternic,
de renume,
și numai el e-n stare să schimbe-n-
treaga lume.
El s-a desprins din munte, ca-n basme,
alte dăți,
în pulberi de nevoi și nedreptăți,
de perfidii și de puteri ascunse
și soartei lui de vrăjmași ii răspunse.
Și-acum să se audă în ziua lui înaltă
clocane cum răsună laolaltă
El nu clădește umbre chemat de cei
ce mor,
ci viața fericită, a lui și-a tuturor.

Franz Liebhard

În românește de
Ion HOREA

Ion Dodu Bălan

O lacrimă cît ţara

Aş vrea să pling,
din ochii-mi plinşi,
o lacrimă cit ţara,
să pling durerile
şi para
ce arde bezmetic
amara
speranţă,
închisă ermetic
sub munţi de ruine.
Dar plinsul
nu e pentru noi,
o ştim prea bine,
cei ce luptăm
intr-un şuvoi.
Uniţi,
ca la Rovine,
Indureraţi,
cu ochii stinşi
Şi inecaţi in lacrimi,
Noi, plinşii,
fi-vom neinvinşi
c-aşa am fost
din datini.

Globul pămîntesc

Pe panta muntelui de praf,
durere
şi ruină,
ivit, intr-o clipă sinistră,
peste cărţile cu poveşti
atit de dragi copiilor,
cobora agale,
ca o căruţă moţească pe Munţii Apuseni,
un mic glob terestru
pe care un elev ce-şi făcea lecţia la geografie
l-a scăpat din mîini, pentru totdeauna,
şi s-a dus la culcare...

Era o seară calmă

Lui Emil Iordăchescu

O seară tirzie de martie,
cu cerul senin, ţintat cu stele,
cu o lună imensă, speriată şi însingerată,
ca ochiul unui animal rănit,
chinuit de spaima morţii.
Era o seară tirzie de martie...
Toate curgeau liniştit inainte,
neobişnuit de obişnuit.
Timpul, tirind după el speranţe şi vise,
Apele murdare ale Dimboviţei,
Mame ducind de mină copii,
Troleibuzele şi maşinile,
Oamenii obosiţi de muncă şi istoviţi de cale
curgeau pe apele timpului
inainte
cu o floare de suris in colţul gurii
şi se-ndreptau spre casele lor
in care şi-au zidit iluziile
ca pe o Ana lui Manole in zidurile de la Argeş.
Era o seară calmă şi sfioasă,
cind, deodată,
un monstru sinistru, animal nevăzut
alergind cu copite de foc pe fundul pămintului,
ţişneşte
cu un muget de fiară enormă
pe străzile oraşului,
in casele oamenilor,
huind,
auind,
zornăind,
huruind
peste leagăne de copii,
zgilţiind pereţii
cu o furie dementă,
tropăind, cu copite de uriaş pachiderm,
peste liniştea sufletelor,
viscolind
cu praf de cenuşă,
năruind
valori
prăbuşind
idealuri
năruind,
înghiţind,
năruind...

Despărţire

Lui Toma Caragiu

Trenul marilor plecări
cu staţia terminus
dincolo de zări,
la ţărmul veşniciei,
Sosea,
pe-o intunecime de zmoală,
cu scrişnet de roţi,
gifiind, infernal,
in gara răvăşită a timpului,
ca o apă fierbinte intr-o gigantică oală.
Innebunită de spaimă,
lumea a dat buzna să-l prindă.
Şi noi orbecăiam spre el,
ţinind in mină bastonul alb, iluzoriu,
al speranţei.
Nimeni nu ne vedea
Şi intunericul ne călca in picioare
cu laba lui aspră şi mare.

In gara timpului era numai noapte
şi voci misterioase
ne strigau in şoapte :
— Unde vă duceţi, unde plecaţi ?
Mai staţi, mai staţi !
Tu plecai mai departe,
chiar foarte departe,
Eu plecam mai aproape,
pe margini de groape.
Tu plecai in moarte,
eu plecam in durere,
obosit,
sleit de putere.
Tu te duceai ca o umbră,
ca o părere,
văduvit de vrere.
Eu mă tiram spre culcuşul nădejdii
ca o căprioară rănită,
viclean hăituită,
şi fluturam, in urma ta
şi-a trenului care pleca,
un suflet alb
şi plins,
ca o batistă,
in noaptea neagră,
ultimă,
şi tristă.
De dincolo parc-auzeam
un ris sarcastic
printr-un geam,
un ris
curgind intr-o cascadă.
pe clipa care sta să cadă.

Vasile Smărăndescu

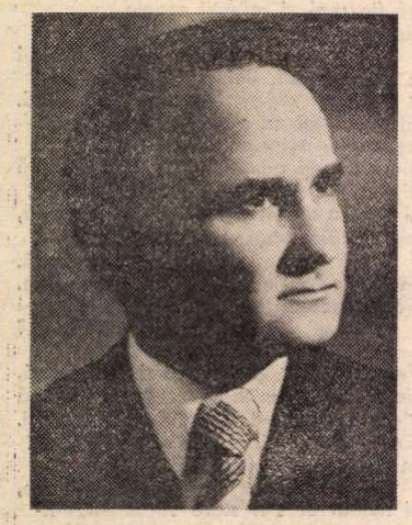

Îndemn

Dezleagă-ţi gindul ferecat sub ginduri
Şi-adapă-l la izvoare cu scinteie
Lacteic răsădit in curcubeie
Să urce iar spre dimineţi de pirguri.

Şi-n clarul policrom de la zenit
Să-nvie torţe-n bolţi de infinit.

În primăvara aceea...

Unsprezece mii de astre
Din cerul fiinţei noastre
Vestind jarul din milenii
Cu dor sacru de moşie
Au brăzdat adinc, pe glie,
Scrişnet lung in grinda vremii.

Ei veneau bogaţi in glorii
Din inelul viu al horii
Şi-aduceau de la temeiuri
Limbă, ţară, obiceiuri.

Şi-n cel an de socotinţă
N-au cerut recunoştinţă
Nici blazoane pe veşminte
Ci să are-n dijmărişte
O prăjină de mirişte
Din pămintul lor de ginte.

Unsprezece mii de ramuri
Cresc in bolţi ca mierea-n faguri
Le-a sădit in leat de faur
Să se-nspice peste veacuri
Intr-al neamului tezaur.

Înflorire

Ţi se-ncrustase gindul in pietre de-ntrebare...
Ca virgula de rouă, abia de prelingeai
Să pomosteşti mocnirea din cuiburi de uitare
Spre-ntinse sboruri albe scăldate-n jărăgai.

Şi-acum, topind tăcerea in iazul limpezimii
Prundeşti in eventaie narcisele luminii.

Erupţie

O vreme ca un fir de intrebare
Firav abia pluteai spre-nseninare.
Să-l deslipeşti de la fereastra vieţii
Sau să-l hrăneşti in prispa dimineţii ?

Dar iată a inmugurit lumina
Din apa vie, desnoptind tulpina
Şi cu incandescenţa însetării
Ai retezat incertul aşteptării.

Stindard

Te oglindeşte-n roua vieţii
Sub demiurgic nimb şi vezi
Dacă păstrezi şi in amiezi
Proaspăt izvorul dimineţii

Şi udă-ţi gindul să ţişnească
Spre grinda vremii cu scintei
Şi scăpărind să virfuiască
Al faptei munte os de stei.

Contribuția lui I.L. Caragiale

STABILIT de doi ani în Germania, la Berlin, cu familia sa și hotărît să se țină departe de orice manifestare publică din țară, Caragiale derogă de la linia de conduită a abținerii totale, cu epocalul său pamflet, **1907, din primăvară pînă în toamnă,** a cărui primă parte apare în ziarul vienez „Die Zeit" (Timpul), în versiunea Mitei Kremnitz, sub semnătura „un patriot român". Pentru că Mihail Dragomirescu îi publică textul original în revista „Convorbiri", primește în același an, sub aceeași condiție a anonimatului, o serie de fabule și de satire, care primesc iscălitura redacțională „un mare anonim", cu precizarea că au fost scrise de cel mai mare scriitor român în viață. Aluzia era transparentă și secretul devenea, vorba francezului, acela al lui Polichinelle. De altfel, în ziarul „Opinia" de la Iași, doctorul Blumenfeld divulgă numele autorului și își atrage replica lui Caragiale în mai multe scrisori, apoi prin fabula **Talmud...** și prin **Modern,** monolog burlesc anonim, difuzat în foi volante. Prima fabulă cu titlul **Duel...** apare în „Convorbiri" la 1 iulie 1907, ca o scurtă replică, de 8 versuri, la **Plugul și tunul** de George Ranetti. Morala fabulei este excelentă : „Doamne ferește / Pe mojicul prost de boier nebun", dar în textul ei, „naivul plug", adică țăranul, provoacă, „la un duel de moarte", tunul, adică pe boier, iar cînd acesta îi răcnește cavalerește : „Mișelule-n genunche !", și-l scuipă-n frunte, plugul e silit să ceară „mult umilite scuze".

Parabola ni se pare discutabilă, însă atitudinea lui Caragiale este categorică, alături de țărani, ca și în suszisul pamflet și în toate versurile ce urmează.

Mai reușită ni se pare **Temelia,** fabulă în 17 versuri iambice, de 17 și 18 silabe. E vorba de o construcție măreață, de „un grandioz **(sic)** castel", care se înalță „spre nori", crescînd mereu, pînă la „frontonul splendid, alegorie triumfală" spre a desăvîrși opera.

Înainte însă de a se înălța „blocul ultim", stînca, „din afund, din măruntaie", răcnește : „...Nu mai pot ! / Proptele iute' merg de ripă ! mă surp cu fala-vă cu tot !"

Morala are acest categoric conținut : „Ades, visînd prea vesel, ai deșteptarea tristă... / Să nu te rezemi, Doamne, decît pe ce rezistă". Statului național român îi lipsea temelia solidă, rezistentă : voința populară.

Cuvîntul era istoric : îl rostise în zorii secolului trecut François Arnauld, poet, profesor universitar, om politic, iar la urmă secretar-perpetuu al Academiei franceze, ca președinte al Tribunalului, către primul-consul Bonaparte : „On ne s'appuie que sur ce qui résiste".

Într-o versiune mai categorică, în loc de „Doamne", cuvînt ce se adresa domnitorului, Caragiale scrisese „Sire", ca un sever avertisment adresat Coroanei.

Temelia, fabulă, apare în „Convorbiri", 15 iulie — 1 septembrie 1907, așadar chiar în numărul imediat următor acelui în care apăruse fabula **Duel...**

Într-o scrisoare expediată odată cu fabula, Caragiale o dădea cu umor ca „încă o modestă încercare senilă de gen liric". Totuși, adăuga : „Dacă ți s-ar părea **prea tare,** n-o publica, mai ales (e cazul să zicem de-a-ndoasele) că-i anonimă". Cu acea unică modificare, fabula apare totuși, spre cinstea lui Dragomirescu, nu de mult confirmat la catedră, care și-a luat cu curaj toată răspunderea.

În același număr, se mai publică, sub aceeași semnătură, **Bietul Ion,** fabulă. Într-o versiune de fapt-divers, dar în formă populară, după ce a răbdat cît a putut, Ion „a scos un par din gard, și... feri", a dat în toate părțile, „De-or hi mojici (!), de-or hi boieri", băgînd pe toți în spaimă, pînă ce „l-a-ntins zapciul jos / L-a legănat foarte frumos / Și-l adormi întors pe dos..." Sub acest eufemism se ascunde sălbatica represiune. Morala ?

„De necazul satului
Rupse furca patului".

LA 1 octombrie 1907 „Convorbiri" publică **Mic și mare,** în 14 versuri de 15 și 16 silabe, în care „Trece un prăpăd pe lume... Dinspre larg de ocean..." E o viziune apocaliptică, în care se îndoaie „pinii seculari", vietățile apelor și „jivinii merg la fund", în care „Geme farul", în timp ce grăuntele de nisip e singur nepăsător, pentru că lui, cum însuși spune, „oriunde, singur cerul mi-e stăpîn". Era condiția țăranului român, peste care au trecut atîtea stihii ale istoriei, fără să-l doboare.

Urmează în „Convorbiri", de la 1 octombrie, **Mingiiere,** fabulă de 4 versuri, cu Morala :

„Spre mîngiiere-adeseori
Ne trebuiesc...instigatori".

În text, se repetă apologul din **1907,** cu baba chioară care dă „hiertura-n foc", așezînd „tingirea cu păsat / Pe-o pirostrie șchioapă" și scuipă, blestemă, se-nchină, dînd vina pe... „Necuratu".

Guvernanții din 1907, într-adevăr, aruncau vina pe instigatori imaginari, fie mari intelectuali ca N. Iorga, Spiru Haret, Mihail Sadoveanu, fie pe studenți sau pe socialiști, scuturîndu-se astfel de orice răspundere istorică și justificîndu-și represiunea sîngeroasă.

Apărînd la 1 ianuarie cu noul titlu, „Convorbiri critice", aceeași revistă se deschide cu facsimilul fabulei autografe, semnată **Caragiale,** cu titlul **Boul și vițelul.** Începutul reia faimosul text al lui Grigore Alexandrescu, dar textul este o convorbire între unchi, mare cititor de ziare, cu toată condiția sa pe scara zoologică, și ageamiul nepot, care-l întreabă de soluția problemei (evident, a celei țărănești, după răscoalele din primăvara anului trecut). Ca un oracol, savantul rumegător îl asigură :

„O să avem islazuri, dacă ni le-or da..."

Ziarul „Opinia" încheie pace cu Caragiale, publicînd, fără semnătură, poezia **Semnul.** O redăm, ca mai puțin cunoscută, integral :

„Din toate cîte sunt pe lume, / Nu-i una fără semn anume : / După miros cunoști o floare ; / Cunoști un fruct după savoare ; / Un geniu după o gîndire, / Și steaua după o sclipire ; / Pe-un om de duh, pe cum privește / Și pe neghiob pe cît vorbește ; / Cunoști o pasăre pe glas ; / Copoiul de vînat pe nas ; / Un ciine ori un om turbat / Pe bale și lătrat ; / Cunoști o fiară / După gheară ; / După un fluier pe mierloi ; / După mai multe... pe ciocoi". . .

Este poate cea mai „poetică" dintre satirele inspirate de răscoalele țărănești și cea mai „modernă" prin sugestia finalului, care nu divulgă semnul unic, sub cuvînt că „ciocoiul", adică exploatatorul, beneficiază de o multitudine de semnalmente, materiale și morale. Poezia cere astfel colaborarea cititorului cu darul observației.

Rămasă în corespondența lui Mihail Dragomirescu, o altă satiră, **Constatare,** a fost publicată întîia oară la noi în „Revista Fundațiilor" de la 1 iulie 1946 și apoi reprodusă în **Opere,** 3, 1962, Editura pentru literatură. O reproducem **in-extenso :**

„În țara românească sunt, / Cu mici, cu mijlocii, cu mari, / Trei tagme de proprietari : / Proprietarii de **pămînt,** / Al doilea, cei de **idei** ; / Al treilea, cei de... **femei.** / Și dar, proprietatea mare, / Periclitată uneori, / În tagma cea din urmă are / (Și, natural, și-i întreține / Destul de bine) / Pe cei dintîi, cei mai frumoși / Și mai geloși / Apărători.
1907, dec".

Caragiale îi cerea lui Dragomirescu să-i dea satirei cea mai largă difuzare, prin „gazetă zilnică, foi volante, ori în maniera antică, din mînă-n mînă". Considera acea publicare ca „o apărare a tagmei noastre contra atacului intempestiv ce i-a adus domnul proprietar mare (Nouă zestre !) din tagma a treia".

Mihail Dragomirescu s-a scuzat, considerînd poezia o aluzie directă la C.C. Arion, cu care era prieten.

Este ultimul atac al lui Caragiale la proprietatea mare și autosituarea sa în tagma „proprietarilor de idei".

De ce a ținut însă atîta la anonimat ? Răspunde cu modestie la această întrebare într-o scrisoare către același Dragomirescu : „...dacă uneori un nume mare poate salva o minciună, ba și mai mult, un nume mic desigur compromite un adevăr".

Caragiale... un nume mic ?!

Șerban Cioculescu

Poezia naturii

● CITESC o carte de aventuri în Deltă*) și pe măsură ce-i întorc filele, am senzația că autorul e chiar copilul care povestește, acel copil ce trăiește în fiecare dintre noi și despre care Brâncuși avea credința că dacă ar dispare, omul ar fi mort. În tot ceea ce facem există un copil, el fiind candoarea și sensibilitatea, el fiind ciipa veșnică : doi ochi larg deschiși mereu spre lume. Băiatul de care vorbesc trage, dintr-o mișcare a mîinii, perdeaua de stuf așa cum ți-ai da la o parte părul căzut pe frunte și privește prin cel mai pur ochean viața Deltei, ca apoi s-o povestească în detalii, cu uimire și umor, unchiului său Nestor, scriitorul, cel care ne-o va descrie apoi, nouă, prin cartea tipărită. Cartea este, deci, a lui Niculae Crișan, autorul romanelor **Caietele cunoscuților mei** și **Noaptea așteptărilor,** dar și al unor sculpturi (între care portretul în bronz al lui Nicolae Labiș), o carte apărută în Editura Albatros și pe care, într-un cuvînt, aș putea-o numi un jurnal sui generis al unei excursii în Deltă. Eroul, un copil care primește cu o mare bucurie vizita unchiului său, ne ia, totodată, și pe noi cu el, la o zi de pescuit, de la primele pregătiri, de cînd mijesc zorile, pînă la apusul soarelui, oferindu-ne o tulburătoare imagine a acestui paradis al naturii.

De fapt, întîlnirea „unchiului Nestor" cu nepotul său, Radu, este întîlnirea scriitorului cu ora matinală a vieții, într-un admirabil cadru de confruntare cu el însuși și cu universul dinafara sa. Pe copil totul îl izbește, el pășește într-o lume ciudată, pe care o îmblînzește însă repede cu propria sa imaginație, așa încît, nu peste multă vreme, îi poate povesti unchiului său cîteva întîmplări cu valență de fabulă, precum acea apariție a berzei infirme ce sare într-un picior lungindu-și pliscul spre bălțoacă și care e ucisă de celelalte berze sănătoase, lovind-o cu ciocurile în cap pînă la căderea totală. Scopul ? Șchioapă cum era, speria, țopăind, broastele de pe mal. Și mai sînt aici alte și alte numeroase întîmplări, cu păsări ce tresar mereu zbătîndu-și aripile de toate culorile, alunecînd pe apă sau săgetînd văzduhul, luptîndu-se să reușiștige în înălțime. Întîmplări pe cît de obișnuite pe atît de surprinzătoare cum este acea întîmplare a țiparilor care se nasc în altă parte a pămîntului și vin, deodată, spre noi, pe apă și pe uscat, pe apă ca peștii, pe uscat ca șerpii, lungindu-se de la cîțiva centimetri la cîțiva metri și lățindu-se de cîte ori au nevoie să se lăfăie prin ierburile moi — și Radu se înfioară, dar găsește întotdeauna puterea să-și ducă povestea pînă la capăt. Vom afla apoi despre egreta care-și trage cu trudă aripa ruptă — și care e o durere — sau despre șoimul care zvîcnește spre luceafărul de ziuă ca o săgeată — și care e o încurajare.

Observația făcută de fiecare dată, în culorile aprinse ale apei, asupra păsărilor, păsări bătute de soare, păsări înzăpezite, păsări care pleacă, păsări care vin pescuindu-și cu încordare hrana, păsările Deltei, toată această desfășurare cînd plină de liniște, cînd plină de încordare, compune imaginea plină de farmec a unei naturi insolite, recreată cu ochii copilului-descoperitor.

Vasile Băran

*) Editura Albatros.

Florin Mihai Petrescu

ÎN A TREIA zi după împlinirea a 47 de ani, firul vieții poetului Florin Mihai Petrescu a fost întrerupt de către Lichesis, cea de a treia zeiță dintre surorile Moerae. Acest romantic pur, un hidalgo al luminii vibrate albastru, scrutînd ironic „actul marii indiferențe", a intrat în energia umbrelor Iașului cu cel mai cald surîs distins.

Afectuos, delicat, sobru în suavitate, parcă mereu așezat la un pupitru imaginar, cu un suflet muzical ce respingea turnirurile larmei, — omul și poetul erau o armonie „în mișcare". Între astral și teluric, își investiga însăși condiția existenței sale : „Deci, făurit din foc ceresc și-argilă, / Echilibrînd contrastele mă port / Și blînd cu mine, dar și fără milă / Liberă avînd intrarea-n orice port." Spațiul sideral era spațiul său poetic, departe de reveria terestră. Chiar erosul își are aici fragilă întemeiere, în încărcături de fulgere philippidiene iradiind mitologii cu zeități scoase la suprafață de propriile lor lave interioare. Visul, mirajul, exuberanța, zborul, grandiosul, ereziile cosmice, maliția și paradoxul suferă rigorile unei geometrii, vocea lirică „nudînd emisfere". Dinamica verbului e percutantă, șocantă, părăsind brusc confesiile sentimentaliste. Pe toate coardele, ecoul unei civilizații supertehnicizate se înalță din sine cu armele împăcării : „Înconjurat-am cercul ideal nu cu scaieții / Și fiecare colț e îndulcit concav / Polarizări de genii e aerul moldav / Singurătății sfetnic, glas mereu calm — tristeții // Și roua mîntuirii, amurgul plin de har / Uitarea grea, urîtul netrebnic — stelele / Din mine să păstrați atîta doar : / Am electrificat toate stelele". **(Rezumat,** din **Taina oracolelor,** 1976).

Dacă poetul se visa printre acei „condensatori de spirit la antene", pentru noi rămîne un serafic crin nocturn, fascinat de constelații în ordinea nouă, reverberînd pacea pură și alchimizînd esențele tari ale poeziei adevărate.

Horia Zilieru

● Florin Mihai Petrescu s-a născut în Iași, la 31 martie 1930. A debutat în revista „Iașul nou" în anul 1956. A publicat volumele de versuri : **Chemarea primăverii** (1959), **Stele roșii** (1960), **Perspective** (1963), **Concert minus unu** (1968), **Între pămînt și stele** (1970), **Vis și simetrie** (1973), **La timpul unu** (1974) și **Taina oracolelor** (1976).

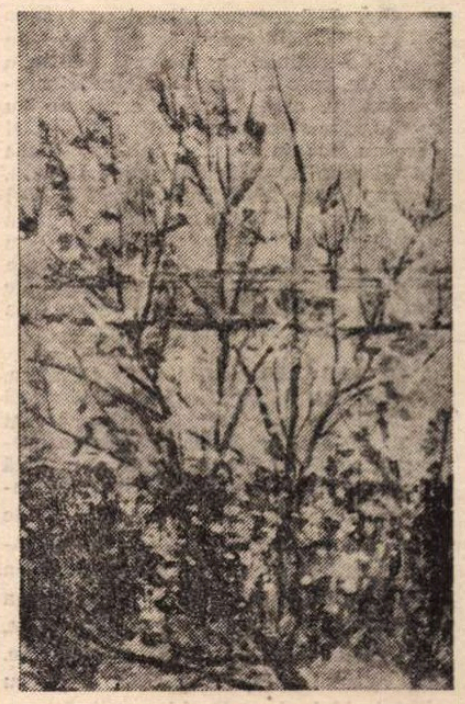

ION SIMA : **Primăvara**

Condiția intelectuală a literaturii

CU IVASIUC arcada intelectuală a literaturii noastre își pierde unul din cei mai importanți stîlpi de susținere. Prozatorul se dezvolta foarte bine. Plecase de la o proză minuțios și uneori prolix analitică, făcută numai din nuanțe și contorsiuni de gînd, univocă și melodică. Pe parcurs încorporase tot mai multe detalii de viață obiectivă, tot mai multă „carne" și istorie, fără să decline însă de la determinările intelectuale ale unor gesturi sau personaje în întregime. Ajunsese, acum în urmă, prin **Racul** (foarte bună carte) la o detașată privire sintetică asupra unui „proces-schemă, ce-i angaja optim observația și pătrunderea intelectuală, păstrînd totuși cursul concret și colorat al narației. Gîndul biruise, transformase materia epică atît de firesc și de aderent, încît demonstrația se făcea pe nesimțite, cu puterea de convingere a artei și nu a discursului intelectual, topit în materia epică. De aci înainte aveam să așteptăm de la Ivasiuc lucrurile cele mai mari, fiindcă el se polifonizase într-un mod fericit, iar în lumea descrisă de el procesele izvorîte din intelect își găsiseră încadrarea normală, alături de cele rezultînd din visceralitate și senzualitate organică ori instincte primare, atît de abundente în literatura noastră.

Prin această pierdere, considerabilă după părerea mea, susținerea elaborării intelectuale a literaturii slăbește în raport cu propensiunea organiciștilor senzualiști, celor ce descriu în luxuriantă sau distilată culoare un om al nostru, mai vechi sau mai nou, dibaci, isteț, chiar reflexiv, dar legat de matrice, nedetașat decît rar în lumea determinărilor prin sau pentru idee. Tipul rural sau semirural care și-a găsit în proza noastră excelente expresii nu cedează încă pasul tipului evoluat în gîndirea abstractă, crezînd cu febrilitate nu numai în incidența vieții asupra ideilor, dar și în incidența ideilor asupra vieții. Ivasiuc era un astfel de febril și aducea, cu alți doi-trei prozatori ardeleni actuali, structuri sociale în care comentariul intelectual era implicat, iar la el se desfășura uneori cu brianță.

Această direcție (și aici foamea lui de cultură avea un cuvînt mare de spus) a avut slujitori mai puțini, iar din cei pe care i-a avut, au mai plecat dintre noi și alții, la prima sau a doua cîntare a cocoșului, ori le-a plecat numai vocea, altădată percutantă. Analiști sînt, și descriptivi de asemenea, și eu cred că din acest punct de vedere literatura românească a evoluat. Puterea „poetică" a prozei, fie prin exacerbarea detaliului suculent, fie prin juxtapunerea savuroasă a planurilor, fie prin alunecarea în stranietate si în incertul polivalent, nu lipsește. dimpotrivă, a dat roade bogate. Văz, olfact, foame, libido, înțelepciune ancestrală, toate acestea au la noi continuatori demni de Sadoveanu. Exotismul, care ne face simpatici altor culturi, e și el destul de bine reprezentat, chiar în rang citadin. Însă zona de colcăială a ideilor, a „aperçu"-urilor și „sinopsis"-urilor care populează destul de copios viața omului evoluat și-l împing, nu fără risc, spre o concluzie sau alta, spre o „poziție" sau alta, nu este încă destul de acut reprezentată și chiar dacă un scriitor sau altul tinde spre ea, puțini își găsesc mijloacele cu aceeași dezinvoltură febrilă (dacă se poate spune așa) ca Alexandru Ivasiuc.

SĂ FIE asta rezultatul unei anumite neîncrederi în puterea de determinare a ideilor ? Să fie o evaluare, corectă sau nu, a omului nostru mediu, care este și eroul nostru mediu, și publicul nostru mediu, și care nu trebuie dislocat, sub sancțiunea de a-l reda fals, din determinări medii, expurgate de febră intelectuală ? Ori să fie pur și simplu condiția culturală a multor scriitori, care observînd cu destoinicie viața la nivelul la care poate fi **văzută**, nu-i mai disting și arcanele deduse, sau deductibile, la nivelul la care ea poate fi **gîndită** ?

PROBABIL e puțin din toate astea. Să nu scăpăm însă din vedere că ideile pot fecunda dar pot și obosi, că ele trebuie să păstreze o proporție cuviincioasă cu magma organică din care la urma urmei izvorăsc, că intelectualitatea lăsată „în sine" poate usca, ori se poate juca, fără urmări, într-un **autism** steril. A colporta idei n-a fost niciodată totuna cu a le trăi și n-a marcat niciodată decît un prag scăzut, superficial, al condiției intelectuale. Cîți oameni nu întîlnesc care „emit" cu dibăcie idei, și unele chiar seducătoare,

LIGIA MACOVEI : Cintec de primăvară

dar ele nu se împletesc deloc cu viața emițătorului, ce rămîne cu totul alta, nu-i macerează ființa și nu-i devin mijlocul principal de a trăi și de a se exprima, ci cresc apendicular față cu adevăratul său interes de viață ! Cîți care își închiriază ideile ! Cîți care își fac din idei perfectul mijloc de adaptare ori de compensare, dar nu la nivelul marilor direcții, al micilor împrejurări ! Măreția dar și servitutea ideilor este că ele se pot plia și-și pot găsi articulații logice în orice direcție. Acest lucru le și discreditează de altfel în parte, pe ele și condiția intelectualului de suprafață, ale cărui resurse par mereu inextingibile întrucît nu angajează decisiv un focar de viață, o tendință a ființei întregi.

De suprafață sau nu, angajat profund sau nu, intelectualul este totdeauna (prin chiar condiția lui) un dialectician, care punîndu-și o teză în față îi găsește toate implicațiile, corelațiile sau opozițiile. Cînd e literator, aceste opoziții, implicații și corelații încep să se „miște", și el, descriindu-le, le trăiește pe rînd cu aceeași intensitate, ceea ce omul mediu, trăind mai „ordonat" nu face. Labilitateaa punctelor de vedere posibile, și îndreptățirea, sub specia vieții, a tuturor personajelor, face parte din însuși actul de creație literară. Evident, literatorul își asumă o morală sau o teză preferată, în acord cu sistemul său de valori, sau cu acela din aerul sau doctrina societății și lumii lui, și selecționează tot ce poate să conducă **în mod firesc** la poziția pe care a luat-o. Dar permeabilitatea lui pentru tot ce se desfășoară în viață nu are cuvînt să se restrîngă. Forțînd puțin comparația, literatorul acționează adesea ca zootehnician și eugenist, dar gîndește ca biolog. Și poate chiar mai mult decît ca biolog.

INTELECTUALUL tehnic din societatea noastră, posibil erou de literatură, posibil consumator de literatură, nu gîndește lumea ca un biolog, ci ca un tehnician. El nu are prin structură și formație labilitatea, proteismul intelectualului-literator, dimpotrivă, demersul lui este rigoarea, găsirea procedeului celui mai util, a drumului celui mai scurt, mai simplu, mai ieftin, spre eficiența cea mai ridicată. Acest drum optim e univoc, ca să-l găsească, inteligența procedează prin eliminare și racord, nu prin încărcare și îndreptățire plurivalentă ; nu prin înțelegerea fețelor posibile, ci prin tranșarea în favoarea uneia (a celei mai eficace). E angajată o altă direcție, la capătul căreia stă produsul.

Nu știu exact, statistic, în ce legătură se găsește această pătură, foarte răspîndită, cu literatura. Cunosc cîțiva ingineri și tehnicieni care **se abat** spre literatură, ca spre cealaltă jumătate în complinirea rosturilor lor umane. Dar cunosc și mulți care nu se abat. Și nu (numai) fiindcă n-au timp. Fiindcă simt că e o altă direcție decît cea pe care evoluează inteligența lor fabricioasă. Și că această direcție nu îi angajează, ba uneori nici nu e bine să-i angajeze, să le corupă modul propriu de gîndire a vieții, relativizîndu-l. De aceea ei vin spre literatură, cînd vin, ca spre un divertisment exultant sau soporific, simplu mijloc de a-i destinde, de a face o pauză în încordarea lor. Relația se angajează de la început precar, intelectualul tehnic căutînd schema cea mai directă acolo unde literatorul dorește bogăția cea mai polivalentă, iar cînd e intelectual, ideea cea mai subtilă. Foarte mulți sînt oamenii care citesc azi romane polițiste și de aventuri. Ei n-o fac totdeauna din oboseală. Ci fiindcă acest tip literar, care poate deveni stereotip, dă satisfacție tipului lor de inteligență utilitară, pragmatică, cu care lucrează de obicei ; și fiindcă nu prea angajează **sensuri**, adică lucruri discutabile, labile, larg-dialectice. Morala, fie ea cît de subtilă, reieșind din faptul de viață, îi atrage mai puțin decît morala, cît de rudimentară, a schemei polițiste. Ca atare, un prozator cu multe pedale și armonice intelectuale, și care pe deasupra nu e divertisant riscă să fie azvîrlit din mînă, în profitul celui care merge ori la fabulație simplă, cu **suspense**, ori la documentul memorialistic, adică la concretețea realistă ușor interpretată, pe tărîmul ferm al datelor. Spectacolul pur intelectual al cărții interesează mai puțină lume.

În paranteză trebuie să spun că nici în teatru condiția intelectuală a piesei nu găsește un prea fericit debușeu. Și uneori nu găsește nici instrumentele actoricești acordate unui asemenea demers, decît cu prea rare excepții. Ca și în proză, preponderența în teatru e asigurată de „trăiri", de reflectări la modul natural, imediat, la ceea ce se leagă direct de viață, în registrul mai ușor observabil, — și puțin, prea puțin de reflexie intelectuală, de tensiune a gîndului elaborat, de cultură. Succesele, cele mai multe, sînt în zona sensualist-colorată a teatrului.

DAR dacă statistica posibilă a momentului e una, diagrama dezvoltării virtuale este, cred, alta. Și ea se face, la toți cei care evoluează, în direcția unei încorporări tot mai naturale și mai adînci a faptului intelectual în faptul de viață, ca spre a legitima și încorona pe acesta din urmă cu viguroasa și larga splendoare a celui dintîi.

Paul Everac

Cronica limbii

DEMONSTRATIVELE

• UNA dintre problemele gramaticale ce merită o mai atentă și mai rafinată cercetare, în descripțiile limbii române, este aceea a demonstrativelor. Pronumele și adjectivele demonstrative au întrebuințări sintactice și nuanțe expresive care depășesc cu mult definițiile curente privitoare la „indicarea apropierii sau depărtării în spațiu și în timp", cum ne-au obișnuit gramaticile românești. Uzul lui **(a)cest(a), ăst(a), acel(a), ăl(a)** are sensuri și conotații care depind de trăsături distinctive de tipul [±Cult], [±Regional], [±Subiectiv] și mult mai puțin de situarea obiectului „aproape" sau „departe". Există de asemeni o întrebuințare expresiv redundantă a demonstrativelor pe lîngă numele proprii de persoane **(acest Ștefan Vodă, acest Iurg Litean,** remarcate, în stilul cronicarilor moldoveni și al lui Mihail Sadoveanu, de B. Cazacu, „Limba română", VI, 1957, 2), ca o modalitate de a indica rolul de relief al acestor personaje în desfășurarea narației. Asemenea posibilități diverse de utilizare arată că este necesar să regîndim definirea demonstrativelor.

Cu ajutorul demonstrativelor se indică relații extra și intratextuale. Cele dintîi trimit la planul strict referențial (al realității) și corespund funcției de a „indica apropierea sau depărtarea". Într-un exemplu precum **mărturisesc cu acest zapis al meu** (formulă juridică vechi românească), demonstrativul **acest** trimite la conceptul unui obiect concret existent în planul realității. În schimb **ace(e)a** poate indica depărtarea sau abstracțiunea unui concept cunoscut : **în acea grădină nu se putea construi ; gesturile noastre aveau, în ele, ceva din drama aceea pe care o trăisem cu toții, în noapte.**

În interiorul textului, relațiile demonstrative sînt anaforice: ele trimit la conceptele unor obiecte anterior menționate. Într-un caz precum **el descoperea lumea, dar această lume îl ignora,** folosirea lui **această** este determinată de relația dintre cele două substantive repetate. Dar, în această secvență, substituirea lui **această** cu **ace(e)a** apare întru totul posibilă : **el descoperea lumea, dar acea lume (lumea aceea) îl ignora.** În relații intratextuale, opoziția dintre un demonstrativ de „apropiere" și unul de „depărtare" este, adeseori, neutralizată. Limba română cultă nu posedă reguli stricte, precum avea latina și cum au încă, astăzi, unele limbi însemnate de cultură precum germana **(dieser/jener),** italiană **(codesto/questo/quello)** și altele, privind utilizarea anaforică a lui **ace(a)sta** în reluări apropiate și a lui **acel(a), ace(e)a** în reluări mai depărtate, la distanță, în text. Uzul intratextual al demonstrativelor **ace(a)st(a), acel(a), ace(e)a** ascultă în româna literară de reguli mai degrabă dependente de vorbitor, adică de trăsătura distinctivă [± Subiectiv].

„Apropierea" și „depărtarea" obiectului în spațiul referențial (al realității) sau în spațiul lingvistic (al textului) nu sînt decît o componentă a unei funcții majore a demonstrativelor : semnificația subiectivă. Există un [+ Apropiat] subiectiv al vorbitorului, opus unui [— Apropiat], care, în același timp, nu interesează pe vorbitor, fiind abstract și imprecis stabilit în realitate sau în text. Vorbitorul exprimă, subiectiv, apropierea, prin aderență sau, prin indiferență față de concept, non-apropierea.

Altfel spus, demonstrativele revelă atitudinea vorbitorului față de conceptele enunțate. Ele nu spun nimic despre obiecte. Spun însă totul despre vorbitor.

Alexandru Niculescu

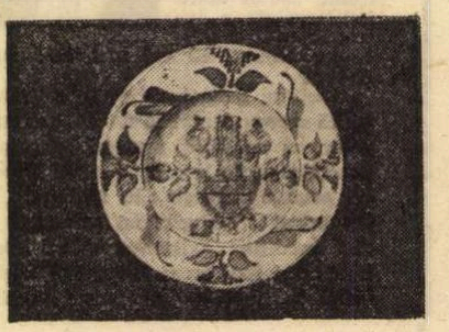

Cronica literară

Cotidianul în roman

PERSONAJUL de roman nu este „eroul" în sensul romantic al cuvîntului, ci omul obișnuit. Romancierul îl ia de pe stradă, din viață, îl despoaie de problemele lui de toată ziua. Acesta este punctul de plecare, fiindcă, desigur, insul banal și viața lui comună pot fi apoi transfigurate, mai exact, proiectate pe un alt plan de semnificații. Într-un anume sens, **Ulisse** al lui Joyce conține prototipul romanului modern și al personajului său. Dar trebuie să ne înțelegem asupra cuvintelor : **obișnuit, comun, realitate.** Sper să pot răspunde în finalul articolului meu. Aproape de la început, romanul a fost un gen democratic, a presupus o atenție fără discriminări, făcînd loc în ficțiune categoriilor umane cele mai diverse — și totodată — umile. A preferat starea a treia, lăsîndu-le pe primele două în sarcina altor genuri, mai „nobile" ; sau, cînd le-a avut în vedere și pe acestea, a făcut-o în numele aceleiași democrații esențiale. Ortega y Gasset spunea că toate „orizonturile umane" sînt, în ochii adevăratului romancier, la fel de bogate : e o iluzie a slujnicei de la tejghea că orizontul ducesei este altfel decît al ei. „A fi ducesă este o formă a cotidianului la fel ca oricare alta".

Această teză conduce la o alta : și anume că romanul nu este, în primul rînd, romanesc. Cel puțin în înțelesul dat romanescului la Thibaudet, a cărui definiție merită s-o citez : „În mod practic (romanul romanesc) e romanul care satisface spiritul romanesc, adică închipuie și ne face să ne închipuim iubirea nu ca pe un sentiment izvorît dintr-o lume lăuntrică și amestecat în trama obișnuită a vieții, ci coborît printr-un zbor neașteptat al destinului și luînd o înfățișare ieșită din comun, un aspect liric". Romanul „degradează" romanescul prin viață, imaginația prin realism. Un fel de roman romanesc ar putea fi considerat **Rusoaica** lui Gib Mihăescu, perfect potrivit pentru a ilustra definiția criticului francez în toate punctele ei : iubirea care coboară ca un zbor neașteptat al destinului, aspectul liric și celelalte. Ragaiac, personajul principal, e el însuși un spirit romanesc, cititor adică de romane, istorisiri, legende. El visează o iubită ideală și vede în bietele păstorițe ce-i ies întîmplător în cale figuri mitologice, iar în țăranca Niculina un surogat al Rusoaicei dorite. În **Donna Alba** apare ironia romanescului și ne apropiem de realismul genului, pe o cale, ce-i drept, cam abruptă. Locotenentul Ragaiac devine avocatul Mihail Aspru : visătorul, închipuitul devine un burghez întreprinzător și energic. Iar femeia ideală, numită încă liric Donna Alba, se lasă posedată temeinic ca o femeie comună și accesibilă. În ambele, iubirea apare legată de surpriza soartei și e ceva ieșit din firesc. Nu izvorăște din lumea lăuntrică a eroilor, căci nici Ragaiac, nici Aspru nu au o asemenea lume : singura lor realitate psihologică este obsesia erotică. Și nu are relație cu viața, în sensul de a participa la cotidian, căci de fapt urmărește să contrazică realul. Ragaiac îl „mitologizează", Mihail Aspru, vîrît pînă în gît în realitatea ternă, încearcă s-o transfigureze și el, lăsînd să se coboare asupra ei aristocraticul duh al Donnei Alba. Rezultatul e paradoxal : din mitologia lui Ragaiac iau ființă Niculina, păstorițele sau falsa rusoaică plină de păduchi ; din visul lui Aspru, Alba pune piciorul pe pămînt și se comportă în final precum cea mai cuminte femeie. Într-un caz, himera rămîne, în altul, ea e zdrobită. Nu autorul e ironic, ci situația. Romanescul pur din **Rusoaica** exclude ironia prin lirism ; în **Donna Alba** el este lichidat realistic. Romanticii înnobilau realul prin romanesc, modernii scoboară romanescul prin realism. Donna Alba în patul avocatului ? Dar romanticii au scris puține romane în accepția noastră, de azi.

Noi înțelegem așadar, prin roman, un mod de participare la cotidian. Cu unele reveniri, genul însuși s-a constituit prin de-romantizare, alungînd himerele și căutînd indivizii care au corporalitate socială. Descoperirea romanului a fost de la început socialul. Sub mai multe unghiuri. Să-i schițăm evoluția. **Tristram Shandy** sau **Moll Flanders** erau romane ale unei aventuri în social. Personajele lor sînt aruncate pur și simplu în vîltoarea vieții ; restituite de fapt mediului lor natural. În copilăria lui, romanul privește însă spre social ca spre un loc aproape miraculos, viața fiind un spectacol, un bîlci imens al deșertăciunilor, o panoramă. Personajele experimentează realul pe această latură. Tipul picaresc ține de aceeași insațiabilă curiozitate și aventuroasă existență a eroului în lume. Observăm îndată deosebirea, la Balzac, la Stendhal și la realiștii secolului XIX. Aventura personajelor lor are un sens determinat : ei scriu romane-ale ambiției și parvenirii. Rastignac, Birotteau, Julien Sorel și mai tîrziu curtezana Nana a lui Zola cuceresc lumea, dar nu de dragul de a o explora, ci în scopul de a parveni pe o treaptă superioară a ei. Însăși problema parvenitismului e nouă, căci presupune o lume fără caste și granițe de netrecut. Moll a lui Defoe nu are unde să parvină. Birotteau face din ascensiunea lui socială o rațiune de a fi. Epoca clasică era una de medii închise. Epoca burgheză deschide porțile promovării. Din spectacol, socialul devine la George Eliot, Hardy, Zola sau Tolstoi mediul natural al personajelor. Cînd nu zugrăvește ambițioși, arivești, victime sau parveniți, romanul realist tradițional face cronică și frescă. Toate romanele lui George Eliot ne surprind azi printr-un caracter aproape documentar. Jude al lui Hardy se deosebește de Tom Jones al lui Fielding tocmai prin faptul că e un „obscur", un „neștiut", azvîrlit într-o lume banală unde nu e loc pentru eroism și aventură. În romanul secolului XX aceste elemente se mențin, cu diferența că banului, averii, ascensiunii economice li se substituie deseori puterea, funcția, ascensiunea politică. Iată deci un pas mai departe pe calea democratizării. Burghezul bogat începe să controleze și politic societatea. Romanul politic e, sub acest raport, o specie relativ nouă. Dacă nu abuzăm de sensul cuvintelor, e romanul despre putere, în care ambiția vizează nu avuția, ci funcția administrativă, căci nu banul, ci puterea determină importanța. Drumul spre înalta societate e anacronic (de aceea e fals romanul englezesc cu acest titlu care a avut atîta succes) ; în realitate, e vorba de drumul spre putere. Romanele revoltei, revoluției, terorii sînt, de la Camus la Marquez, romane politice. **Ciuma** ca și **Toamna patriarhului** sînt romane politice. Așa cum sînt **Racul** de Alexandru Ivasiuc sau romanele ciclului **Vînătoarea regală** al lui D. R. Popescu (spre a oferi două exemple din literatura noastră contemporană). Iar personajul lor nu devine altceva decît a fost de la început : nu e „erou", ci tot om obișnuit. Nici Moise, nici Miguel nu sînt eroi, în ciuda dimensiunilor negativ-morale pe care, mai ales întîiul, le pot lua. Sau, mai bine, „eroismul" lor e o formă a cotidianului, a obișnuitului. Pînă și cele mai spectaculoase și incredibile acte ale lor ar trebui să ne convingă de acest lucru : fiindcă romancierii vor tocmai să ne spună că demonismul lui Moise sau destinul straniu al lui Miguel au devenit posibile ca împrejurări comune ; ei nu caută excepționalul decît pentru a proba în ce măsură viața însăși l-a absorbit, transformîndu-l în monedă curentă.

Iată-mă întors la punctul de plecare. Premisa articolului meu poate fi lămurită acum mai bine. Cînd viața însăși e neobișnuită, cînd realul întrece adesea imaginația, romanul e obligat să facă loc în paginile sale destinului ieșit din comun, „eroului". Dar în scopul de a ne arăta cît de obișnuit a devenit neobișnuitul. Ceea ce citim în paginile romanului este mereu, azi ca și acum două sute de ani, ceea ce se petrece în realitate. În întreaga lui istorie, romanul s-a preocupat de oamenii obișnuiți și de viața lor. Azi, nu mai puțin decît pe vremea lui Fielding. Doar că realitatea nu mai este, ea, aceeași. Ce poate fi mai obișnuit, dacă ne gîndim bine, decît extraordinarele, excepționalele, incredibilele, fabuloasele întîmplări povestite de Marquez în **Un veac de singurătate** și în **Toamna patriarhului** ? Nu e nici un paradox : romancierul însuși se plîngea de curînd într-un interviu că a trebuit să elimine, într-o ediție mai nouă, cîteva pagini care păreau, datorită iuțelii cu care istoria reală a luat chipul ficțiunii, copiate după rubricile de fapte diverse ale ziarelor. Problema romanului a fost și rămîne cotidianul.

Nicolae Manolescu

TEODOR MORARU : **A înflorit livada**

Ilie Purcaru
Încă 3 kilometri pînă la Apele Vii
Editura Scrisul Românesc, 1977

● Ilie Purcaru este un vrăjitor al reportajului românesc. El pare stăpîn peste un regat de cuvinte care îi ascultă oricînd orice comandă, ca niște soldați disciplinați și bine instruiți. Omul acesta poate scrie, spune legenda, un ziar în cîteva ceasuri, de la editorial pînă la ultimele știri și poate sta de vorbă cu aceeași nonșalanță cu o mare personalitate sau cu un simplu țăran. Apare pe neașteptate într-un loc și apoi dispare la fel de miraculos, ca și cum o putere misterioasă l-ar face brusc nevăzut. Niciodată nu știi în care colț al țării este, pentru că îi place s-o colinde în lung și în lat și oriunde ajunge este cunoscut și întîmpinat cu prietenie. Se spune despre el că trezit din somn în toiul nopții poate scrie direct la mașină, fără să șteargă măcar o virgulă, un articol de douăzeci de pagini. Se mai spune că în mijlocul unei gălăgii infernale poate compune senin un poem de parcă ar fi instalat în cel mai confortabil birou, iar alții zic că dacă îi oferi cîteva detalii despre un ținut în care n-a călcat niciodată (dar există oare în România un astfel de ținut ?) poate să scrie pagini atît de inspirate și autentice încît ai putea să juri că niciodată Ilie Purcaru nu a locuit decît acolo. Dar tot el este primul care își persiflează năzdrăvăniile, ca și cum n-ar fi mulțumit de minunile pe care le face și visează la altele și mai senzaționale.

În noua sa carte, **Încă 3 kilometri pînă la Apele Vii,** o culegere de reportaje ce se constituie ca o meditație despre satul oltenesc, se regăsesc virtuțile sale de excelent gazetar. Ilie Purcaru se deosebește de acei reporteri care se folosesc de cîteva date pentru a fabula, pentru a făuri tot felul de lumi imaginare, avînd pretenția că ne comunică emblemele lor reale. Volumul e construit riguros, cuprinde știri aflate în documente sau în tradiția folclorică, în ziare sau din spusele oamenilor, din diverse tratate sau statistici. Cele trei secțiuni — **Pămîntul, Satul, Țăranii** — povestesc tulburător, de multe ori dramatic, despre confruntarea omului cu apele care îi potopesc ogoarele și îi fură recoltele, cu pămîntul care uneori se prăvale și îi înghite casele, cu nisipurile care încearcă zadarnic să acopere așezările umane ca odinioară satele din sudul Olteniei, sub troiene încinse. Este vorba în această carte despre numeroase alte probleme care privesc satul românesc contemporan în general — procesul de urbanizare, exodul spre orașe, apariția unor noi meserii, pe scurt, despre tot ceea ce privește noul destin al țăranului în România socialistă.

Încrederea autorului în real, în puterea lui de a impresiona, transformă multe din paginile lui Ilie Purcaru în admirabile pagini de literatură, deși reporterul nu face nimic altceva decît să consemneze — ce-i drept, cu o mare capacitate de sugestie — ceea ce vede și aude. Iată de pildă cum e descris un pescuit grandios și insolit : „Trec zile, trec nopți, trec săptămîni și, cînd ocoalele cu turme înotătoare își lenevesc mișcarea, pescarii — ciobani, urcați în bărci, stimulează curgerea către strungi a convoaielor, cu ciomegele... «Haideți, bă !», îi auzi. «Haideți, bă, mai repede, hai, că nu-i timp, nu-ncurcați locul !» Crapii se zbat în garduri, grași și voinici cît noatenii, somnii cei bătrîni răstoarnă stîlpii, încălecrindu-se ca berbecii, mărunțișurile, adică plătica, roșioara, bibanul, carasul, avatul, pleava acestei lumi acvatice, se scurg, odată cu ultimele drojdii de apă, spre fluviu, urmînd să se întoarcă în alte primăveri, mai bogate." (p. 177).

Respectul pentru real al autorului nu provine dintr-o neîncredere în imaginar — nu este Ilie Purcaru și autorul volumului de poezii **Bunica Beps,** o încîntătoare succesiune de notații lirice vaporoase ? — ci din bucuria de a ne aduce vești precise despre un univers concret, în care foiesc vietuitoare și se coc roade, anotimpurile schimbă înfățișarea meleagurilor, oamenii trăiesc și mor în consens cu legi perpetuate de veacuri. De aceea reportajele sale nu sînt altceva decît tentative de a relata contemporanilor și de a păstra pentru urmași imaginile fruste ale unei lumi ce vietuiește cel mai aproape de rigorile naturii — lumea satului.

George Arion

Memorialistică

Confesiuni

CONFESIUNILE lui Bolyai Janos — comentate cu discernămînt și inteligență de Benko Samu — pot oferi chiar cititorului mai puțin familiarizat cu istoria matematicii o lectură dintre cele mai pasionante, ele pot fi citite ca un adevărat **roman.** Pentru că nu întotdeauna ni se întîmplă — după cum bine se știe — să ne îndreptăm spre cărțile de memorialistică doar cu nerăbdarea cercetătorului preocupat să descopere în biografia omului de geniu puncte de plecare pentru o mai bună înțelegere a creației sale. Nu numai zelul pur documentaristic ne poate îndemna la lectură. Se produce adesea, în astfel de cazuri, un fel de deplasare a interesului : cititorul de romane, care zace în fiecare dintre noi, o ia înaintea cercetătorului lucid. El e atent să descopere, nu atît pe creatorul „operei" — care stă în spatele respectivelor mărturisiri și într-un fel le justifică — ci un **personaj,** un ins capabil a concura cu succes toți acei eroi fictivi, (și totuși atît de vii), a căror psihologie complicată și profil complex și derutant îi incită curiozitatea.

Un astfel de **personaj** este și eroul confesiunilor comentate de Benkó Samu ; marele matematician maghiar, descoperitorul geometriei absolute, Bolyai Janos, este în același timp un erou tragic, de o tulburătoare complexitate; existența sa măcinată de morbul înfricoșător al solitudinii, supusă unui aparent eșec, — în realitate destinată gloriei și nemuririi — mi se pare a fi mai patetică și mai demnă de urmărit decît a multor eroi creați de cea mai inventivă imaginație. Urmărind destinul acestui intelectual maghiar care n-a cunoscut decît boala, nefericirea și singurătatea, gîndurile ni se îndreaptă aproape fără voia noastră spre pregnantele figuri de intelectuali din romanele lui Musil, Herman Broch, Joseph Roth sau Krleža, cetățeni ai aceluiași imperiu — denumit de unul dintre ei „Kakania" — în care disprețul față de inteligența umană a îmbrăcat cele mai neverosimile forme. Într-adevăr nu se aseamănă oare destinul lui Bolyai Janos, tînărul obligat să trăiască într-un mediu provincial de o sufocantă mediocritate, ofițer al armatei cesaro-crăiești, pensionar înainte de termen, retras în cele din urmă în singurătate la țară, ducînd o existență îngrozitoare lîngă o femeie de o feroce stupizenie — „Xantipă a Xantipelor" cum e denumită la un moment dat — cu cei ai eroilor care populează cărțile prozatorilor deja amintiți ? La fel ca „omul fără calități" al lui Musil, nu visează acesta să construiască un „univers al rațiunii" prin intermediul unui sistem filosofic propriu al cărui proiect intitulat „Învățătura izbăvirii", l-a obsedat toată viața ? O existență dintre cele mai triste, desigur, a cărei rațiune de a fi trebuie căutată, totuși, în opera sa. Chiar dacă recunoașterea ei, tardivă, nu i-a oferit, din păcate, autorului sentimentul recompensator al împlinirii. Opera, însă, există și strigătul tînărului de douăzeci și unu de ani, aflat în pragul unor descoperiri epocale pentru destinele matematicii, **strigăt de triumf,** nu poate fi umbrit de toate deziluziile, de tot marasmul de mai tîrziu : **„...acum nu mai pot spune altceva decît că din nimic am creat o altă lume, o lume nouă !".** Ni-l reamintește pe Rimbaud acest strigăt, alt adolescent genial care jubila la rîndul său „inventînd" o nouă poezie prin „dereglarea tuturor simțurilor". „Confesiunile lui Bolyai Janos" — scrie biograful său Benkó Samu — „dovedesc că singurătatea nu este o formă firească a existenței umane". Sînt, desigur, mărturisirile unui solitar prin care acesta caută încă o ieșire din capcana singurății , o legătură cu lumea în care nu și-a găsit încă locul. **Bolyai — observă biograful său — „își dezvăluie viața, tainele, visele, cu fervoarea interioară a confesiunilor marilor scriitori, a marilor lirici".** „Prima mea scădere — notează Bolyai — și cea mai importantă este o fire prea tandră...". Nu peste multe rînduri va adăuga însă, mărturisire într-adevăr dintre cele mai emoționante pentru lectorul său postum : „...nu cunosc și, după cîte intuiesc, nici nu cred să existe în natură **ceva mai puternic decît nobila, constanta înclinație și preocupare pentru studiu și idei"...** (s.n.).

Adevăratul **roman** al vieții lui Bolyai se desfășoară mai ales în perimetrul complicatelor și adeseori contradictoriilor relații cu tatăl său, Farcas Bolyai, la rîndul său matematician de anvergură. Dacă există un sentiment profund care-i domină de la început pînă la sfîrșit existența, acest sentiment este fără îndoială iubirea (îmbrăcînd cele mai neașteptate forme) pe care o poartă tatălui. „Nici nu se putea să fie altfel — observă Benkó Samu cît se poate de exact — doar prin el și-a descoperit vocația, știința, succesul și insuccesul, într-un cuvînt tot ceea ce a constituit în ansamblu, cariera vieții lui". „Tocmai **rolul prea mare al tatălui** (s.n.) în viața fiului, face ca relațiile lor să fie violente, de multe ori brutale", observă în continuare biograful, explicînd cît se poate de judicios caracterul atît de complex al acestei „iubiri". Există chiar un epilog care poate concura cu succes cele mai patetice, mai emoționante finaluri pe care literatura de ficțiune ni le-a oferit vreodată ! Iată-i pe amîndoi, fiul îmbătrînit înainte de vreme și bătrînul profesor locuind în același oraș, fără să vorbească unul cu celălalt, fiecare învăluit ca într-o platoșă în propria lui singurătate, întîlnindu-se ca din întîmplare în tăcuta sală a bibliotecii Teleki. Și iată scrisoarea care urmează acestei întîlniri : „Dragul meu băiat — scrie tatăl în primăvara din anul 1853 — văzînd zilele trecute la ce distanță îți textul, îți trimit spre încercare niște ochelari, dacă-ți sînt buni, păstrează-i... În biblioteca Teleki se poate visa în mod plăcut despre neplăcerile vieții abia suportabile, cu condiția ca ochiul exterior să deschidă și perspectiva celui lăuntric". Nu întîmplător, așadar, povestea vieții lui Bolyai Janos, așa cum prinde ea contur în cartea lui Benkó Samu, se citește cu un interes atît de susținut ! Romanul pe care îl parcurgem de data aceasta este însă unul adevărat, iar eroul său — este unul dintre cei mai mari matematicieni ai lumii, obligat să trăiască, însă, din nefericire, într-un timp care i-a fost potrivnic precum și într-o lume meschină, utilitaristă, incapabilă să înțeleagă și să ofere binemeritata prețuire geniului. „Utilizarea matematicii — scrie cu amărăciune Bolyai — nu se manifestă direct, ea nu satisface nevoile noastre imediate, de nutriție, sau ale altor simțuri exterioare. Cei mai puțin simțitori, care apreciază științele în funcție de utilitatea lor imediată, nu vor înțelege niciodată spiritul matematic („mathesis") căci ei sînt aidoma surdo-muților, care nu pot să-și formeze o idee despre melodiile și armonia mozartiană".

Sorin Titel

*) Benkó Samu. **Confesiunile lui Bolyai János,** Ed. Kriterion, 1977.

Poezia

Dragostea, vis al perfecțiunii

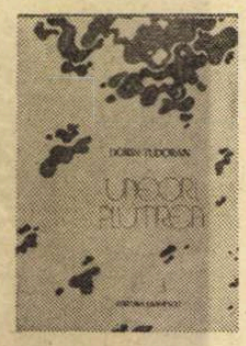

ÎN CIUDA unor opinii mai cu seamă orale însă relativ răspîndite, pentru poezia contemporană — ca de altfel și pentru proză și pentru critică — ultimii ani au adus mai mult decît simple acumulări pe direcții dinainte deschise. Nu e cu totul nepotrivit chiar să se vorbească despre o nouă sinteză literară, proprie sub aspect istoric deceniului în care ne aflăm. Pentru a-i diferența caracteristicile este însă nevoie de o dublă separație : între, mai întîi, creațiile autentice și lunga trenă de efemerități însoțitoare, nelipsită de altfel din nici o epocă literară, operațiune în mod normal elementară, apoi între scrierile care constitutiv aparțin fie „modelelor" consacrate, fie celor în curs de consacrare. Adaptînd circumstanțelor o distincție sociologică mai veche, făcută de Pompiliu Eliade, s-ar putea spune că în orice moment literar coexistă, fiind contemporane cronologic, creații ale „trecutului", ale „prezentului" și ale „viitorului", deosebite nu atît din unghiul strict al valorii, cît din perspectiva urmăririi și înregistrării unei evoluții de forme, de structuri, de stiluri, ceea ce implică — precizarea e necesară, deși oarecum puerilă — și o schimbare a „concepției". Este pe urmă evident că o realitate literară nouă presupune „tehnici" și „instrumente" critice de asemenea noi, cerute de specificul materiei înseși, dar și de necesitatea unui acord spiritual și de sensibilitate cu prezentul, la fel de vital și pentru critică după cum este pentru creația propriu-zisă. În sfîrșit, interesul pentru creația autorilor tineri reprezintă o condiție esențială pentru observarea înnoirilor și a sensului lor.

Este cu neputință, de pildă, stabilirea unei configurații a poeziei românești actuale fără cunoașterea liricii poeților tineri și în special a acelora care au debutat după 1970 — Emil Brumaru, Mircea Dinescu, Paul Emanuel, Dinu Flămînd, Carolina Ilica, Adrian Popescu, Mircea Florin Șandru, Aurel Șorobetea, Mihai Ursachi, Dan Verona. Între ei, un loc distinct are Dorin Tudoran, autor aflat acum la al treilea volum de versuri *).

Poetul, care este și un reporter de formulă personală și practică în mod constant exercițiul critic, a debutat în 1973 cu *Mic tratat de glorie,* o carte de poezii discret, nu însă fără vigoare, polemice, elanul convertindu-se într-o mișcare studiată a verbului ce tinde către disciplinarea riguroasă a sentimentului și a emoției („dincolo de geometrie pustiul"). Precise, elegante, reflexive pînă la afectarea turbulenței imagistice, versurile lui Dorin Tudoran pornesc în fond de la o renunțare : poezia își sacrifică obiectul pentru a i se substitui. Cînd, în *Cîntec de trecut Akheronul* (1975), este preluată schema unui mit, mobilul real constă într-o provocare a poeziei. La fel se întîmplă și cu recentul volum, unde erotica disimulează intenția adevărată a poetului. *Uneori, plutirea* a fost considerată, cu afirmații chiar categorice, o carte „de poezii de dragoste" ; în realitate, iubirea nu este aici nici sentiment, nici idee, nici simbol, ci un factor creator de stil. Este reprezentat poetic un sentiment, dar fără ca reprezentarea ori sentimentul să intereseze în primul rînd : important este ca prin convocarea lor să se realizeze o tensiune lirică purificată de elementele care i-au dat naștere. Așa se explică de ce „iubita" invocată este o absență, cînd gingașă, tandră, învăluitoare, cînd crudă, amenințătoare, feroce, „fiară flămîndă" redusă la un atribut aproape impalpabil : „Melancolia flutura pe umerii tăi / ca o blană de fiară necunoscută, / în urmă-ți rămîneau, strălucind, / urme de șoim, miros de ciută. / / Doar o .egină a ierbii și a văzduhului / ar fi putut lăsa astfel de semne, / pe care vînătorii speriați, iată, le-acoperă / cu scuturi de lemne. / / Și cine ar putea ghici, nevăzuto, cît de subțire este aripa ta, cît de ușoară, / și dacă tu ești, cu adevărat, / fiara cu oase de ceară ? / / Apa nu se așează în urmele / lăsate de piciorul tău, niciodată, / și nimeni nu poate afla forma / trupului plutitor ce te poartă. / / Se aprind focurile, se ung săgețile, / aerul însuși pare un timpan la pîndă ; / oare pe unde te vei apropia, șuierătoareo, / miros de fiară flămîndă ?" Atitudinea caracteristică este așteptarea, în ipostaza unei „pînde" încordate, febrile, sufocată de propria neliniște, ori în aceea, sublimată în nostalgie, a proiecției în imposibilitate („Căci tu, iubito, ești cu adevărat / plăsmuirea foarte ciudată, / pe care nimeni n-a putut s-o viseze / vreodată").

Poemele lui Dorin Tudoran din acest volum alcătuiesc astfel un fel de „scenariu" erotic, din care însă lipsește tocmai erotismul ; există toate mișcările și situațiile caracteristice, tonalitățile sînt de o mare varietate, de la ruga umilă și invocarea patetică la galanteria cea mai pretențioasă, însă totul se petrece în interiorul unui spațiu ce are consistența unui desen. Dragostea e, aici, un vis al perfecțiunii ; reprezentarea e redusă la un grafism subtil și rafinat, firește totul situîndu-se deliberat în registrul convenționalității. Pentru Dorin Tudoran acest volum are o semnificație similară cu aceea avută în evoluția poeziei lui Nichita Stănescu de *În dulcele stil clasic.* „Înscenarea" sa e construită însă în raport de un principiu poetic diferit, ludismul tragic e înlocuit prin sugerarea unui „secret" al artistului. Într-o frumoasă și profundă poezie, Orfeu devine astfel un simbol al sacrificiului tainic : „Cine să vadă ? Cum ? lumina ce te pierde, / cînd ea li se arată drept rază călătoare / și peste tine, — atunci, arsura pare verde — / iarbă cosită proaspăt, divin mirositoare. / / Cine s-audă ? Cum ? plînsul ce te golește, / cînd lor li se arată drept în ploaie sfîntă / și-n ochiul tău ei văd egal cum se rotește / o aripă de înger și apele cum zvîntă. / / Cine să creadă ? Cum ? raza ce te cuprinde, / cînd lor li se arată drept tainică fereastră, / prin care văd în cer o stea cum se aprinde / și sîngele-ți scrutează ca pe o mare albastră. / / Cine s-asculte ? Cine ? mîna-ți cum se usucă, / ci lor li se arată ramură de măslin — / și frunzele-i, acum, în grabă-or să le ducă / la sărbători udate de sînge și de vin. / / Cine să vadă ? Cine ? subțirea lunii rază, / cum degetele-ți taie — grăbită ghilotină — / și razele de sînge pe lyră cum vibrează, / cine să le mai vadă prin roșia lumină ?" *Uneori, plutirea* este cartea unui poet remarcabil, care își cunoaște și își asumă cu responsabilitate condiția.

Mircea Iorgulescu

*) Dorin Tudoran, **Uneori, plutirea,** Editura Eminescu, 1977.

Proza

Variante la un autoportret

OBSESIILE adînci și „variantele la un autoportret" (cum se intitulează fericit de exact ciclul lui Norman Manea, început cu romanul **Captivi**, ajuns acum la **Cartea fiului***) nu sînt expuse la vedere, firea artistă a scriitorului n-ar accepta astfel de soluții, găsindu-le de o „sinceritate" brută nerevelatoare : ele își caută **forma**, corelatul obiectiv în care să se incorporeze cu o margine de sugestie și echivoc neobișnuit de extinsă : și acest du-te-vino între centrul de autenticitate al ființei și invenția continuă de forme narative, simboluri complexe, scene „de viață" în sine savurate, personaje din afară descrise în toată luxuriania de amănunte și gesturi în stare să le dea un statut obiectiv de mișcare și existență, tot acest joc subtil de „aparențe" minuite cu virtuozitate, de corespondențe și asocieri neașteptate de planuri, asigură în cele din urmă spațiul specific al literaturii lui Norman Manea, garantîndu-i viabilitatea estetică și chiar o anume „independență" binevenită față de **intenția** mai mult sau mai puțin mărturisită. Desigur relativă această autonomie, desigur **ironică**, pentru că scriitorul nu numai că evită clișeele „creatorului" spontan atoatestiutor (chiar dacă uneori se amuză lăsîndu-se o clipă în voia lor), dar, în punctele-cheie, își denunță prezența, făcînd jocurile pe față, explicînd, din punctul său de vedere — de o violență oarecum dureroasă — mecanismele creației de **tipuri** abia cu o clipă înainte desfășurate în toată pitoreasca lor palpabilitate. Misterele acestei **creații** sînt scoase la suprafață, ironic elucidate de naratorul ce li se abandonase pînă atunci (cu deplin succes de altfel, meritînd tot creditul !) : momentul de „oboseală", de abandon și silă, al imperturbabilului pictor de suprafețe scene vii, personaje izbutind să se miște în mărime naturală (cu o „respirație" plauzibilă) oferă cheia întregii construcții, nemailăsînd loc nici unei ambiguități. Este momentul **tipic** al literaturii lui Norman Manea :

„sînt gros și cuprinzător și puternic, ca un balaur, apt doar de mișcări ample, cum visasem cîndva, adăpostind și înfrățind curajul și ticăloșia, neglijînd ezitările, nuantele, străin de zbuciumul ființelor mici, neliniștite și fragile, sînt și subțiat de boală, însingurat, ca regizorul, adîncit doar în joc și căutare ; sterp, statuar, devorîndu-mi legenda, precum distinsa doamnă : perpetuum bastard, ca prietenul ei, poetul nocturn : nepotolit ca delicata mea felină, ca anotimpul ei firav și maladiv : hăituit de dorinți și vinovății obscure, mereu respins, fugar, rătăcind fără căpătîi între sine și ceilalți".

Nu atît și nu neapărat expresia unei „sensibilități" sînt cărțile lui Norman Manea (dintre cele mai profunde și mai originale în literatura ultimului deceniu), cît, mai curînd și mai ales expresia unei patetice tentative de re-cucerire a acestei vocații, despre care aflăm, citindu-le, că nu există ca un dat obiectiv și nu există în stare pură ce s-ar oferi de la sine descrierii și reprezentării. Ceea ce s-ar cuveni, după credința simplistă, să fie o realitate propusă analizei, încît rezultatele să depindă pînă la urmă doar de perspicacitatea observatorului ei, descoperim aici că abia trebuie **făcut să existe**, abia trebuie smuls din neființă, trebuie recuperat din naturala inerție, din indiferență și abrutizare și asistăm, citind, la impresionantul efort de smulgere și recuperare, la momentul însuși de resurecție, de re-compunere a acelei realități intim-umane, care, în aparență, s-ar zice că există de la sine. Nu e numai privirea care observă și cuprinde, dar și exercițiul unei alte facultăți, mai complexe, în curs de a-și cristaliza **obiectul** sau pur și simplu de a-l naște ; în chinuri.

În sensul cel mai general asistăm la acest proces al genezei sau al regenerării simțirii, al unei anumite calități specific umane ; dar și într-un sens mai restrîns, mai „practic" și mai imediat, care-l conține și îl figurează pe cel dintîi. E vorba, în al doilea caz, cel restrîns, dar de o evidență palpabilă constrîngătoare, de ceea ce se petrece în romanul **Captivi**, în romanul **Atrium**, în nuvela **Nunțile** din **Primele porți** : din motive riguros determinate, de categoria celor ce nu obosesc să asedieze condiția umană, de o **atroficre** a sensibilității, a subiectivității „suferitoare", de o alarmă dată de perspectiva că, în definitiv, acestea nu sînt de la sine date sau că, în anume împrejurări, se pot pierde ; și de efortul dureros de a capta, din nou, semnul prezenței lor. Copilul întors din deportare, transformat în simbol retoric al unei memorii colective vigilente, un simbol în primejdie să-și piardă conținutul **(Nunțile)**, purtat printr-o succesiune formală de împrejurări, începînd cu solemnele festivități și sfîrșind cu obișnuitele petreceri de familie, devine personajul obsedant al cărților lui Norman Manea. Iată că nici teribila experiență limită nu constituie în sine un „factor natural", generator al **simțirii** ; nimic, în afara noastră, nu apără sensibilitatea la suferință, nimic nu garantează, în absența unei mari energii interioare capabile s-o regenereze în fiecare clipă, consistența și durata ei. Această temă (a consistenței afective, a „viu"-lui omenesc, periclitat de cea mai **naturală** mortificare) acaparează toată atenția scriitorului, apare cînd te aștepți mai puțin, oricît de mare ar fi distanța convențională ce ne desparte de ea, oricît de puțin asemănătoare situațiile avute în vedere : ea începe să acționeze în straturile subterane ale textului, oricît de liniștită i-ar fi suprafața. Ceea ce în antologica nuvelă **Nunțile** este situație de maximă elocvență, întoarsă spre tragicul grotesc, în **Atrium** sau în a doua parte **(August)** din recenta **Carte a fiului** devine succesiune de situații amorf-cotidiene ; o „absență" afectivă, o pierdere neobservată de substanță psihică, în fața cărora scriitorul se neliniștește, încetinește mișcarea vitală indiferentă și „începe" cartea. Dacă în **Simona** sînt supuse unei radiografii de remarcabilă pătrundere problemele „mari" ale individului, în relație directă cu istoria, în **August** acestea sînt aparent abandonate în favoarea celor „mici" ; intuiția scriitorului și performanța sa consistă în realizarea unei comunicări, a unei identități fundamentale între cele două planuri, care sfîrsesc prin a se constitui într-o singură realitate, fluidă, substanțială. Rezistenței în fața suferinței extreme, a interogatoriilor chinuitoare, a Torturii etc. i se substituie în **August** un alt tip de încordare, nu mai puțin dramatică ; a supraviețui, înfruntînd „banalitatea" relațiilor diurne și eroziunea nevăzută a timpului „calm", a menține calitatea intrinsecă a vieții sufletești și a vieții morale împotriva rutinei, iată noua încercare, noua probă, la fel de dificilă ca proba precedentă dură și spectaculoasă : de astădată un examen lent, pînă la exasperare, al puterilor lăuntrice. În cadrul de strictă autenticitate contemporană (în care scriitorul nu are mulți rivali...) al unui modern institut de cercetări.

Foarte interesant în ultimul roman al lui Norman Manea este și ansamblul de referințe, un veritabil „corp" de trimiteri la condiția artistului. Soția militantului, doamna cea tăcută „cu dioptriile ei fumurii și telescopice", ea însăși implicată luptei politice, este și o artistă de talent (real, potențial ?) în căutarea realizării, oscilînd între afirmare deplină și ratare. Figura estetică oarecum tutelară este un pictor din Renaștere (Piero di Cosimo), prezent în carte printr-o subtilă țesătură de aluzii și de evocări nemijlocite, tinzînd să devină pentru lumea artistică și problematica ei un fel de „model" absolut, un indicator al desăvîrșirii, al „destinului" de artist liber, devotat operei sale. Figura „Poetului" mentor, portretizată cu extraordinară savoare în scena „premierei" și a festivităților legate de ea, cu o dezinvoltură amuzată ce nu exclude patosul și profunzimea, iradiază la rîndul ei, spre toate nivelele romanului, declanșînd un șir nesfîrșit de reacții și interogații (nu numai intrucît, o privește) care se integrează aceleiași reflecții fundamentale asupra personalității artistice.

Pentru a stabili o relație de comunicare verosimilă, un centru de **emisie** și unul de **recepție** între meditația globală asupra condiției artistului și cadrul ei contemporan de rezonanță, scriitorul găsește cea mai bună „lungime de undă" ; transmisia de sensuri are loc astfel în condiții favorabile ; tot ce „se întîmplă" în **Simona** reprezintă un perfect medium pentru mesajul, pentru încărcătura de vederi fertile asupra operei de artă și a autorului ei, astfel cum acestea ne sînt transmise, cu farmec, dar și cu adecvare, de întîmplările existenței lui Piero di Cosimo și de numeroasele variante descriptive (reluate mereu de romancier din alte și alte unghiuri) ale tablourilor sale ; și al celui mai elocvent dintre acestea, portretul Simonettei Vespucci.

„Modelul" renascentist reverberează în toate zonele romanului ; descoperind surprinzătoarele corespondențe, scriitorul se lasă vizibil „posedat" de un fior care nu e numai al competenței manifeste, dar și al unui rafinament voluptuos ; performanța este că izbutește să ne „prindă" în raza vibrației sale, făcîndu-ne de la un moment dat să-i împărtășim „fiorul" amintit și să-l trăim pe nepregătite și pe neașteptate noi înșine. Cîte o „temă" care decurge de aici este convingător, și nu numai savant, plămădită în diversitatea, altfel eterogenă, a capitolelor romanului său. Tema **carnavalescă**, spre a lua un exemplu din mai multe posibile, este atacată cu strălucire încă din primele pagini.

„Subiectele" sînt oarecum înșelătoare ; dacă scriitorul preferă adesea lansarea în ipoteze și interpretări relatării decise a ceea ce se petrece ori s-a petrecut, o face și pentru că nu vrea să „trișeze" arătîndu-se mai interesat decît este cu adevărat de liniile narațiunii. E'e sînt așa, ar putea fi și altfel, se vede limpede că nu asta îl acaparează. Dar pe măsură ce crește „distanța" sa față de trama strict narativă, reală, dar și posibilă, predispunînd mai mult la reverie interpretativă și joc subtil al intelectului decît la energica luare în serios și la implicarea în fapte luate ca atare, sporește în proporție directă mișcarea inversă (și simultană celei dintîi, numai că petrecîndu-se la un strat mai profund), intensitatea reflecției născute de ceea ce îl preocupă cu adevărat, de încercarea de a defini pentru sine și pentru ceilalți un sens al lucrurilor trăite, o cale de acces și una de „izbăvire". Despre atîtea situații, greu de pus totuși laolaltă, e vorba în **Cartea fiului**, despre destinul unei „doamne Haraga" și despre rigorile luptei ilegale, despre pictura Renașterii și destinul de artist exemplar al unui Piero di Cosimo, despre singulara figură a poetului și Mentorului, evoluînd într-un decor de „epocă" recentă reconstituit cu mare vervă ; dincolo de toate acestea însă, simțim că privirea scriitorului se concentrează într-un plan adînc, spre un punct obsedant, în care viața și moartea, curajul și spaimele, suferințele și bucuria se întîlnesc și lasă să se definească ce rezultă din întîlnirea lor : meditația, care izbucnește spre sfîrșitul celei dintîi părți a romanului **(Simona)**, înfrîngînd distanțele impuse de stilul de lucru și de gîndirea mai mult ipotetică a scriitorului, este de o excepțională forță a „deciziei", în vădit contrast cu distanța cultivată mai înainte, cu ingenioasele supoziții și savantele digresiuni de istoria artelor : un stil al ardorii — acum —, al participării extreme, lovind de-a dreptul centrii de vital interes ai unei „lecturi" angajate, întens existențiale.

Lucian Raicu

* Norman Manea, **Cartea fiului**, Editura Eminescu, 1976.

Prima verbă

Módele și modele

■ CU DOUĂ NUVELE unitare tematic și stilistic debutează Sorin Holban (**Te urăsc, iubita mea**, Ed. Eminescu). Tema este eșecul sentimental. Stilul e reportericesc. În nuvela titulară tema este dezvoltată într-un subiect epic croit după un model care a făcut carieră la noi, consecutiv apariției rafinatului kitsch numit **Love story** : el, Cezar, o întîlnește pe ea, Cleopatra, într-o noapte ploioasă ; el, Cezar, face un coup de foudre, ea, Cleopatra, cochetează mărunt ; el, Cezar, își descoperă virtuți de Othello, ea, Cleopatra, i le alimentează prin echivoc ; el, Cezar, arhitect, are probleme de serviciu, ea, Cleopatra, studentă, are alte probleme: sedusă și abandonată de un medic, poartă în sine, avansat, fructul iubirii neprincipiale ; el, Cezar, își rezolvă problemele în brațele unei cunoștințe de la cinematograf : ea, Cleopatra, și le rezolvă pe ale ei prin efort tanatic. Și totuși, Cezar și Cleopatra s-au iubit. Asta e tot. Strivim o lacrimă între pleoape după lectură și ne gîndim, păstrînd simetria cu istoria, că autorul l-a interzis, prin finalul atît de original, pe Antoniu. Stilul e dezvoltat într-o frazeologie săltăreață, epidermică, aș zice parodică dacă nu s-ar simți că e numai mimetică. Parodia ar salva nuvela, mi-e teamă însă că autorul s-a luat, totuși, în serios. A doua nuvelă **(Pendulul)** e ceva mai complicată, în sensul că ambițiile ei sînt mai mari ; eșecului sentimental i se caută explicații mai profunde de ordin temperamental și sociologic. În povestea dintre Valeriu și Angela apar momente de „repaos" pe care autorul le umple cu episoade epice izolate privind o realitate mai largă și mai semnificativă, din păcate numai schițată. Stilul e același din prima nuvelă, impresia de superficialitate fiind ușor atenuată de cele cîteva inserții de epic cu problematică mai înaltă. Și aici regimul parodic ar pune într-o lumină favorabilă narațiunea ; și aici dezinvoltura frazei e o virtute vicioasă ; ca atare și aici ceea ce domină în realitate este mimetismul, iar nu intenția parodică. Parodist ce se ignoră, Sorin Holban este deocamdată, în proza serioasă, un mimetic dezinvolt.

■ De la tradiția prozei ardelenești se revendică Horia Ungureanu **(Ochiul zilei de ieri, Ed. Eminescu)**. Micul său roman e stimabil prin vigoarea realistă a observației, contrapunctată uneori de accente pe sugestie și pe un aer misterios. Lumea este aceea a satului ardelean interbelic și din primii ani de după război, văzută prin incursiuni epice de felul biografiilor paralele. În locul unității de acțiune autorul preferă, semn al lecturilor moderne, unitatea de comportament într-o diversitate de acțiuni. Mai multe planuri narative, fiecare cu personajul său central, evidențiind o intenție de analiză comportamentistă, se desfac radial dintr-un punct comun care nu e altul decît mediul uman sătesc așa cum îl știm din proza ardelenilor. Capitolele au fragile legături între ele ; unul poate fi considerat drept o nuvelă **(Patru)**, altul drept o schiță **(Unu, Opt)**, așa de mare le este autonomia. Interesat exclusiv de gesturile, reacțiile și, mai în genere, de comportamentul unuia sau altuia dintre personaje, autorul pare că le urmărește cu încetinitorul, dînd la iveală detalii aparent fără importanță dar devenind semnificative imediat ce sînt puse în relație cu un anume eveniment sau cu anume stare ; un amănunt e, adesea, un simplu pretext pentru o incursiune biografică, tot așa cum o stare de conflict ce pare să angajeze mai multe personaje (caz, totuși, rar) este un pretext pentru un exercițiu de caligrafie comportamentală. Plăcerea de a construi personaje e mare la acest prozator și are un aer estetic fiindcă, nu de puține ori, îl împinge spre neglijarea determinărilor, cel puțin a celor de ordin psihologic. Ce lipsește este o mai justă adecvare a personajului la realitatea în care se mișcă. Din această pricină romanul lui Horia Ungureanu lasă impresia unei succesiuni întîmplătoare de „fotografii mișcate". Nu-mi dau seama dacă la originea unei atari impresii stă tehnica specială în care sînt scrise prozele (iată, nu zic romanul), înțelegînd prin specială urmărirea autotelică a comportamentelor, sau e vorba de un defect de forță epică. Deocamdată autorul ne-a dovedit că știe construi personaje, în prelungirea tradiției ardelenești. Un roman pretinde însă și o altă construcție. A cantității de existență

Laurențiu Ulici

Calendar

● 1.IV.1881 — s-a născut **Octavian Goga** (m. 1938).
● 1.IV.1900 — s-a născut **Al. A. Philippide**.
● 1.IV.1905 — s-a născut **Ion Molea**.
● 1.IV.1940 — s-a născut **Gheorghe Pituț**.
● 2.IV.1498 — s-a născut **Ioan Honterus**, umanist sas din Transilvania (m. 1549).
● 3.IV.1905 — a murit **Ioan Pop-Reteganul** (n. 1835).
● 3.IV.1906 — s-a născut **Szémler Ferenc**.
● 4.IV.1901 — s-a născut **Ion Breazu** (m. 1965).
● 4.IV.1911 — s-a născut **Aurel Lambrino**.
● 4.IV.1917 — s-a născut **Valeriu Clobanu** (m. 1966).
● 4.IV.1967 — a murit **Mariana Dumitrescu** (n. 1922).
● 5.IV.1885 — s-a născut compozitorul și poetul **Dimitrie Cuclin**.
● 5.IV.1932 — s-a născut **Fănuș Neagu**.
● 5.IV.1946 — a murit **Ilarie Voronca** (n. 1903).
● 6.IV.1907 — s-a născut **Bogdan Amaru** (m. 1936).
● 7.IV.1871 — a murit **Nicolae Nicoleanu** (n. 1835).
● 7.IV.1908 — s-a născut **Emilia Șt. Milicescu**.
● 8.IV.1898 — s-a născut **Al. Claudian** (m. 1962).
● 8.IV.1913 — a murit **Panait Cerna** (n. 1881).
● 9/21.IV 1894 — s-a născut **Camil Petrescu** (m. 1957).
● 9.IV.1924 — s-a născut **Francisc Munteanu**.
● 9.IV.1961 — a murit **Al. Kiriței**escu (n. 1888).
● 9.IV.1964 — a murit **Mihu Dragomir** (n. 1919).
● 10.IV.1914 — s-a născut **Maria Banuș**.

1877 O DRAMATURGIE A M

INIȚIATIVA constantă, remarcabilă a Teatrului din Botoșani și a Asociației oamenilor de artă de a organiza anual o Săptămînă a teatrelor din Moldova s-a înscris, în 1977, sub egida „Dramaturgia marilor evenimente", reunindu-se, sub obîăduirea generoasă și ospitalieră a autorității politice și culturale locale, acele reprezentații care celebrează aniversarea marelui război pentru Independență și cea a răscoalelor țărănești. Un colocviu teatrologic final a examinat, cu competență, raporturile dintre scrisul teatral și istorie, în clipele de maximă intensitate ale vieții naționale.

Cu acest prilej s-a observat că există un număr însemnat de piese, mai ales noi, în care împrejurările de amplă rezonanță istorică își găsesc un ecou literar-dramatic corespunzător în actualitatea noastră. Scriitorii au răspuns, încă o dată, comandamentului social cu fervoare și har, străduindu-se, desigur, să dăruiască scenei nu lucrări conjuncturale, care să ocazioneze simple manifestări ad-hoc, ci drame durabile, evocînd în imagini originale nu numai întîmplările cunoscute, ci tipuri, relații umane, contexte sociale, furtuni sufletești, surse ale eroismului autentic, consecințele în veac ale manifestărilor politice radicale de anvergură din istoria noastră modernă.

Cercetătorul specializat va constata, nu fără surprindere, că după 1877 și după 1907 dramaturgia română nu a dat lucrări multe și nici suficient de reprezentative despre oamenii acelor ani excepționali : o dramă de I.C. Vissarion, alta de Ion Luca... Poezia și mai cu seamă romanul s-au aflat, din acest punct de vedere, la o altă cotă a cuprinderii și comentării. Acum, efortul dramaturgilor Horia Lovinescu, Mircea Radu Iacoban, Dan Tărchilă, Petru Vintilă, Ștefan Berciu, cărora li se alătură, cu piese aflate în repetiție, Dumitru Radu Popescu, Mircea Bradu, I.D. Sîrbu și alții se cristalizează într-o literatură ce restituie momentele fierbinți de afirmare socială și politică a poporului român în perspectiva unei actualități lucide, revoluționare, întregindu-se astfel, cu capitole noi, epopeea națională.

Tocmai de aceea, consacrînd aceste două pagini consemnării pieselor închinate marilor evenimente — reținînd aici nu numai lucrările ce s-au prezentat la Botoșani, ci și cele ce au putut fi văzute la București și Constanța — avem credința că atragem atenția asupra unui fenomen literar stenic, reprezentînd angajamentul civic, moral și cultural profund responsabil al dramaturgului român actual. Patriotismul său e probat nu numai de gestul adeziunii ; e o atitudine esențială, proprie în tratarea subiectului și orientarea acțiunii, în valoarea eroilor și culminația dramatică. Nu sînt, desigur, toate lucrări fără cusur, meșteșugul cu care au fost scrise are și el grade feluri te, unele sînt, poate, prea grăbit elaborate. Cititorii, spectatorii, criticii, mandatarii de azi ai posterității vor face, negreșit, clasificările și ierarhizările firești. Momentul, însă, al dedicației directe este el însuși, în integralitatea sa, relevant atît ca participare, cît și ca paragraf de istorie literară și teatrală.

Valentin Silvestru

Gravură de epocă

Patima fără sfîrșit

CONSTRUCTOR abil și inspirat de situații dramatice, cunoscător al secretelor de compoziție, imaginînd personaje pentru care istoria devine motorul esențial al biografiilor lor bogate, complexe, pilduitoare în ordinea argumentației fundamentale, Horia Lovinescu s-a inspirat în noua sa lucrare din genealogia unei familii de dincolo de munți, ai cărei predecesori, înstrăinați de originea lor etnică românească, au fost cîndva „voevozi" ai Transilvaniei, dar sub ocupație străină. Ultimul Mailat (acesta e numele familiei), Andrei, nu continuă, nu poate continua tradiția nobilă a castei, răsturnînd astfel planurile bunicului său, baronul Mailat, de redresare materială prin căsătoria nepotului cu Irene Kendy.

Consecvent cu sine, ambițios și demn, Andrei rămîne credincios iubirii sale pentru romînca Mara, o fată simplă, dar nu mai puțin orgolioasă. Destinul tragic al lui Andrei Dumșa (fiul unui revoluționar român de la 1848), răpus de gloanțe în drumul său spre tabăra românească (acțiunea se petrece în vara anului 1877), se așează într-o aureolată succesiune eroică, de bărbați mistuiți de **patima fără sfîrșit** a iubirii pentru patria mamă. Numele lor, și sîngele lor, rămîne scris pe faldurile anilor de temelie ai istoriei noastre : 1848, 1877, 1918, 1944.

Dramaturgul parcurge așadar o lungă perioadă istorică. O astfel de amplitudine narativă cere o structură adecvată, care să susțină înlănțuirea și să-i dea contururile de rigoare. Piesa are farmec evocator, o undă de evlavie și noblețe îmbracă scena cu lumina ei aurie, cuvenită celor care-și jertfesc viața pentru țară. Legătura peste timp și între secvențe, rotunjimea înțelesurilor se obțin prin personajul **Povestitorului.** Ca modalitate de tratare a materialului o atare experiență sîntem datori să observăm că nu e nouă în repertoriul stilistic al dramaturgului. Spre deosebire însă de, să zicem, **Petru Rareș** – unde acolada brechtiană era mai vizibilă – aici patosul, emoția, lirismul însoțesc mai de aproape desfășurarea acțiunii. Tipologiile – diverse, solide, complexe – trimit la titluri cunoscute din opera dramaturgului. Ce ni se pare nou, constă în, pe alocuri, complicarea nebuloasă a biografiilor, cultivarea misterului și psihologiei abisale, în notă stridbergiană ori, altădată, cu trimitere la O'Neill. Sigur, acestea pot părea – în ciuda unor secvențe convenționale – referințe sau asociații firești care însoțesc de regulă orice lectură.

Este evident că Horia Lovinescu construiește drumul eroului central în grija de a releva dimensiunea lucidă a conștiinței sale naționale, înțelegerea descendenței și apartenenței acestuia la un popor care, luptînd să-și cîștige independența, se pregătește de fapt pentru lupta mult mai grea (cum și observă un personaj), a apărării drepturilor cucerite cu arma în mînă.

Spectacolul realizat de George Rafael la Teatrul „Nottara" are ritmul lent, acumulativ, impus de ieșirea la lumină a adevăratului Andrei. Mișcarea personajelor este mereu înceată, dislocantă. Monotonia decorului (Constantin Russu) nu slujește însă la fel de bine toate scenele de pe parcursul acțiunii. Reprezentația se impune și se urmărește cu emoție reală, autentică, înălțătoare, am zice, dacă nu ne-am feri și noi de cuvintele patetice, cum sînt atente în cîteva rînduri să ne avertizeze înseși personajele, a căror trăire e secondată de inteligență și bun gust. Distribuția spectacolului recomandă un compartiment al prestigioșilor. Mircea Albulescu face din Baronul Mailat epava propriei inconștiențe tragice. Uneori însă personajul are momente de luciditate și înțelegere a adevăratului său drum. Acest examen critic cu care actorul își cenzurează personajul sporește autenticitatea și îi dă, din cînd în cînd, o vigoare binevenită. În ciuda apariției sale scurte, Marga Barbu (Contesa Kendy) a conturat cu dezinvoltura-i, inteligența și farmecul binecunoscute, rolul de culise al unei femei frumoase și neastîmpărate în viața bătrînului baron și, nu mai puțin, în aceea a urmașilor acestuia. Melania Cîrje a făcut eforturi notabile să ne convingă că personajul interpretat (Irene Kendy) nu e doar o „gîsculiță". A ajutat-o îndeaproape Alexandru Repan (Hoinarul) într-un rol greu, esențial bine condus, fără retorism și patetisme de paradă. Exact și cald ni s-a părut Dorin Varga (Povestitorul) ; riguroasă, tăioasă – Gilda Marinescu într-o compoziție în care gestul economicos și tăcerea trec pe primul plan. Am lăsat la urmă (fără a fi, cum se spune, ultimii) pe interpreții eroilor tineri : Mara și Andrei. Ca de obicei, mobil, Emil Hossu are însă de accentuat unele nuanțe ale destinului personajului său, îndeosebi pe acelea ținînd de definirea distanței față de trecutul întunecat al familiei. Ne-a cucerit, în schimb, jocul sobru, cald, emoționant al actriței Catrinel Paraschivescu, ajutată și de o voce plăcută, potrivită să exprime frumusețea robustă a unei tinere și iubitoare romînce din popor.

Ion Lazăr

Șoimii

ÎNTR-UNA din cele optsprezece pagini ale **Suvenirilor din campania Bulgaria 1877 — 1878** (recent publicate), generalul Alexandru Cernat, comandantul Armatei române de operații de la sud de Dunăre, scrie despre prima luptă dintre români și turci, care a avut loc la 27 august 1877, la redanul din fața Grivița : «Cel intîi soldat român care au căzut în aceste lupte au fost serjentul Pastia, care au avut intestinele scoase de un obuz și în momentul morței s-au ridicat și au strigat „Înainte copii ! Să trăiască România !"» Ion Pastia (17 ani), fiul primarului Iașului, Constantin Pastia, moare în brațele fratelui său, Tudor, student în medicină, ajuns de asemeni pe front, în fața Plevnei, cu ambulanța.

Pornind de la aceste pagini de istorie, Petru Vintilă a scris o frumoasă piesă, a cărei substanță este, de la prima și pînă la ultima pagină, patriotismul, dragostea fără margini pentru țară și libertatea ei. Ferindu-se de grandilocvent, scriitura se așterne simplu și firesc, țesătura dramatică ducînd, aici, mai departe știința dramaturgului (a cărei dovadă o făcuse în **Casa care a fugit prin ușă)** de a crea situații și personaje, cîteva dintre ele (Bunicul, Pastia, Grigore) bine definite.

Fără a avea forța și valoarea marilor lucrări dramatice, **Șoimii** este o piesă (fără exagerări și incredibilități) care impresionează și poate prilejui spectacole apte a se fixa în conștiința publicului, efectul lor fiind tonic.

Acțiunea se petrece la Iași, în familia Pastia, și pe front. Cu excepția odraslei prințului Moruzi, toate personajele acceptă gestul elevului Pastia, care, falsificînd acte, pleacă voluntar pe front. Este emoționantă această participare comună la susținerea luptei pentru neatîrnarea țării și felul în care se înțelege că lupta cere jertfe.

Șoimii a prilejuit — în premieră absolută la Bîrlad — un spectacol frumos și emoționant, dînd celor ce-l urmăresc destule satisfacții estetice. Direcția de scenă a lui Cristian Nacu, regizor cu experiență recunoscută, a extras esențialul din text și fără nimic ostentativ (în scenografia semnată de Safta Șerbu) l-a potențat emoționant. Echipa de actori joacă firesc și nu puțini sînt cei ce susțin interpretări de calitate. Marina Banu (Maria) are distincție, Valy Mihalache (Catinca) convinge, Zeina Druică (Aglaia), interpretînd cu căldură, încearcă un rol care nu era tocmai pentru ea, Gabriel Constantinescu (Jean Moruzi) joacă elegant și-și autoironizează personajul; Aurelian Napu (Tudor) are o apariție ce se reține, Aurel Ionescu (Ștefan Lupașcu) impune, ca de altfel și Florin Predună (Constantin Pastia). Virgil Leahu, în rolul principal Ionel (Pastia), dă personajului farmec, iar Ștefan Tivodaru (bunicul Lupașcu) face dovada unui remarcabil profesionism.

Scoțînd în relief tot ce are mai bun textul, spectacolul convinge și se urmărește cu interes, de la început pînă la sfîrșit.

Stelian Vasilescu

Marele soldat

CONSTANT preocupat de relevarea caratelor umane ale eroilor acestui neam, de strălucirea delicată a chipului de legendă și mit a bărbaților înscriși cu literă de aur în cartea istoriei noastre, dramaturgul Dan Tărchilă nu putea să nu vibreze la fel de sensibil și la emoționantele fapte de arme ale celor ce au făptuit, cu sîngele lor, Independența. Ultima sa piesă, intitulată semnificativ **Marele soldat,** ne propune traversarea epopeii cuceririi Independenței dintr-un unghi foarte personal. Dramaturgul evită gesturile zgomotos-patetice, cavalcada marilor discursuri și reconsti-

...ARILOR EVENIMENTE 1907

tuirea pioasă, optind curajos pentru aducerea în prim plan a figurii pline de frumusețe a țăranului român, cel care, de fapt, a dus tot greul războiului.

Este urmărită astfel împlinirea acestei idei atît de scumpă nouă, prin destinul unei familii nevoiașe din Dobrogea, nevoită să fugă dincolo de Dunăre pentru a scăpa de urgia păgînă. Simplu și sugestiv, dramaturgul vorbește despre sărăcia țăranilor, care atîrna cu atît mai greu cu cît omul era coborît la condiția de rob fără speranță. Și iată cum deznădăjduiți ca Visarion, Tudosia și toți ai lor, copleșiți de marile griji ale existenței, devin într-o bună zi eroi de legendă. Ce anume a putut proiecta atît de înalt aceste conștiințe ? Dramaturgul analizează subtil tocmai exploziva izbucnire a unor virtuți extraordinare ce aureolează statornic chipul luptătorilor de la Plevna, Grivița, Smîrdan. Ei nu se înrolaseră voluntari fiindcă întrezăriseră — precum boieri ca Strunga ori Butu — marile avantaje ce decurgeau din obținerea neatîrnării. Pentru ei lupta cu turcii și imperativul victoriei reprezentau un ideal de demnitate și libertate, în numele căruia se jertfiseră, înainte, multe generații de oameni ai pămîntului.

Partea a doua a piesei, și cea mai consistentă de altfel, este un frumos poem dramatic despre marile calități morale ale acestui popor, atît de des încercat de-a lungul istoriei sale. Războiul nu e ilustrat, cum ne-am fi putut aștepta, prin încleștarea, pe viață și pe moarte, a celor două armate, ci tot prin urmărirea acțiunilor celor care pînă mai ieri arau ogorul. Gheorghe, feciorul lui Visarion, cel îndrăgostit de mare și de pescărușii, avea să scrie și el, cu propria sa viață tînără, o pagină de neuitat în această cronică ce păstrează pînă azi fiorul emoționant al luptei.

Era firesc, deci, dată fiind problematica sa, ca piesa să trezească interesul unor colective teatrale. Publicată parțial în revista „Tomis" și montată în premieră absolută pe scena Teatrului dramatic din Constanța, **Marele soldat** a beneficiat de o îngrijită descifrare din partea regizorului Ion Maximilian, care a știut să creeze, din planuri simple și bine gradate tensional, un spectacol ce solicită atenția spectatorului. Cîțiva dintre cei mai buni actori ai teatrului — Ileana Ploscaru, Sandu Simionică, Romel Stănciugel, Vasile Cojocaru, Iancu Lucian, Jean Ionescu — caligrafiază discret rolurile. Funcționalitatea reală a decorului imaginat de Eugenia Tărășescu-Jianu este inspirat completată de folosirea, în fundal, a unor secvențe de documentar, izbutindu-se astfel crearea unei atmosfere emoționale particulare.

Carmen Tudora

Răfuiala

„DUMNEZEU să-i ierte pe cei patru țărani români impușcați în orașul românesc Botoșani, de oastea românească, în ziua de 5 martie 1907. Să-i ierte Dumnezeu pentru cîtă muncă de robi au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru cîtă înșelare au suferit, pentru cîtă jignire au îndurat ; să-i ierte pentru viața lor de suferință, să-i ierte pentru clipa de desperare cînd s-au ridicat"... În prelungirea acestor celebre cuvinte rostite de Nicolae Iorga cîndva, chiar în anul răscoalei, Ștefan Berciu scrie azi **Răfuiala** ; o piesă care prezintă și comentează faptul de mai sus (sau un fapt asemănător lui). În acest an omagial 1907, **Răfuiala** este **prima piesă originală** dedicată evenimentului, care se joacă pe scenele noastre (celelalte teatre apelînd la montaje de versuri, dramatizări, colaje etc.). Lucrarea lui Ștefan Berciu alege modalitatea teatrului-proces (rareori abordată de către autorii noștri actuali) : cei patru acuzați – țăranii Anton Becheru, Didu Ciljan, Velu Trăișan și soldatul Marin Jurcă – sînt aduși în fața instanței și judecați în cadrul unui proces formal și nedrept (în ciuda încercărilor disperate de obiectivizare a sentinței depuse de avocat). Succesul teatrului-proces a fost verificat la noi de nenumărate ori (vezi **Răscoala de pe Caine a** lui Wouk, **Dosarul Andersonville** de Saul Levit, sau **12 oameni furioși** a lui Reginald Rose). Ștefan Berciu nu face excepție. El a împănat acțiunea procesului cu dese flash-back-uri, ea bifurcîndu-se astfel pe planurile prezent, trecut într-o alternanță tensionată, dinamică.

Răfuiala prezintă și destule inegalități. Astfel, dacă personajul Avocatului eușește să ne cucerească prin subtilele lui alocuțiuni, prin accentele ironice, sarcastice, cu care-și gratulează adversarii (Judecătorul și Procurorul), aceștia doi suferă de un vizibil schematism, avînd ieșiri mai puțin verosimile. Apoi, înafara puseurilor discrete de umor cu care autorul își pigmentează – uneori – textul, mai întîlnim și scene involuntare de haz, neconcordante cu tematica sobră a piesei.

De asemeni, dacă unele personaje, cum sînt Velu Trăișan (un erou care rostește mereu, obsesiv. „Mi-e frig ! Mi-e tare frig !") justifică metaforic motivul pentru care a dat foc conacului („Ca să mă-ncălzesc !"), alt erou – boierul Costache Mihălceanu nu este convingător în momentul în care-și împușcă fiica.

Pus în scenă de tînăra regizoare Magda Bordeianu, spectacolul botoșenean cu **Răfuiala** face o bună impresie, datorită funcționării mulțumitoare a tuturor compartimentelor spectaculare : scenografia semnată de Mircea Ciobanu se bizuie pe hiperbolizarea mobilierului tribunalului, în mijlocul căruia sînt plantați patru stîlpi „ai infamiei" ; ilustrația muzicală (aparținînd regizoarei), compusă din muzică modernă, dinamizează acțiunea ; iar creațiile actorilor Elena Ligi, Sorin Medeleni, Silvia Brădescu, Boris Ciornei, Doru Buzea, Cristina Radu, Boris Perevoznic, Constantin Cadeschi și Jean Maydick, se impun prin realismul sobru.

Barbu Udrea

Pelina

SCRISĂ, se pare, în 1956, la solicitarea Teatrului Național din București, și tipărită doar în volumul **Teatru** (Editura pentru Literatură, 1963), **Pelina,** piesă în șapte tablouri despre marea răscoală țărănească de la începutul secolului, e aproape necunoscută – ca, de altfel, o bună parte din opera fecundului Ion Luca (1894—1972). Cum observa în prefața volumului citat Valeriu Răpeanu, piesa nu e, stilistic, unitară : primele patru tablouri sînt alcătuite în maniera dramei psihologice, iar următoarele constituie o evocare a iureșului răscoalei. Cele dintîi replici dezvăluie biografiile și relațiile protagoniștilor : Pelina, fiica mijlocie a unor țărani care sărăciseră rău în anii din urmă, a primit, din datorie față de ai săi, să fie servitoare la conacul arendașului Ciumete ; Vlad, fiul acestora, student medicinist cu vagi lecturi socialiste, sensibil și plin de generozități, detestă actuala sa familie, îndeosebi pe Vitrega, care alimentează speranța de parvenire a tatălui său. Fost funcționar la stat, arendașul e un ciocoi nou, beat încă de puterea sa asupra sătenilor și se visează boier și ministeriabil. În calculele sale foarte importantă e, de aceea, căsătoria lui Vlad cu Joujou, fiica moșierului Carabăț. „Să dai lovitura !" — își stimulează el feciorul, și o face cu convingerea că relațiile materiale trebuie puse întotdeauna înaintea relațiilor sentimentale : „Căsătoria face mai mult decît meseria". Constrîns, în urma unei înscenări, să-i facă jocul, Vlad scapă totuși de compromis, grație evenimentelor de la sfîrșitul lui februarie și începutul lui martie 1907.

Conflictul moral anticipează, în **Pelina,** marele conflict social. Drama de familie e o deschidere către drama unei întregi țări. Violente, punînd în contrast două mentalități — ciocoiască și poporanistă —, discuțiile dintre tată și fiu — unul cinic, brutal, celălalt moralizator, patetic — documentează într-un fel asupra proporțiilor exploatării și corupției în acel timp, dezvăluie „rădăcinile social-economice ale răscoalei". „Superstiție, minciună, neștiință, beție, slugărnicie, teamă..." — asta e starea generală în lumea satelor, arată, pe un ton apăsat critic, Vlad. Răscoala apare drept consecința logică a spolierii și a injustiției.

Desen din ziarul „Dimineața" (25 martie 1907)

Încercările prin care trece Pelina sînt experiențele unei întregi clase sociale. Năpăstuită, terorizată, repudiată odată de ai săi, hăituită, Pelina dobîndește într-un scurt interval conștiința revoltei. Fata obidită, de la începutul piesei, ni se înfățișează, în final, dîrză, „o Ioană d'Arc neînzăoată, ivită din răstrîștea țărănească", fascinantă, mobilizatoare, un început de legendă.

Deși nu e una dintre creațiile pe deplin izbutite, **Pelina** relevă deseori forța dramaturgului de rasă care a fost Ion Luca. Animat, cu cîteva surprinzătoare schimbări de situație, tabloul al V-lea, în care se declanșează mecanismul revoltei, e o dovadă de intuiție și de măiestrie. Mai puțin strălucită și mai puțin fluentă decît a altora dintre dramaturgii noștri, replica personajelor lui Ion Luca e remarcabilă însă prin densitate și precizie. Defectele **Pelinei** provin nu numai din indecizia autorului față de maniera de a trata subiectul său, ci și din faptul că el ține să expună anumite cunoștințe istorice, informații care nu trec, totuși, de nivelul unui bun manual școlar, de unde impresia de insistență demonstrativă, de îngroșare. Deranjează, în sfîrșit, „procedeul copilăros" (cum ar zice Ibrăileanu) de a da personajelor nume care spun totul despre natura lor morală : Ciumete, Vitrega, Michel Scobay (ofițerul care conduce represaliile), Agurița (țăranca rea și parvenită) etc. Pelina, nume cu sunet frumos, evocator, ar fi fost de ajuns.

Recenta premieră pe țară a piesei lui Ion Luca pe scena Teatrului dramatic „Bacovia" s-a dat în regia Mușatei Mucenic, care a operat cîteva estompări, dar a și etalat cîteva lucruri și așa ostentate. Pelina e Ioana Ene-Atanasiu, iar Vlad, Constantin Constantin. Spectacolul are semnificația unei restituiri.

Constantin Călin

Răscoala

RĂSCOALA este romanul unei tragedii colective pe fundalul căreia se conturează cu ușurință caractere bine individualizate. Personajul colectiv este cel care dă însă forță, semnificație și valoare textului lui Rebreanu. Prin descrierea mulțimii, prin ritmurile lente sau exacerbate ale stărilor acesteia, marele romancier surprinde elementul social și istoric al revoltei țărănești din 1907.

Adaptările și dramatizările, care, îndeobște, stîrnesc polemici și comparații subiective cu originalul, sînt și mai anevoioase în cazul unui roman de factura **Răscoalei.** E simplu să treci în pagina scrisă destinată scenei indicațiile romancierului : „a sosit tot satul" sau „grupuri răzlețe de săteni se îndreptau către conac". Mai greu este să sugerezi aceleași întîmplări sau stări cu mijloacele posibile și particulare ale teatrului. În romanul lui Rebreanu apar, în afara personajului colectiv, peste o sută de personaje care nuanțează tendințele politice ale celor avuți sau ale intelectualilor și tîrgoveților, care prezintă stratificarea socială a lumii satului și reacțiile diferite decurgînd din ea în momentele de maximă intensitate. Modalitatea de prezentare scenică trebuia să pornească de la o nouă concepție istorică asupra evenimentelor și, pe baza acestei noi concepții, să ajungă la simplificarea, esențializarea posibilă a tuturor acestor personaje și, deci, a romanului. Este, după ooinia mea, ceea ce a realizat Valeriu Sîrbu cu precădere în planul motivației psihologice a răscoalei și a urmărilor ei prin unificarea socială a grupului restrîns de țărani, care poate figura astfel masa celor răsculați. Liviu Rebreanu introduce, ca, de altfel, și în celelalte scrieri ale sale, un subtext de factură mitică, propriu sufletului țăranului român, subtext transferat în spectacolul nostru cu continuă valoare dramatică și metaforică. Am reușit astfel, atît autorul dramatizării, cît și noi, realizatorii ei, să păstrăm spiritul, dacă nu litera textului, prin succesiunea aproape cinematografică a planurilor, prin îmbinarea dintre realismul descrierii și suprarealitatea ființei țăranului, dintre înfruntările directe și cele care trec pragul istoriei.

Nu cred că teatrele au menirea de a oferi pagini ilustrate de calendar, dar am convingerea fermă că marile aniversări ale sufletului și spiritului național nu-și găsesc loc mai nimerit decît scena. Și aceasta nu prin serbări ocazionale cu aspect școlăresc, ci prin ample și reale contribuții spectaculare.

Asumîndu-și, alături de Valeriu Sîrbu, riscurile prezentării scenice ale unui roman cu o structură prin excelență epică, colectivul Teatrului „Ion Vasilescu", ca și colaboratorii săi, subiscălitul regizor, scenografii arh. Vladimir Popov și Diana Popov, ilustratorul muzical Iosif Herțea sînt convinși că au înfăptuit nu numai un act de cutezanță repertorială și, implicit, unul de cultură, ci, prin rezultatul străduinței lor comune, și un spectacol ce se constituie ca un modest omagiu artistic adus celor 70 de ani de la răscoalele din 1907. într-o prezentă activă în Festivalul național „Cîntarea României".

Radu Boroianu

Anton BREITENHOFER

NEGURI AUTUMNALE

■ Fragmentele de față fac parte din ultimul roman al scriitorului Anton Breitenhofer, intitulat **Prea tirziu pentru Marilena**, evocare a perioadei celui de-al doilea război mondial, roman care va apărea in curînd în Editura „Cartea Românească". Tălmăcirea românească aparține Sevillei Răducanu.

ÎNDIRJIT, cu buza de jos scoasă în afară, fabricantul Titus Abrudan cerceta harta continentului. Fața-i mobilă frapa prin paloare. Ochelarii fumurii de pe nasul vulturesc conturau două cavități opace, acoperindu-i ochii adînciți în orbite. Comunicatele militare nu-l pasionaseră niciodată. Ar fi preferat să fie la curent cu ultimele descoperiri din domeniul ciberneticii sau cu stadiul de evoluție al cercetării nucleare. Tehnica nouă în slujba războiului îi stîrnea interesul, acel interes pe care nu-l incitau comunicatele militare, mai cu seamă cele care lăsau să se întrevadă victorii ale sovieticilor. Bolșevicii înaintau irezistibil spre vest, amenințînd să cuprindă partea centrală a Europei.

Mult discutatele replieri strategice ale Wehrmachtului, care voiau să însemne în oracularul limbaj al propagandei naziste un fel de uvertură wagneriană a victoriei, se dovediseră a fi curate înfrîngeri ; la Kursk, frontul hitlerist se prăbușise irevocabil, fără să prefigureze vreo replică eficace. Un veritabil dezastru cu implicații incalculabile. Și tocmai în momentul în care Armata Roșie trecuse la ofensiva generală în est, Italia fascistă plecase, în vest, steagurile de luptă. Cămășile negre și fanfaronii lor conducători o ștergeau cagăinile plouate. Abrudan nu-l aprecia-se niciodată prea mult pe Duce. Nici înfringerea lui Mussolini, nici eșecul lui Hitler nu-i storceau vreo lacrimă de compasiune. Niște diletanți fără scînteie, azvîrliți de circumstanțe în arena istoriei universale ; cocoțați în vîrful piramidei, cu sprijinul marei finanțe, se dovedeau incapabili să pună capăt spectrului roșu, amenințător, de la răsărit.

Cu mîinile la spate, rămase o clipă locului, ca pentru a se reculege. Apoi, cu o degajare neafectată deschise tabachera, scoase și-și aprinse o „Astoria". Mustața englezească, pe care și-o răsese la începutul războiului, crescuse la loc. Trăsăturile feței se destinseră recompunînd pe chipul, o clipă întunecat de griji, o expresie echilibrată. Norii albăstrui ai țigării se ondulau în jurul frunții teșite și al bărbiei cu contururi lipsite de fermitate.

Se îndreptă spre birou și, plin de nerăbdare, apăsă butonul unei sonerii. Cu un bloc-notes în mînă secretarul intră în cameră.

— La ordinele dumneavoastră, domnule Abrudan, răpăi ca o mitralieră bărbatul îmbrăcat într-un costum de culoare închisă. Ochelarii săi cu ramă aurită răsfrîngeau ciudat sclipirile de lumină.

— Notează, domnule Moarcheș ! — dicta stăpînul fabricii. La noua, discuție cu Daiculescu. Să-mi prezinte lista oamenilor care urmează să plece pe front. La zece te rog să chemi pe secretara mea particulară. Directorul de la finanțe să poftească pe la douăsprezece. La patru pot sta de vorbă cu domnul Pelger, dacă dorește o discuție cu mine. Pe șeful de secție de la armament programează-l pentru orele șase. Detectivul meu să fie aici la opt. Următoarele puncte de pe listă o să le precizez mai tîrziu.

— Dacă-mi permiteți, domnule director general, dorește să vorbească cu dumneavoastră șeful siguranței.

— Bine, să spunem... mîine seară.

În timp ce Daiculescu îi prezenta situația, privirea lui Titus Abrudan se opri asupra planșetei goale. Cît timp să fi trecut de cînd nu mai proiectase nimic, cu toate că de idei nu ducea lipsă ? Apoi luă mapa de piele și parcurse încă o dată lista muncitorilor ce urmau să fie trimiși pe front.

Ministerul de război cerea două mii de oameni. Brusc își înălță ochelarii pe frunte. Un zîmbet maliție îi înflori pe buze :

— Domnul mareșal o să se mulțumească și cu mai puțin ! N-are ce face ! Dar... spune-mi, te rog, cum îl cheamă pe strungarul din fabrica de mașini, cel care mi-a lovit săptămîna trecută cîinele ?

Interlocutorul, un bărbat voinic, îmbrăcat într-un costum sport, nu se uită în ochii șefului său. Răspunse vădit indispus :

— Pe strungar îl cheamă Tulbureanu. Permiteți-mi, totuși, să-mi exprim convingerea că omul e nevinovat. Și am absolută nevoie de el în uzină.

Abrudan aruncă uriașului cu mîinile roșii o privire neîncrezătoare și înăspri tonul.

— Ce înțelegi dumneata prin nevinovat ? Mi-a lovit cîinele sau nu ?

— Nu pot nega. I-a tras un picior. Dumneavoastră știți doar că Flash aleargă cînd la gard, cînd la stîlpul de telegraf. Și dacă din întîmplare nu-i nici gard nici stîlp în apropiere, ridică cîteodată piciorul și lîngă strung.

Își bate joc de mine — gîndi Abrudan — se preface a nu ști că nu suport să fiu contrazis. Indispus, își țuguie buza de jos și rosti răspicat :

— Rămîne așa cum am hotărît : omul pleacă pe front !

— Dorința dumneavoastră-i ordin, domnule director general !

— Dar cine-i Traian Brebenar ?

— Un tînăr muncitor de la forjărie. Dintre cei mai buni. Am nevoie de el, fiindcă îmi lipsesc trei șefi de echipă. Și o mulțime de fierari din atelierele de scularie și din fabrica de muniții.

— Se prea poate, Daiculescule, dar șeful siguranței mi-a recomandat să-l trimit neapărat pe front pe băiatul àsta.

— Pe forjorul Traian Brebenar ? Daiculescu dădu din umeri. Fiecare i se amestecă în ciorbă, dar lui și nu altuia i se cere să producă și iar să producă pentru nevoile frontului. Nu mai poate renunța la nici un lăcătuș sau electrician, altminteri va fi nevoit să închidă porțile uzinei. De la începutul războiului nu se mai făcuseră reparații generale. Toate mașinile sînt suprasolicitate, instalațiile și macaralele complet uzate. Accidentele din secții devin tot mai frecvente. S-au ridicat la șaisprezece săptămîna trecută, din care două mortale.

Abrudan îi tăie brusc vorba și întrebă tăios :

— Și cine-a pus la cale, nu de mult, greva de la laminoare ?

Încercă mai întîi să se eschiveze, temîndu-se că adevărul brutal o să-l facă pe Abrudan să explodeze.

În cele din urmă se hotărî totuși să ia taurul de coarne. Opinia lui este că greva a izbucnit spontan. A cerut șefului uzinei să oblige pe muncitori la saisprezece ore de muncă. Și atunci laminatorii au arătat șefului lor pantalonii rupți și coastele de parcă spărgeau pielea străvezie. Evident, era o manifestare de insolență fără precedent. Nicicînd în trecut nu pomenise asemenea acte de indisciplină, sublinie Daiculescu. Desigur că poate fi socotită o formă de sabotaj, e convingerea lui. Lucrătorii din satele de munte nu vin zile de-a rîndul la lucru. Abia mai poate asigura funcționarea unor ateliere.

— Dar oamenii din organizația „Muncitorii germani" și din „Asociația Românilor" stau cu mîinile încrucișate?

Uriașul își îndreptă spatele. Nu se sfii să mărturisească ceea ce știa : conducerea acestor asociații nu se bucură deloc de stima muncitorilor. Mai cu seamă după catastrofa de la Stalingrad, capitularea Italiei și atentatul asupra lui Hitler. De cînd rușii se apropie, conducerea locală a grupului etnic german pierde din autoritate și influență.

— Și ce măsuri am luat noi ca să întărîm disciplina ?

Daiculescu se ridică de pe scaun. Deoarece era cu două capete mai înalt decît superiorul său, se creă și pe acest plan o disproporție. Înfruntă deschis privirea lui Abrudan.

— Dacă-mi permiteți, domnule director general, să-mi spun deschis părerea despre starea și mersul uzinelor și să vin chiar cu propuneri, o fac cu dragă inimă. Mă simt dator să vă mărturisesc că pînă și cei mai buni șefi de echipă sînt extenuați și descurajați, tocmai din pricina dezordinei. Și, ca să fiu sincer, nici comandamentul nostru militar nu-i la înălțime. Dispozițiile Curții Marțiale sînt afișate pretutindeni. Dar cine le mai ia în seamă ?

„Spune el comandament militar, dar se referă la comandant, la colonelul Drăgan", își zise Abrudan enervat. Domnul Pelger făcuse de curînd aluzii la loialitatea îndoielnică a ofițerilor români față de germani, exprimîndu-și bănuiala că simpatiile acestora sînt de partea aliaților. În ce situație s-ar vedea pusă soția sa, dacă colonelul Drăgan ar trebui să dispară ? Nu, nu-i putea uita pe cei costumați în domino la balul mascat din sala „Oltenia".

— Comandamentul militar al uzinei trece prea multe cu vederea muncitorilor, adăugă Daiculescu. Nu intervine operativ cînd se întrece măsura. Muncitorii acționează în cunoștință de cauză. N-au priceput sau se prefac a nu ști ce înseamnă a fi mobilizat pe loc. Este de datoria soldatului să stea „drepți" pe front sau în industria de armament. Maiorul Trifu, locțiitorul comandantului, face în acest sens tot ce-i stă în putință. Dar singur n-o scoate la capăt. Dacă domnul Abrudan îmi permite, fac o propunere concretă !

Abrudan ciuli urechile :

— Te rog, îl îndemnă pe Daiculescu și așteptă încordat.

— Gruescu !

— Ce-i cu Gruescu ? întrebă Abrudan rece, pîndind însă sensul răspunsului ca pisica urechile șoarecelui.

— A fost numit de Ministerul de Interne locțiitor al șefului siguranței. Pe baza abnegației și iscusinței dovedite, a acțiunilor sale de o îndrăzneală ieșită din comun, a faptului că-și primejduiește adesea viața în misiune. Omul ăsta e polițist născut, nu făcut. În fața primejdiei sau a dușmanului nu ezită, merge la țintă cu dîrzenia și neînduplecarea fanaticului. De asta nu se putea înțelege cu șeful lui. Voinea e de o brutalitate rudimentară, dar mai e și comod, și pe deasupra bea de stinge. De cînd Gruescu a fost numit adjunctul său, se teme c-o să-i ia postul și amîndoi se mănîncă literalmente unul pe altul. Vă puteți închipui cum se răsfrînge tendința de a se impune în munca lor. Și acum propunerea mea : acest Gruescu este și căpitan de rezervă. Ce-ar fi dacă l-am propune pe maiorul Trifu comandant, iar pe Gruescu adjunct ?

Sprîncenele lui Abrudan se ridicară mult peste rama ochelarilor. „Daiculescu manifestă din ce în ce mai multă inițiativă," — gîndi stăpînul fabricii. Pun însă mîna-n foc că propunerea asta nu-i aparține. Nu încăpea nici o îndoială, aici și-a băgat coada gestapoul. Întrebă curios :

— Și de ce să se apuce Drăgan ?

— Tocmai în momentul ăsta frontul are nevoie de ofițeri capabili. Ar fi chiar mai bine pentru colonel... Să schimbe aerul și cîmpul de operații.

Acum avea confirmarea. Mîna domnului Pelger trăsese sforile. Răspunsul lui Abrudan se lăsă așteptat. Daiculescu încercă marea cu degetul :

— Dacă dumneavoastră, domnule director general, sînteți de acord cu această propunere, iau asupra mea restul. Bucureștiul o să-l confirme pe omul nostru în cîteva zile și vă asigur că în două săptămîni el restabilește ordinea în fabrică. Nimeni n-o să mai crîcnească și totul o să meargă ceas.

— Propunerea dumitale este fără îndoială interesantă, conchise precaut Abrudan. O să mai reflectez. În două-trei zile îți dau răspunsul.

Nu încăpea nici un dubiu, Jane o să-l aibă pe colonel pe conștiință. Să înlocuiască severitatea atît de necesară în raporturile cu subalternii printr-o blîndețe înțelegătoare era țelul eticii pragmatice a soției sale. Mă rog, asta o privea personal. Dar... ca un ofițer să pună în practică o astfel de concepție în timp de război... ? Fie că Drăgan era cu totul sub influența ei, fie că — această alternativă părea de asemeni posibilă — acționa ca prieten al aliaților. Și-n acest din urmă caz îl nedreptățea. Așadar, în cazul în care... da, fără îndoială că Jane ar pierde un adorator. În schimb Gruescu era omul său. Chiar detectivul său particular. Desigur, pe el te puteai bizui oricînd.

AFARĂ valuri de negură asediau cu perseverență ferestrele largi, instăpînind o seară învăluitoare. Șeful de cabinet anunță pe domnișoara Minna Hirt. Stăpînul fabricii comandă imediat coniac și cafele. Își cercetă atent și emoționat chipul și-și netezi părul grisonat. Regretă că nu se îmbrăcase cu un costum mai modern, acum era însă prea tîrziu că să se schimbe. Sună și o rugă pe domnișoară să poftească în cabinetul său.

Minna își spînzură într-un cuier paltonul cel nou, cambrat pe talie. Cu o mișcare tinerească, spontană își aruncă pe spate părul pieptănat à la Greta Garbo. Fără a aștepta o invitație din partea șefului ei, lunecă într-un fotoliu și se servi cu o „Astoria" din pachetul de pe birou. Abrudan scăpără galant și nu fără îndeminare bricheta. Aprinzîndu-i țigara, atrase ușor spre el mîna fetei. Nu scăpă prilejul să-i admire puloverul cu decolteu rotund și fusta elegantă.

— Creație proprie ?

Ea dădu din cap afirmativ, trimițînd grațios, spre tavanul încăperii, rotocoale de fum. Constată în sinea ei că în costumul deschis la un rînd, Abrudan arăta ceva mai bine decît la ultima lor întîlnire. Acesta își stăpînea cu greu nerăbdarea de a afla cum de-i parvenise ei scrisoarea din Anglia, pe care i-o înmînase la balul mascat. Un om de serviciu aduse coniacul și cafelele. Ridicară paharele, pregătindu-se parcă pentru un toast. Aprinzîndu-și și el o țigară, Abrudan o întrebă prevenitor dacă a mai fost în București și dacă este dispusă să facă o călătorie acolo în interesul lui.

— Cu plăcere. Mai am și eu cîte ceva de rezolvat în Capitală.

— Pentru conducerea grupului etnic?

— Nu, ceva particular, răspunse ea cu dezinvoltură. Subliniindu-și cuvintele cu un zîmbet fermecător continuă :

— Am expus cîteva modele într-un salon de mode. Acum sînt gata să preiau comenzile.

Proprietarul fabricii de pe Bîrzava își pipăi mustața și-o întrebă cam cît timp are de gînd să stea la București, dacă la întoarcere nu i-ar surîde să se relaxeze puțin la Băile Herculane sau mai bine la Moldova-Nouă. I-ar ține cu multă plăcere companie o zi sau chiar două.

Domnișoara cea blondă ezită să dea un răspuns la întrebarea care i se părea că trece oarecum de scopul acestei plăcute întrevederi. Și în definitiv care este acest scop ?

— Să-mi iei o grijă !

— Și de-ar fi chiar două ! Cu plăcere !

— O chestiune de încredere care nu-i lipsită de primejdii.

— Toți trăim în timpuri de război, primejdia ne pîndește la tot pasul.

Pe un ton egal și măsurat, alegîndu-și cu grijă cuvintele, Abrudan abordă miezul problemei și, poate pentru a nu-și dezvălui subtilitatea jocului, se grăbi să-și acopere ochii sensibili cu ochelarii fumurii. Are de făcut o plată unei bănci elvețiene. O datorie mai veche, pentru niște mașini pe care le cumpărase încă înainte de izbucnirea războiului și nu apucase să le achite. Știa doar prea bine, acolo nu se putea plăti decît în aur sau valută forte.

Minna nu ezită să-l asigure că e gata să-l ajute. Chiar răspunsul la scrisoarea uzinelor Vicker îl putea lua cu dînsa.

Privirea ei senină dobîndea în răstimpuri nuanțe ironice. Dar cum acceptarea ei spontană alungase șovăielile, Abrudan începu să-i detalieze planul tuturor mișcărilor de pe arterele ma-

relui oraș, precizînd însă că numele și adresa i le va comunica doar oral. Să-și întipărească în minte trei lucruri : numărul 19247, numele Buzdugan și reprezentanța comercială suedeză de pe Calea Victoriei. În semn de confirmare pentru predarea sumei, domnul Buzdugan o să-i comunice și el un număr, pe care să-l reție și să i-l comunice după ce se va întoarce acasă.

Apoi stărui asupra unei recomandări : dacă pe undeva lucrurile o să meargă prost, să nu pronunțe numele lui sub nici un motiv.

— De acord, domnișoară ? Bine, asta ar fi tot !

Deschise apoi trezorul și scoase din casa de bani un vechi geamantănaș. Îl puse pe măsuța cu ustensilele de fumat.

— Vezi, domnișoară Hirt, aici sînt cocoșeii și ceva valută forte. Din motive de securitate, iei trenul de noapte abia de la Caransebeș. Pînă acolo te duce șoferul meu.

Sorbind Hennessyul, Minna cîntări în gînd dacă toată povestea cu numărul 19247 și cu reprezentanța suedeză nu era acoperirea fictivă a unei manevre, ce urmărea de fapt cumpărarea ei și spulberarea eventualelor bănuieli. Nu-i făcuse Abrudan, în același timp, o aluzie la o posibilă aventură ? Bani cîștiga dînsul să-i mănînci cu lingura mare. Nu, bunul meu domn. Pe Minna n-o poți cumpăra nici cu aur, nici cu valută. O idee fascinantă o prinse. Abrudan bătu cu degetul inelar în masă și-i spuse ceva care-i displăcu.

— Valiza rămîne pînă la plecare la șofer. Iar dumneata, domnișoară, o să păstrezi cheile. Poftim, ia-le în primire!

— Și dacă n-am încredere într-un șofer pe care nu-l cunosc ? întrebă ea.

Abrudan făcu ochii mari. E doar șoferul lui ! Dar Minna ripostă rîzînd :

— Dacă-mi încredințați valiza pînă la București, o faceți chiar din acest moment. Atelierul meu de mode este o ascunzătoare sigură. Nimeni nu va afla, nici măcar nu va bănui ceva.

O singură privire a ochilor ei strălucitori de albaștri fusese suficientă pentru a-i spulbera temerile și a-l face să recunoască faptul că fata avea dreptate. Ce sens avea să mai atragă în taină încă o persoană ? Se înțeleseseră cînd și de unde avea șoferul să vină să o ia. Își luară ziua bună și domnul cu părul grisonat o întrebă :

— Și noi ne vedem, dragă domnișoară, peste o săptămînă. Unde ai dori să întrerupi călătoria și unde pot spera să te aștept ?

— La Băile Herculane. E ceva mai monden. Dar nu peste o săptămînă, ci după două săptămîni ; în prima duminică.

Apoi despărțirea se desfășură mult mai cordial decît ar fi dorit-o Minna. Directorul deveni sentimental, îi ținu galant haina, îi sărută de două ori mîna și-i dori voiaj-bun.

ABIA ieși Minna cu valiza, și Abrudan se îndreptă spre fereastră. Își șterse broboanele de transpirație de pe frunte și, surprins de nervozitate, începu să fumeze. Primul pas îi reușise. În afara șefului de cabinet nu știa nimeni că frumoasa domnișoară Hirt fusese astăzi la el. Dacă treaba ieșea bine, fata n-avea să regrete niciodată. Dacă eșua, pierdea doar banii. Putea nega orice demers Scrisoarea, însăși adresa, erau cifrate. Și pe Buzdugan te puteai bizui. Iar Minna se dovedise isteață și plină de curaj. Îi înmînase aproape sub nasul oficialităților scrisoarea lui sir John Young și nimeni nu observase nimic. Jucase cu artă de maestru o scenă din repertoriul dibăciei.

Părăsi speculațiile, dornic să dea o raită prin fabrică.

— Spuneți, vă rog, să mi se aducă cîinele, domnule Moarcheș !

— Sper că nu intenționați să plecați pe ceața asta la uzină, domnule director !

— Dacă-l am pe Flash cu mine, nu-mi pasă de ceață !

Omul de serviciu aduse cîinele în birou. Abrudan îi porunci să scoată zgarda de la gîtul animalului. La ușă, unde se afla, ogarul cu pete albe sări în sus, lătrînd de bucurie, cînd Abrudan își îmbrăcă paltonul și-și luă pălăria.

— Ce ceață afurisită ! Parcă am fi la Londra !

De la vila din pădure pînă la uzină ducea o cărăruie ce străbătea o vîlcea. În dreapta și în stînga fușneau bătrînii fagi, ceva mai sus brazii își ridicau trufași trunchiurile. Învăluiți de ceața deasă și opacă, păreau fantomele rigide ale unor oameni încotoșmănați. Rămase locului, fixîndu-și cîinele, care deschisese tocmai botul să înhațe ceva.

— Ce-i cu tine astăzi, Flash ?

Ogarul adulmecă cu botul în pămînt și dădu din nou să apuce.

— De ce mănînci ? Nu știi că n-ai voie să mănînci ce găsești pe drum ? Ia te uită ! Cîrnăciori ! Dar cum de au ajuns aici ? Cu talpa pantofului întoarse un cîrnăcior pe o parte și pe alta ascunzîndu-l de nasul cercetător al animalului pofticios. Deși singur, fără martori, dădu glas gîndului năstrușnic care-l amuza :

— Daiculescu zice că oamenii din uzină n-au ce mînca și aici, în pădure, plouă cu cîrnați !

Cîinele nu voia cu nici un chip să renunțe la prada pe care Abrudan o acoperea cu vîrful piciorului. Enervat, dădu animalului o mică lovitură care-l proiectă la o oarecare distanță și aruncă cîrnăciorul în șanț. Cîinele goni după el și-l devoră. Stăpînul mai făcu cîțiva pași. Mai mult ca sigur — gîndi el — cîrnăciorii provin de la soldații germani. Lacomi, ba chiar nesătui, „frițiii" nu se despart în nici o împrejurare de proviantul lor. Iar cînd e vorba de cîrnați, și-ar vinde diavolului și sufletul. Dacă i-au rătăcit prin pădure înseamnă că erau cu chef.

În aceeași clipă își văzut cu stupoare cîinele alergînd nesigur spre dînsul, oprindu-se ca împiedicat, ridicîndu-se cu greu, ca mai apoi, prins în cleștele unor spasme care imprimau trupului rasat zvîcniri neregulate, să îngenunche în iarbă. Cînd Abrudan se apropie, ogarul se lipi scheunînd de pantalonul lui.

— Ce-i cu tine, Flash ?

Cîinele înălță capul, încercă să se ridice, dar picioarele din față nu-l mai ascultau. Căzu pe o parte, se mai zbătu o dată și rămase întins. Să fi fost otrăviți cîrnăciorii ? — se întrebă în sinea lui Abrudan tulburat, fără să-și ia ochii de la animal. Dar nimeni nu-i putu răspunde.

Și-n jurul său, atît cît vedea cu ochii, doar ceață deasă. Brazii prinseră viață și se îndreptară amenințător spre el. Simți o lovitură puternică în creștet. Cineva îl trîni la pămînt. Voi să strige după ajutor, dar gura îi fu astupată cu un căluș. Zeci de mîini se întindeau amenințătoare spre chipul lui ; le zări îngrozit degetele, ca niște cîngi scurte, prinzîndu-l într-o încleștare hotărîtă și tîrîndu-l de-a lungul cîmpiei spre liziera pădurii.

— Așa, tiran spurcat al orașului de pe Bîrzava ! Și-acum să ne răfuim puțin, ticălosule !

Mîini de femeie, da, mîini albe făcute să mîngîie trandafirii și frumusețile lumii, acum încleștate de încordare și furie ! Fețe ascunse de broboade, priviri reci, pline de mînie, țintuindu-l cu luciul lor răuprevestitor. Cuvinte grele ca steiurile prăvălite în adîncuri. Ecouri de catapeteasmă spartă, grindină aruncîndu-și proiectilele de gheață pe timpanul urechilor lui.

— Acum ai să dai socoteală, îl amenință o voce răgușită.

— Ți-a sosit sorocul, adăugă alta.

Încearcă să se miște. Ploaia de lovituri îi curmă însă rezistența, lăsîndu-l moale, pe seama frînghiilor care-i încolăciră iute mîinile și picioarele.

Umbra firavă care îngenunchie apăsîndu-i pieptul dovedea o forță pe care nu i-ai fi bănuit-o privindu-i silueta sveltă. Avea mîinile acoperite de pistrui. Celelalte umbre alcătuiră un cerc în juru-i. Furia comanda întreaga ceată.

— Sfîșiați-i hainele ! Pentru ele a jupuit pielea oamenilor și a furat hrana pruncilor !

Îl dezbrăcară pînă la cămașă.

— Smulgeți-o și p-asta !

Era cu totul în puterea acestor răzbunătoare îndîrjite, nemiloase. Nu se putea mișca, nu putea striga. De-ar fi fost Flash teafăr ! Dar cîinele zăcea ca mort pe drumeag. Un fior de gheață îi cutremură trupul despuiat. Femeia uscătivă și pistruiată pe mîini înteți apăsarea :

— Ia spune, ticălosule, de ce ne scoți bărbații din uzină și-i trimiți pe front?

Lipsit de atributele falnicei sale ținute, așa gol și cu demnitatea zdrențuită, aidoma hainelor elegante devenite jalnice cîrpe, marele patron tăcea chitic. Chipul lui împietrit devenise o mască. Călușul îl sufoca. Simți usturimea unei palme și cu o supraomenească sforțare încercă să se elibereze. Zadarnic. Umbra uscătivă, care-și continua nepăsător și fără semne de slăbiciune apăsarea chinuitoare, întrebă amenințător :

— Cînd muncitorii flămînzi și-au cerut pîine, i-ai sfătuit să pască pe cîmp iarbă și frunze, ca vitele... E rîndul tău, spurcăciune, să afli gustul bunătăților astea '

Țintuit la pămînt, Abrudan apucă să rostească printre gîfîituri :

— Minciună, calomnie !

Fu însă repede redus la tăcere.

— Aduceți fînețul ! porunci femeia cu mîinile pistruiate. Îndopați-l, să nu se plîngă cumva că l-am ospătat cu zgîrcenie.

Cînd i se scoase călușul, Abrudan, presimțind pericolul, începu să urle ca un ieșit din minți. Dar cît ai clipi din ochi gura îi fu astupată cu o mînă de iarbă.

— E bună ? scîrnăvie afurisită ! Și-l înviorară cu cîteva lovituri, ca să-și mestece cum trebuie tainul. Iritarea umbrelor răzbunătoare atinse apogeul :

— Înghite mai repede trufandaua ! Aici e cantină populară și nu banchet regal !

Femeia cu mîinile pistruiate se așeză din nou cu toată greutatea pe pieptul gol al patronului și porunci :

— Cureaua !

Simți șarpele de piele înlănțuindu-i șoldurile, lipindu-se de piele și îngustîndu-i toracele :

— Strînge-o mai tare, mai cu putere!

Abrudan avea senzația că vor să-l frîngă, să-i desprindă picioarele de trunchi. Și întrebările porniră din nou:

— Ticălosule, tu i-ai îndemnat pe muncitori să-și strîngă cureaua ?

Dădu din cap afirmativ. Aici nu mai era loc pentru minciună și viclenie, pentru șiretlicuri sau negări fățarnice. Da, așa spusese. O palmă îi urzică fața. Vocea continuă poruncitor.

— Strîngeți mai bine ! Încă o gaură ! Și încă una !

Abrudan simți că-și va pierde în curînd cunoștința, atît de violente erau durerile pricinuite de strînsoarea curelei. Aceeași femeie strigă :

— Așa, netrebnicule ! Aici o să-ți putrezească oasele ! Și-acum dați-i jos izmenele !

Șovăitoare, eriniile pădurii înnegurate întîrziară să îndeplinească porunca. Uscățiva șuieră însă nerăbdătoare :

— Ei, nu s-aude ?

Ultimul veșmînt ce-i acoperea goliciunea fu smuls brutal.

Ce aveau de gînd nălucile crude ale infernului ? se întrebă pătruns de frica morții Abrudan. Abia acum, în mintea-i torturată de spaimă încolți bănuiala că se află în ghearele Rozei Sprinz și că o să-și piardă bărbăția.

— Codoș afurisit ! Tremuri de frică că-ți tăiem macaroana ?

Și într-un acces de furie reînnnoită, femeia cea pistruiată îl lovi cu picioarele în pîntec.

În timp ce-l snopeau în bătaie o altă voce întrebă :

— I-adevărat că ai sfătuit pe muncitorii care-ți cereau îmbrăcăminte și rufărie de corp să-și vopsească fundu' albastru ?

Încercă să nege, făcînd un semn cu capul. Spusese o dată ceva asemănător, dar numai în glumă.

— Vopsiți-i fundu' albastru ! Dați-i un strat gros ! Să nu uite cît o trăi !

Cineva aduse dintr-un tufiș din apropiere o oală cu vopsea și pensule. Abrudan simți cum i se picta pe îndelete pîntecul, coapsele și... întreaga fațadă. Îl întoarseră apoi pe burtă și-i vopsiră și dosul.

— De data asta, domnule fabricant, ne mulțumim cu atîta. Și de o să fii întrebat cumva cine te-a băgat în sperieți, te poți referi la nevestele de muncitori. Și nu uita lecția asta ! De o să ne mai cazi odată în mînă, nouă sau bărbaților noștri, s-ar putea ca lucrurile să iasă mai prost. O să-ți tăiem și boașele, om nerușinat și mîrșav! Așa, acum băgați-i călușul în gură și... după mine, femei !

Eriniile se furișară printre brazii fantomatici Femeia care adusese oala cu vopsea goli restul pe pieptul lui Abrudan, stropindu-l în graba cu care făcea treaba, și pe față. Aruncă oala și se făcu nevăzută.

Înțepenit de frig, dar pe deplin conștient, Abrudan înțelese semnificația coșmarului : femeile cu fețele acoperite nu avuseseră de gînd să-l omoare, ci doar să se răzbune și să-l facă de risul lumii. Instinctiv începu să se rostogolească prin iarbă, încercînd să-și desfacă legăturile. Într-un tîrziu, după mari eforturi, reuși să-și elibereze o mînă, apoi și pe cealaltă.

Perseverînd, reuși să-și desfacă cureaua care-i ținea trupul strîns ca într-o menghină. Respiră adînc, bucuros că scăpase de strînsoare

În mijlocul cărării, gol pușcă, cu fundul pictat și întregul trup zmîngălit cu vopsea, adăstă cîteva clipe tremurînd și clocotind totodată de mînie. Găsi bocceaua cu lucrurile lui. Nu-i lipsea nimic. De portofel nu se atinseseră. Acum putea striga după ajutor. Dar gura-i rămase mută. Își puse paltonul pe umeri și o porni în pas alergător spre vilă. Se împiedică de trupul chircit, dar cald și tremurător al unei vietăți. Era cîinele său în nesimțire, dar viu. Îl luă în brațe, continuîndu-și apoi fuga spre casă. Pe neașteptate o pală de foc despică negura... Un șir de detunături puternice răsunară la intervale tot mai dese. Paralizat de spaimă, Abrudan înțelese dintr-o dată.

— Arde fabrica de armament ! A sărit în aer depozitul ! Ajutor ! strigă el involuntar.

Despuiat, cu cîinele în brațe, Abrudan părea pradă nebuniei Acolo, lîngă limbile roșietice înălțate ca torțe ale infernului, era magazia cu pulbere. Mii de tone de proiectile, aruncătoare de flăcări și mine stivuite lîngă mistuitorul incendiu ce-și întindea necruțător palele purpurii ! Toate cu destinația : front !

Incapabil să mai facă un pas, începu să strige răgușit :

— Ajutor ' Crimă... sa-bo-taj !

Dar strigătul lipsit de forță suna fals și ridicol în liniștea solemnă, majestuoasă a pădurii.

Se răzgîndi, ridică din nou ogarul care-i alunecase din brațe și începu să înjure. În starea deplorabilă în care se afla, nu voia să dea ochii cu cineva. Sleit de cîte pătimise într-un scurt răstimp, pătruns pînă în măduva oaselor de frigul tăios, dar mai ales zguduit de ceea ce ochii vedeau iar mintea refuza să accepte, Abrudan atinsese limitele disperării. Tot ceea ce era și voise să fie, scopul, ținta vieții sale, prezentul și viitorul se năruiau mistuite de foc, nimicite de explozii. Iar în fața holocaustului un trup gol, vopsit și neputincios, o sperietoare prăpădită și ridicolă, caricatură a ceea ce se înălțase ca un Dumnezeu al orașului de pe Bîrzava, stăpîn pe oameni și pe destine.

Abrudan se întoarse spre locul incendiului. Rîse demențial și urlă :

— Gruescu, da, Gruescu comandant militar al uzinei ' Am nevoie de securitate ! Vreau liniște de țintirim în fabrica mea ! El și numai el ! Îl vreau dur și necruțător, spaima și pieirea sabotorilor ! _

Ajunse în sfîrșit la vilă. Gîfîia. Cînd intră gol, cu Flash în brațe, în dormitor, Jane, care proba o minunată rochie de seară în fața oglinzii, se sperie, crezînd că bărbatul ei își pierduse mințile.

Cu un ultim efort, Abrudan mai făcu cîțiva pași în cameră, lăsă trupul cîinelui să cadă pe covorul persan și se prăbuși alături de dînsul, pierzîndu-și cunoștința.

Ilustrație de **Janos BENCSIK**

Teatru

Cartea:

Teatrul lui Ion D. Sîrbu

■ CURIOS la acest dramaturg, aproape strălucitor prin gust, volum liric şi cultură este tezismul, mereu prezent, niciodată explicit. Din toate ideile situaţiile, caracterele încearcă să scoată o definiţie şi un canon. Ion D. Sîrbu scrie numai dramă, aşa încît complicitatea cu receptorul, fie spectator, fie cititor, esenţializează neliniştile lumii moderne.

Arca bunei speranţe reactualizează mitul (autorul îi zice, cam impropriu, simbol...) potopului, în felul lui Giraudoux şi O'Neill, adăugînd sporul de complicaţie şi perfecţionare al acumulărilor dramaturgice moderne. Piesa renunţă la semnificaţia liturgică pentru a acorda un sens umanist frămîntărilor unor personaje: „Eu am patru mii de ani. Şi ştiu că acela care nu a simţit niciodată că viaţa, că lumea, că totul se sfîrşeşte, se cufundă într-un potop, acela care nu a stat sub ploaie patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, acela care nu a urcat într-o Arcă luînd cu el tot ce e bun de salvat, zicîndu-şi: trebuie să fie undeva un liman, un ţel, o nădejde — acela nu e om. Nu se poate trăi fără speranţă, fără aşteptare. Şi în inima omului e o arcă în care stau închise fiare, duduie puterea maşinilor şi strigă inima după ajutoare..."

Totuşi, alegoria cu elementele morale ce se află în om e cam mecanică: Sem e zoolog, Ham răspunde de maşinile arcei, Iafet de radiolocaţie. Cred că s-ar fi impus şi un echilibru între cadrul modern şi atmosfera mitică. Acţiunea se încheagă convingător dar monologurile păcătuiesc prin emfază şi patetism, atribute nu întotdeauna negative în dramaturgie, dar care nu se potrivesc aici. În orice caz, imaginea arcei (în fond, lumea) pe un butoi de pulbere convinge dramatic şi îşi realizează suprasensul de avizare morală.

Frunzele care cad evocă un moment din lupta muncitorilor din Valea Jiului în timpul ultimului război. În tradiţie ardelenească, autorul are vocaţia scenelor de masă. Personajele au „forţa prezenţei" într-o epocă de teroare politică. În lumea muncitorilor din această Vale a Plîngerii revine din lagăr Mihai, comunist încrezător în dreptate, muncitor care luptă pentru principiile sale, neînfricat de opresiune. Dacă în **Arca bunei speranţe** era remarcabil actul al II-lea printr-o frumoasă sensibilizare a tehnicii „expunerii de motive", şi în a doua piesă apare aceeaşi formulă dramatică, de data aceasta pe tema apolitismului în contradicţie cu sacrificiul suprem.

A doua faţă a medaliei rămîne o piesă mai degrabă pentru lectură decît pentru scenă; monologurile sînt prea lungi pentru a susţine atenţia spectatorului, dar satisfăcătoare pentru lector. Precum Camil Petrescu, autorul lucrează cu teze şi antiteze; sinteza lipseşte însă, mai explicit, nu apare şi a treia faţă a medaliei. Feţele medaliei se şterg şi rămîne numai forma. În fine, autorul surprinde viaţa actuală cu acuitatea aceluia care o trăieşte şi nu doar o observă, deşi eroina principală pare neverosimilă. Preferinţa pentru mediul muncitoresc al minerilor este confirmată şi de piesa **Amurgul acela violet**, deşi, după opinia mea, I. D. Sîrbu realizează mai exact portretele de intelectuali decît de lucrători.

Dramaturgia autorului, apreciabilă prin originalitatea subiectelor, prin vivacitatea şi consistenţa dialogului, rămîne uneori incredibilă pentru ruptu-rile prea bruşte şi forţate.

Aureliu Goci

Spectacole Rostand

Violeta Andrei (Roxana) şi Damian Crişmaru (Cyrano) în Cyrano de Bergerac

Rodica Mandache şi Florin Zamfirescu, protagoniştii comediei lirice Romanţioşii

Teatrul Naţional: „CYRANO DE BERGERAC"

După ce a lipsit atîta vreme de pe scenele noastre, iată că, într-o singură stagiune, neoromanticul Edmond Rostand reapare pe afişele bucureştene cu cele mai cunoscute piese ale sale: **Cyrano de Bergerac** şi **Romanţioşii.** Poate fi o simplă coincidenţă; dar, în acelaşi timp, e posibil ca această dublă opţiune să însemne o încercare de sondare a apetenţei poetico-romantice a publicului de astăzi.

Primul text, celebru prin eroul său, pare şi azi la fel de interesant ca la sfîrşitul secolului trecut — cînd a cunoscut un adevărat triumf. Dar nu din aceleaşi motive. Sau — nu numai. Pentru că, dincolo de frumuseţea morală a personajului (contrastantă cu proverbialul său nas), trecînd peste lecţia de demnitate, independenţă şi autoironie oferită de Cyrano, reţinînd anumite ipoteze filosofice moderne (în care se demonstrează că autorul **Pedantului păcălit** era un pozitivist avant la lettre), ori versuri superbe ca muzicalitate şi subtilitate (cum ar fi Oda închinată Nasului sau povestirea Călătoriei spre lună), cred că **Cyrano de Bergerac** ne poate capta azi atenţia datorită unei posibile reinterpretări: temutul spadasin şi baladist **nu este un ratat.** Şi nu cred în afirmaţia lui Guy Leclerc, după care piesa „mai reflectă şi o dramă reală: drama lui Cyrano (şi aceea a lui Rostand); drama scriitorului de mîna a doua care aspiră la geniu. În această «comedie eroică» în care se întîlnesc o seamă de anacronisme, **tragedia ratatului** este veridică". Pentru că, luînd drept cheie a textului chiar o frază rostandiană („Nu poţi iubi perfect decît ceea ce ai pierdut pentru totdeauna"), vedem clar că nici măcar dispariţia lui Cyrano nu stă sub semnul eşecului: ciţi oameni au tăria şi demnitatea ca, în ultimele clipe ale vieţii, să-şi ceară iertare... pentru că mor!? Şi-apoi, conform versului de mai sus, după trecerea Styxului, eroul obţine ceea ce urmărise timp de patrusprezece ani: dragostea **perfectă** a Roxanei. În fine, speculativ spus, putem fi siguri că ultima călătorie a celebrului personaj nu are, într-adevăr, destinaţia Lunei?...

Regizorul N. Al. Toscani, autorul reprezentaţiei de pe prima scenă a ţării, nu a fost tentat însă de ideea reevaluărilor scenice. El a încercat, ca de obicei, o lectură corectă a textului, dornic să pună în valoare intriga şi sonoritatea lui. Păcat că această dorinţă (modestă) a sa a oferit spectacolului un aer pe alocuri vag desuet. Regret că nu s-a lăsat molipsit de spiritul şi fantezia personajului titular al piesei, decît pe alocuri.

Alături de el, Mihai Tofan a construit un frumos dispozitiv scenic, la care renunţă însă — pe la mijlocul spectacolului — pentru ca apoi să-l readucă iar în scenă după o lungă manevră de decor.

Dintre interpreţii celor peste cincizeci de personaje (în majoritate — secundare) i-am reţinut doar pe trei: Damian Crişmaru — dezinvolt şi cu mult simţ al măsurii, în rolul acestui bizar amestec de Faust, Don Quijote, Orlando furioso şi Münchausen care este Cyrano; Violeta Andrei — foarte frumoasă, sinceră şi caldă în rolul Roxanei, reprezentînd, de această dată, o fericită întîlnire între posibilităţile actriţei şi cerinţele rolului — şi Marian Hudac — interpretînd cu haz şi tandreţe un ruinat protector al artiştilor. Dacă tînărul Mihai Niculescu nu ar fi jucat bătrînicios, de bună seamă că li se putea alătura şi el. Rolul i-o permitea...

Oricum, o atare piesă şi bineînţeles, ceea ce s-a izbutit — cît s-a izbutit — în spectacol nu pot lăsa insensibil publicul, mai ales cel tînăr.

Teatrul Giuleşti: „ROMANŢIOŞII"

ROMANŢIOŞII pune mai puţine probleme decît **Cyrano...** (chiar prea puţine!) — atît publicului, cît şi realizatorilor. De aceea, multă lume s-a şi întrebat care este rostul opţiunii repertoriale a Teatrului Giuleşti. Un om de teatru, însă, este obligat să privească **în proiecţie,** opiniile lui fiind sprijinite de calitatea convertirii **spectaculare** a partiturii dramatice.

Aşa se face că aici, spre deosebire de montarea anterior amintită, s-a încercat o modalitate mai modernă de abordare a textului, atît povestea celor doi îndrăgostiţi care se cred Romeo şi Julieta, cît şi relaţia taţilor lor (ursuzi şi certăreţi, dar dominaţi de cele mai bune intenţii paterne), fiind privite dintr-alt unghi, quasi-parodic. Din păcate, concepţia regizorală n-a fost consecventă; montarea nu are prea mult haz. E adevărat că foarte talentatul scenograf Dimitrie Sbiera a creat costume de mare invenţie comică, regizoarea Geta Vlad a încercat cîteva (timide) bătăi la poarta inspiraţiei comice. Alecu Popovici, ca autor al versiunii româneşti, a scuturat — pe ici, pe colo — o parte din firele de praf depuse, în timp, pe foile cărţii; iar tinerii actori Rodica Mandache şi Florin Zamfirescu au reuşit unele momente nostime. În general însă e puţin în raport cu exigenţa publicului actual.

Poate că, atît cei doi interpreţi citaţi mai sus, cît şi partenerii lor (Şt. Mihăilescu-Brăila, Traian Dănceanu, Sebastian Papaiani — lipsiţi de vervă la premieră, dar cunoscuţi pentru disponibilităţile lor spirituale), vor reuşi — odată cu rodarea spectacolului — să îmbogăţească hazul lui.

Bogdan Ulmu

Radio Televiziune

Cîteva emisiuni

■ Luni, între 3 şi 6 după amiază, marea afluenţă a emisiunilor pentru tineret. Despre cele radiofonice am mai scris şi cu alte prilejuri. **Clubul adolescenţilor** sau **Ora tineretului** au, astfel, meritul cu adevărat relevabil de a fi găsit „limbajul" adecvat „expunerii" propuse: prezentatorii şi redactorii ştiu, deci, că dialogul cu cei tineri trebuie să se poarte deschis, că ocolişurile inutile şi vorbăria de prisos nu vor convinge niciodată pe entuziaştii ascultători (şi eroi) între 15 şi 20 de ani. Ca atare, probleme foarte serioase şi de maximă actualitate sînt dezbătute la obiect, cu responsabilitate, care nu e decît altă faţă a spiritului critic şi a adevărului. La televiziune, ultima ediţie dedicată **Cenaclurilor tineretului** (transmisă pe programul II) s-a desfăşurat în primitoarea Casă de cultură a studenţilor bucureşteni, împrumutînd forma creditată de **Amfiteatrul artelor.** Prezentator a fost poetul Dan Mutaşcu, bucuros şi emoţionat în a comenta realizările artistice ale tinerilor de la facultatea de chimie, română sau de la construcţii. Bucuros şi emoţionat căci spectacolul tinereţii nu poate fi tratat decît pe fundalul acestor sentimente. Am văzut, deci, solişti şi recitatori, bune orchestre de folk şi excelenta formaţie de teatru studenţesc „Podul" (care, sub îndrumarea regizorului Cătălin Naum, şi-a cucerit un bun prestigiu în ţară şi peste hotare), selecţiuni din programul ansamblului „Doina" (dirijor Gheorghe Popa). Cum exact în aceste zile se desfăşoară faza pe Centrul Universitar a Festivalului „Cîntarea României", emisiunea a reţinut, nu întîmplător, pe cei mai buni dintre cei mai buni, mulţi înscrişi în palmaresul laureaţilor cu premii sau menţiuni, mulţi urmînd a reprezenta Capitala la marea confruntare pe ţară ce va avea loc nu peste mult timp. Am fost noi înşine martori ai acestui Festival. Seară de seară, pe scenele teatrelor sau în sălile de concert au evoluat, la un nivel artistic cu totul remarcabil, sute de studenţi pentru care deviza a fost permanent: inventivitate, patos, talent. Am văzut spectacole competitive cu cele profesioniste, realizate, însă, după orele de laborator şi seminarii, după cele de bibliotecă sau practică productivă, spectacole construite pe texte excelente (în bună parte, creaţia studenţilor), interpretate cu dăruire şi vocaţie. Selecţia premianţilor a fost cu atît mai dificilă şi, dincolo de litera diplomelor acordate, inevitabil, doar cîtorva, impresionantă a fost forţa acestor minunaţi tineri, viitori

„Misterul lui Herodot“

Alături de copii, olarul satului (interpretat de Ernest Maftei), personaj al noului film românesc Misterul lui Herodot.

ÎNTR-UN sat din România, doi băieți de 14 ani, școlari eminenți, fac săpături și descoperă senzaționale adevăruri de arheologie. Aceasta e povestea din filmul **Misterul lui Herodot**, semnat de Geta Doina Tarnavschi (scenariu și regie).

Desigur, psihologii sînt de acord că adolescenții au temperament de explorator. Veți zice, însă, poate, că asta merge cînd e vorba de căutare de comori imaginare sau de robinsonade cu insule necunoscute. Asta merge și în poveștile politiste, povestile cu „hoți și vardiști“. Dar niște copii cercetători științifici în probleme de arheologie, așa ceva ar putea părea cam neverosimil. Totuși, nu-i ! Iată un argument sigur, irefutabil. Anul trecut, Studioul „Al. Sahia“ a făcut un splendid „cinévérité“ cu un institutor adevărat care aduna cu ajutorul elevilor săi, de la oamenii din sat, obiecte fără însemnătate aparentă, dar care, reunite, aveau să compună un prețios muzeu folcloric. Tot la „Sahia“ s-a făcut un documentar, despre niște școlari care, și ei, mergeau pe urmele lăsate de strămoșii noștri. Fenomenul este, deci, general. O adevărată pasiune pentru cercetările istorice înflăcărează azi, în România, mințile copiilor de școală. E poate și tendința firească spre preocupări intelectuale a civilizației noastre. Pentru toate aceste motive, povestea din filmul **Misterul lui Herodot** este și verosimilă, și foarte contemporană, adică axată pe întîmplări sufletești de autentică actualitate.

Povestea mai are un interes etern omenesc, privitor la peripețiile uneori stranii pe care le trăiesc căutătorii de adevăr. E vorba de curiosul, paradoxalul ajutor pe care adevărul îl datorează cîteodată erorii. Băieții noștri, pe nume Adrian și Onoriu, din fidelitate pentru nobila lor origine latină, vinează antichități romane. Dar scotocind ici și colo, apoi găsind niște dosare ale unui învățător de la ei din sat, pasionat și el de arheologie, apoi luînd un dosar greșit în locul celui care părea cu adevărat interesant, apoi întrebîndu-se totuși dacă nu cumva și în dosarul cel greșit nu ar fi rost de descoperiri interesante — se pomenire că pornind de la o eroare, ajung la senzaționale revelații de istorie.

POATE aceste întîmplări și fapte de psihologie, înrudite, dau multă savoare filmului Getei Tarnavschi inspirat din romanul **Movila bătrînului**, semnat de N. Ionescu-Dunăreanu. Dar farmecul lui mai are și alte surse. Poveștile închipuite și trăite de copii sînt totdeauna pe bază de luptă, de înfruntare cu dușmanul ; eroii din filmul nostru, Onoriu și Adrian, vor să ducă la bun sfîrșit explorările lor **în cel mai mare secret**, fără ajutorul altora. Alți doi camarazi îi spionează și îi sabotează. Această dușmănie face și ea parte din psihologia copilului. În faimosul tratat de psihologie a copilului de Claparède (tradus și în românește), unul din capitole are titlul : **„La ce servește copilăria ?“** Iar titlul capitolului următor e răspunsul la întrebare : **„Elle sert à jouer“.** Servește la joc, la joacă. Și a te juca e sinonim cu a disputa, foarte serios, foarte îndîrjit, o victorie asupra unui rival de competiție. Aici cuvintele partener și adversar sînt sinonime. O anume mentalitate face toată diferența între copil și adult : spre deosebire de adult, care, adesea, din neseriozitate, ia în joacă lucrurile serioase, copilul, din contra, ia cumplit de „în serios“ jocurile imaginare, sportivo-literare, pe care le trăiește. Și mai e o deosebire : copilul, spre deosebire de adult, nu calcă niciodată „regula jocului“. Ei bine, în filmul **Misterul lui Herodot** adversarul tocmai că încearcă să „trișeze“. Dar nu multă vreme. Căci însăși trișeria îl va readuce la „fair play“. Trișeria aici consistă din a spiona și a minti. Iată că se îngroașe gluma : cei doi eroi plecaseră în expediție și nu se mai întorseseră acasă. Părinți și vecini, adulți (întruchipați în film de Silviu Stănculescu, Ernest Maftei, Melania Ursu, Romeo Pop, Mihai Mereuță) sînt în alertă. Cercetările rămîn fără rezultat. Nimeni nu știa încotro cei doi dispăruți o apucaseră. Nimeni nu știa că, un minut după ce ei descoperiseră, într-o grotă neștiută, două magnifice monumente funerare, coasta se surpase și astupase intrarea în cavernă, zidind de vii pe dramaticii noștri exploratori. Vor fi salvați tocmai de puștii din tabăra adversă. Mai ales de unul din ei, care era o fetiță. Ea va lua inițiativa și conducerea operațiilor de salvare. Tocmai din cauza rivalității, salvatorii posedau date, indicii, „clues“ cum zic romanele polițiste engleze, „urme“ care îi vor conduce la locul dramei.

AM VRUT să arăt cîtă rezonanță are această poveste în psihologia copilului și a adulților, ba chiar în psihologia neînțelegerilor dintre părinți și copii, conflicte în care și unii și alții au și n-au dreptate. După cum vedem, filmul nostru are implicații sufletești multiple, înfrumusețate prin dramatismul rocambolestilor sale peripetii. Iar copiii „joacă“ bine. Mai ales cînd tac. Fiindcă atunci cînd vorbesc, cam deranjează la ei o oarecare alură cabotinească (sau și mai rău tonul de elev premiant care recită o lecție la tablă). Asta nu pentru că în limbajul lor apar cuvinte cam prea culte pentru vîrsta lor. Nu. Elevul de liceu mînuiește un vocabular „savant“ mult mai bogat (și mult mai ales) decît adulții. Lexicul lor nu e artificial. Artificial e felul țanțoș cu care fiecare frază pare a se termina cu acel „Et voilà !“ al scamatorului. Curios, căci în filmul anterior **(Aventurile lui Babuscă)**, la care colaborase aceeași autoare, copiii nu aveau amintitul cusur. Un cusur ușor de corectat, prin simpla atenuare a acelui ton mereu ultra-vioi din fiecare frază.

D. I. Suchianu

SECVENȚA

● CE FACE Harry Caul ? Ce să facă : înregistrează conversațiile unor oameni și dă benzile celor care îl plătesc pentru asta. Ce pățește Harry Caul ? Ce să pățească : descoperă într-o bună zi că, la rîndul său, este înregistrat. Cercul s-a închis. Revăzut duminică pe micul ecran, **Conversația** mi-a produs aceeași impresie ca atunci cînd l-am urmărit prima oară : o extraordinară analiză și demontare a mecanismelor unui climat social de nesiguranță, de suspiciune reciprocă : un tulburător eseu cinematografic (aceasta pe o altă linie a demonstrației) asupra complicatului drum spre aflarea adevărului și asupra relativității acestui adevăr (asemănarea cu **Blow up** este frapantă). **Conversația** a fost conceput înaintea dezvăluirilor finale în cazul Watergate. Se spune, de obicei, că realitatea întrece orice ficțiune. De data aceasta, realitatea (cazul Watergate) s-a mulțumit „doar“ să confirme pînă la urmă ficțiunea (filmul lui Coppola)...

a. be.

Cinema

Flash-back

Știință și conștiință

● SALTUL de milenii pe care Andrei Tarkovski îl face din evul mediu în viitorul cosmic, de la **Rubliov** la **Solaris** este numai aparent senzațional. Dacă **Rubliov** era poemul cunoașterii prin artă, **Solaris** devenea acela al cunoașterii prin știință. Ceea ce le apropie și le dă coeziunea unui diptic este preocuparea, în primul rînd, pentru sensul etic al cunoașterii, finalitatea utilitară a acesteia, trecînd pe planul secund. Plasarea în niște universuri incerte, aproape nebuloase, îi dă cineastului moralist posibilitatea unei ipostazieri minuțioase.

În cazul lui **Solaris** — într-o lume îndepărtată, într-o stațiune cosmică, aproape părăsită din cauza impasului la care au ajuns cercetările, pămîntenii întîlnesc un fenomen pe care sînt gata să-l atribuie epuizării lor fizice, dereglării lor nervoase. Ei sînt vizitați de oameni asemenea lor, de făpturi părelnice, întîlnite cîndva pe pămînt, dar considerate dispărute. Explicația — singura — la care ajung este că straniile ființe ar fi încarnări ale propriilor reprezentări despre lume, propulsate spre ei de oceanul înconjurător, înzestrat cu misterioase fluide cerebrale. Și, într-adevăr, explicația se verifică : ceea ce se observă din primul moment este că neașteptații oaspeți nu pot supraviețui în sine, că ei par a fi strict legați de prezența omului, că ei dispar, se dezintegrează de îndată ce acesta, îndreptîndu-se spre alte preocupări, îi scoate din raza atenției sale.

Întrebarea dramatică a filmului este dacă știința are sau nu dreptul de a se lăsa subjugată și de astfel de sensibilități. Cu alte cuvinte, dacă trecutul, conștiința, iubirea pentru om a savantului sînt sau nu integrabile, indispensabile operei sale științifice. Kris Kelvin, ultimul sosit, își reintîlnește în sfera acestor iluzii marea iubire a tinereții. El este pus, zi de zi, în dilema de a o ucide, uitînd-o, sau de a i se dedica, renunțînd astfel la munca de cercetare. Dar — se întreabă Tarkovski și Lem, autorul subiectului — părăsirea n-ar însemna tocmai dezumanizarea științei ? Iar generozitatea nu trebuie să fie — nu este, de fapt — tocmai idealul unei opere științifice ?

Toate acestea sînt spuse, sînt trăite, trist și tandru, cu un scepticism constructiv care valorează mai mult decît entuziasmul facil. Tarkovski știe să recupereze în plin cosmos, printre aparate abstracte și peisaje halucinante, tăria și slăbiciunea zbaterii umane, și prin asta să se reumanizeze **science fiction-ul**, să-l încorporeze în cadrele realului moral.

Romulus Rusan

Telecinema

„PARAVANUL“

■ **PARAVANUL** — „film inatacabil“ în adevărul său, după cum apreciază „Le Nouvel Observateur“ — e relatare fără de ficțiune, sarcastică, vehementă, a unui acces de isterie fascistă izbucnit în plină pace numită „război rece“, pe culmile civilizației, chiar sub ochii și la picioarele Statuii Libertății. Printre fluvii de lapte și miere — dovedindu-se încă o dată că debitul și abundența lor nu pot fi singurul criteriu de dreptate și bunătate al unei orînduiri politice — s-a trecut cu sistemă, cu organizare, cu o ură demnă întrutotul de modelul fascist, la degradarea și distrugerea a tot ce are mai prețios o societate umană, talentele ei, personalitățile ei creatoare. Nimic nu-i mai compromițător pentru chipul unei societăți decît suspiciunea cu care-și privește talentele, descoperind în expresivitatea lor un pericol pentru bunăstarea ei. Talentul, nu numai cel artistic, orice talent, este — prin natura lui — antifascist. O bunăstare care se simte periclitată de talent nu e altceva decît o mărturisită ordine fascistă. **Paravanul** smulge tocmai această mărturisire. Crima mccarthysmului constă în transferul delictului — delictul de opinie se identifica cu delictul de expresivitate, deci de talent, deci de antifascism. Cu sistemă, cu organizare, mccarthysmul a promovat și a secretat nulitățile, inexpresivul, prostia, bădărănia de suflet, grosolănia de spirit, organizînd un infern intelectual. **Paravanul** e imaginea deloc tîrzie, deloc inactuală, a acestui infern unde artistului i s-a luat angoasa inspirației pentru a i-o înlocui cu stearpa angoasă a declarației de denunț ; unde sfînta curiozitate umană s-a degradat — cum spunea Arthur Miller, erou indirect al filmului — în „acel dezgustător spirit de observare a tot ceea ce se petrece la vecin“ : unde ființei i s-a luat fiorul existential pentru a i se propune o mizerabilă luptă pentru existență al cărui reper fundamental este, așa cum strigă eroul lui Zero Mostel, frica, frica, frica : unde eliberarea de frică a fost înlesnită doar prin șantaj și mișcînd perpetuă : unde inteligențele au fost înfricoșate și somate să demisioneze de la misiunea lor pentru a se pune în slujba unor necesități de cîrtiță. În **Paravanul**, răsturnarea valorilor duce la erijarea indecenței în apărătoare a bunului simț, a sperjurului ca piesă de bază a justiției, la consacrarea sistemului de intimidare ca principal sistem de comunicare socială, la manipularea drepturilor omului pentru a prezerva nedreptatea, arbitrarul și totala conditionare a omului de către om. În **Paravanul** deconspirarea acestor mecanisme de adaptare și supunere, portretizarea lor, e admirabilă, ca și creația lui Woody Allen, memorabilă resuscitare a unui „General della Rovere“ în contextul unui nou fascism ideologic. Nimic din destinul lui de bisnițar ajuns involuntar erou și de acolo, conștient, la decisiva demnitate, nu poate fi înțeles în afara acestei sfinte, naive dar inflexibile credințe în forța talentului, capabilă să reziste și să transfigureze omul — ideea de foc a filmului lui Ritt.

Radu Cosașu

Plastică

Omagiu postum

ORGANIZATĂ ca un omagiu postum cu ajutorul pieselor ce au putut fi recuperate din diferitele colecții unde generozitatea autorului lor le răspindise, retrospectiva regretatului **Liviu Popa** aduce în prim plan creația unei personalități autentice și, simultan, contribuția sa determinantă la definirea specificității unui gen încă tînăr la noi : scenografia de film.

Expoziția deschisă în holul „Sălii mici a Teatrului Național" grupează schițe, proiecte, propuneri pentru ambianța filmelor noastre din ultimele trei decenii. Pentru că, definitiv acaparat de pasiunea sa pentru compunerea spațiului scenografic acceptat ca una dintre dimensiunile determinante ale actului artistic cinematografic, Liviu Popa își confundă biografia de creator cu istoria filmului românesc de după Eliberare. Avem astfel revelația unei existențe de pionier al genului, obligat adeseori să experimenteze „în prima linie", fără a mai avea posibilitatea verificărilor, să găsească soluții filmice eficiente fără a beneficia de exemplul predecesorilor sau de lecția unor maeștrii autohtoni. Astfel și-a cristalizat treptat acea viziune adecvată, organic integrată în sintagma expresivă finală, pînă la nivelul calitativ care îl consacrase ca pe un maestru al genului. Filmografia sa, impresionantă nu numai prin cantitate, acoperă distanța în timp dintre anul 1948 și acel funest 4 martie 1977, dar și pe cea dintre entuziasmul începutului, cu inerentele tatonări sau îndoieli, și calmul certitudinilor rezultate din însumarea experiențelor ce însoțeau munca anonimă, discretă și totuși atît de necesară a scenografului de film.

Diversitatea genurilor cărora le-a creat ambianța fizică și, pînă la urmă, psihologică, este derutantă : comedie muzicală, film de acțiune, film politic sau istoric, o succesiune de propuneri dramaturgice în interiorul cărora sugestiile, tentațiile, rezolvările ridicau tot atîtea întrebări pasionante, așteptînd și găsind în cazul lui Liviu Popa cele mai potrivite soluții din perspectiva specificității. Căutînd însă un domeniu în care regretatul scenograf a reușit să definească un stil, o stare optimă spațială, mobilă și totuși limitată, trebuie să acceptăm că acesta este cel al filmului istoric. Aici talentul plasticianului și rigoarea arhitectului au fost dublate cu sever profesionalism și cu responsabilitate de inerență, obligatoria cultură, de informarea adeseori pedantă, vizînd eficiența scenică a ultimului detaliu de multe ori convertit în element cu finalitate dramaturgică. **Dacii, Columna, Cantemir** ar putea ilustra sensul tradițional al noțiunii de film istoric, dar cu același etalon căruia i se adaugă o gravitate ce ține de actualitatea acută a evenimentelor trebuie apreciate realizările obținute în filme-etalon ca : **Setea,** — el însuși un pionier al genului — sau **Lupeni,** în egală măsură filme politice de atitudine civică. Liviu Popa ne apare astfel și o conștiință angajată, un om al timpului său, implicat total nu numai în actul creației material-artistice cu valoare complexă, ci și în sensul general uman, ideologic și spiritual al operei filmice.

Ar mai trebui să adăugăm, element esențial în definirea artistului, valoarea plastică a schițelor expuse, axate cu predilecție pe sensuri picturale evidente, mizînd pe jocul cromatic totdeauna gîndit sub raportul eficienței dramaturgice și emoționale. Sînt cîteva piese cu valoare de reper, în care necesara logică spațială este disimulată în spatele unor efecte picturale care transformă lucrările în tablouri ce pot exista ca valoare estetică în orice expoziție. Astfel stau și în actuala retrospectivă, vorbindu-ne despre un artist și un om de o rară calitate, a cărui amintire se păstrează în ceea ce depășește timpul sau memoria omului : opera de artă.

Galerii

● Fără îndoială, **Costin Neamțu** este un pictor liric, aplecat, cu interesul funciar propriu temperamentelor introvertite, asupra realității imediate. Expoziția de la **Galateea** ni-l dezvăluie în adevărata dimensiune interioară nu numai prin tematica abordată — natura statică și peisajul — ci și prin calitatea procedeelor expresive utilizate. Concepute ca stare de spirit deschis exprimată, situațiile plastice pe care ni le propune pornesc de la realitate, acordîndu-i în plus șansa interpretării de pe pozițiile unui panteism poate resimțit încă în mod difuz, dar sigur existent în substanța moral-afectivă a artistului. În sensul acestei premise conceptuale obiectele banale, dar și peisajul cunoscut devin personajele unui scenariu dominat de un respect ce însoțește actul misterios al constituirii materiei în formă logică și congruentă. Desenate cu rigoare și respect pentru structura lor intimă, realitățile obiective se convertesc în interpretări subiective, adeseori înstrăinate de condiția lor pragmatică. Un ușor aer metafizic înnobilează prezențele tăcute, elementele naturii statice se instituie ca argumente picturale, peisajul capătă o aură ușor imaterială, în ciuda figurativului sever de pe pozițiile căruia sînt abordate. Un sentiment sigur al culorii-materie și al raporturilor cromatice face din pictura lui Costin Neamțu locul unor rezolvări sobre, adeseori chiar austere, aici adăugîndu-se și acea senzație a tactilității ce conferă materialitate și savoare multor lucrări. Fără a descifra o diferență de esență între tratamentul aplicat lucrărilor în ulei sau celor în pastel — naturi statice cu profunde rezonanțe tonale — va trebui să izolăm o preferință pentru formula gestuală manifestată mai ales în peisajele pictate cu o pensulație liberă : **Primăvara 1907, Împrimăvărare** și chiar **Liniștea plajei,** piesă deosebită căreia i se alătură și **Vara,** un mic studiu de culoare cu funcții emoționale. Specifice pentru concepțiile artistului, lucrările intitulate : **Ceramică, Bol, Ulcica, Duet,** apoi pastelurile **Spărgătorul de nuci, Tigva, Stejarul de la Pasărea, Spațiu,** definesc un stil și o concepție, iar lor trebuie să le adăugăm prezența calului-siglă, simbolic introdus în peisaj, ca o aluzie picturală.

Fără a vehicula subiecte sau procedee spectaculoase, rămînînd el însuși, Costin Neamțu sugerează prezența unui talent sigur, de cursă lungă și capabil de autodescoperiri și definiri ce îl pot impune atenției publicului prin pictura sa de bună calitate.

Virgil Mocanu

COSTIN NEAMȚU : **Portret**

Muzică

Mozaic coregrafic la Opera Română

■ O NOUĂ undă din căldura și seva primăvăratică resimțite cu doi ani în urmă, cînd am avut bucuria de a vedea trupa lui Alvin Ailey, a răzbătut, din nou, pînă la noi, prin dansul balerinei **Judith Jamison.** Învolt nufăr alb și roșu, desprinzîndu-și din propria-i corolă torsul de abanos, lungile picioare sau șerpuitoarele, nesfîrșitele brațe, dansatoarea evolua cu mișcări lenește sau intens fremătătoare, care, chemau, implorau, ademeneau. În admirabila coregrafie a lui Alvin Ailey, din **Strigăt,** trupul se ridica semeț sau se tîra umilit, voalurile albe se înfășurau sau se învolburau ritmic în jurul corpului amplificînd mișcarea în infinite planuri, lunga eșarfă albă era cînd văl de nuntă, cînd lanț subjugător, cînd umilă rufă spălată în genunchi. Acest dans, pe muzică de Alice Coltrane și Laura Nyro, a fost creat pentru Judith Jamison și dedicat de coregraf „Tuturor negreselor de pretutindeni, în special mamelor noastre".

Coborînd într-o sferă tematică fără tensiuni dramatice, dansatoarea a interpretat cu îndrăzneală și totodată candidă dezinvoltură suita de cîntece tradiționale și moderne intitulată **Fațete,** în coregrafia lui John Butler, din ale cărui realizări am mai văzut, în urmă cu doi ani, **Carmina Burana** de Orff. De astă dată nu era vorba de un vocabular de pași — deși cîțiva, foarte puțini, erau împrumutați din dansul clasic, iar unele mișcări erau proprii folclorului negru — ci de metamorfozarea mișcării firești, cea de toate zilele, în mișcare scenică, prin plastica expresivă, naturală a dansatoarei, cît și prin fluxul emoțional care încarcă fiece gest.

Din păcate, nu am avut prilejul să o urmărim pe Judith Jamison în prea multe numere, iar cuplarea dansurilor ei cu cele interpretate de Miriam Răducanu și Gheorghe Iancu nu ni s-a părut potrivită. Alăturarea unor lucrări ce abordează dintr-un unghi intelectual, rafinat, uneori îngăduitor ironic un izvor primar de creație nu va rezista niciodată, ca intensitate, puse lîngă izvorul însuși. Separîndu-le din context, am putut aprecia, coregrafic și interpretativ, realizările lui Miriam Răducanu și Gheorghe Iancu din **Negro spirituals, Take Five** și, de astă dată, și din **Arlechin în repetiție, Miorița** rămînînd însă o creație mult prea palidă în comparație cu încărcătura filosofică a genialului poem popular, iar **Adagio** pe muzica de Vivaldi sugerînd atitudinea de meditație pe care o avem fiecare dintre noi în fața marilor opere muzicale, eventual schița unei creații coregrafice, dar nu forma ei definitivă.

A doua parte a spectacolului ne-a prilejuit reîntîlnirea cu majora realizare interpretativă a Magdalenei Popa, în puternica dramă coregrafică creată de Oleg Danovschi pentru baletul **Carmen** de Bizet — Scedrin. În rolul lui Don José am urmărit, de astă dată, debutul bucureștean al prim balerinului Operei din Timișoara Francisc Valkay. Dansator cu calități plastice deosebite și cu o valoroasă experiență scenică (a mai interpretat acest rol și în varianta coregrafică timișoreană), Valkay a realizat un Don José pasionat, neîndurător în disperare. O notă de căldură ar putea să îmblînzească, în duetele de dragoste, desenul puțin cam aspru dat personajului.

Liana Tugearu

Tineri dirijori

„TRIBUNA TINERILOR DIRIJORI" — un ciclu de concerte care se desfășoară sub auspiciile Radioteleviziunii, ne-a propus, în cadrul unei manifestări recente, două nume noi de șefi de orchestră: Răzvan Cernat și Horia Andreescu. Primul, născut în anul 1945, este absolvent al cursurilor de dirijat coral, clasa Dumitru D. Botez, și al clasei de compoziție îndrumate de Ștefan Niculescu, din Conservatorul bucureștean. După terminarea studiilor, tînărul muzician și-a perfecționat pregătirea, pe parcursul mai multor ani, sub îndrumarea lui Iosif Conta, participînd, de asemenea, la cursurile de vară, ținute la Veneția, Bologna și Paris, de către Franco Ferarra și Sergiu Celibidache. În țară, Răzvan Cernat a apărut pînă acum la pupitrul orchestrelor simfonice din Oradea și Bacău, fiind apreciat, de fiecare dată, pentru calitățile sale indiscutabile. În cadrul concertului prezentat la Radio, tînărul dirijor a condus un program alcătuit din uvertura **Moldova** de Eduard Caudela și poemul simfonic **Preludiile** de Liszt. Am observat, cu această ocazie, că îndrumările primite din partea lui Iosif Conta au încolțit, rodind cu succes, atît în aria stilului dirijoral cît și în aceea a concepției interpretative. Am putut remarca astfel că tînărul dirijor folosește o gestică precisă, pusă în slujba directă a muzicii. În uvertura **Moldova,** tematica reunind secțiuni pline de dinamism, dramatice, cu zone lirice, a prilejuit tînărului dirijor etalarea unei palete interpretative variate; certele sale calități sînt dublate de un temperament viguros. E capabil să simtă orchestra, să o stăpînească prin detașarea planurilor, prin sonoritate și dinamică. În ansamblul acesta am putut remarca, de asemenea, conducerea cu căldură a melodiei — de natură narativă — tipic moldovenească, constituind una dintre calitățile compozițiilor semnate de către primul profesor al lui George Enescu.

Abordînd poemul simfonic lisztian, Răzvan Cernat și-a asumat riscul muzicilor foarte cunoscute și foarte apreciate. El a realizat așezarea partiturii, cu un veritabil rafinament sculptural, atît în cazul monodiilor cît și al polifoniilor de diferite tipuri. Tempii lirici aleși au condus la o anumită acuratețe a interpretării, lăsîndu-ne să bănuim doar, de data aceasta, aplicațiile tînărului șef de orchestră pe terenul muzicilor mai noi. Poate realiza lucruri notabile, cu condiția preocupării cît mai atente pentru construirea arhitecturii generale a lucrărilor, reunind într-un tot unitar articulațiile și microarticulațiile pieselor pe care le dirijează.

Al doilea șef de orchestră, Horia Andreescu, născut în anul 1946, a studiat dirijatul cu Constantin Bugeanu și compoziția cu Ștefan Niculescu. După terminarea studiilor la Conservator, a participat la un curs de un an de zile, în cadrul Academiei de muzică din Viena, la clasa profesorilor Hans Swarowsky și Karl Östereicher. Cu o activitate mai bogată decît a lui Răzvan Cernat, el a condus cîțiva ani orchestra „Orfeu" a Conservatorului din București și Orchestra de cameră a ansamblului artistic al U.T.C. Din anul 1974 este dirijor permanent la pupitrul Filarmonicii din Ploiești, colaborînd, în același timp, cu orchestrele simfonice în țară și străinătate. Pentru concertul de la Radio el a înscris în program, alături de o foarte interesantă **Uvertură** de Corneliu Dumbrăveanu — prezentată în primă audiție — o lucrare foarte dificilă, din repertoriul permanent al marilor dirijori, **Simfonia nr. 39** în mi bemol major, de Mozart. Cu aceasta, tînărul dirijor ne-a demonstrat că stăpînește multe secrete ale meseriei, avînd cultul bunului gust în travaliul simfonic, din care știe să evidențieze căldura armoniei și suplețea polifoniei. El a îmbrăcat opusul mozartian într-o haină eroică, beethoveniană. În andantele simfoniei însă, unde am avut impresia că muzica a fost lăsată să vorbească de la sine, și-a făcut loc și o anumită moliciune, monotonie nedorită. Prin contrast, menuetul a sunat în spirit baroc, cu temeinicie, dovedind buna înțelegere a partiturii. **Uvertura tinereții** de Corneliu Dumbrăveanu, prezentată în același concert, a făcut impresia unei muzici ritmate, foarte bine construite, respirînd folcloric și neocolînd dificultăți orchestrale și dirijorale. Dirijorul Horia Andreescu a stăpînit, pe terenul acestei partituri, un aparat orchestral amplu, cu un program alcătuit cu severitate, cu echilibru.

Anton Dogaru

Orizont științific

O gramatică românească apărută la Viena în 1813

ÎMPREJURĂRILE politice și economice de la începutul secolului XIX — secolul naționalităților — au favorizat afirmarea conștiinței naționale a românilor.

Acest spirit s-a afirmat atît în Valahia, Moldova, Transilvania cît și în alte centre europene, în special la Budapesta și Viena.

La Budapesta, în anul 1808, s-a tipărit lucrarea învățatului doctor G. Roza **Cercetare despre Românii numiți Valahi care locuiesc dincolo de Dunăre,** iar în anul 1809, tot de același autor, cu un vădit scop practic, s-a tipărit cu alfabet latin lucrarea **Măiestria Chiovăsirii** (citirii) **românește cu litere latinești.** Instruirea în limba română maternă devenise o tradiție la românii din sudul Dunării, iar scriitori ca Teodor Cavalioti, Constantin Ucuta, Mihail Daniil au scris în secolul al XVIII-lea lucrări practice în acest scop.

La 1 septembrie 1813, la Viena s-a tipărit **Gramatica română sau macedo-română** întocmită de învățatul profesor Mihail G. Boiagi. Gramatica, cuprinzînd 208 pagini, este scrisă în limbile română, neo-greacă și germană. Conținutul, astfel cum este arătat de autor chiar în prefață, cuprinde : Studiul literelor și pronunțarea lor ; cele nouă părți de cuvînt ; exemplificări prin dialoguri (48 pagini) și un număr de 40 de fabule sau istorioare alese, redate numai în dialectul român sud-dunărean și cu litere latine.

Limbile neo-greacă și germană sînt folosite numai pentru explicații în ce privește gramatica propriu-zisă. Dialogurile, ca un ghid modern pentru cunoașterea mai eficace a limbii, sînt redate pe trei coloane, în limba română, cu litere latine, în limba neo-greacă și germană.

În prefață, Mihail G. Boiagi expune scopul gramaticii sale, precum și ideile umaniste despre limbă.

Graiul național este considerat ca o „înfățișare a spiritului omenesc". Fiind o manifestare firească, naturală, cultivarea limbii materne primează, constituind o îndatorire și în același timp o mîndrie : „Românului nu are de ce să-i fie rușine de limba sa, din contră el are să se simtă mîndru cu ea, și cînd își va împodobi, își va cultiva spiritul, limba îl va urma, ca să zic așa, bucuros".

Cultivarea se impune ca un deziderat esențial, avînd un exemplu viu : „surorile sale, în limba italiană, franceză, spaniolă" iar drept chezășie bogăția sa originară. Posedînd o temeinică și bogată cultură filologică, cunoscător a peste 10 limbi, printre care și latina, pătruns de un adînc spirit umanist, autorul pledează, în același timp, pentru îmbogățirea cunoștințelor prin însușirea și a limbilor străine. Rolul practic al unui manual de gramatică — act de cultură primară — constituie preocuparea de bază a lucrării sale, Mihail G. Boiagi este primul român care demonstrează necesitatea adoptării alfabetului latin în scrierea limbii române. În prefață, el își argumentează astfel poziția : „ca alfabet al acestei limbi românești am introdus pe cel latinesc, după cum au procedat înaintea mea toate fiicele limbii latinești", adăugînd că „alfabetul latinesc nu prezintă atîtea lipsuri pentru limbile străine". În probleme de ortografie, Mihail G. Boiagi este adeptul folosirii unui singur semn pentru exprimarea unui singur sunet. Acest deziderat ortografic — încă actual — l-ar fi realizat dacă, așa cum arată în 1829 slavistul Kopitar, care l-a cunoscut îndeaproape, „ar fi găsit un Mecena".

În vocabularul său folosit în dialoguri, fabule și istorioare, introduce cît mai multe cuvinte de origine latină și din limba română vorbită la nord de Dunăre ca : **energie ; mulțumire ; natură ; miracol ; viață ; condițiune** etc.

Despre viața acestui învățat premergător se cunosc puține date, dintre care unele incerte. S-a născut în anul 1780 la Budapesta sau la Moscopole. După Edwin Arno Dunker, care, în 1895, și-a susținut la Leipzig teza de doctorat avînd ca subiect **Der grammatiker Boyadzi**, s-ar fi născut la Budapesta, fapt dedus din afirmația în dialogurile gramaticii sale : „Eu escu Budimu născutu". După Dimitrie Bolintineanu și Emil Picot s-ar fi născut la Moscopole, de unde a emigrat la Viena. Pentru această concluzie ei se referă la vocabularul din gramatică folosit de Mihail G. Boiagi, vocabular pur, asemenea celui obișnuit la românii din Moscopole. Emil Picot, în lucrarea sa **Les Roumains de la Macédonie,** Paris, 1875, considerîndu-l ca pe un mare patriot și gramatician, arată că, pentru cunoașterea limbii române, „Gramatica lui Boyadzi a devenit o carte indispensabilă" (pag. 43). În anul 1819 a întocmit un prospect pentru traducerea în 10 limbi a operei didactice a lui Jan Amos Comenius (Komensky), **Orbis Pictus.** Traducerea urma să apară în 10 limbi. În prospect se indică numele românilor din București, Iași, Brașov, Constantinopole, Salonic, Budapesta etc., unde se puteau face abonamentele prealabile, învederîndu-se prin aceasta legăturile sale cu românii de pretutindeni, încă din 1819. După date certe, astfel cum se arată în **Geschichte Der Sudslavischen Literatur,** t. III, pag. 379, în 1829 circula manualul de conversație în 10 limbi, printre care și română, manual întocmit de Mihail G. Boiagi, Emil Picot, în opera citată (pag. 44) consideră investigațiile filologilor români în descoperirea acestui manual drept „o îndatorire de onoare".

Mihail G. Boiagi s-a stins din viață la 3 februarie 1843 la Budapesta. Gramatica sa a avut o soartă deosebită. Publicată la Viena la 1 septembrie 1813 prin cheltuiala românului moscopolean Demetru Nicola, cavaler de Nitta, a dispărut încetul cu încetul, astfel că în București, la 1863 se afla un singur exemplar. Din inițiativa lui Dimitrie Bolintineanu și prin contribuția mărinimoasă a lui Costache Negri a fost retipărită în 1863. Din această ediție, 208 pagini, există două exemplare la Biblioteca Academiei R. S. România. Ediția conține prefața sumară a lui Dimitrie Bolintineanu în care este reprodus îndemnul pios al lui D. Massimu : „Meritar-ar să o retipărească Românii în eterna memorie a bărbatului învățatu ce consecră totă viața sa la luminarea națiunii sale". În anul 1915 gramatica a fost retipărită de către Pericle Papahagi, în 316 pagini, cuprinzînd și vocabularul folosit în gramatică.

În zilele noastre, amintirea lui Mihail G. Boiagi trebuie să constituie mai mult decît o evocare, un exemplu de dragoste pentru graiul strămoșilor și un îndemn pentru instruirea în limba maternă. De altfel, acest îndemn, ca motto, este cuprins în primele cuvinte scrise în gramatica sa : „Dimidium Facti, qui caepit habet ; sapere aude, incipe..." („cel care a început are jumătate din faptă ; îndrăznește să o înțelegi, începe...").

Atanasie Nasta

1877 – 1878. Jurnalul de front al unui corespondent italian

Șipka, la orele trei dimineața

● A TREBUIT să asistăm la măceluri de oameni împinși unii contra altora, animați de același elan războinic, dar totdeauna fără să se vadă vreun rezultat definitiv. Acum turcii care au forțe considerabile între Iantra și Lom, în loc să atace cu vigoare pe ruși, înainte ca aceștia să primească marile întăriri pe care le așteaptă, tatonează ici și colo, fără să apară un plan general, ci la întîmplare. Alaltăieri la unu după prînz, turcii l-au atacat pe generalul Tatișeff la Circovna pe Iantra. Respinși la flancul drept, și-au mutat forțele spre cel stîng și apoi la centru, dar peste tot au fost înfrînți.

Fiecare zi ce trece este în avantajul rușilor, pentru că le vin continuu întăriri. O mare parte a gărzii imperiale este acum sub ordinele țareviciului. Între alte arme, cavaleria de gardă, ai cărei ofițeri sînt nobili toți, este renumită. Ofițerii de infanterie sînt mai bine instruiți decît sînt de obicei ofițerii ruși. Fiecare grad din gardă corespunde gradului imediat superior în restul armatei ; de exemplu, un căpitan din gardă corespunde unui maior din alt corp. Deci, dacă ploile de toamnă nu amînă la infinit operațiile militare, vom vedea în curînd o mare bătălie decisivă între Lom și Iantra. Va fi prima din această campanie.

Știrile mai importante se referă mereu la Șipka, împotriva căreia turcii se încăpățînează inutil să lupte. Am primit mai înainte unele detalii asupra atacului de la 4 septembrie. Lupta a durat de la trei dimineață pînă la amiază. Turcii s-au cățărat pe stînci, aruncînd cu mîna grenade în fort. Respinși, s-au înturnat vitejește la asalt, semănînd cu cadavre acele stînci goale și pădurile vecine. În fine, după amiază, două companii din regimentul Jitomirului și una a celui din Volhinia, i-au alungat de pretutindeni. Prințul Masarski a fost ucis în luptă, iar colonelul Traiscikof a fost rănit. Generalul Radetzki, același care la 10 august a salvat Șipka, comanda pe ruși și în memorabila zi de 4 septembrie. Se calculează că pierderile avute se ridică la 1 000 de oameni.

La Plevna, aproape că nu trece o zi fără ca românii să nu se încaiere cu turcii la Grivița ; pînă acum nici turcii n-au reușit să-și recupereze fortul pierdut și nici românii să pună mîna pe fortul cel mare care le domină pe celelalte. În alte părți, turcii se ascund și adesea nu răspund focului rusesc. Nu vor să-și iroseasă munițiile în dueluri de artilerie care nu dau nici un rezultat, cu atît mai mult cu cît li se împuținează.

Numărul corespondenților devine tot mai mic pe frontul rusesc, pe cel românesc nu mai este nici unul. De fapt (a fi corespondent de război) este o sarcină foarte grea în care se pune în pericol sănătatea și viața. „Corespondentul care a putut face această campanie la Plevna, scria acum zece zile un corespondent al ziarului «Pester Lloyd», fără să dea peste el vre-un rău se poate socoti cu adevărat fericit". Eu aș fi putut să mă număr printre acești norocoși dacă n-aș fi fost expus ploii în teribila noapte de la 30—31 august ; de-atunci mi-a intrat în oase febra care nu vrea să mă lase așa de curînd.

Au început ploile și corturile de vară nu fac doi bani împotriva lor. Pot adăposti împotriva ploii care cade, dar cum poate să se odihnească soldatul pe pămîntul îmbibat de umiditate ? Din cînd în cînd reapare soarele, și are destulă putere ca să usuce solul, cu atît mai mult cu cît acesta mai reține parte din căldura strînsă peste vara arzătoare. Dar ce va fi mai tîrziu, în toamna înaintată ?

Cît privește îmbunătățirea stării drumurilor, puțin sau mai nimic nu s-a făcut. ...Întrevăd timpul, v-am scris-o de mai multe ori, în care vor fi impracticabile, și oamenii și caii vor suferi de foame.

Ne sosesc din cînd în cînd, ca să zicem așa, ecouri de la București. Serbare pentru stindardul turcesc capturat la Grivița și călduroasa primire a soldatului Grigore Ion, care a fost primul care a pus mîna pe trofeu. Serbări pentru cele trei tunuri luate tot la Grivița și duse acolo. Două au fost așezate : unul la dreapta și altul la stînga statuei lui Mihai Viteazul, în fața Academiei[1]) și unul la corpul de gardă al palatului Principelui. Serbări pentru un alt stindard capturat de cavaleria română de la circazieni. În felul acesta poporul român se consolează de pierderea celor 3 000 de căzuți glorios la Grivița și se înflăcărează pentru continuarea războiului.

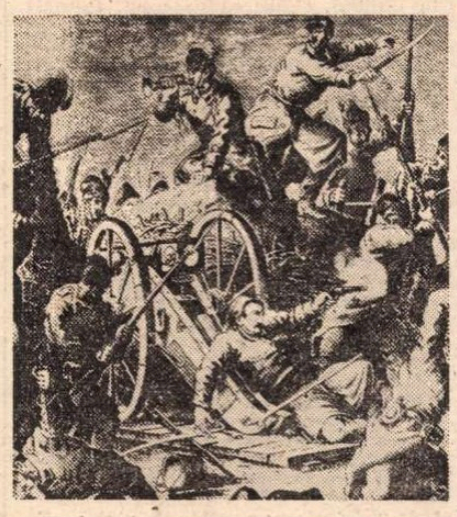

Ajutoarele medicale sînt puține față de numărul răniților. În diferite orașe românești există o nobilă întrecere în pregătire de spitale, dar personalul medical și chirurgical este prea puțin. Se așteptă ca Italia să facă ceva pentru națiunile surori dar această speranță a fost dezamăgită și acum aceste popoare sînt convinse că italienii sînt egoiști și indiferenți la suferințele altor națiuni. A spune adevărul, și Franța, de la care se așteptau lucruri mari, n-a făcut nimic sau aproape nimic.

Sistov 10/23 septembrie 1877

[1]) Este vorba de Universitatea din București. Academia instalată în chiliile de la Sf. Sava, se afla tocmai pe locul unde a fost așezată statuia lui Mihai Viteazu.

Campania de toamnă

● NORII, care de cincisprezece zile acopereau bolta cerească și ascundeau soarele și stelele, au dispărut. Un senin minunat a urmat obscurului înnorat și ploii aproape neîntrerupte. Pînă și zăpada așezată pe vîrfurile Balcanilor a dispărut. Aerul este destul de plăcut ziua, ceva mai răcoros noaptea. Avem splendide zile de toamnă care vor continua probabil toată luna. Nu este imposibil ca și noembrie să fie frumos. Vom avea deci o campanie de toamnă.

Este adevărat că pămîntul se va usca anevoie ; razele soarelui de toamnă vor cădea peste băltoace și mocirle fără să le sece. Doar noroiul, din lichid, va deveni mai vîrtos și mai lipicios. Bulgaria, care se schimbase într-un imens lac de noroi, nu va înceta să fie altfel pe timpul frumoasei luni de toamnă...

În orice caz, operațiunile militare sînt gata să înceapă... De partea sa, Osman pașa, dacă nu va primi întăriri de la Vidin și de la Sofia, este cert că peste cincisprezece sau douăzeci de zile va trebui să se predea sau să treacă la încercări extreme. Lucrările rușilor și ale românilor sînt aproape terminate. Nu mai este vorba de parcurgerea unei distanțe descoperite înainte de a ajunge la parapetele forturilor inamice. Aliații sînt acum foarte vecini. Nu au altceva de făcut decît să iasă din tranșeele lor, acum, la zece douăzeci de metri de forturile turcești, și să lupte corp la corp. Acum au și avantajul numărului : sînt zece contra șase sau șapte. La urma urmei totul pare să le promită victoria.

Acum se va proba valoarea, capacitatea militară a lui Suleyman pașa, acest albanez care este socotit drept cel mai valoros general otoman. Să atace în fortificațiile sale armata țareviciului, respingîndu-l către Iantra și Dunăre, să constrîngă armatele ruse și române din jurul Plevnei să se retragă spre fluviu, ca să nu fie atacați din spate ; acesta trebuie să fie planul comandantului (serdarkeem) otoman. Îi va reuși ? Este o altă chestiune.

Marc Antonio Canini

Cartea străină

Centenarul Ady Endre

ÎN VIAȚA POPOARELOR, poeții sînt — cu adevărat — **oameni-punte**, purtători de cuvînt, mari mijlocitori ai gîndirii și simțirii, cei care reprezintă chipul însuși, multiplu, al națiunii lor, în fața altor națiuni. Eminescu sau Petőfi — poeți de care acest important organ al comunicărilor moderne care e radiodifuziunea a avut prilejul să-i celebreze, la București ca și la Budapesta în ultimii ani — sînt asemenea reprezentanți exemplari ai popoarelor care le-au dat naștere. Operele lor, ca și aceea a unui mare liric al acestui secol, Ady Endre, întrupează specificul națiunii din care purced comunicînd, totodată, universalul uman.

Printre liricii care mi-au făcut ceea ce aș putea numi educația poetică, Ady Endre a urmat îndată după Eminescu, Blaga, Arghezi și poeții francezi de la Baudelaire la Claudel. A răsunat în mine multă vreme — după ce, adolescent, i-am citit versurile în limba sa — strigătul ciudat în care se adunau, pentru mine, **vocile** diverse ale poetului maghiar. Și azi, cînd alte lecturi din opera aceluiași poet s-au așternut ca niște straturi peste cele dintîi, mai aud în mine ecourile acelui **tipăt** primordial. Să-l numesc un tipăt expresionist. Știu că șabloanele criticii (justificate, de altfel, prin numeroase probe și analize) îl apropie pe Ady — liricul care a simțit precum puțini, pe Boulevard Saint-Michel, furișîndu-se toamna în Paris, care pe malurile Senei se lăsa învelit în vis de „o sută de iubiri de foc" — de lirica franceză modernă, de melodiile și imagistica simbolismului. Și, totuși, contemplînd pînzele unor pictori din primele două decenii ale veacului nostru, cu culorile lor, uneori exploziv-vitale, alteori sumbru-depresive, cu stridentele lor care urmau estetica programaticului Schrei expresionist, am auzit din nou **țipătul** acela uneori exultant, alteori gîtuit, preschimbat într-un oftat adînc al patosului maghiar întrupat în lirica lui Ady Endre.

Patosul, în sensul arhaic al acestui cuvînt, implicînd patima și pătimirea totodată, a dat substanță vieții acestui poet. „Cînd eu plîng, plînge Viața mare". Acest vers, din poezia **Plînsul meu**, este precedat de o autodefinire trist-orgolioasă a poetului: „Atotputernic îmi e plînsul / Căci eu sînt regele-gropar". Poetul nu exprimă doar o depresiune intimă, el nu cîntă doar o durere personală. Plîngerea prea-intimă devine tînguire cosmică. Tînguire orfică. Pentru acest Orfeu modern, cîntarea este — ca și într-un cunoscut vers al lui Rilke din **Sonetele către Orfeu** — însăși existența.

Puțini poeți, în secolul acesta, au găsit, asemenea lui Ady, un centru al creației lor lirice la intersecția dintre **cîntare** și **existență**. Toate repetițiile obsesive, refrenurile, melos-ul propriu al liricii lui Ady nu sînt nicidecum aplicări ale poeticii simboliste care privilegia muzicalul. Există o retorică a patosului în această poezie, ceea ce înseamnă o redescoperire a valorilor patetice ale cantilenei. Repetiția unor expresii deznădăjduite („Și toate-s pentru alții"), înfrigurate („Nu pot s-aștept"), visătoare („Ce mort frumos am să mai fiu"), imperioase („Eu vreau să mă iubiți pe mine") au un fond cert **muzical**. Ceea ce nu înseamnă că poetul se complace doar în legănările melodice ale versurilor. Ca și în străvechile formule magice, repetițiile acestea, cu magia lor sonoră, vor să provoace o transfigurare. O transfigurare a cuvîntului prin cuvînt. O transfigurare oarecum contrară aceleia a esteticii argheziene. Dacă poetul **Cuvintelor potrivite** își propunea în „testamentul" său liric o transfigurare a vieții, chiar a celei mai sordide încîntări („Din mucigaiuri, bube și noroi / Iscat-am frumuseți și prețuri noi"), poetul maghiar încearcă o transfigurare a cuvîntului în viață plenară. Repet, este aici, în această tentativă, o aplicare a formulei orfice: Cîntarea este existență.

Existența patetică a unui mare posedat al Eros-ului, care o cruță pe [illegible]mna sa Lesa. Doamna albă a cetății, dar, totodată, existență a unui bărbat al cetății, purtător de cuvînt al unui popor, care se vrea pe sine „Poetul pustei ungurești". Visătorul din **Sînge și aur** este răzvrătitul din **Lupta cu bolerul** sau cel care intonează **Cîntecul iacobinului maghiar**. O bogată vină proiectoare de imagini străbate această lirică de o mare diversitate tematică. O generoasă sensibilitate este susținută de o înaltă conștiință a poetului dedicat marilor cauze ale umanității.

Ady Endre stă — nu numai în istoria poeziei maghiare, ci în aceea a poeziei universale — pe pragul aventurilor liricii secolului XX. Pendulînd ca și alte conștiințe lirice ale secolului nostru între dezolare și încîntare, între disperare și speranță, acest poet al pustei ungare, ca și al cheiurilor Senei, al ogorului străvechi și al înfriguratelor căutări de înnoire, al luptei cu Femeia, dar și cu Înalta Taină, cu Străvechiul Animal, cu Marele Chit, cu miturile arhaice și moderne, a înscris în poezia sa o întreagă dramă a verbului și a existenței omului din acest veac. Străbătînd cercurile tematice, sferele sau bolgiile liricii sale, urmezi un adevărat itinerariu al poeziei care va fi a acestui secol. Poetul, mort înainte de vreme, în 1919, ne este atît de aproape, nouă celor care am pătruns în ultimul pătrar al veacului, tocmai prin această dramatică înclestare a verbului pe care poezia sa o include.

L-am citit și recitit pe Ady în limba sa ca și în aceea a atît de frumoaselor tălmăciri în limba noastră. Mari condeie ale literelor române din timpul nostru ca și iscusiți tălmăcitori l-au tradus în românește. Amintesc doar tălmăcirile lui M. Beniuc, Al. Jebeleanu și florilegiul mai recent al lui Paul Drumaru.

Poți spune despre Ady ceea ce el însuși spunea într-o amară apologie a „poetului pustei ungurești", despre acel „Flăcău cuman cu ochii mari": „Sînt cîntăreț ar fi putut să fie / În orișicare parte a lumii". Dar el a fost, a trebuit să fie, n'ci nu putea să fie altceva decît cîntărețul acelui ogor pe care l-a cîntat. El, care își declara apartenența: „Stăpîne, huma mea-i maghiară..." — s-a vrut profetul reînnoirii ogorului său. Dar, suflet larg-cuprinzător, el care (asemenea lui Blaga, ce se va recunoaște bolnav de prea mult suflet) mărturisea o sublimă vină: „E mare vina mea: se cheamă suflet", va trece viziunile sale, de poet-profet cu verb înroșit în văpăile tuturor ardorilor, dincolo de fruntariile stricte ale apartenenței sale, și va clama: „Din mii de doruri amortite / De ce nu creste-o vrere mare / maghiară, s'avă ori valahă / E jalea-n veci aceeași jale...".

Nu este oare și poezia adevărată în veci aceeași poezie?

Nicolae Balotă

Mecanismul

• Cînd a publicat lucrarea Elita puterii, celebrul sociolog american C. WRIGHT MILLS a stîrnit senzație. Și nu puține reacții de furie. Era prima analiză pătrunzătoare a mecanismelor societății capitaliste postbelice. Timpul n-a făcut decît să-i verifice soliditatea, relevanța. Astăzi, aproape fiecare din aserțiunile care păruseră șocante, neintemeiate, trimite la nume, la fapte, la întîmplări de toată lumea cunoscute. La afacerea Lockheed, ca să dăm un singur exemplu, cît se poate de edificator.

Meritul lui Wright Mills este de a fi demonstrat în ce măsură racile acceptate ca inerente vieții moderne se datoresc nu imperfecțiunilor naturii umane în genere, ci unui sistem de relații nedemocratic, întemeiat pe puterea banului. Fragmentul reprodus mai jos reprezintă, cu unele mici prescurtări, capitolul final al cărții, intitulat „Corupția cercurilor suspuse".

IMORALITATEA celor suspuși nu poate fi nici restrînsă la sfera politică, nici înțeleasă ca fiind, în primul rînd, problema unor oameni corupți, în instituții fundamental sănătoase. Corupția politică este unul dintre aspectele unei imoralități mai generale; nivelul de sensibilitate morală predominant astăzi nu ține, pur și simplu, de corupția unor oameni. Imoralitatea cercurilor suspuse este o trăsătură sistematică a elitei americane; acceptarea ei generală este o trăsătură esențială a societății noastre.

Evident, pot exista oameni corupți în instituții sănătoase, dar atunci cînd instituțiile sînt corupătoare, mulți dintre oamenii care trăiesc și lucrează în ele sînt, în mod necesar, corupți. În era corporațiilor, relațiile economice devin impersonale — iar funcționarul superior simte mai puțină răspundere personală. În lumea corporațiilor, în cercurile militare politice, conștiința personală este redusă, iar imoralitatea celor suspuși este instituționalizată. Nu e vorba doar de o conducere coruptă a corporației, a armatei sau a statului; e o trăsătură a bogătașilor organizați în corporații, ca o pătură capitalistă profund implicată în politica unui stat militar.

Din acest punct de vedere, problema cea mai importantă în legătură, de pildă, cu fondurile electorale ale unor tineri politiceni ambițioși nu este dacă politicienii sînt insensibili din punct de vedere moral, ci dacă, în politica americană, vreun tînăr ar fi putut să ajungă atît de repede atît de departe fără să fi avut sau să fi dobîndit o sensibilitate morală cam tocită. Multe dintre problemele „delincvenței oamenilor bine" și ale relaxării moralei publice, ale viciului de lux și ale scăderii integrității personale sînt probleme de imoralitate **structurală**. Nu sînt problemele unui caracter slab pervertit de mediu. Multă lume își dă oarecum seama că lucrurile stau așa. Cînd se află despre acte imorale ale unor oameni suspuși, se spune adesea: „a mai fost prins unul azi", subtextul fiind că diversele cazuri dezvăluite nu sînt evenimente întîmplătoare, ci simptome ale unei condiții larg răspîndite. Există dovezi certe că cei ce gîndesc așa au dreptate. Care este însă condiția subjacentă care are ca simptom toate aceste cazuri?

DELINIȘTEA morală a vremii noastre rezultă din faptul că, în era monopolurilor, bărbații și femeile nu mai sînt reținuți de vechile valori și coduri de onestitate și că acestea nu au fost înlocuite de valori sau coduri noi, care să impună semnificații morale și să sancționeze moravurile aduse de marile trusturi. Nu înseamnă că publicul a respins explicit codurile vechi, dar pentru mulți membri ai lui aceste coduri au rămas fără conținut. Nu au la îndemînă termeni morali de acceptare, dar nici termeni morali de respingere. Ca indivizi, sînt lipsiți de apărare din punct de vedere moral; ca grupuri, sînt indiferenți din punct de vedere politic. Această lipsă generalizată de angajare este avută în vedere atunci cînd se spune că „publicul" este derutat în privința moralei.

Bineînțeles, însă, că nu numai „publicul" este derutat. „Tragedia Washingtonului oficial, spunea James Reston, este că, la fiecare cotitură, este confruntat cu persistența vechilor moravuri politice și a instituțiilor depășite, dar nu mai este susținut de vechea credință care stătea la temelia lui. Se agață de rămășițele rele și se descotorosește de ceea ce ar trebui să fie permanent. Profesează credința, dar nu crede. Știe vechile cuvinte, dar a uitat melodia. Este angajat într-un război ideologic fără a fi în stare să definească propria sa ideologie".

Bogătașii constituiți în corporații dețin în prezent o putere enormă în instituțiile economice și politice, dar nu au fost nici odată în situația de a cuceri aprobarea morală a celor asupra cărora exercită această putere. Fiecare asemenea grup de interese, fiecare nou centru de putere al unei corporații, al unui bloc agricol, al unui sindicat sau al unei agenții guvernamentale apărute în ultimele două generații, se ascunde după sloganuri morale. Căci ce nu se face în numele interesului public? Pe măsură ce aceste sloganuri se uzează, se pregătesc cu asiduitate altele care, la rîndul lor, se vor banaliza. Și, în tot acest timp, crizele economice și militare, care revin mereu, răspîndesc temeri, ezitări și neliniști, făcînd mereu mai imperioasă febrila căutare a justificărilor morale și a scuzelor elegante.

„Criză" este un termen compromis, deoarece atîția oameni suspuși l-au evocat pentru a-și justifica orientările și faptele ieșite din comun; de fapt, o trăsătură esențială a imoralității cercurilor suspuse este tocmai absența crizelor. Crizele reale implică situații în care oamenii sînt puși în fața unor alternative reale, ale căror semnificații morale sînt supuse deschis dezbaterii publice. Imoralitatea cercurilor suspuse, degradarea generală a valorilor stabilite și organizarea iresponsabilității n-au implicat nici o criză publică; dimpotrivă, ele au fost primite cu indiferență și și-au făcut loc în tăcere.

Cu toate acestea, mai există încă o veche valoare americană care nu a decăzut: valoarea banului și a lucrurilor care se pot cumpăra cu bani. „Am fost bogată, am fost și săracă, a spus Sophie Tucker, și, credeți-mă, e mai bine să fii bogată". Pe măsură ce alte valori se degradează, întrebarea, pentru americani, se schimbă din „Există oare vreun lucru pe care banii, inteligent folosiți, să nu-l poată cumpăra?", în „Cîte dintre lucrurile care nu se pot cumpăra cu bani sînt mai prețuite și mai dorite decît cele care se pot cumpăra cu bani?". Banii reprezintă singurul criteriu îndubitabil de succes și acest succes continuă să fie principala valoare americană.

Atunci cînd se impun criteriile vieții bazate pe bani, omul cu bani va fi respectat indiferent de felul în care i-a dobîndit. Un milion de dolari, se spune, poate acoperi foarte multe păcate. Nu e vorba doar de faptul că oamenii vor să aibă bani. Înșeși criteriile după care trăiesc sînt pecuniare. Într-o societate în care nimeni nu poate rivaliza în materie de reputație sau de onoare cu cel care știe să facă bani, cuvîntul „practic" ajunge să însemne folositor pentru a cîștiga bani, iar „bun simț" — simțul progresului financiar.

O bună parte din corupția americană — dar nu toată — nu e altceva decît un aspect al vechii străduințe de a deveni bogat și, apoi, și mai bogat. Astăzi, însă, contextul în care se desfășoară această străduință s-a schimbat. Pe vremea cînd atît instituțiile economice, cît și cele politice erau mici și dispersate — ca în modelele mai simple de economie clasică și de democrație jeffersoniană — nu stă în puterea nici unui om să acorde sau să primească mari favoruri. Atunci însă cînd instituțiile politice și oportunitățile economice sînt și concentrate și legate între ele, serviciul public poate fi folosit pentru cîștiguri private. Se presupune că oamenii de afaceri urmăresc numai propriile lor interese și, dacă reușesc să lunece pe gheața subțire a legalității, americanii îi stimează, îndeobște, pentru reușită. **Într-o civilizație atît de strîns legată de afaceri cum este cea a Americii, însă, regulile vieții de afaceri pătrund și în aparatul guvernamental, mai ales ținînd seama de faptul că atîția oameni de afaceri au pătruns în aparatul guvernamental.**

O societate considerată a fi, în cercurile ei suspuse și la nivelurile medii, o rețea de izbutite afaceri veroase, nu produce oameni cu simț moral înăscut; o societate care ține doar să fie profitabilă nu

puterii în lumea capitalului

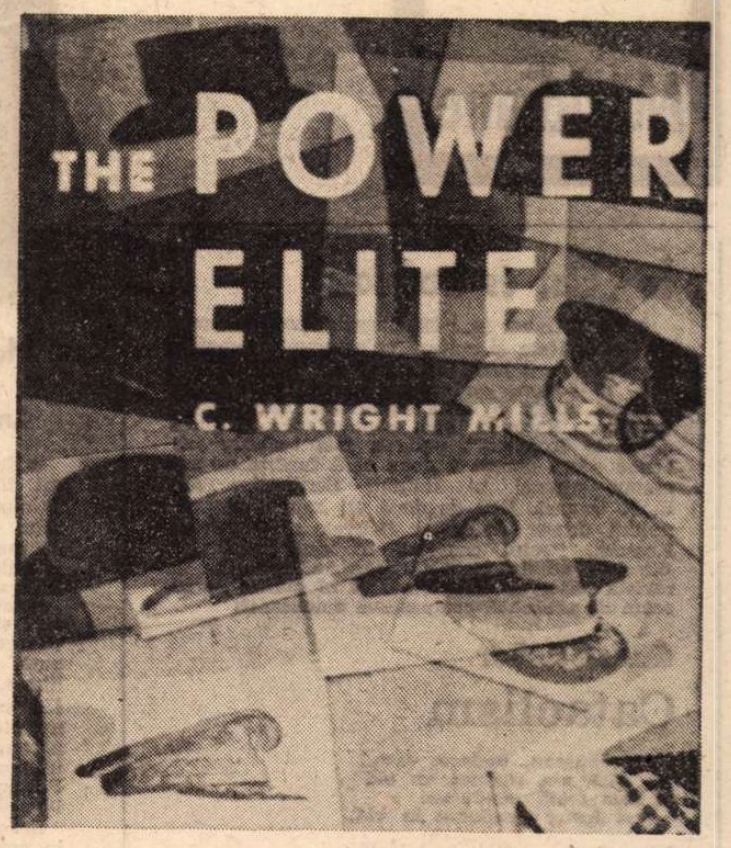

produce oameni de conștiință. O societate care reduce semnificația „succesului" la bănet și vede în eșec cel mai rău dintre vicii, atribuind banului valoarea absolută, va produce afaceriști pricepuți și afaceri dubioase. Binecuvîntați fie cinicii, deoarece numai ei au calitățile necesare pentru a reuși.

IN LUMEA monopolurilor, în directoratul politic și, din ce în ce mai mult, în aparatul militar, capii marilor ierarhii și mașini de putere sînt priviți nu doar ca oameni care au reușit, ci și ca minuitori ai mașinăriei succesului. Ei sînt cei care interpretează și atribuie indivizilor însemnele succesului. Imediat sub ei se află de obicei membri ai clicii lor, ai clientelei lor, oameni solizi, după cum și ei înșiși sînt solizi. Ierarhiile sînt, însă, legate intim între ele și, înlăuntrul fiecărei clici, există oameni îndatorați altor clici. Există îndatoriri personale și îndatoriri oficiale, criterii personale și criterii impersonale de avansare. Atunci cînd urmărim cariera unui membru al diferitelor cercuri suspuse, urmărim și istoria fidelităților lui, deoarece primul și cel mai important fapt legat de succesul în cercurile suspuse este că, la baza lui, stă auto-cooptarea. Al doilea fapt legat de aceste ierarhii ale succesului este că ele nu formează o structură monolitică, ci sînt un sistem complex de clici aflate în diverse relații de interdependență și, adesea, antagoniste. Al treilea fapt pe care trebuie să-l recunoaștem este că, într-o asemenea lume, tinerii care vor să reușească încearcă să-și creeze relații cu cei în măsură să-i promoveze.

În conformitate cu toate acestea, literatura americană a aspirației practice — cea care perpetuează fetișul succesului — și-a schimbat într-un mod semnificativ sfaturile în legătură cu „ceea ce este necesar pentru a reuși". Virtuțile sobre ca forța de caracter și cinstea, generozitatea și incapacitatea înnăscută de a spune „da" Căii Facile a femeilor, tutunului și vinului, acest clișeu al secolului 19, a lăsat loc „celui mai important factor, personalitatea eficientă", care „se impune prin farmec" și „radiază încredere în sine". În acest „nou mod de viață" trebuie să zîmbești mereu și să știi să asculți, să vorbești în termenii intereselor celuilalt, să-l ajuți să se simtă important și să faci toate astea în mod sincer. Pe scurt, relațiile personale au devenit o parte a relațiilor publice, o sacrificare a eului pe piața personalității, unicul țel fiind succesul personal în universul corporațiilor.

Cercurile suspuse din America proclamă cu mîndrie că membrii lor au răzbit singuri. Aceasta este imaginea pe care o proiectează despre sine și mitul pe care îl răspîndesc. Dovada populară a acestor aserțiuni este bazată pe anecdote: dovada lor științifică se presupune a se întemeia pe ritualuri statistice, din care ar rezulta că oamenii de sus sînt, în proporții variabile, fii ai unor oameni de rang inferior. Mai importantă, însă, decît proporția fiilor de muncitori salariați în aceste cercuri înalte este problema criteriilor de admitere în respectivele cercuri și a oamenilor care aplică aceste criterii. Nu putem considera ridicarea în rang ca pe o dovadă de merit. Chiar dacă cifrele brute de azi ar fi inversate și 90 la sută din elită ar proveni din rîndurile fiilor muncitorilor salariați, iar criteriile de cooptare de către elită ar rămîne cele de acum, n-am putea considera această mobilitate ca pe o dovadă de merit. Într-un sistem de cooptare de sus în jos, faptul că ai început ca sărac sau ca bogat pare mai puțin relevant pentru calitățile pe care le ai în momentul cînd ai parvenit, decît pentru principiile celor însărcinați cu selecția în materie de reușită.

Toate acestea determină o atitudine cinică față de lipsa de legătură între merit și mobilitate, între virtute și succes. Există un sentiment al imoralității realizării personale, oglindit în expresii ca „nu contează ce știi, contează pe cine cunoști". Un foarte mare număr de oameni consideră azi imoralitatea realizării personale ca pe un fapt de la sine înțeles.

NEÎNCREDEREA morală în elita americană este determinată de imoralitatea cercurilor suspuse, dar și de sentimentul că aceste cercuri sînt ignorante. Pe vremuri, oamenii de afaceri aveau, în Statele Unite, o anumită finețe. Într-o foarte mare măsură, elita puterii și elita culturii coincideau și, acolo unde nu coincideau, cercurile lor se interferau. La jumătatea secolului 20, elita americană era constituită din cu totul alți oameni decît cei care pot fi considerați cu oarecare îndreptățire elita intelectuală, sau măcar oameni cultivați, avînd o anumită finețe. Cunoștințele și puterea nu sînt cu adevărat reunite în interiorul cercurilor conducătoare: iar atunci cînd oamenii care dețin cunoștințele vin în contact cu cercurile care dețin puterea, se întîlnesc nu ca egali, ci ca ajutare plătite. Elita puterii, a bogăției și a celebrității nu se cunoaște nici măcar din vedere cu elita culturii, a cunoașterii și a sensibilității, ele nu sînt în contact, deși extremitățile ostentative ale celor două lumi se suprapun uneori în universul celebrității. Majoritatea oamenilor sînt stimulați să presupună că, în general, cei mai puternici și cei mai bogați sînt și cei care știu cel mai mult sau, cum ar spune ei, „cei mai deștepți". Ideile de acest fel sînt sprijinite de multe sloganuri despre cei care „dau lecții, pentru că nu sînt în stare să facă ceva productiv" sau de tipul „dacă ești deștept, de ce nu ești bogat?" Toate aceste expresii spirituale au un singur înțeles, și anume că cei ce le folosesc văd în putere și în bogăție valorile cele mai de seamă pentru toți oamenii și în special pentru oamenii care „sînt deștepți". Ei presupun, de asemenea, că, întotdeauna, cunoștințele aduc după sine o asemenea răsplată, sau ar trebui să o aducă, și că proba adevăratelor cunoștințe o constituie însăși această răsplată. Cei puternici și bogați **trebuie** să fie oamenii cei mai bine pregătiți, altminteri cum ar fi ajuns acolo unde sînt? Dar a spune că cei ce ajung la putere trebuie să fie „deștepți" echivalează cu a spune că puterea **este** pricepere. A spune că cei ce ajung bogați trebuie să fie deștepți, echivalează cu a spune că bogăția **este** pricepere.

Problema cunoștințelor și a puterii este problema relațiilor dintre oamenii cu cunoștințe și oamenii cu putere. Să presupunem că i-am alege pe cei o sută de oameni care dețin cea mai mare putere în America, în toate domeniile puterii, și apoi i-am alege pe cei o sută de oameni care au cea mai mare pricepere, în toate domeniile cunoștințelor sociale. Cîți oameni ar face parte în același timp din ambele grupuri? Evident, selecția noastră va depinde de ceea ce înțelegem prin putere și, mai ales, de ceea ce înțelegem prin pricepere — mai ales de ceea ce înțelegem prin pricepere. Dar, dacă vom înțelege ceea ce cuvintele par să spună, este sigur că vom găsi foarte puțini oameni care să facă parte din ambele grupuri în America de azi, mult mai puțini decît în momentul întemeierii țării.

Priceperea și puterea nu se prea întîlnesc în aceeași persoană, dar persoanele care dețin puterea se înconjoară cu oameni avînd o anumită pricepere, sau cel puțin care au experiența șireteniei. Omul priceput n-a devenit rege filosof. Pentru învățați nu este un lucru firesc să se întîlnească, în cariera lor, cu oamenii puterii. Legăturile dintre universitate și aparatul guvernamental sînt slabe și, atunci cînd intervin, învățatul apare ca „expert", ceea ce înseamnă, de obicei, ca tehnician plătit. Ca majoritatea celorlalți oameni din societatea noastră, pîinea învățatului depinde de slujba sa, ceea ce reprezintă azi o primă etapă a controlului asupra gîndirii. Acolo unde avansarea presupune buna opinie a celor mai puternici, aprecierea acestora devine principalul obiect al preocupărilor. Ca atare, în măsura în care sînt folosiți direct de putere, într-un sistem de ierarhie a slujbelor, intelectualii sînt adesea lipsiți de libertate.

Membrul tipic al cercurilor suspuse de azi este o mediocritate intelectuală, uneori un om constiincios, dar, cu toate acestea, o mediocritate. Inteligența lui iese la iveală numai în cazurile cînd își dă seama că nu este la înălțimea hotărîrilor pe care este chemat să le ia. De obicei, însă, el ține pentru sine gîndurile de acest fel, declarațiile lui publice sînt pioase și sentimentale, serioase și grave, optimiste și găunoase în generalitatea lor. Îi sînt accesibile numai ideile abreviate și vulgarizate, predigerate și denaturate. Este un comandant al erei apelului telefonic, al expunerii rezumative și al luării de notițe.

Cînd vorbesc despre mediocritatea oamenilor de afaceri nu vreau să spun că aceștia nu sînt, citeodată, inteligenți, deși nu e obligatoriu să fie. Problema nu este distribuirea inteligenței, ca și cum inteligența ar fi ceva omogen din care poți avea mai mult sau mai puțin. Problema este tipul de inteligență, calitatea spiritului ales și format. Problema este de a privi capacitatea de a raționa fundamentat ca pe cea mai importantă valoare în viață, caracterul și comportarea unui om. Acest mod de a vedea este ceea ce lipsește elitei americane a puterii. El este înlocuit de „importantă" și de „judecată", care contează mai mult în atît de lăudatul lor succes decît orice subtilitate a minții sau forță a intelectului.

De jur împrejurul și imediat în spatele importantului om de afaceri se află locotenenții săi tehnici cărora li s-a atribuit rolul de a ști și chiar de a vorbi: cei ce răspund de relațiile publice, cei ce îi scriu discursurile, asistenții administrativi, secretarii.

În canalele informaționale, retorica politică pare să coboare tot mai jos pe scara cultivării sensibilității. Culmea acestor comunicări nechibzuite către mase sau către ceea ce crede că ar fi masele o constituie probabil presupunerea demagogică potrivit căreia suspiciunea și acuzațiile, dacă sînt repetate destul de frecvent, echivalează cumva cu o dovadă de vinovăție, așa cum ceea ce se pretinde despre pastele de dinți sau despre diversele mărci de țigări este presupus a reprezenta adevărul. Cea mai intensă propagandă cu care este asaltată America, cel puțin din punct de vedere al volumului și al gălăgiei, este propaganda comercială pentru săpunuri, țigări și automobile; acestor lucruri, sau mai curînd Numelor lor, le cîntă societatea noastră cele mai zgomotoase osanale. Important este aici faptul că, prin implicații și prin omisiuni, prin accente și uneori prin afirmații fățișe, acest uluitor volum de propagandă pentru mărfuri minte și induce în eroare; în plus, se adresează mai adesea burții și instinctelor decît capului sau inimii. Comunicațiile publice, provenite de la cei ce iau decizii presupunînd putere sau vor să ne determine să votăm pentru instalarea lor în locuri unde se iau asemenea decizii, capătă din ce în ce mai mult calitățile de nesocotință și de mit exemplificate de propaganda și publicitatea comercială.

În America de azi, oamenii de afaceri sînt mai curînd nesocotiți decît dogmatici. Dogma reprezintă o justificare mai mult sau mai puțin elaborată a unor idei și valori, avînd astfel anumite trăsături (oricît ar fi ele de inflexibile și de obtuze) de gîndire, de rațiune. Ceea ce vedem astăzi este, dimpotrivă, absența oricărui fel de rațiune ca forță publică: ceea ce vedem este dezinteresul și teama față de cunoștințele care ar putea avea o relevanță publică eliberatoare. Acest lucru este cu putință ca urmare a deciziilor lipsite de o justificare rațională pe care intelectul să le poată examina și dezbate.

IN CIUDA — sau, poate, din cauza — ostracizării rațiunii din treburile publice, a imoralității și a predominanței iresponsabilității organizate, oamenii din cercurile suspuse au putere deplină asupra domeniilor instituționale pe care le conduc. Puterea acestor instituții, reală sau potențială, le este atribuită în calitatea lor de factori de decizie. Pe această bază, atitudinile și actele lor, chiar și persoanele lor, devin sacrosancte. În jurul tuturor punctelor înalte ale puterii există o aură de prestigiu care încununează directoratul politic, pe bogătașii constituiți în corporații, pe amirali și pe generali. Elita societății, oricît de modești ar fi unii dintre membrii ei, întruchipează prestigiul puterii sociale. Puțini indivizi în asemenea poziții de autoritate sînt în stare să reziste multă vreme tentației de a-și proiecta imaginea la nivelul colectivității pe care o conduc. Acționînd ca reprezentant al țării sale, al corporației sale, al armatei sale, individul ajunge cu vremea să se vadă pe sine, — ceea ce crede, și ceea ce spune el, ca o expresie a gloriei istorice a marilor instituții cu care a început să se identifice.

Poziția socială avansează odată cu marile ierarhii la scară națională. Poziția socială se bazează pe bani, chiar dacă aceștia au ceva gangsteresc în ei. Jos, în mase, vechile bariere morale și tradiționale în privința poziției sociale sînt distruse și americanii caută în cercurile situate deasupra lor modele și criterii ale respectului de sine. Și, totuși, americanilor le este mai lesne în zilele noastre să identifice asemenea personalități reprezentative în trecut decît în prezent. E greu de spus dacă asta se datorește unei deosebiri istorice reale, sau pur și simplu faptului că e mai ușor să privești în urmă. Oricum, este adevărat că, atunci cînd se discută despre prestigiul politic, aproape nimeni nu-i vorbește de rău pe Washington, Jefferson și Lincoln, în timp ce, în privința figurilor actuale, intervin multe dezacorduri.

CERCURILE suspuse din America de azi au, pe de o parte, sclipirea voioasă erotică, atîțătoare, a celebrităților de profesie, pe de altă parte, aura prestigioasă a puterii, a autorității, a forței și a bogăției. Cele două culmi nu sînt rupte una de alta. Elita puterii nu este la fel de expusă privirilor ca celebritățile și adesea nici nu dorește să fie; puterea celebrității de profesie este puterea de a distra. America se închină la un grup ciudat de idoli. Profesioniștii gloriei sînt, în genere, sau mici animale încrezute sau clovni frivoli; oamenii puterii, în genere, par rareori modele de oameni reprezentativi.

Inconfortul moral resimțit de elita americană este lesne de înțeles. Existența lui este confirmată de cei mai serioși dintre cei care își dau seama că reprezintă America în ochii străinătății. Cele două fețe ale faimei americane sînt reflectate atît în tipurile de americani care călătoresc pentru a se distra sau pentru a munci, cît și în imaginea despre „americani" a multor europeni cultivați. Onorurile publice par a fi, în America, fie frivole, fie încruntate, fie cu totul vulgare, fie legate de un foarte scrobit sistem de prestigiu.

Elita americană nu este compusă din oameni reprezentativi a căror comportare și al căror caracter să constituie modele pentru aspirațiile americanilor. Nu există un grup de oameni cu care publicul să fie bucuros să se identifice. În acest sens fundamental, America este lipsită de lideri.

America — țară conservatoare lipsită de o ideologie conservatoare — apare acum în fața lumii ca o putere arbitrară, în timp ce în numele realismului factorii ei de decizie impun realității mondiale definițiile lor adesea lipsite de logică. Retorica liberală ridică la rangul de principiu impreciziunea, iar mentalitatea conservatoare face același lucru cu iraționalul. Relațiile publice și secretul oficial, campaniile de vulgarizare și politica faptului împlinit, înlocuiesc în economia corporațiilor, în ierarhia militară și în vidul politic al Americii moderne dezbaterea argumentată a ideilor politice.

Oamenii din cercurile suspuse nu sînt oameni reprezentativi: înaltele lor poziții nu sînt rezultatul unor virtuți morale; fabulosul lor succes nu e strîns legat de merite reale. Cei care dețin poziții suspuse, puternice, sînt selecționați și formați cu ajutorul puterii, al surselor de bogăție, al mecanicii celebrității, predominante în societatea lor. Nu sînt oameni selecționați și formați de un serviciu public legat de lumea învățăturii și a sensibilității. Deținători ai unei puteri fără egal în istoria modernă, ei au reușit să parvină în sistemul american al iresponsabilității organizate.

Prezentare și traducere de

Liana Duca

Meridiane

În „Élet és Irodalom"

● **Garai Gábor** (n. 1929, Ungaria) poet de o mare sensibilitate și cultură, cu preocupări tematice cuprinzînd arii largi, este și deosebit de fecund (cca. 15 volume de poezie, traduceri, studii și articole). După o vastă experiență redacțională (Editura „Europa", apoi săptămînalul cultural „Élet és Irodalom", unde a fost redactor-șef) ocupă acum pentru a doua oară funcția de secretar general al Uniunii Scriitorilor din R. P. Ungară. Este de două ori laureat al premiului József Attila și laureat al premiului Kossuth. Poetul consacră tristului eveniment din țara noastră poezia **Cataclism**, apărută în revista „Élet és Irodalom", la 26 martie — în semn de profundă compasiune omenească.

Garai Gábor

Cataclism

Se prăbușeau, undeva, case.
Aici, s-a clătinat un zid
și sala toată pendulase
și lustre pendulau în vid.

Nimeni n-a suferit sminteală ;
a încolțit doar spaima rea.
Ședeam, muncit de-o îndoială :
— Eu nu îmi tem viața mea ?

N-ar fi păcat și mirșăvie
să piară totul, despicat
fără de noimă, de-o stihie,
de-un cataclism — n-ar fi păcat ?

Atît de curajos sînt oare
încît nici treburi nu mai am ?
Sta zidul rece în picioare,
iar eu cu ochii stinși priveam.

Și-am înțeles : oricît mă pasc
furișă-n cer și pe pămînt,
năpraznică și mișeleasc —
eu nu de moarte mă-nspăimînt,

ci de vicleana-i întrupare
din mine, îndoiala mea :
tărie sufletul mai are
dacă începe a-și uita

edenul unde-n trepte-s munții
clădiți și tot nu s-au surpat
și unde flori pluteau, ca luntri,
pe apele de cer curat...? !

Și-am înțeles : umilitoarea
rușine n-o pot îndura —
dacă e alt-unde viltoarea,
eu să mă tem aici de ea,

să-mi dea de spaimă dezlegare,
că mort nu eu, ci alții sînt
pe fața aspru-nfrățitoare
a chinuitului Pămînt.

În românește de **Gelu PĂTEANU**

Maia Plisețkaia în rolul Annei Karenina

● În filmul-balet inspirat din romanul lui Lev Tolstoi, **Anna Karenina**, rolul eroinei este dansat de marea balerină Maia Plisețkaia (în fotografie), care are ca parteneri pe Alexandr Godunov (Vronski) și Vladimir Tihonov (Karenin). Regia este semnată de Margarita Pilihina, care mai înainte făcuse operatorie. Din nefericire, prima ei experiență în regie a fost ultimul ei act de creație : Pilihina a murit în timpul filmărilor.

Scenariul acestui film în culori nu copiază libretul baletului prezentat pe scena Teatrului Mare din Moscova, ci este o lucrare originală, concepută astfel încît să realizeze îmbinarea mijloacelor specifice ale dansului și muzicii cu cele ale filmului, culoarea fiind folosită ca un complement important al expresiei artistice.

Oscar '76

● Academia națională a filmului din S.U.A. a acordat, în cadrul celei de-a 49-a ediții, la Los Angeles, premiile pentru anul 1976 : cel mai bun actor : **Peter Finch** (cu titlu postum) ; cea mai bună actriță : **Faye Dunaway** ; cel mai bun rol secundar feminin : **Beatrice Straight** ; cel mai bun scenariu original adaptat pentru ecran : (Paddy Chayefsky) — filmul **Network** („Rețeaua") ; cel mai bun film american al anului : **Rocky** (o satiră la adresa moravurilor din lumea boxului) ; cel mai bun film străin al anului (acordat pentru prima dată) : **Negru și alb în culori** (producție din Coasta de Fildeș).

Despre speranță și durere

● **Scriu despre speranța și durerea fraților mei** — și-a intitulat cartea Luis Alberto Corvalan, fiul secretarului general al Partidului Comunist din Chile. Cartea este un document al timpului nostru care înfierează fascismul sub toate formele lui, un îndemn la solidaritate, la încredere în viitor. Secretarul general al Uniunii tineretului comunist din Chile scrie în prefață : „Autorul face parte din acea categorie a tinerei generații pe care fascismul încearcă acum să o distrugă, să-i răpească dreptul și dragostea de viață". Cartea lui Luis Alberto Corvalan a apărut la Sofia, în limba bulgară. Acolo, tînărul patriot chilian își găsise o a doua patrie. Acolo a încetat din viață în urma chinurilor la care a fost supus în închisorile chiliene.

„XX-e Siècle"

● Ultimul număr al cunoscutei reviste „XX-e Siècle" este consacrat în mare parte Japoniei. Numeroase articole, ilustrate din abundență, prezintă arta japoneză contemporană, reprezentanți de seamă ai ei, cum sînt Imai, Takamatsu și Arakawa. Un poem de Takiguchi și două poeme caligrafiate de Mirò, un omagiu lui San Lazzaro, fondatorul revistei, și o panoramă '76 din care se desprind expozițiile San Lazzaro, Picabia, Sonia Delaunay, Jacques Monory, precum și prezentarea Fundației Mirò de la Barcelona, completează conținutul acestui interesant număr al revistei, pentru care Mirò a executat o litografie originală.

„Oul șarpelui"

● „Un film de groază", declară Ingmar Bergman, va fi primul său film pe care-l realizează în afara granițelor Suediei, la München : **Oul șarpelui.** Este vorba despre perioada ascensiunii naziștilor, pe care Bergman o înfățișează după cercetarea a numeroase documente ale vremii, dar și după amintirile sale, deoarece, copil fiind, se afla, în acea perioadă, în vizită în Germania. Printre protagoniștii filmului, celebra Liv Ullmann. Operator, Sven Nykvist, nelipsitul „coautor" al regizorului.

Gramsci și lingviștii

● La Editura Larousse a apărut lucrarea lui Jean-Pierre Corneille, **La linguistique structurale, sa portée, ses limites**, în care autorul consacră cîteva capitole relațiilor lui Gramsci cu lingvistica și lingviștii, avînd ca bază **Caietele din închisoare** ale acestuia.

Virginia Woolf : Memorii

● La 36 de ani după moartea Virginiei Woolf, în Editura Harcourt Brace Jovanovich, a apărut, îngrijit de Jeanne Schulkind, volumul intitulat **Moments of Beeing** (Momente de existență), alcătuit din texte inedite și captivante oglindind viața celebrei romanciere engleze.

Selecționate din arhivele Woolf de la Universitatea din Sussex, schițele autobiografice incluse în volum fuseseră scrise de Virginia Woolf pentru a se exersa, din amuzament sau pentru desfătarea familiei și a unui cerc restrîns de prieteni. Numeroase notații se referă la copilăria autoarei, la viața ei de familie, la primele întîlniri cu mari personalități ca H. G. Wells, Bernard Shaw ș.a., precum și la sursele inspirației care a stat la baza celor șaptesprezece cărți scrise de Virginia Woolf.

„Floarea soarelui"

● Regizorul maghiar Gergely Horvath a realizat, pentru televiziunea din Ungaria, împreună cu studiourile italiene, ecranizarea cunoscutului roman al lui Gyula Krudy, **Floarea soarelui.** Autor a peste 60 de romane și a circa 3 000 de nuvele, asemuit de critici cu Maupassant, Gyula Krudy redă și în acest roman al său atmosfera de la sfîrșitul secolului trecut, cu eroi romantici de tip d'annunzian.

Alex Haley contra Doubleday

● După părerea autorului american Alex Haley, partea proastă în ceea ce privește cartea sa **Roots** (Rădăcini, vezi R.L. nr. 7/17 II și 8/24 II a.c.) este legată de banii pe care pretinde că i-ar fi pierdut. Într-un proces de rupere a contractului intentat împotriva Editurii Doubleday and Co., Haley o acuză de a nu fi făcut destulă reclamă romanului său și că i-a nesocotit interesele legate de ediția de buzunar. În multe orașe — se arată în plîngerea lui Haley — serialul de televiziune după **Roots**, care a avut un răsunet fantastic, nu a determinat totuși creșterea vînzării cărții, deoarece Doubleday nu a aprovizionat în mod corespunzător librăriile. Haley susține de asemenea că Doubleday ar fi trebuit să renegocieze un contract încheiat pentru edițiile de buzunar, în 1967, cu Dell Publishing Co. (care a devenit între timp o filială a lui Doubleday). Reclamantul revendică despăgubiri în valoare de 5 milioane dolari, cerînd totodată tribunalului să anuleze contractele sale cu Doubleday-Dell, ca să-și poată vinde drepturile pentru ediția de buzunar în condiții mai bune.

Concurs de afișe

● „Securitatea și cooperarea în Europa" a fost tema unui concurs de afișe organizat de Academia de arte frumoase din Cracovia și Școala superioară de design de la Helsinki. Studenții și absolvenții anului universitar 1975—76 din cele două școli, invitați să participe la acest concurs, au trimis 140 de lucrări.

Juriul, prezidat, din partea poloneză, de prof. Marian Konieczny și, din partea finlandeză, de prof. Olof Eriksson, a decernat Marele Premiu Wieslawei Ruta, studentă la secția de grafică a Academiei de arte din Cracovia. Au mai fost acordate 10 mențiuni de onoare. Prima expoziție de afișe ale acestui concurs (53 finlandeze și 36 poloneze) a avut loc la Helsinki. Următoarele se vor deschide la Cracovia, Katowice și Varșovia. Afișele concursului vor fi prezentate și la Belgrad, în timpul Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa.

Premiul Lumière

● Filmul **Deșertul tătarilor**, realizat de Valerio Zurlini, după romanul cu același nume al lui Dino Buzzati, a fost distins cu marele premiu al cinematografiei franceze, Lumière.

AM CITIT DESPRE...

„Cîinii războiului"

● „CU o săptămînă mai tîrziu s-a angajat ca mercenar în comando-ul lui Mike Hoare la Stanleyville... S-a certat cu John-John Peters și a plecat spre Nord, să se alăture lui Denard... A făcut împreună cu Jacques Schramme, plantatorul belgian transformat în mercenar, lungul marș pînă la Bukawu și, de acolo, la Kigali. După ce a fost repatriat de Crucea Roșie, s-a oferit imediat voluntar pentru alt război african..." Frederick Forsyth a împănat biografiile sinistrilor săi eroi din romanul *Cîinii războiului* cu asemenea trimiteri la o realitate neverosimilă, dar pe care el, corespondent de război în Biafra, a cunoscut-o nemijlocit. A întîlnit el însuși entuziasti profesioniști ai asasinatului și chiar ai genocidului, bărbați voinici cu maturitatea afectivă a unui copil de cinci ani, fericiți să-și poată cîștiga existența jucîndu-se de-a războiul fără rețineri, fără cruțare, fără prizonieri.

Pretextul romanului este o lovitură de stat pusă la cale de niște afaceriști care vor să exploateze nestingheriți un bogat zăcămînt de platină dintr-o țărișoară africană. Acțiunea propriu-zisă este expediată în circa 40 de pagini din 440. Mult mai interesante sînt celelalte 400. Așa cum istoria vieții lor anterioare cuprindea zeci de nume și de evenimente cunoscute, demersurile mercenarilor pentru a se organiza, pentru a-și procura arme și o navă, manevrele legate de finanțarea afacerii etc., dezvăluie alte lumi la fel de reale și încă și mai sinistre. O documentație excepțională în materie de legislații ale diverselor țări și de metode de a le eluda, de sisteme bancare și de tranzacții oneroase posibile, în cadrul lor, în materie de explorare și exploatare minieră și de trucuri menite să disimuleze concurenței un zăcămînt prețios, se constituie într-un ghid amănunțit pentru labirintul subteran, plin de capcane, al unei lumi de afaceri cu fațadă întru totul onorabilă.

„Cîinii războiului" au nevoie de arme. De tot felul de arme, de la pistoale pînă la tunuri. Și de muniție au nevoie. Forsyth a fost generos cu lista de comenzi, pentru a ne informa de unde și cum se pot cumpăra orice tipuri de armament, în orice cantități, fără a călca măcar, sau călcînd abia simțit, legile diverselor țări. Complexa tranzacție, desfășurată simultan în mai multe țări ale Europei occidentale, nu trebuie să stîrnească suspiciuni și, de aceea, cuvîntul de ordine este ca, pe cît posibil, totul să se desfășoare în limitele legalității.

După stupefiante, armamentul este marfa care aduce cele mai mari cîștiguri în raport cu investițiile și, din acest motiv, este fabricat într-un ritm atît de disproporționat cu cererea, încît, la începutul deceniului nostru exista cîte o armă militară pentru fiecare bărbat, femeie sau copil de pe glob. Cine sînt și în ce fel lucrează comis-voiajorii însărcinați cu desfacerea surplusurilor — de la marile companii cu licență oficială de vînzare, care cer și obțin aprobarea guvernelor lor pentru fiecare tranzacție în parte, pînă la plevușca bursei negre, unde se falsifică certificatele de „destinatar final" — iată una dintre problemele expuse cu lux de amănunte în această carte terifiantă prin perspectiva pe care o deschide. Avem nume, avem adrese. Aflăm că nu oricine poate cere să fie servit de Cogswell și Harrison din Londra, de Parker Hale din Birmingham, de Bofors din Suedia, de Oerlikon din Elveția, de CETME din Spania, de Werner din Germania occidentală. Fără o comandă de milioane de dolari, n-are rost să te adresezi dr-ului Langenstein din München, dr-ului Perretti din Roma, sau lui Cammermundt din Bruxelles. Pierre Lorez și Paul Favier din Paris, Gunther Leinhauser și alții servesc, însă, și clienți mai modești.

Meticulos, sistematic, Frederick Forsyth ia la rînd toate „racket"-urile, toate soiurile de tîrguri, toate tertipurile și demonstrează că oamenii de afaceri pot face orice, nu au nevoie să comită ilegalități, cadrul legal este destul de larg pentru a îngădui aproape orice treabă neonestă, imorală.

Mercenarii descriși de Forsyth ajung să pară mai puțin răi decît cei care îi angajează. Și Forsyth e de această părere. O demonstrează nu atît ciudatul, puțin plauzibilul sfîrșit al cărții, cît descrierea minuțioasă, obiectivă, a metodelor de lucru ale ambelor grupuri de cîini ai războiului.

Felicia Antip

Ramayana repovestită în germană

● Povestea iubirii dintre Rama și Sita, numeroasele înfruntări și aventuri prin care trece fiul de rege Rama pentru a-și redobîndi soția, Sita, răpită de regele demonilor Ravana, rămîne, peste veacuri, emoționantă și încîntătoare mărturie a istoriei și geniului creator al Indiei. Prima repovestire în limba germană, datorată lui Willi Meinck, încearcă s-o facă accesibilă publicului modern, păstrîndu-i totodată calitățile originare și parfumul secular. Încercarea este susținută de strălucitoarele ilustrații în culori, semnate de Horst Bartsch (în imagine). Volumul, de 240 de pagini, a apărut recent în Editura Neues Leben din R.D. Germană.

Pentru copii, din vremea lui Goethe

Ilustrație din Enciclopedia pentru copii din vremea lui Goethe

● „O carte cu imagini pentru copii este un lucru la fel de esențial și de neînlocuit pentru camera copiilor ca și leagănul, **păpușa** sau calul de lemn". Cu aceste cuvinte introductive justifica Friedrich-Justin Bertuch, contemporanul și prietenul lui Goethe și al lui Wieland, editarea celor 12 volume ale **Cărții cu poze pentru copii,** cuprinzînd 1180 de gravuri și numeroase explicații, dintre care unele în patru limbi.

Considerată drept una dintre cele mai însemnate lucrări din perioada de început a literaturii pentru copii, enciclopedia conține o colecție atrăgătoare de animale, plante, flori, fructe, roci minerale, porturi populare și alte obiecte instructive din domeniul naturii, artei și științei, alese după cele mai bune originale, reproduse ca gravuri și însoțite de un scurt text științific explicativ, adecvat posibilităților de înțelegere ale copiilor.

De curînd, Editura pentru artă și știință „Edition Leipzig" din R.D.G. a inițiat reeditarea acestei celebre lucrări din care nu s-au mai păstrat decît puține ediții complete, una dintre cele mai frumoase aparținînd Bibliotecii Centrale a clasicismului german de la Weimar.

În semestrul al doilea al acestui an vor apărea primele două volume ale enciclopediei lui Bertuch, cu un comentariu de Werner Schimdt.

Cu Viteslav Nezval

● Editura pragheză „Mlada Fronta" a publicat volumul criticului M. Blaginka, **Cu Viteslav Nezval.** De cîțiva ani, criticul se ocupă de studiul operei marelui poet ceh. El a pregătit pentru tipar cîteva volume de versuri ale lui Nezval și a scris prefețe la cărțile poetului. Autorul analizează în profunzime relațiile poetului cu mari reprezentanți ai culturii naționale — I. Volker, Z. Needla, I. Fucik. Volumul s-a bucurat de critici elogioase în presa cehoslovacă.

Reuniunea asociațiilor vietnameze de scriitori

● Săptămînalul „Venige" informează că, nu de mult, la Hanoi, a avut loc plenara reunită a conducerii Asociației pentru literatură și artă din Vietnam și a Asociației similare din Vietnamul de sud eliberat. Plenara a hotărît în mod oficial reunirea ambelor organizații în Asociația pentru literatură și artă din Vietnam, condusă, ca președinte, de Dang Thai Ma.

Un cinematograf Jean Renoir

● În East Village (la sud-est de Manhattan), avînd avizul regizorului, s-a inaugurat **Cinematograful Jean Renoir.** La acest cinematograf vor rula permanent filmele autorului lui **Toni, La bête humaine, La Marseillaise, Swamp Water, This land is mine.**

„Biedermaier" — stilul și epoca

● Un somptuos volum al Editurii „Prisma" din Leipzig prezintă stilul celebru al mobilelor și obiectelor uzuale, al modei și al picturii în contextul vieții germane din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Este imaginea unei epoci marcate de îngustime provincială, dar și de orizonturile deschise ale unei culturi luminate.

„Vara Carinthiei 77"

● Programul celui mai mare festival muzical organizat în fiecare an, din 1969, în această provincie meridională a Austriei a fost comunicat presei de prof. Helmut Wobisch, spiritus rector al manifestării. Se va desfășura între 30 iunie — 29 august. Cele mai importante manifestări vor fi zilele consacrate lui Leonard Bernstein. Celebrul șef de orchestră și compozitor va dirija Orchestra Filarmonică din Israel, va acompania la pian pe cîntăreața Christa Ludwig și va participa la o dezbatere cu prof. dr. Marcel Prawy. Două opere vor fi prezentate la biserica barocă a mănăstirii Ossiach : **Betulia liberata** de Mozart și **Fiul risipitor** de Benjamin Britten. Programul mai cuprinde numeroase concerte, recitaluri, matineuri de poezie etc.

„Peisaje ale Poloniei și fragmente intacte"

● Albumul cu acest titlu realizat de Stefan Jarosz (eminent savant și animator pe planul conservării mediului natural, decedat, de unde pregătirea și adoptarea operei de către elevul său, prof. Jadwige Stasiak) aliază valorile cognitive cele mai elevate (textul) cu valorile artistice (ilustrațiile). Principiul întregului material este studiul diferitelor regiuni ale Poloniei cu scurte caracterizări ale naturii. O lucrare prețioasă, fiindcă „salvarea, pentru contemporani și generațiile viitoare, a valorilor științifice, economice și sociale ale peisajului nostru, ale florei și faunei sale, este indispensabilă astăzi cînd amenajarea teritoriului capătă o importanță din ce în ce mai mare". Albumul a apărut în Editura „Arkady".

Jurnalul lui Gombrowicz

● În editura pariziană „Denoël" a apărut un nou volum din **Jurnalul** cunoscutului scriitor polonez Witold Gombrowicz (1904—1969), care, cu puțin timp înainte de moarte, a fost propus pentru premiul Nobel. **Jurnalul** cuprinde însemnări ale scriitorului din perioada de după 1939, perioadă în care a emigrat în Argentina.

„Flăcări și ritmuri"

● Versurile lui Agostinho Neto — primul președinte al Angolei, unul din cei mai mari poeți africani —, au fost traduse în multe limbi ale lumii. Recent, în Danemarca a fost editat un volum de versuri de Agostinho Neto, cu titlul împrumutat de la una din poezii, **Flăcări și ritmuri.** Traducătorul, Per Ulrich, a respectat, în varianta daneză, dinamica înflăcărată a poeziei originale, alăturîndu-i și o sugestivă prezentare grafică. Desenele lui Ulrich, după cum apreciază specialiștii, reflectă pregnant patosul revoluționar al poeziei lui Neto.

Satira în lupta pentru pace

● De la 11 martie pînă la începutul lunii aprilie Moscova a găzduit a treia expoziție internațională **Satira în lupta pentru pace,** însumînd peste 600 de caricaturi politice. Marea lor majoritate reflectă lupta popoarelor pentru destindere internațională, dezarmare, progres social. Juriul, sub președinția caricaturistului danez H. Bidstrup, a decernat diferite distincții unui număr de 30 de artiști.

William L. Laurence

● La Palma de Mallorca a încetat din viață scriitorul și ziaristul american William L. Laurence, în vîrstă de 89 de ani. El a fost distins de două ori cu Premiul Pulitzer pentru jurnalistică. Pentru prima oară acest premiu i-a fost atribuit pentru dramatica și zguduitoarea relatare pe care a făcut-o în presă despre explozia atomică din orașul japonez Nagasaki, la care a fost martor ocular în ziua de 9 august 1945.

Godard conferențiar

● Cunoscutul regizor francez J.-L. Godard a fost invitat de Conservatorul de artă cinematografică din Montreal să susțină un curs despre arta filmului, la cererea numeroșilor săi admiratori din Canada. „Mă uimește acest fapt — a declarat Godard — întrucît știu că sînt foarte puțin cunoscut, că filmele mele nu plac, că peliculele mele au avut un prea mic succes financiar". Godard lucrează, în prezent, la radactarea cursului său.

„Călătorie neterminată"

● La Londra este anunțat volumul de memorii al violonistului Yehudi Menuhin. Intitulată **Călătorie neterminată,** cartea cuprinde fragmente autobiografice, impresii și comentarii din cariera sa, precum și numeroase pagini despre cel care i-a fost îndrumător și maestru, George Enescu, și despre care Menuhin scrie, între altele : „Tot ceea ce fac poartă amprenta lui Enescu".

ATLAS

IREALITATEA

ÎMI AMINTESC cum, la puțină vreme după plecarea noastră din Iowa City, ziarele americane anunțau idilicul vest mijlociu, pe care abia îl părăsisem, pradă unor catastrofale vîrtejuri de vînt numite **tornado.** Citeam cum zboară acoperișurile prin văzduh, cum pereți și case întregi sînt smu'și de aerul dezlănțuit cu nume spaniol, citeam întîmplări, atît de senzaționale încît păreau inventate, despre miraculoase salvări și fatidice ghinioane, citeam bilanțurile pierderilor economice și povestirile martorilor oculari și îmi amintesc cu precizie sentimentul pe care îl încercam. Era un sentiment de intensă compasiune pentru prietenii și cunoscuții pe care îi lăsasem acolo și care ar fi putut să pățească ceva, dar un sentiment, asemănător acelora care se nasc în fața unei scene sau a unui ecran, espectativ oarecum, ca în fața unei irealități, un sentiment de spectatori care nu se simt nici o clipă amenințați de dramele la care participă. Participam sufletește la ravagiile pe care natura și le permitea acolo, dar nu ni se părea decît firesc faptul că totul se petrecea după plecarea noastră, tot ce citeam, tot ce auzeam erau întîmplări care nu li se pot întîmpla decît altora.

Iată, se împlinește mai bine de o lună de cînd viața mea s-a răsturnat și nu mai seamănă ei însăși. Și îmi dau seama că n-o mai recunosc nu numai pentru că toate punctele ei fixe s-au mișcat și nu mai reușesc să-și reia locul imuabil, ci pentru că întreaga ei albie a lunecat în acea zonă ireală a scenei spre care toată lumea privește cu sentimentul, nemărturisit sau poate neînțeles, că asistă la întîmplări care nu li se pot întîmpla decît altora. Acum ele ni se întîmplă nouă și mi-au trebuit zile și nopți întregi, după ce totul se întîmplase, pentru ca să înțeleg acest adevăr, altora atît de evident, pentru ca să înțeleg că totul ni se întîmplă nouă. Zile și nopți în șir, extraordinara compasiune care ne înconjura îmi trezea o secretă și intensă mirare : nu înțelegeam de ce ne alesese pe noi.

Spun și ascult senzaționale povestiri despre salvări miraculoase și ghinioane fatidice, despre drame și noroace atît de greu de imaginat încît par inventate, fac și eu ce face toată lumea și totul este mai mult sau mai puțin firesc în această atît de firească primăvară, pînă în clipa în care — de fiecare dată cu o aproape insuportabilă stupoare — trebuie să admit că noi sîntem eroii acestor senzaționale povestiri, că noi sîntem personajele acestei irealități la care participă cu inima în palmă ceilalți. Și înțeleg de fiecare dată, pentru a uita cu spaimă, în cea mai mare grabă, din nou, că ceea ce am pierdut în urmă cu o lună nu au fost numai cărțile și manuscrisele, ci mult mai mult și mai iremediabil decît atît : reflexiva mea calitate de martor.

Ana Blandiana

Apel către scriitorii Europei, Statelor Unite și Canadei, către scriitorii întregii lumi

● Între 7—14 iunie, la Sofia și Varna va avea loc întîlnirea internațională pe tema **Scriitorul și pacea : spiritul de la Helsinki și datoria slujitorilor culturii.** Inițiatoarea acestei întîlniri este Uniunea Scriitorilor Bulgari. Reprezentanții ei, precum și oameni de litere dintr-o serie de alte țări au adresat scriitorilor din întreaga lume următorul apel :

„Stimați colegi !

Ne adresăm dumneavoastră într-o problemă foarte importantă.

În zilele noastre este necesar să se facă simțită forța conștiinței scriitoricești. Este vorba despre pacea pe care o amenință o creștere fără precedent a înarmărilor, focarele de război care mai izbucnesc pe planeta noastră, despre pacea care protejează cultura, viața omenească, creația oamenilor, viitorul copiilor.

Lumea este împărțită în țări și continente ; există în ea numeroase obstacole — sociale, politice, ideologice, lingvistice, culturale etc. Dar, în același timp, lumea este indivizibilă : ea este vatra omenirii. Pacea în această vatră este garanția fericirii locuitorilor ei.

Adesea se spune că literatura este un puternic mijloc de comunicare între oameni. Faptul este indiscutabil, dar ideea poate fi exprimată și mai pregnant : literatura învinge prejudecățile care-i despart pe oameni, iar scriitorul este astăzi un mesager al păcii. Această idee despre misiunea literaturii și rolul scriitorului este împărtășită de mulți dintre colegii noștri. De aceea vă propunem să organizăm întîlnirea pe tema **Scriitorul și pacea : spiritul de la Helsinki și datoria slujitorilor culturii,** în cadrul căreia să discutăm, într-o dezbatere largă și deschisă, ideea participării scriitorilor la apărarea păcii și umanismului, la menținerea și multiplicarea valorilor culturale. Vă propunem să organizăm această întîlnire în Bulgaria, o țară minunată și ospitalieră care a trăit grozăviile războiului și a ales pacea ca viitorul ei.

La această întîlnire invităm reprezentanți de seamă ai literaturii contemporane, colegi din toate țările care au semnat Actul final de la Helsinki, inclusiv Canada și S.U.A., precum și scriitori din alte țări care prețuiesc ideea păcii.

Considerăm că asemenea întîlniri au bune tradiții în secolul nostru. Trebuie să continuăm aceste tradiții printr-o nouă dezbatere în legătură cu problemele care ne frămîntă pe noi toți și care sînt excepțional de importante pentru destinul și viitorul popoarelor noastre, al întregii omeniri.

Adresîndu-ne vouă, sîntem convinși că această conferință a scriitorilor, atît de importantă și responsabilă, va întîlni deplina înțelegere din partea voastră, pentru că misiunea nobilă a scriitorului este de a sluji pacea, poporul, întreaga omenire".

Semnatarii acestui apel sînt :

Cinghiz Aitmatov — U.R.S.S., **Rafael Alberti** — Spania, **James Aldrige** — Anglia, **Robert André** — Franța, **Elisaveta Bagriana** — Bulgaria, **Hervé Bazin** — Franța, **Horst Bingel** — R.F. Germania, **Pietro A. Buttitta** — Italia, **Erskine Caldwell** — S.U.A., **José A. Castellet** — Spania, **Ernesto M. de Melo Castro** — Portugalia, **John Cheever** — S.U.A., **John Colombo** — Canada, **Aldo de Jaco** — Italia, **Imre Dobozy** — Ungaria, **Evgheni Evtușenko** — U.R.S.S., **Nikolai Fedorenko** — U.R.S.S., **Pierre Gamarra** — Franța, **Hans A. Halbei** — R. F. Germania, **Lars Hulden** — Finlanda, **Hugo Huppert** — Austria, **Gyula Illyes** — Ungaria, **Jaroslaw Iwaszkiewicz** — Polonia, **Eugen Jebeleanu** — România **Ivar Johannson** — Suedia, **Kamen Kalcev** — Bulgaria, **Hermann Kant** — R.D. Germană, **Gheorghi Karaslavov** — Bulgaria, **Yașar Kemal** — Turcia, **Jan Kozak** — Cehoslovacia, **Hans Krendlesberger** — Austria, **Maria Teresa Leon** — Spania, **Liubomir Levcev** — Bulgaria, **Denise Levertov** — S.U.A., **Arthur Lundkvist** — Suedia, **Gheorghi Marcov** — U.R.S.S., **Ana Maria Matute** — Spania, **Robert Merle** — Franța, **Ivor Montagu** — Anglia, **Aziz Nesin** — Turcia, **Rita Boumi Papa** — Grecia, **Nikos Pappas** — Grecia, **Goffredo Parise** — Italia, **Andrei Plavka** — Cehoslovacia, **Boris Polevoi** — U.R.S.S., **Bogomil Rainov** — Bulgaria, **Ludwig Renn** — R.D. Germană, **Paavo Rintola** — Finlanda, **Iannis Ritsos** — Grecia, **Gianni Rodari** — Italia, **Tadeusz Rozewicz** — Polonia, **Edoardo Sanguineti** — Italia, **Michel Scharang** — Austria, **Hans Scherfig** — Danemarca, **Pierre Seghers** — Franța, **Konstantin Simonov** — U.R.S.S., **Emilian Stanev** — Bulgaria, **Mihail Șolohov** — U.R.S.S., **Virgil Teodorescu** — România, **Yves Theriaud** — Canada, **John Updike** — S.U.A., **Antonio Buero Vallejo** — Spania, **Gore Vidal** — S.U.A., **Andrei Voznesenski** — U.R.S.S., **Miriam Waddington** — Canada, **Peter Weiss** — Elveția, **Pantelei Zarev** — Bulgaria, **Vilem Zavada** — Cehoslovacia.

Scrisoare din Paris

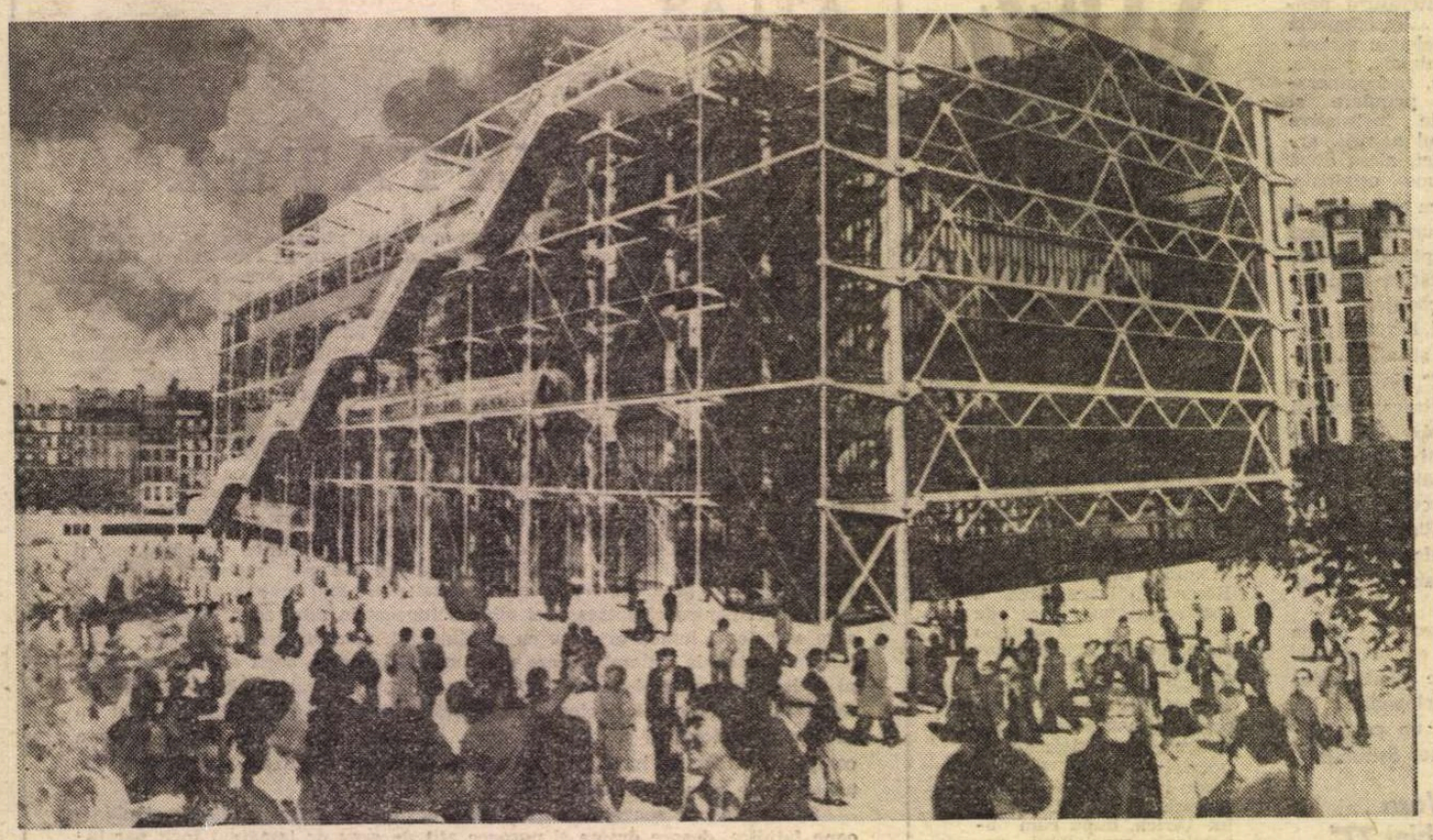

BEAUBOURG

ÎNCHIPUIȚI-VĂ o pasăre de oțel și sticlă de dimensiuni uriașe, acoperind o suprafață totală de 100 000 metri pătrați. Ciudata arătare se înscrie, la Paris, în patrulaterul străzilor: du Renard, Rambuteau, St. Martin și St. Merri. Clădirea este construită nu din cărămizi sau prefabricate ci... din țevi argintii și cristaluri ! „Pereții" fiecărei fațade par a tinde să ia cu asalt spațiul din jur. Ascensoarele — propriu-zis escaladoarele, (scările fiind cu totul ascunse) — circulă prin niște tuburi enorme, asemănătoare coșurilor transatlanticelor, ușor înclinate. De jos, îi vezi cu ochiul liber, prin pereții de sticlă, pe cei care urcă și coboară, în valuri. Fiindcă, deschis marelui public abia luna trecută, marele centru cultural atrage ca un magnet.

„Centrul Național de artă și cultură Georges Pompidou", despre care e vorba, conceput din inițiativa fostului președinte al Franței, a fost realizat de arhitecții Piano (italian) și Rogers (englez) asistați de biroul de studii „One Arup and Partners". La concursul de proiecte pentru ridicarea edificiului, au participat 681 de proiectanți, dintre care 491 din alte 49 de țări. Planurile cuplului Piano-Rogers au fost aprobate cu 8 voturi contra... 1 !

Este vorba de cel mai mare centru de cultură din lume la ora actuală, deși funcționează cu numai 800 de persoane.

STAU de vorbă, la etajul al doilea, într-unul din micile birouri plasate în stil american — adică pe același platou —, despărțite prin mici culoare, cu dl. Blaise Gautier, unul din cei șase membri ai direcției Centrului „Beaubourg", care răspunde de problemele relațiilor cu scriitorii, ziariștii, artiștii, radioul, televiziunea și cinematografia. Îmi explică importanța acestei instituții unice, care, pentru prima oară, reunește în același loc toate activitățile culturale posibile și oferă vizitatorilor o imagine de ansamblu a creației contemporane în materie de literatură, artă plastică, muzică, creație industrială.

Este vorba de o întrepătrundere a acestor discipline, evidențiindu-se legăturile care există între ele, suscitînd noi cercetări, promovînd forme și expresii inedite de creație contemporană. Aceste manifestări trebuie să-și găsească dinamica necesară prin participarea directă a publicului la experiențele respective. Astfel, vizitatorul poate să urmărească, în spațiul rezervat colecțiilor, evoluția creației plastice din cele mai vechi timpuri pînă astăzi. Expoziții tematice temporare îl vor ajuta să-se clarifice cu privire la raporturile existente între diferite genuri, ori despre legăturile ce se țes între artiștii de expresii diferite. Centrul va deschide căi noi tehnicilor de comunicație modernă : televiziunea, filmul, căile audiovizuale. Aceasta se va face atît prin manifestările desfășurate la fața locului, cît și prin difuzarea lor în alte regiuni ale Franței și în străinătate.

Îndrăzneața construcție amplasată la confluența cartierului fostelor hale cu cel numit Marais, este denumită pe scurt „centrul Pompom", dar i se spune și „Hangarul Artelor", „Super-piața culturală", „Rafinăria culturală", „Paralelipipedul" etc. Construcția, cu o înălțime de 42 m, o lungime de 166 m și o lățime de 60 m, a costat circa 900 milioane franci francezi și ridicarea ei a durat 4 ani. Este împărțită în patru departamente : Muzeul Național al Artei Moderne, Biblioteca publică de informații, Institutul de cercetări în acustică (muzică) și Centrul de creație industrială. Clădirea dispune de o sală de spectacole cu 600 de locuri, două săli de proiecție, un atelier destinat copiilor, o sală de actualități (unde pot fi consultate publicații și discuri din lumea întreagă, absolut la zi cu noutățile), o agenție de turism și un restaurant-cofetărie-bar, plus mai multe birouri de informații.

Muzeul Național de Artă Modernă este prevăzut a avea, pe lîngă colecții permanente, spații de expoziții pe 3 600 mp, o galerie experimentală de artă contemporană, un cabinet de artă grafică, un birou de documentare — fiind cu 35 la sută mai mare decît Muzeul de Artă Modernă din Avenue du President Wilson.

AM ZĂBOVIT mai bine de două ore la „Biblioteca publică de informații", cu o bibliotecă propriu-zisă, o sală de actualități și o sală destinată lecturii copiilor. În bibliotecă, mergi direct la rafturi. Îți iei cartea preferată, apoi te așezi la o măsuță, într-un fotoliu comod, aprinzi o lampă și citești. Cînd ai terminat, te duci singur și pui cartea la locul de unde ai luat-o. În cele zece spații rezervate lecturii, pot citi în același timp 1 300 de oameni. Cărțile sînt alese din toate domeniile cunoștințelor omenești. Un laborator de limbi este în același timp deschis publicului. În cadrul bibliotecii există 500 000 de documente microfilmate (în 16 și 35 mm). Ele reproduc reviste și ziare de mult epuizate. În ziua cînd am vizitat centrul, existau aici 30 000 de bobine puse la dispoziția publicului, 10 000 de microfișe pentru cărți rare sau epuizate. Numărul acestora va ajunge la 20 000. Serviciul iconografic ce completează informațiile asupra cărților prezenta încă de la sfîrșitul lunii februarie o colecție de 150 000 de imagini în diapozitive, cu precizarea că nicăieri în Franța nu există un fond de imagini de această natură, documentară și enciclopedică. În sala de actualități din cadrul bibliotecii i se oferă publicului ultimele apariții în materie de cărți din toate domeniile și discuri. „Biblioteca copiilor" ocupă aripa de nord a clădirii, avînd 3 500 de titluri cu 20 000 de volume și o zonă audio-vizuală.

Iată și cîteva informații puse la dispoziție de dl. Blaise Gautier cu privire la colaborarea dintre scriitori și acest mare centru de cultură. Printre numeroasele manifestări ce se vor desfășura aici figurează întîlnirile dintre poeți, prozatori, dramaturgi, critici și istorici literari etc., cu publicul. La 25 februarie, de exemplu, Francis Ponge a prezentat o expoziție din manuscrisele sale, precum și pînze ale unor pictori pe care îi admiră (Chardin, Delacroix, Géricault, Courbet, Manet, Giacometti, Mirò). Vor fi prezenți aici și unii tineri poeți — Jacques Dupin, André du Bouchet —, care vor citi din poemele lor, ca și scriitori de mai întinsă circulație ca Nathalie Sarraute și Yves Bonnefoy. Pînă în luna iunie, se vor afla în cadrul centrului, la întîlniri cu cititorii, și André Frénaud, Alain Veinstein, Bernard Colin, Jean Tardieu. Numeroși scriitori străini își vor da concursul la manifestările literare ale centrului. De la 5 la 8 mai, marele poet mexican Octavio Paz ; la 16 iunie, poetul libanez George Schéhadé, iar mai tîrziu vor avea loc întîlniri cu poeții și romancierii americani Robert Duncan, James T. Farrell, Gerge Open. În marea sală de 600 locuri se vor organiza medalioane Ezra Pound și Cummings. (La începutul lunii martie era deschisă o expoziție „Apollinaire", prin cărți, manuscrise, fotografii etc.)

Am cercetat și programele de viitor ale centrului, pe întregul an. Sînt prevăzute expoziții retrospective ale unor mari pictori, spectacole cu piese de teatru inedite, dezbateri asupra unor noi apariții editoriale, lecturi cu participarea unor actori celebri ca Jean-Louis Barrault, conferințe despre istoria muzicii cu exemplificări etc. etc.

...Priveam panorama Parisului de la cel de al 5-lea etaj al fascinantei construcții. Coborînd, vedeam prin pereții de sticlă ai escaladorului, în săli, sute de tineri și vîrstnici consultînd diapozitive, răsfoind colecții, admirînd tablouri.

Al. Raicu

Sport

Sub salcîmii Rapidului

APRILIE, taur de liliac învălmășind cîmpiile, aprinde sfeșnice cu lună plină în prunduri, schimbîndu-le-n corăbii pe care se petrece logodna păsărilor rănite-n cuiele albastre ale nopților clătinate de furtuni. Miroase a fete ieșite în pridvor, dimineața, ca să-și scuture cămășile în care au dormit, visînd dragoste. Toate zilele săptămînii se spală pe ochi cu apă dintr-o gîrlă prolifică, izvorînd de sub niște mesteceni cu frunză ca mătasea Paștelor. Dar e și cîte-o sîmbătă pe jumătate surdă și tunsă la subțiori ce și-ar merita locul numai în chenarul lui februarie sau în capul unui ied de capră neagră asupra căruia cade, ca un bolovan de fulgere, vulturul. E limpede, sper, că vorbesc despre ulciorul ăla cu otravă și zer din care-a băut Rapidul la Petroșani. În seara aia băloasă am înjurat toate răsăriturile de soare pe care le-am trăit împreună cu Dumitrache la Taverna din Mamaia, cînd ne cînta Dona Dumitru Siminică: La Didina din Obor / bea un domn judecător / cu un procuror în trenci / care m-a băgat la beci...

Căzuți în duminica slăbănogului (alea trei locuri din coadă !), credeam că n-o să mai ieșim din șanțul unde se caută de pureci toți cîinii cu picioarele rupte. Dar lîngă zimbrul din vitralii suflînd abur de aur pe creștetul lui Dînu și Lucescu se află și-un catîr tăiat de tren pe care, la o săptămînă după înfrîngerea din Valea Jiului, giulețeanul Neagu l-a dezbrăcat la piele și l-a pus să ia drumul Aradului, ca semn că baba U.T.A. n-are drept de mănăstire lîngă Podul Grant. Cu puțin noroc am ajuns să-i vedem pe alții în chip de căprioară cu lupul atîrnat de pulpă și să respirăm mai ușurați, fiindcă după U.T.A., vom trece fluierînd și prin vadul Galaților, nu ?

Ies de sub salcîmii Rapidului să pun o întrebare care mă chinuiește ca o tuse urîtă : de ce-i cheamă Covaci la lot pe Troi, Zamfir, Mulțescu, Sameș, pe Iordache, cînd aproape nici unul dintre ei, așa cum apreciază ziariștii sportivi, n-a izbutit să joace, în această primăvară, mai mult de nota 5 ? ! Aștept ziua de 16 să văd ce taine ascunde Covaci în buzunarul de la ceas și dacă cheile din mîna lui au floare.

Fănuș Neagu

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director : GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 15, joi 14 aprilie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

15

PAGINI ÎNCHINATE ȚĂRĂNIMII NOASTRE, LUPTELOR ȘI IZBÎNZILOR EI
(3, 7, 8, 11, 12-13, 14-15)

SENTIMENTUL ÎNALT AL TIMPULUI NOSTRU

CONȘTIINȚA timpului numit istorie și revoluție și sentimentul iubirii de țară cuprind în zarea lor întreg relieful literaturii noastre de azi și de totdeauna. Slujirea literaturii este un act de respect față de limba părinților și de învățăturile ei, un gest de bărbăție și de răspundere față de valorile poporului, un rost de viață cu nimic mai prejos decît al omului truditor de la țară stăpîn pe miracolul rodirii. Spațiul creației și culturii se identifică astfel cu realitatea socială și cu menirea deopotrivă de importantă și de plină de răspundere a artistului și făuritorului de bunuri materiale.

Adevărații și marii scriitori și artiști, ajunși, după imprejurări, să trăiască în alte medii de limbă și de spiritualitate, au purtat clipă de clipă în inimile lor țara în care s-au născut. Ei au cinstit-o cu demnitate. Niciodată însă și sub nici un chip, autenticii creatori de valori spirituale nu s-au rupt de sîngele neamului lor. Ei n-au profesat niciodată interesul mărunt, bîrfa, defăimarea, judecata strîmbă, minciuna. Spirite mari și neliniștite au dus prin secole peste hotarele patriei lor mesajele revoluției, dreptății, frăției. Ei au scris în surghiun cărți fundamentale, chinuiți de dorul întoarcerii, mistuiți de iubirea de țară. Ei n-au uitat niciodată că sînt fiii și slujitorii poporului lor care le-a dat limba și forța expresiei. Soiul fugarilor pe care timpul nostru îi cunoaște, corul lor repetat pînă la plictiseală, cultivarea exilului ca pe o bălărie, uitătura chiorîșă spre propria lor țară, n-au dus și nici nu aveau cum să ducă la o creație valoroasă. Mediocritatea acestora nu prinde rădăcini nici în pămînt străin, chiar cînd se drapează cu aere cărturărești. Dar, vai, cît de jos rătăcește gîndul, urmărindu-i pe cei ce nu vorbesc despre țara lor decît ponegrind-o.

Aici, cu țara și cu oamenii ei, unde se așează cu sacrificii și cu dăruire temeliile unei civilizații și ale unei democrații reale, se plămădesc adevăratele creații ale scrisului nostru. S-au trecut praguri grele. Istoria nu se oferă nimănui de-a gata. S-au dezvăluit legile adevărului. S-au reașezat valorile spiritualității românești și ale naționalităților conlocuitoare, într-un timp al luptei pentru adevăr, și dacă ne mai uităm la cîte s-au petrecut, este ca să se știe că noi înșine, cei ai țării și ai viitorului ei, trăim sentimentul integral al timpului nostru, cunoscînd prețul creației și al deschiderii spre lume, al libertății și demnității noastre.

Climatul în care ne scriem cărțile este un climat al unității și acordului unanim cu destinul țării. Al muncii sub lumina unei înalte concepții de viață. Al credinței în valorile omului. Această credință i-a adus în miezul acestui timp, într-o înnobilare reciprocă, desăvîrșindu-le creația și proiectînd-o în universalitate, pe toți marii scriitori ai țării. Ei nu s-au lăsat niciodată amăgiți, chiar cînd n-au fost înțeleși cum s-ar fi cuvenit, chiar cînd, în singurătate, în așteptare și cu încredere și-au scris fie Hronicul, fie Cîntarea poporului lor. Aceia care le-au urmat au apucat să intre cu sfială în casele lor, să însoțească veacurile de gîndire adunate în cărțile lor, și să înțeleagă pe ce umeri se sprijină țara, în nopți și zile de căutare a cuvîntului, spre desăvîrșita ei întruchipare.

Generații s-au succedat, pătrunse de aceeași înaltă menire. Generații tinere cresc, și nu-i trece nimănui prin gînd să situeze literatura în afara acelui mănunchi de virtuți și de îndatoriri ce definesc din totdeauna, și cu atît mai mult în ceasul de față, realitatea și ideea de țară. Aceasta nu este desigur o înțelegere globală abstractă, nediferențiată, în afara binelui și răului, în afara luminilor și umbrelor existenței. Ea vine să definească sensul și structura unor valori, și neodihnitul timp al căutărilor și al desăvîrșirii ce stăruie asupra fiecărui destin literar.

Viața omului și conștiința omului — responsabil față de sine și ai săi, constituie materia scrisului nostru. Această nobilă materie aparține ființei sociale. Prin situarea ei în istorie, se situează și ființa literaturii. Rolul de modelatoare a conștiințelor, concepția de viață care o structurează, filosofia politică ce o angajează dau literaturii noastre, în afirmarea ei prin talente strălucite, o pecete națională inconfundabilă.

Să rostim acest gînd cu mîndrie. Să-l rostim cu emoția recunoașterii unui adevăr. Cu o egală cinstire a țării în care trăim și a muncii fiecăruia.

„România literară"

VASILE BABOIE : Omagiu
(Ilustrația acestui număr : lumea satului, în plastica românească)

Laudă țăranului român

Într-o zi măiastră, dis-dimineçioară
a fost dus în fața gurilor de foc
ochii lui ca niște pui semeți de vultur
fură puși de-o cîrpă neagră sub obroc.
Martie acela de-nceput de secol
poleia cu vlagă firea dinprejur
se topea lingoul de argint al iernii
sub dogoarea unui colț de iarbă pur.

Viața lui ? Un uger de albină sacră
biciuit de demoni, și rănit și supt
plugul umilinței i-a săpat în carne
fluviile unui chin neîntrerupt.
Fericit, ca lumea, n-a fost niciodată
nici o ființă parcă n-a trăit mai rău
drept aceea Christul zugrăvit pe troiți
lua adesea chipul suferind al său.

Și cu toate astea, doamne, ce lumină
revărsa făptura lui în univers !
El, ce se hrănise cu pelin și ștevii
își muia în doină inima, și-n vers,
el știa tocmeala ceriului și-a vieții
ce detună-n arbori și-n sălbăticiuni
adevărul lumii, căutat aiurea
era scris în pumnii lui enormi și buni.

Cum a dus el singur, în spinare, țara
înfruntînd prin veacuri semințiii și legi !
Jertfa lui ne face azi s-avem hotare,
grai duios și-atîtea rînduieli întregi.
...„Foc !", avea să strige, blestemat, ciocoiul
pe zăpadă macii înfloriră reci
dar, vă-ntreb : cum poate dintr-atît să moară
cel sortit de zodii să trăiască-n veci ?

N-a pierit, firește, ca dovadă osul
pus acum la slava neamului acest
ca dovadă piinea fără de prihană
ce-o dospește într-al vremii noastre țest.
Oh, țărane tată, lăudată-ți fie
steaua ce-ți îndrumă pașii pe pămînt,
ce te-a uns de-a pururi voievod al muncii,
stîlp sub bolta țării, înflorat și sfînt !

Corneliu Vadim Tudor

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

O forţă pozitivă în soluţionarea relaţiilor internaţionale

ÎNCEPUTE în ziua de 7 aprilie la Delhi, în capitala Indiei, lucrările reuniunii Biroului de coordonare al ţărilor nealiniate s-au încheiat marţi, printr-un cuprinzător comunicat final. La reuniune au participat reprezentanţii — în marea lor majoritate miniştrii de externe — celor 25 de state care constituie Biroul, precum şi observatori din alte circa 20 de ţări nealiniate. Atît în cadrul dezbaterilor generale, cît şi în cele două comitete — politic şi economic —, participanţii şi-au concentrat expunerile asupra celor mai importante probleme ce privesc omenirea, ca dezarmarea, noua ordine economică internaţională, situaţia din Orientul Apropiat şi din sudul Africii, precum şi asupra unor încercări de a se exercita presiuni asupra ţărilor nealiniate.

Comunicatul final condamnă presiunile şi amestecurile din afară în treburile interne ale ţărilor din America Latină şi sprijină lupta popoarelor din această zonă împotriva ingerinţelor şi presiunilor, pentru stabilitatea şi respectarea suveranităţii lor. De asemenea, Biroul de coordonare face apel la toate ţările să respecte independenţa, integritatea, suveranitatea şi nealinierea Ciprului şi acordă sprijin aspiraţiilor de transformare a Oceanului Indian într-o zonă a păcii, făcînd totodată apel la ţările riverane să se retragă din alianţele şi pactele militare din care fac parte. Biroul îşi exprimă îngrijorarea pentru situaţia din Orientul Apropiat şi cere Israelului să se retragă de pe teritoriile arabe ocupate. În capitolul consacrat problemelor economice se constată că de la reuniunea de la Colombo s-a făcut puţin pentru îmbunătăţirea situaţiei economice a ţărilor în curs de dezvoltare, asupra cărora se repercutează măsurile luate de ţările dezvoltate pentru diminuarea repercusiunilor inflaţiei şi recesiunii. Propunîndu-şi să militeze în continuare pentru crearea unui fond comun pentru dezvoltare, autorii documentului subliniază că ţările nealiniate vor acţiona în comun în toate forurile internaţionale pentru a determina ţările dezvoltate să accepte propunerile ţărilor nealiniate referitoare la o nouă ordine economică internaţională, ceea ce presupune existenţa unităţii şi solidarităţii lor în aplicarea programului de acţiune adoptat la Colombo.

Biroul de Coordonare a luat cunoştinţă — afirmă Comunicatul — de eforturile ţărilor nealiniate şi neutre din Europa pentru asigurarea succesului reuniunii ţărilor participante la Conferinţa pentru securitate şi cooperare, care va avea loc la Belgrad. Documentul salută convocarea sesiunii speciale a Adunării Generale a Organizaţiei Naţiunilor Unite consacrată problemelor dezarmării, acordînd prioritate dezarmării nucleare. Documentul recomandă ca următoarea conferinţă la nivel ministerial a tuturor ţărilor nealiniate să aibă loc în 1978 la Belgrad, pentru pregătirea celei de a VI-a reuniuni la nivel înalt ce urmează să se întrunească la Havana în 1979.

Cu o asemenea largă arie de preocupări la scara mondială şi afirmînd tot mai puternic voinţa de conexiune cu toate eforturile pentru stabilirea unei noi ordini economice în lume, pentru diminuarea cît mai rapidă a decalajelor dintre ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare, mişcarea ţărilor nealiniate a devenit — precum şi subliniază Comunicatul reuniunii — o forţă pozitivă în soluţionarea problemelor internaţionale şi în instituirea unui sistem economic just în lume.

„România, ca ţară socialistă şi, totodată, ca ţară în curs de dezvoltare, militează ferm şi este hotărîtă să-şi aducă întreaga contribuţie la eforturile pentru înlăturarea subdezvoltării, precum şi a cauzelor care au generat-o" — afirma tovarăşul Nicolae Ceauşescu în ampla Expunere din 28 martie, relevînd că „o ilustrare elocventă a raporturilor de prietenie şi conlucrare cu ţările în curs de dezvoltare, cu statele nealiniate este participarea României la Grupul celor 77 şi prezenţa sa în calitate de invitată la reuniunile ţărilor nealiniate".

Un eveniment important în viaţa politică a Spaniei

ACORDAREA — în ziua de 9 aprilie — a statutului legal Partidului Comunist din Spania, după aproape patru decenii de clandestinitate, constituie o recunoaştere oficială a rolului şi ponderii Partidului Comunist ca forţă politică de bază a societăţii spaniole, cît şi un act de justiţie şi realism politic, menit a promova procesul de evoluţie înnoitoare a ţării. Este — aceasta — o victorie a Partidului Comunist din Spania şi, totodată, un succes semnificativ pentru mişcarea comunistă şi muncitorească, pentru ponderea crescîndă a capacităţii democraţiei în întreaga lume. Precum sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în numele C.C. al P.C.R., şi al întregului nostru popor, în telegrama adresată tovarăşei Dolores Ibarruri şi tovarăşului Santiago Carillo, actul legalizării Partidului Comunist constituie „un eveniment important în viaţa politică a Spaniei, care deschide noi perspective accelerării procesului de democratizare a ţării, de realizare a aspiraţiilor poporului spaniol spre lichidarea totală a rămăşiţelor trecutului, spre libertate, progres social şi independenţă naţională". „De asemenea — continua telegrama — ne exprimăm convingerea că participarea cu drepturi depline a Partidului Comunist din Spania la lupta forţelor democratice şi progresiste din Spania va asigura noi condiţii pentru intensificarea contribuţiei acestei ţări la eforturile consacrate destinderii şi securităţii pe continentul nostru, colaborării şi păcii în Europa şi în întreaga lume."

Cronicar

Viaţa literară

ADUNAREA GENERALĂ A ORGANIZAŢIEI DE PARTID DE LA UNIUNEA SCRIITORILOR

● Vineri, 8 aprilie 1977, la Casa Scriitorilor „M. Sadoveanu" din Capitală, a avut loc adunarea generală a organizaţiei de partid de la Uniunea Scriitorilor consacrată stabilirii mandatului pentru comuniştii ce vor participa la adunarea generală a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti şi la Conferinţa Naţională a Scriitorilor.

Referatul a fost prezentat de **Ion Hobana**, secretarul Comitetului de partid al Uniunii.

Au luat parte la discuţii : **Grigore Arbore, Agatha Bacovia, Liviu Bratoloveanu, Radu Cârneci, Nicolae Dragoş, Traian Iancu, Eugen Jebeleanu, Toma George Maiorescu, Felicia Marinca, Damian Necula, Cornel Omescu, Al. Oprea, Platon Pardău.**

Atît referatul cît şi cuvîntul participanţilor au subliniat voinţa scriitorilor membri de partid de a participa activ la buna pregătire şi desfăşurare a lucrărilor Conferinţei Naţionale a Scriitorilor, pentru a transforma această manifestare într-un for de afirmare puternică a doririnţei tuturor creatorilor de literatură români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi de a asigura înfăptuirea politicii culturale a partidului nostru, de stimulare a creaţiei literare prin lucrări de înaltă valoare, cu un bogat conţinut de idei şi forţă educativă.

În cuvîntul lor, participanţii la discuţii au arătat că programul adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, documentele Congresului Educaţiei Politice şi al Culturii Socialiste, programul de măsuri adoptat de Plenara C.C. din noiembrie 1976, recenta expunere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu la şedinţa comună a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naţionale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice şi Sociale şi activului central de partid şi de stat, indicaţiile date de secretarul general al partidului, reprezintă pentru scriitori orientarea cea mai sigură în construirea culturii socialiste, în dezvoltarea artei şi literaturii naţionale, platforma politico-ideologică ce va sta la baza desfăşurării lucrărilor Conferinţei Naţionale.

Vorbitorii au evocat cuvintele tovarăşului Nicolae Ceauşescu în legătură cu munca eroică a oamenilor din ţara noastră în momentele grele de după cutremurul din 4 martie 1977 :

„În aceasta se vede, arăta cu acest prilej tovarăşul Nicolae Ceausescu, rodul activităţii politico-educative a partidului, a creaţiei literar-artistice, al tuturor celor care prin scrisul lor, prin munca lor au contribuit la formarea trăsăturilor minunate ale omului nou, constructor al socialismului şi comunismului, la cultivarea umanismului nou, care pune pe primul plan omul, bunăstarea, libertatea, fericirea sa."

S-a subliniat faptul că scriitorii îşi desfăşoară activitatea într-un climat fertil, de dezbatere şi rezolvare în spirit democratic a tuturor problemelor creaţiei, a problemelor obştii, ceea ce a determinat apariţia unor opere de valoare, cu rol însemnat în formarea conştiinţei socialiste a oamenilor muncii, în cultivarea trăsăturilor morale înaintate, a idealurilor umanismului revoluţionar. S-a arătat că scriitorii comunişti, toţi scriitorii, sînt conştienţi de răspunderea socială şi patriotică a activităţii lor, că sînt hotăriţi să nu-şi precupeţească eforturile de a făuri noi opere care să oglindească inspirat realităţile prezentului, viaţa şi aspiraţiile celor ce muncesc, bogăţia spirituală a poporului nostru angajat în vasta acţiune de edificare a socialismului pe pămîntul patriei.

Dezbaterile şi hotărîrea adunării scriitorilor comunişti au evidenţiat cu tărie necesitatea unei priviri critice şi autocritice asupra întregii activităţi de creaţie, a unei analize cuprinzătoare, în cadrul căreia, paralel cu evidenţierea aspectelor pozitive ale activităţii scriitoriceşti, să fie discutate şi scăderile ce s-au mai ivit. Vorbitorii au insistat asupra necesităţii întăririi spiritului militant, partinic, al criticii literare, pentru creşterea obiectivităţii sale în promovarea largă, generoasă, a valorilor autentice, ca şi în combaterea mediocrităţii, a polemicilor neprincipiale, dîndu-se răspuns ferm căutărilor sterile, concepţiilor străine umanismului socialist revoluţionar, ca şi ideilor false despre literatura noastră, emise în afara hotarelor ţării.

În cuvîntul participanţilor şi în hotărîrea adoptată de adunare, s-a subliniat că scriitorii din ţara noastră sînt ferm hotăriţi să riposteze cu maximă tărie oricărui atentat împotriva muncii noastre paşnice, de către cercurile ce folosesc paginile unor publicaţii şi emisiunile unor posturi de radio pentru a profera neadevăruri şi calomnii la adresa a tot ce se înfăptuieşte azi în România.

Participanţii la discuţii au arătat că sînt ferm hotăriţi să manifeste intransigenţă revoluţionară faţă de toţi cei care încearcă să mistifice realizările societăţii noastre socialiste, să escamoteze adevărul despre patria noastră socialistă şi oamenii ei, slujindu-se de numele de scriitor, pe care nu-l onorează nici prin talent, nici prin moralitate.

În cadrul adunării, s-a exprimat hotărîrea scriitorilor comunişti ca, de la tribuna Conferinţei Naţionale a Scriitorilor, să facă să răsune cu tărie angajamentul tuturor creatorilor din patria noastră de a realiza opere care să răspundă exigenţelor spirituale ale societăţii noastre, în plină construcţie socialistă.

ŞEDINŢA BIROULUI UNIUNII SCRIITORILOR

● Marţi, 12 aprilie a.c., a avut loc şedinţa de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor, cu următoarea ordine de zi :

1. Pregătirea adunărilor generale ale Asociaţiilor şi a Conferinţei naţionale a scriitorilor, care va avea loc în 26—27 aprilie 1977.

2. Diverse.

Pe marginea problemelor puse în discuţie, au luat cuvîntul tovarăşii : **Alexandru Balaci, Mihai Beniuc, Constantin Chiriţă, Ştefan Augustin Doinaş, Domokos Geza, Laurenţiu Fulga, Ion Hobana, Mircea Radu Iacoban, Eugen Jebeleanu, Horia Lovinescu, George Macovescu, Romul Munteanu, Dumitru Radu Popescu, Sütö Andras, Szász János.**

Lucrările şedinţei au fost conduse de **Virgil Teodorescu**, preşedintele Uniunii Scriitorilor.

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor

● Miercuri, 13 aprilie a.c., au început lucrările Plenarei Consiliului Uniunii Scriitorilor în vederea definitivării lucrărilor de pregătire a Conferinţei naţionale a scriitorilor.

Din partea Comitetului Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti

● Vineri, 22 aprilie a.c., va avea loc Adunarea generală a scriitorilor din Bucureşti. Sînt invitaţi să ia parte toţi membrii titulari şi stagiari. Şedinţa începe la ora 8,30, în sala Teatrului Naţional, cu următoarea ordine de zi :

— Raportul de activitate al Comitetului de conducere pe perioada 1972—1977 ;
— Discuţii ;
— Alegerea noului Comitet de conducere.

Sîmbătă, 23 aprilie, vor avea loc şedinţele de secţii.

Calendar

● 11.IV.1854 — s-a născut **Ioan Nenitescu** (m. 1901).
● 11.IV.1858 — s-a născut **Delavrancea** (m. 1918).
● 11.IV.1907 — a murit **Simion Florea Marian** (n. 1874).
● 11.IV.1924 — s-a născut **Ion Grecea**.
● 11.IV.1942 — s-a născut **Virgil Mazilescu**.
● 11.IV.1944 — a murit **Ion Minulescu** (n. 1881).
● 12.IV.1899 — s-a născut **Tudor Teodorescu-Braniştе** (m. 1969).
● 12.IV.1890 — s-a născut **Vintilă Ciocîlteu** (m. 1947).
● 12.IV.1904 — s-a născut **Mihail Steriade**.
● 12.IV.1924 — a apărut revista „Societatea de mîine", editată de **Ion Clopoţel**.
● 12.IV.1940 — s-a născut **Mircea Martin**.
● 12.IV.1944 — s-a născut **Gheorghe Anca**.
● 13.IV.1934 — a murit **Constanţa Hodoş** (n. 1860).
● 13.IV.1936 — s-a născut **Nicolae Velea**.
● 13.IV.1947 — a murit **Iosif Moruţan** (n. 1917).
● 14.IV.1898 — s-a născut **Iosif H. Andronic**.
● 14.IV.1935 — a murit **Panaiţ Istrati** (n. 1884).
● 14.IV.1947 — a murit **Ioan (Iancu) Botez** (n. 1870).
● 14.IV.1950 — s-a născut **Daniela Crăsnaru**.
● 15.IV.1879 — s-a născut **Th. Capidan** (m. 1953).
● 15.IV.1927 — s-a născut **Petre Luscalov**.
● 15.IV.1929 — s-a născut **Huszár Sándor**.

Semnal

„Magazin istoric"

● Un bogat sumar alcătuieşte numărul pe luna aprilie — 4(121)/1977 — al revistei „Magazin istoric", care împlineşte acum 10 ani de la apariţie. Intemeindu-şi activitatea pe „concepţia călăuzitoare a istoriografiei româneşti contemporane — materialismul dialectic şi istoric —, potrivit căreia valoarea unei istorii ştiinţifice constă în înfăţişarea obiectivă, conformă adevărului, a evenimentelor şi faptelor, în interpretarea lor justă" — cum se afirma în articolul-program din aprilie 1967 şi cum s-a demonstrat în cele peste 10 000 de pagini tipărite pînă acum — revista „Magazin istoric" a reflectat rolul şi locul poporului român în cadrul istoriei europene şi universale, aportul lui la sporirea tezaurului culturii şi civilizaţiei mondiale, militînd necontenit pentru cunoaşterea reciprocă, apropierea şi cooperarea între popoarele Europei, ale întregii lumi.

Ca şi numărul de acum 10 ani, „Magazin istoric", aprilie 1977, dedică o bună parte din paginile sale sărbătoririi Independenţei de stat a României. Astfel, Virgil Cândea semnează o erudită incursiune în istoria neatîrnării poporului nostru, din cele mai vechi timpuri pînă în pragul României moderne **(Conceptul de independenţă la români)**. În **Curierul diplomatic al independenţei, cu un preambul** — subsumat cuvintelor lui Kogălniceanu **„Tari prin dreptul nostru şi justeţea cauzei noastre"** — al intensei activităţi diplomatice a României în perioada premergătoare războiului, semnat de George Macovescu, sînt publicate, după originalele aflate în Arhiva Ministerului Afacerilor Străine, **Convenţia româno-rusă** semnată la Bucureşti la 4/16 aprilie 1877 şi **Convenţiunea specială**, anexată la convenţia propriu-zisă, relativă la „trecerea trupelor imperiale ruse, precum şi raporturile lor cu autorităţile locale", documente care, împreună cu notele circulare ce au urmat, atestă contribuţia subtilă a diplomaţilor români, şi în primul rînd a lui Kogălniceanu, la crearea unui climat de independenţă reală a naţiunii.

Aceluiaşi eveniment epopeic îi sînt închinate cercetările semnate de Florian Tucă **(Cronici în piatră ale independenţei : Eroii de la Griviţa şi Smîrdan)**, Vasile Netea **(Septembrie 1876 : O misiune română în Crimeea)**, Marian Ştefan şi Vasile Şimandan **(Grigore Cantilli — Lucruri văzute şi trăite)**, precum şi colajul din presa timpului realizat de Beatrice Marinescu şi Şerban Rădulescu-Zoner **(„Ne vom rezema pe patriotismul tuturor românilor")**.

Mărturii ale vechimii poporului român pe aceste meleaguri semnează Macid Güler — Turcia **(O ţară vestită cu numele Dacia)** şi, în cadrul **Dicţionarului istoric : Neamuri şi triburi tracice**, Constantin Preda **(Tyrageţii şi Cotensii)**.

Aspecte ale relaţiilor poporului român cu popoarele vecine **(1939—1940 : În România, printre refugiaţii polonezi)** şi incursiuni în istoria europeană **(Ruperea cercului de fier al Leningradului. Pagini din istoria Renaşterii : Veneţia, de la botez la înmormîntare, Misiunea „doctorului" Kersten etc.)** completează în mod fericit sumarul acestei prestigioase reviste.

LECTOR

Realismul fundamental

PUȚIN timp ne mai desparte de Conferința națională a scriitorilor, eveniment care ne îndeamnă încă o dată, în chip firesc, să aruncăm o privire către desfășurarea literară a ultimilor ani, cu preocuparea de a distinge, din perspectiva clipei de față, tendințele principale, de a evalua experiențele acumulate și operele prin care acestea s-au ilustrat, realizările și eventualele eșecuri, drumurile fecunde și cele improprii. Asta presupune, desigur, acțiuni disociatoare și de sinteză ce nu stau în puterea numai a unuia, solicitînd, spre a fi duse la capăt, eforturi conjugate. Într-o anumită măsură lucrul acesta s-a și înfăptuit, fiindcă aproape toate publicațiile noastre, în vremea din urmă, au inițiat dezbateri privitoare la fenomenul literar contemporan urmărit în aspectele sale importante : natura și formele conflictului, eroul, relația individ-istorie, funcția educativă și formatoare a artei, temele social-politice ș.a., toate laolaltă, dezbaterile de care vorbim, contribuind la fixarea unui profil, fie și numai în liniile lui structuratoare, al momentului nostru de creație.

Sentimentul care se impune oricui cercetează producția literară a ultimilor ani — cu toate nereușitele într-un plan sau altul, cu toate inegalitățile și ezitările — este acela al unei afirmări robuste, hrănită de seve generoase, armonizîndu-se în totul cu tonalitatea generală a vieții de la noi, cu ritmurile de înaintare înregistrate în oricare domeniu. În termeni decișî și însuflețitori, această constatare este făcută în Expunerea secretarului general al partidului la Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste : „Doresc să dau o înaltă apreciere minunatelor opere literare, ca și operelor din celelalte domenii ale artei, realizate în anii socialismului, în mod deosebit celor făurite în ultimii ani — care au îmbogățit tezaurul nostru de valori culturale, au contribuit la elevarea vieții spirituale a poporului, la făurirea omului nou, devotat cauzei socialismului, idealurilor partidului nostru comunist".

AFIRMAREA plină de forță a valorilor contemporane desigur că și-a aflat puncte de sprijin în climatul unor împrejurări de viață pe care literatura năzuiește să le exprime integral. Este vizibilă în configurarea operelor din acest răstimp relația strînsă dintre creație și spiritul momentului nostru, dintre viziunea literară și imperativele cele mai fierbinți ale actualității, chiar și atunci cînd aceste opere trimit către evocarea trecutului oricît de îndepărtat, cum o fac nu o dată. Tot ce s-a scris mai expresiv în acești ani poartă însemnele contactelor nenumărate cu prezentul, e îmbibat de sensurile acestuia, răspunde, într-un fel sau altul, solicitărilor sale. Iar dependența creației, atît de accentuată, de realitățile zilei a dat întîietate acelor formule de artă adaptate mai bine spre a le reprezenta. În acest sens este de observat un aspect dintre cele mai caracteristice al evoluției literare din ultimii ani, și anume fortificarea poziției realismului ca atitudine artistică multiplu activizatoare. Desigur că varietatea stilurilor rămîne un bun cîștig, dar faptul la care ne referim privește mai mult decît sfera tehnicii de expresie : sporirea considerabilă a deschiderii către realități, pătrunderea masivă, mereu în creștere, a elementelor vieții de fiecare zi în spațiul reprezentărilor literare.

Proza, romanul în primul rînd, după ce pînă nu de mult își căuta refugii în simbolic și imaginar, manifestă în vremea din urmă o mare apetență pentru social, absoarbe, am spune, în mari cantități, materie socială, un șuvoi de evenimente și forme de viață identificabile în contextul imediat. Nu absolutizăm, dar orientarea dominantă aceasta ni se pare a fi, cel puțin în proză : către eveniment, către social și politic, către istorie așa cum a fost, și odată cu asta o revenire la epic, la „creație", la personajele distinct conturate, deținătoare de „stare civilă". Tendința aceasta a făcut să se vorbească în ultimul timp de un nou moment al romanului românesc, exprimat în cîteva scrieri care nu fac abstracție de vocația reprezentativă și sintetizatoare a prozei. Prin Marin Preda, Constantin Țoiu, D. R. Popescu, Augustin Buzura, prin regretatul Alexandru Ivasiuc, și încă prin alții, romanul de azi s-a reîntors la pasiunea pentru social și politic, străduindu-se să ofere imaginea obiectivă, în spiritul adevărului istoric, a unor evenimente și împrejurări ce ne definesc esențial, propunînd o meditație bogată asupra schimbărilor ce au avut loc în societatea românească pe parcursul deceniilor de după război. Iar impasul în care ajung unii autori, atașați și ei orientării de care vorbim, e determinat mai ales de insuficiența selecției. Îngrămădesc fapte fără a le zăgăzui pe cele nesemnificative și ajung la un soi de cazuistică socială lipsită de înțelegerea mai înaltă a vieții. Realismul e aparent, în astfel de lucrări, căci nu coboară în planuri de adîncime, nu forează către rădăcinile realului.

ÎN POEZIE lucrurile desigur că se pun altfel, deși nu ni se pare cu totul impropriu să vorbim și aici de o adîncire a viziunii realiste. Nu în sensul că poezia s-ar obiectiva pînă la epicizare, fenomen de care se făcea caz altădată, dar în acela că ea resimte din ce în ce mai direct înmulțirea contactelor cu realul, cu formele vieții imediate, zilnice, ușor detectabile în reprezentări care nu sînt golite de lirism. Intimizarea excesivă a spațiului poetic sau apelul numai la surse livrești sînt, în poezia cea mai recentă, atitudini care cedează teren unui lirism izvorît din atingerile cu realitățile clipei. Noile poeme ale lui Eugen Jebeleanu continuă spiritul vizionar și sarcastic al mai vechilor sale **parabole civile.** Civismul e cultivat fără timorări și de exponenții celei mai noi promoții, iar atunci cînd are puterea să înfrîngă o serie de stereotipii și convenții obține sugestia de prospețime cuceritoare emanată de lirica unui Mircea Dinescu.

Fără doar și poate că realismul fundamental al literaturii române de azi e consonant noului umanism pe care această literatură îl propagă și de care în nici un chip nu poate fi despărțit. Aducînd imagini ale vieții din lumea noastră, explorînd istoria ultimelor decenii despre care caută să dea reprezentări veridice și pe deplin mărturisitoare, literatura actuală nu întinde oglinzi impasibile, căci însoțește gestul răsfrîngerii de un accent participativ. Desfășoară o pledoarie, chiar dacă nu totdeauna imediat vizibilă, militează pentru o idee, e pedagogică în sens superior fiindcă aspiră să influențeze conștiințele. Și de multe ori chiar își atinge țelul înscriindu-se, datorită acestui aport, printre componentele prețioase ale vastului program de educație proiectat la scară națională.

G. Dimisianu

D. ANGHEL : Portret de țărancă

TALPA

LI SE SPUNEA Talpa țării... Și asta însemna că erau priviți drept ceea ce avea țara mai sănătos și mai trainic, după cum, în lemnăria unei case, era privită talpa ei.

Acum, s-a pierdut mult din înțelesul acestei vorbe, iar eu nu mai spune nimic celor ce trăiesc, și mai ales celor ce s-au născut, în case, în cartiere și chiar în orașe construite în întregime din piese prefabricate. Dar nu de mult, într-o vreme pe care eu am mai apucat-o, sub tăria acestei imperecheri de cuvinte îți trosneau urechile.

Din grămada de lemne aduse de la pădure în vatra viitoarei case, meșterii dulgheri alegeau, trecîndu-le prin filtrul unor priviri îndelung exersate, trunchiurile cele mai zdravene, de carpen, de ulm, de jugastru, toate din familia voievodală a stejarului. Și după ce le dădeau deoparte, își suflecau mînecile cămășii și se apucau de lucru. Sub loviturile lor, din tăișul topoarelor scăpărau scîntei.

Așa era cioplită, în primul rînd, talpa casei, cu multă trudă, dar cu neistovită vigoare, și cu o bucurie care dădea, celor ce o încercau, o frumusețe lăuntrică a cărei pierdere nu știu cu ce va putea fi înlocuită. Cînd era gata, o așezau la locul cuvenit, și pe ea se sprijinea întreaga construcție, așa cum întreaga construcție a ființei omenești se sprijină pe talpa piciorului, cea dintîi dintre toate tălpile. Pe această talpă, omul s-a ridicat în două picioare, pînă ce a atins cu fruntea lui cerul.

Atît de nobilă e fruntea, atît de umilă talpa, dar și una și alta sînt la fel de sfinte, cum sfînt e tot ceea ce face parte din alcătuirea omului, care, la rîndul lui, face parte, și nu îi e îngăduit să decadă, din marea alcătuire a firii.

Una dintre cele mai nobile însușiri ale frunții a fost nu numai să dea un nume fiecărui lucru din univers, ci, pornind de aici, să creeze metafore. Așa că la noi, în Carpați, din talpa piciorului a apărut talpa casei, iar mai apoi, din acestea, Talpa țării.

Lor, celor mulți, celor în contact direct cu pămîntul, celor pe care se sprijinea totul, li se spunea Talpa țării.

Dar ei erau bătuți la tălpi, cu vergele de fier, pînă ce făceau bășici, pînă ce țîșnea sîngele și rămînea carnea vie. Copil fiind, eu i-am văzut, cuprins de milă și groază, ieșind schilozi din curtea posturilor de jandarmi.

Cum m-am născut în februarie 1908, adeseori mi-am dat seama că am fost zămislit în mai 1907. Atunci cînd în conștiința tatălui meu, care era un om grav și drept, nu se poate să nu se fi reflectat, traumatizîndu-l și marcîndu-l profund, tragedia acelei primăveri.

De aceea, sînt înclinat să cred, am venit pe lume atît de sensibil la nedreptate.

Geo Bogza

Împotriva întunericului

IN noaptea din noiembrie 1940 cînd s-a cutremurat Pămîntul, în camera noastră de studenți de lîngă Gara de Nord erau adăpostiți patru tineri, patru colegi de Facultate. În zguduirea apocaliptică de durata parcă a infinitului, unul dintre noi nu a coborît în stradă spre spațiile libere de amenințarea prăbușirilor de ziduri. Era cel mai înzestrat dintre noi, un tînăr luptător comunist, adăpostit între pereții ospitalieri ai prieteniei noastre de amenințarea fascistă, pregătind sub îndrumarea Partidului acțiuni îndrăznețe. El nu a putut coborî pentru că pe străzi mărșăluiau sumbrele cete ale legionarilor care încercau în acele zile dramatice să arunce țara în prăpăstii din care nu mai exista speranța ascensiunii spre lumini.

În noaptea din martie 1977, după zguduirile apocaliptice care nu se vor șterge din memorie, am coborît din moloz și dărîmături pe străzi, ca o picătură din fluviile umane care străbăteau într-o mare tensiune emoțională itinerarii cunoscute pentru a afla dimensiunile marelui dezastru. Pe străzi se aflau acum oameni adevărați, tinerii și soldații din armata poporului, al căror devotament și dăruire umană vor rămîne pentru totdeauna înscrise în vasta cronică românească. Ei erau îndrumați și însuflețiți de forța rațională a Partidului care, timp de trei decenii, a modelat conștiințele umane în tiparele unui nou umanism, în sensurile ideale ale devotamentului integral, pînă la sacrificiul vieții, pentru cei mulți, pentru uriașa ființă colectivă a poporului, a cărui istorie dramatică îl impune drept exemplu al setei de viață și de cunoaștere. Fiecare dintre noi a participat și a vibrat îndelung, cu sensibilitatea ascuțită de impactul cu forțele oarbe ale naturii, fiecare dintre noi a fost martorul credincios al nenumăratelor acte de dăruire și de umanism, înfăptuite de reprezentanții unei orînduiri în al cărui centru se va afla totdeauna omul. Lumea întreagă a fost asaltată de fluxul imaginii societăților de televiziune care au purtat în fața ochilor oamenilor, dilatați de profundă emoție, fețele cataclismului, împotriva căruia s-au ridicat forțele omului conștient de înalta sa responsabilitate, de singură ființă rațională în univers. Lumea întreagă și-a exprimat, prin infinite mărturii și adeziuni, toată calda înțelegere pentru momentele de încordare prin care trecea poporul român. Se manifesta pretutindeni un sens puternic al solidarității, al acelei înțelegeri umane și universale care este finalitatea noastră, a tuturor oamenilor conștienți de pe această Planetă. România era un simbol de arcă în care, în timpul catastrofelor pe care le-a cunoscut omenirea, trebuiau să fie păstrate și salvate valorile fundamentale ale umanității, reîntărită și reafirmată demnitatea umană.

ACESTEI imense coralități de caldă adeziune și participare au încercat să i se opună voci singulare, reprezentînd forțele obtuze care încearcă să mutileze adevărul, să fardeze uriașa realitate, care încearcă să afirme idei nocive de separare și de opoziție între diferitele forme ale activității umane, considerînd că individul trebuie să fie separat de societate, să constate permanența unei contradicții antagoniste între individ și colectiv. Aceste voci singulare caută să stabilească ierarhii absurde de valori, să împingă pe „aleși" să-și uite legăturile cu restul omenirii. Asemenea voci încearcă să agite sentimentul de solidaritate care este substanța structurală a societății, baza vieții integrale și a oricărei creații la scară umană. Aceste voci retrograde ale unei mișcări care încearcă să readucă pe lume întunericul fascismului nu pot să înțeleagă că în țara noastră finalitatea întregii orînduiri este de a favoriza, prin toate mijloacele, libera dezvoltare a personalității umane, în procesul neîntrerupt al unei uriașe efervescențe creatoare de valori materiale și spirituale. Ei nu pot înțelege profunda tradiție umanistă a acestui popor, deschiderea sa intelectuală, înclinată spre înțelegerea rațională a fenomenelor sociale, politice ori culturale, oriunde în lume. Cînd omenirea se află în fața unor ore grave, ea trebuie să devină conștientă de înalta responsabilitate de a salva omul, de a nu anihila ființa sa creatoare. Pentru această finalitate forțele României contemporane converg într-o albie unitară, se însumează solidar, pentru a edifica o lume într-adevăr a omului. Pentru aceasta, reprezentanții autorizați ai României contemporane stabilesc înalte punți de legătură între popoare și consideră că profunda cunoaștere reciprocă este o pîrghie de transformare a lumii, echivalînd viața, cunoașterea și frumusețea cu adevărul integral.

IDEILE noi nu au înspăimîntat niciodată. Dar ele trebuiesc escavate în străfundurile realității, adevărului și contemporaneității. Orice afirmație trebuie să fie pătrunsă de imensa gravitate pe care o cere totdeauna actul miraculos al adevărului. Nu vom putea admite vocile acelora care se ridică împotriva libertății omului, care incită la reîntoarcerea zilelor întunecate de siluire a personalității umane. Nu vom putea admite vocile acelora care golesc, intelectual și spiritual, conținutul imaginilor și al verbului, utilizînd această extraordinară forță pentru exacerbarea intoleranței, a absurdului, căutînd să centreze interesul public pe problemele violenței, ale falsei libertăți anarhice, ale dezumanizării.

Aspirăm și activăm cu toate forțele sufletului și minții în perspectiva unei umanități profund conștiente, trăind într-un univers dimensionat uman.

Alexandru Balaci

BENONE ȘUVĂILĂ : Țărani

Tatăl meu

Saci de grîu, fără număr,
am semănat în pămînt.
Tot în pămînt —
părinții, străbunii.
Pămîntul mi-a dat
mereu alte grîne.

Din pămînt, primăvara,
răsare sămînța.

Așa e firesc ! Chiar dacă uneori
mi-a fost săracă recolta —
acum ni-s holdele darnice,
în boarea de primăvară.

Tóth István

Îmblînzirea pămîntului

Rădăcini cărnoase de plante, ca niște mari degete,
se-nfig în pămînt. Prin ele
mîinile noastre ajung pînă la sevele
dătătoare de viață, pînă la straturile dislocate,
legîndu-le.

Iar sevele gliilor
ascultătoare devin, iau căldură
din căldura inimii noastre,
ce-a alungat în străfunduri oarbe stihii,
cu pulsul ei ritmic.

Pămînt străvechi, glie țesută de mîini muncitoare,
prin care trăim. Chiar ceru-nstelat
aici își are răsadul, aici boabele,
în mari germinații — răsadul
luminii de astre, semințele
scînteietoarelor stele.

Fábián Sándor

În românește de Dim. RACHICI

Despre Iubire

ÎNTOTDEAUNA, în fierbințile luni ale verii, ochii mei caută aproape noapte de noapte strălucitoarea stea care ar putea întrece în frumusețe steaua pe care eu locuiesc alături de semenii mei. Uneori mi se pare că o găsesc, dar chiar în acele clipe mă cuprinde o înfrigurare și o teamă că m-aș putea rătăci numai privind-o. Și, mai ales, mi se face atît de dor de acasă, mi se face atît de dor de pămîntul pe care locuiesc, încît, deși știu că n-am plecat, că numai gîndul mă duce către mirifice lumi, o neînțeleasă tulburare mă stăpînește. Cum se întorc atunci ochii mei lacomi către un mărunt obiect sau către măiastre crengi înflorite, nu v-aș putea spune. Și cu cît îmi dau seama că sînt acasă, în țara mea, printre frații mei codri și surorile mele flori, cu atît dorul meu de acasă sporește pînă la disperare. Nu mi se pare deloc o exagerare a spune : nu pot trăi decît aici. Ce mă leagă de fierbintele cer, mereu fierbinte, ce mă leagă de seva din frunze, cum bate sîngele meu în scoarța arborilor, cum lumina ochilor mei înflorește în orbitoarele, ale noastre, stele ? O sfîntă și inegalabilă Iubire, unică și de nemăsurat Iubire, fără de care inima mea ar înceta să bată.

Iată de ce, trăind mereu aici, sau cu gîndul aici, tot ceea ce am scris pînă acum și ceea ce voi scrie de acum înainte a fost și va fi strîns legat de marginile acestei palme de pămînt numite mîndru România. M-au tulburat de cînd mă știu brazii, izvoarele, aparținînd unei naturi care, îndrăznesc a spune, nu seamănă cu natura altor locuri de pe lume, care poate fi mai bogată, mai atrăgătoare, dar niciodată egală cu natura țării mele.

Scrisul românesc este cuprins în întregime de o adîncă și stăpînită iubire. N-am întîlnit niciodată stridențe, n-am întîlnit niciodată un fals elogiu care, desigur, se poate face în orice literatură, tocmai fiindcă lirica românească este prin excelență patriotică. Și cînd spun **lirica românească** mă gîndesc la adevărata literatură, nu la acele producții de serie care au existat și din păcate mai există, la acele rînduri scrise în grabă, și care capătă ca titlu numele sfînt al patriei.

Nu se poate despărți marea poezie de cuvîntul țară, nu se poate despărți de pămîntul pe care te-ai născut și în care te vei întoarce, cum nu te poți despărți de iubire și de maică. Mă gîndesc că, numai pronunțînd numele sacru Eminescu, rostesc numele Poeziei, al poeziei românești, al poeziei locurilor românești. Căci de la publicistică pînă la teatru, de la basme pînă la poezie, întreaga creație eminesciană vibrează de iubirea față de țară, de dorința de a o ști mereu mîndră și înfloritoare, cerînd drepturi pentru ea, luptîndu-se pentru ea.

Întreg pămîntul românesc este presărat cu oasele martirilor noștri. Florile ce înfloresc din pămînt sînt ochii lor, murmurul izvoarelor este vocea lor care, de veacuri, nu tace. Sîntem un popor încercat, greu încercat și lovit din plin de-a lungul vremurilor. E de la sine înțeles că și în scrisul nostru trăiesc, uneori nemărturisite, durerea de veacuri, dorul de nestins și, mai ales, legătura pe veci cu pămîntul țării. Fiindcă trăind aici, în aceste timpuri, numai despre acest loc și despre aceste timpuri poate fi vorba în scrisul nostru. În anul ce a trecut au apărut numeroase volume de versuri de o înaltă ținută artistică, volume ce cuprind în ele un emoționant mesaj al iubirii față de pămîntul românesc. Voi cita numai trei volume, care mi se par a fi cele mai semnificative : întîi de toate evenimentul literar al anului, volumul de versuri **Un dor fără sațiu**, aparținînd strălucitului poet Emil Botta, cel care a înălțat la rang de stea de primă mărime poezia contemporană românească, apoi două volume aparținînd lui Adrian Popescu — **Cîmpiile magnetice** — și Dinu Flămînd — **Altoiuri.** Găsesc că astfel de cărți contribuie la sporirea sensului noțiunii de „poem patriotic".

Mîndra Românie are și azi eroii săi, eroii scrisului, cei ce ard pe altarul literei române. Și numai la o simplă încercare de a se tăgădui acest adevăr pădurea s-ar scutura cu tunete și fulgere, și înalții stejari ar prăvăli ploaie de ghindă și furtună de veștede frunze. Căci mi se zbate tîmpla, se zbate sîngele ei fierbinte pentru fiecare respirație amară sau triumfătoare a pămîntului meu.

Ioana Diaconescu

SPIRU CHINTILĂ : „Rapsod popular"

Despre patriotism

DRAGOSTEA de țară este un sentiment cu o cuprindere pe cît de largă în spațiu, pe atît de profundă în timp. Căci ceea ce înalță și unifică pe fiii unui întreg popor, în contemporaneitatea lor, este acest sentiment care nu numai că are puterea de a-i uni pe toți convietuitorii țării în atît de imensa trăire comună, încît el trece ușor din stadiul sensibilității în acela al conștiinței ; dar are și puterea de a lega strîns și fecund contemporaneitatea cu trecutul, cu tradițiile, constituite în zestre vie, cu oamenii cei mii și mii ai veacurilor apuse, care au ostenit și s-au luptat, printre bucurii și restriști, la alcătuirea moștenirii spirituale ce ne-au lăsat, tocmai pentru ca să putem fi noi înșine, astăzi, ceea ce sîntem, adică mai departe purtători de creație ; și mai are deci acest sentiment și puterea de a ne lega tot atît de strîns și de rodnic, pe noi, trudnicii ziditori ai zilelor de astăzi, de cei care vor veni după noi și vor moșteni la rîndul lor munca, dăruirea și speranțele noastre.

Dragostea de țară atinge punctul cel mai de sus, în conștiința destinului propriu și unic al unui popor, destin concretizat în istoria lui, care este deopotrivă trecut, prezent și viitor. Iată de ce manifestarea sa cea mai patetică, unind tragicul și sublimul, se produce în momentele de extremă stringență, atunci cînd acest destin, care este însăși ființa națională, se simte sau se vede amenințat de vrăjmași : plină este istoria noastră de astfel de exemple și noi știm cu toții că vom fi întotdeauna gata de luptă, oricît de aprigă, dacă ființa națională a poporului român va fi pusă vreodată la încercare.

În afară însă de generala și comunitara iubire de țară, și concomitent cu ea, există un simțămînt patriotic personal, ce fiecare român îl manifestă, și trebuie să-l manifeste în domeniul activității sale profesionale, care implicit se răsfrînge în sfera obștească. Îți iubești țara nu numai în așteptarea primejdiilor sau numai cu vorbele, ci mai ales prin activitatea și munca ta zilnică, menită să contribuie la făurirea destinului, personalității întregii națiuni.

Deoarece sînt scriitor, am reflectat întotdeauna la obligațiile firești, în acest sens, ce incumbă oricărui muncitor pe tărîmul literelor. Desigur, ne bucurăm cu toții de realizările trecutului, de operele literare ale înaintașilor, în care se oglindește cu atîta satisfacție și mîndrie chipul propriei noastre activități contemporane. Cîtă muncă și cîtă pricepere, cîtă dăruire și cîtă grijă s-au consumat pentru ca aceste opere să existe, să dea un profil autentic ființei spirituale a poporului nostru, profil unic printre popoarele lumii. Sînt scriitorii și operele care s-au născut, s-au plămădit și s-au împlinit pe pămîntul țării noastre. Sînt scriitori și opere care ne învață și pe noi cum, la rîndul nostru, fiii aceluiași pămînt, să-l îmbogățim prin munca și dăruirea noastră față de el, pentru ca toți frații noștri din cuprinsul hotarelor țării să se bucure de înfăptuirile noastre, și așa cum, din celelalte domenii de activitate, ei ne îndeamnă și ne întîmpină, noi să nu-i dezamăgim, ci să le dăm acele momente de satisfacție pe care le merită.

Nici eu și nici un alt scriitor român nu poate admite ca numele și operele lui să fie folosite de către cercuri vrăjmașe dinafară în scopul denigrării României. Nu numai că țara mea este astfel lezată, dar însuși numele meu grav ofensat, așa cum mi s-a întîmplat, spre mîhnirea mea, în diferite rînduri.

Ca să mă restrîng, în altă ordine de idei, la intervalul strict actual al anilor din urmă, nu pot să nu-mi mărturisesc propria mea satisfacție și bucurie ori de cîte ori am descoperit în vitrinele sau pe rafturile librăriilor acele cărți bune scrise de confrații mei, care mă ajută să văd mai limpede în sufletul poporului din care eu fac parte, care mă ajută prin realizări contemporane să-mi explic mai clar operele trecutului și să îndrăznesc a privi în față viitorul, descifrîndu-i, pe cît este cu putință, premisele acelui destin unic și unitar, în diferențiere și diversitate, ce zi cu zi, numai cu trudă și generozitate creatoare se precizează, se definește, se autentifică și se impune.

I. Negoițescu

Comunitatea de destin

ADA referiri despre o literatură specifică unui spațiu geografic determinat cum ar fi in cazul de față Transilvania sau Banatul, ori amîndouă ținuturi la un loc, plus Bucovina, sau, mai corect, a informa cititorul interesat despre tot ceea ce își găsește astăzi exprimare într-un limbaj beletristic german provenind din aceste provincii românești, presupune, de la bun inceput, o scurtă incursiune de ordin istoric.

Formarea pe pămîntul țării noastre a comunității etnice germane ca entitate specifică — incepînd cu cea săsească din Transilvania — a fost urmată, într-o etapă istorică ulterioară, de apariția unei literaturi proprii, fenomen care coincide cu începuturile literaturii române. De aici interferențe și analogii, de aici și strînsa legătură între literatura germană din Transilvania, aflată la primele sale manifestări, și cele dintîi tipărituri românești din secolul al XVI-lea. Era firesc ca această comunitate, avînd oarecum o condiție de enclavă, să-și creeze propria sa emanație spirituală în care să se reflecte particularitățile naționalității, frămîntările și aspirațiile ei.

Problemele literaturii germane din România erau legate de la început de situația istorică specifică a etniei, de raporturile sale cu celelalte naționalități. În faza incipientă a acestei literaturi este exprimată cu o pondere remarcabilă și ideea comunității de destin și de interes cu poporul român, devenind o preocupare crescîndă în decursul secolelor următoare și culminînd în anii construirii societății noastre socialiste în ceea ce denumim în limba germană „rumänien deutsche Literatur", termen intraductibil de altfel, însumînd atît apartenența literaturii noastre ca parte integrantă la literatura în ansamblul ei de pe teritoriul României, cît și condiția specifică a acesteia, determinată de apariția și evoluția ei în sfera ariei de răspîndire a limbii germane. Acest fapt, desigur, nu înseamnă că literatura germană de la noi, în evoluția ei în timp, nu ar fi primit — sau nu ar primi și astăzi — adesea înriuriri fructuoase din partea uneia sau alteia dintre literaturile spațiului germanic de pe continentul nostru.

A da referiri despre o parte a literaturii unei țări, accesibilă majorității publicului cititor numai prin intermediul traducerilor, înseamnă însă a da și unele date. Anual apar în jur de 50 pînă la 60 de cărți de autori de expresie germană aparținînd tuturor generațiilor, autori care în majoritatea lor trăiesc sau provin din Transilvania sau din Banat, deci din acele comunități de sași sau șvabi stabilite cu secole în urmă pe pămîntul țării noastre. Nu puțini dintre acești autori, cunoscînd aproape în egală măsură și limba română, sînt preocupați de mijlocirea dintre literaturi, traducînd proză și poezie din limba română în germană, ceea ce a înlesnit, mai ales în anii din urmă, o răspîndire crescîndă a multora din cele mai semnificative opere literare românești dincolo de hotarele țării noastre.

Dacă în primele două decenii de după război proza și o parte însemnată din poezia germană de la noi erau orientate spre o tematică prin care își găseau reflectare, de exemplu, luptele și sacrificiile comuniștilor, radicalizarea intelectualilor legați de popor ori efortul oamenilor muncii pentru triumful revoluției, în anii din urmă întîlnim adesea, exprimate într-un mod artistic mult mai evoluat, teme menite să contribuie prin realizarea lor scriitoricească la edificarea unei Românii libere, independente, prospere : patria comună a tuturor fiilor săi, indiferent de naționalitate.

În ultimii ani a debutat, mai întîi în publicațiile de limbă germană iar apoi și la edituri, cu volume proprii, un număr însemnat de tineri, care în poeziile și în paginile lor de proză afirmă poezia cu mesaj, literatura legată de realitățile sociale contemporane, reflectînd aspirațiile oamenilor zilelor noastre, ale lumii progresiste. O altă preocupare a scrisului german de la noi, din ultima vreme, este tratarea unor teme ce au tangență cu populația germană din România postbelică și cu contemporaneitatea în întreaga și complexa ei problematică.

Editurile care au redacții sau secții pentru literatura germană din țara noastră („Kriterion", „Dacia", „Creangă", „Facla", etc.) vin în cel mai adevărat sens al cuvîntului în ajutorul scriitorilor, solicitîndu-le lucrări în limba germană, lucrări care apar adesea — dat fiind numărul relativ mic de scriitori germani raportat la numărul colegilor lor români — cu o promptitudine exemplară. Nicicînd în România nu au fost editate, tipărite și vîndute atîtea cărți germane ca astăzi. Nicicînd nu au fost traduse în limba română atîtea cărți scrise de autori germani autohtoni.

Interesul pentru cartea germană se află în țara noastră în creștere. Faptul că atît scriitorii cît și mediile lor de afirmare — publicațiile și editurile — primesc un sprijin crescînd din partea Partidului Comunist Român și a statului nostru, este încă o dovadă a consecvenței cu care România socialistă este preocupată de soluționarea, în toate aspectele ei, a problemelor naționalităților conlocuitoare.

Cu atît mai inexplicabil este pentru noi faptul că unele cercuri ultrareacționare și neofasciste din centrul Europei nu pot și nu vor să înțeleagă, — deși în parte se folosesc de aceeași limbă ca și noi, — nu numai că scriitorii germani din România sînt parte integrantă a scrisului acestei țări, ci și faptul că oamenii muncii care formează comunitatea germană din România — de la începuturile alcătuirii ei pe teritoriul acestei țări convietuind cu poporul român — nutresc sentimente de fidelitate față de patria lor strămoșească. Azi, mai mult ca oricînd, dreptul la cultivarea și îmbogățirea tradițiilor specifice ale fiecărei naționalități de pe cuprinsul României socialiste este o caracteristică a vieții noastre spirituale. Ca urmare a acestui adevăr, toți creatorii de artă, indiferent care din limbile vorbite în țara noastră le este mai proprie, consideră de datoria lor să contribuie cu tot ce pot da mai bun, la îmbogățirea tezaurului cultural al patriei noastre comune.

Arnold Hauser

VLADIMIR ȘETRAN : Evocare 1907

Ascultă glasul neamului

S-au năruit atîtea cîte-au fost
să se sfărîme în această noapte
dar ne-a rămas credința unui rost
pe care-l ducem prin puteri și fapte.

Pădurea, iată-i, încă neclintită
chiar de-au pierit atîți copaci de preț
ne-a mai cernut destinul printr-o sită
dar legămîntul ne-a rămas semeț.

S-au năruit atîtea, dar în noi
i-o flacără ce urcă pururi trează
chiar de-a plouat cu ziduri și cu sloi,
la postul vieții am rămas de pază.

Ascultă glasul neamului crescînd
chiar dacă voci s-au stins pentru vecie,
ascultă seva-n arbori murmurînd
spre primăvara care iar învie,

Ascultă peste multele dureri
o forță vie care-n noi renaște
parcă pe dealuri ar urca oieri
și dealul i-ar primi și recunoaște.

Ascultă-aceste seve de lumină
cum loc își fac prin grindine și nor,
cum tainic cresc aici și nu se-nclină
toți arborii unui străvechi popor.

Lucian Avramescu

Radu Cârneci

Elegie de primăvară

Atunci, în acea seară, cînd luna
frumoasă tinjea spre pămînt
ca o femeie ce-ntruna
în taină iubește, fără cuvînt,

În acea seară timpul mugit
galopă din măruntaiele firii :
înspăimîntat sufletu-mi și uluit
a fost la pornirea dezarmonirii.

Atunci chipul negrei tristeți
căzu peste cetate cotropitor,
iar sevele s-au oprit și vieți
se dădură pieirii cu izvoarele lor,

Căci a fost clipa anatemată
cînd sîngele zborul și-a rupt,
iar corbii durerii în suflete
năvăliră abrupt,

Cîntările precum zidiri plesniră
prăbușindu-se-n pulbere,
iar visele intrară în piatră
spre-a nu se spulbere,

Atunci a fost destrămarea de gînd
și, prelung, după ea vaierul,
iar deasupra pămîntului luna plîngînd —
și colcăia de suflete aerul.

Palid în ora tîrzie

Lui A. E. Baconsky

Domnule trist și frumos,
de ce ai plecat de la noi,
Domnule Melodios !

Cîntecul, nobil altoi,
lumii cu grijă l-ai dat
din tăinuitele foi.

Demn era pasu-ți, bărbat
palid în ora tîrzie,
o, rîvnitor înclinat

Către o veșnicie
— lumină-n ochiul de stea —
hărăzită doar ție.

Și te durea, te durea
răul veacului mare,
precum o facere grea.

Iată-te acum, depărtare,
pleoapă clipind luminos
vămilor a împăcare,

Rămîi trist și frumos
— nemuririi splendoare —
Domnule Armonios !...

La marginea somnului

La marginea somnului,
pe drumul omului,
mă aștepți ca o pasăre cu zborul în jos,
ca o pasăre cu zborul curat dar în jos,
trei daruri să-ți aduc pentru drum,
pentru drumul tăcut ca un fum.

Și prin clipe trec iernile, verile,
trec în vîrtej primăverile,
cu chipuri de pămînt, cu botezuri și nunți,
prin clipe anii, înguste punți
spre marginea somnului,
pe drumul omului.

Horele sînt de aer, vai, ielele, ielele,
cerul coboară, o, stelele, stelele,
ca un rîu negru, legănător,
somnu-i pe-aproape, înșelător,
de aer ielele,
în vuiet stelele.

Mamă, așteaptă, veghează
la marginea somnului, trează,
iată sosesc îndată cu zorii,
cu cocoșii, cu colindătorii
și-ți aduc piinea și untdelemnul și vinul,
să se-mplinească destinul –

la marginea somnului,
pe drumul omului...

Ana lui Manole

Trupul tău ca floarea pală s-a ivit
într-un zid ce luneca adînc în sine,
răsuflarea-ți, ca un abur istovit,
s-a-nălțat în păsările line,

Ochii tăi, lumini de munte peste-abis
așteptînd la ploile de primăvară,
se topiră-n raza-punte, ca un vis,
spre o zare lung-imaginară,

Părul tău – cenușii albastre – risipind
o lactee de mister și de durere,
face umbră unui astru de argint
peste văile de cer severe,

Numai vocea ți-a rămas într-un sărut
la Manole-mpătimit în cutezanțe,
ce-și ridică zidul tot mereu durut
pînă-n turla lacrimei-speranțe...

Fiii lui Zamolxe

Mereu și iar, din moarte pentru viață,
se iscă muguri, flori și fructe vin
și ne-adunăm din destrămări și ceață,
cum zice Blaga-n versu' lui divin,

Și iată, suntem falnica pădure
cu trecătoare veșnicii în trup
și suntem largul cîmpurilor pure
cu galaxii de ierbi care irump.

Zamolxe, sigur, zeul de putere
stă-n fiecare dintre fiii săi,
cu noi împodobindu-se a vrere,
frumusețînd a cerurilor văi.

E-o naștere în fiecare clipă
și-n fiecare clipă-un asfințit,
ci, noi suntem înaltul de aripă
a vulturului care ne-a ivit,

Căci iar și iar, din moarte pentru viață,
se iscă imnuri, anotimpuri vin
și ne-adunăm din destrămări și ceață
cum zice Blaga-n versu' lui divin.

Ovidiu Genaru

Sînt aici

Nimeni nu mă strigă dar eu răspund mereu :
Sînt aici, sînt aici, ca și cum liliacul s-ar îndoi că exist.
Ieri, azi și mîine mereu aceleași trei pojghițe
instantanee ale cerului.
Dacă ceea ce mă îngrijorează e contemplarea,
Dacă sămînța tună în catedrala unui fir de iarbă,
Dacă-mi împart la cină piinea cu umbrele,
Dacă din gelozie aș împușca o pasăre cîntătoare,
Dacă uneori se mai rupe podețul strîmt al bucuriei,
Dacă pe bolta gurii răsare luna plină,
Dacă perna mea de lacrimi e udă,
Dacă țărîna de sub unghii nu se mai poate spăla
și-mi frige mîinile
atunci exist, exist, exist, sînt aici.

Adînc

Totdeauna scriu primăvara și toamna
pentru că simt lumina în minte ca greutatea
pe cîntar
pentru că Venus e în flăcări
pentru că lumea e șiroaie de lacrimi.
Ușor pălmuită de aripi
e libertatea mea primăvara și toamna.
În autobuze roșii imaginare fug
și cu plugul tai felia de piine pe masa familiei.
Utilizînd mașina de scris
dau o mînă de ajutor naturii
să ciuruiască putreziciunile
Și cînd dragostea îmi bate-n geam cu sfîrcuri
eu spun că nu-s acasă
Eu sînt plecat adînc în mine însumi.

Lumini de vișini

Tu, primă zi de-aprilie, tu, undă caldă colinară
c-un bici de stamine lovești
pubertatea mormintelor.
Oricare noutate doare.
Lumini de vișini și de nașteri orbitoare
mă doboară cu fața la pămînt
și sufletu-mi subțire-i
ca lacrima strivită
între pleoapele sfinților străbuni.
Trecătorule, nu ne striga pe nume.
Taci și umblă pe grea poteca ta de gînduri,
treci podurile și treci vama
privind cum se întorc inconștiente
privighetorile ce cîntă și mai frumos ca
înainte.

Cunoști durerea...

Cărților pierdute la 4 martie

Cunoști durerea manuscriselor pierdute
sau uitate ? Sînt prunci și prunce
care nu mai pot să se mai nască
deși din dragoste
din marea dragoste Maria noastră imaculată
rămase grea de dragoste de plai
hîrtia noastră cea imaculată.
Cunoști durerea manuscriselor pierdute ?...
E voie salcia să-aprindă o luminare
în amintirea lor prin lunci din suflet ?
Da, fiule, ai dezlegarea mea...

Îndrăgostiți

Ei s-au îndrăgostit. Sînt orbi la cele
dimprejur. Pe calea ferată își dau întîlnire
și trenurile deraiază.
Orice dorință pat de nuntă este
și nici cu vîrful limbii nu mai știu vorbi.
Ieri i-am văzut împurpurați de rîs,
umblau pe stradă goi unul cu altul îmbrăcați.
Din trunchiul lor sărutări cad ca frunza.
Cu ochii-nchiși primejdia îi ocrotește
pe cînd eu și c-o petală de cireș mă-nec...

Nord

Case anume mărunte
să-ncapă în văile adînci de munte
din suflet. Păpuși de fîn
cu nume de copii dar fără de stăpîn
decît cerescul Maramureș blînd.
În pîlcuri ca-n oglinzi arzînd
vin și mestecenii trimiși lunii
să-ntrebe ce mai fac pe-aici străbunii.
La Putna pietre care par că dorm
se pot destinde într-un arc enorm.
Sub nord ca sub un clopot stins
nu e gorun să-și plece fruntea-nvins,
sub nord mai stau deschise cărți
în care sîngele alunecă pe hărți.
Frunză cu frunză își șoptesc latina.
Eu nu mai sînt decît o rudă cu lumina.

O nouă antologie a lui 1907

Flăcări în primăvară este titlul cuprinzătoarei antologii, alcătuită la Editura Minerva, sub îngrijirea lui Victor Iova și cu o prefață de Pompiliu Marcea, care trage această justă concluzie :

„...Cu privire la literatura lui 1907, putem afirma cu toată certitudinea că scriitorii români și-au făcut pe deplin datoria de artiști cetățeni, prezentînd, în spiritul adevărului și în opere de o valoare artistică adeseori excepțională, marea răscoală a țărănimii noastre, petrecută acum șapte decenii. În acest sens, antologia ce-și deschide paginile este un argument".

Într-adevăr, dintre contemporani, au intervenit pentru cauza cea dreaptă I.L. Caragiale, A. Vlahuță, George Coșbuc, A. Mirea (D. Anghel și St. O. Iosif), Elena Farago, Octavian Goga, Panait Cerna, George Ranetti, G. Topîrceanu, G. Tutoveanu, G. Rotică, I. C. Vissarion, Lazăr Iliescu, Spiridon Popescu, Paul Bujor, Mihail Sadoveanu, N. D. Cocea, N. Iorga, M. Gh. Bujor, C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, Radu Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu și alții.

Cel dintîi, retras în exilul său voluntar la Berlin, cu ferma hotărîre de a nu participa în nici un fel la viața publică, a ieșit însă din acea rezervă pe care singur și-o impusese, cu epocalul său pamflet *1907, din primăvară pînă-n toamnă* și cu o serie de fabule, toate sub pecetea anonimatului, de a doua zi ruptă, spre a deveni ceea ce francezii numesc „le secret de Polichinelle".

Antologia reproduce, dintre fabule, *Duel* și *Mîngîiere*, ambele publicate în 1907 de Mihail Dragomirescu în revista sa „Convorbiri" (replică transformată, cu o „nouă direcție", împotriva „Convorbirilor literare" și mai ales a lui Titu Maiorescu, de care învățăcelul se desprinsese).

Mîngîiere are meritul de a rezolva spiritual, sub o formă bătrînească, problema acută a „instigației", ridicată de autorități, care în ruptul capului nu înțelegeau să recunoască dreptatea revendicărilor țărănimii și aruncau vina pe alții. Pentru că se cunosc prea puțin fabulele lui Caragiale, o reproducem integral :

„O babă chioară — așază tingirea cu păsat / Pe-o pirostrie șchioapă... Hiertura-n foc a dat... / Și scuipă biata babă, și blestemă, se-nchină. / «Spurcatu !... Necuratu...» (El singur e de vină !) (Morală :) Spre mîngîiere adeseori / Ne trebuiesc... instigatori". (*Convorbiri*, 15 noiembrie 1907).

Pentru guvernanții primei părți a răscoalelor, pe care nu le-au putut reprima conservatorii, instigatori ar fi fost dintre liberali Spiru Haret și „generoșii" (socialiștii renegați), iar apoi N. Iorga cu studenții săi, preoții și învățătorii care s-au pus în fruntea răsculaților.

Liberalii depistau și ei instigatorii, cu concursul unor localnici, proprietari, arendași și slugile lor, înfami delatori care-și denunțau vrăjmașii personali, ca să-i vadă răpuși fără judecată de plutoane de execuție, la dispoziția guvernanților.

Ziarul „Adevărul", care a stat mereu pe linia progresistă, trasată de întemeietorul ei, Alexandru Beldiman, a formulat o justă definiție a instigatorului, pe care o redăm după rezumatul cabinetului Președinției Consiliului de Miniștri al lui Dimitrie A. Sturdza.

«Să nu ne jucăm tocmai acum cu aceste cuvinte ! În sensul larg, „instigator" se poate numai orice persoană sau instituție, care, dorind binele țăranului, au atițat în el dorinți nerealizabile la moment. „Instigator" (în sensul strict) este acela care cu evidente și conștiente intenții criminale, de a arunca țara în foc cu porniri de jaf, de apropiere a avutului altora, au (sic) avut un amestec în aceste răscoale» (*Răscoala țăranilor din 1907*, vol. 3, 1949, Editura de Stat, pag. 68).

AL DOILEA mare eveniment publicistic, după inegalabilul pamflet al lui Caragiale, a fost *1907*, poemul lui A. Vlahuță, din care s-a reținut îndată versul inițial :

„Minciuna stă cu regele la masă..."

Autor al unei vechi lozinci *Noi vrem pămînt*, — poem care ar fi fost răspîndit în foi volante la țară, ca manifest incendiar, — George Coșbuc revine cu *Parabola Semănătorului*, parabolă evanghelică nemobilizatoare. Unghiile leului se tociseră.

D. Anghel reușește să publice în organul guvernamental „Viitorul" de la 24 noiembrie 1907, *Scrisoarea deschisă a unui melc*, în care dezmințea existența „vreunui căpcăun", adică instigator :

„Nu căutați aiurea și altora pricină !
Că nu e nici N. Iorga, nici G. Coșbuc de vină
Ci Sărăcia cruntă, eterna Sărăcie !..."

Așa este, dar sărăcia țărănimii nu era decît urmarea firească a celei mai revoltătoare exploatări, recunoscută chiar de cîte un mare proprietar ca Radu Rosetti, în lucrarea sa *De ce s-au răsculat țăranii* (1908). Antologia dă din carte cîteva pagini, printre care cîteva cu subtitlul : *Adevărații instigatori*. Reținem fraza definitorie :

„Adevărații instigatori ai acestor mișcări sunt egoismul, lăcomia, lipsa de scrupul și lipsa de prevedere a clasei stăpînitoare, a celei vechi și a celei noi..."

Nu se putea condamna mai categoric clasa stăpînitoare cu ciocoii ei, arendași și vechili. De altfel, talentatul memorialist a dat în romanul său *Păcatul sulgerului*, exemplul lepădării de „păcatele" propriilor lui înaintași : sulgerul era însuși străbunicul său, mare răsluitor de pămînturi răzeșești.

Poetul *Clăcașilor*, Octavian Goga, e reprezentat în antologie cu patru poeme; *Un om, O țară știu, Cain* și *Cosașul*, dintre care primele două au fost scrise la cald, însă nu și la temperatura clocotitoare a lavei.

Din lirica feminină, se remarcă Elena Farago, sub influența lui N. Iorga, cu trei poezii în forma tradiționalistă și a patra, mai emancipată, în versuri libere. Se știe că poeta, care semna Fatma, a colectat bani pentru familiile țăranilor uciși.

Ciclul *1907* al lui Tudor Arghezi, foarte viguroasă condamnare a stăpînirii și a tronului, datează din 1955. Unul dintre „eroi" este politicianul liberal Al. Ionescu-Olt, celebru pentru agramata sa metateză (biserica „autofecală" pentru „autocefală"), iar dintre eroine, sora lui Al. Bogdan-Pitești. În *Cauza cauzelor*, ironia și sarcasmul sînt armele teribile ale genialului pamfletar. E învinuită și „poliția străină" de a fi desfăcut „scrisorile studenților din străinătate".

Și fiindcă veni vorba de studenți, aceștia au figurat la loc de cinste printre aa-zișii instigatori, iar unii țărani îi așteptau ca pe niște mîntuitori, cu un mesaj foarte înalt, în favoarea lor, — deșartă iluzie care le punea vîrf tuturor.

Suveranul mai este vizat și de pe atunci de G. Ranetti și de tînărul poet bucovinean G. Rotică, cu povestea unui împărat dintr-o „țară oarecare", îndemnat la urmă să plece :

„Fugi, monarh, că noaptea trece :
Se văd stropii sîngelui".

Balada a apărut în „Neamul românesc" de la 9 ianuarie 1908. N. Iorga rupea în acel moment toate punțile..

Dintre poeziile populare, foarte interesant ni se pare *Cîntecul lui Anghel Capră*, cules la 6 mai 1941 și păstrat în Arhiva Institutului de folclor, fonograma nr. 9 470. Răscoala e văzută ca în cîntecele haiducești, cu lupte singulare, pînă ce intervin „jandarii (mai jos, dubletul corect „jandarmii") și „procuroru".

Folclorului i se adaugă în antologie un grupaj de „Mărturii orale" (extrase din *Amintiri despre răscoala din 1907*, București, 1957). Din comuna Cetate, județul Mehedinți, hotărîtă cu Doljul, un Constantin Agiu a reținut versurile populare închinate în 1907 comunei Oprișoru și săteanului Ionică a lui Cîrstoi „care-a răsculat poporu" și „a băgat ciocoii-n draci". Satul fusese teatrul unei adevărat bătălii între popor și armată, ca „într-un crîncen război". A doua zi, în zori, „băieții arendașului și Giusu, omul lor, erau obosiți de munca depusă noaptea prin schingiuirea țăranilor arestați". Represiunile, vai ! nu erau numai sîngeroase pentru țărani, ci și extenuante pentru păstrătorii „ordinei".

Din publicistica ceasului, cel mai memorabil rămîne articolul lui N. Iorga (8 martie 1907), al cărui final era un cutremurător blestem împotriva zbirilor sangvinari. Ziarul conservator „Patriotul" denunță de d-nul I. Cantacuzino pentru răspîndirea manifestelor socialiste și a poeziei *Noi vrem pămînt*, dimpreună cu *Visul Maicii Domnului*, dar mai ales pe N. Iorga, al cărui suszis articol, constituia nici mai mult, nici mai puțin decît „o crimă de lèse-națiune în împrejurările actuale !" Generos ca totdeauna, guvernul n-a sancționat crima. Adevăratul patriot avea să plătească cu viața, peste 33 de ani, același curaj, de rîndul acesta împotriva nazismului și a năimiților săi.

Vom reveni cu contribuțiile din zilele noastre.

Șerban Cioculescu

ION RESSU : 1907

REVISTA REVISTELOR

● TRIPLU, numărul recent apărut al revistei „Secolul 20" este în totalitate consacrat evocării a două mari personalități ce au înrîurit profund arta și cultura veacului nostru : André Malraux și Constantin Brâncuși.

Deschizîndu-se cu un vibrant editorial, aparținînd lui Dan Hăulică, în legătură cu tragicul seism din 4 martie 1977, revista reunește apoi, în două ample secțiuni, o serie de texte, exegeze, mărturii și documente de o remarcabilă valoare, prin intermediul cărora contribuția lui Malraux și a lui Brâncuși la constituirea orizontului spiritual propriu contemporaneității este reliefată cu vigoare și claritate în liniile esențiale. Sînt, astfel, prezentate cîteva dintre ultimele texte ale lui André Malraux : **Închinare** (cuvîntare rostită în fața catedralei din Chartres la 10 mai 1975, cu prilejul comemorării a 30 de ani de la eliberarea din lagărele naziste, în românește de I. Igirosianu), fragmente din romanul **Lazare** (traducere de Florica-Eugenia Condurachi), **Rege, te aștept la Babilon** (în românește de Cristina Isbășescu Hăulică) și eseul despre **Neocritică** (traducere de Aristida Erimicioiu). Se adaugă, într-o alăturare sugestivă, în spiritul — poate — chiar al „metodei Colocviului" preconizată de Malraux în **Neocritica**, revelatoarele mărturii semnate de Geo Bogza **(Norul cel mare)**, Eugen Jebeleanu **(Stihuri pentru André Malraux)**, André Gide **(...viteaz și disperat totdeodată)**, Jawaharlal Nehru **(...în jocul vieții și al morții)**, Victoria Ocampo **(Timpul lui Malraux)**. Acestea sînt interferate cu eseuri și comentarii datorate unor exegeți străini și români : fragmente din lucrarea lui Jean Lacouture, **André Malraux — une vie dans le siècle** (în românește de Angela Cismaș), **Malraux și eroul** de Radu Popescu, **Întîia noapte a morții lui** de Valeriu Râpeanu, **Carul blindat** de Constantin Țoiu, **Mitul resurecției** de Nicolae Balotă, **Întîlniri cu André Malraux** de Ion Mihăileanu, fragmente din cartea lui Gaëtan Picon, **Malraux — par lui-même** (traducere de Alexandru Baciu), **Malraux și creația artistică** de Jean Leymarie (în românește de Alina Deleanu), un „dialog" despre **muzeul imaginar** între Malraux și Roger Caillois (tradus de Sanda Râpeanu și Ruxandra Soroiu). Este, această parte a revistei, un adevărat și extrem de interesant „dosar Malraux", care nu numai facilitează publicului nostru contactul cu aspecte mai puțin cunoscute ale gîndirii și scrisului autorului **Condiției umane**, dar și oferă, prin modul în care a fost conceput, o perspectivă originală asupra întregii sale activități.

La fel de bogată este și secțiunea dedicată lui Constantin Brâncuși, pusă sub grăitorul titlu **Biruințe ale spiritului românesc**. Un eseu de Dan Hăulică **(Pureté et plénitude)** situează creația marelui artist în raport de revelarea unei noi dimensiuni umaniste, ce reconciliază, într-o supremă sinteză, concretul lumii cu esențele idealității. Însoțită de o prezentare aparținînd lui Barbu Brezianu **(Confluența Brâncuși—Eliade)** este apoi tipărită piesa — „de citit, nu de montat" — **Coloana nesfîrșită** de Mircea Eliade. Un dens capitol de glosse și comentarii conturează mai exact proporțiile și adîncimea influenței operei lui Brâncuși în contextul artei europene și universale **(Pornind de la Joyce și Brâncuși** de Carola Giedion-Welcker, **De la Rodin la Brâncuși** de William Tucker, **Brâncuși — Satie** de Valeriu Râpeanu, **Brâncuși : Renașterea Trans-Renașterii** de Pierre Rouve, **O mare oază de tăcere** de Benjamin Fondane, **Portret imaginar** de Barbu Brezianu, **În atelierul meșterului** de Niculae Agârbiceanu, **Ansamblul de la Tîrgu-Jiu : O paradigmă a convergențelor metodologice** de Georges Charbonnier, **Episodul american al artei brâncușiene** de Dan Grigorescu etc.).

Unul dintre cele mai reușite din ultima vreme, acest număr al revistei „Secolul 20" este unul de referință.

r.e.d.

Puţină istorie

ÎMPLINIREA a şapte decenii de la izbucnirea marilor răscoale ţărăneşti este, mi se pare mie, un prilej binevenit de a prezenta un scurt şi modest istoric al proprietăţii de pămînt din ţara noastră. Nu sînt istoriograf de profesie, dar, ocupîndu-mă de toponimia românească într-o lucrare de ansamblu, am descoperit, ca să zic aşa, valoroasa carte a lui Radu Rosetti: **Pămîntul, sătenii şi stăpînii în Moldova. Tomul I. De la origini pînă la 1934.** Bucureşti, 1907. Întemeindu-se pe un număr extraordinar de mare de documente privitoare la felul de viaţă al ţăranilor, nu numai din provinciile noastre istorice, ci şi dincolo de graniţele lor, unde au trăit, în secolele trecute, români, cu aceleaşi obiceiuri sociale şi juridice, autorul acestei voluminoase lucrări a ajuns la constatări de mare însemnătate pentru cunoaşterea raporturilor reale dintre marii proprietari de pămînt şi ţăranii trăitori pe moşiile acestora. În cele ce urmează voi înfăţişa rezultatele cercetărilor lui Radu Rosetti.

Moşia unui sat a aparţinut, la început şi o bucată de vreme după aceea, tuturor locuitorilor lui. Era, deci, proprietate colectivă, dar nu în sensul juridic al acestui termen. Sătenii erau posesori, adică stăpîni de fapt ai pămîntului, cu dreptul de a-l cultiva pentru satisfacerea nevoilor de hrană ale familiilor lor. Fiecare gospodar cultiva pentru sine şi ai săi o anumită porţiune numită **jireabie**, aceeaşi, ca întindere, la toţi. Dispunea de ea numai pentru a lucra, ceea ce însemnează că nu putea s-o înstrăineze, presupunînd, pur şi simplu teoretic, că s-ar fi pus atunci problema „vînzării" ei. Deoarece ţările noastre erau slab populate, moşia unui sat depăşea, prin suprafaţa ei, necesităţile locuitorilor lui. De aceea un gospodar cu familie mai numeroasă putea cultiva, dacă îl ajutau împrejurările, şi mai multe jireabii. Nu mai vorbim de existenţa unor întinderi mai mari sau mai mici de pămînt care nu aveau sate şi rămîneau, deci, nelucrate. Aşa se explică, între altele, faptul că pe oamenii care se remarcau, mai ales în războaie, domnitorii îi răsplăteau cu danii de sute de hectare. În felul acesta a luat naştere, încetul cu încetul, clasa boierească. A fost primul şi, un timp, singurul mijloc de creare a marii proprietăţi. Mai tîrziu s-au adăugat abuzurile de tot felul, tolerate, dacă nu şi încurajate, de domni de-a lungul timpului.

Viaţa sătenilor, privită sub aspectele ei să le zicem publice, era „condusă" de un „stăpîn de sat", numit în mai multe feluri: **jude, cneaz, vataman.** El îndeplinea funcţii diverse: era judecător, în cazuri de conflicte juridice, era primar, cu sarcini de ordin administrativ, era perceptor, căci strîngea dările pentru domnie, era, în fine, şi „comandant" militar, întrucît el trebuia să „recruteze" luptători în caz de război. Pentru toate aceste însărcinări era plătit de obştea satului în natură, nu prin produse, ci prin obligaţia de a o folosi, plătind dijmă în grîu etc., moara judelui şi, în aceleaşi condiţii, cîrciuma lui. De altfel, pentru obşte era o imposibilitate materială să scape de aceste îndatoriri, fiindcă numai judele avea dreptul să posede moară şi cîrciumă.

Satele luau naştere, la început de tot, în modul cel mai firesc cu putinţă, adică prin stabilirea unui gospodar împreună cu familia sa, într-un loc oarecare, unde condiţiile de viaţă i se păreau favorabile. Mai tîrziu ele erau, de obicei, întemeiate de cineva, care, prin însuşi acest fapt, devenea „stăpînul" satului întemeiat de dînsul, adică judele sau cneazul lui. Sînt foarte numeroase documentele care înregistrează acest fapt. Noua aşezare căpăta numele întemeietorului, căruia i se adăuga, de cele mai multe ori, sufixul **-eşti**, pluralul lui **-esc** din cuvinte ca **bărbătesc, românesc** etc., cu însemnarea „care este al lui sau aparţine lui", în cazul de faţă el desemna pe „membrii familiei celui care a întemeiat satul" (şi, în continuare, pe „membrii familiilor stabilite ulterior acolo"). Iată cîteva exemple. Ştefan Voievod (cel tînăr), la 25 iunie 1519, întăreşte fiilor lui Mihu Medelnicerul, între altele, un sat pe Bîrlad, „unde a şezut cneazul Băcsan unde se zice acum Băcsăneşti". Altă dată locul lui **-eşti** îl ia **-eni**, plurarul lui **-ean**: „Alexandru cel Bun dă lui Onica un sat pe Jijia, satul Onicenii", sau se foloseşte forma de plural al numelui întemeietorului: „Petru Voievod (Rareş), la 18 martie 1538, întăreşte lui Baciu şi nepoţilor săi de frate, între altele, satul Tărzii, unde a fost cneaz Tărziul".

ACEASTĂ stare de lucruri n-a durat prea multă vreme. Cei puternici abuzau de forţa lor şi îşi întindeau posesiunea pămîntului peste limitele fixate prin tradiţie. Abuzul era, la început, suportabil, în sensul că judele îşi aroga dreptul de a cultiva mai multe jiriabii, folosind în acest scop, dacă nu putea munci pămîntul numai cu membrii familiei sale, mîna de lucru a consătenilor lui. Cînd s-au înmulţit boierii, ridicaţi, o bucată de vreme, tot dintre ţărani prin danii din partea domnitorilor şi cînd, în acelaşi timp, puterea acestora a început să slăbească din tot felul de cauze, abuzurile au devenit aproape o regulă. Aşa s-a ajuns ca Miron Costin, de pildă, să stăpînească, prin moştenire de la ascendenţii săi, 161 de sate, adică de moşii, fie şi destul de puţin întinse multe sau foarte multe dintre ele.

Partea cea mai gravă a acestei denaturări a situaţiei iniţiale acum începe. Ca să lucreze o întindere de pămînt de cîteva sute de hectare, pentru a ne limita la o cifră relativ modestă, boierul trebuia să recurgă la braţele de muncă

ADRIAN PRISECARU: 1907

ale ţăranilor. Aceştia nu erau obligaţi nici „de drept", nici „de fapt", să muncească pentru altcineva. Am arătat mai sus în ce constau obligaţiile lor faţă de stăpînul satului, adică faţă de judele lui. Şi totuşi au fost siliţi să se supună. În felul acesta a luat naştere „claca", al cărei sens, să-i spunem juridic, era următorul: ţăranii nu mai erau consideraţi posesori ai porţiunii lor de pămînt, ca mai înainte, ci ca un fel de chiriaşi sau arendaşi ai boierului, şi în această calitate plăteau chiria sau arenda prin munca lor. Aşa s-a născut iobăgia, „lipirea de pămînt" a ţăranilor, adică interdicţia de a părăsi moşia unde s-au născut şi, în caz contrar, aducerea lor înapoi cu forţa.

Cantitatea de muncă devenită astfel obligatorie nu era fixată la un anumit cuantum, chiar dacă aşa ceva exista teoretic. Limita obligaţiei era determinată de necesităţile materiale ale cultivării pămîntului. Se ştie că numărul „abstract" al zilelor de muncă era variabil, dar totdeauna în sens ascendent, după cum cereau boierii şi, mai ales, după cum cedau domnitorii din interesul strict personal de a nu avea dificultăţi în conducerea ţării. În ce priveşte „dreptul" ţăranilor de a cultiva pentru sine o parte din moşia satului, el a fost fixat la o treime din suprafaţa acesteia. Punctul culminant al acestui lanţ de abuzuri a fost atins prin Regulamentul organic, care stabileşte prin lege — legea era el însuşi — această „împărţire", **ad usum leonis**, a moşiei şi, lucru mai grav, vorbeşte de „proprietate" asupra pămîntului, bineînţeles numai pentru boieri. Aşadar, de-a lungul cîtorva secole, problema agrară, care, într-un anumit fel, a existat totdeauna, a suferit, în ce priveşte rezolvarea ei, modificări care i-au schimbat caracterul pînă la desfigurare. De la proprietate de fapt, adică de la simpla posesiune a pămîntului, cu drepturi egale pentru toţi, deci colectivă, s-a ajuns la stăpînirea deplină a lui, cu titlul juridic de proprietate, de către stăpînul moşiei, şi la transformarea ţăranilor în muncitori pentru alţii în schimbul posibilităţii, care era un fel de favoare, de a lucra în folos propriu o treime din întinderea ei.

REFORMA din 1864 a fost un act revoluţionar, mai mult teoretic însă. Căci, în realitate, ea a desfiinţat claca, a eliberat strict personal pe ţărani, care nu mai aveau obligaţia de a munci pentru proprietarul moşiei. Este adevărat că ei au devenit şi stăpîni de drept pe o treime din moşie, dar au trebuit să plătească bănеşte eliberarea şi dreptul de proprietate. Căci legea prevedea despăgubirea boierilor pentru renunţarea la munca ţăranilor. De fapt, reforma din 1864 a fost o lege de desfiinţare a clăcii. Şi atîta a fost imposibil de realizat pe cale normală. Se ştie că autorii ei, Cuza şi Kogălniceanu, au fost siliţi s-o impună prin lovitură de stat.

Pentru a plăti răscumpărarea libertăţii personale, ţăranii au trebuit să-şi vîndă vitele de muncă, ceea ce a avut drept rezultat sărăcirea lor. Au rămas unii cu vite mai puţine, alţii fără nici una, iar toţi sau aproape toţi au continuat să depindă într-o măsură mai mare sau mai mică de marii proprietari. În cursul său de Drept administrativ ţinut la Universitatea din Iaşi în anii 1908—1909, C. Stere relatează următorul fapt (reproduc textul respectiv din cursul litografiat, p. 324): „Aşa, d-l I. Gh. Bibicescu, unul dintre directorii Băncii Naţionale, citează un caz, şi anume că într-un sat ţăranii s-au angajat cu muncă pentru 6 000 de lei. După aceea au muncit pe aceeaşi moşie 18 ani, după care timp datoria a crescut pînă la 70 000".

În asemenea condiţii nu e de mirare că, după 20 şi cîţiva ani de la Reforma din 1864, au izbucnit (în 1888) primele mari răscoale ţărăneşti. Situaţia — fie zis în treacăt — s-a repetat într-un anumit sens după împroprietărirea din 1919 (dacă ţin minte bine data). Ţăranii au primit pămînt, dar cei mai mulţi nu l-au putut lucra decît cu dificultăţi financiare enorme — împrumuturi băneşti, în general oneroase — care nu le-au îmbunătăţit viaţa.

FAPTELE prezentate aici, sumar şi stîngaci, explică şi justifică ridicarea în masă a ţărănimii noastre în primăvara anului 1907, care a însemnat, înainte de toate, un strigăt disperat de alarmă, pe care burghezo-moşierimea l-a auzit, dar nu l-a ascultat. A trebuit să se producă actul revoluţionar de la 23 August 1944, cu consecinţele lui, binecunoscute, pentru instaurarea dreptăţii în favoarea celor mulţi.

Iorgu Iordan

TIBERIU TRETINESCU

A PLECAT dintre noi Tiberiu Tretinescu, coleg de redacţie, pînă nu de mult. S-a născut la 17 septembrie 1921 la Focşani. A urmat liceul la Sibiu, Turnu Măgurele şi Bucureşti, iar Facultatea de litere la Bucureşti. În anul 1941 s-a numărat printre fondatorii revistei „Albatros", condusă de Geo Dumitrescu, colaborînd cu versuri, critică literară şi proză. A mai publicat reportaje şi proză (semnînd cu pseudonimele K. Vladimir şi Velgu Ocu) în „Universul literar", „Timpul", „Viaţa", „Evenimentul", „Frontul Plugarilor", „România liberă", „Situaţia" (Craiova) şi „România literară" din al cărei colectiv redacţional a făcut parte între anii 1969—1974. În 1941 i-a apărut, în Ed. Albatros, volumul de nuvele *Vergu Ocu*. În noaptea de 10/11 aprilie a.c. a încetat din viaţă după o îndelungată şi grea suferinţă.

Cronica limbii

Cuvinte şi variante

PENTRU cei care se ocupă cu studiul propriu-zis al vocabularului sau cu întocmirea de dicţionare (ca să nu mai vorbim de imensa masă a nespecialiştilor) este, adeseori, destul de greu să facă distincţie între **cuvînt** şi simplele lui **variante**, care sînt realizări concrete de alt tip decît cele morfologice (d. ex.: **casă, casei, caselor** etc.) ale aceleiaşi unităţi lexicale abstracte. Astfel, în raport cu forma **coregrafie**, împrumutată din franceză (**chorégraphie**) şi acceptată de limba literară, **coreografie** (din ital. **coreografia**) este o simplă variantă lexicală etimologică, nu un alt cuvînt, întrucît cele două complexe fonetice aproape identice exprimă absolut acelaşi conţinut semantic. Tot variante de aceeaşi natură sînt, spre exemplu, **cofeină** (comp. germ. **Koffein**) şi **personagiu** (comp. ital. **personaggio**) faţă de formele corecte **cafeină** şi **personaj**, pe care le-am primit din limba franceză.

Numeroaselor variante de provenienţă externă li se opun cele create în interiorul limbii române (sau al altei limbi) pe cale pur fonetică, prin **analogie** sau prin alte procedee (cum sînt **etimologia populară, contaminaţia** etc.), pe care nu le putem examina aici. În categoria foarte largă a variantelor fonetice se încadrează, printre altele, o serie de forme neliterare, care tind să se răspîndească chiar în vorbirea şi în scrisul oamenilor instruiţi şi cultivaţi. Ne referim, de pildă, la **dizertaţie, premiză, inerva, paleativ** etc., cărora le corespund în franceză: **dissertation, prémisse, énerver** şi **palliatif**, iar în latină: **dissertatio, praemissa, enervare** şi **palliativus**. Tot simple variante nerecomandabile mai sînt şi: **incarna** (pentru **încarna**), **însera** (pentru **însera**), **încrusta** (pentru **încrusta**), **infiltra** (pentru **infiltra**) sau **intitula** (în loc de **intitula**), explicabile prin analogie cu acele cuvinte româneşti mai vechi, în care trecerea lat. **in-** la **în-** este cu totul normală. Cf. **incipere, includere** şi altele, devenite **începe(re), închide(re)** etc. Cît priveşte pe **a se încărna** (verb regional care înseamnă „a prinde sau a pune carne", „a se îngrăşa"), precum şi pe **a (se) însera**, acestea sînt, în mod evident, formaţii interne ale limbii noastre de la subst. **carne** şi **seară** cu prefixul **în-**, aşadar alte cuvinte decît neologismele **încarna** şi **însera** cu ale căror variante nu trebuie în nici un caz confundate ori amestecate (cum se întîmplă cu **încărna** şi cu paronimul lui neologic chiar în **Dicţionarul limbii române** al vechii Academii). Spre deosebire de variantele neologice citate (**încarna, infiltra** etc.), cu care are în comun numai modul de a fi apărut în limbă), forma **învesti** nu mai poate fi considerată, pe plan sincronic, o simplă variantă a lui **investi** (ca în **Dicţionar de neologisme**, p. 399), deoarece ea s-a specializat din punct de vedere semantic faţă de acesta din urmă, transformîndu-se, astfel, într-o unitate lexicală distinctă. De aceea şi spunem, astăzi, în mod corect că **investim** un capital într-o întreprindere oarecare, dar că cineva este **învestit** cu un drept, cu un titlu ori cu o demnitate.

O altă „variantă" care ar putea fi considerată cuvînt de-sine-stătător este, după părerea noastră, **ocluzie**, care s-a format din mai vechiul **ocluziune** (frc. **occlusion**), prin înlocuirea sufixului **-iune** cu **-ie** şi după modelul numeroaselor perechi de felul lui: **misie/misiune, funcţie/funcţiune, obligaţie/obligaţiune** s.a.m.d. **Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, (v. ediţia a III-a, p. 172), ne recomandă exclusiv scrierea şi pronunţarea **ocluziune**, cu toate că (urmîndu-i pe medici, pe geografi şi pe meteorologi) spunem **ocluzie intestinală, ocluzia ciclonilor** şi **ocluzie orografică** (v. **Mic dicţionar enciclopedic**, p. 647 şi, mai pe larg, **Dicţionar enciclopedic român**, vol. III, p. 562). Este foarte adevărat că tehnicienii, metalurgiştii şi lingviştii folosesc numai forma cu suf. **-iune** (vezi ultimul dicţionar citat), dar aceasta nu dovedeşte decît că **ocluzie** şi **ocluziune** sînt specializate semantic, ceea ce ne dă dreptul să vedem în ele cuvinte diferite şi să le tratăm ca atare în lucrările lexicografice. Cam aşa se procedează cu alte dublete lexicale de acest fel în **DEX**, care nu excelează totuşi prin consecvenţă, deoarece pe **concesie — concesiune, fracţie — fracţiune, raţie — raţiune** şi **secţie — secţiune** le tratează în cîte două articole separate, iar din **lecţie — lecţiune, porţie — porţiune** şi **reacţie — reacţiune** face cîte un singur cuvînt, deşi atît primle, cît şi ultimele dublete au, în planul sincroniei, acelaşi statut (cf., de pildă, **reacţie chimică, nucleară** etc., dar **reacţiune politică** sau **reacţiunea îndusului**, cum înregistrează chiar **DEX** la p. 782). Ceea ce ni se pare şi mai surprinzător este faptul că **Dicţionarul limbii române** (tom. VIII, p. 404—405) face din **pensie, pensiune** şi **pension** un singur cuvînt cu mai multe sensuri (dintre care numai două ar fi fundamentale !), în timp ce pe **raţie** şi **raţiune** le tratează în articole separate, deci în conformitate cu teza pe care o apărăm aici. Spaţiul de care dispunem ne împiedică să mai citărm şi alte exemple la fel de concludente, pentru a dovedi că lexicografii noştri nu prea au o concepţie clară şi mai ales unitară despre **cuvînt** şi despre **variantele** acestuia.

Theodor Hristea

Cronica literară

Studiu de portret

NOILE **Amintiri despre Ibrăileanu,** strînse în volum de Ion Popescu-Sireteanu, cuprind, pe lîngă multe lucruri cunoscute, cum ar fi superbul portret făcut criticului de Al. Rosetti ori studiul publicat de M. Ralea în 1936 în „Viața românească", și cîteva inedite. Cum volumul în ansamblu a făcut obiectul a două articole succesive ale lui Ș. Cioculescu, mi se pare că pot renunța să-l descriu, trimițînd pe cititorii interesați la „Breviarul" din numerele 7 și 8 pe acest an ale „României literare". Voi încerca, folosindu-mă de inedite, care mi s-au părut remarcabile, să schițez un fel de studiu de portret al lui Ibrăileanu.

Un fost student, Traian N. Gheorghiu, evocă o oră de curs a profesorului său care, luînd ca pretext caietul de versuri al unui începător, vorbește despre poezie. Autorul evocării are pretenția de a cita întocmai cuvintele lui Ibrăileanu, după notițele scrise cu acel prilej. În astfel de cazuri, istoricul literar e mefient. Multe din ideile lui Ibrăileanu le recunoaștem, ca și, chiar, anume fraze sau turnuri de frază comune studiilor sale tipărite, însă nu e de ajuns. Tot Traian N. Gheorghiu relatează un incident din 1927, cînd Ibrăileanu a scos din mîinile unor huligani pe o studentă evreică, a adăpostit-o în sala de curs și a vorbit apoi, abătîndu-se de la lecția zilei, despre înnobilarea speciei umane în cursul evoluției ei pînă la Kant, Eminescu, Einstein și Iorga, chiar dacă ea se mai întîmplă să producă din cînd în cînd, pe lîngă astfel de admirabile exemplare de **homo sapiens**, și destule din categoria **homo stupidus.** Psihologic, totul e plauzibil, însă rămîne a se proba că Ibrăileanu a folosit întocmai cuvintele ce i se atribuie.

Inedite sînt și amintirile lui Alexandru Carp și Corneliu Carp, cumnații criticului. Al doilea se plînge că a semnalat zadarnic specialiștilor unele greșeli strecurate în biografiile și corespondența Ibrăileanu. Nici I. Crețu, nici G. Cardaș, cărora li s-a adresat, n-au publicat lista acestora. Ar fi bine să nu dezarmeze, fiindcă astfel de erori nesemnalate la timp persecută apoi multe generații de cercetători. Alexandru Carp adnotează (cu bune precizări) cel mai amplu și folositor inedit din acest volum și anume amintirile Elenei Carp-Ibrăileanu, soția criticului **(Din viața lui G. Ibrăileanu).** Acestea erau scrise în 1942, cînd autoarea le-a încredințat fratelui ei împreună cu o importantă sumă de bani care urma să fie întrebuințată pentru tipărirea „volumașului" ca și pentru crearea unei burse la facultatea de litere din Iași. Devalorizarea banilor a împiedicat realizarea dorințelor Elenei Ibrăileanu, care a decedat în refugiu la Arad, la 23 octombrie 1944. Manuscrisul a rămas în familie pînă acum, cînd vede prima oară lumina tiparului.

Amintirile Elenei Ibrăileanu urcă pînă în anul 1894, cînd și-a cunoscut viitorul soț, amîndoi fiind atunci studenți, ea la științe, el la litere. („A venit o dată la noi în casă cu Stere și un alt student. La mine erau mai multe studente și au venit să iscălim niște manifeste studențești"). Deși debutul cunoștinței are, cum se vede, legătură cu politica, cea mai mare parte a amintirilor Elenei e de caracter strict privat. Naive, agreabile, feminine, casnice, amintirile ne înfățișează un Ibrăileanu tînăr oarecum deosebit de acela a cărui imagine o consacră biografiile. Timid ca eroul **Adelei,** dar exuberant, vesel și copilăros, Ibrăileanu este un îndrăgostit delicios în felul în care își urmărește pretutindeni iubita, punînd la cale întîlniri, dînd tîrcoale casei, observîndu-i orele ca să-i iasă înainte „ca din întîmplare", seducîndu-i, în fine, toată familia. E un foarte nostim amestec de delicatețe și tenacitate în aceste „combinații". Ibrăileanu n-avea deloc, la 20—30 de ani, fobiile de mai tîrziu. Nu numai că nu se temea de microbi, dar veghea cu devotament pe prietenii bolnavi de tifos. Era amator de plimbări și excursii, bea la întoarcere bere și mînca ridichi de lună și unt prin cîrciumile din marginea orașului, mai și dansa. Era tandru cu surorile viitoarei soții, se preta la farse și se dădea peste cap să facă plăcere tuturor.

Pînă tîrziu, la căsătoria cu Elena (amînată pînă în 1901), viața grupului de tineri e la fel de voioasă și idilică. Amintirile rețin mai ales vacanțele, lungi, de Paști, de vară sau de Crăciun, cu plimbări la mănăstiri în trăsură, cu excursii pe munți. Tinerii glumesc, joacă loton, maus sau pichiu. Noaptea cîntă uneori așa de tare încît îi sperie pe călugări. Într-un rînd, merge în grupul lor C. Stere, poreclit „mareșalul". Trec în Bucovina, după ce ofițerul de grăniceri le oferă o masă copioasă. Stere e grozav de antrenant, le spune istorii din tinerețe sau versuri care le fac pe domnișoare să roșească. Moda cú plimbatul pe la mănăstiri și prin munții Moldovei era a vremii, căci acolo tinerii întîlnesc mare parte din intelectualitatea țării, pe Caragiale, Vlahuță, Pătrășcanu, Spiridon Popescu, Hogaș ș.a.

Alt ton au paginile, din ce în ce mai lapidare, de după 1901, cînd soții Ibrăileanu trebuie să părăsească „lumea viișurilor" și să intre în „proza vieții". Printre examene, comisii, supliniri și alte asemenea lucruri, ei găsesc totuși ocazia să se mai repeadă în vacanțe la mănăstiri. Numai că acum merg cu bagaje multe, cărucior pentru copil, **„mancă** și bucătăreasă", deși o duc material destul de greu (o, tempora !). Fac și cîte o călătorie în străinătate, e drept din motive de sănătate. Văd Italia, Elveția. Amintirile sînt exacte în detalii (ca și cum autoarea ar fi ținut jurnal la zi, și e probabil că a ținut), și sărace în impresii („nu voi încerca deloc să o descriu", spune Elena despre Veneția), ca un documentar de o inestimabilă valoare istorico-literară. Interesant e uneori și ce aflăm despre membrii cercului din jurul lui Ibrăileanu și al „Vieții românești", din care lipsește, oarecum surprinzător, Sadoveanu. Topîrceanu îi uimește pe toți prin inventivitate. Într-un rînd dresează curcanii din curtea lui Ibrăileanu să sară la vizitatori, în așa fel încît prea obeisantele păsări trebuie sacrificate. Hogaș e tabietliu și lipsit de umor. Tinerii îl tachinează cu mare succes pe tema pensionării, pe care se pare că o aștepta nerăbdător.

Amănuntele despre viața și mai ales firea lui Ibrăileanu continuă să fie lucrul cel mai atrăgător. De prin 1908 sănătatea lui se șubrezește. E declarat neurastenic. Obsesia bolilor și a microbilor datează s-ar zice de pe acum, deși criticul n-avea decît treizeci și șapte de ani. În timpul războiului, o duc greu. Ibrăileanu scrie la lumina chibritului, pe foițe de hîrtie, cugetările scăpărătoare ce vor intra în **Privind viața.** În 1920 sînt semne că neurastenia a devenit îngrijorătoare. Ca să meargă cu familia la Agapia, comandă o camionetă pe care o căptușește pe dinăuntru.

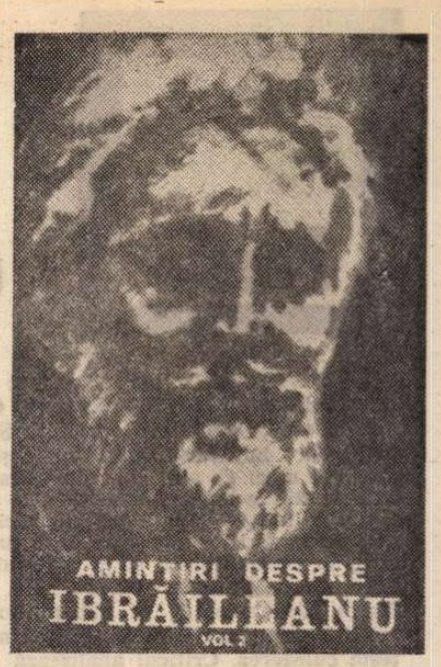

Cam tot acum își ia obiceiul de a dormi ziua și de a lucra noaptea. Cert este că în 1925 i se înfățișa deja lui Al. Rosetti ca o „pasăre de noapte, cu marii săi ochi, obișnuiți cu întunericul, clipind la lumina lămpii". Boala fatală se declanșează în 1928, anul în care își petrece ultima vacanță la mănsătiri. La Universitate continuă să meargă pînă în martie 1934, deși rar. Cu vîrsta, devenise și foarte superstițios. Era încredințat că îl persecută ceva din natură. Împreună cu Topîrceanu îl numea pe persecutorul nevăzut El. Se temea de foc. Casa i-a ars de două ori, a doua oară definitiv. De două ori a ars redacția „Vieții românești", pierzîndu-i-se multe volume. Au ars mănăstirile Rîșca, Văratic și Agapia „unde avea atîtea amintiri scumpe". Și Elena încheie : „Cred, dar nu știu sigur, că a ars și casa în care s-a născut el în Tg. Frumos, și tot prin foc i-a fost destinat să se mistuie și nefericitul lui trup...".

Mult mai sărace sînt informațiile culturale. E chiar curios cum acest aspect rămîne ca și neobservat în amintirile Elenei, așa de minuțioase în schimb cînd e vorba de a nota viața de familie, primele cuvinte ale Maricicăi sau biografia pisicii Țilică care „a trăit 14 ani și 4 luni". Aflăm doar că Ibrăileanu citea încă de prin 1894 pe Flaubert (entuziasmat de **Bouvard et Pécuchet,** îi citea Elenei din el), Maupassant (traducea din **Bel Ami)** și Gherea. Mai tîrziu s-a pasionat de Anatole France. Lucruri știute, deci, de biografi. Soții Ibrăileanu se duceau des la teatru, la operă și chiar la operetă. Criticului îi plăcea muzica romanticilor, adora pe Liszt și pe Chopin. Avea o părere rea despre Wagner (ca și Maiorescu), deși „nu-l prea cunoștea". Fredona arii din operete și opere, cu destulă exactitate. Elenei i se părea un fin pricepător al muzicii, dar exemplele nu ne conving. Era neîndoielnic o fire muzicală și un sentimental căruia muzica îi făcea bine. De altfel, a cerut ca la ceremonia din urmă să i se pună un disc cu Beethoven.

Nicolae Manolescu

Amintiri despre Ibrăileanu, vol. 2, antologie și bibliografie de Ion Popescu-Sireteanu, Ed. Junimea, 1976.

Prima verba

Eseul critic

COLEG de promoție „echinoxistă" cu poeții Dinu Flămînd, Ion Mircea, Adrian Popescu, prozatorii Marcel Constantin Runcanu, Ioan Radin, Eugen Uricaru, criticii Peter Motzan și Petru Poantă, universitarul Marian Papahagi **(Exerciții de lectură,** Ed. Dacia) întregește tripla triadă tînără a Clujului cu o voce critică remarcabilă, bizuită pe o formație literară și lingvistică de romanist, pe un spirit disociativ de comparatist și pe o aptitudine, în dispunerea și dezvoltarea ideilor, de eseist. El nici nu e critic în accepția curentă a termenului, ci un eseist, nu un producător de judecăți ierarhizante și rezumative, ci un pasionat al „exercițiului de lectură", un demontator de mecanisme fine ce explorează opera literară pentru a-și verifica puterea de înțelegere și coerența gîndirii estetice, afin în multe privințe cu — dintre contemporani — Al. Paleologu, Gelu Ionescu, Liviu Petrescu. În consecință, atenția tînărului eseist e îndreptată spre opere axiologic consacrate sau spre problemele generale, teoretice, ale literaturii. Arghezi, Ion Barbu, Bacovia, Tudor Vianu, Ion Vinea, Lovinescu, Nichita Stănescu — dintre români, și Ungaretti, Pessoa, Murilo Mendes, Hesse — dintre străini sînt autorii comentați de Marian Papahagi cu finețe și, în cele mai multe cazuri, prin pătrunzătoare incursiuni analitice. Sceptic declarat („O dată în plus i s-a relevat autorului că totul s-a spus, totul a fost găsit înainte de el. După această ultimă dezamăgire nu mai rămînea loc decît pentru resemnare, ca în fața inevitabilului !"), eseistul pare că abandonează orice năzuință de originalitate, uzînd în chip ironic de o modestie pe care textele dacă nu o contrazic, nici nu se poate spune că o confirmă. În realitate, scepticismul acesta e mai mult metodic și, practicat în spirit cartezian, conduce finalmente la judecăți categorice. Și nu lipsite de originalitate, chiar dacă aceasta nu este numaidecît a punctelor de vedere, deci a judecăților înseși, cît a lianților, a punctelor de legătură între opinii aparent ireconciliabile, a arhitecturii eseului.

De pildă, într-unul dintre cele mai convingătoare, cel dedicat lui Ion Barbu, teza principală : integrarea în unitate ca aspirație a poeziei și a poeticii barbiene este de-a dreptul o banalitate, dar modul în care Marian Papahagi îi încearcă rezistența și valabilitatea ține, fără îndoială, de originalitate. Eseul e construit după modelul strategic al atacului prin învăluire, provocînd mai întîi o comparație de opinii critice notorii, trecute oarecum neutru în revistă, pentru ca apoi să urmeze comparația decisivă : trimiterea detaliată la ideile lui Ortega y Gasset, relație suprinzătoare din perspectiva istoricului literar care știe cu precizie că, deși contemporani, filosoful spaniol și poetul român au fost unul altuia complet necunoscuți, nu și din aceea a comparatistului care, la rîndu-i, știe că în circuitul ideilor unei epoci nu există numai „idei predate" sau „idei primite", ci și „idei simultane". Odată stabilită relația cu funcția de punct de sprijin al demonstrației, eseul poate continua fără ca autorul să mai fie nevoit a-și exersa orgoliul originalității, fiindcă aceasta e de acum un fapt dovedit. Strategia e cam aceeași în mai toate eseurile, cu diferențe firești de accent și de extensie. Nu și în acela, simili-monografic, despre „măștile lui Vinea" unde, plecînd de la celebra afirmație a lui Remy de Gourmont („În fond nu există decît un singur gen : poemul...") la care Vinea subscrie deschis, eseistul se angajează într-o subtilă operație de „demontare" din interior a prozei, poeziei și chiar publicisticii autorului **Lunatecilor,** spre a pune în lumină nu cutare aspect al literaturii, ci o structură de scriitor („Nehotărîrea lui Vinea spre publicare provenea deci nu dintr-o insuficiență interioară, ci dintr-o superioară luciditate. Însetat de absolut, ca toți marii săi contemporani, Vinea aspiră la închiderea unui discurs care, prin forța lucrurilor, nu putea să se închidă pentru că se purta asupra propriei sale ființe... Izolarea în „sine" și în „gînd", ieșirea din ele, reîntoarcerea la „vedenia" de sine, instaurează aproape un circuit hegelian în centrul căruia singura realitate nedezmințită rămîne eul poetic în multiplicitatea contradicțiilor sale").

Cu egală seriozitate și aplicație sînt scrise eseurile dedicate scriitorilor străini, mai cu seamă cele despre italianul Ungaretti, portughezul Pessoa și brazilianul Mendes. Curios e că aici, unde materia, prin presupusa ei vastitate greu epuizabilă dinafară, ar pretinde o examinare pur eseistică, autorul face, mai mult decît în secțiunea autohtonă, critică literară propriu-zisă. Lăsînd deoparte încercarea întrucîtva exagerată de a citi „în sistem" romanul lovinescian (ciclul **Bizu)** și alte două eseuri cam grăbit construite (despre poezia lui Nichita Stănescu și despre eseistica lui Hesse), cred că nu greșesc văzînd în Marian Papahagi un eseist erudit și un critic comparatist de înaltă vocație.

Laurențiu Ulici

Poezia

Gîndirea vorbită

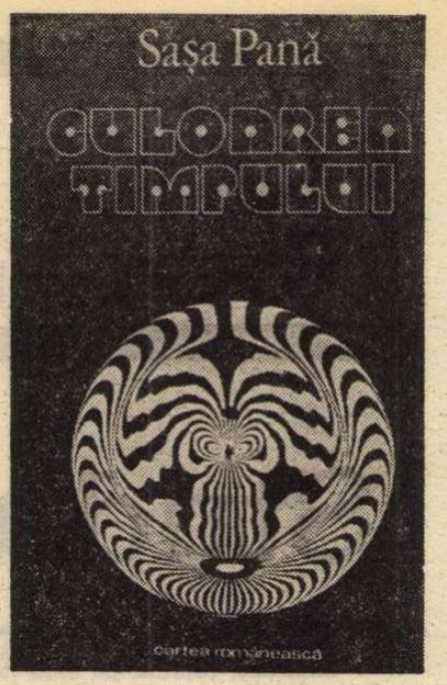

ÎN VOLUMUL apărut recent la Editura Cartea Românească, **Culoarea timpului***), poetul Sașa Pană, care împlinește anul acesta șaptezeci și cinci de ani, și-a republicat o selecție din poemele primelor sale culegeri de dinainte de război și un ciclu nou de versuri, reușind, astfel, să sugereze, în continuitățile și discontinuitățile proprii, evoluția poeziei sale. O foarte documentată și pătrunzătoare prefață, semnată de Mihai Gafița, însoțește culegerea. Criticul analizează cu atenție și corectitudine mișcarea de avangardă promovată de revista **unu**, activitatea de organizator și de animator al grupării întreprinsă de poetul **Cuvintului Talisman**, ca și substanța operei sale poetice propriu-zise. Reamintind programele voit teribiliste, extravagante, dar și incendiare și iconoclaste ale suprarealiștilor și încadrîndu-le judicios într-o mai largă revoltă socială și intelectuală care clocotea în epocă, Mihai Gafița subliniază tinerețea sfidătoare a principalilor promotori ai avangardei și procesul treptat de „cumințire", de maturizare a gîndirii poetice pe care mulți dintre ei l-au trăit : „**unu** s-a născut din nevoia manifestării zgomotoase a unei tinereți dornice de acțiune". Ca toate celelalte direcții ale avangardei, și cea de la **unu** are merite incontestabile în „intensificarea tentației de inovare în expresie, de încărcare a expresiei prin simplificarea vocabularului, prin aglomerarea lui, prin implicarea grafiei, a graficii, prin recuperarea frondei și boemei simboliste ca una din componentele atitudinii insurecționale, prin incorporarea ideii de militantism social-politic în structura principială contemplativă, introspectivă, confesivă a poeziei". Exegetul nu omite să explice legătura existentă între fronda literară, estetică și contestația politică, civică, arătînd că avangarda românească s-a desfășurat sub semnul stîngii politice. Dinamizarea poeziei, care tindea în manifestul de la **unu** să devină transcriere a **gîndirii vorbite** (André Breton), refuzînd ordinea canonică metaforică printr-o explozie imagistică și printr-un șoc emoțional, s-a dovedit o soluție nu întru totul optimă, căci puțini dintre cei care au promovat-o au persistat în formulă.

Un exemplu îl oferă chiar Sașa Pană, care a părăsit uneltele de tinerețe, ajungînd în ultimele sale producții poetice, din partea a doua a volumului recent, un poet al desfășurărilor discursive, explicit confesive, abandonînd febra de altă dată a imaginilor și plăcerea de a-și menține cititorul într-o stare de alarmă estetică.

Cu poemele publicate în prima parte a volumului, apărute în culegerile de versuri de pînă în 1947, poetul a dorit, probabil, să ateste o continuitate a expresiei sale lirice, o justificare a timbrului său poetic de azi. Departe rămîne, în actuala configurare a poeziei lui Sașa Pană, celebrul manifest de la **unu** : „cetitor, deparazitează-ți creierul / strigă în timpan / avion / t.f.f.-radio / televiziune / 76 h.p. / marinetti / breton / vinea / tzara / ribemont-dessaignes / arghezi / brâncuși / theo von doesburg / ùraaa, ùraaaaa / ùraaaaaa / / arde maculatura bibliotecilor /.../ scribi / abțibilduri / sterilitate / amanita muscaria / eftimihalachisme / brontozauri / Hùoooo...". Departe, nu în sensul unei dezangajări a poeziei sau a unei retrageri estetice, ci în sensul cuminții formulei mesajului.

În ultimele sale poeme, Sașa Pană este un poet înclinat spre frazarea tradițională a liricii sociale și a liricii confesive. Temele dominante sînt bucuria unei existențe libere și luminoase, într-o țară ce-și construiește temeinic viitorul și melancolia discretă a amurgului vieții. **O zi frumoasă** istorisește fericirea ce cuprinde pe poet în ziua de 15 octombrie 1964 cînd citind ziarul („Fiecare cuvînt era proaspăt și limpede / ca aerul de munte după ploaie".) află că pastorul Martin Luter King jr. a primit premiul Nobel pentru pace, că primul echipaj cosmic e așteptat să sosească la Moscova, iar la București : „În drumul cel robust spre socialism / Făceam un cuvenit popas / Lîngă fapte petrecute mai demult, / Cînd Alexandru Ioan Domnul iscălea / Actul de naștere al Universității bucureștene...". În **Ordin de zi**, poetul (medic-militar mulți ani de zile) se adresează soldaților „Priviți lumina caldă care plutește-n față / Domoală ca ninsoarea din vișini, în april, / spre-un jgheab de bucurie, întoarsă din exil. / / Ostași, luați aminte / Comanda : pentru viață, / Înainte !". În poemul **Trei zile de mai** Sașa Pană cîntă cele trei aniversări ale lunii : 1 mai — Ziua internațională a oamenilor muncii ; 8 mai, ziua înființării Partidului Comunist din România, și 9 mai, ziua înfrîngerii nazismului, „ziua victoriei omului, victoriei dreptății". Versurile au o curgere directă, deschisă, fără nici o forțare formală, fără acele contorsiuni eliptice specifice fazei de tinerețe a celui ce a susținut cîndva ca poetul să fie „secretar al subconștientului". Orgia imagistică, pe care o remarca Mihai Gafița în poezia mentorului de la **unu**, s-a transformat în notația aproape jurnalistică, reportericească a ideilor : expresia poetică se apropie de comunicarea simplă, voit banală, fără nuanțe, în care sentimentul se oferă crud, neprelucrat, „nepoetizat". În volum mai sînt cîteva poeme ale interiorității : versuri de dragoste, de o duioșie diluată (**Expunere de motive**), mărturisirea unei triste tomnatice, insinuarea perfidă a temerii de moarte (**Punct, Premoțiune I, Nu-mi pare ciudat, Furtuna din inimă**). Toate comunică o tensiune blîndă, o molcomă împăcare cu lumea și viața.

Dana Dumitriu

*) Sașa Pană, **Culoarea timpului**, Editura Cartea Românească, 1977.

Proza

„Confidențe fictive"

O FRAZĂ fluentă și sigură, un demers energic al textului, un mod foarte răspicat al explicării de sine, chiar și atunci cînd e vorba „și e vorba mai tot timpul" de întîmplări triste și de experiențe dezamăgitoare, caracterizează prozele Ninei Cassian. *)

Cunoscuta poetă pășește dincolo de frontierele poeziei cu o dezinvoltură remarcabilă, cu decizie, ușurință, franchețe, deschidere, nici o timorare și nici un complex nu vin să frîneze ori să încetinească ritmul alert al expunerii.

Nina Cassian și-a constituit în domeniul prozei o retorică personală prin care izbutește să ne convingă de „dreptatea" punctului de vedere din care sînt abordate faptele ; această legitimare, produsă printr-o avalanșă de dovezi, această pasionată și pasională pledoarie **pro domo** ne întîmpină pretutindeni în literatura Ninei Cassian, autoarea se „explică" și ne îndreptățește în actele caracteristice, învinovățește și se dezvinovățește cu hotărîre, cu necruțare, cu demnitate. Dar... conform normelor unei strategii pledante bine puse la punct, se lasă uneori și **descoperită** (cu intenție), lasă să se strecoare din loc în loc și umbra unei îndoieli binevenite, a unui echivoc, menit și el, chiar și el, să predispună în favoarea sa, să confirme că are dreptate și atunci cînd, aparent, nu o vrea cu tot dinadinsul.

Ea își expune la vedere ființa, convinsă dinainte că acest risc și acest curaj al dezvăluirii nu numai că nu-i vor fi luate în nume de rău, nici că vor acționa compromițător, dimpotrivă : îi vor susține cauza.

Împrejurările **dificile** în care se lansează mărturisindu-se sînt astfel relatate încît să dea impresia unei traiectorii implacabile, de exemplară sinceritate, să ilustreze un caracter și chiar un destin ; un destin anunțat, trăit cu probitate într-un fel cuceritor de loial, fără subterfugii și comodități evazive. Situații care, într-o ordine strict prozaică, pot sugera precaritatea, penibilul și uneori ridicolul exhibării, își corectează astfel sensul, pe parcurs, încep să semnifice într-o direcție „pozitivă", pînă la urmă flatantă.

Cititorul rămîne cu impresia, dominantă, că „persoana" care vorbește nu și-a refuzat destinul, ci și-a exprimat în el pe deplin ființa.

Aducerea în plină **lumină** a unor situații de existență, sfidarea „misterului" lor potențial, discreditarea (prin elucidare îndărătnică) a categoriilor „tenebrosului", aceasta este tentativa Ninei Cassian, transformată în atitudine polemică. Scriitoarea preferă, în felul spiritelor carteziene, înfruntarea la lumina zilei, cu arme directe. Vizibilitatea, claritatea eficientă, critica stărilor enigmatice în care vede o abdicare de la condiția superior umană, asedierea minuțios argumentată a „complicațiilor" vieții intime și morale, într-un cuvînt **pozitivitatea** în atitudine și stil, acestea sînt însușirile permanente, mîndre de ele însele, ale textului său. O „paranteză" cu valoare programatică inclusă în admirabila nuvelă finală **Moartea ca leit-motiv** rezumă atitudinea stilistică și nu numai stilistică, de care vorbim : „În slăbiciunea lor, oamenii disprețuiesc ce stă în lumină, lumina pe care o văd și în care sînt văzuți și au mult mai mult respect pentru tenebrele înfricoșătoare sau complice, de parcă ziua nu ar fi la fel de insondabilă ca noaptea, de parcă văzutul și nevăzutul ar fi la îndemîna ideii lor primitive despre echilibru. Nu sînt eu însămi victima întunecimii acestei case, cînd o consider un adăpost al coincidențelor funeste ?"

Pentru a ieși din condiția de „victimă" scrie Nina Cassian aceste proze fastuos de „limpezi", pentru a se elibera de obsesiile, de spaimele necunoscutului, ale abisalului, dar nu e mai puțin adevărat că tocmai relativa persistență a acestor obsesii sfidînd voința elucidării fatale și îngăduind doar o victorie ambiguă a spiritului raționalist, doar „simbolul" și nu realitatea definitivă a unei victorii, asigură prozei sale o densitate de **spațiu literar**. Altfel, ele n-ar fi mai (și în cîteva zone nici nu sînt) mult decît niște demonstrații de virtuozitate retorică. Lăudabilă este, desigur, sforțarea inteligenței de a pătrunde și explica totul, dar iată că nu totul se poate lămuri în termenii criticii pozitive și tocmai această rezistență opusă de **fondul** ascuns al faptelor, de esența lor ciudat indestructibilă, manifestă în atîtea variante, face ca literatura să fie cu putință. De această **rezistență** interioară se izbește în cîteva rînduri voința de elucidare completă și din această încordare, din acest „conflict" cu indecise rezultate, se nasc piesele cele mai substanțiale ale volumului : **Fericirea** este un titlu caracteristic pentru această categorie, cu încercarea de a defini o **stare de spirit**, o curioasă intensitate a vieții sufletești ; „o intensitate nedefinită" semnalîndu-și prezența în toate actele existenței, o prezență vital-biologică, de „animal" misterios, cu exigențe de sine stătătoare : „A trecut destul pînă să-mi dau seama de asta. Simțeam difuz o prezență, ceva care se zgribulea sau ciulea o ureche, ceva mîrîitor sau torcător, dar abia mult mai tîrziu ființa aceea a început să acționeze cu logică, ba chiar cu viziune, și țin minte că mi-a și vorbit de cîteva ori".

Prezență nu ușor de suportat, iritantă în însăși vocația ei de autonomie generînd complicații dramatice (acestea fac obiectul de investigație în prozele Ninei Cassian), prezență **de nestăpînit** ; eliberarea de sub tutela ei înseamnă o iremediabilă, și abia aceasta dureroasă, pierdere de vitalitate, o deplasare spre „luciditatea" tristă a indiferenței, o anticipare a morții.

„Ultima oară cînd mi s-a adresat animalul a fost ca un fel de geamăt : «Aaa... mm...». Apoi a tăcut și nu l-am mai auzit.

Recunosc. Au trebuit să treacă mulți ani pînă să-i vin de hac. L-am simțit crescînd în mine, poate l-am și încurajat inconștient, apoi am suportat lunga lui dominație, apoi am asistat la declinul lui, în sfîrșit, l-am simțit murind. Într-o zi n-a mai mișcat. M-am gîndit într-o doară, mai mult din curiozitate, să fac apel la el. Caracterul lui era atît de complicat încît n-ar fi fost exclus ca tăcerea și nemișcarea lui să fie niște simple și trecătoare represalii. Dar n-am avut nici măcar energia de a verifica aceasta.

A trecut multă vreme de atunci, oricît de multă vreme voi mai trăi de acum încolo, un lucru e sigur : nu mă mai amenință Fericirea !"

Lucian Raicu

*) Nina Cassian, **Confidențe fictive**, Editura Cartea Românească, 1976.

De la „Desculț“ la „Niște țărani“

CÎND, la sfîrșitul anului 1973, apărea cea de-a XV-a ediție ilustrată a romanului *Desculț*, critica nu avea să comenteze un roman intrat în conștiința publicului, devenit de multă vreme obiect de studiu în școli, subiect la examene, al cărui titlu circula ca un adevărat simbol al condiției umilitoare a țăranului român din trecut. Momentul era în primul rînd unul sărbătoresc : de la apariția celei dintîi ediții a romanului *Desculț* se împlinea un sfert de veac. Cei ce au scris atunci despre *Desculț*, cei ce i-au solicitat interviuri autorului au insistat asupra semnificației romanului care a marcat, în luna decembrie a anului 1948, începutul unei noi literaturi, după aproape patru ani de căutare a drumului. La aproape un an de la această respectuoasă și unanimă sărbătorire avea să apară un nou roman, *Niște țărani*, de astă dată al unui debutant pe tărîmul epicii : Dinu Săraru.

Un sfert de veac trecuse de cînd *Desculț* încheia și deschidea un drum, și acum *Niște țărani* oferea un subiect de meditație privind reflectarea vieții țărănești contemporane în literatură. Între ele, un sfert de veac de literatură în care lumea satului a fost nu numai un obiect al inspirației, ci s-a transformat într-o *permanență*. E drept, se continua pe acest tărîm unul din filoanele cele mai generoase, din care se născuseră capodopere precum *Ion* sau *Baltagul*. Dar, în 1948, Zaharia Stancu nu continua pe Liviu Rebreanu sau pe Mihail Sadoveanu. Darie nu era chemat nici de glasul pămîntului, nici de cel al dragostei, el era un receptacol al durerii, înzestrat cu o memorie afectivă care l-a făcut să nu uite nici una din durerile celor din jurul său. Iar satul nu trăia în aura de legendă, la confluența dintre realitate și fantastic, precum se întîmpla în opera matură a lui Mihail Sadoveanu. *Desculț* se lega mai ales de perioada *Bordeienilor* — realismul liric facilitînd atunci pătrunderea cărții într-o lume care începea să cunoască literatura, o lume care își avea obîrșiile imediate în mediul sătesc și pentru care proza însemna reproducerea realității așa cum a fost, iar lirismul — formula care impresiona sufletește pe cititorul de atunci.

Interviurile, declarațiile, mărturisirile autorului au accentuat caracterul de mărturie documentară al unei cărți în paginile căreia totul era identic cu realitatea pe care autorul o trăise și acum o evoca însoțind paginile de o revoltă nedisimulată, acuzatoare, tensionată prin acele sfîșietoare poeme în proză ce potențau solidaritatea sa cu cei din mijlocul cărora pornise.

Deci literatura noastră de astăzi începe cu o mărturie despre țăranul român aflat într-un moment hotărîtor al existenței lui seculare : răscoalele din 1907. În fond, *Desculț* se situa în aceeași perioadă istorică ce inspirase romanele și nuvelele țărănești ale lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu. Pentru că același Cezar Petrescu încercase să treacă dincolo de hotarul primului război mondial, dar țăranul lui era sufocat de invazia „aurului negru“, deci înceta să mai existe ca atare.

De aceea cînd, în 1956, Marin Preda publica *Morometii*, un nou capitol se deschidea în literatura noastră țărănească. Ilie Moromete nu mai era răsculatul din *Desculț* și nici înfrîntul Ion. Era țăranul care trăia drama prăbușirii micii sale proprietăți, pe care o apără cu toate resursele minții sale agere ce își oferea mari perioade de meditație care îi dădeau o netă superioritate asupra adversarului. Șiretenia era o expresie a inteligenței, o formă de apărare pe care Ilie Moromete o folosește pînă la moartea sa ; ea demonstrează mai degrabă neputința personajului de a intra în fluxul unei vieți pe care el nu o înțelege. Ilie Moromete rămîne țăranul reprezentativ pentru perioada dintre cele două războaie mondiale.

ODATĂ cu *Setea* lui Titus Popovici, țăranul de astăzi, țăranul care trăiește revoluția nu ca spectator, ci ca participant, ca unul din componentele împlinirii ei, își face apariția în literatura română în paginile unui roman frescă, ale unui roman în care temeinica tradiție a epicii românești își afla continuatorul. La un deceniu de la apariția romanului *Desculț*, *Setea* marca intrarea în literatura română a unei noi tipologii țărănești. În anii imediat următori, proza *din* și *despre* viața satului contemporan românesc se diversifică prin apariția cîtorva personalități deosebite : Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Ștefan Bănulescu, N. Velea, Ion Lăncrănjan. Prin Fănuș Neagu pătrundem într-o lume acut contemporană, dar care este proiectată în misterul legendei, al protoistoriei, o lume țărănească vitală și stranie în același timp. E în proza lui Fănuș Neagu o noutate care vine din adîncuri, o robustețe pe care n-o ucid momentele de grea cumpănă pe care acești oameni le trăiesc fără să le disimuleze. Cu Fănuș Neagu proza țărănească iese din domeniul reflectării, spre a pătrunde în acela al unei recreări ce trece pragul realității spre o mitologie originală ce nu-și are înaintași și poartă pecetea unicității.

D. R. Popescu, care pornește ca romancier tradițional prin *Vara Oltenilor*, dă una din imaginile cele mai tulburătoare ale lumii satului contemporan în vastul său ciclu ce se definitivează înaintea noastră, și în care lupta împotriva monștrilor morali, a profitorilor revoluției, a celor ce au căutat să-i deturneze adevăratele ei sensuri capătă semnificații de o înaltă ținută morală, ce reprezintă însuși sensul evoluției noastre sociale. Satul nu mai are la D. R. Popescu dimensiunile sale tradiționale, viața lui e inserată într-o succesiune de planuri în însăși viața societății românești contemporane.

Început ca reportaj pe urmele celor ce au transformat imaginea țăranului român în simbol (Liviu Rebreanu, G. Coșbuc) *Drumul în cîmpie* al lui Ștefan Bănulescu se metamorfozează în pagini de o superbă ținută literară, în care satul românesc trăiește în zonele unei tulburătoare întîlniri a realului cu fantasticul. Iar N. Velea aduce o tipologie răsucită, plină de interes pentru ineditul pe care acest prozator al faptului insolit știe să-l pună în evidență.

Vastul roman *Cordovanii* al lui Ion Lăncrănjan a fost privit în momentul apariției sale mai întîi ca o negare a literaturii idilice despre un proces care n-a fost nici linear și nici lipsit de asperități : transformarea socialistă a agriculturii. Dintre cărțile scrise înainte de *Cordovanii* pot fi menționate astăzi *Cuscrii* lui Al. Ivan Ghilia și *Casa* lui Vasile Rebreanu. *Cordovanii*, în ciuda prolixității unor capitole, în pofida unor lungimi, a unor repetiții, rămîne romanul în paginile căruia țăranul nu mai ilustrează doar un proces, ci devine eroul care are de ales, pentru care drumul nu este nici simplu și nici rezultatul unei „iluminări“, ci al unei profunde și dramatice opțiuni.

Puțin timp după aceea, Ion Brad se reîntoarce în lumea satului natal, pe care nu-l mai evocă poetul, ci acela care, prin descoperirea familiei și prin ultimul drum parcurs de reprezentantul generației vîrstnice, aduce în proza română imaginea unui alt sat. Valorile fundamentale sînt aici cele tradiționale, dar modul de a privi viața, de a o înțelege, ca și viața însăși, sînt ale satului de astăzi, ale satului care intră în orbita unei alte mentalități ce creează, ce-i drept, decalaje și nu odată conflicte între generații. Un poet pentru care satul nu mai este numai oaza frumuseții și izvorul marilor dureri, ci un univers din ce în ce mai modern, în care conflictele sînt ale lumii și oamenilor de azi.

ȘI, revenind la ceea ce spuneam în rîndurile de început, această literatură despre viața satului cunoaște, după 1965, un moment de penumbră. Nu atît țăranul și satul dispar din orizontul prozatorului român, ci acel moment hotărîtor al istoriei sale, care nu numai a transformat, ci și a negat condiția sa de pînă atunci. E drept, după 1969, anul apariției romanului *Îngerul a strigat*, după ce se reactualizează discuția interbelică privitoare la prezența ruralului în literatură, satul, și mai ales satul contemporan, începe să revină în atenția prozatorilor noștri. În *Fețele tăcerii*, Augustin Buzura a izbutit o imagine dramatică a unui drum social, plin de semnificații. În 1974, însă, prin *Niște țărani*, romanul lui Dinu Săraru, lumea satului, a satului contemporan intră din nou și în mod strălucit în cîmpul de investigație al scriitorului român. Cu *Niște țărani* se încheie un drum început cu *Desculț*, dar se deschide, în același timp altul, acela al esențializării tipologice. Abandonînd fresca, folosind imaginea suculentă, pitorească, Dinu Săraru scrie primul roman psihologic al colectivizării. *Niște țărani* reprezintă pentru lumea satului românesc cartea în paginile căreia trăiește, observat cu o mare acuitate și povestit cu farmec și francheță, procesul hotărîtor pe care l-a parcurs țărănimea noastră în acești treizeci de ani. Dinu Săraru se întoarce la originile acestui proces și *povestește* cu gravitate un moment care a transformat această clasă nu numai în structura ei materială, ci și în modul ei de a privi și înțelege viața.

Între *Desculț* și *Niște țărani* se situează o perioadă de un sfert de secol, timp în care țăranul român de ieri și de azi, valorile sale morale terne și noul său mod de a înțelege viața au devenit subiectele unei proze care a dat atîtea pagini de mare și neprețuită valoare.

Valeriu Râpeanu

Subiect obsedant

SE ȘTIE cum primește și asimilează țăranul în vocabularul său cuvintele noi, necesare, legate de noile stări de lucruri, de muncă sau de viață. Literatura a speculat cu umor (cînd n-a abuzat) acest proces modern de împroprietărire a unor termeni tehnici aduși de progres și de extinderea noțională produsă de cultura de masă. În fond și **plug** vine de la **pflug**. Acel „f“ căzu din rostire ca de la sine. Și Cel de sus, dacă ar fi vrut să născocească pe cont propriu o vocabulă care să transmită înțelesul unei unelte capabile să are pămîntul arabil din rai, tot „plug“ i-ar fi zis, — cuvintele, în gura țăranilor, au în ele acest absolut...

Țăranul (marele filolog) a făurit prin munci și secole limba română. El a crescut-o, arghezian, — și iubind și blestemînd, — ca pe o odraslă al cărei destin dur, dacă nu complicat, poate că îl și întrevăzuse, dublînd grija și atenția paternă ce se acordă de obicei copiilor aleși ce pornesc în viață cu un neajuns datorat tocmai excepționalității. Integrarea noțiunilor noi în vorbirea țărănească s-a făcut spontan totdeauna, pe calea cea mai lesnicioasă, deci firească, astfel încît pînă și inevitabilele stîlciri menționate de legile fonetice au căpătat o sacralitate lingvistică. Nu-i corect, dar așa se spune. Rîdem de mitocanul caragialian care zice „să avem pardon“, fiindcă asimilarea lui nu e nici naturală, nici bazată pe instinctul sigur al limbii, dictat de numărul vorbitorilor, ca și de calitatea ori importanța muncilor lor. Nu vom rîde niciodată, — sau foarte rar — de bizareria pe care țăranul o pune în modificarea vreunui neologism. Ne gîndim atunci, dacă, potrivit aceluiași instinct sigur al vorbirii, generațiile viitoare nu-l vor pronunța cîndva, ca el, cum s-a întîmplat în atîtea cazuri.

O veche alianță, în jurul — nu purității limbii, care e o concepție conservatoare, retrogradă, ci al firescului ei, al naturaleții specifice și organice, — a existat totdeauna între „omul de la „plug“ și „omul de condei“, prelucrătorul graiului viu. Literatura română nici nu poate fi gîndită fără această relație a ei fundamentală, atît în ce privește limba, cît și problemele. Eroul obsedant al scrisului românesc modern, de ieri și de astăzi, de la capodoperă la rebut, a fost și este țăranul. Subiect mereu reluat. Subiect mereu privit din alt și alt unghi de vedere, într-un raport perpetuu, și el schimbător odată cu devenirea istorică. Subiect permanent, pentru că este fascinant, — și nu-i oare fascinația ceea ce rămîne încă necunoscut, în cunoscut, — neștiutul ce mai subzistă, în ciuda reducției lui treptate, în ceea ce este știut ? Satul vechi de ieri, satul socializat de azi cu realitățile lui complexe, problema, tot atît de complexă, a ștergerii, în timp, a diferențelor dintre spațiul rural și cel citadin, au fost și sînt teme obsedante. De modul cum înfățișează literatura noastră aceste realități depinde, nu atît viitorul țărănimii, cît viitorul prozei noastre și poeziei noastre. „Țăranul“, ca erou, poate să probeze, indirect (ca-ntr-o reacție chimică în care el ar juca rolul de revelator), cît de falsă ori idilică e în stare să fie uneori o anumită viziune superficială a existenței lui. Dar tot el, cînd este privit în întregul său adevărat și greu de existență și de istorie reală, poate să legitimeze superior și să promoveze, tot indirect, — fiind de fapt vorba direct de el, — o literatură plină de o extraordinară putere de convingere. Această literatură, în orice caz, nu poate fi suplinită de acei literatori fără simțul realității care cred că țăranul după ziua lui aspră de muncă nu face altceva decît să alerge să joace șah, ping-pong ori să învețe limba engleză.

Scriitorul român este structural legat de viața țărănimii. Ea este forța talentului său, dat de seva și de orizontul cîmpiei. Limba — cînd se artificializează — aici își regăsește sarea. Idilismul, țăranii nu l-au înțeles niciodată. Pentru ei asta e ca și cum ai petrece o săptămînă invitat la moșie. Rămîn problemele serioase care aparțin majorității muncitoare și serioase. Nu scriitorul le rezolvă, desigur. Dar scriitorul adevărat, care vede în viitor, este și va fi aliat bun al dezlegărilor din etapă în etapă. Depășind dificultatea artistică, ce ne-ar putea face să fim încă — anacronic — rurali în spațiul citadin, sensul acelor rezolvări artistice de mare profunzime cer, din contră, azi, odată cu dezvoltarea cunoașterii, o concepție modernă, citadină de abordare a temelor, în ce se mai crede încă a fi, în literatură —, printr-o anume inerție profesională — „spațiu rural“.

Constantin Țoiu

1907

MEMORIE DE

Trei generații de la străbuni pînă la tine

DESTINUL țărănimii române nu mi-l închipui decît în strînsă legătură cu desprimăvărările. Istoria a vrut ca evenimentele cardinale ale țăranului de la Dunăre și Carpați să se petreacă — parcă simbolic — la granița dintre iarnă și primăvară, cele mai expresive, mai radicale anotimpuri ale anului. În urmă cu șapte decenii, făurarul și mărțișorul lui 1907 au intrat în istoria eroică a neamului prin răscoala țărănească, sub semnul lui „Noi vrem pămînt!", „foc izbăvitor care a cuprins aproape întreg teritoriul țării, din Flăminzii Botoșanilor pînă în cele mai îndepărtate cătune din cîmpia Mehedinților, fiind cea mai mare ridicare a păturilor țărănești contra neomeniei și abuzurilor moșierilor, ale arendașilor și autorităților aflate în slujba regimului corupt al burgheziei și marilor latifundiari.

Momentului de tragism, în vîlvătaia căruia și-au pierdut viața 11 000 de răsculați, îi răspund — peste vreme, ca o îndelung rîvnită și pe deplin meritată desdăunare — momente semnificative din recentul trecut al țărănimii române, toate concentrate calendaristic în desprimăvărările succesive ale ultimelor decenii: 1945 — reforma agrară, 1949 — înființarea primelor cooperative agricole și, suind statornic pe scara anilor, 1962 — anul încheierii procesului de cooperativizare în România (și vom trăi curînd un moment festiv: se împlinesc de atunci 15 ani!), 1966 — întîiul congres al cooperativelor agricole de producție, 1971 și 1976, congrese ale primarilor și, iată, așteptăm acum un nou congres al cooperatorilor. Este o istorie concentrată a țărănimii române. Sînt etapele unui drum de necontenită ascensiune către civilizația socialistă, bunăstare și belșug. „Să nu uiți Darie!", sună un cunoscut leit-motiv din epopeea narativă **Desculț**, ce rememorează evenimentele din 1907 din perspectiva autodevenirii istorice a țărănimii române. Conștiința de a nu uita nimica-nimicuța din învățămintele trecutului, de a ține minte toată ofensa și obida pe care „anii împotrivirii" le-au revărsat asupra mulțimilor truditoare, de a transforma arborele nostru memorial în forță de edificare a vieții noi — iată filonul de continuitate prin care răsculații de ieri s-au perpetuat în noi și noi generații, din fii în nepoți, pînă în geana de lumină a prezentului socialist.

Celebrarea împlinirii a șaptezeci de ani de la marea răscoală țărănească din 1907 ne prilejuiește acest interludiu memorial, privind înapoi prin ocheanul timpului, în a cărui lentilă defilează etape însemnate ale dezvoltării societății românești în ultimele trei decenii. Spiritul revoluționar și conștiința de mai bine a celor de azi poartă sigiliul de foc al acestei grave meditații la trecut, forță vie pentru prezent, sub semnul credinței în viitorul comunist. Este puntea de cuget și simțire care face arc peste timp, peste generații, „de la străbuni pînă la tine", cum zice Poetul vizionar. În acest curcubeu de aducere aminte vor să se înscrie, ca un pios omagiu, și însemnările de față. Timpul și calitatea mea de cronicar al evenimentelor din care se țese, sub ochii noștri, noul destin al țărănimii, îmi oferă nenumărate mărturii demne de a fi relevate la acest jubileu. M-am gîndit că bine ar fi să evoc un singur punct de foc al răscoalei — comuna Slobozia Mîndra — pe care am avut prilejul să o cunosc ca reporter în urmă cu aproape douăzeci de ani, răgaz de timp în care i-am urmărit evoluția. Și tot astfel m-am gîndit că bine ar fi să rememorăm valurile țărănești care s-au perindat de la răscoală încoace prin linia unei singure familii țărănești, în genealogia tată-fiu-nepot, care leagă — istoricește vorbind — cele șapte decenii de istorie țărănească, punînd în racord ora de față cu „zăpezile însîngerate" ale lui 1907. E un excurs memorial a cărui acțiune se petrece între apa Oltului și Călmățui, exact pe locurile foștilor „desculți".

La început a fost revolta

La început a fost revolta, cumplită și dreaptă, ivită din imensa minie a țărănimii oprimate. Pe scara generațiilor care alcătuiesc neamul Dachinilor din Slobozia Mîndra, țăranul răsculat Stan Dachin personifică însăși revolta. În 1907, el a fost cap de răscoală.

...Pămîntul era al boierului. Grîul și secara și porumbul — ale lui; eleșteul cu peștii cei buni al boierului era; ale lui erau livezile cu fructe; via cu struguri, grădinile binemirositoare, casele frumoase și multe, conacul acela strălucitor și alb ca zahărul, odihna și plăcerile mari. Toate erau ale boierului. Pînă și cerul era al lui, aerul pe care îl respirau satele țărănești ascunse în bordeie de lut, ori soarele mîndru care se vestea în fiecare dimineață. Ale țăranilor erau doar truda de rob, sudalma arendașului, biciul vechilului și bolile care împuținau trupurile vlăguite. Așa s-a iscat în Cîmpia Română, ca și altundeva pe cuprinsul țării, marea ridicare din iarna lui 1907. Nopțile primăverii geroase s-au înroșit de marile ruguri care au mistuit cuiburile ciocoiești aflate pe pămînturile de la apa Oltului, a Dunării și a Călmățuiului, pînă unde se întindea raza de văz și acțiune a răsculaților din Slobozia Mîndra și împrejurimi. Stan Dachin, țăran cu duh și har, pogorît parcă din baladele haiducești, s-a găsit atunci în fruntea răzvrătiților. Avea o pușcă veche de vînătoare; i-o lăsase taică-său, să puște cu ea prepelițe, iepuri de cîmp ori lupi suri, cînd aceștia coboară în cîmpie și ies la drumul mare. Stan Dachin a socotit că ar trebui mai degrabă să împuște lupii turbați ai satelor teleormănene. S-a apucat, care va să zică, de vînătoarea de „lupi"; îi ținea isonul glotimea flămîndă a Sloboziei Mîndra, agitînd în lumina lunii coasele lungi, cu care adunau an de an pîinea albă a cîmpiei, topoarele cu care doborau pădurile ca să aibă boierii căldură, masă și conac strălucitor. Boierul a fost pleznit în scăfîrlie, proprietarii arendășești puși pe goană, ciocoii fugeau ca potîrnichile să ceară tunuri, armată și răzbunarea cea mai aspră, care nu a întîrziat să vină.

Țăranul Stănucă Dachin n-a mai prins primăvara verde a acelui an cumplit; a fost zdrobit în bătăi, iar prețul îndrăznelii sale a fost moartea. O moarte anonimă, mută, cuprinsă în abominabila crimă a burgheziei și moșierimii, care s-a soldat cu 11 000 de țărani-eroi căzuți în aceleași împrejurări, în toate „sloboziile" țării, multe ca frunza și iarba. Aflu din monumentala carte antologică a evenimentelor din 1907 (apărută în 1967 sub îngrijirea Institutului de studii istorice și social-politice și Institutului de istorie al Academiei), că peste 2 000 de sate, comune și localități au fost implicate, într-un fel sau altul, fie în focul-foc, fie în cohortele răsculaților, care au bătut zarea cu de-amănuntul.

În inima comunei Slobozia Mîndra, pe un dîmb frumos, se află o piatră comemorativă ridicată în memoria lui Stan Dachin și Florea Neațu, celălalt cap de răscoală. Locul e umblat; la doi pași se află căminul cultural, unde țăranii vin ades să învețe, să se deprindă cu științe agrozootehnice, să asculte cuvîntul partidului. Tot de atîtea ori trec prin fața acestui grav și răscolitor monument, care îi coboară, cu mîndrie și răspundere, la rădăcinile mai îndepărtate ale împlinirilor din anii aceștia.

La început a fost revolta...

Treapta înțelegerii

Ion Dachin este fiul de sînge al răsculatului din 1907. L-am cunoscut încă în urmă cu douăzeci de ani; era în puterea vîrstei, abia împlinise 50 de ani, bine legat, avea părul aspru, încărunțit prematur, privirea neobișnuit de vie, iute în mișcări, energic, plin de umor și ironic la nevoie. Azi are vreo 67 de ani, dacă memoria nu mă înșeală, și e pensionar al C.A.P.; fapt e că prin 1944, Ion Dachin, fiul răsculatului, era tînăr. Împreună cu alți trei țărani săraci înființează celula de partid. Primăvara lui 1945 îl găsește pe comunistul Ion Dachin în cîmpurile Călmățuiului, pășind larg prin moșia înghețată bocnă, zornăind în urma sa lanțurile măsurătorii; tăia, plin de îndrăzneală, pămînt săracilor, înfăptuind, la îndemnul Partidului Comunist Român, reforma agrară. Într-o altă primăvară, cea a lui 1949, Ion Dachin se afla printre bărbații din inițiativa cărora (comisia de inițiativă) s-a conturat ideea constituirii gospodăriei colective, care avea să ia ființă în vara aceluiași an, la 31 iulie, sub numele „1907", memorie vie a luptei înaintașilor, monumentul cel mai trainic prin care fiii răsculaților își cinsteau tații, ducînd fapta lor eroică în era revoluției și împlinirilor socialiste. Sînt aproape 30 de ani de atunci: îmi amintesc cum, tînăr reporter fiind, urmăream cu înfrigurare „dialogul de întrecere" dintre gospodăria colectivă din Slobozia Mîndra, condusă de Ion Dachin, fiul de sînge al răsculatului de pe moșia boierească de la Olt, și — tocmai în celălalt capăt a țării, în nordul cel mai de nord — gospodăria agricolă colectivă din Păulești, condusă de Maria Zidaru, fostă slujnică la castelul grofesc de la apa Someșului (mai tîrziu avea să devină inginer agronom și Erou al Muncii Socialiste). Era palpitantă această confruntare între cele două gospodării colective-etalon, printre primele cinci înființate în „anul unu" al cooperativizării agriculturii. Întrecerea s-a lărgit apoi; au intrat în horă „milionarii" din Berveni-Carei, cei din Sîntana-Arad și altele. De la 90 de familii cîte cuprindea la început gospodăria colectivă din Slobozia Mîndra a ajuns curînd la 600. Sosise treapta înțelegerii. Își găseau împlinire năzuințele de decenii ale țărănimii; abia acum avea loc adevărata slobozenie. Însetata năzuință spre libertate a celor ridicați cîndva, în foc și răzmeriți se împlinea acum, își afla matca sigură, chezășia fiindu-i lupta organizată a clasei muncitoare, condusă de către partidul comunist. Ion Dachin, fiul capului de răscoală din Slobozia Mîndra, asemeni altor sute de mii ca el, străbătuse „drumul spinos al înțelegerii", vorba lui Sadoveanu, personificînd dobîndirea prin luptă a conștiinței de clasă a țărănimii române.

„Caloienii" din continentul soarelui

Am vorbit pînă acum despre tată și fiu. Colectivistul Niculae Dachin din Slobozia Mîndra, bărbat în floarea vîrstei la ora de față, este fiul comunistului Ion Dachin și nepotul răsculatului din 1907. El trăiește în epoca luminoasă a împlinirilor. Este acum, printre cooperatorii din Slobozia Mîndra, un gospodar temeinic, împărtășind

FOC 1977

felul de muncă și de viață al consătenilor săi. Iar viața și munca acestor oameni este asemeni tuturor locuitorilor din satele de azi ale României. Cooperativa agricolă de producție din Slobozia Mindra a obținut — în 1976 — 4 410 kg de grîu la hectar și 5 900 kg porumb boabe la hectar. Pe temeiul producțiilor agricole mari, viața locuitorilor de aici se așează la matca bunăstării. În 1976, valoarea mărfurilor pe care magazinele sătești din comună le-au vîndut populației (dar cei din Slobozia Mindra mai tîrguiesc și de la oraș) a trecut de zece milioane lei. Este în curs de execuție o lucrare de alimentare cu apă a comunei. Casele și ulițele s-au înnoit... Cunosc apoi felul vieții și muncii țăranilor cooperatori din satele învecinate, al căror destin a fost asemănător cu al celor din Slobozia Mindra. Scriind prin anii '70, la cea de-a doua carte de reportaj din ciclul „Paralela 45", am avut nenumărate prilejuri să străbat așezările muntene de la Olt și Călmățui, pînă hăt, departe, în Insula Mare a Brăilei, unde se înșiruie satele „din coada Bărăganului". M-a însoțit, cu credință și prietenie, inginerul agronom Luca Poni, bărbat de largă viziune, și el nepot de răsculat dintr-o „slobozie" a Moldovei, stabilit aici după facultate ; i s-au încredințat, în anii din urmă, sarcini constructive de anvergură în Cîmpia Bărăganului. Ele stau, în cea mai mare măsură, sub semnul datinii „caloianul"...

Memoria străbună ne spune cum, veacuri de-a rîndul, țăranii Bărăganului oficiau ritualul acela străvechi, aproape semibarbar, cu accente oculte, prin care cereau tăriilor cerului să deșerte ploi pe pămînturile uscate, crăpate, să îndepărteze spectrul secetei. Descîntecul de „caloian" se făcea cu „mumulițe", niște păpuși de lut, cu chip de om, care erau îngropate în pămînt să spulbere din adînc arșița, să îmbuneze tăria la rădăcinile plantei, să închidă ochiul mort al secetei, să cheme ploile, despletitele, cu bulbuci... Asta-i povestea pe care Luca Poni și ai lui aveau să o întoarcă pe dos, ca pe o mănușă.

„Un caloian" formidabil, al zilelor noastre, are loc de un șir de ani de-a lungul și de-a latul uriașului golem de lut, care este Bărăganul. Un „caloian" modern. Participă la el mii de țărani, nepoții răsculaților de la 1907. Locul păpușilor de lut l-au luat „caloienii" de fier-beton, avînd înălțimea unor blocuri de douăsprezece etaje, care sînt îngropați în țărînă pînă la umeri, la zeci de metri adîncime, cu ritual industrial fără precedent ; sînt stațiile de pompare ale vastului sistem de irigare statornicit în „grînarul României". Aceste „inimi", puse în mișcare de zecile de mii de kilowați, sorb din Dunăre sau din riurile interioare ale țării pînă la 100 000 de litri apă pe secundă, pe care o dispersează în fantastice jeturi de ploaie artificială. Este imaginea schimbată a vechilor iele de rău augur, care dansau în nopțile Bărăganului, rotitor, o Ciuleandră de uscăciune și moarte. Cam 700 000 de hectare însumează tipsia Bărăganului ; ea va fi în întregime irigată pe parcursul cîtorva etape. Bărăganului de sud, pînă la linia ferată București—Constanța, îi este dat să bea apă integral din Dunăre ; cel de nord se va adăpa doar parțial din generosul fluviu, cea mai mare parte a setei lui trebuind să fie stinsă din alte ape. Această uriașă operă agrar-industrială este în curs și atestă tabloul semnificativ al alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Vastul șantier mi se pare revelator pentru dispariția treptată a diferențelor dintre sat și oraș, dintre fizionomia celor două clase fundamentale ale societății românești. Pentru că iată ce se întîmplă aici : sutele de kilometri de conducte, canale, jgheaburile de fugă, chesoanele, cetățuile de beton îngropate în pămînt sînt opera de zeci de întreprinderi și fabrici de toate tipurile, de pe suprafața întregii țări (de ciment, de construcții metalice, de cherestea, de electricitate, de pompe, de conducte sudate, de conducte de azbociment, de turnătorii de oțel și fontă, de laminate, de balastiere ș.a.m.d.). E vorba de o vastă lucrare de sinteză, la care participă, de fapt, întreaga țară.

Socialismul schimbă simbolurile „caloianului" în acest continent al soarelui. Și roadele se văd : producția de cereale a anului 1976 s-a cifrat la aproximativ 20 milioane de tone, cea mai mare din întreaga istorie a agriculturii românești. Stihia cu nume de secetă dispare acum, înlocuită — larg și biruitor — de către știință. Este rodul conlucrării dintre muncitori și țărani în spirit revoluționar comunist, chezășia dezvoltării multilaterale a societății românești. Este drumul de la „zăpezile însîngerate" ale lui 1907 la vastele grădini pline de rod ale agriculturii socialiste. Este un curcubeu al omeniei comuniste, care ne leagă de înaintași, de lupta și sacrificiul lor eroic, pe care le răzbună prezentul, și ne prelungește departe, în viitorul comunist.

Pop Simion

(Din volumul 1907—1977. De acolo de unde a pornit văpaia, **în curs de apariție la Editura Eminescu).**

C. BABA : Întoarcere de la cimp

Azi, la Sibiel
(Fotografie de Ion Miclea)

Țăranul

EL poartă numele țării din vremuri imemoriale la modul cel mai nemijlocit, el s-a identificat, cu toată ființa lui, cu această matcă de țărînă a moșilor săi, el a înțeles din totdeauna că așa cum este el, țăranul, este și țara lui, că omul, străinul sau vulturul judecă fața pămîntului acest, a acestei țări, după fața faptei țăranului, că țărîna ia forma hărniciei mîinii țăranului, că ogorul este pustietate sau mărăciniș, în măsura în care mîna pe care este dat să-l ocrotească este spartă sau pustie ; țăranul nu putea să-și ia alt nume decît cel a țărinii, pentru că țărîna este cuibul, este miracolul universului, ea este matca, tezaurul tuturor rodniciilor, lăcașul de taină în latență al tuturor semințiilor și rodniciilor care ies la lumină acolo unde apare omul să le declanșeze, să le încurajeze, să le atragă întru creștere și folosință ; Crinul iese la lumină unde știe el că este o nară feciorelnică ce se poate bucura de mirosurile sale îmbătătoare, lanul de grîu acolo unde strigă pruncul zorilor după sfînta pîine, iar vița de vie unde se aude svonul sărbătorilor și clopotele de nuntă : iar ocrotitorul acestei țărîni s-a numit pe sine însuși țăran, iar locul de viețuire al mai multor păstrători ai adevărului țărînii prin lucrare și priveghere, prin fapta cuvîntului, se cheamă din vremi străvechi **Țara**. Cînd spui țăran în grai românesc apar deodată aceste trei realități fundamentale ale firii în lumină : țărîna terrei, planeta asta în univers, omul, în virtutea căruia țărîna este dăruită cu toate rodniciile, și casa, țara, în care mai mulți oameni laolaltă, prin cultivarea tuturor virtuților în spiritul adevărului, alcătuiesc bucuria unei Patrii.

Asta face ca acest nume să fie cheie de aur pentru a putea pătrunde în sanctuarul spiritual al acestui popor bimilenar ce strînge mierea bucuriei din toate florile în coșnița Carpaților.

Ioan Alexandru

Fotografie de Vasile Blendea

D. R. POPESCU

Neliniștitele cîmpuri

Poarta satului

DUMINECILE nu mai erau sărbători; oamenii, scoși din case, trebuiau să facă zi de clacă la moșie. Dacă nu ieșeai la clacă, te aștepta a doua zi isprăvnicelul la poarta satului și nu te lăsa să te duci în cîmp să-ți muncești pămîntul.

Într-o dimineață de martie, cîțiva săteni din Jiana-Veche s-au strîns nechemați și nevorbiți, la poarta satului, să-l aștepte pe Lega, administratorul moșiei boierului Nae Izvoranu. Lega trebuia să vină de la Severin unde însoțise douăsprezece care cu lemne. Se săturaseră jienarii de el; îl așteptau la poarta satului să-l bată cu bice, pentru ca după sărbători să nu-i mai bată el și să nu le mai aținā calea de a ieși la cîmp. Soarele primăvăratic se înalță spre amiază, dar zarea nu se umplea de zgomotul carelor și nici de copitele calului călărit de Lega. Sătenii s-au așezat pe pămînt, fiecare ținîndu-și biciul la îndemînă.

— Ca să ne facă învoielile la pămînt, în fiecare an trebuia să ducem două mii de kile de griu sau de lemne la Severin, cale de patruzeci de kilometri. Așa nu se mai poate; învoiala grea, șase zile de transporturi făcute de pomană, un trandafir și limba de porc de Crăciun, douăzeci de ouă, două baniți de fasole, prea multe vor ei, de pomană, și nouă prea puțin ne lasă. Dar o să-l alungăm astăzi cu bicele pe Lega. În alte sate oamenii au dat foc, iar noi n-am făcut nimic, și doar nu ne merge mai bine, a zis Lepădat Dincă, un jenar muncitor, cinstit de săteni.

După el au început să vorbească, fără rînd, toți cei aflați de față.

— Mi-a prins Izvoranu vaca în fîn, și pînă nu i-am săpat douăzeci și doi de metri de șanț și nu i-am pus salcimi pe lîngă șanț, nu mi-a dat vaca înapoi.

— M-am împrumutat de bani la Tache Ciupagea, să-l îngrop pe tata. Nouă ani m-am întors de la mașina de treierat cu cerga goală, și tot nu mi-am achitat datoria.

— O viață întreagă am fost servitor la boier, pe mîncare și pe apă. I-am cerut lui Izvoranu bani să-mi fac grajd și magazie și mi-a spus că el are destule grajduri și magazii, că are el destule și mie nu-mi mai trebuie.

Toți se plîngeau și înjurau și așteptau să vie administratorul Lega. Voiau să înceapă cu el, căci bcierii veneau mai rar pe la moșie și nu-i băteau atît de des și de crunt ca Lega. Numai Grigore Bodac, contabilul boierului Izvoranu, îi mai bătea cu biciul pînă le țișnea sîngele prin cămașa sfîrtecată. Grigore Bodac l-a bătut odată cu biciul pe Ștefan Țică pînă i-a rupt cămașa și șalele; din bătaia asta a murit Ștefan Țică.

Nicu Turtureanu, bărbat de douăzeci și cinci de ani, a zis:

— Tot cu bicele o să-i batem și noi. Eu am să mă răfuiesc cu Ștefan Ghidel, că el m-a pirît boierului. Pentru o iapă moale și bleagă am dat griu boierului și i-am făcut patruzeci de zile de clacă, după cum ne-am înțeles la tîrguială. Mai aveam de lucru două zile, cînd Ghidel mi-a luat iapa la obor. Eram la prășit, tot la boier, cînd vine muierea cu mîncare și c-o jumătate de țuică și-mi spune că mi-a luat Ghidel iapa din curte, pe motiv că nu terminasem clacа... Pînă la obor nu m-am oprit. L-am luat pe Ghidel de piept, am dat cu el de gard, pînă am spart gardul; am făcut spărtură mare în gard ca să-mi pot scoate iapa prin ea. Am luat iapa acasă. Ghidel m-a ajuns pe drum, cu boierul, că aveau cai iuți. Mi-a dat Izvoranu două cravașe peste spate. Am sărit jos din spinarea iepii și am luat-o la fugă prin salcimi. A doua zi, m-am socotit cu boierul: pentru iapă trebuie să mai fac patruzeci de zile de clacă. Cele două cravașe nu erau trecute în catastif. Am rămas fără iapă, dar pe Ghidel nu-l iert, și nici pe boier.

Toți își spuneau ce aveau pe suflet, numai Dumitru Bărboi tăcea. Oamenii se uitau la el cu coada ochiului și nu-i ziceau nimic. Îi cunoșteau toți taina: Bărboi avea o femeie frumoasă, cu sînii pietroși și cu trup de salcie pletoasă. Cînd era fată, veneau la horă în Jiana-Veche băieți din șapte sate s-o vadă și să joace lîngă ea. O pețiseră mulți ciorboreni, flămînzeni și dănceni, o pețiseră flăcăi din Balta-Verde, din Pătule și din Jiana-Mare, dar ea îl alesese pe Dumitru Bărboi. Trăiseră bine, pînă cînd boierul Petrache Ghiciu s-a culcat cu ea, fără voia ei.

— Trei boieri avem în sat, pe Izvoranu, Ciupagea și pe Ghiciu. De n-am avea nici unul, n-ar mai fi cine să ne batjocorească nevestele și să ne facă de rîs. Dacă Ghiciu îmi cade în mînă, îl sfărîm, zise Dumitru Bărboi, uitîndu-se în pămînt.

La poarta satului, nevorbiți și nechemați, veneau încontinuu țărani să-l aștepte pe administratorul Lega. Cam pe la amiază, pe drum se văzură doi oameni venind către sat. Erau din Jiana-Mare, oameni cunoscuți. Cel care mergea înainte, Gheorghe Purec, după ce le dădu ziua bună, le spuse că au venit studenți la Rogova să-mpartă pămînt țăranilor.

— Să mergem toți la Rogova, și cei din Jiana-Mare, și cei din Jiana-Veche, și cei din alte sate, să împărțim acolo pămînturile boierești.

— De ce să mergem noi la Rogova, a zis Ștefan Rochian, că doar avem boierii noștri, aici în sat. Slavă domnului, nu ducem lipsă de boieri, avem trei, mari și lați. Ce să mai împărțim pămînturile boierilor de la Rogova, le împărțim pe ale boierilor din Jiana-Veche.

— Oameni buni, a grăit Lepădat Dincă, ne strîngem tot satul și ne facem dreptate cum și-au făcut moldovenii și cum fac cei de la Băilești. Ne facem dreptate că ne-au mîncat boierii fripți. Mergem acasă și mîncăm, iar după aceea ne strîngem toți la circiuma lui Iancu Barzan. Cine nu vrea să vină de bunăvoie, va fi bătut și tot va veni cu noi.

Apelul

După amiază jienarii s-au strîns în fața circiumii lui Barzan. Păun Cintărețul n-a vrut să vină, de frică. L-a bătut Lepădat Dincă și l-a încuiat în beci. Ion Ghidel s-a băgat sub pat, să nu meargă la adunare; oamenii l-au apucat de picior și l-au scos de sub pat. I-au tras două ciomege pe spinare și lui Ghidel i-a trecut frica și a venit în fața circiumii.

Ștefan Rochian suna din goarnă, să se adune sătenii. Tineri și bătrîni veneau la circiumă, din toate părțile satului; aveau în mîini ciomege și securi, furci și coase. De cînd se știau bătrînii, asemenea adunare nu mai văzuseră. Lepădat Dincă, suit pe o masă, făcea apelul.

— Bărboi Dumitru.
— Prezent.
— Bugaru Dumitru.
— Prezent.

Dincă scrisese toți țăranii pe cîteva foi. Striga apelul ca la școală, să nu lipsească nimeni. Cei care lipseau, foarte puțini, erau aduși cu forța. Lepădat Dincă se gîndea că fără să fie uniți, n-o să poată obține nimic.

— Staicu Alexandru.
— Prezent.
— Staicu Ion.
— Prezent.

Veniseră și femeile, în grupuri. Unele, iuți din fire și gureșe foc, aduseseră cu ele cîte o furcă sau un vătrai. Voiau să bată slugile boierești ce le batjocoriseră sotii și copiii, să-și înfigă unghiile în carnea boierului ce le pîngărise trupurile.

— Tutunaru Ion-mare.
— Prezent.
— Tutunaru Ion-mic.
— Prezent.

Ștefan Rochian nu mai chemă din goarnă sătenii: veniseră toți. Se îndreptară spre conacul boierului Izvoranu, să ceară pămînt. Cînd ajunseră acolo, boierul dispăruse. Grigore Bodac le ieși în cale, urmat de pindarii și de slugile boierului. Le spuse că Izvoranu a plecat la oraș chemat de treburi.

— Poate a intrat frica în el...

— De cine să-i fie frică, s-o ținut Bodac? De voi? Duceți-vă la casele voastre și să vă iasă din cap că i-ar fi cuiva frică de voi.

— Altădată să-ți fie frică, Grigore, a zis cineva din mulțime și l-a pălit cu ciomagul. Au trecut peste el și peste pindari și s-au apropiat de conac. Administratorul Lega, venit între timp de la Severin, văzîndu-i bătîndu-l pe contabil, s-a furișat în grajd, a încălecat roibul și a luat-o prin spatele conacului, spre Gogoși. Cîțiva jienari au sărit în spatele cailor boierești și s-au luat după el, dar nu l-au ajuns. Cu capul gol, buimăcit de cele auzite venind de la Severin și de cele văzute în curtea boierului, Lega bătea calul cu călciile și se ruga lui Dumnezeu, cu glas tare, să nu-i ia zilele.

După ce au spart pătulele cu topoarele, înainte de a merge la alt boier, Lepădat Dincă a strigat din nou apelul. Nu lipsea nimeni.

Trînta

La curtea lui Tache Ciupagea, jienarii n-au găsit pe nimeni. Boierul fugise și slugile părăsiseră conacul. Ușile pătulelor, încrucișate cu păiante de fier și încuiate cu lacăte mari și grele, bătrînești, au sărit în țăndări sub ascuțișul securilor și porumbul a curs, drugi, pe pămînt. Păsările cerului s-au strîns în stoluri la ușile pătulelor și au ciugulit, nestingherite, boabe galbene de porumb. Flămînzi, ciinii din împrejurimi se strecurau printre oameni, luau în gură drugi de porumb și se pierdeau în lăstărișuri. Mîncau ciinii boabe de porumb și beau apă sătui. Jienarii au spart și ușile și unii au scos pe mîini, în curte, un butoi de vin și au băut punînd gurile la slăvină. De prin cămări au scos picioare de porc afumate și codri de slănină lată de patru degete. Au mîncat și au dus și acasă, copiilor. Doi s-au îmbătat și au vrut să dea foc conacului, dar nu i-au lăsat ceilalți.

— Dacă-i dăm foc conacului, să ardă și boierul, dar să-i dăm foc să ne uităm la el cum arde, n-are nici un rost. Doar nu sîntem nebuni, a zis Dumitru Bărboi.

De la Tache Ciupagea au plecat la boierul Petrache Ghiciu. Acesta, împreună cu Gheorghe Aldea le-a ieșit în drum, cu pușca în mînă, amenințîndu-i că trage în ei dacă se îndreaptă spre conacul lui.

— N-ai curaj să tragi, boierule, că noi nu ți-am făcut nimic. Am venit să ne măsori pămînt în coasta Frasinului.

— Să nu vă măsor pămînt în cimitir! Plecați acasă, că de nu, trag fără milă! Eu nu v-am făcut nimic vouă.

— Nu ne-ai făcut nimic? Și gîștele ni le luai la obor, așa de a dracului piele ai.

Un jienar a pus foc pe gardul boierului. Și Petrache Ghiciu, văzînd, a tras cu pușca în el, dar nu l-a nimerit. Atunci, Costache Piciorgros a luat cojocul în cap și s-a repezit spre boier; i-a aruncat pușca din mînă și l-a strîns în brațe și l-a învîrtit prin aer.

— Îndrăznești să te apuci la trîntă cu mine, mă? a zbierat boierul văzîndu-se cu picioarele pe pămînt. I-a pus piedică lui Costache Piciorgros, dar țăranul avea picior tare și nu s-a împiedicat; l-a strîns din nou pe boier în brațe de i-au trosnit oasele, l-a învîrtit prin aer ca pe un nimic și l-a trîntit la pămînt, în risetele sătenilor. Roșu ca un rac, furios, Petrache Ghiciu a întins mîna spre pușca de vînătoare și-a îndreptat-o cu țeava spre pieptul țăranului. Înaintea pocnetului puștii, s-a auzit o lovitură cumplită sfărîmînd țeasta boierului: Dumitru Bărboi dăduse cu furca.

Salbe de aur, salbe de foc

Spre marginea satului, legați cot la cot, pășeau cei înscriși pe lista morții de Gheorghe Aldea și de administratorul Lega. Soldații, cu puștile încărcate, îi împresurau. Maiorul Pop Cornel venea în urma lor, călare, alături de boierul Tache Ciupagea. Cînd s-au oprit, în cîmp, la margine de drum, și au fost întrebați de ce s-au revoltat, țăranii au răspuns în cor: pentru pămînt.

— Vă dau eu pămînt! O să-l duceți în spinare pînă o să putreziți, să vă săturați de el și să se sature și cei ce nu-s aici.

Ion Bunarău era legat lîngă frate-său Gheorghe. Ion găsise un stup plin cu aur, îngropat în pămînt. Acasă avea un copil de două zile. I-a zis lui Tache Ciupagea:

— Nașule, nașule, nu mă lăsa să mor, am copii, și e păcat să-i las pe drumuri. Am să-ți acopăr pieptul cu salbe de aur, nașule. Tot aurul și tot ce am, să fie al dumitale, numai scapă-mă.

Boierul s-a făcut că nu aude. I-a șoptit maiorului:

— Dumnezeii mamii lui de bandit, acum îi sînt naș, dar cînd a venit să mă omoare, nu-i eram. Trageți în el, fără milă!

Doi soldați au primit comanda să-i dezlege la mîna dreaptă pe răsculați. Apoi maiorul le-a ordonat țăranilor să îngenunche cu un genunchi spre răsărit. Cînd au îngenunchiat, i-a pus să se închine; cînd au fost cu mîna la frunte, s-a auzit comanda: Foc!

— Salbe de foc le-au pus pe piept...

Pruncul

Prin sat treceau soldații în goana cailor, de parcă un neam barbar ar fi năvălit din pustiuri să pustiiască lumea. Cu torțe în mîini, treceau de la o casă la alta și puneau sub streșini, lîngă cuib de rîndunică, foc mistuitor. Copitele băteau pămîntul în ropote sălbatice, pustile umpleau cerul de tunete și de fum. Speriate ca de ciumă, femeile fugeau în păduri, tîrîndu-și copiii după ele. Soldații, alături de slugile boierești, de frații Bodac și de Gheorghe Aldea, intrau în case înainte de a le pune foc și alegeau, bătîndu-se uneori, pături, cănți și icoane și tot ce găseau mai bun. Satul ardea potolit, cu fum înecăcios, alb cenușiu. Flăcările se chinuiau, trăgeau să moară, nu se lipeau de umezeala trestiilor din acoperiș; gazul aruncat de roșiori le îmbărbăta, le dădea putere pentru o vreme, dar apoi iar se potoleau și ardeau mocnit, scoțînd fum înecăcios, alb cenușiu. Erau prea sărăcăcioase casele, n-avea ce să ardă decît trestia umedă și pămîntul din care erau făcute. Ori pămîntul nu arde. La conacele boierești arseseră grînzile, ușile mari de lemn, mobila adusă din străinătate, rufăria și aurul. La săteni n-avea ce să ardă. Sărăcia nu arde.

Au ars în casele jienarilor morții furați de pe cîmp. A ars în casă Ștefan Rochian, băiat de nouăsprezece ani, împușcat cu o zi înainte, împreună cu unchiul-său Ștefan, cel care chemase cu goarna țăranii la răscoală. Au ars în grajd caprele lui Dionică Bugaru. Cînd satul ardea cu fum înecăcios, alb cenușiu, Frit Bunarău împlinea trei zile. A doua zi după nașterea lui, taică-său murise împușcat la marginea satului, din ordinul maiorului Pop Cornel. Buimăcit de moartea bărbatului și văzînd pe fereastră focul întinzîndu-se peste tot satul, Marița Bunarău, încă neînsănătoșită, de frică să n-o găsească flăcările culcată în pat, a ieșit în drum cu pruncii în brațe. Soldații treceau în goana cailor pe lîngă ea, cu torțe aprinse în mîini, ca o hoardă barbară venită să pustiiască lumea. Femeia fugi spre marginea satului, să nu mai vadă și să nu mai audă nimic, dar puterile trupului i s-au sleit și mintea a refuzat s-o mai slujească. A lăsat copilul în șanțul din marginea drumului și a pornit cu brațele întinse, spre locul unde-i căzuse bărbatul. Treceau soldații în goană, copitele cailor băteau pămîntul aruncînd în șanț, peste pruncul de trei zile, pulbere și zgomot. După o vreme, Liță Rochian l-a găsit jumătate îngropat în țărînă. Plînsese pruncul, neauzit de nimeni, și Liță s-a gîndit că tot așa plîngea și țara în zilele acelea, neauzită de nimeni.

Cimitir fără cruci

Unul lîngă altul, peste treizeci de trupuri stau cu fața în iarbă sau privesc cerul. În seara ce se tîrăște după ziua ce apune, cele peste treizeci de trupuri par că se odihnesc după o zi obositoare de clacă. În ochii celor ce privesc în sus, orbi, norii curg spre alte zări nezărite de ei. Cele peste treizeci de trupuri ce se odihnesc la marginea șoselii stau neclintite, așteptînd noaptea, să se culce. Nimeni nu vorbește, nimeni nu cîntă să nu tulbure odihna celorlalți. Ziua moare, în apus, roșind cerul. Peste iarba înroșită de la marginea șoselii vîntul rece al serii așterne întuneric. Cei peste treizeci de jienari culcați cu fața în iarbă sau privind cerul nu simt că trupurile li s-au răcit de mult. Din sat și din păduri, un murmur neîntrerupt vine pînă la ei și trece mai departe, neauzit. Clopotele bisericii nu bat, n-au voie să-și împrăștie cîntarea peste trupurile morților. Jienarii nu au voie să-și plîngă morții, n-au voie să se apropie de părinți și de frați, să-i jelească. Maiorul Pop a dat ordin să nu tragă clopotele după cei morți și să nu plîngă nimeni. Jienarii nu pot veni să-și adune morții în sat și să-i îngroape în cimitir.

— Să nu se spurce cimitirul cu ei, a zis maiorul Pop. N-o să băgăm în cimitir

niște nelegiuiți de care să se sperie strămoșii lor. La marginea satului ● să rămînă pînă aducem benzină să le dăm foc. Cu ce o mai rămine din ei, îngrășăm pămîntul ! Să se învețe minte și alții...

Clopotele nu bat, femeile nu-și jelesc bărbații și copiii. Morții stau în cimp, singuri. Noaptea, la marginea satului se aude un glas neauzit de oameni :

— Bărboi Dumitru
— Prezent.
— Bugaru Dumitru
— Prezent.

Toți cei care fuseseră prinși de armată, răspundeau la apelul strigat de un glas neauzit de oameni. Maiorul Pop nu uitase pe nimeni. Dăduse ordin să nu-i jelească oamenii pe morți, ca să-i uite. Să nu le pună cruci la cap, ca să nu-și mai aducă aminte de ei.

— Tutunaru Ion-mare.
— Prezent.
— Tutunaru Ion-mic
— Prezent

Numărul celor prezenți la marginea satului, culcați cu fața în iarbă sau spre cer trecea de treizeci. Maiorul Pop a dat ordin să-i îngroape, după cîteva zile, în aceeași groapă, pe locul unde fuseseră împușcați. N-a lăsat nici un jienar să se apropie, în ziua îngropării, de cei omoriți. N-a lăsat să tragă clopotele. N-a dat voie să le pună cruce.

— Să li se risipească urma, să n-aibă cruce la cap, să-i uite oamenii mai ușor, a zis maiorul Pop.

Dar de atunci, bunici și nepoți, tați și copii, cînd trec cu carele la cimp sau vin pe jos de la muncă, la orice oră din zi sau din noapte, în fața celor îngropați fără cruce, își dau jos din cap pălăria sau căciula, în semn de adîncă cinstire.

Gutuii

Pătulenii s-au adunat, fără să-l cheme nimeni, în fața circiumii lui Iorgu Cernăianu. Altădată sluga boierească bătea toba în sat să se adune oamenii și să afle porunci sau să înceapă semănatul sau culesul porumbului. În ziua aceasta nu bătuse nici o tobă în sat și nici un slujitor boieresc nu poruncise oamenilor să se adune undeva. Dinspre Viașu, dinspre Dănceu, sau Ciorboreni veneau oamenii într-una, cîte doi sau cîte zece. Parcă pe toți îi alungase din casă o stare neînțeleasă, aceeași pentru toți. Lîncezeala, gîndurile mocnite în tot timpul iernii, îi adunase în fața circiumii. Soarele parcă le dădea puteri, îi înviora. Dar nu vorbea nici unul de muncile primăverii și nici unul nu intra în circiumă să bea. Spuneau alte vorbe, neauzite pînă atunci în sat. Și fiecăruia i se părea că acel care vorbește, vorbește în locul lui ; și fiecăruia i se părea că acel care vorbește i-a auzit gîndurile și vorbele. Dumitru Pleniceanu cerea să-i deie boierul și lui doi boi aflați la conac, din boii cei mari, de rasă străină ; lui Mitrache Monoaica i se părea că Dumitru Pleniceanu i-a auzit vorbele și că rostește vorbe auzite. Sau aveau toți aceleași gînduri ? Melache Cojociu a zis să ia fiecare cîțiva pomi din grădină și să meargă pe moșia boierească și să-și ia fiecare cîte zece pogoane de pămînt ; pomii să-i pună la capetele tarlalelor, ca semn de hotar.

— Eu am doi gutui tineri în grădină, îi dezgrop și-i pun ca semn pe locul unde mi-oi lua pămînt. Să știe lumea care e pămîntul meu, să nu intrăm unul cu plugul și cu semănatul peste pămîntul altuia.

A doua zi cînd plănuiseră să meargă pe moșie, nu s-au mai dus. Melache Cojociu a murit împușcat, împreună cu fiul său. I-au înmormîntat în aceeași groapă. La cap le-au pus gutuii dezgropați ; cînd se vor coace toamna gutuile să cadă grele pe mormîntul lor și să le deie știri despre oameni, iar oamenii, văzîndu-le, să-și aducă aminte de cei morți.

Flori de cîmp

Pe poteca de lîngă șosea, o fată venea de la cîmp. Iarba se înclina verde, sub pașii ei mărunți. Optsprezece primăveri împlinise fata în primăvara aceasta. Cînta un cîntec de dor și își împletea, mergînd, cozile blonde și grele. Avea în păr o floare de cîmp. Seara voia s-o deie iubitului. Fata lui Grigore Șchiopul cînta un cîntec de dor și se gîndea la doi ochi albaștri, cînd simți în piept o lovitură ca de cuțit, dureroasă și fulgerătoare. Căzu într-o mină, presimțind o lungă despărțire de ochii ce-i iubea atît de mult. Un mac își aprinsese petalele pe pieptul ei. Fata ce împlinise optsprezece primăveri simți prin părul rămas despletit mîngîierile vîntului de primăvară, mîngîieri lungi, de despărțire. Parcă erau mîngîierile cuiva nespus de drag ei. O detunătură ce se pierdea în infinit o chema să-i urmeze calea. Fata mîngîie ghiocelul împupit, ascuns între firele moi ale ierbii, îndelung, ca pe cineva nespus de drag ei. Mîngîiat de degetele tremurînde și încălzit de privirile fetei ce se stingeau ușor, murind, ghiocelul înflori.

Noapte luminoasă

Cine a dat foc conacului din Ciorboreni, nu se știe. Poate a venit o scînteie, prin noapte, din Viașu unde ardeau pătulele și magaziile lui Tîrnoveanu ; poate a venit din Jiana-Veche unde se zvîrcoleau în flăcări conacul lui Nae Izvoranu, pătulele lui Petrache Ghiciu și ale lui Tache Ciupagea ; poate a venit din Dănceanu unde flăcările cuprinsese jîrezile de paie și de fîn ale lui Nicoară ; poate a venit din Pătule sau de-aiurea. Focul topea întunericul, noaptea se ascundea prin colțuri, hăituită de lumina ce-o ajungea și o mistuia în flăcări. Ulițele satului erau galbene și roșii, parcă din cer ar fi curs miere de primăvară și de toamnă; stelele nu se mai zăreau, atît era de luminată noaptea. Douăzeci și opt de țărani din Ciorboreni se roteau în jurul conacului în flăcări. Dumitru Trandafil, arendașul moșiei generalului Androcle Fotino, fugise peste cîmp, urmărit de noaptea ce lumina pămîntul Dinu Udrea, Ion Luță Nicolae Guran, Dumitru Suță, Costea Hinoveanu, Dumitru Popescu, Constantin Hinoveanu, Ștefan Asproiu, Nae Hornoiu, Dumitru Scăpăianu, Ion Neagoie și alții priveau focul ce lumina zările și nu știau cine aprinsese primul chibrit, căci fiecare aprinsese cîte unul.

Din conacul în flăcări săreau grinzile și se prăbușea acoperișul ; părea că focul, în acel loc, țîșnește tumultuos din pămînt, ca un izvor cu apă roșie.

— Prea erau pline de păcate odăile și registrele, prea duhneau ca să mai poată fi răbdate păcatele lui Trandafil. Focul curăță locul. Numai focul spală nelegiuirile ciocoilor, a zis Preda Georgescu, om cu minte limpede și cu știință de carte.

— Ce arde acum, grîul și porumbul, să fie pomana lui Dumnezeu, a spus Dumitru Scăpăianu, ins bisericos și cu credință în cele sfinte.

Cu o săptămînă înainte murise o mătușă a lui Nae Guran. N-avuseseră grîu să-i facă colivă și au cerut prin vecini. Vecinii n-au avut și atunci Nae Guran a plecat pe alte uliți să ceară de la alți săteni. Îi trebuiau cîțiva pumni de boabe de grîu, pentru colivă. N-a găsit la nimeni. Toți spuneau că nu văzuseră grîu de la treierat. Moarta a fost îngropată fără colivă. Și cînd n-ai grîu de colivă, de colaci nici nu poate fi vorba.

În fața ciorborenilor ardeau magaziile plîne pînă la grindă cu grîu. Miros de pîine caldă le umplea plămînii. Parcă se aflau în fața unui cuptor uriaș în care se coceau zeci de pîini mari cît roata carului.

— Să fie de pomană lui Dumnezeu pentru toți morții îngropați fără colaci și fără colivă, a mai zis Dumitru Scăpăianu, trăgînd în piept amețit mirosul uitat al pîinii calde.

— Să ardă pînă în temelii conacul boieresc, să facă lumină ca să ne vadă Dumnezeu, că ne-a uitat, de la o vreme, chipul.

— Să ne vadă cum pătimim pe lumea asta și să mai ia din boieri că prea au împuiat pămîntul. Iar dacă nu-i ia Dumnezeu, o să i-i trimitem noi plocon, să facă ce-o ști cu ei ! Nu te mai gîndi la Dumnezeu, Dumitre, că el nu se gîndește la tine. Cînd ai în curte o balegă, nu te rogi lui Dumnezeu să te scape de ea, ci o iei pe lopată și o arunci la gunoi sau îi dai foc să ardă. Și focul îl zgîndări, ca să ardă bine ce vrei să ardă, cum fac eu acuma, încheie Ion Luță zgîndărind cu furca de fier în grinzile desprinse din casa boierului.

Răsărind dimineața, soarele, pentru prima dată a găsit ziuă în Ciorboreni.

Steaua din răscrucea nopții

Avea nouăsprezece ani Sandu Golea. Plutonul de ostași nu-l înspăimînta. Țevile pușilor îndreptate spre el și spre ceilalți săteni, nu-l umpleau de groază. N-auzea ce spune comandantul, nici nu-l privea. Sus, din răscrucea cerului, îi clipea o stea. Sandu o privea zîmbind. Bunica îi arătase o stea și el, de mic o privise seară de seară cum îi clipește : era steaua lui. Închizătoarele armelor țăcăneau, dar Sandu nu le auzea și nu le vedea. Privea steaua lui ce-i clipea încrezătoare. Comandantul răcnea, steaua lui, ca totdeauna, îi zîmbea. Nici un nor nu-i acoperea razele, nici un vînt n-o mișca din loc. Încremenită, steaua nu voia să cadă, și Sandu nu credea în jocul celor cu puști și cartușe. Cînd mori, steaua alunecă de pe cer, iar înainte de moarte, îți face semn. Steaua lui nu-i făcea nici un semn. Băiatul lui Ristea Golea din Ciorboreni avea nouăsprezece ani și nu se temea de moarte. Privea steaua lui din răscrucea nopții și zîmbea încrezător.

Cînd în cer s-a auzit un pocnet și un glonț i-a desenat floarea roșie în piept, căzînd la pămînt, Sandu a văzut căzînd de pe cer și steaua lui.

Constituția

După ridicarea stării de asediu, armata mai rămase în Flăminda pînă la 1 aprilie. Maiorul Pop ordonase sătenilor să le deie soldaților hrană bună și să-i culce în casele lor. Banii veniți de la regiment pentru alimentarea ostașilor s-au strîns în buzunarul maiorului, ca să nu se piardă.

În fiecare zi erau chemați la primărie cîțiva țărani pentru a fi cercetați. Oamenii veneau de frică să nu le pună foc la case, căci maiorul Pop spusese că acei ce nu vin de bună voie la cercetări sînt vinovați de participarea la răscoală și trebuie să li se ardă casele și să fie împușcați, cînd vor fi prinși. Printre cei ce au fost interogați într-o zi a fost și Gheorghe Bădii din Ciorboreni. Fiind găsit vinovat, maiorul Pop a ordonat :

— Soldat, aplică-i constituția.

Avea maiorul Pop o botică de corn, cu coada lungă de un metru, la cap cu o măciulie cam de mărimea oului de gîscă. L-au bătut pe Gheorghe Bădii pînă i-au despicat carnea de pe oase.

Cînd a ieșit din primărie, clătinîndu-se, ciorboreanu, sprijinit de alți oameni, a intrat în circiumă și s-a dezbrăcat în pielea goală. Tot era numai răni și singe. S-a spirtuit singur, din cap pînă în tălpi ; îl usturau rănile, dar el nu le simțea. Primise atîta bătaie cu botica de corn că nu mai avea putere să simtă usturimea spirtului pătruns în răni.

Un flăminzean l-a dus pînă la Ciorboreni cu căruța. Pînă în sat, Gheorghe Bădii n-a putut sta în căruță decît în genunchi ; în genunchi a stat tot drumul pînă acasă, dar nu și-a făcut o singură cruce și nu s-a gîndit la Dumnezeu niciodată.

Cîntecul morților

Aici, la marginea satului, pe unde trăsura taie acum cu felinarele ei roșii două dîre prin noapte, în primăvară au căzut cu fața spre moarte jenarii împușcați. Prin aerul nopții biciuit de furtună se aude un cîntec izvorît din pămînt, un cîntec fără cuvinte, ca un suspin prelung. La ora asta sufletele morților ies din lut și cîntă. Boierul Tache Ciupagea se reîntoarce la conac, ghemuit în fundul trăsurii. Vîntul îi aduce în urechi cîntec de jale și de blestem, cîntec nemaiauzit. Prin beznă i se pare că înaintează spre el umbrele morților ieșiți din pămînt. Felinarele trăsurii îi orbesc și nu-i lasă să vină mai aproape. Caii pufnesc pe nări speriați, se ridică în două picioare și nechează sălbatic. Cîntecul morților, nemaiauzit, cîntec de jale și de blestem se împletește cu vijiitul securilor prin aer. Fulgerele albe par niște coase uriașe ce spintecă cerul. Cu cît trăsura se apropie de locul execuției, cîntecul fără cuvinte se aude mai tare, ca un vuiet al mării răscolite de furtună. Un glas, din spatele trăsurii, se roagă încet, ca o amintire :

— Nașule, nașule, nu mă lăsa să mor ! Glasul pare a fi a lui Ion Bunarău.

În jurul trăsurii s-au strîns sufletele celor împușcați de maiorul Pop, și cîntă. Finul boierului, Ion Bunarău, se roagă în șoaptă : „Nașule, nașule, e păcat să mor. Îmi rămîn copiii pe drumuri. Tot ce am acasă, al dumitale să fie ; stupul plin cu aur pe care l-am găsit în pămînt, al dumitale să fie, numai scapă-mă, nașule".

Cerul se cutremură de tunete, de hohotul morților. Coasele celor ieșiți din lut sînt uriașe fulgere ce despică cerul. O pală de vînt cîntă cu morții ce se apropie tiptil, nevăzuți, de căruță. Boierul pipăi punga în care mai avea cîțiva din galbenii luați de la nevasta lui Bunarău. Tremura și nu mai avea glas. Trăsura, parcă o țineau în loc mîini nevăzute. Felinarele pilpîiau amețite, îndepărtînd vedeniile. Dacă o să le stingă, mă gîtuie, gîndi boierul îngrozit.

Pe locul unde maiorul Pop ordonase foc, cîntecul morților se înzeci și felinarele se stinseră. Strîngînd cu mîinile pușca și galbenii Tache Ciupagea leșină.

Cenușa

În martie, casele țăranilor s-au risipit în flăcări. Au ars pînă în temelii și grajdurile și pomii și salcîmii aflați în bătături. Unele neveste au furat seara cadavrele bărbaților de pe locul execuției și le-au ascuns în case, ca să le îngroape a doua zi în grădină sau în curte. Peste noapte, armata a dat foc caselor și morții au pierit în flăcări. Cînd au venit berzele din țările calde nu și-au mai găsit cuiburile pe acoperișurile caselor sau în vîrful copacilor ; rîndunelele nu și-au mai găsit cuibul sub streșini. Unde lăsaseră în toamnă cuiburi, au găsit scrum. Casele dispăruseră, și copacii, și cuiburile. Oare au greșit locul ? s-au întrebat rîndunelele și berzele. Aici erau case și oameni în toamnă, acum e fum și cenușă. Deodată cu oamenii ce-și ridicau colibe, păsările și-au clădit cuiburi noi. Au venit ploile și au spălat cenușa din bătătură. Vînturile au risipit-o pe cîmp și aiurea.

În august, o comisie de domni, bine îmbrăcați, a venit de la București la Jiana-Veche să măsoare cenușa și s-o cîntărească. Au umblat prin sat și au cîntărit cenușa ca după ea să le plătească oamenilor pagubele caselor arse. Au plătit de mîntuială, ca să spele o rușine ce nu se putea spăla.

— Pentru asta ne-am răzvrătit, ca să ne plătească cenușa caselor ? se întrebau jienarii. Pentru asta am luptat și am cerut pămînt ?

Domnii de la București făceau liste, măsurau și cîntăreau cenușa. Au plătit pagubele caselor după cenușă. Numai cenușa oamenilor arși n-au plătit-o.

Din volumul 1907—1977. De acolo de unde a pornit văpaia, culegere în curs de apariție la Editura Eminescu. Semnează : Iorgu Iordan, G. Zane, Dan Zamfirescu (eseuri) ; Ion Andreiță, Vasile Băran, Vasile Bogdan, Mircea Cojocaru, Ștefan Dimitriu, Irimia Gotu, Lucia Hossu Longin, Grigore Ilisei, Nicolae Lupu, Nicolae Mateescu, Mihai Pelin, D.R. Popescu, Pop Simion, Radu Anton Roman, Alexandru Moncu-Sudinski (reportaje) ; Florin Bănescu, Constantin Georgescu, Dan Mutașcu, Șerban Nedelcu, George Niculescu-Mizil, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Radu Selejean, Eugen Teodoru, Mihai Tunaru. Horia Ungureanu (nuvele, schițe, povestiri).

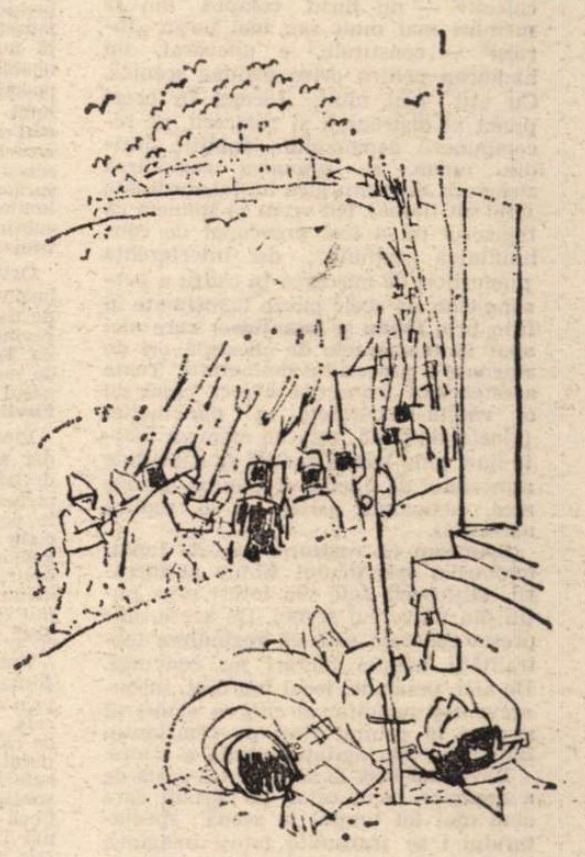

Desene de Traian BRĂDEAN

Teatru

Expresivitatea dramei sociale

Teatrul de Comedie
„12 OAMENI FURIOȘI"

PIESA lui Reginald Rose, **12 oameni furioși,** a fost scrisă pentru televiziunea americană și regizorul spectacolului de la Teatrul de Comedie, George Teodorescu, a montat-o convins că lucrarea „obligă la o deplasare de gîndire", cum citim în caietul-program. Nu înțelegem sensul „deplasării", nu se conturează nici în spectacol o direcție diferită, substanțial novatoare. Structura globală a eroului colectiv — un juriu compus din 12 membri mai mult sau mai puțin „furioși" — constituie, e adevărat, un handicap pentru orice viziune scenică. Cu atît mai mult, tocmai în acest punct al distrugerii și refacerii, al recompunerii demersului analitic, juridic, uman, se impunea regîndirea structurii dramaturgice inițial destinate unui alt limbaj. Nu vrem să spunem că regizorul nu a fost preocupat de continuitatea „acțiunii", de interferența planurilor, de mișcarea în cadru a personajelor, de acele pauze (exprimate în film prin **fondu** și **înlănțuire**) care aici apar în momentele de oboseală ori de stagnare a procesului deliberativ. Toate acestea sînt transcrise corect, chiar cu o vădită acuratețe a punctuației (ploaia, de pildă, este un moment foarte bun, cînd banda sonoră se substituie atmosferei de plictis, propunînd un duș rece, acționînd astfel ca o replică nerostită).

Spuneam că regizorul are de luptat împotriva specificului filmic al lucrării. Mijloacele sale vin totuși prea puțin din universul scenei. De aceea, impresia generală este că **regîndirea** teatralității acestei lucrări nu convinge. De aici, pesemne, jocul îngroșat, inconsecvent și neunitar al cîtorva actori (îl numim în primul rînd pe Constantin Băltărețu) sau agitația sterilă a altora.

Revenind însă la dificultatea reală de a organiza jocul celor 12 bărbați care stau mai tot timpul în scenă : spectatorului i se transmite totuși imaginea browniană a juriului și a fiecăruia dintre membrii săi, oameni cu ticuri, concepții, interese, temperamente, caractere, biografii diverse. Dar să vedem ce rol au toți acești furioși. În spectacolul cu piesa lui Reginald Rose, un tînăr care se presupune că și-a ucis tatăl, aproape un copil, urmează să fie trimis pe scaunul electric. Iată deci, că votul juraților hotărăște soarta unei vieți. Din păcate însă autorul piesei se oprește la acest stadiu tehnicist al problemei, preocupat peste măsură de maieutica probelor și mai puțin de cauzele crimei, de fapt ale pretextului dramaturgic.

Reprezentația caută să accentueze, să aducă în prim-plan un personaj subtextual care se traduce prin **responsabilitatea asumată.** Aici, jocul unor actori contribuie la reușită. L-am reținut, astfel, pe Juratul nr. 8, George Mihăiță. Interiorizîndu-și personajul, dîndu-i o aură de crucificat al adevărului, lucid, activ, abil în descifrarea păienjenișului de dovezi, interpretul preia conducerea lucrărilor împotriva principalului rival (al 3-lea jurat), sub a cărui agitație se ascunde, ni se sugerează, o dramă. Cu o minimă cenzurare a gesticulației, Silviu Stănculescu ar fi revelat mai credibil, cu o binevenită simplitate, **potențialitatea tragică** a personajului. Mai joacă : Iurie Darie, Aurel Giurumia, Cornel Vulpe, Vladimir Găitan, Candid Stoica, Dumitru Chesa, Costel Constantinescu. Comodă ni s-a părut concepția scenografică. Eclerajul : sărac, lipsit de nerv și culoare. George Teodorescu ar fi obținut, desigur, un alt tonus al spectacolului dacă **planul etic** al investigației ar fi prevalat „complexitatea și dezordinea" — nici ele gratuite — unui univers ce se înfățișează ca un mecanism în care mobilurile umanismului riscă să se disperseze în sofistica argumentațiilor.

Ioan Lazăr

Teatrul Dramatic Brașov
„MARIA ȘI COPIII EI"

TEATRUL sud-american, cu toate că a topit în creuzetul, încălzit pînă la incandescență, al geografiei sale sociale foarte multe influențe, sau poate tocmai din această cauză, are o originalitate misterioasă, inconfundabilă, născută din policromie, din conjugarea frenetică a planurilor reale și imaginare, magice și mitologice, dintr-o irepresibilă prospețime și carnalitate. Prescurtînd dezinvolt drumul între prozaic și miraculos — servindu-se de acesta din urmă ca de un accent impresionist de delicată sau viguroasă frumusețe —, scriitorul sud-american dezvoltă nu numai o zugrăveală fermecătoare, neobișnuită, de aglomerări umane și un peisaj mirific antropomorf — cadrul unei lumi pestrițe, abundente și senzuale — ci mai ales esențializarea lor, descoperind structura profundă a conflictelor sociale și sensul dinamicii ei. Toată această desfășurare de culori așezate în paste groase și luminiscente construiește de fapt drama, subțire și tăioasă ca un cuțit de cristal transparent.

Osvaldo Dragún, dramaturg argentinian inspirat de Brecht dar și de teatrul absurd, de naturalism dar și de un realism elevat, revine pe scena românească (a mai fost cu **Trei povestiri,** în 1970) cu o piesă de marcată epicitate, zidită evident pe făgașul cu relief pietros al cunoscutei **Ana Fierling și copiii săi.**

Piesa are mult din umorul de situație, dar și mai mult din substanța cenușie a deriziunii umane. E populată cu personaje eteroclite, exotice, rezultate din întîlnirea la periferiile societății a unor pături sociale cu însușiri caracteristice — mici negustori, soldați, studenți — sau a unor indivizi ieșiți din tipare, trăind din expediente uneori incredibile, dar specifice lumii ciudate și teribile care e America de Sud.

Trama e aceeași ca și la Brecht : desființarea treptată a unei familii, însă nu prin distrugere fizică, ci prin aberație morală. Verbul e fierbinte, replica mustește de calorii și culori, aici încetînd orice comparație cu dramaturgul german ; ritmul suferă de o oarecare dilatare, datorată în special inserțiilor fragile dintre tablouri. Ceea ce mai aduce nou în mod excepțional Dragún este un inedit documentar, o altă lume, necunoscută nouă, forța, umanismul unor caractere.

SPIRITUL fantast dar eminamente social al literaturii latino-americane trăiește în creația tînărului regizor Mircea Marin o înțelegere de substanță : personajele sînt carnavalești numai în aparență. Pitorescul, cromatica năucitoare, sînt doar cadrul extrem de original al dramei umane. Pendularea între real și magic are loc într-o lume încîlcită de mituri și credințe și capătă rolul unor simboluri grave. Spectacolul de la Brașov e chiar mai efervescent și mai colorat decît textul, care s-ar fi vrut apropiat de rigoarea brechtiană. Mircea Marin a preferat să găsească în Osvaldo Dragún pe Castaneda, Marquez, Sabato.

Iată spectacolul : deasupra vieții agitate și sordide a unor oameni săraci — stranii inițial pentru noi, europenii (piesa trece pentru prima dată oceanul), mai apoi, după escaladarea unor bariere de înțelegere și acceptare, familiari — tronează, împietrite, caricaturile făcute de Orozco aristocraților : hîzi, grotești, animalici.

Prin scenă, prin viața familiei Donei Maria încep să apară personaje-anotimp, personaje simbolizînd suișurile sau coborîșurile micii negustorese către iarnă, către singurătate și moarte.

Accentuînd prima sugestie, Mircea Marin insistă în primul rînd în caricarea unor fizionomii ce țin de oligarhie : soldații. Ei sînt obtuzi, lipsiți de cea mai mică fărîmă de umanitate, unelte abulice ale unor generali impersonali, neștiind pentru cine luptă și cu cine. Cretinitatea lor, bine și mult îngroșată, are un singur zeu : moartea altora, iar ura lor are țintă rațiunea. Costache Babii este, între ei, un caporal ridicol, trezind cu talent hohote de rîs dar și ilustrînd o alienare subumană. Alte personaje care au trecut din text pe planșeu, sînt mult îmbogățite, măștile, evoluînd aduse de muzică, imprimînd un ritm de sambă veselă scenei. Am scris „evoluînd", pentru că există o evoluție a carnavalului și o dilatare a dimensiunilor lui de la fals la realitate, o realizare a înțelegerii că masca e de fapt imaginea adevărului, adevărata față a omului, cel singur și fără chip. Ființele umane poartă măști (haina în acest spectacol devine o mască), așa cum ar purta depersonalizatoare uniforme ; avatarurile sufletești sau financiare au o izbitoare exprimare vestimentară. Trebuie subliniat meritul scenografului Th. T. Ciupe în aceste accentuări spectaculare foarte expresive. În special în partea a doua, prin grupul cioclilor, al vagabonzilor insalubri, prin desenul năstrușnic al hainelor negrului, personaj liant în sintaxa destinului Mariei, spectacolul capătă o înfățișare specific realist-magică, stranie și izbitoare în același timp, exotică și poetică, dezvoltîndu-se ca un desen stufos dar cu nemaipomenită forță de penetrație. Finalul este de asemenea o izbutită creație regizorală : o arătare uriașă construită din bandaje albe, un schelet ușor de pasăre imaculată, de albatros ucis, împușcat de un caporal îmbecil, căzînd lent peste lume, palpitînd într-o disperare mută, ridicîndu-și aripile enorme și stingace, stingîndu-se zvicnit cu privirea oarbă, nevinovată, refuzînd înțelegerea morții fără sens. M-a încordat fizic acest sfîrșit, m-a tulburat pentru frumusețea aspră și robustă a simbolului, pentru durerea cuprinsă în el. Peste lumea murdară, neliniștită și încovoiată de spaimă și iraționalitate, se prăbușea speranța, inocența și frumusețea vieții, zvîrcolindu-se greoi, încet, în tăcere.

BINEÎNȚELES că se pot aduce reproșuri spectacolului. Replica n-a fost urmărită pînă în sensurile cele mai adînci, demontarea ei funcționînd deseori alb ; în unele scene amănuntul pitoresc al mișcărilor și scenografiei se desface de conflict, își pierde valoare ideatică, devenind doar tușă decorativă sau divertisantă. Dar aceste reproșuri nu pot umbri valoarea unui spectacol remarcabil, demonstrînd o deosebită putere de înțelegere a literaturii sud-americane, încă necunoscută nouă cu adevărat, și capacitatea unui artist de talent de a-i găsi o transpunere scenică conformă spiritului ei, familiarizînd publicul român cu o artă de neîndoelnică strălucire. Din acest spectacol se reține actorii : Coca Bloos, o guapa dezinvoltă și desculță, traficîndu-și trupul pentru a putea „reuși" (verb cu sens foarte precis în America), Geta Grapă, o veselă proprietară de dugheană fără scrupule, avînd totuși o limită a ticăloșiei, poate prea moale pentru un rol care cerea destulă încordare, Maya Indrieș, serafică făptură a naturii, măcinată de instabilitățile sociale, lipsindu-i pe alocuri sarcasmul pe care sensul replicii îl conține, Mihai Bălaș-Jujucă, negrul bonom, ticălos, paiață senzuală și anonimă, Nae Octavian Cristoloveanu, un student rătăcind printre ideologii periferice și slăbănoage mai întîi, apoi hoț în scripte, furînd prin mari afaceri, George M. Gridănușu, slugă cleptomană și veleitară. Ceva din nostalgia deltelor din Entre-Rios a adus Dan Săndulescu, călcînd cu pași mari, țărănește, printr-o lume pe care o refuză.

Muzica pe care Dumitru Stănicel a înregistrat-o s-a dovedit nu numai frumoasă, dar și precis adecvată, dezvoltîndu-se către corporalitatea întregului spectacol, o corporalitate aproape tangibilă, violentă, dură, enigmatică, dureroasă, nostalgică, dar **vie.**

Radu Anton Roman

George Mihăiță (stînga), **Candid Stoica, Cornel Vulpe în 12 oameni furioși (Teatrul de Comedie)**

Radio Televiziune

Sport, muzică și literatură

● De la un timp, fine riduri de oboseală brăzdau obrazul, care ar fi trebuit să fie vesel și destins, al **Albumului duminical.** Iată, însă, că revirimentul a început să se producă : emisiunea își recapătă ritmul și aerul degajat, secvențele sînt în majoritate interesante, cupletele, cîntecele, peisajele palpită de culoare și chiar de adevăr. Duminica, între 1 și 5, publicul vrea să se amuze, dar să se și instruiască, și a întreține un delicat echilibru între aceste distincte tendințe, a satisface gusturi extrem de diferite, a lăsa neatins reconfortantul sentiment de vacanță al sfîrșitului de săptămînă fără, însă, pericolul de înec în vagul vai al superficialității, a face toate acestea cu onestitate și distincție, nu este deloc ușor, iar realizatorilor greului **Album** li se cere tact, înțelepciune și inventivitate. O cale sigură spre succes s-a dovedit alegerea protagoniștilor cu discernămînt și exigență. De cîte ori pe ecran apar personalități autentice din diferite domenii de viață sau artă, totul se termină cu bine, deci e bine. Să remarcăm, astfel, pasionanta mărturisire de credință a lui Radu Beligan, întrebat de reporter ce crede despre Richard al III-lea și despre munca sa în genere. Un zîmbet limpede, stăpînit de emoție și farmec a plutit pe deasupra cuvintelor : am fost totdeauna atras, spunea Beligan, de acele roluri cu întinse zone necunoscute, spații albe guvernate de prea multă tăcere și de prea multă semnificație. Pentru mine, a continuat el, Richard al III-lea este un om straniu, cu excepționale calități și, în același timp, monstruos, primejdios cu premeditare, opțiune nici ușoară, nici întîmplătoare, care dă și strălucirea unui destin tragic. Destinul unei personalități a cărei boală este dintre cele mai cutremurătoare : luciditatea. Fragmente din spectacolele Teatrului Național au ilustrat elocvent gîndurile interpretului principal.

● Tot duminică, în timp ce la radio se transmitea un autograf muzical al talentatului și originalului compozitor Adrian Enescu, **Albumul duminical** urmărea avatarurile **Celebrității** (autor : Arcadi Avercenko) în interpretarea lui Ion Besoiu, Geo Costiniu și Mihai Mereuță, schiță plină de tîlc despre ce avantaje și ce primejdii ascunde gloria de a fi scriitor sau fotbalist, pentru ca, apoi, sportul și poezia să revină pe micul ecran prin splendidul film realizat de B.B.C. cu prilejul ul-

„Paravanul“

ACEST film (**The front**, adică „fațada“, regizat de Martin Ritt, cu originalul actor satiric Woody Allen și cu concursul vocal al lui Frank Sinatra) evocă anii întunecați ai maccarthysmului care au urmat ultimului război mondial, ani de persecuții antidemocratice în numele Majestății Sale Modul de Viață American. Comisiile de anchetă organizate de MacCarthy cercetau așa-zisele „activități antiamericane“ și întocmeau „liste negre“. Scriitorii cu idei generoase erau proscriși, ostracizați, blocați. Atunci, prietenii lor se ofereau să le iscălească ei scrierile. Filmul nostru zugrăvește peripețiile tragice (uneori grotești) ale acestor artiști, precum și ale oamenilor de paie, ale scriitorilor fantomă. Povestea se termină amar și triumfal : eroul, după un lung interogatoriu în stil de ping-pong, se scoală și, plecînd, înfruntă dîrz, „onorata“ comisie.

Întîmplările dramatice reale, de la care pornește scenariul filmului **Paravanul**, mi-au reamintit de extraordinarul reportaj al lui Vladimir Pozner (**Les Etats-Désunis**), scris între cele două războaie, în care autorul ne zugrăvește o respectabilă și bogată întreprindere, o societate pe acțiuni, unde salariații erau scriitori de toate genurile, capabili să întocmească orice soi de lucrare : un studiu de dermatologie, un roman polițist, o monografie asupra asasinării lui Iuliu Cezar, o colecție de poezii simboliste, o anchetă despre canalizarea orașelor etc., etc.. Mușteriul care apela la un asemenea „gost“, la un asemenea „gostwrighter“, la un asemenea artist-strigoi, era fie un june care voia o teză de doctorat, sau o gisculiță care voia să epateze pe amicele sale demonstrînd că e o veritabilă intelectuală, sau un candidat la însurătoare care vroia să facă praf pe milionarul tată al fetei, sau un ambitios care aspira la o slujbă mai bună și voia să dovedească patronului că e un specialist. Instituția, întreprinderea de Gostwrighter-i, lucrătorii ei, clienții ei, știau, toți, să păstreze secretul profesional. Și totodată lumea era mulțumită. Iată, deci, un alt tip de răsturnare a valorilor autentice, un alt mod — dar tot atît de real — de mistificare.

Sistemul de fantome profesionale, de oameni de paie, de strigoi de meserie găsim în cele mai neașteptate îndeletniciri americane. De pildă, în aceea de vedetă de cinema, de star feminin. Un strălucit scriitor, dramaturg, regizor, producător, scenarist — Garson Kanin — într-o carte de reportaj tradusă în multe limbi (**Hollywood**) ne spune cum, în cetatea filmului, există un Club, condus de Mae West, unde, contra 5 000 de dolari, te puteai întîlni cu Greta Garbo, Myrna Loy, Carole Lombard, Loretta Young și alte mari stele. Adică, mai exact, cu copia lor fidelă. O fată care semăna leit cu modelul. O prăvălie de roboți feminini, roboți perfecți și reali (adică de carne și os), totul bazat pe o organizare riguroasă de adevărați „cercetători științifici“.

Și fiindcă am vorbit de roboți, să amintim că anul acesta s-au făcut în America mai multe filme despre „Lumea viitorului“. Ni se arată uzina în care se fabrică, cu materii organice și anorganice, roboți-replică, automate care reproduc cutare persoană reală. Scopul acestor manechine electronice este politico-economic. Pînă acum, o mafie oarecare, cînd voia să obțină de la guvernul unei țări anumite concesii, cumpăra cu bani pe respectivii demnitari. Metodă veche și nesigură. Licheaua putea oricînd trăda. Putea juca pe două tablouri și lua șperț de la ambele grupări interesate. Metodă depășită, după cum afirmă autorii acestor science-fiction. Se vor fabrica în laborator lichele sigure și imuabile, roboți care nu pot trăda, dubluri ale ministrului, magistratului sau șefului de stat de la care banda de gangsteri așteaptă servicii. Dubluri, alter-ego perfecți, exact așa cum sînt, „reali“.

SĂ ne mai întoarcem încă o dată la filmul regizat de Martin Ritt, la implicațiile lui încă și azi actuale. Compunerea de opere literare, artistice, științifice cu ajutorul unor colaboratori ascunși („negri“ e numele lor profesional) se practică și în alte țări. Dar cînd e vorba de actori puși pe lista neagră, răul e fără leac. Nu se poate recurge la un „om de paie“, la un „prête-nom“. Persecuția, acum, distruge, ucide ; mai rău: sinucide. Amintiți-vă scena sinuciderii, momentul poate cel mai dramatic al filmului. Actorul Hecky Brown (interpretat de Zero Mostel) este un comic, adorat de public. I se oferise iertarea, dacă va denunța pe antimaccartiști. Dar el va prefera să scape altfel. Va scăpa de toate sinucigîndu-se, și o va face în stil, totodată calm, glumeț, batjocoritor, zîmbitor și spectacular. Va organiza o ironică mizanscenă; se va așeza în fața oglinzii, unde își va lua rămas bun de la prietenul său (cel din oglindă); apoi, cu surîsul pe buze, va trece pervazul ferestrei așa cum treci în odaia de alături. În fond, e o soluție asemănătoare cu aceea a celuilalt erou (cel interpretat de Woody Allen). Onest și curajos, — în final — el e ferm hotărît să nu denunțe pe nimeni. Neîndeminatecile lui încercări de a răspunde „abil“ comisiei vor avea un efect neașteptat. Desigur, facem haz de comica lui fisticeală, de nostima harababură a răspunsurilor sale. Dar, pe de altă parte, simțim cum anchetatorii cred că acuzatului îi place să-și bată joc de ei ; că răspunsurile lui sînt intenționat idioate, anume ca să-i prostească pe dînșii. Întreg interogatoriul este (fără voia și știrea acuzatului) o lungă luare peste picior a domnilor inchizitori.

Toate aceste victorii ale celor prigoniți sînt niște resemnări. Desigur, victorioase, — dar resemnări totuși, adică ceva foarte trist. Iată însă și aspecte mai optimiste. În afară de membrii comisiei, toată lumea e de partea celor doi eroi : redactoarea T.V. care, dezgustată, își dă demisia ; directorul T.V. care încearcă (zadarnic, dar încearcă) să reziste ; în sfîrșit, marele public, care apreciază filmul **Paravanul**, această peliculă ce recompune povestea unor infamii.

D. I. Suchianu

Woody Allen și Michael Murphy — interpreți ai filmului american Paravanul

Cinema

Flash-back

Artistic și documentar

● CINEVA, într-o cafenea bucureșteană, a avut grijă să inventeze după cutremur că salvatorul meu, despre care tocmai scrisesem numindu-l frate al meu dintotdeauna, ar fi un hoț, un scotocitor prin ruine, și bineînțeles că vorba — infirmată mai tîrziu prin cercetarea unui prieten reporter — a prins pe moment aripi și a circulat cu fervoare. Căci întotdeauna este mai ușor să îmbolnăvești o legendă decît s-o naști sau chiar s-o ucizi.

Întîiul drum după ieșirea din spital l-am făcut la el. L-am recunoscut din prima clipă : după vocea cu care dialogasem tot timpul, îndepărtați ca în două lumi de zidul gros de moloz ; după chipul întrezărit la lumina lunii în drumul pînă la Salvare. Ne-am prezentat unul altuia ca și cum ne-am fi cunoscut abia acum prima dată. Biografia lui Gabriel este simplă și — revenind la profilul acestui colț de pagină — stau și mă întreb dacă ar oferi unui cineast mai mult decît firavul pretext al unui documentar. Țăran din satul Broșteni, județul Olt, a terminat o școală tehnică la Craiova, a lucrat la o fabrică din Balș, iar anul trecut a venit în Capitală ca lăcătuș la un depou de tramvaie. Locuiește împreună cu alți doi consăteni într-o cămăruță din centrul Bucureștiului. O biografie simplă ca atîtea altele, un scenariu realist sau cel mult neorealist — și, vai, cît de nedreptățite totuși, dacă s-ar fi pierdut în anonimat.

Versiunea moraliștilor de cafenea ar fi fost într-adevăr un film artistic, mai complicat decît documentarul, mai interesant fără îndoială, dar cît de vinovat ! Ca să fii hoț și totuși să-ți pui viața în primejdie pentru altul îți trebuie un spirit de aventură pe care să-l fi învățat din scenariile rocambolești din cinematecă. Nu neg că unii ar fi putut-o face, dar, prin absurd, m-aș oferi ca om căruia i s-a dăruit viața, să sufăr eu anii de închisoare pe care i-ar fi meritat un asemenea ciudat dăruitor. Ceea ce ar însemna un nou film artistic, poate și mai interesant.

Mai interesant — poate pentru unii. Căci viața merge mai departe și își derulează cu nepăsare nu scenariile complicate de ficțiune, ci documentarul ei monoton. Cu eroismul său anodin, cu oamenii săi modești, cărora numai martori ce întîmplător țin un condei în mînă le pot și sînt datori să le scoată din anonimat bravurile, și să li le apere.

Romulus Rusan

SECVENȚA

● CARE mai e viața prin serialele TV ? — mă întreb, fiindcă nu mi se pare deloc rău a face din cînd în cînd cîte o asemenea sinteză sobră. Viața ascultă în seriale de legi aparte și pauza, odihna, ca să nu spun chiar suspendarea ciclică, pe cîte o săptămînă, între două episoade, a întîmplărilor și amorurilor, a discuțiilor și întrebărilor, le dă acestora dimensiuni noi, ciudate. Avem așadar (ca să o luăm în ordinea programului) un agreabil „Toate pînzele sus“, un simpatic „Noi aventuri în epoca de piatră“, un foarte englezesc (nu numai ca producție) „Sub stele“, un „Tarzan“ care a rupt inima puștimii (s-a terminat! s-a terminat !) și un etern, inubliabil „Kojak“. Viață bogată deci, agitată, epică susținută, din liană în liană, din mașină în mașină. Mi-e dor însă de o mișcare interioară, tainică și expresivă. De un Balzac, de pildă...

a. bc.

Telecinema

Un radiolog al fricii și violenței

● Ce deosebește un **Kojak**, un **Mannix**, un **Șerif** tras la stanța de toate zilele, de un Melville, fie el și într-o zi mai slabă a sa ca în acest ultim și ușor manierizat „Un polițist“ ?*) Delonul de aici e un Kojak al Parisului, cu telefoane scurte în mașini speciale, cu chemări laconice aici, acolo și nicăieri, cu urmăriri tenace ale acelorași personaje, vinovate de aceleași crime și fără-de-legi, cu aceleași mărfuri, valize, valijoare, dublu și triplu căptușite, cu droguri și drogați, cu ticăloși mari, mici și mijlocii, cu turnători, informatori, oameni ai dublului și triplului joc fără de care poliția azi nu mai poate dezlega nimic, o lume șablonizată deja în violențele ei, în păcatele ei, în poftele, fauna și flora ei, sistematizate prea bine în statistici calme : o crimă la 27 de minute, un furt la 82 secunde... Profesionismul regiei, tehnica imaginii nu-s de pus în discuție. Operatorul unui regizor obscur la Kojak nu știe mai puțin cinema decît Melville. Deosebirea nu stă în cinema, în fizica și mișcarea imaginii, ci în meta(peste)-cinema, în meta-fizică. Diferența dintre un Kojak și un Melville pornește de la calitatea privirii. Ceea ce simbătă seară e o mecanică de serie a unui fapt divers — la Melville e starea de grație și privilegiu a unui studiu asupra neliniștii omenești într-o lume de furii și zgomot în care el, creatorul, după ochelarii lui negri și sub borul unei pălării albe, se păstrează calm și tăcut. Ceea ce la americanul oarecare e o mașinărie cu bielele bine unse, — la Melville capătă prestanță, forță și enigma unei radiografii, a unei encefalograme. Nimic nu se petrece la el în afara imperiului — înghețat, static — al angoasei. Borfașul, polițistul, delatorul, femeia (privită cu acel misoginism al milieului), un bar, un pian, o colivie, devin obiecte de studiu și de urmărit doar cînd, în fața acțiunii, sînt cuceriți și cucerite de neliniștea gestului și a înfăptuirii. Atunci, într-o superbă pîndă, Melville oprește timpul, devine „static“, dilată clipa și dezvoltă suspensul său obsesiv : cum izbutește omul să-și stăpînească angoasa care vibrează în el ca o pasăre micuță, într-o colivie singuratică. Cum, cu ce preț, pînă unde... Fără a innobila sordidul, dar evitînd orișice manieheism, Melville — ca un elicopter fixat straniu deasupra unui tren nocturn — „lucrează“ numai la răscrucile existențiale și pustii. Tot ce vede el de acolo pe chipul omului e impregnat de un scepticism rece și laconic. El e departe de a fi criticul cel mai acerb al acelei lumi violente și nedrepte — dar ca diagnostician al unui corp social care secretează prin toți porii teama și crima, puțini sînt atît de exacți, de cruzi și de subtili. Orice isterie e exclusă ; după cum niciodată nu vei întîlni la el bucuria ușure. Decisivă în diferențierea lui de toți ceilalți profesioniști ai genului este, în cele din urmă, vibrația intelectuală a maleficului, din care decurge calitatea rezistenței la orice euforie.

Radu Cosașu

*) prezentat, vineri, sub titlul „Rondul“.

Ioana Mălin

timei ediții Wimbledon (competiția va sărbători, în 1977, 100 de ani de existență), film comentat de Dan Maskell și „povestit“ de actorul James Mason, paradă a vedetelor tenisului mondial unind grația, cutezanța și forța, luptînd cu minioasă înverșunare dar și cu strălucitoare libertate pentru victorie, căci aici, ca pretutindeni, victoria este marea iluzie care dă sens miilor de ore de muncă, de speranță și de incertitudine.

● Este, oare, firească și îmbucurătoare patetica tensiune a concursului final ce nu poate avea decît un singur învingător și mulți, o, adesea foarte mulți, învinși ? Iată eleganta întrecere universitară de canotaj dintre Cambridge și Oxford (simbătă după amiaza, la televiziune) care, din 1845, a devenit o cursă aproape simbolică, desfășurată între maluri cu clădiri vechi demult intrate în literatură sau în legendă, de-a lungul unei Tamise cu nestatornice valuri, cursă urmărită de helicoptere și de un solitar biciclist, de studenți, public și camere de luat vederi. Mai decisi, mai pregătiți, poate, mai favorizați de destin și avînd în suflet liniștea dată de patru ani de victorii consecutive, cei de la Oxford au venit pentru a cuceri o distincție de care erau aproape siguri.

● Aceeași pe care și-o pun fără îndoială și responsabilii cu îngrijirea nemaivăzutului căluț scoțian care din 1973 uimește o lume întreagă : trei premii I, două premii II. Gîtul i s-a obișnuit cu mîngîierea parfumată a florilor, spinii înfrîngerii sînt încă foarte departe.

● La radio, două premiere teatrale foarte bune și a căror actualitate tematică vorbește de la sine: săptămîna trecută, serialul **Răscoala** de Liviu Rebreanu (dramatizare de Valeriu Sîrbu, regia artistică Cristian Munteanu), lectură plină de acuratețe a unui text tălăzuind de forță și de adevăr, în interpretarea impresionantă a actorilor Fory Etterle, Colea Răutu, Valeria Seciu, George Motoi, Octavian Cotescu, Virgil Ogășanu, Melania Cirje, Silviu Stănculescu... Săptămîna aceasta, **Niște țărani** de Dinu Săraru (dramatizare de Virgil Stoenescu, regia artistică Dan Puican) a explorat materia unui recent roman de mare succes, dintre interpreți remarcîndu-se Ion Marinescu și Virgil Ogășanu.

Plastică

Originalitate și perenitate

NE-AM OBIȘNUIT, și nu fără motiv, să considerăm secolul nostru drept timpul celor mai numeroase și spectaculoase mutații estetice, indiferent de domeniul la care ne referim, drept epoca realelor sau falselor revelații, a marilor aventuri, confirmări sau eșecuri, uneori sonore dar efemere, alteori discrete dar durabile. Confruntările pozitive, supralicitările, spaima de anonimat sau banalitate, moda sau necesitatea obiectivă, complexele subiective generatoare de iconoclastie dar și solicitările concrete pot constitui tot atitea cauze ale fenomenului diversificării și complicării sistemului de atitudini, maniere, stiluri și — inerent — a criteriilor axiologice, tot mai frecvent raportate la criterii insolite, uneori extra sau paraestetice.

Dar, odată obișnuiți cu acest ritm al nașterii, confirmării sau dispariției concepțiilor, procedeelor, formulelor, și acceptîndu-l ca o dimensiune caracteristică, vom constata că marile și adevăratele modificări sînt mult mai puțin numeroase decît ne apar la o analiză superficială și obiectivă. Depășind prin logică și analiză scientistă aparența alimentată din hipertrofierea mijloacelor de expresie, ne aflăm în fața cîtorva structuri esențiale, modalități concrete cărora le putem acorda creditul datorat adevăratelor valori artistice și șansa supraviețuirii în timp.

Iată de ce toate culturile cu personalitate pregnantă, constituite în timp, după un proces logic, și prelungite prin articularea datelor proprii și specifice, în concordanță cu legitatea obiectivă, au reușit să traverseze întreaga suită de metamorfoze și seisme estetice într-un mod care le particularizează în primul rînd printr-un respect constant față de propriul sistem axiologic, ferm dar nu și imuabil. Aceasta este, credem, și dimensiunea culturii românești, a artei noastre în ceea ce are ea mai specific, iar distanțarea obiectivă ne relevă, indiferent de preferințele subiective sau de spectaculosul unor cazuri, o continuitate ce nu se confundă, nu trebuie și nu poate fi confundată, cu osificarea sau rutina.

CONSTITUITĂ în timp în raport cu un spațiu spiritual propriu și de neconfundat, arta românească își afirmă originalitatea în ansamblul ei, în forma sa cultă, permeabilă cu lucid spirit selectiv la tot ce a însemnat valoare autentică, indiferent de epocă. Trebuie să adăugăm acestei condiționări dialectice și pozitive o preferință organică, de profundă sorginte afectivă, pentru un anumit tip de relație cu fenomenele realității, generatoarea unui mod specific de interpretare în scara esteticului. Poate din această cauză toate procesele evolutive, uneori născute din antagonisme și confruntări, toate propunerile sau confirmările se atestă dintr-o matrice unică și omogenă în esență, indiferent de starea lor concretă de existență. Pentru cele mai multe culturi a discuta astăzi, din perspectiva schimbului spiritual deschis, ce înseamnă creație proprie sau contaminare, autenticitate sau mimetism, a devenit o chestiune extrem de complicată, adeseori frizînd speculația sterilă, cel puțin din unghiul formulelor vehiculate, acceptate sau nu. Pentru cultura noastră, solid și definitiv constituită în coordonatele de fond, discuția pornește, potrivit unei realități evidente, de la organica nevoie de originalitate și de manifestare a personalității etnice atît de pregnante.

Acesta este și sensul general al evoluției artei noastre, secretul perenității sale și al capacității de a-și păstra și regăsi propria condiție, dintr-o perspectivă care îi aparține.

Fenomenul concret al artei românești contemporane se alimentează din realitatea existenței unor talente de forță autentică distribuite cu generozitate în cele mai diferite genuri, personalități capabile să cristalizeze în structuri comunicative cu valoare general umană atît experiența acumulată cît și pasiunea prospecțiunii, valoarea tradiției și necesitatea noului. Din această confruntare pozitivă și dialectică a procedeelor, atitudinilor și stilurilor se constituie necesara diversitate, în fond condiția audienței sociale, obiectiv determinată de varietatea categoriilor de public ce intră în contact cu sfera activă a obiectului estetic. Această diversitate se justifică și se fructifică tocmai din perspectiva originalității de neconfundat, a propriei noastre personalități capabile să furnizeze exemplul unei culturi autonome, deplin rotunjite, cu un relief unic și de neconfundat în teritoriul atît de complex al epocii contemporane. Dar dincolo de aspectul strict artistic, inseparabil legat de procesele sociale ale fiecărei etape istorice, trebuie să descifrăm sensul actual al relației dintre spațiul și timpul nostru, și operele de artă produse, relație născută din lucida responsabilitate umană, politică, morală.

Iar dincolo de inerentele extrapolări sau interogații, totdeauna generatoare de experiență, trebuie să desprindem și să afirmăm acea continuitate de esență, sursa originalității și a perenității, astăzi mai mult ca oricînd necesară în procesul afirmării artei românești, cheia politicii culturale a Partidului în condițiile societății socialiste, garanția valorilor autonome și a circulației lor universale.

Virgil Mocanu

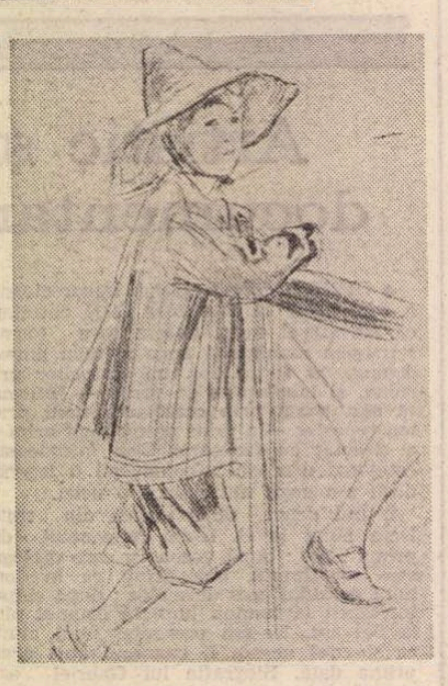

AUGUSTUS JOHN : **Băiat cu pălărie**

Acuarelă și desen englez din secolul XX

● CU cei treizeci și unu de artiști prezentați în actuala expoziție de la Muzeul de artă R.S.R., aleasă din colecțiile Consiliului britanic — toți pictori sau sculptori de prim rang — ni se oferă un adevărat compendiu al artei engleze din prima jumătate a secolului XX. Unele din personalitățile acestei perioade sînt bine cunoscute la noi în țară din expoziții precedente (Henry Moore), altele însă — ca și dezvoltarea pe ansamblu a artei engleze moderne — se înfățișează, așa cum rezultă din expoziție, ca un capitol oarecum inedit.

Inedit, fiindcă aflăm, din felul în care este organizată prezentarea, cît de important a fost ecoul curentelor de avangardă franceze și italiene asupra artei engleze de la începutul secolului, dar și cît de originale au fost formele ei de asimilare. Istoricii de artă și criticii englezi urmăresc cu luciditate științifică acest fenomen, rămîne însă un privilegiu al publicului din alte țări surpriza de a sesiza, mai ales, răspunsurile specific britanice în toată ciocnirea și confruntarea de idei estetice care au însuflețit o perioadă atît de fertilă. Cel mai expresiv apare „vorticismul", versiunea engleză a futurismului, reprezentat în expoziție prin Wyndham Lewis, principalul animator al mișcării. Curentul, deși se înscrie printre doctrinele estetice energetiste, vitaliste (Ezra Pound, ca și T. S. Eliot subliniau cu plăcere elementarismul, forța lui primară), rămîne însă impregnat de acea seriozitate concentrată în care își fac loc din cînd în cînd izbucniri de fantezie uriașă, de îndrăzneală ingenuă, de umor nesecat, atît de caracteristice spiritului britanic.

Trăsături asemănătoare observăm și la colaboratori și colegi de generație ai lui Wyndham Lewis : la Nevinson, care a preluat din futurism și cubism în special elemente iconografice (vezi studiul **Acrobatul de pe stradă** — 1918) și la E. Wadsworth, artist protestatar alternînd între imagistica abstract-futuristă și temele inspirate din viața industriei miniere. Alte forme de program estetic nu sînt nici ele străine de asemenea alternative sau sinteze, practicate în același spirit reflexiv (mulți dintre artiștii epocii au fost și scriitori), începînd chiar cu impresionistul Sicbert, cu clasicizantul — azi atît de apreciat — Augustus John, cu neo-romanticul Paul Nash și pînă la John Piper și Graham Sutherland, artiști în viață, în viziunea cărora valorile expresionismului și simbolismului acționează original și puternic.

Expoziția include cîteva desene și acuarele de sculptori ilustri : Henry Moore și Barbara Hepworth. Lucrările lor nu sînt schițe pentru viitoare sculpturi, ci opere de sine stătătoare, expresii ale unei plastici a scrisului, plină de învățăminte din punctul de vedere al analizei procesului de creație vizuală.

Amelia Pavel

EUGENIA BICIOLA : **Țărănci**

Muzică

Pastorala în altă față

● SUB bagheta lui Corneliu Dumbrăveanu și muzicile știute primesc o față necunoscută. Cu alt prilej, ne refeream la virtuozitatea sa de tehnician al orchestrei, de priza lui absolută asupra ansamblului. La artiștii însemnați această virtute are o finalitate mai înaltă decît retorica în sine — putem vorbi, nu-i așa, de o retorică referindu-ne la muzica-limbaj. Interesul pe care îl suscită aparițiile lui Corneliu Dumbrăveanu în fruntea orchestrei se leagă de ideile pe care le conținea, pînă la el în secret, textul. E vorba de a aduce mereu în context contemporan pe calea analizei și de a evidenția astfel potențialul ideatic neprevăzut nici măcar de autorul capodoperei, cum afirmă Pierre Boulez. Uneori aceste descoperiri se fac cu prețul contrazicerii flagrante a imaginii convenționale despre piesa răsștiută. **Pastorala** pe care a concretizat-o săptămîna trecută Filarmonica de la Ateneu ne-a tulburat familiaritățile față de această pagină a lui Beethoven. S-a pierdut din ea idila, amănunțită în infinitatea nuanțelor de accente și în varietatea respirațiilor, așa cum o știam din interpretări celebre. Melodica agreabilă de la suprafață a fost măturată de magme de energie. Descătușarea lor n-a cedat nici în mișcarea lentă prin tradiție, dar animată acum printr-o respirație vie, cu care nu ne-am putut împăca pe moment, ci numai la sfîrșitul audiției, cînd, beneficiind de întreaga perspectivă, am putut reordona în memorie consecvența convingătoare din această posibilă variantă. Atunci abia, palpitul puternic al **Scenei de la izvor** (totuși un **andante molto mosso**) a devenit preambulul logic pentru imnul naturii din final. În general, pasta sonoră trecută prin valțurile baghetei lui Corneliu Dumbrăveanu, după supunere și omogenizare, a lucrat mai degrabă interior prin tensionare, decît aparent cu ajutorul creșterilor dinamice. Prin asta tabloul furtunii mai cu seamă a devenit un moment antologic în interpretarea acestei simfonii. Tehnic, acest dirijor comparabil cu ceea ce a avut școala românească mai bun în materie de interpretare, a ajuns personalitatea care demontează și sudează din nou toate articulațiile orchestrei înainte de a o reașeza în matcă. Așa se face că, pînă acum numai pe disc și numai prin artificiul amplificării de microfon, ne-a fost dat să auzim o prezență atît de vie a instrumentelor luate individual (oboi, clarinet, flaut, corn — în seara de vineri). Tot atunci am mai simțit un adevăr și anume: repetițiile unui singur concert nu ajung pentru a reclădi din temelii o orchestră pe suprafața unui întreg program. Așa se face că în **Simfonia 88** de Joseph Haydn finalul a fost impresionant prin regularitatea mișcării sale vii, în infinita detaliere a dantelei de sunete, intenționat probabil eșantion al unui stil, fiindcă restul a contat ca o simplă primă lectură.

O altă prezență semnificativă a aceluiași concert a fost Ion Ivan Roncea. Tînărul titular la harpă în orchestra Teatrului muzical din Constanța, a reabilitat încrederea publicului în numele nou, după o serie de soliști necunoscuți de peste hotare care s-au succedat inexplicabil spre a susține dialogul cu prima orchestră a țării. Într-o transcripție a **Concertului pentru orgă op. 6 nr. 4** de Händel, harpa lui Ion Ivan Roncea a sunat impecabil, cu mare limpezime și remarcabilă capacitate de detașare a planurilor. Cîștigătorul concursului internațional de anul trecut de la Ierusalim beneficiază de o importantă diversitate de moduri de atac producînd sunete casante ori moliciuni de vată, și simte cu acuitate ritmul, ceea ce îi va permite o pronunțată diversificare a frazărilor, așa cum ne-a arătat mai cu seamă în prima parte a **compoziției.** Singura dezamăgire pe care am încercat-o în acest concert al Filarmonicii a fost absența unei semnificative compoziții românești. Corneliu Dumbrăveanu obișnuia să confirme încrederea crescîndă a abonaților de la Ateneu în virtuțile excepționale ale școlii noastre contemporane.

Radu Stan

Edificiile devenirii noastre

PARCURGEM în aceste zile străzile oraşului nostru, oprindu-ne la locurile de durere şi de eroism, căutînd locurile amintirilor noastre şi ale colectivităţii. Ca niciodată, mîngîiem cu privirile zidurile care ne grăiesc, şi distingem, cu puteri vizuale sporite, casele care participă la viaţa oraşului, de acelea care nu au dat răspuns decît unor necesităţi imediate. Pe lîngă spitalul Colţea, o casă cu balcon, cu fier forjat, ne aminteşte de o lume pe care nu am putea să o reconstituim numai din cărţi ; în piaţa Sf. Gheorghe, prăvăliile au personalitate, mai ales clădirea care adăposteşte magazinul „Do, re, mi", de curînd restaurată, azi cu acoperişul prăvălit. Sînt case care vorbesc locatarilor şi trecătorilor ; au o figură, o faţadă, care exprimă veselie, solicitudine, un apel. Sînt altele care s-au ascuns, sub apăsarea necazurilor, în fundul unei uliţe, fugind de calea pe care trecea omul cu funcţie importantă, odrăslit de natură pentru a comanda şi a profita ; le-am văzut stînd fără grai, una lîngă alta, ca vagoanele, oferind ochilor îndreptaţi spre fereastră spatele cenuşiu al unui zid. Le-am văzut dispărînd de pe bulevardul Titulescu sau de pe drumul Colentinei, pentru a face loc unor apartamente cu soare şi căldură, cu ferestre larg deschise spre lumină.

Oraşul are vîrste şi vorbeşte aceeaşi limbă, dar cu cuvinte care au istorie. Mulţi străini ne-au spus că Bucureştiul are mai multă vanitate decît alte capitale europene. Şi într-adevăr, în acelaşi cartier, descoperim case în stil florentin, alături de locuinţe patriarhale cu motive orientale, clădiri cu acoperişul în stil muntenesc lîngă cele care par deplasate de pe ţărmul mediteranean. Ochii ageri şi priceperea restauratorilor au adus la lumină strada celor porniţi pe calea spre Leipzig şi străzile învecinate Lipscanilor, pe care le uitasem ; ne-au descoperit varietatea clădirilor de pe Calea Griviţei şi au dat strălucire de bijuterie unei case cu ferestre orientale din piaţa Buzeşti, o adevărată paraginâ mai acum un an. Oraşul îşi recupera trecutul, înaintînd spre viitor ; readucea la viaţă tot ceea ce amintea de un loc unde se întîmplase ceva şi făcea să dispară durerea timorată sau fuga de locul public. Mai ales că mărturiile trebuie păstrate cu străşnicie într-un oraş care nu şi-a menajat întotdeauna trecutul şi a făcut să dispară locuri de vechi renume : Academia princiară de la Sfîntul Sava, loc de cultură pentru atîţia elevi veniţi din Balcani, despre care ne vorbeşte azi o placă de marmură, şi o stradă a „bibliotecii", pe care se aflau rafturile cu cărţi purtînd ştampila ce reprezenta un vultur maiestuos, cărţi cu care şi-au alimentat gîndirea generaţia lui Bălcescu, azi o stradă cufundată în tăcerea reculegerii... Sau clasele de la Sf. Gheorghe, sau frescele frumoase de la Sărindar, sau reconstrucţiile neinspirate, ca cea de la Sf. Spiridon, reclădită, spune Odobescu, după „un plan fantastic, ce-i dă astăzi înfăţişarea unui templu de cofetărie". Asemenea omului care-l înalţă, monumentul are o personalitate ; este o prezenţă unică, irepetabilă.

Distingem în oraşul nostru, încercat de calamitate şi lovituri crunte, în acest sfîrşit cumplit de iarnă, clădirea care a participat la viaţa urbei, de clădirea care a fost doar adăpost şi lasă uşor loc alteia mai bună, mai igienică, mai adaptată la noi cerinţe. Civilitatea au instaurat-o cele dintîi, acelea pe care le-am păstrat şi pe care le conservăm, pentru că dau un răspuns deznădejdii laşe („mai bine mănînc şi beau") şi pentru că vorbesc despre gusturile noastre, modul nostru de a ne exprima, cadrul plastic în care voim să trăim. Renunţăm la ferestrele fără orizont, pentru a păstra faţadele care ne vorbesc în timp ce străbatem strada despre cei care au fost, despre modul în care au înfrînt ei suferinţele, despre planurile şi înfăptuirile lor, precum o casă aproape de gardul Mîntulesii sau ctitoria unificatorului aşezată în inima capitalei noastre, Mihai Vodă. Precum salba de clădiri realizată după unirea principatelor, care au dat oraşului nostru un chip modern, pornind din centru, din Piaţa Universităţii.

Despre aceste noi edificii, care au format oamenii României moderne, avem nevoie să citim, pentru a reîntîlni pe cei care le-au dat viaţă ; după ce am înţeles, din graiul zidurilor, ce noi mesaje au rostit în oraş facultăţile, bibliotecile, muzeele, sălile de concerte, simţim nevoia să aflăm cum au sădit noi energii în inimile oamenilor.

Despre această imensă voinţă de a construi, de a civiliza, ne vorbeşte şi cartea recent apărută în Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică : **Ateneul Român**, care îşi începea activitatea la începutul anului 1865, anunţînd „cursuri de seară, astfel cum se obişnuiesc în Englitera, Elveţia, Francia, Germania, ce se vor deschide în Capitala noastră şi se vor face la o oră şi într-un mod astfel încît toată lumea, oricare i-ar fi ocupaţiile şi oricît de puţin ar fi preparat, să poată să le asculte şi să tragă din ele oarecare plăcere...". Despre această instituţie cu obiective democratice, premergătoare a universităţii noastre populare, aflăm în carte un preambul, scris cu erudiţia caldă şi luminoasă a lui Virgil Cândea, încadrînd-o în societăţile culturale din ţara noastră şi din străinătate, precum şi un substanţial studiu datorat lui Ion Zamfirescu, care debutează cu emoţionante amintiri de „ateneist" ale autorului şi recapitulează, în continuare, bogata activitate desfăşurată mai întîi în trei secţii — ştiinţe morale şi politice, ştiinţe naturale, fizice şi matematice, literatură şi belle-arte — timp de decenii. Aproape toţi oamenii de cultură reprezentativi din ţara noastră — de la Petre S. Aurelian la Theodor Aman, de la Emanoil Bacaloglu la Mihail Kogălniceanu — au participat la viaţa Ateneului, care a răspîndit cultura în rîndul publicului larg şi a contribuit considerabil la mobilizarea cugetelor în preajma independenţei. Cu date bogate despre clădire şi marea frescă, despre bibliotecă şi publicaţii, despre conferinţe şi cursuri, studiul prezintă, în fapt, un

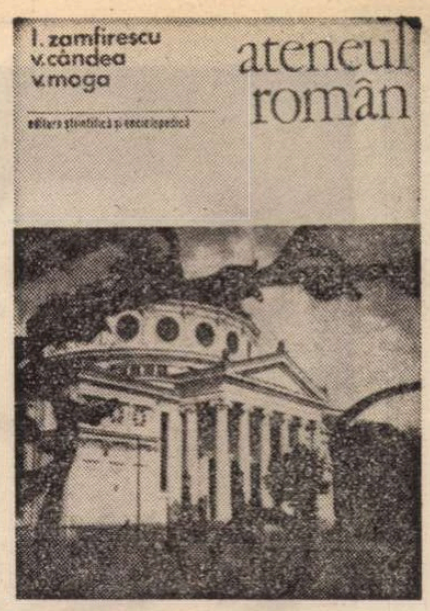

capitol de istorie culturală română. Vasile Moga, care şi-a contopit viaţa cu aceea a instituţiei pe care a slujit-o timp de decenii, în calitate de secretar general, adaugă o secţie documentară de mare preţ la această carte, în care se află statutele Ateneului, lista membrilor şi colaboratorilor, publicaţiile şi expoziţiile, precum şi titlurile conferinţelor ţinute în cadrul filialelor. O bibliografie utilă şi un frumos album cu chipuri de „ateneişti" încheie această utilă carte despre un fragment din viaţa culturală a Capitalei.

În limbajul plin de sevă al strămoşilor noştri, „a zidi" înseamnă a împlini sufleteşte, a transmite arta guvernării gîndurilor, pentru a stabili relaţiile adecvate dintre cugetare şi faptă. Edificiile au contribuit la noi, ca şi în alte părţi, la edificare, aşa cum din plinătatea gîndirii şi a simţirii au apărut edificiile care ne redau azi încrederea, făcîndu-ne să înţelegem că, în devenirea noastră, încercările s-au transformat în puteri capabile să supună procesului cultivării, sub conducerea minţii, asemănată cu un steag în mijlocul oştirii, de către Neagoe Basarab, firea umană şi natura.

Alexandru Duţu

Acasă la Jacques Prévert

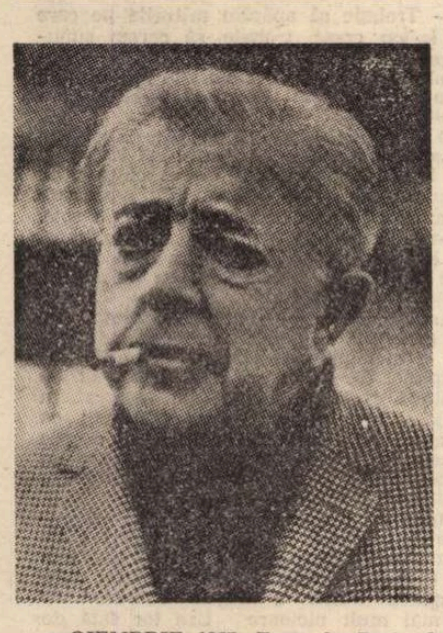

NOIEMBRIE 1967. Eram la Paris de zece zile şi nu văzusem nici coloana Vendôme, nici Place des Vosges, nici goldoniana Place de Furstemberg, nici nu coborîsem pe rue Mouffetard în Place de la Contrescarpe, nici nu urcasem prin Montmartre în Place de Tertre. Parcursesem de fapt aceste trasee la adîncimea metroului, despicînd în viteza trenului subteran pîntecul întunecat al Oraşului Luminilor pentru „a acoperi" toate studiourile franceze din Boulogne — Billancourt, pînă la Epinay. Întîlneam lumea filmului francez la ea acasă. Interviuri cu Goddard, Cournot, Lelouch, Annie Girardot... Surprizele de reporter se repetau, dar nu puteam bănui că lanţul lor avea să mă conducă, la capătul primelor zece zile, acasă la Jacques Prévert. Iată-mă din nou în metrou, coborînd la staţia de la Place Blanche şi urcînd scările pentru a ieşi la lumina zilei exact la poalele aproape centenarei Moulin Rouge. Vestita „moară" părea şi în realitate decupată de pe una din nenumăratele cărţi poştale cunoscute sau dintr-unul din nenumăratele croqui-uri ieşite de sub penelul statornicului ei client Toulouse Lautrec — cel ce a legat numele cabaretului de istoria picturii. Verific din nou adresa şi descopăr că locuinţa poetului se afla chiar acolo, în casa intrată în istoria dansului şi a picturii, a poeziei şi a vieţii de zi cu zi a parizianului. Ocolesc faţada Moulin Rouge-ului, urc o scară şi sun la o uşă dosnică. Cîteva clipe şi aud un mers tîrşiit. Uşa se deschide şi Prévert, într-o jachetă de lînă drept haină de casă, mă întîmpină ca pe o veche cunoştinţă ! Apoi, cu acelaşi mers molcom ce îl arăta mai vîrstnic decît vîrsta sa, trece înainte spre a-mi arăta drumul : un coridor foarte îngust, încins între ziduri foarte late, dînd ferestrelor dimensiuni de lucarnă, ziduri albe, proaspăt văruite ce dădeau încăperii miros de mînăstire. Pe jos, scîndura scîrţîie apăsat. Două, trei camere se deschid una după alta pe partea dreaptă a coridorului, camere ce par, din pricina albului imaculat al pereţilor şi prin dimensiunile lor, aproape minuscule, cu tavanul jos — adevărate chilii.

Aşa locuia Prévert. Pe pereţi, tablouri dedicate de Juan Mirò, prin casă se mişcă într-o „frumoasă dezordine" cîteva mobiluri ale lui Calder, o fotografie cu Marcel Carné, o poezie autografă a lui Breton, o alta însoţită de un desen al lui Tristan Tzara. Se vede bine însă că toate aceste semne ale artei secolului nostru nu aparţin unui colecţionar, sînt doar amintirile tinereţii, legături de suflet cu o pleiadă de artişti care a fost cea a timpului său.

„Am auzit că România este o ţară a poeţilor, din păcate nu i-am putut citi decît pe cei ce au scris în franceză ; şi au fost cîţiva care au legat culturile popoarelor noastre", îmi spune Prévert strecurîndu-şi cuvintele printre dinţii în care striveşte o ţigară. Alta decît cea cu care mă primise la intrare. După prima jumătate de oră observ într-adevăr că ţigara aprinsă nu îl părăseşte niciodată. Fiecare ţigară, ţinută tot timpul între dinţii îngălbeniţi, fără să-i împiedice discursul, e lăsată să ardă pînă cînd scrumul cade singur. Atunci, imediat, o alta îi ia locul. Şi tot aşa. Am înţeles atunci de ce în nici una din fotografiile sale, dar în absolut nici una, Prévert nu apare fără nelipsita ţigară strivită între dinţi.

Revedeam ca fundal al discuţiei frînturi din filmele pe care le-a scris făcînd un tablou în mişcare al Franţei din anii 1935 pînă către sfîrşitul anilor '50. Revedeam istoria comico-politică a pălărierului din **L'Affaire est dans le sac** — interpretată atunci, în anii '30, de grupul teatral de stînga „Octombrie" ; **Quais de brumes** — filmul despre care s-a spus că era vinovat de înfrîngerea Franţei în război, acuzare la care regizorul său, Marcel Carné, a răspuns că nu poate fi acuzat barometrul de furtună, iar artistul are datoria să fie barometrul timpului său ; revedeam tragedia solitudinii muncitorului din **Le jour se lève** ; combativitatea de clasă din **Le crime de M. Lange** (singura sa colaborare cu Renoir) — film care se făcuse în acei ani ecoul Frontului Popular din Franţa ; sau basmul menestrelului din **Les Visiteurs du Soir** — alegorie la pericolul hitlerist ; sau dragostea nefericită din **Les Enfants du Paradis**, sau polemica aluzivă la ocupţia nazistă din **Lumière d'Eté.** Sau acel desăvîrşit omagiu adus Parisului muncitorilor şi artiştilor, Parisului luptătorilor şi îndrăgostiţilor din filmul-poem **Cînd Sena întîlneşte Parisul**, adică locul de întîlnire al întregii opere poetice atît de populare a lui Prévert **(Paroles, Spectacles, Fatras,** şi a atîtor şansonete şi a atîtor filme), în care a ştiut să alieze ca nimeni altul imaginea insolită cu hazul tipic poporului francez.

„Am căutat întotdeauna poezia simplă a vieţii obişnuite, de fapt singura poezie adevărată, cea legată de viaţa oamenilor pentru că dincolo de ea nu există nimic".

Apa pentru ceai fierbe încet pe resoul aşezat pe birou. Alături, un magnetofon.

„Azi e mult mai simplu, în loc să scrii, vorbeşti. Întotdeauna m-a obosit să ţin creionul în mînă. Scrisul te împiedică să gîndeşti, să vorbeşti".

Şi Prévert vorbeşte, îmi vorbeşte continuu, depănînd amintiri fără să aştepte întrebări. Parisul, străzile sale dintotdeauna, lumea de la „Deux Magots" înainte ca faimoasa cafenea literară să fi devenit loc de pelerinaj pentru turişti, colaborarea de o viaţă cu Carné.

Meridiane

„În tinereţea mea îmi plăcea să mă scald în Marna, şi acum o mai fac dacă am ocazia, dar nimic nu mai seamănă cu ce a fost atunci. Cine s-a schimbat? Eu? Nu. Marna ? Nu. Atunci ? Nu regret tinereţea, regret parfumul acelei epoci. Atunci călătoream cu trăsura şi nu ne grăbeam niciodată, acum oamenii zboară cu avionul şi nu mai au timp niciodată. Astăzi oamenii cumpără mult mai multe cărţi decît atunci, dar nu mai au timp să le citească. Toată pictura abstractă nu face decît să ilustreze această criză de timp în care a intrat omenirea, această lipsă de răgaz. Şi poezia ? Ce mai poate face ea, cum mai poate ea ajuta o astfel de lume ? Iată la ce mă gîndesc acum şi sper ca poeţii să găsească mereu surse de inspiraţie pe măsura vremii lor. Am stat toată viaţa de partea celor slabi, a celor umiliţi, a celor nefericiţi, am încercat astfel să le aduc speranţă şi alinare." Şi Prévert a fost întotdeauna simţit de aceştia ca unul de ai lor.

Modest ca şi ei, poet pentru ei, Prévert nu s-a precupeţit niciodată în a le dărui sufletul, şi gîndurile, şi versurile sale : „Tatăl nostru carele eşti în ceruri / Rămîi acolo / Şi noi vom rămîne pe pămîntul / Care este cîteodată atît de frumos".

La 11 aprilie, la 77 de ani, Prévert a părăsit pentru totdeauna acest pămînt pe care l-a iubit nu atît pentru promisiunea bucuriilor sale, cît pentru a împărţi truda şi nefericirea semenilor săi. **Les feuilles mortes** — frunzele moarte — îi despart acum paşii de ai noştri, dar ele nu vor putea acoperi niciodată fosnetul muzicii sale de poet al vieţii, nu-l vor despărţi niciodată de sufletele celor ce i-au ascultat şi iubit poezia, acum şi mereu.

Adina Darian

Sven HOLM

„MARELE DUȘMAN"

■ **CÎND a publicat culegerea de povestiri** Marele dușman **(Den store fjnde) Sven Holm era un nume complet necunoscut în literatura daneză. Acest volum de debut, bine primit de cititori, dar mai ales de critică, l-a adus în rîndul celor mai reprezentativi scriitori din Danemarca.**

Cine este Sven Holm ? Un tînăr prozator, născut în urmă cu treizeci și șapte de ani (1940), în familia unui ofițer. Tema lui predilectă o constituie zugrăvirea vieții dure, a dramelor oamenilor în uniformă verde, în condițiile impuse lor de un conflict armat aducător de dezastre. Mesajul operelor sale este acela al unui umanist preocupat să trezească conștiințe, să tragă un grav semnal de alarmă pentru a preîntîmpina o nouă conflagrație distrugătoare.

Talentul lui Sven Holm, de fin analist, de profund cunoscător al psihologiei umane, s-a făcut remarcat și în celelalte volume publicate : Cazuri **(Nedstyrtninger), culegere de povestiri, apărută în 1963, în romanele** Cerul cel mai de jos **(Fra den nederste himmel) și** Jomfrutur, **publicate în 1965 și, respectiv, în 1966.**

Prima zi

■ ORDINUL pentru a doua zi de echipare și plecare în marș a sosit pe neașteptate. Nimeni nu credea că așa ceva se va realiza atît de repede, cei mai mulți dintre noi speram chiar că una ca asta nici n-o să se întîmple. Ne-am închis în blindajul camerelor noastre și ne convingeam unul pe altul, într-o vreme atît de neliniștită, că frica aparține vieții în general și nu fiecăruia dintre noi.

Astăzi dimineață a încetat orice fel de activitate în orașul nostru. Primele vești au început să alerge dintr-un cartier în altul ca niște mici animale speriate, iar în urma lor și-a făcut apariția un bărbat gras, cu glas energic, care trecea de pe o stradă pe alta, bătînd teribil de nerîtmic în toba care-i atîrna pe burtă. Cu glasul lui aducător de groază, striga fără încetare: „Comandamentul orașului ordonă... toți bărbații apți de luptă... mîine dimineață la ora nouă în piață". Dacă am fi zămislit un zeu pentru orașul nostru lipsit de zei, atunci el n-ar fi putut avea alt chip decît cel al fricii. Nu ne-am fi întrebat niciodată de unde provine, rar i-am fi spus pe nume, deși eram din ce în ce mai stăpîniți de acest sentiment.

Nu ne pricepeam să îndreptăm lucrurile pe un făgaș normal, o veste venea peste alta, înăbușind-o, și nu mai rămînea timp pentru a ne înfrîna teama și nesiguranța care puseseră stăpînire pe gîndurile noastre.

Ultima știre — declararea războiului — ne-a copleșit pe toți, iar frica ne-a cuprins și mai tare pe fiecare. Mi se pare că ultima veste a atîțat la maximum frica ce domnea în orașul nostru, panica a pus dintr-odată stăpînire pe noi, așa cum se stîrnește brusc, din senin, vîntul, iar frica fiecăruia și-a transformat chipul, prefăcîndu-se într-un soi de curaj. Nu aveam de ales: să suferim pentru că dușmanul ne-a declarat război, sau să-l acceptăm. Cei mai mulți dintre noi au hotărît să rămînă liniștiți în espectativă.

În cursul dimineții, în timp ce Gertruda îmi pregătea uniforma, mi-am strîns toate lucrurile de care aveam nevoie. Ea lucra într-o liniște totală, știa că dacă s-ar fi pornit să plîngă nu și-ar mai fi putut opri lacrimile. Sentimentele ei erau dominate de un autocontrol din cale-afară de sever. Am luat cîteva provizii de medicamente precum și instrumentele chirurgicale. Căruța era încărcată cu de toate, așa că pentru mîine dimineața eram gata de drum.

A venit la mine un vecin care m-a ajutat să repar diferite stricăciuni de prin casă. Era tare agitat și-mi cerea să-i dau sfaturi în niște probleme pe care le putea rezolva foarte bine și singur. Neliniștea din noi se zbătea ca un pește. Mi-a părut rău de omul acesta speriat și n-am vrut să-i ațîț vechea spaimă pe care i-o știam și care acum ajunsese la culme. Cred că la mijloc era neliniștea pentru despărțirea de soție și de copii. Orașul părea plin de energie și de nestăvilită febrilitate, declararea războiului a adus mai degrabă destindere, decît tristețe. Este de prisos să mai spun că războiul era o modă — **nu pentru noi ci în noi.**

A doua zi

■ AM MĂRȘĂLUIT toată ziua iar tabăra ne-am instalat-o numai cînd a început să se întunece. Mișcările noastre semănau mai degrabă cu ale unor cercetași, decît cu ale unei unități de infanterie. Cîntecele erau caraghios de primitive, în fiecare dintre noi parcă s-ar fi ascuns o marionetă. În timpul marșului s-au legat prietenii, s-au făcut promisiuni — așa cum își fac îndrăgostiții, vagabonzii sau bețivii.

Ne-am aciuat lîngă un lac mare, care îmi amintea de anii mei tineri. Mi se părea că recunosc puzderia de bărci cu pînze, eram fericit și m-a surprins gîndul că fericirea aceasta aparține mai mult lacului și ținutului decît mie. Parcă priveam o fotografie de demult. Curînd s-a întunecat.

M-am încartiruit într-unul din corturile cele mari ale detașamentului special, unde mi-am așezat și cutiile și tot ce aveam. M-am apucat apoi de niște nimicuri: un picior scrîntit, deranjamente stomacale etc. Pînă acum nu m-am gîndit de loc la dușmanul care ne așteaptă, undeva, la capătul drumului. Mîine dimineață comandantul nostru ne va da noi ordine. Generalul, colonelul și locotenent-colonelul se găsesc în momentul de față în cortul cel galben, instalat în centrul taberei. Ei l-au și învins pe inamic!

Despărțirea de azi dimineață a fost dureroasă. Femeile stăteau toate la un loc și plîngeau. Ultimele sărutări și ultimele cuvinte s-au schimbat într-o liniște gravă și numai după ce au rămas singure s-au pus pe un plîns fără oprire. Pe măsură ce ne îndepărtam, femeile ne făceau semne de bun rămas și strigau în urma noastră. Ele, care rămîneau, erau ca niște flori triste, cuprinse de neliniște, noi, care plecam, în uniforme albastru-deschis eram ca un drum ce se pierde între munți. Le-am auzit glasurile mult timp, pînă cînd am dispărut după dealurile joase care înconjoară orașul.

Gertruda era disperată, dar n-a plîns de loc toată noaptea. Era atîta gingășie în ochii ei, gingășia plină de căldură dezmierdătoare pe care o aveau atunci cînd ne-am întîlnit prima oară, cînd eram tineri. Îi sînt recunoscător că n-a făcut o ceremonie din ultima. Am ieșit apoi afară, ne-am dat mîna și ne-am privit ca la prima noastră întîlnire. Și m-am convins din nou că zîmbetul ei a rămas pentru totdeauna frumos.

Străzile erau poleite de lumina soarelui, cerul plin de frăgezime. În timp ce mergeam înspre piață Gertruda m-a prins de mînă. Era bună, încerca să-mi abată gîndurile povestindu-mi ceva despre cartea pe care tocmai a început s-o citească. Povestea plină de însuflețire, de parcă ar fi vrut să mi-o imaginez mereu în casă, stînd la masă, cu cartea în mînă.

Afară, în fața cortului, s-a așternut liniștea și întunericul. Mulți dintre cei aflați aici nu-și dădeau seama că noaptea este altfel decît la oraș. Bolta cerească este întinsă, văzduhul liniștit, plin de sunete care se împletesc cu liniștea. Din corturi se aud cîntece și risete. Într-o parte a cortului în care mă aflu, cîțiva au început să povestească diferite întîmplări. În timp ce scriu, ajung pînă la mine frînturi de glasuri. Povestirea se-nșiruie lungă, însoțită de risul tuturor, se revarsă în toate părțile, se descompune apoi în glasul fiecăruia, care repetă poanta sau încearcă să-i schimbe înțelesul. Apoi se face din nou liniște și, repede, începe o nouă întîmplare.

A venit lîngă mine vecinul meu. Mi-a povestit de noile lui cunoștințe, mi-a spus că mă invidiază că pot sta liniștit într-un singur loc. Își pierduse vălul de slăbiciune și mi-a povestit patetic ce are de gînd să facă după ce se va întoarce acasă: o să-și construiască o barcă, o nouă hulubărie și va repara cîteva lucruri pentru care nu mai avusese timp pînă la plecare.

Dimineața, la ora șapte, întreaga tabără a început un nou marș.

Ziua a treia

■ AM STRĂBĂTUT drum lung astăzi, prima febră musculară îmi dă tîrcoale. Ne-am așezat tabăra la poalele munților. În unitatea noastră și-a făcut loc o atmosferă călduță, timpul bun și aerul curat au instaurat buna dispoziție, alta decît cea din timpul lungii așteptări din oraș și care, față de zilele trecute, mi se pare o stare ireală, un vis. Dorințele noastre și tristețea își mai purtau încă măștile, dar nimeni nu le băga în seamă. Frica, frica a rămas undeva în urma noastră ca o piele abandonată. Îmi spuneam: acesta nu-i un război obișnuit...

Din ordinul de zi al generalului am înțeles că dușmanul s-ar găsi într-o vale de care ne despart două zile de marș. Nu știam însă care este acest dușman. Mă surprinde gîndul că îl ține atîta vreme în secret, dar nici să trimit pe cineva la comandament să le cer să-mi spună cine este, nu se face. Nu m-aș alege decît cu priviri neplăcute, cu ordine scurte.

Prin tabără au început să circule vești ciudate. La început le-am privit ca pe niște caraghioslicuri, dar vecinul mi-a spus că ele pot fi adevărate, chiar dacă par absurde. Se spunea că inamicul nu ar fi o armată străină, ci un dușman mult mai puternic. Cine însă era acest dușman nu ni se spunea.

Am respirat mai ușurat numai cînd am aflat că o secătură de croitor din unitatea noastră, care s-a mutat nu de mult în oraș, dar pe care nu l-am cunoscut, a compus un cîntec caraghios la adresa caraghiosului nostru dușman. Croitorul trecea dintr-un cort într-altul și cînta despre un monstru cu mai multe picioare, care rînjește la noi dintr-o prăpastie peste care, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să trecem. Cîntecul tăia respirația multora dintre noi, fiecare vers producea însă și cascade de rîs, exagerări și lungi discuții despre identitatea dușmanului. Imaginile despre el erau diferite, de la turma de oi a unui Don Quijote la un păianjen imens.

Spre surprinderea generală, colonelul a început să viziteze fiecare cort, controlînd dacă a trecut sau nu croitorul cu cîntecul său. Mi se pare lipsit de rațiune ca șefii să țină atît de mult în secret un lucru ca acesta. Soldatul nu trebuie să aibă sentimentul că cei din comandament îl cred incapabil să priceapă situația. Dacă mîine la raport nu ni se aduc lămuririle necesare, mă voi duce direct la general, lucru pe care funcția mea mi-l permite. Se poate ca la mijloc să fie o neînțelegere.

Am inspectat întreaga tabără să văd dacă nu cumva din cauza schimbării condițiilor de viață, este nevoie de paturi pentru dormit. Într-unul din corturi, soldații au configurat chipul monstrului, conform spuselor croitorului. Sînt puțin trist văzînd acest interes copilăresc al lor pentru „vestea" croitorului, dar știu că risul provocat de înfățișarea inamicului îi liniștește.

Deasupra noastră luna, aflată în primul pătrar, este galbenă. Întreaga seară pare cutreierată de tonuri ciudate, ca niște păsări pe care nu le deslușesc. Încerc să adorm ca să mă trezesc mai ușor dimineața.

A patra zi

■ LUMEA în care sîntem închiși este condusă după alte legi decît lumea pe care o numim noi realitate. Aici nu se cunosc noțiuni, ca motivare rațională, sau ordine, sau sentiment, sau întîmplare. Acestea pot apărea numai în creierul nevăzut și fără odihnă al unui zeu care ne conduce. Și rezultatele sînt groaznice.

La scurt timp după ce ne-am așezat tabăra și ne-am strîns în jurul podiumului, din cortul galben a ieșit locotenent-colonelul care s-a îndreptat în grabă sper podium, s-a urcat pe el și ne-a comunicat cu voce tare, stridentă, că tocmai s-a aflat că dușmanul este un monstru cu mai multe picioare. Locotenent-colonelul era un om urît. Își arunca mereu privirea înspre cortul galben din care tocmai își făceau apariția generalul și colonelul. Locotenent-colonelul și-a ridicat brațele spre cer. Era palid ca un perete.

Colonelul a țintit cu arma înspre rebel, generalul sprijinindu-i poziția. Dușmanul nu este un monstru, el nu-l poate descrie, dar mai mult ca sigur că nu este un monstru. Tot ce poate el să spună este că pozițiile inamicului sînt într-alt loc decît cel în care s-a presupus și că mai sînt necesare încă trei zile pentru a ajunge acolo.

După ce generalul și-a terminat discursul a rămas cîteva clipe nemișcat. Dinspre grupul de soldați s-a auzit un murmur, care a început să se accentueze și să se răspîndească de jur-împrejur.

— Croitorul, croitorul, se auzi deodată din diferite părți.

Generalul a întrebat ce anume vor să spună.

— Aseară croitorul ne-a povestit că dușmanul este un monstru, adică ce ne-a spus și locotenent-colonelul astăzi, a strigat cineva.

— Nu este adevărat, a răspuns repede generalul. Astă noapte croitorul a fost arestat pentru că a încercat să dezerteze. O să-l arestăm și pe locotenentul-colonel.

Soldații și-au exprimat din nou, printr-un murmur, nemulțumirea.

— Trebuie să apărăm miturile pe care ni le-am creat, trebuie să cerem supunere oarbă. Trebuie să înlăturăm orice înțelegere greșită a noțiunii de armată și a funcției sale. Glasul generalului era mult schimbat.

O clipă mai tîrziu a coborît de pe podium împreună cu colonelul, avîndu-l pe locotenentul-colonel între ei și au dispărut în cortul galben. Vizita pe care le-am făcut-o seara n-a avut nici un rost. Mi-au spus să-mi văd de treburile mele, să las problemele de strategie și secretele militare în seama lor. Nici nu mă așteptam la altceva.

Astă seară m-au vizitat mai mulți, dar nu pentru a le pansa picioarele, ci pentru a afla părerea mea despre cele întîmplate. Le-am spus cam cum văd eu evoluția evenimentelor și am încercat, în același timp, să înlocuiesc monstrul cu o altă imagine, mai cumplită, despre dușman. Nu le-a plăcut, ceva nu era în ordine, citeam un semn de întrebare agățat de tavanul liniștii.

Mulți mi-au spus, presupuneau, că cutare sau cutare se află în legătură cu dușmanul. Argumentele lor sînt groaznice, se pare că asupra lor predomină încă imaginea naivă a dușmanului-monstru cu mai mult picioare. Ura lor față de dușman creștea. Cuvintele lor sînt grave, categorice. Cauza apariției nesiguranței în unitatea noastră se datorește inamicului și forței sale. Cu toate acestea drumul trebuie continuat — nu există posibilitate de întoarcere.

Este foarte tîrziu, aerul de sub cort este plin de umezeală. Din cortul nostru se aud încă glasuri, dar nu sînt glasurile unor bărbați demoralizați. Explozia glasurilor lor nu conține. Fiecare cuvînt toarnă gaz pe focul dușmanilor, însă și în sufletele lor sapă cute atît de adînci, încît a le umple cu ceva este imposibil.

Ziua a cincea

■ UNITATEA noastră a mărșăluit în liniște sub bolta cerească întinsă la nesfîrșit. Mulți dintre ai noștri nu se îndoiau ca dușmanul avea spioni strecurați printre noi. Îi presupuneau a fi croitorul și locotenent-colonelul, al căror scop era să producă panică, nesiguranță și neîncredere. Au uitat cu toții că croitorul s-a mutat numai de curînd în oraș și nimeni nu-i cunoștea trecutul. În pre-

sent actele precum și toate problemele legate de persoana lui sînt cercetate la comandament.

În general nu și-a prea atins scopul — poate că au fost numai de rutină — declarațiile solemne ale locotenent-colonelului și croitorului cum că dușmanul ar fi un monstru cu mai multe picioare. Ele au produs numai nervozitate și neajunsuri în autodisciplină. Asupra podiumului pe care se aflau a început să curgă o ploaie de injurături, iar croitorul a devenit ținta disprețului tuturor. El a conceput cîntecul acela caraghios, iar acum se găsea într-o situație de-ți era mai mare jalea.

Toate acestea s-au petrecut după ce am întrerupt marșul și ne-am oprit să ne odihnim într-o vale îngustă. A fost înălțat cortul galben și podiumul pe care au fost aduși doi arestați, cu mîinile prinse în cătușe

Generalul ne-a spus că mîine în zori va avea loc întîlnirea cu dușmanul, dar asta desigur doar pentru a-i liniști pe soldați. Numai că generalul nu bănuise care va fi reacția lor. Ura soldaților împotriva inamicului crescuse într-atîta, că nu așteptau altceva decît să-i vadă chipul. Toate acestea aminteau de Evul Mediu, cînd era obiceiul să se modeleze din ceară chipul dușmanului, care era apoi tăiat cu săbiile.

Generalul n-a intuit acest lucru, s-a încăpățînat în a refuza să explice situația pe înțelesul soldaților. La un moment dat mi s-a părut că unitatea l-a înțeles, dar puterea care-i stăpînea era mai tare și ei nu țînteau decît într-o singură direcție: către potopul care-i aștepta.

Imediat după prînz am primit un nou ordin. Dușmanul nu se afla la depărtare de o zi — ordinul cel vechi nu era bun. Pînă la aliniamentul dușmanului vom putea ajunge numai în două-trei zile.

Reacția detașamentului a fost slabă, totul reducîndu-se la un singur .strigăt. Mi-au venit în minte ridurile care se așază pe fața omului cînd doarme. Dușmanul era încă departe, de aceea întrebările despre identitatea lui au început din nou să ne roiască prin cap. Nu puteam mărșălui la nesfîrșit, lucrul acesta înțelegîndu-l, în sfîrșit, și comandantul. Din acest motiv, ne-am așezat tabăra odată cu lăsarea întunericului. Am ridicat corturile în liniște, cu rutină, fără nici un entuziasm.

Cei care au venit la mine să le pansez rosăturile nu vorbeau prea mult. Se prefăceau obosiți și așteptau pasivi ziua cînd se va arăta inamicul.

Nu ne este teamă, nu ne lăsăm cuprinși de panică, ne sacrificăm voinței noastre, care este numai a noastră, fără nici o legătură cu gîndurile noastre, cu noi înșine. Voința de somnambuli. Sîntem pierduți în pustiul urii, gîndurile ni se mișcă automat, picioarele mărșăluiesc, iar gurile se întreabă cine este inamicul. În fiecare dintre noi există cîte o fiolă, care așteaptă doar ordinul de a fi spartă pentru a ne fortifica trupurile.

A șasea zi

■ ÎN JURUL amiezii doi soldați au încercat să dezerteze. Unul din ei era un băiat vesel, prietenos, pe cel de-al doilea nu mi-l amintesc, parcă nu l-aș fi văzut niciodată. Pedeapsa care se aplica dezertorilor în timp de război era categorică și ea trebuia executată imediat.

Generalul a ales șase soldați care i-au luat pe cei doi dezertori și i-au dus jos, în spatele unui staul pe lîngă care tocmai treceau. Noi, ceilalți, am rămas sub un soare cumplit, care se strecura printre nori. Îmi amintesc de zgomotul produs de manevrarea armelor, de muștele care dădeau tîrcoale părului nostru slinos, de ordinele scurte și șuierate ale generalului și de împușcăturile care ricoșau în pereții staulului și pe care pădurea ni le returna după cîteva secunde. Cei șase soldați i-au îngropat în mare liniște, pe dezertorii morți. Lopețile lor se izbeau de pămîntul ca piatra, iar liniștea nu era tulburată nici măcar de pașii soldaților care se întorceau spre tabără.

Astăzi însemnez doar atît, plus evenimentele care s-au petrecut de cînd ne-am așezat tabăra. Ne-am strîns în jurul podiumului pe care se urcase colonelul, nici n-am observat cînd a ieșit din cortul galben. Voia să ne spună ceva, mișcările lui nu erau nervoase, dar și așa se putea deduce din ele încordarea care zăcea în el. N-a apucat să ne spună ce avea de spus, am deslușit doar niște cuvinte despre dușman cînd deodată, dinspre cortul galben, a răsunat o împușcătură înfundată. Colonelul s-a aruncat pe podium fără să mai scoată un cuvînt.

Pentru o clipă s-a așternut liniștea. Într-o clipă au năvălit pe podium cîțiva oameni sub a căror greutate acesta a cedat. Am încercat să ajung cît mai în față, dar a fost cu neputință, iar cînd, în cele din urmă, am reușit să ajung lîngă el, colonelul era deja fără viață.

Nu știu dacă-mi amintesc bine, dar atunci mi-a trecut prin cap că bătălia dintre bărbați și haosul care s-a iscat n-a fost întreruptă de nici un strigăt. Nu se auzea decît larma care amintea mugetul unei turme de fiare închise într-un țarc. Este foarte probabil că n-aș reuși să redau în cuvinte gustul respingător al acestor clipe.

Memoria mea reproduce cu limpezime numai scenele următoare: generalul și locotenent-colonelul s-au așezat în fața noastră cu automatele în mînă. Lumina lipicioasă, galbenă a reflectorului care cădea asupra podiumului distrus, corturile, fețele urite ale soldaților și trupul locotenent-colonelului. Prin lumina cleioasă plutea un zgomot ciudat.

Se poate ca glasul generalului să fi răsunat încă multă vreme, timp în care eu am putut să-l înregistrez ca pe un ordin:

— La cea mai mică încercare de revoltă o să vă împușc — urlă el, descriind cu mîna întinsă asupra noastră un semicerc. Ceea ce s-a întîmplat nici nu putea fi evitat. Colonelul a înnebunit, a încercat să oblige unitatea să creadă într-un dușman neadevărat numai pentru ca el să-și poată folosi nelimitat puterea. Locotenent-colonel avea dreptul moral să îndrepte arma asupra criminalului. Acest fapt a oprit extinderea fricii și nesiguranței în unitatea noastră și el a făcut posibilă instaurarea adevărului. În viitor colonelul nu vai mai putea schimba ordinele pe care le primim despre situația inamicului, comandamentul va fi mai puternic, iar capacitatea de luptă a unității va crește. Dacă nu va fi instaurată o disciplină absolută, vom introduce un regim aspru. Cea mai mică dovadă de nesupunere și opoziție față de comandament va avea ca rezultat pedeapsa cu moartea!

Generalul și locotenent-colonelul aveau armele îndreptate asupra noastră. N-am putut sta de vorbă cu nimeni, de aceea nu cunosc părerea celorlalți. Știu doar că cei care suferă nu cunosc limite, limitele înjosirii și ale tiraniei. Ei nu pot să gîndească la nimic, ci doar să aștepte răbdători clipa în care dușmanul va deveni real. Să aștepte ca niște copii și să nu cunoască limitele suferinței.

A șaptea zi

■ NOAPTEA a fost dată alarma. Nici n-a apucat sirena să tacă și noi eram deja aliniați cu toții în fața centrului. Se putea ca dușmanul să fie pe aproape — am văzut multe fețe încordate de atîta așteptare. Dar cum arăta oare inamicul? Soldații erau palizi și cu toate că ochii le erau dilatați din cale-afară, ei nu vedeau nimic.

În spațiul dintre corturi ochii noștri au găsit numai lumina galbenă a reflectorului și pe cei doi comandanți cu automatele în mînă. Ne mișcam sub lumina slabă ca o turmă de animale și ne-am oprit în locul pe care ni l-a arătat generalul. În cealaltă parte a cortului s-a produs agitație. Se auzea un glas care chema la revoltă, apoi glasul s-a frînt și s-a auzit la scurt timp un zgomot produs de un corp care se prăbușește. Mi l-au adus imediat, era fără cunoștință, iar la tîmplă avea o rană urîtă.

— Trimite-l să sape, doctore — spuse unul dintre ei, să nu-i mai treacă prin cap una ca asta.

Bărbatul rănit a rămas la mine toată noaptea. I-am curățat și i-am pansat rana încă pe cînd se mai găsea fără cunoștință. Apoi mi-a repetat de mai multe ori că trebuie să organizăm o revoltă, că vrea să-i otrăvească pe general și pe colonel. Avea un glas ciudat și uitase cu totul de rana de la tîmplă. Dimineața l-am dus în cortul galben, al generalului, și nu l-am mai văzut de atunci.

Cu fiecare zi mărșăluiam tot mai mult, terenul devenea din ce în ce mai greu de străbătut. Ne-am așezat tabăra în preajma prînzului, fețele soldaților arătau de parcă ar fi fost de ceară. Știu că comandantul a impus un nou regim, dar nu-mi dau bine seama în ce constă el.

După ce am ridicat corturile — se lăsase deja întunericul — ne-am adunat în fața podiumului reparat și așteptam ordinele pentru marșul din ziua următoare. A trecut mult timp pînă ca cineva să se arate. În cele din urmă generalul a ieșit din cortul galben, s-a urcat pe podium și a început să vorbească repede:

— Dușmanul și-a așezat tabăra la o zi de mers în direcția răsărit, zise el, să fim gata de luptă pentru mîine dimineață.

Printre soldați s-a auzit un murmur, dar nimeni n-a scos nici un cuvînt. Generalul a continuat apoi cu același glas: inamicul este un popor străin, al cărui stil de luptă se aseamănă cu al nostru, dar este mult, mult mai atroce. Cînd a dat să coboare de pe podium din cortul galben a ieșit locotenent-colonelul cu mîinile întinse înspre el.

— Nu-i adevărat — strigă el și alergă către general. Tabăra inamicului se găsește la apus de poziția noastră și după calculele mele ea este la o depărtare de cel puțin două zile de mers.

— Nu încape nici o îndoială că el se găsește la răsărit, a răspuns generalul cu răutate.

Locotenent-colonelul a alergat repede înspre podium și a scos dintr-un ambalaj un obiect mare. L-a desfăcut și a început să arate și să deseneze cu el în aer. Mai

Desen în creion de **J. T. Lundbye** (Danemarca)

mult ca sigur că pe-o hartă n-ar fi putut să arate. În jurul lui soldații așteptau ca niște copaci crescuți dintr-un pămînt arid. Pe fețele lor nu se citea nimic. Îmi făcea impresia că nu toți soldații se uitau la cei doi bărbați care se certau pe podium, mulți se uitau la pămînt, la fețele celor din jur sau pur și simplu printre corturi. Le lipsea orice expresie — ca și cînd priveau ceva grețos pe care nu erau capabili să-l înregistreze; stăteau indiferenți ca și cînd cel care se juca cu ei și le dădea posibilitatea să se miște ar fi uitat de ei.

Glasul generalului se auzi din nou. Cei din jurul lui parcă presimțeau ceva.

— Studiind harta, rezultă că inamicul poate fi atît la apus cît și la răsărit, nu ne este la îndemînă să stabilim cu exactitate direcția. Pe baza unor date precise, sînt convins — în ce mă privește — că direcția bună este răsăritul și că dușmanul se află atît de aproape că ajunge, pentru a-l întîlni, un marș de o singură zi.

Locotenent-colonelul, care în timp ce vorbise generalul, se plimba de ici-colo în preajma lui, a sărit ca o pasăre speriată strigînd: spre apus, spre apus, vă spun!

Generalul s-a întors spre noi vrînd să termine definitiv cu toate. Unitatea va primi ordinul la noapte sau cel mai tîrziu mîine dimineață, spuse el.

Ne-am împrăștiat și am dispărut fiecare în corturile noastre. În majoritatea corturilor nu s-a aprins lumina, văzduhul este plin de ceață care s-a răspîndit peste tot și toate lucrurile sînt umede. Astă seară n-am avut nici o vizită. Ideală unitate! Nu mă gîndesc la mine, la corpul meu care nu are nimic comun cu al celorlalți și simte dureri care nu aparțin altora.

Ziua a opta

■ DIMINEAȚA unitatea noastră a fost împărțită. Planurile comandantului sînt neclare, poate că cele secrete să fie mai limpezi. Nu știu, dar parcă nu am nici un fel de putere asupra a tot ce se întîmplă.

De undeva ne chema o sirenă. Primele raze de lumină ale dimineții conturau în ceață coroanele copacilor. Generalul a ordonat ca unitatea să fie împărțită în două părți — pînă la urmă nu au căzut la nici o înțelegere asupra adevăratei poziții a inamicului. O grupă trebuia să se îndrepte spre răsărit sub comanda lui, cealaltă, comandată de locotenent-colonel, spre apus. Cele două detașamente, cu efective reduse, trebuiau să lupte împotriva dușmanului.

Împărțirea s-a făcut fără multă zarvă. S-a format mai întîi o grupă care a trecut în partea stîngă, apoi a doua la dreapta, s-a oprit o clipă, apoi a urmat altă grupă care s-a adăugat celei din stînga, alta la cea din dreapta și așa mai departe. Întîmplător, cele două coloane erau aproape la fel de mari. Am ridicat apoi tabăra și am plecat fiecare în direcția indicată. Între cele două unități astfel formate s-a așternut ceața și a fost întreruptă curînd orice legătură.

Am încercat să urcăm un deal, dar am fost învăluiți de un aer umed și în scurt timp părul și uniformele ne erau ude complet. Comandantul ne-a ordonat să ne oprim. A schimbat spre sud direcția marșului, fără să ne spună de ce. Apoi un timp ne-am îndreptat spre răsărit, dar numai pentru a o lua apoi spre nord. Am mărșăluit pînă spre seară. Întunericul s-a lăsat repede, amestecîndu-se cu ceața. Cînd am început să desfacem corturile pentru a ridica tabăra, am constatat că ele erau ude din noaptea trecută. Pînza nu mai era capabilă să rețină apa, care picura peste soldații zgribuliți.

M-am instalat într-unul din corturile cele mari, cortul nostru fiind luat de cealaltă grupă. De jur-împrejur stăteau întinși soldați, care dormeau buștean. Alții, neputînd închide ochii, mîngîiau foaia de cort. Peste tot domnește liniștea, pașii gărzilor se aud prin ceață ca niște mîini care aplaudă. Lumea s-a micșorat, închisă între zidurile picăturilor de ploaie care nu mai contenesc.

Ziua a noua

■ ȘED SPRIJINIT de o piatră, înfofolit în hainele rupte, ca să nu-mi fie frig. Mi-am ridicat capul și cînd i-am zărit pe cei morți mi l-am lăsat iarăși înapoi. Cadavrele stăteau sfîșiate pe cîmp ca după o orgie, ca niște conuri dintr-un copac pustiit de o veveriță imensă.

Am piciorul sting rupt, cizma mi-a intrat în rană. Nu pot s-o descalț, am zăcut un timp fără cunoștință, apoi a fost prea tîrziu. O schijă dintr-o grenadă mi-a intrat în spate, s-a așezat sub plămînul sting. Mă doare rana de la picior, durerea îmi urcă în întregul corp.

Cu dușmanul ne-am întîlnit dimineața, la scurt timp după ce am pornit în marș. Arăta ca și noi, ca detașamentul de care ne-am despărțit aseară.

Lumina este mai limpede, dar soarele este încă acoperit. În sfîrșit, o zi fără ceață. Nu era întuneric, nu era ceață, între noi și dușman nu se aflau decît niște stînci, nimic altceva, și numai un joc al destinului a putut determina acest sfîrșit tragic, această întîmplare nefericită. Bolta cerească era limpede ca o apă, văzduhul era liniștit, distanța dintre noi și inamic, atunci cînd am început atacul, de numai cinci sute de metri.

În ochii soldaților se citea hotărîrea. Sub imperiul voinței lor, trupurile li se mișcau ca niște strune, se opreau o clipă apoi se aruncau înainte ca niște cîini de vînătoare hipnotizați de o urmă. Au dispărut toate zgomotele în afară de tropotul picioarelor pe pămîntul ca piatra. Nici un cuvînt, nici un ordin. Pe ultima porțiune au luat-o la fugă. Au început să se audă din nou zgomote, a răsunat un strigăt groaznic — parcă ar fi urlat o fiară rănită mortal și care n-a înțeles încă ce se întîmplă cu ea.

Dintr-odată am văzut soarele de cealaltă parte a boltii. Cînd am încercat să mă ridic, am simțit o durere cumplită în spate — ca și cînd într-o apă mare ar fi pătruns o rază de lumină care s-a împrăștiat apoi în toate părțile.

Totul în jur este fără viață, în afară de două păsări care se țin cît mai departe de mine. Locul acesta în care mă aflu, cuprins între dealuri, ca un mormînt, este groaznic. Mă gîndesc pentru o clipă la dumnezeul care ne-a aruncat în situația asta respingătoare. Pierderile sînt mari.

Durerea de la picior nu se domolește, mi-e teamă că nu voi mai putea s-o domin, deja nu-mi mai simt degetele. În pistolul care-mi atîrnă pe șold am mai multe gloanțe — pot aștepta în liniște lăsarea nopții.

Lumina începe să pălească...

Am vrut întotdeauna să am timp să mă lămuresc unde este sfîrșitul acestui lanț și unde nu mai încape loc pentru alte evenimente... Dorința aceasta a început totdeauna cu frică, cu teamă și sfîrșește în locul acesta pustiu, unde s-a împlinit. În sfîrșit, am timp... dar acum nu mai pot scrie...

Prezentare și traducere de

Alice și Nicolae Nicoară

Meridiane

„Spectacole 1970–1975"

● Editura Meddens din Bruxelles a tipărit, în îngrijirea lui René Hainaux, un impunător volum, de excepțională condiție grafică, intitulat **Spectacole 1970—1975, Montări noi, scenografii noi, autori noi.** Fotografii foarte mari, de scene, schițe scenografice, personaje recomandă, printre cele mai bune spectacole moderne din lume, **Leonce și Lena** de Büchner regizat de Liviu Ciulei la Teatrul „Bulandra" (o imagine a spectacolului e chiar coperta cărții), **Măsură pentru măsură** de Shakespeare la Teatrul Giulești, regizat de Dinu Cernescu, **Harap Alb** după Creangă, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, regizor Zoe Anghel-Stanca, **Puterea și adevărul** de Titus Popovici la Teatrul „Bulandra" (cu un amplu argument al regizorului Liviu Ciulei privind plantarea spectacolului în teatrul rond).

Asupra acestei ultime montări insistă în mod deosebit și prefața, considerind-o „o invenție ingenioasă în remodelarea spațiului teatral".

Poezia se comportă bine

● Anul acesta, „Întîlnirile poetice" de la Villeneuve-lès-Avignon, organizate în cadrul Festivalului de la Avignon, vor avea loc între 9 iulie — 8 august. În prefață, mănăstirea din oraș găzduiește expoziția „Poésie 40". Pierre Seghers a locuit în Villeneuve-lès-Avignon între 1927 — 1944. El a creat aici revista „Poésie 40". Apoi a publicat texte de Eluard, Aragon, Pierre Emmanuel, Robert Desnos. Așa a luat naștere editura sa. Expoziția îi evocă debutul. Pentru a aniversa 35 de ani de activitate a lui Pierre Seghers, editura care-i poartă numele organizează în aprilie o „campanie de poezie". Prilej pentru editarea unei antologii de texte ale celor aproape o sută de poeți publicați de la înființarea editurii. Volumul va avea un tiraj limitat și nu va fi retipărit.

Letopiseț al luptei pentru libertate

● „Orizonturi noi", editura creată anul trecut de Uniunea scriitorilor din Vietnam, și-a propus ca țel principal publicarea celor mai noi scrieri ale literaturii vietnameze și străine. Primele cărți apărute : o antologie cuprinzînd 33 de povestiri vietnameze scrise în perioada 1945—1975, în care sînt prezente trei generații de scriitori. Apoi volumul **Poezia Vietnamului 1945 — 1975**, în care poeți din diferite generații vorbesc despre bărbăția unui popor care și-a dobîndit libertatea prin lupte grele și care acum construiește socialismul. **În zile de primăvară** se intitulează o culegere de versuri în care poetul Te Han a strins scrierile de după călătoriile sale în sud, înainte și după primăvara anului 1975.

Monica Vitti : „Mi-e teamă de violență"

● Apariția pe ecranele pariziene a celui mai recent film în care Monica Vitti interpretează rolul principal — **Poveste de dragoste** (regizor Marcello Fondato) a prilejuit apariția unui interviu cu actrița în „Le Figaro". Spicuim : „Aș vrea să revin la filme mai ancorate în realitatea socială... Mi-e teamă de tot. Mi-e teamă de violența în care se scaldă acum Roma, de agresivitatea vieții moderne. Visez zile fără fotografi, plimbări pe malul mării, visez să mă instalez la Florența într-o casă în care să văd culorile mele preferate : galben, roșu închis, roz, alb. Niciodată negru. Cred că viitorul este atît de precar, încît e mai bine să rizi de visele tale".

Gîndirea poetică a lui Neruda

● Cercetătorul Alain Sicard a susținut la Sorbona teza de doctorat **Gîndirea poetică a lui Pablo Neruda**, primul studiu global francez asupra poeziei nerudiene, care pînă acum nu a făcut decît obiectul unor lucrări fragmentare. Întreaga lucrare a lui Sicard e axată pe încercarea de a reconstitui itinerarul nerudian, raporturile poeziei acestuia cu istoria, dar și cu existența imediată, cu timpul său.

Mihail Șolohov premiat

● Mihail Șolohov a primit, pentru ansamblul operei sale, premiul **Lotus**, decernat de **Asociația scriitorilor afro-asiatici.**

Omagiu lui Beethoven la Pekin

● Cu prilejul comemorării celor 150 de ani de la moartea lui Ludwig van Beethoven, la Pekin a avut loc un concert radio-televizat cuprinzînd lucrări ale compozitorului ; de asemenea, au fost ținute mai multe conferințe publice despre viața și opera celui care a compus **Simfonia a IX-a.**

O insolită cercetare istorico-iconografică

● **Vocile tainice ale zidurilor — Contraistoria Parmei** este titlul unui studiu realizat de Marzio Dall'Acqua, un cercetător italian care a preferat să părăsească izvoarele și căile clasice ale istoriei, pentru a face apel la un gen insolit de „documente" și anume la așa numitele „graffiti", desene și inscripții (anonime sau semi-semnate), pe pereți, monumente, sculpturi, copaci, bănci etc. Aceste „graffiti" au o îndelungată tradiție în Italia. O dovadă este și faptul că cercetarea lor a permis întocmirea unei istorii politice, sociale și culturale a orașului Parma, deosebit de bogată în semnificații și amănunte revelatoare. În imaginea de mai sus, este reprodus un „graffiti" reprezentînd figura unui cavaler călare, găsit pe peretele Capelei Valeri a Domului din Parma.

Cannes '77

● A 31-a ediție a Festivalului de la Cannes începe să se contureze ca program. Pînă acum este cunoscută selecția americană : **Three Women** (Robert Altman), **Bound for Glory** (un film închinat cîntărețului folk Woodie Guthrie), **Car-Wash** (o peliculă „neorealistă" despre negri). Marea Britanie va participa cu **The Duellists** (Ridley Scott) și **Valentino** (Ken Russel) ; Suedia cu **Bang** (o fabulă fantastică), Ungaria cu **Povestiri din Budapesta**, istoria poetică a unui tramvai realizată de Istvan Szabo ; Uniunea Sovietică cu **Orfelinii**, realizat de Nikolai Gubenko. „Marea necunoscută" este deocamdată selecția franceză.

„Viața și vremurile lui Chaucer"

● **The Life and Times of Cnaucer** este titlul unei remarcabile biografii literare despre celebrul scriitor englez din sec. XIV (cca. 1340—1400) scrisă de romancierul John Gardner și apărută în Editura Knopf (S.U.A.). Lucrarea, ca toate scrierile despre Chaucer, reprezintă un act temerar, întrucît, așa cum arată Gardner, autorul **Povestirilor din Canterbury** n-a vorbit niciodată despre el însuși decît „glumind", „spunînd lucruri banale", sau „făcînd considerații despre cunoștințe ocazionale". Iar „datele și faptele oficiale din viața lui Chaucer, numeroase cum sînt, reprezintă deseori doar ademeniri spre confuzii, nu pentru că poetul și vremurile sale erau misterioase, ci pentru că, întocmai frescelor vechi, conexiunile vitale sînt în cea mai mare parte pierdute, dispărute din lume ca un fum". Gardner a recreat lumea lui Chaucer din datele istoriei politice și diplomatice, ale atmosferei intelectuale și literare a timpului și ale mediului social reflectat în textele lui Chaucer. Sînt prezente în lucrare personaje celebre ca regele Edward II (care a domnit între 1327—1377), fiul acestuia, Edward — Prințul negru, John de Gaunt, cumnatul lui Chaucer, Richard al II-lea, Henry Bolingbroke, care l-a detronat pe Richard, devenind Henric al IV-lea etc.

Nu lipsesc aspecte ale disputei filosofice între „realism" și „nominalism", după cum nu lipsesc nici poemele tîrzii și intenționat nerafinate ale lui Chaucer.

Biografia este însoțită de un amplu repertoriu bibliografic, punînd în evidență bogăția lucrărilor ce s-au scris cu privire la marele scriitor al Renașterii engleze.

Béjart la New York

● „Baletul secolului XX", condus de coregraful francez Maurice Béjart, a făcut recent un turneu pe Broadway. A fost a cincea oară cînd acest ansamblu din Bruxelles s-a produs în metropola americană. Repertoriul a cuprins, printre altele, piesa de rezistență care este pentru „Ballet du XX-eme siècle" **Ritul primăverii** de Strawinsky, precum și **Bolero** de Ravel.

Festivalul filmului de autor

● Al XX-lea Festival al filmului de autor de la San Remo se distinge — după cum subliniază l'Unità — ca o „manifestare a creațiilor cinematografice de largă respirație socială"

Rosy Barsony

● Recent s-a stins din viață la Viena, în vîrstă de 67 de ani, Rosy Barsony, steaua operetei din anii 1930—1940. A debutat la Budapesta, fiind apoi angajată la Theater an der Wien, unde a interpretat, printre altele, rolurile principale din operetele lui Paul Abraham, **Trandafirul din Hawai** și **Bal la Savoy**, avînd ca parteneri alte celebrități, ca Martha Eggert și Jan Kiepura.

Săptămînile festive vieneze

● „Wiener Festwochen" — tradiționalul festival găzduit de capitala Austriei în fiecare primăvară, se va desfășura anul acesta între 14 mai și 26 iunie, depășind cu două săptămîni durata obișnuită a edițiilor anterioare. Sub bagheta lui Herbert von Karajan, Opera de Stat din Viena va prezenta spectacolele **Trubadurul, Nunta lui Figaro, și Boema.**

„Theater an der Wien" va găzdui un festival de balet, cu participarea unor prestigioase formații, între care : baletul Operei de stat din Hamburg, Compania newyorkeza Merce Cunningam, baletul din Leningrad etc. La Statdhalle, Maurice Béjart și „Baletul secolului XX" vor prezenta spectacolul coregrafic **Simfonia a IX-a** de Beethoven. Un bogat program de expoziții, concerte și manifestări în aer liber completează armonios ediția 1977 a săptămînilor festive vieneze.

Pictura rusă și sovietică în S.U.A.

● Cea mai mare expoziție de pictură rusă și sovietică prezentată vreodată în Statele Unite este programată pentru perioada 16 aprilie — 26 iunie anul acesta, la Metropolitan Museum din New York. Vor fi expuse 150 de lucrări din secolele XVI-XX, cea mai mare parte dintre ele provenind din Muzeul Rus din Leningrad și din Galeria Tretiakov din Moscova.

„Poezia spaniolă contemporană"

● La Editura Seghers, Jacinto-Luis Guerena a alcătuit antologia bilingvă **Poezia spaniolă contemporană (1945—1975)**, care cuprinde majoritatea tinerilor poeți spanioli de la Angel Gonzales (n. 1925) la Pere Gimferrer (n. 1945), confirmînd amploarea registrelor și persuasiunea unei poezii noi, în plină dezvoltare, care reflectă realitatea Spaniei postbelice.

Experiența lui Andrzej Vajda

● Realizînd, la teatrul „Stary" din Cracovia, spectacolul cu **Idiotul** de Dostoievski, regizorul polonez Andrzej Wajda a prezentat totodată spectatorilor modul său de lucru cu actorii în timpul repetițiilor. Spectatorii au asistat la montarea piesei, urmărind de la început munca regizorului, pregătirea rolurilor de către actori, nașterea formei definitive a spectacolului. Exprimîndu-și opinia asupra acestei experiențe Wajda scrie în „Zycie Literackie" : „Acea nervozitate care însoțea repetițiile închise și solitare, rezultînd din teama față de spectatori și din apropierea premierei, a dispărut. Acum ne-am obișnuit unii cu alții. Am fost mereu în alertă, supraveghind reacțiile produse de ideile și vorbele noastre. Dar am simțit că sinceritatea noastră întîmpina înțelegere și stimă, că publicul înceta să mai fie o amenințare".

AM CITIT DESPRE...

Primejdii la ordinea zilei

SĂ-ȘI CÎȘTIGE existența practicînd singura meserie pe care o știe și care îi place — asasinatul. Psihologia mercenarului este pe cît de monstruoasă, pe atît de simplă. O lume strîmbă oferă acestor psihopați — omenește vorbind, nici un criminal nu poate fi considerat normal — debușee noi. Cine îi mai și plătește pe sadici pentru că le oferă prilejul de a-și satisface pofta de omucidere ? Cartea **Ciinii războiului**, prezentată aici săptămîna trecută, descria mecanismul angajării lor de către grupuri interesate în aținarea de conflicte artificiale în Africa, cea mai agresivă și mai perversă formă de neocolonialism. Mai există și servicii secrete dispuse să închirieze mînă de lucru înalt calificată în înlăturarea radicală a indezirabililor, dar cei mai căutați patroni sînt cercurile care disemineză teroarea ca prim pas spre resuscitarea fascismului.

Lista de mercenari disponibili de pe care au fost alese personajele cărții lui Frederick Forsyth cuprindea francezi, belgieni, englezi, sud-africani etc. Una dintre caracteristicile tagmei lor este lipsa oricărei urme de atașament față de o patrie. Aceeași infirmitate sufletească se regăsește și la ultima promoție de recruți ai terorismului neofascist : indivizi fără căpătîi din Japonia și din Turcia, din Republica Federală Germania sau din America Latină.

Carlos — Portretul unui terorist de Colin Smith (tînăr reporter la săptămînalul britanic „Observer") este o încercare de a schița portretul unui asemenea tip. Încercare temerară, căci așa-numitul Carlos, venezueleanul în vîrstă de 27 de ani care a săvîrșit, într-un răstimp de 30 de luni, opt asasinate, două răpiri în masă și un atentat cu bombe, circulă încă liber. Nimeni nu poate garanta că sordida imagine pe care a reconstituit-o Colin Smith din crîmpeiele de informații disponibile — relatări ale presei, mărturii ale unor femei care au trăit cu el, ale unor indivizi din marginea societății care au băut cu el, sau ale unor persoane care au fost pe punctul de a fi ucise de el — nu-l va îndemna să înscrie pe răbojul său și o răzbunare personală. Din recenzia la cartea recent apărută, publicată într-unul din ultimele numere ale lui „The New York Times Book Review", reținem episodul caracteristic al împușcării lui Joseph Edward Sieff, în vîrstă de 68 de ani, cetățean britanic. Sieff era evreu. Motiv mai mult decît suficient pentru a fi sortit morții de un hitlerist de modă nouă cum este Carlos. Acesta a sunat, pur și simplu, la ușa lui Sieff și l-a silit, cu revolverul în mînă, pe servitorul portughez care i-a deschis să-l ducă la stăpînul său. Sieff se îmbrăca pentru cină. Carlos a dat buzna în camera de baie, a îndreptat revolverul spre chipul uluit al bătrînului gentleman care nu-l cunoștea pe agresor și a tras de la un sfert de metru depărtare. Glontele de 9 milimetri i-a sfărîmat cîțiva dinți și s-a oprit în maxilarul superior. Carlos s-a întors și a fugit înainte chiar ca trupul lui Sieff să fi atins podeaua. Această victimă a supraviețuit. Altele — de pildă cele trei persoane ucise de el la Paris în 1975 — nu. Ce fel de om trebuie să fii ca să împuști în față, de la mică distanță, un bărbat de 68 de ani, pe jumătate dezbrăcat, acasă la el, în camera de baie ? — se întreabă și Smith, și recenzentul.

Datele biografice nu spun mare lucru : fiu al unui foarte bogat avocat din Venezuela care și-a educat copiii la Londra, Carlos Martinez, pe adevăratul lui nume Ilich Ramirez Sanchez, rătăcește prin lume, trăgînd pe sfoară polițiile diverselor țări, este implicat în cele mai odioase dintre actele iresponsabile care au mînjit cronica ultimilor ani, își schimbă, pare-se, frecvent stăpînii, și a ajuns la fel de priceput în estorcarea unor mari sume de bani, ca și în premeditarea omorurilor: după ce a ucis cu sînge rece pe unul dintre ostatecii luați la conferința ministerială O.P.E.C. de la Viena, în decembrie 1975, a făcut pe glumețul, pe bonomul, cu ceilalți, pentru ca la sfîrșitul aventurii s-o șteargă cu cinci (unii spun 50) milioane dolari, plătiți de două dintre țările producătoare de petrol pentru răscumpărarea miniștrilor lor.

În aceste zile, cînd în Republica Federală Germania, banda Baader Meinhof — și ea aliată, la un moment dat, cu grupul lui Carlos, căruia i-a cedat un număr de grenade furate — a comis o nouă crimă teroristă, ucigîndu-l în mod laș pe procurorul general al republicii, nu e nevoie să citești cărți pe această temă pentru a-ți da seama cît de primejdioase pot fi folosirea, subvenționarea sau fie chiar numai tolerarea actelor fasciste.

Felicia Antip

O nouă editură daneză...

...se numește „Hüsets Veriag" și își propune să editeze și să vîndă la prețuri accesibile afișe, grafică de carte și de ziare create de artiști progresiști. Pînă acum a tipărit două volume de grafică, sub titlul comun **Muncitorul danez.** Sînt înmănuncheate lucrările lui Hans Ludwig Larsen și Paul Steffensen, artiști a căror creație este inspirată din viața pescarilor. În imagine, un desen din volumul **Muncitorul danez.**

„Bolivar in America noastră"

● Omagiind memoria marelui luptător pentru libertate — Bolivar, „Casa de las Americas" a decernat anul acesta un premiu extraordinar — „Bolivar în America noastră". Premiul, acordat de un juriu format din reprezentanți a 17 țări, a revenit scriitorilor Miguel Acosta Saignes, din Venezuela (pentru volumul **Accion y utopia del hombre de las dificultas)** și Francisco Pividal, Cuba (pentru volumul **Bolivar: pensamiento precursor del antiimperialismo).**

„Anul în care s-au aprins luminile"

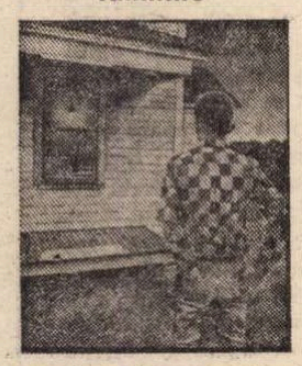

● **Anul în care s-au aprins luminile** este un roman impresionant, scris cu mult umor de Terry Kay și publiat de Editura Honghton Mifflin (S.U.A.). Acțiunea se petrece la Emery, Georgia, în acei ani agitați de după al doilea război mondial cînd mulți din locuitori continuau să-și lumineze locuințele cu lampă de gaz și-și trăiau viața de pe o zi pe alta. Privind înapoi, spre copilăria lui petrecută într-un mic oraș, Terry Kay interțese realul cu imaginarul pentru a surprinde singurătatea și semnificația majoră a micilor evenimente ale vieții monotone. În imagine, coperta cărții.

„Pictura în Anglia"

● O sinteză privind aportul picturii engleze la tezaurul artei universale este considerată monografia lui John Sutherland — **Pictura în Anglia: 1525 — 1975,** apărută recent la Londra. Autorul prezintă, critic, 450 de ani de pictură în Marea Britanie: artiștii de seamă (Holbein, Hogarth, Turner, Constable etc.), capodoperele (splendid ilustrate), precum și marile teme (portretistica, peisagistica, scenele de gen etc).

Dante în limba croată

● La Zagreb au apărut recent două volume **Dante-opere,** care cuprind toate operele marelui Dante Alighieri traduse de Frano Cale și Mate Zorić în limba croată.

Poezia secolului 19

● A apărut recent, la Albin Michel, volumul 5 — **La Poésie du XIX-e siècle** — din **Istoria poeziei franceze,** monumentala operă datorată lui Robert Sabatier. Lucrarea este editată în două volume, primul avînd subtitlul **Les Romantismes,** al doilea, **Naissance de la poésie moderne.**

Revista „Literatura universală azi"

● Împlinind 50 de ani de neîntreruptă activitate, „Books Abroad", trimestrial de literatură universală publicat de Universitatea din Oklahoma (S.U.A.), și-a schimbat atît formatul cît și titlul. Revista va purta titlul de „World Literature Today" (Literatura universală azi) și va acorda un spațiu ceva mai amplu articolelor și numerelor tematice. Ea va continua seria colocviilor speciale dedicate literaturii sud-americane (cel mai recent autor discutat a fost peruvianul Vargas Llosa), ca și acordarea unor premii internaționale, o dată la doi ani (laureații de pînă acum: Ungaretti, Marquez, Ponge, Elizabeth Bishop).

Corespondență Chateaubriand

● Un deosebit eveniment editorial: apariția, la Editura Gallimard, a primului volum din corespondența lui Chateaubriand (anii 1789—1807). Scrisorile relevă complexitatea acestui spirit de elită, încrederea în om, respectul față de trecut și încrederea în viitor, dorințele și nostalgiile sale. Textele sînt stabilite și adnotate de doi filologi de prestigiu: P. Christophorov și P. Riberette.

„Der Spiegel" despre „Oliver's Story"

● Așa cum am mai anunțat, al doilea roman al lui Erich Segal nu-l egalează pe primul — **Love Story** — nici în succesul de public și nici în cel de critică. O explicație interesantă aflăm în cronica publicată de săptămînalul vest-german „Der Spiegel" după apariția cărții **Oliver's Story** în limba germană, în Editura Hoffmann und Campe (care a lansat pe piață, cu mare tam-tam publicitar, 100.000 de exemplare, investindu-le, cam hazardat, se pare, cu inscripția „Cartea anului"). „Tot ce a fost mai rău în moartea lui Jennifer de pe urma leucemiei — scrie „Der Spiegel" — este că Oliver, tînărul și bogatul ei soț, a rămas mai departe îndurerat și plin de remușcări, dar totuși în situația de a prilejui autorului său, Erich Segal, un nou **Love Story...** Ceea ce nu e chiar un serviciu nici pentru scriitor și nici pentru personaj: primul se întrece în platitudini, din care alcătuiește o carte ce nu mai pune nici o problemă; al doilea își poartă doliul lamentabil, în patul unei milionare".

Istoria Poloniei

● Prima încercare făcută în R.P. Polonă de prezentare integrală, într-un singur volum, a istoriei țării, o constituie **Istoria Poloniei,** lucrare colectivă a cercetătorilor din Poznan, sub redacția prof. dr. Jerzy Topolski. Din colectiv mai fac parte istorici cunoscuți ca Jan Zak, Benon Miskiewicz, Antoni Czubinski.

Centenar Nowowiejski

● Presa poloneză și instituțiile lirice sărbătoresc anul acesta 100 de ani de la nașterea lui Feliks Nowowiejski (1877—1946). Compozitor, organist și pedagog remarcabil, Nowowiejski este creatorul unor lucrări binecunoscute, din care amintim: **Quo vadis** (1903) și **Legenda Balticei** (1924).

„Gentlemanul vagabond..."

...este titlul sub care, în aceste zile, rulează pe ecranele pariziene filmul despre viața și opera genialului actor Charlie Chaplin. Pelicula de lung metraj consacrată părintelui comediei cinematografice aparține lui Richard Patterson. Într-un mesaj adresat realizatorului, Chaplin regretă lipsa sa de la premieră. Vîrsta își spune cuvîntul...

„Ultimul Tycoon" ecranizat

● Povestea tînărului actor de la Hollywood care, din succes în succes, își trăiește propriul mit, pînă cînd realitatea i se impune prin negația cea mai absolută a vieții — adică romanul **Ultimul Tycoon** al lui F. Scott Fitzgerald — a fost recent ecranizat în regia lui Elia Kazan, scenariul fiind semnat de scriitorul englez Harold Pinter. Ca mai toate filmele lui Kazan, și **Ultimul Tycoon** poartă amprenta unei profunde chestionări a Americii.

ATLAS

Memento

● *Acum, cînd totul reintră în normal — un* normal *pe care îl uitasem aproape și care dezvăluie ochiului nostru improspătat de dezastre laturi bizare și necunoscute —, acum, cînd pămîntul s-a reintors, fără sentimentul culpabilității, la rosturile lui idilice și altruiste, cînd ne reașezăm fiecare în casele noastre, nou-nouțe sau purtînd cicatricele nenorocirii, în viețile noastre bine sau rău orînduite, acum putem arunca o repede și precaută privire înapoi, o lungă și cercetătoare privire înainte, ne putem întreba ce s-a întîmplat și ce va mai trebui să se întîmple pentru ca orele și zilele acelea de tragică și înălțătoare unire să nu dispară, odată cu ultimele ruine, din sufletul nostru, ce va trebui să nu uităm pentru a nu ne uita pe noi cei din orele și zilele care ne-au însemnat istoria.*

...Va trebui să nu uit zilele petrecute lîngă ieșirea cinematografului „Luceafărul", în praful transformat în nori compacți improspătați fără încetare de agitația tîrnăcoapelor și de mandibulele mestecînd mereu ale escavatoarelor, în mirosul greu al dezinfectantelor amestecat insuportabil cu privelișlea celor descoperiți prea tîrziu; zilele acelea ca un coșmar cu ochii deschiși, cu ochii deschiși mari și fixați asupra zecilor de oameni albiți de moloz, desfigurați de oroare, întorși voluntar în acea preistorie din care mai putea fi, poate, salvat cineva. Va trebui să nu uit pe tinerii aceia certați uneori pentru părul lor prea lung, pe tinerii aceia cățărați din primele clipe, din proprie inițiativă, pe munții de moloz și rămași acolo zile și nopți ca o armată a buneicredințe, a buneivoințe, a bunului simț. Va trebui să nu uit niciodată lacrimile — ce lăsau dîre curate pe obrazul murdar — ale unuia dintre ei, în timp ce îmi arăta pe o carte de-a mea descoperită între ruine o poezie care i se părea că prevestește dezastrul. Va trebui să nu uit niciodată pe tinerii aceia capabili să salveze vieți, să transporte cadavre și să plîngă pentru poezii. Va trebui să nu uit soldații care munceau de douăzeci și trei de ore, fețele lor de copii de la țară, de adolescenți năduși ți de dans la balul de la căminul cultural, fețele lor devenite cenușii, cu cearcăne scrijelate adînc, poate definitiv, de oboseala care îi descompunea ca o moarte pe care mai aveau puterea să o înfrîngă. Va trebui să nu uit gîndul care m-a cutremurat privindu-i. M-am gîndit atunci, deodată, că această armată care luptă cu atîta înversunare, cu atîta eroică dezlănțuire, pentru a recuceri naturii fiecare centimetru de pămînt, nu a luptat niciodată pentru a cuceri pămînturi străine, că această armată este una dintre foarte puținele armate curate de pe pămînt, că aceste formații de luptă au luptat întotdeauna numai împotriva forțelor irațional e ale naturii, sau a forțelor dezlănțuite asemenea forțelor iraționale ale naturii...

...Privesc orașul devastat de pămînt, mă gîndesc cît de multe sînt de construit și sufăr ca un cîine că Amphion este numai un mit, că nu pot doar să iau lira și să oblig pietrele să se clădească una peste alta.

Ana Blandiana

La Moscova

O dezbatere despre realism

● La invitația revistei de teorie și critică literară „Voprosi literaturi", criticii Aurel Martin, directorul Editurii Minerva, Dan Hăulică, redactor șef al revistei „Secolul XX", Ion Ianoși, șeful catedrei de estetică de la Facultatea de filosofie din București, și Gabriel Dimisianu, redactor șef adjunct al revistei „România literară", au participat la o amplă dezbatere cu tema: **Viață. Creație. Realism.** Alături de preopinenții sovietici, esteticieni, specialiști ai literaturii universale, critici ai fenomenului literar contemporan, participanții români au abordat din unghiuri variate problemele puse în discuție, căutînd să sintetizeze experiența bogată, dinamică a literaturii noastre de astăzi, văzută în dialectica ei istorică. Au fost relevate contribuțiile teoretice și realizările artistice din literatura noastră contemporană care adîncesc semnificațiile, forța de cuprindere a realismului ca noțiune integratoare și opțiune fundamentală a frontului nostru literar. În modalități diferite, în relație cu un cîmp de multiple interferențe istorice și culturale, raportînd continuu problemele realismului la climatul nostru literar-artistic, participanții români au înfățișat aspecte ale schimbului de opinii și ale interesului pentru idei proprii momentului actual din critica noastră.

Cu prilejul acestei deplasări la Moscova, delegația Uniunii Scriitorilor a făcut vizite la redacțiile unor reviste literare pentru a realiza o mai bogată informare reciprocă și pentru diversificarea modalităților de colaborare. Atît la revistele „Voprosi literaturi" și „Inostrannaia literatura", cît și la săptămînalul „Literaturnaia gazeta" s-au făcut propuneri concrete privind lărgirea ariei de valori românești clasice și contemporane îndreptățite să stea în atenția publicului sovietic. Evenimente importante ale acestui an — sărbătorirea centenarului independenței de stat a României, treizeci de ani de la proclamarea Republicii, ca și aniversarea a 60 de ani de la Marea revoluție socialistă din octombrie — solicită forme de colaborare între publicații apte să valorifice experiența specifică a fiecărei literaturi și legăturile îndelungate de cunoaștere și respect reciproc.

Înconjurați cu călduroasă solicitudine de gazdele sovietice, criticii români au avut o întîlnire la conducerea Uniunii Scriitorilor, în cadrul căreia Vitali Ozerov, secretar al Uniunii, a exprimat sentimentele de profundă stimă și solidaritate față de scriitorii români, de statornică prețuire pentru succesele literaturii noastre.

În cuvinte emoționante, vorbitorul a evocat mîndria pe care scriitorii sovietici au resimțit-o cînd, în timpul tragicelor evenimente de la 4 martie, au luat cunoștință de eroicul efort al poporului român, de bărbăția cu care a înfruntat urmările acestei catastrofe. Relevînd continuitatea nezdruncinată a vieții noastre literare, V. M. Ozerov a spus: „Sîntem sincer bucuroși să vă vedem în mijlocul nostru. Nu numai pentru că a avut loc o discuție interesantă în probleme de creație, o discuție despre probleme care ne interesează pe toți, dar și pentru că am constatat cu acest prilej cît de intensă, de profundă este activitatea dumneavoastră literară și obștească".

Din partea delegației române a răspuns criticul Aurel Martin, care a spus, printre altele: „Ne aflăm printre prieteni adevărați și discuția care a avut loc a marcat încă un pas în întărirea legăturilor noastre de creație, puse în slujba aceluiași ideal, comunismul".

La întîlnirea de la conducerea Uniunii Scriitorilor au mai participat: Iuri Vercenko, V. Petrosian, Iuri Surovțev și Oleg Șestinski, secretari ai Uniunii Scriitorilor, precum și membri ai colegiului de redacție al revistei „Voprosi literaturi".

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● În colaborare cu Asociația italiană pentru raporturi culturale și științifice cu România, la Florența a fost deschisă expoziția „Arta populară în România".

Profesorul Francesco Amodei și Franco Sottani, consilierul administrației provinciale, în cadrul inaugurării expoziției, au făcut și o amplă prezentare a volumului **România** publicat nu de mult de Editura „Il Calendario" din Milano.

Publicul florentin are ocazia nu numai să admire bogăția și varietatea artei noastre populare, dar și să se informeze asupra a numeroase alte aspecte ale realităților românești prin filmele documentare care se proiectează în acest cadru, oferind vizitatorilor imagini despre viața economică, culturală și turistică din România de azi.

● Între 1 și 4 aprilie, la Tîrgul internațional de carte pentru copii de la Bologna (Italia), editurile Ion Creangă, Albatros ș.a. au fost prezente cu circa 200 de volume de literatură clasică și contemporană, originală și traduceri. Editurile noastre vor fi prezente, de asemenea, cu numeroase lucrări la Festivalul internațional al cărții și discului de la Lisabona (în prima săptămînă a lunii mai) și la Tîrgul internațional de carte de la Ierusalim (între 26 aprilie și 2 mai).

D.T.

„Casa de sub arbori"

„Conversația"

Filmul unei lumi

SPUNE într-un loc cunoscutul regizor italian Elio Petri : „Totul este absorbit de fenomenul de consum. În același timp, trebuie să ținem seama că din două-trei sute de filme, doar trei-patru au conținut social. Restul sînt povești de dragoste, westernuri, filme de suspens, lipsite de orice angajare cît de cît intelectuală, și cu atît mai puțin socială." Sigur, Petri se referă în aprecierea sa cantitativă doar la producția cinematografică occidentală, dar chiar și așa am impresia că se înșeală, că e mult prea sceptic. Nu de alta, dar imediat îmi vin în minte zeci și zeci (nu „trei-patru") de filme occidentale, numai din ultimii ani, a căror angajare socială este dincolo de orice îndoială. Există, de altfel, un nucleu de teme și subiecte cu cea mai puternică deschidere socială care revin ca un leitmotiv în producții de cea mai diferită factură stilistică, realizate de colegii italieni ai lui Petri, de colegii săi americani, francezi sau vest-germani — și această consecvență, această unitate tematică, departe de a fi întîmplătoare, nu este decît reflexul obiectiv, în opera unor creatori, al realităților nu o dată zguduitoare ale unui sistem.

Mă gîndesc la acestea revăzînd duminică pe micul ecran **Casa de sub arbori**, filmul din 1971 al reputatului cineast francez René Clément (vă mai amintiți memorabilul său **Luptătorii din umbră ?) :** Philip, specialist științific într-o editură pariziană, este insistent urmărit și șantajat pentru a fi determinat să se integreze ca agent în spionajul industrial al altei țări. Film de tensiune psihologică, film care „mă ține"; dar nu mă poate împiedica (în ciuda polițismului, a suspensului său) să îi observ exactitatea tăioasă a temei : racolarea, furtul de inteligență. Cu mijloace criminale, la nevoie.

Îmi vine în minte apoi (fiindcă l-am revăzut tot zilele trecute, probabil) **Conversația** lui Francis Ford Coppola (1974) : operă de excepție, demontare „la rece", lucidă, a altui mecanism, în care inteligența, gîndirea umană nu mai este furată, nu mai este nevoie să fie furată cît timp ea poate fi spionată, surprinsă în datele sale intime. **Conversația** nu mă mai „ține" prin suspensul său, aici sînt obligat de la început, de chiar structura și tonul filmului, să analizez și eu, odată cu el, înainte de a participa. De fiecare dată cînd îl revăd îmi vin în minte cuvinte ca insecuritate, nesiguranță, suspiciune, presiune morală. Cuvinte pe care le-aș considera doar ale acestui film, dacă nu mi-aș da seama imediat, scriindu-le, că ele sînt, de pildă, și ale acelui tulburător **Paravanul** de Martin Ritt (1976), unde nu mai e vorba nici de o inteligență, nici de o conștiință racolată, nici de o conștiință spionată, ci de o conștiință redusă la tăcere...

AFIRMAȚIA lui Petri mi se pare tot mai mult exagerată : merg mai departe cu gîndul și, întîmplător — sau, poate, pentru că nu-l pot uita pe Gene Hackman în **Conversația** — mi-aduc aminte de **Sperietoarea** lui Jerry Schatzberg (1972) : tot cu Gene Hackman. Și cu Al Pacino. Doi vagabonzi pe drumurile unei Americii stranii, neliniștitoare, violente, mai ales violente — dacă putem cădea de acord că există și o altă violență decît cea fizică, a unei încăierări — să zicem. Peliculă de nesfîrșite sugestii și nuanțe, **Sperietoarea** nu este doar povestea a doi oameni, ci și povestea unei lumi. **Conversația** era făcut „la rece". **Sperietoarea** e făcut „la cald", are un patetism acaparant. Substanța, tonul sînt însă asemănătoare pentru amîndouă.

Merg mai departe (nu mai sînt nici măcar intrigat, ci liniștit: e clar că Petri se înșeală), merg mai departe, așadar, și încerc să fișez cîteva, doar cîteva din filmele altei teme majore a cinematografului occidental : tema dezrădăcinării, a dramei emigrantului. Nu, nu am s-o iau de la **Emigrantul** lui Chaplin, din 1917 (care demonstrează, de altfel, vechimea și permanența temei), e suficient să ne amintim acel remarcabil **Saltul** de Christian de Chalonge (1967), revăzut și el nu de mult pe micul ecran. O peliculă sobră și tragică, aproape un documentar cu aer de ficțiune, cu aer numai, căci realitatea din care se inspiră direct nu mai este aproape deloc transfigurată. Și pe bună dreptate căci, cum spunea un comentator al filmului, nu este loial să înfrumusețăm mizeria pentru necesitățile cinematografului. Un film despre mizeria vieții portughezilor care au făcut „saltul" peste graniță, în speranța că vor izbuti să scape de mizerie. Să ne amintim apoi de acel **America, America** al lui Elia Kazan (1964), amar eseu cinematografic despre mirajul emigrării și iluzia prosperității. Să nu uităm **Joe Hill**, de Bo Widerberg (1971), excepțional film politic despre drama și eșecul unui emigrant în America și despre calea aleasă, ca „revanșă", dar nu numai ca „revanșă" ci, în primul rînd, dintr-o convingere interioară, de acest om : angajarea politică. În sfîrșit, să rememorăm sarcasmul și ironia acelui deosebit de interesant **Pîine și ciocolată** de Franco Brusati (1973) sau ale causticelor **Un italian în America** (1967) și **Frumos, onest, emigrat în Australia** (1971).

MĂ OPRESC aici. Am notat la întîmplare cîteva din filmele care mi-au venit în memorie. Să mai notez nenumăratele filme politice italiene din ultimii ani ? Filmele lui Rosi sau Damiani, Vancini sau Salerno, sau ale fraților Taviani sau ale lui Bellocchio, Zampa, Comencini, Steno, Rosati, Aliprandi, Lizzani, despre — despre ce ? Despre „cazul Mattei", despre „mărturisirile unui comisar de poliție făcute procurorului republicii", despre „mafia albă", despre „corupție la palatul de justiție", despre „de ce se ucide un magistrat", despre „anchetarea unui cetățean mai presus de orice bănuială", despre „cadavre de lux"... Să mai notez nenumăratele filme americane care nu pot, nu pot să nu vorbească despre drog, rasism și crimă, despre violență, șantaj și singurătate morală ? Nu cred că e cazul, le cunoașteți — bună parte din ele.

Mă gîndesc din nou, tot mai liniștit, la cuvintele lui Petri : hotărît lucru, se înșeală. Filmele de angajare intelectuală și, mai ales, socială sînt mai multe, cu mult mai multe decît trei sau patru din două-trei sute, în masiva producție occidentală. E, de altfel, normal : o realitate traumatizantă determină obiectiv, dialectic, apariția și dezvoltarea unor numeroase forme de critică a sa. Între ele și opere cinematografice. Dacă mă gîndesc bine, îmi amintesc chiar că unul din cele mai susținute pamflete la adresa unei asemenea realități, unul din cele mai sfîșietoare documente cinematografice despre condiția umană în interiorul unui anume sistem se numește **Clasa muncitoare merge în paradis.** Regia : Elio Petri...

Aurel Bădescu

Sport

Înaintea meciului cu Spania, cîntec de noroc

STAU într-o moară veche, înconjurată de meri și, de două nopți, pe la ceasul somnului greu, văd un piersic rupîndu-se din livadă și coborînd tiptil la gîrlă, în vadul unde vin femeile să-și umple ulcioarele.

Acolo se așează cu tulpina în tiparul unui pas de fată, își adună crengile ca să-l mîngîie vîntul la subțiori cu șoaptele grîului, rîde ușor și măzărat, scuturînd gîndul lepădării de dumnezeu, care trece uneori prin capul pomilor prea frumoși, îngenunchiază și bea apă amăgită de lună.

E un semn de noroc, vreau să cred, căci, aud, după ploaie și cea dintîi sîngerare de fulger, li se-ntîmplă și altora ca să le plece pînă la Dunăre și să se întoarcă abia în zori un păun zugrăvit pe geam sau un zarzăr de la colțul casei.

Se face că-n această săptămînă mi-a intrat în moară și un porumbel de bîrtie. Era seara — asfințit de soare văzut printr-un vișin înflorit —, luna-și lingea degetele scoase dintr-o tufă de mărgăritar și pline de fluturi, porumbelul s-a oprit pe-o grindă, a înviat și a început să cînte — se pot petrece două minuni în șapte zile ? Eu trăiesc cu ideea că sarea verde a primăverii caută umeri de lapte și că norocul se oprește și aprinde lampa lui de iarbă acolo unde găsește o dragoste furtunoasă. Cum e astăzi, după un martie înfricoșător, dragostea noastră pentru victorie.

Ieri dimineață, sculîndumă, am simțit în nări miros de catran și aproape am țipat de bucurie, fiindc-am înțeles că, în clipa aceea fascinantă, fratele meu a scos luntrea pe ape.

Un cîntec de noroc pentru toate corăbiile și pentru toate morile care se doresc împodobite cu aripi de pînză. Mi-e dor să fie bine. Adică să fim și noi mari și ospătați de zei.

Fănuș Neagu

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director : GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115
Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul:
Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 16, joi 21 aprilie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

16

Marele sfat al țărănimii

CONGRESUL ȚĂRĂNIMII

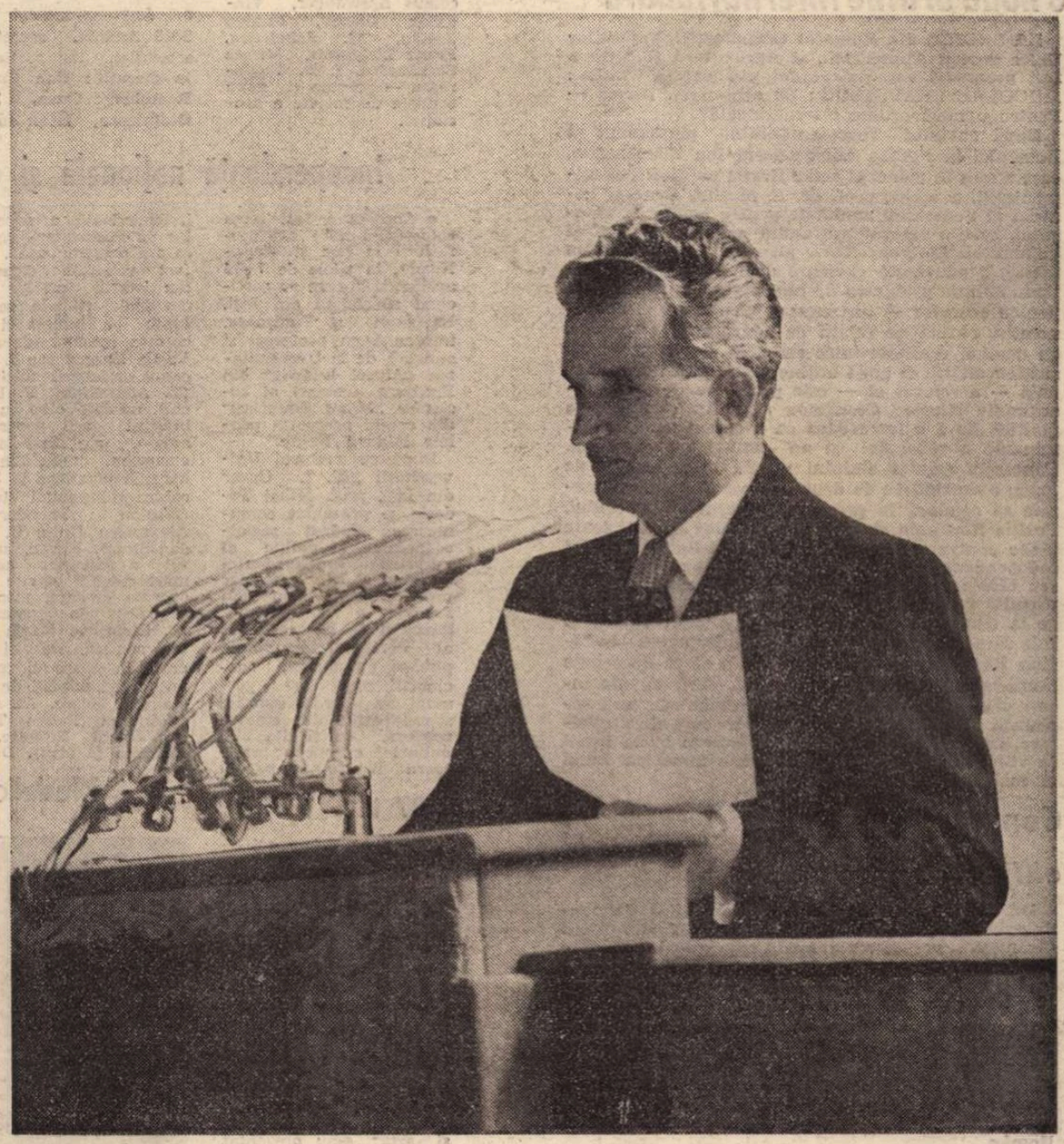

TREI MARI EVENIMENTE au marcat lucrările Congresului țărănimii: 100 de ani de la dobîndirea independenței, 70 de ani de la răscoala din 1907 și 15 ani de la încheierea cooperativizării agriculturii, evenimente ce așează într-o lumină puternică rolul țărănimii noastre în istoria patriei. Congresul este cea dintîi mare reuniune de acest fel în viața noastră politică și socială, cel dintîi și cel mai reprezentativ forum al țărănimii la care au participat peste 11 000 de delegați.

Ampla cuvîntare a președintelui țării a sunat în conștiința noastră ca un vibrant poem închinat lucrătorilor pămîntului, PĂMÎNT pe care va trebui să-l scriem pe filele noastre cu litere mari, PĂMÎNTUL ROMÂNESC, — pămîntul țărănimii care a fost din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi forța socială de bază a poporului român în lupta pentru libertate și neatîrnare, pentru progres, pentru transformarea revoluționară a societății.

În strălucita sa Expunere, secretarul general al partidului ne-a înfățișat un tablou al istoriei țărănimii, istorie pe cît de tragică pe atît de măreață. Fiindcă din adîncul timpurilor, nesfîrșitele lupte pentru apărarea ființei neamului țărănimea le-a purtat, bîrurile și podvezile stăpînilor ea le-a plătit, Unirea și Independența de acum un secol ea le-a înfăptuit, dîndu-ne, de-a lungul vremurilor aspre, chipul unor eroi legendari : Doja, Horia, Tudor, ca pe cele mai luminoase icoane în drumul spre libertate. Și tot în spiritualitatea ei găsim fîntîna cea mai limpede a cîntecului, poeziei și artei populare, precum și acel minunat cod moral ce propagă din veacuri alesele virtuți ale neamului românesc numite cinste, omenie, dragoste de natură, dragoste de muncă, vitejie fără seamăn.

Țăranul își trage numele de la țară și el a fost vreme de veacuri țara. Viața lui este legată de pămînt, dar multă vreme el n-a avut pămînt. Marea și radicala reformă agrară din 1945 a fost faptul de împlinire pe care țăranii și-l doriseră dintotdeauna. Anii care au urmat cooperativizării agriculturii au confirmat adîncul spirit de dreptate și realismul politicii Partidului Comunist Român. Și, ca o încoronare a acestor zile și munci socialiste, toamna ce-a trecut ne-a adus bilanțul însuflețitor: 1976 reprezintă anul cu cea mai mare producție agricolă din întreaga istorie a României !

Cooperativizarea a fost procesul prin care s-a încheiat făurirea economiei socialiste unitare, expresie a relațiilor noi și izbînzii definitive a socialismului în România. În acest proces, țăranul român s-a schimbat în multe privințe. În ființa lui și-a făcut loc o nouă mentalitate, un nou fel de a fi în lume și de a gîndi lumea, un nou fel de a fi în timp și de a gîndi timpul ; un nou fel de a vedea viitorul și de a lua el însuși parte la construirea acestui viitor.

Prețuind tradițiile și fondul revoluționar al țărănimii, Partidul a considerat-o de la început un aliat de nădejde al clasei muncitoare, și astfel alianța dintre muncitori și țărani deveni forța de bază a progresului nostru social. Așa încît, cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, nu se poate vorbi de nici o victorie din viața patriei fără a se arăta esențiala participare a țărănimii, ca aliată a clasei muncitoare, la toate transformările petrecute în istoria României socialiste. Avînd un profund ecou în conștiința întregului popor, dezbaterile și hotărîrile Congresului țărănimii deschid agriculturii căi largi de înflorire. A fost o rodnică întîlnire de lucru a celor ce muncesc pămîntul, a fost o dezbatere profundă în care s-au studiat noi modalități ce vor duce la îndeplinire prevederile din Programul Partidului Comunist Român.

În încheiere, tovarășul Nicolae Ceaușescu a spus : „Congresul este chemat să adopte programul privind realizarea unei agriculturii moderne și să stabilească măsurile organizatorice pentru unirea tuturor forțelor materiale și umane în vederea înfăptuirii obiectivelor cincinalului, a hotărîrilor istorice ale Congresului al XI-lea al partidului".

Din inițiativa secretarului general, cel dintîi Congres al țărănimii a devenit, începînd de ieri, forumul superior al agriculturii, care va dezbate din cinci în cinci ani problemele generale ale politicii agrare a partidului. Este încă o dovadă elocventă a democrației noastre socialiste care se bazează pe participarea directă a maselor la conducerea țării, la făurirea viitorului nostru comunist.

„România literară"

Întreaga noastră istorie pune în evidență faptul că țărănimea a fost clasa care, vreme îndelungată, a dus pe umerii ei greul bătăliilor pentru păstrarea și afirmarea ființei poporului român, pentru dezvoltarea națiunii noastre, pentru libertate, neatîrnare și o viață mai bună, pentru transformarea revoluționară a societății.

În ciuda atîtor furtuni ale istoriei, țărănimea a asigurat permanența neclintită a poporului nostru pe aceste meleaguri, păstrînd totodată comoara limbii și culturii naționale și înaltele virtuți ale spiritului popular. Ea a fost mult timp principala făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, clasa care prin munca ei îndîrjită a făcut să renască, de atîtea ori, din cenușă și ruină, țara distrusă și prădată de cotropitori. Sensibilitatea și înțelepciunea țărănimii noastre și-au găsit expresie nu numai în bogăția artei populare, de o mare frumusețe, profunzime și originalitate, ci și într-un cod moral superior în care sînt înscrise, la loc de frunte, cinstea și omenia, dragostea de muncă și de natură, dîrzenia și neînfricarea în fața greutăților, vitejia și eroismul.

Țărănimea a fost întotdeauna vajnica apărătoare a gliei strămoșești împotriva dominației străine, a expansiunii marilor imperii, ea s-a ridicat ca un zid în fața a nenumărate năvăliri și agresiuni. Ori de cîte ori țara a fost în primejdie, țărănimea a pus mîna pe arme și a sărit la luptă fără să pregete, dovedind o înaltă conștiință patriotică, nestinsă dragoste pentru pămîntul strămoșesc, un impresionant spirit de jertfă. Reprezentînd cea mai mare parte a poporului, țăranii au fost aceia care, de-a lungul secolelor, au asigurat integritatea și libertatea patriei.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea la Congresul Consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi).

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

„NICOLAE CEAUŞESCU: Să schimbăm lumea — Pentru o nouă ordine internaţională"

LA SEDIUL din Roma al Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură (F.A.O.) a fost prezentat volumul recent publicat în Italia : „NICOLAE CEAUŞESCU : Să schimbăm lumea — Pentru o nouă ordine internaţională".

După cuvîntul reprezentantului permanent al României la F.A.O., ambasadorul Ion Mărgineanu, care a scos în evidenţă semnificaţia politică a evenimentului, a vorbit prof. dr. E. Masini, secretar general al Federaţiei mondiale pentru studierea viitorului, care a relevat profundul conţinut de idei al volumului. El „reprezintă, prin conţinutul său, un mesaj, o adevărată chemare de a înfrunta cu responsabilitate problema de importanţă fundamentală pentru omenire — instaurarea unei noi ordini economice, bazată pe relaţii cu adevărat democratice, de deplină egalitate între state, în scopul lichidării subdezvoltării. O nouă ordine economică internaţională — a relevat el — este problema pe care preşedintele Nicolae Ceauşescu a avut clarviziunea politică de a o întrevedea ca o componentă determinantă a viitorului şi nu numai a prezentului. Concepţia şefului statului român este, înainte de toate, o deschidere de drum, cu obiective clare, menite să conducă la progresul general al poporului. Poziţia României cheamă la un dialog deschis toate ţările pentru a fi conştiente de necesitatea propriei independenţe politice şi economice, pentru obţinerea căreia făurirea unei noi ordini economice este premisa fundamentală. Numai aşa se va putea ajunge la eliminarea decalajelor dintre ţările bogate şi cele sărace, la pace şi securitate internaţională. Poziţia României este clar formulată, ea se desprinde limpede din conţinutul volumului, derivînd din înseşi principiile politice externe româneşti, ţară socialistă şi, în acelaşi timp, ţară în curs de dezvoltare. Din această poziţie se conturează harta lumii în viitor, alta decît cea de astăzi, o lume mai bună şi mai dreaptă".

Consecvenţa politicii externe româneşti

DE LA tribuna Congresului Consiliilor de conducere ale unităţilor agricole socialiste, al întregii ţărănimi, preşedintele ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a făcut o profundă analiză a dezvoltării agriculturii româneşti, a locului pe care l-a ocupat şi îl ocupă ţărănimea în viaţa patriei noastre.

Documentul — definitoriu pentru stadiul actual şi perspectivele dezvoltării economiei noastre — reafirmă cu pregnanţă, în plan internaţional, poziţia României faţă de marile probleme ale lumii contemporane, poziţie izvorînd din unitatea dialectică a politicii interne şi externe a Partidului Comunist Român.

Aşadar, consecventă cu idealurile unui înalt umanism afirmat în repetate rînduri, România va continua să dezvolte larg relaţiile de prietenie, solidaritate şi colaborare multilaterală cu toate ţările socialiste, intensificînd raporturile, pe toate planurile, cu ţările în curs de dezvoltare, ca şi colaborarea cu ţările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială ; va milita, cu aceeaşi consecvenţă, pentru realizarea securităţii în Europa, pentru înfăptuirea prevederilor documentelor de la Helsinki, pentru desfăşurarea reuniunii de la Belgrad în spiritul respectului reciproc şi neamestecului în treburile interne ale altor state, pronunţîndu-se cu fermitate în sprijinul dezangajării militare în Europa, al reducerii înarmărilor pe continentul nostru şi în întreaga lume ; va fi, şi pe mai departe, solidară cu tinerele state independente în lupta pentru consolidarea suveranităţii lor naţionale, cu toate popoarele care mai trăiesc sub dominaţie colonială, în efortul lor de eliberare; va acţiona cu fermitate pentru instaurarea noii ordini economice internaţionale, pentru despovărarea popoarelor de uriaşul sacrificiu al cheltuielilor militare, ca şi de spectrul unei noi conflagraţii mondiale.

Toate acestea, în spiritul respectului reciproc care trebuie să guverneze relaţiile dintre state, al principiului deplinei egalităţi în drepturi, al independenţei şi suveranităţii, neamestecului în treburile interne, renunţîndu-se la forţă şi la ameninţarea cu forţa, lăsînd fiecărui popor dreptul de a-şi hotărî dezvoltarea singur, fără nici un amestec din afară.

Cronicar

Viaţa literară

Adunările generale ale asociaţiilor scriitorilor

Timişoara

● În ziua de 16 aprilie 1977 au avut loc lucrările adunării generale a Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara. Darea de seamă asupra activităţii asociaţiei în ultimii 4 ani a fost prezentată de **Anghel Dumbrăveanu,** secretarul asociaţiei.

Au participat la discuţii pe marginea dării de seamă : **Aurel Ardeleanu, Nicolaus Berwanger, Vladimir Ciocov, Simion Dima, Al. Jebeleanu, Iszak Laszlo, Andrei Lillin, Ovidiu Surianu, Damian Ureche.**

Adunarea generală a ales noul comitet de conducere compus din : **Anghel Dumbrăveanu,** secretar, **Ion Arieşanu, Nicolaus Berwanger, Vladimir Ciocov, Franyó Zoltán, Al. Jebeleanu, Franz Liebhardt, Mircea Şerbănescu, I. D. Teodorescu** — precum şi noua comisie de revizie a asociaţiei.

De asemenea, în cadrul adunării au fost aleşi delegaţii asociaţiei care vor participa la Conferinţa Naţională a Scriitorilor.

La lucrări a fost prezent **Radu Bălan,** secretar al Comitetului judeţean Timiş al P.C.R.

Lucrările adunării au fost conduse de **Constantin Chiriţă,** secretar al Uniunii Scriitorilor.

Tg. Mureş

● Vineri, 15 aprilie 1977, s-au desfăşurat lucrările adunării generale a Asociaţiei Scriitorilor din Tg. Mureş. Raportul cu privire la activitatea desfăşurată de membrii asociaţiei în ultimii 4 ani a fost prezentat de **Sütö András,** secretarul asociaţiei. Au participat la discuţii : **Dan Culcer, Romulus Guga, Zeno Ghiţulescu, Izsák József, Hajdu Zoltán, Magyari Lajos, Oltyán László, Mihai Sin, Tóth István.**

Adunarea a ales noul comitet de conducere al asociaţiei compus din : **Sütö András,** secretar, **Janosházy György, Romulus Guga, Farkas Árpád, Magyari Lajos.**

Au fost aleşi, totodată, delegaţii asociaţiei care vor participa la Conferinţa Naţională a Scriitorilor.

La lucrările adunării au participat **Pavel Chioreanu,** secretar al Comitetului judeţean P.C.R. Mureş, **Ladislau Heghedüs,** secretar de stat la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, **Hermanovszky Béla,** vicepreşedinte al Comitetului judeţean de cultură şi educaţie socialistă.

Lucrările adunării au fost conduse de **Szász János,** secretar al Uniunii Scriitorilor din R. S. România.

Independenţă naţională şi cultură autohtonă

● Aceasta a fost tema colocviului care s-a desfăşurat la Iaşi şi Tîrgu-Neamţ, în zilele de 7—14 aprilie, şi la care au participat specialişti din Iaşi, Bucureşti şi Timişoara, împreună cu profesori şi studenţi de la Universitatea „Albert Ludwig" din Freiburg, membri ai societăţii „Mihai Eminescu" din oraşul aşezat la poalele Pădurii Negre.

După ce rectorul Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, prof. Mihai Todosia, a prezentat comunicarea **Cadrul social-economic şi politic al cuceririi Independenţei de stat a României,** iar prof. Paul Miron din Freiburg a vorbit despre **Războiul de independenţă al României în opinia publică europeană,** specialiştii români şi germani au abordat aspecte semnificative din cultura română, ca şi din alte culturi europene privitoare la lupta pentru independenţă a popoarelor în epoca modernă şi în cea contemporană. Au fost reliefate elemente din istoria artelor care dezvăluie etapele acestei lupte şi formele ei în cultura română (de către Vasile Drăguţ sau I. Solcanu), mărturii folclorice (V. Adăscăliţei, P. Ursachi), curente care au îmbrăţişat arii geografice ample, ale Sud-Estului european, mobilizînd energiile populare la lupta contra dominaţiei străine (Răzvan Theodorescu, Alexandru Duţu, C. Iordan-Sima). Firesc, accentul a fost pus asupra mărturiilor oferite de operele literare, prin recapitulări de ansamblu (C. Ciopraga, Maria Platon) sau prin referiri concrete la opere şi contribuţii scriitoriceşti de seamă (Al. Husar, Al. şi C. Andriescu, Eugen Todoran, Mihai Timofte, R. Zăstroiu şi alţii). Despre rolul istoriei în momentele pregătitoare ale marelui război de neatîrnare, ca şi despre consecinţele acestei lupte asupra dezvoltării ulterioare a civilizaţiei române au vorbit Vasile Cristian, Titu Georgescu, Gheorghe Platon, Al. Zub, I. Toderaşcu şi alţii. Elsa Lüder de la Universitatea din Freiburg a împărtăşit cîteva reflexii pe marginea problemelor culturale ridicate de evolutia statului român după înfăptuirea independenţei. Discutiile purtate asupra acestor comunicări, animate de intervenţiile profesorilor Gottfried Schramm şi Rainer Hess, ca şi asupra celor care au tratat momente din dezvoltarea altor culturi europene, au completat această dezbatere fructuoasă privind evenimentul hotărîtor ce a avut loc în istoria poporului nostru acum o sută de ani.

1907 în literatură şi artă

● La Botoşani, sesiunea de comunicări şi referate „Ţărănimea, forţă importantă a progresului social, a luptei poporului român pentru libertate socială şi naţională, pentru socialism", prilejuită de împlinirea a 70 de ani de la marea răscoală a ţăranilor din 1907, a reunit peste 40 de comunicări, ţinute în plen şi pe 3 secţiuni.

În secţiunea „Literatură şi artă" s-au prezentat, printre altele, temele : „1907 în poezia românească". „1907 în marile noastre romane". „Oglindirea răscoalei în folclor". „1907 în artele plastice". „1907 în creaţia cinematografică" etc.

Din partea Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti

● Vineri, 22 aprilie a.c., va avea loc Adunarea generală a scriitorilor din Bucureşti. Sînt invitaţi să ia parte toţi membrii titulari şi stagiari. Şedinţa începe la ora 8,30, în sala Teatrului Naţional, cu următoarea ordine de zi :

— Raportul de activitate al Comitetului de conducere pe perioada 1972—1977 ;

— Discuţii ;

— Alegerea noului Comitet de conducere.

Simbătă, 23 aprilie, vor avea loc şedinţele de secţii.

Medalion Panait Istrati

● La Muzeul Literaturii Române a fost prezentată conferinţa intitulată „Pentru ce francezii îl iubesc pe Panait Istrati". Vorbitorul, **Marcel Mermoz** (în fotografie), preşedintele Asociaţiei „Prietenii lui Panait Istrati" din Franţa, aflat în ţara noastră, a subliniat dragostea vibrantă a scriitorului pentru meleagurile natale, pentru oamenii şi tradiţiile româneşti, expresie a mesajului de profund umanism, al creaţiei lui Panait Istrati, în contextul universalităţii.

În încheiere, actorii Silvia Popovici, Valeria Gagialov şi Andrei Magheru au citit în limba română şi franceză pagini confesive din Panait Istraţi

Săptămîna teatrelor din Moldova

● La Săptămîna teatrelor din Moldova, un juriu de specialişti şi spectatori a acordat următoarele distincţii : **Premiul pentru cel mai bun spectacol — Şoimii** de Petru Vintilă, regia Cristian Nacu (Bîrlad) ; **Premiul pentru regie** — Magda Bordeianu (spectacolul **Răfuiala** de Ştefan Berciu, Teatrul din Botoşani) ; **Premiul pentru scenografie** — Paul Bortnovschi (spectacolul **Reduta** de Mircea Radu Iacoban, Teatrul Naţional din Iaşi) ; **Premiul pentru cea mai bună interpretare a unui rol masculin** — Ştefan Tivodaru (Bîrlad) şi Teofil Vilcu (Iaşi) ; **Premiul pentru cea mai bună interpretare a unui rol episodic** — Viorel Baltag (Botoşani). Au mai primit diplome individuale, decernate de ziare, reviste, organizaţii de masă, instituţii culturale, actorii Vasile Vasile (pentru rolul din **Reduta** la Teatrul din Bacău), Traian Pîrlog (pentru un rol în **Fortul** de Leonida Teodorescu la Teatrul din Piatra Neamţ), Elena Ligi (Botoşani), Ioana Ene Atanasiu (în **Pelina** de Ion Luca — la Bacău), Sergiu Tudose (Iaşi).

Semnal

■ **George Macovescu — VÎRSTELE TIMPULUI.** Publicistica militantă a mai bine de patru decenii a scriitorului este oferită publicului într-o ediţie adăugită din al cărui preambul reluăm : „Ziaristul nu este altceva decît un activist social cu o calificare deosebită, un om de partid care exprimă punctele de vedere ale partidului în care crede, ale regimului politic din ţara respectivă, ale sistemului social respectiv. El este un om care are obligaţia socială ca aceste puncte de vedere nu numai să fie cunoscute cît mai larg, dar să şi fie însuşite. Un ziarist este eficient cînd prin scrisul lui influenţează pe cei care îl citesc, în sensul progresului social, avînd obligaţia ca în fiecare zi să înfigă în mintea cititorului o idee, în inima lui un sentiment." **(Editura Eminescu, 416 p., 11,50 lei, 5 800 ex.).**

● **Radu Selejan — PATIMILE RĂDĂCINILOR.** Douăzeci şi patru de povestiri din viaţa şi activitatea muncitorilor forestieri, din trecut şi de astăzi, alcătuiesc sumarul acestui volum, unitar în intenţie şi realizare. Tehnica înserierii micilor nuclee epice a mai fost experimentată de autor în culegerea din 1974, **Eliberarea lui Bularda. (Editura Cartea Românească, 256 p., 7,75 lei, 7870 ex.).**

● **Mariana Ionescu — ARTĂ ŞI ASPIRAŢIE.** Patru studii asupra unor aspecte ale operei lui Tudor Arghezi **(Grădinarul melancolic),** G. Călinescu **(Facerea lumii),** Zaharia Stancu **(Ziua şi noaptea)** şi Laurenţiu Fulga **(Privilegiul permanenţei)** alcătuiesc volumul de debut al autoarei. **(Editura Dacia, 184 p., 6,75 lei, 3 260 ex.).**

● **A. Simion — REGIMUL POLITIC DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA SEPTEMBRIE 1940 — IANUARIE 1941.** Seria „Istorie contemporană" a editurii din Cluj-Napoca publică o documentată cercetare asupra unei perioade de tristă amintire din istoria României. Sînt analizate, în capitole separate, **Instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene ; Politica internă : ampla campanie pentru cîştigarea opiniei publice, teroarea contra adversarilor politici, asasinate, jafuri, faliment economic ; Politica externă : alianţa statelor cu Axa. Subordonarea României de Reichul hitlerist ; Opoziţia forţelor revoluţionare şi democratice faţă de regimul legionaro-antonescian şi de alianţă cu Reichul hitlerist ; Contradicţiile dintre Antonescu şi legionari, subiect al arbitrajului hitlerist ; Rebeliunea legionară din 21—23 ianuarie 1941. Sfîrşitul „mariajului" Antonescu-legiune. (Editura Dacia, 328 p., 10,50 lei, 89 110 ex.).**

LECTOR

REVISTA REVISTELOR

„Livres roumains"

■ Centenarului Independenţei de Stat a României îi este dedicat, în numărul 1/1977 al revistei trimestriale „Cărţi româneşti", revistă care apare în limbile franceză, engleză şi rusă, un grupaj de documente, extrase şi ilustraţii menit să completeze bibliografia cititorului străin asupra istoricului eveniment. Ca întotdeauna, „Cărţi româneşti" informează prin scurte cronici, recenzii, note etc. asupra apariţiilor editoriale din trimestrul precedent, constituind un util instrument de informare şi orientare.

VORBESC ŢĂRANII

I-AM auzit pe ţărani, la congresul lor, vorbind. De obicei, ei nu prea vorbesc. Ei sînt oamenii faptelor, ei tac şi fac. Ei fac, ei au făcut enorm de multe în această ţară, şi, desigur, pe lîngă pîine, pe lîngă istorie, pe lîngă fiinţă a neamului, ei au făurit şi cuvinte, ei au făurit şi o limbă. Dar şi pe ea au plămădit-o în tăcere. Ei sînt tăcuţi şi de la firea lor, ei sînt tăcuţi şi pentru că o întreagă epocă a tăcerii, răsărită din cenuşa unor consecutive şi excesive dezastre, le-a ferecat, sub apăsarea vremilor, buzele, le-a făcut ca istoria, deseori, să le fie mută, dînd unor cronicari de ocazie putinţa să compenseze livresc lacuna prin speculaţie sau metafizică. Unii au numit tăcerea ţăranului cuviinţă sau bun simţ, au investit amarnica şi lunga muţenie a satului românesc cu un sens etic, au acceptat — cînd au acceptat! — doar vocea pămîntului devenită cîntec, arcadă sonoră cu capiteluri îngropate în lutul mut.

Dar acum, şi nu de ieri, ei vorbesc. Ei iau parte nu numai cu sapa, ci şi cu cuvîntul, răspicînd mari adevăruri ale acestui timp, luminînd mari înţelesuri ale acestei epoci, deşelenind adeseori noi orizonturi, la lucrarea şi la rostirea întregii ţări, la marea operă a edificării prezentului, cea care fructifică un capital de surprize pe toate planurile — inclusiv al succeselor agriculturii — developînd însuşiri de o mare forţă, rămase, secole, doar în etapa virtualităţii, cea prin care, de fapt, ne legitimăm în timp şi înainte, şi înapoi. I-am auzit vorbind, la marele sfat ţărănesc al ţării, ca răspuns la vorbele adresate lor de secretarul general al partidului, despre pîine, despre cîmpie, despre modernizare şi randament, despre destinul satului, aflat la răscrucea patetică în care multe se pierd, în care multe altele se cîştigă, în care satul clasic dispare, înlocuit cu structuri sociale noi, deşi marile piscuri ale istoriei şi civilizaţiei lui — dintr-o vreme în care ţara întreagă era un gigantic sat — vor continua să vegheze, de departe dar şi de aproape, şesul nostru plin de promisiuni. I-am auzit vorbind despre lipsuri, despre greşeli, i-am auzit vorbind despre vorbe, despre prea multele vorbe care se mai interpun uneori între planuri şi faptă, i-am auzit vorbind, mai ales, despre fapte. Cu pasiune de gospodari — de gospodari ai întregii ţări — şi cu cumpănire, ţinînd dreaptă cumpăna judecăţii lor ţărăneşti între multele, arzătoarele, deseori dificilele probleme care-i confruntă — şi ne confruntă — socotindu-şi cuvîntul ca şi pe bobul numărat al unor străduinţe ajunse la soroc, încheind un ciclu de muncă şi viaţă, deschizînd un altul.

Apoi, ei au plecat acasă.

Mulţumindu-le pentru tot ce-au făcut şi fac, pentru pîine, pentru istorie, pentru fiinţă şi pentru limbă, pentru copiii lor, pentru cromozomii acestei lumi, pe care-i trimit oraşelor, de care oraşele au avut şi au încă atîta nevoie, o genetică, o vitală nevoie, e rîndul nostru, al celorlalţi, să le întoarcem prinosul unor cuvinte.

Cum nu putem să le dăm altceva — noi, cei ce scriem, n-avem nimic altceva decît zestrea vorbelor — să încercăm să găsim măcar o silabă, sinceră şi cutremurată, pătrunsă de dragoste şi recunoştinţă, pentru crîncena soartă pe care acest ţăran a avut-o în secole, pentru tot ce ne-a dat, pentru tot ce ne dă, pentru munca lui, pentru pîinea lui.

Nici un cuvînt din lume nu poate însă omagia cum se cuvine munca generoasă, eroică, aspră, anonimă a acestui om. Va trebui nu să vorbim, ci să ne gîndim mai mult la el. Dacă nu în toate împrejurările, măcar în cele mai însemnate (precum în aceea a acestui sfat al cîmpiilor), dacă nu în toate împrejurările vieţii (precum, de fapt, ar trebui şi s-ar cuveni), măcar în cele mai grave, măcar atunci cînd ne e greu, cînd ni se pare că străduinţile noastre sînt prea mari, să ne gîndim la ţărani şi să-i chemăm printre noi. Dacă nu fizic (ei sînt departe, ei sînt acolo, lîngă pămînt...), măcar prin duhul lor. Dacă nu prin duh, măcar printr-un reflex al lui, ca un reflex sărbătoresc al unui cer de primăvară peste zilele vieţilor noastre, citeodată atît de terne.

Ei sînt, alături de muncitori, eroii — cei mai mari — ai acestui timp. Ei sînt eroii cei mai mari ai tuturor timpurilor. Ei sînt eroii cei mai mari ai noştri, ai românilor.

Cînd ne e greu, cînd ni se pare că eforturile noastre sînt prea mari, că muncim prea mult, să ne gîndim, aşadar, la ţărani. Să ne gîndim mai ales atunci cînd, prea nerăbdători de răsplata care (ni se pare nouă) întîrzie, confruntăm realitatea cu visul, pîinea din vis cu realitatea aceleia de pe masă. Sigur, aceasta din urmă trebuie crescută zilnic, mîine trebuie să fie mai mare, poimîine mai albă şi mai bună. Dar aceasta pretinde efort, pretinde trintă înverşunată cu lutul, pretinde eroism, pretinde grîu. Aşa cum pretinde oţel sau cărbune, maşini electronice sau cărţi. Să ne gîndim la toate acestea şi să luăm ca simbol pentru toate acestea chipul lui, al ţăranului.

În cuvintele căruia, la congresul lui, auzeam fapta, auzeam, în această primăvară a dezastrelor, dar şi a luptei, cum creşte grîul.

Ilie Purcaru

VISUL CEL VECHI

M-AM născut şi eu acolo unde Blaga spune că s-a născut veşnicia. La sat. Într-un sat din judeţul Vaslui. Şi sînt mîndru de asta, şi sînt mîndru că părinţii şi bunicii şi străbunicii au fost dascăli şi învăţători şi nu s-au gîndit toată viaţa lor la altceva decît la a căuta prin sate şi cătune copiii cei mai răsăriţi pentru a-i strecura în şcoli mai înalte, adică pentru a lega satul de viitorul ţării. Ştiu cît de mult, mai ales simt cît de mult îi datorez acelui sat din Moldova de jos, care a cunoscut şi el pîrjolul lui 1907.

Şi totuşi în această zi nu voi vorbi doar despre bunii mei, ţăranii, ci şi despre ceilalţi care, ca şi mine, tot de la sate se trag şi pe care i-am cunoscut mai tîrziu, ca elev, prin oraşe, iar mai tîrziu, ca student, ca ziarist, ca scriitor şi cărora le-am închinat mii de pagini, poate cele mai sincere şi mai entuziaste pagini ale mele. Nu pot, ar fi nedrept să nu mă gîndesc în această zi la cei care s-au solidarizat, primii, cu ţăranii în1907, la cei care, apoi, şi-au propus, în gîndirea şi acţiunea lor de clasă, eliberarea şi ridicarea ţărănimii, ca unul din cele mai de seamă ţeluri.

Îi cunosc, m-am apropiat de ei de cînd visau, stingheri şi izolaţi, în oraşele stinghere şi izolate, cu calapodul, cu fierăstrăul, sau cu ciocanul în mînă, nişte vise nemaipomenite în care ţara se scălda în soare şi aur ; îi cunosc şi am devenit al lor atunci cînd îşi suflecau mînecile şi căutau, aproape cu disperare, într-o ţară rănită şi jefuită, primele boabe de aur şi soare pentru ţară şi ştiu că şi le scurgeau din braţe, neodihnindu-şi-le cîte patru şi cinci zile în şir : numai aşa se putea stoarce cît un dram de aur, la începutul revoluţiei noastre. Şi mergeam apoi cu ei, prin sate, cîte două zile pe săptămînă, pentru a vorbi despre revoluţie, despre patrie şi viitor ; şi erau rebegiţi şi cu toate puterile cheltuite prin ateliere dărîmate, şi nu puteam să mă dumiresc : de unde atîta oţel şi flăcări în priviri ? Oare cum de-şi mai puteau purta paşii prin glodul pînă la genunchi de pe uliţi ?... Dar ei îşi făceau datoria de clasă, deveniseră clasă şi îşi îndeplineau întocmai sarcinile cu care-i hărăzise istoria.

Şi i-am cunoscut mai tîrziu, întîlnindu-se cu tehnica şi trimiţînd în sate tractoare şi combine şi îngrăşăminte : iarăşi nu-şi uitau obîrşia şi nici visul, visul cel vechi, al părinţilor, al bunicilor, al străbunicilor ţărani. De acolo le venea puterea, de acolo dîrzenia lor.

Şi i-am întîlnit, i-am întîlnit mereu, urcînd şi urcîndu-i şi pe alţii în laboratoare şi institute, în consilii şi academii, conferind ţării, tot mai pregnant, galoanele gîndirii şi societăţii moderne, apropiind satul de oraş, ca putere şi civilizaţie, şi definind întreaga societate ca o expresie a celui mai înalt umanism.

Constantin Chiriţă

Elanul creaţiei

ISTORIA patriei noastre demonstrează, prin exemple edificatoare, marea putere constructivă, marea putere de a munci pusă în slujba colectivităţii, dăruirea dusă pînă la jertfă pentru idealurile nobile ale poporului de la Dunăre şi Carpaţi. Virtuţile milenare ale neamului nostru s-au afirmat în cele mai grele încercări ale istoriei. Ele s-au cristalizat în timp prin unitate şi încrederea reciprocă a tuturor oamenilor acestui pămînt. Marile transformări petrecute în viaţa nouă a ţării, edificarea socialismului pe pămîntul patriei s-au înfăptuit şi continuă să se înfăptuiască, sub conducerea partidului, prin minunatele fapte, prin energia, prin marea putere creatoare a întregului popor.

Pe linia dezvoltării literaturii contemporane, în condiţiile libertăţii de creaţie pe care materialismul dialectic o dă necesităţii istorice înţelese, s-au realizat opere literare capabile să răspundă intereselor patriei noastre de a exercita o înrîurire activă asupra conştiinţei maselor. Avem o literatură contemporană în stare să participe prin arta scrisului la lupta pentru făurirea societăţii socialiste în România, la dezideratul educaţiei prin promovarea trăsăturilor eticii noi, ce caracterizează omul înaintat al societăţii noastre, la bucuriile şi amărăciunile, izbînzile, împlinirile acestui timp al nostru, la zbuciumul fiinţei umane în faţa marilor probleme ale sufletului omenesc, ale vieţii străbătute de patosul revoluţionar al idealului socialist.

Alături de ceilalţi slujitori ai culturii şi artei, scriitorii au primit cu adîncă emoţie şi recunoştinţă cuvintele rostite de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în încheierea şedinţei din 28-29 martie în legătură cu comportarea eroică a oamenilor muncii în momentele de grea şi dramatică încercare : „În aceasta se vede rolul activităţii politice educative a partidului, al creaţiei literar-artistice, al tuturor celor care prin scrisul lor, prin munca lor au contribuit la formarea trăsăturilor minunate ale omului nou, constructor al socialismului şi comunismului, la crearea umanismului nou, care pune pe primul plan omul, bunăstarea, libertatea, fericirea sa."

Trebuie să fim mereu prezenţi slujind nobilele idealuri ale edificării unei lumi mai bune şi mai drepte cărora ne-am închinat viaţa luptînd din răsputeri pentru instaurarea unei societăţi clădite pe libertate, muncă şi echitate, ducînd în universalitate geniul poporului nostru. Creatorii de artă, indiferent de naţionalitate, sînt conştienţi că numai aici, pe locurile străbunilor lor, aici unde s-au zămislit valorile timpului nostru, pot crea opere de înaltă valoare artistică, pătrunse de respect şi de dragoste pentru oamenii acestui pămînt. Participarea scriitorilor la amplul festival naţional al muncii şi al creaţiei libere „Cîntarea României", modul în care scriitorii întîmpină marile evenimente ale anului sînt expresia forţei de dinamizare şi a capacităţii de creaţie a întregului popor.

Conferinţa naţională a scriitorilor, care va avea loc în curînd, reprezintă un prilej de bilanţ lucid, de analiză responsabilă a activităţii noastre din ultimii cinci ani.

Trebuie să împlinim, cu adînc spirit de răspundere, sarcinile pe care Programul şi celelalte istorice documente adoptate la Congresul al XI-lea al partidului, precum şi Expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la Congresul educaţiei politice şi al culturii socialiste ni le-a încredinţat, să acţionăm cu fermitate pentru eliminarea lipsurilor şi deficienţelor care mai dăinuie în activitatea noastră, să ne sporim capacitatea de înţelegere a noilor raporturi şi noilor relaţii ivite în societatea noastră socialistă, pentru a putea cuprinde conţinutul şi dezvoltarea vieţii sociale sub toate aspectele şi cu toate implicaţiile ei, contribuind astfel, din plin, la formarea şi fortificarea conştiinţei socialiste, năzuind a face, prin forţa literaturii, din fiecare membru al societăţii un izvor nesecat de iniţiativă şi responsabilitate.

Pentru a realiza această năzuinţă a noastră nimic nu trebuie să fie întîmplător, ci totul trebuie să asculte de disciplina şi armonia superioară pe care o decide visul cel mai îndrăzneţ şi mai înalt, visul de aur al omenirii : comunismul.

Dorim ca această Conferinţă a noastră să fie un prinos de dragoste adus poporului şi ţării, partidului nostru comunist şi secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Şi mai dorim să demonstrăm în faţa lumii unitatea frontului nostru scriitoricesc, ataşat, fără rezerve, idealurilor umanismului revoluţionar.

Virgil Teodorescu

ÎN ÎNTÎMPINAREA

CONFERINȚEI NAȚIONALE

A SCRIITORILOR

Teme în perspectivă

SE va vorbi mult timp despre cutremur. Delimitări de tipul *înainte* și *după* seism, comparabile cu expresiile *înainte* și *după* război, vor puncta în limbajul cotidian clipele unei discontinuități zguduitoare, care au pus în mișcare „cumplitul", „dramaticul", „tragicul". Reacții psihice de excepție abundă în toate mărturiile imediate, scrise, orale, cinematografice. De la Eschyl, pînă la O'Neill și Brecht, marii tragici au valorificat, aproape neîntrerupt, cazuri solitare. Tragicul începutului de martie a fost al comunității, *în toto*, un *consensus omnium*, realitatea estompînd fondul individual pe fundalul colectivității amenințate. Un pămînt care geme apocaliptic, zbuciumat, inconsecvent față de propriile-i ritmuri geologice, contrazice nu numai legi fizice eterne ; surpă însești noimele interioare de stabilitate. Teluricul, stihialul, dezlănțuirile catastrofice pun în chestiune însăși ideea de *ordine*, ordine a naturii, la care filosofii trimit, nu o dată, pledînd pentru mai multă ordine umană.

Rupturi, adică dizarmonii tragice, au fost și înainte de cutremur ; dintre adversitățile de alt gen, de amintit fie lipsa apei, fie excesele. „S-ar putea spune, ca în unele legende, — remarca recent Președintele Republicii — că forțele răului încearcă să ridice tot felul de obstacole în calea mersului triumfător al poporului nostru pe calea socialismului"... Recunoaștem aici aluzii la balada celebră despre constructorul de la Argeș, căutător patetic de perfecțiune, atingînd sublimul prin jertfă. Manolemeșterul era însă un singuratic. Eroicul, în context socialist, verificat în atmosfera de tensiune de după cutremur, acționează ca dimensiune a poporului în totalitate. Idee căreia tovarășul Nicolae Ceaușescu i-a dat o formulare memorabilă : „În aceste clipe dramatice, am simțit și mai mult fericirea și mîndria că sînt fiul minunatului popor român, că merită, pentru el, pentru viața lui, să faci totul, chiar să-ți dai viața...".

CUTREMURUL care distrusese Lisabona, în 1755, îi furniza lui Voltaire motivul unui poem renumit, apărut anul următor ; ecouri ale dezastrului, paralel cu persiflarea optimismului idilic al lui Leibniz, se regăsesc, nu după mult timp, în faimosul *Candide*. Natura e vitregă, constată Voltaire ; și ca el, Alfred de Vigny, Victor Hugo, Sienkiewicz, alții încă. Ce pot face oamenii față cu destinul ? — se-ntreabă resemnat unul dintre cronicarii moldoveni. Interogație reluată insistent, obsedant, de promotorii literaturii absurdului.

Dintr-o dramă a singurătății devorante, căreia eșecul îi urmează inevitabil, Albert Camus a scos în *Ciuma* concluziile etice vizînd imperativul solidarizării. Evident, la Camus ciuma e o metaforă. O altă ciumă, evocată de Jean Giono (în *Husarul de pe acoperiș*), rămîne sub semnul destinului tragic ; flagelul îngrozește în modul forțelor oarbe la cei vechi. Cutremurul poate fi, ca și „potopul", ca și ciuma, motiv de literatură. Micul roman *Carlton* al lui Cezar Petrescu, prea superficial, în nici un caz exemplar, trebuie amintit totuși ; fără ridicarea, de la acest prag, la proza de dezbateri grave, de la tragicul ca spectacol exterior, de suprafață, la tragicul interior, nu e de conceput marea artă. De o parte insolitul, spaima, deruta, scenele explozive, o prăbușire a orizontului, dansul liniilor verticale, totul acompaniat de vaiete subterane ca într-o viziune dantescă, de altă parte, opoziția, îndrăznelile, înfruntarea absurdului, o concentrare în care instinctul de apărare, eroismul spontan, obstinația se amalgamează, transformînd individul în component indisolubil al grupului. În perspectiva timpului subiectiv, cele 30 de secunde reprezintă proporții imense. Intervenise un alt înțeles al duratei, de o infinită varietate cu succesiuni imprevizibile. Imaginația cea mai fecundă nu va putea recompune nici pe departe, oricît s-ar baza pe mărturii elocvente, acele stări-limită, sîngerînde, apropiate de neființă. Scene excepționale, supraviețuitori sub ziduri, în beznă și dărîmături ; zile și nopți de infern. Ce vor fi gîndit oamenii aceștia *atunci* ? Pînă unde merge, oare, amestecul de real și fantastic ? Ce traume vor fi marcat existența copilului de 6 ani prins în demența paroxistică a pămîntului care se scutură, se dislocă ? Ce modificări au intervenit în experiența oamenilor care, fără să se cunoască între ei, vibrau atunci la unison ?

SE va scrie altfel despre tragicul insolit, accidental, decît despre ceea ce filosofii au numit „condiția tragică a existenței". În genere, oameni care, avînd conștiința finitului, visau totuși infinitul, își revizuiesc convingerile. Fenomen spontan, eroismul modifică toate reperele. Cum se explică uitarea de sine a cascadorului, exponent al riscului ca moment de *suspense*, care salvează zece vieți cu sacrificiul propriei lui existențe ? Militarul, cascadorul și ceilalți au extins profilul *omului* de omenie, undeva, dincolo de marginile cunoscute. Studii de caractere pornind de la episoade reale vor demonstra că miracolul nu ține incidental de o voință exasperată ; că oameni capabili de o morală cotidiană eroică și-au depășit propriile performanțe ; că sublimul și pateticul se ridică deasupra situațiilor tari oricît de dramatice, reliefînd figuri legendare. Memoria colectivă și memoria individuală vor furniza scriitorilor mărturii etice, psihologice și sociale tulburătoare. Poetului anonim de acum trei veacuri îi era deajuns monumentalitatea profilurilor de baladă. Romancierul de astăzi va căuta în încordata *Vita nuova* de după cataclism profunzimile, monologurile, atitudinile specifice unui ethos al resurecției, noile repere ale faptei.

După epoci istorice de adversități și nenoroc, dinamica epocii socialiste opune încercărilor dureroase altceva decît jalea. Resemnarea n-a fost nici în trecut *singura* modalitate de a riposta. De astă dată revolta nu are sens — iar o asemenea absență merită atenție. Împotriva cui să te revolți ? Omul care în cele cîteva zeci de secunde s-a simțit lovit, frustrat, pus într-o vădită inegalitate de forțe își canalizează voința în înverșunarea de a reconstrui. Rămîne ca literatura să condenseze, în perspectivă calmă, înțelesurile zguduitoare și reacțiile înălțător umane.

Constantin Ciopraga

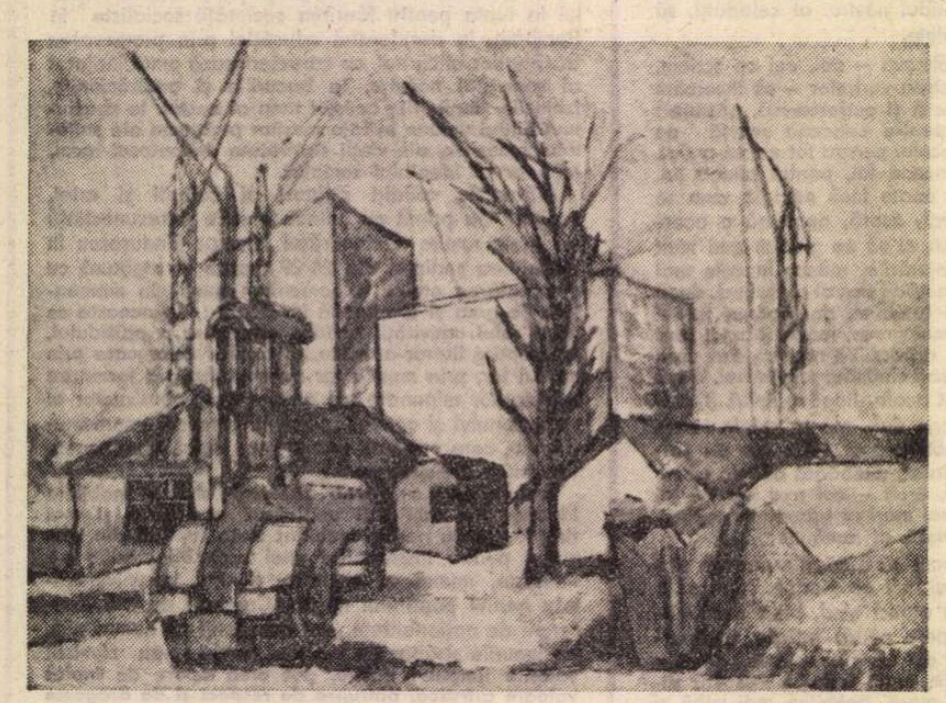

ION RESSU : **Construcții noi**

În cadrul Festivalului național „Cîntarea României", la sala Dalles și Muzeul de Artă s-a deschis o amplă expoziție a artiștilor plastici profesioniști din Capitală. Din care fac parte și reproducerile de artă ale acestui număr.

Zidi-voi măreții...

De n-ar fi fost...
Din stinci și din țărîna moale
Nu ar fi izvorît piraiele sărate
Șuvoaie tremurate, pe umbrele
cutremurate,
Pe umbrele plecate...

Cuvintele se-ncheagă greu
Cum sîngele din răni nevindecate
Se vor balsam,
Se vor lacăt vrăjit, durerilor nealinate
Dar e prea vie suferința și e prea greu,
cumplit de greu :
Nu poți întoarce fața, cînd însăți ești
o rană,
Nu poți să lecuiești supremul chin
de pui rămas orfan de mamă,
Ori mamă împietrită cu pruncul
înghețat la sîn,
Neputincioasă în fața miinii ce n-a avut
răgazul să-și
ia măcar un rămas bun.
De n-ar fi fost hăinuțele acelea,

Îngrozitor amestec de zdrențe
și ziduri năruite,
Ar colora o grădiniță, ar spulbera
C-un zîmbet neliniștile obișnuite.
O, de n-ar fi fost acel sinistru scîncet
al surpării
Ademenind în ropot crunt frunți
răvășite — mii și mii —
Noi, Poporul sfînt, Poporul drept,
Lovit din greu, mereu, tot pe atîta
de nedrept
N-am lua-o iarăși de la capăt
Sfidînd destinul, cu ochi cerniți,
cu ochi măriți
S-alunge obstacolul mirării.

În clipele acestea, mult încărcate
de tristețe,
Ființă vie cu ochi retrași în sine,
Pășind nesigur, ferind suflarea
din pămînt,
Ieșind buimac, să strig din negrele
tenebre :
Zidi-voi măreții pe-agonice vertebre.

Magdalena Brăiloiu

Nostalgia

PENTRU poezia veacului nostru satul este ceea ce era codrul pentru romantici, adică acel termen care se instituie ca păstrător al puterilor primordiale, ca leagăn al începuturilor feerice. Reveriile poetice nu se mai adresează unei naturi-mumă ci unui sat-matcă, izvor al veșniciei, loc de regenerare a prezentului prin contactul cu energiile trecutului. O asemenea lirică se va hrăni din plin cu sugestii mitologice, deoarece miturile sînt punctul de actualizare a unor simboluri perene.

Două cărți ale anului trecut (*Imnele Transilvaniei* de Ioan Alexandru și *Noimele* de Ion Gheorghe) se întîlnesc în dorința reactualizării, pe calea liricii, a străvechii mitologii românești. Felul în care cei doi creatori îndeplinesc un program identic, felul în care ei se raportează la o substanță identică este însă întrutotul diferit.

Pentru Ion Gheorghe raportarea la mitologie se face direct, ne-mediat. Trimiterea la repertoriul mitic este ostentativă, culminînd cu parafraze din texte străvechi, glosate în note de subsol. Poezia și mitul sînt doi termeni independenți evoluînd fiecare în ritmul său, uniți de poet prin asocieri neașteptate : „Cu șapte perechi de bivoli / tîrau țăranii locomobila pînă la arie — / ca un popor împingînd carul cu idoli /... Templul mutat, mașina cu aburi — bazilică" (p. 15).

Poetul omologhează, în virtutea unor analogii formale, diferite situații din lumea reală cu elemente ale repertoriului mitologic : „Cînd țăranca face gheme, fusele sînt idolii goi de lemne" (p. 29). Poezia se dezvoltă din exploatarea acestei asocieri, prin amplificarea semnificațiilor ivite din *identitatea* postulată inițial. Mai puțin decît o viziune, se poate vorbi aici de o tehnică de actualizare, prin vers, a mitologiei.

La Ioan Alexandru aceasta este termenul unei relații mediate. Poezia asimilează vechile reprezentări, realizează un transfer de sensuri, preluînd simbolurile și acordîndu-le, prin exercitarea ei, noi valori semnificative. Termenii nu se află pe picior de egalitate : poezia înglobează mitul, actualizează doar unele înțelesuri, modificînd sensurile inițiale. Simbolul poetic se deschide astfel către un fundal incert, capătă o aură de indeterminare și mister. El pare „a veni de departe", situație întru totul în acord cu concepția lui Ioan Alexandru despre poezie. Păstorul mioritic e asimilat viziunii nunții cosmice, autorul reținînd din reprezentarea folclorică doar acele aspecte care pot fi integrate liricii sale : „Atunci păstorul prunc era despovărat / De sarcina părintelui, de moștenire / Căci pe obrazul feciorului răsărea / Bărbia blîndă-a veșnicului mire" (p. 30).

Satul este și izvorul energiilor originare. Plecînd de la această premisă cei doi poeți vor configura un spațiu vitalist, bîntuit de forțe cosmice. Lucrul este mai evident la Ion Gheorghe, unde animismul furtunos, frust, dă nota dominantă a poeziei. Totul este însuflețit, bîntuit de patimi și dureri imense ; orice faptă este o adăugire sau o schilodire a unui corp viu, în permanentă zvîrcolire : „Hăcuit pînă seara într-o mie de bucăți și ciozvîrte / se zbătea zolul de cărămidă, pleznind din coada-i rece de reptilă" (p. 19). Poetul se complace în actualizarea unor aspecte aspre, a momentelor în care viața se manifestă în măreția și cruzimea ei. Poezia crește din proliferarea halucinantă a imaginilor, din revenirea și reluarea, în alți termeni, a aceleiași obsesii. Ion Gheorghe este fascinat de imaginea „tălpii" ca expresie a unui vitalism originar, ca loc de contact între om și glie (să ne amintim de mitul lui Anteu), ca stîlp pe care se sprijină

ÎN ÎNTÎMPINAREA

CONFERINȚEI NAȚIONALE

A SCRIITORILOR

Între certitudini și alte speranțe

EXAMENUL cel mai sever, cumpănind pe dreptate și reușite și eșecuri, nu poate să nu releve existența, în aceste trei decenii de socialism, a unei literaturi de autoritate, unitară ca structură și direcționată de spiritul unui umanism superior. La tot ce s-a construit pînă acum în beneficiul condiției umane, literatura vine să se adauge ca punct de sprijin dintre cele mai viabile. Cîmpul său de influență fiind nemijlocit conștiința și personalitatea umană, oricît de parcimonioși am fi, tot trebuie să admitem că o infimă parte a efectelor acestei revoluționări în proces continuu îi revine și literaturii. Fiindcă niciodată, ca în aceste trei decenii, scriitorul și opera lui n-au fost mai din plin solicitate la edificarea acelor valori morale pe care însăși orînduirea le impunea, ca fiindu-i foarte proprii și superlative. Este certitudinea peremptorie de care, de-acum înainte, vor fi nevoite să țină seama toate sintezele cu privire la istoria civilizației românești.

Astfel că adeziunea noastră la comunism n-a urmat numai legea firească, legitimată științific, a dezvoltării societății omenești, ci și Carta sa de idealuri programatice, care s-a dovedit a fi însăși împlinirea, în timp, a sumei de plîngeri de ordin social și național ajungînd pînă la noi din trecutul cel mai îndepărtat. A nu te smulge niciodată din rădăcina tradițiilor tale sfinte și a ști să le înnobilezi cu tot patosul cuceririlor moderne, a rămîne fără șovăire credincios ție însuți, cel de veacuri, dar și sporindu-ți conținutul cu mereu alte aspirații luminoase — iată, deopotrivă, și substanța umanistă a acestei noi literaturi ! Oricît de felurite i-ar fi zonele de investigație și oricît de surprinzătoare fețele adevărului pe care-l exprimă, oricît de variate îi sînt vocile și oricît de multiple mijloacele de expresie — această literatură se constituie însă ca un tot, de o unitate ideologică exemplară, certitudine care ne onorează și pe care binevoitorii noștri exegeți dinafară n-ar trebui s-o ignore cînd ne asaltează cu promisiunea altei viziuni despre lume.

Există o solidaritate a soldaților care mor luptînd pentru triumful aceleiași cauze, după cum există o solidaritate a celor care, deși copleșiți de prea greul unei speranțe, nu ezită să-și ia mereu speranța de la capăt. Scriitorul face corp comun cu amîndouă aceste forme de solidaritate, el repetînd, cu gîndul și cu fapta sa, exemplul mitologic românesc al zidirii care n-a putut dura decît prin sacrificiu. Oamenii științei de specialitate nu vor descoperi niciodată sub ce înveliș de celulă genetică stă vocația de a zidi universuri a scriitorului, cu atît mai mult nu vor avea cum să măsoare partea de sacrificiu personal pe care scriitorul o toarnă în tiparele operei sale. Și totuși sîntem atît de simpli și la îndemîna cercetării oricui (mai mult de o biată bucată de hîrtie și puțină cerneală inspirată nu-i cerem vieții), încît nu-i de mirare că solidaritatea noastră de breaslă capătă alte rațiuni și e parafată de aura altui orgoliu. Avînd pe deplin conștiința răspunderii noastre față de istoria României, căreia îi sîntem și soldați de apărare, dar și purtători de speranțe pentru ziua de mîine, ce vreți mai îndreptățită nevoie de solidaritate față de orice fel de cenzuri și exclusivisme ni s-ar impune, indiferent, din ce parte a lumii și cu ce aer de oficiu suprem s-ar proclama !

Nu vom clama niciodată că-n această țară sfera valorilor a înghețat o dată pentru totdeauna și că, de pildă, în sfera cunoașterii și a culturii (cel puțin două dintre cele concentrice cu a profesiunii noastre) n-ar mai fi încă loc de nebănuite nuanțe și cîștiguri în favoarea actului de creație. Dar dacă vom îndrăzni și mai mult decît pînă acum, convinși că altfel nici nu este cu putință, o vom face numai datorită acelei dialectici vii, zdrobitoare de teze depășite și de sisteme anchilozate, care a determinat însăși trecerea noastră istorică de la o calitate la alta. Cu fiecare clipă — ceva ce nu-și mai află rațiunea piere, pentru ca-n clipa următoare altceva să apară și să tulbure ordinea veche. Dacă observatorii dinafară n-au avut ochi să observe că fiecare act al acestei orînduiri este, înainte de toate, act de revoltă față de stări învechite și față de mecanisme ruginite (uneori însăși gîndirea și conștiința cunoscînd astfel de forme ale învechirii și ale ruginirii), atunci cu atît mai rău pentru optica și logica lor nefericite. Iată dreptul sacru la care ținem noi, scriitorii, și iată datoria de la care nu vom abdica niciodată — revolta noastră creatoare să-și tragă permanent seva de la revolta constructivă a Programului comunist !

Adevărat că literatura este mărturie despre timpul prezent, dar în egală măsură este și efort de a deschide porți spre viitor. Conștiința scriitorului nu-și poate refuza întrebările proprii, care trebuie să fie esența întrebărilor epocii, dar în egală măsură el forțează și comunicarea cu viitorul, cu întrebările niciodată epuizate ale condiției umane. Într-o lume, pe plan universal, evident, care se dovedește atît de precară în raport de stabilitatea valorilor (cu cîtă detașare negate sau respinse, cu ce ușurință puse la zid !) și atît de fragilă față de asalturile oarbe ale forțelor antagonice, nu-i cu putință ca scriitorul nostru să rămînă în afara conflictului și, cu atît mai mult, el însuși să se lase doborît de zădărnicie și disperare. Istoria care se desfășoară chiar sub ochii noștri, tot pe plan universal, demonstrează că ne aflăm în plină și sîngeroasă încleștare de contradicții (nici un semn că va fi prea repede pace sub măslini !), istorie departe de a privi numai destinul omului singur, tare mă tem că privește mai degrabă (și foarte calculat, foarte premeditat) destine de țări și destine de umanități întregi. Un motiv suficient de convingător, aș îndrăzni să spun tragic de convingător, pentru ca scriitorii care sîntem aici să ne acordăm profesia de credință și uneltele de lucru cu această invocare lucidă care ne vine chiar de la destinul Patriei. Să luăm seama la lecția înaintașilor noștri care s-au temut și de judecata prezentului de care răspundeau implicit, dar și de judecata posterității mai neiertătoare decît orice tribunal de conștiințe.

Ce-ar trebui în acest caz de făcut pentru a nu ne da de bunăvoie prizonieri conjuncturii, care este totdeauna acuzată de paradoxuri și (dimpotrivă) pentru a ne cuprinde în durata istoriei, singura prin care ni se justifică visul și opera ? Mi-a rămas de la cineva, sau eu însumi am afirmat într-o carte, că de cîte ori un om de-aici se oprește deodată locului, aparent fără un motiv întemeiat, de partea cealaltă a pămîntului cineva cere să fie ascultat ! Dar acest „de partea cealaltă" poate fi foarte bine și dincolo de zidul casei tale, dincolo de peretele existenței tale, într-un univers care spumegă de întrebări și de zbateri creatoare, pe care însă nu totdeauna avem suficientă putere și sensibilitate pentru a-l recepta și arăta lumii cu toate adevărurile sale. Vreau să spun că, așa cum există o birocrație a inutilului hîrtiilor, există și o birocrație a ideilor sărace sau a ideilor sclerozate, și că nu e nevoie ca fatalitatea să ne izbească an de an cu cîte o catastrofă, pentru a înțelege că sînt printre noi și conștiințe care refuză să rămînă în urma revoluției, principiul respectiv constatîndu-se deodată anacronic și absurd. Acestea sînt glasurile care se cer ascultate, exact ale conștiințelor despre care vă vorbesc, și fiecare glas reprezintă o problemă, și în primul rînd și mai ales astfel de probleme scriitorul este obligat să le scoată la lumina zilei.

Să nu ne temem deci de așa-zisele cărți cu probleme, numai cărțile cu probleme sînt acelea care reflectă cu fidelitate un timp și se chinuie să-l explice. Scriitor cu adevărat mare este îndeosebi scriitorul dotat cu vocația de a ști să vadă totdeauna, dincolo de aparențele realității, mișcarea secretă a semnificațiilor unei istorii spre alt mereu excelsior. O literatură de durată nu va fi niciodată literatura pasiunilor de respirație scurtă sau a „eroilor" mărunți, înghesuiți în cîte o dogmă sau incapabili să-și depășească limita. Să nu uităm că orice problemă lăsată să colcăie între ezitări, oricît de orbitoare ar fi poleiala acestor ezitări, riscă să ulcereze organismul social în întregul său, traumatizează conștiințele, se constituie în moștenire amară pentru generațiile următoare. Și nu cred că este bine să lăsăm colegilor din viitor sarcina de a scotoci în arhivele timpului nostru, pentru a spune ei pe nume adevărurilor care de fapt pe noi ne priveau. Îndrăzneala de a gîndi miracolul economic românesc, pe coordonate incomparabile cu ale altor puteri, trebuie să se conjuge și cu îndrăzneala creatoare pe plan spiritual. Miracolul-om, cu toate certitudinile și îndoielile sale, cu toate cîte îi sînt azi cunoscute dar sigur și cu toate cîte îi vor fi cunoscute într-o zi, fiind tot o determinantă a legităților socialiste.

S-a spus, poate eu însumi am spus, că generația scriitorilor de vîrsta mea s-a bucurat de marea favoare de a parcurge cîteva experiențe fundamentale — războiul, revoluția, spulberarea burgheziei în neant, instaurarea puterii muncitorești, zidirea din temelii a noii orînduiri, și că materia de viață, ca sursă inspiratoare, ne-a fost atît de fabuloasă, așezîndu-se parcă de la sine în pagină, încît mai mult decît atît ce să fi meritat de la viață ! Se spune, și nu eu spun asta, că mai apoi s-a intrat într-un teritoriu de calm neverosimil și că viața se ordonează în scurgerea ei fără nimic senzațional, că de vină nu-i decît istoria care decide pasiuni fără sclipire și eroi de circumstanță. De parcă n-am trăi o nouă Facere a Lumii, o altă despărțire a apelor de uscat și o altă dezlegare a luminii dintre bezne, mai ales crearea altui chip de om ! Poate fi această nouă Geneză mai puțin convulsivă și asemeni de dureroasă, mai puțin încrîncenată și asemeni de extraordinară, solemnă și deopotrivă crudă, frenetică și deopotrivă dură, inventînd mituri noi și dînd sacrificiile fără de care nu se poate, obligîndu-i pe oameni să creadă și să spere că tot ce se gîndește, tot ce se vrea sînt cu putință — poate fi această nouă Geneză mai puțin săracă în adevăruri ale condiției umane pentru marii scriitori care vin ? Vă declar cu jurămînt că nu, și laud prezența, printre colegii foarte tineri, a unor talente care vor ști să-și respecte, cum se cuvine, numele și locul în literatură !

Și fiindcă ne aflăm cu un ceas înainte de Conferința națională a scriitorilor, mi-aș îngădui propunerea de a hotărî, noi — pentru noi să hotărîm, că toate speranțele sînt de partea noastră...

Laurențiu Fulga

vetrelor

patria. Zeii care străbat lirica sa sînt nu atît divinități, cît strămoși, întrupări ale forțelor germinative. Viața este un ciclu închis, în care totul (sacru și profan) este o eternă reîntoarcere a acelorași esențe primordiale : „Căci venindu-le sorocul să se-ntoarcă / morții se fac boare, nour și ploaie — / încît sămînța nu-i decît o barcă / în care străbunul își doarme somnul de mumie bălaie" (p. 10). Deși poetul folosește întreaga recuzită a mitologiei animiste (Mumele, strămoșii, semințele etc.), vitalismul său nu este livresc, ci intră în structura firii lui Ion Gheorghe. El ne apare ca mijlocul și vocabularul prin care poetul traduce orice realitate în vers.

Vitalismul liricii lui Ioan Alexandru este reținut, stilizat, trecut prin nenumărate retorte. Rezultatul final este viziunea cosmosului ca ceremonie, ceea ce implică transpunerea și limitarea forțelor vieții în canoanele culturii. Universul poetului este, și el, în continuă germinare : dar e o germinare care se contemplă pe sine, beatică, cu mișcări lente, ritualice : „Despovărat de zvon de ciocîrlii / Bobul de grîu este în pielea goală // Întins pe masă e spălat cu mir / Și-n zori e dus pe zările de apă / Sămănătorul îl ridică-n vînt / Și funia luminii îl îngroapă" (p. 234). Poetul este detașat de fluxul vieții, nu e bîntuit de elanurile ei, ci, undeva, pe un limb de liniște, el o proclamă și o laudă. Existența lumii este un prilej de bucurie, de încîntare în fața minunilor vieții, sub aspectele cele mai obișnuite : „Beau iarăși lapte, din toate cîte sînt / Același este laptele și-o să rămînă / Cît fi-va lumea ne trebuie un deal / Unde să pască-un bivol și-o fîntînă" (p. 52).

Atît la Ioan Alexandru cît și la Ion Gheorghe poetul ocupă un loc esențial în universul liric. La primul, în virtutea idealului imnic, el este glasul care proslăvește lumea, prin care lauda vieții și sărbătoarea firii se întrupează în cuvînt. Fără poet lumea ar secătui, dar prezența lui descătușează sevele vieții, dezleagă cîntecele bucuriei. Creatorul poartă în sine verbul revelat : „Am fost atins de slavă în străini / Carnea mea a fost un ceas străpunsă / De-un luminiș ce nu mai pot să-l uit / Și firea de-atuncea este unsă" (p. 247). Prin el se exprimă elanul cosmic, sărbătoarea viețuirii, măreția celor ce au fost și a celor ce sînt.

În lirica lui Ion Gheorghe viziunea despre poet este, în primul rînd, polemică. Între o înțelegere științifică și una poetică a misterelor cosmosului o cale de comuniune nu este în principiu exclusă. Poetul se revoltă împotriva „belferilor de botanică" incapabili să priceapă sensul ascuns al Ființei. Dar artistul, asemeni eroului din basme, poartă cu sine sensul doveditor, investirea menirii sale : „Pe șapte perne stau impostorii la masa domnească / dar eu port în sîn capetele balaurului și limbile retezate" (p. 59). Poetul este ocrotit de un „popor de morți", deoarece el este glasul noimei ancestrale. Vizionar și neînțeles el nu poate accepta concilierile căci : „De toate i-au dat zeii poetului de obîrșie țărănească / numai știința supunerii, neglorioasă — ci necesară / nu l-au putut pedepsi s-o primească" (p. 51).

Plecînd de la un substrat comun și conduși de aceleași intenții, Ioan Alexandru și Ion Gheorghe configurează două universuri lirice specifice, care transfigurează în mod original materia inițială. Întîlnindu-se în temele utilizate ei se diferențiază prin maniera de construire a liricii lor, prin viziunea ordonatoare, adică, prin însăși „noima" poeziei lor.

Mihai Coman

GHEORGHE ȘARU Cîntare patriei

Constantin Nisipeanu

Cîntec pe-o lăută de frunze

Simt cum îmi pătrunde în nări mirosul
amar al buruienilor pe care n-am cutezat
încă să le smulg din noaptea mea.

Mă simt vinovat de întunericul din mine.

Mă simt vinovat şi de liniştea care
s-a aşezat ca o vrabie pe fruntea mea,
mă simt vinovat de scoarţa zgrunţuroasă
a copacilor din păduri,
de pielea verde şi catifelată a frunzelor,

mă simt vinovat pînă şi de lumina
care îşi reazimă fruntea de umărul tău.

Umpleţi-vă oameni buni paharele
cu roua ce licăreşte pe frunze, umpleţi-vă
ulcioarele cu aurora dimineţii care zburdă
pe nectarul din inima florilor.

Umpleţi-vă oameni buni căucul palmelor
cu sunetul tărăgănat din coardele lăutelor
şi, ridicîndu-vă pălăria în faţa arborilor
de la marginea pădurii,
răsturnaţi în frunze cîntecul
ce se revarsă acum atît de cristalin
din căucul palmelor voastre şi frunzele
au să înceapă să freamăte
gîngurind în şoaptă cuvinte omeneşti.

O floare din adînc

Marea e atît de blîndă uneori
că se tîrăşte în genunchi pînă la ţărm
ca să nu te tulbure din visare
atunci cînd fără să bănui vine
şi îţi mîngîie îmbujorîndu-se picioarele.

Uneori urcă pînă la tine pe plajă
şi îţi aduce în dar o floare din adînc
pe care ţi-o aşează ca din întîmplare
pe genunchi şi se retrage îndată
cu emoţia unui băieţandru îndrăgostit
care fuge din faţa iubitei de teamă
că dragostea lui ar putea să fie descoperită.

Marea e atît de îndrăgostită de tine
că de multe ori seara cînd tu te retragi
şi îţi rămîne pe plajă numai mulajul
pe care trupul tău l-a desenat în nisip
ea vine sfioasă pînă acolo şi sărută
locul care poartă încă amintirea ta.

Dacă marea ar cunoaşte casa în care
locuieşti
în fiecare seară ţi-ar trece pe sub fereastră
şi rupînd din cer luna ar face din ea o
chitară
pe care te-ar cînta pînă tîrziu în zori
încercînd astfel să se furişeze neobservată
în visele tale şi atunci ai înţelege
cît de îndrăgostită e marea
cînd cu buzele îţi caută trupul.

Alfabetul

Alfabetul ar putea foarte bine
să înceapă cu litera O pentru că
e rotundă ca un cerc şi copilului
îi place să se joace cu cercul.

După litera O ar putea să înceapă
să se facă primăvară în curte
şi acolo să fie adus cîte un cal-ponei
pe care copiii să-l înveţe pe rînd
cum se scrie pe tablă litera O.

Dacă s-ar putea desena alături de O
şi un depou de cale ferată atunci
poate ar da buzna în curte
un tren cu o locomotivă care
ar şuiera scoţînd pe coş o sumedenie
de litere de fum şi toate ar semăna cu O.

Şi ce uşor s-ar învăţa alfabetul călare
pe poneiul în zbor năpraznic pe deasupra
vagoanelor
din care şeriful ar trage cu pistolul pe
fereastră
scriind în aer cît e cerul de mare litera O.

Mircea Florin Şandru

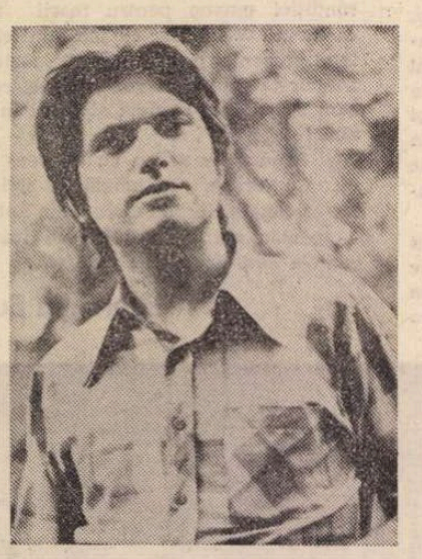

O linişte din cărţi

În alba linişte a vieţii noastre
În care sîntem scufundaţi
Ca într-o peşteră de diamant
Sapă cu unghiile cineva
Tot mai aproape şi tot mai aproape.
În alba linişte din cărţi
Se-aude cineva înaintînd
Şi-apoi deodată auzim cum crapă
Pleura rece care ne-nconjoară
Ca un vitraliu subţiat de soare,
Iar aerul va izbucni de afară
Pur şi fantastic ca să ne doboare
Şi trîmbe mari de flori vor răsări
În spaima şi în liniştea rămasă
Iar noi vom pune cărţile deoparte
Şi vom pleca, încet, pe jos, de-acasă.

Peisaj

La marginea oraşului o livadă de pruni
Un fum de frunze vineţi ne-mpresoară
Ard focuri umede prin porumbişti
Ca-n vechi sălaşuri de păstori de munte
Culoarea toamnei a-nceput să moară
Cai singuratici rătăcesc pe dealuri
Miroase aerul a prune coapte
Şi din străfunduri vine o răcoare
Pămîntul umed ţi-a pătat cămaşa
Sîngele-ţi urcă şi apoi descreşte...
E linişte ca la-nceputul lumii
Şi aerul încet bolboroseşte
Strîngînd în tine frînghii lungi de sînge
Pui mîna streaşină la ochi şi vezi
Oraşul alb cum lunecă în sine
Şi eşti uşor şi blînd ca o meninge.

Marea

Păsări sălbatice ţîşnind într-o lumină
nesigură,
Umbrele soarelui tîrîndu-se pe nisip
O linişte stranie şi apa colcăind
De meduze
Văzduhul sfîrîind ca lava, mirosul aspru
De sare, şi tu
Adormit, cînd inima se dezbracă de sînge,
Pari un scarabeu înecat, uşor
Şi frumos
În timp ce se lipeşte de umbra ta
Femeia cu picioarele palide
Marea.

Alergare

Imagini amestecate :
Lumină şi umbră, o succesiune de
întîmplări
Iernile trecînd pe pămînt ca nişte furtuni
de zăpadă
O alergare
Seri monotone, speranţa cu meandrele ei
Anotimpuri uscate, un vălmăşag
Cometele căzînd pe coline cu lumină
fantastică
Iubita stingîndu-se în fotografii
Somnul ca o uriaşă vale de crini,
Cutele de pe frunte,
Trupul nostru albindu-se,
Viaţa.

Pictorii

Ninge peste acoperişul lumii
Peste oameni, peste păsări, peste elefanţi
Şi cad în piaţă, unul cîte unul
Ca nişte îngeri, pictorii flamanzi
Ei ţin în mînă culori orbitoare
Şi lasă pe pămînt crini purpurii,
Şi păsări moi cu sternul colorat
Şi reni ca nişte manechine vii
Apoi se lasă trist şi blînd pe spate
Singuri şi albi ca nişte goelanzi,
Ca nişte animale îngheţate,
Ca nişte îngeri, pictorii flamanzi.

O nouă antologie a lui 1907

AM CONSULTAT pînă deunăzi, în Biblioteca pentru toți, culegerea **1907, antologie de documente literare,** ediție îngrijită de Gheorghe Radu, cu un cuvînt înainte de Cezar Petrescu (Editura de stat pentru literatură și artă), care a fost publicată la cincizeci de ani de la răscoalele țărănești. Față de cei patruzeci și unu de autori citați în această meritorie antologie, cea nouă se prezintă cu o cifră îndoită, în bună parte prin contribuția scriitorilor de azi, ale căror glasuri se adaugă celor de mai sus. În ordine alfabetică, și numai în sectorul poeziei, reținem numele : Al. Andrițoiu, T. Arghezi, A. E. Baconsky, Teodor Balș, Ion Bănuță, Vlaicu Bârna, Mihai Beniuc, Demostene Botez, Radu Boureanu, Ion Brad, Virgil Carianopol, Radu Cârneci, Dumitru Corbea, N. Crevedia, George Dan, Lucian Dumitrescu, Victor Eftimiu, Victor Felea, Ion Gheorghe, Gheorghe Grigurcu, Aurel Gurghianu, Grigore Hagiu, Negoiță Irimie, Kiss Jenö, Leonida Neamțu, Miron Radu Paraschivescu, Aurel Rău, Miron Scorobete, Nichita Stănescu, Victor Tulbure, Tiberiu Utan, Vasile Zamfir. Mă uimește absența poeziilor de revoltă sau a threnosurilor feminine, așa cum ele au izbucnit la vremea lor prin talentata poetă craioveană Elena Farago, care figurează în antologia cea nouă, **Flăcări în primăvară, 1907,** ediție de Victor Iova, prefață de Pompiliu Marcea, Editura Minerva, București — 1977, cu patru poezii. Inimoasa tînără (avea 29 de ani în 1907) nu s-a mulțumit a scrie în favoarea celor răsculați pentru pămînt și drepturi, ci a și colectat ajutoare bănești pentru familiile țăranilor uciși sau arestați. La ea face aluzie Nicolae Iorga, în zguduitorul său discurs parlamentar de la 23 noiembrie 1909, din care noua antologie ne dă un substanțial fragment :

„A fost o femeie cu spiritul de jertfă, care a umblat din sat în sat, din loc în loc, și s-a îngrozit de ceea ce a văzut în județele Dolj și Mehedinți, în satele care aveau cruci unele lîngă altele pe marginea drumului, ca să se vadă ce popor necreștin și păcătos sîntem".

La aceste cruci se referă poeta în poezia publicată în „Ramuri", la 7 mai 1907 :

„Sunt patru cruci în sat, / Iar satul de-are nume / Ori nu, ce-aveți cu el?... / Acolo nu sunt glume / Și flori nu sunt de fel.

„Sunt patru cruci în sat / Dar morții nu-s sub ele, / Trec oamenii oftînd / Și-și spun în șoapte grele / Întunecatul gînd.

„Sunt patru cruci în șir / În sat, pe drumul mare. / Tu, Doamne, doar de știi / Pe cei din sat ce-i doare / Și-n paza Ta să-i ții" **(Patru cruci).**

G. Coșbuc sau Octavian Goga ar fi putut semna fără șovăire o poezie ca aceasta, de o clasică simplicitate.

DINTRE poeții de azi, accentul revoluționar răsună mai viguros în versurile lui Mihai Beniuc, care evocă în poemul **Cu mii de cai putere,** sîngerosul an :

„...Hei, nouă sute șapte... / Îl știm, îl știm ! Și-i drept, e încă noapte. / Dar s-a roșit a ziuă-n răsărit. / Umblați ca furnicarul răscolit. // Ați priceput : Cu mii de cai putere, / Se crapă zorii unei alte ere !".

Remarcabil este și poemul **1907,** de poetul Kiss Jenő, în tălmăcirea lui Negoiță Irimie („Tribuna", 3 martie 1957). În distihuri bătute pe nicovală, poetul își pivotează evocarea sîngerosului an pe adverbul **numai** sau **doar,** într-o înlănțuire logică deloc incompatibilă cu cealaltă logică, logica poetică, ascunsă uneori la prea mari adîncimi spre a fi percepută :

„Doar securea le rămase lor... / Bîta doar... / Doar furia... / Doar năvala... / Numai rana cea fierbinte-n piept. / Numai plumbii... / Numai giulgiul...".

Balada e reprezentată cu **brio** de George Dan, în **Umbra lui Ștefan Furtună** („Gazeta literară", 14 martie 1957) și Vlaicu Bârna, cu **Vinătoare la 1907** (Po-

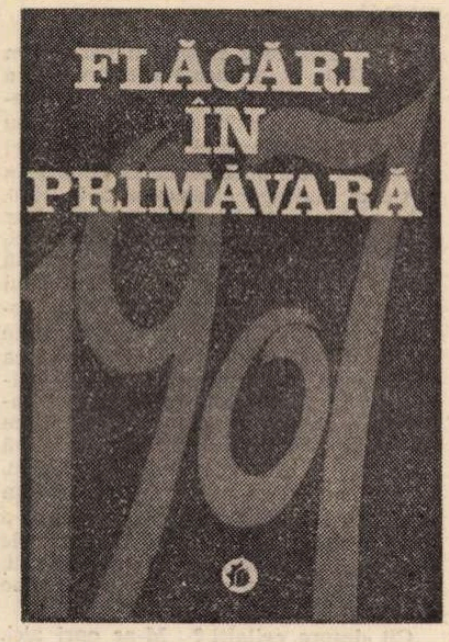

vestită de moș Mitru). Același Ștefan Furtună din Rădeni este eroul lui Teodor Balș, în fragmentul **Județul ciocoilor** din poemul **1907** (1957), în versuri de factură populară :

„La Rădeni veniți cu-armată / Fac ciocoii judecată". Încă inteligibile, poeziile datînd din același an, 1957, și semnate Nichita Stănescu, se folosesc însă de unealta simbolistă a sugestiei, spre a nu spune lucrurilor pe nume **(Pămînt și 1907).**

În **Cîntecul berzei** („Luceafărul", 11 martie 1967), Ion Gheorghe se adresează celor căzuți sub tirul infanteriei și al artileriei în 1907 :

„Haideți fraților, să cîntăm despre voi / ca și cînd n-ați fi muriți".

Cuvîntul final l-a folosit și Eminescu, în cunoscutul vers :

„Căci morți sînt cei muriți".

cu sensul : „cei morți sînt morți", adică nu pot fi readuși la viață. Poezia este însă aceea care izbutește să învie morții și să le dea statură de eroi. Poemul lui Ion Gheorghe are pe alocuri caracter apocaliptic : „Veni ziua plugarului, a berzei și a zeiței Ceres / osana, osana, ziseră fiarele pe maluri, / ieși țăranul pe brînci, își scutură capul / trase plugul din matrice și boii / și plecă să-și cunoască ogoarele".

Al. Andrițoiu dezminte imaginea tradițională a țăranului nostru, veșnic răbdător :

„Poporul meu n-a fost / dedat să rabde, / domnesc prin timp răscoalele întinse — / căci după Doja, Horia leaprinse / și, după Tudor, nouă sute șapte". **(Țăranii mei din nouă sute șapte,** în „Albina", 13 martie 1957).

În versuri lungi, de ritm ternar (fiecare are cîte două cezuri), urmate de sprintene cadențe ale poeziei populare, Miron Radu Paraschivescu închină lui **1907** un amplu poem, care se încheie sarcastic cu fața spre „ciocoi" și „dumneatale, cilibie / Jupîniță și cocoană / Mîndră precum ești, / Ori măritată Doamnă / Trasă în calești", ca să-și amintească „Spurcatele fapte / Și tot suptul lapte / Și fiece toană / Din zori pînă-n noapte, / Din primăvară și pînă-n toamnă, / Veleatul '907". **(Laude și alte poeme,** 1967).

Semnalul l-a dat cu doi ani înainte de sărbătorirea a jumătate de veac de la eveniment, Tudor Arghezi, în marele său poem **1907, Peizaje.** Prin alte cuvinte, el a deschis seria cea nouă a poemelor închinate răscoalelor țărănești, serie care se reia sărbătorește, din deceniu în deceniu și se va relua încă multă vreme, cu mai multă sau mai puțină măiestrie. Deși nu era în țară la acea dată, genialul poet a intuit atît geneza pîrjolului, cît și fazele sale succesive, cu sîngerosul final, care a pus în lumina cea mai crudă atît administrația generală, cît și aceea locală, înverșunată împotriva celor pe care tot ea i-a împins la răscoale.

Octavian Goga publică în 1907 și în 1908 cîteva poeme inspirate de tragedia țărănimii, fără a găsi însă accentele răscolitoare din **Oltul** sau din **Clăcașii (Poezii,** 1905, Buda). Din aceeași rîvnă recunoaștem însă ultima dintre cele patru poeme din noua Antologie, anume **Cosașul,** care se încheie cu un accent revoluționar, deși interogativ :

„Țipa pe urma mea oțelul, / Simțeam cum blastămă și plînge, / Și ceriu-mbujorat departe / Părea tivit cu foc și sînge. / În sufletu-mi strivit de groază / Păgîne patimi prind să fiarbă : / «Trudită, chinuită coasă, / Vei mai cosi tu numai iarbă ?...»"

DISCURSUL poetic cel mai izbutit, în sectorul poeziei strict contemporane evenimentului, este acela al lui Dimitrie Anghel și St. O. Iosif, cules în **Caleidoscopul lui A. Mirea.** De mare autoritate se va fi bucurat cel dintîi, dacă a izbutit să publice subversivul poem, **Scrisoarea deschisă a unui melc,** în însuși oficiosul partidului guvernamental („Viitorul", 24 noiembrie 1907). Al doilea poem, **1907,** compus în hexametri dactilici, începe cu o aluzie străvezie la serbările jubileului de 40 de ani de domnie a suveranului, într-un nou Babilon, ca o sfidare adusă mizeriei celor cinci milioane de țărani neoiobagi, reduși la soluția disperării :

„Cînd s-a văzut într-atît urgisit și de legile firii, / Mult oropsitul de toți și-a pierdut cea din urmă nădejde; / Plin de-o surdă mînie-adunată în suflet de veacuri / Mîna pe torță a pus scuturînd-o aprinsă în aer / Și dintr-odată tot cerul păli luminat de văpaie; / Ruguri de măguri ardeau, făcîndu-și tăcute semnale, / Și-altele jos răspundeau oglindite pe funduri de ape !".

Nici G.Murnu, în mult lăudata tălmăcire a **Iliadei,** n-a întrecut în culoare și forță acest tablou cu fundal roșu.

Estetistul D. Anghel își va fi amintit de anii tinerești ai formației sale socialiste. Fratele său mai mare, C. D. Anghel, și el fost socialist, a fost unul dintre cei patru noi prefecți din 1907 care nu au recurs la forță ca să încerce a pacifica țara.

Șerban Cioculescu

Instituţii

CA SĂ FII OM ÎNTREG, atîtea sînt necesare...

Am fost întrebat ce înțeleg, cînd e vorba de mîncăruri, prin cuvîntul instituție. Fiindcă, între prieteni care își arată preferințele, adeseori îl rostesc, spre a-mi spune eu însumi părerea.

Pentru a mă face mai bine înțeles, deobicei încep cu exemple : — Laptele, spun, e o instituție. Și piinea e o instituție. Iar roșia, și ea e o instituție.

După părerea mea, acestea sînt instituțiile, cele fundamentale, cărora li s-ar mai putea adăuga — mărul în primul rînd — alte cîteva. Restul e artă culinară.

Începută din timpuri vechi, ea se poate lăuda cu nume de mîncăruri care fac parte din tabloul general al omenirii. Zeci, sute de feluri, aparținînd unui popor sau altuia, unei zone geografice sau alteia, sînt proclamate, în stări ce pot atinge extazul, mîncăruri regești, princiare, împărătești. Vînatul din apă, din aer și de pe pămînt, animalele domestice, păsările de curte, cerealele, legumele, fructele furnizează materia primă a tot felul de mîncăruri care, în adevăr, pot fi împărătești. Dar nu sînt instituții.

Soarta a vrut să nu ignor ce înseamnă puiul cu smîntînă, sau crapul pescăresc, sau musacaua de vinete, sau rața cu castraveți, sau morunul la grătar, sau varza umplută cu piept de viței, sau feluritele borșuri drese cu smîntînă, sau păstrăvii afumați... Uneori, aceste mîncăruri pot intra în sfera sublimului.

Și n-am părăsit încă hotarele României ! Dar mi-a fost dat să aflu, de pildă în Japonia, ce gust are „vaca de Kobe". Crescătorii acestor vaci le masează de cîteva ori pe zi și le hrănesc cu bere pentru a obține o carne vestită prin frăgezime. Apoi, am mîncat potîrnichi și „jeleu de păstrăv", în cel mai celebru restaurant din Franța — celebrul „Chez Point" — din Vienne, pe șoseaua dintre Lyon și Orange. Și mi-a mai fost dat să urc cu ascensorul la etajul XV al unei clădiri din Shanhai, unde am mîncat un fel de macaroane despre care am aflat că în realitate erau piept de pui tăiat în formă de macaroane, și niște gogoși de mătase care se spărgeau în gură, umplînd-o de miresme, despre care n-am aflat ce ar putea fi.

În felurite orașe ale lumii, oameni cărora le sticleau ochii de bucurie, gîndindu-se în ce mă vor iniția, m-au dus cînd pe străzi dosnice, cînd pe mari bulevarde, cînd într-un subsol cu cîteva mese, cînd în restaurante de pe terasa cărora se vedeau fluvii vestite, sau marea, sau oceanul. Faima acelor localuri o făcea de obicei un bucătar — patronul însuși, citeodată patroana —, iar meritul lui era de a fi dovedit că și în acest domeniu e loc pentru talente excepționale, dacă nu cumva chiar pentru genii.

Nici o desfătare de acest fel, fie în Orient, fie în Occident, printre oameni care se închină lui Buda, lui Cristos sau lui Mahomed, închipuindu-și paradisuri diferite, dar foarte puțin deosebiți în plăcerea de a mînca, nu a putut să zdruncine credința mea în cele cîteva lucruri esențiale pe care le numesc instituții. Ele au fost și au rămas, după oricîte tentații și delicii, fundamentale pentru filozofia mea de ființă căreia i se face foame și își potolește foamea mîncînd.

Un pahar cu lapte, o bucată de pîine, un măr, o roșie. Lucruri de mîncare, dar în același timp, instituții. Adică prilejuri de comuniune cu natura, prilejuri de a cunoaște, în orice loc și în orice timp, marile bucurii simple ale vieții. Prilejuri de a-ți regăsi, într-o ipostază care de multe ori degradează ființa umană, dimensiunile firești. Prilejuri de a atinge, în timp ce-ți potolești foamea, pragul de sus, iar nu cel de jos, al fiziologiei. Asemenea praguri există și în împreunarea bărbatului cu femeia, și vai celor care, fără să-l cunoască pe cel sublim, emit, după cît au simțit și trăit ei, judecăți josnice despre dragoste.

Ca să fii om întreg, atîtea sînt necesare... Am stat o dată la o masă, e adevărat că o singură dată, în timp ce în spatele meu se afla, drept ca o luminare, un valet în livrea și cu mănuși albe. El împinsese scaunul sub mine, în clipa cînd voiam să mă așez, fără ca eu să-l ating. De acea împrejurare — petrecută la Madrid, în ziua de 10 mai 1936, în palatul unei infante spaniole, închiriat de legația română — îmi aduc aminte cu un zîmbet, ca de decorul unei măreții la care ființa mea lăuntrică refuză să adere.

În schimb, rareori m-am simțit mai demn, participant la o măreție în care nici cel mai răuvoitor ochi n-ar avea ce sfredeli, ca atunci cînd, în preajma unui izvor, în inima unei păduri, așezat pe un trunchi de copac, începeam să rup, încet și gînditor, dintr-o bucată de pîine.

Ca să fii om întreg, atîtea sînt necesare... Să știi să stai pe un trunchi de copac, în inima unei păduri, rupînd încet și gînditor dintr-o bucată de pîine.

Geo Bogza

Bilanțul nuvelei

ÎN săptămînile din urmă am recitit, în bloc, **o sută douăzeci și una** de nuvele a treizeci și șase de autori. Fusesem stîrnit de opinia că, în 1976, nu s-a produs nimic interesant în nuvelistica maghiară din România. Eram curios deci să văd cît de adevărată este această constatare, privind lucrurile mai de aproape, și anume nu de pe pozițiile criticii literare, ci ale cititorului. Făcînd bilanțul, după lectură, am ajuns la concluzia contrară : de multă vreme n-am mai avut **atîtea** nuvele și de multă vreme nuvelistica noastră n-a fost atît de **promițătoare** ca în anul expirat.

Să vedem, deci, faptele. Cele 58 numere ale revistei „Utunk", apărute între 1 ianuarie 1976 și 4 februarie 1977, împreună cu „Almanahul Utunk '77", conțin 99 nuvele (crochiuri, povestiri) de 32 de autori. Alte 19 nuvele (crochiuri, povestiri) de 15 autori au fost publicate în cele 13 numere ale revistei „Igaz Szó". În aceeași perioadă, „Korunk" oferea cititorilor — în 12 numere — 3 nuvele de 3 autori. N-am ținut seamă de volume, deoarece interesul meu s-a îndreptat către „fluxul nuvelistic" din presa literară pe anul trecut.

Știu, mi s-ar putea imputa că măsor nuvelistica... la metru. Totuși, aș vrea să le amintesc cititorilor cîteva nuvele, după mine proeminente, ale anului 1976. Voi spicui doar cîteva titluri, menite de altfel să evoce întregi suite de nuvele.

„Utunk" (nr. 1 431) publică pe o pagină întreagă **O zi mai rea a șoferului nostru** (Soförünk egy rosszabb napja) de Bodor Adám, o nouă atestare a artei prozatorului, în aparență puțin spectaculoasă, dar realmente foarte bogată în sensuri. Nu anecdotica este importantă în această foarte interesantă scriere, ci neîntrerupta înlănțuire a deciziilor morale, etice, prin care și în care vede Bodor Adám cotidianul nostru. Tot astfel și Panek Zoltán, cînd își șochează cititorul tocmai prin abundența amănuntului. Cu cîțiva ani în urmă, entuziasmul meu era stîrnit de nuvelele sale, tensionate ca un fulger din senin — și nici azi nu am motive să-mi schimb părerea ; dar trebuie să constat că Panek își continuă evoluția spre un cu totul alt tip de nuvelă. Aș exemplifica prin **Vino și dumneata, Béla** (Jöjjön fel maga is, Béla), apărut în „Igaz Szó", reflecțiile acute ale unui șofer de întreprindere : asupra directorului său, a nevestei și a fiicei sale și asupra a tot ceea ce, în acești trei oameni și în mediul lor, constituie o incontestabilă negare a moralei socialiste.

N-am avut nuvelă, în 1976 ? Recitiți cele două scrieri semnate de Bodor Adám și de Panek Zoltán.

Să recitim apoi **Lodenul** (Lódenkabát) de Györfii Kálmán, în „Igaz Szó" sau **Istoria lui Mihale** (Mihálé históriája) în „Utunk".

N-am amintit decît patru nuvele, dar e suficient pentru a se putea trage anumite învățăminte. În fața cerințelor sociale, o parte dintre nuveliștii noștri caută nu lecția morală, ci adevărurile morale mai ample în țesătura destinelor. Și nu exagerăm afirmînd că, astăzi, ceea ce este mai bun în nuvelistica maghiară din România ne dezvăluie cotidianul.

Pe de altă parte, Bálint Tibor face o veritabilă redescoperire a nuvelei psihologice de o factură clasică finită, atunci cînd — prin aspra conturare a unor momente tragice — demonstrează sensul unor biografii din zilele noastre. Autorul s-a îndepărtat substanțial de „realismul feeric" cu care, mai acum cîțiva ani, sublima, am zice, în mintea cititorului, imaginile naturaliste din evocarea propriei sale copilării. Azi, literatura lui Bálint Tibor nu mai poartă nici o urmă a feericei plutiri sau a sublimării. Mărturisirile sale asupra suferinței și a contradicțiilor au devenit mai „necruțătoare". Aștept nerăbdător posibilul său volum alcătuit din nuvele recente. Sînt curios ce efect va produce în cititor reunirea acestor scrieri. Pînă atunci, să ne referim doar la **Paroles,**

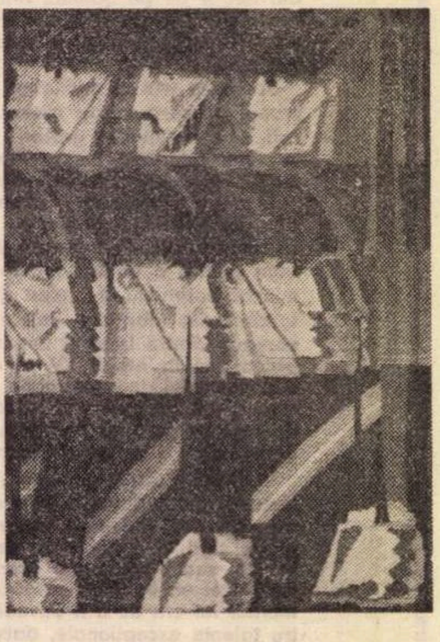

ILEANA BALOTĂ : **Omagiu '77** (detaliu, tapiserie)

paroles, paroles („Utunk", nr. 1465), redare a teribilului moment cînd un om constată că și-a irosit viața fără rost. Excelentă nuvelă !

Și cît de frumos se confruntă cu el — fie și involuntar — Köntös-Szabó Zoltán în **Holteii** (Agglegények), nuvelă publicată în „Almanahul Utunk '77" ! Köntös-Szabó deține un loc de seamă în nuvelistica noastră actuală, în calitate de maestru al pseudoreportajului. „Suita" sa de „reportaje" intitulată **Constructori de case** (Házépitök) nu este dominată atît de fapte sau biografii, cu toate că autorul se limitează aproape numai la relatarea unor fapte concrete, ci schițează cu bonomă ironie destinul „subiecților de interviu". Esențialul, care ți se fixează în memorie, rămîne, în aceste nuvele (căci în realitate nuvele sînt), confesiunea amăruisenină asupra vieții omului de rînd.

Să mai menționăm, în „Utunk", nuvela **Păsările-floare se scutură în zori** (A virágmadarak hajnalban lehullnak), de un lirism neașteptat de proaspăt, și să adaug că, în ce mă privește, cel mai frumos volum de nuvele al anului 1976 este **Biletul de tramvai medieval** (Középkori villamosjegy), de acelși autor.

În aceeași ordine de idei, — să amintim parabola **Turnul Babilonului** (Bábel tornya) de Csiki László („Utunk"), rara avis în nuvelistica anului 1976. Re-formulare a unei emoții vitale sau, poate, mai mult, a unui moment istoric, cu mijloace narative sobre, într-o imagistică similară viziunilor apocaliptice ale pictorului Csontváry, nuvela aceasta este poate cea mai interesantă confesiune asupra problemelor generației care îi preocupă astăzi, de pildă, și pe autorii din Colecția „Forrás", în diferite interviuri sau dezbateri la masa rotundă.

ÎN literatură există un paralelism firesc și o succesiune firească a generațiilor sau poate, mai degrabă, doar a contingentelor, și deci nu trebuie să-i uităm nici pe cei mai tineri prozatori, care au început să publice în „Utunk" aproape concomitent, în 1976. Sînt mulți, însă aici voi menționa doar trei nume — pentru moment. Dintre ei, au „mînă" pentru nuvelă mai cu seamă Bölöni Domokos, și o atestă prin felul cum reconstituie sau creează cîte o „felie de viață" ; Káli István, care scrie despre mașini moderne în același fel ca atunci cînd re-formulează o baladă haiducească ; și Varga Sándor, care izbutește de pe acum să cuprindă, în cîte o nuvelă, cît mai mult din viața noastră de astăzi și din universul său propriu. Dar să nu facem anticipări în privința evoluției lor, căci mulți le-ar putea-o lua înainte. Fapt este că începuturile lor au și binemeritat atenția criticii. Restul se va vedea, în viitoare volume ale Colecției „Forrás".

Cît despre ceilalți ? M-aș opri aici. Firește, mai există nuvele bune în repertoriul citat, precum există și unele a căror tipărire stîrnește nedumerire, tocmai pentru că, sub aspectul substanței și al stilului, nuvelistica anului 1976 poate fi considerată, în general, una de calitate. Atunci prin ce se explică sentimentul de nemulțumire, manifestat de Szöcs István în studiul publicat în octombrie în „Igaz Szó" ? Firește, nu pot admite că este la mijloc un simplu mod al rezolvărilor aplicate în practica redacțională.

În schimb, aș dori să atrag atenția asupra prejudiciilor aduse nuvelisticii de către faimoasa „atmosferă de reportaj", în sensul rău al cuvîntului. E foarte bine și e un mare cîștig faptul că nuvelistica noastră se orientează spre viața de toate zilele din prezent ; e foarte bine și e un mare cîștig că, aproape de la o zi la alta, s-a dezbărat de teribilismele practicate cu titlu experimental. Nu este bine însă că o parte din nuvelistica noastră începe să se contamineze de maniera, mai puțin artistică, a reporterului. Căci tocmai pe aceste meleaguri semiliterare bîntuie, ca o consecință, impersonalitatea ce poate rezulta din aplatizarea individualității stilistice.

Noile realizări ale nuvelisticii maghiare din România, noile sale afirmări, noile sale tendințe, exigențe și posibilități sînt o realitate de necontestat. În același timp, se cuvine să nu uităm nici capcanele facilității, care pot frîna, în nuvelistică, tocmai aceste posibilități artistice și tendințe fecunde.

Maroși Péter

Cronica limbii

Locul și timpul

■ FILIALA din Reșița a Societății de științe filologice nu se dezminte. Continuînd seria succeselor, a publicat de curînd, în Caietele „Banatica", seria Filologie, un al treilea amplu volum de Studii de limbă, literatură și folclor. Dintre numeroasele contribuții interesante pe care le cuprinde, privitoare unele la realități locale, altele la probleme de ordin general, m-am oprit la studiul lui G.I. Tohăneanu, profesor la Universitatea din Timișoara : **Reflexe lingvistice ale corelației spațiu-timp.**

Bineînțeles, specialiștii observaseră de mult că unele particule gramaticale se folosesc, atît în românește cît și în alte limbi, pentru a introduce uneori compliniri spațiale, alteori temporale. Dar nimeni nu-și pusese problema explicării fenomenului și a raportului dintre cele două întrebuințări.

Cînd zicem **după masă**, se poate înțelege și „într-un loc aflat în spatele mobilei pe care o numim **masă**", și „într-un moment ulterior celui în care de obicei se ia dejunul". Numai contextul ne ajută să precizăm despre ce e vorba în propoziții ca **mi-a scăpat creionul după masă** și **am să-ți fac o vizită miine după masă.** Se înțelege că posibilitatea de confuzii a fost provocată aici și de faptul că **masă** a căpătat în limba noastră două înțelesuri destul de deosebite între ele.

Cam în același fel a căpătat o dublă valoare și **înainte : înaintea mea** poate însemna „sub privirile mele" (de exemplu : **cum îndrăznești să te prezinți înaintea mea în halul ăsta ?)** și „într-o vreme cînd eu încă nu îndeplinisem o anumită activitate" (de exemplu : **G. I. Tohăneanu a tratat acest subiect înaintea mea).** Ce e drept, în acest caz nu se ivește ocazia să întîlnim confuzii de înțeles.

Mai citez, în sfîrșit, pe **pînă la :** spațial, **de aici pînă la Ploiești mai sînt zece km,** și temporal, **mai avem trei luni pînă la vară.**

Dar G. I. Tohăneanu nu s-a mulțumit cu semnalarea fenomenului, ilustrat cu o serie de exemple (între care nu intră cele date de mine), ci a tras și concluzii, pe care le găsesc deosebit de importante, atît din punctul de vedere istoric (mă refer, bineînțeles, la istoria limbii), cît și din punctul de vedere ideologic. Ni se arată, într-adevăr, că în numeroase cazuri prima valoare a elementelor de complinire discutate a fost cea locală și că numai din aceasta s-a dezvoltat ulterior cea temporală. De exemplu, **unde** s-a folosit dintotdeauna pentru a marca locul **(mă duc unde e nevoie de mine),** iar de la un moment dat a căpătat și valoare temporală **(unde mi-l înșfacă odată...).**

Mai importantă mi se pare a doua fațetă a concluziilor : de ce timpul **se** orientează după loc și nu invers ? Din cauză că, așa cum arată Tohăneanu, „spațiul este tridimensional, iar proprietățile spațiale ale obiectelor sînt numeroase și lesne perceptibile. Aș spune, mai simplu, că spațiul este mai concret decît timpul, deci e mai ușor să-l înregistrăm, să-l măsurăm. Cred că nu e lipsit de interes să amintesc că evoluția generală a gîndirii, și ca urmare și a limbii, este de la concret la abstract."

Sînt deci întru totul de acord cu concluzia finală a articolului : „Se adaugă, astfel, încă un argument în favoarea unității dintre limbă și gîndire și se învederează aplicabilitatea, în domeniul limbii, a uneia dintre tezele fundamentale ale filosofiei marxiste".

Mi se pare îmbucurător faptul că, după o perioadă de oarecare stagnare, se reia, cu forțe noi, cercetarea limbii în lumina concepției materialist-dialectice.

Al. Graur

ELISABETA URS-IONIȚĂ : **Portret**

Prima verba

Filmul poeziei

● **IMAGINI** parcă dintr-un film de Bergman, menite nu să descopere ci să ascundă sub o dîră luminoasă teritorii interioare, se derulează în poemele lui Ion Iovan (**După-amiaza unei clipe,** Ed. Cartea Românească). Obsesia parcurgerii drumului dinspre afară spre înlăuntru e concentrată în două elemente cu valoare simbolică și frecvență de leit-motiv : o triadă feroviară (tren-terasament-semafor) și una cinematografică (peliculă-secvență-șir de secvențe). De o parte, tensiunea aproape fizic ivită între obiectiv și subiectiv, între o formă de singular a pluralității (mulțimea) și una de plural a singularității (dialogul interior), sugerînd o tendință de anabasis („zi înclinată, o amețeală / de călători cu ochi abrupți — curge terasamentul / se-mprăștie pietrișuri colorate. // îmbracă-te, am spus, să ne grăbim / nimeni nu știe ce se întîmplă / după aceea. // și cumpărăm parfum plăpînd / furnicile care trăiesc în el / ne-acoperă cu ouă albe ; // sîntem frumoși în parcuri / mulțimea la amiază e un leagăn / covoare de lînă se vînd în trăsurile vechi. // la trap întins, terasamentul / doar se cutremură ușor / la începutul lumii. nici o erupție"). De cealaltă, expresia unei conștiințe severe a efortului întru regăsirea de sine și, implicit, a relației dintre lumea obiectelor, inclusiv a celor însuflețite, și aspirația eului spre autocontemplare („iarăși / și iarăși să răsfoim / toată pelicula, de la aceste lucruri / spre care șovăi. copacii au rămas / în cuiburile lor, prin rădăcinile de ață / pîlpîie ouăle. // jur împrejur pe soclu, iarba / își pierde cumpătul la orizont ; / cercul e mult prea larg, nimeni nu-l bănuie — / voi fi / înmormîntat păgîn, lipsesc / cele ce sînt de cuviință, cele / necugetate : semne albe / să taie scurt și repede obrazul").

Această structurare a programului poetic, personală dacă nu și originală, e oarecum împiedicată să-și exercite funcția lirică de o excesivă ambiguitate a discursului. Poetul se vrea riguros și substanțial, în bună măsură și este, dar patosul ambiguității și tehnica iarăși abuzivă a sugestiei prin fragmentarea logică a unității poemului îl fac dezordonat și eliptic. Încît, cu sau fără voie, îngăduie acuzația de ininteligibil, ceea ce, în realitatea mai profundă a poeziilor sale, nu e deloc adevărat. Deocamdată lucrul clar pentru o lectură oricît de grăbită e că poezia aceasta comunică o stare poetică, de lumină și de ceață în același timp, dar, mai cu seamă, de mișcări abia perceptibile petrecute „pe îndelete" și interior, extatic, ca în acest lapidar tablou al voinței contemplative : „știam că restul zilei e o pleoapă, / genunchii în adîncul lor devin de sticlă / fluturi cărnoși / se nasc în lanț sub proiectoare. // alege clipa asta, privește-mi vinele / pe planșă / curge spre inimă și roșu și albastru ; ce dulce pierdere de minte. // tu faci o fundă mare pentru viața / pe îndelete". Rămîne ca Ion Iovan să-și pună certul potențial liric într-o „sintaxă" mai adecvată lui însuși.

Laurențiu Ulici

Cronica literară

DOSARUL UNUI ROMAN

SE ȘTIA de cîtăva vreme că există un „dosar" al **Scrinului negru,** alcătuit de G. Călinescu insuși și păstrat în arhiva personală. Cornelia Ștefănescu îl publică astăzi quasi integral, într-o ediție care cuprinde și romanul propriu-zis, astfel încît cititorul să poată face singur relația. Despre ce e vorba? Descoperirea, în roman, de către Ioanide a scrisorilor și fotografiilor Catiei Zănoagă, în sertarele scrinului cumpărat la Talcioc, nu a fost, ca să zic așa, inventată. Autorul însuși a achiziționat în condiții similare o comodă Louis XV în sertarele căreia se aflau o bogată corespondență, două caiete cu însemnări zilnice, tăieturi din ziare, fotografii de familie și numeroase acte oficiale legate în special de două procese de succesiune. Împreună cu fișele de lucru ale lui G. Călinescu — extrase, comentarii, planuri ale viitoarei cărți — și cu manuscrisul romanului, acestea alcătuiesc „dosarul" **Scrinului negru,** document în felul lui senzațional, probabil unic în literatura noastră.

Într-un articol pînă azi inedit (publicat de Cornelia Ștefănescu în fruntea ediției), în care răspunde cam agasat criticelor la **Scrinul negru,** G. Călinescu se referă în trecere la „dosar" și la raportul lui cu romanul („Fapt este că autorul însuși a cumpărat un astfel de scrin, exact în condițiile din roman — de unde a și imaginat intriga generală — găsind în el documente din cele mai paradoxale, pe care le va oferi într-o zi unui Muzeu literar. Bineînțeles, autorul n-a copiat acele documente, ci a inventat altele"), numind procedarea „documentație materială cu personaje imaginare". Cornelia Ștefănescu explică pe larg în prefață cum a devenit conținutul comodei roman: autorul a transcris pur și simplu unele lucruri, a combinat între ele altele, a născocit în fine o parte. În principiu, altă cale nici nu există. Citind, la rîndul meu, scrisorile, jurnalele, actele și celelalte mi-am dat seama de următorul paradox: deși romancierul află de-a gata romanul său în sertarele comodei, el în fond scrie altul. E foarte instructiv să constatăm cum, pe de o parte, aproape totul se găsește în documente — de la intrigă la turnura particulară a frazei în scrisori — fără ca, pe de altă parte, romanul să împrumute din ele altceva decît materia brută. **Scrinul negru** este acest „dosar" plus G. Călinescu. Adaos, firește, esențial.

SĂ încercăm să vedem în ce direcție modifică romancierul documentul. Fișele lui de lucru ne-ar putea da o jumătate de răspuns; cealaltă jumătate trebuie căutată în roman.

Fișele conțin la început transcripții de nume, expresii, fraze, prețuri, termeni medicali ori juridici, indicații de străzi, magazine, elemente istorice, politice sau mondene. Orice autor ar fi făcut la fel. Voind a plasa acțiunea romanului său în epoca scrisorilor din scrin, G. Călinescu avea nevoie de toate acestea pentru autenticitate. După ce deci parcurge documentele doar în scopul de a-și forma o idee generală despre folosul lor, extrăgînd pasajele cele mai frapante, G. Călinescu începe deodată să-și „vadă" romanul propriu: deja în fișa cu numărul 25, el așterne pe hîrtie un plan al subiectului. De aici înainte asistăm la o metamorfoză a materiei prime în ficțiune romanescă. O preocupare este de exemplu onomastica. Firește, romancierul s-a ferit să copieze numele reale. S-a lovit de greutatea de a născoci altele plauzibile. Îl surprindem făcînd lungi liste, ezitînd, înlăturînd, căutînd mereu. O altă preocupare: genealogia. Rudenii, calculul vîrstei etc. Pe scurt, aceste fișe sînt — întîi — o selecție din conținutul scrisorilor și actelor, apoi, o schițare a stadiilor succesive prin care trece concepția romanului. Ar fi exagerat să afirmăm că din selecție se poate înțelege care va fi originalitatea romanului. Ar fi ca și cum am voi să vedem o statuie nenăscută într-un bloc de piatră. Selecția are în vedere romanul doar în felul în care coșnița de tîrguieli a unei gospodine are în vedere meniul zilei.

Și iată în sfîrșit romanul: folosind povestea de dragoste din scrisori doar ca pe element de legătură între celelalte planuri ale cărții; situînd totul din unghiul arhitectului Ioanide, care în fond, trăgînd din scrin, scrisoare după scrisoare, fotografie după fotografie, reflectează asupra unui destin străin, dar și asupra lui însuși („Cum e cu putință să fii gelos pe o femeie cînd de fapt iubești pe o alta? Acest lucru, constata Ioanide, era foarte posibil, și cazul Ciocîrlan cu Caty..."); dîndu-i, mai ales, o finalitate morală și estetică. E limpede că altcineva ar fi scos de aici un roman diferit. Putem, chiar, să ne jucăm o clipă cu ideea că ne-ar fi căzut nouă în mînă aceste scrisori.

ETTA D. (prototipul Catiei) are în 1916 vreo 13 ani. Fiică de negustor bogat din Galați (care a murit lăsînd o succesiune încurcată), ține deja un jurnal personal în franceză, în care notează micile neplăceri ale școlii („Nous avons maintenant une sorte d'examen d'histoire! Mon Dieu, quelle scie!"), versuri din Edmond Rostand („Un baiser mais à tout prendre, qu'est-ce?"), impresii de vacanță („L'après-midi de nouveau promenade en voiture avec les petits chevaux...") și în genere cam tot ce-i trece prin cap. Scrisorile ei (către Alexandru B.) încep abia din 1932, cînd însă cunoștința lor datează de cinci ani. Intervalul îl cunoaștem din scrisorile lui Alexandru, care s-au păstrat, așa că putem reface povestea de dragoste de la capăt. Etta e la douăzeci și cinci de ani (în 1928) tot o fată zburdalnică și răsfățată. Alexandru. cu mulți ani mai mare, e oarecum terorizat de capriciile ei și o crede în stare de a amesteca ipocrizia cu inocența („Avez-vous éprouvé vraiment le besoin de me rendre méfiant. Je connais tout votre passé..."). Îi telegrafiază sau scrie zilnic; răspunsurile ei se fac așteptate. Pare nepăsătoare la opinia publică și ia hotărîri grave de una singură, cu mare spirit de independență. El e șocat: „Ne puis ni comprendre ni admettre ce que vous venez de faire". Jurist la o bancă, apoi diplomat și plenipotențiar, Alexandru are ștofa unui burghez „borné", prizonier al convențiilor clasei sale, gata de nebunii totuși pentru femeile iubite, cheltuitor și lipsit de imaginație. În 1932, de cînd este prima ei scrisoare păstrată, Etta are deja tonul pasional (nu scutit de ușoară vulgaritate) care l-a impresionat pe G. Călinescu pînă la a-l face esențial pentru Caty: „Je sens tellement le besoin d'être tout près de toi, mon grand amour...". Alexandru a devenit între timp „mon Cat aimé", „mon pisic adoré", adresîndu-i-se la rîndul lui cu ‚mon chow-chow aimé". Scrisorile lui sînt tandre și cam reci, încălzindu-se doar în perioade de neliniște ori de absență îndelungată. Recurge, acaparat de treburi, la telegrame stereotipe („Affectueuses pensées. Tendresses") care ei îi displac. Etta are o epocă de mare ațîțare sentimentală, strecurînd în scrisori pătimașe amănuntele cele mai indecente („Ce matin en arrivant de la campagne j'ai eu la joie de trouver ton télégramme, tes quelques mots me firent doux comme une caresse mon Cat aimé! Moi aussi je suis tellement «looking for you» et si je ne me retenais pas, je crois que je partirais à l'instant pour Tirana, tellement j'ai faim et soif de toi mon Amour aimé... Lorsque je pense à ton retour et lorsque je m'imagine de nouveau dans tes bras, je dois fermer les yeux car j'ai le vertige comme après tu sais").

Un moment de încordare survine chiar în pragul căsătoriei. Scrisoarea Ettei din 5 ianuarie 1934 începe brusc cu „Alex" și cu „mon coeur se brise malgré mon immense dégout pour ta conduite". Ce se întîmplase? Un binevoitor semnalase Ettei că Alexandru are o relație aproape matrimonială cu o altă femeie, dîndu-i și numele: Constanța A. Etta vrea să rupă. El se apără, negînd energic, dar și avocățește („admettons que tout ce que l'on vient de te raconter soit vrai — **ce qui ne l'est pas du tout**"). La nevoie, o șantajează: „Eu am știut să te iert și la Deauville și anul trecut (cînd nici nu ți-am vorbit de ele!) iar tu nu ai putut trece peste chestiuni care nu au nici o umbră de seriozitate...". Însă minte, și Etta bănuiește, iar mai tîrziu se convinge, căci în pachetul de scrisori pe care ea l-a ordonat și l-a păstrat în scrin se găsesc scrisorile Constanței către Alexandru. Acestea au o notă spirituală, sînt scurte, lipsite de afectare. Constanța A. este, se pare, doctoriță la sanatoriul lui Amza-Jianu. El avea cheile apartamentului ei, ieșeau uneori în lume, o căuta la sanatoriu. S-au văzut se pare și în străinătate, unde diplomatul o chema ca și pe Etta. Episodul, tratat în trecere de G. Călinescu în roman, e foarte instructiv pentru psihologia protagoniștilor. Caty, în roman, este o Etta caricaturizată moral. G. Călinescu iubește jocul cu măști, spectacolul, extravaganța, amănuntul grotesc ori pitoresc, însă nu e un analist atent al sufletului femeii. O pune mai cu plăcere în situații ridicole decît o înțelege. El n-a reținut pentru Caty o telegramă ca următoarea, după intenția de ruptură, care e delicat răsfățată și totodată sfîșietoare: „Pauvre chow-chow mortellement blessé par son maître rien ne peut lui rendre tranquillité prie ne plus télégraphier". Și nici răspunsul telegrafic al lui Alexandru, ironic cu finețe, însă nu din dorința de a răni, ci tocmai ca semn că lucrurile au început să reintre în normal și pot fi privite cu oarecare detașare: „Suis navré état âme chow-chow". Și încă: „chaque fois qu'il reste seul il lui arrive malheur". Ceea ce conține o mică sugestie ambiguă: Deauville și celelalte. Incidentul precipită căsătoria și în curînd Etta intră mai decis în rolul Catiei, ca soție de ambasador, care știe să se zbată pentru prea cheltuitorul Alexandru, obținînd amînări și facilități la scadențele periculoase. Această parte a corespondenței a trecut substanțial în roman, pînă la sinuciderea lui Alexandru pe care însă G. Călinescu a trebuit s-o inventeze (ca și legătura Catiei cu Oster, ultimul existent de asemenea în scrisori) **de toutes pièces,** fiindcă asupra ei corespondența tace.

CÎTEVA amănunte sînt într-o agendă a Ettei din 1939, cînd, văduvă și în dificultate materială (au trebuit probabil să fie plătite datoriile fostului ambasador), încearcă să facă față. Însemnările aparțin unei femei dotată cu mult sînge rece (e o evoluție de la tînăra din 1916 și 1919), practică și pozitivă. Aici apropierea de Caty e maximă. Amărăciunea pierderii lui Alexandru („mon coeur déborde d'amertume, il y a des jours ou je hais l'humanité") și cîte un gînd sinucigaș fac repede loc voinței de a trăi. Între cheltuielile de „reprezentare" înregistrate de agendă („Vogue + Modes et travaux", „eau de cologne Sèvres", „masque lanoline", ou „masque à l'oeuf", „gros grain gris, lamé bleu marin"), întîlnim reflecții de felul: „to live in the present and make the most of it!" sau (cînd, evident, Etta se gîndește la sine); „beautiful, hard and selfish". În 1940 îl cunoscuse de cîtăva vreme pe maiorul Mircea C., prototipul lui Remus Gavrilcea, cu care în 1941 se căsătorește la iuțeală, înainte ca el să plece pe front. Maiorul e mai puțin grotesc decît Gavrilcea și, desigur, mai puțin memorabil ca „personaj". E însă mai firesc uman. Se remarcă din nou că G. Călinescu îngroașă linia. Maiorul scrie Ettei scrisori sentimentale cu metodă și pline de informații concrete. Pînă și în răsfăț el pune o notă de autoritate cazonă: „Puișorule te rog încă o dată de acest lucru, fiindcă în caz contrar, cînd vin la București, o să-ți trag o bătăiță; dar nu prea tare". În fond o rugase să-și ia singură din solda trimisă regulat un cadou de ziua ei. Ca să scape de front, Mircea folosește din plin relațiile Ettei („Încă o dată te pup și lucrează puiule intensiv în această chestiune"). Dar nu-i lipsit de bun simț (spre deosebire de Gavrilcea): „Te mai rog încă o dată să nu-mi trimiți nimic în plus fiindcă nu poate aduce delegatul care trebuie să aducă pachetele pentru toți ofițerii de aicea". Fotografia nevestei o ține pe birou, ca și personajul din roman, dar nu e vorba de un nud ca acela cu care Remus îi epata pe colegii ofițeri. Scrisorile Ettei, în esență la fel de pasionale, au acum un ton nou, „mămos", învățat de la maiorul însuși, ca și ortografia cu totul personală (înainte Etta scria mai corect): „Puiul mamei scump înaintările nu au apărut încă..." „Pisicul" a devenit „puiul" sau chiar „puișorul". La aproape 40 de ani, Etta continuă a face impresie în societate. La nunta unui Brancovan cu o Stirbey (din care s-a inspirat G. Călinescu pentru nunta celuilalt Gavrilcea), prințul Sturdza „a spus că parcă eram un trandafir". „Am avut mult succes", scrie altă dată Etta care nu lipsește de la petreceri (deși e război) unde tinerii se lipesc de ea „ca muștele". Mircea, care prea a văzut multe în viață ca să mai fie gelos, ricanează: „Dar un lucru pare și mai curios; cum de mai trăiesc muștele și în special în casa lui Uță sînt roiuri; ia spune, mierea mea?" Știe să fie și elocvent în tandrețe (care e încă și mai sumară decît a lui Alexandru): „Pe unde ai mai umblat și ce crai ai mai întîlnit; ce-ți mai spun și ce poezii îți mai fac? Să nu asculți nimic fiindcă toate sînt minciuni; să te gîndești tot timpul la mine și să mă asculți numai pe mine, care-ți spun vorbe sincere și adevărate". E ironic, dar pare totodată a se convinge singur de sinceritatea sentimentului. Fără mare complexitate, maiorul nu e o simplă brută ca Remus. Scrisorile lui sînt, oricum, documentar, foarte instructive. G. Călinescu nu le-a folosit pentru atmosfera reală din armată, de pe front; a preferat să dezvolte o latură mai sumbră și mai bizară, cum e aceea cu exercițiile de tir ale ofițerilor germani în lagărele de evrei, care nu provine din corespondență. Aici sînt doar noroaiele, gerul, viscolele, epuizarea, micile petreceri cu coniac franțuzesc (deși „singura mea băutură este spritzul") la aniversări, speranțe de chemare în țară, probleme cu avansări („cred că ai văzut că se face cîte 2 lt. colonei și cîte 18 generali!"), dispreț față de invîrtiții din spatele frontului și altele ca acestea. E un război nespectaculos, însă teribil („dar știi că moralul lasă de dorit"), amenințarea tifosului fiind uneori mai mare decît a catiușelor. Cum și la București e scumpete, maiorul trimite unt înghețat prin delegat. În mai 1942 corespondența se întrerupe.

Dintr-o scrisoare a Ettei putem deduce că maiorul va fi rechemat în țară la marele stat major. În ultima lui scrisoare el se scuză față de niște învinuiri ale Ettei: „Puiule scump cred că nu ți-am dat dovadă de lichelism și falsitate; caracterul nu-mi permite". Scurt și cuprinzător. Știm doar că cineva i-a spus Ettei că el ar fi nenorocit cu ea. Mai are oare Etta la patruzeci de ani energia de la treizeci? Faptul că nu mai există scrisori ne-ar putea îndemna să credem într-o ruptură. Însă nu e probabil (motivul e derizoriu). Mai probabil Mircea a fost avansat și adus în țară. În 1943, Etta semnează de altfel o cerere cu „Ecaterina lt. col. C.". În același an Mircea mai e totuși pe front, căci adună tăieturi din ziare cu situația războiului, adnotîndu-le minunțios. Ce s-a întîmplat mai departe nu mai știm. Vocile tac. Protagoniștii intră în neant. Rămîne loc pentru imaginație.

Nicolae Manolescu

G. Călinescu, **Scrinul negru; „Dosarul" Scrinului negru,** ediție îngrijită și studiu introductiv de Cornelia **Ștefănescu, Ed. Eminescu, 1977.**

Calendar

- 13.IV.1974 — a murit **Iosif Moruțan** (n. 1917)
- 16.IV.1879 — s-a născut **Gala Galaction** (m. 1961)
- 16.IV.1896 — s-a născut **Tristan Tzara** (m. 1963)
- 16.IV.1916 — a murit **Nicu Gane** (n. 1838)
- 16.IV.1928 — s-a născut **Const. Aronescu**
- 16.IV.1935 — a murit **Panait Istrati** (n. 1884)
- 17.IV.1869 — s-a născut **I. Popovici-Bănățeanu** (m. 1893)
- 17/30.IV.1895 — s-a născut **Ion Vinea** (m. 1964)
- 17.IV.1896 — a murit **Traian Demetrescu** (n. 1866)
- 17.IV.1935 — s-a născut **George Bălăiță**
- 17.IV.1945 — a murit **Ion Pillat** (n. 1891)
- 18.IV.1916 — s-a născut **Magda Isanos** (m. 1944)
- 18.IV.1921 — s-a născut **Adrian Rogoz**
- 18.IV.1945 — s-a născut **Marius Tupan**
- 19.IV.1847 — s-a născut **Calistrat Hogaș** (m. 1917)
- 19.IV.1924 — s-a născut **Vladimir Drimba**
- 19.IV.1932 — s-a născut **Petre Dragu** (m. 1977)
- 20.IV.1895 — a murit **Raicu Ionescu Rion** (n. 1872)
- 20.IV.1968 — a murit **Adrian Maniu** (n. 1891)
- 20.IV.1949 — s-a născut **Mircea Florin Șandru**
- 21.IV.1882 — a murit **Vasile Conta** (n. 1845)
- 21.IV.1893 — s-a născut **Al. Popescu-Negură**
- 21.IV.1902 — s-a născut **Arvay Arpad**
- 22.IV.1850 — s-a născut **Veronica Micle** (m. 1889)
- 22.IV.1897 — a murit **Ion Ghica** (n. 1816)
- 22.IV.1914 — s-a născut **C. Const. Ionescu-Gulian**
- 22.IV.1968 — a murit **Constantin Prisnea** (n. 1914)

Confruntări

Valențe noi în proza actuală

DACĂ în planul prozei strict narative ori comportamentiste evaluarea straturilor de adîncime atinse de romanul nostru actual este mai dificil de stabilit și de afirmat, avem convingerea că în planul prozei analitice (prin care înțelegem, în egală măsură, proza reflexivă) există numeroase vibrații inedite și cu ecouri și mai ample în conștiințe, vibrații care, raportate aproape automat la vîrsta istorică pe care o parcurgem, pot sugera sincronismul sub raportul sensibilității. Altfel spus, există, în fiecare epocă, o disponibilitate specifică de receptare a literaturii, care nu se explică neapărat cronologic, pentru că multe epoci sînt dependente altora, n-aduc nimic aparte, ci se explică prin natura experienței parcurse, adică istoric. Chiar temele etern-umane, să spunem, cum ar fi erotica, provoacă prin felul în care sînt ilustrate artistic reacții inedite. Paginile erotice, se știe, sînt o adevărată piatră de încercare pentru orice scriitor și poate tocmai prin inevitabilul complex față de prestigiul marilor creatori de dinainte, se creează uneori o stare de inhibiție care handicapează puternic. Nu o dată sentimentul erotic este un prilej de divulgare a adevăratei naturi a personajelor, compartimentele esențiale ale sufletului uman, invadate de aerul pur al dragostei, își arată virtualități necunoscute.

Un personaj ca Niculae Moromete din **Marele singuratic** evoluează cu totul semnificativ în acest sens. Frustrat în drepturi, deși acestea sînt legitimate de inteligența și caracterul său, lovit în mod brutal de indivizi malefici care întorceau principiile în funcție de propriile interese, Niculae alege calea, orgolioasă dar lipsită de eficiență, a însingurării. Își creează, singur, un fel de aură, mai degrabă o mască a solitudinii, căci acest tînăr avea, în sînge, vocația activismului social. Ipostaza unui alt Pavel din Tars care-și cultivă cu înțelepciune ogorul nu era potrivită fiului de plugar din Siliștea Gumești. Dar, cum se întîmplă de atîtea ori în viață, masca poate deveni a doua natură ; poate chiar să neutralizeze stratul originar și să se impună ca unica natură. Putea prin urmare și fostul activist de partid să intre în rezervă, ca un pensionar obosit, adeverind formula unui om de spirit după care „inimoșii de altădată au devenit cardiaci". Putea, dar calea aceasta i-a fost deturnată de dragostea pentru Simina, apoi pentru Nicoleta ; iubirea îi redeschide ferestrele vieții obștii, îi reînnoiește universul înconjurător la care se întoarce însă cu un spor de comprehensiune ori de înțelepciune, mai puțin entuziast dar mai consolidat moral, mai puțin vulnerabil la ipostazele imprevizibile, căci e preferabil să n-avem iluzii decît să le pierdem.

Știm că autorul a lăsat deschisă evoluția eroului său, cele spuse de noi fiind, măcar în parte, deducții, dar bănuim că purgatoriul străbătut de Niculae Moromete nu l-a deteriorat ci, dimpotrivă, l-a întărit ca pe un alt Zarathustra. Altfel ar trebui să-l socotim un învins ori un neadaptat, în orice caz o victimă din familia vechilor intelectuali proveniți din țărani, ca Dan al lui Vlahuță, ceea ce e total inadecvat.

În final, Niculae cere primului secretar regional să-l sprijine pentru a-și relua activitatea : „La noi e încă multă dezordine și sînt oameni pe umerii cărora apasă poveri prea mari și nimeni nu-i ajută". Generozitatea atît de umană a eroului nu era însă posibilă, cel puțin în contextul în care-l plasează scriitorul, în absența dragostei, căci, ca totdeauna, dragostea pentru obște pleacă de la cea pentru o persoană, adorăm mai întîi un om și după aceea omenirea. Desigur, Niculae nu este un sentimental comun, comportarea sa față de femeile îndrăgite ori adorate este, în aparență, distantă și precaută. Dar momentele, suficient de edificatoare, în care-și descoperă fondul autentic, nu lasă nici o îndoială asupra profunzimilor sentimentului. Eroul, ca fiu de țărani, nu transformă dragostea, stare sufletească atît de intimă și de personală, într-un spectacol public ; chiar dacă publicul se reduce la parteneră, el are pudoarea, virilă, a marilor sentimente.

Pe de altă parte dragostea nu este neapărat o stare de euforie continuă, fiind străbătută de întreruperi sfîșietoare, de negări, de anxietăți. Ea este un privilegiu dar și o dramă, putînd deveni apoteoză ori sacrilegiu. Nu o dată armonia este tulburată pentru că cei doi sînt naturi diferite, uneori incompatibile, alteori complementare, sursă, și într-un caz și în celălalt, de instabilitate, în primul caz din cauza ciocnirilor directe, în al doilea din cauza monotoniei. Pentru că de fapt stările de incompatibilitate ori complementaritate psihologică, morală, intelectuală sînt insuficient de edificatoare, n-au totdeauna acoperire totală în planurile de adîncime și în organizarea psihică structurală. Nepotrivirile pot crea tot atîtea drame cît și concordanțele, căci oamenii sînt naturi adesea capricioase, imprevizibile, iar rigoarea rațiunii nu ne ajută prea mult în atare situații. Un rol important îl joacă straturile, greu detectabile, ale subconștientului, cu meandrele și întortocherile lui derutante, iar în cazul eroilor lui Preda faptul este evident. Revenirea „au premier amour", în mod cu totul intempestiv, tocmai acolo unde nu ne-am fi așteptat, ca în cazul bătrînului Moromete, ca și gestul Catrinei care-și părăsește casa, se înscriu în acest plan al lucrurilor, plan aparent bizar dar tot atît de verosimil ca și cele din ordinea evidenței. Iar meritul lui Preda, de fapt meritul instinctului său de creator veritabil, este acela de a fi supus demersului artistic, pentru prima dată la noi într-un mod mai convingător, această față ascunsă a lucrurilor.

NUMEROASE resorturi psihologice ori morale insuficient puse în mișcare pînă acum și numeroase laturi ascunse ale sufletului, colectiv dar mai ales individual, sînt puse în stare de funcțiune și mai limpede luminate de către marele prozator care a fost Alexandru Ivasiuc. Există în romanele sale o categorie de personaje construite pe o premeditată ambiguitate, în sensul că autorul nu-și fixează, cu fermitate, o atitudine față de ele, nu le califică, direct sau indirect, faptele și consecințele lor, lăsînd să plutească un fel de suspens moral. Să ne gîndim la Sofronici din **Apa**, la Dinoiu din **Iluminări** ori la Niculai Gheorghe din aceeași carte. Eroii, fără a fi chiar de prim plan, sînt puternici, uneori simțim că dețin o forță care altora le lipsește, ceea ce-i face să domine multe momente și să rămînă, pînă la sfîrșitul cărții, pe poziții destul de puțin fluctuante. Vîntul evenimentelor, furtunile chiar, nu-i clintesc ușor. Dar simțim în același timp că, măcar într-o anume măsură, forța acestor personaje se sprijină pe o alta, dinafara lor, care poate să nu fie neapărat o realitate ci numai o iluzie, dar o iluzie care-i stăpînește nu numai pe ei ci și pe cei care-i înconjoară, comilitoni sau adversari. Și, cum știm bine, fantomele pot deveni o realitate mai puternică decît realitatea însăși. Personajele amintite sînt, am putea spune, niște dogmatici rămași în urmă, incapabili să față față noilor exigențe, care cer un alt nivel de înțelegere a lucrurilor, căci societatea a evoluat și, nu putem promova principii, instituții și mecanisme noi, superioare, cu energii total anchilozate.

Oamenii ca indivizi izolați n-au nici o vină și romancierul are tactul artistic salutar de a nu-i condamna cu facilitate, tratîndu-i chiar cu o anume comprehensiune. Dar, în același timp, ca un scriitor pasionat de problemele politice, el nu poate să nu sugereze consecințele nocive, pe plan social, ale proliferării unor asemenea atitudini de pietrificare intelectuală ori ideologică, venind într-o flagrantă contradicție cu mișcarea vie, fecundă, a vieții noastre sociale. Destinul eroilor lui Ivasiuc, captivant atît sub aspectul intelectual și etic, se sprijină pe sondajele de adîncime în sufletul individual care, la rîndul său, are amprente colective fatale. Și se sprijină, de asemenea, pe o mare capacitate reflexivă a autorului, uneori într-o asemenea măsură încît pagini întregi par scrise de un practicant al literaturii gnomice, de un moralist cu gustul paradoxului care șochează de atîtea ori inerția gîndirii noastre.

În acest sens, destinul unui personaj ca Rafael Estaban din **Racul,** care cade victima sincerității și devotamentului față de stăpîn, executat, în deplină cunoștință de cauză, tocmai pentru că i se cunoșteau aceste virtuți, este răscolitor. Căci, meditează romancierul, „cine are vocația sincerității poate fi frustrat în credințele sale... sinceritatea este calea convingerilor și convingerile nasc nesupușii, revoltații și pe cei ce chestionează totul". Convingerile fac individul, atît de disprețuit de Don Athanasios, marele strateg al putchului. Acesta preferă prin urmare simplii executanți, cu virtuți tehnice, care nu-și pun probleme de conștiință, căci din momentul în care și le pun începe deja schisma. Recunoaștem, desigur, în acest dictator, categoria celor care-și devoră, ca și Cronos, progeniturile, disprețuind individul, personalitatea și cultivînd gestul automat al bestiei, plecînd de la ideea că unul singur gîndește iar ceilalți execută fără murmur, dar și fără zel. Căci, cum zicea și Talleyrand : „Et surtout pas trop de zèle". Vorbind în alt loc despre fragilitatea dragostei cu prilejul unei scene erotice între Miguel și Tahereh, prozatorul emite, de asemenea, o reflecție aparent paradoxală, în realitate perfect verosimilă : „E fragilă (dragostea, n.n.) nu pentru că e slabă, ci pentru că poate deveni puternică. Pe măsură ce devine mai puternică, clipă de clipă, scoate la iveală propria ei fragilitate, ca o neputință de realizare, ca o limită". Cu alte cuvinte virtutea și tăria aspirației se transformă într-o servitute, autorul face un discret apel la luciditate, la controlul rațiunii, singurul mod în care pot fi anihilate emanațiile haotice ale sufletului omenesc. Un ideal al echilibrului existențial, al cumpănirii impulsurilor prin cenzura gîndirii, iată mesajul pe care-l transmite literatura incitantă și densă a acestui scriitor cu o atît de fascinantă personalitate, care ar fi putut îmbogăți scrisul nostru cu atîtea opere memorabile.

Exemplele pot fi continuate. Din Marin Preda, Ivasiuc, ca și din D. R. Popescu, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Ion Lăncrănjan, Platon Pardău etc., în proza cărora putem distinge, la o lectură atentă, semnele înnoirii romanului, ale sincronizării lui la sensibilitatea actuală. Ceea ce ni se pare esențial.

Pompiliu Marcea

Între clipă

CU romanul **Clipa,** Dinu Săraru se profesionalizează, ca reprezentant individualizat al genului proteic la noi. Noua carte nu e mai puțin document, mai puțin amintire, experiență trăită — de unde și interesul ei incontestabil, dar se deosebește de **Niște țărani** printr-o evident mai complicată, chiar rafinată arhitectură. Planurile, aici, interferează, proiectate savant contrapunctic, iar expresia, tonul — deși nu întotdeauna acoperă realități deosebite față de primul roman al prozatorului, se materializează substanțial diferit, vreau să spun : în registru modern, urban, aproape cu totul în afara ruralității de ținută, de „respirație", din proza de debut (o suită de episoade liniare, numită întrucitva impropriu **roman).**

Clipa este un roman politic, un roman-document, mărturie, ceea ce face din el o lectură antrenantă, acaparatoare precum literatura memorialistică. Mai cu seamă au acest sentiment generațiile care au trăit perioada efervescentelor transformări revoluționare, cu desfășurări nu întotdeauna previzibile și controlabile, a anilor din deceniul al șaselea și din întiiul lustru al celui următor. De altminteri, titlul însuși simbolizează tensiunea narațiunii de care ne ocupăm, el confundîndu-se cu comandamentul moral al trăirii responsabile a **clipei,** a vieții noastre, a fiecăruia dintre noi, trăiri ce, laolaltă, adăugate existenței exemplare a înaintașilor — și în perspectiva celor ce ne vor urma —, înseamnă în același timp **eternitate.** Intrarea în eternitate trebuie cîștigată, așadar, prin înnobilarea clipei, care nu poate fi **petrecută** oricum ! Optica autorului fiind, bineînțeles, aceea a filosofiei materialist-dialectice și a practicii ei sociale.

În **Niște țărani** prozatorul se cantonă în mediul rural și în carte evoluau țărani mai ales, dar și muncitori, intelectuali — tot țărani, ori foști țărani mai precis, abia „deșărați". S-a făcut, atunci, apropierea de literatura moromețiană, a lui Marin Preda. Apropiere avînd temei, similitudinile de situații, de personaje uneori, pledînd pentru o filiație. Strivitor model ! Dinu Săraru însă — și-l va fi luat sau nu drept pildă pe Marin Preda — are individualitate, este și la debut o existență scriitoricească distinctă, inconfundabilă. Citindu-i romanul din 1975, nu ai sentimentul de **déjà vu,** deși el, de bună seamă, nu monumentalizează în paginile sale, asemenea autorului **Întîlnirii din Pămînturi** și al **Moromeților.**

Al doilea roman al lui Dinu Săraru, **Clipa,** se desfășoară la oraș, dar nu numai la oraș. Cornul Caprei — satul lui Năiță Lucian, țăranul acesta însuși, apar și în noua carte. Ba chiar și activiștii de partid și de stat de aici sînt în mare măsură țărani, sau rămași țărani, ceea ce de altfel se răsfrînge, sentimental, și în evoluția lor în narațiune — de pildă, vis-à-vis cu țăranii. Iar epoca în care se plasează acțiunea e aproape aceeași. **Clipa** continuînd, adesea suprapunîndu-se, ca evenimente, prozei de debut a autorului. Și, fără a forța prea mult lucrurile, apropierea de Marin Preda se poate face din nou : cam aceeași perioadă, similitudini de destine chiar — cu **Marele singuratic,** cu personaje de aici (Niculae Moromete — Dumitru Dumitru). Apropiere ce nu înseamnă subordonare, fiindcă ultimul roman al lui Dinu Săraru e totuși altceva decît cartea amintită, a lui Marin Preda.

Parabola din romanul **Clipa** este ilustrată de destinul exemplar și dramatic al activistului de partid, Dumitru Dumitru, personaj categorial, al cărui nume și prenume se confundă — ca în proza lui Rebreanu uneori. Ca secretar raional de partid mai întîi, apoi și regional, Dumitru Dumitru este martor activ al transformării socialiste în agricultură, în industrie mai ales, al edificării noii orînduiri în general, edificării omului nou, nimic din toate acestea nefiind, în cazul lui ,vorbă goală. Cum se știe, activiștii — ca personaje literare —, le-au izbutit mai puțin, mai rar, autorilor noștri. Eroul din romanul lui Dinu Sărau impune însă, trăiește cu adevărat — și încă fără ca prozatorul să-l încarce cumva de păcate, spre

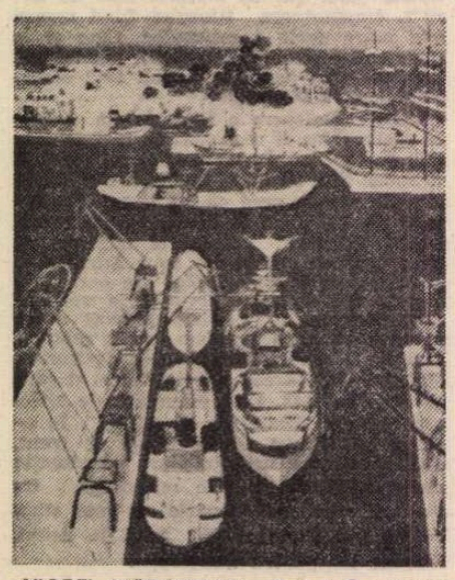

VIOREL MĂRGINEAN **Portul Constanța** (detaliu)

Confruntări

Dragostea și gloria

RECENTUL roman al lui Constantin Țoiu dezvoltă ceea ce era virtual în **Duminica muților** (1968) și **Moartea în pădure,** autorul. fiind preocupat de problematica intelectualului. Ca tipologie, eroul creat se caracterizează printr-o mare ambiguitate, aparind cititorului înrudit cu Apostol Bologa din **Pădurea spînzuraților,** a lui Rebreanu sau cu Ladima din **Patul lui Procust.** Dar nu candoarea sau slăbiciunea fac obiectul intervenției de față, ci organizarea interioară a romanului, structurat, aș putea spune, simfonic.

Nu este oare semnificativ faptul că „înțeleptul" Cavadia, Fortinbras în Alfa Romeo la sfirșitul romanului și candidat la glorie scriitoricească în același timp, să anticipeze asupra posibilității unei colaborări fructuoase între scriitori și muzicieni ? Acest fragment — nu singurul în economia romanului care se subsumează funcției metalingvistice — oferă chiar formula **Galeriei :** „Remarca lui [e] că în următoarele două-trei decenii se va constata probabil cu mirare absența oricărei mari prietenii la români între romancieri și muzicieni, prietenie care ar fi putut da o dimensiune nouă prozei românești, ca putere de construcție, știința armoniei și echilibrului, degroșare de anecdotică și de mirlănii pitorești...." (p. 390).

Nucleele narative ale romanului sînt inserate în planul trăirilor subiective ale eroului principal, Chiril Merișor, surprins într-un moment conflictual. Hipertrofierea duratei interioare, obiectivată prin tehnica monologului, atrage după sine deversări ale memoriei, intruziuni lirice, onirice chiar, mai ales în punctele nodale ale romanului, mergînd pînă la delir imaginativ (v. episodul „Generalului"). Periodic, fascicole de reminiscențe ale diferitelor personaje se unesc într-un soi de monografii deschise care conferă o motivație adîncă actelor personajului principal și o perspectivă mobilă evenimentelor (v. copilăria lui Sache Sumbasascu și a lui Cavadia).

Ceea ce frapează în acest roman cu ținută rînd pe rînd polemică, monografică (referindu-se la „criza de creștere" din anii '50 și la erorile inerente unui proces de modificări adînci în conștiința socială), de roman al romanului, eseu (v. mai ales epilogul) și chiar de roman polițist, este complexitatea construcției în pofida unui fir epic redus. Chiril Merișor, redactor în vîrstă de douăzeci și nouă de ani, pierde un carnet de însemnări zilnice prin care căuta să-și lămurească unele nedumeriri, conflicte interioare, declanșate odată cu excluderea din partid din anul 1950 ; caietul devenit „probă", va ajunge în cele din urmă cap de acuzare ; cerîndu-i-se să deconspire numele celor implicați ca personaje ale vieții sale și ca false exemple de conduită comunistă, Chiril Merișor se autosuprimă.

Odată trecut momentul critic al acelor ani, perspectiva ideologică se limpezește făcînd posibilă fructificarea conținutului caietului considerat atît de echivoc la data pierderii lui. Astfel, ceea ce părea „desuet" în comunismul lui Chiril Merișor era de fapt „promis unui viitor în care dogmatismul, acel zbor semeț de vultur cloncănind răgușit în zori între piscuri pietroase, va ceda locul privighetorii modeste, invizibile, al cărei minunat și melodios cîntec începe doar seara, odată cu blinda ezitare a verii..." În ultimă instanță, **Galeria cu viță sălbatică** este un roman despre timpul devenit material prin atomizarea trăirilor personajelor, varietatea mediilor și, în același timp, prin plasarea unui punct de perspectivă simbolic : galeria cu viță sălbatică, matcă, loc de întîlnire a generațiilor, de confluență a destinelor, de retrospecție și constatare a noului.

Criza timpului este de fapt și ceea ce macină pe Chiril Merișor : „Și el muri din cauza vieții care a refuzat să meargă mai departe", leitmotiv dureros, sesizează în egală măsură ritmul în aparență lent, al evoluției ideologice în acel moment, dar și atașarea crispată a eroului de propria sa viață interioară a cărei integritate o va apăra patetic prin gestul suprem: „Pe lîngă pierderea irecuperabilă a celor scrise îl chinuia și ideea asta că niște gînduri, observații și reflecții ale lui intime căzuseră în mîna unui om necunoscut" (p. 21).

Faptul că planul de inserție a faptelor obiective din roman îl constituie tribulațiile eroului principal, autorul și-a permis o aparentă dezordine (artistică, se înțelege) a acestora, o interferare a elementelor reale cu cele onirice, pînă la spargerea cadrului de către acestea din urmă. Astfel se asigură acea foarte necesară pe plan estetic ambiguitate pe care o reperăm paradoxal mai ales în capitolele în care autorul scontează un plus de verosimil. Așa, la mijlocul romanului se produce un fel de „ocol" marcat de intervenția autorului în narațiune. Chiril e relevat ca posibil erou romanesc prin suprapunerea figurii nefericitului Sterică, copil înecat în rîul Ialomiței, fiindcă numărase „prea rar" clipele de scufundare în apă.

Un moment fulgurant, însă nu unic în acest roman, concentrează structura duală a personajului Chiril: „Tu ești și țap și duhovnic ! Așa spuse Chiril, șarpele, părăsindu-și pielea și plecînd, renăscut, mai departe, cine știe în ce erezie scînteietoare a lumii". În acest fascicol timpul se contractă asigurînd în cea de a doua parte progresia tragică a evenimentelor din viața lui Chiril, care culminează cu sinuciderea.

Structura scindată a eroului, atît pe plan interior cît și ca realitate, este acompaniată în paralel de destinul ciudat al „generalului", obsesie care irumpe în planul existenței cotidiene. În egală măsură, cumulul de experiențe ratate condiționează limpezirea din final, triumful pe plan teoretic al marxismului lui Chiril Merișor și în practică, al lui Cavadia, răspunzînd citatelor din Shakespeare, date de Brummer și revelației memorabile ale pictorului boem : „umbra este materie primă a luminii".

DIALECTICĂ a devenirii prin lupte și înfrîngeri patetice traversează destinul lui Chiril Merișor, Reta Mușon, eroii cei mai „labili" datorită sensibilității, și prin aceasta, interesanți. Se poate vorbi în cazul lor de o componentă de atingere a absolutului decurgînd din modul în care implică marxismul în viața lor, din sensul compensatoriu pe care-l acordă înfrîngerilor : „într-o înfrîngere îți mai rămîne o motivare tonică a existenței, un dor aminat, de revanșă" (p. 154).

Frenezia teoretică, dimensiunea existențială a marxismului lor, obiectivat într-o expresie ce părea suspectă celor din jur, sînt consubstanțiale cu nesocotirea de către ei a elementului de probabilitate care intervine inerent la nivel social, cu atît mai mult într-o epocă de tranziție.

Structurarea procesuală a conștiinței comuniste de la o fază dogmatică, închistată în formule, pînă la atingerea unui umanism implicînd cele mai valoroase tradiții de cultură (Brummer, Chiril, Cavadia, Reta Mușon) presupune impregnarea cu viață, și uneori chiar, ca în cazul lui Chiril Merișor, o moarte tragică. În acest sens mi se pare semnificativ episodul iubirii ratate între Chiril și Lucreția în cadrul iernii bucureștene, ipostaziere virtuală a mitului Meșterului Manole.

Este de remarcat faptul că autorul a lăsat valențe libere celor doi eroi Chiril și Reta în egală măsură pentru sublim și noneroic ; Chiril moare în împrejurări inavuabile, nesuportînd ideea eșecului pe plan teoretic, Reta dispare din sfera interesului nostru, în virtutea procedeului „deus ex machina".

Aceeași fluctuație apare și într-un plan oarecum îndepărtat de centrul romanului, în episodul „Jurilofca", crima pasională, faptele de sceleratețe și fanatismul religios într-o comuniune restrînsă de sectanți, fiind un acompaniament structural al pasiunilor intelectuale și senzuale care îi mistuie pe Chiril, Reta, Luiza (v. chiar vorbele autorului în legătură cu erosul dezlănțuit al celor două femei : „o pasiune de un alt sînge" și „ispășirea frenetică" a Luisei Gronțan).

Ocurent și explicabil în „perioadele critice" ale istoriei, acest plus existențial singularizează personajele care de fapt trec și printr-o tensionată criză de adaptare, imprevizibilă în desfășurările ei ; ceea ce explică de fapt „actul nesăbuit" al lui Chiril Merișor, de a-și ține un caiet cu însemnări ; ceea ce face emblematică o expresie în aparență nesemnificativă — „Eu nu trag în mistreții solitari" — spusă într-un moment de iluminare parcă, de Roadevin. Din această perspectivă, mi se pare justificată dezbaterea teoretică din epilog, funcția de **raisonneur** a lui Roadevin. Să mai amintim că „ciudata frază" de duh fusese recomandată ca motiv de roman în toiul unei dezbateri între redactorul șef și grupul de traducători, considerat cel mai select în editură ?...

Aici se cuvine să menționăm pedalarea autorului pe funcția metalingvistică și fatică ce ocupă o pondere deloc neglijabilă în cadrul acestui roman, organizîndu-se într-un nivel secund ; am enumerat pînă acum memorabilul citat, intervenția scriitorului, observația profundă a lui Cavadia. Putem să grupăm structuri adiacente cuprinzînd : jurnalul lui Chiril în primul plan, și într-o ordine progresivă, citatele umanistului de tip vechi — Brummer, crîmpee din opera lui Bunghez, romanul-experiment sugerat de acesta în întîlnirea de la editură cu autorul sud-american, în sfîrșit opiniile veterinarului.

SENSUL acestor momente se focalizează în episodul nopții de neuitat cînd pictorul boem își întreține auditoriul de la Mogoșoaia cu discursul lui fulgurant :

„Pictorul explicase întregii companii cum e noaptea, **noaptea fizică** și care (noapte) nici nu exista de fapt, fiind o neputință a noastră de a percepe «restul de lumină», vibrația esențială a luminii. «Priviți înainte» ! ordonase el, disecînd întunericul presupus cu ochii lui de știucă bătrînă, paznică peste înfravizibil. «Încordați-vă bine ochii ! Noaptea e o prejudecată. Siliți-vă să vedeți mai bine... acolo ! ...acolo...» [...] Noaptea... așa zisa noapte, era cea mai minunată poveste, ea nici nu exista de fapt în accepția folosită în literatură, fiind însăși neputința noastră de a percepe jarul existenței mocnind în umbră, viața întunericului opulent «ce dă atîta trăire personajelor în tablourile celebre [...]. Repetați după mine : **noaptea e o amăgire a mea de care eu vreau să mă lepăd !** [...] Și-acum, priviți,.... acolo !... acolo !...» [...] Era și verdele cîmpiei, și aurul din pupilele tigrilor, și violetul mării înverșunate ce continuă discret și după ce noi spunem «întuneric beznă» [...] Puteai să zici, viața [...].

Nimic nu-i alb, nimic nu-i negru, romancierilor ! spusese Cyrano [...]. Nici noaptea, noapte, nici ziua, zi. nici răi, răi, nici buni, buni... Întrebați fiarele, **les fauves,** pictorii cei mai sacri, numai ei cunosc misterul, cruda, teribila, feerica poveste a nopții"...

Expresivitatea acestei secvențe revelatoare pentru dinamica interioară a romanului și teza dialectică în funcție de care se organizează ne dă în același timp idee despre tipul de lirism al lui Constantin Țoiu.

A vorbi despre structurile lirice ale acestui roman înseamnă a arăta modul în care se filtrează la un atare nivel unele elemente de așa-zisă dezbatere ideatică.

Conform statutului personajelor, aceste interludii sînt niște antene capabile să prelungească discursul noțional, să-l mlădieze, aducîndu-i o componentă organică perfect integrată. Sînt, în același timp, momente de aparentă destindere ce asigură înlănțuirea logică a faptelor și întregesc umanitatea eroilor. Din punct de vedere stilistic, livrescul face casă bună cu revelația subtilă, iar prin variație capătă nuanțe grave sau grotești, așa cum apare, de exemplu, în episodul visului cu funcție mnemică sau premonitorie. Visceralul (v. episodul țiganilor), lugubrul, halucinația li se adaugă într-un plan al conotațiilor, secondînd în alt registru momentele de tensiune pasională, mergînd de la suavitatea dragostei Merișor-Reta, la ponderea maternă a amorului Luisei Gronțan pentru Chiril, de la robustețea erotică a cuplului Octavia-veterinarul pînă la instinctualitatea primară a familiei din localitatea dobrogeană.

PERSONAJE complementare, Chiril-Cavadia sînt exponenți a două filosofii practice care se verifică în două circumstanțe critice : „dragostea și gloria". Ceea ce-i unește pe acești eroi, lăsînd la o parte suplețea intelectului, ar fi valorificarea eșecului, dar în moduri diferite. Reușita finală a lui Cavadia nu este însă a unui refulat cu decepții sentimentale repetate ; ea ține mai mult de structură : „Cavadia înfățișa varianta inteligibilă a destinului. A unui destin nu orb, ci ținînd cont, în carnetul său de socoteli, de felul cum oamenii înșiși ajutîndu-se singuri, cu voința lor, sau neajutîndu-se, își înrăiesc soarta în rău sau în bine, detrminînd-o fără să-și dea seama"..." (p. 323).

Ceea ce și explică în final refacerea unui moment de echilibru relativ stabil, pe fundalul dinamic al evenimentelor.

Galeria cu viță sălbatică într-un peisaj de început de ciclu natural și istoric este ultima imagine pe care o fixează autorul în roman. Prin ea reintrăm în matca Timpului.

Tatiana Rădulescu

și eternitate

a-l face veridic. Avînd oroare de ipocrizie, de nesinceritate, de gîndul ascuns, el nu putea să nu intre în conflict cu minți obtuze, carieriști, care la un moment dat reușesc să-l scoată din partid, să facă să fie arestat chiar. El însă nu-și confundă niciodată convingerile sale, comuniste, cu unii „comuniști", ajunși în partid fie din întîmplare, fie din carierism. Dumitru Dumitru îi apără pe țăranii din Cornul Caprei, răzvrătiți din neînțelegere împotriva cooperativizării, mai exact — din cauza unei decizii neclare, demagogice, a unui activist, pe care el nu se sfiește să-l acuze ca atare. Știa că o asemenea atitudine îl putea costa libertatea, dar n-a putut trece peste sine. Era mai prejos de demnitatea lui să se încline înaintea obtuzității, a brutalității, care îi jigneau sentimentele și convingerile lui ideologice, a fricii care trebuie eliminată din relațiile inter-umane, în noua societate mai ales : „...frica a fost, din nefericire, atunci, și multă vreme după aceea, cel mai mare dușman al adevărurilor noastre și al lozincilor noastre. Nici pînă azi nu-mi este încă limpede cum s-a strecurat frica în ființa cuvîntului libertate, și în ființa cuvîntului dreptate, și în ființa cuvîntului nostru sfînt, care este Partid !" Și încă, se mai întreabă același personaj, în fața celor ce denaturau relațiile de partid, de fapt fals-comuniști : „Cine ne dă dreptul să folosim lozincile noastre pentru a face din ele armele unei lupte nedrepte cu propriii noștri tovarăși ? Cine ne dă dreptul... să confundăm puterea noastră, la un moment dat, cu dreptatea ? De unde această slăbiciune mizeră pentru putere, înțeleasă ca un act inchizitorial ?"

Există, în carte, și reversul medaliei, întruchipat de Mihalache Dometie, secretar cu problemele de cadre, personaj de-a dreptul odios. Acesta ilustrează vidul sufletesc, ipocrizia, carierismul, exprimate în „straturi de lozinci spuse furios și amenințător, despre «lipsa de vigilență» și despre «jocul perfid al dușmanului de clasă», și despre «pierderea simțului de clasă», și despre «alunecarea în mocirla descompunerii politice»". El, Dometie, pentru a condamna cu efect, era în stare să se substituie oricînd organelor de partid, fără a clipi măcar : „Comitetul județean de partid înfierează, și noi, comuniștii cinstiți, înfierăm...". Nu el însă reprezenta partidul — se demonstrează în romanul **Clipa** — nici ipochimeni ca el, ci oameni ca Dumitru Dumitru și Petre Nobilu, și Năiță Lucian, pînă la un punct și atît de temperamentalul inginer Tudor Cernat, și Costache Poenaru și atîția alții. Iată un crîmpei din pledoaria pentru sinceritate a inginerului Cernat : „De ce trebuie să-i spun eu colegului meu de institut, în ședință, **tovarășe,** și afară, el, să-mi spună mie, bine, măi Tudore, ție nu ți-e rușine să mă pedepsești în ședință, cînd puteai foarte bine să-mi spui asta în față, între patru ochi, fără nici un protocol, și să-mi dai și două palme ? De ce trebuie să ne dedublăm fără nici un rost ?"

Dar, întregul roman de față este o pledoarie pentru sinceritate, adevăr, dreptate, după cum e și o țintuire a neomeniei. Fără pic de ostentație, ceea ce îl și face convingător. De altfel, un merit al cărții este firescul, în toate compartimentele ei, de la personajele centrale pînă la cele episodice, ceea ce îi conferă densitate. Este și motivul pentru care lectura nu trenează deloc.

Pe alocuri, totuși, se fac simțite unele stridențe, retorisme, exaltări, care distonează cu echilibrul preponderent al narațiunii. În ansamblul său însă, **Clipa** este un roman care legitimează un prozator matur, stăpîn pe mijloacele lui de expresie și construcție.

Hristu Cândroveanu

MARELE SFAT

SIMBOLIC, fiecare din cei 11 000 de țărani uciși, în 1907, de reacțiunea moșierească, își are — sub uriașa cupolă — un demn urmaș, o minte și un suflet în stare să poarte, cu absolut altă semnificație, făclia dîrzeniei și curajului de altădată.

Fețele oamenilor sînt arse de vînt și de ploaie, mîinile muncite țin acum, pentru cîteva zile, creionul sau pixul, iar veșmintele — multe populare — colorează atmosfera vădit sărbătorească.

Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi — primul congres de acest fel ținut în România — constituie cel mai larg și mai reprezentativ forum al țărănimii noastre — clasă cu adevărat nouă, liberă, deplin stăpînă pe munca și pe destinele sale — al tuturor oamenilor muncii din agricultură, marchează un moment nou în viața social-politică a României socialiste pe calea desăvîrșirii construcției socialiste și edificării comunismului în România (NICOLAE CEAUȘESCU — 1977, aprilie 18).

1

AICI, sub imensa cupolă, în urmă cu un deceniu și jumătate, același simbolic număr de 11 000 de țărani, oaspeți ai unei sesiuni extraordinare a Marii Adunări Naționale, prin prezența lor consfințesc actul decisiv : încheierea cooperativizării. **1907** — 11 000 de țărani uciși • **1962** — 11 000 de țărani invitați în cel mai înalt for al țării, alături de deputați • **1977** — 11 000 de țărani participă la lucrările Congresului. Șapte decenii par să nu fie un interval de timp prea mare în istorie ; dar iată ce distanță semnificativă pot acoperi totuși acești 70 de ani !

Atunci — în primăvara de foc — țăranii răsculați cereau :

— Noi vrem pămînt !

Iată ce se ascundea sub strigătul lor : peste 50 la sută din suprafața cultivabilă a țării se afla în stăpînirea a 0,9 la sută din numărul total al proprietarilor de pămînt (mai limpede: aceștia din urmă dețineau 3 977 198 hectare!); în schimb, trei sute de mii de țărani nu posedau **nici o palmă de pămînt,** iar aproape două milioane de locuitori ai satelor (adică 40 la sută din populația rurală) nu-și scoteau, de pe terenul propriu, nici măcar atîta cît le era necesar pentru a supraviețui, împreună cu ai lor, de la o recoltă la alta.

În primăvara de soare — 1977 — „moșia" celor 3 411 167 familii de țărani cooperatori din cele 4 418 cooperative agricole de producție reprezintă o suprafață de 7 200 000 hectare teren arabil, plus 510 000 hectare plantații viticole și pomicole. În „buzunarul" lor se află o avere însumînd 38 miliarde de lei.

PRIMĂVARĂ DE FOC : „Ne-au cerut pămînt țăranii, ei bine, le dăm pămînt și încă de veci" (replică burghezo-moșierească, incriminată într-un articol din 1907, aprilie 18).

PRIMĂVARĂ DE SOARE : „În comuna noastră s-au clădit, în ultimii ani, 500 de case noi, există peste 500 de televizoare, sute de frigidere, mașini de spălat rufe, mașini de aragaz, tranzistoare, autoturisme Dacia. Am construit un dispensar și, ca un exemplu din multe altele posibile, arăt că în Flămînzi, unde în 1907 erau doi învățători, azi predau 66 de cadre didactice" (declarație a primarului comunei Flămînzi, județul Botoșani, **Eugenia Baraboi,** reprodusă în 1977, aprilie 18).

Exact șapte decenii de-atunci...

2

CE S-AR PUTEA ADĂUGA la spusele Eugeniei Baraboi ? Că dispensarul lor este doar unul din cele 3 000 de dispensare cu 42 000 de paturi din rețeaua medicală sătească — un medic la 1 350 locuitori, față de un medic la 20 000 locuitori, în urmă cu șapte decenii : „Doctorul vizitează comuna o dată pe lună ; în timp de epidemie vine din șapte în șapte zile. Are 24 de comune în plasa sa. Cînd vine, trimite vătășelul prin sat să cheme bolnavii la primărie" (dintr-o monografie). Sau: „Un medic la 800 de locuitori în mediul urban ; un medic la 19 823 locuitori în mediul rural" (ziarul „Epoca", 1907, ianuarie). Sau : „Proprietarul și arendașul exploatează țăranul în mod extraordinar, storcind de la dînsul un venit mai mare decît era chiar claca și dijma din timpul robiei" (**Victor Babeș** — 1901, ianuarie 27, într-o conferință intitulată „Bolile țăranului român" — căci în nenumăratele sale studii privind pelagra, precum și în plin 1907, aprilie 13, la Academia Română, arată : „În regiunile cu pelagră, starea țăranului e atît de disperată, bugetul său e atît de mizerabil și el e atît de îndatorat și de exploatat, încît în starea de azi, în cea mai mare parte a țării, nici nu poate fi vorba de ridicarea sa economică. Din contră, se îndatorește din ce în ce mai mult, locuința și hrana mizerabilă, traiul infect de la proprietar sau arendaș îl îmbolnăvește, și el cade învins de toate bolile mizeriei. Copiii pelagroșilor, din cauza mizeriei și a lipsei de brațe, din frageda lor etate sînt forțați a munci, nu pot umbla la școală, lipsindu-le timpul, cărțile, hainele. Astfel se închide cercul vicios care sugrumă vitalitatea poporului român, încît această țară frumoasă și bogată a ajuns să ocupe locul cel din urmă în ce privește starea economică, sanitară și culturală a țăranului"). Același savant de renume mondial afirmă : „Boalele de care suferă țărănimea sînt boalele mizeriei"... „Leacul pelagrei ? Al acestei boli a mizeriei ? A acestei rușini naționale ? Vi-l dau eu : împroprietărirea țăranilor !" Iar în 1919 spune răspicat că „acest politicianism [«al claselor stăpînitoare și bogate»] fiind cauza tuturor relelor, este o datorie patriotică să întrebuințăm toate mijloacele pentru a-l nimici și c-l înlocui cu o **altă putere** care să ne garanteze regenerarea și progresul".

Această **altă putere** există astăzi! Țăranul român — în alianță cu muncitorii, cu intelectualii — face **el** politica României, la sate aflîndu-se actualmente peste un milion de comuniști, dintre care 640 000 muncind direct în unitățile productive. În forul legislativ cel mai înalt al țării — Marea Adunare Națională — țărănimea este reprezentată prin 45 de deputați țărani (I.L. Caragiale scrie — în **1907 din primăvară pînă-n toamnă :** „Imensa clasă a țăranilor nu are, propriu vorbind, nici un reprezentant natural al intereselor ei în Cameră, deși această imensă clasă ar avea dreptul după lege să trimită... Deputații sînt impuși fără putință de împotrivire masei țăranilor"). La ora aceea, din cine anume era alcătuit Parlamentul : 83 mari proprietari • 62 avocați • 38 fabricanți, bancheri, comercianți... **Nici un țăran !**

PRIMĂVARĂ DE FOC : „Vai nouă ! acestora care ne-am lăsat să ni se răpească din mînă sfintele drepturi acordate prin constituție. Vai nouă ! că nu știm pe cine să alegem ca să ne reprezinte în parlament. Cîți deputați țărani avem astăzi în Cameră ?

— Cred că nici unul ! Vai nouă !

Luminați-vă frați țărani că de la noi ar trebui să atîrne soarta acestei țări, noi avem cele mai sfinte drepturi asupra ei, noi am liberat-o cu sîngele nostru..." (**Petre I. Popian,** comuna Galicea-Cocoru, Argeș — 1907, februarie 12 — dintr-o corespondență trimisă **Neamului românesc ,** nepublicată, regăsită în arhiva N. Iorga).

Să se fi scurs, realmente, de-atunci, doar șapte decenii ? Par cît o eră întreagă, și, în fond, o **altă eră** trăiește țăranul român.

3

PRIMARUL Eugenia Baraboi este delegat la Congres și vorbește în fața congresiștilor. Știe prea bine **prezentul,** dar la fel de bine și **trecutul.** Știe că, la 8 februarie 1907, chiar din satul ei pierdut în nordul Moldovei, izbucnește răscoala, întinzîndu-se, curînd, pînă la sfîrșitul lui martie, în Muntenia și Oltenia. Are sub braț o antologie recent apărută, în care, drept semn de carte, e pus carnetul de delegat. Semnul este la pagina scrisă de Octavian Goga în anul răscoalei (în plin martie '907, ziua 18) : „Ura care a clocotit vreme îndelungată în piepturile obiditilor, fără număr azi, cere cuvînt și cere pedeapsa celor păcătoși. S-au răsculat țăranii în Moldova. Acești oameni muncitori și răbdători n-au mai putut suferi cu mîinile încrucișate nedreptățile care le amărau traiul. S-au ridicat din umilința lor mută și azi vor să-și facă dreptate cu acea pornire înfricoșată a răzbunării care trebuie să izbucnească, mai curînd sau mai tîrziu, din sufletul omului nedreptățit. Și-au lăsat bordeiele sărace și s-au pornit cetele de țărani din toate satele prăpădite, au tăbărît asupra vinovaților, i-au alungat din cuprinsurile lor, le-au spulberat belșugul și tihna traiului, le-au sfărîmat prisosul de bogăție".

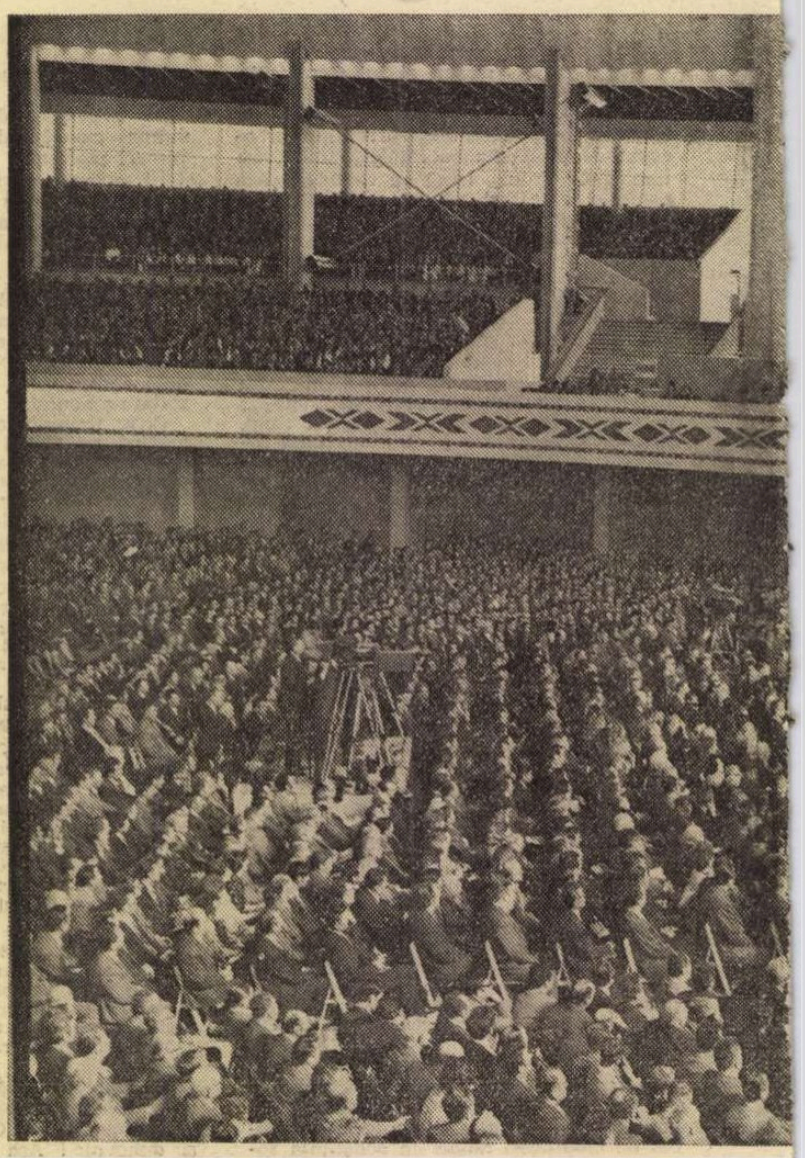

Știe că pe primarul comunei Flămînzi, din primăvara lui '907, îl chema M. Ionescu și că acesta îi raporta, la 27 februarie, prefectului de județ : „Un număr de peste 100 locuitori, în frunte cu Grigore Țurcanu, s-au dus la casa vătafului, la Mihai Dimitriu, i-au pus în vedere soției ca în timp de 8 ore vătaful să plece cu totul din sat, altfel vor da foc casei..."

Știe și cum s-a pornit răzmerița : în 4 februarie, administratorul moșiei Flămînzi (aparținîndu-i prințului D. Sturdza care locuia în Franța, la Dieppe), pe nume Gheorghe Gh. Constantinescu, s-a întîlnit cu mai mulți țărani din Flămînzi la iarmaroc (în Frumușica), și le-a spus să fie prezenți, pe ziua de 8, în ograda administrației, ca să facă împreună învoielile pentru vara anului respectiv ; în noaptea de 7 spre 8, prin vătăjei și feciori boierești, i-a chemat iarăși, astfel încît, de dimineață, vreo 400-500 de oameni (o parte și din sate care țineau de moșia Flămînzi) sînt de față, dar administratorul, abia pe la ora 10-11 trece în trăsură, fără să oprească ; la stăruințele țăranilor, li se anunță că acuși-acuși vine și domnul Constantinescu, după care pică un sătean care le comunică să meargă la administrația moșiei, că acolo îi așteaptă **Gh. Gh. C. ;** nici dincolo nu-i, cică a plecat să mănînce la cumnatul său, oamenii nu mai îndură batjocura, se sfătuiesc cum să meargă după el, merg. Constantinescu iese cu greu din casa cumnatului, numai amenințarea că vor devasta casa, le zice c-o să vină arendașul, dar unii îi replică ferm : „că, dacă e administrator, pentru ce i-a chemat să stea flămînzi toată ziua" ; unul din țărani îl trage jos de pe cerdac, vor să-l aducă la primărie cu forța, administratorul îl izbește pe un țăran în ochi cu piatra, atunci toți îl lovesc cu bitele ; în sfîrșit, Gh. Gh. C. telegrafiază, se cere apoi ajutor armatei și... Primăvară de foc, primăvară de sînge ! Cînd aveau să i se adreseze prefectului, în 9 martie 1907, locuitorii din Flămînzi, predecesorii țăranilor cooperatori de astăzi, scriu : „Blăstămul greu ce ne zbuciumă sufletul să-i ajungă pe aceia care ne-au îngreunat pe zi ce se scurge..."

Fostul conac din Flămînzi este, la ora aceasta, „Muzeul răscoalei". Iar comuna Flămînzi (ca și altele care s-au răsculat în 1907 : Belcești—Iași, Birla—Argeș, Putineiu—Ilfov, Plenița—Dolj, Pătulele—Mehedinți, Radomirești—Olt și Piatra—Teleorman) va fi sprijinită pentru a deveni, în actualul cincinal, **centru urban** cu o intensă existență economică și socială (hotărîre luată în cadrul ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 8 aprilie 1977).

Cîte treburi nu-l așteaptă, și de acum încolo, pe primarul din Flămînzi. Nume de pomină. Dar oamenii vor să-l păstreze ca o pioasă aducere aminte a înaintașilor, și pentru ca nici ei, nici urmașii lor să **nu uite ce-a fost :** „...în nici o țară din Europa hrana nu e atît de coborîtă ca la noi, nicăieri insuficiența alimentară nu e atît de pronunțată și persistentă, atît de generală ca la săteanul român" (**dr. A. Urbeanu,** 1901, în „Hrana săteanului român"...). Numele acesta este, pentru descendenții flămînzilor dintotdeauna, întocmai ca numele unei redute a libertății și buneistări, cucerite cu sînge, prin foc — în primăvara de foc '907 ! Dar cine alții dacă nu tot strămoșii lor — țăranii — și-au pus pieptul la bătaie, atunci, la Plevna, la Grivița, pentru a cuceri independența țării ? Și iată că, la doar trei decenii după ce a luptat vitejește dincolo de Dunăre, un fost gornist sună, cu aceeași goarnă, la 1907, adunarea răsculaților. Veteranii independenței știu să nu dea înapoi...

4

ȘI ÎN COMUNA MÎRȘANI, din județul Dolj, se află — în fostul conac (al moșierului Tudor Stănoi Popescu) — un muzeu. La loc de cinste, printre exponate, o ghiulea de la Plevna și o sabie de roșiori. Căci Eminescu spune :

> Țăranul, ca dorobanț, moare pe cîmpul de război, ca muncitor se spetește plătind dări pentru a ține pe umerii lui o clasă de trîntori netrebnici.

Cei care au scăpat, răniți sau teferi, din bătălii, iată-i, în primăvara de foc, căutîndu-și dreptate pe toate căile. Un nepot de-al veteranului sergent Istrate Șt. Vasile, erou la Grivița și Plevna, povestește recent : „În 1907 a suferit o cruntă prigoa-

AL ȚĂRĂNIMII

nă fiind acuzat de instigator la răscoală pentru care fapt a fost închis, bătut, îl spînzurau legat de păr, după care, deși beteag de picior, a fost adus în convoi pe jos, de jandarmii călări, de la Nicorești pînă la Tecuci, distanță de 16 km., pe arșiță. Dacă a ieșit mama în drum să le dea puțină apă, a fost alungată de jandarmi, spunîndu-i că dacă nu pleacă o calcă în picioare cu caii. Aici, la Tecuci, se luase măsura ca să-i așeze în rînd pe toți și fiecare al cincilea să fie împușcat. Așa a scăpat bunicul, căci la numărătoare, a sărit peste el".

Deci :

— 1, 2, 3, 4, **ăsta !** 1, 2, 3, 4, **ăsta !...**

Sinistră numărătoare ! Și cînd te gîndești că toți acești țărani nu-s alții decît vlăstarele oștenilor dintotdeauna, apărătorii pămîntului natal : „La Plevna, la Rahova, la Vidin ! Pe-acolo a fost drumul lui Mihai, tot pe-acolo a fost și al strănepoților săi" **(George Coșbuc** — în același timp autorul memorabilelor versuri : „Cînd nu vom mai putea răbda, / Cînd foamea ne va răscula, — / Hristoși să fiți, nu veți scăpa / Nici în mormînt !").

PRIMĂVARĂ DE FOC : „Sîntem veterani, am luat parte la războiul de la 1877-1878 din care unii au scăpat răniți, iar alții după împrejurări astăzi ne găsim în viață... De aceea respectuos vă rugăm, domnule prefect, să binevoiți a interveni... către autoritățile mai superioare și în drept de a ni se da și nouă pămînt" (țăranii din comuna Benești — județul Vîlcea). Dar cine sînt prefecții, în perioada amintită :

— Prefectul, în genere, este un boier prea mare ca să se ocupe de așa amănunte (replică deputatul Emil Costinescu, în parlamentul vremii, cînd se vorbește despre setea țăranilor de pămînt, despre tocmelile strigător la cer de nedrepte).

La Pătulele—Mehedinți, alt sergent veteran, pe nume Constantin Uleiu (de șase ori decorat) — împușcat.

Dar poate că veteranii și-au amintit de cuvintele pe care însuși regele Carol I le-a adresat, într-o iarnă, în 1877, decembrie 2, în ordinul de zi dat cu prilejul cuceririi cetății Plevna : „Ostași, Străduințele voastre, nobilele și eroicele suferințe ce ați îndurat, sacrificiul generos ce ați făcut cu sîngele vostru și cu viața voastră, toate acestea au fost răsplătite și încununate în ziua în care îngrozitoarea Plevna a căzut înaintea vitejiei voastre...".

Răsplătite cum ? Iată : „Să trăiți, maiestate, Subsemnații veterani, locuitori din comuna Orlești, plasa Oltu de Mijloc, județul Vîlcea, ce am luat parte la războiul din 1877—1878 după cum arată mai jos contingentele, noi care am luptat nemîncați și prin ger... pînă acum am fost tineri, am putut munci și ne-am ținut existența pe noi și copii, astăzi am îmbătrînit și puterile le-am pierdut pe cîmpul de luptă. Să trăiți, maiestate, venim la mila maiestății voastre, a vă face milă și de noi, a da ordin să fim apărați de căi de comunicație și prestații și a ni se da și nouă pămînt din moșiile statului care sînt vecine cu noi de a ne învoi și munci, de a ne hrăni pe ele, moșia statului Armești, Prundeni și Drăgășani, județul Vîlcea, care a mai rămas nedată în loturi, căci au luat moșii toți nemernicii din moșiile statului...."

„Să trăiți, maiestate"... Noi vrem pămînt. Și : 1, 2, 3, 4, **ăsta !** 1, 2, 3, 4, **ăsta !...** Dar cum se vede anul 1907 dindărătul unor ferestre regale : „...Mișcările au luat asemenea proporții încît au devenit o adevărată răscoală și se comit orori de toate părțile. S-au distrus case, s-a ucis, s-a ars, s-au torturat oameni... Toată armata este în picioare, trupele sînt trimise peste tot cu ordinul să tragă fără milă" (viitoarea regină Maria, către mama ei, Maria de Coburg —1907, martie 27). Și peste doar zece zile : „După o perioadă teribilă liniștea s-a stabilit din nou... Pierderile sînt poate mai puțin grele decît s-a crezut la început, dar la mulți prieteni de-ai mei li s-a distrus absolut totul... Teama este că liniștea care s-a stabilit este doar aparentă și că toutes les haines grondent en dessous..."

„Pierderile sînt poate mai puțin grele decît s-a crezut la început" ...1, 2, 3, 4, **ăsta ! PRIMĂVARĂ DE FOC :** 11 000 de țărani uciși. Și viitoarea regină suferă : „la mulți prieteni de-ai mei li s-a distrus aproape totul"... Cruzimi fără margini : frații Marin și Ion Butoi din cîmpia Olteniei (amintirea lor se păstrează în muzeul din Mîrșani) îi implorâ, pe cei din plutonul de execuție, să nu-l împuște pe unul dintre ei măcar, ca să nu li se stingă numele, dar cum aici nu se numără din cinci în cinci... „La Teleorman, un locotenent Velescu fiind trimes într-un sat pentru a aresta pe răsculați îmi povestește că țăranii de spaimă se băgau sub pat cu femei și copii și nevoind să iasă din această strașnică citadelă, bravul locotenent scoate revolverul și îi împușcă pe toți sub pat" (din însemnările lui **Sava Athanasiu).** Într-alt loc, la Braloștița, din județul Dolj, 22 de săteni sînt împușcați, iar boierul interzice să fie îngropați cum se cuvine, pune să fie azvîrliți cu toții într-o groapă, fiindcă „și așa cimitirul e prea mare și îmi scurtează moșia". La Pătulele—Mehedinți (unul din viitoarele centre urbane ale prezentului cincinal) împușcați — în primăvara sîngeroasă '907 — mai întîi opt oameni, la grămadă, apoi cu lista, duși într-o pădure de salcîmi, la marginea satului și uciși fără tresărire, după care alții și alții...

„Pierderile... mai puțin grele... s-a crezut la început"... Sate întregi rase, cu tunurile, de pe suprafața pămîntului. Mii și mii de case distruse, obuzul spulberă vieți, șterge — într-un mod abject — fața mizeriei, CASA...

5

PRIMĂVARĂ DE SOARE... Cîte case noi, țărănești în sensul cel mai trainic al cuvîntului, numără astăzi Flămînzii : 500 (cu cîtă îndreptățită mîndrie rostește primarul această cifră). Sute de case solide, sănătoase, și la Mîrșani, și la Pătulele, pretutindeni. Între anii 1951—1976 s-au clădit aproape două milioane de case noi la țară (astfel încît aproape două treimi din populația rurală trăiește în CASĂ NOUĂ, la propriu și la figurat). Și ce cuprinde locuința de astăzi a cooperatorului, a țăranului în general : televizor (1 100 000 bucăți) ● aparat de radio (1 350 000) ● frigider (515 000) ● aragaz (268 000) ● mașină de cusut (531 000) ● mașină de spălat (443 000) ● aspirator (147 000) ● mobilă (în valoare de 14 miliarde de lei) etc.

PRIMĂVARĂ DE FOC : din 10 case, 7 erau foarte proaste, adică peste 37 la sută — din nuiele lipite cu pămînt ● peste 22 la sută — din vălătuci lipiți cu lut ● aproape 9 la sută — din chirpici și ceamur ● peste 2 la sută — bordeie ! Nuiele... vălătuci... chirpici... ceamur... bordeie... Vocabularul țăranului-constructor s-a schimbat radical. Altădată, o familie de țărani locuia într-o cameră (în 1907, 83 la sută din familii aveau o singură încăpere). „Cercetați de exemplu locuințele țărănești și veți găsi că în veacul al douăzecilea, în România, sînt încă 300 000 de români care au locuințe mai rele decît ale vitelor. Într-adevăr, în vreme ce acestea din urmă trăiesc în grajduri zidite la suprafața pămîntului, cei dintîi viețuiesc ca fiarele în vizuini. Vrem să vorbim de bordeie, al căror număr se ridică la 54 772 ! Și nici soarta celorlalți țărani nu e mai bună. Din numărul total de 1 008 954 de locuințe țărănești, numai 74 655 sînt zidite din cărămidă, în vreme ce 296 220 sînt de lemn și 583 307, adică mai mult decît jumătate din toate locuințele, sînt de lut. Marea majoritate a acestor locuințe n-au decît o cameră, dacă putem numi astfel o gaură fără aer și fără lumină, în care trăiesc claie peste grămadă 6 pînă la 8 făpturi omenești, laolaltă cu păsările și cu porcii" (1906 — Galați — manifest al cercului socialist „România muncitoare").

În 1907, martie 8, Nicolae Iorga scrie :

> În vecii vecilor, cît va dăinui suflarea românească pe acest pămînt, să nu-i ierte Dumnezeu pe netrebnicii și pe făcătorii de rele. Să fie în casa lor atîta belșug ca în bordeiele celor ce au murit, atîta fericire în viața lor cît a fost în viața celor ce s-a vîrcolit de gloanțe, să fie atîta cinste și atîta demnitate, cîtă li s-a lăsat acelor sărmani...

Așa să fie ! Au trecut șapte decenii din primăvara de foc pînă-n primăvara noastră, de soare. În bătaia luminii, cu fruntea sus, stă țăranul român, mărturie a drumului străbătut pînă astăzi, de la cutremurătoarele vorbe ale țăranului clăcaș de odinioară, rostite, cu mai bine de un secol în urmă, în divanurile ad-hoc (în fruntea clăcașilor moldoveni aflîndu-se Ioan Roată) :

— Vroim să ne răscumpărăm din robia în care sîntem, să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai țării și să avem și noi o țară.

SĂ FIM NUMAI AI ȚĂRII ! Această aspirație milenară s-a înfăptuit într-un timp — istoricește vorbind — deosebit de scurt. Țăranii sînt — în primăvara de soare — numai ai țării, tot așa cum, împreună cu muncitorii, cu intelectualii, alcătuiesc țara.

6

AM STAT DE VORBĂ cu nenumărați delegați la Congres. Fiecare ține să-și descrie locul de baștină, să pomenească, neapărat, despre tot ceea ce au obținut pînă acum (recolte la hectar, tractoare și mașini agricole, terenuri irigate, șeptel, livezi etc.), dar nici unul, absolut nici unul nu lasă de-o parte : **copiii !** Copiii — de viitorul lor, alături de părinți, se ocupă la Flămînzi 66 de cadre didactice, la Gîrbovi-Ilfov — 44... În România socialistă ființează la sate : 12 000 de școli și licee ● 10 000 de grădinițe ● activează peste 92 000 de învățători și profesori. Dacă-l întrebi pe copilul de țăran întîlnit în tabără, la mare sau la munte, oriunde :

— De unde ești ?

— De la țară ! răspunde cu demnitatea pe care părinții lor au știut să și-o cîștige prin muncă, prin luptă.

Replica lui sună precum a autorului Micului Prinț :

— Ești din copilăria ta, așa cum ești dintr-o țară.

„Să fim numai ai țării !" visau clăcașii moldoveni — copilăria actuală a fiilor de țărani împlinește deplin visul lor. Și copiii aceștia, desigur, visează : însă visurile lor rămîn **libere** pentru alte năzuințe. La cîte nu poate visa un copil, luminat de știința de carte și de simțămîntul că reprezintă ceva pe suprafața pămîntului. Ascultîndu-i vorbind pe părinții lor, privindu-i, auzi totodată prinzînd contur și aspirațiile schimbului de mîine. Și, deși pornit **înainte,** este literalmente imposibil să nu refaci, iarăși și iarăși, drumul **înapoi,** amintindu-ți de ceea ce **a fost odată** (din păcate nu „ca niciodată") și nu se poate uita nicicînd :

> Azi 9 ianuarie 1907 mi-a fost imposibil a face lecțiuni, căci copiii toți plîngeau din cauza frigului, pereții fiind plini de igrasie și înghețați... (dintr-un raport școlar).

Exagerează învățătorul ? Nici gînd ! Căci un articol publicat în „Convorbiri didactice" (1905) arată limpede că „în multe comune din toată țara localurile de școli sînt încă morminte fără aer, fără lumină, mobilier... Se pierd pe fiecare an aproape 500 000 de elevi din cauză că nu avem școli, învățători, localuri, săteni cu bună stare economică, autorități comunale cu dor de lumina consătenilor lor". Rezultatul ? În primăvara de foc, doar 30 la sută din copiii de vîrstă școlară, din mediul rural, frecventează școala. La ce alt rezultat duce, iminent, asta : **peste jumătate** (51,3 la sută) din populația sătească nu știe nici să scrie, nici să citească (anul 1930) și, mai cu seamă femeile, adică 61,3 la sută nici n-au mers vreodată la școală (coincidență admirabilă : ASTĂZI, un procent identic — peste 60 la sută — reprezintă forța principală de muncă din agricultură, **femeile !)** iar analfabetismul nu-i decît o dureroasă aducere aminte, ca și situația descrisă, cu șapte decenii în urmă, în „Revista generală a învățămîntului" : „La noi, după o statistică recentă, abia 14% din populația rurală mai mare de 7 ani știe a citi și a scrie. Aceasta constituie o rușine pentru prezent și cel mai mare pericol pentru viitor. A închide cineva ochii și mai cu seamă a lua măsuri care să împiedice îndreptarea acestei stări este a comite o adevărată crimă contra Țării".

În șirul crimelor din primăvara lui 1907 — uciderea celor 11 000 de țărani — distrugerea satelor și terorizarea atîtor oameni, se înscriu în memorie bolile, neștiința de carte, morbiditatea infantilă („Dacă la noi în țară, mai cu seamă la țară mor copiii cu sutele și miile în primul an al vieții" — **V. Babeș),** într-un cuvînt, domnia LIPSEI DE OMENIE a claselor exploatatoare.

7

LA ÎNCHEIEREA rodnicelor lucrări ale Congresului privesc întreaga sală, covîrșitoare în măreția și entuziasmul ei. Și îmi îngădui să o compar unui uriaș receptacul floral, adunînd la un loc 11 000 de petale de toate culorile, care numaidecît, pornind către cele patru zări ale țării, vor împrospăta cu ideile noi, cu proiectele dezbătute și deciziile luate, pămîntul peste care s-a așternut primăvara viguroasă a țării noastre.

Mihai Stoian

EUGEN

BARBU

Sfera Sophonisbéi

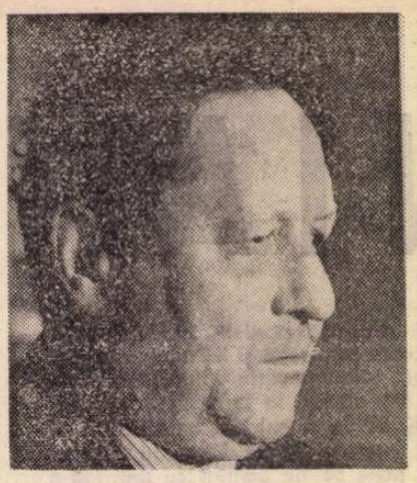

Fotografie de **Vasile Blendea**

ÎN CE-L PRIVEȘTE pe Hrisant Hrisoscelu, acestuia puțin îi păsa de cele ce se vorbeau pe seama lui. Acum că scăpase de arătatele întîmplări și de comedia de a se fi făcut că se interesează de cele de trebuință, adică cum mergeau încurcatele socoteli, putea să doarmă și el puțin pentru că vorbăria aceluia îi făcuse un somn ca la Crăciun. Ciugulise cîte ceva, se privise într-o oglindă și pentru prima oară zărise o undă de osteneală în ochii săi atît de frumoși după care mureau muierile. „Îmbătrînesc" își spusese, uite cutele astea pe lîngă ochi și dacă o să mai zac mult în pat o să mă și îngraș și va fi vai de mine". Se căina în gînd și parcă-i venea să rîdă: ce importanță mai aveau toate acestea acum, cînd totul era sfîrșit ? Dar asta o știa numai el și nu trebuia s-o spună la nimeni. Nu se plictisea, curios lucru, nu simțea nici nevoia de lume, ori de vreun desfăt cu lăutari și cu prieteni. „Am căzut într-o cuviincioasă văduvie", rînjea în sine, privindu-și părul ce se mai asprise. Trebuia să mai trimită cele daruri, mai ales Principelui, soației lui și surorilor, boerii mai puteau aștepta, dar nice ei atît de mult, pe urmă aveau să facă năvală spre casa lui și nici arnăuții nu puteau ține piept atîtora și cu atîtea ranguri. Bătuse din palme și se ivise secretarul livonian :

– Ai trimis canarii și puscile la Curte ? întrebase, deși știa că acela nu primise nice o poruncă.

– Cînd binevoiți...

– Mîine. Și vezi ca paserile să nu se fi betegit. Ori a murit vreuna ?

– Se poate ? se miră celălalt. Ochii din cap...

– Bine.

– Și cu darurile celelalte ce fac ?

– Le trimiți și pe ele, tot ce-am pus noi deoparte la plecarea din Veneția, să nu-mi mai aud vorbe...

Hrisant Hrisoscelu privise prin perdele la întunericul ce cuprindea curțile. Era un fel elegant de a-l concedia.

Dar acela mai avea ceva de spus :

– Poate că ar fi bine totuși să le duceți dumneavoastră...

Hrisant Hrisoscelu promisese, dar a doua zi de dimineață se sculă tîrziu dinadins. Afară era frig, viscolea, trecuse acel scurt senin al zîmbitorului soare și zăpada creștea sub ferestre.

– Nu vezi ce-i afară ? îl cercetase pe secretar, parcă cerîndu-i aprobarea. Nu e chip să ies afară și aș vrea să mă prezint la curte cu **carozza** dăruită de contele Burckhardt. Bănuesc că mă înțelegi ?

– Cum nu ? Dar poate cu o sanie pe care am împodobi-o... Ighemoniconul e ighemonicon și Măria Sa nu știm, după cum spune logotetul, dacă mai are răbdare...

– Trimite-i darurile și spune cui le va primi că sunt foarte bolnav și că cer iertare.

– Nu e bine, **signore,** ascultați pe un om care a mai văzut lucruri din astea. Principii sunt geloși dacă nu-i bagi în seamă. Ei nu au nevoie decît de vorbe cuvioase, de complimenturi și atunci cînd le faci, par a nu le băga în seamă. Dar mai rău e cînd nu le faci, pentru că le lipsește ceva, urechile lor desrăbălate sunt obișnuite cu mierea asta care le curge în auz și vezi bine, domnia ta face rău că nu se îmbracă acum ca să meargă la curte...

– Nu sunt anunțat, nu se poate nici așa. Trimite pe cineva să spună că sosesc mîine cu toate cele...

Prudent, livonianul nu întreprinsese nimic și bine făcuse, pentru că a doua zi Hrisant Hrisoscelu îi sculă de noapte pe toți servitorii și le spuse că suferă de amețeală, cerînd să vină Perdicarul și cînd careva era gata să se arunce într-o sanie ca să-l cheme, beizadeaua îl oprise la poartă :

– Ce, ești nebun ? Vrei să afle lumea că nu mă simt bine ? Mă vindec eu pînă mîine, să încălziți nește apă și să aruncați sare în ea cît pot să rabd și-o să-mi vîr picioarele pînă îmi iau foc și-mi trece...

FĂCUSERĂ ce le ceruse, dar livonianul ce era om cuprins de minte ghicea că stăpînul său începuse să sufere de o lipsă de voință care avea să-l dea gata. Nu spunea nimic nimănui. Mai încercase de cîteva ori să-i aducă aminte de datoriile pe care le avea față de stăpînire, dar el se prefăcea a nu înțelege. Îl rugase să meargă la Pulcheriția Mavru cu niște scrisori și cu o blană de cacom și cu cîțiva coți de stofă și cu un șal beldar de 1 500 de taleri. Sophicăi, sora mai mică a Principelui, i-ar fi trimis un cepchen, numai fir, cu bumbi și găitane de aur, scriindu-i și cîteva rînduri în care ar fi rugat-o să-l scuze pe lîngă Principe că nu poate veni el personal cu canarii de patru note, pentru Doamna, puși într-o colivie de aur venețian, cu 16 coți de pambriu, cu niște ghiuluri virite în cutioare vieneze de catifea și cu parfumuri franceze. Cît privește șoimii de vînătoare, dacă Măria Sa ar binevoi să pună pe cineva să-l primească pe secretarul lui livonian, care și el nu era fitecine, ci fiul natural al contelui Goncearov, făcut cu o anume Militrisa ce trăise la Peterzbuc, la curtea Imperială, și care i-ar înmîna puștile englezești și alicele pentru mistreț, precum și niște șoimi de vînătoare aduși de cineva tocmai din Saxonia, dar nici scrisorile nu fuseseră încă scrise și nici darurile trimise.

– Vezi, îi spusese fericit secretarului, vezi că se poate ? Tot prin femei. Și pe urmă hotărîse și ce se cuvenea și celor de la curte, zicînd că o să umple slugile sale o sanie cu daruri care ar trebui lăsate pe la curțile boerești, unde ai casei tare s-ar bucura să primească atențiile bogatului bărbat de a cărui soartă nu știau nimic și care-i îngrijora.

– Văd, răspunse acela, dar cînd o să scrieți scrisorile ?

– E timp. Săptămîna viitoare. Poate mai stau viscolele.

Într-una din dimineți se trezi pe neașteptate cu Kostaki Kiriazi la ușă.

– Cum ai pătruns ? se miră Hrisant Hrisoscelu, minios pe Afenduli și pe arnăuții săi.

– Am sărit gardul cînd nici nu gîndeau paznicii.

– Am să-i dau afară, zisese minios beizadeaua.

– Ce-i cu tine ? Bolnav nu pari, nu mă lași să te sărut ?

Erau prieteni de mulți ani de zile, chit că nu se văzuseră atîta vreme. Kostaki avea un cap ca o lubeniță și niște dinți de cal, rîdea și desfăcea mîinile parcă gata să-l sfărîme între ele.

Mirosea a tutun bun și a votcă, chit că era dimineață. Era îmbrăcat și el evropenește, numai cu o manta deasupra fracului de dimineață. Obrazul roșu de frig, tăiat bine cu briciul și o mustață palicărească îi întregea chipul agresiv. Niște sprîncene groase îi acopereau pe jumătate privirile curioase care-l cercetau.

– Nu-mi spui să stau jos, nu-mi dai ceva să beau ? Ce face revoluția noastră ?

Cuvintele astea îl scoaseră din sărite pe Hrisant, pentru că Kostaki Kiriazi era unul din cei mulți ce nu cotizaseră niciodată pentru Eterie. A, înțelesese să-și dea adeziunea orală, dar nu să se și scarpine în pungă, unde mai pui că lucrurile se mai și aflau și dacă puneau mîna pe el turcii și o pățea ca alde Codrika și Riga Velestinul, ca să nu mai vorbească de Dumitrache Turnavitul !

– Revoluția pe care ați trădat-o cu toții, zisese Hrisant scrîșnit.

– Mă rog, eu nu am vrut să mă îmbogățesc de pe urma politichiei ca alde Hagi Moscu, ori Facca...

Se așezase neinvitat pe un divan și căuta în jur un vas în care s-ar fi găsit vreun lichior sau ceva de băut pentru că-i ardea gîtlejul de dimineață.

Celălalt nu chemă pe nimeni, nu-i oferi nimic. Sta în picioare lîngă o fereastră și aștepta parcă să-l vadă pe Kostaki plecînd. Aceluia nici nu-i trecea prin gînd așa ceva.

– Toată lumea mă întreabă ce-i cu tine și eu nu știu ce să răspund. N-ai ieșit din curte, nu te-ai arătat nicăieri, crezi că asta se face ?

Hrisant Hrisoscelu tăcea îndîrjit.

– Să înțeleg că nu mai mă suferi ?

– Înțelege ce vrei...

– Vasilică Ghica și cu Ionică Greceanu mi-au spus cîte ceva, că nu ai mai fi în mințile tale.

Voia să-l insulte, să facă ceva care să-l scoată pe celălalt din sărite, dar beizadeaua se ținea bine.

– Ascultă-mă, Hrisant, tu tot mai crezi în lozinca grecilor : **Tha elthi to romaico ?** Tu crezi că mai vine romaica ? Că noi, nemernicii de fii de plăcintari, pricopsiți în Fanar, vom împlînta vreodată crucea pe cupola Hagiei Sofia, crucea care a stat o mie de ani veghind Răsăritul pentru a ține acolo spiritul creștin ? Ești nebun de legat, ori ce ești ?

MULTĂ vreme după vizita lui Kostaki Kiriazi, beizadeaua avusese coșmaruri. Pe Afenduli era cît pe aci să-l dea afară pentru că oamenii lui permiseseră unui strein să sară gardurile și să dea năvală peste el, albanezii fuseseră și ei pedepsiți cu scăderea hranei pe cîteva săptămîni și logotetul Caliarh își luă și el papara ce i se cuvenea. Supărat mort, Hrisant Hrisoscelu nu mai primi decît slugile de-i făceau focurile și trimise de mai multe ori înapoi masa neatinsă. Nu bea decît foarte puțin și în silă, felurile gustoase se întorceau cum veniseră în cuhnii și geaba un rîndaș căra cele mai bune prepelițe și fazani de la vînători, gura boerului nu mai primea nimic. Se usca văzînd cu ochii, nu avea somn, căuta numai în grămada de fogliete sosite de la Viana cu poștalionul și, mai ales, în vraful de scrisori ce începuseră și ele a se rări. Soseau mai multe răvașe de la cei pe care nu-i primea, cu toții îngrijorați de cele ce i se întîmplau și nu știau, dar el nu răspundea nimănui. Băteau curieri în poartă, paznicii îi alungau din chioșcurile de priveală și arătau puscile dacă ar mai fi stăruit. Plecau speriați și lumea vorbea și mai și că trebue să fie o mare taină la mijloc, dacă apropiindu-se Crăciunul, boer Hrisant nu-și făcuse heretisirea și nu trimisese darurile, cum spuneau apropiații Domnului, Doamnei și surorilor ce mare supărare trebue că adunaseră în sufletele lor, dar aceluia nu-i păsa. Cum cădea seara, peste ferestre se puneau obloanele și nici o rază nu străbătea în afară sau măcar să muște ca o gură galbină zăpada, să rupă din acel întuneric ce nu se mai isprăvea, că zilele erau lungi și se apropiau marile sărbători și tot orașul fierbea pentru că nu știa ce se întîmplă cu beizadeaua.

Mai răii de gură vorbeau c-ar fi murit și că-l ascund rudele de va mai fi avînd așa ceva, că nimeni nu aflase, ori servitorii, ori acel livonian care sosise cu el pe capra carozzei în acea seară plină de viscol din noemvrie, cînd minunata birjă plină de oglinzi și catifele, trasă de cai ungurești, străbătuse barierele în goană și doar cîțiva o văzuseră și încă vorbeau despre ea ca despre o trăsură împărătească, cum nu avea nici măcar Domnitorul. Se svonea că darul era de la Napoleon, altfel cum de nu s-ar fi supărat Principele pînă acum că nu-i calcă palatul și nu-i face complimenturile de bună sosire? Nerantula Mavrodin auzind toate acestea scosese darurile primite de la Hrisant și ieșise cu ele în lume. Care cum întreba – și muierile picau de necaz că nu știu – ea nu mai ce scutura din umere. „Mi le-a dat o rudă îndepărtată ce au trecut prin Bucuresci acuș două-trei săptămîni, un văr de-al doilea", zicea, dar cine o credea ? Diamantul încastrat într-un inel cu pecete, se vedea bine, era un dar regesc și cine în acest oraș pîrlit putea să facă un astfel de cadou decît noul venit ? Dar blana de caracul de unde o avea ? Bărbată-său, ca să nu se ducă svonul că ce și cum, zisese că o cumpărase el de la Viana, prin trimiși și că să le mai stea gura că nu poate omul să-și ție muierea în acest tîrg mai bine că ți se și îndeasă auzul cu vorbe spurcate și că dacă e pe așa, el n-o să mai rabde și vor vedea fiecare după păcătoasele cuvinte ce vor scoate !

Dar de toate acestea habar nu avea Hrisant Hrisoscelu ce se încuiase în casele lui păzite acum și cu ciinii ce fuseseră scăpați din lanțuri și lăsați liberi, mai ales noaptea, și care ar fi sfîșiat pe cei străini de locul acela pustiu pe care oamenii începuseră să-l ocolească cu spaimă. Slugile însă cîrteau și vorbele sburau peste ziduri, dincolo de puscile albanezilor, se zicea că beizadeaua bea vutcă franțuzească cu eter și cade în adevărate halucinații, că e mut ca mormîntul și stă numai în visurile sale de om bîntuit. Începuse a se scula din ce în ce mai tîrziu, cu privirile încețoșate, abia gustînd din murăturile trimise de bucătari pentru a-i întări pofta de mîncare și din jumerile ce trăsneau nările poftcioșilor, dar care lui nu-i făceau decît greață. Slăbea văzînd cu ochii, se subția, halatul de mătase în care zăcea ceasuri întregi atîrna larg în jurul șolduri lor, se spăla de cîteva ori pe zi în lighianele pline cu apă încălzită, se privea în oglindă și își bărbierea obrazul în fiecare dimineață ca și cînd ar fi așteptat pe cineva care nu mai venea. Cînd scormonea grămada de scrisori aduse cu poștalionul la patru zile, ar fi dorit să găsească un plic anume, dar acea scrisoare pe care tot n-o mai afla nu mai sosea și-atunci el nu mai deschidea nici pe celelalte, le lăsa lipite, pline de vești ce nu-l mai interesau.

Adormea pe neașteptate și se visa la Veneția în micul hotel în care locuise pînă a nu o întîlni pe Lucrezia Herula Vimercatti, simțind parcă în nări același miros de igrasie ca și în casa asta bătută de viscole și atîția ani neîncălzită și nelocuită. I se părea că aude pereții ruinîndu-se și simțea în păr, prin somn, mătreața varului cojit de umezeala ce picura ca o ploaie mărunță peste cel adormit. Pe urmă acele fantasme se făceau uriașe și revedea odăile palatului Caragua, cu lanternele lui arabe în care pîlpîiau luminări fără fum și tabernacolele alexandrine închipuite de un decorator cu imaginație ce lucra în teatrele venețiene unde fabrica mașinile lui de groază, acele infernale și mișcătoare tunuri ce striveau în sgomote teribile personajele de pe scena mică, luminată cu fanale. Acestea se stingeau în urletele suplicaților cînd zeii sfîșiau cerurile de pînză de dincolo de rivaltele misterioase ca niște peșteri în sunete de gonguri vestind pedepse inimaginabile, revelînd bestiare în clar-obscur prin care mișunau monștri închipuiți din legendele Evului Mediu, stîrnind o groază ce se topea în foyerele bine luminate cînd publicul acela înspăimîntat se regăsea ca și cînd ar fi traversat Iadul într-un ceas. Focuri și frică, teribile himere, fantome supranaturale plutind prin fumuri verzi ce lăsau un miros de pucioasă și acele trosnete ce te asurzeau și singele, de vopsea ce-i drept, isbucnind spre spectatori și invadînd printr-o iluzie optică fosele înguste, înghițind violoniștii ce purtau pe față măști mortuare. Punerea în scenă a **Uraniei** de Bridart îi dăduse ideea de a-l chema pe acel Bertollucci, căruia îi ceruse să transforme palatul părăginit care-l costase o avere pentru a-l desafecta de ruina ce îl invadase. După o privire îndelungată și o inspecție minuțioasă din pod și pînă în cavele întunecate și pline de șoarecii Veneției despre care se spunea că se hrănesc cu cadavre de copii avortați, arhitectul zisese că știa ce avea de făcut și ceruse pentru tot 350 000 de taleri.

Hrisant Hrisoscelu nu se tocmise, apucat de megalomania celor ce nu risipiseră niciodată pentru că în familia lui toți fuseseră sgîrciți și adunaseră, mîncîndu-și de sub unghii tocmai pentru a-i pregăti lui acel viitor la care visa și ziua și noaptea. Și, într-adevăr, se iviseră zidari și ipsozari, oameni ce scoseseră dușumelele și spărseseră zidurile și cu o frenezie iscată de banii plătiți pe jumătate înainte, schimbaseră acea magazie de piatră, arătoasă pe dinafară, dar aproape de nelocuit pe dinăuntru, într-un palat islamic, cu lapidarii sugerate, cu odăi scunde cu tavane ogivale, în care ardeau lanterne încărcate de cioburi colorate, pardosite cu piatră ușoară de Tunis, marmura aceea care suna ca violele pentru care scrisese Vivaldi **Anotimpurile,** peste care alt furnizor arab din Cairo așternuse nebunele covoare, cumpărate pe nimic de la aristocrații ruinați ai acestui oraș al ruinaților și revîndute la prețuri fabuloase. Baldachine de mătase somptuoasă în culori neînchipuite acopereau micile divane peste care erau

Podul Mihai Vodă în 1793 (Gravură de Watts)

așternute de asemenea covoare subțiri și moi, postavuri de Persia, ce împodobeau unele colțuri ale pereților ca să dea impresia unor lucarne feerice pe fonduri negre sau roșii, damaschinuri și sarazine, ornamentate cu păsări aurii, privighetorile iraniene pe tafte și siglatoane, camocate și maramuturi din Famagusta și Nicosia, dabikiuri egiptiene și voaluri alexandrine, adică tot ce-și dorește un autor de decoruri cînd i se dau bani pe mînă și el nu se uită la ei și-i risipește cu pasiune. El, același Bertollucci îi desenase mai apoi și rochiile de argint imaginate pentru Lucrezia Herula Vimercatti, aduse de la Murcia și Malaga, mătăsuri pictate la care femeia privea fermecată, spuindu-i :

— Acum înțeleg de ce mi-ai zis odată că locuiesc într-un cavou. (I-o spusese, într-adevăr, după plimbarea lor la Torcello unde înțelesese ce o obseda : ideea că va muri tînără, idee implantată de acel om militar, contele Vimercatti, care o inspăimînta pentru ca s-o păstreze sau asta era numai jocul lor. O spusese făcînd aluzie la locuința lor rece, atît de deosebită de acest palat, Caragua, care avea cu totul alt aspect decît imunda casă plină de marmură rece, impersonală, fără căldura acestor încăperi în care intrai ca într-o grădină plină de grote pardosite cu covoare și abia luminate de către fanalele multicolore). Dar să știi că eu n-am văzut o astfel de lumină decît în bordelurile cairote.

Risese sălbatic cu acei dinți de fiară regală, cu care-i sfîșiase mai apoi umerii și pieptul tînăr de efeb ca și cînd ar fi vrut să-l devore în felul ei de animal ieșit după pradă.

— Ce să fi căutat tu în acele locuri ?

— Poate că de-acolo m-a luat bărbatul meu...

— Nu se poate să glumești cu asemenea lucruri. Mi-ai spus că ești grecoaică...

— După mamă, tatăl meu a fost italian, un sărăntoc de marinar care trebuia să mă crească și cînd nu a mai putut, m-a vîndut pur și simplu unei putane care ținea o astfel de casă lîngă Bazar. Ai fost la Cairo, știi unde e Bazarul ?

Nu fusese. Tăcuse furios, gata s-o omoare. Voia să creadă că îl minte, altădată o rugase să-și povestească viața și ea îi vorbise despre un alt bordel, de data aceasta din Alexandria și de un tată bogat care o măritase cu un fals prinț berber care o vînduse după un an pe trei cămile într-un tîrg african și ajunsese într-un harem puturos de unde fugise cu ajutorul unui grăjdar. Povești ale Orientului, cine mai știa care e adevărul adevărat ? Se contrazicea, se prefăcea că-și aduce aminte de lucruri pe care nu le spusese altă dată, poate erau numai fapte ale altora, auzite la recepțiile soțului ei. Oricum acel decor al palatului Caragua îi plăcea și-l sfătuise să cumpere uleiuri și mirodenii ce trebuiau arse în încăperi pentru a-i aduce aminte de aerul stătut al bordelurilor încărcate de jeg, dar totdeauna purificate de niște ierburi pe care i le și adusese, într-adevăr miraculoase ierburi, lăsînd în pereții vechi ai palatului Caragua un miros afrodisiac fără pereche. Pe măsură ce descoperea interioarele numeroase ale locuinței închiriate, Lucrezia Herula Vimercatti se minuna de rafinamentul celui ce-l decorase cu atîta măiestrie. „Trebuie să fie un inițiat, un evreu sau un sirian care știe să citească eșarfele cufice, enigmatice, pe care sunt scrise sfaturi cifrate, ori nu știa el ce ține pe pereți ? Vorbea gutural ca arabii, avea atunci, nu o vulgaritate, cît o gravitate în voce, care o făcea de nerecunoscut. Odată îi adusese un Coran cumpărat de la niște mozarabi, dăruindu-i-l și el nu-l uitase la Veneția, îl luase în graba plecării ca pe ceva foarte prețios. Dar toate astea se petreceau după acel drum la Torcello unde ceea ce încă fusese vag în sentimentele lui luase o formă demențială...

SOSISERĂ în zori, în acea lumină verde și turbure a insulelor peste care răcoarea nopții mai lăsa o lîncezeală funebră, îmbrăcînd pinii în giulgiuri negre, de ceață și mirosuri umede, uscate în timpul zilei și înghețate ca într-un fetus de gheață. Insula era, toată, o mare de lumînări palide ce izbucneanu abia pilpîind din zorii lăptoși pentru a aminti celor ce debarcau că păşiseră pe un alt tărîm, cel al morților din veci ale căror suflete răsăreau acum deasupra ierbii proaspete de vară în lumina miilor de lumînări. Bătea undeva un angelus, abia auzit, ca un fîșiit al aerului trandafiriu pentru că soarele se ridica undeva pe mare și cețurile deveneau lințolii aurii ca voalurile de Damasc, cu taina pe care o au țesăturile foarte fine. Mulțimea nu scotea nici un cuvînt, se îndreptau spre o mică bisericuță albă, cu turle rotunde, acoperite cu olane ca și cînd ar fi fost foile unor nuferi în marea cerească, niște nuferi portocalii, decolorați și caști, descompunîndu-se în lumina arzătoare a amiezii. În aer plutea un miros de tamarisc și ceva funerar, un amestec de plante iuți și istovitoare, expiind, care-i trezea și-i făcea să treacă într-o stare de inocentă visare. Cavouri și plăci de marmură ca niște timpane de piatră prin care la amiază probabil că soarele descoperea sicrie și stele funerare vibrînd în întunecatul decor, îmblînzind sentimentul morții și născînd o senzație de pace eternă. Undeva în fața pelerinilor apăruse un uriaș car negru tras de șase bivoli, condus de un personaj cu coasa pe umeri îmbrăcat într-o pelerină neagră. O cruce uriașă ținută de un călugăr se pleca din cînd în cînd spre cei ce urmau tristul convoi. Angelusul se auzise iar, cu acea stranie bătaie subțire dintr-un clopot fragil, un clopot-copil, născut din alte clopote ce vor fi vărsat din bronzul lor toate tunetele și acum lăsau numai un strigăt mic, amintitor de moarte pentru pomenirea ce urma. Cavouri deschise, cu ușile grele de fier forjat lăsau să intre în ele o muzică ce se iscase din gurile pelerinilor care cîntau și ei abia auzit, mai mult murmurat. Din acele reședințe princiare ieșeau personaje îmbrăcate în costumul negru al morții cu măști peste fețele necunoscute, conducînd convoiul spre locul slujbei. O voce puternică domina acel murmur unanim : **Dolor, pianto e penitenza.** Totul amintea Carnavalul lui Pierro di Cosimo. În urma convoiului se alăturau de pe aleile nevăzute ale cimitirului alți actori ai acestei kermeze funerare, încălărați pe mîrțoage costelive, droaie de schelete desenate pe valtrapuri negre, prapuri și torțe încheiau mizera feerie a dimineții ce se limpezea și mai mult.

— Pentru ce această familiarizare cu moartea ? o întrebase Hrisant Hrisoscelu.

— Pentru că viața e numai o pregătire a morții.

— Și dumneata simți că începi să mori ?

Lucrezia Herula Vimercatti îl privise intens o clipă ca și cînd atunci ar fi aflat un lucru nemaipomenit despre sine.

— Ce spui ? se mirase.

Hrisant Hrisoscelu nu-i răspunsese. Vorbele lui sunau ca o răzbunare și ea ghici înțelesul tăcerii sale. Cristo Hrisoverghi le înmînă un snop de **mocoletti.** Convoiul era lung și fiecare rugă dura cîteva minute. Așteptau între chiparoșii negri sub soarele nemilos care începea să le amintească de noaptea pierdută, dar umbrele lor creșteau și dinspre mare venea o boare sărată care le umezea buzele.

— Totdeauna te gîndești la morți ? o întrebase. Ai mulți morți la care te gîndești ?

— Mă gîndesc la toți morții, nu numai la ai mei, acesta e sensul serbării Redentore, să ne amintim de cei ce au plecat și pe care-i vom reîntîlni vreodată.

Corurile se stingeau încet, încet și bătaia rară a acelui clopot-copil, al angelusului se stingea în torpoarea soarelui iute de vară.

— Dumneata, Hrisant (nu se mai tutuiau, nu știau nici ei de ce, în acea dimineață, în schimb îi spuse pe nume) ai mulți morți de care trebuie să-ți amintești ? îl întrebase fără curiozitate parcă ascultînd bătaia unei toace ce venea de undeva de pe o altă insulă, cine știe unde aflată și care vestea că și acolo sosiseră pelerini. Mirosea a frunză încinsă de soare, tamariscul expia încins, un miros mortuar, purificator cum are tămîia sau luminarea arsă.

— Nu i-am numărat, îi răspunse. Prieteni și rude apropiate, poate uciși...

— Ucișii nu sunt morți ?

— Poate că sunt morți, dar mai înainte de orice ei rămîn uciși.

— Vrei să spui că ai omorît oameni ?

— O, da. A trebuit...

— Cine ești tu ?

— Cine știe ?

Cristo Hrisoverghi o luase înainte, privea nepăsător, aproape plictisit la acest convoi de nevolnici cu luminările lor aprinse, arzînd sub lumina mare a zilei. Pe el nu-l impresiona nimic, ardea de nerăbdare să termine cu această obligație la care lua parte și nu-i trecea prin cap decît gîndul unui vin negru, ținut în pivnițele călugărilor care trebuia să se afle la vreun han din apropiere.

Lucrezia Herula Vimercatti se întorsese privindu-l drept în față, fixîndu-i gura tînără și proaspătă, cu acea uitătură care exprimă totdeauna dorința. El nu zîmbea, ochii săi depărtați de rădăcina nasului, asimetrici și ciudați o obsedau de cînd îl văzuse.

— Vrei să spui că ești un aventurier din aceia de care Italia e plină ? Un condotier ? Un om sosit din Răsărit pentru cine știe ce treburi murdare ?

— Ce importanță are ?

— Nu-mi răspunde prin întrebări. Din moment ce știi cine sunt, spune-mi cine ești...

— Un întrus de la Răsărit, cum ai spus-o...

— Ce înseamnă Răsărit ?

— Jumătatea a doua a portocalei, locul de unde vine soarele în fiecare zi.

— Doar stăm pe același pămînt...

— E adevărat, dar soarele nu ne luminează în același timp, cînd aici e amiază, acolo, de unde vin eu, pe cîmpuri aleargă amurgul cu caii lui vineți...

— Ești literat ? De ce vorbești așa ?

— Cum ?

— Într-un fel în care oamenii obișnuiți nu vorbesc...

— Nu sunt literat, nu-mi plac indivizii ăștia, nici pictorii care au umplut toate bisericile romane și drumurile și saloanele și muzeele ,cum nu-mi plac nici muzicanții, sunt niște farseuri beți vi, fii ai himerelor care fac atîta rău oamenilor...

Lucrezia Herula Vimercatti tăcuse puțin, convoiul înainta încet spre altarul nevăzut unde trebuiau să lase luminările lor uriașe arzînd liniștit. De undeva, dinaintea lor, Cristo Hrisoverghi le făcea semne prietenești.

— Atunci ce faci ? Ești bogat sau mi se pare mie ? Și dacă ești bogat, cu ce te ocupi ?

— Prea multe întrebări deodată.

Femeia rîsese, scuturînd din umerii de amazoană.

— Călărești ? o întrebă pe neașteptate.

— De unde știi ?

— Se vede. Asta mă și intrigă, un om atît de sănătos și care să creadă atîta în viața de apoi.

— Dacă vin la sărbătoarea Redentore nu înseamnă neapărat că cred în viața viitoare. Dar tot nu mi-ai răspuns la întrebare. Ce faci ?

— La Veneția ? Sau în general, așa, rîsese ca și cînd ar fi vrut s-o sfîșie.

— La Veneția, de pildă ?

— Aștept pe cineva...

— De atîta vreme ? Mi se pare că a trecut aproape un an de cînd te-ai luat după mine de la fîntîna aceea pînă în cartierul evreiesc.

— Știai că te-am urmărit ?

— Dar cum, ce vînat nu știe unde e vînătorul ?

— Și de ce n-ai stat pe loc, de ce nu m-ai lăsat să te găsesc atîta vreme ?

— Eu l-am trimis pe Cristo la tine ca să-ți spună unde ai să mă afli.

— De ce ?

— Nu știu.

— Puteai s-o faci mai devreme.

— Îl iubisem pînă atunci pe el...

— Pe cine ? Pe Cristo, doar sunteți verișori și pe urmă ești și măritată...

— Și ce importanță are asta ?

O durere pe care o resimțea și acum la atîta vreme de la auzirea acelor cuvinte îl sfîrtecase.

— Nu se poate, mă minți, ești cea mai mare mincinoasă pe care am cunoscut-o.

— Dacă vrei să crezi asta, nu ai decît...

Erau aproape de pragul acelei bisericuțe albe, acoperite cu olane ca niște nuferi palizi.

— Nu intrăm, ce faci ?

Înăuntru era o penumbră verde, sfîșiată de miile de lumînări aprinse pe pavimentul răcoros, lipite toate la capăt și stînd drept ca o pădure arzînd. Fumul ieșea pe undeva printr-o deschizătură a turlei. Peretele diaconic părea că luase foc. Nu slujea nimeni, ușile împărătești erau închise. Din pereți isbucneau simbolurile bizantine, acel lapis lazuli amestecat cu auriul nimburilor și sticlirea lentă a pietrelor încastrate în ziduri, avînd un aer cuvios. Se auzea abia sunetul angelusului de afară, dintr-o clopotniță nevăzută, totul părea sacru, **dar el** nu se gîndea la nici un mort, nu rosti în gînd nici o rugăciune, îi urmări numai profilul, simțind cît o urăște. „Și la urma urmelor de ce-mi spune toate aceste lucruri, putea să le țină pentru ea pînă crapă, putană fără noroc și mistificatoare."

Erau din nou afară în fața unui cîmp plin de maci roșii, hrăniți probabil de cadavrele fără cruci pentru că într-acolo uriașul cimitir era absorbit de o cîmpie anonimă.

— Ei, bine ? Nu mi-ai spus pe cine aștepți de atîta vreme ? O femeie, nu-i așa ?

Vru la început să-i spuie că da, pentru a o pedepsi, dar crezu că e mai bine să-i mărturisească adevărul, nu fără speranța că tocmai acest lucru nu-l va crede.

— Aștept pe un trimis.

— Ce-i acela un **trimis ?**

— Un **trimis** este un om care te visează mereu. Și cînd nu te mai visează, mori.

Cristo se apropiase de ei.

— Vouă nu vă e foame ? Eu crăp, mi s-a uscat cerul gurii și aș bea un vin rece... Veniți cu mine, ori vreți să vă plimbați peste trupurile acestor morți care probabil că ne privesc fără ca noi s-o simțim ?

— Sosim îndată, spune-ne unde să te găsim ?

Le arătă un drum plin de praf pe care urcau și ceilalți pelerini.

— Sus, acolo unde se vede un acoperiș ascuns de tufe este un han...

Hrisant Hrisoscelu îl privea cu o ură nedisimulată și Cristo o simți, părea mirat, dar nu întrebă nimic și dispăru departe de ei...

— Ei, bine acel **trimis** ce face el în afară de a te visa ?

— Trimisul este un om care trebuie să primească ceva...

— Vorbești ca despre niște conspiratori. Veneția e plină de generali care au pierdut toate războaiele lor și visează să răstoarne pe ducii ce le-au luat moșiile și le-au uzurpat puterea. Vrei să spui că ești unul dintre acei oameni fără identitate care se ascund și urzesc comploturi.

— Cam așa ceva...

Lucrezia Herula Vimercatti îl măsură ca pe un om picat din lună.

— Nu arăți ca un conspirator, dar dacă mă gîndesc bine ai ceva suspect pe chip. Și, mă rog, ce cauți la Veneția ?

— Ți-am spus : aștept pe un trimis. Mai mult decît atît nu am voie să spun...

— Bine, am înțeles, nu am să te mai întreb niciodată despre acest lucru, dacă ții cu orice preț la secretele dumitale. Nu ai obosit ? schimbă după aceea vorba, ca orice femeie bine crescută.

— Cred că da, cînd se întoarce corabia înapoi ?

—Nu mergi cu mine ? Soțul meu ne așteaptă. Ai uitat de vînătoare ?

— Cred că aș face mai bine dacă aș pleca.

— Nu cumva ești gelos pe cele ce ți-am spus și vrei să mă pedepsești pentru trecutul meu ? Ciudată mentalitate de om sosit într-adevăr de la Răsărit, acolo unde femeia e numai o roabă... Deci vii cu mine ? Încă nu te-am prezentat soțului meu, a fost destul de intrigat de dispariția dumitale... Vreau să-ți mai spun că ar fi bine să-i vorbești despre heraldică. dacă te pricepi, ori despre arme. E un om militar, s-a bătut în armata austriacă și l-a înfruntat pe Napoleon care l-a vînat după ce republica venețiană a capitulat. Spune-i lucruri cît mai urîte despre Împărat. Îl dușmănește de moarte...

Nu putea afirma nimic despre acest om pe care-l iubise și el atîta vreme cît promisese celor din Răsărit că îi va elibera pînă cînd din cauze politicești se aliase cu turcii, dușmanii de moarte ai Eteriei, dar știa această femeie ce era aceea Eteria și morții ei ? Cei ce erau gata să se jertfească pentru o reinventa patria liberă și reînvia Bizantionul ?

O umă fără să spună nimic, posac, ștergîndu-și obrazul asudat cu o batistă și privindu-i din cînd în cînd curbura șodurilor. Trebuie să-i fie foarte cald în fusta de catifea care fusese foarte bună noaptea pe mare. Probabil că o enerva și toca de lutru, dar servitoarea ajunsese cu siguranță la han, înaintea lor cu coșul acela uriaș în care se găseau alte vestminte mai ușoare. Simțea nevoia să facă o baie, să se spele cu apă rece pe tot trupul și arșița sosită din larg odată cu refracția marină îl înăbușa aproape.

Drumul urca drept sub o coastă golașă plină de pini și de flori de oleandru. Un miros de flori distruse de căldura ce creștea îi apăsa răsuflarea. Praf, un cer alburiu, acum fără un nor și undeva jos, biserica și **dromoanele** și **galeasele** și **toridele** jucînd în valurile mici, abia simțit, într-o mare ca o baltă stătută, cum era sufletul lui murdărît de cuvintele Lucreziei Vimercatti.

Privi soarele gol ca sfera Sophonisbei, o mînge de foc aruncată zeilor stăruind o clipă deasupra mării. Era un soare fără noroc, cum avea să-și dea seama mult mai tîrziu.

(Fragmente din romanul Săptămîna nebunilor).

Teatru

„Teatrul românesc și tradiția națională“

PREMIERE

■ ORGANIZAT sub auspiciile Festivalului național „Cîntarea României“, colocviul **Teatrul românesc și tradiția națională** (dublat de prezentarea unor spectacole aparținînd teatrelor din Capitală și din restul țării) înscrie și Constanța pe harta manifestărilor teatrale colective, alături de Bacău, Cluj-Napoca, Birlad, Oradea, Piatra Neamț, Botoșani, Craiova, Galați. E adevărat că recentul simpozion (organizat sub auspiciile ATM și ale teatrului local) nu a atins nivelul altora, asemănătoare — de-acum tradiționale ; sperăm ca ediția viitoare să-i confere un plus de interes.

Fiecare din cele trei zile de discuții a aparținut unei anumite categorii de participanți ; în consecință, discuțiile s-au circumscris unor stiluri oarecum diferite : academic — în prima zi (cea a istoricilor literari și teatrali), confesiv — în următoarea (susținută de dramaturgi, regizori, actori) și eseistic în ultima (participanți — criticii de teatru). Abordînd problemele cele mai diverse (majoritatea, aferente temei colocviului), vorbitorii au reușit să capteze atenția auditoriului prin expuneri clare, citeodată și concise, uneori la obiect — firește cu destule excepții. Am reținut mai ales intervențiile privind tradiția revoluționară a teatrului românesc ; distincția netă între **tradiție și tradiționalism** ; o informată trecere-n revistă a lucrărilor dramatice inspirate de istoria și pitorescul Dobrogei ; o foarte utilă definiție a comunicării științifice și a premiselor necesare ale referatului teatrologic ; cîteva analize pertinente ale **noii tradiții** (și-ale necesității studierii ei) ; unele opinii concrete despre spectacolele constănțene prezentate participanților. Asupra acestora din urmă (a montărilor), cîteva cuvinte :

Marele soldat, piesa prolificului dramaturg Dan Tărchilă, este dedicată Centenarului Independenței. În caietul-program al spectacolului autorul face următoarea mărturisire : „Evenimentele mai apropiate de noi ridică probleme mai complexe decît cele aparținînd secolelor îndepărtate“. Și adevărul afirmației este ilustrat elocvent chiar prin valoarea dramei de față — inferioară artistic altor texte de inspirație istorică ale autorului, cum ar fi **Io, Mircea Voievod,** ori **Moartea lui Vlad Țepeș.** Stilul e neunitar, influențele sînt transparente și supărătoare, atașamentul familiei eroului față de vaca personală, cel mai însemnat avut, devine — prin supralicitare — stînjenitor. Piesa are și unele accente poetice, frumoase (pasiunea tînărului Gheorghe pentru mare, ori epistolarul a doi ofițeri pe front), dar privită în ansamblu, ea e sub posibilitățile cunoscute ale autorului. Nici Ion Maximilian nu a găsit cea mai fericită soluție regizorală, montarea neavînd tensiune și ritm, proiecțiile cinematografice, altfel oportune, funcționînd deficitar.

A doua piesă prezentată oaspeților a coincis cu debutul în teatru al prozatorului constănțean Eugen Lumezianu. **Tatăl nostru uneori,** un text de actualitate care exploatează cu umor, lirism și degajare problema responsabilității părinților, și a consecințelor neglijării acesteia, îl recomandă pe debutant ca avînd unele însușiri pentru scrisul teatral. Lucrarea nu e, desigur, ireproșabilă, însfre final subiectul fiind deteriorat de fapte puțin verosimile (cum ar fi o dragoste fulgerătoare și nejustificată prin acțiuni anterioare), ori de replici involuntar hazlii. Poate că prin experiență și contact continuat cu scena, dramaturgia lui Eugen Lumezianu va cîștiga în adevăr și interes.

Un aport însemnat la ceea ce e reușit în cele două spectacole au avut actorii Sandu Simionică, Virgil Andriescu, Ileana Ploscaru, Vasile Cojocaru, Romel Stănciugel, Maria Nestor, Lucian Iancu, Emil Sassu, Jean Ionescu, Eugen Mazilu, Diana Cheregi, Emil Bîrlădeanu. Poate și alții — nu mulți însă, vreo doi, trei jucînd desuet, ba chiar urît.

Bogdan Ulmu

„Da sau nu“ la Teatrul Giulești

CARE e alternativa ce se ascunde sub ritoasa întrebare **Da sau nu** din titlul noului spectacol al Teatrului Giulești ? Alternativa unui colectiv de comuniști de pe un mare șantier de construcții e următoarea : dacă vor avea puterea să recunoască anume că în munca întreprinderii există un stil eronat, al festivismului, asaltului, dezordinei, sau nu vor avea această putere, continuînd a da în folosință lucrări neterminate, producînd, chiar și propriilor oameni, necazuri dintre cele mai felurite. Răspunsul logic pare simplu și la îndemînă, dar remarcabila echipă artistică a teatrului bucureștean, călăuzită cu o rigoare și o precizie dintre cele mai eficace de către regizorul Alexa Visarion, urmărește foarte strîns demonstrația autorului Alexandr Ghelman, arătînd că decizia privește nu numai cazul, ci un ansamblu de metode ; iar problema nu e numai a unui loc de muncă, ci a unui mod mai general de a rezolva sarcinile sociale. Prin urmare, hotărîrea unei brigăzi de muncitori, conduse de un maistru lucid, de a refuza premiul ce i s-a acordat în întrecerea socialistă, ca nemeritat, nu mai poate fi discutată, în biroul comitetului de partid, ca o întîmplare măruntă și mușamalizabilă ; ea, această hotărîre a unor oameni curajoși și inteligenți, avînd un autentic simț al responsabilității, pune în cauză întreaga organizare a producției și conducerea întreprinderii.

Evident, autorul însuși e un om curajos și inteligent. Toată piesa e o ședință. Dar o ședință poate fi formală, anostă, sumară. Aici nu e ; începe cu ritualul tradițional, directorul se suprapune autoritar secretarului, îi cheamă la ordine pe recalcitranți și dezbaterile par a se închide, participanții îndreptîndu-se spre cuier ca să-și ia paltoanele. Dar recalcitranții nu-și însușesc critica, nu se clintesc de pe scaune și pun din nou, cu încăpățînare, **problema.** De cîteva ori, într-un chip umoristic — dar deasupra unui strat de gravitate — ședința se tot încheie și se tot descheie, **problema** rostogolindu-se ca un bulgăre de zăpadă pînă devine o avalanșă.

Nevoit să lucreze cu unele poncife și să se restrîngă mai ales la o singură situație dramatică, deloc comodă, scriitorul construiește însă o piesă necruțătoare și tonică, clocotind de viață, sugerînd planuri din ce în ce mai vaste. Ceea ce se înfruntă în esență e adevărul și convenționalismul. Spiritul rutinier — zice piesa, iar spectacolul o afirmă convingător — e o noxă socială ; prejudiciază și interesele indivizilor, și ale societății.

PE SCENĂ, Alexa Visarion, al cărui stil personal e caracterizat de vigoare și austeritate a despovărat textul de unele amănunte localizante și a organizat atît de stringent lucrările acestei neobișnuite ședințe, încît dezbaterea, începută sub semnul posibilității de a se isprăvi în cîteva minute — posibilitate punctată de cîte un suspin de ușurare și de cîte un căscat discret — devine pasionantă și, la un moment dat, incandescentă în egală măsură pentru cei de pe scenă și pentru cei din sală. Actorii afirmă și întreabă, contestă și întreabă, se confesează și întreabă, recunosc, își asumă răspunderi grele, triumfă — dar mereu la un mod subiacent interogativ, sugerînd, cu o subtilitate care contribuie la îngîndurarea noastră, întrebarea fundamentală ce se ridică **după** ședință : dacă lucrurile vor merge mai departe, pînă la ultima consecință, dacă vor fi trase toate concluziile, la toate nivelele... Acești actori, creîndu-și personajele cu o autenticitate robustă fac, împreună, un joc omogen, de un realism laconic substanțial, un spectacol de idei importante și de frumusețe modernă cuceritoare.

MAISTRUL care declanșează tăiosul conflict e tînărul Radu Panamarenco, masiv și colțos, nu însă pus pe hartă, ci neînduplecat, nu rostind vorbe mari, ci bizuindu-se pe logica de oțel a datelor statistice și a faptelor trăite. Secretarul comitetului de partid pare la început un om moale, dominat de prestigiul directorului, dar pe măsură ce dezvăluirile îl conving, își reia, cu inflexibilitate glacială, prerogativele și edictează o hotărîre finală de limpezimea și duritatea cristalului, Corneliu Dumitraș, descriind admirabil această evoluție. Directorul, sigur pe sine, apoi concesiv, uimit, gata să părăsească postul, buimac, desfășurînd patetic și pletoric amintiri sentimentale, emițînd cavernoase amenințări administrative, admițînd, în sfîrșit, sleit și luminat, eroarea esențială, preluînd, onest, responsabilitatea reală, e un personaj complex, o creație veritabilă a lui Corado Negreanu, actor ce, în această stagiune, pare a se fi instalat definitiv în fruntea echipei din care face parte de atîția ani. Unul din funcționarii de grad înalt ai întreprinderii, rău și prevaricator, adversarul principal al adevărului, birocratul cinic, nu prost, e figurat cu finețe și, iarăși cu precizie, de Ion Pavlescu. Un desen satiric pătrunzător realizează Nicolae Ivănescu (șeful serviciului personal) și o apostazie bine lucrată în amănunte, Mircea Dumitru. O muncitoare aparent limitată, care ridică necontenit o singură, obsesivă chestiune, a disciplinei, e nuanțat întruchipată de Dorina Lazăr. George Bănică zugrăvește excelent, cu zîmbet tainic, un inginer care tace ; numai cînd se dezlănțuie, pierde întrucîtva controlul asupra rolului. Ion Anghel e frust și hazos, citeodată cu un joc prea încărcat. Constantin Cojocaru, un tînăr dîrz și temperamental, construiește personajul în unghiuri prea ascuțite, sacadat, voind să-l copilărească — iarăși, fără nevoie. Sabin Făgărășanu nu a ales cele mai bune mijloace pentru scena de isterie cerută de rolul său (ori de regizor — ea însăși neavînd pondere dramatică). Ana Ciclovan intră în scenă cu o bună aură de mister, dar ulterior intervin în jocul și în glasul ei note stridente.

Lucrînd cu un scenograf apropiat, Vittorio Holtier, Alexa Visarion construiește, prin talentul colaboratorului, o metaforă surprinzătoare : odaia de ședință e una banală, dominată de tonalitatea roșie, dar legătura acestei odăi cu șantierul e un gang strîmt, întunecos, prin care oamenii trec anevoie, gîrbovindu-se ; artera dintre creierul efervescent și trupul febricitat e prea îngustă, stînjenește vizibil circulația normală a sevelor vitale.

PRIN bunăvoința lui Tudor Steriade, traducătorul laborios, priceput, al unora din cele mai bune piese sovietice care s-au jucat în ultimii ani la noi, aflăm despre autorul Alexandr Ghelman că s-a născut acum patruzeci și patru de ani la Donșușani, în R.S.S. Moldovenească, fiind la început muncitor într-o fabrică din Chișinău și apoi tehnician, activist, în diverse alte locuri. De curînd, filmul **Premiul,** înfăptuit după scenariul său, a fost distins cu Premiul de Stat. Piesa **Da sau nu** și-a scris-o după scenariu.

Valentin Silvestru

Da sau nu de **A. Ghelman** (Teatrul Giulești, regia Alexa Visarion, scenografia Vittorio Holtier) cu actorii (de la stînga) Nicolae Ivănescu, Constantin Cojocaru, Ion Anghel, Dorina Lazăr, Ion Pavlescu

Radio Televiziune

Evenimente din program

● Premiera de teatru TV **1907** după piesa **Pîrjolul** de Cezar Petrescu și Dinu Bondi și romanul **1907** de Cezar Petrescu (regia artistică Letiția Popa) sau premierele de teatru radiofonic precum cele realizate după romanele **Răscoala** de Liviu Rebreanu (regia artistică Cristian Munteanu) și **Niște țărani** de Dinu Săraru (regia artistică Dan Puican), numeroase reportaje filmate sau înregistrate pe bandă, interviuri, portrete ale unor reprezentative personalități din satele țării vin să contureze, în aceste zile marcate de impresionanta — prin amploare și semnificație — reuniune națională a țăranilor, date actuale sau de mare actualitate ale problemei. Căci ce demonstrează imaginile și cuvintele altceva decît deplina, uimitoarea restructurare a realității înseși a satului românesc contemporan, a mentalității și psihologiei locuitorilor lui. Privim și ascultăm declarațiile înțelepte ale atîtor președinți de mari unități agricole, ale atîtor țărani cooperatori, ingineri și mecanizatori ce vorbesc cu siguranță, tact și realism despre munca, despre viața lor, despre satul mereu mai nou și mereu mai adîncit în relația sa esențială cu tradiția, satul — verigă stabilă peste timp, orizont al spațiului românesc. Iată-i acum pe mulți dintre ei, străbătînd Capitala în elegante autocare, într-o simbolică defilare a județelor, sau participînd constructiv, responsabil la dezbaterile Congresului și, deși totul poartă pecetea actualității, nu mă pot împiedica a mă gîndi că cei de dincolo de geamurile autocarelor albastre, de dincolo de geamurile sălilor de congres, oamenii aceștia, îmbrăcați sobru și îngrijit, cu mișcări vag timide sau mai degrabă ceremonioase, cu ochii strălucitori și glasul hotărît par a desăvîrși una din acele străvechi reuniuni ale obștei despre care vorbește pe bună dreptate istoria și legenda. Începutul primăverii ne obligă, prin intempestive argumente, să regîndim o terminologie : țăran, adică locuitor al țării, căci ale ei sînt livezile și grînele unduioase, satele, fermele și lanurile de porumb, rîurile și florile cîmpului.

● Aventurile puțin cam prea exotice ale unui masiv Tarzan au cedat loc dulcilor năzdrăvănii puse la cale de Shirley Temple, micuța cu mișcătoare aureolă de bucle și ris triumfător, vedetă incontestabilă a filmului pentru copii, tineri și maturi. S-au scris pagini întregi despre misterul Garbo și volume despre nobila tristețe Bogart. Lumina stelelor — fie ele și de cinema — s-a dovedit, însă, greu de tradus în cuvinte. Cum să „povestim“, atunci, miracolul Shirley ce știe a privi lumea cu ochi

Cinema

„Aşii înălţimilor“

ÎN ultima vreme, sînt rare filmele care vorbesc de primul război mondial, sau atunci cînd se preocupă de acea perioadă aleg genul glumei, al comediei muzicale — aşa a fost încîntătorul **Darling Lilli**. Filmul **Aşii înălţimilor** nu e nici parodie, nici operetă, ci o sinistră tragedie, un rechizitoriu, un act de acuzare împotriva acelui război din '16—'18, război stupid, absurd, războiul **altora**, război făcut de nişte jupîni bogaţi care rîvneau la rentabilele posesiuni ale jupînilor adverşi. Filmul (realizat în 1976 de Studiourile engleze şi franceze) e pe linia nenumăratelor pelicule antirăzboinice care apăruseră în primii zece ani de după pacea de la Versailles ; un film pe linia lui **J'accuse !** de Abel Gance, sau **Parada cea mare** de King Vidor, sau admirabila **Patrulă a dimineţii** (cu Richard Barthelmess şi Douglas Fairbanks junior). S-ar zice chiar că filmul nostru e un fel de **remake** al acestuia, căci se petrece tot aşa, numai în sînul unei escadrile, unde mereu supravieţuieşte doar comandantul, ceilalţi aviatori fiind de două feluri : cei care vor muri în acea zi şi noii sosiţi care vor muri în ziua următoare. Desigur, şi în tranşee se moare. Dar tocmai faptul că într-o unitate de aviaţie nu se moare anonim, ci individual, aproape personal, asta dă morţii un caracter încă mai tragic şi, mai ales, încă mai nedrept, mai nemeritat, mai stupid. Apoi, faptul că nu tragi la nimereală, ca în tranşee, ci urmăreşti o persoană precisă, asta dă o notă aparte tragismului întîmplărilor de război. În sfîrşit, la asta se mai adaugă şi faptul că toţi aceşti piloţi, victime prezente şi viitoare, sînt băieţi foarte tineri, aproape adolescenţi, toţi proaspăt ieşiţi din acele faimoase **public schools**, adevărate fabrici de gentlemeni care confundă patriotismul cu o rentabilă hegemonie mondială. Rectorul şcolii, învesmîntat în togă, îi convoacă pe băieţi şi le spune, întîi : **Let's pray** (să ne facem rugăciunea) ; apoi, vorbind de datoria lor de a se înrola, zice : **Let's play the game, for the game's sake**, adică : „Să jucăm jocul, de hatirul jocului“. Patriotismul e conceput de englezi ca un meci. O bătălie cîştigată în război (spunea colonelul Bramble) e socotită de ei ca o performanţă sportivă. Şi invers, francuzul socoate o victorie la fotbal ca o glorioasă victorie naţională.

Această atitudine britanică de sfidare „sportivă“ a morţii e plătită cu un preţ foarte scump. Unii din aceşti eroi, totuşi, dîrdîie de frică şi nu se suie pe avion decît după ce s-au asigurat că-s beţi turtă. Cînd nu zboară, chefuiesc în mod infantil cîntînd în cor cîntece sentimentale sau picante, ori se joacă de-a caii (unul se suie în circa altuia şi loveşte pe călăreţul vecin pînă îl răstoarnă). Aceste petreceri zgomotoase şi anarhice, combinate cu perspectiva morţii de a doua zi, dau vieţii lor alură de coşmar.

Unul din acei tineri e gata să dezerteze. Frica de tot momentul îl înnebunise. Asta, desigur, e un aspect interesant pentru a zugrăvi absurditatea şi falsitatea războiului. Dar în această privinţă există un alt film care a rulat la noi, tot britanic, cu Tom Courtenay şi Dirk Bogarde : **Pentru ţară şi rege**, unde eroul, după ce se înrolează voluntar, după ce săvîrşeşte numeroase acte de mare vitejie, află teribilul adevăr. Află că războiul e stupid, că n-are nici un sens, nici o noimă. Şi atunci, logic, pleacă. Fără să se ferească, fără să se ascundă, pleacă liniştit, acasă. Nu e nici nebun, nici înfricoşat, ci doar logic. Vede că războiul e absurd şi, atunci, calm, senin, pleacă acasă. Socot acest film ca una dintre cele mai elocvente pledoarii contra războiului, tocmai pentru că e pe deasupra oricărui sentiment de spaimă şi de laşitate.

Semnalez în filmul **Aşii înălţimilor** două detalii care m-au îngrozit. Tinerii aviatori cer mereu să li se dea paraşute. Şi comandamentul aviaţiei, fără nici o ezitare, le refuză cererea. Probabil pentru a da şi mai mult caracterul de performanţă sportivă vitejiei şi iscusinţei luptătorului, cam aşa cum trapezistul trebuie neapărat să lucreze fără plasă. Celălalt detaliu care m-a îngrozit este morga acestor domnişori. La un moment dat unul din ei, un sublocotenent disperat de moartea unui camarad la care ţinea foarte mult, nu poate suporta atmosfera de veselie superficială şi ipocrită de la popotă şi se duce într-un hangar unde doi caporali reparau un avion. Superiorul său e îngrijorat de lipsa lui şi îl caută pretutindeni. Cînd îl găseşte, are o reacţie neaşteptată. Nu este aceea de liniştire că băiatului nu i s-a întîmplat nimic rău, mai ales că ţinea la el (îl cunoscuse încă de acasă, ba chiar era îndrăgostit de sora acestuia). Ei bine, nimic din toate aceste sentimentale, tandre conduite. Ci o violentă indignare. Gentlemanul nostru e scandalizat. Îi face tînărului sublocotenent o aspră morală că stă la masă cu nişte oameni de condiţie inferioară, că se face de ris faţă de camarazi, că jigneşte clasa din care are onoarea să facă parte...

Filmul are o distribuţie actoricească strălucită : Ray Milland, Malcolm McDowell, Trevor Howard (protagonistul din **Scurtă întîlnire**), Simon Ward (protagonist în **Cei patru muşchetari**), Christopher Plummer, John Gielgud şi alţii. Remarcabile sînt luptele aeriene care, în acea epocă, erau adevărate acrobaţii. Regizorul se numeşte Jack Gold, iar scenariul a fost făcut după piesa de teatru **Sfîrşitul călătoriei** de R. C. Sherriff.

D. I. Suchianu

Mîine, în cadrul Primăverii culturale bucureştene, se va desfăşura Ziua filmului ; din ciclul interesantelor manifestări cinematografice notăm avanpremiera — la Uzinele „Semănătoarea“ — şi premiera — la cinematograful „Scala“ — a noului film românesc Oaspeţi de seară (în imagine, doi dintre interpreţii peliculei : Ileana Popovici şi Emanoil Petruţ)

Flash-back

Strada Laborator 26

● MI-AU trecut prin mînă în aceste zile zeci şi poate sute de mii de fotografii — o cantitate de amintiri scoasă din ruine, salvată neantului şi pe care acum ochii supravieţuitorilor o parcurg, o triază, şi-o recunosc, şi-o adjudecă. Filmul acesta poate fi văzut de dimineaţa pînă seara într-o curte, la marginea oraşului, şi spectatorii aşezaţi pe scăunele, pe pături, pe margini de balustradă, îl derulează cu febrilitate printre degete tremurătoare, printre gene îngreunate de lacrimi, pentru a găsi între filele şi secvenţele lui ceea ce le aparţine, pentru a-şi reînsuşi partea lor de trecut şi de adevăr. Cam aşa se întîmplă şi în faţa unei opere de artă unde fiecare va reîntîlni zestrea de experienţă pe care a trăit-o, la care are dreptul să aspire.

Fotografiile acestea înfăţişează, în imensa lor majoritate, latura destinsă, ocazională a vieţii. Nunţi şi botezuri, aniversări şi călătorii, staţiuni de odihnă estivală şi parcuri sub promoroacă, plaje suprapopulate şi singuratice excursii în munţi, copii de cîteva luni expuşi triumfător pe burtă, soldaţi pozînd demonstrativ cu mîna la centiron, părinţi înconjuraţi de întreaga familie, promoţii aşezate în piramide victorioase pe treptele şcolii. Nimic dureros, nimic încordat, nimic ofilit de efort.

Şi mă gîndeam, inventariind averea fragilă şi neînlocuibilă a trecutului, că aceasta este însăşi viaţa noastră, a tuturor, care se distilează în alambicurile memoriei, curăţîndu-se de suferinţă şi păstrînd numai vitalitatea salvatoare, aşa cum imaginile ei concrete s-au amestecat în sacii aceştia de polietilenă, sfidînd schijele de moloz şi de zugrăveală cu zîmbetele şi gesturile bucuriei. Iar dramatismul ei, care dă valoare împrejurărilor luminoase, chiar cînd el nu apare în cadru, este opera unui maestru al proporţiilor şi alternanţelor ce nu se lasă văzut, ca un regizor ascuns în culisele destinelor. Unde este regizorul adevărat care, trecînd fotografiile din strada Laborator 26 pe sub ochiul unui aparat de filmat, ar reuşi să recompună din gesturile etalate ale fericirii filmul realist al existenţei noastre ?

Romulus Rusan

„ÎNVINGEM“

● Confruntarea imaginilor-document cu adînca durere trăită de fiecare dintre noi conferă o intensitate aparte receptării filmului **Învingem** ; reîntîlnirea acută — filtrată prin sensibilitatea a zeci de operatori — cu ipostazele morţii sau chipurile suferinţei, reverberează profund în memorie, chemată de succesiunea cinematografică. Fixat pe peliculă, chipul senin al ţării, de dinaintea seismului, se înlănţuie simplu cu dramatica şi dîrza luptă pentru salvarea vieţii. Scurgerea autentică a timpului, a orelor şi zilelor de înfruntare eroică a dezastrului, se reconstituie succint în riguroasa construcţie a documentarului realizat de Studioul „Al. Sahia“, în exacta restituire a progresiei emoţionale. Frumuseţea vitală, suspendată în cele 45 de secunde ale cutremurului, se reînfăptuieşte, în alt registru afectiv, din gesturile imediate ale caldei comuniuni, din puterea şi voinţa oamenilor, din calmul şi încrederea lor ; înaltele semnificaţii ale tuturor clipelor de încordare şi luptă se împlinesc, în dinamismul grav, înflăcărat de speranţă şi certitudine.

Întregul film (alcătuit de regizorii David Reu şi Ion Visu) se structurează ca o vibrantă mărturie, deschisă şi sinceră, în care privirea caută febril şi descoperă, ca ecou direct al aspectelor tragice, puterea exemplară a faptelor ; continuitatea cinematografică reface fidel pulsaţia evenimentelor ; gîndurile şi acţiunile comunică în sensibile racorduri vizuale, revitalizate în cuvintele emblematice ale comentariului scris cu patetică stăpînire de Ioan Grigorescu.

Concentrarea, efortul, noblеţea unui popor, îmbărbătat de energia, înţelepciunea şi dragostea conducătorului său sînt adevăratele elemente-reper, ce au pătruns elocvent din realitatea nemijlocită în documentarul **Învingem**. Demnitatea, vigoarea, puterea societăţii româneşti contemporane, neumbrită de marea suferinţă, coborîtă în sufletele tuturor, potenţează simbolic, prin secvenţele finale, reîntoarcerea la ritmurile firesti, la aspiraţiile şi realizările obişnuite ale vieţii şi muncii noastre cotidiene.

Ioana Creangă

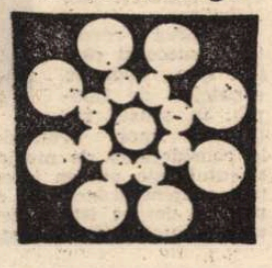

Telecinema

Război şi pace

● FILM cu multe scene prea lungi şi lungite, de un realism amabil în care platitudinile nu au relieful necesar pentru a ajunge la sarcasm, bine jucat dar menajînd prea abil acel conformism al unor conştiinţe care au ieşit din război cu bucătăria întreagă, cu dormitorul imaculat şi fără a cunoaşte fiorul unei alarme aeriene — „o, Americă, dacă ai fi coborît măcar o noapte într-un adăpost, cum te-aş înţelege altfel !...“ striga odată un european — **Cei mai frumoşi ani ai vieţii noastre** conţine într-o scenă scurtă, dreaptă, perfect articulată, toată adîncimea unei răsturnări în destinul lumii. Locul în care istoria şi-a permis să se autodenunţe e cît se poate de modest : un bar de zi unde serveşte de ale mîncării un căpitan de aviaţie, erou al războiului antihitlerist, om care doi ani de zile nu a ştiut decît că trebuie să lanseze bombele exact asupra obiectivelor duşmane şi le-a lansat, ca acum, în plină pace, supraveghiat de sus, dintr-o cameră specială cu privire asupra drugstorului, să vîndă parfumuri, îngheţată şi minuturi. Pacea în acea orînduire e un eşec, o umilinţă, acceptarea unei incapacităţi — aceea de a trăi eroic, adică semnificativ. Un prieten din armată — om rămas fără mîini, doar cu două ghiare oribile, de metal. — îi cere o îngheţată, fostul căpitan e încîntat că-l poate servi, armata s-a transformat în confreria unor melancolici. Şi atunci apare un „civil“, bine hrănit, sănătos, voinic, care cere „ouă cu cascaval“. Poftim. Civilul citeşte ziarul zilei şi observă „mîinile“ celui care mănîncă fericit îngheţată. Ştii că te-ai bătut degeaba... ? Ştii că nu te-ai luptat cu cine trebuia ? Cum ? Dar cu cine trebuia... ? Trebuia să fim aliaţii naziştilor germani şi japonezi ? — urlă cei doi eroi, îngroziţi, mîniosi, aruncaţi deodată într-un conflict necunoscut, în faţa căruia sînt dezarmaţi. Fostul căpitan îl loveşte cum trebuie pe noul său duşman, îşi va pierde slujba pentru acest gest al altei libertăţi şi, aşa, printr-o asemenea ambuscadă, se declanşează acea conflagraţie pentru care nici un supravieţuitor din măceiul mistuit nu a fost pregătit : războiul rece, bazat pe răsturnarea alianţelor, a tuturor valorilor morale care legau popoarele abia înfrăţite printr-o luptă dreaptă. Învingătorii fascismului vor reinventa fascismul — cu suspiciunile, disprеţul, ura, cuvintele, vocabularul lui barbar şi vor impune acea ruptură planetară între popoare în care confuzia vieţii va ajunge (sartrian) la a prefera războiul antihitlerist, cu clarele şi demnele sale opţiuni, păcii „calde“, înăbuşitoare în otrăvurile ei.

Care au fost „anii cei mai frumoşi ai vieţii noastre“? Mai bine să acceptăm că azi, în lume, se fac prea puţine filme care să le „spună“ oamenilor cum să urască şi să se opună războaielor în general, celor „reci“, în special.

Radu Cosaşu

Plastică

În cadrul Festivalului

„Cîntarea României"

REPREZENTÎND punctul focalizării tuturor forțelor creatoare ale unui popor din plin dotat cu talent și cu deschidere către frumosul estetic, etic, moral, în intenția realizării imaginii de ansamblu a disponibilităților și concepțiilor despre locul și rolul artei în societatea noastră, „Cîntarea României" depășește cadrul evenimentului festiv pentru a se institui ca un jalon semnificativ în evoluția culturii românești contemporane. Cele mai diferite implicații, unele determinante pentru specificitatea și calitatea artei românești, altele angajînd dimensiuni spirituale naționale și aspecte legate de însăși existența noastră istorică, transformă această manifestare, cu adevărat de mase, într-o emoționantă și responsabilă demonstrație cu caracter social, politic, ideologic, artistic, un „credo" rostit cu mijloace specifice din perspectiva devenirii noastre.

Iată de ce interesul real pentru această formă de manifestare a conștiinței timpului pe care îl trăim a provocat acea stimulativă și pozitivă confruntare a tuturor talentelor, marcată de seriozitatea răspunderii ce însoțește ineluctabil actul creației autentice. Ar trebui să adăugăm acestei perspective cu largă valoare ontologică și cele citeva date particulare prin care anul acesta își are locul său, anume, în curgerea evenimentelor, marcînd comemorarea **Independenței, a răscoalelor din 1907,** și **proclamarea Republicii,** repere într-o istorie ce, nu o dată, ne-a solicitat forța, spiritul de abnegație, capacitatea de a supraviețui pentru viață, așa cum s-a întîmplat și în această primăvară, prea capricioasă. Și acum, la fel ca totdeauna, artiștii au găsit resursele morale, necesare pentru a depăși dificultățile unui moment dramatic, participînd la manifestările Festivalului cu dăruirea și talentul de care are nevoie în aceste momente întreaga spiritualitate românească.

Dovada concretă ne este furnizată — argument pozitiv și convingător — de lucrările cuprinse în expozițiile deschise cu prilejul fazei municipale a Festivalului „Cîntarea României" în sălile „Muzeului de Artă al R.S.R." și la Sala „Dalles", o etalare a celor mai reușite creații din domeniul picturii, sculpturii, graficii, artelor decorative realizate de artiștii profesioniști. Această concentrare de forțe reprezintă, într-un anumit fel, un tur de orizont în teritoriile atît de diverse ale creației plastice actuale, poate mai puțin semnificativ pentru momentul „de atelier", deci pentru stadiul prospecțiunilor personale, în schimb simptomatic din unghiul spiritului de angajare, al tematicii cu decisă adresă socială, ideologică și educativă. Am fi însă nedrepți dacă am absolutiza acest element de conținut, determinant desigur, eliminînd aspectele expresivității presupuse de orice creație artistică, avînd o valoare ridicată și de această dată. Iată-ne deci, încă o dată, în fața unei demonstrații convingătoare a faptului că arta cu temă, deci angajată și militantă în esență, dar neapărat artistică în structura ei comunicativă, poate produce exemplare cu adevărat remarcabile, în spiritul unei dimensiuni proprii creației românești.

Nevoiți să ne supunem compartimentării propuse de organizatorii aflați în fața unui mare număr de lucrări, vom începe prin a discuta selecția de pictură de la „Muzeul de Artă al R.S.R.", ca totdeauna reprezentativă din cele mai diferite perspective. Probabil că primul lucru ce se cere subliniat este acela al realei dotări pentru compoziția istorică, mult timp suspectată ca limitativă și adusă astăzi, prin consens, la valențe expresive de certă calitate. Pozitiv ni se pare și faptul că, acolo unde se considera că numai formula academizantă, indiferent de variantele sale locale, poate funcționa cu autoritate, au apărut procedee extrem de diverse, propunînd atitudini și formule ce reafirmă primatul personalității artistice și imperioasa necesitate a căutării și găsirii unor noi structuri expresive, în acord cu progresul realizat de gîndirea formativă specifică pentru artele vizuale. Acceptînd această idee ce ni se pare esențială vom înțelege de ce, fără false discriminări și în raport doar de valorile specifice, deci de conținut și picturalitate, în expoziție se întîlnesc, într-o firească și necesară confruntare, cele mai diferite opțiuni stilistice. Desigur, la fel ca și în alte ocazii, la fel ca întotdeauna în pictura românească, formula figurativă domină, dar cu o nuanțare ce propune o perspectivă încurajatoare pentru arta noastră, chiar dacă unele elemente convenționale au trecut de vizibila exigență a juriului. Și, fapt pozitiv ce se cere menționat, prezența tinerilor este de bună calitate, în ciuda inerentelor tatonări, lucru reliefat de altfel și de panotarea mai democratică, în sensul alăturării cordiale și neostentative a prezențelor din cele mai diferite generații, dincolo de cotele tradiționale și în raport cu criterii valorice intrinseci. Pentru a concretiza, ar trebui să reținem numele unor tineri ca : **Ion Neagu, Sorin Nicodim, Ion Ritivoi, Anghel Neagu, Paulina Mihai, Alex. Chira, Ion Mursa, I. Pomponiu, E. Ciocoiu, Ov. Paștina, Mariangela Vlădulescu, Bogdan Pietriș, I. Ressu, Horia Roșca,** toți dotați cu reale calități, înțelegînd mecanismul compunerii imaginii, funcțiile sale complexe și necesitatea unei serioase meditații pe marginea propriei responsabilități. Desigur, rezultatele lor se justifică prin climatul general al creației noastre artistice și prin șirul de succese ce obligă, datorate creatorilor consacrați, și de această dată bine reprezentați în expoziție. Gîndind mai ales în spiritul unor compoziții mari, orientate cu precădere pe recompunerea imaginilor istoriei, dar și pe redarea evenimentelor contemporane, numeroși artiști contribuie la definirea acestui moment plastic festiv, marcînd simultan și un reper în creația personală.

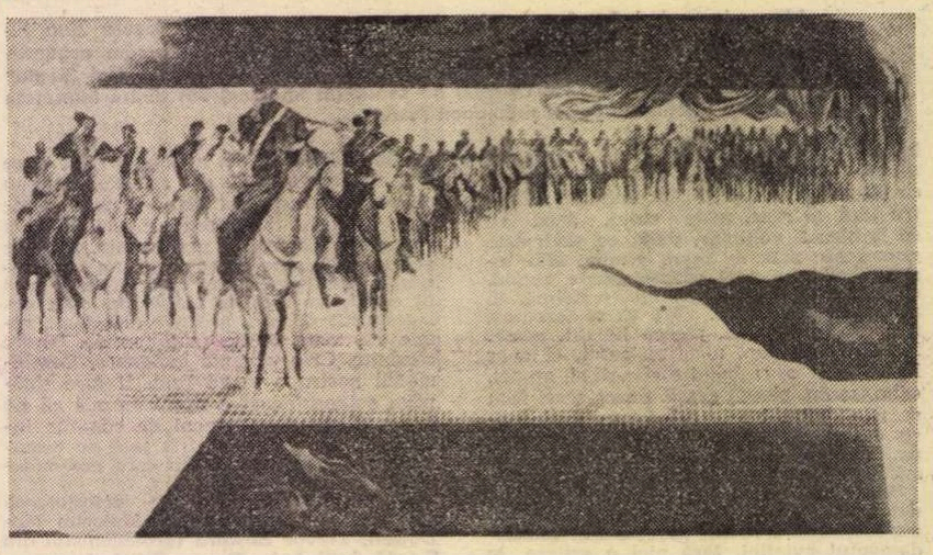

SIMONA CHINTILĂ : **Independență**

Ar trebui amintiți aici, fără posibilitatea unor analize nuanțate, artiști ca : **A. Ciucurencu, Marius Cilievici, Const. Piliuță, Ion Gheorghiu, Geta Năpăruș, Ion Bițan, Tiberiu Zelea, Octav Grigorescu, Viorel Mărginean, Iacob Lazăr, Ion Pacea, Sanda Șărămăt, Gh. Anghel, Traian Brădean, Vasile Brătulescu, Ion Sălișteanu, Brăduț Covaliu, V. Celmare, N. Groza, Vl. Șetran, Gh. Spiridon, Eugen Patraș, Gabriela Pătulea, Lucia Ioan, Mihai Cismaru, Z. Dumitrescu, Elena Greculesi, Angela Popa Brădean, Sever Mermeze, N. Georgescu, Spiru Vergulescu, Gheorghe Nicolae.** De un ton special, mai lirice prin conținut și mizînd pe cromatică, piesele semnate de : **Gh. Șaru, Margareta Sterian, Mihai Bandac, Petre Popovici, Benone Șuvăilă, Const. Blendea, Gh. Filipescu, A. Costinescu, Grigore Vasile, G. Catrinescu, Florin Mitroi, Ștefan Cîlția** readuc în atenție nu numai o direcție fertilă, specifică pentru creația noastră modernă, ci și autoritatea unor personalități ce dau relief fenomenului contemporan. Lor trebuie să-i alăturăm pe cei ce utilizează formule de real interes, deduse din prospecțiunile actuale, necesare în economia vieții artistice : **Ion Stendl, Corneliu Vasilescu, Lucian Georgescu, Ștefan Sevastre, Mihai Horea, Dorian Szász, Marin Gherasim, Lia Szász, Const. Albani, Sultana Maitec, François Pamfil.**

Rezumîndu-ne la această selecție de nume, firește incompletă, trebuie să subliniem din nou preponderența temelor majore, numeroase istorice, cu finalitate comemorativă și educativă, dar și din realitatea cotidianului, poate cea mai caracteristică dimensiune a expoziției, alături de o certă ținută profesională, devenită de altfel coordonată în ultimii ani. Și, pentru a încheia, ar trebui să reținem efortul organizatorilor, pozitiv și evident pentru orice vizitator, de a oferi o panotare aerisită, cu centre de interes logic articulate tematic și stilistic, datorită căreia parcurgerea și lectura se face ușor, contribuind la scoaterea în relief a calităților fiecărei piese. Lucru esențial în condițiile unei manifestări ce se adresează tuturor, prin intermediul tuturor, cum este „Cîntarea României"

Virgil Mocanu

Muzică

Ipostaze Bach

BACH a fost, în materie instrumentală, unul din marii experimentatori ai istoriei muzicii, veșnic în căutare de combinații sonore inedite. Cea mai bună mărturie o constituie seria **Concertelor brandemburgice,** fiecare dintre ele dedicat unui alt gen de ansamblu. Cît privește șirul a ceea ce este știut a constitui buchetul **Concertelor pentru pian** sau al celor **pentru vioară,** aproape că nu există text muzical din această mare familie care să nu poată fi găsit, în versiuni anterioare sau ulterioare celor ce circulă azi mai ales într-o învesmîntare instrumentală diferită, semnată de același Johann Sebastian.

De la acest adevăr — ca și de la o evlavie nețărmurită pentru spiritul muzicii lui Bach — a pornit Anatol Vieru cînd ne-a oferit seara de **Concerte pentru 1, 2, 3 și 4 clavire,** intuind că o varietate timbrală poate sluji apropierii ascultătorului contemporan de aceste capodopere ; în orice caz, mai bine decît o însoțire a 1, 2, 3 și 4 **piane,** cum s-a obișnuit adesea, creîndu-se o pastă sonoră groasă și indigestă și deloc apropiată de ceea ce trebuie să fi fost lumea sonoră a unei seri de muzică în familia Bach.

S-a pornit dela **Concertul în fa minor** pentru un clavir, încredințat solistic clavecinului, care, cu sunetul lui firav și sîrmos, cu sobrietatea, totuși diversificat colorată, a resurselor lui ni se pare astăzi mesagerul cel mai fidel al gîndirii și sensibilității bachiene în domeniul respectiv. Ceva mai puțin fericită pare alăturarea clavecin-pian **(Concertul în do minor pentru două clavire)** ; deși, știu, sînt compozitori moderni care au scris pentru această combinație. Dar erau lucrări concepute **anume,** care țineau seama (Frank Martin, de pildă) de caracteristicile respective. Așa, sonoritățile nu se prea pot maria — și atunci ai impresia că, de partea lui, clavecinul rămîne singur într-un colț, zbîrlit ca un arici și poate ușor complexat, în timp ce pianul — mai ales pianul nostru, pentru că nu avem piane de epocă — își desfășoară, pe alt plan, voluptățile cu iz romantic.

Paradoxal, soluția o aduce... marimbafonul, care realizează **(Concert în re minor pentru trei clavire)** legătura, mediul ambiant în care clavecinul și pianul pot conviețui și colabora. Percutant și cantabil totodată, ușor exotic dar și de o rezonanță pură în timp și deloc facil-pitorească, acest instrument a fost revelația serii bachiene. În fine, quartetul s-a completat cu orga electronică **(Concert în la minor pentru patru clavire),** realizînd un tot de minune adecvat sonorităților acvatice caracteristice, mai ales în **Largo,** splendidei lucrări, ce trebuie să se fi mirat ea însăși de noul ei chip atrăgător, gîndindu-se totuși că însuși Bach o smulsese din familia celor patru viori unde fusese instalată la început de bătrînul Vivaldi.

Toate acestea au fost realizate cu devotament și simțire sinceră de Anatol Vieru, animator de seamă al originalității programelor de la **Sala mică,** în fruntea unui grup destoinic de instrumentiști ai Filarmonicii „George Enescu" (concertmaestru George Nicolescu) și cu concursul solistic, fidel integrat concepției generale, al lui Nicolae Licaret, Șerban Soreanu, Nicolae Albulescu, Florin Diaconescu și Iosif Sava.

Orchestra „Bach" din Leipzig ce poartă și ilustrul nume „Gewandhaus", sintetizînd tot ce s-a întîmplat important pentru marea cultură muzicală europeană în faimosul centru cultural german, ne-a dăruit două concerte foarte cuprinzătoare, o savuroasă incursiune în lumea **Brandemburgicelor, Suitelor, Concertelor.** Grupul coordonat de violonistul Gerhard Bosse îl tratează pe Bach ca pe un vechi prieten, salutat cu cordialitate, fără gomă solemnă, fără mari tensiuni interioare. În ce privește soliștii, au o pilduitoare și extrem de autentică artă de a **nu face caz** de contribuția lor, de a se încadra acelui **muzicieren** caracteristic, parcă de cînd lumea, instrumentiștilor germani siguri de meninerea lor seculară, care cîntă așa cum respiră, cum se plimbă, cum contemplă pădurile Saxoniei, Thuringiei și Franconiei. O notă de eleganță și plasticitate în plus — între toate lucrările parcurse — o primesc **Suitele,** cu captivantele lor sugestii dansante.

Alfred Hoffman

Nina Vieru: „MAEȘTRII CÎNTĂREȚI DIN NÜRNBERG" de Richard Wagner

■ NU DE MULT, în Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor a apărut o valoroasă carte a Ninei Vieru închinată minunatei opere a lui Richard Wagner, *Maeștrii cîntăreți din Nürnberg.*

Autoarea reeditează succesul cărții sale dedicate sonatelor de Chopin, în sensul reliefării unor profunde și originale considerente de muzicologie, în care trecutul este adesea interpretat prin optica contemporaneității. Am apreciat capitolele despre istoria textului poetic, la care adăugăm acelea legate de izvoarele poetice, literare și artistice. Un fragment considerabil tratează problematica Meistersingerilor evului mediu, unde se detașează figura nobilă a legendarului Hans Sachs. Nu lipsesc nici însemnările despre particularitățile subiectului, despre ideile de bază și trăsăturile de gen ale operei, într-adevăr, monumentală ! Urmează dramaturgia muzicală, asociată conflictului intonațional, mijloacelor de stilizare, metodei epice de caracterizare a eroului, orchestrei, — ce ia locul cîntărețului propriu-zis — scenelor de ansamblu. Punctele de maximă intensitate a analizelor se remarcă în capitolul despre formă — pornindu-se de la trubadurescul „bar" și ajungîndu-se la construcțiile cele mai libere, apropiate uneori de arta sonoră din zilele noastre. Mai amintim și considerentele despre libertatea tonală și a modulațiilor, și secțiunea finală, cu alte cuvinte, opera *Maeștrii cîntăreți* în creația wagneriană și în istoria operei.

Semnificative ne apar cuvintele autoarei :

„Problemele limbajului muzical în înțelesul strîmt al cuvîntului nu vor ocupa un rol hotărîtor în această lucrare, deoarece nici *Maeștrii cîntăreți* nu reprezintă lucrarea în care limbajul muzical wagnerian să se exprime în forma sa cea mai deplină și specifică. Scopul nostru principal este detectarea și analiza complexelor legături ale acestei opere cu tradițiile clasice, examinarea variatelor forme de sinteză dintre scriitura tipic wagneriană (cu aspectele ei inovatoare) și principiile formei muzicale și dramaturgiei muzicale clasice. Acordăm o atenție deosebită problemelor formei muzicale în *Maeștrii cîntăreți,* deoarece ea reprezintă după noi aspectul cel mai interesant al acestei sinteze".

În concluzie, cartea Ninei Vieru poate fi considerată o reușită, un model interesant de analiză.

Am citit-o cu mult interes, socotind-o, indiscutabil, o prețioasă contribuție la lărgirea bibliografiei destinate tulburătorului „pann de la Bayreuth", cel care a revoluționat limbajul muzical, prefigurînd noua muzică, cristalizată în dramaticul nostru secol.

Doru Popovici

Transilvania și Războiul de independență

METODOLOGIA lingvistică a savantului Sextil Pușcariu a fost fundamentată statornic de o concepție militantă, care ordonează faptele de limbă, în detaliile sau ansamblul lor, sub specia evoluției istorice complexe a poporului român în procesul formării conștiinței sale naționale : „Frontiera politică trecea prin vîrfurile Carpaților. Dar ea n-a fost niciodată linia de demarcație a dialectelor, după cum nu separa nici inimile. Românii de pe cei doi versanți treceau mereu munții. Carpații au constituit întotdeauna trăsura de unire, coloana vertebrală a poporului român, conștient de unitatea sa". (**Cercetări și studii,** București, 1974, p. 403). De aceea, metoda lingvistică utilizată de Pușcariu n-a rămas niciodată circumscrisă sieși, ci chiar în studiul cel mai abstract de limbă, cum sînt etimologiile, a recurs ori de cîte ori a fost cazul la datele furnizate de un evantai de științe auxiliare sau adiacente — cu rezultate și efecte adeseori percutante : „Istoria, arheologia, etnografia și lingvistica — spune el în altă parte — trebuie să meargă mînă în mînă spre a ne face să înțelegem dezvoltarea poporului român". (**Limba română,** vol. I, București, 1940, p. 324).

Această conștiință patriotică vie care a călăuzit cîteva decenii activitatea omului de știință Pușcariu l-a determinat să se aplece, ca de altfel și alți filologi (cazul lui O. Densusianu, cu preocupări de literatură și istorie literară este cel mai apropiat), asupra evenimentelor timpului, asupra ecourilor acestor evenimente, asupra istoriei înseși. În „Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal", conferință ținută la Ateneul Român la 1 aprilie 1927, descoperim vocația istorică, poate chiar de scriitor al istoriei — a lui Sextil Pușcariu. Acribia filologică se convertește aici în pasiunea detaliului, a noutății și ineditului documentelor, iar gruparea, intercalarea și ponderea informațiilor trădează meșteșugul scriitoricesc. Sub semnul unui clasicism literar care își are originea în solida sa formație lingvistică, istoria devine în paginile consacrate de Pușcariu o suită vie, trăită a evenimentelor, hrănite mai puțin din secitatea documentelor oficiale cît de sensibilitatea propriei experiențe : „Și deoarece la 1877 în Transilvania nu se putea publica decît ceea ce censura admitea și nu se putea spune decît ceea ce nu auzeau urechile vigilente ale poliției, vom căuta să completăm datele noastre din cîteva scrisori vechi și din amintirile bătrînilor... (**Răsunetul...,** p. 8).

Despre necunoscuții eroi care din vicisitudinile istoriei se aflau în Transilvania forțat, departe de ajutorul pe care se simțeau obligați să-l dea Patriei la 1877, Pușcariu a luat mărturii fie direct, de la veteranii supraviețuitori ca Damaschin Popa Radu din Făgăraș, fie indirect, de la rudele și cunoscuții acestora, prin convorbiri personale sau scrisori : „Mătușa mea, Sevastița Mureșanu, a trimis 30 kg de «șarpie» — pe atunci nu era vată — pentru răniți. Lucram toți copiii de ne dureau degetele, pînă ce s-a terminat acea cantitate colosală. Trebuia să fie tot din olandă veche. Biata leliță Sevastița a primit decorația cînd era în agonie". (Scrisoarea din 8 II 1927 a d-nei Catinca Bârseanu). Căderea Plevnei a fost salutată în Transilvania ca o sărbătoare națională, deoarece tinerii fugiți și înrolați peste Carpați, urmăriți de autoritățile cesaro-crăiești, dovediseră triumful unei cauze și jertfe de sînge : „Toată studențimea universitară de la Brașov se aduna la noi și pare că văd hărțile cu steguțe cu care se însemnau victoriile cele mari de la Grivița și Plevna, cînd această tinerime era în cel mai mare entuziasm... Elevii de liceu, fiecare copil și cu toții cîntam «Colo-n Plevna la Redute»". (Scrisoarea din 28. II. 1927 a d-nei Maria Baiulescu). „La sosirea fiecărei știri despre vreo învingere a românilor — Grivița, Rahova asaltată de ei, predarea Plevnei și amănuntele capitulării — cu mic cu mare (în Năsăud) funcționari, țărani, elevi etc. plecau în șiruri, în frunte cu muzica pompierilor ori, pe atunci, încă veteranii «băndași» rămași din timpul regimentului grăniceresc, parcurgeau stradele în strigăte, chiote de bucurie și cîntece naționale. Profesorii tineri și chiar elevii țineau scurte dar înflăcărate discursuri". (Scrisoare din 12. II. 1927 a d-lui V. Șotropa).

Relatările trimise de pe front întregesc autenticitatea emoției, tulburătoare prin coincidența cu atmosfera literară a timpului (Alecsandri, Coșbuc) și, poate mai înainte de toate, ne aduc o secvență de viață reală, un puls viu al ei surprins nemijlocit de la fiecare martor al dramaticelor evenimente : „Am ajuns — scrie căpitanul, mai tîrziu generalul Moise Grozea soției sale, fiica lui Iacob Mureșianu — astfel de aproape de șanțurile dușmane, încît soldații noștri nu mai trag cu puștile în turci, ci-i bombardează cu bulgări de pămînt [...] Marți, la 30 august [...] am condus eu coloana de atac, la care ocazie mi se răni calul de două gloanțe. Un al treilea glonț mă izbi, îmi rupse tocul de la cizmă din piciorul drept și izbind în dunga tălpii a ricoșat în lături, însă eu am rămas bine".

Calitatea esențială a scrisului lui Sextil Pușcariu rămîne capacitatea de a trăi ecoul evenimentelor, de a vibra contemporan cu acestea chiar dacă sînt în realitate mult anterioare. Această capacitate izvorăște dintr-o valorizare ordonată a materialului, dublată de co-

SAVA HENȚIA : **Roșior**

notațiile afective, repercusiuni ale conștiinței sale civice, active. Și, după cum limba nu a reprezentat pentru el un obiect în sine, ci pulsul neîntrerupt al vieții unui popor și oglinda vie a istoriei lui, tot astfel evenimentul asupra căruia s-a aplecat S. Pușcariu în contribuția sa n-a fost considerat izolat, ci inseriat evoluției istorice spre împlinirea finală. Peste ecourile lui 1877 și 1878 din Transilvania s-a așternut nu liniștea care urmează marilor evenimente, ci dezvoltarea altor tensiuni și lupte care vor culmina în al doilea deceniu al secolului nostru, în apropierea prezentului.

Contribuția lui Sextil Pușcariu la aniversarea (pe atunci a 50 de ani) a Independenței, se cere astfel considerată din perspectiva dublă care impune pe fundalul constanței clasice (implicite naturii sale) necesitatea imperativelor prezentului, înțeles ca desfășurare și aderență a culturii „in actu".

Liviu Franga

■ **ERATĂ** : La articolul **Edificiile edificării noastre,** din numărul precedent, pag. 19, în col. 1, al. 2, a se citi corect : „Mulți străini ne-au spus că Bucureștiul are mai multă VARIETATE decît alte capitale europene".

1877 – 1878. Jurnalul de front al unui corespondent italian

În fața Plevnei

■ LUCRĂRILE de asediu organizat în jurul Plevnei continuă cu tot timpul rău, cu toată ploaia și zăpada : acum rușii și românii au ajuns la 15 metri de forturile inamice. Totuși, chiar cînd totul este gata pentru atac, atîta cît durează acest blestemat timp, este imposibil a-l da. În sfîrșit, Osman pașa a consimțit la o scurtă suspendare a ostilităților, pentru îngroparea morților celor două părți. Aerul era infectat de exhalațiile cadavrelor, dintre care unele erau neîngropate de o lună [...].

În noaptea de 26—27 septembrie, turcii au atacat parapetele și tranșeele românești ; în acest scop ridicaseră un parapet. Au fost respinși și au trebuit să părăsească poziția, lăsînd un mare număr de morți și de răniți pe cîmpul de bătaie.

Diviziile 1-a și a 3-a din garda imperială rusă cu artileria lor, o brigadă de vînători și un detașament de 5.000 de călăreți, tot din gardă, sînt deja aproape de Plevna. Divizia a 3-a, sosită nu demult în Bulgaria, după ce a fost trecută în revistă de împărat la Gorni-Studen, a mai rămas cîteva zile în corturi, lîngă un sat numit Ovca Moghila. Divizia 1-a este cea care se afla la Gorni-Studen la 23 septembrie, cînd mă găseam și eu acolo, după cum v-am scris într-o scrisoare precedentă, asistînd la trecerea în revistă făcută de împărat pe platoul vecin căsuței locuită de el. Sînt deci circa 37—38.000 de oameni, trupe noi, proaspăt sosite la Plevna. Armata aliată de vest se urcă acum la aproximativ 105.000 (de oameni), ceea ce înseamnă că are și avantajul numeric asupra turcilor, cum nu era cazul în momentul marelui atac de la 30/31 august.

Se confirmă prin prizonierii și dezertorii turci că poziția armatei otomane din Plevna se înrăutățește din zi în zi ; alimentele pentru oameni scad, lipsește finul pentru cai. Adăugați că într-un mod oarecare trebuie să se prevadă și aprovizionarea populației Plevnei, care se ridică la circa 40.000 de oameni, jumătate creștini, jumătate musulmani, la care s-au adăugat alți musulmani refugiați aici din orașe și sate bulgărești. Chiar dacă comunicațiile dintre Plevna și Sofia, dintre Plevna și Vidin n-ar fi interceptate de cavaleria ruso-română, care le taie și le primejduiește, timpul oribil le va face și mai dificile.

Transporturile de provizii și muniții pentru armata ruso-română sînt de asemeni foarte dificile. N-a fost încă terminată în întregime șoseaua ce duce de la Turnu-Măgurele, peste brațul mic al Dunării și peste terenuri pline de bălți cea mai mare parte a anului, pînă la malul brațului mare al fluviului, în fața Nicopolei (3 kilometri). La 25 septembrie, podul de la Nicopole a fost distrus în parte de năvalnicul și repedele curent al Dunării, care în acel loc este foarte strîmtă ; transporturile au trebuit să se facă pe pontoane. Acum se spune că podul este reparat și că transporturile vor fi din nou libere și sigure.

Cele două monitoare cucerite de ruși la luarea Nicopolei nu sînt încă în stare de serviciu. Li s-au făcut toate reparațiile necesare; dar turcii, înainte de a le părăsi, au luat cu ei unele piese mai importante de la mașini, așa că Rusia a trebuit să se adreseze fabricanților care le-au executat, pentru a avea unele asemănătoare. Comanda a fost făcută de mai multe luni, și, poate de acord cu Turcia, întîrzie să le livreze.

Au existat temeri pentru moment că turcii ar fi voit să treacă de la Silistra la Călărași pe teritoriul român, cu atît mai mult cu cît și făcuseră acolo un pod. În acest scop au fost concentrate trupe rusești puse sub comanda marelui duce Constantin. Acum se pare că temerile au dispărut ; turcii înșiși și-au demontat podul.

Suleyman pașa a trebuit să-și împartă forțele trimițînd o parte spre Dobrogea, unde, după cum v-am scris, generalul Zimmerman comandă un corp de trupe mult întărit cu detașamentele primite acum cîtva timp. Dacă Zimmerman ar face o diversiune spre Varna, turcii vor trebui să trimită în acea direcție alte trupe, și, atunci, o parte din armata țareviciului va putea să lase linia Lomului și să meargă să întărească pe cea de la vest, sub Plevna.

Șiștov, 29 sept./11 oct. 1877

În perioada premergătoare Războiului de Independență, pe lîngă reorganizarea, înzestrarea și dotarea armatei cu armamentul necesar, a avut loc și echiparea ei cu noi uniforme. În fotografie, de la stînga la dreapta : **un major, un colonel, un sergent și un brigadier de cavalerie, faimoșii roșiori, în noile uniforme.**

Kibitka

■ NU-I de crezut că, dacă s-a înseninat, starea drumurilor României și Bulgariei se îmbunătățește, cu atît mai mult că timpul frumos, după toate probabilitățile, nu poate dura prea mult, și o bună scuturătură de ploaie din cînd în cînd va menține noroiul de care sînt pline. La drept vorbind, țara întreagă s-a schimbat într-un lac de noroi și așa va rămîne pînă cînd asprimile iernii nu vor îngheța suprafața solului. Se simte mai ales lipsa de combustibil; bietul soldat, murdar pînă la oase, nu se poate încălzi și usca la o veselă vîlvătaie. Cu greutate se găsește lemnul necesar pentru bucătărie. Cert, lemn este destul pe munți; coastele Balcanilor sînt îmbrăcate cu mari păduri de stejar și fag. Dar cine a avut grijă să facă mari tăieturi și să pregătească combustibilul pentru iarnă în folosul rușilor și românilor?... [...]

Încep să se succeadă fapte asemănătoare celor din Crimeea din 1854—55. Cu toate că iarna n-a sosit încă, totuși nopțile sînt destul de reci. Între bolnavii ruși și români sînt unii nenorociți cărora frigul le-a înghețat picioarele... Și nu sîntem decît la început ! [...]

V-am făcut aluzie într-una din scrisorile anterioare la **kibitka,** un fel de colibă pe roate de care se folosesc populațiile nomade din Asia, cum sînt tătarii și calmucii, și care a început să fie folosită în armata rusească din Bulgaria în special pentru ambulanțe. V-am promis atunci să vă dau o descriere a kibitkăi. Iată-mă împlinindu-mi promisiunea.

Imaginați-vă niște șipci de lemn, înalte de circa un metru și jumătate, dispuse longitudinal și încrucișate cu altele, așa fel ca la punctele de întîlnire să fie unite prin cîrlige mobile și să se poată întinde și strînge, după voie. Această nouă specie de zăbrele se învîrte pe după pari înfipți în pămînt, unde este fixată una dintre frînghii și formează un cerc de trei sau patru metri în diametru. Deasupra o altă grilă ce se sprijină pe prima și este întinsă în formă emisferică cu un gol la mijloc. Deasupra acestei osaturi se întind țesături foarte groase din păr de cămilă, un fel de pîslă, strînse în afară cu frînghii groase de jur împrejur. Aerul circulă în voie prin ușă, care se poate închide și deschide cu o pînză, și prin golul circular de la vîrf. La trebuință, poala pîslelor se lasă uneori, ridicată astfel ca aerul să intre și să iasă și pe jos.

Oricare kibitkă poate adăposti douăsprezece paturi dispuse în cerc, lăsînd destul loc pentru circulație.

Aceste colibe mobile costă pe loc circa 40 sau 50 de franci; afară de transportul în Bulgaria. Mecanismul mi se pare totuși puțin complicat, și tot acel mănunchi de grile de lemn, pari de înfipt în pămînt, pîslele groase de cămilă și frînghiile ocupă mult spațiu, și are mare greutate, ceea ce face ca transportul să fie incomod. [...].

Se zice că la 4 și 5 curent va reîncepe canonada contra forturilor turcilor din Plevna, și că va precede un nou atac, dacă timpul o va permite, adică dacă cerul se va menține senin ca pînă acum.

Șiștov, 2 oct. 1877

Marc Antonio Canini

Cartea străină

Un roman de atmosferă

UN AMERICAN la Roma în secolul al XIX-lea poate să însemne — atunci cînd acel american este un puritan și un artist, totodată, precum Nathaniel Hawthorne — prilejul unor fantazări în care prejudecățile cele mai crase și intuițiile cele mai subite se conjugă. Produsul unei asemenea conjuncții nu poate fi decît o ficțiune plină de năluciri, de penumbre misterioase, un **romance** al imaginației bîntuite de stafii pe care singură și le propune, imaginație călăuzită spre hăurile ei, cel puțin în egală măsură prin acele stafii, cît prin erorile de judecată ale rațiunii ce pretinde să o regizeze.

Roma clasicelor Antichități în perspectiva ficțiunii lui Nathaniel Hawthorne (tributar în această privință judecăților și prejudecăților școlărești) este mai puțin fantasmagorică pe cît este Roma Eclesiei pontificale, Urbea orbitei catolice. Puritanul Noii-Anglii își face în legătură cu această Romă imagini mai tenebros-romanțioase decît provincialul care încearcă să închipuie „misterele Parisului". El are despre călugări, de pildă, „concepții" asemănătoare cu cele pe care Eugène Sue se prefăcea că le are în legătură cu pegra pariziană. Diamante în mocirlă, crini în funingine, imaginația puritanului nu poate părăsi dublul declic al rudimentarelor antiteze.

Dar puritanismul și fervoarea estetică, asociate, iscă nu numai hibrizii monstruoși ai imaginarului ci și — ca printr-un capriciu al întîlnirilor fortuite și chiar scandaloase — rare iluminări. Astfel, ideea epică — dacă o putem numi astfel — în jurul căreia e construit acel **romance** scris de Nathaniel Hawthorne după o călătorie în Italia, **Faunul de marmură**, este deosebit de fecundă, de generoasă pe planul narațiunii. Un erou faunesc, o reminiscență, sau o reînviere a sălbaticei și inocentei naturi antic-mitologice, iată un vis cărturăresc ispititor! A-l duce pe acest faun reddivivus în contact cu Răul — sub specia sa etică biblic-creștină — reprezintă o îmbogățire neașteptată a acelei „idei" epice. Firește s-ar putea schița o întreagă istorie a acestei teme pe care Nathaniel Hawthorne nu a născocit-o. Scenariul biblic al căderii în păcat, al nevinovăției originare poluate stă la originea acestui cerc tematic. Adeseori, mai apoi, nostalgia după o vîrstă de aur revoltă asociindu-se cu conștiința ironică a imposibilității regresiunii **ad uterum**, artiștii vor visa fauni, nimfe și sirene, rătăcite în evul modern de fier. Întîlnirea dintre natura originară și cultura tîrzie scapără scîntei de duh, fie și de duh animal.

Așadar, Donatello, tînărul conte dintr-o veche stirpe italiană, este recunoscut de amicii săi artiști drept un faun asemenea Faunului de marmură al lui Praxitel. O adevărată psihologie mitologică a faunului — jumătate bestie, jumătate om —, natură în stare pură, chiar dacă întîrziată, nu e dezvoltată. Faunul nu poate suferi profund, deci nu se poate bucura decît pe jumătate. Legăturile sale cu viața sînt imediate. Sustras meditației, el nu e o ființă rațională, nici una imorală. O făptură ce se află între om și animal, atrasă de ambele stări, înțelegînd limbajul fiecăreia din cele două stîrpe și interpretînd întreaga existență a uneia prin cealaltă... Faunul poartă amprenta tinereții eterne, deci a neștiinței. În el firea și arta coincid. Ispititoare ființă pentru un artist! Nu este oare, natura faunească visul însuși al existenței în natura-artă?

Or, Faunul va cunoaște păcatul. El ucide și echilibrul său fragil se răstoarnă. Animalul se refugiază în adîncuri și omul cunoaște sciziunea interioară, ruptura conștiinței ce se urăște pe sine, căința. Puritanul din Noua-Anglie nu poate admite multă vreme existența unui asemenea monstru fericit. Natura îi este la fel de suspectă ca și arta. Natura este coruptă, ea nu se poate salva prin sine. Însă păcatul — **felix culpa!** — este prilejul resurecției. Donatello, după crima sa, se vede ocolit — precum Cain — de întreaga fire. „Întreaga fire mă ocolește — repetă el — și se cutremură la vederea mea! Mă apasă un blestem ce se strînge în jurul meu ca un cerc de foc. Nici o ființă neprihănită nu se mai poate apropia de mine". Culpa arhaică apare sub chipul blestemului romantic, al damnării prin însingurare ontologică. Faunul cu marmura plesnită puroiază misterios și patetic. Dar păcatul îl formează, îl înalță. Dacă apele lustrale ale firii consacrate nu-l puteau spăla de păcatul său, în schimb păcatul însuși îl putea duce spre o superioară puritate spirituală prin remușcarea și purgarea subsecventă.

Faunul de marmură este un roman delectabil prin atmosfera sa excesivă, prin culorile-i violente. Roma stafiilor de marmură, a operelor descrise naiv cu o patetică fervoare, Roma pasiunilor înăbușite, a ruinelor, a catacombelor sufletului, a cadavrelor de misterioși călugări-monștri, toată această elucubrație țipătoare a americanului încîntă prin chiar excesele ei. Firește, nu trebuie să li se acorde prea multă gravitate scenelor tenebroase (precum nu le acordăm gîrul groazei figurilor oribile din **Misterele Parisului**). Trebuie să asistăm la gesticulația pasională a acestor apucați, a enigmaticei Miriam, a frustului Donatello, a angelicei Hilda, ca la agitația funambulescă, exagerată și puțin cam țeapănă, pe sfoară, a marionetelor. De altfel nici Nathaniel Hawthorne nu-și vedea eroii alcătuiți dintr-o plasmă prea real-umană. „În intenția lui — spune autorul într-un epilog al cărții sale — povestirea și personajele trebuiau desigur să aibă o oarecare legătură cu firea omenească și cu viața reală, dar să fie totuși înălțate cu atîta măiestrie și gingășie din sfera noastră lumească, încît cititorii să ajungă implicit și pe nesimțite la recunoașterea unor legi și însușiri ce le sînt proprii". Deci, conservată fiind „o oarecare legătură" cu concretul firii, fapta artistică preia rostul elaborării unor legi și caractere proprii. Nu se poate o mai clară justificare a sforilor și a jocului. Însăși atmosfera tenebroasă se justifică artistic prin nevoia de a păstra într-o penumbră complice ceea ce nu se cere scos în „lumina neiertătoare a zilei". Aceasta ar putea să explice întrucîtva estetic predilecția pentru subterane, catacombe, prăpăstii, cripte, clar-obscur, galerii întunecoase, clauzura mănăstirească, și alte spații ermetic închise. Dar, pe lîngă intenția artistului, mai sînt și obsesiile sale. Obsesiile puritanului voit-nevoit sedus de luminile Sudului pe care cu proastă conștiință le condamnă punîndu-le sub obroc, le condamnă căci l-au înfiorat de plăcere. Riscul americanului de veche stirpe, și de formație „transcendentalistă", la Roma e de a se poticni de prima piatră antică (ce i se va părea mai reală decît orice realitate contemporană) sau de primul semn al transcendenței.

Ilustrație de **Nic. Gadonschi**

Nicolae Balotă

LIRICĂ PORTUGHEZĂ

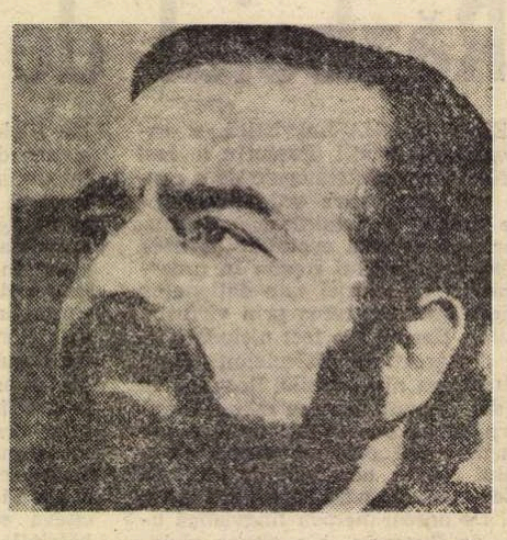

■ POET, om de cultură și om politic, Manuel Alegre s-a născut la 12 mai 1936, în Agueda, lîngă Coimbra. A urmat, după studii liceale la Lisabona și Porto, cursurile Facultății de drept a Universității din Coimbra. Încă din tinerețe desfășoară o intensă activitate democratică și antisalazaristă, suferind persecuțiile poliției politice și detențiunea în fortăreața St. Paulo din Luanda. A fost ales membru în Comitetul Național care conducea Frontul Patriotic de Eliberare Națională; acum este ministrul Comunicațiilor Sociale (presă, radio și televiziune) în primul guvern constituțional portughez.

Din bibliografia poetului: **Praça de cançao** (Piața cîntecului, 1965, 1969, 1975), **O canto e as armas** (1967, 1970, 1974), **Um barco para Itaco** (1971, 1974), **Letras** (1974) și **Coisa Amar** (1976).

Manuel Alegre

Luis de Comoens

Avea un flaut.
N-avea nimic mai mult decît un flaut
avea în sînge un instrument ciudat
avea un flaut.

Alții se înarmau, el niciodat':
avea un flaut.
Unii jucau, pierdeau sau cîștigau
aveau Madrid și aveau o Lisabonă
și sclavi în Indii, el n-avea nimic:
avea un flaut.

Unii aveau corăbii și soldați.
Aveau palate mîndre și putere.
Aveau biserici și aveau tribunale
dar el nimic:
avea un simplu flaut.

Numai el Prințul.

În patul regilor dormeau regine
prințesele așteptau în foișor.
El, doar o sclavă ce a murit pe mare.

Murit-au toate sclavele reginei
și sclavele prințeselor sînt moarte
nici una nu-și avea un rege al ei
pentru nici una n-a sosit un Prinț.
Și de aceea unica regină
a fost doar sclava ce a murit pe mare:
Dar ea știa
Că el avea un flaut.

Murit-au regii cu ale lor imperii
murit-au prinții care aveau castele.
El n-a murit.
Căci el avea un flaut.

Veneau de afară regi
Veneau armate
iar principi arme părăseau în grabă
și fără arme rămînea poporul.
Cei ce au venit au fost învingători
Cei dinăuntru rămînînd învinși
Pe-un singur om nu l-au putut învinge
ce-n loc de arme avea un simplu flaut.

Iar cei de-afară apoi i-au obligat
pe cei de dinăuntru la tăcere
Dar flautul nu l-au putut opri.
Nici polițiștii nici judecătorii
și flautul nepăsător cînta.

Trecut-au toate granițele lumii
doar peste frontiera unui flaut
ei n-au putut să treacă
niciodat'.

Cînd toate s-au pierdut a mai rămas
doar arma celui care n-avea armă.
Avea un flaut.

A mai rămas un flaut ce cînta.
Părea el singur patria întreagă.

Cîntecul și armele

Cînt arme, oameni
pietre și metale
și mîini ce se transformă
transformînd.
Și visle cînt și seceri. Cînt simboluri
Ciocanul și condeiul deopotrivă
Iar sîngele mi-e coardă de ghitară
pe care timpul cîntă melodii.

Cînt armele și harnicile mîini
Cuvintele ce-au fost nisip, furtună
și timp. Cînt dragostea și amintirea
mirosurilor vechi de mirodenii.
Căldura altor mîini:
pămînt și aștri,
și cînt apoi tristețea
sărbătoarea.
Și sîngele și lacrimile amare.
Și cînt apoi curatul vin ce arde
și cînt călătoria nesfîrșită
Ogoare, navigații și industrii
industria — această mare luptă.
Căutați-mă în arme
în silex și argilă
Numele meu e piatră:
și e-ncrustat pe vînt.

Cînt pești, cărbuni, cenușă,
gazele, focul veșnic
Și piei de tigru
peste piei de om
Și chipul
mi-e în piatră dăltuit.
Căutați-mă-n fosile
și-n cărbune.
Mi-e chipul primăvară și cenușă.

Cînt armele și oamenii îi cînt,
și mi-a spus Tribul:
Focul să-l păzești
dîndu-mi drept armă
bronzul din cuvinte.

Mi-e numele săgeată
Care se pierde-n nori.
Cîntarea mea începe
unde construcții cresc
iar degetele-mi sînt
păstori de cîmp.
Ei, vînători de lucruri fără rost.
Cînt degetele care transformînd
și ele se transformă. Și mai cînt
maritimile mîini de Magellan,
mîini de Gagarin, zburătoare mîini.

Căutați-mă pe mare
și-n spațiul infinit.
Eu sînt în centrul lumii.
Mi-e numele cenușă
pe care o poartă vîntul.
Pentru păduri, plămadă-s
și pulberi pentru arme.

Cînt armele-mi și Timpul.
Cînt timpul meu de acum.
Și dezarmat rog vîntul
și florile să-mi spună:
„Văzutu-mi-ați voi țara?"
Dar țara mi-e-n cuvinte.
Mi-a dat poruncă Tribul:
ca focul să-l păzesc.
Mi-a dat ca arme spada
și cîntecul acesta.

În românește de **Ștefan BITAN**

Carlos Flores: CRIZA

ÎN ZIUA în care Cirilo sosi la Cartagena în căutarea lui Roberto, o ploaie de fulgere lua cu asalt pămîntul, dar nu ploua şi timpul părea că urcă simbolic şi nesigur, atîrnat de limba ruginită a ascensorului din Turn. Dimineaţa nu izbutea să pătrundă în după-amiaza ce se anticipa, cincizeci de grade mai sus, tacită şi zugrăvită, prematur, în culori fugare, şi cînd el începu să se gîndească la instabilitatea stereotipă a staţiilor de autobuz şi a feţelor şterse ale pasagerilor, un bărbat ars de soare îi înşfacă geamantanul cu o mînă bătătorită şi murdară şi se oferi, abordînd un zîmbet curtenitor, dezgropat parcă din timpuri mai cavalereşti, să-l conducă la un hotel din apropiere. Pe cînd mergeau în zig-zag, asudaţi, prin învălmăşirea şi dezordinea camioanelor, autobuzelor şi maşinilor, prin hărmălaia mişcătoare a certurilor, printre cărucioare de guarapo*), ocolind bălţoace, gura deschisă a unui canal, pîntecele imense ale micuţelor negrese însărcinate, plînsul tînguitor al copiilor mînaţi de foame, gunoiul de pe trotuare, prin căldura stătută şi sporovăiala stîrnită de trîndăvie, omul îl asigura, foarte amabil, că era încîntat să-l cunoască, deşi nu primise nici o ştire despre sosirea lui şi nu auzise niciodată vorbindu-se de el şi că întrucît Potopul Universal nu se repetase pentru că acum păcătoşii luau nota maximă la purtare şi Al Doilea Noe nu răspundea la apel şi, pe deasupra, Lupta cu Balaurul fusese amînată fără termen fiindcă Dumnezeu devenise Noul Împăciuitor iar Îngerii patronau Marea Cruciadă Mondială pentru Pax Romana, singura alternativă rămasă Profeţilor era să stăruie în puritatea lor şi să se roage de Diavol să stîrnească noi pedepse.

— Mai avem mult pînă la hotel ?

— Nu, domnule, e la cinci străzi de aici, — răspunse şi-şi mută geamantanul pe celălalt umăr.

— Vrei să te ajut ?

— Templele sînt pline de ipocriţi şi dealul La Popa rămîne ţintuit pe loc, dar a venit vremea ca Diavolul să-l prefacă într-un vulcan care să îngroape totul sub un strat de foc şi lavă, — răspunse întorcînd capul spre Cirilo, care mergea la stînga sa.

Intrînd în Piaţa Birjelor şi revăzînd, după atîţia ani, şirul de balcoane ţinîndu-se curioase spre trecut şi apreciind, din nou, resemnarea răbdătoare a cailor înhămaţi la trăsurile înghesuite în liniştea după-amiezii, acoperite de praful trufiei lor învinse, amestecate cu fumul nou al automobilelor, simţi deodată nostalgia viitorului, ca pe un impuls de a se aşeza pe trotuarul din faţa Porţii Zaharicalelor ca să înveţe lucruri de mîine din faţa zbîrcită a zidurilor, din mersul posac al trecătorilor, din vuietul ascuns ce nu venea din stradă ci din ganguri subterane şi misterioase, ca nişte evidenţe dureroase şi vechi. Dar amintindu-şi de vizita pe care trebuia s-o facă se întoarse la realitate, reveni în prezent, privi la omul care-i căra geamantanul, aparent atît de prăpădit şi totuşi atît de autentic, atît de deplin mulţumit de veselia tristă a anahoreţilor şi desluşi în el vechea vigoare umilă a profeţilor persecutaţi. Se simţea cufundat în lumea halucinaţiilor, în dedublările dezrobitoare care preced hotărîrile desăvîrşite şi încerca să-şi liniştească deprimarea şi neliniştea, dar se simţi mai singur ca niciodată, şi mai adînc în propria sa tăcere, în acel adînc straniu unde învăţase să asculte şi să înţeleagă zgomotele dezastrelor umane şi ecoul propriilor cataclisme interioare, dar şi o dureroasă poruncă spre fapte eroice, spre înfăptuirea unei misiuni care îşi depăşea anticipat slăbiciunile.

OMUL îşi micşorase treptat pasul şi cînd sosiră la Palatul Guvernamental se opri sub cea de a doua arcadă a clădirii, parcă aşteptînd ca un sunet curat al lumii să indice ceasul amiezii. Cînd bătu cel de-al doilea clopot al Catedralei îl înşfăcă pe Cirilo de braţ asigurîndu-l, emfatic, că ţiglele roşii ale oraşului nu şi-au schimbat niciodată culoarea în ultimii trei sute de ani, că zidurile se îndărătniceau în bătrîneţea lor iar Castelul San Felipe stăruia să privească inutil, spre depărtări, aşteptînd noi uimiri fără să-şi dea seama că piraţii se reîntorseseră, fără a fi plecat vreodată cu totul fiindcă acolo erau în plinătatea noilor lor înfăţişări, noilor gesturi, noilor tactici de abordare, cu noile lor arme, împărţindu-şi impasibili prăzile în forme imperceptibile şi tăinuite. Şi cînd păru a descoperi, cu o anumită surprindere, că Cirilo purta sutană, vorbi de cele douăsprezece, treisprezece sau cincisprezece cruci, care, înfipte în douăzeci de cupole de biserici coloniale şi moderne, stăruie în încercarea de a readuce la viaţă speranţele pierdute ale omului.

Cînd îşi reluară mersul, se domoli ploaia de fulgere, căzură, cu scrîşnet, obloanele metalice ale prăvăliilor şi porţile birourilor începură să reverse în stradă paşi grăbiţi, mîini prinse de genţi şi serviete, spinări aduse, chemarea unei mari pofte gregare şi vulgare şi un val de expresii obişnuite acestei odioase complicităţi zilnice cu orariile, dar veselia nimănui nu trecea de o imensă lene de a rîde. Ajunşi la poarta Hotelului Plaza, în timp ce omul îi aseza geamantanul pe trotuar, înainte de a-i spune că nu-i datorează nimic şi să-i dea cît poate şi cît vrea, Cirilo descoperi, prin strălucirea metalică a automobilelor staţionate în Parcul Bolivar, clădirea vetustă a Palatului Inchizitiei şi nu se putu împiedica să nu se gîndească la torturile dulci ale anumitor dementţe. Cînd băgă mîna în buzunar ca să scoată portofelul, omul rămase privind la el cu ochii plini de o tristeţe solemnă şi-l preveni că în fiecare zi, la trei după-amiaza, stafia Sfîntului Pedro Claver **) inspecta ulicioarele centrului, înconjurat de ziduri, al oraşului în căutarea albilor vinovaţi, a albilor cămătari, a albilor închizitori, a albilor piraţi, dar, din păcate, toate străduinţile sfîntului rămîneau inutile pentru că negrii din Chambacu şi de la Arsenal se simţeau liberi, îmbătîndu-se ori de cîte ori aveau chef, bătîndu-şi femeile, înjurîndu-l de mamă pe guvernator, strigînd în gura mare ceea ce gîndeau despre politicieni, în plină Promenadă a Martirilor, jucînd ţurca la Matuna în orele de lucru şi ducîndu-se la fetişcanele albe de la Tesca în zilele de salar. Şi omul plecă lăsînd în urmă umbra difuză a dementţei sale. O dîră în aerul înăbuşitor.

ÎN Cartagena, într-o formă sau alta, toate ferestrele dau spre mare. Şi, oarecum, şi porţile. Cîteodată şi unii oameni. Cirilo scoase capul pe una dintre cele trei mii două sute optsprezece ferestre ale oraşului înconjurat de ziduri, fereastra camerei ce i se repartizase la hotel. La început văzu lucrurile îndepărtate, imprecise, unduioase, dar apoi ochii lui Roberto luară în stăpînire propriile lui orbite, cu toată poezia lor, cu capacitatea lor viguroasă de a capta lucrurile surprinzătoare şi frumoase, şi atunci zări, clar, spectacolul de infinită frumuseţe care se proiecta în apropiere şi în depărtare, în diferite planuri de prezenţe noi şi vechi. Examină ondularea acoperişurilor („cum să-l convingă" ?), crîmpeiele de ziduri, canalele cu apă stătută (privi la geamantanul deschis şi văzu, fără să vadă, hîrtiile aşezate sub haine), oceanul agitat al orizonturilor imprecise, marea pătrunzînd peste tot, golful cu insulele şi digurile sale („voi fi în stare să-l fac să înţeleagă ?"), vasele petroliere cu îmbinarea lor stranie de uriaşe ţevi curbate şi de utilaje, o goeletă ce întrerupea liniile depărtate ale peisajului (ochii lui Roberto se minunau în ochii lui ce priveau în gol, departe de orice emoţie), şi vasele de război, legănîndu-se, înlănţuite în colacii lor imenşi. Atunci îşi recăpătă deodată vederea proprie, privirea cealaltă se risipi ca fumul şi mintea i se eliberă de iluzie, i se ascuţiră instinctele şi avu siguranţa că fantoma Sfîntului Pedro Claver se plimbă de la un capăt la altul al camerei sale, mîngîindu-şi bărbia cu degete acoperite de aureole minuscule, auzi o voce care îi spusese „caută Drumul Pierdut", şi i se păru că din depărtare venea limpede şi batjocoritor rîsul omului care-i cărase geamantanul. Şi o forţă obscură îl sili să privească din nou, de data aceasta minuţios şi pe îndelete, spre oraş, pentru a băga de seamă că acum acoperişurile îmbrăcau tonuri negre agonizate ; excesul de lumină atenua luciul crucilor, iar silueta dealului La Popa nu se mai distingea la orizont pentru că nu exista decît un prim plan. Perspectiva fusese alterată, şi numai atunci descoperi cele două muşte roşcate, respingătoare, zburînd în cerc, urmărind mirosul putred emanat de pielea capului său. Se sperie într-atît, încît fugi din cameră, luă ascensorul în grabă şi, în timp ce cobora spre hol, încercă să-şi potolească nervozitatea spunîndu-şi că drumul de la Bogota fusese din cale afară de obositor şi că avea cu prisosinţă motive să se simtă neliniştit şi apăsat.

— Vreau să închiriez o bicicletă, — îi spuse funcţionarului de la recepţie.

— O bicicletă ! — exclamă băiatul fără a reuşi să-şi ascundă uimirea.

— Da, o bicicletă, — insistă.

— Nu preferaţi un taxi ?, se interesă recepţionerul şi rămase perplex, urmărind cu ochii săi iscoditori sutana, sudoarea ce i se prelingea din belşug pe frunte şi cele două muşte roşcate care se agitau zăpăcite în jurul capului lui Cirilo, apucate parcă de o furie stranie.

Era joi, joi 30 Februarie, unicul 30 Februarie din istoria calendarelor lumii care altera, pentru prima oară pînă atunci, ordinea vremurilor tării, şi de aceea veni acel poştaş şi îl luă deoparte pe Cirilo. Vorbiră în taină şi deodată, spre surprinderea recepţionerului, băiatul scoase geanta prinsă de bara bicicletei sale şi plecă, în grabă, de unde nu venise, şi o clipă mai tîrziu Cirilo porni pedalînd din toate puterile pe ulicioarele ducînd spre vechiul Spital Naval. Cu doi kilometri mai încolo lăsă bicicleta sprijinită de un stîlp al postului de gardă al Şcolii de Cadeţi. Muştele rămăseseră în drum. Urmau să se întoarcă mai tîrziu, dar despre poştaş nu avea să mai vină nici o veste şi niciodată, pînă acum, nu s-a mai repetat în cronologie un alt 30 Februarie în ţinuturile cuprinse între Capul Velei, unde indienii jură că sarea se preface în zahăr de fiecare dată cînd i se sparge maraca***) unui vrăjitor sau moare un om fără acte de mîna Gărzii Naţionale, — şi Muntele Berruecos, presărat cu arbori cerniţi şi arbori de capoc milenari, din apropiere de Leticia, în ale căror rădăcini suspină fantoma soldatului-erou Candido Leguizamo — şi plaja unde decrepitul peşte vegetarian, despre care negrii susţin că hoinăreşte prin Insulele San Blas, tînjeşte după morcovii pe care i-i procura Juan de la Cosa, Conchistadorul care a ştiut, anticipînd timpul istoric, că Istmul se va desprinde de ceea ce urma să fie mai apoi Columbia.

Traducere de **Ruxandra RUSESCU**

■ **LITERATURA hispano-americană de astăzi înregistrează o excepţională înflorire a romanului. Momentul actual al romanului hispano-american este rod al însumării unor experienţe îndrăzneţe de a explora zonele cele mai semnificative ale realităţilor Americii Latine şi de a găsi modalităţile de construcţie romanescă cele mai adecvate pentru ridicarea la starea de sistem de semnificaţii, deci la valoare estetică, a unui material original de teme şi de idei. Tocmai efortul stăruitor şi cutezător de a găsi expresia estetică cea mai adecvată şi mai originală, adică cea mai plină de virtualităţi sugestive, pentru dezvăluirea realităţilor specifice ale Lumii Noi face ca romanul latino-american, născut atît de tîrziu (căci primul roman scris în America hispanică,** El Periquillo Sarniento **de Lizardi, apare abia în 1816) să dobîndească în zilele noastre un larg ecou mondial, înscriindu-se pe primul plan al construcţiei romaneşti actuale prin nume ca Miguel Angel Asturias, Garcia Márquez, Vargas Llosa, Alejo Carpentier, Lezama Lima, Cortázar, Ernesto Sábato şi mulţi alţii.**

Printre cele mai apreciate şi mai originale modalităţi ale romanului latino-american se numără şi mult discutatul „realism magic", iniţiat printr-o anumită latură a operei romaneşti a lui Asturias şi întrupat astăzi, cu trăsături specifice distinctive, în romanele unor scriitori ca Alejo Carpentier, Garcia Márquez, Lezama Lima, Ernesto Sábato etc. Caracteristica principală a acestei modalităţi este intervenţia unor elemente fantastice în desfăşurarea unor relatări de tip realist, dar nu pentru a împinge problematica în jocuri de ficţiuni ci, dimpotrivă, pentru a permite sondarea celor mai ascunse zone ale realităţii, ale existenţei, dînd aspectelor de viaţă descrise o dimensiune de simbol, punînd în relief cu mai multă pregnanţă semnificaţiile lor mai generale şi mai profunde.

Carlos Flores este unul dintre scriitorii ecuadorieni care folosesc această modalitate romanescă. Autor al unui volum de nuvele, El día que se pararon los relojes **(Ziua cînd s-au oprit ornicele), al dramei** Los ataudes **(Sicriele) şi al romanelor** La Crisis **(Criza) şi** El quetzal enjaulado **(Vulturul în colivie), Carlos Flores dovedeşte mari calităţi în analiza unor existenţe umane pitoreşti şi caracteristice pentru societatea descrisă, în desfăşurarea construcţiei epice pe multiple planuri, intersectîndu-le în punctele nodale.**

Romanul său La Crisis **(Criza) este dezvăluirea crizei profunde care zguduie o societate stăpînită de inechitate, ridicînd pe treptele succesului, averii şi puterii pe cei mai lipsiţi de scrupule, ca domnul Rosas sau ca El Turco, oameni lipsiţi de cea mai elementară cinste sau moralitate, şi îi împinge spre eşec pe cei dornici de adevăr şi dreptate, ca Roberto Rosas, Cirilo sau El Flaco. Descriind cu savoare, cu o mare bogăţie cromatică şi un ascutit simţ al pitorescului traiectoriile uneori intersectate ale unor existenţe pline de mişcare, de schimbări şi de surprize, romanul lui Carlos Flores e străbătut de nemulţumire faţă de o societate dominată de corupţie şi nedreptate, exprimată în personaje capabile de revoltă individuală, sterilă, dar şi de participare la marile izbucniri ale miniei populare cum e manifestaţia muncitorilor şi studenţilor din Bogota, a cărei înăbuşire în sînge de către forţele armate ale tiraniei constituie încheierea relatării.**

Francisc Păcurariu

*) Băutură dulce preparată din trestie de zahăr.

**) Călugăr spaniol (1580—1654) care i-a creştinat pe negrii din Columbia.

***) Instrument muzical făcut dintr-o tigvă umplută cu pietricele sau seminţe.

Meridiane

Utamaro la Zürich

● Gravurile în lemn colorate ale marelui pictor japonez Kitagawa Utamaro (1753—1806) sînt actualmente expuse în Muzeul Rietberg din Zürich. Maestrul artei „Ukiyoye" (imagini ale izvoarelor lumii) a devenit celebru, încă din timpul vieții sale, îndeosebi prin reprezentările figurilor feminine, a fost mult imitat și chiar falsificat încă din timpul vieții sale. Expoziția de la Zürich este o încercare de selectare dintre cele mai riguroase a operei autentice de contrafacerile ce încă o însoțesc adesea.

Pietro Buttita despre creația sa

● Scriitorul Pietro Buttita, vicepreședintele sindicatului național al scriitorilor din Italia, a fost de curînd oaspetele scriitorilor sovietici. Într-un interviu acordat săptămînalului „Literaturnaia Gazeta", Buttita salută inițiativa Uniunii scriitorilor bulgari de a convoca întîlnirea internațională pe tema „Scriitorul și pacea", remarcînd că apelul a fost semnat pînă acum de numeroși scriitori italieni, printre care Goffredo Parise, Gianni Rodari, Edoardo Sanguineti, Aldo de Iaco. Referindu-se la creația sa, Buttita declară : „Activitatea mea literară merge în mai multe direcții. Călătoresc adesea și public multe articole în presă. Esențială rămîne însă activitatea mea de romancier consacrată Siciliei natale. După părerea mea, scriitorul trebuie să aibă un sprijin permanent în viață, apropiat și drag lui, pe care să-l cunoască bine, să-l simtă și să-i poată exprima frămîntările. Recent, mi-a apărut un nou roman, **Acea unică noapte**, în care vorbesc despre Portugalia revoluționară. Este o carte despre dragostea care se naște între eroii mei odată cu libertatea lor. Dar și despre greutățile luptei omului pentru fericire și viitor".

„Nolit"

● Unul dintre premiile prestigioase din Iugoslavia este cel acordat de Editura „Nolit". Anul acesta premiul a revenit prozatorului Aleksandar Tisma, pentru romanul său — **Întrebuințarea omului**, considerat cel mai bun roman tipărit de respectiva editură.

Filmul polițist, reflex al societății

● Timp de opt zile, Palatul Congreselor din Paris a găzduit circa 25 de mii de spectatori ai festivalului organizat de asociația „Prietenii filmului" împreună cu revista „Cahiers du Cinéma". Tema : „Filmul polițist — reflex al societății". De la **Judex** (1916) la filmul de groază american, trecînd prin filmele lui James Cagney și documentarele reconstituite din perioada de după război, realizate de Dassin, Clouzot, Boisset, Jessua, filmele germane, cele italiene de Rosi, Petri, Damiani, — filmul polițist reia și amplifică temele romanului din secolul 19, descriind totodată lupta individului izolat împotriva corupției și teroarei. Aceasta este concluzia cronicarului ziarului „Le Monde", care apreciază că modelul rămîne cinematografia americană, oglindă a societății americane.

„Adio viață, adio dragoste"...

...se intitulează noul roman (Albin Michel) al lui Armand Lanoux, o povestire autentică despre războiul din 1914, așa cum a fost trăit de Roland Dorgelès. Lanoux s-a inspirat din sutele de scrisori trimise de Dorgelès celei pe care o numea soția, mama și sora sa. O carte romanescă și tragică totodată despre un om simplu combatant care vorbește cu încredere — și îndoială — despre tot : despre supraviețuirea sa, despre spatele frontului, despre prietena sa și mai ales despre acest război care va însîngera Europa și va precipita decăderea ei.

Filme despre războiul din Vietnam

● Mai multe filme despre războiul din Vietnam și victimele lui sînt acum în pregătire în Statele Unite. După **Apocalypse now** (Apocalipsul acum) de Francis Ford Coppola (**Nașul, Conversația**) cu Marlon Brando, — Al Pacino va fi un invalid de război în **Burn now the fourth of july** (Născut în patru iulie) realizat de Ron Kovic. Jane Fonda va fi o pacifistă în **Coming home** (Venind acasă) în regia lui Hal Aschby.

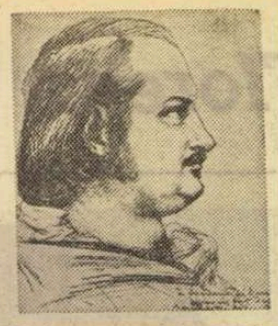

Balzac : o biografie aproape uitată

● După mai bine de 30 de ani, a apărut, în sfîrșit, marea biografie **Balzac** de Stefan Zweig, sub forma unei ediții de lux, în Editura S. Fischer din Frankfurt. Autorul a murit înainte de a vedea publicată această carte, pe care o începuse ca pe o încoronare a întregii sale opere. Completarea manuscrisului și pregătirea lui pentru tipar sînt datorate prietenului lui Zweig, Richard Friedenhal.

Munch pe ecran

● Apreciat ca o realizare deosebită, filmul lui Peter Watkins — **Dansul vieții**, a fost distins cu Premiul internațional „Artă și eseu". Realizatorul prezintă într-un lung metraj viața și opera marelui pictor norvegian — Edvard Munch (1863—1944), reprezentant de seamă al expresionismului european.

„Ultimul Resnais"

● Un „Resnais" este totdeauna comentat. „Ultimul Resnais" — **Providență**, a fost și mult controversat. În cele din urmă, „ultimul Resnais" a fost distins cu Premiul „Unifrance" (al presei internaționale) de către un juriu prezidat de P. Salinger, fostul purtător de cuvînt al președintelui Kennedy.

„Nuvela poloneză contemporană"

● La Cracovia a apărut, sub îngrijirea lui Tadeusz Bujnicki și Jacek Kajtoch, volumul al II-lea din culegerea **Nuvela poloneză contemporană.** Spre deosebire de primul volum, care antologa cronologic creația dinainte de război, volumul al II-lea reunește 35 de nuvele reprezentative publicate în primii 25 de ani ai Poloniei noi.

Reuniune la Caracas

● Uniunea artiștilor latino-americani (BLADA) a adoptat, în cadrul unei reuniuni în capitala Venezuelei, o hotărîre comună de a întări unitatea forurilor sale în lupta împotriva influenței zonei latino-americane de către exportul de produse culturale (în special filme), practicat de S.U.A. Membrii Uniunii sînt actori și artiști latino-americani care și-au propus ca obiectiv realizarea și menținerea unității în apărarea drepturilor economice și morale ale sindicatelor de care aparțin.

Un palat cultural pentru Rostov

● O sală de spectacole cu 1 200 de locuri, o scenă înzestrată cu mijloacele moderne necesare marilor reprezentații de operă și balet, săli de concerte, săli de repetiții pentru orchestra filarmonică, o mare bibliotecă științifică purtînd numele „Karl Marx", precum și alte compartimente echipate adecvat alcătuiesc împreună noul palat al culturii ce va fi dat în folosință anul viitor în orașul Rostov din Uniunea Sovietică.

Expoziția Hermann Hesse

● La Narbach pe Neckar a fost deschisă expoziția jubiliară „Hermann Hesse, momente ale vieții, operei și influenței sale", prilejuită de împlinirea unui secol de la nașterea marelui scriitor german (decedat în 1962). Dublată de un „Simpozion internațional Hesse", expoziția prezintă mărturii vechi și noi despre viața și opera acestui autor care a scris mai mult de patruzeci de cărți, răspîndite azi în peste treizeci de milioane de exemplare în toată lumea, a recenzat peste trei mii de volume și a răspuns la treizeci și cinci de mii de scrisori ale cititorilor.

Statisticienii au stabilit că Hermann Hesse este unul dintre cei mai citiți autori ai acestui secol.

I. A. Zavadski

● A încetat din viață la Moscova, în vîrstă de 83 ani, artistul poporului Iuri Alexandrovici Zavadski, conducător al Teatrului „Mossoviet", personalitate proeminentă a scenei sovietice.

S-a format ca actor și regizor în preajma lui Stanislavski și apoi în studioul condus de discipolul acestuia, E. Vahtangov. Ulterior, împreună cu un grup de componenți ai studioului, a intrat în rîn-

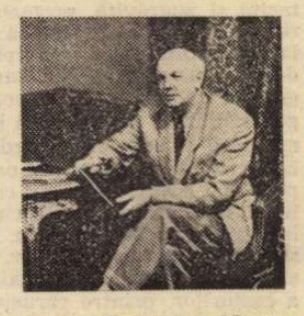

durile Teatrului „Mossoviet", desfășurînd o activitate excepțională de animator, pedagog, conducător artistic, creator de spectacole, lansînd actori care aveau să cunoască o mare popularitate : A. Mordvinov, Vera Maretkaia, Liubov Orlova, R. Pliat. Realizările sale, **Uraganul** de Bill Billoțerkovski, **Invazia** de Leonov, **Hangița** de Goldoni, **Othello** și **Nevestele vesele din Windsor** de Shakespeare, **Mascarada** de Lermontov, **Lizzie McKay** de Sartre și multe altele sînt considerate azi clasice și se află pe afișul permanent al „Mossoviet"-ului.

I. A. Zavadski ne-a vizitat țara cu ocazia primului turneu al colectivului său la noi — cînd s-a bucurat de o primire deosebită — și în alte ocazii, fiind un bun prieten al teatrului românesc, despre care a scris în repetate rînduri.

„Un oarecare Robel"

● În R. D. Germană, la „Mitteldeutscher Verlag" a apărut romanul **Un oarecare Robel** de Joachim Nowotny (n. 1933), autor al mai multor romane și povestiri, printre care **Vînătoare la Kaupitz, Jocul vrăjitoarelor, Labirint fără spaime, Duminica printre oameni.** De data aceasta, Nowotny relatează o zi obișnuită din viața unui muncitor modest, ridicat dintre țărani, lucrînd cinstit toată viața, ca pietrar, apoi ca șofer pe un autocamion, fără a se remarca prin fapte de eroism. Cititorul îl surprinde pe Robel într-una din zilele lui libere, ducîndu-se la dispensarul sătesc și întîlnindu-se pe drum cu diferiți oameni, printre care vechi prieteni, stînd de vorbă, răscolind amintiri și tot felul de gînduri.

Familia Picasso

● În timpul vieții lui Picasso, membrii familiei sale, foarte numeroasă, nu numai că nu întreneau legături strînse, dar aproape că nu se cunoșteau. Datorită nepoatei sale Paloma, care se ocupă direct de inventarierea uriașei opere a pictorului (1885 de tablouri 7089 desene, 1228 sculpturi, 3222 ceramici, peste 30 de mii de schițe, gravuri, planșe și nenumărate carnete) familia pictorului, după patru ani de certuri și discuții, s-a reconstituit și s-a sudat. În fotografie : Maia, Paloma, Bernard, Christine și Claude la prefectura din Marsilia, în octombrie 1976, examinînd cîteva din cele 119 pînze furate la Avignon.

AM CITIT DESPRE...

Temeiurile autorității criticului

● URMEAZĂ să apară, în cursul acestui an, volumul **Scrisori despre literatură, 1912—1972**, de Edmund Wilson, editate de Elena Wilson, cu o introducere de Daniel Aaron și un cuvînt înainte de Leon Edel. În avanpremieră, „The New York Book Review" a publicat, în trei numere consecutive, extrase concludente din corespondența acestui influent director de opinie. Opera lui Edmund Wilson (1895—1972), critic literar cu rubrică permanentă în reviste („The New Yorker" îi datorează o bună parte din prestigiu), este scrisă într-un alert stil gazetăresc, lipsit și de morgă academică și de emfază estetizantă.

Extrasele din scrisorile către și despre soții Fitzgerald, către John Dos Passos și către alți cîțiva scriitori sînt elocvente pentru temeiurile autorității lui în lumea scrisului și ale caldelor legături prietenești pe care le-a cultivat o viață întreagă în aceeași dificilă lume. Cu F. Scott Fitzgerald fusese coleg la Princeton. După moartea prematură a romancierului, l-a încurajat pe alt fost princetonian, Arthur Mizener, să scrie o biografie a lui Fitzgerald. Rezultatul l-a dezamăgit și l-a iritat. Într-o scrisoare trimisă, după citirea manuscrisului, unuia dintre corespondenții săi uzuali, Christian Gauss, își spune, fără reticențe, nemulțumirea. Mizener, arată el, „a strîns laolaltă, într-un spirit absolut odios, tot ceea ce i s-a întîmplat vreodată umilitor sau înjositor lui Scott. A denaturat întîmplările pe care i le-au povestit alții, în așa fel încît să-i pună pe Scott și pe Zelda în lumina cea mai proastă cu putință și adesea a luat drept bune glumele și nonsensurile pe care Scott le introducea totdeauna în scrisorile și în conversația lui, prezentîndu-le ca pe niște sinistre realități. Pe de altă parte, lipsește cu desăvîrșire imaginea Fitzgeralzilor așa cum erau ei în plină înflorire, pe vremea cînd Scott avea succes, iar Zelda era încîntătoare. Evident, Mizener este dezavantajat de faptul că nu i-a cunoscut direct nici pe ei, nici vremea lor, dar cartea este o oarecum deconcertantă dezvăluire a propriei sale personalități uricioase. Sînt necăjit pentru că sînt, cred, răspunzător, în parte, pentru ideea lui de a o scrie... Cel mai prost este sentimentul neplăcut că el exploatează, într-o oarecare măsură, propria mea tehnică de a pune accentul pe mizeriile vieții unui scriitor, pentru a scoate și mai mult în evidență strălucirea operei lui, căci îl laudă pe Scott ca scriitor, deși o face într-un mod încîlcit și plictisitor. Te rog să nu-i spui nimic. Am să-i fac eu însumi observații pentru toate acestea."

Cînd scrie direct lui Arthur Mizener pentru a-i comunica respectivele observații, Edmund Wilson își stăpînește enervarea și pune problemele la modul general, cu o diplomație menită să-l determine pe autorul biografiei să accepte sugestii de modificare a manuscrisului : „Este evident că, ocupîndu-te de Scott, ai produs, pentru că nu ai nimerit tonul just, un efect pe care nu-l urmăreai. Mi s-a întîmplat și mie cîteodată așa, atunci cînd un sentiment cu totul irelevant și-a făcut loc în ceva scris de mine. Pentru a te corecta, trebuie să abordezi din nou problema foarte obiectiv și să o reajustezi pas cu pas, sistematic, astfel încît să apară în altă lumină. Deși biograful își primește materialul de-a gata sub formă de scrisori, memorii etc., el nu este mai puțin răspunzător pentru portretul final decît a fost Scott pentru Marele Gatsby... Folosind, însă, datele primite, ai de făcut față unei probleme diferite de cea a scriitorului de pură ficțiune, întrucît trebuie să ai anumite principii pentru a decide ce anume constituie mărturie demnă de crezare. E totdeauna foarte greu să verifici faptele și, în cazul unui caracter amuzant sau romantic, anecdotele intră repede în legendă." Și așa mai departe, cu exemple din experiența sa personală din care rezultă că nici el, Wilson, n-a fost în stare să evite asemenea greșeli, pentru a încheia cu cuvintele : „S-ar zice că am avut o zi mare în calitate de Biograf Experimentat, gata să dea sfaturi altora. Nu consider nicidecum că aș fi obligat să accepți sugestiile mele sau ale altora în legătură cu manuscrisul."

Atunci, însă, cînd se adresa unui vechi prieten ca John Dos Passos, Edmund Wilson renunța la orice menajamente. Nimeni nu și-a permis să fie atît de sarcastic cu ultrareacționarul (la bătrînețe) Dos Passos, ca amicul său dintotdeauna, „Bunny" Wilson.

Felicia Antip

Bulgakov dramatizat

● Televiziunea italiană a dramatizat romanul ştiinţifico-fantastic al lui Mihail Bulgakov, **Oul fatal,** şi l-a prezentat ca pe un serial în trei episoade. **Oul fatal,** scris în 1924, este o operă ciudată, între farsă şi istorie romanţată. Regizorul Ugo Gregoretti a realizat în scenariul său o operă deosebită, utilizînd o serie extraordinară de efecte şi trucuri spectaculare. Realizat în culori, acest spectacol vizionat de milioane de telespectatori a fost reluat la cererea generală. Punctul cel mai atractiv a fost oferit de cel de al treilea episod, în care regizorul dezvăluia „retro-scena", soluţia trucurilor, a modului în care „minunile" au fost posibile, chiar şi la televiziune. Epilogul demistificator oferă o cheie pentru acest spectacol imprevizibil, „adaptat şi regizat" de un nume nou în regia italiană.

„Caietele Jules Romains"

● Societatea „Prietenii lui Jules Romains" a pregătit pentru publicare primul tom din **Caietele Jules Romains,** sub îngrijirea lui Claude Mauriac. Prefaţa, semnată de Jean d'Omersson, interpretează şi comentează scrisori şi documente dintr-o perioadă de 40 de ani, oprindu-se cu precădere asupra corespondenţei cu André Gide.

„Spini roşii"

● Acţiunea filmului intitulat **Spini roşii,** după motive din romanul **Timpul concilierii se va acoperi cu iarbă** de Wladislaw Rymkiewicz, se petrece în epoca insurecţiei de la Lodz din 1905 care, declanşată de o grevă generală, devine momentul culminant al luptelor revoluţionare ale epocii pe teritoriul Poloniei.

Regizorul Julian Dziedzina şi-a alcătuit o remarcabilă distribuţie cu sovieticul Vladimir Ivaşov şi polonezele Emilia Krakowska şi Barbara Wrzesinska.

Italo Calvino premiat

● „Premiul pentru literatură europeană", atribuit anual de către guvernul austriac, a fost conferit anul acesta scriitorului italian Italo Calvino, cunoscut pentru cărţile sale **Străbunii noştri, Povestiri, Marcovaldo, Cărarea cuiburilor de păianjen.**

Gramsci, eroul unei piese de teatru

● Festivitatea comemorării în Sardinia, la 27 aprilie a.c., a 40 de ani de la moartea conducătorului comuniştilor italieni, Antonio Gramsci, va fi deschisă cu piesa de teatru **Gramsci,** scrisă de Edgardo Siroli pentru grupul dramatic „Dimensione" al Teatrului Ravenna. Regia şi interpretarea rolului principal sînt asigurate tot de Siroli.

Premiera naţională italiană a avut loc la Ghilarza, localitatea natală a familiei Gramsci, sub auspiciile administraţiei oraşelor Cagliari şi Oristano, precum şi a numeroase comune din Sardinia.

Conflictul cinematografiei cu televiziunea

● În Italia, frecventarea sălilor de cinema a scăzut cu 30 la sută. Această dezafectare a publicului cunoscut totuşi ca avid de peliculă se explică în special prin mediocritatea cinematografiei actuale. „Mai bine văd vechituri dar stau acasă în faţa televizorului şi nu mă costă nimic" — este răspunsul cel mai curent al celor care nu mai frecventează marele ecran.

„Cel ce merge pe zăpadă"

● Critica literară canadiană a apreciat unanim volumul de povestiri al cunoscutului prozator F. Mowat, **Cel ce merge pe zăpadă.** Mowat descrie viaţa eschimoşilor din nordul îndepărtat, comparînd-o cu stilul de viaţă al societăţii canadiene industrializate. Plină de poezie, cartea surprinde puritatea morală a oamenilor din ţinuturile zăpezilor veşnice.

„Wizards"

● Astfel se intitulează noul film de desene animate al lui Ralph Bakshi, creatorul, în 1972, al lui **Fritz cotoiul,** despre care se apreciază că a marcat un moment de cotitură în genul respectiv. Într-o lume a viitorului, Ralph Bakshi imaginează un conflict titanic între doi vrăjitori. Magicianul cel bun este un bărbos distrat care nu-şi foloseşte puterea decît pentru a-şi aprinde ţigara. Fratele lui, rege al Pămînturilor rele, ridică o armată de monştri pentru a invada planeta. Cu o armă secretă (un proiector care difuzează filme despre al III-lea Reich) el dezlănţuie războiul. „Grimm şi Perrault împotriva lui Mein Kampf" — apreciază „L'Express".

Revista „Lumina"

● A apărut numărul din martie a.c. al revistei literare iugoslave de limbă română „Lumina", care se tipăreşte la Vîrşeţ. Din cuprins : **Radu Flora :** 15 ani ai Societăţii de Limba română ; **Ana Blandiana :** Iarna stelele ; **Ileana Mălăncioiu :** Ningea pe trupul ; **Ileana Ursu :** Castanul visînd ; **Ana Niculina Sîrbu :** Toamna şi eu ; **Sylvia Plath :** Dansatori de noapte ; **Nazik al-Mala'ika :** Bună seara, tristeţe ; **Nina Cassian :** Lampa de căpătîi ; **Florica Ştefan :** Poezii, în versiune franceză ; **Mărioara Baba :** Frumoasa cunoscută ; **Felicia Marina Munteanu :** Schiţă pentru un portret posibil ; **Doina Buia :** Argument ; **Şerban Cioculescu :** Erotica la Eminescu ; **I. M. Lotman :** Natura poeziei ; **Kafka :** Scrisori către Milena ; **Costa Toader :** Ploaia ; **Costa Roşu :** Şi ei sînt oameni ; **Interviu cu Constantin Ţoiu** urmat de un fragment din romanul „Galeria cu viţă sălbatică"; **Sima Petrovici:** „Literatura română din Voivodina".

Tipărită în excelente condiţii grafice, revista din Vîrşeţ este ilustrată cu desene ale pictoriţei naive de renume mondial Măria Bălan.

După 35 de ani

● Evacuată în Silezia, pentru a fi ferită de bombardamente în anii 1941—1942, colecţia de manuscrise muzicale a Bibliotecii de stat prusace din Berlin a fost rătăcită. Recent, o parte din piese au fost găsite în apropiere de Cracovia de prof. Jan Bialostocki, de la Muzeul Naţional din Varşovia. Printre manuscrisele rarisime redescoperite se află partiturile originale complete ale operelor **Figaro** şi **Flautul fermecat** de Mozart, originalul partiturii **Simfoniei a 9-a** de Beethoven, precum şi alte numeroase partituri de Bach, Haydn, Schubert, Schumann, Mendelssohn-Bartholdy etc.

Poezia naturii ruseşti

● La Editura „Molodaia Gvardia" din Moscova a apărut nu de mult o antologie reprezentativă a poeziei ruse dedicată naturii : **Anotimpuri. Natura patriei în poezie.** În acest volum au fost incluse versuri a peste 100 de autori, printre care Lomonosov, Puşkin, Lermontov, Nekrasov, Blok, Esenin, Maiakovski, Ahmatova, Tvardovski. Se desfăşoară astfel în faţa cititorilor şi peisajul de două secole al versului cult rusesc. Realizatorul culegerii — Vadim Kuzneţov.

Viaţa lui Martin Luther King pe ecran

● Regizorul Abby Man, realizatorul peliculei **Procesul de la Nürnberg,** turnează în prezent filmul **King,** inspirat de viaţa pastorului Martin Luther King, înflăcărat luptător pentru drepturile civice în S.U.A., asasinat în urmă cu cîţiva ani. „Nu va fi numai un film — a declarat Man — ci şi un document care va oferi probe noi despre neelucidatul caz al asasinării lui Luther King".

Arta din Peru

● La Florenţa se deschide o interesantă expoziţie care prezintă arta din Peru. Obiecte din ceramică, aur, lemn, ţesături din patrimoniul Muzeului naţional de antropologie şi arheologie din Lima, vor fi o vie mărturie a continuităţii culturii peruane, din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.

ATLAS

RECORD

MĂ UIT la caietul cu scoarţe roşii, lucioase pe care scrie cu litere străine, aurii RECORD (document) ca la o dovadă — singura palpabilă — că amintirile există cu adevărat, că provin dintr-o lume care a existat şi ea, fără urme de îndoială. Aveam nevoie de această confirmare. Acum, cînd nopţile îmi sînt populate fabulos de întîmplări, drame şi personaje, trebuia să fiu convinsă cumva că nu totul a fost vis, că mari fragmente din ceea ce pare acum o exagerată şi obsedantă fantezie pot fi dovedite cu documente, cu mărturii. Caietul cu scoarţe roşii, lucioase conţine jurnalul meu american ; timp de cinci luni mîna mea emoţionată şi obosită a notat zilnic în el fapte şi gînduri care au aparţinut unei realităţi atunci concrete şi indubitabile, acum depărtate astronomic pînă în literatură. El, caietul acesta scos din dărîmături şi adus, acum, la şapte săptămîni de la prăbuşire, de unul dintre tinerii alpinişti ai ruinelor, este miraculos ca o probă materială venită din altă lume. O lume care a existat, iată, nu mă mai pot îndoi.

Început în 8 aprilie 1974, prima lui pagină nu este decît o mărturisire a pierderii unui alt caiet, anterior, pe care acesta nu făcea decît să-l continue cu descurajare. Citesc şi îmi aduc aminte disperarea căreia i-am fost pradă zile întregi atunci cînd, ajunsă la Los Angeles, am descoperit lipsa acelor sute de pagini înfrigurate cuprinzînd toate nopţile mele, de la pornirea din ţară pînă la oraşul oraşelor, San Francisco, nopţi de tren, de ocean, de autobuz, nopţi de Iowa şi nopţi de deşert, dispărute deodată, printr-o uitare de-o clipă, în marea uitare vecină cu inexistenţa. Pierdusem deodată cîteva luni de viaţă şi, străină încă de arta de a pierde, vedeam în această răutate a hazardului o imensă nedreptate pe care trebuia s-o răzbun începînd un caiet nou, un caiet pe care mi-am caligrafiat citeţ, cu grijă, cu înverşunare, ca un elev conştiincios şi încăpăţînat, numele şi adresa absurd de completă : Ana Blandiana, strada Colonadelor 3, et. 7, ap. 1, sect. 4, Bucharest 1, Romania (Europe). Iată întors la mine din nefiinţă acest caiet atît de încrîncenat în a nu se pierde. Copilăreasca lui semnătură, adresa lui devenită sarcastică n-au fost în zadar. Şi chiar şi titlul lui imprimat semidoct, cu litere străine, aurii s-a dovedit exact : **record,** document, raport fragil şi eroic între arta de a păstra şi arta, mai subtilă încă, de a pierde.

Ana Blandiana

PREZENŢE ROMÂNEŞTI

DANEMARCA

● **Spectacolul cu piesa** Cercul de cretă caucazian **de Bertolt Brecht, pus în scenă la Aarhus Teater (Danemarca), în regia lui Lucian Giurchescu, scenografia lui Ion Popescu-Udrişte şi aranjamentul muzical al lui Paul Urmuzescu, a avut parte de comentarii critice foarte pozitive — din care reţinem :**

„Un excelent Brecht la Aarhus Teater... La noi (în Danemarca, n.n.) Brecht a fost montat întotdeauna după modelul lui Berliner Ensemble. În regia românului Lucian Giurchescu, Aarhus Teater ne oferă un spectacol original, non-ortodox, incitant, pe care îl accepţi, în noutatea sa, cu bucurie. Scurtînd cu îndrăzneală textul, — bravo ! —, legînd organic şi subtil cele două istorii, ajutat în mod strălucit de scenografia lui Popescu-Udrişte şi de muzica lui Paul Urmuzescu, regizorul ne oferă un mare spectacol, un spectacol ce trebuie văzut neapărat de toţi iubitorii de adevărat teatru". („Berlinske Tidende").

„**Cercul de cretă** este un spectacol magnific, viu şi atractiv, care, sîntem siguri, va atrage un imens public. Am aşteptat cu viu interes evoluţia românilor Lucian Giurchescu şi Popescu-Udrişte şi putem afirma că ea ne-a satisfăcut pe deplin. Cînd un regizor nu vorbeşte limba ţării, există teama ca realizarea lui să nu fie pe deplin împlinită. Ei bine, Lucian Giurchescu a surmontat, cu brio, dificultăţile de limbă, de aşa manieră încît nici un detaliu, nici un cuvînt n-au rămas neexploatate. Iată o adevărată muncă de profesionist teatral, rezultatul talentului şi al inteligenţei artistice" („Aarhus Stiftstidende").

„O regie sigură şi subtilă, o interpretare de înalt nivel şi o unitate de joc rar întîlnită, iată ceea ce face din acest spectacol un adevărat eveniment teatral, o mare reuşită" („Sondags-Aktuelt").

ITALIA

● La Academia Română din Roma, **Mariana Petraşcu** a avut o expoziţie de grafică (desene, tuşuri, acuarele, tehnici mixte şi gravuri, — în imagine, coperta catalogului) care s-a bucurat de bune aprecieri din partea publicului vizitator şi a specialiştilor. O menţiune deosebită face criticul de artă Clotilde Paternostro în ziarul „L'Osservatore romano" : „Pot fi întrevăzute (în opera artistei) toate principalele tendinţe (ale artei secolului XX) dar ajunse la un asemenea grad de asimilare, încît s-au contopit într-o formă care pare înnăscută din viziunea directă, rapidă, obţinută printr-o execuţie sigură, fără ezitări şi eforturi. Excelentă artistă, Mariana Petraşcu reuneşte, într-un amalgam savant, tendinţe figurative disparate, realizînd o minunată fuziune spontană (acesta fiind şi cel mai mare merit al ei), obţinînd un rezultat cromatic strălucitor şi iconologic variat, adică pe mai multe planuri figurative.

Trăsătura tradiţională (mai mult decît folclorul) este un dat în plus care dezvăluie iubirea pentru propria ei ţară, de altfel bogată în evocări ale trecutului (ritualuri ancestrale ca în lucrarea intitulată **Balada bradului — recitativ la înmormîntarea unui tînăr**) sau jocurile cu măşti ce ţin de ritualurile de primăvară care sărbătoresc reînvierea firii".

U.R.S.S.

● Revista sovietică de literatură universală „Inostrannaia literatura" (nr. 3/1977) a publicat, sub titlul **Legătura cu viaţa,** un articol semnat de M. Fridman, referitor la dezbaterea organizată lunile trecute de revista „România literară" pe tema naturii şi formelor conflictului literar. Informînd despre opiniile emise şi făcînd o expunere asupra datelor ei generale, autorul articolului subliniază că această discuţie — ca şi cele găzduite în ultima vreme de alte publicaţii culturale româneşti — se înscrie în atmosfera de dezbatere creatoare creată de Congresul educaţiei politice şi al culturii socialiste.

● A apărut în limba rusă, la Editura „Progres" din Moscova, volumul **Principii de literatură comparată** al esteticianului român Alexandru Dima. Lucrarea este tradusă de Mihail V. Fridman şi prefaţată de V. Kuleşov, profesor de istoria literaturii la Universitatea din Moscova.

ANGLIA

● În nr. 24, din martie 1977, al revistei engleze „The Reminder" editată de dr. C. Michael-Titus, se publică, între felurite texte privitoare la ţara noastră, unul semnat de M. de la Ventoliere şi intitulat **Features of the Literary Prose of Romania today** (Aspecte ale prozei literare din România de astăzi). Semnalînd diversitatea şi bogăţia peisajului nostru literar şi încercînd „să incite curiozitatea cititorului, astfel încît el să exploreze singur literatura României de azi", autorul îşi exemplifică susţinerile şi-şi justifică entuziasmul, evocînd scrieri de (în ordinea menţionării): Eugen Barbu, Marin Preda, Ion Lăncrănjan, Traian Filip, Ioana Postelnicu, Leonida Plămădeală şi Dan Zamfirescu, subliniind, totodată, în final, că varietăţii şi forţei prozei noastre actuale îi corespund fenomene similare în teatru şi poezie.

Scrisoare din R. P. Chineză

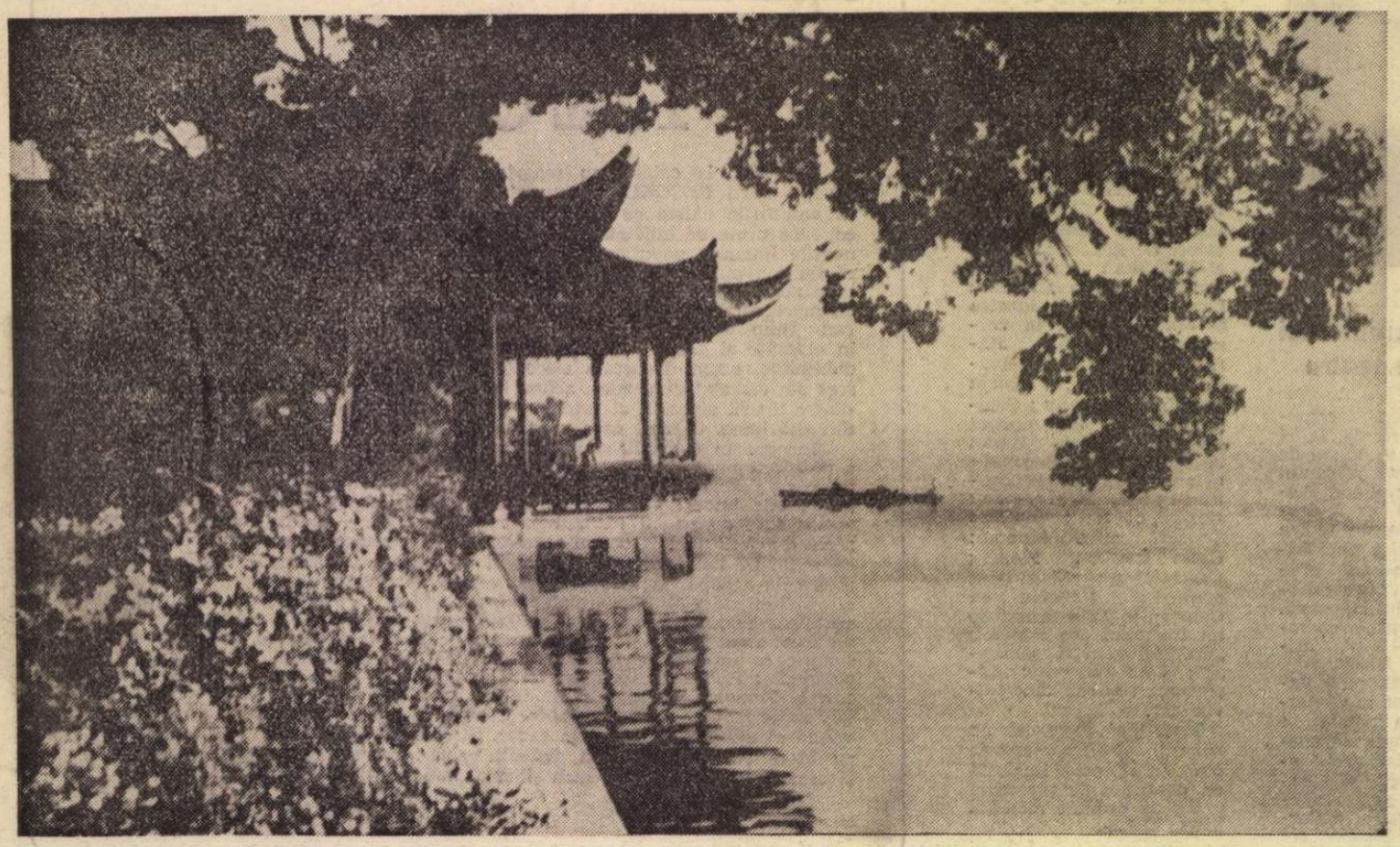

HANCIOU

ORAȘUL Hanciou este supranumit „raiul pămîntesc" și nici nu se putea altfel de vreme ce doi dintre dregătorii frumuseții sale au fost poeți.

Orașul are forma unei scoici a cărei perlă este Lacul de Vest. Perla, de un albastru intens și netulburat cît e anul, este armonios încercănată de carnația vegetală a arborilor cu frunze mărunte cît unghia sau larg palmate și mișcate leneș de vînt ca niște urechi de elefant, — apoi de flori grase ce prevestesc ajunul sudului chinezesc.

Lacul a fost, la începuturi, un golf la Marea Chinei și numai un ochi liric cum a fost ochiul prefectului Pe Thu Yi, poet de mare respirație, a putut vedea în golf linia încheiată a unui lac de agrement, hotărînd pe vremea dinastiei Thang construirea unui dig imens între golf și mare. Cîteva secole mai tîrziu, sub dinastia Sung de Sud, un alt prefect, poet și el, a hotărît construcția altui zid care să despice lacul în două ; poetul se cheamă Su Thong Po și, prin marea-i popularitate, este alintat cu numele Șu Și.

Dar confluența dintre istorie și legendă împinge vremurile mult mai departe. În urmă cu 2 500 de ani se învecinau, pe această vatră, două țări : țara U și țara U Ye. Despre locuitorii U Ye se știe că aveau pielea tatuată. Între cele două țări s-a încins odată un război cumplit, victoria revenind țării U Ye iar regele adversar fiind luat ostatec și pus grăjdar la cai. Dar șefnicii acestuia au urzit o stratagemă originală, trimițînd regelui din U Ye pe cea mai frumoasă femeie a regatului care să-l țină în alintări zi și noapte și să-l împiedice astfel să se pregătească pentru o nouă confruntare militară. Așa că, surprins nepregătit, regele din U Ye a fost înfrînt, iar locuitorii țării U au dat lacului numele prea frumoasei Și Și, nume pe care l-a purtat pînă cu două-trei secole în urmă. Un vers celebru spune : „Lacul este atît de frumos sub cerul frumos tot timpul / Precum Și Și cînd se fardează sau nu".

Acum e liniște fecundă de primăvară și soarele sudic pune aureolă grădinarilor din parcurile interioare sau exterioare lacului, de parcă ei ar grădinări într-adevăr într-un paradis regăsit. Pagoda Pao Shou, veche de 2 000 de ani, se subțiază în cuburile-i de piatră sură, avînd în pisc, drept însemn al modernității, un releu de televiziune. O altă pagodă învecinată, Lei Phum, a fost demolată cu 50 de ani în urmă spre bucuria marelui scriitor Lu Sin care vedea, în prăbușirea ei, prăbușirea Evului Mediu chinez. Inima nu mă lasă însă să nu vorbesc despre legenda pagodei neantizate. Se spune că pe locul ei foiau două șerpoaice — una albă, cealaltă verde. Cea albă s-a îndrăgostit de un bonz budist, dar acesta, tare și nestrămutat în credință, a prins-o și a zidit-o la temelia pagodei. Iată pînă unde ajung similitudinile mitului meșterului Manole ! Dar de ce marele Lu Sin a exultat la demolarea pagodei și a scris chiar o broșură în cinstea acelui eveniment ? Pentru că el vedea în legenda fetei zidită la temelie umilirea sclavagistă și medievală a femeii. „Femeia este o jumătate de cer", spune Mao Tze-Dun în lupta sa loială pentru punerea femeii în totalitatea drepturilor ei civice.

Dar să revenim la Lacul de Vest. Primăvara acestui an l-a vizitat cu întîrziere, iarna fiind aspră și înfigîndu-se adînc în zonele Sudului. Încă pe drumul dinspre aeroport văzusem arborii de camfor cu frunzarele veștede și risipite cum nu s-a mai întîmplat preț de 30 de ani. Abia că înmuguresc migdalii, și ici-colo înfloresc cireșii. Împreună cu prietenii mei Kung și Cin călcăm pe aleile pe care se pare că ar fi călcat Li Tai Pe. Poeme închinate Lacului de Vest, marele poet nu are, dar are altele, despre locuri foarte apropiate. Ca sub pecetea de taină a unui destin, Hancioul a fost și a rămas reședința paradisiacă a scriitorilor. Un fel de Iași de-al nostru, — mi-am zis. De la ctitorul Pe Thu Yi, pînă la președintele poet Mao Tze-Dun, pe aici s-au perindat spirite luminate. Lu Sin a predat, la liceul din oraș, limba și literatura chineză cu acel spirit militant care l-a condus spre marxism, spre o viziune comunistă asupra literaturii. Lacul de Vest stă ca o mărturie poetizată, ca o metaforă perpetuă.

Și ca lacul să cîștige în metaforizare, în mijlocul apelor se ridică trei turnulete de piatră, fiecare turnuleț fiind prevăzut cu cîte cinci ferestruici. Cînd pe cer se-arată lună nouă, localnicii introduc înlăuntrul turnulețelor o luminare aprinsă și acoperă ferestruicile cu hîrtie cerată. Atunci, pe suprafața lacului se răsfrîng cincisprezece lune și, cu cea de pe cer, șaisprezece, ca o întrepătrundere între realitate și vis. Mai e de adăugat că, în timpul zilei, din oricare parte te-ai uita, prin oricare ferestruică, se vede zarea. Treabă chinezească — și-a spus mintea mea de ardelean înveterat.

Și ca metaforizarea să se înspice, iarăși mai e de adăugat că fluviul Cen Than, care izvorăște dintr-un lac, în ziua de 18 august, după calendarul selenar oriental, curge pe de-a-ndoaselea, dinspre mare spre izvor, fenomen considerat odinioară de obîrșie sacră, dar în fond explicabil prin apogeul fluxului marin.

ASCULT toate aceste minuni pămîntești într-un pavilion de palisandru, bînd ceai „Ochiul dragonului", ademenit de cele patru virtuți ale lui : culoarea, mireasma, gustul și forma de lacrimă prelungită a frunzelor. În jur, pe o alee vestită, plutește umbra altui mare poet, Lu Yon, care-și făcea pe aici rondul liric. Pietre aduse din munții „Împăratul de jad", pietre spongioase, în forme de sculptură pe jumătate abstractă, închipuiesc tot felul de jivine și populează parcul într-o voită dezordine estetică. Această estetică a dezordinii studiate stă și în amplasarea oazelor de verdeață și flori. Toate par căzute din cer, la voia întîmplării, dar ochiul atent observă frumosul artificiu. Un lac, în interiorul altui lac, după cercuri de țărînă așezate concentric, aidoma așezămintelor avare. Apoi o insulă în mijlocul altei insule, cuprinsă într-un briu de apă. Intrăm în parcul „Cîntecele de mierlă în miezul salciei pletoase", deci nume de poem într-un vers pe care Ion Pillat al nostru l-ar fi sorbit cu extaz. Apoi în parcul „Podul florilor", sau al „Lunei tomnatice pe obrazul lacului calm". Toate acestea sînt, în fapt, mici insule frizate cu grijă și migală, ca în stampele chineze de altădată. Peste fișiile de apă adormită plutesc poduri arcuite „ca un tigru în salt", cum ar spune Li Tai Pe. Numele lor sînt de asemenea titluri de poezii, dacă nu chiar poezii de-a binelea : „Curcubeul", „Preumblarea", „Oglinda valurilor reci" și așa mai departe. Ajungem la o movilă cu bujori (vai ! neînfloriți încă) unde cineva, înainte de a tăia un copac bătrîn și scorburos, i-a fixat umbra cu pietricele negre, într-un mozaic minuțios și naiv.

În fine, o altă ridicătură de pămînt numită „Colina solitară" ne îndeamnă spre ultimul popas. Mergem spre ea pe poduri în zig-zag, pe cărări sofisticate și, de pe un pod, dăm pîine peștilor multicolori.

Ajungem, în sfîrșit. Pe vîrful colinei este cocoțat fostul palat imperial din ultima dinastie : Cin. Unul din împărați — zice-se — a mers prin țară să vadă cum merg treburile și, flămînzind la drum, a adulmecat aromă de găină friptă. A mers în urma aromei și-a dat peste un hoț de rînd, un găinar — cum zicem noi — ce-și frigea găina furată într-un mod cu totul neașteptat : umplută cu mirodenii și învelită apoi într-o haină de argilă, ea se cocea încet pe foc abia pîlpîit. De atunci încoace, acest fel de mîncare se cheamă „găina hoțului" și este foarte gustos, după cum însumi am constatat cu o seară în urmă, la o cină oferită de gazde.

Acum, în fostul palat este sediul bibliotecii municipale. La poalele lui, lîngă un izvor cu apă curată ca lacrima, scriitorii veacului trecut își citeau operele angajate, oprite de cenzură. Drumuri întortochiate, parcă lungi de kilometri întregi, urcă și coboară pe un mic petec de pămînt. O expoziție de caligrafie chinezească dovedește talentul grafic al tuturor păturilor sociale din China roșie. În China pictează și caligrafiază cu talent din abundență nu numai profesioniștii ci, la fel, muncitorii, țăranii și soldații.

Coborîm înainte de-a părăsi, cu strîngerea de inimă, Hancioul, paradisul lui regăsit. Și rămînem tăcuți de parcă cineva ne-ar povesti legende din țara U și din țara U Ye.

Și citim pe o lespede verticală :

„Cer senin, senin / Uneori plouă, plouă / Frumos, frumos, / Ciudat, ciudat. / Schimbare de vreme, schimbare, / Cu ea și lumea și lumea / Și apa și apa / Și muntele, muntele / Aici și acolo, acolo / Și pretutindeni, ...tutindeni / Frumos și lumină, lumină / Frumos și lumină, lumină".

Cine a scris aceste versuri ? Nu mi s-a putut spune.

Alexandru Andrițoiu

Hanciou, aprilie 1977.

Sport

Doi cerbi încîlcindu-și coarnele

■ CÎND fundașul spaniol Benito a înscris în propria poartă și s-a schimbat în Salomee modernă jucînd pe tipsie de coral bălai capul antrenorului Kubala, am simțit în nări miros de pampa și m-am văzut cu un picior în malul Țării de argint.

Pe urmă am început să tremur, ca atunci cînd sînt chinuit de insomnii, pentru că mi-am dat seama că spaniolii sînt mai tehnici — dovadă că în istoria fotbalului de după război ei au aurit cupola bisericii, iar băieții noștri abia dac-au pus o piele de scrumbie pe ușa de la intrare.

Noi am cîștigat acest meci epuizant (poate-au fost și vreo două clipe de strălucire, dar mie mi-au scăpat) pur și simplu fiindcă ne-a ieșit coșaru-n drum, fapt pentru care Ștefan Covaci ar trebui să sărute hornul pe gură pînă l-o goli de păsări și de funingine.

Otrava victoriei mi-a umplut, bineînțeles, și mie sîngele.

Iau de martor luna, care, în seara aia, umbla pe deasupra Bucureștilor, ținînd între sîni un măr furat. Dar nu mă pot alinia lîngă cei ce vor să-ncarce zece lăutari în Carul mare ca să plece gîlceavă veselă la Zagreb.

Trebuie mai întîi să facem curat prin echipă, fiindcă sînt acolo trei jucători fără venin în talpă și fără aer în plămîni : Iordănescu, Crișan, Dudu Georgescu.

Antrenorul Covaci, atît de plin de noroc încît îmi vine să zic că-n timpul liber pictează icoane, i-a notat cu 10 și pe excepționalii Cheran, Dumitru și Cristian, dar și pe cei trei ciortani îndopați cu nămol.

E limpede : Ștefan Covaci ori a tras un pui de somn în timpul meciului, ori nu e de față cînd dă declarații. Nu știu de ce, cînd scutură el pomul raiului, mie-mi cad pe umeri numai omizi !

Aprilie își stinge floarea (s-o fi ducînd să însămînțeze cu nebunie somnul altor lumi ?), luceafărul a răsărit, în zori, cu doi cuci la tîmple, iar mie-mi vine-n minte zicerea oamenilor din Deltă și a scriitorului de-i cîntă : lebăda și păunul, dacă vor să placă, să tacă ; și să facă ! adăugăm noi, ăilalții.

Fănuș Neagu

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director : GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

Proletari din toate țările, uniți-vă!

România literară

Anul X, nr. 17, joi 28 aprilie 1977

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

17

ÎNTÎI MAI — SĂRBĂTOAREA MUNCII
(pag. 12—13)

ÎNDATORIRI ȘI PERSPECTIVE

VIAȚA LITERARĂ de la noi cunoaște o firească activizare sub impulsul apropierii importantului eveniment care este, pentru intreaga noastră obște, Conferința națională a scriitorilor. Recent au avut loc adunările generale ale asociațiilor de scriitori din București și din țară, prilej de bilanț al activității desfășurate în ultimii ani, de examinare lucidă și responsabilă a drumului străbătut, de evaluare a modului cum au fost transpuse în fapte de creație indicațiile documentelor de partid referitoare la sarcinile literaturii în etapa actuală.

Privind în ansamblu, constatăm bogăția afirmărilor literare din ultimii ani, succesele însemnate obținute în poezie, în proză, în dramaturgie, în critică, și este un prilej de îmbărbătare și de mîndrie pentru scriitorii români să poată aminti cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu, privitor la creația literară contemporană, de la tribuna Congresului Educației Politice și al Culturii Socialiste: „Doresc să dau și la acest Congres, spunea secretarul general al partidului, o înaltă apreciere minunatelor opere literare, ca și operelor din celelalte domenii ale artei, realizate în anii socialismului, în mod deosebit celor făurite în ultimii ani, — care au îmbogățit tezaurul nostru de valori culturale, au contribuit la elevarea vieții spirituale a poporului, la făurirea omului nou, devotat cauzei socialismului, idealurilor partidului nostru comunist".

Desigur că succesele dobîndite — efect nemijlocit al climatului de încurajare a talentelor, de stimulare a tuturor energiilor artistice puse în slujba idealurilor umanismului revoluționar —, aceste succese așadar, privind în perspectivă, creează îndatoriri sporite atît fiecărui scriitor în parte cît și breslei în întregul ei, ca organism la a cărui perfecționare Conferința noastră este chemată să contribuie hotărîtor. Sînt multe domenii deschise inițiativelor de îmbunătățire, multe direcții de acțiune și țeluri de împlinit în vederea asigurării acelui cadru de viață literară capabil să impulsioneze creația către realizări majore, în spiritul și pe măsura imperativelor prezentului. Printre altele, Conferința va proceda la alegerea noilor organe de conducere pentru perioada următoare, dar credem că e limpede tuturor că nu poate fi vorba numai de un simplu act electiv. Stilul de muncă al organelor Uniunii noastre, al Consiliului și Biroului, se impune să fie astfel încît să crească rolul Uniunii în orientarea politică, estetică și etică a vieții scriitoricești, în educarea noilor promoții de scriitori, în sprijinirea creației autentice, puternic implicate în problemele-cheie ale vieții sociale din țara noastră. De altfel, stimularea participării directe, mereu mai active a scriitorilor la viața social-politică, la evenimentele zilei e un obiectiv ce decurge din însăși ratiunea de a fi a profesiunii noastre, ce s-ar vedea lipsită de substanța vitalizatoare dacă s-ar izola de tumultul social.

Asociațiile scriitorilor, secțiile de creație, așa cum s-a susținut în adunările recente, e necesar să devină în și mai mare măsură foruri de dezbatere și confruntare, de căutări și propuneri, de schimb liber al opiniilor privind problemele care frămîntă obștea literară, în spiritul democratismului ce caracterizează societatea noastră. Și fără îndoială că publicațiilor Uniunii Scriitorilor le revine primul rol în reflectarea fidelă — dar în nici un caz impasibilă — a acestor forme de activitate cărora Conferința națională este firesc să le dea un conținut îmbogățit și diversificat, impus de realitățile clipei de față. Un efort de sintetizare a realizărilor de pînă acum, de cîntărire a izbutirilor și insucceselor, acolo unde sînt, de evidențiere a tendințelor fecunde și de prospectare a căilor noi, de confruntare a punctelor de vedere privind o problemă sau alta a vieții literare, o carte sau alta dintre acelea care s-au bucurat de interesul cititorilor și al criticii — iată ce ne propunem, printre altele, în numerele ce urmează, încredințați că spiritul viitoarei Conferințe acesta trebuie să fie: al discuțiilor deschise, vii, aplicate, năzuind să cuprindă realitatea literaturii noastre socialiste în toată diversitatea și bogăția expresiilor ei.

„România literară"

Ilustrație de **Raluca Grigorcea**

Telegrama Adunării generale a Asociației Scriitorilor din București adresată Comitetului Central al Partidului Comunist Român, TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

NOI, SCRIITORII întruniți în Adunarea generală a Asociației din București, manifestîndu-ne adeziunea deplină la munca și năzuințele întregului nostru popor, ne îndreptăm gîndurile și sentimentele cele mai alese spre dumneavoastră, conducătorul iubit al Partidului și Statului nostru, în semn de recunoștință pentru toată strădania pe care o depuneți în scopul propășirii României socialiste, al înfloririi ei materiale și spirituale.

Prețuirea de care se bucură literatura și munca scriitorilor în patria noastră, rolul acordat creației literare în modelarea conștiințelor, în formarea trăsăturilor minunate ale omului nou, constructor al socialismului și comunismului, dragostea pe care dumneavoastră personal ați arătat-o oamenilor de litere în toate împrejurările, au constituit și constituie un neprețuit suport al muncii noastre. De aceea, călăuziți de o înaltă credință în valorile umane, valori pe care numai o societate ca a noastră, fără exploatare și umilire le poate afirma, și în înfrățire cu scriitorii din toată țara, fără deosebire de naționalitate, ne simțim solidari în activitatea noastră cu efortul unanim al oamenilor muncii, la edificarea unei vieți a dreptății și echității, la ridicarea României în rîndul țărilor avansate ale lumii.

Sîntem fiii acestui pămînt și ai acestui neam, ale cărui însușiri s-au arătat în pragurile grele ale istoriei. Moștenim un tezaur spiritual de o neasemuită bogăție și frumusețe. Am crescut și trăim în iubirea de țară, în cinstea și omenia părinților noștri. Libertatea și nobila menire a scrisului nostru aici le cunoaștem, le trăim și le mărturisim, prin cărțile noastre, prin toate faptele noastre cetățenești. Aici ne gîndim la tot ce mai avem de făcut pentru ca nimic din adevărul și frumusețea cuvîntului să nu se irosească. Slujim în felul acesta nobile idealuri revoluționare, cinstim Independența patriei, evocăm istoria ei zbuciumată, trăim cu toată ființa noastră anii de măreție, de sacrificiu și de dăruire ai socialismului.

În toate acestea vedem îndeplinirea, și prin munca noastră, a Programului de dezvoltare multilaterală a societății în care trăim, înscrierea creației literare în orizonturile culturii deschise de Congresul al XI-lea al Partidului și de Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste, și ne simțim datori să sporim valorile de cultură ale poporului nostru, să creăm o literatură pe măsura vieții ce o generează, să adăugăm cărților mari create de remarcabile personalități ale literaturii noastre contemporane, alte și alte pagini, prin slujirea adevărului și a luptei împotriva a tot ce mai împiedică sensul major al creației în toate tărîmurile vieții. Dorim și ne stă în putință să promovăm literatura valoroasă, autentică, angajată în afirmarea ideilor umanismului revoluționar, literatura spiritului activ, a participării la lucrarea istoriei, într-un climat al solidarității scriitoricești, dar și al spiritului critic, al înfrățirii dintre generații, dar și al înțelegerii structurilor fiecăreia, în egală prețuire a condițiilor creației. Dorim și ne stă în putință să cuprindem în cărțile de proză și în piesele de teatru, straturile adînci ale vieții, cu tot ceea ce adevărul existenței arată în chipuri nelimitate. Eroismul oamenilor muncii, dovedit și în ceasuri de durere și de măreție, ca în această primăvară, tot ceea ce noile relații sociale au adăugat și adaugă fără oprire în infinitul tărîm al conștiinței, așteaptă munca neobosită a condeielor noastre. Poeziei nu-i sînt oprite zările sufletului, nici ale gîndirii, nici armonia inepuizabilă a cuvîntului, nici virtuțile sentimentelor patriotice care o înscriu în marea Cîntare a țării. Criticii literare îi rămîne pe mai departe îndatorirea cercetării valorilor, a îndreptării cititorilor spre înțelegerea cărților, fără părtinire, călăuzită de riguroase principii, în sensul edificării culturii. Stă în putința noastră să ducem mai departe sarcina nobilă a muncii literare, să ne gîndim în permanență la rostul cărților, la generațiile tinere care se formează și în lumina cuvîntului nostru.

În aceste ceasuri ale colocviilor noastre, cu gîndul la marile îndatoriri ce ne revin, vă adresăm dumneavoastră, iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU, și prin dumneavoastră, Partidului Comunist Român, cuvintele de profundă mulțumire pentru grija pe care o arătați față de tot ce se realizează în țara noastră, spre libertatea, bunăstarea și fericirea oamenilor.

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Dialoguri fructuoase

INTR-O ATMOSFERĂ DE CORDIALITATE ŞI PRIETENIE s-a desfăşurat, marţi după amiază, întrevederea dintre tovarăşul Nicolae Ceauşescu, preşedintele Republicii Socialiste România, şi delegaţia Partidului Cooperatist din Marea Britanie, formată din John Parkinson, preşedinte, şi Leslie Goodrum, secretar naţional adjunct, care ne vizitează ţara la invitaţia C.C. al P.C.R.

În cadrul convorbirilor, oaspeţii şi-au exprimat satisfacţia de a fi fost primiţi de şeful statului român, remarcînd ospitalitatea cu care au fost întîmpinaţi în România şi efortul demn al poporului român de a depăşi urmările catastrofei de la 4 martie.

Vizita delegaţiei Partidului Cooperatist din Marea Britanie — s-a remarcat în timpul întrevederii — se înscrie în cadrul mai larg al dezvoltării relaţiilor de colaborare prietenească dintre organizaţiile politice, dintre celelalte organizaţii, inclusiv cele cooperatiste, dintre popoarele român şi britanic. Ceea ce are ca efect adîncirea şi diversificarea raporturilor de cooperare în diferite domenii, cultivarea spiritului de prietenie şi respect reciproc, contribuind, astfel, la promovarea idealurilor păcii, securităţii şi înţelegerii în Europa şi în lume.

În ceea ce priveşte situaţia internaţională, convorbirile au pus accentul pe intensificarea eforturilor tuturor statelor, ale opiniei publice, ale forţelor politice din fiecare ţară pentru realizarea angajamentelor asumate la Conferinţa de la Helsinki, pentru ca reuniunea de la Belgrad să marcheze progrese reale pe linia dezvoltării unei largi cooperări, şi mai ales să deschidă calea trecerii la măsuri concrete de dezangajare militară, esenţiale pentru pacea continentului.

TOT marţi, preşedintele Republicii Socialiste România, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, l-a primit pe Barrie Graham Dexter, care şi-a prezentat scrisorile de acreditare în calitate de ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al Australiei în România.

Colaborarea multilaterală româno-cehoslovacă

ZIARELE de duminică au dat publicităţii Comunicatul privind vizita oficială de prietenie a tovarăşului Manea Mănescu, prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, în Republica Socialistă Cehoslovacă, vizită făcută între 21 şi 23 aprilie 1977, la invitaţia tovarăşului Lubomir Strougal, preşedintele Guvernului Republicii Socialiste Cehoslovace.

Subliniind importanţa excepţională a întîlnirilor şi convorbirilor anterioare dintre preşedinţii celor două ţări, tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi tovarăşul Gustav Husak, documentul pune în evidenţă dezvoltarea multilaterală a colaborării bilaterale în conformitate cu Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, în spiritul principiilor marxism-leninismului şi solidarităţii internaţionale, respectării egalităţii în drepturi şi suveranităţii fiecărui stat, neamestecului în treburile interne şi întrajutorării tovărăşeşti.

A fost constatat cu satisfacţie stadiul actual al dezvoltării colaborării dintre cele două ţări prietene în domeniile economic, tehnico-ştiinţific, cultural, învăţămînt, mijloace de informare în masă, sport, turism. S-a subliniat, de asemenea, consensul în aprecierea diferitelor probleme internaţionale abordate, în special importanţa îndeplinirii integrale a principiilor şi prevederilor Actului final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa de către toate statele semnatare, atît în relaţiile bilaterale, cît şi în colaborarea bilaterală şi multilaterală, în interesul destinderii şi întăririi securităţii şi colaborării.

Încheiate fructuos prin semnarea unor documente menite să dea noi dimensiuni relaţiilor româno-cehoslovace, convorbirile de la Praga, desfăşurate — cum subliniază Comunicatul — „într-o atmosferă de cordialitate, de stimă şi înţelegere reciprocă, vor contribui la adîncirea relaţiilor de prietenie şi colaborare dintre cele două ţări, în interesul popoarelor român şi cehoslovac, al cauzei socialismului, progresului şi păcii".

Tur de orizont

LA CEA de a V-a sesiune ordinară a Conferinţei generale pentru interzicerea producerii şi folosirii armelor nucleare în America Latină (desfăşurată la Caracas), ministrul de externe venezuelan, Ramon Escovar Salom, a evidenţiat necesitatea ca „tratatele semnate să fie însoţite de o voinţă politică adecvată pentru concretizarea prevederilor acestora". NUMĂRUL total al formaţiunilor politice legalizate în Spania se ridică la 139. CONCLUZIILE unui raport întocmit sub egida O.N.U. : numai prin efectuarea unor schimbări fundamentale urgente în politica economică la nivel naţional, regional şi internaţional, ţările în curs de dezvoltare din Africa îşi vor putea asigura progresul lor economic şi social. ÎNTR-O cuvîntare ţinută la Innsbruck, cancelarul Austriei, Bruno Kreisky, a subliniat necesitatea adoptării unor măsuri concrete pe linia transpunerii în viaţă a Actului final al Conferinţei de la Helsinki.

Cronicar

La Adunarea generală a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti

Adunările generale ale Asociaţiilor scriitorilor

Bucureşti

● În sala Teatrului Naţional, în ziua de 22 aprilie a.c., s-au desfăşurat lucrările Adunării generale a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. Lucrările au fost conduse de **Virgil Teodorescu**, preşedintele Uniunii Scriitorilor.

Darea de seamă asupra activităţii desfăşurate în ultimii 5 ani a fost prezentată de secretarul Asociaţiei, **George Macovescu.**

La discuţiile asupra dării de seamă au participat : **Ştefan Augustin Doinaş, Ion Ianoşi, Dumitru M. Ion, Aurel Covaci, Constantin Chiriţă, Paul Tutungiu, Radu Theodoru, Andrei Bantaş, Ion Nicolescu, Al. I. Ştefănescu, Alexandru Papilian, Vintilă Corbu, Dorin Tudoran, Dan Deşliu, Traian Iancu, Ivan Covaci, Mihail Ilovici, Sinziana Pop, Barbu Brezianu, A. Ebion, Nicolae Manolescu, Traian Lăzărescu, Cezar Ivănescu, Ion Potopin, Iulian Neacşu, Mihai Moşandrei, Aurelian Chivu, Al. Raicu** şi alţii.

Adunarea generală a ales noul comitet al Asociaţiei compus din **Constantin Chiriţă**, secretar, **Al. Balaci, Dan Hăulică, Huszár Sándor**, secretari adjuncţi. **Geo Bogza, Mircea Dinescu, Dan Duţescu, Arnold Hauser, Mihai Isbăşescu, Eugen Jebeleanu, Gheorghe Pituţ, Mircea Horia Simionescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu** şi **Laurenţiu Ulici.**

De asemenea, în ziua de simbătă 23 aprilie au fost alese noile birouri ale secţiilor Asociaţiei şi delegaţii ce vor participa la Conferinţa naţională a scriitorilor. Biroul secţiei de poezie este compus din : **Ştefan Augustin Doinaş**, secretar, **Dan Deşliu, Ion Horea, Vasile Nicolescu** şi **Aurel Rău.**

Biroul secţiei de proză : **Corneliu Leu**, secretar, **Mircea Ciobanu, Maria Luiza Cristescu, Arnold Hauser, Iulian Neacşu, Platon Pardău, Gheorghe Suciu, Al. I. Ştefănescu** şi **Alexandra Târziu.** Biroul secţiei de critică şi istorie literară : **Ion Ianoşi**, secretar, **Ov. S. Crohmălniceanu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu, Aurel Martin, Eugen Simion.** Biroul secţiei de dramaturgie : **Paul Anghel**, secretar, **Mihnea Gheorghiu, Teodor Mănescu, Iosif Naghiu** şi **Valeriu Râpeanu.** Secţia de traduceri: **Aurel Covaci**, secretar, **Dan Duţescu, Marcel Gafton, Mihai Isbăşescu** şi **Catinca Ralea.**

Biroul secţiei de literatură pentru copii şi tineret: **Mircea Sîntimbreanu**, secretar, **Vladimir Colin, Ion Hobana, Gica Iuteş** şi **Adrian Rogoz.**

Cluj-Napoca

● Darea de seamă asupra activităţii Asociaţiei a fost prezentată de **D. R. Popescu**, secretarul Asociaţiei.

Au luat parte la discuţii : **Ion Oarcăsu, Gall Ernő, Constantin Cublesan, Letáy Lajos, Dimitrie Danciu, Ion Lungu, Victor Felea, Mircea Zaciu, Radu Mareş, Petre Bucşa, Mircea Vaida, Zsigmond István, Radu Enescu, Aurel Gurghianu, Ion Cocora, Dan Rebreanu, Teodor Tanco, Teohar Mihadaş.**

Noul comitet al Asociaţiei este compus din : **D. R. Popescu**, secretar, **Fodor Sándor, Lászloffy Aladár, Vasile Rebreanu** şi **Nicolae Prelipceanu**, secretari adjuncţi. **Bajor Andor, Bálint Tibor, Eta Boeriu, Al. Căprariu, Constantin Cublesan, Victor Felea, Gáll Ernest, Aurel Gurghianu, Letáy Lajos, Adrian Marino, Dumitru Mircea, Marosi Péter, Kányádi Sándor, Pánek Zoltán, Nicolae Prelipceanu, Szilágy István, Veress Zoltán, Ion Vlad.**

La lucrările Adunării generale a participat **Szász János**, secretar al Uniunii Scriitorilor.

Iaşi

● Darea de seamă asupra activităţii comitetului Asociaţiei a fost prezentată de **Mircea Radu Iacoban**, secretarul Asociaţiei.

Au luat cuvîntul : **George Lesnea, Nicolae Barbu, Nicolae Ţatomir, Dan Mănucă, Lucian Valea, Stelian Baboi, Nicolae Turtureanu, Al. Huszar, George Bălăiţă, Ioanid Romanescu, Mihai Drăgan, Ion Constantinescu, Virgil Cuţitaru, Andi Andrieş, Natalia Cantemir** şi **Constantin Munteanu.**

Adunarea a ales noul comitet de conducere compus din : **Mircea Radu Iacoban**, secretar, **Andi Andrieş, Al. Andreescu, Nicolae Barbu, George Bălăiţă, Mihai Drăgan, Corneliu Sturzu, Lucian Valea** şi **Horia Zilieru.**

Lucrările Adunării generale au fost conduse de **Ion Hobana**, secretar al Uniunii Scriitorilor.

Braşov

● Darea de seamă asupra activităţii Asociaţiei a fost prezentată de **Dan Tărchilă**, secretarul Asociaţiei.

La discuţiile ce s-au purtat pe marginea raportului de activitate au participat : **Darie Magheru, Emil Poenaru, Nicolai Chirica, Ion Topolog, Ion Oiteanu, Emilia Milicescu, Iv. Martinovici, V. Copilu-Cheatră, M. N. Rusu** şi **Mihai Deşelaru.**

Din noul comitet al Asociaţiei fac parte : **Dan Tărchilă**, secretar, **Iv. Martinovici, Georg Scherg, Radu Selejan** şi **Nicolae Stoe.**

În cadrul adunărilor generale ale Asociaţiilor au fost aleşi delegaţii ce vor participa la Conferinţa naţională a scriitorilor.

Şedinţele lărgite ale Biroului şi Consiliului Uniunii Scriitorilor

● În zilele de 26 şi 27 aprilie a.c. au avut loc şedinţele lărgite ale Biroului şi Consiliului Uniunii Scriitorilor, care au analizat desfăşurarea adunărilor generale ale Asociaţiilor de scriitori şi stadiul pregătirilor pentru Conferinţa naţională a scriitorilor, care va avea loc în ultima decadă a lunii mai.

Au luat cuvîntul la discuţii **Al. Andriţoiu, Paul Anghel, Eugen Barbu, Ion Dodu Bălan, Mihai Beniuc, Ana Blandiana, Geo Bogza, Şerban Cioculescu, Constantin Chiriţă, Dan Deşliu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Dragoş, Geo Dumitrescu, Dan Duţescu, Ion Hobana, Mircea Radu Iacoban, Eugen Jebeleanu, Szász János, Corneliu Leu, Horia Lovinescu, Ioaniehie Olteanu, Romul Munteanu, Marin Preda.**

Lucrările au fost conduse de **Virgil Teodorescu**, preşedintele Uniunii Scriitorilor.

Întîlnirea conducerilor de Uniuni de scriitori din ţări socialiste

● Între 19—21 aprilie a.c. s-au desfăşurat la Budapesta lucrările celei de a 14-a întîlniri a conducerilor de uniuni de scriitori din ţări socialiste.

Au participat delegaţi din R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, Cuba, R. D. Germană, R. P. Mongolă, R. P. Polonă, R. S. România, R. P. Ungară, Uniunea Sovietică şi R. S. Vietnam.

Uniunea Scriitorilor din ţara noastră a fost reprezentată de **Ion Hobana**, secretar al Uniunii, prof. univ. **Romul Munteanu**, membru al biroului Uniunii, directorul Editurii Univers, şi **Franz Storch**, membru al biroului Uniunii, redactor şef al revistei „Volk und Kultur".

În cadrul întîlnirii au fost dezbătute următoarele probleme :

1. Patriotism şi internaţionalism în etapa actuală de dezvoltare a literaturii ţărilor participante ;

2. Întîlnirea internaţională a scriitorilor, care va avea loc în R. P. Bulgaria, între 7—14 iunie 1977 ;

3. Activitatea internă şi internaţională a uniunilor de scriitori prezente, în perioada iulie 1976 — aprilie 1977.

Şefii delegaţiilor participante au fost primiţi de **Óvári Miklós**, membru al Biroului Politic, secretar al Comitetului Central al P.M.S.U.

Întîlnirea s-a desfăşurat într-o atmosferă cordială, prietenească.

De la Rimbaud la Apollinaire

● Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Uniunea Scriitorilor şi Muzeul literaturii române prezintă recitalul **Poètes d'aujourd'hui**, un florilegiu din cele mai reprezentative texte moderne de la Rimbaud la Apollinaire, susţinut de cunoscuta actriţă **Marianne Auricoste**, oaspete al ţării noastre. Preambulul : Dan Hăulică, redactor şef al revistei „Secolul 20". Recitalul va avea loc în Rotonda Muzeului literaturii române, marţi 3 mai 1977, orele 19.

În întîmpinarea Conferinței naționale a scriitorilor

Inscripții la o temă

SCRIITORUL și statutul său social reprezintă una dintre temele permanente ale literaturii și ar fi cu neputință ca ea să lipsească pentru că exprimă (parțial) dimensiunile culturii. E vorba, cum se știe, despre raporturile dintre faptul spiritual și societate, dintre datele conștiinței și sferei existenței sociale. Cum se vede, problema poate fi dezvoltată într-un cadru mai larg, ideologic și estetic, sau în spațiul unui examen sociologic, fără îndoială elocvent, consacrat condiției creației.

În ce privește raporturile literaturii cu programul culturii românești contemporane, este cert că literatura se integrează în acest program, avînd să exploreze, să descopere și, prin urmare, să comunice veritabile acte de cunoaștere. Cultura este, desigur, cunoaștere, gîndire și meditație, deschidere spre un receptor sensibil, avid să afle și să re-creeze valorile primite. În relație cu societatea socialistă contemporană, literatura are să răspundă unei colectivități care trăiește într-un cadru istoric determinat, revelînd scriitorului un univers complex, vast ca orizont social, moral și spiritual. Investigația scriitorului își revendică o perspectivă dialectică dinamică, vie, nuanțată, o judecată lucidă, o viziune filosofică de natură să explice, să pună un diagnostic exact și profund raporturilor interumane, datelor conștiinței și ale existenței acestei lumi. Un univers pasionant, cu mișcări ale conștiinței și cu impresionante disponibilități interioare oferă substanță pentru o creație caracterizată prin diversitate și prin inițiative artistice inimaginabile în afara acestor multiple condiționări social-istorice și ideologice. Este un fapt comun al sociologiei literare ideea locului pe care îl deține scriitorul în societate. Cum el produce reprezentări prin intermediul unui sistem de elemente care realizează o comunicare specifică, dar cum discursul său apelează la Cuvînt, e firesc ca tema responsabilității și a conștiinței scriitorului să dețină un loc privilegiat în glosele scriitorilor de ieri și de azi.

CONȘTIINȚA misiunii scriitorului este, totodată, și afirmarea unei calități sociale de fel ignorabile și ar fi de neimaginat în contextul unei culturi socialiste un scriitor autentic privit cu rezerve sau cu condescendență. Memoria culturii se dovedește adesea mai rezistentă și mai concludentă decît aceea a unor evenimente cu eventuale ecouri la momentul desfășurării lor ; în schimb, istoria păstrează referințe esențiale pentru definirea unui moment din devenirea umanității și adesea termenul de referință se află în creație și în biografia unei literaturi cu nume și opere memorabile. În urmă cu mai bine de treizeci de ani G. Călinescu scria, în stilul regăsit mai tîrziu în reflecțiile eroului său, arhitectul Ioanide : „Un intelectual este, ca să admitem o definiție provizorie, utilă discuției, un om care gîndește, care formulează idei inductiv și deductiv". Observația e de reținut și poate fi aplicată la categoria scriitorilor : personalitatea creatorului se poate defini prin gîndire și prin meditație, convertite în act de creație, **în proces încheiat prin operă.** Sub specia scrisului, creatorul este, de fiecare dată, un om de cultură și îi acceptăm statutul în măsura în care face dovada gîndirii și a unei proprietăți indisolubil legate de prima : capacitatea de a interpreta lumea. Vrem să spunem că scriitorul există prin multiplele condiționări ale culturii și, implicit, ale societății pe care o reprezintă. Tot G. Călinescu răspundea propriei lui întrebări : „Ce e scriitorul ? Un creator de monumente morale făcute cu spiritul și cu mîna". Gîndirea și efortul elaborării (procesul creației și al dezvăluirii complicatului destin al unei opere) se întîlnesc pentru a numi condiția unui intelectual sprijinit pe mărturia **creației,** semnificînd, deci, muncă și o extraordinară angajare ideologică și artistică. Literatura depune mărturie contemporană prin dispoziția proprie scriitorului pentru descoperirea semnelor celor mai elocvente ale vieții, prin resursele acestuia, verificate în actul recreării unei lumi cu tulburătoare, grave, patetice sau eroice manifestări ale oamenilor.

ÎN URMĂ cu treizeci de ani, Camil Petrescu comenta statutul intelectualului sub emblema **muncii,** prin urmare, sub semnul cel mai elevat al afirmării valorilor umane : „Un statut al muncii intelectuale și artistice — notează autorul **Patului lui Procust** — trebuie să cuprindă întreaga istorie a actului creator". Ce ar fi această „istorie a actului creator" dacă nu afirmarea principiului creației, echivalent al muncii, al participării la viață ; cine mai crede azi în scriitorul care trece dezinvolt prin literatură comite o serioasă eroare și scrisul rămîne (totdeauna) prin fervoare și prin devoțiune un act superior al gîndirii și al declanșării tuturor energiilor. Procopius din Caesarea începe a sa **Istorie secretă** prin a arăta circumstanțele adesea potrivnice scrisului. Avertismentul său era al unui istoric și al unui scriitor fiindcă în cele din urmă memorialistul tinde să devină un creator prin evocarea și prin ficțiunea care se adaugă mărturiei verificabile. Vocea scriitorului contemporan are în schimb să afirme climatul generos al creației și datoria de a se constitui în calitate de intelectual care produce **prin efort** o operă dăruită mai apoi culturii, deci oamenilor și cunoașterii.

Cînd Lucian Blaga comenta acum 17 ani sensul cunoașterii și al legăturii creației cu viața, relua, poate că fără a realiza atunci saltul peste timp, lauda acelui îndelung demers al intelectualilor de a edifica o cultură superioară. În acel **Elogiu al satului românesc** Lucian Blaga visa o cultură majoră întemeiată pe tradiții și pe actele de supremă dăruire ale înaintașilor. Scriitorul de azi se află în spațiul unei culturi superioare prin dimensiunea ei socială, istorică, filosofică, prin profesarea unor căi deschise ale cunoașterii. Ce alt termen stimulator ar putea angaja arta scriitorului de azi dacă nu istoria lui contemporană, valorile morale create și orizonturile unei gîndiri capabile să judece, să afirme și să sancționeze.

Cu dreaptă măsură și cu o deplină înțelegere a misiunii lui, scriitorul de azi e, printre oameni, unul dintre ei : este cel care deține Cuvîntul, tăria și frumusețea lui. Dăruindu-l semenilor săi, rememorîndu-le trecutul și descifrîndu-le sensurile prezentului, creatorul se află în aceste zile într-un moment de reflecție și de reînnoită afirmare a destinului său social și spiritual.

Ion Vlad

ELENA GRECULESI : **1877 — România independentă**
(Din expoziția artiștilor plastici bucureșteni, deschisă în cadrul Festivalului național „Cîntarea României")

1 MAI

• LA jumătatea drumului între Echinox și Solstițiu, cu o zecime din arc zăbovind în primăvară, soarele trece în Florar, fără melancolie și fără exuberanță, la chemarea privighetorilor. Rinduri de oameni îl vor însoți, pînă la capătul lumii, cu Taurul scris în semne străvechi, de Gemeni dus în constelații. Minunea seminței și prinderea ei de pămînt se arată acum în împreunarea de pulbere și lumină, ploi spală vitraliile acestui templu nemărginit cuprins de patima iubirii. Fir nevăzut caută fir nevăzut, să coboare îmbrățișate spre inima florii. Din urdinișuri cerești zburătoare minuscule ajung în viclenia dulce a culorilor, — ademeniri la cuiburi și în mîlul bălților, tumultul vieții nu cunoaște măsură în privegherea legilor ei sfinte. Intrăm în Mai însoțiți de unelte, ieșim în zareă lui din ograda nehotărîtului April, ajungem în Mai la răsăritul soarelui, la întîia lui arătare în margine de suflet și de țară.

Oamenii pămîntului aici s-au oprit, în pragul acesta, mirați de rostul muncii lor, și s-au recunoscut, s-au înțeles în graiul uneltelor, și-au spus pe nume, s-au strigat peste hotarele stăpînirilor, au văzut că sînt frați, că le seamănă ogrăzile, că se duc să lucreze același pămînt, sub amenințarea acelorași fulgere, și oamenii muncii au invocat ivirea soarelui cu vorbele dreptății și libertății, ale înfrățirii și recunoașterii acelorași năzuințe. Și ca în toate răscrucile anilor, și aceasta a rămas în istorie, ca un loc de popas al celor mulți, ce nu cunosc odihna în marile încrucișări ale timpului. Este ceasul cînd valorile umanității, pe orice treaptă ar fi situate, primesc unicul și nobilul înțeles al muncii. Plugul înfipt în pămînt, sapa căutînd geometria mușuroiului lîngă firul plăpînd, urmărind îndreptarea riurilor în așteptarea nămolului roditor, templele ridicate în inima pădurilor spre contemplarea cursului ceresc, împodobirea pămîntului în piatră și în graiurile neamurilor, și desprinderea de punțile lui în trecerea de gîză dumnezeiască înspre alte lumi, dincolo de culcușul nostru de azur, cum vin din urmă și din mult înaintele, în iluminarea acestui ceas, veacurile de muncă și de căutare, ale oamenilor ! Mai grav decît alte dăți, mai cu îngrijorare și cu mai multe gînduri la zguduirile țării și la soarta lumii, am așteptat această zi și ne pătrundem de măreția ei, trecem în hotarele lui Florar să-i îngrijim recoltele și livezile, să-i împrejmuim zidirile cu verdeață, să-i sprijinim casele pe umerii bărbaților încercați în marile bătălii. Trecem în cîmpiile Dunării și în Cîmpia transilvană, pe văile apelor și în unduirile dealurilor semănate pînă sub coama cerului, la lucrările țării, în cinstirea oamenilor ei, a muncitorilor ei de la pămînturi și din adîncul pămîntului, a celor care caută ființa metalelor și a celora ce le arată menirea și tăria, în cinstirea muncii mîinilor și a sufletului, a muncii grele și a celei foarte grele, pentru că numai astfel se poate ajunge la întruchipările creației și ale perenității.

Așa ne apropiem de 1 Mai, așa intrăm în spațiul acestei zile și al lunii ce se urmează, cu istoria țării, cu iubirea ei, cu lauda zilelor de măreție cinstită și meritată a lumii muncitoare, peste umerii căreia se vede foarte departe, cum numai peste coamele munților se mai poate vedea.

Ion Horea

Confruntări

Romanul ca personaj

PE lîngă romanele unor romane, se scriu (și se citesc) relativ multe romane ale romanului. În critica noastră, tendința este demnă de interes atît pentru că indică o radicalizare a conștiinței estetice, cît și fiindcă presupune un dialog cu interlocutori străini de mare prestigiu ca E. M. Forster, R. M. Albérès, M. Bahtin sau Tzvetan Todorov. La sfîrșitul anului trecut au apărut, aproape simultan, trei asemenea cărți : **Mobilitatea privirii** de Silvian Iosifescu, **Ambasadorii** de Dana Dumitriu și **Imaginea ascunsă** de Mihai Zamfir. Fiecare dintre ele propune, într-un limbaj propriu, o interpretare proprie, astfel încît, înainte de desprinderea unor concluzii cu caracter general, se cuvin amintite cîteva trăsături distinctive.

În studiul lui Silvian Iosifescu, aria de investigație este extrem de mare, cuprinzînd cam toate tipurile de narațiune din ultimele trei sferturi de secol. Cînd necesitățile demonstrației sau pur și simplu capriciile gîndirii asociative o cer, autorul depășește chiar și limitele acestei arii, fie preocupîndu-se de precursorii tehnicilor narative moderne, fie identificînd în diferite genuri cultivate de mass-media, ca serialul de televiziune și banda desenată, forme ingenioase de supraviețuire a artei Șeherazadei. Această spectaculoasă trecere în revistă a prozei secolului douăzeci, făcută cu dezinvoltura cu care un geograf, așezat comod în fotoliu, ar roti globul pămîntesc, relevă varietatea uimitoare a modelelor epice. Absorbit de plăcerea de-a inventaria, Silvian Iosifescu nu uită să schițeze și o logică a deconcertantei explozii tipologice. Este o logică transestetică, derivată din însuși spiritul acestui secol, din conștiința concomitenței unor forme de civilizație de o diversitate fără precedent. În capitolul final se avansează și explicații mai tranșante, dar niciodată cu un caracter definitiv. Autorul este primul care le subminează autoritatea, preferînd întotdeauna în locul concluziei — supoziția și în locul monologului — un dialog fie și imaginar. Erudiția sa firească, asumată, determină această atitudine de admitere amabilă, din principiu, a opiniilor oricărui interlocutor.

Cu totul alta este atitudinea sau, mai exact spus, starea de spirit a Danei Dumitriu. Fără să ne ofere un tot atît de bogat banchet de informații, dar și fără să alunece în condescendența pe care o provoacă de obicei sațietatea, autoarea își prezintă plină de gravitate și sigură de atenția noastră ideile, dîndu-ne impresia că ni le explică cu creta în mînă, la tablă. Domeniul explorat este mai restrîns — doar romanul așanumitului realism psihologic din aproximativ aceeași perioadă — dar nu numai din cauza aceasta explorarea are un caracter mai sistematic. Autoare ea însăși a unor cărți de proză în care viața conștiinței se substituie epicii și în care, mai mult decît atît, personajele își iau libertatea de a comenta pe cont propriu evenimentele, Dana Dumitriu a înțeles, printr-o experiență directă, procesul de înnoire a prozei de analiză psihologică, constînd în principal în relativizarea viziunii, în admiterea de către scriitor a versiunilor „ambasadorilor" săi. Drept urmare, studiul are o coerență inițiatică și demonstrativă, instituindu-se ca o lecție și, în același timp, ca o pledoarie. Prima parte, consacrată prezentării epocii, joacă rolul unui preambul teoretic. A doua cuprinde analize atente, aplicate, dar subordonate scopului inițial, ale operelor lui Marcel Proust, Henry James, Virginia Woolf, Hortensia Papadat-Bengescu și Lawrence Durrell.

OBIECTUL cercetării lui Mihai Zamfir — și mai restrîns — îl constituie opera lui Marcel Proust. Într-un stil care, din cauza exaltării abia reținute, se îneacă adeseori în el însuși, criticul reface geneza romanului proustian, urmărindu-i toate ezitările, revenirile și impetuoasele progrese. În modul acesta, el descoperă că întreg ciclul **În căutarea timpului pierdut** reprezintă dezvoltarea arborescentă a unor intuiții consemnate fulgurant în scrierile de tinerețe, că metafora este principalul mijloc de cunoaștere și de creație al lui Marcel Proust și că opera acestuia are, printre altele, un sens parodic. Ideile de acest gen, afirmate și precizate într-o opoziție politicoasă, dar lipsită de complexe, cu opiniile celor mai cunoscuți exegeți ai scriitorului francez ca Jean-François Revel, Georges Poulet sau Maurice Bardèche sînt, cu toată ingeniozitatea lor, aproape lăsate în umbră de cele referitoare la evoluția romanului în general. Analizînd, de pildă, modul în care scriitorul său preferat și-a reprezentat spațiul și timpul, Mihai Zamfir evidențiază pasionat și aproape pasionant răsturnarea copernicianâ de optică realizată de Marcel Proust, cu consecințe atît de importante în configurarea romanului modern.

Dincolo de numeroasele diferențe, studiile prezentate mai sus au comună o trăsătură esențială și anume considerarea romanului ca o realitate proteică, dar mereu identificabilă, ca un personaj. Autorii nu se îndoiesc nici o clipă că scrierile lui James Joyce, de exemplu, sînt tot romane, ca și acelea ale lui Gustave Flaubert. Ca și cum romanul s-ar travesti sau s-ar modifica, dar n-ar deveni niciodată **altceva**, ei îl recunosc mereu, fără greș, smulgîndu-i deghizajul sau înregistrîndu-i transformările. Acest optimism gnoseologic, manifestat printr-un fel de antropomorfism critic, duce la personificarea romanului și la epicizarea evoluției lui. În viziunea lui Silvian Iosifescu, romanul este personajul unui roman picaresc, în care fiecare romancier important, cu restructurările pe care le determină, constituie încă o întîmplare din șirul nesfîrșit de întîmplări. La Dana Dumitriu, romanul romanului este balzacian, debutînd cu o descriere a mediului, continuînd cu dezvoltarea rațională a premiselor și ajungînd la o imagine categorială. Iar la Mihai Zamfir, construcția critică seamănă cu un bildungsroman, din epoca lui Goethe, al cărui protagonist, romanul, crește, face experimente, învață, devine prin el însuși.

În toate cele trei cazuri romanul modern este analizat prin urmare cu mijloace inspirate de romanul clasic. O relativizare a viziunii, în consonanță cu natura viziunilor luate în discuție, ar fi revelat poate și aspecte care, din cauza unui discret, dar persistent tradiționalism, continuă să rămînă secrete.

Alex. Ștefănescu

SEMPRONIU ICLOZAN : **Mireasă**

Oedip negru

Prin noapte ai umblat cercetător,
urmînd piciorul singur pe poteci
cu praful cald și cu argile secî,
și-avînd la spate un întreg popor.

Războaiele vor dăinui pe veci ?
Cu mîinile-amîndouă în omor ?
Fără lumini sînt ochii tuturor
mișcîndu-se pe-aceste țărmuri reci.

Pe-alături este drumul căutat,
dar a ști unde greu e de aflat.
Să ne întoarcem de unde am plecat !

Ca-n a Eumenidelor pădure,
pe totdeauna pașii să ni-i fure
un loc de baștină cu ceruri pure !

Pegasul

Pădurile s-au alipit de coaste iuți
iar seara lunecă peste poene
în văi, pitind isvorul Hippocrene
al ceasului cînd oamenii stau muți.

E clipa poeziei ! Printre gene
de crengi se-arată mii de ochi tăcuți
și clari, așa de bine cunoscuți !
Largi ceturile serii curg a lene.

Se-ntunecă în munți pînă la scocuri
unde se string bulbucii de pîrae
în taina nopții fumurii, la jocuri.

Să vie calul cu-aripi de văpae,
să se arate pe aceste locuri,
în curma curmăturilor bălae.

Dragoș Vrânceanu

Criteriul moral

ÎNCERCÎND într-un binecunoscut eseu să răspundă la întrebarea „ce este un critic", G. Călinescu considera actul critic drept „o vocațiune așa cum sînt poezia, romanul și celelalte arte", vocație ce se exprimă printr-o „atitudine critică" (pusă în analogie cu sentimentul moral, deci cuprinsă „într-o activitate normativă a spiritului") și prin „simțul critic", adică „actul creator eșuat", „forma propriei noastre facultăți creatoare, sub unghiul căreia primim și valorificăm ceea ce ni se prezintă ca urmînd normele de creație ale spiritului nostru". Vocația critică este necesar apoi întregită de o latură tehnică ce constă în cunoașterea istoriei literare, a filosofiei și a literaturilor universale. Critica ar fi deci o sinteză între o activitate normativă, ce tinde la stabilirea unui sistem de valori, act în care intră în primul rînd în acțiune atitudinea critică, și între o activitate valorificatoare, eseistică, interpretativă, susținută cu preponderență de talentul artistic și de cultură.

Numai că în acest portret destul de amplu G. Călinescu face să cadă accentul mai mult pe ideea de cultură și capacitatea de interpretare („primul semn al vocației este de a descoperi în fapte structuri noi, inedite", numite în altă parte „teme") conturîndu-se în acest fel cu precădere imaginea unui critic erudit și original, apt de a integra materia asupra căreia se exercită într-un arc cultural a cărui tendință e de a avea cu timpul o deschidere din ce în ce mai amplă. Prin specificul său această critică ajunge la sistem mai ales datorită capacității sale de aglutinare și interpretare. Criticul din portretul călinescian se distinge, prin urmare, înainte de toate, prin gust, finețe de gîndire, aptitudine asociativă, îndemînarea de a asocia, de a convoca, cu grație stilistică și rafinament cultural, „jocul" său făcîndu-se de obicei pe o scală validată a valorilor culturii ce coexistă într-o scînteietoare simultaneitate. El este o uriașă forță absorbantă, explicativă, valorificatoare a unui oricît de infim sîmbure de frumos.

Calitatea acestei critici vine din relevarea unor „structuri noi, inedite în opere", din precizia situării operelor într-un context estetic, într-o filiație, chiar dacă uneori calitatea ultimei cărți despre care a scris criticul este discutabilă. Desigur, foarte prețioși pentru prestigiul pe care îl capătă literatura printr-o proiectare a ei la cele mai înalte nivele ale culturii, unii urmași călinescieni au ilustrat, cu metodă sau fără, pînă la ultimele consecințe, dominanta acestui portret pe care maestrul a avut tot timpul forța de a o contrazice. Ceea ce criticul lăsase în umbră în eseul său — aparenta imperfecțiune într-un tablou de maestru — era, într-un sens, amănuntul substanțial, ideea unei forțe morale existente în actul normativ de afirmare, de formulare sau de exprimare publică a ideii critice. Emițînd o nouă judecată de valoare criticul are de înfruntat o deloc

Un mesaj de artă incitantă

„EU, Francisc... îți spun că pentru Moise nu exista nici un motiv să-și omoare fata și nu exista nici un pretext pentru un om normal să întindă mîna și să facă o faptă atît de îngrozitoare, însă trebuie să-l cunoști pe acest ins cu corn ascuns sub păr ca să înțelegi că el într-adevăr atunci n-a știut de ce-și plesnește peste față și omoară singura sa fiică și a făcut totul să realizeze **vinovăția** faptei sale".

Această frază, încredințată de autor lui Francisc Emyro, artistul, circarul, scamatorul dentist, **Împăratul Norilor**, ar putea fi considerată specifică și sintetică pentru problematica, atmosfera și stilul romanului apărut la Ed. Eminescu, ca și pentru **Ploile de dincolo de vreme** (Ed. Dacia) — volume publicate în 1976 — dar, eventual, și pentru întreaga operă a prozatorului D.R. Popescu care, încă de la excelenta nuvelă **Dor** și pînă la aceste ultime lucrări, impune **o viziune** artistică de frapantă originalitate, demersul unei puternice personalități în literatura română contemporană.

Regăsim, și în acest fragment emblematic, cîteva dintre cele mai importante caracteristici promovate de aproape toate scrierile lui D.R. Popescu : tăietura afișat modernă, sincopată și pendulantă a unui întortocheat traiect epic, suflul justițiar care declanșează și întreține acțiunea, cromatica eresurilor rechemate dintr-o mereu reînviată mitologie populară primordială, violența fabulosului contemporan. Scrierea rezultă, astfel, prin întîlnirea dintre realități potrivnice, dacă nu chiar ireconciliabile... O tulbure realitate ancestrală, enigmatică, uneori amenințătoare, mereu prezentă, clocotind și renăscînd cu putere de dedesubtul realității ce i se suprapune, văzută ca agresiune și răvășire, joc între energie și culpă, între mistificare și fraternizare. În sfîrșit, realitatea decupajului narativ, operat de un creator încrezător în modalitățile discontinue, eterogene și incitante ale prozei moderne. Interogative, meditative, angajate și angajante, abordînd o problematică a revoluției văzută într-un mediu și pe un spațiu anume, romanele lui D.R. Popescu oferă de obicei un viguros tablou baroc, abundînd în personaje ciudate și adesea malefice, prin intermediul cărora autorul cercetează și reprezintă vechiul și noul, schimbarea, ruptura, nesfîrșitele fețe ale adevărului, raportul dintre putere și alterarea ființei umane, dintre exigența marilor idealuri și riscul mistificărilor.

Împăratul Norilor dezbate, cum s-a văzut în citatul ales, cazul lui Moise, a cărui abominabilă nouă crimă o prezintă, întîi, ca incredibilă, pentru că „nu există nici un pretext pentru un om normal să întindă mîna și să facă o faptă atît de îngrozitoare", dar posibilă, ne avertizează în continuare interpretul, pentru „un ins cu corn ascuns sub păr"... făptură totuși în stare, ni se comunică în cele din urmă, să facă totul pentru a realiza **„vinovăția** faptei sale". Francisc stăpînește, prin urmare, criteriile bunului simț, capabil să judece o etică a **normalității**, pe care o și aplică, dar tocmai unei arătări cu „corn ascuns sub păr", căreia îi atribuie, totuși! (nu lipsit de semnificație ni se pare chiar abuzul de „însă" și „totuși", preluat și de comentariul nostru...) dorința de a-și „realiza" fapta, ceea ce poate să însemne și de a o înțelege... Proza lui D.R. Popescu, caleidoscopică, parabolică, picarescă, patetică, pitorească, paradoxală, combinînd dezbaterea cu bizareria, transparența cu rudimentarul, senzorialitatea cu plasticitatea și cu alegoria, meditația cu poezia, arhaismul înțelepciunii biblice sau populare cu modernitatea expresiei și cu primatul etic, își inventă, ca orice operă înnoitoare, propriile legi de creație și impune, în consecință, reguli de lectură adecvate...

ULTIMELE două romane ale scriitorului, mai „revărsate" decît cele anterioare, corespund întrutotul, după opinia noastră, universului și problematicii pe care le abordează. Interogația, neliniștea, grotescul, duplicitatea, violența, suspiciunea, cer forme artistice mai libere, adesea prolixe, derutante, mai apte, credem, a surprinde mișcarea, ritmul, schimbarea, fermentul și culoarea unei lumi în schimbare, iar D.R. Popescu a știut dintotdeauna aceasta și n-a făcut, în ultimele sale două romane, decît să-și ducă mai departe căutările. Dacă în **F.** și **Vînătoarea regală**, romane aparent mai riguroase, convenția anchetei (dezvoltată, e drept, în multiple cercuri tangente, secante și concentrice...) urmărea **vinovații** posibili, de unde și o energie narativă ferm dirijată, de data asta scopul se dovedește mult mai ambițios, iar șansele relativizate. Mijloace oricît de numeroase par prea puțin numeroase : autorul are în vedere revelarea unei **vinovății...** Cu totul remarcabilă ni se pare această opțiune, admirabil efort de adîncire și depășire a propriilor rezultate : se încearcă o necesară lărgire de perspectivă, se respinge orice mecanism sumar și facil al raportului cauză-efect. Simbolul unei epoci dramatice nu mai este încredințat unor exemplare care doar să cumuleze linșitor oprobriul prezentului, ci se urmărește cuprinderea întregului orizont al faptelor vizibile și invizibile, iar trecutul nu mai apare static, uitat, ușor de trucat, înzestrat doar cu funcția de a prelua întreaga încărcătură a destinului, ci activ, prolific, reverberînd puternic în actualitate. Consecința în plan artistic a unui asemenea proiect de fertilă extindere a frontierelor se impune firesc : renunțarea, măcar în parte, la densitate și ritm, la forța și fosforescența marilor momente de tensiune explozivă, în favoarea unei „atomizări" a discursului narativ — dospind din propriul ferment și din propriile goluri și dezvoltîndu-se oricît. Aglutinarea rolurilor și numeroaselor ezitante ipoteze într-o unică plasmă incertă, în care viețuiește lumea personajelor, vagi „umbre" și „urme" rotitoare, ce nu se pot compune pentru a realcătui o fizionomie, rămînînd imposibil de fixat.

Bineînțeles, s-ar putea reține ca nucleu și al ultimelor două romane apărute, tot crima și urmările ei : în **Ploile** Moise încearcă (se pare) s-o ucidă pe Lilica, Dolingă este urmărit de Adrian, băiatul pădurarului Dinache (una dintre performanțele cărții este extraordinara gradație a pregătirilor și zguduitoarea, surprinzătoarea sîngeroasă secvență finală...), în **Împăratul**, Moise își ucide (involuntar ?) fiica, Lilica îl împinge (se pare) pe Moise spre accidentul fatal (viitoare cărți putîndu-ne oferi cu totul noi versiuni asupra acestor **fapte...**). Nu este întîmplătoare, desigur, această funestă reacție în lanț, necurmată, în care crimele vechi declanșează crime noi, tragice răspunsuri, în timp, ale destinului. Aceasta ar fi una dintre punțile și asemănările între romanele recente și cele anterioare ; nu foarte importante, însă, de vreme ce deosebirile apar, după opinia noastră, de o semnificație incomparabilă.

S-A VORBIT de „faza elocinței", în care ar intra actualele cărți și observăm că ea răspunde intențiilor autorului, care explorează fără răgaz un univers în care colportajul, poltroneria devin uneori procedee de evaziune și apărare. Personajele vorbesc mult pentru a ascunde multe, nimeni nu spune direct ceea ce gîndește, dimpotrivă, vorbirea aluzivă, incoerența, pletoricele confesiuni confuze au chiar rostul de a deruta și dezarma pe cel ce ar căuta adevărul. „Nu-ți spun un adevăr, decît semnele unui adevăr, fiindcă mă tem de dumneata". **(Ploile,** pag. 63).

Relatarea se prezintă, de altfel, mereu mediată cu unul sau mai multe planuri secunde : cutare zice că a zis cutare că a aflat de la cutare... „Cu cît vorbim mai mult, cu atît uneori sîntem mai singuri și nimeni nu ne poate opri să fim alături și foarte departe unul de altul" **(Ploile,** pag. 334). Versiunile se neagă continuu, pulverizînd pînă la urmă orice certitudine, de parcă adevărul nici n-ar mai exista, de fapt, iar căutarea adevărului ar fi devenit, și ea, doar una dintre multiplele posibilități de disimulare și fals. „Și dacă acest adevăr apropiat nu-l poți descurca, cum să-l dezlegi pe cel vechi, Tică ? Și dacă pe ăsta nu-l poți afla, cînd trăiește și victima și ucigașul, cum să-i dai de capăt celui vechi... Totul e imposibil". **(Ploile,** pag. 239).

Vinovăția i-a aservit pe prea mulți, victimele și justițiarii nu sînt nevinovați. Lilica, văduva lui Calagherovici, amanta și apoi nevasta și virtuala ucigașă a lui Moise, este totodată și complicea sa. Descrierea convițuirii ei cu Moise, atracția, respingerea și acceptarea, acomodarea aproape afectuoasă, coșmarul neputinței de a trăi laolaltă prilejuiesc autorului unele dintre paginile sale cele mai răscolitoare. Atent, în aceste ultime volume, mai ales la zbuciumul colectivității, ale cărei voci întretale lungi discursuri contradictorii ce pulverizează epicul, autorul devenit scenarist și regizor pare a nu exista decît în textele propuse personajelor sale și în mișcarea pe care o imprimă „recitării"... Ușor de perceput, însă, distanțarea sa lucidă, înalta implicare etică, conștiința care nu poate accepta falsificarea marilor idealuri, într-un extraordinar efort de a demasca impostura în oricare dintre ipostazele ei înșelătoare : „Se crede că șarpele a fost un **om** înainte de a fi șarpele și trăia în cer [...] și era zburător ca o pasăre, așa cum a mai rămas omul zburător doar atunci cînd visează : dar primind duh de la diavol [...] prealuminatul l-a pedepsit să trăiască în chipul unei funii care se **tîrăște". (Ploile,** pag. 341).

Ar mai fi, poate, de menționat „teatralitatea" romanelor, judicios observată de critică, perfect adecvată unui univers al jocului, al dedublărilor și în care marea inovație apare prin replicile discurs **nediferențiate...**

Preocupat de mecanismul complicității și al culpei, sancționînd duplicitatea, demagogia, arivismul și calomnia, oportunismul și turpitudinea, mobilizînd un impresionant arsenal de mijloace artistice, cultivînd misterul, fabulosul, parodia, interogația, grotescul, farsa, parabola, teatralitatea și discursivitatea, suprapunînd, fragmentînd, intersectînd și recompunînd straturile narative, D.R. Popescu aduce și prin aceste ultime volume proba vitalității sale creatoare, un mesaj de artă incitantă, gravă, angajată, acut apel și amplă reprezentare a contemporaneității, datorate unei proteice personalități scriitoricești, „o neîncetată roată imensă de foc ce nu e decît un șarpe de scîntei"...

Dezvoltarea nouă și semnificația nouă pe care le dobîndesc, în aceste ultime apariții editoriale, temele sale obsesive ne îndreptățesc să privim vastul ciclu epic proiectat de D.R. Popescu nu ca un sistem radial, cu dezvoltări dinspre unul sau mai multe focare spre o circumferință oricît extensibilă. **Ploile de dincolo de vreme** și **Împăratul Norilor** compun, credem, împreună cu **F, Vînătoarea regală**, și celelalte volume o constelație de multipolarități corespondente, care trebuie receptate în interrelația lor vie și dinamică, pentru că, așa cum afirmă autorul, „nimic nu poate fi izolat de nimic".

Norman Manea

și estetic

neglijabilă, „presiune" a obișnuințelor, formată sau dată de gustul publicului la un moment dat, de ierarhiile literare, de tradiția ori prejudecata cu privire la un autor, în sfîrșit, de poziția unei reviste față de acesta și chiar de prezența sa fizică. Abstragerea criticului într-o sferă ideală unde prezidează numai criteriile estetice este utopică.

Atitudinea critică, pusă în analogie cu sentimentul moral de care vorbea G. Călinescu, nu este dată, de aceea, numai de poziția subiectivității în fața realității operei. Ea este definită și de prezența unei forțe morale, reieșite din atitudinea subiectivității față de mediul sociocultural, singura în stare să dea posibilitate unei judecăți, sau unei idei de ordonare a literaturii, apărute într-o subiectivitate, să devină o judecată de valoare publică. Lumea este plină de persoane care cred ceva despre o operă, care vorbesc despre calitățile sau imperfecțiunile unui text, dar sînt mai puțini aceia care transmit lumii într-un text articulat coerent aceste păreri. Din această cauză poziția criticului și autoritatea sa într-o literatură, la un moment dat, poate fi hotărîte nu în primul rînd de capacitatea sa asociativă interpretativă, cît de forța sa morală de a privi în față realitatea unei literaturi. Pentru a-i susține valorile el trebuie să poată rezista avalanșei informului, strălucitorului superficial, inerțiilor constrîngătoare, avînd înaintea sa permanent marile categorii ale culturii, direcțiile ei fundamentale, formele, structurile, criteriile în virtutea cărora el descoperă creațiile autentice. Asemeni unui toreador într-o tauromahie, criticul ce a avut acces la marele sistem al culturii, rezistă jocului presiunilor literare grație unei forțe morale exersate. Deosebirea dintre cititorul obișnuit și critic, amîndoi înzestrați teoretic cu forța morală de a modifica socialul, vine din faptul că în cazul criticului este vorba de o forță morală exersată, educată, socializată, ce se exercită asupra ei înșeși și asupra gustului public.

Dincolo deci de marea cultură și stil veghează în critic principiul moral care îi impune să reacționeze la tot ce vine să întunece ecranul culturii. Asta desigur în cazul marilor vocații pentru că puterea aceasta de a spune „da" și „nu" are și ea un destin dintre cele mai ciudate. Spectaculoasă de obicei în tinerețe, obosește uneori spre maturitate. Atunci criticul devine eseist sau teoretician. Exacerbată cu vîrsta ea dă exemple de neadaptare, de pierdere a contactului cu gustul și literatura unei epoci, fenomen numit foarte bine de cineva „alienarea de contemporaneitate".

Veritabilul critic este acela care, păstrîndu-și nealterată forța morală, absoarbe și subordonează lucid cultura, politicul, socialul, ideii morale de a sluji literatura. Din fecundarea reciprocă a ideii morale și a culturii ia naștere opera critică.

Mirela Roznoveanu

ELENA MICODIN : **Document 1877**

Florenţa Albu

Din cînd în cînd

Din cînd în cînd scrii,
din cînd în cînd te închini
unui măr ;

din cînd în cînd, foarte seară,
foarte amiază, foarte roşu.
Neînceput, necercetat, neistovit
altarul tău, pămînt pentru seminţe,
seminţe pentru alt însămînţat,
însămînţare pentru alt cules.

Aduci în seară două mîini pline
cu nimic. Le duci la gură,
mănînci, şi bei, şi te îndestulezi.

— Cine eşti tu, închipuitule ?
— Un cîntăreţ închipuit.

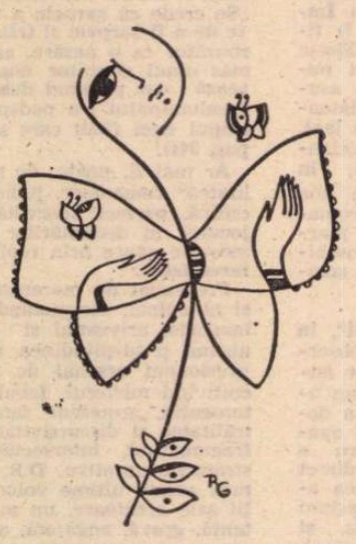

Drumul

Păsări se duc şi vin
într-un cer de cenuşă aprinsă
cioturi de plopi
în vîlvătaia norilor.

Ochiul meu rătăcind
peste semnele cerului şi pămîntului.
Şi iarăşi drumul. Capătul acolo
în aur topit,
minunare şi păsări care rîd
rîsul lor păsăresc.

Şi tot ce mai am de întîmpinat
întîmpin cu voie-bună
pe drumul cunoscut
şi necunoscut.

Acasă

Nu mai vine de-acasă
nici o scrisoare. Mama s-a stins
în gura cuptorului de pîine.
Gutuii au luminat cît au luminat.
Au început ploile, iarba a dat
iarbă nouă.
Nucul în mijlocul stelelor
înalţă şi acum sperietoarea.
Trec aripi fierăstraie în aer,
nu le mai sperie sperietoarea.
Cum o mai fi pămîntul acolo,
cum, gustul mărului, brumei ?
O roată veche în mijlocul curţii
şi spiţe, şi spiţe în toate părţile lumii.

Cuvinte

Pace copacului,
trunchiului descărnat,
cerului, golului ; în faţa ferestrei
crucificat pe marele său vis.

Toate evenimentele
şi lipsa evenimentelor zilei,
în jurul acestor crengi
ostile zarvei.

Cum să învăţ pacea, esenţialul,
cînd firea mea-i foşnitoare
de frunze şi păsări
şi clopoţei şi deşertăciuni ?

Mă despodobesc
de cuvinte !

Lucrările ultime

Acolo pajiştea, lucrările ultime,
iarba, floarea, frunza, petrecerea.
În vîrful muşuroaielor
Cîrtiţele ridică soliile morţilor.

Nu mă întoarce din drum.
Merg scăzînd cu lumina
pînă la mijloc, pînă la umeri.
pîn' la grumaz ;

pe urmă, seminţele mă cercetează,
mă primesc cîntăreţ dedesubt.

Teohar Mihadaş

Retragere

Pe labiile sumbrelor mele tristeţi,
Doarme fantazma lui Alexandru cel Mare.
Oglinzi de bazalturi, versanţii !... Ereţi,
Luceferii-n piscuri de var, selenare.

Abruptă zidire !... Aşa îmi apar,
Sfios cînd privesc spre străbune icoane...
Înot de nicicînd şi neunde,-n amar
Sîngele meu, cu viclene cotloane.

Nemurire

Peste miliarde ani pămînt,
Milioane ani lumină,
Fără-ndoială,
Ne vom întîlni
Singuri în unul...
Şi vom fi
Minuscul licăr rece de lumini,
Într-un ermetic sîmbure de cer,
Pe degetul cărei fecioare ?!
Dintr-un giuvaier.

Sărut

Leire-nvinsă valea vremelnicului vis.
Omături vălurite văditelor vedenii.
Cad aşternuturi caste pe culmi, peste abis ;
Cerimile, deasupra ; îmbălsămate denii.

Invocare

Zăpezi, acoperiţi-mi noaptea-n alb,
Pînă-n abisuri, dincolo de moarte.
Cădeţi asupră-mi, cum peste un dom
Surpat în depărtate timpuri, foarte...

Cum peste piscuri cînd nuntesc herubi
Trufaşi de puritate şi candoare,
Cum peste pragul nici unei intrări,
Unde nesomnul stăruie şi doare.

Astru polar

Mîndrie, strălucind ca un blazon
Incandescent, pe-o platoşă nocturnă !
Cupă, pe buza căreia ozon
Arde-adiind, din transcendentă urnă.

Pontifice aridităţi de ger,
Ocrotitor acoperă-le-n grele,
Răzbătătoare ploi... Şi fii, îţi cer,
Astrul polar redempţiunii mele.

Întregul basm prin timpuri o mască e, de mort.
Oriunde arătată, ca o iscoadă mută.
Trist cruciat, însemnul pe platoşă-l mai port,
Zăpezi necontenite adînc cînd mă sărută.

Ciumbrud

Eram — nu mă înşel — nu numai noi,
Ci printre noi, şi alţii, nevăzuţi.
Le bănuiam prezenţa,... mai apoi,
Răsufletele reci, ca de haiduci.

Brumoase bărbi, crucificate oase !
Înşii spectrali, dintr-alt tărîm erau.
Cîntece zic, din piepturi calcaroase,
Stau lîngă noi, iluminaţi, şi beau

Vinul solar, vinul proteu
Ceţosului meu perimetru trac...
Primea Satan vestmînt de Prometeu,
Iar Prometeu se deghiza în drac.

„Brașovul de altădată"

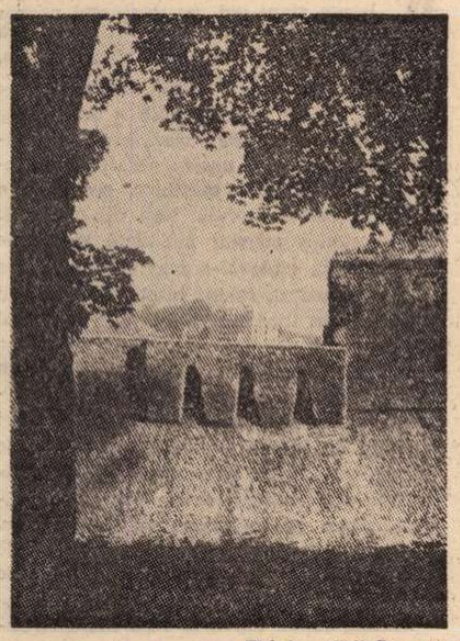

Zidul cetății Brașov

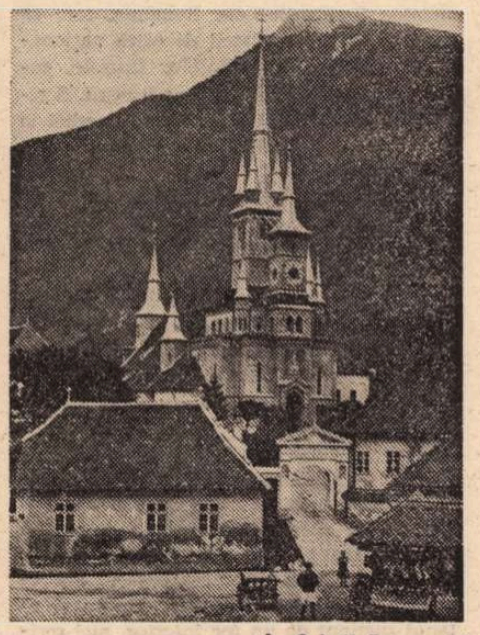

In Scheii Brașovului

DUPĂ nouă ani de la apariția marcantului volum de amintiri **Călare pe două veacuri,** Editura Dacia din Cluj-Napoca ne oferă o altă foarte plăcută lectură cu **Brașovul de altădată** (cuvînt înainte de Ioan Colan, ediție îngrijită de Șerban Polverejan). Memorialist de aceeași forță cu lingvistul, și scriitor tot atît de talentat, Sextil Pușcariu (1877–1948) și-a redactat amintirile, parte înainte de a fi suferit de hemiplegie, parte după vindecare, servindu-se de însemnările sale zilnice. Așadar, aceste amintiri sînt o prelucrare, pe baza unui material foarte bogat, care ne surprinde și ne încîntă totodată, prin rara putere de evocare a anilor din ultimele decenii ale secolului trecut, în orașul propriu-zis, de sub poalele Tîmpei, și în ceea ce autorul numește, într-un cuvînt, Brașovechiul, adică nucleul original al vechii așezări. Foarte în curent cu tot ceea ce noua civilizație a putut aduce în cele aproape cinci decenii ale veacului nostru, și cituși de puțin nereceptiv la nou, scriitorul pune adeseori față în față prezentul cu trecutul, spre a scoate în relief uimitoarele prefaceri ce s-au putut înfăptui într-o singură viață de om, ca și cum i-ar fi fost dat să trăiască de la o epocă la alta, martor lucid al amîndurora.

Cu un instinct sigur de scriitor, care în prima tinerețe a tachinat și muza lirică, Polymnia, pînă ce Gherița, fiica lui Gherea, l-a îndemnat să renunțe la o nepotrivită orientare, memorialistul meloman ne oferă, ca pe o adevărată uvertură la o simfonie, spectacolul din „Brașovul anului 1943", văzut **Într-o zi de iarnă.** Același spectacol în alb-major ca și altădată :

„Fulgi mari și deși, împodobiți cu cristale albe ce se îmbrățișează, cad peste pămîntul înghețat. Ca după o ploaie de vară, aerul curățat de florile dalbe ce cad din cer, rece și proaspăt, îmbujorează obrajii copiilor care «se bulgăresc»".

Remarcați, vă rog, că după o introducere poetică, — am citat primul paragraf al întîiului capitol, — lingvistul se amuză, folosind verbul din limbajul popular, la forma reflexivă, atestat și de **Dicționarul explicativ al limbii române,** ca verb tranzitiv. Eu unul, iertе-mi-se observația de filolog, l-am întîlnit acum întîia oară. Cînd eram copil, ne „băteam" cu zăpadă și habar n-aveam că ne „bulgărim". Este de altfel o plăcere hibernală pentru toate vîrstele, dacă nu ne sfiim uneori să ne copilărim.

Mai departe, autorul își reprimă melancolia, la constatarea că, deși orașul își înmulțise populația și „o viață nouă începe să pulseze pe unde odinioară erau rari trecători", nu mai recunoștea, în 1943, nici o față din cele ce-i fuseseră cunoscute și dragi. În interval, Sextil Pușcariu urmase studii superioare în străinătate, funcționase în Cernăuții austrieci ca profesor universitar, apoi după realizarea idealului național, în Clujul eliberat, fusese primul rector al universității române. Se rupsese de orașul copilăriei și adolescenței, dar îl cercetase de mai multe ori și-l cunoștea, vorba aceea, ca pe propriul său buzunar, din toate punctele de vedere : istoric, geografic, urbanistic, administrativ, comercial, industrial, intelectual, artistic etc. (dacă mai încape acest etcetera !). Este uimitor cum a înregistrat pe hîrtie, zi la zi, sau în memorie, atîtea firme din toate ramurile de activitate economică, cu conducătorii lor, cu specialitățile lor, cum își amintește de toți colegii, de toți cunoscuții, de toți concetățenii săi de toate vîrstele, români sau de alte naționalități, cu chipurile și ticurile lor (și firește, ca lingvist, cu felul lor de a vorbi și de a rosti). Aș spune, după ce am citit sute de cărți de memorii și amintiri, că la nici un autor n-am întîlnit ceea ce aș numi o memorie integrală ca aceea a lui Sextil Pușcariu, observator din marea clasă a romancierilor, cu sau fără „calepin" (caietul de note, al naturaliștilor francezi).

„MARELE BRĂNEAN", cum îl numește Ioan Colan în **Cuvînt înainte,** a fost, precum se știe, un mare savant în specialitatea sa (lingvist, istoric al limbii, lexicograf), dar și un om „trăit", dacă prin acest cuvînt, înțeles nepejorativ, se înțelege acela căruia nu i-a rămas necunoscut nici un aspect al existenței, într-o mare curiozitate intelectuală, dublată de o tot atît de vie sete de viață. Om de cabinet, firește, ca toți marii învățați, Sextil Pușcariu a umblat mult, în țară și în străinătate, a privit jur împrejur, a știut să vadă și a aspirat, prin toți porii, plăcerile tuturor vîrstelor și distracțiile respective. Ca exemplificare, voi da un singur paragraf ilustrativ :

„De ce se îngrămădește așa lumea în jurul unui cort ? Curioșii, numeroși, nu încap în el și trebuie să aștepte pînă începe o nouă reprezentație, căci în cort nu-s decît trei bănci. Actorii acestui circ, care e și teatru în același timp, sunt atît de mici, de trebuie văzuți de aproape. Ei sunt scoși dintr-o cutie plină cu vată, pe care o deschide cu grijă directorul. Legați de gît cu sîrmă subțire, purecii — căci e vorba de un teatru de purece — îmbrăcați ca baletiste, cu fustulițe multicolore de mătase, fac piruete grațioase și pași mărunți înainte de a sări. Minunea dresurii însă se vede la cei șase purece înhămați la o caleașcă, ca cele din Versailles sau Schönbrunn, avînd pe capră un purece în livrea și înăuntru o prințesă purecească cu crinolină. Tot Brașovul vorbește de teatrul acesta, iar cei ce nu au bani să plătească intrarea dezgolesc brațul, adăpînd cu sîngele lor pe artiști, în schimbul unui loc la reprezentație".

N-am avut prilejul să văd așa ceva vreodată, dar mi-e de ajuns această imagine puțin comună, ca să-mi dau seama de talentul descriptiv al memorialistului. Auzisem, ce e drept, de „teatrul de purece" ca de o curiozitate, dar nu mi-i închipuiam astfel costumați și dresați, o adevărată „minune", dacă prin acest cuvînt înțelegem orice ne uimește la culme, ne „minunează" ! Nici nu m-aș fi gîndit vreodată la o plată în natură ca aceea oferită de amatorii spectacolului, lipsiți de mijloacele procurării unui bilet de intrare. Se plătește așadar cu sînge și această nevinovată plăcere : de a vedea purecii executînd figuri de mare artă !

O sintagmă des întîlnită în carte este aceea „pe vremea mea". Vremea fiecăruia ar fi, după felul în care autorul o simte, aceea care se încadrează între prima copilărie conștientă și maturitatea plenară. Prin înțelegerea însă a tuturor fenomenelor de viață, chiar a acelora al căror martor a fost către bătrînețe, aș putea spune că vremea lui Sextil Pușcariu n-a cunoscut îngrădiri cronologice, că a folosit sintagma ca pe un simplu clișeu verbal, dar că a și anulat-o prin forța pătrunderii sale în toate fenomenele vieții și prin forma supremă a inteligenței : înțelepciunea. Într-adevăr, „marele brănean" a fost un înțelept, dar nu dintre acei ce s-au rupt de viață ca să contemple ideile, ci, dimpotrivă, dintre cei ce au cunoscut viața integral și din experiența ei au știut să elimine amărăciunile și să-i păstreze numai mirosmele, culorile și sonurile, fără regretul ireversibilității anilor tineri.

SCRIITORUL este un artist, în toate formele sintactice, de la propoziția scurtă pînă la perioada de această factură, care îmbrățișează plăcerile copilăriei, atrase de „șatrele cu turte și jucării" :

«O oglinjoară, un „buricaș" cu o singură limbă și cu prăsele de lemn vopsite roșu, o trîmbiță cu care făceai o gălăgie infernală, un copilaș de lemn lipit de leagănul lui, porumbei ce ciugulesc iarba lipită pe o bucățică de lemn și dansatori ce se învîrteau după cîteva note, cînd întorceai o minusculă manivelă, păpuși de piele albă de mănușă, cu obraji roșii, mingile de tot soiul și mai ales cele de hîrtie subțire înfundate cu tărițe de lemn și legate cu o gumă subțire încît după ce loveai cu ele pe cineva, mingea se întorcea iară în mîna ta, baloanele umflate, cărora de le dădeai drumul se înălțau în slava cerului — Doamne, cîte jucării minunate și cadouri pline de haz — „puiul tîrgului" — pentru domnișoare, cărora le „făceai curte" !».

Mă despart cu părere de rău de această fermecătoare carte, nu fără a preciza — după **Notă asupra ediției,** că este al doilea dintr-o serie de cinci volume, dintre care **Călare pe două veacuri** va să fie socotit al treilea. Ne rămîne așadar să așteptăm cu răbdare celelalte trei, și cu speranța că ne vor fi dăruite, cu mai puțină zăbavă ca în trecut, ca să-i putem apuca sfîrșitul înainte de a ne sfîrși noi înșine. Sau poate că farmecul și înțelepciunea, priviți ca doi însoțitori de drum lung, să ne slujească de elixir și să putem aștepta fără nerăbdare încheierea celor două cicluri.

Brașovul de altădată se completează cu un **Indicator de străzi,** pe două coloane, cu vechiul și noul nume, întocmit de I. Colan, căruia îi datorăm și un **Indice** de nume de persoane, altul de cuvinte (apelative și nume proprii), precum și cu hărțile vechiului și noului Brașov, și cu o suită de reproduceri fotografice pe hîrtie cretată. Editura Dacia nu-și dezminte acuratețea. Cartea se deschide cu portretul autorului, încărunțit, dar cu aspect de mîndru mușchetar modern în civil, cu sombrero și guler de blană, privind printre gene.

Șerban Cioculescu

Ferestre luminate

Multe aș putea spune despre locuința mea din ultimul sfert de secol, situată în blocul din Piața Cosmonauților 5-A, acel bloc despre care precizam, celor ce urmau să-l identifice, că la parterul lui se vînd flori și piine. Acum, la parterul lui nu se mai vînd flori, și nu se mai vinde nici piine. Îmbietoarele vitrine sînt pustii, iar blocul, atît de semeț pînă nu de mult, stîrnește mila.

Multe ar fi de spus despre el, dar astăzi mă voi mărgini să spun că, de la etajul V, unde locuiam, prin ferestrele ce dădeau spre miazăzi, se zărea, ca un catarg vegetal, mereu sugerîndu-mi imaginare călătorii, un plop falnic, cum mi-a fost dat să zăresc prin ferestrele tuturor locuințelor pe care le-am avut în București.

Dincolo de svelta lui siluetă se înălța, pe strada Dionisie Lupu la nr. 74, un alt bloc, care acoperea o bună parte a orizontului, iar el cădea sub privirile mele, de cîte ori le îndreptam într-acolo, solicitîndu-mi sentimentalitatea și îndemnîndu-mă să-l contemplu mai mult decît o clipă. Acolo, la unul dintre etajele superioare, se afla și se află încă, locuința lui Dimitrie Cuclin, de cîțiva ani nonagenar, unul dintre oamenii din acest oraș, și din această țară, și din această lume, în fața căruia m-am simțit dator, de cîte ori am avut prilejul, să-mi înclin fruntea cu cea mai adîncă venerație.

Tot la acel etaj, cred, a locuit, multă vreme, Marin Preda, iar faptul acesta nu l-am trecut niciodată cu vederea, fiindcă, începînd cu „Moromeții", l-am socotit pe autorul acestei cărți unice drept unul dintre cei mai importanți scriitori cu care se poate mîndri literatura română, pe întreaga ei durată.

Mi-a părut rău, după ce l-am cunoscut personal, că nu am putut stabili cu el legăturile cordiale, din care nu lipseau efuziunile sufletești ca și devotamentul, pe care le-am avut, spre bucuria și onoarea mea, cu marii scriitori din generația căreia îi aparțin, sau din aceea care a precedat-o. Dar aceasta nu m-a împiedicat, deceniu după deceniu, ca, ori de cîte ori i-am zărit semnătura, să se trezească în mine dubla devorantă foame : foamea de a citi și foamea de a-l putea admira — am o mare nevoie să admir — pe cel citit.

Încît, mi s-a părut firesc ca, odată deveniți vecini, să nu privesc spre ferestrele sale cu indiferență. Mărturisesc că, ani de-a rîndul, le-am cercetat cu simpatie și cu o neistovită curiozitate. Culcîndu-mă, de obicei, cu puțin înainte sau cu puțin după miezul nopții, mi s-a întîmplat de multe ori să dorm pînă la ziuă, dar tot de multe ori, de prea multe ori, să mă trezesc numai după o oră sau două de somn. Aproape de fiecare dată, desmeticindu-mă, dădeam cu ochii de ferestrele lui Marin Preda, luminate. La gîndul că e treaz și scrie, începea pentru conștiința mea o nouă stare. Uitam că sînt eu însumi scriitor — ori de cîte ori e vorba de autori care mă captivează redevin, cu voluptate, un simplu cititor — rămînîndu-mi doar bucuria că sînt martor, chiar de departe, la munca unui mare romancier, cu nimic mai prejos decît Liviu Rebreanu sau oricare altul de aceeași talie.

Socotesc drept una dintre întîmplările fericite ale vieții mele, de a fi locuit într-un imobil — atît de jalnic acum —, la parterul căruia se vindeau flori și piine, și de a fi putut privi din camera mea, la două, la trei și la patru noaptea, în timp ce restul orașului dormea, ferestrele lui Marin Preda, luminate.

Geo Bogza

Nagy István

IN seara de 4 martie 1977, impresia cea mai puternică, înainte de a-mi da seama de proporțiile dezastrului provocat de cutremur, a fost clipa stingerii tuturor luminilor, în timp ce cu un zgomot neobișnuit, care nu știam de vine de sus ori de jos, mi se prăbușise, descheindu-se din articulații, biblioteca, iar plopii de pe marginea străzii se aplecau pînă la pămînt și pămîntul continua să se clatine ca un pod gata să se dărîme sub picioare. Asemănătoare a fost pentru mine, sufletește, vestea morții marelui scriitor Nagy István. S-a stins una din cele mai luminoase conștiințe comuniste ale literaturii noastre din rîndul scriitorilor maghiari din România. Am pierdut, personal, un prieten bun și un prieten activ, încă din anii dinaintea celui de-al doilea război mondial, al înfrățirii dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din țara noastră, un consecvent și neînduplecat militant al cauzei revoluționare a clasei muncitoare. Condei strălucit al scrisului literar în grai maghiar, a fost nu numai un neobosit activist pe tărîm obștesc și în cîmpul literaturii multicorde din România, ci și un excepțional de înzestrat prozator, un romancier și dramaturg de întîia mărime, recunoscut ca atare de toți cei care au citit măcar o carte a lui, fie în original, fie în traducere.

Observator de o tăios-penetrantă perspicacitate a realității în multele ei aspecte pe care i-a fost dat să le cunoască din tinerețe ca muncitor, ca doftanist, ca scriitor, ca subtil intelectual, admirat de intelectualitate pentru talentul și fermitatea sa ideologică revoluționară nestrămutată, Nagy István ne-a lăsat moștenire un realism viguros, a cărui expresie tot mai slefuită, tot mai limpede, ca un diamant cu multe fațete și bogat în carate, îl plasează în rîndul prim al valorilor de ordin național și internațional. Oricare literatură își vede menirea în a educa estetic și etic generațiile prezente și viitoare ale patriei pe care o slujește, a poporului care a produs-o, ar fi mîndră de creația lui Nagy István. Frumusețea artistică și umanismul operei, în strînsă corelație cu viața sa exemplară, au cîștigat o monumentalitate ce încă din cursul vieții a așezat-o pe piedestalul nemuririi. Inspirată din lupta maselor muncitoare pentru o viață mai bună și mai dreaptă, potrivnică oricărei exploatări a muncii și asupriri a omului producător de bunuri și creator de valori, opera sa, cu florile și roadele artei, se întoarce la cei de la care a plecat, să le înalțe și să le fecundeze conștiința cu ideile și sentimentele concepției despre lume marxist-leninistă.

NE știam cu Nagy István de pe cînd amîndoi eram la Cluj, sub flamurile comuniste și antifasciste, încă înainte ca Hitler să fi declanșat odiosul său război, cel mai antiuman din cîte au fost, mînat de setea sîngeroasă de a stăpîni popoarele lumii, de a le răpi libertatea, de a le jefui bunurile și de a le robi sau extirpa în numele rasismului feroce, susținut de imperialismul monstruos.

Dar contactul nostru strîns și activ, într-o solidaritate specifică comuniștilor, a început după 23 August 1944, cu cîteva luni înainte de victoria din 9 mai 1945, cînd Clujul își recăpătase libertatea prin lupta înfrățită a armatelor române și sovietice. Ne-am reîntîlnit, cunoscuți și prieteni de odinioară, împreună cu Asztalos, Csehi, Jordaki, ca să amintesc doar pe cîțiva dintre cei plecați pe drumul eternității (alții fuseseră uciși de fasciști), și parcă un vînt puternic și proaspăt împrăștiase negura ce ne învăluise odată cu cotropirea fascistă. Am început să recitesc opera lui Nagy István, pornind de la **Nepoții oltenilor** și **Ospățul Familiei Réz Mihály**, continuînd apoi cu romanele care au urmat pînă în zilele noastre, cînd au apărut excelentele și substanțialele sale volume de amintiri. Scrisul său are o densitate cehoviană și captivează, prin problematică și realism, ca proza gorkiană. Va rămîne indiscutabil unul din maeștrii permanenți ai scrisului în limba maghiară și ai valorilor artistice născute în România eliberată și pornită pe drumul revoluției socialiste.

Relațiile dintre noi nu s-au limitat la schimburi colegiale de cărți, nici numai la întîlniri comune scriitoricești româno-maghiare cu publicul, care aveau savoarea ineditului în atmosfera de frăție și prietenie ce-o aduceau perspectivele unei noi vieți în patria eliberată.

Curînd am preluat Societatea Scriitorilor Români, lăsată în părăsire de vechea ei conducere, și am transformat-o în Societatea Scriitorilor din România, care să poată cuprinde scriitorii de orice naționalitate, potrivnică tendințelor fasciste, sovine și rasiste, de oriunde ar fi venit. Scriitorii maghiari și alții au aderat imediat la Societatea scriitorilor fundamental restructurată.

Iar în 1949 a luat ființă Uniunea Scriitorilor, cu temeiuri ce asigurau o dezvoltare pătrunsă de principii marxist-leniniste și de umanism socialist literaturii noastre, scrisă în românește, ungurește, germană, sîrbă, ucraineană, idiș, de scriitorii acestei țări, fiecare naționalitate bucurîndu-se de drepturi egale și fiecare scriitor fiind sprijinit și ocrotit de legile noi în activitatea sa.

Nagy István a fost totdeauna în linia de foc atît în conducerea Uniunii și în obștea scriitorilor, cît și în viața socială, ocupînd posturi de răspundere, fără a-și neglija propria creație. Numai boala, mereu agravată, a putut în ultimii ani să-i stînjenească activitatea militantă, dar nu și elanul susținut de un foc interior, nici scrisul la masa de lucru, pus în slujba patriei socialiste și a poporului nostru, scris care a cîștigat tot mai mult strălucirea culmilor înalte și însorite într-un apus prelung, deasupra căruia se aprind rînd pe rînd după înserare stelele. Sînt luminile ce-și varsă razele din cărțile lui Nagy István, stelele „prooroace", cum ar spune Eminescu, stelele călăuzitoare pe drumul ce și el l-a urmat în viață către comunism.

NU ne putem îndătina cu absența lui fizică dintre noi, am dori să-i mai auzim cuvîntul chibzuit și înțelept, și plin de fermitate, în care pulsa ca sîngele în trup spiritul revoluționar al clasei muncitoare, din mijlocul căreia el însuși s-a ridicat și, ducîndu-i mesajul mai departe prin opera sa, i-a sporit prestigiul. Este o operă a demnității, a umanismului și a dreptății sociale, în care Nagy István a frămîntat aluatul viitorului, în numele comunismului.

Aplecîndu-ne fruntea în fața luminosului exemplu de om integru, de entuziast militant al P.C.R., și a operei sale ce va înfrunta cu duritatea ei diamantină timpul, îi rămînem profund recunoscători și noi, și cei care ne vor urma pe drumul deschis omenirii de clasa muncitoare prin lupta ei.

Mihai Beniuc

■ Nagy István s-a născut la 22 februarie 1904 la Cluj-Napoca (m. 24. IV. 1977). A început să publice la revista „Korunk". În anul 1951 a fost distins cu Premiul de Stat pentru romanul **La cea mai înaltă tensiune**, în 1955 a devenit membru corespondent al Academiei R.S.R., iar în 1974, membru titular.

Scrieri: **Pe Földi János l-a înghițit orașul** (1932); **Nu există oprire** (1933); **Imitația persană** (1939); **Ușa e subțire** (1940); **Nepoții oltenilor** (1941); **Micki și complicii săi** (1942); **Lingurile de aur** (1942); **În numele vecinătății** (1942), retipărit sub titlul **Dincolo de strada Fericirii** (1966); **Capcana** (1945); **Omul poate trăi și pe gheață** (1946); **Ospățul lui Réz Mihály** (1947); **Face cît o victorie** (1949); **Cea mai importantă secție** (1949); **Toate drepturile rezervate** (1950); **Un an din treizeci** (1951); **La cea mai înaltă tensiune** (1951); **Sărbătoare în strada noastră** (1952); **Incorigibilii** (1954); **Fetele noastre** (1954); **Accident de circulație** (1955); **În focul luptei** (1957); **Povestea tîmplarului** (1959); **Spre tabăra din pădure** (1961); **Consacrare** (1961); **Acsi instalează tabăra** (1961); **Zilele obișnuite ale orașului** (1964); **Grota citadelei** (1967); **În șanț** (1968); **Ieșirea** (roman autobiografic, 1969).

În conștiința noastră

NATURA, muma noastră dulce și vitregă, nu rabdă excepțiile, oricît le-am rîvni noi, cu instinctul nostru de supraviețuire. Orice început trebuie să aibă și un sfîrșit. Cine s-a născut — eu, tu, sau el — odată și odată va muri.

Acest El de această dată a fost Nagy István, prozatorul de surprinzătoare originalitate, tovarășul nostru neînfricat, prietenul dîrz și fără părtinire, omul de o mare probitate morală, ieșit din popor și care nu și-a pierdut niciodată legăturile cu clasa de unde și-a tras sevele și și-a căpătat talentul, folosit întotdeauna numai și numai în interesul acesteia și nu în al lui personal.

Sîntem deja foarte puțini, și peste un scurt răstimp nu va mai fi aproape nimeni dintre aceia care i-am putut urmări drumul de la primele începuturi timide literar-agitatorice, prin cîteva nuvele strălucitoare și romane de un profund conținut uman și nestrămutată convingere, pînă la încoronarea operei sale: volumele autobiografice ale ultimilor săi ani de creație.

Sîntem numai cîțiva, și vom dispărea curînd și aceia care i-am cunoscut ființa vie, optimistă, luptătoare, complexa lui personalitate, unitate dialectică indestructibilă de virtuți (preponderente) și de slăbiciuni (mai puțin importante), iubită și slăvită de unii, criticată de alții, dar venerată fără excepție de toți pentru integritatea lui morală și sufletească, denumită cu un cuvînt **omenie**.

Această integritate morală a făcut ca, în ochii noștri și desigur și ai altora, el să fie întruchiparea fără de seamăn a scriitorului proletar, modelul intelectualului zămislit de popor, îndemnat de țelurile și aspirațiile acestuia și servind cauza lui, lipsit de îndoieli, sincer și fără ezitare. A avut și el, firește, momente mai grele de-a lungul vieții sale, în decursul carierei lui literare — nota dominantă, și la urma urmei victorioasă, fiind însă încrederea nestrămutată în viitorul socialismului, de care și-a legat viața, în mod conștient, de la început și pînă la ultima răsuflare.

Gîndindu-mă mai ordonat, ajung la o concluzie firească: de fapt nici nu mai este nevoie de noi, de amintirile noastre. Opera vorbește singură.

Nu numai numele, dar și ființa lui Nagy István sînt cuprinse în cărțile sale, scrise întîi în limba lui maternă maghiară și traduse aproape concomitent în atîtea grăiuri frățești. Locul lui în istoria literară este bine și definitiv stabilit. Importanța lui, ca artist și ca cetățean, va rămîne de acum înainte clar definită. Nagy István a intrat în istoria noastră, a tuturora.

Citeodată, spre seară, sau în nopți nedormite, sau în momente de răgaz sufletesc va apărea înaintea noastră figura lui bine cunoscută. În urechi ne va răsuna o voce familiară rostind cuvinte grave și limpede articulate. Vom auzi adevăruri neclintite. Îl vom recunoaște pe el. Și ne vom da seama că Nagy István trăiește și va trăi mereu prezent în conștiința celor care l-am cunoscut și l-am iubit.

Szemlér Ferenc

Semnal

● **Ion Ianoși — POVESTE CU DOI NECUNOSCUȚI: DOSTOIEVSKI și TOLSTOI.** O interesantă reconstrucție, bazată pe jurnale, corespondență, amintiri, a relațiilor dintre cei doi mari scriitori care nu s-au cunoscut niciodată dar s-au prețuit și influențat adeseori. **(Editura Cartea Românească, 216 p., 5,50 lei, 6 470 ex.).**

● **Tudor George — CATEHISMUL IUBIRII.** Din cele 200 de sonete care alcătuiesc acest „Eseu liric", „celest dialog cu spiritul lui Shakespeare" — cum afirmă poetul în argumentul volumului, reluăm **Sacrul principiu**, cu un motto din **Sonetul I** al Marelui Will: „Deplîngi tu, Will, cum deplîngea Catùl / Junia fără floare a lui Attis — / Cel ce-și jertfi odoarele, ce dați-s / Spre-a-i odrăsli Naturii, din destul! // Asemeni vorbe prea adevărați-s, / Căci, nerodind, frumosul sterp e nul: / Efebul languros, ce-n van l-adùl / Vestalele, e venerat pe gratis! // Ce viu izvor, fecund, rușinea spele-i / Acelui tînăr, căsăpit la minte / De cultul frigian — cultul Cybelei? / Ce foc să-i purge sîngele-i fierbinte? // O, nu lăsa netrebnicul cosor / Să curme mlada viței, fără spor!" **(Editura Albatros, 236 p., 12 lei, 5 300 ex.).**

● **Lucian Raicu — NICOLAE LABIȘ.** O monografie despre poetul „luptei cu inerția", o amănunțită redimensionare a valențelor operei lui stă așezată sub motto-ul **Albatrosul ucis** („Cînd se-ntețește briza aripa-i se-nfioară / Și, re-nviat o clipă de-un nevăzut îndemn, / Îți pare că zbura-va din nou, ultima oară, / Spre-un cimitir mai sobru și mai demn"). **(Editura Eminescu, 220 p., 3,25 lei, 8 000 ex.).**

● **Lucia Negoiță — ROZA ȘI ÎNCHIPUIREA.** Din cel de-al doilea volum al poetei (debut 1973 — **Poeme**) citîm **Imagerie:** „o ocupație ca oricare alta / cinstită, desigur, / are nevoie de adunări / de scăderi, / de calcule abstracte, / revolta împotriva stării pe loc / (imaculata stare pe loc) / liniile frig / se încolăcesc, / se flagelează, / se-așează cap la cap, / bice de rouă asmuțite / pocnind sub atingere, / o biografie / care-și ajunge sieși / fără să păstreze / cenușa rămasă." **(Editura Eminescu, 100 p, 7 lei, 525 ex.)**

● **Ioana Crăciunescu — SCRISORI DINTR-UN CÎMP CU MACI.** Din volumul de debut al autoarei reluăm acest poem fără titlu: „Să ne iubim cu fanfară / duminecă-n parc... / Eu pot fi o clipă / între primejdii, / săgeata din arc... // Să ne iubim cu fanfară și / fete pe pod / să vină să ceară / să-și pună în șorțuri / semințe din rod... // Eu poate culcată-ntre bărci și umbrele, să țin pumnii strînși, / pe-un maldăr de stele de mare / (de unde stele de mare duminecă-n parc?) / Hai fă-mă o clipă să fiu săgeata din arc...". **(Editura Cartea Românească, 94 p., 6,75 lei, 900 ex.).**

● ● ● — **ADEVĂRUL DESPRE REGI.** O bogată antologie de **Scrieri din literatura română antimonarhică** semnează Virgiliu Ene care grupează texte reprezentative de Ion Heliade Rădulescu, Cezar Bolliac, N. T. Orășanu, B. P. Hasdeu, Gheorghe Panu, I. L. Caragiale, Alexandru Macedonski, C. Bacalbașa, Alexandru Vlahuță, Gheorghe din Moldova, C. Mille, Anton Bacalbașa, G. Coșbuc, Traian Demetrescu, Ioan N. Roman, Ion Păun-Pincio, A. Mirea, Raicu Ionescu-Rion, George Ranetti, Tudor Arghezi, N. D. Cocea, Octavian Goga, Zaharia Stancu și Mihai Beniuc. **(Editura Ion Creangă, 224 p., 6,25 lei, 68 000 ex.).**

LECTOR

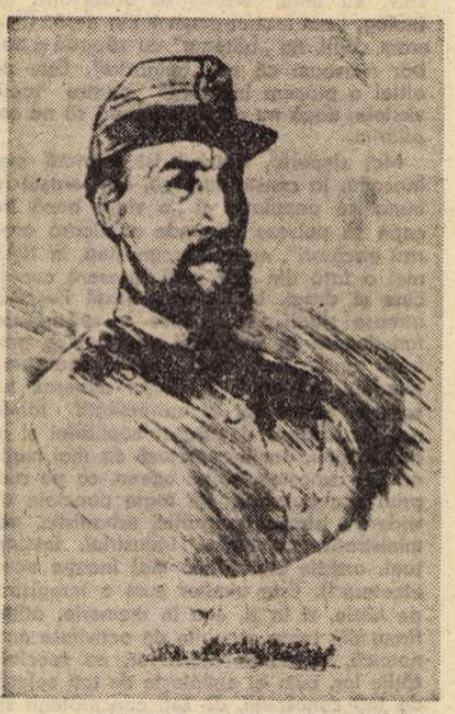

NATALIA MATEI TEODORESCU: **Colonelul Ștefan Fălcoianu**

Cronica literară

Tineri poeţi

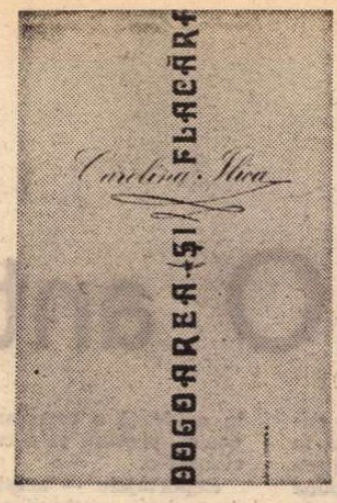

A DOUA CARTE a Carolinei Ilica **(Dogoarea şi flacăra)** confirmă speranţele puse în cea dintîi. Poezia e proaspătă în feminitatea ei, cînd senzuală, cînd sentimentală. E, uneori, plină de bucuria trăirii, frenetică, jubilantă, cum erau şi versurile adolescentului Nichita Stănescu, pe care ni-l evocă (în ipostază feminină) **Sălbăticie şi alint :** „Prin neaua preasubţire-a pielii / A iarbă de abia-ncolţită / Îmi mirosea grăbitul trup. // Feciorii se-nspumau ca mînjii / Cînd alergam săltîndu-mi părul / Precum o coamă aurie. / Şi-aveam doar treisprezece ani". Alteori, mai des, emoţia scoate coarne de melc, pipăind delicat universul miraculos, îmbătate de forme, de mirosuri, de culori. Remarcabile mi se par cîteva poezii care transfigurează liric ieşirea din adolescenţă în mici „fabule" ale simţurilor, cum ar fi **Vulpea înmiresmată :** „Se-mbată alaiul pădurii: Ea trece / Tîrîndu-şi prinosul de blănuri. // Smerit se înclină un paj : / — Oare poiana aprinsă de fragi / Ridică răscoapte văpăi de parfumuri ? // — Nu, nu sînt fragii (îngaimă) // Un sfetnic atunci îndrăzneşte : / — Preaînmiresmarea-Voastră mi-aduce aminte / Îndepărtatele văi ale satelor / Cu iarbă cosită în zori, aburind / Sub giulgii de rouă. // — Nu, nu e iarba (şopteşte). // Şi astfel curtenii pe rînd se sfiesc, / Subţiindu-şi mirosul, / Cu nările-n vînt asmuţite: / — A siminic... / — A muguri de brad... / A dumbravnic... / — Ba a mesteceni abia ridicaţi / Pe aripi de frunze... // Cu viclenie împărătească ea surîde / Şi se-ndepărtează... / Atît de bogată-n mireasmă pe care / O dă, cu-mprumut, tinereţea." În acest basm parfumat, de o ameţitoare senzorialitate, sînt ecouri îndepărtate din eminescienele poveşti ale codrului şi ale teiului (după cum bacanala intitulată **Zeul clipei** este aproape o reminiscenţă: „Dionysos, zeul clipei, / M-a chemat să îl dezmierd. / — Roi de viespi îţi este părul, / Îngîna, să nu mă pierd."), dar şi din **Bunăvestire pentru floarea mărului** a lui Blaga, uşor de recunoscut apoi în cîteva frumoase poezii ale rodului („Să mă cuprindă blînda ameţeală / A florii ce-a ascuns în pîntec rod") sau ale tainelor uman-vegetale („Grădini se-mplinesc şi femei se-mplinesc / După acelaşi tainic fior"). O senzualitate diafană e prezentă în filigran în aparentele bucolice, pasteluri şi bacanale ale poetei, în jocurile ei pline de graţie („O, cinci ursoaice, simţurile toate, / Cu nările aprinse, îmbuibate, / Mereu la pîndă ! Gîndul e o dîră / De sînge cald : îl sorb şi îl respiră") şi candid nemeditative.

Îmi plac mai puţin poeziile (multe) care înclină spre sentimentalismul cuminte al romanţei, oricîtă fineţe de limbă ar fi în ele : „Se umplu văile de frunze. Vai, / Pe sub troiene paşii putrezesc / Şi n-o să mai presimt că mă aştepţi. // Amare lacuri se adună-n noi / Cînd lacrima nu se mai poate plînge ; / Cîndva eram copii, credeam orice, / Acum şi de dovezi ne îndoim. // O, neputinţa de a fi sămînţă, / Ca vîntul să mă-mplînte cu putere / În muşchiul tinereţii tale !" Poeta are ureche muzicală şi e pîndită de facilitate, căci versul ei docil, lichid, ia repede orice formă. Nu mai mult decît un crochiu e **Voluptate**, fără adîncime, simplă caligrafie, în stilul lui Topîrceanu : „Fremătarea narei sale / Ca o pînză de corăbii. / Ca o frunză răsculată / De foşnirea unei vrăbii // Nu în lanţuri ea ne ţine. / Nici în lanţuri, nici în funii. / Ci cu frîie mai uşoare / Ca păienjenişul lunii". Comparaţia devine stereotipă : „Cum iepurii stîrniţi din ascunzişuri... / Aşa şi eu de visuri fugărită" Sau : „Cum fluturii din primăveri răsar / Jilave aripi înmuind în soare, / Iubirea se avîntă-n mine iar..." Cu astfel de banale fraze îşi întreţine poeta mîna îndemnată spre virtuozităţi caligrafice. Dar romanţele rămîn romanţe. Sentimentalismul lor domestic e din ce în ce mai vizibil la Carolina Ilica şi ar fi păcat dacă (e şi o chestiune de vîrstă) poezia ei ar pierde prospeţimea simţirii înlocuind-o cu surogatele inimii.

Daţi ordin să înflorească magnolia este probabil cartea cea mai bună de pînă acum a lui Dan Verona, poet de la început interesant, însă foarte inegal, coborînd neaşteptat de repede, după un prim volum promiţător (iar pentru cîţiva critici excepţional), la altul de versificaţii pe temă dată. Imnele cu care a debutat au impresionat prin amploarea imaginaţiei şi prin ceremonie pînă la a-l face pe Al. Paleologu să vadă în autorul lor un nou Hölderlin. Am fost reticent atunci, mai degrabă iritat de emfaza viziunilor decît tulburat de adîncimea lor şi părîndu-mi-se că poetul simulează, ajutat de cultura clasică şi de vocabularul bogat, de stăpînirea limbii, o formulă de poezie şi nimic mai mult. Să spun acum că **Daţi ordin să înflorească magnolia** mă confirmă ? Ce-i drept, într-un fel paradoxal : prin întoarcerea pe dos a formulei de la debut. Părăsind cu totul solemnităţile cam pompoase de acolo, Dan Verona preferă discursivităţii lente, fastuoase, decorative a imnurilor o poezie parodică, sarcastică, urmărind tocmai a discredita „poeticul" : prin reflecţie abstractă, proză, stil conversaţional, ironie, fantasmagorie sau glumă. Volumul lui de debut suferea de o exagerare a elementului „poetic", dilatat, umflat, ca o pînză de corabie cu vîntul în spate. Astăzi Dan Verona strînge pînzele şi navighează contra curentului, folosindu-se de mijloace mult mai puţin spectaculoase poetic. De la o lirică de ritual, la subminarea ritualului poetic însuşi — aceasta este evoluţia. Unde este însă autentic Dan Verona ? În tonul de oficiere, pretenţios, solemn, sau în acela coroziv, acut, modern ? În acceptare sau în respingere, în imn sau în pamflet ?

Tema fundamentală din **Daţi ordin să înflorească magnolia** este (semnificativ lucru) aceeaşi ca şi în **Proprietarul de poduri** al lui Mircea Dinescu : polemica împotriva „civilizaţiei" mutilante, încercarea de a regăsi paradisul pierdut al naturii, copilăriei şi inocenţei. Ochiul inocent şi Oraşul tentacular: poezia care împrumută întregului volum titlul e o radiografie morală a celui din urmă prin cel dintîi. Pentru a smulge „un zîmbet soţiei mele bolnave", poetul închipuie o apocalipsă ironică : „O ceaţă grozavă / care s-a întins şi-a dezbrăcat oraşul de ziduri". Ca din glumă, poetul priveşte în intimitatea morală astfel dezgolită a Oraşului, descriind panica omului rămas fără „armura de peste zi" a convenienţelor sau a ipocriziei. În **Ciudata psihologie a portocalelor** sau în **Femeia cu piersici** (poeme admirabile, ce-mi reamintesc de L. Dimov) se petrec în Oraş întîmplări la fel de stranii. Ele ţin de miracol : Oraşul e confruntat cu neobişnuitul, cu insolitul, cu Miracolul. Camioane de portocale sosesc, odată cu iarna. Portocalele invadează străzile, urmăresc perechile de îndrăgostiţi, muşcă de picioare pe pietoni sau rîd sub nasul miliţienilor : „Numai cele ce n-au părăsit magazinul / La timp / Care n-au păcălit mîinile hrăpăreţe / Ce le-au barat calea / Sînt triste. / Ele nimeresc în / Sacoşe murdare şi pîntecoase / şi pe drum / În semn de protest / Se sinucid."

O „femeie cu piersici" trece prin Oraş. Mireasma pătrunde peste tot, pînă şi „în cele mai ascunse" locuri, bărbaţii îşi pierd minţile, vatmanii abandonează tramvaiele pe linie („şi coborau şi cu şapca pe ceafă / băteau aerul spre strada aceea / învinşi de mireasma femeii cu piersici"), clienţii restaurantelor se ridică ameţiţi de la masă, generalii îşi încheie vestoanele cu nasturi din sîmburi de piersică, scaunele directorilor se transformă în piersici, ca şi automobilele ce se rostogolesc pe străzi. Altădată, o veveriţă sau o femeie ce seamănă cu Electra pătrund în casa unui bărbat, iluminînd-o. În toate acestea, şi tema şi sentimentul dominant sînt aceleaşi. Mai direct polemice, alte poezii, ca de exemplu **Viaţa pe roţi** („...am scris acest poem... în memoria celor nevinovaţi care ades nimeresc sub roţile civilizaţiei"), sînt, artistic, mai puţin reuşite, lipsite de poezia secretă ce emană din orice subiect, oricît de prozaic, dacă este tratat cu imaginaţie. În **Viaţa pe roţi**, tonul e prea crispat (ca şi la Mircea Dinescu, de altfel) şi versurile rămîn prozaice. Îl prefer pe Dan Verona din poeziile sugestive, „fantasmagorice", părînd a glumi cu lucruri foarte serioase şi fiind în definitiv nişte meditaţii profund lirice deghizate în scurte dialoguri socratice : „Copiii mei, îi cheamă Magistrul într-o zi / pe Bătrînii Studenţi. / Ştiinţa despre Om se învaţă oare / precum distanţa dintre două astre — / aproximînd-o ? / Se uitară Bătrînii Studenţi unul la altul / şi dădură din umeri. / Se ridică în cele din urmă / Bătrînul Student din Tagma celor Sceptici / şi spuse : / — Bănui răspunsul dar nu ştiu cum / înţelesul profund îmi lunecă printre degete. / — Dar mirosul trandafirului, mai spuse Magistrul, / îl puteţi aduce în pumn pînă la mine ? / — Încerc eu, se repezi Bătrînul Student / intrat de curînd în Cercul celor Utopici. // Ceilalţi aşteptară pînă cel plecat / înaintă cu pumnul strîns pînă / în faţa Magistrului. // — Nimic, spuse Acesta. Nu se simte nimic, spuse Acesta / întîrziind deasupra pumnului desfăcut. / — Mi-a lunecat printre degete, se plînse / Bătrînul Student / mirosind şi el pumnul cu nedumerire. // A fost încă una din rarele clipe / cînd Bătrînii Studenţi cu coatele roase învăţînd / Ştiinţa despre Om / se îndoiră că vor ajunge cîndva / la Corola Înţelepciunii".

Nicolae Manolescu

Carolina Ilica, **Dogoarea şi flacăra**, Editura Eminescu; Dan Verona, **Daţi ordin să înflorească magnolia**, Editura Cartea românească — 1977

Aurel Rău
Cuvinte deasupra vămii

(Editura Eminescu, 1976)

● Călător neobosit, asiduu căutător de noi şi noi peisaje spirituale, aşa cum se poate vedea şi din volumele sale anterioare, Aurel Rău adună în această carte o serie de impresii lirice înmugurite în timpul vizitelor sale prin Polonia, Franţa, Asia, Germania, Dalmaţia, Italia, Ungaria, Japonia, Belgia, Grecia etc. Nu este vorba — trebuie spus din capul locului — de reportaje versificate, ci de stări de suflet pe care poetul le-a trăit pe diferite meridiane, îmbibîndu-se de mitologia locului, dar reuşind să rămînă el însuşi. Versurile sale nu satisfac pe căutătorul de informaţii, unele nu spun „altceva" decît au spus şi poeziile sale anterioare. Sînt poezii de meditaţie asupra aceloraşi teme (singurătate, nelinişte, moarte, forme plastice, dragoste, spaţiu imens, nostalgia căminului, puterea cugetului omenesc), potenţate de impresiile culese, încordări de arc şi refrene ale gîndului, peisaje cu parfum exotic.

Periplul turistic devine aici o imagine cu virtuţi metaforice, un scenariu ingenios ca şi, de pildă, **mutatis mutandis**, drumul printre civilizaţii din **Memento mori** sau reintoarcerea la epoca lui Alexandru cel Mare din **Monolog in Babilon** (De altfel, Eminescu, din evocările spaţiilor mitologice exotice, Al. Philippide şi, s-ar mai putea adăuga, Macedonski din **Rondeluri** sau Ion Pillat din cameele apolinice sînt maeştri incontestabili, cel puţin în acest volum, ai lui Aurel Rău). Peisajul cultivat de poet e mai mult unul interior. O vizită la muzeul Tzartoryski din Cracovia aduce revelaţia eternului feminin, fluid şi alunecos ca argintul viu : „Atîtea lunecări de felină / printre degetele culorii // Poetul e-n lacrima lui dintîi, / vede şarpele, mărul // şi Femeia cu nevăstuică de Leonardo / da Vinci. Ea trece lin // ca printr-o apă, prin faţa tabloului, / unde-o pierzi". **(În muzeul Tzartoryski).**

Ochiul gîndului din lăuntru se deschide însă şi mai mult cînd rămîne deschis şi ochiul din afară. Poetul visează cu ochii deschişi. O „linişte de amiază", pe cîmpiile asiatice îi sugerează liniştea eternităţii, nirvana : „Într-adevăr, nicăieri în lume / albastrul zilei nu e mai copleşitor /.../ Aş putea să rămîn să ascult zile-n şir / cum inima mea de vecie se-ncarcă". Noaptea, în schimb, la răspîntie de drumuri, se aud „herghelliile vîntului".

Un poem despre cămilele asiatice devine un imn al muncii, al „poverilor" care înfrumuseţează : „Pe culmea domoală, plecate pe boltă / se leagănă cămilele în asfinţit / cu gîturile întinse ca nişte **lebede** (s.n.) / Sînt mii de ani de cînd merg aşa / şi nu mai obosesc şi nu se mai opresc. / Pe spinările lor s-au legănat / toate poverile lumii. Păşind încet şi grav par însăşi soarta". **(Cămilele)** Simţul plastic al poetului funcţionează din plin : «Murind, mă-ngroapă la Wernigerode / „Aşa-şi dori el" / Ştiţi ce-nseamnă Wernigerode ? Un cuvînt / Făcut din pietre colorate / Făcut din ţigle colorate / Şi din ferestre / În care stau eu şi cînt» **(Wernigerode).**

În peisaj solar oriental, poeziile se metamorfozează în veritabile stampe. Sugestia muzicală a succesivităţii amuţeşte în faţa vizualităţii statuare : „Podul turcesc din Mostar / doarme-ntre ziduri vechi de cetate / Din adîncime, susurul apei / pînă la el în azur nu străbate // Cum stă sub cerul dogoritor — / peste casele mici, pînă la el ajung, / cu-n şuier mut, ca veacurile lungi, / doar sulităle minaretelor" **(Podul din Mostar).** Uneori, aceste forme plastice ale încremenirii trecutei istorii capătă accente subtil ironice : „Doarme sultanul şi doarme paşa cel sîngeros / şi doarme spahiul întotdeauna gata de luptă — / Turbane mai mari, turbane mai mici / care sfîşie ceaţa". **(Morminte turceşti).** Printre vestigiile anticei Elade sau Mesopotamii, poemul e grav şi solemn — de o solemnitate uneori prea austeră, ajungînd la texte cam obscure — ori greu de nostalgii şi, citeodată, zglobiu, iubitor de joc : „Potire de frunze verzi. / Din care bei cerul locului / pînă-l pierzi // Cu care mături trecutul plumburiu : Şi eşti / sacral şi pustiu // ... Şi dînd / rost felahilor şi poeţilor / ştiutori de cînd sînt. // la fel, oricît ostenești ori sui / ziua şaptea în lume / nu-i". **(Curmali)** Sau : „S-ajung la grădina lui Adam / şi la pomul maicii Eva / mult nu mi-a lipsit / Mergeam fluierînd înspre Golful Persic. / decît parţii mai fericit. // Doamne, smerit-aş sta / sub fructele Tale-oprite ! / Grăbit / ţi-aş răspunde cînd m-ai striga // ... / S-ajung la grădina lui Adam / şi la pomul maicii Eva. / mult nu mi-a lipsit // Mergeam fluierînd înspre Eritreea, / cînd soarta s-a răzgîndit". **(Drum spre Basra).** Ca şi în volumele sale anterioare (mai cu seamă în **Micropoemele** din 1975), Aurel Rău practică şi aici o poezie scurtă, de maximă concentrare a expresiei, în genul **haiku**-urilor japoneze, de rafinament şi sugestivitate : „Pod roşu-arcuit / Vine ziua spre mine / în straie Shinto". „În tren spre ocean. / Irump idei, aleanuri. / Seara maşteră". **(Jurnal Haiku).** Sau : „Tot stînd cu somnul de vorbă / lumina m-a-nvăluit" **(Munţele Fuji).** O stampă precum poezia **Warnemünde** se compune, de pildă, dintr-o serie de stampe într-un vers : „Dunele mimînd vara. / Plăcerea farului vechi de a se şti fotografiat /.../ Şi colecţia de stele de mare, din buzunar. / Şi foamea oarbă a pescăruşilor".

Poet al luminii, Aurel Rău îşi caută obstinant umbrele gîndului, pentru a le muzicaliza. Poate însă că o respiraţie epică sau baladescă mai liberă n-ar strica acestei poezii, de elevată spiritualitate, dar cu diamante cam căutate citeodată.

Fănuş Băileşteanu

ISTORIE și LITERATURĂ

O antologie despre 1907

După **Flăcări de primăvară**, cuprinzătoarea antologie apărută la Editura Minerva sub îngrijirea lui Victor Iova — și care își propune să prezinte cititorului textele clasice ale literaturii noastre, de la I. L. Caragiale la N. Iorga, prilejuite de marea răscoală din 1907 — Editura Eminescu este prezentă în librării cu o culegere*) de texte inspirate de același eveniment, aparținînd însă, de această dată, unor autori din zilele noastre... Antologia este alcătuită din trei părți : prima parte, **Eseuri**, propune o abordare a **subiectului** mai ales din punct de vedere istoric și sociologic. Academicianul Iorgu Iordan, pornind de la cunoscuta lucrare a lui Radu Rosetti, **Pămînt, sătenii și stăpînii în Moldova. Tomul I. De la origini pînă în 1934** și comentînd datele mai mult decît grăitoare pe care ni le oferă cu privire la starea țărănimii din acea perioadă, semnează, de fapt, ceea ce am putea numi cuvîntul introductiv al cărții, scris cu sobrietate și cu aleasă erudiție. În **Răscoala în literatura socială a anului 1907,** G. Zane se ocupă îndeosebi de intelectualitatea vremii — subliniind poziția acesteia față de evenimentele din 1907 : „În limitele societății în care trăia — observă autorul articolului — intelectualitatea democrată în 1907 a căutat să înțeleagă cauzele răscoalei, [...] și să găsească soluții pentru îndreptarea stărilor care o provocaseră". Sînt citate pagini mai mult decît revelatoare din N. Iorga, C. Stere, A. D. Xenopol, N. Titulescu, Radu Rosetti, care pun în evidență o cercetare lucidă a răscoalei, precum și a cauzelor ce au declanșat-o.

Reportajele — acestea alcătuiesc cea de-a doua secțiune a cărții — adună nume de scriitori și reporteri în parte bine cunoscute de cititori. Dacă textul lui D. R. Popescu ni se pare a se înscrie mai degrabă în perimetrul literaturii propriu-zise, plasarea acestuia în capitolul ultim al cărții ar fi fost mai firească — reportajele semnate de Pop Simion, Mircea Cojocaru, Nicolae Mateescu, Mihai Pelin, Vasile Băran, Ștefan Dimitriu etc. reușesc — ori de cîte ori clișeele de tot felul nu devin prea copleșitoare — să coboare în istorie și să capteze ecouri dintre cele mai grăitoare legate de eveniment. Sînt folosite fie documente de arhivă, fie mărturii ale oamenilor. Să citățm, de pildă, împreună cu Mircea Cojocaru, dintr-un memoriu al locuitorilor din comuna Tudor Vladimirescu, adresat ministrului de interne, Ion C. Brătianu : „Dar vă rugăm Domnule Ministru de Interne, a vă întoarce mila și către noi, căci timpurile de astăzi nu le mai putem suferi, nu mai avem cu ce trăi, n-avem ce mai purta noi dintr-o țară așa de bogată cu pămînturile cele mai bune și roditoare, cu rîurile cele mai dulci. Și să ajungem să murim de foame în o asemenea țară chiar în ținuturile cele mai bune asta nu se poate"... Pasionant la lectură ni se pare a fi reportajul semnat de Al. Monciu Sudinski, **1907 — vînătoare de studenți.** „Călărețiii îmbrăcați în alb" din marele roman al lui Liviu Rebreanu, proiecții ale imaginației mai curînd decît ființe reale, descoperiți de reporter în arhivele vremii sub numele de „studenți" sînt investiți cu aceeași nobilă misiune ca și în **Răscoala,** aceea de a îndemna la revoltă și de a insufla curaj țăranilor răsculați. Adevărați mesageri ai speranței, frați, după cum observă și Al. Monciu Sudinski, cu „Chivără Roșie", cel de al patrulea ortac (a cărui existență din carne și oase nu a fost niciodată certificată) al „crăișorilor", împărații neîncoronați și în opinci ai Ardealului.

Un caracter mai pronunțat „ocazional", îl au producțiile literare propriu-zise adunate în cel de-al treilea capitol al antologiei. Pe lîngă textul deja amintit de noi al lui D. R. Popescu, reținem proza „de atmosferă" a lui Radu Petrescu, un „exercițiu" desigur, dar scris cu o mînă sigură. După lectură rămînem, de asemenea, cu impresia că narațiunea face parte dintr-o lucrare mai amplă. Dacă Horia Ungureanu ne relevă în povestirea sa **Biciul** o reală cunoaștere a satului de astăzi, caracterul mult prea convențional al narațiunii pune totuși în umbră virtuțile mai sus amintite. Florin Bănescu reușește în povestirea sa **Oglindă cu chip de împărat** să croiască un frumos chip de bătrîn desprins parcă dintr-o veche legendă. Celelalte povestiri și nuvele semnate de Mircea Horia Simionescu, George Niculescu-Mizil, Constantin Georgescu, Dan Mutașcu, Șerban Nedelcu, Radu Selejan, Eugen Teodoru, Mihai Tunaru, inegale ca valoare, ne prilejuiesc o reîntîlnire cu proza unor autori cunoscuți. În general, o mai mare exigență, la acest ultim capitol al cărții, n-ar fi fost în detrimentul **Antologiei.** Altfel, alcătuită judicios, culegerea apărută la Editura Eminescu reține în mod sigur atenția cititorului care se întoarce înfiorat spre cumplitul an 1907.

Sorin Titel

*) **1907—1977 — De acolo, de unde a pornit văpaia** — Culegere de eseuri, reportaje, nuvele, schițe, povestiri inedite. — Ed. Eminescu, 1977

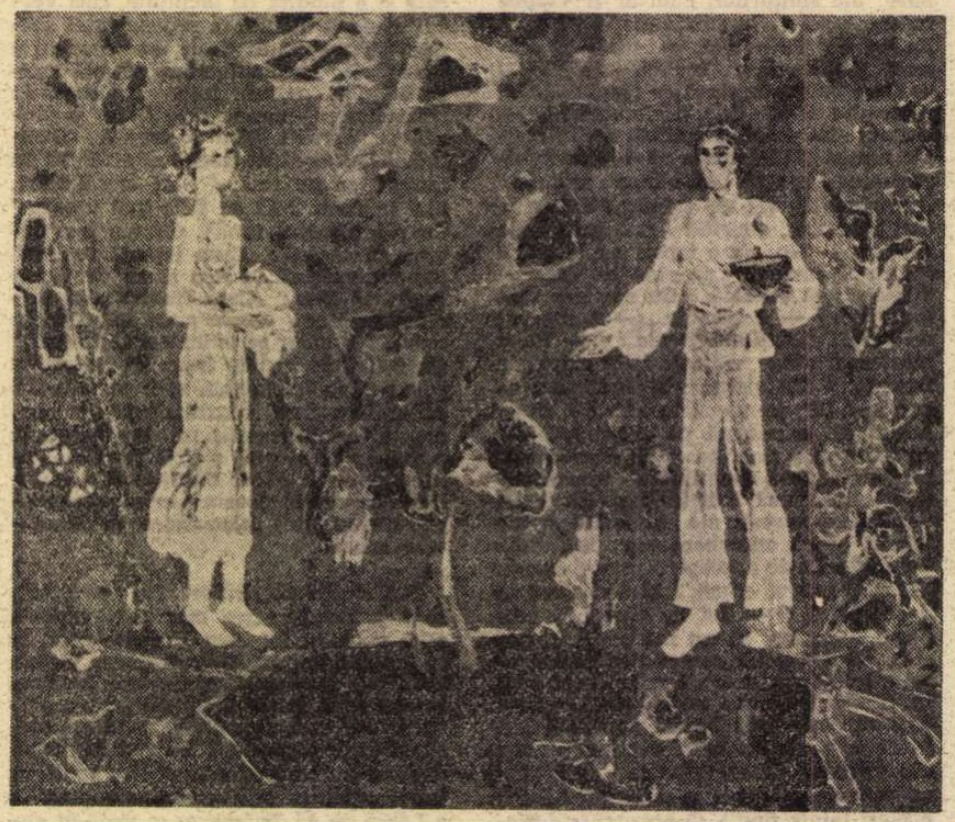

EUGEN PĂTRAȘ : **Primăvara**

Autenticitatea evocării istorice

ÎNTR-UN moment în care producția editorială ne oferă, mai mult ca oricînd, lucrări de inspirație istorică și cînd mulți scriitori manifestă o înclinație neobișnuită pentru evocarea (în versuri sau proză) a epocilor și eroilor de demult, iar cititorul se apleacă din ce în ce mai interesat asupra unor asemenea opere, o discuție teoretică ar fi desigur oportună. Cu atît mai mult cu cît în dezvoltarea acestui curent oarecum general se pot observa concepții foarte diferite în ce privește tratarea subiectelor istorice. Au apărut, de exemplu, romane care fac exces de documentație, altele fanteziste, care într-un pretext istoric brodează simple aventuri sau drame eterne, romane care glorifică poematic un eveniment sau o personalitate a trecutului, altele care demitizează, romane care problematizează modern un conflict consumat cu sute de ani în urmă și altele care aspiră spre reconstituirea plină de savoare și pitoresc a lumii de altădată. Nu vreau în aceste cîteva rînduri să-mi asum sarcina unei discuții atît de cuprinzătoare. Doresc doar să exprim cîteva constatări făcute în cursul lecturii mai multor lucrări de acest gen apărute în ultima vreme.

O observație pe care o impune cantitatea unor asemenea lucrări este aceea că atît scriitorul cît și cititorul dovedesc în acest moment nu numai o avidă curiozitate față de materialul istoric național sau universal, dar și o imensă nevoie de **autenticitate** în literatură — autenticitate pe care o evocare istorică, prin simplul fapt că poate fi verificată documentar, o oferă aparent nemijlocit. Spun aparent pentru că nici o formulă literară nu a scăpat pînă acum de subiectivitatea creatorilor și nici romanul istoric, dacă e să ne referim numai la el, nu a făcut excepție chiar atunci cînd autorii au insistat asupra cercetărilor de arhivă întreprinse. Dar această impresie de autenticitate n-o stimulează, ciudat, documentarea abundentă, ci o anumită solicitare a actualității, a problemelor, dramelor, psihologiilor actuale în tabloul epocilor revolute. Să explic. Se poate ca un roman care își axează întreaga desfășurare pe mărturiile istorice, pe textele și actele de arhivă, pe restaurarea exactă a personalității unui erou, să nu satisfacă tocmai dorința de autenticitate, dacă documentarea este lineară și netransfigurată artistic, dacă autorul nu se aventurează într-o ipoteză psihologică sau într-o interpretare complexă a personajului său, dacă se limitează timid să-l prezinte numai sub aspectele „atestate" ale acțiunilor lui fără a-i oferi dimensiuni moderne.

ÎN schimb, ea apare într-o lucrare cu caracter original — despre care din nefericire s-a vorbit nepermis de puțin în paginile revistelor noastre — în poemul dramatic, epic și eseistic totodată al romancierei Alice Botez, dedicat lui Dimitrie Cantemir : **Dioptrele sau dialog la zidul caucazian.** Deși formula literară adoptată este mai pretențioasă, de un remarcabil rafinament, implicînd o anume pregătire filosofică, participarea în chiar timpul lecturii la un proces meditativ cu rezonanțe profunde, cartea impune un portret al domnitorului patriot și erudit de o surprinzătoare modernitate. Documentul este absorbit în trăsăturile portretului, lăsînd totuși liberă interpretarea conflictului interior, într-un sens apropiat mentalității noastre. Alice Botez mărturisește în **Prologul autorului și apologia eroului** care însoțește textul **Dioptrelor** cum a surprins, citind opera lui Cantemir, structura duală a personalității lui, care îmbină un cărturar („bătrînul dascăl" din poemul eminescian) și un luptător, un teoretician al istoriei și un practician politic, „un prinț al cunoașterii în criză de certitudine, căci «îndoiala este semnul unei crize și criza presupune ignoranța rezultatului ultim», zice el cu luciditatea pe care prinții istoriei n-au avut-o. Un prinț al idealului patriotic, neîmplinit pînă la moarte, dar săvîrșit în viitor. Așadar, «Un erou al timpurilor noastre»". Analizînd opera și existența politică a lui Dimitrie Cantemir, scriitoarea avansează o soluție de aprofundare a personalității lui : coexistența unor contradicții în structura eroului care tind să se rezolve, să-și găsească rezolvarea, într-un timp refuzat de destin. În lumina acestei tensiuni — între împlinire și moarte care o suprimă —, omul Cantemir este un paradoxal care trăiește o dramă a cunoașterii și a vocației ! Textul **Dioptrelor** este bogat în sugestii și incită prin ipotezele lui o judecată proaspătă, subtilă și foarte modernă în esență a cărturarului și domnitorului moldovean. De aceea mi se pare o operă care contribuie mai adînc nu numai la cunoașterea unei mari personalități a trecutului, dar și la cunoașterea spiritului modern de asimilare a epocilor și eroilor de altădată, și la cunoașterea propriei noastre conștiințe.

ȘI aici aș vrea să adaug o observație comună, banală, privind calitatea lucrărilor de inspirație istorică apărute în ultima vreme. În mod firesc, pentru că cititorii și editurile sînt atrase de această specie literară, își fac apariția imediat produsele standard, cu rețetă de succes ieftin : romane de aventuri care se dau drept romane istorice, evocări superficiale și extravagante etc. Ele contribuie tot atît de puțin la cunoașterea trecutului nostru, ca și la cunoașterea prezentului nostru. În toate aceste încercări literare, figurile marcante ale istoriei noastre seamănă între ele ca două picături de apă : aceleași calități, o lipsă de individualizare care îi face neverosimili, și istoric și uman. Etalarea sentimentelor patriotice în tiradele sfătuitoare ale personajelor, care să țină echilibrul educativ într-o construcție în care domină interesul pentru acțiunile surprinzătoare, de efect cinematografic, este ineficientă. Calitatea literară a unei lucrări nu este de neglijat în această privință. Ea este cea care stîrnește participarea cititorului la interpretarea evenimentelor istorice și cea care oferă strălucire și vitalitate unor personaje din trecut. Numai calitatea literară a unei lucrări de acest gen — susținută de o concepție clară asupra istoriei, pe o imagine coerentă și semnificativă a epocilor evocate ca și a epocii pe care o trăim — potolește setea de autenticitate a cititorului de azi.

Dana Dumitriu

Proza

Climat pasional

O MĂRTURISIRE a lui Fănuș Neagu, în loc de prefață la ardentele și scăpărătoarele **Cronici afurisite***), un răspuns, pe care altcineva nu l-ar fi putut da, la întrebarea de ce scrie, dacă scrie din patimă sau pentru că așa s-a obișnuit: „Scriu pentru că la optsprezece ani n-am găsit opium. Pe la noi, prin județul Brăila, nu se cultivă cînepă indiană. Atunci am început să mă joc cu vorbele, să le împerechez și să le adun, totdeauna altfel, și-am văzut că pot să le fac să scapere".

Da, se poate scrie, și încă foarte bine, și din **acest** imbold, literatura ar fi tristă și inutilă dacă s-ar mărgini să-și clameze o „seriozitate" pînă la urmă mediocră. Atît de seriosul Thomas Mann se simțea departe pînă la dezgust de seriozitatea tipic burgheză, plină de sine, plină de **importanță**, a concetățenilor săi. Lui îi aparține formula: arta este — obligatoriu — și joc, spectacol, petrecere. Și cît de bine știa să se joace ne-o dovedesc capodoperele sale, prima dintre ele — **Muntele magic**. Reînviindu-l pe Goethe (în **Lotte la Weimar**), i-a plăcut să ni-l descrie ca pe un mare om **jucîndu-se**, fără ca asta să-i atenueze grandoarea, dimpotrivă.

Arghezi este un uriaș care se joacă; și se joacă tocmai pentru că este o fire pătimașă. La fel, autorul **Cronicilor afurisite** iubește spectaculosul, petrecerea voioasă și **exaltată** în același timp, feeria. O lume de basm, de poveste, de **carnaval** palpită în scrisul său. Pentru asta, trebuie desigur să consume **opium:** cuvintele sînt opiumul său. Scrie pentru că îi place să împerecheze cuvinte și pentru că simte, e sigur de asta, că o face cum încă nimeni n-a știut s-o facă, nimeni nu-i seamănă. S-ar zice că această patimă pentru joc poate periclita patima cealaltă, pentru lucrurile serioase și grave. Ei bine, nu, patima e una singură, una și aceeași. Jocul condiționează gravitatea și-o face cu putință. Și cînd dăm peste o altă mărturisire, n-avem sentimentul că ea ar contrazice fundamental cele citate mai înainte. Dimpotrivă, le confirmă, le explică: „Scriu apoi pentru că omul trebuie apărat. Nu știu să laud. Temperament nenorocit — cînd o fac, toată lumea se strîmbă. Știu în schimb, să cînt și să apăr, și foarte mulți oameni au nevoie de ajutor. Îndrăznesc să visez ca un nebun că le pot lumina o clipă de viață. E imens. Am îndoieli și strigăte și mă doare neomenește durerea. Și-mi place, dau peste margini de plăcere, cînd întîlnesc oameni veseli".

Se poate, deci, răspunde la întrebarea **de ce scrieți?** invocînd, în egală măsură, și fără vreo contrazicere, sensibilitatea la durerea omenească — și setea de petrecere prin cuvinte, prin felul surprinzător, năzdrăvan, al împerecherii lor.

Exaltarea jocului în plin climat pasional, dar și a pasionalității în joc; a gratuității în plină confruntare și luptă; a supremei dezinteresări în momentele cînd confruntarea amenință să coboare în zonele joase, urît-utilitare; exaltarea libertății de opțiune ordonate doar de normele civilizației și ale moralei umane; exaltarea, în fine, a **frumuseții** acțiunilor, fără altă determinare decît aceea impusă de propria lor lege, riguros respectată — iată ce descoperim, cu încîntare și cu un viu sentiment al consimțirii, în miezul de caldă intimitate al acestor cronici-mărturisiri de credință; cronici-poeme: cronici (în cele din urmă) ale timpului nostru; pentru că sînt contemporane în literă și spirit, angajînd nu numai viața sportivă, dar și un complex de „situații" caracteristice prin **generalitatea** lor, prin tîlcul, prin „morala" secretă pe care o conțin.

LIMBA românească este sărbătorită în ele, cum de multă vreme n-a fost sărbătorită, de la tabletele lui Arghezi și ceremoniile verbale și scriptice ale lui Mihail Sadoveanu; dar nu e vorba numai de atît; ca și în cazurile citate, valorile de stil, vigoare și eleganță expresivă izbucnesc dintr-un veritabil cod al existenței plenare, dintr-o **artă de a trăi** guvernată de (bine) ascunse principii; ascunse de cîte ori trebuie — și proclamate decis și deschis, iarăși de cîte ori trebuie. Vorbeai cu două înțelesuri, vorbei cu efect întîrziat, subtilităților și ambiguităților de limbaj din unele cronici, li se substituie în altele, de mai scăzută frecvență, dar de egală intensitate, cuvîntul răspicat sentențios, în serviciul unor convingeri stabile, care se cer afirmate cu toată puterea. Autorul **Cronicilor afurisite** iubește și exaltă înfruntarea deschisă, spectacolul frumos al luptei (sportive), dar detestă, cum numai el știe, adică extraordinar de expresiv, **violența** lipsită de „stil", brutalitatea interesată, cum ne-o dovedește (între altele) admirabila tabletă **Săptămîna apucaților:** care trebuie citită într-un anumit fel și nu într-o interpretare plat-literară, pentru a se vedea ce „spune" de fapt. O lectură (să-i zicem așa) **inteligentă**, capabilă să-i perceapă adevăratul fond, dincolo de stratul unor discutabile „preferințe", trebuie, neapărat să o lumineze din interior, altfel totul se prăbușește în neantul disputei sterile (dintre „părerea mea" și „părerea ta", egal de neinteresante). Violența „de limbaj" eficient folosită împotriva violenței pur și simplu și a violenței fără sens, primare, instinctuale și animalice, această „ciocnire" de lucruri doar aparent înrudite, este în spiritul celui mai autentic Fănuș Neagu, și al celui mai profund: „Cîteva seri la rînd, un miliard de oameni, minus unul (ăla sînt eu), s-a înghesuit în fața televizoarelor sau în săli de cinematograf ca să-i asculte pe Clay și Frezier cum se insultă, promițîndu-și unul altuia luni de spitalizare, și apoi cum se ciomăgesc și se fac, reciproc, făină de oase, rîu de terci și așa mai departe, pînă te-apucă greața, și-ți vine să înghiți un sîmbure de măslină ca să te schimbi în arbore la țărmul Mării Ionice [...] N-am nici o umbră de stimă pentru sportul cu mănușile de-o tonă. N-aveam nici înainte. Găsesc că lumea de pretutindeni ar trebui să-l interzică (și unele țări au făcut-o), fiindcă e dezgustător să gîndești, măcar, că acest sport cuprinde un dram de noblețe [...] Desfășurat sub pecetea morții sau a abandonului [...] boxul se cere pus în afara ideilor de civilizație, distanța dintre el și luptele de gladiatori fiind, uneori, minimă. Citeodată, un pui sau o mamă de bătaie nu strică nimănui (cine n-a furat o palmă pe bună dreptate, nu-i om), dar de aici pînă la a-i proclama artiști în felul lor pe cei ce-și sparg buzele, nasul, ficatul și alte organe și măruntaie, e un drum lung și ridicol, pe care ar trebui să-l acoperim cu minie. «Dar uitați-vă la Clay, a strigat Frazier, la o conferință de presă, e nebun, e nebun de legat». «Iar tu ești un nenorocit de gîndac!» a urlat Clay. Nimeni nu i-a contrazis — săptămîna apucaților! — și un miliard de oameni s-a ghemuit în fața televizoarelor să-i vadă mugind sub lovituri.

Pe Nurmi, Iolanda Balaș, Zatopek, Kuț, mari campioni ai atletismului, nu i-a văzut și nu i-a auzit nimeni împroșcîndu-și partenerul de întrecere cu vorbe din lumea apașilor. Sportul adevărat obligă la respect, dincolo, insulta e stăpînă. De altfel, de dincolo se recrutează mardeiașii, gorilele, Punct".

Punem și noi **punct** cu certitudinea, pe care o credem împărtășită de toți cititorii tabletelor lui Fănuș Neagu, că aici nu e vorba (sau nu e vorba numai) de box, de Clay, de Frazier. Există lucruri pe care „un miliard de oameni" se înghesuie să le aplaude, și acestea nu sînt doar meciurile de box televizate în direct. Autorul savuroaselor, pasionatelor și (totuși) subtil **distantelor** cronici afurisite le sfidează, fără să-i pese de plăcerea perversă a „miliardului de oameni", punînd în sfidarea sa autoritate, suflet și stil.

Lucian Raicu

*) Fănuș Neagu, **Cronici afurisite**, Editura Sport-Turism, 1977

Prima verba

Arte poetice

● CU o „artă poetică" se deschide placheta lui Ion Beldeanu (**Mirele pîinii**, Ed. Cartea Românească): „Eu cred că poezia poate fi / Chiar grava cadență a străzii. / Ieșiți în zori să-i auziți / Incandescenta potrivire de sonuri! / Da, se poate vorbi / Despre mișcarea uneltelor întemeind metafore / La ora zămislirii marelui / Clopot al zilei". Vigoarea declarată a acestor versuri ne-ar putea face să credem că autorul lor preferă o poezie directă, anticalofilă, nutrită de sentimente și atitudini civice. O atare profesiune de credință e însă numai pe jumătate confirmată de poemele cărții. Poetul este într-adevăr animat de dorința unei comunicări nemediate cu tot ceea ce poate intra în raza de referințe a sentimentului patriotic, a încîntării de locurile natale ori a pasiunii sociale, numai că dorința aceasta e trecută în versuri ce trădează o gesticulație calofilă, prețioasă prin abuz de epitete și, uneori, de o naturalețe „amenajată" („Să ne bucurăm pentru fericita petrecere / A ploii-n potirul setosului grăunte! / Ce proaspete seve aruncă rădăcinile! / Sunetul lor e un cîntec / De-aleasă vestire / La vetrele sfinte / El poartă întemeierea fructului / Spre inima — stemă ducînd / Aerul pur al nuntirii / Să ne bucurăm pentru coacerea piinii / Din care vom rupe spunînd: / O, dulce-i miezul tău țară!"). Ecouri neasimilate din Blaga, în ce privește structura imaginii poetice, și accente de sentimentalism moldovenesc, în ce privește atitudinea lirică, tutelează poemele sub regim social și patriotic, poetul avînd meritul evitării stridențelor și a decorativului gol, chiar dacă modul său de a trăi liric nu este, deocamdată, în poemele de această factură, prea personal. Mai directe, cel puțin în expresie, sînt poeziile de temă intimă, deși nu lipsește nici de aici tendința de hipertrofiere. Dacă în versurile din prima categorie rezultatul valului de epitete și construcții calofile era unul poetizant, în cele din grupul poemelor intime, efectul primejdios al aceluiași val e prozaismul. Ambele fiind variante ale artificiului. De cîteva ori autorul iese din haina care-l strînge și, lăsîndu-se purtat de o melancolie blîndă, nemimată, reușește să se arate într-o lumină mai justă și mai relevantă, ca în acest „cîntec de toamnă": „Trage porțile, vine octombrie / Lebede cîntă pe-apusuri de-aramă / E ceasul umbrelor căzute ofrandă / Și cumpene clatină aripi spre sud // Dar mîna ta plînge / Culcată pe crengi răvășite / Catarge de vînt cutreieră cîmpul / Și-alunecă-n noapte bolnave fîntîni // Cum trecem subțire pe lespezi de frunze / Că ochiul ni-l umple zbaterea vînătă / Tăcere, tăcere, și țipăt pe ape / Trupul cuminte se-apleacă în iarnă". Problema lui Ion Beldeanu e de a evita artificiul care, în cazul său, pare să fie o consecință a inhibiției. Altfel zis, problema curajului de a fi în consonanță cu sine însuși.

VĂDITE înclinații pentru poezia directă practicată în chip deschis și ofensiv, găsim la Patrel Berceanu (**Sentimentul baricadei**, Ed. Scrisul românesc). Poeții pentru domnia sa sînt ca și fluturii „cu aripile arse", singurii dintre fluturi care „ar putea să vorbească / despre lumină / în cunoștință de cauză" și în această hotărîtă „artă poetică" încape, fără îndoială, nu numai un mod de a gîndi poezia dar și unul de a o trăi. O combinație atrăgătoare și, aș zice, dulcoasă, de oralitate declarativă și patos imagistic stă la baza mai tuturor poemelor din această carte, autorul, cu o lipsă de spirit critic pe care numai firile explozive o cunosc, exprimîndu-se cu egală convingere în registrul cu adevărat liric și în cel eminamente prozaic. Iată, de pildă, o frumoasă, prin sugestia conținută, descriere a poeziei din interior: „Dacă așa cum spuneți / cuvîntul e-o vietate sălbatică / în salt / iar poezia prea frumoasă-i blană / întinsă fie chiar pe coapsa unui nor / de ce să mă lăsați să cred / că viața e-o pădure de salcîmi / în care poetul întinde capcane / pentru rouă?". Și iată, în vecinătate, o așezare prozaică a unor clișee ce nu pretind talent poetic spre a fi produse: „Sînt una din baricadele vii ale / acestei țări / cu delicatețe / roua mă calcă în picioare / în fiecare dimineață / aceasta înseamnă că iarba poate avea / încredere în mine / în continuare. / Păsările mi se așează pe umeri / după îndelungate tatonări — / ceea ce-mi dă de gîndit / În schimb afișele balurilor / din cartierele muncitorești / sînt lipite pe sufletul meu / așa cum se cuvine". Dacă în primul exemplu trimiterea, bunăoară, la Mircea Dinescu e complementară unui fior autentic și personal, în cel de al doilea nu găsim decît un Sorescu degradat. Principala calitate a poeziei lui Patrel Berceanu este sinceritatea morală izbucnind în versuri într-un chip direct care nu exclude însă premeditarea unor anume efecte ale discursului. Recitate, poemele, mai exact o parte dintre ele, ar face în prima clipă succes spre a cădea apoi în desuetudine. Vreau să spun că defectul lor, egal ca putere calității, e unul de adîncime. Sinceritatea morală este în aceste poezii pe cît de explozivă pe atît de superficială. Poetul și-a pus întreg talentul — deloc neglijabil — în slujba sugerării prin avînt lexical, prin asociații șocante ori prin exces de oralitate, uitînd că poezia nu poate fi numai explozie ci și, în relieful ei mai profund, implozie. Puritatea, care e de-a dreptul o temă lirică la el, poate fi, la rîndu-i, exterioară și poate fi lăuntrică. „Dacă simțiți că / nu mai puteți spune / nimic adevărat convingător / despre cer / nu vă sfiiți / copiați pe dinafară / ochii copiilor" — iată o declarație de principii la care autorul, de vreme ce a scris-o, se cuvine să ia aminte. Chiar dacă pentru asta ar fi să-și schimbe „arta poetică".

Laurențiu Ulici

Calendar

● **22.IV.1937** — s-a născut **Eugen Lumezianu**

● **23.IV.1872** — s-a născut **Nuși Tulin** (m. 1941)

● **23.IV.1894** — s-a născut **Gib Mihăescu** (m. 1935)

● **23.IV.1901** — s-a născut **Grigore Sălceanu**

● **23.IV.1903** — s-a născut **George Buznea** (m. 1976)

● **24.IV.1878** — a murit **D. Petrino** (n. 1838)

● **24.IV.1900** — s-a născut **George A. Petre** (m. 1958)

● **24.IV.1911** — s-a născut **Eugen Jebeleanu**

● **24.IV.1912** — s-a născut **Marta D. Rădulescu** (m. 1959)

● **24.IV.1917** — s-a născut **Emma Beniuc**

● **24.IV.1919** — s-a născut **Mihu Dragomir** (m. 1964)

● **25.IV.1909** — s-a născut **Aurel Marin** (m. 1944)

● **26.IV.1922** — s-a născut **Ștefan Aug. Doinaș**

● **26.IV.1963** — a murit **V. Voiculescu** (n. 1884)

● **27.IV.1872** — a murit **Ion Heliade Rădulescu** (n. 1802).

● **27.IV.1911** — s-a născut **Kovacs György**

● **27.IV.1950** — a murit **H. Bonciu** (n. 1893)

● **28.IV.1764** — s-a născut **Paul Iorgovici** (m. 1808)

● **29.IV.1918** — a murit **Barbu Șt. Delavrancea** (n. 1858)

● **29.IV.1927** — s-a născut **Virgil Cândea**

● **29.IV.1931** — s-a născut **Ilie Tănăsache**

● **29.IV.1936** — s-a născut **Gheorghe Tomozei**

● **1.V.1859** — s-a născut **Alex. Philippide** (m. 1933)

● **1.V.1895** — s-a născut **Ury Benador** (m. 1971)

● **1.V.1896** — s-a născut **Mihai Ralea** (m. 1964)

1890 — 1939 — 1945

ÎNTII MAI — ZIUA MUNCII

8 ore de muncă (din ziarul „Munca", 1 Mai 1892)

1 Mai — începuturile

■ După un străvechi obicei, primăvara a fost întîmpinată, în prima zi a lunii mai, cu petreceri la iarbă verde, cu ospețe colective improvizate pe malul apelor și în păduri, cu jocuri și cîntece de veselie — toate aceste avînd o singură semnificație: sărbătorirea reînvierii naturii. În a doua jumătate a secolului trecut, cînd muncitorimea de pretutindeni a început a se organiza, aceste petreceri au luat aspectul unor reuniuni care, din 1890, au devenit manifestări revendicative sincronizate pe plan mondial sub lozinca: ÎNTII MAI — ZIUA MUNCII. Tonul fusese dat la 1 mai 1886, de muncitorii din Chicago, ridicați împotriva patronilor care le impuneau un regim de 12 ore de lucru pe zi. Oficial, hotărîrea de a se face din 1 Mai o zi internațională a muncii, a fost luată la Congresul de la Paris, al **Internaționalei a II-a**, la 20 iulie 1889. Moțiunea respectivă, semnată și de membrii delegației socialiștilor români (Dimitrie Voinov, Emil Racoviță), propunea ca la 1 mai 1890 muncitorii din toată lumea să demonstreze pentru a obține, în primul rînd, reducerea la 8 ore a zilei de lucru. Un an mai tîrziu — la al doilea congres socialist ținut la Bruxelles (august 1891), s-a hotărît ca această zi de 1 Mai să devină, în viitor, sărbătoare permanentă a proletariatului internațional. Delegația română, în frunte cu Constantin Mille, a semnat și această nouă moțiune.

ÎNTII MAI — ZIUA MUNCII are deci un început cert: 1890. Și ne putem mîndri că printre realizatorii acestui început s-au aflat și socialiștii români.

Primul nostru Întîi Mai

■ În ziarul „Munca" din 3 martie 1890 apare următorul apel: „Tot muncitorul să lase lucrul, în această zi (18 aprilie/1 mai), și să sărbătorească frățește întîia mișcare uriașă a muncitorilor din toată țara, în care vor cere ca ziua de muncă să scadă la opt ceasuri. Ceea ce fac frații noștri din toată lumea, să facem și noi; avem suferințe ca și ei, ca și dînșii muncim azi mai mult decît dau voie puterile omenești".

Apelul venea din partea Clubului Muncitorilor din București și purta semnăturile fruntașilor: Ioan Nădejde, Constantin Mille și Al. Ionescu.

Răspunzînd apelului, în dimineața aceleiași zile de 1 Mai 1890, muncitorii s-au adunat pe strada Academiei, în fața sediului Clubului lor și de acolo au pornit, bicolonați, spre Filaret. Mulți dintre ei purtau cocarde roșii, drapele și pancarte; și toți împreună cîntau, în mers, **Deșteaptă-te române**. Pe cîmpia de la Filaret, cei „peste cinci mii de muncitori" — cum apreciază ziarele timpului —, au umplut cîmpul pe care fusese instalată o tribună și au ascultat discursurile ținute de fruntașii de atunci ai mișcării muncitorești: Al. Ionescu, Ioan Nădejde, Al. Constantinescu, Constantin Mille și alții.

S-a dovedit în acea zi — cum va scrie Constantin Mille — că: „un alt partid s-a ridicat în țară, că altă clasă de oameni cere dreptul la viața politică și socială și că, în sfîrșit, Partidul Muncitorilor are temeinice baze și adînci rădăcini implintate în inima poporului".

Împotriva relei orînduiri sociale

■ Acel prim Întîi Mai din 1890 n-a fost sărbătorit numai în București, ci în mai toate orașele mari de pe teritoriul țării: Ploiești, Craiova, Galați, Brăila, Iași, Piatra Neamț; și în Transilvania, mai cu osebire la Timișoara, Arad și Cluj. Consemnările unor participanți, ca și informațiile apărute în ziarele timpului, ne fac să cunoaștem condițiile desfășurării manifestațiilor respective. 1 Mai 1890 era într-o joi — zi de lucru deci. La Timișoara, însă, peste cinci mii de muncitori au părăsit fabricile și atelierele, spre a forma „un convoi lung, pe două coloane, care a pornit de la Cafe Otthon („Regina Angliei", cum i se spunea atunci), în cartierul Fabric, trecînd dincolo de fabrica de alcool și, în sunetul muzicii, ieșind din oraș, spre pădurea Vinătorului, unde ziua a luat sfîrșit într-un chip plăcut" — deci totul a decurs în liniște și ordine. Între cei care au luat cuvîntul atunci a fost și Gheorghe Ungureanu, care a susținut dreptul muncitorilor la ziua de muncă de 8 ore. S-au văzut atunci pe străzile Timișoarei primele cocarde roșii, care „au dat multă grijă poliției".

La Arad, ziarul „Körjólét" scrie (la 25 aprilie 1891) despre sărbătoririle din 1890 și 1891: „Toldeauna ne vom aminti de această zi ca de ideea, devenită faptă, a proletariatului internațional care-și manifestă revendicările prin sărbătorirea zilei de 1 Mai și prin care năzuiește spre un trai uman suportabil și manifestează în favoarea acestuia. Deocamdată, prin sărbătoarea de 1 Mai revendicăm introducerea zilei de muncă normale legale de 8 ore și acordarea dreptului electoral egal și general".

La Clui, ziarele de orientare socialistă au pregătit sărbătorirea prin apeluri publicate la loc de frunte: „Muncitori, tovarăși! Nu uitați ziua de 1 Mai 1890! Gîndiți-vă neîncetat la lupta pentru cîștigarea zilei de muncă de 8 ore" (Népszava", aprilie 1890). Și astfel, la 1 Mai 1890, muncitorii clujeni, în frunte cu tipografii, au încetat lucrul, participînd la manifestație. La adunarea ținută după defilare, s-a votat o rezoluție care, între altele, preciza: „Este de datoria clasei muncitoare să lupte împotriva (actualei) orînduiri sociale, cu orice mijloace de care dispune, pentru că orînduirea respectivă duce la gîtuirea clasei muncitoare și amenință libera dezvoltare a oamenilor".

Pacea și frăția între popoare

■ Clubul Muncitorilor din Ploiești a fost organizatorul celei dintîi zi a muncii, în județul Prahova — la 1 Mai 1892. Prin ziarul „Democrația socială" (apărut la Ploiești, la 5 ianuarie 1892), Al. G. Radovici, Anton Bacalbașa, Ioan Nădejde și Constantin Mille au pregătit muncitorimea, chemînd-o la manifestație și lămurind-o asupra rostului și însemnătății sărbătorii instituită cu doi ani mai înainte, în toată lumea. Un număr special al ziarului a fost scos la 1 mai 1892, numai în acest scop, la el colaborînd mai toți fruntașii socialiști români din timpul acela. Următorul număr ne relatează desfășurarea manifestației. A fost un început modest, determinat de măsurile poliției care a interzis pătrunderea în oraș a muncitorilor și a țăranilor veniți îndatins pentru participare la demonstrație. S-au încolonat atunci pentru defilare și apoi au ascultat cuvîntările numai cîteva sute de muncitori; poate o mie. În anii următori, însă, la Ploiești au fost organizate mari și impunătoare manifestări, petroliștii din întreaga regiune apreciind importanța zilei de 1 Mai și cinstind-o cum se cuvenea: „zi de revendicări, de pace și de frăție între popoare".

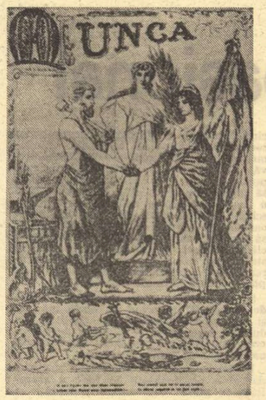

„Munca", 18 aprilie 1890

„Munca", 21 aprilie 1891

„Și nu-i departe ziua..."

■ Ziarul „Munca", apărut la București la 25 februarie 1890, din inițiativa Clubului Muncitorilor (recent înființat), a publicat, chiar din primele numere, în afară de textele mobilizatoare pentru făurirea unirii muncitorilor, și numeroase desene; unele satirice adresate clasei exploatatoare; altele înfățișînd viziuni ale viitoarei lumi dorită de muncitori. Multe dintre aceste desene însoțeau textele referitoare la serbările de la Întîi Mai. Reproducem două dintre cele mai semnificative:

1 Mai 1890: **Libertatea și munca**, avînd ca explicație textul în versuri:

Și nu-i departe ziua
Cînd sfînta Libertate
Va-nlînde mîna Muncii
Acum ingenunchiate.

1 Mai 1891: **Facla libertății:**

Regi, bogătași nemernici, ce stăpîniți poporul
Și facla libertății s-o stingeți încercați
Zadarnică vi-i munca, și mult zadarnic dorul.
O! lilieci ai nopții, în noapte reintrați.

„Munca", 21 aprilie 1891

1 Mai 1912 — Iași

1 Mai 1916, București, sala Tomis, societatea tipografilor „Gutenberg"

„Sintem forța clasei muncitoare"

■ În cele două mari centre muncitorești dunărene — Brăila și Galați — sărbătorirea de la 1 Mai a luat, an de an, o mai mare dezvoltare. O emoționantă amintire a sărbătoririi din 1898, la Galați, o publică, în volumul **Erupții din adîncuri** (1974), Ilie P. Gheorghiu, muncitor, socialist și apoi comunist (va fi, în 1944, cel dintîi primar comunist al Galaților):

„În dimineața zilei de 1 Mai (1898), muncitorii îmbrăcați cu ce aveau mai curat, unii cu legături roșii la gît, alții cu flori roșii la piept ori cu fundițe, coborau pîlcuri-pîlcuri la port. Printre ei, perechile de tineri le agățau cocarde, le ofereau manifestul și încasau darurile pentru «Fondul de ajutor». Femeile, îngrijite și dichisite, cu cosurile de provizii în mînă [...]. Trăsurile veneau cu rotițele împrăcate în panglici roșii [...] căruțele cu boii împodobiți, în coarne cu panglici roșii și trifoiștore [...]. Prin mulțimea adunată (pe malul Dunării, între Vad și Docuri) se aflau delegații Partidului Social-Democrat, membrii societăților de muncitori, membrii Sindicatelor, muncitori din fabrici, ucenici [...]. Se ridică pandela tricolorâ și alături, una roșie, pe care erau inițialele: P.S.D.M.R., iar dedesubt: 1 MAI [...]. Vedeam pentru prima dată o asemenea adunare. Mi se indicase să iau și eu cuvîntul [...]. Eram atît de emoționat încît a trebuit să aștept cîteva clipe să-mi vină curajul. În cele din urmă mi-am dres glasul și am început să vorbesc. Simțeam că mă înalț, simțeam forța clasei muncitoare împotriva căreia nu se mai găsea pe lume nici o forță care să i se opună [...]. La sfîrșit am fost luat în brațe și purtat prin mulțime [...]".

La Brăila, unde an de an demonstrațiile de 1 Mai fuseseră împiedicate în desfășurarea lor de intervențiile brutale ale poliției, muncitorii nu s-au lăsat descurajați; au devenit și ei, tot din an în an, mai dîrzi, mai neînfricați. La 1 Mai 1913 ziarul „Tribuna transporturilor" chema din nou muncitorimea: „În urma prigoanelor am devenit și mai tari, și mai hotărîți de luptă. În ziua de Întîi Mai, în întrunirile noastre, în manifestațiile și serbările noastre, va trebui să ne arătăm această putere. Va trebui să facem pe cei de sus să înțeleagă că nici o prigonire, nici o arestare nu va fi în stare să abată muncitorimea de la calea de organizare, de cultură și de luptă pentru binele ei [...]".

1913 a fost anul cînd la Brăila s-a desfășurat una dintre cele mai mari manifestații de Întîi Mai; deci apelul a prins.

1 Mai 1915 — Galați

„Cerem 8 ore de lucru"

■ Timp de aproape două decenii sărbătorirea zilei de 1 Mai s-a făcut, la noi, sub semnul luptei pentru obținerea programului de opt ore de lucru pe zi. În toate orașele, principalele pancarte purtate de demonstranți aveau lozinca: **Cerem 8 ore de lucru**, așa cum vedem în fotografiile alăturate: I — Iași, la 1 Mai 1912; II — București, la 1 Mai 1916. La Iași; „mille de participanți cereau, mai ales, reducerea zilei de lucru" — scrie „Gazeta ilustrată", de unde reproducem fotografia, iar la București: tipografii, membri ai societății „Gutenberg", aveau aceeași lozincă.

Revendicarea aceasta nu-și va găsi soluționarea favorabilă decît după înființarea departamentului muncii (în aprilie 1920), cînd se va aplica și la noi convenția elaborată de Conferința internațională a muncii, privitoare la instituirea zilei de 8 ore.

La Bordei

■ La București, înainte de 1890, locul cel mai căutat pentru petrecerea de 1 Mai era grădina Bordei, de la Băneasa. Ziarele publicau deci cu regularitate aceeași informație, în fiecare primăvară: „Ziua de 1 Mai s-a serbat, după obiceiul străbunesc, cu chef și veselie. S-a mîncat, la Bordei, pe iarbă verde, miel la tavă și s-a băut pelinul tradițional". După 1890, rostul petrecerii fiind altul, locul a rămas același, dar știrile din ziare aveau alt conținut: „Muncitorii adunați la Bordei au ascultat cuvîntările ținute și au cerut, toți într-un glas, aducerea zilei de lucru la 8 ore și votul universal".

Una dintre fotografiile adunărilor de la Bordei o găsim publicată, în mai 1915, în ziarul socialist „Lupta" (noul titlu luat de „România muncitoare"). Un grup din numeroșii participanți veniți la chemarea Comisiei Generale a Sindicatelor, pentru a sărbători Ziua Muncii, „acum cînd burghezia își închipuie că a putut îngenunchia socialismul". Al. Constantinescu, în cuvîntarea pe care a ținut-o atunci, a arătat că războiul (apărut la orizont) va grăbi revoluția proletară, „în fundul transeelor, din sîngele vărsat vor crește florile revoluției".

Ce zi măreață

■ La 18 aprilie 1904 (după stilul vechi — deci la 1 mai, stil nou), socialiștii din București au tipărit și răspîndit ziarul „1-iu Maiu" (număr unic), în care se face un scurt istoric al acestei sărbători, statornicită din anul 1890 în toate țările care aveau organizații muncitorești puternice — inclusiv în România. „Minunată pildă ce ne-o înfățișează sărbătoarea de astăzi; în cele patru colțuri ale pămîntului muncitorimea serbează pe Întîi Mai, mărturisind o singură credință — socialismul! Ce zi măreață! Muncitorimea de pe tot globul gîndind la fel, simțind la fel, voind la fel [...]" — scrie ziarul, prin pana redactorului său, I.C. Frimu. „Întîi Mai, te salut! Tu torni în suflete bucurie și-n inimi speranță [...]. Prin tine, Întîi Mai, reînviază dorul de libertate, dorul unei lumi mai bune, a unei lumi de egali, unde nu vor mai fi asupritori și asupriți, muncitori și trîntori [...]".

La 1 Mai 1906, printre muncitorii care manifestau pe străzile Capitalei, a fost răspîndită broșura **Întîi Mai Sărbătoare a Muncei**, apărută în Biblioteca „România muncitoare". Cei doi autori: Al. C. și B. — care nu puteau fi decît Al. Constantinescu și Paul Bujor, fruntași ai mișcării socialiste din vremea aceea — se adresau muncitorilor: „Frate muncitor, tu știi că Întîi Mai a fost privită la început ca o sărbătoare a reînvierii naturii, ca o zi a florilor, a veseliei. Însă încetul cu încetul popoarele muncitoare din lumea întreagă au ales-o pe aceasta zi ca pe o sărbătoare muncitorească și au făcut din ea o zi de mare repaos, de manifestații [...]. Muncitori din toate țările, uniți-vă! Acesta trebuie să fie cuvîntul nostru de ordine la 1 Mai. Spre a dispare din lume nedreptatea, clasa noastră va trebui să desființeze stăpînirea de clasă, spre a nu mai fi stăpîn și slugă, muncitor și patron [...]. Această mare transformare a lumii nu va lua ființă decît în **Societatea socialistă**".

1 Mai 1906

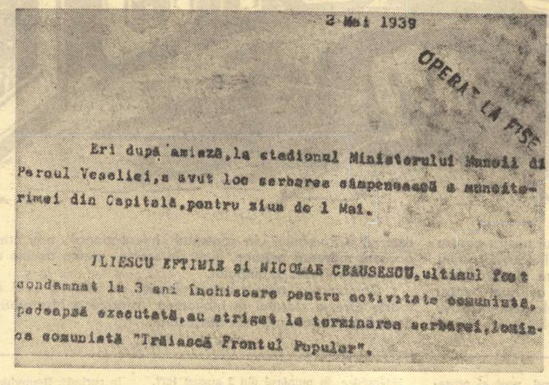

3 Mai 1939

1939 — „Trăiască frontul popular"

■ Crearea Partidului Comunist Român (în mai 1921) a dat mișcării noastre revoluționare un conducător ferm, care i-a orientat activitatea spre împlinirea deziderateler majore ale întregii națiuni. Ca urmare, autoritățile au înăsprit măsurile represive, față de manifestațiile organizate de muncitori, în anii următori, la 1 Mai. S-a ajuns astfel la totala interzicere a „subversivei" Sărbători a Muncii. Pînă în anul 1939, cînd dictatura regală a hotărît „libertate oficială" pentru aceasta tradițională manifestare muncitorească. Ce s-a petrecut atunci? Să citim extrase din presa burgheză a timpului: „Trăiască independența națională a țării!"; „Să apărăm granițele împotriva agresiunii hitleriste!"; „Jos fascismul!"; „Ceerem mărirea salariilor!".

A urmat defilarea. Cei aprope cinci mii de participanți la întrunirile din săli, s-au adunat în Piața Romană și apoi, încolonați, au pornit pe Calea Victoriei, pentru a trece prin fața Palatului regal. Autoritățile, deși alarmate de „periculoasele diversiuni" petrecute în săliile de întruniri, n-au îndrăznit să la nici o măsură; s-ar fi putut produce tulburări. Comuniștii, împreună cu simpatizanții lor, s-au putut impune în coloanele de defilare, mărind numărul demonstranților, de la cinci mii, la peste douăzeci de mii. I-a fost dat astfel lui Carol, dictatorul, să-și schimbe zîmbetul în rînjet, pentru că din marea aceea de oameni „supuși, ascultători și mulțumiți", au răsunat atunci lozincile comuniștilor: „Trăiască frontul unic al muncitorimii!"; „Trăiască 1 Mai, Ziua Muncii!"; „Jos hitlerismul!"; „Trăiască Frontul Popular Antifascist!"; „Vrem respectarea granițelor!"; „Pace pîine, pămînt, libertate!". Iar mai departe, tot pe Calea Victoriei, în dreptul Prefecturii Poliției: „Vrem eliberarea tuturor deținuților politici antifasciști!". Aceleași lozinci au fost scandate și la serbarea din Parcul Veseliei, organizată după terminarea defilării.

Sarcina asumată de P.C.R. fusese îndeplinită cu prisosință. Manifestația oficială se transformase într-o adevărată manifestație revoluționară, revendicativă, a maselor muncitorești. Și Siguranța Statului, neputincioasă, silită să ocrotească orgoliul regal prin evitarea amplificării „scandalului", n-a luat nici o măsură în acele zile. „Universul" din 3 mai 1939, relatează pe două pagini întregi: **„Marea demonstrație a breslelor. M. S. Regele primește defilarea... prinților Ilie și Mihai [...] Mii de muncitori, meseriași și funcționari au sărbătorit Ziua Muncii [...] Discursul d-lui prim-ministru Armand Călinescu și al d-lui ministru al muncii, Mihai Ralea".** Acestea sînt titlurile relatărilor, după care urmează: **„Ziua de ieri a însemnat ieșirea în lume a breslelor [...] A fost în Capitală o mărețâ manifestare de ordine și disciplină. Însuși Suveranul a privit această manifestație din balconul Palatului [...]."** Să fi fost chiar așa? Un reporter neutru, dacă i-ar fi îngăduit cenzura, ar fi completat relatările cu amănunte supărătoare, alarmante pentru autorități. În ziua aceea s-au ținut trei mari adunări în București: Congresul general al breslelor muncitorești; Sfatul conducătorilor membrilor breslelor și Sfatul meșteșugarilor — în sălile „Aro", „Tomis" și „Eintracht". Fusesera luate toate măsurile ca nici un „diversionist" să nu pătrundă în aceste săli. Dar Partidul Comunist Român a fost prezent, acolo, în săli, ca și în coloanele de defilare, astfel încît mult dorita aderare a maselor muncitorești la politica de dictatură regală s-a dovedit iluzorie. Pătrunderea comuniștilor în această sferă de activitate oficială s-a făcut prin Cercurile culturale ale breslelor, unde își desăvîrșeau sarcinile numeroși tineri comuniști, între care: Nicolae Ceaușescu, Elena Ceaușescu (Petrescu), Eftimie Iliescu, Ilie Căpățînă, Gică Prodan și alții. La întrunirile din cele trei săli, aceștia au reușit să dea un alt conținut intrunirilor, ridicînd pancarte și scandînd lozinci nepreconizate în programul oficial. S-au întocmit însă rapoarte — ca de exemplu cel din care reproducem un fragment: **„2 Mai 1939. Eri după amiază, la stadionul Ministerului Muncii din Parcul Veseliei, a avut loc serbarea cîmpenească a muncitorimii din Capitală, pentru ziua de 1 Mai. ILIESCU EFTIMIE și NICOLAE CEAUȘESCU, ultimul fost condamnat la 3 ani închisoare pentru activitate comunistă, pedeapsă executată, au strigat la terminarea serbării lozinca comunistă: Trăiască Frontul Popular".**

Rapoartele acestea — ca multe altele, sute și mii — vor sta, curînd, la baza asprelor condamnări pronunțate împotriva fruntașilor comuniști care și-au sacrificat libertatea pentru cauza clasei muncitoare din țara noastră.

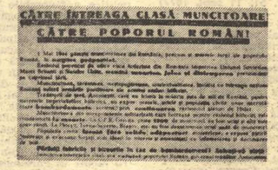

1 Mai 1944 — Manifestul Frontului Unic Muncitoresc

1945 — defilează 1 000 000 de oameni

■ Și a venit primul **Întîi Mai liber** — în 1945. Defilarea din ziua aceea, organizată în Piața Victoriei din București, a avut în coloanele sale — după aprecierile ziarelor — „peste un milion de participanți: muncitori, ostași, funcționari, clerul și universitarii". Începută la ora 10 dimineața, aceasta uriașă manifestare a durat pînă la 6 seara: „1 MAI 1945 rămînînd astfel în istoria României eliberate ca un decisiv pas înainte pe drumul creator de noi destine al României de mîine". („Victoria" — 2 mai 1945).

Au apărut atunci, purtate de miinile viguroase ale celor ce luptaseră și învinseseră, lozinci noi, revoluționare: „Trăiască alianța muncitorilor și țăranilor!"; „Să stergem orice urmă a urii de rasă!"; „Trăiască frăția naționalităților conlocuitoare!"; „Trăiască eroii noștri!"; „Trăiască armata noastră!".

Seara, la festivalul organizat în cinstea zilei, primul ministru, dr. Petru Groza, a spus, între altele: „Fie ca ziua de 1 Mai 1945, admirabila zi plină de soare, pe care am trăit-o astăzi, să rămînă simbolul biruinței proletariatului român pentru o viață mai bună, simbolul prăbușirii pentru totdeauna a reacțiunii și a fortelor întunericului care stau în calea unui proces de dezvoltare a acestei omeniri".

Serbăm acum 1 Mai 1977, sub același simbol; sub aceleași idealuri.

Documentar realizat de **Ion MUNTEANU**

■ **SĂRBĂTOAREA CEA DINTÎI** dintr-un calendar ai cărui sfinți și martiri sînt încă necanonizați!...

E 1 Mai — sărbătoarea muncii și a proletariatului unit, din lumea întreagă. Dar ziua se vestește noroasă și umedă. O ploaie fină, aici reținută, aici jucăușe, în văzduhul cenușiu și rece, învăluie toată dimineața acestei zile. La amiază și după-amiază, cîteva ore de întrerupere, iar seara: o largă și generoasă aspersiune [...]

Se simte, în toată această lume, tărînd credința în marile destine pe cale de împlinire. E ceva care umple inima, impresionează pe oricine, chiar pe potrivnicul doctrinar.

Poți să mai discuți dreptatea lor, cînd sînt atît de mulți, cînd trec prin viața aceasta împovărați atît de greu și cînd bunătățile vieții s-ar putea repartiza mai drept și mai frățește.

Au vorbit de dimineață cîțiva fruntași, vorbesc și după-amiază cîțiva, așa cum la întîmplare, după capriciile ploii. Pe unii i-am văzut mai departe, vorbind, deasupra tovarășilor adunați și îmbrățișînd, cu gesturi largi, idealul în marș.

Dar plouă... Plouă din ce în ce mai tare. E semn de noroc și de spor viitor, grunțurile se despart, horele încetează, mesele se ridică. Toate adăpostirile sînt pline.

Afară din grădină, sub umbrarele celor cîteva cîrciumi de la răspîntie: lumea deasă ca peria... O parte dintre festivanți votează refugierea la Flora, aici, aproape pe Șoseaua Kiseleff.

La Flora, simbolică idee!...

Și așa a fost cum trebuia să fie. După ce tovarășii socialiști, așezînd masă lîngă masă, au făcut un șir lung de capete, lung cît toată veranda de la Flora, în acest local, atît de cunoscut și de căutat de privilegiații burgheziei noastre, a răsunat întîia oară, au răsunat profetic cuvintele:

Sculați voi oropsiți ai vieții,
Voi, osîndiți la foame, sus.

Gala Galaction

(„Victoria", nr. 159, an. II, 1 mai 1945)

■ **A VENIT UN TIMP CÎND PROFEȚII noi au arătat că dreptatea sărmanului poate fi dobîndită chiar în această scurtă viață și pe acest pămînt; că suferințele de pînă acum ale obijduiților au fost cu atît mai cumplite cu cît au fost mai injuste; că lumea nouă ce va să vie are a se întemeia pe dreptatea obștească nu pe silnicia celor puțini; că pricinile discordiilor dintre frații care trăiesc sub același soare trebuiesc izgonite în mormîntul trecutului; că blîndețea și omenia urmează să fie lege nouă pentru toți fiii oamenilor.**

Abia acum trebuie să înțeleagă oamenii simbolul renașterii lui Osiris [...]

Se întîmplă ca faptele mari ce se petrec în aceste zile cum n-au mai fost în istoria omenirii, că faptele acestea mari ilustrează vechiul simbol.

Fiare e doboritâ; soarele democrației a învins, bucurînd lumea după atîta întuneric și după atîtea crude suferințî.

1 Mai, ziua libertății muncitorilor cu brațul și cu mintea, ziua pîinii pentru toți, a bucuriei de a trăi în pace se substituie vechiului vis [...] al omenirii de altă dată.

Mihail Sadoveanu

(„Victoria", nr. 159, an II, 1 mai 1945).

■ **ODATĂ CU BIRUINȚA SOARELUI la capătul acestei primăveri intîrziate, salut în această zi de 1 Mai, întîiul fără de cătușe din lunga noastră istorie, triumful atîta vreme aminat al muncii [...].**

Perpessicius

(„România liberă", an III, nr. 231, 2 mai 1945)

■ **SĂRBĂTOAREA ZILEI DE 1 MAI la noi a fost în trecut stingherită întotdeauna de diferite constrîngeri și restricții. Regimurile politice trecute nu îngăduiau muncitorimii să-și serbeze în libertate și după voia ei ziua în care este sărbătoarea ei consacrată și tradițională.**

Anul acesta, pentru prima oară, ziua de 1 Mai se poate serba în chip slobod, fără nici o constrîngere și fără nici o restricție.

1 Mai, anul acesta, își capătă adevărata lui semnificație de sărbătoare a omului muncitor [...]

Ziua de 1 Mai, anul acesta, se serbează în pragul victoriei finale contra armatelor lui Hitler. Fiecare zi aduce încă o victorie și cu aceasta omenirea face încă un pas spre lumină și progres. Negurile trecutului se destramă tot mai mult în fanfara de lumină a marelui răsărit de soare pe care-l simțim cu toții cum se ridică de pe acum.

Față de felul cum era înțeleasă și serbată în trecut, ziua de 1 Mai acum înfățișează în România un aspect nou, cuprinzător și vast. Și asta din pricină că termenul de muncitor a căpătat astăzi un conținut mult mai larg [...]

Această adîncă și rodnică solidaritate umană, care în cercul aceleiași națiuni înfrățește pe indivizi și-i fortifică prin forța colectivă, această solidaritate care, peste granițele strîmte, unește pe oameni într-o vastă familie, această frumoasă realizare umană care așează pe om deasupra animalului desființînd ura și conflictul bazat pe instinct, solidaritatea aceasta trebuie să fie, împreună cu datoria de a mătura gunoaiele reacționare, gîndul suprem ce însuflețește intîia zi de mai a acestui an, ziua înfrățirii creatoare.

Al. Philippide

(„Victoria", nr. 159, an II, 1 mai 1945).

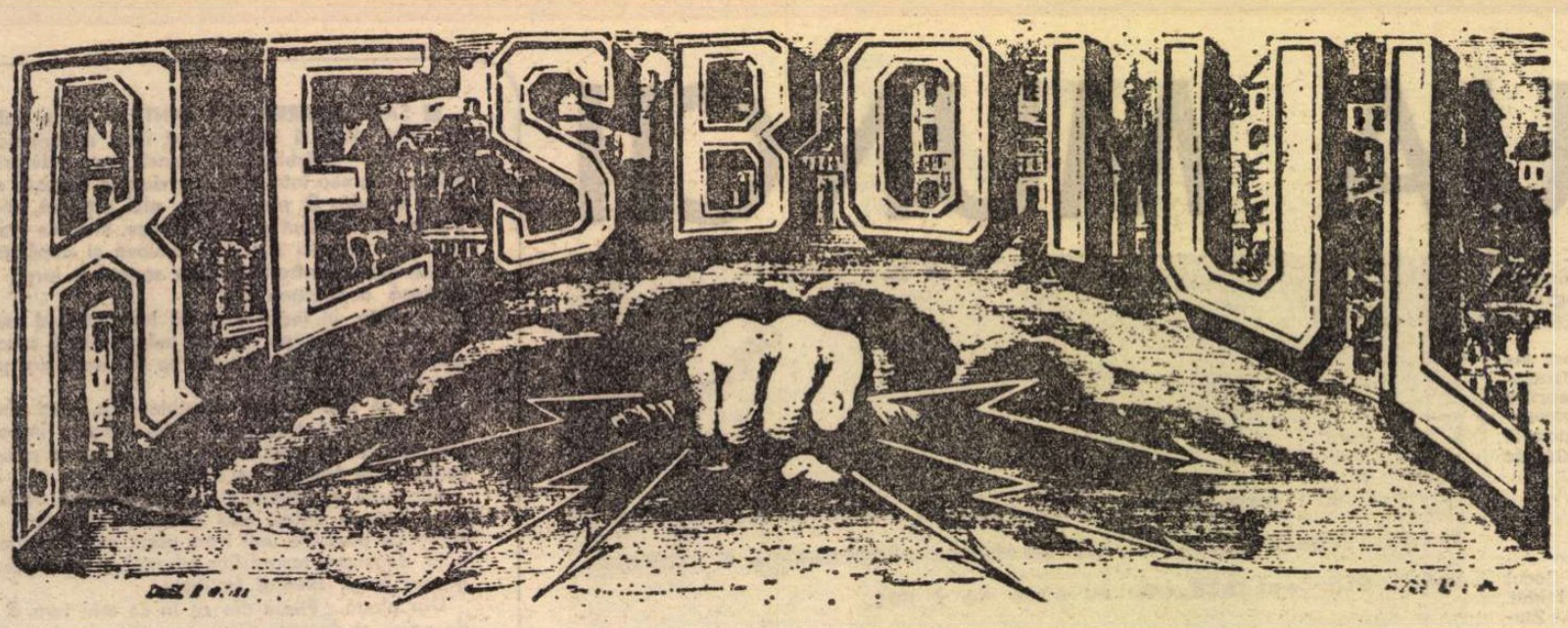

■ APĂRUT în 23 iulie 1877, în toiul războiului nostru pentru independență, în cadrul tipografiei Weiss și Thill (Str. Lipscani nr. 9, București), sub redacția scriitorului Grigore H. Grandea, ziarul „Resboiul" înmagazinează o reală frescă a luptei pentru neatîrnare, redînd în paginile lui toate momentele semnificative ale frontului pe care le confruntă cu situația politică internă și externă a României în contextul internațional nou creat prin această măreață acțiune, încît în scurtă vreme devine cel mai răspîndit periodic al timpului.

Comentariul nostru este prilejuit de aflarea unei colecții, foarte rare, a ziarului în biblioteca istorică a Muzeului Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului.

„Un ziar imparțial"

■ FĂRĂ a aparține unui partid politic, ci „doar publicului", și fără o programă lămurită, încă din primul număr ziarul „Resboiul" se dorește a fi „un ziar imparțial, care să comunice toate știrile și în special să le comunice precum le-a primit".

Edificat asupra importanței ultimului pas făcut de țara noastră prin declararea de război Turciei, din primele numere cotidianul prevede, cauzat de aceasta, demersurile unei conjuncturi internaționale : „resboiul acesta este al naționalităților, care va tulbura iarăși pacea Europei pînă cînd se va stabili o cumpănă înțeleaptă și durabilă între popoarele din Peninsula Balcanică".

Expunîndu-și bogatele informații asupra războiului pe rubrici de real interes : „București la..." (pentru articolele de fond care redau ultimele știri primite, completate de comentariile redactorului), „Știrile nopții" (pentru veștile telegrafice de pe front), dar mai ales prin reproducerile unor scene picturale sau fotografice ale războiului, precum și a portretelor unor eroi români, ruși și chiar turci, însoțite de comentarii biografice, ziarul cîștigă o rapidă penetrație în mase, ajungînd ca numai după trei luni să devină „cel mai răspîndit organ din țară".

Colectivul de redacție dovedește competență și documentare în comentarea faptelor săvîrșite cu un deosebit elan eroic de armata română, conștientă de misiunea sa, dar mai ales prin atitudinea fermă față de unele vești ireale, intenționat lansate, cu scop derutant, de revistele străine sau chiar interne, folosind dovezi verificate: „Corespondențele ce primim noi în fiecare zi de la cîteva puncte principale din teatrul războiului nu le întrebuințăm înainte de a le fi supus unei serioase critice controlări". Printr-o strategie proprie pentru a convinge veridic, faptele primite de la corespondenți direcți sînt publicate alături de informațiile oferite de cele mai cunoscute publicații străine de autentică competență, care-și aveau corespondenți pe front : „Daily Telegraph", „Times" și „Daily News" din Anglia (ai cărei corespondenți își aveau sediul la Brașov). „Republique Française" și „Le Messager du Nord" din Franța, „Die Presse", „Politische Corespondenz". „Tagblatt" din Viena și ziarul german „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" din Berlin — ca să menționăm doar cîteva din publicațiile folosite și comentate de redactorul periodicului românesc.

Conștient de importanța evenimentului căruia i se dedică periodicul, redactorul Grigorē H. Grandea motivează de mai multe ori necesitatea popularizării faptelor de pe front : „Publicitatea în asemenea cazuri va fi totdeauna cel mai energic mijloc pentru a scuti țările pentru trădarea sau rătăcirea unor guverne venale sau oarbe".

Cu acest statut ziarul cîștigă de la bun început afecțiunea publicului : „Oamenii din generația mea — menționează Nicolae Iorga (**Istoria presei române**, București, 1922, p. 142) — își aduc aminte încă, nu fără înduioșare, de adîncul efect pe care-l producea (ziarul „Resboiul"), înnobilînd inimile și înălțînd spiritele, apariția totdeauna precisă a numerelor care dădeau, alături de chipurile ofițerilor morți pentru patrie, însemnări menite să îndemne pe alții în împrejurări viitoare a merge spre aceeași cale de sacrificiu".

„Singurul topor de oase"

■ CUNOSCUT publicului cititor prin articolele semnate pînă la 1865 în periodicul „Dîmbovița", între 1868—1871 în „Albina Prutului" și numai cu doi ani înaintea războiului în cunoscuta revistă „Albina Pindului", scriitorul, poet și prozator Grigore H. Grandea (1843—1897) se înscrisese de tînăr pe treptele literare ca unul din primii poeți români care au zu-

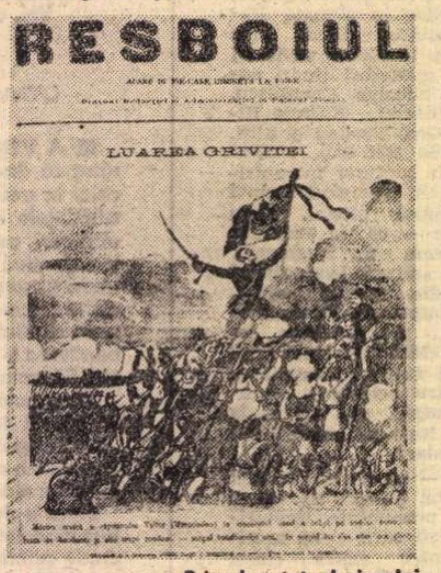
RESBOIUL

LUAREA GRIVIȚEI

Primul antet al ziarului (nr. 51, 11 sept. 1877)

grăvit mediul industrial prin versuri mai mult sau mai puțin tributare lui Bolintineanu, dominate de retorism, sentimentalism și fantastic : **Preludii** (1862), **Miosotis** (1864), **Nostalgia** (1885) etc. Ideea continuității luptei pentru libertate și neatîrnare națională, cît și a finalizării ei prin biruința dobîndită în războiul din 1877—1878 constituie axul principal al romanului său foarte puțin cunoscut, **Din altă lume**, subintitulat **Amintiri din războiul turco-român.** Pot fi adăugate schițele **Luleaua sergentului Coman**, care reconstituie cîteva momente dramatice ale celui mai crîncen atac asupra Griviței din sîngeroasa zi de 30 august 1877, **Rănitul de la Grivița, Luarea Smîrdanului, Zina Cepturei**, prin care realizează o incursiune literară în epopeea războiului de neatîrnare.

Războiul pentru independență i-a inspirat însă și multe valori poetice pe care, în parte, le va integra în paginile cotidianului său pe toată perioada războiului : **Doină... Doină !** (iulie 27), **Doi nebuni** (iulie 30), **Deșteptarea** (august 1), **Armatei române** (decembrie 10), primele cu evidentă influență folclorică, dar străbătute de o accentuată notă nostalgică a oșteanului care, aflat pe cîmpul de luptă, nu se desparte de cîntul de la vatră, pentru ca ultima să aibă tonalitatea înălțătoare a unei ode închinate victoriei definitive a armatei române asupra Plevnei.

Articolele sale de fond, în mare parte nesemnate, sau cu pseudonimele : Lamb, Profir, Figaro etc. se înscriau pe linia articolelor de atitudine ale lui Eminescu și Macedonski în tonalitatea „toporului de oase" — cum îi plăcea lui Grandea să amenințe pe adversarii săi politici — menite să pătrundă în esența lucrurilor, cu sarcastice adrese aruncate guvernului și partidelor politice, care nu înțelegeau sau nu luau o poziție adecvată în fața acestor situații deosebit de critice. Este tonalitatea pe care o întîlnim și în creațiile sale în proză prin care sînt condamnate prejudecățile aristocratice **(Fulga sau ideal și real)** sau coaliția burghezo-moșierească **(Vlăsia sau ciocoii noi, 1876).**

Din primele numere ale ziarului sînt înfierați liberalii C.A. Rosetti, I.C. Brătianu și alte personalități politice al căror rol și poziție în guvern era cunoscută : „Pe cînd voinicii noștri trec Dunărea și se afundă în Balcani — exclamă Grigore H.Grandea, în numărul din 2 august 1877, împotriva lui C.A. Rosetti — pe cînd toate inimile bat pentru soarta ce așteaptă pe tînăra noastră armată în partea dreaptă a bătrînului Istru... pe cînd toate privirile sînt ațintite pe marginile Iontrei și la poalele Plevnei, d. C.A. Rosetti, veșnicul caraghios, găsește timpul a se juca și domnia sa d'a soldații prin București" — referindu-se la parada militară organizată de acesta în ziua precedentă cu garda militară. Pentru atitudinea sa intransigentă și mai ales pentru repetatele acuze aduse vîrfurilor politice liberale, Grigore H. Grandea, tributar pe alocuri conservatorilor, avea să primească adeseori replicile guvernamentalului liberal „Românul", culminate cu arestarea „fără motiv" de mai multe ori. Cauza acestei intransigențe era departe de o preferată polemică izvorîtă din psihologie de partid politic conservator — cum s-ar părea —, ea izvorînd din frămîntările cauzate de război, și mai ales din patriotismul redactorului.

Acestui spirit critic îi corespunde și antetul foii de titlu care de la nr. 196 (4 febr. 1878) se schimbă dintr-un antet simplu într-unul simbolic ce redă centrul Bucureștiului cu statuia lui Mihai Viteazul și un pumn încleștat din care țîșnesc șase săgeți menite să semnifice revolta întregii națiuni împotriva celor care ar deturna victoria armelor în pertractări politice nefavorabile țării noastre.

Pentru Mihail Kogălniceanu, care participase activ la revoluția din 1848 și fusese unul dintre principalii ctitori ai Unirii Principatelor, iar acum avea înălțătoarea satisfacție spirituală și îndatorire morală de a sluji practic în noile împrejurări istorice, ca ministru de externe, înfăptuirea sacrului ideal al independenței și suzeranității naționale, în numele căruia militase încă din tinerețe, Grandea nutrea o vie admirație. Kogălniceanu era „singura capacitate în cabinet" și-i recunoaște acestuia meritele din momentul declarării făcute în Parlament : „Sîntem o națiune liberă și independentă". Paginile „Resboiului" urmăresc fiecare faptă a patriotului român „răspunzător de situația ce a luat în circă [...] pentru a recîștiga o parte bare-mi din stima puterilor mari" și în acest sens îi urmărește acestuia repetatele călătorii la Viena, München și Würzburg, cît și în Peninsula Balcanică, nemulțumindu-se doar cu știrile directe, ci redînd cu ample comentarii știrile emise de revistele străine cu privire la demersurile ministrului nostru de externe.

Desigur că această prodigioasă activitate editorială și informațională îi aparține redactorului-responsabil Grigore H. Grandea, singurul semnatar al articolelor, dar printre rînduri trebuie recunoscută și contribuția brașoveanului Iohannes Weiss, care adeseori își depășea rolul tipografului pentru a-l completa pe al redactorului, mai ales cînd cel din urmă era ținuit la pat din cauza bolii sau stînjenit de oficialități.

Ziarul impune printr-o ilustrație deosebită asigurată de corespondenți direcți, cum este cazul sergentului Mărgărit Șerbu, care, după participarea la un asalt asupra Plevnei, trimite pentru numitul ziar scena „o patrulă română din regimentul 8-lea de linie sub comanda sergentului Mărgărit Șerbu, prinde nisce soldați turci cari eșiseră din Plevna pentru a tăia lemne" (v. nr. 175), precum și o poezie. Din nr. 23 al ziarului aflăm că „iubitul și talentosul artist (Carol Popp de) Szatmary... va procura cititorilor noștri plăcerea de a le da vederi de la teatrul războiului, unde domnia sa urmează mișcările armatelor" alături de pictorul Nicolae Grigorescu, care „a fost chemat — după cum afirmă ziarul în nr. 5 din 30 iulie 1877 — să schițeze diferitele mișcări ale armatei noastre, mai cu seamă trecerea grosului ei peste Dunăre, care va fi în curînd". Reproducerile acestor doi mari artiști fac obiectul paginilor ilustrate din ziar, cît și din suplimentul ziarului „Calendarul Resboiului", scos cu începere de la 27 decembrie 1877, în aceeași editură și redacție. „Asaltul asupra Griviței" semnat de Szatmary în ziarul „Resboiul" îl întîlnim și în revista germană „Ilustrierte Zeitung" din Lipsca (Leipzig). Pentru portretele eroilor redate aproape în fiecare număr al ziarului, Grandea apelează la familiile defuncților sau la ziarele străine care le reproduc, mai ales cele engleze.

Cu acest palmares redacțional și printr-un gust estetic deosebit, dar mai ales prin competența informațiilor, periodicul „Resboiul" avea să străbată toate teritoriile românești, primind repetate aprecieri din partea publicului, parte reproduse și în coloanele ziarului.

Pas cu pas alături de front

■ APĂRUT odată cu primele prezențe ale armatei române pe frontul antiotoman și dedicat în exclusivitate războiului pentru independență — cum confirmă titlul cît și articolele-program — ziarul „Resboiul" urmărește documentar și cu o deosebită prezență fiecare eveniment, oricît de neînsemnat ar părea la prima vedere, folosind pentru informări corespondenți direcți, informațiile presei străine, mărturiile oculare ale celor veniți de pe front, cît și informațiile oficiale ale „Monitorului" sau ale publicațiilor guvernamentale.

Un prim eveniment, deși petrecut cu o săptămînă înainte de apariția periodicului (14—15 iulie 1877), anume **Bombardarea Vidinului** de către bateria cu nume semnificativ „Ștefan cel Mare", este descris chiar de redactorul ziarului sub pseudonimul Lamb, care s-a deplasat în acest scop la Calafat : „Noi ca români — afirmă autorul — am vărsat lacrimi văzînd pe bravii noștri luptîndu-se și nu regret nici banii cheltuiți, nici odihna ce nu am avut în comparație cu fericirea de a fi putut vedea o priveliște ce mulți îmi vor invidia".

Acest temperament afectiv va fi păstrat pe tot parcursul războiului. **Trecerea Dunării,** la 20 august 1877, de către „40 000 de români voinici și bine ținuți" face obiectul a mai mult de zece numere consecutiv dominate de aceeași tonalitate. „Strigătele de trăiască România independentă — mărturisește autorul într-unul din numere — a făcut să răsune Valea Dunării și Doina, acest cîntec duios al românului se perdea în ripa dreaptă... cu adevărată mîndrie am privit la bravii noștri soldați care au trecut pe teritoriul vrăjmașului cu un entuziasm admirabil, cu un curagiu demn de urmașii lui Mihai și Ștefan".

Prevăzînd că istoria întregului război se desfășoară în jurul strategicei redute Plevna, în coloanele ziarului această fortăreață apare ca un punct de reper. Încă din nr. 8 aflăm „însiruirea (la 30 iulie) a fiilor României înaintea Plevnei... înaintea celei dintîi bătălii mari și crunte", pentru ca după două săptămîni să exclame cu încîntare : „În acest moment aflăm că armata română de la Plevna a luat ieri (13 august) 40 care cu provizii d'ale turcilor fiind și un număr de prizonieri". Pînă la 30 august fiecare număr al ziarului reproduce amănunte ale repetatelor încleștări fără victorie definitivă din partea celor două tabere, încleștări ce aveau să culmineze cu asaltul **Griviția I.**, prezentat în numărul 42 din 2 septembrie 1877 : „după o luptă crîncenă — mărturisește Grandea — în care ruși și românii s-au purtat ca lei, marea redută Griviția care domină toate pozițiile fortificate ale turcilor a fost luată cu asalt. Ofițerii s-au

luptat ca simpli soldați în capul trupelor. Ofițeri morți ar fi maiorul Sonțu și căpitanul Valter (Mărăcineanu). Acesta din urmă a plantat cel dintîi fanionul pe retrașament. Maiorul Șonțu a căzut mort în fruntea batalionului de atac. Se spune că colonelul Candiano Popescu (Alexandru) este grav rănit". Numerele ce urmează completează aceste știri telegrafice cu ample comentarii, reproducînd și fotografia maiorului Șonțu însoțită de note biografice, cît și a căpitanului Valter Mărăcineanu, la care adaugă, întocmai ca într-o povestire literară, episodul morții eroice a căpitanului. Numărul din 3 septembrie aduce amănunte, menționînd participarea la această bătălie a 12 batalioane românești alături de două regimente rusești, cît și despre cucerirea redutei **Griviția II.** în exclusivitate de români, cu sacrificiul a 400 morți și răniți, dar cu optimismul menționat în final : „căderea Plevnei nu mai este decît o chestiune de timp, căci ultima redută luată (Griviția II.) nu mai este decît opt sute de metri departe de orașul Plevna".

Luna octombrie '77 este dominată de repetate hărțuieli scontate cu încercuirea definitivă a Plevnei, fapt redat metaforic de ultimul număr al ziarului din această lună : „Plevna este în acest moment un plic sigilat, nici un corespondent nu poate străbate în apropierea ei".

Căderea Plevnei — eveniment care definește și încheie hotărîtor soarta războiului pentru independență la 28 noiembrie 1877 — este prezentată în rubrica „Știrile nopții" încă a doua zi, cu ample comentarii și cu explozia de bucurie din final : „Trăiască armata română ! Cu această victorie credem că se termină participarea României la războiul de peste Dunăre".

Celelalte lupte ce au urmat în decursul anului 1878, nici ele lipsite de eroism și sacrificii umane, la **Smîrdan** și alte mici redute balcanice, nu mai cunosc în coloanele ziarului aceeași preocupare, dată fiind atenția acestuia pentru viața internă, cît și în direcția comentării „negocierilor internaționale".

Creația literară — suporter al independenței

■ DATĂ fiind aplecarea ziarului, nu numai asupra războiului propriu-zis, ci asupra situației acestuia pus într-o nouă conjunctură — aceea a luptei pentru independență — paginile ziarului reproduc un foarte mare număr de creații literare-poetice, care chiar dacă nu aparțineau unor scriitori consacrați sau consacrabili, prezentau adevărata psihologie a momentului. În acest sens sînt demne de amintit poeziile semnate de Nicolae Xenopol, **Mahomed în Bizanț** (în care preamărește episodul victoriei armatei române în timpul lui Mircea cel Bătrîn), **Poesie, Sus pe stîncă,** sau **Oda,** străbătute de un patetism revoluționar pașoptist. Acestora le putem adăuga pe cele semnate chiar de oștenii frontului, care în poziție de martori oculari exprimau simțăminte înălțătoare, pe măsura evenimentelor : este cazul **Cîntecului de război** semnat de Iulius Roșca și D. Constantinescu, **Vine toamna,** trimisă de „un cornățean", **Căminul oșteanului,** al „unui buzoian", sau **Hora curcanilor** trimisă de căpitanul Stan Pîrjol, **Ecoul războinic** al lui N. Predescu, **Oșteanul rănit** de D.M. Stănescu și **Mormîntul vitejilor** de D.C. Pleșoianu — ca să amintim doar cîteva din poeziile acestei categorii. Desigur, fiind scrise în înfrigurarea zilelor de luptă, căutînd să se sincronizeze cît mai strîns cu faptele și împrejurările care evoluau rapid și uneori imprevizibil, să reflecte starea de spirit specifică și să intervină eficient în configurarea ei, multe din poeziile publicate în acea perioadă nu au putut avea o gestație artistică prea îndelungată și se resimt de graba cu care au fost așternute pe hîrtie și încredințate tiparului.

Pe de altă parte, redactorul — și el poet — oferă spațiul semnificativ unor creații consacrate, devenite clasice, dominate de un avînt revoluționar pașoptist. Amintim astfel poeziile **La armata română** și **Poezie** semnate de Vasile Cîrlova și **La patrie** a lui Sihleanu, compoziții cunoscute pentru rolul pe care l-au jucat în timpul revoluției de la 1848, iar acum, în noua conjunctură, odată reproduse în paginile ziarului trebuiau să susțină aceeași cauză. Ele sînt completate de creațiile poetului pașoptist activ și în evenimentele independenței, ca și în cele ale Unirii Principatelor, Vasile Alecsandri : **Oda ostașilor români** și **Sergentul,** „care s-au citit duminică seara (8 ianuarie 1878)" — după cum menționează Grandea în numărul din 11 ianuarie. Conferințele lui Alecsandri ținute în orașele Moldovei în onoarea și pentru sprijinirea soldaților răniți de pe cîmpul de luptă sînt comentate în mai multe numere ale ziarului, iar prin versurile **Peneș Curcanul** prezintă întoarcerea victorioasă a regimentului 13 dorobanți, care „a primit cel dintîi botezul de sînge și de foc la 27 august 1877 deschizînd lupta armatei române împotriva oștilor turcești", arătînd primirea triumfală a acestor „strănepoți vrednici ai lui Traian, Decebal, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul" de către locuitorii țării. Semn al prețuirii pe care periodicul i-l aducea „bardului" de la Mircești îl constituie elogioasa **Epistolă către Alecsandri** semnată de junimistul Iacob Negruzzi, secretar al „Convorbirilor literare", prin care stabilește legătura dintre revoluționarii pașoptiști și făuritorii independenței naționale.

Prețuirea pașoptiștilor este completată prin bucuria cu care anunță editarea de către Odobescu a **Istoriei lui Mihai Viteazul** scrisă de N. Bălcescu, și mai ales celebra introducere la **Cîntarea României** semnată de Bălcescu la Paris și redată în 10 numere ale ziarului cu începere de la 28 ianuarie 1878. Influențat de această operă, în numărul din 12 august 1877, poetul-redactor G. H. Grandea prezintă o odă în XIV cînturi sub titlul **Un vis ce se poate împlini,** cu tonalitate și conținut apropiat de **Cîntarea României,** cu evidentă referire la războiul de independență. Pe aceleași coordonate pașoptiste se înscrie articolul de mari dimensiuni **Revoluția din 1848 și vînzătorii ei** în numărul din 6 ianuarie 1878, ca un avertisment dat acelora care, acum, după victoria armelor, ar putea să deturneze cauza națională a formării României moderne.

Brașovul Transilvaniei, apărător al cauzei frățești

■ GRAȚIE conjuncturii politice în care se găsea Transilvania, **Brașovul** găsește în paginile periodicului „Resboiul" un spațiu mai mult sau mai puțin camuflat, însă, dată fiind importanța acestui oraș în contextul legăturilor cu Principatele și mai ales originea brașoveană a tipografului Iohanes Weiss, în a cărui tipografie își făcuse cu puțin timp înainte ucenicia un alt cărturar brașovean, Teochar Alexe ; referirile la Brașov, pot fi citite deseori printre rînduri în coloanele ziarului.

Cu multă indignare și în repetate rînduri, Grigore H. Grandea, sub titlul **Comerțul român în furcile Brașovului,** ia atitudine împotriva acțiunilor de sabotaj săvîrșite de oficialitățile Transilvaniei care, pentru a sluji cauza turcilor, au determinat stocarea a 800 de pachete destinate frontului la Biroul poștal din Brașov pe simplul motiv că „între Brașov și Ploiești nu circulă decît o singură diligență". Din alte numere aflăm că în gara Brașov sînt alte „sute de mii, dacă nu și milioane de chilograme de mărfuri" stocate din aceleași motive. Ba mai mult, numărul din 23 septembrie 1877 anunță că în gara Brașov s-a confiscat un vagon „plin cu puști de sistemul nou. După știri particulare din Kedzi-Vasarhely, acolo a fost o ciocnire sîngeroasă între armată și populație. Nu se știe încă numărul victimelor".

Redactorul, fără a-și expune punctul de vedere, lasă să se înțeleagă ajutorul substanțial pentru front survenit pe căi secrete din partea Brașovului. O expresie sînt și depozitele poștale : „unele stații telegrafo-poștale — menționează ziarul în nr. 126/1877 — în care altădată nu veneau decît foarte puține pachete sau grupuri, de la începutul războiului primesc în fiecare zi sute, mii și mii de bucăți, încît nu mai poate birui numărul funcționarilor de mai nainte". Și într-adevăr în arhiva istorică a Muzeului Primei Școli Românești din Scheii Brașovului s-au aflat 12 liste clandestine care consemnează peste 1 000 de brașoveni care au colectat produse pentru front, formînd 32 de comitete filantropice și găsind chiar curieri pentru a le transporta, consemnați într-o rubrică specială a acestor liste.

Dar aporturile Brașovului nu se opresc aici, căci aflăm în paginile ziarului amănunte asupra unor prezențe brașovene pe cîmpul de luptă pentru a sluji cauza românească a independenței. Este cazul ofițerului Moise Grozea, cumnatul redactorului de la „Gazeta Transilvaniei", Mureșianu, care emite pentru gazetă scrisori de pe front publicate în coloanele Gazetei. Pe acesta îl aflăm trecut în coloanele ziarului „Resboiul" cu ocazia primirii decorației „Steaua României" pentru faptele de la Plevna. Alături de el, alt brașovean, Gheorghe Diamandi, fiul cunoscutului negustor Diamandi Manole, președinte al primului Comitet filantropic brașovean, care se înrolase pe front direct de pe băncile facultății de medicină din Viena, remarcîndu-se pentru devotamentul său ca medic de front. Cu multă satisfacție aplaudă redactorul în nr. 49/1877 angajarea altor doi medici brașoveni pentru Crucea Roșie : „D. Altstädter, ca medic primar, și D. Copony, ca secundar" Trebuie adăugată aici și prezența dr. Karl Beldi tot din Brașov, pe care ziarul bucureștean nu-l consemnează.

Aceste date, mai puțin cunoscute, adăugate celor ce fac obiectul unor valoroase studii privind contribuția Brașovului la războiul pentru independență, pot completa biografia permanentelor legături între românii din toate ținuturile românești cu scop unionist.

PRIN acest ziar, precum și prin creațiile sale literare, Grigore H. Grandea s-a preocupat în mod constant de punerea în lumină a semnificațiilor istorice ale dobîndirii neatîrnării, de preamărire a faptelor eroice ale oamenilor din popor și faptelor care au înălțat temelia statului român modern, independent și suveran, stăpîn pe destinele sale.

Pentru informațiile date, avînd un profund caracter documentar, ziarul „Resboiul", azi atît de rar, constituie dovada unui capitol de istorie națională înscris cu litere de aur în marea epopee a poporului român de pe ambele versante carpatice.

Prof. Vasile Oltean
Directorul Muzeului Primei Școli Românești din Scheii Brașovului

Luarea carelor turcești de către călărașii români la 13 aug. 1877 („Resboiul", nr. 38, 29 aug. 1877)

Luarea steagului turcesc de către soldatul Grigore Ion din batalionul al 2-lea de vînători („Resboiul", nr. 91, 21 oct. 1877)

Luarea tunurilor turcești la Griviția 2 („Resboiul", nr. 113, 12 nov. 1877)

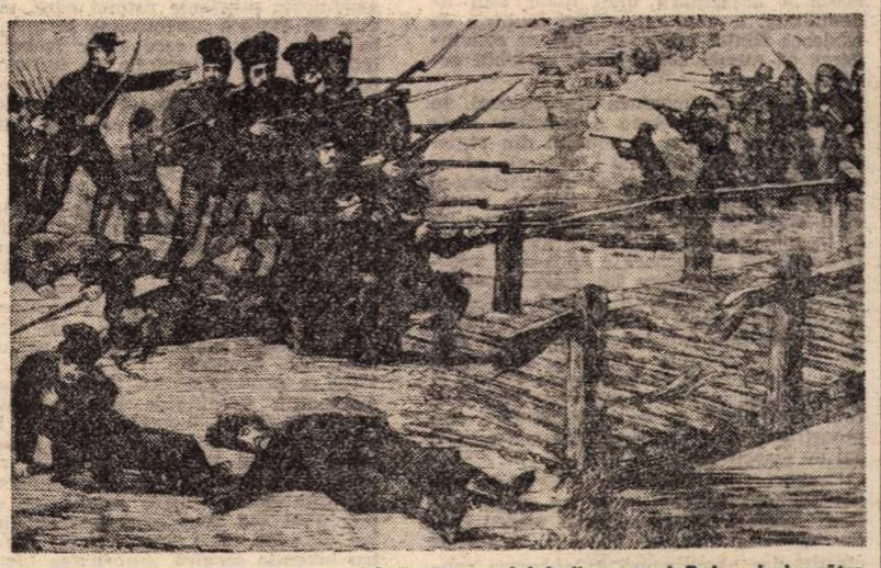

Apărarea podului din apusul Rahovei de către căpitanul Merișescu („Resboiul", nr. 132, 1 dec. 1877)

Othello **de Shakespeare (fotografia din stînga), regia Ottó Ádám, şi** Isabela regina Spaniei **de Illés Endre, regia Lengyel György (fotografia din dreapta).**

În turneu la Bucureşti:

Teatrul „Madách“

„Othello“

CEA mai concentrată şi mai unitară dintre tragediile shakespeareene a devenit, în viziunea regizorului Ádám Ottó şi a interpreţilor Teatrului „Madách“ din Budapesta, baza unui spectacol sobru, încordat, plin de tensiune, unde marile acţiuni şi răsturnări se petrec pe plan interior, în mintea şi în sufletele eroilor.

Eliminînd orice încărcătură de prisos, renunţînd pînă şi la unele personaje (Bufonul, de pildă), reducînd mulţimile, senatori, ostaşi, gardieni slujitori, la minimul necesar, regizorul şi-a îndreptat întreaga atenţie asupra complexităţii şi contradicţiilor caracterului omenesc, asupra fragilităţii relaţiilor şi a uşurinţei cu care minciuna poate fi luată drept adevăr. Se trece repede peste întîmplările din Veneţia, peste disperarea lui Brabantio redată cu noblеţe de Horesnyi László sau peste diplomaţia lucidă a dogelui, interpretat de Ujlaky László, pentru a se ajunge în miezul conflictului, la orbirea lui Othello de către linguşitorul şi abilul Jago.

Avînd ca fundal decorul realist-simbolic al lui Szinte Gábor, cu o Veneţie miniaturală, ca un oraş din picturile lui Gioto, proiectată pe un cer întunecat, Leul din San Marco sau panouri sugerînd covoare grele orientale în culori de sînge şi doliu, Ádám Ottó a prezentat o lume renascentistă viguroasă şi exuberantă, trăind din plin bucuriile vieţii şi pasiunile, luînd hotărîri bruşte, ahtiată după certitudini dar sortită să descopere în curînd relativitatea adevărului, inconstanţa sentimentelor şi primejdia amăgirilor.

Bessenyei Ferenz, actor cu o mare forţă dramatică, l-a creat pe Othello pe linia, devenită acum tradiţională, a interpretării contemporane începută de Paul Robeson, îmbogăţită de marii actori sovietici, printre care şi Nicolai Mordvinov, aceea a prezentării unui maur plin de demnitate, a unui om sfîşiat lăuntric de trădarea fiinţei iubite, ucigînd cu convingerea că numai astfel poate restabili ordinea.

Nouă a fost imaginea Desdemonei, în admirabila interpretare a actriţei Piros Ildikó, care a scos personajul din registrul pasivităţii, trecîndu-l în acela al unei energii active, luptînd şi apărîndu-şi convingerile, atît în faţa tatălui, atunci cînd arată de ce l-a ales pe Othello, cît şi în faţa sotului, pledînd pentru Cassio. O adevărată răsturnare a adus-o în spectacol viziunea asupra lui Jago, creat de Huszti Péter. Diabolicul, cinicul, vicleanul stegar cu sufletul îmbătrînit în rele, a apărut în faţa noastră ca un tînăr fermecător, inteligent, plăcut la chip şi la voce, din aceeaşi generaţie cu Cassio şi în bună măsură cu Desdemona : el face răul din invidie inconştientă, sfidare, demonstraţie vană şi primejdioasă a puterii lui de fascinaţie.

Conflictul s-a conturat astfel mai complex şi mai contradictoriu, un conflict adînc, iremediabil, între două poziţii faţă de viaţă, prima — aceea a oamenilor cinstiţi dar neputincioşi în apărarea cauzei lor pentru că nu folosesc glasul minciunii, cea de a doua — aceea a lui Jago, crezut de generalul maur pentru că a ştiut să-i dibuiască slăbiciunea.

Spectacolul a fost bogat în prezenţe umane datorită şi modului în care ceilalţi interpreţi, Almási Éva (Emilia), Szalay Edit (Bianca), Kalocsay Miklós (Cassio), Timár Béla (Rodrigo), Garics János (Gratiani), Papp János (Lodovico), Dózsa László (Montano), au accentuat trăsăturile individuale ale eroilor lor.

Costumele create de Mialkovszky Erzsébet au pendulat, la fel cu decorul, între reconstituire şi sugestie, urmărind parcă, prin croială şi cromatică, mai degrabă frămîntările lăuntrice din sufletul personajelor decît plasarea lor într-un timp şi un spaţiu anume.

Ileana Berlogea

„Isabela regina Spaniei“

PERSONAJ intens reflexiv, Isabela, moştenitoarea tronului castilian, nu întruchipează atît lupta sîngeroasă pentru putere, cît îndoielile acestei lupte, prelungite, surprinzător, în intimitatea celor care participă la ea. Idealul imperiului — întruchipat de istoria de sfîrşit de veac XV a regatelor din care s-a reunit Spania —, pe de o parte, şi preţul înfăptuirii sale, pe de alta, acestia sînt termenii între care tinde să se constituie axul dramatic al textului, original prezentat în a doua seară de Teatrul „Madách“. Endre Illés, autor cu experienţă, a scris o piesă clară, cu respectul istoriei, configurînd un personaj central — regina Isabela — disputat de ambiţie şi dubiu duse la paroxism. Dovadă este confesiunea (care alcătuieşte substanţa primei părţi, şi prin care se explică ascensiunea la putere cu mijloace faţă de care chiar Isabela are îndoieli), dar şi evoluţia ce urmează acesteia după ce confesorul Talavera îi spusese : „Te pot absolvi de păcatele trecutului, dar nu şi de cele ale viitorului !“.

La întîlnirea cu textul, regizorul Lengyel György (care a mai pus în scenă la „Madách“ şi un alt text de Endre Illés, anume **Scrisori anonime**) şi-a confirmat opţiunea cultivînd un joc teatral în spiritul lucrării. Atenţia e concentrată asupra aspectului dubitativ al Isabelei, apogeul intoleranţei (evident, întruchipată de Inchiziţie) marcînd şi cel mai disperat semn de întrebare cu privire la preţul implicit al fanatismului puterii. Interpretarea e armonizată la text — excepţie, momentul, paraliterar, dar impresionant scenic, al acelei deportări avant la lettre, excepţional subliniat muzical (montajul sonor, Palásti Pál). O distribuţie numeroasă (completată şi de către studenţi ai Institutului de teatru) împlineşte cerinţele unui joc actoricesc devotat nuanţelor. Rămîne, ce-i drept, puţin loc pentru invenţie scenică, autoritatea incontestabilă a cuvîntului — de atîtea ori foarte expresiv — fiind marcată pînă în livrescul decorurilor. Tradiţia scenografică este aceea a operei — potrivită însă acestei drame de somptuos fundal istoric — la conturarea căruia diapozitivele color ajută printr-un efect de dilatare a spaţiului (decoruri de Szinte Gábor).

Este adevărat, actorii nu au vrut să fie regina, regele, rabinul din Cordoba, inchizitorul, nu au vrut adică să se identifice cu personajele. De aceea, probabil, în ciuda costumelor de epocă (frumoase, semnate de Mialkovszky Erzsébet), Almási Éva (Isabela) pare a umbla în bluejeans, iar Husti Péter (Ferdinand) s-ar zice că duce distantarea, pe linie ironică, pînă la o subtilă parodie. Detaşarea prinde bine, pune o surdină pe deschiderea retorică şi accentuează dimensiunea reflexivă a tipurilor, pe care cei doi actori le-au definit cu succes. Precis, Haumann Péter (Torquemada) întruchipează o ipostază a intransigenţei pe cale de a deveni patologică ; alte menţiuni sînt meritate de către Sunyovszky Szilvia, Bodor Tibor, Ujlaky László.

Finalul, de expresie concentrată, realizează nu numai un apogeu formal, ci şi unul în planul ideii : **revelaţia istoriei în necruţarea ei implacabilă.** Isabela moare, alături de ea stă Ferdinand şi cortina cade ca o punte între istorie şi actualitate. Dimensiunea **reflexivă** a piesei a trecut scena.

Mihai Nadin

Teatru

La Piteşti:

„1907“

de Dominic Stanca

SUB o lumină roşie, cu nuanţe cînd calm-lactee, cînd violete, impulsive — corespunzînd fie jarului mocnit al inimilor, fie vîlvătăilor de la conacele şi magaziile incendiate — în sala mică a Teatrului „Al. Davila“ din Piteşti trei actori (Ileana Focşa, Ileana Zărnescu, Petre Dumitrescu) au dat viaţă scenică poemului dramatic **1907** de Dominic Stanca.

Construit printr-o translaţie meşteşugită de la registrul liric la cel dramatic, de la mişcarea înceată, căznită, la gestul zvîcnit, emblematic pentru starea de suflet şi de conştiinţă a ţărănimii române în primăvara de sînge a anului 1907, recitalul se desfăşoară în jurul unei roţi (de moară, de fîntînă), deopotrivă **simbol** (roata însăşi a istoriei, pivot al lumii, roată pe care au fost altădată traşi ţăranii luptători pentru dreptate, egalitate, libertate naţională şi socială) al cărei **ax** vertical va deveni în punctul culminant al reprezentaţiei stîlp al crucificării, purtînd pe el urmele înfiorătoarelor supliciii.

După fiecare episod personajele reiau mişcarea sisifică în jurul stîlpului plantat în mijlocul scenei. Actorii trec astfel de la litania colectivă la interjecţia spasmodică, de la privirea resemnată la strigătul şfichiuitor, îndemnînd la revoltă. E drept că în unele momente apar accente exterioare, de mimare a durerii şi gestului, gama unor scandări se întîmplă să aibă şi tonuri prea înalte, dar, privit în ansamblu, recitalul convinge.

Realizatorul montării, actorul Ion Focşa, a dus la bun sfîrşit transpunerea scenică a textului. Un excelent colaborator i-a fost Livio Bellegante, a cărui **ilustraţie muzicală** a reuşit nu doar să **ilustreze** imaginea scenică, ci în primul rînd să-i dea vibraţie şi culoare dramatică.

Ion Lazăr

Radio Televiziune

„În radioasa ei plenitudine...“

...a pierit una dintre personalităţile magnifice ale culturii române care a fost Nicolae Iorga. Cu puţin înainte de a fi fost ucis scrisese în „Neamul românesc“ parabola plină de tîlc a unui destin care trebuise a fi cel al **Drumeţului în calea lupilor.** Pornind de aici, sub chiar acest titlu, Dionisie Şincan a realizat un tulburător documentar transmis de Televiziune duminică seara, un documentar cu o stringentă direcţie politică vizînd definirea semnificaţiei atitudinii democratice şi antifasciste a savantului român, formă elocventă a patriotismului său. Secvenţele de arhivă păstrînd chipul lui Nicolae Iorga s-au dovedit de excepţională valoare. Am ascultat vocea marelui istoric, l-am văzut înconjurat de colaboratorii săi de la cursurile Universităţii din Vălenii de Munte, sau oferind, în lumina intensă a unei zile cu soare, flori din grădină celor apropiaţi. Aşa a rămas Nicolae Iorga înregistrat de peliculele epocii : un bărbat impunător, cu ochi strălucitori de inteligenţă, care întinde spre noi trandafiri, însoţind gestul cu un timid şi blînd surîs. Imediat, însă, după procedeele tehnice şi filosofice ale montajului cinematografic, acelaşi bărbat impunător ne-a apărut doborît mişeleşte pe la spate, iar sîngele său, urmînd imaginii cutremurător prevestită în tableta **Drumeţ în calea lupilor,** a înroşit zăpada iernii anului 1940. Ecoul în actualitate al acestor istorice evenimente este dintre cele mai acute.

● Prin ce s-a distins ultima **Revistă literar-artistică t.v.?** Păstrînd caracterul „enciclopedic“ experimentat în ultimul timp, preocupîndu-se, deci, de noutăţi din literatură, plastică, film şi teatru, atît redactorii cît şi participanţii la dezbatere au privit lucrurile cu un spirit viu polemic şi incitant, nu s-au mulţumit a relata ci a interpreta, şi-au pus întrebări şi au încercat, firesc, unele răspunsuri (nu neapărat soluţii), au subliniat părţile pozitive ale fenomenelor analizate netrecîndu-le cu vederea pe cele negative, ceea ce a asigurat o anume veridicitate, luciditate şi, de ce nu, responsabilitate a perspectivei. Ne-au interesat mărturisirile lui Marin Sorescu pe marginea premierei ultimei sale piese. În viziunea autorului, **Răceala** este o piesă istorică ce ne ajută a înţelege mai bine prezentul şi a ni-l asuma. Este o piesă care se opreşte asupra unui moment al istoriei noastre în care s-au confruntat dorinţa de expansiune a marelui imperiu condus de Mahomed al II-lea cu dorinţa de apărare a valahilor lui Vlad Ţepeş. Funcţia simbolului este investită cu profunde sensuri.

„Oaspeţi de seară“

S-AU făcut mai multe filme, unele excelente **(Conspiraţia, Departe de Tipperary, Capcana, Asediul, Trei zile şi trei nopţi, Pe aici nu se trece)** despre evenimente **imediat posterioare** insurecţiei naţionale din august 1944. Despre evenimente **imediat anterioare** lui 23 August nu s-au realizat mai puţine **(Valurile Dunării, Străinul, Serata, Zidul).** Dar nici un film nu s-a făcut încă despre acţiunile istorice reale, care vizau precis insurecţia armată, concepută a fi înfăptuită printr-o „triplă alianţă“ între comunişti, ca forţă conducătoare, o parte din armata noastră, precum şi celelalte cercuri animate de sentimente patriotice. Într-un cuvînt : o acţiune concentrică de răsturnare a regimului Antonescu, aşa cum a existat.

Trebuie să recunoaştem, însă, că perspectiva viitorului, a evenimentelor de la 23 August, se află printre puţinele lucruri pe care spectatorul le înţelege din filmul **Oaspeţi de seară.** E drept, spectatorul cunoaşte istoria, ştie cum şi cînd a avut loc insurecţia naţională armată, dar întîmplările din film îi creează unele nedumeriri.

Din scenariu, din povestirea imaginată de cineaşti, reiese că ar fi fost două obstacole care ar fi determinat, în acea epocă, descrisă de povestea noastră, mari eforturi în răsturnarea guvernului Antonescu. În înlănţuirea întîmplărilor din acest film, construit după legile genului poliţist, un rol important îl joacă repararea aparatelor goniometrice, care permiteau detectarea de către nemţi a posturilor ilegale de emisie. Tot în logica invenţiei, cerute de filmul de aventuri, se înscrie şi apariţia spectaculoasă a celor doi transmisionişti, presupuşii oameni de încredere, de legătură cu aliaţii. Dar cum unul din cei trimişi cu parașuta e bănuit a fi spion, filmul ne va povesti tot — absolut tot — ce se întreprinde pentru a se afla care din ei e trădător. În plus, eroii noştri se temeau că nemţii au de gînd să organizeze o acţiune de provocare. Şi, într-adevăr, agenta nazistă va pretinde că a primit instrucţiuni de la aliaţi să se arunce în aer ambasada germană. E drept că ni se comunică — dialogul e clar — că ambasada era evacuată, dar, oricum, nemţii aranjează de bună voie ca ambasada lor să explodeze, pentru că... (În fond, pentru ce? Nu ni se spune şi asta rămîne secret pînă la sfîrşit).

Confraţii mă acuză că am „mania“ de a lăuda **toate** filmele româneşti. Nu laud filmele, ci multul sau puţinul bun care se găseşte în ele. Am dreptul şi chiar datoria s-o fac. Asemenea momente bune le-am căutat şi în filmul **Oaspeţi de seară.** Nu le-am prea găsit.

Ar fi trebuit poate să le caut în jocul sobru al actorilor ? Poate în frumuseţea imaginii ? Şi, mai ales, în însăşi tematica filmului ? Să mai încerc.

Pentru a evita orice echivoc, ţin să repet că filmul e confuz în ambiţiile sale de a compune o poveste poliţistă. Faptele sînt deseori materialmente şi psihologiceşte imposibile.

TOTUŞI, aş spune şi cîteva vorbe bune. Prin subiectul său, filmul relevă un profund şi grav adevăr cu privire la actul de la 23 August. Am fost printre primele popoare care, prinse în cleştele hitlerist, au scuturat jugul. La prima vedere, pare a fi fost un miracol. La o mai atentă analiză, reiese însă că tot ce am făcut noi se numeşte îndîrjită reîncepere şi imunitate la descurajare. Cum spuneam la început, multe au fost pregătirile noastre de răsturnare a dictaturii antonesciene şi de ieşire din războiul hitlerist. Actul de la 23 August a izbutit. Dar asta se datorează şi celor încercate înainte, adică acelei neadormite voinţe a comuniştilor de a reuni şi conduce toate forţele democratice româneşti în pregătirea minuţioasă a insurecţiei naţionale armate. Filmul nostru a avut meritul de a sugera asta. Şi a compus atunci o poveste care anunţă, simbolic, printr-o întîmplare din primăvara lui 1944, evoluţia evenimentelor viitoare, victoria de la 23 August. Intenţia a fost, firește, pozitivă.

D. I. Suchianu

Cadru din noul film românesc Oaspeţi de seară, **realizat după un scenariu de Alexandru Şiperco, în regia lui Gheorghe Turcu (în imagine, actorii Traian Stănescu, Ileana Popovici, Trisy Abramovici)**

Cinema

Flash-back

Faţa nevăzută a ideilor

• **NAZARIN** (1958) este unul din filmele tranşante ale lui Buñuel — poate cel mai tranşant, cînd ne gîndim că aduce în acelaşi cadru şi face să se bată realul moral şi convenţia ce i se substituie, aceşti doi poli de obicei învălmăşiţi, numai alternativ opuşi, ai creaţiei sale. Opoziţia aceasta — osie de sprijin a operei lui Buñuel — era înainte învesmîntată în mantiile regale ale metaforei şi parabolei (ciudat cum rigoarea conţinutului, aproape tezistă, era alambicată de preferinţă într-o formă nebuloasă, parcă încercînd să scape de propria claritate !).

Dar acest film — povestea unui preot care încearcă să-şi trăiască vocaţia pe cont propriu, fără a şi-o mai trece prin filtrele convenţiilor ecleziastice — îl obliga pe autor, prin chiar substanţa sa, la limpezime şi lapidaritate. Este vorba de credinţă — cel mai generos motiv de dezbatere buñueliană —, de felul de a o înţelege, de a o transforma şi de a o face să umple viaţa oamenilor.

Subiectul curge uşor, fluid, şi se acumulează într-un ritm constant şi simetric, preotul săracilor fiind cînd model pentru noi şi cînd ţintă pentru netrebnici, cînd acuzator al dogmei şi cînd dezarmată victimă a intoleranţei. Frumos este faptul că neascunsa dispută între imaculare reală şi aparenţele pe care se străduieşte să le vadă clevetitoarea opinie publică se duce pe o muchie atît de fină a generalului uman încît capătă valoare absolută şi se metamorfozează în una din demonstraţiile sublime ale cineastului, făcute manifest şi terestru, dar plutind cu vîrfurile ideilor în norii nedumeririi şi ai neştiinţei noastre.

Nazarin nu este filmul demolării unui ideal fals — aşa cum par să fie cele mai multe titluri din filmografia lui Buñuel —, ci este filmul afirmării idealului pur, iar această neobişnuită proprietate dă un rost mai constructiv şi mai umanist unei opere care ar fi putut fi catalogată în ansamblul ei drept cinică şi negativistă.

Romulus Rusan

• Am apreciat în repetate rînduri eforturile teatrului radiofonic, de televiziune de a difuza literatură originală contemporană. Iată că ultimele premiere ne dau posibilitatea de a studia nu numai structura unui repertoriu ci, mai ales şi mai îmbucurător, calitatea lui. **Într-o singură seară** de Iosif Naghiu (regia şi adaptarea t. v. Sanda Manu), **Consimţămîntul** de Emil Poenaru (regia şi adaptarea t.v. Leonard Popovici), sau **Necurmata veghe,** scenariu radiofonic de Mircea Enescu, lucrare distinsă cu premiul al II-lea la concursul din 1976 (regia artistică Dan Puican) s-au dovedit a fi trei foarte bune spectacole, pornind de la texte substanţiale, cu reală încărcătură dramatică şi beneficiind de contribuţii actoriceşti de prim ordin: Petre Gheorghiu, Octavian Cotescu, Dan Nuţu, Irina Petrescu, Ica Matache, Traian Stănescu, Alexandru Drăgan, Dinu Ianculescu, Lucia Mureşan, Mitică Popescu, Carmen Galin (la televiziune) şi (la radio) Ştefan Iordache, Virgil Ogăşanu, Mariana Mihuţ, Colea Răutu, Monica Ghiuţă, Ştefan Radoff...

• La Radio şi la Televiziune, două evenimente majore precum Centenarul Independenţei şi Festivalul naţional „Cîntarea României“ sînt reflectate prin numeroase emisiuni muzicale, literare sau de reportaj. O menţiune pentru premiera t.v. (de marţi seara), **Cureanii,** piesă de Grigore Ventura (regia artistică Anca Ovanez-Doroşenco) interpretată de Dina Cocea, Valeria Seciu, Carmen Galin, Traian Stănescu, Dan Nuţu, Vasile Niţulescu, Sebastian Papaiani, Mihai Mereuţă...

• Aşteptăm cu interes ediţia de sîmbătă (ora 17.00, programul II) a **Fonotecii de aur** ce urmează a exemplifica, prin poeme-mărturisiri, pagini de proză, o frumoasă maximă aparţinînd lui George Enescu : „Să te odihneşti de muncă, prin muncă“.

Ioana Mălin

SECVENŢA

• Nu voi scăpa ocazia să îi revăd, săptămîna aceasta, la „Cinemateca“, pe fraţii Marx în **O zi la circ.** Curios lucru — îmi amintesc acum, pregătindu-mă să-i revăd —, fraţii Marx nu erau mai puţin stranii şi memorabili şi în viaţă. Groucho, de pildă, om care pe ecran a avut geniul nonşalanţei şi al impertinenţei, individul — în filme — care îşi poate îngădui orice, era în particular, în viaţă adică, temător, stăpînit de obsesii pînă la ipohondria caragialiană. Astfel — sîntem informaţi — suferea de insomnii, era veşnic irascibil şi abătut, avea oroare de mizeria bătrîneţii, drept care, de fiecare dată cînd întîlnea un actor decrepit, se cutremura şi se repezea să-şi reînnoiască poliţele de asigurare. Mai aflăm că, în culmea gloriei, nu înceta să repete fraţilor săi : „Ce vom deveni ?“ — ceea ce rotunjeşte dintr-odată, cu o frumoasă trăsătură de luciditate, portretul lui Groucho. Om care altfel — cum îl descrie un exeget al său — între două filme nebune şi cîteva ipohondrii, „în viaţa de toate zilele se hrăneşte cu lecturi bune, este bine informat asupra evenimentelor internaţionale, scrie. Multe dintre operele sale au fost editate“.

a. bc.

Telecinema

Shirley Temple

• **SHIRLEY TEMPLE** e un copil minune a cărui minune se exprimă prin inexistenţa copilului. Ea este un om mare, un anume om mare, pus la scară mică. Copilul nu se joacă mai deloc — şi în orice caz nu joaca e subiectul filmelor ei, ci cucerirea puterii artistice între oamenii mari. Ea nu are prieteni printre copii, ea se învîrteşte toată ziua bună ziua printre adulţi care descoperă în ea, extaziaţi, un adult. Cîntecele ei sînt sfaturi modeste pentru uzul vîrstnicilor nu prea mîntoşi : banii nu aduc fericirea, fericirea e totul şi ea se găseşte în razele soarelui. Ea spune cu dezinvoltură, fără să stea să se gîndească o clipă — cum îmi cerea bietul meu tată — că ştie multe şi chiar ştie : ştie să spună că „mă simt independentă“, ştie ce-i aceea protocol şi protocolar, „consistent“ şi fericire, „eu n-am trac“ şi „eu vă iubesc“, ştie că puţin caimac pe năsuc o face fermecătoare, zice fără să clipească : „aveţi o casă plăcută, domnule“, conduce spiritual o conversaţie şi ungîndu-şi o felie de pîine cu unt, emite spre bărbatul din faţa ei şablonul din veac, pentru a intra în vorbă : „poţi să-mi spui pe nume...“ Mai toţi bărbaţii sînt încîntaţi să descopere în Shirley Temple — femeia involuntară. Toate locurile comune ale mătuşilor

şi vecinilor sînt perfect concentrate în mintea, expresiile şi stepul ei — ceea ce multora li se pare că în aceasta ar consta şi hazul copiilor şi al filmelor pentru copii, cînd de fapt e invers. Filmele ei nu prea sînt pentru copii, ci pentru oamenii mari numiţi sociologi, psihologi şi pedagogi.

Sociologic, Shirley Temple e o mic-burgheză obsedată de mass-mediile timpului ei, folosindu-şi vîrsta şi statura pentru a deveni mare şi tare în lumea lui Garbo. Toate filmele ei se reduc la ideea succesului în spectacole fastuoase, la refuzul anonimatului, la necesitatea ambiţiei în termeni foarte reduşi mental şi sentimental. Artistic, chipul nu are nici un mister al copilului, e univoc şi static, ca la păpuşile dinaintea epocii de plastic. Logic — fetiţa ţine de progenitură descinse din cîntăreţele chele, însuşindu-şi perfect vocabularul lor. Psihologic — e „dulce“, cuminte şi total manipulată de morala reclamelor pentru „fulgii crocanti...“

Duritatea acestui portret se explică prin faptul că de mic copil o antipatizez, fiindcă nu m-a învăţat nici un joc, nici un cîntec, nici o alureală. Este un argument peste care nu pot trece. Copiii adevăraţi ai ecranului rămîn pentru mine, în vecii veci'or, Stan şi Bran. Orice cinefil competent, la ei îşi caută copilăria.

Radu Cosaşu

Plastică

În cadrul Festivalului

„Cîntarea României" (II)

ÎNCERCAREA noastră de a schița profilul artistic și social al fazei municipale a Festivalului „Cîntarea României", prin însumarea celor mai semnificative date trebuie să includă cu necesitate și selecția de la Sala „Dalles", cuprinzînd **sculptura, grafica, tapiseria și arta decorativă.**

Fără îndoială, principala calitate a expunerii, riscînd să devină un mozaic de genuri, tehnici, stiluri, este aceea de a fi reușit o distribuire logică a pieselor prin utilizarea eficientă a spațiului sălii, în sensul presupus de o panotare cursivă. În această situație s-au creat compartimentări pe zone de interes, izolîndu-se unele genuri ce presupun o lectură mai atentă a detaliului — grafica de șevalet — sau care captează cu precădere atenția prin finalitatea lor signaletică — afișul — sau valoarea decorativă și funcțională.

Principalul dialog se poartă acum între tapiserie și sculptură, două genuri adeseori aflate în relație complementară în condițiile unei viziuni ambientale tot mai frecvent utilizate astăzi. În cazul acestor arte soluțiile figurative transformă expresivitatea plastică, autonomă prin propria valoare estetică, într-un mesaj complex, încărcat cu valențe comunicative, datorită utilizării unor teme cu acuzată incidență socială și actuale în măsura în care ele nu reflectă numai evenimente contemporane ci și reflexul istoriei în conștiința noastră. Din acest unghi, ar trebui discutate orientările preponderente din domeniul sculpturii, al graficii și chiar al tapiseriei, gen tot mai decis axat pe compoziția expresivă, adeseori renunțînd la simbolismul semnului în favoarea subiectului explicit sau a portretului.

Firește, surprizele stilistice sau inovațiile nu constituie caracteristica acestui gen de expoziții, dar constanta evoluție a personalităților, cristalizarea unor structuri devenite, într-un fel, repere ale climatului plastic actual și definirea spectaculoasă a direcțiilor angajate, militante, se detașează ca dominante simptomatice, în fond esențiale pentru destinul manifestărilor colective. Iată de ce, alăturînd virtuților profesionale această orientare către o consistență tematică mai decis exprimată, vom avea sensul exact al acțiunii numite „Cîntarea României" și suma valorică definitorie sub aspect artistic, politic, social, etic, moral.

Sculptura, această artă care cunoaște în ultimii ani o afluență de talente ce particularizează prezența românească în contextul contemporan, propune cîteva lucrări cu virtuți estetice și general umane, mizînd în general pe raporturi de monumentalitate, indiferent de dimensiunea absolută, și pe o expresivitate presupusă de condiția genului. Impresionează prin elocvența mijloacelor grupajul semnat de **George Apostu,** apoi lucrările lui **Paul Vasilescu, Cristian Breazu, Vasile Gorduz, Mihai Buculei, Ion Irimescu, Alex. Marchiș, Gr. Minea, Gh. Iliescu-Călinești, Iulia Oniță, Ioana Kassargian, Nicăpetre, Radu Aftenie, Fl. Codre, Mircea Ștefănescu, Ovidiu Maitec, Silvia Radu, C. Popovici** și **Const. Foamete.** Trebuie să remarcăm și în acest caz prezența tinerilor, un fenomen general care credem că definește momentul plastic românesc actual, iar sculptura ne dă și de data aceasta cîteva satisfacții prin artiști ca **Ion Iancuț, N. Fleissig, Doru Covrig, Viorel Farcaș, Elöd Kocsis, I. Bențe.**

Grafica de șevalet este axată de această dată pe tema **Independenței,** constatare care nu atrage și senzația de monotonie, tocmai pentru că autorii au găsit soluții imagistice inedite, dublate și de o diversificare a tehnicilor devenite, de altfel, calitatea cea mai spectaculoasă a genului în varianta sa actuală. Gradația tensională oscilează între relatarea detașată, cu ton epic, și implicarea afectivă totală, pasională și chiar patetică, ceea ce conferă interes și diversitate selecției de grafică. Dintr-un context omogen se detașează prezențe ca **Marcel Chirnoagă, Gh. Ivancenco, Florina Lăzărescu, Tiberiu Nicorescu, Ileana Micodin, A. Dumitrache, St. Anastasiu, Alma Rusescu, Ala Jalea Popa, Zoltan Szilagy, A. Bulacu, Doina Botez, Done Stan, Ioan Untch, Sergiu Dinculescu, Alex. Bălan, Anton Perussi, Ion Donca, Simona Runcan, Sergiu Georgescu, Ethel Lucaci Băieș, Clarette Wachtel, Coita Nistor,** în egală măsură buni desenatori și tehnicieni ai imprimării. **Afișul** nu prezintă un relief cantitativ suficient de elocvent și, ca urmare, nici unul calitativ, o criză a genului atrăgîndu-ne atenția de mai mult timp. Trebuie, totuși, să reținem numele unor autori de certă ținută, mai apropiați de sensul real presupus de noțiune, printre ei numărîndu-se **Emilia Boboia, Mihai Mănescu, Lucreția Feodorov, Alex. Dan Ionescu, Radu Stoica, Nic. Sîrbu, Napoleon Zamfir, Sergiu Georgescu, Victor Feodorov, M. Stănescu, Dumitru Petrică, Francisc Alexandru,** cărora nu le lipsește inspirația și nici soluția grafică adecvată.

Iată-ne ajunși în sfera **tapiseriei,** artă ce a părăsit teritoriul limitativ al decorativismului pentru a se institui ca o preocupare de confluență, la zona de contact dintre pictură și artă ambientală, mizînd mai decis pe virtuțile cromatice și expresive ale imaginilor și semnelor utilizate. Există, firește, numeroase exemplare ce se atestă din prestigioasa ereditate a genului, dar soluțiile actuale se detașează cu pregnanță, chiar dacă lipsesc artiștii ce au contribuit la definirea unei noi viziuni în acest domeniu interdisciplinar. Putem selecta, dintr-un ansamblu destul de divers, lucrările semnate de **Carmen Groza, Maria** și **Constantin Blendea, Lucreția Pacea, Elena Haschke Marinescu, Cela Grigoraș, Filaret Oloier, Cornelia Ionescu Drăgușin, Ileana Balotă, Constanțiu Mara, Pia Costescu, Teodora** și **Ioan Stendl,** fiecare propunînd o modalitate specifică de interpretare, adeseori cu ieșire spre soluțiile tridimensionale, reclamate de noile concepții ambientale. În acest sens putem reține și lucrarea **Danielei Grușevschi,** plasată în sectorul „decorative-design", mai apropiată însă de expresivitatea tapiseriei propriu-zise. Dar, ajunși aici, putem reține, din numărul destul de mic de exponate prezentate, contribuția deosebită a unor artiști de cotă recunoscută, printre ei în primul rînd ceramistul **Costel Badea,** dar și **Radu Tănăsescu** sau **Lucia Maftei,** apoi „sticlarii" **Ioan Cadar, M. Brici, Dan Băncilă, Adrian Necula,** preocupați de efecte decorative inedite, textilistele **Ecaterina Teodorescu Humă, Lovin Mioara, Larisa Stiopul, Gabriela Cristu, Ruth Prato, Rodica Roman, Mimi Racea,** toate cu imprimeuri de reală calitate artistică și pe **C. Mistorică,** autorul unei tapiserii originale. Neconvingătoare prezența „design"-ului și de data aceasta oprit într-o zonă ambiguă, poate cu excepția pieselor realizate de **Const. Marinescu.**

Cu vădite calități și inerente scăderi, selecția de la „Dalles" menține cota generală a genurilor prezentate aici, subliniind încă o dată preocuparea constantă a creatorilor pentru realizarea unei arte pe măsura timpului nostru și a oamenilor săi, într-un spirit ce se atestă din matricea aceleiași spiritualități ce a generat valori perene și din care emană sensul profund al „Cîntării României".

Virgil Mocanu

ANDREI OSTAP : **1907**

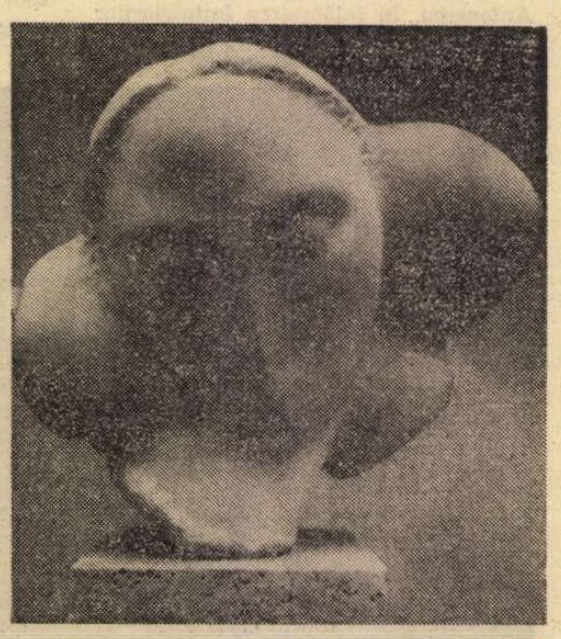

MIHAI MARCU : **Doină**

Muzică

„Geniu pustiu"

de Gheorghe Dumitrescu

● N-am vrea să discutăm prezentarea ultimei lucrări a compozitorului Gheorghe Dumitrescu, destinată scenei lirice, doar ca pe un spectacol în sine. Cu atît mai mult cu cît premiera absolută e găzduită de Opera Română din Cluj-Napoca, al cărei colectiv și-a impus ca linie de conduită în ultimele stagiuni promovarea creației românești, aducînd în fața spectatorilor pe lîngă lucrări într-un stil tradițional (cum au fost **Stejarul din Borzești** de Teodor Bratu sau **Pădurea vulturilor** de Tudor Jarda) și premiere absolute ale unor opere de concepție modernă, cu vădite și de netăgăduit tendințe de înnoire a genului (atît în planul muzicii cît și în cel al dramaturgiei) : **Zamolxes** și **Ulisse** de Liviu Glodeanu, **Secretul lui Don Giovanni** de Cornel Țăranu, **Cartea cu Apolodor** de Ștefan Niculescu, **Trepte ale istoriei** de Mihai Moldovan, **Model mioritic** de Corneliu Dan Georgescu. Nu e desigur ușor de realizat o atare performanță, trebuind, printre altele, învinse și inerția și comoditatea.

Faptul că **Geniu pustiu** de Gheorghe Dumitrescu și-a găsit loc tocmai pe scena clujeană devine, în acest context, un fapt normal și logic. Cu atît mai mult, cu cît **concepția** lucrării este una nouă în creația de operă a compozitorului.

Ca **organizare** a materialului, compozitorul a renunțat de această dată la împărțirea în tradiționalele **acte** și la înșiruirea cronologică a momentelor fabulației, preferind un mod de organizare estetică a materialului, bizuit pe juxtapunerea unor momente aparent disparate, inserare ce are însă o strictă logică interioară, generatoare de acumulări în planul ideatic. În absența unui libretist (pe măsura tematicii), regizorul Viorel Gomboșiu a fost, de la bun început, pus în fața obligației de a **restructura** și **reselecta** momentele viitorului spectacol.

Demarînd în contextul unei intense și profunde conlucrări regizor-dirijor (impetuos debut al lui Emil Maxim !), spectacolul clujean își propune relevarea personalității complexe a marelui Eminescu, permanența zbuciumului creator, intensele lui trăiri (atît lirice cît și politice), punctînd apoi mediul socio-politic în care a trăit poetul, încercînd să definească spiritul eminescian ca fiind o sinteză a spiritualității poporului român ; sub un alt aspect, spectacolul își propune să demonstreze existența unei gîndiri specific eminesciene, depășind gîndirea epocii contemporane lui.

Libretul nu urmează linia scrierii care dă titlul operei, ci se compune dintr-o inserare — ce pe alocuri pare arbitrară — de evenimente din viața poetului, fragmente poetice puse pe muzică, presupuse trăiri ale eroului. Scene de un profund lirism alternează cu tablouri ce dezvăluie adîncul sentiment patriotic care domina gîndirea și acțiunile poetului. (Cu totul și cu totul remarcabile sînt, în acest sens, trei dintre momentele spectacolului : scena de mare ansamblu a **Independenței, Împărat și proletar** și acea suită pe care am putea-o numi **Cîntecul Ianculuî).** În fața abundenței materialului și fiind pe deplin conștienți de răspunderea pe care și-au asumat-o, realizatorii spectacolului clujean nu au tentat să țină o lecție de literatură română de pe o scenă de operă, ci, dimpotrivă, au considerat că se adresează unor spectatori care știu cine a fost, ce a reprezentat și reprezintă Mihai Eminescu, lor revenindu-le sarcina de a sublinia anumite lucruri, de a comenta anumite evenimente. Esența spectacolului constă în relevarea modului în care se reflectă în conștiința românească contemporană această mare personalitate a neamului nostru.

Gîndului regizoral i s-au mai raliat și scenograful Silviu Bogdan (autorul unui decor foarte sugestiv), coregraful Alexandru Schneider, interpreții Ion Lazăr, Mircea Sîmpetrean, Virgil Dobîrtă, Daniel Eufrosin, Clarisa Udrea, Mugur Bogdan, Alexandru Fărcaș, Rodica Toma, Margareta Vârban, Ion Iercoșan, Iulian Jurja, Corina Circa, Sonia Postelnicu, Ion Trifa, Ion Țîrlea, Gh. Călătan, Vasile Dan și Gelu Bogdan Ivașcu (de la Teatrul Național), alături de întreg ansamblul Operei, de corul de copii al Liceului de muzică (dirijat de prof. Simion Capătă) și de grupul de copii de la Liceul de coregrafie.

Radu Bădilă

Poezie și dans

● O fericită simbioză a artelor reunește în recenta premieră dată pe scena Studio a Teatrului Național „I. L. Caragiale", dansul, poezia, muzica și culoarea. Dansul se desfășoară în compania muzicii, dar și în cea a cadenței versurilor, iar versurile se însoțesc cu muzica. Cuvîntul și muzica, arte ale timpului, sînt captate de mișcare și purtate odată cu ea în spațiu. Pe aceeași cale a interferenței artelor, poezia lui Miron Radu Paraschivescu evocă farmecul vocii Ellei Fitzgerald, iar poezia lui Geo Bogza — forța muzicii wagneriene, în timp ce dansul Ralucăi Ianegic, inspirat de păsările brâncușiene, sugerează ideea zborului.

Lumea poeziei, nesfîrșită ca arie de investigație, ne-a purtat de la universul ingenuu al copilăriei din **Infantila** de Eugen Jebeleanu, la ironia necruțătoare din **Don Juan** de Marin Sorescu ; de la imaginile delicate ale Anei Blandiana din **Felul cum plouă,** la imaginile voit simple, dar grele în conținut, ale **Sfaturilor bătrînului J. Fr. Williams către fiul său Tom** de Geo Bogza ; de la apăsarea resimțită în mijlocul peisajului de beton în care ne-am îngrădit, umanizat, cum ne spune Nina Cassian, doar de **Roua și lacrima,** pînă la comuniunea cu ritmurile naturii din **A te sprijini de propriul tău pămînt** de Nichita Stănescu. Poezia a căpătat substanță materială prin glasul Adelei Mărculescu, care a parcurs tot acest univers cu egală înțelegere atît pentru gîndurile cuprinse în el, cît și pentru muzicalitatea dinlăuntrul lui.

Varietatea genurilor muzicale, ce a mers de la șansonete cîntate de Barbara, la preludiul actului III din **Tristan și Isolda** de Wagner, de la melodia populară cîntată din caval, la **Concertul pentru două viori și orchestră în La minor** de Vivaldi, de la Ella Fiztgerald la George Enescu și de la Gheorghe Zamfir la Myriam Marbé, a fost compensată de calitatea fiecărei lucrări în cadrul genului său.

Parcurgînd toată gama lirismului, cald, vibrant sau încărcat de tristețe și nostalgie, trecînd prin dramatismul durerii, însingurării și înfrîngerii, sau abordînd cu vervă ironia, dusă pînă la șarjă, coregrafiile create sau interpretate de Miriam Răducanu, — **Cuplu în furtună, Arlechin în repetiție, Linșaj, Mare oboseală mare** — au atins înalte cote valorice. Pilduitoarea interpretare a lui Gheorghe Iancu din **Linșaj** ne-a sugerat nu atît o luptă cu alții, cît, mai general și mai cuprinzător, lupta omului pentru a se smulge din tot ceea ce, rănindu-l, îl țintuiește și-l apasă, luptă în care după ce a învins moare, dar moare în picioare. Foarte tînărul și totodată uimitor de maturul Gheorghe Iancu a debutat și în calitate de coregraf, în **Don Juan,** cu aceeași măiestrie ce ne surprinde la fiecare nouă interpretare a sa.

Raluca Ianegic, dotată în gest cu o veritabilă forță de tragediană, stranie în dramatism, extravagantă în ironie, și-a pus în valoare, în **Iubire pînă la moarte,** mișcarea-i intens vibrantă, în timp ce în lucrarea **Statuia zborului,** planînd în sfere mai senine, realizează una dintre cele mai reușite paralele la opera brâncușiană, concepute în dans.

Dintre celelalte lucrări coregrafice, evocările dansante ale muzicii lui Vivaldi se creionează doar ca propuneri, nu ca realizări de valoare egală cu muzica.

Într-o gamă restrînsă de culori — brun, violet, alb și negru — dar deosebit de bogată în tonuri, costumele realizate de Florica Vasilescu și Ando Vasilescu au întregit totdeauna fericit ideea dansului, poeziei sau muzicii.

Liana Tugearu

Eseu

Critică și obiectivitate

PRIVITĂ în contextul datelor multiple și diferențiate ale culturii contemporane, funcția esențială a criticii — prin care își justifică prezența ei activă — este actul de valorificare a operelor literare în raport cu criteriul creației autentice, a semnificației lor social-umane și accesibilității în masa cititorilor. Evoluția gîndirii critice moderne — de la istorismul biografic lansonian sau psihologismul impresionist (Sainte-Beuve, Brunetière, J. Lemaître) pînă la structuralismul actual (A. Môles, Roland Barthes, Jean Starobinsky) — indică o traiectorie semnificativă, în care se afirmă constant orientarea *axiologică*. „Valoarea" rămîne conceptul fundamental în procesul de selecție și discriminare a operelor literaturii, tot așa cum caracterizează aprecierea tuturor formelor de artă. Dificultatea începe însă în momentul în care criteriul axiologic este aplicat direct în critica literară.

Este un fapt cunoscut acela că efortul pe care gîndirea contemporană l-a depus în precizarea caracterului și limitelor „judecății estetice" — judecata de valoare în artă — a oscilat în permanență între o interpretare subiectivistă și tendința către un obiectivism concret, verificat în practică. Un element de coordonare însă era necesar. Unii l-au căutat în concordanța armonică a valorilor. Paul Valéry l-a descoperit în comunitatea de esență a artelor, demonstrată prin analogia „funcției simbolice" (ritmuri, numere, figuri geometrice), care asigură sesizarea semnificației lor, în timp ce Mikel Dufrenne, mai concret, încearcă a surprinde „valoarea estetică" în cadrul experimentului fenomenologic („Phénomènologie de l'expérience esthétique").

Utilizînd datele investigației estetice și ale efortului pentru definirea și formularea judecății de valoare, critica literară trebuie să evite, în apreciere, absolutizarea — atît a fenomenului concret (obiect al realității) cît și a factorului psihologic (dorințe, aspirații, idealuri), expresie a subiectivității creatorului. Constatarea obiectivă a unei interferențe sau „interrelații" între subiect și obiect este indispensabilă. Căci creația literară implică un proces dialectic, ce presupune rezolvarea contrariilor (asemenea dialecticii lumii materiale), nu o prezentare lineară, rigidă și conformistă a faptelor. „Forma" nu e o simplă expresie cu un caracter superficial, ci are o funcție ordonatoare, creatoare de „structuri" literare, și e singura modalitate de a sesiza conținutul unei opere. Și nu trebuie să uităm că în orice operă literară — ca în orice plăsmuire artistică — se disting două aspecte ale dialecticii : cel intern, care se referă la chiar *structura* operei, și cel extern, ce reprezintă *relația* dintre creație și receptivitatea publicului. Se constată astfel o dublă „polaritate" în datele examenului critic literar : a „existenței" obiective, condiționate de realitatea socială pe de o parte, și a „structurii" propriu-zise pe de alta. Și e meritul gîndirii marxiste de a fi arătat că judecățile de valoare cuprind nu numai elemente de ordin cognitiv sau intuitiv legate de subiect, ci își au corespondentul în practica socială. Baza materială a valorilor e în funcție de idealurile și necesitățile societății unei epoci.

Astfel, critica literară trebuie să urmărească în ce măsură opera exprimă fenomenul complex al realității sociale, reflectat în relațiile inter-individuale și în comportamentul individual, precum și concordanța dintre fondul de umanitate și forma de exprimare artistică. Cunoașterea realității directe, aprofundarea procesului de integrare în societate, dar și de afirmare a individualității ca exponent al ei, sînt obligații incontestabile. Important însă e spiritul în care se realizează examenul critic.

NU E pentru nimeni o constatare inedită observația că, dintre toate îndatoririle criticei, aceea care se desprinde în deosebi cu necesitate e *obiectivitatea*, condiție a valorificării adevărate. Dacă practica ei indică un anumit echilibru în aprecieri și o totală absență de prejudecăți, teoretic noțiunea în sine e mai greu de precizat. O încercare notorie a făcut Roland Barthes. Într-unul din eseurile sale (*Critique et vérité*, Ed. du Seuil, 1966), răspunzînd unor critici ale lui G. Picon, el definea „obiectivitatea" ca o calitate care „există în afara noastră" și are privilegiul de „a înlătura extravaganțele criticului, servind drept posibilitate de înțelegere comună". În această formulare proprie structuralismului (afirmarea existenței independente, necondiționate a „obiectivității") se cuprind și cîteva trăsături esențiale criticei. Nu e vorba de a folosi aci anumite „evidențe" — ca certitudinea limbajului sau specificul genului, ca în premisele clasiciste — ci mai curînd de a surprinde valoarea simbolică, poetică și inedită a „discursului literar", de a descoperi modalități noi, sugestive, încărcate de sens, respingînd comunicarea plată, banală și nesemnificativă a relatării narative. Observația se referă la acuitatea analizei literare și la rolul intermediar al criticului între operă și cititor.

Cert, obiectivitatea implică o anumită „distanțare", o poziție reticentă și rezervată față de preferințele noastre subiective. Pentru a pătrunde în universul creației artistului și a descifra viziunea lui despre lume (acel „Weltanschauung" des menționat), criticul trebuie să părăsească cercul limitat al unor opinii preconcepute și să încerce o întîlnire pe terenul neutru al judecății obiective. Întrebarea care se pune inițial însă e în ce măsură e posibilă ieșirea din „subiectivitate".

Apropierea de o operă constituie prin ea însăși o „preselecție", o „anticipație" a recunoașterii valorii ei — confirmarea sau infirmarea fiind o operație ulterioară în procesul analizei literare. Chiar cei mai exigenți analiști în critică și-au declinat nu o dată capacitatea unei totale degajări de acea sensibilitate afectivă, care stabilește un liant spontan între operă și cititor — și în care afinitatea de temperament are un rol decisiv. În acest sens, Ibrăileanu mărturisea că se simte mult mai apropiat de eroii lui Turgheniev decît de personajele monumentalei opere tolstoiene, a cărei puternică impresie de viață autentică îl emoționa profund. Și oare influența lui Proust asupra unor scriitori români (H. Papadat-Bengescu, Anton Holban) nu se explică mai mult printr-o afinitate psihică în intuirea mediului ambiant decît printr-o recunoaștere a conceptului bergsonian al „duratei pure" ?

Pe de altă parte, nu rareori dozarea elementelor pozitive, disjungerea lor de non-valori e rezultatul „intuiției", adică al unei sesizări quasi „nemijlocite" a valorii literare. Cel mai reprezentativ critic și istoric literar din perioada interbelică, G. Călinescu, nu și-a comprimat opiniile inedite pentru a respecta unele cadre rigide ale raționalismului clasicist. Dimpotrivă, excepționala lui intuiție, pasionata lui investigare, spontana sesizare a unor valori literare au contribuit în cea mai largă măsură la descoperirea unor talente sau la consolidarea altora în conștiința contemporanilor.

În această auto-limitare a factorului rațional nu trebuie să vedem o incapacitate de funcționare obiectivă a criticei literare. Dimpotrivă, aceasta atestă libertatea, pe care și-o poate asuma criticul în alegerea căilor de valorificare a operei, și e departe de a deschide porțile „arbitrarului". Căci orice exagerare sau deformație, orice aserțiune fals motivată are — pentru ochiul avizat al criticului — semnificația unui „șoc" ușor detectabil. Dacă oricui îi e îngăduit a considera sub un unghi de vedere nou opera unui mare scriitor (vezi : N. Manolescu, *Mihail Sadoveanu sau utopia cărții)*, diminuarea lui L. Rebreanu sau G. Călinescu, ca și preferințele pentru unii prozatori minori, apar ca o frustrare a adevărului, o alterare a spiritului critic.

TRAIAN BRĂDEAN : **Patria suverană**

Astfel, obiectivitatea rămîne o „constantă" în determinarea valorilor literare. A cere criticului o examinare obiectivă („sine ira et studio") și o limitare a propriei înclinări subiective în elaborarea judecății sale e o condiție indispensabilă rigorii analitice. Și în această delicată operație nu trebuie să uităm că ceea ce diferențiază aprecierea — dincolo de poziția teoretică acceptată — e nuanțarea specifică a argumentării în raport cu sesizarea valorilor artistice, semantice, umaniste ale operei.

DAR obiectivitate înseamnă și obligația unei perfecte atitudini imparțiale. Nu ne referim aci la insignifianta „critică" de serviciu, amabilă și amicală (altădată frecventă în publicațiile curente), dar există o reală primejdie a alunecării în subiectivism, datorită lipsei de fermitate în idei și unui spirit concesiv — ce e drept, azi din ce în ce mai rar manifestat — care implică fie recunoașterea unor pseudo-valori cu drept de existență în „forumul" literar, fie elogierea fără discernămînt a operelor unor scriitori consacrați („monștrii sacri" ai literaturii). Personalitatea criticului se afirmă însă în stabilirea unor puncte de vedere valabile, criterii fundate în apreciere, care să evite confuzia, subiectivismul și dezorientarea cititorului. Între cei doi poli ai valorii literare — expresia artistică și fondul de idei (mai precis, conținutul uman) al operei — capacitatea de disjungere și evaluare a criticului trebuie să se bazeze pe o vădită onestitate și o penetrantă sesizare a esențialului.

Obsesia unor vechi tipare tradiționale ce limitează simțul adaptării la prezent și al recunoașterii ineditului de valoare a contribuit, nu o dată, la falsificarea justei evaluări critice. Prezența unor prejudecăți determinate de criterii anestetice sau nonestetice, insistența lor presiune împotriva procesului de înnoire au dovedit caducitatea unor atitudini. Retrospectiva gîndirii critice în literatura noastră interbelică oferă cazul denigrării și contestării celui mai mare poet contemporan, Tudor Arghezi, a cărui operă a concentrat atacuri furibunde motivate de incapacitatea unor minuscule condeie de a aprecia ineditul artei sale poetice. Monumentala *Istorie a literaturii române* a lui G. Călinescu a raliat toate adversitățile — favorizate de momentul ascensiunii fascismului — pe care le provoca puternica sa personalitate, originala interpretare a operelor, inedita metodă de cercetare ce îmbina viziunea unui scriitor autentic cu investigarea atentă a istoricului literar.

Asemenea atitudini de coterie sau oarbă adversitate nu mai au azi teren favorabil de manifestare în climatul societății socialiste, în care uriașul efort colectiv, bazat pe energia constructivă a fiecărui om al muncii, devine etalonul valorificării umane în viața socială.

Marele, incontestabilul ghid al criticii literare e recunoașterea în opera scriitorului a imaginii vii, emoționante, stenice și reconfortante a vieții, prezența eroilor epocii socialiste, călăuziți în acțiunea lor de ideologia revoluționară a partidului. Obiectivă, aplicată la concret, militantă pentru marile realizări ale contemporaneității, critica devine astfel un instrument de luptă pentru progresul umanității. Conștiința criticului — ca și aceea a scriitorului în genere — presupune integrarea în marea aluviune a creației autentice, pătrunsă de un adînc și plenar umanism, respirînd din plin valorile integrale ce îmbină criteriul estetic cu acel etic și politic. Îi revine criticei actuale rolul de arbitru în ierarhia valorilor literare, în măsură a aprecia gradul în care opera reușește a prezenta în imagini artistice convingătoare adevărurile fundamentale ale existenței omului contemporan în epoca socialistă.

Mircea Mancaș

Cartea străină

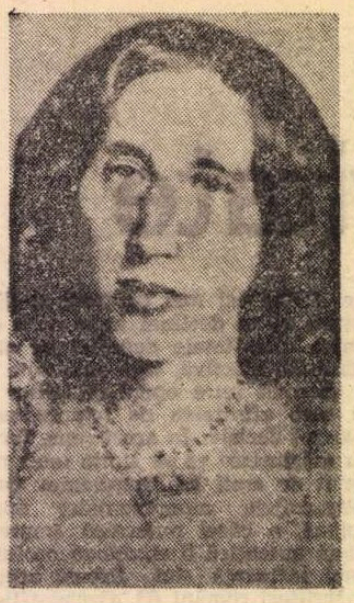

George Eliot: „Adam Bede"

CITIND romanul lui George Eliot, **Adam Bede**, admirabil tradus de Dana Crivăț, mi-am amintit cînd un peisaj campestru cu doi stejari al lui Jan van Gogen văzut la Rijksmuseum din Amsterdam, cînd un lan de grîu cu un cătun în zare al lui Ruysdael, ori o biserică de țară pe malul unei întinse pînze de apă a aceluiași Ruysdael, îndelung contemplat la Mauritshuis din Haga. Olandezii secolului al XVII-lea au modificat punctul de vedere al peisajistului : Van Gogen a coborît linia orizontului și, adeseori, jumătate ori trei pătrimi din tabloul lor, închipuind un mic univers rural, aparține depărtărilor cîmpului, apelor sau cerului.

Ceva asemănător citesc în zarea familiară și îndepărtată totodată a romanului rural scris de fiica fermierului din Warwickshire, cea pe care lordul David Cecil o chema „primul romancier modern". Olandezii ne sînt, desigur, mai cunoscuți, dar am putea găsi probabil la pictorii englezi ai secolului trecut (nu la cei notorii, ci la minorii locali) ilustrații ale vieții la țară, adevărate tablouri **de gen**, precum cele din **Adam Bede.** Exegeții vorbesc uneori — în legătură cu preludiul rustic al operei lui George Eliot — despre o idilă ori o pastorală epică. Nimic mai greșit. Numai nostalgia secolului nostru după calmul aparent al vîrstei preindustriale ne poate înșela încît să atribuim spațiului epic al romancierei virtuțile lenifiante ale unei Arcadii bucolice. Ca și pictura olandezilor, statică în aparență dar nu încremenită, în care nori învolburați urcă amenințători pe cerul de pînză, dintr-o sursă abia bănuită, nevăzută, mediană, a orizontului îndepărtat, tot astfel în ficțiunile rurale ale lui George Eliot o turbulență pasională e iscată din semnul narațiunii care statuează parcă o gestualitate perenă, existența-clișeu a unei mărunte umanități uitate de vreme. **Umanitate** ce nu vrea, parcă, să știe de vreme. Iată ce spune metodista Dinah în predica ei : „Am crescut și am trăit în bordeie sărăcăcioase, ne-am hrănit cu turte de ovăz, am dus o viață grea ; n-am umblat prin școli, nici n-am citit cărți, și nu știm decît cele ce se petrec sub ochii noștri".

Într-un fel, metodista Dinah Morris se afirmă ca o pozitivistă atunci cînd spune că nu știe decît ce se petrece sub ochii ei. George Eliot cunoaște tezele lui Auguste Comte și filosofia ei (dacă putem s-o numim astfel) era o specie de pozitivism conjugat cu și întreținut prin ideile lui Spencer și fundat pe un agnosticism de libercugetător care a colaborat la traducerea ei în engleză a **Vieții lui Isus** de Strauss. Ceva din educația ei evanghelică străbate însă pereții ideologici ridicați cam pe apucate într-o viață de intelectual diletant și își pune amprenta pe creația ei epică. Etosul lumii rurale eliotiene, discursul naratorului, „lecția" nu pedant-didactică dar totuși insinuant-prezentă a acestei proze derivă din elementele acelei prime educații.

Însăși construcția romanului **Adam Bede** are ceva din simplitatea unei parabole omiletice. Doamna Poyser din Hayslope are două nepoate. Una, frumoasă dar ușuratică, Hetty Sorrel, e iubită de solidul dulgher Adam Bede, căruia i-l preferă pe mai grațiosul căpitan Arthur Donnithorne. Alta e sobra predicatoare metodistă Dinah Morris, pe care, după ce va trăi deceptia sa în legătură cu Hetty, o va lua de nevastă Adam Bede. Fata rea și fata bună, păcătoasa și virtuoasa, alegerea bărbatului între ele, condamnarea uneia, apologia celeilalte, moartea uneia, deschiderea **ad vitam aeternam**, a celeilalte, toate acestea, ca și nenumărate elemente particulare ale povestirii, își au un rost pilduitor în această proză programată ca o fugă la orgă. Ca din orice program, nici din acesta nu lipsește o mecanică îndeajuns de fastidioasă. Lipsită de enigme (căci nu pot fi numite altfel mărunte secrete și suspense-urile abia schițate), proza lui George Eliot se desfășoară ca o cusătură ce umple un canavas dinainte desenat și al cărui desen îl cunoaștem dinainte. Dar dacă romanul este construit pe asemenea tipare (în care abundă scenele convenționale, rituale, ceremoniile, căci narațiunea se deschide printr-o predică și se închide cu o nuntă), dacă șabloanele întreține artificiosul romanesc, substanța figurilor în schimb, pulpa cărnoasă dinlăuntrul clișeelor este o savuroasă concretețe compensatoare. Arta lui George Eliot este, înainte de toate, una a scenelor de gen, a acelor tablouri de interior cu care ne-au obișnuit flamanzii și mai ales olandezii secolului al XVII-lea. Nu găsim în romanul acestei femei, nu lipsită de îndrăzneală dar neîndrăznind să depășească limitele bunei cuviințe, orgiile bețivanilor și dănțuitorilor din pînzele lui Jordaens, Brouwer ori Ostade. Pe acestea le va recunoaște Erich Auerbach, în **Mimesis,** drept precursoare ale unor scene naturaliste tipice din romanele lui Zola. Poporenii lui George Eliot nu sînt niciodată desăvîrșiți. În schimb înfățișarea acestor bravi băutori de bere este caracterizată prin luarea în serios a stilului umil. Nimic comic în mica peripeție domestică a fetei în casă care, stingace, cade cu cănile de bere și le sparge, spre supărarea doamnei Poyser pentru vasele distruse și a domnului Poyser pentru prețioasa licoare dispărută. Nici o ironie în proza aceasta pedestră, și mîndră de a fi pedestră. Adevărată proză democratică prin eliminarea punctului de vedere privilegiat și prin acordarea unei demnități egale tuturor perspectivelor interioare ale narațiunii. Vedem planurile epice din punctul de vedere, egal în valoare, al lui **Adam Bede** sau al doamnei Poyser, sau al slujnicei — egali în demnitate epică.

Mai degrabă decît țăranii unei alte George, romancieră populistă, ai lui George Sand, acești fermieri din inima vechii Englitere au conștiința acestei demnități ce le-o acordă romanciera pozitivistă și agnostică. Doamna Poyser declara o dată, cu artag : „Știu că unora le e scris să aibă-n stăpînire pămîntu' și altora să-l stropească cu sudoarea lor (aici Mrs. Poyser făcu o pauză pentru a-și trage răsuflarea) și mai știu că-i de datoria creștinului să se plece naintea mai marilor lui. Da eu n-am de gînd să ajung mucenică, să rămîn numa' piele și oase și să iasă untu' din mine, ca dintr-un putinei, de dragu' nici unui moșier din Anglia, fie el chiar și regele George". Declarație semnificativă, nu numai pentru convingerea însului-personaj, nici pentru credința politică a autorului, ci pentru statutul pe care-l acordă acesta făpturilor sale fictive, pentru demnitatea creaturală pe care le-o conferă și le-o respectă. Ea nu și-ar fi substituit niciodată ochiul ei ochiului transcendent al Divinității — precum Balzac. Căci vorba lui Dinah Morris : „nu știm decît cele ce se petrec sub ochii noștri". Dar asta vreau să o știm temeinic.

Nicolae Balotă

Menelaos LUDEMIS:

AȘA CREZUSEM. Că era doar treaba noastră numai, — a intelectualilor. Dar în spate se afla întreg Poporul. Nici nu bănuisem pînă în clipa aceea tot ce **se** întîmpla înapoia doliului familiei noastre artistice. Athena se îmbrăcase toată în negru și se pregătea să însoțească pe marele ei părinte. Cum au aflat ? Ce clopot misterios a bătut în miez de noapte ? Cine a înștiințat zecile de mii de cetățeni ai străvechiului oraș, că bătuse din nou ceasul primei sale bătălii ?

Cînd am văzut dimineața mulțimile, am rămas fără glas. Mulțimi nenumărate, nemaipomenite, neasemuite. Poporul ! Își proclama cu mîndrie doliul, așa cum se potrivea unui asemenea mort, în asemenea moment, în asemenea oraș. Îmi este imposibil — și acum încă — să descriu aceste funeralii. Mi se topește inima. Pe estradă, lîngă sicriu, la un moment dat — ca un profet — Sikilianos ! Vocea lui îmbărbătată, **„ca tăișul spadei cel îngrozitor"**, a rupt îndoliata tăcere.

Să sune trompetele. Clopote tunătoare, / zguduiți țara de la un capăt la altul. / Să bubuie timbalele războiului. / Înfricoșătoare steaguri, desfășurați-vă !

Fiori ne-au străbătut pe toți. Tonurile vocii lui s-au risipit vestitoare pînă jos în Oraș, au ieșit din Propilee și s-au urcat pe Acropole. Și acolo... Nu se isprăvise încă poemul. Abia începuseră să i se stingă sunetele. Și atunci, buzele mulțimii au răspuns — la o distanță de o sută de ani — acestui poet grec, un alt poet grec :

Te cunosc după tăișul
înfricoșător al săbiei
Te cunosc după înfățișarea
care măsoară grăbită pămîntul.

Îngenunchiasem pe nesimțite. Și cîntam. Cu glas tare... Imnul nostru al înstelatei Libertăți.

Pe acest sicriu se sprijină Grecia
Un munte
Cu dafinii de am înălța pînă-n
Peleu și pînă-n Ossa
de l-am înălța pînă în al șaptelea
cer
Ce rost ar mai avea limba mea
să o spună ?
Sunați trimbițe ! Clopote
tunătoare
Zguduiți de la un capăt
la celălalt țara
Bubuie pean. Steaguri
înspăimîntătoare
ale libertății desfășurați-vă
in aer.

M-am întrebat atunci. Mă întreb și astăzi. Au trecut treizeci de ani. De ce oare dușmanul care ne înconjurase nu a îndreptat spre noi mitralierele să ne secere ? De ce a căzut în acea tăcere de gheață, în această neputință ?

Este limpede. Fiindcă s-a trezit nepregătit în fața clipei supreme care aduna toată măreția unei lumi, a unui popor... care stingea incendiile sau da foc întunecimilor și le făcea să se retragă speriate.

Au scris și alții poezii atunci. Dar Sikelianos ne-a exprimat singur, pe toți. Și pe noi și Poporul. M-am dus acasă, după ce se potolise cataclismul.

Plîngea. — „Este întîia oară" îmi spunea el. „Întîia oară"...

— Îl plîngi pe Palamas ? îl întreb eu.

— Pe mine ! Dar ăsta e plîns ? Ai văzut ? Poporul ! Poporul ! Nimeni nu va mai muri astfel. Ce, astea erau funeraliile ? Tu ce zici ? Asta era înviere. Era **Învierea.** Și îndrăznim să nu credem în nemurire. Și astăzi ? Dar ce s-a întîmplat astăzi ? A murit ? A renăscut ? Binecuvîntată fii — moarte ! Aici însă, pe nesimțite, s-a întunecat. A recăzut în gîndurile lui adînci. L-or fi încovoiat, pare-se, îndoielile ? „Binecuvîntată fie moartea" ? Dar... pentru toți ? S-a ridicat drept.

— „Vreau să ies ! mi-a spus. Să iau aer. Pe urmă aș vrea să mai văd orașul. Nu pe cel de ieri, pe cel de azi. Cred că trebuie să semene cu Cetatea noastră din ziua de la Marathon. Azi am auzit din nou acel „învins-am". Și a ieșit din gura unui mort ! Într-adevăr ! Mă întreb... nu cumva am îngropat pe Palamas acolo unde s-a prăbușit Fidippide ? Da... Așa trebuie să fie. Da. Acuma știu. Așa e... Acolo."

SE POATE ca poetul să fi avut sau să nu fi avut dreptate. Ce semnificație pot avea însă toate astea ? N-o să facem doar topografia gloriei. Poate că într-adevăr acolo să fi fost poarta nord-răsăriteană... Pe de altă parte, primul cimitir se întindea la poalele orașului. De acolo începea drumul spre Marathon. Și o știm — atenienii — în neliniștea lor au ieșit afară pe metereze să afle vestea. Au trecut mii de ani... Cine se aștepta că vom primi din nou, astăzi, aceeași veste !...

Iarna următoare l-am pierdut din vedere ; fiindcă fugisem de Capitală. Din mijlocul negurilor cîmpului Thessalian, un prieten, Dimitrie Kutros, mi-a întins mîna prieteniei : „Vino! Ți-am asigurat pîinea". Cine știe... Poate că fără această prietenie, să mă fi pierdut atunci în dezastrul general al imensului oraș. De acolo nu i-am trimis nici un cuvînt. În acel timp Grecii nu țineau corespondență. Acolo, la Suletsi (așa se numea satul thessalian), ne plictiseam. Nu aveam ce citi. Mitsos era apoi din firea lui tăcut. Noaptea treceau camioane militare. Satele acelea nu prea tremurau așa de tare. Trecuseră sub jurisdicția italienilor. Iar luptătorii lor se vopseau mai curînd cu sîngele orătăniilor decît cu al patrioților.

— Galina... signorina... vino... mandolino. Ei, era și cîte o repezeală din cînd în cînd așa de sperietură ! Uneori loveau și în carne vie... O făceau de teamă să nu treacă din întîmplare vreo unitate hitleristă care să-și bată joc de ei... că fac războiul cu „cantonete".

— Ei !... Cantonetele... Își închipuie că e ușor ! Cantare ! Să cînte ei, de !

— De acord, amice Carlo ! Dar ăștia n-au venit aici să cînte, au venit tocmai să omoare cîntecele !

— De ce cîntecele ? Ce le-au făcut ? Să omoare găinile !

— Le omoară și pe ele — doar ca să le mănînce. Cîntecele îți dai seama că nu se mănîncă. Ei însă au progresat. Omoară și lucruri care nu se mănîncă...

Iarna aceea a fost grea. Niciodată Grecia nu cunoscuse o iarnă mai grea. Dar într-o bună zi a venit luna mai. Și m-am întors la Athena. Necunoscut !... Dar și Athena era de nerecunoscut. Lipseau cadavrele și oamenii care să-și dea duhul. Drumurile erau curate. Înfometații muriseră. Cît despre cei vii... Își organizaseră singuri salvarea. Chiar din prima zi m-am dus la el acasă. Era plin de dezgust. Neliniștit și cu mînecile suflecate.

— Ce s-a întîmplat ? Ce pregătești ?

— Ce pregătesc dinamitarzii ? Ce trebuie să ție în mînă... ? Închipuindu-mi că urma să spună „Zeus" am continuat.

— Trăznete !

— Frate. Sîntem apostoli. Trăznet pentru noi, acum, este numai Cuvîntul.

— Și cînd o să fulgere ?

M-a privit mașinal.

— Se spune... că la aniversarea lui Valaoritis. Nu știu... Așa mi s-a spus... Și știi unde ? Nu ți-ar fi mers mintea... La Stînca Sacră. Da. La poalele Acropolei. La teatrul lui Irod Atticul. Ai fi zis ?

— „Din păcate da...", i-am răspuns.

Eram dezamăgit. Acest imens teatru ar fi fost un haos care i-ar fi înghițit vocea.

— „De ce nu ai preferat un teatru închis ?", l-am întrebat.

— „Sîntem haiduci. N-am spus-o ? — Ne sugrumă încuierile. Afară pe culmi. Și o asemenea culme este acest teatru".

— „Dar cum... Cum s-a făcut așa ceva ? Cine ți-a suflat ideea ?" Mi-era teamă de vreo capcană.

— „Cine să semene asemenea semințe ? Libertatea ! Cine altcineva ?"

— „Bine. Dar cine ți s-a înfățișat ca reprezentant al libertății... Și ce ar urma să fie asta ? Parastas ?"

— „Sărbătorire. ! Înainte va merge insula mea, Leucada. Și apoi Poporul. Îmi închipui, scumpul meu, că toate

VESTITORUL

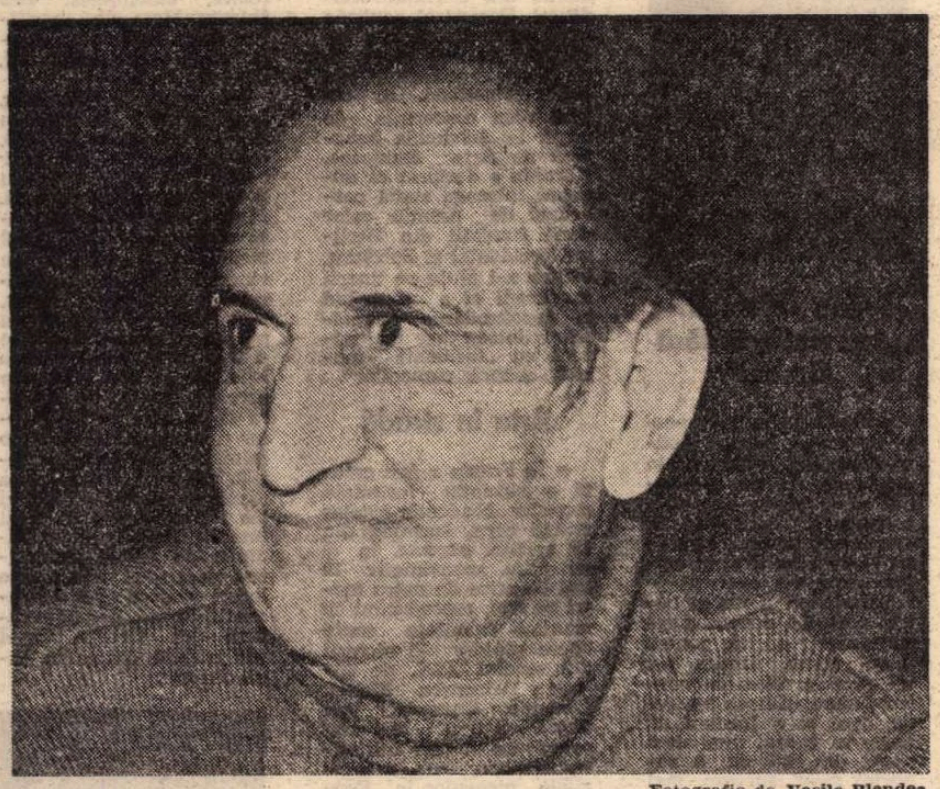

Fotografie de **Vasile Blendea**

• **FRAGMENTUL** pe care îl oferim în traducere cititorilor noştri face parte din volumul „Exanghelos" (Vestitorul) de Menelaos Ludemis, apărut în 1976 la Editura Dorikos din Atena. Cartea este a treia dintr-o serie de biografii-eseuri închinate marilor figuri ale poeziei neogrece. După Malacasis, după Varnalis, iată a sosit rîndul lui Anghelos Sikelianos — fiindcă despre el este vorba în volum.

În acest fragment este evocat un moment cu osebire patetic al Rezistenţei greceşti — anume înmormîntarea marelui poet Costas Palamas, şef de şcoală, creator al liricii naţionale moderne, critic, profesor, animator şi, mai presus de orice, omul care a rezolvat în cultura helenică problema limbii populare ca limbă artistică. (A murit în 1943).

bravurile şi toate îndrăznelile astea sînt opera alor tăi. Ştii... Nikos Katiforis mi-a făcut invitaţia. Înţelegi. El este revoluţionar din vremea în care a suflat primul vînt de libertate. Şi-a stricat omul cariera. Din care cauză îl stimez adînc. Şi-a pierdut viaţa şi a cîştigat cinstirea. Tu ce spui ? Nu este amestecat în toate astea Frontul de Eliberare ?"

— „Ce sens are asta Anghele? Avantajul este că aceste acţiuni sînt toate acţiuni curate şi naţionale. Aşa pe nesimţite Poporul va îmbrăţişa sărbătorirea. Succesul este prin urmare asigurat."

— „Asta e **una**. Dar o fi **tot ?**"

— „Nu ! Cum să facem însă ca **una** să devină **tot ?**"

— „Uite asta îmi răpeşte somnul şi îmi lungeşte insomniile. Şi nu mai aflu linişte. Ştii care este întrebarea ? O să vină Poporul ? Athena... o vezi. Este aproape cît era vechea noastră Cetate. Dar în timpul acela teatrul ăsta se umplea. Ai să-mi spui : Vremurile de atunci erau altfel. Vremuri de nepăsare. Astăzi... Astăzi numai o plimbare prin locurile alea poate să te coste viaţa ! De aceea mă întreb : cîţi se vor hotărî să moară ? Nu-ţi vorbesc despre mine. Eu am trăit, m-am trecut. Sînt gata. Şi binecuvîntez ceasul în care voi muri luptînd. Dar ceilalţi ?... Poporul ? Nu te uita la mine. Ce este Sikelianos ? Unul singur. Se hotărăşte şi gata. Cum se poate hotărî însă un furnicar ?"

— „Anghelos... Conştiinţa populară, astăzi, este mai trează decît oricînd altădată.. Ai să vezi. Teatrul strămoşilor noştri se va umple. Se va încărca toată încăperea şi mulţi vor rămîne pe dinafară".

— „Scumpul meu ! Aşa zici tu ? Aşa zici tu ? Să te strîng la pieptul meu". S-a prăvălit peste mine ca un munte din poveste. Atunci am înţeles de ce, puţin înainte, ochii îi erau roşii. Mi-am explicat insomniile lui. Nu era frica, frica de a se trezi în faţa unui duşman neiertător şi suprainarmat — nu ! Teama lui era : **„Nu cumva să nu vină Poporul..."**

— „Şi pentru cînd s-a hotărît, Anghelos ?" l-am întrebat.

— „S-a hotărît doar să se facă ! Rămîne de stabilit **cînd.** Nu prea tîrziu ! Eu în orice caz sînt totdeauna gata. Cu sufletul, cu scrisul... Cu toate..."

— „Dar..."

OCHII lui s-au tulburat. O umbră i-a trecut repede prin faţă. Dar în privirea lui Sikelianos şi umbrele erau luminoase — aproape ca fulgerele. Era neliniştit. Avea dreptate. Fiindcă nu era deloc plăcut ceea ce mă pregăteam să-i spun. Faptul se întîmplase într-o duminică după amiază la Teatrul lui Dionisos. Era ziua amară şi de neuitat în care am cunoscut-o (şi am rămas vrăjit) pe tragica şi pe nedrept pierduta Elena Papadaki. Era pentru el întruparea tuturor femeilor frumoase care au trecut prin tragediile noastre... Vestală. „Eleno — i-a spus în ziua aceea — sărută-l pe acest om. Merită". Dar cine este?" a întrebat ea scandalizată. „Fratele meu". „Minţi, Anghelos". „Îţi jur pe Apollon... de ce nu mă crezi ?" „Fraţii tuturor oamenilor mari erau ori tîmpiţi ori seci. Pe cînd domnul nu pare aşa ceva. Spune-mi mai bine numele lui". I l-a spus. Tragediana şi-a întins atunci braţele. Le-am sărutat. M-a sărutat. Apoi s-a dat înapoi. „Nu". Am strigat eu „nu". „Nu fugiţi atît de repede". Ea s-a uitat din nou la mine, s-a întors şi m-a sărutat cu încă mai multă căldură. „Elena" a strigat din nou poetul din Helikon, „Anghelos al meu, iartă-mă pentru cele două sărutări. Una am dat-o prietenului tău de azi şi alta, prietenului meu de mîine". Vai şi amar... Profeţia s-a curmat în sînge. Privighetoarea a tăcut sugrumată în clipa în care bea apă, în care era gata să cînte... Dacă ar fi izbutit, dacă izbutea să scoată primele triluri poate, — cine ştie ? — poate că mîna călăului ar fi căzut, paralizată. Neuitata, admirabila Elena Papadaki...

Dar vai, în acea zi n-au mers toate lucrurile atît de bine. Tema vorbirii lui era — „Palamas". Teatrul era arhiplin. La început toate mergeau bine. Frumoasă era şi vorbirea lui, chiar dacă nedumerise puţin mulţimea ocupîndu-se de „entelechie". Acest episod l-a depăşit repede şi s-a întors la subiect. Aici însă îl aştepta marea împiedicare. Intrase în amănuntele relaţiilor lui cu Palamas, la întîlnirile lor prieteneşti şi mai tîrziu cînd bătrînele s-au prăbuşit pe umerii bătrînului a vorbit despre convorbirile lor nocturne. Da, la o asemenea discretă convorbire a lor coborîse amurgul. Iar Anghelos l-a întrebat : Costis, să aprind lumina ? Iar poetul a răspuns : „Care lumină, Anghelos ? Tu eşti Lumina !"

Nu ştiu. Acest mic episod, aceste trei cuvinte dacă le-ar fi spus cu mai puţină emfază, dacă n-ar fi invocat mărturia Versului, poate ar fi trecut neobservate. Dar Anghelos a vrut să ne convingă că nu mintea. Asistenţa însă nu era toată binevoitoare. La parter erau şi cîteva invidii poetice. S-au putut astfel auzi şi cîteva — rare, e drept — observaţii. Imediat şi firesc, publicul a readus la ordine pe tulburători. Dar murdăria se comisese.

Da, de ceva similar vroiam să-l apăr, eventual, şi astăzi. Şi acest sens avea acel „dar"... al meu. Din fericire, mi-a luat-o înainte.

— Dar dragul meu... eu... eu... nu l-am cunoscut pe Valaoritis ! a spus el roşindu-se.

Mă ghicise. Era, prin urmare, inutil să-i reamintesc de acea duminică, zi care însemnase pentru mine altă pagină, foarte omenească şi tandră. Fiindcă, după sfîrşitul conferinţei ne-am reîntîlnit cu Poetul şi cu Vestala. De unde să ştiu ce spuneau ! Eu nu-i auzeam cuvintele. Eu îi auzeam glasul, acel glas nemaipomenit care nu se va mai auzi vreodată pe o scenă grecească şi din alte buze greceşti. Nu mă aşteptam niciodată ca Elena Papadaki coborînd de pe scenă să aducă împreună cu ea vraja care ne magnetiza şi care îi da dreptul să facă din noi tot ce vroia.

Actorii, deobicei, cînd coboară de pe scenă, continuă să joace vreunul din rolurile lor sau o „sinteză" din ele toate. Elena Papadaki şi în afară de scenă juca rolul cel mai frumos din cariera ei. Pe Elena. Toate celelalte eroine le lăsa pe scenă. Erau străine ; se întorceau în paginile lor şi o lăsau pe singură Elena să coboare spre oameni.

Dar despre altceva pornisem să vorbesc. De aceea, să ne întoarcem repede la ziua aceea... a nebuniei, a îndrăznelii, la ziua istorică a măreţiei, a temerităţii.

Se umpluse străvechiul teatru. Se urcaseră pînă şi pe treptele cele mai de sus, unii căţăraţi peste umerii altora. Pînă şi pe pietrele Stîncii Sacre. Puţini veniseră ca să asculte. Ce să asculte într-un asemenea haos ? Veniseră numai ca să strige „prezent". La un moment dat serbarea comemorativă a început. Cel dintîi a vorbit Katiforis. Ce a spus ? Nu i-am auzit nici măcar şoapta. Apoi s-a urcat Sikelianos. Nici „domnilor şi doamnelor", nici „dragii mei prieteni". Nimic din asemenea termeni plictisitori şi lipsiţi de graţie. Poetul a respirat adînc, apoi i-a ieşit din piept o voce care a făcut să tremure pînă şi anticele marmure. Vocea s-a urcat întîi pînă la Pnyx şi apoi s-a prăvălit peste Filipappos.

CEREASCA putere a vocii a fost acoperită de mugetul mulţimii. Şi cînd după puţin acest muget s-a liniştit, s-a putut auzi din nou vocea Vestitorului urcînd la nemaipomenite înălţimi. Sentinelele ocupantului care îşi păzeau pînza trădătoare, cea cu crucea încîrligată, au rămas nemişcate, înmărmurite la poalele Stîncii. Atunci... numai atunci au înţeles ei ce ţară au venit să cotropească. Aici în faţa ochilor înviau miturile. Vechile mituri ale nemaiauzitelor vitejii.

Cine era acest Zeus care umplea cu vocea lui tot lăcaşul străvechi, voce care se urca pe Parthenon ?...

Din ce neumblată peşteră ieşea această voce — fiindcă din piept omenesc nu era de crezut că ieşise !

Cunoşteam vocea, o mai trăisem. Odată, cînd am fost în casa Sofiei Papadaki, a consimţit să ne declame. Şi s-au trezit sugarii din leagăne... Şi vecinii au deschis ferestrele...

Dar ce se întîmplase astăzi, era ceva care depăşea măsurile omeneşti. Cînd a isprăvit, a stat nemişcat în faţa furtunii care fierbea drăceşte sub el, înmărmurit în faţa apusului poleit, aşa cum le poleia el pe toate.

Şi toţi am trăit o dumnezeiască iluzie. Că acel om nu era pămîntean. Nu era poetul contemporan pe care îl cunoşteam. Ci Apollon. Apollon care s-a înfierbîntat, a înviat şi a vorbit. Şi acum încet şi liturgia redevenea marmură.

Aşa a luat sfîrşit acea splendidă sărbătoare. Dar eu n-am încercat să-l întîmpin. Cum aş fi putut ? Era înconjurat de o mie de tineri, aşa cum în trecut, Solon... Dar era păzit de o gardă de netrecut, gata să ţină piept, gata să-şi dea sîngele ca să apere Duhul, să salveze pe neînfricatul crainic al Libertăţii, pe „Îngerul păzitor" al Rezistenţei noastre Naţionale.

Prezentare şi traducere de

N. Carandino

Michael Crichton:

Devoratorii celor defuncţi

(Knopf, New York, 1976)

• TÎNĂRUL autor al acestui roman a avut o meteorică ascensiune şi a stîrnit interesul chiar şi acelor care l-au acuzat (de altfel pe bună dreptate) de a se mulţumi cu succesul facil. Scriitura lui este directă, limpede, proza bine organizată izbuteşte să ţină cititorul, iar temele alese reuşesc mai totdeauna să surprindă: anatomia unei lovituri pe căile ferate engleze reînvie graţios lumea victoriană, după cum alte cărţi pornesc de la subiecte medicale sau astronomice.

Romanul de faţă are un caracter „istoric" mai pronunţat, naratorul său fiind arabul Ibn Fadlan, pe care, la anul 922, califul Bagdadului îl trimite în solie la neamuri de la miază-noapte. Iată-l povestind, ca un autentic rapsod al Orientului, despre moravurile popoarelor pe care le vizitează, despre miracolul frigului şi al zăpezii, despre credinţele localnicilor. Aventura începe cu adevărat abia cînd un grup de variagi de pe malurile Volgăi îl poftesc să-i însoţească în ajutorul unui rege scandinav bîntuit de monştri fioroşi. Începînd din acest punct, ne dăm seama că meridionalul nostru nu face decît să relateze, în felul său, străvechea epopee anglo-saxonă a lui Beowulf. În adevăr, numele eroului cărţii este Bulliwyf, iar încercările şi luptele sale corespund aidoma cu cele mitice. Numai interpretarea e diferită ; monstrul duşmănos ar reprezenta, după Crichton, un trib neanderthalian supravieţuit în codrii scandinavi pînă în pragul istoriei moderne a Europei.

Oricît de ingenioasă, nu credem că latura ştiinţifico-fantastică merită prea multă atenţie. Mai curînd interesează obsesia aceasta a scriitorilor englezi şi americani cu mitul lui Beowulf. (Acum cîţiva ani apărea sub pana lui J. Gardner un roman despre Grendel, antagonistul eposului nordic.) Să vedem în ea o încercare de a regăsi nişte străvechi rădăcini? Oricum, rămîne în picioare un text plin de vioiciune şi de plăcerea fabulaţiei. Un cititor român, hrănit cu maniera orientală a naraţiunii (de la Anton Pann, la Sadoveanu şi tălmăcirile lui Camilar) poate uşor plasa textul lui Crichton.

V. Nemoianu

Bernard Bergonzi:

Inovaţii – Eseuri despre artă şi idei

(Macmillan, London)

• CARTEA, în fapt o culegere de studii, se înscrie în aria culturologiei, abordînd atît teoria şi practica artei, cît şi atitudinea psiho-socială a publicului receptor contemporan. Autorii, fie universitari ca Edwin Morgan, Frank Kermode sau îngrijitorul ediţiei, fie compozitori ca John Cage, ori romancieri ca William Burroughs, se arată interesaţi de fenomenul inovării în artă, de problemele avangardei, de acele mutaţii ale societăţii contemporane capitaliste care determină o evoluţie estetică uneori aberantă. Astfel, Leslie A. Fiedler, profesor de literatură engleză la New York — Buffalo, realizează o pătrunzătoare analiză a tarelor care împing tineretul american pe calea drogului şi a vedetismului impostor, implicînd degradarea gustului estetic. În aceeaşi sferă cercetarea editorului însuşi, Bernard Bergonzi, lector de literatură engleză la Universitatea din Warwick, investighează în **Thoughts on the Personality Explosion** (Meditaţii asupra expresiei personalismului) alienarea şi nevoia de „personalizare" ipostazată în cultul vedetei.

Dar cel mai substanţial studiu, menţionat ca atare şi în prefaţa lui Bergonzi, **Modernisme** (Modernisme) abordează istoricitatea avangardei considerată ca structură estetică. Autorul, Frank Kermode, profesor de literatură engleză la Universitatea din Londra, deosebeşte paleomodernismul (1900-1930), de neomodernism (1930 pînă în prezent), afirmînd, ca Adrian Marino în al său **Dicţionar de idei literare** (articolul **Avangarda**), istoricitatea noţiunii, căci „transformările, scrie Kermode, nu pot exista fără predecesori". A doua teză explicită constă în superioritatea estetică a paleomodernismului, ai cărui exponenţi — Debussy, Yeats şi Proust, Eliot, Pound, Joyce şi Wirginia Woolf — au moştenit inteligenţa critică de la iluminism şi sensibilitatea exploratoare de la romantici". Perioada de vîrf a avangardei, 1910—1925, a marcat, afirmă autorul englez, şi realizările ei perene pentru a se degrada ulterior prin experiment steril (Robbe-Grillet şi Butor). Aceasta ar fi mai cu seamă situaţia de după 1930, cînd unii autori îmbrăţişaseră misticismul, alţii fascismul, teatrul rămînînd, dimpotrivă, un avanpost al umanismului. „Revoluţia modernistă, conchide Kermode, a fost una singură. Urmaşii au mai mult spirit, dar şi mai puţin talent".

Elena Tacciu

■ ERATĂ : Dintr-o eroare de dactilografie în introducerea la fragmentul din romanul **Criza** de scriitorul columbian Carlos Flores, publicat în numărul trecut al revistei noastre, autorul a fost numit scriitor ecuadorian. Facem cuvenita rectificare, precizînd în plus că scriitorul Carlos Flores e, din 10 septembrie 1975, consul al Columbiei la Bucureşti.

Meridiane

„Voprosi literaturi" la 20 de ani

● Revista sovietică de teorie și critică literară „Voprosi literaturi" a împlinit douăzeci de ani de activitate, timp în care a izbutit să atragă și să dezvolte — prin actualitatea și nivelul dezbaterilor — nu numai interesul cercurilor de specialiști, ci și pe acela al unui public mai larg de cititori (tiraj — peste 25 000 de exemplare). Grație spiritului asociativ, problemele sînt privite în paginile acestei reviste — condusă de reputatul critic și teoretician literar Vitali Ozerov — în conexiunile lor ; raporturile dintre surse și confluențe : realitate — creație artistică ; literatură — critică literară ; istorie și critică literară — teoria literaturii etc. sînt tratate, în toată complexitatea lor, în trecerea de la concret la abstract. Una dintre rubricile permanente cele mai bogate ale publicației este, de altfel, cea intitulată : **Viață, artă, critică.** O altă rubrică, sugerînd aceeași raportare, este **În atelierul de creație** (despre care am mai referit, nu de mult, în paginile revistei noastre), rubrică în care scriitorii aduc mărturia experienței lor de creație în folosul aceleiași încercări de conceptualizare. O sectiune intitulată **Ideologie. Estetică. Cultură**, o alta: **Critică : discuții, note, comentarii**, ca și rubrica de **Recenzii** — dedicată, mai ales, unor lucrări teoretice, de critică, de istorie literară, de literatură comparată (criticii literare curente a fenomenului literar îi este consacrată o altă revistă lunară, „Literaturnoe obozrenie") — tinde, cu toată bogăția preocupărilor, către aceeași amplă privire de sinteză. O rubrică teoretică este dedicată, număr de număr, problemelor de **Istorie literară**, completată de o alta în care sînt publicate **Texte. Documente inedite, Memorii**, momente din viața, din biografia operelor. În fine, rubrica intitulată **În glumă și în serios** e rezervată parodiei literare, specie amuzantă și — în același timp — profund instructivă.

Revista „Voprosi literaturi" a publicat, de asemeni, numere speciale consacrate unor teme și, printre acestea, numere monografice consacrate unor literaturi din țările socialiste. În pregătire, se află, în prezent, un număr special dedicat literaturii române.

Cu prilejul aniversării a 20 de ani de la apariție, adresăm colectivului redacțional al revistei „Voprosi literaturi" urări de noi succese în activitatea sa rodnică.

R. L.

Teatrul Națiunilor la Orsay

● Compania Renaud-Barrault va găzdui, începînd din 3 mai, la Théâtre d'Orsay, a treia stagiune mondială a Teatrului Națiunilor. Primul invitat: Maurice Béjart cu **Ritmuri și dansuri ale națiunilor din țările celor cinci continente** și o operă inedită inspirată din **Saint Julien l'Hospitalier** de Gustave Flaubert. Teatrul Waseda din Tokio va prezenta o versiune modernă a **Troienelor** de Tadashi Suzuki. Iugoslavia va participa cu **Emigranții** de Slawomir Mrozek și **Love** de Murray Schisgal, Teatrul Ateneo din Caracas — cu o versiune dramatică a romanului lui Miguel Angel Asturias, **El Señor Presidente.** Vor mai participa, în iunie, Spania („La Cuadra de Sevilla"), Columbia (Teatrul experimental din Cali), S.U.A. („Bread and Puppet", „Colored Girls"), U.R.S.S., Polonia.

Leopold Stokowski — 95

● Una din cele mai mari personalități muzicale ale secolului nostru — Leopold Stokowski, a împlinit 95 de ani. Născut la 18.IV.1882 la Londra, în 1905 s-a stabilit în S.U.A., devenind conducătorul orchestrei simfonice din Philadelphia. A orchestrat lucrări de Bach și de compozitori preclasici, dar a compus și muzică pentru filme. El este autorul muzicii din **Fantasia**, primul lung metraj al lui Disney consacrat muzicii clasice ilustrate prin desene animate.

Un premiu special Pulitzer...

...a fost acordat luni 18 aprilie a.c., scriitorului Alex Haley pentru romanul său **Roots (Rădăcini,** consacrat vieții unei familii de negri din S.U.A.), care s-a bucurat de o audiență record la public prin ecranizarea sa pentru televiziunea americană.

Rafael Alberti revine în Spania

● După 40 de ani de exil, dintre care 15 petrecuți în Italia, poetul Rafael Alberti se întoarce în Spania. „Mă întorc în patrie — a declarat el — pentru a putea desfășura rolul ce-mi revine ca cetățean spaniol, ca militant antifascist. Pînă acum am luptat, departe de țară, cu versurile mele. Acum e timpul să particip direct la lupta pentru afirmarea definitivă a democrației în patria mea".

„Afișul roșu", premiat

● Filmul lui Frank Cassenti, **Afișul roșu,** care prezintă activitatea și sacrificiul grupului antifascist „Manouchian", care a activat pe teritoriul Franței în timpul ocupației hitleriste, din care au făcut parte Olga Bancic cu Alex. Jar, a fost distins cu Premiul Jean Vigo, pentru mesajul său adînc revoluționar.

Un nou balet pentru Plisețkaia

● Maia Plisețkaia va fi eroina principală a unui nou balet inspirat de piesa lui Cehov, **Pescărușul.** Cunoscuta balerină sovietică semnează și coregrafia spectacolului, a cărui premieră va avea loc în 1978. Muzica este compusă de Rodion Scedrin.

Melina Mercouri : „Nu pot trăi fără Grecia"

● După un exil de peste șapte ani, actrița Melina Mercouri, reîntoarsă în patria sa, Grecia, a început să se ocupe serios de politică, a candidat în parlament (unde i-au lipsit 92 de voturi) și în cele din urmă s-a apucat de teleziaristică, a filmat patru pelicule documentare cu caracter social, pentru micul ecran. Actrița s-a încadrat în mișcarea pentru democratizarea teatrului grec și a început să joace în cadrul unei mici trupe din Salonic. A repurtat mari succese, mai ales cu **Medeea,** într-o montare nouă realizată de Minos Volonakis. Interpretarea personajului Medeea ca exemplu de jertfă a exilării și trădării constituie un moment notabil în cariera actriței. „Această Medee este foarte contemporană — declara ea ziarului „International Herald Tribune". Nu-mi place dramaturgia clasică modernizată forțat, dar în cazul de față spectacolul merge drept la inima spectatorului, fără a altera cu nimic esența tragediei lui Euripide. S-ar fi putut crede că publicul de azi nu poate îndrăgi o femeie care-și ucide propriii copii. Și totuși Medeea mea a fost acceptată de public care și-a dat seama că piesa abordează o problemă actuală pentru toate timpurile : cea a dreptății".

Cum și-a găsit Melina Mercouri patria după întoarcere ? „Oare există dragoste care să-ți poată da tot ce visezi ? Dar oare eu am dat Greciei tot ceea ce putea primi de la mine ? Un lucru îl știu cu certitudine : nu pot trăi fără Grecia, fără tot ce e minunat sau trist în patria mea".

Karajan, premiul von Siemens

● Premiul Ernst von Siemens a fost atribuit lui Herbert von Karajan, dirijorul orchestrei Filarmonie din Berlinul occidental. Decernată pentru a patra oară, distincția a încununat, în anii anteriori, pe Benjamin Britten, Olivier Messiaen. În cadrul unei conferințe de presă la Academia bavareză de Arte frumoase, Karajan a declarat că donează întreaga sumă prevăzută de premiu celor două fundații din Berlinul occidental și Salzburg, pentru a-i ajuta pe tinerii muzicieni și a contribui la aprofundarea cercetărilor întreprinse în legătură cu „influența muzicii asupra oamenilor".

Arta în stradă

● În Franța a fost creată o asociație intitulată sugestiv Academia artelor străzii care, începînd din 15 aprilie, expune, în 70 de orașe, aproximativ 10 mii de afișe de patru metri pe trei, reproducînd cu maximă fidelitate șapte opere majore ale picturii din secolul XIX, de Ingres, Delacroix, Manet, Cézanne, Gauguin, Van Gogh, Seurat. Mai sînt prevăzute și alte inițiative în acest sens, precum zilele pictorilor în Faubourg Saint-Antoine, cînd vor fi expuse mobile pictate de naivi, creatori de azi.

Martin Ritt și publicitatea

● Reputatul cineast american Martin Ritt (ultimul său film, **Paravanul,** a fost prezentat și pe ecranele noastre) înscrie pe agenda sa de lucru realizarea filmului **The electric horseman** (Cavalerul electric), avînd ca subiect lumea reclamelor și a publicității.

Autografe ale lui Hugo

● Cu prilejul celei de-a 175-a aniversări a nașterii marelui scriitor francez, Victor Hugo, biblioteca Saltikov-Scedrin din Leningrad a definitivat întocmirea unui catalog cu autografe ale lui Hugo. Colecția unică de 37 autografe ale scriitorului francez a fost achiziționată în 1946.

Grădinile lui George Sand

● Editions d'Aujourd'hui publică textele de negăsit ale lui George Sand într-o colecție intitulată, bineînțeles, **Les Introuvables,** sub îngrijirea celui mai mare specialist în opera scriitoarei, Georges Lubin.

În prefața la **Tamaris,** Lubin scrie : „În ultimile zile ale lui octombrie 1860, George Sand a fost grav bolnavă și a reușit cu greu să se însănătoșească, fiind cîteva zile între viață și moarte. La sfatul medicilor, s-a dus să se vindece complet sub soarele sudului, la Tamaris, unde prietenul ei, poetul muncitor Poncy, îi găsise o casă de închiriat unde a locuit trei luni. Casa pe care a ocupat-o romanciera și pe care un proprietar o ornase ulterior cu o miniatură de teracotă înfățișînd-o pe scriitoare, a dispărut în 1975, făcînd loc unui grup de mici imobile intitulate «Grădinile lui Sand». Amintirea trecerii ei prin aceste locuri rămîne deci sub această formă, dar admiratorii lui George Sand vor regreta dispariția casei însăși".

„Viridiana" în Spania

● Interzis ani de-a rîndul de guvernul franchist, pe motiv că jicnește instituțiile catolice din țară, filmul **Viridiana** realizat în 1961 de Luis Buñuel, coproducție hispano-mexicană, a fost proiectat în premieră la Madrid. În fotografie : actrița mexicană Silvia Pinal, eroina principală a filmului.

AM CITIT DESPRE...

Prietenie exigentă

● ERUDIT de tip renascentist, bun cunoscător al limbilor și literaturilor elină, latină, franceză, italiană, rusă, criticul american Edmund Wilson era, în același timp, un talentat prozator și poet. Pasionat iubitor de carte bună, susținător înfocat (lucid, însă) al scriitorilor în care credea, nu a aparținut nici unei coterii, nu și-a creat „clientelă" în sensul străvechi al cuvîntului. Arta și viața îl interesau în egală măsură și, de aceea, a făcut cu aceeași consecvență și din aceeași trăsătură de condei și critică literară și critică socială.

Vreme de 33 de ani, din 1931 pînă în 1964, i-a scris lui John Dos Passos. Scrisorile sînt, se vede clar, opera unuia și a aceluiași autor, mereu mai matur, mai înțelept, înaintînd ferm pe calea rațională, luminată, aleasă încă din tinerețe, dar, deși încep invariabil cu apelativul „dragă Dos", ele par adresate unor corespondenți diferiți, deopotrivă de dragi semnatarului și totuși tratați cu vizibil descrescîndă stimă intelectuală. „Nu m-am considerat niciodată liberal, pentru că acest cuvînt nu înseamnă nimic definit, îi scria Edmund Wilson lui Dos Passos la 1 februarie 1964. Dacă nu ai nici o filosofie politică fundamentală, există o serie de modalități practice de a trata diversele probleme. Dacă ai o filosofie politică, ai și principii de care încerci să te ții. «Liberalul» nu ia nici una din aceste atitudini. Toată viața ai tunat și ai fulgerat împotriva liberalilor și impresia mea este că reprezentarea ta despre ei este proiectarea unui alter-ego reprimat, pe care simți necontenit că trebule să-l discreditezi. Obișnuiai să ataci acest mit de pe poziții radicale, acum îl ataci de pe poziții conservatoare."

Nimeni n-a intuit atît de exact falia care dezechilibrase personalitatea genialului prozator, inventatorul romanului jumătate gazetă jumătate ficțiune, cu sute de fire împletite pînă în esența lor, roman patetic pentru că viața este patetică. Pe vremea cînd Dos Passos prospecta cu vie, mobilă curiozitate și cu pasiune justițiară, strîmbătățile unei societăți capitaliste în plină criză, Edmund Wilson îi comunica (în iunie 1931, în februarie 1932), propriile sale observații din lumea minerilor în luptă pentru existență și pentru drepturile lor. Tonul e de la camarad la camarad, este evident că autorul scrisorilor și destinatarul lor împărtășesc aceleași preocupări.

Pe măsură ce gîndirea lui Dos Passos se osifica într-un reacționarism la început aparent benign, apoi din ce în ce mai violent și mai stînjenitor pentru propria lui creație, Wilson, atent la nuanțe, îi semnala că o ia razna. „Mi se pare, îi scria el la 31 ianuarie 1935, că în actuala ta stare de spirit tinzi să vorbești de parcă ai fi gata să arunci și copilul odată cu apa din copaie... Nu cred că este cazul să te lași cuprins de marxofobie din cauză că literatura marxistă a dobîndit o atît de mare popularitate. Asta cred că se întîmplă cu tine." „N-am văzut articolul tău agresiv, îl mustra Wilson în ianuarie 1964. De ce nu mi-l trimiți ? Nu te-am mai întîlnit de atîta vreme, încît nu știu ce poziție mai ai. Ultimul lucru pe care l-am auzit despre tine este că ai fost lăudat de Goldwater, cel mai mare măgar într-o lume a măgarilor."

Una dintre ultimele scrisori, datată 18 martie 1964, denunță fără menajamente primejdioasa anchiloză intelectuală a lui Dos Passos la bătrînețe : „Elucubrația ta de la Roma mi se pare o producție mizerabilă. N-am crezut niciodată că am să te văd ajungînd un asemenea autor de gogoși. După obișnuita condamnare a scriitorilor americani pentru că au pierdut contactul cu lumea reală, emiți o seamă de afirmații vagi și pioase speranțe liberale, față de care dr. Frank Crane pare un adevărat Socrate : patronii și muncitorii sînt împăcați de intervenția realistă a unui «inginer social», drepturile negrilor se dobîndesc fără luptă... Cît despre ceea ce scrii în legătură cu războiul chimic, cînd autorul unui articol care recomandă asemenea arme vorbește despre lumea liberă încetez imediat să-l citesc."

Toate aceste scrisori și celelalte reproduse de „The New York Review of Books" conțin numeroase amănunte și întrebări despre viața de familie a celor doi corespondenți, impresii de călătorie, de lectură etc., firesc, cu dragoste, împărtășite prietenului dintotdeauna. Unui prieten tratat cu afectuoasă exigență pînă la moarte.

Felicia Antip

„Mapuși"

● Noul serial săptămînal de televiziune din Anglia, **The Muppets,** a totalizat în decurs de zece săptămîni șapte milioane de spectatori și s-a impus, de curînd, cu un debut răsunător pe ecranele TV din Franța, R.F. Germania, urmînd a fi prezentat în luna viitoare la Festivalul filmului de televiziune de la Montreux, Elveția.

Cuvîntul „Muppet" reprezintă o combinație între marionetă și păpușă și desemnează asemenea personaje hibride, bizare, puțin grotești sau chiar monstruoase, cunoscute mai demult din controversatul serial american pentru copii **Sesame Street.** Este vorba de un fel de urși, broaște și alte „animale" cu dimensiuni variabile (între maimuța Judy și structuri de 3—4 metri), care, în serial, organizează cîte un spectacol, îl regizează, îl interpretează și-i asigură și audiența.

Programat inițial pentru copii, serialul a cîștigat și audiența celor mari, datorită hazului cu care caricaturizează și ridiculizează multe tare omenești. Dar un secret al succesului pare să stea și în faptul că, alături de „mapuși", joacă și celebrități ca Charles Aznavour sau Peter Ustinov.

Creatorul personajelor „mapuși", americanul Jim Henson, și directorul general al Televiziunii britanice, Lord Grade, sînt convinși că serialul va avea o popularitate crescîndă și va constitui un nou fenomen TV.

„Guturaiul" lui Stanislaw Lem

● Noua carte a celui care a scris **Solaris** întrunește caracteristicile unui roman senzațional amestecate cu reflecții filosofice. Acțiunea se petrece în Italia și în Franța. Un fost astronaut american și-a asumat sarcina să dezlege taina morții enigmatice a doisprezece oameni, decedați după un tratament la Neapole. Aveau, toți, trăsături comune : erau de aproape cincizeci de ani, cheleau și urmau un tratament cu băi de pucioasă, pentru a se vindeca de boli adevărate sau închipuite.

Guturaiul — căci așa se intitulează noul roman al lui Lem — este o satiră a medicomaniei, care e la fel de răspîndită ca și o epidemie. Dar scriitorul nu se ocupă numai de aceasta. El acuză recursul limitat al celor care, pentru dezlegarea misterului, nu văd altă cale decît aceea a Interpolului, iar cînd aceasta nu dă rezultate, recurg la explicațiile paraștiințelor. Pînă la urmă, cauza morții celor doisprezece se arată a fi una nespus de banală — și anume un guturai fatal declanșat de reacția alergică a victimelor la vaporii de pucioasă. Totul este de fapt un prilej pentru scriitor să se ocupe de relele de care nimeni nu scapă într-o societate în care tehnica și știința domină omul în loc să-l servească.

A patra ediție

● În cinstea celei de-a 60 aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în vara aceasta va fi publicat un volum suplimentar al Marii enciclopedii sovietice, dedicat datelor despre Uniunea Sovietică. Va fi a patra ediție de acest fel, cele trei precedente fiind publicate la a 30-a, a 40-a și a 50-a aniversare a Revoluției.

Actor și trubadur

● Vladimir Vissoțki este unul din cei mai populari actori ai vestitului teatru moscovit Taganka, ale cărui spectacole se remarcă prin spirit înnoitor, prin originalitate și diversitate. Dar Vissoțki este și un veritabil trubadur, cîntecele lui bucurîndu-se de mare succes în Uniunea Sovietică. Iată-l împreună cu soția sa, actrița franceză Marina Vlady.

Premii

● Premiul american „National Book Award" pentru 1977 a fost decernat romanului **The Spectator Bird** (Pasărea spectatoare), în care Wallace Stegner analizează problemele ultimilor ani de viață a unei perechi de pensionari în vîrstă din California.

Pentru biografie, premiul i-a revenit lui W.A. Swanberg pentru **Norman Thomas, ultimul idealist**, iar pentru poezie, lui Richard Eberhart, pentru volumul său **Collected Poems : 1930—1976**

Un fotograf al Antarcticii

● Fotograful englez Herbert Ponting este creatorul unei serii de excelente fotografii ale Antarcticii. A murit în mizerie, iar aparatura sa, împreună cu un mare număr de fotografii de valoare istorică, au fost vîndute pentru achitarea datoriilor sale. Din fericire, recent au fost descoperite, absolut întîmplător, două cutii de carton cu negative și fotografii din arhiva lui Ponting care au făcut obiectul unei expoziții. Ponting a început să facă fotografii la începutul secolului. În 1910 a fost inclus în a doua expediție antarctică a cercetătorului polar englez Robert Scott (la 18 ianuarie 1912, Scott, cu o parte a expediției, a atins Polul Sud, dar la înapoiere a pierit). În Antarctica, Ponting a stat doi ani. „Activitatea sa — scria căpitanul Scott în documentele oficiale — are o valoare imensă". După ce s-a întors, Ponting și-a cheltuit toate economiile pentru a realiza un film despre expediția temerarului cercetător. De curînd, cîteva lucrări ale sale, din cele găsite recent, au fost vîndute la o licitație londoneză. În fotografie, Herbert Ponting în timpul filmărilor în Antarctica.

Texte inedite de Federico Garcia Lorca

● Francisco Garcia Lorca, fratele lui Federico Garcia Lorca, a lăsat după moartea sa, în manuscris, cartea intitulată **Federico și lumea sa.** Din această carte au fost selecționate 5 poeme, un text în proză, 2 melodii și 8 scrisori, ilustrate cu desene, cu dedicații și fotografii. Ultimul număr din anul trecut al revistei „Trece de nieve", care comemorează aniversarea a 40 ani de la moartea lui Lorca, conține texte despre creația scriitorului spaniol semnate de Bergamin, Guillen, Gil Albert, Giner de los Rios, Otero, Lezama Lima, Salinas, Larrea, Alberti, Miro, Zambrano, Valente, Domenech, Rozas și alții.

Poezie „à la carte"

● La Centrul Beaubourg, vizitatorii pot citi, lucra, se pot instrui și odihni. Dar ei se pot și juca sau avea impresia că scriu poeme, cu ajutorul a două ordinatoare puse la dispoziția publicului în atelierul de cercetări tehnice avansate. Responsabilii atelierului au pus în memoria aparatului zece sonete de Queneau. Pornind de la acestea, alegînd un vers din fiecare sonet, se poate compune, potrivit titlului volumului, „O sută de mii de miliarde de poeme". Ordinatorul înregistrează data, ora, numele și prenumele vizitatorului și oferă un sonet semnat cu numele acestuia.

Andrée Chédid în „Poètes d'aujourd'hui"

● Publicarea unei antologii de versuri în colecția „Poètes d'aujourd-hui" (Poeți de azi) a editurii franceze „Seghers" înseamnă recunoașterea consacrării unui autor. Este ceea ce i se întîmplă acum poetei Andrée Chédid, egipteană de origine libaneză și de cetățenie franceză, afirmată și ca autoare de romane **(Le Sixième Jour, l'Autre, Le Survivant, Néfertiti et le rêve d'Aknaton.** etc.) și de piese de teatru. **Culegerea de poezii cu care intră printre „Poeții de azi" de la „Seghers"** este intitulată **Cérémonial de la violence** și exprimă un protest împotriva războiului.

Un interviu cu Ernesto Sabato

● Laureat al ultimului premiu (francez) pentru cea mai bună carte străină, scriitorul argentinian Ernesto Sabato, de profesie fizician și matematician, a renunțat la cariera științifică pentru a se consacra literaturii. A publicat numeroase eseuri și, din 1948, trei romane, la interval de 13 ani fiecare. Recent, în Franța (Ed. Le Seuil) a apărut **Îngerul exterminator**, ultimul roman al trilogiei sale, o viziune apocaliptică a lumii moderne. Cu acest prilej, Sabato a acordat un interviu ziarului „Le Figaro". După ce face unele precizări în legătură cu sursa de inspirație a cărților sale — realități trăite de el însuși — scriitorul mărturisește : „Aș vrea să spun cîteva cuvinte despre țara mea, Argentina. Am părăsit-o într-o stare de angoasă, lansînd un nou apel la pacificare, sub forma unui eseu intitulat **Timpul nostru, al disprețului.** Un text amar despre barbarie, în care vorbesc mult despre persoana umană, despre scop și mijloace, tortură, lagăre de concentrare și dreptate socială. Argentina trăiește o escaladă a violenței. Descumpănit, neliniștit, mă gîndesc la promisiunile de dreptate, libertate și speranță pe care ni le aducea independența cucerită în 1810".

Arta musulmană

● La Editura „Lucien Mazenod", Alexandre Papadopulo, director al Centrului internațional de estetică și artă musulmană din Paris, publică lucrarea **Islamul și arta musulmană**, volum de 616 pag., cu 120 de ilustrații și 173 de planșe în culori, cu un repertoriu al filosofilor, savanților, istoricilor, geografilor, poeților, scriitorilor, pictorilor, arhitecților, suveranilor, oamenilor de stat arabi din secolul al VII-lea pînă în zilele noastre.

Popasurile lui Pablo Neruda

● Editura cehoslovacă „Odeon" a publicat, în versiune originală, o culegere de versuri ale marelui poet chilian Pablo Neruda. Intitulat **Popas pe pămînturi**, volumul conține poeme scrise între anii 1925—1945

ATLAS

La piață

DE ÎNDATĂ ce aerul începe să miroasă neliniștit și afrodisiac a primăvară, străzile mă duc cu de la ele putere spre piețe, se transformă în niște canale care mă varsă, ca și cum aș fi o apă neascultătoare, în marea pieței. Nu este o piață prea mare. Un careu de asfalt cu mese lungi de beton, adăpostite sub lungi arcuri turnate în beton și ele — o împărăție gri fără un stăpîn și un rost evident, o deprimantă arhitectură cenușie cu o finalitate greu de descoperit. Trecusem de multe ori în cursul iernii ca să controlez acest peisaj neschimbat, periodica revenire fiind singura metodă de a putea surprinde, atunci cînd apare brusc, miraculoasa răsturnare a primăverii. E destul să lipsești două sau trei zile ca să o pierzi, să pierzi chiar începutul, clipa aceea magică din care izvorăște totul. Deodată mesele acelea lungi, și acoperișurile lor de beton, și platforma lor de beton, toate învie, toate primesc sens și rost în anotimp. Devine evident că au fost construite și au primit exact forma care trebuia pentru ca să se etaleze pe ele toată acea paradisiacă bogăție de ierburi, de frunze și foi. Salăți, lăptuci, ștevii, lobode, frunze de viță, frunze de tei, frunze de pătrunjel, frunze de mărar, viorele și zambile, brînduse, narcise, lalele, nici un fruct încă, nici un rod, nici o împlinire, numai vlăstare, numai frunze, numai flori, într-o revărsare apărută peste noapte ca o hemoragie vegetală, de neoprit, dureroasă, poate mortală.

Am ajuns în piață în toiul acestui dezmăț herbal și am început să mă mișc printre tarabe privind fascinată verdele plantelor, verdele acela atît de puțin verde încă, atît de apropiat încă de alb, sau de galben, sau de transparent, culoarea aceea gingașă și crudă despre care nu îndrăznesc să spun că e verde, așa cum n-aș îndrăzni să spun despre spuma imaterială din care e modelat un nou născut că e carne. Dar, așa cum nu se poate vorbi de o culoare, nu se poate vorbi nici de un miros. Fructele, tuberculii, semințele, roadele au un miros al lor, fiecare altul, un miros adult, amoros, un miros al supraviețuirii și al reproducerii lor, a fiecăruia, dar aceste ierburi încă adolescente, aceste foi, aceste frunze, nu miros încă decît a pămînt, așa cum copiii nu miros încă decît a lapte. Era evident că venisem la piață pentru că știam că acolo voi putea întîlni pămîntul, pămîntul intrat ilicit peste frontierele de beton ale orașului și etalat în cea mai emoționantă formă a sa pe mesele lungi de beton, și înțelegeam că dintre anotimpuri primăvara este cel mai greu de suportat, fără să fiu sigură dacă această dificultate vine din faptul că asistăm la nașterea atît de explozivă, de dureroasă, de senzuală a naturii sau numai din faptul că, bieți orășeni, sîntem despărțiți de acest eveniment crucial al universului prin rigizi pereți despărțitori pe care trupul nostru îi simte ca pe o stavilă și spiritul nostru ca pe o oprimare. Vreau să spun că nu sînt sigură dacă suferim pentru că orașul ne desparte de primăvară sau pentru că nu reușește să ne apere de ea îndeajuns. În orice caz, într-un elan masochist poate, sau numai eliberator, trupul meu caută, odată cu venirea primăverii, locurile unde poate s-o atingă.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Premiul literar „Etna-Taormina" lui Alexandru Balaci

● În ziua de 25 aprilie, la Taormina (Sicilia) a avut loc decernarea premiilor „Etna-Taormina".

Scriitorului român Alexandru Balaci i s-a acordat premiul pentru întreaga sa operă în domeniul culturii și literaturii italiene în România.

Precum se știe, Alexandru Balaci, titularul catedrelor de limbă și literatură italiană la Universitatea din București, este autorul a numeroase monografii **(Dante, Petrarca, Boccaccio, Ariosto, Machiavelli, Manzoni, Leopardi, Pascoli)**, ca și a unor ample studii privind istoria literaturii italiene, fiind de asemenea traducător a numeroase opere din această literatură.

Colocviu româno-italian

● Institutul de filologie modernă al Universității din Roma, în colaborare cu Accademia di Romania, a organizat un colocviu româno-italian pe tema **Istoria criticii literare.**

În prima parte a colocviului, care a avut loc la 12 aprilie, prof. G. Ivașcu, membru al Academiei de științe sociale și politice, director al „Românei literare", a prezentat în fața membrilor corpului didactic și a studenților Catedrei de istorie a Criticii literare, condusă de prof. Mario Constanzo-Beccaria, o comunicare asupra **Dezvoltării criticii literare românești ca factor activ în procesul construirii culturii naționale moderne**, punînd în valoare rolul marilor personalități ale criticii literare din țara noastră în orientarea culturii și literaturii spre îndeplinirea marile idealuri naționale și sociale.

Prof. Mario Constanzo-Beccaria, cunoscut specialist italian în domeniul teoriei și criticii literare, a subliniat rezultatele deosebite înregistrate de actuala dezvoltare a teoriei și criticii, ca și a istoriografiei literare românești, după care oaspetele român a răspuns pe larg numeroaselor întrebări ale cadrelor didactice și ale studenților prezenți —, relevîndu-se, astfel, interesul deosebit pentru progresul culturii române actuale.

Manifestări consacrate Centenarului independenței de stat a României

● La ambasada română din Monrovia (Liberia) a fost organizată o seară culturală la care au participat însemnate personalități ale vieții politice și cultural-artistice liberiene, ziariști. Au rulat filmele documentare „Independența — năzuința de veacuri a poporului român" și „Comori turistice românești".

● La Ministerul Culturii al U.R.S.S. a avut loc, la 19 aprilie, deschiderea festivă a manifestărilor dedicate Centenarului independenței, cu o conferință de presă, urmată de un spectacol inaugural susținut de ansamblul „Mureșul" în sala de concerte „Rassia". Manifestările mai cuprind vernisajul expoziției „Sculptura românească în secolul XX" la galeriile Tretiakov, o seară literară organizată de Uniunea Scriitorilor Sovietici, precum și o masă rotundă pe tema „Oglindirea în literatură a epopeii independenței". Manifestările cuprind, de asemenea, inaugurarea „Decadei discului românesc" la Casa centrală a discului din Moscova și „Zilele filmului românesc". În cadrul spectacolului de gală va rula, în capitala Uniunii Sovietice, filmul artistic „Osînda". Se mai prezintă filmele „Pintea", „Mihai Viteazul", „Dincolo de pod", ca și scurt-metrajele „Glasuri din războiul pentru independență", „Caietele de front ale lui Nicolae Grigorescu" ș.a.

Țara noastră este reprezentată de o delegație a Uniunii Scriitorilor din care fac parte Anghel Dumbrăveanu, secretar al Asociației Scriitorilor din Timișoara, și Gheorghe Tomozei. Delegația de cineaști este condusă de Dumitru Fernoagă, directorul casei de filme nr. 5. În perioada 18—28 aprilie, Augustin Deac, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., susține un ciclu de conferințe pe tema „România la aniversarea Centenarului independenței de stat".

● În R. P. Polonă s-a desfășurat, cu începere din 17 aprilie, turneu' Filarmonicii „George Enescu" din București, sub bagheta lui Mircea Cristescu. Repertoriul a cuprins lucrări de George Enescu, Anatol Vieru, Wilhelm Berger. La 18 aprilie au început la Varșovia „Zilele filmului românesc". În cadrul spectacolului de gală au rulat filmul „Pintea" și documentarul „Independența — năzuința de veacuri a poporului român". În 20 aprilie s-a deschis, la Galeria de artă contemporană a Teatrului Mare din Varșovia, o expoziție de pictură contemporană românească. În aceeași zi, la Torun, s-au deschis o expoziție de fotografii artistice și una de reproduceri după lucrări de artă dedicată Centenarului. În 23 aprilie s-a deschis la Varșovia o expoziție foto-documentară pe tema „1877—1977 — Centenarul independenței de stat a României".

Curse de reni în Iakuția

Popasuri transsiberiene

CÎND am trecut Amurul, la Habarowsk, mi s-a părut că ating orizontul. Orașul era situat la o confluență cu nimic mai prejos decît cea a Mississipiului cu Missuri. În dosul gării, statuia îndrăznețului boier Habarowsk, fondatorul orașului, mă întîmpina, în loc de arme, cu un sac de semințe ; simbolul apus al unui jinduit tip de colon ; l-am văzut apoi într-un tablou înconjurat de cazaci și de nanaiți, mîncînd pîine, iar într-un altul, călare pe un tigru. Mă uluiește și o pornesc prin ctitoria-i cu străzi imens de late către hotel. Clădirile din jur, izbe, amestecate cu blocuri și cu clădiri în stil de epocă, trădează un baroc sui generis.

La restaurantul „Dalmîi Vostok" (Răsăritul îndepărtat) găsesc : icre roșii, salate de alge, pește și carne de ren. Seara am fost invitat la un balet, iar a doua zi, pe Usuri, la vînătoare de tigri.

Jungla siberiană de răsărit, acoperită de zăpadă, mi s-a părut aici neverosimilă. Totuși, era junglă și încă în plină iarnă.

Singura parte a lumii, de altfel, în care nordul își dă armonios mîna cu sudul, tigrul manciurian adulmecînd și vînînd numai aici renul arctic Sisoev, sexagenarul cu barbă tolstoiană, căruia-i fusesem încredințat, mă conducea în satul de unde trebuiau să pornească vînătorii, o așezare pierdută în taiga, la poalele unor munți nu mai înalți de 1 000 m. Îmi explică apoi că această vînătoare nu e posibilă decît pe zăpadă și cu ciini. Picasem tocmai bine. Am fost încălțat apoi repede cu unți (cizme din piele de ren), îmbrăcat cu o bundă nu prea grea și îmbrobodit cu căciula obișnuită de nanait, ca să nu-mi înghețe urechile.

Sisoev, bătrînul cu ochi albaștri și cu barbă profetică, n-a-ncetat apoi tot drumul să-mi povestească expedițiile la care participase. Mi se părea că-s însoțit de Prijevalski sau de spătarul Milescu. Nanaiții din satele pe unde treceam îl cunoșteau ca pe un bunic. Pînă în munte, sus, am urcat cu caii, apoi pe jos, însoțiți de niște ciini siberieni, mai dirji decît lupii. La o colibă, un nanait ne-a informat (dar numai după ce am fumat cu el o pipă), că urmele unui tigru pot fi văzute la nu mai departe decît o leghe de acolo. O jumătate de oră mai tîrziu le aveam în față. Erau mari cît farfuria, iar pe zăpadă se mai vedeau și stropi de sînge și păr de căprioară ; semne sigure că fiara tocmai își luase masa de prînz. Pînă s-ajungem însă la ea, un sobol ne-a tăiat calea. Vasia, cel mai tînăr vînător dintre toți, l-a ochit. Sobolul a fost însă mai iute decît glonțul. În semn de dezaprobare, Stepan, cumnatul lui, i-a tras căciula pe ochi. Prostule ! a mai ținut el să-i zică, în timp ce Vasia își mușca buzele.

Jungla Siberiei de Răsărit ne-nghite apoi pe toți, oameni și fiare, prieteni sau dușmani, îmbibîndu-ne însă cu armonia-i ciudată în care, odată depășit conflictul, bestiile se compătimesc reciproc.

După cîteva zile am pornit-o cu trenul spre Komsomolsk. Impresionant este aici dinamismul muncii începute cu zeci de ani în urmă. Sculpturi uriașe în piatră redau chipuri de mult uitate sau stinse, iar „pionierul" cu tîrnăcopul, pentru care nu a trebuit să existe obstacole, a devenit simbolul orașului.

La vărsarea Amurului în ocean ne întîmpină Nikolaevskul, portul încă purtător al însemnelor primilor îndrăzneți porniți spre marea Ohotk. Nicăieri n-am putut vedea o mai mare diversitate de chipuri rusești prinse în același destin și nicăieri atîtea plute cîte la gura acestui fluviu. Iar dincolo, peste toți și toate, se întindea cel mai pașnic ocean.

PLECĂM cu avionul la Magadan, țara zăpezilor care nu se topesc nici în imaginație și, a unui frig care-ți taie respirația.

Îmbrăcați în veșminte de blană de urs sau ren, oamenii par aici emisarii unor alte lumi, adăstați fără voia lor pe a noastră. Fețele abia se disting și graba lor în veșmintele atît de bogate îi face caraghioși. În plină iarnă (și nu știu cum ar putea fi altfel), totu-i acoperit aici de o zăpadă fără termen de topire și mingiiat de un vînt pentru care tăișul celui mai subțire brici încă nu poate fi folosit ca termen de comparație. Vasele în port sînt coji de nucă printr-o uriașă chisea de frișcă. E singurul colorit strident, de altfel, pe fondul care nu suferă pete. Iar vîntul se joacă zadarnic cu ele. Nimeni și nimic nu-i mai poate smulge gheții ceea ce ea nu vrea să sloboadă de bună voie. La lumina opaițelor sau a lămpilor electrice se pun la cale expediții, se încearcă scormonirea măruntaielor înghețate, se caută aur, se pîndește foca sau se încheie socotelile.

La Oimiakon purgaua ne ține în loc mai mult decît am fi crezut, iar gerul îmi depășește puterea de imaginație. Rezist totuși, ca nu cumva să-mi zic la urmă că m-am dat bătut.

Ceai, votcă și carne de ren asta-i tot ce-mi mai doresc aici, la polul frigului. Și se spune că pot fi chiar —80°. N-am trăit decît —65° dar mă-ngrozesc în fiecare clipă la citirea termometrului.

O sanie trasă de reni ne duce mai tîrziu spre o regiune de mineri din împrejurimi. Aurul și metalele neferoase rare se spune că abundă în subsolul acestui loc atît de înghețat.

ÎNTINDERILE de gheață îmi paralizează elanurile și bucuria mișcării îmi dă speranțe. Răsuflarea renilor înflorește și fiecare pas un nor de stele în care lumina boreală explodează mirific. Iacutul privește însă numai înainte și îndemnurile-i scurte, neînțelese, se convertesc într-un limbaj fără ecou. Cine l-ar putea-nțelege ? Și, totuși, renii îl ascultă, schimbînd direcția după poruncă.

O sanie mecanică ne întrece tulburînd decorul cu un zgomot impur. La baza unui munte se zăresc într-un tîrziu niște puncte negre și linii în zig-zag. Sînt jaloanele zonei miniere.

Glasul ciinilor ne anunță sosirea unor stăpîni mult prea preocupați ca să ne bage în seamă. Un helicopter care se pregătește să-și ia zborul pare un uliu cu prada-n gheare. A mutat sau va muta o cabană de metal. Alături se văd apoi corturile, barăcile și cîteva clădiri făcute din nu știu ce. Gurile minelor mi se deschid înainte. Centrul lor este lumea geodelor, a sclipirilor reci și a cristalelor, cu sau fără viață. Temperatura se schimbă brusc și frica de îngheț dispare, lăsînd locul curiozității. Descoperi însă-n străfunduri încrîncenarea ; la-nceput, împotriva nu se știe cui, apoi treptat, treptat, împotriva obstacolului mineral. Dincolo de ele însă se ascunde temeiul, în fața căruia orice speculații se dizolvă. Și nu poate fi pătruns decît de voința de a mai fi o clipă, apoi încă una și apoi alta și alta.

Cîștigurile sînt fabuloase pentru toți, indiferent de etalonul măsură (un salar în nord putîndu-l depăși de patru sau de cinci ori pe cel obișnuit din sud sau capitală). Competiția însă nu admite rebuturi, iar imperfecțiunile se elimină de la sine. Nimeni nu are timp de explicații, iar observațiile se fac din mers. La plecare am fost salutați milităreste și ciinii de pază ne-au însoțit multă vreme sania. Renii însă nu i-au băgat în seamă, iar vizitiul iacut nici atît. Îl priveam mereu din spate și mă minuna albeața șubei lui de ren. Gîndurile îmi rămăseseră însă în urmă, nemaiputîndu-le strînge decît doar la plecarea definitivă din localitate. Era cel mai friguros loc prin care-mi fusese dat să sosesc în viață. Termometrul arăta deseori —60° iar eu căutam să ajung cît mai întreg la Iakuțk, bucurîndu-mă la fiecare zvîcnire-n sus a avionului. Un somn adînc m-a ajutat apoi să mă prăbușesc în mrejele celor mai albe și mai reci „fete morgane". Era tocmai timpul necesar, trebuincios mașinii, ca să ajungă în cel mai ciudat oraș pe care l-am văzut vreodată : un oraș de cristal, cu viață pulsantă pe străzi de sticlă. Sau poate numai o anticipare juvenilă al unui fabulos oraș lunar.

Hotelul mi s-a părut de-a dreptul neverosimil după experiența nordului, iar căldura dintr-însul ispită de îngheț în care n-am putut rezista să nu mă cufund.

Marcel Petrișor

Sport

Giulești în bulboana Galaților

■ MIRT, ortava mersului de fată, lumina vinului vechi și odihna toamnei — iată ce a furat Galațiul oamenilor din Giulești. Eu, foarte adevărat, am știut dintotdeauna că zarea din miazănoapte de Dunăre e o iapă cu ugerul plin de fulgere, și totuși mă dor cumplit plopii din amîndouă laturile drumului care duce de la primărie-n luna iunie. Chiar cu cele două puncte smulse Gării de Nord, Galațiul tot în malul năruirii curge și se varsă. Dar a avut Orac (nu l-aș fi cunoscut !) ambiția să s-arunce cu gîtu-n bulboană, braț la braț cu antrenorul Motroc și cu vreo patru prieteni de-ai mei. Agățați de-un pîlc de stele și luceferi (pe funie nu ne vine să punem mîna nici în glumă) stăm și ne holbăm în pocalul ălora de la Progresul : mult, foarte mult nămol și pe la ei.

Cine e bolnav de Calea Griviței, pe care Dumnezeu o văruiește în fiecare dimineață pentru ca să nu-și murdărească lăutarii pantofii, suferă acum de insomnii torențiale.

Un clămpău de actor de tămîie, de alean și de momîie, mi-a strigat alaltăieri pe stradă (nemernicul ține cu U.T.A.) : mă, voi ăștia, înfrînții, cînd călcați iarba o decolorați, laudă vîntului care vă șterge urma pașilor. M-am făcut că-i vorbește altuia, dar i l-am povestit frumos lui Valentin Silvestru, să-l aibă-n vedere la cronica dramatică, mai ales că-ntr-o zi l-am văzut strigînd la ușa unei circiumi închise : tovarășe responsabil, scapă-ne din stradă !

Pe cuvîntul meu de sub glicină, și s-ajung să privesc asfințitul soarelui într-o oglindă de buzunar, și nu în apele lacului Mogoșoaia, că ală care nu iubește Rapidul, habar n-are ce-i întunericul gîndului. Ca s-ajungi să știi ce e iubirea, trebuie să fi făcut, în noaptea de echinox, un pod peste un rîu, bătînd scîndurile-n cuie de lapte — numai atunci și după o pierdere vei găsi cîntecul și inima Rapidului.

Venit din california Brăilei, acum, cînd se anunță noaptea rusaliilor, vă anunț că Ștefan Covaci doarme cu mîinile îngropate în două căni de apă ne-ncepută, ca să nu-l vadă pe cel mai bun mijlocaș din țară — Cornel Dinu — și să-l cheme cu degetul spre lotul național unde-mparte bucatele trinitatea tiranilor mediocri.

Fănuș Neagu

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director : GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 18, joi 5 mai 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

18

9 Mai 1877 — INDEPENDENȚA
9 Mai 1945 — ZIUA VICTORIEI

În freamătul istoriei adevărate

NOȚIUNEA de independență națională **este desigur o cucerire a înaintării în istorie a spiritului de libertate, de unitate, de conștiință a propriei identități a unui popor, într-o perspectivă a propriei ratiuni ființiale pe pămîntul, sacru, cel al patriei sale, în deplina-i legitimitate.**

Nu întîmplător și nu zadarnic spunea Ștefan cel Mare și Sfînt spre dreaptă călăuză urmașilor săi : „Iar dacă dușmanul vostru v-ar prescrie condiții rușinătoare, atunci mai bine muriți prin sabia lui decît să fiți privitori împilării și ticăloșirii țării voastre", — îndemn eroic în freamătul istoriei adevărate, căci, în al său „apus de soare", Ștefan adăuga că se va ridica oricum cineva „carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în libertatea și puterea de mai înainte". Argument de foc pentru Eminescu de a scrie în „Timpul" din 17 noiembrie 1877 : „Niciodată pentru România nu a existat un timp de vasalitate", iar într-un articol din 14 februarie 1880, de a formula acel pregnant adevăr că independența „e suma vieții noastre istorice". Prin aceasta autorul capodoperei de gîndire politică în cea mai elevată structură estetică, Scrisoarea a III-a, veritabil manifest peste veac al conștiinței noastre patriotice, însuma el însuși întreaga tradiție a înaintașilor săi, de la cronicari pînă la pașoptiști, pînă la făuritorii revoluției pentru eliberarea națională și socială, apoi ai Unirii și ai statului național român în accepția lui europeană modernă. Cuvîntul lui Nicolae Bălcescu, cel din „România viitoare" a anului 1850, stăruia ca o poruncă a-tot-cuprinzătoare : „Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră și a celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire".

Așadar — **dimensiunea reală a noțiunii de independență în înțelesul profund multilateral, conferindu-i valabilitate peste timp, dimensiune ce avea să primească sigiliul jertfei de sînge a poporului român în războiul de la 1877—1878, spre a pecetlui astfel legitimitatea actului de proclamare a independenței României, la 9 Mai 1877.**

Deosebit de semnificativ este faptul că prin cucerirea, astfel, a statutului implicînd atributele de libertate și suveranitate, de stăpînă la ea acasă, pe avuțiile pămîntului și roadele muncii poporului său, pe dreptul de a-și afirma nestingherită proprie-i personalitate și conduită în lume, — dobîndirea independenței naționale — **precum arată Programul Partidului Comunist Român** — a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare.

În condițiile României ca stat independent, evoluția structurală modernă s-a accentuat, economia ei a cîștigat noi capacități, mai adecvate, în sensul unei baze de dezvoltare industrială și, ca atare, de formare și păsire pe arena istoriei a noii clase — cea a proletariatului. Nu întîmplător, în primul număr, din 26 mai 1877, al ziarului „Socialistul", se afirma : „Azi e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau armele pentru a-și apăra independența". Totodată, articolul exprima dorința ca pacea să vină cît mai curînd, pentru „înfrățirea oamenilor și dezvoltarea artelor în umbra păcii". Cu alte cuvinte, umanismul, intrinsec ideologiei clasei muncitoare, era încă de atunci afirmat, în perspectivele lui.

Peste veac, Partidul Comunist Român avea să fie acela care să confere întreaga semnificație acestor legități ale evoluției istorice prin însăși concretizarea lor deplină, prin noua structură economică, prin revoluția socială, prin afirmarea viguroasă a voinței de a fi deplin stăpîni la noi acasă, printr-un întreg program, neîncetat îmbogățit în consecvența lui, de politică internă și internațională a partidului și statului nostru. Este concepția și modul de acțiune — astăzi cunoscute și apreciate pe toate meridianele globului — susținute și desfășurate de secretarul general al Partidului Comunist Român, de președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, — veritabil program al cărui fir conducător este independența națională, **în toate valențele ei creatoare : independența în drept dar și în faptă mereu vie, independența politică, fortificată de cea economică și de cea culturală ; în același timp, dreptul și efectuarea în act a acestui drept ca fiecare națiune să-și spună — în condiții de autentică egalitate — cuvîntul privind soarta întregii omeniri, în vastul ansamblu năzuind la consolidarea păcii, la eliminarea subdezvoltării, la propășirea tuturor popoarelor sub semnul geniului uman.**

În acest spirit și în această perspectivă de efervescentă încredere în viitor întîmpinăm centenarul Independenței României, sub acest arc al orizontului istoriei noastre ne înflăcărăm sufletele, vibrînd profund la evocarea acelui 9 Mai 1877.

9 Mai care, în 1945, avea să se integreze încă mai revelator, pe spirala glorioasei noastre istorii, ca ziua solidarității întru înfrîngerea celui mai monstruos dușman al independenței, al libertății popoarelor — imperialismul fascist. Zi care, prin lupta noastră — plină de atîtea jertfe — alături de Națiunile Unite, o sărbătorim ca Ziua Victoriei.

George Ivașcu

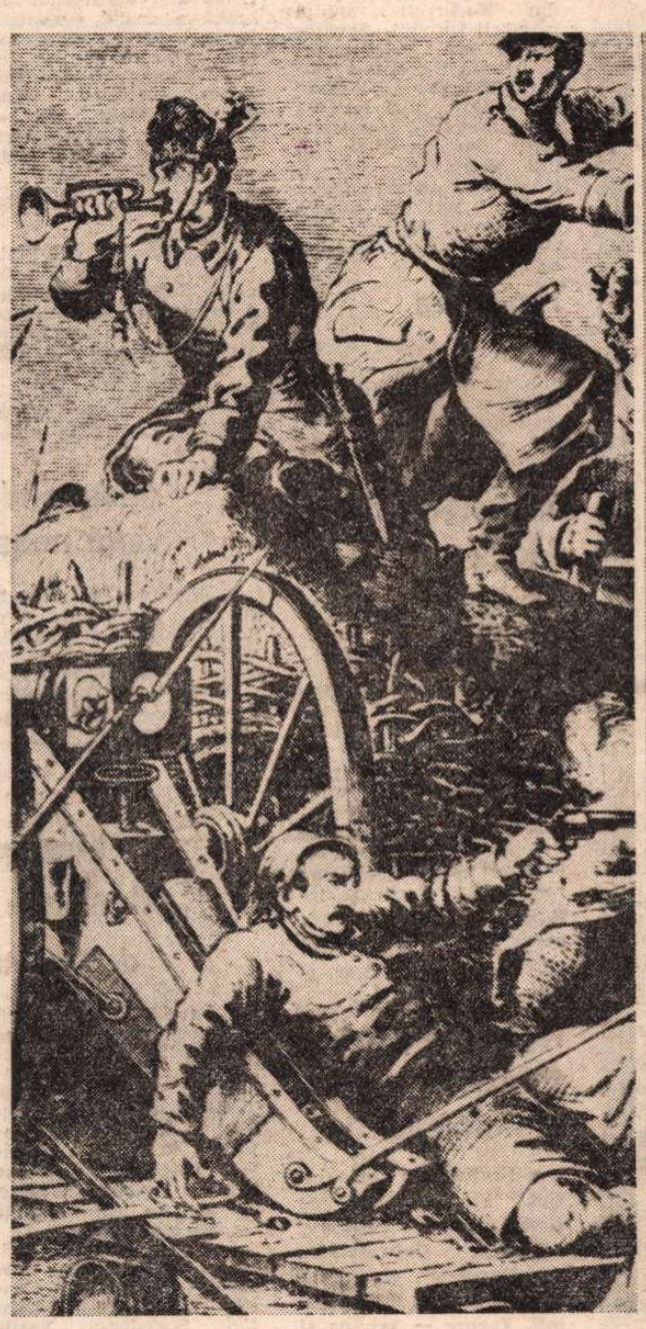

CUCERIREA REDUTEI GRIVIȚA — litografie de **Carol Popp de Szathmary**

MONUMENTUL VICTORIEI — sculptură de **Boris Caragea**

Gînduri la anul '77

Sună gornistul din plin, ca atunci, —
și nu-i un părelnic ecou :
Inima, Patrie, arde să-i dai noi porunci,
oricînd și oriunde din nou.

Ce mîndru îți poartă destoinic stegar
albastru și galben și roș' tricolorul !
Dunubii de jertfe nu a dat în zadar
copilul tău pașnic — Poporul.

Știu : Multe milenii de pace-ți rămîn —
cît cele prin lupte trecute :
Viteaz de zici astăzi, ca și-atunci, zici român.
Zidirile-ți, Maică, pentru noi tot sînt redute.

Eu — ca la voievozi, în bătrîni, mă închin
stindardului muncii : Socotu-l
drept ctitor și scut la un mare destin.
Te dăruie, cîntec, cu totul,

te dăruie, cîntec, acestui pămînt
și demnului său viitor
cum cei de la Plevna — reduta luînd.

Altfel, — nici nu ai crezămînt, —
altfel — sfarme-și lira, arunce-și-o-n hău,
că-n van a trăit cîntărețul
de nu a-nțeles, asemeni poporului său,
ce scump libertății i-e prețul.

Tiberiu Utan

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Semnificative declaraţii ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu

AMPLUL interviu acordat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în ziua de 29 aprilie a.c., ziaristului japonez Masashi Egawa, trimisul special al grupului de presă „Mainichi" din Japonia, este în atenţia cercurilor internaţionale prin deosebita însemnătate a problemelor abordate. Într-adevăr, răspunzînd la întrebarea asupra **liniei fundamentale a politicii externe a României,** tovarăşul Nicolae Ceauşescu, relevînd că în politica internaţională s-au produs şi continuă să aibă loc mari transformări revoluţionare, sociale şi naţionale, a subliniat că **linia generală a acestor schimbări este în favoarea unei politici noi, de egalitate, respect al independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestec în treburile interne, de aşezare a relaţiilor dintre state pe baze echitabile, de recunoaştere a dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, pe participarea cu drepturi egale a tuturor popoarelor la soluţionarea problemelor complexe ale vieţii internaţionale.**

REALIZAREA unei politici noi, democratice, de egalitate între naţiuni a constituit axul întregului interviu, tovarăşul Nicolae Ceauşescu ţinînd să sublinieze că **are în vedere şi rezolvarea problemelor subdezvoltării, făurirea noii ordini economice, realizarea dezarmării, precum şi soluţionarea altor probleme ce preocupă omenirea. Căci, numai odată cu găsirea soluţiilor care să decidă calea rezolvării acestor probleme complexe se poate vorbi de o reală destindere.**

În acest context de ansamblu mondial, deosebit de relevantă este afirmarea că **noi legăm problema destinderii în Europa de problemele dezarmării, de înfăptuirea unor relaţii noi, bazate pe respectul fiecărui popor de a-şi hotărî singur soarta, fără nici un amestec din afară.**

O DEOSEBITĂ pregnanţă, în ansamblul interviului, o constituie răspunsurile privind problema drepturilor omului şi, în finalul interviului, atitudinea faţă de apropiata Conferinţă de la Belgrad.

România — în centrul politicii căreia stă, ca ţel suprem, asigurarea în fapt a exercitării drepturilor fundamentale ale omului, dezvoltarea largă a democraţiei, realizarea bunăstării şi fericirea întregului popor — consideră — a declarat preşedintele ţării noastre — **că încercările pe care le fac anumite cercuri din străinătate de a denatura esenţa acestor noţiuni, de a escamota adevărul din propria societate şi de a orienta mijloacele de propagandă asupra aspectelor formale ale libertăţii omului şi în direcţia incitării la emigrarea forţei de muncă spre statele dezvoltate economic, nu servesc nici rezolvării problemei drepturilor fundamentale, nici cauzei destinderii şi colaborării internaţionale.**

În ce priveşte apropiata Conferinţă de la Belgrad, presa internaţională relevă din cuprinsul interviului afirmaţia preşedintelui României că **la apropiata reuniune ce va avea loc la Belgrad trebuie să se asigure continuarea politicii începute la Helsinki — găsindu-se noi căi pentru realizarea în viaţă a documentelor semnate în comun şi care constituie un tot unitar, pentru lărgirea colaborării economice, tehnico-ştiinţifice şi culturale, a schimburilor spirituale şi dintre oameni. În mod deosebit, România acordă atenţie problemelor dezangajării militare, considerînd că securitatea şi destinderea în Europa şi în lume sînt legate de reducerea înarmărilor, de trecerea la dezarmare. Noi dorim ca la această conferinţă să nu se ajungă la o confruntare, ci, dimpotrivă, să se acţioneze pentru găsirea căilor spre realizarea acestor obiective** — a încheiat tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării

RĂSPUNSUL Guvernului Republicii Socialiste România la scrisoarea secretarului general al O.N.U. privind sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării constituie un document-sinteză a poziţiei consecvente a ţării noastre, a preşedintelui său, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în problema-problemelor contemporaneităţii noastre : **dezarmarea.** Precum se arată în scrisoare, **România acordă o mare importanţă convocării sesiunii speciale a O.N.U. consacrate dezarmării din 1978 şi se pronunţă, totodată, pentru organizarea unei conferinţe mondiale destinate opririi cursei înarmărilor, şi îndeosebi a înarmărilor nucleare.**

Guvernul român consideră că această sesiune specială este chemată să adopte **măsurile necesare care să permită Organizaţiei Naţiunilor Unite să joace un rol mai activ în realizarea dezangajării militare şi dezarmării ca parte integrantă a procesului de făurire a unei noi ordini economice şi politice internaţionale, care să asigure condiţiile necesare pentru dezvoltarea liberă şi independentă a tuturor statelor, fără nici un amestec din afară, extinderea largă a colaborării neîngrădite dintre toate naţiunile.**

În continuare, Răspunsul guvernului nostru desfăşoară temeinicele sale argumente pentru ca această sesiune specială să **constituie un for de sine stătător, în măsură a adopta hotăriri de importanţă crucială pentru pacea şi securitatea mondială,** — în acest sens, sesiunii programate în mai — iunie 1978 revenindu-i **sarcina de a dezbate şi adopta principii, decizii şi măsuri pentru o nouă eră de negocieri — era dezarmării concrete, reale.**

Cronicar

Viaţa literară

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

● Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti, în colaborare cu Casa Universitarilor şi Universitatea cultural-ştiinţifică Bucureşti (Sala Dalles), a organizat două spectacole literar-muzicale ale căror încasări au fost depuse în Contul 1977. Au citit poeme patriotice **Ion Bănuţă, Vlaicu Bârna, Virgil Carianopol, Eugen Frunză, Dinu Ianculescu, Ioanichie Olteanu, Steliaan Păun, Al. Raicu, Violeta Zamfirescu.**

Şi-au dat concursul numeroşi actori ai scenelor din Capitală.

● Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti invită membrii Uniunii Scriitorilor şi alţi colaboratori să trimită materiale pentru „Almanahul literar" ediţia 1978, pînă la data de 30 mai 1977. Manuscrisele, dactilografiate în trei exemplare, vor fi trimise pe adresa : Calea Victoriei nr. 115, pentru „Almanahul literar". Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Timişoara

● La Cenaclul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara a fost prezentată expunerea „Războiul de Independenţă şi intelectualitatea din Banat". A conferenţiat istoricul **Ioan Dimitrie Suciu.** Au citit poezii dedicate marelui eveniment **George Drumur, Al. Jebeleanu, Victoria Corina Şein** şi **Aurel Turcuş.** De asemenea, Asociaţia Scriitorilor din Timişoara a organizat lansarea noului volum „Mozaic Bănăţean" de **Franz Liebhard** prezentat la Cenaclul literar „Adam Müller Gutenbrunn" al scriitorilor de limbă germană de **Nicolaus Berwanger,** şi a volumului „Trec zilele" de **Zvetomir Raicov,** prezentat de **Neboisa Popovici** la Cenaclul scriitorilor de limbă sîrbă.

● La ultima şedinţă a Cenaclului scriitorilor de limbă germană, organizată în colaborare cu studioul de radio, au citit **Nikolaus Berwanger, Franz Liebhard, Hans Kehrer, Hans Mokka, Peter Riesz, Erika Scharf, N. Samson, Ştefan Ludwig Schvartz.**

Iaşi

● La Librăria „M. Eminescu" din Botoşani, Asociaţia Scriitorilor din Iaşi a organizat lansarea volumului „Poeme" de **George Lesnea,** apărut în Editura Junimea. Despre activitatea poetului au vorbit **Nicolae Iliuţă,** directorul centrului judeţean de librării, **Lucian Valea** şi **Horia Zilieru.**

● Revista „Convorbiri literare" a iniţiat, cu sprijinul Asociaţiei Scriitorilor, în cadrul Festivalului „Cîntarea României", o întîlnire cu muncitorii, tehnicienii, inginerii şi funcţionarii de la „Întreprinderea Metalurgică Iaşi". Despre istoricul revistei, care a împlinit 110 ani de existenţă, au vorbit **Daniel Dimitriu, Al. Dobrescu** şi **Horia Zilieru.** Au citit din lucrările lor **George Lesnea, Ioanid Romanescu** şi **Dumitru Ignea.**

● Editura Junimea anunţă cititorii care i-au adresat scrisori în legătură cu procurarea volumului „Puterea de a fi" (4 martie 1977 — din cronica unui cutremur) că nu dispune de stocuri destinate comercializării. Toate solicitările vor fi adresate direct librăriilor şi centrelor de librării din întreaga ţară.

Cluj-Napoca

● Asociaţia Scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat şezători literare, avînd ca teme „Răscoalele ţărăneşti de la 1907" şi Războiul de independenţă de la 1877, la Liceele nr. 6 şi 15. Au citit poeme patriotice **Valentin Taşcu** şi **Eugen Uricaru.**

Simpozion-dezbatere dedicat Centenarului Independenţei

● Academia „Ştefan Gheorghiu" în colaborare cu „Muzeul Literaturii Române" organizează vineri 6 mai 1977, la Facultatea de ziaristică a academiei, un simpozion-dezbatere pe tema „Ideea de independenţă — o permanenţă a spiritualităţii româneşti". Participă istorici şi critici literari, cercetători, personalităţi ale vieţii cultural-artistice din Capitală.

Tagore — prieten şi vizitator al României

● Secţia de indianistică a Facultăţii de limbi romanice, clasice şi orientale, Universitatea din Bucureşti, organizează spectacolul **Poetul lumii, Tagore — prieten şi vizitator al României,** în cadrul manifestărilor cultural-artistice închinate Centenarului independenţei României. Spectacolul va avea loc în ziua de 8 mai 1977, ora 10 dimineaţa, la „Casa Universitarilor" din str. Dionisie Lupu.

„Independenţa e suma vieţii noastre istorice"

● Muzeul Literaturii Române a organizat o nouă manifestare omagială „Independenţa e suma vieţii noastre istorice". Cuvîntul de deschidere a fost rostit de acad. **Şerban Cioculescu.** Expoziţia de la sediul Muzeului Literaturii Române ilustrează printr-un bogat material documentar — manuscrise, stampe de epocă, fotografii, publicaţii ale vremii etc. — lupta de veacuri a poporului nostru pentru libertate, unitate şi independenţă naţională.

Lansarea volumului „Aforisme şi cugetări", de Constantin Tsatsos

● La Librăria „Mihail Sadoveanu" din Capitală a avut loc lansarea volumului „Aforisme şi cugetări" de **Constantin Tsatsos,** preşedintele Republicii Elene. Cartea, apărută în Editura Univers, este tradusă de **Ion Brad** şi **Dumitru Niculae,** iar prefaţa este semnată de **Mircea Maliţa.**

La festivitatea lansării au participat **Miu Dobrescu,** preşedintele Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, **Vasile Gliga,** adjunct al Ministrului Afacerilor Externe, **Virgil Teodorescu,** preşedintele Uniunii Scriitorilor, reprezentanţi ai Institutului Român pentru relaţiile culturale cu străinătatea şi ai Asociaţiei internaţionale de studii sud-est europene, academicieni, directori de edituri, scriitori, profesori, cercetători, alţi oameni de cultură din Capitală.

A fost prezent **Dimitri A. Papadakis,** ambasadorul Republicii Elene la Bucureşti.

Volumul a fost prezentat de **Romul Munteanu,** directorul Editurii Univers.

În spiritul colaborării reciproce

● La Moscova s-a desfăşurat o consfătuire organizată de revista „Detkaia Literatura" cu tema „Literatura socialistă pentru copii". Din ţara noastră, la lucrările consfătuirii a participat o delegaţie compusă din **Viniciu Gafiţa** şi **Lucia Olteanu.**

Calendar

● 1.V.1921 — s-a născut **Vladimir Colin**
● 1.V.1933 — s-a născut **Miron Scorobete**
● 1.V.1938 — s-a născut **Marin Tarangul**
● 2.V.1909 — s-a născut **Teodor Rudenco** (m. 1967)
● 2.V.1924 — a murit folcloristul **I. G. Bibicescu** (n. 1848)
● 2.V.1928 — a murit **George Ranetti** (n. 1875)
● 2.V.1940 — s-a născut **Ion Lotreanu**
● 3.V.1906 — s-a născut **Paul B. Marian**
● 3.V.1946 — s-a născut **Mihai Neagu Basarab**
● 3.V.1971 — a murit **Sidonia Drăguşanu** (n. 1908)
● 4.V.1902 — s-a născut **Elena Iordache Streinu**
● 4.V.1922 — s-a născut **Vlad Muşatescu**
● 4.V.1928 — a murit **Ion Dragoslav** (n. 1875)
● 4.V.1974 — a murit **Radu Tomoioagă** (n. 1916)
● 5.V.1919 — s-a născut **Mihnea Gheorghiu**
● 5.V.1927 — s-a născut **Vicu Mândra**
● 6.V.1906 — s-a născut **Ion Vlasiu**
● 6.V.1922 — s-a născut italienistul **George Lăzărescu**
● 6.V.1930 — s-a născut **Dorel Dorian**
● 6.V.1943 — s-a născut **Laurenţiu Ulici**
● 6.V.1961 — a murit **Lucian Blaga** (n. 1895)
● 7.V.1920 — a murit **C. Dobrogeanu-Gherea** (n. 1855)
● 7.V.1937 — a murit **George Topîrceanu** (n. 1886)
● 7.V.1938 — a murit **Octavian Goga** (n. 1881)

Semnal

● **Marin Preda — VIAŢA CA O PRADĂ.** După **Imbosibila întoarcere** şi alte pagini de mărturisiri, noua carte a lui Marin Preda se constituie ca un roman-biografie, evocînd o epocă literară şi fazele formării unei personalităţi scriitoriceşti. Ca întreaga creaţie a prozatorului, volumul stă sub semnul reflexivităţii lucide : „Totuşi, aventurile vieţii noastre sînt ale conştiinţei, deşi viaţa ei adevărată nu e niciodată liberă de instincte şi nu o dată e neputincioasă în faţa lor, în rău, dar şi în bine". **(Editura Albatros, 350 p., 7,50 lei, 105 000 ex.).**

● **Nicolae Ciobanu — INSEMNE ALE MODERNITĂŢII.** Volumul cuprinde o suită de studii şi eseuri menite să pună în evidenţă conceptul de modernitate în literatura română, raportat la opera şi personalitatea unui important număr de scriitori clasici, moderni şi contemporani : V. Alecsandri, C. Negruzzi, Şt. O. Iosif, Liviu Rebreanu, G. Ibrăileanu, G. Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, G. Călinescu, Ionel Teodoreanu, Pavel Dan, A. E. Baconsky, Eusebiu Camilar, Marin Preda, Şt. Augustin Doinaş şi alţii. **(Editura Cartea Românească, 296 p., 11,50 lei, 4 070 ex.).**

● **Toma George Maiorescu — HOINAR PE MERIDIANE.** O nouă carte de însemnări de călătorie a autorului **Escalelor Mediteraneene** din **Operaţiunea 0,17** (1972). Zona geografică străbătută cu sentimentul descoperitorului de valori umane este cuprinsă acum **„Intre Tanger şi Cercul Polar". (Editura Sport-Turism, 276 p., 11,50 lei, 8 915 ex.).**

● **Jacques Chabannes — ÎN RANIŢĂ, BASTONUL DE MAREŞAL.** Apărută în „Colecţia romanului istoric", lucrarea preşedintelui Societăţii oamenilor de litere din Franţa, apreciat autor dramatic, romancier şi jurnalist, este consacrată zbuciumatei perioade 1796—1813 din istoria franceză. Traducerea romanului este semnată de Andriana Fianu. **(Editura Univers, 240 p., 6,75 lei, 40 130 ex.).**

● ***** — PERSONALITĂŢI ALE ŞTIINŢEI.** Micul şi utilul dicţionar (2 800 termeni) care deschide seria de dicţionare de personalităţi se referă la domeniile matematicii, logicii, chimiei, fizicii, astronomiei, biochimiei, medicinei, botanicii, zoologiei, paleontologiei, antropologiei, geologiei şi geografiei. **(Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 312 p., 20,50 lei, 20 000 ex.).**

● **În colecţia „Rampa" a Editurii Eminescu** au apărut : **Lucian Blaga — MEŞTERUL MANOLE** (164 p., 3,25 lei, 13 500 ex.) ; **Lucia Demetrius — TREI GENERAŢII** (132 p., 6 lei, 2 100 ex.).

● La **Editura Junimea** au apărut : ***** — CARTEA PATRIEI** (226 p., 7 lei, 60 500 ex.) ; **G. Călinescu — EMINESCU** (424 p., 14 lei, 85 000 ex.); **George Lesnea — POEME** (352 p., 17 lei, 4 400 ex.) ; **Al. Andriescu — STIL ŞI LIMBAJ** (252 p., 8 lei, 3 500 ex.) ; **A. Brumă, R. Ciontea — POEZII CU JUCĂRII** (72 p., 7,50 lei, 93 000 ex.).

LECTOR

Literatură și istorie

POATE mai mult decît în alte literaturi, datorită și condițiilor specifice în care ne-am făurit ființa națională și originalitatea culturii, sentimentul acut al istoriei constituie unul dintre stimulii fecunzi ai creației noastre. Un itinerar bogat în semnificații atestă de-a lungul veacurilor un intim raport între **istorie** (istoria reală) și **„istorie"** (povestire, discurs poetic) de la un cap de drum, al cronicarilor, stînd sub semnul matein al „pajerelor încleștate", recognoscibil și în opera epică a lui Dimitrie Cantemir, pînă la scriitorii autentici ai contemporaneității. Desfășurarea acestui raport complex e detectabilă (ca fenomen al istoricității literaturii) atît la nivelul producției operelor — autor, grup social — în spiritul concepției lui Goldmann, cît și la acela al unei sociologii preconizate de Escarpit, al difuzării și receptării operelor, ori la nivelul textului și **lecturii.** Încît, pînă și diversele tipuri de metodă critică modernă țin de un coeficient al relației istorice, după încercările (și tentațiile) succesive de a eluda, în analiza textuală, orice raport de istoricitate. În ce ne privește, o reabilitare a studiului istorico-literar trebuie să țină seama de cel puțin trei vectori mereu activi în spațiul scrisului românesc : ideea de **participare** la istorie, de **solidarizare** cu destinul național și cea de **creație** (în spiritul unei tradiții, al unui ethos, al invocării istoriei în fine). De-a lungul vremilor, scriitorii români și-au asumat (nu o dată cu riscul vieții) rolul activ în viața statului, ocupînd funcții de răspundere și contribuind astfel la progresul istoric al neamului, de la Ureche, Miron Costin și Neculce, la Dimitrie Cantemir și Cantacuzino Stolnicul, de la Bălcescu, Kogălniceanu, Heliade, Alecsandri, Bolintineanu — la Maiorescu, Delavrancea, N. Iorga, Sadoveanu ș.a.

Exponenți ai politicii de unire și neatîrnare, apărînd interesele Țării în oficiile diplomatice ori în marile foruri internaționale ei au marcat — de la misiunile strălucit pledate ale lui Bălcescu și Alecsandri, la acelea, nu mai puțin dificile, din preajma marii Uniri din 1918, ilustrate de O. Goga, Elena Văcărescu, Delavrancea și pînă la prestigioasele prezențe diplomatice mai apropiate, ale lui Lucian Blaga sau Tudor Vianu, Mihai Ralea ș.a. — o funcție civică, patriotică, implicit istorică. Ea nu s-a limitat, firește, la simplul rol al unei reprezentativități în afara granițelor țării, ci s-a extins adesea la participarea politică internă, ca forță a unei intelectualități superioare, de care trebuia să se țină seama chiar în concepția unei orînduiri mai curînd dispusă a-i privi pe scriitori drept niște „paria", împingîndu-i la marginile vieții publice.

Cînd Gherea definea condiția „proletarului intelectual", cînd așa-zisa „boemă literară" de la 1900 își analiza la rîndul ei relațiile cu oficialitatea (magistral exprimate apoi în lirica bacoviană), cînd Camil Petrescu inițiia, îndată după prima conflagrație, mișcarea „noocratică", de solidarizare a „muncii intelectuale", cînd — mai apoi — un Al. Sahia, M. R. Paraschivescu, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu ș.a. exprimau pentru artist revendicarea altui destin, concordant cu lupta de eliberare socială și națională, ideea participării n-a fost mai puțin strălucit ilustrată. Dacă Delavrancea avea acces în parlamentul țării pentru a-și rosti viguroasa retorică, cuvîntul unor „dezmoșteniți" (în optica guvernanților) precum Eminescu sau Caragiale, Tudor Arghezi sau N. D. Cocea nu atîrna mai puțin greu în conștiința publică a momentului. Convertirea acestei forțe virtuale, de nimeni ignorată pînă la urmă, în actul de solidarizare cu istoria țării s-a concretizat cu prilejul fiecărui moment decisiv pentru destinele naționale, de la cuvîntul scris ori rostit — la acțiunea directă, uneori cu prețul prigonirilor, exilului, închisorii ori suprimării : surghiunul lui Kogălniceanu și Alecu Russo, tragicul exil al lui Bălcescu, cel voluntar (ca protest **în extremis**) al lui I. L. Caragiale, riscurile militanților unioniști, prigoana dezlănțuită în 1907 împotriva „instigatorilor" Iorga, Sadoveanu, Vlahuță, Coșbuc, procesele de presă și de lèse-majestate, complotul de anulare a operei și autorilor (în cazul lui Arghezi și Camil Petrescu), pînă la asasinatul propriu-zis : Iorga, Fundoianu etc. Nici unul dintre acești scriitori — și enumerarea ar putea, desigur, continua — n-au refuzat implicarea în actul politic, ieșirea în arena deschisă, odată cu grupările, revistele, scrisul lor cotidian, de atitudine alăturată luptei pentru salvgardarea intereselor majore ale patriei. Căci în fiecare rînd al lor vibrează conștiința ardentă exprimată de N. Iorga în memorabila frază : „Cînd o țară are de apărat o muncă cinstită, nimic n-o poate dobori".

ÎMPLICAREA în istorie semnifică însă și creația, înțeleasă ca o datorie a depoziției pentru posteritate. Simpla răsfoire a revistelor ce apar în momentele de cotitură ale devenirii noastre ca popor liber, cu o limpede conștiință a rosturilor sale în această parte a lumii, o atestă : în 1848, în 1877-78, în 1907, în preajma actului de la 1918, în timpul rezistenței antifasciste și în tot ceea ce a urmat actului de la 23 August 1944, creația literară se conjugă cu mărturia directă, cu **documentul trăit.** E suficient să exemplificăm o atare situație cu momentul luptei pentru independență (1877—1878) așa cum apare diseminat în poezia, proza și publicistica vremii. Inventarul pur și simplu al acestei producții literare (important și pentru studiul de sociologie literară : centru de interes, difuzare, receptare, climat spiritual etc.) însumează poate sute de nume de literatori ce și-au cheltuit generos entuziasmul sincer, dacă nu și talentul. O antologie recentă, datorată lui Teodor Vârgolici, **Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale,** enumerînd multe texte uitate, nume intrate în quasi-anonimat, reține însă și relieful particular al participării prin creație (sau texte paraliterare) a lui V. Alecsandri, G. Coșbuc, Mihai Eminescu, I. L. Caragiale, Al. Odobescu, Duiliu Zamfirescu, Emil Gârleanu, Gala Galaction etc. Între faptul de sociologie, reacție spontană a unei conștiințe publice soldată ades în forme naive, cu valoarea unui document doar, și opera unui Coșbuc sau Duiliu Zamfirescu, consacrată, aceasta, prin criteriul estetic al istoriei literare, există un raport analog celui stabilit undeva de Iorga între istoria înțeleasă nu ca o „colecție de amănunte", ci ca însuși nexul dramatic al vieții naționale.

Pentru creatorii autentici așadar, istoria nu poate fi simplă ilustrare în maniera, oricît de sinceră, a cronicilor, a cronicilor de epocă, și ea a fost cu adevărat înțeleasă altfel de marii scriitori din toate epocile : Neculce ori Cantemir au avut sentimentul **acestei** istorii tragice, ale cărei semne și simboluri prințul moldav le-a convertit în meditația alegorică ; Școala ardeleană are conștiința unei **istorii-stimul,** cum generația de la '48 o avea pe aceea a istoriei în mers, în continuu progres, cum Bălcescu, Hasdeu și Eminescu credeau în **istoria-model** iar marii poeți ai secolului XX (Arghezi în primul rînd) o invocă drept **hrisov** al drepturilor legitime, grav amenințate (ciclul **Letopiseți**) în vreme ce pentru alte voci lirice (Bacovia, Pnilippide, Blaga dintr-un anume moment), presiunea istoriei, a celei cotidiene, e trăită în tangajul prezentului. Din viziunea sceptică ori eroică a „panoramei deșertăciunilor", filon eminescian insinuat în țesătura prozei lui Mihail Sadoveanu, descind și patosul, exaltarea, sarcasmul ori duioșia „imnelor" lui Ioan Alexandru, elegiilor lui Nichita Stănescu sau **Răceala** lui Marin Sorescu. La rîndul ei, proza contemporană, în cîteva din operele capitale, multe apărute în ultima cîțiva ani și semnate de scriitorii tinerei generații, se revendică de la aceeași implicare în istorie, depoziție, document al unei participări amintind parcă versul poetului **Imnelor :** „Ceea ce știm și am văzut / Sînt strîns de gît de nu voi spune / Și mărturia mea va fi / Că nemurirea va rămîne".

DE LA cronicari și pînă azi, nexul marii drame, consemnată ori evocată de scriitorii succesivi a fost în esență apărarea independenței, a ceea ce Eminescu numea „suma vieții noastre istorice". Și a tot ce avea să decurgă de aici, schițat premonitoriu tot în viziunea genialului Poet : „Vom fi un stat independent ; cum vom face uz de această independență, aceasta e chestiunea cea mare" (1879) ; ori : „Soarta, viitorul nostru și al urmașilor noștri atîrnă de înțelepciunea noastră și de buna chibzuință cu care vom înainta spre realizarea misiunii istorice ce ni se cuvine și numai spre a acesteia uneia și singure misiuni". Căci, așa cum El avertiza în 1880, „ar fi un act de adîncă ingratitudine către strămoșii noștri, dacă ne-am închipui că cu noi se începe lumea în genere și România îndeosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatîrnării, cînd la dreptul vorbind, n-am făcut decît a menține cu mult mai mult ori mai puțin succes ce ei au cîștigat, fie prin singeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteții extraordinare, puse amîndouă adeseori în serviciul acestei unice preocupațiuni, a păstrării neamului și țării". Consonantă și, într-un fel, testamentară prin prelungirea gîndului izbucnește slova de foc a lui Nicolae Iorga, plătită în cele din urmă cu ființa sa însăși : „Neam părăsit la răscrucea furtunilor care bat aici din veac în veac și vor bate totdeauna în aceste locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor. Apți pentru cea mai înaltă civilizație și siliți a trăi de la o bejenie la alta. Oricare alții s-ar fi risipit în lume... Noi am rămas. Cu sabia în mînă de strajă la toate zările, iar cînd s-a frînt o clipă, ca să se lege din nou, tainic, oțelul, am întins brutalității arma subțire a inteligenței noastre. Și iată, suntem tot acasă".

Superbă lecție de istorie pentru o întreagă literatură, a prezentului ca și a viitorului.

Mircea Zaciu

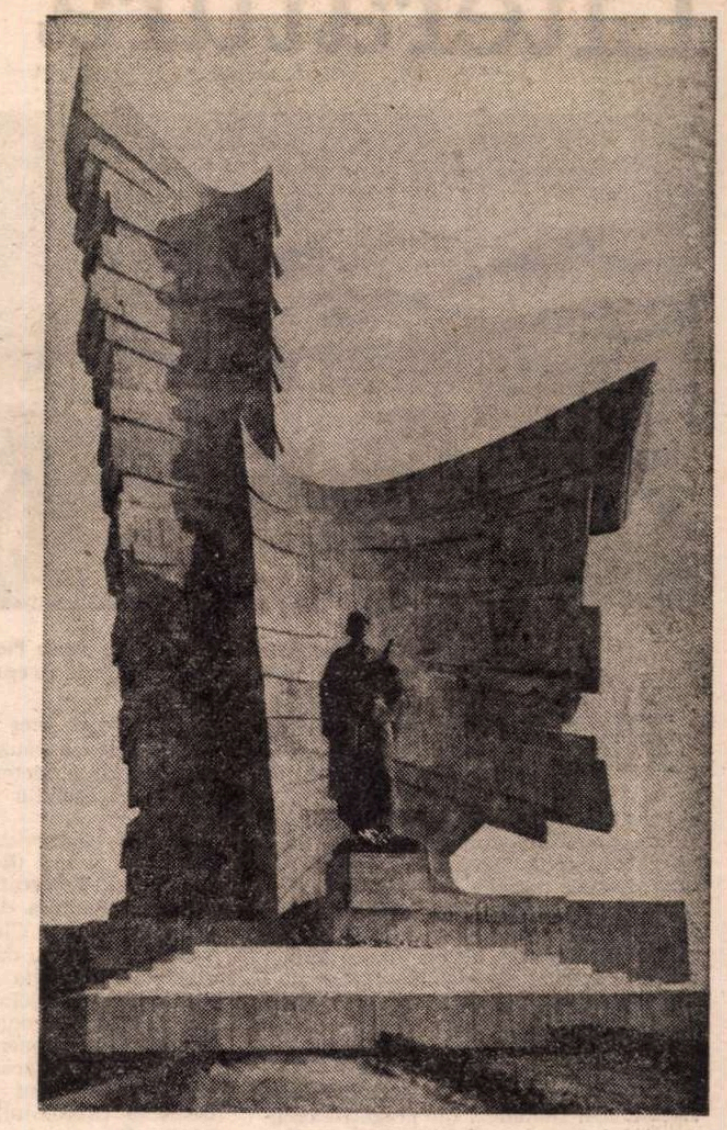

MONUMENTUL EROILOR DE LA PĂULIȘ

Arborele cu o sută de cercuri

Mă gîndesc la nopțile acelea topite în noi
să ne apară chipul în fîntîna cerului
la timpul trecut prin arterele noastre
să trecem noi înșine în Timp
la pașii noștri înecați în noroaiele drumurilor
ca drumurile să devină istorie
și la sămînța
pe care smulgînd-o din vis
cu presimțirea unui arbore falnic
am îngropat-o-n pămînt ;
la cele o sută de cercuri ale arborelui din vis
mingîind cerul cu păsări cîntătoare
la acel arbore ce trebuie să fi existat
în noi Dintotdeauna
de unde altfel putea cuprinde dintr-odată
majestuoasa coroană
munți cu creste de ghiață
țărmuri zbuciumate de mare
cîmpii pierdute-n orizont
și inimi bătînd
ca niște clopote de-aramă vestind Ora
Mă gîndesc că purtînd Dintotdeauna
nostalgia libertății
rădăcinile acelui arbore din vis
erau în noi de cînd suntem
risipite sub pămînt
și se numeau uneori Decebal și Horia
alteori Ștefan și Tudor
sau Mihai și Nicolae Bălcescu
Mă gîndesc la zilele și nopțile acelea curgînd în noi
într-o sută de cercuri deschise
ca o spirală fără sfîrșit
ca să rămînem noi înșine
și să urcăm ca o ștafetă a generațiilor
mereu alții
Mă gîndesc
la acei bărbați supți de tranșee
dispăruți în forturile neatîrnării
la acei flăcăi căzuți cu fruntea-n țărînă
fără altă identitate decît un vag miros de busuioc
la cei viteji care smulgînd arborele din vis
l-au sădit în pămîntul opărit de lacrimi
cu presentimentul eternității
să crească și să-nflorească după voia urmașilor
sub cerul curat și albastru
pe holde de aur
arborele pe care cei mai buni între bărbați
l-au botezat cu sîngele lor numindu-l simplu :
Libertate.

Toma George Maiorescu

Literatura Independenţei

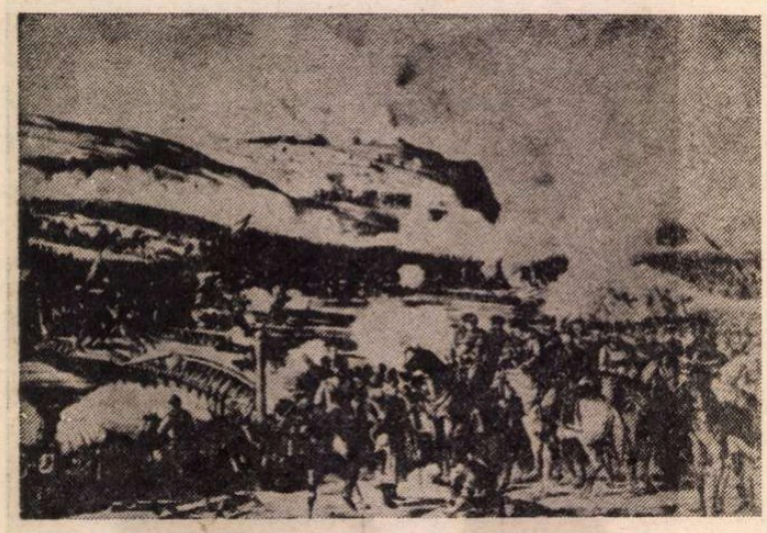

Capitularea trupelor otomane de la Plevna
(după o cromolitografie de epocă)

EMINESCU este primul gazetar român, care, reluînd o frază a lui Mihail Kogălniceanu, a pus în discuţie, chiar în 1877, vechimea ideii de independenţă în conştiinţa poporului român, adică în manifestările acestei conştiinţe, în literatura şi artele române.

Ideea de independenţă naţională n-a fost inventată la 1877, n-a fost împrumutată din istoria altora, n-a fost nici măcar sugerată de evenimente şi conjuncturi. Această idee se suprapune unui vis milenar pe care ni l-au insemnat în scripturi de aur „cronicarii şi rapsozii", Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, Alecu Russo, Alecsandri, Heliade... Iar pregătirea momentului însemnat în istorie cu data de 9 mai s-a făcut în toată istoria noastră.

Eminescu lega firele istoriei vechi de epoca sa luîndu-i martori pe Basarab, pe Mircea, pe Ştefan, pe Mihai...

Războiul nostru pentru „neatîrnare", cum l-a numit poetul George Coşbuc, a avut un puternic răsunet în sufletele românilor de pretutindeni ; s-a afirmat cu această ocazie, în mod direct, conştiinţa certă a întregului popor român. Conştiinţele s-au unificat pe întregul spaţiu geografic locuit de români, inimile au bătut la unison. Din Transilvania şi Banat au venit numeroşi voluntari care au luptat — şi mulţi au şi murit — pentru independenţă la Plevna, la Smîrdan, la Rahova, la Opanez. Presa politică a timpului e o dovadă a acestei solidarităţi şi a acestei conştiinţe româneşti unitare; **Gazeta Transilvaniei** din 2 iunie 1877 scria în acest sens : „Cauza ostaşului român este o cauză generală română, victoria lui e victoria întregei naţiuni, fie aceea răsipită în oricare parte a lumii".

Ziarele şi revistele româneşti din Bucureşti şi Iaşi (**România liberă, Timpul, Presa, Telegraful, Războiul, Românul** etc), **Familia** din Budapesta, **Amicul familiei** din Cluj, **Gazeta Transilvaniei** din Sibiu, dar şi cele străine au elogiat contribuţia armatei române la înfrîngerea trupelor turceşti. Aceste ziare şi reviste conţin, în afara ştirilor de pe front, numeroase creaţii literare scrise sub înflăcărarea momentului. Este impresionant numărul de poezii dedicate războiului de independenţă. Multe din numele cu care s-au semnat poezii sau proze, care s-au încercat în teatrul cu subiecte eroice au căzut azi în neant, dar prezenţa lor în presă însemna, într-o accepţie de sociologie a literaturii, o participare a culturii şi artei la luptă. Al. Cărpinişanu, George Sion, B. P. Rădulescu, N. Orăşanu, Zaharia Antinescu, C. R. Cornăţeanu, V. D. Păun, Ioan Ianov, A. Zorilă, Sava M. Şoimescu, N. Pruncu, Gr. Bengescu, G. Baronzi, Iosif Vulcan, Scipione Bădescu, Petre Dulfu etc. sunt numai cîteva din aceste nume de poeţi ai momentului.

Devin notabile ca documente istorice versurile tînărului Delavrancea, înflăcărat pînă la incandescenţă, poemele directe ale simbolistului Macedonski, cadenţele de imn ale lui Ioan Nenitescu, luptător pe front, autorul acelor prea bine cunoscute acorduri : „Eroi au fost, eroi sunt încă". Prezenţa cea mai impresionantă şi cea mai importantă pe plan literar este aceea a Bardului de la Mircesti care declara lui Iacob Negruzzi : „Mi-am văzut visul cu ochii ! Nu mai poţ vedea nimic mai frumos !" Ideea coincide şi ca expresie cu poemele din ciclul independenţei, **Ostaşii noştri :**

Juni ostaşi ai ţării mele
însemnaţi cu stea în frunte,
Dragii mei vultani de cîmpuri,
dragii mei şoimani de munte !
Am cîntat în tinereţe
strămoşeasca vitejie...
Vin acum la rîndul vostru
să v-aduc o închinare,
Vin cu inima crescută
şi cu sufletul mai tare !

Alecsandri cînta la un mod elevat vitejia dorobanţilor privită din perspectiva omului de rînd, a omului cu demnitate ţărănească. Astfel Sergentul, soldatul modest care primeşte defilarea unui mare regiment rus, e un om simplu şi demn, un ţăran, iar Peneş Curcanul povesteşte cu un farmec rural încă necăzut în desuetudine.

FAŢĂ de euforia generală a victoriei, faţă de petardele verbale cu care poeţii au întîmpinat pe ostaşii întorşi de pe front, Mihai Eminescu este un realist, pentru că ştie şi reuşeşte să vadă şi suferinţa eroilor, care se întorceau acasă goi şi flămînzi. Eminescu se declara solidar cu această masă de ţărani în haine rupte ostăşeşti, încălţaţi numai pe jumătate. **(Dorobanţii, Oştirea română).**

În proză, cum era şi firesc, evenimentul a intrat în atenţia scriitorilor puţin mai tîrziu, mai ales după întoarcerea ostaşilor de pe front, care au furnizat prin povestirea luptelor material de inspiraţie. Astfel, o circulaţie deosebită a avut în epocă naraţiunea lui Nicu Gane, **Andrei Florea Curcanul,** în care un erou îşi povesteşte „romanul" său de război : recrutarea, lupta eroică, şederea în spital, întoarcerea în sat, unde-şi găseşte iubita moartă. Conflictul erotic al naraţiunii e uşor melodramatic, dar povestirea prin naturaleţea expunerii în scenă a faptelor trebuie menţionată.

Duiliu Zamfirescu a dedicat războiului un întreg volum din ciclul Comăneştenilor, **In război** (romanul „regenerării prin sînge"), dar cea mai bună creaţie a sa cu această temă este nuvela **Locotenentul Sterie,** în care este tratată dragostea unui ofiţer ce se sinucide pentru că cedase subiectivelor sfaturi familiale de a nu mai merge pe front, după ce-şi pierduse fratele în lupte.

George Coşbuc reconstituie documentar atmosfera războiului şi în viziunea sa originală scrie, începînd cu anul 1891, poeme aspre ţărăneşti : **Trei Doamne şi toţi trei, Rugămintea din urmă, Dorobanţul, O scrisoare de la Muselim-Selo** etc. Dar, „poetul ţărănimii" scrie şi proză, un fel de istorie literaturizată a războiului : **Povestea unei coroane de oţel,** 1899, **Războiul nostru pentru neatîrnare,** 1900.

O creaţie de nivel superior ne-a dat, pe această temă, Mihail Sadoveanu, în **Povestiri din război,** 1905. Povestirile lui Sadoveanu sunt reconstituiri după naraţiuni reale ; chiar povestirea faptelor se face la persoana întîi, dînd impresia de autenticitate, de participare.

Emil Gîrleanu, în **schiţele** sale de **război** surprinde momente de duioşie, în care dialogul dintre soldaţii angajaţi în luptă devine uneori un dialog între **oameni ;** astfel, un dorobanţ trimis în recunoaştere îl face scăpat pe un soldat ture obosit şi rebegit de frig, gîndindu-se că şi el e om.

A. Vlahuţă, reconstituind biografia pictorului Nicolae Grigorescu, face în acelaşi timp şi un reportaj de front, o dare de seamă asupra activităţii acestui corespondent de război, chemat să imortalizeze în creion, în peniţă, în ulei avîntul luptătorilor noştri dar şi dramele profund umane ale frontului.

În romanul **Papucii lui Mahmud,** Gala Galaction îşi imaginează o scenă în cîrciuma unui oarecare Vancea din Rusii de Vede, în centrul căreia stă povestirea unui participant la căderea Plevnei.

Pe urmele lui Eminescu, St. O Iosif în 1912 şi Tudor Arghezi în 1914, vorbesc de veteranii de la 1877. Poetul Iosif face portretul unui veteran fără adăpost, un fel de naufragiat al soartei „pe-o scîndură de vas sfărmat". Arghezi, într-un pamflet, vorbeşte de sergetul Marin Ionescu, mare mutilat de război ajuns cerşetor.

În extraordinara biografie a lui Nicolae Iorga, **O viaţă de om, aşa cum a fost,** un fragment este consacrat amintirilor din copilărie, la Botoşani, unde copilul recepţiona starea de război prin intermediul atmosferei de acasă, a comentariilor din jur, a fizionomiilor familiare.

Ar mai trebui amintiţi mulţi autori şi multe opere, conferinţa lui Odobescu despre căderea Rahovei, rostită la un an de la război, nuvelele **naţionale** ale lui N. D. Popescu, cunoscutul autor al biografiilor de haiduci, însemnările acelui prieten al lui Eminescu, Chibici-Rîvneanu, luptător pe frontul de la Plevna.

Centerarul independenţei devine un mare muzeu imaginar în care eroii devin în imaginaţia noastră monumente ; la conturarea acestor monumente au contribuit şi aceşti literatori pe care i-am amintit mai sus.

Emil Manu

Ursitoarele

Und wozu Dichter
in dürftiger Zeit ?
HÖLDERLIN

Stau nevăzute, şi-n graiul păstorilor
murmură cîntec de leagăn. Dar cînd
patria însăşi se naşte — şi-aceasta
într-una se-ntîmplă, şi-n taină —

ce fel de limbă vorbesc Ursitoarele ?
Miezul e-n fruct, şi gustării menit ;
simburii, însă, ţărinii : căci numai
atunci — voievod care-şi ţine

ţara şi oamenii-n crengi — ridica-se-va
tînărul pom. Tot aşa, cînd vorbim,
carnea cuvintelor noastre-i plăcere,
se mistuie-n gură. Dar cine,

spuneţi-mi ! zvîrle în ţarină simburii
limbii — să crească un grai mai curat,
singurul care, rostit, primeneşte
şi ţine-n rostire poporul ?

Cel ce sădeşte uda-va cu lacrimă.
Nu orice lacrimă însă va fi
stingere-a lacrimei : numai poeţii,
cînd plîng, ne răscumpără plînsul.

Mume, voi — suflet de neguri al mamelor
voi ce-auziţi — cînd atît de adînc
bubuie timpul, că-n noi e tăcere —
pe cei ce-ntr-o limbă virgină

schimbă grăind ale patriei scutece,
daţi, Măsuratelor ! verbului lor,
celui de sînge şi foc, bunătate,
să-i pară poporului cîntec...

Ştefan Aug. Doinaş

Desen de **Mihu Vulcănescu**

Din lirica românească antifascistă

SUB sugestivul titlu *Ceea ce nu se uită*, Editura Minerva ne oferă o antologie *Din lirica românească antifascistă*, de George Togan, cu o prefață de Ioan Adam. Autorul ei și-a propus și a izbutit să realizeze „o reproducere exhaustivă a textelor ce ilustrează epopeea luptei antifasciste [...] prin neomiterea nici unei atitudini lirice esențiale, a nici unui moment important al devenirii poeziei de rezistență". Acesteia i se adaugă contribuția scriitorilor care au debutat după Eliberare, unii contemporani ororilor fasciste, alții reprezentînd „evoluția conștiinței politice a scriitorilor români contemporani".

Dintre cei dintîi, s-au afirmat cu forță și strălucire Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Teodor Mureșanu, Bartalis János, Demostene Botez, Franz Liebhard, Zaharia Stancu, Marcel Breslașu, Traian Chelariu, Emil Giurgiuca, Horváth Imre, Szemlér Ferenc, Mihai Beniuc, Méliusz József, Virgil Teodorescu, George Togan, Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Salamon Ernö, Aurel Baranga, Maria Banuș, Magda Isanos și Geo Dumitrescu (în ordinea din volum).

Se remarcă marea frecvență a poeților ardeleni și a celor maghiari și germani, solidari în lupta pentru integritatea Ardealului nostru, împotriva Diktatului de la Viena. Fenomenul este dintre cele mai elocvente. Unele din aceste poezii au fost publicate în pofida vigilenței cenzurii. Ba chiar profesorul D. Caracostea, om al regimului antonescian, a făcut loc în „Revista Fundațiilor" poeziei lui Mihai Beniuc, *Melița*, fără a-și da seama de transparentul ei simbol antifascist și relevîndu-i cu exclusivitate sugestiile sonice.

Același poet reprezentativ figurează cu alte șase poezii, cifră egalată numai de Tudor Arghezi, care a reușit din lagăr să publice sub pseudonim, ca să nu atragă atenția cenzurii, cîteva poezii protestatare. „Furii din ogradă", în 1941, erau armatele hitleriste, stabilite în țară după odiosul Diktat. Și alte poeme argheziene sînt contemporane detenției de la Tîrgu Jiu, unde, în afară de notorii oameni politici antinaziști, erau puși la poprire și cîțiva din scriitorii progresiști.

În *Ceasul de piatră* și în celelalte cinci poeme ale lui Vasile Voiculescu, surprindem o notă de disperare cosmică, înrudită cu accentele poeziei expresioniste, din ajunul și din timpul primului război mondial. În *Amurg ardelenesc* (1942),

„Rostogolit, pămîntul s-a întors cu fața-n umbră" pentru că

„Stă răstignit Ardealul pe crucea-ntunecării".

Ultima poezie din același ciclu se încheie însă cu un strigăt de nădejde :

„O, Iulie-Albă, odraslele-ți strînge,
Sbucni-va-nvierea hotarelor dragi !"

(Alba Iulia, 1943)

Din poeziile lui Lucian Blaga, reținem mai ales *Cîntec despre regele Ion*, în care sub masca suveranului englez din secolul XIII, se regăsește fiecare dintre cei ce au suferit de mutilarea hotarelor noastre firești și, în straturi mai largi și mai adînci, întregul nostru popor, ostil orientării politice antonesciene. Simbolul e divulgat din prima strofă.

„Avem același nume, tu și eu,
că-i iarnă sau că-i primăvară —
ne cheamă azi pe toți la fel :
Ion fără de țară".

Simțindu-se alături de sentimentul unanim al țării, Lucian Blaga își intitula o altă poezie : *Nu sunt singur*. Interesantă este experiența poetică din *Timp fără patrie*, în care șase distihuri începînd cu aceeași norocoasă sintagmă, izbutesc totuși să evite efectele monotoniei :

„Timp fără patrie : rîu fără ape,
secetă-n albie, și subt pleoape.
Timp fără patrie : inimi învinse,
vîrste nerodnice, cugete stinse.
Timp fără patrie : sură poveste,
vuiet de cetină neagră pe creste.
Timp fără patrie : țarini nentoarse,
zboruri defuncte și suflete arse.
Timp fără patrie : stingere-a torței,
boltă neprietenă, clopot al sorții.
Timp fără patrie : dragoste-amară,
roiuri tînjind după raiuri și ceară".

Repetiția adîncește sentimentul jalei unanime, căreia-i corespunde întunecarea întregii naturi și a viețuitoarelor ei.

RECRUTAREA forțată a sașilor și șvabilor, cu jertfele de sînge de la *Narva* (1943), a inspirat lui Franz Liebhard o suită riguroasă de distihuri, impresionante și în tălmăcirea veteranului culegerii, Lazăr Iliescu. O altă mărturie a rezistenței naționalității conlocuitoare ne-a dat același poet în *Cei șapte din Jimbolia* (traducerea de Tudor Măinescu).

În versiunea magistrală a poetului ardelean Emil Giurgiuca figurează apocalipticul poem al lui Bartalis János, *Rugăciunea pentru fiecare în anul 1940*. Finalul vestește însă apropiata zi :

„Dar în curînd se va face lumină
Și va fi primăvară-n lume.
Cîmpurile vor da flori.
Semănături de aur se vor legăna pe ogoare.
Omul va ieși
cu mînecile suflecate
în mijlocul cîmpurilor.
Omul va înfrunta
puternic
urgiile dezlănțuite peste lume,
ridicîndu-și steagul cît mai sus,
și va striga, va striga din toată ființa lui
împotriva morții :
Viață ! Viață !"

Autodefinindu-se în spirit critic, Marcel Breslașu scria în *Alfabet pentru o școală de seară* (1942) :

„Și eu am fost un galeș compozitor de lieduri,
romanțe lălîi pentru glas și clavir ;
astăzi îmi public poemele pe ziduri
în autografe cu tibișir".

Adaptînd momentului nostru istoric cunoscuta *Baladă* (după Villon și-mpotriva dușmanilor țării), poetul bucovinean Traian Chelariu își încheia astfel cuvenitul „envoi" în 1943 :

„Mărite Doamne, doară-l dor nespus
rămîie morții și nemerniciei
și stee, pururi, de robii răpus
acela ce-ar vrea răul României !"

Emil Giurgiuca rostea în *Nu plînge, codre...* (1943), speranța zilelor istorice viitoare :

„Nu plînge, codre, nu jeli, cîmpie !
Azi-mîine rîndul nostru o să vie".

Dintre primele poeme revoluționare, în fața primejdiei fasciste, este acela al lui Virgil Teodorescu, *Cum se deschid jurnalele* (1934) :

„Ce aștept nu va fi tipărit în gazete, —
e prea măreț ca să poată fi tipărit în gazete —
dar eu deschid jurnalele cu ochi scăpărători
și mirosul de tuș
îl iubesc ca pe un parfum primordial
al unei flori de o frumusețe copleșitoare".

Din primul an al instalării lui Hitler la putere (1932), Eugen Jebeleanu slăvea, în *Răscoala*, ideea dreptății sociale, corolar al libertății :

„Astăzi, conduși. Dar de cine ?
Otravă, nu lotuși scuip zilnic.
Decoratelor ruine
le dau cu tocu-n dos, zilnic.

Mîine ? O știți. De Dreptate.
Pentru tine, pentru oricine,
pentru suflet și pentru cea care vine,
pentru Libertate !"

Lui Jebeleanu îi aparține de fapt titlul volumului, cu al său profetic poem, *Ceea ce nu se uită* (Martie — august 1944, București-Naipu) :

„Dar eu nu uit nimic. Eu sînt strigoiul
Din plină zi, cu buze de cenușă,
Cel ce-și deschide vinele și vede
Că nu mai curg în ele decît lacrimi
Din plînsul celor răstigniți de voi".

Nu voi încheia fără a releva contribuția generației ultime de poeți, care n-au trăit zilele de groază și de revoltă, dar le-au intuit esența : Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Nicolae Dragoș, Dumitru M. Ion. În *Momentul*, Ioan Alexandru remarcă jertfa anonimilor din ambele războaie mondiale, ale căror prenume sînt aceleași, ilustrative și simbolice :

„În mijlocul satului se află monumentul eroilor ;
Cei căzuți în primul mare război
Cu numele de Ion, Petre, Gheorghe, Vasile,
Și iar Ion și iar Petre și așa mai departe,
Și cei căzuți în al doilea mare război
Cu numele de Ion, Petre, Gheorghe, Vasile,
Și iar Ion și iar Petre și așa mai departe".

Nu altul este „datul" orașului, la jertfa de sînge de la temelia țării.

Șerban Cioculescu

Vin tocmai de la Plevna...

ÎN COPILĂRIA MEA, nu știam nume mai sonor și mai plin de prestigiu decît acela de Plevna. Contribuia la aceasta, desigur, faimoasa poezie.

— De unde vii, străine ?

— Vin tocmai de la Plevna...

...rosteam, cu un glas ce se exersa să fie teatral, și mintea mi se umplea de un răpăit îndepărtat de tobe. Eram în sala de clasă, „scoși la tablă" pentru a spune lecția, sau ne aflam pe cîmp, strigînd spre ciobanii ce-și păzeau turmele în depărtare, ceea ce din arida programă analitică ne entuziasmase și preluam pentru orele de joacă :

— De unde vii, străine ?

— Vin tocmai de la Plevna...

...și ni se părea că nu poate fi lucru mai grozav pe lume decît să vii tocmai de la Plevna.

Iar acum, într-o seară liniștită de vară, mă găseam pe străzile Plevnei, privind în jurul meu cuprins de o mare uimire. Știam cu precizie punctul geografic în care mă aflam, la nu prea mulți kilometri de București, și totuși mi se părea că am ajuns undeva pe un tărîm îndepărtat, în preajma unui ocean, al cărui murmur imens îmi venea de pretutindeni în auz. Foșneau în mine, ca într-o uriașă scoică, toate amintirile copilăriei, venind tare de departe, mult mai de departe decît orice punct posibil pe rotunzimea globului pămîntesc.

— De unde vii, străine ?

— Vin tocmai de la Plevna...

O, cît de mult era de-atunci ! Dacă m-aș fi găsit în acea seară la Sidney sau la Buenos-Aires, nu mi s-ar fi părut că am ajuns atît de departe. Eram pe cel mai îndepărtat tărîm al amintirilor mele, undeva de unde, înăuntrul meu, nu puteam merge mai departe, fiindcă începea neantul.

Așa mă aflam acolo, în seara liniștită, privind cerul înstelat ce se boltea asupra Plevnei și a celor mai vechi amintiri ale mele. Mergeam pe străzi, amestecat într-o mare mulțime de oameni, iar foșnetul ei — al clipei pe care o trăiam, alcătuit din glasuri de bărbați și de femei a căror față o priveam atent — se întîlnea în auzul meu cu murmurul imens al amintirilor, balansîndu-mă între trecut și prezent, ca într-un leagăn uriaș.

Apoi, treptat, străzile s-au golit de oameni, și eu însumi am urcat în camera mea. În „camera mea" de la Plevna. Am învîrtit comutatorul, dar lumina care a țîșnit din tavan n-a putut să împrăștie cu nimic ciudata senzație pe care o trăiam. Vedeam, după cea mai reală optică, mobilierul camerei, și mi se părea cum nu se poate mai tulburător faptul că aveam să poposesc o noapte acolo, la Plevna.

— De unde vii, străine ?

— Vin tocmai de la Plevna...

M-am apropiat de patul în care urma să dorm, și am atins ușor cu degetele cearșaful și perna. Gestul ar fi putut părea banal, prozaic aproape, dar mie acea clipă mi se părea de necrezut, fiindcă totul era privit, dinlăuntrul meu, cu ochi mari de uimire, de cel care fusesem odată, demult.

— De unde vii, străine ?

— Vin tocmai de la Plevna....

Așadar, îmi fusese dat să trăiesc această neașteptată și solemnă aventură, de a petrece la Plevna una din nopțile vieții mele. În acea clipă, viața și lumea mi s-au părut de o imensă, indescriptibilă frumusețe.

Geo Bogza

(„Contemporanul", nr. 19 din 10 mai 1957)

BRĂDUȚ COVALIU : În bivuac la Opanez

Unitate de artilerie română în marş spre Plevna

Scara de la Plevna

Pe scări, sub gloanțe, urcă Patria !
Vin Dorobanții căşunind alegru,
Prin iureşul de gloanțe, fum integru —
Şi Plevna va să cadă ! Va cădea !

Destul au fost trecutul crunt şi negru !
Acum, pe această Scară-n slăvi suia
Carpatul şi Balcanu-alăturea —
Bulgarul, sîrbul, cei din Muntenegru !

La Plevna, cînd românii urcau scara —
Urca — în pas cu Ei — întreagă Țara !

Ci nu luptau aici doar luptătorii,
Ci se-nălța, cu Ei, întregul Neam —
Pe treapta zbuciumatei Lui Istorii
Şi-a mîndrului Destin, care-l aveam !...

Goarna

Colac stă goarna-n cobra ei metală,
Nemaisăltîndu-şi dansul şui spre slavă —
Fantoma ei de spaimă şi otravă,
Sunînd atacul, Dunărea-n răscoală !

Surpat ca vîntu-n trestia bolnavă,
Văd timpul colbuit, strîns în spirală,
Răstitul Sunet doarme sub cocleală,
Ca glonțul ruginit uitat pe țeavă !

Dar eu l-aud şi cred că nici un ev n-a
Sunat cîndva mai dulce, sfîntă-alarmă ! —
Aud gornistul zările cum sfarmă
Şi-asaltul Dorobanților la Plevna !

Cum fiara Nopții-şi surpă semiluna,
Şi clonțu-i de mistreț — muşcînd țărîna !...

Panegiric

La Grivița, cumplită fu arsura
Şi grindina de foc — spre parapete !
Căzură Dorobanții, cete-cete,
Purtînd spre culme țipătul lor : Uraaa !...

Necum focosul viscol să se-ncete,
Cînd ei pe trepte şi-nălțau statura,
Nemuritoare fie-le bravura,
Luptînd pe meterez — la baionete !

Sublim moment, cînd Valter puse-n prag —
Nimbat de gloanțe — mîndrul nostru steag !

Asemeni jertfe nu-s de dat uitării —
De az' pe mîine, nici de ier' p-alalter —
Ci-n veci fii pomeniți, spre slava Țării,
Brav Căpitan — Mărăcineanu Valter !

Peneş Curcanul — venerabilul!

Curcanul Peneş, mîndrul Căciular —
Eroul lui Vasile-Alecsandri,
Cu care însăşi Țara se mîndri —
De-a pururi stă de veghe la hotar !

La Plevna, nici o moarte nu-L opri !
Rănit în şapte'şapte, zdravăn iar,
Oituzul L-a primit ca voluntar,
C-un nou îndemn : „Nu-i de trecut p-aci !".

În Ochiul Lui un astru-aprins palpită
Şi-n Inima-I se-nalță un altar :
Independența, Vatra Re'ntregită ! —
O Veşnică Trăire-i, aşadar !

Erou-Acesta vîrstă nu mai are —
Decît Memoria Nemuritoare !...

Atacul de la Smîrdan

(Transcrierea unui tablou de Grigorescu)

În primul plan : un turc cu fesul roş,
Căzut pentru Alah — îi văd figura,
Privind la cer cu negri ochi ca mura,
Cu trunchiul răstignit ca-ntre cristoşi !

Văd şi-un chipiu rostogolit d-a dura
Şi-un dorobanț, cînd glonții cad virtoşi,
Surpat înspre pămînt — către strămoşi —
Cu arma-n pumni, asalt de veci dînd : Ura !...

Dar, peste-aceste jertfe, se repetă
Un iureş ne-ncetat, la baionetă !

Din cei căzuți, se-nalță alt duium
De Dorobanți semeți, croindu-şi drum :

Pe-o aură de flăcări, trup din trup —
Cuceritor se-ncheagă, zări se rup...

Tudor George

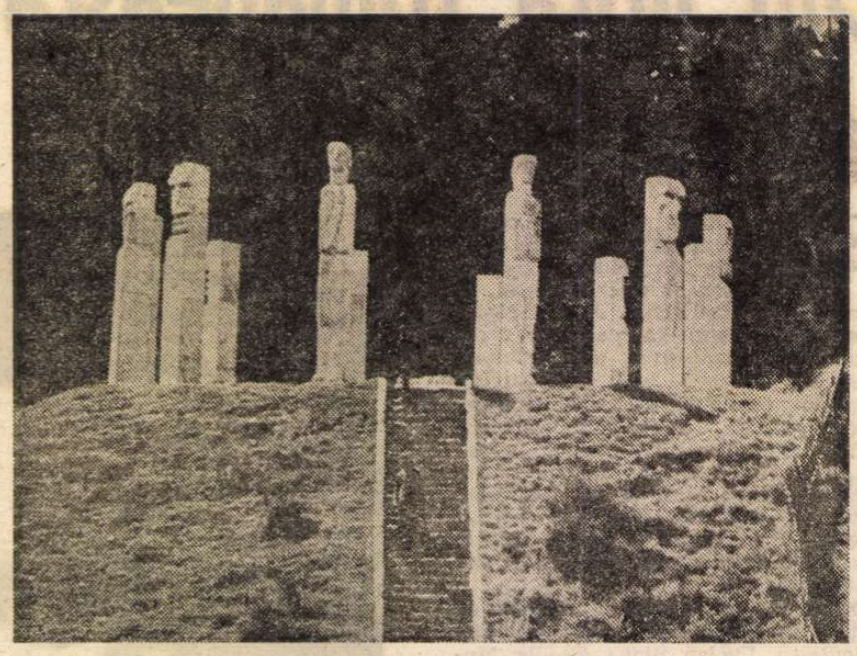

GHEZA VIDA : Monumentul martirilor de la Moisei

Gloria trecută — Gloria viitoare

I.

Noi,
Pentru Independență
nu am făcut
Doar un Război !
Am făcut
o Istorie !
Am tezaurizat
cu răbdare
Jertfele, aşteptarea,
sensul speranței,
Am privit libertatea
firească
A cerului
cu gîndul
La libertatea firească
a pămîntului
Am închis şi deschis
pumnii
În fiecare zi
a acestei sute
De ani,
Ce ne-au despărțit
De severa Dată
de oțel
A Istoriei !
1877 !
Noi, pentru
Independență
Nu am făcut
doar un Război !
Am făcut
o Istorie !

II.

Au căzut trupuri, cuvinte,
conştiințe...
S-au născut
într-o încleştare
Cumplită
Mari idealuri !
Zborul păsării
a fost măsurat
În fiecare mişcare
a sa !
Oare cum poate să
zboare ?
Oare cum poate să urce
atît de sus
Spre medalia soarelui ?
Oare cum arată lumea
de la înălțimea
Libertății supreme ?
Zborul păsării
a fost studiat,
Măsurat, cronometrat
în fiecare secundă
A sa !
Ochii noştri au sorbit
aripile
Care se eliberau
de lestul văzduhului.
Oare cum poate
pasărea,
Această vietate fragilă,
Să se țină
în lumină
La altitudinea
visului omenesc ?
Au căzut trupuri, cuvinte,
conştiințe,
Cu o ultimă privire,
în care o pasăre,
O albă pasăre de speranță,
Işi continua
zborul său
Înspre pulberea soarelui...
Sufletul nostru
are ochii frumoşi.
Ochii aceştia
nu ne-au putut fi
Închişi,
niciodată...

III

Celebrăm astăzi gloria
trecută.
Aducem flori la mormîntul
eroilor.
Aducem aceste cuvinte
la căpătîiul eroilor
Dizolvați în teritoriul
lor.
Ei sînt pămîntul, roadele sale,
piinea sa.
Îi trăim cu fiecare
fibră
A existenței noastre,
Sîntem contemporani
împreună !
Ale noastre sînt
aceste cuvinte,
Ale Lor,
Sînt aceste tăceri
uriaşe
Ca nişte scuturi
care apără
Pieptul
Istoriei !
Celebrăm astăzi
gloria
Viitoare...

Claudiu Iordache

Independența

N-a fost un dar al celor ce zvoniră
că le sîntem supuşi şi-ndatorați.
O luptă-a fost, o luptă milenară
purtată-n umbra munților Carpați.
N-a fost o vorbă inventată-anume
spre măreția vreunui gînd viclean.
O luptă-a fost, cum n-au fost multe-n lume,
purtată-n vremi de două mii de ani.
Țara era a noastră, moştenire
de la strămoşii bravi, daci şi romani,
şi noi eram ai țării, plămădiți
din românesc pămînt, din nemurire.
Ne-au vămuit cei tari, şi-au vrut mereu
stăpîni pe vrerea noastră să tot fie,
la Grivița, la Plevna, la Smîrdan,
am scos din jugul lor, străbuna glie.
Şi-am înălțat pe Omul din Carpați
Independența, mîndrul tricolor,
şi ne-am unit românii toți, ca frați,
rotund am împlinit străbunul dor.

Radu Selejan

Antologii ale Independenței

1877 în literatura populară și în cea cultă

O IMPRESIE de prospețime și autenticitate degajă textele publicate de Aurelian I. Popescu în antologia, scoasă la Editura Scrisul românesc, intitulată *Războiul pentru independență în viziune populară*[1]). Sînt adunate versuri și fragmente de memorii ale unor combatanți din rîndul maselor largi țărănești sau orășenești, exprimînd într-un limbaj simplu, colorat, expresiv prin naturalețe și spontaneitate, suferințele, curajul, elanul patriotic, dorul de casă și de munca pașnică, fericirea victoriei, complexul sentimentelor stîrnite de acest eveniment istoric. Autorul antologiei deplînge în prefața cu care însoțește textele lipsa de interes care s-a manifestat în epocă pentru adunarea „documentelor orale" ale războiului de la 1877 (culegerea unor atare istorii versificate sau a scurtelor povestiri cu caracter memorialistic a fost sporadică și s-a datorat, în general, acelorași pasionați folcloriști I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, Tudor Pamfile, Gr. Tocilescu, și unor învățători ca Șt. St. Tuțescu sau N. I. Dumitrașcu), cele mai multe din ele dispărînd cu timpul, odată cu apariția unor alte evenimente istorice de importanță copleșitoare, cum a fost primul război mondial.

La o analiză atentă a cîntecelor populare create în perioada luptelor de la Grivița, Plevna, Vidin, se constată, cum bine observă Aurelian I. Popescu, procedeele lirice, procesul artistic specific ale creatorului popular — împletirea pasajelor noi, sugerînd starea de spirit, imediată, cu pasajele codificate deja ale doinelor și baladelor străvechi. Poetul anonim adaptează cu suplețe motivele, formulele de largă circulație în vederea exprimării unei trăiri directe, personale. Motivul mioritic al maicii bătrîne este actualizat și combinat cu alt vechi motiv dunărean în intenția comunicării suferinței delicate a ostașului la gîndul nefericitei mame. „Dunăre, Dunăre, / Drum fără pulbere, / Nu cumv-ai văzut / Pe aici trecînd / Pe fiuțul meu ? / — Ba eu l-am văzut / Pe aici trecînd / Nu știu de-i al tău ! / Fețișoara lui, / Spuma laptelui, / Ochișorii lui / Mura cîmpului, / Spîncenele lui, / Pana corbului. / Cînd pe-aici trecea, / Din gură zicea : / „Spune-i, de-a-ntreba / Măiculița mea / Că robi-amară, / Ce-o pățim în țară, / M-aruncă în lume / Ca să cîștig nume / Și nu m-oi întoarce / Pînă nu voi stoarce / Din mînă de leu / Pe tot neamul meu / Și nu voi veni / Pîn' n-oi dobîndi / Neatîrnarea-n țară, / Să scap de ocară !'".

O altă trăsătură caracteristică acestor texte este infiltrarea în formulele arhaice ale versului, a limbajului orășenesc, jurnalistic, a expresiilor moderne, încă neasimilate pe deplin. În special în povestirile participanților la război asemenea pasaje cu iz gazetăresc — dovadă a forței pe care începea să o aibă presa în rîndurile maselor populare — sînt foarte frecvente. În relatarea emoționantă și pitorească a luptei de la Rahova, făcută de Gh. Nicola Stoian-Ojuneanu, de exemplu, se întîlnesc expresii culte pe care brutarul din Bechet le folosește cu vădit orgoliu : „De acolo apoi s-a dus (șalupa Batalionului I) nainte și pe la două post meridian iar au venit, tot pe acea parte și cînd s-a întors au mai stat iar puțin în post, fără ca turcii să dea nici cel mai mic demers de viață, atît li se tăiase corajul lor cel păgîn." Sau în altă parte, istorisind întîmplarea cu un dorobanț rănit care se retrăsese de la Rahova : „Peste puțin, venindu-și în fire, sărmanul, căci era cu furie de ecsaltare, îmi spuse că intrînd în atac au mers asupra redutei inamice pînă cînd nu mai avea ca 20 metre, cînd ridicînd arma ca să o trîntească mai tare de pămînt căci se înțepenise un tub de cartuș și nu mai ieșea din ea și în deșert : manevrase cu camera, închizînd-o și deschizînd-o, ca să lapede tubu. Atunci au venit numaidecît un glonț de la turci și i-a zburat pușca din mînă împreună cu degetele. Văzînd dar că este pus în impas de a mai lupta, s-a retras înapoi și a mers la corp". Toate istorisirile cuprinse în antologie redau în căldura și farmecul expresiei lor, trăirile directe, emoțiile simple, autentice ale oamenilor care au participat la lupte, constituind, fără artificii retorice, un reportaj impresionant al războiului, văzut din perspectiva celor ce l-au purtat jertfindu-și liniștea, familia, viața pentru ideea neatîrnării. Sînt texte care dincolo de valoarea lor istorică de document viu, uman posedă o valoare sentimentală deosebită. Ele evocă eroi și întîmplări pe care istoria nu le-a consemnat, dar care au făcut istoria, au contribuit la victorie, la cîștigarea definitivă a independenței țării.

O ALTĂ antologie, apărută tot la Editura Scrisul românesc, sub îngrijirea lui Victor Rusu, intitulată *Imnurile neatîrnării*[2]), adună odele, marșurile, cîntecele și poemele scrise în perioada războiului de independență sau mai tîrziu, în memoria jertfelor umane ale acestui război, de poeți consacrați. Din lectura versurilor cu caracter agitatoric, militant, patriotic ale lui Vasile Alecsandri, Scipione I. Bădescu, G. Baronzi, Alexandru Cărpenișeanu, George Coșbuc, George Cretzianu,

Barbu Delavrancea, Petre Dulfu, Alexandru Macedonski, Ioan Nenițescu, N.T. Orășanu, G. Sion, Iosif Vulcan, N. Vulovici și alții, unele mai inspirate, altele meritorii doar pentru intenția lor, pentru înflăcăratele sentimente pe care încearcă să le toarne în forme artistice, se poate observa că memoria colectivă culturală a păstrat pe cele mai expresive, mai convingătoare sub raport literar, uitînd sau aproape uitînd pe cele prea amplu retorice, prea prozaice sau prea simpliste sub raport prozodic. Autenticitatea unor poeme ca *Hora de la Plevna* a lui Vasile Alecsandri, *Pe dealul Plevnei*, *Cîntecul redutei*, *O scrisoare de la Muselin-Selo* ale lui George Coșbuc izvorăște din valorificarea cu naturalețe și simț artistic a versului popular, din descoperirea valorii emoționale pe care o conferă poeziei vocea lirică subiectivă, apariția eroului liric.

Cele două antologii se întregesc una pe cealaltă, comunică între ele prin vibrația profundă a sentimentelor, prin elanul patriotic, prin spontaneitatea expresiei poetice folclorice și culte într-un moment de mare încordare istorică, cum a fost războiul de independență, demonstrînd avîntul, entuziasmul ce cuprinsese întreaga țară.

Dana Dumitriu

[1]) **Războiul pentru independență în viziune populară.** Antologie îngrijită și prefațată de Aurelian I. Popescu. Editura Scrisul românesc, Craiova, 1976.

[2]) **Imnurile neatîrnării.** Antologie prefațată și note de Victor Rusu. Editura Scrisul românesc, Craiova, 1976.

Spiritul autentic

ÎN fruntea cuprinzătoarei antologii[*]) — întocmită de Rodica Florea, sub egida Editurii Minerva —, un text al lui Mihail Kogălniceanu, nu se poate mai revelator, întrucît reprezintă o simbolică sinteză a spiritului de acțiune cu spiritul reflexiv, o sinteză pe care autorul său, cărturar strălucit și totodată om al faptei, unul dintre principalii făuritori ai independenței naționale și totodată unul dintre istoricii și scriitorii ei, o întruchipează într-un fel memorabil în însăși persoana sa, una și aceeași persoană. Este vorba de Declarația rostită de „ministrul trebilor din afară" la adunarea deputaților (ședința de luni, 9 mai 1877), privind proclamarea independenței României ; un document istoric de o excepțională importanță care poate figura — și figurează — foarte bine, foarte *la locul său* într-o antologie cu caracter dominant *literar*, chiar în deschiderea ei, ca un fel de prefață autoritară și totuși extrem de nuanțată, vibrantă și totuși echilibrată, anticipînd o întreagă literatură a independenței, plină de nume ilustre de scriitori — Alecsandri și Odobescu, Eminescu și Slavici, Duiliu Zamfirescu și Coșbuc, Macedonski și Delavrancea, Sadoveanu și Gala Galaction, Victor Eftimiu și Geo Bogza.

Ministrul de externe, patriotul ardent, omul învățat și omul de mare talent nu se stînjenesc între ei în textul lui Kogălniceanu, ci se întîlnesc și colaborează, fără să se confunde cu totul, păstrîndu-și, fiecare, o relativă identitate proprie ; din contactul și din acțiunea unuia asupra celuilalt, din jocul factorilor stimulativi și al factorilor temperanți, al notelor tari și al acelor de surdină, se naște sub ochii noștri o capodoperă nu numai de „diplomație" dar și de curată, înaltă proză, de oratorie politică la nivel european, dar și de *literatură*, în sensul cel mai propriu al cuvîntului.

Mihail Kogălniceanu vorbește cu extraordinară convingere, în același timp însă, dată fiind calitatea sa oficială, el fiind cine este dar și ceva în plus, știe că trebuie să-și măsoare cuvintele, să-și cîntărească fiecare silabă și fiecare ton, întrucît nu poate și nu trebuie să „dea drumul" sufletului și cuvintelor, cum ar face-o oricare altul într-o împrejurare ca aceasta. Calitatea „literară" iese în chip paradoxal consolidată din amestecul de impersonalitate și personalitate, emoție și distanță critică, savoare expresivă și rară ceală impusă de împrejurări și responsabilități. „Inima" înflăcărată și „rațiunea rece" (ca să-i folosim formula) dau această pagină exemplară, atașată deopotrivă politicii și literaturii, și care prin însești greutatea, echilibrul, vibrația ascunsă și înțelepciunea ei, prefigurează conținutul, spiritul (și chiar „stilul") prezentei antologii.

„Cînd toată Europa predică simțămintele de justiție, este cu drept ca aceste simțăminte să se răspîndească și asupra noastră și să ne lase să trăim cu viața noastră proprie, răspunzînd numai pentru greșelele noastre și primind chiar pedepse pentru greșelele noastre, iar nu pentru ale altora [...] Mă rezum domnilor : voim să fim independenți, pentru că voim să trăim viața noastră proprie, pentru că nu voim să mai plătim pentru greșelele altora, pentru că voim ca la gurile Dunării de jos să fie un bulevard în contra războlului [...] și dacă energia noastră va fi nedezlipită de înțelepciune, eu cred că vom ajunge ca, atunci cînd pacea se va face, România să fie și ea națiune de sine stătătoare și să nu i se mai zică nicăieri că face parte din Imperiul Otoman [...]. O mai declar încă o dată, nu cred eu că dreptatea Europei, că chiar interesul Europei ar voi să ne mai întoarcem în condițiile de mai înainte, jignitoare și nouă și chiar păcii Europei întregi".

Rostite cu pasiune *cumpătată*, de ministrul „trebilor din afară" care se nimerea (dar nu tocmai la întîmplare) să fie un eminent scriitor, unul din ctitorii literaturii române moderne, cuvintele lui Kogălniceanu, atît de decise, de însuflețite, cărora tocmai de aceea le stă bine nota de cumpătare („această rezervă care sunt dator s-o pun sentimentelor mele") își descoperă echivalențe în toate straturile și substraturile literaturii inspirate de războiul independenței ; sînt reluate parcă din far în far, semnalînd, dincolo de marea diversitate de personalități implicate, existența unui fond stabil de afectivitate, dar și de „raționalitate", a unui fond stabil de simțire patriotică și bună-cuviință general umană într-adevăr *specific*. Un spirit și un „climat" comun, un aer de familiaritate unește aceste pagini altfel atît de deosebite ca factură, ca stil și — desigur — ca valoare. Pentru generațiile actuale, spiritul *specific* de care vorbeam — cu multiple „trimiteri" spre Odobescu, spre Eminescu, spre Mihail Sadoveanu — iradiază în admirabilul text scris de Geo Bogza în „Contemporanul", la una din aniversările mai apropiate ale Independenței :

„Din guri umbrite de fuiorul de cînepă al mustăților, pe prispe care miroseau a lucernă și a frunză de porumb, am auzit întîia oară acel cuvînt, și mi-am dat seama că e născocit de oameni, că nu poți vedea cu ochii ceea ce denumeau. Ce descoperire tulburătoare ! In-de-pen-den-ță... Avea un înțeles de necuprins, în care putea intra tot satul, cu toate casele, cu biserica și cu cimitirul, și cu nucul bătrîn în frunzișul căruia dormeau stelele, de vreme ce datorită lui atîta omenire, bărbați și flăcăi în cămăși albe, plecase departe de tot, tocmai pe cîmpiile de la Plevna și din mulți nu rămăsese decît numele : — Ce flăcău era Pătru al tușii Catrina și l-a străpuns un turc cu baioneta.

De atunci sîngele n-a contenit să curgă de jur împrejurul lumii, pentru dobîndirea sau apărarea independenței naționale. Cei ce și-o apără acum, nu mai înfruntă baionete, ci bombele și napalmul. Dar într-o celulă îndepărtată a memoriei mele, cuvîntul auzit în copilărie își mai păstrează mirosul de lucernă și frunze de porumb".

Cuvîntul auzit din copilărie nu desemnează doar o noțiune fundamentală, un drept istoric inalienabil, el a devenit, pentru totdeauna, un element al firii înseși, un „miros" care nu se mai destramă ; o „senzație" caracteristică, intactă, pe care o dau numai lucrurile apropiate. Adevărata literatură recepteză această senzație făcînd din ea un cadru de existență determinată și, în același timp, „un înțeles de necuprins".

Este un merit al antologiei faptul că lasă să se desprindă spiritul autentic al războiului de independență din desfășurarea vie, din fluxul larg al literaturii române înseși, reprezentate în toate sectoarele ei : folclor, poezie, proză, teatru, publicistică, memorialistică. Acest din urmă capitol, alcătuit din scrisori de pe front, pagini de jurnal redactate sub tensiunea luptelor, amintiri, mărturii directe și loiale, aparținînd unor combatanți — generalul Cernat, doctorul Carol Davila și mulți alții — prezintă de altfel un interes cu totul deosebit pentru înțelegerea, realizată „pe viu" a importantelor evenimente actualizate în conștiința noastră, după o sută de ani.

Lucian Raicu

[*]) **„Pui de lei 1877", Antologie din literatura independenței naționale.** Ediție și prefață de Rodica Florea, Editura Minerva, 1977.

Antologii ale Independenței

Memorii și scrisori

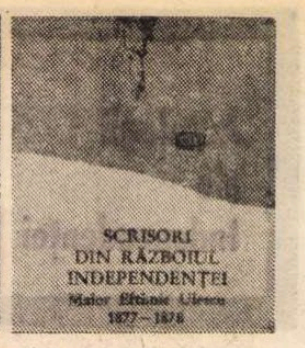

PUBLICAREA memoriilor generalului Alexandru Cernat[1]), ministrul de război al României între 2 aprilie 1877 și 25 noiembrie 1878, interval în care se înscrie, așadar, întreaga perioadă de foc a luptei armate pentru dobîndirea independenței, constituie o surpriză plăcută nu numai deoarece ele se tipăresc acum, pentru întîia oară, integral. Ci și pentru că sub o înfățișare modestă de broșură, format mic, 41 p. + XL (însemnările lui Alexandru Cernat nu însumează mai mult de 19 pagini de caiet de școală) se ascunde o admirabilă ediție științifică, deci și critică : cu toată valoarea lor documentară, notațiile care alcătuiesc un fel de „jurnal intim de campanie" — sîntem preveniți — „trebuie privite, apreciate și interpretate" nu fără „un anumit discernămînt", ediție datorată generalului-maior doctor Constantin Olteanu și cuprinzînd un **Cuvînt înainte** explicativ, o substanțială **Notă biografică**, textul propriu-zis al memoriilor, tipărit, într-o confruntare nu numai utilă pentru specialiști, dar și de frumos efect grafic, față în față cu facsimilele celor 19 pagini de caiet ale originalului, un bogat subsol de note lămuritoare, alte facsimile și fotografii. **Nota biografică** (p.p. IX—XL), solid documentată, concepută într-un spirit de exemplară obiectivitate și redactată într-un stil simplu, limpede și ferm, de bună proză istorică, reconstituie nu numai viața lui Alexandru Cernat (1828—1893), ci și campania antiotomană, ruso-română, din 1877—1878. Această legătură dintre biografie și eveniment apare cu atît mai firească dacă ținem seama de faptul că, la războiul pentru cucerirea neatîrnării, generalul Cernat participă nu din cabinetul ministerului său, ci — numit la 19 august comandant al Armatei de operații — direct de pe cîmpul de luptă. Împreună cu corpul de note și, evident, cu textul central, al însemnărilor generalului Cernat, **Nota biografică** formează, se poate spune, o mică dar lămuritoare enciclopedie a războiului din 1877. Autorul ediției, om de arme și el, a știut, aducînd un omagiu de muncă reputatului său înaintaș, să se ridice la nivelul interesului trezit de obiectul lucrării sale.

Din prea laconicul, spre părerea noastră de rău, memorial de campanie al generalului Cernat aflăm mai ales detalii privitoare la unele aspecte ale cooperării armatelor aliate. Interesantă este de pildă evocarea consiliilor de război. Precum cel din 29 august, care fixează, la insistențele Marelui Duce Nicolaie, pentru a doua zi, deoarece atunci cădea onomastica țarului Alexandru al II-lea, asaltul asupra redutei Griviția (1), cu toate că din unele surse se știa că Osman Pașa era prevenit de acest atac. Sau cel din 9 septembrie, de la Radeniția, în care s-a pus chestiunea ridicării asediului Plevnei ; partea română, ca și ministrul de război rus D. A. Miliutin (după cum aflăm dintr-o notă) nu au fost însă de acord cu această propunere și au opinat pentru blocarea Plevnei. Opinie care nu numai că a avut cîștig de cauză în consiliu, dar a fost și confirmată, după cum se știe, de desfășurarea ulterioară a operațiilor militare. Un anumit interes prezintă și faptul că generalul Cernat, după cum rezultă din relatările sale, a salvat viața țarului Alexandru al II-lea, care, vizitînd reduta ce-i purta numele, se expusese obuzelor turcești (Bombele, s-ar putea zice, îl urmăreau încă de pe atunci pe Alexandru, care va fi ucis la 1 martie 1881 în urma unui atentat). Nu va putea fi citită apoi fără emoție, și fără a medita asupra ei din unghiul a ceea ce înțelegem de obicei prin verosimilitate, pagina ce evocă imaginea celui dintîi soldat român căzut în luptă, care moare ca în literatură : „Cel întîi soldat român care au căzut în aceste lupte au fost serjentul Pastia, care au avut intestinele scoase de un obuz și în momentul morței s-au ridicat și au strigat «Înainte copii ! Să trăiască România !»". Iată că viața nu se sfiește să „invente" situații și atitudini care într-o operă de ficțiune ar putea părea teatrale, retorice, convenționale !

O FOARTE frumoasă corespondență de familie, purtată într-un răstimp de aproape un an, de la 18 aprilie 1877 la 31 martie 1878, de către maiorul Eftimie Ulescu[2]), participant la războiul de independență, plecat în campanie înainte de a se declara oficial starea de beligeranță cu Turcia și reîntors acasă după încetarea ostilităților și încheierea armistițiului, și tînăra sa soție, Smaranda, rămasă la București, mamă, pe atunci, de doar cîteva luni a unei fetițe, publică, însoțind-o de un aparat de note și de un amplu și informat studiu introductiv (care însă din punct de vedere stilistic se resimte pe alocuri de o nedorită emfază). Andrei Brezianu, descendent, în linie paternă, după cum ne dezvăluie, înainte de a pune punct, în ultima frază a prefației, al cuplului epistolar de la 1877. Aceste **Scrisori din războiul independenței** pe care tiparul le scoate la lumină exact la un secol după compunerea lor, nu se referă însă decît într-o măsură destul de mică, și rareori în chip expres, la campania militară propriu-zisă. Ele alcătuiesc o corespondență privată, plină de preocupări domestice, și în același timp o **corespondență sentimentală.** Pasionalitatea ei, în care se exprimă întreaga putere de simțire a unui mariaj tînăr, încordată de o despărțire prea repede venită și care se anunța de lungă durată, înfrigurată de fireștile îngrijorări ale momentului, se revarsă în continue imputări. Tînăra femeie mai ales are mereu impresia că e neglijată, uitată. Soțul ei — i se pare — întîrzie să-i răspundă la scrisori, nu se zbate îndeajuns ca să obțină — ca toată lumea — un concediu, nu o lasă, din cine știe ce motive, să vină ea la el, în tabără, ca atîtea alte soții de ofițeri. Bărbat chipeș (după cum atestă cele cîteva fotografii rămase de la el, reproduse în volum) maiorul Eftimie Ulescu putea să facă o femeie geloasă. Smaranda nu întîrzie să devină. Din surse care nu lipsesc niciodată unei femei predispuse să se alarmeze în acest sens, Smaranda crede a ști că la Craiova soțul ei nu rămăsese indiferent avansurilor pe care i le fac „cuconițele de pe acolo", strînse „grămadă pe la ferestre" ca să-l admire ; sau că spre sfîrșitul campaniei maiorul ar dispune (ca pradă de război probabil !) de un număr de „patru arăpoaice prea frumoase".. Sentimentele tinerei femei își urmează implacabil cursul, în aparență independent de cel al evenimentelor, nesocotindu-le parcă Ele își revendică drepturile, după o logică a lor, nemiloasă, ce poate părea în acele împrejurări — și chiar pare uneori — absurdă. Nu avem de a face însă cu capriciile tiranice ale unei femei oarecare, ci cu răbufnirile unei iubiri exasperate de așteptare și teamă : „Silențiul tău mă dezesperă, mă consumă, **sînt obosită de grija mare** (s.n.) ce mi-o aduci prin lipsa completă de nuvele" ; „totul ce mă preocupă în tot minutul ești tu, singurul subiect de conversație plăcut mie e cînd mă pot întreține cu tine. Alaltă-seară a fost Theodor, Guță aci, Sergiu, și jucau préférance, am intrat cu sfeșnicele tale cele albe să le pui la masă și mi-a venit groznic de greu cînd am văzut că numai tu lipseai".

În scrisorile sale maiorul se arată mai puțin volubil iar în ce privește mersul operațiunilor militare se poate spune că e chiar zgîrcit la vorbă. Disciplina profesiunii și grija de a nu-și speria soția explică desigur această reținere, care mai dovedește însă încă ceva. Și anume că adevărații eroi — iar maiorul Eftimie Ulescu a fost unul din eroii războiului de independență — nu obișnuiesc să se laude din cale afară cu faptele lor, să facă paradă. Menirea lor e pur și simplu să lupte, să înfrunte primejdia și la nevoie să-și dea viața (așa cum și-a dat-o în acele zile, printre mulți alții, și sublocotenentul Constantin Ulescu, fratele mai mic al lui Eftimie) : „Drăguță — îi scrie maiorul soției sale într-o scrisoare localizată **Griviția-Plevna** și datată **1877, octombrie 25** —, îmi zici că de ce nu îți descriu de pe aici cum merg lucrurile ; îmi rezerv aceasta să ți-o descriu cînd mă voi întoarce, la gura sobei și cu Cecilica în brațe".

La începutul campaniei și chiar mai tîrziu, atîta vreme cît maiorul, făcînd mai întîi parte din Armata de observație, rămîne — spre necazul său — în nordul Dunării, primejdia nu pare prea mare. Soția rămasă la București expediază într-una bărbatului ei, pe lîngă scrisori, articole de corp și de îmbrăcăminte, băuturi fine, delicatese. Cizme comode și călduroase și potcoave pentru mersul pe gheață comandate special de pe front, prin intermediul soției, la București, brîie și cojoace antireumatice, ciorapi și pantaloni groși, borcane cu dulceață, sticle de vin, rom și coniac, cafea și cacao, calupuri de ciocolată și cutii cu rahat și chiar o putinică cu icre călătoresc neîncetat de la soție, la soț, constituind obiectele de referință ale corespondenței lor. Un război din alte timpuri, și-ar putea zice, cu un zîmbet ușor, cititorul de azi, care are în urma sa două conflagrații mondiale. Luptele au fost însă și atunci deosebit de aspre. De acest lucru, același cititor se va putea convinge cînd regimentul 6 de linie din care făcea parte și batalionul maiorului Eftimie Ulescu va intra — după 30 august — în foc, luînd parte la luptele pentru cucerirea redutei Griviția 2 și a Plevnei, de la Smîrdan și Vidin : „La 12 ianuarie am avut o luptă cu turcii, unde a luat parte batalionul meu, Reg.(imentul) 4-lea de linie și Reg.(imentul) nr. 9 dorobanți. Victoria a fost a noastră. Detaliuri poți găsi prin jurnale, însă turcii s-au spăimîntat grozav văzînd că trupele noastre înaintau prin ploaia de gloanțe, obuze și șrapnele, căzînd camarazii lor în dreapta și în stînga, fără să eziteze un moment. În acea zi am ocupat două sate și am luat trei redute, patru tunuri, trei sute prizonieri...".

Din scrisorile Smarandei, care degajă un subtil parfum de epocă, pline de sugestive notații întîmplătoare, reînvie tabloul Bucureștiului acelui memorabil an 1877 (un an, după cum rezultă și din această corespondență, friguros și ploios, de excepție și sub raport meteorologic), cu lectura asiduă a ziarelor, cu zvonurile contradictorii care circulă, cu grădinile și soarelele sale, cu teama de hoți, devenind mai îndrăzneți într-un oraș lipsit de trupe, cu convoaiele de prizonieri turci stîrnind curiozitatea mulțimii, cu festivitățile și iluminațiile prilejuite de marile victorii. Despărțiți de „atîta pămînt, apă, șanțuri și evenimente" Eftimie și Smaranda Ulescu încep să-și scrie fără alt gînd decît de a umple cu ceva distanța care-i separă. Fără ca ei s-o știe, pe scrisorile lor istoria și-a pus însă pecetea, dîndu-le o nouă destinație, în timp.

Valeriu Cristea

[1]) General Alexandru Cernat, **Memorii. Campania 1877—78**, Editura Militară, 1976.

[2]) **Scrisori din războiul independenței. Maior Eftimie Ulescu, 1877—78**, Editura Militară, 1977.

■ Dr. Florin Tucă evocă în volumul **Monumentele neatîrnării**, apărut la Editura Militară (1977), itinerarul eroic al luptelor ostașilor români în timpul Războiului de Independență din anii 1877—1878. Paralel cu aceasta, autorul prezintă, iconografic și documentar, toate monumentele dedicate armatei și ostașilor români din orașele și satele din țară, precum și cele de pe cîmpul de luptă de dincolo de Dunăre, în Bulgaria, la Plevna, Griviția, Opanez, Rahova și Poradim.

■ Printre lucrările artistice dedicate Războiului de Independență din 1877-1878 se numără și albumul **Armata română în Războiul pentru Independență** (Ed. Militară, 1972). Întocmit de Lt. col. Nicolae Popescu, albumul înmănunchează cea mai mare parte din lucrările de artă consacrate acestui eveniment istoric : gravuri, picturi, desene, sculpturi, monumente și litografii ale celor mai importanți artiști români clasici și contemporani.

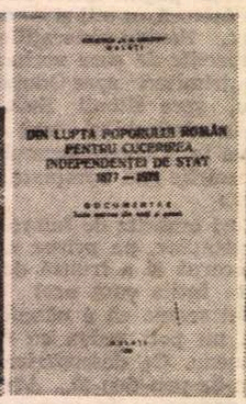

■ Serviciul bibliografic al Bibliotecii „V.A. Urechia" din Galați a avut lăudabila inițiativa de a alcătui volumul — **Din lupta poporului român pentru cucerirea independenței de stat, 1877—1878** nu ca o lucrare bibliografică tematică, ci ca un corpus de documente extrase din cărți și presă, din țară și de peste hotare. În peste 200 de pagini, volumul înmănunchează texte oficiale istorice, beletristice și publicistice, dintre care, unele, republicate abia acum, (ordine, telegrame, ecouri etc.).

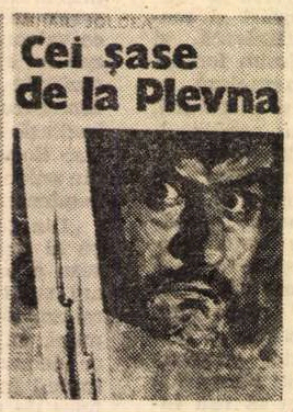

■ În romanul **Cei șase de la Plevna** (Ed. Militară, 1977), Mihail Joldea reînvie atmosfera entuziastă a acelor zile cînd Mihail Kogălniceanu declara, în Adunarea Națională : „Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare..." Printre alte personaje ale romanului se impune unul : eroul necunoscut. Eroul care reprezintă poporul, țăranul, cel care și-a lăsat coasa și-a luat arma pentru făurirea României independente.

Dorobanții

Vezuvii de voință în piepturi
de brăzdare
Cu gîndurile-n iazuri de rouă năvădite
În căpriorii noștri armați ca o chemare
Dinspre fîntîni de vîrste la piscuri
neurnite
Cu Burebista, Mircea și Ștefan și Mihai
Împlătoșind hotarul cu cheagul
ne-njugării
Și trupuri nituite în brîu de Nouă Mai
Încununară-n lanuri neatîrnarea țării.

Vasile Smărăndescu

Cronica literară

Romane istorice

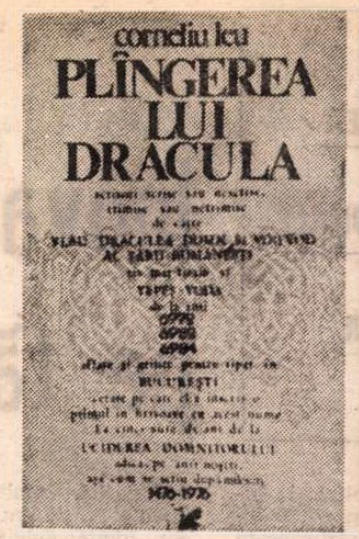

PLÎNGEREA LUI DRACULA al lui Corneliu Leu este un roman istoric de formă epistolară, atribuind lui Vlad Țepeș o întinsă corespondență cu Ștefan cel Mare, după modelul, probabil, al **Memoriilor lui Adrian,** cartea Marguerittei Yourcenar în care împăratul roman cu acest nume îi scrie lui Marc Aureliu. Originalitatea **Plîngerii** constă în alternarea ficțiunii biografice cu mărturii și documente de epocă (unele, cum ar fi poemul lui Michael Beheim, traduse acum pentru întîia oară la noi), prin care romanțarea poate fi la tot pasul verificată. Autorul îl imaginează pe Țepeș în închisoarea de la Vișegrad, unde îl dusese neîncrederea oscilantului Matei Corvin, încercînd să-și justifice în ochii domnitorului moldovean contemporan faptele de arme și politica. Apăruseră tipăriturile germane care-i incriminau cruzimile, prezentîndu-l Europei ca pe un sadic lipsit de scrupule. Își pierduse tronul în urma campaniei lui Mohamed al II-lea și Ștefan însuși îi luase (poate ca măsură de prevedere, pentru a nu cădea în mîna turcilor) cetatea Chilia. Lovit deci din toate părțile, necruțat nici măcar de prieteni, Țepeș își rumegă la Vișegrad furia neputincioasă și dorința de răzbunare. Se observă că romancierul și-a asumat o sarcină dificilă și anume aceea de a atrage simpatia cititorului pentru personajul său, oarecum împotriva documentelor pe care, pe de altă parte, le transcrie cu fidelitate. Artistic, problema constă în a împăca spiritul inevitabil patetic al scrisorilor cu răceala literei mărturiilor contemporane. Aici apare o discrepanță periculoasă pentru unitatea de ton a cărții. A sublinia mereu bunele intenții și patriotismul defăimatului domnitor nu e totul : trebuia găsit unghiul psihologic potrivit pentru „plîngerea" lui. Și încă : folosirea persoanei întîi într-un roman istoric e totdeauna riscantă. Cum să scapi de artificialitate, vorbind în numele și cu cuvintele lui Țepeș însuși ?

Romanul este, în ciuda acestor dificultăți, onorabil. Dacă trecem peste prima scrisoare, **Închinarea nelegiuitului Vlad către făcătorul și legiuitorul său,** către Dumnezeu adică, și peste alte cîteva mai mult pătimașe în ton decît substanțiale, celelalte reprezintă o încercare izbutită de a evoca avatarurile scurtei domnii a lui Țepeș. Autorul se ține strict de documente. Uneori, evocarea se sprijină pe mai multe rînduri de documente, reproduse cu grijă pentru confruntare. De exemplu, cursa întinsă lui Țepeș de Katavolinos, trimisul sultanului, a relatată și de germanul Beheim în poemul său și de cronicarul grec Chalcocondil în **Creșterea puterii turcești.** La fel, prinderea și uciderea pretendentului la tron Dan (pe care Țepeș îl silește să-și asculte propria slujbă de înmormîntare, înainte de a pune să i se taie capul) o găsim atît în broșura germană din 1477 cît și la Beheim. Dacă elementul brut, romancierul îl ia din document, sensul subiectiv îl creează el însuși. Iar scena cu Katavolinos ne interesează literar din două pricini : întîi pentru dezvăluirea motivației psihologice a lui Țepeș însuși, care, viclean, nu numai nu cade în cursă, dar întinde la rîndul lui alta grecului și pașei din Vidin ; apoi pentru portretul, dezgustat, pe care domnul muntean îl face solului turcesc, surprins în gestul de a-și scărpina („fără smerenie în fața mea"), cu bricele degetelor îngreunate de inele, o bărbuță rară de jivină. Astfel de prim-planuri fac valoarea romanului istoric : vizita lui Ștefan la Tîrgoviște, pe o iarnă geroasă, cînd turlele bisericilor strălucesc sub zăpada însorită, o vînătoare în care jderul își înfige ghearele în beregata boierului trădător, strîngerea unei mici armate de ciumați menită a răspîndi teroare în armata lui Mohamed, descrierea aparatului de tras în țeapă etc. Coloratura subiectivă devine esențială, cu condiția să fie mereu bazată pe concretul psihologic. Romancierul greșește cînd, profitînd de persoana întîi, se lasă antrenat în simple declarații, umflate stilistic, care amenință să transforme cartea într-o plictisitoare jelanie justificatoare a lui Țepeș. Respectarea titlului nu era deloc obligatorie ! Mai ales că se găsesc destule sugestii în roman pentru o zugrăvire dinăuntru și complexă a firii sanguinarului domnitor, rămase de multe ori nedezvoltate : amestecul de admirație și ranchiună pentru mai norocosul Ștefan, complexul de inferioritate fizică față de Radu cel Frumos, clarviziunea politică mereu minată de impulsivitate etc.

EUGEN URICARU continuă în **Rug și flacără** proza de simboluri difuze, intelectuală și poetic realistă din cartea lui de debut : aceeași eleganță a stilului (mai neglijent, totuși, lăsînd să se simtă oarecare grabă) ce creează impresia de distanță ironică și de turnură aproape livrescă a frazei. **Rug și flacără** romanțează biografia puțin cunoscutului revoluționar ardelean Alexandru Bujor (în roman Alexandru Bota), pașoptist, voluntar în campaniile lui Garibaldi, luptător pentru independența României, editor de ziare și autor al unei cărți. Nu știu ce anume este strict adevărat și ce anume se datorează „interpretării libere a biografiei revoluționarului român", cum spune Eugen Uricaru ; în fond, nici nu are prea mare importanță. Procedeul nu poate fi decît acesta : situarea lui Bota în epoca și în biografia lui Bujor. Dar, deși probabil îi trăiește viața, Bota nu e Bujor. E un străin în casa celuilalt. Îi poartă hainele, nu și sufletul, pe de-a-ntregul inventat de romancier, care face dintr-un om istoric un personaj literar.

În sufletul lui Bota sînt două conflicte majore : între vocația politică și lîncezeala unei epoci de reflux revoluționar ; între spiritul internaționalist al pașoptistului ardelean și sentimentele naționale ale românului de la 1877. Din acest al doilea punct de vedere, Bota se apropie de David Pop și de Bologa, eroii lui Rebreanu, cu deosebirea că el trăiește conflictul cu patru decenii mai devreme de războiul mondial. Romanul se compune din episoade scurte, înlănțuite convențional, care pot fi citite și ca narațiuni independente.

Destul de inegale ca interes, cîteva merită atenție. În **San Giorgio** ne aflăm spre sfîrșitul războiului lui Garibaldi contra Regatului celor două Sicilii. Rătăcit de legiunea transilvăneană a generalului Türr, Bota nimerește în mica localitate San Giorgio de la poalele Vezuviului, și e găzduit, împreună cu patru tovarăși, de Gerolamo Puddù, tip de Gargantua napolitan ce face abil jocul împrejurărilor. Mese bogate, băutură, muzică, destindere a „domnilor revoluționari", albeața gîtului frumoasei Donzella — totul pe un fond de crispare și de frică. Trădarea pîlpîie în aburul vinului. În **Napoli** se povestește primirea lui Bota în frăția secretă „Rosarum". În **Fabia** regăsim deodată atmosfera semifantastică, densă, borgesiană, din **Despre purpură.** Bota se îndrăgostește de contesa Fabia, care, într-un Neapole plin de soldați, își urmărește neabătută experiențele de parafizică. Această dragoste actualizează deodată în inima luptătorului politic o neștiută latură de contemplativitate, de abstragere în reverii metafizice. Fabia îl învață să supună realul dorințelor sale. Experiență sortită eșecului (voința lui Bota nu poate aduce zăpadă la Neapole, ci doar albeața cenușii Vezuviului), cel dintîi eșec dintr-o serie mai lungă : de aci înainte, destinul lui Bota va fi acela al unei neîmpliniri amare. În episodul următor, eroul se află la Galați, ca agent secret al generalului Türr, în legătură cu un transport de arme destinat polonezilor insurgenți. Atmosfera Vladiei din **Despre purpură** apasă pe umerii agentului : portul dunărean e un „teritoriu" misterios unde veștile, misiunile, toate locurile își schimbă pe nesimțite înțelesul. Revoluționarul se stinge în așteptarea armelor ce nu mai vin. Aici se simte prima oară tema a doua a cărții : nepotrivirea dintre aspirațiile luptătorului și epoca postrevoluționară, pragmatică, îndreptată spre compromis. Cu ironie abia perceptibilă, sînt înfățișate peregrinările lui Bota prin Principate, debusolat și pierzîndu-și încrederea, iubirea lui pentru Marina Velisar, ce repetă, ca o parodie palidă, iubirea pentru Fabia, așa cum conacul de la Cîrligele repetă castelul contesei napolitane. O notă din proza lui Borges răzbate acum și în discrepanța dintre programarea lui Bota pentru un destin măreț și alunecarea vieții lui într-unul rizibil. Omul pare a fi trăit de evenimente, neajutorat în fața lor, prins într-o plasă care-i îngăduie doar simulacre de gesturi și de acțiuni. Cîteva scene din viața politică românească în epoca lui Cuza colorează fundalul : trec, doar schițați, pe dinaintea noastră simpaticul Berlicoco (C. A. Rosetti), scepticul Barbu Catargiu, Nicu Bibescu, Valentineanu, Brătianu. **Aripi de zburat** fixează un moment ulterior cu peste zece ani : revenit în Ardeal, Bota își caută mai departe un rost setei lui de acțiune politică. Un bătrîn, poreclit Bonaparte, inventează o mașină de zbor. Povestea e simbolică : misterioasa mașină, ascunsă de ochii străinilor, semnifică nevoia românilor transilvăneni din imperiu de a poseda ceva care să le aparțină numai lor, de a-și perpetua originalitatea ființei naționale în pofida vicisitudinilor istorice. Ultimele două capitole revin la formula romanului pur politic și sînt admirabile. Poliția secretă din Viena sprijină mișcarea de eliberare a polonezilor pentru a împiedica pe țar să se consacre deplin războiului cu turcii ; în speranța acestei diversiuni, austriecii împing spre revolte locale și pe unguri, bineînțeles, fără știrea guvernului de la Budapesta. Bota e prins între interesele frăției din care face parte și acelea naționale românești. Revoluționarul se vede silit să „trădeze" cauza revoluției în imperiu pentru a-și putea anunța compatrioții de sensul acțiunii ce se pregătește, atît de primejdioasă pentru independența României. E omorît, după un scurt ritual, de membrii frăției, nu însă înainte de a fi apucat să transmită mesajul prin doi studenți ardeleni ce trec munții. Personajul își recapătă spre final demnitatea patetică.

Rug și flacără e un bun roman istoric, inteligent și fin stilistic.

Nicolae Manolescu

Cornelius Leu, **Plîngerea lui Dracula,** Editura Cartea românească ; Eugen Uricaru, **Rug și flacără,** Editura Dacia — 1977.

Reculegere în amintirea lui Camil Baltazar

● DUPĂ marile catastrofe, disparițiile individuale se săvîrșesc înapoia fundalului unor prea cuprinzătoare dureri. Astfel, cu auzul atent sau covîrșit de impresionantul element colectiv, nu știm că trec pe lîngă noi și se pierd în tăcere și uitare contemporani prețuiți, dragi, a căror absență, a căror dispariție adaugă încă un pustiu în existența noastră.

Așa ar fi putut trece un Virgil Gheorghiu, așa s-ar fi întîmplat și cu Camil Baltazar.

Plecarea dintre cei vii a unui poet semnifică moartea în embrion a unei lumi de idei, de senzații, de profeții nerepetabile, de stări revelatoare, de porțiuni de vis, cu care se mai vindecă asprimea, banalul și divorțul individului, al multitudinii cu natura edenică.

Camil Baltazar a fost un poet pur marcat în întrecerea lui de sigiliul existenței tragice. A cîntat prevestitor, intuind propria sa întîlnire cu tragicul. Poemele sale de sanatoriu pe care le-a alcătuit crezînd că relevă o lume și o atmosferă aparte, nouă, în lirica noastră, l-au marcat, l-au expulzat din firesc, nu contrafăcîndu-și romantic esența, ci rămînînd al zonei, al atmosferei recreate. Atunci cînd se profila ca poet de mișcare nouă poetică, în cercul „Zburătorului" unde trona Eugen Lovinescu, nu știa că-și va părăsi uneltele cu care-și făurise dimensiile lirice, că întors din drum, crezînd să se completeze cu o latură a exigențelor burgheze de viață, lansîndu-se pe făgașul practic, mergea, pînă a-și deschide un salon de coafură pentru bărbați, în Piața Palatului, în casele laturei stîngi, unde se afla Banca Națiunii și magazinul Ciobanu. Era deci în plin centru, mercantil, pe o linie și companie ce-l rupea artei sale pentru arta practică a bunei stări, prin comerț. Dar, dus și întors din această amăgire, fumistul practic abandona aceste tentații, își marca întoarcerea fiului risipitor printr-un mănunchi de poeme cu titlul : **Întoarcerea poetului la uneltele sale.**

Apoi a venit greul seism al destinului său. O boală grea și o umbră geloasă a umbrit memoria și profilul celui ce se definise în literatură : Poetul Camil Baltazar. De atunci mergea lîngă timpul nostru cineva ce-i purta numele și-i pierduse amprentele spirituale. Dar contemporanii îl luau cu ei, suprapunînd celui prezent, lumina sensibilă, memoria sensibilă a celui plecat.

Inventarul existenței, însă, te primește și te predă cu tot, cu trecut și prezent, și de aceea e bine să ne împrospătăm memoria, atunci cînd ne gîndim la cei ce pleacă, la cei ce ne părăsesc, lăsîndu-ne sarcina și datoria să-i trecem cu cîteva cuvinte viitorului.

Eugen Lovinescu îl asimila simbolismului românesc... Se impusese după răspîndite colaborări în cele mai bune reviste literare ale timpului, între 1920—1930. Presa literară, critica au avut aprecieri și judecăți deosebite, diferențiate. Unele condeie malițioase făceau jocuri de cuvinte, pornind de la titluri chiar : — Flaute de mătase. Dar mătasea lirică a flautelor lui Camil Baltazar a sunat cu o sensibilitate și delicatețe tragice pînă în **Vecerniile** sale.

Noi, cei ce l-am cunoscut și prețuit, am înțeles că durata valorii cîntecului său a fost oprită de umbre. Restul ce a urmat pînă ce Parcele i-au rupt firul a fost o melancolică amintire a timpului trecut. Poate ades sufletul și gîndul lui către marele cîntec a sunat elegiac și în răspîntii cu vechea lui imprecație în vers : „Întoarce-mă-aș mamă, întoarce-m-aș, dar, înghițitu-l-a nămolul copilărescul nenufar".

S-a zbătut să fie cel vechi, a căutat ardent să fie cel nou, al timpului. Dacă a înțeles că timpurile n-au întoarcere, va fi plîns interior ; cu vechi stihuri din **Reculegeri în nemurirea ta** — „Azi pling basmul, amar să plîngi / neîmplinita armonie de talangă ; / Și-n zbuciumul de tălăngi adînci, / Scutură-te jale, usucă-te creangă".

Radu Boureanu

■ Scrieri : **Vecernii** (1923) ; **Flaute de mătase** (1924) ; **Reculegeri în nemurirea ta** (1925) ; **Biblice** (1926) ; **Strigări trupești** (1926) ; **Cina cea de taină** (1929) ; **Antologia prozatorilor ruși** (1930) ; **Întoarcerea poetului la uneltele sale** (1934) ; **Tărîm transcendent** (1939) ; **Scriitor și om** (eseuri, 1947) ; **Poeme vechi și noi** (1949) ; **Poeme de zodie nouă** (1954) ; **Versuri** (1957) ; **Contemporan cu ei** (memorialistică, 1962) ; **Austria** (monografie, 1964, în colaborare) ; **Soare pe zăpezi** (1965) ; **Scrisori către Camil Baltazar** (documente, 1965) ; **Întoarcerea poetului la uneltele sale** (selecție retrospectivă, 1967) ; **Mi-e dragă fața omenească** (1971) ; **Soare pe culmi** (colecția „Retrospective lirice", 1972) ; **Violoncel solar** (1972) ; **Glorie iubirii** (1973).

A tradus din : Pearl Buck, Theodor Däubler, V. Grossmann, Heinrich și Thomas Mann, E. M. Remarque, Rilke, Ludwig Renn, Trakl, Else Lasker Schüller, Franz Werfel, Jacob Wassermann.

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Inovația pe tărîmul ferm al moștenirii

ÎNTR-UN articol publicat la începutul anului în paginile acestei reviste, îmi mărturiseam convingerea și satisfacția că, acum și aici, marile demersuri și realizări artistice ale culturii românești și universale își află o nouă și plină de originalitate deschidere, experiența ultimilor ani fiind una dintre cele mai interesante din istoria noastră contemporană.

Încercînd să dezmint părerea unora, care operează determinări rigide și imediate între climatul cultural și produsele artistice ale unui moment spiritual, nu întotdeauna în raport direct de determinare, arătam acolo că sîntem martori ai unui complex proces de asimilare și reconsiderare a tradiției și istoriei culturii, proces simetric și complementar celui pașoptist. Sub impulsul lui, mereu veghetori lucizi la noutățile devenirii, mereu receptivi la prefacerile realității, artiștii români se îndreaptă hotărît către importante descoperiri și realizări. Varietatea extraordinară a modelelor înlătură temerea alunecării în provincialism și specios, iar cît privește aderența la realități, pericolul de a nu le înregistra prompt, ca un oscilograf, este neînsemnat, pentru că nu modelele realităților reține atenția, ci atitudinea artiștilor invitați să interpreteze și să transfigureze. Numai un artist mediocru va scrie astăzi ca Alecsandri, dar idealurile estetice și morale ale lui Alecsandri rămîn un model de abordare a realității, numai un nepriceput va picta ca Andreescu, dar îndemnurile sale intime, sistemul său de motivații vor rămîne în veci exemplare.

Spațiul nu mi-a permis atunci să-mi dezvolt ideea, astfel că revin acum, în preajma Conferinței scriitorilor, cu unele precizări.

CĂILE de acces la valorile trecutului s-au luminat în ultimii ani de-a dreptul spectaculos. Datorită studiului unor cărturari sîrguincioși și de mare responsabilitate, sîntem astăzi mai aproape ca oricînd de izvoare, stîndu-ne la îndemînă serioase ediții critice ale clasicilor noștri, multe și elocvente documente privitoare la viața și activitatea lor. Ideile magistrale ale trecutului, luminile unor vreri și speranțe lucide, puternic străbătute de fiorul poeziei, atitudinea în fața devenirii realității, înțelegerea literaturii naționale ca o construcție organică, investită cu înalte funcții sociale și educative, ni se transmit integral, în toată bogăția și varietatea, prin intermediul textelor clasice devenite bunuri ale tuturor. Istoria nu se repetă, învățămintele ei sînt, este evident pentru oricine, utile și de neînlocuit instrumente de cunoaștere și investigație, în vederea înțelegerii și aprecierii noilor evenimente.

Paralel, o tot mai largă (deși încă departe de a fi completă) activitate de traducere și informare din (și despre) literatura și mișcarea de idei din alte țări oferă posibilitatea artistului să compare, să se confrunte, să-și perfecționeze aparatul critic și de argumentare estetică, să ajungă la sinteze originale și la veritabile inovații. Conștiința apartenenței artei românești la ilustra familie a popoarelor neolatine, cu ale cărei curente de idei și înțelegeri poetice a corespondat în permanență, conduce la conturarea tot mai precisă a trăsăturilor noastre stilistice definitorii, la descoperirea și explorarea filoanelor fertile ale unei culturi cu caractere de neconfundat. Un lung și rodnic travaliu de investigație, de cunoaștere, acoperind un secol de strădanii și experiențe, a deschis în fața artistului de astăzi nenumărate ferestre către toate temele și modalitățile majore, care, cristalizate desăvîrșit sau numai schițate, arată fără putință de îndoială că arta noastră, atingînd vîrsta maturității depline, are toate mijloacele să pătrundă subtil cele mai adînci sensuri și domenii ale realității contemporane.

Trimiterile și retrospectivele tendențioase, simplificatoare, etichetările didactice și interpretările subiective devin mereu mai inoperante, simplul recurs la textul de autoritate, la fapte incontestabile restabilind înțelegerea corectă. Temerile că experimentul ar duce la construcții artificioase, că dramaticele căutări de laborator ar putea degenera în produse derizorii apar mai puțin întemeiate dacă ne gîndim că accesul la cultură, la texte îl au toți artiștii adevărați, că nici o încercare serioasă nu poate ignora depozitul de experiență și înfăptuiri, bine moștenit și cu grijă conservat. A fost o vreme cînd satira și comedia își pierduseră perspectivele, sub presiunea optimizantă și optimistă a altor specii ; reconsiderarea puternicului filon tradițional al literaturii române clasice a pus în lumină absurditatea închiderii acestei modalități, compromisă, printre altele, și de alunecarea ei în anecdotă și calambur. A fost o vreme cînd, din extrem de variata paletă a stilurilor provinciale, doar culoarea sobră a realismului obiectiv ardelenesc părea a fi considerată fertilă, lăsîndu-se neprelungite virtuțile lirismului moldovenesc, cele caracterologice și satirice ale literaturii muntenești, considerate pe nedrept subiective. Astăzi, varietatea în unitate a tuturor viziunilor și modalităților, dreptul tuturor genurilor și speciilor la dezvoltare și înflorire sînt, datorită cunoașterii atente a întregii construcții a literaturii și artei românești, pe deplin asigurate.

DEPARTE de a invita la mulțumirea de sine, străină spiritului nostru, rîndurile mele afirmative din articolul amintit erau polemice și îndemnau la meditație, ridicînd problema, mereu actuală, a raportului artistului cu climatul spiritual. Îndemnul partidului nostru de a cerceta și a învăța necontenit din nobilul tezaur al tradiției artistice românești trebuie înțeles nu ca un paseism de documentarism respectuos, ci ca o amplă activitate de reînscriere pe orbita înaltă a unei gîndiri perfect structurate, presărată de monumente inspiratoare de inițiativă și oferind cele mai largi posibilități de exprimare. Cînd se rupe această legătură, nu tradiția este vinovată, ci subțirimea spiritului nostru, care nu ajunge la argumentele și binefacerile culturii. Opinia unora, după care arta se poate dispensa de cultură, de strădanie acerbă, de frecvente și dureroase reveniri apare în acest caz de-a dreptul primejdioasă.

Literele și arta românească cunosc, astăzi și aici, prefaceri de substanță, de calitate, tocmai datorită cîștigului de cultură al slujitorilor ei. Pentru cine urmărește îndeaproape activitatea din laboratoarele scriitorilor, din atelierele artiștilor plastici, din cabinetele compozitorilor, și nu se mărginește să înregistreze automatismele veleitarilor, producțiile de duzină ale unor, în fond, ignoranți cu pretenții, fenomenul e concludent. Se scrie frumos și adevărat, se pictează inspirat, se compune ingenios. Dar lucrările noi trebuie citite, văzute, ascultate, operațiunile de selecție mai puțin amînate, urmărite pînă la nuanțe. Apariția unor cărți foarte diferite, ca acelea ale unor Dumitru Radu Popescu și Mircea Ciobanu, Constantin Țoiu și Tudor Țopa, Iordan Chimet și Tudor Octavian, Leonid Dimov și Mircea Dinescu, simultaneitatea descoperirii unor viziuni și modalități atît de variate ca acelea ale unor pictori și graficieni ca Octav Grigorescu și Paul Gherasim, Horia Bernea și Wanda Mihuleac, comprehensiunea și puterea de expresie ale unor Aurel Stroe și Anatol Vieru, Ștefan Niculescu și Myriam Marbé, Liviu Glodeanu și Cornel Țăranu solicită explicații mai puțin simplificatoare, mai strîns legate de organismul și imperativele culturii, a cărei varietate ei o ilustrează.

După părerea mea, apropiata Conferință pe țară a scriitorilor va trebui să pună în discuție felul în care se afirmă nou în literatura noastră, să sublinieze trăsăturile procesului de îmbogățire a valorilor moștenite, să pună în lumină faptul că, datorită îndrumării consecvente a partidului, literatura de astăzi sporește posibilitățile de înțelegere a proceselor celor mai complicate și mai fine din realitatea socialistă, din conștiința oamenilor însetați să cunoască frumosul, adevărul, binele, în transfigurările sublime ale artei.

Mircea Horia Simionescu

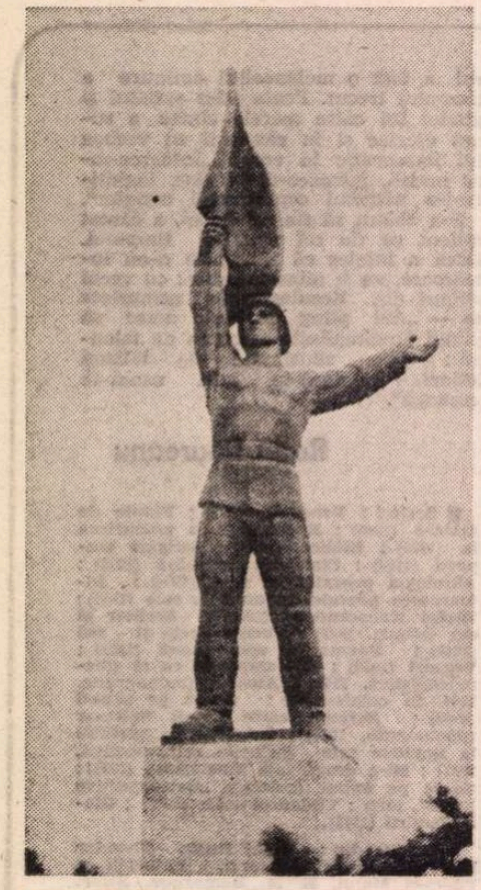

MONUMENTUL EROILOR DIN TG. MUREȘ

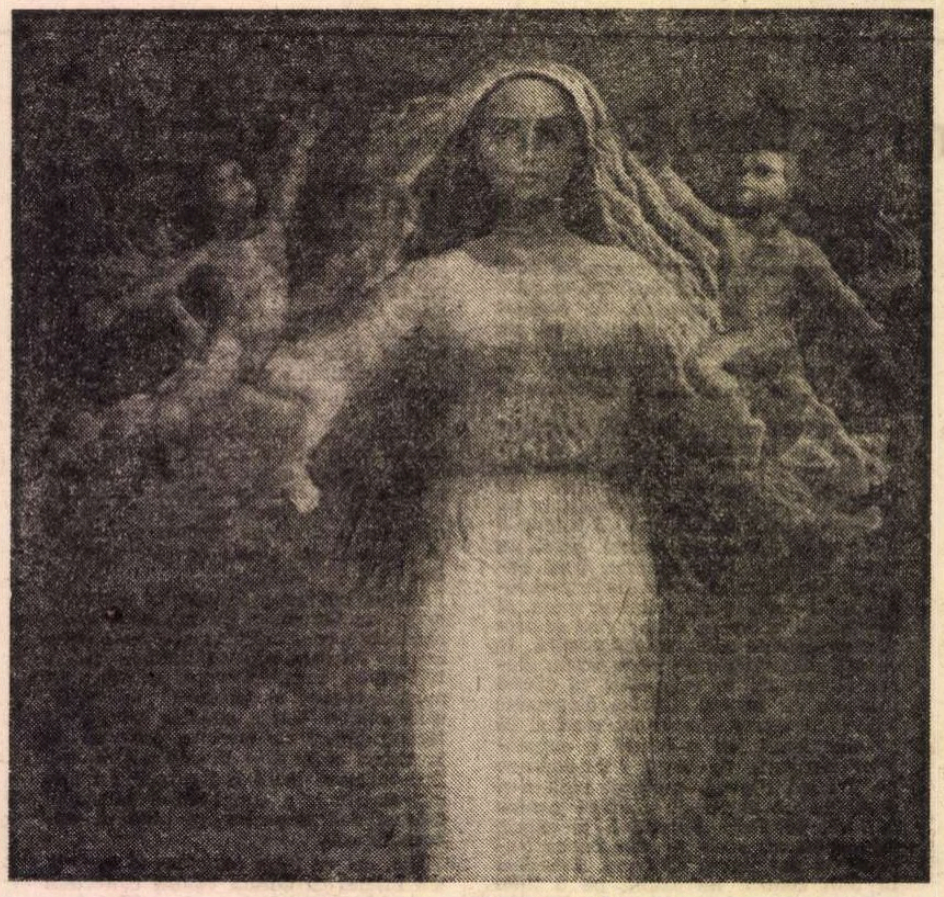

SABIN BĂLAȘA : **Nașterea poporului român**

Unitatea

DESCIFRAREA relațiilor dintre parte și întreg, dintre general și particular este o străveche cucerire a gîndirii umane. De la aserțiunile filosofilor Greciei antice și pînă la viziunea sintetizatoare, marxistă, a zilelor noastre, s-a parcurs un drum sinuos și complicat, angajînd această problemă-cheie a cunoașterii lumii. Filosofia contemporană, desigur, nu are aceleași răspunsuri în dezbaterea ei. Un Husserl sau un Jaspers neagă însăși existența reală a întregului unitar obiectiv, refugiindu-se în opțiuni transcendentale. Dialectica marxistă contemporană găsește însă supletea necesară pentru conceperea nuanțată, nedogmatică a contradicțiilor fenomenului. Întregul și generalul se definesc tocmai prin particularități și specificități, al căror cîmp de varietate se constituie ca întreg printr-un lanț de reacții. Particularul și generalul nu se refuză, ci se atrag. Nu este vorba de o complementare mecanică, ci de o fuziune dinamic-dialectică.

Ne-am permis această sumară incursiune filosofică pentru a ne apropia de un fenomen literar autohton, și anume unitatea în spirit a literaturii României socialiste, unitate care se articulează prin ființarea în spațiul ei spiritual a literaturii române împreună cu literatura maghiară, germană, sîrbă, ucraineană și idiș din România, adică a literaturii naționalităților con-

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Din problemele traducerii literare

DIN 1948, cînd traducerea literaturii universale în limba noastră a devenit parte a politicii de stat în domeniul culturii, am asistat cu îndreptățită emoție la una dintre cele mai spectaculoase explozii culturale pe care a cunoscut-o țara noastră și, am putea spune, din cîte s-au cunoscut în lume. Cu o planificare de lungă perspectivă, cuprinzătoare în timp și spațiu — timpul măsurat în milenii ale istoriei civilizației umane și spațiul culturilor de pe toate meridianele și paralelele planetei noastre — s-a ajuns ca într-un sfert de secol să se realizeze transpunerea și publicarea în limba română a operelor capitale din literatura universală, de la **Mahabharata** pînă la ultimul roman la zi. Și e bine ca și în continuare transpunerea valorilor literaturii universale în limba noastră să se facă la zi.

Acestei producții spectaculoase cantitativ, vorbind despre numărul de titluri și aproape incredibilele tiraje de care se bucură traducerile, i-a corespuns și un cîștig de ordin calitativ. Traducerea literară care pe vremuri, cu rare excepții, încăpea pe mîna celor mai neavizați — preocuparea de căpetenie a editorilor fiind cîștigul și nu neapărat calitatea — traducerea artistică a fost ridicată la rangul de nobilă îndeletnicire. S-a recunoscut și s-a statuat, atît la noi cît și pe plan mondial, că traducerea artistică este act de creație.

Iată, așadar, în linii foarte mari, ce s-a realizat într-un sens, acela al absorbirii literaturii universale, de către cultura noastră. Dar fenomenul osmozei dintre culturi este prin sine un proces care impune ambele sensuri. Cultura noastră și, în speță, valorile literaturii noastre cer cu cea mai deplină îndreptățire să intre în circuitul universal. Fiindcă avem ce da. În Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la realizarea Programului de măsuri pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste în domeniul muncii ideologice, politice și cultural educative se fac referiri speciale la popularizarea valorilor culturale românești în străinătate: „În domeniul cărții editurile vor intensifica eforturile pentru editarea unui număr sporit de lucrări românești în limbi de circulație internațională, care prin conținutul lor să propage marile valori ale culturii noastre, să facă cunoscute străinătății realizările poporului român de-a lungul existenței sale și, în mod deosebit, realizările actuale".

Se cere, așadar, extinsă difuzarea literaturii noastre pe glob. Este nevoie de o planificare cuprinzătoare și de lungă perspectivă, de genul celei amintite mai sus în domeniul traducerilor în limba română.

Ceea ce s-a realizat pînă acum se cere amplificat. „Revista română" care apare în cinci limbi de circulație internațională a contribuit în ultimul sfert de veac, prin conținutul ei reprezentativ și cuprinzător, la cunoașterea culturii noastre în străinătate, însă forța ei de difuzare este încă prea redusă. Au apărut cîteva lucrări ale scriitorilor noștri clasici și contemporani, editate fie la noi, fie în străinătate — Eminescu, Rebreanu, Zaharia Stancu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu etc. — dar numărul lor este extrem de mic. Mai mult, unele traduceri, în special cele de poezie, au fost încredințate unor persoane care vor fi cunoscînd cutare limbă străină pentru că este limba lor maternă, dar nu au nici un fel de contingență cu poezia. (Aceasta ne amintește de un personaj care, vizitînd capitala Franței, a exclamat: „Dom'le, la Paris pînă și birjarii știu franțuzește!") Rezultatul a fost că un Eminescu, un Arghezi, în anumite versiuni, au ajuns sub ochii cititorului străin mutilați în modul cel mai jalnic.

Și cu aceasta ajungem la problema atît de controversată: Cine are calitatea de a traduce în limbi străine literatura noastră? Firește, un poet autentic sau un prozator autentic al limbii respective, cu condiția ca el să cunoască limba română pînă în fibră și cu condiția ca el să aibă și darul traducerii artistice. Acesta este idealul, dar nu ușor de realizat. Iar a lucra prin intermediul unor traduceri așa-zis, și bine zis, **brute**, a dat pînă acum rezultatele cele mai nedorite, mai ales în materie de poezie. Pentru că transpunerea în altă limbă a unei bucăți literare nu este o simplă operație de traducere a unor cuvinte, nici măcar a unor sensuri. Este vorba de re-crearea într-altă limbă a acelui univers unic pe care-l reprezintă opera literară.

Altă întrebare: Poate cineva stăpîni într-o asemenea măsură o limbă străină, îndeplinind și condițiile calificării pe plan artistic, încît să realizeze traduceri valabile pentru cititorul străin de azi, cu exigențele sale artistice de azi, nu de alaltăieri, sau de acum un secol? Există cazuri, însă acestea sînt extrem de puține. Totuși, dramaturgul englez Harold Pinter, în piesa **No Man's Land** — Țara nimănui — (1975), spune prin glasul unuia dintre personaje: **Translating verse is an extremely difficult task. Only the Rumanians remain respectable exponents of the craft.** (Traducerea de versuri este o sarcină extrem de grea. Numai românii rămîn exponenți respectabili ai acestui meșteșug.) Foarte tare ne-ar plăcea să credem că așa este.

Oricum, soluția optimă și realizabilă s-ar contura sub forma unei colaborări strînse, aș spune de lucru cot la cot, între un literat român perfect cunoscător al limbii respective și poetul sau prozatorul străin care să se dăruiască acestei îndeletniciri. Lucrările astfel realizate ar asigura atît redarea autentică a scriitorului român tradus, cît și valabilitatea artistică și modernă a acelei redări.

O asemenea soluție se leagă și de o prevedere cuprinsă în Documentele mai sus menționate: „Se vor dezvolta relațiile editurilor românești cu casele de editare străine, acționîndu-se pentru realizarea unor coeditări sau perfectarea publicării unor traduceri".

Toate aceste probleme invită la reflecție și la luări de poziție în cadrul dezbaterilor apropiatei Conferințe a scriitorilor din Republica Socialistă România, pentru a lua măsuri corespunzătoare și a trece la fapte.

Dan Duțescu

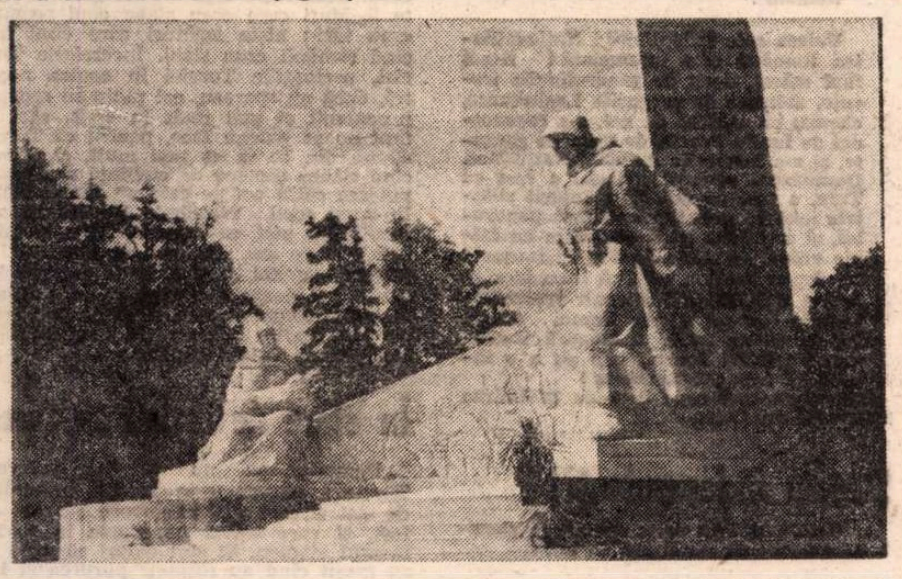

MONUMENTUL OSTAȘILOR ROMÂNI (Baia Mare)

de viziune și idealuri

locuitoare. Unitatea lor se definește prin realitatea patriei comune, a acelorași funcțiuni în cadrul societății noastre socialiste, a acelorași idealuri ale umanismului revoluționar. Este evident că în același timp componentele fenomenului unitar constituie structuri particulare, specificități determinate de limbă, de trăsături psihice, de tradiții naționale și de moștenire literară, care diferențiază și nuanțează fenomenul fără a-i știrbi cu nimic caracterul unitar. Într-adevăr, nu este vorba de o simplă complementaritate mecanică, ci de o fuziune reală. Fuziuni reale nu se pot însă produce fără magnetismul central al fenomenului, care dă mișcării cîmpului de varietăți particulare un sens centripetal. Tocmai aici se poate surprinde organicitatea caracterului unitar al fenomenului. Și tocmai realitățile expuse mai înainte — patria comună, tradițiile conviețuirii frățești în decursul istoriei, idealurile revoluționare comune — constituie acel magnetism cu putere fuzională, care definește existența întregului unitar prin particularitățile sale specifice. Iată de ce susținem că una din victoriile de seamă ale democrației socialiste românești este tocmai această unitate organică a fenomenului literar, capacitate culturală de mare eficiență și forță educatoare, de înrîurire a conștiințelor umane. Constituirea și articularea acestui fenomen, dezvoltarea lui continuă este după părerea noastră un model de soluționare a unei problematici de o mare complexitate. Caracterul și dinamica fenomenului unitar al literaturii României socialiste refuză paralelismele mecanice, lipsite de întrepătrunderi fecunde pe care le putem observa în literatura unor țări ca, de exemplu, Elveția sau Canada, unde chiar și traducerile reciproce constituie o adevărată excepție. Constatarea noastră este atestată printre altele și de monumentala operă **Literaturile contemporane ale Elveției** (Editura Kindler, 1974), în care se spune textual despre viața literară: „Despre coordonare se poate vorbi numai la nivelul termenului rudimentar, iar despre o «organizare» în nici un caz".

Desigur, coordonare și organizare sînt doar atribute administrative, pe cînd, la noi, dincolo de condițiile organizatorice create, dar determinate și de viziunea unitară a literaturii este în primul rînd un fenomen social, rezultantă directă a caracterului orînduirii noastre. Și mai ales, o conștiință a politicii consecvente marxist-leniniste creatoare a partidului nostru în problema națională. Considerăm, deci, că un asemenea fenomen creator este unul de istorie a literaturii și că a venit timpul să-l tratăm ca atare.

Szász János

Masa de lucru

PENTRU mine, Conferința națională a scriitorilor va fi, în primul rînd, o dezbatere asupra creației, asupra rosturilor înalte ale literaturii. O carte nouă își începe destinul în clipa în care experiența de viață, oricît de personală și de dramatică, s-a așezat într-o zonă unde nu-mi mai aparține, cînd capăt puterea de a o privi cu un chip străin dar lucid. Intensitatea creației, veghea în fața mesei de lucru transformă suferința subiectivă în una obiectivă, satisfacțiile personale în minune generală a existenței. Această chinuitoare și binecuvîntată trecere de la subiectivitate la obiectivitate e cea mai bună dovadă că scrisul e o formă a iubirii, a nevoii de comunicare. Eu știu: cu cît voi reuși să fiu mai obiectiv, mai realist, cu atît va crește romanul. Subiectivitatea exagerată e o formă de trîndăvie a spiritului, de egocentrism. Marii scriitori sînt oameni pătimași, generoși, din această flacără s-a născut puterea de sinteză, capacitatea de a transforma intime ceasuri de deznădejde în metafore nemuritoare, apropiate și comune tuturor.

Lucruri miraculoase se întîmplă cînd autorul ajunge în fața mesei de lucru... Îmi amintesc că sfînta mea mamă, care își iubea copiii cu o dragoste de o egalitate aritmetică, avea la adresa mea nu un plus de tandrețe, ci de îngrijorare și de admirație. „Toader — le spunea ea celorlalți — e cel mai curajos dintre voi. Scrie". Cine a poposit zile și nopți în fața paginilor încă albe știe că scrisul e un act de curaj. Iubesc meseria mea fiindcă e o meserie grea, de multe ori eroică. A sacrifica experiența ta de viață, și uneori chiar fericirea personală, pe altarul rațiunii, a face din viața ta nu o înșiruire de certitudini, ci un mod de a înțelege viața și de a ajuta și pe alții să o înțeleagă, nu e la îndemîna oricui. Din punctul meu de vedere mi-ar fi ostilă o fericire copleșitoare, care m-ar domina, m-ar izola, m-ar împiedica să trăiesc de-a binelea și suferințele contemporanilor mei. Așa cum spunea și Steinbeck despre eroul său principal din romanul *Bătălia*, scriitorul e un om care „nu vrea nimic pentru el".

Cel mai greu este pentru un scriitor să ajungă în fața mesei de lucru, în fața sfintei pagini albe. Rebreanu veghea în fața paginii albe chiar în nopțile în care nu scria un rînd. Dar această veghe, chiar cînd pagina rămîne albă, este tot un act de creație; de-test scriitorii care gîndesc puțin și scriu enorm, care se ridică la generalitate fără să înțeleagă realitatea imediată, căreia îi aparțin de drept. Dostoievski, cînd se dedica scrierii unui nou roman, întrerupea aproape orice comunicare, ducea o viață de sihastru, voia să rămînă singur cu viața fabuloasă a personajelor sale, să le judece cu înțelepciune, să le iubească, să le apere dacă acest lucru mai e cu putință. Izolarea în cei patru pereți ai camerei înseamnă, de fapt, intrarea într-o lumea mai vastă, cea a înțelegerii lumii, a comunicării cu toți oamenii. Cine nu suportă singurătatea camerei de lucru n-are cum să devină un scriitor autentic, el va trăda masa de lucru la cea mai banală ispită.

Să rămînem credincioși neobositei veghi în fața paginii albe; s-o preferăm întotdeauna crizelor de egocentrism și vanitate. Ceasurile petrecute în fața paginii albe reprezintă jurămîntul nostru de credință, nevoia noastră de a iubi și de a comunica.

Teodor Mazilu

9 MAI 1877

INDEPENDENȚA

Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare.

(Din PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN)

„Sîntem națiune de sine stătătoare"

ÎN PROCESUL constituirii sale ca stat independent, unitar și suveran între statele moderne ale Europei, doi ani au fost în istoria țării noastre, ca două praguri la care ne întoarcem cu argumentele milenare ale ființei noastre : 1877, anul declarării Independenței și 1878, anul cîștigării Independenței prin vitejia oștirii române pe cîmpia din sudul Dunării. În aceste împrejurări, fluviul spre gurile căruia căutau priviri îndepărtate n-a mai fost o margine de țară, ci însăși inima ei, prin tot ceea ce sentimentele și armele poporului român erau pregătite să aducă în lupta popoarelor balcanice pentru dezrobire. În acest răstimp s-au clarificat raporturile României cu marile puteri. Recunoscută ca singura în drept să decidă asupra teritoriului său, a participat ca putere militară suverană în acord bilateral alături de armatele Rusiei, iar demersurile diplomatice ale guvernului român s-au rostit cu autoritate firească în raporturile cu guvernele statelor interesate în politica acestei părți a Continentului. În nici unul din actele decisive ale veacului, cu excepția actului Unirii, întîiul, pregătitor al Independenței, nu s-a pronunțat cu atîta hotărîre și întemeiată judecată a istoriei dreptul națiunii noastre la viața de sine stătătoare, ca în Declarația lui Mihail Kogălniceanu privind Proclamarea Independenței, în Adunarea deputaților, din 9 mai 1877 : „Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 incoace... Ce am fost înainte de declararea rezbelului ? Fost-am noi independenți către turci ? Fost-am noi provincie turcească ? Fost-am noi vasali ai Turciei ? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran ? Străinii au zis aceasta ; noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă era ceva. Erau niște legături sui-generis, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi".

Din ceasul acela decisiv, puterea românilor s-a arătat într-alt chip, atît pe cîmpurile de bătaie, unde spiritul de jertfă al dorobanților noștri a uimit întreaga Europă, cît și în energicele acțiuni diplomatice, intrate sub zodia nouă a realizării străvechilor năzuințe. Gîndul la întreaga ființă a neamului s-a exprimat și acum, în termenii noilor raporturi, dar mai cu seamă în realitatea participării la război a românilor de peste munți, cu sentimentul unanim al însoțirii frățești și cu țintirea unor gînduri mult mai înalte. Neodihnite forțe revoluționare, de la mijlocul acelui veac aveau să se ridice pe toate tărîmurile, la granița dintre imperii, în afirmarea supremă a statului român. Cîmpia Blajului și ce i-a urmat, Cîmpul Filaretului și ce avea să vină, Divanurile, ca ultimă expresie turcească în dicționarul politicii române, Unirea și statornicirea legilor noi ale României moderne, destinul stăpînirilor cu figuri luminate și învolburări de partide, treptata recunoaștere a țării, cu voia ori fără voia Sublimei Porți, la capătul unui timp în care s-au prăbușit imperii dar n-au pierit neamuri asuprite, cîtă istorie într-un mănunchi de ani, cîtă așezare a Europei pe dreptul istoric al popoarelor, și cîtă lucrare a poporului român de pretutindeni pentru realizarea de fapt a independenței și a unității sale !

Anii aceia au fost însă meniți să hotărască odată pentru totdeauna soarta statală a poporului român. Ne întoarcem în spațiul lor cu emoție, găsim acolo punctele de sprijin ale propriei noastre existențe, de-atunci nu s-a stins înțelesul nici unui cuvînt rostit în apărarea suveranității noastre, și peste tot ce avea să vină, rezbelul Independenței rămîne așa cum s-a arătat și cum s-a povestit, de-a lungul Dunării, cu încrucișări de obuze, cu poduri legate și rupte de furtuni, în cîmpia bulgară cu Dorobanții și Curcanii rămași în legendă, cu Domnitorul țării reprezentînd puterea armatei în raporturi de alianță cu înaltele fețe imperiale, și cu țăranii țării pe drumuri grele adunînd și cărînd provizii către malul Dunării, cu medicii și ambulanțele militare, și cu toate suferințele unei asemenea angajări a întregii națiuni.

Viața de sine stătătoare a fost pentru țara românească viața eroismului și a jertfei, a suferinței și a trecerii peste umilințele timpului și peste neînțelegerile lui, a rezistenței și a înțelepciunii politice, a gîndului de pace și de bună vecinătate în plin rezbel și nesiguranță a hotarelor, și toate aceste virtuți ale ceasului decisiv au rămas valori de neînlocuit în conștiința și în destinul vieții noastre.

Ion Horea

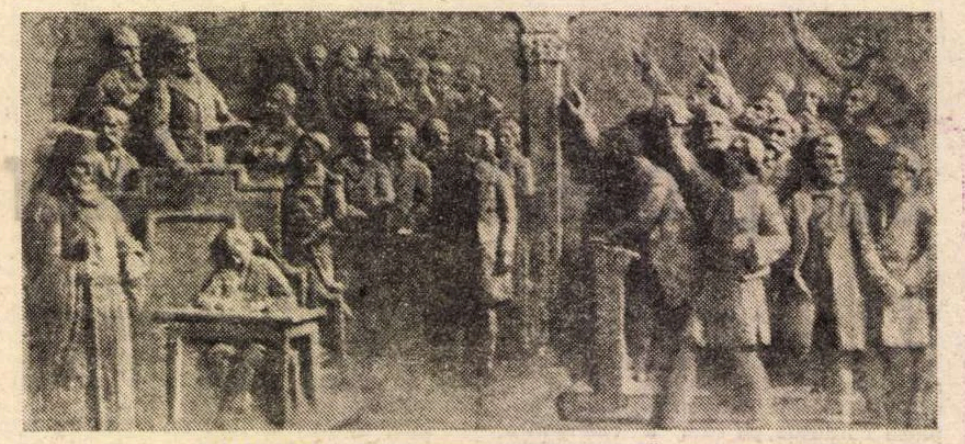

9 MAI 1877 — Votul pentru INDEPENDENȚĂ, la Adunarea Deputaților
(Basorelief de pe statuia lui C. A. Rosetti, din București)

Rădăcini adînci

● INDEPENDENȚA își are rădăcinile adînci înfipte în trecutul de luptă al neamului românesc — pînă la revoluțiile de la 1848 și 1821, și mai departe, pînă la Mihai Viteazul. Întîiul act pus la temelia independenței ar putea fi acea sacră consemnare manuscrisă, din 1600, a lui Mihai Viteazul : **„Și hotaru Ardealului pohta ce-am pohtit, Moldova și Țara Românească".** I s-ar mai putea adăuga : Proclamația din 1821, de la Padeș, a lui Tudor Vladimirescu; Proclamația de la Blaj, de pe Cîmpia Libertății ; Dorințele Partidei Naționale din Moldova și Proclamația de la Islaz — din 1848. Iar în fruntea acestora ar sta întîiul act oficial care consemnează îndeplinirea Unirii — Proclamația dată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, la 11 decembrie 1861 :

Români !

Unirea este îndeplinită ! Naționalitatea Română este întemeiată ! Acest fapt măreț, dorit de generațiunile trecute, aclamat de corpurile Legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s-a recunoscut de Înalta Poartă, de Puterile garante, și s-a înscris în datinele Națiunilor. Dumnezeul părinților noștri a fost cu Țara, a fost cu noi. El a întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului, și a condus Națiunea către un falnic viitor. În zilele de 5 și 24 ianuarie ați depus toată a voastră încredere în Alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur Domn. Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți Patria, veți ști a o întări. Să trăiască România !

Independența începe deci de la Unirea înfăptuită sub Cuza.

Sîntem independenți!

● **REPORTAJ parlamentar, în ziarele noastre de acum 100 de ani :**

„ADUNAREA Deputaților s-a întrunit, ieri, 9 Mai 1877, în ședință extraordinară, la ora 1½. Sînt prezenți 84 de deputați ; lipsă 61. Prezidează domnul **C. A. Rosetti.** Domnul **N. Fleva** adresează guvernului o interpelare : Dacă în starea de resbel în care ne găsim, în urma provocațiunii Turciei, domnul ministru de esterne a rechemat pe agentul nostru de la Constantinopol și dacă s-a comunicat în mod oficial puterilor această stare de resbel, și dacă s-au luat toate măsurile necesare ?

D-l M. Kogălniceanu, ministru de esterne, spune : (reproducem pasagiile esențialmente) : Sîntem independenți ; sîntem națiune de sine stătătoare **(Aplauze).** Însă, domnilor, aci se oprește travaliul nostru ? aci de oprește misiunea noastră ? Am ajuns la scopul urmărit, nu de azi, ci, pot zice, de secole și mai cu osebire urmărit de la 1848 încoace ? Mai întîi de toate, domnilor, să ne facem întrebarea : ce am fost înainte de declararea resbelului ? Fost-am noi vasali ai Turciei ? Fost-am noi independenți către Turcia ? Fost-am noi provincie turcească ? Avut-am noi pe Sultan ca suzeran ? Străinii au zis aceasta ; noi nu am zis niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă, era ceva. Erau niște legături sui generis, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari ; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi. Încercările Turciei, pretențiile Turciei în contra noastră, dacă nu sporeau, cel puțin se repetau necontenit și mai mult în scris, căci în fapt nu se puteau face, pentru că Turcia slăbea din ce în ce mai mult, și numai cînd slăbea socotea de cuviință a-și arăta puterea către noi pe care ne credea slabi. În acest mod rezistența Turciei ni s-a manifestat mai cu seamă în acești din urmă 20 de ani, nevoind să intre în înțelegere cu noi spre a preface acele legături sui generis, care nu mai sînt ale secolului actual și care, dacă nu mai erau de folos pentru noi, nu mai erau de folos nici pentru Turcia **(Aplauze)".**

În stare de resbel cu turcii

„Domnilor, eu nu voi face procesul Turciei : aceasta este treaba oamenilor de stat și care sînt în guvern, și care au fost, și care astăzi iau parte în parlamentul otoman. Ei sînt datori să vadă că au greșit cînd au răspuns pururea și într-un mod sistematic cu **non possumus** la toate cererile noastre. Aceasta este ceea ce ne-a adus pe noi în trista necesitate de a îndrepta armele noastre în contra

(Continuare în pagina 14)

Luarea Rahovei de către români. Pe planul din fund : reduta turcească, pe care o va cuceri armata română, la 9 noiembrie 1877. În stînga : cavaleria, avînd în față formațiunile de dorobanți. În dreapta : artileria ; mai sus : ambulanțe ale Crucii Roșii. Pe deal : comandanții armatei, călări — avînd în frunte pe colonelul George Slăniceanu. (Reproducere din volumul Histoire illustrée de la guerre d'Orient, **apărut la Paris, în 1878)**

9 MAI 1945

ZIUA VICTORIEI

Aducem un omagiu fierbinte și exprimăm cele mai profunde sentimente de recunoștință ale întregului nostru popor față de fiii patriei — revoluționari, patrioți, ostași, partizani și luptători din rezistență — care nu au precupețit nimic, nici chiar supremul sacrificiu, pentru eliberarea țării, pentru înfrîngerea fascismului. Faptele lor de vitejie, înaltul lor exemplu de dăruire, devotament și spirit de sacrificiu în slujba patriei vor rămîne înscrise pentru totdeauna în cartea de aur a națiunii noastre.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea la împlinirea a 30 de ani de la victoria asupra fascismului și a 98 de ani de la cucerirea independenței de stat a României)

Marile aliate nevăzute

EXPERIENȚA marilor imperii ale istoriei întinzîndu-se în dauna popoarelor pașnice și lucrătoare, apoi micșorîndu-se, zgîrcindu-se la loc și treptat ca pielea obscură ce dă titlul romanului balzacian, stătea în fața dictatorului nazist. E uimitor cum această lege dialectică a expansiunii și compresiunii, caracteristică duratei unui imperiu, de la Gingis-Han pînă la Napoleon, nu a intrat nici un moment în calculele primelor agresiuni. Fatal însă a fost — și asta este o altă lege a imperialismului și statelor expansioniste — ca acțiunea absurdă, osîndită din capul locului la eșec, să fie dusă „pînă la capăt", spre propria și definitiva distrugere a atacatorului. Între imaginea dictatorului bătînd cu piciorul în pămînt de satisfacție în clipa capitulării Franței și imaginea lui carbonizată în bunkerul înfrîngerii complete, există un timp-lecție, există o învățătură de minte de care, de aici înainte orice agresiune potențială va trebui să țină seama. În interiorul acestui timp-lecție sau interval — în care s-a verificat încă o dată, cu toată strășnicia, străvechiul principiu al istoriei : expansiunea, mai curînd sau mai tîrziu, duce la compresiune, adică la dezastru și catastrofă, definitivă, — văd și azi fața unui țăran bătrîn din Ialomița clătinînd din cap reprobator la auzul atacării Poloniei. Nu-mi aduc aminte să fi scos vreun cuvînt, ori să fi făcut vreun raționament categoric... Omul dăduse din cap, închis în mutenia unei evidențe imposibil de exprimat. El nu avea deloc încredere (în felul în care și-ar fi arătat dezaprobarea și dacă fi-su s-ar fi pregătit să facă cine știe ce tîrg pripit) — nu credea că o asemenea acțiune, și tiranică și trufașă, ar fi dus la un bun sfîrșit. Viața lui și ce mai aflase el de la părinții lui îl învățase lucrul elementar, aplicabil în toate împrejurările, mari și mici, că trufia și lăcomia poartă în ele însele, de la început, germenele propriei și dreptei lor nimiciri. Bătrînul sătean, fără instrucție, fără nici o noțiune geo-politică, — fără să fi cunoscut altfel istoria veche decît cel mult sub chipul lui Alexandru cel Mare luînd proporții legendare donquijotești la hotarele Indiei, — cum circulau altădată poveștile pe la țară — sau al lui Napoleon rebegit de zăpezile Rusiei, — acel om simplu avusese, la sfîrșitul verii lui 1939, mai multă intuiție strategică și politică decît dictatorul ce-și iscălea, orbit, sentința de moarte în zorii lui 22 iunie 1941...

De Gaulle, în memoriile sale strălucite, „foarte secolul XIX", cu un stil epic și moralist introducînd direct istoria în literatură, se întreba, înainte de victorie, dacă Hitler, în clipa prăbușirii, nu va vărsa, căzînd în neant, o lacrimă de căință, — dîndu-i, cu eleganța sa de Senior de epocă, un fel de ultimă șansă... Nu cred că o lacrimă ar fi fost deajuns ; problema se pune altfel, în raport cu uriașa cantitate de sînge vărsat, irecuperabil nici dacă peste el ar cădea o cantitate egală de lacrimi...

În țara noastră, foarte puțini, extrem de puțini indivizi — și aceia fanatici, lipsiți de instinctul vieții adevărate, care e și al culturii solide — au crezut că absurda, brutala, inculta aventură fascistă poate să ducă la victorie. Foarte puțini, și, în general, înșiși lipsiți de valoare.

O carte pasionantă, recent apărută, **Regimul politic din România în perioada sept. 1940 — ian. 1941** de A. Simion demonstrează, pe bază de documente, unanimitatea populară a încrederii noastre în victoria finală a forțelor democrate, încredere ai cărei susținători și răspînditori cei mai fervenți au fost oamenii de stînga în frunte cu membrii Partidului Comunist Român. Bărbați politici ai altor partide, în ciuda intereselor de clasă, își păstrează și ei luciditatea înaintea aventurii lipsite de viitor în care fusese aruncată țara împotriva aliaților ei firești și, mai ales, împotriva profundului spirit democratic și clarvăzător în toate, specific poporului nostru.

Marile aliate nevăzute dar omniprezente, clipă de clipă, ale forțelor democratice internaționale, care au dus la victoria omenirii din Mai, au fost Știința și Cultura.

Tancuri, avioane, aruncătoare de flăcări și grenade... Dar și cunoștințe tehnice înalte ale științei libere, fără prejudecăți, precum și valori artistice și morale, decurgînd dintr-o civilizație, liberă și ea, și făgăduind și dîndu-i generos omului și întregii umanități ce li se cuvine. Arme inefabile ale Minervei, arme puternice, hotărîtoare...

Ce pare minunat (fiind, de fapt, o regulă simplă) e că marea știință și marea cultură, garanții sigure, totdeauna, ale Victoriei, potrivnice conceptiilor retrograde ce fac din Cosmos o grotă, se întîlnesc, totdeauna și irevocabil, în speranțele și în înfăptuirile lor, cu înțelepciunea populară din care ele și rezultă ca dintr-un sol fecund prin secole.

Constantin Țoiu

CĂTRE COMANDANȚII DE MARI UNITĂȚI,
CĂTRE GENERALII, OFIȚERII ȘI SOLDAȚII ARMATEI NOASTRE!

Armata Roșie, cea mai puternică armată a Națiunilor Unite, a ajuns la Nistru și l-a trecut. Armata Roșie înaintează zdrobind armatele Germaniei hitleriste și le va urmări fără încetare pînă la completa lor nimicire [...]. În această situație, cînd prăbușirea totală militară și politică a lui Hitler este o chestiune de scurt timp, trupele naziste se îndreaptă în fuga lor spre teritoriul nostru, incendiind și devastînd totul în retragerea lor. România devine teatru de luptă și pustiirea ei e sigură, dacă nu o împiedicăm [...]. Interesul suprem național cere ca România, fără nici o întîrziere, să rupă alianța cu Hitler și să întoarcă armele împotriva nemților, dușmanii comuni ai Națiunilor Unite și ai României. Numai astfel salvăm viitorul țării, al poporului, al armatei [...]. Viitorul țării depinde de contribuția noastră la înfrîngerea lui Hitler. Azi încă nu-l putem asigura. Trecerea de partea Națiunilor Unite ne asigură existența națională. Armata e chemată să joace un rol de frunte. Antonescu trebuie doborît. Pentru aceasta armata trebuie să se unească cu toți patrioții. Nu e nici o clipă de pierdut. E momentul acțiunii. Armata și comandanții ei poartă o mare răspundere. Ei trebuie să-și îndeplinească imediat datoria patriotică. Poporul nu va uita pe cei ce au fost alături de el în ceasul decisiv. Nici pe cei ce nu și-au făcut datoria. Dați ordine pentru încetarea luptei în Crimeia, pentru întoarcerea armelor împotriva nemților ! [...]. Împiedicați, cu armele, pustiirea țării de către nemți ! Uniți-vă cu toți patrioții în lupta pentru salvarea țării !"

Apelul Partidului Comunist Român, publicat în „România liberă" din 22 martie 1944.

„Împiedicați pustiirea țării !"

● O DATĂ memorabilă din lupta comuniștilor români pentru eliberarea țării : 22 martie 1944. La această dată, Partidul Comunist Român, conștient de gravitatea situației în care ne găseam, ca țară aliată cu armatele hitleriste invadatoare, adresează o chemare : **Către comandanții de mari unități, către generalii, ofițerii și soldații armatei noastre,** în care se spune :

„ARMATA Roșie, cea mai puternică armată a Națiunilor Unite, a ajuns la Nistru și l-a trecut. Armata Roșie înaintează zdrobind armatele Germaniei hitleriste și le va urmări fără încetare pînă la completa lor nimicire [...]. În această situație, cînd prăbușirea totală militară și politică a lui Hitler este o chestiune de scurt timp, trupele naziste se îndreaptă în fuga lor spre teritoriul nostru, incendiind și devastînd totul în retragerea lor. România devine teatru de luptă și pustiirea ei e sigură, dacă nu o împiedicăm [...]. Interesul suprem național cere ca România, fără nici o întîrziere, să rupă alianța cu Hitler și să întoarcă armele împotriva nemților, dușmanii comuni ai Națiunilor Unite și ai României. Numai astfel salvăm viitorul țării, al poporului, al armatei [...]. Viitorul țării depinde de contribuția noastră la înfrîngerea lui Hitler. Azi încă nu-l putem asigura. Trecerea de partea Națiunilor Unite ne asigură existența națională. Armata e chemată să joace un rol de frunte. Antonescu trebuie doborît. Pentru aceasta armata trebuie să se unească cu toți patrioții. Nu e nici o clipă de pierdut. E momentul acțiunii. Armata și comandanții ei poartă o mare răspundere. Ei trebuie să-și îndeplinească imediat datoria patriotică. Poporul nu va uita pe cei ce au fost alături de el în ceasul decisiv. Nici pe cei ce nu și-au făcut datoria. Dați ordine pentru încetarea luptei în Crimeia, pentru întoarcerea armelor împotriva nemților ! [...]. Împiedicați, cu armele, pustiirea țării de către nemți ! Uniți-vă cu toți patrioții în lupta pentru salvarea țării !"

Manifestul Frontului Unic Muncitoresc

CINCI săptămîni mai tîrziu — la 1 mai 1944 — se dă publicității **Manifestul Frontului Unic Muncitoresc,** implicînd o nouă chemare :

„ROMÂNI ! Pacea pe care întreaga națiune o dorește trebuie cucerită prin lupta poporului, care trebuie să ia în propriile sale mîini soarta sa. Muncitorimea își strînge astăzi rîndurile în Front Unic [...] și cheamă la luptă hotărîtă pentru : Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național, din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinei de război germane. Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare. Alianța cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă !"

ECOUL celor două chemări e mare : mai ales în rîndurile armatei, pe care Antonescu n-o mai poate controla. În noaptea de 13/14 iunie 1944 reprezentanții Partidului Comunist Român sînt convocați la Palat, unde stabilesc, împreună cu reprezentanții armatei (cei care dezaprobau refuzul lui Antonescu de a ieși din alianța cu germanii) condițiile începerii insurecției.

Alături de Națiunile Unite

● LA 7 iulie și la 20 august au loc, la Palat, alte două consfătuiri, în cadrul cărora sînt fixate, detaliat, operațiunile împotriva armatei germane aflată pe teritoriul țării. Pregătirile fiind terminate, la 23 august 1944 s-a săvîrșit, la București, ceea ce a rămas consemnat în istoria patriei noastre sub denumirea : **Marea insurecție națională armată, antifascistă și antiimperialistă.** România ieșea astfel din alianța militară cu Germania hitleristă și se alătura coaliției Națiunilor Unite, pornind pe un nou drum : cel pentru înfruntarea și izgonirea trupelor hitleriste, din Capitală și din regiunea Prahovei, pentru eliberarea Ardealului de Nord, pentru zdrobirea militară a fascismului, prin campania din Ungaria și Cehoslovacia, pînă la **victoria finală** din 9 mai 1945.

Seara, la ora 20, în acea memorabilă zi de 23 AUGUST 1944, unitățile militare, împreună cu formațiunile de luptă patriotice, încep primele acțiuni contra puternicelor forțe germane aflate în București. Întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor era astfel înfăptuită, irevocabil. Lupta, deși inegală la început, avea să fie cîștigată de români. În timpul acela se aflau în București peste 5 000 de ostași germani și alți 38 000 în zonele de centură ale orașului. Forțele militare române dispuneau numai de șase mii de ostași ; dar aveau sprijinul a numeroase formațiuni de luptă patriotice, pregătite de P.C.R.

Eliberarea Capitalei

● DUPĂ patru zile și patru nopți de lupte crîncene, Capitala a fost complet eliberată. Un comunicat al Marelui Stat Major, din 28 august 1944 precizează : **„Lichidarea rezistenței germane din regiunea petroliferă și Oltenia. Capitala a fost complet deblocată. Peste 8 000 de prizonieri, între care 7 generali".** Deci se acționase pe o zonă întinsă și trupele germane fuseseră izgonite sau capturate din întreaga Oltenie și din zona județului Prahova.

(Continuare în pagina 15)

LICHIDAREA REZISTENȚEI GERMANE
DIN REGIUNEA PETROLIFERĂ ȘI OLTENIA
CAPITALA A FOST COMPLECT DEBLOCATA
PESTE 8000 PRIZONIERI ÎNTRE CARE 7 GENERALI
MARELE STAT MAJOR AL ARMATEI
COMUNICAT

Comunicatul Marelui Stat Major — 28 august 1944

9 MAI 1877

INDEPENDENȚA

Din lirica anului 1877

PRIMUL poet român care a cîntat în versuri eroismul și sacrificiile ostașilor noștri în războiul de la 1877 a fost Vasile Alecsandri. El a scris, la Mircești, o seamă de poezii, datate, pe care le-a publicat în diferite reviste și apoi în volumul **Ostașii noștri.** Prima dintre aceste poezii, care poartă data de 14 mai 1877, a apărut în „Presa" din București și apoi în revista „Familia", la 27 mai 1877 **(Balcanul și Carpatul) :**

În sus dar fruntea ! — și voi năvală
Renviați astăzi străvechea fală !
Pentru-nturnarea cea triumfală
Gata v-așteaptă tot ce-i român !
Detune tunul ! Bomba să zboare !
Porți de cetate jos să doboare !
Balcanu-n flăcări să-l înfășoare :
Să-și plece capul turcul păgîn !

AL. MACEDONSKI
(2 august 1877)

Armele române sună
Pe-ale Dunării cîmpii ;
Ele lumii vin să spună
Că trăiesc ai Romei fii.
Sus, române, a ta frunte !
Vocea țării a sunat !
Brațul tău meargă să-nfrunte
Iataganul încruntat !

GEORGE SION
(27 mai 1877)

Cînd trăiam și noi în lume
Altă față nu doream,
Decît să purtăm un nume
Demn de țara ce-o iubeam ;
Și-al ei steag pe nentrerupte
Nobil, mîndru și curat
Prin mii taberi, prin mii lupte
Brațul nostru l-a purtat.

G. BARONZI
(iulie 1877)

Sîntem prea puțini la număr, fără
număr prin virtute ;
Sîntem tari c-avem dreptate ;
neînvinși prin viitor ;
Cu coroana triumfală, din durerile
trecute ;
Prin unire și credință, noi
impunem ca popor !
Arma este brațul nostru ; neamul,
forțe nevăzute ;
Vremea veche-ncurajare ; pieptul
— scut nepieritor !
Templu, scumpa Românie ; avem
moartea drept credință ;
Jertfa n-este rugăciune și
speranța — biruință !
Deviza : „căzînd în luptă vom
trăi în viitor !"

BARBU ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA
(9 iunie 1877)

Mult timp trecut-a, scumpă țară,
de cînd înlănțuită stai,
De cînd ingenunchiată, mută, de
semne viață nu mai dai.
Înalță-te ! A ta menire mai
mare-i între cele mari :
Ești apărată cu credință de
piepturi tinere și tari,
Făclia propășirei sfîntă în mînă-ți
nu va tremura
Printre popoare, cu izbîndă,
menită ești a o purta.

IOAN NENIȚESCU
(23 august 1877)

Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul zece,
Și nu-i era, zău, nimănui
În piept inima rece.
Voioși ca șoimul cel ușor
Ce zboară de pe munte,
Aveam chiar pene la picior
Și-aveam și pene-n frunte.
Toți dorobanți, toți căciulari,
Români de viță veche,
Purtînd opinci, suman, ițari
Și cușma pe-o ureche
Ne dase nume de Curcani
Un hîtru, bun de glume,
Noi am schimbat lîngă Balcani
Porecla în renume !

VASILE ALECSANDRI
(august 1877)

(Urmare din pagina 12)

armelor turcești îndreptate asupra noastră ; aceasta ne-a dus în trista necesitate că, precum pe noi ne pira Poarta și ne învinovățea că am trădat interesele imperiului, că am rupt buna credință, să declarăm și noi la rîndul nostru că, fiindcă tunul raționează și pune în aplicare amenințările cuprinse în nota din 2 Mai a lui Savfet-pașa, asemenea și noi am făcut recurs la tun, și tunul nostru răspunde tunului otoman **(Aplauze).** Ne întrebați acum ce sîntem ? Sîntem în stare de resbel cu turcii ; legăturile noastre cu Înalta Poartă sînt rupte și cînd va fi ca pacea să se facă, nu cred că un singur român va mai consimți ca România să reintre în poziționea ei de mai înainte, rău definită și jignitoare **(Aplauze).** Așa dar, domnilor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentanței naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă **(Aplauze îndelung repetate).** Însă, domnilor, acum încep greutățile, fiindcă noua noastră condițiune cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinant și mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aci este cestiunea, aci se reclamă patriotismul, aci se reclamă sîngele rece. Eu, cît pentru mine, nu m-am îngrijit (în sensul de **îngrijorat,** n. red.) deloc de notele lui Savfet-pașa **(Aplauze) ;** dar foarte mult m-am îngrijit de acele cuvinte, zise la tribuna parlamentului din Londra, că România face parte integrantă din imperiul otoman și că armata otomană poate trece Dunărea".

Conștiința misiunii noastre

„ACESTE cuvinte m-au îngrijit. Dar ce facem ? Să stăm morți ? Nu, domnilor, căci morților nimeni nu le poate ajuta. Noi trebuie să dovedim că sîntem națiune vie, trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre ; trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri, și această misiune, în momentele de față, este încredințată fraților și fiilor noștri care mor la hotare **(Aplauze prelungite).** Așa dar trebuie să dovedim că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este pentru ca să fim un popor de îngrijiri pentru dînșii ; din contră și încă mai mult decît pînă acum, să arătăm că sîntem o națiune hotărîtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniștim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Rusia și cu Austria, și chiar cu Turcia ; și cu Turcia vom face legături nouă, iar nu să rămînem în acele legături ca pînă astăzi, care nu mai au rațiunea lor de a fi. Mă rezumez, domnilor : voim să fim independenți pentru că voim să trăim cu viața noastră proprie, pentru că nu voim să mai pătimim pentru greșelile altora, pentru că voim ca la gurile Dunării de jos să fim un bulevard în contra resbelului **(Aplauze).** Încă odată vă declar, domnilor, în numele guvernului, că noi ne privim ca în resbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sînt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de Stat independent și de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care guvernul și Dv., și țara întreagă o doreste să o vadă cu o oră mai înainte. **(Aplauze prelungite)".**

Moțiunile

„TOT ieri, 9 mai 1877, Senatul a ținut ședință extraordinară. D-l **Al. Orăscu** a făcut guvernului aceeași interpelare, ca aceea a d-lui Fleva, din Adunarea Deputaților. A răspuns d-l **M. Kogălniceanu,** cu explicațiuni aidoma ca în fața deputaților. Mulțumiți de esplicațiile primite, Adunarea Deputaților și Senatul au votat moțiuni separate de aprobare a acțiunilor guvernului, declarînd : **„Considerăm Statul Român Independinte și invităm pe guvern a lucra ca independența să fie recunoscută și garantată de Marile Puteri Europene".**

LA Adunarea Deputaților votarea s-a făcut prin apel nominal. Au votat pentru 77 deputați și 2 s-au abținut. La Senat s-a votat cu bile. Rezultatul votului : 32 de bile albe, nici una contra, nici o abținere.

Pentru apărarea **Independenței** astfel instituită, **100 000** de ostași români așteptau, la graniță, ordinul de intrare în luptă. Curînd, acest ordin va veni și bravii noștri luptători vor da piept cu puhoiul inamic — și vor învinge.

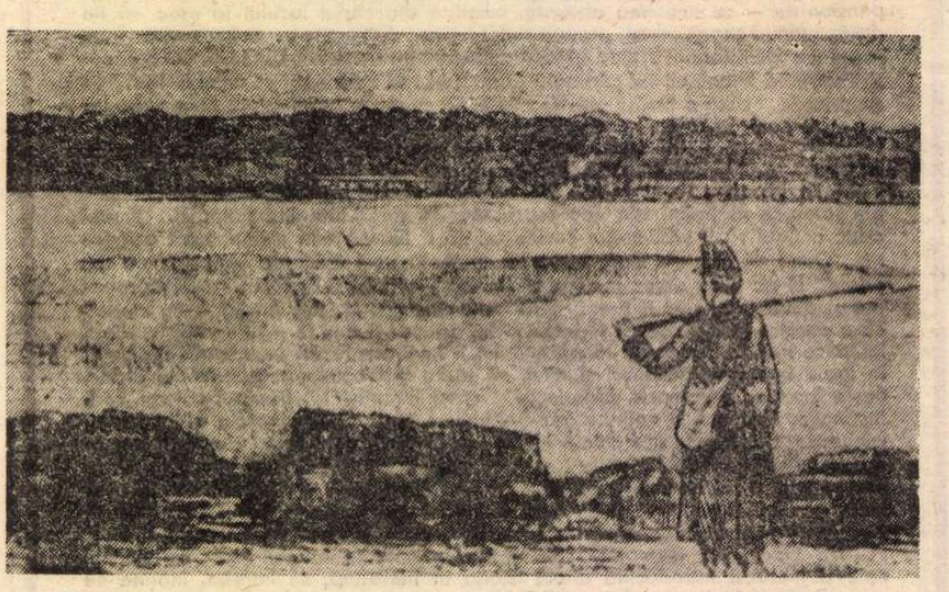

De strajă la Dunăre (după ziarul „Resboiul" nr. 120 din 19.XI.1877)

CRONOLOGIE 1877

IANUARIE

1 — România are **5 000 000** de locuitori. Armata este organizată în două corpuri, cu patru divizii ; infanterie, cavalerie, artilerie. În război vor intra **100 000** de oameni. Guvernul este condus de Ion C. Brătianu.

— Turcii, plănuind o agresiune împotriva României, concentrează pe linia Dunării o armată de aproape **200 000** de oameni.

— Armata română începe construirea de fortificații la Calafat.

FEBRUARIE

23 — Grupuri de soldați turci trec pe malul românesc al Dunării ; primul act de agresiune otoman. Urmează alte atacuri, detașamentele turcești jefuind sate în regiunea Giurgiu.

MARTIE

18 — Legea pentru contingentul 1877, prevede încorporarea a **14 000** de oameni (**7 000** numai pentru trupele de dorobanți).

— Turcii întăresc garnizoana Rusciuk cu **24 000** de oameni.

APRILIE

2 — Mihail Kogălniceanu este numit ministru de externe, iar generalul Alexandru Cernat ministru de război.

4 — Se semnează, la București, convenția româno-rusă, privind trecerea armatei ruse, prin România, spre Turcia, în caz de război.

6 — Se decretează mobilizarea armatei române.

12 — Rusia declară război Turciei.

23 — Nave de război turcești bombardează Brăila.

— Armata română este eșalonată de-a lungul malului Dunării, de la Turnu-Severin pînă la Calafat.

26 — Artileria turcă, de la Vidin, bombardează Calafatul, apoi Oltenița. Bateriile române răspund atacului, timp de mai multe ore.

29 — Adunarea Deputaților votează o moțiune în care se cere proclamarea stării de război cu Turcia.

MAI

4 — Bateriile românești, de la Oltenița, răspund atacului turcesc, bombardînd Turtucaia. Alte baterii, de la Oltenița, atacă nave de război turcești.

9 — Adunarea Deputaților și Senatul proclamă Independența de stat a României.

11 — Adunarea Deputaților votează anularea Tributului către Poartă (**914 000** de lei anual).

IUNIE

6 — Artileria românească bombardează intens Vidinul, zilnic, de la 6 la 12 iunie.

IULIE

16 — Primele unități românești trec Dunărea, la Nicopoli (o brigadă de infanterie și una de cavalerie).

19 — Pentru a face față situației din fața Plevnei, marele comandament rus cere ajutorul armatei române. Unitățile noastre sînt eșalonate spre fronturile de la Plevna.

24 — Divizia 4 infanterie se află, în întregime, pe malul drept al Dunării.

AUGUST

19 — Pontonierii români termină podul de vase peste Dunăre, între Silistioara și Măgura (1 036 de metri).

26 — Începe primul mare atac asupra Plevnei. Armata română contribuie cu **38 000** de oameni, **7 000** de cai și **108** tunuri.

30 — Trupele românești cuceresc reduta Griviția 1. Pierderile noastre sînt mari : 27 de ofițeri și 1 300 de ostași morți sau răniți.

SEPTEMBRIE

6 — Atac al trupelor noastre asupra redutei Griviția 2. Cad în luptă 929 de morți și răniți din rîndurile românilor.

12 — La București sînt aduse trei tunuri și un drapel turcesc, cucerite de dorobanții români în lupta de la Griviția.

OCTOMBRIE

7 — O nouă mare bătălie între români și turci, la Griviția 2. Pierdem 964 de ostași.

12 — Trupele noastre, împreună cu cele rusești, după lupte grele, cuceresc pozițiile turcești de la Gorni Dubnik. Sînt luați 4 000 de prizonieri.

NOIEMBRIE

7 — Începe marea bătălie de la Rahova. După două zile grele, cetatea este ocupată de trupele române. Avem 11 ofițeri și 129 de ostași morți.

28 — Atacul decisiv asupra Plevnei. Trupele române cuceresc reduta Griviția 2. Osman-pașa, comandantul forțelor turcești, este rănit în timpul luptelor, și se predă colonelului român Mihail Cerchez. Plevna a căzut. Armatele aliate capturează **45 000** de ostași turci și **77** de tunuri. Românii vor prelua : **10 500** prizonieri, **24** de tunuri și **5 000** de puști.

DECEMBRIE

2 — Domnitorul Carol dă un ordin de zi în care mulțumește ostașilor pentru străduințele și sacrificiile de pe fronturi.

5 — Marele duce Nicolae al Rusiei dă un ordin de zi prin care își exprimă recunoștința față de armata română care a contribuit la înfrîngerea dușmanului comun : „Mulțumesc din inimă tuturor comandanților de corpuri de armată, șefilor de diviziuni, ofițerilor și ostașilor români, pentru vitejia lor neînfrîntă față de un dușman care se lupta cu disperare".

10 — Regimentele 4 și 6 Linie, atacă fortărețele de la Arcer-Palanca.

23 — Turcii cer armistițiu.

24 — Regimentul 3 Dorobanți ocupă localitățile Osmaniik și Lagosovcea, apoi Sabri Pașakoi.

29 — Trupele Diviziei 1 Infanterie ocupă localitățile Bucovița, Nazîr Mahala și Tîrnoc.

Ultimele lupte sînt date în ianuarie 1878. Românii vor ocupa Smîrdanul, în ziua de 17. La 22 ianuarie se ordonă încetarea focului. La 4 februarie încetează starea de război. La 19 februarie se încheie pacea de la San Ștefano. Prin tratatul semnat atunci, turcii recunosc independența României La 1 iulie, Congresul de pace ținut la Berlin recunoaște independența României. La 29 iulie se decretează trecerea armatei române pe picior de pace.

9 MAI 1945

ZIUA VICTORIEI

(Urmare din pagina 13)

„PREGĂTIREA insurecției armate nu a fost ușoară. Ea a fost înfăptuită cu trudă și migală, în condițiile grele ale ilegalității, în cel mai strict secret, asigurîndu-se pînă la capăt conspirativitatea tuturor operațiunilor. Planul insurecției a fost cunoscut sub absolut toate aspectele numai de către conducerea P.C.R. și de către cei care în mod efectiv lucrau pentru înfăptuirea lui" (General-colonel în rezervă **Dumitru Dămăceanu**, în „Scînteia", 9 august 1964).

„Așa cum fusese stabilit prin planul insurecțional elaborat de Partid, în seara zilei de 23 August formațiunile de luptă patriotice și unitățile militare au ocupat Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul de Interne, Ministerul de Război, Palatul Telefoanelor [...]. Încă în cursul nopții de 24 august, a început atacul împotriva obiectivelor militare germane [...]. Pînă în seara zilei de 26 august, întreg teritoriul Capitalei a fost complet curățat de trupele hitleriste" (General-maior **Ion Rasoviceanu**, în „Scînteia", 14 august 1964).

TRUPELE ROMÂNE ȘI SOVIETICE
AU DESROBIT INTREAGA TRANSILVANIE
Comunicatul special din ziua de 25 Octombrie 1944 al Marelui Stat Major al Armatei

Comunicatul Marelui Stat Major, din 25 octombrie 1944 : **Trupele române și sovietice au dezrobit intreaga Transilvanie**

Dezrobirea Transilvaniei

• ÎN săptămînile următoare au avut loc lupte grele pentru alungarea hitleriștilor din Transilvania ; în special din regiunile care fuseseră smulse din trupul patriei prin dictatul de la Viena. S-a pornit de la Sfîntu-Gheorghe, în ziua de 26 august. Aici au luptat unitățile Corpului de munte și Divizia „Tudor Vladimirescu". Concomitent, alte unități luptau la Timișoara, Arad ; apoi la Cluj.

„ÎNFRÎNȚI în luptele de la Turda, Luduș și în alte localități, fasciștii își concentrară forțele în zona orașului Cluj, care reprezenta un pilon de bază în sistemul de apărare al inamicului. Misiunea de a nimici trupele fasciste din orașul și împrejurimile Clujului a revenit unor mari unități sovietice și Diviziei 18 infanterie române [...]. În dimineața zilei de 9 octombrie, pe o vreme cețoasă, după o ploaie rece, trupele române, umăr la umăr cu trupele sovietice, au trecut la ofensivă pe întregul front din Podișul Transilvaniei [...]. Pretutindeni, de la un capăt la altul al frontului, neînfricați, ostașii români și sovietici luptau cu bărbăție și abnegație, neprecupețindu-și nici sîngele și nici viața pentru înfrîngerea dușmanului comun" (Colonel în rezervă **Dumitru C. Gheorghe**, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", nr. 5/1964).

La 11 octombrie 1944 Clujul era eliberat.

La 25 octombrie se afla dezrobită întreaga Transilvanie.

Pentru dezrobirea Transilvaniei, armata română a pus în luptă, în perioada 20 septembrie — 25 octombrie 1944, peste 265 000 de ostași, din 26 de divizii de infanterie, munte, cavalerie, blindate și Corpul I aerian. Un comunicat al Marelui Stat Major arată că pentru eliberarea întregului teritoriu al țării, armata română a pierdut 1 500 de ofițeri și peste 65 000 de ostași.

Pînă la victoria finală

• ARMATA română și-a continuat operațiunile și după eliberarea totală a teritoriului țării. Alături de armata sovietică, ostașii noștri au înfruntat greutățile fronturilor și s-au jertfit pentru eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei.

„ÎN timpul grelelor lupte desfășurate de la Tisa pînă în centrul capitalei Ungariei, din rîndurile trupelor noastre au căzut aproape 11 000 de luptători (morți și răniți), din cei 36 348 de oameni cît aveam. Cu toate condițiile grele și complexe în care au acționat, trupele române și-au îndeplinit cu cinste și abnegație misiunile încredințate, înscriind cu sîngele lor noi pagini de glorie militară în istoria luptelor multiseculare ale poporului, pentru libertate, independență națională și progres social" (General-colonel în rezervă **Nicolae Șova**, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", nr. 1/1965).

„ÎN seara zilei de 2 aprilie 1945, unitățile Diviziei a 2-a munte au trecut rîul Nitra, pe la Brodány și, cu un elan nestăvilit, au nimicit, prin lupte purtate corp la corp, rezistențele dușmane [...]. Concomitent, Divizia 10 infanterie a dezvoltat ofensiva în lungul văii rîului Nitrica, eliberînd localitățile : Skacany și Hradiste [...]. Eliberarea orașului Bánovce de către Divizia 2 munte a exercitat o mare influență asupra situației de ansamblu, determinînd inamicul să se retragă precipitat spre vest [...]". (Colonel în rezervă **Teodor Dueea**, în „Apărarea Patriei", 9 aprilie 1965).

ÎN ajunul victoriei totale, la 8 mai 1945, trupele române mai luptau încă — la Praga.

Un bilanț al contribuției armatei române la războiul antihitlerist :

Timp de 260 de zile, 540 000 de ostași au participat la bătăliile de pe teritoriul României, Ungariei și Cehoslovaciei, străbătînd mai mult de 1 000 de km, traversînd 17 masive muntoase, forțînd 12 cursuri mari de ape și eliberînd 3 831 de localități — dintre care 53 de orașe. Ostașii români au provocat inamicului pierderi care s-au cifrat la 117 798 de prizonieri și 18 731 de morți găsiți pe teren. Peste 170 000 de militari români și-au jertfit viața pe cîmpul de luptă. 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri au fost decorați cu ordine și medalii de război românești, sovietice și cehoslovace.

EFORTUL economic al României pentru susținerea frontului antihitlerist s-a cifrat, după calcule încă necomplete, la mai mult de un miliard de dolari !

23 August 1945

LA 23 august 1945 treceau pe sub Arcul de Triumf din Capitală bravii ostași români care au luptat pentru independența patriei pînă la VICTORIA FINALĂ din 9 mai 1945. La cîrma țării se afla atunci primul guvern de largă concentrare democratică, condus de dr. Petru Groza.

• CITIM în ziarele din Capitală, la 24 august 1945 :

„IERI ostașii, vitejii luptători împotriva hitlerismului, și-au făcut intrarea triumfală în capitala țării. La ora 10,30 a început defilarea, condusă de d. general V. Atanasiu, comandantul Armatei I-a. Uralele mulțimii au întîmpinat pe bravii ostași români, întorși de pe frontul dezrobirii. După defilarea elevilor din școlile de infanterie, a artileriei, a tancurilor, geniului și artileriei antiaeriene, a început trecerea trupelor combatante : unitățile din regimentele de infanterie, de artilerie grea și ușoară, vînătorii de munte, grănicerii, cavaleria, tanchiștii, marina, garda călare — care au luptat pînă la victoria finală. Și în acest timp, avioanele zburau la mică înălțime, deasupra Arcului de Triumf".

Documentar realizat de
Ion MUNTEANU

23 AUGUST 1945 : Defilarea, pe sub Arcul de Triumf din București, a trupelor române victorioase, venite de pe frontul antihitlerist.

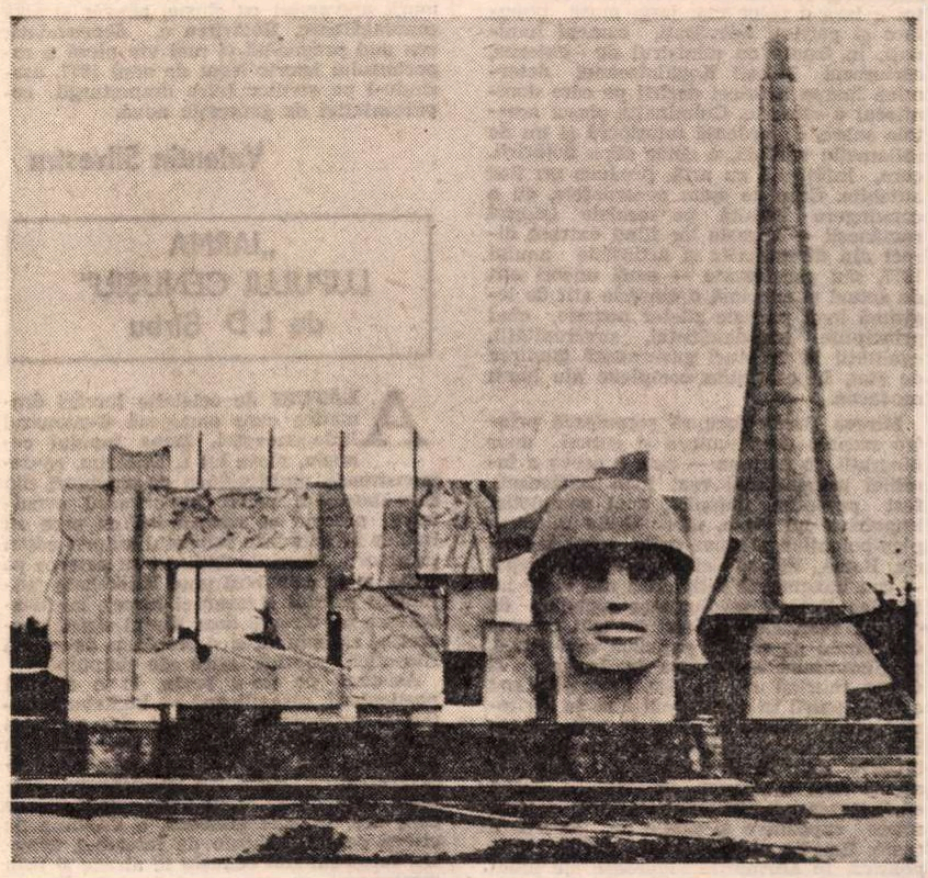

MONUMENTUL OSTAȘILOR ROMÂNI (Carei)

CRONOLOGIE 1944 — 1945

1944

23. VIII. Începutul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste organizată sub conducerea P.C.R. Primele atacuri ale armatei române împotriva forțelor hitleriste din București.

24. VIII. Aviația germană bombardează centrul Capitalei, distrugînd, între altele, clădirea Teatrului Național, a Operei, avariind Universitatea și alte edificii culturale.

25. VIII. După lupte grele, Capitala este eliberată, trupele germane fiind capturate.

29. VIII. Alungarea trupelor germane din Dobrogea.

31. VIII. Eliberarea orașului Ploiești, a regiunii petrolifere din județul Prahova și a regiunii Turnu-Severin — Orșova.

6. IX. Ungaria declară război României.

9. IX. Începe marea ofensivă din centrul Transilvaniei.

12. IX. Se semnează la Moscova Convenția de armistițiu dintre guvernul român și guvernele Națiunilor Unite.

13. IX. Lupte grele între armata română și cea germană, în regiunea Timișoara-Arad.

18. IX. Postul de radio New York transmite : „Prin trecerea României de partea aliaților, Germania este amenințată din sud-est, iar Ungaria se află în pragul prăbușirii. Drumul din sud-est care duce la Budapesta, Praga și Viena este deschis. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite".

22. IX. Eliberarea orașului Beiuș.

28. IX. Eliberarea orașului Tîrgu Mureș.

4. X. Eliberarea orașului Turda.

6. X. Armatele române și sovietice încep o puternică ofensivă pentru eliberarea nordului Transilvaniei.

11. X. Eliberarea orașului Cluj.

12. X. Eliberarea orașului Oradea. Trupele române trec pe teritoriul Ungariei, în urmărirea inamicului.

20. X. Eliberarea orașului Debrețin.

25. X Hitleriștii sînt izgoniți din orașele Satu Mare și Carei, cu aceasta încheindu-se eliberarea întregului teritoriu al României de sub ocupația fascistă.

29. X. Trupele române iau parte la atacul împotriva Budapestei.

5. XI. Armata română luptă la Tisa.

16. XI. Lupte grele pentru eliberarea orașului Tokai.

18. XI. Trupele române luptă la periferiile Budapestei.

23. XI. Unități ale armatei române traversează Munții Bükk.

18. XII. Armata a 4-a română pătrunde pe teritoriul Cehoslovaciei, unde va lupta pînă la 12 mai 1945.

28. XII. Divizia română „Tudor Vladimirescu" eliberează orașul Sálgótarján.

1945

1. I. Trupe ale Corpului 7 armată român pătrund în orașul Budapesta.

7. I. Postul de radio Londra transmite : „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei, România se situează azi în al patrulea rînd în ceea ce privește numărul de ostași care participă la bătăliile de distrugere a nazismului".

10. II. Începutul marii ofensive a armatei române pentru zdrobirea inamicului aflat în Munții Javorina. Ofensiva se va încheia, victorios, la 18 martie.

9. III. În regiunea de nord a Transilvaniei este restabilită administrația românească.

15. III. Lupte grele, susținute de armatele sovietice și române, pentru eliberarea orașului cehoslovac Banská-Bystrica.

25. III. Operațiuni ofensive ale Armatei I-a române, între Hron și Moravia.

9. IV. Armata a 4-a română își începe operațiunile în Munții Tatra Mică (pînă la 5 mai).

7. V. Trupele române, aparținînd Armatelor 1-a și a 4-a, participă la luptele pentru eliberarea orașului Praga.

9. V. ZIUA VICTORIEI — reprezentanții U.R.S.S., Marii Britanii, S.U.A. și Franței semnează la Berlin actul de capitulare necondiționată a Germaniei fasciste.

12. V. Armata română își încheie, după 260 de zile de luptă, participarea la războiul antihitlerist.

Teatru

Actul Independenţei ca sursă creatoare

„HOTĂRÎREA" de Mircea Bradu

CELEBRÎND Centenarul Independenţei, dramaturgii au închinat acestui eveniment istoric un număr de piese mai mare decît al tuturor celor ce au fost scrise într-o sută de ani despre oamenii marelui război. Unele din lucrările actuale au şi fost tipărite, s-au şi jucat, altele se află acum, ca pagină manuscrisă, în laboratorul scenei ; nu e deci posibil a se face o judecată globală asupra lor, pentru a se vedea ce e durabil ca literatură şi ce e doar simplă bunăvoinţă momentană. Printre cele care le cunoaştem şi s-au şi confruntat cu publicul, **Hotărirea** de Mircea Bradu se impune ca o scriere realmente originală, temeinic şi inspirat întocmită, explorînd un strat problematic nou, în formula modernă a teatrului politic documentar. E cercetat aici războiul rece al diplomaţiilor europene, care îşi confruntau interesele încilcite fără să ţină seama de aspiraţia poporului român, ele dorind mai ales să folosească pămîntul ţării noastre ca teritoriu al iminentei conflagraţii. Autorul prelungeşte aceste manipulaţii de cabinet negru pînă în parlamentul de la Bucureşti, unde mari boeri turciţi, sau agenţi austrieci, ori pur şi simplu ignoranţi politici propun soluţii inacceptabile privind atitudinea României. Cerinţa independenţei e însă a celor mai largi mase populare şi patrioţi adevăraţi, oameni luminaţi, în frunte cu ministrul de externe, cărturarul Mihail Kogălniceanu, determină luarea istoricei decizii pe care domnitorul o subscrie. Culminaţia piesei acesteia sobre, de ardenţă interioară şi nu de inflamaţie verbală, e chiar clipa **hotăririi**, care, înfăţişată cu artă, produce un fior autentic. Ceea ce spun personajele, cu o convingere bizuită pe secolele istoriei româneşti — spusele lor fiind extrase direct din discursurile şi articolele anului 1877, sau parafrazate — sună uneori atît de actual şi exprimă o mîndrie atît de legitimă încît par ale zilelor noastre, cînd principiile independenţei, suveranităţii, egalităţii în drepturi guvernează gîndirea de stat, în condiţiile complexe ale lumii moderne.

Mircea Bradu face să şerpuiască printre scenele documentare şi cursul unor biografii de ficţiune — cum e aceea a familiei personajului real Ioan Bălăceanu, fost paşoptist, unionist, apoi complotist împotriva lui Cuza, mai tîrziu ministru plenipotenţiar al guvernului regal la Paris, Roma, Viena, Londra, Constantinopol — sau imaginează întîmplări din viaţa lui Nicolae Russel, revoluţionar socialist de origină rusă, care a fost prezent ca medic român pe front ; expulzat mai tîrziu, şi-a continuat activitatea în Japonia şi China, murind aici în 1930. Ceea ce e rod al închipuirii în piesă, mai ales în teritoriul vieţii afective, nu e de prea mare interes şi nici de tensiune dramatică. Îmbinarea celor două planuri de concepţie nu se face totdeauna convingător, astfel că lucrarea are un tonus narativ, cu episoade expozitive şi altele de încordare reală. Reuşita ei e în latura documentar-politică, în afirmările viguroase ale idealului naţional al timpului şi, deopotrivă, în considerarea lucidă a cuceririi independenţei ca o treaptă spre întregirea ţării în virtutea drepturilor străvechi, inalienabile.

Realizînd chipuri frumoase, aureolate de noblețea patriotismului, piesa dă posibilitatea actorilor să releve scenic oamenii de caracter ai momentului istoric, iar regizorului Alexandru Colpacci să evoce în mod creator, în liniile sobre ale dramei, într-un spectacol solid legat, esenţializat, marea clipă a deciziei. Sînt tablouri de intensitate dramatică puternică : balul diplomaţilor la Viena, unde în convorbirile aparent frivole dar tăioase şi spirituale se dispută în fapt chestiuni europene grave şi unde cancelarul Andrassy (în întruchiparea excelentă a lui Dorel Urlăţeanu — figurînd un diplomat încăpăţînat şi vetust ca însuşi imperiul ce-l reprezintă) e înfruntat cu curaj şi inteligenţă de ambasadorul român Bălăceanu (de asemenea, excelent zugrăvit de Eugen Ţugulea, ca un om care susţine politicos, dar inflexibil cauza sfîntă a ţării sale) ; apoi scena demonstrativă a ofiţerului austriac, dorind să arate, la punctul de graniţă, oaspeţilor români, cît de devotaţi îi sînt împăratului habsburg soldaţii de diferite naţionalităţi, demonstraţie eşuată atît de lamentabil, încît ofiţerul Nehoda (jucat cu precizie şi forţă în obtuzitatea lui cazonă şi politică de Ion Abrudan) se sinucide ; toate secvenţele în care apare Kogălniceanu, interiorizat dar şi om de acţiune, om politic de anvergură şi om în toată puterea cuvîntului, creat astfel de un actor de mîna întîi, serios şi pe deplin stăpîn pe meserie, Ion Miinea. Sînt şi tablouri mai puţin izbutite, strict conversative, ca şi încercări de alegorizare facilă. Atmosfera de pe front e realizată parţial. În genere, spectacolul e prea întunecat şi, din punctul de vedere al contextului popular în care s-a înfăptuit actul Independenţei, insuficient elaborat. De aceea are, într-o parte a lui, un aer cam posac ; regizorul putea deschide mai larg aripile fanteziei scenice, gîndind, cu mijloacele adecvate, şi la ceea ce e dincolo de încăperi, aule şi cabinete.

El e însă bine inspirat cînd e vorba de stilul interpretării — realism robust şi claritate riguroasă — actorii de toate vîrstele urmînd cu încredere şi cu personalitate îndrumările sale, astfel că doctorul Russel (caracterizat în unghiuri ascuţite, cu talent portretistic, un chip de cărbune cu ochi de jăratic, de Mircea Constantinescu) — ziaristul englez Blowitz (Jean Săndulescu), Ataşatul austriac (Grig Schiţcu)), Murad (Nicolae Toma — filigranînd drama unui diplomat turc care nu înţelege nimic din ce i se întîmplă), Ignatiev (Marcel Segărceanu — o subtilă schiţă a unui personaj grosier), Rosetti (Laurian Jivan), soldaţii ardeleni Petru şi Pavel (Radu Vaida şi Ion Martin), personajele feminine (sumare în text, dar elegant siluetate pe scenă de Eugenia Papaiani şi Simona Constantinescu) compun un univers uman substanţial. Aspectul plastic (Th. Ciupe) e pauper şi ilustraţia muzicală (Cornel Pop) rutinieră. Avem însă în ansamblu un spectacol de teatru bun, în manieră contemporană, dedicat marii aniversări cu cinste, adevăr şi artă convingătoare. **Hotărirea** e, deocamdată, cea mai pregnantă şi mai vie piesă a repertoriului istoric legat de anul 1877, aşezîndu-l pe scriitor între dramaturgii reprezentativi de generaţie nouă.

Valentin Silvestru

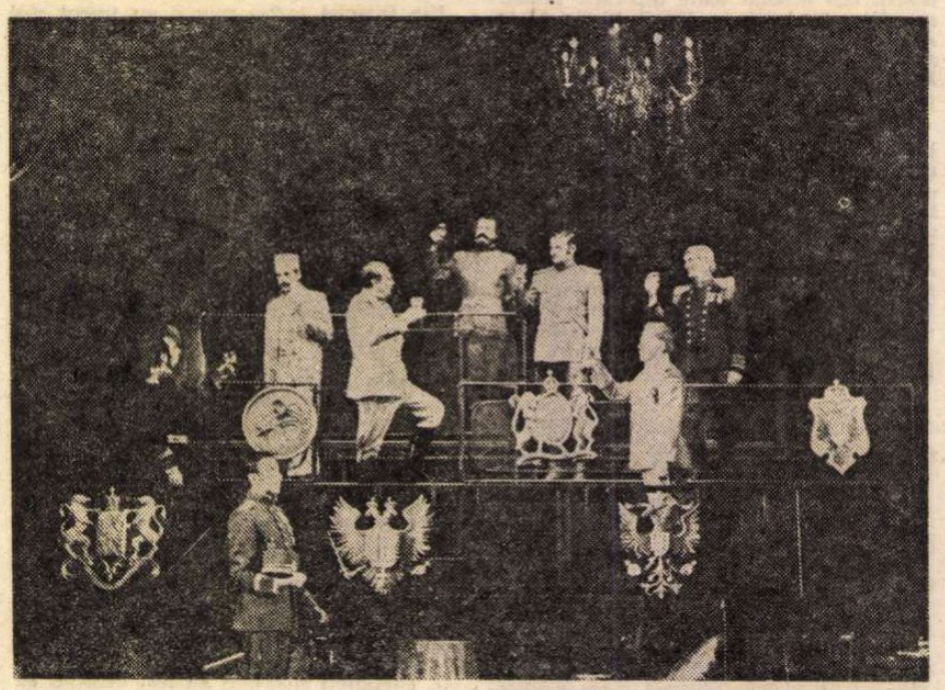

Moment din spectacolul Hotărîrea **de Mircea Bradu, realizat regizoral de Al. Colpacci la Oradea**

Sandu Simionică (stînga) şi Romel Stănciugel în Marele soldat **de Dan Tărchilă, spectacol realizat de Ion Maximilian la Constanţa**

„IARNA LUPULUI CENUŞIU" de I. D Sîrbu

ALĂTURI de celelalte lucrări dramatice care omagiază Centenarul Independenţei, **Iarna lupului cenuşiu**, piesa lui I. D. Sîrbu, re-demonstrează multitudinea de unghiuri din care poate fi privit importantul eveniment, precum şi seriozitatea cu care au înţeles să abordeze subiectul autorii noştri de teatru. Piesa de faţă nu se petrece pe front, ci în cabinetul unui Külkehaie (adjunctul şefului siguranţei turce), iar dezbaterea nu vizează doar faptul strict, concret, al războiului, ci şi probleme de esenţă filosofică, politică, etică ale timpului.

Asistăm, pe de-o parte, la o dispută particulară, corneilleană — külkehaia Abdul şi prizonierul Rudeanu sînt vechi şi buni prieteni — iar pe de altă parte, la un dialog mai general, mai complex, desfăşurat între legendarul lup cenuşiu (simbolul otoman) şi lupul dac — confruntare care are, în acel moment, o vechime de cîteva secole. Dincolo de interesul tematic, **Iarna lupului cenuşiu** te atrage şi prin meşteşugul cu care a fost realizată atmosfera proprie „Marelui Bolnav" (Imperiul), agonia simbolicului lup cenuşiu, cîntecele triste şi sufletele cernite ale celor ce simt că duc ultimul lor mare război. De asemeni, sînt cuceritoare desele parabole, metafore şi pilde ale bătrînului Iusuf (gazda din Burgas a lui Abdul), înţelept şi umorist de descendenţă nastratinescă.

Din păcate, textul este foarte stufos (chiar şi în varianta braşoveană, superioară celei publicate), acţiunea complicîndu-se într-un mod care aminteşte cîteodată melodrame celebre ; apar astfel : din umbră, un turc diabolic, care înfăptuieşte o mulţime de rele ; apoi, o identitate dublă — cu consecinţe funeste ; un mariaj brusc, spre final ; un întreg lanţ de maşinaţii politice femeieşti, greu credibile.

Montarea de la Braşov, realizată de Tudor Florian, urmăreşte atent replica, fără risipă de fantezie, dar şi fără stridenţe. Un episod se ridică peste limitele corectitudinii : finalul. Scenografa Doina Spiţeru a apelat la o soluţie plastică multifuncţională, dar... folosită şi ea numai parţial.

Din distribuţie, s-au remarcat Ion Jugureanu (sincer, calm, convingător), Virginia Itta Marcu (inteligentă, feminină), Paul Lavric (cu umor), Mircea Andreescu (însă sub posibilităţile sale cunoscute) şi Zoe Maria Albani.

Bogdan Ulmu

Radio Televiziune

Pe urmele istoriei

■ FELUL în care radio şi televiziunea au făcut şi fac în continuare din celebrarea independenţei un punct esenţial, de onoare, al programelor lor ne apare cu totul relevabil. Nu este vorba doar de faptul că în aceste săptămîni am putut vedea şi asculta o serie de emisiuni dedicate evenimentului. Ceea ce apreciem cu deosebire este calitatea acestora, este efortul sesizabil al realizatorilor lor de a găsi cele mai adecvate şi convingătoare forme de prezentare, de a aborda istoria din unghiul angajant şi responsabil al actualităţii, de a transforma documentele în fapte de conştiinţă. Iată, la televiziune, în chiar aceste zile, serialul **Pe urmele istoriei** (emisiune de Horia Vasiloni), cu o prefaţă semnată de acad. Constantin C. Giurescu, prof. univ. Dan Berindei şi col. N. Căzănişteanu. Iată, apoi, la radio, ciclul **Ostaşii noştri** de Vasile Alecsandri, transmis în serile **Momentului poetic**, sau sumarul ediţiei (LXI) a ciclului **Literatura — mijloc de afirmare a voinţei de neatîrnare a poporului român** (redactor Ileana Corbea), dar mai ales edificatoarea orientare a repertoriului de teatru ce difuzează — în foarte bune distribuţii, reunind principalele forţe actoriceşti ale teatrelor bucureştene — texte clasice şi contemporane avînd ca obiect războiul de la 1877: **Plevna '77**, prelucrare şi dramatizare radiofonică de Nae Cosmescu după volumul **Povestiri din război** de Mihail Sadoveanu (regia Titel Constantinescu), premiera **Curcanii** de Grigore Ventura (adaptare radiofonică de Virgil Brădăţeanu, regia Paul Stratilat), **Muntele cu 77 de inimi**, scenariu de Pavel Bellu (regia Paul Stratilat), **În război** de Duiliu Zamfirescu (dramatizare radiofonică şi regia Constantin Moruzan), **Flăcăii maiorului Şonţu**, scenariu de Mihail Joldea (regia Dan Puican), **Redutele gloriei**, scenariu de George Antofi şi Iancu Toma (regia Cristian Munteanu). În sfîrşit, la televiziune, ultima premieră de teatru este **Cronica de la Plevna** de Mircea Bradu şi Dumitru Chirilă, piesă premiată la concursul de scenarii ediţia 1976, cu George Motoi, Toma Dimitriu, Margareta Pogonat, Ştefan Radoff, Constantin Codrescu, Cornel Coman, Costel Constantin, Constantin Diplan (regia artistică Constantin Dinischiotu şi Nae Cosmescu).

■ IDEEA de independenţă ca permanenţă a spiritualităţii româneşti este obiectul şi altor interesante, substanţiale emisiuni precum (la televiziune) **Moştenire pentru viitor** sau (la radio) **Rememorări după 32 de ani**, ce a cuprins emoţionante pagini literare şi de memorialistică despre eroiș-

Am asistat la realizarea filmului

„Războiul Independenței"

IN 1912, cînd arta cinematografului abia silabisea, s-a făcut în România un film de mare montare. O operă de înalt nivel, aș spune de nivel Griffith. Scenele americane de luptă din **Naşterea unei Naţiuni** (una din primele capodopere ale artei ecranului) nu-s, după părerea mea, mai presus de cele românești din **Războiul Independenței** făcute de un român de mare talent, Grigore Brezeanu, fiul ilustrului societar de la Teatrul Național.

L-am cunoscut bine pe acest Grigore Brezeanu, încă de cînd eram copii. Avea patru ani mai mult ca mine, dar mă simpatiza mult. La liceu, eu eram un fel de protejat al lui. Brezeanu era urît, dar deosebit de deștept. Marioara Ventura, care în timpul războiului venea des la Iași, îmi spunea că acest om e cel mai inteligent actor din cîți a întîlnit ea.

L-am cunoscut bine și pe actorul Aristide Demetriade, sub îndrumarea căruia, în 1909, repetam zilnic, după terminarea orelor de liceu, **Răzvan și Vidra.** Am repetat două luni în șir. Așa că după trei ani, în 1912, mi-a fost foarte ușor să obțin de la Aristide Demetriade (care în film îl interpreta pe domnul Carol) să mă lase să asist la Băneasa, la turnarea scenelor de bătălie ale filmului **Războiul Independenței,** unde și regizorul, Grigore Brezeanu, era o veche cunoștință de liceu.

I-am văzut atunci pe toți marii actori din România care au participat la acest film, unde toate rolurile erau egal de secundare, cu excepția lui Peneș Curcanul (Aurel Athanasescu) și Rodica, logodnica lui (Jeni Metaxa Doro). Pe Osman Pașa îl interpreta Nottara ; în scena în care își preda sabia învingătorilor, a făcut exces de zel și a improvizat un mic discurs într-o turcească personală de toată frumusețea. E drept că filmul era mut, așa că excesul de poliglotism al maestrului n-a fost înregistrat sonor, dar au fost filmate, adică s-au filmat figurile personajelor care se prăpădeau de rîs. Secvența deci a trebuit să fie refilmată.

Dintre actrițele care au jucat în filmul **Războiul Independenței** să ni le amintim pe ilustrele Aristizza Romanescu, Maria Filotti, Maria Giurgea, Elvira Popescu, Maria Ciucurescu, Ecaterina Zimniceanu, Agepsina Macri.

Dar să ne reîntoarcem la Grigore Brezeanu. El nu a fost numai un mare regizor, ci și un iscusit animator, precum și un serios organizator. El e acela care l-a convins pe Leon Popescu să finanțeze filmul **Războiul Independenței,** ce avea să coste o fabuloasă sumă. De altfel, încă din 1911, Grigore Brezeanu era alături de tatăl său, Ion Brezeanu, care împreună cu Aristide Demetriade și N. Soreanu adresase directorului Teatrului Național (pe atunci Ion Bacalbașa) un memoriu : „Înființînd o societate în scop de a cinematografia diverse scene interesante din toate ramurile activității românești — în special arta teatrală ; pentru a face cunoscute și peste granițe progresele realizate de țara noastră, precum și lucrările dramatice ; luînd în vedere atît scopul acestei întreprinderi cît și avantajele ce prezintă pentru artiștii și scriitorii români, creindu-le noi resurse materiale — și binevoiți a încuviința ca, în cadrul Teatrului Național din București să ni se afecteze două camere pentru instalarea laboratorului necesar developării filmelor, precum și extrema din stînga a magaziei decorurilor spre a amenaja o cameră fotografică [...] Vă mai rugăm să ne puneți la dispoziție costumele, decorurile și recizitele teatrului [...]"

Grigore Brezeanu era un om care **credea** în cinematograf. Voia (și poate chiar ar fi reușit) să plaseze țara noastră, încă de la început, printre țările cu importante cinematografii. Din nefericire, a murit la 27 de ani. El rămîne pionierul filmului românesc, un Méliès al României.

Să ne amintim deci de o inovație a sa, tehnico-estetică. Pentru pauzele dintre actele reprezentației din 1911, cu piesa **Înșir-te mărgărite** de Victor Eftimiu, Grigore Brezeanu, împreună cu Aristide Demetriade, au realizat cîteva secvențe care povesteau, pe ecran, ceea ce se întîmpla în răstimpul scurs de la un act la altul. Era ca un comentariu, dar nu verbal, ci vizual. Idee interesantă și modernă care a plăcut publicului.

Grigore Brezeanu a intuit acel amestec creator al cinematografului și al operei literare, pe care Victor Eftimiu îl invoca în prologul scris pentru inaugurarea unei noi săli de cinema : „Pe pînza ta aș vrea să văd «trecutul», / Cu voevozii toți venind în șir : / Pe Nottara jucînd «Apus de soare», / «Fîntîna Blanduziei» și pe «Lear». / Aș vrea să văd pe toți actorii noștri / Învesmîntați în haine strămoșești, / Jucînd povestea lungă, zbuciumată / A plaiurilor noastre românești".

D. I. Suchianu

C. Nottara (Osman-Pașa) în filmul Războiul Independenței

Cadru din Războiul Independenței. **În centru, actorul Aurel Athanasescu, interpretul personajului Peneș Curcanul**

■ O MENȚIUNE cu totul specială merită spectacolul de teatru TV **O stea pe rug** de Sütö András (în interpretarea unui colectiv al Teatrului Maghiar de Stat din Cluj-Napoca, scenografia Cs. Erdos Tibor, regia artistică Harag György, operator șef Sorin Carp), transmis în cadrul Emisiunii în limba maghiară de săptămîna trecută, spectacol ce valorifică un text dens de idei într-o viziune actoricească extrem de interesantă (în rolurile principale : Lohinszki Loránd, Héjja Sándor).

■ AM REȚINUT, pentru justețea și plasticitatea sa, concluzia filmului **Virste** (de Carmen Dumitrescu) : construim nu numai prin muncă, dăruire, abnegație și poezie, „construim și cu reportajul". Încă de la apariția sa, preluînd în chip specific o tradiție de prestigiu (nu numai național) a documentarului românesc, televiziunea s-a impus ca oglindă fidelă, selectivă și revelatoare a oamenilor și faptelor prezentului. An de an reporterii TV ne-au înfățișat ochii, sufletul și realizările semenilor noștri, gîndurile copiilor de 9 ani și experiența academicienilor de 89, preocupările muncitorilor și planurile avintate ale țăranilor, visele studenților și neliniștile creatoare de frumos ale oamenilor de artă. An de an, reporterii TV s-au apropiat cu dragoste și perseverență de realitate, iar ecranul cel mic a devenit marea fereastră prin care fiecare dintre noi am avut posibilitatea a vedea adevărul despre prezent și despre cei ce-l edifică. De cîte ori gesturile eroilor de reportaj nu au avut valoarea unui vers sau a unei maxime ? De cîte ori, răspunsurile lor, încărcate de sens și de strălucitoare sinceritate, nu și-au prelungit ecourile în inima noastră ? De cîte ori, apoi, reporterii TV nu ne-au uimit și bucurat pentru curajul și inițiativa lor, pentru spiritul lor de finețe dar și pentru cel de analitică geometrie, pentru înțelepciunea dar și pentru intransigența lor ? Să elogiem, deci, în acest început de primăvară pe toți cei ce au transformat calitatea de reporter din meserie în act civic, din îndatorire profesională în prilej de visare și meditație, constituind din filme după filme Marele dicționar enciclopedic al vieții noastre cotidiene.

Ioana Mălin

SECVENȚA

■ O PREMIERĂ de tot farmecul a acestei săptămîni mi s-a părut filmul gruzin **Meciul secolului (titlul original : Prima rîndunică).** Film cu un umor dulce (cam în sensul de „Eș' du' ce, 'ne lancule !"), eminamente simpatic și nevinovat, pornit de la o temă în stare să dea fiori de plăcere numai la simpla ei enunțare : începuturile anevoioase și eroice ale fotbalului gruzin, la 1900 și ceva. Nu, nu glumesc, filmul este realmente o mică bijuterie, mai ales pentru cine știe, cît de cît, ce va să zică fotbalul în viața omenirii, darmite în viața unui om, mai ales a unui bărbat. Filosoful însuși a spus, de altfel, că „sentimentul jucătorilor de a se afla împreună într-o situație de excepție, de a împărtăși în comun o problemă importantă, de a se deosebi în comun de ceilalți oameni și de a se sustrage în comun normelor obișnuite, își extinde vraja dincolo de durata fiecărui joc în parte". Iar atunci cînd dăm și peste colțuroasa secvență finală, observăm de-a dreptul că pelicula, departe de a fi o capodoperă, este totuși un eseu nu doar vesel ci și expresiv despre cît de scurtă, precum linia dreaptă între două puncte, se dovedește distanța dintre victorie și înfrîngere.

a. bc.

Cinema

Flash-back

Lumea vedetei

■ PREFIGURÎND cu un sfert de veac destinul lui Marilyn Monroe, Jean Harlow este steaua care a urcat pe cerul Hollywood-ului în perioada clamoroasă de la începutul secolului. Era vremea cînd succesul se măsura în unități speciale : scandaluri, bătăi, înscenări, articole de gazetă. O lume nouă năvălise în rezervația cosmopolită din California, și fiecare nou sosit voia să o cucerească prin zîmbetul, prin cîrlionții sau, uneori, prin accentul său greșit. Talentul de actor — o meserie ca oricare alta — părea să țină, în acei ani, mai puțin de sensibilitate și mai mult de tupeu, mai puțin de prezența în ecran și mai mult de aceea în rubricile de scandal.

Bomba blondă (Victor Fleming, 1933) este filmul care definea această lume din chiar culisele ei, cu ajutorul lui Jean Harlow. Este filmul cel mai celebru al actriței care împlinise atunci 22 de ani și care avea să dispară peste alți patru. Și este filmul al cărui titlu avea să rămînă o poreclă a protagonistei sale, pentru că întruchipa de fapt o falsă biografie a ei, potrivindu-se în definitiv oricărei alte actrițe blonde și contemporane. Foiala aceea din jurul vedetei, văzută ca o majestate chinuită de profitori și mai ales de admiratori, este surprinsă cu acuratețe. Iată-i familia gata să se înstăpînească asupra timpului liber și asupra casei ; iată-l pe producătorul obtuz și iată-i pe sprintenii săi impresari, cu pălăriile lor îndoite pe ochi și cu pasul lor săltat, de haiduci moderni ; iată-i pe pretendenții la grația artistei, cu zîmbetele acelea cuceritoare, interbelice, lipite pe chip. Iată mica, dar insolenta și nedespărțita armată de ziariști pîndind cu indiscreție evenimentele și pseudo-evenimentele din care se va naște gloria. Și iat-o, în sfîrșit, pe ea, regina, părînd să domine lumea întreagă, dar dominată de propriul machiaj, de propria coafură, de propriii admiratori, întoarsă ca într-un ghetou de lux din cea mai firavă încercare de a evada, de a-și croi o soartă mai liniștită, un ideal mai calm.

Filmul lui Fleming îl face pe spectator, chiar fără ca acesta să fi apucat viltoarea acelei epoci nebune, dacă nu neapărat s-o trăiască, în orice caz s-o simtă și să-i poată inhala aerul livresc, care nu arareori i se va lipi de ochi și de nări ca pulberea netulburată din bibliotecile publice.

Romulus Rusan

Telecinema

Meditație la comicii de simbătă seară

■ Azi nu mai e deloc ușor să te impui ca „mare comic" în dramaturgia română. Nu mai e suficient să fii bun, dotat și cu haz. Trebuie să fii extraordinar, și avem asemenea forțe extraordinare, neobișnuite în cele trei decenii ale spectacolului artistic, de văz și auz la teatru, televiziune și cinema. Și cinema ?

Marii comici ai ecranului nostru nu-s alții decît ai teatrului. Aceasta nu-i o judecată de valoare — ci de realitate. Comedia noastră cinematografică nu a dat deocamdată comicii ei puri — cu două excepții, după părerea mea, prodigioase : Papaiani și Jean Constantin —, ea și-a importat din teatru forțele ei de șoc. Ea le-a importat cu „arme și bagaje" — cum se zice —, cu legile teatrului lor, cu farmecul lor scenic, cu schemele și ticurile lor, ba chiar cu repertoriul lor, cu genul și geniul lor adorat de marele public.

Nu cunosc film, regizor sau scenarist român care să fi modificat în cinema destinul și genul vreunui mare actor comic din teatru. A scrie film pentru actorul mare și comic nu e altceva decît a pune pe pînză situații cunoscute de pe scîndura scenei. Marile momente comice ale filmului nostru de actualitate sînt scheciuri, cuplete, structuri de spectacol tv cu public sau de simbătă seară. Putem numi cîteva secvențe de teatru bine filmat —, dar comedia originală în arta ei de mișcare, de fantezie a imaginii, de montaj, de gag vizual, de plastică a universului departe de orice „scenă italiană", acea comedie proprie numai filmului, dacă găsim trei, patru degete la o mînă pentru numărare, să zicem un Gopo, să zicem un Saizescu...

Nu-i de mirare că „marii noștri comici ai ecranului" vin aureolați nu prin filme ci prin piese și pleacă înapoi, pe scenă, pentru o nouă întîlnire consistentă. Nici o creație în cinema nu suferă comparație cu ceea ce au făcut în teatru sau la televiziune „monștri ai rîsului" ca Stela Popescu, Dem. Rădulescu, Marin Moraru, Cotescu. Rolurile din filme le sînt o cumsecade biografie care, fără a prejudicia onorabilitatea talentului lor excepțional, nu-l pun într-o altă lumină, nu-i dau altă perspectivă și mai ales nu-l neliniștesc cu vreo întrebare...

Spirite unilaterale fac „procese" unilaterale, învinuind actorii de recunoscutele lor comodități și alte trăsături negative care comicilor li se mai iartă. Actorii ar juca repede și ar „fuşeri" totul. Actorii ar privi de sus scenariul și regia. Marii comici ai teatrului ar da dovadă de superficialitate pe platou. Procesele nu-s deloc plăcute în teatru. Ca atare, fără a pleda pro sau contra — căci nu asta ne interesează, nu o sentință, ci o credință — nu se poate să nu se observe că toate aceste argumente care privesc starea morală și de inspirație a comicilor noștri se potrivesc de minune stării morale și de respirație a comediei noastre cinematografice.

Radu Cosașu

ISTORIE şi ARTĂ

Plastică

PASIONANT şi dificil totodată, destinul artistului implicat în istorie şi solidar cu ea prin obiectiva sa condiţie de om social se desfăşoară, simplificînd lucrurile, pe două direcţii, dominate în egală măsură de sentimentul spaţiului originar şi de reflexul evenimentelor în timp.

Apartenenţa la un loc spiritual anume, nu oricare şi pentru fiecare creator unic în dimensiunea sa generatoare de atitudini, idei, sentimente, valori axiologice este determinantă. Ea devine premisă obiectivă, imperativ şi condiţie a calităţii artistice, umane, sociale, definind şi particularizînd un mod propriu de luare în posesiune a realităţii şi de interpretare a ei în scară estetică. Constantă în structura specifică, matricea spirituală este condiţionată istoric, ea se amplifică şi se nuanţează odată cu înaintarea sa în timp. Astfel, cealaltă dimensiune îşi pune amprenta pe concepţii şi sentimente, pe trăirea afectivă şi pe cea raţională, generînd diferite poziţii artistice, în fond polarizate de o aceeaşi atitudine principială faţă de existenţă şi fenomenele ei. Din acest punct începe diferenţierea raporturilor dintre creator şi eveniment, dintre ceeea ce istoria postulează ca reper şi modul în care mesajul său se instituie ca mesaj artistic.

Atent la timpul său, dar şi la ceea ce, prin condiţia apartenenţei la un spaţiu dat, intră în patrimoniul valorilor perene, creatorul se află permanent în faţa unei duble tensiuni, în egală măsură atractivă şi fertilă, oricare ar fi direcţia pentru care optează. Om al epocii sale, socialmente sincronizat cu mecanismul istoriei trăite, el se poate afirma fără orgolii şi cu lucida conştiinţă a destinului său, ca reporter al evenimentului cotidian, oricare ar fi el. Gest natural, în fond la fel de vechi şi de util ca şi arta însăşi. Pentru acest tip de artist banalitatea nu există, cel puţin nu ca o noţiune inhibantă, atunci cînd trebuie să-şi selecteze teme şi subiecte dintr-o diversitate adeseori copleşitoare şi atractivă.

Dar iată că, în momentele de tensiune, definitorii şi adeseori esenţiale pentru destinul unei colectivităţi, al unei etnii,

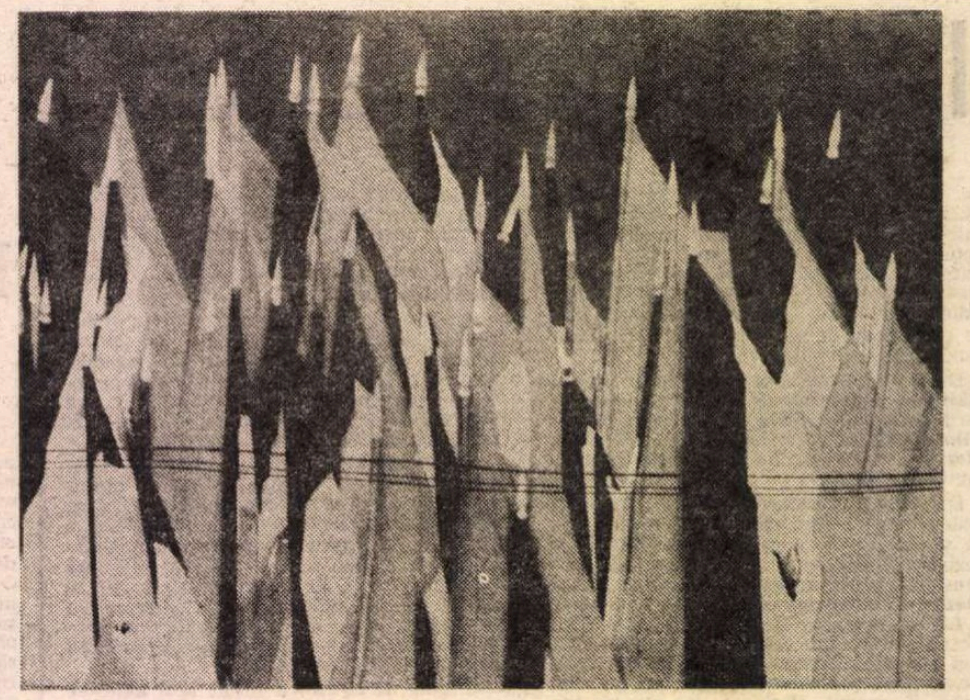

GINA HAGIU : **Aniversare**

acest reporter imagistic, această conştiinţă sensibilă se transformă în luptătorul de pe frontul ideilor, el devine artist militant şi nu arareori „artist vates", profetul timpului ce se schimbă. Arderea sublimă a spiritului, implicarea afectivă oscilează între consemnarea patetică şi luciditatea detaşată, opera devine document şi prelungire a timpului trăit. Să ne gîndim, în acest an al comemorării Independenţei, la mesajul conţinut în „Carnetul de front" al lui Nicolae Grigorescu, pictorul prin excelenţă şi cetăţeanul spaţiului şi vremii sale, la lucrările lui G. D. Mirea, Sava Henţia sau C. Popp de Szathmary. Consonanţă umană, responsabilitate, conştiinţa rolului jucat de artă şi artist în definirea şi consolidarea unei culturi, a unui spaţiu etnic, etic şi moral.

Apoi, detaşaţi de tot ceea ce a însemnat pasiune, angajare, tensiune, adeseori participare directă, vine un timp cînd artistul este chemat să reia de pe poziţiile unor noi concepţii şi condiţii istorice vechile teme, pentru a le reformula în raport cu ecoul transmis în conştiinţa contemporanilor de epocile anterioare. Este acesta momentul marilor comemorări, al reînvierii idealurilor şi eroilor, exemple unice şi totuşi mereu repetabile pentru noile generaţii, este momentul cînd cotidianul se instituie ca simbol, intrînd în legendă, mitizîndu-se. Trăirea pasională, afectivă prin excelenţă este înlocuită treptat de analiza raţională, de logica evenimentului privit din perspectiva dialecticii istoriei. Reporterul lasă loc poetului, metafora amplifică mesajul vechilor documente, adeseori inspirîndu-se din ele. Treptat, ideile se sublimează, tind către sinteza temelor şi a mijloacelor, imaginea nu mai este doar una dintr-o serie de înregistrări cu valoare egală ci afirmă unicitatea simbolului esenţializant însumînd nu numai experienţa unui timp ci şi structurile comunicative în diacronica lor evoluţie. Timpul înregistrărilor febrile, adeseori doar schiţate ca intenţii, este luat de cel al comemorării prin monumental şi epic, de arta de for public, memento adresat contemporanilor dintr-o perspectivă ce trebuie să înglobeze cu necesitate chiar sensul istoriei.

Sînt toate acestea generalităţi asupra cărora trebuie să ne oprim acum, în pragul sărbătoririi Centenarului Independenţei şi a Zilei Victoriei — coincidenţă ce marchează, în două puncte diferite, destinul României moderne — pentru a medita cu folos la ceea ce înseamnă reconstituirea istoriei prin artă, mai ales prin cea monumentală, de agora. Ar trebui să ne gîndim acum la faptul că **Atacul de la Smîrdan, Dorobanţul, Roşiorul** lui Grigorescu rămîn şi astăzi exemple de angajare artistică şi civică, cu valoare de jalon, dar că nu avem încă acel **Monument al Independenţei** pe care îl dorim şi îl merităm, astăzi, că nu avem reprezentări simbolice sau metafore care să ni se adreseze direct, amestec de măreţie şi mesaj, prin intermediul sculpturii monumentale sau al picturii murale.

Avem, fără îndoială, multă pictură şi sculptură de bună calitate, axată pe momentul Victoriei, unele lucrări de certă valoare, dar încă în stadiul proiectului. Avem expresive şi simbolice monumente închinate eroilor şi eroismului, de la **Carei** la **Păuliş**, de la **Moisei** la **Bucureşti**. Dar, la fel ca şi în cazul Independenţei, ne lipseşte un simbol deplin, acea lucrare în care nivelul şi solicitările conştiinţei noastre contemporane să se materializeze cu toată încărcătura emoţională, cu tot ceea ce constituie semnificaţie generală pentru noi, cei de astăzi. Ne-ar trebui, nouă celor de acum şi prin aceasta celor ce vor veni, acea privire îndreptată către noi de pe soclul eroismului şi al dăruirii, sau de pe zidul construcţiilor în care ne regăsim de fiecare dată. Fără îndoială, există numeroase calendare, convenţii cu circulaţie universală sau restrînsă, adeseori locală. Noi, românii, avem un calendar al nostru, făcut de şi prin istorie, un calendar scris cu greutatea sîngelui şi a faptei, cu deplină credinţă în locul şi rostul nostru. În el sîntem aşa cum ne ştim, întregi şi drepţi, în el ne regăsim cu fiecare dată, cu fiecare zi marcată de fapte. În el se găseşte şi ziua Independenţei şi cea a Victoriei.

Merită ca aceste zile — şi nu numai ele — să fie scrise în piatră şi în culoare, ca altădată Voroneţ sau Argeş, Arbore sau Riu de Mori, ca Leşnic sau Cozia, pentru aducere aminte a trecerii noastre în mersul continuu al României către mîine, pentru a spune tuturor cine sîntem şi cum am ajuns pe orbita ascensională a istoriei.

Virgil Mocanu

Muzică

Momentul 1877 în muzica românească

EPOCA războiului de independenţă a coincis cu primele roade ale tinerelor Conservatoare din Iaşi şi Bucureşti, de la a căror fondare abia se împlinise un sfert de veac. Şi totuşi o remarcabilă pleiadă de compozitori, critici muzicali, dar mai ales interpreţi au strălucit nu numai în piesajul românesc, ci şi dincolo de hotare. Este generaţia de clasici care a pregătit terenul apariţiei lui George Enescu, personalitatea ce avea să dea strălucire în pragul veacului XX tinerei şcoli muzicale naţionale. Totuşi, se impune precizarea că momentul 1877 a unit sub acelaşi ideal atît creatorii şi interpreţii din Principatele Române, cît şi pe muzicienii din Banat, Transilvania şi Bucovina. Aşa cum ne-o demonstrează documentele de la 1877, munţii Carpaţi nu au constituit un hotar geografic pentru muzicienii epocii, participarea creatorilor de pretutindeni la actul independenţei fiind dovada unei solidarităţi spirituale exemplare.

Un cîntec-simbol a străbătut ca o chemare la luptă pe toţi compozitorii : *Deşteaptă-te române*. Acest imn al Revoluţiei de la 1848 a răsunat, într-o splendidă haină armonică semnată de Gavriil Musicescu, pe toate plaiurile româneşti în anii neatîrnării. Tema cîntecului revoluţionar este strecurată de Ion Costescu în *Imn patriei* şi în doina lui Enrico Mezzetti, *Plîngerea ţării*. Iar ca vigilenţa cenzurii imperiale din Transilvania să nu bareze calea cîntecului, Iacob Mureşianu scrie fantezia română pentru pian, transparent, dar semnificativ intitulată *De-ai fi iubito, gingaşe floare*, apelînd tot la melodia paşoptistă. Intonaţia lui *Deşteaptă-te române* l-a urmărit permanent pe Iacob Mureşianu, care avea să topească acest motiv înălţător în liedul *Pilotul* şi în oratoriul *Mînăstirea Argeşului*. Glasul cîntecului românesc a răsunat pînă în Slovacia, unde corul din oraşelul Martin l-a executat în perioada războiului de independenţă (manuscrisul lui *Deşteaptă-te române* se păstrează azi în biblioteca „Matică Slovenská" din Cehoslovacia).

Deşi cîntecul patriotic a dominat peisajul componistic al epocii (peste 200 de tipărituri cu tematică inspirată din războiul neatîrnării) totuşi se impune faptul esenţial al mutaţiei care s-a produs în deceniul al nouălea din secolul trecut : formele mari vocale (opera, opereta, cantata, oratoriul), genul cameral instrumental, orchestral şi concertant au conferit şcolii muzicale româneşti atributele majoratului artistic. Tematica istorică a cîştigat priorităţi explicabile (operele *Fata de la Cozia*, *Olteanca*, operetele *Sergentul Cartuş*, *Peste Dunăre*, *Beizadea Epaminonda*, lucrările vocal-simfonice *Mama lui Ştefan cel Mare*, *Altarul mînăstirii Putna*, *Mînăstirea Argeşului* etc.) ; în piesele simfonice au răsunat, de asemenea, accente patriotice (uverturile *Ştefan cel Mare* de I. Mureşianu, *Uvertura naţională* de G. Ştephănescu, poemul *Visul Dochiei* de Constantin Dimitrescu), în actul creator s-a manifestat saltul *calitativ* realizat de şcoala naţională.

Abordarea formelor şi genurilor ample s-a produs paralel cu înfiinţarea unor instituţii de nivel naţional. Fondarea Operei Române din Bucureşti, instituţionalizarea fanfarelor militare, apariţia numeroaselor *Reuniuni de muzică şi cîntări* (mai ales în oraşele, tîrguri şi sate) — toate au stimulat creaţia originală. Întemeierea teatrului liric naţional a dus la apariţia acelei strălucite pleiade de cîntăreţi români ce avea să ne impună arta interpretativă în contextul universal (Teodorini, Darclée, Nuovina, Leria, Assan, Gabrielescu, Ion Dumitrescu, Popovici-Bayreuth).

Este interesant de remarcat faptul că folclorul devine nu numai un izvor de inspiraţie pentru compozitori, ci şi un *argument istoric* al continuităţii poporului român pe aceste meleaguri. Călătoriile lui Teodor Burada la românii de pretutindeni şi publicarea investigaţiilor sale în *Almanahurile musicale* (1877—1879) au stimulat cercetările de folclor. În marea colecţie a lui Dimitrie Vulpian — *Musica populară* — se întîlnesc deseori piese din epoca războiului de independenţă, balade istorice, cîntece revoluţionare etc.

În mai puţin de un deceniu (1879—1888) în toate ţinuturile româneşti au apărut reviste muzicale („Lyra română" — Bucureşti, „Arta" — Iaşi, „Musa română" — Blaj), scrisul muzicologic transformîndu-se într-o pledoarie pentru afirmarea şcolii noastre naţionale.

În sfîrşit, o idee preţioasă care avea să devină de acum înainte *permanenţă* în tematica muzicală a compozitorilor români va fi originea latină. Premiul de la Montpellier obţinut de Vasile Alecsandri în 1878 pentru *Cîntecul gintei latine* a stîrnit un interes neobişnuit printre creatorii epocii Independenţei. Rînd pe rînd, Eduard Caudella, Ciprian Porumbescu, A. Bălutză, Mauriciu Cohen-Lînaru, Eduard Wachmann, Ion Bobociu, Dimitrie Ionescu au dat glas versurilor bardului de la Mircești. *Cîntecul gintei latine* se cîntă în vara anului victoriei războiului de independenţă (1878) de către corurile sătești din Transilvania, de corurile şcolare din Beiuş, Blaj şi Braşov, de către aproape toate formaţiile vocale din Bucureşti, Iaşi, Galaţi, Focşani, Lugoj. Curînd, cei mai de seamă maeştri în aranjamente corale (G. Musicescu, B. Anastasescu, D.G. Kiriac) vor transforma *Cîntecul gintei latine* într-o piesă-simbol a continuităţii romane pe aceste meleaguri, într-un imn al solidarităţii poporului nostru cu neamurile de origine latină. Nimic nu ilustrează mai concret unirea idealului de independenţă naţională cu gîndul romanităţii, ca acea strofă poetică adăugată de Ciprian Porumbescu cîntecului *Pe-al nostru steag* (1879), mobilizatorul imn al Societăţii academice de la Viena : „Şi-un sacru jurămînt răsună : / Chiar pîn-la moarte-uniţi să fim / Şi scumpa «Românie Jună» / De orice duşman s-o scutim. / Atunci şi mica noastră gintă / Va fi măreaţă pe pămînt / 'Nainte fraţi, deci înainte, / Cu noi e însuşi Domnul Sfînt".

Astfel, *Cîntecul gintei latine* împrumuta sensuri multiple versurilor lui V. Alecsandri, într-o epocă în care independenţa şi continuitatea se vor corobora cu latinitatea şi unitatea neamului românesc. Ecoul internaţional al idealului reîntregirii naţionale va răzbate de acum înainte în creaţia universală pînă la actul final din 1918. Faptul că şi muzicienii străini (Fillippo Marchetti, Pietro Mezzetti, Carlo Cirillo) transpun sonor *Cîntecul gintei latine* de V. Alecsandri, demonstrează ecoul european al actului din 1877 petrecut în viaţa poporului român.

Recente documente muzicale descoperite în Austria, Slovacia şi Turcia atestă prezenţa unor cîntece patriotice româneşti (*Hora Unirii*, *Deşteaptă-te române*, *Cîntecul gintei latine*) în repertoriul formaţiilor străine în perioada anilor 1875—1885. Astfel, momentul muzical al epocii Independenţei României a dobîndit virtuţi artistice şi politice excepţionale, glasul poporului nostru răzbătînd prin cîntec în inimile tuturor celor ce aspirau la libertate naţională. Iată de ce, evenimentul din 1877 a însemnat pentru şcoala muzicală românească actul hotărîtor al conştiinţei de neam, exprimat răspicat şi la unison de întreaga suflare creatoare de pe pămîntul Daciei printr-o operă încărcată de sensuri majore.

Viorel Cosma

1877 – 1878. Jurnalul de front al unui corespondent italian

Napoli · Martedì 26 Giugno 1877

IL PUNGOLO

GIORNALE DELLA SERA

riduceno a sei: il Depretis, Nicotera, Coppino, Maiorana, Brin e Melegari; gli altri tre sono partiti, il Mancini per Capodimonte, il Mezzacapo per Napoli colla sua fami- | la parte che traversa la corrente del Danubio consiste in vaste zattere sopra cui si posano grosse travi, in modo da reggere al peso delle artiglierie, alcune delle quali gros- | mo del colpo di Stato del 1864, vorrebbe pur dimostrare ai Russi che merita la loro fiducia, ch'è sempre, come allora, despota e autoritario. Ma come antico avversario della | un motivo plausibile ta occupazione. A ... l'astuzia e l'inganno suoi tentativi riescano

Frontispiciul ziarului în care au apărut corespondenţele lui Marc Antonio Canini

La o oră de Plevna

● SĂ NU VĂ MIRAŢI că această scrisoare va contrazice, în vreo parte, pe precedenta. Nu numai aici, dar la douăzeci, treizeci de kilometri distanţă de locurile pe care se petrec fapte de război importante, în Bulgaria, este ades imposibil a şti adevărul. Ar trebui să te afli chiar pe acele locuri, şi atunci s-ar produce un alt inconvenient. Unul ştie ceea ce-i vine, ca să zicem aşa, sub ochii săi, nimic mai mult ; de exemplu, dacă este în tabăra română îi este foarte dificil să fie informat despre ce se petrece în cea rusească, şi viceversa. Este imposibil să cuprinzi cu privirea întregul evenimentelor unei zile, a unui şir de zile [...]

Nu vă miraţi deci că v-am scris că lupta de la 6/19 s-a petrecut la fortul de la Bukova şi nu la fortul mare al Griviţei sau Plevniţei, şi trebuie să mă dezic acum. Alte informaţii culese acum două zile ; altele mai înainte.

Ceea ce din nenorocire este în afara îndoielilor e că pierderile românilor au fost foarte grele, de circa 1 500 de oameni. Au sosit la Bucureşti douăzeci de vagoane pline cu răniţi.

Numim deci cele două forturi Griviţa şi Plevniţa : Griviţa este cel ocupat de români şi Plevniţa cel care este în puterea turcilor, la circa 200 metri distanţă.

Românii, pentru a se apropia de fortul inamic, au săpat patru paralele, legate între ele şi fortul Griviţa prin şanţuri de apropiere. A treia paralelă este legată de a patra prin tranşee duble în zig-zag. Alte tranşee şi galerii acoperite fac legătura între Griviţa şi lagărul român, de unde se duc în acest fort oameni şi provizii.

Turcii au executat tranşee acoperite prin care Plevniţa comunică cu Bukova şi cu ansamblul de tranşee din jurul celui din urmă fort.

La 7 octombrie, la amiază, patru batalioane româneşti, ieşite din Griviţa şi depăşind a patra paralelă, au coborît în şanţul care înconjoară Plevniţa, pe cînd trupele rămase în Griviţa şi altele instalate în tranşeele laterale au deschis un viu foc de puşti asupra turcilor, care erau în şanţ sau pe marginea acestuia.

Cu toată via rezistenţă a inamicului, românii au pus stăpînire pe şanţ ; însă turcii au disputat pas cu pas terenul, primind continuu întăriri din fort şi din ansamblul de tranşee de la Bukova, ceea ce a făcut să se creadă că acesta era asaltat de români şi nu Plevniţa. În Plevniţa, pe care ai noştri o credeau părăsită, erau circa 1 000 de turci ; alţii luptau de pe poziţiile vecine. Românii, neprimind întăriri au fost siliţi să se retragă ; acelaşi lucru s-a petrecut şi cu noile trupe care la orele şase postmeridiane au tentat un al doilea asalt.

Să vedeţi confuzie ! Osman paşa, într-o telegramă din acea zi, a comunicat la Constantinopol că aripa sa dreaptă a fost atacată de ruşi care au fost respinşi şi n-a spus un cuvînt despre atacul românilor de la aripa sa stîngă. Despre acea mişcare a ruşilor n-a pomenit nici un jurnal de aici. Chiar în acea zi am ştiut ceva despre aceasta de la o persoană în legătură cu guvernul dar, cum nimeni nu scosese un cuvînt, n-am îndrăznit să vă dau ştirea [...].

Diviziile române care erau sub Plevna, a 3-a şi a 4-a, erau aşezate în prima linie şi a 2-a în spatele acestora în rezervă. Primele erau bivuacate lîngă satul Griviţa şi mai înainte ; cealaltă se afla, pînă la 30 august, lîngă satul Verbiţa, de unde mai apoi îşi transportă corturile mai aproape de Griviţa. A 4-a este cea care a suferit mai mult. Acum este destinată ca rezervă şi este sprijinită în prima linie de divizia a 2-a.

Alte trupe româneşti (ale diviziei 1-a), unite cu trupe ruseşti, au ocupat de cîteva zile o poziţie puternică la Teliş, pe şoseaua Plevna—Sofia, între Vid şi Isker. Avanposturile acestui corp sunt vecine cu ale turcilor, care s-au întărit la Dubnik, la mică distanţă de Vid, la o oră şi jumătate sau două de Plevna. A fost recunoscut de ruşi, cam tîrziu cu adevărat, că un corp de cavalerie nu este suficient să intercepteze comunicaţiile dintre Plevna şi Sofia. Nu i se recunoscuse aceasta generalului Krylof şi n-a fost mai norocos nici succesorul său la comanda cavaleriei ruso-române, generalul Gurko. S-a decis în acest scop să se adauge cavaleriei şi un corp (detaşament) de infanterie, şi în acest scop s-a înfiinţat cîmpul de la Teliş.

Bucureşti, 11/24 Oct., 1877

Marc Antonio Canini

Ultime file ale „Jurnalului"

● CU această corespondenţă, Marc Antonio Canini îşi încheia activitatea în România. În prefaţa care însoţeşte **„La Rumania, inno e traduzione del canto La gente latina de B. Alecsandri"** [1]) Canini îşi face autobiografia[2]), iar în ceea ce priveşte prezenţa sa în ţara noastră, ca şi pe frontul de cucerire a Independenţei, se exprimă în termenii următori :

„Am fost de faţă la trei importante fapte din istoria României. Eram în Adunarea moldoveană la Iaşi, în 1859, cînd s-a ales de domnitor Cuza [3]). Eram în Adunarea română la Bucureşti, în 1877, cînd s-a proclamat independenţa României. Eram la Griviţa, corespondent de jurnale, aproape de generalul Cernat, cînd românii, pentru întiia oară, s-au luptat aşa de voiniceşte şi au cîştigat o glorie nemuritoare...

De la 1856, cînd am venit pentru prima oară în Ţara Românească, am avut ideea fixă de a înmulţi raporturile politice, literare, economice între România şi Italia. Cu scopul acesta am început să public nişte traduceri din limba italiană. Am publicat o cărticică cu titlul **Studii istorice asupra originii naţiunii române** [4]) şi jurnalul românesc **Buletinul resbelului din Italia** (1859), mai pe urmă **Libertatea şi Înfrăţirea** [...]

Cu toate că am fost în 1859 persecutat de guvernul român şi gonit din ţară din cauza unui articol contra lui Napoleon [5]), eu m-am încercat totdeauna prin articole în ziare italiene, prin memorii înfăţişate lui Cavour, ca să fiu folositor românilor. În 1862, de acord cu regele Victor Emanuel, cu Garibaldi [6]), cu Rattazzi am venit iar în regiunea danubiană spre a pregăti o mare revoluţie contra Austriei şi Turciei [...]

Precum poate să vază fiecare, eu sunt, acum ceea ce eram douăzeci de ani mai înainte, un înfocat amic al românilor. Dar nu pot să zic că sunt cu totul acelaşi om de la 1858—62. Aveam atunci nişte idei foarte greşite pe care cu graţia cerului nu mai le am. Credeam că lucrînd în folosul popoarelor (am făcut aceasta nu numai pentru români, dar şi pentru alţii) aşi cîştiga prin talentul meu, prin silinţele mele, prin sacrificiile mele popularitate şi recunoştinţă. Dar acum, cînd am îmbătrînit şi am căpătat prea scump — vai ! — o experienţă mare, eu rîd de mine însumi şi de visurile juniei mele. Puterea care mă împinge acum totdeauna pe calea cea veche, este simţămîntul datoriei, o nerezistibilă putere care mă va domni pînă la sfîrşitul tuturor visurilor, tuturor silinţelor, pînă la moarte.

Bucureşti, 1/13 septembrie 1878.

Marc Antonio Canini"

DA BUKAREST

2)

Bukarest, 7 maggio 1877.

Eccomi alfine sulle rive della Dâmbovitza, di cui dice il proverbio rumanesco: « Dâmbovitza, apa dulce, cine bea nu se mai duce» (acqua dolce, chi ne beve, non se ne va mai più via). Io, a dir vero, ne ho bevuto, molti e molti anni sono, poi me ne sono ito; ma vi sono più volte tornato.

L'indugio al mio arrivo nella terra rumenesca fu cagionato dalla interruzione pei recenti casi avvenuta della navigazione a vapore sul Danubio lungo la riva serba e la

Facsimil după o corespondenţă a lui Marc Antonio Canini

Urmează în paginile 7—11 poemul intitulat **Rumania, inno.** Textul italian este publicat în paralel cu traducerea în româneşte. Cuprinde 108 versuri în care autorul face elogiul latinităţii de la Dunăre, cu siguranţa că în curînd Europa va avea dovada unităţii şi latinităţii poporului român.

Am lăsat pe Canini însuşi să spună cine a fost, pentru că spusele sale pot avea valoare de document uman despre o viaţă zbuciumată pe care omul Canini şi-a cheltuit-o spre binele popoarelor care suportau jugul secular al atotputernicilor timpului.

Prof. dr. Mihai Sânzianu

---

1) Tipărit în Bucureşti, Tip. Theodor Michaescu, 1878, pp. 16.

2) Marc Antonio Canini s-a născut la Veneţia în anul 1822, şi moare în anul 1892. A făcut studii de drept la Universitatea din Padova. În acelaşi timp a arătat interes şi pentru studiile de filologie şi pentru literatură. Cîştigat de ideile liberale ale timpului, a fost silit să se refugieze în Toscana, unde a publicat un volum de versuri intitulat **Pius al IX-lea şi Italia,** în care este combătută atitudinea papei faţă de unitatea Italiei. În 1848 a luat parte la lupta republicii veneţiene împotriva Austriei. Neimpăcîndu-se cu ideile dictatoriale ale lui Daniele Manin, preşedintele republicii veneţiene, ia calea exilului, ajungînd în Peninsula balcanică şi în Asia Mică. Mai apoi a ajuns şi în ţara noastră, pe care a iubit-o cu mult devotament, dedicîndu-i studii, poezii, reportaje de război şi multe acţiuni politice.

3) În poemul **Il cinque genajo, 1859,** elogiază alegerea unanimă a lui Alexandru Ioan I pe tronul Moldovei.

4) În primul capitol al lucrării intră în conflict cu Ion Brătianu, fapt care va determina expulzările de mai apoi.

5) A apărut în „Naţionalul" (19 iulie 1859). Cu acest prilej au fost arestaţi C. A. Rosetti şi I. Valentineanu. Cel din urmă, prieten şi colaborator al lui Canini. Au tradus împreună libretele operelor : **Mari de Roan, Rătăcita** (Traviata), **Lăutarul** (Il Trovatore), **Norma,** etc.

6) A tradus în româneşte o „Proclamaţie" a lui Garibaldi către creştinii din Orient.

Cronica limbii

„Război", ţăranii şi limba română

■ NU ESTE, poate, lipsit de interes a şti, acum, cînd sărbătorim centenarul independenţei României, că, în 1906, doi mari lingvişti şi un folclorist, I.-A. Candrea, O. Densusianu şi Th. Sperantia, au publicat o culegere de „texte din toate părţile locuite de români", **Graiul nostru,** în care ţăranii povestesc amintiri din războiul din 1877. Cei mai mulţi dintre ei, tineri în vremea „războiului", aveau, atunci cînd se desfăşura ancheta lingvistică-folclorică, 50-55 de ani, în plină maturitate a memoriei narative. Dar ce povesteau ? Un război văzut „de jos", în actele sale concrete, în perspectiva simplu populară. Aflăm, bunăoară, că atacul Rahovei „s-o-nşeput dźiminiaţă pe niegură, s-o ţinut toată dziulica, pănă noaptśea tîrdziu" [Pătru Mojnianu, Izvernia-Mehedinţi]. Pe un „căpitan Merişescu c-un bătălion", turcii „i-o lovit noaptśea pe la cocoşi" [acelaşi], ceea ce înseamnă că turcii aveau obiceiul de a ataca în zorii zilei. Alixandru Niţă din Bihnăşeni-Bacău a trecut Dunărea cu „răghimentu al paisprešelea dorobanţ" : „an stat la Nicopol, pe urmă ne-au dus la Plevăna şi la triizăś şi una agust an făcut atac la răduta Griviţa, cin s-o şi loat. S-o făcut atacu pe ploaie şi s-o luat răduta". Iată descrierea luptelor de la Plevna : „Întîi ne-o spus colonelu Fotie : haideţ, băieţ, la atac ! An mers, ne-an dus ş-an făcut aşé, ş-o perit lume multă. Merźém pe brînś şi ne aprochiiam şi turśii da focuri din rădute. I-an scos de-acolo şi s-o dus în alta şi de-acolo nu i-am mai putut scoate pin spre ziua de Andrii (28 noiembrie]. Atunś o işit iei sînguri, pe la niezu nopţii, ş-o işit cu atac pe ruş spre Vidin, că s-o nimerit liniia rusască pe la gura Plevănii. O tăiat turśii trii linii de ruş, că da şi ruşii, da şi turśii... Pînă la ziuă o ţinut ruşii şi, cînd s-o făcut ziuă ş-o văzut, ş-o dat împreźur şi o vinit şi rumânii. Şi pe urmă s-o predat turśii. An fos şi ieu acolo. La trii atacuri an fost, la loatu Plevănii" (**Graiul nostru,** I, p. 434). Alt ţăran, Ion Pascal, din Deleni-Vaslui, „răcut pi şeptedześ şi şepte", cu „răghimentu treispredześe", confirmă cele relatate mai sus : intervenţia românilor, la Plevna, a salvat soarta bătăliei. „Cîn ni-o băgat pi noi în foc, ieşise toţ turśii din Plevna şi gonia pi ruş, peste apa Griviţa. Aşé pi noi ni-o-nşirat şi i-an loat din urmă la bătaie, că noi ieran tilariori. Aşé cîn cînd rusu o vădzut că-i armată rumână, s-o-nturnat în faţa turcului. Turcu, cîn o vădzut că vin ruşii, s-o-ntors ş-o dat faţă-n faţă cu răghimentu al treispredześelea Ieş. Şi n-o avut încotro şi s-o pus źos s-o lepădat armele şi aşé s-o luat Plevna" (p. 485).

Uneori, tabăra românilor, în aşteptarea bătăliei, era aproape de fortificaţiile turceşti, iar viaţa pe „şanţu răduţii", narată de alt participant la aceste evenimente Marin Dudă din Şocariciul Ialomiţei, nu este lipsită de pitoresc : „cînd am ajuns întîi la Plevina am făcut răduţe dă tunuri pîntru trei baterii şi, după ce li-am fîrşit, ni-a simţit turcii ş-a-nceput să dea focuri ş-a rănit trei inşi din cumpania noastră ; ierea cu noi şi sărjăntu Stan din comuna Rasa... Noi am mai lucrat cu răduţele, pînă cînd am vinit aproape dă răduta turcilor şi ieram aşa dă aproape că unii dă ştiia turceşte, puş dă ofiţerii noştri, întreba pă turci că au ce mai mînca, ş-ofiţerii li-arunca cîti-o piine". (p. 200). Omenie românească, chiar în timpul războiului...

Iată şi pe cei ce au văzut pe conducătorii armatelor. Pătru Mojnianu a asistat la predarea lui Suliman Paşa : „ni-o venit ordin să nie puniem la defilare pintru primirea źeneralului Suliman. L-am primit acolo ca pi-un réźe. Dźe-aśiia a miers cu noi într-o unire, păn ni-am băgat în śetate si ni-o dat-o-n primire" (p. 4). Alixandru Niţă, din Bihnăşeni-Bacău îşi aminteşte de intîlnirea cu Osman Paşa : „l-am văzut şi pe Ozman, iera un om mititeluţ" (p. 435), iar Nicolae Susai, bătrîn din Poroschia-Teleorman, l-a văzut „pă Ozman-Paşa cîn îl făcuse prizoner Domnitoru nostru, trecea-n trăsură pe la Cerveni spre Bucureşti" (p. 146). Ion Năbărogu, şi el bătrîn din acelaşi sat, îşi aduce aminte împrejurările în care l-a văzut pe Domnitorul Carol, dar nu uită nici „oştirea" în care se aflau ai săi : „pă timpu războiului am fost şi eu la Calafat d-am văzut pă Carul ; era-n căruţă cu mai mulţ, acolo-n oştire aveam şî pă fiiu-meu şî pă gineri-meu. În timpu ala, turcii da cu ghiulele dă dincolo". (p. 145).

Şi, însfîrşit, prizonierii turci. „Am plecat la Bucureşti cu prezonetu. Dila Bucureşti am ieşit cu dinşii la Ieş, pi źos", povesteşte Ion Pascal. „Ob mii şi śin sute de prezoneri o adus răghimentu nostru, al treisprezéselea di dorobanţ, di Ieş", îşi aminteşte Vasile Anton Şchiopu din Moara Grecilor — Vaslui. Altul, Uţă Anton Manole, din Mizil, arată că „muscalii, după un an, a loat pă toţ turcii din Plegna, i-a loat în roghie [robie] cu trinurile şî i-a dus în ţara rusască, roghiţi" (p. 217). „Îi adusé saraśii, di la Plevna", îi compătimeşte omenia românească...

„Războiu ăsta a fos mare, tare morticios, a fos grozav, lume multă a cherit", recunoaşte Ioan Tudor Sîn-Petru din Glodeanu Sărat-Buzău. (p. 223). Vasile Anton Şchiopu adaugă însă: „an luptat bine ş-o mărs bine c-an fost îndrăzneţ" (p. 491). În perspectiva acestor oameni simpli şi buni, luptători pentru ţara lor, „războiul" avea dimensiuni de viaţă şi de durere. Autorii culegerii **Graiul nostru** au ştiut să oglindească aceste aspecte umane şi adevărate.

La acest nivel sociocultural să încercăm şi noi, aici, să examinăm termenii, militari mai ales, ai războiului de independenţă. În primul rînd trebuie subliniată frecvenţa, în vorbirea populară, a termenului **război,** care, după cum se vede, *este consacrat a denumi exclusiv* acest război (cf. alte răspunsuri care încep : **cîn cu războiu).** **Război (rezbel),** creaţie cultă latinistă din **război** (de origine slavă) şi lat. **bellum,** a intrat în uzul popular în anii aceia de foc (bineînţeles, alături de **război**). **Rezbelulu orientale ilustratu,** al lui Artemiu Publiu Alessi şi Massim Popp, apărut la Graz, în 1878, despre care s-a scris în paginile **României literare,** nu conţine aşadar un termen latinizant afară din uz. Tot populari au devenit, în acest **război,** termeni militari tehnici şi forme precum **răduţă** (redută), **bainetă** (baionetă), **antilerie** (artilerie), **atac** (şi **hătac : s-o făcut hătac, a făcut atac**), **prezoner (prizoner** şi colectivul **prezonet), ifanterie,** formele **răghiment, tilariori (tiraliori : fr. tirailleur).** Să mai adăugăm şi termenii, atunci actuali dar de „modă veche", **oştire** (nu **armată**), **ghiulea** (nu **bombă**), **robie** (nu **prizonierat**), **a da împrejur** (nu **a se retrage**), pentru a înţelege că războiul nostru de independenţă a găsit limba română la frontiera dintre Orient şi Occident, dintre tradiţie şi modernitate, dintre trecut şi viitor.

„Am loat steagu ăl mare al turcilor" în acest **război,** purtat mai ales de ţărani, intrînd, în acelaşi timp, definitiv, în epoca modernă a limbii noastre, alături de valorile culturii Europei.

Alexandru Niculescu

Cartea străină

Receptarea valorilor culturii universale

TRĂIM într-un secol în care, prin cercetările lor, oamenii de știință contribuie la „lărgirea" unui cosmos al realității fizice cunoscute ; tot astfel, gînditorii, literații și artiștii multiplică și lărgesc perspectivele noastre asupra universului uman. Ceea ce avem mai valoros în literatura și artele acestor timpuri participă la o asemenea explorare a lumii, la o lărgire a orizonturilor.

Nici o literatură nu se dezvoltă — spuneam altă dată — în vas închis. Gustul secolului nostru pentru culturile îndepărtate în timp și spațiu este un semn al lărgirii conștiinței receptive a omului pînă la dimensiuni planetare. Nimic din ceea ce s-a săvîrșit vreodată — pe tărîmul literelor și artelor — nu ne e cu desăvîrșire străin, chiar dacă o asemenea asimilare nu implică aprecierea valorică a tuturor operelor create.

Deschiderea gustului nostru modern este simptomatică. Ea indică o nevoie imperioasă. Trăim, desigur, într-o epocă a ecloziunii și dezvoltării literaturilor naționale. Dar închiderea în sine orgolios-anarhică a unei literaturi ca și înstrăinarea de specificitățile ei sînt în mod egal primejdioase. Există, am putea spune, o legătură ombilicală între național și universal, o comunicare vivificatoare.

Comunicare manifestă în dublul fenomen caracteristic pentru evoluția literelor române contemporane : pe de-o parte, reconsiderarea tradițiilor naționale, încorporarea lor în conștiința vie, actuală, în creația noastră ; pe de altă parte, o deschidere nouă spre valorile culturii universale, asimilarea operelor reprezentative ale literaturii și artelor din întreaga lume.

Putem spune că, în ultimele decenii, cultura română s-a deschis tot mai mult spre un tot mai larg univers al literelor și artelor. O activă politică a traducerilor, ca și înmulțirea cercetărilor, a lucrărilor de critică și istorie literară privind diverse literaturi au făcut să putem afirma azi că marile valori ale culturii universale n-au rămas străine, necunoscute și neasimilate de conștiința literar-artistică românească din zilele noastre. Prețuindu-le la justa lor valoare, creațiile literaturii universale din trecut și din prezent au fost integrate, comunicarea cu ele fiind din ce în ce mai activă. Situarea spiritului critic românesc față de ele a fost și este aceea a unor participanți egali la îmbogățirea unui tezaur al culturii mondiale. Nici un sentiment de subordonare, nici un complex de inferioritate n-a afectat asimilarea acestor valori.

Urmăresc de aproape zece ani traducerile care au apărut la noi, traduceri ale operelor „clasice" și „moderne" ale literaturii universale. S-ar putea întocmi un mic studiu privind evoluția acestui proces al asimilării prin tălmăcirea unor bunuri comune ale umanității. Înainte de toate, a fost asimilată o „lecție" a clasicilor. S-a căutat, ca niciodată în trecutul culturii române, realizarea unui corpus al textelor, al tălmăcirilor unor opere consacrate, aparținînd tuturor literaturilor. Aș putea începe prin amintirea „Bibliotecii pentru toți", una din cele mai vechi și mai **constante** colecții de opere antice și moderne, naționale și universale din lume. Lista lucrărilor publicate doar în seria nouă a acestei „Biblioteci" de **livres de poche** se apropie de cifra 1 000. Printre ele un mare număr de „clasici" — antici și moderni — publicați în tiraje de masă. O serie, doar, a „Bibliotecii pentru toți" — seria de „cultură generală" — cuprinde opere mari de erudiție, de istorie a culturii, a literelor, lucrări de sinteză etc. Tirajele cărților apărute în această colecție sînt impresionante chiar în spațiul lingvistic și cultural al unei limbi de mult mai largă circulație decît limba română. Astfel, de pildă, celebra carte a lui Jakob Burckhard, **Cultura Renașterii în Italia,** la tălmăcirea căreia am trudit cu ani în urmă, a apărut în 1969, în două volume, și într-un tiraj de 86 175 exemplare. Cartea, trebuie să adaug, e de mult epuizată.

Ediții integrale sau parțiale, colecții de traduceri ca și studiile aferente, oferă unui public larg cunoașterea autorilor și a celor mai de seamă opere. De la Homer, prin tragicii greci, prin Dante, Shakespeare, clasicii francezi ai secolului al XVII-lea, marii și micii romantici, pînă la prozatorii și poeții, criticii, eseiștii secolului trecut, o sumă a literaturii universale ne stă la îndemînă în bune tălmăciri românești. Să amintim colecții, precum aceea a istoricilor și filosofilor Antichității: Tucidide, Herodot, Plutarc, Tit-Liviu, Tacit, Suetoniu etc., dar și presocraticii Platon, Aristotel etc. alcătuiesc, alături de traducerile noi din Homer, Pindar, Eschil, Sofocle, Euripide etc., o bibliotecă greco-latină aproape completă. Nou întemeiata „Bibliotheca orientalis" numără deja cîteva apariții remarcabile. Textele, prezentînd gîndirea egipteană veche, gîndirea asiro-babiloniană, filosofia indiană, pe lîngă studiile de o excepțională valoare ale principalilor traducători (Constantin Daniel, Sergiu Al. George), dovedesc înalta calitate științifică a colecției. Pe lîngă traducerea marilor capodopere clasice (printre care trebuie să remarcăm din nou versiunile pe care numai un poet și un filolog de talia Etei Boeriu le putea oferi, ale **Divinei Comedii,** ale **Canzoniero**-ului lui Petrarca, ale **Rimelor** lui Michelangelo, ale **Decameronului** lui Boccaccio, apar și lucrări, neglijate îndeobște, „secundare", precum „minorele" homerice sau „minorele" dantești, Orficele antice, operele unor poeți precum Charles d'Orleans sau poeții Pleiadei. Avem, apoi, mai multe versuri publicate în ultimii ani ale aceleiași capodopere : **Hamlet, Faust,** poezia lui Villon etc.

Dar să nu ne oprim doar la „clasici". Tot ce e mai reprezentativ în literatura secolului nostru și-a găsit, sau urmează să-și găsească în viitorul apropiat, locul în planurile editoriale, în colecții cum sînt : „Romanul secolului XX", „Cele mai frumoase poezii", „Studii", „Orfeu", „Eseuri", „Globus", „Biblioteca de artă" etc. Să amintim faptul că numeroase opere ale unor scriitori reprezentativi ai acestui secol au apărut pentru întîia oară în ultimii ani. Proust, Thomas Mann, Faulkner pot fi citiți acum în bune traduceri românești. Dar, tot astfel, sînt tălmăcite principalele studii critice, eseuri, lucrări de istorie și teorie literară apărute în ultimii ani.

O mare operă culturală se desfășoară sub ochii noștri și cu participarea noastră, sub semnul unei largi deschideri a literelor și artelor române spre universul culturii.

Nicolae Balotă

Constantin Tsatsos :

„Aforisme și cugetări"

Motto :
Cel ce nu a înțeles cinstea de a nu primi onoruri de la nimeni cu toate că merită onoruri de la toți — nu este demn de această cinste.

CITITORUL român care ia pentru întîia oară contact cu scrierile lui Constantin Tsatsos va rămîne surprins chiar dacă inspirata introducere a lui Mircea Malița îi va fi ușurat accesul.

Era cunoscut, firește, luptătorul politic, omul de stat, înaltul demnitar. Dar cartea, recent apărută la noi, ne dă, în același timp, bucuria de a cunoaște un filosof, un moralist, un critic de artă și de literatură, un fin cunoscător în ale muzicii și ale arhitecturii. Intelectual de rasă, familiar cu ideile, el este deopotrivă un artist al cuvîntului.

Nu cunoaștem cele patru volume pe care autorul le-a publicat în grecește sub titlul **Aforisme și cugetări.** Rămînem însă îndatorați traducătorilor români ((Ion Brad și Dumitru Niculae) pentru selecția pe care au făcut-o ; cele aproximativ două sute de pagini apărute la Editura Univers ne-au stimulat curiozitatea în așa măsură, încît nu vom întîrzia să cercetăm opera în ansamblul ei.

Constantin Tsatsos nu este un simplu iubitor de cărți, de spectacole, de expoziții. Din scrisul lui ne dăm seama că a gustat cu pasiune tot ce i-a putut oferi cultura universală ca valori de pisc. Nu s-a oprit însă la evenimentul trecător. A extras esențe pe care le-a coroborat cu altele, înrudite, ce meritau atenția, și le-a condensat în aforisme și în cugetări. (Să notăm, între paranteze, pentru uzul cititorului grăbit să descopere pleonasme, că unul e **aforismul** și alta **cugetarea,** unul **adagiul** și alta **maxima,** după cum, într-o ordine de idei înrudită, una este **aserțiunea** și alta **afirmația...**).

Revenind, să constatăm că adevărurile pe care Constantin Tsatsos le descoperă, sau le adîncește, au strălucirea evidenței, o strălucire necăutată cu dinadinsul, ci care se oferă ca un dar spontan al conștiinței formale. Scriitorul a trăit prea mult în lumea ideilor ca să se lase furat de sclipirea falselor inovații, așa după cum omite și balastul tradițiilor moarte. Autorul și-a ales drept specialitate universalul și lumea „contradicțiilor controlate". Prieten al durerii și al singurătății, ca orice veritabil gînditor, el știe să se situeze în afara timpului, să privească viața cu conștiința morții inevitabile. Privind ideile și vîrstele „à vol d'aigle", are siguranța marii sale culturi și binecuvîntarea unui original stil.

Fără să urmărească succesul imediat pe care îl oferă consonanța cu ideile la modă, Constantin Tsatsos alege fără greș drumul spre perenitate. Fie că scrie despre viață și despre moarte, despre educație și despre retorică, despre libertate și despre gîndire sau despre orice altă temă generală sau despre o personalitate creatoare, filosoful află împlinire în artist. De aceea, după o primă lectură, simțim nevoia de a reveni, iar revenind, avem surpriza de a descoperi adevăruri și frumuseți pe care la prima lectură le neglijasem. Constantin Tsatsos trăiește natural în climatul măreției.

Fie că vorbește despre Shakespeare sau despre Mozart, despre poezie sau despre roman, Tsatsos privește lucrurile sub perspectiva formelor, „sub unghiul dispariției". Cînd eleat, cînd heraclitean, Constantin Tsatsos rămîne, prin combustia lui spirituală, ultimul stoic. Iar prin sfidarea permanentă a destinului, el își afirmă elenitatea fără să piardă, sub impulsul hybris-ului, simțul măsurii și al perfecției, simț care **atunci** și **acolo** s-a născut.

Nu putem, desigur, avea pretenția să rezumăm în cîteva fraze o gîndire atît de variată și totuși atît de densă ; de aceea încheiem recomandînd această răscolitoare carte tuturor acelora care caută un drum peste toate cărțile.

N. Carandino

Zilele filmului danez

CA o antologie a ultimului deceniu, ca o selecție definitorie — reunind creațiile diferiților autori confirmați de aprecierile criticilor sau ale spectatorilor — s-au impus „Zilele filmului danez" (desfășurate săptămîna trecută, la București). Alături de legendara împlinire, prin moarte, a iubirii din **Pelerina roșie** a fost prezentat drumul contemporan sinuos și absurd al tinerilor de prisos din **Balada lui Carl Henning** ; alături de ecranizarea **Cecilia : o tragedie a ținuturilor mlaștinilor** a fost programată comedia polițistă **Ultimele aventuri ale Bandei lui Olsen ;** același principiu al diversității stilistice a prezidat și alegerea scurt-metrajelor (de la **Mixaj dublu,** în care inventivitatea tehnică dinamizează jocul formelor, metamorfozînd intima grație a baletului, la **Roșu și alb,** repertoriu spiritual al obiectelor ce poartă culorile naționale, regăsite pretutindeni în peisajul modern, sau la poezia cotidianului, trăind firesc în privirile surprinse pe viu, în liniștea obișnuitului, recompus din ritmuri, atent studiate în **Marea Centură** și în **Portul Bork**).

Portretele de azi se înfățișează deci, uneori, cu străluciri umoristice (inspirația comică a cineastului Erik Balling, importantă personalitate daneză, încă din anii '50, se confirmă în lunga suită de producții comerciale, care reiau peripețiile aceleiași „bande a lui Olsen") ; alteori, în tonalitate monocordă se naște dramatismul **Baladei lui Carl Henning,** operă-primă a soților Lene și Sven Groniykke, în care aparatul preia întîmplările fără importanță, neconstrînse în structuri precise, neordonate de evoluții vizibil tensionate.

Dar pentru cinematografia care l-a creat pe Carl Dreyer, maestrul rafinatelor compoziții plastice, mai semnificative devin, poate, celelalte două pelicule, opere de elevată și austeră construcție. Deznodămîntul tragic este clar enunțat încă din primele secvențe ale ambelor filme. Iar ritualul morții și al răzbunării pulsează în atmosfera întunecată a veacului al XII-lea, reconstituit sensibil de eruditul om de teatru și cinema, Gabriel Axel, în gesturi hieratice, reliefate fie de explozia sentimentelor, fie de construcția maiestuoasă a mizanscenei. Violența „tragediei din ținutul mlaștinilor" se dezvăluie lent, apăsător, secvențele evocatoare ale narațiunii filmice, alcătuite de regizorul Knud Leif Thomsen, fiind dominate mereu de cuvinte, de structura nuvelei ecranizate.

Prin plasticitatea fiecărui cadru, prin picturalitatea nobilă a ansamblului coloristic, aceste două opere — de dată recentă — întîlnesc drumurile marii și vechii tradiții a valoroasei școli cinematografice daneze.

Ioana Creangă

Yehudi MENUHIN:

Primele întîlniri cu George Enescu

■ LA începutul lunii aprilie, sub titlul **Călătorie neterminată** (Unfinished Journey), a apărut, în Editura Macdonald and Jane's din Londra, cartea autobiografică a lui Yehudi Menuhin. Încă înainte de apariția volumului în librării, suplimentul săptămînal ilustrat al ziarului „Observer" a publicat fragmente ample din această privire retrospectivă și introspectivă a marelui violonist care, ajuns la vîrsta de 60 de ani, păstrează, într-o originală armonie cu seninătatea sa de spirit obișnuită, o foarte tînără acuitate critică în discernarea valorilor umane.

Din prima parte a însemnărilor sale, redăm aici fragmentele referitoare la primele contacte cu George Enescu, cel care avea să marcheze întreaga existență muzicală a acestui mare artist.

CÎND aveam șapte sau opt ani, George Enescu, compozitorul și violonistul român, a venit la San Francisco să-și dirijeze o simfonie proprie și să cînte concertul de Brahms.

Muzica încă nu începuse, dar el mă și vrăjise. Înfățișarea, minunatul păr negru — totul la el vorbea despre omul liber, omul care este puternic avînd libertatea spontaneității, a geniului creator, a focului. Iar muzica pe care a interpretat-o atunci, atît de înflăcărată, depășea tot ce auzisem vreodată.

Totuși, la vîrsta de opt ani, nu aveam nici un motiv să cred că îl voi mai vedea și asculta, doar dacă ar fi făcut încă un turneu în America și s-ar fi oprit din nou la San Francisco. S-ar putea crede că nesiguranța unei alte întîlniri mă făcea să mă simt frustrat și nedreptățit. Dar nu așa stăteau lucrurile ; sămînța ascunsă a fost lăsată să încolțească liniștit, iar după trei ani, cînd am plecat spre Europa, știam prea bine cine se află la capătul drumului [...]

Traversarea Atlanticului, pe vasul francez De Grasse, spre sfîrșitul anului 1926, a fost o adevărată sărbătoare ; după un prim moment neplăcut — prima și ultima dată cînd am suferit de rău de mare — surorile mele și cu mine am trăit tot timpul într-o stare înfiorată de noi și noi descoperiri.

La Paris am găsit un apartament, ne-am instalat, am reluat studiul, și mi-a fost stabilită o audiție la Bruxelles cu marele violonist belgian Eugéne Ysaije. Louis Persinger (celebru dirijor, profesorul din San Francisco al lui Menuhin — n. trad.) studiase cu el și, deîndată ce călătoria de un an în Europa a devenit o posibilitate clară, a obținut acordul lui Ysaije pentru o audiție. Toți erau convinși că destinația noastră era Bruxelles. Toți, în afară de mine. Eu eram sigur că mergem la Enescu. Cu toate acestea, vizita la Bruxelles n-a fost pentru mine numai o datorie formală. Fusesem obișnuit să-l privesc pe Ysaije ca pe un supraom, un colos mai mare decît lumea, iar cînd m-am dus cu mama la el eram neliniștit și plin de venerație.

YSAIJE ne-a primit stînd într-un fotoliu, într-o cameră mare, cu partituri împrăștiate peste tot și mobilă foarte încărcată ; era încă masiv și impunător, dar bătrîn, suferind și șubrezit, țintuit în scaunul său (după cum aveam să aflu mai tîrziu) de o gangrenă diabetică la picior. Vioara sa Guarnerius era pe o masă alături de el. După ce mama mi-a scos haina, am cîntat la cererea lui prima mișcare din Simfonia Spaniolă (aceasta fusese prima piesă pe care Persinger a auzit-o cîntată de **el**). Iar el, în acest timp, cînta în pizzicato cu atîta îndemînare încît dădea senzația unui acompaniament orchestral, oprindu-se doar pentru a-mi urmări mai atent mîinile.

„M-ai făcut foarte fericit, băiețaș, foarte fericit", a spus el. Numai de mi-ar fi dat drumul atunci ! Pentru mine fusese nu atît o audiție, cît un omagiu adus unui rege preamărit, înfricoșător în obezitatea lui, solitar, încărcat de ani și onoare. Executasem un pasaj strălucit și primisem binecuvîntarea lui. Acum puteam să plec cu sufletul împăcat. Imaginați-vă însă surprinderea mea cînd mi-a cerut să cînt un arpegiu în la major pe trei octave. Am bîjbîit pe tot gîtul viorii ca un șoarece orb. „Ai face bine, Yehudi", spuse el laconic, „să exersezi game și arpegii".

Am plecat așa cum cu șase ani în urmă plecasem de la bătrînul cu plăcuța „Lecții de vioară" agățată deasupra ușii : coborînd pe scara întunecată, fugind parcă de o oarecare decădere. De data asta fugeam și de niște sfaturi profetice, dar nu se mai putea face nimic.

Dacă aș fi acceptat sfatul sau propunerea lui de a-mi da lecții, Ysaije ar fi putut adăuga metodă studiului meu (printre multe altele, desigur) și astfel ar fi putut scurta lungul drum pe care în cele din urmă aveam să-l străbat către măiestrie ; dar învățarea unei metode impuse nu se potrivea cu firea mea. Presupun că orele nesfîrșite de lucru pe un material monoton ar fi dus mai curînd la aplatizarea decît la rafinarea interpretării pe care eu o dădeam muzicii. Și cred că nu e numai părerea mea. Mi-am dat seama, de atunci încoace, că un studiu rigid al muzicii, așa cum fusese sistematizat în Rusia, poate transforma expresivitatea personală în strălucire anonimă, numai naturile cele mai greu de stăpînit putîndu-și păstra intactă personalitatea și muzicalitatea. Nu vreau să spun că Ysaije ar fi călcat în picioare sentimentele mele mai deosebite ; ci numai că eu nu eram în stare să primesc ceea ce el putea da.

M-AM întors la Paris. Enescu urma să dea un concert în curînd, la care bineînțeles trebuia să mergem și care, în plus, era și mult așteptata mea ocazie de a mă face cunoscut lui. De data asta mama mi-a spus că trebuie să mă îngrijesc singur de viitorul meu. După concert, fără sprijinul părinților și al surorilor — un copil tare speriat — m-am postat în cabina artiștilor stînd pînă cînd din mulțime n-au mai rămas decît cîțiva adulți care voiau autografe. Ei au plecat dar eu nu m-am mișcat. „Vreau să studiez cu dumneavoastră", am spus.

„Trebuie să fie o neînțelegere. Eu nu dau lecții particulare". „Dar **trebuie** să studiez cu dumneavoastră — **vă rog,** dați-mi voie să vă cînt". „Imposibil, dragul meu. Mîine dimineață plec din Paris".

De la prima propoziție la a doua, un refuz se transformase într-o scuză, dar o astfel de scuză duce tot la ceea ce vrei să eviți. Astfel, propunerea mea de a-i cînta în timp ce el își împacheta lucrurile nu i-a lăsat nici o altă posibilitate, nu putea decît să refuze din nou sau să cedeze. Probabil că ceva l-a dezarmat : lipsa de apărare sau insistența mea, sau poate faptul că nu găsea un motiv mai bun ca să nu vin. De îndată ce a cedat, am fost absolut sigur că mă acceptase ca elev, iar cînd tata și cu mine ne-am dus la el, în strada Clichy, la ora șase dimineața, eram convins că mă aflu acolo pentru prima lecție. Și așa a și fost.

Enescu va rămîne întotdeauna Absolutul în funcție de care îi judec pe alții, găsindu-le lipsuri și lor, dar mai ales mie însumi. Fără a mai vorbi de acele calități inefabile exprimate prin cuvinte ca „prestanță" și de vălul mistic al venerației mele, măiestria sa muzicală era pur și simplu fantastică. Știa pe dinafară ediția definitivă Bach. Mi-aduc aminte că odată s-a așezat la o pianină veche și, bătînd tactul, fredonînd și fluierînd diversele părți, a reprodus „Tristan și Isolda" mai dramatic decît un ansamblu de operă — fără partitură, căci și Wagner fusese în întregime încredințat memoriei.

Cel mai mult m-a impresionat însă o întîmplare petrecută în timpul unei lecții. Maurice Ravel intră pe neașteptate, cu o sonată pentru pian și vioară abia terminată. Se părea că editorii lui voiau s-o asculte imediat. Enescu ne-a rugat stăruitor, pe tata și pe mine, să-l iertăm —tunînd „Ce plictiseală !" — și apoi a descifrat împreună cu Ravel opera atît de complexă. Ravel s-ar fi mulțumit cu atît, dar Enescu a propus să mai treacă o dată prin lucrare și, lăsînd manuscrisul de o parte, a cîntat toată bucata din memorie.

Îmi dădea lecții oricînd îi permitea programul concertelor, citeodată cinci zile la rînd, alteori deloc timp de două săptămîni, dar fiecare lecție dura o după-amiază întreagă, ca și cînd ar fi trebuit să compenseze astfel neregularitatea lor. O lecție însemna inspirație, însemna crearea muzicii, de parcă eu aș fi fost o orchestră cîntînd sub îndrumarea lui, sau solistul lui ucenic, iar el și dirijor și orchestră, căci, în timp ce mă acompania la pian, cînta și diversele voci ale partiturii. Ani de zile după aceea i-am auzit vocea, citeodată în cuvinte, dar cel mai adesea în muzică, vorbindu-mi despre ce cîntam, și pe măsură ce experiența mea creștea, sfaturile lui căpătau substanță. Chiar indicațiile nesemnificative aveau din ce în ce mai multă valoare și greutate, subliniind mereu profunzimea, sensibilitatea și bogăția artei sale. Tot ceea ce fac poartă amprenta lui.

În românește de
Daniela Dolgu

1945. Cu Benjamin Britten

1977. Yehudi Menuhin cu soția sa, Diana

Enescu și Menuhin

Meridiane

Roberto Sosa — „O lume împărțită pentru toți"

● „De fiecare dată cînd aflu că operele unui poet sau romancier din America Latină sînt traduse în franceză, mă bucur ca și cum ar fi vorba de propriile mele opere. Cred că producția literară a Americii Latine trebuie să fie mult mai bine cunoscută decît este acum în Europa și că revelarea unora din valorile ei ar putea chiar îmbogăți creația artistică a unor țări din ceea ce s-a convenit a se numi **Bătrînul Continent**". Mărturisirea îi aparține lui Alejo Carpentier și figurează pe ultima copertă a volumului de versuri apărut în Collection UNESCO, **O lume împărțită pentru toți**, al poetului Roberto Sosa, din Honduras, laureat al premiului pentru poezie al Casei Americilor în anul 1971.

Născut în 1930, Sosa este țăran de origine. A publicat prima culegere de poezii în 1959, a doua în 1966. În 1967 primește premiul literar „Juan Ramon Molina" decernat de Școala normală superioară din Tegucigalpa. În 1968 i se decernează premiul „Adonais" de poezie la Madrid. Paralel cu activitatea poetică, Sosa a publicat și cîteva lucrări în proză: două lucrări despre poezia și povestirea în Honduras și un eseu în legătură cu creația poetică. Este directorul revistei literare „Presente" și profesor de literatură latino-americană la Școala normală superioară din Tegucigalpa. În 1973 a fost distins cu premiul național de literatură „Ramon Rosa".

„Ziua în care a murit Guernica"

● Este titlul cărții scrisă de doi istorici britanici, Gordon Thomas și Max Morgan-Witts, care timp de doi ani au făcut o anchetă minuțioasă, — avînd acces la hîrtiile personale ale lui Richthofen, străbătînd lumea pentru a găsi martori ai bombardamentului, răsfoind sute de ziare, rapoarte, arhive — pentru a reconstitui cumplitul masacru din orașul spaniol. Povestirea începe cu trei zile înaintea bombardamentului. Acțiunea se petrece cînd la Vitoria, cînd la Burgos cu Legiunea Condor, cînd la Guernica, unde sînt concentrați refugiații. În a treia zi survine masacrul. „Spania mi-a dat prilejul de a-mi testa tinerele mele trupe aeriene" — mărturisea cu cinism Göring la procesul de la Nürnberg.

Mirò vorbește

● Georges Raillard publică la Editura Seuil convorbirile sale cu Joan Mirò, sub titlul **Aceasta este culoarea viselor mele.** Mirò este puțin vorbăreț. Georges Raillard a reușit să-l facă să vorbească despre arta sa, despre prietenii săi și să-i dezvăluie cîteva secrete despre munca sa de creație. Lucrarea este bogat ilustrată.

Pentru prima oară pe ecran

● Simone de Beauvoir a acceptat pentru prima oară ca unul din romanele sale să fie adaptat pentru televiziune. Josée Dayan turnează **La femme rompue** adaptat de Françoise Very. Scriitoarea însăși redactează dialogurile. Muzica (originală) este compusă de Barbara. Cei doi interpreți principali sînt Malka Ribovska și Catherine Coste. După ce a turnat la New York, Josée Dayan termină acum filmul la Lille. Nici un bărbat nu figurează printre realizatorii acestei pelicule care povestește frămîntările unei femei, victimă a unei pasiuni funeste.

Un interviu cu Veniamin Kaverin

● În preajma celei de-a 75-a aniversări a celebrului scriitor sovietic, „Literaturnaia Gazeta" i-a solicitat autorului celor **Doi căpitani** un interviu. Din care spicuim: „Literatura rusă, în decursul istoriei ei de un mileniu, a propovăduit cinstea, dragostea față de Patrie, demnitatea, sinceritatea. Am reușit eu oare, pe măsura forțelor și posibilităților mele, să sădesc «sentimente bune», în inima cititorilor mei? Se pare că da. Cea mai mare și poate cea mai interesantă parte a arhivei mele este alcătuită din scrisori de la cititori. Unii îmi multumesc, alții fac presupuneri, alții mă critică, îmi dau sfaturi, mă roagă să-i ajut. Un loc special îl ocupă scrisorile în care corespondenții îmi mărturisesc că, după ce mi-au citit cărțile, au decis să se consacre acelei activități pe care a ales-o eroul cărții mele. Mă pot lăuda, pare-se, că, prin creația mea, am determinat, la unii din contemporanii mei, drumul lor în viață. Oare nu aceasta este menirea principală a literaturii? Și poate că nu numai drumul în viață ci și ansamblul idealurilor morale".

Documentar Kokoschka

● **Oskar Kokoschka și Viena** este intitulat filmul documentar pentru pregătirea căruia municipalitatea orașului Viena a oferit 300 000 de șilingi. Pelicula urmează să fie difuzată anul acesta, cu prilejul celei de-a 90-a aniversări a nașterii artistului.

Răsturnarea mitologiilor cinematografice

● Sub auspiciile Federației Internaționale a Criticii Cinematografice (FIPRESCI), între 20-24 aprilie s-a ținut la Milano un colocviu internațional cu tema **Răsturnarea mitologiilor în cinematograful mondial actual.** Referatele principale au fost susținute de Lino Micciche (Italia), Ecaterina Oproiu (România), Marcel Martin (Franța).

După colocviu a avut loc ședința Adunării generale anuale și alegerile organelor de conducere ale Federației. Cu unanimitate de voturi, Ecaterina Oproiu a fost reales vicepreședinte al Federației Internaționale a Criticii Cinematografice.

„William Saroyan și povestirile sale"

● Acesta este titlul studiului în limba rusă publicat la Editura Universității din Erevan sub semnătura Nataliei Goncear. În prima parte — **Biografie și aspecte ale creației** — autoarea se referă la viața lui Saroyan, de la copilăria lipsită de bucurii și adolescența plină de griji pînă la începuturile realizării creatoare. În celelalte două părți — **Cu limbajul sufletului** și **Vremea maturității** — cititorul ia contact cu problemele care l-au preocupat pe povestitor, cu lumea iubită și intimă a povestirilor lui Saroyan.

Premiul Delluc

● Premiul Delluc, considerat a fi „premiul Goncourt pentru cinema", a fost atribuit pentru anul 1976 filmului **Judecătorul Fayard zis șeriful,** realizat de Yves Boisset. Autorul filmului a pornit de la un caz autentic petrecut la Lyon în 1975: asasinarea unui judecător numit să efectueze o anchetă care putea să dăuneze unor persoane influente. Acest film este povestea unui tînăr om al legii integru, a cărui unică preocupare este de a face să triumfe adevărul.

Un anacronism descris de Graham Greene

● Recent, scriitorul englez Graham Greene, care are o bogată experiență a situațiilor sociale și politice din America Latină, a făcut o călătorie în Panama, vizitînd țara și zona canalului, locuind la prieteni, stînd de vorbă cu generalul Omar Torrijos și cu mulți alți cetățeni panamezi. Rezultatul, deocamdată: un amplu reportaj publicat în „Telegraph Sunday Magazine", conținînd o definiție cu caracter de diagnostic: „Grăbitul, necinstitul tratat din 1904, care a fost semnat din partea statului Panama doar de un inginer francez, a conferit Statelor Unite toate drepturile, puterea și autoritatea în interiorul zonei «...pe care S.U.A. o vor poseda și folosi ca și cînd ar fi suverana teritoriului... cu totala excludere a exercitării de către Republica Panama a oricăror asemenea drepturi suverane, putere sau autoritate». Imaginați-vă un panamez suspectat de o infracțiune în zonă: în virtutea legii Statelor Unite, oricine poate fi dus pentru judecare în New Orleans, chiar dacă domiciliul său se află de cealaltă parte a străzii pe care a fost arestat, dincolo de o linie de frontieră mai puțin vizibilă decît o linie de demarcare a traficului auto".

Barrault la Tokio

● În timp ce Teatrul Națiunilor își va desfășura a treia stagiune la Théâtre d'Orsay, compania Renaud-Barrault se va produce în Japonia. Va prezenta, între 11 mai — 5 iunie, mai multe piese din repertoriul ei: **Harold și Maude, O! Frumoasele zile** și **Viața oferită.** La cererea japonezilor, care au și reținut 80 la sută din locuri și se pregătesc să urmărească spectacolul în limba franceză datorită sistemului de traducere simultană, trupa va interpreta **Sub vîntul insulelor Baleare,** pe care Claudel a scris-o în timp ce era ambasador la Tokio. În timpul turneului, Barrault, al cărui talent de mim este bine cunoscut, va participa, împreună cu actorii teatrului Nô, la o confruntare publică a metodelor de expresie corporală folosite în Europa și Asia.

Ce a devenit Minou Drouet?

● Primul ei volum, **Arbre, mon ami,** a apărut cînd avea șapte ani. A urmat un altul, **Poèmes** în 1958, și apoi încă unul, **Le pêcheur de Lune,** în 1959. Dar sînt nouă ani de cînd fostul copil-minune Minou Drouet n-a mai scris poezii, după cum declară ea însăși. Acum are 28 de ani. A fost îmblînzitoare de șerpi, asistentă medicală, prezentatoare de modă, cîntăreață și autoare de scenarii. Locuiește actualmente la Paris, împreună cu soțul ei, cîntărețul-compozitor Patrick Font, pe care îl ajută în aranjamentele orchestrale.

Aragon și criticii literari

● Cercetătorul Bernard Lecherbonier a alcătuit o culegere de studii despre creația lui Louis Aragon, lucrări semnate de numeroși critici literari, urmată de o cronologie și o bibliografie a operei poetului. Volumul, care oferă o veridică, vastă panoramă asupra creației unuia din cei mai populari poeți din Franța de azi, a apărut la Editura Garnier.

Festivalul cărții de la Nisa

● Cel de-al IX-lea Festival internațional al cărții de la Nisa, care se va deschide mîine, 6 mai, va fi un omagiu dedicat lui André Malraux. Din programul colocviilor și „meselor rotunde": accesul la carte, librăria, funcția scriitorului și a literaturii, pastișa, expresia literară a credinței; vor avea loc dezbateri publice despre science-fiction, memorii, dicționare, literatura pentru tineret, poezie. Evident, se vor acorda premii. Dar, Festivalul internațional al cărții de la Nisa tinde să devină din ce în ce mai mult o întîlnire între editori și librari.

AM CITIT DESPRE...

Reversul unei pagini sublime

● REZISTENȚA, pagină sublimă a istoriei Franței, a fost și este explicitată, citită, adnotată, de 32 de ani, pînă la cele mai fine nuanțe și amănunte, din toate punctele de vedere. A venit vremea să fie privit cu egală atenție și reversul ei, consideră istoricul Pascal Ory, om sub 30 de ani, născut deci — ca și Patrick Modiano, care a exorcizat în trei-patru romane succesive, demonii trădării de țară — după marele epilog din 1945

„Le Nouvel Observateur" prezintă, în ultimul său număr, lucrările lui Pascal Ory, **Colaboraționiștii, 1940—1945** (Le Seuil, 319 pagini) și **Franța germană** (Gallimard, 290 pagini). Doborît, strivit, dar nu anihilat cu germenii lui cu tot, fascismul nu poate fi împiedicat să reapară decît dacă sînt luați în considerare, în deplină luciditate, toți factorii favorizanți. Externi și interni deopotrivă. Foarte franțuzească, în esența ei, observație despre caritatea bine ordonată care începe cu tine însuți este aplicată acum vigilenței. Nimic mai comod și nimic mai amăgitor decît să consideri monstruoasa degradare umană reprezentată de fascism, persecuția și crima rasistă, abdicarea, dintr-o singură trăsătură de condei, de la suveranitatea națională și de la demnitatea individuală, drept ceva venit și impus exclusiv din afară. Fasciști sînt numai „ceilalți"? Nu, fiecare țară și-a avut elementele sale putrede, lașe, incitate de nemaipomenita ocazie de a se „supune" abjecției și de a fi „obligate" s-o practice. Pascal Ory întreprinde, ne informează „Le Nouvel Observateur", „o analiză prodigios de erudită a rețelelor de influență a grupurilor de presiune, a imperiilor de presă" care, după înfrîngerea temporară din 1940, s-au silit să transforme partea neocupată a Franței într-un stat fascist

Studiile lui Pascal Ory introduc noi argumente faptice în disputa privind limitele și caracterul reconsiderării scriitorilor colaboraționiști. Director de conștiințe, om care își arogă dreptul de a modela sufletele semenilor săi, scriitorul este dator să-și impună o autodisciplină mai severă decît nescriitorul, lui nu-i este nicidecum îngăduit să se joace de-a iresponsabilitatea, să incite la ură, la hulire, la excludere din societate și din viață. Asta au făcut, cu voioasă insistență, cu ingenioasă și plină de zel inițiativă, scriitorii colaboraționiști. Și așa ceva nu se poate ierta în vecii vecilor. Un Robert Brasillach, care publica, la 25 septembrie 1942, îndemnul „să ne despărțim de evrei și să nu-i păstrăm nici pe cei mici" părea mai grăbit decît Eichmann însuși să vadă aplicată „soluția finală". Un Lucien Rebatet, nemulțumit de „inacțiunea franceză" și de ezitările lui Pétain, „acest ramolit, incapabil să semneze o condamnare la moarte fără a cere avizul a 24 de confesori", era mai ticălos decît banda de Hitlerjugend pe care el o admira pentru că incendiase în prezența lui un ghetto, oferindu-i prilejul „de a savura răzbunarea rasei mele". Pentru acești detracați și pentru cei de o seamă cu ei, rasismul nu era o doctrină dictată de ocupanți, el era, așa cum a fost din toate timpurile, forma de manifestare a propriei nevolnicii. Nazismul oferise, în sfîrșit, firii lor ranchiunoase, bîntuite de complexe de inferioritate și de furii oarbe, suprema descărcare, descărcarea prin crimă sau, ceea ce este încă și mai bestial, prin incitare la crimă.

Ce păcat că inteligența, talentul, geniul chiar, nu constituie neapărat o pavăză împotriva ignominiei! La aniversarea victoriilor asupra răului este foarte important să înțelegem exact esența lui. Pentru a preveni orice recidivă.

Felicia Antip

Jerzy Hoffman și „Ciumata"

● **Ciumata** este un roman al Helenei Mniszkowna apărut pentru prima oară în 1908, reeditat de mai multe ori pînă în 1939 și încă o dată după război, în 1973. A fost parodiat, ridiculizat, în sfîrșit, uitat, dar pînă la urmă a supraviețuit victorios cîtorva epoci istorice, bucurîndu-se pînă în zilele noastre de același succes. **Ciumata** este, împreună cu **Povestea unui păcat,** singurul roman polonez adaptat de trei ori pentru ecran: în 1928, 1936, și anul acesta. Abordînd a treia versiune a romanului, Jerzy Hoffman a optat pentru convenția unei drame de moravuri, utilizînd ca fundal frumoasele reședințe vechi ale magnaților din Lancut și Ksiaze, fotografiate, cu arta unui pictor, de Stanislaw Loth. Acțiunea se concentrează în jurul tramei principale — dragostea dintre tînărul moștenitor al familiei Michorowski și Stefcia Rudecka, guvernanta verișoarei acestuia. (în rolurile principale, Elzbieta Starostecka și Leszek Teleszynski).

Un multiplu Premiu Pulitzer

● **Roots**, cartea cu caracter genealogic a lui Alex Haley, a primit un premiu special din partea juriului care decernează celebrele Premii Pulitzer ale Universității Columbia din Statele Unite.

Premiul decernat lui Haley este doar unul din optsprezece, dar este primul Premiu Pulitzer acordat unei lucrări care se înscrie parțial și în domeniul ficțiunii, constituind astfel un precedent pentru intrarea acestei distincții în cîmpul beletristicii.

Pentru **Roots** este a doua distincție primită în cursul lunii aprilie, la interval de opt zile. Prima a constat în citarea acestei cărți pentru merite deosebite, în cadrul listei Premiilor Naționale de Carte (National Book Awards — N.B.A.) atribuite de American Academy and Institute of Arts and Letters — A.A.T.A.L.).

Pe lîngă Alex Haley a mai fost un singur multiplu laureat în ediția de primăvară a premiilor americane, și anume Bruno Bettelheim, cu cartea sa despre semnificațiile și importanta basmelor în procesul de formare a personalității umane. Intitulat **The Uses of Enchantment : The Meaning and Importance of Fairy Tales**, studiul profesorului Bettelheim a fost distins cu premiile pentru „Gîndirea contemporană" și „Critică".

Ibsen pe ecran

● Apreciatul actor american Steve McQueen a realizat de curînd un rol foarte dificil, acela al eroului titular din ecranizarea piesei lui Henrik Ibsen, **Un dușman al poporului** (Doctorul Stockman).

S-a născut o stea, în 1977

● Acum patruzeci de ani, în 1937, la Hollywood a fost făcut un film despre Hollywood, bazat pe un alt film făcut la Hollywood despre Hollywood, în 1932. Intitulată **S-a născut o stea**, și regizată de William Wellman, producția din 1937 prezenta, în interpretarea lui Frederich March și Janet Gaynor, povestea unui actor (la apogeul carierei dar pe cale de a deveni alcoolic), care se îndrăgostește de o tînără femeie pe cale de a deveni actriță. Cei doi se căsătoresc. El continuă să bea, iar ea se afirmă tot mai mult ca o mare actriță, depășindu-l. Neputînd suporta comparația mereu prezentă, bărbatul se aruncă în mare, lăsînd-o pe femeie văduvă.

În 1954 a fost un „remake", semnat de George Cukor, interpretat de James Mason și Judy Garland.

Acum vreo patru ani, cineva a avut ideea să scrie o nouă versiune, cu o intrigă diferită, situată în lumea muzicii rock, dar, bineînțeles, tot la Hollywood. După multe peripeții, specifice lumii filmului american, a fost terminată, în sfîrșit, realizarea acestei noi ediții, revăzute, adăugite etc. etc., pe al cărei generic, alături de regizor — Frank Pierson —, stau două nume actoricești răsunătoare : Kris Kristofferson și Barbra Streisand (în imagine).

Pictorul columbian Omar Gordilio

● Timp de cinci ani, pictorul columbian Omar Gordilio a lucrat în Mexic cot la cot cu David Alfaro Siqueiros. Apoi a executat singur o frescă la Universitatea din Mexico. Colaborarea cu marele pictor mexican a contribuit mult la formarea sa ca artist. Pinzele lui, expuse recent la o expoziție din Venezuela, au fost apreciate ca „neavînd concurență". Omar Gordilio are o atracție specială față de copii : „Încerc să tratez o serioasă problemă socială, prea mulți copii latino-americani trăiesc în condiții de mizerie. Ei sînt sortiți foametei, sărăciei, gata oricînd să facă orice muncă pentru o bucată de pîine. Dar sînt copii !"

Iată una din pînzele lui Omar Gordilio, despre a cărui creație realistă Siqueiros spunea, în 1971, că „va trece dincolo de granițele patriei sale, devenind un mesager al poporului".

Cannes : selecția criticilor

● Selecția pentru Săptămîna criticii, care se desfășoară între 13—20 mai 1977 în cadrul Festivalului de la Cannes, este următoarea : **Omar Gatlate** de Merzak Allouache (Algeria), **20 de zile fără război** de Alexei Gherman (U.R.S.S.), **Ben și Benedicte** de Paula Delsel (Franța), **Ednocidio** de Paul Ledeuc (Canada — Mexic), **Iubește viața** de Lutz Eisholz (R. D. Germană), **Caminando** de Federico Weingartshofer (Mexic), **Asasinul tinereții** de Hasagava (Japonia).

„Umorul englez" al lui J.B. Priestley

● Se spune că dacă e analizat, umorul se dizolvă, dispare. Și totuși, J. B. Priestley, azi octogenar, celebru prin romanele și piesele sale de teatru, s-a încumetat să supună umorul englez unei multilaterale analize, abordînd sub acest aspect operele multor scriitori britanici. Rezultatul este, pare-se, nedistructiv, din moment ce, închizînd studiul lui Priestley, **English Humor** (Heinemann, London, 1977), cititorul rămîne cu dorința de a citi sau reciti cărțile la care se referă autorul.

Un siloz de cărți

● „Librăria germană" din Leipzig a fost înzestrată recent cu un depozit — un fel de siloz, înalt de 50 de metri — cu o capacitate de 5 milioane de cărți. Este cea mai mare extindere din istoria acestei librării celebre. Actualele ei disponibilități, împrospătate în fiecare an cu 120 000 de noutăți, se ridică la 6,4 milioane de unități bibliografice. În colecția librăriei se păstrează tot ce a apărut din 1913 încoace ca scriere de limbă germană, precum și partituri muzicale, reproduceri de artă, discuri etc.

O antologie

● În Editura Kossuth din R.P. Ungară a apărut recent o antologie, reunind povestiri scrise de 12 autori contemporani, ai cărei eroi sînt reprezentanți ai clasei muncitoare. Printre autori se numără Ervin Lazar și Lajos Nagy.

Octavio Paz

● Poetului și eseistului mexican Octavio Paz îi apare la Paris, în ediție bilingvă, placheta **Mise au net (Pasado en claro)**, în traducerea și cu prezentarea lui Roger Caillois, care, de altfel, afirmă de la început : „Octavio Paz este unul dintre cei mai importanți poeți ai Americii Latine".

Manuscrisele lui Jules Romains

● Majoritatea manuscriselor lui Jules Romains au fost donate Bibliotecii naționale din Paris de văduva scriitorului, Lise Romains. Această importantă donație cuprinde 27 de manuscrise ale romanului **Hommes de bonne volonté**, manuscrisele originale ale romanelor sale de mai mică importanță, între care și **Les Copains**, ale pieselor și poemelor sale, precum și o serie de texte inedite.

Expoziție André Derain

● La Grand Palais din Paris a fost organizată o expoziție consacrată lui André Derain. Este prima retrospectivă oficială or-

ganizată la Paris după cea prezentată la Muzeul național de artă modernă, la scurtă vreme după moartea artistului, în 1954. Ea tinde să regrupeze și să confrunte jaloanele cele mai necesare pentru înțelegerea unei opere cunoscută doar parțial. Circa 60 de tablouri provenind din numeroase muzee franceze și străine (Muzeul Ermitaj din Leningrad, Muzeul Metropolitan din New York, Institutul de arte din Minneapolis), dar și din colecții, desene, sculpturi, machete pentru decoruri, trasează itinerarul complex al acestui artist.

ATLAS

IARBA

MULTE, foarte multe locuri sînt în America deosebite de Europa, dar nimic nu e mai deosebit decît iarba. Nu mă gîndesc la excentrica idee a covoarelor de iarbă artificială de care se rîde în Europa, și nu mă gîndesc nici la iarba aceea din sud, cu șuvițele lungi, întunecate pînă dincolo de verde și purtînd în forța lor exacerbată o vitalitate aproape animală ; nu mă gîndesc nici la iarba aceea demnă, ascuțită, țepoasă înaintînd curajoasă pînă la țărmul deșertului din inima uscată a continentului, nici la pajiștile elegante și umede din Noua Anglie ; mă gîndesc la însăși ideea de iarbă.

În Europa, iarba este un decor, un element cultivat cu grijă și uneori cu snobism, al peisajului, o parcelă de frumusețe rezervată ochiului admirator, protejată de intimitatea umană. „Nu călcați pe iarbă", este un îndemn general, o poruncă religioasă, o interdicție filosofică. Iarba nu este o formă de manifestare a naturii, ci o formă de domesticire a naturii. În America, dimpotrivă, iarba este travestiul degajat și naiv sub care natura pătrunde în orașe, este avangarda preeriilor avansînd eroice pînă la întretăierea marilor bulevarde și explodînd victorioasă în parcuri. De altfel, însăși noțiunea de parc este transformată, revoluționată de puterea și misterul ierbii. Departe de a mai fi o arhitectură de alei geometrice, flori savante și arbori masochiști, parcul este un perimetru al libertății totale, al stîncilor crescînd din asfalt, al copacilor păduroși, al triumfului ierbii. Pe iarba parcurilor se țin în America discursuri extravagante, se doarme, se joacă baseball, se calcă, se mănîncă, se aleargă, se gîndește. Iarba este însuși pămîntul făcut moale și dulce la pipăit pentru oameni, pămîntul primitor și nesupunîndu-se decît de bunăvoie, izbucnind în raze de clorofilă neînvinsă în jurul frumuseții Statuii Libertății.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

SPANIA

● În cadrul manifestărilor menite să marcheze aniversarea centenarului independenței de stat a României, printre numeroase alte acțiuni cu caracter cultural care au loc peste hotare semnalăm apariția în Spania a unei lucrări de prezentare generală a țării noastre, intitulată **România de azi**. Editura „Alhambra", căreia îi revine meritul de a fi publicat-o chiar în anul aniversării independenței, a conceput lucrarea ca o suită de capitole scrise de specialiști români, bogat ilustrată albnegru și color cu imagini reprezentative, într-un format mare (20 × 27), cu o supracopertă care reprezintă culorile naționale și stema republicii. Sînt prezentate succint, în cele 237 de pagini : condițiile naturale și populația, istoria și economia, un loc preponderent ocupînd capitolele rezervate învățămîntului și științei, artei populare, literaturii, plasticii, muzicii, teatrului și cinematografiei, religiei, turismului și petrecerii timpului liber.

Cooperarea cu Editura Științifică și Enciclopedică a asigurat Editurii „Alhambra" texte și imagini de bună calitate, ilustrînd cele mai noi cercetări și date în domeniile respective, iar reprezentantele pe care editura madrilenă le are în Mexic, Argentina și Peru sînt o garanție că aria de difuzare a lucrării va depăși granițele Spaniei, extinzîndu-se practic în toată zona de circulație a limbii spaniole.

Demn de interes mi se pare a spicui din motivațiile și aprecierile cuprinse în nota editurii care prezintă lucrarea : „România poate fi considerată drept frumoasa necunoscută. În afară de faptul că deține mari resurse naturale, un teritoriu foarte fertil, că păstrează un folclor variat și că pe pămîntul ei Dunărea se varsă în Marea Neagră, știm puține lucruri despre ea, lăsînd la o parte faimoasele tratamente de geriatrie și detaliile pe care ni le oferă agențiile de voiaj...".

„În afară de grija și respectul cu care românii păstrează viu tot ceea ce este bun din trecutul lor, România actuală aproape că a renăscut din propria cenușă, ieșind în mod spectaculos din situația economică catastrofală în care se afla după cel de al doilea război mondial și, datorită muncii creatoare a poporului, se află pe calea transformării într-o țară în plină dezvoltare industrială".

Panorama asupra României pe care cartea își propune să o prezinte spre a apropia pe cititor de România de azi vizează mai ales „să-l familiarizeze cu un popor a cărui cultură și personalitate se revalorifică prin marile lui virtuți umaniste".

ISTANBUL

● Editura „Habora" din Istanbul, cunoscută publicului românesc pentru activitatea ei de promovare a cunoașterii României prin traducerea și publicarea volumelor **Opere alese** de Nicolae Ceaușescu; **România și Ceaușescu ; Răscoala** de Liviu Rebreanu : **Darie** de Zaharia Stancu ; **Poezii** de Werner Söllner, a tipărit și difuzat recent, într-un tiraj de 5 000 de exemplare, un volum intitulat **Centenarul independenței (1877—1977) — Scurtă privire asupra istoriei României.**

Cartea reprezintă o selecție de articole și studii aparținînd istoricilor C. C. Giurescu, A. Oțetea, Șt. Pascu și I. G. Brătianu. În cele 200 de pagini, cititorul turc poate lua cunoștință de principalele momente ale istoriei patriei privind : strămoșii și formarea poporului român, continuitatea populației daco-romane, lupta pentru păstrarea independenței, unirea țărilor române, permanența ideii de unitate națională, lupta pentru unirea principatelor, independența — piatra de temelie a edificiului național (articolul intitulat : „1877 — un an al eroismului") și desăvîrșirea formării statului unitar român.

Ilustrațiile care însoțesc textul reprezintă pe Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mihail Kogălniceanu, o unitate de artilerie română în timpul războiului de independență, portretele lui Valter Mărăcineanu și Gheorghe Șonțu.

Prin prezentul volum, activitatea meritorie a Editurii „Habora" își sporește contribuția nu numai la mai buna cunoaștere a istoriei României în Turcia, dar și la întărirea prieteniei și stimei dintre cele două țări balcanice, la concretizarea spiritului și literei Actului Final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa.

Publicarea lucrării chiar în anul în care sărbătorim centenarul independenței de stat a României este un gest de prietenie care trebuie elogiat cu toată căldura.

Competentul și dinamicul director al editurii, dl. Bulent Habora, a prevăzut în programul editurii publicarea de noi lucrări românești sau despre România.

D. T.

PARIS

● În numărul 1/1977 al reputatei reviste franceze „Revue de littérature comparée", profesorul de literatură comparată de la Sorbona — Paris III, Jacques Voisine, comentează primul număr al periodicului român „Synthesis", precum și fascicolul din „Cahiers roumains d'études littéraires" dedicat celui de al 8-lea Congres al Asociației internaționale de literatură comparată, care a avut loc anul trecut la Budapesta. Cunoscutul specialist francez trece în revistă contribuțiile datorate autorilor români și străini, subliniind interesul deosebit al temelor propuse dezbaterii de cele două reviste române : „Literatura comparată și cercetările interdisciplinare", „Luminile și romantismul" — temă care, constată recenzentul, reliefează trăsături specifice literaturilor din Centrul și Sud-Estul european —, „Comparatism și actualitate".

Autorul apreciază că dezbaterile organizate de români se înscriu din plin în problematica cea mai actuală a comparatismului internațional

A.D.

ERATĂ. La informația **COLOCVIU ROMÂNO-ITALIAN** (cu tema **Dezvoltarea criticii literare românești ca factor activ în procesul construirii culturii naționale moderne**), data cînd a avut loc, la Roma, e 22, și nu 12 aprilie, cum, din eroare, a apărut în nr-ul precedent.

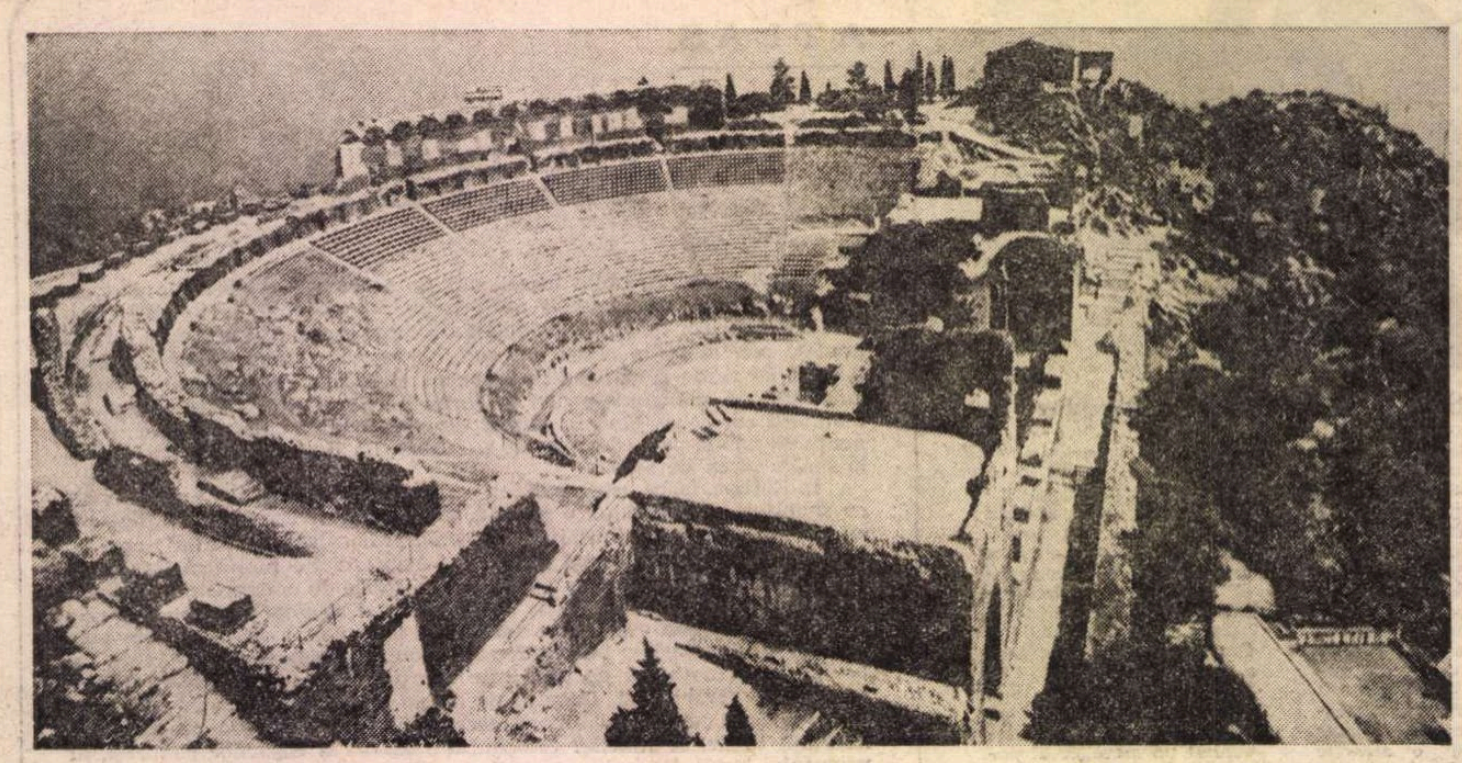

Taormina – amfiteatrul greco-roman

Sub soarele Siciliei — Premiul „Etna-Taormina“

DEJA cufundată într-un climat pre-estival, Taormina și-a primit oaspeții premiului (poeți, critici și ziariști) cu grația sa obișnuită. Zile de întîlniri între italieni și străini. Literatura își află aici „insula“ sa cea mai generoasă, sub semnul viu al celebrării activităților culturale.

Nu din întîmplare data premiului internațional „Etna-Taormina“ (încheiată în după-amiaza zilei de 25 aprilie la Catania) este bogată în evenimente istorice de neuitat. Într-adevăr, data de 25 aprilie se identifică cu eliberarea poporului italian și — peste trei decenii — cu aceea a poporului portughez.

Andrea Zanzotto, pentru sectorul italian, portughezul Jorge de Sena, pentru cel străin, și românul Alexandru Balaci, pentru „italieniști“, sînt „învingătorii“ celei de-a XV-a ediții a celui mai prestigios premiu mediteranean.

Festivitatea a avut loc în „Teatro delle Muse“ din Catania, în prezența întregului juriu, condus de Mario Sansone și compus din Elio Filippo Accrocca, Guido Bezzola, Italo Alighiero Chiusano, Ruggero Jacobbi, Filippo Jelo (președintele Oficiului Provincial de Turism), Angelo Maria Ripellino, Mario Sipala, Giacinto Spagnoletto, Glauco Viazzi și Giancarlo Vigorelli, secretarul general al premiului. Juriul a avut două ședințe de lucru la Roma, la 18 și 19 aprilie 1977, apoi în zilele de 22, 23 și 24 aprilie la Taormina, pentru o examinare definitivă a operelor italienești și străine în discuție, decizia fiind luată în unanimitate.

PREMIUL pentru opera lui ANDREA ZANZOTTO (născut în 1921 în provincia Treviso, la Pieve di Soligo) reprezintă încoronarea unei profunde fidelități a liniei poetice post-ermetice, maturizată în volume care au întîmpinat largi aprobări ale criticii, începînd cu **Dietro il Peisaggio** („În spatele peisajului“) din 1951 și continuată cu **Vocativo** („Vocativul“), **IX Ecloghe** („IX Egloge“), **La Beltà** („Frumusețea“), volumul **Poesie**, publicat în 1973 la Mondadori, cuprinzînd o selecție de versuri din 1948 pînă în 1972. Dintre cele mai recente cărți ale lui Zanzotto se remarcă **Selected poems**, în ediția „Princeton Univesity Presse“, și culegerea **Filò** (Editura Ruzzante, Veneția) scrisă pentru filmul **Casanova** al lui Felini: un fel de recitativ sau cantilenă în dialect venețian, care se cîntă la șezătorile țăranilor din acea regiune în perioada așteptării iernii. **Balatta** este o evocare populară readusă la lumină, plină de nuanțe și modulații pe care poetul știe să le surprindă și să le evoce cu multă măiestrie, cum de altfel se observă în toate poeziile pe care Zanzotto le plăsmuiește din rădăcinile unei culturi încordată de emoție și semn și, totodată, de faptele reale, într-o dimensiune de neliniște și forță lingvistică de o intensă semnificație. El este un poet care știe să dea curs gîndurilor cu o conștiință și înțelepciune literară ce nu pot fi găsite ușor la alți poeți din generația sa.

PENTRU „sectorul străin“, premiul a fost atribuit poetului JORGE DE SENA, născut la Lisabona în 1919, adversar activ al regimului Salazar. Inginer, cadet de marină, a participat la viața literară a țării sale, în 1959 transferîndu-se, în exil voluntar, în Brazilia, de unde a plecat, în 1965, în S.U.A., pentru a preda literatura comparată la universitățile din Wisconsin și California.

Cunoscător al Italiei și al literaturii italiene, a fost pentru prima oară în Sicilia doar cu prilejul atribuirii premiului „Etna-Taormina“. Activitatea îi este complexă : poezie, teatru, critică și proză narativă ; traduce neobosit din mai multe limbi. Numărul operelor sale publicate depășește 40 de titluri. În 1974 a publicat un volum de studii asupra lui Machiavelli, Michelangelo și Galilei.

În formația lui Jorge de Sena se impune ca bază ideologică mărturia timpului nostru, fără tolerarea vreunei ipocrizii sau stihie provincialistă. Vocea sa este vocea omului liber, exprimînd o înaltă conștiință. Acum doi ani a apărut în Italia o antologie a sa cu titlul **Exorcisme**, îngrijită de Carlo Vittorio Cattaneo și publicată de „Edizioni Accademia“ din Milano.

LUI ALEXANDRU BALACI, considerat cel mai bun cunoscător român de astăzi al literaturii italiene, i s-a acordat premiul „Salvatore Quasimodo“ în contextul premiului „Etna-Taormina“.

Desigur, cititorii români știu că e născut la Craiova în 1916 și că este profesor la Universitatea din București. Pentru cîțiva ani a condus „Accademia di Romania“, din Roma, confirmînd cu activitatea sa legăturile profunde existente între poporul italian și cel român.

Obiectul studiilor sale îl constituie literatura italiană de la începuturile ei pînă în zilele noastre. Într-adevăr, Alexandru Balaci este autorul unui excelent comentariu la **Divina Commedia** în cadrul **Istoriei literaturii italiene**, publicată de el în două volume, ca și a numeroase studii critice și monografii — asupra lui Dante, Petrarca, Ariosto, Machiavelli, Leopardi, Boccaccio, Carducci. A tradus din Manzoni, Pirandello, D'Annunzio, Pascoli, Bontempelli, Quasimodo, Ungaretti, Montale, Pratolini, Cassola și alții, aducînd o importantă contribuție la cunoașterea autorilor italieni în România.

PREMIUL „Etna-Taormina“ cuprinde în albumul său nu puține nume de prestigiu, printre care : Saba, Quasimodo, Dylan Thomas, Supervielle, Barbaro, Valeri, Jorge Guillén, Tristan Tzara, Sinisgalli, Luzi, Carrieri, Jebeleanu, Bertolucci, Mendes, Testori, Dolci, Rafael Alberti, Biagio Marin, Ritsos, Volonovic, Machiedo, Osterling, Friedrich. O listă care face onoare Cataniei și Siciliei. Pe bună dreptate premiul „Etna-Taormina“ rămîne cea mai precisă indicație a poeziei mondiale.

DUPĂ festivitatea premierii a urmat o „masă rotundă“, condusă de Gian Piero Orsello, vicepreședinte al Radio-Televiziunii Italiene. În dezbatere : **Teatrul și Poezia**, în cadrul căreia, după o pertinentă „punere în chestiune“ a lui Ruggero Jacobbi, și-au adus o vie contribuție Giacinto Spagnoletti, Italo Alighiero Chiusano, Angelo Maria Ripellino și Jorge de Sena, concluziile dezbaterii revenind lui Giancarlo Vigorelli.

Raportul „Teatru“-„Poezie“ a fost considerat ca structural, în sensul că nu există un veritabil text dramatic fără a presupune în geneza și expresia lui o vină poetică din cele mai autentice ; că atît modalitățile teatrului antic, cît și cele mai izbutite reprezentări teatrale de astăzi implică o manifestare și o valorificare poetică ; după cum poezia însăși constituie în zilele noastre tot mai mult o „teatralitate“, în sensul recitativului complex, scenic, în fața unui public pe cît de larg pe atît de receptiv.

E. F. Accrocca

În românește de **Cătălina TURCITU**

Roma, 30 aprilie 1977

Sport

Ceasul face țaca-țaca

■ AUZISEM, și nu-mi venea să cred, că sînt oameni care măsluiesc meciurile și așa mai departe. Ei, bine, de săptămîna trecută fac parte dintre indivizii cu pricina. Cu trei zile înaintea meciului Dinamo — Rapid m-am întîlnit cu prietenii mei Lucescu, Dinu și Cheran și le-am zis : băieți, aveți suflet, nu le dați zece goluri nenorociților ălora din Giulești. Lasă, nea Fane, mi-au răspuns ei, ne cunoaștem de-atîta timp, n-o să-i năucim complet (și ca să mă ferească de dureri în ceafă), dar nu veni la meci, stai în satul ăla unde te-ai mutat. Prin urmare, duminică, la orele 14,30, mi-am luat o pătură și o pernă și m-am lungit pe iarbă, în spatele casei. Vecinii sărbătoreau intens ziua muncii. S-auzea, înaltă și nițel învălmășită, vocea lui Nicu Graur :

Ceasul face țaca-țaca
Și mațele oaca-oaca,
Of, dor și iar dor,
Ia-mă-n brațe prințișor...

În aceste condiții am adormit buștean și m-am sculat cînd asfințea soarele. Cheran, care locuiește în sat cu mine, tocmai se întorcea de pe cîmpul de bătaie. Ai văzut, nea Fane ? mă întreabă. N-am văzut, Florine, zic, dormeam. Mai bine, zice, fiindcă nici nu era nimic de văzut, ne-au bătut. Ascultă, zic, aveți un ghinion nemaipomenit că eu nu-i cunosc la față pe Zalupca și Rișniță ca să-i rog să nu vă smintească și la toamnă. Acuma, urmează Florin, ar trebui să-i dați și lui Teașcă Napoleon cu urît pe față. Copile drag, mă ridic eu, să mă scuze Craiova și pe urmă Steaua, dar noi nu mai avem timp de pierdut un meci, fiindcă vorba ălora de la Steagul roșu Brașov, în divizia B nici un arbitru nu e sigur pe viața lui și toți oamenii au copii de crescut și de unde să le dai la toți ouă de Paști și porc de Crăciun. Iar acuma să nu mă inviți la Zagreb, fiindcă nu vin, mi-e silă să călătoresc cu trenul o zi și o noapte. Sîrbilor le place foarte mult Argentina, dar nouă ne lasă gura apă după țara asta unde voi o să mergeți cu avionul, iar eu, din cauza fricii de avion, cu vaporul, pe linia Hamburg — Buenos-Aires. În încheiere, te anunț că m-am născut pe malul gîrlei și-mi place al dracului să mă legăn pe apele Oceanului Atlantic. Ești mare, nea Fane, zice Florin. Asta, mă Florine, zic eu, dacă vrei să-mi faci un serviciu, spune-o mai sus și nu te feri s-o repeți de cîte ori ai prilejul.

Fănuș Neagu

„România literară“
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII“.

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 19, joi 12 mai 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

19

„Venim dintr-o baladă care se cheamă Țară"

(Paginile 12—13)

LA TRECUTU-ȚI MARE, MARE VIITOR!

EVOCÎND, în încheierea amplei sale expuneri din ziua de 9 Mai, pe Mihai Eminescu, dăruitor încă din tinerețe al acelui credo Ce-ți doresc eu ție, dulce România, **tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut să vibreze încă mai adînc inimile tuturor celor unsprezece mii de participanți la sesiunea solemnă comună consacrată Centenarului Independenței și — prin radio și televiziune — inimile tuturor fiilor patriei, scandînd acele stanțe ce se vor înscrie, astfel adecvate, și în sufletele generațiilor de mîine :**

Ce-ți doresc eu ție, dulce România,
Țara mea de glorii, țara mea de dor ?
Viața în libertate veșnică să-ți fie,
La trecutu-ți mare, mare viitor !
Pe creste comuniste să te înalți slăvită,
Dacă fiii-ți mîndri aste le nutresc ;
Și să fii ca stînca, tare și unită,
Dulce România, asta ți-o doresc !

Într-o asemenea atmosferă de înalt entuziasm patriotic, punctele de foc ale Expunerii au străbătut cu atît mai intens în conștiințe, marcînd vasta retrospectivă asupra începuturilor și desfășurării istoriei bimilenare a poporului nostru și, totodată, inspirînd perspectivele de mîine ale orînduirii pe care, în unitatea de cuget și simțire, o construim în viziunea idealului suprem al propășirii umane : comunismul.

De aici și fericita punere în lumină a celor trei date marcînd renașterea modernă, dealungul unui veac, al destinului românesc : 9 Mai 1877 — Independența, **8 Mai 1921 —** făurirea Partidului Comunist Român, **9 Mai 1945 —** Ziua Victoriei, **ziua înscriind biruința Națiunilor Unite asupra fascismului german, biruință la care poporul român, după și prin actul de la 23 August 1944, a contribuit cucerindu-și, în demnitatea luptei și a jertfei, libertatea, independența și dreptul la o viață nouă. Evocînd aceste trepte suitoare ale destinului românesc în aura contemporaneității, secretarul general al Partidului a subliniat că poporul român sărbătorește Centenarul Independenței cu măreț succese în înfăptuirea Programului adoptat de Congresul al XI-lea, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism, cu realizări remarcabile în dezvoltarea relațiilor internaționale, în afirmarea sa tot mai puternică în lupta pentru progres social, democrație, libertate și pace între toate națiunile lumii.**

Cu forța de pătrundere pe care o conferă materialismul dialectic și istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu a realizat cea mai strălucită sinteză a istoriei românești, demonstrînd că lupta necurmată pentru libertate și neatîrnare constituie o trăsătură caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru. Adică, de la constituirea, acum aproape 2050 de ani, pe aceste meleaguri a primului stat dac centralizat și independent de către Burebista, pînă la confruntarea aprigă a imperiului roman cu statul dac și, apoi, prin împletirea strînsă a celor două civilizații, la plămădirea, în decursul veacurilor, a unui popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — poporul român : „Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa, și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii".

Într-o asemenea viziune asupra trecutului, se impune cu atît mai pregnant definirea atît a momentului proclamării, acum o sută de ani, a independenței de stat a României, cît și a momentelor înscrise, în noile condiții, pe spirala devenirii noastre istorice : pășirea în arena luptelor sociale a proletariatului, crearea Partidului Comunist Român în 1921, conducerea și organizarea de către Partid a maselor largi populare în lupta împotriva politicii cercurilor guvernante, de înfeudare a țării Germaniei naziste, împotriva războiului anti-sovietic dezlănțuit de Hitler, pentru ieșirea României din acest război și alăturarea ei coaliției antihitleriste. Și desfășurînd, în continuare, imaginea plenară a succeselor istorice obținute în anii socialismului de poporul român eliberat pentru totdeauna de exploatare și asuprire, liber și stăpîn pe soarta sa, președintele României a înfățișat în modul cel mai pregnant cotele de progres într-u civilizație și cultură realizate în spiritul hotărîrilor Congresului al XI-lea, al prevederilor Programului Partidului, punînd pe primul plan al vastei opere de construcție socialistă și comunistă omul, bunăstarea și fericirea sa.

Perspectivă însuflețind întregul nostru popor cu îndemnul fremătînd de gîndul luminat și de voința faptei : Avem datoria de onoare de a fi participanți activi la făurirea noii istorii a patriei noastre, a istoriei sale socialiste, de a făuri condițiile pentru realizarea istoriei viitoare — istoria comunistă a poporului nostru.

■ CUCERIREA independenței României — urmare directă și firească a Unirii Principatelor și creării statului național român — a deschis o epocă nouă în istoria milenară a poporului român, afirmînd cu putere, în fața întregii omeniri, voința și hotărîrea sa de a trăi liber, stăpîn în țara și pe destinul său.

În mod fericit, la 8 mai sărbătorim făurirea, în 1921, a Partidului Comunist Român, care reprezintă astăzi forța politică conducătoare a întregii națiuni și căruia îi datorăm minunatele condiții de viață actuale, adevărata independență a patriei noastre.

Și la 9 mai sărbătorim măreața victorie din 1945 asupra fascismului, la care poporul nostru, după răsturnarea dictaturii fasciste la 23 August 1944, a fost participant activ, cucerindu-și pe frontul de luptă libertatea, independența, dreptul la o viață nouă.

Putem deci spune că la această sesiune solemnă sărbătorim trei mari evenimente istorice scumpe poporului nostru și care, fiecare în parte, au deschis minunate perspective pentru dezvoltarea liberă a patriei noastre, pentru afirmarea demnă a poporului nostru în rîndul națiunilor lumii.

■ ACUM, cînd intrăm în al doilea secol al independenței patriei noastre, să facem legămînt solemn în memoria marilor noștri înaintași, în fața întregului popor că nu vom da înapoi în fața nici unei greutăți, că vom ține întotdeauna și în orice împrejurări sus steagurile de luptă, atît tricolorul, cît și steagul roșu, servind cu devotament și dîrzenie cauza revoluționară a poporului, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului și comunismului în România.

■ ACUM, la aniversarea centenarului independenței patriei noastre, declarăm solemn că vom acționa cu toată hotărîrea pentru întărirea solidarității cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, cu toate popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială, animați de dorința de a contribui activ la înfăptuirea năzuințelor tuturor națiunilor de a fi stăpîne pe bogățiile naționale și pe destinele lor, de a-și făuri în mod liber și independent viitorul lor fericit.

NICOLAE CEAUȘESCU

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Afirmarea politicii externe a României

SUBLINIIND, în cadrul Expunerii din ziua de 9 Mai, că întreaga evoluţie mondială pune în evidenţă faptul că astăzi condiţia esenţială a întăririi păcii şi colaborării este respectarea riguroasă a independenţei şi suveranităţii fiecărei naţiuni, a dreptului fiecărui popor de a trăi liber, de sine stătător, de a se dezvolta corespunzător intereselor şi aspiraţiilor sale fundamentale, fără nici un amestec din afară — tovarăşul Nicolae Ceauşescu a afirmat încă o dată voinţa României socialiste, a întregului nostru popor de a dezvolta tot mai larg colaborarea şi solidaritatea cu ţările socialiste, cu ţările din Balcani şi din întreaga Europă, cu toate statele iubitoare de pace, întărind continuu conlucrarea pentru crearea unui climat internaţional în care fiecare naţiune să se poată dezvolta liber şi suveran, să poată participa cu drepturi depline la realizarea unei politici de pace şi colaborare, să-şi asigure dezvoltarea corespunzător voinţei proprii. Sintem ferm hotăriţi — a spus în continuare secretarul general al Partidului — să facem totul pentru întărirea continuă a colaborării şi solidarităţii tuturor forţelor revoluţionare, progresiste, democratice, antiimperialiste de pretutindeni, în lupta pentru triumful idealurilor de libertate şi independenţă a popoarelor, pentru cauza păcii şi colaborării între toate naţiunile lumii.

POLITICA externă a României, a cărei justeţe este confirmată de întregul curs al dezvoltării mondiale contemporane, se bucură de un binemeritat prestigiu internaţional, de stima, preţuirea şi simpatia popoarelor, a forţelor progresiste de pe toate meridianele globului. Ca atare — precum afirmă în Proclamaţia sa **—, sesiunea solemnă din 9 Mai 1977 apreciază în mod deosebit rolul hotărîtor pe care tovarăşul Nicolae Ceauşescu îl are în elaborarea şi aplicarea în viaţă a politicii externe a României, relevă cu cea mai mare consideraţie dinamismul, spiritul inovator şi principialitatea cu care secretarul general al Partidului şi preşedintele Republicii Socialiste România acţionează în slujba idealurilor înaintate ale omenirii, a cauzei libertăţii şi progresului popoarelor, a destinderii şi păcii în întreaga lume.**

În această lumină, Proclamaţia **se încheie cu acel mesaj înnobilat de internaţionalismul cel mai creator : „Să luptăm din toate puterile pentru triumful cauzei sacre a libertăţii şi independenţei tuturor popoarelor, pentru întronarea pe planeta noastră a unei politici noi, de egalitate deplină şi respect între naţiuni, de pace şi securitate, pentru făurirea unei lumi mai drepte, mai echitabile, mai fericite !".**

NUMEROASELE manifestări peste hotare consacrate Centenarului Independenţei de Stat a României, mesajele de felicitare adresate preşedintelui României de către şefi de state din diferite părţi ale lumii, conferinţele, galele de filme documentare româneşti dedicate Centenarului Independenţei, emisiunile speciale ale diverselor posturi de radio-televiziune, apariţia unor cărţi consacrate ţării şi poporului român, a unor volume cuprinzînd Scrieri alese **din opera tovarăşului Nicolae Ceauşescu, articolele din presa internaţională în întîmpinarea evenimentului de la 9 mai 1877, precum şi reportajele asupra Sesiunii solemne de la Bucureşti, — toate acestea marchează multiplu semnificativ interesul, stima şi preţuirea pentru România socialistă, pentru progresele sale economico-sociale, pentru poziţia principială şi contribuţia activă, creatoare la viaţa internaţională.**

Vizita în Republica Arabă Egipt

IERI a început vizita oficială de prietenie în Republica Arabă Egipt a preşedintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceauşescu, împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu, la invitaţia preşedintelui Mohamed Anwar El Sadat şi soţiei sale, doamna Gihane Sadat.

În întîmpinarea evenimentului, marele oraş Cairo s-a împodobit festiv, cu drapelele de stat ale celor două ţări şi portretele celor doi preşedinţi. Presa, radioul, televiziunea egipteană marchează semnificaţia deosebită a acestei vizite „într-un moment cînd se intensifică eforturile pentru reluarea lucrărilor Conferinţei de la Geneva" (precum a declarat dr. Moursi Sadd Eddin, preşedintele Serviciului de stat din cadrul Ministerului Culturii şi al Informaţiilor al R.A.E., vorbind la postul de radio Cairo). Ziare precum „Al Ahram", „Al Goumhouria", „Journal d'Egypte" şi altele relevă evoluţia ascendentă a raporturilor prieteneşti dintre cele două ţări, „Al. Goumhouria" relevînd că „întîlnirile dintre preşedinţii Nicolae Ceauşescu şi Anwar El Sadat de la Cairo şi Bucureşti au avut un rol hotărîtor în dezvoltarea şi adîncirea relaţiilor bilaterale", ziarul exprimîndu-şi convingerea că „noul dialog la nivel înalt va fi încununat de succes".

Cronicar

Viaţa literară

Centenarul Independenţei — Ziua Victoriei

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

● Asociaţia scriitorilor din Bucureşti a organizat, în cinstea aniversării Independenţei de stat a României, şezători literare în cadrul cărora poeţi şi prozatori au citit din lucrările lor dedicate marelui eveniment.

La Clubul A.F.D.J. din oraşul Sulina, judeţul Tulcea, s-a desfăşurat o astfel de şezătoare, la care au fost prezenţi **George Acsinteanu, Toma Alexandrescu, Toma George Maiorescu, Ion Sofia Manolescu** şi **Al. Raicu.** La Liceul Agricol din Brăneşti, judeţul Ilfov, au recitat poezii proprii : **Gheorghe Băjenaru, Virgil Carianopol, Viorel Cosma, Ştelian Păun** şi **Ion. C. Ştefan.** De asemenea, la Şcoala Generală nr. 21 din Capitală, în cadrul unui festival similar, au participat **Virgil Carianopol, Dan Deşliu, Traian Iancu** şi **Emil Manu.**

Cluj-Napoca

● Asociaţia scriitorilor din Cluj-Napoca, în colaborare cu Editura Dacia, a iniţiat o manifestare literară ce s-a desfăşurat la „Librăria Universităţii", în cadrul căreia au fost lansate o serie de noi lucrări cu subiecte desprinse din războiul pentru Independenţă. Astfel, au fost prezentate noile apariţii editoriale „Rug şi flacără", de **Eugen Uricaru,** „Cîmpul de maci", de **Nicolae Calomfirescu,** „Un loc printre voi", de **Dan Rebreanu,** „Stăpîn de pajişti", de **Mihai Traianu.** Prezentările au fost făcute de **Vasile Igna, Petru Poantă, Dan Rebreanu, Radu Mareş, Ion Cocora** şi **Constantin Cublesan.**

De asemenea, cu prilejul Zilei Independenţei, Asociaţia scriitorilor din Cluj-Napoca a depus o coroană de flori la cimitirul eroilor din municipiu.

Timişoara

● Asociaţia scriitorilor din Timişoara a organizat, în cinstea marii sărbătoriri a Independenţei, festivaluri literare la Casa de cultură a minerilor din Anina şi la Căminul cultural din Teremia Mare. Au citit din scrierile lor **Ion Arieşeanu, Nikolaus Haupt, Hans Mokka, Horst Samson, Ştefan Ludwig Schwartz, Aurel Turcuş** şi **Vasile Versavia.**

La Arhivele Statului din Timişoara, Asociaţia scriitorilor a iniţiat, cu prilejul vernisajului expoziţiei dedicată Centenarului Independenţei, un recital de poezie la care şi-au adus contribuţia **Eugen Dorcescu, George Drumur, Ion Maxim** şi **Victoria Corina Şein.**

Iaşi

● La Casa tineretului din Iaşi, Asociaţia scriitorilor a fost prezentă, în cadrul spectacolului festiv dedicat Centenarului Independenţei, cu un recital de poezie patriotică, la care au participat **George Lesnea, Ioanid Romanescu, Silviu Rusu** şi **Haralambie Ţugui.**

La Curtea de Argeş

● În ciclul manifestărilor organizate în oraşul Curtea de Argeş cu prilejul sărbătoririi Centenarului Independenţei de stat a României, sub genericul „La trecutu-ţi mare, mare viitor" se înscrie şi sesiunea ştiinţifică pe tema : **Cucerirea Independenţei de stat a României, moment crucial în istoria poporului român,** ce a avut loc în zilele de 5 şi 6 mai a.c.

La această sesiune au participat cu referate şi comunicări : g-ral maior în rezervă **Ion Cupşa,** doctor în Istorie **(Participarea armatei române la războiul pentru Independenţă) ;** g-ral maior **Vasile Popescu (Acţiunile de luptă ale Diviziei I-a) ;** lt. col. **Cristian Vlădescu,** şef secţie la Muzeul Militar Central **(Războiul de independenţă şi presa vremii) ;** prof. dr. **Dumitru Almaş (Independenţa în literatură şi ecourile ei) ;** dr. **Şerban Constantin,** cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga" **(Contribuţia argeşenilor la războiul de independenţă) ;** col. dr. **Florian Tucă,** scriitor **(Primirea triumfală a trupelor române întoarse victorioase de pe cîmpul de bătălie) ;** g-ral maior în rezervă **Costache Mindru (Caracterul popular al războiului de independenţă).** În încheierea sesiunii, **George Ivaşcu,** membru al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, director al „României literare", a înfăţişat o serie de **Mărturii ale conştiinţei româneşti în lupta antifascistă condusă de P.C.R. pentru eliberarea şi independenţa ţării pînă la Ziua Victoriei.**

Expoziţie documentară 1877

● La Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România a avut loc vernisajul expoziţiei „Centenarul Independenţei României : 1877 — 1977". Cu acest prilej, acad. **Şerban Cioculescu** a relevat în cuvîntul de deschidere importanţa şi semnificaţiile anului 1877.

Expoziţia prezintă documente originale şi reproduceri, unele mai puţin cunoscute, provenind din colecţiile bibliotecii, scrisori trimise de pe front de ofiţeri şi soldaţi, fotografii originale reprezentînd personalităţi politice ale vremii, precum şi chipuri ale eroilor căzuţi pe cîmpurile de luptă, ordine de zi adresate armatei, planuri ale operaţiunilor militare, medalii şi decoraţii.

Festival internaţional de poezie

● Uniunea Scriitorilor şi Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Neamţ au organizat, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ, sub genericul „Pentru pace şi prietenie între popoare", a treia ediţie a Festivalului internaţional de poezie dedicat Centenarului Independenţei noastre de stat.

Au participat scriitorii : **Ivan Burin** şi **Nikolai Zidarov** din R.P. Bulgaria, **Peter Stilicha** din R. S. Cehoslovacă, **Gert Eggers** din R. D. Germană, **Tadeusz Sliwiak** din R.P. Polonă, **Apati Miklos** din R.P. Ungară, **Anatoli Sofronov** din U.R.S.S., iar din ţara noastră : **Ana Blandiana, Balogh József, Ştefan Augustin Doinaş, Doina Sălăjan, Marin Sorescu, Corneliu Sturzu, Dorin Tudoran** şi **Liliana Ursu.**

În cinstea oaspeţilor a fost prezentat, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ, un frumos spectacol folcloric susţinut de ansambluri locale.

Şedinţa lărgită a Consiliului şi a Biroului Uniunii Scriitorilor

În zilele de 5 şi 10 mai a avut loc şedinţa lărgită a Consiliului şi Biroului Uniunii Scriitorilor.

La ordinea de zi au fost discutate şi ratificate propunerile comisiilor în vederea stabilirii unor măsuri care să ducă la îmbunătăţirea generală a muncii Uniunii, propuneri care vor fi supuse Conferinţei Naţionale a Scriitorilor.

La discuţii au luat parte un mare număr de scriitori. Lucrările au fost conduse de **Virgil Teodorescu,** preşedintele Uniunii Scriitorilor.

„Rotonda 13"

● Muzeul literaturii române organizează cunoscuta manifestare „Rotonda 13" în ziua de vineri 13 mai, orele 19, dedicînd această tradiţională manifestare vieţii şi activităţii lui Vladimir Streinu.

Vor evoca personalitatea şi creaţia cunoscutului scriitor : **Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Edgar Papu, Dimitrie Păcurariu, Alexandru George, Mihai Novicov, Dan Hăulică** şi **George Muntean.**

Vor fi audiate benzi de magnetofon din arhiva Muzeului, pe care este înregistrată vocea lui Vladimir Streinu.

În spiritul colaborării reciproce

● Au plecat în R.P. Bulgaria, pentru a participa la o şezătoare literară dedicată Independenţei de stat a României, **Aurel Covaci** şi **Corneliu Leu.** De asemenea, au plecat în R.S.F. Iugoslavia, în cadrul înţelegerii de colaborare dintre uniunile de scriitori din ţara noastră şi Iugoslavia, **Vasile Nicolescu** şi **Miron Scorobete,** pentru a participa la întîlnirile scriitorilor de la Bled şi Piran-Portoroz.

Semnal

● **Gheorghe Tomozei — POEMA PATRIEI.** Din cele patru cicluri ale volumului **(Negru Vodă, Să nu superi iarba, Tratatul despre dor** şi **Capul de pe scările Gemonei)** aflat sub un motto din Chesarie Dapontes („Fala lumii, Valahia ! Frumuseţea Evropei, Valahia ! Livezile tale-s pretutindeni, stupii tăi în tot locul. Ca frunzele-s boii, ca stelele-s oile, ca nisipul sînt caii, căprioare-s cîte voieşti, şoimi cît pofteşti, de iepuri şi ciini te saturi. Adîncurile tale sînt comori, din trupul tău curge în adevăr miere şi lapte, din coapse, apă cu aur curat şi lucitor iar pieptul ţi-e împodobit cu cetăţi, umerii cu grădini şi fruntea cu mănăstiri...") citîm din **Vorbeşte poetul :** „Nimic mai potrivit pentru gura mea ce rupe / din toamnă decît cîntecul de dragoste, ţară, / pe care ţi-l închin lăsînd pentru altele / mele iubiri doar boabele de tăcere / dintre vocabule...". **(Editura Eminescu, 236 p., 17,50 lei, 5 700 ex.).**

● **Teodor Balş — SATUL DIN PĂMÎNT. „Secvenţe din marea răscoală"** alcătuiesc ultimul volum al poetului ale cărui versuri sînt „schiţa unei viitoare cărţi care reia, într-o altă viziune, motive ale unui poem mai vechi". Citîm din **Groapa :** „Tată, / ce dezgropi de lîngă pom ? / Îi sap umbrei patul pentru somn. / Şi de ce te-ai apucat să sapi, / tătucă ? / Domnii mi-au trimis ordin de ducă. / (Vorba-amară gura îi usucă) // Îngropat în lut pe jumătate / trudnic sapă omu-adus de spate / şi inspăimîntat de groază multă / gîndurile nu îl mai ascultă : / i se-alungă iute, / hăituite / pe sub fruntea spartă / răvăşite, / lăsînd numai spaima-n urma lor / în adîncul şi pustiul ochilor. / Şi încovoiat / pe fund de groapă / omul-umbră sapă, / gîndul sapă, / inima sub coaste spînzurată / clipele-i măsoară-nfiorată / şi-ntre sterpi pereţi / tăiaţi în humă / răsuflarea / ca o ghiară / îl sugrumă". **(Editura Eminescu, 128 p., 6,50 lei, 1 350 ex.).**

● **Dan Mutaşcu — LUNEA CEA MARE.** Citîm cuvintele lui Dinu C. Giurescu de pe coperta a IV-a a noului roman al autorului : „Clădit pe o amplă documentaţie, cu o sensibilă investigaţie şi apreciabilă cuprindere a oamenilor şi a situaţiilor, divers şi inextricabil legate între ele, scris cu nerv şi emoţie, romanul **Lunea cea mare** urmăreşte ultimele 24 de ore dinaintea capitulării Plevnei. Volumul lui Dan Mutaşcu exprimă şi un crez real al vieţii şi omeniei : peste taberele temporar adverse rămîne omul cu suferinţa, bucuria şi speranţele sale. Situaţiile, chiar şi cele imaginate de autor, se mentin în spiritul evenimentelor şi sensurilor majore ale anului 1877. Cuvîntul are putere, povestirea îl prinde pe cititor şi-l ţine pînă la capăt." **(Editura Eminescu, 228 p., 7,75 lei, 13 000 ex.).**

● **Ovidiu — ARTA IUBIRII.** Într-un an aniversar al poetului **(2010** ani de la nastere, **1960** de la moarte), cu o prefaţă **(Humanitas şi Eros în poezia lui Ovidiu)** şi tabel cronologic de Grigore Tănăsescu, în traducerea semnată de Maria-Valeria Petrescu, apar **Amoruri, Arta iubirii, Remediile iubirii** şi **Cosmetice. (Editura Minerva, colecţia „Biblioteca pentru toţi". XL + 296 p., 5 lei, 55 120 ex.).**

LECTOR

Să răspundem postulatelor epocii

IDEEA și sentimentul de independență trebuie să fi încolțit în oamenii Daciei pe măsură ce legiunile romane se apropiau de meterezele Sarmisegetuzei. Căci ce este oare augusta columnă a lui Traian decît spiralele paralele ale îndirjirii și disperării celor cuceriți și ale beției de glorie a cuceritorilor ? Aceeași condiție de îndirjire și disperare va urma să trăiască și imperiul Romei încolțit de barbari și mai apoi Bizanțul cu Paleologii și Cantacuzinii refugiați în tinerele state românești, menite la rîndu-le să ducă prin veacuri neostoitul mesaj de independență. Istoria neamului românesc a fost, în fond, o îndelungată și neîntreruptă luptă pentru independență, luptă care azi se cristalizează în straturile ei superioare, socialiste.

Printr-o interdependență dialectică și în condițiile celor trei mari teritorii locuite de Români, ideea de neatîrnare a fost totdeauna strîns legată de aceea de unitate și de libertate națională și socială.

Memoria noastră istorică stabilește primul act al unirii, deci prima idee materializată a ei, în actul lui Mihai Viteazul. Dar ea — conștiința acestei unități — a animat încă idealul primilor Basarabi și, în mod deosebit, al lui Mircea cel Bătrîn, care se intitula domn al Țării Românești, al unor cetăți transilvane și al Dobrogei („pînă la marea cea mare") și că, mult mai înainte, Burebista unise și Decebal consolidase unirea triburilor dacice. Tocmai de aceea restabilirea teritoriului dacic a stat în gîndirea multor voevozi și învățați ai veacurilor noastre.

Prima unire în cuget și simțiri a românilor de pretutindenea a fost fără îndoială momentul 1848, cînd ideologii celor trei principate conlucrau : Kogălniceanu cu Bălcescu iar acesta cu Iancu. Conștiința ardeleană venea deja înflăcărată de corifeii Școlii Ardelene, iar muntenii — de crezul lui Tudor, al etheriștilor. Momentul pașoptist, odată cu condițiile economice apte revoluției, a demonstrat forța verbului angajat, prin opera marilor scriitori patrioți și deschiderea spre lume, spre curentele înnoitoare, — ale iluminismului în primul rînd. Iar dacă revoluția a fost învinsă, ideile ei au continuat să circule și să crească, materializîndu-se în actul Unirii Principatelor și apoi în epopeea națională a Războiului de Independență. Războiul din Balcani a unit încă o dată, pe baricade, eroi ai celor trei provincii românești, Transilvania trimițîndu-și voluntari în focul luptelor și oferind răniților și orfanilor de război ajutoare substanțiale, cu toată veghea severă a imperiului habsburgic.

Presa transilvană pregătea încă cu decenii în urmă unirea și independența. Revista lui Iosif Vulcan se numea „Familia", nu pentru că s-ar fi ocupat de mărunte probleme familiale, ci pentru că ea închipuia o țară unită ca o familie, publicînd în paginile ei, cu egală ospitalitate, scriitori ardeleni, munteni, moldoveni sau bucovineni. Și este demn de remarcat că toate marile spirite ale vremii vedeau în cucerirea independenței (cum văzuseră și în Unirea Principatelor) nu un act istoric izolat și excepțional, ci efectul unor cauze complexe, al unei istorii îndelungate : Alecsandri, Kogălniceanu, Eminescu, Bariț. În felul acesta ei nu erau simpli iconografi entuziaști ai evenimentului, ci posesorii unor veritabile filosofii a istoriei.

Filonul acestei adevărate interpretări a războiului de independență îl preia astăzi Partidul, dîndu-i o ținută înaltă, marxist-leninistă, într-un centenar ce nu reprezintă o simplă euforie festivă, ci o scrutare științifică a spațiului și timpului românesc. Președintele Nicolae Ceaușescu s-a referit adeseori și a revenit cu insistență asupra înlănțuirii istorice care conduce către un eveniment crucial.

Crearea partidului însuși este interpretată ca un rezultat al unor îndelungi procese istorice și ca o chintesență a istoriei poporului român.

ÎN ACEASTĂ lumină limpede și atotcuprinzătoare se înscrie și eficacitatea tuturor artelor, cele contribuind la pregătirea războiului din 1877, cele din timpul desfășurării sale și de mai apoi, pînă în clocotul zilelor noastre. Din fericire, filonul lor patriotic și social a beneficiat, încă în plină epocă, de existența mișcării socialiste, a publicațiilor sale, iar mai tîrziu, desigur, a acelor comuniste. Sînt aici de pomenit nu numai operele (să luăm cele literare) ale lui Alecsandri, Coșbuc, St. O. Iosif, ci prin caracterul justițiar al evenimentului și ale celorlalte naționalități din Transilvania. Ziarul „Nagyvárad" din Oradea se detașează obiectiv și informează, cu o transparentă simpatie, cititorii despre victoriile de la Plevna și despre festivitățile din București, iar un excelent reporter cum este tot orădeanul Lakos Lájos, în cartea sa **Rememorări despre Turcia**, manifestă fățiș sentimente de caldă admirație față de vitejia și victoria trupelor române. Entuziast, Nicolae Densusianu a cerut autorului dreptul să o traducă și se pare că versiunea românească a cărții îi aparține, — cum ne asigură istoricul Alexandru Porțeanu într-un articol publicat recent în „Familia". Același gest de adeziune l-au făcut sașii ardeleni. Revista „Astra" (3/1977) reproduce următorul pasaj din publicațiile săsești ale timpului : „Faptul că armata română s-a dovedit atît de destoinică are, atît pentru țară, cît și pentru rezolvarea problemei orientale o importanță mult mai mare decît se pare la prima vedere. România are acum în ochii Europei un cu totul alt prestigiu decît pînă nu demult".

Dacă mai adăugăm la acestea ecoul pe care războiul din Balcani l-a avut în presa lumii pînă dincolo de Atlantic, îi vom profila în plus dimensiunile.

ECOU major, urmare firească a independenței, Unirea cea mare din 1918 unește totodată proletariatul într-o forță uriașă, capabilă să-și creeze partidul său marxist-leninist. Pînă la Eliberare, în August 1944, partidul va lupta necontenit pentru aceste principii vitale națiunii noastre, iar după actul eliberator de țară, ele se vor realiza, treptat, de-a lungul succesivelor eforturi, sub semnul celui mai creator umanism. Societatea socialistă multilateral dezvoltată ca structură proprie contemporaneității noastre înscrie în sfera sa și aceste principii fundamentale ce intră în Programul partidului ca document adoptat de Congresul XI. Independența, concept al neatîrnării politice, dar, totodată, al consolidării economice, proiectează modul propriu de-a gîndi, pe coordonatele marxiste, ale fiecărui partid și stat, modul de a-și fundamenta viața socială, economică, instituțiile, cultura. Ca atare, politica României socialiste, în totalitatea ei se împotrivește tuturor injustițiilor, tuturor știrbirilor de independență și suveranitate, văzînd în asemenea acte o atingere a demnității umane și naționale.

Prezența acestor principii în fibra intimă a operelor de artă este o necesitate istorică și estetică. În felul acesta și noi, artiști ai cuvîntului, răspundem postulatelor epocii în care gîndim și scriem, cu dăruirea cu care au răspuns clasicii adevărului și frumosului românesc.

Alexandru Andrițoiu

Printre oameni

În sfere mai pure mă-ndemni să mă-nalț, Poezie,
Cu acvila zimțatelor piscuri din munți dorind
Să m-asameni, cînd alta-i menirea-mi : aici, să rămîn,
Printre oameni, pasăre cîntătoare să fiu, tu spune-i,
De vrei, ciocîrlie. În slăvi se ridică, neostenita,
Știu bine. Cenușiu i-e penajul și poartă sub aripi
Firave gheare. Dar gușa — ce plină de cîntec ! Și are,
Nevrednica pasăre, știința de-a pune în sufletul Patriei
Soare. De la ea să învăț ! Din arderea-i mare pe rugul
De viață, pe rug de lumină. Duc, Poezie, cu mine,
Sub umărul sting, spornică vină — mereu de-a rămîne
Dator cu un cîntec celor ce-au fost, celor ce fi-vor,
Și încă, mai mult, celor ce-mi stau, cu iubire — de față

Dă-mi glas, Poezie, precum păsării aceleia, vestitoare
De dimineață, pentru tot ce e-n jur să mă bucur, să plîng.
Ce roșu e steagul, cel din sîngele luptei ivit ! Ce mîndru,
În vînt, pocnește din fald tricolorul ! Milioane de voci, urcînd
Din pămînt, puterea, speranțele noastre aici sînt. Aici
Izvorul cîntecelor toate, fără de moarte — izvorul ! Gînd
Mai cu tărie să-mi poarte, eu nu știu, ființa curată și zborul.

O, cîntecul încă, din ce se alege ? Din semințele visului
Ce umblă prin sînge. Din casă, din masă, din iubirea
De țară, pe care nici o furtună din lume n-o frînge.
Iubirea aceasta — măsură de aur stă cîntecului nostru și lege.
Pune ochiul pe ochiul cîmpiei îmi spun. O inimă roșie
Cum soarele-n zori, peste lanuri — mai poți pădurii,
Țărinii, cu-n gest, cu-o privire să dai. Mereu printre
Oameni, cu ei doar, numesc albastrul acela de țărm,
Aburit precum dorul. Mă destram printre ei ca și norul.

M-acopăr cu suflet, cum pădurea — de floare, în luna lui mai.

Petre Ghelmez

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Vocația criticului

NU de multă vreme, cineva se întreba în paginile revistei „Nouvelles littéraires" în ce măsură profesiunea de critic literar mai reprezintă în epoca noastră o necesitate. Este adevărat că întrebări de acest gen au mai fost formulate pe parcursul timpului. Ele au căpătat în anii din urmă, mai ales în țările unde exercițiul critic a înregistrat o adevărată stare de eflorescență, o frecvență din ce în ce mai mare.

Factorii care par să ducă la demonstrația inutilității criticii sînt de natură diferită. Astăzi, mai mult ca oricînd, scriitorii sînt tentați și adeseori obligați să-și explice singuri opera, în mod direct, în fața cititorilor. Este adevărat că au dispărut lungile prefețe de altădată, iar profesiile de credință cu caracter explicit sînt și ele tot mai rare în creația literară. Locul lor a fost însă luat de emisiunile de radio și televiziune, de interviurile scriitorilor care capătă dimensiunile unor volume, de meditația critică a creatorului literar, situat în ipostaza de subtil comentator ale operei sale. Se știe doar că scriitori de mare talie ca Paul Valéry, Marcel Proust, G. Benn, Unamuno, G. Călinescu, L. Blaga, Camil Petrescu, Al. Philippide etc. au fost și critici de incontestabilă autoritate.

În unele arii de cultură, legitimitatea actului critic a fost pusă la îndoială și pentru faptul că este puternic concurat de reclama editorială. Se știe doar că unele cărți sînt declarate adevărate capodopere înainte de-a apărea. La toate acestea se adaugă alte mijloace directe de informare a cititorului, care ajunge să-și formeze o opinie personală despre creația literară, independent de judecățile formulate de critici. Succesul de librărie al unor cărți poate fi enorm și subit, înainte ca criticii să se fi putut pronunța asupra lor. Și apoi, cît de largă este sfera de audiență a criticului în raport cu circulația unor opere literare de succes ?

Orice critic literar contemporan cunoaște toate aceste dificultăți. El știe de asemenea că poate fi ignorat de confrații săi, așa cum este conștient și de faptul că exprimarea tranșantă a opiniilor sale poate întîlni rezistența unor personalități consacrate, care s-au situat prin proprie decizie deasupra criticii.

Și totuși, nici un critic veritabil nu renunță să mai scrie. Mai mult, însăși interogațiile asupra utilității demersului critic au fost adeseori formulate pentru a putea demonstra necesitatea sa.

Ca orice profesie care unește informația și talentul într-un act de comunicare imperioasă, critica presupune o vocație, cu toate riscurile ce le comportă cea de a zecea muză a artelor.

Exercitarea acestei vocații se produce însă într-un context sensibil schimbat față de cel din secolul trecut. Multiplicarea mijloacelor de informare, sporirea posibilităților de manipulare a opiniei despre cărți, diferențierea imensă a modului de abordare a textului literar îl obligă pe criticul din vremea noastră să-și justifice propriul demers pe cele mai diverse planuri.

Este adevărat că actul critic poate fi oral sau scris. El poate fi difuzat prin radio și televiziune, ca și prin articole de reviste și cărți. Oricare ar fi modalitățile sale de comunicare sau conjuncturile în care este enunțat, actul critic trebuie să aibă acea tentă proprie, menită să-l deosebească de alte feluri de a vorbi sau a gîndi despre cărți.

De aceea, criticul autentic își construiește un sistem de valori în funcție de care se definește un mod de explicare a creației literare și de integrare axiologică.

În toate țările în care oamenii au ajuns la un grad evoluat de instrucție literară, posibilitatea de a scrie corect, de a realiza uneori cărți acceptabile și publicabile, se extinde enorm. Or, dificultatea cea mai mare a criticului nu este aceea de a distinge capodopera de cartea eșuată, ci de a decide pentru sine, în primul rînd, de unde începe să existe literatura autentică în raport cu o mare cantitate de cărți care reprezintă **infraliteratura.** Fiecare epocă și-a avut formele ei specifice de **infraliteratură.** Extinderea mijloacelor de comunicare din vremea noastră duce în mod inevitabil și la sporirea lor. Chiar în țările unde apar mii de romane pe an, numărul celor pe care le reține istoria literară este extrem de redus. Creșterea sensibilă a numărului de cărți literare reprezintă o fericită sporire a șanselor de afirmare a fiecărui talent autentic. Ea nu trebuie confundată cu o creștere mecanică a numărului de capodopere. Decelarea imediată și motivată a cărții de valoare dintr-o imensă producție livrească, amenințată de anonimat, constituie una din marile datorii ale criticului de vocație. Obligația primordială a criticului nu este astăzi aceea de a justifica existența cărții mediocre, de serie, ci de a releva, de a distinge operele care depășesc sfera exercițiilor literare corecte.

În epoca noastră, un critic serios nici nu are timp să se ocupe de scriitorii fără valoare. Omisiunea lor din scara sa axiologică ni se pare un fenomen firesc.

Altfel credem că trebuie să fie comportamentul criticului față de scriitorii mari, care pot produce uneori cărți slabe sau total eșuate. Eludarea lor nu mai este cu putință, fiindcă un asemenea scriitor a fost integrat în sfera sa de valori. De aceea, nu pot fi acceptate nici un fel de prejudicii sau tabu-uri privitoare la autorii care se consacră mai ales prin vîrstă, prin succes exclusiv în rîndurile consumatorilor de literatură facilă sau prin simpla adiționare mecanică de cărți în timp.

Nu există scriitori și opere indiscutabile. Dinamica valorilor este continuă. De aceea, orice creație veritabilă este mereu supusă interogației, este introdusă în spațiul îndoielii, pentru a putea fi, eventual, reafirmată, cu mijloace noi.

Cărțile care nu rezistă la asemenea probe nu rămîn.

Criticul de vocație nu interoghează biografia contemporanilor, nici conjunctura. Obiectul său de examinare este cartea, citită în solitudini.

Romul Munteanu

Imaginea vieții

PENTRU a scrie despre moarte nu e obligatoriu să mori. Această frază născută dintr-un orgoliu al imaginației poartă în sine riscul de-a fi invocată mai ales în cazul unor opere „fără acoperire", cu autenticitatea anemiată. Pe de altă parte, istoria demonstrează cum biografia fascinantă a unui autor poate schimba pînă la urmă destinul cărților sale, potențîndu-le într-un fel valoarea. Îngăduita perspectivă de-a deveni un simplu „funcționar al scrisului", a cărui aventură aureolată de pudoare se consumă între călimara cu cerneală și raftul bibliotecii, pare vecină cu gestul sublim-ridicol al struțului filosof.

„Iluminările" celui ce și-a pierdut viața din delicatețe au fost mai întîi „trăite", în al doilea rînd și în mod fatal devenind **literatură.**

Sigur, nu sîntem adepții unei aventuri continue, gen serial TV, al cărui erou să fie însuși scriitorul. Dar retragerea în cuvinte nu trebuie condiționată de fuga de „întîmplări".

Profesionalismul literar mă încîntă doar ca ipostază socială.

Atunci cînd se prelungește în operă în mod abuziv, atunci cînd ajunge scop în sine, răsfăț al uneltelor de-a fi oricum întrebuințate, profesionalismul mă trimite spre gestul unui sculptor ce ar deschide o expoziție de dragul de a-și expune, în locul unor obiecte de artă, dălțile de cioplit, ciocanele, fierăstraiele și celelalte accesorii necesare lucrului.

Tabloul tînărului Narcis înțepenit în oglinzile strîmte ale iubirii de sine îmi apare ca o dulce utopie, condiția ideală a oricărui artist constînd de fapt în a-i muta imaginea pe apele învolburate ale existenței de zi cu zi.

Sigur, oricît de mare ar fi tendința de-a fugi de „literaturizare", fructul experienței va fi, vrînd-nevrînd, tot o carte de literatură.

Dar gîndindu-mă la imaginea „necorectată" a vieții, îmi place să cred că Venus din Millo a fost sculptată dintru început fără brațe.

Mircea Dinescu

NICOLAI CONSTANTIN : **Tunarii din Vidin** (Galeria „Orizont")

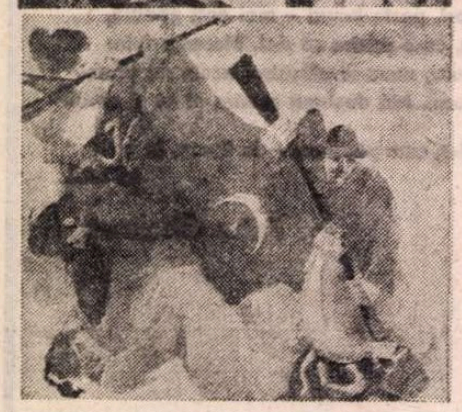

NICOLAI CONSTANTIN : **Tranșee la Plevna** (sus) ; **Cei trei eroi de la Grivița** (Galeria „Orizont")

Efervescență și

PERSISTĂ încă, mai cu seamă în mintea celor obișnuiți ori tentați să aproximeze, imaginea unei **provincii literare** care, azi, nu s-ar deosebi prea mult de reprezentările lor privind provincia de altădată : așadar, o lume a literelor lipsită de mari patimi și de arderi deosebite, trăind potolit, asemeni eroilor sadovenieni din orașele în care nu se întîmpla nimic. Adăugîndu-se, ca ingredient esențial al definiției, Bacovia sau faptul că Blaga a trăit la Cluj (neglijîndu-se anii în mari orașe europene ai marelui scriitor), obținem o imagine-robot, utilizabilă în orice studiu de sociologie literară. Prin **provincie** (privită superior de ignoranții de diverse spețe) se mai înțelegea (și se mai înțelege încă, din păcate) o realitate literară inertă, excesiv conservatoare, lipsită de inițiativă și de îndrăzneli creatoare.

Superstițiile acestea dăinuie încă printre aceia pentru care literatura contemporană este o **terra incognita :** deficiențele de lectură, cultură împlinită după ureche, în fine, ignoranța (citeodată dureros afișată) duc la afirmații impresionante prin eroare — căci azi se poate susține cu certitudine că una dintre realitățile cucerite de literatura noastră nouă este tocmai **literatura provinciei.**

Să nu cădem, însă, dintr-o exagerare în alta : o literatură a provinciei — și încă una de altitudine (prin excepții) — a existat întotdeauna în cultura românească; o efervescență și, mai ales, densitate literară, mai puțin.

Această realitate nouă este, de fapt, o înfăptuire a regimului nostru, a ultimului deceniu îndeosebi, fapt pus în evidență prin atît de laborioasele, utilele și importantele (azi) pentru istoria literară reviste „Ateneu", „Transilvania", „Cronica", „Familia", „Ramuri", „Tomis", „Vatra", „Astra", „Argeș", reviste ce, raliindu-se mai vechilor „Steaua", „Orizont", „Tribuna" ori „Convorbiri literare", structurează dimensiunile spirituale ale unor zone culturale. Ele reușesc să transforme, am spune esențial, peisajul literaturii naționale. Promovînd, în paginile acestor publicații, tradițiile locurilor, reflectînd realitățile anumitor zone geografice, scriitorii afirmați în aceste regiuni ale țării aduc în scrisul lor specificitatea spațiului din care fac parte. Azi putem distinge în provincie mari scriitori sau importanți scriitori definiți tocmai datorită forței cu care, urmînd tradiția locurilor, dau valoare unor opțiuni contemporane.

Ajunși aici, ne îngăduim să spunem că anii din urmă au dat o semnificație deosebită tradițiilor literare bănățene. Existînd pe un sol al înțelegerii în care români, germani, maghiari și sîrbi trăiesc în bună conlucrare, scriitorii timișoreni s-au afirmat preluînd și prelungind în timp — în romane sau nuvele ce reflectă realitățile de azi ale Banatului — realismul liniei Slavici-Popovici-Bănățeanu. Barocul etnografiei bănățene, despre care scria Lucian Blaga, poate fi deslușit în structura unor remarcabile scrieri literare. Dacă (poate) este prematur să vorbim despre o valorificare superioară a specificului bănățean în literatura de astăzi, sîntem siguri însă că, în timp, aceste căutări vor da roadele cuvenite.

Dintre multiplele aspecte ale vieții literare timișorene, se cuvine să stăruim asupra unuia dintre ele specific, și anume : fructuoasa conlucrare a scri-

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Laudă scrisului

DEUNĂZI, unul dintre marii noștri scriitori, reputat stilist, mi-a spus că lumea nici nu bănuie cît de prost scrie el de fapt, în intimitate și la primele aproximări, deoarece lumea are de-a face numai cu lucrări îndelung și trudnic finisate, cu variante finale, ce l-au costat multe nopți și multe refaceri succesive. I-am invidiat întotdeauna, a continuat el, pe cei care scriu bine. Mie mi se întîmplă ca recitind un text proaspăt, în care mă încrezusem, să constat cu groază cît este de execrabil; pentru ca apoi, printr-o adevărată muncă de ocnaș, să încep a-l elibera de zgură, să-l curăț de aluviuni, să-l șlefuiesc pînă la a-l face demn de publicare...

Om grav în toate, interlocutorul meu nu putea fi suspectat de cochetărie ; de acea voită înjosire aparentă care, prin enormitate, să-l înalțe pe un piedestal, la urma urmei, meritat. Nu ; a fost profund sincer și prin mărturisirea făcută unuia care s-a întîmplat să-i fie în preajmă, cred că se confesa de fapt sieși, despre chinul cel mai cunoscut dar și cel mai important din viața sa de toate zilele. Și mai cred că, involuntar sau poate voit, a luminat un mod mult mai general de a fi al meseriașilor din care face parte, atunci cînd mi-a enunțat paradoxul : bine nu scrie decît acela care scrie prost.

Iată un orgoliu mai pur și mai înalt, acela de a elibera dintr-o materie informă și zgrunțuroasă nestemata rămasă ascunsă pentru ochiul neavizat. Cel avizat, în și pentru această meserie, cunoaște însă secretele ei, și surprinde o viitoare realitate încîntătoare acolo unde nu s-au conturat deocamdată decît primele și sumarele ei posibilități.

Pe urmele multora care m-au învățat să fac așa, îmi place să-l privesc pe scriitor ca pe un lucrător, ca pe un meseriaș. Începînd de la isprăvile eroilor mitologici, cu greu vom putea găsi în dicționarele noastre personale o vorbă mai importantă decît „muncă". Omul este muncitor, și dacă a uitat cînd și cînd evidența elementară și supremă, aceasta s-a întîmplat doar din cauza vicisitudinilor nenumărate prin care a trecut. Sigur că pentru a face literatură mai e nevoie și de acel ceva numit „talent", iar la superlativ poreclit „geniu" ; dacă ne vom ține însă cu prea multă încăpățînare de aceste insemne cam zgomotoase, ni se va putea întîmpla să nu lămurim prea mult în privința particularităților acelei anume „munci" spre care ne îndreptăm privirea presupus scrutătoare. Și n-ar trebui să uităm o lecție a istoriei — cu prelungiri în prezent —, care ne învață (cum se spune) că filistinul a fost cel mai dispus să supraliciteze „geniul" unor artiști de fapt profund disprețuiți de el, exprimîndu-și disprețul prin chiar acest epitet : iată, chipurile, cît sînt ei de ciudați, de altfel decît noi, excentrici și anormali în toate. Povestea e complicată, artiștii, jigniți în demnitatea lor, au început să-și asume cu vanitate toate cîte li se puneau în cîrcă, dorind să-l „epateze" pe burghezul descumpănit de prezența lor. Și odată săturați de acest duel inegal (în care valoarea și forța erau invers proporționale) s-a mai întîmplat să-și întoarcă spatele acelui mediu burghez și filistin, care se considera a fi el dătător de măsură în „normalitatea" lui obtuză.

Atenție : ecourile acestui înverșunat joc de altădată să nu ne tulbure auzul azi. Artiștii nu sînt nici „excentrici" și nici „damnați", ei nu trebuie să fie admirați într-un fel care să-i înjosească, lăudați într-un mod care să aducă a ocară — pentru „ciudățenii" inventate sau exterioare muncii lor esențiale și trudnice. Din cînd în cînd citim biografii romanțate sau vedem filme de prost gust, în care aflăm despre amorurile sau bețiile vreunui mare pictor sau compozitor, care evident nu mai are cînd picta sau compune în strîmtele limite atribuite de către zelosul lor comentator. Pentru exegetul onest al vieții unui artist, nimic nu este interzis, numai că în cazurile menționate se alterează proporțiile, se inversează dominantele. Deoarece, propriu-zis, dominantă nu este decît una singură: munca și rezultatul ei — opera. Prin prisma operei interesează totul, nu interesează nimic decît prin prisma operei. Pentru noi, care ne ocupăm și de viețile trecute ale artiștilor, aceasta ar trebui să fie o regulă de la ale cărei, labile desigur, rigori să ne abatem cît mai puțin.

Acum este însă vorba de viața și de arta celor prezenți, decși astăzi să elibereze din simbolicul bloc de marmoră figura unică a propriului lor născut. Din marmoră, culori, sunete sau cuvinte născut, n-are importanță, deși acum scriitorii și scrisul lor mă preocupă anume. Confrații mei într-ale scrisului, aș spune dacă nu m-ar încerca îndoiala cu privire la îndreptățirea mea de a mă număra între ei, infinit mai îndoielnică decît a altora care, chiar după o operă impunătoare de o viață, se întreabă cu neliniște dacă sînt sau nu scriitori ? Punctul de plecare rămîne simpla și esențiala derivație : scriitor este un om care scrie, scrie zi de zi și cu convingerea că aceasta este menirea lui, munca lui, profesia lui. Cum scrie? este, la rîndul său, cel mai de seamă punct și al startului și al sosirii sale — printre cititori, se înțelege. Condiția scrisului bun rămîne oricum scrisul, cel de fiecare zi, și de multe ceasuri, scrisul, rescrisul și transcrisul, pînă cînd fraza se rînduiește în unica succesiune cu putință a vorbelor ei.

„Cum este scriitorul ?" mi se pare o întrebare integral subordonată alteia : „cum scrie el ?". Această perspectivă firească a rosturilor se poate și încețoșa, atunci cînd se întîmplă ca „anecdotica" vieții să eclipseze opera reală sau să țină locul uneia inexistente. Scriitorii pot fi și personal cunoscuți, în principal se cuvine însă ca ei să fie citiți. Și judecați după scrisul lor. După meseria pe care o practică, după profesia căreia i s-au dedicat. O profesie printre multe altele, deosebit de grea totuși, să concedem. Comparativ nicidecum mai nobilă, poate doar mai extenuantă. „Om între oameni" a fost și a rămas o frumoasă expresie democratică, pe care fiecare în societatea noastră s-o poarte adînc gravată în conștiința sa. „Muncă între munci" ar fi un echivalent al ei, perfect aplicabil scrisului. Atîta doar că scrisul e al omului nu numai în sensul că emană de la el, ci și în sensul că nu se desprinde o clipă de ființa lui. Spunem că scriitorul se inspiră din întreaga lume înconjurătoare, și este adevărat ; numai că scrisul ca scris îl privește integral pe el, nu se exercită pe „străinătăți", ci pe propriul său suflet. Oare nu de aici provin „excentricitățile", atîtea cîte există ? Din obligația de a-ți modela și remodela permanent sufletul, fără putința de a-ți zăvorî laboratorul după orele de lucru conștiincios prestate, pentru a te ocupa apoi de altceva ? Pentru scriitorul adevărat, nu există „apoi" și „altceva" : el scrie în măsura în care trăiește, trăiește în măsura în care scrie. Cartea va avea pe urmă o viață de sine stătătoare, între timp însă autorul se va fi aplecat de mult asupra altor foi albe, pe care le va umple cu noi semne, scriind, rescriind, transcriind. Totul prin munca sufletului, muncă grea și — atunci cînd dă rod bogat — demnă de răsplata a cît mai mulți și mai buni cititori.

Socialismul vizează în fond să reabiliteze și să înnobileze munca și muncile prin care se definește omul. „Creația" e un termen pretențios, deși pînă la urmă orice muncă este sau trebuie să devină creație. Problema nu este să stabilim distincții și ierarhii în creație. Problema este să stimăm munca în ce are ea mai intim și mai specific. Un mare scriitor, pe care mulți dintre noi l-am văzut și l-am ascultat, nu s-a sfiit să adreseze poetice laude lucrurilor considerate de el miraculoase. În ajunul Conferinței pe țară a scriitorilor, să nu ne sfiim a aduce laudă acelora și aceluia care, trudind din greu și cu dăruire, ne oferă cărți întru delectare și învățătură ; muncitorilor și muncitorului scrisului — miraculoasă alcătuire a lumii.

Ion Ianoși

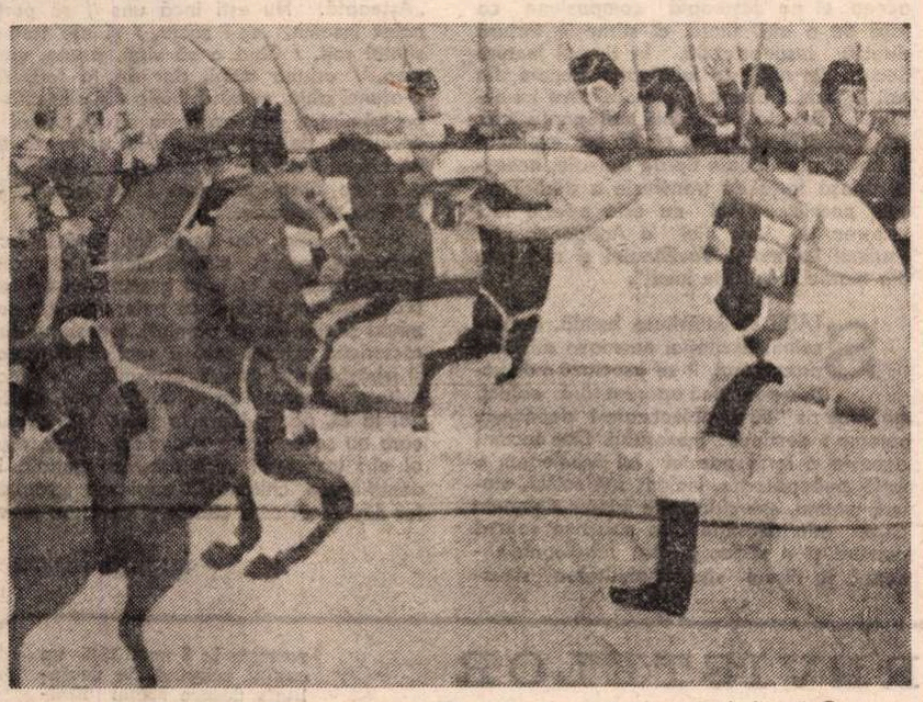

RUSU MIHAI : **Șarja roșiorilor** (Expoziția de artă plastică dedicată Centenarului Independenței de stat a României — Sala Dalles)

specific

itorilor români cu colegii lor de limbă germană, maghiară și sîrbă, conlucrare ce se reliefează mai ales în activitatea de traduceri. Am afirma, fără posibilitatea de a face o eroare, că aproape fiecare scriitor din Banat s-a dedicat și acestei munci de tălmăcire.

Nu este lipsit de interes să amintim că, prin Ion Stoia-Udrea și Petru Sfetca, Banatul a fost cel dintîi care i-a tradus la noi pe Toller, Ungaretti, Montale, Umberto Saba, că Aurel Buteanu, tălmăcitor de excepție al lui Dürrenmatt sau Kassak Lajos și-a desfășurat activitatea la Timișoara și nici că laureatul Premiului Herder, maestrul Franyó Zoltán, și-a înfăptuit remarcabila operă de traducător în cetatea de flori de pe Bega.

Această muncă de traducător nu reprezintă doar o operă în sine, o transpunere dintr-o limbă în alta, ci reprezintă, în același timp, o sporire a înțelesurilor **cuvintelor.** Cuvîntul, piatră de încercare a poemului, este astfel experimentat în determinări multiple ce contribuie la concretizarea unei linii stilistice mai ferme. Personal, îi sînt recunoscător Irenei Mokka pentru sensibilitatea investită în traducerea poeziei mele în limba germană. Uneori mi se pare că-mi înțeleg mai bine posibilitățile poeziei, recitind-o așa cum a văzut-o ea prin prisma unui traducător.

Un cenaclu al traducătorilor este prin urmare o inițiativă cît se poate de firească a Asociației scriitorilor din Timișoara. Acțiunea lui culturală (prin tălmăciri în patru limbi) reprezintă o experiență nu numai inedită, ci și expresia unui climat nou. Munca de cercetare a cenaclului ar merita ea însăși o atenție deosebită : noi vrem doar să subliniem faptul că, sub veghea maeștrilor, cenaclul poate anunța o școală de tălmăcitori, a căror pregătire este dincolo de orice amatorism și improvizație. Transmițînd generațiilor mai noi marea experiență a vechilor și iluștrilor traducători, această școală literară este o inițiativă specifică unui loc ilustrînd în același timp o formă de existență a culturii noastre socialiste, cultură în care tradiția existenței comune devine o formă de existență literară.

Anghel Dumbrăveanu

Lancrăm

Trec în amurg pe uliți din Lancrăm
Îți caut copilăria și plopul înalt,
Brumatele pajiști cu-argint de mesteacăn
Și iarba cerului, tărîmul celălalt.

Și-ți descopăr mormîntul cu pleoapa cea gravă,
Cu pleoapă de țărnă, cu tăceri de gorun...
Mut ca o lebădă, în vînt și-n zăbavă,
La chemări te-ai întors în pămîntul străbun,

Pe țarina sfîntă, cu dealuri, cu pustă,
În Lancrămul fetei ce-așteaptă cu lauri,
Vîntul, același,o lacrimă-mi gustă,

Regăsit în satul, rînduit de-nceput,
Cu greierii molcomi, cu jăratice plaiuri,
Ce iederă deasă în jur ți-a crescut !

Alexandru Jebeleanu

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Forța poeziei

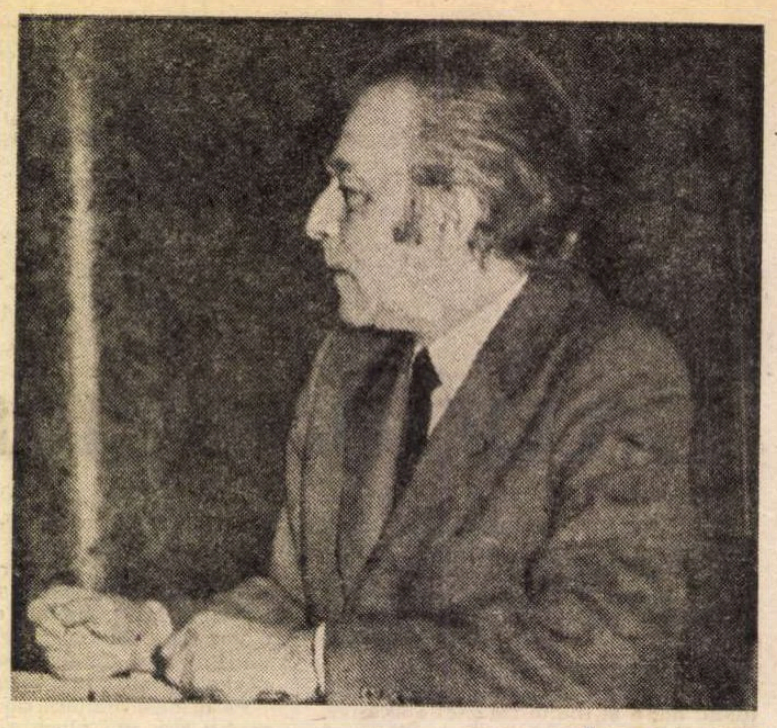

Eugen Jebeleanu

NICĂIERI și niciodată nu e mai răuvenită reprezentarea simplistă ca atunci cînd luăm în considerație legătura dintre **autor** și **operă.** Trebuie o maximă atenție, o maximă „suspiciune", în tratarea acestei dificile probleme, față de formulele **globale,** descărnate, în felul unor certitudini abstracte, moarte înainte de a se naște.

Se zice că această „legătură" nu există ; se zice și că există în chip obligatoriu. Ambele formule rămîn în afara problemei **vii.**

Avînd de redactat un studiu despre Eugen Jebeleanu, dau peste unele mărturii legate de **atitudinea** poetului în anii ascensiunii fascismului. O atitudine fără echivoc. Dar poezia sa de atunci nu o reflecta într-un fel foarte evident. S-ar zice, atunci, că opera e una, omul care o scrie — alta.

Poezia lui Jebeleanu de pînă la război **nu** lăsa să se vadă prea mult (și uneori nimic) din atitudinile moral-politice, din „felul de a fi" al **omului.** Dar mi se pare limpede că aceste atitudini și acest fel **de a fi** conțineau în nucleu și anticipau surprinzător poezia de mai tîrziu a lui Jebeleanu, adevărata sa operă. Iată că „legătura", o clipă întreruptă, apare din nou, numai că nu într-un fel imediat. Em. Serghie relatează *) că pentru **Protestul** intelectualilor împotriva arderii cărților lui Sadoveanu de către legionari (protest apărut în „Dimineața" la 1 aprilie 1937) „semnăturile a numeroase personalități, la București, **au fost obținute prin Eugen Jebeleanu** (s.n.), la Iași prin Mihai Ralea..." etc. Astfel de mărturii biografice nu ne sînt de folos pentru interpretarea volumului **Inimi sub săbii,** dar se dovedesc de un interes maxim pentru înțelegerea operei de mai tîrziu. E o „legătură" între **omul de atunci** — și opera de astăzi. Omul de atunci îl conținea pe autorul **Parabolelor civile.** În **Protest** se spunea : „De cîtva timp se încearcă asasinarea morală a celui mai reprezentativ și mai autentic scriitor român contemporan, Mihail Sadoveanu. E terorizat omul și scriitorul cu o ură, care nu cunoaște nici cruțare și nici margini [...] Față de asemenea intoleranță ne credem datori să ne ridicăm cu toată energia. Poporul român nu-și poate permite luxul de a fi barbar înainte de a fi atins culmea civilizației. Nu putem îndura în tăcere distrugerea valorilor culturale românești și uciderea morală a creatorilor lor sub pretext de dușmănie politică". În legătură cu rolul lui Eugen Jebeleanu în această acțiune de solidaritate intelectuală și de curaj civic, o mărturisire semnată de poetul Virgil Gheorghiu : „Eu personal sub impresia unor amenințări aruncate de un „camarad", într-o cafenea, căpătasem o rezervă și o **teamă,** o teamă de o afișare directă a credințelor mele. De aceea, înainte de a iscăli protestul, am avut o clipă de ezitare. Însă veniră aspre și vii cuvintele lui Eugen Jebeleanu. Vibrau eroic ca ale unui comandant în prima linie. Fantasmele fricii s-au risipit — și mi-am făcut datoria de scriitor".

EXISTĂ răul, nedreptatea strigătoare, nelegiuirea, crima, moartea celor apropiați, lașitatea, minciuna, există toate relele numărate pentru veșnicie în monologul lui Hamlet și puse de el în cumpănă cu miracolul vieții decît care vor să se dovedească mai puternice, izbutind adesea să încline balanța într-o nemărginită dorință : să dormi, să mori...; dar cu aceeași putere există gîndul și cuvintele sfidătoare, consolatoare, răzbunătoare, pacificatoare ale marilor poeți, adevăraților exponenți ai umanității, adevăraților ei profeți și călăuzitori. Acestei elite, cea mai prețioasă dintre toate, îi aparține și Jebeleanu; poezia își redescoperă și își reactualizează extraordinar de viu prin el înțelesul ei străvechi, înțelesul ei de **acțiune.** Pentru că acte și nu doar cuvinte, acte **eficiente,** prin care omul nu doar se exprimă, ci se apără, atacă, se răzbună, mingiie, vindecă, sînt versurile sale.

În fața evenimentelor de toți trăite, a încercărilor grele, a dezastrelor, a nedreptății și violenței oarbe, vrem să știm, ne rămîne totuși timp să știm : ce va „zice" poetul; cum va reacționa, ce va întreprinde, ce cuvinte va găsi.

Versurile lui Eugen Jebeleanu ne dau senzația, cu adevărat, că prin ele **se întreprinde** ceva, se reacționează, se acționează; într-un cuvînt : **se face** ceva ! A rămîne cu brațele încrucișate în fața răului este exact negativul, exact antipodul atitudinii încorporate în poezia sa. A nu întreprinde nimic **pentru** și nimic **împotrivă** și a te simți sufocat de neputință este exact starea pe care tinde să o „vindece" poezia lui Jebeleanu. Dar starea aceasta mai cunoaște un revers : acela de a face ce **nu** trebuie și a rosti cuvinte care **nu** trebuie rostite, agitația zadarnică, perorația falsă, optimismul de circumstanță, vorbirea ipocrită.

Rareori s-a întîmplat ca valoarea normelor pur umane, a cărei exaltare însuflețește poezia lui Jebeleanu, tinzînd să anuleze parcă orice altă ispită exterioară ei, să se asocieze în așa măsură, să se confunde pînă la urmă cu emoția în fața Frumuseții, cu suprema emoție în fața Artei. Citind poezia sa și urmărindu-i captivat „atitudinea", înțelegi cîte ceva din misterioasa afirmație, din ciudata certitudine a lui Dostoievski rostind aproape-neînțelesele cuvinte : **Frumusețea va salva lumea !** Numai cine parcurge, pînă la capăt, ciclul valorilor **morale** poate avea acces, cum are poetul nostru, la înțelesul acestor cuvinte care pot figura, cu mîndrie și cu umilință, ca formulă emblematică, cuvînt-cheie al artei sale.

Una dintre „descoperirile" degajînd o mare forță de șoc, care constituie poeziei lui Jebeleanu un spațiu specific, este și descoperirea identității de substrat, mergînd pînă la confuzia de planuri, dintre accidentele tragice **în ordinea firii** (moartea, înainte de toate) și nelegiuirile, opresiunile, crimele comise la scara umană și socială cu un coeficient ridicat de răspundere și culpă individuală. Propriu-zis, Jebeleanu nu distinge între unele și celelalte, mai exact : **refuză !** refuză să distingă între suferința provocată de fatalitate și cea provocată de o conjunctură precis identificabilă, fără caracter **necesar ;** suprema „nedreptate" este, în poezia sa, moartea ; ea clatină, ea **nu** confirmă, în ochii lui Jebeleanu, normele firii. În ordinea firii numai miracolul vieții și frumusețea în lume sînt cu adevărat, numai ele **merită** să ilustreze firea lucrurilor, tot restul i se opune, stîrnind în sufletul poetului formidabilul tumult protestatar, tumultul revoltei și al indignării teribile măturînd în calea sa totul, smulgînd, literalmente, pilonii unei argumentări cauzale, ale retoricii consolatoare și justificative. Rareori demnitatea inteligenței și a rațiunii critice, a rațiunii pur umane, și-a găsit un aliat credincios, ca aici, în violența pasiunii, în valul „turbat", de nestăvilit, al afectelor. În serviciul rațiunii umane, acest val are o putere torențială, de neîmblînzit, de ne-recuperat, de ne-asimilat. Numai „iraționalul" ne obișnuise cu asemenea forță, cu un asemenea potențial distrugător ; dar iată că aici rațiunea „binelui" cunoaște o forță similară.

Atingînd zone de hotar ale sentimentului și ale reflecției existențiale, în care poezia încetează de a mai „exprima" pur și simplu o realitate ori de a o simboliza prin indicații stilistice, prin metaforă etc., spre a deveni ea însăși trăire directă, prelungire a trupului viu, atîtea dintre poemele lui Eugen Jebeleanu nu se pot străbate cu o privire detașată, ci numai cu o adîncă și totală implicare. După cuvîntul atît de exact al lui Edgar Papu — devenim noi înșine „Jebeleanu" în vreme ce îl parcurgem — poetul se transferă în noi ca într-un spațiu liber de afecte individuale, pe care începe să-l locuiască, să-l modifice, să-l determine. „Tocmai prin această cuceritoare simplitate, potențată către o frenezie a supliciului, Jebeleanu intră în noi — se substituie individualității noastre, se substituie chiar biografiei noastre. De aceea, el nu deșteaptă compasiune ca față de o altă ființă, ci stîrnește tortură directă insuportabilă. În timpul lecturii fiecare din noi este Jebeleanu, fiecare din noi în acel moment a pierdut ceva irremediabil, fără de care nu mai poate trăi. Dacă doar prin faptul că nu s-a exprimat în noi și alambicate tipare formale, această uriașă forță de transfuzie a durerii nu este poezie, atunci nu este poezie nici cîntarea lui Iov, nici a Antigonei, nici psalmul **La malul Vavilonului** și nici una din marile elegii ale lumii".

STĂRII de întărîtare lucidă, de nesomn, excitației nervoase atingînd paroxismul, îi se asociază o dispoziție polemică aparent fără obiect, mai bine zis cu un obiect care-i depășește puterea : destinul inexorabil. Dar tocmai aceasta e forța poeziei lui Jebeleanu, o forță pedepsitoare, violent subiectivă, violent umană, exercitîndu-se într-un domeniu care, prin definiție, se sustrage voinței noastre și o sfidează. Dar Jebeleanu sfidează, la rîndul său, imobilitatea sfidătoare a destinului, sub orice formă s-ar înfățișa. Poezia sa „nominalizează" destinul, dîndu-i o identitate precisă și foarte concretă, o „vinovăție" de tip uman ; el practică o poezie a „rezistenței" (la destin) pe un teritoriu în care rezistența pare fără rost. Ei bine, poetul îi găsește un rost. În toate direcțiile, cu aceeași încordare și intensitate, cu vibrația **ultimei** convingeri, cu vocea zguduitoare a sincerității, menită parcă să învingă somnul rațiunii, să tulbure conștiința, și tulburînd-o s-o limpezească, redînd omului însemnele legitimității sale în lume, vocea aceasta aparține unuia dintre marii poeți ai epocii noastre: «Azi-noapte m-am luat de gît — / din mîini făcîndu-mi un colier. / Lungi, mîinile-mi luceau mocnit, / falangele erau de fier. // Mi-am spus : „Acum, strînge, hai, / că nu-i atît de greu cum pare / să te impodobești chiar tu / c-un sfînt colan — și cel mai mare" // Și-am strîns, și nu cu multă milă, / dar pare-mi-se nici de-ajuns, / și-un glas mi se păru că spune : / „Așteaptă. Nu ești încă uns // să porți acest însemn, ce-i sacru, / și are forma sfintei roți. / Cînd o să vină, poate, vremea, / adună mîini, dar de la toți, // și-atunci abia, sorbind minia / și sila cît-i pe pămînt, / grumazul său să fie turnul / cuvintelor, de tine frînt, — // în urma căruia pe chipul / acestui glob s-auzi cum sună / o liniște drept-grăitoare / ca marea, — fără de minciună».

Adună mîini, dar de la toți, iată în formulare energică, strînsă pînă la crispare în ea însăși, ca în jurul grumazului **evocat** (care atrage, presînd cu putere asupra sa, **minia** și **sila** de pe pămînt), transferul caracteristic acestei arte a supliciului moral și izbăvirii prin durere, transmisia de afectivitate petrecută de la **toți** la **unul,** de la **noi** la **el,** de la **lume** la **poet,** la poetul care nu se desparte niciodată de ea, este al ei ; transferul care face cu putință identificarea cititorului, anularea granițelor dintre cel care citește și cel care scrie.

Lucian Raicu

*) „România literară", 52/1975

REVISTA REVISTELOR

„Manuscriptum" — 1/77

■ Numărul 1 al revistei „Manuscriptum" este dedicat în mod omagial lui Mihai Eminescu și apare odată cu al patrulea tom din *Caietele Eminescu,* îngrijite de Marin Bucur și editate de editura ce poartă numele poetului. Aceste două publicații se completează în mod reciproc : la „Manuscriptum" accentul cade pe documentul și manuscrisul literar, la „Caiete", pe studiul exegetic, deși se publică și aici manuscrise și documente.

Care sînt piesele „tari" ale revistei „Manuscriptum" ? În primul rînd, contribuția exegetică a postumelor lui Pompiliu Constantinescu. Așa cum ne informează în comentariul său Ion Vlad și cum atestă paginile depuse de soția scriitorului la redacție, Pompiliu Constantinescu și-a proiectat o monografie Eminescu ; ni se oferă aici opt capitole din această potențială monografie, în care autorul intenționa „o completă reconstituire spirituală" a operei poetului, pe „baza manuscriselor". Pompiliu Constantinescu socotea postumele eminesciene (ca și G. Călinescu, de altfel) interesante pentru descifrarea structurii estetice a operei, pentru adevărata *descoperire* a poeziei eminesciene. Prin ideile sale, exprimate în această exegeză, Pompiliu Constantinescu devansează toate interpretările ulterioare prin care se discută importanța postumelor în descoperirea unui *alt* Eminescu. Pentru a înțelege cît de cît importanța acestor exegeze, le enumerăm : *Postumele lui Eminescu, Problema variantelor eminesciene, Structura versului și sugestia verbală, Eminescu și tehnica simfonică a poemului, Proza poetică a lui Eminescu, Eminescu poet păgîn, Critica și Eminescu*

Al doilea capitol ce atrage atenția ca o contribuție este deconspirarea pe care Al. Oprea o face „romanului" ediției Perpessicius. Această istorie a muncii lui Perpessicius, înmagazinată în marea ediție pe care ne-a dat-o pînă la volumul al VI-lea, este în fond studiul introductiv la cel de al VII-lea volum de *Opere* (Proza literară), în curs de apariție. În acest volum intră și textele fragmentare de proză publicate tot în acest număr de Petru Creția și Anca Costa-Foru.

O frapantă imagine documentară e consacrată lui Eminescu printr-un fragment de jurnal cinematografic unde G. Călinescu, cu figura sa leonină ca a lui Ioanide (personajul romanelor sale), rostește la 8 nov. 1945 un *cuvînt* sclipind de genialitate despre Mihai Eminescu.

Contribuțiile documentare privind pe Eminescu, deși de detaliu, au o deosebită importanță pentru cunoașterea operei și viața poetului ; scrisorile Mitei Kremnitz (I. Oprișan), dosarul studentului Eminescu la Berlin (Stancu Ilin), Eminescu și Maiorescu colaboratori la Brockhaus (Corneliu Dima-Drăgan).

D. Vatamaniuc se ocupă de „laboratorul prozei eminesciene", semnînd și un *fragmentarium* eminescian.

În afara subiectului omagial, revista mai aduce contribuții textologice sau documentare legate de alți scriitori, ca de exemplu contribuția lui Nicolae Florescu privind „Procesul interior al *Ioanei*" lui Anton Holban sau „Finalul la poemul *Hanul cu urși*" de Vasile Voiculescu, regăsit de Diana Cristev. Documentele în replică biografică privind pe Maiorescu, publicate de C. Popescu-Cadem, în nota lor obișnuită (exacte, sobre, concrete, utile).

Emil MANU

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Romanul de moravuri

ASEMĂNĂTOR prin formulă cu **Fețele tăcerii**, însă mai demonstrativ, este noul roman, **Orgolii**, al lui Augustin Buzura. Pornind de la premisele unui roman psihologic, autorul scrie în fond unul de moravuri : interesant mai puțin ca analiză a unei crize sufletești, și mai mult ca radiografie morală a unui mediu corupt.

Subiectul este foarte simplu. Doctorul Ion Cristian, savant eminent și om remarcabil în multe privințe, a ajuns la o vîrstă la care singura dorință îi este aceea de a se putea consacra în liniște experiențelor în domeniul cancerului. Refuză deci funcțiile care l-ar împiedica s-o facă, deși nu și onorurile care l-ar stimula. A avut o viață agitată, a studiat în Franța și în Germania înainte de război, a fost internat la Tg. Jiu în timpul războiului, a mers apoi voluntar pe frontul din vest, a stat închis un timp prin anii '50 ca urmare a unui denunț mincinos, și-a redobîndit în fine postul universitar și titlurile. Conflictul în care se găsește pe nesimțite prins la un moment dat se datorează, pe de-o parte, adversităților (unele inevitabile) pe care și le-a creat în mediul medical, iar pe de alta, intransigenței morale a fiului său Andrei, tînăr crud sufletește și nepregătit să înțeleagă aparenta pasivitate a tatălui în fața prostiei invidioase și agresive a unor colegi. Din acest punct pleacă romanul : de la observarea crizei lui Cristian. Întîile pagini au un demers psihologic pur. Însă, treptat, atenția ne e trasă spre jocul de relații din institut cu prilejul alegerii de rector. Criza lui Cristian este reală și urmărită minuțios, dar ea mi se pare oarecum convențională, ca un fel de pretext menit a lumina alte aspecte, și nu destul de bine susținută. Savantul se vede deodată asediat de griji. I-a murit soția cu cîțiva ani în urmă și acum are o legătură care-l neliniștește, căci se simte bătrîn și plin de anxietăți. Nimic de reținut în această privință : dragostea pentru Vera nu se remarcă nici prin poezie, nici prin adîncime psihologică. Propus să fie rector, se recuză, dar nu scapă de ura celorlalți candidați care-l bănuiesc de tactici abile. Presat de timp, visează să fie lăsat în pace ca să-și pună la punct citostaticul descoperit, care se pare a fi eficient în tumorile maligne. Anii pierduți îl obsedează. Detestă tranzacțiile. Și-i ridică în cap pe toți mediocrii din institut și din clinică pe care vechiul rector i-a cultivat din inerție. E hărțuit pînă și de fiul său, convins că tot ce zboară se mănîncă, și care-și închipuie tatăl în rol de arhanghel Gavril în război cu demonii. Tocmai acum, printre pacienți i se numără o femeie pe care, în tinerețe, o iubise și care-l părăsise, precum și un fost procuror și prieten, din cauza lașității căruia ajunsese cu două decenii în urmă pe mîna organelor de anchetă. Își păstrează cu greu seninătatea în mijlocul atîtor dificultăți (cam artificial acumulate). Are revelația că există și forme de cancer moral, care trebuie la rîndul lor combătute, că știința însăși, ca să izbîndească în domeniul ei, e silită să țină seama de anumite lucruri. Ideea ar fi aceasta : adevărul științific e legat indisolubil de adevărul moral, lupta pentru cel dintîi depinzînd totdeauna de rezultatul luptei pentru cel de al doilea.

Metoda, în **Orgolii**, rămîne, în linii mari, aceeași din **Fețele tăcerii** : confruntarea unor puncte de vedere. Patru sute de pagini de discuții și confesiuni. Romanul e discursiv analitic, fără țîșnire a imaginației, strîngînd meticulos probe, opunîndu-le, dovedind. Fostul procuror Redman relatează lui Andrei episodul arestării lui Cristian. La rîndul lui, doctorul povestește fiului său același episod, ca să-i înlăture dubiile. Un sanitar din clinică, nemulțumit, se pare, de Cristian, așterne pe hîrtie, cu agramată tenacitate, lungi note informative despre viața particulară a șefului clinicii. La acestea, se adaugă retrospectivele lui Cristian însuși, singurul personaj analizat direct sub raport psihologic. Conștiința celorlalte este reflectată: în opiniile celor din jur, în mărturisiri publice ori private (cazul lui Redman sau al sanitarului). Și doar despre Cristian avem mai multe versiuni. Ca roman de analiză, **Orgolii** are un singur personaj (**Fețele tăcerii** avea trei). Această distribuție a rolurilor ridică unele dificultăți. Alternînd „depozițiile", romanul nu e la fel de convingător în toate. Să luăm un exemplu. Este evident aproape de la început că Redman simplifică, în avantajul său, lucrurile și că minte. Ca să nu ne înstrăineze cu totul simpatia față de fostul procuror, autorul forțează oarecum nota, sugerîndu-ne că de vină, pentru încordarea relațiilor lui cu doctorul, este și inflexibilitatea egoistă a acestuia, rece, inuman, indiferent la tot ce depășește sfera științei sale. Însă versiunea lui Redman are un parti pris așa de clar încît e greu de crezut. Autorul nu reușește să o facă deloc creditabilă. Suspectă e și a lui Cristian, dar nu în latura faptelor, care sînt plauzibile, ci în ordine psihologică. Dacă Redman e minimalizat, Cristian e idealizat. Întreaga anchetă din anii '50, la care-l supune odiosul Varlaam, pare menită a verifica eroismul medicului. Și nu e deloc subtilă : între anchetator și anchetat se stabilește o relație directă, pe față, naiv de simplă. În loc ca cele două versiuni să se completeze, se exclud. Ceea ce făcea meritul **Fețelor tăcerii** era tocmai, în conflictul dintre Radu și Carol Măgureanu, imposibilitatea de a tranșa lucrurile. Nici unul nu deținea adevărul adevărat, ca acum (ingrată sarcină !) doctorul Cristian. Faptul e subliniat și de grosolănia atacurilor împotriva lui : al sanitarului papirofag, al prorectorului Crețu, al antipaticilor Ottescu și Vasiliu. Nu e greu să luăm partea lui Cristian, care e inteligent, onest, dezinteresat. Notele sanitarului ne umplu de oroare. Redman, la început, ne stîrnește mila, pentru ca apoi să se arate perfect ticălos. Andrei ne induioșează prin naivitatea lui juvenilă etc. Cristian cîștigă partida, în ochii noștri, fără luptă.

Acest eticism, care împarte personaiele în tabere distincte, e foarte primejdios într-un roman. Ține de o viziune prea polemică, stînjenitoare în creația obiectivă. Linia care separă pe cei drepți de cei nedrepți e netă ca o frontieră. Cei drepți sînt și inteligenți, buni profesional, curajoși. Cei nedrepți, proști și vulgari, cu puține excepții. Eticul subordonează psihologicul. Sentimentele devin noțiuni : ura lui Redman și a sanitarului, invidia lui Ottescu, admirația pentru Cristian a doctorului Dumitrescu. Personajele sînt doar siluete morale. Își ocupă locul dinainte stabilit. Acționează sau reacționează aproape automat. Psihologic, **Orgolii** nu e nici profund, nici destul de motivat. De la un punct înainte, devine, chiar, previzibil. Demonstrația autorului ignoră pe alocuri nuanțele și preferă fixitatea tipurilor. Anania, laborantul, va fi mereu același simpatic, energic și jovial susținător al lui Cristian pe care-l adoră; sanitarul, un penibil delator; Vasiliu, invidiosul ce-și ascunde invidia sub un strat gros de pudră; Codreanu, carieristul abil și versat Cu astfel de clișee psihologice nu se poate face roman de analiză : dar se poate roman de moravuri. Căci imobilitatea caracterelor e o condiție a caricaturalului. Sarcasmul romancierului nimerește din plin în astfel de ținte fixe. **Orgolii** desfășoară un spectacol grotesc al corupției, prostiei agresive și ticălosiei meschine. E un bestiariu. Augustin Buzura are stofă de prozator satiric. Siluetele sînt decupate uneori memorabil : cuplul urmuzian Ottescu-Boțan ne furnizează un exemplu. Nu-i lipsește autorului decît verva. El e „greoi", serios, ca toți moraliștii. Se complică în analiza unor probleme de conștiință, cînd, în fond, personajele de felul celor din **Orgolii** nu au niciodată asemenea probleme. Ele se adaptează ca să supraviețuiască : este singurul mecanism psihologic interesant. Și la Redman, și la Varlaam, și la Codreanu. Diferă formele, grosolane la cei dintîi, rafinate la ultimul. Esența este aceeași. Corpul străin cu adevărat în acest panopticum e Cristian, personajul principal. În fața lui, ochiul rece și necruțător al romancierului se închide subit. **Orgolii** amestecă prin urmare problematica psihologică a unui roman de analiză cu satira de moravuri. Un roman serios, patetic, al crizei moral-intelectuale și unul caricatural, grotesc, al parvenirii sociale încearcă să locuiască sub același acoperiș. Oricine compară o pagină din reflecțiile interioare ale doctorului Cristian („În ceafă simți o durere vie, pulsatilă, care antrena în ritmul ei lumina cerului, culorile, aerul proaspăt, aspru") cu una din, să zicem, denunțurile sanitarului („De abia aștept să mă însănătoșesc să-mi reiau activitatea că acasă cît sînt singur cu soacra mă enervez că ea susține că trebuie să dau niște slujbe la popă să-mi treacă și mă forțează să mănînc zahăr cu petrol ca să-mi treacă tusea. De-ar veni odată vremea să dispară odată toate rămășițele astea cu mentalități retrograde și mistice că sînt foarte greu de suportat !") constată ușor diferența. În ce mă privește, mi se pare remarcabil romanul de moravuri.

Nicolae Manolescu

Augustin Buzura, **Orgolii**, Editura Dacia, 1977

Analiză și eseu

ÎN cartea sa anterioară, **Spațiu continuu**, Irina Mavrodin rezervase un întreg capitol noului roman francez, definindu-l de la început ca un **roman poetic**. În noua sa carte *), autoarea are prilejul să dea o mai mare extindere opiniilor sale cu privire la proza scrisă de autori ca Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Michel Butor etc., în jurul operelor cărora s-au dus cele mai aprinse — partizane, sau, din contră, denigratoare — discuții. Optînd pentru termenul de **poetic**, în definirea literaturii respective, Irina Mavrodin ține să facă încă de la început unele precizări : Este, după părerea sa, absolut necesar a se stabili o comunitate de esență între noul roman și limbajul poetic și nu de o asemănare pur formală cu poezia. Trebuie, de asemenea, respinsă folosirea univocă (și compromisă) a termenului care ne-ar conduce — este de părere autoarea studiului — într-o direcție total opusă celei scontate, și anume spre romanul liric, sentimental sau autobiografic. Or, se precizează în continuare, „asocierea apare aberantă, inacceptabilă, pentru că romanele lui Proust, Sarraute, Robbe-Grillet, nu numai că nu sînt romane sentimentale, lirice, autobiografice, dar natura lor este chiar opusă acestora". Citînd-o pe Virginia Woolf (care observă în eseurile sale că „s-ar putea ca proza să preia — le-a și preluat, de fapt — unele din îndatoririle de odinioară ale poeziei"), Irina Mavrodin atrage atenția mai ales asupra raporturilor ce se pot stabili între poezia nouă și proză : „Romanul nou este, ca și poezia modernă, o proiecție violent subiectivă a conștiinței creatoare" ...Autoarea polemizează de fapt cu părerea unuia dintre cei mai avizați exegeți ai noului roman, Roland Barthes. Potrivit acestuia, scriitura lui Robbe-Grillet, de pildă, reprezintă chiar contrariul unei scrituri poetice : „Obiectul său — e de părere criticul francez — nu mai este focar de corespondențe, mișunare de senzații și de simboluri : el este doar o rezistență optică". Robbe-Grillet tinde de fapt „să distrugă adjectivul" și, în aceste condiții, proza sa va fi complet lipsită de metafore. Or, poezia este pentru Roland Barthes „un limbaj adjectival, figurat metaforic, simbolic"... În cartea sa, **Realism și devenire poetică**, Livius Ciocîrlie — care se întîlnește cu Irina Mavrodin atunci cînd subliniază caracterul poetic al textelor aparținînd noului roman — încearcă o convingătoare amendare a părerii lui Roland Barthes : „Neținînd seamă de contactul necesar al literaturii cu materialitatea lumii și reducînd limbajul la neutralitate — observă Livius Ciocîrlie în cartea sa — Roland Barthes scapă din vedere factorii esențiali ai poeticității moderne. Pe de altă parte, rezultă din părerile criticului o concepție tradițională despre metaforă, aceasta fiind limitată la a evoca ceva exterior textului. **În realitate, poezia modernă n-a încetat să fie metaforică, numai că a practicat cu precădere și în mod specific metafora intratextuală"** (s.n.).

Reîntorcîndu-ne la eseul Irinei Mavrodin, mărturisim că ne-a cucerit în primul rînd **tonul** acestei cărți inteligente, scrisă de un lector atent și lucid, carte în care nu se dau sfaturi, nici nu se dă mustrător din cap, chiar dacă unele rezerve — atunci cînd zelul iconoclast al autorilor citați devine prea excesiv — există. Opțiunile sînt mărturisite cu discreție ; ele merg în primul rînd spre monumentala operă a lui Proust — „această extraordinară sumă romanescă ce marchează o revoluție în romanul modern" — precum și spre cărțile Nathaliei Sarraute (**Fructele de aur**, cunoscutul roman al acesteia, a apărut recent în librării în traducerea Irinei Mavrodin).

Aflîndu-se în fața unui fenomen literar pe deplin constituit, autoarea face muncă de istoric literar, atent nu atît să-l conteste ori să-l exalte, cît mai ales să-l înțeleagă și să-l explice — fiind vorba de o proză nu dintre cele mai simple — cititorului mai puțin avizat, al cărui acces spre literatura în chestiune se produce nu fără o anumită dificultate.

Irina Mavrodin este atentă să înscrie noul roman în contextul mai larg al mișcărilor inovatoare ce au impus noi direcții nu numai literaturii, ci și culturii în general. Cu mult înainte, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — ni se atrage atenția — un fenomen oarecum similar începuse în poezie. Teatrul va cunoaște și el o evoluție asemănătoare. Citind însă cu atenție teoriile scriitorilor în cauză, îi vom găsi nu numai în ipostaza de iconoclaști. „Orice orientare literară — observă eseista — a avut întotdeauna precursori pe care i-a recunoscut și noii romancieri nu fac nici ei excepție".

Analiza minuțioasă a procedeelor nu duce însă, în eseul Irinei Mavrodin, la o absolutizare și exaltare a acestora. Autoarea este conștientă de faptul că operele pe care își exercită analiza sînt de cele mai multe ori inegale ca valoare : „Nu vom face însă greșeala de a confunda perfecțiunea operei cu perfecționarea funcționării unor procedee. Faptul că un autor aplică fără cusur anumite procedee nu este o condiție suficientă pentru reușita estetică... **Opera nu este cu atît mai perfectă cu cît procedeul este mai perfecționat"** (s.n.).

Cu toate că rezervele noastre față de „noul roman" sînt mai accentuate decît cele ale autoarei **Romanului poetic** — bineînțeles, nu e cazul să ni le expunem acum — ele n-au putut umbri în nici un fel interesul și atenția cu care am parcurs incitanta carte a Irinei Mavrodin.

Sorin Titel

*) Irina Mavrodin, **Romanul poetic**, Editura Univers, 1977

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Ficțiune și document

nicolae țic ROȘU PE ALB

CU toate că autorul *) ne avertizează, într-o precizare, că nu a intenționat să scrie „o carte-document" despre marea grevă a minerilor de la Lupeni, din august 1929, nu o dată el procedează ca și cum ar fi avut în vedere tocmai un asemenea obiectiv. Notează sursa unor informații ; „Întîmplarea de mai sus mi-a confirmat-o și regretatul dr. Coba, fostul meu profesor de la Liceul «Decebal» din Deva", citează martori oculari : „Din relatările martorilor oculari : ...", consemnează întîlnirile pe care le-a avut cu unele din personajele romanului, sau cu prototipurile lor : „Am reprodus dialogul de mai sus după relatarea lui Mihăiță [...] În august 1949, cînd l-am cunoscut la Lupeni, unde sosise și el, ca să ia parte la comemorarea a 20 de ani de la grevă, Mihăiță era locotenent major, în vîrstă de 27 de ani, vîrsta la care murise tatăl său (Petre Bozan, n.n.)" : „Într-o seară de pe la începutul lui decembrie 1963 m-a sunat la telefon un om în vîrstă, cu voce slabă..."

Pe alocuri deci și cu discreție — toate adăugirile la text, de acest fel, sînt puse între paranteze — Nicolae Țic lucrează ca un reporter. Și e cît se poate de firesc să fie astfel : romanul unui eveniment nu se poate hrăni numai cu ficțiune pură, el e constrîns, prin însăși natura lui, să se documenteze. Posibilitățile reportajului arhivistic, retrospectiv, îi oferă scriitorului prilejul să folosească procedee și tehnici surprinzătoare, de o remarcabilă eficacitate emoțională. Cum ar fi interviurile, am spune supra-naturale, pe care autorul le ia peste timp, *„din viitor"*, edificat asupra biografiei și destinului lor, unora din principalele personaje ale cărții — comisarului Pascu, prefectului Ronny și — în două rînduri — lui Petre Bozan, conducătorul minerilor ridicați la luptă. Printr-un subtil truc de montaj perspectivele se suprapun, reporterul devine magician ; interlocutorii lui nu mai au pentru el nici un secret ; le poate citi viitorul cu cea mai mare ușurință, căci acesta este fișat ; are cunoștință de ceea ce oamenilor nu le e dat să știe. Autorul ține contabilitatea timpului pe care personajele îl mai au de trăit începînd din decembrie 1928 : șapte luni și cîteva zile pentru comisarul Pascu, care va muri cu puțin înainte de declanșarea grevei — de inimă, opt luni și ceva pentru Petre Bozan, Pavel Boca și alți 28 de mineri ; locotenentul Ronny, fiul prefectului care dă semnalul sîngeroasei represiuni, se va sinucide — prevede scriitorul, iar unchiul Alexe, care se declară muribund pentru a-l convinge pe Bozan să-i devină asociat și să se mute la București, va mai trăi încă șapte ani încheiați. O patetică „numărătoare inversă" funcționează în cazul personajelor acestei cărți. Documentarea deghizată în ficțiune pseudo-fantastică reprezintă o întoarcere la vechile convenții literare prin modernitate. La omniștiința naratorului-demiurg, Nicolae Țic ajunge prin metoda reportajului retrospectiv. (O serie de alte procedee întrebuințate de scriitor în această carte întăresc impresia de căutată — dar din necesitate — originalitate formală. *Roșu pe alb* este cel mai modern dintre romanele lui Nicolae Țic. Monologul anonim, neatribuit unui personaj anume, *numit*, dar reprezentativ pentru o întreagă categorie socială, sau replicile introduse de-a valma în text, fără indicarea persoanelor care le rostesc, „topite" într-o proză continuă, dialogul comasat reprezintă mai mult decît niște simple inovații tehnice ; ele sugerează într-un mod cît se poate de fericit mișcarea unor grupuri de oameni, agitația colectivă, tumultul revoltei, caracteristice momentului evocat).

Partea de ficțiune a cărții se detașează oarecum de la sine, poate fi ușor recunoscută : particularitățile, de mult familiare cititorului care frecventează literatura noastră contemporană, ale prozei lui Nicolae Țic sar în ochi, frapează. Vom regăsi deci și în acest roman aceeași imagine cenușie, ternă a cotidianului, aceeași predispoziție, exersată de obicei asupra personajelor negative, pentru caricatural și grotesc, facilă uneori, pitorescul fără culoare, reacțiile și atitudinile bizare, psihologii paradoxale, „sucite" și acțiuni, literar vorbind, „scandaloase", excentrice, acel realism al „neverosimilului" cultivat de mai toți prozatorii momentului '60. Un personaj ca Mihăiță, copilul precoce care emite într-una fraze deconcertante prin înțelepciunea lor fără cusur, de om mare și cu scaun la cap, o infirmă cam săracă cu duhul ca Florița Corcodușa, un cuplu ca cel al fraților Filip, întîmplări precum cele pe care acestia le suportă, prăbușirea hardughiei în care locuiesc, sau pe care le provoacă — luînd parte la îngroparea celor 80 de mineri pieriți într-o explozie subterană, cei doi realizează o performantă, am spune, de prestidigitație macabră, izbutind să-l vire, cu multă dexteritate, într-un sicriu disponibil și pe directorul Fay, în prealabil strangulat, a cărui dispariție misterioasă va fi apoi îndelung comentată în întreaga localitate, o istorie ca aceea a lui Ioska-Împăratul, care, rămas de la grevă cu un glonte în omoplat, se duce la doctori ca să i-l extragă abia la 25 august 1944 (pentru că doar acum — explică el — poate să declare fără nici un risc unde l-a căpătat), o răzbunare ca cea pusă la cale de inginerul Mixandru împotriva avocatului Aron poartă marca, ușor de identificat, a prozei lui Nicolae Țic. Inginerul Mixandru, de pildă, organizează un fel de comando, care, într-o noapte, pătrunde în locuința avocatului Aron, imobilizîndu-l atît pe acesta cît și pe soția lui, cărora apoi li se atîrnă, pe ceafă și pe spate, pretinse grenade — „niște cartofi tăiați în două". Ora „atacului", membrii grupului „de șoc" o așteaptă pitiți într-un cimitir, unde se distrează dărîmînd crucile de lemn putrezite etc.

Asemenea manifestări și isprăvi ieșite din comun la care eroii lui Nicolae Țic, năzdrăvani ai insolitului, se dedau, și în această carte, de nu puține ori, se pierd însă în cuprinsul vastului tablou al Lupenilor anului '29. Deosebit de sugestivă este imaginea de odinioară a vestitei localități miniere, una din marile capitale ale luptelor de clasă din România, răsunînd de interminabile accese de tuse, ca un imens spital, înecată în valul prafului de cărbune care ucide vegetația și alungă păsările. Primăvara, femeile împodobesc ferestrele caselor cu flori de hîrtie, iar copiii, adevărați virtuozi ai imitării cîntului păsărilor, încearcă să suplinească absența acestora. Pentru descrierea unui asemenea mediu, proza cenușie, de culoarea zgurei, a lui Nicolae Țic pare predestinată. Cu totul remarcabilă este apoi evocarea muncii (sau mai bine zis a luptei) ilegale, văzută în toată complexitatea ei, cîteodată surprinzătoare, Petre Bozan, de exemplu, ajunge un adevărat „corupător" al poliției, sacrificîndu-și puținele sale economii pentru a obține, de la cei dispuși să le ofere contra plată, prețioase informații. Demascarea informatorilor poliției, expuși apoi oprobriului public de către copii, care le agață la ferestrele caselor „șobolanul mort cu panglică albastră", constituie o altă sarcină, nici ușoară, nici simplă, ce stă în permanență în fața activității ilegale. Pavel Boca, prietenul mai tînăr al lui Petre Bozan, semnează, sub tortură, o declarație de colaborare cu poliția. Momentul de slăbiciune odată depășit, Pavel Boca se arată hotărît să nu facă jocul organelor de represiune, să nu trădeze. Pentru aceasta el are însă nevoie de ajutorul tovarășilor săi, de **încrederea** lor. Pe care, cu instinctul adevăratului om politic, Petre Bozan i-o acordă, împotriva indicației de a rupe cu el. (Luptînd și murind alături de Bozan, Pavel Boca va confirma această încredere.)

Pasionante sînt paginile care redau cele două întrevederi ale comuniștilor din Lupeni cu reprezentanți ai „centrului". Încordarea treptată a atmosferei, datorată unor grave accidente de muncă sau măsurilor antimuncitorești luate de patronat (închiderea unor mine, concedieri masive) și mai ales agitatele zile premergătoare grevei și greva propriu-zisă sînt înfățișate cu o excepțională forță de reprezentare. Revolta femeilor care, exasperate de sărăcie, se aprovizionează cu forța, devastînd băcăniile pline de mărfuri, nenumăratele grupuri de mineri care, asemenea unor patrule muncitorești, controlează localitatea, companiile de soldați care mărșăluiesc necontenit prin oraș, demonstrativ, adunarea a mii de oameni în curtea minei și ocuparea uzinei electrice — cheia reușitei întregii acțiuni greviste — ne dau din plin, toate la un loc, alcătuind parcă o singură mișcare neîntreruptă, sugestia acelor momente fierbinți, de mare dinamism, înscrise pentru totdeauna în istoria luptei revoluționare din țara noastră. Memorabilă este imaginea uzinei electrice, „îmbrăcată" literalmente — pentru a fi astfel apărată — într-o cămașă invulnerabilă de trupuri omenești : „Era o uzină vie" — spune scriitorul. „Clădirea administrației suportase unele amenajări [...], și schelele de cinci-șase metri înălțime din drugi de fier și stîlpi de stejar încă nu fuseseră ridicate. Petre Bozan ceru să fie aduse toate la uzina electrică și înșirate de-a lungul pereților, pentru ca să poată urca oamenii pe ele, sute de oameni, unul lîngă altul, ca un zid. Cine e mai sprinten și nu se teme să urce pe acoperișul de tablă și să stea de veghe acolo. Tîmplarii de la întreținere și toți care se pricep să mai facă niște schele mai mici, ca niște ziduri de cetate, care să înconjoare uzina. Pavel Boca [...] înfipse steagul roșu pe cea mai înaltă dintre schele. Uralele izbucniră din nou. [...]. Pe schele urcă primul schimb, cîteva sute de oameni. Unii își puseseră banderole roșii. Om lîngă om, pe schele și pe acoperiș. Era o uzină vie".

Valeriu Cristea

*) Nicolae Țic, **Roșu pe alb**, Editura Eminescu, 1977.

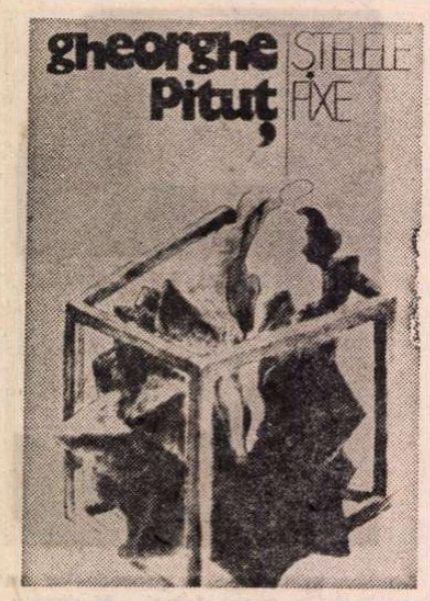

Patosul liric

TRECÎND de la imagismul sever, crispat, cu nuanțe expresioniste, la patosul meditativ, la dramele morale cu soluții extreme, utopice și, de aceea, de o înnourată tristețe, Gheorghe Pituț și-a simplificat expresia lirică, a intrat în zona unei poezii mai dense sub raport speculativ și mai echilibrate metaforic. Poemele ultimului volum, **Stelele fixe***), realizează o matură sinteză a direcțiilor creației sale de la culegerea de debut **Poarta Cetății** (1966), pînă la **Ochiul neantului** (1969) și **Sunetul originar** (1970). Vizionarismul mohorît, auster, cu ciudate alunecări între avalanșe de imagini concrete, elementare și pasaje laconice, de un profetism sacerdotal, neliniștitor, și-a calmat expresia fără să-și modifice substanța. Aceeași luptă între trăirea răscolitoare a îndemnurilor ancestrale și aspirația spre durerea glacială a gîndului apare acum în versuri de o luminoasă simplitate. Iată elogiul clarității cosmice, al purității astrale ferite de zbuciumul unei vitalități dezordonate în poemul care dă și titlul volumului : „De-ar fi sau de n-ar fi mișcare / stelele-s fixe ca-n uitare, / tăcerea-n cosmos e-o povară / care începe să ne doară / ca pierderea ca stricta boală / cînd cerul pare-o hală goală / de tot ce-ar mai fi vrut să spere / vederea-n ceafa unei sfere — / de ce-am cunoaște-n zi adîncă / luminile cum fug să plîngă, / căci am vedea popoare albe / prin cer în loc de stele-n salbe. / O, mulțumirea că sînt fixe — / departe de apocalipse, / hrănite numai cu mirare / din ochi de plante gînditoare — /ne-ajută să ne mai susținem / limpezi în succum et sanguinem". **(Stelele fixe).**

Fondul reflexiv nu devine decît în rare cazuri balast speculativ în păienjenișul imagistic al poemelor, ci se încorporează în metaforă ; pulsează în descriptivismul mai potolit, mai degajat al lui Gheorghe Pituț vechile sale obsesii morale, perceptibile de data aceasta mai direct, mai explicit datorită unei intuiții mai exacte a capacității de abstractizare a versului. Meditațiile poetului se îndreaptă spre problema conflictului dintre tensiunea vitală interioară, elementară și patosul ideilor, al spiritualității transparente, reci, spre instalarea conștiinței morale în zbuciumul uman, spre un întreg complex de întrebări pe care le ridică existența modernă, socială, și spre condiția poetului în planul terestru și în cel al creației sale. **Seninul** este un poem sugestiv pentru înclinațiile reflexive ale lui Gheorghe Pituț, indicînd linia de echilibru a jocului său filosofic, dar și primejdia unei ținute prea demonstrative, prea aspru ostentative : De s-ar clădi pe cînd le nărui / trupul și sufletul oricărui / o, spirit, ți-ai salva declinul / frate cu aurul și vinul; / cunoști că trupu-i o cîntare / a sufletului cînd răsare, / iar sufletul e o nălucă / a trupului dacă se culcă — / nici obiecte, nici ospețe / pe care lama ta să-nghețe ; / seninule (știai ce grave-s / ideile lui Ludwig Klages — / citind în urma-ți numai breșe !), / eu cred că spiritu-i o creșă / de flori și animale pure / în grava limbilor pădure".

Poetul insistă și în alte poeme asupra demnității limbajului liric, care poate comunica mai sensibil emoția revelației, adevărurile primordiale. Totuși nu lipsesc din volum sunetele aspre, neconvingătoare sub acest aspect: „Acum îmi dau mai bine decît oricine seama / ce arhetip e tata și ce durere mama..." **(Grijă)** sau „A fost organizat destinul / ca în planete fixe vinul / nu-l intuiești decît așa / cum i-ar da drumul cineva / mai mare peste robinete, / structurile sunt mari schelete ; / de la falange vin curenți / străini de tot și impotenți, / numai din bulbi afunzi, din șire / se-aude o voce de zidire / în libertate-amețitoare / a oului din nou la soare." **(Stare).** În general, însă, asemenea stridențe sînt rare, expresia vizionarismului lui Gheorghe Pituț înclinînd parcă în acest moment spre simplitatea revelatoare, învăluitoare, a cărui farmec transfigurează nucleul ideatic, îl susține cu o suavă prospețime : „Cuvîntul cred că reproduce / vîntul imaginii reale / a munților ce mor în vale / dar nu durerea de pe cruce // pe care nimeni n-o va duce / prin timpul tot pe orice cale / chiar de vor arde catedrale / plutind pe timp și mări năluce. // Și Blaise va scrie iarăși fraza / ce-ncurajează suferința / că răul își dilată baza // și sufletele neputința; / în schimb va exista știința / ce însăși potențează baza." **(Sensul).**

Consecvent mai vechilor sale convingeri, poetul atinge în multe din versurile recentului volum spinoasa problemă a civilizației tehnice care îndepărtează omul de la contemplație și trăire pură, îl alienează și-i modifică natura. Poezia socială a lui Gheorghe Pituț are o vehemență și o încrîncenare a tonului nemiloase. Intervine aici febrilitatea moralistă a poetului, deja comentată de critica volumelor sale anterioare. Mai nou este sarcasmul unor versuri, forța de a respinge printr-o ironie încruntată ca în **Noi vrem** unde caligrafia polemicii este subtilă : „Mi s-a făcut aseară teamă / că, neatent, o să exprim / vreun gînd secret, virgin și prim / de care n-o să pot da seamă // cum mi-a venit, pe care gamă / sau undă ori tunel sublim/ ca răspunzînd : de ce murim / abia născuți de tine mamă. // Noi vrem petreceri, zgomot mult, / nimic să nu se înțeleagă / și ici și colo vreun om cult // să ne vorbească ziua-ntreagă/ de sunete cum se propagă / să fie seară și tumult !".

Stelele fixe este, cred, un volum de răscruce în creația lui Gheorghe Pituț. El atestă o maturizare a expresiei lirice, o structurare mai echilibrată a universului său poetic, o certă limpezire a sistemului metaforic Sînt în acest volum versuri memorabile și ansamblul lasă impresia unui poet de forță și sensibilitate convingătoare și maleabile în direcțiile lor esențiale, capabile să evolueze interior, organic.

Dana Dumitriu

*) Gheorghe Pituț, **Stelele fixe**, Editura Eminescu, 1977

Szemlér Ferenc

Auguri

Zece hulubi sălbatici, iată-i, în zbor trec
dinspre soare apune spre răsărit.
În față-acel unu și
în urma lui, ceilalți nouă,
iar înapoi
se întorc doar cei nouă,
și cel dintîi nu se întoarce !
AUGURE !
Spune-mi ce fel de semn e acesta ?
Care ți-s
AUSPICIILE ? Grăiește !

Aceluia unul — căci e SACRA AVIS
poate mai mult îi place
țărmul din soare răsare.
Pe drumul lung el poate-a căzut,
căci e MALA AVIS.
Și numai cei nouă se reîntorc
către Soare-Apune.
Întrebarea
are poate răspunsuri mai multe.
La orice-ntrebare sînt multe răspunsuri,
ce țin de
unghiul de vedere al celui care răspunde.

Incertă e Viața.

Canon

Nu ești ? Sînt fără ajutor.
Tu strînge-mi mîna, n-o lăsa,
cînd frică mi-i, pustiitor.
Ce îmi ești tu, dac-aș uita,
mă strînge, strigă mustrător.
Privesc în jur : parc-aș visa
că simt în suflet, arzător :
eu poate-aici mă voi scula.
Și-n fine,-aici cînd m-oi scula,
eu simt în suflet, arzător,
că-n jur privind, parc-aș visa.
Mă strînge, strigă mustrător,
dacă ce-mi ești eu aș uita.
Cînd frică mi-i, pustiitor,
tu strînge-mi mîna, n-o lăsa.
Nu ești ? Sînt fără ajutor.

Nume de străzi deveniți

Unde plecați rînd pe rînd
implacabil, prieteni ?
Unde oare
vă duceți unul după altul ?... Vocea
mai sună, ce-i drept, din cînd în cînd
pe netezii șerpi ai magnetofonului. Ba
chiar și ființa voastră o văd, umbra voastră pe
micul ecran catodic al televizorului.
Dar s-apeși un buton, și pieriți cu toții
fără de urmă.
Unde ?
Voi, rînd pe rînd, orice v-ar opri, vă ascundeți
pe cotoarele-aurii ale cărților.
Vă zăresc numai ochii noștri : sînteți pe file
de opere, pentru ca dinții ideilor
să vă rontăie imaginația, rațiunea,
ori amintirea, și — vai ! — mai degrabă,
uitarea !
Sub privirile mele voi deveniți rînd pe rînd
tot mai implacabil
nume de străzi în orașe prospere.
Pe zmaltul de-albastre tăblițe
sînteți nume de piețe. Și de
alei deschise, mari drumuri, pe margini
cu arborii-străji. Parcă-ndărătul realității
acestor litere
care din inimă, odinioară-ți mușcau,
o altă, străină esență acum se ascunde.
Unde pieriți, prietenii mei, rînd pe rînd ?
Unde pieriți cu toții ?
Unde ?

În românește de **Veronica Porumbacu**

Nicolae Dragoș

Manifest

Vai, ce blîndă soartă
Ne oferă secolul nostru rotund !
Se consumă cu kilogramele
Droguri de hîrtie tipărită
Cu „suveniruri" și jurnale eliptice
Despre al doilea război mondial
Semnate de nume celebre.
În vreme ce în mari, electronice furnale
Se pîrguiesc ciupercile
Unor posibile și inegalabile războaie !

Vai, ce blîndă soartă
Ne rezervă secolul nostru rotund
Frații mei întru fire de iarbă
Și deces mondial.

Vă implor, vă atrag atenția, vă ordon
Aruncați de pe ochi pînza delicată
A marasmului !
Nu pierdeți din vedere adevărul că
Îmbrățișarea tandră poate fi de Adio
(Adică ultima, definitivă)
Surîsul fiului
V-ar putea rămîne doar
Într-o fotografie
Atîta vreme cît nebunii
Călăresc tabla de șah a planetei
Nepăsători la soldații de rînd
La turnurile de apărare
Ori la regii ce devin
Pe zi ce trece
Mai anacronici.

Frații mei, apropiații și îndepărtații mei frați,
Vă atrag atenția, vă implor
Luați-vă zilele în propriile mîini
Construiți steaguri din lumina soarelui.

Frații mei, cu trupul înclinat pe jumătate
Spre un straniu deces mondial,
Vă implor, vă atrag atenția, vă ordon
Nu citiți captivați și imperturbabili
Amintirile altora despre un război
Ce poate fi al Vostru !

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Afiș de neuitat

Se-ntîmplă cîteodată-n țara
În care stăpînește tunul
În piețe, cînd se lasă seara,
Să se aprindă cîte unul.

Se naltă torță fumegînd
Ca un blestem la zile mari
În trupul blîndului pămînt
Plîng suflete de militari.

Afiș de neuitat, din sînge
Arde în piețe și acuză
Pre cînd planeta tragic plînge
Încărunțită și confuză

Voi, călători, urmînd chitara
Cu strune vesele ce mint
Cînd vă coboară-n suflet seara
Cu nesfîrșitu-i labirint

Opriți-vă tăcuți în piețe
Unde zac torțe fumegînd
Ce au poruncă să vă-nvețe
Lumina tristului pămînt.

Se-ntîmplă cîteodată seara
Cînd ruginește-n taină tunul
Să-și lase piețelor povara
Murind, profetic, cîte unul.

În barba unui mag

Istoria nu-i doar un sarcofag
În care zac îndoliate oase
De vremuri ce-n tîrziu se sparg
Ca stelele în geam de case

Nicicînd lumina își brumase
Chipul în barba unui mag
N-a fost Istoria un sarcofag
Purtînd îndoliate oase

Ca melcii-n umbră se retrag
În nemuriri armonioase
Cei ce-au clădit prin vremuri prag
Spre dimineți mai luminoase.

Istoria nu-i doar un sarcofag.

Poetul

Se spune că poeții au darul de-a vorbi
În măestrite slove cu stelele, cu marea
Că noaptea-și luminează obrazul către zi
Ori un cuvînt e-n stare s-aducă-n gene zarea.

Se spune că poeții au darul de-a cuprinde
În ritmul unei strofe planeta ca pe-o minge
Drumul urcat cu versul, de aur și argint e
Și ceru-și lasă pleoapa a lacrimă cînd ninge.

Rob veșnic la cuvinte și iscodind în jarul
Ce-așteaptă din vocale să fie dezlegat
El știe că natura își află-n vers tiparul
Ce trece-n chipul vremii cu visul împăcat.

De-i soare strîns în suflet, în vers e
sărbătoare
De cad în inimi norii se-nnegură cuvîntul.
Poetul prin menire e-a lumii întrebare
Legat de viața lumii cu viața lui, cu gîndul.

Dragoş Vrânceanu

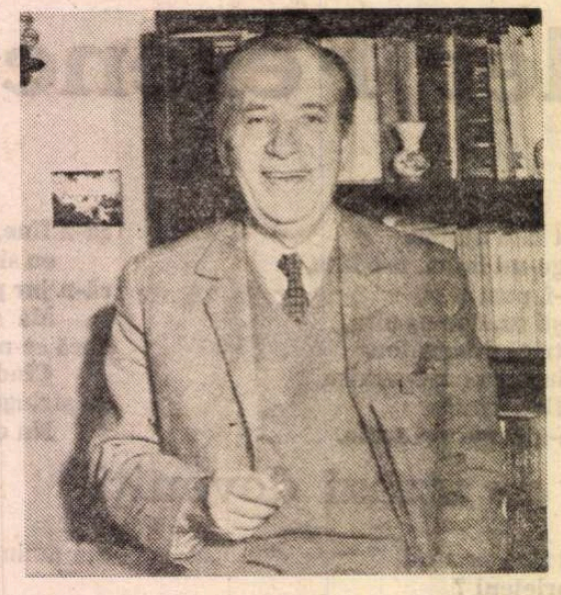

● PLECAREA dintre noi a poetului Dragoş Vrânceanu a fost consemnată într-o seară de primăvară, cînd castanii oraşului — uriaşe candelabre — nu-şi scuturaseră încă floarea. Îl cunoscusem tot într-o primăvară, anul 1934...

Tînărul de atunci, afabil şi sfios, de o absolută civilitate, te îndatora de la început cu o căldură şi o atenţie izvorîte din structura lui temperamentală. Vorbea puţin şi atunci, cuvintele, rostite rar şi împlinite de gesturi, păreau parcă terenul căutînd locul cel mai solid şi mai propriu pe care să-şi sprijine pasul. Acel tînăr în prezenţa căruia semnatarul rîndurilor de aci se înfăţişa aproape un copil, era de curînd întors în ţară cu o diplomă de doctor în filosofie la Florenţa. De atunci înainte, literatura şi cultura italiană şi-au găsit în Dragoş Vrânceanu un exeget şi un popularizator tot atît de activ şi de pasionat pe cît era strălucitul profesor Alexandru Marcu de la Universitate.

Dar tînărul doctor în filosofie venit din cetatea de faimă a Medicilor şi instalat în redacţia unui mare cotidian bucureştean ne-a fost cunoscut înainte de toate ca poet. Debutul publicistic şi-l făcuse la „Universul literar" şi „Bilete de Papagal", colaborasem împreună la „Viaţa literară" şi „Azi", iar în primăvara de care vorbeam, manuscrisul primului său volum de versuri, **Cloşca cu puii de aur**, se tipărea la Editura Fundaţiilor, încununat de un premiu, după ce mai întîi autorul se văzuse trecut în **Antologia poeţilor tineri** a lui Zaharia Stancu apărută în acelaşi an. De atunci şi pînă în clipa cînd a închis ochii, pe parcursul unor decenii în care omul şi lumea au cunoscut traume fără precedent şi mutaţii spectaculoase, Dragoş Vrânceanu a rămas acelaşi entuziast slujitor al cuvîntului scris, al cuvîntului-luminător al cetăţii.

Poet, eseist şi traducător, activitatea lui literară şi publicistică, risipită în paginile gazetelor şi revistelor vremii sau înmănunchiată în cărţi, a avut totdeauna o notă de distincţie. Cercetător riguros şi bun cunoscător al literaturii italiene, unică în varietatea ei, Vrânceanu se bucura şi de prietenia unor mari scriitori şi oameni de cultură din patria Renaşterii. Într-o bună măsură, volumul de interviuri şi articole **Întîlniri cu scriitorii italieni**, publicat în 1972, reprezintă o punere în temă a cititorului român cu ideile şi tendinţele care animă astăzi lumea literatorilor din peninsulă. Nume ilustre, de la Ungaretti şi Montale pînă la Vigorelli, de la Italo Calvino şi Pier Paolo Pasolini pînă la Carlo Bô, îşi fac mărturisirile de credinţă în ceea ce priveşte problematica scrisului şi orientarea lui, iniţiindu-l pe cititor în condiţiile interioare ale culturii italiene din timpul nostru şi din toate timpurile.

Ca poet, Dragoş Vrânceanu şi-a grupat activitatea ultimelor decenii în volumele **Columne**, **Poemele transhumanţei** şi **Poezii**, o lirică de un modernism temperat care încorporează meditaţia omului în faţa naturii şi a fenomenelor.

As dori să amintesc aici şi simţămintele de cald patriotism care-l însufleţeau pe acest om de cultură hrănit de idealurile generoase ale umanismului renascentist, dar în aceeaşi măsură şi de ideile-forţă ale timpului puse în directă legătură cu schimbările structurale intervenite în viaţa poporului nostru. **Poemele transhumanţei** izvorîseră din apartenenţa poetului la cosmosul spiritual al unor tradiţii din locurile sale de baştină, plaiurile de sub munte ale Vîlcei. Mi-a vorbit de multe ori de acele tradiţii păstoreşti la care autorităţile locului n-au făcut „ureche surdă" ci, dimpotrivă, s-au străduit să le prelungească viaţa, înfiinţînd un ansamblu folcloric ce le-a preluat. Aşa s-a făcut că în primăvara anului 1974, aflîndu-mă la Florenţa, am avut plăcuta surpriză de a vedea pe panourile de reclamă ale glorioasei cetăţi afişele ansamblului vîlcean, cu echipa lui de fluieraşi şi dansatori, care dădea un spectacol acolo. Spectacolul era precedat de un cuvînt al lui Dragoş Vrânceanu. Aranjamentul cu municipalitatea florentină pentru aducerea ciobanilor din Carpaţi în capitala Toscanei tot lui i se datora, bineînţeles. Dragostea lui Vrânceanu pentru locurile natale mi-a fost mărturisită în repetate rînduri şi îmi pare rău că la o invitaţie făcută acum doi ani de a petrece o zi la „casa de sub pădure", modestul sălaş estival al poetului, n-am putut răspunde.

Pentru tinerii scriitori, scrisul lui Dragoş Vrânceanu îndemnurile lui, ca şi prezenţa în redacţiile unde a lucrat şi colaborat, au fost mult profitabile. Prin dispariţia acestui generos al condeiului, viaţa noastră literară înregistrează o pierdere greu de înlocuit. Amintirea lui ne va rămîne, însă, pentru totdeauna, luminoasă.

Vlaicu Bârna

Pajura de fum

Mă trag, băieţi şi fete, în birlog
pe cît se va putea, şi fără glume !
Eu într-un fel tot trec prin astă lume,
şi nu zic că mi-aţi fost cu pocinog.

Vă las afecţiunea mea zălog,
spre bine şi noroc să vă îndrume !
Voi pentru mine-aţi fost un cal în spume
de care s-a ţinut un biet olog.

Nu vă acuz că v-a făcut plăcere
să merg în pasul vostru orişicum.
Dar în acest crimpei cam lung de drum,

ca să hrănesc şi eu cum se cuvine
eterna vieţii pajură de fum,
a trebuit să tai bucăţi din mine !

Dragoş Vrânceanu

Cronica limbii

Despre unele dublete lexicale

ÎNTR-UN articol anterior, intitulat „Cuvinte şi variante" (vezi nr. 15 din 1977 al acestei reviste), am arătat, printre altele, că unele variante lexicale care au aceeaşi etimologie imediată sau mai îndepărtată se pot transforma, cu timpul, în cuvinte independente cu condiţia să se specializeze, din punctul de vedere al sensului. Aceasta înseamnă că, în planul sincroniei, **bor** şi **bord** reprezintă unităţi lexicale distincte, deşi provin amîndouă din frc. **bord**, împrumutat atît pe cale orală, cît şi scrisă, cum s-a mai întîmplat, spre exemplu, cu **rever** şi **revers** (ambele explicabile prin frc. **revers**, provenit, la rîndul lui, din lat. **reversus** „întors").

Un alt mijloc de a demonstra că o variantă s-a transformat în cuvînt de-sinestătător îl constituie posibilităţile combinatorii, în general, şi mai ales folosirea acesteia în unităţi frazeologice de tipul îmbinărilor lexicale cu caracter constant. Astfel, deşi se reduc la acelaşi etimon (care este frc. **concession** din lat. **concessiō, -onis**), formele româneşti **concesie** şi **concesiune** reprezintă două cuvinte deosebite, pe de o parte, pentru că sînt specializate din punctul de vedere al sensului, iar, pe de alta, pentru că se spune **a face concesii**, dar **a da** (sau **a lua**) **în concesiune**. Tot aşa, folosim expresia **a fi în funcţie (de ceva)**, paralel cu **a pune** (sau **a intra**) **în funcţiune** şi spunem (ori ar trebui să spunem) exclusiv **funcţiune sintactică**, alături de **funcţie algebrică**, **funcţie trigonometrică** şi altele. În aceeaşi ordine de idei mai pot fi menţionate: **fracţie ordinară**, dar **fracţiune politică** (ori **fracţiune de secundă**), **selecţie naturală** şi **artificială**, dar **selecţiuni din opere**, **secţie de miliţie**, dar **secţiune transversală**, **staţie de tramvai**, **autobuz** etc., dar **staţiune balneară** sau **balneo-climaterică** ş.a.m.d. În toate aceste exemple şi în alte cîteva, **Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie** procedează foarte bine admiţînd că ambele forme sînt corecte sau literare, însă greşeşte ori se dovedeşte inconsecvent atunci cînd (în cazuri similare), nu admite decît forma cu sufixul **-iune** (de pildă : **emisiune, extensiune, perfecţiune, transmisiune** etc.), sau numai pe cea terminată în **-ie** (ca în exemple de felul lui : **expoziţie, lecţie, permisie, obligaţie** şi altele). Ţinînd seama de cele două criterii amintite şi, bineînţeles, de frecvenţă, sîntem îndreptăţiţi să pledăm pentru acceptarea în limba literară atît a formelor scurte **emisie, extensie** (de bandă), **perfecţie, transmisie** etc., cît şi a celor cu sufixul **-iune : expoziţiune, lecţiune, permisiune** şi chiar **obligaţiune** (fiindcă spunem **obligaţiuni CEC**, dar **obligaţii familiale**, spre exemplu). De altfel, în **Mic dicţionar enciclopedic (MDE)**, **expoziţiune**, care e propriu teoriei literaturii, este considerat, pe bună dreptate, alt cuvînt decît **expoziţie** şi la fel se procedează în **Dicţionar de neologisme (DN)** cu **lecţiune**, a cărui înlocuire cu dubletul **lecţie** ar fi de-a dreptul ridicol în terminologia criticii textuale şi a celei filologice, în general.

Uneori, între lucrările noastre normative există contradicţii frapante, care n-ar putea fi eliminate decît prin acceptarea ambelor forme (în **-ie** şi în **-iune**). Cităm un singur exemplu, dar atragem atenţia că el nu este unic. E vorba de **permisie şi permisiune**, pe care majoritatea dicţionarelor româneşti mai noi **(DLRM, DN, MDE** şi **DEX)** le tratează în două cuvinte separate, în timp ce **Îndreptarul** nu admite decît **forma permisie.** Acelaşi **Îndreptar** (urmat, de data aceasta, de mai toate dicţionarele noastre recente) ne recomandă exclusiv **grafia şi rostirea formaţie**, deşi în presă ori în diverse lucrări de specialitate se scrie numai **formaţiune (politică, statală, socială** etc.), precum şi **formaţiuni de luptă patriotice.** Cît priveşte forma **emisie** (repudiată şi ea fără nici un motiv serios), aceasta este din ce în ce mai frecvent folosită în special de către tehnicieni, care nu spun decît : **post de emisie** (în opoziţie cu **post de recepţie**), **centru de emisie, cabină de emisie, antenă de emisie, a fi pe emisie** (ori **în emisie**) şi, desigur, **emisie electronică, fotoelectrică** etc. Printr-o exagerare de aceeaşi natură ni se recomandă numai forma **transmisiune**, pierzîndu-se din vedere că nu se spune decît **curea de transmisie** şi aproape exclusiv **transmisie prin cablu sau în transmisie directă.** Cu ajutorul altor fapte de acest fel s-ar putea ilustra (într-o măsură mai mare decît s-a făcut pînă acum), atît tendinţa de înmulţire şi de răspîndire a formelor în **-ie** (care prezintă avantajul scurtimii şi deci al comodităţii), cît şi tendinţa lor de a se specializa din punct de vedere semantic, ceea ce constituie o interesantă sursă de îmbogăţire şi de precizare a lexicului românesc contemporan. A nu ţine seama de aceste două realităţi lingvistice înseamnă a sărăci limba şi a o împiedica să evolueze în conformitate cu tendinţele ei firesti.

Theodor Hristea

Prima verba

Un povestitor

● UN FEL de „amintiri din copilărie" sînt povestirile lui Dan Claudiu Tănăsescu **(Iarba pierdută**, Ed. Albatros). Povestitor talentat, noul prozator preferă exerciţiului de imaginaţie exerciţiul de memorie, apelînd la propria-i biografie şi recomandînd-o fără vreo intenţie literară de genul biografiilor romanţate, ci după modelul „jurnalului", al notaţiilor fidele realităţii pînă la conservarea onomasticii şi toponimelor reale. A rezultat o scriere cu caracter documentar, interesantă nu prin latura consemnativă, dar prin unda de afectivitate ce străbate materia epică. Naratorul îşi „citeşte" copilăria cu ochii vîrstei mature, reconstituindu-i întîmplările în funcţie de o semnificaţie atribuită a posteriori. Timpul evocat este al sfîrşitului de război şi al primilor ani de după Eliberare, undeva, într-un sat din preajma Bucureştilor. Întreaga naraţiune e dominată de prezenţa a două personaje : autorul însuşi, la vîrsta anilor de şcoală, şi tatăl său, alt „medic de plasă", privit mereu cu devoţiune idolatră. De o parte un jurnal al „devenirii", de alta un jurnal al maturităţii în declin. Faţă de sine naratorul este, în genere, circumspect, pe alocuri chiar indiferent ; în centrul amintirilor sale stă imaginea tatălui, copleşitoare şi, încă, misterioasă. E interesant că, în ciuda prezenţei oarecum idealizate a acestuia, observaţiile autorului se păstrează în limitele unui realism documentar încît, finalmente, din succesiunea atîtor întîmplări profesionale cititorul va reţine nu aureola idilică a personajului-medic, ci imaginea unui medic pasionat, a cărui conştiinţă profesională perfect adecvată jurămîntului hypocratic e în raport de fidelitate cu atitudinea civică a insului în mediul social propriu şi, deopotrivă, cu spiritul pedagogic exersat în familie. Unda de afectivitate pe care autorul o trimite asupra tatălui medic face ca biografia acestuia să se întîlnească numai în latura morală medicale cu a altor personaje de acelaşi destin din proza românească mai veche sau mai nouă, nu şi în aceea a observaţiei sociale, destul de fragilă în cazul de faţă şi, atîta cîtă este, subordonată unui intimism explicabil prin caracterul comemorativ al evocării.

În ce priveşte biografia naratorului însuşi, episoadele se înlănţuie firesc într-o lumină nostalgică, de pioasă aducere aminte, iar circumspecţia cu care autorul se examinează pare să fie un rezultat al întîlnirii dintre aspiraţia spre puritate a copilului, reînviată prin exerciţiul de memorie, şi nostalgia purităţii ca sentiment difuz în experienţa maturităţii. Scris lapidar, într-un limbaj firesc şi curat, memorialul lui Dan Claudiu Tănăsescu e al unui povestitor căruia plăcerea de a se auzi povestind îi liniştesţe nervii, făcîndu-l, poate, să vadă într-o realitate revolută conturul unei ficţiuni. În acest sens cartea de acum poate fi considerată drept un exerciţiu de sensibilitate epică în vederea unui pas mai important : spre o tensiune a semnificaţiilor.

Laurenţiu Ulici

Calendar

● 6.V.1942 — s-a născut **Paul Tutungiu.**
● 7.V.1931 — s-a născut **Ştefan Iureş**
● 8.V.1923 — s-a născut **Traian Iancu**
● 8.V.1937 — s-a născut **Darie Novăceanu**
● 9.V.1895 — s-a născut **Lucian Blaga** (m. 1961)
● 9.V.1918 — a murit **George Coşbuc** (n. 1866)
● 9/10.V.1946 — a murit **Pompiliu Constantinescu** (n. 1901)
● 10.V.1923 — s-a născut **Ion Caraion**
● 10.V.1929 — s-a născut **Ion Horea**
● 11.V.1924 — s-a născut **Aurel Gurghianu.**
● 11.V.1931 — s-a născut **Laurenţiu Cerneţ.**
● 11.V.1940 — s-a născut **Gheorghe Istrate.**
● 12.V.1897 — s-a născut **Emil Serghie** (m. 1977).
● 12.V.1916 — s-a născut **Constantin Ciopraga.**
● 12.V 1921 — s-a născut **Marin Porumbescu.**
● 12.V.1934 — s-a născut **Lucian Raicu.**
● 13.V.1927 — s-a născut **Gheorghe Vlad.**
● 13/14V.1974 — a murit **Gheorghe Dinu** (n. 1903).

Literatura gloriosului '77

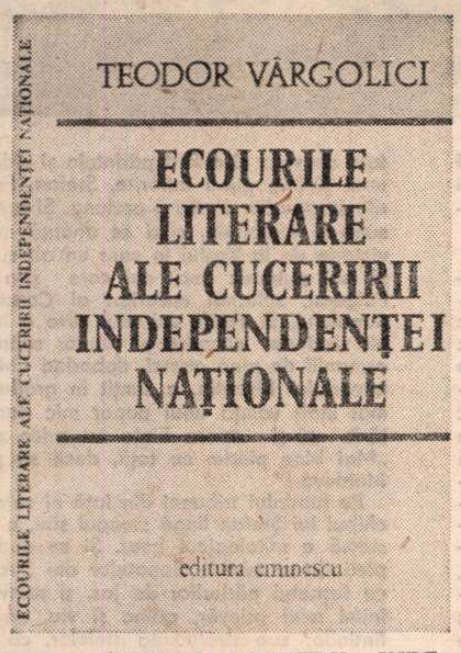

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ a avut în literatură un puternic răsunet, imediat, prelungit pînă în zilele noastre. Fenomenul a fost recent urmărit cu desăvîrșită conștiinciozitate de Teodor Vârgolici, în studiile din volumul cu titlul **Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale,** 1977, Editura Eminescu. Lucrarea, cum mărturisește autorul în scurtul Prolog, „a izvorît din îndreptățitul sentiment al mîndriei că aparținem unui popor care, de-a lungul veacurilor, și-a cucerit cu greie sacrificii, printr-o eroică luptă, dreptul inalienabil de a trăi liber și stăpîn în propria-i țară". În primul capitol, **Tradițiile literare ale ideii de independență națională,** sînt citate cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu, relativ la cucerirea independenței naționale, „plătită cu sînge de ostașii și dorobanții români în redutele de la Smîrdan, Plevna și Grivița", care „a deschis calea unor noi împliniri ale idealurilor de libertate și progres ale poporului român". Se citează, printre alte mărturii ale vechii noastre istoriografii, acest pasaj din **Descriptio Moldaviae** a lui Dimitrie Cantemir : „moldovenii și-au apărat vitejește slobozenia și nu s-au lăsat înșelați nici de lingușiri, nici de mari făgăduieli... ca să-și vîre grumajii în jug străin".

Nu alta a fost atitudinea iluminiștilor ardeleni. Ni se dau cuvintele lui Romîndor din **Țiganiada** lui I. Budai-Deleanu :

„La atîta-adecă țara ne-ajunsă / Să-și vază muieri, maice, copile / Roabe la turci, în sarai ascunse ? / Iar fiii și părinții de zile / Făcuți musulmani sau puși la robie ? / Ah ! voinici ! aceasta să nu fie ! // Nu fie ! pîn' sîntem în viață !... / Să nu se zică vreodinioară / Că trăind noi și-ntr-a noastră față / Vrăjmașul ne robi dulcea țară / [...] Și dacă-i hotărît din vecie, / Patria să cază fără vină, / Aceiaș soarte ș-a noastră fie : / Un mormînt ne-astupe ș-o țărînă ! / Vrăjmașului alta nu rămînă / Făr' pămîntul și slava română !".

Nu vom urmări mai departe contribuția generațiilor care au luptat în 1848, iar apoi pentru unirea principatelor, preludiu al marilor evenimente din 1877.

Lucrarea continuă cu **Ecourile folclorice ale războiului pentru independență,** cu citate după numeroase culegeri (C. Rădulescu-Codin, St. Tuțescu și S. T. Kirileanu, Cristea Sandu Timoc, Tudor Pamfile, G. Alexici etc.). Adînc uman e fragmentul din poezia culeasă de ardeleanul G. Alexici, exprimînd patetica despărțire a ostașilor de mamele lor :

„Cîți feciori dă vîrsta mea, / Tăți trăcură Dunărea, / Cîte patru-alăturea; / Din picioare tremurînd, / Maicile năpoi plîngînd. / — Întoarceți, maice, năpoi, / C-acol' unde merem noi / Nici nu-i pită, nici nu-i grîu, / Numa sînge pînă-n brîu, / Întoarceți, maice, năpoi, / C-acol' unde merem noi / Nici nu-i fîn, da' nici nu-i iarbă, / Numa sînge pînă-n barbă..."

SCRIITORII au luat parte activă la război, unii în calitate de combatanți, alții, ca Vasile Alecsandri, prin poeme care se recită pînă în zilele noastre. Ca ofițer activ, poetul Theodor Șerbănescu „s-a ilustrat îndeosebi în luptele de la Plevna". Mobilizat ca rezervist, poetul Ioan Nenițescu e rănit în luptele de la Grivița. Cu două zile înainte de atac, în poezia **După 27 august,** dedicație Regimentului al XIII-lea de Dorobanți, slăvește momentul intrării în foc a unității sale. În spitalul de la Galați dedică poeme diverselor arme **(Cîntecul tunarului, Cîntecul dorobanțului).** După război, în timpul studiilor de filosofie din universitățile germane, nu contenește a preamări pe făurarii biruințelor de la Grivița și Plevna, dar și vitejia strămoșească, de la **Împăratul Ioaniță (1205),** pînă în zilele noastre, rememorînd marile isprăvi ale luptelor pentru libertate și neatîrnare. Poet de antologie, Ioan Nenițescu (1854-1901) rămîne în conștiința noastră cu versurile memorabile din **Pui de lei** („Eroi au fost, eroi sunt încă"), **Țara mea** („Acolo unde-s nalți stejari"), **Moartea lui Decebal** („La Sarmisegetuza stă mîndrul Decebal") și **Înșine străbuni** („Zdrobit-au hoarde de tătari"). Cu aceste versuri pe buze au plecat mulți ostași în războiul pentru reîntregire, să desăvîrșească fapta înaintașilor de la '77. Copilăria și adolescența noastră au găsit în aceleași poeme izvor de speranță înainte de intrarea țării în primul război mondial și de reconfortare în timpul ocupației inamice. Puterea cuvîntului este incalculabilă, iar mai vîrtos aceea a versului mnemotehnic. Nu i se cere acestuia, în zilele noastre, decît aceeași credință interioară și aceeași limpezime cristalină, care-i asigură clasicitatea.

O voce singulară, pe care Teodor Vârgolici poate cu bună știință n-a înregistrat-o, a fost aceea a lui N. Beldiceanu, care în **Doina voinicului** articula aceste nedrepte învinuiri :

„Comandirii stau deoparte, / Căci așa scrie la carte : / Vitejia pentru proști, / Cinstea celor mari pe oști".

Desigur, comandanții supremi n-au intrat în foc, dar numeroși au fost șefii de unități, plutoane, companii, batalioane și regimente, ofițeri inferiori și superiori, cum se calificau pe atunci, care n-au șovăit să se așeze în fruntea trupelor care luau cu asalt redutele inamice și care au plătit cu viața, temeritatea lor. Însuși domnul țării, iar la ruși, nepotul țarului (care a căzut, lovit de un glonț în frunte, la postul său de observație), s-au expus focului.

NENUMĂRAȚI au fost poeții zilei, care au închinat versuri înflăcărate, nu toate dintre cele mai bune, istoricului eveniment : Al. Macedonski. George Sion, Delavrancea, Iacob Negruzzi, G. Baronzi, N. Pruncu, N. T. Orășanu, Sava N. Șoimescu, Carol Scrob (ofițer combatant), V. D. Păun, I. P. Bancov, Al. Pelimon, G. Bengescu, C. Cârlova, N. Predescu, N. Scurtescu etc. Dintre transilvăneni, se remarcă Aron Densusianu cu îndemnurile lui la luptă : „Cine vrea țara să-i înflorească / Și nepoții să-l preamărească — / Hurra în foc !... / Cine vrea-n lume să nu se șteargă, / Vîrtej prin dușmani cu noi să meargă — / Hurra în foc !".

Același, în **Dorobanțul,** apelează la ostașul român ca prezumtiv eliberator al Transilvaniei :

„Dorobanț cu pasul mare / Și cu brînca ferecată / Cinge-ți iute spada lată / Și-mi ia pușca pe spinare / Și te-aruncă peste deal / Să-ți scapi frații din Ardeal".

Prietenul lui Eminescu și al lui Caragiale, colegul lor și al lui Slavici în redacția „Timpului", Scipione Bădescu slăvea armata română, la întoarcerea ei biruitoare de pe cîmpurile de bătălie :

„Bravi copii ai României, bine v-ați bătut, / V-ați bătut sub steagul țării... sfîntul vostru scut...". **(Armatei române,** în „Amicul familiei", 1 noiembrie 1878).

Același eveniment găsea un ecou la Craiova, în sufletul de adolescent al părintelui meu, Nicolae Cioculescu, elev de gimnaziu, care a scris imnul începînd cu versurile :

„Din Carpați pînă la mare, / Să strigăm cu mic cu mare : visul nostru s-a împlinit".

După cîțiva ani, același poem a fost pus pe muzică de G. Ștefănescu.

„Curcanii" au fost urcați cu succes triumfal pe scena Teatrului Național de Grigore Ventura. Piesa și-a dovedit recent rezistența, la reluare. Fecundul Frédéric Damé s-a produs cu **Visul Dochiei,** piesă de deschidere a stagiunii 1877-78 la Teatrul Național, urmată peste o lună de **Oștenii noștri,** în colaborare cu D. C. Ollănescu-Ascanio. **Veteranul literelor moldave,** George Sion, dă drama în versuri și într-un act, **La Plevna,** cu succes reprezentată în aceeași toamnă pe prima noastră scenă, iar apoi la Iași și la Galați. Vasile Alecsandri obține mare succes cu nepretențioasa scenetă **La Turnu-Măgurele,** scrisă la comandă în patru zile, dar care va face ocolul țării, în anii următori, trecînd și granița, spre a fi jucată la Covăsînț, lîngă Arad, precum și la Brașov, în turneul popularului actor și cîntăreț I. D. Ionescu.

Generația următoare, cu Coșbuc în poezie **(Cîntece de vitejie)** și Duiliu Zamfirescu în proză (romanul **În război,** din pentalogia Comăneștenilor), vor păstra trează gloria armelor române în războiul pentru Independență. **Lor** le urmează alt șir de ilustri scriitori, în frunte cu Sadoveanu, Gârleanu și Galaction. Seria continuă în zilele noastre.

Șerban Cioculescu

CANONIERA

CEL DINTÎI VAS pe care, copil încă fiind, am fost îmbarcat — s-ar putea, nu mai mi-aduc bine aminte; să fi fost și cel dintîi pe care am pus piciorul în viața mea — era, cu toate că nu mai naviga decît pe Dunăre, o canonieră de mare, construită, tare de mult, în Italia, „Torino—1880" scria cu litere de alamă pe cabestanul ei, tamburul de tuci, vertical, pe care, călcînd cu picioarele goale pe punte, începeam să-l învîrtim, în uruitul greoi al lanțului ce se scurgea în puțul lui, în duduitul mașinilor ce-și măreau presiunea zvîrlind pe coș valuri negre de fum — pe atunci priveliștea aceasta îmi părea dinamică și optimistă, și nu bănuiam că va veni o vreme cînd, orice coș pe care iese mai mult fum îmi va evoca, de fiecare dată cu un fior sinistru, paradisurile morții naziste, pentru ca, în cele din urmă, orizonturile în care trăiesc schimbîndu-se vertiginos, să devină spectru alarmant al poluării — sub ploaia de comenzi pe care comandantul le dădea în vederea plecării, pînă ce din fundul Dunării ancora ieșea plină de mîl și, odată intrată la locul ei, în „nară", o curățam cu cîteva ghiordele de apă și, la nevoie, și cu peria, pentru că așa stătea frumos unui vas ca al nostru, la pupa căruia flutura nu un simplu pavilion tricolor, ci unul pe care se vedea stema țării, ceea ce însemna că aparține marinei militare, iar vasele comerciale pe care le întîlneam, oricît de mari, chiar cele străine, erau datoare să ne salute, coborîndu-și pavilionul de trei ori, în timp ce noi nu îl coboram decît o dată.

Acest act de curtuoazie navală era respectat pe toate mările și, după cum vedeți, chiar și pe fluvii, cu toate că, uneori, putea stîrni hazul. Ni se întîmpla astfel ca, plecînd de la Tulcea la vale, să intrăm în umbra vreunui cargobot olandez care, venind dinspre Sulina, se ridica deodată în fața noastră, ca un munte. De pe puntea lui de comandă, căpitanul — cu barbă, dar cu buza de sus rasă, cum se purtau spre uluirea noastră olandezii — privea placid apele Dunării. Cînd da însă cu ochii de pavilionul nostru, își scotea pipa din gură, rostea o scurtă comandă, și drapelul olandez și începea să coboare. Și cobora de trei ori, întocmai cum scria la carte. Iar pe puntea vasului salutat atît de ceremonios, cei ce veneau de pe cine știe ce mări, și aveau în urma lor cine știe cîte furtuni, nu zăreau decît niște băiețandri care făceau pe marinarii.

Acea canonieră de mare, care nu mai naviga decît pe Dunăre, fiind afectată, la bătrînețe, „Școlii de pilotaj și hidrografie" de la Țiglina, mai păstra, din vremurile ei de glorie, cîteva vestigii, cum ar fi fost, pe puntea de comandă, cutia rotundă și galbenă a unei busole, pe care o „furbisam" sîrguincios în fiece dimineață, dar de ale cărei indicații nimeni nu mai avea nevoie, sau urmele șuruburilor ce reaminteau tunul cu care, cîndva, fusese înarmată. Se povestea că în lunga ei viață se scufundase în două rînduri, ultima oară într-o bătălie navală, la gurile Dunării, dar putuse fi readusă la suprafață, și, din cazanele în care, un timp, dormiseră peștii, zvîrlise iarăși pe coș valuri negre de fum. Acest trecut dramatic o învăluia în ochii noștri — cei abia născuți și mult însetați de aventură — într-o aură de legendă.

Mai tîrziu, cînd am început să scriu versuri, simțindu-i încă ființa — trepidația mașinilor, mirosul de catran și legănarea pe valuri — în întreaga mea ființă, am vrut să-i închin un lung poem — trăiam pe atunci sub vraja lui „Le bateau ivre" —, dar nu l-am dus pînă la capăt, nici pînă la jumătate, și nu mai mi-aduc aminte decît prima strofă :

De cînd e marea mare, corabie nu fu
Pe-albastrele-i talazuri, atîta de ciudată
Ca-n legendara toamnă, cînd brusc reapăru
Cea care în adîncuri zăcuse scufundată.

Acest vas de război, ce nu mai era de război, pe care am trecut din copilărie spre începutul tinereții, purta un nume cu o precisă rezonanță istorică : numele faimoasei redute despre care, într-o și mai îndepărtată copilărie, petrecută într-un sat prahovean, nu conteniserm să ascult, în foșnetul porumbului, sub razele soarelui sau ale lunii, atîtea înfiorate povestiri.

Canoniera construită în 1880 la Torino, și încăpută în 1922 pe mîinile noastre, se numea „Grivița".

Geo Bogza

„Venim dintr-o baladă care se cheamă Țară"

MARELE spectacol din seara zilei de 9 Mai 1977, cînd se împlineau o sută de ani de la Proclamarea Independenței României, va rămîne, prin grandioasele lui evocări istorice, adînc întipărit în inimi. Spectacolul avea loc seara, dar se părea că toate luminile aprinse, deodată, pe boltă veneau chiar de la soare, un soare de miez de zi aflat în aceeași clipă deasupra Bărăganului și a Podișului Moldovei, pe cununa Transilvaniei și în creștetul munților Banatului, pe stîlpii porților Olteniei și în salcîmii ce străjuiesc întinderile ce duc spre Mare ale Dobrogei. Și s-a mai petrecut un fapt ce-a trezit o profundă și îndelungă uimire : spectacolul, avînd loc pe stadionul „23 August" din Capitală, transformat atunci într-un veritabil amfiteatru, crea mereu senzația urcușului pe un înalt platou, de unde puteai să vezi în zare, fără nici o oprelițe, ca într-o carte, sau ca într-un film, toată istoria noastră milenară. Se perindau, astfel, prin fața ochilor, însoțite de glasul grav al unui bucium — cel care te făcea să crezi că e chiar sunetul timpului — imagini ale străvechilor noastre așezări, unele îngrămădite pe firul văilor unde e lemnul pentru meșteșugari și unde sînt piatra, aurul și fierul, altele în plină cîmpie, pînă jos, pe malul Dunării, unde cresc grînele, altele chiar în vîrf de munte, unde sînt pajiști pentru turmele moldovenilor, vrîncenilor și ungurenilor, acele așezări străvechi în care poporul nostru a dat la iveală, încă din cele dintîi timpuri ale existenței sale, un întreg tezaur artistic care îi exprimă, în formele cele mai vii și originale, bucuria de viață și setea de libertate. Și cum nu a fost un popor războinic și cuceritor, marele spectacol te face să înțelegi că poporul nostru a avut moștenire de la miraculoasa natură o patrie ca o cetate în care și-a putut păstra ființa de la începuturi și de unde nu l-a putut scoate niciodată vreun vrăjmaș oricît de puternic și înzestrat cu arme ar fi fost el.

Acesta a și marcat primul Moment al acestui spectacol pe care eu l-aș numi un spectacol-carte, iar acel prim moment — o primă filă, cînd Dunărea-călătoare e trecută la începutul erei noastre de oastea romană și ea pare că se oprește uluită să privească marile încleștări ca în fața unei prefaceri, ca în fața unui început, ca în fața unui eveniment primordial pentru istoria poporului român.

Pe fundalul tribunei din față, ca și pe cele două ecrane, în dreapta și în stînga, apar scenele de luptă; dar ceea ce impresionează cel mai puternic e efigia cu două chipuri : Decebal și Traian, regele dac și împăratul roman despre care se va pomeni ori de cîte ori se va vorbi de arborele genealogic al poporului român. „Sîntem români de mii de ani", spun versurile, elogiind bogăția și armonia acestui pămînt, „rotundul carpatin", numit România, Doină, Dor, Țară de eroi, unde s-au născut cele mai scumpe mituri pentru noi, legende și balade, plugușoare și colinde în care marele împărat a fost numit „bădica", și în care timpul a fost redus la aproape o zi, la aproape un an, semn de trăire mereu prezentă a istoriei — „și-a venit mai an, bădica Traian", — și unde s-au născut orațiile și bocetele, doinele și cîntecele bătrînești, strigăturile și cimiliturile, precum și acele piscuri ale izbînzilor de geniu : Miorița, Meșterul Manole, Toma Alimoș...

„Venim dintr-o baladă care se cheamă Țară" — spun versurile spectacolului — și totul decurge apoi ca într-o cronică în care se descriu momentele de seamă și întîmplările prin care a trecut poporul „pe drumul scăldat de-atîtea ori cu sînge", „spre a-și atinge țelul atît de mult visat". Pe marea scenă, Decebal și Traian rămîn alături, iar caii lor își proiectează umbra parcă pe tot cerul, dînd naștere celor mai impresionante statui pe care le-am văzut vreodată. Ei înșiși păreau să fi fost două flăcări biruitoare asupra marilor bătălii și a suferințelor. Atîta sînge se vărsase, atîtea jertfe dăduseră și unii și alții. În clipa aceasta luminile s-au stins, ca într-o noapte de An Nou, subliniindu-se astfel începutul unui capitol în care va fi vorba de nașterea unui timp nou.

CÎND lumina a revenit, toată strălucirea ei pornea tocmai din înțelegerea adîncă a acelui Moment (impresionant tablou alegoric !), ce sugera actul de naștere al poporului român, care, în structura sa de astăzi, unește două ramuri splendide ale unei umanități europene de sursă antică : dacii și romanii. Momentul era astfel o reflectare artistică a unei realități petrecută cu multe secole în urmă pe acest pămînt. Momentul sugera, așadar, un fapt istoric. Fiindcă, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist, „Cucerirea Dacei și transformarea ei într-o provincie a imperiului roman — cu toate aspectele negative pe care le-au avut — au dus la împletirea celor două civilizații, au determinat o nouă înflorire economico-socială a acestor meleaguri, și-au pus amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic".

Omul acestui pămînt este, prin urmare, locuitorul dintotdeauna al patriei române. Iată-l în poartă, și iată-l plecînd la munca de la cîmp și la cea de la încălzitul fierului și la cea de la scoaterea aurului. Omul statornic, cel care-și face pentru albinărit cel mai înalt și gros știubei din stejar masiv, greu de dus de colo-colo în goana calului. Omul pămîntului românesc care păstrează ființa multimilenară a neamului pe această roată a Carpaților, de la Mare pînă în Maramureș. Și trec peste el, distrugîndu-i casa, migratorii. Dar el se apără, își repară casa și rămîne de veghe la pămîntul său. Treptat — așa cum ne arată istoria — odată cu sfîrșitul perioadei migrațiunilor, populația de pe teritoriul vechii Dacii a început să-și organizeze viața în diferite formațiuni statale mici, dar care, cu timpul, încep să se unească în state feudale puternice, la a căror ocîrmuire ajung adesea domnitori patrioți, eroi ai luptelor de apărare în fața marilor imperii ale vremii.

Urmînd istoria, spectacolul ne aduce astfel în fața ochilor, trezind o puternică emoție, așa cum numai arta izvorîtă din viață o poate face, chipul măreț al acestor domnitori. Dinspre Banat (fiindcă totul se petrece între contururile hărții patriei) intră-n iureș oastea lui Mircea cel Bătrîn trecînd pe unde-au ars pămîntul pașii atîtor dușmani, pînă la Marea cea Mare, și încă nu-ți dai seama dacă glasul lui vuiește sau valurile se agită : „Io, Mircea voievod...!" Mircea, pe care ar trebui să-l numim cel Tînăr, fiindcă nimeni pînă la el nu s-a arătat în lupte mai plin de putere și de curaj, singurul, la vremea sa, care l-a înfruntat pe sultanul care-și spunea Fulgerul, izgonindu-l de pe pămîntul nostru.

Dinspre nordul Moldovei coboară apoi, spre Războieni, domnul cel mai de seamă, voievodul cel mai vestit și cel mai strălucit, care a ținut spada în mînă o jumătate de veac și a fost părintele și ziditorul unei țări în plină înflorire, Ștefan. Faldurile steagurilor tremură prelung. Și prelung sună și trîmbițele, căci se anunță marea victorie de la Vaslui în care un alt sultan, și mai puternic decît cel care și-a zis Fulgerul, sultanul cuceritor al Constantinopolului, El Fatih, sultanul care a împlinit visul de cucerire al tuturor sultanilor osmanlîi de pînă atunci, doborînd Cetatea Imperiului Bizantin, a simțit în gradul cel mai înalt voința unui popor mic dar hotărît să-și apere ființa cu orice preț : „Mai bine pierim cu toții, decît să piară Moldova !"

Pe fundalul tribunei din față ni se arată chipul lui Ștefan lîngă steagul său, a cărui stemă e mitologicul bour. Și se aud împletindu-se zvonul clopotelor din Suceava cu foșnetul pădurilor de jos, și reînvie în inimi acel adevăr, adînc și viu, ca apa fîntînilor sub strălucirea stelelor, că așezarea de astăzi a frumoasei noastre Românii are la temelie vitejia și nețărmurita dragoste de țară a străbunilor.

Și vin iarăși din vremuri chipuri de voievozi cîntați de cărțile vechi și cele noi, și care ne spun că dintotdeauna marii patrioți ai plaiurilor românești au năzuit să fie laolaltă pentru a se apăra de urgii. Și vine, iată-l, viteazul Mihai, cu gestul său ferm și, cu toate că timpul care-i despărțea a fost aproape de-un secol, Mihai se alătură lui Ștefan ca unui frate pe care-l știa și cu care va avea să se ajute. Și vremea se rostogolește și se amestecă, și dacă n-ai ține seama de cronologia istorică ai avea impresia că Mihai l-a ajutat pe Ștefan la Vaslui, iar Ștefan a venit cu oastea sa la Călugăreni. Viziunea poate fi un adevăr, fiindcă, așa cum Ștefan visa la viitor, tot astfel și Mihai se baza pe credința și experiența marilor săi înaintași. Așa încît trăiești adînc senzația creată de spectacol că toți cnezii și voievozii din Muntenia, din Moldova, din Oltenia și din Ardeal au fost mereu aproape în gîndurile și în faptele lor. Căci toți marii bărbați ai istoriei românești sînt celebrați pentru acțiunea lor unificatoare de țară, în chip de părinți fondatori : o trăsătură pe care națiunea noastră o recunoaște drept virtute supremă, forma cea mai adîncă a dragostei de țară. Vine, deci, Marele Mihai pe calul său alb, „un nume glorios mai mult la șirul martirilor unității naționale" — cum l-a numit Bălcescu, încredințat că prin fapta lui „va lumina calea generațiilor viitoare", că va fi o zi cînd „ursitele glorioase ce el a visat pentru națiie se vor împlini", Mihai, cel care a înfăptuit prima unire a românilor avînd conștiința matricei comune și a unui destin pe care, într-adevăr, viitorul l-a confirmat ! Acesta e și geniul. A crea o valoare de cel mai înalt răsunet, o valoare nepieritoare. A da visului cutezanță și împlinire, spre binele și fericirea poporului tău !

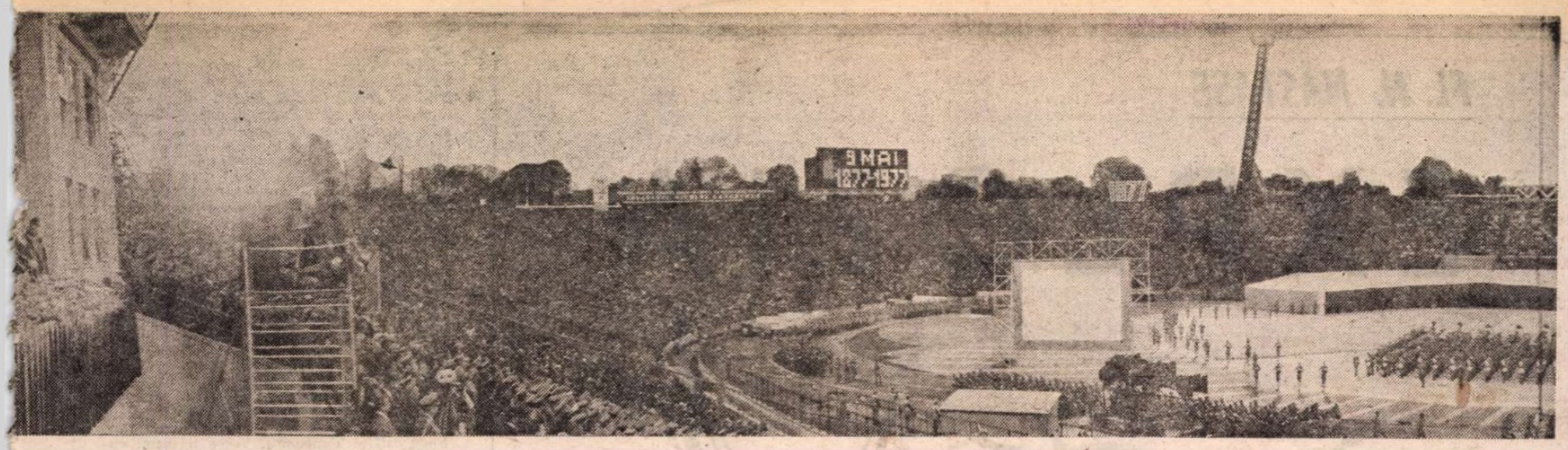

Sărbătorind măreața aniversare a centenarului independenței, sesiunea solemnă a forurilor supreme ale partidului și statului vă adresează tuturor vibranta chemare de a munci și lupta fără preget pentru înaintarea fermă a patriei noastre pe calea prosperității materiale și spirituale, pentru afirmarea ei tot mai puternică în rîndul națiunilor avansate ale lumii.

Pentru toți fiii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate — tineri și vîrstnici, bărbați și femei — nu există ideal mai înalt și datorie mai sacră decît acelea de a-și închina energia, forța creatoare, întreaga viață edificării celei mai drepte și mai umane orînduiri cunoscute în istorie — orînduirea socialistă și comunistă !

Să facem totul pentru ca prin eforturile noastre neîntrerupte să lăsăm generațiilor viitoare o Românie tot mai mîndră și înfloritoare, liberă și fericită !

Să nu precupețim nimic pentru măreția și strălucirea patriei socialiste !

Să luptăm din toate puterile pentru triumful cauzei sacre a libertății și independenței tuturor popoarelor, pentru întronarea pe planeta noastră a unei politici noi, de egalitate deplină și respect între națiuni, de pace și securitate, pentru făurirea unei lumi mai drepte, mai echitabile, mai fericite !

Acesta să fie legămîntul nostru solemn, în ziua glorioasei sărbători a independenței patriei !

(Din **Proclamația** sesiunii solemne comune a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării Independenței de stat a României).

UNIREA a fost tendința întregii noastre istorii, Unirea și Independența, dar Independența nu se putea obține fără Unire, cum se și recunoștea pe vremea aceea de către un ministru de externe al imperiului habsburgic : „Unirea nu face decît să deschidă drumul spre o completă independență a Daco-României". Iar această Unire e cuprinsă între revendicările majore ale națiunii, stăruitoare în ideile revoluționarilor de la 1848 pe care-i vedem, în frunte cu Bălcescu, într-o imagine de o emoționantă plasticitate. Lumina ne dezvăluie un podium plin de mulțimi — țărani și orășeni — și, deodată, spre Bălcescu, Rosetti și Negruzzi coboară din Maramureș Avram Iancu însoțit de cete de moți. Pe înalta tribună din față ni se arată portretele lui Bălcescu și Iancu, simbol al luptei comune a românilor din toate provinciile pentru unificarea patriei. Și auzi, în versurile ce urmează și în cîntecele ce te cuprind, cum curge iarăși istoria, cum vin de departe civilizații milenare și se fac jertfe pentru **neatîrnare.** Și-i vezi cum urcă, în vremuri, pe Litovoi și Seneslau, pe Dragoș și Bogdan, pe Vlad, pe Alexandru și pe Ștefan, pe Mihai și Brâncoveanu, pe Matei, Vasile și Ioan, pe Horia și pe Cloșca și mulțimi de oameni din popor, făuritori de istorie. Și toți se arată a fi fost legătura nemijlocită cu drumul de devenire continuă a țării, absolut necesară pentru un tablou al Patriei de azi. Fiindcă fără jertfe nicicum nu s-ar fi putut ajunge aici, la România de azi !

Spectacolul e impetuos. În tribune e o mulțime imensă, și aplauzele sînt o adîncă tresărire și o continuă explozie a emoției, fiindcă totul e ca un poem al adevărului, ca o mărturisire colectivă, ca o evocare și o pledoarie solemnă ce încălzesc și mai mult spiritul nostru de oameni care au avut totdeauna puterea să treacă și să învingă greutăți, uneori, inimaginabile.

MOMENTUL următor e al Unirii din 1859. Cel dintîi sentiment pe care-l ai, văzîndu-l, e acela pe care ți-l dă un neprețuit tezaur pe care părinții ți-l lasă din părinți. Iar acordurile „Horei-Imn" care-l însoțesc te fac să simți istoria la timpul de azi. Acordurile sfinte ale Horei Unirii. Hora în care se prinde Patriotul Cuza într-o frumoasă zi de 24 ianuarie. Și pe care-o joacă, pînă la urmă, tot poporul, pentru că în anul pe care-l trăim, în toate așezările țării s-au strîns în ziua de 24 ianuarie mulțimi care au împodobit natura cu un frumos omagiu adus istoricului eveniment.

Marele spectacol pe care-l descriu a înfățișat, de fapt, spre lauda realizatorilor săi, poeți, compozitori, regizori și actori, tocmai acest vis trăit, niciodată trădat al poporului. În spectacol, ca și în viață, Hora Unirii a fost simbolul împlinirii unui Ideal. Și un fior adînc al măreției a cuprins tot ce era în jur. Și în clipa aceea se părea că ceea ce se petrecea pe stadionul „23 August" avea loc pe tot cuprinsul patriei, înălțîndu-se totul ca o uriașă clădire de sunete. Hora căpăta dimensiuni atît de largi și se arăta atît de vibrantă și de colorată, încît acea nemaipomenită forfotă a mulțimii, în lungul și de-a latul ei, purtînd costume cu motive naționale din toate colțurile țării, olteni și moți, munteni și dobrogeni, ardeleni și moldoveni, bănățeni și bucovineni, se alcătuia într-o imagine de neuitat, moment ce sublinia încă o dată participarea întregului popor la înfăptuirea Unirii, vis străvechi sădit în conștiințe de domnitori și cărturari pilduitori. Însemnătatea acestui mare eveniment din viața patriei este înscrisă în primul rînd în Cartea Independenței. Fiindcă izbînda „Domnului Unirii", personalitate în a cărui strălucire se văd înfăptuite extraordinarele reforme modernizatoare menite să așeze Țara în familia statelor civilizate ale vremii, a însemnat etapa cea mai importantă în pregătirea luptei pentru făurirea statului român independent. Sub directa îndrumare a Domnitorului Cuza, România a început să reprezinte o entitate de sine stătătoare, țara de origine latină ce se îndrepta, precum, odinioară, surorile ei europene, spre cîștigarea Independenței. Și, iată, în spectacol, Marele Moment al cuceririi ei. Moment în care se naște impresia că-i vezi aievea pe cei care au luptat, și-au sîngerat, și-au făcut un nume ostașului român, cînd se ridică pe tot lungul Dunării și dincolo de ea focurile de luptă. Momentul nu mai e acum o clipă a amurgului sau a luminii pline, ci al unor nopți și zile ce plutesc, parcă fără sfîrșit, al unor nopți și zile care lasă mereu în urmă munți roșietici și dealuri verzui, lacuri și piriuri, văi cu sate ascunse sub fum ca, apoi, să apară în față, deodată, acele redute cu ochi și gură de foc. Acele redute asupra cărora s-au năpustit ostașii noștri trecînd „Prin foc, prin spăngi, prin glonți, prin fum / Prin mii de baionete" și au luptat pînă la ultima suflare și și-au spus „Că nu-i mai scump nimică az / Pe lumea pămîntească / Decît un nume de viteaz / Și moartea vitejească !" Și ni se dezvăluie, apoi, din pîcla deasă „drumul de costișă" pe care urcă, purtînd cu ei mari făclii — felinarele de nedescris ale ieșirii spre ziuă — mulțimea ostașilor, iar spectatorul, călătorind cu gîndul, încearcă să și-l închipuie pe fiecare, pe cel căruia i se părea mai lungă calea „acum la-ntors acasă" și pe toți ceilalți care urcau dealul, depărtați prin vreme, dar nedespărțiți în suișul lor de generațiile noastre, legendarii luptători pentru glia strămoșească. Și iată și memorabila zi de 9 Mai 1877, cînd Mihail Kogălniceanu proclamă în fața Parlamentului **independența țării,** rostind adevărul atît de adevărat, anume că prin acest act se ajunsese „la scopul urmărit nu de azi, ci pot zice, de secole". Spațiul vibrează îndelung răscolit de ritmul vestitei **Ode** a lui Alecsandri :

„Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte !
Dragii mei vultani de cîmpuri, dragii mei șoimani de munte !

O, copii ! de voi sînt mîndru, simt acea mîndrie mare
Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare.
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice !
Astăzi lumea ne cunoaște : **Român** zice, **Viteaz** zice".

Am avut atunci în față brazii și paltinii țării tremurîndu-și frunzele ca pe niște steaguri ale naturii și ființei poporului în semn de omagiu adus eroilor și poetului care le-a cîntat îndrăzneala și bărbăția, vitejia și eroismul legendar.

DE LA acest Moment încheiat cu lumini ce, plutind, sublimau cuvîntul pentru prima oară cu înțeles deplin „Victorie !", de la acel Moment în care eram, cum spunea Kogălniceanu, „dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă", de la acel Moment puteam trece, desigur nu fără evocarea unor mari jertfe, la un altul, la acel istoric Decembrie 1918, cînd Ardealul, prin voința liber exprimată a locuitorilor reuniți în Marea Adunare Populară de la Alba-Iulia, vota unirea cu Țara în chip de încununare a voinței de veacuri a tuturor românilor. Și astfel, în memoria istoriei intră cea mai frumoasă cerință spusă prin cuvinte din cîte s-au rostit vreodată de cînd există cuvintele : „Noi vrem să ne unim cu țara".

Cu acea țară care va avea, la 8 Mai 1921, Partidul ei, Partidul clasei muncitoare, Partidul Comunist Român, cel care va fi mereu în fruntea luptei pentru apărarea libertății naționale.

Pe fundalul luminos al tribunei din față, literele care anunță această naștere sînt nu numai de aur ci și de neșters, cum n-ar putea fi șters vreodată hronicul poporului român. Fiindcă în acel Mai de acum cincizeci și șase de ani, pe pămîntul românesc a apărut, ca ființare istorică, un Meșter ce și-a propus să schimbe tot peisajul social și arhitectural al țării. Un descendent legendar ce s-a dovedit a fi în stare să clădească nu numai cea mai frumoasă construcție pe fața României, ci și cel mai frumos chip uman. Noul ctitor s-a născut astfel cu menirea de a înfăptui o nouă fire a lucrurilor : adică o altă lume.

Cu privire la această naștere a Partidului și la misiunea sa există nu numai opere politice sau literare, nu numai opere plastice sau muzicale, nu numai studii de istoriografie sau lucrări de statistică, nu numai reportaje, eseuri, evocări și articole de ziar, nu numai filme artistice sau documentare ci —, mai presus de toate aceste creații și cercetări științifice despre origini, devenire și scop — există o realitate dintre cele mai vaste și copleșitoare, **există viața, există istoria vie a patriei de azi.**

Fiindcă Partidul Comunist Român a creat el însuși cea mai cuprinzătoare și revoluționară operă, a creat o nouă existență pe teritoriul României. Un copac poate schimba un peisaj. O pădure, cu atît mai mult. Partidul e acum puternic, mai puternic decît oricînd, partidul e al întregului popor !

S-ar putea vorbi, cum ne sugera spectacolul, despre reînnoirea totală a țării petrecută după Marele Moment de la 23 August 1944 — moment căruia i-a urmat cel de consacrare internațională a României libere ca participantă activă la lupta Națiunilor Unite, pînă la 9 Mai 1945 : **Ziua Victoriei** — o reînnoire care ne dă astăzi o imagine a unei țări moderne, socialiste, a unei țări din care a dispărut pentru totdeauna faptul cel mai grav al perpetuării sărăciei și umilinței : exploatarea omului de către om. Dar meritul Partidului Comunist Român este nu numai acela de a fi desființat societatea împărțită în clase antagoniste pe pămînturile Carpato-Dunărene și de a fi construit o societate nouă, nemaicunoscută pe aceleași pămînturi, ci și de a fi luat parte, prin secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la cele mai mari acțiuni politice cu un caracter hotărîtor pentru destinul întregii omeniri.

Încît putem rosti odată cu crainicul marelui spectacol evocator :

E, astfel, România un stat independent.

Vasile Băran

FL. N. NĂSTASE

EXPLOZIA

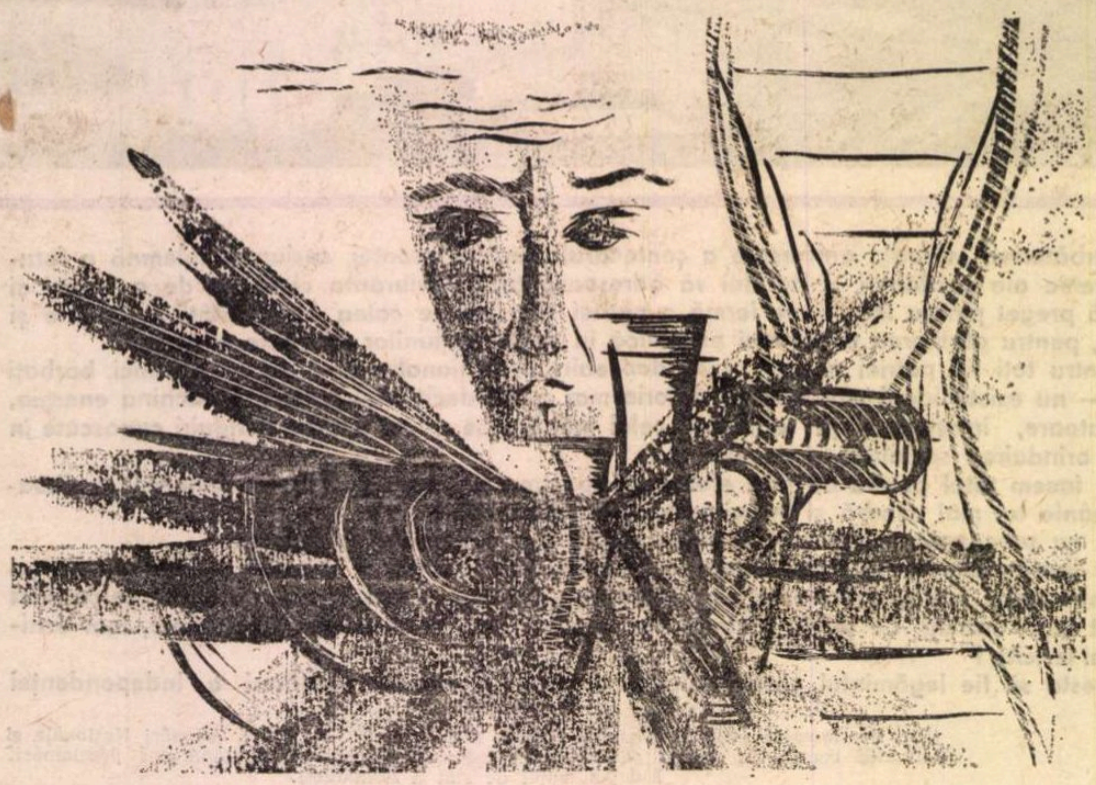

SFÎRȘIT de noiembrie, trist și tulbure.

Veres se trezi dis-de-dimineață, dar mai zăbovea în pat. Își drămuia în gînd programul zilei care abia începea ; nu uitase că trebuia să participe la festivitățile de decorare a unor sportivi de valoare și promisiunea făcută fiicei și soției sale de a merge seara la noua premieră a Naționalului.

Durerile ascuțite ale piciorului, care-l siciiau de cîteva zile, păreau că slăbiseră în intensitate : întotdeauna, cînd veneau ploile, zilele reci, cețoase ale toamnei, vechea boală cuibărită în oase, încă de pe vremea cînd lucrase ca miner, îl chinuia fără milă. Coborî din pat. Încercă să miște încet piciorul, să-l scoată din amorțeală. Șchiopătă, abia reuși să pășească.

Deodată, telefonul zbîrnîi. Părea de o stridentă stranie în liniștea adîncă a dimineții.

Se îndreptă, greoi, spre el, așezîndu-se cu prudență pe scaun. Ridică receptorul.

— Da, eu. Bună dimineața !

În receptor se auzi o voce precipitată :

— Veres, la Combinatul din Galați a explodat cazanul Kauper. Se pare că sînt victime omenești !

— Nu-i posibil, strigă Veres, ridicîndu-se de pe scaun. Abia a fost montat !

— Pleci imediat acolo ! Știi ce ai de făcut !

Urmară cîteva replici scurte. Apoi interlocutorul său închise. Scurta convorbire luă sfîrșit.

Descumpănit, cu mișcări domoale, Veres puse receptorul în furcă.

— Cum putea să se întîmple una ca asta ? vorbi cu glas tare.

În prag apăru, înspăimîntată, soția.

— Ai început să vorbești singur ? Ești tulburat ! E ceva grav ?

— Iulia, ajută-mă, cît poți de repede ! Plec la Galați. Se pare că s-a întîmplat o mare nenorocire, o explozie !

— Îți fac valiza. Am să-ți pun și medicamente pentru picior. Ai grijă de tine !

—Bine, bine ! Aproape că uitasem că mă doare ! Dă-l naibii de picior !

Se îndreptă spre telefon, formînd la repezeală un număr.

— Costică, vino urgent la mine ! Nu-ți dau mai mult de-un sfert de oră ! Plecăm pe teren.

— Pînă vine Costică, să mănînci ceva. E drum pînă acolo ! Și nu te-așteaptă nimeni cu masa pusă.

— Lasă, Iulia. N-aș vrea nici măcar să-ți închipui ce înseamnă o asemenea explozie ! Victime, familii îndoliate, durere...

Ieși în vestibul, luîndu-și mantaua groasă de ploaie,

— Rămîi cu bine. Am să-ți telefonez.

— Mergi cu bine !

Îl urmări pînă cînd mașina se puse fulgerător în mișcare.

— Mergem la Galați, la Combinat, Costică.

Atît îi spuse. Gînduri de tot felul începură să-i dea tircoale, să-l roadă, să-l frămînte. Îi sunau încă în urechi cuvintele lui Cernea : „Ești autorizat să iei toate măsurile ce le crezi de cuviință pînă la elucidarea cauzelor catastrofei !".

Dar cum ? Cu ce să înceapă ?

Pe inginerul Stamatescu, proiectantul cazanelor Kauper, îl cunoștea de mult ; om de înaltă probitate profesională, competent, pe care se putea conta.

. . .

Orașul îi întîmpină posomorît și cețos. Dunărea tulbure își legăna undele-i mîloase, curgînd liniștită, asemenea timpului nepăsător.

În cîteva minute ajunseră. Oficialitățile locale, conducerea combinatului, muncitorii din schimbul de noapte se aflau acolo.

Directorul, cu fața răvășită de nesomn și spaimă, se desprinse de grup, ieșindu-le în întîmpinare. Veres ceru să fie dus imediat la locul accidentului.

O atmosferă apăsătoare plutea peste oameni și uzină.

Pe asfalt semne ciudate, conturate cu cretă, indicau locurile unde căzuseră, în timpul exploziei, frînturi din ceea ce fuseseră cu puțin timp înainte oameni.

Cazanul, care dominase cu silueta-i enormă întreaga platformă a combinatului, zăcea zdrobit — ca un banal borcan de sticlă transformat în cioburi.

Privelștea era înspăimîntătoare, dezolantă.

— Prea multe n-am mișcat din loc, spuse directorul. Am oprit restul instalației pentru a nu izbucni vreun incendiu.

— Dar oamenii ? Poate că dintre ei mai puteau fi salvați...

— Medicii au fost imediat... Imediat. Nu mai era nimic de făcut... Cei mai mulți au fost surprinși de cărămizi și moloz !

O stare de nervozitate extremă îl cuprinse pe Veres. „Atîția oameni, gîndi. Atîtea jertfe ! Din vina cui ?" Dădu indicații scurte :

— Imediat să fie evacuate toate resturile și adunate cadavrele. Să se depisteze cei dispăruți. Să fie chemați, din partea fiecărei victime, cineva : soția, sora, mama. Să se discute cu foarte multă grijă cu ei, să se organizeze funeraliile.

Împreună cu ceilalți se retrase în biroul inginerului șef. Abia acum Veres îl văzu pe Stamatescu : livid, nedormit, cu ochii roșii, ascunși în orbite ; părea îmbătrînit și, fără cea mai vagă speranță, înfrînt.

— Aproape că nu te-am văzut, tovarășe Stamatescu.

Îi întinse mîna, bătîndu-l apoi protector pe umăr :

— Să nu-ți pierzi curajul, doar nu-i primul cazan pe care l-ai proiectat ! Adevărul îl vom găsi...

— Deocamdată nu există un alt vinovat, spuse stins Stamatescu.

— Cîți ani ai ?, îl întrebă Veres.

— Patruzeci și nouă.

— Și de cît timp proiectezi ?

— De douăzeci și cinci de ani...

— Fără eșecuri ?

— Nici unul ! Acum însă...

— Hai, fii bărbat !

— A sosit procurorul, îi informă directorul.

— Să intre, să intre, stărui Veres.

Un bărbat scund, rotofei, cu cîteva fire de păr pe cap, intră grăbit, salutînd cu politețe exagerată.

Veres îi întinse mîna.

— Procuror Teodorescu Pamfil !

— Tovarășe procuror, ați fost cooptat în comisia care s-a format. Împreună cu conducerea combinatului și alți specialiști, pe care-i vom convoca de urgență, vom efectua ancheta pentru elucidarea cauzelor exploziei ; cu multă, cu foarte multă atenție. Este în joc încă viața multor oameni, iar cei care-au pierit, n-au avut nici o vină...

Teodorescu Pamfil îl privi atent pe Veres. Ridică apoi privirile spre ceilalți, măsurîndu-i.

— Vinovatul, dacă-mi permiteți...

— Ancheta încă nu-i făcută ! Nu sîntem chemați să desemnăm un vinovat, fără a avea argumente serioase, probe...

— Dar cazanul a fost proiectat...

Nu îndrăzni să-l privească pe Stamatescu. Acesta îl fixă cu privirea : aștepta o nouă lovitură pe care se pregătea să i-o dea procurorul.

— Fără concluzii personale, interveni Veres. Vom face o anchetă !, subliniind intenționat cuvîntul „anchetă". În această comisie, tovarășe Teodorescu, nu vei lucra numai în calitatea cu care ești investit. În primul rînd vom chibzui totul cu răbdare, cu competență profesională, cu umanism, dacă vreți. Aici nu-i vorba de a scoate, cu orice preț, un vinovat care să fie deferit justiției. Acesta ar fi lucrul cel mai simplu. Dar ce-am rezolva ? Dacă asemenea catastrofe se vor repeta ? Mă înțelegi ce vreau să spun ? Gîndește-te că-n locul inginerului Stamatescu ar fi putut fi fiul dumitale, fratele sau cineva foarte apropiat...

— Da... îngăimă Teodorescu neconvins. Știu... înțeleg...

— Tovarășe Veres, dacă-mi dați voie, interveni directorul.

— Te rog !

— Paralel cu celelalte măsuri, pentru reușita deplină a anchetei și înlăturarea oricăror îndoieli, mă gîndesc că n-ar fi rău să luăm în calcul și o expertiză...

— La ce te-ai gîndit, concret, Tudore ?

— Să reproducem, la scară redusă, un cazan asemănător celui care a explodat. Evident, după același proiect. Îl vom pune în funcțiune în aceleași condiții și în același loc. Dacă soarta cazanului va fi identică cu a celuilalt...

—Să zicem, făcu Veres. De cît timp ați avea nevoie ?

— Nu ne vom menaja... În trei săptămîni poate fi gata.

— Cu cît mai repede, cu atît mai bine ! Eu am să convoc de la București pe profesorul Mareș și pe...

— N-ar fi rău dac-ar putea veni și profesorul Știrbei, interveni directorul.

— La el mă gîndeam și eu, și la profesorii Marinescu și Popovici de la Timișoara.

Stamatescu încuviință tacit. Fața i se destinse pentru o clipă.

— Sînt oameni pe cuvîntul și pregătirea cărora se poate conta.

— Cînd gîndesc mai multe capete, gîndesc mai bine, iar greșelile sînt excluse. Acum la treabă, conchise Veres. Avem nevoie de adevăr ca de aer !

Toți se grăbiră spre ieșire.

Veres dădu dispoziții pentru chemarea celor patru oameni de știință din București și Timișoara, rugîndu-i să sosească cu primele avioane.

RĂMASE singur. Se ridică de pe scaun. Începu să străbată încăperea de-a lungul și de-a latul, gîndindu-se la ceea ce găsise acolo. Dezastrul îl ului. Pe umerii săi apăsa o grea răspundere. De felul cum avea să conducă complicatul angrenaj al anchetei depindea găsirea întregului adevăr și viitorul unor oameni.

Își privi ceasul. Se opri în fața ferestrei, urmărind căderea lenesă a ultimelor frunze. „Urîtă treabă, urîtă". Căuta în minte un fir, cît de șubred, care să-l ducă apoi spre cea mai exactă concluzie. Stamatescu... Mintea i-l aducea mereu în imagine, dar refuza cu încăpățînare să accepte vinovăția lui. Omul care era atît de sigur în tot ce întreprindea, care de douăzeci și cinci de ani făcea acest lucru cu certitudinea celui care nu putea fi niciodată pus în dificultate ! Și acum ? Poate cauza trebuie căutată la montaj... la montaj... sau...

Se plimbă din nou de la un capăt la celălalt al biroului. Își frecă obosit fruntea. O durere bruscă a genunchiului îl făcu să șchioapete de cîteva ori. Se opri. Cu palmele își masă locul dureros. Se simțea jenat, în sinea lui, de durerea fizică care-l tortura fără voie. „Oamenii aceștia trăiesc aici o dramă, iar piciorul meu, acum, și-a găsit să mă sîcîie"...

Sosiră, după cîteva ore, profesorii din București și Timișoara. Veres îi primi cu afecțiune și încredere. Le explică, pe-ndelete, ceea ce se întîmplase, cerîndu-li-se să participe cu competența lor la lămurirea cazului.

— Tovarășe Veres, interveni profesorul Popovici, e trist și dureros ceea ce s-a întîmplat. Ne vom strădui să contribuim, alături de ceilalți colegi, la limpezirea situației. Personal, nu împărtășesc însă soluția propusă : construirea și punerea în funcțiune a cazanului la scară redusă, în același loc și în aceleași condiții ! Aceasta nu va fi o probă concludentă, edificatoare, cel puțin în ceea ce mă privește. Poate că trebuie studiat, verificat în amănunt procesul de construcție și punere în funcțiune a tuturor cazanelor aflate deja în producție ! Se știe că toate au fost construite după aceleași proiecte ale inginerului Stamatescu !

— Toți au găsit proba oportună și binevenită, interveni Veres. În situația aceasta să ascultăm și opinia celorlalți.

Profesorul Marinescu se alătură profesorului Popovici. Cei doi specialiști din București au susținut ideea însușită de majoritate.

— Nu vreau să îngreunez bunul mers al cercetărilor, reluă Popovici. Mă voi supune hotărîrii luate de comisie.

Timpul se derula anevoie. Veres, cu certitudinea în izbîndă, nu se cruța : verifica ipoteze, studia proiecte, purta discuții îndelungi cu specialiști, urmărea zi de zi cum se plămădește micul Kauper.

Stamatescu era obsedat de aceeași întrebare pe care și-o pusese de sute de ori : „Cum de s-a putut întîmpla tocmai lui ? Unde trebuia căutată greșeala ?". Modificări esențiale nu operase la proiect, nu intervenise nimic deosebit care să-i fi dat o cît de mică bănuială. Și totuși...

Dormea chinuit de coșmaruri, iar de mîncare abia se putea atinge. Elena, soția sa, inginer ca și el, încerca în zadar să-l încurajeze, să-i dea speranțe. Părea că totul se prăbușise. Viața lui, închinată științei, muncii îndrăgite se va încheia atît de stupid ! Simțea că trăise inutil ; nu găsea nici o deosebire între el, care realizase atîtea, și altul, care nu făcuse nimic... va plăti scump greșeala care se strecurase în mii de calcule efectuate zile și nopți. Dar oricît de scumpă va fi plata, nu va putea uita niciodată că din vina lui fuseseră curmate vieți omenești...

— Elena, am ajuns la capătul puterilor. Dacă expertiza dovedește vinovăția mea, va urma procesul, condamnarea. Nu, n-am să mai pot rezista.

— Încă nu dispera, Șerbane ! Se va lua în considerare munca depusă de tine, activitatea de-o viață. Ești recunoscut în toată țara. Nu vei putea fi judecat superficial. Ai răbdare !

— Zi și noapte mă gîndesc la un singur lucru : unde-am greșit ? Răspunsul nu-l găsesc și asta mă scoate din fire ! Am reluat toate calculele, am controlat totul de la „a" la „z". Nimic... Nimic...

— Nu înțeleg de ce te încăpățînezi să crezi c-ar putea fi o greșală de proiectare. De ce nu accepți ideea că ar putea fi de cu totul altă natură... Cazanul la scară redusă se face după același proiect?

— Normal ! După același proiect, cu aceleași materiale și va fi supus tuturor probelor, absolut identic. Mîine, deci, voi ști dacă va mai merita sau nu să trăiesc...

— Șerbane ! Ești om cu gîndirea limpede și judecata clară, unde nu încap incertitudini sau confuzii ! Cum poți vorbi așa ? Trăim împreună de-o viață și-ntotdeauna te-am știut curajos și demn ! Unde ți-e voința ? Nu te mai recunosc !

Stamatescu o privea cu ochi străini. Nici ea, soția lui, nu-i înțelegea zbuciumul care-l măcinase în cele trei săptămîni. Nici ea nu știa ce luptă se dădea în sufletul său...

Continuînd s-o privească, abia reuși s-o întrebe :

— Dacă tu ai fi fost în locul meu, într-o situație similară, ce-ai fi făcut ?

Elena făcu ochii mari. Nu se așteptă la o asemenea întrebare. Ce-ar fi făcut ? Da. Într-adevăr, ce-ar fi făcut ? Nici ea nu s-a gîndit... Nu-i răspunse. Se apropie de el și-i mîngîie ușor părul pe jumătate încărunțit.

— Șerbane, totul va trece... Nu se poate să fii tu vinovatul ! Nu se poate ! Te cunosc atît de bine. Te rog, doar, să nu-ți pierzi încrederea în tine, în oameni ! Veres conduce toată ancheta și nu va putea tolera nici o abatere de la adevăr. Îl cunoști doar !

— Tocmai, nici o abatere de la adevăr ! Și adevărul care-i ? Că a explodat cazanul Kauper proiectat de mine, c-au murit oameni, că producția stagnează, că se pierd miliarde... Asta-i adevărul ! Nici nu știu ce sens mai are expertiza !

Elena nu mai găsea cuvintele **cu care** să-i răspundă. Realitatea era doar cea înfățișată de el. Ce-ar fi putut să-i mai spună ? Știa ea mai mult decît altii ? Da, știa ! De douăzeci de ani, de cînd erau căsătoriți, s-au bucurat de puține clipe de răgaz și destindere. Îl știa stînd aplecat la masa de lucru nopți întregi, uneori pînă-n zori, calculînd, căutînd noi formule, enunțînd ipoteze, rezolvînd cele mai dificile probleme. Și niciodată nu greșise ! Îl știa mîndru și tenace, de-o energie clocotitoare, vesnic în mișcare, un specialist valoros, respectat de toți... Acum părea zdrobit.

Devenise temător. Toată voința, puterea de gîndire îi erau paralizate.

Ieși încet din încăpere fără a-i mai spune ceva, lăsîndu-l muncit de gînduri. Dacă ar merge la Vereș, să-i spună ea ?... Nu, nu trebuia ! Vereș îl cunoștea, îi cunoștea întreaga activitate. Și ea credea în Vereș : era cunoscut ca un om integru, principial și de o cinste ireproșabilă. Ea nu putea face nimic... Nimic altceva decît să-l sustragă pe Șerban de ,a gîndurile grele care-l asaltau. Aștepta rezultatul anchetei.

CELE trei săptămîni trecură cu greu pentru întreaga comisie. Nimeni nu izbutise să aducă ceva nou, o cît de palidă rază de lumină. Numai ipoteze și ipoteze !

Era așteptată cu înfrigurare și speranță punerea în funcțiune a cazanului reprodus la scară. Toate probele, pe elemente de construcție, fuseseră făcute cu migală și răbdare, toate calculele verificate cu minuțiozitate de cîteva ori.

Ziua stabilită sosi. Comisia se adună la locul unde noul cazan fusese instalat. Protejată de un perete metalic urmărea, gîtuită de emoție, punerea lui în funcțiune.

La un semnal al directorului, Kauperul fusese conectat la furnal. După numai cîteva ore de funcționare un bubuit asurzitor străpunse văzduhul. Cazanul se transformă în mii de aschii metalice !

O tăcere adîncă cuprinse întreaga asistență.

Vereș, consternat, porni spre sala de consiliu. Ceilalți îl urmară în tăcere.

Într-un tîrziu el vorbi cu voce scăzută :

— Deși e ora înaintată, să se înceapă, chiar acum, redactarea raportului de expertiză. Mîine, să zicem, la ora nouă și treizeci să poată fi prezentat în fața întregii comisii. De acord ?

Nimeni nu răspunse.

— Înseamnă că așa procedăm ! Pe mîine !

Părăsi încăperea, simțind mai mult ca oricînd nevoia să rămînă numai cu gîndurile sale. „Va trebui să hotărăsc în privința lui Stamatescu... să fie deferit justiției...".

Adormi tîrziu, după miezul nopții, iar zorile îl găsiră treaz. Coborî din pat. După vechiul obicei, cînd era preocupat de o problemă dificilă, începu plimbarea prin cameră. Așadar, sosise ziua cînd Stamatescu va fi declarat vinovat de toată nenorocirea produsă acolo. „Oare altă soluție nu mai există ? Un alt mod de a verifica totul, de la început, pe alte căi, nu se putea găsi ? E ușor să trimiți un om la pușcărie, un specialist de valoarea lui, dar enigma tot nedezlegată ar rămîne. Îți trebuie ani îndelungați să formezi un asemenea cadru. Se poate să-l arunci ca pe o zdreanță ? Nu, nu se poate, trebuie să mai reflectăm. Nu am certitudinea că expertiza este suficient de elocventă. Deși a fost făcută de specialiști cunoscuți. Dacă Popovici și Marinescu au avut dreptate ?"

Se îmbrăcă în pripă și plecă spre Combinat.

. . . . . .

Intră în sala de consiliu. Toți îl așteptau. Îi salută, schițînd un zîmbet cald, căutînd să împrăștie atmosfera copleșitoare care domnea.

— Toată lumea-i prezentă ?

— Da, sîntem toți, răspunse directorul.

— Eu zic, Tudore, că n-ar strica niște cafele calde și mai puțin dulci... Ne-ar dezmorți nițel și ne-ar înviora.

Directorul încuviință.

— Ați dormit cam pe apucate, reluă, încercînd să închege o cît de banală conversație. Eu dorm al dracului de prost cînd nu-s acasă !

— Așa se-ntîmplă și cu mine, zise profesorul Popovici. Se vede că toți avem insomnii în afara casei...

. . . . . .

Sorbiră cafelele în tăcere. Țigările se aprinseră imediat.

„Ce greu îmi este, parcă mai greu ca oricînd". Fumă țigara pe jumătate, apoi o zdrobi în scrumieră. Cuprinse cu privirea pe cei prezenți, cercetînd fugitiv pe fiecare. Toți păreau stînjeniți.

— Ei, să ascultăm raportul pe care l-ați întocmit.

Procurorul Teodorescu se ridică, dregîndu-și ceremonios glasul.

— Stai jos, tovarășe Teodorescu. Stai jos. Te simți mai bine și dumneata și noi.

Teodorescu, jenat, se lăsă pe scaun. Începu cu voce sonoră să citească. Se făcea o analiză amănunțită a faptelor petrecute. Lapidar, i se recunoșteau inginerului Stamatescu o serie de merite în munca dusă de-a lungul anilor. Urmau gravele învinuiri : superficialitate, lipsă de răspundere, egoism și izolare de colectiv, impunerea punctelor sale de vedere prin violență, fără a ține seamă de alți specialiști.

În final, el, numai el, inginerul Stamatescu, purta vina exploziei produse. Se făcea propunerea deferirii sale justiției și trimiterea în fața instanței de judecată.

PROCURORUL termină de citit. Vereș privea pe sub sprîncene pe cei de față.

— Da, da, zise răspunzîndu-și unor gînduri nerostite.

Nici unul nu-l privea. Singur Stamatescu își ridică privirile întrebătoare spre el.

— Am ascultat... începu încet Vereș.

— Îmi dați voie, interveni profesorul Popovici. Raportul nu este semnat de mine și de profesorul Marinescu, iar concluziile sale nu sînt, în întregime, și ale noastre.

— Tovarășe Vereș, se repezi procurorul, am avut ieri o dispută violentă cu profesorii din Timișoara în privința vinovăției sau nevinovăției lui Stamatescu...

— „Tovarășului" Stamatescu... îl corectă Vereș.

— Da, mă rog... Eu v-am spus părerea încă de la început. Nici nu mai era necesară ancheta și nici cele trei săptămîni pentru construirea noului cazan ! Concluziile se puteau trage de atunci ! Vina inginerului era prea evidentă... Nu altul, ci el, inginerul Stamatescu a proiectat cazanul Kauper care a explodat, a ucis oameni, a adus prejudicii enorme avuției statului. Ce alt vinovat mai trebuia căutat ?

„Cantitate de idei mică, volum mare de vorbe", își zise în gînd Vereș. Apoi interveni cu voce tare :

— Tovarășe Teodorescu ! Dumneata n-ai înțeles nici acum că noi nu căutăm neapărat un vinovat. Pe mine și pe noi toți trebuie să ne preocupe găsirea cauzei, sau a cauzelor, care au dus la această tragedie. Sigur, e foarte ușor să acuzi !

Să admitem cele spuse în raport. Îl acuzăm, îl judecăm și-l condamnăm pe inginerul Stamatescu ! Bine ! Și ce-am rezolva ? Dumneata vezi totul numai prin prisma profesiunii exercitate. Te-ai întrebat, însă — și aceasta privește și pe ceilalți — dacă n-ar mai putea fi vreo cale care să ne ducă spre adevăr ? Raportul este real, în parte, în unele locuri exagerat și incomplet. Să nu credeți că țin morțiș ca inginerul Stamatescu să fie absolvit de orice vină sau să căutăm un alt vinovat. Nu ! Dar mie mi se pare că ce-am făcut nu-i de ajuns. Nu e totul !

Se opri și oftă adînc. Apoi continuă.

. . . . . .

— Fac apel la toți cei de față pentru a nu ne pripi să tragem concluzii eronate. Să găsim alte modalități de cercetare, de investigare, care să ne ducă cît mai aproape de realitate. Eu nu sînt specialist. Cred însă că n-am epuizat toate căile de a ieși la lumină, fie ele chiar și mai alambicate.

— Tocmai de aceea, interveni profesorul Popovici, eu și profesorul Marinescu n-am semnat raportul... Cred că ar mai fi totuși o cale...

— Păi, spuneți-o, oameni buni, ce așteptați ?

— N-au fost de acord cu noi ceilalți membri din comisie. Se pare că însuși inginerul Stamatescu se dă bătut...

— La ce v-ați gîndit ?

— Am propus repetarea expertizei !

— Și ce elemente noi intervin de data aceasta ? întrebă precipitat Vereș.

— Vom construi, din nou, același cazan la scară redusă, după același proiect. Punerea sa în funcțiune să o facem în alte condiții de climă și în alt loc, de pildă, chiar în laborator sau într-o hală a Combinatului. În nici un caz în aer liber ! Bineînțeles, respectînd normele de protecție.

— Să mai așteptăm ?

— Încă trei săptămîni. S-ar putea ca factorii climatici să aibă influență, s-ar putea să nu aibă... Nu-i decît o ipoteză, tovarășe Vereș. Noi credem că trebuie încercat. V-aș ruga să fiți de acord ! Vom încerca chiar cu riscul de a suporta noi cheltuielile...

— Ideea nu-i rea. Și să lăsăm cheltuielile, zîmbi Vereș.

— Dacă un asemenea cazan ar fi fost pus în funcțiune toamna sau iarna, am fi avut termen de comparație, reluă profesorul Marinescu ideea confratelui său. De aceea propunem repetarea expertizei. Acesta a fost unul dintre motivele pentru care n-am semnat raportul. Și pentru faptul că inginerul Stamatescu nu-i un oarecare...

— Împărtășesc propunerea dumneavoastră.

— Asta înseamnă tergiversare, tovarășe Vereș. Pentru ce ? întrebă iritat Teodorescu Pamfil. Cui folosește ?

— Nu-i tergiversare ! La sfîrșit putem spune, cu mîna pe inimă, împăcați cu noi înșine, că am făcut tot ce se putea face ! Ceilalți ce părere au ?

Directorul ridică ușor din umeri. Profesorii Mareș și Știrbei nu spuseră nimic. Stamatescu, livid, îl privea insistent pe Vereș.

— Vrei să spui ceva, nu-i așa ?

— Vreau să le mulțumesc profesorilor de la Timișoara pentru tenacitatea care o dovedesc în lămurirea acestui „caz", al meu.

— Nu-i numai al dumitale. E și al nostru, al întregii țări, zîmbi din nou Vereș. Dacă dezlegăm taina, aici, sîntem stăpîni pe orice situație ! Dar de ce ești sceptic ?

— Mi-am pierdut încrederea în mine... De fapt nu mai cred în nimic.

— Dacă nu te-aș cunoaște, poate ți-aș da dreptate.

— Altceva mă preocupă, tovarășe Vereș, mult mai grav ! Privi în altă parte, așteptînd parcă un îndemn. Vinovăția mea e dovedită. Voi fi deferit justiției, judecat și condamnat. Se cuvine să-mi ispășesc greșeala. Dar...

LINIȘTEA **stăpînea încăperea.** Stamatescu reîncepu greoi să-și depene gîndurile care-l neliniștea :

— Cred că va trebui să opriți toate furnalele din țară care funcționează cu cazane Kauper construite după proiectele mele !

Cuvintele sale căzură ca un trăsnet. Vereș se lăsă moale pe spetează scaunului. Deveni palid.

— Ești nebun, strigă deodată, ridicînd glasul, lucru ce i se întîmpla foarte rar. Nu-ți dai seama ce spui ?! Știi ce-ar însemna asta ? Catastrofă națională ! Aruncăm economia la pămînt !

— Eu cred că în condițiile actuale, create aici, aceasta nu poate fi decît o măsură de preîntîmpinare a altor asemenea tragedii, reluă Stamatescu. M-am gîndit mult la aceasta și așteptam terminarea expertizei cu sufletul la gură. Trebuie, este de datoria mea, de om, să vă atrag atenția asupra primejdiei care ne paște !

— Bine, dar acelea funcționează ireproșabil, de ani de zile ! Aici trebuie să se fi întîmplat altceva ! Ar fi o nesocotință să acceptăm ideea dumitale ! Nu, nu e posibil !

Vereș se ridică nervos. Se opri în mijlocul camerei. Își roti privirile spre ceilalți.

— Mai există o asemenea părere ?

— Nu cred că trebuie să recurgem la măsuri extremiste, zise calm profesorul Mareș. Inginerul Stamatescu se află sub imperiul acelei regretabile erori pe care, probabil, a săvîrșit-o. Este normal să gîndească astfel.

— Poate nu a săvîrșit-o, tovarășe profesor, se îndreptă spre el Vereș.

— Da, am spus probabil... Deocamdată, din nefericire, totul apasă pe umerii săi. Eu n-am fost pentru repetarea expertizei și nici ceilalți din comisie, cu excepția colegilor din Timișoara. Nu știu ce va aduce nou. Dar, mă rog, dacă se hotărăște, eu nu mă pot împotrivi !

— Tovarășe Vereș, se ridică din nou Stamatescu, vă rog să vă gîndiți bine la propunerea mea. Mă obsedează gîndul că o nouă explozie ar putea avea loc. Asta nu-mi dă pace... N-aș vrea să-mi încarc conștiința cu noi victime...

Vereș se întoarse brusc spre el.

— Sună a resemnare, tovarășe Stamatescu. Altfel te cunoșteam ! Se pare că ai acceptat soarta cu prea mare ușurință pentru un specialist ca dumneata, care ține la prestigiul și renumele său. Crezi că-i normal să fie așa ?!

Făcu cîțiva pași prin birou, apoi se opri :

— Propun reluarea expertizei pentru verificarea ipotezei emise. Veți avea tot sprijinul, tovarășe Popovici !

— Ne-am gîndit, interveni din nou profesorul Popovici, c-ar fi mai potrivit să facem cazanul în atelierele Politehnicii din Timișoara. Avem mînă de lucru calificată, aparatură modernă, materiale. N-ar fi rău să meargă acolo și inginerul Stamatescu, doar e proiectul lui.

— Perfect ! De acord ! Așadar, peste trei săptămîni, conchise Vereș.

Procurorul Teodorescu, sprijinit de brațul fotoliului, îi privea neîncrezător. Stamatescu, cu coatele pe genunchi și capul în mîini, părea că nu mai este atent la nimic. În mintea sa se dădea lupta între cruda realitate, care-i periclitase întreaga existență, și teama cumplită de a nu fi martor la o nouă dramă.

URMARĂ celelalte trei săptămîni de muncă asiduă, cu înfiripări de noi speranțe. Cei ce-și asumară răspunderea pentru reluarea experienței își puseră în joc toate forțele și capacitatea. Erau la mijloc nu numai viața și prestigiul unui confrate, ci întreaga muncă creatoare, întreaga activitate științifică a miilor de oameni. Ceea ce se petrecuse acolo, pe malul Dunării, nu trebuia să se mai repete, nicăieri, niciodată !

Fuseseră verificate din nou calculele proiectului, diagramele de montare și punere în funcțiune ale tuturor cazanelor de acest gen, existente în țară, a metalului din care erau construite. Toate acestea făcute cu grijă deosebită, cu multă răbdare și competență, cum indicase Vereș.

O zi de sfîrșit de ianuarie, cu cer senin și soare generos, Vereș fusese anunțat că totul era pregătit. Cazanul făcut la Timișoara fusese transportat și instalat într-una din halele Combinatului ; putea fi pus în funcțiune oricînd s-ar fi hotărît.

Înviorat, stăpînit de o vie speranță, Vereș stabili ziua în care va putea sosi pentru a urmări cea de-a doua expertiză.

Stamatescu, aproape de nerecunoscut, era prezent, efectuînd ultimele verificări.

— Ce faci, tovarășe Stamatescu, îi întinse Vereș mîna cu căldură. Nu-mi place cum arăți !

— N-am motive să arăt altfel, tovarășe Vereș.

— Lasă prostiile ! Ți-ai pierdut firea prea repede ! La capitolul acesta nu ești bun specialist !

În scurt timp sosiră toți membrii comisiei. În prezența lor noul cazan își începu existența. Va fi scurtă ca și a celorlalte ?

Sub privirile admirative, pline de satisfacție ale celor care-l urmăreau, ca pe cel mai de preț lucru, funcționă fără dificultate toată ziua și în zilele care urmară. Trecu apoi o săptămînă. Micul Kauper funcționa ! Uimirea era generală. Ce se întîmplase ? Același cap îl concepuse, aceleași mîini îl plămădiră ca și pe celălalt care adusese marea nenorocire. Și acesta continua să reziste !

Vereș triumfa ! Deci ceva a fost ! „Iată, n-a fost rău că nu ne-am pripit ! Acel ceva va fi găsit acum, aici. În sfîrșit, se va limpezi situația unui om și desluși misterul dezastrului".

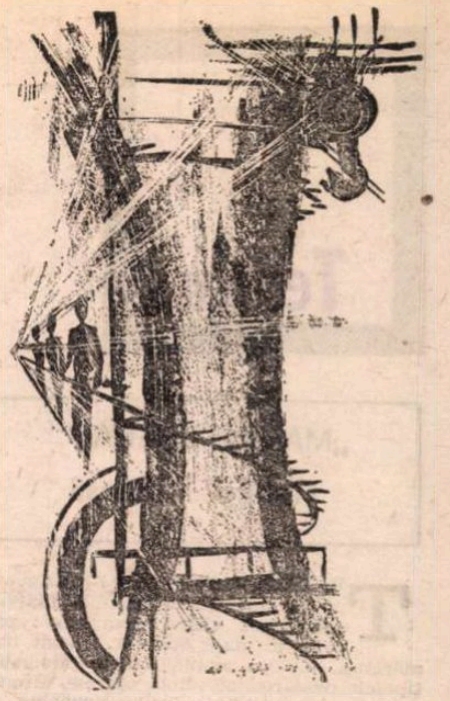

Ilustrații de TATIANA APAHIDEANU

Profesorii Marinescu și Popovici aveau motive suficiente de satisfacții.

Vereș convocă comisia în sala de consiliu.

— Cred că e vremea să tragem concluziile. Vă las pe dumneavoastră, specialiștii, să vă spuneți cuvîntul.

— Tovarășe Vereș, pot spune abia acum că ne-am făcut datoria, începu, zîmbind, profesorul Popovici. Am reușit ! Am descoperit, cred, cauza catastrofei ! Este aproape incredibilă, dar realitatea ne-o confirmă !

— Și anume, se grăbi Vereș.

— Pentru prima dată a fost pus în funcțiune aici, la Galați, cazanul Kauper, după proiectul inginerului Stamatescu, în condiții de climă deosebite față de celelalte. Din datele culese de noi rezultă că în acea perioadă temperatura aerului scăzuse brusc, neobișnuit pentru acea lună : minus cincisprezece grade Celsius. În interiorul cazanului, la bolta acestuia, temperatura de lucru era de 1350 grade Celsius, iar presiunea de patru atmosfere. În această conjunctură structura moleculară a oțelului O.L. 38 din care a fost confecționat cazanul cu pricina s-a modificat. A devenit casant, aproape ca sticla. Același fenomen s-a petrecut și cu primul cazan construit la scară. Analizele făcute în laborator confirmă toate acestea !

S-a întîmplat nenorocirea, ale cărei consecințe le cunoaștem. Toate celelalte, inclusiv cel actual, la scară redusă, au fost montate la temperaturi caracteristice perioadelor de primăvară-vară. Ipoteza pe care am emis-o a fost demonstrată.

Pentru viitor am recomanda folosirea în construcția cazanelor Kauper a altor oțeluri, cu calități superioare, eventual aliate. În felul acesta darea lor în exploatare nu va mai fi condiționată de anotimp !

Stamatescu privea cu ochii larg deschiși spre profesorul Popovici. I se părea că-i tînăr student și-i urmărește, în amfiteatru, cursurile atît de limpezi.

Deci asta a fost ! Cum de nu s-a gîndit ? Cum de n-a intuit nici el, nici alții ? Iată ce simplu părea totul !

— Oricare dintre noi, reluă profesorul Popovici, specialiști în asemenea construcții, am fi putut fi în situația inginerului Stamatescu. Această necunoaștere n-a venit din incompetență și incapacitate profesională ! Totdeauna am crezut în el și l-am apreciat...

Iată, tovarășe Vereș, de ce ne-am abținut atunci de a-l acuza. Ați avut dreptate. A mai existat o cale !

— După cîte înțeleg eu, nu se face nimeni vinovat ?, întrebă ritos Teodorescu Pamfil.

— Inginerul Stamatescu este nevinovat, replică Vereș. El rămîne același bun specialist și om de o cinste care nu poate fi pusă niciodată la îndoială. Am fost sigur de asta !

Într-un fel vina poate trebuie căutată, dacă vreți, la cei ce se ocupă de cercetări, la cei care au datoria de a finaliza și comunica rezultatul unor asemenea observații.

Privi spre Stamatescu :

— Capul sus, tovarășe inginer ! E bine să speri, să crezi ! Totdeauna se mai poate face ceva !

— Ați avut dreptate, tovarășe Vereș. Cine-ar fi crezut ?... M-ați salvat, dumneavoastră vă datorez totul !

— Nu eu te-am salvat ! De ce să exagerăm ? Munca dumitale, conștiința pe care o ai...

Viața ne-a dat o lecție. Dar a fost prea aspră ; cred că la ea ne vom gîndi multă vreme de-acum înainte.

Vă mulțumesc pentru colaborare. Noroc bun !

Condus de cei prezenți, părăsi încăperea.

Se urcă în mașină.

Costică, nerăbdător, smuci mașina din loc. Zîmbi mulțumit, văzîndu-și șeful satisfăcut, destins. Nu mai părea îngîndurat, preocupat, măcar pentru o vreme... Poate numai pînă la București...

Teatru

Două piese ale dramaturgiei istorice moderne

„MARELE SOLDAT"
(Teatrul Național)

TEATRUL NAȚIONAL i-a asigurat piesei lui Dan Tărchilă, **Marele soldat**, un cadru somptuos : pămînt și mare sub un orizont nemărginit. Muzica amplă umple universul, țipetele pescărușilor salută soarele, țărmul capătă și el pulsația valurilor nevăzute, și în acest univers al elementelor primordiale, un tînăr solitar își ia rămas bun de la copilărie. Cîteva clipe mai tîrziu, un bătrîn covîrșit de ani își va lua, tot undeva pe aici, rămas bun de la viață, bunicul transmițînd nepotului legatul cel mai de preț, acela al dragostei pentru glie.

Destinul acestei familii de țărani dobrogeni, în împrejurările războiului pentru independență, îl urmărește dramaturgul, relevînd un aspect eroic mai puțin cunoscut, acela al pămîntenilor care și-au lăsat casele din ținutul aflat sub ocupație turcească, pentru a veni dincoace de Dunăre și a se înrola în luptă. Înainte de a înfrunta dușmanul din afară, țăranii pribegi mai au a se ciocni cu dușmanul lor secular, boierul, care unește disprețul față de robi cu indiferența față de cauza patriotică. Visarion, fiul său, Gheorghe, soția sa, Tudosia, fata rătăcită și orfană pe care o adăpostesc, Iulia, învățătorul Lazăr alcătuiesc astfel un grup uman reprezentativ. Îl vom regăsi pe frontul de luptă, simbolizînd poporul care a dat cea mai mare jertfă și a dobîndit grandioasa biruință.

Dan Tărchilă are meritul de a fi zugrăvit astfel un portret viabil al eroului anonim. O face în linii limpezi și în culori sobre, cu motive românești autentice și cu simțire adevărată. Nu însă și cu putere artistică egală pe tot parcursul acțiunii, căci, de la un moment dat, materialul dramatic se fărîmițează, episoadele devin ilustrative. Ecouri din **Năpasta, Tache, Ianke și Cadir** și alte lucrări anterioare grevează asupra originalității, apariții fugare, neconcludente (un nebun filosof, un turc surescitat cu iataganul în mînă) dau impresii sumare asupra cursului evenimentelor, personaje interesante, ca Tudosia, dispar. Se introduc, în schimb, scene care nu au o legătură cu întregul. Aceste neajunsuri ale textului au ieșit în evidență și cu ocazia premierei de la Constanța; poate că pentru eventuala tipărire ori alte reprezentări autorul va avea tăria să revadă disparitățile piesei și s-o concentreze în focarul ideii artistice ce l-a călăuzit într-un mod atît de pozitiv.

E de observat că regizorul, acum maturizat, Mihai Berechet, și scenografa inspirată, inventivă, care e Elena Pătrășcanu-Veakis s-au străduit în principal tocmai pentru omogenizarea spectacolului, conferind totodată întîmplărilor amplitudinea reclamată de însemnătatea circumstanței celebrate. Degete experte se plimbă pe claviatura scenotehnică a uriașului planșeu, compoziția are suflu larg, secvențe de lumină intensă alternează iscusit cu secvențe de penumbră ori obscuritate, figurația e rînduită cu chibzuială. Se vorbește în genere frumos, omenește, adevărurile mari sînt expuse fără bombasticism, adevărurile mici se spun cu naturalețe. Deși n-a putut depăși fragmentarismul și ilustrativismul unei părți din piesă, reprezentația a impus, ca dominant, sentimentul patriotismului călit în marea probă de foc. Irina Răchițeanu, cu modul ei caracteristic de a dramatiza fără patetism (Tudosia), Constantin Rauțchi, cu o simplitate cuceritoare (bătrînul Cosma), tînărul Gabriel Oseciuc, debutînd foarte bine, cu expresivitate și ton (Gheorghe), Traian Stănescu, reținut, serios (Lazăr), Constantin Stănescu, comunicativ, ferm (Limbăul), Valeria Seciu, caldă, realizînd o scenă finală remarcabilă (Iulia), și, într-o măsură mai mică, Iulian Necșulescu, prea grav și încruntat tot timpul (Visarion) sînt cei care susțin tipurile decisive ale umanității de pe scenă. Într-un tablou de gen, pigmentat cu umor de cea mai fină extracție, Ion Finteșteanu, Geo Barton, Carmen Stănescu oferă o imagine concludentă a ceea ce numim marea școală a Teatrului Național. Sînt și alte contribuții merituoase, sînt și unele nemerituoase — Alexandru Hasnaș sau Gheorghe Cristescu, de pildă, părînd, prin sclifos, tumefieri gesticulare, ochiade la public, din alt spectacol, din alt fel de teatru, ori de nicicînd și de nicăieri — dar spectatorul rămîne cu imaginea acelor interpreți de clasă înaltă care joacă țărani, boieri, ostași în chip exemplar, cu atitudine exactă, în consensul exprimării adecvate a unui moment din existența națiunii, de palpit istoric unic.

Două ore de pace de D. R. Popescu la Teatrul Mic, regia Sorana Coroamă, în fotografie actorii (de la stînga) : Vistrian Roman, Nicolae Pomoje, Ion Marinescu, Papil Panduru, Ion Ciprian

„DOUĂ ORE DE PACE"
(Teatrul Mic)

COLEGUL nostru critic și scriitor Dinu Săraru a debutat ca director al Teatrului Mic într-un ceas bun; ba s-ar putea spune chiar în două ceasuri bune, căci cele **Două ore de pace** ale lui Dumitru Radu Popescu sînt și o opțiune repertorială interesantă, și o lucrare scenică serioasă, inserată cu distincție contextului aniversar. Sorana Coroamă ca regizoare și Adriana Leonescu ca scenografă, compozitorul Ștefan Zorzor, Ion Marinescu și Vasile Nițulescu, actori definitivi, de personalitate proeminentă, ai scenei române, Olga Tudorache, Dinu Ianculescu, tinerii Dan Condurache, Nicolae Pomoje, Vistrian Roman, Petre Moraru, Andi Ștefănescu și alții au tratat creator scrierea, dîndu-ne un fel de jurnal dramatic al ultimei zile dinaintea căderii Plevnei.

Piesa ar putea fi subintitulată „Scene de front", ea compunîndu-se din fulgurări ale unei clipe de armistițiu, intersectate mai mult prin ambianța dată. Privite în realitatea lor, peripețiile sînt neverosimile : în răgazul calm creat, doi ofițeri turci vin să-și revadă prietenul de odinioară de la Paris, ofițerul român ; acestuia i se aduce totodată fiul, prizonier, oferit în schimbul unei tranzacții rușinoase. E cert însă că pacea generală nu poate fi disputată de către doi militari subordonați, după cum e greu de acceptat gestul unuia din ofițerii otomani care-l ucide pe celălalt tocmai în liniile românești, pentru a-l pedepsi radical defetismul. Sînt și alte împrejurări incredibile. Dar în piesă există o replică ce se cere considerată ca o cheie a unei posibile exegeze : „Poate că totul e un vis..." spune căpitanul Dunărințu. Deci dacă înțelegem ceea ce se petrece în cele două ore de pace ca o proiecție în imaginar a unor fapte trăite, ipotezele căpătînd conturul imprecis al fabulosului, atunci piesa dobîndește sensul unei meditații ce caută a condensa sensurile majore ale unei istorii, amestecînd trecutul, prezentul, viitorul, viii și morții, realitățile și închipuirile într-o dezbatere despre legitimitatea deplină a luptei pentru ființa noastră națională, odinioară, acum și totdeauna. Deși cu inconsecvență, spectacolul pare a propune o atare înțelegere ; în momente admirabile, vedem umbrele enorme ale soldaților prinși într-o horă ce e solidaritatea însăși a colectivității naționale, sau participăm la visul lor de glorie, semnificînd modul triumfal în care se vor întoarce în țară.

Conversația mult prelungită și mereu întreruptă dintre cei trei foști prieteni e un eseu subtil, de parafrază shakespeareană ; simbolul ce revine obsedant e al lui Polonius, văzut în configurația lui odioasă de agent depravat al unei puteri crepusculare, ultimul stîlp al oricărui imperiu putrefact.

Totuși, oricum ar fi luată piesa, ea nu se arată a fi concepută organic, nu are rigoarea de gîndire a altor drame ale aceluiași autor și nici tensiunea lor de idei. Sînt în ea scene, cugetări, înfruntări care dau senzația certă de valoare, „ex ungue leonem", recunoști în ele ghiara leului, e scriitura unuia din cei mai importanți prozatori și dramaturgi români ; e însă și cîte un pasaj moale, sînt discursivități și discontinuități. Exceptînd vrasăzică ceea ce e de exceptat din ea, s-o înscriem între bunurile dramaturgiei noastre istorice moderne, care a adus Centenarului independenței o ofrandă spirituală de prim rang, deocamdată, în ansamblu, mai bogată decît a prozei și poeziei, slăvind eroii de ieri și pe continuatorii lor de azi.

Scena a valorificat calitățile piesei, teatrul punîndu-i la dispoziție cei mai buni oameni ai săi, iar regizoarea străduindu-se să-i dea adîncimea spațială necesară, extinzînd dimensiunile temporale, potențînd poezia virilă a eroismului curat al soldaților. Ion Marinescu, căpitanul Dunărințu, e profund, impunător și franc, un om integru în haine ostășești, știind să-și reprime afectele și să le convertească în tăceri grele sau în cuvinte înaripate. Vasile Nițulescu, ofițerul Ali, e comentatorul sarcastic al celor ce vor fi înfrînți, prin el ironia atît de tăioasă a dramaturgului strălucește, în reflexe oțelite, laconismul actorului fiind de o admirabilă adecvare. Între acești doi artiști de talie înaltă, Dinu Ianculescu, ofițerul Tahir, apare mai scund ca statură artistică, totuși convingător în sadismul său funciar, ori de cîte ori nu pozează spre public și nu-și sacadează rostirea pentru efecte de accent pur verbal. Olga Tudorache, actriță redutabilă, mama a cărei tragedie se consumă pe scenă, susține excelent apariția pe front a femeii apoi, mai evaziv, discuțiile cu soțul și cu oaspeții săi, și cu totul în contrasens, acele momente cînd se jeluiește cîntînd, plînge hohotind, leșină, căzînd, și cînd își schimbă vocea plină, de piept, cu un glăscior subțirel de cap, degradînd tragedia maternă în melodramă sempiternă. Aici regizoarea n-a exercitat o îndrumare fermă, ea permițînd și în alte împrejurări ca elementul folcloric — ce trebuie întreșesut firesc în contextura dramatică — să fie dilatat spre a satisface mărunte tendințe de bravură personală. Mulțimea de pe front e bine condusă, credibilă, — rolurile mici sînt de altfel deținute de actori deloc mici (Mitică Popescu, Ion Ciprian, Papil Panduru) — iar ceea ce se voia a fi solemn, e într-adevăr solemn, în spiritul teatrului nostru de azi, adică excelînd prin expresivitate conținută în afirmarea puternică a unor adevăruri fundamentale.

Valentin Silvestru

Radio Televiziune

Bilanț de primăvară

■ Ne îndreptăm, încîntați de această atît de înmiresmată primăvară, spre cea de a doua parte a anului și, ca întotdeauna, un mic moment de răgaz, de privire retrospectivă nu ni se pare lipsit de utilitate. Cum ni se înfățișează, deci, imaginea literaturii și a cercetării literare în emisiunile de radio sau televiziune ?

■ O prestigioasă experiență este atestată și mereu îmbogățită de teatrul radiofonic. Cu un „afiș" de cel puțin 5 spectacole pe săptămînă (premiere și reluări), el își îndeplinește exemplar misiunea de informare și formare a sute de mii de spectatori. Apreciem justețea structurii de ansamblu a repertoriului care alătură piese clasice din literatura română și străină, celor contemporane, încercînd apoi, cu rezultate nu o dată elocvente, diversitatea formelor de spectacol, de la profil-teatral la scenarii-document, de la teatru scurt la seriale cu episoade în fiecare după-amiază a săptămînii. Un ciclu ca **Istoria teatrului universal** (ieri seară s-a difuzat **Coriolan** de W. Shakespeare), prefațat adesea de substanțiale comentarii critice, nu mai puțin **Pagini regăsite** din dramaturgia românească, adesea de un maxim interes (precum transmiterea — în premieră — a teatrului eminescian sau, recent, a unui text contemporan războiului de independență, **Curcanii** de Gr. Ventura), completate de numeroase piese moderne și contemporane, iată datele unei „hărți" literare bine conturată. Să notăm, de asemenea, nivelul cu adevărat remarcabil al distribuțiilor și efortul permanent al regizorilor de a găsi justificări radiofonice cît mai adecvate.

■ Nu mai puțin, teatrul de televiziune a înregistrat în acest an un substanțial pas înainte în primul rînd prin constanța programării spectacolelor : unul sau chiar două în fiecare săptămînă. Ele au valorificat, cu deosebire, texte din literatura actuală — transmise în premieră —, texte despre și pentru oamenii zilelor noastre. Un accent mai vizibil și pe repertoriul clasic românesc și universal, pe marile piese ale tuturor timpurilor, ar completa, credem, fericit inițiativele de pînă acum. Ca și radio-ul, televiziunea a preluat spectacole ale teatrelor nebucureștene, schimb de experiență

De cinci ori Hollywood

ÎN ultima vreme s-a scris și vorbit mult despre Hollywood : confidențele unor cineaști (ambii traduși în românește) Anthony Quinn și Charles Ford, apoi două super-reviste cu prezentări de vedete din anii de aur (amîndouă proiectate în sălile bucureștene) —, în sfîrșit, un alt fel de mobilizare generală de staruri : filmul regizorului Robert Moore *Cinci detectivi la miezul nopții* după scenariul lui Neil Simon (dramaturg american binecunoscut). E vorba în acest film să se facă praf tot ce e dramaturgie inteligentă (sau măcar inteligibilă). Cum, pe de altă parte, povestea care pretinde o abilă construcție este tocmai povestea polițistă, filmul acesta va fi o nostimă și bazacoană parodie a filmului criminal. Cinci mari detectivi sînt invitați de un miliardar în castelul său electronic la o partidă (cum scrie în cartoanele de invitație) „de cină și crimă". O crimă specială, pe care amfitrionul o numește : „murder by death", adică „omor prin moarte", ceea ce de la început exprimă o țanțoșă lipsă de orice sens. Absurditatea voită a situațiilor e dată pe mîna unor actori de mîna întîi : Alec Guiness, Peter Sellers, David Niven, Peter Falk (Colombo), Elsa Lanchester (faimoasa interpretă a miresei lui Frankenstein). Fiecare din cei cinci detectivi amintește pe cîte un personaj celebru de roman polițist clasic : Charlie Chan, Poirot, Humphrey Bogart din *Șoimul maltez*. Miss Marple din romanele Agathei Christie, Chasterton din romanele lui Oppenheim.

Amfitrionul acestei ciudate seri e interpretat nu de un actor, ci de un ilustru scriitor : Truman Capote — o senzațională apariție. Mai ales că personajul interpretat de Truman Capote începe prin a promite un milion de dolari aceluia din ilustrii detectivi care va descoperi pe autorul crimei ce va avea loc acolo, în castel, cu toate porțile ferecate, la ora 12 noaptea. Fiecare din musafiri poate fi sau ucigaș sau ucis. Exact ca în *Cărțile pe față* sau în *Orient Express* de Agatha Christie. Fiecare din cei cinci îl denunță, pe rînd, pe fiecare din ceilalți patru, pentru că fiecare avea o veche răfuială cu defunctul. Deci fiecare a ghicit și merită recompensa de un milion. Fiecare sau (căci e același lucru) nici unul... Valetul orb, care deține milionul, anunță pe candidați că nimeni nu a ghicit, pentru simplul motiv că nimeni n-a fost ucis. Nici el, valetul, aci de față, nici stăpînul său, milionarul, amfitrionul, și dînsul... „aci de față". Ca dovadă, valetul cel ex-orb și ex-ucis își scoate masca lipită pe obraz, și apare Truman Capote care acum își bate joc amarnic de cei cinci detectivi, explicîndu-le (de data asta sincer și realist) că a vrut să răzbune pe cititorii de polițiste, cărora li se dă să înghită cele mai idioate povești.

Așadar, răfuială profesională. Dar pesemne că nici asta nu pare de ajuns autorilor filmului. După ce musafirii pleacă, paraponisiți, cu coada între picioare, Truman Capote rîde de unul singur și, cu un gest foarte natural, își zmulge de pe față cea de a doua mască, lăsînd niște plete blonde, lungi de un metru, să-i cadă pe umeri, devenind bucătăreasa surdo-mută pe care spectatorii o cunoscuseră deja în această funcțiune.

Filmul e adesea supărător de naiv, dar e răscumpărat de un dialog extrem de spiritual. Păcat că diversele conversații n-au putut fi transformate în întregime în subtitluri tipărite. Iar gagurile sînt multe și de o delicioasă absurditate. Gagurile, da ! datoria lor e tocmai să fie cît mai absurde. Asta le e toată nostimada. Dar filmul nostru nu e o parodie a filmului de gaguri, ci o satiră a poveștii polițiste. Ceea ce este nedrept și oarecum neonest. Desigur, avem dreptul să parodiem orice lucru, să-l caricaturizăm. Dar cum ? Prin exagerare, nu prin falsificare, pentru că a satiriza înseamnă a încărca, a șarja. Așteptăm cu delicii o satiră a poveștii polițiste în care detectivii să fie caraghios de ingenioși, dement de deștepți. Dar neapărat deștepți. Căci scamatoriile electronice din filmul *Cinci detectivi la miezul nopții*, odăile-sosii, cu roboți pe toate drumurile, cu măști duble și triple, cu orbi care văd, cu domni grași care pretind că în realitate sînt bucătărese slabe și surdo-mute, aceste trucuri sînt de o insuportabilă ieftinătate. Noroc că filmul e cît se poate de plăcut grație umorului din conversațiile celor cinci detectivi. În plus, e plin de gaguri bune. Și asta răscumpără multe. Încă o dată, filmul e foarte agreabil și merită să fie văzut. Îl putem explica chiar prin omeneasca nevoie pe care cineaștii de astăzi o au de a combate poveștile cu intrigă perfectă, cu desfășurare logică, cu reacții psihologicește verosimile, adică așa cum cere estetica oricărei narațiuni. Ei cer povești trăznite. Desigur, acele „crazy stories" au și ele drept de cetate în estetică, dar ascultînd la rîndu-le de o lege a lor, de un fel de „regulă a jocului". Trăznitii sînt foarte exigenți cînd e vorba de legile stabilite de ei „în lumea lor".

Decît, pentru toate acestea, trebuie talent. Mult talent. Și talentul dramaturgic este tocmai în scădere în cinematografia apuseană contemporană. Iată de ce apar asemenea conduite de vulpe privind la strugurii care sînt, chipurile, prea acri.

În fond, dacă cineaștii de astăzi nu-s în stare să facă filme profund umane, ei ar putea să se mulțumească cu soluția descoperită de marile și vechile case americane, astăzi în disoluție. Să facă spectacole cu vedete apuse, dar odinioară divinizate. Casa Metro Goldwin Mayer a făcut așta de două ori în ultima vreme. Și a fost un adevărat regal. Cel de al doilea „show" rulează acum la București *(Hollywood, Hollywood)*. El are un foarte înduioșător titlu : *„That's Entertainment !"* Doi mariași ai ecranului, Gene Kelly și Fred Astaire, sînt comperii unei magnifice reviste, cu 42 de stele celebre. Cei doi prezintă pe fiecare musafir, cînd intră în scenă. Și micul speech se termină (din 5 în 5 minute) cu cuvintele : „That's entertainment !" Adică „Asta zic și eu spectacol !". „Așa distracție, da ! nu mi-e rușine !" Nu zic că ei n-ar avea dreptate. Zic doar că e înduioșător. Dar, hotărît lucru, Hollywood-ul, la bine și la rău, nu va înceta să ne uimească.

D. I. Suchianu

DECADA FILMULUI ROMÂNESC

• O retrospectivă a realizărilor recente ale cinematografiei românești s-a desfășurat, în perioada cuprinsă între 1 și 10 mai, la cinematograful „Scala". Alături de filmele de actualitate (Mere roșii — **în imaginea din stînga** —, Cuibul Salamandrelor, Instanța amînă pronunțarea), **sau de peliculele de evocare a trecutului** (Pintea), **a fost prezentată și o suită de ecranizări după prestigioase opere literare** (Prin cenușa imperiului — **imaginea din dreapta** —, Tănase Scatiu, Dincolo de pod, Trei zile și trei nopți, Osînda).

Cinema

Flash-back

Obiecte și locuri

• AȘA cum există pe planetă locuri pe care este destul să le vezi odată pentru ca să nu le mai uiți, și este destul să le vezi a doua și a treia oară pentru ca să le găsești neschimbate, cinematograful are și el o geografie a punctelor pe care le poți socoti miraculele, minunile sale. Nu sînt toate Niagare și Grand Canyon-uri ; alături de splendori adevărate coexistă mlaștinile imunde și vulcanii noroioși care se fac remarcați doar prin senzaționalul umilinței și spaimei lor.

Alături, de pildă, de scările monumentale din Potiomkin stau pînzele de păianjen din odaia părăginită sau cimitirul sinistru din *Marile speranțe*. Alături de terenul de tenis din finalul lui *Blow-up* apare interiorul sărac și boem din *Camera în formă de L.* Dar, dincolo de deosebirile de valoare și de stil, după ce ai scuturat prejudecățile diverse și a rămas amintirea — unică și concretă —, poate fi găsit un factor comun, un element de legătură : *spațiul*, sau cu alte cuvinte *obiectul*. Căci cinematograful este înainte de toate arta spațiului și a obiectelor, așa cum literatura este a cuvîntului, muzica a sunetelor și pictura a culorii. În film, o mustață caraghioasă sau un călcîi scîlciat, un deșert arid sau o locomotivă hodorogită, un concurs de galop sau o cursă de automobile se impun mai ușor atenției decît frumusețea în sine. Spațiul domină timpul, acesta apărînd în arenă doar prin intermediul mișcării. În film, facultatea de a nu te lăsa uitat valorează mai mult decît o pedantă înșiruire de timpi. Actorul însuși este mare în funcție de capacitatea sa de a se face memorabil, de a se integra în rîndul obiectelor monstre ale cinematografului și de a se lăsa filmat cu o nepăsare nu mai mici decît a lor.

Este ceea ce ignoră unii regizori și producători vrînd să ne epateze cu peisaje frumoase, cu eroi perfecți, cu situații ideale. Legea monoteistă a filmului se simte lezată și aruncă pe calofili în uitare.

Romulus Rusan

SECVENȚA

■ O CAPODOPERĂ (văzută luni la „Cinematecă") este **Comoara lui Arne**, de Mauritz Stiller. Film făcut în 1919, care ne vine de pe acel misterios și fascinant teritoriu numit cinematograful suedez. Filmul unui om — Stiller — care alături de Sjöström a dat o direcție cinematografului european din epocă, revoluționînd tehnica montajului, descoperind ceea ce era de descoperit în acest sens (inclusiv montajul în cadru !). Exactitatea și functionalitatea cadrajelor, precizia și concizia cu care e enunțată și condusă dramaturgia, ritmul și dinamica interioară a fiecărei secvențe par, sînt chiar rodul unei clipe de genială inspirație. **Comoara lui Arne** își depășește evident vremea. Să mai adaug și că, precum orice capodoperă ce se respectă, filmul începe cu o secvență memorabilă : trei seniori, prizonieri de război, sînt introduși în celula unui castel. Abia închisă ușa în urma lor și cei trei încep nu să cerceteze grosimea zidurilor, nu să încerce a forța ușa grea sau gratiile, nu să caute vreo soluție de evadare, ci să joace veseli o capră. Pur și simplu o capră...

a. be.

Telecinema

O actriță a timpului meu

■ EU cred — formulînd cu o simplitate înfricoșată nu atît de ridicol cît de expresivitatea care face de multe ori rău sinceritătii cu care un bărbat privește o femeie, enorm de multe prejudecăți în acest domeniu esențial se simt lezate tocmai de expresivitatea privirii, nenumărate vulgarități de spirit hămesite să mediocrizeze totul detectează vulgaritatea în cea mai liniștită încîntare. nicăieri ca pe acest teritoriu somptuos al plăcerii cu care un bărbat poate privi o femeie, spațiu unic dar la fel de natural ca natura, nicăieri ca aici mediocritatea nu visează să pîrjolească luminișul dintr-un surîs, cringul din clipirea unei pleoape, pajistea dintr-un murmur atît de firesc ca acela al lui Bogart către Ingrid Bergman, din „Casablanca" : „e o plăcere să te pot privi !", cum altfel să spui, cum altfel să te uiți și să cînți cînd din adolescentă ai auzit urletul lui Camil împotriva tuturor acelora care nu găsesc într-o privire decît pînda unei dormeze, în sfîrșit... — în sfîrșit, dacă trebuie să spun, „nu știu cum", cu ce m-a fermecat această femeie „din clipa-n care ne văzum", de ce această femeie îmi place cel mai mult dintre toate dintre cele care se mișcă pe pînză, azi, 12 mai 1977, atunci eu cred că încîntarea mea pornește din prea plinul cu care-mi satisface supremul egotism : la nimic nu țin mai mult ca la timpul meu, la acest veac 20, la anul acesta '77. Ea aparține întru totul vremii mele. Nici o actriță nu-mi spune mai clar că miine e 13 mai 1977 și această zi trebuie trăită de cînd te-ai trezit pînă ai adormit, exact definiția sperantei dată de femeia adorată în secolul trecut de Rilke, Nietzsche și Freud ! Ea nu mă duce în altă vreme — nimeni nu si-ar închipui-o contesă, marchiză, regină, zînă, vestală, curtezană de Balzac sau doamnă de Renal — ea nu mă cheamă pe altă planetă, nimeni n-o poate vedea cu perucă, în dantele sau în vocabularul lui Greta Garbo sau de Pompadour. Ea spune la fel de exact și de vibrant : „mă iubești ?", „sînt destul de necăjită", „mă credeam mai tare"... Tăietura părului ei se potrivește superb cu strălucirea ochilor, dîndu-i o poezie prietenă cu poezia poeților mei preferați, cei care deplîng că toți vor să-l joace pe Hamlet. Naturaletea cu care inteligența și frumusețea se echilibrează la ea, naște o misterioasă demnitate a locului comun. Ea are inteligența ostilă deșteptăciunilor de salon și frumusețea străină de orice extravagantă. Multe motive îndreptățesc să se creadă că nimic nou nu apare sub soare, că „tout est dit", că epoca noastră degeaba se laudă că e modernă și fără precedent. Annie Girardot îmi dă sacra speranță că nu e așa ; ba mai mult, că vremea mea e modernă, frumoasă, inteligentă ; unică precum iubita care printr-un surîs îți spune pe ce lume te afli.

Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

Theodor Moraru

• Istoria peisajului ne-a învățat din vremuri îndepărtate cu atitudinea cea mai simplă a pictorului în fața varietății infinite a naturii : contemplarea. Fie preluînd direct motivul văzut, fie redindu-l învăluit în aer și culoare la ore diferite — după procedeul specific artei de impresie, — fie simplificînd și alegînd prin abstragere elementele esențiale, adeseori cu valori de simbol sau de semne proprii unei compoziții sau destinații anume — artistul care contemplă natura rămîne admiratorul și credinciosul ei slujitor. Prevalența viziunii contemplative se sprijină nemijlocit pe statornicia naturii, pe nemărginirea variației acesteia și indiferența cu care se lasă tratată, modificată, corectată sau siluită de penelul artistului.

Pictura lui **Theodor Moraru** — tînăr artist cu un contur personal puternic afirmat în ultimii 5 ani — urmărește și ea expresivitatea naturii, văzută printr-o optică gravă, adeseori tragică, dar cu numeroase aspecte și nuanțe de o netăgăduită originalitate.

Ce poate fi mai fascinant decît mărunțaiele pămîntului, privite din perspective diferite, fie în secțiuni verticale, fie în firească lor înfățișare — de la textura compusă într-o stranie geologie, de multe ori simplificată și direcționată geometric, iar alteori desfășurată halucinant în trombe aeriene, pe fondul unui cer sumbru anunțător de furtuni ? Fragmentată în cicluri — pe probleme care sînt în același timp și surse de sugestii bogate și generoase nuanțate, — expoziția permite decelarea unor varii aspecte de motive cu titluri familiare și semnificații aparent benigne. Fantastic este numai efectul unei atare tratări picturale, cu îndepărtate ecouri lunare, dintr-o lume în care mineralitatea, lipsită de vegetația dătătoare de vitalitate, își pune pecetea solemn și tragic, cu forță de destin — nu implacabil, ci variabil după legea hazardului orb. Bun desenator, Theodor Moraru face din sheletul lucrărilor sale un factor esențial, pe care culoarea — în care domină amestecul de griuri pînă la negru, punctat în centru cu tușe de culori calde, explosiv așezate, (galben, portocaliu, ocru) — constituie o carnație prezentă atît prin materie (relief) — cît și printr-o senzualitate rafinată și abil dirijată.

Evoluția artistului se dovedește precisă fără ezitări sau ocoluri, pe un făgaș pe care îl adîncește de aproape 7 ani, în urmărirea unui stil personal ce și l-a cucerit prin muncă asiduă, consecvență de gîndire plastică și mai ales printr-o perseverentă în perfecționare, slujită de talent și de o vitalitate debordantă.

Mircea Grozdea

NICOLAI CONSTANTIN : **Avîntul dorobanților**

Emil Ciocoiu

• Hotărît lucru, „Teatrul Mic" este pus pe fapte mari. Iată că, paralel cu diversificarea și actualizarea repertoriului său, se inițiază un ciclu de expoziții rezervate cu precădere tinerilor plasticieni, în intenția stabilirii unui dialog nuanțat și complex între public și cele două tipuri de artă, într-un fel complementare prin utilizarea limbajului vizual specific.

Pentru prima propunere de „pauză activă", soluție deja verificată prin practica sporadică a altor teatre, a fost ales unul dintre artiștii tinerei generații, care s-a afirmat prin calități picturale intrinseci și printr-o incontestabilă seriozitate profesională : **Emil Ciocoiu.** Nume intrat de curînd în circuitul speranțelor, acest pictor se atestă fără epigonism din solida tradiție artistică autohtonă, așa cum s-a constituit și s-a consolidat ea datorită marilor practicieni din perioada interbelică. Afirmînd această realitate, trebuie să precizăm că posibila similitudine nu vizează registrul formal, modalitatea concretă de manipulare a substanței cromatice, amintind de cea a lui Lucian Grigorescu, dar cu o mai severă cenzurare a exuberanțelor, ci sensul emoțional, profund afectiv al relației ce se stabilește între artist, motivul pictural și privitor. Tonul general este cel al cosubstanțialității, al regăsirii unui ton spiritual liric, alimentat din contactul cu existența în datele ei funciare. Astfel preferința pentru peisaj ni se pare pe deplin justificată și fertilă, într-un anumit fel ca unica soluție pentru rezolvarea propriilor întrebări umane și estetice. Menținîndu-se într-un registru al figurativului evanescent, al volumelor ce își dizolvă concretețea tranșantă în vibrația culorii-lumină, artistul își încarcă lucrările cu o calitate afectivă ușor detectabilă și spontan asimilabilă de către spectatorul sensibil la valorile picturale, conferindu-le în același timp o spațialitate ce le dispensează de rigorile perspectivei lineare acuzate, în favoarea cele cromatice. Exemplară în acest sens ni se pare **Iarna,** o tramă continuă de tonuri luminoase, apoi **Toamna,** dar și cele **două piese mici** cu subiect marin, de un pronunțat ton elegiac. Consistente, cu o pensulație sigură și expresivă, **peisajele** de la Comana, Plumbuita și din porturi reafirmă inepuizabilele valențe ale naturii ca pretext pictural, desigur împlinită prin prezența contribuției umane, cazul **naturii-statice** — singura în expoziție — deschizînd o altă perspectivă asupra disponibilităților artistului. Cîmpul subiectelor și al procedeelor solidrafinate se completează logic prin prezența celor **două portrete,** adevărate argumente în favoarea modului de a înțelege volumul, construcția și culoarea-formă. Sobru, cu subtilitate în organizarea compoziției și a maselor primordiale, atent cu voluptate la nuanțarea griurilor colorate, dar abordînd cu decizie și accentul cromatic, parcurgînd cu luciditate și selectiv lecția unor precedente autoritare, Emil Ciocoiu se definește deja ca o personalitate cu profil decis, intrînd, fără îndoială, în compunerea imaginii caleidoscopice a valorilor tinerei noastre generații de talente.

Nicolai Constantin

• Pentru expoziția sa de la galeriile **Orizont,** pictorul **Nicolai Constantin** se concentrează asupra unei vechi preferințe, dansul popular, amplificîndu-i sensurile etnice, etice, sociale prin alăturarea tematicii legate de actul Independenței. În acest fel, paralel cu reafirmarea calității angajate a picturii sale, artistul își satisface și impetuoasa nevoie de mișcare ce pare să-l caracterizeze stilistic, particularizîndu-l, într-un anumit fel, în contextul plasticii noastre.

Principalele probleme ale acestui autor se concentrează în jurul compoziției și a organizării dinamice prin care să încorporeze ideea de mișcare, și a dezvoltării planurilor cromatice după o logică picturală nu străină de lecția cubismului. Din această cauză, fiecare lucrare se instituie ca o etapă într-o suită ce se cere parcursă pînă la capăt pentru a avea semnificația ansamblului, de fiecare dată apărînd noi probleme legate de spațiu, mișcare, culoare și ritm. Firește, subiectul adeseori cu iz folclorizant, joacă un rol important și, în ciuda senzației de monocord ce însoțește de obicei obsesiva reluare a unui pretext imagistic, vibrațiile lui prin diversificare etnografică reușesc să capteze atenția publicului, mai ales datorită modului în care este rezolvată situația plastică. Sub aspectul procedeelor asistăm la repunerea în discuție a valențelor expresive proprii gamelor de alb modulat, dar cu o mai decisă concentrare a mijloacelor și cu utilizarea accentelor de culoare densă, adeseori intensă, iar acest dozaj nuanțat pare să anunțe trecerea către o nouă etapă a limbajului pictural... Din această perspectivă, ce ni se pare a reprezenta rezultatul meditațiilor artistului asupra punctului în care se află stilistic astăzi, cîteva lucrări prezintă un interes deosebit, deși au încă tonul unor studii, tocmai pentru că ni-l propun pe viitorul pictor, cel aplecat deja asupra acordurilor grave în lucrările **Dunărea la Calafat, Bivuac, Prizonieri, Cavaleria română, Trecerea Dunării.** Din suita lucrărilor prezentate, omogenă în ansamblu, foarte, „Nicolai Constantin" prin mijloacele picturale și gîndirea formelor, se detașează prin plusul de dinamism cromatic și prin dispunerea liniilor de forță piesele intitulate **Avîntul dorobanților, Șarja roșiorilor, Dansul butoiului, Dansul steagului, Dans din Oaș, Eroii de la Grivița,** repere ale unei gîndiri plastice alimentate din valorile etnice, serios preocupată de o desăvîrșire deplină a mijloacelor, accesibile și expresive în tumultoasa lor organizare picturală.

Virgil Mocanu

Muzică

Cîntecele Independenței

LA ATENEU, pe scena concertelor, haina militară a luat locul obișnuitelor fracuri. Au fost două zile închinate Independenței de stat la centenar, zile privilegiate din șirul concertelor festive ale anului prin patronajul acum direct al Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Muzica evolua în aluri decise de marș, marșul trupelor, marșul cavaleriei, marșul vînătorilor, și cu vigoarea de ton a timbrurilor ostășești. Ne puteam imagina tot atît de bine asistînd la fastul paradelor unde aceste marșuri, aceste imnuri sînt cadențate de pașii apăsați ai militarilor care le intonează. Ceremonialul a legat sub semnul continuității trecutul eroic cu prezentul revoluționar, imnuri ca **Slăvim Republica, slăvim Partidul** de Dinu Stelian, cu medalionul intitulat **Din cîntecele Războiului de la '77.** După cum simbolică a fost și gruparea formațiilor care au susținut amplul program : alături de Ansamblul artistic „Doina" al Armatei Republicii Socialiste România, Corul de stat din Moscova și Corul mixt al Radiodifuziunii bulgare, cu aceeași statornicie cu care prietenii de azi se identificau cu prietenii de acum un secol din fața redutelor de la Plevna, Griviția sau Rahovei. Finele concertului a constat în reunirea celor trei ansambluri prietene cîntînd la unison românescul **Pe-al nostru steag.**

Dar fără îndoială că momentul distinctiv al manifestării va rămîne vibrantul medalion, fiindcă pentru întîia oară după mulți ani a redevenit vie moștenirea cîntărilor însoțind vitejia dorobanților care ne-au cucerit independența de stat.

A fost și o demonstrație în sensul că pe acest tărîm al cîntării patriotice patrimoniul s-a constituit în timp după un tipic similar folclorului, Același tip de produs mai degrabă simplu în stilul său direct, aceeași abundență a variantelor atestînd continua șlefuire a modelului inițial și adecvare a lui la mijloacele de interpretare și gustul armonic și timbral al aranjorilor. Și anonimatul unora din aceste piese a fost prin sine destul de semnificativ. De pildă, **Moartea vitează** și **Drum bun** sînt vechi melodii ostășești. La '77 au devenit, firește, cîntări ale Independenței. Poate nu mai puțin grăitoare în același sens a fost și condiția profesională în genere modestă a autorilor pe care îi știm. **Trecerea Dunării** poartă semnătura lui Ioan Ialoviței, șef de muzică militară ; despre I. Simionescu am aflat destul de puțin peste faptul că acum o sută de ani ne-a lăsat melodia **Sună buciumul de-alarmă ;** mai distinct ne apare Theodor Georgescu „diriginte (citește dirijor) al corului bisericei «Crețulescu», unde ocupa și funcția de protopsalt" cum ne comunică muzicograful Mihail Poslușnicu, pentru vremea cînd Th. Georgescu scria marșul **La România.**

DIN cronologia concertului „Doinei", spre a puncta continuitatea cîntării ostășești în tradiția românească nu a lipsit bineînțeles **Pui de lei,** marș anume pentru aniversarea unui sfert de veac de la Independență, nici **Voința neamului** de Ioan Danielescu, simbolizînd întregirea României moderne, atunci, în 1918.

Tendința de dezvoltare a imaginilor artistice spre complexitate și spre o mai accentuată nuanțare individuală s-au putut desprinde cînd a fost atacat repertoriul nou, Firește, profesioniștii muzicii beneficiază acum de experiența unui simfonism autohton la care nici nu visau autorii cîntecelor de acum un veac. Atunci substratul folcloric stătea descoperit, ca și împrumuturile din cîntările similare ale altor popoare. Acum, după preocuparea de a crește un limbaj cult național se arată o reașezare a elementelor chiar în interiorul cîntecului patriotic, ca gen de masă. Nu neapărat prin amploarea ansamblului ca în **Mi-e dragă stema țării mele** de Sergiu Sarchizov, unde răzbate stilistic lirica enesciană (suportul orchestral diferențiat față de cor ne apropie aici de genul vocal simfonic). Căci complexitatea rezidă de multe ori în însăși scriitura corală, desfășurînd o bogată imagistică pe componentele armoniei, cum se întîmplă în inspiratul cîntec tinerese intitulat de Alexandru Pașcanu **Imn neatîrnării.** Nu se poate trece peste faptul că această complexitate își găsește acoperire și în nivelul actual de creștere a mijloacelor de interpretare față de situația de acum un veac. Am putut ca atare prețui acurateța în execuție a ansamblului Armatei „Doina", dirijat alternativ de Dinu Stelian și Sergiu Eremia și am putut pleca impresionați de forța sonoră și coeziunea formației corale bărbătești. Ambasadorii artei corale din țările prietene au reușit și ei, fiecare cu proprii mijloace, să contureze de asemeni ideea îmbinării tradiționale a muzicii cu flacăra eroismului ostășesc, oferind o imagine a contribuției culturii din țara lor la dezvoltarea acestui gen al muzicii pentru mase.

Pe lîngă o remarcabilă artă de nuanțare de la un cîntec la altul, Corul de stat din Moscova, dirijat de Vladislav Sokolov, a excelat în transparența sonoră și în echilibrul dintre compartimente. Artistic bine construit, cu abundența de expresii sonore eficiente, ni s-a părut poemul coral **Bună dimineața Moscova** de Valerii Kikta. Iar sufragiile publicului le-a întrunit romanța populară rusă **Clopot de seară.**

Corul mixt al Radiodifuziunii bulgare, condus de Mihail Milkov, a făcut dovada unei deosebite capacități de sincronizare la mișcările agile și a respectului pentru precizia intonației. De asemeni a arătat o mare frumusețe de sunet la partida tenorilor. Peste toate, cele mai bune impresii ne-au lăsat compozițiile **Clopotele de la Rila,** foarte imaginativă în obiecte sonore deduse din fondul psaltic tradițional, precum și dinamismul sugerat de ritmurile vioaie, cu modulații neprevăzute din corul intitulat **Dilmano Dilbero** de Krasimir Kiurskiinski.

Radu Stan

Meridiane

Limbă populară și literatură națională

PREOCUPAȚI, cu justificate motive, de limba pe care o vorbim și pe care am dori-o cît mai limpede, mai subtilă și mai încărcată de cuvinte redînd aidoma șoapta gîndului și a inimii, ne întoarcem, firesc, spre momentul în care limba vorbită a biruit și s-a impus în cultură, în istoria noastră. Constatăm că acel moment se înscrie într-o perioadă cu adînci semnificații în viața popoarelor europene. După ce secole de-a rîndul prevalase tendința de a îngloba popoarele în mari ansambluri, cu orientări spre universalitate, a început să se impună tendința de a da glas aspirațiilor nucleelor de viață, în care se plămădeau solidarități mai firești închegate și, de aceea, mai trainice. În perioada dintre Renaștere și Lumini, această tendință a progresat continuu și ea caracterizează răstimpul care separă epoca marilor ansambluri, Evul Mediu, de epoca statelor naționale care au acordat o certă prioritate factorului economic, epoca industrială. Răstimpul dintre Renaștere și Lumini apare, în această perspectivă, ca o fază de afirmare a unor noi nuclee de viață, într-un dialog, adeseori dramatic, cu marile ansambluri cu structuri sociale înnoite. Delio Cantimori a denumit, cu bun temei, acest răstimp, ținînd seama de locul ocupat de umaniști în viața popoarelor, **perioada umanistă**.

Despre umaniști și filosofi luminați s-a ocupat și Werner Bahner în studiile ce vădesc o impresionantă informație; ne-a vorbit despre Dante și Dimitrie Cantemir, despre Cervantes și Ion Budai Deleanu, despre Rousseau și Samuil Micu. Citite separat, studiile puteau lăsa impresia că dezvoltările din literaturile romanice au fost paralele. Or, iată că Editura Academiei de Științe din R.D.G. a publicat, cu cîteva săptămîni în urmă, primul volum din operele savantului romanist, iar într-însul legăturile dintre ceea ce păreau a fi fragmente ies la lumină într-o urzeală mult mai elaborată și mai deasă decît o putea surprinde ochiul cititorului unor articole din periodice. Este vorba de volumul 1, cu subtitlul „literatură și societate", din sinteza ce va cuprinde cele mai reprezentative contribuții ale lui Werner Bahner: **Formen, Ideen, Progresse in den Literaturen der romanischen Völker.**

Autorul vorbește despre Dante, Boccaccio, Cervantes, Giambattista Basile, în pagini sugestive; dar, cu precădere, reține atenția studiul cuprinzător care urmărește tema „funcția națională a literaturii din unghiul umanismului atașat limbii populare", în aproape o sută de pagini. Werner Bahner constată că ascensiunea burgheziei și centralizarea puterii în statele absolutiste au favorizat creșterea interesului pentru limba vorbită și pentru literatura scrisă în această limbă. Autorul descoperă, pe bună dreptate, un punct de pornire în creația lui Dante, mai ales în **De vulgari eloquentia**, analizată amănunțit în studiul care deschide volumul; cert este că italienii anima discuția pe această temă și florentinii, în special, dau caracter teoretic dezbaterii. De ce să scrii într-o limbă savantă și nu în cea vorbită de compatrioții tăi? De ce să închizi operele literare doar în cercuri restrînse? Evident, soluțiile nu sînt repede descoperite și majoritatea umaniștilor înțeleg prin limba vorbită aceea practicată în adunările oamenilor cu carte și nu pe aceea folosită în piețe. Dar orientarea este decisivă și, ceea ce credem că trebuie subliniat, ea răspunde unei noi orientări a mentalităților, spre nucleele firești ale vieții colective, spre familie, spre gupurile care se recunosc a fi unitare, în cetăți, în principate, mai tîrziu, de fapt la sfîrșitul perioadei umaniste, în state naționale. De aceea, întreg secolul XVI este marcat, în toate culturile romanice, de cărți care pledează cauza limbilor populare și a operelor artistice scrise în aceste limbi: este vorba de „programul" lui Pietro Bembo, considerat autorul unui veritabil „manifest" al umanismului orientat spre limba populară, în Italia: **Prose della volgar lingua** (1525), a francezului Joachim Du Bellay, a spaniolului Juan de Valdés, care afla sursa curată a limbii castiliane în proverbe, a portughezului Sá de Miranda. Acest curent umanist, de mare pondere în civilizația europeană, a deschis porțile „modernismului", deși nu și-a putut asigura curînd o bază socială puternică, prin întemeierea sa pe tradițiile populare din cauza lipsei de unitate politică, adaugă autorul în încheierea eruditei sale incursiuni. Cititorul român va spune, cu siguranță, că autorul ar fi putut face referiri la distinsul umanist Nicolaus Olahus sau la Coresi, care imprimă, în acest secol XVI, cărți în limba vorbită. Dar el este plăcut surprins să vadă că studiul care urmează reia, pe larg, problema, pe baza exemplului român, reliefînd elementele naționale din conștiința lingvistică și istorică a cronicarilor români din secolul XVII (**Nationale Elemente im Sprach- und Geschichtsbewusstsein der rumänischen Chronisten des 17. Jahrhunderts**). Autorul se referă aici la secolul XVII nu pentru că ar constata „decalaje" (așa cum pun în relief acei istorici literari obsedați de „sincronizarea" cu „Evropa"), ci pentru că întîlnește maturizarea unui curent pornit din secolul XVI, în contactul cu Reforma, mai mult decît cu Renașterea. După ce Olahus vorbește despre originea latină a românilor, tema devine preponderentă în scrierile lui Grigore Ureche, Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino; paralel, cartea în limba vorbită se impune în cultura acestui veac. De aceea, subliniază autorul, întîlnim la români cele două tendințe ale umaniștilor din alte țări romanice: aceea de a contura o nouă imagine a trecutului istoric, care să favorizeze „renașterea", și aceea de a da statut literaturii scrise în limba vorbită. Această tendință este mai firavă, adaugă W. Bahner.

De fapt, efortul făcut de traducătorii din secolul XVII nu merge „paralel" cu efortul cronicarilor, ci se înscrie în aceeași preocupare, de a afirma un nou nucleu de viață intelectuală pe continentul european. Literatura care se dezvoltă cel mai viguros este cea istorică, deoarece ea pledează o cauză în fața unor încercări aristocratice de denigrare; beletristica nu trece pe primele locuri, ca în Italia, privilegiată fiind literatura de înțelepciune, ca în severa Spanie. Fără îndoială că în epoca umanistă, culturile europene nu au avut structuri și orientări identice; dar în toate a prevalat voința de a aduce în plan cultural nucleele vii, de a desprinde norme de viață din contactul cu realitățile trăite, de a proclama demnitatea omului.

Cercetările făcute de specialiști străini, cu o solidă informație, spirit de înțelegere și orizont comparatist — calități pe care le recunoaștem în contribuțiile lui Werner Bahner — vin adeseori în întîmpinarea explorărilor făcute de specialiștii români, ca într-o galerie pornită a fi săpată din cele două capete. Orientările majore din cultura noastră se îmbină tot mai organic cu cele din alte culturi, dezvăluindu-ne, în același timp, notele specifice: și de aceea, comparațiile pe care le facem ne explică tot mai clar dimensiunile universale din cultura noastră, în secole pe care le credeam „întunecate", după cum ne dezvăluie unitatea și diversitatea civilizației europene.

Alexandru Duțu

Lirică din R. S. Cehoslovacă

Vladimir Brandejs

Umblet prin codru

Copacii se răresc
și graba mea
e-o fugă de umbră
spre lumină.

Pe drumul de-ntoarcere
mă fac gelos pe iarba
care-a acoperit pămîntul
și pe arbori,

pe-ntreaga pădure,
pe freamătul ei
pe care nimeni n-a-nvățat
încă să-l spună.

Ivan Skala

Aș vrea să fiu

Aș vrea să fiu ceva
fără de care să nu poți trăi,
fără de care să nu poți nicicînd
și niciunde trăi,
aș vrea să fiu sare,
sarea vieții tale-aș vrea să fiu.

Aș vrea să fiu sarea
ce se așează pe pielea ta ca o gingașă
pojghiță
cînd scuturi rufele în nădușeala verii
cînd pregătești prinzul
sau cînd de fugă-asudată te-așezi
pe prima piatră ieșită în cale,
sub copaci

Aș vrea să fiu lacrimă pe geana ta,
pe pleoapă,
și nefiind eu întîiul plînset de copil
ce-a limpezit ochii tăi de prima
durere-omenească
aș vrea să fiu măcar lacrima
ce-n clipe de fericită înfrigurare
se stringe într-un colț al ochilor tăi.

OTA MATUŠEK : Pe cîmp (xilogravură)

Aș vrea să fiu sarea drumurilor tale
toate,
sarea care brumează cămașa
marinarului
după fiece revărsat de valuri pătimașe
după fiece rafală de înverșunat
vînt umed.

Aș vrea să fiu asemeni vîntului sărat
ce-aduce pîn-la tine mări, depărtări
și vise și ținuturi
de peste tot pe unde n-am călcat
pe unde n-o să umblăm nicicînd
dar unde pîinea se rupe
cu o mînă tot aspră
ce seamănă cu-a noastră.

Aș vrea să mă preschimb într-un cristal
mare, de sare,
ca miezul pîinii tale cea de toate zilele,
aș vrea să fiu sare
ca să fiu pînă la ultimul dumicat
cu tine,
sarea vieții tale aș vrea să fiu.

Eduard Petiska

De mii de ori

Ne-am născut de o mie de ori
mai întîi din mamele noastre
a doua, a treia și a suta oară
din durere, din dragoste și bucurii.
De cîte ori ne-am ridicat
din flăcări
din mări
și războaie
de-atîtea ori am fost loviți de gloanțe.

Am luat din izvoarele toate
dor de ținuturi de vii pe araci
ce știu să renască la viață
în gustul dulce și amar al vinului
pe buzele tuturor, în dimineață.

Michal Cernik

Pe frînghie

De nu atingi înălțimea păsărilor
vei rămîne fără cer,
de nu atingi adîncimea fîntînilor
vei rămîne fără apă.

Pe fundul fîntînii capătul frînghiei
se clatină aidoma unui destin.
Pe frînghie alunec eu,
pereții lunecoși din lut
aleargă sub picioare-mi
pietrele se fărîmițează
iar apa brusc trezită,
se-nchide peste ea ca o pleoapă.

Mă temeam c-am să cad.
Un rotocol de cer
îmi stăruia deasupra capului
și sus, pe marginea înălțimii luminate,
chipurile prietenilor se aplecau
spre mine
ca un bun duh păzitor.
Frînghia cu șapte vieți era legată.

Jan Pilar

Graiul păsărilor

Cînd mută e pădurea
și tac la nesfîrșit copacii
eu vorbesc graiul păsărilor

și vin spre mine
cinteze și
grauri
se rotesc deasupră-mi sălbatic
eliberînd pădurea din tăcere.

Doar ciocîrlia, lacrimă de chihlimbar,
rămîne nemișcată-n spațiu
și nu mă înțelege

și-o cucuvea
fără de nume
se cuibărește-n mine
și cîntă psalmii.

Miloslav Bures

Fotografie la sfîrșit de război

Nu, plugarul încă nu s-a arătat,
doar chipul lui
umblă pe pietre
iar pămîntul se deschide
prin glia grea.

Ce greu e s-o învingă !

Mina
care-a purtat grenada
n-a prins încă sămînța
dar știe
cîtă-i neghină
și cîtă rapița-sălbatică.

În românește de
Nicolae Nicoară

Cartea străină

UTAMARO : **Mamă și copil**

Însemnările doamnei Sei Șonagon

ATÎTEA lucruri care azi ne par inconciliabile sau, cel puțin, foarte greu de conjugat, ne apar în aliaje uimitoare și delectabile, totodată, în **Însemnările de căpătîi** ale doamnei Sei Șonagon. Astfel sînt : sacrul și profanul, simbolurile și prezența simbolică sau un pur **Da-sein** al existențelor, în-sinele naturii surprins odată cu harurile ei conferite prin artă și convenție, ludicul și seriosul vieții, și atîtea altele. Privind mai de aproape această **coincidentia oppositorum** remarcăm o prezență particulară a **semnului**, cu dubla sa față, semnificant și semnificat, în toate sau cele mai multe din aceste coincidențe.

Dar o reflecție asupra semnelor pe care ne-o prilejuiește lectura acestor **Însemnări de căpătîi** se asociază, la rîndul ei, cu trăirea directă, estetică, a semnelor. Rareori, acest **Erlebnis** imediat mi-a revelat mai direct, mai pregnant, prezența esteticului. Căci arta — parte naivă, parte sofisticată — a acestei japoneze din secolul al X-lea, rezidă, mai presus de orice, în proiecția unei stări estetice.

Nimic din estetismul, cunoscut nouă, al unor artiști **fin de siècle.** (Ar fi de văzut dacă aceștia nu și-au cultivat estetismul alimentîndu-l, printre altele, la sursa artei nipone descoperită în deosebi în stampe.) Esteții occidentali sînt devoții artificiului pe care-l exaltă sacrificînd ingenuitatea, firescul, firea. Nu tot astfel acei japonezi care au găsit punți arcuite între maluri opuse, care au intuit **locul comun** al datului cu făcutul.

Cît de rari sînt în occidentul nostru artiștii pentru care natura secundă, convențională nu o abolește pe cea dintîi, originară ! Francisc de Assisi a fost, poate, unul dintre aceștia. Dar la el opera o charisma particulară. În schimb, **Însemnările** japonezei demonstrează trăirea în masă, în grup a unei asemenea comunicări. Și, în general, ceea ce ne uimește citind cartea aceasta scrisă acum un mileniu este mirifica bogăție a comunicărilor umane pe care ne-o înfățișează. Și aici se cuvine adăugat un corectiv : bogăția aceasta se asociază cu o reducție la minim a posibilităților de a comunica.

Situația despre care și din care povestește Sei Șonagon este aceea a unei curți imperiale, închisă prin opreliști, tradiții, diverse bariere, lume ermetică, de o teribilă exiguitate, dar totuși **o lume**, deci un spațiu în care se află totul. Și, îndeosebi, natura toată. Culori, parfumuri ale orelor, zilelor și anotimpurilor, cîteva cuvinte sînt suficiente pentru a le cuprinde. Curțile imperiale de la Heiankyō („capitala liniștii și a păcii") sînt deschise prin zidurile inexistente ale caselor, prin storuri și gărdulețe de bambus spre cosmos. Acesta e, de cele mai multe ori, un microcosm domestic, foind de jivine, de senzații. Nopți scurte și ploioase din luna a cincea în care se aude (farmec înfiorător !) cîntecul puternic și duios al cucului. Ramuri de cireș în floare, înfipte într-un vas de porțelan verzui. Ce ne cucerește, ce provoacă experiența eminamente estetică a seducției, în contactul cu imaginile acestui mic univers, cu elemente puține, revenind stereotip, niciodată obosite ? Tocmai semnele pe care le poartă puterea semnelor. Voluptatea lecturii **Însemnărilor de căpătîi** — pentru noi, europenii, puțin cunoscători ai culturii japoneze — își are sorgintea în intuirea directă, în contactul imediat cu aceste realități-semne.

Aceasta nu înseamnă că semnificațiile ne sînt prezente, că traducem imediat în propriul nostru limbaj, conform unei semantici presupus universale, acele semne. Traducătoarea doamnei Șonagon, distinsă cunoscătoare a limbii japoneze, Stanca Cionca, a avut desigur de înfruntat obstacole, incomparabile cu cele ale traducerilor din limbile europene, obstacole pe care le-a depășit cu măiestrie. Căci nu numai registrul semantic, ori laconismul stilistic, ori aluziile obscure sînt cele care fac dificultatea unei asemenea tălmăciri, ci însăși substanța acestei scrieri — semnele pe care le poartă pun grave opreliști transpunerii. Traducătoarea nu este însă la prima ei încercare. Și de astă dată, ea se dovedește, filologic și artistic, la înălțimea dificultăților traducerii sale.

Sei Șonagon deține măiestria notațiilor laconice, impresioniste (dar, oare, e potrivit acest cuvînt ?), îndeosebi a trăirilor de ordin senzorial. Dar ordinea simțurilor nu o exclude pe aceea a unei inimi. O inimă nesentimentală, deși patetică. Era nevoie de o participare emoțională, de o capacitate de trăire simpatetică excepțională pentru a surprinde — nu numai cu simțurile nude — și a transmite vibrația existenței, tot ce e „minunat", „nespus de frumos", toată desăvîrșirea estetică și mizeria morală (dar unde sînt limitele ?). Mici episoade abia închegîndu-se într-o narațiune anecdotică se coagulează în jurul cîte unui nucleu pe care l-am numi patetic, dacă nu ne-ar împiedica tocmai frumusețea, rigoarea estetică a evenimentului narat. Mica fabulă a Slăvitei Mițe a curții, admirabila istorie a muntelui de zăpadă ridicat în curtea Împărătesei au farmecul unor poezii desăvîrșite. Nu este, oare, totul îmbibat în poezie, în existența acestor doamne de la Curtea imperială ? Totul e ritualizat, ceremonial și, totuși, nimic nu pare mai plin de viață decît formele. Semnele sînt vii, ca în jocul copiilor. Și la curtea împăratului copil și a împărătesei copilă, jocurile abundă. Puerilități auguste, futilități grațioase (ținînd de cea mai autentică grație estetică) ne impresionează mai adînc decît orice gesturi, fapte ori ființe ce au greul pămîntului.

Lume a poeziei spuneam, „lume ce gîndea în basme și vorbea în poezii" — ca să folosim cuvintele eminesciene —, o lume a aluziei. Nimic nu este cuprins, posedat pe de-a-ntregul ; totul este atins, învăluit, în treacăt. Nimic parcă în micul univers al doamnei Șonagon nu este, totul apare și dispare, e în ecloziune sau în evanescență. Farmec al clipei, al unor momente de împlinire fugitivă, fosnet de mătăsuri, zăpadă ce dispare înainte de a fi închisă în sipet, fluturare a aripilor multicolore, poale de rochii ce se întrevăd sub paravane. Nimic nu se lasă văzut cu totul (și îndeosebi femeia), dar totul se vrea întrezărit. Epifaniile fugitive, aparițiile — quasidivine — ale frumosului, iată clipele cele mai înalte ale existenței.

Și ale scrierii doamnei Șonagon. Triumf al esteticului, alambicat în retorte rafinate și simple în același timp, triumf al sacrului ca numen estetic. Pînă și în listele pe care le alcătuiește japoneza — care poseda arta enumerărilor delectabile —, în acele liste de lucruri care rămîn neisprăvite, de lucruri nesuferite, de lucruri care te fac curios, de nerăbdări, de lucruri fermecătoare ca și de munți, tîrguri, clădiri ori, iar, de lucruri netrebuincioase care-ți aduc însă aminte de vremuri trecute, afli semne ale numenului estetic.

E prea trist să crezi că totul se întemeiază pentru tine, cititor peste o mie de ani și peste mii de leghe, pe o neînțelegere. Că de fapt semnele îți rămîn indescifrabile. Dar semnul nu se oferă doar, cum cred europenii, minții înțelegătoare.

„O noapte luminoasă — în cerdac o fată ține-n mînă o hîrtie roșă cu cîteva semne pe ea: «Deși n-am nimic să-ți spun...» O ating razele de lună, intrate piezișe pe sub streașină.

Oare ar mai fi avut atîta farmec tabloul acesta pe ploaie ?"

Nicolae Balotă

SHARAKU : **Actor**

40 de ani de la moarte:

PENTRU generațiile de azi, Antonio Gramsci (ianuarie 1891 — aprilie 1937) revine din învolburările care au marcat istoria tumultuoasă a primei treimi a acestui secol. Punțile retrospective edificate de actualitatea crescîndă a operei sale conduc la plasarea unuia dintre întemeietorii Partidului Comunist Italian în rîndul celor mai eminenți gînditori marxiști ai secolului XX.

Opera gramsciană aduce în fața posterității destinul sinuos al unui spirit care triumfă în ciuda propriei vieți distruse, condamnate la un exil perpetuu. În diferite ipostaze, acest exil l-a urmărit peste tot : din Sardinia natală, unde foametea și sărăcia se adăugau izolării insulare, și pînă în austerul Torino de la începutul secolului ; din teribilul calvar al peregrinării timp de 11 ani prin închisorile lui Mussolini și pînă în acea perioadă postumă, cînd majoritatea scrierilor sale, înglobate într-o serie de caiete, redactate în închisoare, au părut indescifrabile. Scrierile din tinerețe, ca și *Caietele din închisoare* acreditează șansa postumă a unei voințe puse în slujba afirmării necondiționate a adevărului, care, după cum scria Gramsci însuși, „este întotdeauna revoluționar".

Demersul teoretic gramscian, fundamental opus oricărei denaturări de dragul promovării adevărului cu două fețe, nu putea să nu ridice în permanență problema concordanței dintre teorie și practică, ceea ce și constituie în fond calea afirmării adevărului științific. Fundamentul întregii concepții gramsciene este bazat pe respingerea sistemelor filosofice închise și rigide, cu veleități paternaliste ; forța gîndirii sale rezidă în filosofia marxistă considerată ca un complex viu al teoriei și practicii, care aderă la procesul istoric de devenire al societăților. Această filosofie este istorie, deoarece ea reflectă istoria, dar și pentru că participă la formarea ei și, în acest caz, este politică.

GRAMSCI nu poate fi redus la scheme și condensat în formule, deși unele idei sau expresii sintetice, cu vaste implicații, sînt cele care justifică viabilitatea operei sale. Ideea dominantă, care revine în permanență pe parcursul celor 3 000 de pagini redactate în detențiune, este cea a necesității ca, în țările cu suprastructuri dezvoltate, forțele revoluționare să-și asigure hegemonia ideologică încă *înainte* de preluarea puterii politice, adică înainte de a deveni forța dominantă în societate. Acest imperativ decurge din faptul că statul burghez își exercită dominația nu numai prin constrîngere, ci și prin ideologie, adică dintr-o viziune asupra lumii inoculată cetățenilor, ceea ce determină ca în momentele de criză gîndirea majorității să coincidă cu interesele puterii. În concepția sa, ralierea, în perioada pre-revoluționară, a majorității populației la noua viziune asupra lumii, asigură succesul luptei politice, adăugînd victoriei valența de consens. Cîștigarea funcției hegemonice în societate presupune demonstrarea *în fapt* a supremației ideologice și a capacității clasei revoluționare de a conduce un sistem de alianțe avînd ca obiectiv „reformarea morală și intelectuală a societății". Astfel, Gramsci ridică funcția hegemonică la rangul de condiție indispensabilă a triumfului unui proces revoluționar. În argumentarea sa apare un exemplu favorit : Revoluția Franceză de la 1789, adică actul cuceririi puterii de stat de către burghezie. Această înfrîngere a clasei conducătoare — aristocrația feudală — a fost îndelung pregătită încă din secolul luminismului, prin difuzarea unei noi concepții ideologice, care prin forța ei de expansiune în toate ungherele Franței a pregătit cucerirea puterii politice de către noua clasă revoluționară.

Combaterea eficientă a ideologiei dominante implică formularea unor argumente riguroase ; această misiune revine intelectualilor organic legați de clasa revoluționară. Ei sînt chemați să catalizeze reformarea mentalității oamenilor în sensul creării unei voințe colective la scară națională, bazată pe răspîndirea în conștiințe a ideii că fiecare om este chemat să participe la cea mai împlinită mișcare istorică spre o emancipare universală. Întreaga pledoarie gramsciană privind necesitatea desfășurării unei ample activități ideologice înainte de declanșarea revoluției vizează tocmai crearea condițiilor subiective necesare „reformării morale și intelectuale a societății". În cadrul acestei deveniri istorice, intelectualii organici ai clasei revoluționare sînt cei care, pe de o parte, asigură clasei o certă omogenitate și o conștiință a locului său în societate, iar pe de altă parte sînt cei care elaborează și difuzează ideologia revoluționară. Procesul de elaborare și difuzare a noii concepții despre lume era întrevăzut de Gramsci ca o luptă continuă și nu ca o simplă variantă de propagandă apologetică.

Teoria gramsciană a luat ființă din propria sa practică, în cadrul căreia a pus accentul pe problemele inițierii unei revoluții culturale și a reformării mentalităților, care să provoace și să catalizeze revoluția politică. Toată bătălia dusă de Gramsci, împreună cu P. Togliatti și U. Terracini, în cadrul revistei „Ordine Nuovo" (1919—21) s-a axat pe necesitatea ridicării nivelului cultural și intelectual al oamenilor prin efectuarea unei suduri între mișcarea muncitorească și gîndirea marxistă vie. Prin întreaga sa activitate teoretică și practică, Gramsci demonstra în fapt că socialismul este o viziune globală asupra existenței, o morală, un mod de afirmare a personalității fiecărui protagonist pe scena istoriei. Crearea intelectualilor proprii clasei revoluționare, ca și atragerea intelectualilor legați de burghezie nu înseamnă, în concepția sa, o „standardizare", căci omogenizarea concepției despre lume, coerența viziunii de perspectivă nu implică un „clișeu", ci este un *proces* în cadrul căruia fiecare protagonist își dezvăluie propria personalitate, capacitatea sa de a contribui la înfăptuirea *conștientă* a scopurilor noii societăți.

ÎN CONCEPȚIA gramsciană nu există „neintelectuali", ci numai oameni care ocupă (sau nu) în societate funcția de intelectual. În linia acestei gîndiri, fiecare om este chemat să devină intelectual, prin participarea sa la activitatea partidului politic, ceea ce îl obligă să depășească îngustimea activităților limitate ale grupului său social și să adere la o viziune superioară asupra existenței. Datorită faptului că în realitățile suprastructurilor dezvoltate calea spre pîrghiile statului trece prin cucerirea treptată a pozițiilor în tranșeele luptei ideologice, Partidul revoluționar este în primul rînd un „intelectual colectiv", adică locul geometric al tuturor inteligențelor, capabil să ridice masa la cel mai înalt nivel al conștiinței intelectuale. Partidul este un „om colectiv" chemat să creeze condițiile pentru ca bătălia pentru socialism să constituie o autentică necesitate a momentului istoric și să imprime voința națională asupra cursului evenimentelor. Partidul este totodată o modalitate de formare a „intelectualilor organici" ai clasei revoluționare, adică „specialiști + oameni politici", conducători și organizatori ai tuturor activităților și funcțiilor noii societăți.

Partidul este „o fuziune a spiritelor și voințelor", este „expresia integrală a rațiunii" datorită capacității sale de a sintetiza toate părerile și experiențele într-un „adevăr complex" ; forța sa rezidă și în toleranța în dezbateri — singura cale care poate conduce la coeziune și intransigență în acțiune, precum și în permanenta echilibrare a inițiativelor venite de la bază cu directivele venite din partea conducătorilor. Convins încă din tinerețe că ideile, chiar și cele eronate, nu pot fi reprimate prin violență, Gramsci considera că triumful adevărului — care este întotdeauna un fapt social colectiv — trebuie să se bazeze pe forța de expansiune a ideilor.

Funcția hegemonică a Partidului în perioada pre-revoluționară are ca scop fundamental ridicarea permanentă a nivelului cultural și politic al maselor : pentru a se realiza plenar în socialism, fiecare om trebuie să posede capacitatea de a controla efectiv toată activitatea reprezentanților săi. Problema culturală are astfel dimensiunile problemei de libertate, menirea revoluției fiind, așa cum scria tînărul Gramsci în februarie 1918 în „Il Grido del Popolo", să statornicească „o nouă organizare a libertății pentru toți și a tuturora, care

ANTONIO GRAMSCI

„Leninismul conține o viziune asupra lumii care îi este proprie și fără de care nu ar fi astăzi posibilă înțelegerea lui Marx... Se poate spune că Lenin îl continuă pe Marx, actualizîndu-l".

(În *L'Unità*, 10 septembrie 1925)

„Fiecare revoluție a fost precedată de o intensă activitate critică, de ofensivă culturală, de pătrunderea ideilor în interiorul grupurilor sociale, de altfel refractare și preocupate doar de rezolvarea treburilor lor de zi cu zi... și fără o minimă legătură de solidaritate cu cei aflați în aceleași condiții...".

(În *Scritti Giovanili*, Torino, Ed. Einaudi, 1958, p. 24)

„Orice nou organism istoric (tip de societate) creează o nouă suprastructură, ai cărei reprezentanți specializați și purtători de drapel (intelectualii) nu pot fi concepuți nici ei decît ca «noi» intelectuali, ieșiți dintr-o situație nouă, și nu ca o continuare a intelectualității precedente".

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 115)

„...Pentru mișcări pur represive este vorba de a obține un succes imediat, în timp ce pentru o mișcare în expansiune, cum este dictatura proletariatului, este necesară totodată crearea și salvgardarea condițiilor indispensabile pentru acțiunile viitoare și printre acestea trebuie inclusă educația populară".

(În *Passato e presente*, Torino, Ed. Einaudi, 1952, p. 34)

„Printre multiplele semnificații ale democrației, cea mai realistă și cea mai concretă ni se pare punerea în raport cu conceptul de hegemonie. Într-un sistem hegemonic, democrația se manifestă între grupurile conducătoare și cele guvernate, în măsura în care, dezvoltarea economiei și deci, a dreptului, care este expresia acestei dezvoltări, favorizează trecerea (moleculară) a grupurilor de guvernați spre grupul conducător".

(În *Note sul Machiavelli*, Torino, Ed. Einaudi, 1949, p. 160)

„În politica de mase, a spune adevărul este o necesitate politică".

(În *Passato e presente*, Torino, Ed. Einaudi, 1952, p. 53)

„Membrii colectivității trebuie să se pună de acord... Prin discuții, trebuie să se producă o fuziune a spiritelor și voințelor. Toate elementele adevărului pe care fiecare îl poate aduce trebuie sintetizat în adevărul complex și să fie expresia integrală a rațiunii... Pentru ca discuțiile să fie complete și sincere, este necesară o cît mai mare toleranță. Fiecare trebuie convins că acesta este adevărul și că, în consecință, este indispensabil de a fi transpus în acte. În momentul acțiunii, toți trebuie să fie de acord și solidari... (căci) nu poate exista intransigență în acțiune decît dacă a existat toleranță în discuții, dacă cei mai bine pregătiți i-au ajutat pe cei mai puțin pregătiți să recepționeze adevărul, dacă toate experiențele au fost puse în comun, dacă au fost examinate toate aspectele problemei și dacă nu s-a creat nici o iluzie... Noi sîntem contra intoleranței, produs al autoritarismului sau al idolatriei, căci ea împiedică acordurile durabile și stabilirea regulilor de acțiune obligatorii moral pentru fiecare participant liber la elaborarea lor. De fapt, această formă de intoleranță conduce obligatoriu la intransigență, la incertitudine, la dizolvarea organismelor sociale".

(În *Ecrits politiques*, I., Paris, Ed. Gallimard, 1974, p. 133—134)

„...chiar și obiecția cea mai extravagantă are o cauză și numai după ce a fost înțeleasă și eliminată rațional, obiecția va cădea și va fi convins cel care obiectează".

(În *Scritti Giovanili*, Torino, Ed. Einaudi, 1958, p. 261)

„Faptul că toți membrii unui partid politic trebuie să fie considerați intelectuali e o afirmație ce se pretează la glume și la caricaturi, totuși, dacă ne gîndim mai bine, nimic mai exact...

(Ceea ce) contează (e) funcția sa, care e de conducere și organizare, deci funcția sa educativă, adică intelectuală. Un negustor nu intră într-un partid politic ca să facă comerț, nici un industriaș ca să producă mai mult și la prețuri mai scăzute... chiar dacă unele aspecte ale acestor exigențe... pot fi satisfăcute în cadrul unui partid politic. ...În partidul politic, elementele unui grup social depășesc în dezvoltarea lor istorică acest moment și devin agenți ai activității generale cu caracter național și internațional. Această funcție a partidului politic ar trebui să apară mult mai clar dintr-o analiză istorică concretă a modului cum s-au dezvoltat categoriile... intelectualilor, atît pe terenul diferitelor istorii naționale, cît și pe cel al dezvoltării diverselor grupuri sociale mai importante în cadrul diferitelor națiuni..."

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 251)

„Una dintre trăsăturile cele mai caracteristice ale oricărui grup care se dezvoltă în vederea deținerii puterii e lupta sa de a asimila și cuceri din punct de vedere «ideologic» pe intelectualii tradiționali, asimilare și cucerire care sînt cu atît mai rapide și mai eficace, cu cît grupul respectiv își-a elaborat în același timp intelectualii săi organici".

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 245—246)

„...Dacă lumea culturală pentru care luptăm e un fapt viu și necesar, expansiunea sa va fi irezistibilă și ea își va găsi artiștii. Dar dacă... acest caracter irezistibil nu se arată și nu acționează, aceasta înseamnă că e vorba de o lume fictivă și falsă, o elucubrație livrescă de oameni mediocri care se plîng că oameni de o mai mare anvergură decît ei nu sînt de acord cu ei... acesta fiind modul de a se apăra al unor artiști mărunți care din oportunism afirmă anumite principii, dar se simt incapabili să le exprime artistic, adică prin propria lor activitate...".

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 265)

„Raporturile de natură artistică arată... naivitatea pretențioasă a papagalilor, ce-și închipuie că posedă, în cîteva formule stereotipe, cheile care le deschid toate ușile.

Doi scriitori pot reprezenta (exprima) același moment istoric-social, dar unul poate fi artist și celălalt un mîzgălitor de hîrtie".

(*Ibid.*, p. 261)

„Cînd facem distincție între intelectuali și neintelectuali, ne referim doar la funcția socială a categoriei profesionale a intelectualilor, adică ținem seama de direcția în care se exercită ponderea principală a activității sale profesionale specifice: în elaborarea intelectuală sau în efortul muscular și nervos. (...) Nu există activitate umană din care să se poată exclude orice intervenție intelectuală, nu se poate despărți **homo faber** de **homo sapiens**...

Problema creării unei noi pături de intelectuali constă deci în elaborarea critică a activității intelectuale ce există în fiecare om într-un anumit grad de dezvoltare, modificînd raportul său cu efortul său muscular-nervos în vederea unui nou echilibru și obținînd ca efortul muscular-nervos însuși, în măsura în care e un element al unei activități practice generale, ce reînnoiește continuu lumea fizică și socială, să devină baza unei concepții despre lume, noi și integrale... În lumea modernă, educația tehnică, strîns legată de munca industrială, chiar în forma ei cea mai primitivă și lipsită de calificare, trebuie să formeze baza noului tip de intelectual...

Modul de a fi al noului intelectual nu mai poate consta în elocvență, motorul exterior și momentan al sentimentelor și pasiunilor, ci în intrarea sa activă în viața practică, ca organizator, constructor, «sfătuitor permanent»...; de la tehnică-muncă el ajunge la tehnică-știință și la concepția istorică umanistă fără de care el rămîne un «specialist» și nu devine «conducător» (specialist + om politic)".

(*Ibid.*, p. 244—245)

Portrete ale lui Gramsci de Fernando Farulli și Felice Casorati (în „Rinascita" nr. din 8 IV 1977)

nu va avea un caracter fix și definitiv, ci va fi o căutare continuă de forme noi, de raporturi noi, ce se vor adapta trebuințelor oamenilor și grupurilor, căci toate inițiativele vor fi luate în considerare, toate libertățile vor fi apărate...".

Datorită faptului că clasa revoluționară poate cuceri hegemonia ideologică în societate încă înainte de preluarea puterii politice, asigurîndu-și sprijinul claselor și grupurilor aliate, rolul principal al Partidului după triumful revoluției constă nu atît în dominare și represiune, cît în conducerea și „reformarea morală și intelectuală a societății". Cultura noii societăți reflectă tocmai lupta omului pentru definirea propriului viitor și gradul de libertate al deciziilor sale. Acest viitor nu conține însă nici o previzibilitate sigură, mecanicistă, în sensul legilor naturii, nici o schemă fatalistă care ar îndepărta de fapt momentul atingerii scopului noii societăți. Viitorul conturat este tendențial-probabilistic, delimitat doar de linii de forță și echipotențiale, deschis opțiunilor omului, care își afirmă demnitatea prin negarea legilor implacabile ale istoriei.

TEORETICIAN și militant al revoluției, Gramsci și-a întrerupt activitatea practică — datorită încarcerării — în perioada ei cea mai fertilă. El nu și-a terminat nici *Caietele*; această sarcină revine istoriei. Unele din ideile sale constituie ipoteze revoluționare, sarcina verificării cărora aparține viitorului. Gramsci însă era convins de triumful inevitabil al ideilor sale, de ascensiunea și creșterea credibilității Partidului Comunist Italian, atunci cînd, încarcerat, scria: „...sînt înfrînt pentru moment, dar forța lucrurilor lucrează pentru mine pe termen lung..."

Din mesajul lui Gramsci pentru posteritate se desprinde imboldul la rezistență în fața abdicărilor reclamate, însuși exemplul său în detențiune relevînd efortul supraomenesc de durată, solicitat zi cu zi, de a nu renunța „la sine" atunci cînd de fapt încetase existența „pentru sine". Tăria de a nu renunța la ideile sale, de a nu se încovoia, a culminat prin refuzul de a cere propria grațiere. Inalterabila sa intransigență l-a determinat pe Gramsci să-și însoțească acest act de afirmare a libertății, în condițiile negării ei celei mai flagrante, cu următoarele cuvinte: „N-am nici o clipă intenția de a îngenunchia în fața nimănui, oricine ar fi acesta".

Glasul acestui ilustru spirit, care a adus note originale pe planul analizei marxiste a evoluției societății, a culturii și luptei partidului revoluționar, nu a putut fi strangulat de vicisitudinile istoriei. Opera sa își păstrează actualitatea, întrucît reflecta și anticipa mersul implacabil al istoriei, fiind o pledoarie pentru „reformarea morală și intelectuală a societății". Gramsci prefigura dezvoltarea obiectivă a societății, atunci cînd, încarcerat de fascism, scria că *„...libertatea, ca un concept istoric, este însăși dialectica istoriei"*.

TEXTELE selectate (parte din ele nu au fost încă publicate în limba română) au menirea de a reliefa, într-o perspectivă istorică, originalitatea unor elemente ale gîndirii gramsciene privind rolul culturii și al educației în lupta pentru ralierea majorității populației la imperativul „reformării morale și intelectuale a societății".

Andrei Silard

Meridiane

Borges în Europa

● La invitația editorului italian Franco Ricci, a cărui colecție de literatură fantastică „Biblioteca lui Babel" o conduce, marele scriitor argentinian, Jorge Luis Borges, întreprinde din a treia decadă a lunii aprilie un voiaj în Europa.

Asupra primei sale etape, de 4 zile, petrecute la Paris, „Le Monde des livres" (din 29 IV 1977, în care a apărut și portretul semnat de Orlic) i-a consacrat un amplu reportaj semnat Françoise Wagener. Borges, astăzi în vîrstă de 78 de ani, însoțit de secretara sa, Maria Kodama, a fost în centrul atenției intelectualității scriitoricești din capitala Franței. Precum se știe, Borges e orb de peste 20 de ani : ca atare, nu mai citește ziare, nu poate urmări televiziunea, trăind în sine propriul său timp. Dar niciodată nu se înșeală asupra convorbitorului, care are sentimentul că e privit direct în ochi în cursul dialogului. Căci — scrie autoarea reportajului — Borges are bucuria de a se lăsa antrenat în dialog, pe care-l întreține cu o mare dezinvoltură și tinerețe. Cu pasiune pentru etimologism, cînd ridică o primă cupă de șampanie el exclamă „Prosit!", adăugînd amuzat : „Toată lumea crede că urarea e din germană, cînd ea este din latină" — o sinteză — explică el — din „protua salute sit", sau, poate, din „pro sit", expresie pe care tineretul Germaniei romantice, al cărui snobism a fost totdeauna de a latiniza, a asimilat-o în înțelesul : „fie în favoarea, în sănătatea ta"...

De reținut și un alt răspuns, legat de infirmitatea lui : „Cînd visez, văd peisaje, oameni, citesc cărți întregi și văd două culori pe care de peste 20 de ani nu le mai percep : roșu și negru. Deci, cînd visez, nu sînt orb".

Dintre poeții preferați : Virgilius, Dante, Robert Frost, Kipling... și, bineînțeles, fantasticii („deși, în fond, orice literatură e fantastică"). Despre traducerile din Shakespeare : „El e dificil mai ales pentru... englezi. Căci Shakespeare scria în Shakespeare și nu în engleză".

Dintre scriitorii americani, preferă pe Emerson, Poe, Melville, James, Twain.

Concepția lui despre „civilizație" nu e mai puțin interesantă. Civilizația s-a născut la **oraș** odată cu **orașul** fiindcă **în oraș** s-a născut libertatea, legată de noțiunea de **cives**, deci de „cetățean". Și citează pe Marx: „Aerul orașului te face liber". De asemenea, despre **gîndire** : „În Biblie, sînt imagini, mituri, religie, dar nu e ceea ce numim gîndire. Grecii sînt primii care au început să gîndească. Primii, de asemenea, care au dezvoltat civilizația urbană".

În sfîrșit, despre **viață** : „Viața ? E bună, cu condiția să nu abuzezi de ea !"...

„Citiți cartea marxistă"

● Edițiile sociale și Centrul de difuzare a cărții și a presei au lansat de curînd campania „Citiți cartea marxistă !" care se va desfășura pînă în vară în întreaga Franță. Guy Hermier, membru al Biroului politic al Partidului Comunist Francez, a declarat că „actuala campanie are rolul de a da un nou impuls eforturilor pentru a face cunoscută cartea marxistă, carte care e un mijloc de răspuns la problemele care se pun în lumea contemporană". Vînzări-dezbateri s-au organizat în întreaga țară, în jurul unor cărți precum **Comuniștii și Statul** (care dezvolta ideile celui de-al 22-lea Congres al P.C.F.), **A reuși la școală** (dezbatere care a avut loc în sala „Mutualité" în ziua de 6 mai, după ce, la 5 mai, în cadrul Festivalului de teatru de la Nancy, a avut loc simpozionul : **A citi teatru).**

Un premiu internațional a 7 editori

● Este premiul recent creat de editorii Feltrinelli (Milano), John Calder (Londra), Christian Bourgois (Paris), Klaus Wagenbach (Berlinul de Vest), Anagrama (Madrid), Van Gennep (Amsterdam), Don Quijote (Lisabona). Premiul va fi decernat în fiecare an în cadrul Tîrgului cărții de la Frankfurt. Opera premiată (document, eseu sau roman) va fi aleasă dintre manuscrisele inedite remise de fiecare editor membrilor unui juriu, cărțile astfel selectate urmînd a apărea simultan în fiecare din țările respective.

Actualitatea lui Hugo

● Apariția în colecția „Livre de poche" a unor romane de tinerețe ale lui Victor Hugo **(Ultima zi a unui condamnat la moarte, Bug Jargal, Parisul eliberat)** îi prilejuiește îngrijitorului ediției, Roger Borderie, afirmația, demnă de tot interesul, că datorită gîndirii sale politice, romancierul Hugo este, azi, scriitorul cel mai actual.

Cei cinci din Jelena Gora și sculpturile lor tangibile

● Cinci tineri absolvenți ai Școlii de artizanat artistic din Cieplice, Polonia, au format un grup denumit „Sinteza". În decurs de un an, membrii săi au realizat mai multe sculpturi care au fost instalate în Piața Primăriei din orașul Jelena Gora, dînd o notă de căldură și intimitate decorului cam rece alcătuit de porticele clădirilor datînd din Renaștere. „Sinteza" a sculptat de asemeni un grup statuar simbolizînd Timpul, care a fost instalat în parcul cel mare al orașului. Acum grupul tinerilor artiști lucrează pentru a da soluții originale terenurilor de joc destinate copiilor. Una din ele a și fost găsită : sculpturi din lemn pe care copiii au voie să pună mîna, să se urce, să le împodobească după placul inimii. Activitatea „Sintezei" este finanțată de „Întreprinderea pentru înfrumusețarea orașului".

„Entre moi et moi"

● Este titlul recent apărutului (la Editura José Corti, 275 p.) volum de eseuri critice ale lui Georges Poulet, asupra conștiinței de sine. Sînt grupate o serie de studii consacrate romantismului, lui Amiel, Valéry, Du Bos, Eluard, Michaux, Bosco ș.a.

Povestiri despre partid

● N. Gribaciov, V. Kojevnikov, G. Markov, S. Sartakov, K. Simonov, A. Ardamatski, A. Krivițki și alți scriitori sovietici de renume sînt autorii scrierilor literare incluse în lucrarea în trei volume **Povestiri despre partid,** apărută în Politizdat din Moscova. „Aș numi această lucrare o antologie de opere literar-documentare — aprecia N. P. Andruhov, sub îngrijirea căruia a apărut volumul. Fiecare povestire este de sine stătătoare, finită din punctul de vedere al subiectului, dar culegerea în ansamblul ei îl conduce pe cititor de la un jalon istoric la altul. Principalul criteriu al alcătuirii lucrării a fost crearea figurilor de comuniști, înfățișarea vieții și activității organizațiilor de partid, veracitatea, istorismul".

Renașterea în Polonia

● În Editura Arkady a fost publicat recent un album bogat ilustrat, cu titlul **Renesans w Polsce** (Renașterea în Polonia), tratînd despre arhitectură și artă în acea epocă a istoriei poloneze. Autorii, Helena și Stefan Kozakiewicz, și-au împărțit lucrarea în trei părți, alcătuite, fiecare, dintr-o prefață, ilustrații și comentarii detaliate : „Începuturile primei înfloriri, 1500—1545", „Consolidarea și emanciparea stilului, 1545—1575" și „Dezvoltarea și declinul stilului tîrziu, 1575—1640". Volumul este primul dintr-o serie ce va fi consacrată principalelor perioade ale dezvoltării arhitecturii și artei în Polonia. Următoarele vor aborda epocile romană, gotică, barocă și clasicistă.

Gore Vidal : Critică socială

● Personalitate marcantă a vieții culturale americane, scriitorul Gore Vidal — scenarist, pamfletar și critic, cunoscut pentru virulența atacurilor sale la adresa sistemului capitalist, a publicat recent în Editura Random House din S.U.A. o nouă colecție de eseuri din anii 1973-1976, intitulată **Matters of Fact and Fiction** (Chestiuni de fapt și ficțiune). Registrul tematic al eseurilor este extrem de divers, întinzîndu-se de la critica scriitorilor americani aflați sub influența „noului roman francez", care e „vechi de 40 de ani", și pînă la denunțarea societății americane ca o orînduire „a acumulării de capital de către marii proprietari și descendenții acestora", de la definirea Academiei militare West Point ca un sistem care pregătește „servanții claselor exploatatoare", pînă la recenzia memoriilor lui Tennessee Williams sau la „desființarea" a zece best selleruri. Ceea ce străbate însă ca un filon cartea și unește substanța eseurilor lui Vidal este critica socială necruțătoare adresată establishmentului și racilelor societății de consum.

Viața lui Jack London

● Despre Jack London s-a scris destul de puțin. În afara antologiei realizate de Philip Foner cuprinzînd scrierile lui London, nu există pînă în prezent o biografie cuprinzătoare a marelui scriitor american.

De curînd, în editura britanică Pluto Press a apărut însă lucrarea lui Robert Barltrop, **Jack London the Man, the Writer, the Rebel** (Jack London omul, scriitorul, revoltatul), care acoperă un gol.

Cartea lui Barltrop descrie viața zbuciumată și plină de evenimente dramatice a lui Jack London, dorința sa arzătoare de a reuși, atracția față de lucrările lui Marx, Darwin și Spencer, pe care scriitorul le considera ca alcătuind baza filosofiei sale sociale. Nu lipsește nici analiza critică profundă a unor erori ale scriitorului, a unor atitudini sociale contrare scrierilor sale sau a unor limite și confuzii.

Un spectacol Ritsos

● Regizorul Patrice Kerbrat a pus în scenă, la teatrul Gaité-Montparnasse, poemul dramatic **Ismena** de Yannis Ritsos, spectacol care are ca protagoniști pe tinerii actori Iudith Magre și Didier Vaës.

Istoria literară a secolului 18 francez

● Au apărut cele două tomuri ale **Istoriei literare ilustrate a Franței,** consacrate secolului al XVIII-lea. Este vorba de tomurile 5 și 6 (1715—1794), fiecare de cîte 500 pagini, amplu ilustrate, avînd ca autori pe Michèle Duchet și J.-M. Goulemot, tomuri apărute ca parte din cele 12 volume consacrate istoriei literaturii franceze de la origini pînă în prezent, la Editions Sociales. Istoria aceasta rupe cu confortul manualelor de literatură, ea marcînd o solidaritate intimă între mediul ideologico-cultural și activitatea creatoare a marilor scriitori, — întreaga lucrare fiind pusă sub semnul unei orientări materialist-dialectice. (În imagine, o gravură din tomul 6).

AM CITIT DESPRE...

Omul cu magnetofonul

EMULTA căldură, multă afecțiune, în tonul celor patru recenzii la ultima carte a „omului-magnetofon", Studs Terkel, apărute aproape simultan în patru publicații americane. Cronicarii se bucură în mod evident că acest coleg și prieten al lor există, că el a străbătut cu bine, cu umor, cu seninătate, vremuri obișnuite și vremuri neobișnuite, în care a făcut mereu unul și același lucru : a stat de vorbă cu oameni de toată mîna, le-a înregistrat spusele. („Sînt neocartesian. Înregistrez deci sînt" — se autodefinește ironic, la 65 de ani, acest neîntrecut radio-reporter din Chicago) și a adus la cunoștința a milioane de ascultători (mai tîrziu și telespectatori), mărturia lor directă. Misiunea pe care și-a asumat-o este profund democratică : să ofere dreptul la cuvînt celor pe care, îndeobște, nu-i întreabă și nu-i ascultă nimeni. A luat interviuri unei sumedenii de mari personalități, dar preferații săi și, în fapt, cei mai interesanți vorbitori pe care i-a întîlnit sînt „Miltonii muți, lipsiți de glorie" din clasele neprivilegiate : minerul din Țara Galilor amator de pictură impresionistă, minerul suedez care citează din Gibbon, chelnerița care și-a împodobit camera cu o reproducere după Brueghel. O parte din interviurile radiofonice au fost adunate în trei cărți, elocvent intitulate **Strada dezbinării : America, Vremuri grele** și **Muncind** (ultima dintre ele prezentată, la apariție, în cadrul acestei rubrici).

Acum, Terkel a publicat **Vorbind cu mine însumi,** un original volum de memorii căruia recenzenții îi reproșează cu regret penuria referirilor autobiografice concrete. Lui Terkel îi revin în minte oameni, voci, confesiuni, propria sa persoană este însă, pe cît posibil, eludată : „Există un domeniu privat pe care nu-l voi încălca. Cred, de altfel, că nu-i prea interesează pe alții", se scuză Terkel. Recenzenții protestează : ba da, i-ar interesa să afle de unde vine, cum s-a format acest om minunat căruia nimic nu i-a zdruncinat convingerile de stînga, nu i-a alterat generozitatea, și care a refuzat constant, cu demnitate, nu numai să urle cu lupii, dar chiar să se ferească timorat din calea lor. Ei string cu grijă fărîmiturile de informații scăpate de Terkel printre rînduri, de pildă despre pensiunea ținută în anii '20 de mama lui la Chicago și frecventată de o omenire semănînd frapant cu locatarii „Azilului de noapte" : un jefuitor de bănci, un debaraseur numit Civilizație, autodidacți pe care-i chema Prințul Arthur sau Joe Bărbierul. „Toată viața, începînd din copilărie, am fost influențat — mai curînd în rău — de unii bătrîni deșucheați, pensionari ai hotelului, care mă îndatorau mereu dîndu-mi cărțulii de un ban bucata : scrieri de Eugene V. Debs, Clarence Darrow, Thomas Paine, Bob Ingersoll, Upton Sinclair, Voltaire, mă rog, toată șleahta".

În anii '50, ani de infamă glorie pentru toți vînătorii de vrăjitoare, cînd Joseph McCarthy deturnase Comisia pentru cercetarea activităților antiamericane de la scopul în care fusese creată — combaterea nazismului — transformînd-o într-un instrument de teroare de tip nazist, Studs Terkel a fost unul din cei ce nu au căzut în genunchi. A făcut parte din specia eroilor care nu se bat în piept.

După ce a fost pus în fruntea „listei negre" din Chicago pentru simpatia manifestată față de stînga, emisiunea de televiziune al cărui titular era a fost suspendată. Așa-zișii amici îl rugau să fie mai prudent, să renunțe la concertele lui Paul Robeson, la spectacolele organizate în beneficiul Comitetului refugiaților antifasciști. Pe vremea mccarthysmului, un patron de florărie, Ed Clamage, membru al Legiunii americane, iritat de constantul antireacționarism al lui Terkel, trimitea scrisori de avertisment tuturor celor care-l invitau pe acesta să conferențieze. Clamage a primit de la Terkel următorul bilețel : „Doamnele cărora le-ai scris au hotărît, ca răspuns, să-mi dubleze onorariul. În loc să plătească 100 de dolari mi-au dat 200. Cum să-mi manifest recunoștința ? Ai dreptul la 10 dolari în calitate de agent de publicitate". Astăzi, Terkel comentează : „Cu cît mă copleșea mai mult Ed cu atenția lui, cu atît mai bucuros acceptam invitațiile Băieților Neonorabili. Nu puteam să mă stăpînesc. Mă îmboldea spiridușul cel rău." Spiridușul care a făcut, din magnetofonul lui (știm, din filmul **Conversația**, de exemplu, cum mai poate fi folosit magnetofonul) un instrument al libertății de expresie.

Felicia Antip

Blake — 150

● La Londra au început manifestările consacrate comemorării a 150 de ani de la moartea marelui poet englez William Blake (1757—1827). Pînă la 12 august 1977 va fi deschisă o expoziție cu manuscrise, fotografii de familie și ediții ale operelor lui Blake ; vor avea loc mai multe concerte inspirate de poemele celui care a scris **Cîntecele Inocenței.** De asemenea, în afara unor emisiuni de radio și televiziune consacrate poetului, va fi deschisă o expoziție cu desenele lui Blake, vor fi retipărite mai multe biografii ale poetului și vor fi publicate contribuții noi la exegeza creației lui Blake.

Expoziție Lumière

● În locul în care, în anul 1895, a avut loc proiectarea primelor filme ale lui Louis Lumière, la „Grand Café" din Marais s-a deschis o expoziție cuprinzînd afișe, filme, aparate și alte numeroase obiecte aparținînd fraților Lumière, pionierii cinematografului.

Producția de carte pe mapamond

● Rata de apariție a cărților noi crește necontenit. Conform ultimei ediții a anuarului statistic UNESCO, în 1974 editurile din întreaga lume au publicat 571 00 de titluri noi, față de 426 000 în 1965 și față de 269 000 în 1955. Continentul european deține, în continuare, primul loc în ceea ce privește numărul noilor apariții — 276 000 de titluri, reprezentînd aproape jumătate din numărul total de cărți publicate în 1974. Pe locul doi se află America de nord cu 96 000 titluri, pe locul trei Asia cu 83 000 titluri, urmate apoi de America latină (20 000), Africa (11 000) și Oceania (5 000).

Brecht în Marea Britanie

● Expoziția „Brecht în Marea Britanie", prezentată la Londra, își propune să ilustreze audiența lui Brecht și influența operei sale în Anglia, din deceniul al treilea al secolului nostru pînă în epoca actuală, prin intermediul unor cărți, scrisori, fotografii, programe de spectacol și proiecte de decor. Imaginea Angliei în opera lui Brecht, interdependența dintre creația sa și cea a lui Shakespeare sau Kipling, influența brechtiană asupra dramaturgilor și regizorilor englezi sînt, de asemenea, alte aspecte ale acestei interesante expoziții.

Halldor Laxness-75

● „În fiecare nouă carte a sa, Halldor Laxness pare un alt scriitor" — scria odată criticul Christian Andersson despre autorul **Clopotului din Islanda** și al multor altor cărți consacrate existenței oamenilor din patria sa, Islanda, bucuriilor și necazurilor, trecutului și prezentului lor. Recent, Laxness a împlinit 75 de ani. Prilej de bilanț al celor șase decenii de activitate literară, dar și de scrutare a viitorului, scriitorul fiind încă în plină energie creatoare și avînd pe masa de lucru manuscrisele unor noi cărți dedicate realității în care trăiește.

Robert Graves

● Una dintre cele mai remarcabile figuri ale literaturii engleze din secolul 20, poetul Robert Graves, își serbează în acest an a 82-a aniversare. Remarcabil nu numai prin numărul și calitatea creațiilor sale, ci și prin diversitatea genurilor și modalităților, el s-a afirmat ca un poet liric de mare forță și pasiune, ca un autor de romane istorice cu multă știință și imaginație și ca un important cercetător al miturilor, despre care a scris cu multă limpezime și autoritate. Pentru marele public din Anglia (și din alte țări), Robert Graves este mai degrabă cunoscut ca autorul celor două volume ale romanului biografic despre împăratul Claudiu, care a fost adaptat și pentru televiziune. Această împrejurare nu-l supără deloc pe poet, deoarece, așa cum declară el, sînt mulți alți poeți care, pentru bani, sînt nevoiți să se îndrepte către alte forme ale scrisului, și apoi pentru că nu consideră că opera sa în proză ar fi inferioară celei poetice sau că l-ar îndepărta de aceasta.

Beckett despre deteriorarea condiției umane

● De curînd, postul de televiziune BBC a transmis două noi piese într-un act ale scriitorului irlandez Samuel Beckett, laureat al Premiului Nobel.

În prima piesă, intitulată **Ghost Trio** (Trioul fantomelor), un personaj însingurat stă lîngă un aparat de radio și ascultă frînturi intermitente, mai tari sau mai încete, ale unui trio de Beethoven, peste care se suprapune monologul unei femei. În cea de-a doua piesă, **But the Clouds** (Dar norii), un singuratic imploră ecoul și deplînge împrejurările ratate, dar neuitate ale vieții sale.

Deși a refuzat, ca de obicei, să acorde televiziunii un interviu în care să-și explicitеze intențiile, încercările lui Beckett de a descrie drama elementară a însingurării și decăderii umane într-o societate înstrăinată, dominată de atotputernicia capitalului, conțin un mesaj destul de clar.

Monografie Șostakovici

● Muzicologul sovietic Grigori Snersen, specialist în muzica secolului al XX-lea, a obținut Premiul Bernier, decernat de Academia de arte frumoase din Franța pentru monografia consacrată compozitorului Dmitri Șostakovici. Această lucrare va fi editată în Anglia de Editurile Boosey și Hawkes.

Colocviu Spinoza

● Cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la moartea filosofului, la Paris s-au deschis lucrările Colocviului Spinoza, patronate de Centrul național de cercetări științifice. În aceeași zi (3 mai) la biblioteca olandeză s-a deschis o expoziție organizată în colaborare cu biblioteca universitară din Amsterdam, care oferă documente atît despre omul cît și despre gînditorul Spinoza: anii de formație, corespondența cu savanții timpului, evoluția cercetărilor sale.

Mladen Isaev : „Ceea ce nu se uită"

● Astfel este intitulat volumul de amintiri apărut la Editura Bălgarski pisatel, volum ce se bucură de succes în rîndurile cititorilor, după cum se remarcă în revista „Septemvri". Isaev, poet proletar și participant la activitatea revoluționară, a cunoscut personal multe personalități ale vieții literare și sociale din țara sa. El prezintă în variante aparte întîmplări deja cunoscute din alte relatări. Se remarcă povestirea despre ultimele zile, înainte de a fi executat în închisoare, ale lui Nikola Vaptarov, precum și portretul scriitorului Elin Pelin.

Chagall la Cannes

● Festivalul de la Cannes va devansa cu două luni a 90-a aniversare a lui Marc Chagall, prezentînd în premieră europeană filmul pe care i l-a consacrat realizatorul canadian Harry Raski, **Culorile dragostei, omagiu lui Chagall.** Un lung metraj de 90 de minute care înfățișează, prin intermediul celor aproape o mie de opere dispersate în lume, viața artistului. Vitebsk, Saint-Paul-de-Vence, Paris și Ierusalim constituie pivoții acestei existențe creative și a personalității lui Chagall. Autor al unui film despre scriitorul american Tennessee Williams, Harry Raski a străbătut timp de doi ani continentele pentru a regăsi, în circa 30 de muzee și citeva colectii particulare, aproape o mie de tablouri, acuarele, mozaicuri, tapiserii și schițe ale artistului.

Carte inedită de Unamuno

● Scriitorul spaniol Miguel de Unamuno a scris în 1893, pentru un concurs inițiat de Academia Regală de Lingvistică, lucrarea intitulată **Gramatica și vocabularul poemului Cidului,** lucrare uitată și descoperită recent în arhivele Academiei. Studiul va fi publicat în colecția Boreal.

ATLAS

Să fie o noapte

SĂ FIE o noapte de insomnie și să plouă cu găleata, o noapte dintre acelea cînd, prea obosit sau prea trist fiind, toată suferința, depusă de-a lungul anilor și mineralizată pînă la nerecunoașterea în amintiri, se reactivează brusc pervertindu-se într-o imensă singurătate, camuflată de trup ca un chist secret și dureros la atingere ; să fie o noapte de insomnie și să plouă cu găleata, să fie primăvară și cald, o primăvară mirată încă de propriul ei miracol, de transformarea nexplicabilă a florii în fruct, de creșterea nepătrunsă a plantei din sămînță, să plouă cu găleata, și să fie cald, și să-ți fie somn, și să nu poți s-adormi...

Să fie o noapte de insomnie și să plouă cu găleata, pe cînd trupul prea obosit refuză să se mai supună legilor sale inflexibile, iar apa exuberantă rostogolindu-se pe acoperișul de tablă și fulgerele sfîșiind dreptunghiul moale și negru al ferestrei cîntă neobosite melodii pe corzile întinse periculos ale nervilor ; să fie primăvară, să plouă, să fii trist și să nu poți s-adormi, și în golul suspendat și evocator al conștiinței să se facă deodată liniște și să se audă, ca într-o uriașă ureche deschisă asupra universului, fructele-n flori crescînd și semințele harnice zbătîndu-se în țărînă...

Nu e o imagine înfrumusețată a lumii, este numai una mai limpede a ei. Trecem grăbiți prin propria noastră viață, înveliți în propriile noastre griji și suferințe ca într-un nor care ne izolează de uluitoarea frumusețe a lumii, ne privează de ea și ne face imuni la fericire. Dar e destul să fie o noapte de insomnie, să plouă cu găleata și să nu poți să adormi, să fie primăvară și cald și să te lași covîrșit de toate suferințele trecute nedispărute și de cele viitoare atît de bănuite, pentru ca, deodată, întreaga ta durere să devină derizorie și lipsită de sens în imensa noapte a germinației, printre șiroalele apei chiuind pe acoperiș, sorbite sonor de bulgării grădinii, adăpînd cu voluptate capetele ieșite mirate din sîmburi ; pentru ca să ți se facă deodată rușine de neînsemnata ta dramă pierdută în triumful fericit al naturii și să înțelegi că nici o suferință omenească nu trage mai greu în balanțele firii decît căderea împăcată a cireșelor în roșu, decît înaintarea victorioasă a dovlecilor, decît înălțarea invincibilă a grîului, decît împlinirea căpșunilor, decît rotunjirea guliilor, decît creșterea cepei...

Să fie o noapte de insomnie, să fie primăvară și cald și să simți cum te împaci nu numai cu fericirea și înțelepciunea pămîntului, ci și cu propria ta fericire și înțelepciune.

Ana Blandiana

La București, expoziția

Gun Johnson

■ ATUNCI cînd, după multe lecturi despre Edvard Munch și răsfoirea multor reproduceri ale operelor sale, am văzut pentru prima dată cu adevărat o pictură de el, m-a surprins luminozitatea și transparența extraordinară a limbajului acestui artist nordic, reputat pentru dramatismul apăsat și sumbru al ideilor sale. Explozia de lumină și culoare, care face din lucrările pictoriței suedeze Gun Johnson un vesel joc de artificii, înrudește peisajele nordice — expuse în aceste zile în sala de expoziții a Institutului pentru relații cu străinătatea — cu viziunea peisagistică a lui Munch, deși într-un context de gîndire și sensibilitate diferit : stenic, afirmativ, de cordialitate și bucurie în fața vieții. Un **Stockholm în lumina lui noiembrie** este o proslăvire pură și gingașă a luminozității lumii și sună aproape ca o pledoarie împotriva prejudecății că luna noiembrie ar cuprinde simbolul tristeții, al morții în natură. Seria de uleiuri, inspirate din priveliștile localității Drömme, accentuează și mai mult elementele stenice pe care pictorița le descoperă oriunde în înfățișările universului. Aceste accente dobîndesc un net caracter expresionist și relevă astfel încă o dată filiația viziunii picturale a lui Gun Johnson. Înrudirea este confirmată și de interesul programatic manifestat față de problema ritmului în pictură: una din lucrări este chiar intitulată **Peisaj ritmic.** În același sens acționează și tendința către antropomorfizare — a obiectelor, a naturii — de pildă în aluzivele **Scaune** sau în răscolita **Cale lungă.**

Totuși, Gun Johnson nu este o expresionistă de formulă subiectivă. Peisajele românești demonstrează cel mai bine acest adevăr, prin adaptarea evidentă a expresiei la motivul imaginii. Sînt izbitoare deosebirile — de ton emoțional, de interpretare coloristică, de intensitate a ductului liniar — dintre un peisaj transilvănean, cum ar fi **Casele din Vișeul de Sus,** și peisajele dobrogene, printre care cele evocînd bărci, sălcii sau case din Sulina pot fi socotite reușite remarcabile. Temperamentală, în primul rînd, și neobosit spontană în formulări, Gun Johnson ne prezintă în expoziție și un aspect mai puțin bănuit al talentului ei. Este vorba despre un ciclu cuprinzător de desene, toate portrete, rezolvate cu o precizie și totodată un simț al abstractizării detaliilor, care vorbesc și despre o vocație de portretistă. Pictorița n-a optat pentru ea, dar a folosit-o judicios în portretizările naturii.

Amelia Pavel

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● Societatea culturală „Brazilia-România" din Sao Paulo a editat recent un volum intitulat „România — la încrucișarea a două lumi", semnat de Augustin Hila-Fratsila, președintele societății.

Dedicat centenarului independenței României, volumul este prefațat de prof. dr. Brasil Bandecchi de la Universitatea din Sao Paulo.

● Antunes Ferreira, trimisul special al ziarului portughez „Diário de Notícias", a publicat, la o lună după teribilul cutremur din 4 martie a.c., cartea intitulată **România — numai pămîntul s-a cutremurat,** în care prezintă jurnalul îndoliatelor zile de după seism, însoțit de un mare număr de fotografii. La sfîrșitul cărții sînt incluse date concise despre geografia, istoria, organizarea de stat, condițiile naturale, economie, mari orașe, porturi și aeroporturi, învățămînt, cultură și sănătate, relațiile internaționale ale României.

Editura „Edicria" și autorul au meritul de a fi fost primii care au publicat în străinătate o lucrare care reunește nu numai imaginile și proporțiile dezastrului exprimat în cifre, dar și căldura omenească a participării întregului popor român la această calamitate abătută peste țara noastră.

O carte care va sta mărturie distrugerilor și doliului, dar și spiritului de omenie, abnegație, muncă și jertfă a poporului român, care, ștergîndu-și lacrimile, a trecut imediat, la îndemnul și sub conducerea președintelui Nicolae Ceaușescu, la salvarea victimelor, degajarea ruinelor, ajutorarea sinistraților, normalizarea vieții și reconstrucția țării.

Autorul a înțeles bine firea poporului nostru, intitulîndu-și cartea atît de sugestiv, a înțeles că, deși lovit greu, și nu pentru prima oară, poporul român și-a înălțat fruntea, urmîndu-și cu fermitate idealurile care-l însuflețesc.

Antunes Ferreira își începe cartea astfel: „Am fost în infern și m-am întors. M-am întors, convins că infernul care a fost cutremurul din București, poate fi biruit. Convins că o nenorocire poate fi înfrîntă. Sigur că voința oamenilor mută munții din loc, învinge greutățile"...

Fila de jurnal, care poartă data de 11 martie 1977, este intitulată, de altfel, concludent : „Trăiască viața !".

D. T.

Scrisoare din New York

Prestigiul școlii românești de regie teatrală

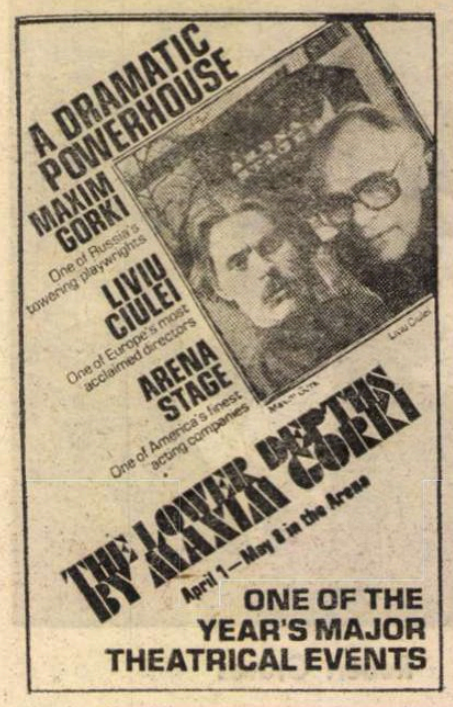

PE HARTA teatrală a S.U.A., Arena Stage din Washington ocupă un loc aparte. Instituția, condusă neîntrerupt de o regizoare, Zelda Fichlander, împlinește aproape trei decenii de cînd face pionierat. Arena Stage a fost unul dintre primele teatre americane care în 1950, adică în plină supremație a divertismentului comercial jucat de trupe constituite ad-hoc, a început să demonstreze posibilitatea de **program** repertorial riguros în jurul cîte unui ansamblu actoricesc mai mult sau mai puțin permanent. Arena Stage a impus poate pentru întîia oară în S.U.A. conceptul teatrului de **non-profit**, cum i se spune aici, sfidînd concurența omnipotentei finanțe negustorești de teatru și înfrîngînd inerțiile administrative. În sfîrșit, tot Arena Stage a contribuit substanțial la explorarea spațiului de joc în teatrul modern, nu numai american, actualizînd în diferite variante scena centrală. După acest principiu sînt construite cele două săli din edificiul propriu, pe care și l-a inaugurat în stagiunea 1961—1962. Pionieratul continuă într-o a treia sală, de proporții mai mici, unde se reprezintă, în maniera pe care noi am denumi-o „spectacole-lectură", lucrări dramatice ale începătorilor. La Washington, capitala administrativă, fastuoasa sală de la Kennedy Center servește ca loc de „încercare" a unor spectacole comerciale în ajunul lansării lor la New York, capitala show-urilor. În această vecinătate Arena Stage îndeplinește cumva funcțiile de cultură ale unui teatru național. Acum trei ani, Zelda Fichlander a condus primul turneu al unui teatru de proză american în Uniunea Sovietică.

LIVIU CIULEI, care a avut aici un răsunător succes în 1975 cu **Leonce și Lena**, a fost invitat a doua oară la Arena Stage pentru a monta **Azilul de noapte** de Gorki. Spectacolul bucureștean al regizorului este bine cunoscut cititorilor „României literare", unde, pe lîngă cronica teatrală a revistei, dramaturgul Dumitru Radu Popescu i-a consacrat un eseu de etică și estetică a scenei. Mi-am amintit de el și am regretat că nu-l am cu mine pentru a-l cita, deoarece, demonstrînd atunci desăvîrșita noutate a demersului regizoral, dramaturgul îi argumenta implicit și **necesitatea**. Ciulei era cu Teatrul Bulandra la a doua punere în scenă a **Azilului**. Aceasta, de la Arena Stage — după Kammerspiele din München, la începutul lui 1977 — este așadar a patra.

Ciulei a înfăptuit spectacolul de la Washington în chip magistral. Cronica americană pe care o reproduc în încheierea corespondenței este elocventă.

O comparație cu spectacolul de la Bulandra mi se pare un exercițiu gratuit. Arena Stage nu-și poate îngădui financiarmente o **„all-star cast"**, o distribuție exclusiv de „star"-uri ca acelea care binecuvîntează cu talentul lor reputata trupă bucureșteană. Ce a izbutit Ciulei este să instituie, să cultive și să afirme în spectacol un **ansamblu** actoricesc care, în pofida inegalităților firești, se exprimă la un nivel aproape omogen de strălucire. Baronul, jucat de un actor tînăr, Roy Brocksmith, l-a relevat pe acesta cronicarilor ca pe un nou Charles Laughton. Virtuoși ai rolurilor de compoziție pe care-i cunoaștem din filme, ca veteranul Arenel, Robert Prosky (Luca), Richard Bauer (Actorul), Stanley Anderson (Klești) conferă reprezentației prestigiul unor creații. Decorul unuia dintre cei mai reputați scenografi tineri americani, Santo Loquasto, folosește capacitățile tehnice ale scenei centrale de la Arena, pentru a construi spectacolul nu numai la suprafața unei podele de viziuni sordide, ci și pe o adîncime de cîte două și chiar trei nivele, abia întrezărite de publicul așezat de jur împrejur, în amfiteatru.

Din această perspectivă, personajele lui Gorki se tîrăsc, se furișează, mișună ca o lume de cîrtițe, cu adevărat „la fund" (titlul originar al piesei). Zbaterea lor pentru a se ridica deasupra dobîndește disperarea unora care nu se lasă îngropați de vii. Gîndurile, confesiunile, întrebările, visurile capătă sfîșietoarea ascuțime a strigătelor celor care simt că se înecă. Minciunile apar cu atît mai pernicioase, cu cît, rostite de guri nevăzute, chiar dacă le cunoști vocile, se pitulează, refuză replica și o fac inutilă. Adevărurile, cînd cei care le pronunță nu rămîn la vedere, devin de o zădărnicie dezarmată și dezarmantă.

Unele momente decurgînd din această nouă soluție de mizanscenă care a solicitat un alt fel de plantare a decorului, mi s-au părut de-a dreptul antologice. Așa, de exemplu, acela cînd Actorul, ițindu-și numai capul din groapa unde viețuiește, ascultă monologul lui Satin și undeva, înainte sau după „omul, ce mîndru sună acest cuvînt", ia hotărîrea să se spînzure. Raportul de înălțime dintre el și scenă conferă o tulburătoare pregnanță comentariului regizoral : degeaba se exaltă omul „în general" cîtă vreme, deliberat sau nu, ignorăm mormintele vii. Apoi, Klești, ultimul care mai păstrează amintirea demnității muncii, împotrivindu-se din răsputeri coruperii sale de către cei de mult corupți, de pierderea oricărei demnități, înaintează în **genunchi** către grupul petrecăreților din finalul piesei. Resemnarea, ca și capitularea, nu e compatibilă cu statura dreaptă.

IMPLICAȚII ideatice au existat în toate montările lui Ciulei cu **Azilul de noapte**. Ce mi se pare cu deosebire important în montarea de la Washington este că ea realizează o sinteză a două etape de vizualizare a concepției sale. Prima, cea mai veche, de la Teatrul Bulandra, pe scena tradițională (1962), unde, dacă vă amintiți, o scară îngustă cobora dantesc de la podul scenei pînă la groapa cu oameni. A doua, de la același teatru, pe scena centrală, unde hăul era sugerat pe un plan de fundal. Colaborarea lui Ciulei cu Santo Loquasto pe baza posibilităților locului de joc de la Arena Stage a amplificat sistemul de simboluri al viziunii regizorale, exprimîndu-l plenar.

Presa din Washington, radioul și televiziunea au acordat evenimentului toată atenția. Semnificativă este apariția unei cronici în „New York Times". Cotidianul metropolitan nu consemnează decît spectacolele de absolută excepție din viața teatrală a celor 49 de state. Cronicile sale, citite zilnic de cîteva milioane de cititori și apoi citate luni în șir cu litere de-o șchioapă pe tot atîtea locuri de afișaj, au forța de a consacra reputații și, se înțelege, de a desființa peste noapte prestigii. Colectivul unei premiere așteaptă laolaltă pînă a doua zi dimineața să afle din cerneala care încă nu s-a uscat sentința lui „Times". Or, cotidianul, care în luna de zile de cînd mă aflu aici, a consacrat o singură cronică unui spectacol din afara New York-ului (semnat de celebrul regizor de film polonez Andrzej Wajda la Teatrul Universității din Yale), scrie sub semnătura lui Richard Eder și sub titlul „Lumea lui Gorki în toată plenitudinea ei" : „E cu mult mai ușor să-l citești pe Gorki decît să vezi un spectacol bun cu **Azilul de noapte**. Piesa, rareori reprezentată aici, este dintre cele mai dificile de reprezentat. Dar nu raritatea este aceea care face din spectacolul lui Liviu Ciulei la Arena Stage un eveniment de amploare. Ci splendoarea lui. Realizarea d-lui Ciulei poate fi descrisă în termeni muzicali. Trei voci se înalță către un acord, și simultan ajung la aceeași notă. Rezultatul nu e pur și simplu armonie ; vocile înseși devin subit mai puternice. Cineva face să se audă ceva important ; ca o șoaptă care obligă brusc la tăcere într-o cameră gălăgioasă... Regizorul este și arhitect. Modul cum simte el spațiul devine unul dintre izvoarele puternicei emoții pe care o stîrnește piesa. Amplasarea personajelor, gruparea lor sau distanțele ce se ivesc între ele sînt deopotrivă de expresive, ca și replicile".

Radu Nichita

P.S. N-aș fi vrut să includ aici și niște însemnări de repetiție dar nu mă pot împiedica. Am sosit la Washington în seara primei generale cu **Azilul** (fără costume și lumini). Amintirea atît de vie a lui Toma Caragiu în rolul lui Satin făcea ca repetiția să fie dureroasă. Mi-am dat seama pe parcurs că și distribuția de la Arena Stage lucra nu numai cu concentrare profesională dar și cu un fel de pietate. Solidari cu regizorul, dincolo de simpla colegialitate, în zilele și nopțile atît de grele de la începutul lui martie, actorii de aici inițiaseră, peste programul lor zilnic, un spectacol în beneficiul sinistraților din România. Trebuie să vedeți cu ochii ce înseamnă program zilnic într-un teatru american în ajun de premieră (de două ori pe zi cîte 4—5 ore de repetiție) ca să vă dați seama de sacrificiul acestui colectiv cu orarul calculat la computer. Trecuse de miezul nopții. Ciulei și directoarea teatrului își comunicaseră observațiile, pe alocuri, destul de dure. Atunci am asistat la un fapt fără precedent în experiența mea de teatru și, probabil, și a altora. Prima generală s-a încheiat în aplauzele pe care întregul colectiv le adresa regizorului.

Sport

Echer cu stele pe fîntîna lunii mai

• LUNI, ca și cum aș fi dormit într-o noapte de ananas, m-am sculat cu gîndul că, după meciul de la Zagreb, vom lua drumul Madridului, la toamnă, mult mai colțoși decît ne credea lumea și numai pentru a-i sili pe spanioli să ne înmîneze hărțile Americii Latine. Am cerut, deci, vasul de sticlă de Boemia smuls de Năstase lui Kodeș, într-un chip cum numai Năstase singur știe s-o facă, l-am umplut cu apă din Guadalquivir și din Marea Adriatică și l-am răsturnat în creștetul de iris al zilei de la începutul săptămînii, ca să miroasă toată luna a Coastă dalmată și a intrare cu cîntec în Alhambra.

Echipa României, condusă de Ștefan Covaci, ne-a hrănit, duminică, cu piersici și cu vin domnesc ; iar pe aceia dintre noi care iubesc băuturile tari, cu votcă Ionathan. E cazul să o spun aici și nu la botul calului înhămat la diligența ce duce spre Santa Fe că lucrurile au ieșit întoarse frumos, ca frunzele în peretele paharelor de Siena pe credința lui Covaci și nu pe bănuielile mele negre și amare. Și mă bucur din adîncul sufletului, fiindcă așa cum stau treburile azi e de o mie de ori mai bine decît aș fi sperat eu chiar în zilele cînd sînt bun de pus pe rană, cum e cazul cu pînza de păianjen sau mucegaiul de bulion.

Mi-a venit cu șanț înecat de buruieni și cîine flămînd prin fața casei cînd am auzit că antrenorul Kubala a pus rămășag cu nu știu cine că iugoslavii ne vor înscrie cel puțin trei goluri, iar noi vom fluiera din strîdii de culoarea ivoriului. După înfrîngerea de la București, l-aș fi crezut cu vorba mai aurită, ca o sabie de sarazin, dar el tot țîfnos și alcătuit numai din consoane — t, p, r, s, z, r — ceea ce dovedește că n-a înțeles prin ce mijloace izbutim noi să spargem marmora. Domnule Kubala, secretul nostru e simplu: ceva mai sus de mănăstirea Neamțului avem o zimbrărie, înaintea meciurilor cu Spania, să zicem, acolo se pregătește echipa. Vorba unui turc de-al meu din Brăila (ăsta a văzut la viața lui om călare pe bicicletă avînd la remorcă un cal și-o căruță) : nu-i nici o nenorocire dacă de azi înainte or să mai doarmă și alții îmbrăcați și cu ușa de la intrare lîngă pat.

La Zagreb, echipa României s-a înscris ca un echer cu stele pe fîntîna lunii mai. De aceea într-una din serile astea, într-o grădină cu salcîmi înfloriți, îi voi spune lui Ștefan Covaci că bine a făcut că n-a ascultat ce-am zis eu de Dudu Georgescu și Iordănescu. Dar povestea cu Dinu rămîne în picioare.

Fănuș Neagu

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director: GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 20, joi 19 mai 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

20

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

CLIMAT CREATOR

ÎN PRESA cotidiană, cu atît mai intens în cea culturală și literară, apar tot mai frecvent articole, dezbateri, în întîmpinarea Conferinței naționale a scriitorilor. Sînt abordate o serie — pe fiecare zi mai îmbogățită — de aspecte ale creației noastre literare actuale, sînt exprimate puncte de vedere constructive pentru promovarea artei cuvîntului în cît mai rodnice ilustrări ale capacității talentului și vocației scriitoricești, într-o societate în care, prin însăși structura ei, cultura, artele sînt menite a-și afla legitima lor înflorire.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a manifestat în numeroase prilejuri încrederea deosebită în dăruitorii artelor și literaturii, confirmînd prin aceasta concepția înaltă despre noblețea mesajului celor ce au a îmbogăți necontenit universul culturii române prin opere tot mai profund ancorate în actualitatea construcției socialiste, în problematica ei atît de complexă, revelînd efervescența noului umanism care o explică și o definește în finalitatea ei. Artistul zilelor noastre devine astfel revelatorul unui vast proces : acela nu de simplu martor, ci de participant activ în această devenire a omului care-și făurește propria-i istorie cu conștiința, tot mai vie, a stăpînirii legilor ei.

O asemenea certitudine, prin ea însăși eliberatoare de energii nebănuite, generează necontenit „nou" în sensul revoluționar al cuvîntului, adică stimulează forța creatoare, intrinsecă naturii umane în datele ei cele mai autentice. Este și ceea ce scriitorul zilelor noastre își propune a „descoperi" și a-i conferi drept de cetate în lumea creației spirituale, îmbogățind-o cu noi și noi „particule", așa cum știința, în domeniul ei, are în față mereu perspectiva cuceririi de noi și noi dimensiuni ale universului fizic în structurile lui cele mai intime. De aici, desigur, propensia pe care a căpătat-o proza de analiză, și nu numai proza, ci poezia, dramaturgia implicînd o optică și procedee odinioară de neconceput, în investigarea și proiectarea a ceea ce se constituie ca inedită realitate.

Trăim o epocă în care geniul uman se autodefinește tot mai multilateral în actele noii istorii pe care el însuși o potențează, — și aceasta tocmai prin aprofundarea cunoașterii omului în condițiile de astăzi ale existenței și conduitei sale ca „unitate socială".

Așadar, tocmai această ridicare a conștiinței noastre sociale la parametrii revoluției de concepție și de practică materialist-dialectică, marxist-leninistă, parametri întruchipați prin acțiunea partidului clasei muncitoare, constituie, acum, ecranul ce-și proiectează fosforescența în laboratorul creației artistice.

În mersul atît de impetuos al construcției noastre socialiste, ceea ce numim realitate face, prin pregnanța ei, aproape caduc termenul de „inspirație", căci această realitate îl implică direct pe însuși revelatorul ei — scriitorul, impactul fiind total. De aici „trăirea" ardentă și deci potențialul de re-creare a acestei realități prin arta cuvîntului într-o dinamică profund revoluționată.

Cu atît mai puternic e acest adevăr cu cît îl trăim într-un an încărcat de atîtea semnificații definitorii pentru constituirea istoriei noastre contemporane, în anul încărcat de reverberațiile centenarului Independenței naționale, ale împlinirii celor șapte decenii de la zguduitoarea răscoală a țărănimii, ale evocării aniversative a celor trei decenii marcînd proclamarea Republicii noastre. Festivalul „Cîntarea României", acum în faza lui inter-județeană — își demonstrează tot mai amplu finalitatea, prin stimularea și valorificarea însușirilor de inteligență și de sensibilitate pe ansamblul întregului popor. Niciodată interesul pentru cultură, concretizat în chiar integrarea în vastul proces creator de noi și noi componente ale ei, n-a fost mai amplu cuprinzător ca în zilele noastre. Este un veritabil fenomen de masă ale cărui dimensiuni unice în istoria țării vor stabili o tradiție generatoare de nebănuite însușiri a căror prelungire în timp va constitui tot atîtea certitudini ale vastului proces transformator de conștiință definind cu atît mai pregnant omul nou, umanismul revoluționar.

Dar mai presus este însuși gradul de crescîndă receptivitate la nou, revelînd o mare capacitate civilizatorie, pe care masele largi o demonstrează într-o infinitate de forme — cel mai determinant criteriu fiind desigur modul de a munci, voința de continuă perfecționare a efortului individual cu conștiința, tot mai larg cuprinzătoare, a raportării la colectivitate, la ansamblul întregii națiuni.

Iată, dar, bunul cel mai de preț al revoluției socialiste călăuzite și organizate de Partidul Comunist, chezășia supremă a mersului înainte spre cel mai nobil țel al desăvîrșirii societății umane.

În lumina acestui orizont, prin dezbaterile aprofundate asupra creației, prin manifestarea voinței ca viața literară să constituie ea însăși o componentă din cele mai active a spiritualității noastre în ceea ce are ea mai înaintat, Conferința națională a scriitorilor este pe drept așteptată ca un eveniment de seamă în afirmarea culturii românești.

„România literară"

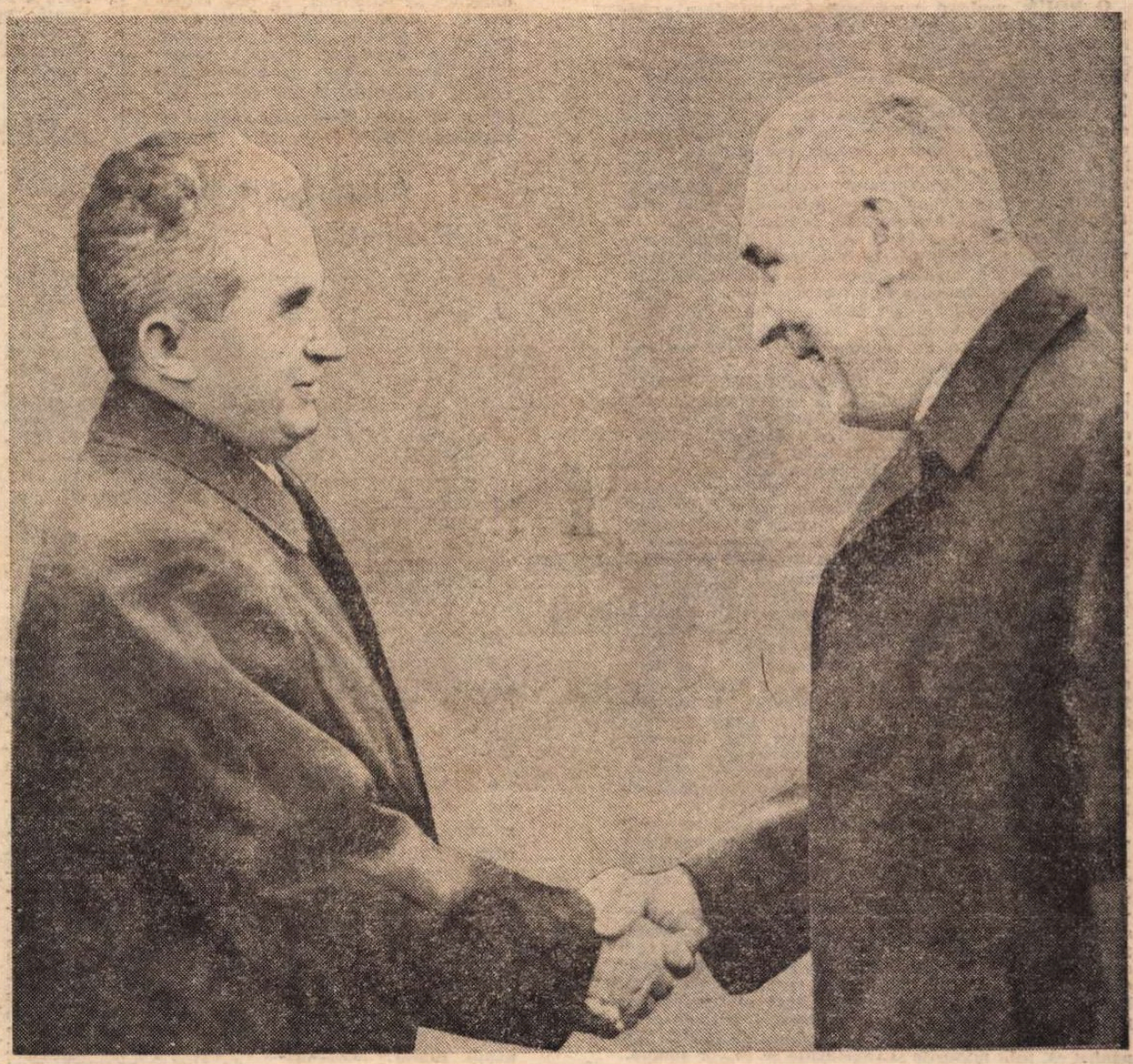

Marți, 17 mai 1977, pe aeroportul Okecie din Varșovia

PLEIADE

Mamei

Tot mai departe, tot mai greu te-aud
Din stelele călătorite-n sud,

Mari, coborîte pînă lîngă frunte,
Ca bufnița pe tîmplele cărunte ;

Din marea ce se-ntoarce prin răscoliri confuze
Cu lanuri plutitoare de meduze

Răstălmăcind într-o lumină nouă
Pămîntul trist ce ne cîntase nouă ;

Din frunzele de mirt care apun
În fața busuiocului străbun

Amețitor, în suflet, ca piperul
Cules din flori-luceferi pe tot cerul ;

Din munții ruginiți, cînd albi cînd roșii,
Pe care-mi crește plînsul chiparoșii

Asemeni unui templu vechi ce are
Doar negrele coloane în picioare ;

Din vechile corăbii căzute nu știu cînd
În noaptea mărilor, mereu plutind

Într-un război ce nu se mai termină
Să le întoarcă steagul în lumină ;

Te caut în adîncuri, sînt trist pescuitor
De lacrimi mari de perle, ce mă dor

Cutreier tot tărîmul tăcerilor rămas
Pînă-mi țîșnește sîngele pe nas ;

Un foc, o umbră, un colț de stea
Ar vrea să mi te dea și iar te ia,

Să arzi printre Pleiadele din sud,
Pe unde numai plînsul din mine ți-l aud.

Ion Brad

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

COLABORAREA FRĂŢEASCĂ ROMÂNO-POLONĂ

O NOUĂ, profund semnificativă manifestare a stimei şi preţuirii reciproce dintre popoarele român şi polonez, a voinţei comune de extindere a conlucrării multilaterale în interesul construcţiei socialiste în România şi Polonia, al cauzei păcii şi progresului o constituie vizita oficială de prietenie începută marţi în R.P. Polonă de către delegaţia de partid şi de stat, condusă de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, la invitaţia tovarăşului Edward Gierek, a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, al Consiliului de Stat şi al Consiliului de Miniştri ale R.P. Polone.

Încă din prima zi a vizitei — în cadrul întîlnirii tovarăşului Nicolae Ceauşescu cu tovarăşul Edward Gierek, apoi în cadrul dialogului dintre cele două delegaţii, şi seara, la dineul în onoarea înalţilor oaspeţi români, prin toasturile rostite — s-a afirmat cu deosebită pregnanţă însemnătatea actualei vizite în dezvoltarea tradiţionalelor legături de solidaritate şi colaborare frăţească româno-poloneze.

În cursul convorbirilor — continuind dialogul purtat în toamna anului trecut la Sinaia — tovarăşii Nicolae Ceauşescu şi Edward Gierek au procedat la o informare reciprocă asupra activităţii şi preocupărilor Partidului Comunist Român şi Partidului Muncitoresc Unit Polonez, asupra mersului construcţiei socialiste în cele două ţări prietene, subliniindu-se că realizările dobîndite de România şi Polonia în edificarea noii orînduiri slujesc intereselor celor două popoare, reprezentînd totodată o importantă contribuţie la întărirea prestigiului şi influenţei socialismului în lume. Secretarul general al Partidului Comunist Român şi primul secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, reliefînd cu satisfacţie relaţiile tradiţionale de prietenie, solidaritate militantă şi colaborare frăţească între cele două partide, între România şi Polonia, au reafirmat hotărîrea comună de a amplifica şi îmbogăţi aceste bune raporturi, de a lărgi şi aprofunda colaborarea şi cooperarea economică şi tehnico-ştiinţifică, de a valorifica mai deplin largile posibilităţi pe care le oferă economiile celor două ţări, spre binele ambelor popoare, al cauzei generale a socialismului şi păcii în lume, stabilind principalele direcţii ale dezvoltării acestei colaborări în conformitate cu posibilităţile crescînde ale celor două ţări.

În cadrul schimbului de vederi în legătură cu unele probleme fundamentale ale vieţii internaţionale, s-a reliefat faptul că unitatea şi conlucrarea frăţească a statelor socialiste, suverane şi egale în drepturi, reprezintă un factor decisiv al succesului lor pentru o dezvoltare mai rapidă economico-socială a fiecărei ţări socialiste, pentru securitate, colaborare internaţională, pentru triumful cauzei păcii şi socialismului. A fost subliniată necesitatea aplicării depline şi consecvente de către toate statele participante la Conferinţa de la Helsinki a prevederilor Actului final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, precum şi a desfăşurării în bune condiţii a reuniunii de la Belgrad, pentru ca, prin măsurile şi concluziile ce se vor adopta, să se dea un nou şi puternic impuls înfăptuirii în practică a prevederilor acestor documente.

A fost reînnoită, totodată, hotărîrea Partidului Comunist Român şi Partidului Muncitoresc Unit Polonez, a României şi a Poloniei, de a-şi aduce, în continuare, întreaga contribuţie la întărirea unităţii şi colaborării ţărilor socialiste, a partidelor comuniste şi muncitoreşti, a tuturor forţelor revoluţionare, muncitoreşti, democratice, progresiste, a maselor populare în lupta pentru pace, securitate, colaborare şi progres social.

ÎN ACEST SPIRIT şi în această finalitate s-au desfăşurat apoi convorbirile între cele două delegaţii, exprimîndu-se hotărîrea celor două partide şi state de a îndeplini acordurile stabilite anterior, de a deschide noi şi largi perspective de intensificare multilaterală a colaborării economice, pentru cooperarea în producţie, lărgirea şi diversificarea relaţiilor în domeniile ştiinţific, tehnic, cultural şi al artei, pentru intensificarea schimbului de experienţă în toate domeniile construcţiei socialiste, pentru lărgirea contactelor dintre oamenii muncii, aprofundarea prieteniei dintre cele două popoare.

ÎN CONTINUARE, în cadrul schimbului de păreri într-o serie de probleme majore ale vieţii internaţionale, s-a marcat de ambele părţi preocuparea pentru dezvoltarea colaborării multilaterale dintre statele europene, pentru realizarea destinderii pe continentul nostru, precum şi probleme legate de lichidarea conflictelor care mai există în lume şi soluţionarea problemelor litigioase pe cale paşnică. Au fost reliefate necesitatea imperioasă a lichidării fenomenului subdezvoltării şi crearea unor relaţii noi în lume care să permită statelor rămase în urmă să se dezvolte într-un ritm mai rapid.

O ATENŢIE deosebită s-a acordat întăririi relaţiilor cu ţările socialiste, cu ţările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de regim politic. Tovarăşii Nicolae Ceauşescu şi Edward Gierek au scos în evidenţă, totodată, identitatea punctelor de vedere în problemele fundamentale, subliniind necesitatea adoptării unor modalităţi concrete, specifice, de construire a socialismului în fiecare ţară, în funcţie de condiţiile istorice.

Cronicar

Viaţa literară

Solemnitatea decorării unor personalităţi ale vieţii noastre culturale

• La Bucureşti a avut loc solemnitatea decorării unor personalităţi de seamă ale vieţii noastre culturale.

Înaltele distincţii au fost înmînate de tovarăşul Ştefan Voitec, **vicepreşedinte al Consiliului de Stat.**

La solemnitate au luat parte tovarăşii : Miu Dobrescu, **preşedintele Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste,** Theodor Burghele, **preşedintele Academiei Republicii Socialiste România,** Virgil Teodorescu, **preşedintele Uniunii Scriitorilor,** Tamara Dobrin, **vicepreşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, membru al Consiliului de Stat.**

Prin decret prezidenţial, în semn de preţuire a activităţii creatoare în domeniul artei şi literaturii, precum şi pentru merite deosebite în activitatea didactică şi ştiinţifică, au fost conferite cu prilejul împlinirii vîrstei de 80 de ani — Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România", clasa I, pictorului Catul Bogdan ; **cu prilejul împlinirii vîrstei de 75 de ani — Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România", clasa I, poetului** George Lesnea, **Ordinul „23 August", clasa I, academicianului** Constantin C. Giurescu ; **cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani, s-au conferit Ordinul „23 August", clasa I, pictorului** Corneliu Baba **şi scriitorului** Imre Horvath, **Ordinul „Meritul Cultural", clasa I, scriitorilor** Radu Boureanu **şi** Alfred Kittner.

În numele conducerii de partid şi de stat, al tovarăşului Nicolae Ceauşescu, **secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, tovarăşul** Ştefan Voitec **i-a felicitat pe cei decoraţi şi le-a urat noi succese în activitatea de creaţie pe care o desfăşoară, pentru înflorirea vieţii spirituale a poporului nostru.**

Academicianul Constantin C. Giurescu **a exprimat, din partea celor decoraţi, vii mulţumiri pentru înaltele distincţii acordate şi a rugat să se transmită tovarăşului** Nicolae Ceauşescu **făgăduinţa de a lucra în continuare pentru îmbogăţirea patrimoniului cultural al patriei, pentru ca ţara noastră să înflorească continuu, să fie tot mai frumoasă.**

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

• Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti a organizat, cu prilejul Centenarului Independenţei, al Zilei Victoriei şi împlinirii a 56 de ani de la întemeierea Partidului, sezători literare în comunele Peris şi Căscioarele şi la Institutul de construcţii-Bucureşti. Şi-au dat concursul **Liviu Bratoloveanu, Eugeniu Burada, Vintilă Corbul, Traian Iancu, Ştefan Popescu.**

De asemenea, la Şcoala Generală din Comuna Fundeni, judeţul Ilfov, a fost organizat un festival literar similar la care au fost prezenţi **Virgil Carianopol, Stelian Păun, Al. Raicu şi Ion C. Ştefan.**

• Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti invită membrii Uniunii Scriitorilor şi alţi colaboratori să trimită materiale pentru **Almanahul literar** ediţia 1978, pînă la data de 30 mai 1977. Manuscrisele, dactilografiate în trei exemplare, vor fi trimise pe adresa : Calea Victoriei nr. 115, pentru **Almanahul literar.** Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Iaşi

• Asociaţia Scriitorilor din Iaşi, în colaborare cu Editura „Junimea", a organizat la librăria „Junimea", lansarea romanului „Buna vestire" de **Nicolae Breban.** Autorul a fost prezentat de **Mircea Radu Iacoban, Nicolae Manolescu, Nichita Stănescu şi Horia Zilieru.**

Timişoara

• În întîmpinarea Conferinţei naţionale a scriitorilor, Asociaţia Scriitorilor din Timişoara a organizat, la clubul muncitorilor de la „Oţelul Roşu", o consfătuire cu reprezentanţii cercurilor literare din judeţul Caraş-Severin, avînd ca temă „Coordonate ideologice şi estetice ale literaturii contemporane româneşti", la care au participat **Anghel Dumbrăveanu, Mircea Şerbănescu şi Gheorghe Suru.**

De asemenea, în cinstea marilor aniversări ale poporului nostru din acest an, a fost organizată, la Liceul de construcţii nr. 1 din Timişoara, o şezătoare literară la care şi-au dat concursul **Al. Jebeleanu şi Alexandra Indrieş,** şi la Casa municipală de cultură din Hunedoara, o şezătoare similară, la care cititori de limba germană s-au întîlnit cu **Nicolaus Berwanger şi Horst Samşon.**

În spiritul colaborării reciproce

• La invitaţia Uniunii Scriitorilor din Carintia (Austria) au plecat la Fresach, pentru a participa la cea de a şasea reuniune internaţională a scriitorilor, **Maria Banuş, Alfred Kittner, Franz Storch şi Dragoş Vicol.**

• A sosit la Bucureşti, în cadrul înţelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din ţara noastră şi Uniunea Scriitorilor din R.P. Bulgaria, scriitorul **Nicola Marinov.**

Omagiu lui George Bacovia

• Muzeul Literaturii Române, în colaborare cu Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti, organizează o seară de poezie şi muzică dedicată lui George Bacovia, cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la moarte. Personalitatea marelui poet va fi evocată de **Ovidiu Papadima, Agatha Grigorescu Bacovia** va împărtăşi amintiri despre omul Bacovia. Actori ai Teatrului „C. I. Nottara" şi ai Operei Române vor ilustra pagini din creaţia poetului omagiat, a cărui voce va fi audiată înregistrată pe bandă. Manifestarea va avea loc vineri 20 mai, orele 18, la sediul Muzeului Literaturii Române.

Al. Depărăţeanu la Teatrul Manuscriptum

• Continuînd seria spectacolelor cu piese nejucate sau uitate în paginile publicaţiilor vremii, Muzeul Literaturii Române a prezentat în ziua de 16 mai, în Sala Studio a Teatrului Giuleşti, în colaborare cu teatrul respectiv, piesa „Grigore Ghica Vodă" de Al. Depărăţeanu.

Redescoperirea acestui dramaturg în cadrul stagiunii actuale a „Teatrului-atelier Manuscriptum" se datorează lui **Valentin Silvestru,** de astă dată în calitate de regizor.

Calendar

• 14.V.1901 — s-a născut **Mihail Magiari.**
• 14.V.1926 — s-a născut **Ionel Hristea** (m. 1970).
• 14.V.1937 — s-a născut **Ion Segărceanu.**
• 14.V.1957 — a murit **Camil Petrescu** (n. 1894).
• 15.V.1847 — s-a născut **Ioniţă Scipione Bădescu** (m. 1904).
• 19.V.1938 — s-a născut **Florin Costinescu.**
• 15.V.1881 — s-a născut **N. N. Beldiceanu** (m. 1923).
• 15.V.1912 — s-a născut **Salamon Ernő** (m. 1943).
• 15.V.1926 — s-a născut **Aurel Martin.**
• 16.V.1864 — a murit **Simion Bărnuţiu** (n. 1808).
• 16.V.1912 — s-a născut **Hans Mokka.**
• 16.V.1925 — s-a născut **Savin Bratu** (m. 1977).
• 16.V.1930 — s-a născut **Titus Popovici.**
• 16.V.1939 — s-a născut **Constantin Cubleşan.**
• 17.V.1884 — s-a născut **Octav Botez** (m. 1943).
• 17.V.1886 — s-a născut **Emil Isac** (m. 1954).
• 17.V.1901 — s-a născut **Pompiliu Constantinescu** (m. 1946).
• 17.V.1952 — a murit **Paul Bujor** (n. 1862).
• 18.V.1888 — s-a născut **Eugeniu Sperantia** (m. 1972).
• 18/30.V.1896 — s-a născut **Constantin Narly** (m. 1956).
• 18.V.1911 — a murit **Ioan Adam** (n. 1875).
• 18.V.1920 — s-a născut **Geo Dumitrescu.**
• 18.V.1923 — s-a născut **Domokos Géza.**
• 19.V.1893 — s-a născut **H. Bonciu** (m. 1950).
• 21.V.1855 — s-a născut **C. Dobrogeanu-Gherea** (m. 1920)
• 21.V.1880 — s-a născut **Tudor Arghezi** (m. 1967)
• 21.V.1933 — s-a născut **Horia Zilieru**
• 21.V.1964 — a murit **Tudor Vianu** (n. 1897)

Semnal

• * — ARTA ŞI LITERATURA ÎN SLUJBA INDEPENDENŢEI NAŢIONALE.** Sub auspiciile Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, Institutului de istorie şi teorie literară „G. Călinescu" şi ale Institutului de istoria artei, în coordonarea lui Ion Frunzetti (semnatar şi al **Cuvîntului înainte**) şi George Muntean, apare o bogată culegere de studii referitoare la reflectarea importantului eveniment în literatura şi arta română. Semnează : George Muntean **(Independenţa naţională — temă constantă a literaturii române ; Proza),** Gh. Ceauşescu **(Primatul poeziei),** Mihai Florea **(Teatrul românesc în slujba independenţei naţionale),** Rodica Florea **(Memorialistică, scrieri istorice, corespondenţă),** Cătălina Crisiarcu **(Publicistica),** Simona Vărzaru **(Presa străină despre războiul de independenţă al României),** Marin Nicolau-Golfin **(Războiul pentru cucerirea independenţei de stat a României oglindit în grafică),** Ion Frunzetti **(Contribuţia pictorilor la plastica independenţei),** Elena Zottoviceanu **(Războiul de independenţă şi creaţia muzicală vocală şi instrumentală a secolului al XIX-lea)** şi Manuela Gheorghiu **(Cinematograful, un aliat al istoriei). (Editura Academiei Republicii Socialiste România, 238 p., 28 lei, 4470 ex.).**

• * — INDEPENŢA ROMÂNIEI.** Un comitet alcătuit din acad. prof. Şt. Pascu, redactor responsabil, acad. Const. C. Giurescu, prof. I. Ceterchi, prof. Şt. Ştefănescu şi general Const. Olteanu redactează un amplu volum de studii şi cercetări dedicat Centenarului Independenţei. Este analizat conceptul de independenţă naţională la români din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi, lupta poporului român pentru cucerirea şi păstrarea libertăţii naţionale. **(Editura Academiei Republicii Socialiste România, 526 p., 39 lei, 5 500 ex.).**

• Ştefan J. Fay — LA CINA DIN NOUĂ SUTE ŞAPTE. Carte-reconstituire (a patra — **O Uzină cu tradiţii revoluţionare, Pe şoseaua Basarab, Acea noapte, acea zi de iarnă '33** — de acest gen a autorului, după romanele **Noul oraş şi Fata plutaşului)** a evenimentelor din 1907, realizată „cu mijloace literare şi sub dicteul autenticului", încercînd să schiţeze, pe marginea unei bogate documentaţii, imaginea unei „drame pe care instrumentul literar ne permite să o reconstituim în culoare şi temperatură". **(Editura Albatros, 360 p., 11 lei, 10 500 ex.)**

• Stelian Filip — FLORI DE CACTUS. Din rondelurile, fabulele şi parodiile volumului citäm **Rondelul omeniei:** „Frumoasa omeniei floare / Nu creşte-n suflete uscate. / Un singur strop de răutate / De-i poluează seva, moare. // Farsorii-ncearcă să arate / C-o poartă la rever. Eroare ! / Frumoasa omeniei floare / Nu creşte-n suflete uscate. // Din sentimente-nălţătoare / Îşi trage zestrea de carate / Şi creşte, mîndră printre toate, / În românească ei splendoare, // Frumoasa omeniei floare". **(Editura Albatros, 112 p., 3 lei.**

• Ion Topolog — CICOAREA. Un roman cu subiect contemporan, de angajare a tînărului specialist în viaţa uzinei, stimulînd învingerea inerţiei. **(Editura Eminescu, 230 p., 7,25 lei, 13 500 ex.)**

LECTOR

Umanism literar românesc

CARACTERUL cu totul sumar al rîndurilor de față nu poate alcătui o sinteză a problemei, ci numai o schiță a ei ceva mai cuprinzătoare. Din ce indicii rezultă existența unui umanism constant în literatura noastră ?

Privită global, fără o determinare mai precisă, putem spune că o mare creație literară românească urmărește să demonstreze — în diferite stiluri și facturi individuale — ceva în sensul dreptății și al **omeniei.** După tipul fabulei sau al apologului se desprinde în final, din asemenea creații, cite o „învățătură". Această ultimă noțiune o cuprinde implicit și pe aceea de propensiune către umanism. Însăși lucrarea de început a literaturii române, datorată lui Neagoe Basarab, poartă la plural un atare titlu. La rîndul său, **Divanul** lui Cantemir nu este, oare, tot o carte de „învățătură" ? La fel și scrierile celor din „Școala Ardeleană". Cu cît înaintăm către prezent, apariția implicită sau explicită a „învățăturilor" umaniste devine atît de bogată încît nu le putem consemna fără să antrenăm întreaga istorie a literaturii noastre.

Vom căuta, de aceea, să transgresăm aceste date generale pentru a privi ceva mai sistematic diferitele registre ale umanismului nostru literar. În primul rînd se surprinde o amplă ieșire pe plan public — la tribună sau în arenă — a scriitorului român, așa încît acțiunea sa să capete ecouri în conștiințele cît mai multora. Este cu totul neînsemnat numărul literaților noștri care „au stat deoparte" în fața celor mai importante evenimente prin care am trecut și prin care trecem. Faptul se repercutează în însăși structura literaturii noastre cu un deosebit accent etic și patriotic, poate mai dezvoltat decît în multe alte literaturi.

Să ne omologăm ultima idee prin comparația cu o țară de puternică tradiție umanistă și democrată, cum ar fi Franța, și unde anul 1848 a avut, ca și la noi, un rol deosebit de însemnat. Cu toată participarea lui Hugo, intelectualii prezenți la faimosul eveniment au fost mai mult activiști și doctrinari politici decît scriitori. Ba chiar unii literați de prestigiu, așa cum dovedește cazul lui Flaubert din **Educația sentimentală,** se arată cu totul indiferenți și sceptici față de acea istorică răscolire. Ce contrast izbitor la noi, unde în același moment a existat un adevărat front al scriitorilor de seamă ! Nu ne putem gîndi la anul 1848 românesc fără a evoca numele lui Bălcescu, Heliade, Alecsandri, Alecu Russo.

ÎN AL doilea rînd, umanismul nostru se ilustrează prin evocarea literară a marilor exemple umane din trecutul național. Aci se cere subliniată o altă notă caracteristică a literaturii românești. În alte cadre literare, beletristica istorică — roman sau dramă — se dezvoltă masiv atîta vreme cît figurează și mișcarea romantică pe afișul istoriei. Odată cu perimarea acestei etape, motivul trecutului național, dacă nu dispare complet din literatură, se ivește doar sporadic, la distanțe mari.

Un asemenea fenomen de dispariție sau de rarefiere n-a avut loc la noi. Nevoia de-a se perpetua izvorul umanist prin luminoase exemple naționale „din depărtate vremuri" se prelungește și cu mult după încheierea romantismului, sub chipul unei adevărate permanențe. Se știe că întregul veac al XX-lea românesc este străbătut de o literatură istorică poate mai strălucită și mai bogată decît chiar aceea din perioada noastră romantică a veacului trecut. Numele lui Delavrancea, Sadoveanu, Rebreanu, Blaga, Camil Petrescu se continuă fără întrerupere pînă astăzi cu Paul Anghel, Marin Sorescu și încă mulți alți fruntași ai scrisului nostru actual.

— Dar umanismul literaturii noastre nu se relevă numai în participarea la marile evenimente ale țării și în actualizarea figurilor exemplare din trecut. „Învățăturile" de factură profund umanistă se identifică și în combaterea indignată a viciilor, în oroarea de tot ceea ce degradează și **dezumanizează.** Să recurgem din nou la o comparație cu aceeași literatură bogată în valori umaniste, pe care am ales-o ca termen de referință ceva mai sus. Este vorba iarăși de literatura franceză. Ce vîrfuri literare putem surprinde într-însa care să înfiereze parvenitismul, lipsa de scrupule, egoismul desțănțat, manifestări care, de-a lungul veacurilor, s-au ivit și în viața acelei țări, ca, de altfel, oriunde au intervenit fenomene răsunătoare de transformare socială ? Pentru celebrele figuri de parveniți ar trebui să sărim de la personajele lui Molière la acelea ale lui Balzac, apoi iarăși, într-un tîrziu, la Maupassant.

Spre deosebire de această discontinuitate, la noi se întinde un lanț neîntrerupt de piscuri, lanț, pe care — în numele unui specific principiu de **omenie** — se vestejește cu revoltă parvenitismul și necinstea. Iată cîteva verigi care se succed fără oprire : alegoria din **Boul și Vițelul,** Dinu Păturică, Rică Venturiano, Spînul din Harap-Alb, Tănase Scatiu, Pîrgu, Stănică, Urmatecu, pînă la ultima actualitate cînd parvenitismul capătă numele de arivism, carierism, oportunism etc. Umanismul scriitorilor noștri n-a rămas niciodată indiferent la jalnica privelițe a scăderilor omenești.

ÎN LUMEA noastră de astăzi, pe lîngă potențarea tuturor trăsăturilor umaniste, privite mai sus, scriitorii români aduc și unele cotribuții cu totul noi. Ne gîndim, printre altele, la acea laborioasă analiză etică, efectuată în conștiința personajelor din romanul actual. Este o caracteristică a omului nou, îndemnat continuu să-și verifice, să-și supravegheze, să-și confrunte și să-și cîntărească propriul coeficient de **omenesc.** Desigur că unele riguroase examene de conștiință prin pură introspecție sau prin punere în ecuație cu anumite contexte sociale de la noi au mai avut loc în literatura noastră. Niciodată, însă, cu amploarea și intensitatea surprinse în romanul momentului pe care-l trăim. Sub aspectul unei atari tehnici de verificare infinitesimală a propriei existențe morale ne solicită, printre altele, chiar unul din ultimele romane apărute la noi, și anume **Orgolii** de Augustin Buzura (Dacia, febr. 1977).

Iată, deschizîndu-l la întîmplare, întîlnim următoarele rînduri de minuțioasă autoanaliză etică a protagonistului : „Trecutul ? N-am nici un motiv să-l privesc cu teamă... Mai demult l-am întors pe toate fețele, l-am cercetat cu lupa, minuțios, pentru că în anul acela am avut timp, și cu toate că-mi pot reproșa unele acțiuni nesăbuite, oscilații sau naivități, nu mi-e rușine de el, n-am de ce să-l ascund, indiferent de opiniile și interpretările posibile". (p. 248). Se desenează aci cu precizie însăși pasiunea marelui scriitor de astăzi să întoarcă „pe toate fețele", să cerceteze „cu lupa" gradele de densitate etică ale personajelor sale.

Pentru ce depune atîta străduință în acest sens ? Tocmai pentru a ajunge la o exemplară cunoaștere și definire a **umanului** în accepția sa efectivă. Ceva mai departe, același personaj al lui Buzura atinge următoarea concluzie cu caracter fundamental : „Fără pîine și carte un om, chiar lăsat liber, poate ajunge un simplu animal, prea agresiv sau prea domestic, depinde, oricum în afară de mersul biped și de graiul articulat, va avea puține din caracteristicile esențiale ale omului".

Această pasiune de a depista și a circumscrie laborios „caracteristicile esențiale ale omului" relevă însăși trăsătura dominantă pe care o cuprinde la noi actualul umanism literar. El răspunde la cea mai importantă exigență a momentului istoric pe care îl trăim.

Am folosit, pe parcursul acestui articol, și unele comparații sau confruntări cu fenomene literare din afară. N-am vrut să minimalizez nici un ansamblu de valori străine, și cu atît mai puțin o impunătoare cultură ca aceea franceză, cu un atît de glorios trecut și prezent umanist. Unele literaturi de peste hotare ne întrec poate prin alte registre ale umanismului, pe care nu le-am mai amintit, fiindcă ne-ar fi depărtat de la stricta preocupare de față. În cîmpul, însă, al unei priviri comparatiste, trăsăturile umaniste, pe care le-am atribuit literaturii noastre, se arată — prin continuitatea, frecvența și intensitatea lor — superioare chiar unora din cele mai ilustre cadre culturale străine.

Edgar Papu

ION JALEA : Țărancă
(În acest număr, reproduceri după lucrări ale artistului)

Inscripția

PE CÎND forfecam Dobrogea dintr-o zare în alta, atras de aspra ei frumusețe, de cîmpiile arse de soare și pline de mărăcini, de satele cu scunde garduri de piatră, pe care se uscau grămăjoare de tizic și albeau tivde de cai, pe acea vreme cînd porneam dimineața și nu mă mai opream decît seara, cu sandalele și cu oasele rupte — nu împlinisem patruzeci de ani —, cîte descoperiri nu mi-a fost dat să fac !

Așa, într-un rînd, cînd îmi propusesem să străbat cu piciorul toată distanța dintre Dunăre și Mare, și mă apropiam de sfîrșitul călătoriei, m-am pomenit sub ochi cu o inscripție care m-a lăsat visător.

Am stat multă vreme în fața ei, la o răspîntie prăfuită, iar în cele din urmă, ducînd mîna la un buzunar la care numai rareori umblam, am scos un carnet și am transcris-o.

În amintirea locuitorilor din satul Mamaia, scria pe o lespede de piatră, căzuți în războiul pentru întregirea neamului 1916–1918.

Manole Dumitru	**Sergent**
Vasile Paraschivescu	**Sergent**
Tudor Năstase	**Caporal**
Tudor Cojocaru	**Caporal**
Ion Cîrjaliu	**Caporal**
Petre Nițescu	**Soldat**
Vasile Păpușoiu	**Soldat**
Nicolae Cărăușu	**Soldat**
Stan Dumitru	**Soldat**
Radu Iordache	**Soldat**
Stan Mocanu	**Soldat**
Tănase Oprea	**Soldat**
Lisandru Ioniță	**Soldat**
Riza Ali	**Turc**

Așa se încheia pioasa inscripție. După ilaritatea din prima clipă, cînd m-am gîndit ce va fi fost în capul primarului din Mamaia, am dus încet carnetul în buzunar și, în lumina unui asfințit tulbure, am căzut într-o imensă reverie istorică.

— Iată, mi-am spus într-un tîrziu, ce se poate petrece, dacă ai răbdare să stai și să vezi, pe pămîntul acesta pe care se înfruntă atîtea popoare. Timp de cinci sute de ani, turcul ne-a tăiat cu iataganul. Ca în cele din urmă, să ia parte la războiul pentru întregirea neamului. Iar înspăimîntătorul lui nume să ajungă grad în armata română.

Soarele apusese de mult, luna răsărise din mare, iar pe întinderea cîmpiei dobrogene cîntecul greierilor părea o pulbere de stele.

Geo Bogza

ÎN ÎNTÎMPINAREA

CONFERINȚEI NAȚIONALE

A SCRIITORILOR

Direcţii în poezia de azi

MAJORITATEA poeților români contemporani sînt naturi romantice. Dacă aș spune: toți, n-aș prea greși, întrucît poezia e, în ultimă analiză, romantică prin definiție. N-o spun, totuși, dat fiind că există și poeți, și nu doar cîțiva, care își strangulează romantismul, substituind naturii lor primare o a doua, opusă — clasică, adică — sau deghizîndu-și-o, prin adoptarea de felurite formule ostentativ antiromantice. Nestorul liricii române de azi, Al. Philippide, susține că orice poet se naște romantic și devine clasic. Validitatea celei de a doua părți a aserțiunii rămîne de verificat. Deocamdată se impune constatarea că o seamă de poeți români, de toate vîrstele, profesează moduri lirice al căror gen proxim e romantismul. Un romantism, desigur, adecvat sensibilității contemporane, trecut prin curentele de la sfîrșitul secolului precedent și prin cele constituite în secolul nostru, nu absorbit însă de către acestea, ci prelungit doar prin ele pînă la noi. „Un romantism" e un fel de a spune. Stricto sensu avem mai multe. Tot atîtea cîte temperamente poetice. Grosso modo am putea vorbi de romantici impetuoși (Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu) și romantici mai mult sau mai puțin „calmi", aplecați spre reverie, melancolie, rememorare, meditație: Zaharia Stancu, Emil Botta, Maria Banuș, Veronica Porumbacu, Petre Stoica, Vasile Nicolescu, Gheorghe Tomozei, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Gheorghe Pituț, Dumitru M. Ion, George Alboiu, Gheorghe Istrate ș.a. Numaidecît trebuie însă specificat că înăuntrul fiecărcia din aceste categorii diferențierile sînt atît de pronunțate, încît amenință să estompeze notele comune. M. Beniuc este eruptiv, melopeic, folcloric, Eugen Jebeleanu — plastic, vizionar, făuritor de viziuni terifiante, Labiș — ingenuu, juvenil, Ion Gheorghe — tumultuos, convulsiv, sarcastic, Ioan Alexandru, dimpotrivă, patetic la modul sacerdotal, jubilant, autor de „imne", în fine, Adrian Păunescu, grandilocvent cu grație, discursiv fără (în poemele izbutite) pierderea ingenuității. De altfel, clasificația implică o inevitabilă doză de arbitrar. Nimeni, și cu atît mai mult un poet, nu rămîne egal cu sine însuși în permanență. Impetuozitatea definește indeosebi creația lirică mai veche a lui M. Beniuc. Pe măsura avansării în timp, „flăcăul de pe Crișuri", în a cărui înțelegere arta era izbire cu barda în stîncă (simbol al luptei cu inerția), spre a declanșa „șuvoi de ape", și care își scria „poemele sălbatice" nu cu peniță, ci cu „ascuțișul coasei", devine un „oștean de pază" disciplinat, liniștit, un adevărat înțelept, care își gîndește existența din perspectiva eternei treceri. Creator al unui spectacol de apocalips, în **Surîsul Hiroșimei**, Jebeleanu intonează în **Elegie pentru floarea secerată**, cîntece suave și triste, iar în masivul său **Hanibal** „pazabolele civile" cu gust amar coexistă cu meditații înfiorate asupra fragilei condiții umane individuale. Ceilalți poeți amintiți sînt, tot astfel, suficient de complecși spre a nu suporta încadrarea într-o formulă imuabilă. Ca „romantici" de un tip sau altul — unii (Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, George Alboiu ș.a.) cu vădite propensiuni spre expresionism — ei se definesc doar în raport cu alte familii lirice de spirite și doar prin unele dintre dominantele scrisului lor. Ana Blandiana, spre a da un singur exemplu, e neoromantică prin materia inspirației, dar poemele ei atestă o stăpînire a temperamentul, o capacitate de autodominare, o luciditate a actului liric, în fine, o disciplină artistică întru nimic mai prejos celei impuse de normele clasicismului. Dacă versul e totuși, în majoritatea cazurilor, liber, acest fapt nu diminuează melosul specific și nici sentimentul de limpezime, de liniște interioară obținută prin sublimare, prin luptă, pe care îl procură lectura oricărei piese superior realizate. Dominantă rămîne, totuși, componenta neoromantică, cu prefigurări expresioniste de un anume gen, autoarea **Călciiului vulnerabil**, a celei de **A treia taine**, a polifonicului poem **Octomvrie, noiemvrie, decemvrie** fiind un poet din familia de spirite a lui Hölderlin, Novalis, Rilke și Blaga.

Se înțelege de la sine că reducerea la numitor comun și inserierea strictă nu sînt posibile nici în cazul poeților încadrabili în formule constituite în concordanță cu principiile altor orientări estetice. Astfel, în rîndurile clasicizanților („clasicizanți" fiind acei ce respectă, obișnuit canoanele prozodice tradiționale și comunică stări de conștiință bine definite) se pot distinge naturi predominant contemplative (diferite, se subînțelege, unele de altele): Emil Giurgiuca, Aurel Rău, Horia Zilieru, naturi interiorizante (Ion Brad, Tiberiu Utan), naturi voluptuoase, euforice și nostalgice (Ion Horea, Al. Andrițoiu), naturi ludice, orientate unele spre baladesc (Radu Stanca, Nina Cassian, Tudor George). Nu toți clasicizanții se realizează însă în marginile stilului neoclasic de structură tradițională. Unii profesează un lirism îndatorat simbolismului, mai exact: simbolismului de tip Mallarmé, ireductibil la formula simbolismului autohtonizat din perioada interbelică, modificată, de altfel, însă nu negată, și de către acei ce pot fi considerați, fără forțarea notei, neoclasici. Directive mallarméene, venite prin autohtonul Ion Barbu, ghidează cele mai multe dintre demersurile poetice ale lui M. R. Paraschivescu, fără a le duce, totuși, de regulă, pînă la „poezia pură". Mai aproape de structurile acestui tip de poezie sînt numeroase piese lirice publicate de Ștefan Augustin Doinaș, Leonid Dimov, Cezar Baltag, Mircea Ciobanu, Dinu Flămînd. Toți aceștia, și alții încă, cultivă poemul expurgat de orice anecdotică și descripție, reține din existența obiectivă doar „profilul virginal" al formelor perfecte, caută să pună cuvintele în relații de natură a le restitui prospețimea originară, conferindu-le un fel de putere magică. Tema multora dintre poeziile lor e poezia însăși. Ștefan Augustin Doinaș, mai cu seamă, cugetă deseori, nu numai în eseurile, dar și în versurile sale, asupra actului liric, asupra instrumentului acestuia: cuvîntul, stimulul meditației fiind nostalgia poeziei totale. Cum visul, la poeți, se preschimbă în faptă de creație, asistăm, în lirica lui Doinaș, la o permanentă și obstinată sforțare de a înfăptui, cu mijloace ale limbajului modern, echivalențe (inevitabil aproximative, firește) ale cuvîntului și frazei prototipice, în stare să genereze poezia absolută. „Țara poeziei", la care visează în permanență, se identifică, pînă la urmă, în viziunea poetului, cu țara reală, în sensul că autorul **Cărții marelor** și al **Ipostazelor** adoră o Românie mirifică, chintesența a tot ceea ce poeții noștri din toate timpurile atribuie imaginii ideale a patriei.

DIAMETRAL opusă orientării neoclasicilor fascinați de năluca „poeziei pure" este orientarea proprie activității cîtorva alți poeți, printre care Geo Dumitrescu și Ion Gheorghe. În opoziție cu confrații lor, care se feresc programatic de tot ce ar putea semăna cu discursul sau reportajul, aceștia profesează cu perseverență, cu ostentație chiar, tocmai acele tehnici poetice care împrumută diverse procedee speciilor publicistice. Format sub steaua „poeților blestemați" de la sfîrșitul secolului trecut, avînd implicit intime afinități cu insurgenții din avangarda literară a secolului nostru, Geo Dumitrescu a debutat în timpul războiului ca poet rebel la modul extravagant, iconoclast cu emfază, denunțător — în stilul Montmartre — al impusturii, al minciunilor convenționale, expert de prim rang în discreditarea prin formulări memorabile a atitudinilor studiate, a pozelor și sclifoselilor. După depășirea, în anii postbelici, a inconformismului agresiv și cam teatral din perioada debutului, autorul **Libertății de a trage cu puşca** a rămas un partizan al esteticii „ferestrei deschise". Sursa lirismului, în poemele sale, nu este cutare imagine memorabilă, răsărită neașteptat din valuri de aparentă proză, nu e nici umorul subtil, ce punctează notații grațioase, nici jocul de asociații paradoxale. Toate acestea sînt doar unelte ale lirismului. Lirismul însuși rezultă din situarea poetului în raport cu obiectul, din „aventura" interioară, din angajare. Fie că înregistrează șosirea macaralelor într-un cartier mărginaș, fie că salută emanciparea insulelor, „rumene daruri din grădinile scînteietoare ale cerului", „desfigurate, rupte, slutite" de colonialism, sau, imaginînd o adunare neobișnuită, cere, „sugrumat de emoție", să se „găsească o soluție" în „problema spinoasă a noptilor", acestea părîndu-i prea scurte pentru a se putea munci în durata lor cu tot randamentul, poetul scrie „cu cerneală fierbinte". Discursul, reportajul, narația preiau, în virtutea autenticității fondului afectiv pe care îl mobilizează, funcția poeziei. Ale unei poezii pe care sevele tari ale realității sociale, departe de-a o atrofia, o umplu de vigoare și noutate. La fel stau lucrurile în poemele izbutite ale lui Ion Gheorghe, cu deosebirea că acestea sînt de inspirație rurală și exprimă o atitudine mai apropiată (în ordinea lirică) de aceea a lui Walt Whitmann decît de a unor poeți din secolul nostru, ca Maiakovski, Pablo Neruda, Nazim Hikmet sau Nicolas Guillen. Torențială, elocuția lui Ion Gheorghe cultivă cromatismul lingvistic viu pînă la stridență, imaginea opulentă și suculentă și se poate afirma că în toată lirica românească nu mai găsim asemenea explozii de seve. Exaltînd păginătatea tracă și păginătatea în general, propunînd o adevărată religie a teluricului, poetul își face un titlu de supremă glorie din faptul de a fi vlăstarul poporului închinător cîndva la Zamolxe. Prin afișarea ostentativă a unui filotărănism orgolios, producția lui Ion Gheorghe se diferențiază pînă la opoziție de aceea a celuilalt principal exponent din rîndurile tinerelor generații al poeziei orientate spre arhaic, Ioan Alexandru. Modurile ambilor poeți se înscriu în climatul unui romantism fremătător, cu infiltrații expresioniste, dar și figurația și tonalitatea interioară a logosului lor diferă. În timp ce unul înfățișează organicul în declanșări orgiastice, la celălalt organicul apare stilizat, și anume la modul bizantin, privelиștile dobîndind un hieratism de iconografie veche. Din versurile unuia se răspîndesc mirosuri tari de „zeamă de varză și murături"; în ale celuilalt adie miresme suave de busuioc. Tărîmurile spațiului liric al lui Ioan Alexandru sînt patria unei umanități calme, sobre, blînde, cuviincioase, ospitaliere, înfrățită întru iubire și răbdare cu toate vietățile și ritmîndu-și existența, solemn, ritualic, în consonanță cu succesiunea ciclică a proceselor cosmice.

ION JALEA : Decebal

DACĂ cu toată complexitatea lor, poeții mai sus numiți pot fi grupați (fără pretenția fixării inatacabile și definitive) într-o încrengătură sau alta, structurile scrisului altora aliază atît de vizibil și totodată indislocabil componente stilistice contradictorii, încît încadrarea, cu orice specificări, în neoromantism, în neoclasicism, în vreo variantă a simbolismului devine imposibilă fără forțarea lucrurilor. Al. Philippide este cazul tipic. Romantic, după unii, iar după alții clasic, autorul **Aurului sterp**, al **Visurilor în vuietul vremii**, al **Monologului în Babilon** reunește (fără a se încadra în structurile barocului) particularități primordial definitorii ale ambelor acestor stiluri, nu fără a le încorpora și alte elemente, îndeosebi expresioniste și simboliste. Astfel de corelări individualizează și alte organizări poetice. În versurile lui Radu Boureanu, de exemplu, identificăm note neoromantice, note neosimboliste și tendințe clasicizante, cu o tentă parnasiană, contracarate în ultimii ani, dar la un mod benign, de tentații suprarealiste. Nina Cassian a practicat la început ermetismul și, mai în general, „modul intelectual al lirei", spre a îmbrățișa apoi, cu timpul, după experimentarea de numeroase alte formule, poezia contemplativă, jubilantă și lucidă. A. E. Baconsky a debutat ca suprarealist și opera sa de maturitate nu a rămas neafectată de experiențele juvenile sub flamura literaturii de avangardă, dar alcătuirea acesteia îmbină mai ales constituenții eterogeni raportabili la simbolism, la neoromantism, la neoclasicism. Neoromantic în esență, Nichita Stănescu se exprimă, uneori, în „dulcele stil clasic" sau, mai propriu spus, afectează întrebuințarea acestuia: se joacă de-a stilul clasic, își face din ceea ce numește „stil clasic" (de fapt este ultramodern) un vehicul al autocomunicării în clipe în care e obosit de celelalte stiluri. Căci le stăpînește pe toate. Nichita Stănescu e, poate, la ora actuală, poetul român cel mai intens, mai obsesiv preocupat de a capta poezia cu cele mai diferite și neobișnuite mijloace. Impacienta lui de a pune la încercare toate limbajele posibile, și de a le răscoli, dezmembra, restructura pe toate, este unică. Un alt poet din generațiile de după război care să experimenteze cu o asemenea pasiune și tenacitate, cu atîta aviditate toate instrumentele lirismului, sforțîndu-se să le perfecționeze pe cele mai imprevizibile căi, nu există. Nichita Stănescu face uz de procedeele celui mai deconcertant avangardism și adună miere și arome din graiul arhaic, lucrează cu candori liliale și cu noțiuni din chimie, fizică și matematică, ritmează folcloric și schimbă funcțiile gramaticale firești ale cuvintelor, constringe lexicul să exprime inexprimabilul și atentează la structurile nucleare ale limbii, inventează cuvinte noi și sfărîmă sintagmele și vocabulele, asemenea lettriștilor.

O CATEGORIE distinctă formează poeții porniți din suprarealism și unii perpetuîndu-l (Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Aurel Baranga, Constantin Nisipeanu ș.a.), nu, desigur, fără diferențieri individuale profunde. În timp ce, bunăoară, Gellu Naum profesează un onirism dinamic, terifiant și agresiv sau cel puțin bizar la modul șocant, Virgil Teodorescu e, și în poemele suprarealiste (căci scrie, paralel, și versuri de strictă organizare clasică), mai mult contemplativ și exultant. Declarîndu-se cu mîndrie „poet proletar", poet a cărui frunte „aparține proletariatului", el încredința în deceniul al patrulea discursului său liric încărcat de sclipitoare pulbere imagistică fie mesaje protestatare încifrate, fie explicite declarații de solidarizare cu „clasa lui". După 1944, Virgil Teodorescu glorifică în stil whitmanian libertatea, evocă patetic tragedia orașelor lovite crîncen de flagelul războiului, comentează sarcastic și amar evenimente și priveliști din infernul crematoriilor naziste, celebrează **Opaiul negru — Praga** și contemplă extaziat peisajul industrial al României socialiste.

Nu mai puțin diferențiați individual sînt liricii — grupabili și ei, și chiar grupați efectiv în timpul războiului și în primii ani următori, la un loc — descinși din Rimbaud, din Alfred Jarry, din Verlaine: un Ion Caraion, un Dimitrie Stelaru, un Constant Tonegaru, un Mircea Popovici, un Mihail Crama și alții, printre care și mai sus menționatul Geo Dumitrescu. Rebeli, excentrici, demitizanți, iconoclaști, acești corifei ai boemei lirice de acum trei-patru decenii au îmortalizat starea de spirit de atunci a lor și a generației căreia aparțin în poeme de stranie vibrație, unii evoluînd ulterior în consonanță cu noile experiențe artistice și existențiale acumulate de poezia românească în decursul timpului. Prin excelență edificatoare în acest sens este devenirea lui Ion Caraion. Poemele publicate în ultimii ani ale celui ce compunea altădată **Cîntece negre** și **Viziuni de Panopticum** nu păstrează, de regulă, aproape nimic din tenebrozitatea și maliția carbonardă de odinioară, dar nota individualizantă, în virtutea căreia poetul rămîne el însuși, în ciuda avatarurilor, o menține.

Avînd afinități și cu avangardiștii și cu succesorii „poeților blestemați", cîțiva lirici din generațiile mai noi s-au realizat în tipare stilistice inedite. Cel mai original dintre toți e, fără îndoială, Marin Sorescu. Poezia lui are ca principală sursă apoeticul. Unul din volume se intitulează **Tușiți**. Marin Sorescu e, înainte de orice, un artist ultralucid, demitizant, sacrileg, rebel față de orice norme convenționale stabilite sau devenite convenții, persiflant, înclinat spre bufonerie, vorbitor în dodii, amator de asociații năucitoare. Apoetice, poemele sale realizează poeticul pe de-andoaselea, prin deplîngerea subtextuală a absenței lui. Avem în ele o poezie a dorului de poezie, a dezolării de a vedea poezia murind. Dar cine suferă fiindcă i se pare că asistă la moartea poeziei, își dezminte, prin chiar acest fapt, presupunerea. Poezia rămîne vie atîta vreme cît e în stare să-și plîngă propriul deces. Cînd avem impresia că viața e lipsită de poezie, e vorba în realitate doar de incapacitatea noastră de a descoperi poezia în realitate, de a nu ști unde să o căutăm.

Creația poeților români de azi atestă tocmai preocuparea de a capta sursele de lirism existente în toate zonele existenței, de a nu lăsa neexplorat nici un teritoriu al realității susceptibil de-a adăposti zăcăminte de poezie.

Dumitru Micu

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONFERINȚEI NAȚIONALE A SCRIITORILOR

Proba de foc

DOUĂ bucurii mi-a oferit, cînd și cînd, scrisul : aceea de a mi se părea (nemulțumit cum am fost întotdeauna de mine) că uneori îmi izbutește o pagină, un vers, un gînd — și aceea de a crede că poate am descoperit în filele vreunui necunoscut (mai mereu, deși nu chiar de fiecare dată, ale unui tînăr) indicii de talent. Și m-am străduit atunci, dacă mi-era și posibil, să înlesnesc noului începător întîiul său drum în lume. Într-o lume desigur nu fără frumusețe, dar și de capcane atît dinăuntru cît și dinafară, însă alta — de unde ?

Am întîlnit în schimb, și-mi este sau mi-a fost cînd milă cînd sfială de ei, colegi pe care îi îmbolnăvea instantaneu talentul aproapelui și care proiectau în calea tinerilor obstacolele cele mai insidioase. Ce nelăudabilă infirmitate, să-ți relegi copiii ! Și cîtă sărăcie de spirit... Deoarece fragezii scriitori nu-s decît urmașii noștri, sîntem noi cei de mîine și noi cei care n-am fi existat niciodată, în nici un fel, dacă marii precursori de ieri ne-ar fi întîmpinat cu o aceeași indiferență ce li se arată aspiranților de acum de către unele prestigii stabilizate.

Să fim clari, de o severă claritate : hărăziții sînt puțini, impostorii, dimpotrivă. Nu la categoria numeroasă a celor din urmă — firește — ne referim. Ei și așa sufocă viața artistică, denaturînd conceptele, pavoazînd aerul cu o veselie tristă, aglomerînd piața cu o subliteratură inexplicabil ajunsă în librării și care derutează, lasă decepții, dezgustă. Impostorul — adică însăși prostituția în literatură — este obraznic, servil, fără scrupule, arivist, corupt. Nu în textele lui stupid conformiste se va împiedica vreodată cineva și nu de un asemenea tip de scrib, mărunt abil, inept pînă-n ultimele-i fibre, se simte săracă mult-puțina literatură a noastră. De aceea se cuvine să înlesnim să apară și să se dezvolte celălalt gen de scriitor, neînfumurat în comportamentele sale civice, însă cu adevărat îndrăzneț în idei, în stare să-și asume ferme convingeri artistice și care după o zi, două de impasuri și îndoieli să nu se tot fîțîie și să nu tot sară de pe o etajeră pe alta, ca maimuțele mecanice, pentru ca literatura noastră să nu mai cadă în simplismul dogmatismelor de altădată și să nu se vadă în primejdia de a-și demite succesiunea.

Să nu ne temem de a vedea și de a comenta realitățile așa cum sînt ele, abandonînd narcisismele zadarnice.

DIN cînd în cînd, confrați de-ai noștri pier. Un scriitor se face într-o viață. Nu-l poți înlocui a doua zi. Pierdem cu aproape fiecare plecat ceva aproape de neînlocuit.

Boli, fatalitate, accidente, calamități, depresiuni — și iată că azi unul, mîine altul, ei se retrag. Cine le urmează celor mai buni ? Și cu ce morală ? Ori cu cîtă conștiință artistică ? Pentru că lucrurile acestea contează fundamental.

Din cînd în cînd un telefon, un ziar, o scrisoare ne mai aduc altă și altă veste-cuțit. Ireparabilul, golul, absența se dilată. I-am prețuit suficient pe cei care nu mai sînt ? Ne-am gîndit să-i înțelegem cînd le era mai greu ? Ne îngrijim barem deajuns de cei care încă se află între noi ? Și cum ? Ni se va ierta că i-am lovit ? Li se va trece cu vederea că, în loc să se ocupe de perenitatea operei lor, depănau prea multe vorbe goale, cîrteau, se agitaseră între ei, întărîtaseră pe alții, s-or fi trufit exagerat, s-or fi bîrfit, au fost buni, au fost răi, și-au făgăduit prietenii mari (de care cîteodată nu s-au dovedit capabili) ori nu s-au abținut de la răzbunări mărunte și gesturi degradante (care le-au stingherit de atîtea ori relațiile între ei și relațiile cu adevărul) ?

De cîte ori afli de o nouă dispariție, în lumea literară, întrebarea este însă : ei, și acum ce a rămas ? Ce rămîne **după ?** Cu care dintre operele sale cel plecat înfruntă posteritatea ? Fiindcă scriitorii încep mai ales din posteritate. O ! Și cît poate să fie de greu, de atîtea dăți, răspunsul... Deși numai răspunsul acela justifică integral un creator.

Dacă, dîndu-ți-se făină aleasă, apă și sare, tu plămădești și coci pîine, răspunzi neîndoielnic de gustul pîinii. Dar ce fel de brutar se cheamă că ai fost, cînd pîinea ta iese proastă sau amară, cînd în loc de miez oaspetele venit la cină găsește mucegai ? Și ce, oare scriitorul nu-i decît un brutar sau cartea nu-i decît o pîine ?!

Toți răspundem, dar...

Acest **dar** se cuvine realizat în completul său conținut și în implicațiile sale de atîtea și atîtea nuanțe de către toți cei care vor (dacă vor) să-și explice atît lor cît și oricui natura unui scriitor și din ce motive a umbla cu misterul cuvintelor ține de o mai copleșitoare misiune decît aceea a folosirii lemnului, stofei, varului, nisipului, metalelor ș.a.m.d.

Toți răspundem și trebuie să răspundem, desigur, însă croitorul răspunde în viață (și nu, desigur, toată viața !) pentru haină, olarul pentru ulcioare și blide, medicul pentru pacient, mecanicul pentru motor, horticultorul pentru plantele grădinii, corăbierul pentru nava lui, dascălul pentru elevii săi, un pilot pentru aparatu-i de zbor, un general pentru cîți soldați duce în bătălie, pe cîtă vreme un scriitor..., un scriitor trebuie să răspundă și să creeze cu conștiința răspunderii pentru toți oamenii tuturor timpurilor. Mereu. Și în viață și după. El nu trebuie să greșească nici în fața prezentului (care nu are un singur chip) nici în fața viitorului (care va avea cine știe cîte fețe), oricît ar fi de pline de dileme acest prezent și acel viitor. Scriitorul nu-și aparține sieși. Cu cît e mai mare, cu atît opera sa nu se termină niciodată. Ce fel de scriitor ar fi acela care a fost scriitor cît trăia și nu mai este scriitor după ce dispare ?

APOI...

Apoi cei gata să adoarmă narcotizați de succesul uneia sau a două cărți de odinioară, încununate cîndva cu lauri care de mult au pălit. Ei se bucură dacă li-s pomenite (favorabil, bineînțeles) zilnic numele — și le sînt. Ei, și ? Aceasta să fie problema ?

Mai multă sobrietate și modestie, treziți-i !

Narcis are nevoie de însomnii. De cîtă vreme ceea ce mai publică ei (iar majoritatea ne ferim să le-o spunem, crezînd c-or să și-o spună, totuși, singuri într-o zi...) este mediocru, anemic, insignifiant ca valoare estetică ? Li se rostește numele, mda, în mai toate zilele. Sau determină ei înșiși să li se rostească. Totuși, încă o dată : ei, și ? Sînt oare așa de fără dubii că și mîine or să li-l mai pronunțe cineva ? Cred într-adevăr că ajunge să-și asigure cu consecvență o seamă de cronici și de elogii azi, pentru că le stă în putere (nu totdeauna pentru că merită), și prin aceasta, să-și considere contractul cu eternitatea ca și semnat ? Vane candori. Necăjită ambiție. O, dar n-au în fața ochilor cohortele de exemple ale trecutului și nu sezisează lecția fragilității îngîmfărilor altora de altădată ? Nu le grăiesc nimic destulele exemple ale celor care, odată cu trecerea lor dincolo de boieriile unor clipe, dincolo de birourile în care au fost glorioși, dincolo de elogii, dincolo de zgomotul care-i ferea să mai gîndească rezonabil, la marele examen al cernerii și duratei, cărțile lor așa de fals, de obositor slăvite, însă așa de incerte ca valoare, n-au mai rezistat judecății critice și au devenit principalele argumente ale detronării lor cea de pentru totdeauna ?

Desigur, ne putem înfrunta între noi pentru cîte și mai cîte, biruind real sau aparent cînd unii, cînd alții, dar adevăratul război — dacă ne considerăm cu seriozitate vrednici să devenim scriitori — este războiul cu veșnicia. Cîtă eternitate ne căznim să punem în ceea ce scriem ? Iată proba de foc. Verb, inventivitate, spirit caustic, pondere, mesaj, idei și măiestrie — acolo să vedem cine are cuvîntul. Să amenințăm nu oamenii (asta o pot face și alții cu noi), ci timpul și timpurile cu talentul și cu geniul nostru, cu excepționala încărcătură a operei noastre artistice, care nu se fabrică într-o zi, ci într-o viață. Să nu dormi din cauza unei silabe, iar nu să sforăi cu burta în sus că sînt revistele pline de „gloria" ta. Gloriile sînt flori de păpădie.

Grija indiscutabil majoră a unui scriitor este aceea de a scrie pentru totdeauna. Iar grija morală a unei națiuni față de literatură constă în efortul de a-i crea literaturii toate acele condiții de liberă dezvoltare, în așa fel încît ea să nu înceteze să existe. Altfel, evident, literatura nu-și servește pentru nimic în lume timpul, ci este în flagrant contratimp cu însăși esența sa.

Ion Caraion

ION JALEA : **Arcaș odihnindu-se**

Legendă în țara munților

Mama stătea răzimată de-un brad
îmi cînta o doină, în leagănul stincilor;
de teamă să nu-mi tulbure somnul,
tata s-a-mprietenit cu sălbăticiunile.
De-atunci iubesc munții — sînt frate
cu ei,
sînt rudă de sînge cu rocile dure.
Stau culcat în răcoroasa lumină
a munților mei, înalți precum gîndurile.
Sub mine simt cum zvîcnește pămîntul
natal,
ochii mei cată spre cerul întors
înăuntru,
sufletul meu adie cu vîntul ;
nopțile-n munți au ceva de flacără ;
aici aud cîntecul de leagăn al tuturor
mamelor,
aici tații-mblînzesc sălbăticiunile
codrilor.
E pace deasupra acestui pămînt,
e pace sub cerul lui de miresme.

Bartis Ferenc

In românește de
Dim. RACHICI

Anotimpul poeților

MI-AM PROPUS să răspund la o întrebare aparent simplă, și anume : „Cînd se nasc poeții ?", — și mă simt împresurat de adevărurile celor ce și-au pus-o înaintea mea răspunzînd fiecare în felul său.

Parafrazîndu-l pe Cicero, anticii ziceau : **Inter arma silent Musae.** Dar nu e vorba, aici, mai curînd de un fel de sociologie a poeziei, și nicidecum de fenomenologia ei ? Oare, în timp ce tunurile bubuie, poeții tac într-adevăr, sau pur și simplu nu se mai aud ?

Enciclopedistul Diderot credea că laurul lui Apollo trebuie stropit cu sînge. **Quand verra-t-on naître des poètes ? Ce sera après les temps de désastres et de grands malheurs, lorsque les peuples harassés commenceront à respirer.**

Mai desprins de contingențe, Hölderlin și-a pus și el, cu îndoială, tragica întrebare : **Und wozu Dichter in dürftiger Zeit ?,** vizînd „sărăcia" spirituală a unei epoci, acea „noapte" a Istoriei, prin care, totuși, poeții — asemenea „unor preoți ai Zeului vinului" — colindă „din țară în țară", vestind recucerirea unei demnități pierdute.

Eu cred că poeții se nasc în a treisprezecea lună a anului : durată ideală, abstrasă din calendare, în care ciclurile Naturii coincid și-n care Istoria se află mereu la începuturile sale.

Ei se nasc, și rămîn așa, adică **abia-născuți,** pînă cînd viața lor se desprinde de ei înșiși, plutind ca o structură fragilă și nepieritoare, ca o sferă ușoară de păpădie, prin aerul calm sau agitat al secolelor.

Nimeni, în afară de ei, nu e în stare să afirme un sentiment al Prezentului, pur și total, chiar după ce acesta s-a consumat.

Așa precum spune Novalis : **...Există un prezent spiritual care identifică trecut și viitor disolvîndu-le, și acest amestec este elementul vital, atmosfera poetului.**

Ștefan Aug. Doinaș

Confruntări

Romane-meditaţie

DISTANŢA faţă de literatura anului trecut e prea mică, neconcludentă în orice caz, pentru ierarhizări ferme. Proza a înregistrat lucrări de care s-a vorbit, între ele **Galeria cu viţă sălbatică** de Constantin Ţoiu, **Împăratul norilor** şi **Ploile de dincolo de vreme** de D. R. Popescu, **Racul** de regretatul Al. Ivasiuc, **Scrisori provinciale** de reticentul Ştefan Bănulescu, **Clipa** de Dinu Săraru, **Cercul** de Platon Pardău, altele încă. Dacă după trei decenii istoria literară va reţine, din totalitatea prozelor lui 1976, trei-patru opere-etalon, fundamentale, se va spune, cu rigoarea garantată de examenul vremii, că amintitul an va fi fost un an fast. Să avansăm, deocamdată, cîteva reflecţii despre două romane-meditaţii, căci **Galeria cu viţă sălbatică** şi **Racul**, diferenţiate ca expresie, îşi apropie vocile, totuşi, în slujba aceluiaşi dialog despre Om în relaţiile cu Societatea, despre temporar şi eternitate. Confesiuni ale unor conştiinţe civice şi etice, iată principala modalitate de legătură.

CA SĂ reactivăm o formulă clasică, romanul lui Constantin Ţoiu întreprinde cu mijloace moderne (sau modernizate) „asediul unor suflete", — al lui **Chiril** în special, intelectual subţire, cerebral, dar fără exagerăţie ; celelalte figuri sînt, toate, termeni de comparaţie, personaje **à propos de...**, unele (anticarul evreu Hary Brummer, de pildă) suficient de complicate pentru a fi mai mult decît un anturaj: individualităţi memorabile. Tehnica grupării personajelor în raport cu Chiril, redactor la o editură bucureşteană „prin anii cincizeci", e oarecum tradiţională, protagonisul avînd totdeauna în **arrière-plan** un interlocutor faţă de care încearcă o delimitare. In Chiril Merişor, prozatorul s-a autoproiectat discret, în măsura în care de secole în personajul simpatic se regăseşte, voit sau nu, cu **egotismul** şi miturile lui personale autorul însuşi. Pe scurt, Chiril, întrebătorul Chiril (din familia intelectuală a mai vechilor Ştefan Gheorghidiu şi George Dem. Ladima) se interoghează asupra propriului destin, în timp ce se simte dominat de destinul societăţii în curs de reaşezare. Întîlniri în anticariatul condus de Hary Brummer, episoade în redacţia unei edituri, dialoguri la Capşa, scene de familie, momente erotice — alternează cu rememorări, tablouri dobrogene, cu interludii din Bărăganul cu tîrguri somnolente, într-un lung metraj a cărui tărie nu stă în arhitectură, ci în secvenţele de viaţă autentică, frapantă. În plină maturitate, romancierul merge la esenţe, fie în reconstituirea elocventă a unei **atmosfere,** cu tipurile şi frămîntările ei, fie în dezbaterile despre „marile repuneri în drepturi"; portrete ca acela al lui Brummer, de departe cel mai bun, amintind pasta densă a lui G. Petraşcu, portrete reluate ritmic în tuşeuri mai şterse (Aurică, Spuderca, Axente, Comandorul, Octavia, Luisa, Reta), profiluri în cărbune, excelente, înfăţişînd directori de editură (Georgeoiu, Ariel), un episcop, un scriitor sudamerican, zeci de alte personaje polarizînd spre Chiril, configurează un colţ de lume, invitînd la reflecţii. Fără îndoială, analistul care este Constantin Ţoiu e dublat de un moralist, astfel că fiecărei scene mai semnificative îi urmează tipic un aforism, o concluzie rezumativă. Se pot descoperi, în goana ochiului, zeci de constatări sentenţioase, fraze avînd funcţia de a fixa conturul etic al personajelor. Chiril, exclus din partid fiindcă tatăl său fusese medic de închisoare, nu era culpabil; însemnările zilnice dintr-un „caiet" pierdut devin „document" acuzator împotriva aceluiaşi Chiril, care, finalmente, se sinucide în închisoare. Din toate romanele-dezbatere pe tema restituirii drepturilor, **Galeria cu viţă sălbatică** dispune, hotărît, de perspectivele cele mai largi; mai precis, dialogul, monologul indirect, stilul elevat al comentariului fac din acest roman una din cărţile reprezentative ale momentului.

Cititorul avizat va recunoaşte personaje desenate după model (figuri politice, scriitori, editori); nu acestea însă dau pondere cărţii, chiar dacă ele incită curiozitatea, ci disocierile fine despre realism, despre idealismul filosofic, despre dogmatism, ori despre marxismul în mişcare, aplicat la realităţile curente. Raţiunea vie se confruntă cu clişeele. Morala emană din expunerea faptelor în lumină; enigmele, misterele inutile sînt denunţate ca nocive progresului. Balzacian prin voluptatea senzorială, plastică, a reprezentării concretului, intelectual cu rafinamente călinesciene, pasionat de ipoteze filologice, de detalii de artă (pictură, cărţi, obiecte preţioase), Constantin Ţoiu excelează în tranziţiile de la amănuntul ordinar (uneori scabros ori vulgar) — din limbajul unui personaj — la perfecta distincţie, la zborul în inefabil al altuia, cuvîntul punctînd, ca la Matei I. Caragiale — citat în text sau prezent în alt mod — ondulaţiile unei rostiri captivante.

ROMANUL lui Al. Ivasiuc beneficiază de libertăţile construcţiilor parabolice. Insistent simbolic, metaforic, el îşi dezvăluie semnificaţiile de la primul capitol, în fond amplă **expoziţie** de tipuri şi idei, într-un vag spaţiu latino-american. Climat de teroare fascizantă şi absurd. Logicii i se suprapune pseudo-argumentul; frapează aerul patologic al purtătorilor de cuvînt, care, exaltînd asasinatul în masă („vor fi executaţi toţi activiştii de seamă ai stîngii", „muncitori duri sau intransigenţi", „preoţi aşa-zişi ecumenici", „suspecţi sau susceptibili", aleşi „absolut la **întîmplare**, pe cartiere şi circumscripţii"), trăiesc totodată, ei înşişi, sub semnul ameninţării surde. Practic, **Racul** se constituie într-un roman-dezbatere, spectacol tragic despre recrudescenţa violenţei naziste, despre „tehnicile" loviturilor politice disperate, despre o lume în criză mortală, pe care titlul cărţii o rezumă simbolic : climat de regres. Un Don Athanasios, un Miguel „secretarul său de încredere", un don Fernando, în umbră cîteva personaje feminine, iată exponeţi ai unor

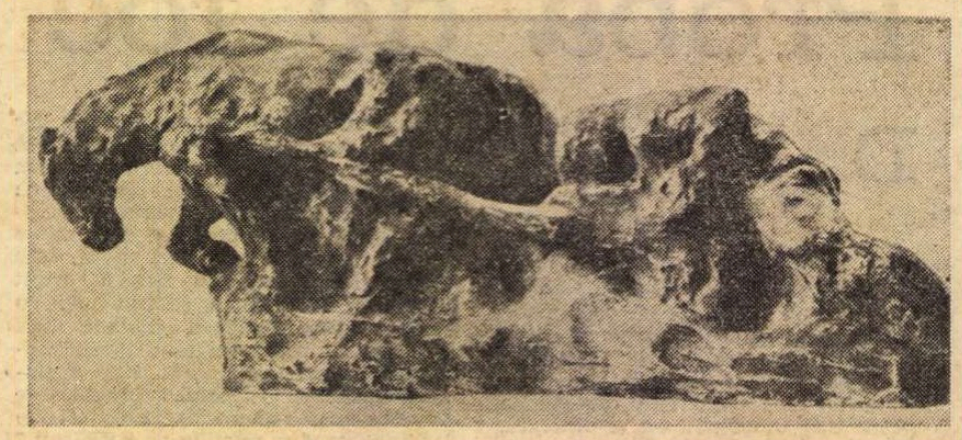

ION JALEA : **La plug**

medii agonizante, în care cuvintele uzuale şi-au pierdut sensul. Ceva abstract, ceţos (ca în alte romane de Al. Ivasiuc) face ca personajele să fie mai mult nişte raţionamente, idei decît oameni cu identitate precisă. Altfel spus, imaginaţia romancierului e mai degrabă ideologică, adecvată, precum la Sartre, reflecţiei decît reprezentării plastice.

Dialectician şi eseist, Al. Ivasiuc reţine în schimb prin subtilitatea asociativă, aceasta presupunînd însă cititori iniţiaţi, capabili să prefere epicului în sine surprizele unor lungi paranteze. Lectura nu e comodă, digresiunile, intermitenţele, pauzele dintre fraze dînd curs rememorărilor ori introducînd lent în viaţa ascunsă a personajelor. Între frazele **rostite** şi cele doar **gîndite** sînt paravane despărţitoare, şi toată arta prozatorului e de a spune ce se vede **dincolo,** în penumbră, unde singurătatea se învecinează cu spaima. Atenţie deci la „experienţele interioare", un vorbitor interesînd „nu numai prin ceea ce spune, ci chiar şi prin cadenţa frazelor...".

Pot oare supravieţui convenţiile, aparenţele, în confruntare dură cu esenţele ? Aceasta e întrebarea-cheie a romanului. Un personaj se referă la „pericolul autocontemplării", cu motivarea că viaţa este „maxima trezire". Abulicul Miguel, instrument în mîinile lui Don Fernando, observă că acesta, ca şi generalul de jandarmi, ca şi alţii, plănuiesc masacre incredibile procedînd automat ca şi cum oamenii ar fi nişte „abstracţiuni", liste de nume. Acelaşi Miguel, cînd în joc e propria-i soartă, ignorînd „gîndurile ascunse" ale lui Don Athanasios, ale enigmaticei Dona Isabela (soţia lui Athanasios şi amanta sa), ori suspectînd intenţiile ministrului poliţiei, ale şoferului şi celorlalţi, se întreabă crispat dacă distincţia între **individ** şi **persoană** — a iniţiatorului acţiunii de genocid — nu-l poate lovi oricînd. Pentru a denunţa „confuzia" planificată, cultivată ca mod de conspiraţie împotriva maselor, romancierul e pe rînd sociolog, logician, moralist, cugetător, sarcasmul marcînd la locul potrivit ideea de reţinut. Glosele despre **sinceritate, certitudine, individualism** şi celelalte confirmă preponderenţa spiritului iscoditor, care, nesatisfăcut cu înţelesurile filologice primare, se lansează în domeniul explicaţiilor complexe. **Racul** ilustrează încă o dată, după alte cărţi ale prozatorului, o dimensiune romanescă de aspect mai larg, comună şi altora : orientarea de la viaţa ca permanenţă **sub specie aeternitatis,** întrucîtva abstractă, spre viaţa imediată, sub **specie momenti.** Protagoniştii lui Al. Ivasiuc sînt în totalitate roşi de tristeţe ; îi însoţeşte „tristeţea saltimbancilor, care se demachiază în cabine de scînduri, după ce reprezentaţia s-a sfîrşit...".

Const. Ciopraga

Literatură şi

FAPT EVIDENT, cel de-al doilea război mondial, eveniment şi traumatism al istoriei, a atras cu oarecare întîrziere pe romancierul ultimelor noastre decenii literare. Acest lucru îşi are, firească, o explicaţie. Voi încerca să demonstrez de ce tema războiului a intrat imediat, în anii interbelici, în sfera preocupărilor epice ale unor prozatori ca Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Hortensia-Papadat, Bengescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, iar după ultimul război în aceea a unor scriitori care au transformat, ceea ce putea fi un excelent proiect al unei mari epici, în documentar.

Mai întîi, imperativul veridicităţii, sub care s-a situat teoretic romanul românesc al deceniilor 5 şi 6, a trecut această temă în sarcina martorilor oculari. Ficţiunea fiind în general ocolită, numeroase evocări epice, cu aspect de jurnale de front corectate ulterior de mîna odihnită şi de omeneştile parti-pris-uri, atît de fertile în coloraturi patetice, ale celor lăsaţi la vatră. În al doilea rînd, perioada de formare a celor mai importanţi prozatori de azi a coincis mai puţin cu aceea a războiului cît cu aceea a unor alte evenimente ce s-au impus conştiinţei lor printr-un proces firesc de rezonanţă. Insurecţia naţională, industrializarea, cooperativizarea, imediat succedate războiului, l-au estompat pe acesta în importanţă, devenind marile teme ale romanului ultimelor trei decenii. Este simptomatic că debutul lui Marin Preda nu se produce cu un roman al războiului, dar că această temă îşi face loc, după mai bine de două decenii, în **Delirul,** după ce prozatorul scrisese deci **Morometii, Intrusul, Marele Singuratic ;** că Eugen Barbu, după romanul insurecţiei şi al naţionalizării **(Şoseaua Nordului, Facerea lumii),** se întoarce prin **Incognito ;** că D.R. Popescu, după **Vara oltenilor** şi **F.,** scrie **Cei doi din dreptul Ţebei** etc.

Marele roman al războiului, al ultimului război vreau să spun, în mod evident, nu s-a scris la noi încă. În lipsa sa, succesiunea şi permanenţa ideii este asigurată în cîmpul literar de ceea ce aş numi **romanele-regenţă,** amplele şi emoţionantele documentare cu virtuţi de epică memorialistică, fiecare virtual, prin materia convocată, prefigurarea unui mare roman.

În literatura scrisă pe tema războiului, unde aş include, printre altele, **Eroica** de Laurenţiu Fulga, **Negura** de Eusebiu Camilar, **Jurnal de front** de Haralamb Zincă, **Primejdia** de D. Corbea, se înscriu şi cele mai multe romane ale lui Aurel Mihale. După trilogia **Cronică de război,** o recentă apariţie — **Focul negru** (Editura Eminescu, 1977), versiunea romanului **Fuga** — se prezintă ca prim act al unei viitoare trilogii **(Focurile)** anunţată de autor în **Cuvîntul înainte** al cărţii.

Focul negru este nararea unor întîmplări din războiul din Răsărit şi mai cu seamă descrierea **fugii,** a haoticei retrageri, după înfrîngerea de la Cotul Donului şi Stalingrad. Romanul va fi, cu fidelitate, ceea ce a năzuit autorul lui : „o lucrare de largă desfăşurare epică, epopeică", bine infuzată de o temeinică „documentare necesară". Prezenţa documentării se simte peste tot, dar ea are meritul de a fi resorbită în ţesătura marşului tragic prin stepele Rusiei al celor ce trăiesc treptat revelaţia absurdităţii războiului antisovietic. Împotrivirea la absurdul uriaş a grupului de români conduşi de sergentul Dragomir Jiga, grup care, traversînd cele mai incredibile aventuri, parcurge mii de kilometri, este sinonimă cu dorinţa fierbinte a acestora paroxistică, de a supravieţui cu orice preţ şi de a se reîntoarce în ţară. Dorinţa devine obsesie, iar obsesia singurul suport moral al unor oameni rătăcind prin stepele îngheţate, prinşi între fronturi, lipsiţi de mijloacele necesare supravieţuirii, ajutaţi de hazard în mod incredibil. Mişcarea armatelor, descrierea luptelor, tabloul jalnicelor rămăşiţe ce se tîrăsc într-un peisaj dezolant pînă la halucinaţie, culmineaza într-o stranie şi fabuloasă grandoare. Paginile acestea au ceva tolstoian în măreţia descrierii detaşate a inva-

Confruntări

Alergătorul de cursă lungă

POEZIA lui Geo Dumitrescu a lăsat să se întrevadă încă de la primele manifestări, în perioada războiului, un element ce avea să devină sursă unică și, în același timp, constantă a creației lirice : **oroarea de imobilitate.** Lupta cu inerția statică pare a sublinia însăși rațiunea de a exista a poeziei. Faimoasa sintagmă labișiană a stat pe buzele autorului **Nevoii de cercuri** și, deși nu a fost rostită întocmai, i-a subordonat de la bun început și, se pare, definitiv inspirația. Elementul static combătut cu atîta zel și fidelitate este anchilozarea unor valori, lucru care determină o reacție tipic romantică în esența ei, reacție ce vizează însă nimicirea sistematică și lichidarea tuturor moncifelor și ticurilor romantice între care la loc de frunte stau, cum era și de așteptat, sentimentalismul plîngăreț, melodramatismul și afectarea. Gestul respingerii, etalat atît de tranșant și cu atîta zgomot, cu atîta infatuare iconoclastă, provenită din hotărîrea de neclintit de a lua totul de la început, trimite imediat la accesele de „furie" suprarealistă și la ostentația expresionistă, mode poetice asiduu cultivate de lirica deceniului patru, îndeosebi. Dar pentru a nu cădea pradă propriilor noastre prejudecăți, propriei noastre inerții, trebuie să stabilim cu prudență asemenea relații. Să le luăm doar ca puncte de sprijin în situarea autorului în epocă pentru ca, părăsindu-le grabnic apoi, să ne apropiem fără idei fixe de substanța absolut originală a unei poezii care, cel puțin deocamdată, nu a dat urmași, ci, poate, doar prozeliți, ei fiind recrutați îndeosebi prin sfaturile de la faimoasele poște ale redacției iscălite de mai mulți ani de cel în discuție. Subiectiv fiind, ca orice artist, Geo Dumitrescu a făcut din această instituție de preselecție nu numai un „centru de îndrumare", ci și unul de învățare a manierei Geo Dumitrescu.

Revenind la ceea ce au fost începuturile, observăm că încrincenarea și ostentația tipic avangardiste din volumul de debut au precipitat oarecum anarhic lupta împotriva imobilismului. Luptă în sensul cel mai exact, întrucît autorul **Aventurilor lirice** și-a făcut intrarea în poezie într-un chip foarte rebel, violent, atitudine ale cărei efecte sînt comparabile cu acelea ale focului de armă tras în liniștea sacră a catedralei. Mirosul de praf de pușcă l-a izgonit pe cel de tămîie, dar, nu e mai puțin adevărat, zgomotul a făcut să se spargă vitraliile... Profanare de temple — asta era lozinca nescrisă în virtutea căreia s-a acționat. În slujba cui ? În slujba unor crezuri intime, cu justificări nu în capricii estetice, ci în morală. Geo Dumitrescu este mesagerul propriei conștiințe, soldatul aflat mereu în post, suspicios, cu ochi ager și cu degetul pipăind trăgaciul puștii. Rîndurile de față nu sînt nici metafore, nici speculații critice, ci pur și simplu perifraze ale textului poetic. Într-adevăr, liniștea, tăcerea ca un „uriaș iceberg" irită pe cel care declară fără teamă că ține în sertar, pe lîngă manuscrise, un pistol ghintuit, cu douăzeci și patru de focuri.

Mai puțin sofisticat în vehemență, poate și mai puțin **poseur** decît oricare dintre cei ce, la începutul deceniului al cincilea, s-au înregimentat în așa-zisa generație pierdută, prin dependența mai vizibilă de social și politic, Geo Dumitrescu se apropie foarte mult de Mihai Beniuc și de Eugen Jebeleanu, cei din versurile antebelice. Primul dintre ei preferă puștii, coasa și barda, celălalt se angajează cavalerește în dueluri. Mai aproape de spiritul boemei, Geo Dumitrescu contestă și respinge net, fără morgă, într-un limbaj plebeu care flagelează timpanele delicate și face să înghețe în vine sîngele albastru.

Libertatea de a trage cu pușca, ca și Aritmetică, de altfel, dar într-o măsură mai angajată, este o carte a demitizărilor sistematice. Atitudinea e pătrunsă de orgoliul celui care nu mai are nimic de pierdut și își poate permite orice și, înainte de toate, își permite să sfideze lumea bună a reputațiilor clădite pe soclul gîndirii limitate și al ideilor preconcepute. Smulgerea impertinentă a măștilor, ofensarea premeditată, cruzimea limbajului sînt tot atîtea modalități de a mutila fățărnicia spiritului burghez, mentalitățile iscate de gîndirea leneșă. Desacralizarea îmbracă, cum e și de așteptat, forme premeditat scandaloase. Clișeele poetice, inefabilul de doi bani sînt contestate de pe pozițiile unui pragmatism voit exagerat : „Știți, nu-i adevărat nici că stelele au colțuri — / le-am văzut cu ochii — pe onoarea mea ! / Erau rotunde, buhăite și murdare / și nici una dintre ele nu se mișca".

Oroarea de confort și stagnare face din ironizatul personaj popular care tot dă cu oiștea în gard un veritabil erou; sfidînd înțelepciunea deștepților prudenți, el încearcă, eșuează, încearcă din nou, donquijotesc și măreț în inabilitatea sa, să demoleze garduri vechi : „Și drag mi-era Ieremia de cîte ori, în jur, / oamenii îmi dădeau vești despre viitor / izbind în garduri vechi, / cîteodată frumoase și trainice, / în numele nevoii de a schimba, / de a îmbunătăți, de a înlătura, încăpățînatele vechituri". Deci schimbarea e totul, mișcarea devine condiție sublimă și dramatică a existenței („sîntem cu toții victimele gravitației / și ale gravității — tangajul planetei ne răstoarnă adesea pe brînci") , în afara mișcării, celula se mortifică.

ÎNTRE mișcare și libertate există o legătură imanentă, tautologică. Libertatea e formă a mișcării, după cum mișcarea e o consecință a libertății. **Libertatea de a trage cu pușca** — iată un titlu care poate sugera transformarea libertății în anarhie. Cărțile de tinerețe ale lui Geo Dumitrescu nu duc lipsă și de acest simptom, care, însă, nu se agravează cu timpul, dimpotrivă. Aș spune că a fost necesar, făcînd organismul poeziei mai viu, mai **real** (căci și „bolile" fac parte din existența lui, îl definesc). În niște condiții istorice concrete (cum sînt acelea din perioada războiului), absența libertății e simțită ca o sufocare, ca un rău fizic. Libertatea e rîvnită ca o ieșire la mare, ca o fereastră deschisă spre infinit. Poetul nostru suferă de claustrofobie : „Aduceți-mi voi aminte, spuneți-mi mereu : / «deschide fereastra !». Altminteri, / zborul gîndurilor va păstra în veci / geometria strîmtă a odăii, tusea scurtă, / asmatică a caietului cu amintiri, / unghiul închis, cu trei dimensiuni, / în care atît de bine se potrivesc / pînzele păianjenilor".

Unul din fronturile de luptă cu inerția statică este sentimentalismul. Și în acest caz autorul procedează radical și declarativ (de altfel, poezia sa este în foarte mică măsură una a implicitului; a implicării, da); din nou se respinge emfatic: „O, voi sentimentali, / suflete de gelatină, / duioase inimi caritabile, muierești,/ plopi tremurători, / voi, furnizori de proteze morale, duhuri senile / cu creierul înotînd în lacrimi, / voi ce hrăniți în sufletele slabe / nevoia de ocrotire și milostenie, / răsfățul și tînjeala". N-aș zice că o asemenea ploaie de invective, oricît de abil ar fi organizate într-un crescendo care culminează sarcastic, e procedeul cel mai avantajos. Ironia tăioasă mi se pare a fi mai la îndemîna poetului, al cărui spirit e mai mult corosiv decît agresiv. El țintește bine cu arcul, nu cu tunul, deși primul s-ar spune că e mai primitiv. Ustensilele chirurgului îi sînt cele mai utile și asta întrucît practică cu succes ceea ce Sorescu numește undeva „autopsia pe viu" și nu decapitarea. Geo Dumitrescu își mutilează victimele, nu le lichidează. Poezia erotică, atît de fertilă în poncife sentimentaliste, îi oferă și ea obiect de ingenioase discreditări Iată-l pe poetul nostru, precursorul lui Sorescu, cel din **Descintoteca :** „Astăzi punînd mîna la ochi, / m-am gîndit că ești frumoasă, că te iubesc, / că aș vrea să fii întotdeauna a mea... / Și gîndul mi se părea cuminte și firesc. / Am plecat apoi cu tine prin viață — / desigur, totul este viață și plin ca în literatură, / sau ca într-un refren de tangou / În clipa asta ți-am simțit buzele pe gură...".

Veritabil dialectician, Geo Dumitrescu duce lupta cu stagnarea pe toate fronturile, inclusiv pe cel al creației însăși. Terenul e fertil, bogat, o adevărată mină de aur. Și, la urma urmei, ce e mai spectaculos decît să dai cu tifla clișeelor poetice. Dar reformele pe care autorul **Nevoii de cercuri** (titlu paradoxal în acest context) le face la nivelul expresiei, constituie aspectul cel mai puțin semnificativ, prin forța împrejurărilor cel mai facil al poeziei sale. Excesul de zel reformator e cumva inutil. Originalitatea versurilor lui Geo Dumitrescu nu stă în stil, afectarea originalității, da.

PLĂMÎNII acestei poezii, plămîni de alergător de cursă lungă, inspiră aerul tare al realității cu voluptate șuierătoare. Cursa e grea, dar rigorile ei, care sînt ale permanentei mișcări, sînt preferate odihnei, confortului. Dinamica vieții este simțită prin toți porii, dinamica vieții însemnînd înainte de toate fluxul istoriei, avatarurile istoriei, mai corect spus. Istoria e terenul accidentat al acestei curse solitare, într-un fel romantice. În 1941, Geo Dumitrescu se simțea singur, față-n față cu istoria. Încerca voluptatea de a o înfrunta de unul singur, asumîndu-și toate riscurile unei asemenea orgolioase întreprinderi. Spre deosebire de Beniuc ce se vrea de la început un exponent, solidar cu cei mulți, Geo Dumitrescu e lupul singuratic, pregătit să înfrunte pe toți și pe toate, direct și fără nici o precauție. Veacul i se revelă, la acea vreme, monstruos, agonia lui incitînd, și de astă dată, pînă la paroxism vehemența pamfletarului.

Istoria nouă, a anilor socialismului, găsește în autorul **Aventurilor lirice** un entuziast (și sobru) cîntăreț. Motivul e ușor de înțeles, revoluția semnifică în esența ei, o metamorfoză, o rupere de ritmuri, o uriașă mișcare. Este surprinsă forfota muncii, agitația revoluționară, expansiunea în timp și în spațiu a noului. Geo Dumitrescu lasă o durabilă poezie a șantierelor, a solidarității proletare. Descrierea e procedeul predilect, poetul restituind timpului său imaginea dinamică, desfășurată. Sînt acceptate tonul și convenția relatărilor reportericești ; lungimile și efectele prozaice nu creează probleme, se admite orice compromis estetic, în afară de unul singur : artificiul. Antisentimentalismul viguros, păstrat intact în confruntarea cu timpul și istoria, exclude declarațiile distonant patetice. Geo Dumitrescu neagă cu vehemență, cu nerv, dar afirmă simplu, fără extaz. O modestie remarcabilă, sinonimă adesea cu gravitatea, îl împiedică să forțeze glasul. Inerția osanalelor intră în contradicție cu starea de „mobilizare generală" pe care arta trebuie să-o decreteze și s-o întrețină în conștiința cititorului. Poezia e veghe iar poetul e soldat în tranșee. Poezia nu se vrea niciodată pace —pentru că pacea poate însemna și capitulare — e, cel mult, armistițiu : „dorm și eu îmbrăcat, mereu, cu rana-n spate, / dorm pe mine, dedesubtul meu, îngropat / în cartușele trase, / în cartușele lumii, măi frate...".

Se observă cu ușurință că spiritul militant al versurilor lui Geo Dumitrescu este fățiș, mai mult chiar, se vrea regimul lor normal de existență. Lupta cu inerția, pregătită de campanii îndelungi, se duce neobosit, în linia întîi, cu foc continuu. Sînt campanii purtate cu inteligență, în orice fel de condiții, pe orice vreme. Cetăți, bastioane socotite inexpugnabile sînt asaltate metodic, cu perseverență, eroismul e crîncen și lipsit de fast. Poetul-soldat nu rivnește nici glorie și nici decorații, îl satisface lupta în sine. Cuvintele sînt gloanțe trimise în ținte precise, din care pricină nu-și permit luxul sugestiei și nici reverența de obicei sofisticată a metaforei. Trimise pe foaie de hîrtie rostesc patetic ordinul de luptă, se înșiruiesc în formațiuni de ofensivă eficiente, de cele mai multe ori pe fronturi largi, „atacă" direct sau prin învăluire, „folosind" atît artileria grea cît și lupta corp la corp. Geo Dumitrescu apelează la arsenalul tehnic și strategic al ofensivei generale și totale, într-o desfășurare spectaculoasă de forțe, în care cantitatea, risipa „muniției" verbale sînt considerate și devin argumente estetice.

Daniel Dimitriu

eveniment

datorilor învinși, în tonul moralizator și ușor ironic, în lamento-ul lor solemn și tragic.

Aurel Mihale, posedă stilul înalt al narării marilor evenimente. Poate că de aceea personajul romanului său este acțiunea, **fuga,** masa umană asemeni unui miriapod gigantic și bolnav, incompatibil cu peisajul pe care îl traversează. Romanul oferă zeci de personaje, fiecare putînd fi de excepție, dar fiecare nu mai mult de o voce ce nu trăiește decît în corul cu care se armonizează. Dragomir Jiga, propus ca liant și erou exemplar, cel izbăvit de absurd prin îmbrățișarea unui ideal (odată ajuns în țară luptă alături de comuniști împotriva ocupanților hitleriști) nu are cu toate acestea în roman o soartă aparte. Propus ca o conștiință exemplară, el se resoarbe încet în masa mare a prezențelor romanului. Pentru a fi personajul intenționat, lui Dragomir Jiga i-ar fi trebuit o conștiință a exemplarității și un context propriu de existență care să se decupeze în marele context al romanului, să se interfereze cu marea lui temă, să se înșurubeze în mod esențial în aceasta, subordonîndu-și-o și nu rămînîndu-i subordonat. Altfel, romanul lui Aurel Mihale este un excelent cadru epic, un remarcabil tablou al războiului din Răsărit și al dramei armatei și poporului român împins fără voia sa în acest război, fără însă ca eroul — ca să fac o comparație — să fie un Bologa al său.

Retorica descriptivului și a minuțiosului patetic, farmecul întîmplării senzaționale ce trece lent prin relatare parcă în poveste (o irealizare specifică a ceea ce iese din obișnuit), îl împiedică pe prozator să dea substanță unui personaj de excepție. Apariția pe retina memoriei a vieții de acasă, din satul de cîmpie, povestea de dragoste cu o oarecare Cristina, sînt prea sărace în fond pentru a-i permite lui Dragomir Jiga accesul la rangul personajului meritat de o asemenea remarcabilă ramă epică. De altfel, toată convocarea de forțe este prea mare, covîrșitoare aș zice, tot ceea ce este în jurul său e prea sălbatic și grandios pentru a nu-l umbri. Ca să reziste și să concureze puternicei presiuni epice dezvoltate de un asemenea cadru romanesc, Dragomir Jiga nu are, deși ar fi trebuit să aibă, nici trecutul lui Fabrizio del Dongo, nici personalitatea lui Bezuhov, nici ideile lui Cen, nici farmecul viril al lui Henry dintr-un roman al lui Hemingway, sau măcar complexele lui Radu Comșa. El rămîne, în acest roman-cadru de excepție, un soldat pe care autorul său l-ar fi vrut în ierarhia importanței personajelor — ca să mă exprim cu o metaforă — cu rang de general.

Mirela Roznoveanu

ION JALEA : Pegas

Confruntări

Istoria în mers

După lectura celui de al doilea volum din **Incognito**, cititorul își dă ușor seama că suita romanescă ce poartă acest titlu va cuprinde în total trei volume ; așa cel puțin arată evoluția acțiunii. Surprizele sînt însă posibile și țin de viziunea finală a autorului.

Ca și la primul volum, ni se precizează că avem de a face cu un **ciné-roman**, înțelegînd prin această subspecie nu atît evoluția de la scenariul de film la o construcție epică, trecînd din domeniul dramaticului în acela al prozei, cît ideea unui roman **nestatic**, o prezentare a unei istorii în mers. Autorul nu izolează un fragment vertical din istorie, punîndu-l sub observație, ca să-l transforme în narațiune (literară, desigur) ; pe autor îl interesează aici epoca netipologizată, neconcentrată, și deci, neredusă la un grup și în final la un personaj, ci epoca în sinteza ei, în descifrarea adevărurilor ei esențiale, îl interesează filmul epocii (posibil numai pe plan literar) din care să nu lipsească nimic, aproape ca-ntr-o istorie caleidoscopică în care totul e colorat (fără să fie pitoresc) și simbolic (fără să devină ermetic).

Eugen Barbu se angajează să reconstituie totul cu luciditatea unui participant la un mare proces, fiind chiar parte în acest proces, avînd deci și sentimentul direct al epocii (sentiment tragic în cea mai mare parte a cărții). Romanul nu are ca structură, în toate articulațiile lui, densitatea **Groapei**, a **Princepelui** sau a **Săptămînii nebunilor**, dar oferă în plus față de aceste opere (ultima în pregătire), dovada că un mare scriitor poate aborda și o lume în care istoria nu e suficient de bine sedimentată, cuprinsă într-o epocă supusă mai mult reportajului și comentariului documentar decît ficțiunii. Și aici, Eugen Barbu face, în ciuda atîtor surse documentare, încă necertificate în întregime, și în ciuda unor personaje ce trebuiesc transcrise cu o nominație emblematică, o operă de ficțiune.

Autorul ne-a obișnuit, în cîteva cazuri, ca prin interviuri să-și explice intențiile și să-și comenteze, anticipat sau ulterior, aparițiile ; a făcut-o pentru **Groapa**, pentru **Facerea lumii**, pentru **Princepele**, chiar pentru **Frica** sau **Ianus**. În privința romanului **Incognito** nu s-a **descoperit** încă suficient. (A afirmat în treacăt că va fi o replică la **Delirul** lui Marin Preda).

Cel de al doilea volum are trei secțiuni : **Tribulații sentimentale, Judecătorii nemiloși, Batalionul de pedeapsă**. În prima secțiune ni se adîncesc pe plan caracterologic biografiile unor personaje cunoscute din primul volum. O cunoaștem mai bine pe Evelyne, soția subsecretarului de stat, tehnician, de la Interne, Puiu Ionescu-Tismana, care-și continuă viața mondenă, geloasă pe Armand Sachelarie (alias Vasile Dănacu), secretarul particular al lui Tismana și în același timp activist al partidului introdus aici ca un fel de cal troian, într-un post principal de observație. Nu lipsesc descrierile mediilor, unele oferind delicii și rafinamente de mare artă, ca acel joc al pendulelor din apartamentul eroinei, sau culorile crepusculare ale unui București de început de secol, conservate în amintiri ca-n niște stampe fluide. Capitolul e și un microroman erotic, aproape obsesiv al Evelynei care, sub forma unei consultații psihiatrice, povestește doctorului Sergiu Lăcănescu, viața de pension (la o școală patronată de călugărițe în Elveția), vacanțele la conacul Slătinenilor de la Domnești, aventurile juvenile. Pe de altă parte, sîntem puși la curent cu amorurile lui Ionescu-Tismana (întîlnirile cu Diby Necșești) și ale lui Armand etc. Dincolo de această coloratură, gîndită ca un fundal, capitolul este consacrat răpirii fetei profesorului Vrăbiescu, urmărită de nemți, care speră să obțină de la ea secretul invenției tatălui său despre care știm din primul volum că lucra la o posibilă armă secretă, în slujba armatei române. După moartea lui Vrăbiescu și după explozia centrului de experiențe, singura sursă potențială a datelor era fiica sa. Păzită de organele de siguranță, urmărită de nemți, Silvia Vrăbiescu este pusă la adăpost de Tronaru, însărcinat în acest scop de partid. Pentru scurt timp este găzduită de salvatorul ei, într-un pod de la Institutul medico-legal. Momentul e plin de romantism iar tribulațiile sentimentale Silvia-Tronaru se încheie cu plecarea Silviei în alt cantonament secret.

În cea de a doua secțiune sîntem puși în fața unor întîmplări ce caracterizează o altă fază a relațiilor româno-germane : încercarea României de a ieși din război. La Geneva se sinucide un diplomat, Anatol Dumitrescu, fost colaborator al lui Nicolae Titulescu, un personaj aparent izolat, care prin Diby Necșești lucra în favoarea aliaților. În acest joc este implicat și Tismana. Dacă în prima parte ni se prezintă starea de spirit a politicienilor și a maselor din țară, în cea de a doua ni se prezintă Geneva și starea de spirit a Europei în ajunul venirii la putere a fasciștilor și după aceea. Sinuciderea lui Anatol Dumitrescu pune în alertă pe nemți dar și organele de siguranță de la București. Apar pe scenă Mizdrache, Ciripoi, Teică și alți funcționari, sîntem prezenți în barurile de atunci ale Bucureștilor, cunoaștem lumea mondenă, oamenii politici din jurul lui Antonescu, gazetarii și oameni de litere etc. În contrast cu o Genevă și o Elveție din „belle epoque", ne apare imaginea Germaniei hitleriste, tapetată cu portretele lui Hitler, Göring, Goebbels, (foarte exact prinse în comentariile lui Pavel Candrea).

Ultima secțiune, egală cu o tragedie de tip antic, se petrece pe front, unde într-o încercuire, o unitate militară în care era inclus și un batalion de pedeapsă, format din deținuți trimiși în linia întîi pentru reabilitare, este pusă să reacționeze în situații limită. Printre cei trimiși spre reabilitare este și deținutul politic Tronaru, care devine personajul principal al capitolului și implicit al volumului. Cu tact, multă răspundere și în condiții complet nefavorabile el se impune ca om și ca educator implicit al masei de soldați dezorientați. În loc să treacă la sovietici, așa cum credeau șefii lui militari, Tronaru rămîne alături de toți și suferă împreună cu ei foamea și setea. Ajunși cu greu într-o gară părăsită de nemți în retragere, încercuiții încearcă să găsească o soluție de ieșire din impas. Aici găsesc apă și ceva provizii alimentare rămase de la un tren-teatru german. Tronaru repară cu o pricepere uimitoare locomotiva, unitatea pleacă spre o gară presupusă încă neocupată, în drum intervin grave conflicte între ofițerii români și ofițerii germani întîlniți, trenul este bombardat și numai cîțiva supraviețuitori, printre care Tronaru, pornesc pe jos spre țară.

REZUMATUL nostru este liniar, gîndit să puncteze numai conturul acțiunii. În realitate, în fiecare articulație epică se întîmplă foarte multe lucruri. Tribulațiile batalionului încercuit, cu oameni disperați, cu perspectiva morții iminente, dau ocazia autorului să ne prezinte o nouă bolgie dantescă, un infern real, încet, încet purificat de suferință. Autorul ne convinge că și cel mai degradat om, pus în fața conștiinței lui, are momente de meditație.

Judecat în mod izolat, romanul **Incognito** constituie o direcție nouă în opera lui Eugen Barbu, direcție pe care — teoretic și programat — o anunța ciclul **Frica**. Unele pagini te duc cu gîndul la **Princepele**, ca acea parnasiană descriere a magazinului Doamnei Smaranda Robescu (din vol. I, reluat în cel de al doilea) sau ca seratele de la palatul Marthei Bibescu de la Mogoșoaia (în ambele volume), ca acea suită de descrieri ale vacanțelor de la Domnești (cu mențiune asupra scenelor halucinante de la baia bătrînilor) etc. Sînt pagini care se apropie, prin cruditatea estetică a limbajului, de **Groapa**, ca scenele intime ale infractorilor din batalionul de pedeapsă, ca descrierea unui parastas al unui agent de siguranță la care participă echipa bine știută etc. Sînt, mai ales în al II-lea volum, portrete atît de eugenbarbiene care uimesc prin fidelitatea lor emblematică (sau chiar prin chei), sînt, în sfîrșit, idei care nu reconstituie epoca sub forma unei fresce (fie chiar în mișcare) ci chiar o **traduc**, o **judecă** în mod implicit, idei care devin componentele unei conștiințe.

Incognito e și un pamflet cu o morfologie aparte. Acțiunea nu e un discurs epic, eminamente cronologic, cu o obositoare consecuție a evenimentelor ; multe fapte apar prezentate ca venind din amintire, multe sînt completate cu date ulterioare. Astfel, în volumul I, la procesul lui Antonescu, Armand Sachelarie, alias Vasile Dănacu, trăiește retrospectiv anii petrecuți în serviciul ministrului Ionescu-Tismana ; totul e declanșat de o imagine sau de o idee. Minuțiozitatea reconstituirii (în ambele volume) alternată de starea concretă a scenelor prezente, decupajele biografice legate de fiecare personaj radiografiat, recomandă în cartea lui Eugen Barbu un roman modern în care personajele, chiar cele mai neimportante, au individualitate și limbaj specific. Dar personajul principal e, așa cum spuneam, **epoca**, o epocă pe fundalul căreia se înfruntă idei și oameni, și-n care, deși sîntem la porțile orientului, în bătaia tuturor vînturilor, întrezărim vremurile ce aveau să vină.

Se poate reține și o tipologie a personajelor, necesară într-un roman atît de populat, deși nu acest lucru este gîndit de autor în primul rînd. Un tip, n-am zice pitoresc, ci mai degrabă cu autenticitate simbolică, rămîne mai departe Raul Ionescu-Tismana, fratele ministrului, reprezentînd într-un rezumat absolut o lume dispărută, lumea lacheilor regali, cinici și plictisiți. Tipul gazetarului revoluționar, efervescent romantic, cu un debit violent și cu gestică de intelectual utopic e Pavel Candrea. Smaranda Robescu rămîne mai departe un tip bizar de femeie, comerciantă de antichități, avînd un magazin egal cu o rezervație paradisiacă de obiecte frumoase, în casa căreia partidul avea loc de întîlnire și de legătură. Foarte bine lucrat, din propriile sale texte de filosofie, este portretul profesorului care frenetizase o mare parte a generației de intelectuali de după primul război mondial, e vorba, desigur, de Nae Ionescu. Miniștrii antonescieni, toți, formează un grup de afaceriști, de carieriști a căror biografie și conduită sînt cenzurate de severitatea cronică și comică a Mareșalului. Din acest grup se detașează Puiu Ionescu-Tismana, prieten al lui Ică Antonescu, subsecretar de stat (tehnician) la departamentul internelor, și el un amator de satisfacții imediate și de aventuri amoroase, dar care e ros, ca și alte personaje din alte romane ale aceluiași autor, de o singurătate care-l face să acționeze și să trăiască nesincer. El trăiește o melancolie paradoxală, de erou care-și dă seama că va pierde bătălia în care s-a angajat. În soția sa, Evelyne, femeia de „lume bună", sînt rezumate toate exemplarele similare ale epocii.

Un personaj foarte interesant este Dima Tronaru, comunist încercat, luptător de baricadă modernă ce se comportă cu luciditatea și siguranța unui adevărat revoluționar, rezumînd prin tot ce face forța și tactul Partidului Comunist Român, care pregătea insurecția. Tronaru e un muncitor care citește și se cultivă ca un intelectual.

Remarcabile sînt zonele picarești ale romanului. Ne găsim uneori din plin în atmosfera **Groapei**, dar cu personaje care au pierdut poezia periferiei bucureștene, cu eroi „degradați", decăzuți din rangurile lor „profesionale", care, puși în fața primejdiei absolute, își descoperă stropul de umanitate din ei ; la acest proces contribuie și exemplul dar și tactul lui Tronaru. Scenele în care apar nemții nu sînt caricate ; certurile dintre ei, în baruri sau pe front, sînt interpretate (prin implicitate) ca începutul sfîrșitului.

Eugen Barbu cunoaște societatea timpului, așa de bine, încît lectura romanului poate fi oricînd echivalată unei prezentări cu valoare istorică. Aici interesează epoca, materie vie, crudă chiar, ce scapă printre degetele documentariștilor și pe care ziariștii o surprind dar o și fac efemeră după ce ziarul a dispărut de sub ochi. Eugen Barbu o tratează ca un scriitor ce nu ignoră documentul, materia conținută în presă, în informațiile orale, în memorii etc. Sinteza lor, gîndită cinematic, devine materie romanescă de un acut interes epic.

S-ar putea ca un lector determinist să-l acuze pe autor că a utilizat în prezentarea și deci în definirea epocii date și imagini ce n-au aparținut „cu acte" personajelor din carte sau prototipurilor lor. Poate camera aceea cu pendule simfonice să aparțină altcuiva decît Evelynei Tismana, poate unele interioare descrise să existe și azi în tutela unor personaje reale care nici nu știu că au intrat prin mobila lor într-o carte. Dar toate acestea fac parte din tehnica autorului și măresc doza de ficțiune prin montajul lor semnificativ.

Un roman ca acesta, în mai multe volume, un roman al unei epoci de război, de mizerie, de angoase, de nesiguranță, de bombardamente, de pregătire a insurecției, de demolare a unei lumi care citise pe Spengler sau care visa încă miraje simboliste, într-un cuvînt un roman al unei istorii recente, dar încă neluminată suficient de documente istorice, este interesant în general (ținînd, pînă la un punct locul unei istorii), dar este mult mai interesant în viziunea unui romancier îndrăzneț care luminează epoca, aducînd-o cu luciditate în prezent, nu ca **spectacol** ci ca **proces**.

Emil Manu

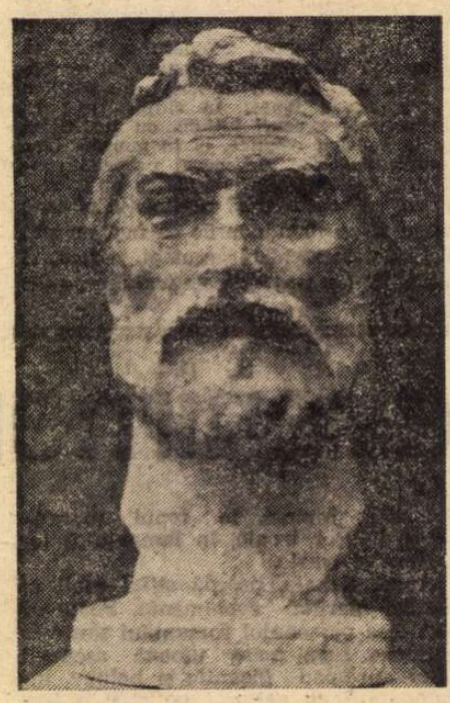

ION JALEA : Țăran

George Virgil Stoenescu

„Călărețul de aer"

(Editura Eminescu, 1976)

● Ultimul volum de versuri publicat de George Virgil Stoenescu, însoțit de o prefață semnată de Fănuș Neagu, ce numește această carte „un imn al împăcării cu fierul", e în același timp o laudă a poeziei, o rostire ditirambică înghețînd și împietrind de emoție vocea și inima la articularea numelui Eminescu. Cînd a apărut cartea **Cercuri la Elzinore** — căutare repetată a prințului Hamlet — s-a vorbit despre conceptualizare și livresc în poezia lui George Virgil Stoenescu. Lectura **Călărețului de aer** corectează și nuanțează această impresie. Autorul acestui volum e un poet ce îngheață emoția, tresăririle, concentrînd fiorul în piatra unei statui, ceea ce nu înseamnă răceală sau refuz al sentimentului, ci nevoia unui suport care să susțină tensiunea. Nu conceptualizarea ni se pare trăsătura acestei poezii, ci **medierea afectelor**, trecerea lor printr-un alambic, printr-o substanță conducătoare de căldură, printr-un cîmp de electricitate.

În ultimul volum spațiul mediator e reprezentat de Eminescu — **Călărețul de aer** — aflat pretutindeni, devenit un simbol al aspirației spre perfecțiune, al frumosului așezat sub: „Armura dulce-a Patriei la fel / cu frunza teiului ce lin se zbate".

Călărețul de aer este un volum care ar vrea să toarne în fier lauda adusă poeziei, acest „prea aspru aer" : „Să coborîm în fier și lira / Cu tot ce poate fi lăudat" **(Coborîrea)**. Iubirea de poezie e trăită ca „o pavăză de soare pe giulgiul din fîntîni" **(Iubirea numai...)**. Ea se transformă în „dulceața asprului cuvînt", devine o cîntare „fără de-nțeles", o formulă ezoterică numind metamorfoze ciudate, în care apa e de fier **(Un șarpe fugea către mare)** sau întîmplare **(Apa întîmplare)**, cîntărețul un „aer de pămînt" sau „un aer pedeapsă" etc. Cîntecul e imaginat atît de pregnant și de dur încît vocala lui poate ara în carne **(Raza cercurilor de nisip)**. Poemul mai amplu, intitulat **Un pod peste Styx**, e o replică modernă la **Glosa** eminesciană.

Versurile închinate poeziei și fierului nasc tablouri în care anamorfoza, identificabilă în procesul de solidificare sau lichefiere a sentimentelor, a dus la destrămarea imaginii inițiale — aceea a elementelor supuse unei temperaturi normale —, rupînd contactul cu ele și drumul spre o semnificație inteligibilă. În versuri de muzicalitate eminesciană sînt cîntate „stalactita de fier", somnul fierului **(Adoarme)**, „florile de fier forjat" **(Rugina epitafului simoniac)**, „liniștea de fier" **(La Eminescu)**, „mesajul de fier" **(Stalactita de fier)**, „copilul fierului forjat" **(Un pod peste Styx)**, „doamnele fierului". Această redundanță dizolvă pînă la urmă semnificațiile, pulverizîndu-le, sufocîndu-le. Repetițiile așează un văl opac, tulburînd transparența necesară acestei poezii. În plus ele exteriorizează emoția, dîndu-i un aer artificial. Excepție fac poeme remarcabile ca **Fulgerul, Oho, Lydie..., La porțile Lydiei** și altele aflate în a doua jumătate a volumului. Iubirea înghețată, — turnată în fier — sau lichefiată — devenită aer — nu se mai transformă în joc de abstracții și hieroglife ce nu mai comunică, ci se eliberează nedistorsionat cu o tensiune exemplară : „Oho, Lydie mai stai, mai așteaptă / Să curgă din mine fierul, o undă / În care să te înfășori tot mai dreaptă / Mai stai, mai învii o secundă".

Doina Uricariu

Erată : În „Cronica limbii" din nr. 19, pag. 10, col. 2, se va corecta grafia **de altfel** în **dealtfel** și se va citi **ridicolă** (în loc de **ridicol**).

Cronica literară

Cartea unei cărți

CA și **Imposibila întoarcere** sau **Convorbirile** cu Florin Mugur, **Viața ca o pradă** este o carte saturată de biografie, fără să fie una de memorii. Autorul însuși ne spune aproape de la început : „Dar eu nu vreau să povestesc aici «amintiri», ci doar lucruri pe care le contemplu și azi cu un sentiment de neliniște că s-ar fi putut totuși să nu aibă loc, și atunci nici lumina care le însoțește azi în amintire să nu fi existat...“ Primele capitole reiau cele nouă **Confesiuni** din **Imposibila întoarcere :** despre anii de școală. Mai mult pretexte pentru reflecție decît evocare, portret, peisaj. Marin Preda e un scriitor care gîndește. În septembrie 1940, adolescentul se desparte de o lume : pe un peron plin de elevi și eleve, într-o atmosferă de sfîrșit de vacanță care nu mai cunoaște, din cauza împrejurărilor politice, animația de altădată, rămîne definitiv în urmă silueta tatălui. Fixată într-un gest de ridicare a brațelor parcă implorator : „Pornire tîrzie de îmbrățișare care nu avusese loc, nu se gîndise la timp... Îmi repetă numele strigîndu-mă și făcu cîțiva pași pe lîngă vagon, în timp ce mișcarea lină a trenului se accelera.“ Episod, cum vom vedea, esențial. Apoi firul cronologic e deodată rupt : capitolele următoare relatează întîmplări petrecute peste opt ani, într-o altă toamnă, a **Întîlnirii din Pămînturi.** Scriitorul a debutat în volum și pleacă acum la Sinaia ca să scrie... Ce să scrie ? Tocmai aceasta e întrebarea la care **Viața ca o pradă** va încerca să răspundă. Explicînd, în fond, cum s-au născut **Moromeții, Viața ca o pradă** e un original jurnal de creație al romanului : mai bine zis, al trecerii unui scriitor de la întîia operă la a doua, moment important, cînd viața și literatura lui capătă sens, direcție, și o necesitate neștiută pînă atunci se dezvăluie. **Viața ca o pradă** nu e cartea unei vieți, ci cartea unei cărți. Foarte frumoasă și profundă, scrisă parcă pe măsură ce autorului însuși i se descoperă tema meditațiilor sale (și tocmai de aceea vie, deloc contrafăcută, pasionantă ca document sufletesc); o carte, nu veselă, ci amară, străbătută de o anxietate ciudată și de o la fel de ciudată îndoială.

Despre ce să scrie un prozator care a debutat cu schițe inspirate din viața satului ? „Intențiile mele asaltau din toate părțile viața pe care o cunoscusem pînă atunci fără să reușesc să intru în miezul ei...“ La sfîrșitul volumului de debut, Marin Preda promitea să-și urmărească eroii „într-un conflict mai larg“. „M-am ridicat de la masă și m-am culcat. Conflict mai larg ? îmi spuneam, care conflict ? Nu există nici un conflict. Ce poate să facă un țăran ? Să dea unuia cu sapa în cap că i-a călcat răzorul sau i-a jefuit ovăzul. În **Ion** de Liviu Rebreanu unul îi dă altuia cu sapa în cap că a venit la muierea lui, pe care o iubea mai dinainte. S-a scris ! În **Țăranii** de Reymont, o muiere e pusă goală pe o grămadă infectă de bălegar de porci fiindcă nu avusese purtări frumoase. Ei na ! Mare subiect ! Premiul Nobel ! Ca și scena bătrînului țăran care se duce să moară pe glia lui. Atît de previzibil ! Marinarul vrea să moară pe mare, minerul în mină... Hotărît, eram pus pe nimicirea capodoperelor... Eu însumi descrisesem cu lux de amănunte uciderea unui cal, violul unei fete pe cîmp, isteria unui muribund, țicneala unui băiat care are halucinații pe o colină scăldată în ceață etetera, etetera. Un punct luminos păstram doar pentru o schiță intitulată **Salcîmul,** apărută în „Timpul“, dar neinclusă în volumul de debut. De ce? Ce era cu schița asta de o lăsasem departe ? Nu-mi mai plăcuse ? Dimpotrivă, consideram că era lucrul cel mai inspirat pe care-l scrisesem...“ Trei sute de pagini în acest ton interogativ : iată **Viața ca o pradă.** Un scriitor meditînd, cu inteligență și farmec, asupra formării lui ca scriitor. Și răspunzînd abia la urmă, după ce nenumărate evenimente, oameni, lecturi, sînt scoase din uitare : „De ce nu inclusesem eu în volumul de debut, **Întîlnirea din Pămînturi,** schița **Salcîmul ?...** Da, îmi aminteam de ce. Schița asta era un secret care nu trebuia dezvăluit. De ce ? Așa ! Era secretul meu. Că apăruse în „Timpul“ trebuia, debutam, dar salcîmul acela trebuia ferit, era ceva de preț, intim, care putea fi ucis într-o carte de nuvele. Și acum deodată mi-am dat seama de ce. Acest salcîm doborît era singura întîmplare din ceea ce scrisesem la douăzeci de ani care avea legătură adîncă, neștearsă, cu familia mea. Fragmentul final din **Întîlnirea din Pămînturi,** prin care mă angajam să scriu un roman, era uitat, era o ilustrație a lecturilor mele din Swift prin care urmăream să arăt că **Yohoo**-ii săi nefericiți, slugi ale cailor, nu și-au schimbat firea... **Salcîmul** era însă un cod care nu trebuia divulgat. Scena cu doborîrea lui îmi apărea acum ca o poartă pe care, dacă știam s-o deschid, intram pe un teritoriu în care trăia o lume miraculoasă pe care o cunoșteam și pe care o puteam povesti“. O îngustă poartă deschisă spre imaginarul **Moromeților. Viața ca o pradă** constă în căutarea acestei porți de intrare : nu e propriu vorbind o carte de amintiri ; vrea să smulgă vieții secretul creației și să descopere un sens imaginarului.

MEMORIA alege deci numai episoadele semnificative : cele mai vechi amintiri, Școala Normală, războiul, debutul publicistic, viața la București în anii 1940—1942. Dar aceste episoade pot să ne inducă în eroare : despre ele fiind vorba, nu ele, în sine, sînt importante. Ascund în fond altceva, care constituie materia adevărată a viitorului roman, sînt un fel de revelator pentru aceasta. Am putea-o numi : tema familiei. Despărțirea din toamna anului 1940 provoacă o traumă, multă vreme ignorată de însuși autorul, creează premisa psihologică a revenirii imaginației la o lume pe care tînărul normalist a părăsit-o. O despărțire care este o întîlnire : o recuperare în imaginație. Și care transformă ființele reale ce i-au populat copilăria, locurile și aventurile conștiinței în fantome obsedante ale artei sale. **Viața ca o pradă** povestește o ruptură a biografiei autorului ce se dovedește a fi sursa unui atașament. Este cartea unei revelații.

Și ce ne revelă ea ? Înainte de orice, că **Moromeții** — ca expresie a unui prim stadiu al creației lui Marin Preda — este romanul familiei mai degrabă decît al individului. Titlul o indică mai de mult, însă fascinația personajului principal a fost totdeauna foarte puternică. Ilie Moromete se află în mijlocul unui univers familiar congruent și este simbolul autorității. Tatăl și stăpînul : totul se ordonează în funcție de prezența lui. Tema adîncă a romanului este destrămarea mitului familial, în condițiile agitatei istorii a satului românesc de după război. Fiii cei mari părăsesc familia, fugind cu oile și vînzîndu-le la oraș, visînd să-și schimbe viața ; pe urmele lor, ca să-i readucă la matcă, pornește într-o zi tatăl. Și în **Moromeții,** și în **Delirul** părea oarecum inexplicabilă această încăpățînare a tatălui de a-și recupera progenitura. Cărui impuls — se întreabă acum autorul **Viații ca o pradă** — îi cedează mîndria bătrînului țăran în fabuloasa lui călătorie cu căruța la București ? Și de ce, pe de altă parte, renunță el atît de ușor să-l țină alături pe fiul cel mai mic, doritor să învețe, să se elibereze la rîndul lui de familie, de sat, de tutela paternă ? **Viața ca o pradă** ne oferă cheia. Fiii mai mari sînt simțiți de Moromete ca din aceeași stofă cu el ; mezinul e puiul de găină rătăcit între puii de rață. Cei dintîi sînt adaptații la legea tribului, făcuți să izbîndească în lupta pentru supraviețuire ; fuga lor apare tatălui de neînțeles, căci lui îi scapă faptul că, sub gestul lor de revoltă, se ascunde o necesitate a istoriei. Cel din urmă fiu e însă veșnicul inadaptat. Destinul fiilor mai mari nu contrazice filosofia bătrînului: el își închipuie doar că și-au greșit mijlocul. Dar scopul lor îi este limpede. În vreme ce pe mezin aproape îl alungă, îi refuză banii de taxe, nu-l revede niciodată, nu se întreabă ce face și cum trăiește. Nici o călătorie nu-l pune pe urmele acestui fiu risipitor, ce pare menit abandonului : atît în sensul de a abandona cît și în sensul de a fi abandonat. Dar — paradox dramatic — tocmai fiul risipitor va scrie cîndva romanul familiei, care e un epos al integrării în clan și al autorității paterne, bîntuit de nostalgia pierderii unui paradis. Psihanalizat, raportul fiului risipitor cu tatăl ne livrează o parte din misterul acestei atitudini. Și nu cumva a continuat Marin Preda romanul său, după treisprezece ani, într-un al doilea volum, tocmai spre a găsi o încheiere eposului? Moartea tatălui , în final, aruncă pe fiu în prada remușcării. Paraschiv, Nilă și Achim fug pur și simplu ; pe ei, Moromete visează să-i aducă înapoi. Niculaie e alungat, nimeni nu se interesează de soarta lui. Și iată, el se reîntoarce, e drept, numai în imaginație, în lumea **Moromeților.**

Viața ca o pradă încearcă să descrie acest paradox, analizînd, între altele, experiențele spirituale ale fiului risipitor. Care sînt, de exemplu, lecturile lui ? Cu o sinceritate uimitoare, Marin Preda le relatează. Totul e redus la unitatea de măsură a tînărului țăran impregnat încă de valorile satului. Una este îndeosebi frapantă : bunul simț realist. De ce l-ar tulbura caii ideali ai lui Swift ? „Cunoșteam caii. Eram trimis cu ei să-i pasc și ne confundam în intenții. Voi pașteți, eu citesc. Nu intrați în porumb că vă bat.“ Nenumărate întîmplări îi trec prin minte. Omul (își spune) poate fi uneori inferior, cu pornirile lui obscure, purității unui cal. „Hotărît, Swift era un naiv...“ Dacă imaginația lui îi este străină, a lui Gogol îi este familiară. Dobcinski, Bobcinski, Manilov, Sobakievici și ceilalți îi stîrnesc rîsul. Dostoievski îl derutează. Unde a văzut romancierul rus oameni-șobolani ca aceia care se confesează în **Însemnări din subterană ?** Zarathustra al lui Nietzsche e un limbut găunos. Sinceritatea aceasta izbitoare e chiar justificată la un moment dat : „Mai tîrziu aveam să aflu că autorul român se teme să fie sincer pînă la capăt... El trebuie să ne arate că e cult, are acest complex, murdăriile propriului suflet le varsă în capul contemporanilor“. Și nu numai în ce privește cărțile adoptă Marin Preda acest ton demistificant : însăși viața lui zilnică e tratată fără menajamente. Cineva i-a împrumutat bani și, neputînd să-i restituie, se ascunde. Întîiul eveniment al conștiinței lui este legat de instinctul de acaparare: copil fiind, a înhățat de pe masă pîinea comună ca și cum n-ar fi vrut s-o împartă cu nimeni. Cartea e plină de mărturisirile cele mai crude. „Desigur, viața nu e un cal mort, dar e, pentru un scriitor tînăr, o pradă care nu cedează dacă nu știi de unde s-o apuci.“ Viața ca o pradă : literatura ca o pradă. **Moromeții** nu e oare, pînă la un punct, romanul fiilor care-și pradă tatăl ? Nu e, în roman, viața familiei o luptă dură pentru cel mai bun loc la masă sau pentru partea de moștenire cea mai mare ? Și ce sînt, în definitiv, dacă nu forma superioară a aceluiași spirit achizitiv, deghizarea lui subtilă, „jocurile“ lui Moromete însuși cu foncirea, cu oamenii, cu politica, cu fiul pe care-l trimite la școală fără a-i plăti taxele ?

AM întrebat, citind **Viața ca o pradă,** dacă ea va avea o urmare. Cum va arăta jurnalul de creație al romanelor de după **Moromeții ?** Îndrăznesc să fac o supoziție. **Viața ca o pradă** e întoarsă asupra scrierii **Moromeților,** cu alte cuvinte, asupra celei dintîi teme a literaturii lui Marin Preda : tema familiei țărănești. Continuarea ei nu poate fi decît o carte în care autorul va istorisi cum s-a despărțit de această temă. După descoperirea **Moromeților,** despărțirea de ei. Este evident azi că întîiul lui roman l-a limitat pe autor și că aproape toate cele care au urmat n-au fost decît expresia dorinței de a se elibera de el. **Viața ca o pradă** este istoria imaginarului moromețian : al nuvelelor de debut (scene menite a-l introduce pe scriitor în tema lui, exerciții de detaliu în vederea marii pînze), al romanului propriu-zis, al **Marelui singuratic.** Dar **Risipitorii, Intrusul, Delirul ?** Găsim în **Imposibila întoarcere** — extraordinar focar al ideologiei artistice a prozatorului — o mărturisire foarte interesantă, deseori citată în critică, dar al cărei înțeles esențial se dezvăluie abia acum. Vorbind despre **Moromeții,** Marin Preda observă că „tema timpului care are cu oamenii nesfîrșită răbdare“ i s-a impus tîrziu, după tatonări, închegînd brusc scene așternute pe hîrtie mai demult. „Cum mi s-a impus această temă care m-a ajutat să înțeleg scenele ? Într-un mod foarte firesc. Era tema lor, a țăranilor“. Și adaugă imediat că, ajutîndu-l să scrie romanul, această temă nu l-a mai mulțumit apoi. Odată pus punct la **Moromeții,** s-a simțit epuizat și iritat ca de un eșec : „Cartea fusese scrisă și din viața mea proprie nu răzbătuse nimic în ea. Ce valoare mai avea ? Unde era tema mea, a povestitorului, de mii de ori mai interesantă decît a țăranilor care sînt atît de plini de ei încît își închipuie că lumea e o lume de țărani și orașele sînt așezări izolate, care nu le aduc decît chemări la război, impozite de plătit și nenumărate alte constrîngeri ?“ Într-adevăr : unde era această temă ? În **Moromeții** nu putea fi, căci acela era romanul tatălui, nu al fiului, al familiei, nu al individului. În **Marele singuratic,** în locul libertății așteptate, triumfa nostalgia : tema familiei revenea perfid. Și oare cît de plauzibil este destinul lui Paul Ștefan în **Delirul ? Viața ca o pradă** conține o critică implicită a iluziilor psihologice și estetice din întîia parte, biografică, a **Delirului :** e destul, ca să ne dăm seama de ea, să comparăm pe protagonistul romanului cu prototipul său. Paul Ștefan e un cuceritor de inimi și de poziții, un Lucien de Rubempré. **Viața ca o pradă** — în ciuda titlului — nu ne mai spune nimic despre un astfel de erou, naratorul ei visînd un cu totul alt fel de cucerire: a lumii, desigur, dar în imaginație. În **Imposibila întoarcere,** citim despre **Moromeții :** „De ce nu s-a strecurat nimic din ceea ce sînt eu în această compoziție ? N-am găsit răspunsul, dar a apărut ideea că s-ar putea ca acest răspuns nici să nu existe. Nu scrii ceea ce vrei, ci ceea ce poți. Și mi-am zis atunci că nu face nimic, există o temă a țăranilor și merge și fără tema mea. O să vedem mai tîrziu dacă există sau nu o temă a povestitorului... Au trecut de atunci cincisprezece ani, am scris în acest timp povestiri și noi romane, am scris volumul doi al **Moromeților,** și tema mea, pe care o așteptam și la care reflectez și acum ori de cîte ori termin o carte, nu vrea să se lase întrezărită“.

Text capital : de la el va porni cu siguranță o nouă carte, urmarea **Vieții ca o pradă,** în care va fi vorba de aventura conștiinței celui care a scris deja **Moromeții** și, odată exorcizat universul adolescenței lui țărănești, e liber să-și caute tema proprie. Tema povestitorului e o temă a individului ; după ce tema țăranilor fusese o temă a familiei. Imaginația acestui al doilea Marin Preda nu se va mai nutri din amintiri și nostalgii : nu va mai fi un mod de recuperare a trecutului. În ea vor pătrunde experiențe pe de-a-ntregul noi și nu neapărat autobiografice. Tema autorului e de neconceput — și Marin Preda și-a dat seama de asta — în afară de o profesionalizare a scrisului : scriitorul profesionist e un scriitor capabil să zugrăvească și alte medii decît acela din care provine el însuși. Imaginația e totdeauna mai puțin organică decît amintirea. **Risipitorii, Intrusul, Delirul** sînt experiențele unui scriitor profesionist. Dar ele nu au valoarea **Moromeților** și autorul însuși continuă să se gîndească la romanul în care tema lui va deveni centrală ca la o carte nescrisă : „Mă tem că zarurile sînt aruncate : mai am de scris doar o singură carte, înrudită cu cea a lui Moromete, și căreia nu-i lipsește decît prima frază ! Să ieșim și să ne gîndim la ea...“

Urmarea **Vieții ca o pradă** ne va relata istoria extraordinară a scrierii acestei cărți, istoria despărțirii de **Moromeții :** pe un drum ce trece prin **Risipitorii, Intrusul, Delirul,** mai departe, spre o carte încă azi nescrisă, dar pe care, cu enorm interes, o așteptăm. „Să ieșim și să ne gîndim la ea...“

Nicolae Manolescu

Marin Preda, **Viața ca o pradă,** Editura Albatros, 1977.

Poezia

„Lumea diafană"

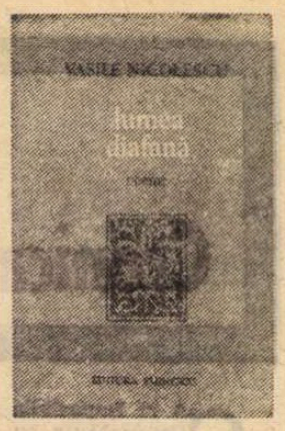

ÎN COMENTARIILE critice de pînă acum s-a insistat, cred, prea mult asupra caracterului **apolinic** al poeziei lui Vasile Nicolescu, sau, cum s-a mai spus, asupra înflăcărării ei „candide". Înainte de a fi într-un fel sau în altul, înaintea chiar a „originalității" (totdeauna relative) ce pare a o diferenția prin atribute strict individuale, e bine — și e mai important decît orice voință de singularizare — ca poezia să fie poezie, să se nască în condițiile firești, organice ale oricărei nașteri și să se adreseze sufletului viu, făcîndu-l, dacă se poate, să mai tresară o dată, în afara obișnuitelor convenții și clasificări literare. Cînd aceste virtualități ajung să se materializeze, indiferent de o modalitate sau alta, de o adjectivare anume sau de alta, adevărata țintă a fost atinsă. Nu s-ar putea spune că poetul merge pe drumul cel mai drept spre ea, se întîmplă chiar să o atingă după ce mai întîi avea aerul să se îndepărteze de ea, ocolind-o cu prudență prin spații de cultură. O poezie — ca să luăm un exemplu clar — nu numai că își asumă drept obiect un motiv literar, un celebru personaj : **Tyll buh-oglindă**, dar pare a complica și mai mult lucrurile, prin limitarea voită impusă de un citat din Rimbaud, expus pe frontispiciu : „Et quand il a fui — tel qu-un écureuil / Son rire tremble à chaque feuille", — și totuși, depășind grelele condiții alese cu dinadinsul, își croiește un drum liber, un drum propriu, afirmînd fără aparent efort o notă de viață, care pulsează de autenticitate și prospețime : „El a fugit în moarte ? Nu se știe. / El a fugit în valuri ? Cum să știm ? / El a fugit călare pe-o scrumbie / cu-o halbă-n mînă drept în țintirim // ... / Veselul Tyll tiptil mergînd pe-o dună / copil cu moartea față-n față stînd / îi pune morții-n palmă un ciob de lună / oglindă-n care moartea moare-arzînd. // Și rîsul lui răsună prin ecluze, / în gulere de bere, revărsat, / în munți de violete și de buze, / în vechiul sat, în Damme, strengarul sat" **(Tyll buh-oglindă).**

NUMĂRUL pieselor de acest fel, caracterizate de o anume incisivitate vitală, este limitat și în noul volum al lui Vasile Nicolescu, ca și în cele ce l-au precedat, poetul nefiind foarte hotărît să acorde încredere unui filon ce-i este propriu, totuși, în egală măsură și unei libertăți mai mari de inspirație. Un filon pe care-l anticipează îndeajuns — și pe care-l confirmă ca autentic, cel puțin deopotrivă de autentic, începuturile avangardiste ale liricii sale **(Liturghii negre,** 1946). El optează în cele mai multe cazuri pentru o replică dată acestor „origini", o replică dată, de fapt, lui însuși; pentru o poezie decantată, lapidară, îndelung șlefuită, socotită mai demnă de rosturile artei cuvîntului și de imaginea pe care bogata cultură și familiaritatea cu marile modele l-au determinat să și-o facă în privința lor. Piesele remarcabile rezultînd din această imagine impusă sînt cele în care **fervoarea** inițială se lasă mai bine întrevăzută și-n care supravegherea de sine potențează combustia lăuntrică și avînturile ființei, în loc să le anuleze prin sterilizare. Oricît de atent stăpînite, mișcările interioare izbutesc să-și transmită puterea la suprafață printr-o anume încordare, dar și libertate verbală, printr-o înflăcărare reală și susținută tonalitate a „expansiunii" spre lume :

„Pune oglinzi, mai pune, ca florile în casă, / unde profunde cercuri se simt la ele-acasă, / pune oglinzi în care paharele și crinii / să joace ca în valuri meduzele, delfinii. / / Pune oglinzi, ca ochii de iazuri, mai subțiri / în care să tresară făclii de trandafiri. / Rîzînd, cu mii de brațe să vrei să mă cuprinzi, / pune oglinzi în praguri, ferestre, pînă-n grinzi". **(Pune oglinzi).**

Cuvîntul bine articulat la suprafață, dar și cuvîntul-„scafandru" („Scafandru-n gura vulcanului înșelător de somnolent, / sorbit și azvîrlit afară și iarăși sorbit") constituie el însuși obiect de reflecție în această poezie care se-ntemeiază pînă la urmă pe el, pe resursele lui ascunse, cîntărite cu toată precauția, potrivit unor norme de austeritate, cu vizibilă antipatie față de excese, față de risipa și revărsarea necontrolată îndeosebi. Cum s-a observat, impresia generală este „una de potențare a densității, de matură evaluare a poverii și investiturii fiecărui cuvînt". Se poate descoperi în această deprindere a dozării cuvîntului și a laconismului în el însuși sugestiv, nu numai o adecvată expresie de sine, dar și o intenție polemică, un programatic refuz al dezordinei verbale, al facilității metaforice și imagistice — sustrase oricărei rigori — ce domină o parte a liricii actuale. Această intenție **critică** se declară la mai multe „nivele". La cel, de pildă, al poeziei de inspirație patriotică, autorul **Lumii diafane** pare a voi să se delimiteze de tonurile prea zgomotoase și de neconvingătoarele dilatări, și să le opună un stil mai discret al implicării în spațiul specific, o vibrație de intimitate mai elocventă. Din perspectiva aceasta se pot observa însă și note discordante, unele vehemențe de prisos, care întrerup — cu impresii de inadecvare — fluxul de obicei bine strunit al inspirației.

Siguranța articulării și elevația lirică sînt virtuțile mai evidente ale acestei poezii și ele își recapătă prețul în exprimarea unui patos real, transmisibil, din care accentele dramatice nu lipsesc :

„Poezia respiră în toate / cîte sînt și vor fi : / în groaznica noapte, / în tainica zi / / .../ Toată poezia e-o dramă, / ca roua pe scutul de-aramă. / Dar mai mult decît toate / Poezia-i veșnică rană" **(Poem).**

Lucian Raicu

*) Vasile Nicolescu, **Lumea diafană,** poeme, Editura Eminescu, 1977

Critica

Structuri creatoare

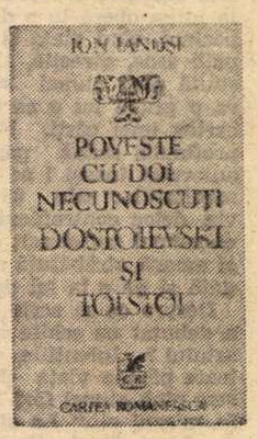

ÎNTR-O suită de scurte și nervoase eseuri, Ion Ianoși*) reia dintr-o perspectivă originală vechea, mult dezbătuta paralelă dintre Tolstoi și Dostoievski. Dacă anteriorii comentatori (de la Rozanov pînă la Thomas Mann) au căutat să reliefeze, să definească structurile creatoare ale celor doi scriitori ruși printr-o analiză (metafizică, estetică, structuralistă etc.) a operei lor, Ion Ianoși încearcă să le fixeze portretul urmărind și comentînd opiniile exprimate de fiecare despre celălalt, atitudinile unuia față de celălalt, fluctuațiile simpatiilor și antipatiilor lor reciproce, gesturile lor de aderare sau de distanțare față de activitatea literară, politică, publicistică a confratelui. Povestea relațiilor dintre cei doi mari romancieri — care dintr-un motiv sau altul, deși au fost atît de contemporani, nu s-au întîlnit niciodată — scoate la iveală nu numai similitudinile și deosebirile temperamentale, psihologice, ci, în special, forța de atracție pe care au exercitat-o unul asupra celuilalt, sîcîitoarea rană a orgoliului săvîrșită de prezența celuilalt mereu în apropiere, îneruntata pîndă a fiecăruia. Această relație umană și cosmică, aproape — căci după lectura cărții lui Ion Ianoși, în ciuda încercării autorului de a se păstra rece, obiectiv, chiar suspicios și ironic, rămîi cu impresia că o întîlnire între Tolstoi și Dostoievski nu putea să aibă loc, ar fi fost un fenomen aberant ca o ciocnire de astre, această relație deci între două naturi puternice ale căror universuri intersectate parțial, însă de o excepțională particularitate, au modificat adînc conștiința lumii moderne, impune, paradoxal, ideea unei complementarități, a unei întregiri în timp. În conștiința lumii moderne cei doi au fost asimilați, uniți ; gîndirea secolului al XX-lea îi cuprinde deopotrivă prin continue și inepuizabile raportări.

Din perspectiva aleasă de Ion Ianoși, dialogul dintre cele două personalități se constituie într-un roman de analiză, faptele, cuvintele, gesturile eroilor — atît de economice, de sărace, în fond, sînt supuse unei necruțătoare interpretări, decantări, distilări în vederea sondării, dincolo de aparențele zgîrcite, în clocotul, în febra și iritarea trăită în prezența marelui seamăn. Mărturiile directe sau indirecte, relatarea unor întîmplări semnificative din biografia lui Tolstoi sau Dostoievski — semnificative pentru demonstrația urmărită de eseist — sînt adunate cu grijă, comentate, studiate, speculate, fără frică de pericolul unei cazuistici pure. Reiese din toate că deși nu s-au cunoscut direct — ca persoane fizice — autorul **Annei Karenina** și autorul **Fraților Karamazov** s-au cunoscut profund, s-au intuit reciproc în așa fel încît atitudinea lor a depins tocmai de această pătrundere deosebită, în aceeași măsură ca și de subiectivitatea lor copleșitoare. Ea le-a dictat admirația, disprețul, afecțiunea sau intoleranța, sensibilitatea pe care fiecare le manifestau în fața operei confratelui și adversarului său. Ion Ianoși extrage toate pasajele din jurnale, corespondență, din relatările celor apropiați care se referă la părerile celor doi despre ei, consemnează eventualele texte mai ample de referință, observînd judicios că ceea ce vede fiecare în opera celuilalt, ceea ce apreciază, ceea ce îl interesează nu sînt decît proiecțiile propriilor lui obsesii (în **Amintiri din casa morților** Tolstoi întîlnește fervoarea propriei lui transformări, entuziasmul pe care îl stîrnește cartea apare într-un moment cînd își elabora o nouă atitudine față de lume ; în **Anna Karenina,** Dostoievski este captivat nu atît de povestea Annei, cît de cea a lui Levin, teoriile și comportamentul personajului îl incită să scrie cunoscutele pagini din **Jurnalul unui scriitor** etc.)

ION IANOȘI desprinde anumite similitudini în planul existenței și al operei celor doi scriitori (obsesia morții violente, îndreptățită la Dostoievski de experiența falsei execuții, iar la Tolstoi de amintirea scenei decapitării lui Richet la Paris ; de occident și de valorile civilizației burgheze, apariția unor personaje cu structuri asemănătoare sau care trăiesc întîmplări asemănătoare : Mișkin și Pierre Bezuhov, primul povestind scena ghilotinării la care asistase Tolstoi, celălalt suferind un simulacru de execuție, cum a trăit-o Dostoievski ; oarecare apropieri între Katiușa Maslova și Sonia Marmeladova, între Makar Ivanovici Dolgoruki și Platon Karataev) și subliniază cu pertinență rupturile dintre cei doi scriitori, planurile incompatibilității lor (deosebirile de condiție socială : unul exponent al nobilimii, celălalt al păturilor orășenești, al stării a treia, un „intelectual proletar", decorul vieții lor fiind pe de o parte saloanele, parcurile bogate și pe de altă parte străzile haotice, sărace ale Petersburgului ; deosebirile de condiție psihică : sănătatea reală și cultivată a lui Tolstoi și boala patetic asumată de Dostoievski ; deosebirile între mediile investigate : „orășeanul prin excelență Dostoievski a cunoscut ca nimeni altul pînă la el păturile mijlocii și de jos ale orașului", Tolstoi a fost scriitorul nobilimii și al țărănimii, dar a compensat modernitatea tipologiilor descrise de celălalt prin surprinderea unor fenomene noi în structura societății ruse : munca agricolă în condițiile înfiltrării capitalismului ; deosebirile de poziții politice : slavofilismul lui Dostoievski și spiritualismul nonviolenței și al iubirii, nonconformismul față de biserică și rezerva față de naționalism ale lui Tolstoi).

Capacitatea de prospectare și cea de speculație a eseistului este susținută și de un ritm și o mobilitate asociativă, ca și de o degajare a cazuisticii, uneori riscantă (plăcut riscantă !), alcătuind un roman de analiză, cum spuneam, captivant. Antrenarea acelui lanț al „presupunerilor", al „ipotezelor" pe care orice roman de analiză îl cere, șochează deseori aici avînd în vedere că sînt în prim plan două personaje de temut. Ion Ianoși nu ezită să-și ia peste picior eroii (despre un text politic al lui Dostoievski spune : „Nu discutăm despre domnișoare de pension, să nu ne temem de cuvinte exacte : erau aberații !" ; parafrazînd o frază a aceluiași ironizează cam dur complexitatea autorului **Fraților Karamazov** : „multe a mai amestecat Feodor Mihailovici în sufletul său încăpător"), nu ezită să-i bănuiască, să le cîntărească orgoliul, invidia, patimile, egoismul. Se simte în scrisul său o libertate, un curaj al apropierii de partea umană, strict umană, a marilor creatori în cauză și o ușoară pedanterie a documentației. Toate contribuie la **concretizarea** conflictului acestui straniu roman în care protagoniștii nu sînt deloc „necunoscuți", deși rămîn în continuare învăluiți într-un halou misterios. Căci ființa reală a scriitorului este implicată doar parțial, dacă e să-i dăm crezare lui Proust, în creație, cel care scrie fiind, de fapt, „le plus moi-même que moi".

Dana Dumitriu

*) Ion Ianoși, **Poveste cu doi necunoscuți : Dostoievski și Tolstoi,** Editura Cartea Românească, 1977

Proza

Romanul ironic

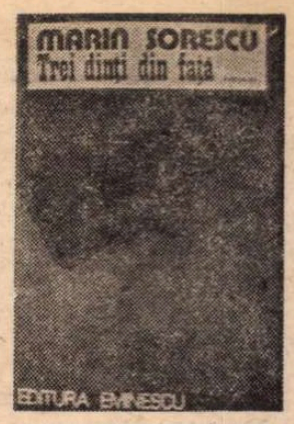

AM GĂSIT într-un loc, în romanul recent apărut al lui Marin Sorescu*), o caracterizare a unui personaj care face să ne treacă prin fața ochilor, fulgurant, figura scriitorului însuși, tot astfel cum în unele tablouri descoperim chipul pictorului împrumutat unuia din eroii de grup, ca o subliniere mai apăsată a semnăturii. Iată acea caracterizare : „Un obicei prost al lui de a da replici în gînd — gîndea foarte repede și partea cea mai interesantă nici n-o mai rostea. Dispreț pentru interlocutor ? În gînd, din cauza vitezei procesului, el trecea aproape instantaneu de la o asociație la alta, plus că din prudență se ferea să rostească tare ceva, pentru că lucrurile n-ar fi avut legătură și-i era lehamite s-o ia de la început, să explice de ce spusese așa".

Într-adevăr, cine-l cunoaște pe Marin Sorescu, vreau să spun cine-l cunoaște nu numai din scris, îi observă dacă nu stîngăcia de a se manifesta oral, în orice caz nu prea marea plăcere cu care se angajează într-o conversație; vorbește mai ales dacă e provocat și o face cu aerul neascuns că a fost întrerupt de la îndeletniciri mai importante ; iar cînd e să se pronunțe o ușoară nervozitate prinde să-i agite trăsăturile și-l auzim expediind, printre fuioarele mustăților, jumătăți de propozițione al căror sens rotunjit urmează să-l deducem prin reconstituire. Dar nu e placiditate. Luminițele negre ale ochilor, vii, străpungătoare, fac să se ghicească ce repede mișcare e în interior, adică, spre a-i relua cuvintele, „în gînd", acolo unde prea puțin volubilul Sorescu fără îndoială că se simte la largul său, la fel ca personajul amintit din roman. Și dacă în convorbirile obișnuite Marin Sorescu e abrupt, eliptic pe cît se poate, altfel zicînd lipsit de suflu, decomprimarea sa ne dăm seama că e pe colile de scris, pe care le umple, după cum se poate bănui, cu plăcerea dăruirii totale. Este, de altfel, în clipa de față, unul din scriitorii noștri cei mai productivi și poate singurul care a izbutit să acopere cu scrisul său întreaga suprafață a genurilor : lirica, teatrul, eseul și critica, iar acum, prin cartea aceasta, romanul.

E cazul s-o spun de la început : **Trei dinți din față** este **roman** în toată puterea cuvîntului, roman epic și nu manifestarea unei conștiințe lirice în materie narativă, cum poate se așteaptă aceia care știu scrierile anterioare ale lui Marin Sorescu. Teatrul său e poetic, vehiculînd personaje-simboluri și dezvoltînd sugestiile unor metafore structuratoare, eseistica de asemeni pornește din îndemnul trăirii lirice a subiectelor ; romanul în schimb e clădit pe observație și psihologie, pe descriere de medii și comportamente umane, pe răsfrîngerea unei lumi complexe, datată istoric și încadrată social.

Ceea ce leagă această nouă scriere a lui Marin Sorescu de spiritul întregii sale creații este prezența ironiei, a ironiei ca mod lucid al distanțării de mentalitățile filistine, ori de trăirile simulate, inautentice. Emfaza stilistică este și ea unul din mobilurile acțiunii de discreditare, menținînd mereu treaz verva ironică a scriitorului. El se preface că a fost mînat fără voie către un loc comun literar și își cere iertare că apelează la el neavînd ceva mai „nou" la îndemînă („Dădu s-o mîngîie însă ea tresări speriată, ca la atingerea unei reptile. Comparația e veche, dar alta nouă nu am."), mimînd așadar neputința de a părăsi inerțiile stilului emfatic dar în fapt ruinîndu-le tocmai pentru că le folosește în chipul acesta. Textul romanului e plin de asemenea jocuri subminatoare care au rostul să susțină spiritul ironic. Primejdia e în aglomerare și într-adevăr, în anumite zone, romanul face abuz de butade, calambururi, mică anecdotică, toate savuroase în sine dar aplecînd narațiunea spre șarja ușoară. M-am temut să nu fie aceasta factura cărții întregi, însă lucrul nu se întîmplă fiindcă miza autorului este cu mult mai mare decît discreditarea unor formule de limbaj literar. El are de urmărit evoluția unor destine în vremuri complicate și dramatice, iar tonalitatea spumoasă și înveselitoare a narațiunii, prezentă mai ales în primele capitole, este o muzică de uvertură care nu anunță toate temele operei. Cu cît înaintăm în roman urcă spre suprafață latura gravă a evenimentelor înfățișate, prind relief conflicte morale, dramele nerealizării unor tineri loviți de viață încă înainte de a începe s-o trăiască propriu-zis. În stilul său lipsit de solemnitate autorul rezumă astfel condiția eroilor săi : „...experiența unor tineri pe care viața i-a aruncat cu capul de toți pereții", cei trei dinți din față pierduți de unul dintre ei fiind tocmai semnul acestei dure experiențe mutilatoare.

Este vorba în carte de același deceniu **6** ce obsedează proza românească de azi, mereu doritoare să-i lumineze alte și alte fețe, să-i înțeleagă mecanismele adînci, esența dramelor umane pe care le-a produs în împrejurări ce au marcat existența contemporanilor cu o pecete unică. Val, tînărul sculptor îndrăgostit de himerica Olga, mai mult proiecție a unei idealități decît femeie reală, Tudor, inimosul gazetar împătimit de o profesiune care-i frîna, atunci, elanul spunerii adevărului total despre existență, acești eroi ai romanului sînt încarnarea inocenței și fragilității, cu tot aerul teribil și sfidător pe care îl afișează tocmai spre a proteja ceea ce ei înșiși presimt că le este expus ultragierilor. Abia ieșiți din adolescență au sentimentul că știu totul despre viață și condiția umană, și știu multe, dar această cunoaștere are neajunsul că e fără suportul trăirii nemijlocite („experiența personală a lui Tudor era absolut insignifiantă. Știa totul despre, citise totul, problema îl interesase, dar îi lipsiseră ocaziile"). Chestiunea lor, mai întîi, este de a nu cădea doborîți chiar sub povara propriilor idealuri și visuri, racordate cîteodată inadecvat contextului, împrejurărilor din afară, dar mai ales nesusținute de o energie interioară îndeajuns de puternică spre a le da viață. Parcă în treacăt, amestecînd în frază interjecții și oralisme, parcă glumind, autorul formulează această constatare esențială privitoare la eroii săi : „Oare Val nu se va pomeni strivit de idealul pe care-l prinsese de mînă, fugise cu el în lume, și care, într-o zi, fără voia lui, peste capul lui — ha-ha ! — peste capul lui, se va dezvolta dezastruos ? Orice ideal poartă în sine germenele propriei distrugeri, generaliză el".

ACEASTA e tonalitatea cărții : degajată, spirituală, „neserioasă" dacă vrem, la primul nivel ; însă din profunzime răzbat ecourile dramei în care sînt prinși acești „tineri furioși" ai anilor '57, mereu în atac spre a-și conserva candoarea și visele, dar ineficienți pînă la urmă în tentativa lor. Din repulsie față de ipocrizie și sentimentalismele găunoase ei promovează spiritul sfidător pînă la agresivitate, spun oricui în față adevăruri crude, șochează prin afișarea unor moravuri scandaloase fără a le cultiva însă într-adevăr, fiindcă demonismul lor este numai jucat. Strategia aceasta nu-i ajută totuși și-i vom vedea doborîți la capătul unei zbateri care-i consumă. Sculptorul va muri înecat (accident sau sinucidere ? lucrurile nu sînt limpezite) iar Tudor va executa, fără vină, cîțiva ani de detenție în urma unui denunț răuvoitor.

La fel ca oriunde în literatura lui Sorescu și aici e o cursă continuă pe muchea dintre grotesc și tragic ; cînd ne credem mai confortabil instalați în comedie ceva ne contrariază, proiectîndu-ne în alt spațiu de înțelegere, din acest amestec scriitorul obținînd nu o dată efecte tulburătoare. Îmi amintesc o poezie a sa despre un moșneag cu aparențe benigne care tîrăște după el, într-un tramvai, o buclucașă săpăligă căreia nu-i găsește un fel mai convenabil să o așeze. Stîngaci, o manevrează astfel încît incomodează pe toată lumea, dar își cere cuviincios iertare, altoind însă mereu pe unul sau pe altul pînă ce toți pasagerii cad răpuși de năbădăiosul obiect. E **moartea** și dacă la început povestea e hazlie zîmbetul îngheață pe buze cînd realizăm sensul ultim al întîmplării. În roman asemenea situații sînt nenumărate, extinzîndu-se, ca semnificație, asupra raporturilor dintre protagoniști. Împrietenirea lui Val cu teluricul Șandru, bărbatul gelos al Olgăi, după dispariția acesteia, ambii îngrijorați în aceeași măsură de a o fi pierdut, și la fel de furioși la ideea că ea, care fusese a **lor**, putea aparține acum unui al treilea, cum se și întîmplă, această stranie relație ia o înfățișare de farsă pînă ce ne dăm seama că amîndoi investiseră **totul** în pasiunea lor pentru Olga, asta absolvindu-i de ridicol dar și îndrumîndu-le pașii către un deznodămînt funest. De altfel, întregul episod al dispariției Olgăi, un lung suspense întreținut cu tehnică abilă, introduce în roman un filon de neliniște și enigmă care dă stilului ironic al cărții o tensionare specială.

Romanul e construit pe largi planuri și impune prin naturalețea cu care sînt străbătute medii diverse : Bucureștii de acum două decenii, împrejurimile, provincia, viața de sat, de uzină, boema artistică ș.a.m.d. Ca narator, autorul nu pierde nici un fir și dă o compoziție articulată strîns după logica internă a faptelor ; e acut în descrieri, în portrete, în relevarea amănuntelor mărturisitoare, plimbînd asupra lumii evocate puternice proiectoare de film neorealist : mari imobile bucureștene foind de locatarii grăbiți să utilizeze dependințele comune, răsunînd de rumoarea vocilor, apoi străzile marelui oraș inundate de oameni la orele de vîrf, apoi parcurile, cartierele de margine, autobuzele, gările, micile restaurante, în fine toată agitația de zi și de noapte a metropolei care, adusă în carte, dă senzația deplin autentică a tumultului vieții.

G. Dimisianu

*) Marin Sorescu, **Trei dinți din față**, Ed. Eminescu, 1977.

Prima verba

Document și interpretare

• DE „stilul" critic după care o carte trebuie să fie ceea ce vrea recenzentul ei, iar nu ceea ce a vrut autorul a avut parte, la primire, monografia dedicată de G. Gheorghiță revistei și cenaclului conduse de Eugen Lovinescu (**Sburătorul**, Ed. Minerva). I s-a reproșat, între altele, autorului că nu acordă destul spațiu examenului critic, preferînd descrierea, nu fără comentarii, număr de număr a revistei și reconstituirea atmosferei cenaclului după documente de felul epistolelor, amintirilor și memorialelor. Obiecția este fără îndoială justă și perfect inutilă fiindcă autorul face în această carte operă de istoriograf cu eventuale implicații critice, prezente de altfel, și nu operă de critică literară cu implicații istoriografice. Intenția e limpezită într-o prefață : „N-am vrut să lăsăm nimic nerezolvat, necontrolat sau nelămurit. Factologie, sursologie, pozitivism vor spune, poate, unii. Pentru noi a însemnat însă o muncă pasionată, antrenantă și utilă aproape în egală măsură. Ne-am propus, pe de altă parte, să surprindem existența revistei, în contextul atît de complex și variat al epocii, atenți în primul rînd la manifestările care alcătuiesc adevărata viață a unei publicații, palpitul ei, răspunsurile ei în actualitate : programe, articole de atitudine, polemici, etc". N-avem decît să pretindem că o asemenea temă ar fi meritat o altfel de construcție, dar de judecat este moral să judecăm construcția care există, așa cum este ea, lăsînd deoparte nostalgia după increat. Să rămînem deci în realitatea monografiei. Impresionează în primul rînd meticulozitatea documentării, nu numai în legătură cu viața revistei dar și cu aceea, mai inefabilă, a cenaclului. Nimic din ceea ce ar putea aduce o undă de lumină în vreo chestiune controversată documentar nu este trecut cu vederea, autorul refăcînd punct cu punct traseul revistei și al legăturilor ei cu viața literară a epocii, corectînd, cel mai adesea tacit, exegeza lovinesciană de dată recentă și punînd în mișcare, ca argument al comentariului istorico-literar, un întreg film de texte „sburătoriste" și de texte replică la acelea. Documentele privitoare la activitatea cenaclului lovinescian, extrase din mărturisiri inevitabil subiective, sînt privite cu circumspecție firească. Spațiul cel mai întins este rezervat polemicii în care, ce-i drept, Lovinescu și „Sburătorul" se angajaseră cu puțin obișnuită fervoare, în ciuda faptului că, așa cum reiese din textele reproduse de cercetător, talentul polemic al adversarilor de ocazie depășea, de regulă, pe acela al criticului de la „Sburătorul". O explicație pentru considerația acordată de G. Gheorghiță acțiunilor polemice din paginile revistei ar putea sta în convingerea că îndărătul diverselor puneri la punct se poate descifra o ideologie literară corespunzătoare edificării concepției lovinesciene despre literatură. În orice caz, abundența factologică a monografiei tînărului istoric literar nu rămîne un act în sine, tendința de explicitare și de interpretare fiind incontestabilă, chiar dacă în destule cazuri și interpretarea și explicitarea ne par a fi sub nivelul documentului însuși. Am impresia că, vrînd să-și reprime subiectivitatea, autorul a exagerat puțin lucrurile în direcția impersonalității ; una paradoxală dacă o așezăm față în față cu pasiunea clară a documentării. Datorită abnegației de istoric literar a lui G. Gheorghiță avem, prin monografia sa, o imagine desfășurată pînă la cele mai mici nuclee a „Sburătorului" și a publicisticii lovinesciene ; o imagine care are darul deloc neglijabil de a stîrni interesul pentru o recompunere a întregului. Dar asta este tema unei alte lucrări și nu mă îndoiesc că o nouă exegeză lovinesciană se va deosebi de cele precedente și prin mai justa situare istorico-literară, îngăduită de existența acestei monografii.

• SUB un titlu care sugerează mai curînd o lucrare de estetică generală sau, eventual, de teorie a literaturii decît una de critică literară (**Artă și aspirație**, Ed. Dacia), Mariana Ionescu adună patru studii critice privind opera în proză a patru scriitori români, aleși — bănuiesc — după un criteriu afectiv, pe cît de imprevizibil limitativ pe atît de indiscutabil refractar la orice îngrădire logică. Cei patru sînt Tudor Arghezi, G. Călinescu, Zaharia Stancu și Laurențiu Fulga. Cum se vede, autori ale căror opere în proză nu lasă, cel puțin la prima vedere, prea mari șanse de tratare unitară, posibilitățile de comunicare tematică, stilistică și ideologică între ele fiind extrem de reduse. Cu toate acestea, ceea ce nu lipsește cărții Marianei Ionescu este unitatea. Una firească, ținînd de maniera excursului critic, aceeași peste tot, și una neașteptată, aș zice paradoxală, privind operele cercetate, opere care, în ciuda celor știute de noi pînă acum, ne apar — văzute prin lentila critică a autoarei — ca avînd atîtea lucruri în comun încît, cu puțină bunăvoință, le-am putea considera drept secvențe ale unei singure direcții epice. Se înțelege că această unitate secundă și paradoxală este doar o iluzie, un fel de „fata morgana" de ivirea căreia se face răspunzătoare maniera critică întemeiată nu pe judecata critică, fie ea axiologică sau de definire a specificității unei opere, ci pe analiza de tip speculativ a unor teme, motive și simboluri.

În proza lui Arghezi este urmărită „schema mitică", punctul de plecare cu valoare de teoremă fiind acela că „o avalanșă de mituri suprapuse constituie baza construcției unor cărți argheziene, **Ochii Maicii Domnului** și **Cimitirul Buna-Vestire**, iar demonstrația înaintînd spre afirmarea intenționalității etice a scriitorului. Ni se propune, chiar convingător, prezența unui „spațiu de excepție" în proza argheziană, unde „personajul central" ar trăi un „eveniment" marcant ; se vorbește apoi de structura „parabolică" a acestei proze și în același timp de apartenența ei la „fantastic", idee intrucîtva ciudată prin vetustețe, fiindcă teoriile moderne au dovedit că acolo unde există alegorie, chiar dacă îi spunem „parabolă", nu se poate vorbi de literatură fantastică în sensul pur al termenului, ci doar de similitudini de manieră cu aceasta.

În **Cartea nunții** a lui G. Călinescu este urmărită tot o schemă, dar de altă natură : antiteza viață-moarte ; un șir întreg de opoziții vine să argumenteze o ipoteză în care găsim din nou elementele prezente și în proza argheziană, numai că altfel numite, un spațiu de excepție, o implicație etică și alegoria. Aceleași lucruri le regăsim în studiul dedicat prozei lui Zaharia Stancu, mai interesant decît celelalte prin coerență și profunzime ; maniera speculativă duce aici la revelarea unui plan simbolic de semnificație etică. În romanele lui Laurențiu Fulga, **Alexandra și infernul** și **Moartea lui Orfeu**, este cercetat, cu finețe și exactitate, caracterul alegoric, subliniindu-se totodată modalitățile de narațiune.

Aptitudinea speculativă a Marianei Ionescu e incontestabilă și dă rezultate frumoase. În linia speculației, firește.

Laurențiu Ulici

MARILE FAM

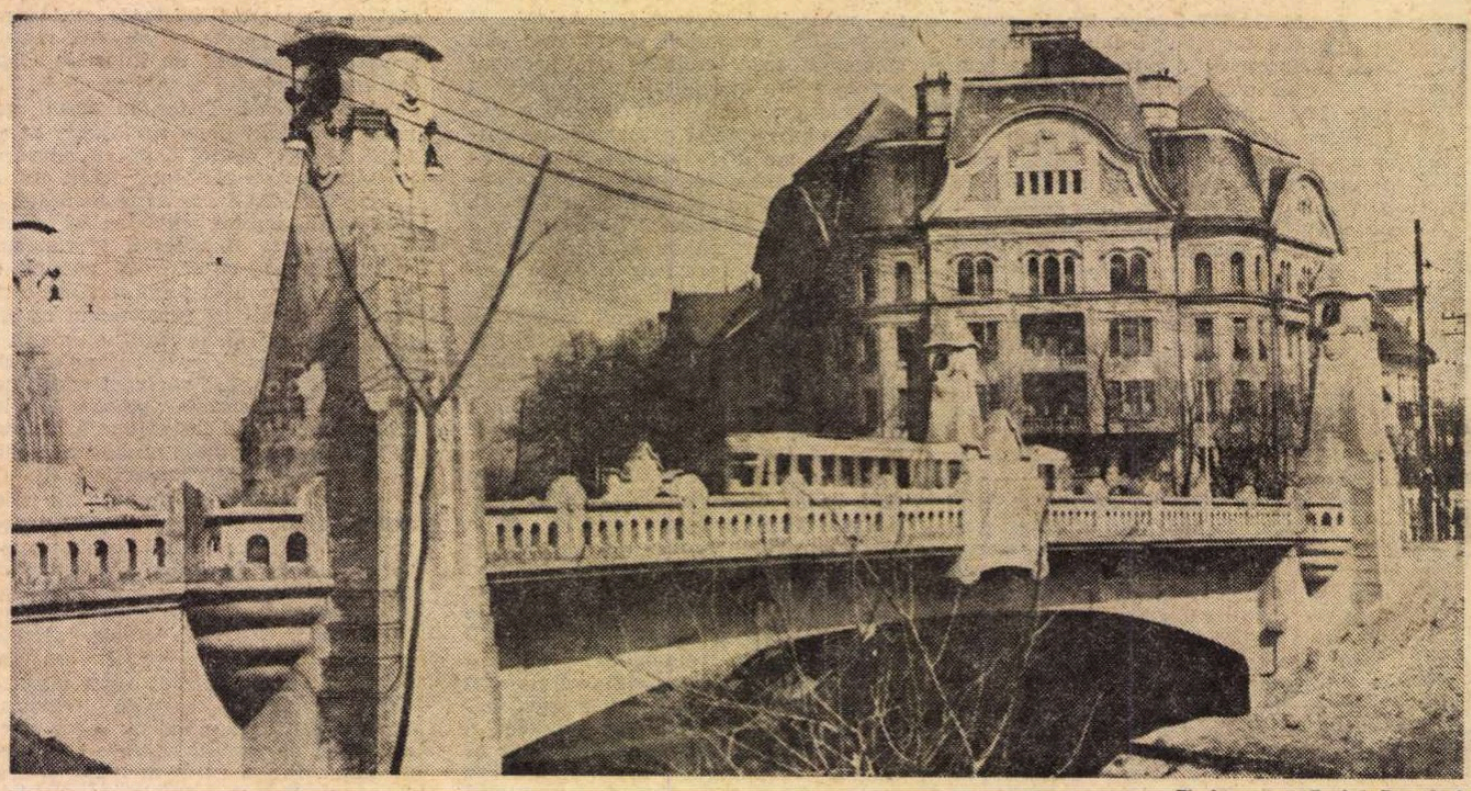

Timişoara — Podul Decebal

Preludiu

ÎNTOTDEAUNA cînd mi-am propus să scriu despre locurile pe care mi-am petrecut întreaga mea tinereţe, m-am temut că n-am să pot cuprinde *esenţa*. Ciudat este însă faptul că *acum*, cînd a venit un moment de-a spune ceva despre oamenii şi întîmplările cu care am crescut, făcînd să pulseze amintirea, rămîn surprins cît de multe fapte s-au derulat în viaţa mea, cîte evenimente m-au traversat, cu cîte întîmplări sînt dator să le spun cuiva şi de cît de multe sînt „plin“ în suflet, cîte aşteaptă să iasă la lumină, încît, acum, cînd vreau să le aştern pe hîrtie, aproape că sînt dezamăgit de paginile puţine care mi s-au dăruit de către redacţia „României literare“. În plus, trebuie să scriu despre *Cîntarea României la Timişoara*, adică despre ceva deosebit, care ar scoate la lumină istoria cunoaşterii noastre, ca fire, ca simţire şi creaţie, ceva vital, ceva care ar afirma geneza spirituală a oamenilor acestor locuri, străfundurile de gîndire şi simţire ale acestui etos bănăţean şi românesc, aceste caracteristici, aceste moravuri ale oamenilor de-aici, trăsăturile proprii ale omului de la noi, participarea lui sufletească la bucuriile şi suferinţele semenului, ritualurile muncii sale în comun, ceea ce a făcut ca, în momentele istorice, ca acesta, de ardere şi trăire colectivă, el să se exprime în ample serbări naţionale, să se exprime prin muncă, prin dans, prin cîntec, prin vibraţia sentimentelor sale, prin creaţia fiinţei sale.

Sînt sigur că omul acestor locuri, ca toţi ceilalţi semeni de pe pămîntul care a fost să-mi dea viaţă, revarsă un nesfîrşit farmec din făptura lui şi toţi cei care l-au cunoscut la el acasă, chiar cei care nu l-au văzut pînă azi, şi-au dat seama sau îşi vor da cîndva seama, că el are ceva deosebit în făptura sa, ceva pătrunzător, vesel şi adeseori blînd. O fire îndatoritoare, care poate crea adeseori în juru-i un fel de vrajă, căreia nici un străin de aceste locuri nu-i va putea scăpa.

În morală ca şi în muncă adevărul nu are preţ decît dacă se transformă în simţămînt şi el nu ajunge la adevărata sa valoare decît dacă se desăvîrşeşte în lume. „Cîntarea României“, pentru mine, ca fiinţă şi ca om al scrisului, şi, vreau să cred, şi pentru omul acestor pămînturi, nu ajunge la adevărata sa valoare decît dacă se desăvîrşeşte în lume. Decît dacă se desăvîrşeşte în creaţia muncii sale, solitare sau colective, cunoscute sau anonime. În timp ce începeam şirul acestor rînduri, mi-a venit în minte, ciudat, titlul unei tragedii moderne : „Din jale s-a-ntrupat Electra“, căreia i-am găsit o contrapondere, tot ciudat, dar firească : „Din muncă s-a-ntrupat cîntarea“. Iată-mă, deci, la punctul cînd aceste însemnări despre oraşul, ţinutul şi oamenii pe care i-am cunoscut vor să înceapă o „Cîntare a României“, prin ceea ce, de fapt, firesc, sînt ele chemate să înceapă, adică prin muncă, prin dăruire, prin ardere. De fapt, aceasta înseamnă cîntarea adevărată, şi supremă. Aceasta înseamnă cîntarea firească, a muncii, a efortului uman, care o precede pe aceea a serbării, a exprimării, prin cînt şi dans, a fiorului ce contaminează o fiinţă de o altă fiinţă.

Prietenia

SCRIAM, cîndva, despre Jimbolia, oraşul de graniţă, că ar semnifica o vatră seculară, născătoare de meşteşugari vestiţi, şi o vatră a prieteniei între români, germani şi celelalte naţionalităţi. Acest oraş din cîmpie a adus, în adevăr, pentru mine, acest simţămînt al aderării la o prietenie afectuoasă, la o deschidere spre meserii îndrăzneţe. Tradiţia, acolo la ei acasă, în mod firesc, vorbeşte la tot pasul, iar instituţii sau întreprinderi centenare întîlneşti aci mai degrabă decît în marile centre. În 1974 s-a sărbătorit centenarul întreprinderii „Ceramica“, iar în 1975 Fabrica de nasturi a aniversat 50 de ani de existenţă. Un lanţ al generaţiilor, în care tatăl şi-a predat meşteşugul fiului şi acesta, de asemenea, fiului şi nepotului său, cînd familii întregi, de români sau germani, muncesc în aceeaşi întreprindere sau găsesc puterea şi harul de a-şi transmite din om în om această ştafetă a meşteşugurilor, prin care Jimbolia a strălucit şi odinioară şi continuă să strălucească şi astăzi. Preluarea tradiţiei se împlineşte, oriunde în Jimbolia, dar mai cu seamă la Fabrica de încălţăminte, vestită pentru produsele sale. La naţionalizare se găseau acolo 100 de salariaţi, răspîndiţi în cîteva ateliere, producînd încălţăminte grea, bocanci ieftini, lucraţi la maşini elementare. Acum, muncitorii sînt 1500 şi meşteşugarii pantofari, din prima generaţie, azi sînt meşteri vechi, care descifrează generaţiilor mai tinere înţelesul unor meserii distincte, aşa ca vestitul Cristoff Nicolae, creator de modele, creator de şcoală. Chiar şi cei ce pleacă pe meleaguri străine, adică în alte puncte cardinale ale ţării, revin tot aici la matcă, în oraşul lor, asemenea directorului adjunct al întreprinderii, Nicolae Schummer. Deşi el putea alege alte meleaguri mai încîntătoare, a ales totuşi pe cel natal al Jimboliei, destinul său legîndu-se de frumuseţea şi farmecul oraşului său, cu splendida sa vegetaţie, cu oamenii săi cunoscuţi încă din copilărie, cu atmosfera familiară şi fraternitatea din fabrică, unde „jumătate din oraş ne cunoaştem“, cum zice inginerul, şi unde viaţa sa se leagă firesc de viaţa acestor oameni. Dar bătrînul meşter Petru Berberich ? Născut în 1906, el a deprins ca ucenic meşteşugul de lemnar, de constructor de trăsuri. Acoperite cu piele, sau deschise, din lemn tare şi lucrate cu migală, trăsurile sau şasiurile primelor automobile au făcut vestită Jimbolia prin 1925-26. Din acei ani, lucrînd în miresmele lemnului tare şi al vopselelor, i-a venit tînărului cioplitor în lemn dorul de-a sculpta, de-a face lemnul să cînte ca un poem. Imaginaţia i-a fost aliată. Cărţile, de asemenea. El a ştiut să imprime sculpturii sale în lemn tensiune interioară, un dramatism sui-generis. El a însemnat, ca şi Ştefan Jäger, marele pictor, rapsod al istoriei şvabilor din Banat, o întruchipare a unei alese expresii a sensibilităţii unei umanităţi din acest ţinut bănăţean, care, din bardă sau din penel, a făcut să se închege veritabile poeme ce-au întruchipat fiinţa oamenilor acestor locuri.

DE SUS, din turla unei vechi bazilici, am putut distinge întotdeauna pămînturile Tomnaticului, ale acelei aşezări pe care cineva, în vechime, a numit-o „satul de la hotarul toamnei“. Undeva, în aceste cîmpuri nord-vestice ale judeţului Timiş, în urmă cu 800 de ani, au avut loc aprige lupte feudale, pe cîmpia numită a hotarului tomnatic. Zăngănitul armelor s-a stins şi, în plină lumină, trecătorul poate vedea doar piciorul „Morii de vînt“, stînd solitar, înfipt în cel mai mănos pămînt al Banatului.

Făcînd parte din perimetrul comunei Lovrin, de pe celebra „şosea a milionarilor“, cum o numise cîndva un confrate, Tomnaticul, comuna cu români şi germani, cu excelente tradiţii de cerealieri şi legumicultori, intră în perimetrul distinct al civilizaţiei şi urbanizării. Aceste străzi mai pot avea oare aerul vetust şi elementar al unor uliţe de sat ? Aceste case cochete, cu interioare din care nu lipsesc apa, electricitatea, baia şi căldura mai pot fi ele ţinute într-un regim al unei vieţi mărunte săteşti ? Aerul mîndru al acestor oameni, care şi-au constituit existenţa pe măsura hărniciei şi destoiniciei lor, nu lasă nici un dubiu asupra destinului lor limpede de azi şi de mîine. Poate, ca să rămînă drept simbol al trecutului, locuitorii Tomnaticului au păstrat amintirea celei mai vechi case de pe aceste meleaguri, cînd primii colonişti germani îşi adoptau noua lor patrie. Peste acoperişul de stuf şi pereţii săi din pămînt bătut, s-au scurs şi intemperiile şi cele două secole, păstrînd însă intactă această relicvă în peisajul nou al satului.

Localitate de cîmpie, rod al străduinţei acestor harnici cooperatori, români şi germani, Tomnaticul întinde mîna, prin toată activitatea sa, spre aşezările urbane de mîine. Şi poate că imaginea cea mai revelatoare a acestui „mîine“ este grădiniţa de copii din Tomnatic. Plasată într-o zonă calmă, cu grădina ei inundată de verdeaţă, cu pomii săi fructiferi, ea este locul ideal, simbolul curat al vremii, care a îmbrăţişat cu compasiune şi înţelegere odraslele acestor muncitori ai pămîntului bănăţean. Ce interioare de basm aci, într-un simplu sat ! Ce mobilier alcătuit de mîini iubitoare ! Ce culori care îşi dau mîna pentru a alcătui o imagine a purităţii şi delicateţei ! Şi aceste trupuşoare care stau la mese într-o ordine calmă, cu aceşti ochi atenţi, din care copilăria şi prezentul privesc spre viitor prin imaginea unei increderi luminoase ! Poate că exagerez, dar atunci cînd am cunoscut-o, grădiniţa de copii din Tomnatic mi-a revelat sentimentul robust că societatea noastră, preţuind omul, valoarea lui cea mai profundă, intimitatea lui, în toate ipostazele sale, chiar şi la vîrsta zulufilor şi candorii, a preţuit însuşi viitorul şi superba sa alcătuire.

Cine nu a parcurs hotarele unei aşezări sătesti nu poate avea revelaţia părţilor componente care alcătuiesc fiinţa unui sat. Călător, adeseori, prin Tomnatic, cînd vara mă ataca prin toată incandescenţa puterii sale, sau în zile de toamnă, grele de rod, cînd intram prin porţile triumfale ale acestui sat, ce a devenit un simbol al muncii şi rodniciei bănăţene, de fiecare dată am găsit lanurile de grîu gata să se sacrifice pentru recolta viitoare, sau am întîlnit imaginea caleidoscopică a unei cooperative agricole complexe, în care cultura grîului, a porumbului, se îmbina fericit cu pămînturile dedicate viilor, pomiculturii sau legumiculturii. De neuitat rămîn acele nemaipomenite livezi de piersici, ce aşteptau coacerea, împlinindu-se în carnea lor fragedă. Uluitor mi s-a părut întotdeauna, la Tomnatic, şi faptul că, neavînd un riu, oamenii şi-au extras apa necesară pentru cîmpurile lor din adîncurile pămîntului. Creaţie locală, „pompa de Tomnatic“ a răzbătut straturile şi a adus pînza freatică la îndemîna omului. Roşiile pure din solarii sau vinetele bondoace au primit apa binecuvîntată şi roadele lor nu s-au lăsat mult timp aşteptate. Niciunde ca în Tomnatic n-am avut certitudinea unui pămînt bine muncit. Nici un petec de loc lăsat fără folos. Dimpotrivă, datorită serelor industriale, a solariilor, pămîntul a primit o noblete în plus.

Impresionează aci, la Tomnatic, pînă şi faptul că mulţi fii ai săi, crescuţi sau plecaţi la învăţătură pe alte meleaguri, s-au întors „acasă“, iar alţii şi-au găsit aci locul lor definitiv, unde se împămînteneşte. Aşa mi s-a părut a fi directorul şcolii din Tomnatic, Vasile Plăcintaru, model generos al intelectualului de sat, cu rădăcini profunde de omenie şi afecţiune pentru oamenii acestor locuri, sau Petru Feneşi, preşedintele C.A.P. Tomnatic, o veritabilă figură legendară a acestor locuri. Fost servitor al unor proprietari avuţi, Feneşi îmbină în fiinţa lui dragostea pentru muncă şi respectul pentru om, într-un suflet în care blîndeţea şi omenia s-au constituit după o lungă lecţie de suferinţă şi trudă anonimă. Chipul său copilăros, în care severitatea sau duritatea n-au ce căuta, mi-au dat de fiecare dată sentimentul că din clasa muncitoare pot izvorî fiinţe extraordinare, celeste, înzestrate cu o neasemuită forţă de convingere şi cu o supremă iubire de om, pe care numai cel care a ştiut răzbate prin suferinţă şi prin luptă poate să le ridice la treapta de sus a noblefei umane. De cîte ori am petrecut o zi sau mai multe în Tomnatic, mi-am dat seama că imaginea statornică, precum pămîntul însuşi, care se trasa în sufletul meu, era aceea a prieteniei, a iubirii pentru pămînt, a hărniciei, imagine pe care Tomnaticul, această aşezare de la hotarul toamnei, mi-a încredinţat-o şi mie, ca pe o emblemă a razelor de soare şi a pămîntului bun.

Meseriile creatoare

CA ŞI MULTE aşezări româneşti, ce şi-au legat în timp destinul lor de o activitate din care şi-au creat apoi o tradiţie, Tomeştiul va intra în legendă, şi în istoria viitoare a acestor părţi de ţară a Banatu-

ILII

lui, cu emblema sticlarului, care suflă, din suflul său interior, în para arzîndă, dilatînd-o, dîndu-i astfel viață, contur, frumusețe. „Oamenii, spunea Maxim Gorki, au descoperit că cerul seamănă cu o cupă abia după ce cupa a fost plăsmuită pe pămînt". Sticlarii din Tomești au descoperit că meșteșugul lor seamănă cu arta abia după ce și-au desprins existența lor din caverna exploatării capitaliste, eliberîndu-se pe ei, ca oameni, ca muncitori, ca artiști în meserie. Hala cuptoarelor din Tomești mi s-a părut întotdeauna o veritabilă sală de spectacole. O sală aparte, în care se derulează un spectacol aparte, de trecere a materiei moarte, sub forța focului și a suflului omenesc, în capodopere de cristal sau sticlă de toată ziua. În jurul celor două cuptoare rotunde — om lîngă om, fiecare manevrînd un băț prin aer. Materia incandescentă, purtată rapid prin spații, adunată la gura acestor bețe, se dilată, se subție, trece într-un glob și prinde forma dorită de sticlar, sub impulsul suflului, al respirației sale omenești. Sticlarul este un creator prin vocație. Ceea ce este surprinzător aici este transmiterea ștafetei și continuitatea tradiției. Există un fel de magnetism colectiv, din familie în familie, ca și la Jimbolia, prin care sînt atrași în această meserie toți membrii. Îmi amintesc de o familie de renume de la Tomești, aceea a lui Selești, cu trei frați sticlari : un gravor, un pictor, un sticlar. Sau îmi amintesc de maistrul sticlar Stanemir, un artizan de odinioară, care a devenit un muncitor elevat, punîndu-și, asupra produselor sale, pecetea talentului său. Ceea ce mi-au lăsat în amintire meseriașii Tomeștiului a fost, de fiecare dată, conștiința meseriei lor, a valorii lor ca meseriași. Și, poate, sunetul clar al cristalului, ce a semnificat, de fiecare dată, pentru sufletul meu, un mesaj al frumosului, al utilului, al artei ce poate încînta ochiul și inima.

POT SPUNE, cu aceeași sinceritate, că niciunde ca la Fabrica de placaj din Deta nu am avut același simțămînt al meseriei creatoare ca la Tomești. Nu de mult, fabrica timișeană a celebrat o jumătate de secol. Luînd ființă cu 59 de muncitori și cu o forță motrice de 200 H/p, făbricuța de furnir a lui Prohaska, din Deta, nu a făcut altceva decît a dezvoltat o posibilă latură a inventivității meșteșugărești bănățene și a tradiției sale seculare. Abia între 1950—70, fabrica de placaje din Deta a cunoscut un salt hotărîtor în înzestrarea sa tehnică. Halele de producție s-au reclădit din temelii. Instalațiile interioare au fost dotate cu mașini de înaltă productivitate. Tehnologiile s-au îmbunătățit, iar operații, altădată manuale și greoaie, au fost scoase din uz, actul fizic înnobilîndu-se cu ajutorul mijloacelor tehnice.

Așa cum, la Tomești, de fiecare dată, am văzut pe prestidigitatorii sticlari, pe enigmaticii meseriași, bijutierii în sticlă care, din suflul lor au dat viață sticlei inerte, la Deta am văzut pe adevărații croitori în lemn. Am văzut, de fapt, cum din trunchiurile informe, adunate în marile grămezi din depozit, pot ieși, datorită inteligenței umane și mișcării mașinilor, acele produse în lemn fin, căutate și apreciate în lumea mobilei. La mesele de metal, unde mîinile omenești primesc o dexteritate aparte, unde ele netezesc, apreciază, lipesc, taie, leagă și impachetează furnirurile și panelurile, am văzut acolo produsele lemnului autohton primind meritata valoare a mobilelor viitoare. În halele acestea ale Detei, am înțeles mai bine decît aiurea că inventivitatea și interesul pentru meserie sînt bunuri cîștigate ale unor oameni care, prin tradiție, ca și meseriașii Jimboliei sau Tomeștiului, sînt legați de prefacerea lemnului în produse superioare. Așa se explică faptul că fabrica din Deta ridică de pe acum o hală destinată producerii plăcilor aglomerate de pal, ca un fel de valorificare a deșeurilor din fluxul de bază. Tot ca o ieșire în viitor este construcția unei fabrici de elemente mulate din furnire tehnice : scaune, fotolii, piese de mobile, care va fi unică în felul ei la noi în țară și, de asemenea, originală, prin valorificarea lemnului.

Cei simpli și buni, în plină lumină

LA PĂDUREA VERDE, la marginea orașului (acolo unde este astăzi așezată gigantica întreprindere mecanică timișoreană), a fost descoperit un original complex de cult, din prima vîrstă a fierului (începutul mileniului I î.e.n.), a cărei piesă centrală este un vas ce reprezintă transpunerea în lut a discului solar. Poate că este un fapt fără importanță ceea ce am spus mai sus, însă, pentru mine, simbolul soarelui, descoperit pe locul marii uzine constructoare de mașini, mi se pare revelator pentru înalta temperatură solară ce se consumă, în muncă, aici. O comunitate muncitorească de prestigiu, în care 75% sînt tineri. Ce erau pe-aici în urmă cu un deceniu și jumătate decît suprafețe de pămînt arid și ce aer modern aduc acum aceste hale ! Incinta cimentată, autoturismele aliniate, zonele florale, care țîșnesc ici-colo ca niște exuberante bucurii ale naturii, pe care noul peisaj industrial nu le ucide ci le înglobează, complexul sportiv uzinal, cantina, supla hală de sport, creșa, căminele nefamiliștilor, totul, într-o imagine tonifiantă a unei industrii superioare. Cît de apropiat m-am simțit aci, întotdeauna, în ambianța directorului Ioniță Bagiu. Ce colorată este limba sa de om trecut de mic prin mediul muncitoresc. Din acel an 1964, cînd a intrat pe porțile I.M.T.-ului, venind de la Reșița, el a ținut un fel de jurnal de bord în care și-a notat mersul uzinei. Inginerul-director știe bine că, pentru el și mulți muncitori atașați uzinei, ea reprezintă o a doua familie și jumătate din timpul vieții este dedicat ei. Directorul Bagiu tinde să instaureze aici sentimentul că munca corespunde cu însăși noțiunea de iubire. Tot ce se face aici să se facă din inimă și cu mare drag, adică toate acele poduri rulante, macarale, motostivuitoare, boghiuri, macarale portuare, adică veritabilele mașini ale unei citadele industriale moderne. Pentru aceasta, ei, muncitorii simpli și buni, merită să stea în plină lumină.

LA I.A.E.M. (Întreprinderea de aparate electrice) scriam, nu de mult, că fetele își creează o biografie. Tînăra fabrică, ai cărei piloni s-au pus în iarna anului 1971, ajunge, de la 32 milioane producție în primul an, la 435 milioane în 1975. Întreprinderea și-a constituit propria-i biografie ridicînd aceste fete, din mers, făcîndu-le posesoare ale unei meserii noi, delicate, ce construiesc azi aparaturi complexe electrice. Dar fetele sînt la vîrsta viselor. A dragostei. A maturizării unei cariere. Ele sînt suflete vesele, apropiate și învață singure să se controleze în muncă, să se emancipeze în meseria lor, să-și construiască mica lor biografie, așa, ca Erika Junker, absolventă de liceu, care azi e șefă de formație, sau ca Virginia Vermeșan, o fire echilibrată, sensibilă, stăpînă pe ea, căreia, lipsindu-i patru sutimi la medie pentru a fi admisă la o facultate, a intrat, de liceeană, aici, la I.A.E.M., și a ajuns azi o muncitoare model, aleasă de colegele ei tot șefă de formație. Sau fiava Gerlinde Stan, orfană de tată, de mică, urmînd o școală profesională a Electromotorului și devenind azi o „rafinată" în meserie, o metrologă, adică o controloare finală a muncii fetelor, piesele pe care își aplică ea marca putînd trece demne și sigure controlul calității. Sau tînăra ingineră Mesaros Anghel Tamara, venind la I.A.E.M. ca șefă de promoție a Politehnicii clujene, cerîndu-se la această întreprindere, atunci, prea tînără pentru a avea încă un nume, deși putea pleca la București sau Brașov. Și, azi, I.A.E.M.-ul a devenit comunitatea ei familială, ea spunîndu-mi, odată : „Încă înainte de-a cunoaște că voi veni aici, am știut că eu, ca în dragoste, de fabrica de care mă voi lega, voi rămîne întreaga mea viață legată..." În aceste zile, la I.A.E.M., iată, fetele își creează propria lor biografie, intrînd astfel, pe nesimțite, dar definitiv, în uriașa biografie a acestei comunități muncitorești de prestigiu.

DINTRE întreprinderile de renume, ale industriei ușoare timișorene, în care cetatea de pe Bega excelează, este și „1 Iunie", care, acum cinci decenii, lua naștere pe malurile Begheiului, într-un atelier cu vreo sută și șaizeci de muncitori. Acolo s-a ridicat, succesiv, pînă azi, impunătoarea întreprindere timișoreană, profilată în exclusivitate, pe țară, în tricotaje pentru copii. Evoluția ei a fost spectaculoasă, producția fizică crescînd, în 1976, față de 1966, de patru ori, cea valorică de trei ori, iar productivitatea muncii săltînd cu 50% față de cele 5 milioane de piese tricotate în 1966, fabrica mîndrindu-se azi cu peste 21 de milioane de piese pentru copii. Interesîndu-mă să aflu prin ce s-ar impune, față de surorile ei din țară, personalitatea întreprinderii, am ajuns la concluzia că ceea ce-i definește acea viață intimă și personală a fabricii pornește de la căutările tehnice dinlăuntrul ei. Aici s-au pus bazele, de pildă, ale primei mașini de tricotat românești. Prototipul a fost creat pe solul timișorean, pentru a intra apoi în serie la Metalotehnica București. Tot aici a fost impus, pe plan național, tricotatul buclé, prototipul fiind originar tot în aceste ateliere de la „1 Iunie". Această caracteristică, de-a deveni creatoare de tehnică modernă, bazată mai ales pe creativitatea personalului cu o pregătire medie este un aport unic la o personalitate unică. Contribuția, în textile, a maistrului, a personalului mediu, legat nemijlocit de producție, devine aici imensă, numai așa explicîndu-se ideile explozive care au pornit de la asemenea oameni ca Hector Petru, Cornel Crisnic, Varga Adalbert, Nicolae Roman. Elementele de noutate, de contextură nouă, de croieli inedite, de coloriturî deosebite, de ornamentici și tehnologii noi, elastice, au făcut ca procesul de înnoire de la „1 Iunie" să fie, în 1976, de 50% față de numai 4% în urmă cu un deceniu. Aici, rămînînd statornice, ca multe din muncitoarele de prestigiu ale fabricii, directoarea Iulia Pașca, o vrednică ingineră, o adevărată intelectuală, și o femeie de acțiune, dar și de afectuoasă înțelegere față de fetele ei, și-a petrecut, din cei 50 de ani cît numără întreprinderea, 18 ani. Azi, după aproape două decenii de cînd și-a legat destinul propriu de cel al uzinei, ea e conștientă că, de fapt, din tot ce a fost prețios pentru ea, în acești ani, tot oamenii au fost cei mai prețioși, cărora ea le-a dedicat întregul elan, tot astfel îndemnîndu-i, ca directoare și conducătoare a unei comunități muncitorești, pe toți cei din jurul ei să facă. Undeva, în atelierele sau în magaziile de la „1 Iunie", am văzut, în trecerea mea pe-acolo, marile movile de produse încîntătoare, coloratele confecții dedicate copiilor acestei țări. Privindu-le, poate că mă gîndeam, și eu tot copilărește, că, de fapt, acele podoabe, lucrate de muncitoarele aplecate în preajma agregatelor fine, erau un fel de daruri pe care ele le aninau, la fiecare sfîrșit de an, pe pomul de iarnă al întreprinderii lor, pentru a le dărui cu generozitate copiilor țării.

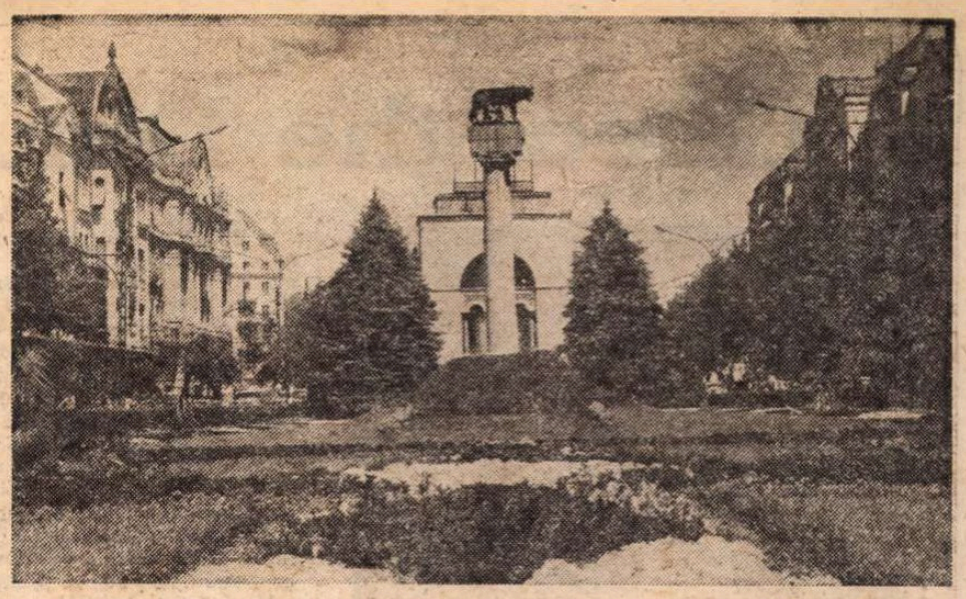

Centrul Timișoarei

Postludiu

KANDIA sau Tehnometal, Fabrica de bere sau Electromotor, Dermatina sau Extraceram, Electrobanat sau Electrotimiș, Fabrica de piele sau Fabricile de pantofi Banatul și Modern, Ambalajul metalic sau Azur, Fabrica de tramvaie sau Fabrica de case (Grupul de șantier 4 al Trustului de construcții timișorean), zeci și zeci de nume, de biografii, de comunități muncitorești, sute, mii de oameni cunoscuți, ale căror biografii le-am pătruns, mai adînc sau mai sumar, ce mi se deschid acum înainte, în această cîntare a muncii, care vrea să însemne însăși ampla „Cîntare a României". La faza de masă și cea orășenească a festivalului n-a fost întreprindere care să nu fi adus un dans, un cor, o echipă de teatru, o brigadă artistică, un montaj, o orchestră de muzică ușoară sau populară, un recitator sau un cîntăreț folk. Unindu-și elanul muncii cu acela al dăruirii artistice, venind, adeseori, direct din halele uzinelor pe scenele luminate, acești băieți, aceste fete, acești interpreți ai muncii, dar și ai fanteziei artistice, se vor întrece, în continuare, în faza interjudețeană, într-una din sărbătorile noastre naționale care este însuși festivalul românesc al „Cîntării României". În județul și orașul meu, acești oameni, aceste vieți de muncitori și muncitoare, de ingineri și tehnicieni, de muncitori ai cîmpului și ai laboratoarelor, s-au înscris la Festival pentru a-și încerca nu numai îndeminarea muncii ci și îndeminarea inimii. Adunați și înscriși la Festival în 1106 formații diferite, ei numără, la această oră, 17 883 de membri. În cazul acesta, chiar și cifrele vorbesc de la sine și atunci cînd, în confruntarea finală, acești interpreți vor urca, poate, și pe scena luminată, voi, cei care acum îi știți, să le strîngeți mîna muncită și din partea mea, mîna care a știut să manevreze și o mașină, dar și un instrument. Și aceasta, pentru a-și împlini viața prin farmecul artei, pentru a și-o face mai frumoasă, mai demnă, mai bună. Oameni din marile familii care alcătuiesc, la un loc, minunatul nostru popor.

Ion Arieșanu

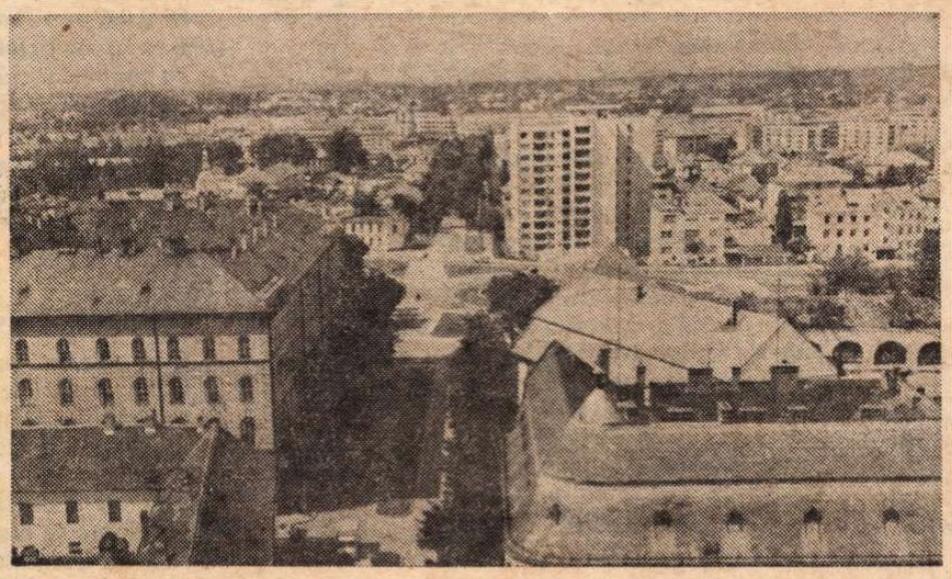

Vedere spre noile blocuri ale Timișoarei

Gheorghe Dinu — Ștefan Roll

• IN cei trei ani care au trecut de la pieirea prietenului meu Gheorghe Dinu — consacrat în literatură mai ales sub numele de Ștefan Roll — de multe ori am pus mîna pe toc să scriu despre el și tocul s-a oprit după cîteva rînduri. Mi se părea o impietate, o trădare a legămîntului nostru de o viață să scriu despre dispariția lui Ghiță. Îi aștept și acum, noaptea tîrziu, telefonul. Mă chema cu regularitate să-mi spună ultima glumă.

Mă chema, ca altădată, în anii frumoasei și sbuciumatei noastre tinereți, cînd nopțile ni le petreceam în tipografii, în ședințe conspirative, în crișme boeme, ascultînd plînsul unei viori sau bocetele Mariei Tănase.

Mă chema să-mi spună o glumă, sau să mă audă, să simtă că încă existăm, că sîntem împreună, atunci cînd unul după altul plecau prietenii de altădată ?

Nu am știut niciodată, pentru că acest prieten al meu era de o mare discreție, așezată pe o imensă delicatețe sufletească. Zgomotosul Ghiță, boemul acela iconoclast în aparență, era un mare timid, un delicat de o mare finețe sufletească. Mi-au trebuit ani ca să-l înțeleg, așa cum superba lui poezie a cerut ani și mai cere încă pentru a fi înțeleasă.

Cascadă ilogică de imagini ilogice, spuneau meșterii logicii poeziei semănătoriste despre opera poetică a lui Ștefan Roll. Revoluționar în tot ce făcea, el adusese în poezia românească noutatea îndrăznelii, a curajului de a privi realitatea de la celălalt capăt al ocheanului, de a o recompune în imagini excepționale după o altă logică, aceea a poetului, a marii poezii, mereu înnoitoare în dialectica ei.

Puțini l-au înțeles cînd a scris **Poemele în aer liber.** Ceva mai puțini, dar tot puțini, și atunci cînd și-a publicat volumul **Ospățul de aur.** Va mai trece vreme pînă cînd reflectoarele vor fi îndreptate spre locul pe care Ștefan Roll l-a ocupat singur în galeria **Poeziei,** și de unde nimeni și nimic nu-l va putea îndepărta. Scriind despre Ghiță, îmi aleg cuvintele cu mare grijă. Știu că primea și laudele și insultele cu aceeași indiferență. Numai cuvintele prietenilor îl înseninau sau îl întunecau. Iar eu nu vreau să-l supăr pe acest mare prieten al meu, care timp de patru decenii mi-a înfrumusețat viața și a cărui prezență spirituală continui să o simt lîngă mine, în mine.

George Macovescu

Recoltă

Din mii de fîntîni —
arteziene —,
holda plimbă de mîini
numai cosînzene.

Cu săbii de tafta în galop,
vîntul prin porumbi adie,
obrajii sînt rumeni în acest snop,
cîte un bec mic se oglindește în fiece păpădie.

Pe miriști stă în odăjdii cîte un stog
de raze din soare smulse,
în floarea soarelui Van Gogh,
tot mai mult aur mulse.
Lîngă mine,
trupul tău, o azimă
de spice azi se reazimă,
cînd,
în inimi, ca într-o brutărie,
ard flăcări moi de iasomie.

Și e atîta belșug pe cîmpie,
încît îmi vine să strig :
Hai să sărutăm pîinea asta nouă.
Jumătate ție, jumătate mie,
fiindcă,
grăunțele care au umblat sub glie,
ascultă-le : în hambarele țării
ele numai mărgăritare plouă.

Babadag, 1957

Așteptare

Întunericul a plîns în noaptea asta lîngă mine
ca o soră de caritate neagră,
cu zîmbetul în dantele de doliu
În curtea cerului,
stelele-mi păreau niște fetițe străine
și vacile norilor pășteau o iarbă de abanos
așa că, am așteptat dimineața,
în tăcerea, care era toată de os,
cum aștepți un lințoliu.

Dunăre

Macarale, în fiece port,
încarcă val cu val.
Stelele, toate într-un cort,
aprind țurțuri de opal.

Cariatidă fluidă,
cu verzi sîni de ostroave,
Dunăre, ești chitară, ești omidă,
ori herghelie fără potcoave ?

Cu flinte mute te iubesc haiducii,
în pădurea solfegiată de brotăcei,
din dulci castagnete plescăie cucii,
din do-re-mi tu poți să-ți faci cercei.

Un remorcher duce planete cu miez
de cărbune surd și de grîne,
cerul gurii tale e tot mai roz
în înserarea cu pași negri de cadîne.

Orășele mici ard ca pupile cuminți și roșii,
cu cap cu tot te tot cufunzi în tăcere,
te uiți în amurg, unde-s chiparoșii,
și sălciile devin, treptat, treptat de miere.

Iunie, 1957

Dialog

Dialogul cel mai aprig
este cel cu mine însumi.
Fiindcă mă cert,
mă mîngîi,
mă osîndesc,
mă iert.
— Cînd cred
că ard,
îmi dau seama
că, pe undeva, mă sting
cînd cred că țîșnesc
simt că, pe undeva,
mă preling,
că sînt cert,
că sînt inert,
viteaz,
laș.
Că mereu veghez,
că mereu dorm.
Visul însă rămîne
mereu treaz.
Iată, de ce,
tot ce iubesc mai mult,
este acest dialog
cu mine însumi,
fiindcă simt că rămîn
mereu prolog...

Plimbare

Dacă se face
în fiecare seară de vară noapte,
e fiindcă florile,
ca niște amanți îmbrățișați,
în ireala lor întîlnire
își închid, toate, pleoapele,
și așa cum dorm
suferind ca nevăzute
răni de heruvimi,
se visează printre aleile de stele
de pe cer.
— Hai printre pajiștile de argint,
ți-am spus.
Să le privim.
— Umblă fără pași, mi-ai zis :
să nu le trezim.

Monogramă pe zăpadă

Iarna asta, la noi,
văzduhul e în albe crinoline
în valsul vîntului
din pomii goi,
sau e funinginea din stele
a incineratelor violine
din zîmbetele mele
rămase să cerșească în praguri ?
Știu însă o cascadă de văpăi
ca un Prometeu fluid în soare,
cu cîntece urcînd din adîncile văi
și din străvezii arhipelaguri,
din mările cu scrîșnete de sare.
Să te întîmpine 1962
cu coturni, cu catifele moi,
cu zumzetul pașilor albaștri.
Să treci și să te odihnești o clipă
și în inimile noastre.

1 ianuarie, 1962

Requiem

Printre draperiile de zăpadă ale
mormintelor,
noi, fiii tăi adoptivi te-am pus în groapă.
Urla mut în văzduh fumul nerostit al
cuvintelor :
Poate, în infinitul abis, sufletul tău să
încapă ?

Dăruiam, haotici, o relicvă sfîntă pămîntului,
a cărui filigrană o vom purta în inimi mereu,
așa cum duci osemintele transparente ale
vîntului,
pășind prin ani și generații, într-un alt
apogeu.

Plutea, în noi, lacrimi ca pe un iezer negri
nuferi,
goneau sub pași rănile gheții
și-ascundea fața în palme pămîntul,
pentru tine, care ai știut atît de mult să
suferi.
Plîngea, în arborii de doliu, cerul, vîntul...

Așa am pus, în uimirea țărinii, candelabrul
ființei tale.
O inimă, ca o flacără zvîrcolită în jar,
două mîini cuminți ca niște petale
pe care bulgării le-au sărutat în ropotul lor
funerar.

Flăcări

Iată-mă : sînt plin de vînătăi, de răni.
ca un iconostas de icoane.
Dar, niciodată ochii nu-mi vor fi bătrîni.
lacrimile vinete, sărate broboane.

Mi-e carnea un aluat, o cocă de flori,
toate sfîșiate de vînturi fierbinți și albastre,
cu lumini foșnind ca nopțile în sicomori,
cu ultimele mistere dintre noi și astre.

Învăpăiat sînt de prieteni, de iubiri,
ca vitraliile de mătase, din crepuscule,
mi-e sărutul ca măcieșii : zimți și trandafiri,
roșu, ca în scripturi, unele majuscule.

Și dacă pun flăcările vestmintelor pe mine
e ca să am urletul cascadelor pe umeri,
cu ropotul lor de herghelii hialine,
cu stelele ce numai în gînd le mai numeri.

Și așa, plin de răni și de vînătăi,
cutreer toate drumurile din minte
și cu telegarii arși din arsele cuvinte,
vreau să ajung lîngă mine, eu cel dintîi.

Burlescă

Ca o pelerină îmi pusei poemul pe umăr
și luai scuturile toate pe coate.
Și ieșii afară. În nămeții de soare
să aștept noaptea ca, stelele, nătîng, să le
număr.

Cine mi-a strigat : hei, poete !
poezia nu se face în ulcioare
cu stele numărate.

Presa literară craioveană

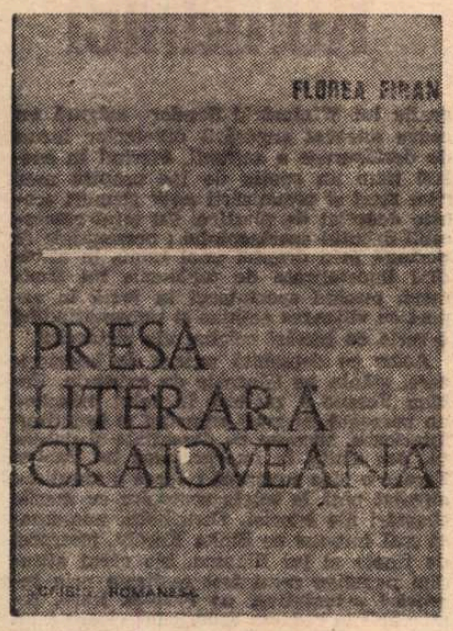

DUPĂ remarcabila lucrare bio-bibliografică **De la Macedonski la Arghezi,** cuprinzînd totalitatea scriitorilor de origine sau de aşezare oltenească (Editura Scrisul românesc, Craiova, 1975), profesorul Florea Firan ne dă în aceeaşi editură o privire istorică despre **Presa literară craioveană** (1838—1975), în Addenda, **cîteva Articole-program ale principalelor reviste literare craiovene,** apoi **Catalogul presei craiovene,** între aceleaşi date, în sfîrşit, o **Bibliografie.**

În acest interval de 137 de ani au apărut în capitala Olteniei, căreia i se mai spunea, pe la jumătatea secolului trecut, **România mică** (de la franc. la petite Valachie), nu mai puţin de 848 publicaţii periodice, inclusiv cele politice sau cu caracter informativ ori ştiinţific. Desigur, majoritatea, neputîndu-şi susţine băneşte apariţia, au avut o viaţă efemeră. Altele şi-au limitat apariţia pe intervalul de timp al unei alegeri parlamentare, cum a fost cu n-rul 298, **Doljiul,** care a apărut între 18 aprilie şi (?) mai 1879, numai şapte numere, sub conducerea lui Caragiale. Asumîndu-şi calitatea de girant responsabil, cu răspunderi eventuale în faţa justiţiei, redactor în acelaşi timp al „Timpului", Caragiale a scris şi semnat pe cartea sa de vizită :

„Despre ori ce urmări pe cale legală a publicaţiei foaiei Doljiul, pe cătă vreme o voiu dirige eu, respunz.

1879 aprilie Craiova
I. Luca Caragiale"

Alte trei ziare cu acelaşi nume, în aceeaşi formă, mai apar în anii 1902—1904, 27 apr. 1908 — 2 febr. 1913 (printre colaboratori, N. Titulescu, în acel moment adept politic al lui Take Ionescu !) şi 26 martie 1932 — 25 nov. 1935. E curios că numele corect apare doar în numărul unic de la 1 decembrie 1929, **Doljul studenţesc,** cu ocazia unui congres.

Considerîndu-se un factor eminamente educativ, chiar cînd acea educaţie era pur şi simplu politică, adică de partid, presa afecţiona titlul metaforic **Lumina.** Înregistrăm şapte periodice cu acest titlu, urmate de **Lumina comerţului, Lumina creştină, Lumina ostaşului, Lumina providenţială** (două cu acelaşi titlu, al doilea în subtitlu „revistă profetică") şi **Lumina satelor.** În fine, din aceeaşi familie de cuvinte, apar **Luminătorul** şi **Luminătorul creştin,** precum şi **Luminişuri,** revistă de literatură şi critică. Deşi combativi prin temperament, oltenii, care în trecut dădeau de furcă domnitorilor, scot numai trei ziare cu titlul **Lupta,** alfabetic urmate de **Lupta comercială, Lupta cooperativă** şi **Lupta sindicală** (1945), cronologic precedate de **Luptătorul** (1880).

Comentariile în marginea nomenclaturii sînt foarte ispititoare. Ne oprim însă, de teama lunecării peste marginile rubricii noastre.

Dacă nu avem de a face cu o greşeală de tipar, în titlul ziarului **Revindecarea,** organ al Societăţii pensionarilor militari, filiala Craiova, iulie 1931—1933, descoperim ceea ce se cheamă în filologie o etimologie populară pentru **revendicarea** (presupunem că respectiva societate avea revendicări profesionale şi nu acuza recidive de ordin sanitar).

Presa oltenească s-a urnit greu din loc. Primul periodic, **Mozaicul,** a fost scos de pictorul Constantin Lecca, cu ajutorul marelui clucer Grigore Otetelişanu în anul 1838 şi a durat exact un an. Se păstrează colecţia completă de 52 de numere, în 856 de pagini. **Rara avis !** Cîte periodice craiovene şi de aiurea, din secolul trecut, se pot consulta în întregime ! Nimeni sau prea puţini s-au gîndit să le colecţioneze, iar legea depozitului legal a favorizat prea puţine biblioteci publice (ca o curiozitate, voi preciza că Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România nu mai primeşte decît un singur exemplar gratuit, în loc de două, ca în trecut, şi este nevoită să cumpere pentru fondul de rezervă al doilea exemplar, primul fiind supus distrugerii, prin consultaţie îndelungată şi nu prea grijulie). Ar fi interesant ca ziarul să facă obiectul unui studiu exhaustiv, eventual unei teze de licenţă, ca să avem o idee cît mai exactă de nivelul presei noastre la acea dată şi de preocupările craiovenilor. Constantin Lecca a fost primul nostru pictor laic, cu predilecţie pentru genul istoric şi portretistică. Era văr primar cu mama lui Caragiale şi, ca atare, unul dintre moştenitorii Momuloaei.

O ALTĂ latură interesantă a presei craiovene este cea umoristică. Înregistrăm cele mai variate titluri, pe care le urmărim în ordine alfabetică : **Bomba, Calendarul Veseliei** (în lipsa **Veseliei** !), **Cheflegiu, Chiţibuşul, Ciomagul, Cometa** (ziar de aventuri amoroase), **Corsetul** (ziar al hamurezaţilor), **Cravaşa** (două cu acelaşi titlu), **Dîrmonul, Foaie amoroasă** (ca mai sus : ziar de aventuri amoroase), **Fusta, Ghidanacul, Gîrbaciul, Goanga, Guriţa, Naftalina, Năbădăile, Nu mă uita, Olteanul de ocazie, Păcală, Păleaţă, Popa Crap,** organ cliricalo-pescarelo-politico-ştiinţifico, **Pricoliciul, Pricoliciul amorezaţilor, Pricoliciul Craiovei,** ziar umoristic al mahalalelor, **Sfîrleaza, Stamba, Strigoiul,** alt „ziar umoristic al mahalalelor", **Ştrengarul, Tifla, Tingirica, Tiripliciu, Trepăduşul, Urzica, Viespea, Vocea mahalalelor,** ziar gratis de ocazie (cu acest regim economic, a trăit zece zile, de la 9 la 19 ianuarie 1883). Nici unul din aceste periodice umoristice n-a abuzat de longevitate. De mirare, cunoscut fiind simţul umorului, foarte dezvoltat printre olteni, care s-au dovedit nesecat de inventivi în vorbe de duh şi anecdote.

Spuneam mai sus că presa olteană s-a urnit greu din loc. Vom preciza că este vorba mai ales de timp şi nu atît de spaţiu. Al doilea periodic apare după zece ani şi ar fi întîrziat poate şi mai mult, dacă n-ar fi izbucnit revoluţia din 1848, care a dat ziarul **Naţionalul, cu viaţă efemeră de trei săptămîni,** între 24 august şi 13 septembrie. „Publicaţia", ne spune Florea Firan, „se datora militanţilor revoluţionari Toma Strîmbeanu şi Petre Cernetescu". Despre cel dintîi ştim că locuia în mahalaua Postelnicu Fir. Al doilea, Petre Cernătescu (1825—1892) a fost profesor de istorie universală la Universitatea din Bucureşti şi autor de manuale. Delicatul poet intimist, cunoscut mai mult ca sociolog, Alexandru Claudian, îi era nepot şi i-a slăvit memoria în versuri mişcătoare. Urmează, în ordine cronologică, **Jurnalu Craiovei** (la 23 mai 1854, cu patru numere), **Vocea Oltului,** la 22 aprilie 1857, a lui Gheorghe Chiţu, viitorul ministru liberal ; ulterior ziarul ia numele **Oltul,** ca să revină curînd apoi la vechiul nume ; **Vocea Oltului** reapare pentru patru luni din anul 1860, iar apoi peste alţi zece ani, pentru alte cîteva luni, şi, în fine, în 1891, ca organ al partidului liberal-naţional, pentru cinci luni. Grea viaţă pentru presa craioveană ! Se vede că orăşenii preferau presa Capitalei, a Bucureştilor, şi nu se prăpădeau cu firea pentru cea locală. Lupta dintre cele două partide de guvern, între 1866 şi 1916, era susţinută de presa lor politică, prin ziare cu existenţă scurtă.

NU ALTA a fost situaţia presei literare propriu-zise. Literatura îşi afirmă o viaţă locală prin **Revista olteană,** sub direcţia poetului Traian Demetrescu, care-i asigură, ajutat de prietenul său, G. D. Pencioiu, două serii şi peste doi ani de existenţă (martie 1881 — martie 1890 şi mai-iulie 1892). Acelaşi poet, în colaborare cu Alexandru Constantinescu, redactează de la septembrie 1891 pînă la 22 ianuarie 1892 revista săptămînală **Secolul** („ziar săptămînal", în subtitlu !). Orientat socialist, Traian Demetrescu ia în 1888 apărarea ţăranilor răsculaţi, în care vede „proletariatul în opinci".

Interesant este titlul ziarului **Revoluţia socială,** organ pregătitor al Comunei Universale (14 martie 1898 — 13 ianuarie 1900). Lansarea unui apel către muncitori începe ciceronian :

„Pînă cînd veţi mai sta nepăsători ? Pînă cînd veţi mai îndura dispreţul a celor care se numesc dătătorii voştri de lucru ?".

În concluzie, se salută ziua internaţională a muncii, cu lozinca :

„Trăiască întîi de mai".

Nu mai e nevoie să stăruim asupra singurei reviste literare craiovene de durată : **Ramuri,** care apare între anii 1905 şi 1947, sub conducerea lui C. Şaban-Făgeţel şi cu ferma directivă a criticului tradiţionalist D. Tomescu, nu fără a se apela la patronajul lui N. Iorga, care conduce revista între anii 1915 şi 1917, sub titlul **Drum drept.** Polemist de vocaţie, D. Tomescu susţine lupta înainte de primul război mondial, alături de fostul conducător al **Sămănătorului,** dar pe aceeaşi linie, împotriva directivelor lui M. Dragomirescu, Ovid Densusianu şi E. Lovinescu şi în contra mişcării simboliste. În definitiv, cu excepţia grupării moderniste a lui Tiberiu Iliescu, în jurul revistei **Meridian,** care grupează scriitori de tendinţă suprarealistă, mişcarea literară craioveană rămîne în genere tradiţionalistă şi între cele două războaie.

De viaţa literară a Craiovei mai este legată figura poetei Elena Farago, care a condus revista **Năzuinţa** (1922), trecută asupra hispanistului Al. Popescu-Telega.

Arhivele Olteniei, publicaţie trimestrială, fundată de Charles Laugier şi condusă de profesorul C. D. Fortunescu între anii 1922 şi 1943 aduce o foarte importantă contribuţie de ordin istoric, arheologic şi folcloric pentru trecutul Olteniei.

Am apreciat seriozitatea în spiritul căreia Florea Firan încearcă să menţină echilibrul între tradiţie şi inovaţie, relevînd totodată că încă din anii 1927-1928 lupta împotriva modernismului devenise anacronică (după acea dată, cu atît mai mult !).

Şerban Cioculescu

Tainica sămînţă

Veşnic te mîngîie soarele şi
sîngele meu te unduie ca pe o tăcere
şi în tăcere te poartă nevăzută minune
miezul meu de durere plăcîndu-ţi,
duh făcîndu-te, maică.

Tu pretutindeni cu iarba şi stelele,
cu iarba şi soarele,
aură pe frunţi ca o dulce sudoare,
dăruirea mea pentru viitorii părinţi
şi dincolo de ei, taina.

Iată fructele peste pămînt rostogolindu-se,
sub picioarele copiilor fructele,
prefigurare-n copii semînţele,
în ochii lor cerul rostogolindu-se,
cerul cu fructele toate.

Din piatră în mine sămînţă de neam,
din cenuşă, din oase, din sceptre,
din sate subterane, din clopot alergînd,
din munte mişcîndu-se
în carnea mea patimă.

Sîngele meu te roteşte, te rosteşte
chip fără chip, tăinuito,
din tine iarba verde, acasă
şi gînd cu păduri şi fumuri de jertfă
şi-n marile răscruci, zeii.

O, dăruirea ultimă, o, risipirea,
cădelniţarea de trup şi vorbele
întrînd în ochii apelor, în urechile vîntului,
stirpe a mea, iarbă veşnică —
duh mă voi face, maică !...

Radu Cârneci

Baştină

Preajma-ţi sînt care-ţi clatină
sarea din lacrimă...

Vis visat
şi cu ochii arat, pat
părerii de trup ce mi s-a dat.

După ce o să mă-nghită tîrziul,
cu alt chip, străveziul
am să-ţi mai fiu tot fiul ?

Ori pasărea poate, din asfinţit,
zugrăveală pe schit,

ori un cuvînt cu varul plesnit ?

Gheorghe Tomozei

Teatru

Teatrele dramatice în Festivalul național „Cîntarea României"

• Între 11 și 22 mai se desfășoară în șase centre (București, Constanța, Brașov, Cluj-Napoca, Bîrlad, Craiova) faza interjudețeană a concursului teatrelor dramatice și de păpuși din cadrul Festivalului național „Cîntarea României". În fiecare din aceste centre manifestarea s-a transformat într-o sărbătoare artistică. Juriile vor decide, la sfîrșitul săptămînii viitoare, participările la etapa finală, ce va avea loc în Capitală între 1 și 6 iunie.

Cum majoritatea spectacolelor de pe afișele fazei interjudețene au fost recenzate în această pagină, în săptămînile din urmă, colaboratorii noștri au ales, pentru numărul de față, ultimele două premiere absolute din cadrul concursului și un spectacol nou cu o piesă istorică prestigioasă.

Tîrgu Mureș: „PROCESUL HORIA" de Al. Voitin

• TEATRUL din Tg. Mureș s-a înscris în Festivalul național „Cîntarea României" cu montarea scenică a unuia dintre cele mai prestigioase texte românești de inspirație istorică, **Procesul Horia** de Alexandru Voitin. Calitățile acestei opere dramatice — subiectul original, articulat cu măiestrie în cadrul caligrafierii atente a caracterelor, replica frumoasă și bine integrată în gramatica tramei, ideologia umanistă, profundă, determinînd o meditație asupra condiției umane — au găsit în regizorul Dan Alecsandrescu și colectivul de actori mesageri inspirați și talentați.

Spectacolul a gradat cu rafinate nuanțe drumul contelui Jancovich de la detașare și clarviziune, la coșmar și criză de conștiință. Complexul de semne scenice construit în prima parte — aranjarea meticuloasă a obiectelor, vigoarea militară a mișcării actorilor ierarhizînd sever puterea, dar fără ostentație — evoluează sobru către degradarea realității și intrarea în fantastic. Delirul contelui, înconjurat de cele trei romînce ca de niște Erinii, este o reușită spectaculară memorabilă. În jurul acestui proces al judecătorului damnat și disgrațiat, urmărit de plăsmuirile propriei conștiințe culpabile, se naște o lume. Prin căpitanul Knaabe, generalul Papilla, secretarul Melynados, conți maghiari, soldatul Bota, actorul Eckhard, spectacolul creează un alt proces, cel al unui imperiu. Un imperiu în destrămare, radiografiat scenic prin accentuarea grotescului unor personaje.

O altă împlinire pe care am reținut-o a fost metafora scenografică (Traian Nițescu) — o roată amenințătoare ridicată deasupra întregului consiliu de judecată, o roată a proorocirii implacabile care deschide astfel posibilitatea unei asemănări cu tragedia greacă.

Sub acest simbol, al unui destin întunecat, se așează un alt proces, cel ce dă titlul piesei : procesul răsculaților.

Actorii tîrgu-mureșeni au transpus convingător un cod dramaturgic și regizoral dificil, demonstrînd în genere aplicare la datele personajelor și disponibilitate de nuanțare și evoluție. Constantin Anatol, Teodor Danetti, Dan Glasu ne-au impresionat ; rolurile compuse de ei s-au constituit într-o structură : stilpii puterii chezaro-crăești. Oscilantul general Papilla a fost statuar, dar rece interpretat de Constantin Doljan. Deși lipsită de contur complet, din cauza unei înțelegeri parțiale a personajelor Horia și Cloșca (Ștefan Moisescu, Ion Fiscuteanu), lumea românilor răsculați s-a impus totuși, la aceasta contribuind și Dorina Păunescu, Melania Ursu, Cristian Ioan, Radu Neag.

Radu Anton Roman

Craiova: „PATETICA '77" de Mihnea Gheorghiu

• ȘI în această nouă piesă Mihnea Gheorghiu pornește de la premisa, justificată, că istoria este un dat pentru spectator, acestuia fiindu-i cunoscute desfășurarea evenimentelor și deznodămîntul lor. Ceea ce îl interesează pe autor este implicarea activă a interlocutorului pentru ca acesta — după cum mărturisea cîndva — să sesizeze sensurile profunde ale felului „cum se face istoria și astfel să-și cîștige satisfactia intelectuală de a înțelege și interpreta contemporaneitatea".

Care ar fi, deci, cheia de boltă a **Pateticii '77** ? Întreaga derulare (quasi-cinematografică) a multitudinii de tablouri se produce sub semnul ideii că independența este opera întregului popor, că ea a focalizat, cu o extraordinară putere de atracție, energiile celor mai largi pături sociale, între care masele populare au avut rolul esențial. Iată, de pildă, ce spune țăranul Lefter, situat în miezul fierbinte al evenimentelor : „Dau toți că e pentru țară ! Care ce-a putut și ce-a avut din sărăcia lui : bucate, pînză nălbită, nutreț, păsări, oi, unii și cîte-o vită". Iar ca un corolar, de la tribuna parlamentului, strălucitul cărturar și diplomat patriot Kogălniceanu proclama cu rigoare și tărie morală : „...trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile pentru copiii noștri, și această misiune în momentul de față este încredințată fraților și fiilor nostri care mor la hotare".

Acești doi poli sînt uniți, asemenea unui torent viu, printr-o multitudine de destine care, fiecare în felul său, punctează succint, dar convingător, o traiectorie distinctă pe fundalul patetic al evenimentelor.

Piesa lui Mihnea Gheorghiu, în ciuda stufozității acțiunii, impune prin panoramarea clară a epocii, reușind să ilustreze convingător specificul atmosferei, starea de vibrație patriotică declanșată de un moment esențial în istoria țării noastre. Ea este astfel cuprinzătoare, comunicînd, artisticește vorbind, într-un registru superior, definit prin sobrietate elegantă și patetism obiectiv.

Pe scena Naționalului craiovean, regizoarea Georgeta Tomescu a conturat un spectacol de vaste proporții, dar sigur supravegheat. Ea a atribuit, cu ingeniozitate, o funcționalitate sporită luminilor (al căror joc descoperă, surprinzător uneori, grupuri foarte expresive), iar absența decorurilor a suplinit-o profitabil prin proiecții sugestive. Succesiunea multitudinii de tablouri se convertește printr-o scrutare geometrizantă, în adevărate stampe de epocă. Aici este cazul să relevăm meritele talentatei Iuliana Preduț, care a creat costume frumoase, adecvate atmosferei, precum și ale muzicii semnate de Iancu Dumitrescu, ce intensifică, în anumite momente, patosul atmosferei (de-a dreptul emoționantă este balada interpretată de cîntărețul Gheorghe Roșoga în momentul asaltului de la Grivița). Demn de reținut este faptul că, într-un spectacol care a solicitat practic întregul colectiv al Naționalului craiovean, Georgeta Tomescu a figurat, totuși, meritoriu cîteva personaje între care impun rolurile susținute de Valeriu Dogaru (l-a conturat cu exactitate pe tînărul Mihai Cernătescu), Viorica Popescu-Mihail (dramatizează fără sentimentalism în rolul Alexei Damian), Vladimir Juravle (un Kogălniceanu ferm, care face politică într-un cuceritor stil intelectual), Leni Pințea-Homeag (o Natalia Ipsilanti ușuratecă și cosmopolită). De asemenea, se cuvin amintite apariițiile episodice, dar nu lipsite de importanță, subliniate de Vasile Cosma, Remus Mărgineanu, Elena Gheorghiu, C. Sassu, Marina Bașta, Emil Boroghină, Tudor Gheorghe, Smaragda Olteanu, care asigură un bun spectacol evocator.

Romulus Diaconescu

Timișoara: „MĂRIA SA, POPORUL" de Tőmőry Péter

• TRANSILVĂNEANUL Carol Popp de Szatmari și-a legat numele nu numai de viața artistică românească de la mijlocul secolului trecut, numărîndu-se printre primii pictori moderni pe care i-am avut, ci și de cea politică, participînd la marile evenimente ale epocii : revoluția de la 1848, Unirea, războiul de independență, cîștigîndu-și stima contemporanilor. Timp de aproape o jumătate de veac de la stabilirea sa la București (1840) și pînă la moartea survenită în 1887 a fost pictorul oficial de la curtea domnitorilor români ; operele sale alcătuiesc o cronică pictată a acelei epoci, unele din portretele ce ni le-a lăsat (Cuza, de exemplu) constituind material iconografic de referință pentru respectivele personalități.

O asemenea biografie constituie pentru scriitor un material generos, prilejuindu-i acum lui Tőmőry Péter (redactor la televiziunea română) o lucrare cu virtuți literare și scenice, iar Teatrului maghiar de Stat din Timișoara un bun spectacol, prin care se omagiază participarea unui reprezentant al naționalității maghiare la războiul de independență, Szatmari fiind — după cum bine se știe — unul din cei patru pictori care au însoțit trupele române în campania sud-dunăreană, de unde a trimis mai multor ziare europene corespondențe însoțite, bineînțeles, de numeroase desene. Piesa se constituie dintr-o suită de tablouri — ce-i drept cam liniară, nu totdeauna dramatică — prezentînd momentele cele mai semnificative din viața personajului, momente ce — nu întîmplător — coincid de regulă cu marile evenimente cărora le-a fost martor și participant. Integrat puternic în viața politică și artistică a vremii, Szatmari a fost în permanent contact cu o suită de personalități evocate în piesa lui Tömöry : Bălcescu, Eminescu, Kogălniceanu, Eliade Rădulescu, domnitorii Ghica, Bibescu și Cuza, pictorii Rosenthal, Negulici, Grigorescu ș.a. Depășind pericolul unei evocări sec-ilustrative (pe care biografiile dramatizate îl comportă), piesa are savuroase momente de evocare și parfum de epocă (de pildă mirarea celor de la curtea lui Ghica în fața primei fotografii de daguerrotip ce le reproduce chipul), patetică alteori (momentul 1848), grav-meditativă în tabloul lui Cuza (cînd marele domn al Unirii elogiază personalitatea lui Bălcescu), apoteotică în tabloul final, desfășurat pe cîmpul de luptă din fața Griviței, prilej al unei emoționante profesiuni de credință a personajului într-un moment de culme pentru istoria țării ce i-a devenit patrie adoptivă.

Spectacolul regizat de Mátray László se remarcă printr-o apreciabilă acuratețe, prin profesionalism și seriozitate. Scenografia lui Winterfeld Sandor asigură un cadru adecvat sugerării diverselor locuri de desfășurare a acțiunii, oferind în același timp un spațiu de joc propice unui ritm alert și organizării unor grupuri scenice deosebit de plastice. Cu totul remarcabil debutul spectacolului : personajele se perindă prin dreptul unei rame, în atitudini imortalizate de tablourile lui Szatmari, punînd spectatorul în temă în raport cu viitoarea acțiune și rememorîndu-i o serie de lucrări celebre ale pictorului.

Actor cu deosebită putere de interiorizare, stăpîn pe ijloacele de expresie, Fabian Ferenc a realizat în rolul principal un personaj cu mari adîncimi și tumulturi interioare, strunite cu demnitate și decență. Am simțit în interpretarea lui Fabian Ferenc o idee suverană : aceea a artistului angajat pînă la totala contopire cu marile chemări ale istoriei. Distribuția numeroasă mai impune pe Sinka Karoly, interpret de finețe al lui Bibescu, ale cărui atitudini negative n-au fost realizate prin îngroșări ostentative, pe Szelyes Imre, remarcabil în redarea arderii interioare a lui Bălcescu, Peterffy Lajos — un Cuza meditativ, într-un dramatic și permanent soliloc viu privind destinele țării sale, Banyai Iren, Bogdan István, Makra Lajos, Gaspar Marietta, Simon Gabor ș.a., cu toții colaboratori conștiincioși în elaborarea remarcabilei reprezentații.

Dumitru Chirilă

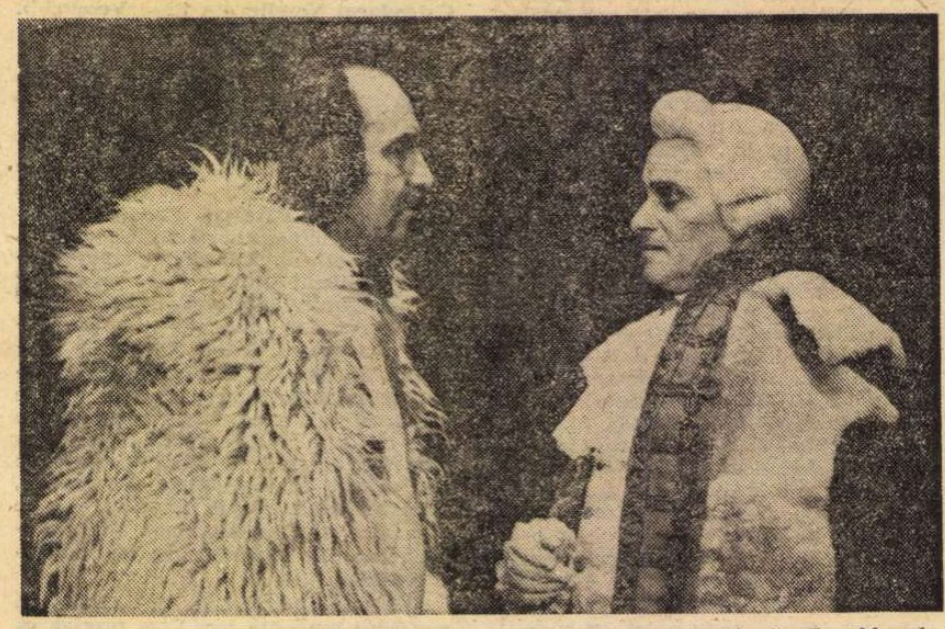

Procesul Horia de Al. Voitin (Teatrul din Tg. Mureș) : scena înfruntării principale dintre Horia (Ștefan Moisescu) și judecătorul chesaro-crăiesc, contele Jancovich (Constantin Anatol).

Radio Televiziune

Din program

• După ce în chiar numărul trecut încercam a descifra cîteva dintre liniile directoare ale programului literar la radio și la televiziune, iată că săptămîna în care ne aflăm ne dă argumente convingătoare, în ceea ce privește importanța calității repertoriului. Urmînd premierei radiofonice de luni seara, **Parter și etaj** de Veszi Endre (regia artistică Vilmoș Dobay de la Radiodifuziunea din Budapesta), cu Mircea Albulescu, Margareta Pogonat, Florian Pitiș, Gina Patrichi, Lucia Mureșan..., avem posibilitatea de a audia piese dintre cele mai semnificative din dramaturgia universală și națională : **Casa Bernardei Alba** de F. G. Lorca (regia artistică Cristian Munteanu), cu o remarcabilă distribuție (Olga Tudorache, Gina Patrichi, Adela Mărculescu, Lucia Mara, Valeria Seciu, Mariana Mihuț, Ica Matache, Eugenia Bosînceanu...), apoi **Anna Karenina** de Tolstoi (regia artistică Mihai Zirra), o înregistrare din 1953, beneficiind de interpretarea actorilor Clodi Berthola, Ion Manolescu, George Vraca, Maria Filotti, Dina Cocea, pentru ca mîine dimineața să ni se ofere **Iată femeia pe care o iubesc** de Camil Petrescu (regia artistică Cristian Munteanu) cu Radu Beligan, Gina Patrichi, Toma Caragiu, Ion Marinescu, Emil Hossu, Ileana Stana Ionescu, Vali Voiculescu-Pepino... Ce teatru nu ar fi mîndru să poată afișa un asemenea program de spectacole ? La televiziune, de asemenea, premiera **Arborele genealogic** de Lucia Demetrius (regia artistică Sorana Coroamă) a fost interpretată de Dina Cocea, Olga Delia Mateescu, Petre Moraru, Marga Barbu, Mircea Șeptilici...

• Emoționantă și instructivă a fost întîlnirea (prin intermediul serialului TV. **Scriitorul și epoca sa**) cu profesorul Liviu Rusu. Ochiul pătrunzător al aparatului de filmat l-a descoperit în mediul său familiar, acolo unde de decenii își desăvîrșește o carieră științifică prestigioasă și își împlinește un ideal. Înconjurat de șiruri înalte de cărți, austere și îmbătătoare prin infinita perspectivă pe care copertile lor o închid, profesorul Liviu Rusu și-a amintit de anii tinereții cînd, student în prima generație de după Unire, a avut mari profesori ce au edificat un fundament de știință românească la Cluj, profesori-model pentru etica lor profesională și cetățenească. În cuvinte înfiorate a fost evocată, apoi, prietenia cu

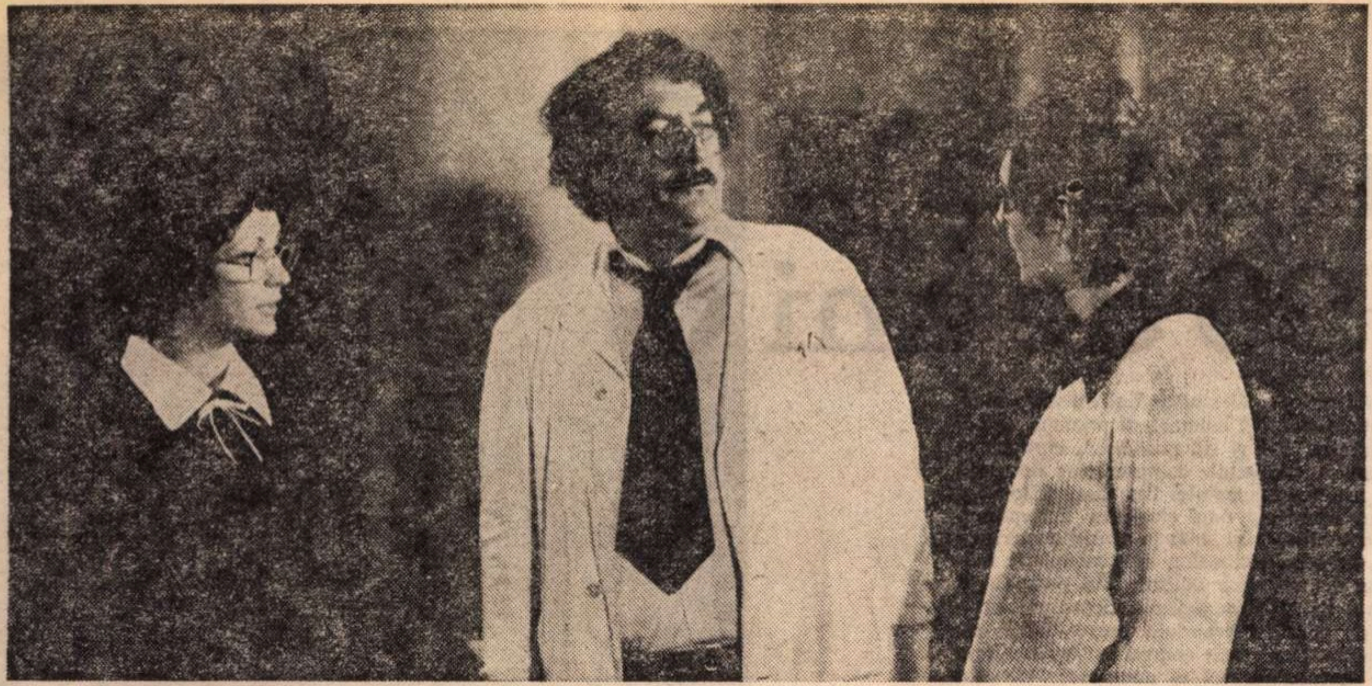

Actorii Toma Caragiu, Tora Vasilescu și Horațiu Mălăele intr-un cadru din noul film românesc *Gloria nu cîntă*

„Gloria nu cîntă“

ÎNCEPÎND chiar cu titlul, acest film își arată calitățile umoristice. *Gloria nu cîntă* sună a proverb. Adică : adevărata glorie nu trebuie să fie ostentativă, ci discretă, învăluitoare ; nu zgomot, ci căldură trebuie ea să provoace. Cum s-ar zice, Gloria nu cîntă, ci pătrunde. Dar pe măsură ce înaintăm în poveste, aflăm că Gloria e numele unei fete, despre care se pune problema dacă va cînta sau nu la o serbare dată de locuitorii unui oraș pentru vesela cinstire a acestuia. Și mai are un înțeles acel titlu, un sens tot atît de puțin poetic : „Gloria“ este și numele unui computer construit în laboratoarele orașului, computer capabil să cînte orice, și care, tocmai că nu cîntă, ci este veșnic în pană.

Aceasta va fi o primă păcălire a spectatorului, păcălire estetică, nu decepție, ba din contra, surpriză plăcută.

Iată și a doua tot atît de plăcută păcălire. Filmul pare că aparține acelui gen fără pretenție al programelor revuistice de mic ecran. De altfel, regizorul Alexandru Bocăneț fusese un incomparabil organizator de spectacole T.V., un foarte talentat „showman“. *Gloria nu cîntă* a fost primul său film de lung-metraj și de mare ecran. El a vrut să dea impresia că se menține în specialitatea sa revuistică. Era un om inventiv, scăpărător de originalitate și conștient de valoarea comediei cantato-dansante. Scenariul filmului *Gloria nu cîntă* e semnat de un scriitor plin de haz, Dumitru Solomon, care a transformat comedia muzicală aparentă într-o fină și savuroasă satiră de moravuri. De pildă, la un moment dat Toma Caragiu apare pe scenă în calitatea lui de actor preferat, adorat de publicul T.V. El este pus în fața unor fapte despre care habar nu are. Nu pricepe nimic. Se bîlbîie, se scuză, se fisticește. Dar publicul, în delir, aplaudă și moare de rîs. De ce ? Este zestrea născută din succesul de public, din personalitatea comică a marilor vedete. Era de ajuns ca Birlic sau Caragiu să apară, pentru ca onor publicul să se prăpădească de plăcere.

Computerul Gloria, de obicei, tace țeapăn. Dacă însă femeia cu mătura (interpretă : Ileana Stana Ionescu) se joacă cu butoanele aparatului, acesta începe să funcționeze. Dar nu oricum, ci special și stricat, anume repetînd de patru sute de ori în șir aceeași frază, ca un brav gramofon în transă și delir. Iar acea frază unică și esențială este : „Totul e-n regulă. Totul e-n regulă“... Altă nostimă idee. Din București va sosi un bariton care, răgușit de ani din motive de beție, își menținea standardul artistic folosind o mai veche înregistrare pe bandă de magnetofon, în timp ce el , pe scenă, mima respectivele arii. Filmul amintește, cred, nu de un accident, ci de normala trișerie a postsincronului, sau chiar, în cazul dublajului, de un fel de „delict“ împotriva talentului altuia. În sfîrșit, satira are aici și un al treilea aspect. Autorii filmului ne vor spune că toate aceste scamatorii cinematografice nu-s tehnică nouă, ci vechi procedee, arhicunoscute. Este mistificarea de tip Cyrano de Bergerac, cînd eroul seduce folosind vocea altuia. La un moment dat, baritonul din film cîntă mut, mimează, iar vocea este a personajului din culise (interpretat de Constantin Diplan). Și publicul ovaționează.

Într-o altă secvență, un puști citește o telegramă conținînd instrucțiuni asupra proximelor festivități ale urbei. În timpul lecturii, imaginile de pe ecran evocă desfășurarea viitoarelor numere de serbări. Cînd se trece de la un număr la altul, telegrama zice, în stilul ei tradițional : „stop“. Iar ecranul (și aci e noutatea) îi arde și el, pe limba lui, un stop-cadru care obține, prin oprire, mișcarea gîndului de la un punct de program la altul, subliniind schimbarea prin înțepenire, exact ca în telegrame. La un alt moment dat, un responsabil dictează la mașină inventarul. Va fi o frumoasă dezvoltare a formulei binecunoscute : *„Închis, Inventar“*. În filmul nostru, se va traduce printr-o „poezie“, în care obiectele inventariate rimează drăguț și insolit, în timp ce dactilografa (interpretată cu savoare de Margareta Pogonat) dansează cu degetele, țopăind pe litere, iar responsabilul face asta cu picioarele sale personale, pe sol și chiar mai sus, pe mese.

DAR mă opresc, mulțumindu-mă să semnalez savuroasele scene de folclor verbal ale lui Jean Constantin, sau vorbirea hipercultă a femeii de serviciu, satiră și ea a atîtor copii bătrîni care se simt grozav de adulți dacă se exprimă în dialect ricăventurian. Deosebit de toate acestea, filmul e plin de replici cu haz.

Foarte interesante sînt succesele interpreților. Alături de tinerii Tora Vasilescu și Horațiu Mălăele, actori tot unu-și-unu, cel mai reușit, cel mai umoristic, este un artist de roluri grave : Octavian Cotescu, care izbutește fine performanțe de comic pur și de dans umoristic.

În sfîrșit, am lăsat la urmă creația lui Toma Caragiu, în dublul rol al celor doi frați : unul — savant, celălalt — actor ; contribuția a fost esențială pentru acest gen de filme, unde intriga curge ca un rîu, căci el focalizează întregul interes comic, diferențiind cu virtuozitate cele două partituri umoristice. Cu atît mai mult cu cît tema poveștii este oarecum viteza, acea „iuțire de sine“ a unor oameni în pregătirea unei reprezentații pe scenă, cu joc și joacă, cu polemici și dansuri, cu cîntece și gaguri, gen cinematografic în care Toma Caragiu a fost și rămîne un maestru. Un mare și de neuitat artist...

Aș mai adăuga că, în bună măsură, calitatea acestui film se datorează și montajului foarte iscusit, foarte artistic al tînărului Dan Nanoveanu.

D. I. Suchianu

Cinema

Flash-back

Lumea printr-un parbriz

● Camionul acela cu gabarit depășit transportînd o turbină gigantică este, în filmul **Cursa** de Mircea Daneliuc, mai mult decît un accesoriu, mai mult decît o modă sau un tic al cinematografului. Este un obiect care are în sine calitățile unui subiect. Îl văzusem și în **Salariul groazei** al lui Clouzot, iar aici, ca și acolo, ne apărea ca un podium de tragedie clasică prin care se asigură unitatea de timp și de spațiu a acțiunii. Esențialmente cinematografic este modul cum această „scenă“ se integrează lumii personajelor, cum pătrunde în viața lor pe căi noi și după o convenție mai simplă, mai firească, mai ofensivă. Discuțiile din cabina camionului și prelungirile lor epice, parcă panoramate pe un fundal uriaș ce se confundă cu însăși realitatea — funcționînd ca un **alter ego** al celor trei personaje — fac proba acelei calități fundamentale a artei filmului : de a fotografia vorbele, de a **arăta** fără să **demonstreze** (nu cum se intîmplă în cazul teatrului) esența dinamică a unui moment. Bineînțeles că riscul facilității există (și aici facilitatea constă, paradoxal, tocmai din accentuarea prea greoaie a unei intenții). Dar, ca și filmul amintit al lui Clouzot, și ca atîtea alte filme în care actualitatea atinge cu degete fine fereastra camerei de luat vederi, **Cursa** are știința de a se insinua în culoarul delicat unde arta poate să semene teribil cu viața fără a părea că vrea să ofere de-a gata soluțiile ei.

Dar filmul le oferă : autobuzul acela de țară, cu bătrîna privind printr-un ochi nedumerit și suspicios pe cei doi ce se urmăresc certîndu-se, sau seara de taifas în casa de țărani, unde dulceața graiului se învecinează cu o meschinărie bine mascată în tradiție ; sînt secvențe memorabile în care talentul de a privi al realizatorilor se exercită în toate drepturile sale. Să nu uităm că în echipa **Cursei**, scenaristul (Timotei Ursu) este tot un regizor, iar autorul „ideii“ (Petru Vintilă) face parte dintre scriitorii a căror vocație ține de literatura de atmosferă.

Romulus Rusan

Lucian Blaga „cele mai adînci și spiritualizate amintiri din viața mea“, pentru ca, în ultimele secvențe, profesorul să-și numească marele său proiect de viitor : încheierea **Sistemului de estetică**, la care a lucrat și la care s-a gîndit întreaga viață.

● La 14 mai s-au împlinit 20 de ani de la moartea lui Camil Petrescu, la 21 mai vom aniversa 97 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi, iar la 9 iunie s-au adunat 55 de ani de la dispariția marelui Caragiale. Răsfoirea acestui calendar de date nu este o simplă operație de rutină bio-bibliografică, este un prilej de meditație cu profund ecou în conștiința actualității. Modul în care radioul a știut să desprindă tocmai acest constructiv sens al istoriei literare este cu totul relevabil. Astfel, ultima **Fonotecă de aur** a transmis (după o prefață semnată de acad. Al. Rosetti) unica înregistrare păstrată cu vocea lui Camil Petrescu, înregistrare din noiembrie 1953 cînd, în fața microfonului, scriitorul a citit pagini din romanul **Un om între oameni**. Tot **Fonoteca de aur** va omagia (sîmbătă, programul II, ora 17,00) pe Tudor Arghezi, iar teatrul radiofonic va programa, între 5 și 10 iunie, o săptămînă Caragiale. Așteptăm „replica“ televiziunii.

● Dintre „eroii“ micului ecran, trei ni s-au înfățișat duminică prin bogata lor viață de idei și sentimente : doctorul Ion Pușcaș, a cărui reputație națională și internațională este unanim recunoscută, tînărul Mihai Țîra, învingător — pentru a 4-a oară — al concursului **Cel mai bun continuă** și uimitoarea Nadia Comăneci, rostind cu voce tremurătoare, înceată, adevărul destinului său și nu numai al său : cu puțină muncă nu se poate obține mare lucru...

● Cu real interes începe a fi așteptată o mai nouă rubrică TV (joi, pe programul II, ora 21,50) : **Emisiune de știință. 40 de minute despre...** Beneficiind de pregnanța demonstrației vizuale, ca și de comentarii competente, la obiect, ea își îndeplinește, în condiții excelente, scopul informativ și formativ.

● La radio, în această săptămînă (zilnic, pe programul II, ora 13,30), integrala simfoniilor de Serghei Prokofiev dirijate de Ghenadi Rojdestvenski.

Ioana Mălin

SECVENȚA

● **Mușcă și fugi** (rulează pe ecrane) e un film de Dino Risi, regizor pe care îl țin la butonieră în loc de garoafă, pentru că — țin minte — prima secvență, așternută pe hîrtie acum vreo șapte ani, era cu un film al său, **Monștrii** pe nume. Lăsînd la o parte gluma și amintirile din copilărie, vreau să spun că Risi mi-a plăcut întotdeauna pentru permanenta sa ironie, o ironie „rea“ (dar nu agresivă), care înțeapă — dar ce zic eu ? — „mușcă“ de-a binelea, atunci cînd acest lucru e cel mai puțin așteptat. Consecvența lui Risi în sarcasm și mai ales în umor mi s-ar părea chiar ciudată, dacă n-aș afla că omul s-a explicat în cîteva rînduri, arătînd că așa este el : nu poate să nu caute partea de umor care există întotdeauna pînă și în cele mai serioase întîmplări și împrejurări — ceea ce constituie o ipoteză de lucru demnă de tot interesul, nu numai în cazul unui regizor de film.

a. bc.

Telecinema

„Un rege (murind) la New York“

● Ultima imagine pe care Chaplin o lasă lumii, în ultimul său film, este de o presantă gravitate și numai realele slăbiciuni de inspirație ale acestui **Rege la New York** o împiedică să ne parvină la adevărata ei intensitate. Dacă ne gîndim bine, Chaplin n-a mai „declarat“ niciodată așa ceva, o idee atît de răspicată în avertismentul și alarma ei. Și anume : am intrat într-o epocă (filmul e datat 1952) în care a rîde îți pune în primejdie viața. Rîsul amenință omul — metafora se constituie simplu, într-o tăietură dreaptă, directă, cum se cuvine la genii, și mecanismul ei dezvăluie tot atîtea straturi cît minunea trezirii (pe vremea cînd comedia era rege) în brațele și între mamelele statuii cu cornul abundenței.

Regele — vagabond și el — se duce la un chirurg în estetică facială să-și schimbe fața, să se facă tînăr și, astfel, cît de cît mai ferice. Altfel nu-și poate cîștiga existența — decît cu un alt chip Chirurgul îi strînge bine pielea spre ceafă și tot chipu-i se modifică. Buzele nu mai pot pronunța literele m și p, dar asistenta îl asigură că arată cu 20 de ani mai tînăr. Singurul sfat e să nu facă eforturi fizionomice prea apăsate că pielea poate să-i crape și cine știe ce poate ieși dintr-o asemenea nenorocire. Seara, la music-hall, el are parte de unul din acele scheciuri a căror desuetudine provoacă odată cu un haz anacronic și o deconspirare a tristeței clovnești în secolul 20 — mecanism demontat superb în **Luminile rampei** : doi oameni se bat, se mînjesc, se mîngîie și se distrează dîndu-și cu frișcă în ochi, în cap și pe haine. E gagul nemuritor, e numărul vieții lui — lumea în jur rîde ingenuu și stupid, Chaplin ar vrea să rîdă și el, să surîdă, nu, el simte că i-ar crăpa pielea, i s-ar distruge fața și ar muri. Operația estetică îi interzice orice spontaneitate. Artificialul a alungat naturalul. Un surîs — și ceva crapă, un hohot din toată inima și chipu-i s-ar schimonosi. De ce n-ar face-o ? Nu mai are curaju de-a pune un hohot de rîs mai presus decît viața ? Și atunci existența? De cînd existența e mai presus decît dreptul natural la un surîs ? Răspuns : de cînd lumea a descoperit riscul fatal din fiecare glumă.

Chaplin își ia o clipă capul între mîini, își pipăie suspicios cusătura de la ceafă și se decide să-și întoarcă fața de la cea mai sacră imagine bufă : bătaia cu frișcă. Frica de moarte îi paralizează resortul cel mai adînc al ființei — puterea de a rîde de propriile sale năzdrăvănii. Comicul se teme de comic. Geniul îngheață de spaimă. La 1952, Chaplin nu mai poate rîde din cauza instinctului de conservare.

Regele a murit, atunci.

Radu Cosașu

Plastică

Ion Jalea la 90 de ani

ASTĂZI, 19 mai 1977, maestrul **Ion Jalea,** decanul de vîrstă și prestigiu al artiștilor plastici, împlinește vîrsta de 90 de ani. Omagiindu-l, așa cum se cuvine, omagiem într-un fel însăși arta românească a secolului nostru, prin constelația căreia opera sa trasează o traiectorie a talentului, pasiunii și sobrei responsabilități umane.

Prin acest artist exemplar — și nu numai prin el — se confirmă postulatul potrivit căruia opera creatorului conține și reflectă concepțiile omului, crezul său social, etic, moral. Altfel spus, biografia umană, în toate datele ei, banale sau de excepție, dar neapărat civică prin însăși condiția sa obiectivă, se interferează continuu cu biografia artistică, prea rar dezvoltată linear, adeseori supusă întrebărilor, neliniștii, incertitudinii. Biografia maestrului Ion Jalea, pășind peste pragul dintre două secole ce aveau să marcheze devenirea României de astăzi, cunoaște evenimente cruciale de viață și nesfîrșita bucurie dăruită de prezența neobositului și generosului talent. Din această simbioză organică s-a născut, firesc, artistul marilor adevăruri umane, angajat prin chiar faptul că refuză evaziunea în favoarea unui sondaj selectiv în esența realității concepute ca o sumă a frumosului, adevărului și binelui.

De la această premisă ontologică, ferm și definitiv instalată în conștiința omului Ion Jalea, s-a născut, treptat, opera artistului, sinteză de concepții proprii deduse din contactul cu ideile superioare ale societății românești aflate în momentul devenirii istorice, și de militantism autentic, abordat din perspectiva marilor idealuri umaniste. Iată de ce, traversînd peste șase decenii de creație, în felul său discret, pasional, tenace, artistul a devenit un „clasic", rămînînd în același timp foarte contemporan prin tonul angajării social-umane și prin permanența limbajului utilizat.

Șansa tînărului care căuta să descifreze la începutul secolului întrebările artei, deloc simple, a fost aceea de a fi avut ca îndrumători doi artiști ce se întîlneau, într-un anumit fel, prin pasiunea și dăruirea totală și prin expresivitatea adeseori exacerbată a operei — Ștefan Ionescu-Valbudea și inegalabilul Dimitrie Paciurea — dar și pe Fr. Storck, acest sobru maestru al clasicului rațional și calm. Furnizîndu-i datele unei soluții de echilibru între tendințe atît de contradictorii, dar fiecare dintre ele viabilă și necesară prin raportul de complementaritate obiectiv, primii ani ai școlarizării artistice sînt continuați, pe un alt plan al experiențelor subiective și generale, de cei petrecuți în tovărășia marii personalități care a fost Antoine Bourdelle, părintele uneia dintre direcțiile sculpturii europene. Astfel, ne vom găsi în fața unui artist deplin structurat ca atitudine umană și artistică, marcat de tragicul moment al primului război mondial, dar și de profundul, clasicul umanism consecutiv experiențelor de viață și estetice acumulate. Este artistul Ion Jalea, adept al unui clasicism interpretat, modernizat mai ales în sensul austerității în tratarea volumelor, al economiei mijloacelor sintetice utilizate din perspectiva unui figurativism organic, acceptat ca însăși condiția propriei personalități de creator. Prin acest respect pentru realitate și pentru sensul ei de mesaj general uman în prelucrarea estetică, Ion Jalea se integrează funciar concepțiilor proprii spațiului nostru spiritual, se alătură tuturor creatorilor autentici de frumos adevărat, detașîndu-se în același timp prin felul în care va rămîne el însuși, de neconfundat și mereu interesant.

PASIUNEA pentru figurativ și realism nu înseamnă în cazul acestui artist refugiul într-o zonă confortabilă și sigură prin prestigiul precedentului clasic și nici refuzul soluțiilor moderne, logice, deduse firesc dintr-o practică artistică multimilenară. Ea decurge, în primul rînd, din tipul uman pe care îl reprezintă Ion Jalea, desigur, dezvoltat din matricea spiritualității românești, apoi din ferma convingere că dialogul eficient cu publicul se poate desfășura, din perspectiva vocației de agora, doar prin intermediul unui sistem de conotare lizibilă a elementelor de vocabular și de mesaj. De aceea, tot aici trebuie căutată și originea sensului monumental pe care îl capătă tot ceea ce modelează maestrul Jalea, de la mica propunere de atelier, adeseori o simplă schiță, pînă la marile ansambluri sculpturale destinate spațiilor publice. Registrul mijloacelor expresive, atent controlat și decantat, totdeauna gîndit în raport de masele primordiale, de dialogul cu lumina și spațiul și de sensul final al piesei, variază între definirea decisă a planului și modelajul alert, cu discretă logică ferit de gratuitatea adeseori dizolvantă a fluidității impresioniste excesive.

Încercînd o schiță biografică a operei artistului ar trebui să alegem ca puncte de sprijin în primul rînd inegalabilul **Arcaș odihnindu-se,** sinteza energiei latente gata oricînd să se declanșeze, simbol al luptătorului ce nu atacă orbește ci doar ripostează, și monumentul lui **Mircea cel Bătrîn** de la Tulcea, reluarea peste timp a aceleiași idei de forță conținută, controlată de înțelepciune și de conștiința propriei valori. Ar mai trebui apoi, dintr-o operă vastă, să trecem prin tumultuosul relief **Împărat și proletar,** echivalență vizuală a versului eminescian în ceea ce are el mai omenesc și mai revoluționar, operă patetic-romantică, apoi prin alegoria artelor reprezentată

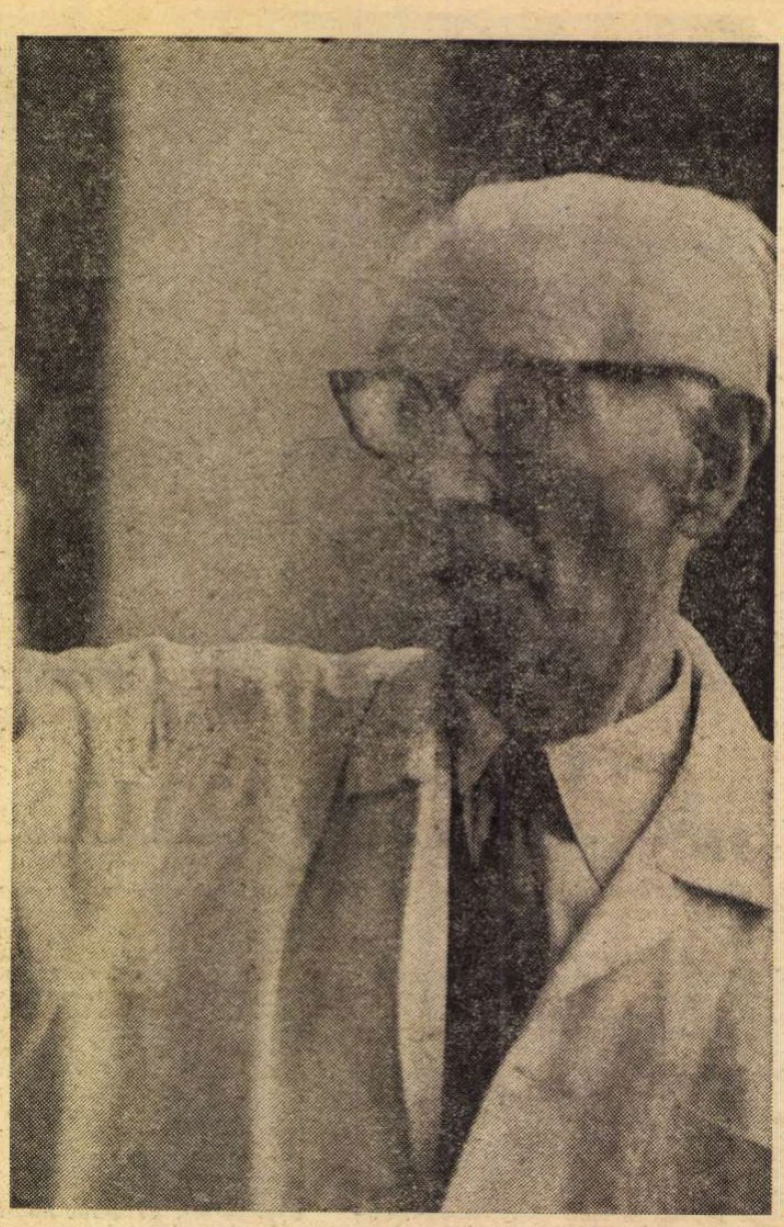

În atelier. (Fotografie de **Ion Miclea**)

de **Pegas,** aproape expresionistă fără o renunțare tranșantă la rigorile de esență ale clasicului, oprindu-ne cu necesitate la acel **Decebal** de la Deva, un mai vechi centru de interes al artistului, ce ne propune dimensiunea patriotică, de fapt politică, a operei lui Ion Jalea. Căci, atent cu spirit selectiv la evenimentele cu care este contemporan de atîtea decenii, artistul caută și găsește idei, teme, subiecte de acut interes pentru vremea lui și pentru generațiile viitoare, în egală măsură aparținînd istoriei și actualității. Fără a practica simbolismul excesiv sau cețos, metafora criptică sau alegoria convențională, utilizînd mijloacele unui limbaj logic și accesibil, dedus din lecția permanentă și inepuizabilă a marii sculpturi, Ion Jalea evită simultan reprezentarea naturalistă, declamator-pompieristică, inflația detaliilor nesemnificative sau trimiterea brutală la sensurile de esență ale operei.

Există în toată opera sa o constantă și pozitivă cenzură interioară, de înaltă ținută spirituală, acel refuz ferm al excesului ce caracterizează arta noastră în dezvoltarea ei diacronică și datorită căruia, de altfel, ea se particularizează, propunînd un model uman și estetic de reală valoare umanistă. Există, de asemeni, sub logica inextricabilă a construcției monumentale, o voluptate a materiei, o pasiune pentru reprezentarea umană în ipostazele ei eroice, cu valoare de semn, datorită cărora sîntem tentați să-l căutăm pe artistul pasional, poate chiar modern romantic, în sensul presupus de elanul revoluționar, în orice caz un cunoscător și un iubitor al omului — principiu, clasic prin puritatea morală și etică, dar și al omului viu, poate încă departe de prototipul ideal, dar pururi tinzînd către el. Și prin aceasta, Ion Jalea ni se dezvăluie nu numai ca un artist al nostru, ci și ca un spirit universal, un artist al valorilor perene, dar și al marilor imperative contemporane, angajat cu pasiune și luciditate, prin aceasta foarte român și aparținînd spiritualității socialiste.

La 90 de ani, maestrul Ion Jalea înseamnă încă o permanentă prezență, un exemplu de vitalitate civică și artistică. Prin el, cultura românească s-a îmbogățit cu încă o personalitate, iar omagiul adus lui de noi, contemporanii, este un omagiu adus artei noastre moderne.

Virgil Mocanu

Muzică

Prezențe interpretative

În ultima vreme, peisajul sălilor de concert bucureștene a fost foarte animat : am primit vizita multor tineri interpreți de remarcabil talent — unii cunoștințe noi, alții mai vechi, aceștia din urmă animați de dorința de a cînta pentru vindecarea rănilor cutremurului.

● VICTOR ERESKO este **un nume** printre pianiștii sovietici din noua generație și se bucură de un prestigiu internațional concretizat în premiul I obținut la concursul „Marguerite Long — Jacques Thibaud" de la Paris. În **Concertul nr. 3** de Rahmaninov se recomandă de la început ca un poet al claviaturii. Celebra temă cu care începe lucrarea — melodie nostalgică, de o lărgime infinită, ce călătorește în imensitatea stepei și a sufletului — este intonată cu o perfectă naturalețe, parcă atunci izvodită din tainițele visului și amintirilor. Textul, presărat de dificultăți temute, este stăpînit atît de temeinic încît încărcătura virtuoză nu ni se înfățișează cu potențele ei explozive, ci îmblînzită de mîngîierea mîinilor pianistului. N-am regăsit, totuși, în aceeași măsură și grandoarea sonoră rahmaninoviană, cel puțin de-a lungul **Concertului.** Dar trebuie să spunem că pianul pe care se cîntă în studioul de concerte al Radioteleviziunii este foarte aproape de mutenie : sunetul este estompat, nu mai are strălucire și nimeni nu-l mai poate vindeca. Acompaniamentul — îngrijit, și lucrat, ca de obicei, la Emanuel Elenescu. Totuși, rămînem în memorie cu **Preludiul în sol minor,** din **bis.**

● ETSUKO TAZAKI este o pianistă japoneză talentată și indeminatică, care atrage printr-o sonoritate curată și cristalină și printr-o grație împărtășită cu toți interpreții veniți din patria ei. Ne-a făcut plăcere s-o ascultăm la Ateneu în compania Filarmonicii din Arad — formație care s-a prezentat în condiții excelente publicului bucureștean, sub conducerea dirijorului ei Eliodor Rău. Dar de la nonșalanța fluturelui ce zboară din floare în floare, de la o boare de dantele — și acelea nu totdeauna imaculate — și pînă la problematica dramaticului **Concert nr. 3** de Beethoven este o distanță astronomică. Și să fim foarte atenți la recomandările din programul de sală, în care am putut citi de astă dată : „Socotită pianistă de clasă internațională, artista japoneză se bucură de o presă **uimitor (!)** de unanimă în aprecierea rarelor sale calități muzicale, fiind asemuită de criticii americani cu Horowitz din perioada lui de glorie". Adică cu cel mai diabolic virtuoz al veacului ? Să fim serioși.

● ZOLTAN KOCSIS este unul din tinerii-minune ai școlii pianistice ungare. Instrumentist epatant, practic nu are probleme în a sări cu dezinvoltură peste obstacole tehnice oricît de înalte. Această ușurință i-a creat, într-o etapă imediat anterioară celei actuale, și unele ușoare ameteli. Într-o vară, l-am ascultat la festivalul din Tours, unde Richter îl invitase să asiste și unde a avut șansa să-l înlocuiască pe marele Maurizio Pollini, accidentat. Atunci a găsit cu cale să se înfățișeze sub un aspect extravagant — ca să atragă și mai mult atenția. Și dirijorii care l-au acompaniat la aparițiile lui cu orchestrele noastre cred că au transpirat teribil, pentru că avea ceva de minz nărăvaș, gata să-și zvîrle din șa călărețul. Ale tinereții valuri... Dar acum ni s-a înfățișat mult mai disciplinat, adeseori chiar riguros. Are și alte răspunderi : în vara asta va da, la Tours, un recital Schubert la patru mîini, în compania lui Sviatoslav Richter. Nu mai e de glumit. Liszt îi convine de minune — fragmentele din **Années de pélerinage** au fost strălucitoare de vervă și acuratețe. **Tarantela din Venezia și Napoli de o frenezie** dansantă molipsitoare. Kocsis a devenit acum prietenul melomanilor bucureșteni — îi vom urmări cu simpatie evoluția artistică, ce ne rezervă, desigur, multe bucurii.

● ILEANA COTRUBAȘ a apărut ca solistă a unuia din serialele de concerte oferite de orchestra simfonică a Radioteleviziunii în contul omeniei și solidarității. La pupitru s-a aflat Iosif Conta, în mare vervă dirijorală, care i-a creat cadrul optim de manifestare nu numai prin acompaniamentele maleabile și prompte, ci și prin adierea primăvăratecă a **Micii serenade** de Mozart sau prin sugestiile dansante din **Faust-ul** lui Gounod. Cîntăreața, fără să fie una din marile voci ale vremii (registrul acut a cîștigat însă în strălucire și pătrundere), cucerește totuși fără rezerve prin sensibilitatea vibrantă și sinceră. Bizet, Donizetti, Puccini — au fost fiecare fidel caracterizați stilistic. În Verdi, pe de altă parte, **(La forza del destino)** se cerea un dramatism vocal mai autentic. Imaginea generală, de gingășie și freamăt sufletesc, rămîne seducătoare.

● MARINA KRILOVICI a apărut, la Opera Română, în **Faust,** într-o echipă de primă mînă (Antonius Niculescu, Nicolae Florei, Emil Iurașcu, Pompei Hărășteanu, Elena Grigorescu, Veronica Gârbu), sub conducerea dirijorală a lui Cornel Trăilescu. În rolul Margaretei, ea a conturat un chip feminin mai volitiv și mai puternic decît în alte versiuni interpretative ; frazarea este logică și distinctă, glasul cu inflexiuni pătimașe, din marea familie a eroinelor întruchipate pe scena operei de către înzestrata cîntăreață.

Alfred Hoffman

Scriitorul în fața filosofiei

COMODITATEA oare, sau obiceiul nu prea potrivit cu timpurile noastre care reclamă nu numai cunoștințe dar și o gîndire interdisciplinară, ne face să nu ne confruntăm, printre altele, cu filosofia ultimelor decenii ? Și asta atunci cînd editurile ne pun la dispoziție selecții pertinente din operele gînditorilor acestui secol. Mă gîndesc doar la seria „Idei contemporane" îngrijită de Editura Politică, unde în ultimii ani au apărut texte atît de importante ca cele alese din **Ontologia existenței sociale** de Lukács, sau vasta culegere de **Scrieri filosofice** ale lui Marcuse. Ambele selecții alese și prefațate cu deosebită acuitate și originalitate de N. Tertulian oferă scriitorului nenumărate prilejuri de meditație asupra rosturilor și menirii misiunii sale. Limitarea discuției literare la arena unor judecăți de valoare mai mult sau mai puțin obiective asupra operelor duce la un fel de solipsism literar, atunci cînd, evident, literatura este o articulație a totalității culturii, a existenței spirituale umane. Posibilitățile ei, tendințele care se manifestă în dezvoltarea ei, detectarea cîmpului ei de eficiență nu se pot desluși fără o confirmare permanentă a fenomenului însuși cu necontenita mișcare a științelor exacte și umane.

Evident, scriitorul nu este un filosof, cu toate că marile opere trădează solide cunoștințe, interesul și pasiunea filosofică ale autorilor lor. Totuși, nu este vorba nicidecum de a reclama ca necesare îndeletnicirile ce presupun, mai ales în zilele noastre, o riguroasă specializare. Opinăm de fapt pentru o **stare filosofică** a scriitorului, de unde și nevoia de confruntare cu noile „provocări" ale gîndirii contemporane.

Semnatarul acestor rînduri nu dorește nici să relateze, nici să comenteze fie ontologia lui Lukács, fie scrierile filosofice ale lui Marcuse. El încearcă doar, din punctul lui de vedere scriitoricesc, să consemneze cîteva reacții și reflecții la „provocările" celor doi gînditori. Ar fi de altfel și imposibil ca niște însemnări să incite la cuprinderea unor opere vaste și complexe. Rămînem deci la confruntare, rezumîndu-ne și aici doar la cîteva din momentele în care, citind textele celor doi, am tresărit, simțind — **de te fabula naratur.**

Ontologia lui Lukács este o monumentală încercare (originalul se constituie în trei volume) de articulare filosofică a existenței obiective, a tuturor nivelurilor ei. Este evident că atît de originalul filosof marxist va respinge în aserțiunile sale orice transcendență, situîndu-se riguros pe principiul materialității existenței. Tentativele lui de a fundamenta filosofic omul care s-a creat pe sine și care și-a realizat propria devenire tocmai prin existența socială fac pe scriitor să reflecteze asupra unor probleme nemijlocit legate de cele mai intime momente ale muncii sale de creație. Desigur, ne-am permis a reduce teza lui Lukács la o formulă generală, văduvită de întreaga bogăție de idei și considerațiuni de o mare profunzime. Oricum, provocarea față de scriitor este tocmai primordialitatea, primatul definitoriu al socialului în existența umană. Ar fi, desigur, puțin să accentuăm și de astă dată doar efemeritatea evadării scriitorului din social în particular, de parcă intercondiționarea dialectică a acestora nu ar fi o legitate de ordinul evidenței. Lukács invită scriitorul la implicarea activă în existența socială, căci procesul de devenire umană este un fenomen continuu. Luînd în seamă rolul pe care Lukács, potrivit tezelor lui Marx, îl conferă praxisului în general, și muncii în particular, în procesul de autocreare umană, nu ni se pare deloc o concluzie forțată să subliniem importanța pe care-o poate avea praxisul, munca, în devenirea scriitoricească, ca izvor de cunoaștere umană oferit scriitorului. „Faptul că munca este fundamentală pentru devenirea umană a omului — subliniază Lukács — se manifestă și în aceea că natura ei ontologică constituie punctul de plecare genetic pentru încă o problemă vitală care i-a mobilizat profund pe oameni în cursul întregii lor istorii : libertatea".

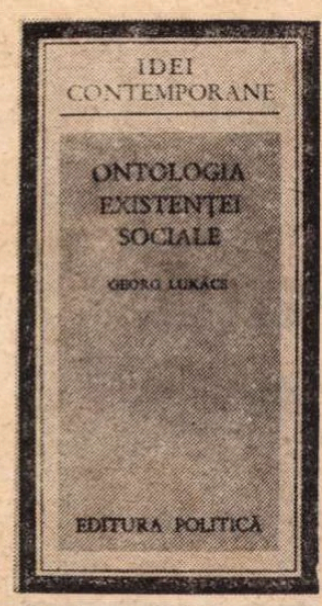

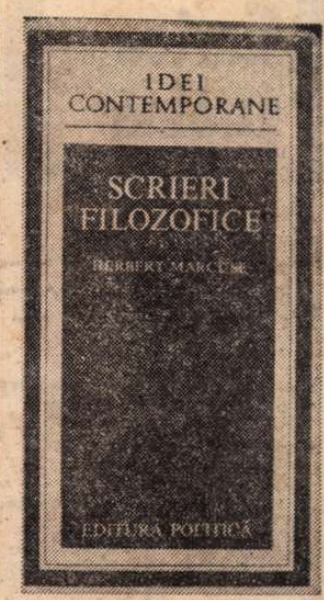

TEZA lui Marx (din **Manuscrisele economico-filosofice**) despre om ca ființă generică, duce la alte concluzii la Lukács și altele la Marcuse. Să vedem întîi pasajul din Manuscrise : „Omul este o ființă generică și aceasta nu numai pentru că, atît pe plan practic, cît și pe plan teoretic, face din gen — atît din propriul gen cît și din cel al celorlalte lucruri — un obiect al său, ci și pentru că — și aceasta nu e decît un alt mod de a spune același lucru — el se comportă față de sine însuși ca față de genul actual, viu, ca față de o ființă **universală** și deci liberă". Lukács va conchide în **Ontologia vieții sociale,** că omul, prin întreaga sa istorie, tinde spre realizarea acestui universalism liber, spre a constitui acea existență socială în care caracterul său de ființă generică să definească însăși modalitatea sa de existență. Marcuse, analizînd teza lui Marx, va ajunge la concluzii pur teoretice în al său studiu intitulat **Noi izvoare privind întemeierea materialismului istoric.** Nu este, desigur, fără însemnătate, marcarea mai nuanțată și mai precisă a caracterului criticii filosofiei lui Hegel de către Marx, operațiune efectuată de Marcuse, dar scriitorul se simte incitat de concluziile lui Lukács, căci ele deschid o viziune și asupra practicii scriitoricești. În chip firesc, dat fiind caracterul generic al omului ce tinde spre realizarea universalismului său liber, literatura nu poate să nu se angajeze în serviciul acelor forțe care își propun realizarea acestuia în existența socială. Astfel, literatura, departe de a fi o oglindă neutră a realității, ci un instrument de creație în mîna omului, — produs al istoriei și producătoare de istorie, — nu poate avea altă menire esențială decît de a contribui la producerea istoriei, la transformarea lumii în sensul victoriei genericității universal-libere a omului.

De altfel caracterul doctrinar al investigațiilor filosofice ale lui Marcuse nu mai persistă atunci cînd gînditorul se confruntă în mod concret cu fenomenele existenței sociale. Astfel, analiza capitalismului tîrziu din **Omul unidimensional** ne oferă un cîmp vast și complex de reflectare asupra valorilor umane, așa cum ele se constituie în însăși existența socială. Analiza deosebit de profundă a „societății de consum", demonstrația mecanismului prin care omul societății capitaliste este nevoit prin consum să-și consume, de fapt, propria sa omenie, noile forme, deci, ale alienării și autoalienării, ne invită la definirea mai exactă și mai nuanțată a valorilor noastre, ale unei alte existențe sociale. Simbolurile de statut social ale micii burghezii, ale caracterului mic burghez, ale unei existențe bazate milenii de-a rîndul pe realitatea proprietății particulare, obsesia posesiunii bunurilor devin, în lumina analizei lui Marcuse, adevărate plăgi ale existenței umane. El ne avertiza încă într-o lucrare din tinerețe **(Contribuții la critica hedonismului) :** „Limitarea fericirii la sfera consumului care apare despărțită de procesul de producție întărește caracterul particular și subiectiv al fericirii într-o societate în care nu are loc unitatea rațională între procesul de producție și procesul de consum, între muncă și plăcere". Peste un sfert de veac, el adaugă : „Nu materialismul acestei forme de viață este fals, ci lipsa de libertate și represiunea pe care le include ea : reificarea totală prin fetișismul total al mărfii".

OPȚIUNEA noastră pentru îmbinarea dialectică a bunurilor materiale și spirituale în existența concretă și în formarea universului etic, cere scriitorului o analiză atentă a articulării organice a noilor valori. Se poate oare a nu vorbi în acest context despre misiunea educativă a literaturii ? Concepută, desigur, nu ca un act pedagogic-didactic instituțional, ci ca un act de solidaritate față de semeni, ca o realitate a relațiilor de întrajutorare umană. Genetica ne confirmă că naturii i-au trebuit milioane de ani pentru a desăvîrși biologic pe homo sapiens, iar culturii numai cîteva mii ca să-l înarmeze cu instrumente definitorii de adaptabilitate în lupta sa împotriva naturii și a articulării existenței sale sociale. Tolstoi, la un moment dat, optase pentru educație, împotriva artei, apostrofîndu-l pe Shakespeare drept „amoral". Desigur, giganții comit erori gigantice. Și totuși, arta nu poate renunța la misiunile ei educative, așa cum nu se poate renunța la artă nici ca izvor de plăcere estetică. Însuși esteticul trebuie conceput ca o categorie etică și, astfel, educativă.

Alte prilejuri de reflecții ne-ar oferi confruntările între cei doi gînditori despre care am vorbit și oponenții lor virtuali sau efectivi. Nu ar fi fără de interes analiza remarcii filosofului englez Alasdair MacIntyre despre pesimismul lui Marcuse din **Omul unidimensional** sau critica lui Fromm despre „utopismul naiv" al teoriilor sale privitoare la societatea debarasată de alienare. Un vast cîmp de interferențe contradictorii ne-ar oferi observațiile lui Lukács referitoare la aserțiunile ontologice ale lui Heidegger sau Wittgenstein. Considerarea întrebării lui Heidegger — „De ce ființează existența și nu nimicul ?" — ca fiind de esență teologică deschide un nou unghi de vedere pentru a discuta întregul fenomen al existențialismului. Referirile la „tăcerea" lui Wittgenstein ca la o atitudine filosofică ce capitulează față de obiectivitatea existenței-în-sine și conferă existenței lumii un caracter mistic („Nu cum e lumea constituie misticul, ci faptul că există" — zice Wittgenstein), propun scriitorului prodigioase investigații în categoria realului, seva dătătoare de viață a întregului său exercițiu artistic. Dar să ne oprim aici.

Remarcile acestea, oricît de sumare, sperăm să dovedească faptul că scriitorul față-n față cu filosofia se vede nevoit a defini ontologia sa proprie, răspunzînd la întrebările : ce este și pentru ce este scriitorul. Momente ale autocunoașterii, răspunsurile la aceste întrebări contribuie la cunoașterea lumii de către scriitor, cunoaștere ce nu poate fi concepută în afara acțiunii de transformare revoluționară a acesteia.

Szász János

Rabindranath Tagore și România

ÎNTR-O seară de toamnă a anului 1926 România s-a bucurat de sosirea lui Rabindranath Tagore, „poetul și Profetul Indiei", la București. Pînă atunci numele lui Tagore fusese răspîndit în Europa ca una dintre primele sclipiri ale retrezirii bătrînei Indii, adormită de secole și adumbrită de mister. O dată cu decernarea Premiului Nobel lui Tagore în 1913, cultura actuală a Indiei s-a integrat în conștiința literară a lumii. În anii care au urmat, India a devenit din ce în ce mai cunoscută în lume prin traducerea operelor acestuia în limbi de mare circulație, precum și prin contactele sale personale cu intelectualii și popoarele din diferite țări.

Poet, filosof, romancier, eseist, estetician, dramaturg, actor, regizor, cîntăreț, muzicant, coregraf, pedagog și pictor, Rabindranath Tagore a dat lumii tot ce este frumos în India și i-a adus Indiei tot ce este frumos în lume. Bogata sa activitate de peste 60 de ani n-a fost decît o sinteză a marilor valori culturale și spirituale ale lumii, imaginația sa n-a lăsat nici un domeniu de artă neexplorat, gîndirea sa a cuprins cele mai înalte idei și cea mai subtilă sensibilitate a sufletului omenesc. Viața pămînteană i-a fost mai dragă decît orice imagine a unei lumi închipuite, lumea cealaltă; însăși imaginea morții i s-a prezentat sub un aspect tot atît de frumos și calm.

Complexitatea creației și a personalității lui Rabindranath Tagore a depășit pe intelectualii occidentului. Neștiind cum s-o explice, necunoscînd nici o categorie în care să poată încadra această minte genială, criticii apuseni au găsit un singur termen de caracterizare : poet mistic. Mesajul filosofiei **Upanișadelor** și cel al umanismului budist, re-create de acest artist-savant, s-au pierdut în lumea codificată a Europei; poetul Indiei a rămas un mister adorat.

În acea perioadă, o țară dintr-un colț răsăritean al Europei începea să-și scuture lanțurile opresiunilor multiseculare și căuta o nouă semnificație a vieții. Mesajul indian al adevărului, transpus în creația poetului său național, Mihai Eminescu, i se părea, poate, prielnic dezvoltării sale spirituale în continuare. Cultura bogată și sufletul duios al acestui popor, poporul român, s-a exprimat prin Eminescu, a cărui minte a fost tot atît de atotcuprinzătoare ca aceea a lui Tagore.

Crescut într-un climat cultural asemănător, accesul poporului român la operele lui Tagore a fost mai ușor decît al altor popoare și, de aceea, marele scriitor și filosof a stîrnit un ecou mai statornic în această țară.

Aproape pe neștiute, România a descoperit în Tagore un semen al lui Eminescu și chiar dacă cuvintele poetului indian îi soseau prin sita traducerii, în gîndirea sa el l-a regăsit parcă pe acela care își lăsase ultimul dor pe marginile mării ei.

Microcosmosul și macrocosmosul, finitul și infinitul s-au armonizat în viziunea ambilor poeți, frumosul și adevărul s-au îmbinat cu iubirea în creațiile amîndurora, fiecare stabilindu-și drumul după tradiția înțelepciunii țării sale. Pe de altă parte, umanismul celor doi poeți, care stă la baza reacțiilor lor împotriva nedreptăților sociale, are ca unul dintre izvoarele de inspirație învățăturile aceluiași inițiator, Buddha Sakya-muni.

De aceea, nu ni se par întîmplătoare acele cuvinte, cu care, în ajunul plecării lui Tagore din România, intelectualii români i-au declarat în semn de omagiu : „Iubim India, pentru că simțim și noi o parte din sufetul ei". Ni se pare chiar în firea lucrurilor că Tagore este unul dintre cei mai iubiți scriitori universali în România și România este una dintre țările care l-au îndrăgit.

Cu cît va trece timpul și cu cît vor dispărea barierele reciproce ale limbii, cu atît mai mult se vor apropia Rabindranath și România, iar înaltul mesaj al păcii și iubirii, promovat de Tagore și de Eminescu, va răsuna de la spațiul mioritic pînă la cel indogangetic.

Amita Bhose

Cartea străină

Jean Paul, povestitor

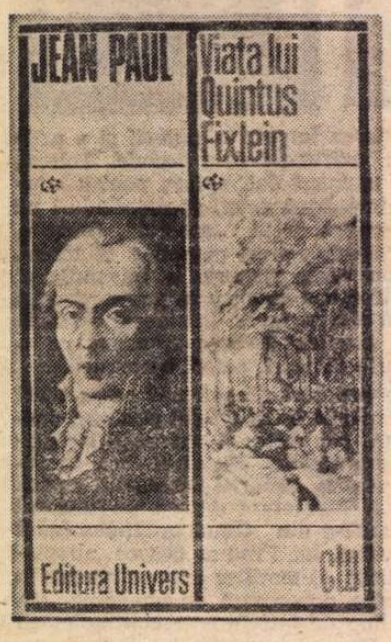

„UN fel de idilă". Astfel își subintitula Jean Paul povestirea **Viața fericitului învățătoraș Maria Wutz din Auenthal** pe care, în zece zile ale anului 1790, o compunea ca într-o stare de exaltare. Exuberanța urma unei seri decisive, serii zilei de 15 noiembrie 1790 cînd — după cum notează scriitorul în jurnalul său — a avut o revelație deloc fericitoare. „Gîndul morții" trăit atunci cu o intensitate halucinantă produce într-însul o răsturnare lăuntrică a valorilor care-și va găsi expresia într-un refugiu în paradisiacul calm al idilei. În **Vorschule der Ästhetik,** Jean Paul definește caracterul idilic al propriei sale istorisiri. Stranie idilă, deloc pastorală, și mai ales deloc legată de obligatoriile falbalale ale speciei. Stranie în deosebi prin conjugarea tematică a vieții cu moartea, sub arcul grațios al biografiei unui fericit.

Moarte idilică? Din primele fraze ale **Vieții fericitului învățătoraș Maria Wutz din Auenthal** ne surprinde insidioasa asociere a morții cu viața. „Cît de molcomă și liniștită ca marea ți-a fost viața și moartea, fericitule învățătoraș Wutz! Cerul pașnic și călduț al unei veri tîrzii ți-a învăluit viața nu cu nori, ci cu mireasmă: constelațiile tale au fost șovăielile, iar moartea, doborîrea unui crin, ale cărui frunze flutură deasupra unor flori ce cată în sus — și te săvîrșeai lin încă înainte de-a intra în mormînt!" Încercînd să situiezi stilistic acest text, te lovești de dificultățile pe care asocierea sincerității cu patosul retoric și cu ironia romantică, în elaborarea lui, le ridică în calea analistului. Căci găsim în narațiunea lui Jean Paul un rar aliaj al celor mai diverse tonuri. Discursul său (și ficțiunea narațiunilor sale este total subordonată acestui discurs) se vădește exemplar pentru o subversiune continuă prin ironia întregului registru patetic, ca și pentru recuperarea ironiei în folosul unei sensibilități reflectate.

Ironia romantică a lui Jean Paul este un amestec de participare și distanțare. Definiția pe care o da Friedrich Schlegel ironiei romantice în genere („amestec de seriozitate și glumă") i se poate aplica numai în parte. O subiectivitate ce se opune violent realității obiective pe care o reduce, o asimilează și o transfigurează; o introducere a iraționalului în trama cea mai rațională cu putință; o mărturisire surîzătoare a neputinței omului, dar și o răzbunare a acestei neputințe prin subminarea puterilor care strivesc omul, toate acestea determină în scrisul lui Jean Paul acea ambivalență fundamentală a sa, dubla apetență contradictorie spre divorț și integrare. Formula lui Novalis i se potrivește perfect: „Orice coborîre în tine însuți; orice privire spre lăuntrul tău e, în același timp, o ascensiune, o înălțare, o privire spre veritabila realitate exterioară".

Numai în această perspectivă înțelegem sensul „subiectivismului" jeanpaulian, al acelei duble participări a Naratorului — prin subversiune și conversiune — la narațiunea sa. Nu arareori i s-a reproșat scriitorului imixtiunea prea fățișă, introducerea eului său în prozele sale. Dar Naratorul care participă la ficțiune (precum în **Siebenkäs,** unde declară că a corespondat cu eroul său) nu e mai puțin fictiv decît personajele sale fictive. Thomas Mann a observat și definit această situație, în **Betrachtungen eines Unpolitischen,** unde vorbește despre sine ca despre Naratorul care e obișnuit nu să vorbească, ci să facă să vorbească. Discursul lui Jean Paul aparține fictivului Jean Paul nu mai puțin decît narațiunea lui Marcel din **În căutarea timpului pierdut.** Umorismul lui Jean Paul rezidă tocmai în acest rol privilegiat acordat unui eu fictiv. În **Vorschule der Ästhetik,** el declara că: „Eul joacă rolul principal în cazul tuturor umoriștilor..."

De aici factura narațiunii pe care sensibilitatea noastră, deprinsă cu simulările și disimulările Naratorului, o găsește deosebit de „modernă", în pofida mecanismelor sale aparent greoaie. Astfel în **Siebenkäs — O fidelă piesă cu ghimpi,** altă „idilă" domestică și provincială, nu urmărim doar o povestire, ci modul în care povestitorul povestește o poveste. Tocmai acest discurs indirect, reflectat, face actualitatea textelor lui Jean Paul. Ingenuitatea narațiunilor este o cursă pentru orice cititor. În mărunta lume burgheză a romanelor și povestirilor sale se petrece, în fond, una dintre primele deturnări moderne ale discursului de la scopurile sale imediate.

Viața lui Quintus Fixlein poate fi citită ca romanul vieții provinciale și burgheze a cărei descriere — minuțioasă pe alocuri, în deosebi în surprinderea gesticei cotidiene —, îi constituie substanța. Dar patosul și umorismul nu permit coagularea acestei substanțe într-unul din acele „tablouri de moravuri" cu care ne-a obișnuit secolul al XVIII-lea. Chiar viziunea microscopică, reducerea comică la dimensiuni liliputane pe care o întîlnim consecvent aplicată, sparge glazura unui asemenea tablou. Materia iese la iveală, se impune privirii noastre atrasă neîncetat de detalii ce aparțin nu fluxului epic, ci vorbirii **despre...** Caricatura este numai unul din procedeele la care recurge naratorul în șarjarea acestei materii a poeziei sale.

Firește, o asemenea proză este puternic centrată — în toată deslînarea sa tehnică aparentă — pe anumite nuclee. Ele nu reprezintă nimic altceva decît răsuflătorile construcției — dacă pot fi numite astfel. Liricul Jean Paul are unele momente în care subiectivitatea sa îi face farse, în care se trădează, antrenînd după sine un virtej întreg de senzații, de efecte. Bineînțeles controlul umoristului ironic se restabilește de îndată și distanțarea se produce. Dar în spărtura pe neașteptate apărută se revarsă un flux, o lavă pe care nici măcar brusca ei răcire nu o poate împiedica să se scurgă pe încetul sub crusta reflexiv-ironică. Asemenea momente survin atunci cînd zăgazurile care închid copilăria adormită, imaginarul oniric, sau naivitățile inimii neprevenite se ridică în vreun fel sau altul.

Despre fericitul învățătoraș Maria Wutz din Auenthal ni se spune că: „Încă din anii copilăriei era puțin cam copilăros" Pe plapuma sa, bătrîn, muribund, se aflau: „o bonetă de copil din tafta verde cu una din panglici ruptă; un bici de copil acoperit peste tot cu fluturași de aur tociți; un inel de cositor de purtat pe deget; o cutie de cărți pitice în format 128°; un ceas de perete; o carte scrisă de mînă și murdară și o nuia de prins cintezoi, lungă de un deget". Erau rămășițe ale copilăriei irosite și lucruri venite prea tîrziu.

Un solid volum cuprinzînd povestirile și romanele lui Jean Paul a apărut în excelenta tălmăcire și cu o valoroasă prefață a lui Mihai Isbășescu.

Nicolae Balotă

Somerset MAUGHAM:

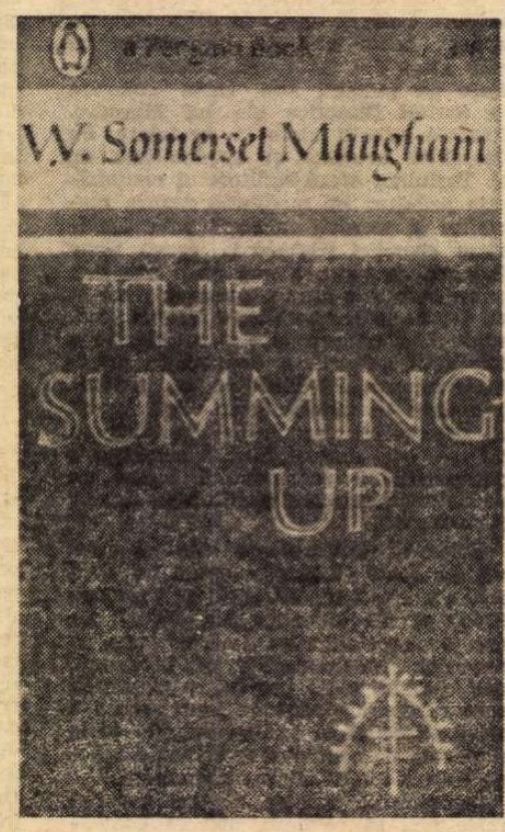

IMEDIAT după apariția cărții **Recapitulare** (sau **Bilanțul,** 1937), criticul Richard Heron Ward, principalul comentator al lui Maugham, spunea: „Deocamdată, **Recapitulare** este floarea stilului lui Maugham". Lucru destul de surprinzător, poate, pentru mulți dintre noi, deprinși să citească pe nerăsuflate schițele, povestirile mai scurte sau mai lungi și romanele acestui agreabil narator, și mai puțin interesați de cărțile sale de călătorie ca **Însemnare a drumului de la Rangoon la Haiphong** (1930) sau **Don Fernando** (1933), de memorialele sale cum ar fi **Carnetul de note al unui scriitor** (1949) și **Strict personal** (1941), ori de eseistica lui, ca cea din volumul **Cărțile și dumneavoastră** (1940). Și totuși Ward este perfect justificat să aprecieze atît de mult această carte a lui Maugham pentru că ea are cîte ceva din fiecare gen abordat de Maugham, cîte ceva despre fiecare din ele și cîte ceva din valorile cele mai înalte ale stilului englezesc contemporan.

Maugham însuși socotea această carte un fel de cîntec al lebedei: „Cu cartea de față voi duce la desăvîrșire, în linii mari, tiparul pe care am pornit să-l alcătuiesc. Dacă voi mai trăi, voi mai scrie și alte cărți, pentru amuzamentul meu și, după cît sper, și spre amuzamentul cititorilor mei; dar nu cred că ele vor adăuga ceva esențial proiectului meu. Casa e deja clădită. Vor mai fi adausuri — o terasă care oferă o vedere frumoasă sau un boschet în care să poți sta să meditezi în arșița verii; dar dacă moartea o să mă împiedice cumva să aduc aceste adausuri, casa se cheamă că e gata — deși se poate ca spărgătorii să se apuce s-o distrugă a doua zi după ce mă va îngropa un necrolog".

1

PROFESIA medicală nu mă prea interesa, însă ea mi-a oferit posibilitatea de a sta la Londra și de a cîștiga acea experiență de viață după care tînjisem... Mai tot timpul liber — ba chiar și o parte din cel pe care ar fi trebuit să-l consacru studierii tratatelor de medicină, îl petreceam citind și scriind. Citeam enorm: umpleam caiete întregi de note cu idei pentru povestiri și piese, cu crîmpeie de dialog și cu reflecții — foarte sincere — despre tot ceea ce îmi sugerau lecturile, ca și diferitele experiențe de viață prin care treceam. Am pătruns prea puțin în viața spitalului și nu mi-am făcut acolo decît prea puțini prieteni, căci eram ocupat cu alte lucruri; dar cînd, după doi ani, am ajuns mai întîi secretar și apoi asistent în cadrul policlinicii, am început să capăt mai mult interes pentru cele ce se petreceau acolo. Cu timpul mi s-au încredințat diferite treburi în saloanele cu bolnavi și atunci interesul mi-a crescut atît de mult încît, cînd am făcut o amigdalită septică din pricina unei autopsii efectuate asupra unui cadavru aflat deja într-o fază înaintată de descompunere, și a trebuit să stau în pat, nici n-am așteptat măcar să mă vindec și m-am grăbit să-mi reiau îndatoririle. Ca să-mi pot obține certificatul de absolvire, trebuia să asist la un număr oarecare de nașteri și asta însemna vizite prin cartierele sărace din mahalaua Lambeth, adeseori prin curți sordide în care poliția n-avea curajul să pătrundă dar în care trusa neagră de medic mă ocrotea din plin; această muncă mi s-a părut fascinantă. O scurtă perioadă am făcut de gardă zi și noapte la serviciul de accidente pentru a acorda ajutor de de urgență. Ieșeam din gardă istovit, dar încîntat la culme...

Într-adevăr, aici eram în contact cu ceea ce țineam cel mai mult să cunosc: viața crudă, fără fard sau artificii. În decursul acelor trei ani am fost probabil martorul mai tuturor emoțiilor de care e capabil omul. Asta mi-a trezit instinctul dramatic și l-a stîrnit și pe romancierul din mine. Chiar și acum, după trecerea a patruzeci de ani, îmi amintesc atît de precis unele chipuri de oameni, încît le-aș putea desena. Îmi stăruie și acum în ureche expresii și crîmpeie de discuție pe care le-am auzit atunci. Am văzut oamenii murind. I-am văzut îndurînd suferințele. Am văzut cu adevărat chipul speranței, al fricii și al ușurării după durere; am văzut brazdele întunecate cu care stigmatizează disperarea fețele oamenilor; am văzut de aproape curajul și statornicia. Am văzut încrederea strălucind în ochii acelora convinși de valoarea unor lucruri care mie mi se păreau doar o iluzie, și am văzut cu ochii mei vitejia care-l face pe om să înfrunte pronosticul morții cu o glumă ironică pentru că e prea mîndru ca să-i lase pe cei din jur să citească în inima lui groaza.

În vremurile acelea (vremuri destul de bune și înlesnite pentru majoritatea oamenilor, căci pacea părea sigură și prosperitatea ferită de amenințări) exista o școală de scriitori care insistau mereu asupra valorii morale a suferinței. Ei susțineau că suferința este un lucru salutar. Susțineau că ea sporește compasiunea și amplifică sensibilitatea. Susțineau că ea deschide spiritului noi căi către frumusețe și că-i dă posibilitatea să intre în contact cu împărăția mistică a lui Dumnezeu. Susțineau că suferința oțelește caracterele, le purifică de zgura și vulgaritatea omenească, iar celui care nu ocolește suferința, ci o caută, îi aduce o fericire mai desăvîrșită. Mai multe cărți scrise în acest spirit s-au bucurat de mare succes, iar autorii lor, care trăiau în case foarte bune și mîncau trei mese pe zi și se bucurau și de o sănătate înfloritoare, și-au cîștigat o reputație imensă. Eu îmi notam în carnete — nu o dată sau de două ori, ci în zeci de locuri — realitățile pe care le vedeam. Am învățat atunci că suferința nu te înnobilează; te degradează. Ea îi făcea pe oameni egoiști, zgîrciți, meschini și bănuitori. Îi absorbea în tot felul de mărunțișuri. Nu-i făcea supraoameni; îi făcea ceva mai puțin decît oameni; atunci am scris cu ferocitate că

„RECAPITULARE"

învățăm arta resemnării nu prin propria noastră suferință, ci prin suferințele altora.

TOATE acestea au constituit pentru mine o experiență foarte valoroasă. Nu cred să cunosc o mai bună educație pentru un scriitor decît îi pot aduce cîțiva ani petrecuți ca medic. Presupun că într-un birou de avocatură poți învăța o mulțime de lucruri despre natura omenească ; dar acolo ai în general de a face cu oameni care pot fi pe deplin stăpîni pe gîndurile și acțiunile lor. Poate că și acolo mint la fel de mult cum îl mint pe doctor, dar mint într-un mod mai consecvent și la urma urmei poate că avocatul nici nu are atît de mare nevoie să cunoască adevărul. Și apoi jurisconsultul sau avocatul se ocupă de obicei de interese materiale. El vede natura umană printr-o prismă specializată. Dar doctorul — în special doctorul dintr-un spital pentru nevoiași — o vede dezgolită de orice podoabă. Reticențele pot în general să fie subminate. Foarte adesea nici nu există. În cele mai multe cazuri teama zdruncină orice încercare de apărare și sparge toate armurile ; ea reușește să slăbească pînă și vanitatea. Majoritatea oamenilor simt o adevărată mîncărime de nestăpînit care-i îndeamnă să vorbească despre ei înșiși și singurul lucru care-i poate ține în frîu este sila celorlalți de a-i asculta. Rezerva este o calitate artificală care se dezvoltă în cei mai mulți dintre noi numai și numai ca urmare a nenumăratelor cazuri în care ni se retează vorba. Doctorul este discret. Datoria lui este să asculte și, pentru urechile lui, nici un detaliu nu este prea intim.

Dar, firește, se prea poate ca natura omenească să se etaleze dinaintea ta, și totuși, dacă n-ai ochi s-o vezi, nu vei învăța nimic. Dacă ești încătușat de prejudecăți, dacă ai o fire prea sentimentală, se prea poate să treci prin saloanele spitalului și să rămîi pînă la sfîrșit la fel de neștiutor în privința oamenilor, cum erai și la început. Dacă vrei să profiți cît de cît de o asemenea experiență, trebuie să ai o minte deschisă și să te intereseze ființele omenești.

Eu unul mă consider extrem de norocos pentru că, deși nu mi-au plăcut niciodată prea mult oamenii, i-am găsit întotdeauna atît de interesanți, încît e aproape imposibil să mă plictisească : nu sînt capabil să mă plictisesc. Nu țin foarte mult să flecăresc, în schimb sînt grozav de dornic să ascult. Nu-mi pasă dacă îi interesez pe oameni sau nu. N-am cîtuși de puțin dorința să le împărtășesc și altora ceva din cunoștințele mele și nici nu simt nevoia să-i corectez pe oameni cînd îi văd greșind. Dacă-ți păstrezi capul, poți să te distrezi foarte bine de pe urma oamenilor plicticoși.

ÎMI aduc aminte că odată, aflîndu-mă într-o țară străină, m-a luat cu mașina o cucoană de treabă care ținea să-mi arate tot felul de lucruri. Conversația ei se alcătuia aproape în întregime din truisme și banalități, și avea un vocabular atît de mare de expresii ultrabătătorite, încît nu mi-a fost cu putință să le reții, oricît de multă osteneală mi-am dat. Și totuși o remarcă de-a ei mi-a rămas în memorie cu tot atîta pregnanță ca și vorbele de duh ale altor oameni : tocmai treceam pe lîngă niște căsuțe de pe malul mării, cînd mi-a explicat : „Sînt vile pentru week-end, dacă înțelegeți ce vreau să spun, cu alte cuvinte, sînt vile în care oamenii se duc sîmbăta și din care pleacă lunea". Aș fi regretat enorm să fi pierdut o asemenea frază.

Nu țin morțiș să petrec prea multă vreme în compania unor oameni plicticoși, dar, pe de altă parte, nu țin morțiș nici să petrec vreme îndelungată în tovărășia unor oameni amuzanți. Relațiile mondene mă obosesc. După cît cred, pe majoritatea oamenilor conversația, pe de o parte, îi stimulează, iar pe de altă parte, îi odihnește ; pentru mine a fost întotdeauna un efort. Cînd eram tînăr și mă bîlbîiam foarte rău, cel mai tare mă istovea necesitatea de a vorbi mult cu alții ; și chiar acum, cînd în oarecare măsură m-am vindecat, tot mi se pare o povară extenuantă. E o adevărată ușurare pentru mine cînd pot scăpa de conversație ca să pot citi o carte.

2

NU-AȘ vrea să susțin nici măcar o clipă că anii aceia pe care i-am petrecut la spitalul pentru nevoiași Sf. Toma, m-au înzestrat cu o cunoaștere completă a firii omenești. Nici nu presupun că poate cineva să spere să ajungă vreodată la asta. Conștient sau inconștient, studiez firea omenească de cel puțin patruzeci de ani și încă și acum o găsesc inexplicabilă și impredictibilă : oameni pe care-i cunosc bine, îndeaproape, mă pot surprinde oricînd prin cine știe ce acțiune de care nu i-am crezut niciodată în stare sau prin descoperirea vreunei trăsături a lor îmi pot dezvălui o latură a firii pe care nici măcar n-o bănuisem vreodată. Se prea poate ca perioada mea de formare să-mi fi tulburat ori deformat viziunea, căci oamenii cu care veneam în contact la spitalul Sf. Toma erau, în cea mai mare parte, bolnavi, săraci și fără școală. Am încercat să mă păzesc de greșeli în această privință. De asemenea, am încercat să mă păzesc de propriile mele idei preconcepute, de simpatii și antipatii.

Nu am o încredere înnăscută în alții. Sînt înclinat să mă aștept de la oameni să facă rău mai degrabă decît bine. Aceasta este prețul pe care trebuie să-l plătească oricine pentru umorul cu care e înzestrat. Umorul te determină să te bucuri de discrepanțele firii omenești; să nu ai încredere în marile declarații sau profesiuni de credință, ci să cauți mai degrabă motivul meschin pe care-l ascund ele ; nepotrivirea dintre aparență și realitate te distrează, și atunci cînd n-o descoperi ești înclinat s-o creezi. Ai tendința să închizi ochii în fața adevărului, frumuseții și bunătății, pentru că ele nu-i oferă cîmp liber de acțiune simțului ridicolului cu care ești înzestrat. Umoristul are ochiul ager pentru impostor, și-l descoperă repede ; în schimb, nu-l recunoaște întotdeauna pe sfînt. Dacă o concepție unilaterală despre oameni constituie un preț mare plătit pentru umor, în schimb există o compensație care are și ea valoarea ei. Cînd rîzi de oameni, nu te mai superi pe ei. Umorul te deprinde să fii tolerant, iar umoristul — zîmbind și poate chiar oftînd — are mai multe șanse să dea din umeri decît să comande. El nu moralizează, ci se mulțumește să înțeleagă ; și este adevărat că a înțelege înseamnă a compătimi și a ierta.

Dar trebuie să recunosc că — în ciuda acestor rezerve pe care am încercat să nu le uit niciodată — experiența tuturor anilor care au trecut de atunci încoace a fost doar confirmată de observațiile despre firea omenească, pe care le-am făcut (nu intenționat, căci eram prea tînăr, ci inconștient) în policlinica și în saloanele spitalului Sf. Toma. I-am mai văzut pe oameni și de atunci încoace așa cum i-am văzut atunci și tot așa i-am și zugrăvit. Se prea poate să nu fie un tablou veridic și știu că mulți l-au considerat neplăcut. Fără doar și poate este părtinitor, căci, firește, i-am văzut pe oameni prin prisma propriilor mele idiosincrasii. O persoană veselă, optimistă, sănătoasă și sentimentală i-ar fi văzut pe oameni cu totul altfel. Eu nu pot emite altă pretenție decît că imaginea mea este coerentă. Mie mi se pare că mulți scriitori nu observă nimic, ci își creează personajele pe dimensiuni standardizate, după imagini din propria lor fantezie. Sînt ca niște gravori care-și desenează figurile după amintiri despre statui din Antichitate și n-au încercat niciodată să reproducă modele vii. În cel mai bun caz ei pot da cel mult o formă atrăgătoare fanteziilor din propria lor minte. Dacă mințile lor sînt nobile, ei vă pot oferi figuri pline de noblețe, și poate că de fapt nici nu contează dacă acestora le lipsește infinitatea complicațiilor din viața obișnuită.

EU UNUL m-am slujit întotdeauna de modele vii. Îmi aduc aminte că odată, aflîndu-mă în sala de disecție, tocmai cînd verificam „secțiunea" respectivă, cu șeful de lucrări, el m-a întrebat ce nerv se află în cutare loc și eu n-am știut. Cînd mi-a spus el, am protestat, căci nu putea să fie acolo și totuși el a insistat că este tocmai nervul pe care îl căutasem degeaba pînă atunci. M-am plîns de această anomalie, iar el mi-a răspuns zîmbind că în anatomie tocmai normalul este neobișnuit. În vremea aceea am fost pur și simplu iritat, dar observația mi-a rămas în minte, și de atunci încoace împrejurările m-au silit să recunosc că ea este la fel de adevărată în privința caracterului, ca și în privința anatomiei. Normalul este ceea ce găsești foarte rar. Normalul este un ideal. Este o imagine pe care o plăsmuiești cu privire la caracteristicile medii ale oamenilor și e aproape imposibil să te aștepți să le găsești pe toate într-un singur individ. Ei bine, tocmai această imagine falsă și-o iau drept model scriitorii de care vorbeam și tocmai pentru că descriu ceea ce este atît de ieșit din comun se întîmplă ca ei să înfățișeze atît de rar aspectele adevărate ale vieții. Egoismul și bunătatea, idealismul și senzualitatea, orgoliul, timiditatea, generozitatea, curajul, lenea, nervozitatea, încăpățînarea și difidența pot coexista perfect într-o singură persoană, formînd o armonie acceptabilă. Dar a fost nevoie de foarte multă vreme pentru a-i convinge pe cititori de adevărul acesta.

Mi-e greu să presupun că oamenii din secolele trecute se deosebeau de cei pe care-i cunoaștem, dar cu siguranță că în ochii contemporanilor lor ei apăreau mai dintr-o bucată decît ni se par nouă astăzi, căci altfel scriitorii nu ni i-ar fi înfățișat astfel. Părea deci rezonabil să-l descrii pe fiecare om cu firea lui (cum sună și piesa lui Ben Jonson, care aplica teoria umorilor). Avarul era doar avar, sclivisitul, sclivisit și gurmandul, gurmand. Nimănui nu i-ar fi trecut prin cap că avarul ar putea să fie sclivisit și gurmand ; și totuși vedem neîncetat oameni care sînt și una și alta ; și încă și mai puțin i-ar fi trecut prin cap cuiva că avarul ar putea să fie totuși un om cinstit și drept, cu un zel dezinteresat pentru slujirea obștii și cu o sinceră pasiune pentru artă.

Cînd romancierii au început să dezvăluie diversitatea pe care o descoperiseră în ei înșiși sau o văzuseră la alții, au fost acuzați că denigrează neamul omenesc. După cîte știu eu, primul romancier care a făcut acest lucru în mod intenționat și conștient a fost Stendhal în **Le Rouge et le Noir.** Criticii contemporani au fost scandalizați. Chiar și Sainte-Beuve, care n-ar fi avut nevoie decît să privească în propriul său suflet pentru a vedea cum însușiri contrarii pot coexista într-o armonie de un tip sau altul, l-a ținut foarte tare de rău. Julien Sorel este unul din cele mai interesante personaje pe care le-a creat vreodată un romancier. Nu cred că Stendhal a izbutit să-l facă pe deplin plauzibil, dar sînt convins că asta se datorește unor cauze pe care le voi menționa în altă parte a acestei cărți. În primele trei sferturi din roman personajul este perfect consecvent. Uneori te umple de groază ; uneori îți stîrnește simpatia ; dar are o coerență interioară, așa că, deși te înfiori adesea, îl accepți.

Somerset Maugham
– portret de Graham Sutherland (1949)

Însă a trecut multă vreme pînă să rodească exemplul lui Stendhal. În ciuda geniului său, Balzac se inspira pentru personajele sale după modelele de demult. Le insufla propria lui vitalitate uriașă și de aceea le acceptăm ca reale ; dar, de fapt, ele reprezintă teoria umorilor într-o măsură la fel de evidentă ca și personajele din vechea comedie. Oamenii lui sînt de neuitat, dar sînt văzuți prin prisma pasiunii dominante care-i afecta pe cei ce veneau în contact cu ei. Presupun că a-i privi pe oameni ca și cum ar fi omogeni, reprezintă o prejudecată firească a omenirii. Evident, e mult mai comod să-ți formezi o părere despre un om într-un sens sau altul și să elimini orice fel de emoție a așteptării sau a neprevăzutului, spunînd scurt „e un tip grozav" sau „e un porc de cîine". E deconcertant să constați că salvatorul patriei sale poate să fie zgîrcit sau că poetul care a deschis noi orizonturi conștiinței noastre era de fapt snob. Egoismul nostru firesc ne face să-i judecăm pe oameni în raport cu noi înșine. Am vrea să fie cutare sau cutare lucru pentru noi și ceea ce e bun în ei e bun pentru noi ; restul, care nu e bun pentru noi sau, după părerea noastră, nu ne interesează, îl ignorăm.

Poate că aceste motive explică de ce oamenii nu vor mai deloc să accepte încercările de a portretiza ființa omenească înzestrată cu însușirile ei diverse și neomogene, și de ce oamenii își întorc fața îngroziți cînd biografii sinceri și obiectivi dau la iveală adevărul despre personalități celebre. E supărător să crezi că omul care a compus quintetul din **Maeștrii cîntăreți** era incorect în materie de bani și și-a tras pe sfoară binefăcătorii. Dar cine știe dacă fără aceste mari căderi ar fi putut să aibă marile lui calități ? Nu sînt deloc convins că au dreptate cei care spun că defectele celebrităților ar trebui trecute sub tăcere : eu cred că e mai bine să le cunoaștem. Atunci, deși sîntem conștienți că avem lipsuri la fel de bătătoare la ochi ca și ei, putem să credem cu adevărat că asta nu ne va împiedica să dobîndim și unele din virtuțile lor.

Prezentare și traducere de
Andrei Bantaș

Meridiane

Antologia Jean Rousselot

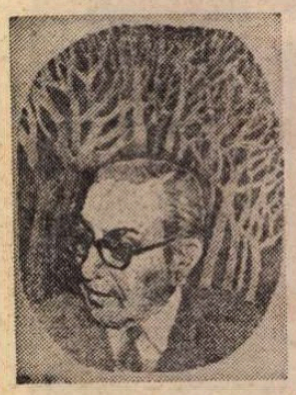

● **Les moyens d'existence** (Mijloacele de existență) este titlul antologiei reprezentînd — în 288 pagini, la Ed. Seghers — opera poetică a lui Jean Rousselot dintre anii 1934 — 1947. În prefața sa, Alain Bosquet trece în revistă diferitele culegeri de versuri ale poetului începînd cu **Poèmes**, din 1934, și continuînd cu **Pour ne pas mourir, Emploi du temps, Le Goût du pain**, apoi **Sang du ciel, Il n'y a pas d'exil.** Jean Rousselot este de origine modestă. Copilăria, adolescența i-au fost marcate de asprimea sărăciei și de boală. După anii 30, în fața amenințării fascismului, poetul, împreună cu alți camarazi de la „Jeunesse" și alte reviste din această perioadă, se va dărui luptei sociale, ca poet-cetățean. În numărul din 6 mai, „Le Monde des livres" îi elogiază recenta antologie, într-o pagină cu un desen de Julem.

Tristan Tzara — Sonia Delaunay

● Muzeul de artă modernă al orașului Paris găzduiește, între 22 aprilie și 5 iunie, în semn de omagiu, două nume ilustre în istoria artei și literelor celui de al XX-lea secol : Sonia Delaunay și Tristan Tzara. Fiecare, în propria-i manieră, orientîndu-i la un moment chiar desfășurarea. Sosit la Paris în 1919, după ce a fost principalul animator al grupului Dada la Zürich, Tristan Tzara cunoaște, prin mijlocirea lui Hans Arp, pe soții Robert și Sonia Delaunay. Pînă în 1963, cînd moare Tzara, prietenia lor nu a cunoscut fisuri. A fost, așa cum se apreciază, o interesantă și rodnică întîlnire artistică, pe care actuala expoziție încearcă și reușește să o reveleze. Tematica : trei scrieri ale lui Tristan Tzara — **Le Coeur à gaz** (1921), **Le fruit permis** (1956) și **Juste présent** (1961) — ilustrate de Sonia Delaunay.

Antologie germană

● În Editura Philipp Reclam jr. din R.D. Germană a apărut, sub îngrijirea scriitorului Stephan Harmlin, lucrarea **Deutsches Lesebuch** (Antologie germană), cuprinzînd proză și versuri din secolele XVII—XX, de la Martin Luther la Karl Liebknecht. Sînt prezente vechi versuri populare și așa numita poezie barocă a lui Simon Dach, Angelul Silesius, strofele preclasice ale lui Andreas Gryphins și Johann Christian Günther, alături de poezii binecunoscute ale lui Goethe, Hölderlin și Lenau, apoi fragmente rare din opera lui Heine, Möricke, Gottfried Keller, Lichtenberg și Novalis. Cartea cuprinde, pe lîngă operele scriitorilor, și reflecții ale unor filosofi, de la Kant, Hegel, Fichte pînă la Marx și Engels, ale unor pictori (C.D. Friedrich) și muzicieni ca Mozart, Beethoven, Schumann etc., precum și poezii de F. Nietzsche, Georg Trakl, Else Lasker-Schüller și scrisorile din închisoare ale Rosei Luxemburg.

„Encyclopaedia Universalis"

● Presa franceză a început publicitatea pentru **Encyclopaedia Universalis** — cu un ansamblu de 29 000 articole, repartizate într-un **corpus** de 16 volume, un **organum**, într-un volum, și un **thesaurus**, în trei volume, — total 20 de volume. Articolele din **corpus** tratează pe larg subiecte care prezintă o problematică, în variate **corelații** pentru a relaționa sensurile cu alte articole „corespondente" ; **organum** reunește un număr de articole ample asupra unor cercetări prezentate de mari personalități științifice, în sfîrșit **thesaurus**, care servește și de indice, înlesnește, prin trimiteri adecvate la **corpus**, cercetarea. **Encyclopaedia Universalis** reprezintă o asociere între Clubul francez al cărții și **Encyclopaedia Britannica.**

„Spiritul cinematografic"

● Eseul cunoscutului teoretician al cinematografului Bela Balazs a fost tradus pentru prima oară în Franța (Ed. Payot, 302 pag.). Jean-Michel Palmier prezintă în mod elogios acest text al unuia dintre primii teoreticieni marxiști ai cinematografului, prieten cu Lukács.

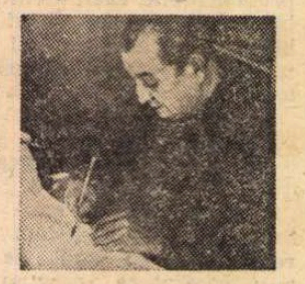

„Timpul dragostei"

● Un Pagnol sclipitor, irezistibil, emoționant relevă cele trei sute de pagini ale cărții **Timpul dragostei** apărută la Paris, la trei ani după moartea scriitorului. Gaston Bonheur remarcă : „Turul de forță al lui Pagnol este că, prefăcîndu-se a vorbi despre el însuși, vorbește de fapt despre fiecare dintre noi, despre bravurile noastre, lașitățile noastre, bietele noastre speranțe, mizerabilele noastre vanități și, în sfîrșit, despre bunele noastre inimi". **Timpul dragostei**, căci acesta este titlul, răspunde celei mai bune definiții a unui adevărat clasic : «O carte pentru toată lumea și pentru totdeauna».

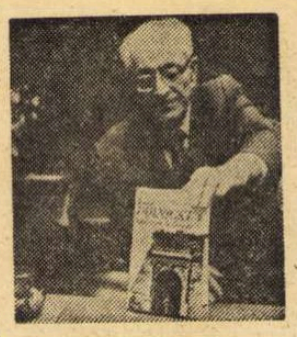

„Voi ieși dezarmat"

● Acesta este titlul noii cărți a scriitorului polonez Teodor Parnicki, a cărei acțiune se petrece în epoca imperiului roman, în secolul IV al erei noastre. Ca și cărțile precedente ale autorului, acest roman se încadrează în genul ficțiunii istorice. Parnicki a scris pînă acum 25 de cărți, printre care **Cuvîntul și corpul**, romanul său preferat scris în Mexic. Recent, una din cărțile sale, **Numai Beatrice**, a fost pusă în scenă de Ștefan Szlachtycz pentru televiziune. Spectacolul a fost premiat anul acesta la Festivalul de filme și spectacole pentru micul ecran de la Olsztyn.

Premii

● Sindicatul ziariștilor și scriitorilor din Franța a acordat recent premiul pentru **reportaj** pe 1977 lui John Berger și Jean Mohr pentru **Al șaptelea om**, iar lui Bernard Vincent, **premiul Științelor umane** pentru eseul **Paul Goodman și recucerirea prezentului.**

● Marele premiu al Fundației Thyde Monnier, creat de Societatea oamenilor de litere, a fost atribuit lui Herbert Le Poirier pentru ansamblul operei (apărută în ed. Seuil).

● Premiul internațional al editorilor, recent creat, a fost decernat poetului vest-german Erich Fried pentru ansamblul operei. Totodată juriul a acordat — cu titlu de excepție — un premiu poetului afrikaan Breyten Breytenbach, actualmente deținut în închisoarea din Pretoria, autor al cărții **Focul rece.**

Karajan la Viena

● După o absență de 13 ani, Herbert von Karajan revine la pupitrul Operei din Viena. Sub bagheta sa, prima scenă lirică vieneză programează, o serie de spectacole cu **Trubadurul, Boema, Nunta lui Figaro.**

Ernest Hemingway : o biografie aparte

● Judecînd după numărul impresionant de memorii, biografii, portrete, evocări, analize literare etc. dedicate vieții și operei lui Hemingway și scrise după moartea acestuia, s-ar părea că n-au mai rămas prea multe lucruri necunoscute despre celebrul scriitor.

De curînd însă, în Editura Viking din S.U.A. a apărut lucrarea lui Scott Donaldson, **By Force of Will. The Life and Art of Ernest Hemingway** (Prin forța voinței. Viața și arta lui Ernest Hemingway), care recurge la o metodă oarecum aparte.

Donaldson descompune viața și opera scriitorului, frază cu frază, eveniment cu eveniment și rearanjează apoi componentele în structuri tematice. Astfel apar capitole despre faimă, bani, politică, sport, război, dragoste, prietenie, religie, artă, moarte etc. Fiecare capitol prezintă ceea ce a afirmat și a scris Hemingway despre subiectul respectiv, cum s-a comportat el însuși în raport cu acest subiect, ce opinii aveau cei din jur despre comportarea sa, ce au conchis cei care au scris despre el și ce crede Donaldson. Cartea se vrea un „mozaic" cu valoare diagnostică. Dar, deocamdată, nu este decît tot un punct de vedere, printre celelalte, multe.

Discuție imaginară cu Beethoven

● Folosind extrase din scrisorile compozitorului și din „caietele de discuții", ziarul vest-german „Süddeutsche Zeitung" a imaginat un interviu cu Beethoven. „Se simte în ce spuneți o oarecare neîncredere în critici. S-ar părea că ați fost nedreptățit ?" — este una din „întrebările" puse de ziar. În răspunsul compozitorului se pot găsi multe analogii cu realitatea occidentală contemporană, în special în ce privește situația criticii. „Recomandați cronicarului dv. — sfătuiește Beethoven — mai multă grijă și bun simț în special față de operele tinerilor compozitori. Altfel poate fi timorat un om căruia îi este sortit să aibă mari succese. În ce mă privește, nici prin gînd nu mi-a trecut să mă consider o perfecțiune căreia nu i se poate face nici un fel de reproșuri, însă grosolănia cronicarului dv. la adresa mea a fost la început atît de înjositoare încît, începînd să mă compar cu alții, am decis să nu mă indignez și am rămas absolut calm, gîndindu-mă că nu înseamnă nimic... Cine poate avea nevoie de asemenea cronicari cînd constată că ei ridică în slăvi pe cei mai mediocri mîzgălitori de hîrtie și că, în general, au o atitudine jignitoare față de operele de artă, fiind chiar nevoiți să adopte această atitudine din cauza nepriceperii și incapacității lor de a vedea în ele dimensiunea reală, precum un cizmar calapodul pantofului".

Joan Crawford

● Marea actriță americană care a încetat din viață în ziua de 10 mai, la New-York, era născută la 23 martie 1908, la San Antonio (Texas). Lucile LeSueur (pe numele ei originar) a fost vînzătoare de magazin, campioană la charleston, apoi figurantă într-o comedie muzicală pe Broadway, înainte de a „demara" la 19 ani, cu un contract la Metro Goldwin Mayer. Este epoca în care Hollywoodul „standardiza". Deci Joan Crawford devine tînăra tipică a „anilor nebuni", jucînd în vreo zece filme rolul fetei gingașe dar cu unele „mici libertăți", totuși inocente. În 1930 devine tînăra femeie seducătoare, cu mult „sex appeal", magazinele ilustrate popularizînd „gura à la Joan Crawford". În 1932, vedeta e parteneră cu Greta Garbo în **Grand Hotel**, apoi în multe alte filme avînd parteneri pe Gary Cooper, Clarke Gable, Franchot Tone, Robert Taylor, Robert Montgomery. Frank Borzage cu **Manechinul** (1937) o redă mai veridică. În anii 1941—1945, Joan Crawford pare în declin, jucînd în comedii sentimentale. Obține totuși un „Oscar" pentru interpretare, jucînd apoi în alte numeroase filme, în 1954 — de nerecunoscut datorită chirurgiei estetice — transpunîndu-și personalitatea într-un western romantic. În 1955, cu o față împietrită, va turna **Frunze de toamnă.** Regizorul e Robert Aldrich. Același care în 1962 o va metamorfoza din nou, ea concurînd în asemenea „reîntîneriri" pe Bette Davis. Una din ultimele apariții ale Joanei Crawford e într-un film de groază, al lui William Castle, **Securea însingerată...**

AM CITIT DESPRE...

Arta de a întreba

AICI, cu dumneata, vorbesc ca dumneata. Cînd sînt cu un golan din Chicago, vorbesc ca el. Sînt un cameleon". Mărturisirea făcută de Studs Terkel unui rafinat intelectual căruia îi lua unul dintre interviurile rememorate în ultima lui carte, **Vorbind cu mine însumi**, sună a autodenigrare. Adică el, Terkel, ar fi lipsit de personalitate, s-ar da, s-ar mula, după interlocutorul lui, n-ar fi în stare să aibă nu numai un punct de vedere propriu, dar nici măcar un mod de exprimare, un vocabular, o sintaxă, un accent care să-i aparțină... Realitatea este că Studs Terkel face parte din categoria aleasă — și, din păcate, tot mai puțin numeroasă într-o lume cu ochelari de cal, egocentrică, parohială, handicapată de prejudecăți — a oamenilor în stare să iasă din propria lor piele pentru a se pune în situația fiecăruia dintre semenii lor.

Prin intermediul lui Studs Terkel, afirmă cronicarii, „vorbește America". „America" nu are însă obiceiul de a vorbi neîntrebată. Faptul este atît de notoriu încît, la un moment dat, o tendință politică reacționară încerca să-și anexeze — după principiul că cine nu zice „nu" zice practic „da" — „majoritatea tăcută". Studs Terkel, deci, întreabă. Cu neprefăcut interes. Cu dorința imperioasă de a afla, de a cunoaște. Cu simpatie. Este caracteristică introducerea la interviul pe care l-a luat unei chelnerițe oarecare : „Deși au trecut cîțiva ani buni de cînd am văzut filmul **Cinci bucăți ușoare**, nu mi-a trecut încă indignarea. Vă amintiți de scena aceea, o, Doamne, în care chelnerița este o scorpie ? Ea refuză să-i servească pe Jack Nicholson și pe camarazii lui cu pîine prăjită sau cu nu știu ce altceva. «Nu este pe listă» — spune rece ticăloasa. Cu îndreptățită superioritate, Nicholson o pune la punct, o umilește. Publicul — amatorii de film între 18 și 30 de ani — aplaudă. Dar ce ni s-a spus despre femeia aceea rea ? Era, cumva, spre seară ? Încheia, oare, o zi nesfîrșită pentru ea ? Cum stătea cu varicele ? Și ce se întîmplase dincolo de ușa oficiului ? Se certase, poate, cu bucătarul ? Și de ce anume făcea această meserie ? Îi era bolnav bărbatul ? O părăsise ? Întrase cumva fiica ei într-o încurcătură ? Cîte aspirine luase puțin mai înainte ? Poate că era, cu adevărat, o muiere a dracului. N-o să știm niciodată. Știam mai mult decît am fi avut nevoie despre Nicholson ; despre ea — nimic. Și totuși era și ea acolo, această Meduză. De ce n-am avut curajul să mă ridic în picioare în sala aceea întunecată și să strig cît m-ar fi ținut gura : «Fir-ați voi să fiți de puști solipsiști !» ?"

Unui reporter care resimte cu asemenea intensitate o nedreptate prin omisiune la adresa unui personaj de film, nu-i va opune rezistență, neîncredere, nici un personaj real din cea mai largă categorie socială, aceea numită de americani „underdogs" (textual : cîini învinși într-o competiție canină și, prin extensiune, orice perdant, orice handicapat sau neprivilegiat în lupta pentru existență). Nu întîmplător, interviurile luate de Terkel acestor oameni neînsemnați sînt apreciate de critici ca infinit mai pline de miez decît cele cu celebrități. Federico Fellini, sau Bertrand Russell, sau Mahalia Jackson, sau Danilo Dolci, sau Martin Luther King jr. nu aveau mai puține de spus, nu erau mai puțin expresivi decît minerii, sau șomerii, sau pensionarii, sau gospodinele lui Terkel. Numai că, probabil, îl interesau mai puțin. Cu ei își făcea doar meseria de radioreporter, îi întreba pentru ascultători, nu pentru el însuși. Dacă preferau să nu se deconspire, să rămînă la nivelul platitudinii corecte, Terkel îi lăsa în pace. În general — asta i se și reproșează, de altfel — nu-și contrazice partenerii de discuții, îi lasă în apele lor, chiar atunci cînd știe perfect că nu au dreptate.

Acest „om-radio, vorbitor non-stop, monolog interior pufăind din trabuc", cum îl definește tandru criticul John Leonard, care l-a îndemnat să-și scrie memoriile, este, în felul lui, un fenomen : persecuțiile și dezamăgirile nu i-au alterat tinerească înflăcărare, generoasele convingeri de stînga, credința că nu este inutil să lupți împotriva nedreptății. Secretul lui ? Umorul. Cît timp își păstrează darul de a glumi fără răutate despre orice, omul este indestructibil. Chiar și în America.

Felicia Antip

Tendințele anilor '20

● Între 14 august — 16 octombrie 1977 va avea loc, în Berlinul occidental, a 15-a Expoziție europeană de artă. În timpul acestor două luni, toate instituțiile culturale ale orașului — teatrele, muzeele, universitățile, sălile de artă, precum și Festivalul de la Berlin — vor evoca tema „Tendințele anilor '20", epocă în care Berlinul a fost un centru cu o puternică influență artistică.

Enigma lui Duke Ellington

● În cartea sa recentă, **Duke : A portrait of Duke Ellington,** alcătuită pe baza unei lungi serii de interviuri cu marele interpret și compozitor de jazz, Derek Jewell scrie la un moment dat : „Nu cred că cineva va explica vreodată enigma lui Ellington — de ce a muncit atît de mult, de ce și-a neglijat atît de mult viața personală, de ce s-a sacrificat așa cum a făcut-o, în viața lui neexistînd nimic altceva decît muzică". Cartea lui Jewell, prima biografie postumă a lui Duke Ellington, nu răspunde la întrebare, dar ridică parțial vălul care a ascuns lumii existența particulară a celebrului muzician, lăsînd să se întrevadă o personalitate contradictorie, complexată, secretă, chinuită, incomodă pentru cei apropiați și pentru sine însuși.

„Opere complete" — Kafka

● În Editura Gallimard a apărut, sub îngrijirea lui M. Cl. David, profesor la Sorbona, primul volum din **Opere complete** de Kafka. Acesta cuprinde romanele **America, Procesul** și **Castelul.** Volumul următor va cuprinde nuvelele **Metamorfoza, Colonia penitenciară** etc.

„Sextet"...

...se intitulează cea mai recentă producție realizată, la 83 de ani, de cunoscuta Mae West. Scenariul se inspiră din amintirile actriței. Între interpreți : Ringo Star și George Hamilton. Un film, după cum remarcă comentatorii, pentru toate vîrstele.

Interdicție

● Printr-un decret recent a fost interzisă introducerea în Chile a cărților scrise de trei dintre cei mai mari prozatori latino-americani contemporani : Gabriel Garcia Marquez (Columbia), Julio Cortazar (Argentina) și președintele PEN-Clubului internațional, Mario Vargas Llosa (Peru).

Schimburi artistice

● Două vedete ale baletului cubanez, Maria Llorente și Lazaro Carreno, au dansat recent la „Alvin Ailey American Dance Theatre", iar cîntărețul american de culoare Harry Belafonte, care i-a prezentat, a anunțat de pe scenă că ansamblul „Ailey" va face, la rîndul său, un turneu în Cuba. Arătînd că puține schimburi artistice s-au produs între S.U.A. și Cuba înaintea acestor manifestări, el a spus : „Totuși, această seară este un semn că lucrurile sînt cu adevărat pe cale de ameliorare. Ceea ce se petrece este o importantă parte de istorie".

Acum doi ani, marea balerină cubaneză Alicia Alonso a dansat la New York cu „American Ballet Theatre". Apoi, două stele ale acestei trupe și un violoncelist american s-au produs în Cuba.

Cannes '77

● Vineri, 13 mai, la Cannes a început cea de a XXXI-a ediție a prestigiosului festival internațional de film ; timp de două săptămîni se vor proiecta peste 400 de pelicule. Alături de competiția propriu-zisă, de lupta pentru tradiționalele premii (în care se confruntă operele unor cineaști de valoare precum : **Ifigenia,** film semnat de regizorul grec M. Cacoyannis, **Asfixie** al iugoslavului Vlatko Gilic, **Camionul** al scriitoarei franceze Marguerite Duras, **Povestiri din Budapesta,** narate de cineastul maghiar Istvan Szabo, **Elisa, dragostea mea** în regia spaniolului Carlos Saura, **Orfanii** de regizorul sovietic Nikolai Gubenko, **Un burghez mic de tot** al italianului Mario Monicelli, sau **Trei femei** în regia cineastului american Robert Altman), se impun atenției manifestările paralele, programele informative. Să cităm cîteva din interesantele titluri ale peliculelor grupate în selecția ce poartă denumirea „Les Yeux fertiles" : **Portretul lui Dorian Gray, Heinrich von Kleist, Autoportret de Salvador Dali, Partitură neterminată pentru pian mecanic** ori **Beethoven.** Să remarcăm de asemenea că în **Săptămîna criticii** se află, alături de producții franceze, sovietice și vestgermane, și filme realizate în Algeria, Mexic sau Japonia ; această diversitate a zonelor cinematografice reprezentate la Cannes se accentuează și mai mult în **Cele cincisprezece zile ale realizatorilor ;** aici se proiectează pelicule din Danemarca și Suedia, Portugalia, Argentina ori Brazilia, Senegal, Mozambic, Ecuador sau Kuweit.

Însuși Maurice Bessy, „delegatul general al festivalului", anunța de altfel că secțiile paralele vor releva prin „marea lor varietate, reprezentanți ai orientărilor noi, eforturi personale și originale, parfumate de farmecul gîndirii".

Truffaut actor

● După ce abia a terminat al 17-lea film, **Bărbatul care iubea femeile,** François Truffaut va fi interpretul filmului de ficțiune științifică **Close Encounter of the Third Kind** (Scurtă întîlnire de a treia categorie) pe care-l realizează Steven Spielberg **(Falca).** Truffaut a cochetat întotdeauna cu arta dramatică, el pregătește de altfel și un studiu asupra actorilor. Dar este pentru prima oară cînd turnează, ca vedetă, sub bagheta altui regizor.

Senghor la Salzburg

● Discursul inaugural la Festivalul internațional de la Salzburg va fi pronunțat, la 24 iulie, de Léopold Sédar Senghor, președintele Republicii Senegal, unul dintre cei mai eminenți oameni de litere și gînditori africani.

„Vinerea durerilor"

● Este titlul ultimei cărți pe care a scris-o înainte de moarte marele scriitor guatemalez Miguel Angel Asturias, laureat al Premiului Nobel în 1967. Ea înfățișează existența pitorească a studenților în timpul săptămînii Paștelui, într-o țară latino-americană în care domnește un regim dictatorial. O critică socială acerbă îmbinată cu o feerie poetică. La Paris, cartea a apărut în Editura Albin Michel.

Teză de doctorat Claude Sernet

● La 23 mai 1977, în sala de consiliu a Universității din Nisa, criticul și eseistul Michel Gourdet își susține teza de doctorat cu lucrarea **Claude Sernet —, omul și opera.** Directorul tezei și președintele juriului este M. Sanouillet, profesor la Facultatea de litere Paris — Sorbona.

Arta și publicul

● Este tema Congresului Asociației internaționale a artelor grafice și plastice organizat de UNESCO la Stuttgart, în septembrie 1979. Sînt așteptați circa 300 de delegați din 50 de țări. Congresul, organizat la fiecare trei ani, a avut loc ultima oară la Bagdad, în 1976.

Hilde Domin — Premiul Rilke

● În vîrstă de 64 de ani, Hilde Domin, poetă din Heidelberg, a obținut Premiul Reiner Maria Rilke pe anul 1976. În ciuda vîrstei, Hilde Domin se clasează printre cele mai tinere poete vest-germane, cariera ei în literatură începînd la vîrsta de 40 de ani. Operele ei, scrie un critic, sînt „o creație fluidă, plină de sincere întrebări și uimiri, într-un limbaj domol, de o claritate și simplitate voite". Poeta consideră poezia ca „un mare dangăt de clopote, pentru ca toți să-l asculte".

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● Cu ocazia întîlnirii organizate de PEN-Clubul sloven la Bled (R.S.F. Iugoslavia), unde a participat și conducerea PEN-ului internațional (Mario Varga Llosa — Peru ; Georges Emmanuel Clancier — Franța; Peter Elstob — Anglia), reprezentantul țării noastre Vasile Nicolescu a dat un interviu televiziunii slovene din Liubliana pe tema „Condiția scriitorului și responsabilitatea socială a artei sale".

● Studiul lui N. Tertulian **Autonomia și eteronomia artei,** apărut în „Cahiers roumaines d'Etudes littéraires" (nr. 2/1976), a fost publicat de cîteva reviste de cultură din străinătate. Textul a apărut în traducerea italiană a lui Leonardo Cammarano în revista trimestrială „Prospettive Settanta" (Roma), în traducere franceză în „Revue d'Esthétique" (Paris) și în traducerea olandeză a esteticianului Marcel Fresco în numărul special consacrat esteticii de revista neerlandeză „Wijsgerig Perspectief".

ATLAS

În centrul orașului

În centrul orașului (și de data aceasta **centrul** nu este o metaforă mai mult sau mai puțin complezentă, ci o realitate tangibilă și matematică) se află o biserică. Biserica Sfîntul Gheorghe. Nu e cea mai frumoasă dintre sutele de biserici ale acestui oraș de ctitori care și-au însemnat victoriile, bucuriile sau remușcările prin bijuterii de cărămidă și var, borne de cele mai multe ori strălucite ale unui drum care e însăși istoria. Nu e nici cea mai veche. Și totuși, importanța ei în geografia orașului este mai mare decît a altora. Biserica Sfîntul Gheorghe este mai **prezentă** decît Biserica Albă, sau Biserica Amzei, sau Biserica dintr-o zi. Pentru că zidurile ei adăpostesc mormîntul lui Brâncoveanu, domnul intelectual căzut victimă propriei sale subtilități egalate de demnitate ? Pentru că în fața ei se află semnul alb al acelui teoretic kilometru zero din care pornesc toate drumurile țării ? Sau, mai presus de orice, pentru că în ea a fost depus trupul subțiat de suferință și moarte al lui Eminescu, iar de pe treptele ei a pornit cortegiul care a trecut apoi prin fața Universității și s-a îndreptat spre Belu purtînd în primul său triumf pe marele poet ?

Cutremurul, care a îndrăznit să distrugă atîtea edificii și vieți, a îndrăznit să atingă în treacăt cu aripa și bolta acestui edificiu al memoriei noastre naționale. Acoperișul pe jumătate căzut al Bisericii Sfîntul Gheorghe este, pe bulevard, imperativ ca un strigăt de mirare că aceste urme materiale ale istoriei, atît de adesea numai legendară, ar putea dispărea. Dintre sutele de clădiri evacuate, unele vor fi refăcute, altele — a căror reconstrucție se dovedește nerentabilă — vor fi înlocuite cu replici noi. Dar Biserica Sfîntul Gheorghe, cu altarul ei dăruit de Brâncoveanu, în fața căruia a stat întins trupul stins al Luceafărului, cu atît mai mult trebuie salvată. Și va fi salvată. Din pragul ei a început posteritatea lui Eminescu, și sîntem datori să-i lăsăm lui Eminescu, să ne lăsăm nouă, această ultimă dîră a trecerii lui pe pămînt. Cutremurele, și invaziile, și inundațiile, și incendiile, și războaiele s-au înverșunat de-a lungul secolelor să șteargă urmele trecerii noastre, iar noi le-am răspuns închizîndu-ne amintirea în cîntece. Relicvele, rare, au devenit însă și mai sfinte, și printre ele se află și acest monument de întîlnire a două din spiritele cele mai înalte ale românilor, această biserică de la kilometrul zero al memoriei noastre.

Ana Blandiana

„Principii de literatură comparată" în limba rusă

● Publicînd **Principii de literatură comparată** de Alexandru Dima. Editura „Progres" din Moscova inițiază o nouă colecție în care urmează să apară scrieri de istorie și critică literară, de teorie literară și eseuri. Semnificația acestei traduceri este sporită de faptul că ne aflăm totodată în fața primei tălmăciri în limba rusă a unei cărți de teorie literară scrisă de un autor român.

Volumul — tradus de un bun cunoscător al limbii și literaturii române, Mihail Fridman, — este însoțit de un comentariu critic, aparținînd tălmăcitorului și de o interesantă prefață semnată de V.I. Kulești, la Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov" din Moscova. Această inițiativă a editurii trebuie cu atît mai mult salutată cu cît profesorul Kulești este și el autor de studii și volume de literatură comparată, disciplină care constituie o preocupare constantă a sa, alături de istoria literaturii ruse clasice. Prefața, intitulată **Un făgaș important de cercetare,** își propune să prezinte cititorilor sovietici personalitatea teoreticianului român și volumul tălmăcit. De la bun început prefatatorul fixează sfera de cercetare a lucrării profesorului Al. Dima care-și propune „să analizeze obiectul literaturii comparate... metodica acestei discipline științifice în comparație cu istoria și teoria literaturii, cu critica literară". Prefațatorul sovietic apreciază claritatea expunerii, exactitatea și rigoarea științifică, asociate cu un stil elegant și atrăgător. „Lucrarea profesorului Dima caută să îmbine într-un tot unitar sarcinile teoretice și practice ale disciplinei supuse spre examinare, să comunice cititorului un număr cît mai mare de cunoștințe și date utile din domeniul teoriei și istoriei literaturii comparate, de fapte și manifestări concrete ale relațiilor reciproce dintre literaturi într-o anumită ierarhie și subsumare a procesului literar pe plan mondial. Trebuie să recunoaștem — subliniază profesorul V.I. Kulești — că în Uniunea Sovietică nu există pînă la ora actuală o lucrare ca aceasta, care să sistematizeze un material de fapte atît de variat, și cartea lui Al. Dima... ne amintește încă o dată cît e de necesară o monografie sovietică fundamentală pe aceeași temă".

Menționînd numeroasele merite ale volumului **Principii de literatură comparată,** V.I. Kulești se oprește mai îndelung asupra acelora care sînt revelatoare pentru metoda și poziția autorului, care determină în primul rînd valoarea științifică a lucrării. Între altele, el subliniază poziția marxist-leninistă consecvent aplicată la cercetarea fenomenului literar pe plan comparat, atitudinea polemică, de delimitare față de diferitele școli și curente situate pe alte poziții filosofice și bogăția de informare și argumentare științifică, diapazonul larg de cuprindere a fenomenelor literare, a zonelor literare. Socotind că „literatura comparată ca disciplină are un mare viitor, întrucît răspunde exigențelor și preocupărilor veacului nostru, creșterii intense a relațiilor culturale dintre popoare, a colaborării dintre ele...", prof. V.I. Kulești vede în cartea lui Al. Dima **Principii de literatură comparată** un mesager al acestei înțelegeri, care va contribui la adîncirea dialogului științific, la un schimb de opinii rodnic între oamenii de știință români și sovietici.

Tatiana Nicolescu

„Zilele filmului cehoslovac"

● Aura firescului precum și acel tip de reconstituire a obisnuitei curgeri a vieții, animînd personaje ale cotidianului se reîntîlnesc, parcă, în toate operele prezentate în cadrul „Zilelor filmului cehoslovac" ; chiar dacă **Timpul dragostei și al speranței** (pelicula din gala inaugurală) este o ecranizare, evocînd în ample desfășurări temporale, destinele și năzuințele veacului trecut, chiar dacă **Timpul șterge totul** se vrea o psihologizantă povestire de actualitate, iar ironia subtilă a lui Jiři Menzel recreează un pitoresc peisaj uman, proiectat **În „liniștea" pădurii,** secvențele de autenticitate și elocvență cinematografică se structurează mereu, din aceleași gesturi simple, din succesiuni de detalii nespectaculoase, orînduite de știința transpunerii pe ecran a pulsației normale, a atitudinilor și reacțiilor omenești.

Nedeformate de legile construcției demonstrative, neîngrădite de exigențele expresivității filmice, întîmplările „dragostei" și „speranței" se înlănțuie cu momentele „speranței" într-o fluentă narațiune, alcătuită cu maturitate de cineastul (educat ani la rînd de rigorile producției pentru televiziune) Stanislav Strand. Coerența și relieful atmosferei cotidiene, caracteristice — de altfel — marilor reușite ale școlii cehoslovace, se lasă descoperite și în pelicula **Timpul șterge totul ;** dincolo de argumentația moralizatoare imaginată de scenaristul Rudolf Sloboda apar, în veșminte nestrălucitoare, simple obiceiuri, întîmplări zilnice, eroi familiari tuturor.

Ca un rafinat reper al acestei tendințe de coborîre a story-ului cinematografic către existența banală se impune filmul **În „liniștea" pădurii ;** nimic deosebit nu tulbură idilicul concediu al orășenilor care forfotesc plini de importanță în vechi mori, care trudesc ridicol la transformarea fostelor hambare sau încearcă să dobîndească modestele case ale bătrînilor săteni. Jiři Menzel compune nuanțat o nouă „vară capricioasă" (așa se numea un alt film, mai vechi, al autorului) în a sa recentă și molcomă comedie, dinamizată uneori de accentele satirice, alteori de lirism. Agitata viață citadină își pulverizează aspirațiile „pastorale" în fața realității, iar tradiționalul echilibru senin al țăranilor își dezvăluie cîteodată, în ritmurile proprii, tonalități discordante. Cineastul nu-și îndulcește verva satirică, nu evită să descopere cu umor, pretutindeni, în spatele aparențelor, chipul adevărului. Cunoscuta virtuozitate a cinematografiei cehoslovace se face, astfel, simțită în liniile și variatele culori ale filmului **În „liniștea" pădurii.**

Ioana Creangă

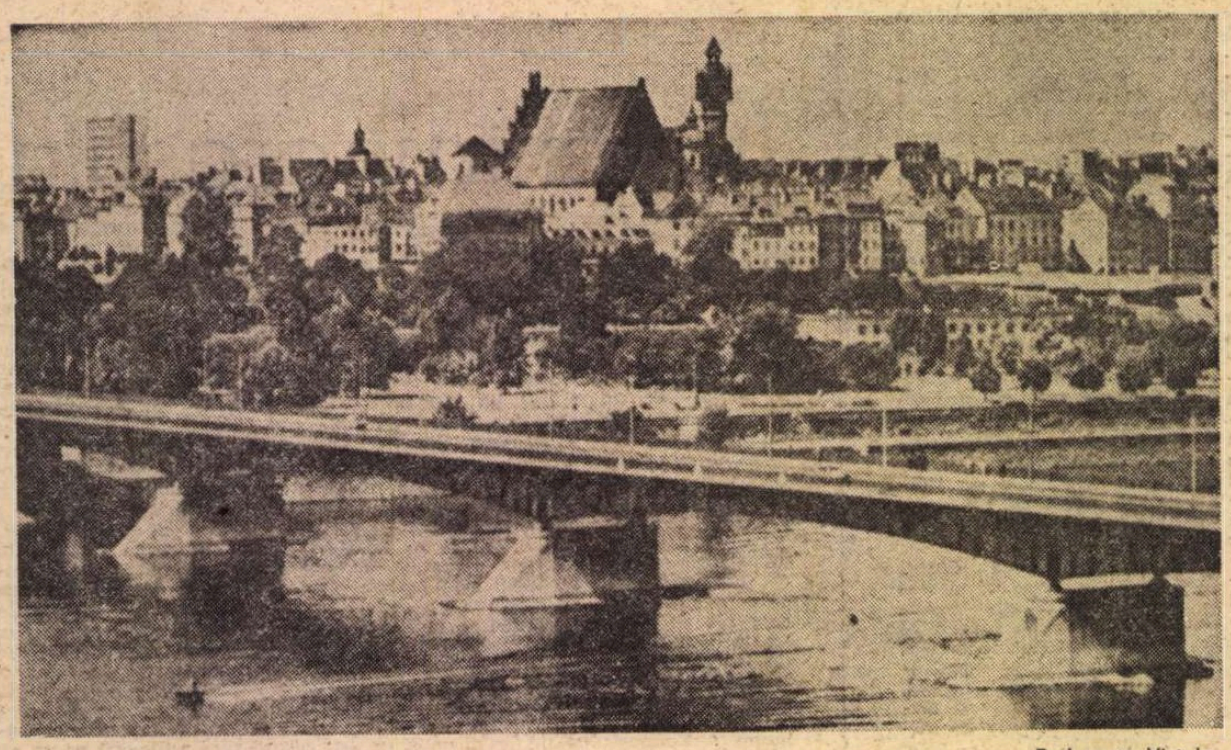

Pod peste Vistula

Lirică poloneză contemporană

Anna Kamienska

Propuneri pentru vremuri de restriște

Vă dăruiesc peisaje
în care să trăiți siguri.
Fosfați, cuarțuri, silicați,
deschideți-vă porțile ferecate:
iar voi intrați cu curaj,
fără felinare.
Puteți lua cel mult
două silabe
din numele drag,
dacă-l mai știți –
o frintură de hexametru.
Dar nici acesta
nu vă va fi de folos.
Mai puternici ca spicele de grîu
strălucesc componenții chimici despuiați,
dansează perechi, perechi
în lupte se întrec
mușchii fierului, ai argintului
și aluminiului
întăriți în îmbrățișări.
Să nu rămînem nici noi inactivi
să nu facem de rușine
metalele, care în noi se string.

Să creștem, plante flăminde!
Să ne înălțăm, păduri hrăpărețe,
Cu securile verdeții în mîini!

Bogdan Czaykowski

Vers didactic

Cînd tremură binefacerea focului
Și începe blestemul incendiului —
Nu uita că luna-i un curcubeu
Care a mistuit puțin o culoare :
Roșul.

Cînd viața tremură ca fumul din coș
Cînd nimeni nu se-așteaptă să moară, cifra
fiind mai mare decît cuprinde imaginația —
Nu uita, numai pentru un moment
Este înghițit sîngele de lăcomia
Albului.

Seweryn Pollak

Concluzii finale

Eu, bucată de materie organizată,
cu două treimi din viață trăite,
afirm că existența-i mai bună ca inexistența
și soartei laude-i aduc
căci am supt din viață ca orice om
toată seva și tot gustul
care în celulele mele se află.
Recunosc că ajungînd la vîrsta aceasta
n-am crezut că bătrînețea-i atît de neserioasă.

Wislawa Szymborska

Marea cifră

Patru miliarde de oameni pe-acest pămînt,
iar imaginația mea – tot așa cum a fost.
Nu prea face față la cifrele mari.
O mișcă mereu amănuntul.
Zboară prin întuneric ca lumina unui felinar,
descoperă doar primul chip de la margine,
restul fiind eclipsat,
nepomenit și neregretat.
Dar asupra acestora nici Dante nu s-ar fi oprit.
Ce să mai zicem dacă nu existăm,
Chiar de ne-ar înconjura toate muzele.

Non omnis moriar – timpurie remușcare.
Trăiesc oare în toată plenitudinea
și-ajunge asta?
Niciodată nu-i de-ajuns, cu-atît mai mult acum.
Aleg respingînd, altă modalitate nu-i,
dar ceea ce resping e mai numeros,
mai dens, mai impulsiv decît oricînd.
Este prețul pierderilor nedescrise – vers, suspin.
La chemarea țipată răspund în șoaptă.
Cele trecute cu vederea nu le spun.
Șoarece la poalele muntelui natal sînt.
Viața – cîteva semne încrustate cu unghia pe nisip.

Visurile mele – nici ele nu sînt populate cum trebuie.
În ele-i mai multă tristețe decît gloate și țipăte.
Rar mă vizitează cîte-un mort dus de mult.
Clanța e mișcată de-o singură mînă.
Casa pustie o înalță ecourile.
Fug din prag în valea
liniștită, a nimănui
parcă anacronică.

Cum se naște acest univers în mine –
nu știu.

Bolewslaw Taborski

Wroclaw

am impietrit în piața impietrită
în fața oamenilor noi
în fața treburilor obișnuite

orașul se uita cu orbitele ruinelor
pietrele mirate întrebau
ce treabă am cu ele
și cu problemele lor pietrificate

cărămida zăcea ca un relict al istoriei
monument rănit al urii
așa a clădit-o meșterul grijuliu
ca azi ruinele nesigure să strige
că sînt ale nimănui pietrele
în orașul oamenilor și problemelor noi

sînt piatră în ruinele orașului
piatră în ruinele atîtor orașe

În românește de
Nicolae Mareș

Sport

Tunsul copiilor

• LA CAMPIONATELE EUROPENE feminine de gimnastică de la Praga, micuța zînă Nadia Comăneci, cum o numesc ziarele franceze, care de ani întregi dăruiește lumii bulgări de iasomie, bulgări de lămîiță și bulgări de flori de salcîm roșu, a fost furată ca-n codru, răpindu-i-se în văzul și spre stupoarea a milioane de telespectatori o medalie de aur. Cealaltă mare gimnastă românică, Teodora Ungureanu, a fost secerată cu cinism de un juriu alcătuit să scoată campion și un olog — mai ceva ca-n minunile biblice — decît pe sportivele din țara noastră. Nu e pentru prima oară, în sport, cînd Nedreptatea rostogolește cîteva ouă de aur în culcușul ei jegos ca să le clocească, dar la Campionatele de la Praga, ea a adus în scenă gesturi și vorbe comune celor ce încep să trăiască numai după miezul nopții. Jaroslava Matlochova, șefă de brigadă la arbitraj, i-a strigat unei delegate a noastre : **Aici, eu conduc, eu hotărăsc,** iar președintele F.I.G. (arbitrii campionatelor au declarat în unanimitate că el a impus note mai mari pentru Nelli Kim) va trebui, probabil, să-și pună dreapta în ghips după două zile de bătut cu pumnul în masă.

Foamea de aur ! Învățasem că foamea asta aparține înecaților în noaptea timpului, unei morale sportive strîmbe, dar trebuie să-mi dau ideile la întors pe dos, fiindcă am văzut-o fierbînd și unde n-am învățat la școală.

Mulți specialiști străini susțin că războiul împotriva gimnastelor românce, cele mai bune din lume, a început la Montreal. Dacă e așa, asta înseamnă furt organizat și mai înseamnă că acum, la campionatele europene, au avut loc cele mai triste lupte. Dește degerate pe obrajii copiilor de pretutindeni. Ideea schimbării notelor ne-a umplut de greață, ca și cum acolo li s-ar fi tăiat, fără milă, zulufii tuturor copiilor. Însîngerarea viselor de copil trebuie să ne doară pe toți. S-a sfîșiat o seară de basm (cîte trăim într-un an ?) și asta, în inima unor oameni, printre care mă număr, se înscrie ca pierderea definitivă a unei povești de Andersen, Frații Grimm sau Creangă.

Aș vrea să le întreb pe doamnele alea lucrate din bob de aguridă, care-au alcătuit comisiile de arbitraj : cît mai aveți de gînd să umblați și cu dracu și cu lumînarea ?

Fănuș Neagu

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București. Piața Scînteii nr. 1, poarta 82-83. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Anul X, nr. 21, joi 26 mai 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

21

CONFERINȚA NAȚIONALĂ A SCRIITORILOR

TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU a inaugurat Expoziția de carte și mijloace de informare și educare a maselor

■ IERI la amiază, la sala „Dalles", tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a inaugurat **Expoziția de carte și mijloace de informare și educare a maselor,** organizată în întîmpinarea Conferinței naționale a scriitorilor.

Au participat tovarășa Elena Ceaușescu, tovarășii Manea Mănescu, Emil Bobu, Cornel Burtică, Ion Dincă, Paul Niculescu, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Iosif Uglar, Ștefan Voitec.

Erau prezenți membrii conducerilor uniunilor de creație, editurilor, ziarelor și publicațiilor, scriitori, compozitori, artiști plastici, reprezentanți ai vieții teatrale și muzicale, ai unor instituții centrale de cultură.

La sosire, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu și ceilalți conducători de partid și de stat au fost întîmpinați și salutați cu deosebită căldură de un mare număr de bucureșteni aflați la intrarea în sala „Dalles".

Exprimînd gîndurile și sentimentele pe care le împărtășesc în aceste momente deosebite toți cei care își desfășoară activitatea pe frontul larg al culturii socialiste, tovarășul Miu Dobrescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, a salutat prezența la acest nou act de cultură a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a tovarășei Elena Ceaușescu, a celorlalți tovarăși din conducerea de partid și de stat.

Invitat de organizatori, tovarășul Nicolae Ceaușescu a tăiat panglica inaugurală a Expoziției, în aplauzele prelungite ale participanților la vernisaj.

Vizitînd standurile, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat o înaltă apreciere creației literar-artistice, modului în care se înfăptuiesc hotărîrile Congresului al XI-lea în domeniul artei și literaturii. Participanții la acest important eveniment al vieții noastre spirituale și-au manifestat profunda recunoștință pentru prețioasele indicații date de conducătorul Partidului și Statului privind formarea și educarea omului nou, făuritorul societății socialiste și comuniste în patria noastră.

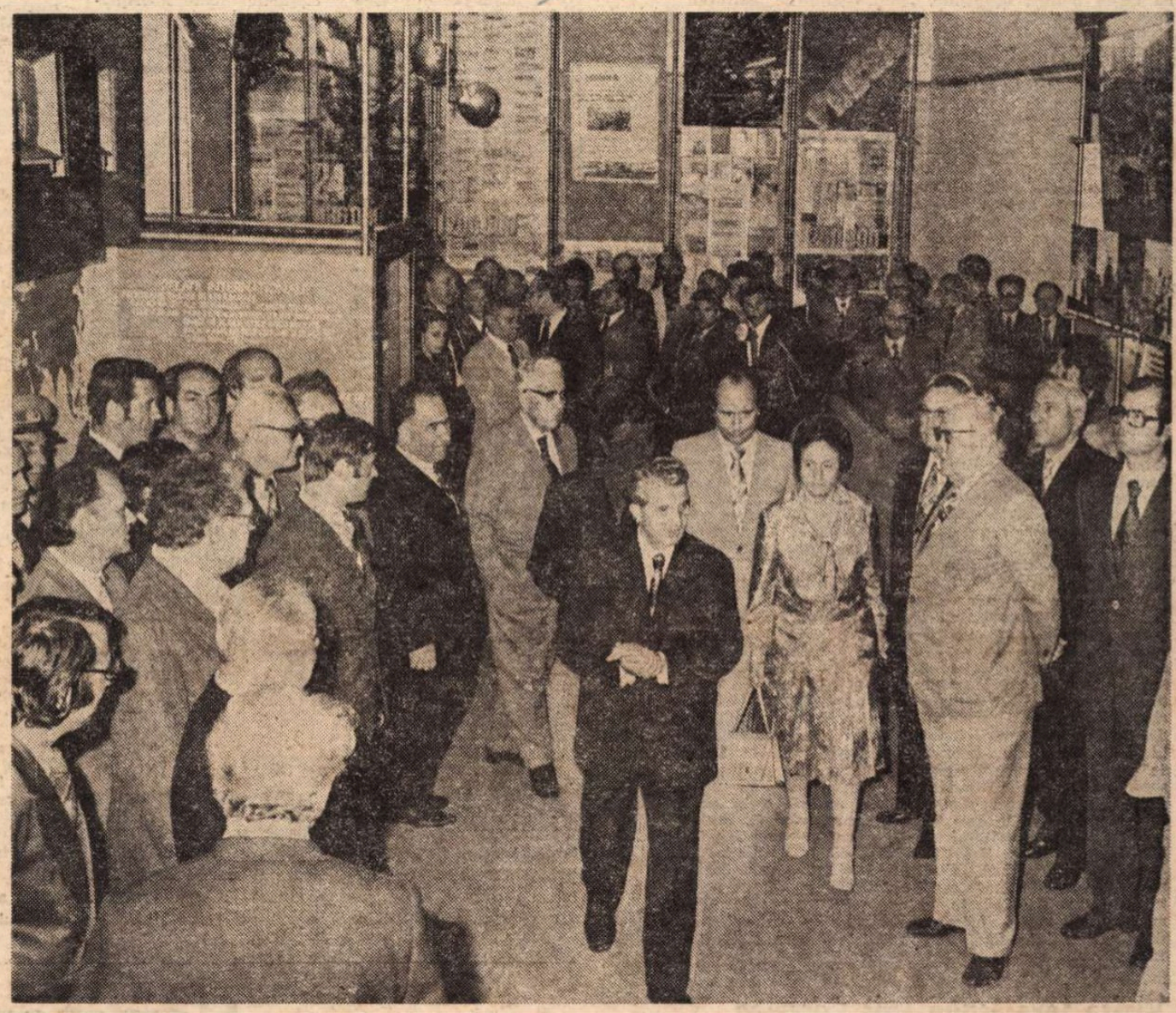

TEMEINICIA MUNCII LITERARE

CU ÎNDREPTĂȚITĂ emoție artiștii cuvîntului din patria noastră pășesc în forum-ul uniunii lor de breaslă, după cei cinci ani de la Conferința națională din zilele de 22—24 mai 1972. În acest răstimp, scriitorii au avut, desigur, nu puține prilejuri de a-și confrunta acuitatea privirii pe ansamblul activității : prin cei ce i-au desemnat ca mesageri ai lor în consiliul și în colectivul de conducere obștească, apoi ca participanți direcți în adunările generale ale asociațiilor sau în secțiile acestora. Totodată, scriitorii și-au spus cuvîntul asupra a numeroase probleme sau aspecte ale creației specifice prin dezbaterile — unele de o deosebită amploare — în revistele editate de uniune, ca, de altfel, în variate modalități, prin presa scrisă, la radio sau prin intermediul micului ecran. Aceasta fără a neglija — dimpotrivă ! — confruntarea multiplu definitorie pentru propria identitate a fiecărui scriitor : aceea dintre opera sa și publicul cititor.

Ibrăileanu, încă acum aproape șapte decenii, enunțase acea teorie a „selecției" pentru a explica raportul dintre artist și societate și, prin consecință, înseși valențele procesului literar în ambianța culturală a unei epoci. În esență, teoria a rămas valabilă, numai că în contemporaneitatea noastră scriitorul este integrat organic societății în sensul creator al termenului, adică într-un raport nu antagonic ci armonic, ca atare exponențial și semnificativ. Trăim într-o societate fundamental nouă, concretizare a unei revoluții de structură, ajunsă în stadiul de multilaterală desfășurare a construcției socialiste. A construcției de ample dimensiuni — în sfera materială, dar cu atît mai intens în cea spirituală. De aici noțiunea de om nou, de aici corolarul de umanism revoluționar, pe care conducerea Partidului, prin cuvîntul secretarului său general, le-a promovat în conștiințe cu o crescîndă amploare în acești ani, de la tribuna Congresului al XI-lea, apoi în succesiunea atîtor acțiuni și manifestări culminînd în iulie 1976 cu Congresul educației politice și al culturii socialiste, iar în anul 1977 prin Congresul țărănimii, recent prin serbările Centenarului Independenței naționale.

Cultura, științele și artele și-au cîștigat un loc de seamă pe vastul eșichier programatic al Partidului. Tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a exprimat cu sporită pregnanță încrederea în capacitatea de creație a scriitorimii noastre, în forța crescîndă a mesajului transmis prin operele ei maselor largi, unei opinii publice situîndu-se pe noi și noi trepte ale propășirii culturale. Făuritor conștient al propriei sale istorii, poporul devine cu atît mai creator cu cît însești atributele acestei conștientizări se îmbogățesc. Atribute pe care, dinăuntrul său, scriitorii acestui popor, ca vectorii lui de spiritualitate, le proiectează pe ecranul universalității. Este — aceasta — cea mai prețioasă, în dinamica ei ireversibilă, dintre izbînzile revoluției în viziunea al cărei părtaș secretarul general al Partidului ne-a făcut a fi încă acum cinci ani, cînd, în acel vibrant cuvînt de încheiere a Conferinței, a citat, ca un îndreptar unanim valabil, pe marele Eminescu : „Credem că nici o literatură puternică, sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decît determinată ea însăși, la rîndul ei, de spiritul acelui popor, întemeiată, adică, pe baza largă a geniului național... Fără îndoială, există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pămînt, în modul de a fi al poporului nostru, pentru a produce ceva permanent".

Într-o asemenea concepție a integrării artistului, a scriitorului în dialectica a ceea ce constituie linia de orizont a năzuințelor propriului său popor validate de o istorie astăzi profund revoluționată, se explică tot ceea ce, în acest „cincinal" de creație, 1972—1977, a îmbogățit mai autentic, mai valabil literatura noastră. Punînd în lumină aceste cuceriri, Conferința va demonstra voința de a da un suflu încă mai larg creației artistice în deplinătatea capacităților și virtualităților sale, încurajînd susținut, cu autoritatea eticii scriitoricești, afirmarea unui climat încă mai stimulator al talentului autentic, încurajînd îndrăzneala de prospectare și de viziune, demonstrînd prin noi și noi realizări acea sfîntă, neostoită ardere, la flacăra cuvîntului într-adevăr revoluționar.

Fără sentimentul — profund — al duratei, al răspunderii, deci, față de un viitor atît de clar definit, munca literară ar fi un tîrg al vanităților.

George Ivașcu

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Înaltă apreciere activităţii internaţionale a tovarăşului Nicolae Ceauşescu

IN CADRUL şedinţei de marţi, 24 mai, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a dat o înaltă apreciere activităţii secretarului general al partidului, rezultatelor rodnice ale recentelor vizite întreprinse în Republica Arabă Egipt şi, apoi, în Republica Populară Polonă.

Convorbirile dintre preşedinţii Nicolae Ceauşescu şi Mohammed Anwar El Sadat au reliefat hotărirea comună de a extinde şi aprofunda raporturile bilaterale, pe tărîm politic, economic, tehnico-ştiinţific, cultural, de a identifica noi sfere şi modalităţi concrete de cooperare reciproc avantajoase. Schimbul de vederi dintre cei doi preşedinţi a subliniat, încă o dată, cu pregnanţă, necesitatea de a se acţiona şi mai hotărît în direcţia soluţionării politice a situaţiei din Orientul Mijlociu, care să ducă la o pace dreaptă şi durabilă în zonă.

Convorbirile prieteneşti, încununate de succes deplin, dintre tovarăşii Nicolae Ceauşescu şi Edward Gierek, dintre cele două delegaţii de partid şi de stat, hotărîrea comună de a adînci conlucrarea României şi Poloniei pe tărîmul vieţii politice şi internaţionale, de a se acţiona împreună pentru înfăptuirea unei securităţi reale pe continentul european, pentru aplicarea integrală, ca un tot unitar, a principiilor şi prevederilor înscrise în Actul final de la Helsinki — au fost apreciate cu satisfacţie de către Comitetul Politic Executiv.

Sărbătorirea tovarăşului Iosip Broz Tito

POPORUL ROMÂN participă din toată inima la evenimentul sărbătorit de comuniştii, de popoarele Iugoslaviei socialiste, vecine şi prietene : împlinirea de către tovarăşul Iosip Broz Tito, preşedintele Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, preşedintele Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia, a 85 de ani de viaţă şi 40 de ani de cînd se află în fruntea partidului comuniştilor iugoslavi. Întreaga noastră presă a publicat miercuri articole omagiale şi, totodată, reportaje asupra şedinţei festive de la Belgrad.

În mesajul său de calde felicitări şi urări de sănătate, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, evocînd activitatea neobosită desfăşurată timp de patru decenii în fruntea partidului şi a popoarelor Iugoslaviei, relevă totodată contribuţia de seamă a tovarăşului Iosip Broz Tito ca eminent militant al mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, „la afirmarea unor principii noi în relaţiile dintre partidele comuniste şi muncitoreşti, la întărirea colaborării şi solidarităţii lor, pe baza egalităţii în drepturi, a respectării independenţei şi neamestecului în treburile interne, la creşterea prestigiului şi forţei de atracţie a socialismului în lume". În continuare, secretarul general al Partidului Comunist Român subliniază faptul că tovarăşul Tito „a contribuit în mod deosebit ca relaţiile de colaborare multilaterală dintre Partidul Comunist Român şi Uniunea Comuniştilor din Iugoslavia, dintre Republica Socialistă România şi Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, dintre popoarele noastre, legate prin străvechi relaţii de prietenie şi bună vecinătate, să cunoască în anii socialismului o puternică înflorire, reprezentînd un exemplu de raporturi între două ţări socialiste suverane şi egale în drepturi."

Vizita tovarăşului Luis Corvalan

MARŢI, 24 mai, au continuat convorbirile dintre tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, şi tovarăşul Luis Corvalan, secretar general al Partidului Comunist din Chile, care face o vizită de prietenie în ţara noastră. În cadrul dineului din seara aceleiaşi zile, în toastul său, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, exprimînd sentimentele de solidaritate ale comuniştilor, ale poporului român, cu luptătorii, în primul rînd cu comuniştii chilieni, şi urîndu-le succese depline în lupta grea pe care o desfăşoară, a subliniat semnificaţia colaborării dintre cele două partide în cadrul afirmării solidarităţii internaţionale a tuturor partidelor, forţelor progresiste, antiimperialiste, pentru dezvoltarea pe o cale nouă a popoarelor, pentru asigurarea respectării dreptului fiecărui popor de a se dezvolta liber, corespunzător voinţei sale, de a-şi făuri viitorul aşa cum îl doreşte, fără nici un amestec din afară. Tovarăşul Luis Corvalan, mulţumind pentru decoraţia — ordinul „Tudor Vladimirescu" clasa I — ce i-a fost conferită, a relevat spiritul de prietenie sinceră, deschisă, în care au fost duse convorbirile, a exprimat sentimentele de profundă gratitudine pentru solidaritatea manifestată de Partidul Comunist Român, de guvernul României, de poporul român, în lupta dusă de Partidul Comunist împotriva dictaturii fasciste instaurate în Chile.

Adresîndu-se tovarăşului Nicolae Ceauşescu, tovarăşei Elena Ceauşescu, tuturor celor prezenţi, tovarăşa Lili Corvalan a exprimat, în numele femeilor chiliene şi al poporului chilian, recunoştinţa pentru imensa solidaritate manifestată de guvernul, partidul şi poporul român.

Cronicar

Viaţa literară

O emoţionantă seară Bacovia

(20 de ani de la moartea poetului)

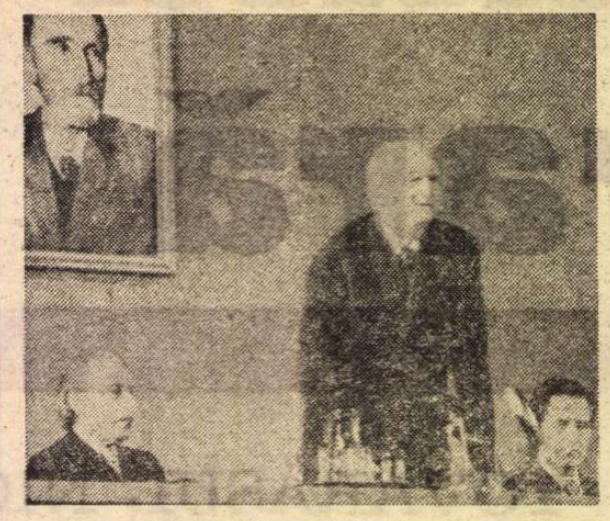

● Sala Teatrului „Ion Creangă" din Capitală, luni 23 mai. Un portret reprezentîndu-l pe Bacovia la 75 de ani (cu cinci luni înainte de a muri) domină scena de unde au vorbit academicienii **Geo Bogza, Eugen Jebeleanu şi Alexandru Balaci.**

Deschizînd această seară omagială, **Geo Bogza** şi-a exprimat mîhnirea că dintre noi lipseşte cel mai important exeget de pînă acum al lui Bacovia, — Mihail Petroveanu, dispărut la cutremurul din 4 martie. Cei prezenţi au păstrat un moment de reculegere în memoria scriitorilor pieriţi în acea zi tragică.

Vorbitorul a subliniat că în timpul tinereţii sale Bacovia n-a fost preţuit cum se cuvine ; revista „Flacăra", de pildă, editată de C. Banu, publica poemele lui Bacovia în colţurile cele mai neînsemnate ale publicaţiei. Faţă de nemurire, a spus Geo Bogza, poetul reeditează basmul Cenuşăresei, mulţi fiind pe vremuri acoperiţi de glorie, într-un timp cînd Bacovia, modest şi neştiut de nimeni, îşi făurea cu migală opera.

„Aveam douăzeci de ani neîmpliniţi, a spus, la rîndu-i, **Eugen Jebeleanu**, cînd, văzîndu-l întîia dată pe George Bacovia, am avut violenta revelaţie a acestui secol." Vorbind despre continutul vizionar al poeziei bacoviene, Eugen Jebeleanu a notat, între altele, că în epoca expreselor, deşi n-a călătorit niciodată dincolo de hotarele ţării, poetul a parcurs, totuşi, cu umilinţă, dar cu un suris feciorelnic, toate meridianele lumii...

„Bacovia, a precizat **Alexandru Balaci**, la începutul unui frumos eseu consacrat poetului, nu e un pseudonim literar, ci însăşi poezia." Demonstrînd că această poezie are atributele esenţialităţii lirice, că ea este o meditaţie profundă asupra propriei biografii, emanînd o stare de incantaţie şi inefabil, exprimînd modulaţii noi ce au frînt ritmurile vechii prozodii, — Alexandru Balaci a notat că, totuşi, trebuie respinsă cu tărie ideea retragerii poetului în vreun turn de fildeş, putîndu-se constata, dimpotrivă, o voinţă puternică de a evada din solitudine, difuzînd permanent încrederea în idealurile umane.

Seara omagială organizată de Uniunea Scriitorilor s-a încheiat cu un bogat recital din opera poetică a lui Bacovia, susţinut de actorii **Olga Tudorache şi Dinu Ianculescu.** Poetul **Dan Deşliu** a recitat cu căldură şi expresivitate cunoscutele poeme „Plouă", „Negru" şi „Furtună".

Al. RAICU

Un nou cenaclu

● Săptămîna trecută a avut loc, cu prilejul inaugurării cenaclului de literatură ştiinţifico-fantastică al Asociaţiei scriitorilor din Braşov şi al revistei „Astra", o întîlnire a membrilor cenaclului cu **Adrian Rogoz.** Au citit poezie şi proză **Rodica Bretin şi George Puşcariu.** Discuţiile au fost conduse de **Ion Topolog,** secretarul cenaclului.

Distincţii

● **Cu prilejul „Zilei culturii şi presei bulgare"**, Consiliul de Stat al Republicii Populare Bulgaria a conferit Ordinul Chiril şi Metodiu, clasa I, scriitorilor **Virgil Teodorescu, Constantin Ciriţă şi Zoe Dumitrescu-Buşulenga** pentru contribuţia adusă la dezvoltarea relaţiilor româno-bulgare în domeniul literaturii.

Înaltele distincţii au fost înmînate de către ambasadorul extraordinar şi plenipotenţiar al Republicii Populare Bulgaria în ţara noastră, **Petar Danailov,** în cadrul unei solemnităţi care a avut loc marţi, 24 mai, la sediul Ambasadei din Aleea Alexandru.

Literatura contemporană şi conştiinţa epocii

● La Casa prieteniei româno-sovietice, în cadrul ciclului intitulat „Literatura contemporană şi conştiinţa epocii", a avut loc o dezbatere la care au participat **Gheorghe Bulgăr** („Patria, sentimentul fundamental al literaturii"), **Pompiliu Marcea** („Literatura şi condiţia umană a epocii noastre") şi **Nicolae Dragoş** („Diversitatea universului liric românesc"). Cu acest prilej, în cadrul „Clubului cărţii", a avut loc un panoramic liric, la care şi-au dat concursul actori şi teatrelor din Capitală.

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

● În ajunul Conferinţei naţionale a scriitorilor, Asociaţia din Bucureşti a organizat o serie de şezători literare, recitaluri de poezie, întîlniri cu cititorii la Liceul industrial C.F.R., Salonul literar artistic „Ion Vinea" din comuna Buda, judeţul Ilfov, Liceul din comuna Jilava, Clubul cooperaţiei meşteşugăreşti din oraşul Oltenita, Întreprinderea Dîmboviţa, Şcoala Generală nr. 155 din Bucureşti, la care au fost prezenţi **Agatha Bacovia, Toma Alexandrescu, Constantin Bivolaru, Virgil Carianopol, Viorel Cosma, Vera Hudici, Stelian Păun, Al. Raicu.** De asemenea, la Casa de cultură din Cîmpulung Muscel s-a desfăşurat o manifestare asemănătoare la care şi-au dat concursul **Iuliu Raţiu, Irimie Străuţ, Gh. Zarafu,** iar la Casa Armatei din Capitală, expunerea prezentată de **Ovidiu Papadima** despre ciclul „Ostaşii noştri" de Vasile Alecsandri.

Cluj-Napoca

● În comuna Triteni, judeţul Cluj, Asociaţia Scriitorilor a iniţiat o manifestare cu prilejul comemorării a 40 de ani de la moartea scriitorului Pavel Dan. Au vorbit **Mircea Popa, Valentin Taşcu** şi **Sergiu Pavel Dan,** fiul scriitorului. Au fost prezenţi un mare număr de săteni, elevi şi cadre didactice.

În întîmpinarea Conferinţei naţionale a scriitorilor a fost organizată, la Clubul „Metalul" din Municipiul Cluj-Napoca, ● întîlnire cu conducători ai cercurilor şi cenaclurilor literare din întreaga ţară. Despre aspectele colaborării dintre acestea şi reviste au vorbit **Negoiţă Irimie, Letay Lajos, Adrian Popescu şi Marcel Runcan.**

La Liceul de alimentaţie publică din Cluj-Napoca a avut loc o şezătoare literară la care au citit din lucrările lor **Horia Bădescu, Adrian Popescu, Petru Romaşcanu şi Valentin Taşcu.**

Timişoara

● La Căminele culturale din comunele Tomnatec şi Vizejdia, Asociaţia Scriitorilor din Timişoara a iniţiat festivaluri literare în cinstea Conferinţei naţionale a scriitorilor, la care au fost prezenţi **Nikolaus Berwanger, Dorian Grozdan, Hans Mokka, Horst Samson, Mircea Şerbănescu şi Nicolae Ţirioi.** La Mehadia a avut loc o manifestare similară la care au participat membrii cenaclului literar „Ad Mediam", recent înfiinţat. Au citit din lucrările lor **Nicolae Mărgeanu, Sabin Opreanu, Ioan Florian Panduru şi Nicolae Petniceanu.**

Tg. Mureş

● Asociaţia Scriitorilor din Tg. Mureş a organizat, în Sala Studio a Institutului de teatru, o şezătoare literară la care au fost prezenţi 24 de tineri, membri ai cenaclurilor din întreaga ţară.

Cuvîntul înainte a fost rostit de **Hajdu Győző,** redactor şef al revistei „Igaz Szó".

Scriitorul

FIUL TIMPULUI, el este cronicarul, cel care ţine cursul vremii neîntrerupt în istoria unui popor, cel care dă socoteală de vreme, cel care ştie cel mai mult cît de preţios este fiecare ceas, fiecare clipă în istorie, el este aici, în inima evenimentelor, priveghetorul, ca făclia neamului să nu se stingă, el este aici în neamul său semănat adînc şi izvorînd la vremea potrivită pe colinele nădăjduirii, el este plămădit aici, frămîntat în lacrimile durerii, în chinurile facerii, în umbra bucuriilor, născut şi renăscut cu fiii şi părinţii, cu sufletul şi oasele şi vlaga acestui popor care de atîtea ori a trebuit să înceapă iarăşi din ruine nemuritoarea sa ctitorie de pe Argeş în sus, zidul neisprăvit, zidul zdrobit de năvala tropotului copitelor, de urletul apelor, de urgia pămîntului, dar în cele din urmă devenind cupolă de aur peste fruntea libertăţii acestui pămînt românesc ce stă aici în Carpaţi spînzurat de Luceafăr, în funia cea mai răbdătoare din univers, care este bucuria nădăjduirii. Cu mîna sa fermă şi tremurîndă, acest cronicar a însemnat numele lui Decebal în obrazul de piatră al Daciei, ca fiu al lui Scorilo. Inima cronicarului a dus prin focul şi negurile istoriei lupta cea grea cu hăţişul şi puhoaiele şi ispita graiurilor barbare şi mai puţin barbare, ce au brăzdat pe aici cu gîndul de a ne smulge sămînţa limbii din fiinţă, de a zămisli plod netrecut prin inelul cinstei cununiilor. El este cel care, împrejmuit de popor, izvorît, transfigurat şi rămas în popor, sapă pe întuneric la lumina stelelor de taină, scrijelind cu bisturiul iubirii şi al încrederii, pentru fraţii săi, virtuţile păstrătoare de Patrie pe pielea turmelor şi în lemnul porţilor din Maramureş, în polemicile lui Alexandru cel Bun şi în codice însorite de numele şi faptele şi sămînţa neamului nostru. El este cel care la vremea potrivită, într-o ultimă încordare, afirmă independenţa limbii române pe vremea Basarabilor, prin Dosoftei şi Varlaam, prin Şerban şi Samuil Micu, independenţă neştirbită cît vor fi veacurile, pe care creşte şi astăzi independenţa noastră de stat. Voievodul limbii române între celelalte graiuri este el, cel care o cultivă şi ocroteşte de înstrăinare şi o creşte şi o sporeşte cu jertfa mărturisitoare a propriei sale fiinţe sălăşluită în inima poporului român din care îşi trage stirpea şi vrednicia. Locul său este aici, în popor, cu Neculce şi Bălcescu, cu Eminescu şi Coşbuc, cu Iorga şi Sadoveanu, nedesprins de neamul său ca osul în carne, suflet din aspiraţiile lui, una cu durerea şi bucuria, una cu putinţa şi neputinţa lui. Din adîncul istoriei venind, scriitorul, fiul lui Cronos, ţine cursul vremii treaz în conştiinţa poporului său, atrăgînd atenţia cu strigătul cuvîntului său, asupra fiecărei clipe ce-şi scurge fluviul de aur printre stele, de a-i răpi nemurirea de sus şi de a o ctitori în faptele noastre morale pe acest pămînt român devenit Patrie prin care tot venim pe lume generaţie după generaţie şi **rămînem** pentru totdeauna transfiguraţi de lumina **Adevărului.**

Ioan Alexandru

■ **Situarea pe poziții revoluționare în artă presupune orientarea conștientă de către autor a operei sale în direcția unei contribuții active la transformarea înnoitoare, progresistă a societății, a omului. Creația literar-artistică trebuie să cultive tradițiile de înfrățire ale oamenilor muncii, ale luptei pentru eliberare socială și națională, pentru o viață mai bună, munca unită pentru făurirea socialismului, pentru înflorirea scumpei noastre patrii — Republica Socialistă România. Numai o astfel de artă are cu adevărat un caracter revoluționar, umanist, slujește omului, poporului, patriei, cauzei socialismului, comunismului, păcii și prieteniei între popoare, umanității în general.**

NICOLAE CEAUȘESCU
(Din Expunerea la Congresul educației politice și al culturii socialiste)

Un for al demnității scriitoricești

D. ANGHEL : **MIHAI EMINESCU**
(Ilustrația acestui număr : **Sub semnul ARMONIEI ARTELOR**)

EVENIMENT de însemnătate deosebită în viața obștii noastre, Conferința națională a scriitorilor are loc într-un moment cînd se poate afirma, cu deplină îndreptățire și mîndrie legitimă, că literatura română contemporană a obținut succese de prestigiu, a dat la iveală, în poezie, în proză, în dramaturgie, în critică și istoria literară, opere de autentică valoare și frumusețe, apte să vorbească despre energiile creatoare mereu vii, niciodată istovite, ale națiunii noastre.

A înflorit în acești ani o literatură bogată în semnificații actuale, fie că se inspiră din evenimente importante ale trecutului, din istoria mai îndepărtată sau mai recentă, fie că răsfrînge nemijlocit realitățile clipei de față, imaginile vieții din jurul nostru, prezentul imediat. Importantă e perspectiva adoptată de artist, și ea este aceea pe care i-o oferă experiența de azi a poporului român pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării patriei noastre spre comunism.

În forme și modalități specifice, în limbaje variate, proprii fiecărui artist, creația literară din această perioadă și-a propus, ca tendință definitorie, să se apropie mereu mai mult de realitățile vieții de la noi, a căror mărturie convingătoare năzuiește să fie. Scriitorii și-au însușit pe deplin indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu din Expunerea la Congresul educației politice și al culturii socialiste unde se arată : **„Creația artistică la baza căreia se află dialectica materialistă, filosofia noastră revoluționară despre lume, trebuie să-și tragă seva din realitatea social-istorică în mijlocul căreia se naște, ea fiind incompatibilă cu înstrăinarea de viață, cu lipsa de țel, cu gratuitatea".** Desigur că asta înseamnă aprofundarea tematicii noi, înțelegerea exactă și cît mai completă a noilor relații dintre oameni, a fenomenelor din viața socială, a transformărilor petrecute în conștiințe, a contradicțiilor proprii lumii noastre. Arătarea și explicarea lor, în spiritul concepției filosofice marxiste, e o datorie fundamentală a literaturii noastre, chemată să înfățișeze viața așa cum este, cu lumini și umbre, cu realizări și dificultăți și nu ca pe un salt idilic din cucerire în cucerire. Cu atît mai convingătoare și mai bogată în ecouri va fi literatura de azi cu cît se va strădui să înfățișeze complexitatea vieții, forțele dinamice și înnoitoare în luptă cu ceea ce mai aparține încă trecutului ca mentalitate și mod de viață.

FORȚELE creatoare ale scriitorilor din toate generațiile s-au simțit mobilizate în acești ani, urmînd directivele documentelor de partid, către o îmbogățire substanțială, de conținut, a literaturii românești contemporane, angajată să slujească țelurile unui vast program educativ, proiectat la dimensiuni naționale. Programul ideologic al Partidului adoptat la Congresul al XI-lea dă o importanță extraordinară cerinței transformării conștiințelor, formării trăsăturilor înaintate ale omului de azi, transpunerii în viață a principiilor și normelor de comportare sintetizate în Codul eticii și echității socialiste. Sînt misiuni de mare răspundere încredințate de partid creației literare, misiuni care înnobilează profesiunea noastră, activitatea pe care o desfășurăm sub semnul generoaselor idei ale umanismului revoluționar.

În dezbaterile care au avut loc în întîmpinarea Conferinței noastre s-a subliniat pe drept cuvînt necesitatea participării sporite a oamenilor scrisului la viața social-politică a țării așa cum, în vremea lor, toți marii scriitori naționali au făcut-o. Este într-adevăr o datorie de conștiință a artistului ce-și înțelege menirea să nu se închidă în cercul preocupărilor strict ale profesiei, să nu se rupă de frămîntările semenilor căci ar fi în primejdie creația însăși care s-ar vedea lipsită de aportul sevelor vitale. În miezul faptelor și al vieții, acesta e locul scriitorului, factor activ al unei societăți care clădește o lume mai dreaptă și mai frumoasă, a bunăstării și echității, a afirmării plenare a omului, lumea la care au visat înaintașii.

Originalitatea literaturii noastre, cuvîntul pe care această literatură îl are de spus în cuprinsul literaturii mondiale, nu pot fi despărțite de idealul constructiv pe care aspiră să-l promoveze. Este literatura unui popor care și-a dobîndit prin luptă neînduplecată și prin mari jertfe, de-a lungul istoriei, dreptul de a-și hotărî liber destinul, de a-și impune valorile, de a-și făuri o existență nouă sub conducerea partidului său comunist. Sîntem, ca scriitori, mesagerii acestui popor, sîntem purtătorii de cuvînt ai idealurilor sale înalte și înțelegem să nu ne drămuim nici forțele, nici talentul, nici inteligența pentru a da acele mari opere pe care țara și partidul le așteaptă de la noi, opere care să ne exprime integral și definitoriu.

VIITOARELE organe de conducere ale Uniunii Scriitorilor, Consiliul și Biroul, asociațiile de scriitori vor trebui să acționeze în așa fel încît să asigure creșterea rolului Uniunii în orientarea politică, estetică și etică a vieții scriitoricești, în consolidarea unui climat literar favorabil activității de creație. Problemele organizatorice și de asistență socială își au desigur importanța lor, dar ele nu trebuie să ne acapareze toate forțele, să ne distragă de la ceea ce este în primul rînd important în activitatea noastră : îndrumarea ideologică și estetică a creației literare contemporane prin multiplele mijloace pe care le avem la îndemînă. E o îndatorire a noastră să milităm mai susținut pentru valorificarea bogată, în spirit științific a moștenirii literare a trecutului, pentru difuzarea și impunerea, mai bine organizată decît pînă acum, a valorilor culturii române pe plan universal. E necesar să inițiem largi dezbateri privitoare la problemele de azi ale literaturii noastre, în secțiile asociațiilor și în publicații, să stimulăm schimbul de opinii, confruntarea liberă a părerilor, controversele, în spiritul democratismului care ne caracterizează. Să acționăm ferm pentru lichidarea dificultăților din munca noastră, pentru promovarea și întărirea spiritului partinic în toate domeniile activității literare.

CONFERINȚA națională a scriitorilor e un prilej de bilanț al înfăptuirilor, de analiză plină de răspundere a întregii noastre activități desfășurate în ultimii cinci ani ; ea ne îndreaptă totodată cu gîndul spre viitor, îndemnîndu-ne să medităm asupra obiectivelor ce ne stau în față, asupra căilor de îmbunătățire a muncii noastre. Niciodată interesul pentru carte, pentru cultură, n-a fost mai mare ca acum. Este un veritabil fenomen de masă, ale cărui dimensiuni, unice în istoria României, vor stabili o tradiție mereu generatoare de progres. O tradiție a cărei prelungire în timp reprezintă certitudinea unui vast proiect de transformare a conștiinței. O nouă generație literară și-a făcut simțită prezența în această perioadă și este o îndatorire de prim ordin să-i creăm cele mai bune condiții de a se afirma deplin, pe măsura înzestrării de care dă dovadă. Educarea noilor promoții de scriitori, vegherea plină de solicitudine a procesului lor de formare trebuie să ne preocupe într-o măsură sporită fiindcă avem datoria să asigurăm, noi, cei de azi, ziua de mîine a literaturii române, continuitatea și creșterea ei neîntreruptă.

Să facem din conferința noastră un autentic for de dezbatere a problemelor noastre vitale, un for în care să afirmăm încă o dată, limpede, în deplină unitate a frontului literar, credința în ideile Partidului Comunist Român, dragostea adîncă față de patrie și popor.

Virgil Teodorescu

Miracolul

PE NECUPRINDEREA MĂRII, plutesc într-o barcă al cărei fund e căptușit cu pești argintii. Doi bărbați vînjoși trag la vîsle. După un timp, cel mai tînăr glăsuiește : — Hai să ne mai odihnim puțin. Mi-e sete, spune celălalt, o mai fi apă ? Și apă, și pîine, și roșii, răspunde cel tînăr.

De pe coama muntelui pe care am ajuns spre asfințit, într-o zare se vede Ardealul, cu turle de biserici și coșuri fumegînde, iar în cealaltă se zăresc dealurile pe care s-a descoperit, întîia oară, petrolul. E aici lumea ciobanilor și a tăietorilor de păduri. Bună ziua, spune unul dintre ei, trecînd pe lîngă trunchiul pe care mă odihnesc. Bună ziua, îmi înalț fața luminată de un zîmbet, crezi că o să găsesc ceva de mîncare la stînă ? Cum nu, răspunde el, tocmai fierb mămăliga, dar le-a adus aseară și pîine din sat.

Mă ridic și pornesc într-acolo, călcînd pe un covor moale de iarbă, avînd într-o parte țara cea veche, pe care mi-o închipui pînă la Dunăre, iar în cealaltă Ardealul, pe care mi-l închipui pînă în Maramureș. Și cum merg pe coama de munte, între orizonturi atît de armonios vălurite, în timp ce peste creștetul meu alunecă norii, mă cuprinde deodată o nețărmurită bucurie, simțămîntul că mă aflu, oriunde în cuprinsul acestor pămînturi, în una și aceeași lume, în una și aceeași mare familie, căreia îi aparțin, cu toată ființa, așa cum frunzele aparțin copacului și nu-și închipuie că ar putea foșni altundeva decît în coroana lui.

Dacă aș avea cu mine o întreagă comoară, nu m-aș simți atît de bogat, atît de stăpîn pe viață, ca de faptul că pot spune Bună ziua, știind că oamenii pe care îi întîlnesc, pe o imensă arie, necunoscuții oameni întîlniți întîia oară, fiecare cu chipul, cu firea și cu taina lui, îmi vor răspunde la fel.

Oare cum s-a închegat miracolul acesta, această necrezută și fermecătoare unitate la o răspîntie de diversități ? Iată-i pe cei mulți și neștiuți care, de atîta vreme, o întruchipează : unii prind pește pe apele mării, foarte aproape de fabuloasa lume a Orientului, alții țin coarnele plugului pe șesurile Moldovei, foarte aproape de întinsa țară a rușilor, alții ară cîmpia dinspre apus, unde încep neamurile Europei Centrale, alții taie pădurile de brad, foarte aproape de cer, alții scormonesc după felurite minereuri în măruntaiele pămîntului, dar toți spun : vatră, pîine, apă, frunte, noapte, mînă, și toți spun dor, inefabila abstracțiune, și se înțeleg asupra ei — cum se înțeleg asupra multor altora : suflet, cinste, credință, smerenie, nedreptate, durere, bine și rău —, fie că sînt din Dobrogea, din Bărăgan, din Oltenia, din Bihor, din inima munților unde nu cresc decît păduri, iar unealta de muncă e toporul, sau de pe mănoasele cîmpii pe care se unduie grîul, iar cei care îl seamănă își spun, de la unealta lor primordială, plugari.

Atît de felurite sînt sculele lor, atît de felurite casele în care trăiesc, unele numai din pămînt, altele din piatră, altele numai din lemn, acoperite cu stuf, cu șindrilă, cu țiglă, cu tablă ; atît de felurit — cum nu se poate mai felurit — e portul lor, al celor din Oaș de al celor din Prahova, al celor din Hunedoara de al celor din Teleorman ; atît de felurite obiceiurile și cîntecele și horele lor, ale celor din Năsăud de ale celor din Gorj, ale celor care nu știu decît să pască turmele de ale celor care toată viața rătăcesc pe ape, dar toți spun : munte, cer, femeie, fată, copil, viață, moarte, toamnă, primăvară, și toți spun soarelui, soare.

Dintre atîtea miracole ce mi-a fost dat să trăiesc, în timpul mereu uimitei mele vieți, de nici unul nu m-am uimit și nu m-am bucurat atît, și nici unul nu mi-a părut atît de dulce, ca miracolul limbii pe care o vorbesc.

Geo Bogza

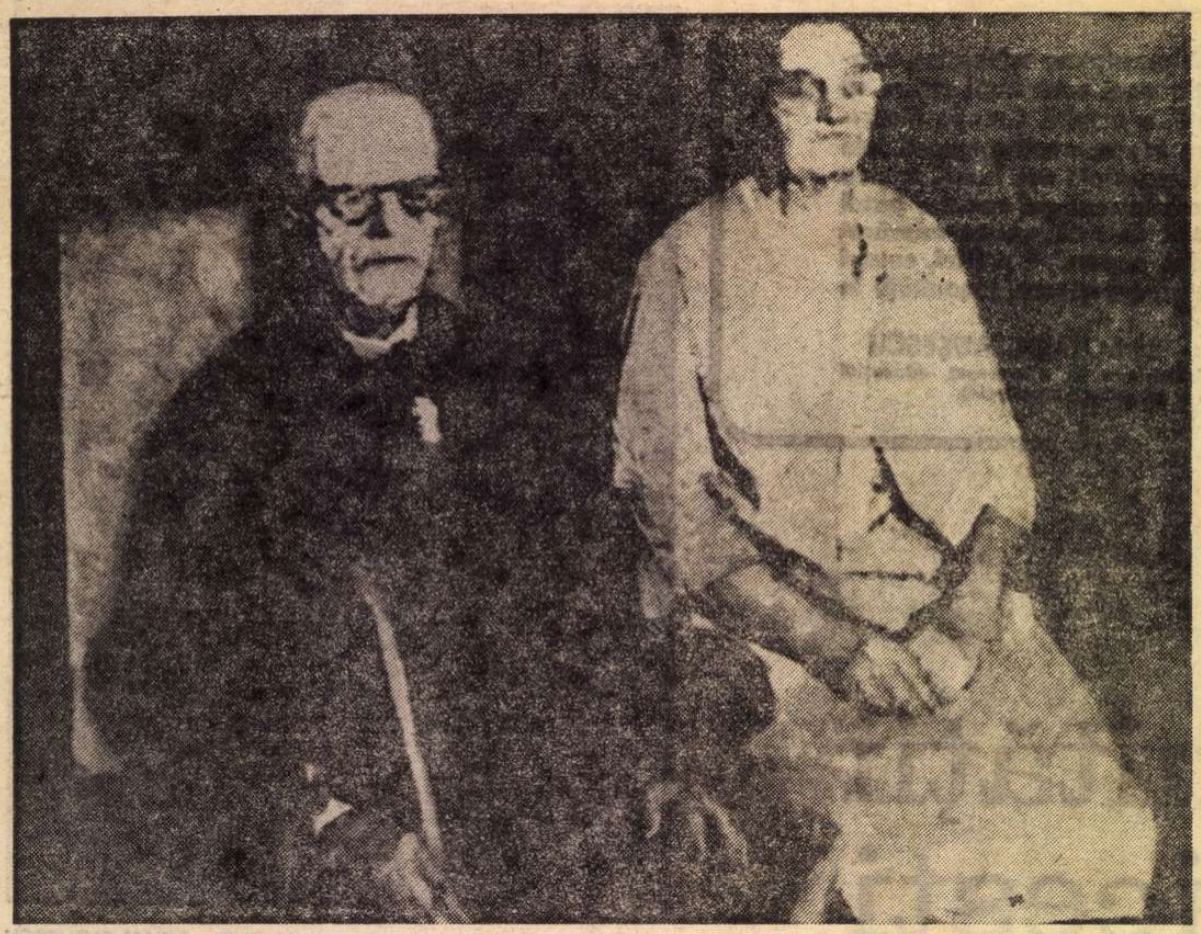

CORNELIU BABA : TUDOR ARGHEZI și soția

CORNELIU BABA : MIHAIL SADOVEANU

Nu o singură carte...

OBSERVATORUL atent al fenomenelor de cultură reține ușor modificări de viziune, de tratare a realității din unghiuri care înlesnesc desprinderea unor sensuri fundamentale. Precum se știe, drumul pînă aici a fost greu și sinuos, cu pierderi și cîștiguri adesea controversate, dar nu mai puțin elocvente. Că artistul, mărturisindu-se pe sine, angajează umanitatea, mai bine zis societatea în care trăiește, este un adevăr foarte vechi, dar acest adevăr a devenit mult mai sensibil în zilele noastre. De aici și necesitatea unor mijloace noi, a unor instrumente mult mai acute. Epigonismul e repudiat uneori cu brutalitate, vechi formule apar fastidioase, se preferă frumusețea nefardată, urîțenia nedisimulată, oricum nevoia de adevăr și sinceritate a devenit obsesivă. Acesta e un mare cîștig pentru cultură, un mare cîștig pentru artistul aflat cîndva în bătaia unor dogmatisme profund dăunătoare, în contradicție flagrantă cu însăși filosofia marxistă.

Există probabilitatea ca această perioadă dramatică și pitorească în exagerările ei să se reconstituie cîndva din chiar însemnările artiștilor, în romane, nuvele sau jurnale, pentru că, la un moment dat, memoria devine neiertătoare.

Precum era de așteptat, precum e legitim și normal, artiștii din țara noastră se află acum față în față cu realitatea, iar rezultatele acestei stări de independență și răspundere determinată se pot vedea, se pot măsura în muzică, în artele plastice, în literatură. Nașterea capodoperei scapă rațiunii estetice și tatonărilor scientiste, dar ea germinează, fără îndoială, în matca geniului românesc.

Dacă vorbim despre literatură, putem înregistra, în ultimii patru-cinci ani, apariția unor romane care se ridică la nivelul bunei noastre tradiții epice. Un librar terorizat de ideea desfacerii rapide a „produsului" literar îmi va spune că se caută în continuare romanul polițist, cartea de călătorii, memoriile, biografiile romanțate, oricum lectura ușoară, rapidă, pentru avion, vagon de dormit sau „camping". De aici se pot trage concluzii pripite și dăunătoare, dar rămîne, totdeauna, un nivel superior al receptării și consumului de artă, pretutindeni în lume și la noi cu evidență. Așa-zisul „gust public", numărătoarea comercială a preferințelor, nu au fost și nu vor fi vreodată criteriile artistului care-și respectă libertatea. Se impun romane-dezbatere, romanul de idei, ca o expresie firească și directă a unei conștiințe sociale în continuă și puternică afirmare. A fost, totdeauna, evident apetitul scriitorilor noștri pentru cazuri limită, pentru personajul măcinat de întrebări, adesea în conflict cu moravuri alterate, cu viziuni și practici care ultragiază idealul său de existență. Îmi îngădui să cred în viitorul acestui tip de literatură, tocmai pentru că nu se mai lasă dominat de evenimente curente, păstrîndu-și dreptul de a merge cît mai adînc în substanța lor umană, căutînd tocmai semnele unui umanism nou, socialist. Trece prin aceste cărți umbra lui Camil, personaje purtînd mari poveri de gînduri, aglomerări tiranice de îndoieli și de speranțe. Ne amintim mereu de distinsul și dragul nostru prieten Alexandru Ivasiuc, romancierul angajat fără echivoc în marea încleștare de idei caracteristică lumii contemporane. Nici unul dintre tipurile create de el nu scapă de obsesia ideilor, chiar dacă le blestemă și preferă baia zilnică de eliberare, mai bine zis dulcea iluzie a eliberării de idei. În cele mai bune și convingătoare romane nimeni nu poate evita strînsoarea conceptelor, eroii își afirmă o credință onorabilă, chiar cînd e anacronică prin ignoranță, lene spirituală sau deviere instinctuală. Fiecare își strigă adevărul lui, dar dintr-un sistem de adevăruri unul singur țintește departe, pentru că nu e contingent și nu se naște din fragilitatea existenței individuale. În drumul lui încet și greu printr-o lume ruptă de trecut, un personaj de obicei modest, funciarmente cinstit și de bună credință, va face epocă în proza noastră. El poate lua înfățișări nenumărate, important este să se comunice caracterul inexorabil al revoluției, necesitatea unui umanism nou, eliberat de infernul prejudecăților, de scepticism și spaimă, de vechea și tragica încleștare dintre individ și societate.

Mi se pare că aici stă cheia unor scrieri cu șanse de a sparge frontul redutabil al locurilor comune. Spun mi se pare, în sensul unei opțiuni, pentru că mă tem de orice programare. Timpul e grăbit și tot mai nesupus clișeelor și tipologiilor înghețate.

De aceea, probabil, descumpănește și enervează mania scolastică a unora de a raporta mereu cartea contemporană românească la monumente clasice, la viziuni care aparțin istoriei. Parada aceasta de comparații gratuite, mă tem că ascunde adesea lipsa unei intuiții artistice vii, sau indiferență pentru efortul dramatic al scriitorului de a desluși sensurile morale ale epocii. În general, nu se intră în magma fierbinte a cărților, nu se desprinde, din țesătura deasă a cuvintelor și imaginilor, filosofia autorului, raporturile lui intime cu timpul societății și ideile care o propulsează. Se fac întinse considerații tehniciste, cînd nu se rezumă pur și simplu povestea, se avansează riscant asupra unui destin scriitoricesc încă neclar, se fac exerciții interminabile pe marginea unor scrieri a căror valoare stă mereu într-un echilibru instabil, deși se vrea exemplară. Aceste observații nu privesc starea generală a criticii, remarcată pe bună dreptate ca fiind tot mai conștientă de misiunea ei și slujită cu vocație. Este vorba de condiția scriitorului în fața unei lumi în continuă și adîncă modificare, este vorba de instabilitatea și nesupunerea programatică a timpului istoric și social. Arta este un fenomen de cristalizare, de oprire a clipei în momentul ei acut. O carte devine acceptabilă cînd nu alterează valoarea de existență a unei clipe înalte. În acest sens proza românească izbutește să cristalizeze fenomene care i-au scăpat cîndva, sau cel puțin abia acum devin revelatorii.

Nu o singură carte, și nu două vor transmite posterității chipul epocii, ci o întreagă literatură. O literatură care se constituie pe temeiul unei maturități exemplare, al curajului civic, al răspunderii fără echivoc. Ideea de posteritate are pentru un scriitor alt înțeles decît cel acceptat în cabinete de cercetări sau la catedră. Singur, cu hîrtia și eroismul lui, scriitorul nu are la îndemînă decît speranța că se va întîlni cu vremea sa. Dincolo se deschide lumea arhivelor și a umbrelor.

Nicolae Jianu

Pe măsura epocii

ÎN VIAȚA fiecărei societăți, ca de altfel și în viața sau în evoluția uneia sau alteia dintre comunitățile care formează această societate, alcătuită la rîndul ei din individualități distincte — avînd totuși același țel și aceleași preocupări și interese — există momente semnificative, momente importante de care pot depinde perspectivele de dezvoltare ale comunității respective, cu alte cuvinte, viitorul ei.

Nu greșesc, cred, numind Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România o astfel de comunitate, o grupare de creatori deci, avînd fiecare individualitatea sa, cu toții însă același țel: o literatură folositoare societății noastre socialiste. Momentul semnificativ și de o importanță majoră pentru toți membrii uniunii noastre este desigur apropiata Conferință națională a scriitorilor.

Consider că fiecare dintre cei realmente interesați de soarta literaturii din țara noastră sîntem, mai mult ca oricînd, preocupați atît de coordonatele date de către conducerea de partid și de factorii răspunzători cît și de cele ce desigur vor fi preconizate la conferință în vederea stimulării acelei literaturi care, evitînd didacticismul plicticos și neartistic, este în măsură să modeleze conștiința prin forța ei estetică. Fiind element de seamă al conștiinței sociale, literatura nu a putut nicicînd și nu va putea nici pe viitor să fie înțeleasă în toată complexitatea ei, dacă nu se ține seamă de faptul că structurile expresive ale artei în general alcătuiesc un limbaj specific, chemat să realizeze o comunicare între creator și cel ce receptează opera de artă.

De la sine înțeles — cu sau fără voia autorului — că literatura adevărată exprimă un mesaj al aceluia care a conceput opera respectivă, membru al unei comunități umane istorice ste constituită, aparținînd unei culturi naționale și — mai ales în cazul scriitorilor din rîndul naționalităților conlocuitoare din țara noastră — elemente specifice ale conviețuirii oamenilor de diferite limbi pe aceleași teritorii. Interferențele care acționează într-o asemenea conviețuire, pe care am putea-o numi, cu un termen biologic, simbioză sau, în unele cazuri, chiar osmoză, imprimă un anumit farmec multora dintre paginile scrise la noi, fie ele tipărite în românește sau în una din limbile naționalităților conlocuitoare.

Nu lipsit de importanță consider, de asemenea, ca, în preajma întrunirii unui număr atît de însemnat de scriitori din toată țara, să avem în vedere și faptul că o artă care nu se înnoiește rămîne în urma epocii sale. Pornind de la adevărul că societatea noastră este caracterizată de permanente înnoiri — fără de care România socialistă realmente nu ar putea face față necesităților crescînde în toate domeniile de activitate — și în domeniul scrisului se cuvine să-și găsească loc în mai mare măsură încercările adesea experimentale, dar nu lipsite de talent, cărora conducerile publicațiilor noastre literare și editurile de beletristică să le atribuie mai mult interes.

În acest contex, cred că delegații la Conferință —, fiind în cel mai adevărat sens al cuvîntului conștienți de răspunderea ce le revine, — vor alege pe acei reprezentanți ai lor în organele de conducere ale breslei, care, în anii următori, vor reuși să îndrume comunitatea scriitoricească din țara noastră spre realizarea a ceea ce, în parte, fiecare adevărat creator de literatură își dorește, atît pentru sine, cît și pentru societatea căreia îi aparține: o literatură pe măsura epocii noastre.

Arnold Hauser

Sieși credincios

UNA din sintagmele de ordin etic adeseori repetată este aceasta : sieși credincios, calc după limba franceză : fidèle à soi-même. Precedînd-o de infinitivul a fi, sintagma capătă caracterul unui imperativ de ordin moral, a cărui călcare, desigur, e urmată de grave consecințe.

Ce înseamnă însă a fi credincios sieși ? În măsura în care condiția omenească implică structuri psihofizice închegate, s-ar părea de la sine înțeles că nimeni n-ar putea să fie altfel de cum l-a plăsmuit natura și, întru formarea personalității, l-au modelat familia, școala și societatea. Dacă adăugăm la acest **datum** atît de complex, firea omului, mai adesea înclinată către un fel de egoism pe cît de înrădăcinat, pe atît de irepresibil, s-ar părea că nimic n-ar fi mai ușor decît a-și fi sieși credincios, adică a fi identic cu sine însuși. Această calitate nu e altceva decît pecetea a ceea ce numim caracterul, care implică în ordinea comportamentului statornicia într-un mod de a fi și mai ales de a se manifesta în societate. Privit superficial, fiecare individ este susceptibil de a primi din partea anturajului său o etichetă de comodă calificare morală. Astfel cutare este modest, sau, dimpotrivă, prezumțios, prost ori deștept, moral sau imoral (aci mai intervine termenul intermediar : amoral), leneș ori harnic, onest sau necinstit, ș.a.m.d. Oricît ar fi de juste aceste denumiri, ele nu ating străfundul sufletesc al celui etichetat, din ale cărui adîncimi pot ieși la iveală, pe parcurs, tot felul de surprize. Imprevizibilul este în ordinea naturii omului un factor de care trebuie să ținem seama. Bunul meu profesor, Mihail Dragomirescu, avea obiceiul, referitor la capacitățile intelectuale ale studenților săi, să aplice proverbul :

— Nu se știe de unde sare iepurele.

Iepurele nu sare numai din porumbiște sau din pălăria iluzioniștilor, ci și din fiecare dintre noi, și mai cu seamă dintre scriitori și artiști, în care sîntem nevoiți să recunoaștem cele mai complexe structuri umane, supuse, prin sensibilitatea lor nervoasă, nespus de acută, tuturor fluctuațiilor, în bine sau în rău. Rareori se întîlnește un creator de valori artistice cu o solidă armătură morală, la nivelul conștiinței de sine, mai adesea hipertrofiată. Artistul, în concepția romantică mereu actualizată, se crede unic pe lume și ca atare, după formula nietzscheană, dincolo de bine și de rău, un **exlex**, căruia societatea îi este datoare cu totul, fără a primi în schimb nimic din cîte i s-ar putea cere.

De bună seamă, alta este concepția umanismului socialist, care are în vedere formarea unui om nou și a unei culturi corespunzătoare. În cadrul acestei viziuni, a-și fi credincios sieși nu mai poate însemna întronarea caprriciului ca regulă de viață și canon estetic, ci însumarea unei răspunderi de ordin moral. Scriitorul și mai în genere artistul, dispun de toate înlesnirile pentru a se instrui și educa, pentru a-și cîștiga un loc în societate, în această nouă societate care-i prețuiește și, departe de a-i ține în margine și de a le întreține un complex de inferioritate, îi consideră agenți de seamă ai culturii, la același nivel cu oamenii de știință. Acestui complex de inferioritate, de care sufereau scriitorii și artiștii în trecut, i se datorau, compensator, reacția morală a înfumurării, a mîndrei izolări în „turnul de fildeș", a refugiului în boemă sau în „paradisurile artificiale", și ca urmare, adeseori, decăderea morală și prăbușirea fizică.

CREDINCIOS sieși, scriitorul și artistul zilelor noastre se poate dezvolta armonios și își poate cuceri un echilibru moral, garanție a condițiilor optime de creație. Acestea sînt, în definitiv, cele mai însemnate năzuințe ale omului din toate timpurile. Filosofia stoică, din epoca sclavajului, situa fericirea nu în afara, ci înlăuntrul fiecăruia. Era vremea cînd omul nu putea să aștepte nimica bun de la cei din jur și se simțea nevoit să se interiorizeze, ca melcul în cochilia lui, ca să se asigure împotriva primejdiilor. Alte civilizații s-au succedat avînd ca devize, în nobilul idiom latin, cînd **bellum omnium contra omnes** (războiul tuturor împotriva tuturor), cînd **homo homini lupus** (omul se poartă cu semenul său ca un lup), iar adagiul darwinian **struggle for life** (lupta pentru existență) punea în secolul trecut accentul pe lupta, văzută cu toate atributele necruțării reciproce și ale nealegerii mijloacelor de a reuși. A-și fi credincios sieși înseamnă a se cunoaște pe sine, a-și alege liber opțiunile și a le nutri cu toate forțele convingerii și ale talentului. Simțul responsabilității, de care se leagă creația, este corolarul caracterului. Nou imperativ moral, caracterul creatorului primește efluviile marilor aspirații ale națiunii, dă interpretări și forme noi, pătrunse de spiritul continuității în promovarea tradițiilor progresiste.

Asistăm de cîteva luni la manifestări unanime în cinstea centenarului Independenței. Scriitorii noștri au stat în primele rînduri ale acestora, afirmîndu-și consonanța deplină cu bucuria generală. Cu puțin înainte sau simultan, obștea scriitoricească a sărbătorit cu însuflețire amintirea răscoalelor țărănești din 1907, preludiul marilor prefaceri sociale ulterioare. Fie ca și Conferința națională a scriitorilor să se desfășoare cu același simț al răspunderii și în același scop, al promovării frumoaselor litere și al înaltelor idealuri umaniste !

Șerban Cioculescu

AL. CIUCURENCU : **G. CALINESCU**

Calea spre universalitate

CU MAI BINE de 130 de ani în urmă, înscriindu-se pe orbita ideilor pașoptiste despre luminarea poporului prin cultură, Heliade Rădulescu dădea la iveală proiectul unei biblioteci universale, tălmăcind el însuși **Divina Comedie, Orlando furioso, Don Quijote** și alte culmi ale gîndirii și expresiei artistice europene. Prea ambițios pentru un singur cărturar, chiar de o asemenea anvergură, proiectul a fost continuat de generații întregi de truditori pe ogorul literelor, cunoscînd o împlinire colectivă în zilele noastre. Niciodată în istoria culturii românești nu a existat o preocupare atît de susținută și de sistematică de a transpune cît mai fidel spiritului și literei originalului capodoperele geniului uman, de la epopeile săpate pe tăblițe de lut, pînă la tipăriturile cele mai recente. Nu e de mirare că, de mai mulți ani, **Index Translationum**, organ bibliografic editat de UNESCO, situează România printre țările cu cea mai intensă activitate pe tărîmul traducerilor.

În același timp, a sporit simțitor contribuția românească la patrimoniul mondial. E adevărat că Eminescu, Creangă, Caragiale, Rebreanu, Sadoveanu erau întrucîtva cunoscuți peste hotare și în trecut. Alți reprezentanți de seamă ai literelor românești au rămas însă, din acest punct de vedere, într-un con de umbră. Faptul se explică nu numai prin circulația restrînsă a limbii române (argument căruia i se acordă uneori și astăzi o importanță exagerată), ci mai ales prin precaritatea mijloacelor de penetrare în circuitul universal. A venit apoi era marilor prefaceri și a multiplelor realizări ale poporului nostru. Datorită și eforturilor unor foruri și instituții cărora le revin sarcini precise în acest domeniu, într-un singur deceniu au fost traduse în limbi de mare circulație peste două mii de titluri, multe dintre ele fiind primite cu căldură de critică și de publicul cititor. Ca un corolar, scriitorii români au fost distinși cu importante premii internaționale, iar prezența lor în lucrările de sinteză — lexicoane, dicționare, enciclopedii — a căpătat o pondere tot mai însemnată.

Evident, ar fi cel puțin nerealist să afirmăm că lucrurile merg cum nu se poate mai bine. În ciuda difuziunii ei fără precedent, literatura noastră este încă departe de a fi cunoscută lumii pe măsura izbînzilor ei durabile (și aceste notații fugare nu pot înlocui o analiză în profunzime a cauzelor). Dar perspectivele ni se înfățișează mai îmbucurătoare ca oricînd, de vreme ce interesul față de cărțile noastre crește pe toate meridianele și paralelele globului. Explicația trebuie căutată mai ales în faptul că operele cu adevărat valoroase își au rădăcinile adînc înfipte în realitățile românești, vorbind despre lupta dusă în trecut pentru păstrarea ființei naționale și pentru dreptate socială, despre problemele complexe ale făuririi lumii noi, despre aspirațiile noastre de viitor. Cred cu tărie că aceasta este calea cea mai sigură de a pătrunde în circuitul valorilor universale. Căci numai scriind pentru astăzi și pentru aici, putem spera să fim citiți mîine pretutindeni.

Ion Hobana

Roua și lacrimile

CARTE depinde și de cititorii pe care ea îi are în momentul apariției, în afara valorii sale intrinseci și a climatului și nivelului criticii din perioada dată. Mă gîndesc la cărțile neînțelese de cîte o generație sau de generații la rînd și care uneori abia peste zeci și zeci de ani și-au găsit cititorii potriviți, capabili să-i recepteze înțelesurile și să fie intrigați, emoționați, captivați de caracterele și situațiile arătate. De cele mai multe ori, revoluțiile sau zguduirile sociale grăbesc drumul acelei înțelegeri superioare. La noi, **Ciocoii vechi și noi** a fost mai gustat după 1907 și după cel dintîi război mondial, cînd relațiile sociale surprinse în romanul lui Filimon se potențaseră pe planul istoriei... Se adeverește astfel încă o dată ideea că literatura foarte bună anticipă totdeauna vremurile, reproducînd, în mic, ampla experiență sortită viitorului. Miezul de nucă protejat de cochilia ce imită relieful creierului uman dă mai tîrziu nucul cel falnic ; producătorul răbdător adăpostind sub coroana sa grea, puțin tristă, umbroasă, dar mirosind puternic a iod și a substanță primordială, atîta visare, meditație și tihnă omenească...

Nu fac o concesie pripită, circumstanțială, spunînd că cititorul nostru de azi înțelege orice carte pe care i-o oferă literatura de actualitate. Avantajul, paradoxal, dar real al romanului românesc, măsurat cu luciditate în aceste zile de sinteză ale breslei noastre e de a fi avut în urmă, în prima fază a existenței sale de dinaintea maturității, un gol (estetic, în sensul în care Bacovia spunea istoric) care, prin legea fizică a ororii față de vid, i-a dat hotărîta accelerație a împlinirilor de astăzi. Și încă, putem spune, desfășurarea lui nu a atins nici măcar panta ascensională ce duce, după deschiderea unui anumit unghi, spre apogeul sigur de mîine al afirmărilor universale. E, dacă vreți, „complexul" prozatorului român revenind în forță spre culmile artei românești de a povesti : să nu fie tradus, simultan, în cel puțin trei-patru limbi de circulație mondială. Este invidia lui sacră, neliniștitoare, dar plină de posibilități pe care el o îndreaptă cu încordare cerebrală, să zicem spre proza fascinantă a Americii Latine de azi, descătușată și ea la rîndul ei de complexul ei vechi, colonialist.

Grija, teama romancierului român din anul 1977 nu este nicidecum de a nu fi înțeles cumva de cititorii săi. Din contră. Ceva mai rămîne totdeauna de spus sau de oferit setei de a înțelege. Un pămînt însetat de cultură soarbe, înghite pe loc pînă și roua și lacrimile, de durere, de bucurie. Grija lui, a scriitorului român valoros, e de a ajunge din urmă **ceva**, și nu o himeră, ci însuși lucrul pe care cititorii, nesățioși — sublim nesaț ! — îl așteaptă de la el cu interes, curiozitate, admirație și eliberare lăuntrică.

Să-i spunem acestui lucru, atît de așteptat, acestei polițe generoase, semnată la fel de darnic în alb și cu ochii închiși în semn de încredere absolută, — să-i spunem simplu viață. O viață liberă, scînteietoare, intensă, în care fiecine să se recunoască înfiorat de adevăr.

Scrisul, astfel, devine strict necesar existenței. El se constituie ca parte integrantă și răscolitoare din existența tuturor. Succesul prozei este democratizarea prozei. Aceasta înseamnă valoare, adevăr, forță de pătrundere și eroi veridici.

Constantin Țoiu

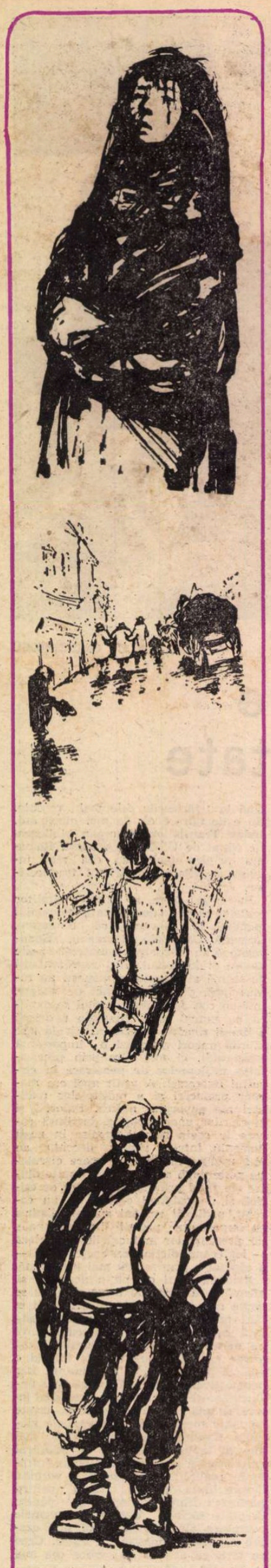

Ilustrații de FLORICA CORDESCU la **Rădăcinile sînt amare** de ZAHARIA STANCU

Maturitatea scrisului

O PLEIADĂ de scriitori, așa-numită generație tînără, a intrat în literatură deja **matură**, cu rare stîngăcii adolescentine și fără neîmplinirile puse pe seama vîrstei. Puține debuturi de tip Rimbaud. Intrarea în literatură cu un volum a tinerilor poeți, romancieri, critici, după o ucenicie de un deceniu, uneori în paginile revistelor sau la masa de lucru, se produce la vîrsta la care autorul **Iluminărilor** se despărțea de creație. Noua generație deschide porțile artei nu numai cu talentul reprezentanților ei, ci și cu spiritul lor critic, cu acea fervoare și nostalgie a luciditățiI care a renunțat la cel puțin două volume pentru a-l publica pe al treilea. Precum pictorul Conti din drama lui Lessing, nu întîmplător tradusă la noi de Lucian Blaga, oricare din tinerii scriitori de valoare poartă în conștiința lui adevărul și semnificația acestor cuvinte : „Ah ! de ce nu putem să pictăm direct cu ochii ! Cît se pierde în drumul cel lung de la ochi prin mînă pînă la penel !... Dar, cum spuneam în cazul de față, știu ce s-a pierdut și sînt tot atît de mîndru că știu aceste lucruri, ba chiar mai mîndru decît dacă n-aș fi lăsat să se piardă nimic".

S-a pierdut poate și prima uimire ce emoționează orice critică saturată de sicitatea conceptelor, dar s-a renunțat conștient la patetisme, la inocența fără griji și la copilăreala străină de idee, s-a pierdut, voit sau nu, poezia împinsă de vînturile adolescenței, prospețimea trufașă, interjecția lirică, orgoliul originalității cu orice preț, pe care doar incultura îl poate susține, și s-a renunțat chiar la ideea de afirmare sub scutul generației. Cărțile și numele sînt singure supuse judecății de valoare. Aceasta nu se obține în grup. Tinerii scriitori lansați în ultimul deceniu au de la început privilegiul și responsabilitatea maturității. Și poate acea umbră de melancolie de a nu fi fost tratați nicicînd drept copii minune. Ei nu se mai refugiază în edenul calm al generației literare, fericiți cînd numele lor începe să fie tot mai des inserat într-o listă de nume.

Să fii conștient încă de la debut că ești un argonaut al culturii și valorilor stabile, în sensul acesta clasice, perene, să nu mai crezi cu atîta entuziasm facil că există valori de ruptură, revoluții artistice cotidiene și originalitate absolută ci, dimpotrivă, să porți frumoasa povară a continuității și marilor tradiții cu acea simplă generozitate a spiritului hrănită de universalii e lecția lăuntrică pe care o descopăr în cărțile fiecărui scriitor tînăr de valoare. Aflu mai rar avatarurile biologice în paginile acestor cărți, în schimb tensiunile spirituale — reci pentru cine nu le trăiește —, gîndirea filosofică, istorică și politică și spiritul critic ca o coloană vertebrală a creației aduc în literatură o necesară incandescență. Inutil vom căuta în portretele tinerilor scriitori acele accesorii și insemne pe care le presupune fotografia de adolescent. Locul inocenței reale sau simulate a fost luat de rîvna cunoașterii. Iar dacă mai credem că acești tineri scriitori n-au forța celor ce-au debutat cu un deceniu înaintea lor, n-au prospețimea aceea amețitoare a primilor, ci doar știința de a scrie frumos, rămînînd neîncrezători în fața lor și acuzîndu-i de alexandrinism, să încercăm să le citim cărțile cu obișnuitele noastre concepte critice fără greș.

Vom căuta inspirația. Dar tinerii scriitori nu mai așteaptă totul de la ea sau o înțeleg ca un act prin care li se înapoiază ceea ce ei înșiși au investit în ei : cultură, meditație, cunoașterea realului, valorile tradiției, munca artistică. Vom căuta emoția. Și pretutindeni o vom găsi legată de luciditate, fără acea teamă că s-ar usca în prezența gîndirii. Vom crede că ei sînt lipsiți de „sentiment" cînd de fapt refuză să se abandoneze impulsului, văzînd în lipsa de elaborare și în fuga de știință artistică o formă de servitute, concepție preluată nu numai de la Valéry sau Ion Barbu, ci din întreaga istorie a artei. Cerem sinceritate și afectivitate, lirism și imagism senzorial și descoperim că noua generație e interesată de **sfera Artei** care se adresează afectivității și reflexivității deopotrivă, neputînd să fie substituită cu **sfera esteticului.** Analizăm angajarea lor politică, socială și descoperim că aceasta este prima treaptă în edificarea operei lor, platforma ei de rezistență pe care o înalță la adevărata valoare cu o responsabilă angajare estetică, ce transformă opțiunea și atitudinea individuală și socială în existență artistică. Numai dacă nu cunoaștem cărțile tinerilor scriitori în litera și spiritul lor, putem vorbi cu seninătate referindu-ne la „ultimul val" de „un zumzăit confuz și pestriț".

CITINDU-LE și comentîndu-le începem să realizăm că o generație nouă e și o creatoare de valori noi, din această dificultate a noastră de a o întîmpina cu instrumente estetice și critice normative formate și verificate pe seama experiențelor anterioare. Tinerii scriitori sînt deci **întemeietorii** unei lumi artistice diferită de cele precedente, fără a fi ruptă de ele și fără să se confunde cu o zgomotoasă răsturnare a lor. Prin aceasta ei devin și **reîntemeietori** ai lumii artei, ai receptării, ai gustului. Pe orbitele descrise de operele lor graviteaza alte probleme în fața cărora trebuie să recunoaștem că multe din așteptările noastre sînt irelevante și în mod necesar modificate. Tinerii scriitori acționează asupra noastră estetic, nu se lasă reduși la condiția de suport al unui monolog critic : există ei ? nu există ? au talent ? aduc ei ceva nou ? în ce sens ? Monologul se transformă în dialog, drumul creației și afirmării se deschide într-o punte de comunicare cu toți confrații, cu publicul, care trebuie pregătit să recepteze tînăra generație nu numai de la tribuna comentatorilor ei, ci în contact direct, printr-o confruntare nemediată asigurată de cărțile și tirajele lor, de televiziune, radio, antologii, întîlniri, tabere de creație și documentare, librării și unități de producție, schimburi culturale.

Numai astfel ei pot fi stimulați, căci stimulii izvorăsc din responsabilitățile culturale și sociale și nu din rămînerea acestora la stadiul de principii și ipoteze verbale. Transformarea responsabilităților în funcții culturale și sociale ridică statutul moral al propriei creații, nivelul proiectelor personale. Tinerii scriitori așteaptă să li se ceară mai mult. Ei cred cu profunzime în artă ca rațiune, discernămînt și meditație, îi înțeleg rolul de matrice etică și nu reduc puterea cuvîntului la sensibilitate și univers senzorial. Volumele semnificative publicate de ei au toate la bază un **designo,** un proiect de construcție și nu renunță la unitatea dintre imagine și idee, dintre cap și mînă în creație. Respiră în aceste volume acea „evlavie adîncă" pentru „al minții scripet", deschiderea către realitatea exterioară e completată de cea către spațiile lăuntrice. Și ca un argument al maturității și valorii tinerilor scriitori, volumele publicate de ei poartă credința cuprinsă în versul eminescian : „Dară ochiu-nchis afară, înăuntru se deșteaptă" și certitudinea formulată de Goethe : „Ochiul artistului vede și cu pleoapa închisă". Această maturitate trebuie să se elibereze nu numai în operă, ci și în acțiuni culturale și artistice. Tinerii scriitori sînt în majoritatea lor buni cunoscători de limbi străine. Ei pot fi integrați într-un amplu schimb cultural de răspîndire a literaturii române, la un înalt nivel profesional și artistic. Nici un creator nu poate lipsi atunci cînd e vorba de educarea și consolidarea opțiunilor culturale și artistice ale publicului, nici unul din tinerii scriitori. Tînăra generație poate fi chemată nu numai să-și citească opera sau să răspundă la întrebările programelor de radio și televiziune, ci să pună ea însăși întrebări, să propună și alte forme de emisiuni artistice și culturale, să le susțină, să dea astfel o nouă valoare circuitelor de mass-media.

NU GRABA afirmării acestei tinere și înzestrate generații dictează aceste proiecte, ci dorința de a folosi consecvent un potențial cultural, din vreme, de a-l actualiza în întregime pentru că se află deja la maturitatea lui creatoare în cazul a cel puțin zece, douăzeci de nume. Tinerii scriitori pot să pună ei înșiși întrebări, să caute soluții cel puțin în aceeași măsură în care scriu și gîndesc o carte și o propun spre publicare unei edituri. Ei trebuie să acționeze cultural și socio-cultural pentru că opera lor demonstrează deschiderea ei spre mult mai mult decît originalitate căutată, abilitate formală, pentru că ea reformulează și corectează idei anterioare despre artă, pentru că **ea cere responsabilități** concrete, specifice.

Citind cărțile poeților, prozatorilor și criticilor ce-au debutat în ultimul deceniu, observăm exigența interioară a universului artistic, și ne gîndim că ea poate să acționeze la fel de autentic în circuitul tuturor valorilor. Numele legate de această morală lăuntrică a creației trebuie să fie consolidate, să primească un statut diferențiat calitativ și să acționeze în spațiul culturii contemporane fără acele nivelări care reduc relieful literaturii doar la cîmpie și deal — iar cursul apelor la izvoare lipsite de confluențe. Maturitatea ce tensionează universul cărților tinerei generații trebuie să iasă din granițele volumelor, lărgindu-le totodată, pentru a deschide căi noi nu numai cuvîntului românesc, ci și modului în care acesta e auzit și înțeles de cît mai mulți cititori al țării și ai lumii.

Doina Uricariu

Mesagerii

ÎN momentele sărbătorești — Conferința scriitorilor, de care ne mai despart puține zile, este desigur un astfel de moment — întrebarea **de ce scriem** devine parcă mai neliniștitoare ca oricînd (atunci cînd scrisul presupune o opțiune dintre cele mai grave). Nu numai orgoliul, sau talentul ce se vrea cu orice preț exprimat, îl determină pe scriitor să se așeze la masa de lucru. „Pe scriitor însă — precizează Marin Preda în **Imposibila întoarcere** — îl interesează ce se întîmplă cu oamenii". Greu să găsești o altă frază care să definească mai exact, și în același timp mai convingător, profesiunea de scriitor. Nici o altă preocupare, oricît de justificată ar părea ea la o primă vedere, nu se poate substitui acestui interes față de ființa umană. Dacă atenția scriitorului se îndreaptă, totuși, la un moment dat, în altă parte, dacă se întîmplă să se dezintereseze într-un anumit context de soarta omului, va putea el răspunde cu adevărat la întrebarea **de ce scrie ?** Bineînțeles răspunsuri se pot găsi cu duiumul și, din nefericire, adeseori au și fost găsite, aparent logice și cît se poate de îmbietoare prin noutatea lor cuceritoare, dar vor fi ele într-adevăr convingătoare ? O întreagă mișcare literară, de pildă, — ne referim de data asta la „noul roman" francez — a încercat să înscrie profesiunea de scriitor în afara perimetrului existențial ; în afara omului ca ființă care se bucură și suferă, se naște, iubește, urăște și moare. Obiectele, susțin acești foarte inteligenți și distinși intelectuali, sînt tot atît de importante, pentru scriitor, bineînțeles, ca și oamenii care de veacuri ar sta pe nedrept în centrul literaturii... Așa să fie oare ? Să nu-i pese lui Robbe-Grillet, de pildă, de personajul căruia-i-a dat viață — fie-mi iertată această „perimată" exprimare — de soarta soldatului său anonim călător prin orașul labirintic ? Suferă de frig și de foame acest soldățel, din clipă în clipă ar putea să se rătăcească și în aceste condiții atît de precare, atît de defavorabile lui, singura grijă a scriitorului să rămînă aceea de a-i număra pașii ? Se va rătăci oare soldatul pe străzi friguroase și ninse, agitîndu-se la nesfîrșit, încoace și încolo, sub un cer înghețat și ostil, i se va curma în cele din urmă viața din pricina oboselii și a foamei ? Dacă toate acestea îl interesează atît de puțin pe scriitor încît uită să ni le și spună, atunci ce anume îl preocupă ? Joseph K, Joe Christmas, povestitorul din romanul lui Proust, Leopold Bloom sau doamna Dalloway ocupă un loc central în cărțile marilor inovatori ai romanului modern. Personajul nu dispare în literatura lui Faulkner sau Proust, din contră, importanța sa este potențată la maximum.

Mai mult decît oricînd, astăzi scriitorul mi se pare obligat să rămînă „avocatul permanent al creaturii vii" (definit astfel de un mare scriitor francez mai puțin sceptic decît confrații lui la care ne-am referit). Pentru că datoria cea mai importantă a scriitorului rămîne aceea de a ne spune **ce se întîmplă cu oamenii.** Trăim într-un veac în care istoria nu i-a fost întotdeauna favorabilă omului. Pelicula cinemato-

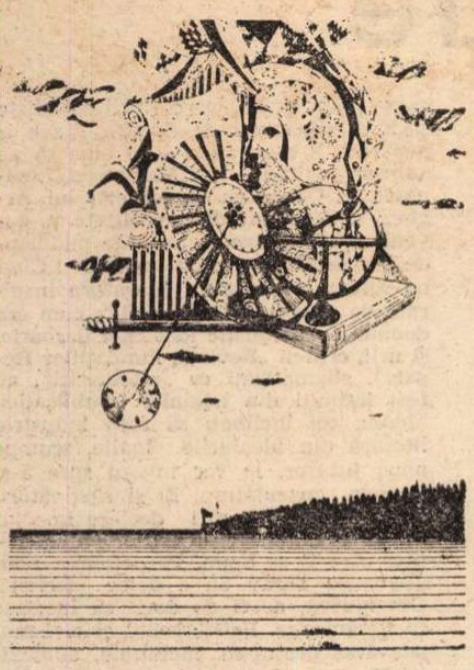

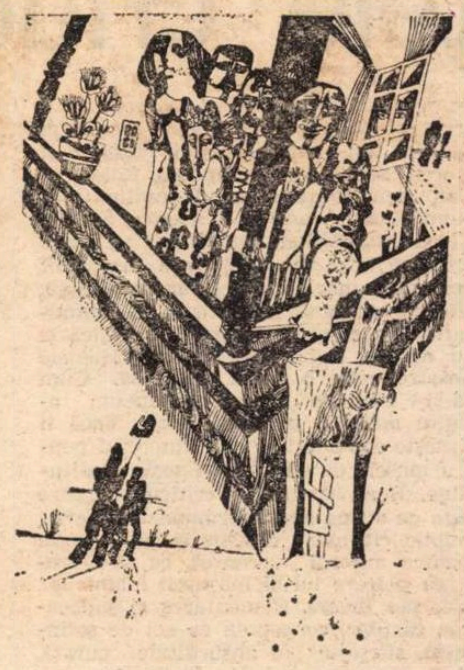

Ilustrații de DONE STAN la poemul **Patriei** de **DEMOSTENE BOTEZ**

...și la **Moartea lui Ipu** de **TITUS POPOVICI**

„A", cu gura deschisă speranței

CEI care ne înșirăm după *a* (se pronunță numai cu gura deschisă), ca niște litere mai mici sau mai mari, mai citețe sau mai neclare, de mînă sau de tipar ; noi cei care avem în față un manuscris și în spinare măcar o carte, cît de subțire, dar tot în plumb turnată... ce putem noi să ne spunem, cînd ne adunăm laolaltă ? Da, există probleme și încă foarte multe : cum să facem să scriem mai bine, mai frumos și mai adevărat, dar peste aceste lucruri se trece în astfel de ocazii, fiecare avînd sentimentul, mărturisit sau nu, că el scrie cel mai bine, cel mai frumos și cel mai adevărat. Sancta simplicitas ! Dar inofensivă credință, pentru că e copilărească, și poate chiar necesară... De la scrisoarea lui Neacșu, datată 1521, pe care ar trebui s-o primim cu toții, multiplicată și trimisă prin poștă de către Uniunea Scriitorilor, înainte de fiecare Conferință a noastră, am luat cunoștință de importanța scrisului, chiar și a unui provincial din Cîmpulung, scris care poate transmite gînduri extrem de importante și pentru adresant și pentru țară în general, anunțînd vreun pericol mare. Poate transmite gînduri atît de la un loc la altul — de la Cîmpulung la Brașov, pe vremea aceea, acum hăt mai departe, cît și de la un timp la altul. Adică din prezent către viitorime. Mă înfiorez la ideea că noi cei de astăzi, atît de sincer stăpîniți de respect pentru înaintașii noștri, sîntem — la urma urmei — tot *înaintași* pentru generațiile care vor veni, ce ne vor cataloga la „Clasici", „Scriitori minori", „Un scriitor uitat", „Scriitorii dintre cele două cutremure", „Generația Cîntării României"... se vor găsi fel de fel de rubrici, care se vor modifica și corecta neîncetat, procesul istoriei literare fiind unul viu, ca și scurgerea generațiilor. Dar nu contează unde ne vor așeza urmașii, cît de repede își vor da ei seama de geniul nostru (acum, să fim cinstiți, fiecare pretinde că-l are în exclusivitate). Important e cu ce umplem noi alfabetul, cel de 27 de litere ? Cum facem să încapă în el toate dorurile, năzuințele, durerile, lupta pentru bine și frumos, revoluția, tot ceea ce ne frămîntă, ne macină, ne ține ființa, ne întărește ?

Dacă ar fi să cer și eu ceva de la Conferința scriitorilor, aș cere să se mai dea niște talent. Să se distribuie vinerea și miercurea, în zile de post, la un ghișeu special, la care pot să jur că nu va fi coadă. Dar cine poate să ni-l dea ? Cine se obligă să nu doarmă în locul tău, să-ți transmită prin molipsire directă febra creației, chinurile frazei armonioase, îndoiala de sine, îndîrjirea și încrederea că vei reuși să torni pînă la urmă ce ai de spus în cuvintele „ce exprimă adevărul" ? Repet : Cine ? Scrisul e benevol. N-am văzut pe nimeni intrînd din casă în casă, nici o comisie ca de recensămînt, să-ți bată la ușă și să te îndemne să îngroși rîndurile creatorilor, pe principiul că „românul e născut poet", dar trebuie să i se dea și carnetul de membru al fondului cel puțin. E o vocație, ceva ca un făcut, care mînă tînărul aspirant la „glorie" pînă în marginea călimării cu cerneală, care uneori poate să fie largă cît o prăpastie, unde te prăbușești și nici măcar dintr-odată, ci în etape, mai dînd din mîini, mai făcînd „gîl-gîl" și așteptînd să te prindă cineva de păr, să te ia de picioare, să te învîrtească și să-ți scoată cerneala din burtă. Nu vine nimeni, te ratezi singur și gata ! Numai cine n-a scris decît vederi cu „Salutări din țară" ori „Salutări din străinătate" poate crede că scrisul e ușor, că scriitorii sînt niște privilegiați, că sînt prea mulți mînuitori ai condeiului care „Beau și chefuiesc / Și de nimica lor nu le pasă" (poezie populară în vers alb făcută la un oficiu contabil). Am o mare stimă pentru profesiunea aceasta, pentru nobilul și neplătitul ei chin, pentru forța cuvîntului la care numai creatorul adevărat poate ajunge, la capătul a mii și mii de nopți de insomnie, descoperind un secret ce nu e, vai, valabil decît pentru el și pe care-l va duce-n mormînt, dar al cărui efect e făcut să dăinuie, să se vadă pe fața transfigurată de emoție a cititorului de acum și din veac. Cine nu s-a cutremurat primind în suflet pentru prima oară adîncile rezonanțe ale unor astfel de împerecheri de cuvinte : „Stelele-n cer / Deasupra mărilor / Ard depărtărilor / Pînă ce pier". „Niște cetăți / Plutind pe-ntinsele / Și necuprinsele / Singurătăți " ?

Scriitorul e păzitorul stelelor de pe cerul limbii române, menit să le întrețină arderea, să le facă tot mai vizibile și mai respectate în lume, iar asta nu se poate fără dăruire de sine, o totală uitare în masa poporului tău, conștiință înaltă și dezinteresat patriotism. Există astfel de scriitori azi.

Salut în acest moment solemn pe bătrînul boier Neacșu din Cîmpulung, de la secția de epistologie a secolului al XVI-lea, cu caligrafia lui minunată ! Salut litera *a*, literă deschizătoare de mari perspective pentru un scriitor, pe care chiar am înrămat-o, o icoană pe sticlă, și-am scris sub ea să nu uit : „Nu se pronunță decît cu gura deschisă".

grafică a înregistrat scene — ne despart de ele nu foarte mulți ani — care nouă, celor de astăzi, ni se par incredibile, aparținînd unei lumi aflată pe o cu totul altă planetă decît cea pe care trăim. (Planetă pe care s-a făcut auzită muzica lui Mozart și au fost spuse melancolicele cuvinte ale nefericitului prinț danez.) Nu ne vine să credem că ființa umană a putut fi atît de înjosită și disprețuită, că demnitatea i-a fost supusă unor atît de grele încercări. Și totuși, ei, scriitorii, au fost mesagerii speranței ! Să ne amintim de romanele lui Malraux și Hemingway, Simonov și Sartre, Thomas Mann și Camus care nu și-au pierdut încrederea nici în acele momente cînd nu era chiar atît de greu să ți-o pierzi ! Scriitorul nu poate fi sceptic sau cinic decît în momentul în care își semnează de bună voie actul de deces

Interesul scriitorului se îndreaptă, de foarte multe ori, spre ființele cele mai neînsemnate, mai umile, mai, ca să spunem așa, lipsite de importanță ! Un țăran din ținuturile Năsăudului, Ion al Glanetașului, un altul din cîmpia Dunării, Ilie Moromete, un țăran din Ardeal care se pregătește să moară, bătrînul Urcan, atîtea ființe anonime despre care n-am fi știut nimic dacă n-ar fi existat scriitorul care să depună mărturie, să ne vorbească despre ele ! Documente inestimabile, altele decît cele ce ni le oferă dosarele istoriei. Dorința de a smulge anonimatului pe cei ce în 1907 au cerut pămînt, a fost simțită fără îndoială de Liviu Rebreanu atunci cînd a început să scrie marele său roman **Răscoala...** Pentru că despre asta ne-a vorbit și ne va vorbi în continuare literatura : despre felul în care omul rămîne, orice i s-ar întîmpla, cea mai importantă realitate de pe pămînt ! Marea lui trecere o consemnează arta. Un singur om, care nu seamănă cu altul, întotdeauna unic.

În **Fețele tăcerii,** Augustin Buzura vorbește, pe aproape șapte sute de pagini, despre un tînăr căruia i s-a făcut o nedreptate, precum și despre scoaterea la lumină a vinovaților. Există o **memorie** a literaturii, ea nu permite să se aștearnă uitarea asupra unor situații și momente ce par altfel de mult clasate. Lumea funcționarilor mărunți o regăsim în romanele lui Virgil Duda, impregnate, am putea spune, de o atmosferă cehoviană, precum și în excepționalul roman al lui George Bălăiță, **Lumea în două zile.** „Banalul", cotidianul, „cenușiul", primesc o mare strălucire în romanele lui Teodor Mazilu, ironice și deopotrivă tandre. În **Cartea fiului,** Norman Manea încearcă, în schimb, o incriminare austеră a banalității. Populate de personaje care își reclamă dreptul la o existență trăită cît mai plenar — afirmîndu-și „cu zgomot și furie" ura împotriva ticăloșilor — sînt și ultimele romane ale lui D.R. Popescu... Sînt romane care iau, cum spune atît de frumos Camus, **apărarea omului.** Pe aceeași traiectorie se înscriu și cărțile unor prozatori mai tineri care își refuză prin proza pe care o scriu scepticismul și indiferența.

Sorin Titel

Marin Sorescu

Adevărul operei

CUNOSC oameni care se orientează perfect în probleme ideologice, își stăpînesc cu siguranță cunoștințele politice, dar, cu toate acestea, sensibilitatea lor față de produsele creației e scăzută, receptivitatea lor artistică este relativ redusă. Am întîlnit, pe de altă parte, amatori de frumos cu modeste posibilități intelectuale și cu o cultură nu prea bogată, în stare să înțeleagă, ba, mai mult, să interpreteze în chip original opere complexe, față de care prietenii mei versați într-ale logicii nu știau cum să se raporteze. În acest sens îmi aduc aminte de o frază de a lui Lukács György care spunea că adevărul înțelegerii sau neînțelegerii operei de artă nu este discutabil, ci este o chestiune de fapt. Întrebarea se referă doar la motivul neînțelegerii : rezidă el oare în imperfecțiunile de expresie ale scriitorului, sau în cele de receptare ale cititorului ? Concepția aristocratică a creației neagă posibilitatea unei alianțe trainice —, care este un armonios sistem de drepturi și îndatoriri reciproce — între scriitor și cititor, după cum însă nici lipsa de nivel a cititorului, refractar culturii, nu se poate împăca cu gîndul de a o accepta.

Crearea unui erou literar în strînsă legătură cu realitatea, care în ultimă instanță îl definește, aceasta este, cred eu, condiția de bază a alianței despre care vorbim. Plăsmuirea artistică a omului contemporan complex, care nu este un simplu produs al istoriei, ci care este capabil să producă, să creeze istorie. Un om al muncii care-și asumă riscurile căutărilor și experiențelor, un om care, asumîndu-și conștient obligațiile ce decurg din apartenența sa la colectivitatea socialistă, își păstrează și își cultivă personalitatea, demnitatea umană. Este adevărat: literatura unui popor este viabilă numai cînd scriitorii sînt liberi să inoveze în cît mai multe direcții cu putință — subiecte, stil, tehnici literare. Dar nu poate fi pierdut din vedere un lucru esențial, și anume că opera literară nu există în afară de om, în afară de pledoaria pentru om care are drepturi și îndatoriri, față de care semenii lui au de asemenea drepturi și datorii.

Societatea noastră și, în cadrul ei, omul, înseamnă acțiune, mișcare, progres. O gîndire cu adevărat corectă, justă, trebuie să ne conducă la înțelegerea a ceea ce avem de făcut aici și acum. Nici acțiunile instinctuale, oarbe, nici raționamentele abstracte, iluzorii, nu sînt capabile să determine justețea sau nejustețea diferitelor opinii și căi. Sîntem adepți ai unei teorii a practicii, care se poate transforma într-o practică a teoriei, înlesnindu-ne accesul la schimbare, ajutîndu-ne să edificăm necurmat lumea în care trăim și să ne edificăm pe noi înșine. Astfel, teoria noastră revoluționară dobîndește un statut obiectiv, devine sursă de inspirație și act critic al practicii sociale, inclusiv a creației.

Această viziune dialectică asupra realității și a omului acestei realități explică și succesele literaturii naționalităților din țara noastră. Elemente de varietate în cazul întregului unitar, literatura maghiară, germană, sîrbă, ucraineană și de limbă idiș din România de azi, sînt o realitate istorică. Aceste literaturi, în ceea ce privește trecutul lor, tradițiile de care, prin legea dialectică a continuității și discontinuității, sînt legate, forța actuală de creație, mărimea numerică și structura socială a publicului căruia ele i se adresează, se deosebesc, atît față de cultura națională română, cît și una față de cealaltă, dar, — și acest lucru este de o importanță definitorie, — ele sînt componente ale întregului, fac parte integrantă din patrimoniul cultural socialist al României, au o ideologie comună și un scop social identic.

Această trăsătură este fundamentul filosofic și moral pe care s-a construit și, sînt convins, se va construi și în viitor acea unitate, acel respect reciproc, care au guvernat relațiile dintre membrii de diferite naționalități ai Uniunii Scriitorilor. Relații generînd satisfacția acelor mari scriitori, acelor minunați bărbați : Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Gaál Gábor, Tabéry Géza care, avîndu-i alături pe Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Nagy István, Méliusz József și alți scriitori, oameni tineri pe atunci, au făurit în anul 1948 — la îndemnul partidului comunist — unificarea celor două obști scriitoricești : Societatea Scriitorilor Români și Uniunea Scriitorilor Maghiari din România. Ne putem închipui bucuria lor de a ne vedea în sala Conferinței naționale a scriitorilor împreună, cunoscîndu-ne, respectîndu-ne, străduindu-ne ca valorile create de înaintașii noștri și de asemeni cele pe care le creăm noi azi, să ajungă la cît mai mulți cititori. În felul acesta alianța între scriitori și public va deveni din ce în ce mai profundă și rodnică.

Domokos Géza

Experiențele criticii noastre

ASTĂZI, critica, peste tot în lume, cunoaște prefaceri adînci. Examinîndu-și cu o luciditate mult sporită rosturile, țelurile și instrumentele de care dispune, deschizînd perspective noi, nebănuite, lecturii, ea a ajuns să fie mai citită ca oricînd altădată. Cărțile de exegeză și interpretare literară sînt căutate cu aviditate, se epuizează fulgerător, ține aprins interesul unui public cititor pasionat.

S-au auzit voci exprimîndu-și nemulțumirea că, la noi, critica nu trăiește destul de spectaculos aceste modificări intime. Pînă la un punct, supărarea are o anumită îndreptățire. Prea mulți sceptici se grăbesc pe meleagurile noastre să zeflemisească încercările de cercetare literară inedite, descoperind cu hiperinteligența lor blazată că nimic nu e nou sub soare. Dispuși imediat să judece „de sus" lucruri pe care le știu doar „după ureche", ei se mulțumesc să surîdă neîncrezători și să rezolve probleme serioase teoretice prin cîteva glume. Există și o doză solidă de inerție în rîndul devotaților studiului tradițional arhivistic, înclinați să considere orice altă cercetare a domeniului literar drept un amatorism neglijabil. Practic însă modernizarea criticii noastre s-a produs, fără mult tam-tam, dar în chip efectiv, autentic și cu nu puține roade evidente. Avem studii excelente, inspirate de noile demersuri ale lingvisticii, matematicii, sociologiei, psihologiei profunzimilor, antropologiei, semioticei. Cîteva au reținut chiar atenția străinătății.

De ce însă schimbările amintite au avut loc la noi fără mare zgomot ? Fiindcă, prielnice inovației — e convingerea mea — critica noastră are niște tradiții și le-am putut dezvolta firesc. Nu ne-am lovit de un spirit inchistat, suficient, surd la noutăți. Vladimir Streinu a arătat că aulicul Maiorescu întîlnea ideile revoluționare ale lui Poe asupra poeziei. Gherea — se știe bine — a fost atent la toate inițiativele scientizării criticii și Lucien Goldmann îl consideră un precursor al structuralismului genetic. Mihai Ralea a formulat cu cîteva decenii înainte de Umberto Eco principiile „operei deschise", iar G. Călinescu a teoretizat și exemplificat în chip inegalabil ideea interpretării creatoare și „generative" a unui text literar.

Nu vreau să lungesc exemplele, dar toți criticii noștri de seamă, din trecutul apropiat și mai îndepărtat, își păstrează, la lectură, o prospețime surprinzătoare. Paginile lor sînt incitante. Ei nu rămîn cantonați în mentalitatea epocii și izbutesc, miraculos, prin nenumărate ferestre deschise spre viitor, să ne fie contemporani.

Mai au și alt merit capital, după mine. Ei scriu bine, sînt, dincolo de concepțiile diferite, mînuitori pricepuți ai cuvîntului, oameni cu incontestabil talent literar. Exprimarea lor nu e „frumoasă", în sensul vorbirii „poetice" ; pagina de critică atrage și cucerește prin plasticitatea ideilor, nerv intelectual, sensibilitate ascuțită, concretețe și proprietate verbală.

Există la ei un simț dezvoltat potrivit căruia literatura trebuie discutată astfel încît pagina de critică să păstreze savoarea artei. Lovinescu e un mare scriitor nu în romanele sale, ci în *Istoria literaturii române contemporane*. Ibrăileanu refuza să-și „cizeleze" stilul și așternea pe hîrtie frazele așa cum îi veneau. Dar cît de pasionante sînt cronicile lui „rebarbative" ! Despre Călinescu, ce să mai spun ?

Am moștenit astfel și o rezistență la un anumit „charabia" al „criticii noi". Poate de aceea „modernizarea" noastră a fost mai puțin zgomotoasă ; ne-am păzit, într-o bună măsură, datorită unei bune tradiții, de un limbaj păsăresc, supratehnicizat, adesea inutil și care azi stîrnește aiurea reacții motivate reprobatoare. Am preluat și păstrat „simțul măsurii" propriu înaintașilor noștri și întregii literaturi române. O prețioasă tradiție a ei, regăsibilă și în critică, e marea receptivitate, controlată, neîmpinsă la excese, lucidă, capabilă să distingă noutatea adevărată de simpla modă.

IATĂ-NE atingînd tema propriu-zisă a articolului de față. Ce tradiții ale criticii noastre se cuvine să le reținem și să le dezvoltăm azi mai ales ? Care din năravurile moștenite e de dorit să fie părăsite ?

Aș remarca în primul rînd, printre tradițiile demne de stimă ale criticii noastre, atenția acordată publicului cititor. Maiorescu nu s-a sfiit să facă înainte de orice operă culturală, educativă pe scară națională, prin tot ceea ce a scris referitor la literatură. Să observăm că mai toți criticii noștri însemnați (Iorga, Ibrăileanu, Lovinescu, Ralea, G. Călinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian) au făcut foiletonistică. Nici unul n-a disprețuit coloanele marilor ziare, ba le căutau. Voi repeta pînă la sastisire că renunțarea la „cronica literară" periodică și cu același semnatar, în cotidienele noastre, este o gravă greșeală. Cum să-și exercite critica influența asupra opiniei publice largi, dacă îi lipsește contactul cu ea ? Interesul pentru masele de cititori definește o atitudine. Buna tradiție a criticii noastre este de a ține acest permanent colocviu public cît mai deschis și nu a scrie pentru autorul recenzat, ca să-i producă plăcere lui și insomnii inamicilor săi, sau invers. Comentarea și judecarea cărților, concepute ca act de solipsism, sfîrșește în absurditate curată. A-ți comunica opiniile fără a imagina un auditoriu chemat să le asculte presupune o contradicție în termeni. Tradiția adresării criticii către marele public și-a spus cuvîntul atît de răspicat la noi, încît pînă și Paul Zarifopol, adversarul vajnic al gusturilor comune, simțea nevoia să precizeze : „Atunci cînd se manifestă liber în artă, omul de bun-simț mi-e drag și îl stimez din toată inima, fiindcă-i onest și are haz".

Noi avem astăzi un public cititor infinit mai mare și mai receptiv. Au crescut enorm și mijloacele de a-l influența, pentru că el urmărește din răsputeri să-și îmbogățească mereu conștiința. Articolul și cartea de critică au o difuziune și o pătrundere necunoscută anterior. Nu am dezvoltat, totuși, pe măsura cerințelor epocii nobila tradiție de care vorbeam. Am să dau un singur exemplu. Circulă părerea — eronată, după mine — că literatura noastră n-a dat în ultimii ani multe opere de interes deosebit. Dacă o asemenea opinie persistă e și din vina criticii, care a izbutit prea puțin să cucerească atenția marelui public pentru numeroasele cărți bune apărute și să le obțină, prin el, ecoul meritat.

Cînd te adresezi maselor cititoare și cauți să cîștigi asentimentul lor la judecățile tale, ești nevoit a-ți depăși subiectivitatea. Fără a o abandona, trebuie să o pui de acord cu niște criterii obiective minime. Un atare efort stăruitor străbate opera celor mai străluciți critici ai noștri din trecut. Impresionismul a avut o mare răspîndire la noi în epoca interbelică. Dincolo de împrejurările istorice, faptul se explică și prin altceva. Orice critică — sublinia, pe bună dreptate, G. Călinescu — pleacă vrînd nevrînd de la „impresie" ; e, în sensul acesta, fatal „impresionistă". Dar cine urmărește istoria noastră literară interbelică poate remarca un fapt semnificativ. În ciuda difuziunii „impresionismului" există, în epocă, o necurmată luptă împotriva lui. Au dus-o G. Ibrăileanu, Mihail Ralea, Tudor Vianu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu. Și mai interesant, însă, e că înșiși criticii așa-numiți „impresioniști", în frunte cu Eugen Lovinescu, fac eforturi neascunse să iasă dintr-o subiectivitate absolută, să găsească anumite principii de referință, obiective.

În critica noastră, așadar, o altă tradiție nobilă, decurgînd din precedenta, este strădania de reducere a arbitrariului judecăților. Oricît i-ar speria termenul pe unii, aceasta înseamnă o tendință spre scientizare. Nu e vorba de a face din critică o disciplină științifică în înțelesul strict al cuvîntului, căci, fără vocație și chiar talent literar serios, ea nu poate da nimic valabil. Scientizarea trebuie înțeleasă ca aspirație spre raționalizare și rigoare a judecății. Altfel zis, individualitatea ireductibilă a operei artistice izbutite se cere încercuită cît mai strîns. Forța reducției acesteia și trăinicia edificiului destinat să o înfăptuiască dau măsura înzestrării criticului.

ÎN CIUDA refuzului de a părăsi vreo clipă realitatea concretă a literaturii, distingem la înaintașii noștri ilustri o evidentă apetență teoretică. Fără a profesa neapărat estetica, ei manifestă aspirația fundării afirmațiilor pe o bază speculativă. Cine poate uita micile și sclipitoarele teorii ale lui G. Ibrăileanu ? Nu e gata oricînd să facă apel la generalizări artistice, sociologice, antropologice, caracterologice, filosofice însuși G. Călinescu ? Apetența teoretică apare foarte vie la Vladimir Streinu, pînă și în cronicile sale literare. Astăzi, cunoașterea omenească a făcut progrese foarte mari în această direcție. Critica noastră și-a însușit multe din clarificările teoretice cîștigate în ultima vreme cu privire la fenomenul „literatură". Asemenea cunoștințe au însă și slăbiciunea mișcării pozitiviste care le-a făcut posibile. E vorba de natura lor limitată, fragmentară, strict constatativă adeseori. Critica românească actuală posedă un mare avantaj, are la bază concepția marxistă asupra lumii, ceea ce-i îngăduie să asimileze critic toate cuceririle gîndirii contemporane, să le integreze într-o înțelegere largă, dialectică, deschisă evoluției. Tradiția glorioasă, pe care am menționat-o, cunoaște în vremea noastră o mare înflorire. Simțim datoria să-i dăm cît mai multă strălucire. Pentru aceasta e necesară o intensificare a discuțiilor literare, a căror amploare teoretică lasă încă de dorit. De asemeni, se cuvine învinsă și o anumită rezistență la clarificările de ordin filosofic, în numele strictei aplicări la obiect. Teoria neizvorîtă din nevoi practice. riscă să rămînă suspendată în gol. Dar noi am acumulat o vastă experiență, avem mulți critici buni și talentați, poate mai numeroși ca oricînd altădată ; ar fi păcat să nu culegem toate roadele teoretice ale practicii lor în spiritul aceleiași nobile tradiții.

În articolul *Cinquantenarul romanului românesc*, Eugen Lovinescu își arăta îngrijorarea față de imaginea societății noastre, așa cum ar apărea ea din proza vremii unui observator viitor, datorită frecvenței eroilor inadaptați, desrădăcinați și abulici. Evoluția literaturii contemporane îl preocupa în cel mai înalt grad pe G. Călinescu ; nu o dată, a osîndit anumite tendințe epice sau lirice și combătut excesul de psihologism, arătîndu-și îngrijorările în fața faptului că am devenit „toți proustieni" fără să fi fost înainte „balzacieni" și „flaubertieni", adică am sărit faza clasică a romanului. „Sublimul critic" s-a simțit obligat să denunțe moda lirismului „pur", „produs de laborator" ; „eter subtil, extras după formule complexe prin fierberea și decantarea sufletului" [...], făcînd precizarea răspicată : „Ori de cîte ori întîlnim un poet mare, dăm de atîta sinceritate a strigătului, de atîta nevoie de a pune în ritm numeric și durabil propria lui ciocnire cu viața, încît nu mai încape îndoială că poezia se bizuie pe adevăr". Iorga, Ibrăileanu, Ralea au fost preocupați pînă la obsesie de originalitatea literaturii naționale, au rupt nenumărate lănci pentru această cauză. Cînd nota specifică ne-a fost contestată, Lovinescu, susținătorul „teoriei imitației", a sărit ca ars. Toți marii noștri critici au nutrit o dragoste profundă, sinceră și firească pentru literatura națională. Începînd cu Maiorescu, ei și-au exercitat profesiunea conduși de un autentic sentiment patriotic. Aceasta este iarăși o glorioasă tradiție, pe care am preluat-o și sîntem datori să ne dăm toată osteneala ca să fim la înălțimea ei. Grija pentru destinul literaturii naționale implică militantismul ideologic. Înaintașii noștri n-au asistat pasiv la ceea ce se întîmpla în lumea scrisului. Foarte des îi putem surprinde intervenind, bătîndu-se pentru credințele lor, făcîndu-le autorilor recomandații sau apărînd literatura de tendințe reprobabile și intervenții dăunătoare. Maiorescu s-a ridicat cu o nimicitoare ironie împotriva „beției de cuvinte". Gherea și-a cheltuit elocința spre a demonstra efectul sterilizator al ideii de „artă pentru artă". Iorga a reclamat cu verbul său înflăcărat o literatură care să aibă un cît mai pronunțat caracter propriu. Lovinescu a ținut piept toată viața furtunilor iraționaliste și confuziilor semănate de ele. G. Ibrăileanu și Mihai Ralea nu au ezitat să declare deschis că practică o critică militantă.

TRADIȚIA aceasta ne este iarăși scumpă și o continuăm sub semnul umanismului revoluționar. Că lucrurile se prezintă așa, stau mărturie șirul lung al cărților de critică și nenumăratele articole care, cu pricepere și talent, fără a o clama la tot pasul, ci practic, cultivă idealurile socialismului în literatură. Unii sînt obișnuiți să facă socoteala aceasta exclusiv pe declarații umflate, dar se înșeală și nu la bilanțul lor mă refer. Încă o dată, e vorba de o operă dificilă, serioasă și durabilă, pusă efectiv în slujba literaturii românești și izvorîtă dintr-un atașament autentic pentru ea.

Aici e locul însă, cred, să vorbesc și de anumite năravuri moștenite. Unul îi împinge pe fabricanții de literatură proastă și lozincardă să arunce îndată criticilor acuzația că nu iubesc valorile autohtone, că nu gustă arta angajată, că se opun cerințelor culturii socialiste ș.a.m.d. Acuzații de acestea grave și nedrepte li s-au adus — e bine să ne aducem aminte — lui Maiorescu, Lovinescu și Călinescu. Apărătorii lui Arghezi și Rebreanu de imoralitate au devenit, pentru diverse instanțe pudibonde, propagatori ai „pornografiei" ! Cînd au refuzat să aplaude literatura inspirată de „imperativele vremii", cum era denumită eufemistic ideologia barbariei și urii, criticii „Revistei Fundațiilor Regale", stigmatizați ca „estetizanți", au fost izgoniți din paginile publicației. Mereu, cei înclinați să facă industrie literară din idealurile înalte, scumpe nouă tuturor, le vor invoca spre a-și impune maculatura. Ei și susținătorii lor sînt pregătiți să-i declare imediat lipsiți de simț civic și patriotism pe criticii care li se opun. Perpetuarea unui asemenea năravu nu e deloc fericită. Dimpotrivă, ar fi de dorit să înceteze cu desăvîrșire. Patriotismul și civismul adevărat presupun luciditate, autoexigență maximă, tocmai pentru a înălța realmente valorile spirituale proprii. Nu mințindune asupra lor le slujim, ci lucrînd fără precupețirea strădaniilor ca ele să cunoască o autentică și splendidă înflorire. *Realul patriotism e incompatibil cu neadevărul* — a precizat-o răspicat tovarășul Nicolae Ceaușescu. Intimidarea criticii ridicate împotriva imposturii nu are nimic comun cu acest principiu de o înaltă luciditate comunistă.

Cîteva cuvinte și despre alt năravcare are și el vechimea lui. E vorba de o tradițională atitudine scriitoricească față de critică. Am moștenit obiceiul ca autorul să-l ia la ochi pe cel care i-a judecat aspru scrisul. E natural ca să nu se bucure de prea marea ta simpatie cine îți face praf munca. Se întîmplă să și fie, de multe ori, obtuz, pornit, nedrept.

Iritarea e explicabilă și nu cred în paradisul imaginar, unde autorul strînge entuziast mîna criticului care i-a negat orice talent. Sînt aici însă nuanțe. Între a nu-i nutri afecțiune și a-l urmări cu o pasiune vindicativă pe cineva e o diferență uriașă. Mai mult, a organiza campanii împotriva lui, recrutînd condeie obscure și servile, amenință însăși existența criticii, oferindu-i o singură alternativă : dispariția sau înfeudarea.

Pe scriitorul de reală valoare nu are pentru ce să-l sperie judecățile aspre și chiar uneori greșite. Dacă opera lui se ține, vor interveni alte voci să repare eroarea, restabilind aprecierea dreaptă. N-a rezistat literatura sadoveniană, chiar de la începuturile ei, atacurilor vehemente ale lui H. Sanielevici ? L-au anulat pe Arghezi diatribele pe care le-a îndreptat împotrivă-i atîta vreme N. Iorga ? A ieșit Camil Petrescu desființat din potopul cronicilor injurioase la adresa *Mioarei* ? Se întîmplă ca și autorii mari să mai scrie cîte o carte slabă. Cînd un critic spune adevărul despre ea, îl servește, căci elogiile fără acoperire ajung să arunce dubii chiar și asupra operelor capitale. Într-o lume literară cu autori „tabu" prosperă mediocritatea și dispare simțul proporției valorilor.

Năravul la care mă refer are și păcatul că se ia și se întinde ca rîia. Treptat, nici un autor nu mai suportă rezerve. Ba lucrurile se complică peste orice calcule. Cutare încetează să-ți mai dea bună ziua, nu fiindcă l-ai criticat, ci fiindcă i-ai găsit merite rivalului său. E ca la biliard : scrii o cronică și te trezești că are efectele unei bile care transmite șocuri neașteptate prin ricoșeu. Există și reversul — trebuie să o spun ca să fiu obiectiv. Criticul care stă bine pe picioarele lui poate să înfrunte fără temeri paralizante iritabilitatea scriitoricească. Și cîți autori — după vorba lui Ion Barbu — nu și-au „încercat custura" ca și el însuși împotriva falnicului copac care a fost Eugen Lovinescu ? Judecățile drepte triumfă pînă la urmă, chiar cînd își croiesc drum anevoie. Cu o singură condiție, totuși : să nu sucombe înainte de a vedea lumina tiparului.

Climatul ostil aprecierilor cinstite face să prolifereze și speța criticilor versatili, care-și anulează orice autoritate prin prea multe și vizibile calcule. Autorii fără har preferă articlierii gentili cu toată lumea, recenzenții de serviciu. Mediocritatea își dă mîna din ambele părți.

Lepădîndu-ne de năravurile care le stînjenesc afirmarea, vom spori șansele ca să se afirme din plin marile tradiții ale criticii noastre.

Ov. S. Crohmălniceanu

Cronica literară

„O disponibilitate căreia i se cere educație profesională"

FIE-I îngăduit cronicarului, după cincisprezece ani de cronică săptămînală, să consacre un articol nu unei cărți sau unei probleme a literaturii contemporane, ci lui însuși sau, mai bine zis, profesiei sale. Fără orgoliu, — căci nu va vorbi despre sine ca persoană, — dar și fără falsă modestie —, căci n-are altă cale mai onestă de discuție decît aceea de a se folosi de propria experiență. Cu puțină indulgență față de sine, poate spune că a citit și a scris despre toată literatura română a ultimelor două decenii. Are dreptul să reflecteze, pe spațiul unei cronici, la condiția cronicii. N-o face acum pentru întîia oară : fără astfel de popasuri, drumul cronicii ar fi amenințat de aceleași primejdii ca și drumul caravanelor printr-un deșert fără oaze ; trăind pe nisipurile mișcătoare ale unei literaturi în continuă schimbare, cronicarul trebuie să se ferească a cădea victimă mirajelor de-o clipă.

Să ne imaginăm un moment ce ar însemna pentru o literatură defecțiunea cronicarilor : literatura ar lua repede înfățișarea unei biblioteci fără bibliotecari, cataloage și sisteme de clasificare ; cărțile ar sta de-a valma în rafturi ; bogăția s-ar transforma în dezordine ; și pînă și cititorul cel mai obișnuit al bibliotecii ar pierde curînd orice mijloc de orientare. O cultură care ar încerca să se construiască în lipsa criticii ar avea soarta turnului Babel. Literatura română datorează o parte din realizările ei operei de îndrumare a criticilor aflați cu schimbul în postul lor de observație, unde asigură o permanență indispensabilă. Noi am avut doar doi sau trei critici excepționali, însă am avut totdeauna, cel puțin în acest secol, eminenți cronicari. În strălucita perioadă interbelică, discipolii lui G. Ibrăileanu și ai lui E. Lovinescu au îndeplinit cu necontestabilă eficiență oficiul. Au sprijinit valorile contemporane, întronînd un anumit spirit, și-au extins acțiunea asupra literaturii anterioare, reconstruindu-i imaginea în conștiința cititorilor moderni. În anii din urmă, literatura a redevenit ceea ce fusese cîndva, în clipa în care și-a repus cronicarii în drepturi. Lucrul acesta nu e unanim recunoscut. Voci iritate se ridică periodic împotriva rolului cronicarilor. Nu există critic mai expus adversității decît acela care-și spune părerea despre literatura momentului. Și nu doar din partea scriitorilor vine blamul nemeritat, dar, uneori, din partea criticilor înșiși. Exemplele sînt uimitoare. În 1938, G. Călinescu se plîngea că „literaturii române de azi (adică de atunci) îi lipsește nu un critic, ci acea sută de critici de specialitate care fac armătura unei culturi". Și adăuga : „...Plutim în cel mai rău dogmatism, în dogmatismul părerilor izolate". Patru ani mai tîrziu, era rîndul lui E. Lovinescu să spună, nemulțumit de independența de spirit a urmașilor lui imediați (dar oare n-o deprinseseră de la el ?), că „generația nouă are și ea cîțiva critici harnici și talentați, neajunși la apogeul formației lor". N-aveau încă patruzeci de ani, explica E. Lovinescu, vîrsta maturității criticului. Aprecierea aceasta zgîrcită („critici harnici...") se referea la aceiași critici pe care îi judeca așa de aspru și G. Călinescu, și anume la Perpessicius (care trecuse bine de vîrsta maturității), Ș. Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Octav Șuluțiu, M. Sebastian și alții. Ei lăsau în urmă zece-douăzeci de ani de cronică. Publicaseră cărți azi socotite fundamentale : **Clasicii noștri** sau **Viața lui Caragiale.** Iar G. Călinescu publicase el însuși studiile despre Eminescu și **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent.** Un control mai eficient al actualității literare și deopotrivă al istoriei literare n-a existat în nici o altă epocă. Și totuși E. Lovinescu și G. Călinescu puteau face astfel de generale imputări : „cronicarul nu cunoaște deloc istoria literaturii române" !

DIFICULTĂȚILE cronicii literare sînt de două feluri. Unele țin de poziția militantă, în sensul larg al cuvîntului, a cronicarului, de eficacitatea lui într-o cultură. Căci, vai, nu tăcerea sau deruta cronicarilor stîrnesc mai ades nemulțumire, ci tocmai judecățile lor cele mai drepte și mai fără ezitare. Nu e nici un paradox. Se iartă mai ușor criticului faptul de a se înșela decît spunerea adevărului. De ce ne-am mira ? În literatură e loc pentru toate susceptibilitățile. Puțini scriitori suportă fără crispare o părere nefavorabilă și, de asemenea, puțini critici, cînd devin la rîndul lor autori. Scrii zece ani elogios despre un poet și, la întîia rezervă, oricît de nuanțată, te pomenești țintuit la stîlpul infamiei. Istoria literaturii e presărată de polemici. Și, cîtă vreme nu împiedică pe scriitor să scrie și pe critic să judece, ele trebuie considerate firești. Să ne plîngem de aceste vitregii inerente ? Ar fi să nu dăm dovadă de destulă înțelepciune. Rezumîndu-și în același articol din 1942 patru decenii de carieră critică, E. Lovinescu remarca : „Ele (luptele) nu s-au încheiat, dealtfel ; criticii tineri vor fi poate supuși unor încercări și mai grele decît noi ; n-ar fi, deci, drept să ne plîngem de vitregia timpului. Militantă, misiunea criticului postulează de la sine lupta, injustiția și cruzimea pînă la nimicire ; trebuie să o primim deci cu resemnare, nu numai de la adversari legitimi, ci și de la cei cu care luptăm pe aceleași poziții ideologice". Și încheia : „Mai mult decît competență și talent, criticului i se cere conștiință profesională. Prin laudă și blam putînd lesne deveni un instrument de ascensiune socială, pentru a nu rămîne în categoria simplei publicistici, critica trebuie să se ferească de compromis, complezență, coliziune de interese, ca de o primejdie mortală. Ea trebuie să se bucure de o independență morală absolută ; date fiind condițiile vieții noastre publice, ea e o asceză". Admirabile cuvinte ! Dar eu aș apăsa mai puțin pe ideea de resemnare sau pe aceea de asceză. Poate și temperamentul mă împinge să păstrez militantismului critic nota lui orgolios luptătoare. Un critic resemnat în fața adversităților este pe jumătate înfrînt. Cine nu acceptă de la început „riscul" contestării, uneori violente, deseori nedrepte, acela nu are ce căuta în critică. Probitatea criticului este în definitiv și o chestiune de rezistență nervoasă.

DAR sînt dificultăți care provin din însăși natura îndeletnicirii noastre. Cronicarul n-are în fața ochilor o literatură : ci numai cărți. E rolul lui de a sugera existența, dincolo de operele izolate, a unui corp istoric și artistic constituit. Nu se duce pur și simplu într-o sală de expoziție unde tablourile au fost ordonate și atîrnate pe panouri ; coboară în depozit, unde pînzele sînt aruncate aproape la întîmplare și multe din ele sînt întoarse spre perete ; acțiunea lui de aici începe, din incertitudinea acestui moment ; scopul îi este de a scuti pe privitorul viitor de greaua răspundere a alegerii. Dar, scriind despre cărți, cronicarul trebuie să se gîndească mereu la literatură. Nu cred în cronicarul care nu știe istorie literară și n-are timp să se informeze în alte literaturi. Cronicarul e un om care trebuie să citească tot. Un istoric aplicat asupra actualității și un comentator al actualității în perspectivă istorică. Ce este, în definitiv, o carte actuală ? Este cartea despre care scriem astăzi. Cronicarul vede actualitatea pretutindeni, într-o ediție a poeziilor lui Eminescu și într-o carte nouă a lui Ștefan Bănulescu, într-un studiu despre Caragiale și într-o culegere a versurilor din urmă ale lui Nichita Stănescu. Îngustarea acestui cîmp sub cuvînt că unele sînt opere de ieri ce cad în sarcina istoricului e la fel de greșită ca și renunțarea la orice comentariu curent sub cuvînt că nu avem perspectivă.

Cronicarul trebuie, apoi, să aibă gust și îndrăzneala de a-l da pe față. Prudenții nu scriu cronică, ci exegeză. N-ai cum ști, în clipa lecturii pentru cronică, dacă impresia îți va fi confirmată sau dacă tu însuți vei mai fi de acord cu ea după un timp. Dar nici a amîna să te pronunți în speranța unei clarificări nu e posibil. Cărțile nu așteaptă. Opinia cronicarului este la antipodul colportării cuminți de opinii curente, căci cronicarul e, principial, întîiul cititor al unei cărți. Cel mai greu lucru nici nu e să separi operele bune de cele proaste, dar să scrii despre acestea din urmă. Și, totuși, cum să le eviți ? De cîte ori am dinainte una, încerc să mă consolez gîndindu-mă că extraordinarele **Reflecții asupra romanului** i-au venit lui Thibaudet în minte pe cînd comenta romane pe care azi nu le mai citește nimeni. Brunetière avea perfectă dreptate : „a-l citi pe Corneille înseamnă a-l citi pe Corneille ; dar a-l citi pe Voiture înseamnă a te duce în vizită la marchiza de Rambouillet". Ceea ce vrea să spună și Voiture, dacă știi cum să-l citești, poate fi măcar instructiv. Important e să știi cînd să te duci în vizită la Corneille și cînd la marchiza de Rambouillet. Dacă istoricului literar i se iartă o asemenea ezitare, un cronicar literar fără promptitudinea percepției e ca acel prepelicar, cu care este asemuit în jurnalul fraților Goncourt un cunoscut critic francez din secolul trecut, și care avea toate însușirile speciei lui, mai puțin una : mirosul : o apuca totdeauna în altă direcție decît vînatul.

Dacă nu orice critică, în orice caz cronica presupune un nas foarte sensibil. Cronicarul nu face în fond altceva decît să încerce a-și motiva un anume miros. Noi toți la început ne închipuim că într-o cronică e loc pentru orice. Mai tîrziu descoperim că e loc pentru foarte puțin. Cronica este specia cea mai lapidară a criticii, poemul ei într-un vers. Nu numai judecata trebuie să fie netă, dar și forma de expunere trebuie să fie simplă. Cronicarul semnalează cartea publicului. Prea multă complicație metodologică strică și îndepărtează pe cititor. El vrea să aibă în cronicar un ghid, care să-i spună : citește ori nu citi cutare carte. Părîndu-li-se probabil din cale afară de modest rolul, sînt cronicari care cred că-și „înnobilează" articolul introducînd tot felul de ingrediente. Azi e la modă limbajul inspirat din structuralism. Structuralism într-o recenzie la un roman încă necunoscut ? Ca să nu mai zic că între cercetător (structuralist ori nu) și cronicar e o deosebire de direcție a demersului : întîiul face anatomia unei flori căreia nu-i simte mirosul, celălalt e persecutat de un anumit miros și caută să-l explice prin floare. Cît de bine reușește fiecare în domeniul lui este o altă problemă. Oricum, știința cercetătorului și intuiția cronicarului sînt, de la un punct, incompatibile. Impresionism, spune primul despre cel de al doilea, judecată subiectivă, extrapolare a unor observații făcute pe un simplu eșantion : poate, dar ce degustător bea tot vinul din butoi ca să-i afle calitatea ? Cronicarul este un oenolog specializat în pusul operei pe limbă, deși are cunoștință și de sortimentele de struguri din care se scoate vinul. Altfel zis, cronicarul e un cititor cu experiență. Se încrede în intuiție, dar e o intuiție cultivată. Dovadă că nu ne interesează intuiția oricui. E nevoie să-l urmărești mulți ani pe un cronicar ca să poți afirma că e competent. Și, mai ales, e nevoie să-i îngădui să învețe din greșelile proprii ; căci oferindu-i adevărurile gata făcute ale altora îl poți compromite.

Cronicari infailibili nu există : îi respectăm cu atît mai mult cu cît greșesc mai puțin. Dar eroarea nu ține numai de gust, ci și de educație. Cronicarul, mai mult decît criticul, este, vorba lui E. Lovinescu, „o disponibilitate căreia i se cere o educație profesională". Talentul se naște, profesionalizarea e rolul unor îndelungi eforturi ; și în orice caz, talentul se naște mai ușor decît se cultivă și se întreține — delicată plantă ! — conștiința profesională. Și nu există școală a criticii mai aspră decît cronica literară ; fiindcă aici reacția la opinia criticului se produce instantaneu. De cîte ori nu te întrebi dacă nu e mai cuminte să renunți ? Să încerci să refuzi lupta retrăgîndu-te în linia a doua ? Și poate că ai face-o, dacă n-ai ști că fără o morală implicită a ideii nu există critică și că, în definitiv, perseverența criticului e o formă a moralității lui.

Nicolae Manolescu

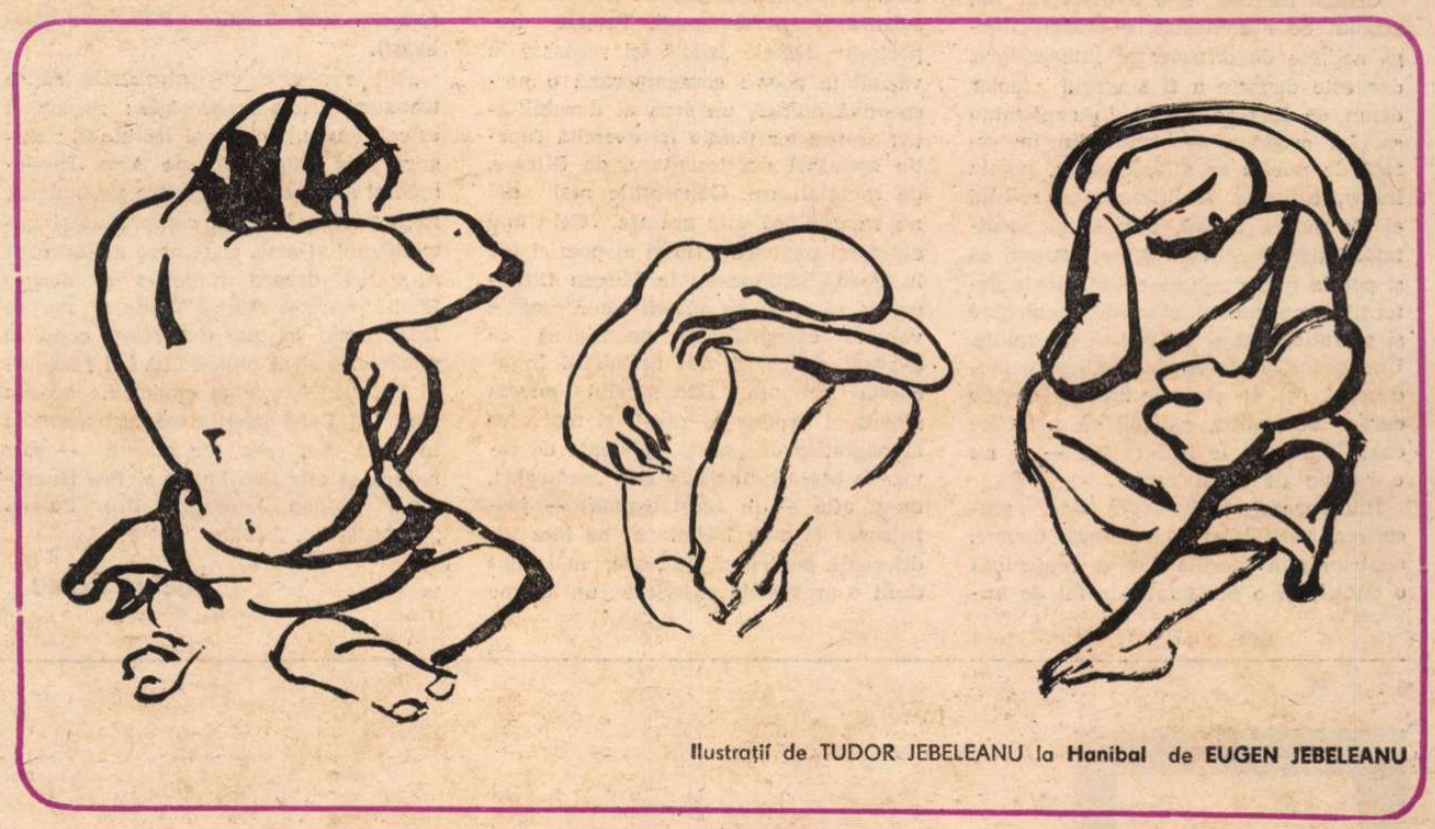

Ilustrații de TUDOR JEBELEANU la **Hanibal** de **EUGEN JEBELEANU**

Poezia

Menirea poeziei

O MODIFICARE a raporturilor lintre poezie și public, iată primul lucru care se cere constatat. Volumele de poezie bună dispar din librării într-un ritm care nu cedează întîietatea celui al epuizării traducerilor, al operelor clasice, al romanelor pe teme „senzaționale" și eseurilor critice de interes imediat. Vitalitatea fenomenului liric actual este confirmată și pe această cale. Jebeleanu și Emil Botta, Nichita Stănescu și Marin Sorescu, Geo Dumitrescu și Adrian Păunescu și, alături de ei, încă zece sau chiar mai multe nume contemporane au intrat în sfera unei foarte solide reputații publice, integrîndu-se circuitului normal al colecțiilor de mare tiraj.

Critica literară și-a avut rolul ei, absolut de necontestat, în această largă acțiune de difuzare și interpretare, dar este departe a fi singurul factor demn de luat în seamă în explicarea sa. La originea neobișnuitului interes față de poezie se află, desigur, poezia însăși, calitatea și intensitatea rolului ei de putere activă, urmată și **ascultată.** Există sentimentul mai general că și poezia poate „spune ceva", poate determina nu numai stări de reculegere și elevație, dar și un curent de opinie. Uneori însăși starea de reculegere meditativă și de elevație lirică devine curent de opinie, capabil să modifice conștiințele, să le influențeze — și nu e nevoie de „mai mult".

Întoarcerea omului spre sine, recucerirea veritabilei sale esențe umane, contemplația morală înaltă reprezintă o datorie și o necesitate, la fel de imperioase ca orice datorie urgentă, a cărei satisfacere este marcată de imperativul actualității. Valorile durabile capătă, prin poezie, statutul actualității celei mai stricte.

Poezia ca poezie este un factor esențial de cristalizare civică; o acțiune patriotică de cea mai mare însemnătate. Utilitatea ei rezidă în ea însăși, audiența de care se bucură este urmarea identității sale cu sine, a demnității sale lăuntrice, de valoare **specifică,** inconfundabilă, singulară. Poezia adevărată nu poate fi cu nimic „înlocuită", tăcerea ei ar echivala cu o catastrofă. Ea nu este un gen literar ca oricare altul, supus normelor afirmării și ale fatalului declin; cu atît mai puțin supus normelor strict circumstanțiale, situațiilor lipsite de substratul permanenței. Temele importante, temele „zilei" își regăsesc în veritabila poezie contemporană o perspectivă adîncă, un sens al durabilității; asupra lor poezia își exercită funcția specifică de decantare, de filtrare, de esențializare. Generațiile mai noi nu trebuie să uite aceasta. Cei mai autentici exponenți tineri ai poeziei (de la Ileana Mălăncioiu la Mircea Dinescu, ca să citez pe autorii unor recente volume excepționale) ne asigură că n-avem de ce să fim neliniștiți în această privință. Dar nivelul adesea scăzut al producției medii și mai ales al paginilor de poezie publicate de revistele literare, inclusiv cele „centrale", nu-și află — în acest context — justificarea și n-ar trebuie să ne lase indiferenți, pentru că trădează, mai mult decît o provizorie pasivitate, un anume fel — de ajuns de îngust și sigur depășit — de a înțelege funcția poeziei.

Aș cita, în încheiere (împotriva prejudecăților amintite) două texte programatice aparținînd unor mari poeți români contemporani, amîndouă exemplare prin înțelegerea plină de intensitate și în același timp foarte nuanțată a destinului poeziei, pînă la capăt asumat :

„Cînd scrii **din** și **numai** cu conștiința sublim-tragică, egală de altminteri unui destin, că — nefăcînd-o — lucrul ar echivala cu însăși imposibilitatea ta de a mai trăi, de a respira; cînd pleci de la concluzia verificată că dacă ți s-ar interzice ori răpi funcțiunea aceasta — scrisul, ți s-ar lua și interzice însuși dreptul la existență, atunci prezumția simulării nu se mai pune și ești, oricum, un poet. Dar numai atunci". **(Ion Caraion, Pălărierul silabelor).**

„Nu e nevoie ca întrebările să se transforme într-o perorație ; răspunsul este limpede, liniștit și irefutabil : singura artă patriotică este Arta. În domeniul artei, cele mai sacre sentimente, neconvertite în artă, compromit și patriotismul și arta. Cine oare ar îndrăzni să spună despre Rabelais și despre Shakespeare și despre Villon și despre Dostoievski că nu sînt sfinți copii ai patriei lor și ai umanității [...] ? Stegari ai Patriei lor, și ai omenirii, aceștia sunt [...] Dacă izbutim să transformăm în Artă tot ceea ce merită — este enorm, și este Pro Patria și Pro Humanitas" (Eugen Jebeleanu, **Pro Patria,** „Luceafărul", 8/1977).

Lucian Raicu

Ilustrații de TRAIAN BRĂDEAN pentru **Cezara...**

Proză literară...

Critica

Critica eseistică

ÎN CIUDA unor reproșuri mai vechi și mai noi, unele îndreptățite, altele nu, aduse criticii noastre, ea se arată, totuși, convingător îndreptată spre cîteva direcții, care ar trebui să intereseze. Dacă nu întotdeauna publicistica a fost la înălțimea misiunii ei, dacă foiletonul critic a fost cîteodată semnat de critici improvizați și a scăzut în problematică, în expresie, și cronica literară și critica eseistică au menținut și au împrospătat climatul artistic. Paginile în care criticii analizează producția editorială în curs reprezintă în acest moment, poate și din pricina unei mai slabe exigențe care s-a manifestat și se manifestă încă în publicarea poeziei și a prozei, axul multora din revistele literare. Ultimul an editorial pare a sta sub autoritatea romanului, dar anii anteriori au stat net sub cea a criticii. Au apărut cărți fundamentale nu numai despre scriitorii clasici, despre literatura veche și modernă, dar și, mai ales, despre fenomenul literar actual — lucrări de analiză aplicată unor opere majore care fac literatura română de azi și lucrări de sinteză care încearcă să alcătuiască harta poeziei, prozei și criticii recente, să selecteze și să sublinieze direcțiile lor de evoluție. Faptul trebuie remarcat tocmai pentru că într-o perioadă în care exigența critică este în creștere nemulțumirile autorilor, fatalmente, se înmulțesc. Nu trebuie uitat că în structura actului critic intră activitatea de **selecție** și ca atare „tăcerea" de care se plîng unii scriitori este o formă de exprimare a judecății de valoare. Privind în urmă nu găsesc opere importante pe care critica să le fi evitat, să le fi ignorat cu adevărat ; asupra multora opiniile au fost împărțite, contradictorii, dar este în natura însăși a criticii o limită îngăduită de subiectivitate și din controverse se naște un climat literar dinamic.

Aș vrea însă să vorbesc aici nu despre cronica literară, care, după părerea mea, susține astăzi revistele și le impune o anumită ținută profesională, ci despre critica eseistică pe care revistele o încurajează mai puțin, dar pe care unele edituri au promovat-o cu real succes. Remarc, astfel, că de mai mulți ani Editura Minerva, prin colecțiile ei „Biblioteca pentru toți", „Arcade" și „Introducere în opera lui...", a oferit spațiul necesar dezvoltării acestei modalități de abordare a literaturii, modalitate mai personală, mai originală de asimilare a tradiției literare și de integrare a ei într-un curent modern de gîndire și sensibilitate. Criticii i s-a oferit o posibilitate de afirmare a formelor noi de apropiere de literatura clasică și contemporană (în B.P.T. au apărut studii interesante însoțind poezia lui Nichita Stănescu, Virgil Teodorescu, Eugen Jebeleanu, proza lui Marin Preda, Fănuș Neagu, Laurențiu Fulga etc.), iar cititorului i s-a oferit șansa de a se familiariza cu o percepție mai suplă a literaturii, cu o interpretare mai puțin didactică, mai puțin pedantă a operelor. Aceste colecții au venit în întîmpinarea unor necesități reale și ale criticii și ale cititorului și probabil de aceea s-au bucurat de o largă audiență. Nivelul estetic ireproșabil, varietatea stilistică, precum și personalitatea ideilor demonstrate în prefețele și postfețele ce au însoțit textele mai cunoscute sau mai puțin cunoscute ale scriitorilor noștri au impus publicului, au stîrnit interesul pentru anumiți autori și încrederea în anumiți critici.

O altă colecție, din păcate nu întotdeauna bine coordonată, „Biblioteca critică", aparținînd Editurii Eminescu, și-a propus să sintetizeze opiniile critice afirmate în jurul unor autori din toate epocile pînă în zilele noastre, putînd deveni un bun instrument de lucru. Ea oferă un spațiu pentru critica criticii foarte util, înlesnind o înțelegere mai directă și oarecum organizată a evoluției interpretărilor critice din momentul apariției unor cărți pînă la ultimele intervenții, unele datorate chiar generațiilor foarte tinere de critici. În jurul unor opere s-au purtat adevărate dispute privind valoarea și situarea lor în context, fenomenul merita relevat și comentat, explicat în complexitatea datelor istorice și speculat ca o concretizare a caracterelor social-literare generale. Studiile cuprinse în aceste colecții au îmbogățit evident critica noastră eseistică, au afirmat cu mai multă pregnanță capacitățile excepționale ale criticii de azi și au susținut dezvoltarea unui curent de valorificare modernă a literaturii noastre. Alături de personalități critice de prestigiu și-a făcut intrarea cu curaj în paginile acestea tînăra generație de critici, care, mai puțin aptă acum de lucrări de sinteză, își poate exersa aptitudinile analitice.

De aceea, cred că importanța colecțiilor amintite nu stă numai în accesibilitatea lor, în caracterul lor de masă, în popularitatea lor în rîndul cititorilor, dar și în posibilitatea de a determina o anumită direcție critică. În spațiul a douăzeci, treizeci de pagini de studiu în cadrul „Bibliotecii pentru toți" sau a „Arcadelor", și a o sută de pagini în „Introducere în opera lui..." s-au scris uneori lucruri mai profunde, mai originale, mai definitorii despre un autor sau despre cărțile lui decît în monografii uriașe. Forța de concentrare a ideilor și accentul pus pe noutatea și libertatea speculației critice au contribuit la modificarea, într-o oarecare măsură, a stilului critic și a receptării literaturii de către cititor. Toate acestea ne îndreptățesc să credem că viața criticii noastre se găsește în plin proces de maturizare, în căutarea unor formule adecvate și variate de expresie a gîndirii moderne, în momentul afirmării unei foarte puternice conștiințe de sine.

Dana Dumitriu

Proza

Ponderea istoriei

O CONSTATARE la îndemîna oricui şi în acelaşi timp parcă mereu surprinzătoare se propune neîncetat meditaţiei criticului. În momentul de faţă — pentru întîia oară în lunga sa existenţă dominatoare — romanul este concurat de cartea de istorie sau de reportaj istoric tocmai în calitatea sa de gen accesibil şi popular. Împrejurarea este recunoscută de scriitorii înşişi : «Am citit şi am recitit în aceşti ani de cîteva ori — mărturiseşte Marin Preda în **Imposibila întoarcere** — admirabila carte de o mie cinci sute de pagini a ziaristului american William Shirer despre **Cel de-al treilea Reich, de la origini pînă la cădere**, într-o traducere franceză, care mi-a plăcut aşa de mult, încît simt un regret că divulg aici această lectură parcă numai a mea. Am avut sentimentul, şi am fost gelos să citesc parcă un al doilea „război şi pace" al timpurilor noastre, scris pe bază de documente». Epocile spectaculoase, în care evenimentul se impune prin el însuşi şi care, în consecinţă, provoacă o anumită **depreciere a ficţiunii**, solicită acea aprigă curiozitate ce nu poate fi satisfăcută decît prin **redare.**

Fascinaţia pe care, în secolul nostru, istoria o exercită asupra publicului larg se extinde şi asupra celui mai „larg" dintre genuri, romanul. Această fascinaţie este desigur mai veche. Stendhal şi Tolstoi îşi duc eroii pe cîmpurile de luptă de la Waterloo, Austerlitz şi Borodino. Atît în **Mînăstirea din Parma**, cît şi mai ales în **Război şi pace**, personajele simt în permanenţă uriaşa răsuflare a istoriei. Documentarea romancierului, de asemenea, nu este o operaţie nouă, după cum nici citarea unor texte de arhivă, introducerea lor ca atare în naraţiune nu mai constituie de mult nişte fapte inedite. Este evident că Tolstoi a studiat cu atenţie materiale privitoare la războiul din 1812 cu Napoleon. Tot el reproduce în paginile marelui său roman, printre alte texte autentice, un ordin de luptă semnat de împăratul francez. Influenţat de Tolstoi (şi nu numai în această privinţă), unul din primii romancieri români, Duiliu Zamfirescu, citează şi el, în romanul pe care l-a consacrat evenimentelor din 1877, ordinul de zi al generalului Cernat cu privire la asaltul Griviţei.

Nivelul conţinutului istoric creşte însă spectaculos în literatura secolului nostru. Încadrîndu-se în această mişcare generală, literatura română de azi continuă un impuls, putem spune, originar. În studiul său **Asupra caracterelor specifice ale literaturii române**, Tudor Vianu semnala „caracterul militant, naţional şi social" ca una din trăsăturile cele mai importante ale literaturii române „în dezvoltarea de-a lungul epocii care începe din primele decenii ale secolului al XIX-lea". Avînd a răspunde unor sarcini politice prioritare, precum cele care decurgeau din principiile revoluţiei de la 1848, din idealul unirii ţărilor române într-un singur stat sau din lupta pentru dobîndirea neatîrnării, literatura română modernă a îmbrăţişat de la început cauza istoriei. Primele opere de remarcabilă valoare literară scrise în limba română sînt înainte de toate, sau cel puţin în egală măsură, şi lucrări (uneori foarte savante), de istorie. Puţine alte literaturi şi-au reflectat cu atîta insistenţă, în chip, am spune, programatic, istoria popoarelor lor, ca literatura română. În scopul de atîtea ori proclamat de a contribui la dezvoltarea conştiinţei naţionale şi sociale, la educarea sentimentelor şi responsabilităţilor patriotice, Ion Budai Deleanu, Gheorghe Asachi, Ion Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Alexandru Odobescu, Eminescu, Delavrancea, Sadoveanu (lista e evident incompletă) scriu, ca să spunem astfel, cu faţa spre Istorie. Literatura română modernă s-a născut şi s-a dezvoltat într-un climat de **permanentă actualitate politică.**

Era firesc ca această caracteristică generală, de mare stabilitate, a literaturii noastre să se accentueze într-un chip încă şi mai izbitor în perioada de după Eliberare, în condiţiile edificării unei noi orînduiri, într-o epocă saturată de istorie. Nu este de aceea deloc întîmplător că ponderea documentului şi a documentării istorice este din ce în ce mai mare în cadrul prozei româneşti de azi. În cazul unor cărţi despre ilegalitate — precum **Înainte de tăcere** de Paul Georgescu, sau despre anii '50 — precum **Galeria cu viţă sălbatică** de Constantin Ţoiu, documentarea o poate constitui în primul rînd însăşi experienţa de viaţă, a autorilor sau a contemporanilor lor, colportarea unor fapte neobişnuite, „legendele". Alteori, documentarea propriu-zisă, stratul informaţiei istorice exacte urcă pînă foarte aproape de suprafaţa textului literar, prin care transpare într-un chip incitant şi tulburător. Ca în paginile de eseu şi reportaj despre Bătălia Angliei şi în general despre cel de al doilea război mondial din **Delirul**, sau ca într-o bună parte a romanelor lui Augustin Buzura, care pornesc, adeseori, de la întîmplări petrecute cu adevărat. Este, de pildă, evident că pentru episoadele care, atît în **Feţele tăcerii**, cît şi în **Orgolii**, se referă la istoria Transilvaniei din perioadele următoare Dictatului de la Viena şi războiului, autorul a consultat arhivele. Chiar atunci cînd nu se intenţionează scrierea unei cărţi-document despre un anume eveniment istoric, acesta domină oricum naraţiunea. Aşa se întîmplă în romanul de curînd apărut al lui Nicolae Ţic, **Roşu pe alb**, consacrat marii greve a minerilor de la Lupeni din august 1929. În alte situaţii documentul pătrunde direct în ficţiune, sporadic, ca în **Incognito** de Eugen Barbu, care citează pagini din dosarul procesului Antonescu, sau masiv, ca într-un roman despre Vlad Ţepeş, **Plingerea lui Dracula** de Corneliu Leu, care intercalează texte din cronici bizantine sau de altă sursă despre marele voievod muntean. O proaspătă evocare a răscoalelor din 1907 (datorată lui Ştefan J. Fay) conţinea, în varianta ei de lucru, după cum arată autorul într-o precizare **Către cititori**, „aproximativ 1 000 de trimiteri la document" etc.

Pe urmele reportajului istoric în mare vogă astăzi, romanul însuşi va putea fi tentat să devină, în replică, „documentar".

Valeriu Cristea

Făt-frumos din lacrimă de MIHAI EMINESCU...

şi Ciulinii Bărăganului de PANAIT ISTRATI

Calendar

● 22.—24.V.1972 — a avut loc la Bucureşti **Conferinţa naţională a scriitorilor.**
● 22.V.1816 — s-a născut **Andrei Mureşanu** (m. 1863)
● 22.V.1822 — s-a născut **Gh. Sion** (m. 1892)
● 22.V.1908 — s-a născut **I. C. Chiţimia**
● 22.V.1927 — s-a născut **Ilie Măduţă**
● 22.V.1956 — a murit **Ion Călugăru** (n. 1902)
● 22.V.1942 — s-a născut **Vasile Andru**
● 22.V.1957 — a murit **G. Bacovia** (n. 1881)
● 23.V.1871 — s-a născut **G. Ibrăileanu** (m. 1936)
● 23.V.1902 — s-a născut **Vladimir Streinu** (m. 1970)
● 24.V.1812 — s-a născut **G. Barţiu** (m. 1893)
● 24.V.1966 — a murit **Al. Cazaban** (n. 1872)
● 24.V.1923 — s-a născut **Victor Felea**
● 25.V.1942 — s-a născut **Ana Blandiana**
● 25.V.1923 — s-a născut **Remus Luca**
● 25.V.1933 — s-a născut **Eugen Simion**
● 26.V.1939 — **Liviu Rebreanu** a fost ales membru al Academiei Române.
● 26.V.1911 — s-a născut **G. C. Nicolescu** (m. 1967)
● 26.V.1916 — s-a născut **Vintilă Corbul**
● 27.V.1862 — s-a născut folcloristul bucovinean **Alexandru Voevidca** (m. 1931)
● 27.V.1971 — a murit **Victor Cheresteşiu** (n. 1895)
● 28.V.1906 — s-a născut **Ion Popescu-Puţuri**
● 28.V.1913 — s-a născut **George Macovescu**
● 28.V.1963 — a murit **Ion Agârbiceanu** (n 1882)
● 28./29.V.1915 — a murit **Barbu Nemţeanu** (n 1887)
● 28.V.1904 — s-a născut **Ilie Mirea**
● 28.V.1907 — s-a născut **Marin Iancu Nicolae**
● 28.V.1912 — s-a născut **Werner Bossert**
● 28.V.1921 — s-a născut **Mircea Jifcovici**
● 29.V.1905 — s-a născut **Dinu Bondi** (m. 1972)
● 29.V.1912 — s-a născut **Anişoara Odeanu** (m. 1972)
● 29.V.1930 — s-a născut **Gh. D. Vasile**
● 29.V.1945 — a murit **M. Sebastian** (n. 1907)
● 30.V.1966 — a murit **Oskar Walter Cisek** (n. 1897)
● 30.V.1921 — s-a născut **Traian Uba**
● 30.V.1955 — a murit **Gaius Niger** (Ghiţă Nicolae, n. 1921)

Acum 100 de ani:

26 mai 1877 — „Socialistul"

SOCIALISTUL

Bucuresci, 26 Maiu

POLITICA ESTERNĂ

● UN ÎNCEPUT cert de presă socialistă este făcut la noi acum o sută de ani — la 26 mai 1877, cînd apare la Bucureşti cel dintîi ziar care-şi dezvăluie rostul prin însuşi titlul ales : **„Socialistul"**. Acest început este modest şi de scurtă durată, dar de la hotarul stabilit atunci se poate privi cu mîndrie la drumul deschis presei socialiste româneşti — drum din ce în ce mai larg şi mai luminos, trasat, numai pînă la sfîrşitul secolului (1877—1900), de alte şaizeci şi cinci de reviste şi ziare alăturate grelei lupte de afirmare a mişcării noastre socialiste.

Înaintea **„Socialistului"** mai apăruseră în Bucureşti : „Tipograful român" (1865), „Analele tipografice" (1869), „Uvrierul" (1872) şi „Lucrătorul român" (1872) — organe revendicative muncitoreşti, care nu-şi propuseseră însă un program social larg, aşa cum o va face **„Socialistul"** — dar nici acesta nu va putea marca mai mult decît un început, pentru că autorităţile poliţieneşti i-au curmat repede existenţa. Din cele trei numere apărute, ni s-a păstrat unul singur : nr. 1 din 26 mai 1877. Articolele cuprinse în acest unic exemplar cunoscut sînt, mai toate, nesemnate — sau semnate cu pseudonime, deci nu există posibilitatea certă de identificare a grupului redacţional. Se cunoaşte însă — din documente ale vremii — numele principalului animator al publicaţiei : Nicolae Codreanu, acelaşi care iniţiase şi înfiinţarea **Cercului socialist** din Bucureşti ; acelaşi care, la începutul activităţii sale politice — în 1875 — avea să scrie : „Sper şi cred că, dacă nu cu surle şi fanfare, apoi fie şi foarte modest, socialismul va începe să se răspîndească şi printre noi, românii, ca o veste nobilă care promite eliberarea de sub jugul suferinţelor". Se mai cunoaşte, de asemenea, că **„Socialistul"** a apărut sub girul **Cercului socialist** din Bucureşti.

Această apariţie fiind în zilele premergătoare participării noastre la bătăliile de pe fronturile din Bulgaria, problema războiului avea să fie analizată cu precădere în paginile **„Socialistului"**. Un lung articol, intitulat **Rezbelul**, explică cititorilor cauzele care duc la conflictele dintre naţiuni, încheind cu acele cuvinte bune de trecut în antologia adevărurilor noastre istorice : „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul şi entuziasmul suvenirurilor trecute, iau armele pentru a-şi apăra independenţa". Nu lipseşte din articol nici avertismentul ce trebuie dat celor care doresc războaiele, „însetaţilor de sînge" : „Domnia voastră a încetat. Preoţi ai fanatismului vostru, regi cu lanturile voastre, rezbelatori cu armele voastre, în lăturî ! E timpul păcii ; lăsaţi pacea să trăiască !".

Într-un alt articol — cel pe care l-am putea socoti de prezentare a gazetei — se spune cititorului : „Dacă ai un suflet generos, entuziast pentru adevăr, simţitor la durerile fraţilor tăi, capabil a face un sacrificiu pentru binele lor, aruncă masca indiferenţei ! armează-te cu credinţa în tine şi provoacă ignoranţa, ipocrizia, egoismul la un duel de moarte ! Pune pe această gigantică tribună, care se numeşte ziar, făclia raţiunii şi încet, încet întunericul va dispare". Apoi continuă cu întrebări care vizează stările de înapoiere în care se afla cetăţeanul român din acele timpuri : „Tu, agricultorule, ai văzut undeva cum poţi lucra pămîntul mai bine ? Tu, industrialule extraordinar, ai auzit că Europa civilizată progresează prin invenţii care măresc miraculos producţia ? Tu, om al ştiinţei, ce ştiinţă vezi ? Tu, preot al binelui, ce încurajare întîlneşti ? Şi tu, care suferi, ce consolaţiune capeţi ? Pretutindeni vorbe vane şi sunătoare [...]".

Aluziile făcute la activitatea guvernamentală sînt, după cum se vede, vagi şi lipsite de agresivitate, iar „instigaţiile" revendicative, aproape inexistente ; totuşi sînt socotite „grave" de către poliţia liberală de atunci, care nu ezită să curme existenţa **„Socialistului"**, cerînd, mai întîi, conducătorilor săi, schimbarea numelui, iar cînd aceştia se conformează (noul nume fiind „Cuvîntul"), interzicîndu-l pur şi simplu. Cazul ajunge şi în dezbaterile parlamentare ; fără nici un rezultat. Cuvîntul **Socialist** spunea prea mult unui guvern format din moşieri şi exploatatori.

Ion Munteanu

Constanța Buzea

Primăvara

Somn rece iarna ne dădu să bem.
Zăpadă orbitoare peste pini.
Vislind încet prin ceață, prin blestem,
Din nou lingă fereastră vin grădini.

Se face primăvară și, curînd
Cuvintele revin în șiruri clare.
Eu, care nu mai pot răni un rînd
Nu mă gîndesc senin la sufocare.

Ninsorilor și florilor puzderii
Le-au fost strivite gurile pe lîră.
Le cert pe toate lîn, să nu le sperii,
Le iert pe cele cîte nu murîră.

Senin

Am degetele arse ca de var,
Le-aș mai salva spălîndu-le-n ninsoare,
Dar ninge-n lumea noastră tot mai rar,
Întors e gîndul de la vindecare.

Oricum aș spune, nu sfîrșesc curînd,
Turme de miei lîng mîna mea de sare,
Cuvintele rezistă numărînd
Clipele pînă la răscumpărare.

Cît a rămas, cu cît mă mai întrem,
Din vrăjmășie și din sărbătoare.
Amețitor de lîn se face ghem
Firul de plumb — lovita mea răbdare.

În adăpostul otrăvit cu foc,
Priveliștile-s tămăduitoare.
Las geamului acel senin noroc
De-a se uita nepăsător în zare.

Hotar

Ca între două stări contradictorii,
Să simți de timpuriu drama și mila,
Ca un hotar între păduri ce cresc
Și panta goală cu copaci tăiați.

Ca între două stări contradictorii,
Hotar între cuvîntul viu
Și vorbele care se spun pierind,
Vorbe ce țin de abur și de voci.

Ca între două stări de libertate,
Ca între aforism și obicei,
Ca între lumi ce se ajută rar,
Ca între un muzeu și-un bîlci, hotar.

Ca între două stări contradictorii,
Ca între animalul priponit
Și-același animal scăpat pe văi
Și sfîșiat de fiare.

Setea

Cuvîntul aruncat se va întoarce
Asupra minții care l-a trezit.

Cuvîntu-ocrotitor, cu care-ai fost vrăjmaș,
Nu te-așteptа la tine să revină
Ca muzică și ca odihnă.

Despre cuvinte, ca despre ținuturi,
Despre cuvînt, ca despre călător.
Ca orice băștinaș cunoscător, îți spun,
Cuvîntul e pustiul, e și oaza,
El se dilată și se luptă singur,
Vine asupra ta ca din oglindă.

Pînă astupă cu lăstari umbroși,
Pînă astupă chinul dintre oaze
Și setea orbitoare dintre fraze.

St. Aug. Doinaș

Heraclit

Muritori nemurind și murind fără moarte
Cei ce dorm sunt actori tuturor ce se-ntîmplă
De-acest logos mereu se despart locuindu-l
Și străin zi de zi la-ntîlnire le pare
Ce-i așteaptă nicicînd nu-i ce vor sau visează
Înțelept este doar ce se află pe margini
Noi intrăm nu intrăm niciodată de două
Ori în valul zglobiu al aceluiași fluviu
Că se-acordă adînc discordantul în sine
Armonie-n schimbări precum arcul și lira
În acest univers tuturora același
Nici de zeu nici de om plăsmuit care este
Dintru veci și va fi foc de-a pururi în viață
Aprinzîndu-se-arzînd mistuit în cadență
Împreună sunt punct de plecare și țintă
Cînd le poartă un cerc pe-a lui margine dulce
Iată timpul copil ce se joacă cu zaruri
Iar stăpînul de sus cu oracol la Delphi
N-are mască nici grai el ne face doar semne
Și Sybila atunci în deliruri vorbește
Nici plăcere ovind nici podoabe pe limbă
Dar de-ajuns pentru-un veac vocea ei e divină
Dumnezeu noapte zi vară iarnă și pace
Și război dar la fel ca și focul se schimbă
Cînd hrănit rînd pe rînd cu-aromate numit e
După noul parfum ce i-l dă fiecare
Căci contrarul e pact și cum muzica naște
Din adînci osebiri totul vine din luptă.

Sub grîne

Vîntul, sau numai scaieții lunatici,
aceeași găleată ce varsă mereu
var pe colină, și grîul ce-așterne
un pat de miresme dulci — pentru cine ?

Știu : un morman de scrumite armate
mă-nchipuie. Goarnele zorilor dau
foc sărutării, dar zilele intră
în luptă învinse încă de-aseară.

Totuși, sub grîne, mai jos decît toate,
același careu al fanaticei gărzi
moare și-nvie, se poate vedea cum
refuză și astăzi capitularea.

Schimbarea în rouă

Ore cu suflet expus, rămășag al
rigorii cu pura-ntîmplare : — așa
vine amurgul, și cei ce-au jurat
apun cu văpăile-n gură.

Iată : acum, în puținul acesta,
sub genele grele-ale soarelui, cînd
toate-și recapătă liniștea, ca
actorii ce-și sfîrtecă masca, —

nu revoltat, ci știind că lumina-i
totuși datoare iubirii, mi-agăț
singele-n partea pierdută de cer,
și-aștept să se schimbe în rouă.

Petre Ghelmez

Către tineri

„Tinerii, ah, tinerii din ziua de astăzi !"

Fiecare generație
A strigat în urechea celeilalte
Replica aceasta zguduitoare, Poezie,
Revolta aceasta
Nevinovată și tandră,
Plină de reproș, atît de nedreaptă,
Ascuțită,
Neluată în seamă,
Ca țipătul unui pescăruș,
Deasupra valurilor.

De la începutul lumii,
Fiecărui val, fiecărei generații :
„Tinerii, ah, tinerii din ziua de astăzi !"

Și valurile s-au dus,
Amare și pline de sare,
Explodînd în lumină !
Unele după altele...
Unele după altele...

Deasupra lor — mereu țipătul pescărușului:
„Tinerii, ah, tinerii din ziua de astăzi !"
Dedesubtul lor —
Marea !
Imensă, întunecată și clară, plină de cîntec,
De iubire și jale...
Strălucitoare
După cum se înfig razele soarelui
Ca niște lănci zeești
În trupul ei respirînd,
Dulce culcat lîngă burta de aer
A orizontului.

Refuz această nedreptate, Poezie !
Nu vreau să strig :
„Tinerii, ah, tinerii din ziua de astăzi !"
Lasă-mă să spun :
„Tinerii de totdeauna !"

Nu vreau să fiu pescăruș !

Eu văd, dincolo de valuri,
Marea !
Imensă, întunecată și clară, plină de cîntec,
De iubire și jale...

Așa i-am strigat Poeziei, prieteni !
Dar spuneți-mi, vă rog,
Nu risc, astfel,
Să rămîn
Un biet moșneag fără minte,
Prin rostogolirea aceasta vijelioasă
De marmură albă,
Întesînd cu statuile voastre nemărginirea ?

Căci valurile
Doar de departe s-aseamănă,
Dragii mei prieteni,
Tineri, ah, tineri din ziua de astăzi !

Vasile Nicolescu

Cap de dac

Învins și-nvingător deopotrivă
se mistuie pe-o stîncă fără trup.
E ca un zeu decapitat de-o rază
sub steagul invizibil cap-de-lup.

E-atît de liniștit încît și piatra
murmură dor prin măgura de fîn.
Un cer de păsări plîmbă cu privirea
visînd în jilțul munților stăpîn.

Se-ascunde-n fulger și-n culcuș de nori
cu ochii treji, chiar după vălul morții,
veghind hotare, blînd săgetători.

Quasi una fantasia

Odată cocoșul n-a mai cîntat
și soarele a uitat să răsară.
Strașnică veselie a mai cuprins elementele
în visul de dinaintea zilei de vară.

Apa dansa prin pahare cu glesne de aur.
Focul fugea pe stradă în haine de cleștar.
Rișii călcau pe claviatura pianelor.
Girafele scoteau capul dintr-al lumii chenar.

Pămîntul își lăsase cămașa de munți
și izvoare
pregătîndu-se să urce în cer pe o scară.
În palmele lui țopăiau însă vulcanii
și cerul și-a lăsat cortina ițindu-l afară.

Chipuri

Cît de real era totul : stăteam pe marginea lacului Bled
lîngă niște ambarcațiuni proaspăt vopsite cu galben și priveam
Alpii lulieni cu creieri de zăpadă ; apoi am lunecat cu privirea în apă
unde vedeam cina de taină a părinților mei.
Erau nespus de tineri. Tata cînta din flaut; mama surîdea,
surîdea ca un copil — n-avea mai mult de șaptesprezece ani —
Parcă îi pictase Vameșul, într-atît erau de naivi și frumoși.
Și nu știu de unde s-a stîrnit apoi un vînt
iar imaginea lor a început să tremure și să se tulbure, să se tulbure.

Cîntec întrerupt

Privesc o litografie în sepia — o libarcă
strivită de furia guzganilor sau un păianjen mărit de lupa coșmarului
o litografie spînzurată deasupra patului meu
pe unde a trecut nepăsătoare
unda de forfecare a cutremurului,
privesc apoi insidioasa, insolenta crăpătură a peretelui
de care încep să atîrn, fără să mă vadă cineva, colivii,
colivii cu păsări nemaivăzute, păsări care
cu mugurul de aer al gurii...

Tiberiu Utan

Vară

Mă sfîșie dorul de Gorj,
dulce frate Nicolae Novac.

În catedralele obcinilor
pini au aprins candelabre, —
liniștea Luc,
liniștea Cri.

Ce mai fac mierlele
de la Tismana ?
Castanele-au prins miezul bun ?

Pe un timp ca acesta
se poate muri și trăi
în egală măsură.

Deci — Jiul cioplește statuile !

Plagiat

Eu arunc
un pumn de lumină
Ea —
un pumn de gunoi.
Eu laud grația poeziei
și a frumoaselor femei,
Ea îmi amintește de
Goya.
Eu semăn, —
la doi pași
mă urmează ca o secerătoare mecanică,
Eu mîngîi pîntecele roditor al iubitei,
Ea
îmi amintește că port un schelet.

Ce tot umbli matale
cu coasa ?

Se face că nu înțelege,
dar eu sînt plecat de acasă.

Ordinul Toamnei

O galbenă frunză
mi-ai prins de rever
decretînd :
Iată Ordinul Toamnei !

Un asemenea ordin există numai
în netrăitul nostru imperiu.

Restul imperiilor
au fost recent spitalizate.

Tot dragoste

Fetița ta
va fi-n curînd
mireasă

noi
nu ne-am spus
nici șoaptă

am trecut

ca două rîuri
paralele
ca două fire
de floarea soarelui

ce mor
și nu s-au sărutat.

Ilustrații de JANOS BENCSIK

OPINII

Despre promoţia '70 în proză

1 O NOUĂ PROMOŢIE de prozatori se afirmă, de la începutul deceniului al optulea, în epica românească. Nouă nu atît prin statutul ei biologic (în genere, cei care o formează fac parte din a doua generaţie postbelică, din care motiv în locul termenului de generaţie îl prefer pe acela de promoţie), cît prin statutul ei literar. Din cărţile, încă puţine, apărute înlăuntrul acestei promoţii se pot deduce cîteva caractere tematice, stilistice şi atitudinale în bună măsură diferite de ale prozatorilor din promoţia imediat anterioară. Ne aflăm, vreau să spun, într-un moment în care diferenţele dintre proza recent veniţilor Eugen Uricaru, Nicolae Mateescu, Nicolae Damian, Mihai Tatulici, Vasile Sălăjan, Marcel Constantin Runcanu, Eugen Seceleanu, Ioan Radin, Monica Săvulescu, Elena Nestor, Ştefan Găbrian, Vasile Andru. Dumitru Matală, Mihai Sin, Constantin Zărnescu, Gabriela Adameşteanu, Al. Papilian, Ştefan Pârvu, Marius Tupan, Ion Teodorescu şi aceea a cunoscuţilor şi experimentaţilor D.R. Popescu, Fănuş Neagu, Al. Ivasiuc, Constantin Ţoiu, Nicoale Breban, Nicolae Velea, George Bălăiţă, Maria Luiza Cristescu, Corneliu Ştefanache, Augustin Buzura, Virgil Duda, Bujor Nedelcovici ş.a. au început să fie mai mari decît asemănările. S-ar părea că prestigiul celor din urmă, căpătat în timp şi consacrat de opinia publică, dar şi insistent ratificat de o critică generoasă, obligă la circumspecţie, dacă nu face de-a dreptul ironică sau hazardată comparaţia cu promoţia mai nouă, abia dezghiocată şi prea puţin, aproape deloc, încurajată de o critică (aceeaşi, în mare) de susţinere, cam timidă cînd nu e chiar indiferentă. Nu mă feresc a spune că o atare comparaţie este, în fondul lucrurilor, îndreptăţită. Rostul ei nu e axiologic, întrucît mi se pare prematur să punem faţă în faţă, spre a le judeca valoarea, opera de-acum constituită a promoţiei '60 şi opera în curs de constituire a promoţiei '70. Are însă un rost de, aşa-zicînd, definire prin delimitare, căci, urmărind diferenţele de ordin tematic şi stilistic între două *momente* epice facem implicit un desen al personalităţii unei promoţii literare într-o anume fază de evoluţie. Dealtfel, de-a lungul istoriei unei literaturi fiecare generaţie îşi face din delimitarea de generaţia anterioară un mijloc de acces la propria identitate. Numai că între generaţii cercul delimitărilor, îndeobşte mai larg, are în centru ideologia literară, în vreme ce între promoţiile unei singure generaţii ideologia este, de regulă, locul comun, exceptînd, firesc, cazurile cînd în timpul de afirmare literară a unei generaţii se produc mari evenimente social-politice a căror finalitate primă sau imediată este delimitarea unui sistem social-politic nou de sistemul social-politic precedent. Aşa încît, de vrem sau nu să privim comparativ cele două promoţii de prozatori, comparaţia oricum se realizează, fie şi numai implicit, înăuntrul literaturii promoţiei mai noi...

2 CEA MAI FRAPANTĂ diferenţă tematică ţine de cantitatea şi calitatea biografiei istorice a prozatorilor din cele două promoţii vecine. Dacă sub unghiul de observaţie al scriitorilor „mai vechi" cade mai cu seamă realitatea istorică românească a deceniului al şaselea, în atenţia prozatorilor „mai noi" stă realitatea istorică a ultimilor ani. E vorba deci de o mai acută atracţie a actualităţii la autorii tineri. Faptul are o explicaţie principală în cuantumul experienţei, al istoriei trăite, mai mare la cei dintîi ; interesul lor pentru istoria anilor '50 nu este unul biografic, deşi cei mai mulţi erau trecuţi de adolescenţă în deceniul respectiv, ci unul dictat de dorinţa, legitimă pentru un prozator, de a exploata epic o realitate abundentă ; cei tineri, netrăind această realitate decît sub regimul unei vîrste neanalitice, nu puteau fi atraşi de ea decît prin ecou şi prin intens exerciţiu de imaginaţie. Pe de altă parte, ca explicaţie secundă, sînt tentat să pun diferenţa de orientare tematică dintre cele două promoţii pe seama unui sentiment de saturaţie al celor tineri faţă de o *sursă* epică frecventată de ceilalţi pînă la epuizare. Şi cum în proza modernă de pretutindeni realitatea apare tot mai mult ca un fascinant focar magnetic, orientarea scriitorilor tineri către ea denotă maturizare şi simţ al timpului. Că fascinaţia exercitată de realitate asupra scriitorului de proză se datorează literaturii, mereu atentă la inedit, sau realităţii înseşi, mereu în ofensivă, asta este o chestiune care nu pretinde un răspuns din capul locului definitiv. E probabil ca scriitorul tînăr şi fără experienţă, nici socială nici literară, să fi intuit ceea ce scriitorul matur are adesea prilejul să constate prin experienţă proprie sau din experienţa semenilor săi, anume că

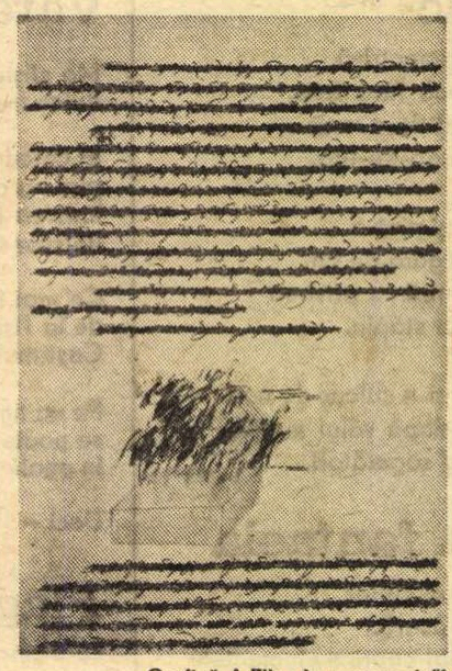

Grafică („File de manuscris") de ION BIŢAN

în competiţia (dacă există vreuna) dintre realitate şi imaginaţie, victoria este, de o bună bucată de timp, de partea celei dintîi. A încetat demult să mai fie un paradox aserţiunea după care „realitatea întrece orice imaginaţie". Nu este vorba de a renunţa la serviciile imaginaţiei, lucru, în artă ca şi în viaţă, deloc recomandabil şi, de altminteri, imposibil ; e vorba de a da imaginaţiei un alt scop, poate mai înalt, acela de a pătrunde în esenţa realităţii şi de a-i revela vitalitatea. Faptul că tot mai mulţi prozatori tineri se arată interesaţi de evenimentele şi problemele realităţii celei mai apropiate de existenţa lor constituie în sine o promisiune şi nu mă îndoiesc că dintre cei care, tineri de tot fiind, au înţeles să pună imaginaţia în slujba realităţii, se vor ivi nuvelişti şi romancieri pătrunzători. Din sfera încăpătoare a realităţii proza mai nouă pare să fie preocupată de o zonă precisă : a actualităţii. Opţiunea aceasta răspunde, pe de o parte, dorinţei scriitorului tînăr de a se sprijini pe experienţa proprie, atîta cîtă este, şi, pe de altă parte, intuiţiei scriitoriceşti. De aici prezenţa de numitor comun în majoritatea cărţilor de proză apărute în ultimii ani sub semnături din promoţia nouă a personajului tînăr, proiecţie deopotrivă a subiectivităţii fiecărui autor în parte şi a subiectivităţii generaţiei care-i include. Tînărul din *Ceaţa şi obişnuinţa* de Mihai Tatulici sau tînăra studentă din *Drumul egal al fiecărei zile* de Gabriela Adameşteanu, adolescentul maturizat în contactul cu o lume aspră, adesea violentă, din *Crisalide* de Marius Tupan sau intelectualii prinşi într-un anabasis al identităţii din *Pribegi, noi visam* de Nicolae Damian, siderurgistul în luptă cu inerţia din *Focul* de Mihai Caranfil sau activistul de partid din *Conul de umbră* de Grigore Zanc, ca să dau doar cîteva exemple, răspund în variantă unei tendinţe comune : înţelegerea şi explicitarea timpului social în care trăiesc şi a mediilor sociale pe care le parcurg. Ei nu sînt interesaţi atîta de „ancheta-rea" realităţii în scopul deschiderii unui proces şi al emiterii unor verdicte, cît, în principal, de stabilirea unui modus vivendi acceptabil etic şi favorabil psihologic. Îndeobşte oameni tineri, personajele acestea se manifestă, în ciuda vîrstei, atît de calm încît, în comparaţie cu ele, maturii eroi din romanele promoţiei anterioare ne apar drept „furioşi". Starea de calm, atitudinile controlate, denotă un sentiment al relativităţii actualizat în apetit ironic, graţie căruia identificarea (morală, psihică, socială) ce se constituie în temă preferată a romancierilor tineri evită traseul polemic şi cantonul moralist, ambele moduri de reacţie la evenimente de orice natură prezente aproape programatic, ca succedanee ale intenţiei justiţiare, în *Feţele tăcerii*, în *Ore de dimineaţă*, în *Galeria cu viţă sălbatică* sau în *Iluminări*. Nu s-ar putea spune că în proza tinerilor ironia are funcţie stilistică ; mai curînd una tematică, fiindcă, fără a fi ea însăşi o temă epică, angajează forţe din zona acesteia : gîndirea personajelor, stările conflictuale, problematica. E un stil tematic ironia, caracterizat de luciditate, dez-afectare, relativism.

Fără îndoială, temele unei literaturi nu au calitate numerică de infinit, iar o formulă ca „bogăţie tematică", insistent propusă de critică în ultima vreme, e semnificativă numai dacă ne gîn-

---

ISTORIOGRAFIE

Sensuri şi

ULTIMELE decenii de viaţă literară vor deveni, treptat, obiect de studiu istoric ; şi cu toate că este atît de apropiat, deceniul din urmă ne va apărea, tot mai clar, ca un răstimp de impunătoare realizări, nu numai prin raportarea la lucrările atît de tributare schematismului din cele două decenii anterioare, dar şi în raport cu marile lucrări ale predecesorilor, apărute de-a lungul unui secol şi mai bine. Poate că specialistul care va îmbrăţişa ultimele trei decenii de istorie literară va accepta să ne ofere o retrospectivă stimulantă, pornind din actualitate spre trecut, împotriva acelor ceasornicului : experienţa l-ar confirma pe Hamlet care susţinea că oricine poate deveni tînăr dacă ştie să se întoarcă spre începuturi, preschimbîndu-se, dar ar putea, în acelaşi timp, să reliefeze faptul că saltul realizat în ultimul deceniu este rezultatul unei puternice ancorări a investigaţiei literare în realităţile trăite, unde operele artistice apar ca fragmente dintr-un fenomen mai amplu care se cheamă cultură. După o perioadă de tatonări şi ezitări, a urmat o perioadă fertilă de analize îndrăzneţe şi de dezbateri rodnice.

Investigaţiile de istorie literară au refăcut legătura firească şi arareori contestată, doar în răstimpuri de eclipsă a ideilor, cu acea disciplină care închide în sine tot trecutul nostru, ca persoane şi ca membri ai unei colectivităţi — istoria. În istoria care îmbină activitatea economică cu arhitectura, viaţa politică cu muzica, mişcările sociale cu filosofia, ştiinţa şi pictura, fenomenul literar român nu a mai putut apărea firav.

Literatura a fost fericit prezentată, alături de arte, ştiinţă, învăţămînt în sintezele recent publicate de istorici de prestigiu. În acelaşi timp, istoria a pătruns în monografiile recente, nu ca o ramă convenţională, menită să înfrumuseţeze şi să dea luciu unei naraţiuni fără profunzimi, ci ca fir conducător. Exemplele sînt numeroase şi nu le vom înşira, deoarece nu un bilanţ ne-am propus să facem aici, cît o tentativă de a degaja cîteva linii de forţă şi a creiona cîteva direcţii de cercetare posibile. Dar nu pot fi trecute cu vederea şi nici sub tăcere cărţile apărute în colecţia „Momente şi sinteze", inaugurată în 1971 de Editura Minerva cu lucrarea lui D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, urmată de aceea a lui Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc* ; în decurs de numai şase ani, această colecţie ne-a oferit o nouă incursiune în fenomenul iluminismului român, cu sugestive explicări privind persistenţa lui în Transilvania secolului XIX (Ovidiu Papadima), o bogată prezentare a elementelor care dezvăluie modul în care a apărut romantismul român, cu unele deschideri spre studiul mentalităţilor (Paul Cornea), două analize solide ale poporanismului şi sămănătorismului (Z. Ornea), o investigare a şcolii critice de la „Convorbiri literare" (Pompiliu Marcea), precum şi două cărţi care ne-au introdus în literatura secolului nostru — despre proza fantastică română (Sergiu Pavel Dan) şi despre „Gîndirism" (Dumitru Micu).

ACEASTĂ ancorare în istorie a permis incursiunii literare să păşească în două direcţii care fuseseră blocate de declaraţiile fastuoase, dar paralizante, din deceniile anterioare : spre perioada interbelică şi răstimpul de la începutul secolului (prin cărţile lui Constantin Ciopraga, Dumitru Micu, Ovidiu S. Crohmălniceanu), precum şi spre perioada aflată dincolo, în trecut, de Şcoala Ardeleană, pe care predecesorii o aşezaseră la începuturile „literaturii" române, restul fiind „cultură". Or, iată că în acest ansamblu ce părea nediferenţiat, cercetarea recentă a pătruns cu bune rezultate, dezvăluindu-ne un baroc român, prezent la Dimitrie Cantemir (Manuela Tănăsescu, Doina Curticăpeanu), la Udrişte Năsturel şi în poezia emblematică (Virgil Cândea, Dan Horia Mazilu). Dacă vom adăuga că răstimpul dintre sfîrşitul secolului al XVII-lea şi mijlocul secolului nostru a fost luminat de investigaţiile concentrate asupra unor momente decisive, cum au fost creaţia eminesciană (care a stăruit în atenţia istoricilor literari, după cum se şi cuvenea, o carte de sinteză reluînd problema prezenţei lui în cultura română, semnată de Zoe Dumitrescu-Buşulenga), a lui Titu Maiorescu (Nicolae Manolescu), Dimitrie Cantemir (Petru Vaida), Petru Maior (Maria Protase), Ion Budai Deleanu (Ioana Petrescu) sau Eugen Lovinescu (Eugen Simion) — şi oprim enumerarea, cu riscul de a nedreptăţi —, vom putea vorbi despre o nouă istorie literară, concentrată pe capitole, desfăşurată de această serie de cărţi apărute la Editura Minerva, Editura Eminescu, Cartea Românească, Dacia şi celelalte edituri. Ancorarea în istorie a deschis perspectiva cercetării raporturilor dintre evoluţia imaginarului şi mişcarea ideilor, reconsiderată tot în aceşti ani de substanţialul tratat de *Istoria filosofiei româneşti*.

A vorbi despre autonomia literaturii şi a-i vedea pe oameni în existenţa lor cotidiană a însemnat, în egală măsură, o aprofundare a fondului documentar, de unde şi masivele volume de *Documente şi manuscrise literare*, apărute în Editura Academiei, sau *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian* editată de Iosif Pervain şi Ioan Chindriş în seria „Testimonia" de la Dacia, unde au mai văzut lumina şi alte volume preţioase, sau corespondenţa lui Heliade Rădulescu, George Bariţ, Nicolae Bălcescu şi mulţi alţii. Publicarea scrisorilor şi amintirilor a însoţit reeditarea „clasicilor" şi apariţia unor scrieri uitate — mai ales în seria „Restituiri", dirijată de Mircea Zaciu —, precum şi a seriei de bibliografii de la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, unde recent a văzut lumina tiparului semnificativul bilanţ al lui Iosif Pervain, Ana Ciurdariu, Aurel Sasu, *Românii în periodicele germane din Transilvania*. Au fost surprinse noi legături dintre scriitori sau contacte cu marile curente literare europene, pe lîngă luminile aruncate asupra condiţiei existenţei lor. Noile documente au favorizat noile reconstituiri. Că asemenea mărturii au o importanţă deosebită pentru istorie este un fapt recunoscut de toţi specialiştii ; mai neaşteptat a fost interesul arătat pentru viaţa ce se desprinde din documente de către publicul larg care asigură un evident succes revistei „Manuscriptum", unde scrisori de la Stolnicul Constantin Cantacuzino se află alături de mărturii despre contemporani.

Istoria literară s-a dovedit atotcuprinzătoare şi prin ambiţia de a îmbrăţişa începuturile şi operele celor care ne-au părăsit mai deunăzi. Nu este

dim mai puțin la cantitatea liniară a temelor și mai mult la ponderea lor problematică. După cum o altă formulă în mare ofensivă, „varietate stilistică", nu trebuie confundată cu totalitatea modurilor literare de tratare a temelor, ea fiind, de fapt, un fel mai complicat de a numi marca individuală a unui autor. Raportul temă-stil e, totuși, al determinărilor reciproce, oricît ne-am iluziona cu supremația vreunuia din termeni ; pe de o parte, temele țin de inteligența epică a scriitorului, altfel zis de „interesul" său problematic, dar pretind un stil adecvat lor ; la rîndu-i, stilul individual ține de arta, recte talentul literar al scriitorului, dar pretinde o adecvare tematică. Logic vorbind, ar urma ca vechea obișnuință a delimitărilor stilistice între diverși autori să cedeze în fața delimitării tematico-stilistice, adică a considerării fiecărei opere independent de contextul celorlalte ale aceluiași scriitor. Fapt, deocamdată, greu de îndeplinit pentru că primii care privesc cu neîncredere sau indiferență dubla determinare din raportul temă-stil sînt scriitorii înșiși, împărțiți de regulă în două : unii țin să-și conserve stilul fără să-i intereseze în ce, alții țin să-și conserve temele fără să-i intereseze *cum*. E interesant că la prozatorii tineri se observă — e drept, mai mult accidental, ca o tendință întîmplătoare — o încercare de deplasare a accentelor de la un stil... stilistic sau tematic la un stil... tematico-stilistic. Mă gîndesc, bunăoară, la cele două cărți ale lui Eugen Uricaru : în *Despre purpură* atmosfera psihică a unei lumi crepusculare era transcrisă într-un stil dominat de sugestii, de un ritm frazeologic misterios, iar în *Rug și flacără*, roman de acțiune istorică, fundamentul problematic e pus în valoare printr-un stil mai aspru, al numirii mai mult decît al sugestiei. Tendința acoperirii stilistice a temelor, de o parte, și tendința acoperirii tematice a stilurilor, de alta, se constituie într-o direcție naturală a prozei tinere. O găsim și în proza mai nouă a unor scriitori din promoțiile anterioare, de pildă la D. R. Popescu, la Augustin Buzura, la Corneliu Leu ori la George Bălăiță, ceea ce înseamnă că ideea plutea în aer. Tinerii prozatori sînt, totuși, cei care au receptat-o compact. Cu ce rezultat pentru proza contemporană se va vedea...

3 DESPRE O NETĂ despărțire de program literar, de poetică a epicului între cele două promoții nu se poate, deocamdată, vorbi. Tendințe de emancipare a promoției '70 de sub tutela promoției '60 se fac însă simțite și în această direcție, iar o seamă din ele comunică incontestabil un proces de clarificare a elementelor unei poetici a romanului, relevante pentru ansamblul prozei mai noi. E sesizabilă, în primul rînd, trecerea de la un realism al observației la un realism al implicației. Cei dintîi scruta în real prin antefixarea unor repere normative la nivelul conflictului epic, al tipologiei personajului și al situațiilor, mizînd pe puterea de observație a scriitorului și convingînd prin abundența dramatică a materiei narative ; celălalt postulează imprevizibilul, mizează pe puterea de implicație a scriitorului în real și convinge prin tensiunea creată între natura imprevizibilă a sensului evenimentelor epice și natura logic analizabilă a semnificațiilor proprii acelorași evenimente. Accentul cădea în primul caz pe reducția conflictelor la o antinomie și pe atragerea în planul epic a unei mari cantități de existență, iar în cazul al doilea cade pe refuzul conflictual în numele unei apropieri relativiste de viață și pe afirmarea sensului spiralat al gestului identificării. Căci identificarea, căutarea identității sub toate unghiurile umanului, este una din obsesiile majore ale prozei de acest fel. Privind cu băgare de seamă la cele două nuanțe de realism vom vedea că ele reprezintă reluări, la o scară subtil modificată, ale tradiției prozei românești : a romanului, să-i zicem „ardelenesc" (realismul observației) și a romanului, să-i zicem „camilpetrescian" (realismul implicației). Cercetarea „absolutului" (a identității) din perspectivă relativistă, cam aceasta ar fi formula potrivită pentru proza promoției '70. Fireste, e vorba de mai devreme amintitul proces al identificării, văzut însă nu ca abandonare într-un cerc de abstracțiuni fără real-izare ci marcat de concretețea relațiilor cu mediul social, important fiind, cum zice personajul lui Mihai Tatulici din *Ceața și obișnuința*, „să ieși în întîmpinarea cuiva, altfel totul rămîne simplă literatură, literatura nimănui, literatura unui singur om — povestea nimănui". Perspectiva relativistă anulează orice tendință de absolutizare, ceea ce garantează în bună măsură eficiența „întîmpinării", riscul „simplei literaturi" existînd, totuși, prin exagerarea, la modul absolutist, ispititoare de altfel, a perspectivei înseși.

Este sesizabil, apoi, în paralel cu această trecere spre un realism al implicației, un efort de subiectivare a narațiunii prin evitarea distanțării, mai exact prin asumarea de către narator a fondului problematic. Subiectivitatea mai întotdeauna polemică a naratorului din proza anilor trecuți, mereu dedusă din strategia desfășurării epice, mai cu seamă în zona conflictului dar și în tipologie, cedează acum unei subiectivități ca să zic așa explicite, probată fie de situarea deschisă a naratorului în propria-i biografie, fie, atunci cînd aceasta lipsește, de interpretarea materiei epice simultan cu derularea ei obiectivă. Prozatorul tînăr e înclinat să se amestece în treburile interne ale indiferent cărui subiect romanesc ; dacă nu e chiar un personaj al lumii create de propria-i imaginație este cu siguranță un comentator al ei, dispus să desfacă firul în patru pînă la regăsirea punctului de plecare al aventurii epice, care nu e altul decît interogativul „de ce scriu ?". Subiectivitatea lui pare să fie așadar una de natură problematică iar atitudinea afectivă dominantă este de calm interior, climat favorabil autointerogării. Bazîndu-se pe implicația scriitorului în real (inclusiv în planul realului-în-ficțiune) fondul interogativ al subiectivității are, la cei mai interesanți dintre prozatorii tineri, o funcțiune precisă : de a produce înlăuntrul epicului dovezile participării. Indiferent de spațiul epic (satul ardelenesc în *Tulburi, apele Crasnei* de Monica Săvulescu, șantierul industrial în *Crisalide* de Marius Tupan, memoria afectivă în *Locul* de D. Matală etc.) sau de timpul epic (istoria anilor 1848 în *Rug și flacără* de Eugen Uricaru, cotidianul contemporan în *Stația de benzină* de Nicolae Mateescu, *Așteptînd în liniște* de Mihai Sin etc.), existența personajelor, calitatea conflictelor și semnificația narațiunii luminează imperativul implicării, conform teoremei identității (identitatea ca rezultat al înțelegerii rostului individualității în contexte sociale și al participării la acestea)...

4 NUMĂRUL prozatorilor din promoția '70 este destul de mare ca să îngăduie o selecție, mai ales că nu lipsesc autorii care au publicat de-acum două sau mai multe cărți, devenind astfel analizabili dincolo de stadiul pronosticurilor. Normal, talente diferite, promisiuni diferite. Greu, totuși, de stabilit ierarhii și riscant de a propune nume de referință. Îmi asum riscul, selectînd din cei „analizabili" :

Eugen Uricaru, în care văd — am mai spus-o — o mare speranță a prozei românești, dovedea în *Despre purpură* (1974) o apăsată înclinație către proza de atmosferă și de comportament, pentru ca în romanul de acțiune istorică *Rug și flacără* (1977) să scoată în evidență un stil... tematico-stilistic de o incontestabilă profunzime problematică și de o elegantă rigoare frazeologică... ; *Alexandru Papilian*, după un debut în roman cu *Dihorul* (1971), remarcabil prin limpiditate și vigoare epică, a publicat un volum de trei nuvele, *O seară de noiembrie* (1976), în ansamblu poate sub valoarea debutului dar meritoriu prin forța aproape documentară a implicării în real și prin ambiția demersului problematic... ; *Monica Săvulescu*, de la nuvelele din

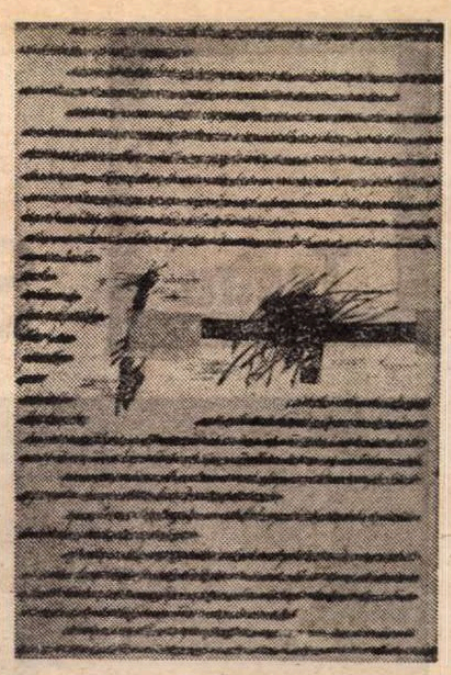

Grafică („File de manuscris")
de ION BIȚAN

Tulburi, apele Crasnei (1974) la romanul *Lumea toată slobodă* (1976), scrie proză „ardelenească" în stil „muntenesc", variată tematic, viață de familie dar și viață a comunității rurale, îmbinînd, deocamdată, observația cu implicația într-un fel livresc, promițătoare fiind mai cu seamă în latura evocativă... ; *Dumitru Matală*, cu *Locul* (1973) și *Locul al doilea* (1976), nuvele ce sînt variațiuni pe o aceeași temă : a inconfortului stării de refugiu în memorie, face demonstrație de psihologie aplicată într-un stil al memoriei afective personal și convingător acum, amenințat însă de monotonie prin abuz...

Acestora ar trebui să le adaug, tot dintre „analizabili" pe Nicolae Damian, Marcel Constantin Runcanu, Vasile Sălăjan, Marius Tupan, Ion Dumitru Teodorescu, Vasile Andru și Mihai Sin, dar selecția aceasta are mai mult un caracter demonstrativ decît unul strict ierarhic. Să nu uit totuși de *Eugen Seceleanu* și *Ioan Radin*, a căror inteligentă proză satirică ar fi meritat o discuție aparte. Cum n-am vrut să compun un tablou al promoției '70, nici nu s-ar fi putut fiindcă promoția continuă, ci doar o schiță a situației prozei scrise de autorii acestei promoții în relație cu proza anterioară, mă opresc aici reafirmînd cele două laturi copulative (iar nu disjunctive cum ne sugerează spiridușul personal) ce caracterizează proza tinerilor : sentimentul relativității și realismul implicației.

Laurențiu Ulici

semnificații

o deșartă ambiție nici efortul ei de a deveni globală, de a fi, adică, atentă la relațiile fenomenului literar cu cel artistic sau cu folclorul (în cazul culturii noastre acest studiu cu atenția distribuită în cele trei direcții fiind o obligație elementară, datorită caracterului omogen al expresiei culturale din perioada anterioară romantismului). De aceea nu va neglija istoricul ceea ce ne-a relatat Pavel Chihaia despre chipul schimbător al lui Negru Vodă, reflectat în embleme, sculpturi și texte, sau ceea ce ne-au spus despre orizonturile literaturii populare folcloriștii.

Pe acest făgaș, istoria literară a început să contureze o devenire care nu mai poate fi demarcată în etape, în funcție de criterii filologice. Dacă există un baroc român, dacă poate fi identificat un preiluminism român, așa cum ne arată Pompiliu Teodor și Dumitru Ghișe, iar dacă opera lui Neagoe Basarab a fost o realitate vie în secolul XIX, așa cum Dimitrie Cantemir revine plenar în lumină în zilele noastre, mai putem vorbi despre o „literatură veche" și o „literatură modernă" ? S-ar putea ca pentru generația ce crește astăzi mare parte din literatura secolului XIX să pară a fi „veche". Nu este greu să satisfacem exigențele didactice cu formule mai puțin simpliste, dar care să țină seama atît de dinamica literaturii române, cît și de curentele de cultură europene. Cerință mai ușor de rezolvat azi, cînd avem la dispoziție două temeinice analize a conceptelor de literatură „veche" (Vasile Florescu) și de literatură „modernă" (Adrian Marino).

POATE fi urmărită acum cu mai multă claritate continuitatea culturii noastre care a trecut printr-un masiv proces de diversificare în epoca Luminilor și a Romantismului, așa cum devine posibilă o nouă modalitate de încadrare a culturii noastre în civilizația europeană, altfel decît prin intermediul mecanicelor sincronizări cu culturi în care literatura a preluat funcții deținute la noi de alte categorii de scrieri. Ne-am obișnuit să nu pierdem din vedere relațiile cu vecinii, să acordăm o atenție sporită contactelor cu popoarele din Balcani, în care zonă cultura noastră a jucat un rol ce nu a fost deplin elucidat, pînă în prezent (un prim pas spre sinteză l-a făcut recent Mircea Muthu), să încercăm să definim mai bine modul în care cultura noastră romanică s-a articulat într-unul din curentele majore ale civilizației europene. Nu este departe momentul în care vom interoga trecutul pentru a afla dacă, într-adevăr, a existat o cultură „postbizantină" în Sud-Estul european sau dacă nu este mai bine să vorbim despre o altă formă de universalitate existentă aici în perioada umanistă europeană, așa cum vom supune discuției formula lui Nicolae Iorga „Bizanțul de după Bizanț". Seria „Confluențe" a Editurii Minerva ne-a pus la dispoziție cîteva cărți cu puncte de vedere înnoitoare ; revistele „Synthesis" și „Cahiers roumains d'études littéraires" întrețin un dialog care nu arareori reliefează trăsături ale culturii noastre pe care le-am descoperi altfel mai greu. Așa cum ne fac să înțelegem și cîteva remarcabile lucrări publicate în anii din urmă de specialiști străini, care au vorbit despre rolul țărilor române în dezvoltarea culturilor slave (Ekkehard Völkl), despre originala îmbinare a cuvîntului cu culoarea în frescele din Moldova (Wilhelm Nyssen), elementele naționale ce răzbat din textele secolului XVII (Werner Bahner) sau remarcabila cultură a cărturarilor români (Mario Ruffini), precum și despre ecouri române în Anglia (E.D. Tappe), note specifice ale romantismului din țara noastră (Iuri Kojevnikov), interesul arătat poeziei române peste ocean (Michael Impey). Faptul că acești specialiști fac un amplu apel la lucrările de istorie literară recent tipărite în țara noastră, precum și faptul că „Synthesis" și „Cahiers" au fost comentate, la numai cîțiva ani de la pornirea lor la drum, de cele mai autorizate reviste de specialitate de peste hotare, îndreptățesc afirmația că istoria noastră literară a înregistrat succese evidente în ultimul deceniu.

DIN concluziile acestor sinteze parțiale începe să prindă chip sinteza care ar trebui să ne ofere o nouă imagine a istoriei literelor române, de la începuturi pînă azi, ca un proces continuu și ca o neîncetată evoluție a mentalităților, în timp de milenii. Se conturează această imagine în cărțile care au delimitat noi capitole pentru viitoarea istorie a literaturii, în antologiile tematice pe care le pune la îndemîna cititorilor (chiar atunci cînd bibliografia nu a fost epuizată) Editura Eminescu și care ne indică măsura în care s-au schimbat criteriile de evaluare și gustul artistic, transformări dezvăluite și de incursiunile istoriografice întreprinse de Marin Bucur sau de Florin Mihăilescu. Sinteza este prevestită de prezentarea cîte unui grup de capitole, ca în antologia cu substanțiale comentarii ale lui Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, de înfățișarea întregii evoluții prin prisma dezvoltării cîte unei specii, ca în antologia poeziei și a imaginii realizată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, de incursiunile magistrale în opere și momente majore, urmărite în succesiunea lor, ca în volumele recapitulative ale lui Șerban Cioculescu sau în cele grupînd cronici cu pătrunzătoare observații ale lui Ion Vlad, Valeriu Râpeanu, Mihai Ungheanu și numeroși alții. *Istoria literaturii române* a lui George Ivașcu reliefează viguros noile cote intelectuale pe care le-a cucerit istoriografia recentă față de cea mai mult sau mai puțin veche, în mare parte datorită cercetării raporturilor dialectice dintre literatura și civilizația poporului român. Coerența expunerii dezvăluie o evoluție organică, concomitent cu trăsături ce aparțin unei personalități, greu de recunoscut în recapitulările care au acordat aspectelor exterioare mai mare pondere decît substratului mental al cuvîntului.

Progresul istoriei literare ar putea părea lent celui obișnuit cu succesele fulgerătoare ale demersului matematic sau din științele pozitive ; mai greu acumulate, rezultatele disciplinelor umaniste sînt încărcate cu o mai mare pondere, întrucît acționează, pe durata lungă, asupra a numeroase generații. De pe acum, însă, constatăm că achizițiile ultimului deceniu se impun cu autoritate. În egală măsură vor influența gîndirea și sensibilitatea oamenilor ; o influență dintre cele mai generoase, deoarece noile achiziții, întemeiate pe o pătrunzătoare înțelegere a relației dintre înnoire și permanență, vorbesc cititorilor despre demnitate umană și atașament față de valorile colectivității, despre virtuți civice și farmecul înțelepciunii, trăsături proprii acestei fascinante personalități care este cultura română.

Alexandru Duțu

Teatru

Sub semnul convergențelor

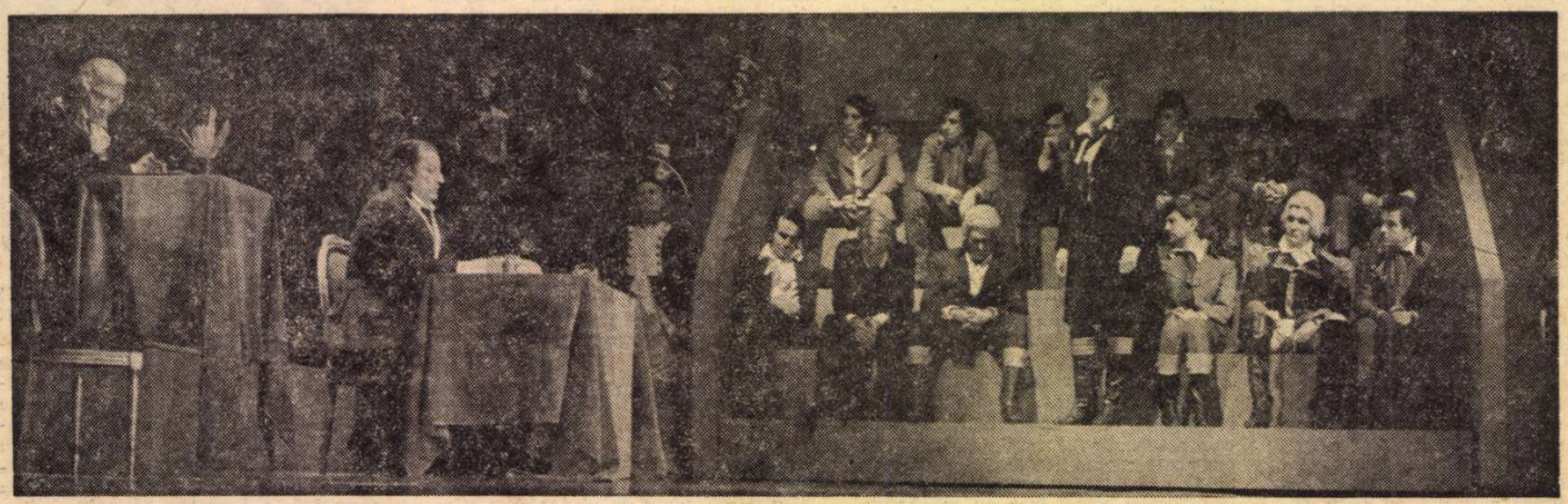

Spectacolul cu Danton de Camil Petrescu, pe scena Teatrului Național din București

E FAPT că azi literatura română destinată scenei găsește o scenă destinată literaturii române, în această reciprocitate constantă aflîndu-se sursa principală a racordării teatrului la modul general de gîndire și la gustul social. Mai vechiul termen de „promovare" a dramaturgiei originale ar putea fi înlocuit acum cu acela de „cultivare". Ideea, frecventă, că teatrul **stimulează** apariția operelor naționale vizează, firește, și aspectul cultural cantitativ, dar și unul specific, calitativ, în sensul că el determină anume orientări, structuri și chiar stiluri. Dezvoltarea artei noastre dramatice moderne primește la rîndu-i impulsuri benefice din partea dramaturgiei. Cînd vom avea o teorie închegată a actului scenic se va putea reconstitui modul în care literatura politică a generat o formulă teatrală de angrenare plurală a spectatorilor în dezbatere ; sau cum piesa istorică, epurată de mistica grandilocvenței și tenebrosului, pasionată de documentar și problematică, a impus o modalitate de interpretare pusă sub semnul celei mai incitante expresivități.

Sîntem departe de momentul în care Camil Petrescu își declara, tragic, convingerea că „Nu se poate realiza în teatrul românesc climatul unui asemenea spectacol" — cum îl vedea el pe **Danton** — și cînd, cu aceeași îndîrjire tragică, se mărturisea „descurajat de nereușita tuturor încercărilor de a găsi interpreți potriviți pentru lucrările mele și mai ales actorul care să poată realiza dramele afective de luciditate în pasiune și de patetic în plenitudinea conștiinței". Spectacolul **Danton** de azi, monumental, evocator și acut actual, în metaforă istorică și parabolă contemporană, restituind o epocă și alegorizînd pentru alta, e desigur rezultatul unui climat a cărui caracteristică e **atitudinea** creatoare în asumarea operei dramaturgice, pentru finalizarea unui ideal estetic și social. Autorul găsise, dealtfel, în Mihai Popescu interpretul ideal pentru Bălcescu. Mai tîrziu, Caragiale își afla echipa ideală pentru marile comedii, Mihail Sebastian — teatrul necesar, iar autorii noi — regizorii, actorii și scenografii capabili să-i priceapă fără dubii. Între Aurel Baranga și Sică Alexandrescu, Al. Mirodan și Moni Ghelerter, Teodor Mazilu și Lucian Pintilie, Titus Popovici și Liviu Ciulei, Dumitru Radu Popescu și Alexa Visarion s-au constituit relații creatoare definitorii în ce privește transmiterea unui mesaj prin mijloacele complexe ale teatrului.

SE PUBLICĂ mai multă dramaturgie ca oricînd. Se discută mai mult ca oricînd în jurul fenomenului dramaturgic. Se ia în considerare mult mai apropriat apartenența literară a piesei și calitatea de literat a dramaturgului. Toate se datoresc în aceeași măsură valorii intrinseci a dramaturgiei și forței cu care e propulsată în conștiința publică de către scenă.

Vorbind despre convergențele dintre literatură și scenă avem a aminti statornicirea nu numai a unei concordanțe de aspirație, ci și pe aceea de sens estetic. Modalitățile atît de diverse ale realismului contemporan aveau nevoie de o comprehensiune adecvată, nu de una declarativă, din partea oamenilor de teatru, după cum sensibilizarea regizorilor, actorilor, scenografilor la gustul evoluat al spectatorului de azi, cerînd idei ale timpului în forme ale timpului, solicita dramaturgilor o reconspectare a mijloacelor. Uneori poate și a genurilor. Implantarea atît de decisă a romanului în social, ambitusul politic al liricii, orientarea civică indiscutabilă a satirei sînt corolare ale revoluției socialiste ; nu altminteri stau lucrurile și în ce privește dramaturgia, participantă la momentele radicale din viața națiunii, poate cu o promptitudine accentuată și cu o rîvnă creatoare ce avea să ducă la vaste deschideri tematice și explorări cutezătoare a noi zone de expresivitate. Problema ce s-a pus la un moment dat, aproximativ în deceniul șapte, a fost de a se obține echivalențe de structură în abordarea problematicii de actualitate. De structuri tematice, compoziționale, ale limbajului. Pînă la **Iona** nu avusesem monodrame cu preocupări ontologice. Marin Sorescu propunea un mod dramaturgic extrem esențializat de cuprindere a lumii noastre dintr-un punct de vedere românesc, regizorul Andrei Șerban și actorul George Constantin urmau a propune, la rîndul lor, un mod scenic de reverberare în generalitate a monologului ; teatrul, ca artă independentă, e chemat să-și construiască propriile sale imagini și să materializeze propriile sale idei despre existență, într-o tehnică originală, bizuindu-se fundamental (nu însă și exclusiv) pe opera literară. Reușita spectacolului sorescian a fost atît de însemnată, încît prin reprezentația românească piesa a fost trimisă eficient spre mai multe capitale și spre istoria modernă a teatrului universal.

„Unul din motivele lui **Petru Rareș** — explica Horia Lovinescu într-un interviu — este tocmai aflarea unor mijloace de expresie directe, eliberate de încărcătura pompoasă, romantică. Cred în comunicarea cu publicul mai ales pe ideea unei literaturi dramatice de concizie. Am recurs la limbajul obișnuit, cotidian și rareori la neologisme. În același context aș încadra atenția la numita replică patriotică, deformată adesea către tiradă, către tonul sforăitor. Personajele istoriei sînt foarte bine filtrate de timp, a rămas numai esența, eroii ni se comunică astăzi cu sensuri multiple". Această modificare a limbajului, ca și remitizarea, sub semnul imperativelor prezentului, a unor eroi autentici în dramele lui Paul Anghel, ca și refacerea în manieră documentară, cu problematizarea istoriei, a marilor procese în care națiunea română s-a înfruntat cu adversarii ei fără apărător și în fața unor judecători ostili ori indiferenți (**Procesul Horia** de Al. Voitin, **Zodia taurului** de Mihnea Gheorghiu, **Vlad Țepeș în ianuarie** de Mircea Bradu, **Ioan Vodă cel cumplit** de Laurențiu Fulga) a dus la un nou tip de spectacol istoric, perceput cu pregnanță ca actual. Regizorii tineri și actorii de toate generațiile au construit scenic tipologii care dădeau permeabilitate sensurilor și inserau eroii, prin felul de a gîndi și de a acționa, în lumea noastră de azi. Structura scenică a celui mai important spectacol din stagiunea curentă, **Răceala**, a fost concepută de regizorul Dan Micu ca o narație discontinuă, întreruperile, accidentele, culminațiile comice și tragice fiind dictate de imprevizibilele acțiuni ale lui Vlad Țepeș, ce se apără cu vitejie și, deși nu apare niciodată, e omniprezent. Scena e mereu aproape goală. Dar în ea trăiește, inefabil, instabilitatea și frica de puhoaiele invadatorilor, statornicia și liniștea rece a pămînteni lor puțini. Astfel spațiul artistic e mereu plin de reprezentări.

PRINTR-UN proces novator continuu, care a adus mari izbînzi dramaturgiei și teatrului, literatura se adaptează la modalitățile directe propuse de cele mai bune spectacole, iar scena își mobilizează toate resursele creatoare pentru a afla factura artistică cea mai potrivită pentru relevarea unui text nou. **Nu sînt turnul Eiffel** aducea, la vremea ei, prin talentul de excepție al Ecaterinei Oproiu, o dezbatere despre drumul tinerilor — pe care Ion Cojar a expus-o scenic, la Piatra-Neamț, ca o rotire permanentă, în cercuri din ce în ce mai ample, într-un orizont deschis, astfel ca optimismul funciar al comediei dramatice să transpară nu din rezolvarea cazului, ci din senzația de imposibilitate practică a nerezolvării lui. Piesele lui Dumitru Radu Popescu, exprimînd într-un grad înalt constiința critică a literaturii noastre actuale, drame de o mare intensitate, într-o formulă inedită de realism fantastic, sînt traduse scenic, de regizori tineri, la temperatura lor foarte ridicată, utilizîndu-se simboluri austere, ritmuri vii, ambiguități care nu se dezleagă facil, ci cu anevoința cu care s-au dezlegat și în realitate, sentimentul justițiar fiind însă clar, inflexibil, torturant, dar purificator. Eugen Mercus a pus în scenă **Acești ingeri triști** ca o poveste dură despre o întîmplare petrecută într-un bîlci ; Alexa Visarion a montat **O pasăre dintr-o altă zi** într-o formulă severă și tonică, întorcînd mereu personajele către ele însele, cerîndu-le să dezvăluie adevărul pînă la capăt ; Alexandru Colpacci a realizat **Balconul**, poate cea mai fierbinte piesă de actualitate a stagiunii, într-o ambiantă de claustru, cu placarea continuă a grotescului (se mănîncă necontenit clătite cu urdă și mărar, se admiră sculpturi în turtă dulce, se fac libații cu șampanie) pe realismul substantializat al cerinței morale de viață autentică, exprimată tragic de eroul tînăr.

SE REALIZEAZĂ structuri scenice adecvate și la nivelul interpretărilor individuale. Comedia satirică niciodată inactuală a lui Aurel Baranga a avut parte de interpreți excepționali care au dat efigie personajelor : Grigore Vasiliu-Birlic — Spiridon Biserică, „Mielul turbat", Ștefan Ciubotărașu — „Sfîntul Mitică Blajinu", Toma Caragiu — Hrisanide, extraordinarul tip de demagog care își drapează malversațiunile în faldul „interesului general" ; tot astfel Mazilu a beneficiat de compozițiile singulare ale lui Octavian Cotescu, Mirodan de Beligan pentru întruchiparea ziaristului Cerchez.

Faptul că unele scrieri plate provoacă montări destructurate și deprofilate, iar uneori spectacole plate traduc terestru simboluri și desfigurează eroi nu e numai rod al întîmplării, ci și al unor mentalități rudimentare, ori al unor preconcepții parateatrale ; acestea tind a netezi conflictele, „a limpezi" tot ceea ce nu apare astfel imediat, de la prima vedere și de la începutul începutului, a introduce cu sila, în carcera poncifelor zise „tradiționale" și a clișeelor literare ori actoricești, elementele de viață adevărată, personajele complexe, atitudinile îndrăznețe. Literatura facilă, de colportaj, producțiile epigonice, mimetice nu pot intra în raporturi creatoare veritabile cu teatrul actual, acesta neavînd de făcut altceva decît să le transleze scenic în manieră strict meșteșugărească. Regizorii manufacturieri, actorii de bravură logoreică și gesticulatorie, scenografii de recuzită nu pot concepe spectacole cu opere literare, ci doar imagini schimonosite ale textelor, în versiuni scenice opace. Confluențele între scriitorii și artiștii autentici care au a comunica **împreună** ceva lumii și vremii noastre impun opere teatrale de anvergură exprimînd cu forță idei înaintate.

Cultura socialistă implică în mod organic atari confluențe, al căror rezultat e sporirea patrimoniului spiritual pe vectorul specificității naționale. Convergența între dramaturgie și scena română a și adăugat acestui patrimoniu multisecular bunuri contemporane de cea mai mare valoare.

Valentin Silvestru

Radio Televiziune

Un reper

■ De un succes asupra căruia s-au emis contradictorii opinii se bucură acele minuscule manuale care expun, cu argumente, uneori docte, exacte, infailibile, alteori încîntător-desuete, înduioșătoare, totdeauna, însă, optimiste, **Arta de a...** face o mulțime de lucruri, de la cele mai concrete la cele mai ideale și inefabile. Iată, așadar, că, alături de arta aranjării florilor, capătă un firesc drept la existență, arta de a citi și chiar de a scrie, arta de a fi spectator de teatru iar, în ultimele decenii, arta de a fi spectator de televiziune sau ascultător de radio. Statutul psihologic, sociologic, cultural al acestora din urmă se bucură de un nedesmințit interes, pagini de statistici și cărți de anchete urmărind a trasa un grafic — cît mai exact, dar tocmai prin aceasta cît mai complex — al oamenilor pentru care radioul și televizorul nu mai sînt simple aparate, ci un partener obișnuit de discuție, o sursă de informare, un model, un reper formativ. Cititorul de romane a devenit, astfel, atent și la seriale, iubitorul de poezie ascultă radiofonicul **Moment poetic**, a răsfoi un volum din seria editorială a **Bibliotecii pentru toți** este, deseori, o invitație pentru **Biblioteca pentru toți TV**. Altfel spus, „căile" ce duc spre literatură s-au înmulțit și diversificat, păstrînd între ele o relație de armonioasă prietenie și respect reciproc.

Odată cu apariția radioului sau a televiziunii mulți au prezis dispariția sau, măcar, diminuarea (cantitativă) a presei scrise. Dar practica a infirmat teoria și, în prezent, numărul ziarelor, al revistelor cu profil enciclopedic sau specializat este în continuă creștere. La fel, cazul literaturii. Radio și televiziunea au contribuit la o mai bună și, uneori, la o mai profundă cunoaștere a cărților aflate în biblioteci sau librării, scriitorii au rămas ei înșiși și în fața necruțătoarei camere de luat vederi sau în fața implacabilei benzi de magnetofon. Fără îndoială, lectura și-a păstrat inegalabilul și indefinibilul ei farmec (farmec unic și irepetabil, cum se spune cu o formulă foarte cunoscută și foarte adevărată). Lectorul „clasic" este acum și spectator, condiție ambiguă, interesantă prin ambiguitatea ei, el vine spre emisiuni cu marea experiență a cărților și revine la cărți după vizionarea unui bun spectacol. Prin intermediul emisiunilor, literatura tuturor timpurilor și tuturor popoarelor a cunoscut o difuziune excepțională, necunoscută pînă în prezent, dorită și prevăzută de toate marile spirite ale umanității.

Sigur, prima și esențiala problemă a fost cea a găsirii mijloacelor specifice de recitire și vizualizare a textului lite-

Literatură și cinematograf

PROBLEMA ecranizării unei opere literare deja existente comportă o seamă de aspecte. Le propunem discuției :

1) Un cineast străin ecranizează o operă literară românească (Henri Colpi, Marc Maurette, Louis Daquin); ecranizează pe Mihail Sebastian, Horia Lovinescu, Panait Istrati. Asta generează dificultăți și surprize. Unele bune, altele rele.

2) Un cineast român se inspiră dintr-o operă străină (Ion Popescu-Gopo cu al său **Faust XX**).

3) Un cineast român ecranizează o operă literară românească (Mircea Drăgan, Haralambie Boroș, Geo Saizescu, Dan Pița, Liviu Ciulei, Mircea Veroiu, Paul Călinescu, Elisabeta Bostan, Victor Iliu, Jean Georgescu, Mircea Mureșan, Iulian Mihu) ; ecranizează autori clasici : Sadoveanu, Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Agârbiceanu, Rebreanu, Slavici, Sebastian, Jean Bart, Ispirescu, Mușatescu, Victor Ion Popa, ba chiar și Eminescu : **Hiperion**, de Veroiu, scenariu : Mihnea Gheorghiu. Tot așa s-au ecranizat scriitori contemporani : George Călinescu, Zaharia Stancu, Al. Ivasiuc, Marin Preda, Eugen Barbu, Laurențiu Fulga, D. R. Popescu, Titus Popovici, Horia Lovinescu, Constantin Chiriță, Ion Brad, Nicolae Breban, Teodor Mazilu, Paul Everac, Corneliu Leu.

4) Uneori romancierul „devine" cineast, prefăcind în scenariu propriul său roman. (Titus Popovici : **Setea** și **Străinul** ; Eugen Barbu : **Procesul alb, Facerea lumii**).

5) Este deosebit de interesantă adaptarea pentru ecran a unei opere literare care e și autobiografie, ca de pildă **Amintiri din copilărie** de Ion Creangă ; cînd, deci, autorul scrierii devine unul din personajele povestirii filmate (Elisabeta Bostan despre copilăria lui Creangă).

6) Problema originalității se impune atenției. Oare un film tras dintr-o operă literară foarte bună are mai multe, sau are mai puține șanse de a fi **original**, decît un film cu scenariu zis (anticipat) original ? Anticipat, fiindcă originalitatea nu i-a fost încă recunoscută de masele de cititori, cum se întîmplă cu un roman celebru.

7) Problema originalității e legată de aceea a dreptului de a schimba în film faptele din opera literară. Unii cred că această libertate e limitată. Alții zic că pentru operele clasice, care se învață și la școală, pe care deci spectatorul le cunoaște deja, libertatea de a „schimba", de a suprima sau adăuga, are oarecare îngrădiri. Se poate însă, din contra, susține că uneori schimbări fundamentale sînt nu numai permise cineastului, dar că-s chiar obligatorii. Iarăși : care schimbări au acest privilegiu ? Și de ce ? Asta ține de structura specifică filmului, structură foarte diferită de aceea a romanului, nuvelei, schiței, în ciuda multor asemănări.

8) Analiza specificului cinematografic conduce la stabilirea, la recunoașterea unei estetici pur cinematografice, deosebită de aceea a narațiunii sau a dramei literare ; deosebire care mi se pare evidentă și clară, în ciuda faptului că nici un critic n-a reușit să o formuleze încă precis.

9) În estetica generală, gîndirea teoretică socialistă a introdus cîteva categorii proprii și a reformulat ideile de mesaj, de angajare, de politizare, de „caracter educativ". Oare aceste elemente, de natură evident morală, sînt **doar** admisibile într-o operă de artă ? Sau ele, deși de natură etică, **devin adevărate criterii estetice** în anumite împrejurări ?

10) Întorcîndu-ne la cinematograf, întrebarea e în ce măsură aceste repere ale esteticii marxist-leniniste intervin în problema specială a ecranizării operelor literare.

11) Cum trebuie privit cazul unui scriitor, publicist, ziarist, care se specializează profesional în activitatea de scenarist ? Este cazul unor scenariști străluciți ca Titus Popovici, Mihnea Gheorghiu, Ioan Grigorescu, Petre Sălcudeanu.

12) Uneori specialistul este numai dialoghist. Sînt țări unde dialoghiști reputați fac numai asta. La noi această meserie nu s-a despărțit încă de celelalte specialități cineaste, cum e (de pildă în Franța) cazul unor Prévert sau Jeanson. Scriitori prestigioși consimt totuși uneori să facă oficiu de dialoghiști (de exemplu Al. Mirodan).

13) O problemă curioasă este aceea a povestilor care s-ar putea numi paraliterare, opuse celor de „fiction", adică beletristice. Există povești adevărate, adică autentice, istorice, sau mai simplu spus, consemnate în scrierile istoricilor. Ele nu diferă de cele pur literare pentru că ar fi mai puțin frumos scrise, căci au aceleași obligații de stil și de preocupare estetică în expunere. (Să ne amintim de Taine, Voltaire, Burkhardt, Montesquieu). Istoricii, exact ca și romancierii sau nuveliștii, nu spun tot ce s-a întîmplat, ci **aleg**. Selectează faptele **importante**. Aici însă intervine o deosebire. Pentru istoric, important e ceea ce produce **multe efecte** ulterioare. Pentru scriitor, important e ceea ce sugerează **multe cauze** anterioare. În realitate, ambii practică totuși ambele atitudini de gîndire și creație, poate doar cu oarecare preferință pentru una din ele, după caz.

Asta ne duce la filmul istoric, gen abundent practicat la noi în ultima vreme, pentru reconstituiri ale unor trecuturi mai îndepărtate **(Dacii, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Cantemir, Tudor)**, sau mai recente **(Lupeni '29, Capcana, Conspirația, Serata)**, opere uneori remarcabile. Aceste reconstituiri sînt în fond tot un fel de ecranizări de opere literare existente, adică de fapte istorice existente, consemnate de pana măiastră a unui Iorga, Xenopol, Daicoviciu, Maiorescu, Hasdeu.

14) Iată în sfîrșit și un alt interesant aspect al relațiilor între beletristică și dramaturgie cinematografică. Beletristică și chiar poetică. În splendidul documentar **Pe urmele lui 1907** făcut de Calotescu, povestea începe cu un peisaj de o cuprindere imensă, pămînt arat și pustiu, care se întinde pe kilometri pornind de la casa boierului. În cerdac, atîrnate de cui, două obiecte care țin loc de personaje : un harapnic și un binoclu ; simboluri, amîndouă, ale asupririi : ale apăsării îndeaproape, și ale supravegherii de la distanță. Iar în loc de comentariu, auzim versurile argheziene :

„Moșia îi ajunse pînă la noi în casă.
Aproape n-are omul pe unde să mai iasă.
Nu mai țin de ogradă nici cloștile cu pui :
Și ele pase cu micii, azi, pe moșia lui."

D. I. Suchianu

Opere cinematografice de prestigiu, nutrite din valorile creației literare clasice (Moara cu noroc, **ecranizare a nuvelei lui Slavici — în imaginea din stînga) și contemporane** (Puterea și Adevărul, **film realizat după scenariul scriitorului Titus Popovici — în imaginea din dreapta)**

SECVENȚA

● MĂRTURISESC că nu m-am documentat niciodată, dar m-am întrebat mereu : va fi fost oare vreodată Caragiale la cinema ? (În 1911, între altele fie zis, cu un an înaintea morții scriitorului, junele cinematograf românesc producea primele sale minute de ficțiune intitulate „Amor fatal". O, nene Iancule !...). Va fi fost, așadar, Caragiale la film ? Chiar dacă da, nu mi-l închipui într-o asemenea situație : Caragiale nu suportă întunericul pe care îl vede ca moment fatal al ciclului zilnic, propice derutei și malversațiunii (noaptea de coșmar din **Grand Hôtel „Victoria Română"**, apoi **Noaptea furtunoasă**, apoi noaptea din **Conul Leonida...**, pe urmă conspirația nocturnă surprinsă de pe gard de Pristanda în **Scrisoarea pierdută**, timpul tragic de noapte al **Năpastei**, ca să nu mai vorbesc despre **O făclie de Paști, În vreme de război, La Hanul lui Mînjoală** etc.). Nu-l văd pe Caragiale intrînd în întunericul unei săli de film, loc nesigur pentru el, unde singura replică posibilă este cea a Didinei (actul III, scena 5) : „S-aprinz o lampă...".

a. bc.

Ioana Mălin

Cinema

Flash back

Made în 1935

■ PENTRU iubitorul de tehnică anii 30 sînt perioadă de aur. Nu-l mai interesează personalitatea autorilor. Nici adevărul realității. Nici percutanta ideilor. Ca și cum ar fi nimerit la lumină dintr-o lungă bîjbîire la țipăt și muzică dintr-o lungă sugrumare a sunetului, amatorul de epatări jubilează.

Atunci se naște cea mai bizară combinație de tehnică avansată și de conținut pueril. Așa cum medicina își are epocile ei dominate de vraci, iar harta cerului cade din cînd în cînd pe mîna astrologilor, filmul trăiește — după venirea sonorului — o epocă a comercianților de iluzii șelipitoare. Ceea ce devenise culme a tehnicii s-a transformat instantaneu în apogeu al convenției superficiale, al inscenării copilărești.

Se considera că totul poate fi virît pe gîtul spectatorului (arta bună se retrăsese în coltișorul ei și-și dădea capodoperele, în contrasens cu fluxul epocii). Cele mai gogonate subiecte erau socotite digerabile în euforia de după chinuitoarea criză a vorbirii. Cei mai serioși actori, cei mai talentați scenografi și operatori se înhămau la cele mai greu credibile scenarii pentru a obține cele mai binecuvîntate încasări.

Brusc, actorii se împart în două : unii care spun replici, iar alții — fericiții — care cîntă, oprind acțiunea pe loc, proptindu-se în tocuri și fiind priviți cu nesaț de parteneri. Brusc, poveștile se schematizează și personajele sînt toate virtuale perechi matrimoniale care confundă dragostea cu interesele, qui-pro-quo-urile sînt cusute cu ață albă, biletele de afaceri sînt luate drept sentimentale, și, în general, sufletele sînt toate mulate în acea emulsie de amor și arghirofilie părînd în epocă atît de naturală.

Bineînțeles că un astfel de film nu poate să nu culmineze printr-un mare spectacol în care toată lumea se produce și devine celebră, ba chiar bogată. Atunci orchestrele acelea mieroase care pîndiseră în fundalul nevăzut al acțiunii se reped în față cu nesaț și acompaniază baletele vaporoase, pianele albe, trenele imaculate pierdute sub caisi înfloriți, luna electrică tăiată în cartoanele platoului.

M-am referit în cele de mai sus la filmul grăitor botezat **Parada aurului**, mostră a genului, aparținînd regizorului Busby Berkeley. Dar ca această peliculă sînt zeci și sute, poate numai în anul de grație 1935, cînd s-a născut, și nu garantez că văzîndu-le deodată le-am putea deosebi prea bine una de alta.

Romulus Rusan

Telecinema

FILMUL și LITERA

■ COPIL FIIND, filmul n-a făcut literatură. Primele sale imagini, la 1895, au fost ieșirea muncitorilor de la uzina Lumière, marea la Ciotat, sosirea trenului în gară. Godard observa că, în 1970, cinema-ul nu găsise alt unghi pentru a filma intrarea unui tren în gară, decît cel de la 1895. Copil fiind, filmul nu se putea povesti. El era ceva nemaivăzut. El nu avea cuvinte ci inserturi. Dialogul venea după sau între gesturi, el se supunea ritmului, imaginii, Eisenstein a ajuns la minunea însertului ritmat grafic. El macheta cuvîntul. „Îi dădea literă" — cum zicem noi, turbații gazetăriei, singura artă fără de muză — el scria cuvîntul „foc !" cu trei caractere de litere. Nici-un copil nu va povesti altui copil cum scria Eisenstein „foc !" cu trei rînduri de povești sau cum e montajul paralel din „Intoleranța" lui Griffith. Îmi închipui că la începutul începutului copiii inteligenți se duceau la cinema și ieșeau de acolo înmărmuriți, fără cuvinte, spunîndu-le celor de afară sacra formulă : „Du-te și vezi !". O bătaie cu frișcă, o catastrofă sennetiană, cu o mie de mașini parade într-o secundă, nu se puteau relata. Mama mea, fecioară, dormea cu poza lui Mosjoukine sub pernă. Imaginea, ca și fascinația ei, era mută și de taină. Nici o iubită — și, credeți-mă, toate au devenit mame — nu a ținut sub pernă un artist de cinema. Ele mi-au spus întotdeauna răspicat după cine „sînt moarte". Maturizîndu-se, cinema-ul a devenit sonor, epic și mai ales literar. Așa i-a fost soarta, „omul" epuizîndu-și repede elanurile imaginative ale adolescenței puse sub semnul independenței de spirit și literă. Nu e de plîns și nici de blestemat. Cea mai frumoasă perioadă a vieții mele de cinefil a fost copilăria cînd, copil fiind, povesteam filmele văzute celorlalți copii. Pentru mine, filmul a fost de la început literatură orală, vesperală, amicală. Aveam filme pentru fetițe blonde și pentru băieți de care mă temeam că mă vor bate. Manipulam subiectele pentru a fermeca și intimida. Nu era ușor, dar aveam multe subiecte bine structurate și lungi. Mult mai tîrziu am aflat de la René Clair că un film bun se povestește doar în două cuvinte. Acum mă uit la cinema ca în „Paradisul" lui Huston — tot ce am văzut mai bun în ultima vreme — unde, în final, doi tineri la capătul puterilor se duc să bea o cafea într-un bar și chelnerul e un japonez bătrîn, chip spectral, de o liniște străvezie, a morții : amîndoi se uită vrăjiți la el. „Crezi că a fost vreodată tînăr ? Crezi că a fost fericit ?" se întreabă ei, așa cum și eu întreb cinema-ul, prin fiecare film de azi. Da — spun ei ; da — cred și eu. Am întîlnit filme fericite.

Radu Cosașu

Plastică

ARMONIA ARTELOR

AUREL JIQUIDI :
„Vitoria lui Toader Lipan"

CAMIL RESSU : **Terasa Oteteleşanu** (În jurul mesei, scriitorii Ion Minulescu, Tudor Arghezi şi Corneliu Moldovanu, pictorii J. Al. Steriadi, Iser, Al. Satmari şi muzicianul Alfons Castaldi)

ION IRIMESCU :
ION AGIRBICEANU

PASIONANTĂ, atractivă pînă la fascinaţie, mereu deschisă evenimentelor, dar şi interpretărilor s-ar dovedi o istorie a spiritualităţii umane concepută ca o permanentă aspiraţie către sferica armonie a artelor. Ar avea loc aici, într-o logică şi inextricabilă dialectică a istoriei, toate marile momente ale culturii omeneşti în care cele mai diferite tendinţe, preocupări, idei, genuri, specii, stiluri tind să se integreze într-un sistem coerent şi omogen de valori ontologice şi estetice, în raport de o axiologie autentică. Am constata, cu deplină obiectivitate, modul în care nevoia unei exprimări complexe şi complete, la nivelul specificităţii artelor, redimensionată în raport cu o nouă vocaţie, totalizatoare şi ca atare mai activă în interferenţa sa cu societatea, se instituie ca o necesitate legică şi nu doar ca un simplu joc steril sau gratuit.

Privită din această perspectivă, desigur mult mai largă şi mai nuanţată în existenţa sa concretă, socială şi spirituală, istoria culturii ne-ar propune şi alte criterii, alţi termeni de referinţă, o nouă axiologie, mai apropiată de conceptul artelor ca sumă. Într-un asemenea sistem, desigur dificil de articulat în caleidoscopica lui varietate, adeseori contradictorie prin natura interioară, problema autonomiei artelor ar trebui reconsiderată, fără o dizolvare aberantă, dar, în orice caz, deplasînd accente, creînd noi surse de interes şi noi justificări. Ne-am găsi astfel — şi încercări restrînse la o arie anumită, istoric delimitată există deja — în faţa unei schiţe diacronice, poate nu totdeauna pregnantă, a modului în care dialogul artelor s-a purtat şi se poartă cu neostentativă dar detectabilă continuitate, uneori programatic, de cele mai multe ori instinctiv, dar nu mai puţin fertil.

Mizînd pe autoritatea şi atracţia cuvîntului scris, formă curent-comunicativă ce nu exclude cu false orgolii primatul altor modalităţi de exprimare artistică, sîntem tentaţi să ne raportăm în permanenţă la acest sistem de conotare a ideilor şi sentimentelor, desigur pentru că în acest caz lectura se realizează mai uşor, după un sistem semantic instalat şi acceptat definitiv, cel puţin în datele lui curente şi pragmatice. Şi chiar dacă arta în discuţie, oricare ar fi ea, nu utilizează cuvîntul scris sau spus ca element component al sintagmei expresive — acesta ar fi cazul artelor vizuale, plastică, dans, muzică şi adeseori filmul (nu numai cel de nostalgic pionierat tehnic) — există tendinţa, adeseori exacerbată, de a „literaturiza", de a încerca permanenta translaţie şi nu echivalenţa, oricum imposibilă de realizat, în scara imaginii literare. Dar, firesc, prin acel dialectic raport de reciprocitate datorită căruia armonia artelor nu rămîne o utopică proiecţie mentală, şi celelalte arte comunică între ele, se interferează în domenii de graniţă tot mai frecvent solicitate astăzi, iar toate intră în dialog fertil şi necesar cu literatura, adeseori ilustrînd-o, alteori redimensionînd-o sau chiar deplasîndu-i valorile general-umane şi estetice în propriul cîmp de existenţă specifică.

Ar fi la fel de interesant şi mai ales necesar dacă am discuta modul în care cultura noastră spirituală, nu doar cea modernă, mai clar marcată de acest fenomen în continuă mutaţie, reflectă tentaţia armoniei artelor, a coabitării lor într-un sistem logic, organic structurat şi eficient în starea sa de existenţă estetică, etică, morală şi etnică. Am putea începe cu vechile monumente de cultură şi artă românească, am vedea în ce măsură autonomia unui tip de imagine-semn nu constituie reflexul necesar al cuvîntului, prelungirea acestuia într-o zonă de existenţă cu altă specificitate. Am vedea cum, dincolo de nevoia sau dorinţa de a găsi un corespondent imagistic nou cuvîntului, între diferitele arte din care se constituie corpul spiritual denumit cultura românească s-a stabilit o continuă şi fructuoasă circulaţie de valori, idei, teme, subiecte, relevată astăzi tot mai frecvent prin estetica zonelor interdisciplinare. Am ajunge astfel, dincolo de inerentele, pasionantele şi adeseori determinantele prietenii artistice — reflex al ideii de armonie a artelor dar şi al solidarităţii sociale şi umane — în zona faptului de artă concret, născut din osmoza dinamică la care participă spiritele unei epoci, definitorie pentru un timp şi un spaţiu anumit.

IATĂ, un pictor paşoptist — ne-am gîndit la Rosenthal, dar şi la Tattarescu — pictează portretul lui Bălcescu. Nu este portretul unui prieten, al celui mai bun şi mai mare pentru noi toţi, sau al scriitorului de istorie : este portretul unui ideal materializat, este portretul Revoluţiei sublime. Apoi, odată cu înaintarea României în devenirea sa modernă, coincizînd organic şi necesar cu o nouă luare în posesiune a conştiinţei de sine ca naţiune unică şi unitară, acest dialog al spiritualităţii concretizat în artă capătă un caracter tot mai pregnant. Se delimitează o dimensiune calitativ nouă, ce depăşeşte incidentalul sau cordiala reciprocitate pitorească şi amicală. Este conştiinţa că toţi oamenii acestei ţări, oamenii de cultură între ei, au o apartenenţă unică prin origine şi idealuri. Iar în virtutea acestei conştiinţe, devenite însăşi condiţia umană a oricărui român, un suflu nou, puternic şi unificator traversează spiritualitatea modernă, animînd-o de pe poziţii calitativ noi, oferindu-i o nouă perspectivă istorică. Desigur, se poate vorbi despre portretul cutărui scriitor realizat de un anumit pictor sau sculptor, se poate vorbi despre Heliade Rădulescu, Bolintineanu, Kogălniceanu, Cuza, Rosetti, Alecsandri, aşa cum ni-i păstrează în memoria materialului picturii sau sculpturii artiştii contemporani cu ei. Se poate vorbi despre Tattarescu, Aman, G. D. Mirea, Grigorescu sau despre sculptorii Storck, Georgescu, Ionescu-Valbudea şi influenţa literaturii şi a literaţilor asupra lor. Dar mai presus de aceste date ce privesc istoria culturii, trebuie luat în discuţie acel sentiment al apartenenţei la o matrice spirituală unică, în virtutea căreia sentimentul poeticei lui Alecsandri se regăseşte, pe un alt plan, în opera lui Grigorescu, profunda implicare în existenţă a geniului eminescian se întîlneşte cu patetismul picturii lui Andreescu, iar preocupările sociale de avangardă ale scriitorilor de la începutul veacului poartă un dialog activ, militant, cu opera multor artişti plastici şi chiar a compozitorilor. Cunoscutul portret colectiv realizat de Ressu în **Terasa Oteteleşanu** constituie un argument iconografic explicit în sprijinul ideii dialogului dintre arte — aici convivii sînt pictorii Steriadi şi Iser, scriitorii Tudor Arghezi, Corneliu Moldovan, Ion Minulescu şi compozitorul Castaldi —, dar trebuie să ne referim la portretele celebre realizate de Tonitza, Ştefan Dimitrescu, Iser, Pallady, Petraşcu, avînd ca subiect oameni de litere sau muzicieni, iar mai de curînd la cunoscuta imagine a lui Eminescu lăsată de marele Anghel, şi la cele semnate de Corneliu Baba, Alex. Ciucureanu, toate restituind imaginea marilor personalităţi ale culturii. Apoi, ne-am putea referi la suita de ilustraţii ce au urmărit echivalarea plastică a literaturii lui Caragiale, Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Stancu, dar mai semnificativ ni se pare felul în care opera lor a generat un climat, foarte al nostru, capabil să fertilizeze creaţia din alte domenii ale artei : pictura, grafica, sculptura, muzica, baletul şi filmul. Am putea vorbi, de asemenea, despre scriitorii pictori şi despre plasticienii scriitori, capitol atractiv şi încă neexplorat al culturii româneşti moderne, dar în toate aceste dialoguri trebuie să vedem acel ineluctabil spirit al armoniei artelor prin care spiritualitatea noastră îşi afirmă profundul umanism militant, sincronizîndu-se cu toate fenomenele universale autentice.

Cu atît mai pregnantă şi mai lucidă se relevă astăzi comunicarea între arte, tinzînd către acea armonie cîndva considerată ideală, posibilă în epoca noastră prin chiar sensul culturii noi, socialiste. Un nou umanism furnizează premisele şi condiţiile unui flux continuu şi creator între teritoriile cîndva considerate imuabile ale artelor din ţara noastră. Armonia artelor devine o realitate, cuvîntul scris sau spus se întîlneşte creator adeseori în forme ingenios inedite, cu acela transmis prin alte mijloace. Pentru că, pînă la urmă, orice artă înseamnă un mod de a vorbi, de a comunica prin mijloace specifice, cu epoca şi oamenii ei, despre epoca şi oamenii cu care eşti contemporan, în sensul valorilor perene, mereu vii prin chiar apartenenţa lor la adevăratul spirit al culturii umaniste.

Virgil Mocanu

Cartea

Un monument al artei voievodale

• MONOGRAFIA lui Grigore Ionescu şi Maria Ana Musicescu, **Biserica Domnească din Curtea de Argeş,** pe care Editura Meridiane a tipărit-o în colecţia „Comori de artă din România", oferă cercetătorilor români şi străini instrumentul de lucru pe care acest monument de excepţie îl merită. Autorii au considerat ampla bibliografie în legătură cu trecutul şi funcţia Bisericii Domneşti, rezultatele cu totul remarcabile ale săpăturilor arheologice din deceniul şapte — care au scos la lumină urmele complexului arhitectural şi vestigiile din secolul al XIII-lea — precum şi studiile mai recente despre arta bizantină de la nordul Dunării în epoca imediat următoare independenţei de stat a Ţării Româneşti. Grigore Ionescu şi Ana Maria Musicescu şi-au propus să situeze monumentul conservat în întregime şi reprezentativ pentru spiritualitatea românească în contextul artei bizantino-balcanice, stabilind raporturi stilistice cu opere asemănătoare din epocă, distingînd trăsăturile proprii şi semnificaţia lor. Odată cu independenţa, care a urmat luptei de la Posada, relaţiile politice şi culturale cu Serbia şi Bulgaria au inspirat voievozilor Ţării Româneşti dorinţa de a înfăptui monumente reprezentative care să marcheze noul statut. Această năzuinţă poate fi „citită" şi în alte mărturii, în titlul voievodal, în ceremonial şi în podoabe.

Grigore Ionescu ajunge la concluzia că biserica, de mari proporţii, reprezintă fructul asimilării unor procedee constructive, a structurilor şi formelor artistice proprii arhitecturii bizantine din epoca Comnenilor. Respectînd formula clasică a tipului structural bizantin, monumentul impune prin simplitatea soluţiilor şi printr-o distincţie impunătoare.

După o minuţioasă analiză a frescelor originare de cele refăcute, Maria Ana Musicescu pune în lumină înrudirile Bisericii Domneşti cu cele de la biserica Kahrié-Djami din Constantinopol şi Sf. Apostoli din Salonic, de care o leagă subtilitatea temelor teologice şi noblețea stilistică, precum şi de biserica mănăstirii Dečani, pentru bogăţia tematică. O altă trăsătură a acestei picturi constă în latura sa narativă, în spiritul enciclopedic, specific epocii Paleologe.

Stabilind legăturile Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş cu etosul românesc şi cadrele culturale ale epocii, pe temeiul unor ample documentări şi investigaţii, autorii semnează cu stilul propriu : Grigore Ionescu cu sobrietatea şi limpezimea cleştarului, Maria Ana Musicescu cu acele rafinate irizări de vitralii trecute prin ceasuri de zi şi noapte.

Pavel Chihaia

Muzică

„MUZICA ESTE ACCESORIUL, UN ACCESORIU ESENȚIAL, IAR DRAMA ESTE PRINCIPALUL ELEMENT. CĂLĂUZIT DE ACEST PRINCIPIU AM SCRIS **OEDIP**".

GEORGE ENESCU

Literatură și Muzică

Anatol Vieru

Vă propun, mai intîi, să ne amintim de opera Iona. V-ați pus cumva problema, în acea lucrare, că literatura și muzica au limbaje diferite? Sau compozitorul și scriitorul Marin Sorescu au pornit la drum cu intenții comune de creație?

— În momentul cînd am hotărît să scriu această operă, textul piesei a devenit al meu. Tocmai de aceea am ținut să vorbesc cu Sorescu, să-i cer permisiunea de a mi-l însuși. El a ezitat un timp. Cum a explicat mai tîrziu această reținere? Nu-și putea imagina balena cîntînd, mai ales că este vorba de „o balenă interioară"! Se punea, deci, problema de a schimba piesa fără a mă atinge de ea. De ce m-aș fi atins? Este un poem admirabil; deși te surprinde la fiecare pas, îți dă impresia că l-ai fi scris tu. Cînd vorbesc despre schimbare o am în vedere pe aceea de regn, de gen. Nu mi-am propus o repovestire muzicală, ci am reluat totul de la început.

Am adus în joc gravurile lui Escher (ținîndu-l însă la curent pe Sorescu). Prin Escher am vrut să aduc la suprafață vuietul cosmic din **Iona** lui Sorescu; prin Sorescu am vrut să dau la iveală ironia lui Escher, mai bine zis ironia lumii văzută de Escher.

— Metaforele din opera Iona au fost dezvoltate atît prin unghiul literar, cît și prin cel muzical și plastic? Cum vedeți rezolvarea acestei colaborări multiplane între creatori, intenționînd realizarea formelor de artă sincretică?

— Tocmai despre asta a fost vorba. Am ciocnit între ele aceste lumi diferite (la care mi-am adus propria mea lume, ideile mele obsesive), tocmai pentru ca ele să scapere, luminîndu-se reciproc. Am fost politicos: din piesa lui Sorescu am luat aproape tot și am avut grijă **să se audă tot**, să se înțeleagă; din Escher am luat lucrurile cele mai semnificative și le-am lăsat **așa cum sînt**. Am respectat și intențiile mele, nu m-am îndepărtat cîtuși de puțin de lumea mea; dimpotrivă, am realizat-o și prin colaboratorii mei. În arta sincretică efectul, afectivitatea nu vin din concesii reciproce, ci dintr-o bună vecinătate a elementelor constitutive. Componentele artistice, colaboratorii nu trebuie să-și proptească slăbiciunile, ci să-și sporească virtuțile. Autorul operei **Iona** a fost, în cazul de față, compozitorul, cel care a provocat această triplă colaborare. Înainte de a-l arăta pe Iona în conversație cu peștișorii săi, am așezat o **Metamorfoză** după Escher, care este **Facerea Lumii**. Din cei doi pescari muți, cu bîrne pe umeri, care apar în piesă, am scos, în operă, un cor de umbre, pe care l-am îmbrăcat în contururile lui Escher. Am subliniat etanșeitatea lumii lui Iona scriind: „Iona este pescar; lumea lui se împarte în apă, pămînt și aer; este o lume etanșă; acolo unde se termină apa, începe pămîntul sau (și) aerul; unde se termină aerul și pămîntul, începe apa; nu există fisuri". La sfîrșitul evoluției sale tragice, Iona descoperă focul. Pentru a-l face pe Iona însuși mai cuprinzător, în operă am tăiat personajul în trei; am decupat replicile în așa fel încît cele trei voci să contureze nu doar un singur personaj, ci un fel de colectivitate Iona.

Aurel Stroe

— Cum ați defini dv. legăturile dintre literatură și muzică?

— Degas spune o mică povestioară: „Muzele lucrează toată ziua separat, iar seara, cînd se întîlnesc, nu discută între ele, ci dansează între ele". Sigur că e foarte greu să stabilești precis legăturile dintre muzică și literatură. Ele sînt străvechi, prin însuși faptul că muzica vocală, care pînă acum cîteva sute de ani acoperea cea mai mare parte a domeniului, se baza pe texte. Și astăzi ne vine foarte greu să despărțim muzica de text, în mai toate muzicile vechi. În acest tip de artă, muzica și textul fac una, de asemenea textul fără muzică este greu de imaginat. Ne este foarte greu să ne reprezentăm exact o tragedie de Eschil, de pildă, pentru că muzica, în cea mai mare parte, s-a pierdut. Să nu se înțeleagă însă greșit, și anume că legătura între text și muzică reprezintă o descriere prin muzică a textului — lucru realizabil doar în cazuri foarte particulare. Și pentru că, așa cum povestește Degas, după muncă, muzele nu fac schimb de experiență, ci dansează, analogiile dintre muzică și cuvînt au rămas în cea mai mare parte nestudiate și nedefinite clar.

În ultima vreme au apărut mari prozatori, la care se distinge cu ușurință o analogie destul de precisă între construcția literară și forma muzicală. La acest nivel, și compozitorii au fost inspirați de aspecte ale literaturii. Am să dau un singur exemplu: **Sfîrșitul lui Ulysse** de James Joyce, unde toată realitatea bogată a unei zile dublineze, din conștiința eroinei principale, se transformă, se topește într-o proză continuă, lipsită de punctuație, transformare corespunzătoare trecerii în starea de somn a acesteia. Asemenea tipuri de transformări au apărut în ultimele decenii și la compozitori.

— Cum ați rezolvat, cu instrumentele propriei creații, problemele acestor legături?

— Deși sînt un vechi iubitor de literatură, aceasta nu a pătruns în muzica mea decît în mod indirect, fapt pe care l-am constatat deseori, în timpul cînd lucram la o piesă și, mai ales, după ce o terminam. Să mă refer la o lucrare mai recentă: **Concertul de clarinet și orchestră** prezintă analogii, cred, mai profunde, la nivelul viziunii de astă dată, cu **O sută de ani de singurătate** a lui Gabriel Gracía Márquez.

O lucrare mai veche a mea, **Arcade**, scrisă acum aproape 15 ani, a trezit în mintea multor ascultători analogii cu spațiul mioritic ondulat, al lui Lucian Blaga. Alții au găsit o asemănare de optică cu versurile lui Ion Barbu: „Vis al Dreptei Simple! Poate geometria / Săbiilor trase la Alexandria..." Deși cînd am compus această piesă nu m-am gîndit decît la muzică, trebuie să recunosc că printre trimiterile posibile, cele semnalate sînt reale. Versurile lui Ion Barbu au constituit, multă vreme înainte de a compune această piesă, o carte de căpătîi, care, trebuie să recunosc, a influențat viziunea mea artistică. Postularea Isarlîkului, cetatea pusă, de către poet, între barele absolutului, se poate regăsi în modul de a genera piesele unui întreg ciclu, care își avea, în **Arcade**, piesa amintită, începutul.

Tiberiu Olah

— Literatura și muzica au domenii comune de limbaj și expresie?

— Poate că singurul domeniu comun al muzicii și literaturii — după părerea mea — ar fi cel al expresiei, văzută ca ceva specific pentru toate genurile artistice. Ca limbaj, muzica începe acolo unde se termină cuvîntul. Cred că trebuie să fim de acord cu această afirmație, dealtfel poetică. Admițînd-o ca limbaj, ea este deci altceva decît cel poetic și pe care dealtfel trebuie să ți-l însușești, dacă vrei să-i pătrunzi tainele. Dar, ca și pentru limbajul poetic, aici trebuie să arăți afinitate pentru perceperea adevărului prin sunete. Muzica are acea capacitate de a exprima adevăruri ce nu mai pot fi formulate prin cuvinte, ci numai cu ajutorul, să zicem, al „undelor sonore". În schimb, muzica are avantajul de a nu avea nevoie de traducere, deși, în mod obligatoriu, ea conține ceva foarte specific din ambianța locurilor în care s-a născut și a crescut compozitorul. Această trăsătură, desigur, o apropie de literatură, dar ea, repet, poate comunica fără intermediul traducătorului, deci direct, nealterat, adică în original. Într-o altă ordine de idei însă, fiecare prezentare a unei lucrări depinde de concepția interpretului, care, vrînd-nevrînd, chiar și în cele mai fidele tălmăciri, va imprima lucrării ceva din propria sa personalitate. Deci, pe undeva, fiecare execuție muzicală conține și puțină „traducere" (vezi cuvintele: interpretare, tălmăcire etc...).

— Vreți să ne înfățișați cîteva aspecte ale experienței dv. în domeniul relațiilor dintre muzică și literatură?

— Da. Experiența mea cea mai recentă se leagă, pe de o parte, de o „reinterpretare" a poeziei populare — vezi simfonia corală **Timpul cerbilor** —, iar pe de altă parte, ideea de bază din **Timpul memoriei** se inspiră din cîteva aforisme de Nichita Stănescu, pe care le-aș concentra în următoarea idee poetică despre timp: „Timpul nu poate fi oprit, totuși noi vrem să-l distrugem cu ajutorul memoriei noastre. Pentru că memoria nu are timp. Memoria oprește timpul și-l suprapune în straturi, în imense straturi. În acest fel ea creează mituri. Noi creăm mituri pentru a înfrunta timpul și pentru a găsi permanența și continuitatea în noi înșine. Timpul oprit e actul memoriei. Memoria este un act al prezentului, deci singur prezentul este timpul memoriei..." Consider că în ambele lucrări am căutat să exprim idei prin mijloace exclusiv muzicale și m-am străduit să descopăr zone emoționale ce exprimă adevăruri dincolo de cuvînt. Aceste idei m-au călăuzit și în lucrarea **Evenimente 1907**, atunci cînd m-am referit la unele subtitluri din **Răscoala** lui Rebreanu. N-am scris o muzică descriptivă! Care era ideea ce m-a obsedat? Acea forță a omului, respectiv a țăranului român din 1907, născută din dorința de a se descătușa dintr-o pasivitate umilitoare, tendința lui de a deveni El însuși, de a descoperi că el este Om! Țin să repet și să afirm că muzica poate reda acest proces al deșteptării conștiinței umane, acest proces al devenirii, al nașterii personalității. Cu alte cuvinte, muzica trebuie să descopere o nouă dimensiune a cuvîntului.

Șt. Niculescu

— Pe ce se bazează colaborarea dintre compozitori și oamenii de litere? Există domenii comune de cercetare?

— Muzica vorbește cu noi fără să recurgă la cuvinte. Mai mult, dacă **tot** ce spune muzica în noi s-ar putea reproduce în cuvinte n-am mai avea nevoie de muzică. Există deci ceva intraductibil în muzică, adică imposibil de descris prin alt sistem semiologic, inclusiv „ultimul" sistem, limbajul uman. Dar acest intraductibil nu este incomunicabil: el se transmite tocmai și exclusiv prin muzică. Ceva similar se poate afirma și despre poezie sau altă artă. Ceea ce nu exclude, desigur, existența unei semantici a muzicii, a poeziei etc., sau cooperarea dintre lingvistică și muzicologie pentru evidențierea punctelor de contact și interacțiunilor dintre limbaj și muzică. Dealtfel, fiecare compozitor se apropie de un text lingvistic în sensul că adîncește propria sa „lectură" a textului. Sînt astfel posibile lucrări muzicale distincte pe același text. (Exemple există și în folclor, unde apare și situația contrară: aceeași melodie pe texte diferite!). În muzică, textul poate fi sugerat, subliniat, comentat, interpretat, transfigurat etc.; el poate deveni sursă pentru însăși structura muzicală, fără să anuleze însă obligația muzicii de a-și găsi propria coerență. Un exemplu personal: **Aforisme de Heraclit** pentru 20 voci soliste, pe fragmente de Heraclit din Efes. În timpul lucrului am descoperit că binecunoscuta temă a filosofiei antice, Unul și Multiplul, poate căpăta o materializare în muzică și anume într-un tip de eterofonie (sau textură eterofonă) care să prezinte tocmai o dialectică între un sunet și o mulțime de sunete. Această structură am socotit-o cea mai adecvată textului gînditorului grec.

Cantata I-a, pe care am scris-o pe un poem de Nina Cassian dedicat Eliberării, are desigur o comunitate de spirit cu textul, dar se desfășoară după legități muzicale proprii, mai ales ca arhitectură de ansamblu. Încă mai liber am tratat poemul antirăzboinic al lui Gellu Naum, pe care am scris **Cantata a II-a**, fapt care a permis adecvarea tehnicii multiseriale deopotrivă structurilor instrumentale și vocale. Cît despre fragmentele extrase din diverse poeme de Arghezi pentru **Cantata a III-a**, se poate spune că le-am integrat structurilor muzicale; aici nu muzica servește textul, ci textul muzicii. În sfîrșit, în opera pentru copii **Cartea cu Apolodor**, după binecunoscuta lucrare cu același nume de Gellu Naum, s-a pus o cu totul altă problemă. Excepționalul text, important atît în detaliu (candoare, ironie, umor) cît și în evoluția etică, trebuia perceput integral în ritmul unei lecturi firești. De aceea, deseori textul este recitat în diverse maniere, iar muzica îl interpretează în mai toate posibilitățile scenice — teatru, pantomimă, balet, operă — de unde rezultă un spectacol total, pe de-a-ntregul subordonat verbului.

Convorbiri realizate de
Anton Dogaru

Literatura română în lume

ASISTĂM, în anii noștri, la un proces foarte important de deschidere a scrisului românesc spre un întreg univers al literelor, artelor și științei. Avem, desigur, importante tradiții în acest sens. Deși sînt încă foarte multe de făcut în domeniul difuzării cărții românești peste hotare, realizările sînt, totuși, prestigioase, atît prin numărul cît și prin calitatea traducerilor.

Transpunerea într-o altă limbă a unei opere înseamnă reproducerea prin înmugurire a unei literaturi într-un alt spațiu lingvistic. Spiritul românesc nu are decît de cîștigat confruntîndu-se, prin traduceri, cu alte literaturi. Ne apropiem opere, creații ale unor spirite străine, verificînd potențialitățile limbii și literaturii noastre. Traducerea lui Baudelaire ori a lui Proust este o piatră de încercare pentru limba în care scriem, după cum traducerea lui Blaga ori a lui Arghezi în limbi străine este o experiență prin care valori ascunse ale operelor traduse se pot revela.

Actul traducătorului echivalează cu o transsubstanțiere. Mister al traducerii perfecte: substanța operei se schimbă și rămîne totuși ea însăși.

În privința clasicilor noștri tălmăcirea lor în limbi străine a început, firește, mai demult. Avem, astfel, traduceri mai vechi, chiar dacă nu integrale, din poezia lui Eminescu, în limba germană. Dealtfel, ca să dau cîteva cifre, Eminescu a fost tradus pînă acum în 24 țări și în 90 volume. Să amintim, printre cele mai noi tălmăciri, cea a lui Alfred Margul Sperber *(Gedichte*, 1957), o ediție publicată la Berlin și Weimar, în 1964, cu tălmăciri de Deicke Günter și Walter Christine *(Der Abendstern Gedichte)* ca și traducerile lui Wolf Aichelburg și Franyó Zoltán. Și iată cîteva versiuni franceze, mai noi, ale poeziilor lui Eminescu: volumul *Poésies* tradus de S. Pavés, *Quatre poèmes présentés par Hubert Juin* și *Essai de mise en vers français de* Robert Vivier. Un prețios volum al *Poeziilor* lui Eminescu, tradus în cinci limbi — o ediție selectivă — este publicat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga în 1971. Dar să dăm și alte cîteva cifre privind răspîndirea cărții literare românești în lume, între 1945 — 1972. Scrierile lui I.L. Caragiale au apărut în 34 de țări, în 130 volume ; Creangă în 24 de țări, în 81 de volume; Sadoveanu în 36 de țări și în 228 volume (fiind, fără îndoială, în fruntea listei scriitorilor români, traduși în limbi străine). Opera lui Tudor Arghezi a apărut în 27 de țări, în 79 volume ; Zaharia Stancu în 37 de țări, 137 volume; Marin Preda în 20 de țări și 38 volume ; Geo Bogza în 20 de țări și 36 volume etc.

Ceea ce s-a căutat, îndeosebi, în zilele noastre a fost găsirea unei *audiențe noi* pentru scriitorii noștri, a unui public nou, prin traduceri noi, care să respecte exigențele literare contemporane. Pe de altă parte, s-au căutat zone noi în care clasicii noștri ori scriitorii noștri moderni nu erau cunoscuți (America de Sud, țările din nordul Europei, din Asia). Desigur, sînt încă multe de făcut. Să ne gîndim că în unele țări de primă importanță lipsesc încă sau sînt prea puține traducerile cărților românești. Astfel, în Statele Unite ale Americii, poeziile lui Eminescu apar abia în 1972. Caragiale, Blaga, Barbu, Bacovia lipsesc încă pe piața americană a cărții. De asemenea, sînt încă prea puține cărți de critică, eseuri, istorie literară, estetică, traduse și publicate în limbi străine. S-a făcut un început și în această direcție. Să nu uităm că marii noștri critici și teoreticieni ai literaturii — un Lovinescu, un Ibrăileanu, un Călinescu — n-au fost cunoscuți deloc în străintate. În ceea ce privește pe Călinescu și Vianu, au apărut, în ultimii ani, cîte-o selecție de texte în limbi străine.

Dacă s-au făcut progrese în ceea ce privește calitatea traducerilor în limbi străine a scrierilor românești, mai sînt tălmăciri nu îndeajuns de izbutite. Or, calitatea acestora trebuie radical îmbunătățită. Aceasta privește atît activitatea traducătorilor din țara noastră, cît și a celor din străinătate. Cît privește pe traducătorii noștri, limba pe care o află cititorii străini în textele traduse de ei nu este, adesea, cea literară contemporană din țările lor. De asemenea, o atenție deosebită ar trebui să o acordăm celor care, în străinătate, tălmăcesc opere literare românești în alte limbi. A depista noi traducători, a-i informa cu privire la mersul literelor române, este o necesitate pe care inițiativa — lăudabilă — de a ține colocvii cu traducătorii din limba română o împlinește doar parțial. Uneori, în traducerile efectuate în străinătate observăm nu atît stîngăcia tălmăcitorilor, cît lipsa lor de orientare. O greșită selecție a textelor poate fi remarcată în unele antologii românești, ca, de exemplu, în antologia de proză scurtă contemporană, publicată în limba germană la Editura Erdmann din Tübingen. Problema traducătorilor este, în orice caz, dintre cele mai importante în procesul răspîndirii cărții românești în străinătate, și trebuie să i se acorde mult mai mare atenție în viitor.

Periodicele sînt, de asemeni, de o importanță primordială în acest proces, înainte de toate pentru a face cunoscute anumite realizări actuale și a face aceasta prompt. Revistele noastre în limbi străine, din domeniul literaturii, au făcut în ultimii ani cîțiva pași importanți. Astfel, apariția unor publicații mai recente — precum „Cahiers roumains d'études littéraires" și „Synthesis" — s-a bucurat de ecouri favorabile în presa de specialitate din diverse țări. Nu aceeași este însă situația altor reviste precum „Revue roumaine" și a surorilor ei în alte limbi care ar trebui să reflecte mai adecvat mersul literelor române din zilele noastre.

O lucrare în mai multe limbi de largă circulație care să prezinte succint istoria, geografia, realitățile românești din trecut și prezent, redactată de cei mai buni specialiști ai fiecărui domeniu, ar fi de o utilitate inestimabilă. În același sens, ar trebui să se răspundă mai prompt unei cereri a publicului — îndeosebi de specialitate — din străinătate, cu privire la o istorie a literaturii române, în una sau mai multe limbi de largă circulație. Un compendiu privind cultura românească ar fi de asemenea bine primit de cei care se interesează de istoria culturii noastre. Cît privește redactorii articolelor referitoare la țara noastră, din marile lucrări de specialitate sau din enciclopediile străine, ar trebui impuși cei mai autorizați. Să nu uităm că în *La Grande Encyclopédie du XIX-ième siècle* redactorul articolelor privind istoria românilor se numea Nicolae Iorga.

Nicolae Balotă

ÎN FORUMUL

„Nici o națiune nu se poate dezvolta, nu-și poate înscrie cultura în sfera civilizației mondiale dacă se izolează, dacă nu participă la circuitul de valori spirituale".

NICOLAE CEAUȘESCU

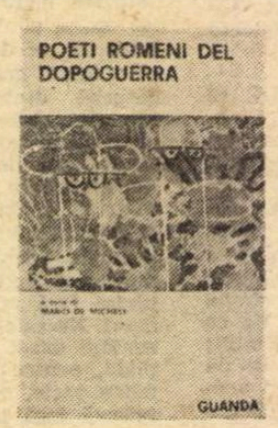

ÎNSCRIINDU-SE în amplul tablou al realizărilor remarcabile obținute de poporul român în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, atît în domeniul politicii interne cît și al celei externe, anii care au trecut de la ultima Conferință națională a scriitorilor au marcat, mai mult ca oricare perioadă anterioară, o prezență activă, de prestigiu a literaturii române în lume. Făcînd această afirmație ne gîndim nu atît la creșterea spectaculoasă a numărului de lucrări traduse — cifră care se menține în jurul a 50 de titluri anual — ci la faptul că marea majoritate a acestora aparțin scriitorilor români contemporani.

Drumul culturii române, al literaturii în special, către întîlnirea cu marile valori ale culturii universale a fost greu și anevoios, și aceasta nu din cauza lipsei unor valori autentice ale scrisului românesc.

Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, I.H. Rădulescu, Mihai Eminescu, I. L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi au fost tălmăciți peste hotarele țării încă în timpul vieții lor. Este drept că aceste traduceri nu aveau un caracter sistematic, efectuîndu-se oarecum la întîmplare, dar nu este mai puțin adevărat că predominantă a fost valoarea lor, contribuția pe care acestea o puteau aduce la îmbogățirea tezaurului spiritual al umanității și la cunoașterea poporului român, a literaturii sale în ceea ce are ea mai caracteristic. Exemplul lui Liviu Rebreanu, pe care un critic american l-a denumit **„un Einstein al prozei"**, este cît se poate de semnificativ în această privință. Tălmăcirile romanelor sale realizate în perioada interbelică nu sînt decît o recunoaștere a geniului părintelui lui **Ion**. „Pădurea spînzuraților **este un roman care interesează toate națiunile, el ocupă un loc aparte în rîndul romanelor a căror acțiune se inspiră din cataclismul din anul 1914"**, scria André Bellessort în prefața ediției apărută în 1932 la Paris, iar Pierre Mesnard nota în prefața lui **Ion, le Roumain**, publicat, tot la Paris, în 1946 : **„Pămîntul și dragostea constituie tema esențială a acestei frescе mărețe a cărei noutate se impune irezistibil spiritului îndată ce i s-a reperat sensul".**

ANII care au trecut de la eliberarea țării reprezintă tot atîtea trepte pe calea afirmării peste hotare a celor mai de seamă creații ale scriitorilor noștri. Că acest proces este obiectiv, determinat de nivelul artistic și conținutul de idei al operelor respective, care vine să întregească chipul României în lume, ne-o dovedesc în principal trei constatări. În primul rînd, un mare număr de scriitori români contemporani se numără printre laureații unor mari și importante premii literare, decernate peste hotarele țării, așa cum este cazul lui Tudor Arghezi, Alexandru Philippide, Zaharia Stancu, Franyó Zoltan, Eugen Jebeleanu, Nichita Stănescu, distinși cu premiul „Gottfried von Herder" decernat de „Fundația Herder" din Austria, al lui Eugen Jebeleanu, sau recent, al lui Al. Balaci, cărora li s-a decernat premiul „Etna-Taormina".

O altă mărturie se referă la faptul că asupra volumelor autorilor români s-au aplecat cu dragoste și migală, pentru a le traduce în limbile popoarelor lor, personalități de prim rang ale literaturii universale, între care laureații Premiului Nobel pentru literatură Pablo Neruda, Salvatore Quassimodo, Miguel Angel Asturias. În fine, în al treilea rînd, este vorba despre cronicile și aprecierile deosebit de elogioase apărute în presa de specialitate din diferite țări, pe marginea lucrărilor scriitorilor români și a operelor lor. Aducem drept mărturii doar două dintre acestea : „Jocul cu moartea **de Zaharia Stancu este una dintre operele cele mai intens umane ale literaturii mondiale de război"**, scria criticul turc Ogüz Ahmet Barkin, iar într-unul din numerele recente ale revistei „Slovenské pohl'ady", organul central al Uniunii Scriitorilor din R.S. Slovacă, se afirmă, referitor la romanul lui Fănuș Neagu, **Îngerul a strigat : „Fănuș Neagu face parte dintre numele de vîrf ale literaturii române contemporane. Încă primele lui proze semnalau apariția în literatura română a unui talent stilistic, care, după Sadoveanu, a pus în mișcare și părțile cele mai tainice ale limbii române. Neagu este, într-adevăr, un mare stilist, cu fiecare an mai mare".**

IATĂ, așadar, numai cîteva argumente care vorbesc prin ele însele și explică apariția peste hotarele țării, în ultimele trei decenii, a peste 1 600 de ediții cuprinzînd lucrări colective sau individuale ale scriitorilor noștri. Între acestea, antologiile de poezie, proză și teatru ocupă, prin caracterul lor selectiv și reprezentativ, în același timp, un loc aparte. Numărul lor se ridică la aproape 200, iar dacă menționăm aici doar cîteva dintre ele, o facem numai pentru a ilustra larga arie geografică de răspîndire în lume, pe toate continentele, a literaturii române : **Antologia de poezie contemporană românească**, apărută în Anglia, în „Colecția de opere reprezentative a UNESCO", **Antologia poeziei românești**, în Franța, **Antologia poeziei românești** și **Antologia prozei românești**, ambele apărute în Brazilia, **Antologia poeziei românești** și culegerea **Piese românești contemporane** în U.R.S.S., **Antologia nuvelei românești**, în Indonezia, **Povestitori români**, în R.P.D. Coreeană, **Nuveliști români**, în R.S.

CULTURII MONDIALE

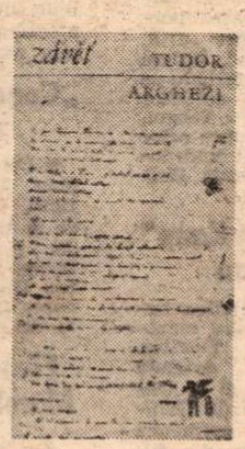

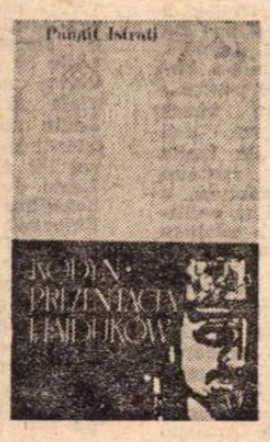

Vietnam, **Introducere în literatura română**, în S.U.A., două antologii de **Poezie românească contemporană** și **Teatrul românesc contemporan** în Spania, sau recenta culegere **Poeți din România**, apărută în Olanda.

Prin **Antologia poeziei românești**, publicată de Editura „Losada" din Buenos Aires — editură care și-a făcut un titlu de mîndrie din publicarea lucrărilor scriitorilor români (aici au apărut, între altele, **Doine și balade populare românești**, **Pădurea spînzuraților** de Liviu Rebreanu, **Enigma Otiliei** de George Călinescu, precum și o cuprinzătoare antologie de proză românească) — Pablo Neruda îi invită pe cititorii săi să asculte **„cu reculegere cîntecul unui popor de departe și frate"**. Prefața pe care o semnează marele fiu al poporului chilian constituie o mică și modernă „Românie pitorească". **„Poezia românească** — scrie Pablo Neruda — **a intrat cu pași ușori într-o perioadă de construcții, semințele ei au mers direct sub pămînt și florile i-au crescut din belșug, odată cu înflorirea generală a țării și poporului. Poezia nu a lăsat cîntul ei de apă rănită, care coboară din munți, ci a intrat cu albia sa în umanismul activ al noii Românii".**

TITLURILE de mai sus reprezintă o parte infimă din marele număr de lucrări apărute peste hotare din literatura română, **„una dintre cele mai interesante și originale literaturi europene"**, cum o caracterizează criticul brazilian Leoncio Basbaum.

Remarcabili oameni de cultură, cu o amplă viziune asupra literaturii române (Iannis Ritsos, Rafael Alberti și Maria Tereza Léon. Rita Boumi Papa, Mario de Micheli etc.) au alcătuit volume care cuprind între copertele lor creații ale lui M. Eminescu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Octavian Goga, Ion Pillat, L. Blaga, Zaharia Stancu, Virgil Teodorescu, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc. Cititorii familiarizați cu numele clasice ale literaturii noastre întîlnesc în paginile antologiilor de poezie și creații ale poeților din generațiile mai tinere: Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana. Volumele de proză pun la îndemîna cititorilor selecțiuni din lucrările lui Ion Creangă, Ioan Slavici, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, George Călinescu, Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea și ale multor altora. Cele aproximativ zece antologii de teatru românesc conțin cele mai reprezentative creații dramatice ieșite de sub pana dramaturgilor (I. L. Caragiale, Lucian Blaga, Horia Lovinescu, Aurel Baranga ș.a.).

Anul care a trecut ne-a adus și satisfacția apariției peste hotarele țării, în R. P. Polonă, a primului dicționar al scriitorilor români.

ÎMBUCURĂTOR este faptul că dintre lucrările individuale ale scriitorilor români prezente în vitrinele librăriilor din străinătate în ultimii 4—5 ani, marea majoritate aparține autorilor contemporani. Între aceștia, la loc de frunte se situează Zaharia Stancu cu **Șatra** (la Albin Michel), Marin Preda cu **Marele singuratic** (la Grasset), tot la Paris apărînd o ediție din **Groapa** lui Eugen Barbu.

La Bratislava au apărut în limba slovacă, printre altele, volumele **Desculț** de Zaharia Stancu (în anul 1949 traducerea în limba slovacă marca debutul internațional al romanului), **Cartea Oltului** de Geo Bogza, **Groapa** de Eugen Barbu, **Moartea lui Ipu** de Titus Popovici și **Îngerul a strigat** de Fănuș Neagu. De amintit că, în 1962, sub auspiciile UNESCO, la Editura Seghers a apărut, sub titlul **Nouvelles roumaines** (prezentare de Jean Boutière, prefață de Tudor Vianu), o antologie a povestirii românești, în care, pe lîngă autorii clasici, erau de asemenea prezenți G. Călinescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Zaharia Stancu, Geo Bogza, V. Em. Galan, Marin Preda, Eugen Barbu. În limba spaniolă (Alianza Editorial, Madrid, 1974) a apărut **Narrativa rumana contemporanea** (introducere și selecție de Darie Novăceanu), o bună antologie de nuvele și schițe, unde, alături de Gala Galaction, Sadoveanu, Agârbiceanu, V. Voiculescu, Gib Mihăescu, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar, figurează Marin Preda, I. Lăncrănjan, Eugen Barbu, Pop Simion, Al. Ivan Ghilia, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, N. Velea.

Dintre lucrările scriitorilor români contemporani publicate recent peste hotare mai amintim: **Moartea lui Orfeu** de Laurențiu Fulga în R.S. Iugoslavia, două din romanele lui Zaharia Stancu (**Șatra** și **Ce mult te-am iubit**), precum și unul al regretatului Alexandru Ivasiuc (**Vestibul**) care au văzut lumina tiparului în Suedia. O selecție de poezii ale Mariei Banuș a apărut în Italia. În R.P. Ungară a fost publicată o antologie de literatură științifico-fantastică românească.

LIRICA românească contemporană nu a fost nici ea mai slab reprezentată în străinătate. Un volum din poeziile lui Marin Sorescu a fost tradus în Suedia, altul, de Gheorghe Tomozei, a fost publicat în Anglia, creația lui Ștefan Augustin Doinaș s-a bucurat de aprecierile unanime ale cititorilor și criticilor elvețieni. O antologie de lirică românească contemporană a văzut lumina tiparului în R.D. Germană.

Tot mai frecvente sînt aparițiile în paginile unor reviste de prestigiu din străinătate ale unor studii de sinteză consacrate fenomenului literar românesc, participării scriitorilor români la schimbul de valori spirituale. Așa este cazul amplului studiu intitulat **Dorința de a merge mai departe**, apărut în revista pragheză „Literárni mesičnik", al articolului pe această temă găzduit de revista mexicană „El Sol de Mexico", al numărului special al revistei americane „Shantik", consacrat în întregime literaturii noastre, ca și al revistei cubaneze „Signos", al articolului **Spiritualitatea românească**, publicat la New York de „Romanian Bulletin", al cîtorva reviste din Peru și dintr-o serie de alte țări din America Latină. În acest context se înscriu și preocupările unor reputate reviste literare cum sînt „Voprosî literaturî" — U.R.S.S. sau „Books Abroad" — S.U.A. de a face cunoscute aspecte majore ale literaturii române clasice și contemporane. O mențiune aparte se cuvine să facem pentru lucrarea **Universalitatea culturii române**, tipărită în Brazilia, sub semnătura lui Nelson Vainer, din a cărei prefață citățm: **„Literatura română cu vechile ei tradiții progresiste este legată indisolubil de lupta maselor populare pentru libertate și o viață mai fericită. Această literatură circulă, datorită operelor scriitorilor clasici și contemporani, în rîndul valorilor spirituale universale. Operele lor sînt traduse și publicate în zeci de limbi în țări care acoperă întreaga suprafață a globului. Ele se fac mesagerii unui nou umanism, care corespunde etapei actuale de dezvoltare a poporului român, idealurilor sale sociale și politice...".**

Marile și autenticele valori ale literaturii române sînt răspîndite în lume și prin edițiile bilingve publicate de editurile noastre, precum și prin traducerile și studiile găzduite în paginile revistelor literare destinate străinătății. De asemenea, participările scriitorilor români la manifestări cu caracter literar organizate în diferite țări (U.R.S.S., R.S.F. Iugoslavia, R.S. Cehoslovacă, Olanda etc.) au contribuit și ele într-o măsură importantă la creșterea prestigiului literaturii noastre peste hotare. Nu mai puțin demnă de menționat este și activitatea susținută desfășurată de criticii literari români în cadrul Asociației Internaționale a Criticilor Literari ale cărei buletine publică anual o bibliografie selectivă a „celor mai bune cărți", România fiind prezentată substanțial.

Prin tot ce are ea mai valoros, mai specific și autentic, literatura română contribuie la mai buna cunoaștere în lume a poporului român, a bogatului său tezaur spiritual creat de-a lungul secolelor, a luptelor eroice purtate pentru eliberarea sa națională și socială. Nu este deci de mirare că mulți oameni de cultură de peste hotare consideră că străinul care vrea să cunoască sufletul și felul de a fi al românului trebuie să se adreseze în primul rînd literaturii mai înainte de a-i studia geografia, istoria sau economia. Este acesta un elocvent omagiu adus literaturii române, slujitorilor ei de la începuturi pînă astăzi. Este edificatoare în acest sens afirmația unui critic american pe marginea numărului special al revistei „The Saturday Review", dedicat în întregime literaturii române: **„Visul și avîntul care transformă tot ce pînă mai ieri nu era decît un cătun uitat într-un centru industrial și cultural plin de viață este astăzi același impuls care transformă întreaga Românie într-una dintre țările cele mai dinamice ale lumii. În această renaștere inspirată de o nouă mîndrie națională participă, și nu în mică măsură, arta și în special literatura română".**

Nicolae Nicoară

Meridiane

Cînd Europa o descoperă pe Nadine Gordimer

● Născută în 1923 în Africa de Sud, Nadine Gordimer a intrat brusc în literatura universală acum vreo douăzeci de ani, cînd şi-a publicat prima ei carte, **Vraja**, o denunţare a rînduielilor rasiste din ţara ei printr-o tristă poveste de dragoste asemănătoare cu aceea a **Logodnicilor** lui Manzoni. După ediţia engleză, cartea a fost publicată succesiv în diverse limbi europene (şi nu numai), consacrînd-o amplu şi definitiv în rîndurile marilor scriitori contemporani, alături de compatriotul ei Alan Paton.

Recent a fost tradusă în limbile franceză şi germană o altă carte de Nadine Gordimer, **Conservatorul**, continuare a celei dintîi, cu tot atît de puternice accente de critică socială şi politică şi cu tot atîtea calităţi literare.

Muzeu Ady Endre

● Comitetul constituit la Budapesta pentru sărbătorirea centenarului naşterii poetului Ady Endre (22 XI 1877 — 27 I 1919), pe lîngă alte manifestări prilejuite de acest eveniment, a luat iniţiativa deschiderii, pe strada Veres Pálné, a unui muzeu consacrat vieţii şi operei poetului. Muzeul este deschis într-un apartament în care poetul şi-a petrecut ultimele luni din viaţă şi reuneşte ediţii din versurile acestuia, obiecte care i-au aparţinut, fotografii, printre care casa din Mecenţiu Sălajului, unde s-a născut Ady, şi care astăzi îi poartă numele, file din corespondenţa cu Emil Isac de care l-a legat o prietenie durabilă etc.

Iba — 1977

● 70 de ţări şi două mari organizaţii internaţionale (O.N.U. şi UNESCO) participă la Expoziţia internaţională de carte — IBA —, deschisă actualmente (6 mai-5 iunie) la Leipzig. Împlinind 50 de ani de cînd a fost organizată pentru întîia oară (1927), IBA prezintă, la această ediţie jubiliară, o remarcabilă selecţie din „cele mai frumoase cărţi" ale lumii. Secţiunea de grafică este deosebit de valoroasă, incluzînd opere ale unor gravori celebri ca Marc Chagall, Pablo Picasso, Makoto Ueno, Charles White etc. În numărul său din 8 mai, revista „Sonntag" reproduce pe prima pagină o ilustraţie din expoziţie, semnată de graficianul român Stan Done.

Un interviu al Annei Seghers

● Cu ocazia vizitei în Franţa, prilejuită de apariţia unei culegeri din scrierile sale (în colecţia „Filigrane" a Editurii Livre-Club-Diderot), Anna Seghers a dat mai multe interviuri, între care unul şi cotidianului „L'Humanité"; scriitoarea vorbeşte aici despre „artă, realitate şi scris", despre creaţia sa, confesîndu-se totodată asupra autorilor săi preferaţi: Tolstoi, Lenz, Kleist, asupra celor pe care i-a iubit totdeauna: Gogol, Dickens, Hoffmann şi Kafka.

Un „Citizen Kane" mexican

● Cel de-al treilea roman al scriitorului mexican Carlos Fuentes, **Moartea lui Artemio Cruz**, a apărut şi în traducere franceză (la Gallimard). Eroul, asemenea celebrului Kane, din filmul lui Orson Welles, a ştiut să tragă profituri din revoluţia, eşuată, din 1910, în timpul căreia s-a bătut cu străşnicie pentru... a-şi construi un imens imperiu financiar, a-şi oferi o soţie din înalta aristocraţie, a restaura un palat somptuos, a adopta o atitudine politică represivă şi a colabora strîns cu monopolurile nord-americane. Aşadar, un roman al revoluţiei trădate, al mitului golit de orice conţinut prin lăcomia — de proporţii monstruoase — a acumulării de avere, — monstruoase ca şi coşmarele în care sfîrşeşte Artemio Cruz.

„Copiii din Soweto"

● E titlul unei cărţi documentare „punînd în chestiune" Africa de Sud. Se ştie că, în ziua de 16 iunie 1976, poliţia sud-africană a tras cu armele într-o manifestaţie paşnică a şcolarilor la Soweto, cartier negru al oraşului Johannesburg. Zeci de copii au fost ucişi. Documentarul se datoreşte ziaristului camerunez Paul Bernetel, în colaborare cu Dominique Lagarde, ziaristă franceză care a anchetat cazul la faţa locului. Cartea face parte din seria „Marile subiecte", a editurii Stock (315 p.).

Premiul „Ghidurilor turistice"

● Marele premiu francez pe 1977 al „Ghidurilor turistice" a fost decernat lucrării **Vacanţe şi weekend-uri la fermă** de Michel Smith şi Roger Picherie (Ed. André Ballaud). Altfel spus: ofensiva ecologică e în plin marş.

„Condiţia umană" pe ecran

● Cel mai cunoscut roman al lui André Malraux, **Condiţia umană**, va fi transpus pe ecran de regizorul american Sidney Beckermann la Metro Goldwyn-Mayer. Turnarea filmului va necesita 24 de milioane de dolari.

Filme consacrate Marelui Octombrie

● Documentariştii sovietici pregătesc pentru cea de-a 60-a aniversare a Marelui Octombrie, peste 20 de filme. Unele dintre acestea reflectă viaţa şi activitatea lui Lenin după instaurarea puterii sovietice; „Atlasul lui Ilici" (planul lui Lenin de valorificare a bogăţiilor din Siberia şi Extremul Orient), „Lenin şi planul de electrificare a Rusiei" etc. Alte filme înfăţişează activitatea oamenilor sovietici în opera de construire a socialismului şi comunismului, iar filmul „A 60-a aniversare a lui Octombrie" prezintă principalele etape din istoria U.R.S.S.

„Tinereţea lui Somerset Maugham"

● Un interesant studiu în volum, aparţinînd lui Joseph Dobrinsky, intitulat **Tinereţea lui Somerset Maugham**, a apărut în colecţia „Studii engleze" a Editurii „M. Didier". Autorul se ocupă în cele trei capitole ale cărţii de orientarea şi lucrările din tinereţe ale scriitorului englez, perioada 1895—1897, urmînd ca într-o viitoare monografie, **Maugham: 1874—1965**, să se ocupe de întreaga operă a autorului romanelor **Robii** şi **Luna şi doi bani jumate**.

Viaţa lui Karl Marx

● Regizorul Roberto Rossellini pregăteşte intens filmarea noii sale pelicule **Karl Marx**, care va începe la sfîrşitul verii. „Filmul meu anterior — declara regizorul italian — era într-o oarecare măsură o lectură atentă a Evangheliei. De data aceasta voi citi şi ilustra operele lui Marx pe care, de fapt, puţină lume le-a studiat cu atenţie.

Rolul filosofului va fi probabil interpretat de actorul belgian Claude Koener. Filmările se vor desfăşura în Franţa, deşi, bineînţeles, acţiunea se petrece şi în Germania, Belgia şi Anglia. O lucrare de asemenea anvergură nu e o treabă uşoară, dar va fi o muncă îngrijită".

Literatura austriacă

● La întrebarea: „Există o literatură austriacă?" (în sensul de diferită de cea germană), Thomas Mann răspundea, în 1936: „Mi se pare evident că da".

Această evidenţă se loveşte uneori de ceea ce „Le Monde" numea „stereotipuri din ţările francofone" şi anume, îndeosebi, de imaginea turistică a unei Austrii cu celebrele valsuri şi operete, cofetării, castele-muzeu, şcoala de călărie spaniolă... şi cam atît. Unor asemenea prejudecăţi li se opune acum o foarte binevenită **Literatură austriacă**, de Jean Gyory, apărută în prestigioasa casă de editură „Presses Universitaires de France" **(La Littérature Autrichienne**, 127 p.) şi care aminteşte de specificitatea „geniului austriac" cu acel moment de la începutul secolului XX cînd Viena a fost un efervescent creuzet intelectual.

Gust estetizant al plăcerii epicureene şi fascinaţie a morţii, nihilism preţios şi stare de spirit şugubeaţă, pesimism profund şi refuz al gravităţii, mister şi melancolie, dezinvoltură şi ironie — acestea ar fi, după Jean Gyory, cîteva din principalele caracteristici ale lui „homo austricus", aşa cum este el personificat de Robert Musil sau Stefan Zweig.

Abordările rapide propuse de autor pentru marii scriitori austrieci (Grillparzer, Stifter, Kraus Schnitzler, von Hofmannsthal, Rilke, Kafka, Broch, Trakl) şi pentru cîţiva filosofi (Husserl, Wittgenstein, Freud, Popper), dincolo de diferenţe şi de şcoli, le conferă un „aer de familie", cu toţii participînd mai mult sau mai puţin la acelaşi univers baroc care este cultura austriacă.

La dum cu poezia lui Heine

● 60 de mii de km. a străbătut într-un an declamatorul Lutz Hörner prin toată Germania Federală, oferind 160 de recitaluri. În programul manifestărilor sale figurează numai poezii de Heine. De ce? O explică Hörner însuşi: „Pentru că în zilele noastre opera minunatului poet revoluţionar — «poet necunoscut», cum figura sub **Lohengrin** în manualele şcolare din vremea hitlerismului — este prezent în librăriile din R.F.G. în numai 12 mici volume format de buzunar. Iar Heine este indispensabil oamenilor muncii în lupta lor". Hörner se produce în faţa celor ce vor să asculte versuri. El a alcătuit şi un volum de poezii de Heine din care a vîndut pînă acum 13 mii de exemplare.

Hemingway şi Hollywoodul

● Aşa cum am mai anunţat, compania Metro-Goldwyn-Mayer a proiectat o biografie filmată a lui Ernest Hemingway, bazată în parte pe cartea **Cum a fost**, scrisă de Mary Hemingway, văduva prozatorului laureat al Premiului Nobel. Dar, aşa cum declara recent un vicepreşedinte de la M.G.M., mai există încă destule obstacole în calea proiectului. „Sînt atît de multe persoane care urmează să fie redate în film şi care sînt încă în viaţă — a spus el — încît trebuie mai întîi să obţinem permisiunea tuturor pentru a o putea face". O altă problemă este cine să o interpreteze pe Marlene Dietrich, în cazul că actriţa, care a avut un rol-cheie în momente celebre cu Hemingway după eliberarea Parisului în 1945, îşi va da consimţămîntul să fie portretizată în acest film. Bugetul filmului se ridică la „multe, multe milioane de dolari". Filmările urmează să înceapă în cursul anului 1978. Distribuirea rolurilor încă n-a început.

Proiectele lui Altman

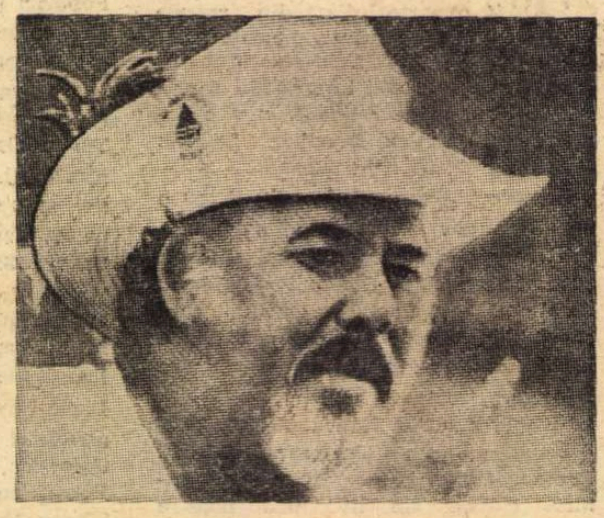

● Aflîndu-se la Roma pentru vizionarea ediţiei italiene a filmului **Three women**, cu care se prezintă la actualul festival de la Cannes, regizorul american Robert Altman a făcut unele precizări în legătură cu proiectele înscrise pe agenda sa de lucru. „În iunie voi fi pe platou pentru a filma **A wedding** (O căsătorie). Apoi, intenţionez să realizez un lung metraj în patru episoade, filmate în Europa, de preferat în Italia şi Franţa. Consider că am încă multe de spus şi mă grăbesc".

AM CITIT DESPRE...

Nevoia de a comunica

● APROAPE că nu există număr din acest an al revistei „La Quinzaine Littéraire", fără un articol sau un interviu consacrat luptei scriitorilor pentru ameliorarea condiţiei lor, pentru reaşezarea raporturilor între ei şi editori, pentru o poziţie cît mai demnă, mai independentă, în societatea în care trăiesc. Directorul publicaţiei, Maurice Nadeau, se declara, într-un număr special al revistei „Nef" consacrat aceleiaşi problematici, preocupat la maximum de legăturile „feudale" care îl înlănţuie pe autor de editor şi de puterea „monarhică" exercitată de acesta din urmă în întreprinderea pe care o conduce. Aşa stînd lucrurile, după părerea lui, în Franţa, Maurice Nadeau urmăreşte atent ceea ce se întîmplă în alte ţări vest-europene cu situaţii comparabile. El examinează paleativele, soluţiile paralele, încercate de italieni, de suedezi, de vest-germani, pentru a găsi modele adaptabile.

Una dintre întrebările prefăcut ingenue puse de Nadeau preşedintelui Asociaţiei scriitorilor suedezi, Jan Gehlin, i-a atras următoarea replică la care, fără îndoială, subscrie cu amîndouă mîinile: „Aţi rămas la imaginea geniului muritor de foame, tuberculos, sau care îşi sfîrşeşte viaţa nebun sau sinucigîndu-se. Ştiu că istoria culturii e populată de poeţi care au murit tineri. Economiştii şi politicienii s-au acomodat totdeauna cu această situaţie. Bucuria de a crea, nu-i aşa? Noi avem altă concepţie. Dacă se consideră că dezvoltarea culturală a unei ţări este şi în funcţie de creaţia ei artistică şi literară, artiştii trebuie trataţi ca toţi ceilalţi producători de bunuri, ca oameni ai muncii, cărora legea le acordă drepturi precise". Întreg interviul a fost aranjat în aşa fel încît să sară în ochi, prin contrast cu ceea ce Maurice Nadeau ştia că avea să afle de la interlocutorul său suedez, dependenţa scriitorului francez de editorul său. Editorul are, în Franţa, „dreptul de preferinţă", cu alte cuvinte autorul publicat de el este obligat să-i încredinţeze următoarele sale cinci opere în acelaşi gen; el percepe jumătate din sumele obţinute prin republicări în ediţii de mare tiraj, ecranizări, traduceri, etc., plăteşte scriitorului un procentaj mai mic din preţul de vînzare al cărţii decît se obişnuieşte în Suedia şi asa mai departe. Preşedintele Asociaţiei scriitorilor din Suedia este de părere că, la capătul a trei sferturi de veac de luptă necontenită (Asociaţia a fost fondată în 1893 şi fiecare cucerire a fost obţinută după ani, uneori decenii, de străduinţă), scriitorul „nu se mai simte singur, pe o poziţie de slăbiciune, în faţa editorului, a directorului de ziar, a companiei de filme sau de radio. El poate spune «nu» cînd i se propune ceva care nu-i convine".

Situaţia nu este, totuşi, ideală. O dovedeşte constituirea Editurii cooperatiste a scriitorilor suedezi, cu participarea unui număr de scriitori care doresc să aibă un cuvînt de spus în legătură cu ceea ce se publică (democratizarea editării) şi posibilitatea de a-şi oferi cărţile la jumătate din preţul fixat îndeobşte de editurile comerciale (democratizarea difuzării). Animatorul Editurii cooperatiste, Lars Bäckström, a explicat revistei „La Quinzaine Littéraire" avantajele acestei formule pentru promovarea autorilor tineri şi pentru propagarea unor opere valoroase în cercuri largi, prin intermediul sindicatelor, al organizaţiilor culturale, al cooperaţiei de consum.

Şi scriitori din alte ţări decid să-şi asume controlul asupra destinelor cărţilor lor. Nemulţumiţi de sistemul editorial italian, dorind să pună capăt politicii profiturilor maxime şi comercializării culturii, scriitorii italieni s-au grupat în cîteva societăţi editoriale autonome: „Cooperativa Scrittori", care funcţionează de patru ani, „Erba Voglio", „Edizzioni delle Donne", etc. De curînd, opt scriitori de renume — Alberto Moravia, Cesare Zavattini, Luigi Malerba şi alţii — ale căror cărţi apar în mod curent în Editura „Bompiani" au constituit, în cadrul editurii, un „Comitet extern de autori", care va scoate o colecţie proprie, „Calul Troian", condusă colegial de membrii Comitetului. «Conducătorii lui „Bompiani" sînt scriitori ca şi noi, şi ne sînt prieteni, a explicat Luigi Malerba. Lansăm, însă, „Calul" nostru împotriva capitalului, creatură ingnorantă şi oarbă ca o cîrtiţă».

Din Republica Federală Germania, revista consemnează înfiinţarea „Sindicatului", o editură pentru ştiinţele umaniste, sub administrarea şi supravegherea directă a autorilor şi experienţa-model de autonomie editorială a scriitorilor iniţiată de Günther Grass.

Nevoia de a comunica, dreptul de a exprima în modalităţi diverse opinii şi atitudini firesc diverse, sînt stînjenite în lumea capitalului de jocul intereselor financiare. Împotriva acestor oprelişti se organizează, cu mijloace modeste, scriitorii care ţin să stabilească fără intermediari, fără denaturări, fără a se supune unei exploatări înjositoare, legătura cu publicul.

Felicia Antip

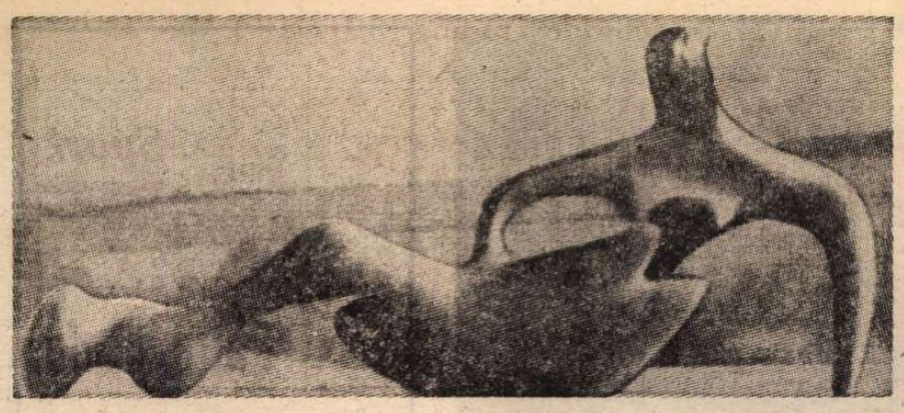

Henry Moore despre Brâncuși

● O amplă retrospectivă Henry Moore s-a organizat la Paris : opt sculpturi în bronz, monumentale, în plin aer pe terasa Tuilleries-urilor, 110 sculpturi mici și aproape tot atitea desene la muzeul Orangerie, plus 200 de planșe gravate, la Biblioteca Națională. Așadar, o viziune asupra întregului proces de creație a unuia din cei mai mari sculptori ai lumii contemporane. Un interviu în „Le Monde des arts et spectacles" (din 12 mai 1977) este deosebit de revelator asupra începuturilor lui Henry Moore. Mai întîi — „desen după modele, zi de zi, fără răgaz", „a doua școală fiind British Museum", unde „a descoperit o lume : lumea sculpturii primitive din Mexic, din Alaska, din Africa neagră, din Asia..."

„— Dar în centrul acestei experiențe era Brâncuși ?" — întreabă Jacques Michel (autorul interviului). — E adevărat, răspunde Moore, dar nu era singurul. Erau și Picasso, Modigliani, Derain, care descoperiseră sculptura africană. Pe Brâncuși l-am vizitat în atelier, unde sculpturile aveau aerul de a fi așezate ca pentru o expoziție. Ceea ce nu trebuie să ne mire, cînd știm că Brâncuși spunea despre Rodin, **c'est du beaf-steack** [...]. Și pe Picasso îl critica, pentru marea lui productivitate [...]. Natural, Brâncuși a produs puține opere. Mai puține decît Rodin, decît Picasso... — Și de cît dv., adaugă Jacques Michel. — E adevărat. **În schimb, el (Brâncuși) a adus ceva nou în sculptură. El a făcut pe contemporanii săi să devină conștienți de realitatea formelor, a formelor pure, debarasate de contextul lor anecdotic. Astfel ca, după Brâncuși, atunci cînd oamenii văd un ou, ei să spună : ce formă frumoasă ! fără a se gîndi la natura lui de ou de găină. Acesta e aportul lui Brâncuși. Cu el, s-a realizat că forma este esența sculpturii".**

Apoi, Henry Moore, în continuarea convorbirii, arată cum el „a mers mai departe", în sensul că după impactul cu arta lui Brâncuși a știut „că spațiul și forma erau unul și același lucru, și că dacă nu înțelegi formele, nu poți înțelege spațiul. Și invers". De aici, argumentația, apoi, pentru „piatra monumentală în peisaj" și pentru „sculptura-peisaj".

James Jones

● A încetat din viață, la Southampton, scriitorul american James Jones, în vîrstă de 53 de ani. Odată cu el dispare una din marile figuri ale romanului de război american. Celebrul său **Atît timp cît vor exista oameni** este, împreună cu **Balul blestematilor** de Irvin Shaw și **Goii și morții** de Norman Mailer, una din cărțile clasice ale genului. James Jones este autorul romanelor **The Pistol** și **Go to the Widow-maker.** Instalat la Paris în 1957, el a trăit acolo pînă în 1975. Jones lasă un volum de documente asupra celui de al doilea război mondial.

Verlaine reeditat

● **Poèmes saturniens, Confessions, Fêtes galantes, Sagesse,** împreună cu **Parallèlement** și **Les Mémoires d'un veuf** fac obiectul a trei volume în ediție de buzunar la Editura Garnier-Flammarion. Sub un vers al lui Mallarmé („Verlaine ? Il est caché parmi l'herbe, Verlaine"), prefațatorul ediției pledează pentru redescoperirea poeziei „bietului Lelian".

Kutuzovski Prospekt 1—7

● La această adresă a locuit între 1950—1961 remarcabilul poet sovietic Alexandr Tvardovski. Recent, pe clădirea respectivă a fost dezvelită o placă memorială închinată scriitorului. Festivitatea a prilejuit evocarea, de către scriitori marcanți și personalități ale vieții politice și sociale din Moscova, a figurii și creației marelui poet.

Un tîrg al cărții

● La Nogent-sur-Marne s-a deschis cel de-al 7-lea tîrg al cărții în format „de poche" în prezența editorilor specializați și a peste 70 de autori. Ceremonia inaugurală a fost prezidată de Alain Peyrefitte. Printre scriitorii care au semnat autografe se numără Henri Queffélec, Paul Guth, Hervé Bazin.

Scrisorile lui Beethoven

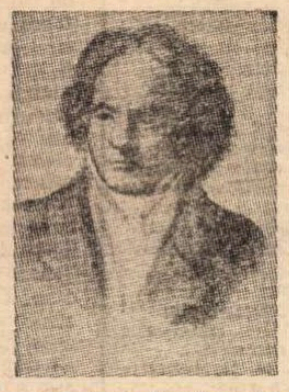

● Editura Muzika din Moscova a publicat primul volum — al doilea va urma în curînd, — al unei culegeri de scrisori trimise și primite de Beethoven. Lucrarea va fi completată cu un indice de nume, o listă a compozițiilor lui Beethoven și comentarii la scrisorile și celelalte autografe ale sale păstrate în Uniunea Sovietică.

„Societatea Picasso"

● Din inițiativa urmașilor lui Picasso la Paris a fost înființată „Societatea Picasso", care-și propune să devină un centru mondial de informare asupra creației marelui artist : pînze, desene, sculpturi, ceramică, gravuri, etc. Pe lîngă acestea, „Societatea" și-a asumat sarcina constituirii la Paris a „Muzeului Picasso", care se preconizează să devină cel mai frumos „Muzeu Picasso" din lume.

Georges Arnaud

● Scriitorul algerian Georges Arnaud, autor al romanului **Salariul groazei,** după care regizorul Clouzot a realizat filmul cu același titlu (cu Yves Montand în rolul principal), a încetat din viață în vîrstă de 75 de ani la Cherchell (la 70 de kilometri de Alger) în urma unui accident de circulație. După ce Algeria și-a dobîndit independența, Arnaud s-a întors în țara sa, fiind colaborator al hebdomadarului „Revoluția africană". El este autorul cărții **Mon Procès** și al volumului **Pour Djamila Bouhired** (în colaborare cu Jacques Verger).

Un premiu pentru Senghor

● Recent, lui Léopold Sedar Senghor, președintele Republicii Senegal, i-a fost acordat premiul „Prince Pierre de Monaco".

Prima culegere de versuri a lui Senghor a apărut în 1945. Este vorba de volumul **Chants d'ombre,** reeditat de curînd, cu ilustrații de André Masson, volum în care poetul senegalez trasa o punte între tradiția neagră și cultura franceză. Juriul condus de Maurice Genevoix l-a preferat pe Senghor prozatorilor Michel Déon și Alain Decaux.

Casa lui Brecht

● Situată în pitoreasca localitate Bukon, la est de capitala R.D.G., vechea locuință a lui Bertolt Brecht va fi transformată în muzeu memorial. Clădirea a fost construită în 1952 special pentru dramaturg, după ce s-a întors din Statele Unite, unde emigrase în timpul războiului. Casa va fi complet refăcută în vederea celei de a 80-a aniversări a nașterii lui Brecht, în 1978. Ea va găzdui simpozioane și întîlniri ale traducătorilor lui Brecht și ale cercetătorilor operei sale.

Medalia A. A. Fadeev

● Uniunea scriitorilor sovietici a decernat recent medaliile A. A. Fadeev : medalia de aur lui V. Ozerov — pentru monbgrafia **Alexandr Fadeev** editată de „Sovietski Pisatel"; medalii de argint lui N. Gorbacev — pentru trilogia **Dați-mi un punct de sprijin, Forța de șoc** și **Bătălia** (Editura Militară), lui F. Niazi — pentru romanul **Fidelitate** (Dușanbe, 1976), și lui A. Horunjem — pentru abordarea pe larg a temei vitejiei aviatorilor sovietici.

Premiu

● Scriitorul Herbert le Porrier a primit recent premiul „Thyde Mounier" decernat de Societatea oamenilor de litere. Acest premiu recompensează ansamblul operei lui Porrier, cu mențiune specială pentru **Le Médecin de Cordone.**

ATLAS

Pe țărmul unei mări

O PLIMBARE pe țărmul unei mări din nord este mult mai mult o incursiune în cosmos decît una în geografie. Misterioasele legi ale fluxului și refluxului, dictate dinafară de o atît de improbabilă lună, smulg peisajul din coordonatele lui terestre, adesea neextraordinare, și-l proiectează pe harta mișcătoare și nepătrunsă a cerului. Țin minte că m-am plimbat pe o asemenea plajă și dimineața, la ora la care dinspre mare bătea spre uscat un vînt răzbunător, intransigent, iar cerul, oricît de senin, păstra o nuanță de plumb dușmănoasă ; m-am plimbat și la ora soarelui maxim, cînd, fără ca vîntul să înceteze o clipă, lumina puternică dădea iluzia căldurii și pe nisipul răscolit de rafalele brizei apăreau aliniate geometric un fel de coșuri mari dreptunghiulare, un fel de dulapuri de răchită în care curajoși zgribuliți se așezau la adăpost, la soare, fiecare pe metrul lui pătrat de nisip închiriat matematic și exploatat exhaustiv ; m-am plimbat și la ora amurgului, cînd plaja se lărgea văzînd cu ochii, dezvelind impudice fișii umede de nisip implorator, părăsit de mare, ca și digul deodată golaș, acoperit de mușchi negru și de scoici mineralizate, în timp ce întunericul creștea binefăcător și aveai revelația liniștii bruște, începînd materială de acolo de unde vîntul sfîrșea.

O plimbare pe țărmul unei mări din nord este mult mai mult o incursiune în cosmos decît una în geografie, iar cosmosul este, privit de acolo, ciudat de binevoitor, ca o ființă necunoscută a cărei atingere ne emoționează înainte de a o înțelege. Țin minte că m-am plimbat ore și ore în șir de-a lungul acelui animal ce se resorbea în sine ritmic, de-a lungul acelei mări din nord, în timp ce în cazinourile și vilele falezei zeci și poate sute de poeți participau la lungi discuții despre puterea și esența poeziei, iar pe cer — nevăzută, văzută și nevăzută din nou —, ridicînd înspre ea planete întregi de dorințe și aspirații, se mișca o atît de improbabilă lună.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● Recent, a apărut la Roma, sub titlul **Oro grigio (Aurul cenușiu),** traducerea în limba italiană a unei substanțiale culegeri din „eseurile rostite" ale profesorului Mircea Malița, cu o prefață asupra personalității complexe a autorului.

Apărut la scurt timp după traducerea în limba spaniolă a **Cronicii anului 2000** (Buenos Aires, 1975), apariția — în excelente condiții grafice — a volumului **Oro grigio** vine să confirme audiența de care se bucură peste hotare eseul român contemporan. De altfel, într-o cronică consacrată (în nr. 3758 din 15 martie 1974) volumului III al **Aurului cenușiu,** care tocmai apăruse în românește, cunoscuta revistă engleză „The Times Literary Supplement" scotea în evidență interesul major al gîndirii profesorului Malița pentru lumea secolului al XX-lea ; iar cu un an în urmă, versiunea poloneză a **Cronicii anului 2000** (Varșovia, 1973) a prilejuit apariția în presă a peste 20 de cronici, în care ideile autorului au fost amplu dezbătute.

Cronica anului 2000 a apărut pînă în prezent în 5 limbi, iar volumul **Aurul cenușiu** este, în afară de culegerea italiană semnalată, tradus integral în limba maghiară și urmează să apară și în limba polonă.

● Cu prilejul Centenarului Independenței de Stat a României revista sovietică „Literaturnaia gazeta" (nr. 19/1977) a dedicat o pagină unor aspecte ale actualității literare din țara noastră.

Într-un interviu colectiv, apărut sub titlul **Trecut, prezent, viitor,** G. Dimisianu vorbește despre **Revigorarea romanului social,** Aurel Martin face considerații cu privire la valorificarea moștenirii literare, Ion Ianoși relevă **Forța umanismului** în literatură, Dan Hăulică se referă, în cadrul procesului de cunoaștere și difuzare a valorilor literaturii universale în țara noastră, la **Scriitori sovietici în paginile revistei „Secolul XX".**

În același număr, revista publică un ciclu de poezii de Virgil Teodorescu, Mihai Beniuc și Veronica Porumbacu (în traducerea lui L. Berinski). Printre ilustrații — două fotografii de la expoziția „Sculptura română a secolului XX", ce a avut loc, recent, la Galeriile Tretiakov din Moscova.

● Pictorița Alexandrina Stănescu a expus la Accademia di Romania din Roma, în cursul acestei

primăveri, un ansamblu de lucrări care s-a bucurat de aprecieri elogioase (Adriana Morelli, Conte Mario Mattana, Romana Soragni Santini ș.a.). De altfel, Alexandrina Stănescu, elevă a lui Octav Băncilă și Ștefan Dumitrescu, a mai expus în Italia (la Forli și la Roma) în iarna anului trecut, bucurîndu-se de același succes. (În imagine, **Portret de copil**)

„Zilele filmului algerian"

■ TIMP de o săptămînă (de la 19 la 25 mai) s-au derulat, pe ecranul sălii bucureștene „Eforie", etapele devenirii tinerei cinematografii naționale algeriene — născută către sfîrșitul deceniului al șaselea, etape sincronizate precis cu înseși momentele luptei pentru independență. Imaginile s-au transformat în adevărate documente ale renașterii eroice, iar creațiile recente (precum **Războiul pentru eliberare** — 1973) le restituie, comunicînd patetic contemporaneității faptele istoriei. Același acut impact, aceeași sensibilitate în fața realității pulsează, în egală măsură, și în filmele algeriene de ficțiune, structurate de pregnantele repere ale evenimentelor autentice, ce modelează destinele, atitudinile și gesturile umane.

Ritmată maiestuos, în ample desfășurări, se alcătuiește **Cronica anilor de foc** (peliculă prezentată în spectacolul de gală) ; epocile de arșiță și sărăcie, de război și molimă, anii de „jăratic" ori cei de „povară" se grupează ca în capitolele unui letopiset ce descrie minuțios perioada 1939—1954, timpul dramatic al suferinței urcînd treptat către împotrivire, către zorii revoluției. Meditînd pasionat și lucid asupra trecutului, Mohamed Lakhdar Hamina (scenarist, regizor și interpret al peliculei) compune, în jurul simbolicului său erou, o impresionantă frescă, alăturînd mereu, cu rafinament plastic, zeci și zeci de portrete, desprinse din efervescența istoriei. Măiestria cineastului, remarcată încă de la primul său lung-metraj (pentru care a obținut premiul de debut, la Cannes, în 1966), se împlinește strălucitor în **Cronica anilor de foc,** film distins cu Marele premiu, tot la Festivalul de la Cannes, în 1975.

În cadrul „Zilelor filmului algerian", împreună cu peliculele de evocare (să mai numim **Opiul și bita** — 1970 sau **Dezmoșteniții** — 1976), au fost programate și filme de dezbatere contemporană (**Echebca** — 1976), reunite prin interesanta lor constantă tematică într-un curent, denumit prompt de critica internațională „cinema djidid" ; acest „nou cinematograf", reliefat în epoca de transformări revoluționare de după 1972, se definește prin operele sale reprezentative **(Un sat după eliberare),** direct implicate în actualitatea imediată, prin acele filme născute din aspirația cineaștilor de a participa intens la cristalizarea problemelor sociale și politice ale vieții algeriene de azi.

Ioana Creangă

Roma, Accademia di Romania

Din nou în Italia

DUPĂ mai mult de trei ani, din nou în Italia, copleşită de istorie şi de artă dar şi de atîtea grave probleme politice şi sociale. Din nou în ţara care a dăruit omenirii miracolul Renaşterii, dar nu a trăit numai din gloria trecutului, nefiind un imens şi inert muzeu memorial. Deşi Italia este o înaltă piramidă a memoriei pe al cărui trunchi au cristalizat în luminoase straturi succesive inelele de frumuseţe adăugate de oameni în continuitatea lor istorică, Italia este şi o ţară de contradicţii a cărei complexitate variază de la Alpi la Mări, în fluiditatea spirituală a oamenilor care nu se lasă pătrunsă uşor. Oamenii Italiei vor să fie transformatori ai societăţii, să participe la explozia de inteligenţă a acestui sfîrşit de secol — Italia vrea să fie mobilă şi contemporană.

Din nou la Roma, oraşul care defineşte plenar Italia şi care pentru România a fost simbolul latinităţii bazat pe conştiinţa originii comune a celor două popoare. Sub acest sigiliu etern, sub acest semn stelar au afirmat, primii în Europa, umaniştii italieni, prin scrierile lor istorice şi filologice, latinitatea românească. Poggio Bracciolini, Antonio Bonfini, Ema Silvio Piccolomini (Papa Pius II), alături şi corespondent cu primii noştri istoriografi, au susţinut cu cea mai puternică hotărîre şi convingere acest mare şi luminos adevăr. La rîndul lor umaniştii români, cronicarii moldoveni sau ai Ţării Româneşti, puteau afirma că de la Rim ne tragem, iar Miron Costin făcea ca nimeni altul elogiul magnificei Peninsule : „Este Ţara Italiei plină, cum se zice, ca o rodie, de cetăţi iscusite... Pentru marea iscusenie şi frumuseţuri a pămîntului aceluia, i-au zis Raiul Pămîntului..."

Din acest rai al pămîntului, cea mai „iscusită" şi frumoasă dintre cetăţi este desigur Roma, a cărei caracteristică de miracol este îngemănarea ipostazelor sale în prisma poliedrică în care se răsfrînge destinul a trei milenii. Aci fuzionează în mari creuzete frumuseţea alternantă a erelor. În marmorele ei se înscriu peren semnele civilizaţiilor suprapuse, de la Antichitate la contemporani. Copleşită de istorie şi de artă, Roma nu aparţine unui singur popor. Nimeni nu poate fi un spectator indiferent şi fiecare călător îşi proiectează Roma în suflet după legi proprii, fiecare poate afla în Roma o înaltă, proprie lecţie. Toate drumurile duc la Roma şi ele au fost urmate, şi nu cu paşi înceţi, de afirmatorii români ai latinităţii comune, de la primii reprezentanţi — mesageri ai culturii româneşti din secolul al XV-lea — la latiniştii care studiaseră la Institutul **De propaganda Fide**, la Accademia di Romania din Valle Giulia. În magica incintă a Cetăţii Eterne se ridică înalt Columna lui Traian, cilindrul de marmoră şi de artă pe care este înscris actul de naştere al poporului român. Dăltuite în marmoră albă, cronologic, reproduc pe viu încleştarea supremă dintre o armată măreaţă, deprinsă totdeauna cu triumfurile şi cu steagurile plecate în faţă, armata romană condusă de însuşi împăratul Traian, „optimus princeps", şi un popor neînfricat, care pe meleagurile carpato-dunărene îşi apăra, cu deplină încredere şi dîrzenie, pămîntul, libertatea, viaţa. Momentele împietrite spre aducerea aminte a posterităţii erau numeroase şi dramatice, iar imensul cilindru marmorean este un vast poem epic, mărturia fiinţei noastre, dovada de piatră nemuritoare a vitejiei strămoşilor noştri. Pentru noi, urmaşii Dacilor şi Romanilor, imensul pergament în marmoră de Carrara constituie un document de inestimabilă valoare prin cele o sută cincizeci de tablouri cu cele două mii cinci sute de figuri reliefate de-a lungul a două sute de metri de friză istorică ale Columnei. Înălţată în mirificul patrulater al Forului lui Traian, ansamblul roman cel mai armonios, o culme a artei arhitectonice antice, Columna este un „semn" perfect al Romei eterne şi al latinităţii poporului român.

MOŞTENITOAREA directă a strălucitei Şcoli române pe care a condus-o la origine geniul tutelar al lui Vasile Pârvan, personalitate excepţională a culturii româneşti, Accademia di Romania îşi continuă intensa activitate de inserare a istoriei şi culturii româneşti în circuitul universal de valorificări spirituale.

În magnifica construcţie a arhitectului Petru Antonescu pulsează o intensă participare a mesagerilor statului nostru pentru cunoaşterea şi propagarea culturii contemporane a României socialiste. Doar în săptămîna în care am fost noi oaspeţi ai Accademiei au avut loc patru importante manifestări — două mese rotunde dedicate Centenarului Independenţei de Stat a României, o întîlnire cu studenţii Universităţii din Roma dedicată problemelor dezvoltării teoretice a istoriei şi criticii literare, şi un excepţional concert. Participă la asemenea întîlniri personalităţi de seamă ale culturii celor două popoare. Într-adevăr, Accademia di Romania a devenit, prin asemenea manifestări, prin bogata sa bibliotecă, prin expoziţiile de artă plastică, gale de filme, cursuri de limbă şi literatură, publicaţii proprii, un centru deosebit de activ de documentare în străinătate, menit să reprezinte, în toată complexitatea sa, efervescenţa culturală contemporană a României. Am participat la întîlnirea cu ilustre personalităţi ale culturii italiene la care s-a vorbit despre sensurile independenţei româneşti. S-a putut afirma cu acest prilej că independenţa este echivalentă cu însăşi existenţa uriaşei fiinţe colective a poporului şi a fiecăruia dintre noi care facem parte din acest imens organism ce însumează toate aspiraţiile şi energiile pentru a le îndrepta spre marele ideal comun. Lupta pentru independenţă sigilează întreaga istorie a acestui popor, al cărui dramatic itinerar l-a purtat prin jertfele celor mai buni fii spre luminoasele sale destine contemporane. Independenţa este echivalentă cu libertatea de a nu depinde de nici o altă voinţă, de a activa liber sub semnul tutelar al aspiraţiei continue de a crea, de a colabora cu orice alt popor, dorinţa de a fi participant activ la făurirea unei lumi în care să nu mai existe ameninţarea, puterea armelor, ci să domine luminosul spirit al justiţiei şi raţiunea.

Impresionantă a fost şi întîlnirea cu reprezentanţi ai tineretului universitar foarte înşelat de dialog şi cunoaştere a realităţilor unei ţări care construieşte o viaţă nouă, pentru care ei simt o puternică afinitate. Criza universitară n-a fost încă depăşită în Italia, cu toate luptele intense care durează de zece ani. Mulţi tineri doresc sincer să transforme situaţia social-politică a Italiei, negînd societatea de consum şi tarele sale profunde. Dar unii dintre ei nu cunosc clar raţiunile unei lupte de multe ori anarhice. Ei cunosc numai o latură negativă, a protestului şi a contestaţiei. Sînt mult mai puţin interesaţi de partea pozitivă, a construcţiei noului. Dar cei mulţi aspiră să fie dinamici participanţi la dialogul cetăţenesc, dorind restructurarea învăţămîntului superior, apropierea studiilor de practică şi de realităţile vieţii şi posibilitatea unei plasări corespunzătoare după terminarea studiilor. Ei sînt interesaţi de cunoaşterea realizărilor din România contemporană, ţara în care cultura este înţeleasă ca o expresie plenară a capacităţii creatoare a poporului, ca o valorificare a disponibilităţii sale de a primi şi de a preţui frumuseţea literaturii şi artei, de a ascende către un înalt nivel spiritual. Intelectualitatea României contemporane integrează valorilor tradiţionale ale unei culturi pluriseculare cuceririle estetice ale contemporaneităţii, oglindind în operele ei, sub semnul unei depline responsabilităţi, evoluţia conştiinţei umane spre idealurile umaniste superioare ale vremurilor noastre socialiste. Tendinţele de dezvoltare ale culturii româneşti contemporane îşi au izvorul în profunde procese istorice, cu rădăcini înfipte adînc în trecutul îndepărtat al istoriei patriei noastre. Consecinţă simetrică a marilor transformări filosofice şi etice pe care le-a purtat cu sine construirea vieţii noi, cultura românească actuală este o treaptă nouă faţă de culturile anterioare, neimplicînd în nici un fel însă ruptura de tot ce a produs geniul românesc la acest stadiu contemporan.

RELAŢIILE italo-române traversează astăzi o fază fecundă în aria raporturilor culturale. Generată de afinităţile de civilizaţie şi de origine care leagă cele două popoare de două mii de ani. Există un sincronism extraordinar în istoria celor două popoare care au luptat şi au activat pentru afirmarea unor principii mai juste şi mai umane în istorie. Vechile tradiţii bazate pe originea comună, pe incidenţele arcului lor istoric, pe izvoarele comune ale limbii şi culturii se dezvoltă astăzi în noi condiţii istorice în care au fost cucerite noi valenţe prin extinderea zonelor de relaţii politice, economice, cultural-ştiinţifice.

În Italia există într-adevăr o voinţă generală de profundă cunoaştere reciprocă şi fiecare călător în Italia este o verigă activă, un mesager care caută să facă larg cunoscută contribuţia pe care poporul român, custode credincios al originii sale latine şi al tradiţiilor sale milenare, a adus-o şi continuă s-o aducă — dinamic — la îmbogăţirea patrimoniului spiritual al lumii.

Alexandru Balaci

Sport

Patru nimfe în ligheanul din bucătărie

• DINAMO a înscris şapte goluri în poarta Sportului studenţesc. Şapte perle negre în zăpada florilor de mazăre. A fost o sîmbătă cu tîmplele sparte, una din zilele cînd se atîrnă la streaşină piei de ţap şi de oaie ca să le cînte din doi solzi de piatră pentru desţelenit călcîiele vîntul sărăciei. Din cauza durerilor de cap ce s-au abătut peste colţul ăla din Giuleşti care dă spre terenul din groapa CAM a urmat la rînd o duminică zbanghie şi cu buricul netăiat în care Steaua i-a ghicit în cafea Rapidului, anunţînd-o că va întîlni pe calea ce-a ales-o nişte păianjeni cît homarii.

Trebuie să vă spun că eu am avut din timp semne că Rapidul va lua bătaie. Primul dintre ele e faptul că am visat un bujor care-i dădea lapte cald unui trandafir bolnav de dorul de-a împodobi butoniera unui cunoscut de-al meu ce seamănă cu un pui de şarpe ieşind dintr-un ou ca să-mi mulgă calul adus de la Brăila. Pe urmă, cînd am făcut ochi, am văzut că duminica e floreană, adică numai din petice alb-negre, şi că rapiţa a scos fluturi roşii, ceea ce nu stă în caracterul acestei plante galbene. Gata, mi-am zis, o să ne toarne militarii de la Ghencea sidef topit pe calapoade şi, liniştit dinspre partea asta, am scos dintr-un pachet expediat de cititorii Gheorghe Nica, Vasile Constantin, Manole Lazăr şi Nicolaie Nicolae oul roşu pe care m-am angajat să-l înghit cu coajă cu tot în cazul că-i vom învinge pe spanioli. Oul fiind de giscă, pentru că nu văd altă pasăre contemporană în stare să aducă pe lume o asemenea ghiulea, am luat, ca să-mi ţin jurămîntul, şi-am înghiţit un ou de lemn, drept pentru care acum aştept o ploaie bună ca să dau în muguri şi apoi în frunze. Festivitatea înghiţirii ar fi trebuit să aibă loc în faţa camerelor de luat vederi, dar mă am în fulgere cu televiziunea.

Nu m-am dus la meci. Am stat în moara unde locuiesc şi-mi place să macin himera grîiului şi m-am gîndit la lucruri frumoase. M-am gîndit că prin fiecare rîu înaintează un cerb spre izvoare. Apoi m-am gîndit că, într-o noapte, cînd vor înflori teii, mă voi sui în cel mai înalt dintre ei şi voi privi cum fulgerele, vestind furtuni întăritoare, leagă ceruri despărţite, unindu-le pentru o clipă cu fastuoase cîmpii de maci.

După amiază a trebuit, totuşi, să mă întorc în starea de frică, aia care naşte zei. Şi ce-am văzut ? În ligheanul de sub masa din bucătăria Rapidului, ţinîndu-şi vîrful cozii în dinţi, patru nimfe se bulgăreau cu nuferi de noroi. Iată unde ajung cei ce-au înnebunit din dragostea pentru Podul Grant.

Fănuş Neagu

„România literară"
Săptămînal de literatură şi artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVASCU

REDACŢIA : Bucureşti, Piaţa Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 22, joi 2 iunie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

22

PĂMÎNT AL SINTEZEI ȘI LUMINII

(pag. 12—13)

26 — 27 MAI

CONFERINȚA NAȚIONALĂ A SCRIITORILOR

Lucrările Conferinței

În zilele de 26—27 mai 1977, în Sala mică a Palatului Republicii, s-au desfășurat lucrările Conferinței naționale a scriitorilor. Deschiderea Conferinței a fost onorată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Sosirea secretarului general al partidului, a celorlalți tovarăși din conducerea partidului și statului, în sala Conferinței, a fost întîmpinată de participanții la marele forum scriitoricesc cu îndelungi aplauze, cu cele mai calde sentimente de dragoste și stimă.

În această atmosferă însuflețită, împreună cu tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, în prezidiul ședinței inaugurale au luat loc tovarășa Elena Ceaușescu, tovarășii Manea Mănescu, Emil Bobu, Cornel Burtică, Ion Dincă, Paul Niculescu, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Iosif Uglar, Ștefan Voitec, Miu Dobrescu.

În prezidiu au luat loc, de asemenea, membri ai Biroului Uniunii Scriitorilor, reprezentanți ai obștii scriitoricești din întreaga țară.

(Continuare în pagina 2)

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Stimați tovarăși,

Am deosebita plăcere să vă adresez dumneavoastră, participanților la Conferința națională a scriitorilor, poeților, prozatorilor, dramaturgilor, criticilor, tuturor slujitorilor scrisului din țara noastră, un călduros salut și cele mai bune urări. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Conferința dumneavoastră are loc într-o perioadă de puternic avînt creator al întregii noastre națiuni, cînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, acționează ferm, într-o strînsă unitate, sub conducerea partidului, pentru înfăptuirea istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Parte integrantă a acestui măreț Program, prevederile cincinalului 1976—1980 se îndeplinesc cu succes. Anul trecut și în prima parte a acestui an am obținut noi și mari progrese în dezvoltarea și modernizarea industriei și agriculturii, a întregii producții de bunuri materiale, în promovarea cuceririlor revoluției tehnico-științifice contemporane în toate compartimentele vieții economice și sociale.

Se înfăptuiește cu succes politica partidului de creștere continuă a bunăstării poporului. Marile realizări pe care le-am dobîndit în dezvoltarea forțelor de producție, în sporirea avuției socialiste și a venitului național au făcut posibilă adoptarea recentă a noilor măsuri menite să asigure creșterea mai accentuată a nivelului de trai, material și spiritual, al întregului popor. Cunoașteți hotărîrile Comitetului Central al partidului cu privire la sporirea retribuției reale, în acest cincinal, cu circa 30 la sută, față de 18—20 la sută cît era prevăzut în Directive, la creșterea în aceeași proporție a veniturilor țărănimii, la perfecționarea sistemului de pensii și majorarea pensiilor, mărirea alocațiilor pentru copii și a altor ajutoare sociale. Toate acestea ilustrează cu putere consecvența cu care partidul nostru comunist înfăptuiește hotărîrile Congresului al XI-lea, faptul că țelul suprem al politicii sale, sensul major al întregii opere de edificare socialistă, este bunăstarea și fericirea omului, asigurarea unei vieți demne, îmbelșugate, libere pentru întregul nostru popor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Odată cu dezvoltarea susținută a bazei tehnico-materiale a orînduirii noastre noi, partidul și statul asigură perfecționarea continuă a organizării și conducerii societății, adîncirea democrației socialiste, lărgirea și perfecționarea cadrului de participare efectivă a tuturor cetățenilor la dezbaterea problemelor fundamentale ale vieții economice și sociale, la adoptarea deciziilor care privesc mersul înainte al țării, la conducerea întregii societăți. Formă avansată de guvernare a țării de către popor și pentru popor, democrația noastră socialistă își confirmă cu tot mai multă putere marea superioritate, capacitatea de a asigura exercitarea reală și plenară a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, egalitatea deplină între toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate, făurirea conștientă de către masele largi populare a propriei lor istorii, a propriului lor viitor. Succesele strălucite pe care le obținem în toate domeniile construcției socialiste, dinamismul dezvoltării continue a patriei noastre sînt rezultatul descătușării și afirmării plenare a energiilor creatoare ale poporului, care în-

(Continuare în pagina 4)

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : **George Ivaşcu.** Redactor şef adjunct : **G. Dimisianu.** Secretar responsabil de redacţie : **Roger Câmpeanu.**

Lucrările Conferinței

(Urmare din pagina 1)

Făcindu-se ecoul gîndurilor şi sentimentelor pe care doresc să le exprime, în aceste momente deosebite, toţi slujitorii scrisului românesc contemporan, poeţi, prozatori, dramaturgi, istorici şi critici literari, din toate generaţiile, români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, preşedintele Uniunii Scriitorilor, tovarăşul Virgil Teodorescu, a spus :

„În numele nostru, al tuturor, scriitori ai României socialiste, îngăduiţi-mi să vă adresez, dumneavoastră, mult stimate şi iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu, tovarăşei Elena Ceauşescu, celorlalţi tovarăşi din conducerea partidului şi statului un călduros şi respectuos salut de bun venit şi să exprim bucuria noastră, a tuturor, pentru participarea dumneavoastră la Conferinţă.

Prezenţa dumneavoastră aici, la lucrările Conferinţei naţionale a scriitorilor, adînceşte semnificaţia acestui eveniment, ne face să simţim şi mai puternic rolul şi marea responsabilitate pe care scriitorul le are în societatea noastră socialistă, în viaţa socială a poporului, în vastul proces de făurire a conştiinţei socialiste înaintate.

Atenţia, deosebita grijă pe care le acordaţi în permanenţă vieţii culturale a patriei, dezvoltării neîntrerupte a literaturii şi artei, constituie pentru noi, scriitorii acestei ţări, un îndemn de a da lucrări literare pe măsura epocii pe care o trăim, de a contribui şi noi din toate puterile la înfăptuirea Programului partidului de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.

Aprecierile pe care de atîtea ori le-aţi făcut cu privire la activitatea scriitorilor, indicaţiile şi sugestiile pe care de atîtea ori ni le-aţi dat reprezintă adevărate comandamente spirituale pentru scriitori, pentru toţi oamenii de cultură din România.

Asigurîndu-vă de adeziunea noastră deplină la politica internă şi externă a partidului şi statului nostru, de ataşamentul profund şi activ la marea operă de transformare a patriei, de dragostea şi devotamentul ce vi le purtăm, vă adresăm respectuoasa noastră rugăminte de a lua cuvîntul".

Primit cu entuziasm, cu bucurie şi deplină satisfacţie, a luat cuvîntul tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU.

Cuvîntarea secretarului general al partidului a fost urmărită cu mare atenţie şi larg interes, cu totală aprobare, ea fiind subliniată, în repetate rînduri, cu vii şi prelungite aplauze de creatorii de literatură şi artă participanţi la Conferinţă.

În numele acestora, al tuturor scriitorilor din întreaga ţară, români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, tovarăşul Virgil Teodorescu a mulţumit din toată inima pentru strălucitul cuvînt adresat creatorilor, adevărat îndreptar teoretic şi practic al activităţii viitoare.

„Sub puternica emoţie a cuvintelor rostite de dumneavoastră de la tribuna Conferinţei scriitorilor, a spus el, vrem să vă asigurăm, mult stimate tovarăşe secretar general, că generoasele idei exprimate, indicaţiile pe care ni le-aţi dat luminează cu şi mai multă forţă calea dezvoltării continue a artei şi literaturii noastre puse în slujba omului, a frumuseţii şi adevărului epocii socialiste pe care o trăim.

Vă mulţumim, încă o dată, pentru prezenţa dumneavoastră în mijlocul nostru, pentru cuvintele pe care ni le-aţi adresat, văzînd în acestea atenţia şi preţuirea pe care partidul nostru, dumneavoastră, iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu, le acordaţi creaţiei literare şi slujitorilor ei. Pentru noi, scriitorii, nu există o cinste mai înaltă decît aceea de a sluji cu toată fiinţa poporul, patria, înaltele idealuri ale Partidului Comunist Român.

Vă urăm multă sănătate, aceeaşi nesecată putere de muncă în fruntea partidului şi statului, spre binele şi fericirea întregului nostru popor".

Acest legămînt al scriitorilor, această urare pe care ei i-o adresează, din toată inima, secretarului general al partidului, şi-au găsit o vibrantă reafirmare în atmosfera însufleţită de la sfîrşitul şedinţei inaugurale a Conferinţei, în căldura cu care tovarăşul Nicolae Ceausescu, ceilalţi tovarăşi din conducerea partidului şi statului au fost conduşi la plecare de reprezentanţii tuturor creatorilor pe tărîmul generos al literaturii.

LUCRĂRILE Conferinţei naţionale a scriitorilor au continuat în cursul dimineţii şi după-amiezii de joi.

Participanţii au păstrat un moment de reculegere în memoria scriitorilor care s-au stins din viaţă în perioada ce a trecut de la ultima conferinţă.

S-au ales apoi organele de lucru ale Conferinţei — prezidiul, secretariatul, comisia pentru redactarea proiectului de hotărîre, comisia de validare, comisia pentru propuneri de candidaţi în vederea alegerii în Consiliul Uniunii Scriitorilor şi în Comisia de cenzori.

A fost adoptată, de asemenea, ordinea de zi a Conferinţei :

— Raportul de activitate al Consiliului Uniunii Scriitorilor :

— Raportul Comisiei de cenzori :

— Raportul cu privire la propunerile de îmbunătăţire a Statutului Uniunii Scriitorilor :

— Proiectul de hotărîre a Conferinţei :

— Alegerea noului Consiliu al Uniunii Scriitorilor şi a Comisiei de cenzori.

În continuare, preşedintele Uniunii Scriitorilor, Virgil Teodorescu, a înfăţişat Raportul de activitate al Consiliului Uniunii.

Scriitorul Teodor Balş a prezentat raportul Comisiei de cenzori. Raportul cu privire la propunerile de îmbunătăţire a Statutului Uniunii a fost expus de scriitorul Ion Hobana. Scriitorul Domokos Géza a prezentat proiectul de hotărîre.

Au început, după aceea, dezbaterile generale asupra problemelor înscrise pe ordinea de zi. Au luat cuvîntul scriitorii Constantin Chiriţă, Nichita Stănescu, Constantin Toiu, Mihnea Gheorghiu, Mihai Beniuc, Corneliu Leu, Ion Bănuţă, care a prezentat raportul Comisiei de validare, Geo Bogza, prof. Alexandru Piru, Laurenţiu Fulga, Domokos Géza, Nicolae Dragoş, Dan Deşliu, Titus Popovici, Ioana Postelnicu, Fănuş Neagu, Dinu Flămînd, Hedwiga Hauser, Ion Băieşu, Dumitru M. Ion.

ÎN A DOUA ZI a lucrărilor au fost reluate dezbaterile generale asupra raportului de activitate al Consiliului Uniunii Scriitorilor. Au luat cuvîntul scriitorii Dumitru Radu Popescu, Ion Lăncrănjan, Ştefan Augustin Doinaş, Létay Lajos, Ioan Grigorescu, Romul Munteanu, Ion Nicolescu, Mircea Radu Iacoban, Ioan Alexandru, Paul Anghel, Marin Preda, Catinca Ralea, Eugen Jebeleanu, Ion Hobana, Anton Breitenhofer, Dorin Tudoran, Mihai Ungheanu, Huszar Sandor, Ileana Mălăncioiu, Leonid Dimov.

După terminarea discuţiei generale, participanţii au adoptat, cu puternice aplauze, textul scrisorii adresate de Conferinţă secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Delegaţii la Conferinţă au aprobat apoi raportul de activitate al Consiliului Uniunii Scriitorilor şi raportul Comisiei de cenzori.

În continuare s-a adoptat hotărîrea Conferinţei.

Totodată, a fost examinat şi adoptat, cu unele amendamente, Statutul Uniunii Scriitorilor.

În cadrul ultimei şedinţe s-a procedat la alegerea noului Consiliu al Uniunii Scriitorilor şi a Comisiei de cenzori.

ÎN PRIMA sa şedinţă, Consiliul Uniunii Scriitorilor, format din 91 membri, a ales Biroul Uniunii, preşedintele, vicepreşedinţii şi secretarii.

În numele celor aleşi, preşedintele Uniunii Scriitorilor, George Macovescu, a mulţumit participanţilor la Conferinţă pentru încrederea acordată, exprimînd totodată angajamentul de a acţiona în permanenţă pentru dezvoltarea literaturii noastre socialiste, în spiritul orientărilor partidului, al preţioaselor idei şi îndemnuri cuprinse în Cuvîntarea rostită de tovarăşul Nicolae Ceauşescu la deschiderea lucrărilor Conferinţei.

Consiliul Uniunii Scriitorilor

1. Alexandru Ioan
2. Anghel Paul
3. Andriţoiu Alexandru
4. Balaci Alexandru
5. Bălăiţă George
6. Bănulescu Ştefan
7. Berwanger Nicolaus
8. Blandiana Ana
9. Boeriu Eta
10. Bogza Geo
11. Boureanu Radu
12. Buzea Constanţa
13. Buzura Augustin
14. Caraion Ion
15. Cassian Nina
16. Chiriţă Constantin
17. Ciobanu Mircea
18. Cioculescu Şerban
19. Covaci Aurel
20. Crohmălniceanu Ov. S.
21. Deşliu Dan
22. Dimisianu Gabriel
23. Dinescu Mircea
24. Doinaş Ştefan Augustin
25. Domokos Géza
26. Dumbrăveanu Anghel
27. Dumitrescu Geo
28. Dumitrescu Zoe-Buşulenga
29. Duţescu Dan
30. Felea Victor
31. Fodor Sandor
32. Fulga Laurenţiu
33. Gálfalvi Zsolt
34. Gheorghiu Taşcu
35. Guga Romulus
36. Gurghianu Aurel
37. Hajdu Győző
38. Hauser Arnold
39. Hăulică Dan
40. Hobana Ion
41. Horea Ion
42. Huszár Sándor
43. Iancu Traian
44. Ianoşi Ion
45. Izbăşescu Mihai
46. Jebeleanu Eugen
47. Lászlóffy Aladár
48. Létay Lajos
49. Lovinescu Horia
50. Macovescu George
51. Maliţa Mircea
52. Manolescu Nicolae
53. Mălăncioiu Ileana
54. Méliusz József
55. Naghiu Iosif
56. Neagu Fănuş
57. Olteanu Ioanichie
58. Paler Octavian
59. Papu Edgar
60. Păcurariu Francisc
61. Petrescu Radu
62. Philippide Alexandru
63. Pituţ Gheorghe
64. Pop Sânziana
65. Popescu Dumitru Radu
66. Popovici Titus
67. Preda Marin
68. Prelipceanu Nicolae
69. Raicov Svetomir
70. Ralea Catinca
71. Rău Aurel
72. Rebreanu Vasile
73. Scherg Georg
74. Simion Eugen
75. Sîntimbreanu Mircea
76. Simionescu Mircea Horia
77. Sorescu Marin
78. Stănescu Nichita
79. Storch Franz
80. Sütő András
81. Szász János
82. Szilágyi István
83. Tărchilă Dan
84. Tomuş Mircea
85. Tudoran Dorin
86. Tudoran Radu
87. Ţoiu Constantin
88. Ulici Laurenţiu
89. Ursachi Mihai
90. Vlad Ion
91. Zaciu Mircea

Biroul Uniunii Scriitorilor

PREŞEDINTE :

George Macovescu

VICEPREŞEDINŢI :

Constantin Chiriţă
Laurenţiu Fulga
Dumitru Radu Popescu
Marin Preda
Franz Storch
Sütő András

SECRETARI :

Domokos Géza
Ion Hobana

MEMBRI :

Alexandru Balaci
George Bălăiţă
Ana Blandiana
Geo Bogza
Radu Boureanu
Zoe Dumitrescu-Buşulenga
Ov. S. Crohmălniceanu
Mircea Dinescu
Anghel Dumbrăveanu
Geo Dumitrescu
Eugen Jebeleanu
Létay Lajos
Mircea Maliţa
Ioanichie Olteanu
Octavian Paler
Nichita Stănescu
Constantin Ţoiu
Ion Vlad

COMISIA DE CENZORI

PREŞEDINTE :

Teodor Balş

MEMBRI :

Vasile Băran
Dan Cristea
Nicolae Mărgeanu
Constantin Nisipeanu
Vasile Sălăjan
Gheorghe Suciu

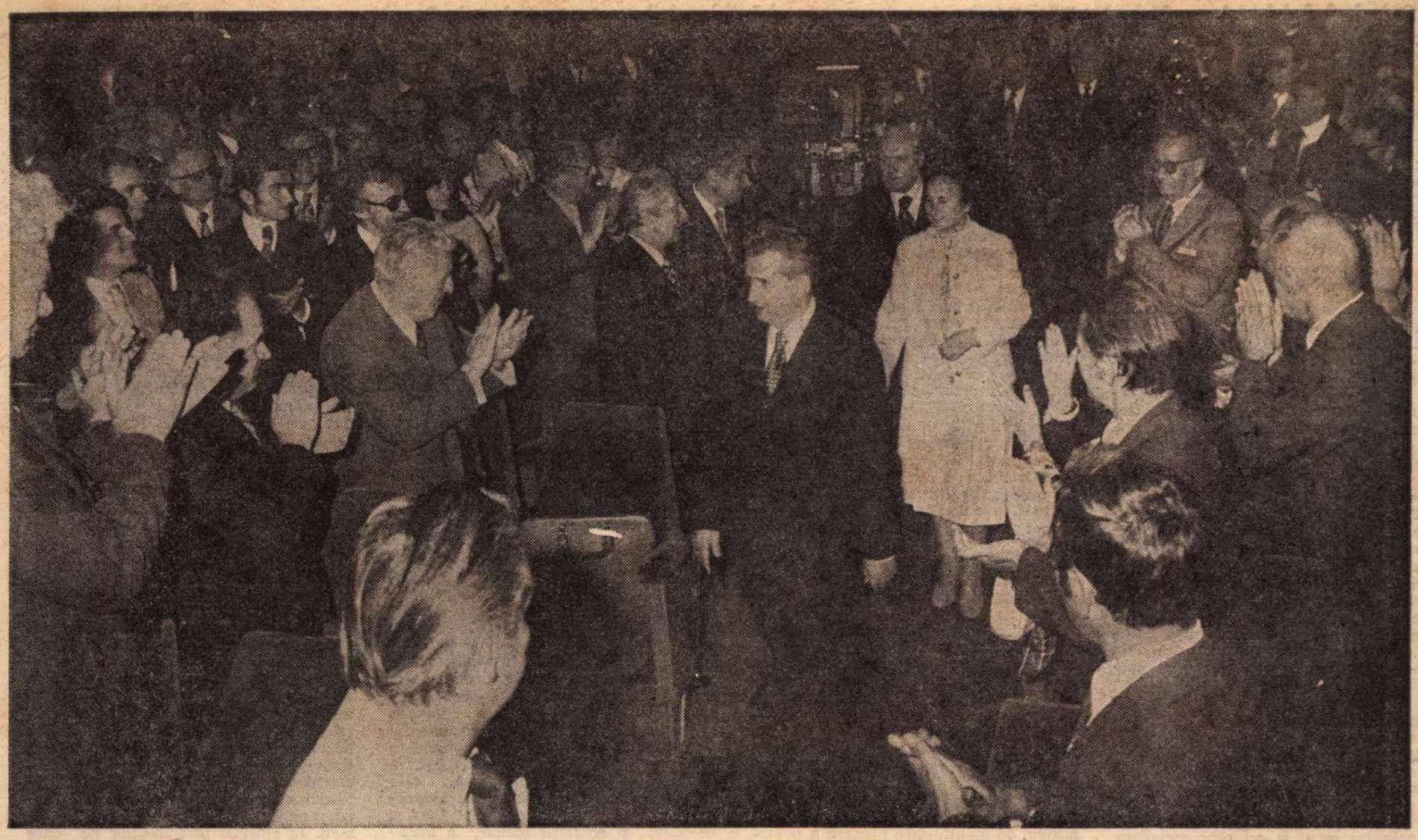

Scrisoarea adresată TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU de Conferința națională a scriitorilor

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Conferința națională a scriitorilor din Republica Socialistă România, ale cărei lucrări s-au desfășurat în zilele de 26 și 27 mai 1977, în București, se face ecoul întregii obști scriitoricești pentru a vă exprima și cu acest prilej un fierbinte omagiu de dragoste și devotament, manifestîndu-și adeziunea deplină la munca și năzuințele poporului român, care, sub conducerea înțeleaptă, îndrăzneață și clarvăzătoare a Partidului Comunist Român, a dumneavoastră, conducătorul nostru stimat și iubit, înfăptuiește sarcinile grandioase hotărîte de Congresul al XI-lea al partidului.

Odată cu declanșarea energiilor creatoare ale întregii națiuni, cu integrarea constructivă și eficientă a tuturor forțelor în opera de edificare a noii Românii socialiste, scriitorii din țara noastră, angajați cu trup și suflet pe drumul propășirii patriei, al înfloririi ei materiale și spirituale, își îndreaptă gîndurile lor cele mai alese și înălțătoare spre dumneavoastră, în semn de recunoștință pentru grija părintească pe care le-o purtați și strădania pe care o depuneți întru înălțarea țării pe culmile socialismului și comunismului, ale demnității și mîndriei naționale românești.

Cuvintele pline de înțelegere și pătrundere privind rosturile și menirea oamenilor condeiului și ale creației lor literare — rostite aici, de la tribuna conferinței naționale — amplele linii de perspectivă pe care le-ați deschis străduinței noastre de făuritori ai culturii noi, legați prin toate fibrele de lupta și opera constructivă a poporului, constituie pentru noi cel mai generos și mai înălțător program de activitate.

Rolul important atribuit creației literare în opera de formare și modelare a conștiințelor, în făurirea omului nou, bucuria de a se ști prețuită, dragostea și prețuirea dovedite acum, ca și în atîtea alte prilejuri, de dumneavoastră personal oamenilor de litere, constituie suportul cel mai de preț al muncii scriitoricești, al propășirii literaturii noastre. Noi credem în valorile umane, credem că aceste valori se pot afirma și exprima într-o societate liberă, ca a noastră, de care sîntem mîndri, credem că numai această societate socialistă poate să ridice România pe culmile progresului și civilizației.

Vom face totul ca să înscriem în cărțile noastre adevărul și frumusețea idealurilor revoluționare pentru care trăim și muncim laolaltă : scriitori români, maghiari, germani, de alte naționalități, pentru independența și fericirea patriei, pentru sporirea valorilor de cultură ale poporului la un înalt nivel ideologic-artistic.

Angajați în promovarea unei literaturi care să oglindească problemele complexe ale vieții noastre noi, pătrunsă de spiritul înnoitor al umanismului revoluționar, noi militîm pentru instaurarea unui climat de profundă solidaritate scriitoricească, de înfrățire între generații.

Un număr important de personalități ale literaturii noastre au creat, în anii socialismului, opere remarcabile, dar un număr și mai mare de cărți își așteaptă autorii capabili să reflecte munca eroică a poporului, minunata lui frumusețe morală, pe care — urmînd strălucitul dumneavoastră exemplu — a dovedit-o în ceasuri de grea încercare, ca și în epoca măreței construcții socialiste.

Sîntem convinși că maestuosul fluviu de creație culturală și artistică al „Cîntării României", care oglindește în undele sale înaltele valori morale și avîntul vremurilor noastre, nu poate izvorî decît din marea epopee națională pe care o desăvîrșește poporul român, condus de partidul comuniștilor, în frunte cu dumneavoastră, urmaș al marilor ctitori de țară și viteji care au condus țara spre independență și libertate.

Conștienți de împlinirile, dar și de neîmplinirile activității noastre, ne angajăm să realizăm poezia acestor vremi eroice, proza edificării noii personalități umane, piesele de teatru capabile să ilustreze virtuțile strămoșilor și eroismul contemporanilor. În opera de educare estetică a publicului și a scriitorilor, critica literară își asumă sarcina de înaltă cinste și responsabilitate de apreciere obiectivă a valorilor, orientînd cititorii spre înțelegerea în profunzime a cărților noastre.

Conferința națională a scriitorilor a dezbătut problemele creației literare și ale perfecționării vieții obștești ale scriitorilor. Ea a constituit proba maturității noastre, a conștiinței noastre comuniste, solicitate de nobile și dificile îndatoriri și răspunderi.

Cu gîndul la aceste îndatoriri către popor, către țară, către Partidul Comunist Român, ne exprimăm, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, din adîncul inimilor noastre, profunda recunoștință pentru grija pe care o arătați față de tot ce se făurește pe acest pămînt și vă dorim sănătate și energie nesecată spre gloria României socialiste.

Conferința națională
a scriitorilor din România

RĂSPUNDERI

ONORATĂ la deschiderea lucrărilor cu prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, care a rostit o amplă cuvîntare, Conferința națională a scriitorilor s-a înscris ca un eveniment din cele mai importante în viața noastră literară.

Avînd loc într-o perioadă de puternic avînt creator în toate domeniile de activitate, situîndu-se în linia marilor manifestări de ordin național, precum aniversarea marii răscoale țărănești de la 1907, a Centenarului cuceririi Independenței de Stat a României, într-un an care va fi de asemeni marcat de Congresul Consiliilor oamenilor muncii și, la 30 Decembrie, de aniversarea a trei decenii de la instituirea Republicii, forum-ul din 26—27 mai a fost străbătut de tensiunea înaltelor răspunderi ce revin scriitorimii în construcția socialismului și comunismului, în făurirea omului nou.

Ca atare, secretarul general al Partidului, după ce a trasat liniile fundamentale ale progresului general înfăptuit și, de pe această bază, perspectivele viitorului tot mai luminos al patriei și al poporului nostru, a relevat rolul important al creației literare, al artei în genere, în realizarea programului de educare și formare a omului nou, în marile înfruntări ce se desfășoară astăzi pentru progres, bunăstare, securitate și pace, pentru cauza libertății și fericirii omului. Prețioase indicații și sugestii au fost date cu privire la activitatea cercurilor și cenaclurilor literare care trebuie să capete o pondere tot mai mare în viața asociațiilor și a Uniunii Scriitorilor. Cu pregnanță a fost subliniată îndatorirea scriitorilor noștri de a desfășura largi contacte cu creatorii de artă progresiști din toate țările, participînd activ la viața culturală internațională, la circulația valorilor artistice autentice, înaintate, cu caracter profund umanist, care servesc omului, prieteniei dintre popoare, cauzei destinderii și păcii. Referindu-se la Expoziția cărții, cuprinzînd opere literare apărute în ultimii cinci ani, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat amploarea muncii de creație literar-artistică, a activității editoriale, de tipărire și răspîndire a cărții în mase, a dezvoltării presei și radioteleviziunii, atît în limba română, cît și în limbile naționalităților conlocuitoare. De unde și caldele felicitări adresate scriitorilor care au abordat cu curaj și îndrăzneală problemele complexe ale dezvoltării societății noastre, urînd tuturor încă mai multă fermitate și îndrăzneală pentru a făuri opere tot mai valoroase, demne de epoca pe care o trăim, participînd tot mai activ la mărețele transformări care au loc în România. „Aș dori — a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu, în încheiere — ca și în domeniul scrisului să realizăm un cincinal al revoluției umaniste, al revoluției pentru o literatură nouă, cu adevărat umană, demnă de poporul nostru, de măreața epocă pe care o trăim".

În însuflețita lor Scrisoare după fructuoasele dezbateri din cele două zile ale Conferinței, scriitorii au asigurat pe conducătorul iubit al partidului și statului nostru de întregul lor devotament, expresie a înaltei responsabilități civice a muncii lor artistice.

Dar despre atît de substanțiala cuvîntare a tovarășului Nicolae Ceaușescu ca și, în ansamblu, despre dezbaterile vii, principiale, ale Conferinței, despre spiritul creator ce le-a caracterizat, revista noastră își propune ca o nobilă îndatorire a reveni în numerele sale viitoare.

„România literară".

26 — 27 mai

Conferința națională a scriitorilor

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI

(Urmare din pagina 1)

făptuiește neabătut politica internă și externă a partidului, corespunzător intereselor vitale ale întregii națiuni.

Putem spune că tot ceea ce am realizat demonstrează cu putere că atunci cînd un popor este stăpîn pe destinele sale, poate înfăptui adevărate minuni, că numai sub conducerea partidului comunist, — care reprezintă forța politică conducătoare a întregii noastre națiuni, — poporul român a putut obține marile realizări de pînă acum, își are asigurat viitorul liber, comunist. **(Aplauze puternice).**

Pornind de la considerentul că menirea istorică a socialismului este nu numai eliberarea omului de exploatare și asuprire, asigurarea bunăstării lui materiale și spirituale, ci și făurirea unei civilizații superioare, partidul și statul nostru asigură dezvoltarea și perfecționarea continuă a învățămîntului, științei, culturii, legarea tot mai strînsă a acestora de cerințele concrete ale societății, intensificarea tot mai puternică a vieții spirituale a poporului, făurirea suprastructurii noi a orînduirii pe care o edificăm.

Marile realizări obținute în dezvoltarea forțelor de producție, în înflorirea economică și culturală generală a țării, în perfecționarea continuă a relațiilor sociale și aplicarea fermă în viață a principiilor eticii și echității socialiste, au ca urmare făurirea unui nou mod de viață, a unei concepții filozofice și atitudini morale superioare, transformarea profundă a gîndirii și conștiinței maselor largi populare. Partidul, întreaga noastră societate desfășoară o amplă activitate educativă pentru formarea trăsăturilor înaintate ale omului nou, cu un larg orizont de cunoaștere, capabil să înțeleagă și să interpreteze just complexele fenomene și procese ale naturii și societății, să participe activ și conștient la transformarea revoluționară a lumii. Acționăm consecvent pentru educarea constructorilor noii orînduiri în spiritul abnegației și sacrificiului în lupta pentru nobilele idealuri ale socialismului și comunismului, pentru slujirea patriei și apărarea libertății și suveranității ei, a cuceririlor revoluționare ale întregului nostru popor, pentru dezvoltarea curajului și pasiunii în promovarea noului, a combativității și fermității în lichidarea lipsurilor și neajunsurilor, a oricăror fenomene negative, pentru asigurarea neabătută a mersului înainte al patriei noastre pe calea socialismului și comunismului. **(Vii și îndelungate aplauze).** Militäm pentru dezvoltarea sentimentului patriotismului revoluționar, astfel ca fiecare cetățean să-și consacre toată energia și capacitatea creatoare înfloririi materiale și spirituale a României socialiste și nimeni să nu-și îndrepte privirile spre locuri mai călduțe, de aiurea, să nu aspire către o viață ușoară pe care ar putea s-o găsească de-a gata, cu condiția, desigur, de a-și trăda patria sau, cel puțin, de a lua parte la concertul de ponegrire a propriului popor, a socialismului, a libertății și independenței țării. **(Aplauze puternice, îndelungate).** Este cunoscut că din totdeauna mîndria, noblețea poporului nostru a fost munca dîrză, eroică pentru clădirea progresului și civilizației aici, pe aceste străvechi meleaguri, prin forța propriilor sale brațe și a propriei sale minți. Datorită acestei atitudini poporul nostru a învins toate greutățile, nu a dat niciodată înapoi, s-a dezvoltat mereu, națiunea noastră și-a realizat unitatea, construind astăzi cu succes noua orînduire socială. **(Aplauze puternice, prelungite).** Întărim continuu încrederea și devotamentul oamenilor muncii față de partidul nostru comunist, convingerea fermă a poporului că numai urmînd politica sa creatoare, materialist-dialectică, își poate împlini idealurile cele mai arzătoare, își poate asigura un loc demn în marea familie a popoarelor lumii. Acționînd în aceste direcții, înfăptuim în viață cu succes hotărîrile Congresului educației politice și al culturii socialiste care, pe baza orientărilor Congresului al XI-lea al partidului, a elaborat programul de largă perspectivă al muncii politico-ideologice și cultural-educative pentru ridicarea conștiinței socialiste și formarea omului nou, pentru afirmarea culturii noastre în acțiunea de elevare spirituală a poporului, în concertul culturii universale. **(Aplauze puternice).**

Cunoașteți din hotărîrile recente ale Comitetului Politic Executiv orientarea de a pune un mai mare accent pe rolul societății, al colectivului de muncă în prevenirea unor abateri, iar atunci cînd eventual asemenea abateri au loc, de a asigura ca cei care le-au comis să se îndrepte în primul rînd în cadrul societății, al colectivului de muncă. Este o măsură cu caracter uman care va reduce simțitor numărul acelora care pînă acum erau trimiși în închisori. Dorim ca îndreptarea lor să se facă în fabrică, pe ogoare, în instituții, prin influența pozitivă a colectivelor. Tocmai în aceasta constă și trebuie să constea forța societății, a colectivității ; ea însăși să vegheze ca toți cei ce trăiesc în această colectivitate să respecte normele și legile țării. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Înaintarea cu succes pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, aplicarea consecventă în viață a Programului partidului adoptat la Congresul al XI-lea, deschid noi și tot mai largi perspective de ridicare a gradului de civilizație materială și spirituală a poporului nostru, elevare a conștiinței revoluționare a maselor, de împlinire a înaltelor idealuri ale dreptății și echității socialiste, de valorificare deplină a forței creatoare și geniului poporului nostru, de manifestare plenară a personalității umane și făurire a omului nou.

Stimați tovarăși,

Partidul și statul nostru desfășoară pe plan internațional o intensă activitate pusă în slujba idealurilor de libertate și progres ale popoarelor, de egalitate și respect între națiuni, de destindere și cooperare pașnică între state. Pornim de la realitățile lumii de azi care înfățișează tabloul unor profunde schimbări revoluționare, naționale și sociale, al unor mutații adînci în raportul internațional de forțe în favoarea cauzei progresului și păcii. În fața omenirii se pun astăzi probleme de însemnătate crucială de care depind mersul înainte al civilizației, înnoirea societății, eliberarea popoarelor de orice formă de dominație și asuprire, înlăturarea pericolului unui nou război nimicitor, însăși securitatea planetei noastre.

Față de aceste probleme se manifestă astăzi pe plan mondial concepții diferite, moduri de abordare și soluționare cîteodată diametral opuse — ceea ce determină o puternică și permanentă înfruntare între forțele înaintate, progresiste, democratice, și forțele ce reprezintă vechiul, interesele și pozițiile claselor exploatatoare, ale cercurilor imperialiste. Există pe de o parte concepția și principiile noi pe care le afirmă cu tot mai multă energie popoarele, hotărîte să trăiască libere și independente, să fie deplin stăpîne pe destinele lor, pe avuția lor națională și roadele muncii proprii, să promoveze în lume relații noi, de deplină egalitate și echitate, de stimă și respect între națiuni. Există, pe de altă parte, politica anacronică, imperialistă, colonialistă și neocolonialistă de forță și dictat, de inegalitate și inechitate între state, de încălcare a drepturilor sacre ale popoarelor, a libertății și independenței lor naționale. Lupta între aceste tendințe și orientări își pune pecetea asupra întregii evoluții mondiale. În cadrul acestei mari confruntări din viața internațională contemporană, România se situează ferm alături de forțele revoluționare, progresiste, antiimperialiste, militează neobosit pentru cauza libertății și independenței popoarelor, împotriva oricăror forme de exploatare și asuprire, de dominație străină, pentru o politică nouă, de respect al dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, calea dezvoltării social-politice, de egalitate între toate națiunile, de colaborare și pace. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

O importanță deosebită acordă partidul și statul nostru dezvoltării colaborării și solidarității cu toate popoarele care edifică noua orînduire socială, întăririi unității țărilor socialiste, creșterii forței și prestigiului ideilor socialismului și comunismului în lume. Făurit în condiții istorice și sociale diferite de la țară la țară, în cadrul unei largi diversități de forme și mijloace concrete, specifice fiecărei națiuni, socialismul se afirmă tot mai puternic în lume ca modalitate superioară de organizare a societății omenești, ca singura cale pentru eliberarea oamenilor de exploatare, pentru instaurarea unei lumi a dreptății și echității sociale, a bunăstării, libertății și fericirii tuturor popoarelor. **(Aplauze puternice).**

Nu ignorăm nici o clipă faptul că există încă forțe reacționare care pot pune în pericol pacea, că adepții politicii de forță pot să împiedice procesul de destindere care se conturează în lume ca urmare a luptei popoarelor. Tocmai de aceea acționăm ferm, împreună cu celelalte popoare iubitoare de progres și pace, cu forțele înaintate de pretutindeni, pentru consolidarea și dezvoltarea cursului destinderii, pentru lichidarea cu desăvîrșire din viața internațională a politicii de forță și amenințare cu forța, pentru soluționarea tuturor conflictelor pe calea politică, a tratativelor pașnice, pentru întărirea încrederii și colaborării egale între națiuni. **(Aplauze puternice).**

În aces spirit, România se pronunță și militează ferm pentru aplicarea în viață, ca un tot unitar, a documentelor conferinței general-europene de la Helsinki, pentru înfăptuirea securității pe continentul nostru. Ne pronunțăm pentru dezvoltarea unei largi și neîngrădite colaborări economice, tehnico-științifice, culturale și în alte domenii de ordin umanitar, între toate statele europene, fără deosebire de orînduire socială, și îndeosebi, pentru trecerea neîntîrziată la măsuri practice, concrete, la dezangajarea militară a continentului, fără de care nu pot fi concepute pacea și securitatea. Dorim ca, prin eforturile tuturor poparelor europene, pe continentul nostru să fie instaurate relații care să dea posibilitatea fiecărei națiuni să se dezvolte liber și neîngrădit, la adăpost de orice imixtiuni sau agresiuni din afară. În acest sens sîntem hotărîți să ne aducem contribuția activă la buna desfășurare a apropiatei reuniuni general-europene de la Belgrad, astfel încît aceasta să se încheie cu măsuri concrete menite să impulsioneze aplicarea în viață a angajamentelor asumate de statele semnatare ale Actului final de la Helsinki, să ducă la progrese efective pe linia întăririi securității, colaborării și încrederii pe continent — aceasta corespunzînd nu numai intereselor popoarelor europene, ci și ale întregii umanități, asigurării unei politici noi, democratice, de pace în lume. **(Aplauze puternice).**

O realitate profund îngrijorătoare a lumii de astăzi este continuarea cursei înarmărilor, faptul că bugetele de război continuă să sporească, absorbind fonduri uriașe și apăsînd tot mai greu pe umerii popoarelor, sporind primejdia declanșării unor noi războaie nimicitoare. Impotriva adepților cursei înarmărilor, a concepțiilor care susțin că pacea și securitatea lumii se pot clădi pe arme, pe sporirea cheltuielilor militare, România se pronunță ferm pentru trecerea — pînă nu este prea tîrziu — la măsuri practice și eficiente de dezarmare și, îndeosebi, de dezarmare nucleară, pentru reducerea cheltuielilor și a trupelor, desființarea bazelor străine și a blocurilor militare opuse, pentru unirea tot mai strînsă a eforturilor popoarelor în vederea obținerii unor progrese reale în înfăptuirea acestor deziderate vitale ale omenirii. În spiritul propunerilor pe care le-am făcut la O.N.U. și în alte foruri internaționale, vom acționa și în viitor pentru a ne aduce contribuția la eforturile popoarelor de a clădi o lume fără arme și fără războaie, în care fiecare națiune să se poată consacra bunăstării materiale și spirituale, în care minunatele cuceriri ale științei și culturii să fie puse în întregime în slujba prgresului, libertății și fericirii omului. **(Aplauze puternice).**

Vechea politică imperialistă de dominație și asuprire a împărțit lumea în țări sărace și țări bogate, făcînd ca o mare parte a omenirii să trăiască încă în înapoiere economică și socială. Lichidarea subdezvoltării, înlăturarea într-un termen cît mai scurt a marilor decalaje dintre state, constituie una din cerințele cele mai arzătoare ale păcii și progresului contemporan. Desigur, unii ar dori să mențină în continuare această stare de lucruri, relațiile inechitabile economice și politice ce au generat-o.

Iată de ce, împreună cu celelalte popoare, cu forțele înaintate de pretutindeni, România militează ferm pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe deplină egalitate și echitate, care să favorizeze progresul mai rapid al tuturor statelor, și, îndeosebi, al celor rămase în urmă, să permită accesul lor larg și neîngrădit la cuceririle științei și tehnicii moderne, ale civilizației contemporane.

Sîntem pentru o reală și efectivă democratizare a relațiilor internaționale, pentru participarea activă și nemijlocită a tuturor statelor la soluționarea problemelor vieții mondiale contemporane, pentru creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite și al celorlalte organisme internaționale în lupta pentru destindere și colaborare, pentru solu-

NICOLAE CEAUȘESCU

ționarea problemelor complexe ale lumii de azi în interesul tuturor popoarelor, al progresului lor economic și social.

În lumea contemporană se manifestă concepții sociale și viziuni filozofice diferite în ce privește drepturile și libertățile omului, formele de organizare democratică a societății, realizarea idealurilor și aspirațiilor de bunăstare și progres ale maselor. Noi considerăm că adevărata democrație și adevăratul umanism sînt incompatibile cu perpetuarea exploatării omului de către om și asuprirea altor popoare, cu menținerea gravelor inegalități economice, sociale și politice în cadrul societății, cu discriminările naționale și rasiale. Este greu de vorbit de existența drepturilor fundamentale ale omului într-o societate care nu asigură unor mase de milioane de oameni posibilitatea primordială de a-și cîștiga existența prin muncă, care lipsește o mare parte a tinerei generații de perspectiva unui viitor sigur, a punerii în valoare a capacității și pregătirii sale, care împiedică clasele ce muncesc și produc bunurile materiale și spirituale să participe la conducerea societății, la luarea deciziilor ce privesc propria lor existență, propriul lor viitor. În contrast izbitor cu aceste realități specifice lumii capitaliste, societatea noastră, care a lichidat pentru totdeauna orice formă de exploatare și asuprire socială și națională, înfățișează tabloul garantării unor reale și profunde drepturi și libertăți democratice, asigurînd participarea egală la muncă a tuturor, retribuția în funcție de aportul social al fiecăruia, manifestarea neîngrădită a maselor în toate compartimentele societății, guvernarea țării de către poporul însuși, — aceasta constituind o cerință obiectivă și în același timp garanția construcției cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate în România. **(Aplauze puternice).**

România pune la baza politicii sale externe principiile independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, militează pentru generalizarea lor în întreaga viață internațională, fiind conștientă că aceasta este condiția hotărîtoare pentru asigurarea destinderii, securității și păcii, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Stimați tovarăși,

Literaturii, artei în general — ca formă de manifestare a conștiinței sociale — îi revine un rol important în realizarea programului de educare și formare a omului nou, în marile înfruntări ce se desfășoară în lumea de azi pentru progres, bunăstare, securitate și pace, pentru cauza libertății, demnității și fericirii omului.

Este o mare satisfacție pentru noi să putem constata că, în anii socialismului, scriitorii din România s-au angajat cu putere, prin operele lor, prin întreaga lor activitate, în slujba țelurilor nobile ale partidului nostru comunist, ale poporului român, atît în lupta pentru transformarea revoluționară a societății noastre, cît și în eforturile pentru promovarea politicii de prietenie și conlucrare cu alte popoare, pentru o lume a colaborării, păcii și progresului. Scriitorii din toate generațiile, fără deosebire de naționalitate — români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități — au dat societății opere literare de valoare, în toate genurile creației, și într-o mare diversitate de stiluri, care poartă amprenta spiritului nou, revoluționar, ce animă societatea noastră, a preocupărilor și aspirațiilor poporului, a mărețelor sale succese în edificarea orînduirii socialiste pe pămîntul României. Lucrările inspirate din realitățile țării, din lupta constructorilor socialismului, din bogata noastră istorie s-au bucurat și se bucură pe bună dreptate de prețuirea cititorilor. Cifrele dau o imagine grăitoare asupra dezvoltării creației noastre literare, a condițiilor pe care partidul și statul le-au asigurat scriitorilor, a climatului fertil, stimulator, în care se desfășoară viața literară a țării noastre în anii socialismului. Este elocvent faptul că, față de anul 1949, numărul titlurilor de carte reprezentînd producția literară originală a crescut de 3 ori în 1976, iar tirajul acestora de 5 ori, ridicîndu-se la aproximativ 11 milioane exemplare.

Ieri am vizitat expoziția cărții care cuprinde lucrări literare originale tipărite în ultimii cinci ani, înfățișînd, totodată, aspecte ale vieții culturale generale din patria noastră și ale schimbului de bunuri spirituale cu alte popoare. Pot spune că expoziția oferă un tablou convingător cu privire la amploarea muncii de creație literar-artistică din România, a activității editoriale de tipărire și răspîndire a cărții în mase, a dezvoltării presei și radioteleviziunii, atît în limba română, cît și în limbile naționalităților conlocuitoare. Expoziția pune în evidență puternica efervescență creatoare existentă pe planul artelor în țara noastră, bogata viață spirituală a societății socialiste românești, locul important pe care orînduirea noastră îl acordă culturii, ridicării nivelului de civilizație al tuturor oamenilor muncii. Iată de ce doresc, cu prilejul Conferinței naționale, să adresez cele mai calde felicitări scriitorilor care au abordat cu curaj și îndrăzneală problemele complexe ale dezvoltării societății noastre, și să vă urez tuturor să acționați cu și mai multă fermitate și îndrăzneală — nu mă refer la latura estetică, aceasta este o problemă a fiecăruia — pentru a făuri opere tot mai valoroase, demne de epoca pe care o trăim, să participați tot mai activ la mărețele transformări care au loc în România. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Desigur, tot ceea ce s-a realizat în acest domeniu ne determină să considerăm mereu actuală întrebarea : Ce fel de artă, ce fel de literatură oferim societății ? Este întrebarea care, fără îndoială, trebuie să constituie subiectul principal al Conferinței dumneavoastră.

Îmi amintesc întîlnirea pe care am avut-o cu 12 ani în urmă, tot în luna mai, convorbirile pe care le-am purtat atunci cu reprezentanți ai oamenilor de cultură și artă, printre care un număr important de scriitori, unii dintre ei prezenți și la conferința de față. De

atunci și pînă astăzi ne-am întîlnit de multe ori, discutînd nu o dată asupra căilor și mijloacelor de sporire a rolului artei și literaturii noastre în opera generală de făurire a noii societăți.

Nu aș vrea să rămîneți cu impresia că nu ar mai fi loc de mai bine în domeniul scrisului. Avem rezultate bune; știți însă că sînt și lucrări de o valoare mai incertă. Sigur, nu e nimic anormal în aceasta. Este firesc ca atunci cînd scriu aproape 1 000 de inși să se realizeze și opere geniale, dar și lucrări ce pot să placă pentru moment, dar care să nu dăinuie în viitor. Așa a fost întotdeauna și nu numai în domeniul scrisului, în toate sferele de activitate; așa va fi și în societatea socialistă multilateral dezvoltată, așa va fi și în comunism. **(Aplauze vii, puternice).**

Ceea ce vrem noi este ca aceia care și-au propus să scrie despre problemele ce preocupă societatea, să se străduiască să înțeleagă cît mai bine epoca în care trăiesc, să încerce să prezinte — în forme ce pot fi foarte diferite — cît mai veridic preocupările oamenilor, ale claselor sociale, să contribuie la înnobilarea ființei umane, la ridicarea nivelului general de conștiință al omului. Avem asemenea forțe, și ceea ce am realizat pînă acum constituie o dovadă că dumneavoastră puteți face mai mult, iar noi putem pretinde mai mult și spera că vom avea cărți mai bune, de toate genurile. **(Aplauze prelungite).**

Iată deci că răspunsul la întrebarea pe care am pus-o și acum 12 ani, și în alte împrejurări, nu poate fi decît unul : oamenii de litere, ca fii ai poporului lor, trebuie să exprime preocupările, dorințele, năzuințele de mai bine ale propriei națiuni, să redea, în forme specifice, diverse, măreția epocii în care trăiesc, să înțeleagă și să înfățișeze complexitatea fenomenelor sociale, lupta pentru lichidarea vechiului, pentru afirmarea noului în toate domeniile de activitate. Am arătat atunci și mereu că dorim o literatură care să contribuie activ la făurirea omului nou, la conturarea modelului uman al orînduirii comuniste. Am realizat mult, dar mai avem încă și mai mult de făcut în această direcție. Ceea ce am spus atunci, referindu-mă la Leonardo Da Vinci, despre necesitatea de a merge direct de la sursă și a bea apă din izvor, nu din ulcior, consider că este și mai actual astăzi. Cu atît mai mult cu cît, între timp, ulcioarele s-au mai perfecționat și ele; unele sînt făcute chiar de artiștii plastici, dar rămîn tot ulcioare. **(Animație, aplauze puternice).** Totodată, am descoperit însă și izvoare noi, cu apă tot mai bună, tot mai curată, nepoluată în nici un fel — și de aceea trebuie să sorbim direct de la izvor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Programul partidului a sintetizat în mod minunat orientările de perspectivă în toate domeniile, inclusiv în domeniul creației literar-artistice. În acest spirit, așteptăm ca literatura să pună cu mai multă forță în evidență profundele transformări produse în structura socială a țării noastre, să reliefeze convingător relațiile de tip nou dintre oameni, condiția umană de demnitate și egalitate deplină pe care socialismul o asigură tuturor cetățenilor patriei. Arta trebuie să înfățișeze universul spiritual tot mai bogat al constructorilor socialismului, efortul lor pentru autodepășire, să surprindă și să redea cu fidelitate diferitele ipostaze în care se manifestă atitudinea înaintată față de muncă și societate, virtuțile și trăsăturile morale ale omului nou. Situîndu-se pe pozițiile înaintate ale socialismului, ale partidului, scriitorii trebuie să contribuie prin creațiile lor la perfecționarea continuă a societății, la lupta pentru mersul înainte al patriei.

Desigur, mai există multe neajunsuri și greutăți pe care trebuie să le învingem în drumul nostru către o viață tot mai îmbelșugată și fericită. Partidul, statul, poporul duc o luptă consecventă și hotărîtă pentru perfecționarea continuă a tuturor laturilor vieții economice și sociale. Arta, creația literară trebuie să înfățișeze veridic această luptă a poporului pentru depășirea neajunsurilor și să ajute la înlăturarea lor. Criticînd și dezvăluind lipsurile, combătînd elementele vechiului ce se mai pot întîlni în diferite compartimente ale societății și în conștiința oamenilor, literatura trebuie să se manifeste — folosind mijloacele sale specifice — ca un factor activ în lupta împotriva tuturor fenomenelor negative. Este însă necesar să ne ferim și în acest domeniu — ca în toate domeniile de altfel —, ca, din cauza uscăturilor, să nu vedem pădurea mare și sănătoasă, să nu vedem cum se dezvoltă și înflorește patria noastră. Împotriva uscăturilor trebuie să acționăm, să le înlăturăm. Trebuie însă, în același timp — și aceasta e valabil și pentru scriitori — să contribuim la înflorirea cîmpurilor, la înflorirea patriei noastre, atît din punct de vedere material cît și spiritual, la înflorirea conștiinței poporului nostru. Atunci vom putea spune că ne facem datoria față de popor ! **(Aplauze prelungite).**

Cele mai puternice, mai palpitante și emoționante conflicte generate de lupta dintre vechi și nou, de afirmarea impetuoasă a principiilor de viață înaintate, împotriva mentalităților depășite, retrograde, se pot întîlni în climatul activității clocotitoare din fabrici și uzine, de pe ogoare, din instituții, acolo unde se creează bunurile materiale și spirituale, unde se formează omul so-

(Continuare în pagina 6)

26 — 27 mai

Conferința națională a scriitorilor

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(Urmare din pagina 5)

cietății noastre, liber și stăpîn pe destinele sale.

Stimați tovarăși,

Anul acesta am aniversat și vom mai aniversa unele evenimente de importanță crucială pentru istoria patriei noastre, cum sînt împlinirea a 70 de ani de la marea răscoală țărănească din 1907, gloriosul centenar al cuceririi independenței de stat a României, împlinirea a 30 de ani de la proclamarea Republicii. Desigur, în cinstea acestor aniversări s-au creat, atît în literatură, cît și în celelalte domenii ale artei, o serie de lucrări valoroase. Cunoaștem, de asemenea, că altele sînt în curs de realizare. Vom sărbători în 1980 împlinirea a 2050 de ani de la formarea primului stat centralizat dac, care a avut un rol de seamă în dezvoltarea ulterioară a vieții și a societății pe aceste meleaguri. De atunci și pînă în zilele noastre s-au succedat atîtea și atîtea evenimente mari, dintre care unele au fost redate, iar altele așteaptă să fie înfățișate, într-o manieră artistică cît mai plăcută, glorificînd minunatele tradiții de luptă pentru neatîrnare, pentru independență, pentru o viață demnă, liberă, a poporului nostru. **(Aplauze puternice).** Sînt convins că toate aceste mari sărbători, care prilejuiesc relevarea unor caracteristici de seamă ale bogatei noastre istorii, vor însufleți tot mai mulți poeți, prozatori, dramaturgi, ca și alți artiști, să-și consacre talentul unor opere care să cînte marile virtuți ale înaintașilor, dîrzenia și neînfricarea generațiilor trecute în apărarea gliei strămoșești, a ființei proprii a poporului nostru. Evocarea acestor evenimente să fie un prilej de a pune și mai pregnant în evidență rolul uriaș jucat în lupta pentru libertate și o viață mai bună de clasa muncitoare, de țărănime, rolul hotărîtor al maselor populare, al poporului, ca principal făuritor al istoriei noastre.

O datorie de onoare este punerea în valoare a marilor creații literar-artistice ale înaintașilor și, în primul rînd, reliefarea, studierea, aprofundarea și cinstirea, așa cum se cuvine, a minunatei opere culturale făurite și transmise, din generație în generație, de talentatul nostru popor. Arta populară, expresie a geniului creator al poporului nostru, a particularităților spirituale și înaltelor sale virtuți morale, rămîne permanent unul din principalele izvoare de fantezie, experiență de viață și profunzime a gîndirii, care poate ajuta pe scriitorii și artiștii noștri să făurească o literatură și artă autentică, purtînd amprenta puternică a specificului național. Avem tot dreptul să fim mîndri de ceea ce a creat poporul nostru, de arta populară ce oglindește talentul creatorilor din sînul poporului, care, chiar dacă nu s-au numit neapărat scriitori, au făurit balade, poezii, povestiri, pentru care — vă rog să nu-mi luați în nume de rău — pot fi invidiați și de scriitorii de astăzi. **(Aplauze puternice).**

Așa cum am mai arătat, forța transformatoare a artei este condiționată într-o măsură hotărîtoare de concepția filozofică ce stă la baza ei. Doresc să subliniez, și cu acest prilej, că fundamentul ideologic al artei și literaturii societății noastre nu poate fi decît socialismul științific, materialismul dialectic și istoric, — ideologia dominantă în România, arma încercată a partidului nostru comunist, a întregului popor în lupta pentru edificarea noii orînduiri. Filozofia materialist-dialectică — superioară prin caracterul său științific, profund rațional, prin faptul că pornește de la analiza legilor obiective ale dezvoltării sociale — permite artistului să găsească răspunsuri clare marilor preocupări ale omului contemporan, complexelor probleme sociale și morale ale zilelor noastre. Aș putea spune că ea constituie o busolă sigură, foarte perfecționată, cu care te poți orienta în desișul concepțiilor ce există în lume — în care mulți se rătăcesc cîteodată. Folosind-o cu pricepere, nu te vei putea niciodată rătăci, vei rămîne permanent de partea progresului, a poporului, a națiunii tale. **(Aplauze puternice, prelungite).** Fără îndoială că însușirea tot mai profundă și organică a concepției științifice a partidului despre lume și viață va pune și mai mult în valoare talentul artistului, îl va ajuta să interpreteze în mod just fenomenele și procesele sociale pe care le abordează, să sporească forța educativă și capacitatea de influențare a operei sale.

Am vorbit nu de mult de învățămintele uriașe pe care le-am tras din catastrofa de la 4 martie. Această încercare grea a pus cu putere în evidență spiritul eroic, forța și dîrzenia minunatului nostru popor. În aceste împrejurări s-a putut vedea că, într-adevăr, procesul complex de formare a omului nou, de dezvoltare a conștiinței socialiste, de întărire a solidarității sociale a poporului, a înregistrat succese remarcabile. E greu de explicat altfel comportarea demnă, fermă, hotărîtă a poporului nostru, care a uimit pe multi observatori de peste hotare. Iată de ce putem răspunde acum acelora care ne întreabă: Ce va fi omul nou? Ce fel de om vreți să creați? Vrem să creăm un om drept, un om cinstit, un om care să se preocupe și de el și de semenii lui, care să înțeleagă că solidaritatea socială este condiția dezvoltării națiunii, condiția independenței, bunăstării și fericirii. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Doresc să subliniez și cu acest prilej răspunderea mare ce revine în stimularea și orientarea creației noastre literare criticii și teoriei estetice, bazate pe concepția filozofică a materialismului dialectic și istoric. Cultivînd consecvent spiritul obiectiv, științific în judecarea valorilor literare, manifestînd exigență principială față de lipsurile și fenomenele negative din sfera creației, critica trebuie să încurajeze cu pasiune orientările pozitive, valorile autentice, să constituie un sprijin real în dezvoltarea literaturii noastre noi, revoluționare.

O formă democratică, de analiză și dezbatere competentă a lucrărilor literare — de altfel cu bogate tradiții în trecutul culturii noastre — o constituie activitatea cercurilor și cenaclurilor literare care trebuie să capete o extindere și o pondere tot mai mare în viața asociațiilor și a Uniunii Scriitorilor. Organizarea acestor dezbateri poate și trebuie să contribuie la perfecționarea continuă a lucrărilor literare, a operei de ansamblu a fiecărui scriitor, să determine scoaterea la iveală și formarea a noi și noi talente din rîndul tineretului, din rîndul maselor largi populare. Activitatea cercurilor și cenaclurilor literare trebuie să se desfășoare într-o atmosferă de colegialitate și sprijin reciproc, într-un spirit exigent, creator, constructiv. Ar trebui, de fapt, ca cercurile și cenaclurile literare să-și asume tot mai mult răspunderea pentru promovarea unei literaturi valoroase din toate punctele de vedere, atît al conținutului cît și al formei. Ele să vegheze permanent împotriva uniformizării, pentru diversificarea tot mai largă a scrisului, luptînd însă pentru un concinste a scriitorilor noștri este de a lupta prin operele lor pentru realizarea în viață a principiilor noului umanism, ale deplinei egalități și respectului reciproc între națiuni, pentru înfăptuirea aspirațiilor tuturor popoarelor de a trăi libere, nestînjenite, într-un climat de pace și destindere.

Partidul și statul nostru se pronunță pentru o largă colaborare cultural-artistică internațională, pentru un intens schimb de valori spirituale între popoare, care să contribuie la mai buna cunoaștere reciprocă și apropierea între națiuni, la întărirea încrederii și prieteniei dintre ele. Scriitorii din țara noastră trebuie să desfășoare largi contacte cu creatorii de artă progresiști din toate țările, participînd activ la viața culturală internațională, la circulația valorilor artistice autentice, înaintate, cu caracter profund umanist, care servesc omului, prieteniei dintre popoare, cauzei destinderii și păcii. Va trebui ca în viitor Uniunea Scriitorilor, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, celelalte foruri culturale să acționeze mai energic pentru ca literatura noastră să pătrundă cît mai larg în lume, ducînd pretutindeni mesajul muncii creatoare a poporului nostru, al aspirațiilor sale de pace, prietenie și colaborare cu toate popoarele lumii. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Pentru îndeplinirea acestor mari răspunderi sociale ale slujitorilor scrisului din țara noastră, importante îndatoriri revin Uniunii Scriitorilor, care trebuie să-și îmbunătățească munca. Punînd pe primul plan dezbaterea aprofundată și exigentă a problemelor creației, a lucrărilor literare făurite de membrii ei, Uniunea trebuie să joace un rol tot mai activ în orientarea muncii scriitorilor spre problematica centrală a etapei istorice pe care o parcurge astăzi România socialistă, în organizarea participării lor la întreaga viață social-politică a țării, la eforturile poporului pentru înfăptuirea programului partidului de edificare o societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei noastre spre comunism. **(Aplauze îndelungate).**

Stimați tovarăși,

În încheiere, doresc să exprim încă o dată, în numele conducerii partidului și statului, al meu personal, deplina încredere că lucrările Conferinței naționale a scriitorilor, desfășurate într-un spirit de înaltă responsabilitate și exigență, vor stimula puternic eforturile tuturor scriitorilor pentru îmbogățirea patrimoniului național cu noi opere literare valoroase, înscriindu-se ca un moment important în întreaga viață cultural-artistică a patriei noastre socialiste.

Sîntem în cincinalul revoluției tehnico-științifice. Oamenii de știință s-au angajat să realizeze și au realizat deja rezultate valoroase în acest domeniu. Aș dori ca și în domeniul scrisului să realizăm un cincinal al revoluției umaniste, al revoluției pentru o literatură nouă, cu adevărat umană, demnă de poporul nostru, de măreața epocă pe care o trăim. **(Aplauze îndelungate, puternice).**

Cu aceste dorințe și cu această convingere, urez succes deplin lucrărilor reuniunii dumneavoastră. Vă doresc dumneavoastră, tuturor scriitorilor, realizări și satisfacții tot mai mari pe tărîmul nobil al creației, în înflorirea artei noastre socialiste, în sporirea contribuției sale la construcția socialismului și comunismului, la făurirea omului nou!

Vă urez multă sănătate și fericire!

(Aplauze puternice, îndelungate; cei prezenți în sală ovaționează, într-o atmosferă de puternică însuflețire și entuziasm, pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului și președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu).

Domokos Géza, Virgil Teodorescu și Constantin Chiriță în timpul lucrărilor Conferinței

Raportul Consiliului Uniunii Scriitorilor

26 — 27 mai

Conferința națională a scriitorilor

EVOCIND cei cinci ani care au trecut de la ultima conferință națională, raportul a subliniat că Programul Partidului Comunist Român — adoptat de Congresul al XI-lea — a devenit un îndreptar crucial în întreaga activitate economico-socială a țării, justețea lui teoretică fiind dovedită în fiecare zi. Un rol determinant în elaborarea întregului nostru plan de făurire a unei orînduiri puse în slujba omului — rațiunea supremă a tuturor eforturilor noastre — precum și în realizarea acestui plan grandios, l-a avut și îl are tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele republicii. Personalitate care îmbină forța generalizatoare a gîndirii teoretice cu un deosebit simț al practicii, visul cutezător cu dîrzenia muncii fără preget, patriotismul fierbinte cu internaționalismul socialist,tovarășul Nicolae Ceaușescu prin contribuția sa capitală la opera edificării noii societăți pe pămîntul patriei noastre, a îmbogățit substanțial întregul tezaur al gîndirii marxist-leniniste creatoare, ocupînd un loc prestigios în istoria mișcării revoluționare-democratice de pretutindeni. Acum, cînd facem bilanțul muncii noastre, sîntem deosebit de bucuroși că putem mulțumi tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru grija pe care o poartă breslei noastre pentru dragostea și exigența sa față de literatură și oamenii scrisului, pentru indicațiile și sugestiile atît de fertile pe care ni le-a dat în decursul acestor ani, pentru condițiile care s-au creat în vederea înfloririi literaturii contemporane.

Reliefînd rolul esențial pe care partidul îl atribuie literaturii și artei în formarea omului de tip nou, în raport se arată : Cele mai bune cărți ale ultimilor ani răspund acestor înalte îndatoriri, ele sînt mărturia angajării depline și profund conștiente a scriitorilor din țara noastră în opera de construcție morală a caracterelor, de sprijinire a valorilor noii noastre spiritualități și a vastului program educativ inițiat de partid.

Datorită politicii înțelepte a Partidului Comunist Român în domeniul culturii, s-a instaurat un fertil climat de creație. Îndrumarea de către partid, recomandările de înaltă semnificație principială și practică desprinse din documentele de partid, din cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, din întîlnirile sale de lucru cu oamenii de artă și cultură au avut un rol adînc stimulator în dezvoltarea și continua înflorire a literaturii române contemporane. Este semnificativ că în perioada 1 ianuarie 1972—31 decembrie 1976 producția editorială de carte beletristică se cifrează la 6782 de titluri apărute într-un tiraj de 143.412 000 exemplare, din care peste 1.200 titluri în limbile naționalităților conlocuitoare, într-un tiraj de aproape 8 milioane exemplare. Este, de asemenea, demn de relevat că în aceeași perioadă 341 de noi piese originale au prilejuit 609 spectacole în premieră pe scenele teatrelor din țară.

Pe ansamblul creației literare, se remarcă o orientare evidentă către temele de interes civic larg și problemele de stringentă actualitate. Interesul arătat istoriei naționale decurge tot dintr-o perspectivă contemporană, evenimentele trecutului fiind privite ca momente ale împlinirii aspirațiilor și idealurilor poporului. În toți acești ani literatura și-a făcut mereu simțită prezența împărtășind și dînd o expresie plenară avînturilor, grijilor și bucuriilor națiunii. Se cuvine subliniat că la apelul partidului au răspuns, prin realizări substanțiale menite să înalțe conștiința socialistă a maselor, autori de toate vîrstele și de toate naționalitățile, confirmînd încă o dată unitatea frontului nostru scriitoricesc.

Raportul a întreprins apoi, o incursiune în evoluția diferitelor genuri literare. Se evidențiază opțiunea declarată a poeților pentru o lirică plină de substanță, înaripată de marile sensuri ale epocii.

Profund angajată social, poezia din ultimii ani se face în tot mai mare măsură ecoul sentimentelor cetățenești majore și izbutește, nu o dată, să înflăcăreze sufletele oamenilor pentru marile idealuri ale libertății, echității, dragostei de țară. Dînd locul cuvenit idealurilor civice, poezia noastră a cultivat, ca o tendință distinctă, prin cei mai devotați reprezentanți ai ei, lirica de înaltă inspirație și semnificație patriotică.

Raportul a remarcat, totodată, cantitatea nicidecum neglijabilă a unor versuri de serviciu, alcătuite din clișee uzate, cu un vocabular și o imagistică umflate, subliniind nevoia creșterii responsabilității și exigenței la reviste și edituri spre a bara drumul subproducției literare.

Proza a repurtat, de asemenea, în anii din urmă, succese importante, mai ales pe tărîmul epicii de largă respirație, unde multe scrieri au găsit un ecou fără precedent printre cititori, ajungînd la tiraje neatinse niciodată înainte. Unele se vădesc a fi realizări durabile, care vor fi reținute cu certitudine și de istoria literară. Iată de ce se poate vorbi azi, la noi, de un adevărat moment al romanului. Este evidentă, în ultima vreme, o orientare marcată a prozei noastre către o abordare curajoasă a vieții. S-a întărit convingerea prozatorilor noștri că, mergînd pe acest drum, lărgit considerabil grație tuturor cuceririlor artei narative, moderne, pot răspunde cu o maximă eficiență cerințelor epocii și îndemnurilor partidului de a surprinde fizionomia societății românești în plin proces revoluționar sau de a reconstitui trecutul național și a-l face să vorbească prezentului. Vorbitorul a remarcat atracția prozei noastre contemporane pentru faptul autentic, apariția romanelor care, de pe poziții marxiste, explorează cu îndrăzneală una din perioadele cele mai frămîntate ale trecutului nostru apropiat, tratînd aspecte ale rezistenței românești antifasciste, mai puțin explorate în lucrările istorice de specialitate.

Într-o serie de cărți nu sînt ignorate contradicțiile sociale încă existente și se dezvăluie, prin intermediul unor situații conflictuale specifice, mentalități, atitudini și fenomene care nu au nimic comun cu spiritul eticii și echității socialiste.

Orientarea precumpănitoare spre realism a prozei noastre nu exclude, ci, dimpotrivă, încurajează o mare diversitate de modalități artistice subordonate unei viziuni capabile să exprime plenar

TEXT REZUMAT

și să militeze pentru idealurile umanismului socialist. Există o categorie mare de scrieri epice valoroase care utilizează cu succes parabola, simbolurile, planurile alegorice, elementul fantastic, contrapunctul narativ etc.

În ultimii ani s-a înregistrat un reviriment și în dramaturgie. Principalele succese le-a cunoscut teatrul-dezbatere în jurul anumitor aspecte ale vieții cotidiene, ale relațiilor noi, umane, ale comportărilor cetățenești etc.

Succese serioase s-au înregistrat și în domeniul dramaturgiei istorice, axate pe evocarea anumitor evenimente-cheie din existența națională, sau a unor personalități, reprezentanți ilustri ai luptei poporului nostru pentru independență, libertate și dreptate socială.

Au fost totodată semnalate și anumite slăbiciuni care mai persistă, se mai cultivă schematismul rezolvării conflictelor, reapare aceeași sofisticare a sufletului oamenilor muncii, constatată și în proză, efect al ocolirii tensiunilor adevărate și ciocnirilor reale între nou și vechi.

Într-o literatură cu o mare tradiție a genului cum e a noastră, comedia satirică pe teme actuale e încă insuficient cultivată.

S-a relevat, de asemenea, și contribuția sporită a scriitorilor la elaborarea unor scenarii cinematografice merituoase, care au dus la realizarea mai multor filme izbutite, ca și necesitatea unui efort scriitoricesc mai substanțial care să contribuie la ridicarea calității filmului românesc, la afirmarea lui pe plan internațional.

În literatura destinată copiilor și tineretului se constată în ultimii ani o serie de succese datorate mai ales lărgirii considerabile a universului tematic și îmbogățirii mijloacelor literare.

Așa cum se arată în Programul P.C.R., adoptat la Congresul al XI-lea, condiția îndeplinirii cu succes a misiunii criticii este situarea ei fermă pe pozițiile filozofiei materialist-dialectice și istorice. Pornind de la acest temei teoretic și ideologic, activitatea critică cunoaște în anii din urmă un bilanț pozitiv în ceea ce privește valorificarea marilor autori naționali clasici și moderni, a principalelor curente de idei și mișcări literare.

S-au înmulțit lucrările de teoria literaturii și estetică remarcabile prin ținuta lor științifică, informația la zi și interpretarea originală a unor orientări moderne, în spirit critic marxist. S-a lărgit aria de cuprindere a muncii de valorificare a moștenirii literare.

Pe linia îndrumărilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Congresul al XI-lea cu privire la necesitatea întăririi spiritului militant al criticii, a îndepărtării unor tendințe de „mușamalizare" și a intereselor de grup, critica trebuie să-și accentueze combativitatea față de unii autori sau de unele tendințe. De asemenea, se mențin slăbiciuni în analiza concepției filozofice ce se desprinde din anumite cărți, în combaterea viziunilor ce sărăcesc și deformează realitățile socialiste, fie idilizîndu-le, fie prezentîndu-le în culori ostentativ-întunecate, neconforme adevărului vieții. Concepțiile străine umanismului: revoluționar sau ideile false, răspîndite în afara hotarelor patriei, privind literatura noastră socialistă, nu-și primesc totdeauna replica din partea criticii. Contribuția teoretică a criticii marxiste românești la rezolvarea unor probleme actuale ale culturii și abordarea lor cu metode noi de cercetare s-ar cuveni să fie mai vie.

Literatura naționalităților conlocuitoare din țara noastră (maghiară, germană, sîrbă, ucraineană și de limbă idiș), parte integrantă din patrimoniul cultural socialist al României, a cunoscut în acești ani o dezvoltare continuă.

Succesele deosebite obținute în anii din urmă de literatura naționalităților conlocuitoare din patria noastră se datorează, în primul rînd, modului în care — conform politicii marxist-leniniste a Partidului Comunist Român în problema națională — a fost abordată chestiunea unității firești dintre conținutul social al operei artistice, momentul istoric pe care aceasta îl reflectă și forma specifică de exprimare, respectiv limba în care este scrisă.

Evoluția din ultimii ani a literaturilor naționalităților conlocuitoare atestă, fără echivoc, că reflectarea în cărțile scrise a realizărilor din țara noastră, accentuarea caracterului angajat-militant, contribuția la procesul de autocunoaștere, cultivarea exigentă a limbii materne și a tradițiilor umanist-progresiste proprii, afirmarea nestingherită a trăsăturilor caracteristice naționale sînt elemente care contribuie în mod hotărîtor la dezvoltarea acestor literaturi, la adîncirea continuă a unității culturii noastre socialiste, la întărirea frăției între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, prin apropiere spirituală, înțelegere și stimă reciprocă.

În spiritul politicii partidului nostru, traducerile tind să cuprindă întreaga hartă a culturii mondiale — se arată în raport. Putem afirma cu satisfacție că ne-am apropiat astăzi numeroși autori admirabili ai Asiei, Africii și Americii Latine. Dar se cuvine să facem mai mult spre a cunoaște prin creația literară viața și lupta popoarelor „lumii a treia", universul lor spiritual. Vom traduce în continuare operele pe care le-a luminat de-a lungul timpului, și în toate colțurile lumii, flacăra nemuritoare a umanismului, dar vom respinge scrierile destinate să propage neîncrederea în om, să insinueze idei dizolvante, să cultive instinctele josnice, să exalte barbaria, cruzimea, obscurantismul.

Traducerile din literatura română în limbile naționalităților conlocuitoare și fenomenul de reciprocitate ocupă un loc aparte, ducînd la consolidarea unității spirituale a tuturor cetățenilor patriei noastre.

Raportul avansează totodată o serie de acțiuni pentru ca literatura română clasică și contemporană și cea a naționalităților conlocuitoare să-și capete locul cuvenit în circuitul valorilor universale.

Ocupîndu-se apoi de diferite aspecte ale activității Uniunii Scriitorilor după Congresul al XI-lea, vorbitorul a subliniat sprijinul permanent și neprețuit pe care l-a constituit contactul strîns cu conducerea de partid, personal cu tovarășul Nicolae Ceaușescu. În cadrul întîlnirilor de lucru pe care secretarul general al partidului le-a avut cu scriitorii au fost dezbătute cu deplină sinceritate și răspundere problemele creației literare, ca și problemele vieții scriitorilor și ale activității Uniunii, demonstrîndu-se astfel încă o dată interesul și prețuirea fără precedent de care se bucură literatura și arta în România socialistă.

În această perioadă, comitetele asociațiilor de scriitori au primit aproape 400 de noi membri titulari și stagiari. Uniunea avînd acum aproape 1200 membri.

Existența a 12 edituri care publică literatură, printre care și Cartea Românească, a creat, fără îndoială, un cadru favorabil apariției multor cărți de valoare. Nu se omite însă în raport faptul că s-au înregistrat și unele neajunsuri în relațiile dintre scriitori și edituri.

Referindu-se apoi la modul cum s-a ocupat Uniunea de problemele materiale, de viață, ale membrilor săi, raportul a menționat o serie de cifre și fapte revelatoare, arătînd : Toți cei prezenți aici am simțit nemijlocit ajutorul dat de partid scriitorilor, nu numai în ceea ce privește creația literară propriu-zisă, dar și în privința condițiilor de viață.

Este de datoria noastră să răspundem la tot ceea ce s-a făcut și se va face pentru noi nu numai prin opere valoroase, ci și militînd pentru un climat literar elevat, pentru instaurarea unor raporturi cu adevărat colegiale între toți membrii breslei noastre. Ținuta civică a unui scriitor, profilul său moral se definesc, în primul rînd, printr-un comportament loial, printr-o sinceră și permanentă dăruire față de marile idealuri ale țării, ale partidului. Prin întreaga sa atitudine, scriitorul trebuie să se dovedească un om cu înalte trăsături civice morale, să fie exemplu de conduită în relațiile sociale, precum și în relațiile cu colegii de breaslă.

Ca organizație profesională și obștească, făcînd parte din Frontul Unității Socialiste, Uniunea Scriitorilor s-a preocupat îndeaproape de intensificarea contactelor cu masele largi de oameni ai muncii. În scopul asigurării unor condiții cît mai propice pentru cunoașterea de către creatori a vieții, a transformărilor revoluționare ce au avut loc în societatea noastră socialistă în acești ani, Uniunea și asociațiile au organizat sute de manifestări scriitoricești în mari unități industriale și agricole, case de cultură, cămine culturale, de la orașe și sate, școli și universități. Această activitate a cunoscut o puternică intensificare prin participarea creatorilor la Festivalul național „Cîntarea României"

În ce privește activitatea celor unsprezece reviste ale Uniunii Scriitorilor, raportul reliefează efortul pozitiv al publicațiilor literare, ca și numeroase deficiențe în activitatea acestora.

Editura Cartea Românească și-a onorat în acești ani îndatoririle asumate la înființarea sa, publicînd lucrările scriitorilor consacrați, dar afirmîndu-se și prin lansarea a numeroase talente noi. Sub egida ei au apărut în toate genurile opere de certă valoare, care abordează aspecte și fenomene esențiale ale epocii noastre. Au fost acceptate însă, din păcate, spre tipărire și lucrări cu un mesaj confuz și de valoare artistică neconvingătoare.

În condițiile afirmării tot mai largi a țării noastre pe arena internațională, se remarcă o creștere continuă a interesului opiniei publice mondiale față de realizările României socialiste. Uniunea Scriitorilor a răspuns acestui interes sporindu-și contribuția la răspîndirea și cunoașterea culturii noastre peste hotare, la facilitarea contactului cu valorile certe ale spiritualității românești. Din inițiativa Uniunii, sau la solicitarea unor edituri, reviste, instituții culturale, au fost realizate traduceri de proză, poezie, eseuri, însoțite de prezentări. Eforturile s-au materializat în apariția unor volume, antologii, numere speciale și pagini ale unor reviste străine consacrate literaturii române. Se cuvine subliniat îndeosebi, în acest domeniu al acțiunilor desfășurate pentru popularizarea literaturii noastre, succesul Colocviului traducătorilor de literatură română, organizat la București.

O atenție deosebită a fost acordată valorificării acțiunilor prevăzute în înțelegerile de colaborare cu uniunile de scriitori din țările socialiste.

În același timp, membrii Uniunii Scriitorilor au participat activ la diferite manifestări internaționale, la congrese, conferințe, simpozioane, acțiuni ce se vor continua și intensifica în viitor.

Arătînd că schimbul de valori culturale nu trebuie să fie stînjenit de apartenența unei țări la un sistem sau altul, fiind menit să valorifice contribuția specifică a fiecărei națiuni, raportul a subliniat că, în concepția noastră, schimburile de valori culturale nu pot fi decît selective. Iată de ce acordăm un deosebit interes culturii țărilor socialiste. Iată de ce nu confundăm valorile reale ale culturii altor țări cu industria culturii și sîntem hotărîți să nu tolerăm infiltrarea ideologiei capitaliste în societatea noastră.

Raportul prezintă în continuare sarcini ce stau în fața Uniunii Scriitorilor, a întregii obști scriitoricești, izvorîte din hotărîrile Congresului al XI-lea, ale Congresului educației politice și al culturii socialiste, din Programul de măsuri adoptat de Plenara din noiembrie 1976 a C.C. al P.C.R., din expunerea secretarului general al partidului la ședința comună a C.C. al P.C.R., a Marii Adunări Naționale și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, documente care jalonează obiectivele și direcțiile fundamentale ale dezvoltării culturii noastre în etapa actuală.

În încheiere raportul a subliniat : Încrezători în izbînzile minunatului și eroicului nostru popor și în capacitatea lui verificată de a se construi pe sine, demn, și prin el **Patria** — republica noastră iubită, România socialistă — noi, scriitorii, ne angajăm să dăm opere vrednice de grandioasa misiune istorică a poporului nostru, avîntat către zările comunismului.

D. R. Popescu, Maria Preda, Eugen Jebeleanu

Geo Bogza impreună cu George Macovescu

26 — 27 mai

Conferința națională a scriitorilor

DIN CUVÎNTUL

În cuvîntul său, scriitorul **CONSTANTIN CHIRIȚĂ** a spus: „Am întîmpinat aici, în sala conferinței, pe secretarul general al partidului, pe ceilalți tovarăși din conducerea partidului și statului nostru, urîndu-le bun venit și dovedindu-le sinceritatea acestei urări. Am ascultat împreună cuvîntarea atît de cuprinzătoare, atît de bogată, atît de necesară pentru noi și pentru alții, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, urîndu-i și ei un bun venit foarte cald, din inimă, pentru că am simțit în ea nu numai ideile nobile umaniste, ideile revoluționare care îl caracterizează pe secretarul general al partidului nostru, ci și multă căldură, acea căldură sinceră pe care o așteaptă și pe care o merită scriitorii noștri.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a vorbit, în primul rînd, despre patrie și despre răspunderea pe care o avem față de ea noi toți, scriitorii români, maghiari, germani și de alte naționalități. De aceea, cel dintîi gînd pe care vi-l exprim este acela al adeziunii clare față de această idee, foarte nobilă, foarte generoasă, de patrie, pe care ne-a dezvăluit-o secretarul general al partidului nostru.

Preluînd această răspundere, înțeleasă și mereu subînțeleasă din cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu și proclamînd-o, dacă îmi îngăduiți, ca adevăr al nostru, al tuturor, aș vrea să mă opresc în continuare asupra altei idei pe care a formulat-o aici secretarul general al partidului și care mi se pare deosebit de importantă pentru întreaga noastră obște. Apreciind realismul și umanismul literaturii noastre contemporane și înfățișînd, totodată, complexitatea societății noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a cerut mai multă fermitate și îndrăzneală în abordarea problemelor actuale, ne-a cerut mai mult curaj, mai mult patos în cărțile pe care le scriem și pe care le dedicăm lumii din jurul nostru. Sînt convins că apelul secretarului general va înflăcăra multe energii. Momentul istoric în care ne aflăm — a continuat vorbitorul — dublează îndatoririle care ne revin, datoria de a realiza o mare literatură, o literatură activă în care ideea epopeii naționale mi se pare ideea de o înaltă noblețe și necesitate".

În cuvîntul său, poetul **NICHITA STĂNESCU** a evocat grija de care s-au bucurat din partea Uniunii Tineretului Comunist tinerii scriitori, relevînd că aceasta se impune și în prezent. El a adus un omagiu maeștrilor literaturii noastre care au indrumat primii pași ai scriitorilor din generația sa în drumul lor spre afirmare. Referindu-se în continuare la unele probleme ale breslei scriitoricești, vorbitorul a spus: „Literatura noastră are o problematică, nu are cazuri. De cazuri sînt vinovați unii dintre noi care în loc să muncească păzesc munca". Noi, scriitorii — a subliniat el — facem parte din clasa muncitoare, din clasa țărănească. Rostul nostru este de a fi în sprijinul poporului nostru, al românilor, al maghiarilor, al germanilor care cu cinstire clădesc societatea noastră.

Pornind de la ideea că „rolul uniunii noastre, al breslei noastre de muncitori, este grija față de floarea țării", față de „tînăra generație a patriei", poetul a propus ca școala să contribuie mai mult la cunoașterea marilor valori ale tezaurului culturii noastre naționale. „Noi, scriitorii — a spus el în încheiere — nu uităm cea de-a doua sarcină fundamentală a noastră, aceea de a acționa. Arta nu este numai o visare. Arta este și acțiune".

„Se știe că în ultimii 10—12 ani — releva în intervenția sa prozatorul **CONSTANTIN ȚOIU** — proza a înregistrat succese evidente. Acest fenomen literar dovedește că lumea noastră urcă pe cotele din ce în ce mai înalte de civilizație ale unei conștiințe de sine individuale și comune care ne face pe noi, toți scriitorii, să scriem cu maximum de efort, de răspundere".

În cuvîntul său, vorbitorul a subliniat, între altele, și necesitatea de a se acorda o atenție permanentă scriitorilor tineri, propunînd tipărirea trimestrială a unor caiete de proză, poezie și critică — opere ale unor tineri oameni de litere care nu și-au putut găsi loc în paginile publicațiilor din motive obiective. El a cerut, de asemenea, editurilor să sprijine mai atent literatura reportericească.

În cuvîntul său, scriitorul **MIHNEA GHEORGHIU** a subliniat că „scriitorii autentici din România au fost și sînt un sprijin de nădejde al revoluției, al socialismului, al partidului comunist". „Respectul și dragostea cu care ne înconjoară milioanele de cititori, încrederea și așteptările lor ne impun, ca o datorie de onoare, să le răspundem că sîntem una cu ei și cu țara, la bine și la greu, și că vorbim aceeași limbă atunci cînd scriem despre ce e bine și despre ce nu e bine, visînd, odată cu marii noștri înaintași și cu minunații noștri contemporani, ca viitorul de aur al României să nu se dezmintă niciodată și să putem scrie despre el la timpul prezent".

„Cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu a numit scriitorii ajutoare de nădejde în edificarea orînduirii noi socialiste — a subliniat în cuvîntul său **MIHAI BENIUC** — a exprimat un adevăr ce stă la baza statutului nostru, al creatorilor de literatură, a activității noastre artistice și obștești, care se desfășoară în mod organizat, cu sprijinul și grija partidului și statului. Este necesar, așadar, să fim conștienți de rolul nostru în viața culturală și socială a țării, de răspunderea noastră în fața poporului. Totul e ca nimeni din rîndurile noastre să nu înșele nădejdea pusă în noi. Ceea ce este cert pentru noi, toți, este că avem despre lume o viziune comună, fondată pe socialismul științific, pe ideologia marxist-leninistă, și că în orice limbă am scrie — română, maghiară, germană ori alta — e necesar să folosim limbajul socialismului și comunismului, căci ne adresăm unui popor ce construiește socialismul multilateral dezvoltat".

„Avem — a continuat el — un om nou într-o țară nouă, care nu este însă scutită de greutăți și care depune mari eforturi pentru depășirea lor, militînd, totodată, pe plan internațional, pentru crearea unei lumi mai bune și mai drepte, o lume a progresului și păcii. Pentru noi, scriitorii, această țară, acest om nou constituie un imens teren de investigație și o inepuizabilă sursă de inspirație. Să reflectăm această realitate generoasă în opere literare veridice, cu mijloace de expresie adecvate".

La rîndul său, **CORNELIU LEU** a spus: „Trăiesc încă emoția cu care am ascultat cuvîntul secretarului general al partidului nostru, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Ea se dublează pe o altă emoție, aceea că în fața conferinței scriitorilor înalta personalitate a conducătorului partidului și statului nostru a făcut o analiză atît de amplă a stadiului construcției noastre socialiste și un atît de larg expozeu asupra politicii noastre externe. Astfel, domnia sa ne face onoarea să situeze într-un asemenea cadru conferința noastră, să tragă din acest context concluziile în legătură cu ceea ce așteaptă de la creația noastră".

Referindu-se, în continuare, la propunerile de îmbunătățire a Statutului Uniunii Scriitorilor, vorbitorul a subliniat că ele sînt de natură să asigure o mai bună atmosferă de creație, un climat literar favorabil creșterii prestigiului obștei scriitoricești.

Vorbitorul a spus apoi pe larg opinia în legătură cu viața secțiilor Uniunii. În acest sens, el a propus ca secțiile să dezbată cărțile nou apărute, să aibă cenaclurile lor, în care să discute creația în curs de elaborare, să-și desemneze reprezentanții lor în colegiile editurilor, în așa fel încît să poată lua parte activă la alcătuirea planurilor editoriale, să inițieze acțiuni concrete de interes public, în contextul activității culturale din întreprinderi și instituții, să se pronunțe asupra primirilor de membri stagiari și definitivi în Uniunea Scriitorilor. Vorbitorul a făcut de asemenea, propuneri privind îmbunătățirea criteriilor de acordare a premiilor literare, în sensul susținerii lor publice.

„Ce sînt scriitorii, care este menirea lor?" — se întreba **GEO BOGZA** în tableta sa rostită de la tribuna conferinței. Evocînd „Lunga galerie de părinți" — „Marii scriitori ai neamului nostru și ai lumii" — care, „de-a lungul vremii, n-au încetat să-i zămislească ființa lăuntrică, sufletul, mintea, conștiința". Geo Bogza spunea, în concluzia pledoariei sale: „Copii fericiți ai unor ilustri înaintași, am ajuns, unii dintre noi mai demult, alții mai de curînd, la ora cînd pe umerii noștri apasă imensa răspundere de a fi la rîndul nostru părinți.

Am socotit întotdeauna că a zămisli copii, în ordine biologică, este un act de o excepțională gravitate, un act cu implicații de nebănuit în însăși devenirea lumii. Cu atît mai mult socotesc aceasta atunci cînd nu-i vorba de copiii unei singure familii, ci de aceia ai unei întregi națiuni.

Așa cum ne înspăimîntă ideea unor prunci schilozi, se cade să ne înspăimînte și aceea a unor generații schiloade sufletește. Dacă sînt sacre legile după care se zămislesc pruncii, nu mai puțin sacre sînt legile scrisului.

Menirea sfîntă a scriitorului este să acumuleze, confruntîndu-se cu vremea sa și semnalîndu-i erorile, cît mai multă conștiință, spre a o transmite întregului său neam.

În cea mai nobilă și adevărată accepțiune a cuvîntului, scriitorii aștia sînt: conștiințe făuritoare de conștiințe".

În cuvîntul său, **AL. PIRU**, mărturisindu-și interesul său față de literatura contemporană, arăta că singura sa preocupare de critic este aceea de „a judeca și aprecia conform unor norme și criterii care s-au aplicat dintotdeauna pentru a distinge între scriitori și veleitari". Referindu-se la unele aspecte ale valorificării moștenirii literare, vorbitorul s-a pronunțat pentru urgentarea reeditării

G. Dimisianu, Ion Pop, Geo Dumitrescu

Octavian Paler, Mihnea Gheorghiu, Dan Hăulică

Laurenţiu Fulga, George Lesnea şi Constantin Georgescu

Ana Blandiana, Romulus Rusan

Edgar Papu, Mircea Martin

26 — 27 mai

Conferinţa naţională a scriitorilor

PARTICIPANŢILOR

„Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent“ a lui George Călinescu.

Scriitorul **LAURENŢIU FULGA** s-a referit pe larg, în cuvîntul său, la răspunderea creatorului faţă de destinul literaturii originale, care trebuie să exprime, în profunzime, realitatea noastră socialistă, adevărurile ei esenţiale.

„Autoritatea scriitorului ca personalitate distinctă în peisajul literaturii noastre şi, implicit, autoritatea organizaţiei din care face parte — a arătat el — nu vor fi niciodată decise prin suficienţă şi ocazional, mai exact de către aceia care îşi închipuie că sarcinile patriei, la un moment de mare importanţă al istoriei sale, se servesc exemplar cu trei strofe de paradă sau cu o carte de serviciu“. „Odată încheiată ziua de 9 Mai — a spus vorbitorul — ideea de independenţă nu încetează să stăruie obsedant în gîndirea noastră politică, să figureze în planurile noastre de creaţie. Să nu vorbim despre libertate numai la zile festive sau de cîte ori se aud într-aiurea glasuri care ne-o pun la îndoială, fiindcă ideea de libertate se încarcă zi de zi cu noi valenţe şi conţinuturi şi numai personalitatea umană care şi-a plătit cu sînge această istorie este cea mai în drept să se proclame liberă în numele raţiunii sale. Nu vom accepta niciodată libertatea circulaţiei drogurilor sau a literaturii porno, a modelor de viaţă hippy sau recrudescenţa mizeriei filozofice pe teritoriul României“.

Subliniind ideea că destinul artei este şi acela de a se constitui ca argument al nemuririi patriei, de a fi oglindă fidelă a construcţiei contemporane, vorbitorul a spus : „Ar trebui să susţinem că, pe măsură ce pătrundem în adîncul structurii comuniste a omului, necunoscutul revelator de noi valori creşte şi ne asaltează, cu marile, explozivele — de ce să nu admitem — chiar şi cu dureroasele sale întrebări. Vom sta permanent la marginea cîte unui nou prag al cunoaşterii, dincolo de care este sigur că nici una din legile esteticii acceptate ca definitivă nu va acţiona cu acuitatea de pînă acum. Devenim astfel profesionaliştii unei dialectici în necontenită revoluţie“.

„Încerc un sentiment de satisfacţie — a arătat **DOMOKOS GÉZA** — pentru faptul că, în raportul prezentat, Uniunea Scriitorilor îşi formulează principiile în legătură cu literaturile naţionalităţilor conlocuitoare, îşi expune punctul de vedere în privinţa unităţii dialectice, deci bazată pe diversitate, a culturii noastre socialiste, îşi exprimă clar şi ferm opinia în problema legăturii organice între general şi particular, respectiv între trăsăturile istorice, sociale şi de idei comune, care caracterizează atît cultura naţională română, cît şi culturile naţionalităţilor conlocuitoare, precum şi trăsăturile specifice ale fiecăruia, manifestate, înainte de toate, în limba maternă, în tradiţii, în conştiinţa proprie de sine“.

„În această parte a continentului nostru, trecutul a lăsat — pe lîngă exemplele luminoase de conviewuire socială, de luptă comună pentru supravieţuire naţională şi dreptate socială, de muncă solidară pentru progres — şi amintirea unor momente grele, a unor ciocniri provocate şi manipulate de clasele stăpînitoare, a unor ambiţii deşarte, mituri înşelătoare, prejudecăţi de tot felul. Rezolvarea problemei naţionalităţilor în România — rod al unui proces democratic, revoluţionar consecvent — are, cred cu tărie, o incontestabilă valoare pe plan internaţional. Este pe deplin justificată afirmaţia cuprinsă în documentele partidului nostru care subliniază că unitatea trainică, afinitatea sinceră şi profundă ce caracterizează raporturile dintre oamenii muncii români şi cei aparţinînd naţionalităţilor conlocuitoare este o cucerire istorică a României contemporane“.

„Avem multe temeiuri şi sper să avem în faţa noastră multă vreme, arăta **NICOLAE DRAGOŞ**, pentru a medita profund la ideile cuprinse în cuvîntarea secretarului general al partidului, idei cu care, asemenea dumneavoastră tuturor, îmi exprim deplinul acord, convins fiind că în esenţă am fost îndemnaţi la acţiuni mai responsabile în viaţa scriitoricească, la o relaţie scriitoricească echilibrată, a cărei finalitate să fie producerea unor opere literare mai valoroase decît pînă acum“.

Declarîndu-se de acord cu opiniile critice referitoare la nivelul artistic necorespunzător al unor creaţii pe teme patriotice, vorbitorul sublinia : „Mulţi alţi poeţi români contemporani propun literatură patriotică de veritabilă valoare. Mă gîndesc că, în paralel cu negarea a ceea ce nu este valoare, este o datorie de onoare a noastră să punem mai mult în lumină valorile reale ale literaturii patriotice, pentru că, după opinia mea, va fi de un mai mare folos pentru literatura română dacă, în loc de a întîrzia prea mult în jocuri de cuvinte rimînd strîmtori de mai departe ori de mai aproape cu nume exotice, vom propune noi înşine poezie patriotică veritabilă“.

În încheierea intervenţiei sale, vorbitorul a făcut o serie de propuneri privind întărirea democraţiei în viaţa Uniunii Scriitorilor.

În prima parte a cuvîntului său, poetul **DAN DEŞLIU** a făcut propuneri privind unele prevederi ale noului Statut. Apoi, el a abordat tema literaturii patriotice, remarcînd că „patriotică — în unicul sens posibil — a fost, va fi totdeauna creaţia artistică superioară, arta autentică, din care se alcătuieşte chipul spiritual al unui popor. Aceasta — şi numai aceasta — intră în patrimoniul culturii proprii şi, probabil, al celei universale“.

Vorbind, totodată, despre necesitatea revigorării prozei satirice, el a arătat că arta scrisului trebuie să devină un sprijin mai eficace în lupta pentru afirmarea principiilor echităţii socialiste în patria noastră.

În cuvîntul său, scriitorul **TITUS POPOVICI** sublinia că revoluţia socialistă, insumînd în programul ei toate sferele activităţii umane, a investit literatura cu atributul responsabilităţii. „În afara acestei responsabilităţi directe, deschis asumate şi afirmate, noţiunea de libertate se transformă în contrariul ei, în anarhie — formă camuflată de servitute — sau în egocentrism orb, caduc şi obtuz. După cum literatura, mărginindu-se la simpla înregistrare entuziastă a unor adevăruri îndeobşte acceptate, îşi neagă esenţa şi se anulează“.

De aceea — spunea el — raportul artă-realitate depăşeşte masa de scris în condiţiile actuale, ale unei lumi ce-şi caută forma superioară de existenţă, într-un proces istoric plin de dramatism ; clarificarea acestui raport — niciodată definitiv încheiată, imposibil de fixat într-o formulă bună pentru toate timpurile — devine o problemă socială, implicînd nu numai pe creator, ci, în egală măsură, pe cei cărora li se adresează.

În importanta cuvîntare care a deschis lucrările conferinţei noastre — a continuat vorbitorul — acest principiu al respectării adevărului vieţii, al unei literaturi care în vîrtejul evenimentelor istorice, sociale, politice şi umane caută în primul rînd semnificaţia, a fost din nou afirmat cu limpezime teoretică. Spre deosebire de viziunea idilică, de escamotare, dacă nu de negare a conflictelor şi contradicţiilor din societate, tovarăşul Nicolae Ceauşescu ne îndeamnă la analiză lucidă, la meditaţie virilă, la abordarea deschisă a propriei noastre istorii contemporane în toate implicaţiile ei.

Astăzi, cînd partidul nostru a dat o fundamentare teoretică proprie problemelor construirii socialismului în România, cînd secretarul său general a făcut din rostirea limpede a adevărului la greu şi la bine, la simplu şi la complicat o practică firească, învechita mentalitate funcţionărească a cărei esenţă s-ar putea exprima prin dorinţa pioasă „de a nu face valuri“ e nu numai anacronică, ci şi păgubitoare, consumatoare inutilă de energie spirituală.

După ce a remarcat că, adeseori, critica neglijează cu totul unele cărţi, descoperindu-le cu o întîrziere descurajatoare pentru autori, ca şi faptul că în manualele şcolare au apărut în ultimul timp prea puţine nume noi de scriitori, **IOANA POSTELNICU** a pledat pentru o mai largă răspîndire a cărţii româneşti peste hotare: „Un popor care face o asemenea istorie cum o face poporul nostru n-ar trebui oare să fie mai bine cunoscut în trăsăturile lui fundamentale ? Nu ne-am născut prin generaţie spontanee. Avem strămoşi şi lăsăm urmaşi. În coroana graniţelor noastre, ne-am zămislit. Aici, pe platuri, şi munţi, şi şes, şi pe margini de ape ne-am făurit neamul, unitatea lui. Poporul nostru are în plămada lui dîrzenie, vitejie, înţelepciune, răbdare şi sete de libertate, toate manifestate de-a lungul vieţuirii lui pe pămîntul acesta. De ce nu înfăţişăm peste hotare — mai mult decît am făcut-o pînă acum — diferitele ipostaze prin care a trecut şi s-a zidit ? Avem asemenea romane. E bine să fie traduşi clasicii noştri, dar e bine să se traducă scriitorii contemporani care au privit în romanele lor trecutul şi prezentul poporului nostru prin ideile noi“.

„Literatura română — a spus în cuvîntul său **FĂNUŞ NEAGU** —, teren al îndoielii cu vreo 20 de ani în urmă, cunoaşte astăzi, prin grija Partidului Comunist Român şi a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, o dezvoltare armonioasă şi, uneori, clipe de glorie ce se vor înscrie în conştiinţa posterităţii“. „Proza, cîmpul în care cred că pot să umblu neîmpiedicat, — a continuat el — pune în spaţiul românesc, în ultimii ani, multă patimă, bucurie, idei fosforescente. Revigorată, setea de frumuseţe şi de adevăr a dus la apariţia unor romane purtînd pecetea acestui timp dăruit luptei şi muncii, dar şi unor pasiuni contradictorii“.

„Scriitorii adevăraţi din România n-au putut niciodată, şi cu atît mai puţin astăzi, să privească lumea prin gaura cheii. Trădarea principiilor fundamentale ale artei duce, inevitabil, la o desfrunzire timpurie. Partidul nostru comunist ne cere un cîntec amplu şi răscolitor, şi cînd ne cere acest lucru partidul reînnobilează literatura şi cu funcţia ei de negaţie. Căci nu trebuie să uităm nici o clipă că în societatea socialistă găsim uneori, sub aparenţa binelui, bălţi stătute, fumegai şi bulbocire mic-burgheză, înţepenire, nepăsare sau îmbuibare şi obtuzitate“.

„Ca urmaşi ai Văcăreştilor, — a spus apoi scriitorul — noi toţi ne-am închinat viaţa creşterii limbii româneşti, mierea şi mărgăritarul acestui neam. Chiar cînd locuim într-o pasăre, cum zic poeţii, sîntem datori să ne aflăm în toate cuvintele, în aroma şi în destinul lor. Altminteri rămînem cel mult ca nişte ruine, cum zicea Creangă, înconjurate de fulgere şi pustiu“.

„Eu cred — a continuat scriitorul — că singură limba maternă e dătătoare de nemurire, cred că numai în limba ta poţi găsi chiar şi argumentul imposibilului. Ajuns sub un protap de stele străine, un cîineva gingav, care nu ştia măcar să privească Luna, şi-a pus cu faţa la perete laptele supt de la maică-sa şi l-a împuşcat în ceafă, blestemînd limba română care nu i-a adus glorie universală, de parcă limba română ar fi vinovată că Dumnezeu l-a adus pe lume fără talent“.

În încheiere, vorbitorul a spus: „Trebuie să afirm răspicat, sincer şi cu recunoştinţă, că ne bucurăm de respect şi iubire din partea partidului şi statului, a secretarului său general. Sînt, acestea, garanţii că literatura română de azi va binemerita omagiul viitorimii. Căci, aşa cum spune poetul, noi sîntem nu numai urmaşii iluştrilor noştri înaintaşi, ci şi strămoşii celor ce ne vor urma.

Cred în lumina literaturii române, cred în acest lucru, aşa cum cred că steaua către care tinde să ajungă coloana nesfîrşită a lui Brâncuşi împrumută în numele lor chip de pasăre liră, roagă Luna să-i ţină locul şi coboară pe un stîlp de pridvor oltenesc, unde stă şi priveşte bine în jur ca să povestească apoi celorlalte stele din cer despre miracolul sărutului şi făgăduinţa tăcerii din acest colţ răcoritor al pămîntului“.

În cuvîntul său, **DINU FLAMAND** s-a referit la problemele tinerilor scriitori. „Vreau să spun — a arătat el, între altele, — că în repetate ocazii am auzit de la oameni vîrstnici, de la scriitori pe care îi respectăm în mod profund, relatări despre perioada tinereţii lor, despre acele cenacluri frumoase, despre acele întîlniri care stăruie în amintire. Nu mai departe decît acum vreo zece sau cincisprezece ani exista un cenaclu al tinerilor scriitori din toată ţara ce se întrunea la Sinaia. Nu au dezbătut mari lucruri, nu au pus ţara la cale, dar s-au întîlnit şi au discutat şi probabil că avîntul lor a primit atunci un nou impuls.

(Continuare în pagina 10)

M. H. Simionescu, Ion Hobana

Nicolae Manolescu, Alecu Ivan Ghilia

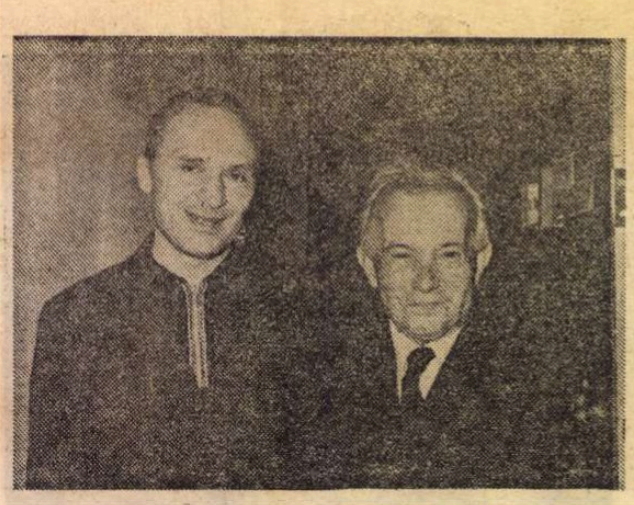

Dan Deşliu, Mihai Beniuc

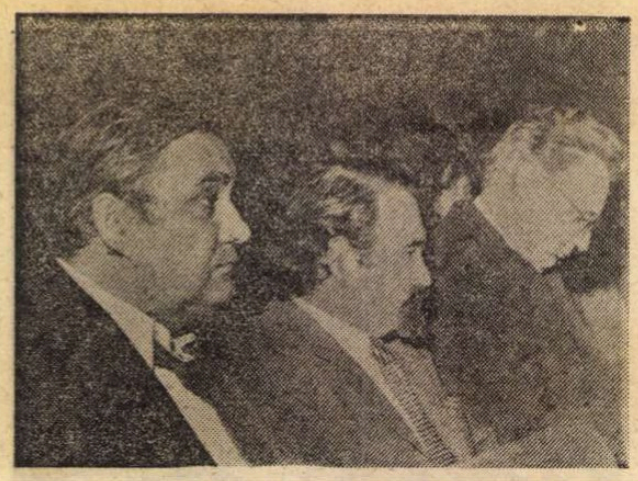

Huszár Sándor, Bódor Pál, Gálfalvi Zsolt

26 — 27 mai

Conferința națională a scriitorilor

DIN CUVÎNTUL

(Urmare din pagina 9)

Mă gîndesc că asemenea simple formule organizatorice pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, le încuraja în cuvîntul său adresat nouă, pentru că ele sînt viabile și dovedesc eficiență, ar fi primul pas în a da șansa scriitorilor să discute despre problemele lor, care uneori sînt minore, alteori majore, dar sînt ale lor. De aceea, cred că vechile formule pot fi reînviate cu profit nu numai pentru tinerii scriitori, dar și pentru scriitorii de alte vîrste. Vreau să spun că aceste cerințe sînt izvorîte, îmi sînt sugerate de respectul pe care știu că îl au toți tinerii scriitori față de marii noștri scriitori în viață. Acest respect aș vrea să-l vedem răsplătit într-un fel de o generozitate mai mare". În acest context, vorbitorul s-a referit în mod critic la revista „Luceafărul", care nu încurajează, după opinia sa, pe tinerii scriitori.

HEDI HAUSER s-a ocupat în intervenția sa de literatura pentru copii și tineret. „Pot să asigur Conferința — a spus ea — că scriitorii germani autohtoni care s-au dedicat literaturii pentru copii vor răspunde apelului adresat scriitorilor de către secretarul general al partidului la această conferință, de a crea cărți bune, foarte bune, și se vor pune și pe mai departe în slujba servirii educației prin artă a tinerei generații, că vor contribui și pe mai departe la modelarea fragedelor vlăstare, ca să devină mîine cetățeni demni ai zilelor care vor veni, ai țelurilor spre care tindem".

La începutul cuvîntului său, **ION BĂIEȘU** s-a referit la necesitatea întăririi democrației în viața Uniunii Scriitorilor, făcînd o serie de propuneri privind noul statut supus discuției.

În continuare, oprindu-se la unele aspecte ale activității creatorilor de literatură, el s-a pronunțat pentru înființarea unei secțiuni de satiră și umor a Asociației scriitorilor din București, care ar putea să îndrume și cenaclurile și brigăzile artistice de agitație din Capitală. Ca argument în sprijinul acestei propuneri, Ion Băieșu s-a referit la succesul pe care îl cunoaște cenaclul umoriștilor al Uniunii Scriitorilor. „Am fost și noi în foarte multe județe, în școli, în uzine, în cluburi, la sate și de fiecare dată ne-am bucurat de participarea a 40—50 de scriitori și actori de prestigiu." Scriitorul a formulat, de asemenea, propunerea de a se înființa sau profila o casă de filme pentru producția de comedii cinematografice: „Cred că există suficiente forțe scriitoricești și regizorale pentru a satisface măcar o bună parte din nevoia teribilă de comic a publicului nostru".

DUMITRU M. ION s-a ocupat în cuvîntul său de activitatea revistei „Luceafărul", organ al Uniunii Scriitorilor, „menită să fie o revistă literară care să promoveze și să evidențieze literatura tinerilor scriitori în contextul amplu al literaturii române contemporane, să fie un receptor sensibil al celor mai valoroase creații ale tinerilor". Vorbitorul a evaluat în mod critic activitatea „Luceafărului", enunțînd, totodată, o serie de propuneri: „Luceafărul" — a spus vorbitorul — trebuie să devină o revistă cu un profil distinct, să fie cu adevărat dedicată literaturii tinerilor scriitori (așa cum s-a preconizat încă de la înființarea ei), o revistă cu o înaltă ținută artistică, care să promoveze o literatură angajată, puternic ancorată în realitățile României socialiste. „Luceafărul" să devină un vast șantier de lucru care să releve pregnant tot ceea ce este mai valoros în poezia, proza, publicistica și critica noastră actuală, să fie expresia vie a unui schimb de experiență a tuturor generațiilor de scriitori. „Luceafărul" să promoveze cu discernămînt literatura tinerilor care bat la porțile afirmării, să facă loc în paginile sale scriitorilor adevărați".

Evocînd tradițiile culturale ale Clujului-Napoca, „orașul care este și istorie", **D. R. POPESCU** arăta că „Această istorie este astăzi aceea a unității prin gînduri, prin meditație și prin scris a celor care creează în limba lui Arghezi sau în aceea a lui Ady", fiindcă aici „istoria este azi un sentiment al patriei comune". Dezvoltînd această idee, vorbitorul sublinia că: „Patriotismul înseamnă în primul rînd cunoașterea locului unde te afli, a șirului de oameni din care te tragi și al oamenilor cu care zi de zi îți împarți viața". „Pentru că patriotismul este, în primul rînd, o parte a dragostei față de oameni, oamenii fiind florile pămîntului, după cum spunea un distins romancier român".

„Patriotismul — a declarat scriitorul — nu se vinde la kilogram, nici nu se cumpără, este în primul rînd o datorie față de tine însuți, față de munca ta și existența ta, e un act de cunoaștere a rostului tău și al poporului tău în lume, al începutului, al prezentului și al viitorului. Patriotismul, fiind deci un proces de cunoaștere și autocunoaștere, este o constantă a vieții, a fost și este o constantă a literaturii. Pornită din izvoare curate și profunde, cum ne recomanda secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, literatura pe care o creăm acum, pe care o vom gîndi mîine, confrați în scris și în răspundere, să fie deci și ea mărturia acestei limbi comune, a societății noastre socialiste, exemplu prin adevăr, demnitate și idee, pentru toți cei ce ne vor urma".

Arătînd că în orașul „Mirabilei semințe" se petrece și o „minunată alchimie", în care „poezia lui Arghezi și Blaga intră în dialog cu aceea a lui Petőfy și Ady", iar operele scriitorilor contemporani se citesc în ambele limbi, vorbitorul sublinia că se „continuă, astfel, în mod strălucit, o tradiție ce făcea ca, în inima Transilvaniei, intelectualii români și maghiari să se cunoască temeinic".

În intervenția sa, **ION LĂNCRĂNJAN** a insistat asupra ideii că, în perioada care a trecut de la precedenta conferință, „literatura română contemporană a fost marcată de un proces evident de maturizare și de clarificare ideologică și artistică". „Acest proces, aflat în curs de desfășurare, — a subliniat el — a fost și este rezultatul indicațiilor conducerii de partid, începînd cu istoricele Teze din iulie 1971 și continuînd cu Expunerea secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Congresul Educației și Culturii, de anul trecut. El reprezintă, totodată, rezultatul efortului depus de scriitori în acest sens, contribuția principală dînd-o scriitorii care au militat cu consecvență pentru o orientare realistă a literaturii, pentru o abordare curajoasă și responsabilă a realităților sociale de azi, pentru intensificarea caracterului patriotic al literaturii, pentru o adevărată diversitate de stiluri".

Pornind de la această idee, vorbitorul a veștejit ceea ce a numit „principala slăbiciune a vieții noastre literare — inconstanța". Aceasta — a fost de părere vorbitorul — „a dăunat și dăunează valorii, a șubrezit-o și o șubrezește, a făcut și face ca literatura bună și adevărată să nu se afle întotdeauna unde îi este locul — în centrul atenției, în focarul viu și primenitor al obiectivității, singurul care poate emite emulație și efervescență. Se va vedea astfel, dacă vom arunca o privire cît de cît cuprinzătoare în urmă, că atunci cînd s-a alunecat spre proletcultism și spre schematism, în perioada anterioară, așadar, partea aceasta a literaturii a fost cea mai vitregită — a fost vitregit realismul, a fost vitregită diversitatea de stiluri, au fost vitregite valorile autentice, în favoarea „produselor" de un anumit tip. Iar mai apoi, cînd s-a alunecat în direcția cealaltă, modernistă și neomodernistă, cînd au ocupat scena falsele efervescențe și sincronizările de ocazie, tot partea aceasta a literaturii a avut de suferit".

Trebuie precizat — a spus el — că aceste pendulări au fost și sînt create de un fel de „balast literar", sînt inițiate și duse pînă la capăt de către oameni cu o scăzută „densitate literară".

În acest context, vorbitorul a adus o serie de critici activității conducerii Uniunii Scriitorilor, revistelor și editurilor.

În cuvîntul său, **ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ** a semnalat în mod critic „alergia irațională" față de anumite cuvinte din bogatul fond al limbii române la „anumite organisme de utilitate socială, al căror rol este acela de a furniza poezia bună". Citind ilustrii înaintași, „care ne-au învățat ce înseamnă magia poetică", vorbitorul a furnizat o serie de exemple de regretabile intervenții „pudibonde" asupra unor texte poetice.

„Președintele țării a rostit ieri de la această tribună cuvinte de maximă înțelegere față de munca noastră — a spus vorbitorul în încheiere. Ideea lor de bază a fost expusă limpede și categoric". Ele conțin — a continuat el — „un adevăr care ne onorează, un adevăr cu atît mai valabil, cu cît e vorba de poezie, structură verbală sublimă, dar fragilă, în contextul căreia cea mai mică ingerință străină de spiritul ei duce la compromis și la rutină".

În intervenția sa, **LETAY LAJOS** spunea: „În cuvîntarea rostită la încheierea Congresului țăranilor Românici socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut aprecieri foarte semnificative asupra geniului creator de limbă al poporului și, ceea ce este de nedespărțit de aceasta, asupra rolului limbii în formarea societății, precum și a națiunii socialiste. Vă rog să-mi permiteți ca la conferința noastră să leg de aceste aprecieri ale conducătorului poporului nostru scurtul meu cuvînt. Căci este vorba în acest caz despre unealta noastră de muncă: limba, a cărei cultivare este o datorie a noastră".

„Ar trebui — a continuat el — să desprind și să desprindem azi multe și deosebite idei din aceste aprecieri. De exemplu, despre rolul limbii în păstrarea celor mai sfinte tradiții ale noastre și în nașterea celor mai nobile inovații. Sau despre rolul limbii în formarea existenței sociale, și a modelării, reînnoirii vieții sufletești. Cred însă că trebuie să mă refer azi la un singur aspect al acestor probleme: cum a devenit și devine și azi, zi cu zi, arta limbii, literatura noastră, „limba unității", așa cum spune tovarășul Nicolae Ceaușescu. Cum slujește în această țară literatura noastră — cea scrisă în românește, la fel ca cea scrisă în ungurește sau în germană — cauza unității de nezdruncinat a României socialiste". Făcînd o revelatoare trecere în revistă a operelor în care români și maghiari sînt alături, luptă împreună pentru aceleași scopuri, scriitorul a arătat că „literatura noastră din România este vlăstarul destinului comun, în care cei mai buni întotdeauna au vorbit și vorbesc despre acest destin comun ca de al lor propriu în fața lumii întregi". El s-a referit, în acest sens, la Ioan Alexandru și Kányadi Sandor, Nichita Stănescu și Szilágyi Domokos, „cu toate deosebirile lor de tradiție și de instrument, de limbă, de anumite trăsături estetice comune, care izvorăsc din soarta noastră comună".

„Chemarea caldă de ieri a tovarășului Nicolae Ceaușescu — a spus vorbitorul — ne-a îndemnat iarăși să ne concentrăm și mai mult asupra sarcinilor noastre specifice scriitoricești. Aceasta se referă și la sarcina noastră de a căuta, de a accentua tot ceea ce e comun în viața noastră, în munca noastră — contribuind prin scrisul nostru la unitatea de nezdruncinat a poporului, pentru care scriem, pentru care trăim".

Scriitorul **IOAN GRIGORESCU** a adus un cald omagiu marilor înaintași, de la care actuala generație a învățat, amintind cuvintele adresate de Sadoveanu tinerilor condeieri: „Fiți sobri și păstrați-vă curați ca niște preoți ai unei misiuni sacre!". „Din păcate, a relevat vorbitorul, nu toți au înțeles să fie „curați și sobri", țința unora nefiind atît scrisul, cît atacul împotriva celor care scriu".

Apoi, Ioan Grigorescu a pledat pentru o mai frecventă prezență a scriitorilor adevărați pe genericele filmelor artistice, propunînd un atelier comun de creație al cineaștilor și scriitorilor. O altă propunere avansată de vorbitor a fost aceea a elaborării unor ediții populare, pentru marele public, a cărților de valoare, reeditarea lor cu promptitudine.

În final, vorbitorul a spus:

„La deschiderea lucrărilor conferinței noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne reamintea de necesitatea adăpării direct de la izvor, și nu de la ulcior. Da, acolo se află adevărata apă vie din poveste. A o afla, a o descoperi, a-i înmulți vadurile înseamnă a da sănătate nu numai artelor noastre, ci și sufletului poporului. Fără îndoială, există în breasla noastră destui creatori care știu bine pe ce drumuri se ajunge la astfel de izvoare. Au făcut-o înaintea lor toți marii intelectuali ai națiunii. Toți cei ce au știut să rămînă sobri și curați ca niște adevărați slujitori ai unei misiuni sacre. Putem scrie în mai multe limbi materne, dar, așa cum ne spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie să rostim limba unică a sufletului poporului".

Pledînd pentru caracterul militant al artei, criticul **ROMUL MUNTEANU** releva că „arta patriotică trebuie să-și aibă pulsul ei firesc, care duce spre adevăratele capodopere ale genului". „Ne sînt prea scumpe sentimentele de dragoste de țară, ne iubim prea mult istoria pentru a nu ne îndurera faptul că aura lor excepțională este manipulată și desacralizată de scriitori fără vocație". „Bătaia literaturii este pentru eternitate. Dacă construim edificii pentru milenii, să lăsăm și artei aceste mari privilegii, pe care nu le-a luat nimeni decît, uneori, prejudecățile noastre" — a remarcat vorbitorul. „Să nu-i mai transformăm — a adăugat el — pe unii scriitori stimabili din generația celor clasicizați în statui în viață, fiindcă unora gipsul monumentului le-a ajuns la brîu și le împiedică mersul firesc în viață, îi transformă în dictatori infailibili ai literelor românești".

În intervenția sa, **ION NICOLESCU** a făcut, între altele, unele observații la proiectul de statut, subliniind necesitatea întăririi legăturii Uniunii cu masele de cititori. El a relevat că „valoarea și calitatea de scriitor nu ne-o putem acorda unul altuia" și ele trebuie dobîndite prin recunoașterea operelor de către masele de cititori.

MIRCEA RADU IACOBAN a relevat, în cuvîntul său, necesitatea întăririi Uniunii Scriitorilor, a creșterii prestigiului ei.

Menționînd că „fiecare scriitor salută ideea eliminării popasurilor inutile pe traiectoria oricărui manuscris", vorbitorul a ținut să sublinieze „o realitate de necontestat", și anume aceea „că în ultimii ani au apărut nu puține cărți foarte curajoase, foarte sincere, foarte deschise, cărți care, în urmă cu 15 ani, nu puteau să apară".

Semnalînd, între altele, faptul că unii membri ai Uniunii beneficiază de fondurile sale fără a crea de mulți ani nimic, el a făcut o serie de propuneri privind îmbunătățirea activității Fondului literar, pentru a evita risipirea banilor instituției.

Vorbitorul a pledat, de asemenea, pentru întărirea climatului de principialitate în cadrul Uniunii.

„Poetul este o ființă a iubirii întru sfințenia pămîntului patern și mărturisirea adevărului în patria lui prin poezie este știința inimii" — a spus în intervenția sa **IOAN ALEXANDRU.**

„Omul rămîne — a continuat el — în matca libertății ce i-a dăruit-o copilăria sa, el viețuie în poporul matcă ce a știut să păstreze în experiența sa de milenii pacea, frumosul, viața, libertatea".

„A cînta numai natura și pe tine însuți nu este suficient — a subliniat el —, iar a cînta umanitatea, în general, nu este posibil fără să cazi în gol, fiindcă e vorba de iubire, iar iubirea este pentru aproape, pentru omul patriei tale, înainte de

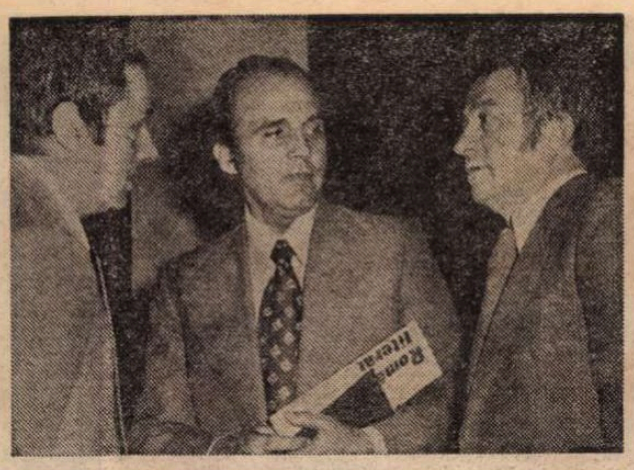

George Bălăiță, Valeriu Bucuroiu, Radu Cârneci

Petre Ghelmez, Nicolae Balotă

Constantin Țoiu, Geo Bogza, Radu Popescu, Al. Balaci
(Instantanee de Vasile Blendea)

PARTICIPANȚILOR

26 — 27 mai

Conferința națională a scriitorilor

toate. Este evident pentru oricine că stejarul pleacă în Univers nu de prin alte stele, ci dintr-o biată sămînță și încă muritoare a pămîntului natal".

„Un cîștig neprețuit îndeajuns al acestor ani ai patriei noastre — a spus el — este restituirea obiectului vital al ființei și scrisului nostru : istoria poporului român, voievozii și jertfitorii săi, cu ctitoriile ce îmbracă fața văzută și nevăzută a acestui zbuciumat și cinstit pămînt românesc, care a cultivat viața în adînc, răminînd în bună cuviință, mai degrabă modest, dar familial și intru iubire și ospitalitate, știind că și în cele umile și nebăgate în seamă sălășluiește măreția".

„Preocuparea fundamentală a poetului — a spus el — va fi limba română pe care o va cultiva îngrijindu-se ca expresiile folosite în cîntarea sa să fie purtătoare ale adevărului istoric al ființării poporului nostru. Limba română rostită de poet trebuie să se desfășoare în aceste înălțări și nobilări în care să se regăsească virtuțile înaintașilor, iubirea față de prezent și nădăjduitorul mîine".

„Poporul nostru este prea muncitor și-și revendică o intelectualitate mult prea serioasă și una cu aspirațiile lui, ca să se lase hrănit cu surogate. Amatorismul în poezie și în arte plastice, lăutărismul în muzică, de un sentimentalism străin poporului, sînt fenomene parazitare care trebuie recunoscute ca atare, pe fibra organică, ziditoare intru viață".

„Sîntem aici, în această patrie, alături de toți oamenii de bine, alături de conducătorul României socialiste pe drumul creșterii bunăstării spirituale și materiale a poporului nostru, iar sinceritatea și spiritul critic sînt semnul vocației noastre, de oameni angajați la greul istoriei, pe care poporul nostru și-o făurește cu răbdare și înțelepciune aici, pe pămîntul strămoșilor noștri" — a încheiat el.

„E normal ca societatea să intervină în actul de decizie al scriitorului cu preferințele sale — a subliniat **PAUL ANGHEL.** Noi, aceste preferințe le numim comandă socială. Și, din acest punct de vedere, trebuie să spun clar, de la această tribună, că scriitorii din România au înțeles cu sinceritate, cu o bună credință exemplară actul de comandă socială al acestei lumi socialiste, al acestei țări care se numește România de cînd România și-a dat actul de naștere ca țară socialistă". „Nici unuia dintre noi nu ni se poate face un reproș — a continuat el. Dimpotrivă, cei din afară, cei ostili României și cei ostili nouă ne fac reproșuri pentru actul de adeziune fundamentală pe care l-am subscris la început și pe care îl subscriem cu fiecare act care se cheamă pagină de literatură creată aici. Noi sîntem legați de această țară nu prin îndemnuri, ci prin structura noastră, prin pămîntul căruia îi aparținem și prin limba pe care o vorbim".

„Literatura din România — a încheiat vorbitorul — literatura României contemporane este aptă să-și facă cu prisosință datoria față de societatea noastră. Angajamentul, contractul care îi leagă pe literații români de poporul căruia ei îi aparțin este un contract imprescriptibil, este esențialul existenței lor".

În cuvîntul său, **MARIN PREDA** a făcut unele reflecții asupra condiției de scriitor. „Nivelăm gropile și construim mirifice orașe în care, prin efortul uman, vin lumina electrică, apa caldă, confortul în plin ger și viscol. La adăpost, un om scoate din bibliotecă o carte și începe s-o citească. Ei bine, a venit rîndul nostru. Cine sîntem noi ? Sîntem scriitori. Iată de ce m-am simțit ispitit să abordez problema acestei condiții". Vorbitorul a amintit că există o lege a drepturilor de autor, „o cucerire a principiilor care au stat la baza revoluției noastre culturale", lege care „s-a îmbunătățit în două etape, între care în ultima, prin grija personală a tovarășului Nicolae Ceaușescu".

Vorbitorul și-a încheiat cuvîntul printr-un elogiu pentru cititori. Relevînd faptul că, la cartea românească de calitate, un tiraj de 100 000 de exemplare a devenit astăzi insuficient, el a încheiat : „E un semn că literatura noastră este în plină înflorire. Urez generațiilor tinere succes în această întîlnire cu un cititor avid de cultură, care își are puțini egali în lume".

„Secretarul general al Partidului Comunist Român a vorbit în cuvîntarea sa despre deschiderea literaturii române către lume. Noțiunea de patriotism înseamnă multe lucruri, dar cred că include și bucuria, mîndria ca o operă creată pe acest pămînt al nostru de străbunii noștri anonimi — cum e cazul „Mioriței" — sau de șirurile de părinți spirituali, mai apropiați, de care vorbea Geo Bogza, este iubită și înțeleasă în lume" — spunea **CATINCA RALEA,** care releva că în aceasta „rezidă rostul traducătorilor de literatură care recreează în altă limbă alte opere literare". „Am stat de vorbă cu personalități din lumea literelor din alte țări și mi-au vorbit cu admirație despre operele românești care ajung pînă la ei". Ea a cerut, în acest context, să se facă mai mult pentru mai buna cunoaștere a valorilor perene ale literaturii române clasice și contemporane în lume.

Vorbitoarea a pledat, în continuare, pentru intensificarea activității de traducere în limba română a celor mai valoroase opere din tezaurul literaturii universale, eliminîndu-se literatura de proastă calitate care-și mai găsește uneori tălmăcirea în românește. „A dărui publicului lumina cunoașterii operelor universale — a spus ea — devine indispensabil, iar a o renaște în cea mai frumoasă și măiestrită limbă românească, este tot un act de patriotism".

EUGEN JEBELEANU a semnalat, în cuvîntul său, că tirajele nu sînt stabilite întotdeauna după criteriile valorii estetice a lucrărilor care văd lumina tiparului.

„Am să vă dau cîteva exemple. Al. Philippide, marele nostru coleg, care din păcate nu a putut să fie prezent în mijlocul nostru, la operele lui apărute în Editura Minerva are un tiraj de 1 350 exemplare, Radu Boureanu tot 1 350, Mihai Beniuc tot 1 350 de exemplare ș.a.m.d. Iar pentru tineri între 20—25 de ani, ca și tineri care se apropie de 40 de ani, tirajul este între 400 și 800 de exemplare. În schimb, pentru romane polițiste — 100 000 exemplare. De asemenea, 12 500 exemplare pentru tratate de bridge. N-am nimic împotriva bridge-lui și nici împotriva șahului. Dar să ne întrebăm — e bine așa ? Părerea mea e că nu este bine. Trebuie să dăm Cezarului ce este al Cezarului și scriitorului adevărat ceea ce este al lui".

În cuvîntul său, **ION HOBANA** s-a referit la unele aspecte ale activității organizațiilor de partid de la Uniunea Scriitorilor, arătînd că munca de partid a fost orientată cu precădere spre stimularea și promovarea unei literaturi pătrunse de suflul înnoitor al umanismului socialist și caracterizate printr-o viziune artistică superioară. În centrul atenției s-a situat, de asemenea, intensificarea contactului membrilor organizației, al tuturor scriitorilor, cu cititorii. Numeroasele acțiuni au oferit iubitorilor de literatură posibilitatea de a-i cunoaște nemijlocit pe cei care scriu pentru ei, de a se realiza acea legătură de la inimă la inimă, fără de care nu se pot zămisli opere neatinse de lenta eroziune a timpului. Aceste întîlniri s-au transformat deseori în discuții pasionante nu numai despre izbînzi și neîmpliniri literare, ci și despre sfera largă a problemelor care îi frămîntă deopotrivă pe scriitori și cititori, angajați în vastul proces de prefacere materială și spirituală a pămîntului românesc.

În legătură cu climatul literar, vorbitorul și-a exprimat regretul față de persistența în critica literară a polemicilor mărunte și a atacurilor la persoană, subliniind că problemele creației și ale vieții scriitoricești pot fi abordate fără ocolișuri, în toată complexitatea lor, pe tărîmul argumentelor și al respectului reciproc.

În încheiere, vorbitorul s-a referit la unele aspecte ale propagării literaturii noastre peste hotare. Arătînd că Uniunea Scriitorilor s-a străduit să impulsioneze apariția în alte țări a unor creații valoroase din diferite genuri, alcătuind culegeri, elaborînd sumare, intensificînd legăturile cu traducătorii de literatură română de pretutindeni, vorbitorul a remarcat că din programul de traduceri în limbi de circulație a unor opere reprezentative, prea puține titluri au văzut lumina tiparului. „Răspîndirea valorilor noastre literare în lume — a spus el — este o operă profund patriotică pentru care merită să facem sacrificii — să-i consacrăm, de pildă, o parte din beneficiile anuale ale sistemului editorial".

„Dacă e să numim cel mai esențial dintre lucrurile care ne sînt comune ca scriitori și ca oameni, ceea ce ne leagă pe toți într-o mare prietenie, vom spune că acest lucru este prezentul nostru socialist atît de divers și plin de avînt, acest timp luminos, plin de omenie, dar și trepidant totodată, pe care îl trăim și-l făurim și care este principala noastră sursă de inspirație" — a spus, în cuvîntul său **ANTON BREITENHOFER.** „Marea literatură — a subliniat el — a fost întotdeauna strîns legată de realitățile vieții, pentru că ambele, atît literatura cît și viața, ne dezvăluie esența ființei umane, care adesea se manifestă cu toată pregnanța în situații excepționale, dramatice". Exemplificînd această idee, vorbitorul a spus : „Cine dorește să prindă adevăratul sens al raporturilor umane în întunecatul ev mediu, nu are decît să citească celebra nuvelă a lui Heinrich von Kleist „Cutremurul din Chile" și va vedea că eroii acestei povestiri tragice nu au fost victime ale cutremurului ce s-a abătut asupra orașului Santiago, ei au devenit victimele ignoranței oarbe, ale unei societăți antiumane. Cu totul altfel s-au petrecut lucrurile la noi ! Oricît de tragice și de dureroase au fost urmările seismului din 4 martie, trebuie să reținem totuși că tocmai în acele zile dramatice s-a evidențiat în toată măreția ei ființa adevărată a oamenilor de la noi, unde eroismul și căldura omenească au dobîndit caracter de masă. Acest umanism al faptei cu o largă bază de masă nu ar fi fost posibil în nici o altă societate decît în societatea noastră socialistă".

„În anii care au trecut de la ultima Conferință națională a scriitorilor — a apreciat vorbitorul —, literatura noastră a înregistrat realizări remarcabile în reprezentarea artistică a realității ce ne înconjoară. Și dacă spun literatura noastră, mă gîndesc la cărțile scrise în limbile română, germană, maghiară și în limbile altor naționalități conlocuitoare. Căci toate aceste cărți țes imaginea de astăzi a patriei noastre umane, ele toate constituie cîte o contribuție specifică, inedită la tezaurul comun al culturii noastre socialiste." „Și literatura germană din țara noastră înregistrează o dezvoltare continuă — a subliniat el. Au apărut cărți semnate de scriitori consacrați, dar și de poeți, prozatori și critici literari tineri — care tratează, conform tradițiilor literaturii germane din România, aspecte specifice ale spiritualității populației germane din țara noastră, o spiritualitate care nu există decît aici. Dar aceste cărți oglindesc în același timp și condițiile generale ale vieții noastre de azi pe aceste meleaguri, adică ceea ce ne este comun, indiferent de faptul dacă limba noastră maternă este germana, româna, maghiara sau sîrbo-croata".

DORIN TUDORAN s-a referit, în intervenția sa, la probleme ale „integrării optime a scriitorilor în viața Cetății", la condiția lor socială, relevînd faptul că, în nenumărate rînduri, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat încrederea de care se bucură scriitorii în societatea noastră.

Referindu-se la necesitatea conducerii de către partid a literaturii, vorbitorul a arătat că „scriitorul, artistul României socialiste înțelege foarte bine că tocmai nobila slujire a intereselor primordiale ale patriei sale reprezintă condiția creatorului." În acest context, el a criticat unele aspecte din activitatea unor funcționari culturali, modul cum înțeleg aceștia să-și îndeplinească sarcinile ce le revin în raporturile lor cu scriitorii.

Criticul **MIHAI UNGHEANU,** în cuvîntul său, și-a exprimat dezacordul cu faptul că darea de seamă a Uniunii la această conferință nu amintește numele unor scriitori care fac cinste literaturii române contemporane, omițînd titluri reprezentative ale operelor acestei perioade. „Avem dreptul — a spus el — să vorbim de o viață literară plenară, cu realizări de excepție, susținute de o tradiție literară remarcabilă. Momentul actual al literaturii române îndreptățește speranțele cele mai frumoase prin scrierile tuturor generațiilor și a evidenția acest lucru prin nominalizări înseamnă a exprima încrederea în destinul literaturii române".

În continuare, vorbitorul a citat o serie de scrieri remarcabile ale ultimilor ani, opere aparținînd unor autori din diferite generații, remarcînd că evoluția noilor promoții literare este un fapt din cele mai îmbucurătoare, demn de atenția unei conferințe naționale a scriitorilor. Subliniind că „respectul pentru valoarea literară și pentru talent trebuie să rămînă un criteriu decisiv de apreciere", vorbitorul a subliniat că, „în evaluarea unor opere, unii critici nu s-au arătat la înălțimea misiunii estetice și politice ce le revine", menționînd că „acolo unde există și mesaj politic și valoare literară, a te face să vezi doar imperfecțiunile, printr-o interpretare exclusiv estetizantă, înseamnă a declina responsabilitatea integrală a actului critic".

După ce a formulat unele observații privind Statutul Uniunii Scriitorilor, vorbitorul a făcut ample referiri la profilul etic al scriitorului, care trebuie să facă cinste întregii obști.

HUSZAR SANDOR, în intervenția sa, a vorbit despre literatura maghiară din România, despre tradițiile sale, subliniind că această literatură, „legată cu mii de fire de cea românească, este și a fost prin natura sa o literatură prin care o naționalitate se căuta pe sine și își căuta căile care duc mai aproape de poporul român". El a amintit că prima carte autentică în limba maghiară despre lupta Partidului Comunist Român a scris-o Nagy Istvan, iar singura revistă în limba maghiară, marxistă, funcționa la Cluj sub conducerea lui Gaal Gabor și se numea „Korunk".

„Fiți siguri — a spus vorbitorul — că această literatură, care are un trecut atît de glorios și de uman, vă este devotată. Cred într-o literatură în care, pe lîngă realizările economice și sociale, generațiile viitoare vor reține acest sentiment de stimă și respect, de frăție și devotament care caracterizează și leagă literatura română de cea a naționalităților conlocuitoare".

În intervenția sa, poeta **ILEANA MĂLĂNCIOIU** a spus, printre altele : „Poporul român citește cărțile, și sînt fericită că trăiesc într-o țară unde cărțile bune nu zac în librării". „Am fost profund emoționată să constat că, după catastrofa din 4 martie, oamenii își căutau în moloz cărțile, că, în librării și la standuri improvizate, se vindeau, în acele clipe grele, cărți. Nu există nici o îndoială că legătura dintre scriitor și popor este un fapt real, de necontestat". „În ceea ce are esențial profesia mea, urmăresc ceea ce face clasa muncitoare și țărănimea muncitoare și iau modele de la ele".

În continuare, vorbitoarea a pledat pentru o mai atentă, o mai plină de grijă încurajare a tinerilor creatori, care trebuie să se bucure nu de „un statut social de favoare", ci de o apreciere justă a contribuției lor la dezvoltarea culturii materiale și spirituale a țării.

Poetul **LEONID DIMOV** a vorbit despre datoria scriitorilor pentru păstrarea nealterată a frumuseților limbii noastre. „Să ne închipuim, deci, că drept în rîndul din față, nevăzuți în jețurile lor de purpură și lumină, stau și ne ascultă cronicarii și Văcărești, Eminescu, Bălcescu și toți aceia care, dăruindu-ne limba, ne-au lăsat și datoria de a o crește, nicidecum a o știrbi".

Metope de la Tropaeum Traiani

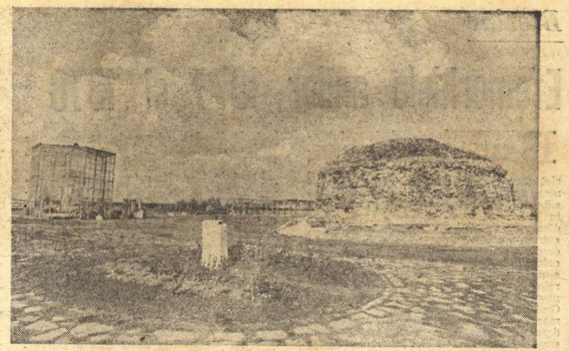

Vestigiile monumentului

PĂMÎNT AL SINTEZEI ŞI LUMINII

CARTE de căpătîi a neamului, istoria are mereu ceva să ne spună. Cu cît îi parcurgem mai atent paginile străluminate, cu atît ne apropiem de chipul cu aură de legendă al strămoşilor şi, astfel, de permanenţa sufletului românesc. Învăţăm să ne înţelegem inima şi rădăcinile, să pătrundem pînă acolo unde, mereu şi mereu, timpul devine ctitorie purtîndu-ne numele.

Drumul acesta, al cunoaşterii de sine, este străbătut de un întreg popor, care îşi vede împlinit visul cel mai adînc şi mai cutezător. El, făuritorul de istorie, regîndeşte istoria în funcţie de noua sa conştiinţă revoluţionară, de stăpîn peste un pămînt al luptei, jertfei şi triumfului. Şi gîndul — unanim — dă sens şi înălţime muncii, hărniciei şi creaţiei ce stau la temelia marilor monumente ale priceperii şi inteligenţei româneşti aşezate aici, la intîlnirea cu viitorul. Şi aceste monumente poartă nume simple dar tulburătoare. În literele înefabile în care închidem orele, zilele şi săptămînile de trudă fierbinte se află esenţializat zborul nostru către toate orizonturile lumii. Această particulară capacitate şi forţă creatoare proprie românului constituie sunetul interior al patosului eroic ce ne defineşte ca popor mîndru şi viteaz, pentru care libertatea nu este numai un crez, dar şi o vocaţie. Istoria noastră este de aceea o istorie a luptelor pentru neatîrnare, pentru apărarea fiinţei naţionale, pentru afirmarea binelui şi adevărului.

„Este vorba de un popor — scria Nicolae Iorga — care prin strămoşii săi îşi are rădăcini de patru ori milenare : aceasta este mîndria şi aceasta este puterea noastră. Unde a fost aşezat vechiul păstor trac, pe locul acela s-a aşezat românul ; unde a fost cetatea romanului s-a aşezat şi cetatea de mai tîrziu a Domnului nostru ; unde a fost satul trac pe vremuri dăinuieşte satul românesc de acum ; unde sînt oraşele noastre, au fost odinioară centrele civilizaţiilor anterioare reprezentate de acei oameni ai căror urmaşi sîntem noi". Sentimentul continuităţii de gînd şi faptă substantializează victoria omului ziditor de ţară nouă.

Da, marea cronică a Independenţei include toate momentele esenţiale ale istoriei noastre, neîntrerupta respiraţie ce fertilizează acest spaţiu mioritic. Faţă în faţă cu trecutul eroic, sufletul nostru trăieşte cu intensitate armonia curată a plenitudinii.

Şi nu întîmplător ochiul meu încearcă să cuprindă acum monumentalele împliniri cu care oamenii Dobrogei cinstesc centenarul Independenţei : lansarea petrolierului gigant de 150.000 de tone şi refacerea în întregime a monumentului triumfal de la Adamclisi, Tropaeum Traiani. Nu întîmplător, pentru că se află aici două din marile repere ale epopeii Independenţei : începutul luptei pentru neatîrnare, şi victoria deplină, pe toate planurile, a omului ajuns la demnitatea lui de om. Între aceste hotare înefabile se va fi desfăşurat toată zbuciumata existenţă a ţării.

PRIN gestul febril al constructorilor şi restauratorilor, muncitorilor şi arheologilor pămîntul şi marea îşi descoperă semnificaţiile ascunse. Şi înţelegi, mai ales înţelegi, caratele infinite ale sufletului românesc.

Pămînt al sintezei şi luminii, Dobrogea îşi afirmă odată mai mult vitalitatea constructiv-umană. De ce, s-ar putea întreba călătorul, s-a depus atîta efort pentru ca, în sfîrşit, uriaşa ruină de la Adamclisi să redevină monument triumfal ? Aici „simţi că te afli pe un pămînt de o altă istorie decît a elenilor de pe ţărmul Euxinului — exclama cu încîntare şi emoţie Iorga. După aşezarea locului înţelegi, oricare ar fi sensul precis al biruinţei, de ce aici s-a cheltuit truda comemorativă a împăratului iberic. Simplă şi dîrză, sigură de sine, gata de răspuns la orice ofensivă, aşa e aşezarea de la Tropaeum...". Dar acelaşi Iorga nota mai departe, cu îndreptăţită amărăciune : „Ce păcat că nu înţelegem azi ce se poate face aici ! Şi ce păcat că din grija noastră pentru cetatea lui Traian n-a rămas decît sătucul românesc, cu oameni inteligenţi, vioi, dar săraci, terenul desfundat de arheologi şi un mic muzeu întemeiat de Pârvan, pînă la care e greu de străbătut. O, cum nu ştim unde să punem mîndria noastră !".

Şi iată, miraculoasă schimbare. Cine trece azi pe şoseaua naţională Constanţa — Bucureşti, prin Ostrov, la kilometrul 65 va fi desigur profund impresionat de imaginea fabulosului monument aşezat în mijlocul întinsului platou dobrogean. Pare, de departe, o pasăre enormă, ce-şi odihneşte aripile de piatră într-o tăcere fără de sfîrşit. Pare strigătul de biruinţă al pămîntului frămîntat de paşi tacomi, de potcoave şi de pluguri, lacrima înecmemorată a unei întregi armate de eroi. De jur împrejur, într-o linişte solemnă şi reculeasă, iarba sărbătorească clipa reînfloririi vechilor ruine.

Îţi trebuie multe minute ca, odată depăşită uimirea admirativă pe care nu se poate să nu o încerci privind colosul ce domină zarea, să găseşti cîte un nume pentru toate gîndurile, un răspuns la întrebările ce apar, firesc. Căci, iată, e un adevăr la îndemîna oricui : Traian, cuceritorul, a înălţat doar în cinstea marilor lui învinşi daci două monumente pe măsura victoriei : Columna şi Tropaeum Traiani. Niciunde, în perimetrul imensului imperiu roman, nu s-a mai pus o astfel de nemuritoare temelie. Se confirmă, odată mai mult, spusele lui Herodot cum că băştinaşii acestui pămînt erau „cei mai viteji şi cei mai înţelepţi dintre traci". Ce l-a determinat pe Traian să răsipească atîta artă şi talent pentru a ridica la o margine depărtată de hotar un monument ca acesta nu-i greu de ghicit. Cele aproape 4 000 de nume gravate pe pereţii altarului funerar aflat puţin mai spre nord, printre care şi acela al unui praefectus romanus, arată cu prisosinţă proporţiile bătăliei, ale pierderilor suferite de romani şi, mai ales, curajul extraordinar al soldaţilor şi aliaţilor lui Decebal. Pe cele 54 de metope, constructorii romani şi pietrarii autohtoni aveau să figureze tragismul încleştării, bărbăţia geniilor. Aşa se face că, în chip paradoxal, Tropaeum Traiani rămîne cîntecul de slăvădă al geto-dacilor, care, cu viaţa lor, au dat contur ideii de patriotism fierbinte, total.

LUCRĂRILE de restaurare au început în urmă cu cîţiva ani, precizează arheologul Mihai Bucovală de la Muzeul de arheologie din Constanţa. Ele au antrenat, cum era de aşteptat, pe toţi spectaliştii pasionaţi de reconsiderarea acestui important vestigiu, unic în lume. Avînd, încă de la început, sprijinul entuziast al organelor de partid şi de stat, s-a reuşit ca această adevărată bijuterie arhitecturală să fie redată circuitului naţional, patrimoniului universal. Au fost aduse toate piesele figurate transportate cu timp în urmă de Grigore Tocilescu la Bucureşti şi s-au realizat copii similii care să reziste vremii. Piesele originale se află expuse în muzeul amenajat special la Adamclisi, impresionînd şi astăzi prin frumuseţea aspră a liniilor, compoziţia densă, expresivitatea trăsăturilor. Tropaeum Traiani este azi ceea ce trebuie să fi fost odinioară : un monument triumfal de mari dimensiuni (40 metri înălţime şi tot atîţia în diametru), avînd pe marele soclu cilindric statuia soldatului nemuritor. Meşterii pietrari n-au făcut decît să transpună un milenar obicei, potrivit căruia armele învinşilor erau aşezate în cel mai înalt copac de pe cîmpul de luptă. Semnificaţiile monumentului sînt multiple. El atestă înainte de toate curajul geto-dacilor, care au ştiut să dea o replică cutremurătoare ocviei romane, plătind scump libertatea pierdută. Este, apoi, de necontestat că, dintotdeauna, Dobrogea a făcut parte integrantă din marele stat dac. Dovezile sînt nenumărate, iar Tropaeum Traiani mărturiseşte mai mult decît elocvent această apartenenţă. Un savant american, Michel Spigel, a fost nu demult la Adamclisi şi a studiat îndeaproape monumentul. El descoperise într-un sat din Grecia stela funerară a lui Tiberiu Claudiu Maximus, care se lăuda că la Ranistorum (localitate neidentificată pînă azi, în Dacia) ar fi organizat o poteră cu ajutorul căreia l-ar fi prins pe marele Decebal şi i-ar fi tăiat capul şi braţul drept. Simplă lăudăroşenie, desigur, dar ea atestă marea faimă a regelui dac, faimă vecină cu legenda. Alegoric, Tropaeum Traiani reprezintă actul de naştere al poporului român, unitatea şi continuitatea acestui popor într-un spaţiu statornic".

Vatră a latinităţii, Dobrogea a continuat să rămînă însă patria bună a geto-dacilor, pămînt de luptă neîntreruptă. Ziua Victoriei — zi în care aniversăm şi 100 de ani de la unirea Dobrogei cu ţara — ne-a găsit pe noi, urmaşii legendarilor strămoşi, cu timpla lipită de coaja aspră a pietrei ce mai păstrează încă în adînc lungi ecou al daltelor acelora ce sublimau lacrima în statuie nepieritoare. Ne găseşte gravi şi hotărîţi la marele dialog cu trecutul.

Clipă de emoţie infinită. Secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, dezvelşte placa memorială a monumentului. Cuvintele săpate în bronz lasă în fibra albă a marmorei, mărturie peste veacuri : „În prezenţa preşedintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceauşescu, monumentul «Tropaeum Traiani», reconstruit pe temelia edificiului ridicat de romani în 109 e.n. a fost redat patrimoniului cultural naţional, ca mărturie pentru milenii a istoriei glorioase a poporului român, Mai 1977".

Mîile de oameni adunaţi pe marele platou cîntă, ca un singur om, şi piatra se umanizează, chipurile adînctie acolo, în miezul ei întunecat, încep să strălucească viu, cu ochii noştri impresuraţi de amintiri. Coboară spre noi nemuritorii daci şi, de foarte aproape, Mircea cel Bătrîn, vizionarul care mai are încă oe umeri hlamida de sare a mării... Coboară din trecut trecutul pentru a deveni istorie contemporană, dimensiune stelară a sufletului nostru.

ŞI, PENTRU că vorbim de istorie contemporană, cum am putea oare lumina mai bine şi mai intens ideea independenţei de azi a României socialiste decît făcîndu-ne părtaşi la munca de zi cu zi a oamenilor, prezenţi pretutindeni unde ştiinţa, tehnica şi cultura românească îşi împlinesţe cotidian menirea ? Exemple ale elanului constructiv, muncitoresc pot fi găsite la tot pasul. Ele vorbesc despre puterea economică a ţării noastre, care, adăugată prestigiului politic şi cultural, impune.

Şi iată, pentru a fi mai convingători, îmaginea pe care Şantierul Naval Constanţa ne-a oferit-o în aceste zile. Acest harnic şi puternic colectiv a sărbătorit — în prezenţa conducerii de partid şi de stat, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi a tovarăşei Elena Ceauşescu — încă o mare victorie a muncii fără preget. Este vorba de lansarea petrolierului gigant de 150 000 tone. Este un eveniment cu rezonanţe deosebite, un triumf — alături de toate celelalte raportate cu mîndrie în aceste zile, — al priceperii şi angajării muncitoreşti. Pe chipurile sutelor de oameni adunaţi la docul uscat se poate citi bucuria şi emoţia. Ei aşteaptă, cu toţii, ca această navă în structura căreia vibrează tainic puterea din braţele lor, să treacă cu bine examenul prim, al confruntării cu marea.

Conferindu-i-se un nume atît de scump nouă, „Independenţa", petrolierul de 150 000 de tone se întinde uriaş pe aproape toată suprafaţa docului. Ţi se opreşte respiraţia privindu-l. Are o lungime de 304 metri, o lăţime de 42 metri şi 42 de metri înălţime la catarg. Un adevărat colos. Cu toate acestea, forma lui pare de o delicatete infinită, bijuterie ciclopică cizelată de mîna omului. Macaralele imense ce odihnesc acum liniştite pot da o idee despre efortul necesitat de montarea pieselor petrolierului. Care este însă, înfăţişat în cîteva cuvinte, lungul drum al tonelor de tablă, lemn, fier, sîrmă, etc., către profilul fără greşeală al vasului ? Îmi răspunde secretarul comitetului de partid S.N.C., tovarăşul Ştefan Panait.

— N-a fost uşor, de ce să nu recunoaştem. Peste 2 000 de muncitori au lucrat zi şi noapte pentru ca angajamentul să fie onorat aşa cum se cuvine. Aş spune chiar că sărbătoarea lansării petrolierului răsplăteşte eforturile şi maturitatea economică a întregii noastre industrii. Fiindcă, la drept vorbind, nu numai colectivul nostru şi-a adus o contribuţie de valoare la construcţia navei ci, în egală măsură, şi alte, multe, întreprinderi din ţară. Mă gîndesc la Combinatul siderurgic din Galaţi, la laminorul din Bacău, la întreprinderile mecanice din Galaţi şi Constanţa, întreprinderile de cabluri din Timişoara şi Bucureşti, întreprinderea Policolor din Capitală şi multe altele. Temeiul acestei colaborări s-a pus de altfel chiar din prima fază, de creaţie, cînd alături de specialiştii noştri s-a aflat şi colectivul atelierului de concepţie I.C.P.R.O.N.A.V. Galaţi...

— După cîte înţeleg, nava a fost terminată într-un timp record...

— 8 luni de zile este într-adevăr un record pentru o navă de asemenea tonaj, cu atît mai mult cu cît, să ne amintim, montajul la prima navă de 55 000 tdw construită la noi, mineralierul „Tomis" a durat 19 luni. Nu este, bineînţeles, nici o minune. Pur şi simplu este vorba de un plus de experienţă şi, aş spune, de creşterea gradului nostru de pricepere... Petrolierul constituie pentru navaliştii constănţeni un test de maturitate profesională, o reuşită a întregii industrii româneşti. Am folosit cele mai avansate tehnologii, dar fără acesti oameni minunaţi care n-au precupeţit nici un efort pentru a-şi îndeplini angajamentul, fără munca lor plină de dăruire, angajamentul n-ar fi devenit fapt împlinit. Oameni de toate profesiile şi vîrstele şi-au dat măsura pe acest mare şantier al mării. Sînt sute şi sute de nume. Fiecare din ele îmi evocă o faţă concentrată, ochi atenţi, trăsături iluminate de hotărîrea de a învinge, mîini neoboşite. Începînd cu inginerul-şef Rusu Mitică, cel care a asigurat rezolvarea fără greşeală a problemelor de concepţie şi tehnologie, ing. Nicolae Orac, şeful atelierului de proiectare-tehnologii, ing. Ion Safta, şeful atelierului de proiectare, ing. Valeriu Bercea, dispecerul navei, ing. Mihail Stan, şeful secţiei construcţie corp, ing. Nicolae Bocăneală, şeful atelierului tubulatură, ing. Ervant Concegulian, şeful atelierului montaj în doc — lista fruntaşilor impune... Luptînd nu o dată cu frigul şi oboseala, maiştrii Petre Dima, Vasile Panait, Ion Munteanu, Ion Barbu şi, alături de ei, miile de muncitari, dintre care nu aş putea să nu amintesc pe ciţiva dintre cei mai buni dintre cei buni : Alexandru Omet, Dumitru Ţup, Paul Dobrescu, lăcătuşi cu toţii, sau tubulatorul Anghel Herghelegiu ori meconicii Marin Dobre, Dumitru Puşcaşu, Ion Simion, ei au făcut ca această unică pagină de istorie contemporană românească să aibă frumuseţea, densitatea şi demnitatea unui singur cuvînt : „Independenţa".

— Cred că, totuşi, cîteva date tehnice privind petrolierul ar fi mai mult decît revelatoare...

— Acum cîţiva ani, nu prea mulţi, nici n-am fi putut visa la o realizare ca cea de azi. Nu fiindcă n-am fi avut destulă încredere în noi, ci fiindcă pur şi simplu nu aveam nici un precedent... Mineralierul „Tomis" ne-a deschis însă drumul spre orizonturi noi şi îndrăzneţe. Cele 6 nave de 55.000 tdw sînt un preludiu la marea lansare de azi. Petrolierul de 150 000 tdw este echipat cu un motor de 28.000 C.P., viteza de deplasare fiind de 16 noduri. În corpul navei sînt incorporate 24.000 tone de tablă şi alte laminate, aşa încît, după armare, toate instalaţiile necesare navigaţiei navei se apropie de 28.000 tone greutate. Atît dirijarea navei în marş, cît şi operaţiunile de încărcare-descărcare sînt automate, ceea ce permite de exemplu ca cele 150,000 tone de combustibil să fie manevrate în numai 18 ore. Este o dovadă în plus că în cincinalul revoluţiei tehnico-ştiinţifice se face totul pentru aplicarea în practică a preţioaselor directive ale Congresului al XI-lea al P.C.R. şi a indicaţiilor secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

...Uriaşă lebădă neagră, petrolierul aşteaptă întîlnirea cu marea. Constructorii navali, întregul şantier se află adunat la docul uscat pentru a-i urmări, cu ochii aburiţi de emoţie, prima ieşire în larg. Şi fiecare din ei simte, nemărturisit, şi o uşoară nostalgie, ca întotdeauna cînd te desparţi de cineva drag, apropiat, în care pulsează şi o particică din singele, nervii, viaţa ta. Se obişnuiseră să-i priveasscă zilnic contururile ciclopice, să respire mirosul proaspăt de vopsea şi oţel îmblînzit... În doc apa creşte uşor. Un metru, doi, trei, elicea uriaşă nu se mai vede. Clipa cea mare a sosit. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu coboară marea pînză a tricolorului de pe prora petrolierului, de sub care apare numele navei „Independenţa". În aceeaşi clipă, tovarăşa Elena Ceauşescu oficiază actul simbolic al botezului, lansînd spre corpul navei o sticlă de şampanie şi rostind : „Te numesc «Independenţa» şi-ţi urez drum bun !". Începînd din această clipă, încă un poem, în oţel, vine să se adauge celorlalte, mii, scrise şi zidite pe pămînt românesc, poem despre independenţă cu numele de „Independenţa"...

Pămînt al sintezei şi al luminii, Dobrogea adaugă astfel marelui arc de izbîndă şi frumuseţe românească noi carate ale hărniciei, muncii, solidarităţii muncitoreşti. Din umbra mileniilor simt, tragică şi interogativă, privirea „Ginditorului". Sub cerul deschis soarelui, la margine triumfală de ţară nouă, pînă şi ochiul lui întunecat se cuprinde de o rază izbăvitoare.

Carmen Tudora

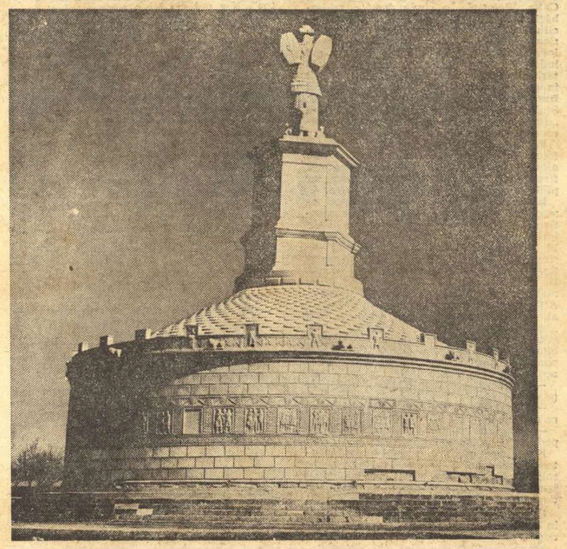

Tropaeum Traiani astăzi

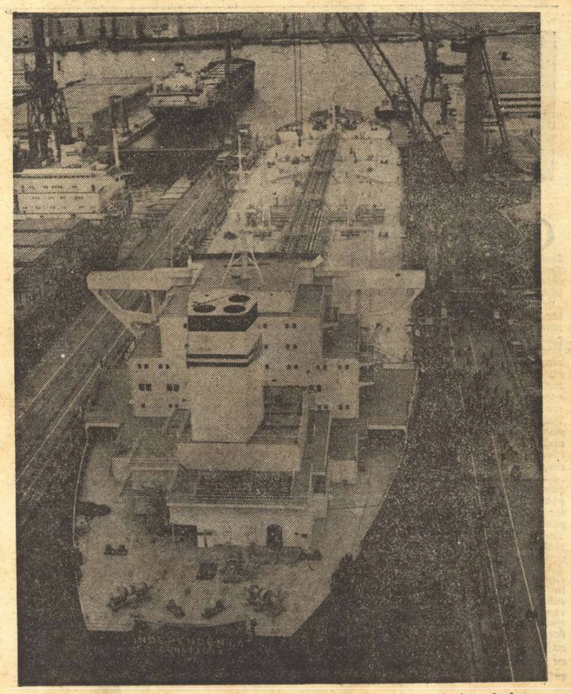

Nava „Independenţa" înainte de lansare

Breviar

Efemeridele anilor 1877 și 1878

BINEVENITĂ este, desigur, inițiativa lui I. M. Ștefan de a ne oferi, în cartea sugestiv intitulată **De la Podul Mogoșoaiei la Calea Victoriei** (Editura Facla, 1977), știri „din cronica anilor 1877—1878", cum glăsuiește subtitlul. Într-adevăr, cu ocazia intrării în București, la 8 octombrie 1878, ora 8 dimineața, a armatei române victorioase, sub un arc de triumf, la șosea, în prezența corpului diplomatic, nu s-au tras numai cele 21 lovituri de tun reglementare, ci s-au și schimbat cîteva din numele arterelor principale ale Capitalei : Calea Tîrgoviștei a devenit Calea Griviței, strada Craiovei — Calea Rahovei, strada Germană — strada Smîrdan, strada Belvedere — strada (actuala Calea) Plevnei, strada Herăstrău — strada (acum Calea) Dorobanților, Calea Vergului s-a numit Calea Călărașilor, iar Podul Mogoșoaiei, Calea Victoriei. În ciuda deselor schimbări de numiri ale străzilor, după capriciile edililor noștri din trecut, aceste glorioase nume, amintind biruințele ostașilor noștri, au rămas pînă astăzi și, nu mă îndoiesc, vor dăinui cît însăși Capitala țării. Iluminația din acea seară a stăruit în amintirea lui C. C. Bacalbașa, autorul **Bucureștilor de altădată,** de la care I. M. Ștefan și-a luat informația. A fost una „din belșug", adică fără economie ca aceea a steagurilor lui Pristanda.

Efemeridele se nutresc cu știri de tot felul : interne și externe, politice, mai ales, dar și culturale, meteorologice și, firește, în timpul războiului, militare, iar pînă la încheierea păcii, diplomatice.

Impresionantă este relatarea, după amintirile veteranului Ștefan Georgescu-Sergent, a împrejurărilor în care a căzut întîia victimă a războiului, la Calafat, la 14 iunie 1877. A fost ziua botezului de sînge, cu prilejul primului duel artileristic, de pe cele două maluri ale Dunării. Un sergent, „hoț de mehedințean" făcea mare haz de vijiielile ghiulelelor inamice. Ați remarcat caracterul de loc pejorativ al sintagmei, ba chiar în care cuvîntul „hoț" înseamnă foarte inteligent, care știe să fure clipei sensurile ei delectabile. Era de fapt, la duelul artileristic pomenit, replica duelului verbal, între acest sergent și altul :

— Prinde-o, volintirule ! Vezi cîtu-i de grea ?

— Dar lasă că nici el nu-i mai mare ca ghiuleaua.

— Uite purcica mea ! A venit să-și lepede puii în Țara Românească !

N-a apucat să facă celălalt și toată bateria haz, cînd o ghiulea l-a lovit peste șale pe spiritualul oltean și, rupîndu-i trupul în două, le-a proiectat la doi metri depărtare.

Cuvîntul „purcica" a prins și a intrat în folclorul războiului pentru Independență, iar din gura soldaților, a fost preluat de Vasile Alecsandri în cunoscuta variantă a scroafei cu purcei, care stă să fete.

Intrat în legendă, primul căzut în război a fost revendicat de istoricul I. Nistor, ca bucovinean, după informațiile familiale (provinciile românești de peste Carpați trimiseseră voluntari). După actele oficiale, se dovedește însă că hazliul erou, sergent rezervist din regimentul 1 de artilerie, „tăiat în două de un proiectil", era originar din comuna Rosia, plasa Jiului, districtul Gorj. S-a propus o pensie pentru văduva, mumă a mucalitului viteaz.

Dintre știrile externe cu caracter literar este menționabilă aceea relativă la condiția scriitorilor, după cum a fost înfățișată la un congres literar internațional. Erau temeri că „ziarul va ucide cartea". N-a ucis-o, dar o concurează și astăzi serios, iar ulterior s-au adăugat radioul și televiziunea, alți factori de înlocuire, pe cale audio-vizuală, a lecturii cărților. „În Italia, poeții sînt siliți să-și dăruiască cărțile spre a fi citite" (eventual !), „în Polonia dezmembrată, literatura națională este mult căutată, dar în general jurnalistica înghite toți scriitorii", în Statele-Unite, „traducțiunile năpădesc și copleșesc pe scriitorii naționali", în Elveția „nu există oameni de litere de profesie, iar în Olanda situația scriitorilor naționali e foarte grea (se citesc mai mult cărți străine)".

Nu e de mirare. O statistică franceză din anii trecuți constata că unul din doi locuitori ai țării nu citește nici o carte pe an. La noi, cu aproape cincizeci de ani în urmă, Camil Petrescu observa că nu există o criză literară, ci numai lipsa cititorilor. Cam același lucru îl spusese cu vreo trei decenii înainte Caragiale, observînd că numărul poeților români îl covîrșește pe acela al cititorilor de poezie.

AUTORUL consemnează numeroase ecouri literare ale războiului. Activitatea însuflețită a lui Alecsandri fiind binecunoscută, nu mai e nevoie să numim cunoscutele lui poeme, intrate din primul ceas în conștiința tuturor.

Se citează, după ziarul bucureștean „Telegraful" de la 5 iulie 1877, poezia lui Z. Antinescu, **Ora supremă,** cu aceste versuri : „....Peste Dunărea bătrînă / Treceți astăzi toți cîntînd / Și cu armele în mînă / Fulgerați, moartea-nfruntînd".

De același poet, ziarul mai publică „pe o pagină întreagă" o nouă poezie, al cărei titlu nu ni se dă, dar din care se reproduc aceste versuri : „Umbre străbune / Geniuri bune, / Să ne-nsoțiți. / Brațul ni-i tare, / Scopul ni-i mare, / Cu noi să fiți".

Am găsit izvorul acestui citat în poe-

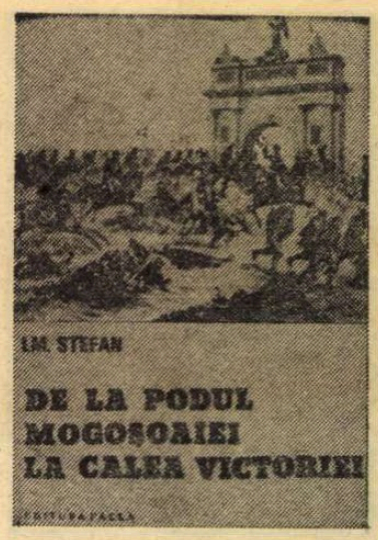

zia **Orbul și resbelul,** partea III, în care figurează ca strofă-refren. Semnatarul, Zaharia Antinescu, era institutor la Ploiești, autor de manuale școlare, un bărbat impozant, între două virste, cu păr cărunt, ondulat, nas acvilin, mustăți răsucite, barbișon à la Napoleon al III-lea, în haine de culoare închisă și cu papilon la git, celebru și prin cartea lui de vizită cu vreo 15 calități de membru în diferite societăți literare din Europa și America Latină, diplomat al altor societăți culturale din țară și străinătate etc., cu o semnătură încercuită de două ori în trăsătură de lasso și cu bara lui t de la un capăt la altul al elipsei interioare. Din volumul său **Flori de pe Carpați,** Poesii (1847—1882), Ploiesci, Typographia „Progresulu", 1882, N. Iorga a citat în ultima lui istorie literară (1934) această strofă din **Contradanțul** (1880), poezie care stîrnise vîlvă la apariție : „— Domnișoara mea frumoasă / Mi-acordați un contradanț ? — / — O, de ce nu, sum voioasă, / Vom dansa într-un balanț".

Problema lui **u** (u scurt, final), uzual la acea dată, e la ordinea zilei. „Telegraful român" îl combate cu observația statistică formidabilă **(stricto sensu,** de spaimă) cum că „o foaie zilnică care utilizează **u** final oferă într-un an cititorilor cu 14 numere mai puțin decît o foaie care a renunțat la el".

Un glumeț, ostil presei cotidiene, ar putea ridica din umeri, replicînd :

„— Ei și... ?" sau : „— Cu atît mai bine !".

Poetul bucovinean D. Petrino semnează aceste versuri : „Lasă lira să răsune / Muză, cîntă neîncetat ! / Căci simțirile străbune / Liber azi s-au deșteptat !" [...] „Și Suceava-mbătrînită / În robie și în chin / Simte gloria mărită / De-a purta în al ei sîn // Pe-acel Ștefan ce reînvie / În un secol de cultură / Spre-a funda o Românie / După lege și natură".

Același comentează polemic epistola lui Vasile Alecsandri, închinată generalului Ion Em. Florescu, fost ministru de război în cabinetul conservator din ajun, care fiind pus sub acuzație, dimpreună cu alți colegi din minister, n-a primit o comandă în această conflagrație. Vasile Alecsandri văzuse în prietenul său (care fusese și colegul lui N. Bălcescu la Sfîntul Sava) creatorul armatei noastre victorioase : „Căci astă vie, junâ, eroică armată / Sub Cuza și sub Carol prin tine-a fost creată, / Și ție cu dreptate se cuvenea onorul / Fruntaș de-a fi în luptă, tu, organizatorul".

Petrino replica : „Am citit, armată dragă, am citit cu întristare, / Scris de-o pană iscusită și semnat de-un nume mare, / Un cuvînt ce te lovește, crud, nedrept și neiertat. / Ce cutează să susție că un om te-ar fi creat..."

Problema era greșit atacată. Generalul Florescu pusese bazele învățămîntului militar superior și organizase armata în cursul unui lung ministeriat. El n-a „creat" pe ostașul român, dar i-a pregătit instrucția și înzestrarea cu arme moderne, așa cum „regele sergent", Frederic Wilhelm I al Prusiei, tatăl lui Frederic al II-lea, pusese bazele unei armate încercate, pe care fiul său a dus-o din victorie în victorie.

Poezia lui Alecsandri mai are însă și o altă față, pe care comentariul n-o revelează, și anume explicația ținerii de o parte a autorului, om public, de viața politică a țării. Versurile sînt splendide : „Iubeam o dată lupta... dar lupta cea leală / Pentru-o idee mare, frumoasă, triumfală, / În care luptătorii, cu inima-n-drăzneață, / Prin arme fără pată se atacau în față / Numind orice lovire piezișă : **felonie** / Și oarba clevetire : **băloasă infamie !** // Acum, în loc de arme curate, lucitoare, / Eu văd că se preferă hulirea mînjitoare. / Oricine stă-n arenă de tină are parte... / Eu, nedeprins cu tina, mă țin de ea departe / Ș-aștept să văd sub trăsnet hidoasa pocitură / Care-a sădit în țeară invidie și ură".

„Hidoasa pocitură" era un bărbat nu frumos, cu ochi exorbitați, basedowieni, acei „bulbucații ochi de broască" din **Scrisoarea III-a** a lui Eminescu, dar un mare democrat și patriot : C. A. Rosetti, care a binemeritat și el de la patrie, în timpul războiului pentru Indepedență, iar ca Președinte al Camerei, a împiedicat invalidarea lui Titu Maiorescu, pentru vina de a fi adeptul unei filosofii pesimiste.

Un trist sfîrșit a avut un alt mare democrat, poetul Cezar Bolliac, pentru care Camera, la propunerea lui A. D. Holban, votează, la 13 martie 1877, o pensie de „400 franci" (citește : lei). S-au găsit în urnă și 5 bile negre, ca inima respectivilor economi.

La 15 februarie murise un alt uitat : Costache Caragiali, după „Timpul" : „marele luptător al înființării Teatrului Național". Da, din București, după cel din Iași și acela din Craiova (nu mai puțin !).

„Telegraful" și „Războiul" înfierează știrea prematură a căderii Plevnei, datată la 1 septembrie de ziarul „Națiunea română". Merituosul autor al efemeridelor uită să menționeze că directorii ziarului (care a și fost suprimat) era Caragiale și Damé, și că cel dintîi a povestit într-o savuroasă „reminiscență", împrejurările pățaniei.

Șerban Cioculescu

Prima verba

Un fel de „balade", alt fel de „idile"

O NUANȚĂ baladescă persistă în majoritatea poemelor din **Elegie pentru ultimul cring** (Ed. Dacia) de Mariana Bojan. E un baladesc fără ceremonialul cunoscut, fără desfășurare epică pronunțată, redus la anecdota sumară, de ușoară alură sentimentală și, uneori, în tonalitate ironică : „Prin Univers trecu un baladin / Înșelător ca ochiul cucuvelei, / Aluneca pe zdrențe plumburii / Cu sufletul cusut în pălării / / Întru visare gingașului domn / Pentru Eden croind cortină sură / Îi amuți descîntecul în gură / Și cu urechea nu mai vru să știe / / Sărmană, prematură alchimie / Ce greu e faldul bîlciului ascuns / Și poate numai cornul nopții prede / Că baldachinul trebuia străpuns". Personală însă, autoarea nu este în compunerile baladești ci, surprinzător, în poemele scrise după model „paraschivesc" a căror oralitate libertină de „cîntec țigănesc" frecventează un vocabular baroc, „dimovian". Originalitatea, cîtă este, stă chiar în această arhitectură mozaicată a poeziei. Autoarea dedică două poeme celor doi poeți, asumîndu-și cu delicată nepăsare riscul deconspirării procedeului, risc care, de fapt, nu există, fiindcă, pe rînd sau simultan, ambele modele sînt privite cu sentimental-ironică detașare („Pisicile sticloase prin unghere / Vînzînd semințe dulci de mamifere, / Le-am întîlnit în parcuri labirint / Pe garduri, sub tulpini de hiacint / Purtînd minciuni viscoase la soroace / Pe bețișoare afrodisiace... / Pe străzile cu gust de găinușă / Amor profan în jupă de păpușă / Pisicile cu mii de sacrificii / Au descuiat grădina cu delicii"). Francheța discursului ca și reflemeaua îmi pare că sînt, totuși, forțate : e prea ostentativ gestul minimalizării ca să nu se înțeleagă, dedesubt, o psihologie vulnerabilă .Autoironia e semnul cel mai clar al îndoielii de sine, unii zic că e și al lipsei oricărei îndoieli, depinde din ce punct privești lucrurile, în orice caz sigur e că de cîteva ori în această carte partea nevăzută și vulnerabilă a poetei întîlnește întîmplător un fir de lumină, arătîndu-ni-se sub semnul melancolic al unei duioase neîncrederi („Lîngă podgorii Marta cea zurlie / Ca o lanternă uriașă de hîrtie / În pragul Carnavalului... așteaptă / Să-și rătăcească zeul mintea dreaptă / / Să-mpartă frumusețe și iubire / Între livezi pe jgheabul cel subțire. / După răchiți, țiganii de la prund / Sug oase vegetale și le-ascund / / Acele locuri mie mi se-arată / Într-o lumină rincedă, sărată ; / În jilțul rupt, îmbătrînită geme / O muză fugărită multă vreme"). Rămîne de văzut dacă stilul de acum, hibrid cum este, nu-și va găsi pe mai departe un alt prilej de încrucișare, profitabil pentru statura lirică a Marianei Bojan. Imaginația picturală și naturalețea sintactică a expresiei poetice ar putea fi argumentele renunțării la poza, minoră în ultimă instanță, ce și-a ales-o pentru moment. Ce-i lipsește autoarei e numai curajul de a-și înfrînge lipsa de curaj, adică mai multă încredere în propria-i sensibilitate poetică.

CU TALENTUL personal și pe socoteala Editurii Militare se distrează Radu Felix în **Memoria lirei,** volum cu un titlu întemeiat, căci este vorba într-adevăr de o foarte bună memorie a lirei, adică a poeziei, la tînărul poet ce reușește, fără prea mari eforturi, să ne reîmprospăteze cunoștințele poetice despre : celebra poemă în proză cu paternitate indecisă („Ca o gură de mire / sînt codrii tăi, și munții / din care doine curg cu turmele-n chindii, / și dealuri cu plete de struguri și tei / adîind a pururea roadă"), cadența și vocabularul poeziei de la mijlocul veacului trecut („Se prăval imperii sumbre, Europa e-n mișcare, / sorii lumilor trecute pilpiie ca felinare, / într-a timpilor ursită și perpetuă lucrare / se ivește-un timp al nostru, se arată al nostru soare"), neuitatele acorduri, interogații și rime ale poeziei de la mijlocul veacului acesta („Cine sînt eu, cine ești tu, cine sîntem / să ne-ntrebăm mereu ; ca o pecete / răspunsul să ne fie dacă vrem / în fața lumii fața să ni se desfete / / Cine sînt eu, cine ești tu, cine sîntem / să ne răspundem clar, fără tăgadă / de dincolo de pietre dacă vrem / numele nostru să nu fie luat în șagă"). Unul după altul ne sună în urechi, cu mici modificări în parafraze, glasurile unor : Marin Sorescu („El a fost un cîntăreț, vizionar / despre care se știu puține lucruri, / dar foarte multe poeme"), Adrian Păunescu, al cărui „ce se mai poate cînd totul se poate" primește un răspuns de o nețărmurită candoare („Au mai urmat desigur iar anotimpuri treze / cînd am văzut că totul și altfel se mai poate, / că se mai poate țara și alt chip să-și dureze / și omul să se vadă atunci cînd se socoate / / Da, se mai poate zîmbet și se mai poate cînt" etc. etc). Lucian Avramescu, congener cu autorul nostru, al cărui vers „noi n-am plătit istoricii cu ziua" e sancționat cu severitate și transformat în : „Nu ne-am tocmit istoria cu cotul, / nici n-am plătit cu ora cronicari" ceea ce, să recunoaștem, e cu totul altceva... Maximum de... inspirație lirică, găsim însă în poema numită — sincer, vorbind, cam impertinent — **Limba română,** din care citez prima strofă : „Dacă rostind-o îmi înțeleg rostirea / nicicînd răpusă de-un amar satîr / dator mă simt să-i întăresc menirea / pe-o cale dreaptă, fără înconjur" unde „satîrul amar" și „calea" care pe lîngă că e „dreaptă" mai e și „fără înconjur" sînt de-a dreptul antologice. Mă tem, cu speranță pentru autor, că după această **Memorie a lirei** cel ce semnează Radu Felix va fi nespus de fericit să i se uite cît mai repede pseudonimul.

Laurențiu Ulici

Calendar

● 31.V.1883 — s-a născut **Onisifor Ghibu** (m. 1972)
● 31.V.1910 — s-a născut **Paul Langfelder** (m. 1974)
● 31.V.1938 — a murit **M. Blecher** (n. 1909)
● 1.VI.1975 — a murit **Octav Livezeanu** (n. 1902).
● 2.VI.1816 — s-a născut **C.A. Rosetti** (m. 1885).
● 2.VI.1909 — s-a născut **Grigore Bugarin** (m. 1960).
● 2.VI.1964 — a murit **D. Caracostea** (n. 1879)
● 2.VI.1975 — a murit **Scarlat Callimachi** (n. 1896).
● 3.VI.1904 — s-a născut **Athanase Joja** (m. 1972).
● 3.VI.1906 — s-a născut **Jean Livescu.**
3.VI.1922 — a apărut, sub direcția lui **Ion Vinea,** pînă în 1931, revista „Contimporanul"
● 3.VI.1922 — a murit **Duiliu Zamfirescu** (n. 1858).
● 3.VI.1945 — a murit **D. Tomescu** (n. 1886)
● 4.VI.1941 — s-a născut **Vasile Vlad.**
● 4.VI.1961 — a murit **Alice Voinescu** (n. 1885).
● 5.VI.1779 — s-a născut **Gheorghe Lazăr** (m 1823).
● 5.VI.1871 — s-a născut **Nicolae Iorga** (m 1940).
● 5.VI.1903 — s-a născut **Gheorghe Dinu** (Ștefan Roll. m. 13/14V.1974).
● 5.VI 1926 — s-a născut **Andras V. Janos.**
● 5.VI.1932 — a apărut, sub conducerea P.C.R., revista „Bluze albastre", redactor **Al. Sahia.**
● 5.VI.1937 — **Lucian Blaga** rostește la Academia Română discursul de recepție : **Elogiul satului românesc.**
● 5.VI.1931 — s-a născut **Al. Oprea.**
● 6.VI.1901 — s-a născut **C. Pajură** (C. Papacostea).
● 6.VI.1914 — s-a născut **Ion Șiugariu** (Soreanu, m. 1.II.1945).
● 6.VI.1921 — s-a născut **Dan Constantinescu.**
● 8.VI.1877 — s-a născut **Nicolae Vulovici** (m 1916).
● 8.VI.1967 — a murit **Otilia Cazimir** (n 1894).
● 9/22.VI.1912 — a murit **Ion Luca Caragiale** (n. 1852).

Cronica literară

Poezie intelectuală

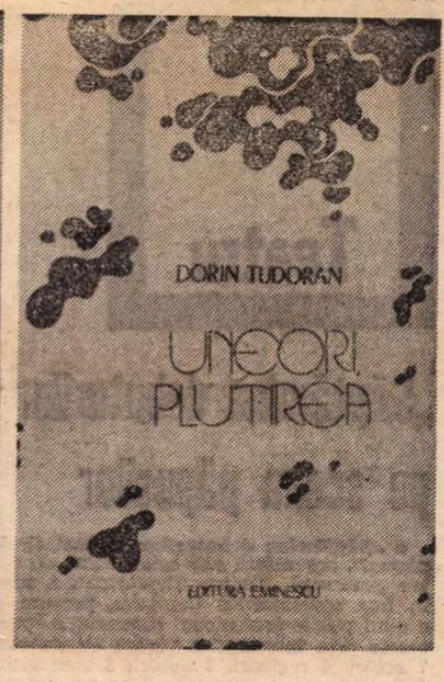

CUVINTE DEASUPRA VĂMII al lui Aurel Rău este un jurnal liric de călătorie, cum poetul a mai scris și altădată, constituit din notații la fața locului și din evocări ulterioare. Procedeul este acesta : poetul reține din multele lucruri văzute — orașe, personaje pitorești ale străzii, muzee, tablouri, catedrale etc. — o impresie afectivă sau o imagine, brodînd apoi liric în marginea lor. Poeziile nu sînt propriu vorbind rodul spontaneității, ci al prelucrării, destul de laborioase, uneori, ca într-un fel de superior joc intelectual, alteori. Lirismul provine din notația intelectualizată, fină, și e o epură a emoției, proiecția unei singure laturi a ei : „Turnul lasă suspinele lui / prin țara flamandă. // Dantele, dantele de Campana / fluturînd peste sufletul / care își caută în piețe streine / ieșirile lui la mare." Suspinele turnului sînt bătăile de clopot din Bruges. Poeziile de acest fel trebuiesc localizate, ca să nu fie cu totul ermetice. În Japonia, imaginația poetului ia forma stampei în care precizia stilizată a amănuntului ne face să auzim parcă foșnetul chimonourilor, șoaptele de iubire în versuri : „Cînd străluceam de triștețe erau femei / cu mers mărunt, și la șoapta, trimisă-n versuri / de-a le-ntîlni, răspundeau, prințese Genji, / din somn stîrnitele chimonouri, discrete, / știind să moară-n sezonul florilor...". Sau iată un amurg nordic, halucinant aproape, la Baltica : „Fațadele-n cer ca violoncele / primesc cifrul vîntului. / Ha, ha, spune Baltica, ha ! / Ei da ! spun cocoșii turlelor. / Și soarele, scripete-nțepenit / ridică la el Pămîntul. / Cu ghiare îl zgîrie, urcînd, valurile, / cu lupinguri, runic, lebăda. / Și omul e singur cu Dumnezeu / care pune căluș, pe rînd, / la bolți și ogive și pe sub strune. / Și moartea e vremea, gînd". Se observă amestecul inextricabil de detaliu realist și de fantezie deformatoare. Turlele, ogivele, bolțile ne sugerează orașul gotic, un „vechi burg de-amurg" (chiar dacă nu în „țară șvabă" ca la Ion Barbu, ci poate în Hansa). Dar vîntul sunător în toate metalele, soarele fix, fără raze, valurile tăioase, ascuțite, sînt o transfigurare, în acest decor, a singurătății și fricii de moarte.

Ca de obicei la Aurel Rău, emoția e reticentă, deviată, ascunsă. Poeziile mai mult o învăluie decît o dezvăluie. Aurel Rău e un confesiv paradoxal, dintr-un principiu de economie lirică (cel puțin în ultima vreme), cultivînd lapidaritatea, definiția, crochiul. Se simte pe alocuri uscăciunea. Lirica aceasta nu e niciodată abundentă, senzorială, vitală, ci, din contra, rece, intelectualizată, ușor artificială. Aș zice chiar : livrescă. Impresia e mereu filtrată, peste trăirea imediată se suprapune reminiscența culturală. De altfel, imaginația poetului nu e cu totul indiferentă față de locurile evocate : ea are locurile ei preferate, care sînt spații artificial-muzeale, grădini japoneze, interioare de catedrale. Aproape totul e redus la astfel de tipare culturale, uneori prin cele mai insolite asociații sau mutații dintr-un univers spiritual în altul. Cloșarzii de pe Sena par poetului „ca niște morți din Pompei" sau ca niște grotești și stilizate apariții din Chagal. Karakorumul e evocat fără uriașa fantezie potrivită uriașelor spații : e asimilat unui model mai rezonabil, european, care e acela al parnasianismului lui Macedonski și chiar Alecsandri. „În Asia cuib verde de lebede-argintii" scria cel din urmă ; iar Aurel Rău compară cămilele cu niște decorative lebede : „Pe culmea domoală, plecate pe boltă / se leagănă cămilele în asfințit / cu gîturile întinse ca niște lebede". Viziunea se naște din muzicalitatea exotică a numelor, ca la Macedonski : „Era după miezul nopții, în Asia, / sub stelele albe, la Karakorum". Însă, mai departe, voind cu tot dinadinsul să sugereze zările infinite, mongolicele iurte, hergheliile furtunii, în deșert, poetul devine convențional. Fantezia lui e forjată după modelul latin și acest „poeta erans" e în fond un staționar, iubitor de albume și cărți, luîndu-și cu sine viziunile de acasă, nedescoperind nimic, ci doar confirmîndu-se. Decorul e trucat, montat pe scenă : „Un palmier, de-o tristețe-mi vorbește / în cîmpia Mesopotamiei. // Seara stă să-l înghită. Îl voi lăsa / să-și pună abaie de negură și de ploaie, / cum vin dinspre Kerbală". Aurel Rău se zugrăvește o dată pe sine sub înfățișarea unui truver înzăuat : mai e nevoie să spun că pînă și în autoportretul liric funcționează același principiu de deviere prin literatură, prin metafora livrescă, a simțirii : „Vroiam să se știe că / mi-a fost greu / în veacul și locul dat. / Cu zalele nu pentru / corpul meu / forjate, / ce le-am purtat. / / Și-am dus prin vis / spadă / și prin păduri / și-am slujit floarea crinului. / Și chipul pe-o piatră / mi-i scrijelat / într-un dom de sub valul / Rinului. / / Acum, ostenit și / puțin / încărunțit, / numai cîțiva pași / pîn-la Castel — / forma pasăre / forma nume / forma lume... / Amin".

AL TREILEA volum al lui Dorin Tudoran cuprinde aproape numai poezii de dragoste. Un roman erotic în versuri aș zice, dar limitat la un singur capitol : al iubirii decepționate. Decepția are pe alocuri ritmul coborîtor muzical așa de specific lui Eminescu : „Mersul tău îmi pare semn / Care spune care spune / Că frumosul corn de lemn / De acum n-o să mai sune". E, firește, un Eminescu „transcris", voit modernizat, cu finețe indiscutabilă : „Vii încet încet te-apropii / Eu te văd sau ești părere / Sînii tăi lacome dropii / Mă scurtează de putere. / / Poate ești copilăria / Unui vis fără prihană / Dar de ce îți arde iia ? / Dar de ce sub sîn porți rană ? / / Poate rana ta e dulce / Și din ea picură miere / Mierea de-o să se usuce / Tu vei sîngera cu freie. // Mersul tău — flacără frîntă / Pe sub geamul meu de gheață / Poate-acum binecuvîntă / Viața ce-mi mai stă pe față". La fel de eminesciene sînt și alte versuri : „Nu sînt acesta eu, cum aș putea să fiu, / cînd dragostea îmi bate cu alte legi în geam, / nu le-nțeleg și trupul de-abia de mi-l mai știu / și-ncep să uit, o Doamnă, de sînt al vreunui neam". Nu numai amărăciunea nostalgică, cu aer de filosofică resemnare, dar unele motive ne amintesc de poetul celor trei sonete. Cîteodată eminescianismul e filtrat prin Arghezi („Iubirea noastră a murit aici / Tu frunză cazi, tu frunză te ridici") : „Ce-a fost iubire, împrejurul nostru, / a ridicat perdele lungi de gheață / Și sufletele ni s-aud scăzînd / în cea mai rece fortăreață." În fine, există și poezii trubadurești în care ne întîlnim cu Nichita Stănescu : „Tînără doamnă, tînăr spin, / de sînge calul meu e plin / / zăbala rău l-a despicat, / pintenii rău l-au subțiat / / și cînd a fost să trecem vad, / apa de tot ne-a-ngenuncheat / / și apăsați de-un rece vînt, / de tot ne scurgem în pămînt".

Aceste „transcripții" le cred (cel puțin în parte) intenționate, căci Dorin Tudoran e un poet fin și cultivat, mai degrabă meșteșugar decît condus de o puternică inspirație. Versurile lui sînt lucrate cu grijă, amenințate chiar de virtuozitatea în sine. Față de primele cărți se remarcă destule deosebiri. **Mic tratat de glorie** era compus din poezii foarte scurte, lapidare, din notații și definiții lirice de o plasticitate inseizisabilă aproape. **Cîntec de trecut Acheronul** înlocuia acest lirism al emoției fulgerătoare ori al retrospecției și amintirii cu o pretenție de amplă compoziție poetică, pe o idee, suferind însă de monotonie retorică. Iată acum pe poet scriind poezii de dragoste relativ simple (chiar dacă, cum am văzut, percepția e informată cultural), cîntece, plîngeri, invocări ale unui eros decantat intelectual, scutit de senzualitate, melodios și pur. Lirismul provine din ceremonie, așadar din artificialitate : „Cînd vei putea să ții, fără durere, / cumpăna nopții pe frunțea-ți întristată, / o pasăre va arunca spre cer / inima-i subțire ca pe o săgeată. // Să nu te clatini, trupul tău să fie / trestie de sticlă adăpostind lumină, / tîrziu, să dai un semn — ca o speranță, / celui uitat și el are să vină. // Și va sosi pe mare, tînărul Ulise, / cu pieptul devorat de alge, / pe țărm el va aprinde foc / din credincioasele-i catarge. // Tu vei zări cum fumul se ridică / spre cer ca un copac de sare, / ai să te-apropii și-o să vezi bărbatul / spălîndu-și inima în mare". Acest ton, cum să spun, protocolar produce efectul scontat, care este prețiozitatea galantă, fastuoasă, în poezii admirabile și cam reci : „Melancolia flutura pe umerii tăi / ca o blană de fiară necunoscută, / în urmă-ți rămîneau strălucind, / urme de șoim miros de ciută, / / Doar o regină a ierbii și a văzduhului / ar fi putut lăsa astfel de semne, / pe care vînătorii speriați, iată, le-acoperă / Cu scuturi de lemne".

La originea acestui lirism ceremonial, de gesturi estetic căutate („am dus mîna la gît, ca pe un leac divin / dar mi-au căzut în palmă trei răni strălucitoare" sau „pune-ți, iubito, mînușă de sticlă" sau : „Neputincios precum un cerb enorm / cu fruntea-nsîngerată sub alba lui pădure, / îngenunchez și capul mi-l răstorn / sub raza lunii-galbenă secure") se află neîndoielnic A.E. Baconsky. Îl recunoaștem ușor : „O, iată un pluton de răni fosforescente : / vai, sufletul tău, Doamnă, cum tremură pe ziduri". Cred că volumul cel mai original al lui Dorin Tudoran rămîne **Mic tratat de glorie**. S-a întîmplat apoi ceva cu acest poet foarte înzestrat care, în loc să-și precizeze maniera, pare a și-o ști mai puțin bine chiar decît la debut. Nu fastul ori prețiozitatea mă supără acum (ele pot fi în definitiv la fel de organice precum simplitatea), ci impresia de contrafacere, de, cum spuneam, transcripție. Dorin Tudoran e un poet rafinat și subtil, dar se simte la el o oarecare carență a fondului : de aici, ritualizarea, protocolul, pompa. În orice caz, e prematur să ne facem o idee definitivă. Îl cred în stare să ne-o dea peste cap la următoarea carte.

Nicolae Manolescu

Aurel Rău, **Cuvinte deasupra vămii**, Ed. Eminescu, 1976 ; Dorin Tudoran, **Uneori, plutirea**, Ed. Eminescu, 1977.

Dumitru Bălăeț:
Augustele iubiri

Editura „Scrisul românesc", Craiova, 1976

● S-A ÎNTÎMPLAT ca luna august să devină în istoria poporului român un „topos" al luptei pentru independență și dreptate. În luna august au avut loc bătălia de la Călugăreni a lui Mihai Viteazul, luptele cele mai aprige din Războiul pentru Independență, în luna august s-au înscris paginile de vitejie nemuritoare de la Mărășești și Oituz (în 1917), în august 1944 s-a declanșat Insurecția națională.

Poet al evenimentului revelator, Dumitru Bălăeț a reținut semnificația lirică a acestor coincidențe și a făcut din ele un simbol : **augustele iubiri.** Depășind introspecția calmă din placheta cu care a debutat **(Topos atopos)**, precum și întrebările cam retorice din volumele ulterioare **(Scuturile** și **Ce rămîne)**, el oferă acum o unitară și pregnantă meditație lirică asupra destinului patriei, ca destin asumat integral de poet, pe toate lungimile sale de undă. Volumul are trei cicluri : **Efigii în mișcare, Lupta luminii cu întunericul** și **Loc în lume**, corespunzătoare unei explorări lirice a trecutului istoric al țării, unei evocări ample, în 27 de secvențe a Insurecției din 1944 și unei glorificări a dimensiunilor psihice și morale ale patriei de azi. Toate trei se fac expresia unei tonice și coerente filosofii sociale și politice.

„Efigiile în mișcare" sînt, de fapt, niște efigii monumentalizate în piatră dură a topos-ului românesc.

Dacă primul ciclu fixează o istorie fără vîrstă, ultimul circumscrie o istorie a prezentului. „Poet comunist", Dumitru Bălăeț își află acum precis delimitat un „loc în lume", un loc matern, indivizibil : „Știu că am un loc în lume de neclintit, / unde se adună bucuriile mele, necazurile, speranțele, / precum iarna, într-un copac de la o anumită răscruce, / păsările orașului // Acolo vin toate și te caută pe tine, mamă, / inima ta blîndă, ochii tăi fremătînd depărtările / mîna care păzește leagănul meu / în amintire".

Ciclul median se deschide cu cîteva acorduri line, pianissime, cuasiabstracte : „Acum pentru August puterea cîntecului, / a luminii și a demnității de a fi / și a iubirii de Patrie" **(Deschidere).** Într-o rapidă evoluție spre concretul teluric este prefigurat tricolorul românesc : „Și sîngele eroilor curs în glie / dinspre durere spre bucurie, / cu galbenul lanurilor s-a întîlnit /într-o apoteoză de mit / Sub a cerului boltă senină / de unde faldul steagului se-nclină / Trei culori aducîndu-ne-n dar / pe al Patriei noastre altar". **(Rădăcinile din veac).**

Dumitru Bălăeț prezintă în volum o bogată claviatură lirică : de la elegia biblică pînă la incantația ondulatorie de tip blagian, și de la tonul mesianic pînă la imaginile naiv-ironice de icoană pe sticlă în genul lui Gheorghe Tomozei din, de pildă, **Poema lui Stavrinos** : „Dușmanii devin galbeni ca ceara, / și, tremurînd, cheamă în ajutorul lor seara / prin care fug cu sutele și cu mii le / părăsind livezile, viile, satele și orașele, / dinspre mijloc spre mărginașele". **(Pămînt transilvan).** Poetul cultivă rimele interioare, apelează chiar la dialog cînd tensiunea dramatică atinge apogeul **(Din ilegalitate),** construiește remarcabile tablouri terifiante de „dans al morții" : „Și au întîmpinat-o (armata română — n.n.) pe la răscruci fiarele nopții, / din văgăuni adînci șerpi și balauri și vipere, / din înălțimi păsări de oțel și zmei fioroși / s-au aruncat asupră-i" **(Și drumul acela către apus).**

De altfel, cele mai frumoase versuri ale acestui volum sînt fie cele care închid în ele un plîns triumfător **(Ora planetară),** fie cele care evocă homeric stihia întunericului fascist. Peste ele se revarsă aurora diafană a acelui August care „urcă din nou în istorie" : „Sub dura lumină a stelelor, El / un arc mai puternic urcînd / cu toate izvoarele țării în cumpănă, / cu brațele-n cumpănă / și armele-n cumpănă, / cu Pămîntul în cumpănă / și Veacul în cumpănă / pe cumpăna-naltă a Carpaților cumpănă. / August veni din nou în istorie" **(Cu armele-n cumpănă).**

Fănuș Băileșteanu

Teatru

Etapa republicană a festivalului

„Săptămîna debuturilor" pe scena păpușilor

● **„Săptămîna debuturilor în teatrele de păpuși"**, organizată sub egida ATM, de către generosul „Teatru Țăndărică", a adus în fața spectatorilor Capitalei, precum și a unui public profesional interesat, 8 spectacole prin intermediul cărora au debutat 7 actori, 4 regizori, 5 autori, 2 scenografi și 1 compozitor. Acestora li se adaugă un spectacol-exercițiu al teatrului gazdă (concentrat asupra comunicării specifice cu publicul), admirabil debut al altor 5 tineri actori, într-un colectiv care a devenit o adevărată școală (cu „studenți" ce se adună aici și din alte țări ale lumii). Sub raport numeric, bilanțul este evident îmbucurător. Sub raport calitativ, lucrurile nu se înfățișează sensibil altfel, mai ales dacă ținem seama de cîteva dintre condițiile obiective care mai fac, pe ici-pe colo, ca acest gen să treacă prin condiții de cenușăreasă. În primul rînd este vorba de un regizor — am numit-o pe Irina Niculescu — și anume de unul a cărui vocație a beneficiat de o școală de tradiție, ca și de experiența, foarte directă, a teatrului de păpuși din țara noastră. Spectacolul prin care s-a afirmat : **O poveste oarecare, joaca-ncepe la intrare** (adaptare după un basm de Maria Kownacka, ea însăși autoare a unei adaptări din folclorul polonez), montat la Constanța, are un farmec al său, exprimat în bucuria jocului, ca și în capacitatea menținerii ritmului acestuia. Nu lipsesc ingenuitatea și imaginația, nici forța de sugestie — la care a contribuit scenografia debutantului Antonio Albici, și el o autentică speranță a acestui teatru. Plastic, surprizele țin de umorul implicat în datele păpușii, ca și în varietatea formelor. O imagine de excepție : Motanul, pe care o artistă minuitoare de talia Anetei Forna-Christu o impune cu strălucire.

Debuturile celorlalți regizori sînt de alt tip și, parțial, controversate (nu și debutul ca regizor al scenografului Constantin Russu, în spectacolul teatrului din Pitești mai mult decît decepționant, inclusiv din punctul de vedere al plasticii). E vorba de regizori de teatru — mă refer la Silviu Purcărete și Mircea Cornișteanu —, ceea ce e un cîștig pentru cauza de principiu a teatrului de păpuși — care au adus o anume profesionalitate, mai ales în lucrul cu actorii, și au încercat soluții mai puțin obișnuite. Silviu Purcărete, la Constanța și-a propus un lucru foarte greu — spectacolul de fundal negru —, și în plus, a ales o formulă stilistică inadecvată textului (o adaptare după un basm de Victor Eftimiu). Luate în sine, anume momente sînt frumoase — muzica, selectată de Iosif Hertea, ajută din plin —, dar feeria dorită nu se încheagă, efectele sînt uneori, și datorită nestăpînirii tehnice a acestui tip de spectacol, opuse intenției. Mircea Cornișteanu, la Craiova, luptînd cu un text modest (al lui Mihai Dutescu, debut nerevelator), încheagă, de asemenea, doar unele momente.

Dintre debuturile ce trebuie menționate fac parte și acelea ale actorilor Sonia Maxim și Adriana Pricope, ca și a compozitorului Cristian Misievici — sub conducerea experimentatului regizor Petru Valter, care a semnat spectacolul **Harap Alb** prezentat, cu succes, de către Teatrul de animație „Licurici" din Bacău, — cel al lui Emanuel Enghel, ca autor al piesei **Sufletel** (de fapt o adaptare după un basm de Clemens Brentano), piesă prin a cărei inspirată interpretare teatrul din Baia Mare, beneficiind de aportul regizoarei Ildiko Kovacs și a scenografiei Ida Grumaz, s-a impus ca o plăcută surpriză.

Comentarii mai amănunțite, ca acelea prilejuite de discuția organizată la încheierea Săptămînii, au subliniat și alte aspecte meritorii, sau unele neîmpliniri, chiar ale spectacolelor ce au dat, în general, satisfacție. S-a observat, de pildă că debuturile dramaturgice sînt departe, foarte departe chiar, de a împlini nevoile genului și în general exigențele literaturii pentru copii. Verbiajul, o anume tendință spre a face altceva decît teatru de păpuși — și cît de variate sînt formele sale ! — o anume monotonie și stereotipul plastic, mai ales, au fost remarcate într-un spirit de exigență ce face cinste păpușarilor. Debuturile, ca formă de afirmare publică a unor noi forțe, dau un indiciu asupra stării de fapt a genului. Apariția și afirmarea unor talente noi este, de aceea, în măsură să bucure. Dar și să oblige. Inclusiv la permanentizarea acelor forme de cunoaștere reciprocă și de un schimb de experiență în rîndul cărora „Săptămîna debuturilor" s-a înscris cu nota ei aparte.

Mihai Nadin

Ieri 1 iunie a început faza finală a concursului teatrelor dramatice din cadrul Festivalului național „Cîntarea României". Printre spectacolele de pe afișul acestei săptămîni sărbătorești e și Descăpățînarea de Alexandru Sever, regizată de Tudor Florian la Teatrul Giulești.

Artiștii amatori pe scena finală

FINALA spectacolelor de teatru, a montajelor literar-muzicale și a recitalurilor de poezie (realizate de artiști amatori) s-a desfășurat, timp de cinci zile, pe scena Teatrului de Comedie din Capitală. Afișul competiției a înscris nu mai puțin de optzeci de reprezentații din cele mai diverse genuri, înfăptuite cu mijloace artistice nu mai puțin variate, la o cotă valorică superioară. Firește, simpla enumerare a titlurilor acestor montări ar ocupa tot spațiul tipografic destinat consemnării importantului eveniment. Așa că vom încerca să cuprindem aici doar cîteva gesturi, atitudini, creații care ni s-au părut a avea, dincolo de valoarea competitivă propriu-zisă, și una emoțională, literară, poate chiar simbolică.

SÎMBĂTĂ, 28 mai, ora 11, a început etapa republicană a concursului. Spectatorii urmăreau cu încordare evoluția fiecărei echipe. Și, bineînțeles, după terminarea spectacolelor, aplaudau. Odată cu aplauzele însă, spre rampă erau aruncate garoafe roșii și albe. Treptat, avanscena se umplea de flori. Dintr-un anumit unghi al sălii ți se părea că actorii evoluau pe un podium de garoafe. Și poate că, într-adevăr, artistul amator, entuziastul care-și dedică timpul liber acestei nobile arte, merită să pășească pe un drum plin de flori...

AM AUZIT, nu o dată, vorbindu-se elogios despre trupa Teatrului Popular din Călărași. Am și văzut-o, în concurs, interpretînd, cu talent, o piesă inspirată din realitățile locale (**Anotimpuri** de Ion D. Șerban). Dar marea revelație am avut-o citind caietul-program al spectacolului, din care am aflat că acest teatru, cu o existență de trei decenii, și-a omagiat fondatorii numindu-i „Societari ai teatrului călărășean". Le reproducem mai jos numele, convinși fiind că acești oameni merită tot atîta respect ca și societarii primei scene a țării : Irina Rădulescu, Ilie Mița, Florin Dumitrescu, Sofia Susan, Alexe Oprescu, Aurel Elefterescu, Vasile Mihalache, Aurel Șerbănescu, Ana Negreanu, Ilie Rădulescu, Victor Florescu, Georgeta Arghiriadis, Ilinca Năstase, Ion Coman, Ion Petruș, Vasile Andrei, Laurențiu Bercea.

UNUL dintre cele mai frumoase montaje literar-muzicale văzute în primele zile ale festivalului ni s-a părut a fi **Șezătoare la Sălișteîn 1877** (prezentat de Căminul cultural din localitate). Femei în frumoase costume populare torceau, țeseau, tăiau fețe pentru rănițiii din războiul de Independență și, ca să treacă timpul mai repede, cîntau, rememorînd astfel marile figuri ale istoriei neamului : Mircea, Iancu... Printre interprete am zărit la un moment dat o bătrînă care cred că era... nonagenară ! Această femeie născută în secolul trecut, care a venit tocmai de la Sălișteca să ne cînte despre „domnul Mircea cel Bătrîn" și care trăia arta cu o mare emoție, ținînd strîns în mînă un fuior și privind înspre sală undeva departe, dincolo de noi, mi s-a părut a fi, într-o amețitoare iluzie optică, **Istoria** însăși coborîtă în mod firesc, în aceste zile, pe scenă, printre evocatorii ei...

UITÎNDU-NE la interpreții piesei lui Dan Tărchilă **Io, Mircea Voievod** (de la Casa Armatei „Dunărea" din Medgidia) am lăsat gîndul să zboare cu mult timp în urmă ; am căutat să ne imaginăm zilele (sau mai precis, serile) de repetiții ale acestui spectacol de amploare, temerar tocmai prin monumentalitatea sa. Cîte probleme au ridicat interpreților nu numai repetițiile la masă, ori cele de pe scenă, ci și necesitățile de ordin administrativ, de enormă importanță într-un asemenea gen de montare... Cîtă alergătură a necesitat (probabil) procurarea celor cîteva zeci de costume de epocă, cîți nervi execuția decorului, cîte întrebări — perucile, cîte abandonări, nemulțumiri, faptul că numeroasa distribuție nu putea fi adunată niciodată în întregime ! Și trecînd în revistă, în închipuire, toate acestea, nu puteam să nu-i aplaudăm călduros și noi odată cu sala, și cu autorul (care făcea parte din juriu), pe acești pasionați.

ÎN TIMPUL pauzelor, ne plimbam prin foyer și-i urmăream pe concurenții care ieșiseră, ori se pregăteau să intre pe scena festivalului. Toți erau veseli, optimiști, siguri pe ei, nerăbdători să afle ce impresie au făcut, ori să arate ce pot. Și atunci mi-am dat seama că artiștii amatori calificați în etapa republicană a festivalului muncii și creației libere nici nu realizează faptul că se aflau încă în competiție : fiecare din ei se socotea, oricum, un învingător. Pentru că, într-adevăr, era...

Bogdan Ulmu

Flash-back

Sub crusta realității

● Compus din gesturile și ritmurile filmului mut, dar răspunzînd ca tehnică în cele mai fericite coordonate ale filmului modern, **Cowboy-ul de la miezul nopții** al lui John Schlesinger venea în 1969 să întregească peisajul cinematografului de fantezie lucidă — dacă l-am putea numi așa. Personajul interpretat de Jon Voight este un picaro provincial care, ajuns în metropola americană, descoperă rînd pe rînd, și pe risc propriu, singurătatea, violența.

Într-un fel, neștiutorul texan, cu tranzistorul la ureche și cu maxilarele ocupate perpetuu cu gimnastica gumei de mestecat, vede lumea nouă cu uimirea și ironia autorului însuși. Schlesinger, englezul (lipsit de morga insulară), descoperă America cu o prospețime a ochiului tipic europeană. Autobuzul care străbate continentul în zile și nopți, strada newyorkeză, petrecerile de noapte cu moravurile lor ciudate, oamenii tulburi din hoteluri — totul e descifrat ca o lume zgomotoasă căreia i se măsoară mereu, cu îngîndurare, parametrii adînci ai singurătății. Iar personajul interpretat de Dustin Hoffman — acea pitorească pereche a lui Jon Voight — vine, parcă extras de sub oglinzile aiuritoare ale mediului, ca un locatar de azil de noapte de dincoace de ocean, plin de omenie și candoare.

Autorul lui **Billy mincinosul** făcea, cu acest film, o experiență incredibilă : aceea de a scoate de sub crusta realității ființii de fantastic pe care, sîncer vorbind, le crezuse înainte prezente doar în visele și coșmarurile sale.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

La început de iunie

■ Cum ieri toți copiii s-au bucurat de o specială atenție, să amintim și cele cîteva radio-TV cadouri ce le-au fost oferite : la radio (e drept, la o oră cam tîrzie pentru vîrsta sărbătoriților), zilnic, un nocturn **Moment poetic** ca și **Studio Radar. Un zîmbet, un cîntec, o floare pentru toți copiii lumii**, iar la televiziune, **Dreptul la aripi** de Ștefan Tita (regia Tatiana Sireteanu), în ciclul căruia îi dorim o lungă viață, **Matineu teatral pentru copii**, ca și transmisia omagială **Copilărie, anii tăi de aur.**

■ Urmărit săptămînă de săptămînă, radio-programul muzical ne dezvăluie o splendidă coerență. Redactorii dovedesc responsabilitate profesională și multă intuiție : emisiunile țin seama de nivelul divers al preferințelor și opțiunilor publicului, ciclurile, odată instituite, au existență durabilă, orele și zilele de programare sînt respectate cu o sfîntă intransigență, nu lipsesc discuțiile teoretice, informația muzicală are o îmbucurătoare extindere în timp și în spațiu, date de ultimă oră stau alături de evocări și retrospective, selecția interpreților este aproape totdeauna concludentă. Este o experiență exemplară ce merită sincere elogii. Pe cînd și un **Dicționar de personaje literare** sau **Șapte decenii de literatură** sau **Mari epoci creatoare : Romantismul, Clasicismul, Renașterea**, pe cînd reunirea în aceeași transmisie a mai multor lecturi ale aceluiași text, pe cînd cicluri precum **De la „Moriță" la „Testament" — o istorie a capodoperelor literaturii noastre** sau **Literaturi naționale contemporane...**

■ Ultima **Teleșcoală** (de Corneliu Armașu), **Amintiri de la „Viața românească"**, a răsfoit interesante documente, a filmat locuri, case, odăi impregnate de parfumul tare al istoriei, a retransmis înregistrări ale **Fonotecii de aur**, a difuzat un emoționant interviu cu acad. Iorgu Iordan. Singurul nostru regret este că emisiunea s-a limitat mai ales la discutarea primului deceniu din existența revistei, epoca de după 1920 (pînă azi) rămînînd, desigur, a fi urmărită în transmisiuni viitoare.

■ Prin unele montaje de versuri, prin multe exemplificări ale **Bibliotecii pentru toți** sau **Meridianelor literare**, televiziunea a reușit să impună un stil în nobila și delicata acțiune de vizualizare a textului literar. Iată, două recente și foarte reușite exemple : **De dragoste cînt** (emisiune de Cornel Todea și Boris Ciobanu, redactor Marina Spalas) și — în cadrul **Emisiunii în limba maghiară — Fuga încasatorului de bilete** (regia Dan Grigore Popa, imaginea Florin Orezeanu, după o schiță de Kocsis István).

„CÎNTAREA ROMÂNIEI"

În timpul concursului republican al cineaștilor amatori

Confruntarea cinecluburilor

O SUTĂ patruzeci și una de pelicule a reunit confruntarea republicană a cineaștilor amatori; un număr de peste 80 de cinecluburi, situate aproape în toate județele țării, și-au trimis reprezentanții la etapa finală a Festivalului „Cîntarea României". Reflex al puterii imaginative, al forței de meditație asupra contemporaneității sau asupra istoriei meleagurilor natale, filme pe 8 sau 16 mm, proiectate timp de patru zile pe ecranul din sala — sobru, dar agreabil amenajată — a centrului bucureștean al creației populare, s-au înscris, cu vigoare și prospețime, în acest mare for al spiritualității românești.

Nobila aspirație de participare directă, pasionata implicare în evenimentele remarcabile ale actualității, i-a chemat pe cineamatorii din Huși, Alba-Iulia ori Tîrgu-Mureș la importantele întîlniri ale secretarului general al partidului cu țara; astfel obiectivul aparatului de filmat fixează cîteva din reperele complexului itinerar al prieteniei și al vieții, cîteva din momentele definitorii ale drumului de pace și muncă al poporului nostru.

Tezaurul culturii românești se sedimentează în filme ce reiau, în construcția lor, tradiții folclorice, obiceiuri și dansuri, pelicule ce restituie cîntecele și imaginile creatorilor populari **(Anotimpurile naivilor)** ori alcătuiesc prețioase monografii ale locurilor (în două modalități deosebite: **Monumente istorice brașovene** și **Densuș).** Vibrații patetice, uneori de autentică emoție, se ivesc în evocările istorice **(Cîntec de vitejie)**; dar dacă ambiția de vastă cuprindere temporală se împlinește mai rar în peliculele cineamatorilor — parcă și comentariul, deseori stîngaci și mediocru rostit, devine mai distonant în astfel de scurt-metraje —, mai izbutite sînt în schimb metaforele vremurilor de luptă (cum sînt peliculele argeșene **Celălalt fiu** și **Pentru...,** ori **Jurămînt,** realizat de cineamatori din Focșani); dobîndesc relief, de asemenea, reconstituirile ritmate ale unei semnificative întîmplări, localizată în spații apropiate, binecunoscute autorilor **(Frații** sau **Portul roșu).** Sobrietatea incursiunilor cinematografice în trecut are rezonanță în gravitatea reportajelor care readuc pe ecran clipele de încleștare ale serii de 4 martie, eforturile, împotrivirea eroică în fața catastrofei naturale, voința și omenia reconstrucției. Să semnalăm căldura și echilibrul imaginilor alăturate simbolic sub titlul **Revine primăvara și-n Craiova.**

Documentarele comentează uneori în sensibile notații plastice realizările prezentului, alteori alcătuiesc percutante poeme ale cotidianului: remarcăm valoarea filmelor **Lecția** (eseu timișorean), **El n-a făcut nimic ca să răsară soarele** (realizat de reșițeni) și **Ziarele de dimineață** (creat de bucureșteni). Din aceeași vocație a prezenței în miezul fierbinte al activității din orașe și sate se nasc, de asemenea, raidurile-anchetă, reportajele ce dezvăluie concret probleme încă nevralgice (din suita genului s-a impus atenției, prin concizie și eficiență, pelicula constructorilor constănțeni **Una caldă, una rece).**

Satira ori tonul ironic se implică în cele mai variate modalități cinematografice; cu umor, elemente diferite ale limbajului filmic se amestecă în pelicula **Reciclare:** în animație **(Vecinii. Conștiința îmbuteliată. Concurs),** în filmul de ficțiune **(Romică și Julieta),** sau în documentar **(Kitsch),** accentele comice dinamizează înserția exactă a interesului amatorilor față de realitatea trăită, față de detaliile descoperite de ei înșiși.

Ca un veritabil maraton al iubitorilor celei de-a șaptea arte (urmărit cu dăruire de un juriu exigent, prezidat de Ion Popescu-Gopo), etapa republicană a competiției amatorilor, încheiată ieri, a reliefat varietatea preocupărilor tematice și diversitatea stilistică a operelor prezentate în Festivalul național „Cîntarea României"; un număr mare de premii (decernate în cadrul celor zece genuri) va încununa, desigur, străduința, perseverența și aspirațiile pasionaților minuitori ai aparatului de luat vederi.

Ioana Creangă

Cinema

Republica din Uzice

S-A spus (cu drept cuvînt) despre filmul iugoslav **Republica din Uzice** de Zika Mitrovic că bate mai toate filmele de reconstituire a istoriei celui de al II-lea război mondial ca frumusețe plastică și valoare psihologică intimă. Un film care durează trei ore. Un film în care nu se întîmplă nimic altceva decît luptă de partizani contra ocupantului german, dintr-o anumită provincie din Iugoslavia. Un film fără abilități de suspens. Un film pe care îl urmărim totuși fără nici o clipă de scădere a interesului. Un film care ne emoționează îndeosebi, pentru că în dramă se confruntă adevărații patrioți, conduși de Tito, cu cetnicii, care se pretindeau dușmani ai nemților, dar pentru care, de fapt, adversarul era poporul și idealurile lui.

Filmul iugoslav descrie cum o anumită provincie sîrbească a rezistat victorios tăvălugului nazist. Zic victorios, căci victorie a fost, chiar și după înfrîngere, fiindcă izbînda nazistă încetase de a mai avea obiect. Partea cea mai înverșunată a luptei a fost la sfîrșit, cînd partizanii au reușit să țină pe nemți în loc, dînd răgaz întregii populații a provinciei să plece, pentru a-și muta în altă parte neclintita voință de independență și mereu reînnoita hotărîre de a lupta pînă la victoria finală. În trei ceasuri de proiecție, filmul oferă la fiecare pas momente de dramă intimă, fapte de emoție, ca să zic așa „civilă", ne-militară, ne-belicistă; fapte de mică și caldă umanitate cotidiană. Toate acestea dominate de fascinantele figuri ale conducătorilor: a lui Tito (evocat în imagini ce reconstituie faptele reale), aceea a șefului de partizani locali, interpretat de minunatul actor Boris Buzancic, și aceea a femeii care, fără a avea vreo funcție determinată, le avea de fapt pe toate, căci era sufletul însuși al întregii mișcări. Chipul ei frumos, vocea ei, privirea ei, toate acestea erau adevărate „funcții" de activist revoluționar, căci prin aceste calități de farmec personal toate dificultățile morale erau rezolvate. Găsim la aceste remarcabile figuri revoluționare un fascinant amestec de dîrzenie și dulceață, de asprime și iubire, de înțelegere și intransigență. Actrița se numește Bojidarka Frait și este, ca și partenerii ei, o artistă de mare calitate.

D. I. Suchianu

■ Se poate deosebi creația calculatorului de cea a omului? — este întrebarea de la care a pornit (duminică după-amiază, la televiziune) Andrei Bacalu discutînd despre **Inteligențele artificiale și limitele lor.** Prin chiar formularea titlului, o anume soluție se întrevedea de la bun început, dar demonstrația și-a păstrat necesarul grad de neprevăzut și din multele lucruri spuse în fața aparatului de filmat; o observație a lui Bacalu ne-a atras cu deosebire atenția: calculatoarele au neprețuite merite dar și inevitabile limite, printre acestea frica (sau incapacitatea) de a-și asuma riscul, de a păși pe terenul neprevăzutului, de a face — ca omul — inevitabile și (uneori) atît de scuzabile erori. Ne-am întors, incitați de asemenea afirmații, spre bibliografia „de specialitate" și, iată, citim în Frieder Nake despre programul matematic dar și despre programul estetic al mașinii (în tripleta acestuia din urmă intrînd și factorul Intuiție), citim chiar despre generatorul de hazard (e clar, nu numai ordinea poate fi programată!), despre rolul lui în simularea unor etape ale procesului de creație, citim, apoi, în Moles sau în altă parte, texte compuse cu ordinatorul, precum **Autopoem nr. 303** pe care îl reproducem: „Cînd întunericul se joacă, încremenește o seară. / Aur și frumusețe strălucesc uneori / Dansez și gîndesc / Deseori mă liniștește iarba / Clopotul crește aspru și auriu / Cărarea și ștafeta sînt jos furtunoase / Cine sărută o plantă? / Poetul". Citim, deci, toate acestea cu ochi interesat și uimit, nu poți fi insensibil la date ale strîngentei actualități, dar optimismul fără de margini al celor ce cred că pot distruge cu totul misterul, inefabilul, nuanța, vibrația irepetabilă și de neconfundat a alunecării tocului pe hîrtie sau a pensulei pe carton, care sînt convinși că pot a le omorî pentru a le reînvia (aceleași) în laborator, optimismul acesta dens, violent și polemic îmi trezește o totală neliniște.

■ Unul dintre evenimentele TV ale lunii mai a fost documentarul dedicat lui Nicolae Titulescu de călătorul pe **Drumuri europene** Aristide Buhoiu.

Ioana Mălin

SECVENȚA

■ Un Jiri Menzel rămîne un Jiri Menzel și trebuie oricum văzut. Filmul (care rulează în premieră pe ecrane) se numește **În liniștea pădurii.** Cu liniște îl voi examina și eu în pădurea de filme care îmi trec sub ochi. Voi spune prin urmare că niciodată causticul și neliniștitul Menzel nu mi s-a părut (de ce oare?) mai liniștit ca în acest frumos, elegant dar calm, prea calm film. Ici-colo „gheara" omului nostru (să nu-i uităm filmele anterioare...) zgîrie. Nu face însă rană, zgîrie ușor, vindecarea e rapidă. **În liniștea pădurii** mi se pare, în fond, expresia liniștii unui om, Jiri Menzel pre nume, care face un film fermecător în cheie minoră pe subiectul „reședința mea de vără e la țără". Văzîndu-i acest preacuminte film am avut pentru o clipă (sau pentru mai multe) senzația unui Menzel în botoșei și cu babetică. Imagine ciudată dar instructivă...

a. bc.

Telecinema

Tot meditînd la comicii noștri

■ VEȚI RÎDE sau nu, pumnareta pumna pi tapi tapi reunji gri, actorul meu preferat în comedia cinematografică românească este chiar Puiu Călinescu. El e singurul care, volens nolens, face cinema. Adică n-are nevoie de cuvinte. Linia lui e de desen animat, de film pur; o mișcare din umeri — și gagul e gata; o mișcare din urechi însoțită de un pumn în cap și băiatul nu e mai prejos decît Fernandel călare pe John Wayne. O frîngere din șale și rîzi — dacă asta mai contează la o comedie.

Chipul lui e dincolo de bine și rău, n-are pecete maniheistă, n-are morală definită, e vesel, grăbit, urînd vorbele lungi, ahtiat de acțiune, gest și curiozitate — exact rațiunile pentru care s-a născut cinemaul și nu aprozarul, să zicem. El e vesel că există, grăbit să existe și să-i fie recunoscută existența, gata să încerce rezistența lumii pentru a constata că oricît l-ar călca ea pe bombeu sau pe creier, el există. Nici un actor comic român — nici măcar Bibanul și Jean Constantin, singurii pe care-i pun lîngă el — nu are atîta poftă de luptă cinstită cu dulapurile, fichetele, scaunele, covoarele, lifturile, ușile, lămpile cu abajur, pereții și tavanele ca Puiu Călinescu. Cui i se pare că această înfruntare cu obiectele lumii nu mai are sens — îi voi aminti că ea pornește de la Chaplin și mai marii filmului și fără de ea n-am avea cinema și dacă n-ar mai fi nu s-ar povesti nici westernurile, nici Planeta maimuțelor, baby, cum zice Kojak. Ideea că această înfruntare e depășită și anacronică e o idee depășită și anacronică. Coexistența pașnică dintre dulap, ușă, capul omului și capul locului, e o iluzie. Conflictul dintre prag și creștet, oricît pare de naiv, rămîne fundamental modern și trebuie acceptat în toată amploarea și adîncimea lui.

Energia comică a lui Puiu Călinescu e enormă, mergînd, desigur, și vai lui, pînă la lipsa de discernămînt critic, dar nu aici e păcatul cel mai mare, toată „nenorocirea" e că lui însuși îi e frică de ea, copleșit de prejudecățile celor din jur la tot ce este buf și pur. Mulți își închipuie că sînt inteligenți dacă refuză Stan și Bran, Chaplin, frații Marx și Jerry Lewis. În ochii mei, Puiu Călinescu are magnifica forță și calitate că la orice oră de zi și de noapte s-ar putea înțelege cu ei. Disprețul față de misterul buf e de fapt o indisponibilitate a inteligenței moderne.

Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

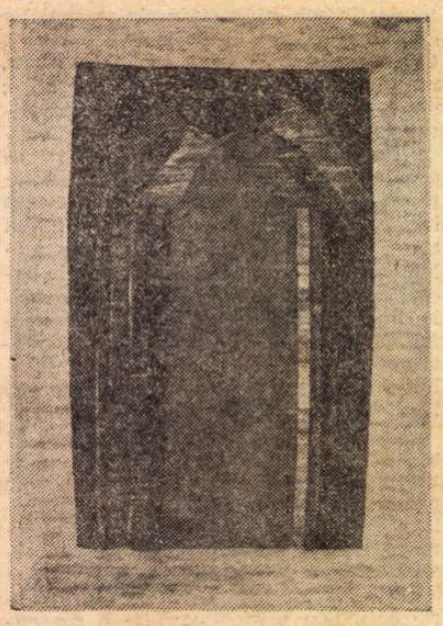

MARIANA MACRI : **Poartă roșie**

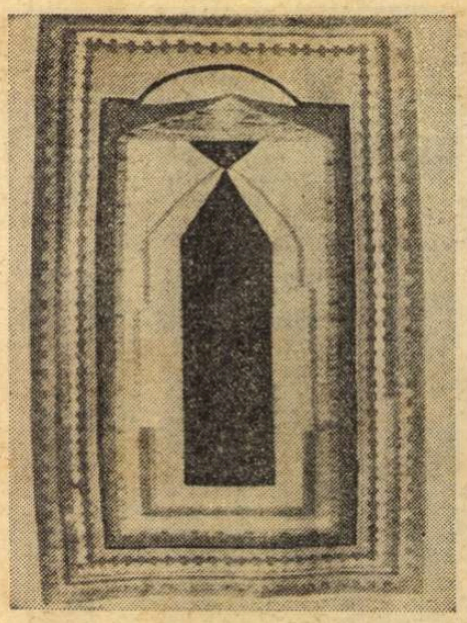

Poartă neagră

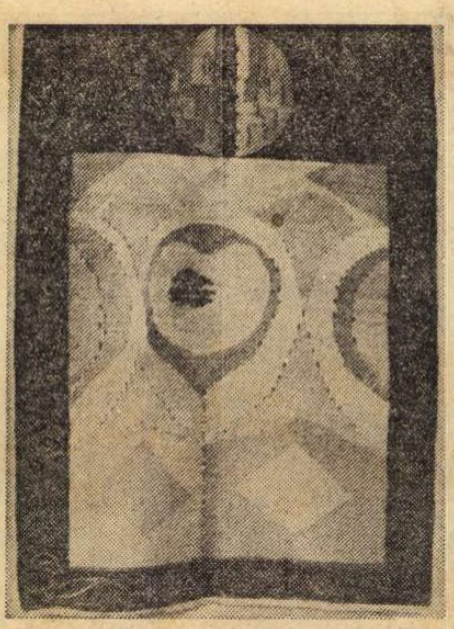

Fruct

PROBABIL că orice încercare de a schița o istorie a diferitelor genuri ale artelor plastice din ultimele două decenii va trebui să consemneze, ca o realitate cu multiple consecințe de natură estetică și socială, spectaculoasa mutație operată în domeniul artelor decorative, prea mult timp „arte minore" altădată, în sensul accentuării funcțiilor de imagine expresivă, fie că este vorba de ceramică sau de tapiserie, de sticlă sau imprimeu. Din această perspectivă, activitatea creatorilor de tapiserii ni se pare deosebit de interesantă, mai ales datorită intervenției unei noi concepții spațio-expresive, consecința intervenției unor pictori atrași de posibilitățile acestei arte, dar și a „profesioniștilor" genului, ei înșiși resimțind nevoia unei relansări.

IATĂ de ce prezența **Marianei Macri** în contextul expozițiilor bucureștene a reținut atenția, readucînd în discuție virtuțile specifice artei tapiseriei, dar și realitatea multiplelor posibilități de utilizare a repertoriului imagistic modern în soluții de austeră noblețe, compuneri simbolice și în același timp discret adresate spațiului intim, domestic. Principala preocupare a artistei pare să se orienteze către stabilirea unei „mitologii" personale omogene, cel puțin sub raport emoțional, din care fiecare lucrare se atestă cu un grad diferit de acuitate. Semnificativă ni se pare în acest sens prezența obsesiv-fertilă a temei porții, sensul metaforic al noțiunii, așa cum a fost ea acreditată în timp și cum este utilizată de către artistă, dominînd reprezentările expuse. Firește, odată stabilită această axă de rotație, utilă procesului elaborării și materializării unui sistem semantic coerent și comunicativ, variațiunile încep să apară dintr-o necesitate logică, riguros controlate, îndelung elaborate și cu atît mai încărcate de sensuri complexe. Dincolo de jocul formelor și de distribuția lor în contextul compunerii, mizînd pe efectul de simetrie propriu prin tradiție limbajului tapiseriei, diferențierea nuanțată, desecri subtilă, se realizează prin intermediul regimului cromatic, sobru și totdeauna gîndit în raport de o dominantă tonală, capabilă să impună regimul emoțional reclamat de o piesă sau alta. Mitologia porții capătă un caracter chtonic prin simbolismul cromatic utilizat cu vădit simț plastic, aluzia se decodifică treptat, fără a-și pierde inițiala doză de mister sau ambiguitate pe care mizează, dealtfel, efectul totalizator al lucrărilor. Adeseori interpretări libere, controlate doar de inextricabila logică interioară, lucrările Marianei Macri se alimentează alteori din precedentul tapiseriei populare, preluînd, prelucrînd și integrînd gîndirii formative culte motive și procedee consacrate, frecvent purtătoare de mitologii agreste ele însele. Tipice în acest sens ni se par prelucrările după motivele decorative zoo și fitomorfe de sorginte folclorică, dispuse după pretexte componistice expresive ce le introduc în alt cîmp simbolic, nu opus celui inițial dar categoric amplificat și scos din seria prototipului oricînd repetabil. Astfel, circulația logică a motivului porții, de la **Poarta argintie** la **Poarta aurie**, și de la **Poarta roșie** la **Poarta albastră** se împlinește, pe planul metaforei existențiale, prin aluziile vitalist-panteiste cuprinse în lucrări ca **Toamnă**, **Pom**, **Fruct**, **Sămînță**, **Pom cu păsări**, justificînd afirmația potrivit căreia Mariana Macri se deplasează deliberat și constant către zona fertilă a mitologiilor imagistice.

LA CLUJ-NAPOCA o artistă din generația tînără expune tot tapiserie, propunîndu-ne de această dată soluții ce depășesc bidimensionalitatea, pînă la un punct restrictivă, în favoarea libertăților acordate de noile concepții ambientale, predispuse către utilizarea totală a spațiului prin ieșirea de pe perete cu ajutorul „reliefului" țesut. **Zoe Vida Porumb** confirmă încă o dată calitățile școlii de tapiserie de la Cluj-Napoca, într-o manieră foarte personală, a ei în măsura în care, încărcată de ecourile unei mitologii fabuloase și cenzurată simultan de rigoarea proprie artistului cult capabil de o selecție logică, raportată la funcțiile decorativ-expresive, reușește o sinteză originală, nicidecum iconoclastă dar nici servil-imitativă.

Interesant ni se pare modul în care, tensionată între reprezentarea „plană" dar dotată cu o spațialitate rezultată din articularea ecranelor de culoare și a semnelor picturale și fascinația obiectului textil tridimensional, tot mai solicitat în soluțiile decorative moderne, artista reușește să găsească soluția de adecvare a mijloacelor la intenții, deci acea omogenizare prin care amprenta creatorului se transformă în stil. Renunțînd la iconografia figurativă, așa cum dealtfel chiar arta populară o face, fără a renunța la încărcătura simbolică sau metaforică, Zoe Vida Porumb transferă accentul emoțional în zona cromaticii și a dispunerii dinamice a pretextelor imagistice utilizate. Se poate vorbi, ajunși în acest punct, despre contaminarea cu precedentul popular, cel maramureșan prin ereditate, dar a miza doar pe acest accent, desigur detectabil și necesar în contextul viziunii personale, ni se pare a deplasa sensul real al intențiilor artistei către o zonă minoră, în orice caz insuficientă pentru a explica esența demersului în toată complexitatea sa.

Există, desigur, o lucrare explicit intitulată **Amintiri din Maramureș**, proiecția mentală a unui spațiu originar ideal redimensionat după necesități estetice și expresive proprii artei. Există, de asemeni, elemente de vocabular — o anumită tonalitate generală ce reface gama atît de sonor-vitalistă a țesăturilor maramureșene și obsesia vîrstelor ca soluție riguros compozițională — dar dincolo de aceste firești, am spune chiar ineluctabile locuri geometrice ale memoriei afective, trebuie să luăm în discuție calitatea artistului, modul original în care se constituie sintagma expresivă conținută de fiecare lucrare. Semnificativă din această perspectivă ni se pare prezența lucrării intitulate **Polifonie**, încercare de echivalare a senzațiilor auditive în registrul vizual al tapiseriei, foarte liberă ca interpretare, dar riguros articulată sub raportul logicii expresive. De un ton similar ne apare **Pasărea Phoenix**, ale cărei probleme de compunere și dinamică spațială se atestă mai decis din cîmpul valorilor picturale, aspirînd spre o autonomie a imaginii ce nu exclude raportarea la precedentul mitologic consacrat, fără a miza însă pe acele locuri comune ce însoțesc, deobicei, pretextele prea frecvent utilizate. Valențele tridimensionale ale tapiseriei sînt solicitate în piese ca **Primăvara**, aluzie la o germinație cu finalitate simbolică, însumînd calități compoziționale și cromatice atent sincronizate ca intenție și finalitate, și în **Virste în relief**, mizînd pe aceeași tactilitate ce conferă o anumită materialitate poetizată tuturor lucrărilor.

Pentru că, aplecată cu firească obstinație asupra posibilităților tehnice prin care se realizează valoarea expresivă a imaginii țesute, Zoe Vida Porumb rămîne indisolubil legată de poetica intrinsecă a obiectului decorativ, mereu deschisă interpretărilor și readaptărilor, în egală măsură aliniată tradiției și noului prin însăși destinația ei ambientală. Și, prin aceasta, artista își amplifică șansa inițială acordată de propriul talent, evitînd mimetismul și evoluînd pe o traiectorie deja marcată de calitățile propriei personalități.

Virgil Mocanu

Muzică

Festivalul național „Cîntarea României"

Teatrul liric politic

ÎN CADRUL Festivalului național „Cîntarea României" s-a desfășurat, în sala Operei Române, o gală a teatrului liric politic, înțeles ca abordare explicită a tematicii cu conținut social din istoria acestui pămînt.

În prima săptămînă au fost prezenți : Teatrul muzical din Galați cu baletele **1907** de Trixy Checais și **Elanuri** de Sergiu Sarchizov, și cu operele **Petru Rareș** de Eduard Caudella și **Interogatoriul din zori** de Doru Popovici ; Teatrul muzical Brașov cu fresca lirico-dramatică **Vremuri de vitejie** de Teodor Bratu ; Opera Română din București cu spectacolul coregrafic **File de istorie** și opera **Dreptul la dragoste** de Teodor Bratu, și Teatrul muzical din Constanța cu spectacolele **Peneș Curcanul** de Silviu Panțiru, și **Regele Istros** de Iuliu Szarvady.

BALETUL **1907** (libret și coregrafie de Trixy Checais) s-a realizat pe o recentă muzică omonimă a lui Dumitru Bughici. În raport cu modul în care se abordase **Elanuri**, balet ce a mai fost comentat la această rubrică, montarea și concepția spectacolului **1907** atestă progresul teatrului „Nicolae Leonard". Compoziția vizuală are aici o certă limpezime, avînd ca referință seria de imagini consacrate răscoalei țărănești în plastica românească. Ea converge spre popularul **1907** al lui Octav Băncilă ca o concluzie a lucrării. Muzica acestei puneri în scenă funcționează mai degrabă ca fundal sonor decît ca ordonator coregrafic, fiind la origine o simfonie dramatică, parcursă de-a lungul celor trei mișcări contrastante de teme înrudite și înlănțuite după logica temeinic încercată a simfonismului tradițional, pe care compozitorul a manevrat-o dezinvolt.

ALT gest demonstrînd maturizarea Teatrului din Galați a fost reluarea lui **Petru Rareș** după 75 de ani de la prima și ultima punere în scenă a operei lui Eduard Caudella, considerată începutul operei „seria" în istoria națională. Autohtonă mai degrabă prin subiect decît prin conținutul muzical, **Petru Rareș** nu avea să atace frontal, atunci în 1889, problema constituirii limbajului autohton în teatrul liric, cum avea să facă mai tîrziu un Sabin Drăgoi și un George Enescu. De aici poate și neglijarea acestui început de serie atîția ani. Nu e mai puțin adevărat însă că **Petru Rareș**, prin vina melodică, prin firescul înlănțuirilor muzicale și valoarea scriiturii pentru ansambluri (terțet, cvartet), poate figura în apropierea produselor de început de la vecini, unde **Halka** de Moniuszko, **Bank Ban** de Erkel și **Dalibor** de Smetana se bucură de atenția permanentă a teatrelor naționale. Datorăm deci teatrului din Galați meritul acestei confirmări, nu numai pentru inițiativă dar și pentru ținuta muzicală corectă sub conducerea lui Silviu Zavulovici — distingînd în rolul lui Ștefănită Vodă o frumoasă realizare a baritonului Nicu Urziceanu — pentru eficiența regiei lui Dumitru Tăbăcaru și pentru scenografia sugestivă semnată de Eugen Gropșanu și Marcela Frangulea.

ÎN **Vremuri de vitejie** autorul Teodor Bratu a urmărit să obțină o modalitate scenică distinctă de operă. Proportional, declamațiile și dialogurile ocupă un spațiu mai mare decît muzica. Tablourile reiau aidoma textul din cutare declarație rostită la Adunarea deputaților de Mihail Kogălniceanu, cutare interpelare parlamentară și textul de proclamare a Independenței din cutare odă de Alecsandri. Consfătuirea militarilor ce precede atacul de la Grivița este imaginată ca un document autentic. Și în muzică documentul vremii are rolul principal : marșul **Calcă române**, imnul **Deșteaptă-te române**, romanța tradițională **A ruginit frunza din vii**, reconstituirea după modele sau în spiritul lor fiind regula acestui spectacol. Reușita montării stă în idee ca atare, iar partea nerealizată ține de insuficienta strîngere a imaginii uzuale în imagine simbolică. Remarcabilă informația pe care o furnizează programul de sală întocmit de Liviu Pop și Viorel Panican.

ÎN FINE, Opera Română a prezentat recenta montare coregrafică intitulată **File de istorie**, în fapt un spectacol compus care se încheie cu momentul coregrafic **Spre comunism în zbor**. Cele două poeme sînt realizate regizoral și coregrafic, în ordine de Oleg Danovschi și Amato Checiulescu. Cu toate desfășurările sale inegale, acesta a fost spectacolul situat cel mai în preajma mijloacelor noi care stau la îndemîna creatorilor. Am avut proiecții în genul lanternei magice folosite sugestiv la reprezentarea tabloului intitulat **106**. De altfel și celelalte tablouri au purtat cîte un exponent numeric cu sens cronologic : „1877", „1907", „1944" Am avut și un model de coloană sonoră unde și-a făcut loc muzica electronică a lui Lucian Metianu, înconjurînd sugestiv scenele coregrafice care se refereau la insurecția armată de la 1944. Și asociațiile coregrafice ce au însoțit muzica pentru 1877, avînd autor de asemeni pe Teodor Bratu, au reușit să deplaseze mai mult limbajul de semnificație înspre limbajul de sugestie (dacă vorbim în termenii lui Eugen Lovinescu) decît în spectacolul brașovean. În această direcție, la cea mai înaltă realizare s-a ridicat mișcarea grupurilor țărănești semnificînd Răscoala de la 1907, pe un inspirat montaj muzical extras din muzicile lui Dumitru Capoianu și Tiberiu Olah. Iar la reușita montării ultimului tablou, intitulat **Spre comunism în zbor**, în afara muzicii lui Tiberiu Olah, a jucat un rol de seamă solistica de mare finețe a cuplului Magdalena Popa — Petre Ciortea. Credem că acest spectacol a demonstrat din nou oportunitatea funcționării unui studio al Operei, cu principala preocupare îndreptată spre asimilarea mijloacelor tehnice și de expresie moderne, potrivite cu abordarea tematicii contemporane.

Radu Stan

Proiecţii eminesciene în universal

MIHAI Eminescu a intrat, de mult, în universal, alături de marile spirite ale lumii. Cînd şi cum s-a produs pentru întîia oară această pătrundere constituie încă o problemă deschisă a istoriei literare.

Cercetări recente, care preiau unele opinii contemporane maioresciene, vin să confirme că geniul eminescian s-a întrupat, pentru întîia oară pe meleaguri străine, în limba şi în ţara lui Goethe. Astfel, dr. Manfred Hellge din Düsseldorf precizează, într-o primă monografie asupra editorului din Leipzig, Wilhelm Friedrich (în revista „Archiv für Geschichte des Buchwesens", Frankfurt am Main, 1976, col. 782—1216), că unele creaţii eminesciene au fost inserate în paginile revistei „Magazin für die Literatur des In- und Auslandes", care apărea tot la Leipzig sub îndrumarea acestui editor, concomitent cu publicarea primei ediţii a antologiei **Rumänische Dichtungen** (în 1881). Şi, într-adevăr, am primit, de curînd, de la Biblioteca Universităţii Humboldt din Berlin*), cîteva xerografii revelatoare pentru destinul european al poeziei eminesciene. După ce, în numărul 7 din 12 februarie 1881, revista menţionată mai sus anunţa apariţia primei ediţii a antologiei **Rumänische Dichtungen,** în care erau incluse şi douăzeci şi unu de tălmăciri eminesciene realizate de Carmen Sylva şi Mite Kremnitz, la 26 februarie, prestigioasa publicaţie germană (întemeiată în 1832) consacra un întreg număr poeziei româneşti contemporane. La rubrica „Aus fremden Zungen" (Din limbi străine), cu care se deschide numărul 9 al revistei, sînt publicate „Fünf rumänische Dichtungen" (Cinci poezii româneşti), între care un pastel al lui Vasile Alecsandri şi patru poezii semnate de Mihai Eminescu: **Einsamkeit** (Singurătate), în versiunea germană realizată de Carmen Sylva, şi **Melancholie** (Melancolie), **Liebeslied** (Cîntec de dragoste = Dorinţa), **Der Eisvogel** (Pescăruşul = De cîte ori, iubito...), toate în traducerea lui Mite Kremnitz.

Cîteva luni mai tîrziu, la 25 iunie 1881, revista a publicat şi o poezie eminesciană necuprinsă în antologia editată anterior, sub titlul **Ein Satire von M. Eminescu** (O Satiră de Mihai Eminescu), ce reprezenta, de fapt, textul **Scrisorii I,** apărut în revista „Convorbiri literare".

Tot aici va fi semnalat, la 1 decembrie 1883, şi poemul **Luceafărul,** într-o recenzie a Almanahului Societăţii „România-Junâ", semnată de Moses Gaster: „Der Abendenstern ist Titel und Inhalt des nächstfolgenden Gedichtes von M. Eminescu, der ein an und für sich wunderschönes rumänisches Märchen psychologisch vertieft und poetisch zum Ausdrucke gebracht hat" **(Luceafărul** este titlul şi conţinutul următoarei poezii, de M. Eminescu, care exprimă un minunat basm românesc, reliefat psihologic şi poetic).

Între timp însă, în luna aprilie 1883, apăruse la Leipzig a doua ediţie a antologiei **Rumänische Dichtungen,** care a cuprins, înaintea publicării sale în limba română, versiunea germană a poemului eminescian **Luceafărul,** încheiată şi citită în şedinţa societăţii Junimea de către Mite Kremnitz la 25 ianuarie 1883, după cum ne relatează Titu Maiorescu în **Însemnări zilnice** (vol. 2, p. 151).

A doua ediţie a antologiei poetice româneşti a cunoscut o aşa de largă şi rapidă difuziune în sfera germană (ca, de altfel, şi prima ediţie), încît, numai peste doi ani, în 1885, editorul Emil Strauss, din Bonn, a mai scos un nou tiraj al ei.

În decembrie 1889, după moartea lui Eminescu, va mai apare la Bonn, în aceeaşi editură, şi a treia ediţie a antologiei. La Biblioteca centrală universitară din Bucureşti se păstrează chiar un exemplar al acestei ediţii cu autograful traducătoarei lui Eminescu în limba germană, Mite Kremnitz. Ea adresează cuvinte de gratitudine către un fin cărturar român contemporan, I. A. Cantacuzino, care a tălmăcit, pentru întîia dată, în franceză, opera marelui filosof german Schopenhauer, pornind de la acelaşi mare îndemn maiorescian: „Herrn J. A. Cantacuzino Dezember 1889 in dankbarer Erinnerung — Mite Kremnitz" (Domnului J. A. Cantacuzino, într-o recunoscătoare amintire — Mite Kremnitz).

Prin voinţa lui Titu Maiorescu şi lucrarea celor doi tălmăcitori: Mite Kremnitz şi Zizin Cantacuzino s-au înălţat, în spaţiul fără timp al Europei, două mari spirite aproape contemporane,

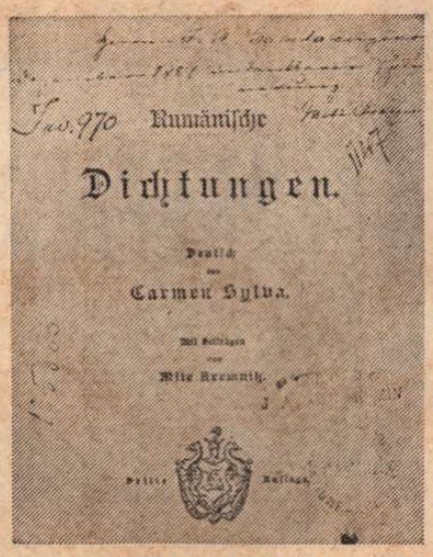

Ediţia a treia, cu autograful lui Mite Kremnitz

Mihai Eminescu, în piscurile îngheţate ale limbii germane, şi Arthur Schopenhauer, în aburul fermecat al titanului de la Ferney.

Astfel s-a deschis poarta spre universal, în chiar imediata existenţă biografică, pentru cel mai de seamă cîntăreţ al neamului nostru.

Corneliu Dima-Drăgan

*) Mulţumim, pe această cale, doamnei dr. Marietta Kleiss, redactor al revistei „Archiv für Geschichte des Buchwesens" (Frankfurt am Main), care ne-a trimis, cu generozitate, excelenta lucrare a domnului Manfred Hellge, şi doamnei Heilwig Augustiny, şef serviciu la Biblioteca Universităţii Humboldt din Berlin (R.D.G.), pentru xerografiile trimise.

CARTE STRĂINĂ

SALVATORE BATTAGLIA „Mitografia personajului"

● Rod al unor studii de istorie şi critică literară ce depăşesc, ca problematică, graniţele Italiei, volumul închinat **Mitografiei personajului** (tradus de Alexandru George) se impune ca o amplă cercetare privitoare la ipostazele protagonistului, de la eroul exemplar al anticilor şi pînă la „interpretul absent" sau „entificarea obiectelor", din proza secolului XX. Instrumentele critice folosite sînt tradiţionale, clasice. Organizarea materialului trădează pe criticul universitar şi relevă o finalitate uneori didactică. Treptat se compune un tablou al literaturii, din perspectiva mutaţiilor suferite de personaj. Acest tablou nu surprinde doar o **sumă de fizionomii,** ci trasează concomitent evoluţia literară ca o **sumă de atitudini** ale artei şi gîndirii artistice. „în raport cu realitatea şi destinul omenesc în decursul unei tradiţii de veacuri: îndeosebi ca o conştiinţă pe care individul şi-a format-o despre propria sa relaţie cu lumea, cu societatea, cu istoria".

Salvatore Battaglia e format la şcoala umanismului. Sub presiunea acelor voci care cultivă sau denunţă apocalipsa romanului, criticul nu practică o interpretare neutră, imposibilă, univoc formală a operelor, ci, dimpotrivă, se consideră profund angajat. Implicarea îi apare drept iminentă şi ca atare refuză speculaţia estetică, acolo unde înţelege să adopte în primul rînd o atitudine critică, pentru unii conservatoare, academică. Criticul nu se vrea un „interpret absent", nu renunţă la judecata de valoare a cărei eludare i se pare simptomul unei absenţe morale, o fugă de răspundere şi o carenţă. Desigur, destinul protagonistului în literatură e o temă mult prea amplă, care impune reducţii sau omisiuni.

Cu o optică total opusă celei utilizate de Victor Şklovski în cele două volume **Despre proză,** simptomatic, Battaglia străbate în linii mari o aceeaşi hartă a literaturii. Dar mai important ni se pare faptul că amîndoi autorii acordă un spaţiu semnificativ fenomenului epic naţional. La Şklovski, un volum din cele două se referă la proza rusă, la Battaglia, mai mult de jumătate din carte subliniază ceea ce a impus Italia ca personaj şi paradigmă narativă în lume. Astfel, „irupţia realului pe scena literaturii" este atribuită **Decameronului.** Lui Dante îi datorăm conceptul mai modern al unei „biografii a individului în înţeles spiritual". Autorul **Divinei Comedii** este un „protagonist" şi un „mediator" ce „desăvîrşeşte conştiinţa eroului itinerant". Pus faţă în faţă cu „idolopeea lui Marcel Proust", Dante ne apare un precursor, iar opera lui reliefează perenitatea gestului în căutarea timpului pierdut. La Petrarca sînt remarcate „otrăvurile conştiinţei moderne" şi analiza recunoaşte un Montaigne avant la lettre.

Mitografia personajului cuprinde astfel şi un bilanţ „dacă nu în favoarea scriitorilor italieni, cel puţin spre onoarea lor", într-un context din care nu lipseşte spiritul critic. Se acordă firesc un loc important, lipsit de complexe exegezei naţionale, de la Vico, Vincenzo Gravina şi pînă la Croce şi Umberto Eco. Fără a fi la curent cu cercetările moderne despre proză, mergînd într-un anume sens împotriva valului (Propp, Tomaşevski, Todorov, Greimas, New Criticism, Chicago Critics etc.), studiul lui Battaglia (de tip paradigmatic — personajele sînt analizate ca universalii) se înscrie în preocupările criticii privitoare la destinul prozei şi limbajului artistic în general. Cu o erudiţie elastică, pătrunzătoare, ce stăpîneşte marile simetrii ale literaturii, fără a dizolva simetria în decorativ şi problematizarea în fragmentarism. **Mitografia personajului** descoperă fundamentale semnificaţii în devenirea protagonistului.

Salvatore Battaglia înregistrează în studiul său nu numai o galerie a personajelor, ci şi un dialog al lor, transcris fără menajamente şi oarbe prejudecăţi. Armonia şi stridenţa, valoarea constituită şi experimentul, calea dreaptă şi labirintul sînt puse faţă în faţă. Şi acest dialog sancţionează absenţa personajului, înlocuirea lui cu natura moartă, „entificarea obiectelor" din noul roman, drept o „carenţă din ce în ce mai obstinată a omenescului", considerată mai gravă decît aceea legată de scriitură.

Doina Uricariu

Din lirica iugoslavă contemporană

Izet Sarajlic

Au fost 28

Astă seară vom iubi pentru ei.
Au fost 28.
Au fost cinci mii şi 28.
Au fost mai mulţi decît dragostea
poeziei din toate timpurile.
Acum ar fi fost taţi.
Acum nu mai există.
Noi, care am trecut peste durerile de
singurătate
ale tuturor Robinsonilor lumii
pe peroanele unui singur veac,
micuţa mea mare,
astă seară vom iubi pentru ei.
Şi nu întreba dacă s-ar fi putut
întoarce.
Şi nu întreba dacă ar fi putut da
înapoi
ultima oară, cînd, roşu precum
comunismul,
ardea orizontul dorinţelor lor.

Peste anii lor nesărutaţi, viitorul
iubirii a trecut
ciuruit şi drept.
Nu există taina ierbii culcate la
pămînt.
Nu există taina bluzei descheiate.
Nu există taina mîinii căzute cu
crinul scăpat.
Au fost nopţi, au fost sîrme, a fost
cerul văzut pentru ultima oară,
au fost trenuri care se întorceau goale
şi pustii, au fost trenuri cu maci,
şi cu ei, cu macii trişti ai unei veri
ostăşeşti, cu minunatul gînd
al exemplului,
s-a luat la întrecere sîngele lor.
Iar pe Kalemegdane şi pe Prospectele
Nevski, pe Bulevardele Sudului
şi pe Cheile Despărţirii, în Pieţele
Înflorite şi pe Podurile Mirabeaux
Minunate şi cînd nu sărută,
aşteptau Ane, Zoe, Jeannete.
Aşteptau să se întoarcă ostaşii.
Dacă nu se-ntorc îşi vor dărui
pruncilor umerii lor neîmbrăţişaţi.

Nu s-au întors.
Peste ochii lor împuşcaţi au trecut
tancurile.
Peste ochii lor împuşcaţi.
Peste Marseiezele lor necîntate.
Peste iluziile lor retezate.
Acum ar fi fost taţi.
Acum ei nu mai există.
Locul de întîlnire al iubirii aşteaptă
acum ca mormintele.

Micuţa mea mare,
astă seară vom iubi pentru ei.

Ciril Zlobec

Înserare

Toate drumurile s-au scurtat:
încep şi sfîrşesc
în pragul casei.

Lumea s-a îngustat
în acest minuscul cerc de lumină
plăsmuit de lampa aprinsă.

Aşternutul răspîndeşte
mireasmă de iarbă verde
şi femeia-i ca pămîntul
ce-aşteaptă ploaia
să-i stingă setea.

Mateja Matevski

Există un ţărm

Dar există un ţăm îndepărtat un ţărm
spre care voi porni
şi există un munte unde mă voi
întoarce cîndva
cu vara îngenunchiată sub ochii holbaţi
ai zenitului.

El se descoperă încet sub cascada de
sînge
în sublimul subjugat al mării
cu ridurile încreţite ale frunţii
pe perna întunericului.

Departe-s hulubii de piatră
ai capului tău.
Aripile lor sînt nisip.

Miodrag Pavlovic

Noapte

Noaptea-i vremea lui nimeni
şi cuvîntul
se-ascunde la subţioară
cînd timpu-i absent

atunci se aprinde
din stînga în ochi
un vîrf de munte
în tăriile de deasupra casei
arătîndu-şi obrazu-i alb

bucuroasa veste
anunţă crearea creaţiei
există cineva acolo sus
se deschid porţile vorbirii

nu e oprită nici raza de soare
dacă vrea să fie stîncă
sau să se umple de lumină

În româneşte de
PETRU CÎRDU

Jean Starobinski:

„Critica — un ansamblu de întrebări

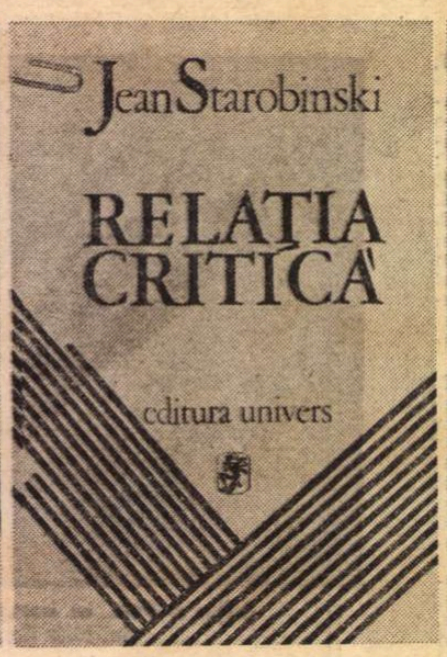

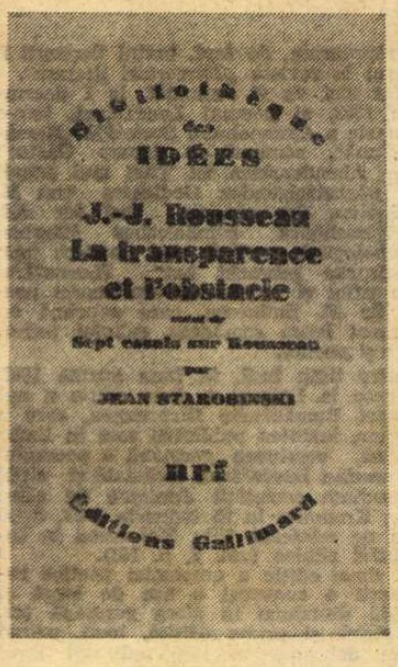

PUBLICAREA în traducere românească a **Relației critice**, carte fundamentală a lui Jean Starobinski, a dat deja posibilitatea cititorului nostru de a intra în contact direct cu una dintre concepțiile critice cele mai complexe, dar și mai echilibrate, manifestate în interpretarea literară europeană de după război. Concepție complexă, întrucît pentru profesorul genevez actul critic presupune însumarea unor multiple perspective asupra fenomenului analizat : dacă textul constituie necesarul punct de plecare, baza pe care se construiește edificiul comentariului vizînd descoperirea operei ca univers coerent, ca sistem de relații funcționînd la diverse nivele ale limbajului, nu e neglijat nici unghiul de vedere sociologic, relaționarea faptului literar cu exterioritatea lui socialistorică, și nici posibilele raportări de ordin psihologic. În toate cazurile, „relația critică" se definește pentru Starobinski printr-o extremă mobilitate a privirii, prin apropieri și distanțări succesive, prin incursiuni și întoarceri pe drumul parcurs spre înțelegerea cît mai deplină a **textului**, plasat în **contextul** său, judecat în cadrul extins al relațiilor **intertextuale**. „De la o întîmpinare naivă, la o înțelegere înglobantă, de la o lectură neprevenită, determinată de legea internă a operei, la o reflecție autonomă față de operă și de istoria în care ea se inserează" — acesta ar fi, după Jean Starobinski, „traiectul critic" efectuat, așa cum tot el notează, „prin intermediul unei serii de planuri succesive, uneori discontinui, și la nivele de realitate diferite. Criticii de identificare, caracteristică în general „școlii de la Geneva" — căreia autorul nostru îi aparține, alături de Albert Béguin, Marcel Raymond, Jean Rousset — el îi aduce, poate în gradul cel mai înalt, corectivul „reflecției distante", al confruntării libere cu textul, — spațiu, acesta din urmă, al afirmării originalității discursului critic.

Un astfel de punct de vedere fusese exprimat încă în **L'oeil vivant** (1961) ; **Le voile de Popée**, textul ce-i servea de introducere teoretică, distingea între două deschideri ale „privirii critice" : una apropiată, solidară cu opera pînă la nivelul identificării cu ea (așa cum o definise un Georges Poulet), alta aplecată **peste operă, deasupra** ei („le regard surplombant"), lărgind orizonturile interpretării înspre mediul socio-cultural sau către rădăcinile psihologice ale creației. „Critica completă — precizează însă **Jean Starobinski** — nu este, poate, nici cea care vizează totalitatea (cum o face privirea surplombantă), nici cea care năzuiește spre intimitate (cum o face intuiția identificantă) ; e o privire care știe să ceară rînd pe rînd depășirea și intimitatea, știind dinainte că adevărul nu se află nici într-o tentativă nici în cealaltă, ci în mișcarea ce duce necontenit de la una la alta". Se înțelege de ce atitudinea criticului este moderată deopotrivă față de structuralism (îndesebi față de un „structuralism cultural global", care ar neglija relația diferențială și polemică a operei cu lumea în care se naște), față de psihanaliză sau de recentele teorii ale textului, cu toate că rămîne deosebit de receptiv la cuceririle lor pozitive ; le utilizează însă nuanțat și echilibrat, în funcție de exigențele concrete ale fiecărei opere în parte.

Convorbirea transcrisă mai jos pune încă o dată în lumină cîteva dintre reperele de bază ale sistemului critic al lui Jean Starobinski, așa cum s-a conturat el de la **L'oeil vivant** (1961), **L'invention de la liberté** (1964) și **La relation critique** (1971), pînă la **Jean-Jacques Rousseau. La transparence et l'obstacle**, **Les mots sous les mots** (1971) ori **Trois furreurs** (1974).

— Aș vrea să încep cu o întrebare care privește ceea ce s-a numit „școala critică de la Geneva". Cum ați devenit „ucenicul" și participantul totodată la această „școală" ? Cum s-a realizat deci întîlnirea Dvs. cu critica literară, dat fiind că sînteți în același timp și medic și specialist în istoria medicinei ?

— E foarte simplu : m-am născut la Geneva și, prin urmare, făcîndu-mi studiile aici, am intrat la Facultatea de Litere din oraș, și aici l-am întîlnit pe Marcel Raymond, ale cărui cursuri le ascultam încă de pe cînd eram elev de colegiu. Există așadar o simpatie, o afinitate, care n-au așteptat intrarea la Universitate pentru a se produce ; la început nu pare să fi fost vorba de o opțiune : nu puteam să aleg, în 1939 și 1940, o altă universitate europeană, însă în cele din urmă această înscriere fatală în orașul meu natal a corespuns cu ceea ce căutam cel mai mult... Nu pot vorbi altfel despre aceste lucruri : există pe de o parte un element, un dat biografic, iar pe de altă parte e și faptul că m-am simțit fericit urmînd această direcție de activitate. Iată deci un prim punct. Așadar, dacă mă alătur școlii de la Geneva, este pur și simplu pentru că sînt din Geneva, pentru că aparțin mediului în care au crescut din punct de vedere intelectual Marcel Raymond și Albert Béguin. Îmi amintesc că am asistat la susținerea tezei lui Béguin în 1936 sau '37... Iată ce s-ar putea spune în ce privește punctul de plecare. Eu sînt dintre aceia care au ales munca literară părăsind medicina (din nou a intervenit un dat biografic, căci aparțin unei familii de medici) ; mi-am făcut licența în Litere în timpul războiului și am terminat-o în 1942 — licența se făcea atunci în timp de trei ani — și n-am întreprins imediat un doctorat în Litere, căci viitorul unui licențiat în acest domeniu în 1942 nu era nici prea larg, nici prea strălucitor, prin urmare interesul meu pentru aceste probleme de ordin științific m-a orientat în direcția care era, de data aceasta, aceea a familiei mele. Am făcut deci studii complete de medicină, fără a părăsi însă vreodată interesul meu pentru literatură. Pe vremea aceea traduceam din Kafka, publicam cronici de poezie într-o revistă din Elveția romandă, eram foarte atent la poezia Rezistenței franceze, — Eluard, Aragon, Pierre Emmanuel, Pierre Jean Jouve (care trăia la Geneva) și, în același timp, eram student la medicină. Am fost, de asemenea, timp de cîțiva ani asistentul lui Marcel Raymond — mi-am putut împărți activitățile între studiile medicale și munca literară. Am fost chiar, cîțiva ani, asistent de medicină, continuînd în același timp o anume activitate literară, și nu m-am întors la o muncă cu adevărat literară decît destul de tîrziu, în 1958, după ce-mi susținusem teza. Între timp fusesem în Statele Unite, alături de Georges Poulet, la John Hopkins University, îl cunoscusem pe Leo Spitzer... La invitația lui Georges Poulet ceva s-a decis definitiv, căci avînd sarcina să predau la acea universitate americană, am putut întreprinde lucrările care au avut ca rezultat cartea mea despre Rousseau, sau altele care sînt încă inedite sau dispersate prin reviste — ca de pildă anumite studii despre Montaigne și La Rochefoucauld, care fac parte din același gen de cercetare ca și **Rousseau...**

— Poate că activitatea științifică a fost aceea care vă va fi deschis un orizont mai larg decît cel al criticii literare propriu-zise... Mă gîndesc mai ales la acel proiect al Dvs. de a realiza un fel de „critică totală", orientată deopotrivă spre domeniul estetic, sociologic, ori psihanalitic.

— Da, probabil. La încheierea studiilor mele de medicină și chiar în timpul lor, eram foarte sensibil față de unele probleme aparținînd teoriei generale a cunoașterii ; pot spune că, prin intermediul lecturii lui Merleau-Ponty, și interesîndu-mă de teoria organismului a lui Kurt Goldstein, adică de anumite cercetări privind gîndirea biologică, m-am întors în cele din urmă spre psihiatrie, am încercat să cîștig, tîrziu, anumite cunoștințe psihiatrice și psihanalitice... Aș putea deci recunoaște că interesul meu pentru literatură se întîlnește, se asociază cu niște dezbateri mai largi, cu chestiuni privind înțelegerea de către noi a unor fenomene care nu sînt numai cele ale creației literare, — fenomene sociale, fenomene vitale pur și simplu. Într-un cuvînt, aș putea spune că formația mea mi-a trezit interesul pentru anumite chestiuni epistemologice, privind modul nostru de cunoaștere și am fost determinat astfel să văd problemele în interdependența lor.

„Organicitate" și „distanțare"

— În acest sens, mă gîndeam la o problemă ce v-a ispitit mereu în critica literară, aceea a surprinderii unității de ansamblu a operei. Raportîndu-vă la Spitzer, sînteți tentat să puneți în evidență structura internă a operei literare — demers realizat de altfel în general în critica tematică, atunci cînd se urmărește descoperirea unei „rețele" de teme. În acest sens voiam deci să vă adresez o întrebare privind ideea de „organism", de „totalitate" a operei literare...

— Da... În privința aceasta, eu am o deosebită atracție față de reflecția care se ordonează în jurul ideii de **organism**, și de altfel acest lucru nu e nou, — pot fi citiți și Aristotel și Kant în această perspectivă căci ei au avut viziunea organicității. În ceea ce mă privește, eu nu sînt ostil față de intervenția ideii de **structură**, acolo unde ea este pertinentă; adică ceea ce mă interesează este pertinența unor noțiuni în anumite perspective de cercetare...

— Se acordă o atenție deosebită, în cadrul școlii critice geneveze, pe de o parte definiției criticii ca act de identificare cu obiectul, o critică de participare cerînd ca opera să fie trăită de către critic (criticul, spunea D-l Poulet, trebuie să devină doar un „loc de trecere") ; pe de altă parte, există, îndeosebi la Dvs., și ideea de distanțare critică, de detașare care ajută la constituirea unei viziuni de ansamblu, a unei perspective mai vaste asupra operei ca întreg...

— Da... Cred că problema identificării este de o mare importanță și de un mare interes. Ceea ce mă interesează, de altfel, în acest moment ar fi chiar faptul de a face o istorie a ideii de identificare ; căci ea nu s-a realizat pînă acum... La Bruyère îl invita pe scriitor să se identifice cu cititorul său, însă această identificare mergea într-un sens cu totul diferit ; exigența de universalitate a literaturii clasice postulează o identificare dinspre autor spre cititor. Identificarea cititorului cu autorul pe care-l citește e ceva care, întîi de toate, e suspect clasicilor. Există anumite pagini din Pascal, anumite pagini ale moraliștilor, — îndeosebi ale moraliștilor religioși — care consideră că identificarea literară este concurența singurei identificări care valorează ceva și care e aceea a omului cu Cristos sau cu călăii lui Cristos — căci și aceasta ar putea fi o identificare religioasă : n-ar fi vorba numai de o imitare a lui Cristos, ci și de îndentificarea cu păcătoșii prin excelență, adică cu cei care l-au făcut să sufere pe Cristos... Așadar, comparată cu aceste identificări recomandate de către autoritatea religioasă, toate identificările literare sînt primejdioase, periculoase, vinovate, iar identificarea literară începează să mai fie vinovată cam către mijlocul secolului al XVIII-lea, cu condiția ca operă literară să fie o operă morală etc. Aș vedea, de exemplu, o foarte bună dovadă a acestei dezvinovățiri a identificării la Diderot, în **Elogiul lui Richardson**, unde Richardson e lăudat pentru că ne cheamă să ne identificăm cu universul său romanesc, să devenim actori secreți în universul său ; toate acestea constituie niște mijloace de cucerire a lumii, pornind de la valorile pe care literatura le propune. Și nu există, se pare, identificare ca metodă critică decît începînd cu epoca romantică...

— Mă gîndesc, de exemplu, la Marcel Raymond, care interpretează poezia ca fiind întemeiată pe experiență vitală...

— Personal, eu rămîn convins că una din primele etape ale activității critice este coincidența cu discursul literar, coincidență care constituie, la urma urmei, faptul presupus de orice critică demnă de acest nume. Dacă această coincidență n-a fost trăită, ei bine, atunci critica nu se întemeiază pe nimic. Tocmai de aceea cred că hermeneutica romantică, chiar dacă e imposibilă, chiar dacă coincidența cu conștiința autorului este o iluzie, ne îndeamnă într-o direcție bună, — însă acesta nu este decît un prim moment, și cred că momentul următor este cel în care trebuie să devenim, în calitate de critici, fenomenologii a ceea ce am trăit noi înșine... Trebuie să operăm o descriere a experienței noastre, a ceea ce coincidența ne-a făcut să întîlnim. De la acest punct încolo, noi nu mai coincidem, ci devenim descriptorii evenimentului psihic pe care l-am trăit, și pe care îl punem în mod constant în relație cu textul care l-a provocat. Aceasta mi se pare deci a fi sarcina completă a criticii. La drept vorbind, o critică a coincidenței și a identificării, cum e aceea a lui Poulet, — ne dăm seama din felul cum e folosită — este o critică în stare de identificări multiple, criticul fiind capabil să-și schimbe identitatea odată cu schimbarea operei. Și trebuie, desigur, să existe ceva în el care să corespundă cu ceea ce vechea filosofie numea **sensus comunis**, adică acea facultate capabilă să se ridice deasupra percepțiilor parțiale, pentru a le compara. Aici se situează activitatea critică : în comparația pe care o facem între diferite identificări momentane. Nu cred că sînt, în privința aceasta, în profund dezacord cu Georges Poulet...

— În acest context, în ce poziție s-ar situa noțiunea de „distanțare" ?

— Ei bine, eu aș vedea-o, în fond, pe două planuri esențiale. Mai întîi, în simpla sarcină descriptiv-reflexivă, care constă în a transpune, în limbajul cel mai limpede cu putință, esența însăși a ceea ce încercăm în contact cu textul, punînd mereu acest lucru în legătură cu textul, cu țesătura lui, cu „culoarea" gramaticală, cu felul său de a fi, **la façon**, cum spune limba franceză — cuvînt frumos, pe care aproape că îl prefer cuvîntului **stil**. Există deci o primă treaptă a ceea ce eu numesc **reflecție distantă**, și care e pur descriptivă; dar mai e și o a doua treaptă, aceea în care dezvoltăm o întrebare care ne este proprie, o întrebare ce se naște în noi la contactul cu lumea contemporană, cu problemele noastre, și care, în cele din urmă, devine, se descoperă ca fiind nu numai scopul cercetării noastre, ci chiar originea însăși a acestei cercetări : am deschis cartea, am pus întrebări textului, deoarece într-o situație istorică, socială, personală, anumite probleme ne preocupau, ne nelinișteau. Este vorba de mărturisirea punctului de ve-

puse lumii, ţie însuţi, textului“

dere — inevitabil localizat în timp şi în istorie — care e al nostru. Nu e suficient să mărturiseşti un punct de vedere, ci trebuie să pui în mod viguros o întrebare sau mai multe întrebări, un ansamblu de întrebări care sînt, toate, puse lumii, ţie însuţi, textului ; într-un cuvînt, în acel moment se constituie un fel de reţea de întrebări în care textul nu mai este izolat... Am avut sentimentul de a fi început să mă întreb, de exemplu, cu privire la **mască**, la existenţă şi aparenţă, într-o epocă deja îndepărtată, aceea a războiului, cînd mi se părusе că fascinaţia măştii juca un rol foarte puternic în mişcări ca fascismul etc. ; am fost frapat de fenomenul uniformei, de dispariţia individului în spatele măştilor pe care voia să le accepte, de spectacolul mulţimii adunate etc. Problema măştii se punea într-adevăr în faţa anumitor fenomene istorice, ca şi problema sărbătorii, — pe scurt, un întreg ansamblu de probleme ce nu se regăsesc decît parţial în cărţile mele. În acest punct, îmi spun că există o chestiune personală care vine mereu să se încrucişeze cu linia de forţă a operelor, iar activitatea critică se efectuează pe această linie de interferenţă. Dar — şi acesta e un postulat pe care l-aş apăra în mod viguros — operele trebuie lăsate să-şi degajeze oarecum spontan limbajul, mesajul lor. Degeaba sîntem situaţi într-un punct determinat al istoriei, istorismul nu mă poate lăsa să spun orice despre opere, eu nu mă pot juca liber cu ele, un anume respect pentru celălalt mă obligă să le ascult vocea specifică. Şi tocmai pentru că au o voce specifică a lor pot aduce ele un răspuns întrebărilor mele.

Mesajul, Emiţătorul, Destinatarul...

— Da, însă cînd e vorba de o operă mai mult sau mai puţin „mascată“, cum e cazul — să zicem — la Jean-Jacques Rousseau, în legătură cu care vorbiţi de o „transparenţă“ şi de un „obstacol“, adică de ceea ce se ascunde în spatele aparenţei, Dvs. credeţi că se poate recurge la mijloacele psihanalizei pentru a ajunge la descifrarea operei, la o adevărată transparenţă. Raporturile Dvs. faţă de cercetarea psihanalitică sînt totuşi foarte nuanţate...

— Raportul meu faţă de psihanaliză e într-adevăr nuanţat. În ceea ce mă priveşte, nu fac niciodată din ea o unealtă universală, şi cred că psihanaliştii înşişi îmi vor fi recunoscători pentru acest lucru, lor nu le place cînd li se reiau tehnicile, pentru a le aplica la altceva decît ceea ce consideră ei că este cîmpul propriu al activităţii lor... Pe de altă parte, unii dintre cei mai buni psihanalişti de astăzi consideră că primul act al psihanalistului nu este de a interpreta, de a reduce la limbajul tehnic al psihanalizei fenomenele ce i se înfăţişează, ci de a asculta... De curînd, în legătură cu o teză despre Rousseau, D-l. Pontalis, directorul **Noii reviste de psihanaliză**, le spunea candidaţilor : faceţi o lectură sau un comentariu sau o parafrază psihanalitică a ceea ce Rousseau vine să ne spună, însă psihanaliza începe prin a asculta şi prin a se întreba „de ce vine el să mă interpeleze, ce caută el în apropierea mea, de ce-mi adresează el cuvîntul“ — pe scurt, locul unde sînt cel mai aproape de psihanaliză este acela în care ea face o bună critică literară şi o aplică fiinţelor vii, întrebîndu-se cine vorbeşte, de ce vorbeşte, de ce se adresează interlocutorului care sînt eu. Altfel spus, marile întrebări prin care trebuie să înceapă activitatea critică fac parte din această categorie. Găsesc, de exemplu, că Jakobson şi tradiţia lingvistică ce începe cu el au întrutotul dreptate să înfăţişeze în mod conjugat **mesajul, emiţătorul** şi **destinatarul** şi să distingă atent emiţătorul fictiv. — de exemplu, o operă literară — evidenţiind deosebirea dintre acest emiţător fictiv şi emiţătorul real, în măsura în care acesta din urmă poate fi cunoscut ; aici poate avea loc un joc de măşti, emiţătorul fictiv, autorul romanului, cel care spune **eu** în roman poate fi deosebit de individul empiric care s-a hotărît să ia pana în mînă... Există apoi problema destinatarului, a cititorului chemat de către opera literară, — şi în această privinţă cred că şcoala germană de poetică a lui Jauss şi Iser are perfectă dreptate să insiste asupra acestui punct, — a cititorului implicit al unei opere, care e lizibil într-o operă şi poate fi dezvăluit în ea ; există o întreagă **sociologie a literaturii** indicată în literatura însăşi, fără să fie necesar a se formula ipoteze interpretative asupra momentului istoric, a structurii sociale, a coincidenţei sau noncoincidenţei dintre cutare operă şi mişcările sociale ale epocii. În acest sens, aş spune chiar că problemele pe care le pune Jakobson cînd invită la luarea în considerare a mesajului, emiţătorului şi destinatarului, sînt de natură a reconcilia o anume cercetare lingvistică şi structurală cu o cercetare existenţială. Scriitorul devine emiţătorul unui anumit mesaj, într-o anumită situaţie existenţială.

— Dvs. vă orientaţi deci interesul pentru cercetările lingvistice recente într-un cadru existenţial, opunîndu-vă direcţiilor care acordă o prea mare autonomie limbajului...

— Cred că există întotdeauna un moment al reechilibrării subiective, că nu sîntem doar nişte jucării ale limbajului. E foarte evident că limbajul ne este comunicat, că ne este dat, că societatea — numiţi-o, dacă vreţi, „legea tatălui“ — ne impune un sistem de simboluri în care urmează să ne regăsim ; am asimilat aceste simboluri, după cum ne-a învăţat Piaget ; a avut loc un proces de asimilare, însă în acelaşi timp trebuie să improvizăm în fiecare clipă răspunsul dat de noi lumii, avem de făcut faţă mereu unor situaţii neprevăzute... Cred că ceea ce se spune despre importanţa limbajului, despre „deriva“ lui, despre antecedenţa lui, este perfect adevărat ; de altfel, în mod curios, aceste teze se întîlnesc cu tezele filosofilor tradiţionalişti catolici de la începutul secolului al XIX-lea, Joseph de Maistre, Bonnald ori, într-o anumită măsură, cu ceea ce spunea Lamennais, care considera limbajul ca fiind, pe de o parte, revelat, însă limbajul devenea în cele din urmă pentru el acel soi de element de care creierul are nevoie ca să se dezvolte, fără de care el moare, oarecum, de inaniţie : limbajul e deci extrinsec, el este oarecum oxigenul vieţii noastre mentale şi, conform acelei teorii, el ne şi conduce oarecum ; această teorie a limbajului se regăseşte încă o dată la Mautner, în jurul anului 1910 în Germania... Spuneam însă că limbajul primit, asimilat, integrat nouă înşine, devine la un moment dat un instrument de care **noi** dispunem, pe care **noi** îl modelăm sau remodelăm, pe care **noi** îl modificăm. Vine un moment de stăpînire activă a limbajului, deosebit de cel în care el ne era comunicat într-o poziţie oarecum pasivă. Vine un moment al sesizării active, limbajul devenind instrumentul prin intermediul căruia interpretăm lumea, şi tocmai prin această manevră a limbajului nou o şi modificăm totodată, stăpînim într-o anumită măsură aspectele lumii care ni se înfăţişează. În acest punct, un subiect construit în întregime într-un dialog cu lumea exterioară se afirmă în mediul în care trăieşte şi îl modifică. N-aş renunţa, aşadar, cu plăcere la însăşi ideea de subiect activ, căci îndată ce aş refuza-o, n-ar mai rămîne decît un fel de chietism destul de singular, destul de curios, în care locul dragostei de Dumnezeu, de care chietiştii voiau să se lase pătrunşi, ar exista doar influxurile sau afluxurile limbajului răsunînd în noi ca într-un fel de spaţiu gol...

Textul: vehiculul unei imagini a lumii

— Aceasta ar schimba toată perspectiva asupra teoriei textului, căci există totuşi mai multe modalităţi de a o prezenta, — mă gîndesc mai ales la grupul de avangardă Tel Quel, **pentru care textul are de asemenea o foarte mare importanţă, fiind prezentat ca rezultat al unei practici „materialiste“, eliminîndu-se aproape prezenţa scriitorului ca atare şi ajungîndu-se la un fel de „maşină textuală“...**

— N-aş contesta ideea însăşi de **muncă**, ideea de acţiune asupra limbajului şi prin limbaj. Aici intervine un „om la lucru“, iar munca trebuie considerată în înţelesul ei cel mai grav — în acelaşi timp ca modificator al lumii şi modificator al limbajului. O cultură e, la urma urmei, un ansamblu de valori primite, dar e şi o muncă asupra a tot felul de obiecte ; asupra materialului pe care îl găseşti în adîncul minelor, ca şi asupra materialului pictural, lingvistic etc. Punctul asupra căruia aş exprima nişte îndoieli ar fi acela al **suficienţei textului.** Mi se pare că această idolatrie a textului de dragul textului întrerupe relaţia cu destinatarul, care ar trebui văzut în acelaşi timp ca fiind singular şi universal, astfel că are loc în cele din urmă o închidere a textului asupra lui însuşi, în jocul infinit al semnificantului, închidere şi joc întru totul analoge cu ceea ce ne înfăţişează în clinică schizofrenia, boală caracterizată prin absenţa contactului cu lumea exterioară.. În această privinţă aş putea prelua anumite critici care vin în egală măsură din partea marxiştilor ca şi a unor oameni legaţi de tradiţia cea mai veche a filosofiei occidentale şi care doresc ca textul să fie vehiculul unei imagini a lumii ce poate fi receptată, chiar dacă ea e contestabilă şi tendenţioasă, dar care poate fi **universal receptată, aptă să se universalizeze.** Cînd textul nu mai este decît jocul propriilor sale virtualităţi, al răsturnărilor de sonoritate şi al mişcărilor sau umorilor constituenţilor săi agitaţi şi recombinaţi — atunci ai într-adevăr impresia unei activităţi ce se cheltuieşte pe loc, ce se epuizează în ea însăşi şi a cărei eficacitate psihică rămîne cu totul problematică. S-au revendicat cu destulă uşurinţă pentru acest gen de jocuri nişte virtuţi pe care le-aş numi, între ghilimele, „revoluţionare“. Mărturisesc însă că în această privinţă sînt cam sceptic... Am mai degrabă impresia unei gratuităţi ce se epuizează pe loc. Vorbesc, desigur, despre eşantioane, despre impresia pe care mi-au putut-o face anumite pagini... Rămîne adevărat faptul că în anumite opere, amplu construite, dezvoltînd mituri, jocul verbal se ordonează în funcţie de alte intenţii, — şi în acest caz jocul verbal nu e, el însuşi, decît o componentă printre altele. Este probabil cazul lui **Finnegans Wake**, — operă mai problematică decît oricare alta — şi care nu şi-a epuizat încă toate virtuţile ; adevărat că aceasta presupune din partea cititorului receptivitate, răbdare, simţ al curiozităţii etimologice, într-un cuvînt, multe calităţi...

Cadrul istoric

— Deşi acordaţi o deosebită atenţie definirii structurii interne a operei literare, Dvs. nu neglijaţi nici aspectul contextual, cadrul istoric în care fenomenele literare se manifestă...

— În acest sens, poate că sînt foarte saussurian (însă lărgind gîndirea lui Saussure), deoarece cred că valorile şi semnificaţiile — ca să vorbesc ca Saussure — sînt generate de nişte opoziţii. Şi tocmai opoziţia dintre o operă şi un moment istoric contribuie la naşterea, la „trezirea“ unui sens... Bineînţeles că alegerea pe care o poţi face în privinţa operei şi a momentului istoric trebuie verificată neapărat. Nu mă pot deda măruntului joc care ar consta în a face o analiză de la termen la termen, ori o pot face numai ştiind că am **izolat** o operă. Pot confrunta, de pildă, cutare culegere de poezie puţin fadă, care apare în 1791, cu revoluţia franceză... Voi avea însă un contrast destul de violent între o culegere de poveşti, de fabule şi de galanterii, şi momentul istoric. Dar pot tot atît de bine să iau opera marchizului de Sade şi să consider că **revoluţia** şi **povestirea** sadiană nu se mai găsesc în acest caz în opoziţie, ci în convergenţă etc. Momentul istoric e alcătuit din toate acestea în acelaşi timp, din scrierile lui Bernardin de Saint-Pierre ca şi ale lui Sade. Momentul istoric este, la urma urmei, o totalitate netotalizabilă, pe care nu sfîrşeşti niciodată s-o inventariezi, iar sistemul diferenţelor reciproce se complică în mod considerabil... Căci, în fond, dacă evoc momentul revoluţiei franceze, nu pot să mă închid exclusiv în domeniul producţiei literare. Tocmai în acest moment încep, de exemplu, orientaliştii să cunoască mai bine sanscrita, iar pe de altă parte, anumite sisteme despre lume se formulează mai bine, chimia ia avînt, — pe scurt are loc o dezvoltare economică şi tehnică pe care o face posibilă un ansamblu de cunoştinţe. Într-un cuvînt, eu nu pretind că fac un astfel de tip de istorie totalizantă, dar ştiu că atunci cînd izolez o operă literară pentru a o confrunta cu un eveniment, efectuez un decupaj cu totul arbitrar. Odată cunoscut acest arbitrar, pot vedea apărînd un sens...

— Vorbim despre istoria literară, şi ne putem da seama că, în general, criticii literari cei mai însemnaţi la ora de faţă se orientează mai mult spre trecut. Există foarte puţini critici care se străduiesc să definească opere recente, aparţinînd realităţii literare imediate. Există, desigur, în mediile de avangardă, acea critică ce nu mai „păstrează distanţele“ ; este vorba deci de nişte extreme... Căci s-ar putea pune problema judecăţii de valoare asupra fenomenului literar actual, în măsura în care critica, în calitatea ei de act responsabil, ar fi în stare să îndrume oarecum literatura La noi, de exemplu, această problemă a responsabilităţii criticii faţă de fenomenul literar imediat se pune într-un mod mult mai acut decît, bunăoară, în Franţa... Ce credeţi deci despre aceste probleme avînd în vedere că într-adevăr există foarte puţini critici care se interesează de fenomenul literar curent, de literatura care se naşte sub ochii noştri ?

— Aş spune că acest lucru ţine de faptul că cuvîntul critic are un înţeles dublu, sau că a cîştigat, poate, un dublu sens. Critica e un cuvînt ambiguu : primul sens, sensul cel mai just al termenului, obligă critica la efectuarea unor discriminări, mai întîi printre operele care apar şi care sînt supuse judecăţii colective al cărei purtător de cuvînt este criticul. În al doilea rînd — şi acesta este poate tot un înţeles curent al cuvîntului **critică** — era vorba mai demult să se aleagă printre anumite manuscrise mai mult sau mai puţin pure, critica străduindu-se să discearnă între lecţiunile bune şi cele rele. Astăzi, de cîteva zeci de ani cel puţin, critica este degajată de sarcina judecăţii şi ea e, în cele din urmă, o istorie a trecutului care se străduieşte să înţeleagă, să descrie, care nu-şi fixează sarcina de **a alege**, care alege... să nu aleagă, şi care îşi oferă o sarcină contemplativă sau teoretică. Ea devine de fapt o disciplină a **înţelegerii** — şi mi se pare că această slăbire a simţului criticii se datoreşte faptului că aproape toate normele în numele cărora critica de selecţie putea să se exercite sînt puse astăzi sub semnul întrebării. Criticul de avangardă, la care făceaţi aluzie acum cîteva clipe, care se ocupă de literatura contemporană, devine un teoretician al literaturii, trebuie să formuleze să făurească **noi** norme, deci să judece, să discrimineze, să respingă sau să aplaude conform acestor norme noi. Noi, ceilalţi, calificaţi foarte adesea drept „critici“, facem rar critică în adevăratul înţeles al cuvîntului, adică în sensul alegerii şi al respingerii, deci al discriminării ; noi facem **istorie** şi încercăm să înţelegem, cu mijloacele destul de diverse pe care trecutul ni le-a propus, — deci sîntem întorşi prin forţa lucrurilor spre trecut, deoarece nu vrem să urmărim actualitatea prin prisma creării unor noi norme şi a aplicării acestor norme...

„Cerneala melancoliei“

— Mă gîndesc, în încheiere, la un frumos titlu de carte pe care îl proiectaţi, Cerneala melancoliei... **Mă întrebam, văzîndu-l anunţat, dacă nu e vorba de ceea ce s-a numit „tristeţea criticii literare“..**

— Formula e a lui Charles d'Orléans, care compară melancolia cu cerneala, căci melancolia e — nu-i aşa ? — o umoare neagră... Această imagine a „cernelii melancoliei“ se află într-un rondel al lui Charles d'Orléans — şi mă gîndeam să reiau o serie de studii asupra melancoliei, temperament considerat ca fiind propriu poetului, de la tradiţia aristotelică şi platoniciană pînă în zilele noastre... Căci poeţii s-au considerat ei înşişi, încă de multă vreme, nişte melancolici ; Ronsard se zugrăveşte pe sine însuşi ca melancolic — deci nu ar fi o noutate faptul că poeţii ar fi melancolici... Că şi criticul ar fi astfel, cred că acest lucru a fost foarte adeseori declarat (de către Bertin, de exemplu, autorul **Anatomiei melancoliei** care, din propria sa activitate de savant, de om care clasifică, citeşte şi citează cărţile, face o activitate melancolică).

— M-am gîndit la acest lucru pentru că este foarte frecventă impresia că criticul devine „parazitul“ operei, care se hrăneşte cu substanţa ei — şi e o idee poate adevărată într-o anumită măsură..

— Antidotul l-am propus deja în conversaţia noastră ; este că, într-o oarecare măsură, activitatea criticului gravitează în jurul operelor însă, dacă el nu uită că există o primă întrebare, pusă despre ceva care priveşte în primul rînd existenţa noastră, clipa noastră prezentă, ceva în care vieţile noastre sînt implicate — în acest caz, persistenţa acelei prime întrebări, care e independentă de lectura operelor, dar care apoi se întoarce spre opere pentru a căuta răspunsuri, are mereu confirmări. Şi poate respingeri... Însă ceea ce ne atrage mereu este necunoscutul operelor...

Convorbire realizată la Geneva de

Ion Pop

Meridiane

Tiranul lui Augusto Roa Bastos

● Paraguayanul Augusto Roa Bastos nu este numai cel mai important scriitor din țara sa, dar și unul dintre cei mai mari prozatori din America Latină. În amîndouă romanele sale parabolice, **Fiul omului** (1959), și **Eu, atotputernicul** (1974), el reface istoria țării sale din perspective diferite. Primul are un erou colectiv, poporul paraguayan. Al doilea are ca personaj central pe José Gaspar Rodriguez de Francia, care și-a spus el însuși **Yo, el Supremo**, deschizînd galeria de dictatori paraguayeni „bolnavi de mărire și orgoliu, de slăbiciune și de teamă", care „își izolează țara transformînd-o într-un bastion al închistării și al tiraniei". Recent, **Eu, atotputernicul** a fost tradus și publicat, cu mare succes de librărie și critică, în R. F. Germania. În cronica pe care i-a consacrat-o săptămînalul „Die Zeit", Augusto Roa Bastos este situat alături de Asturias, Jorge Zalamea, Vargas Llosa, Alejo Carpentier și Garcia Marquez, marii scriitori latino-americani care cu toții au creat în cărțile lor figuri de dictatori, devenite celebre.

„Tineri fără lucru"

● Sub acest titlu, „Le Monde" din 15—16 mai 1977 a publicat, la **Corespondență**, un număr de scrisori trimise de către părinții unor tineri care, cu toate diplomele obținute și toate eforturile depuse, n-au reușit a-și găsi un post. Iată un extras dintr-o asemenea scrisoare : „V-am expus cazul fiicei noastre. Studioasă, plină de curaj, ea a lucrat pentru a obține cîteva diplome spre a-și asigura viitorul, căci, ultima din cei patru copii (soțul meu e pensionar de trei ani), ea știa că nu-i puteam nimic oferi sau lăsa. Și-a dat licența în geografia umană în 3 ani, apoi a obținut dreptul de a preda la școală într-un an, și apoi un doctorat în doi ani, singură, făcînd anchetele pentru teză (asupra „problemelor dreptului la lucru") pe bicicletă sau cu autobuzul. Aceasta, avînd totodată o slujbă de supraveghere la liceul din Savigny sur Orge. A făcut apoi încă un stagiu cu titlu temporar, după care n-aș putea să vă mai spun numărul cererilor de serviciu pe care le-a făcut. La Rouen, i-a fost preferat un bărbat căsătorit... Acest ultim eșec a deprimat-o profund și tristețea ei ne îngrijorează pe toți. Pentru moment așteaptă o decizie a unei alte comisii, în fața căreia sînt deja depuse 34 de dosare. [...] Ea a cheltuit mulți bani pentru a insera cereri de serviciu în ziarele cele mai citite. N-are nici un răspuns. E absolut dezesperant. Ce e de făcut ?"

50 000 de poeți !

● Aceasta ar fi cifra la care estimează o anchetă din „Les nouvelles littéraires" (nr. 2583) numărul poeților — sub acest titlu incluzîndu-se un mare procent de simpli amatori, care-și publică în plachete infime versurile lor, dar în cea mai mare parte numeroși aspiranți în a-și vedea publicate versurile ce nu ajung vreodată în acest stadiu... Altfel, editurile sînt în genere sceptice asupra poeziei, — dovadă că în prefața recentei antologii **Noua poezie franceză** (Ed. Seghers), cuprinzînd și 25 de „nume noi", „pe pragul ultimului pătrar de veac al secolului XX", se afirmă : „dintre poeții prezenți în antologie, peste 5 ani nu vor mai rezista decît jumătate, în 10 ani, cel mult 20, peste 50 de ani, doi sau trei" !

Zeffirelli refuză un premiu

● Dezordinile care au avut loc nu de mult la Roma și cărora, între altele, le-a căzut victimă o fetiță de 13 ani, au avut, printre alte consecințe, refuzul regizorului Franco Zeffirelli de a primi Premiul național al televiziunii pentru filmul său **Isus din Nazaret**. Motivarea regizorului : „Gravele evenimente ce au avut loc la Roma mărturisesc insensibilitatea la mesajul de pace și fraternitate pe care-l promovează filmul".

Donatello la Detroit

● O capodoperă a Renașterii italiene, comandată acum 550 de ani de familia Medici, și anume statuia din bronz a lui David sculptată de Donatello, va părăsi în curînd Florența, pentru prima oară, și va călători peste Ocean, pînă în Statele Unite, la Detroit, „oraș înfrățit" cu capitala toscană. De fapt, deocamdată, se așteaptă o aprobare de la Roma. Dacă ea va fi dată, David va fi expus mai întîi în noul Renaissance Center și apoi la Institute of Arts din Detroit.

„La Storia" de Elsa Morante

● „Roman debordînd de frumusețe și generozitate", „cîntul unui popor întreg", „carte prodigioasă" — sînt cîteva din aprecierile lui Angelo Rinaldi în „L'Express" în legătură cu cartea **La Storia** de Elsa Morante, apărută în traducere franceză la „Gallimard". Romanul este o evocare a unor destine „prinse în spiralele unui asasinat interminabil" — ultimul război mondial, văzut de la Roma. Angelo Rinaldi estimează că această carte „este un eveniment în istoria romanului european, smulgîndu-l din mlaștina avangardismului experimental, ilustrînd resurecția unui gen în care contează numai oamenii, sentimentele și lucrurile. Și marcînd o revenire puternică a epicului și a frescei sociale".

„Din pămînt și apă"

● Colibele unui sat dogon, casele patriciene și moscheile din orașul Djenne (sec. XIV) — iată arhitectura tradițională „din pămînt și apă" care este ilustrată într-un film în culori pentru televiziune, realizat de către UNESCO în Mali. Perfect adaptată condițiilor climatice și necesităților locuitorilor, această arhitectură face apel în exclusivitate la unele materiale disponibile pe plan local : cărămidă, argila și chirpiciul. Ea a creat astfel monumente magnifice, dintre care unele vechi de mai multe secole.

Premiile Academiei franceze

● Recent, Academia franceză a acordat un număr de premii literare. Cel dintîi pe listă este premiul Bordin, acordat lui Mircea Eliade, pentru **Istoria credințelor și ideilor religioase.** Academia franceză a acordat pentru prima oară, anul acesta, premiul destinat unor lucrări consacrate vieții și operei lui Pierre Benoit. Au fost, ca atare, premiați Cousin de Mandet și Roger Nicolle pentru **Pierre Benoit și Marcelle Pierre Benoit** ; Dominique-Albine Vigoury pentru **Imaginea feminină în opera romanescă a lui Pierre Benoit.**

Literatura dramatică

● La Editura Henschel din R.D.G. a început tipărirea unei noi serii de literatură dramatică. **Joachim Herz, regizor, la Teatrul muzical** se intitulează monografia lui Hans-Joachen Irmer și Wolfgang Stein. O selecție de lucrări ale lui Peter Weiss conține volumul **Piese** (Henschelverlag), cuprinzînd **Turnul, Asigurarea, Mackinopit, Marat, Cercetarea, Mumia lusitană** și **Discurs despre Vietnam.** În seria „Dialoguri" au apărut **Marfarul** de Mihail Roșcin, **Divina comedie** de Isidor Stok, **Convorbiri cu Felsenstein** de Dieter Kranz.

O nouă ediție a „Poveștilor" lui Oscar Wilde

● Nu demult în Anglia a apărut o nouă ediție a **Poveștilor** lui Oscar Wilde, volum alcătuit din nouă povestiri fantastice cu eroi tradiționali: prințese, uriași, zine ale apelor, — adevărate lecții de etică și frumusețe nu numai pentru copii, ci și pentru oameni mari. Parafrazînd una dintre piesele lui Oscar Wilde, recenzentul revistei „Times Literary Supplement" își intitulează articolul dedicat acestei reeditări **Importanța de a fi moral.** Se subliniază imensa popularitate a acestor povești, nu numai în Anglia, ci și în multe alte țări. De asemenea, se atrage atenția asupra ilustrațiilor de o calitate aparte ale acestei cărți (desene realizate de Harold Johns).

Pămîntul în prim-plan

● Studiourile din Moscova au realizat un film documentar, **Pămîntul în prim-plan**, dedicat zborului cosmic al navei „Soiuz-22". Trei ani de pregătiri și opt zile de zbor ale cosmonauților Bikovski și Akionov sînt rezumate în 30 minute de proiecție. Pelicula include și secvențe filmate în spațiu, cei doi cosmonauți dovedindu-se a fi excelenți operatori.

Ella Fitzgerald și Count Basie

● Evenimentul lunii au fost considerate de presă concertele prezentate la Paris de Ella Fitzgerald cu orchestra lui Count Basie și ghitaristul Joe Peterson. Ella Fitzgerald, care va sărbători în curînd 60 de ani, rămîne, categoric, împreună cu Sarah Vaughan, una din cele mai frumoase voci ale jazz-ului. În ce-l privește pe veteranul Count Basie, în vîrstă astăzi de 73 de ani, succesul pe care i-l rezervă acum publicul european îl obligă să facă turnee după turnee. În fruntea celor 16 muzicieni ai săi, el va fi, anul acesta, invitat la Marea Paradă a jazz-ului de la Nisa.

Monografie Romain Rolland

● La Editura Progres din Moscova a apărut o monografie Romain Rolland (de peste 450 de pagini), cuprinzînd documente inedite sau mai puțin cunoscute, semnată de cercetătoarea Tamara Motiliova. Autoarea este o cunoscută specialistă în opera lui Rolland ; ea a participat anterior, cu contribuții substanțiale, la colocviile de la Praga, Varna, Nevers, consacrate lui Rolland. Motiliova este autoarea unor apreciate studii despre Thomas Mann, Anna Seghers, Dostoievski, Tolstoi.

Festival în festival

● Programul Festivalului de la Viena (14 mai — 26 iunie) include un adevărat „festivalul de balet" internațional. Cele mai celebre trupe de balet din lume au fost invitate să facă la Viena o demonstrație a artei clasice și moderne. La „Theater an der Wien" se produc : ansamblul de balet al Operei din Hamburg, „Merce Cunningham an Dance Company" din New York, „Ballet du XX-e Siècle" din Bruxelles, ansamblul Malegot din Leningrad, baletul teatrelor din Wuppertal, „Staatstheater am Gärtnerplatz" din München, „American Ballet Theatre" din New York și, bineînțeles, trupele de balet de la celebrele Wienerstadtsoper și Volksoper din capitala Austriei.

Expoziția anticarilor

● la Fontainebleau s-a deschis salonul anticarilor, în cadrul căruia 36 de expozanți — în majoritate parizieni — prezintă vizitatorilor artă populară, sculptură din Evul Mediu, bronz aurit, arme, ceramică, mobilă stil.

AM CITIT DESPRE...

Un economist

PENTRU a semnala apariția versiunii franceze a penultimei sale cărți, **Banii — De unde au venit și unde s-au dus**, „Le Nouvel Observateur" rezervă interviului pe care i l-a luat Olivier Todd, cel mai mare și mai de onoare loc : rubrica „Documentul săptămînii".

În englezește i-a ieșit de curînd de la tipar altă lucrare, **Era nesiguranței**, inclusă imediat după publicare în selectia clubului „Cartea lunii", ceea ce prevestea — fapt deja împlinit — cocotarea ei pe lista de bestsellers, iar ziarele i-au consacrat nu numai obișnuitele cronici, ci și articole speciale de apreciere a personalității autorului, interviuri etc. asa cum a făcut „The Washington Post" sub titlul **Economistul : preot sau vraci.**

La aproape 70 de ani, economistul John Kenneth Galbraith, om cu cea mai sobră și mai puțin spectaculoasă dintre specializări, ajunge la fel de popular ca o vedetă de televiziune. De fapt, chiar și este vedetă de televiziune : aceste ultime două cărți nu sînt decît versiuni modificate și adăugite ale textului scris de John Kenneth Galbraith pentru un serial în 13 episoade realizat de B.B.C. sub titlul **Istoria ideilor economice și a consecințelor lor**. Serialul, făcînd parte din același ciclu ca și **Ascensiunea omului**, de Jacob Bronowski, prezentat și la noi, și **Civilizație** (istoria artei), de Kenneth Clark, a avut un mare succes de public în Anglia, dar, parcă tocmai de aceea, economiștii britanici l-au criticat cu severitate. I-a deranjat transformarea aridei economii politice într-o temă populară, telegenică, pe înțelesul oricui. Cum ? Luînd la rînd diferitele legi și doctrine economice nu pentru a le explica în termeni pedanți, ci pentru a arăta concret, cu exemple frapante, ce influență a avut aplicarea (sau dimpotrivă, neglijarea) lor, asupra existenței oamenilor. După o viață întreagă de studiere a problemelor economiei politice, de observare a realităților lumii contemporane, de punere în practică a teoriei (ca profesor la Harvard, autor de cărți, consilier al președintelui Kennedy, ambasador în India), Galbraith cunoaște exact geneza și evoluția viciilor evidente și ascunse ale structurii economice capitaliste, are onestitatea de a nu profera banalități consolatoare, este în măsură să prefigureze anumite evoluții. Concluzia lui că bogățiile lumii vor trebui redistribuite, că va trebui să se dea de lucru și mijloace de existență săracilor de pretutindeni, nu este o predică subiectivă, este încheierea logică a unei incursiuni minuțioase și clarvăzătoare în istoria recentă. Era nesiguranței a început, după părerea lui John Kenneth Galbraith, odată cu primul război mondial, care a pus sub semnul întrebării foarte multe certitudini. A venit vremea transformărilor, a răsturnărilor, nu pentru că deținătorii puterii economice și-ar fi dat seama de inechitatea poziției lor („Privilegiații vor risca totdeauna totala lor anihilare, mai curînd decît să renunțe la vreo părticică din avantajele lor materiale" — este de părere Galbraith) ci pentru că altminteri nu se poate, pentru că aceasta este direcția inexorabilă a mișcării. Sfîrșitul epocii coloniale, de pildă, a fost determinat, pe de o parte, de ura stîrnită de oprimarea externă și, pe de altă parte, de incapacitatea economică și militară a metropolei de a-și menține controlul asupra unor țări situate la mare depărtare.

Spiritual, mobil, în stare să extragă din anecdotica istoriei semnificații nebănuite, Galbraith este un mare amator de paradoxuri, un ironist redutabil. Discutînd cu Olivier Todd, el îi demonstrează, de pildă, că Statele Unite sînt... cea mai importantă țară a lumii a treia. De ce ? „Urmăriți-mă bine, spune el. Lumea a treia produce alimente și materii prime. Or, noi ce sîntem ? Un enorm producător de grîu, de soia, de porumb și de furaje, pe care le exportăm în întreaga lume".

Neortodox în terminologie, neconformist în gîndire, sceptic în privința intențiilor potentaților (de la cruciade pînă la războiul dus de Statele Unite în Vietnam, demonstrează el, lăcomia și jaful au avut totdeauna abilitatea de a invoca în sprijinul lor voința divină) Galbraith abordează cu tinerească sprinteneală a spiritului și cu foarte matură înțelegere o problematică pe care alții se consideră îndreptățiți s-o trateze greoi, ininteligibil, fără suflu și fără perspectivă. De aici succesul scrierilor lui cele mai recente și al ingeniosului serial TV, prezentat în aceste zile în Canada și în Statele Unite.

Felicia Antip

Centenarul lui Maximilian Voloșin

● Poet sau pictor ? Cînd i se punea această întrebare, Maximilian Voloșin răspundea : „Bineînțeles, poet — și adăuga — și pictor". Este ceea ce demonstrează și expoziția recent deschisă la Moscova cu prilejul centenarului nașterii marelui om de cultură rus, în care, alături de versuri autografe, scrisori ale prietenilor, articole, fotografii, figurează și peisajele sale. A fost poet, pictor, critic publicist și a năzuit întreaga viață „să pătrundă cu conștiința pînă în străfundurile naturii"

Nietzsche și Dostoievski

● În 1887, Nietzsche îi scrie lui Franz Overbeck, între altele : „...Acum cîteva săptămîni, eu care nu citesc nici un ziar, nu știam nimic despre Dostoievski, nici măcar numele. Și iată că într-o librărie pun mîna pe **Însemnări din subterană**, traduse recent în franceză. Bucuria mi-a fost imensă". Apoi, Nietzsche, pe măsură ce avea să cunoască opera lui Dostoievski, îl va evoca necontenit. De pildă, la 28 martie 1888, într-o scrisoare scrisă din Torino lui G. Brandes. Fapt e că marele filosof german a citit **Amintiri din casa morților, Umiliți și obidiți, Demonii...** E ceea ce relevă **Fragmentele postume** (toamna 1887—martie 1888), traduse recent și în franceză (la Gallimard, 452 pag.).

Apollinaire, „Opere în proză"

● Poetul scria undeva : „Proza ! Ce lucru greu ! Mult mai ușor se scrie versurile". Volumul I de **Opere în proză**, apărut la Gallimard, înmănunchează, în ordinea cronologică a publicării lor, marile scrieri ale poetului, de la **L'Enchanteur pourissant** la postuma **Femme assise**, apoi povestirile **Poetului asasinat** și cîteva schițe găsite în reviste și ziare. În seria **Istoria romanescă** apar titlurile **La Fin du Babylone, Les trois Don Juan** și fragmentul manuscris **La Femme blanche de Hohenzollern.** Volumul mai cuprinde cîteva eseuri dramatice și două scenarii de film.

Din nou Asturias

● Un omagiu postum este adus de editura pariziană Albin Michel lui Miguel Angel Asturias prin reeditarea versiunii franceze a romanului său **Domnul Președinte**, acel portret de dictator latino-american apărut în 1946, și prin traducerea unui roman încă inedit al laureatului guatemalez al Premiului Nobel : **Vinerea durerilor.**

Marii polonezi în sculptură populară

● O mare expoziție de sculptură populară legată tematic de activitatea marilor personalități poloneze a fost deschisă recent la Varșovia. Lucrările, provenind din Muzeul etnografic de la Torun, au fost distinse la concursul organizat sub titlul „Marii polonezi, viața și opera lor". Sînt expuse mai mult de 100 de sculpturi în lemn, printre care cea înfățișîndu-l pe eroul național Tadeusz Kosciuszko, pe militantul revoluționar și democrat Piotr Sciegienny, eroi ai mișcării muncitorești poloneze și internaționale, precum și figuri populare din istoria recentă a Poloniei.

„Asasinat prin ordinator"

● Jim Garrison, judecătorul care a căzut în disgrație din cauza anchetei „prea profunde" pe care a desfășurat-o în legătură cu asasinarea președintelui Kennedy, este autorul cărții cu titlul de mai sus, pe care critica o apreciază ca cea mai inteligentă lucrare inspirată de dramaticele evenimente.

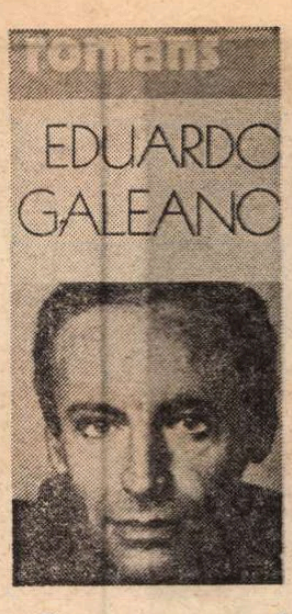

„Cîntecul pe care-l cîntăm"

● „Ceea ce se povestește aici sub formă de roman se petrece realmente în timp ce scriu aceste rînduri pe care le citiți. Sub o infinită varietate de nume, de împrejurări și de destine, personajele acestei cărți trăiesc oribila simultaneitate care au devenit timpul uruguayan, timpul chilian, timpul argentinian, întotdeauna aceeași și interminabila stare de teamă". Este ceea ce scrie Julio Cortazar despre cartea **Cîntecul pe care-l cîntăm** a lui Eduardo Galeano, una din personalitățile marcante ale cărții literare latino-americane. El conduce, la Buenos Aires, revista „Crisis", publicație de reflecție sociologică și culturală de mare prestigiu pe continentul Americii Latine.

„Marele premiu pe 1977"

● Laureatul Premiului Nobel pentru literatură pe anul 1976, Saul Bellow, a fost distins recent cu „Medalia de aur pentru literatură" a Academiei S.U.A. Aceeași Academie, împreună cu Institutul de artă și litere, au decernat „Marele premiu pe 1977" poetului Robert Lowell, de două ori laureat al Premiului Pulitzer. Născut în 1917, Lowell este, între altele, autorul trilogiei în versuri **Vechea glorie.**

Panică printre librari

● Librarii vest-germani — scrie „Der Spiegel" — se declară „foarte șocați", temîndu-se de „o agravare a situației" și „prevăzînd alte lovituri pe la spate". Ei văd „cum se rupe ultimul zăgaz", lăsînd „să se apropie vijelios catastrofa".

Temeiul acestei stări de panică : contra unui milion de mărci, editorul Fritz Molden a cedat rețelei de magazine, de cafea „Eduscho" drepturile de difuzare a unui best-seller de artă culinară.

Marea tulburare este provocată nu atît de faptul în sine, cît de teama ca acesta să nu devină un precedent.

Calm rămîne doar un singur librar. Kurt Meurer, care susține că îngrijorarea este lipsită de temei, cel puțin în ce privește cărțile de beletristică. În acest domeniu, după părerea lui, negustorii de cafea n-au șanse, „cafegiii nefiind cititori de cărți".

Bernstein despre muzica „pop"

● Într-un interviu acordat ziarului „Die Welt", Leonard Bernstein mărturisește : „Îmi place muzica «pop» cînd este bună, dar în prezent cred că, din păcate, nu mai este cazul. Cu 10 ani în urmă, muzica «pop» mă fascina. Era o muzică vitală. Astăzi intuiesc o erodare a creativității. Lucrări valoroase nu mai apar. Mă tem că și aici au intervenit interesele comerciale...".

„Ecologia" are 100 de ani

● Continuînd revizuirea dicționarului său, Academia franceză propune „aducerea la zi" a cuvîntului **ecologie**, astfel : „ECOLOGIE, s.f. 1) — La origine, parte a științelor naturale care studiază raporturile animalului cu mediul său. Termenul ecologie a fost creat în 1866 de către biologul german Haeckel. 2) Știință care studiază corelațiile între ființele vii și mediul care le înconjoară. Ecologie a insectelor, a păsărilor, a omului etc. Ecologie marină, a apelor dulci, terestră etc. 3) În limba modernă, termenul ecologie desemnează de asemeni studiul condițiilor necesare dezvoltării armonioase a ființelor vii : ea pune în gardă contra factorilor care amenință echilibrul biologic (poluare, degradare a mediului înconjurător etc.), măsuri adecvate asigurării supraviețuirii speciilor existente. Susținătorii ecologiei estimează că progresul tehnic necontrolat, provocînd o ruptură între om și mediul său, pune în primejdie specia umană și numeroase alte specie."

Frank Capra — 80

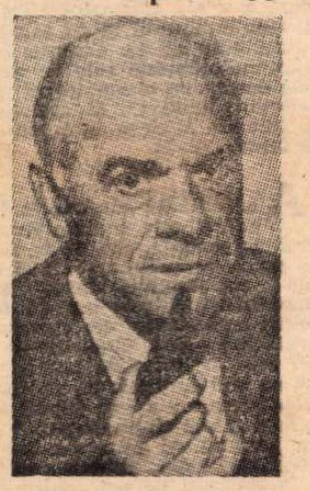

● Un mare maestru al comediei cinematografice americane, Frank Capra, a împlinit recent 80 de ani. Născut la Palermo, în Italia, la 18 mai 1897, a debutat în film ca autor de gaguri, apoi a regizat filmele comice ale lui Harry Langdon, iar în cele din urmă a ajuns să marcheze cu amprenta sa proprie filmul comic al anilor '30. Personajele sale preferate erau eroii vieții cotidiene, oameni obișnuiți în confruntare cu forțele anonime dar apăsătoare ale lumii moderne — adică ale marii crize economice. Caracteristicile lor : ironie nuanțată cu poezie, critică socială vizînd mai degrabă idei decît situații, eroi verosimili puși în situații neverosimile. Prin „școala" lui Capra au trecut aproape toți cei care aveau să devină „marii" Hollywoodului — Gary Cooper, James Stewart, Clark Gable, Cary Grant.

„Mascarada"

● Teatr Polski din Varșovia a reluat, la mulți ani după premieră (pe aceeași scenă), piesa **Mascarada** a remarcabilului scriitor polonez Jaroslaw Iwaszkiewicz. Eroul piesei este marele poet rus Alexandr Puskin. Ultimele zile de viață și moartea sa dramatică constituie axul dramaturgic al spectacolului. Rolul lui Puskin este interpretat de Ignacy Gogolewski și Aleksander Niwinski (prin rotație), rolul Natalieî, soția lui Puskin, a fost încredințat actriței Anna Nehrebecka. Spectacolul a fost pusă în scenă de Ignacy Gogolewski.

Otto Dix, inedit

● Muzeul Național din Nürnberg a prezentat pentru prima oară publicului corespondența inedită a pictorului Otto Dix (1891—1969), întrată de curînd în patrimoniul său.

ATLAS

ORAȘE FRAGEDE

● TAȘKENTUL nu m-a uimit la început. Unele străzi semănau cu Bucureștiul, altele cu Dorohoiul. Mulți salcîmi prăfuiți obosiți de căldură, galbeni de prea multă lumină, uscați nu de toamnă, ci de intensitate. Am umblat mai întîi pe străzi fără să mă mir și fără să fiu atentă măcar, prea exaltată de schimbarea bruscă a orei și a anotimpului pentru a mai putea observa sau contempla ceva. Plecasem de la Moscova într-o amiază de noiembrie geros și umed, pe o zăpadă care amenința din fulg în fulg să se transforme în lapovită sau în ploaie pătrunzătoare pînă la os și ajunsesem numai după cîteva ore de zbor — cu un avion familiar în care plîngeau copii mici, se legănau plase cu provizii cumpărate din Capitală și se schimbau vorbe într-o limbă necunoscută, cîntată nazal, între femei exotice și bărbați uniformizați de fesuri artistic brodate — ajunsesem după numai cîteva ore de zbor într-o noapte moale caldă și înstelată mirific într-un sud profund cufundat în apele legănătoare ale unei veri aromitoare de fructe și flori. Pe lîngă această miraculoasă trecere, senzațională răsturnare, orașul cu centrul lui aproape european cu blocurile lui contemporane, îmbătrînite de căldură, cu arborii lui banali și obosiți n-a mai reușit să-mi atragă atenția vrăjită numai de poveștile mele senzații.

Mult mai tîrziu, în timp ce noaptea înainta în catifea picurînd stele coapte care se striveau și lăsau pete de zeamă dulce pe caldarîm, am pierdut șirul bulevardelor atît de modeste în orgoliul lor și-am început să rătăcesc anapoda, din ce în ce mai fermecată, pe ulicioare labirintice, late de doi metri, cu case din pămînt văruit alb, cu ferestre mici sau fără ferestre, cu ziduri înalte de peste care scăpa spuma verde a filigoriilor de vită. Atunci am descoperit, trezită brusc din propria mea beatitudine beatitudinea lumii orientale, picoteala aromată a orașului răsăritean pe care nu l-am mai uitat și în care aveau să se desfășoare de atunci atîtea dintre visele mele bicaresti.

Mult mai tîrziu, am descoperit, ca într-o proiecție a propriilor mele dorințe Spania meridională, umbra maură a Cordobei, cu aceleași case crescute din pămînt asemenea fructelor, cu aceleași ziduri albe de lut ca niște tulpini înmoletite a tărîneî apărîndu-se astfel de lumină și luminînd ea însăși din preaplinul propriului său noroc.

Orașe de pămînt, orașe fragede, orașe orientale. Acea primă noapte rătăcitoare în Tașkent m-a făcut să le descopăr și să le visez apoi ca pe un semn că în babiloanele orgolioase ale universului există și cetăți care vorbesc limba cuminte înginată mereu a tărîneî.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Manifestări Tudor Arghezi în S.U.A.

● În toamna anului trecut, a apărut în America, la Editura Universității Princeton, un volum de poezie cu titlul **Selected Poems of Tudor Arghezi**, în traducerea lui Michael Impey și Brian Swann. Acest nou volum în limba engleză se adaugă celorlalte paisprezece traduse de-a lungul anilor în diverse limbi europene.

La Universitatea statului Ohio, din orașul Columbus, la începutul lunii aprilie a avut loc Simpozionul-Conferință dedicat Europei de Sud-Est, în cadrul căruia a fost celebrat **Centenarul Independenței de Stat a României.** Cu această ocazie, în dimineața de 7 aprilie, într-una din sălile de la Ohio Union a avut loc manifestarea : **In memoriam of Tudor Arghezi**, care a marcat apariția volumului în limba engleză și a stabilit primul contact între publicul american și poetul Tudor Arghezi.

Columbus este un oraș universitar cu 52 000 de studenți și 500 000 de locuitori. Toate disciplinele își dau mîna în acest întins campus plin de facultăți, terenuri de sport, cămine, laboratoare. Colosi cu fațadele de cărămidă roșie — aspect al clădirilor întîlnite pretutindeni în Statele Unite, — stau alături de case și imobilele vechi și scunde. Impunătorul corp administrativ a fost reclădit în vechiul stil colonial. Biblioteca, una din cele mai moderne, este foarte înaltă. Computerele ei pun imediat la îndemînă, din imensele depozite, cartea căutată. Orașul este întins de-a lungul cîtorva străzi, dintre care una are peste 20 de kilometri, cu numerele de la case care trec de 6 000. Riul Olentargy îl străbate șerpuind. Casele izolate au drept gard doar un covor verde de gazon. Din străzile foarte liniștite, pe care două ori pe zi se aglomerează automobilele, dealtfel singurul mijloc de transport, șerpuiește pînă la intrarea fiecărei case o potecă pietruită sau cîteva trepte. Oamenii trăiesc alături, se salută amabil, dar nu se cunosc, nu comunică.

Sala era ocupată de studenți americani care studiază limba și literatura română la Universitatea Ohio, cititorii lui Arghezi, de limbă engleză și română, persoane oficiale. Am participat ca invitată a Universității Ohio și am vorbit despre viața și munca de scriitor a poetului. Am răspuns întrebărilor puse de studenții americani și public, care doreau să cunoască anumite detalii ale vieții și operei lui Tudor Arghezi. Fotografiile, volumele în diferite ediții și cîteva manuscrise în fotocopie, pe care le-adusesem cu mine, recitarea cîtorva poezii în românește și reluarea lor în engleză de Michael Impey prezent în sală, au contribuit la completarea unei mai bune imagini despre scriitor.

După cum releva Dan Grigorescu într-un recent articol despre traducerea în engleză a poemelor lui Arghezi, „Michael Impey este unul dintre cei mai respectați cunoscători americani ai literaturii moderne românești" : îmi amintesc de discuțiile pe care le-am avut în perioada de căutări și îndoieli prin care a trecut atunci cînd s-a apucat de lucru.

Tinerilor, cărora m-am adresat în special și care din pasiune studiază limba și literatura română, le-a fost stimulat interesul, după spusa lor, de a citi tot ce a scris Arghezi și a-l cunoaște mai bine. Pe acești tineri entuziaști i-am văzut cu o seară înainte, după banchetul oferit de Universitate jucînd și cîntînd pe românește, în reușitul lor spectacol omagial realizat cu acest prilej. Formația bine dirijată poartă numele Haiducii.

Următoarea manifestare a avut loc la New-York, în sala Bibliotecii române, din 38 th street, colț cu 3 th avenue. Silueta albă a clădirii svelte se detașează net pe fundalul blocurilor întunecate.

În sala intimă a Bibliotecii au fost invitați editoarea Eva Feiler care a dedicat numărul 4 al revistei „Shantih" pe care o scoate, **Literaturii și artei moderne românești**, și poetul american Stanley Barkan. Publicul a ascultat cu interes și atenție relatările pe care le-am făcut despre scriitorul și omul Arghezi. Poeziile recitate în limba română au fost citite în limba engleză de Eva Feiler și Stanley Barkan. În încheiere a fost proiectat un film omagial despre Tudor Arghezi, intitulat **Imagini potrivite**, pe care l-am adus cu mine și care din nefericire nu a putut fi proiectat la Columbus din motive tehnice.

La sfîrșit eram cu toții impresionați. Între noi se stabilise treptat o atmosferă caldă și prietenoasă. Strîngerile de mînă și cuvintele de rămas bun se pierdeau în emoție.

Aprecierile reciproce înscrise pe cărți vor rămîne mărturie.

La mii de kilometri depărtare de România, țara care a dat culturii și spiritualității universale atîtea valori de prestigiu, creația poetică a lui Tudor Arghezi își croia drum spre inimile cititorilor de limbă engleză, înscriindu-se în eforturile comune de apropiere între popoarele român și american.

Afară o ploaie mărunță grăbea pașii rarilor pietoni spre casă. Seara învăluia încet crestele pierdute în întuneric ale zgîrie-norilor. Părea că cerul coborîse întunecat.

Departe, clădirea albă a Bibliotecii române abia se mai zărea...

Mitzura Arghezi

Cele două obsesii ale Cannes-ului '77 : problema negrilor (Black Joy, filmul englez semnat de Antony Simmons) și emanciparea femeilor (3 femei, filmul american semnat de Robert Altman)

Cannes '77

Tatăl meu, patronul meu, capitalul meu... [I]

„NOSTALGIA nu mai este ce era odată“ zice Simone Signoret în titlul best-sellerului ei, o carte dură, lucidă, bărbătească, cu o viziune de zoon politikon adică foarte deosebită de confidențele, memoriile și jurnalele semnate spre sfîrșitul carierei de ex-vedetele încercînd o reciclare în zona literelor și o ultimă revalorificare a deșeurilor mitologiei benzii de celuloid. Nostalgia — da — nu mai e ce era altădată și parcă nimic nu poate să probeze mai bine că așa este, decît acest festival născut în 1946, ca cea mai extravagantă chermeză a unei anumite lumi postbelice care își alegea ca reședință Coasta de Azur, pentru că acolo îi ședea cel mai bine, pentru că se asorta cu palmierii de pe Croazetă, cu majordomii de la Carlton, cu show-urile de la Casino, cu piscinele de la Palm Beach, cu Rolls-urile garate dincolo de zidurile de chiparoși, dincolo de imense porți de fier forjat dirijate de portari-electronici. Nici nostalgia, nici Cannes-ul nu mai sînt ce erau altădată. Altădată „Nice-Matin“ tipărea vaste reportaje fotografice cu o celebră actriță care dansa pe masă într-o „boată“ din port și spărgea într-o singură seară vesela a trei restaurante, dar anul acesta ziarul de dimineață trimis de la Nisa anunța în chenar că „de data asta nu mai e glumă“, că „bomba asta nu mai e folclorică“, că „există“, că „a fost descoperită de cei doi polițiști de serviciu care și-au făcut datoria în mod exemplar“. Era învelită într-un sac de plastic negru. Conținea 300 grame de exploziv pe bază de nitroglicerină într-un detonator cu pilă electrică. Bomba trebuia să explodeze la miezul nopții, adică la sfîrșitul ultimei proiecții, la spectacolul cu „ținută de seară obligatorie“, proiecția rezervată pentru jet-society, pentru boss-i, pentru rochiile de la Cardin și bijuteriile de la Cleef. Altădată, acum vreo cinci ani, municipalitatea își mobilizase serviciile de ordine în faimoasa campanie anti-monokini, dar azi, la Carlton, în același hol în care o „monokini“ apărea călare, asistam la alt spectacol la fel de extravagant și extrem de neliniștitor (nu pentru noi, firește) azi, zic, la Carlton se servește „micul dejun la luminare“. Totul, acești garsoni îmbrăcați în smokinguri cu revere satinate, aceste doamne care declară că fără bijuterii se simt goale, totul zic ar părea o scenă dintr-un film de Visconti, dacă realitatea n-ar fi depășit imaginația aristocratului-roșu, dacă această mizanscenă halucinantă — un palace cu cameristele și valeții orbecăind pe coridoarele mochetate cu lămpașuri — n-ar fi semnată de un autor pe cît de celebru pe atît de anonim, un autor numit viața, viața propriu-zisă, nu viața din filme, viața care a declarat pentru data de 24 mai zi de grevă generală. Și cineva a zis să se facă lumină, dar lumină nu se făcu.

Cannes-ul „fermecătoarei zurbageli“, chiar dacă mai există pe undeva nu se mai vede. Dar ce se vede ?

ÎN LOCUL acelei săli de bal feerice, unde se proiecta, parcă pentru un agrement suplimentar, cîte unul sau două filme după orele de plajă, Cannes-ul a devenit un imens computer care timp de două săptămîni, de la ora 8 dimineața pînă la ora trei după miezul nopții, prelucrează între 80 și 100 de filme zilnic. „Palatul“, adică sala somptuoasă, iluminată savant în degradeuri de violet, nuanțele imensei cantități de hortensii pavoazatoare, s-a extins tentacular asupra împrejurimilor, asupra diferitelor etaje, asupra holurilor hotelurilor vecine, transformate ad-hoc în săli de proiecție, asupra cinematografelor de pe rue d'Antibes și azi, festivalul are loc în nici mai mult nici mai puțin decît 25 de săli. „Serbarea“ de pe vremea lui Cocteau a devenit o uzină în care se lucrează în trei schimburi. Boema artistică, cu fanteziile sale nocturne a fost înlocuită sau eclipsată pînă la a deveni invizibilă de un staff, mai bine zis de un trust de staff-uri multinaționale, compuse din persoane care n-au ochi nici pentru marea de azur și, într-o oarecare măsură, nici pentru steluțele în căutarea șansei. Yachtul altădată de agrement care staționează în fața palatului este acolo ca în toți anii, dar vedetele acestor reuniuni nocturne nu mai sînt demult actorii. Actorii rămîn petele de culoare. Pe acest yacht nu se mai pun la cale idile, ci coproducții, iar adevăratele vedete, aici ca și în festivalul propriu-zis, sînt producătorii, dl. Arthur Sakissian, dl. David Puttnam, dl. Philip Feldman și alte cîteva nume, nume nememorabile (cu excepția lui Carlo Ponti și a lui Luigi de Laurentiis, intrați în notorietate datorită celebrelor lor soții). Pe croazetă, trecătorii își întorc în continuare capul după Telly Savalas. Torsul său expus generos și mai ales cutia sa craniană lucitoare ca o bilă de biliard sînt deocamdată mai cunoscute decît silueta domnului Myron D. Karlin, nume obscur pentru cinefilul platonic. Acei care nu au timp să vadă filme pentru că sînt ocupați să le facă știu însă că dl. Karlin este președintele lui Warner Brothers, că el, iar nu Savalas este adevăratul Kojak. Primul răspuns la întrebare : ce se vede ? ar fi deci că anul acesta mai mult decît oricînd, Cannes-ul, un Cannes debucolizat, renunțînd la circul star-sistem-ului și la naive euforii cinefile lasă să vedem cu o claritate, cinică adeseori, că structura de rezistență a artei cinematografice este industria cinematografică. Cine vede Cannes-ul și nu înțelege, în sfîrșit, că protagonistul acestei lumi este nu un Cocteau cu exaltările sale romantice, nu un Kojak cu cohortele sale de admiratori, nu un Rossellini, cu ideile sale despre un cinematograf văzut „ca o societate frațernă de proporții planetare“, ci capitalul cu deviza sa inflexibilă : profitul !, cine nu înțelege asta mai bine se duce la Olănești și face cură la izvorul nr. 24.

AL DOILEA răspuns la întrebarea **Ce se vede ?** este o stare de radicalizare ideologică din ce în ce mai pronunțată, din ce în ce mai ofensivă și mai revendicativă. La prima vedere, ba chiar și la a doua, realitatea apare paradoxală : un festival intrat trup și suflet în circuitul capitalului monopolist este la ora de față unul dintre punctele cele mai violent contestatare ale sistemului care i-a dat naștere și care îl perpetuează anual. Comisiile de selecție funcționează după criterii în care argumentele pur estetice nu mai au nici o valabilitate dacă nu sînt susținute de un discurs politic virulent. Anul trecut marele premiu l-a luat filmul algerian „Cronica anilor de jar“, prima mare frescă cinematografică a luptei anti-imperialiste. Anul acesta Premiul cel mare s-a dat fraților Taviani, film mișcător : viața unui copil din Sardinia care a trebuit să stea cioban la capre pînă la douăzeci de ani pentru că taică-său, un prăpădit, sărac lipit pămîntului, nu-i da voie să meargă la școală, dar iată că intrînd în armată, băiatul începe să învețe să scrie, să citească, întîi abecedarul, iar mai apoi pe Ariosto și iată-l pe acest cioban, devenit institutor, un institutor care nu vrea să se piardă în societatea de consum, care vrea să se întoarcă în sărăcia lui sardineză pentru că acolo este casa lui și mama lui și tatăl lui, în fața căruia nu se va mai supune, pentru că el a ales altă cale, o cale care încearcă să iasă de sub obsesia averii, a banului, a banului stors din sudoarea celuilalt, de aceea se și intitulează filmul „Tatăl meu, patronul meu“ **(Padre, padrone)**. Acest cuvînt **patron** fără îndoială că a cîntărit mult cînd a fost pus pe balanță acest film mișcător, cum ziceam, dar nu răscolitor. Juriul ca exponent al unui climat general, un climat condiționat într-o măsură covîrșitoare de critică și anume de critica marxistă sau marxizantă, este mai puțin sensibil la căutările estetice și mult mai impresionabil de subiect (în cazul de față șansele creșteau pentru că povestea este adevărată, a fost scrisă într-o carte de mare succes, iar fostul păstor, devenit între timp lingvist, apare în carne și oase la începutul și la sfîrșitul filmului). Cuvîntul **patron** pus în titlu avea deci valoarea unui punct pe un i-ideologic. Ca și cuvîntul **burghez** din titlul filmului lui Monicelli „Un burghez mic de tot“ **(Un borghese piccolo, piccolo)**, povestea unui mic funcționar care crede că se poate strecura printre rechini, îndoindu-și spinarea, dar iată ce pățesc azi cei cu spinarea îndoită... ca și cuvîntul **negru** din titlul filmului englez **Black Joy** (problema negrilor a constituit o obsesie a festivalului, ea revenind cu violență nu numai în documentare de lung metraj ca **Angela Davis**, dar și în comedii de duzină hiper-muzicală, ca cea americană intitulată **Cel care-ți spală mașina)**.

CANNES-UL din ultimii ani și cu precădere din acest an nu mai suportă — ba mai mult : refuză și acuză — filmul apolitic. O peliculă cum am spune noi „neangajată“, la ora aceasta, nu numai că nu mai are nici o șansă la Cannes, dar are, în mod neîndoios, șansa de a fi fluierată la propriu, huiduită la propriu (imprecațiile de pe stadioanele noastre sînt niște cantilene !).

Ar fi naiv să motivăm o asemenea metamorfoză prin explicația exactă, dar superficială că în filmul occidental „se poartă contestația“. Snobismul găsist de care este impregnată o foarte mare parte din inteligheția occidentală este și el un argument care nu poate acoperi însă decît o parte din adevăr. De ce conștiința cineastă, de ce artiștii devin din ce în ce mai radicali îmi este clar, dar de ce capitalul acceptă finanțarea radicalismului cinematografic, mi s-a părut ani de zile o problemă de o complexitate misterioasă, neguroasă, tulburătoare. Într-o discuție cu unul din șefii Warner-ului, persoană simpatică, decontractată și de o franchețe tipică marilor bossi, acest nod încîlcit a fost tăiat scurt, sportiv, cu sabia unei singure fraze : dear Kate ! (ziariștii sînt numiți pe numele cel mic, asta-i moda transoceanică, toți sînt Bob, toți sînt Jimmy) deci : dear Kate, garantează-mi că vom bate rețetele lui „La răscruce de vînturi“ și în două săptămîni vom începe să turnăm nu „Cassanova lui Fellini“, ci „Capitalul lui Marx“.

Ecaterina Oproiu

Sport

Lemn de fag intrat sub bardă

• PLOUĂ cu miros de cruce aruncată-n geamul verde al celor lacomi de bani. În rest, fiecare om stă parcă într-un schit de apă și așteaptă clipa cînd greierele îți toarnă opium în suflet. De rusalii, altădată, spre deosebire de azi, așteptam ca să se spargă-n dreptul satelor de pe Dunărea de jos un vapor încărcat cu faguri roșii ca sănîile alea de la Susurul îndoit în care doi hoți și-au înjunghiat ibovnicile cu brazi din munții Pădurea Neagră și cu oglinzi fermecate, rotind în argintul lor o Vienă dansînd pe străzi.

Acum, în prag de iunie, cînd luceafărul se încinge peste șolduri cu sulfină, ca să se smintească-n roua lui fetele ce-și simt genunchii ca niște bulgări de jar, ploaia mă seamănă cu dușmănie. Parc-aș fi un lemn de fag intrat sub bardă ca să se schimbe-n jug. Pe timp de ploaie lungă, plictiseala ia, leit, chipul meu, se așează pe un scaun, în mijlocul odăii, cu capul sprijinit în palme și se roagă, între două făclii de ceară aprinse cu o inimă de porumbel, pentru toți amărîții din gura Podului Grant.

În seara asta de duminică înecată la Tîrgu-Mureș (Rapidul, cînd trece munții, calcă-n fluturi așezați pe doagă de strachină) ne-a căzut cloșcă pe ouă de păr de vacă o bufniță hrănită cu smeură din Argeș și carne de miel din Dobrogea. Cînd ai mult nisip, tufe de merișor, pîlcuri de sălcii aromate, berbeci de copt pe vatră și ieșire spre Istanbul poți să îngropi o sabie în apă și să-ți răsară un călăreț. Mă bîntuie gîndul că noi, chiar dac-am pune pe peronul Gării de Nord o dropie c-un vișin în cioc, arbitrii s-ar opri doar s-o caute sub aripi de o masă rezervată la Cazinoul din Constanța, un drum în patru labe în pivnițele de la Murfatlar și o săptămînă în Deltă cu cineva care iubește mersul lunii pe Razelm și e aurie și melancolică.

Teii, socul și lemnul cîinesc sînt colindați de fantoma fină a miresmelor de la tropice. Aseară, cal roib murind în grîu, soarele i-a văzut p-ăia din Pitești cum ne furau uleiul din candelă. Să trecem noi de bancheri, duminica viitoare, și pe urmă, vorba unui om obișnuit să facă numai bine, pe mulți o să-i înmormîntăm pe ploaie, să le răceacă rudele și popa.

Fănuș Neagu

„România literară“
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50.71.28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII“.

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 23, joi 9 iunie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

23

■ **BACOVIA** într-o „altă lectură", de Ion Caraion *(pag. 12–13)*

■ **LUCHIAN ZUGRAVUL,** un eseu de Ioan Alexandru *(pag. 14–15)*

FESTIVALUL EUROPEAN AL PRIETENIEI

ÎNTRE 12 și 19 iunie, se va desfășura în Capitală Festivalul european al prieteniei, manifestare artistică de o deosebită amploare organizată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Programul cuprinde 40 de spectacole la care își vor aduce contribuția, pe lîngă unele din principalele noastre instituții artistice (precum Corul „Madrigal" al Conservatorului „Ciprian Porumbescu", Filarmonica „George Enescu", Ansamblul „Rapsodia română", Opera Română, Orchestra simfonică și Orchestra de estradă ale Radioteleviziunii Române) și numeroase formații muzicale, ansambluri folclorice, ansambluri de dansuri, soliști din U.R.S.S., S.U.A., Austria, Belgia, Bulgaria, Ungaria, Turcia, R.D. Germană, Italia, Grecia, Canada, Danemarca, Franța, Olanda, R.F. Germania, Cehoslovacia, Elveția, Iugoslavia, Polonia. Așadar o vastă complexitate de forțe artistice, de talente, de personalități cu renume, reunite pentru o armonioasă demonstrație a spiritului de prietenie prin artă.

Luînd inițiativa de a fi amfitrionul primului Festival european al prieteniei, România — prin efortul organizatoric, prin climatul de nobilă prețuire și stimulare a artelor — se manifestă ca o țară viu interesată în promovarea circulației valorilor culturale, cu o contribuție din cele mai active în năzuința de cunoaștere și prețuire a artei cît mai multor țări și popoare, într-un spirit de multilaterală colaborare. Înlesnind atîtea interferențe în domeniul artelor, în frunte cu muzica, semnificația acestei ample manifestări se degajă de la sine. Desfășurat sub semnul colaborării și al prieteniei, Festivalul de la București este menit a aduce un important spor de eficiență și de prestigiu dezvoltării climatului de pace și înțelegere internațională, în spiritul Actului final al Conferinței general-europene ce a avut loc la Helsinki.

Festivalul european al prieteniei își va demonstra cu atît mai mult valențele sale cu cît desfășurarea lui se înscrie în perioada cînd, la Belgrad, urmează să se întîlnească reprezentanții țărilor participante spre a trece în revistă ceea ce s-a întreprins în direcția prevederilor asupra cărora s-a căzut de acord prin consens acum doi ani în capitala Finlandei. „Este necesar — arăta atunci tovarășul Nicolae Ceaușescu — să se desfășoare acțiuni de natură să stimuleze schimburile de valori spirituale între națiuni, trecîndu-se în acest scop la organizarea unor manifestări cultural-artistice, cum ar fi festivaluri și concursuri folclorice, de teatru, muzică, film ș.a., colocvii și alte reuniuni ale oamenilor de artă și știință, care să ducă la mai buna cunoaștere și prețuire reciprocă între toate popoarele, la intensificarea contactelor dintre cetățenii țărilor europene, la lărgirea accesului locuitorilor continentului la tezaurul civilizației umane".

În acest spirit — de susținută promovare a circulației valorilor umane în ce au ele mai nobil ca mesaj al năzuinței de pace, de progres, de cooperare, de prietenie — s-a pronunțat secretarul general al Partidului și la Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie 1976. După cum, la recenta Conferință națională a scriitorilor, înfățișînd preocupările majore ce caracterizează politica externă a României, a atras luarea-aminte a celor dăruiți cu arta cuvîntului asupra misiunii ce le revine de a promova prin operele lor cele mai fertile idei și sentimente de solidaritate și comprehensiune între popoare, de a da întruchipare voinței acestora de a se pune capăt cursei înarmărilor, a politicii de forță și de amenințare cu forța, de stimulare a tuturor factorilor care — pe toate meridianele globului — depun eforturi tot mai susținute pentru făurirea unui destin de înaltă demnitate umană : „Este o mare satisfacție pentru noi — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința noastră — să putem constata că, în anii socialismului, scriitorii din România s-au angajat cu putere, prin operele lor, prin întreaga lor activitate, în slujba țelurilor nobile ale partidului nostru comunist, ale poporului român, atît în lupta pentru transformarea revoluționară a societății noastre, cît și în eforturile pentru promovarea politicii de prietenie și conlucrare cu alte popoare, pentru o lume a colaborării, păcii și progresului". Asemenea cuvinte de înaltă apreciere sînt cu atît mai pline de îndemn pentru slujitorii cuvîntului, cu cît ele sînt proiecția unui nobil mesaj al celei mai nobile dintre finalitățile artei : promovarea — la dimensiunea universului — a celui mai autentic umanism.

„România literară"

Miercuri, 8 iunie, pe aeroportul Otopeni, înaintea decolării avionului prezidențial spre capitala R.D. Germane

Pîinea nouă

Sub grîul petrecut spre pîinea nouă
Purtînd cămăși de zale și de rouă
La veghea țării stau de mii de ani
Marii bărbați din oastea de țărani

Sub fiecare tîmplă de fîntînă
Lumină petrecînd din mînă-n mînă
La sfatul nemuririi cale-și fac
Țăranii ctitori trași din veacul dac

Sub fiecare cremene de munte
Cu semn de soare însemnați pe frunte
Pecetluiesc un românesc izvod
Stîlpii străbuni ai porților de rod

Sub casele cu tencuială crudă
Țăranii-ncercănați de-atîta trudă
Se-ntorc spre flori în straiul lor de miri
Din nunțile preadesei vămuiri

Sub temelii, sub stemă, sub Cetate
Veghind mereu rotunda lor dreptate
Țărani-oșteni și domnitori-țărani
Sînt peste grîul vieții suverani.

George Țărnea

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : **George Ivaşcu.** Redactor şef adjunct : **G. Dimisianu.** Secretar responsabil de redacţie : **Roger Câmpeanu.**

Din 7 în 7 zile

Noi dimensiuni colaborării dintre Republica Socialistă România şi Republica Democrată Germană

IERI a început vizita oficială de prietenie în Republica Democrată Germană a delegaţiei de partid şi de stat condusă de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, la invitaţia tovarăşului Erich Honecker, a C.C. al P.S.U.G., a Consiliului de Stat şi a Consiliului de Miniştri al R.D.G.

Aşteptaţi cu cel mai viu interes, capitala Republicii Democrate Germane a făcut o primire din cele mai entuziaste înalţilor oaspeţi români. Pe clădirea Aeroportului „Schönfeld", pe principalele edificii din centrul oraşului şi pe străzile pe unde a trecut coloana oficială au fost arborate drapelele de stat ale celor două ţări, încadrînd portrete ale tovarăşilor Nicolae Ceauşescu şi Erich Honecker, pe mari pancarte fiind înscrise călduroase urări de bun sosit.

Numeroase articole în presă, emisiuni la radio şi la televiziune au fost consacrate în aceste zile României, remarcîndu-se importantele succese în economie, avîntul vieţii culturale, programul Partidului Comunist Român de ridicare continuă a nivelului de civilizaţie, prin edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate. La loc de frunte, în cadrul comentariilor, au fost relevate raporturile de cooperare dintre România şi R.D.G., în interesul lor reciproc şi al cauzei socialismului. Ca atare au fost evocate întîlnirile care au avut loc la Bucureşti şi Timişoara între tovarăşii Nicolae Ceauşescu şi Erich Honecker, precum şi între primii miniştri ai celor două ţări. „De fiecare dată, în urma acestor întîlniri — declara trimişilor speciali ai «Scînteii» tovarăşul Gerhard Weiss, vicepreşedinte al Consiliului de miniştri al R.D. Germane, preşedintele părţii germane în Comisia mixtă guvernamentală — s-a înregistrat un nou şi puternic impuls în relaţiile bilaterale. Este semnificativ, în acest sens, faptul că în cincinalul trecut schimburile de mărfuri s-au dublat. În acest cincinal, în cadrul acordului comercial pe termen lung, sînt prevăzute noi creşteri substanţiale. Am convingerea că în 1980 vom depăşi creşterea prevăzută, de 72 la sută, faţă de cincinalul anterior. Şi aceasta, datorită, în primul rînd, mutaţiilor calitative ce se produc în structura schimburilor [...]. Avem, de acum, o bună experienţă în domeniul colaborării în sectoare de virf ale economiei : industria constructoare de maşini, industria chimică, industria metalurgică. Sînt convins că noua întîlnire, la nivelul cel mai înalt, între conducătorii celor două partide va însemna, pentru noi, lucrătorii din domeniul economiei, un îndemn pentru punerea în valoare a noi şi noi posibilităţi pentru diversificarea şi dezvoltarea colaborării pe plan economic dintre ţările noastre".

SĂPTĂMÎNALUL de politică externă „Horizont" a consacrat un amplu comentariu colaborării frăţeşti dintre R.D. Germană şi România, iar ziarul „Neue Zeit" a publicat un reportaj despre realizările pe care oamenii muncii din ţara noastră le obţin în acest an hotărîtor al cincinalului. Ziarul prezintă cifre sintetice despre nivelul atins de economia românească, ilustrînd cu o serie de date măsurile de ridicare în ritm intens a nivelului de trai, adoptate de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ca şi programul amplu al construcţiilor de locuinţe în acest cincinal. Alte articole, comentarii, informaţii au apărut în ziarele „Berliner Zeitung", „Bauern-Echo", „Der Morgen" — acestea ilustrînd cu imagini fotografice roadele cooperării dintre R.D. Germană şi România.

ÎNTREAGA PRESĂ din R.D.G., în frunte cu „Neues Deutschland", publică ample reportaje asupra sosirii înalţilor oaspeţi români, asupra manifestărilor prilejuite de acest eveniment în rîndurile opiniei publice, precum şi dări de seamă asupra primelor contacte, din prima zi, a celor doi conducători de partid şi de stat. Totodată, presa din R.D.G. anunţă — ca şi presa noastră — apariţia celor două culegeri de Scrieri alese : **în editura „Dietz", a volumului de 460 pagini, cuprinzînd rapoarte, cuvîntări, articole, interviuri, din perioada 1967—1977, ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu ; la Editura politică, a volumului similar cuprinzînd materiale publicate în presă, în volume de Documente ale P.S.U.G., în alte lucrări ale tovarăşului Erich Honecker.**

Tur de orizont

LA ANKARA, după alegerile parlamentare, liderul Partidului Republican al Poporului, care a cîştigat cel mai mare număr de mandate, a declarat că odată format guvernul, se va ocupa cu prioritate de asigurarea liniştii în ţară şi de problemele economice. LA WASHINGTON, Cyrus Vance, secretarul de stat al S.U.A., într-o notă adresată comisiei pentru securitate şi cooperare în Europa, a declarat, între altele, că S.U.A. vor evita să facă propuneri nerealiste la reuniunea de la Belgrad. Casa Albă „vizînd îndeplinirea integrală a tuturor angajamentelor cuprinse în Actul final de la Helsinki". LA BUDAPESTA au început marţi convorbirile oficiale dintre primul ministru al Italiei, Giulio Andreotti, şi Janos Kádár, prim secretar al C.C. al P.M.S.U., membru al Consiliului Prezidenţial al R.P. Ungare. LA HAVANA a sosit, în fruntea unei delegaţii, Luis Corvalan, secretarul general al Partidului Comunist din Chile.

Cronicar

Viaţa literară

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

● Asociaţia scriitorilor din Bucureşti a iniţiat, în continuare, o serie de manifestări literare — festivaluri de poezie patriotică şi întîlniri cu cititorii — dedicate marilor evenimente pe care poporul nostru le sărbătoreşte în acest an. Asemenea acţiuni au avut loc la Întreprinderea textilă „Unirea", Biblioteca „N. Bălcescu" din Bucureşti şi la Şcoala generală din comuna Grădiştea-Greci, judeţul Ilfov. Au participat **Toma Alexandrescu, Virgil Carianopol, Andrei Ciurunga, Ion Th. Ilea, George Păun, Stelian Păun, Al. Raicu, Octav Sargeţiu, I. C. Ştefan.**

● Simbătă 4 iunie a.c., la Casa de cultură a tineretului din Craiova, **Vladimir Colin** şi **Ion Hobana** au participat la o dezbatere publică pe tema „Sînt posibile contactele între lumile raţionale din Univers ?".

● A patra ediţie a şezătorii dezbatere „Artă şi actualitate" s-a desfăşurat în oraşul Ţicleni, judeţul Gorj. Au participat : **Nicolae Dragoş, Nicolae Diaconu, Ioana Dinulescu, Constantin Nisipeanu, Doina Uricariu,** şi membri ai cenaclurilor literare din Tg. Jiu, Novaci, Motru şi Tîrgu Cărbuneşti.

Iaşi

● La Casa Armatei din Iaşi, Asociaţia scriitorilor a organizat o întîlnire cu ostaşi şi ofiţeri în cadrul căreia au fost dezbătute principalele probleme ce au reieşit din lucrările Conferinţei naţionale a scriitorilor. Colocviul a fost urmat de o şezătoare la care au fost prezenţi **George Lesnea, Dumitru Ignea, Ioanid Romanescu şi Horia Zilieru.**

Cluj-Napoca

● Asociaţia scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat, la Casa de cultură din Odorheiul Secuiesc, o întîlnire cu cadrele didactice şi elevii din această localitate, la care au fost prezenţi **Banner Zoltan, Horniak Iosif, Letay Lajos, Marosi Peter** şi **Miko Ervin.** De asemenea, la Casa de cultură din oraşul Toplita a avut loc o întîlnire a cititorilor cu **Domiţian Cesereanu, Doina Cetea, Victor Felea, Negoiţă Irimie, Ion Oarcăsu** şi **Gabriel Pamfil.**

Timişoara

● La Căminul cultural din comuna Teremia Mare, Asociaţia scriitorilor din Timişoara a iniţiat o sezătoare literară consacrată marilor evenimente cinstite de poporul nostru în acest an. Au participat **Marius Munteanu, Aurel Turcuş** şi **Ion Velican.** De asemenea, în comunele Gătaia, Dudeştii Vechi, Cenad şi la Biblioteca judeţeană din Timişoara, au avut loc manifestări dedicate cărţii pentru copii, la care au fost prezenţi **Laurenţiu Cerneţ, Valentina Dima, Damian Ureche, Ion Velican** şi **Vasile Versavia.**

Tg. Mureş

● Asociaţia scriitorilor din Tg. Mureş a organizat, la Casa de cultură din Reghin, o seară literară la care şi-au adus contribuţia **Marko Bella** şi **Nemeş Laszlo.**

Concursul de poezie al Editurii Cartea Românească

● Juriul Editurii Cartea Românească a hotărît premierea următoarelor volume de poezie la Concursul de debut pe anul 1976 : **Floarea soarelui** de Valeriu Bârgău ; **Grijile** de M. N. Florian ; **În adoraţia părinţilor** de Ana Mureşan ; **Pasărea nopţii** de Ion Roşu.

Salonul literar artistic al medicilor

● Simbătă 4 iunie s-a desfăşurat la Piatra-Neamţ a treia şedinţă a Salonului literar-artistic al medicilor din localitate. Coordonat de dr. **S. Iovanovici** şi prof. **V. Ciucă,** salonul s-a constituit într-un dialog al artelor, cuprinzînd un vernisaj plastic (a expus pictorul **A. Chiuaru**), o audiţie muzicală (prezentată de dr. **C. Goilav**) şi un colocviu literar avînd ca obiect creaţia poeţilor-medici J. Keats şi V. Voiculescu. Au participat ca invitaţi la acest salon literar-artistic pictorul **Horia Bernea,** teatrologul **Eduard Covali,** criticii literari **Valentin Taşcu** şi **Laurenţiu Ulici.**

În spiritul colaborării reciproce

● La Festivalul internaţional de satiră şi umor ce s-a desfăşurat la Gabrovo, în R. P. Bulgaria, au participat **Al. Mirodan** şi **Valentin Silvestru.**

● La o seară literară în R.S. Cehoslovacă, dedicată independenţei de stat a României, au participat **Silvian Iosifescu** şi **Doina Sălăjan.**

● Conform înţelegerii similare cu Uniunea Scriitorilor din R. P. Ungară, au fost prezenţi la „Săptămîna cărţii maghiare" **Laszloffy Aladar** şi **Mircea Şerbănescu.**

● În cadrul înţelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din ţara noastră şi Uniunea Scriitorilor din R.S.F. Iugoslavia, la manifestarea „Jocurile de copii ale lui Smaj" a participat **Emilia Căldăraru.**

● La invitaţia Uniunii Scriitorilor, ne-a vizitat ţara scriitorul indian **Vijay Chadha,** redactor şef al revistei „Mosaic".

● În cadrul înţelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din ţara noastră şi Uniunea Scriitorilor din R.S.F. Iugoslavia, ne-au vizitat **Saşa Vereş, Dragu Drujkovič** şi **Florica Ştefan.**

„Scriitorul şi pacea"

● La întîlnirea internaţională a scriitorilor din Europa, S.U.A. şi Canada care se desfăşoară între 7—13 iunie la Sofia şi Varna (R.P. Bulgaria), ţara noastră este reprezentată de **Alexandru Balaci, Eugen Barbu, Radu Boureanu, Fodor Sandor, Nichita Stănescu** şi **Franz Storch.**

Tema întîlnirii este : „Scriitorul şi pacea. Spiritul de la Helsinki şi îndatoririle slujitorilor culturii".

Atelier de creaţie al cineaştilor şi scriitorilor de film

● Sub egida Asociaţiei cineaştilor şi a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti, recent s-a deschis „Atelierul de creaţie al cineaştilor şi scriitorilor de film", menit să dezbată problemele relaţiei dintre film şi literatură.

Bucurîndu-se de o largă participare a prozatorilor, dramaturgilor, criticilor de film şi regizorilor, atelierul de creaţie a stabilit problematica dezbaterilor sale viitoare, care vor urmări permanent ridicarea nivelului calitativ al scenariului cinematografic şi, implicit, al cinematografiei noastre.

La şedinţa inaugurală au luat cuvîntul **Ov. S. Crohmălniceanu, Virgil Calotescu, Ioan Grigorescu, Iulian Mihu, Iulian Neacşu, Damian Necula, Ion Popescu-Gopo, Timotei Ursu, Malvina Urşianu.**

Viitoarea şedinţă a atelierului de creaţie va avea loc joi 16 iunie, orele 18, la sediul Asociaţiei cineaştilor, din B-dul Gheorghe Gheorghiu-Dej nr. 65.

Aniversare

● Duminică, 5 iunie a.c., a avut loc, în comuna Teiu-Argeş, o festivitate consacrată aniversării a 75 de ani de la nasterea lui Vladimir Streinu. Au evocat personalitatea şi opera criticului : acad. **Serban Cioculescu, Mihai Novicov, Eugen Simion,** precum şi profesorii **Vasile Fălcescu** şi **N. Cană.** Au participat reprezentanţi ai organelor locale de partid şi de stat, membrii familiei, consăteni, invitaţi de la Institutul de istorie literară şi folclor „G. Călinescu", precum şi un numeros public.

„Rotonda 13" dedicată lui Pavel Dan

● Tradiţionala manifestare „Rotonda 13", organizată de Muzeul Literaturii Române, va fi dedicată luni, 13 iunie, orele 19, lui Pavel Dan, de la a cărui naştere se împlinesc 70 de ani.

Au fost invitaţi să evoce viaţa şi activitatea scriitorului : **Mihai Beniuc, Serban Cioculescu, Al. Dima, Ovidiu Papadima, Emil Giurgiuca, Grigore Popa, Ion Vlasiu** şi **Ion Th. Ilea.**

Actori bucureşteni vor citi pagini din corespondenţa lui Pavel Dan, păstrate în arhivele Muzeului Literaturii.

Omagiu lui Tudor Arghezi

● Casa orăşenească de cultură din Tg. Cărbuneşti, judeţul Gorj, în colaborare cu cenaclurile literare „Mihai Eminescu" şi „Interferenţe" din localitate şi „Flacăra" din Ţicleni, a organizat o seară de poezie dedicată lui Tudor Arghezi, cu prilejul împlinirii a 97 de ani de la naştere.

Personalitatea marelui poet a fost evocată de profesorul **Vasile Şega.** Eleve ale Liceului „Tudor Arghezi" din Tg. Cărbuneşti au ilustrat pagini din creaţia lui Arghezi, iar o formaţie de muzică a casei de cultură a interpretat melodii pe versurile poetului.

Săptămîna culturii tecucene

● Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al municipiului Tecuci a organizat, la Casa de cultură, o suită de manifestări reunite sub genericul „Săptămîna culturii tecucene". Între altele, prof. univ. **Emil Boldan** şi scriitorul **Pericle Martinescu** au prezentat comunicări despre viaţa şi opera lui Costache Conachi.

Semnal

● **Tudor Arghezi — 1907.** Într-o foarte frumoasă ediţie omagială ilustrată de Constantin Baciu, lectura **Peizajelor** argheziene aduce în prim plan mesajul unei înalte conştiinţe scriitoriceşti. **(Editura Albatros, 130 p., 30 lei, 12 000 ex.).**

● **George Macovescu — FARMECUL PĂMÎNTULUI.** „«Trecut-au anii» [...]. Fiecare avem amintirile noastre. Le purtăm ascunse în noi şi nu le stăpînim. Ies uneori la suprafaţă nechemate, se amestecă, se învolbură, se întunecă, se luminează şi apoi se duc iarăşi la fund. Cele din copilărie revin mereu, totdeauna vii, neumbrite de altele". Astfel încep paginile de confesiune, de jurnal şi reflecţii precedate şi urmate de cîteva poezii, dintr-o carte ea însăşi fermecătoare. **(Editura Dacia, 144 p., 6 lei, 8.520 ex.).**

● **Arnold Hauser — ELEŞTEUL.** O culegere din nuvelele şi povestirile prozatorului **(Crestături — 1962. O uşă se deschide — 1964. Lumea pe care am cunoscut-o — 1965. Discutabilul referat al lui Jakob Buhlmann — 1967. Zăpadă tîrzie — 1968)** este tradusă în limba română de Alexandru Al. Şahighian. **(Editura Cartea Românească, 214 p., 7,25 lei, 2 370 ex.).**

● **George Tărnea — ÎNALTĂ FIDELITATE.** Noul volum al poetului, alcătuit din ciclurile **Casa gîndurilor noastre, Înaltă fidelitate, Vînătorul de apoteoze** şi **Un loc sub soare,** stă sub semnul mesajului versurilor din motto : „Planeta are gust de miere / Şi gust de sare şi de piini / Nu vă spălaţi cu apă moartă / La igheabul timpului pe mîini". **(Editura Scrisul Românesc, 108 p., 7 lei, 2 090 ex.).**

● **Mircea Sîntimbreanu — VIITORULE, CÎND TE-AI NĂSCUT ?** Purtate de la nivelul unui binecunoscut autor de literatură pentru copii şi tineret, aceste „Colocvii ale adolescenţei" sînt dominate de tendinţa educativă, moralizatoare, care îi caracterizează, de fapt, întreaga activitate. **(Editura Albatros, 158 p., 4,25 lei, 23 000 ex.).**

● **George Timeu — VEGHE NOCTURNĂ.** Din noul volum de versuri al autorului (debut 1972 — **Ritual**) citîm **Seara, cînd vii:** „Seara cînd te aştept, îndelung / Tremurînd de gerul nerăbdării / Doar atunci poţ vedea limpede ca ziua / Cum cerbii se închină / Cu coarnele sprijinind luna.". **(Editura Eminescu, 122 p., 7,75 lei, 500 ex.).**

● **Gabriel Dimisianu — NOUĂ PROZATORI.** Ocupîndu-se de creaţia prozatorilor Ştefan Bănulescu, Augustin Buzura, Virgil Duda, Teodor Mazilu, Fănuş Neagu, Dumitru Radu Popescu, Sorin Titel, Constantin Toiu şi Nicolae Velea, „ale căror prime afirmări sînt legate de momentul literar 1960", comentariile criticului se doresc „un act de solidarizare cu efortul generaţiei". **(Editura Eminescu, 188 p., 4,50 lei, 3 200 ex.).**

● ***** — NUNTA LA ROMÂNI.** O primă antologie din poezia ceremonialului nunţii — selecţionînd texte din culegerile şi lucrările apărute pînă în prezent din aproape toate zonele ţării — apare sub îngrijirea lui I. Moanţă, cu o prefaţă de M. Beniuc şi ilustraţii de C. Dipşe. **(Editura Minerva, 310 p., 37 lei, 2 330 ex.).**

LECTOR

Misiunea de cinste a scriitorilor noştri este de a lupta prin operele lor pentru realizarea în viaţă a principiilor noului umanism, ale deplinei egalităţi şi respectului reciproc între naţiuni, pentru înfăptuirea aspiraţiilor tuturor popoarelor de a trăi libere, nestînjenite, într-un climat de pace şi destindere.

NICOLAE CEAUŞESCU
(Din Cuvîntarea la Conferinţa naţională a scriitorilor)

Lumea fără arme

CA TOŢI participanţii la Conferinţa naţională a scriitorilor, am ascultat, cu profund interes, magistrala expunere a secretarului general al Partidului care a analizat în adîncime structurile şi caracteristicile culturii contemporane româneşti, sub semnul luminos al viziunii umanismului revoluţionar. Activez în Asociaţia pentru Naţiunile Unite din ţara noastră, organism care-şi propune să militeze pentru răspîndirea, în fiecare colţ românesc, a idealurilor de pace şi bună înţelegere între popoare înscrise în Carta fundamentală a marelui for internaţional şi de aceea am fost deosebit de interesat de acea parte a importantei cuvîntări în care se prezenta poziţia României faţă de marile probleme ale contemporaneităţii. O dată mai mult Preşedintele Republicii afirma hotărît, aşa cum o făcuse în istoricul discurs din decembrie 1975 de la Marea Adunare Naţională : „Omenirea va judeca activitatea fiecărui guvern, a fiecărui stat, a fiecărui conducător politic, nu după vorbe, ci după fapte, după energia cu care militează pentru eliberarea popoarelor de povara cheltuielilor militare, de coşmarul unui nou război mondial nimicitor, pentru realizarea unei lumi a păcii şi securităţii, a bunăstării şi fericirii tuturor popoarelor". Preşedintele ţării noastre a activat într-adevăr şi cu toată energia, prin fapte şi nu prin vorbe, pentru încetarea cursei înarmărilor, conştient de înalta sa răspundere şi îndatorire faţă de poporul său şi de celelalte popoare ale lumii, faţă de cauza universală a civilizaţiei, pentru „lumea fără arme" cum avea să arate la Conferinţa acelora care sînt chemaţi să-l secondeze, prin creaţia lor spirituală, pe acest vast drum al progresului, libertăţii şi fericirii umanităţii.

Datorită impulsului Preşedintelui său, România a prezentat la O.N.U. şi în alte importante foruri internaţionale numeroase, judicioase şi umaniste propuneri în vederea înfăptuirii „lumii fără arme", a dezarmării nucleare în primul rînd. În acelaşi timp ţara noastră s-a pronunţat cu hotărîre pentru retragerea în interiorul frontierelor naţionale a trupelor străine, lichidarea bazelor militare de pe teritoriul altor state, reducerea treptată a trupelor şi armamentelor aflate în dotarea armatelor naţionale, renunţarea la efectuarea în apropierea frontierelor sau pe teritoriile altor state a manevrelor militare şi a oricăror demonstraţii de forţă. Considerînd anacronică existenţa blocurilor şi alianţelor militare, România s-a pronunţat consecvent pentru lichidarea lor, pentru desfiinţarea simultană a N.A.T.O. şi a tratatului de la Varşovia. O atenţie deosebită trebuie acordată creării unor zone de pace şi colaborare, fără arme nucleare în primul rînd. De nenumărate ori delegaţii României în importante foruri internaţionale au arătat cît de greu tribut plăteşte omenirea producţiei de arme care ar putea să anihileze, doar în cîteva clipe, imensul patrimoniu de valori materiale şi spirituale, creat de umanitate cu atîtea uriaşe strădanii, în decursul milenarei sale existenţe.

IMPORTANŢA momentului pe care îl trăim este de a determina ca toate energiile pozitive, toate forţele societăţii să se însumeze în eforturile lor pentru eliminarea tuturor formelor de propagandă de război, de învrăjbire şi ură între naţiuni. Nu se poate vorbi ori scrie îndeajuns despre existenţa impactului negativ al cursei înarmărilor asupra situaţiei economico-sociale a popoarelor, precum şi despre rezultatele pozitive pe care le-ar genera oprirea acestei curse, convertind imense resurse materiale şi umane spre adîncirea cooperării între state, pe calea depăşirii decalajelor existente, a stării de subdezvoltare. Poporul român, prin glasul autorizat al Preşedintelui său, consideră că „lumea fără arme", dezarmarea generală, în primul rînd, dezarmarea nucleară, constituie un imperativ primordial al vieţii internaţionale, un deziderat major al popoarelor pentru eliminarea pericolului unor conflagraţii nimicitoare, pentru asigurarea condiţiilor necesare ridicării standardului de viaţă al popoarelor. Pentru opinia poporului român este inadmisibil, ca în timp ce cursa înarmărilor înghite imense fonduri, concentrînd energie şi inteligenţă umană puse în slujba distrugerii, pe întinse zone ale globului, pe care trăiesc două treimi din populaţia Planetei, milioane de oameni să moară de foame, iar analfabetismul, maladiile, toate celelalte consecinţe ale nedezvoltării să se agraveze în mod continuu. Opinia publică din ţara noastră este orientată de o înaltă responsabilitate faţă de destinele păcii, faţă de înlăturarea primejdiilor conflagraţiei, pentru asigurarea unor condiţii generale care să îngăduie tuturor popoarelor să-şi dedice integral resursele şi eforturile cauzei progresului umanităţii, făuririi vieţii libere. Cu arma benefică a scrisului, creatorii valorilor spirituale din patria noastră, în spiritul înaltului umanism al cuvîntării tovarăşului Nicolae Ceauşescu la recenta lor Conferinţă naţională, vor participa activ la înfăptuirea progresului general, la modelarea omului nou apt să fie liber în „lumea fără arme", pe care o visează şi vor s-o realizeze comuniştii.

Alexandru Balaci

TRAIAN BRĂDEAN : **Patria suverană**
(Din **Expoziţia republicană de artă plastică — pictură şi sculptură** — organizată în cadrul Festivalului naţional „Cîntarea României")

Numai o dragoste

Numai o dragoste
din cîte cunosc
má topeşte ca o mie de sori,
numai un dor năpraznic şi pur
ţîşneşte din inima mea
de douăzeci de milioane de ori.

Numai o dragoste
o cînt mereu,
eternă şi neînşelătoare ;
din tot ce în lume-am pierdut
e visul meu ce nu moare.

Numai o dragoste
mă ţine tot drept
ca pe un brad în furtună ;
iar fulgere creştetul de mi-l lovesc
rezist neîncetat,
căci rădăcina mi-o ocroteşte
dulcele, blîndul pămînt românesc.

Numai o dragoste
mă va face nemuritor
chiar dacă strunele mele
n-au cunoscut gloria,
dragostea pentru ţara aceasta,
a mea,
care uimeşte istoria.

George Ciudan

Literatură și realitate

ANALIZA, conștientizarea și studiul relației complexe dintre literatură și realitate la nivel teoretic, estetic, este o cerință permanentă și progresivă a funcției fecunde a literaturii în calitatea sa de formă a conștiinței sociale, în complexitatea relațiilor și aspectelor ei.

Cerință cu caracter permanent și progresiv, deși orice estetică demnă de a fi luată în serios se confruntă — încă de la conturarea categoriilor sale fundamentale — cu problematica relației dintre artă și realitate, formulîndu-și, în felul său, răspunsurile cu implicații din domeniul filosofiei și al concepției despre lume. Afirmația se referă îndeosebi la estetica marxistă creatoare al cărei sistem în necontenită formare și nuanțare se bazează pe aprecierea științifică a acestei relații. Faptul că sîmburele filosofic și factura filosofică a răspunsului sînt date, dimpreună cu relativul său caracter definitiv, nu absolvă și nici nu poate absolvi de obligația permanenței și progresivei re-gîndiri analitice, ba, mai mult, implică cu imanență necesitatea ei. Înainte de toate, realitatea — al cărei primat în cadrul relației este permanent — este ea însăși obiectul unei necontenite transformări. În artă, transformarea obiectului reflectat atrage după sine, în mod firesc, transformarea conținutului ca și a caracterului reflectării, ceea ce, în mod necesar, îmbogățește întotdeauna cu noi elemente și factori evoluția raportului dintre realitate și literatură (dintre realitate și artă în general). Cu atît mai mult, cu cît, încadrîndu-se în ordinea influențelor dialectice reciproce dintre diferite forme ale conștiinței, relativ independente, expresia realității în imaginea artistică, în opera de artă, este substanțial influențată de efectele unor alte forme, mobile, ale conștiinței, și mai ales ale filosofiei, eticii, ideologiei politice și ale imaginii științifice despre lume. Realitatea raportată la om, în calitatea ei de obiect al artei, este bine-înțeles socialmente determinată, ceea ce influențează, de asemenea, nu numai conținutul oglindirii artistice, dar și modalitatea, factura și orientarea ei. Printre variabilele care impun analiza și reformularea progresivă a relației dintre realitate și literatură se numără și diferitele momente ale sociologiei operei literare și vieții, înainte de toate relația complicată dintre operă și cel ce o receptează. relația dintre operă și societate, procesul receptării operei de artă și, nu în ultim rînd, rolul factorilor cu caracter instituționalizat ai suprastructurii, care influențează cu eficiență toate cele enumerate aici.

Valabilitatea și semnificația acestei gîndiri analitice, conștientizatoare, nu sînt nicidecum doar teoretice, menirea ei fiind tocmai aceea de a asigura funcționarea rodnică a literaturii, atît sub aspectul procesului de creație în accepția mai restrînsă a cuvîntului, cît și în sensul de a identifica valoarea și crearea valorii, de a o recepționa, de a promova efectul ei modelator de conștiință. Astfel concepută și desfășurată, activitatea teoretică-analitică poate înlesni geneza unor opere de seamă și dezvoltarea întregii literaturi ; poate facilita receptarea ei și evaluarea realistă a semnificației sale sociale ; poate contribui la realizarea armoniei dintre literatură și cerințele cititorilor și ale societății, eventual chiar la lichidarea unor tensiuni și contradicții.

Firește, o astfel de investigație poate avea eficiență numai dacă pornește de la o temeinică cunoaștere a prezentului, de la practica vie, atît în privința produsului literar, a operelor, a tendințelor exprimate prin ele și a sociologiei vieții literare pe de o parte, cît și sub aspectul realității sociale, al evoluției relațiilor inter-umane, al direcției dezvoltării și al condițiilor social-istorice, pe de alta. Adică : dacă se bazează pe analiza științific-temeinică, aprofundată, responsabilă, și pe generalizarea estetică-filosofică a faptelor și corelațiilor — prin fapte înțelegîndu-se aici și operele, obiectivările generării de valori spirituale.

În primul moment s-ar părea că aceasta este, înainte de toate, o chestiune de critică literară, de teorie literară. Într-adevăr, datorită caracterului lor, problemele de ordin literar și estetic, tendințele adesea contradictorii ale unei perioade date se manifestă și se conștientizează mai conturat și mai sesizabil din punct de vedere noțional, în critica literară. Tocmai de aceea, critica literară a fost supranumită „conștiința de sine a literaturii". Firește, această „conștiință" este în primul rînd un produs al realității operelor și al întregii vieți literare, formularea ei fiind, de asemenea, o cauză comună a scriitorilor și criticilor. În același timp, ea este însă și o cauză a întregii societăți, deoarece critica nu se limitează la vehicularea unor categorii abstract estetice-axiologice ; în sistemul ei de valori și evaluări își găsesc expresie și exigențele, cerințele date ale cititorilor și societății.

FIREȘTE, în analiza menită să urmărească și să releve mutațiile specifice tuturor fazelor dezvoltării relației dintre realitate și literatură, critica — în calitatea ei de estetică aplicată — trebuie să împlinească un rol esențial, care depășește simpla trecere în revistă, și semnalare a operelor apărute. Ne vom referi, spre exemplu, la principiul confruntării operei cu realitatea, indispensabil în critica marxistă științifică, principiu căruia, probabil, nu numai din motive subiective, i s-a acordat o atît de regretabil scăzută importanță în practica criticii din ultimii ani. Bineînțeles, prin confruntare nu înțelegem în primul rînd compararea amănunțită a realității oglindite în operă, cu conținuturile acesteia — procedeu care, aplicat la modul mecanic și rigid, fără a se ține seama de specificul artei, poate duce la rezultate nedorite, la migăleală și concluzii voluntariste — ci demonstrarea (sensibilă și la sensurile indirecte) a problemelor și tendințelor privind conținutul și forma, tematica și genul operelor unei perioade date ; o demonstrare care pornește de la mișcările, condițiile și orientările sociale afirmate în realitatea perioadei respective. Așadar, o analiză de valabilitate estetică, una care nu explică geneza diferitelor fenomene ale literaturii prin simple caracteristici subiective ale personalității creatoare, ci, ținînd seama de totalitatea policromă a literaturii, încearcă — și, o repet : nu la modul mecanic — să le interpreteze pe baza legilor dinamicii sociale și a structurii fenomenului social. Deci o analiză care — dincolo de conținutul formulabil axiomatic, dincolo de ideatica operelor — urmărește și semnificația fenomenelor referitoare la conținutul și la forma literaturii, tinzînd spre generalizarea estetică-filosofică. Uneori, aceste corelații — de pildă între problemele de factură pronunțat etică vizînd omenia noastră de ieri și de azi și între lupta reală pentru răspîndirea și promovarea moralei socialiste sînt evidențiate; alteori — spre exemplu în cazul tipologiei eroilor specifici literaturii noastre de azi și al tendințelor manifestate de această literatură în materie de formă sau de gen literar — ele sînt mai absconse, mai puțin directe, însă oricum edificative în multiple direcții.

În general, aici este vorba despre corelația dialectică dintre fenomen și esență, cuprinsă în sistemul de interrelații dintre realitatea socială și diversele forme ale conștiinței (iar în cadrul ei, arta). O cercetare mai aprofundată, mai analitică ar putea amplasa eventual într-un cadru mai larg, mai cuprinzător înțelegerea și evaluarea mai reală a fenomenelor literaturii (sau artei) sporind, sub semnul idealurilor umanismului socialist, eficiența conștientizatoare și modelatoare de conștiință a cuvîntului scris. Pentru toate acestea este, firește, indispensabil să se promoveze mai categoric osmoza dintre critica literară și filosofie, preocuparea și angajamentul criticii literare în materie de concepție despre lume ; să se treacă pe planul doi, în practica de toate zilele a criticii, subiectivismul și îngustimea. Și, bineînțeles, este necesară și confruntarea cu problemele despre care Bertolt Brecht scrie atît de convingător în binecunoscuta sa disertație asupra celor zece piedici din calea rostirii adevărului.

ELENA GRECULESI : **1877 — România independentă**

În cadrul permanentei analize a corelațiilor dintre realitate și literatură, concretizate în timp și spațiu, nici studierea influențelor reciproce dintre specificul literaturii (artei) și alte forme ale conștiinței nu este un simplu mod de a filosofa în abstract, sau de a repeta la infinit o seamă de teze îndeobște cunoscute. Felul cum se pune problema are numai în aparență un caracter pur teoretic ; în realitate — mai ales sub aspectul efectelor sale — vizează nemijlocit sociologia vieții literare și are implicații practice, în strînsă legătură cu relația sănătoasă dintre literatură și societate. Se înțelege de la sine că mediul în care ia naștere, trăiește și evoluează literatura, este unul socialmente determinat, iar în acest cadru formularea instituționalizată a exigențelor cititorilor, societății și epocii, exercită un efect stimulator asupra scriitorului. Adevărul acesta este cu deosebire valabil în societatea socialistă, ale cărei idealuri enunțate coincid cu angajamentul și responsabilitatea umanistă a cărturarului. Intoleranța și lipsa de înțelegere a unor cititori — element care tulbură uneori armonia — izvorăsc însă nu odată din interpretarea superficială a funcției și specificului formelor de manifestare a conștiinței. De pildă, pentru unii deosebirile dintre diferitele forme ale conștiinței sociale sînt justificate, în mod simplist, doar prin modalitatea de reflectare a realității. Pe acest temei se pretinde literaturii să fie o „traducere", într-un limbaj specific, a conținutului de idei exprimat în alte forme ale conștiinței sociale. Pe cît este de important și de esențial să se sublinieze și să se promoveze legătura reciproc fecundată și interinfluențele dintre diferitele forme de manifestare a conștiinței, spre exemplu, între domenii ca filosofia, etica, ideologia politică și artă, tot pe atît de mult deranjează, într-o evaluare, practicarea unui sistem de criterii uniformizatoare sau de disimulare a deosebirilor. Firește, avem de a face aici cu o problemă extrem de complexă, deoarece specificul operelor literare și mecanismul exercitării efectelor diferă mult în funcție de categorii de genuri literare, ba chiar de la operă la operă, prezentînd nuanțe pînă și ca adaptare la felul în care este determinat istoricește mediul receptor. Ne vom referi la cîteva exemple mai îndepărtate : **Nunta lui Figaro**, celebra comedie a lui Beaumarchais a generat acțiune politică directă datorită premierei din ajunul revoluției franceze. Sau : **Asia**, nuvelă scrisă de Turgheniev, cu un profund lirism și multă sensibilitate, i-a dat ocazia lui Cernîșevski să tragă, fără să pară cîtuși de puțin forțate, concluzii menite să caracterizeze profilul politic al nobilimii ruse liberale, în binecunoscutul său studiu intitulat **Un rus la întîlnire**. Esențialul este întotdeauna să nu se considere de pildă, că poeziile lui Eminescu **Luceafărul** sau **De ce nu-mi vii** ar fi mai puțin semnificative decît **Viața**, precum greșit ar fi, în cazul lui József Attila, să i se acorde prioritate **Odei** față de **Dărîmă capitalul**, poezie de veritabilă importanță în istoria literaturii. În esență, este vorba despre necesitatea de a interpreta nuanțat — chiar foarte nuanțat — sensurile și semnificațiile implicate în conceptul de contemporaneitate. Mă gîndesc bunăoară că **Steaua pe rug** a lui Sütö Andras, care aduce în conștiința noastră, cu putere de simbol, drama lui Michel Servet — erou al luptei pentru libertate de gîndire — nu este mai puțin contemporană doar pentru că rugul lui a fost aprins cu patru secole în urmă decît, să zicem, o scenetă în care N.N. critică neglijența unui magazioner de la centrul de colectare a penelor pentru nerespectarea regulamentului de pază contra incendiilor.

Nădăjduiesc că aceste referiri abia schițate elucidează totuși un adevăr : urmărirea permanentă a relației dintre literatură și realitate, analizarea ei la nivelul și cu exigența teoriei esteticii, nu constituie cîtuși de puțin o abstractizare estetizantă, ci este strîns legată de interpretarea realistă a eficienței sociale a artei, a literaturii. De altfel, acesta este și îndemnul pe care l-a adresat poeților, prozatorilor, criticilor, esteticienilor, Secretarul general al partidului nostru, la recentul forum al scriitorilor, reliefînd importanța teoriei estetice în stimularea și orientarea creației literar-artistice. Elucidînd cu circumspecție problemele survenite, îi putem înlesni literaturii să strîngă și mai mult legătura, să se identifice, în felul său specific, cu obiectivele întregii societăți, să participe, prin puterea ei de a acționa în suflete, la opera formării conștiinței socialiste.

Gálfalvi Zsolt

ION MUSCELEANU : **Muncitoare**

Despre datoria și rostul poetului

LITERATURA noastră de azi nu duce lipsă de mari maeștri ai cuvîntului. Pe unii îi citesc cu emoție, pe alții îi ascult cu nedezmințită admirație. Se pare, însă, că în cetatea literelor se mai cultivă și obiceiuri (mai vechi) de a nu citi cartea celui apropiat, dar de a profesa (ori profera, uneori) lauda cu schimbul. S-au ridicat (și s-au prăbușit) multe glorii peste noapte, care, de la o vreme, nu s-au mai văzut, atît de vertiginos și de sus înălțate.

Cei mai valoroși nu s-au dezobișnuit de mersul pe jos. Ei pot fi întîlniți de-a lungul rîurilor de șes ori prin munți, învățînd frumusețile țării și-ale limbii române. Căci înaintea celui ce ne deschide cartea, venim singuri, să primim mulțumirea muncii sau mustrările aduse neîmplinirilor.

Nealterat dăinuie gîndul criticului de profesie, înzestrat cu sensibilitate și „scrupulozitate morală", căruia îi rămîne dator, deopotrivă, și cititorul de literatură și cititorul în stele. Ori de cîte ori mă aflu într-o încurcătură de condei, oscilînd între un vers desfrunzit și amăgitoarele voci ale renunțării, mă reconfortează o dreaptă judecată a lui Croce : „poetul poartă multe lupte cu sine însuși înainte de a se lupta cu lumea, renunță la multe comodități și la multe ambiții și se îngrijește în mod deosebit de demnitatea poeziei sale, pe care o păstrează cu vigilență, necontaminată, pură de lauda servilă și de ultragiul laș". Poate să fie ușuratic și să păcătuiască în alte aspecte ale vieții lui ; în legătura lui cu Înalta Muză este însă serios și sever, auster și delicat. Nu el este atunci cel care vorbește, de la om la om ; prin glasul lui, ca prin acela al lui Homer, „cîntă Zeiță".

Acum, ca în atîtea rînduri, mă gîndesc la poetul unic care este Nichita Stănescu, cel cu care am trecut prin atîtea zile de neuitat ; acum mă gîndesc la Petre Stoica, al cărui destin este însăși poezia sa. Cărțile lor stau pe masa mea de zi și de noapte, dimpreună cu cărțile altor mari poeți, veniți mai înainte sau mai după aceea. Mă gîndesc la ei, la faptele lor de poezie, la vorbele și la surîsul lor și sînt foarte mîndru că mi s-a întîmplat să trăiesc în acest timp ; și sînt foarte mîndru că ei există acum și dăruiesc literaturii române cărți adevărate despre țara de azi, și pentru oamenii care lucrează acum pămîntul, și pentru cei care visează odată cu noi, și pentru cei ce construiesc cu demnitate, cu încredere și cu speranță, ziua de mîine.

Îmi îngădui să-i cer iertare posibilului cititor al acestor rînduri, dacă gîndul meu devine patetic atunci cînd vorbesc despre prieteni și despre pămîntul și viitorul țării mele. Poate că fac acest lucru din pricină că-mi iubesc copilul și frații, și din pricină că, ori de cîte ori mi-e dor de satul natal, pot urca în tren și mă pot duce în zăvoaiele de argint ale copilăriei ; și pot convorbi cu părinții, care, plecînd, au rămas acolo și par a mă întreba și acum de ce nu vin mai des acasă, spre a le spune cum înțeleg să-mi împlinesc datoria și rostul în această lume. Pentru că fiecare face cît poate — dar oare nu putem mai mult decît facem ? Pentru ca fiecare — cum spunea secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la recenta Conferință națională a scriitorilor — „să înțeleagă cît mai bine epoca în care trăiește, să încerce să prezinte — în forme ce pot fi foarte diferite — cît mai veridic preocupările oamenilor, ale claselor sociale, să contribuie la înnobilarea ființei umane, la ridicarea nivelului general de conștiință al omului".

Într-adevăr, mi se pare că poetul (înțelegînd scriitorul, în general) este o ființă capabilă (și dornică) să trăiască viața într-un mod am zice complet. De unde foamea sa de spațiu și de timp, senzația (uneori torturantă) că nu a cunoscut și nu a trăit decît o parte infimă din multitudinea debordantă a aspectelor și sensurilor vieții, a destinelor și sentimentelor umane, nesfîrșita gamă a formelor sublimului, suferințele, dramele, întrebările, tot ceea ce înseamnă valoare morală sau intelectuală, tot ceea ce înseamnă existență, prin urmare speranță.

Prezent pretutindeni unde omul luptă cu destinul, fericit sau la marginile înfrîngerii, vechiul adagiu al lui Terentius : „sînt om și nimic din ce e omenesc nu mi-e străin" îl exprimă esențial pe poet, cititorul în stele, din inima oamenilor.

Anghel Dumbrăveanu

Literatura — dimensiune majoră

CUVÎNTAREA rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința națională a scriitorilor constituie unul din cele mai însuflețitoare documente de partid în legătură cu locul, rolul, demnitatea și datoriile creatorului de literatură **în cadrul societății noastre contemporane, al societății socialiste.**

Într-o lume în care purtătorul acestui dar special, al plăsmuirilor sensibilității și gîndirii umane exprimate prin cuvînt, este confruntat din ce în ce mai acut cu probleme de o gravitate crescîndă, în care autorul de literatură se trezește prins în conjuncturi cărora uneori nu-i mai poate face față cu mijloacele tradiționale, într-o lume turmentată de atîtea probleme și amenințată de atîtea feluri de alienări, societatea noastră socialistă dă un răspuns de esență la întrebarea : care este rostul literaturii, rostul omului înzestrat cu talentul literar în lumea de azi, în societatea care își propune să făurească o civilizație superioară pe temeliile unei filosofii și unei practici sociale tot mai clar biruitoare în confruntare cu vechea orînduire și civilizație ? Este el un simplu auxiliar, este literatura o sărmană ancilla **a construcției social-politice, sau a unei ideologii ?**

Nu, literatura are un rol major în transformarea societății și în înfăptuirea tuturor idealurilor sociale, ea este o dimensiune majoră a vieții sociale, iar creatorul de literatură, în accepția lui cea mai înaltă și mai responsabilă, un factor esențial în realizarea celui mai înalt obiectiv : omul nou, omul umanismului revoluționar.

De la prima la ultima frază, acest document fundamental al gîndirii estetice marxiste este conceput ca o adevărată oglindă în care creatorul să-și caute trăsăturile lui esențiale, să-și identifice lipsurile, să-și potențeze virtuțile, să-și găsească locul și demnitatea în societatea noastră. Nu este un document similar străbătut de un mai puternic respect pentru nobila misiune a literaturii și creatorilor ei și, totodată, de o mai îndreptățită exigență în dialogul dintre cei ce conduc o societate și cei chemați să așeze cupola artelor nemuritoare peste măreața construcție socială, politică și economică a unui timp. Că un asemenea document implică la sorgintea elaborării lui conștiința „lucrării", a peste șase veacuri de istorie națională, rechemînd faptele de ctitorie ale unui Vlaicu Vodă și Alexandru cel Bun, ale unui Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab, ale unui Petru Rareș, Matei Basarab, Vasile Lupu, ale unui Brâncoveanu, iată ceea ce se înscrie în ordinea „firească" a lucrurilor. Dar, niciodată ca în socialism, creația literară, creația artistică națională nu au fost chemate la un rol mai nobil și mai măreț, de o mai vastă implicație internațională. Cuvîntarea șefului statului român este o chemare la făurirea acelei literaturi în stare să-i fie lumii contemporane principiu de viață și transfigurare, răspuns la dramele omului veacului și călăuză spre depășirea lor.

Nu numai geniali diagnosticieni **ai racilelor omului contemporan, cum atîția sînt pe toate meridianele și în toate limbile, ci mai ales geniali** descoperitori de izvoare noi de viață, **nepoluate, vivificatoare, pentru setea acestui om — iată scriitorul secolului nostru în viziunea secretarului general al Partidului Comunist Român. Scriitorul este cel care contribuie la înflorirea spirituală a patriei, „la înflorirea conștiinței poporului nostru". Ce splendidă imagine de primăvară, într-o lume ce se simte, pe atîtea meridiane, atinsă de brumele toamnei și ghețurile iernii unor civilizații epuizate ! Întreg suflul creator ce străbate acest document este menit să impulsioneze, să clarifice, să călăuzească un uriaș efort creator pentru anii care vin. Nimeni nu va uita patosul cu care au fost rostite cuvintele ce conțin chemarea istorică la construirea celei mai înalte trepte din ascensiunea geniului literar românesc în lume : „Aș dori ca și în domeniul scrisului să realizăm un cincinal al revoluției umaniste, al revoluției pentru o literatură nouă, cu adevărat umanistă, demnă de poporul nostru, de măreața epocă pe care o trăim".**

Aceste cuvinte, și toată perspectiva pe care ele o deschid se cer meditate și de scriitori și de cei care pot să le înlesnească realizarea menirii lor, cu sentimentul grav al unei judecăți viitoare. Căci posteritatea va măsura fapta de artă după înălțimea sarcinii date și după gradul în care cei hărăziți de popor cu o fărîmă din geniul său creator au știut a se face demni de încrederea și prețuirea ce li s-au arătat.

Dan Zamfirescu

Werner Bossert:

Patria rediviva

Desprinsă din noaptea uitării
— făptură de lumină
și marmură vie —
Zeița
presară trandafiri
peste larg.

Mult a zăcut în groapa
somnului. Deasupra, copite
prindeau în ropot pămîntul,
războaie, dezastre.

Mult le-a dus dorul
întru răbdare, celor ce au fericirea ;
și, iată, ei au venit.

Pămîntul rodește grîne,
țiței și vin ;
din adînc țîșnește aur, oțel,
și iarăși țiței.

Din truda podgorenilor,
flacără, zbucnet de comori.
Lumină pretutindeni.
Fabrici, vetre noi, senin.

Fortuna : Patrie,
tu, în lumină !
Mîinile omului
ți-au făurit libertatea.

În românește de
GELU PĂTEANU

Marin Sorescu

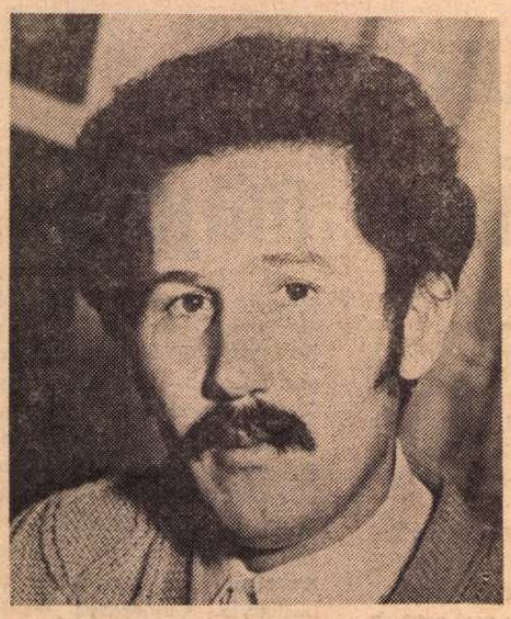

Fotografie de **Ion Predoșanu**

Lăutul

– Ai, mă, că pusei albia. Care ești primul ?
Trage mamă, 'mneata focul de sub ceaun, că se-ncinge prea tare
Și-i mai și opăresc.
Reta i-a spălat pe cap, pină mai incolo,
Cind și băieții și fetele se făceau aproape buni de horă.
Albia era pusă la unghete, în miilocul încăperii cu un cap
Pe-un scaun răsturnat, să stea apa așa înclinată,
La capul ălălalt.
Copiii își așteptau rîndul în pielea goală, își tăiau unii altora
Unghiile cu foarfeca mare, a lui Nea Florea, împrumutată, ori
Își scoteau cîte-un mărăcine din picior. Ca la recrutare,
Fiecare își aștepta rîndul.
Săpunul mare cît un grunj sta la capul mai ridicat,
Din cînd în cînd mai cădea, ștobilc, pocnindu-l pe-ăl care era
În albie la spălat pe piele.
„Ho, bă, ce te ferești așa ! Că nu-ți rupse coastele, nu nimic !"
Cel mai greu era spălatul pe cap. Aici îi prindea Reta
La-nghesuială,
Pe-ăi pe care avea necaz, făcuseră vreo poznă,
– Bă, Pricâ, tu n-auzi ? Fă-te-ncoa !
(Pricâ era cam tare de urechi,
Se certase mumă-sa c-o vecină, cînd era borțoasă cu el,
Și-atît strigase la gard că asurzise ăl copil).
Îl lua de urechi și-l trăgea să miroase ceaunul cu apă.
– Stai pe ciuci ! Se apleca peste el, ținîndu-l între picioare
Ca uliul puiul de găină, cînd se-nalță cu el în slavă și nu vrea să-i
Dea drumul deloc, oricît ai da tu cu zburături. Dădea cu apă
Fierbinte – „Arși", făcea ăla, „ărși, aleu !" „Ho, că pe mine cum nu
Mă frige ? Eu nu iau tot cu pumnul, că n-oi lua cu gamela ?"
Îl mozolea bine cu săpun – pînă cînd îi intra în ochi
Și-ncepea să chiriie. Dacă mișca și se văita îl lua la palme
Peste buci. Ține ochii-nchiși, mă ! – făcea Ilie de pe
Margine.
– Imi intră în ochi ! țipa Pricâ. Jap ! –altă palmă.
– Păi, ce ziceai tu ? Că nu mai încapi în mîinile mele ?
De ce-ai lăsat oile de-au scăpat în lucernă ? Dacă plezneau ?
Pleoț ! Mai bine te pleznesc io !
– Dă' mai repede cu săpun, că mă ustură ! țipa copilul.
După ce curgea primul rînd de murdărie, Reta se crucea de ce
Vedea.
– Bă, da ce-ai în cap, mă, omul lui Dumnezeu ?
Dumnezeule, lote ce găoază ! Cine ți-o făcu, mă ? De ce nu
Mă-ntrebă
Și pe mine – măcar să ți-l fi spart de tot.
– Bube ? Lindini ? venea și gaga Ița să se uite.
– Aoleu ! Ai lui Bițu, mi-l sparseră. Cînd ne-am bătut cu
Zburături.
– Mă băiete, copiii mei or să umple drumurile, că nu știu
Să se arănească, ofta biata femeie.
Îi crești, numai tu știi cum, îi faci mari, și ei ia uite...
Sînt numai zgaibe. Acum începea să plîngă Pricâ, de părere de rău
Că moare. „Ho, că nu ți se vede creierul, nu-ți ies mațele
Pe-aici,
Altădată să te mai prind că mai ieși la joacă".
Urma Lie. Ori rămînea numai ea cu fetele și
Le învăța să-și spele coadele, – „că azi mîine vă măritați
Și n-o să stau io lîngă voi toată viața."
Și tare, către băieții care stăteau primeniți cu cămeșoaiele
Lungi
Pe scara înaltă, să se zvînte la soare,
„Vedeți, acușica ieșiți colo-n drum, unde e mai moale, unde se
Scaldă
Găinile alea și puneți-vă țărînă-n cap.
Fă ! dă cu leșie mai multă, ce faci tu acolo ? Pe cine zici că
Păcălești, ai ? Doamne, pupa-ți-aș tălpile..."

Ignatul

– E, azi noapte visă porcul singe, zicea mama, dimineața, oftind.
– Păi, cum așa ?
– Fiindcă azi e ignatul, îl tăiem.
– Iu !
Se ducea Nicolae de-i chema pe Mitran, pe Seder, pe Chirimenți,
Vecini care știau dinainte, îi găsea ascuțindu-și cuțitele.
Le vedeam căciulile țuguiate pe deasupra gardului, așa săltau.
– Duceți-vă de legați ăl ciine, mă,
Să nu se dea la lume.
Porcul parcă presimțea, o dată se făcuse spărios, nu mai venea
La porumbul întins.
Ceva de pe vremea cînd era frate cu mistrețul și liber îi scăpăra
În ochii roșii. Părul i se zburlea pe coamă.
Înghesuit lîngă gard era prins de picioare și răsturnat jos, buf !
„Mă, ține bine de el ! Hăăă !!"
Se auzea guițatul lung, horcăitul.
Noi închiși în sobă, ne îndesam degetele în urechi, dar vaietele
Prietenului nostru, sfîșietoare, se strecurau pe lîngă degete,
Ne cutremuram.
Ne schimbam părerea despre Mitran, Seder, ăștia care știau atît
De bine să facă de petrecanie.
Cînd aflam mai din timp cînd cade ignatul, eu cu Ionică ne sculam
În ziua aia mai devreme, și-l scoteam în vale pe la fundul
Grădinilor.
Să se piardă în lume, să ia drumul codrului, pe Mătăsoaia, ca
Haiducii.
Dar porcul venea de cum o auzea pe mama riciind ceaunul,
O dată abia învățasem să fac literele și i-am trimis de cu seara
Un bilețel, scris cu litere de tipar.
I l-am pus în coșare.
Mesajul era cît se poate de clar.
Guiț după ce-a-ntors la lumina lunii pe toate părțile
Bucata aia de hîrtie cu pătrățele,
A mîncat-o ca pe dovleac, fără s-o citească,
Cum am văzut mai tîrziu că se întîmplă în drame cînd împricinatul
Nesocotește știrea de păzeală.
După un ropot de plînș, biruia curiozitatea și setea de spectacol.
Ieșeam din casă, cu ocazia pîrlirii.
Legat de un par, era perpelit prin paiele care ardeau cu
Vîlvătaie. Focul zvîntă lacrimile. Acum, dacă tot apucase de
Murise !
Parcă îți mai trecea supărarea. Începea să miroase curtea
A șorici. Mama în casă, cu ceaunul cu apă clocotită pe foc,
Cu postăvi întinse la vatră. Trei zile ținea treaba.
Mai răsufla cînd făcea trandafirii, seara, pe măsuța joasă,
Plină cu carne tocată cu mirodenii.
Ceaunul cu burta fierbea pe foc.
O dată a luat-o Osman, ne-a stricat Crăciunul, javra.
Crăciunul fără porc era ca și cînd nici nu s-ar fi născut Isus.
„Aia de nici n-au tăiat porc" – asta înseamnă că umbli cu turul
Gol,
Cea mai mare mizerie și-un început de stricare a sufletului.
Te-ai păginit ! Te-ai păginit ! Tu nu tai porcul.

După sfintele sărbători femeile, iar cu mîinile pînă la coate în
Carne. Topeau osînza, făceau untura, puneau la afumat slănina
Sus pe fiare pe unde iese fumul, după care o mutau pe bîrnele
Din casa cu focul.
Umpleau o garniță cu untură, puneau și cîrnați prin ea și-o
Săltau în pod. Acolo se-ntărea, de fringeai lîngura-n ea,
Căutînd după jumări ori pecie.
După aia – săpunul. Osînza și grăsimea a rea erau fierte
În cazan, se punea sodă, se făcea leșie din cenușă – venea o
Muiere care știa să facă leșie bună și-o mai ajuta pe mama la
Mestecat,
Pînă cînd începea cazanul să bolborosească. Era dat jos și
Pînă dimineața se închega un săpun cît roata carului.
Aici se termina și povestea porcului, la săpun.
„Mă, Nicolae, ia du-te tu cu sacul la Picături și cumpără
Un purcel, repezi-te mîine dimineață" – zicea mama –
Că văd că vă place la toți carnea, nu vă e silă, nu faceți
Nazuri.
Se aducea purcelul, era slobozit în coșare, mic cît o găină.
Eu și cu Ionică și începusem să ne facem treabă pe lîngă el,
Dă-i lături, învață-l să mănînce boabe, împrietenește-te cu el,
Gîdilă-l. Și tot așa.

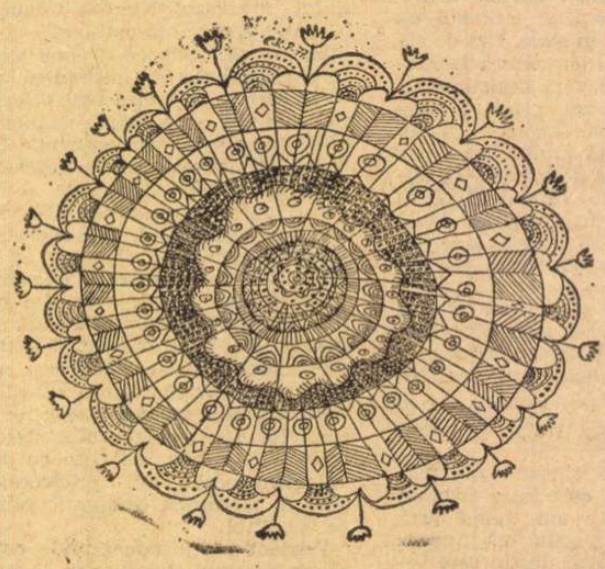

Desen de **Kira Cristinel Popescu**

Breviar

Eminescu văzut de Mihail Dragomirescu

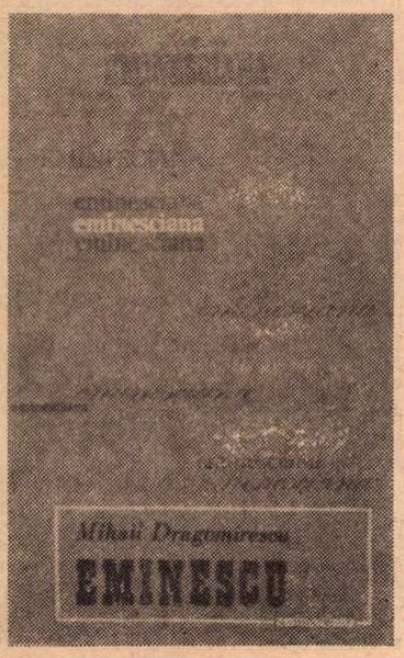

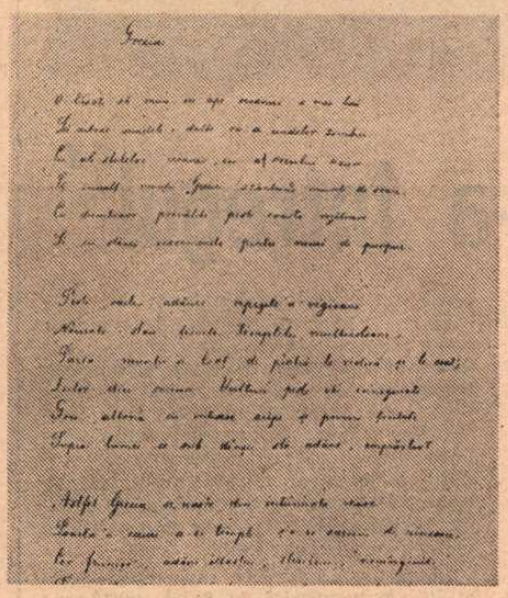

Filă de manuscris

ÎN CADRUL mai general de reconsiderare a valorilor culturale ale trecutului și în acela special al curentului mai recent în favoarea criticii lui Mihail Dragomirescu, considerăm binevenită strîngerea laolaltă a tuturor studiilor profesorului nostru de literatură română de la Universitatea din București, închinate lui **Mihai Eminescu** (Ediție îngrijită, prefață și note de Leonida Maniu, Editura Junimea, Iași, 1976, în-16°, 295 pagini). Cuvîntul „închinate" își recapătă sensul originar în cazul lui Mihail Dragomirescu, care a întreținut, prin scrisul și cursul său universitar, un adevărat cult pentru autorul **Luceafărului** și a contribuit în largă măsură la receptarea mesajului său. Într-o vreme cînd dominau critica biografistă și cea sociologizantă, tînărul critic se străduia să impună criterii pur estetice în interpretarea operei eminesciene. Studiul său, **Critica „științifică" și Eminescu** (În contra metodei istorice în literatură), apărut în „Convorbiri literare" (1894—1895) și tipărit în volum în 1895, apoi retipărit, iar acum figurînd în fruntea recentei cărți, rămîne fundamental în istoria exegezei eminesciene.

S-au adăugat alte patru studii, dintre care unul despre „proza epică a lui Eminescu", iar altul despre „Eminescu — poet universal", de fapt o conferință rostită în ședința publică a Academiei Române, la 14 martie 1941, în calitate de membru onorific al înaltului for de cultură. A fost cîntecul lebedei, deoarece profesorul a încetat din viață în anul următor, dar aceeași idee o susținuse totdeauna și în fața studenților și în scrisul său. Alte treisprezece fragmente, cele mai multe, analize literare ale „capodoperelor" lirice eminesciene, completează lucrarea, încheiată cu congruente „note și comentarii". Se știe că profesorul, căruia îi plăceau clasificările, împărțea operele literare, în **descrescendo,** în capodopere, opere de talent și opere de virtuozitate. Capodoperele analizate sînt **Mortua est, Somnoroase păsărele, Melancolie, Scrisoarea I, Și dacă, Împărat și proletar** și **Luceafărul.** Deși l-a considerat pe Eminescu superior poetului german Lenau, cu care-l comparase Mite Kremnitz și după ea, și alți critici, români și străini, Dragomirescu recunoaște superioritatea textului original (nu și cînd compară **La Steaua** cu presupusul ei prototip, **Der Stern** de Gottfried Keller). În fragmentul XI, intitulat de editor „Comparație între poezia populară și poezia lui Eminescu inspirată din ea", Dragomirescu are curajul să înfrunte opinia critică generalizată despre poezia populară, imputîndu-i „o **atitudine sentimentală,** iar nu un sentiment în dezvoltarea lui psihologică". Am relevat actul de curaj intelectual, dar menționăm că esteticianul greșea, cerînd poeziei lirice „dezvoltare psihologică", adică o gradație logică. Credem că expresia unui moment sufletesc, privit nu în treptele sale evolutive, ci doar în atmosfera lui, este suficientă ca să se realizeze, esteticește vorbind.

Dintre primele studii, cel mai sumar ni se pare cel intitulat „Caracterizarea lui Eminescu (1850—1889)". În ceea ce privește universalitatea lui Eminescu, nu credem că este suficient, cum vedea Dragomirescu, ca un poet să trateze — evident, în mod superior — teme universale, ca prin aceasta să devină poet universal. Nu putem fi de acord nici cu zelul comparatist al profesorului, cînd se întreabă retoric : „Făcînd abstracție de **Faust,** care ridică pe Goethe ca poet liric, la înălțimea lui Dante, cîte poezii lirice capodopere are el în tezaurul său poetic ? Cîte are Victor Hugo ? Cîte Leopardi ? Cîte Vigny ? Cîte Musset ? Eminescu orice atinge, îndumnezeiește". Verbul final ne edifică asupra cultului quasimistic, care-l exaltă pe critic în favoarea idolului său. Acest gen de statistică, practicat și înaintea studenților, cu efect divers, majoritatea fiind ușor convinsă, iar numai o minoritate rămînînd sceptică, duce la concluzia că Eminescu a fost superior lui Goethe, lui Hugo, lui Leopardi, lui Vigny și lui Musset, poeți universal recunoscuți și, în consecință, universalitatea eminesciană ar covîrși-o pe aceea a corifeilor lirici mai sus numiți. Teza este inadmisibilă. Universali și unul și alții, ei sînt bine distincți, fiecare reprezentînd o individualitate răspicată și neconfundabilă, fără a se pune problema superiorității unuia față de ceilalți toți, într-o singulară gigantomachie. Profesorul, ca și criticul, a pierdut mult din prestigiul său de eminent om de știință, adică de gînditor și estetician de marcă, magistral în manevrarea ideilor generale, prin acest soi de comparații în favoarea chiar a unor scriitori contemporani, ca Mihail Sorbul, avantajos pus în paralelă cu Ibsen și cu... Shakespeare !

AM SPUS-O și o repetăm că-l considerăm pe Mihail Dragomirescu primul estetician român și singurul care a edificat un sistem coerent, fie el chiar contestabil în unele din ideile sale directoare, ca aceea de rupere a creatorului de timpul său și de izolare a capodoperei în propriul ei cerc. Nu e însă mai puțin adevărat că, în ciuda legăturilor creatorului cu societatea în mijlocul căreia s-a format și a trăit, opera de valoare care înfruntă timpul, scapă momentului creației și chiar creatorului său și trăiește de-a lungul secolelor o viață proprie, oferind fiecărei generații o altă față și variind uneori spectaculos, cum spun francezii, „du tout au tout", încît nici autorul însuși nu s-ar mai recunoaște în unele din acele interpretări.

Exemple ? Alceste al lui Molière nu i-a reprezentat concepția omului de societate, a onestomului („l'honnête homme"), care a fost Philinte, prietenul mai sociabil al celui dintîi, îngăduitor cu semenii săi, dar romanticii și chiar contemporanii noștri votează cu mizantropul și văd în el imaginea „omului profund", a lui Molière însuși, împotriva propriei lui voințe.

Sau **Don Quijote.** Cervantes a vrut să ridiculizeze, într-un roman de factură realistă, tipul întîrziat, anacronic, al unui cavaler slab de minte, dar înzestrat cu o fantezie uimitoare, într-un moment de discreditare a romanelor cavalerești, cărora genialul autor a și reușit să le dea lovitura de moarte. Iată însă că Unamuno vede în cel ce a fost numit „Cavalerul Tristei Figuri" însăși întruparea geniului național spaniol, vede, cu alte cuvinte, în fiecare concetățean al său, un alt soi de iluzionist, de tipul mult ridiculizatului erou cervantesc. Asistăm la o spectaculoasă schimbare a poreclei în renume și calitatea de Don Quijote, din ridicolă, devine nu numai sublimă (s-a zis că sublimul și ridicolul ar fi vecine !), dar și tragică. A fi un Don Quijote modern este, așadar, un titlu de mîndrie, ca și acela de a fi mizantrop, ca Alceste, într-o societate în care dominau ipocrizia, lașitatea și compromisul moral. Exemplele s-ar putea înmulți (Hamlet, Emma Bovary etc.).

Capodopera, așadar, nu numai că se rupe, cu trecerea timpului, de momentul producerii ei, dar, după opinia noastră, uneori intră în conflict direct cu creatorul ei, care una a vrut și alta a ieșit, sau dacă acești termeni sînt prea categorici, vom spune că ea l-a depășit (după cum, invers, în scrierile denivelate ale unor scriitori valoroși se întîmplă fenomenul, în genere admis, că autorul nu și-a realizat intențiile).

Desigur este greșit să credem că **Luceafărul** — cum pretindea I. Al. Brătescu-Voinești, cu acoperirea postumă a confirmării lui Titu Maiorescu, — n-ar fi decît romanul triunghiului Mihai Eminescu — Veronica Micle — I.L. Caragiale.

Las' că poetul avea pe șantier concepția poetică cu cîțiva ani înainte de consumarea „trădării" celor doi, iubita și prietenul, dar și-a divulgat într-o cunoscută notă manuscrisă simbolul, care este destinul de solitudine al geniului. Numai că Eminescu numea în acea însemnare „alegorie" ceea ce noi considerăm simbol.

Meritul mare al lui Mihail Dragomirescu a constat în statornicia ireductibilă a punctului de vedere estetic, fără nici o concesie față de gustul contemporanilor pentru cancanul istoriei literare sau interpretările altcum eterogene.

Editorului i-am atrage atenția asupra unui singur punct : că și „Viața nouă" a lui Ovid Densusianu a fost un periodic important, apărut înaintea „Convorbirilor" (1907) și „Convorbirilor critice" (1908–1910) dragomiresciene, și că avînd o viață mai lungă (1905–1920), a dus o luptă paralelă, de prestigiu superior.

Altminteri, primească salutul nostru pentru fapta sa cea meritorie : repunerea în circulație și în valoare a unei însemnate opere critice.

Șerban Cioculescu

Omagiu absolut

De atîta timp încerc să adun, din înaltul cerului, un pic de azur în vîrful peniței, spre a putea scrie cum se cuvine despre Emil Botta.

Oare cînd voi putea scrie, cum se cuvine, despre Emil Botta ?

De atîta timp aștept, pe cerul meu lăuntric, o conjuncție fericită a astrelor, spre a putea scrie cum se cuvine despre Emil Botta.

Oare cînd voi putea scrie, cum se cuvine, despre Emil Botta ?

De atîta timp aștept, aștept și tot aștept, ca pe umărul meu drept să se așeze Pasărea Adevărului, alba pasăre a adevărului, spre a fi în stare să scriu cum se cuvine despre Emil Botta.

Oare cînd voi fi în stare să scriu, cum se cuvine, despre Emil Botta ?

De atîta timp aștept, aștept și tot aștept, ca pe umărul meu stîng să se așeze Pasărea Iubirii, roșia pasăre a iubirii, spre a fi în stare să scriu cum se cuvine despre Emil Botta.

Oare cînd voi fi în stare să scriu, cum se cuvine, despre Emil Botta ?

De atîta timp aștept, aștept și tot aștept, să filfîie pe lîngă fruntea mea, măcar o clipă, Pasărea Poeziei, albastra pasăre a poeziei, spre a fi în stare să scriu cum se cuvine despre Emil Botta.

Oare cînd voi fi în stare să scriu, cum se cuvine, despre Emil Botta ?

De atîta timp aștept, de zeci de ani aștept, acesta e purul adevăr, clipa propice cînd voi putea scrie cum se cuvine despre Emil Botta.

De atîta timp, de zeci de ani, trăiește printre noi un poet suav și pur, purtîndu-și pe asfaltul străzilor ființa de fum de lemn de mesteacăn, neauzit și impalpabil, transcendental și sfîșiat de imense dureri, învești mîntat în visul său, prinț al unei imaginare Danemarce, Domn al unui regat de himere, mingiiat pe frunte de cele mai reci și stranii raze ale lunii, plutind între murire și nemurire, ceresc menestrel, rouă a ochilor mei vitriolați de hidoșenie, rouă a sufletului meu mistuit de tifos.

Dintre noi toți, oare cine se apropie, cît de cît, de puritatea lui ?

Neauzit și impalpabil își poartă pașii pe asfaltul străzilor, și nu-și întinde mîinile — pe care atîția și le întind, avizi, spre bunurile acestei lumi — decît spre ceea ce nu poate fi atins. Neauzit și impalpabil trece printre noi, și nu așteaptă să simtă pe frunte — pe care atîția așteaptă coroanele de mucava ale unei glorii deșarte — decît razele lunii. Neauzit și impalpabil, învești mîntat în visul său, străbate cetatea, prin care atîția trec stîrnind doar urletul cîinilor, lăsînd în urma lui o pulbere de diamante.

Doamne, oare cînd mă vei învrednici să scriu cum se cuvine, arătîndu-mi mereu reînnoita iubire și pururi neclătinatul respect pe care le nutresc față de acest om rar, față de acest neasemuit semen al nostru, față de acest poet din cel mai domnesc — din cel mai brâncovenesc ! — os al poeziei.

Geo Bogza

26—27 mai 1977

Confruntări

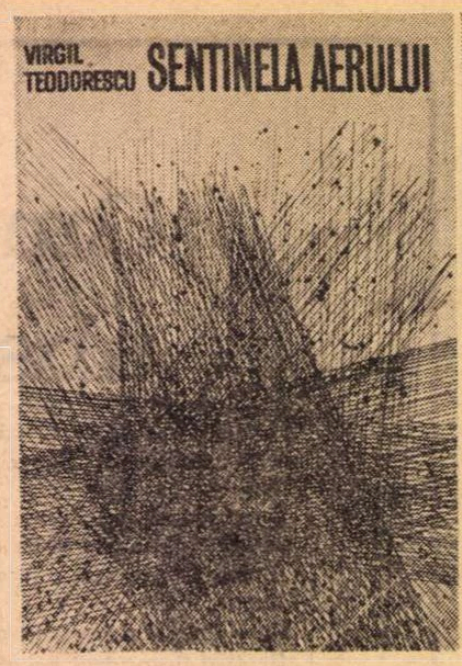

„A vorbi poetic pe de-a întregul"

PRIN **Blănurile Oceanelor, Spectrul longevității, Butelia de Leyda,** suprarealismul românesc intră în faza cristalizării, impunîndu-și afirmația de a sluji cu fidelitate revoluția. Promotorii acestei mișcări erau convinși de necesitatea și posibilitatea unei strînse colaborări între poezie și acțiunea politică, rămînînd fiecare în domeniul său specific. Insurecția proletariatului și a spiritului fiind două aspecte ale aceleiași realități, aceeași medalie văzută din față și din profil, dublă efigie întrunind exclamația lui Marx : „Transformați lumea" și cuvintele lui Rimbaud : „Schimbați viața".

Folosind o tehnică nouă, Virgil Teodorescu viza să descopere, prin poemul său, „adîncul cu dezastre și primăveri al mării", „peisajul agresiv al unei lumi dispărute", dispărute, în sensul condamnării iminente a istoriei.

După propria-i mărturisire, el năzuia să îmbine activitatea de transformare cu activitatea de interpretare, fiind conștient că între om și lume există o luptă necurmată a imaginilor contradictorii, în interiorul aceluiași cîmp, generată de diferența structurilor mentale.

Implicînd deci politicul în avangardă ca și tentația unei **opere,** tehnica suprarealistă se întemeia pe o revoltă ambivalentă. Poezia și viața se contopeau în focarul aceleiași lentile. Părăsind încorsetarea prozodiei vechi, această lirică îmbrățișa tot ceea ce realitatea oferea mai nou, într-un elan totalizator. Axul și elementul propulsiv al acestei poezii îl constituie materialismul dialectic, iar componentele — umanismul, patosul revoluționar, o frenezie a vieții obiectivată într-o legendă epică, în sfîrșit, sentimentul permanent al apartenenței de clasă.

Vitalismul intransigent se constituie la Virgil Teodorescu ca o temă în sine sfidînd utilitarismul burghez ca în poemul **Braț la braț :** „Te chem în miezul cărbunelui de curînd despicat / Care nu mai sclipește ca pînzele de păianjen / Nici ca cearcănul de sticlă cu care caracatița își amețește prada / Să privim conspirația obiectelor casnice împotriva scoicilor moarte pe punctul de a deveni obiecte".

Coborîrea spre straturile cele mai adînci ale ontologicului, tradusă în metafora cristalului și a mării, presupune revendicarea pentru om a unei libertăți integrale cu adaosul că omul e liber să facă binele, dar nu e liber să facă răul : „Nimic și nimeni nu mă poate împiedica să cred / că omul își va găsi curînd chipul total / poetica figură conservată / de-a lungul torturatei noastre istorii". **(Pahar).**

Imaginea chitului biblic se aplică istoriei sub dominanta genezei mării, a oceanelor și continentelor, într-un acces argonaut.

Gesticulația whitmaniană cerne o mitologie nouă a cruzimii, a distrugerii omului prin om, fiind în același timp o modalitate a protestului : „Uriașele nave parfumate cu mirodenii / Trec atunci mai departe ca o trenă de sînge / Navele încărcate cu inimile oamenilor...". **(Penumbra cercului arctic).** În poemele cu caracter vizionar ideea repetabilității, a negării negației, a progresului în spirală se dezvăluie printr-o maieutică a conceptului. Retorica e amplă : „Straturile urlă ca niște fiare rănite de moarte, / iar destinul lor, spintecat, oscilează între / amiaza săbiei și miezul nopții copitei. / După turbulenta epocă a deplasărilor și a / spiralelor sfărîmate, vîntul începe să respire greu, / cade în genunchi și se predă obosit / torsiunilor interioare. **(Cochilia își păstrează secretul).** Deliormanul (în **Drumul spre mare, Deliormanul, Cimitirul din Sulina**) prilejuiește o pregnantă dorință de a se contopi cu materia, în timp ce poeme precum : **Ea doarme, Transparența cîmpului magnetic, Cercurile de lemn îngrozesc arborii,** sînt regizate de un oniric mitologizant. De altfel, Virgil Teodorescu este unul din acei creatori care printr-un imagism original relevă anume constante ale inconștientului, anume elemente pe care le surprindem aparținîndu-ne în permanență. Nu este întîmplătoare, în această ordine de idei, aluzia directă la Buñuel sau la Dali. Vocația totalității se conjugă în cazul lui cu realizarea unei nomenclaturi metaforice a lumii, fapt ce asigură unitatea de ton a acestei poezii de la vertijul spontaneității pînă la epură. (vezi **Spasmul cizelurie, Amiază).**

ALCHIMIA poetică a poeziei acesteia, care urmează principiul unității în risipire, a poemului pulverizat în arhipelaguri plurivalente îl constituie visul, marea, cristalul, apa și focul : „Căci marea, clătinîndu-se într-un delirant echilibru, / transformă orice obiect, oricît de infam și deplorabil uzual / într-un voal nupțial, într-un / sărut cataleptic. Cele mai banale rămășite ale materiei, cele / mai ignare, mai încăpățînate, / mai abiecte materiale, spălate / de apa ei, și necontenit mortificate / de ritmul ei sublunar, devin imagini turburătoare, apariții / inegalabile, fantasme / concrete ale prezenței noastre / în lume". **(Nostalgia ivoriului negru).**

Continentele fantastice, fabuloasele Floride, unde vîna fazani, flamingi și păsări lyră, rechinii, scoicile bolnave, tatuajele algelor, plantele carnivore, magnoliile, banchizele, melcii, hipocampii, capcanele ascunse în zăpadă, — pregăteau prin sugestia unei vieți exuberante și în continuă naștere, reportajele lirice, aglomerările de pîrtii lungi din poemele ulterioare. Feericul cu totul special în care se insera poezia de dragoste (v. **Transparența cîmpului magnetic, Semicerc, Sub linia de plutire a vapoarelor, Cele două ore deasupra somnului...),** — și ea o modalitate a participării fără rezerve, la victoria totală a iubirii, coincide cu o fază de fixațiune a imaginii, care vine de departe din negativ, creînd premisele unei limpeziri transparente. Pentru că în rigoarea impusă de vertijul unei spontaneități prelungite, Virgil Teodorescu a presimțit pragul lucidității exemplare care-i permite să supravegheze gestul și, concomitent cu opera, să-și construiască o artă poetică în stare să răscolească sensibilitatea și s-o exprime de la un capăt la altul.

EXPERIENȚA sa poetică ne trimite cu gîndul la René Char sau Henry Michaux, păstrînd diferențele de rigoare. Problematizarea actului poetic este în același timp o condiție a autodevenirii și, implicit, a realizării unității prin discontinuitate. Trecerea de la poemele de largă respirație la aforisme se face prin **Oceanul inocenței, Poemul întîlnirilor, Oboseala.** Primul se referă la Fundoianu, la moartea lui tragică în cuptoarele naziste. Evocarea poetului dispărut prilejuiește o profesiune de credință în spiritul mesianismului revoluționar. Imperativul e cel al autenticității : „Să deschizi un cîntec mut și vocea vieții s-o răstorni în el".

Ideea unei suferințe universale acumulate e transcrisă în fraze lapidare : „Venea un murmur negru / Stîrnit de liturghii / la Capul Horn, / în insule stîncoase, / se deșertau grămezile de oase / zăcea îngropată pîn' la gît mișcarea / în șoldurile calde de femei / și dilata pupilele, mișcarea"...

Dimensiunea apocaliptică implicată aici corespunde sensibilității acerbe, nesofisticate, iar la nivel formal, hiperbolei de o anumită factură. **Constructorii ruinei,** care este un repertoriu al atrocităților, fascismului, debutează cu conjurarea memoriei traumatizate a omenirii. Premeditarea rece, sinistră, birocratică a morții face obiectul unei aglutinări de pamflete, reportaje, notații. Comentariul liric are drept componentă principală condamnarea violentă a terorii naziste.

Ecuația dialectică viață-moarte se realizează prin metafora polenizării. Efemeridele atrase de foc sînt înseși trupurile omenești împachetate meticulos și aruncate în cuptoarele cu înalt randament. Alteori, sînii femeii înconjurați de sîrmă ghimpată ne sugerează atrocele masacru, care duce la desființarea ființei umane. Poemul citat aduce în final o speranță fermă. Viziunea Dresdei, ca un poligon al morții și loc de pelerinaj înfricoșat, e traversată de o laudă a memoriei neiertătoare și a conștiinței treze care resuscitează din beznă.

Amintind **Nopțile** lui Novalis, Virgil Teodorescu realizează astfel unitatea viziunii sale : „Nemaipomenită noapte a nopților / în care fluviul solar e atît de negru / încît își resoarbe întunericul / binecuvîntată fie noaptea în care vederea retrasă / în măruntaie / străpunge bezna ca un uriaș fiong de argint".

Întrucît responsabilitatea poetului este, conform aceluiași credo, respingerea răului și apărarea binelui (v **Acesta-i adevărul),** ipostazierea argonautică a lui Iason, Columb, a cuirasatului Potemkin, ea se raportează la un unic țel : libertatea. **Poemul întîlnirilor** arborescent, dezvoltîndu-se în cadențe care-mi amintesc de Eluard, exploatează această temă. Ceea ce se reține e modul spectaculos în care omul se contemplă în istoria contemporană. Pe ideea libertății se înfășoară viziunea geologică și cosmică. A circula cu fervoare prin lucruri ca să găsești sigiliile suferinței umane, ale victoriilor provizorii sau durabile, ale revenirilor și continuității, se subsumează unei retorici a fulgerului.

Așadar : „fulgerător e un mod de a vorbi poetic pe de-a întregul".

Tatiana Rădulescu

Cronica limbii

O nouă „arhivă balcanică"

■ DE CURÎND a apărut la Köln numărul întîi al unei publicații periodice intitulate **Balkan-Archiv,** serie nouă, editată de Johannes Kramer, profesor la universitatea locală. Se prezintă ca o continuare a unei glorioase tradiții, al cărei punct de plecare se găsește în secolul trecut, în opera lui Gustav Weigand, profesor la Universitatea din Leipzig. Acesta a publicat 30 de fascicule sub titlul de „Anuar al Institutului de limba română din Leipzig" (1892—1921), la care, începînd din 1925 și mergînd pînă în 1928, a adăugat 4 fascicule cu totul noi de „Arhiva balcanică".

Pînă la primul război mondial, Institutul din Leipzig a fost o adevărată pepinieră de specialiști în lingvistica românească : nu numai că numeroși tineri germani s-au instruit acolo și au publicat în anuar teze și alte lucrări, ci mare parte a cercetătorilor români de pe atunci și-au încununat acolo pregătirea. Ar fi destul, cred, să pomenesc numele lui Sextil Pușcariu.

Începînd din deceniul al treilea al secolului nostru, situația s-a schimbat în sensul că cei mai mulți tineri români și-au terminat studiile la Paris, iar după cel de al doilea război mondial a intervenit o schimbare și mai categorică : universitățile noastre și-au ridicat nivelul și, în domeniul limbii române, au început să dea masiv cercetători bine formați. De atunci încoace, numeroși străini care doresc să se perfecționeze în studiul limbii române vin să studieze la noi. Nu e totuși lipsit de importanță faptul că româna este acum predată la un mare număr de universități străine, printre care și cea din Köln.

Ziceam că noua publicație continuă tradiția lui Weigand, fapt fără îndoială îmbucurător. Într-adevăr, în fascicula apărută nu se discută despre toate limbile din Balcani, ci numai despre aromână și istroromână. De remarcat că studiul despre istroromână e publicat în românește (de Wolfgang Dahmen și Johannes Kramer), deși limba în care apare revista este germana.

Echipe conduse de profesorul Kramer au făcut anchete la aromânii din Grecia (în mică măsură și în R.S. Macedonia), apoi în Istria, și au adus importante materiale informative, cu atît mai prețioase cu cît cele două idiomuri sînt din zi în zi mai puțin folosite. Nu sînt de acord cu colegii care, în ultimul timp, afirmă nu numai despre istroromână, ci și despre aromână că sînt pe cale de dispariție. De altfel profesorul Kramer arată, referindu-se la istroromână, că „orice pesimism cu privire la soarta acestei limbi pare grești". Nu e mai puțin adevărat că e bine să culegem acum toate datele disponibile, care vor putea fi de folos cercetătorilor viitori.

Fascicula se încheie cu recenzii, care, cu excepția uneia privitoare la cartea **Vlahii,** publicată în grecește la Atena de Dimitrios Triandafilos Papazisis, (lucrare prezentată pe drept ca neștiințifică), depășesc spațiul balcanic : una prezintă revista **Limba și literatura moldovenească,** publicată la Chișinău, iar alta cartea lui Nicolae Saramandu, **Cercetări asupra aromânei vorbite în Dobrogea,** tipărită la București.

Socotesc că apariția „Arhivei balcanice" poate fi considerată ca un succes și urez editorului să continue multă vreme opera începută.

Al. Graur

Desen de Kira Cristinel Popescu

Confruntări

Un roman modern

HOMER ne povestea că ultima călătorie a lui Ulise a fost aceea a întoarcerii acasă. Era călătoria lungă și întortocheată la capătul căreia se afla bunul cel mai de preț al existenței omenești : certitudinea. Parabola unei asemenea călătorii fundamentale a luat, în timp, înfățișări diferite. De pildă, vechiul simbol homeric — certitudinea fidelității în dragoste — devine, cu **Ulysse** al lui Joyce, simbol al unei altfel de certitudini : imposibilitatea de a ajunge la esențe într-o lume clădită pe automatism la toate nivelele ei.

Cum folosește Francisc Păcurariu această parabolă ? Care este deci certitudinea descoperită de tînărul Ulise Aleman la capătul călătoriei sale ? Căutarea răspunsului ne face să parcurgem un roman cu tramă contemporană, în care recunoaștem un condei matur, pictînd cu pastă densă chipuri memorabile, interioare călinesciene, o atmosferă amintind pe alocuri de **Enigma Otiliei** : casa profesorului Aldea, turnul vechiului castel, profesorul însuși, cu nebunia sa magică și totuși atît de „actuală", din moment ce basmul pe care și-l povestește mintea lui înfierbîntată cuprinde „extratereștri". Întîlnim pe alocuri și tușe subțiri, de fundal, amintindu-l pe Mateiu Caragiale, de pildă în descrierea chefurilor avocatului Nițulescu prin crîșmele de mahala. Dar poate, în cel mai înalt grad, **Ultima călătorie a lui Ulise** ni-l amintește pe Camil Petrescu. La fel ca în **Patul lui Procust**, informația de lectură curge pe două canale : o doamnă T. acolo, un domn T. aici, poetul Ladima acolo, pictorul Aleman aici. Călătoria pictorului este, într-un fel, o ultimă noapte de dragoste și o primă noapte de război : despărțirea de Maria, dublată de imaginea primei iubiri și, în continuare, contactul cu grupul nociv Bolugea. În plus, trebuie menționată nota romantică prin care debutează romanul — primirea unor jurnale — care ne trimite și ea la atîtea alte impresii de lectură.

Și totuși, ce rămîne propriu cărții lui Francisc Păcurariu, ce alcătuiește, dincolo de orice asemănări, farmecul ei incontestabil ? Prima atracție o constituie subiectul însuși. Vălul, atît de străveziu, al unei călătorii în America Centrală, intriga polițistă, sînt prilejul de a vedea mai întîi un scriitor complex, capabil să cuprindă într-o viziune rotundă vechile civilizații precolumbiene și arta maramureșeană, muzica lui Schönberg și pictura modernă. Descoperim aici, ca și în **Labirintul**, aceeași concepție despre existența lumii : sferele (ale armoniei sau haosului, ori și una și alta) incluse una în cealaltă, rotindu-se în sensuri diferite, înfățișînd ochiului, în mișcarea lor, cînd un fragment, cînd altul, contradictorii. Încă un simbol, alături de cel al călătoriei, ne deschide, cu imaginea sferelor, drum spre adîncimile acestui roman. Pentru că dincolo de cotidian există alte realități, puțin vizibile ochiului superficial. Iar dovada că Aleman nu este doar un ironist de suprafață, cum credea T., stă în implicarea sa hotărîtă în aceste realități profunde și cu urmări uriașe. El nu face să primeze prudența ori simțul de autoapărare, ci spiritul de sacrificiu în salvarea dimensiunilor umaniste ale existenței. În lupta cu reminiscențele fascismului, cu cei care susțin din umbră reînvierea lui, deci în lupta cu ceea ce profesorul Aldea numea „extratereștri" — și aici se lămurește, credem, încă unul din marile tîlcuri ale cărții — caracterul pictorului se limpezește și se maturizează. Călătoria, ajunsă la scopul său final — certitudinea, adică idealul pentru care lupți — se încheie. Dincolo de vălul unei călătorii propriu-zise descoperim astfel ceea ce constituie, în fond, atracția majoră a cărții, personalitatea ei unică : este atracția pentru cealaltă călătorie, a spiritului, cu reveniri, cu avansuri și ocoluri, călătoria pentru definirea propriilor opțiuni și certitudini.

IMAGINEA pe care ne-o oferă **Ultima călătorie a lui Ulise** ar rămîne poate unilaterală fără încercarea de a-i găsi locul în epica lui Francisc Păcurariu. Ea ni se pare o continuare firească a **Labirintului.** Același Ardeal din anii războiului, aceeași cernere de destine. Pentru că Aleman face parte poate din ultima generație de ardeleni cărora războiul le-a trasat definitiv cursul existenței. Impactul cu lupta deschisă, cu oamenii care-o duc, este, și pentru viitorul pictor, cum fusese și pentru Sabin Popa, factorul esențial în descoperirea de sine. Raportul dintre el și căpitanul T., stabilit atunci, modelează cursul ambelor vieți. Și totuși, între **Labirintul** și **Ultima călătorie a lui Ulise** nu asemănările de situații sînt cele care primează. Ele reflectă doar unitatea aceluiași moment epic traversat de scriitor. Ba chiar, în acest sens, se cuvine să remarcăm, dincolo de similitudinile unor situații ce reflectă anii războiului — ceea ce, să spunem, este inevitabil, dat fiind că scriitorul dispune de aceeași experiență în ambele cazuri — se cuvine deci să remarcăm și similitudinea de scriitură, de punere în pagină, valabilă nu numai în paginile de război, ci și în modul cum interferă replicile personajelor cu informațiile pe care autorul ni le oferă asupra lor. În acest sens, **Ultima călătorie a lui Ulise** este o repetare, poate chiar o sărăcire a mijloacelor de expresie, din moment ce cititorul, avizat de lectura celuilalt roman, va cunoaște fără greș cursul alternativ al expunerii.

Ceea ce ni se pare însă că primează în compararea acestor cărți este același mesaj umanist. Un „nu" hotărît spus forțelor care instigau la ură națională, spus fascismului de orice soi în **Labirintul,** devine, cu această carte, un „nu" la fel de hotărît spus tuturor celor care vor să aducă din nou la suprafață zgura disprețului pentru om. Devine chiar mai mult : un avertisment. Pentru că dispariția misterioasă a lui Martin Schuller în pădurile Americii Centrale, cu ajutoare la fel de misterioase, lasă deschisă problema necesității de a apăra vatra natală și toate cuceririle omenești din anii de pace. Moartea lui Ulise Aleman semnifică nu doar încheierea călătoriei sale spirituale pentru că i-a descifrat sensul, ci ea are și valoarea seminței care, căzută pe terenul fertil al cititorului, să ducă acolo la încolțirea unor aspirații asemănătoare. Acesta este, de fapt, mesajul cel mai profund al cărții. Un mesaj limpede, care se întoarce la simplitate. Autorul însuși făcea, încă din finalul **Labirintului,** această considerație despre scopul unei cărți, al cărții în general : „Marea călătorie începută în stranii continente de idei complicate și continuată în lupta mărunță, modestă, fără rezultate deosebite, în care mor de obicei oamenii, se termină astfel la un prag de înțelepciune veche, de unde am pornit probabil fără să-mi fi dat seama".

ÎN literatura noastră romanul acesta se înscrie, ca și **Labirintul,** în seria literaturii de război. Un Rebreanu trebuie neapărat pomenit. Dar dominantele personale, foarte pregnante, sînt cu totul altele : nu războiul e personajul central, ci gîndurile oamenilor despre rosturile destinului lor ca indivizi, clase sociale ori popoare ; o notă meditativă, o atmosferă bogată și învăluitoare, o luciditate și precizie a expunerii, ca și parabolele care circumscriu totul, fac din **Ultima călătorie a lui Ulise** un roman modern. El spune mult cititorului de astăzi și va rămîne un moment semnificativ pentru proza noastră actuală.

Ecaterina Țarălungă

Ion Brad

La zei acasă sau o călătorie lirică prin Elada

(Editura Ion Creangă, 1977)

• Ajutîndu-se de un bogat sortiment de fotografii puse la dispoziție de Oficiul național de turism elenic, Ion Brad își propune să inițieze pe micii cititori ai cărților Editurii „Ion Creangă" în lumea mitologiei și comorilor artistice ale anticei Grecii. Descifrînd și localizînd printre vestigii un „pămînt al zeilor", un „pămînt al înțelepciunii", un „pămînt al democrației", al legendelor, al tragediilor, al oracolelor, al destrămărilor, al tămăduirii, al amintirii, al soarelui, un „pămînt al jocului dintre oameni și zei", un „pămînt fără întoarcere" sau un „pămînt de marmoră", autorul **Orgei de mesteceni** asociază principalelor imagini plastice cîte una lirică, menite să devină tot atîtea inscripții orfice, care, peste timp și spațiu, să dea seamă asupra unui suflet bîntuit de miracole și revelații.

„Sînt oare, inscripțiile acestea, pentru copii ? — se întreabă autorul într-o preliminară Inscripție. Pentru părinți ? Pentru bunici ?

Cine altul poate ști decît ei înșiși ? Poezia nu poate da prea multe explicații. Ea creează doar atmosfera, purifică aerul, pentru ca istoria să poată fi mai ușor înțeleasă și respirată" — conchide el.

Într-adevăr, dacă poezia devine o respirație a istoriei, fără vîrstă și fără anotimpuri, inscripțiile poetice ale lui Ion Brad sînt și mai ales nu sînt pentru copii. Sînt — pentru că iată cum **cariatidele** intră într-un joc de-a rezistența materialelor : „Șase surori / Și-au împărțit / Ca șase sori / La răsărit / Chinul de-a ține / Pe creștet, cu drag, / Veacuri eline / Aduse-n prag. / Albe milenii / Ca să le fie / Numele vesnic : / Statornicie !" Sau iată cum **micul jocheu** devine un Pegas al impetuozității infantile : „De prea mulți pinteni, calul ți-a fugit. / Tu călărești pe aer, galopul infinit."

Dar chiar în aceste versuri se simte un iz de poezie „serioasă", cu prelungi ecouri din etica vechilor greci. Lira poetului se încarcă de sensuri gnomice. Deasupra unui vas care probabil că l-a inspirat și pe Brâncuși stă, de pildă, acest distih : „Broasca țestoasă poate duce-n spate / O-ntreagă veșnicie călătoare..." **(Broasca țestoasă).**

Chiar dacă poezia devine uneori explicit didactică („Prin ochii lui dacă pătrunde lumea / El ne-o întoarce nouă prin cuvinte / Ca : Focul, Apa, Aerul, Pămîntul..." **Cap de filosof**), ea știe să pătrundă și în „spațiul dinlăuntru" al poetului, mărturisindu-i emoția. Orfeu rămîne un **alter ego** al veșnicului căutător în tainele sufletului : „De-ar fi să ne rugăm acestui zeu / Care vrăjea cu cîntecul de liră / Și lei și tigri și mistreți și șerpi, / Sălbăticiunile pădurii toate / Făcîndu-le să joace-n jurul lui / Fermecătoarea horă a frăției, / Să-i cerem doar să facă-același semn / Jivinelor ascunse-n noi de mici". Astfel încît nu o dată „inscripțiile" însoțitoare fotografiilor captează și un nu știu ce din fiorul întrebărilor existențiale.

Fănuș Băileșteanu

Monica Pillat

Corabia timpului

(Editura Albatros, 1977)

• Tradiția cere marilor cărți pentru copii să fie scrise pe înțelesul părinților care să-și poată retrăi astfel copilăria imaginară, pînă la vremea cînd adevăratii destinatari își revendică literatura proprie. O altă tradiție la fel de trainică pretinde povestitorului să nu născocească nimic, ci numai să repovestească istorioarele auzite de la proprii părinți, așa cum s-au priceput să le țină minte. Ambele condiții sînt întrunite în cartea Monicăi Pillat, **Corabia timpului,** triptic cuprinzînd, dimpreună cu mai vechiul **Cei 13 și misterul** (1968), episoadele intitulate **Mai departe și Detectivul și visul.**

La Monica Pillat, ceea ce ființează, la un loc cu ceea ce dăinuie — vietăți, stele, munți, obiecte — pulsează într-o unitate nezdruncinată, întocmai ca în universul copilăriei, și tot ca acolo, supuse celor mai nesăbuite peripeții semantice. Băiatul, eroul primului volet, vorbește deci pe limba a tot ce există, punînd la cale aventuri extraordinare cu numeroșii săi prieteni, șoricei, melci, pisici, ciini, berze ori măgari. Variația dimensională e abolită, întrucît personajele se descurcă singure. Îndrăznelile au formidabilul firesc-ului : „Ortansa (barza, n.n.) strănută și clămpăni absentă : — Am guturai. — Nu vrei un cărăbuș ? sări galant Piratul roșu (clinele, n.n.). Poate îți face bine la gît". Sitlistic, modalitatea este dulce-ironică, sugestia sentimentală fiind permanent dejucată de insolitul asociațiilor, pe cînd frecvența calambururilor poematice dă narațiunii un anumit iz urmuzian.

În cel de-al doilea volet al cărții, tonul evoluează către poeticul pur și enigmatic. Încercînd să străbată Oceanul, simbol al Timpului de necuprins, sub conducerea, de astă dată a neliniștitorului Ibus, calul de mare, ceata de eroi se afundă într-o bolgie difuză unde contururile se sterg, identitățile se destramă, comunicarea devine imposibilă. Cea de-a treia treaptă a povestirii își schimbă brusc decorul, cadrul se fac polițist, Jeff, șoricelul, respectiv detectivul, pleacă pe urmele unui vis care-l bîntuie și care i se împotrivește cu tot soiul de șarade, îndrumîndu-i simțurile ascuțite către vizuina unui complot infernal, ale cărui ițe îl scapă. De fapt, se petrece în acest personaj o încercare disperată de recuperare a identității. Realizăm că eroii au devenit persoane mature, cu „probleme", cu meseriî — băiatul e șofer, pisica dactilografă, barza dansatoare de bar, și că, mai ales, și-au uitat cu desăvîrșire copilăria, angajamentele ei de prietenie veșnică. Acum, nu se mai cunosc între ei, după cum nu mai știu nici cine sînt ei înșiși. Angrenați în lupta împotriva bandei infernale — adversarii inocenți din primul volet — vor izbuti foștii comparși să se regăsească pe sine ?

La ultimele rînduri, Jeff, pregătit să reintre în posesia timpului etern (timpul corăbiei, titlul inițial al cărții), aude voccea stelei care se apropie, aceeași care, altădată, îl chemase să-și ia locul între stele. E un semnal funerar, solemn, simplu, pe cît de patetic, cu care se încheie cîntecul copilăriei pierdute, redat după modelul unei povești paterne, revenitoare de-a lungul serilor, cu o trăsură ce poartă niște iepuri către un festin nemaipomenit...

Barbu Cioculescu

Romulus Diaconescu

Timpul din ziduri

(Editura Scrisul Românesc, 1977)

• Într-o perioadă cînd reportajul capătă tot mai mari adeziuni, Romulus Diaconescu debutează cu un interesant volum, **Timpul din ziduri .**

Peregrinările autorului prin statele Europei și prin Țară sînt de fapt călătorii în memoria culturală. Peisajele, orașele, străzile, muzeele nu sînt simple descrieri și enumerări nude, dibace compilații din cărțile pre-voiajorilor, ci ele se circumscriu, în general, metaforei centrale a cărții : a unui timp care-și selectează valorile materiale și spirituale, purtîndu-le de-a lungul anilor ca pe un blazon. „Jean-Jacques Rousseau, cel care atribuise naturii supreme virtuți pedagogice, a iubit nespus orașul, fiind chiar «cetățean al Genevei». În atmosfera pașnică de la «cotul Lemanului», Wagner avea să compună nemuritoarea Walkirie ; la rîndul lor, Goethe Byron, Balzac s-au plimbat adesea pe străzile înguste, în umbra secularelor ziduri, după cum mai tîrziu militanți revoluționari de marcă, precum Manzzoni, Garibaldi, Karl Liebnecht și-au găsit adăpost prielnic în anii de recrudescență a reacțiunii". Multe din reportajele acestei cărți dau sentimentul că sînt structurate în jurul unor personalități care și-au găsit în locurile pomenite cadru propice activității și creației lor. Nefiind reportaje monografice — autorul simte această nevoie uneori cînd vorbește despre orașele-muzee din țară — ele au un centru de iradiație în jurul căruia gravitează secvențe memorate sau memorii ale cărților.

Marius Tupan

Poezia

Stil și sentiment

PRIMUL concurs pentru debut în volum al Editurii Eminescu, ținut în 1973, avea printre laureați pe Carolina Ilica, deținătoare a premiului întîi la poezie. Versurile ei, din cartea de debut și din următoarea culegere*), de o eleganță și o puritate remarcabile, configurează un spațiu al emoțiilor puberale, nu atît violente și frenetice cît stilizate, reduse la o mișcare grațioasă înscrisă într-un cadru naturist: „Stau între blînde suliți de ienuperi. / Un taur blînd e soarele. În coarne / Priveliștile liniștii răstoarne". Voluptatea este a închipuirii, dezlănțuită într-un peisaj de basm euforic: „Prin vîlvătăi de ferigi genunchii mei hoțești / Se înfoară-n tremur de fluturi vineții, / Precum sub mușcătura de buze fecioresti / (Cînd dinții se deșteaptă că nu mai sînt copii) // Pe pat de mușchi, răcoare cu care mă-nconjor, — / E sîngele prea tare vinars, să nu ia foc ! — / Se-ncolăcește părul și umerii mă dor / Că merele lor albe se-mpurpură, se coc. // Și iar alerg. Și iară mestecenii mă bat / Cu frîie lungi și repezi ca apele prin mori / În palmele strivite de Fagul-împărat / Țin Soarele — feciorul născut pe tron de flori". Iubirea și feminitatea sînt transferate în feeric, pasionalitatea se dizolvă în decorul paradisiac. Poeta își figurează sentimentele; nu le exprimă direct. Carolina Ilica scrie o poezie în stil erotic, nu erotică; dragostea și tinerețea sînt elementele principale de care se servește pentru a compune, cu un rafinament uneori excepțional, „scene", „tablouri" și „imagini" dintr-o lume plină de senzualitate și totuși foarte pură: fiindcă totul e construit, „artificial", reprezentat. Plăcerea reală este a înscenării: „Se-mbată alaiul pădurii: Ea trece / Tîrîndu-și prinosul de blănuri. // Smerit se înclină un paj: / — Oare poiana aprinsă de fragi / Ridică răscoapte văpăi de parfumuri ? // — Nu, nu sînt fragii (îngaimă) // Un sfetnic atunci îndrăznește: / — Preaînmiresmarea-Voastră mi-aduce aminte / Îndepărtatele văi ale satelor / Cu iarbă cosită în zori, aburind / Sub giulgii de rouă. // — Nu, nu e iarba (șoptește). / Și astfel curtenii pe rînd se sfiesc, / Subțiindu-și mirosul, / Cu nările-n vînt asmuțite". Uneori decorul este suav convențional, compus din linii subțiri, alteori încărcat și lasciv, dar fără a se ieși din chenarul serafic. Este pretutindeni un triumf al grației, al vaporozității, al alunecării repezi și unduioase: poezie de reflexe nestatornice și surprinzătoare, într-o mișcare sprintenă, cu versuri ce scînteiază ireal, feminină prin dorința de a place și nu prin tratarea temelor feminității. Indecizia și labilitatea sînt cultivate deoarece au puterea de a seduce. Mai propriu ; de a fermeca și de a fi, în același timp, fermecătoare. Prin gingășie, prin joc, prin instabilitate. Timpul se reduce la o clipă, la un moment luminos și încîntător, la o senzație de fragilitate: „Dionysos, zeul clipei, / M-a chemat să îl dezmierd. / — Roi de viespi îți este părul, / Îngîna, să nu mă pierd. // Am avut întîi curajul / Să poftesc din vin cu el, / Odihnindu-mă: jivină / Peste blînde piei de miel. // Apăsare grea, de teascuri, / Avea trupul lui întreg. / Dar la șoaptele-i viclene / Mă făceam că nu-nțeleg. / M-a cuprins (— o amăgire —) / Căci știa că nu-i rămîn, / Cum nici clipele fecioare / Peste care e stăpîn". Îndrăznelile, libertatea sînt introduse într-un cadru, fiind astfel deopotrivă permise și protejate: convenționalismul e tipic jocului, anarhia pasională nu pătrunde aici. Rusticitatea și naturalismul sînt mitologizate, participă la alcătuirea unui decor. Exuberanța juvenilă este un atribut al compoziției și în fond arta poetei surprinde prin maturitate și prin tehnica subtilă folosită: „Mormîntul viu al sufletului, trupul, / Rîvnind mereu a mîngîierii boare, / Se-ncarcă cu dorinți molipsitoare / Precum de miere se încape stupul. // O, cinci ursoaice, simțurile toate, / Cu nările aprinse, îmbuibate, // Mereu la pîndă ! / Gîndul e o dîră / De sînge cald: îl sorb și îl respiră. // Și cum de-albine noi se-ncarcă stupul, / Urmînd să se împartă : se desparte / Îngreunat cu somn precum de moarte, / Mormîntul viu al sufletului, trupul". Claritatea și limpezimea muzicală a expresiei țin mai puțin de o reală simplitate, cît de un rafinament uneori extraordinar, de o finețe ce refuză complicația: „Prin neaua preasubțire-a pielii / A iarbă de-abia încolțită / Îmi mirosea grăbitul trup. // Feciorii se-nspumau ca mînjii / Cînd alergam săltîndu-mi părul / Precum o coamă aurie. // Și-aveam doar treisprezece ani". Cînd poeta renunță la figurație, transcriind direct, se ajunge la sentimentalismul cel mai banal și la platitudini ce nu au altă valoare decît de a arăta că nu poezia erotică este „specialitatea" autoarei („Cînd pleci îmi iei cu tine o parte din auz, / Din simțurile toate cîte-o parte, / Mă lași amețită și fără puteri / Pe puntea ce-abia ne desparte. // Se strînge toamnă împrejur. De-acum / Voi luneca în calmă hibernare; / Iar sufletul abia de-mi va foșni: / Precum plăpînda stelelor suflare. // Și nopțile vor fi o noapte lungă, / Și rănile pe-ascuns au s-o-nsenine, / Iar tu, îndepărtîndu-te mereu, / Ai să trăiești tot mai bogat de mine").

Mircea Iorgulescu

*) Carolina Ilica, **Dogoarea și flacăra**, Ed. Eminescu, 1977.

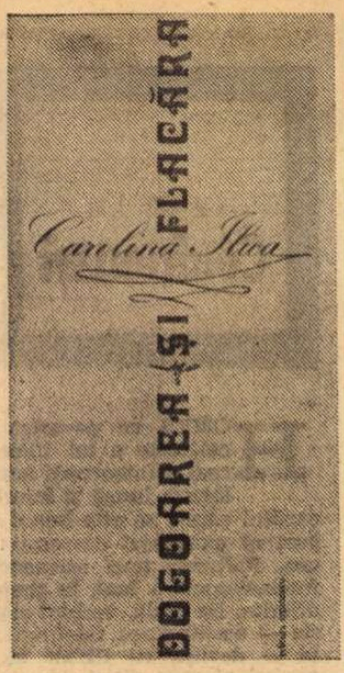

Proza

Proză cu țărani

UN țăran rămîne țăran, oricît de departe de satul său s-ar afla și în orice condiții ar fi pus, iată o idee dragă, se pare, lui Gheorghe Suciu, autorul romanului *Botează-mă cu pămînt*, precum și al nuvelei la care ne referim acum, intitulată, sugestiv, ***De-ar fi pușca iarbă-verde.****) Aflați la sute de kilometri depărtare de satul lor din Ardeal — în plin război — țăranii din Silvistea și din Luna — Mitru Fîntînă, Vasile Mihălțan, Ion Drîmbă, — nu-și pierd identitatea, chiar dacă „decorul", lumea în care se mișcă de data asta este alta decît cea în care sînt obișnuiți să trăiască. Este vorba de acea rezistență, verificată nu de puține ori, prin care țăranul își dovedește de fapt *permanența*. Chipul lui ars de soarele transilvănean, brăzdat de riduri, închis în el însuși, de nepătruns adesea, dar înnobilat întotdeauna de o tulburătoare omenie, a rămas același, în ciuda războiului și a vicisitudinilor de tot felul.

Acesta ni se pare a fi „tîlcul" narațiunii lui Gheorghe Suciu. Eroul său central, Mitru Fîntînă din Luna, capturează o motocicletă de la dușmani, pune mîna pe o „limbă", omoară un fascist (pe care îl îngroapă după datina lui de-acasă), ia apoi, sub oblăduirea lui, două femei (una înaintată în vîrstă, cealaltă tînără), care se ascunseseră de frică într-un copac și obține în cele din urmă o permisie de trei zile ca să le ducă pe cele două ființe năpăstuite acasă la el, în Transilvania... Mitru Fîntînă este, altfel spus, un tip destul de ciudat, cam sucit și ascuns, dominator cu camarazii lui, dar tandru și înțelegător cu cele două femei. Cea mai frumoasă secvență a povestirii rămîne, fără îndoială, cea în care cei trei — Mitru Fîntînă, naratorul și femeia în vîrstă — stau în plin cîmp cu o sticlă de vin în față și cu de-ale mîncării și tac, o tăcere însă încărcată de gînduri, tandră și înnobilată de o liniște profundă, de parcă s-ar fi îndeplinit un ritual de a cărui gravitate și solemnitate ar fi fost toți trei pătrunși. „Ea — era o femeie — a ajuns la un pas de noi și s-a așezat jos între mine și el. Nu zise nimic. Avea pe cap o basma neagră, mare, cu franjuri care-i cuprindea și jumătate din față... Stătea între noi ca o stană de piatră. Fîntînă tăcea și el. Din cînd în cînd ea îndrepta ochii spre el. Parcă se cunoșteau de cînd lumea și privirea ei era suficientă pentru a se înțelege. Spre mine nu a privit decît o dată fără nici o intenție. Ca și cum ochii ei ar fi fost rotunzi și mari și calmi. Tot așa se făcuseră și ochii lui Fîntînă ; din ei se scursese orice urmă de răutate"...

Gheorghe Suciu își iubește eroii ; el îndreaptă spre țăranii săi transilvăneni o privire nu de puține ori excesiv de patetică, dar care relevă întotdeauna o cunoaștere reală a existenței și psihologiei acestora. Chiar dacă fraza sa riscă să se împotmolească uneori, ea e mereu salvată de autenticitatea și firescul celor povestite. Privind un țăran-soldat care cîntă, naratorului i se pare că acesta „parcă plînge cîntecul". Îți venea să crezi că melodia — observă el — nu i se revărsa din gură, ci chiar din ochi, ca o prelungă și subțire și nemaivăzută lacrimă"... În același timp, fiecare poartă cu el amintirea satului îndepărtat. „Cît timp am fost țăran — povestește naratorul — de fiecare dată mi-a plăcut ultima brazdă pe care o răsturnam la apus de soare. Era mai frumoasă și mai jilavă decît toate celelalte răsturnate peste zi ; lumina altfel; și altfel devenea aerul ; apoi zumzetul gîzelor, nerăbdarea vitelor, propria mea nerăbdare de a ajunge cît mai repede acasă ; aici nerăbdarea cu care dejugam vitele, căutarea șiștarului și-apoi mulsul, țîrîitul laptelui în șiștarul de lemn, spuma lui călduță care mă stropea pe obraz, mirosul mămăligii și al făinii căzute pe plita încinsă, lătratul întrerupt și gudurat al cîinelui cînd pe portiță intra vreun vecin (mai de fiecare dată trebuia să pice unul în timpul cinei) ; cîteva vorbe, mai tîrziu cercetarea vitelor și ascultarea zgomotului înfundat al rumegatului lor, după aceea patul rece cu cearceafuri aspre de pînză de cînepă, mirosul amărui al pelinului presărat printre paiele saltelei...".

Fără îndoială că nuvela *De-ar fi pușca iarbă verde* este mai puțin ambițioasă decît voluminosul și stufosul roman *Botează-mă cu pămînt*. O anumită diluare a filonului epic, reale deficiențe de construcție, aduceau prejudicii realizării integrale a romanului în cauză, de unde și anumite rezerve ale noastre exprimate atunci. În schimb, nuvela, avînd de structurat un material epic mai restrîns, relevă o mai mare rigoare compozițională, precum și o mai densă desfășurare a întîmplărilor. Încă o dată am avut prilejul să observ că, în mod aparent paradoxal, „suflul epic" al unei cărți nu este întotdeauna în raport direct cu numărul mare de pagini.

În buna și inepuizabila tradiție a prozei ardelenești, Gheorghe Suciu ne oferă o carte dintre cele mai convingătoare.

Sorin Titel

*) Gheorghe Suciu, *De-ar fi pușca iarbă verde*, Editura Militară, 1977.

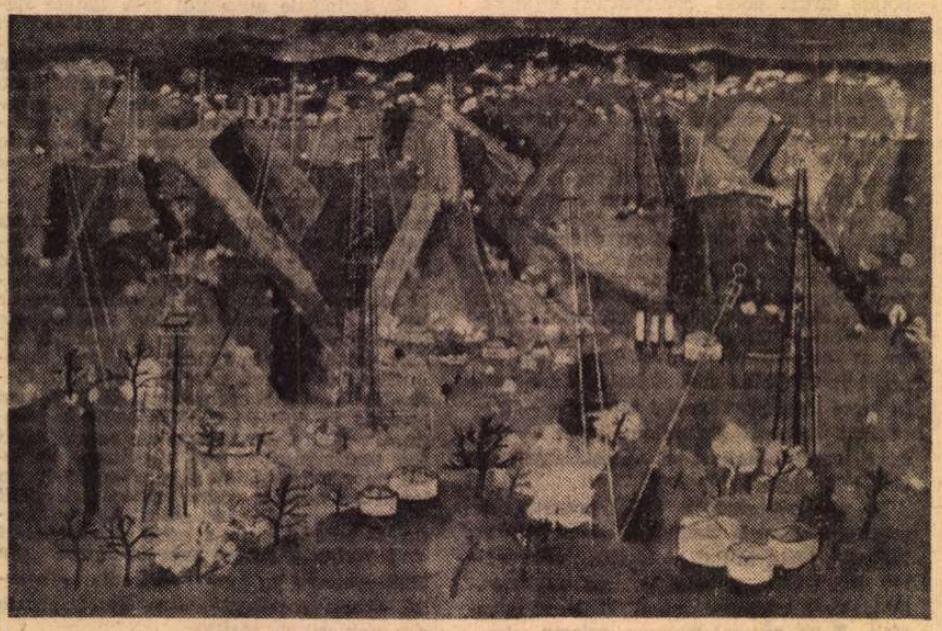

VIOREL MĂRGINEAN : **Peisaj cu sonde**

Critica

Puritatea lecturii

SPRE deosebire de atîtea zgomotoase vocații, mai mult sau mai puțin reale, afirmate sau doar proclamate abrupt, critica lui Dan Cristea, „retrasă", se produce în surdină, cu răbdare și cu relativă parcimonie. Și reproșurile provin din coexistența inevitabilă a unor deosebite **familii de spirite.** Dan Cristea și-o divulgă pe a sa, își declină apartenența evocînd în articolul-postfață, cu un patos reținut, dar care nu întîrzie să se reliefeze imediat în planul de emoții „stinse", de afecte înăbușite al textelor sale, pe „scriitorii cu temperament supravegheat, cu manifestări exterioare cenzurate și de o rece aparență", „firile distilate, lăsînd să răzbată prea puțin în afară din tumultul lăuntric".

Dan Cristea practică o critică de atitudine estetică, dar care nu omite să se raporteze la viață: „În definitiv — scrie el în studiul dedicat lui E. Lovinescu —, orice mare critică stă sub semnul relației cu viața, fiind o formă a vieții", și de demnitate a stilului, elaborat cu o, uneori excesivă, sîrguință de caligraf, o critică a simpatiei față de obiect, dar în același timp lucidă și controlată, fără precipitări, echilibrată și domoală, o critică, în fine (exact ar fi fost să spunem în primul rînd), în care **lectura,** atentă, mobilizată la întreaga ei capacitate, am zice **devotată** textului pe care se aplică, joacă un rol deosebit. Această dilatare a atenției nu are însă în ea nimic forțat, crispat — de altfel nici nu e posibilă prin constrîngere. Rezultă întotdeauna din bucuria lecturii, împinsă aici pînă la o decentă voluptate, pînă la un hedonism stăpînit printr-o reacție de gravitate. Din cele mai bune pagini ale lui Dan Cristea respiră plăcerea de a citi, de a citi pur și simplu, pentru desfătarea sufletului și **nu în vederea unei interpretări mai mult sau mai puțin exhibate.** Lecturile criticilor sînt, vai! de prea multe ori lecturi **alterate;** susținute și pătrunse de orgoliu, ele se subordonează exegezei, cedează ispitei „diavolești" a acesteia: lectura își pierde candoarea, cade în păcatul trufiei. De cîte ori nu citim exclusiv, sau în primul rînd pentru a arăta ce putem „scoate", **noi,** din textul parcurs! Ambiția interpretativă nu lipsește, desigur, nici autorului de care ne ocupăm; ea nu izbutește însă să contamineze plăcerea curată a lecturii care ne satisface prin ea însăși, eliminînd fatalul **après...** Critica lui Dan Cristea conservă puritatea primordială a lecturii, pofta sănătoasă de a citi fără... gînduri ascunse. Intențiile exegetice coexistă cu gustul citirii „naive". Ca o păcătoasă Magdalenă, lectura critică își redobîndește în acest fel starea de grație.

Această purificare de orgolii a actului critic poate duce la rezultate pe care cea mai încordată ambiție exegetică nu le dobîndește întotdeauna. Sînt, în noua carte *) a lui Dan Cristea, consacrată unor scriitori români de seamă, de la Al. Odobescu, Ion Ghica, Dimitrie Bolintineanu la Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza și Marin Preda, scriitori care constituie împreună „Arcadia imaginară" a unor preferințe fundamentale (chiar dacă nu exclusiviste), numeroase observații, de cele mai multe ori fericit formulate, ce pot stîrni invidia oricărui critic. „Ca pădurile pe vreme de arșiță, eroii lui Caragiale iau foc din nimic; se aprind ca și cum uscăciunea interioară n-ar aștepta o altă rezolvare de consum decît printr-o combustie declanșată parcă din senin. Cel mai mic fapt, cel mai umil excitant din afară este inflamabil". Personajele lui Caragiale — adaugă criticul — se mistuie ca „niște foițe de hîrtie". În cazul eroilor lui Urmuz, pentru a da un alt exemplu, „Sonoritatea onomastică, susține autorul, este matricea lor". Pornind de la constatarea că „mecanismul fundamental al personajelor" Hortensiei Papadat Bengescu „e **mimarea",** Dan Cristea dezvoltă o serie de considerații subtile (dar riguros exacte): „existența — arată el — nu este posibilă aici (în literatura scriitoarei — n.n.) decît în grup [...] Nici un personaj nu găsește în sine forța și capacitatea de a vieții singular. Psihologia individuală, concretă și nesubstituibilă, e înlocuită de o atmosferă de grup"; „Convenția vieții sociale pulverizează viața individuală". O remarcă excepțională se referă la rolul de legiferator moral pe care îl joacă în opera lui Marin Preda personajul ei tutelar, Ilie Moromete, văzut ca un Moise al creației romancierului: „În universul lui Marin Preda, plăsmuirea personajului Ilie Moromete coincide cu instaurarea unei noi ordini care va da existenței întregii creații a romancierului o altă turnură. Odată cu acest erou se introduce în scrisul autorului criteriul etic și viața conștiinței morale. Lumea din nuvelele și povestirile de debut ale lui Marin Preda se comportă ca una inaugurală, oscilînd, viețuind încă la hotarul binelui și al răului. Faptele ei nu se judecă, blîndețea și violența n-au răsunet într-o conștiință care să le aprecieze meritele și vinovățiile. Față de umanitatea «elevată» a Moromeților, oamenii din această lume trăiesc într-o inocentă «barbarie»". Alte interesante observații — pe care nu le putem cita acum — se află risipite mai ales în articolele și studiile despre Al. Odobescu, Ion Ghica, Gr. H. Grandea (cu a sa, am zice, fabuloasă modestie), Duiliu Zamfirescu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, G. Călinescu, Zaharia Stancu. O interpretare originală întreprinde Dan Cristea în legătură cu **Pseudokynegetikos (O meditație asupra artei).** Articolul, așezat în fruntea volumului, poate fi citit și ca o prefață, ca o declarație de principii și de intenții; „dacă **Manualul vînătorului** — arată Dan Cristea — este un pretext pentru **Pseudokynegetikos,** însuși autorul lui este un pretext pentru a vesteji un spirit" („un mod de gîndire complet opac la valorile artei"): „Destinatarul epistolei — continuă criticul — s-a divizat în fața ochilor noștri, lăsînd, alături de o parte ce poate fi călăuzită în lumea artelor, o latură ce se confundă cu o atitudine și cu o mentalitate: disprețul pentru artă. În acest chip, la celălalt pol al cărții își face apariția și posibilitatea unei astfel de primejdii, momentul cînd ignoranța interzice discuția, iar operele artistice, prin nereceptare, sînt împinse spre inexistență. Desigur, Odobescu își inventă un asemenea obstacol, afectează a se adresa unui spirit eminamente pozitivist, își născocește un auditor prin care simbolizează, din cînd în cînd, totala absență a gustului estetic, dar știe, nu mai puțin, că el poate exista și în realitate. Elogiu vibrant al imaginației creatoare, **Pseudokynegetikos** e, totodată, un inflexibil atac contra îngustimii de spirit, contra insensibilității în fața artei [...]. Rezumînd lucrurile, un ochi opac pare că pîndește peste umăr, tot demersul «gratuit» al scriitorului, dînd la tot pasul semne de nervozitate, de încruntare și de refuz; cenzurîndu-i acestuia efuziunile sau întîmpinîndu-le cu plictiseală și mefiență, mirîndu-se, într-un cuvînt, de un asemenea apetit nepractic pentru revelațiile culturii. Este, în același timp, privirea «prozaicului secol» de care Odobescu se simte înconjurat, asaltat, inoportunat și împotriva căruia își lansează în propriul său atac cavalcada impresiilor artistice culese de pretutindeni. «La ce bun atîta artă, pentru ce atîta erudiție?» — ar părea că sugerează glasul existenței prozaice". Acestui „glas" i se opune „Arcadia imaginară", a culturii și a spiritului, care în critica lui Dan Cristea este în primul rînd un **ținut al lecturii.** Și al plăcerii — atît de rare la critici! — de a visa în voie, într-o dispoziție senină, de împăcare sufletească, pornind de la sugestiile ei. O **„Reverie** (s.n.) — pentru a-l cita în încheiere pe Dan Cristea — pe marginea operelor create de geniul uman."

Valeriu Cristea

*) Dan Cristea, **Arcadia imaginară,** Editura Cartea Românească, 1977.

Prima verba

Focuri de artificii

MICI întîmplări domestice de vagă semnificație găsim în **Valiza cu zăpezi** (Ed. Junimea) de Areta Șandru. Dozat cu parcimonie, epicul schițelor există numai cît să nu lase discursul naratorului în totală imaterialitate ; ce se urmărește este în exclusivitate starea lăuntrică, descrisă sau sugerată în funcție de temperatura momentului ; absența oricărui eveniment face ca lumea sufletească a personajelor, inclusiv a naratorului, să fie aridă și, în fond, incomunicabilă în ciuda eforturilor cam exagerate ale autoarei de a descoperi nu știu ce complicațiuni în spatele fiecărui gest banal. Solicitarea abundentă a legăturilor posibile între obiecte din clase diferite, pe de o parte, și insistenta travestire în monolog interior a notațiilor, pe de alta, dovedesc că această artificialitate, ca să-i spunem pe nume, a prozelor e rezultatul unei duble parafraze stilistice : la descriptivismul „noului roman" și la confesiunea cețoasă din nuvelele Hortensiei Papadat. N-am nimic împotriva nici uneia dintre aceste două direcții de stil epic, cu toate că ambele și-au consumat istoria, rămînînd un experiment fără deschidere, prima, și dizolvîndu-se în psihologism feminist, a doua. Cu condiția ca în materia pe care, fiecare în felul său, pretinde că o explorează, să se poată distinge **ceva,** cît de cît relevant pentru starea descrisă. În cazul Aretei Șandru condiția aceasta e numai parțial îndeplinită, în sensul că stărilor, gesturilor și întîmplărilor aduse în scenă nu le lipsește accesul la semnificație, doar că semnificația este prea vagă iar, atunci cînd, totuși, o putem analiza, prea minoră. Sigur, mi se poate argumenta că aspectul minor e aici mai puțin un viciu al semnificării și mai mult un atribut al lumii imaginate, al personajelor, al situațiilor, al stărilor chiar. De acord, dar asta

ION BĂNULESCU : **Oțelar**

nu schimbă lucrurile cîtă vreme dincolo de tendința, vizibilă în toate schițele, de a răspunde banalității epicului prin artificii stilistice, nu se întrezărește nimic care să probeze vreo intenție de examinare a banalității înseși din perspectiva semnificațiilor ascunse în structurile ei. Preferînd descrierea de stări sufletești ce par tulburi din lipsa motivației, Areta Șandru a pus un preț excesiv pe artificiul stilistic în detrimentul naturaleței. Redundante pînă la plictis, prozelor sale le lipsește sentimentul viului.

SATIRICĂ și umoristică la modul gazetăresc e proza lui Dumitru Siniteanu **(Urmașii lui Păcală,** Ed. Facla). Tilcul moral propriu acestei specii epice apare aici îngroșat pînă la didacticism iar întîmplările imaginate de autor spre a-l pune în evidență sînt astfel aranjate într-o „compoziție" încît izbutesc să evite domeniul literaturii (care rămîne însă o aspirație) și să conserve regimul reportericesc. Satirizînd mentalități și atitudini reprobabile, autorul întocmește un întreg dosar de cazuri și situații din care compune scenete intens dialogate, savuroase uneori prin vocabular, monotone însă, și fără nuanță. Din pricină că ironia și umorul nu caracterizează aceste reportaje satirice, satira însăși suferă de absența subtilității. Mai neplăcut este aspectul de glumă ușoară, de anecdotă fără haz deși cu „poantă" al celor mai multe schițe. Lăudînd pe Dumitru Siniteanu pentru intenția morală ce-l animă, trebuie să recunosc că, dincolo de o acceptabilă manevrare a dialogului, nimic nu ține de literatură în satirele dumisale. În foiletonul vreunui ziar ele au, poate, un anume haz, fie și prin context, dovedind talent gazetăresc. Despre talentul literar al autorului lor, cel puțin deocamdată, e prematur să vorbim.

Laurențiu Ulici

Calendar

● **9.VI.1923 — a murit N.N. Beldiceanu** (n. 1881).
● **9.VI.1923 Mihail Sadoveanu** rostește discursul de recepție la Academia Română — **Poezia populară.**
● **9.VI.1938 — a murit Ovid Densusianu** (n. 1873).
● **10.VI.1853 — s-a născut Ion Pop Reteganul** (m. 1905).
● **10.VI.1921 — s-a născut Virginia Șerbănescu.**
● **10.VI.1932 — s-a născut Vasile Zamfir.**
● **10.VI.1969 — a murit Ioan Timuș** (n. 1890).
● **11.VI.1883 — s-a născut Tudor Pamfile** (m. 1921)
● **11.VI.1901 — s-a născut Al. Bădăuță**
● **11.VI.1920 — Sextil Pușcariu** rostește discursul de recepție la Academie : **Locul limbii române între limbile romanice**
● **11.VI.1943 — s-a născut Grigore Arbore**
● **11.VI.1946 — a murit Sofia Nădejde** (n. 1856)
● **12.VI.1916 — s-a născut Alexandru Balaci**
● **12.VI.1922 — s-a născut Petru Vintilă**
● **12.VI.1939 — s-a născut Doru Moțoc**
● **12.VI.1954 — a murit N. Davidescu** (n. 1887)
● **13.VI.1883 — s-a născut I. I. Mironescu** (m. 1939)
● **13.VI.1972 — a murit Nicolae Tăutu** (n. 1919)
● **14.VI.1875 — s-a născut Ion Dragoslav** (m. 1928)
● **14.VI.1882 — s-a născut Ion Petrovici** (m. 1972)
● **14.VI.1927 — s-a născut Constanța Bratu**
● **14.VI.1943 — s-a născut Carmen Tudora**
● **15.VI.1889 — a murit Mihai Eminescu** (n. 1850)
● **15.VI.1893 — s-a născut Ion Marin Sadoveanu** (m. 1964)
● **15VI.1909 — s-a născut Virgil Teodorescu**
● **15.VI.1911 — s-a născut Laszlo Ferenc**
● **15.VI.1939 — a murit N. M. Condiescu** (n. 1880)
● **16.VI.1835 — s-a născut N. Nicoleanu** (m. 1871)

ION CARAION

propune o „altă lectură“

BACOVIA – SFÎRȘITUL CON

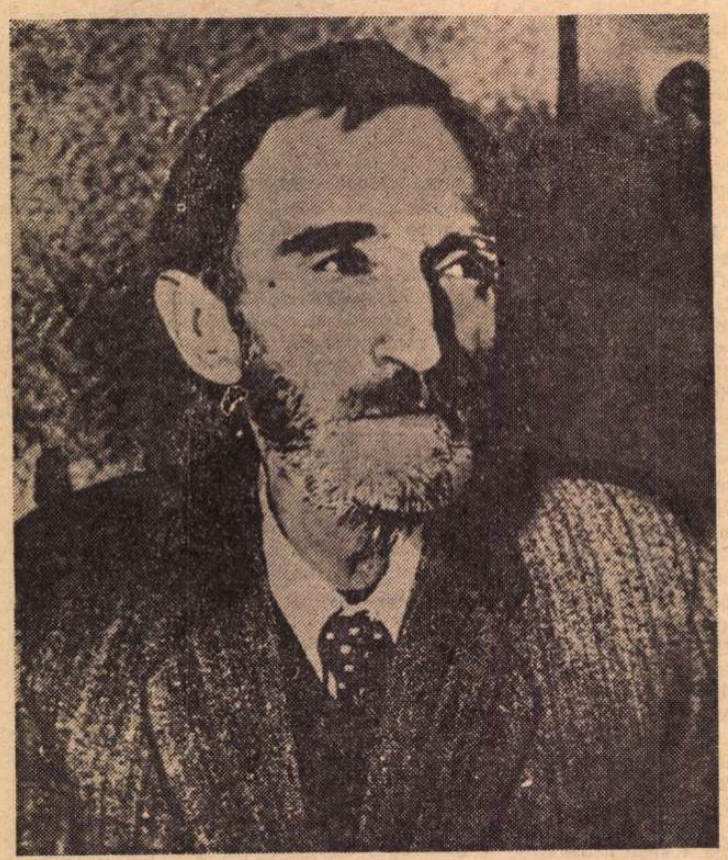

IS-AU tot comentat lui Bacovia, înainte chiar de jumătatea și a vieții și a operei, ba „sinistritatea“ (G. Călinescu), ba „nihilismul intelectual“ și secrețiunile „unui organism bolnav“ (E. Lovinescu), ba fatalul indemn de a „exclude mocnit inteligența“ (N. Davidescu), ba involuția estetică și „talentul declinant“ (Vladimir Streinu scria negru pe alb : **Este adevărat că, de la PLUMB, Bacovia s-a dovedit mereu un talent declinant, dar, orișicit, el este un poet unic în literatura noastră** etc..., etc...).

Dar „orișicit“, într-adevăr !

Presupunem că după aproape 80 de ani de la elaborarea întiilor sale versuri, Bacovia s-ar cere altfel citit. Mai pe dinăuntru. O lectură mai puțin muzicală, și mai puțin analitică, mergînd la înțelesul constitutiv. Avînd largă rezonanță nu față de efectele compoziționale, ci de însăși substanța compoziției, substanță care și ea radiază efecte, iar ele — dacă nu trebuiesc estimate aparte — se cer, în schimb, fără dubiu, puse în competiție și în corelație cu întiia categorie de efecte, spre a obține cu aprehensiune un mai complicat și mai complex repertoriu de lumini și sugestii decît pînă acum. O astfel de lectură, mai din interiorul materialelor cu care operează poetul, ar înlătura salutar obsesia sinistrității, nihilismului său intelectual, regreselor estetice de după tipărirea volumului PLUMB și îndeosebi... îndeosebi suspiciunea inteligenței excluse.

Bacovia a fost — iar nu mocnit, ci manifest — un foarte inteligent poet în fagurii lui de laborator artistic, lucrînd cu materiale incredibil de solide și rezistente un edificiu artistic menit să dea întiia oară drept de cetate la noi nu încă și încă o dată plenitudinilor vieții, nu tropotitoarelor galopuri ale sîngelui, ci dimpotrivă surdinei, vidului, resorbțiilor, absurdului, sterilității, crepusculelor și nopții (numărați-i amurgurile, serile, nopțile și nocturnele !), absențelor de energie, de sens, de tentativă a inițiativei anulate. El este poetul negațiilor de felurite nuanțe, autorul în literatura noastră al întiului **nu** ideistic și structural, opera sa comparîndu-se cu și comportîndu-se ca un reproș inextingibil, adresat lumii. Nu trebule confundat ceea ce a făcut el cu ceea ce era el. Literatura anti-memoriilor, ne-cuvintelor, contra-notelor ș.a.m.d., născută azi, vine să codifice cu întîrziere un gen de artă care inventase poezie din proză și (cu opt decenii în urmă) făcea credulii să creadă că universul se demolează, în vreme ce sub peroratiile vîntului care părea că s-a dispersat și că va anihila totul, sustras atenției generale, cenușiu, tenace, tăcut, el sporea cu discreție tăria unor cofraje care nu s-au lăsat capriciilor nici unei furtuni, ci iată-le că durează și astăzi, peste oratoria despotică a nimicirilor de toate felurile, consolidate, elaborări ale unei arte care nu și-a îngăduit în taină mai mult tentația tocmai de a nu-și etala nici instrumentele nici mijloacele. Nediscursivității lui, repulsiei lui de retorisme, le trebuie adăugată lecția acestei obscure străduanii delicate. Bacovia construia destrămare cu materii foarte rezistente, oferea dezorganizare cu o savantă organizare, făcea „foc“ din apă, timp din spațiu, „căldură“ din frig și lumină din întuneric, zvîrlind omenirii o nadă curioasă, un altfel de paradis artificial.

Să luăm dintr-o poezie ca **Nervi de toamnă** prima strofă, citită cu uzualul accent pe vizlunea de dramatism a naturii ce se pustiește și se despoaie, a omului la discreția uritului, a fricii, a mizeriei, a depopulării și golului ; ea dezolează desigur și aruncă fiori peste zonele noastre de interior. E un text care la lectura obișnuită ofensează securitatea psihologică, o tulbură. Puneți însă accentul nu pe elementele decorative și sonore, nu pe muzica, pictura, melodrama și exagerata desfășurare a efectelor cam căutate și care se mai și anulează reciproc, prin îngrămădire, ci pe forța verbelor. Hai să citim catrenul, cu unele sublinieri : „**E** toamnă, **e** foșnet, **e** somn... / Copacii, pe stradă, **oftează;** / **E** tuse, **e** plînset, **e** gol... / Și-i frig, și **burează**“. Din 22 de cuvinte, cîte are această strofă, 9 sînt verbe. Adică patruzeci la sută. Și toate aceste verbe sînt la prezent. Ceea ce nu găsești lesne, pe un spațiu la fel de restrîns, oricît vei căuta, la Arghezi teluricul sau la vreun alt poet român robust, vital, „htonic“. La nici unul. Aceste 9 verbe active, ca nouă motoare, pun materia să miște ceva, să facă o sumedenie de operații pe care le face de la începutul începuturilor materia ori să le îngăduie să se întîmple în ea și prin ea, operații care de fapt nu sînt, la un loc, altceva decît viața. Un pachet cu acțiuni strînse, coordonate, funcționale, virile, firești. Care nici n-au pentru ce să dea tristețe. În natură, toamna, astfel s-au și astfel se petrec îndeobște lucrurile, totul este normal, prin vinele strofei trece un sînge oxigenat pe care îl azvîrl și-l recheamă ritmic, în toate extremitățile organismului ei, cele nouă pompe ale verbelor.

Ni s-a oferit o ipostază de handicapat, astenic și anxios a poetului, o imagine convențională, demoralizantă și indiguită, bineînțeles că posibilă și ea, pentru că au existat cîmpuri deficitare în ființa lui, a existat suferință, a existat un serviciu de plasare a complexelor interminabile, — și servindu-ni-se continuu o atare schemă, cu mereu aceleași sau cam aceleași condimente exegetice, ne-am învățat să nu-l mai citim pe Bacovia și cu alți ochi ori alte etaloane decît ochii și etaloanele comentatorilor.

Cum să nu mai poată fi însă și altfel interpretat, cînd găsești bunăoară o strofă ca următoarea (a doua din poezia **Rar**), cu doar 14-15 cuvinte, dintre care jumătate verbe ? —

Plouă, plouă, plouă...
Vreme de beție —
Și **s-asculți** pustiul,
Ce melancolie !
Plouă, plouă, plouă...

ÎN anii de mai tîrziu, nu numai cei imediat după PLUMB, ci chiar în zilele și mai fără menajament acuzate de sleirea talentului, de slăbirea inspirației, de elipticism prin uzură și de simple incoerente înșiruiri de cuvinte, adică în STANȚE BURGHEZE ori în STANȚE ȘI VERSETE, vom găsi adevărate colonii de verbe stînd alături (e adevărat) de piese ca **Epodă, Feude** sau **Stanță de lume,** care-s complet fără verbe. Citățm din **Boemă** : „Se așeza să ningă. / Ningea / Doream, / Sunt ani de-atunci / Să te-ntîlnesc / La sfîrșit de stradă / Ce dă în cîmp“. Aici numărul verbelor depășește totalul celorlalte părți de cuvînt. Citățm și din **Pro arte** : „Eu scriu / Și, poate, / Trădez / O criză morală, / Fără s-o știu, — / Ar obiecta / Cititorul / Măninc / Ca să trăiesc / Scriu să mă / Deștept“. Nu luăm oare contact cu un autentic arhipelag de locuțiuni predicative ? Exemplele s-ar putea înmulți. Dar la ce ? Și, prin asociație de idei, apropierea de acel precept al expresioniștilor germani, ambiționați să scrie aproape numai cu verbe, nici nu e distonantă, necum curioasă ori vrednică să mire. La un August Stramm (mort la 1 septembrie 1915, în război, în Rusia) întîlnеam :

Durch die Büsche **winden** Sterne
Augen **tauchen blaken sinken**
Flüstern **plätschert**
Blüten **gähren**
Düfte **spritzen**
Schauer **stürzen**
Winde schnellen prellen schwellen
Tücher **reissen**
Fallen **schrickt** in tiefe Nacht*)
(Traum)

Sau :

Schreiten Streben
Leben **sehnt**
Schauern **stehen**
Blicke **suchen**
Sterben **vächst**
Das Kommen
Schreit !
Tief
Stummen
Wir **)
(Schwermut)

Practica oare Bacovia expresionismul avant la lettre ? Nu. Așa cum nu se apucase să practice futurismul, atunci cînd în versurile lui vom descoperi varietăți ca : „Acolo, pace / Acolo / Și-acolo, / Aeroplan, / Un tren, / Un vapor, / Un monstru / Va fi ucis / De un erou. / Răsună / Un magnetofon... / Mistere / Pe ecran“ **(Modernă II).** Așa cum nu se apucase ca să practice dadaismul, și totuși va scrie — iată — o astfel de năzdrăvănie, care nu e paralogică decît în aparență și nici nu și-a scos cuvintele din pălăria hazardului : „Un manifest / Iarmaroc / De principii / S-a oploșit / În cetate... / Muncește, / Pentru ce / Repauzează / — Noi nu mîncăm / Brînză, / Ci fructe / Noi nu complicăm / Manifestul. / Comunicăm / Cu partizani.“ **(Informativ).** La fel de bine își putea intitula primul poem **Cinema** sau **Film,** iar ultima bucată **Condiția umană,** sau **Anii împotrivirii,** sau **În gura mare,** sau **Reportaj cu știrbul de git,** ori putea chiar s-o absolve de vreun titlu, ca Benjamin Péret care scrie :

J'y cours
Ou courez-vous
Nulle part
Moi aussi
Alors

Atunci ? Atunci înseamnă că arta poetică a lui Bacovia este ceva mai complexă decît s-a admis în genere, că lectura lui se cere întreprinsă pe cont propriu, din perspective noi, riscante chiar, și că la cazierul inchietudinii, dezagregării, defecțiunilor și soiului său de dezadaptat și dezadaptare, la depresivitatea ce o conține și o emană poezia sa, există forme de contrapunct. Printr-insele ea devine redutabilă. Depinde cum citim și uneori cum vrem să citim. Căci dacă din COMEDII ÎN FOND Vladimir Streinu abia accede a mai dibui (în afară de bucata **Nihil,** îngăduită superior să figureze alături de strofele din PLUMB) încă vreo opt versuri care — zice criticul — îi amintesc de „starea de emanație poetică de altădată“, numai opt versuri, iar în schimb trece olimpian pe lîngă **Renunțare, Ecou de romanță, Ecou tîrziu, Să ne iubim, Legendă, Pastel, Și toate, Memento, În fericire, De iarnă, Dies irae, Demult, Miazăzi de vară, Tăcere, Versuri, Requiem** și mai ales pe lîngă **Din vremuri,** apoi vina desigur nu e de căutat în grădina lui Bacovia, căruia în loc să-i discute convingător „eșecul“, dacă eșec era, criticul îi adresa lecții de distincție în comportamentele editoriale. Ce lecții...

Nu avea (oare și totuși) haz Picabia cînd persifla — nu vom mai spune și pe cine — asigurînd academic : „La plus belle découverte de l'homme est le bicarbonate de soude“ ? Dar... există fel de fel de **comedii,** în fond.

Depinde — așa spuneam, nu ? — cum citim și uneori cum vrem să citim...

...rituoasa afirmare a lipsei de grație, a slăbirii inspirației, a incoerenței și dezarticulării limbajului din poeziile volumelor CU VOI, COMEDII ÎN FOND, STANȚE BURGHEZE ori STANȚE ȘI VERSETE este cel puțin la fel de discutabilă și în orice caz la fel de subiectivă ca și pledarea, corelată, a superiorității pieselor lirice din PLUMB iar uneori și din SCÎNTEI GALBENE, superioritate bazată la urma urmelor... pe ce ? Pe niscai foarte copioși coeficienți de revărsare a grației ? Pe forța dominantă a inspirației ? Pe coerența discursului ? Pe un elevat nivel de articulare a limbajului ? Este rizibil. E rizibil și riscant de susținut că primele două volume ale poetului, sau numai întiiul, rezistă neapărat prin contrariile defectelor surprinse de critică în ultimele patru volume și etalate ca atare. Că treimea dintîi a producției sale poetice se înnobilează de caracterele diametral opuse următoarelor două treimi ale întregului. Ori că atunci cînd s-au ivit (și cam cînd s-or fi ivit ele cu precizie ?) acele deficiențe, atunci — cu ce drastică excludere de dubii ! — sînt de

---

*) Prin tufișuri vîntuiesc stele / Ochi se cufundă fumegă cad la fund / Șoapte clipocesc / Flori dospesc / Miresme împroașcă /Fiori se prăbușesc / Vînturi se năpustesc se izbesc se umflă / Pînze se sfîșie / Căderea înspăimîntată în noapte adîncă **(Vis).**

) A înainta a năzui / Viața tînjește / a se îngrozi a se opri / a căuta priviri / Moartea crește / Venirea țipă ! / În adînc / Noi / Amuțim **(Melancolie).

TINUU

înregistrat și indiciile epuizării masive, adică și începutul declinului bacovian, al... „talentului declinant". În cea mai mare măsură, „declinul" bacovian a început însă, în poezia lui, odată cu Bacovia și nu s-a mai înclinat cine știe cît cu trecerea anilor, ci doar că s-a constituit **altfel,** doar că și-a găsit o expresie mai rasată, mai convenabilă, mai proprie. O expresie organică. Fiindcă altminteri, „minusurile", așa zisele minusuri detectate în ultimele vreo două treimi ale producției lirice bacoviene, există la fel de bogat și de evident, respiră tot așa de la ele acasă și în PLUMB ori în SCÎNTEI GALBENE. Doar că de fapt ele se numesc altfel.

Și atunci ?

REFERINDU-SE la COMEDII IN FOND, Călinescu îi caracterizează în 1940 „poeziile din urmă" drept piese ale „unui soi de hermeticism" (Bacovia, și hermetic ?!) și pretindea că „din exces de naivitate" ele ar duce „la un manierism insuportabil", vinovată fiind — între altele — voința „poetului de a fi original". Dar, în sine, o asemenea voință n-ar fi cîtuși de puțin acuzabilă, ci doar — cel mult ! — ridicola întrupare a acestei aspirații, dacă ea ar fi distonat cumva cu posibilitățile poetului. Oare distona ? Oare distonează ? Cam îndoielnic.

Prejudecata s-a transmis, însă, reluată ulterior de fel de fel de interpreți imitatori.

În realitate, și despre aceasta este vorba de fapt, Bacovia își re-scria poemele, așa cum credea și Paul Valéry că este bine, cam aceleași poeme iar și iar, și cam cu aceleași cuvinte, sau re-scria părți ale aceluiași unic însă omogen poem care a fost opera lui întreagă (a procedat cu excepționala corectitudine cu care un dirijor nu interpretează decît ceea ce cunoaște bine), fără încifrări de nici o natură și fără să-l preocupe originalitatea. Sau **vreo** originalitate.

Iar cînd Mihail Petroveanu nota : «Calmul cazanier pe care-l exhibă, cel puțin pe jumătate real, fusese dobîndit cu prețul secătuirii izvoarelor poetice. Bacovia, e adevărat, nu a fost niciodată prolific. Și în epoca fertilă a **Plumbului** și **Scînteilor galbene** avusese pauze relativ mari de ariditate, repetări și însăilări de versuri cu aerul unor cioburi de preț căutînd zadarnic să se închege. (Chiar în **Comedii în fond** au intrat versuri aparținînd anilor 1900-1906, și o poezie reprodusă din antologia apărută la **Fundații).** Măsurile secătuirii sînt însă altele. Pînă acum, conștiința acțiunii unui sistem de forme, identic în orice situație emoțională și reductibil la o serie de scheme simple, nu ne împiedica a înregistra din plin forța de impact a poeziei lui Bacovia. De aici înainte, simțim însă că „aparatul", apărînd în toată evidența lui mecanică, se învîrte în loc ca un motor cu combustibil din ce în ce mai scăzut și lipsit de o direcție de funcționare. Procedee tipic bacoviene, repetiția cuvintelor cheie, a anumitor culori, sunete, instrumente muzicale, semnale kinestezice, suscitarea vertigiului hipnotic prin convergența senzațiilor disparate, prin schimbări de planuri la fel de bruște ca suspensiile de notații, nu degajă magia obișnuită. Se „uscase" poetul ?» Cînd Mihail Petroveanu caligrafia aceste întrebătoare aprecieri despre stereotipia „aparatului" cu din ce în ce mai puțin combustibil și al cărui motor fără direcție s-ar învîrti și s-ar tot învîrti în gol, ne întrebam și noi dacă interpretul (poate cel mai nuanțat, subtil și precaut al poeziei noastre moderne) nu comitea totuși o eroare și o confuzie : eroarea de a citi ultima jumătate a producției lirice bacoviene prea sub magistratura autoritară și prea sub direcțiile volumelor de început al poetului, confuzia de a orienta inflexibilitatea operei acestuia la intemperii estetice după intemperiile — ca om — ale autorului la flexibilități, fluctuații și frustrări inerente și vîrstei și declinelor vîrstei. Este evident că — tehnic — în STANȚE ȘI VERSETE, volum postum, o bucată ca **Epodă** repetă și ea claviatura poemului **Din urmă,** compunîndu-se din simple succesiuni de substantive și adjective și din atît de specificele puncte de suspensie bacoviene : „Iubire, trecut pasional, / Candori, / Aurore cu aur, / Și rubin la orizont, / Cu fantazii de muncă, / Zori de ziuă, / Dimineți de vară / Și aspru ger, / Iarnă... / Romantice sensuri / Și sinucideri... / Iubire, trecut pasional, / Teoremă de-o zi...". De asemenea, în cuprinsul **Feude**-lor, în afara substantivelor și adjectivelor, nu găsim decît un numeral, două prepoziții și două virgule — elemente indestulătoare în definitiv pentru un tablou, pentru un poem-obiect. Întreg textul poate fi transcris pictural.

Futurism, dadaism, spațialism pot să-și descopere prin hazard în poeți ca Bacovia citeodată precursori, altădată comparși : „Roz / Galben / Alb / Verde / Cenușiu / Covoare / Peisagii din zări / Împăratul alb / Împăratul negru / Bogății grase / Într-un ascuns departe, / Utopii, / Miragii / Despre urbane ziduri, / Făuriri mintale".

Reamintim că expresioniștii pledaseră vehement pentru utilizarea masivă a verbelor și substantivelor, că unii dintr-înșii încercaseră a scrie numai cu verbe, și mărginind tactic expresionismul chiar numai la ambiția ori bizareria aceasta epatantă, Bacovia ar putea fi citeodată privit și ca înaintașul fără voie al expresioniștilor. A și fost.

Dar întrucît o astfel de ierarhie modală, de re-dispunere a elementelor constitutive ce alcătuie paleta unei piese artistice o modifică oare în rău sau — în cazul dat — prejudiciază nivelului liricii bacoviene și ar conține, cum s-a pretins, depozițiile unei irefutabile ofiliri a poetului ? Ca și cînd exemplul mostrei citate ar releva neapărat o devenire ! Or, nu releva. Bacovia **nu devenise** așa, ci **așa fusese.** Adică **și așa.** Iar dacă o asemenea ipostază iese mai în evidență acum, abia tîrziu, apoi este pentru că alte „obiecte" ale poeziei sale au fost ceva mai tîrziu retrase din avanscenă, citeodată înlocuite, citeodată nu, iar în disponibilitățile și vetrele deodată libere, de unde încărcătura verbală fusese dispersată, de la un moment dat, locul limbajului va reveni spațiilor, abstracției, inițiativelor ipotetice și alambicurilor ficțiunii. Indiscutabil, cititorul se simte mai părăsit. Simultan însă el este și solicitat la inițiative, la bravuri care-l trezesc din clasica sa pasivitate, din comoditățile lui somnolente.

Schimbîndu-și registrul, Bacovia nu face decît să încerce acuitățile și facultățile de adaptabilitate ale cititorului său. El experimentează. Așa cum experimenta E.E. Cummings, scriind sau... desenînd vibrația de pustiu germinată în noi de căderea unei frunze :

```
l (a
le
af
fa
ll
s)
one
l
iness
```

Adică, în formă orizontală : **l (a leaf falls) oneliness.** Sau, în românește : **s (o frunză cade) îngurătate.** Singurătatea unei astfel de frunze nu mai are loc afară, în cosmos, ci în noi, cere sentimentele noastre — și iată că un tremur imperceptibil se stîrnește în lectorul convocat la urmărirea grafică a prăbușirii unei foi de copac. Trecerea ei prin aer țipă în polenul nervilor noștri, nervi de toamnă, și înțeapă.

Oare poetul american nu știa scrie și altfel sau scria așa fiindcă se istovise, fiindcă nu-l mai serveau ideal imaginația ori izvoarele ?

Ca și Bacovia, nu.

Dar, lămurea Cummings cititorilor, — „Conform opiniei mele, poezia ca toate artele a fost și este și va fi totdeauna în chip distinct și cu strictețe o problemă individuală. [...] Trebuie să se ajungă însă ca ea să fie, și nu să se facă. [...] Știu bine că există, acolo unde pretinsa noastră civilizație a luat-o la vale către fundul prăpăstiei, toate recompensele și nici o pedeapsă pentru non-existență. Dar dacă scopul tău este poezia, dă uitării pedepsele și recompensele și așa zisele obligații și datorii și responsabilități și altele, și altele la infinit, și ține minte un singur lucru : că ești tu — și nimeni altul — acela care îți determini destinul și-ți hotărăști soarta. Un Petre poate fi și un Paul, un Paul poate fi și un Jacques, însă nici unul dintr-înșii nu poate să fie ceea ce ești tu. Iată răspunderea artistului, cea mai categorică dintre toate cîte există. Dacă ți-o poți asuma, bine, dacă nu, adio. Dacă nu, consolează-te și ocupă-te de treburile de care se ocupă toată lumea. Și fă-o (sau nu) pînă crăpi."

Deci **a fi,** iar nu **a te face** poet.

Poeții nu se fac, poeții sînt.

Cînd „se fac", ei nu există. Și devin hilari, în efortul **de a** se inventa. Harul inventă el, nu **se lasă** inventat — și mai sînt și alte lucruri definibile printr-un similar refuz la alchimie.

Limite și limite.

Oricît își neglija el continuitatea lucrului, manuscrisele, vocația (să scrii 250 de poezii în 60 de ani, aceasta înseamnă în medie cîte patru poezii și un vers, două pe an !) ; oricît s-a montat ca să ia distanță de sineși, să-și delege o altă identitate, recomandînd om în loc („Sunt alții, și un alt poet"), Bacovia nu a izbutit să înceteze a fi ceea ce era. Și era ceea ce nu se poate **și** face.

FĂRĂ tapaj, Bacovia își propune experimente, exerciții, moduri. Prin intuiție și cultură, printr-un fler uluitor în privința mersului de mai tîrziu al artelor, el se situează printre precursorii modernismului, dar cu prize mult mai nuanțate și mai numeroase decît s-a crezut. Ulterior, adesea, pe meridiane diferite, ba chiar și astăzi, în lume se scrie nu numai cum gîndea Bacovia, dar și cum a scris Bacovia : economisind cuvintele, accentuîndu-le cu rugozitatea prin evitarea metaforelor și a glazurii, denudîndu-le, intervenind pentru naturalețea, libertatea și modestia lor de toate zilele. Nu în maniera lui F. T. Marinetti (v. **Les mots en liberté futuristes),** dar uneori cam în acea manieră. Nu în genul expresioniștilor și dadaiștilor, dar citeodată aproape ca în genul unora dintr-înșii. Nu sub hipnoza suprarealismului și nici a vreunor orientări de genul imagismului sau cubismului, dar din cînd în cînd cu ferestre și implicații de o aceeași rădăcină aparent.

Privită prin persistentele tentative mai puțin de pînă la ea și îndeosebi de mai tîrziu, de adîncă primenire, ale futurismului, dadaismului, expresionismului, suprarealismului, concretismului, vizualismului, spațialismului, fonetismului, obiectualismului ; privită prin perspectivele deschise comprehensibilității și interpretării poeziei odată cu ivirea acestor direcții — căci de ce oare nu s-ar cere privită și așa, cînd începuturile ei au precedat și evoluția sa a fost paralelă cu pomenitele mișcări literare ? — lirica bacoviană de după întîile două, trei volume (PLUMB, SCÎNTEI GALBENE, CU VOI), fără să acceadă la... insurecții, fără publicitatea ruperilor de tradiție și bruscării tradițiilor, fără corifei imediați pentru colportajul și accelerarea noilor sale mijloace de comunicare, într-o mai ponderentă însă nu și mai puțin operantă remaniere de soluții tehnice (să-i permitem să fi fost bogat în sonerii, alianțe și sertare), propunea artistic, nu teoretic, la modul tolerant și suportabil, nu deranjant și scandalos, detașarea poeziei de formele ei curente, sugera o altă accepție și modalitate poetică, un fel de tranziție către logica ideografică, plecîndu-se de la cea gramaticală.

„Nu există — vorba aceluiași E.E. Cummings — nimeni care să-și piardă tot timpul." Oricine își pierde cel mult, chiar și cu lucrurile gratuite, numai o parte a timpului. Nici Bacovia nu și-a irosit în întregime timpul, experimentînd. Experimentînd **astfel.**

SE cheamă erezie sau candoare, iar cu ea se măgulesc spiritele simplificărilor, presupunerea că exclusiv în tinerețe puterea de creație artistică excelează și că maturitatea ar implica fatal recluziunea realizărilor impunătoare, abrevierea mesajului, împuținarea progresiunii, apologia precarităților de fel de fel de nuanțe, intrarea în conul de umbră a destinelor care nu mai sînt chemate la pupitru. Dar există o pravilă sau un rețetar al gloriei, cînd în artă marele senior este imprevizibilul și doar el ? Linearitate ? Exclusă linearitatea. Nimeni nu urcă și nu coboară la fel. Mai niciodată nu se întîlnesc doi titani pe care celebritatea să-i fi vizitat exact la aceeași oră a vieții, exact după aceleași canoane și exact cu aceeași etichetă. Capodopera sau jubilarea unui creator, nefericirea sau handicapul de care altul are parte (un viciu, o maladie incurabilă sau fulgerătoare, o moarte prematură, cutare stigmat, sărăcia, conflictele cu sineși, cu rangurile sociale sau cu ereditatea etc., etc.), o încununare pe merit, o injustă persecuție și pedeapsă, aventura în cazul unuia, statornicia în convingeri sau ideal în cazul celuilalt, au capriciul uneori de a fi putut fi tocmai cheia șansei și împlinirii creatorului de pe celălalt trotuar al nemuririi.

Jocul e viclean.

Dar fără atari simbioze de contrarii natura n-ar mai fi la fel de inventivă și de diversă pe cît este.

Se cere prudență, cînd explici mistere.

Ion Caraion

(Fragmente din eseul cu același titlu, aflat sub tipar).

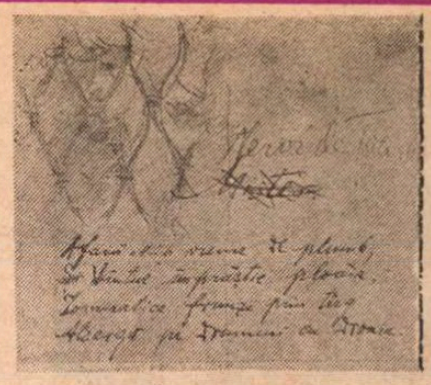

Facsimil după manuscrisul poeziei **Nervi de toamnă**

Referințe bibliografice

■ **„Bacovia se bucură de rarul privilegiu al originalității : de n-a creat poezia de atmosferă, a întrebuințat-o cu înlăturarea atît de completă a oricărui alt artificiu poetic, încît s-a confundat cu ea [...]. Nicăieri nu se pune mai tulburătoare problema «poeziei de atmosferă» ca la Bacovia. După cum cele două note stridente ale cocoșului de pe casă creează o «atmosferă» fără să formeze o muzică, tot așa și arta lui Bacovia. Atmosfera iese din limitarea senzațiilor, a imaginilor, a expresiei poetice și din repetirea lor monotonă ; obsesia dă chiar impresia unei intensități și profunzimi, la care spiritele mobile nu ajung [...]."**

E. LOVINESCU

(„Istoria literaturii române contemporane", 1927)

■ **„Poezia bacoviană provoacă însă incertitudini, trezind aci entuziasme, aci o firească rezervă pentru manierismul ei patetic. Însă în acest manierism stă în parte și savoarea ei fragilă (...). Toată problema estetică stă în putința acestei convenții de a simboliza în chip de neuitat, ca o viziune stranie, momentele de mare sinceritate, ceea ce se și întîmplă uneori. Poetul este deci nu un simplu liric ci un ilustrator al propriei sale lumi, un creator de contururi și gesturi proprii. [...]**

Bacovia are instinctul fiorului muzical și cu deosebită fineță verbală numește intrarea bruscă a orchestrei «indignare grațioasă». Imperechind ritmica muzicei cu senzația de candoare, el ne dă priveliști fantomatice de valsuri în alb, amintind tehnica vaporoasă a lui Degas" [...].

G. CĂLINESCU

(„Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent", 1941).

■ **„E în poezia lui (Bacovia) mișcarea inversă a vieții, demiterea din starea de conștiință și o identificare cu anorganicul. Sensul lui liric cel mai propriu coboară sau, mai adevărat zis, cade din conștiință ca o piatră supusă legii gravitației, oprindu-se numai pe temeliile de piatră ale lumii. Astfel spațiul poeziei bacoviene, care îi dă identitate și putere să se compare cu alți mari poeți, se înscrie între spiritual și mineral. Și originalitatea acestei conduite lirice este opozabilă atît lui Poe și Baudelaire, cu care inițial împarte unele elemente de viziune, cît și oricărui alt poet de la noi sau de oriunde. [...] Substanțial și procedural, poezia bacoviană ni se înfățișează atît de personală, că acum mulți ani de zile scriam următoarele : «După cunoștința noastră, în nici o literatură n-am mai dat peste un poet atît de original în substanța sa poetică și, deși nereușind adesea să articuleze nici versul deplin, atît de puternic sugestiv» sau : «Bacovia este un poet unic chiar în cadre mai largi decît acelea ale literaturii noastre».**

După zeci de ani de atunci, subscriem încă o dată vechea convingere".

VLADIMIR STREINU
1966

(„Pagini de critică literară", IV, Ed. Minerva, 1976).

Ediții în timpul vieții poetului

PLUMB, poezii : tipografia „Flacăra", București, 1916. Ediția a II-a — tipografia „Poporul", R. Sărat, 1926.
SCÎNTEI GALBENE, poezii ; tipografia „Minerva", Bacău, 1926.
BUCĂȚI DE NOAPTE, poeme în proză ; tipografia „Lupta", București, 1926.
POEZII (ediția a III-a, PLUMB și SCÎNTEI GALBENE) ; editura „Ancora", București, 1929.
CU VOI, poezii sociale și satirice ; editura „Cronicarul", București, 1930.
POEZII, cu prefață de Adrian Maniu ; editura Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1934.
COMEDII ÎN FOND, poezii (1900—1906 ; 1933—1936), editura „Universala", București, 1936 (Biblioteca pentru toți).
OPERE, editura Fundația pentru Literatură și Artă ; poezie și proză, ediție definitivă, 1944.
STANȚE BURGHEZE (poeme 1943—1946), editura „Casa școalelor", București, 1946.
POEZII, cu prefață de Eugen Jebeleanu ; Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956 (ediția a II-a — 1957).

Luchian – Zugravul

ANEMONE

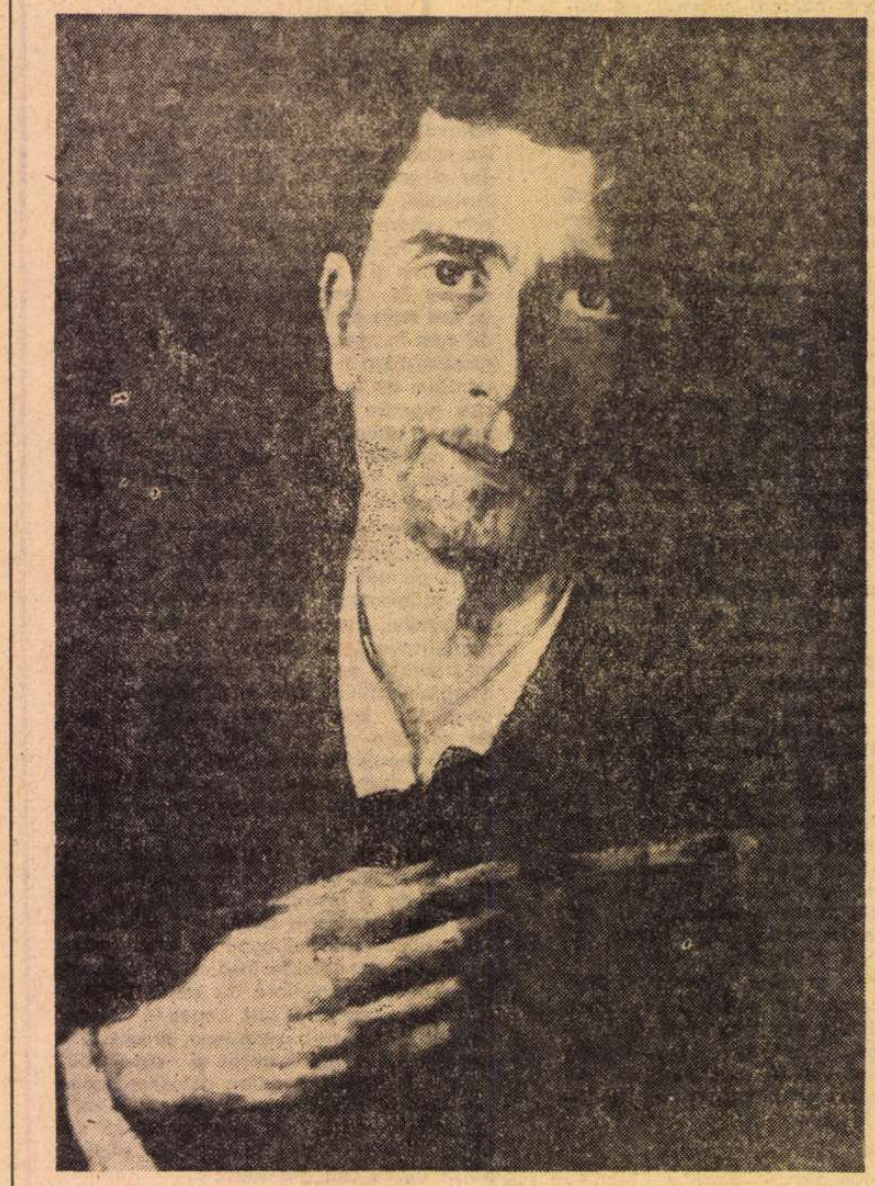

LUCHIAN vine dintr-o tradiție românească veche spre lucrarea sa. Bunicul său dinspre tată, boierul Andrei, era zugrav de biserici. Luchian însuși va împlini această îndeletnicire pictînd și cîteva biserici. Arta noastră veche este una picturală, conform tradiției ortodoxe care dezvoltă în toate țările răsăritene acest fel de lucrare : sculptura este o apariție tîrzie în aceste locuri.

Nu fără adîncă semnificație, așadar, Luchian se va fi socotit toată viața zugrav.

Pictorul care va aduce în tablou imaginea trandafirului va veni spre acesta nu să-i absoarbă lumina și frumusețea, ci să dezlege asupra lui lumina vieții de sinea sa.

Nu din sărăcie lăuntrică vine zugravul spre natura necuvîntătoare, ci din lumina cuvîntului care-i susține și desăvîrșește propria viață, împarte în natură căldură și frumusețe. De această finețe spirituală sînt pătrunse imaginile naturii în tablou și acest aur sufletesc adăugat naturii face ca o ridiche pictată de Luchian sau Van Gogh să fie mai mult decît cea din grădină. Iar această lumină a inimii trecută în imagine reface bucuria și frumusețea originară a elementului exprimat. Cîtă vreme mărul îl **ai** în grădină el încă nu **este.** Ce **este** mărul aflu în ceasul cînd lumina ochilor inimii omenești îl înviază pe pînză, îl trece din ocrotirea naturii în cea a spiritului.

În fiecare lucru există o lumină care se poate face cunoscută prin sporul de lumină adus de cunoscător. Ceea ce este într-un lucru, îmbie, declanșează să fie ridicat în ceea ce va fi prin sporul participativ al nobleței omului ce se apropie de natură : în acest fel există o sinergie între natură și om, dar inițiativa și mai deplinătatea se cer mereu din partea omului.

Se spune în adevăr că arta ctitorește un loc, îi dă amprenta statorniciei ; și chipul omului. Nu natura o face aceasta : ci omul care o ridică în lumina imaginii cuvîntului.

Natura este permanență și posibilitate. Ea devine plenară, se înfrățește cu omul în vederea înnobilării unui loc, a ridicării acestuia la rang de Patrie, cînd omul vine spre natura primă cu a doua natură a sa, cea spirituală. Natura nu vorbește naturii, ele pot conviețui la nivel vegetativ, energiile însă nu ies din latența lor pentru a deveni ctitorie, înălțare, pînă ce omul nu-i propune naturii, nu o tentează prin ceea ce el însuși a fost tentat în vederea înnoirii și transfigurării.

Se cuvin amintite aceste adevăruri cînd vorbim despre Luchian, o atît de adîncă întrupare în lumina culorii de la noi pînă astăzi.

Trebuie făcută demarcația între idilism și natură transfigurată în artă. Acolo unde inițiativa este mereu a naturii, unde omul este stăpînit de natură, este vorba de idilism ; acolo unde natura este transfigurată (nu desfigurată) în spiritul ei de harul înnobilator al omului, este vorba de lumina adevărului.

LA UN moment dat Luchian spune : „Dacă ai suflet, trebuie să-l arăți ; în artă, pe vorbă nu te crede nimeni" (Virgil Cioflec, **Vorbele unui pictor),** iar într-o scrisoare către Cecilia spune : „Un tablou nu înseamnă că este finit atunci cînd este spilcuit, lustruit, curat sau vernisat, ci atunci cînd partea sufletească a compoziției este bine găsită, cînd artistul a simțit, a știut să vadă în model mai presus decît mulțimea, a știut să prindă sublimul, credința, fără de care nu poate să reziste o operă de artă".

Sau altă dată : „Noi pictorii privim cu ochii, dar lucrăm cu sufletul" (Cioflec, Op. cit.). Aceste cuvinte sînt foarte prețioase. Alte popoare le vor fi știut de mult prin lucrători de seamă, dar în limba română par pentru întîia oară formulate de un om cu acoperire în aur a cuvintelor. Este vorba de cît suflet pui în lucrare, cît te destăinui lumii, ca aceasta la rîndul ei să-și arate frumusețea de taină, iar aceasta-i cel mai greu lucru. „E grea meseria aceasta, grea..." Dar numai în acest fel se dobîndește acea familiaritate, acea adîncă statornicie și odihnă ziditoare între om și loc ce ridică un spațiu la dreptul de Patrie.

A-și pune sufletul în faptă înseamnă a însenina locul, a aduce lucrul asupra căruia ești aplicat în stare de beatitudine și bucurie, a-l smulge din umbra vremelniciei în acel pisc de aur dulce al tuturor nădăjduirilor și fericirilor. Sufletul pus pentru altul înseamnă tămăduirea lui, răzbunarea în sensul de împrăștiere a norilor îngrijorării. Această putere a ființei omenești, sufletul său, aprinde locul, cum spune cîntecul despre dor – că aține focul din inima cărbunelui. De ce trebuie pus suflet în ceea ce faci ?

Pentru că numai în acest fel acesta se întoarce îndărăt, la persoana de la care a plecat, iar această întoarcere întotdeauna este încărcată de rodnicie, este mai bogată decît plecarea. Lucrul făcut cu suflet își află astfel odihna și din acea odihnă și bucurie în care a fost cuprins lumea a dobîndit o nouă dimensiune : este mai bogată cu o bucurie. Lucrurile lumii așteaptă această însufletire din partea poeților și zugravilor, suspină după această înfiere de care s-a făcut părtaș omul. În mijlocul peisajului românesc, Luchian este o astfel de apariție. Să privim îndelung acest autoportret reluat de mai multe ori, al zugravului cu pensula, instrumentul cosmic încredințat, simbolul mijlocitorului dintre om și făpturile lumii. Așa cum plugul este mijlocitor între ploi și semințe, între cer și pămînt în vederea rodniciei, pensula este lancea care cheamă sîngele la viață spirituală din natura moartă.

Ținut între buricele celor trei degete ale mîinii drepte, instrumentul exprimă voința de a lucra ce-l smulge pe om din pasivitate într-o trezie și luptă spirituală.

Luchian nu-i om în autoportret, ci zugrav, adică instrument în mîna pensuleibisturiu care vindecă rănile acestui umil pămînt smuls din uitare într-o nouă însuflețire în lumina culorilor. Această pensulă în mînă pare un vrej uscat de lemn ce a înmugurit.

Mînă nu-i decît rădăcina în care a fost altoit acest vreasc umflat în vîrf și umed a înmugurire, iar trupul din care pleacă mîna nu-i decît pămîntul cu ochi și fîntîni, cu focuri nevenind și ripi istovite fulgerate de zăpezi și toamne mohorîte străpunse de aloia și bucuria suferinței.

SÎNTEM în anii de după dobîndirea Independenței de stat a României, ani hotărîtori pentru afirmarea geniului național în arte și științe. Din Moldova apare Eminescu, Transilvania se ridică prin Coșbuc și Slavici, în muzică vine Enescu și-n pictură Grigorescu. După Xenopol apare Iorga. Revistele „Sămănătorul", „Viața Românească", „Luceafărul" fac apostolat social în paginile lor în vederea afirmării culturii noastre în propriii ochi pe de-o parte, iar pe de alta a afirmării noilor creații literare.

În acești ani apar Goga și Sadoveanu cu întîiele lor cărți, în spiritul acestor tendințe. Este epoca afirmării drepturilor națiunilor în deceniul premergător unirii tuturor Românilor, în granițele lor firești. Față de toate aceste năzuințe vitale ale poporului nostru, Luchian răspunde cu vocația sa adîncă prin această lucrare românească de valoare universală. Atît Grigorescu cît și Luchian veneau din Franța acasă cu aceste gînduri bune, din țara soră latină de slujire a națiunii și a sufletului ei. Sufletul altruist al Franței acelui început de veac continua să fie pentru români statornic sprijin în vederea afirmării drepturilor noastre naționale și a geniului nostru cultural și științific. Spre Franța erau îndreptați ochii noștri, iar

TURNUL CLOPOTNIȚEI LA BREBU

Franța ne arăta acasă-le al nostru, datoria noastră aici, la răsăritul Europei, ca gintă latină.

Pînă în veacul al nouăsprezecelea, geniul nostru pictural este de căutat mai ales în mînăstiri. Așezate mai degrabă în zona montană și pentru a putea fi ocrotite în vremea năvălirilor străine, aceste potire de piatră sînt călăuza și oglinda adîncimii sufletului nostru din acele vremi. Prin fumul vremii așternut peste privegherea imaginilor ce îmbracă lăuntric și înafară aceste ctitorii, unele unice în lume, se întrezăresc virtuțile înveșnicite-n sacerdoțiul blînd romano-bizantin în care ființa noastră a aderat.

Din toate acestea se desprinde umbra slujitoare a zugravului Ștefan Luchian. Renașterea lui în culoare autohtonă se va întîmpla în aceste fragile trestii ale curăției ce unduie spiritul pe colinele subcarpaților.

În anul 1903, la scurtă vreme după boală, renașterea lui sufletească se întîmplă într-o astfel de oază a luminii, într-o mînăstire pămînteană, la Filipeștii de Pădure, unde ni se păstrează moștenirea cea mai adîncă a unuia dintre marii noștri pictori medievali, Pîrvu Mutu Zugravu, cum își semna el însuși lucrarea, într-un autoportret chiar cu pensula în mînă. De îndată gîndul ne duce la Luchian, care se vrea el însuși, ceea ce a împlinit în vremea Cantacuzinilor acest călugăr muntean, ce a ucenicit, șase ani în mînăstirile moldovenești înainte de a-și pune sufletul în aceste culori, din cele cincizeci și cinci de portrete aflate la Filipești atît de grăitor prezente în coloritul florilor și naturilor luchianice. Același ritm și aceeași așezare a inimii în mătcile iubirii despătimite transpar și-n domoala armonie a buchetelor de portrete înmănunchiate sobor în nava sanctuar de la Filipeștii de Pădure, ca și în jertfa florală a lui Luchian.

Spre deosebire de Pîrvu Mutu care mută natura în sanctuar, în veșmintele sacerdotale ale oamenilor acestor locuri, în alt veac, Luchian, venit mai tîrziu, va lăsa natura unde este. Culorile nu le mai poartă acești voievozi și aceste domnițe, acestе familii românești cu zeci de prunci înscriși în rînduiala unei armonii, aceste straie ale luminii muzicii spirituale, ale naturii transfigurate vor fi lăsate să le poarte cu răbdarea neputinței statorniciei ei, floarea cîmpului, dealul însorit și colina domoală, văile acestea mănoase ale pămîntului românesc, răcoarea umbrei salciei pe malul apei, cursul lin al riului și sprinteneala izvorului, aceste ceasuri înrourate ale zorilor și-n amiezi în fineață, pe aceste dimburi năpădite de flori în această grădină subcarpatică. în raiul acesta floral, în aceste fineți, pe aceste dealuri românești unde s-au învîrtit de-a lungul veacurilor oștirile, în aceste văi albe sau călugărești, în aceste bălți și bărăgane pe unde odată cu Matei Basarab am început să pogorîm cu grai cu tot și cu pravilele-n limba obștească, pe aceste locuri de baștină a venit vremea ca sufletul nostru să poată sălășlui în pace. Natura se întoarce la natură cînd omul are alt ceas istoric în alt strai de împlinit.

În acești văleni și delureni, pe aceste vîlcele și fețe însorite încep de acum să se înalțe aceste umile ctitorii în spiritul celor străbune, încep să apară aceste stîlpări de aur și argint, aceste cutremure ale luminii, această rouă sfîntă, de nebiruit, a satului românesc și a naturii lui pe pînzele pictorilor.

Grigorescu este cel dintîi care vede această realitate a naturii noastre românești prezentă în sat și obicei deopotrivă.

Ceea ce a început și desăvîrșit conform harului său Grigorescu, ceea ce a transfigurat cu atîta dăruire Andreescu își află continuarea cu aceeași temeinicie prin Ștefan Luchian, care a știut, într-o vreme cînd Grigorescu era socotit demodat, să și-l ia ca singurul pedagog ce trebuie urmat din pictura românească.

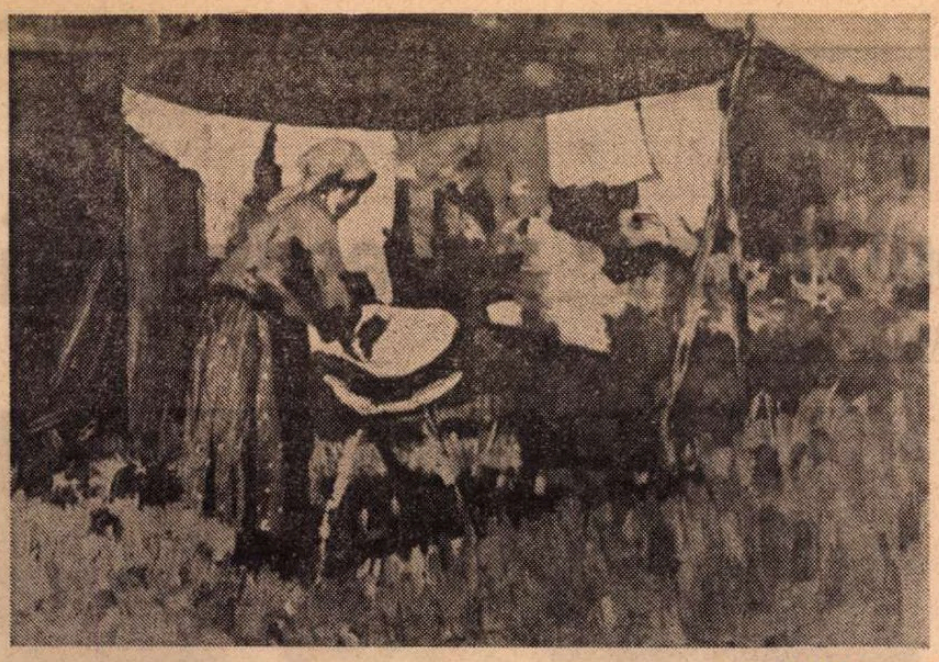

SPĂLĂTOREASA

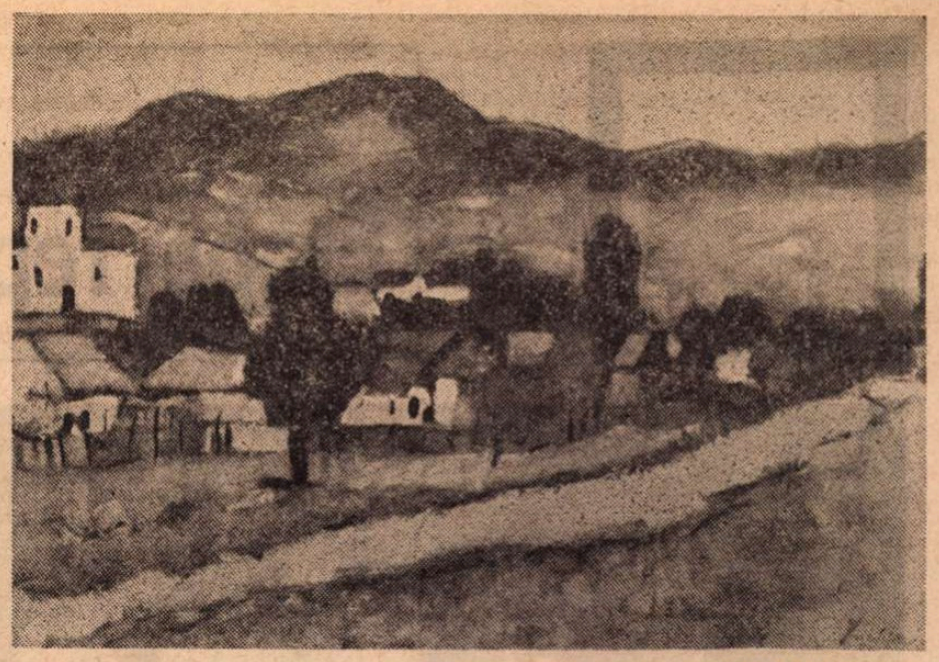

CASE LA MOINEȘTI

CÎND ajunge Luchian la Paris, Van Gogh, acest fiu al luminii devenită foc pe dealuri și în inima arborilor și ierburilor atinse de o mișcare și un zbucium de-a trage pămîntul spre cer într-un ceas de forță transfiguratorie, tocmai își încheiase misiunea și, istovit ca și Eminescu în același deceniu, pleca dintre muritori lăsînd o moștenire a cărei carieră spirituală abia va începe. Degas începea să fie recunoscut. Luchian, se resimte, în acești ani frecventîndu-i lucrările. Matisse era mai tînăr cu un an decît Luchian și mărturisea aceeași dorință după lumina pură și echilibrul seninătății pe care o va mărturisi și acesta.

Cézanne va fi în pragul primei sale expoziții personale la Paris și va lucra în același spirit al naturii locului natal, cum va face Luchian. Unele din cugetările lui Cézanne asupra picturii par ale lui Luchian, izvorînd din aceeași adîncă aplicare asupra firii lucrurilor, al cărei spirit era și al epocii.

Cézanne, geniul în mască de provincial, cum îl numea unul din marii săi comentatori, poetul Herbert Günther, va fi toi așa un fiu al naturii luminii, asupra căreia a lucrat murind surprins de furtună pe munții natali, în Aix-en-Provence, unde sta la pîndă asupra firii acesteia. De la Cézanne sînt aceste cuvinte : „Pictorul trebuie să se dedice în întregime studiului naturii" sau „Trebuie să devii clasic prin Natură, adică prin simțăminte". Școala ochiului pictorului este numai Natura.

„Prin atingere cu Natura, se exersează ochiul" (Günther, op. cit. pag. 47). Aceleași fine observații le vom găsi și în scrisorile lui Luchian, și mai ales acest gînd comun tuturor, anume fuga de literatură, de teorie asupra picturii. Tot Cézanne spunea : „convorbirile despre artă sînt aproape degeaba" sau „Poesia vine de la sine în tablou, cea care este introdusă conștient este literatură".

Toți au pus marele preț pe austeritatea muncii, pe fapta lucrării efective, ceea ce înțelegea Cézanne prin cuvîntul ce-l caracterizează : realizare. Luchian spunea : „Poți să ai talent, dacă nu lucrezi, degeaba. Mîna trebuie să-ți umble".

Luchian a fost în sincronie lăuntrică acestui fel de lucrare asupra naturii.

Opera lui Luchian o alcătuiesc peisaje, flori și portrete.

Luchian nu-și propune subiectele. Îi sînt propuse de bucuria înzestrării sale la fața locului în ziua în care se apucă de lucru, iar starea vremii, starea naturii luminii prin care pictorul pătrunde ființa acesteia nu poate fi prevăzută. Această realitate face din artist un organ al mărturisirii adevărului unui loc, expresia cea mai nemijlocită a imanentului permanent în starea inefabilă a vieții.

FIREA melancolică a lui Luchian, blîndă și contemplativă, esențială pentru a pătrunde adevărul lucrurilor în arte, este dublată de o agerime, un spirit rece, adesea de detașare, de o dinamică lucrătoare în egală măsură necesară pentru realizarea în istorie a unei vocații. Un Luchian floral, peisagist, legat de mahala, un poet idilic al sentimentalismului, un boem doborît de melancolie, Luchian n-a fost. În măsura în care este expresia profundă a naturii românești, Luchian este și o conștiință istorică. Tatăl său a fost militar, om dîrz, preocupat de dreptate și eveniment politic în cel mai adînc înțeles al cuvîntului. Această dîrzenie, această sete după realizare, după întruparea adevărului în istorie străfulgeră și-n brațul energic al fiului de oșteni care înfăptuiseră unirea și independența națională a României.

Poate că și acest vizionarism social îl face pe Luchian înainte de toate să adere din toată ființa la opera lui Grigorescu.

Așa se explică lucrările legate de evenimentele politice ale României, care trecea prin ceasuri hotărîtoare ale istoriei sale și care sînt marcate de pensula lui Luchian.

Astfel, la expoziția Artiștilor Independenți din 1896, inaugurată de Grigorescu, Luchian va fi prezent cu patru lucrări legate de războiul pentru Independență : **Santinela de la 1877, O santinelă, Roșiorul și Curaj.**

Altui ceas de răstriște în viața poporului nostru, anilor din preajma răscoalei țărănești din 1907, Luchian îi va răspunde cu cîteva lucrări memorabile, dintre care cea reprezentînd țăranii **La împărțitul porumbului** este o capodoperă.

Dinspre mamă, Luchian vine din Bărăgan, din părțile Ialomiței. Adesea va lucra pe această cîmpie română care îi deșteaptă și ea vremile de altădată. Șesul nesfîrșit pare o incremenire a vremii, un timp neclintit, în care miile de ani trecuți n-au lăsat nici o urmă și, datorită acestui gol, omul pare a se pierde.

Un foc aprins noaptea pe aceste tărîmuri ia proporții cosmice.

Iată ce spune pictorul într-o scrisoare către V. Cioflec : „Am fost iarăși pe Bărăgan vreo douăsprezece zile și am lucrat cîte ceva. Seara, oamenii dau foc la paie. Pălălăile aprinse luminează pînă în depărtări, parcă ar fi focuri cu mii de ani în urmă".

Imaginea acestui spațiu transpare și la **împărțitul porumbului.** Natura nu există, ochiul prietenos al naturii ocrotitoare a dispărut. Țăranii nu mai sînt pe pămîntul lor, în sînul naturii ; li s-a luat iarba de sub picioare și cerul de deasupra. Sînt o masă de căciuli amărîte ce întunecă zarea în convoi necăjit, plecați în pribegie ca niște biete animale amăgite de ieslea stăpînului.

Mălaiul după care pribegesc în cap de iarnă e dus departe, natura a fost smulsă din mijlocul lor și, odată cu ea, vlaga și rostul acestei comunități lucrînd aici de la început de lume.

Grupul compact de năcăjiți strînși unul în altul în frigul drumului numai în opinci, în pas mohorît și fețe ostenite, acest convoi compact ce amintește stăruitor de grupul masiv de bărbați strîns în pridvorul de la Filipeștii de Pădure, este spart de-o apariție nădăjduitoare : chipul unei femei cu pruncul în brațe înfășat, văduva și orfanul ce trebuie să aibă parte și ei la împărțitul pîinii. Ea singură, în virtutea pruncului ce-l ține în brațe, poartă veșmînt omenesc aproape sacerdotal, culorile de roșu, alb și verde corespunzînd virtuților simbolice care exprimau în vechime deplinătatea chipului omenesc, noblețea și adînca lui frumusețe. Această imagine a femeii cu copilul în brațe aici ridică întregul tablou la o semnificație mai profundă. Anume, este vorba aici de cei mai nobili și statornici ai acestui pămînt, țăranul român, păstrătorul și purtătorul peste veacuri al virtuților celor mai ziditoare ale caracterului omenesc. În numele acestui adevăr milenar, al acestei noblețe, al acestor virtuți întrupate în ființa lor istorică, răscoala țăranilor din 1907 împotriva unei minorități abuzive străine de sufletul poporului este un fapt al adevărului, dreptății. De astă-dată nu dinafară eram amenințați, ci răul se cuibărise lăuntric. Specula, alcoolismul, îndobitocirea celor umili și mulți trebuiau abolite. Pe acest drum al înseninării, arătîndu-și dreptul și ființa istorică, par a fi porniți în pribegie țăranii lui Luchian.

Celelalte imagini din perioada răscoalelor țărănești sînt și mai dureroase : **Dîjma în Moldova, Durerea, Sfîrșit 1907, 1907.**

O femeie își înăbușă durerea înecîndu-și plînsul în poala copilului, oameni puși pe drumuri în miez de iarnă, femei mereu cu prunci în brațe, amintind compătimirea celor însărcinate sau celor ce alăptează în vremea urgiei, o femeie deznădăjduită în genunchi își plînge soțul ucis.

Toate acestea mărturisesc atașamentul lui Luchian față de oamenii care duc greul acestei națiuni. Chipurile atîtor oameni nebăgați în seamă, săraci și necunoscuți, atrag atenția în primul rînd pictorului : spălătoresele și florăresele, aceste

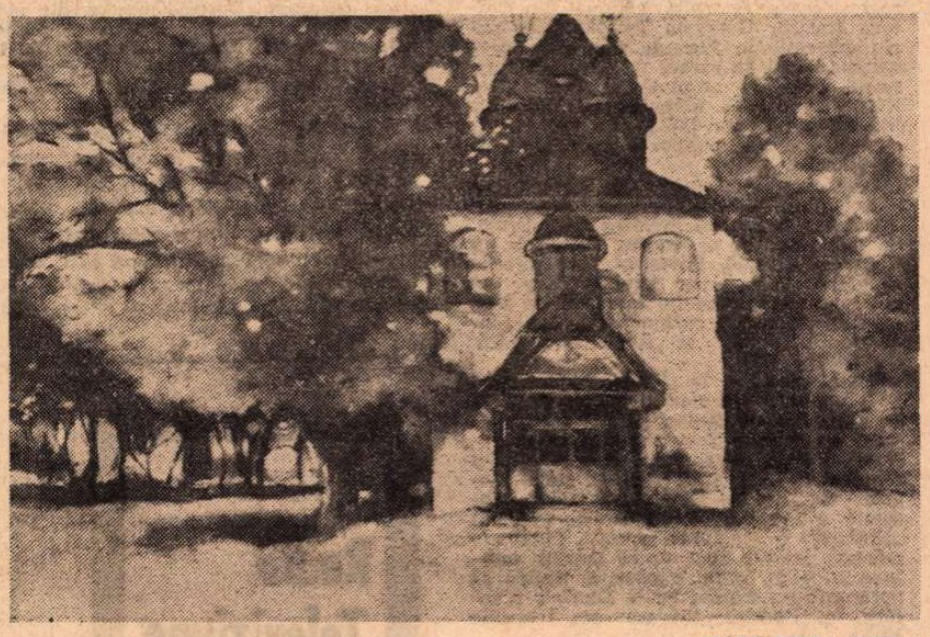

MĂNĂSTIREA BREBU

suflete senine în anonimatul lor, cobzarul și Moș Gheorghe, bragagiul sau o babă torcînd, o femeie brodînd, o fată care toarce, niște copii săraci plecați cu colindul în noaptea Crăciunului, Cărbunarul ce-l amintește pe Van Gogh, Lăutarul, o fetiță cu cobilița lîngă o fabrică, Prichindeii, și atîtea mame alăptînd sau cu pruncii în brațe, în straiele cuviinței, oameni la lucru cu sapa, oameni cu poveri în spate, tată și mamă cu sacul și pruncuțul de mînă spre umilul lor cuib, țărănci cu ulciorul pe umăr, un meșter lăcătuș bătrîn, tăietorul de lemne, iar lîngă toate acestea, atît de în sensul lor, autoportretul zugravului.

Toate acestea mărturisesc o epocă și pe artist în inima și lîngă suferințele și nădăjduirile celor care știu să rabde greul cu abnegație și, de aceea, cunoscătorii adevăratelor bucurii și pe chipul cărora poate fulgera lumina seninătății.

În spiritul acestei solidarități cu cele simple și adevărate, cu ființa vie a poporului său, cu acești oameni de rînd care alcătuiesc sarea pămîntului de pretutindeni trebuiesc înțelese și **priveliștile** și peisajele lui Luchian, tot atît de simple și de grăitoare ca omul locului. Nimic căutat, Luchian nu va umbla după locuri grandioase, luxuriante, nu va inventa nimic, nu va fantaza deloc pe pînză, ci va face vad spre graiul culorilor acestei realități de toate zilele a naturii și sufletului românesc. Acestea toate erau la rîndul lor atașate de omul de aici. De la Moinești Luchian scria : „simt că locurile acestea mă iubesc".

CA LA toți pictorii și poeții de seamă ai noștri, marea este și la Luchian componentă fundamentală a pămîntului și sufletului românesc din ani străvechi, prin evul mediu voievodal pînă astăzi. Așa cum sînt evocate ctitoriile basarabice devenite natură românească, așa apare și această vietate cosmică, sora luminii, marea. Renașterea lui Luchian se întîmplă în egală măsură în Filipeștii de Pădure ca și la mare. Expoziția din 1904 aduce priveliști din ambele locuri : cele de la mare : **Pe malul mării, Răsărit de soare, pe mare, Case din Constanța, Techirghiol, Tuzla.**

Marea Neagră la Tuzla este o capodoperă care a și fost sesizată de la început.

Dacă-n pămînt raza luminii se frînge, apele o răsfring pînă departe în adînc, lăsînd-o să împărățească. Pe pămînt, prin mare lumina ajunge locul cel mai îndepărtat al originii sale. Lumina peste ape înseamnă imediat culoare. Pămîntul înaintează mai greu într-u podoabă, el este încă netocmit și gol, nediferențiat cînd apele-s demult ajunse în lucrarea pe măsura cosmosului. Marea este în acest fel cea mai veche, ajunsă la ritmul cerului senin, intrată în consunet cu leagănul stelelor. Acest ritm arhaic de origine, această rînduială primordială transpare în pînza lui Luchian.

De altfel, casele lui Luchian pe malul mării par niște corturi primordiale, mai degrabă morminte, piramide joase, croite de-a dreptul din pînza imaculată a luminii înainte ca aceasta să fi apucat să fie altceva decît omului ocrotitor acoperămînt pentru a putea îndura prezența mării, a acestei năvalnice și răscolitoare origini, a acestei maici matcă pe care înțelepții elini o vedeau ca principiul primordial.

Dintre flori, Anemonele par a fi răscolit cel mai adînc geniul lui Luchian. Celebra pînză din anul 1908 poate fi socotită culmea creației sale, testamentul marelui pictor. Anemona sălbatică este floarea de primăvară, denumirea populară la noi este Floarea-Paștelui sau Floarea-vîntului, nume apropiat de semnificația arhaică a acestui cuvînt de origine orientală. Anemona e de culoare purpurie, este floarea pe care Afrodita o face să răsară în locul lui Adonis, rănit de moarte. Este floarea veșnicei veri, care aducea uitarea zilelor posomorîte de iarnă. Cu această floare se împodobeau sanctuarele străvechi odată cu începerea ceremoniilor legate de deșteptarea naturii la viață, cînd trupul frumos al tînărului Adonis*) se ofilește și piere, în locul lui apare această suflare plăpîndă care este anemona, sufletul său cînd încetează răceala pămîntului începe să vorbească sufletul acestuia. În tradițiile noastre vechi anemona este floarea sfintei vineri, cum este și la francezi Fleur-du-Vendredi-saint pe care Luchian o cunoaște în acest fel încă din tinerețe.

Nu întîmplător aceasta este floarea care și-o alege ca simbol al vieții sale, mai ales în anii durerii, cînd trupul său încetează, paralizat, de a-l mai sluji și cînd apelează printr-un efort suprauman la anima din el, la suflarea de viață care-i mai rămăsese pentru a-și exprima atașamentul față de lumina iubirii tăinuită în culoarea naturii renăscătoare.

Ioan Alexandru

*) L. B. Hofmann, **Etymologisches Wörterbuch des Griechischen,** pag. 18, München, 1966.

Teatru

Etapa republicană a Festivalului

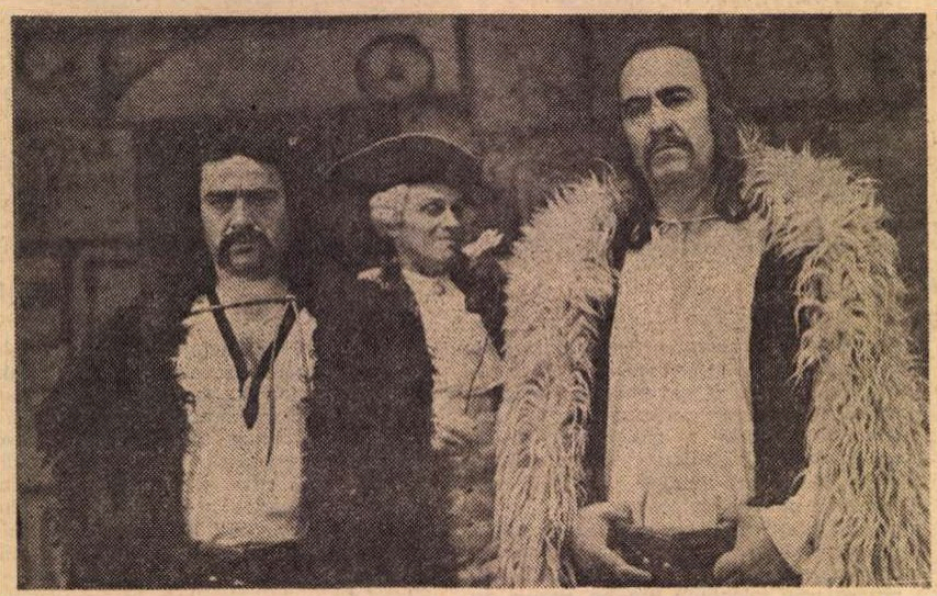

Secvență din spectacolul tîrgu-mureșan Procesul Horia, premiat la Festivalul național „Cîntarea României"

Moment din Patetica '77, spectacol craiovean premiat la Festivalul național „Cîntarea României"

Afișul finalei

TIMP de o săptămînă s-a desfășurat în Capitală etapa republicană a teatrelor dramatice profesioniste în Festivalul național „Cîntarea României". Au participat 17 din cele 40 de trupe ale țării. S-au prezentat în fața juriului și 7 recitaluri individuale și de grup.

Manifestarea a fost deschisă de Teatrul Național „Vasile Alecsandri" din Iași cu spectacolul **Reduta.** Autorul piesei e Mircea Radu Iacoban. Regia : Sanda Manu. Premiera a avut loc la începutul stagiunii curente, la Bacău și la Iași. Lucrarea evocă destinul unor eroi de la Grivița, în împrejurările de după încheierea războiului de Independență. (Cronica, în „România literară" din 16 decembrie 1976)

Cu spectacolul **Două ore de pace** s-au înscris în concurs trei colective : Teatrul Național din Cluj-Napoca (regizor, Alexa Visarion), Teatrul Mic din București (regizor, Sorana Coroamă) și Teatrul din Tg. Mureș (secția maghiară — regizor Kincses Elemér). Piesa aparține lui Dumitru Radu Popescu. Lucrarea a fost înfățișată în premieră absolută la Cluj-Napoca, în partea a doua a stagiunii curente. Se referă la circumstanțe ale frontului din fața Plevnei în răstimpul celor două ore de armistițiu din preajma asaltului final. (Cronica, în „România literară" din 12 mai 1977).

Măria sa poporul e a șasea scriere teatrală a scriitorului bucureștean de limbă maghiară Tömöry Péter. A fost pusă în scenă de Matray Laszlo la Teatrul maghiar de stat din Timișoara, în stagiunea curentă. E biografia dramatică a pictorului revoluționar Carol Popp de Szathmary, începînd cu anul revoluționar 1848 și încheindu-se în anul Marelui Război — 1877. (Cronica, în „România literară" din 19 mai 1977).

Două teatre au prezentat drama documentară a scriitorului Mircea Bradu : Teatrul din Ploiești, sub titlul **De cîte ori am pornit,** (regizor, Magda Bordeianu) și Teatrul din Oradea, sub titlul **Hotărîrea** (regizor, Alexandru Colpacci). Premiera absolută la Oradea, în stagiunea curentă. Lucrarea are ca eroi personalități autentice ale anului 1877 — ministrul român Ion Bălăceanu, Mihail Kogălniceanu, Ion C. Brătianu, dr. Nicolae Russel, cancelarul imperial Andrássy Gyula, generalul Ignatiev ș.a. — și reconstituie artistic mai cu seamă lupta diplomatică pentru afirmarea principiului independenței României, înainte de declararea războiului. (Cronica, în „România literară" din 5 mai 1977.)

Piesa a fost publicată în „Teatrul", nr. 4/1977.

Noua piesă a lui Mihnea Gheorghiu, **Patetica '77,** s-a înfățișat în două interpretări — cea a Teatrului maghiar de stat din Cluj-Napoca (regizor Gheorghe Harag) și cea a Teatrului Național din Craiova (regizor Georgeta Tomescu). Scenariu dramatic în formula teatrului documentar, după **În război** de Duiliu Zamfirescu. Premiera absolută, la Craiova, în stagiunea actuală. (Cronica, în „România literară" din 19 mai 1977.)

Piesa a fost publicată în „Teatrul" nr. 1/1977.

Iarna lupului cenușiu de I. D. Sîrbu a fost adusă la București de Teatrul Național din Timișoara, (regizor Emil Reus). Se mai joacă și la Brașov. Premiera, în stagiunea actuală. Povestește întîmplările aventuroase ale unor români aflați, într-un oraș sub ocupație turcească în momentul declanșării războiului de Independență. (Cronica, în „România literară" din 5 mai 1977).

Textul piesei — în „Teatrul" nr. 3/1977.

Horia Lovinescu a participat la Festival cu piesa **Patima fără sfîrșit,** în două versiuni scenice : a Teatrului din Arad (regizor, Costin Marinescu) și a Teatrului din Galați (aici intitulată **Singele** — regizor Zoe Anghel Stanca). Premiera absolută a avut loc la București (Teatrul „Nottara") în stagiunea actuală. Piesa urmărește istoria unei vechi familii ardelene, al cărei ultim vlăstar se decide să pornească pe frontul de la Dunăre. (Cronica, în „România literară" din 7 aprilie 1977.)

Marin Sorescu s-a aflat pe afișul concursului național cu drama istorică **Răceala,** parafrază contemporană a evenimentelor eroice ale rezistenței românilor în timpul năvălirii otomane a lui Mohamed II în Muntenia lui Vlad Țepeș. Spectacolul Teatrului „Bulandra" (premiera absolută în stagiunea actuală) e regizat de Dan Micu. (Cronica, în „România literară" din 31 martie 1977).

A fost publicată în „Teatrul" nr. 3/1976.

Teatrul de stat din Tg. Mureș (secția română) a montat pentru Festival **Procesul Horia** de Al. Voitin, dramă istoric-documentară inspirată de procesul intentat lui Horia, Cloșca și Crișan la Alba-Iulia, de autoritatea imperială. Piesa a apărut acum zece ani pe scena Teatrului „Bulandra" și a avut, de atunci, numeroase premiere. Despre aceasta, din stagiunea curentă (regizor Dan Alecsandrescu), cronica în „România literară" din 19 mai 1977.

Piesa s-a publicat în „Teatrul" nr. 12/1966.

Șoimii de Petru Vintilă a fost pusă în scenă pentru prima oară, în stagiunea actuală, de regizorul Cristian Nacu, la Teatrul „Victor Ion Popa" din Birlad. Evocă moartea eroică a celui dintîi ostaș român căzut în luptă, în anul 1877. Spectacolul a obținut, în acest an, marele premiu al „Săptămînii teatrelor din Moldova" (Botoșani, ianuarie), (Cronica, în „România literară" din 7 aprilie 1977).

Teatrul Național „I. L. Caragiale" a figurat în Festival cu **Marele soldat** de Dan Tărchilă, piesă istorică privind participarea românilor dobrogeni la lupta pentru independență. Regia, Mihai Berechet. Premiera absolută a avut loc în stagiunea actuală, la Constanța. (Cronica în „România literară" din 12 mai 1977.)

Teatrul Giulești a prezentat în premieră absolută, chiar în faza întîi a Festivalului național. **Descălecătînarea** de Alexandru Sever, dramă istorică din perioada domniei lui Constantin Cantemir. Regizor : Tudor Mărăscu.

RECITALURILE au fost susținute de Leopoldina Bălănuță și Anda Călugăreanu (Teatrul Mic), Ion Caramitru (Teatrul „Bulandra"), Vasile Constantinescu (Baia Mare), Tudor Gheorghe (Craiova), Varga Vilmos și Ildiko Török-Kiss (Oradea — secția maghiară), Ileana Focșa, Ileana Zărnescu, Petre Dumitrescu (Pitești), Romel Stănciugel (Constanța).

DUPĂ cum se poate observa, cu o excepție, piesele de pe afișul Festivalului sînt creații ale anului curent. Toate premierele aparțin acestei stagiuni.

Valentin Silvestru

Flash back

● Al cincilea film al lui Robert Flaherty — al treilea, în ordine, după **Nanuk** — este **Moana,** considerat împreună cu acela un prototip al genului documentar. A compara aceste două capodopere este a disocia frumosul real de frumusețea artistică, măiestria efectivă a autorului de cea conținută a creației.

Venit cu patru ani mai tîrziu, în 1926, **Moana** este, față de **Nanuk,** mai sigur, mai matur, mai îndeminatic. Dar vai, unde duc această lipsă de probleme, această certitudine trufașă, această perspicacitate tehnică, această încredere exagerată în fotogenia subiectului, în posibilitățile camerei de luat vederi ? **Nanuk** a fost filmat în ținuturile albe ale eschimoșilor și ca să ajungă la sufletul acestora aparatul trebuise să se umilească, să accepte banalul, să se mulțumească, auster, cu parcurgerea drumului cel mai scurt pînă la viața comună, transformată în ritual tocmai de sărăcia frustrată de fantezie.

Pentru **Moana,** drumul a fost mai lung și mult mai promițător. Cineaștii au petrecut doi ani în insulele arhipelagului Samoa, unde se părea că totul e mai favorabil artei : de la peisajul sofisticat, pînă la stilul luxuriant de viață, dragoste și credință, totul promitea o repetare superioară — și fără nici un efort de imaginație — a schemei din **Nanuk.**

Frumosul în sine și frumosul „văzut"

Dar faptele aveau să se petreacă pe dos, iar frumusețea luată de-a gata urma să joace feste celor ce îi atribuiau dinainte succesul. În **Nanuk** lucrurile erau nu atît frumoase, cît frumos **descoperite,** frumos **văzute :** lupta pentru doborîrea unei foci, pentru construirea unui adăpost de o noapte era la limita subțire între viață și moarte, între ființă și neființă. În **Moana,** dimpotrivă, frumosul este intrinsec, el nu se lasă mult ademenit, războirea oamenilor se face numai cu propria lor condiție inferioară, sau, dacă, vreți, cu tabloul încremenit al junglei din care își pot lua oricînd hrana, și atunci, această dispută lentă cu nevoile fiziologice (de pildă, foamea astîmpărată printr-un fruct tropical) își pierde frisonul existențial, devine viscerală, cel mult etnografică. Pe fundalul pereților tropicali, al lianelor nemuritoare și al darnicilor copaci seculari este decepționată astfel curiozitatea sufletului nostru pentru veșnicia gestului, pentru măreția dramatică a clipei.

O învățătură pentru toate timpurile și școlile : frumosul trebuie căutat și „văzut", trebuie cîștigat cu sfioasă îndărătnicie, chiar și atunci cînd el ni se oferă prefabricat și cu ambiții de perfecțiune.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

Scena cu două milioane de interpreți

■ Festivalul național „Cîntarea României" a intrat în ultima fază. Emoțiile ating cote importante, întrecerea desfășurîndu-se acum între cei mai buni dintre cei mai buni. O informație recentă estima că numărul participanților la toate fazele Festivalului este de 2 milioane. Cifră cu adevărat revelatoare pentru dimensiunea activității culturale de masă pe care posturile de radio și studiourile de televiziune o reflectă cu promptitudine și atenție.

■ Săptămîna trecută, teatrul TV a avut îmbucurătoarea inițiativă de a se adresa unui foarte bun text al literaturii noastre actuale, dramatizînd **Costandina** de Zaharia Stancu (adaptarea pentru TV — Constantin Bărbuceanu, regia artistică — Cornel Popa). Revelația spectacolului a fost tînăra Dana Dogaru (interpreta rolului principal), cu o perfectă echilibrare a nuanțelor, densificînd liniile dure ale conflictului cu substanțiale trăiri și sentimente. Bine secondată în primul rînd de Ica Matache (mătușa Uțupăr), apoi de Margareta Pogonat, Eugenia Maci, Emanoil Petruț, Dana Dogaru a realizat un foarte bun rol pornind de la o partitură dramatică dificilă, ale cărei capcane și ale cărei virtualități a avut talentul să le învingă sau, dimpotrivă, să le accentueze. Mai puțin inspirată a fost alegerea micului Darie, aici reprosul se îndreaptă — să fim foarte bine înțeleși — nu spre copilul interpret, ci spre o anumită concepție a regiei noastre de teatru TV care, urmînd exemplul deloc fericit al multor filme românești pentru tineret, preferă fizionomii drăgălașe fizionomiilor interesante și expresive.

■ Sîntem încă sub impresia audierii ultimei **Biografii** (radiofonice) **a unei capodopere.** Duminică seara, viața palpitantă a **Scrisorii pierdute** (citită la Junimea la 23 septembrie 1884 și jucată în premieră absolută la București, marți 13 noiembrie același an, pentru ca de atunci să facă parte din repertoriul permanent al marilor teatre din România și din peste alte 40 de țări) a fost emoționant evocată de Valentin Silvestru într-o emisiune-document avînd ca ilustrare interpretări celebre, de referință ale scenei noastre. Ieri seară, omagiul Caragiale s-a întregit cu difuzarea **Nopții furtunoase** (regia artistică — Sică Alexandrescu),

„CÎNTAREA ROMÂNIEI"

Cinema

Secvențe muzicale pasionante

DEFILAREA formațiilor muzicale profesioniste în cadrul etapei republicane a Festivalului național „Cîntarea României" a reprezentat o experiență artistică de un interes unic. Era imposibil de urmărit totalitatea manifestărilor, multe din ele programate simultan, așa că orice critic era nevoit să facă o alegere, mai cu seamă în funcție de ceea ce înfățișa pentru el noutatea. Și cum ascultasem încă din etapa interjudețeană o serie de orchestre, mi-am propus ca obiectiv să prezint publicului meloman măcar o suită de opinii despre filmul evoluțiilor simfonice din finală. Însumînd toate impresiile, se poate afirma, fără nici o putință de tăgadă, că România este, la ceasul de față, **o mare putere muzicală.** Colindînd, de multă vreme, festivalurile internaționale, îmi pot da seama că puține țări europene se pot mîndri cu un număr echivalent de orchestre de o atare calitate. „Cîntarea României" a avut imensul merit că ne-a făcut conștienți de acest adevăr, poate și cu adaosul că mai este încă mult, foarte mult, de făcut, pînă la exploatarea deplină a unui asemenea prestigiu artistic, că sîntem prea modești și că a sosit timpul să ne convingem și noi și să convingem și pe alții — pe fapte, nu pe vorbe — că orchestrele noastre sînt competitive la cel mai înalt nivel. Important este însă că nu numai cele mai faimoase, — ale Filarmonicilor din București, Cluj-Napoca, Iași, Orchestra Radioteleviziunii — merită asemenea aprecieri. Etapa republicană, dar și cea anterioară, au dovedit că formațiile tuturor filarmonicilor țării au înregistrat progrese uimitoare. Aceste instituții care desăvîrșesc, la un secol de la cucerirea Independenței de stat a României, o operă de culturalizare pe scară națională inițiată încă din veacul trecut de înaintașii ce avuseseră viziunea viitorului luminos al spiritualității românești, sînt astăzi focare de frumos artistic de primă însemnătate. Ele se cuvin iubite, ocrotite, ajutate, propagate, pentru că valoarea contribuției pe care o aduc la luminarea culturală a poporului și la înfățișarea în lume a dimensiunilor geniului muzical românesc este inestimabilă.

Fără îndoială, există o anume voluptate a retrospectivelor, ne face plăcere să ne amintim de momentele de mare artă pe care le-am trăit. Dincolo de rezultatele marii întreceri — oferite de jurii la capătul unor dezbateri îndelungi și spinoase, datorită faptului că valorile adevărate erau atît de numeroase — fiecare formație, fiecare ansamblu aproape merită să fie rememorate pentru frumusețile pe care ni le-au oferit. Prefer să le iau în ordinea desfășurării filmului :

ORCHESTRA Filarmonicii „Gh. Dima" din Brașov. Revelatoare tălmăcire a **Concertului pentru orchestră de coarde** de Paul Constantinescu. Chipul compozitorului și omului reînvie : cu gravitatea și tristețile lui, dar și cu umorul, incisivitatea, amorul aprins pentru ce este mai proaspăt și mai plin de sevă în cîntecul popular. Fiecare frază este grăitoare și aduce o noutate. Asta se cheamă **interpretare creatoare.** Ionescu-Galați se pricepe însă admirabil și la fulgurarea timbrală a muzicilor mai noi : **Concertul pentru violă** de Myriam Marbe (cu căldura molipsitoare a soloului lui Vladimir Mendelsohn) apare cizelat cu dragoste de bijutier al sonorităților moderne. Dar și alte peisaje, mai dramatic vălurite (Iancu Dumitrescu) sau concentratele încleștări muzicale între catastrofă și tămăduire (Dumitru Capoianu) sînt privite cu același ochi ager și expert.

ORCHESTRA Filarmonicii „Moldova" din Iași. N-am fost — și îmi pare rău, n-am rezistat cîntecului de sirenă al viorii lui Szeryng, din aceeași seară. Îmi permit totuși să arăt că toate ecourile sînt entuziaste, atît pentru autoritatea fermecătoare a lui Ion Baciu cît și pentru noua lucrare a lui Sabin Pautza.

ORCHESTRA simfonică a Radioteleviziunii, dirijată de Iosif Conta. **Simfonia I** de Enescu își renaște, neobosită de vreme, elanurile și tainele. Program nou foarte consistent : îndelunga meditație, cu ton de confesiune urcată spre podiumul simfonic din tainițele cele mai adevărate ale unui suflet sensibil și rafinat — **Eminesciana III** de Pascal Bentoiu, hieratismul neo-bizantin al cîntării lui Doru Popovici escaladînd totuși piscurile, bine profilate, ale dramatismului **(Cantata 1877,** pe versuri de Valeriu Bucuroiu), verva povestitoare și fără prejudecăți a muzicii de film a lui Tiberiu Olah pentru „Mihai Viteazul".

FORMAȚIILE Filarmonicii „Banatul" din Timișoara. Pitoresc bănățean **(Rapsodia** lui Nicolae Boboc), un glas violoncelistic cuceritor de pur și firesc — Alexandra Guțu — în **Concertul** de Vieru. **Cîntarea străbunilor** — amplu oratoriu al lui Remus Georgescu, lucrat cu profesionalitate impecabilă și suflu sufletesc sincer de un compozitor-dirijor care a lăsat să vină spre el toate izvoarele muzicii veacului. Frumuseți corale deosebite, realizate exemplar de un ansamblu fidel, trup și suflet, autorului de la pupitru.

FILARMONICA „George Enescu". Organism simfonic de mare clasă, reunind instrumentiști de prima mînă. Ion Voicu a adunat aici **crema** noii generații de interpreți. Mircea Cristescu, clasicist și ponderat, desfășoară muzica lui Paul Constantinescu în spiritul **Concertelor de orchestră** ale veacului nostru; apoi, parcurge fluent paginile pline cu nestemate sonore duioase și evocatoare ale **Suitei sătești** de George Enescu. **Un pămînt numit România,** oratoriu pe versurile lui Nichita Stănescu, ni-l prezintă pe Liviu Glodeanu stăpîn pe manevrarea maselor sonore, cu strășnicia colțoasă ușor îmblînzită pe alocuri în volute sonore atractive — dar consecvent cu el însuși și gata oricînd, ca și poetul, să demitizeze convenințe de carton.

FILARMONICA de Stat din Cluj-Napoca. Ținută impunătoare a unei falange simfonice academice exemplare. Redarea **Simfoniei a III-a** de George Enescu reprezintă, fără îndoială, unul din cele mai emoționante omagii aduse geniului orchestral al marelui nostru maestru. Intensitățile culminante sînt oricînd **calitative,** nu rănesc urechea, se încadrează unei autentici culturi sonore. Toate firele se aud, detaliul apare cizelat la maximum și totuși suflul, entuziasmul trăirii, domină întregul. Flacăra solistică vie a cîntului lui Ștefan Ruha ne restituie un frumos **concerto** românesc pe care era să-l uităm, cel al lui Paul Constantinescu. În fine, Vasile Herman fixează embleme comemorative eficiente cu cantata **Ecouri '77.**

Alfred Hoffman

Malgorzata Braunek, protagonista ecranizării poloneze a romanului lui H. Sienkiewicz Potopul

„Zori în flăcări"

UN film interesant despre partizani a fost **Zori în flăcări** (de regizorul Janusz Zaorski și dramaturgul Stanislaw Grochowiak). Întîlnim, în pelicula poloneză, un personaj nazist foarte curios : hitleristul care **regretă** și mai ales curiosul său fel de a regreta. L-am mai întîlnit odată, în filmul lui De Sica și întrucîtva al lui Rosellini : **Generalul della Rovere).** În filmul polonez, colonelul neamț are o scenă cu un preot. Acesta vine la el, îl acuză, pe dînsul și întreaga Germanie, în modul cel mai insultător, și cere să fie arestat. Voia ca, prin această arestare, compatrioții săi să știe că a fost alături de ei. Colonelul neamț însă refuză. Și îi spune pe șleau: „Nici mie nu-mi place ceea ce facem. Dar nu avem încotro. Numai terorizînd, numai așa putem ține pe loc entuziasmul patrioților. Intensitatea supraomenească, stupidă, a curajului lor ne obligă să recurgem la singurul mijloc în stare să-i mai astîmpere". Cu alte cuvinte, nazistul nu era o simplă brută, ci o brută cu conștiință, dar o conștiință răsărită tocmai pentru a fi, repede și senin, aruncată în gunoi.

Gestapoul hotărîse să impresioneze pe invincibilii patrioți ascunși în pădure, organizînd o fantastică spînzurătoare a patruzeci de partizani, toate acestea în piața cea mare a orașului, cu patruzeci de spînzurători gigantice, cu muzică militară, cu grandoare spectaculoasă de operă wagneriană. Firește, realizarea acestui teatru al grozăviei cerea concursul dulgherilor din oraș. Terorizați, ei sfîrșesc prin a ceda. Lucrează pilonii uriași ai spînzurătorilor și îi instalează în piața cea mare. Tot orașul s-a adunat acolo, ca să poată huidui. Dar iată că șeful echipei de dulgheri, socotit pînă atunci a fi un abject colaboraționist, se năpustește spre podium-ul spînzurătorilor și aruncă pe scînduri un bidon de benzină. Îl aprinde și tot spectacularul eșafodaj arde. Iar el, ucis de o rafală de mitralieră, se mistuie simbolic în flăcările eșafodului.

D. I. Suchianu

Telecinema

Drumul și drama

● Mama își poartă copilașul pe spate, tata ține băiețelul mai mare de mînă, mai e și bunicul, toți cinci pleacă de pe o insulă spre o altă insulă, spre Hokkaido, departe, cu trenul, peste mare, în 1970, filmul ține mult la date, la precizarea drumului, la numirea fiecărei linii feroviare, parcă am avea de-a face cu marile istorii, cu marile bătălii, despre care trebuie să știm ziua și locurile lor. Nu e decît o plecare a unor oameni sărmani — de pe un pămînt al țării lor pe altul — ca-n **Rocco...** la italieni, ca-n **Fructele miniei** la americani, nu e decît un drum ale cărui idei au fost epuizate în atîtea balade și epopei realiste și neo. N-au fost epuizate. Ceea ce mai pot extrage japonezii dintr-un drum e miraculos. Ei nu dramatizează, nu complică, ei simplifică la maximum și din simplitate în simplitate, din haiku în haiku, ei ajung la suav, la îngrozitor, la complicațiile delicateții, la rafinamentul suprem al dramei, exprimate cîndva de un filosof al lor : disperarea ca și speranța au un numitor comun, iluzia.

Oamenii — după ce și-au luat rămas bun de la vecini, închinîndu-se respectuos în fața lor — ajung la Osaka și aici dau ochi în ochi cu Expoziția mondială și modernă. E atîta lume că te temi că mama, tata și copiii se vor pierde de bunicul. Temerea înflorește fragil — din căpșorul pruncului peste umărul mamei, din trecerea pe sub un pasaj. Apoi ajung la Tokio și la Tokio se prăpădește din nimic, deodată, din boală ca orice boală, din drum, copilul cel mic. Bunicul îi spune tatălui, să nu urle, să nu facă zgomot, „să nu trezească băiețelul mai mare". Drumul nu se întrerupe, nimeni nu se răzgîndește — ei trec marea, „n-au încotro", și privesc un om care ia pastile împotriva răului de mare. Mama, pe ferryboat, aude scîncetul unui copil și nu știe să încremenească. Tatăl își pierde capul, plînge fără rușine, urlă femeii că din cauza ei a murit copilul, bunicul îi spune atît : „nu știi să te descurci..." Tatăl adoarme cu băiețelul pe umăr. Ei ajung în Hokkaido, e zăpadă, e iarnă. Bunicul moare după ce a dat primul tîrnăcop în pămîntul înghețat și a cîntat noaptea, fericit. Peste un timp, se naște o vițeluță și — după ce s-a uitat înspăimîntată de fericire, în staul — femeia îi arată bărbatului cum ținea lăbuțele noua născută. Femeia poartă prunc în pîntec și bărbatul tremură pentru ea, la fiecare hurducătură a mașinii pe cîmp.

Omul trece printre cireșii în floare, ca printre tot atîtea primejdii și încîntări. Happy-end-ul e cifrul dramei din orice triumf.

Radu Cosașu

SECVENȚA

● Știu un om care a văzut acest film — despre **Don Juan,** prezentat duminică pe micul ecran este vorba — acum exact 20 de ani, ca în Dumas, și care mi-a mărturisit cu toată sinceritatea că s-a așezat duminică în fața televizorului, s-a uitat pe îndelete la film ca la unul neștiut și abia într-un tîrziu și-a adus aminte că a văzut acest **Don Juan** acum 20 de ani... Trist, foarte trist lucru, pentru că — zic eu — un **Don Juan** oricît de oarecare nu poate fi uitat atunci cînd neuitatul Fernandel vine și rîde în fața aparatului de filmat. Întîmplarea mi se pare însă instructivă în felul ei, fiindcă ea îmi spune, oare ce îmi spune ? Desigur că întîlnirea cu un film e întotdeauna ca o dragoste. Se poate uita, adică...

a. bc.

■ Un „serial" TV cu adevărat senzațional, și calificativul nu este aici un superlativ util retoricii jurnalistice, se dovedește în fiecare luni seara **Panoramic,** subintitulat pe la începutul anului **Economie și viață.** Și chiar acesta este obiectul celor 30 de minute de emisie : modul în care economicul a devenit pentru omul modern un criteriu indispensabil de valorificare, înțelegere și comentare a vieții, modul, deci, în care statisticile infailibile fac să se modifice fie și cît de puțin perspectiva noastră asupra realului, îmbogățîndu-l și evidențiindu-l în același timp, după cum modul în care viața irumpe nu o dată în lumea cifrelor, corectîndu-le sau dîndu-le semnificație. Rubricile emisiunii iau în discuție teme și aspecte de specialitate cunoscute de noi din ziare, tratate, documente. Felul, însă, în care redactorii le transpun pe ecran, le montează într-o succesiune mereu interesantă, capacitatea lor de a surprinde caracteristicul, ineditul, indicele revelatoriu dau interesul transmisiei care se urmărește, nu o dată, cu sufletul la gură. Performanță deloc de trecut cu vederea. Tonul este destins, informația concludentă, satira caustică, observația pătrunzătoare. Inițiativele valoroase sînt îmbrățișate cu repeziciune și căldură, în timp ce mentalitatea retrogradă este pusă la zid cu severitate și distincție. Se simte că autorii **Panoramicului** își iubesc meseria : ei resping frazele călduțe, relatările anodine, soluțiile facile, încercînd, în schimb, cu bune rezultate de cele mai multe ori, să dea relief faptelor relatate, dincolo de care se distinge cu mare claritate, deci și eficiență, demonstrația de idei. Economiștii de la **Panoramic,** specialiști, jurnaliști și moraliști, contribuie în chip real — așa cum cerea un mare reporter-poet — ca spectatorii să devină mai repede și mai sigur contemporani cu epoca lor.

■ În luna iunie, emisiunea radiofonică **Moment poetic** difuzează poezie clasică și contemporană românească închinată eroilor naționali. Pentru început, versuri evocînd pe Decebal, Gelu, Menumorut, Dragoș, Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn...

Ioana Mălin

Programul Festivalului

București 12-19 iunie 1977

FESTIVALUL EUROPEAN AL PRIETENIEI

DUMINICĂ, 12 IUNIE 1977

Sala Mare a Palatului R.S. România

Ora 11. Spectacol inaugural. Își dau concursul : **Corul „Madrigal" al Conservatorului „Ciprian Porumbescu".** Dirijor : Marin Constantin, artist emerit. Solişti : Magdalena Popa — balerină, Maria Slătinaru — soprană, Gheorghe Crăsnaru — bas ; **Orchestra de cameră „Bucureşti".** Dirijor : Ion Voicu — artist al poporului. Solişti : Ion Voicu, Varujan Cosighian, Mihaela Martin, Lenuța Ciulei ; **Formații de cîntece și dansuri populare românești,** laureate ale festivalului „Cîntarea României".

Ora 20. Concert de muzică Country Jazz Blues, cu formația „The Red Clay Ramblers" (S.U.A.)

Ateneul Român

Ora 20. Orchestra simfonică și corul Filarmonicii „George Enescu". Dirijor : Mihai Brediceanu — artist emerit. În program : Gh. Dumitrescu : Oratoriul **Soarele neatîrnării.** Solişti : Mariana Stoica, Martha Kessler, George Lambrache, Gheorghe Crăsnaru.

Opera Română

Ora. 20. Opera Română, W. A. Mozart : **Flautul fermecat.** Dirijor: Constantin Petrovici. În distribuție: Viorel Ban, Valentin Teodorian — artist emerit, Silvia Voinea, Elena Grigorescu, Constantin Gabor, Cornelia Angelescu.

Ansamblul artistic „Rapsodia Română"

Ora 20. Ansamblul folcloric „Kolo" — R.S.F. Iugoslavia.

Teatrul de stat de operetă. Teatrul de operetă. Florin Comişel : **Leonard.**

LUNI, 13 IUNIE 1977

Studioul de concerte al Radioteleviziunii

Ora 20. Corul bărbătesc „Sängerlust" din Steyer — Austria ; **Orchestra de studio a Radioteleviziuni române.** Dirijor : Carol Litvin. Lucrări de : Gh. Dumitrescu, M. Negrea, L. Ionescu, Schubert, Weber, Giordano.

Sala Mică a Palatului R. S. România

Ora 20. Recital vocal : Ritva Auvinen — soprană. La pian : Eero Heinonen. (Finlanda). Lucrări de : Sibelius, Rahmaninov, Mozart. **Recital de pian :** Eero Heinonen (Finlanda). Lucrări de : Chopin, Debussy, Sibelius, Englund.

Ansamblul artistic „Rapsodia română"

Ora 18.30 . Ansamblul artistic Rapsodia română. Spectacolul **Bucuroşi de oaspeți.**

Teatrul de stat de operetă.

Ora 20. Grup folcloric vocal-instrumental (Sebö Ferenc, Halmoş Béla, Sebastién Maria, Eri Peter) R. P. Ungară.

MARȚI, 14 IUNIE 1977

Ateneul Român

Ora 20. Orchestra de cameră din Wallonia, „Ansamblul de coarde Eugène Ysaye" (Belgia). Dirijor și solist : Lola Bobescu. Lucrări de : Geminiani, Haendel, Mozart, Vivaldi, Rossini, Grieg, Berber, Ysaye.

Opera Română

Ora 20. M. Musorgski : **Hovanscina.** Teatrul Academic de Stat de operă şi balet „T. G. Sevcenko" din Kiev — U.R.S.S.

Ansamblul artistic „Rapsodia română"

Ora 20. Ansamblul de cîntece şi dansuri „Prietenia" din Plevna — R.P. Bulgaria.

Palatul Sporturilor şi Culturii

Ora 20. Orchestra de estradă a Radioteleviziunii române. Dirijor Sile Dinicu — artist emerit. Solistă : Helena Vondrackova — R.S. Cehoslovacă.

Teatrul de stat de operetă

Ora 20. Grup folcloric vocal-instrumental : Sebö Ferenc, Halmoş Béla, Sebastién Maria, Eri Peter) — R.P. Ungară.

MIERCURI, 15 IUNIE 1977

Studioul de Concerte al Radioteleviziunii

Ora 20. Recital de pian: Fernande Kaeser (Elveția). Lucrări de : Ravel, Debussy, Prokofiev. **Recital de vioară :** Tunc Unver (Turcia). Lucrări de Bartok, A. Saygun, Bach. La pian : Doina Micu.

Opera Română

Ora 20. S. Gulak — Artemovski : **Zaporojanul dincolo de Dunăre.** Teatrul Academic de Stat de operă şi balet „T.G. Sevcenko" din Kiev — U.R.S.S.

Sala Mică a Palatului R.S. România

Ora 20. Quartetul de coarde din Berlin. (R.D. Germană). Lucrări de Beethoven, Şosatokovici.

Ansamblul artistic „Rapsodia română"

Ora 20 : Ansamblul folcloric din Scheessel — R. F. Germania.

Teatrul de stat de operetă

Ora 19,30 : Teatrul de operetă. J. Strauss : **Singe vienez.**

JOI, 16 IUNIE 1977

Ateneul Român

Ora 20 : Orchestra simfonică a Academiei Naționale „Santa Cecilia". Dirijor : Carlo Maria Giulini (Italia). În program : Beethoven : **Simfonia a VII-a ; J. Brahms : Simfonia a IV-a.**

Studioul de concerte al Radioteleviziunii

Ora 20 . Orchestra simfonică a Radioteleviziunii Române. Dirijor : E. G. Asensio — Spania. Solistă : Silvia Marcovici. În program : L. Glodeanu : **Suita simfonică Pintea Viteazul** (în primă audiție) ; Ceaikovski : **Concertul în re major pentru vioară şi orchestră op. 35 ;** Ceaikovski : **Simfonia a II-a.**

Opera Română

Ora 20 . M. Musorgski : **Hovanscina** — Teatrul Academic de Stat de operă şi balet „T. G. Sevcenko" din Kiev — U.R.S.S.

Ansamblul artistic „Rapsodia română"

Ora 20 : Ansamblul „Holstebro Folkedansere" — Danemarca

Teatrul de stat de operetă

Ora 20 . Formația de flamenco, cu Lucero Tena — Spania.

VINERI, 17 IUNIE 1977

Ateneul Român

Ora 20 : Orchestra Simfonică a Academiei Naționale „Santa Cecilia". Dirijor : Carlo Maria Giulini (Italia). În program : Beethoven : **Simfonia a VII-a ; J. Brahms : Simfonia a IV-a.**

Opera Română

Ora 20 : Baletul teatrului din Atena. Coregrafia : Y. Metsis. Muzica : Debussy, Skalkottas, Martin. Decoruri şi costume : L. Zaimi.

Sala Mică a Palatului R. S. România

Ora 20 : Formația „Camerata" (Canada). Lucrări de Bach, Brahms, Beetoven, Mozart, Saint-Saëns. Campbell.

Ansamblul artistic „Rapsodia română"

Ora 20 . Ansamblul artistic Rapsodia română. Spectacolul **Bucuroşi de oaspeți.**

Teatrul de stat de operetă

Ora 19,30. Teatrul de operetă. Franz Lehar : **Țara surîsului.**

SÎMBĂTA, 18 IUNIE 1977

Sala Mare a Palatului R. S. România

Ora 20 : Orchestra Simfonică şi corul Filarmonicii „George Enescu". Dirijor : Roberto Benzi — Franța. În program: Beethoven — **Simfonia a IX-a.** Solişti : Eugenia Moldoveanu, Martha Kessler, Ludovic Spiess, Gheorghe Crăsnaru.

Ateneul Român

Ora 20 : Quartetul Academica al Conservatorului „Ciprian Porumbescu". În program: G. Enescu: **Quartetul op. 22, nr. 2 în sol major,** R. Palady : **Quartet ;** Quartetul „Napoca" al Filarmonicii Cluj-Napoca. În program : W Berger — **Quartetul nr. 6 ;** Beethoven — **Quartetul op. 74.**

Opera Română

Ora 20 : Opera Română A. Adam : **Giselle.** Dirijor: Constantin Petrovici. În distribuție : Carla Fracci, Paulo Bortoluzzi — Italia ; Petre Ciortea, Mihaela Crăciunescu, Liliana Sandu, Cristian Crăciun.

Sala Mică a Palatului R. S. România

Ora 20 . Recital Heinrich Schiff — violoncelist (Austria). La pian : Sunna Abram. Lucrări de Beethoven, Brahms, Martin.

Ansamblul artistic „Rapsodia română"

Ora 20 : Baletul teatrului din Atena. Coregrafia : Y. Metsis. Muzica : Debussy, Skalkottas, Martin. Decorul şi costume : L. Zaimi.

Palatul Sporturilor şi Culturii

Ora 20 . Thérèse Steinmetz (Olanda) şi formația sa.

Teatrul de stat de operetă

Ora 19,30: Teatrul de operetă. Emmerich Kalman : **Silvia.**

DUMINICĂ, 19 IUNIE 1977

Studioul de concerte al Radioteleviziunii

Ora 20 : Madrigaliştii din Bratislava. Dirijor : Ridezer Halasek.

Opera Română

Ora 20: Opera Română. G. Puccini: **Tosca.** Dirijor: Constantin Petrovici. În distribuție: Hanna Rumovska, Roman Wegrzyn — R.P. Polonă; Nicolae Herlea — artist al poporului, Dumitru Brebenel, Constantin Gabor.

Sala Mică a Palatului R. S. România

Ora 20 : Recital de pian : Olivier Gardon (Franța). Lucrări de Franck, Brahms, Debussy.

Ora 19. Teatrul de operetă. George Grigoriu: **Eternele iubiri.**

Plastică

Etapa republicană a Festivalului „Cîntarea României"

Pictură şi sculptură

MARȚI, 31 mai, în trei centre ale țării, la aceeaşi oră, s-au deschis trei expoziții de artă plastică în care sînt grupate lucrările selecționate pentru faza finală a Festivalului național „Cîntarea României", reflectînd nu numai talentul artiştilor profesionişti ci şi calitatea complexă a responsabilității lor civice, reflex al noului climat spiritual ce animă cultura noastră socialistă. **Artele decorative** la **Oradea,** în „Muzeul Țării Crişurilor", **grafica** la **Cluj-Napoca** şi, în sfîrşit, **pictura şi sculptura** la **București** formează jaloanele unei succinte treceri în revistă a disponibilităților creatoare proprii ansamblului plasticii noastre contemporane, polarizate şi de această dată în jurul conceptului de artă militantă, de artă angajată, cu finalitate estetică şi socială. Acesta este, dealtfel, şi scopul amplei acțiuni în care au fost antrenați cu adevărat toți creatorii de frumos din țara noastră, într-o însufleţitoare competiție, acest Festival național, pe bună dreptate intitulat simbolic, asemeni unui „memento", „Cîntarea României".

Secțiunea de **pictură şi sculptură,** adăpostită de generosul hol al „Teatrului Național" reprezintă o sumă critică a celor mai reuşite piese prezentate de-a lungul Festivalului aprecierii publicului şi juriilor oficiale, devenind, prin chiar această premisă, un posibil criteriu pentru reconstituirea imaginii de ansamblu a preocupărilor şi disponibilităților creatorilor noştri. Firește, în această situație un loc esențial revine judecăților operate din unghiul valorii tematice, a modului în care o idee generoasă şi cu decisă finalitate ideologică, politică, educativă stimulează imaginația şi provoacă acea concentrare a tuturor resurselor necesare realizării operei de artă. Din această perspectivă, nicidecum restrictivă prin chiar cîmpul larg al ideilor majore aduse în discuție, şi stimulativă, pentru că se alimentează din marile repere istorice, etice, morale, estetice proprii spiritualității românești, vom constata o caleidoscopică diversitate, ceea ce conferă caracterul viu şi atractiv al acestei expoziții, şi totodată şansa de a cuceri adeziunea publicului celui mai larg.

Debutînd în acest an marcat de cîteva aniversări deosebite pentru poporul nostru, „Cîntarea României" devine implicit locul geometric al preocupărilor pentru artă de conținut, cu finalitate militantă şi educativă, întîlnire între secvențe din epopeea națională şi subiecte deduse din realitatea imediată, vie şi dinamică. Astfel concepută, suita etapelor care au precedat această finală cu caracter totalizator a permis accesul celor mai diferite subiecte.

ACCEPTÎND ca pe o dominantă clar exprimată acea angajare prin artă ce marchează, dealtfel, întreaga creație românească de astăzi, şi relevînd reuşitele certe din domeniul ilustrării marilor momente ale istoriei noastre — cu precădere cel al Independenței de la 1877 şi cel al răscoalelor din 1907, dar şi altele, cu ecouri de legendă — va trebui să admitem că, permiţîndu-ne nuanțări şi explicabile rezerve, criteriul valorii intrinseci a sintagmei expresive, fie aceasta pictură sau sculptură, joacă un rol determinant în aprecierea temperaturii calitative a unei expoziții ce grupează cele mai marcante personalități, chiar în absența unor maeştri. Ajunşi aici, şi renunțînd la referirile ce însoțesc, de obicei, judecățile estetice, va trebui să remarcăm tonul general ridicat al exprimării prin limbaj specific, dar şi unele decalaje calitative ce se datoresc, fără îndoială, generozității juriului şi dorinței, explicabile dealtfel, ca toate centrele artistice ale țării să fie reprezentate în această expoziție cu un caracter atît de special. Observația noastră se justifică şi mai mult prin referire la etapele anterioare, cînd în expoziția de la București, de exemplu, au existat numeroase lucrări de certă calitate, absente însă din manifestarea finală. Oricum, concurînd tradiționalele „Anuale" prin sporul de angajare tematică şi expresivitate intrinsecă, etapa finală a Festivalului „Cîntarea României" aduce posibilitatea judecăților prin comparație dintr-un unghi nou, marcînd sensul social, umanist, al creației noastre plastice.

Centrele artistice de pe teritoriul țării se prezintă cu piese de real interes, adeseori în grupaje ce mărturisesc existența unei atmosfere colective de creație de cea mai bună calitate, fără ca prin aceasta reliefurile personalităților să fie anulate, şi în acest sens putem reține în primul rînd selecția realizată de vechiul centru artistic al Iaşului, în care contribuția unor creatori, ca **Dan Hatmanu, A. Podoleanu, Val Gheorghiu, Liviu Suhar, D. Gavrilean, Fr. Bartock, C. Ionescu, N. Matyus** definește un climat deosebit de interesant sub aspect calitativ. Același lucru se poate afirma şi despre prezența artiştilor din Cluj-Napoca, totdeauna aplecați cu seriozitate asupra problemelor de conținut şi expresie, adepții unei arte solide, de forță şi subtilitate. Semnificativ şi pozitiv ni s-a părut de asemeni faptul că centre pînă nu demult abia cunoscute sînt prezente cu lucruri demne de reținut, poate doar o parte din ceea ce ar putea să arate publicului dornic de artă autentică. Este şi acesta un fapt ce se cere subliniat, ca o altă dimensiune specifică Festivalului „Cîntarea României", numele multor creatori meritînd a fi reținute, alături de cele deja amintite, şi de cele ale artiştilor bucureşteni despre care am avut deja prilejul să scriem. Dintr-o selecție atît de amplă, dominată mai ales de autoritatea cantitativă a picturii, ce e drept potențată de cîteva reale reuşite ale sculptorilor, se impun prezentele unor artişti ca **Aurel Ciupe, Alex. Mohi, T. Botiş, Paul Sima, N. Maniu, Iosif Bene, Sorin Ilfoveanu, Ana Ruxandra, Ion Neagoe, I. Şulea-Gorj, P. Jecza, Pali Lajos, Mircea Popa, V. Mancaş, E. Modilcă, Alexandrina Gheție, Eug. Tăutu, N. Munteanu, M. Trifan, Eust. Gregorian, Viorel Toma, Angela Tomaselli, I. Vlad, T. Hrişcă, Gh. Pogan, Istvan Barabas, Sandor Plugor, T. Cercel, M. Bejcu, Gh. Iovian,** suită de nume şi talente prin care se rotunjeşte imaginea forțelor artistice şi, prin ea, cea a sensului actual al artei noastre.

Desigur, înainte de a fi o etalare de nume, stiluri, personalități şi tendințe, această finală a prezenței profesioniştilor în „Festival" reprezintă imaginea unor preocupări de esență şi, ca atare, sensul nou al politicii culturale postulate cu luciditate de Partidul nostru, sensul unei culturi a masei de creatori, în totalitatea ei diversă şi atît de pasionantă, destinată tuturor, la fel cum „Cîntarea României" a reprezentat şi reprezintă şi astăzi un elogiu adus acestui pămînt şi oamenilor lui, aflați în fața unei existențe noi, cea socialistă.

Virgil Mocanu

Meridiane

Electra, Hamlet și binele public

CU MULT ÎNAINTE ca omul să-și fabrice zei din metal și să-i boteze Apollo 1, 2, 3, și ca acești zei cuminți și manevrați să poarte numere ca elevii de gimnaziu, înainte ca geniul tehnic al omului să trimită în aer și dincolo de aer, spre lună și pe lună, oameni, înainte ca acești navigatori ai cerului să ne aducă praf selenar și să ne arate că omul poate sări dincolo de umbra sa și dincolo de umbra pămîntului pe care s-a ivit, cu mult înainte, dar nu prea cu mult, doar cu vreo cinci sute de ani, navigatorii mărilor și oceanelor ne-au dat certitudinea că stăm pe o sferă și că deci pămîntul nu e un spațiu nesfîrșit, și că, nefiind fără margini, implicit e limitat ca întindere și poate fi măsurat și chiar cîntărit la o adică, exact ca o bucată de cașcaval. De ne-am închipui un măr sau un păr al cunoașterii celor din afara omului, pomul acesta s-ar înălța pînă dincolo de cer și și-ar întinde rădăcinile pînă în infinitul mic al marelui atom și ar proba, cum de altfel în realitate și probează, că puține secrete ne mai rămîn de rezolvat, chiar dacă unele dintre ele sînt fundamentale. Dar de-am pune anii omului unul peste altul pînă la cer și ne-am închipui un nou măr sau păr care să ne vorbească despre om, ce ne-ar putea mărturisi acest pom vorbitor despre nopțile cu frig ale Danemarcei cînd nebune amintirile Gertrudei despre regele Hamlet dispar și ce ne-ar putea vorbi acest pom glăsuitor despre delirul ceresc aș zice al cavalerului palid în fața falnicelor mori de vînt ale vîntului ? Scriitorii au încercat încă de la greci, și de dincolo de greci, să dezlege clipa de lumină din om, de clipa de întuneric, și dacă n-au dat pînă acum un răspuns ce se poate măsura și cîntări exact, în scrierile lor găsim depozitată imaginea realității și deci a istoriei, imaginea crimei și a umanului. Și dacă n-au pus piciorul pe lună sau pe stele, ei au dat nume stelelor și sentimentelor omului în fața nemărginirii înaltului văzduh și în fața mărginirii săbiei aproapelui său și au arătat nu de puține ori că starea genuină, imacularea are dreptul de a judeca macularea lumii. Să ne gîndim la Electra și s-o luăm băbește, scotocind mai întîi prin ariditatea dicționarelor. Electrum este un aliaj din aur și argint de culoare alb-gălbuie, care se găsește în natură în formă de cuburi (chihlimbar). Paturi regești s-au făcut cîndva din electrumul-chihlimbar. Electra e una din Pleiade, iar Pleiada e una din cele șapte fete ale lui Atlas și Pleioniei, ale lui Okeanos și Tethidei, moarte de durere pentru soarta tatălui lor și preschimbate de Zeus în stele. (Cloșca cu pui). La țară, plugarii măsoară timpul după poziția Pleiadei (a Cloștii cu pui). Electron — este o parte componentă a oricărui atom. Ceva care emite electricitate, lumină. Este încărcătura electrică negativă, se mai spune și așa și este. Dar lectron ar însemna pat, însurat, unit, se mai zice. Băbește, să mergem mai departe.

Dacă Electra nu e un simplu nume ales la întîmplare, dacă rădăcina sa înseamnă pat, sau noaptea nunții, sau căsătorie, unire, dacă „lectronul", deci tot ce urmează lui e, adică de fapt lui a, din Alectra (Electra), dacă deci înseamnă plăcerea dragostei, sau uneori soț, și chiar fructul unei căsătorii, copilul, dacă este așa, atunci, un **a** pus în față, alectra (electra), ar însemna că avem de-a face cu o lipsă a substantivului, cu o lipsă deci a patului : alectra ar însemna aproximativ : neînsurat, nemăritată, fără pat, celibatar etc. Dacă le dăm ascultare celor ce știu și mai citesc Electra și ea semnificînd **femeie fără copil, virgină, femeie care n-a cunoscut plăcerile dragostei** — atunci e foarte clar că ne aflăm în fața tragediei unei fecioare și că grecii au numit-o Electra neștiind că noi nu știm grecește, altfel i-ar fi zis pur și simplu „Fecioara, sora lui Oreste", sau „Virgina, fiica lui Agamemnon". Cum în dramaturgia mondială mai există o piesă „Tragedia fecioarei", și încă multe altele avînd în titlu inocența virginei, nu e nici o îndoială că ne aflăm în fața unei întrebări puse unei ființe care n-are odrasle și n-are bărbat și nu e mamă și care trebuie să judece fapta unei mame față de bărbatul ei, mamă care se numește Clitemnestra și bărbat ce se cheamă Agamemnon, și care sînt de fapt propriii ei părinți. Dar judecîndu-și părinții, judecînd-o în sinea ei de fapt pe Clitemnestra ce l-a ucis pe Agamemnon și s-a culcat într-o altă noapte a altei nunți cu un om care a rămas cu femeile cînd ceilalți bărbați se aflau la război, Electra celibatara nu poate înfăptui sentința acestor judecăți decît cu ajutorul fratelui, Oreste, bărbatul, singurul posesor al Puterii. Clitemnestra n-o iubise pe Electra de la început, îl iubise pe Oreste, deci avea față de ea o vină ; și acum trebuie să plătească această nedreptate ; dar mai ales trebuie să dea seama de o a doua vină, capitală : infidelitatea față de Agamemnon, pentru că i-a pătat patul, pentru că s-a culcat vinovată în patul lui Agamemnon. Înainte de-ai lua hainele și tronul, puterea, Egist i-a luat patul. Este exact ca în Hamlet. Claudius întîi cucerește patul Gertrudei și apoi tronul fratelui său. Și exact ca în Hamlet, la baza tragediei stă infidelitatea. Răul se află în inima femeii infidele.

CELIBATARA Electra apără integritatea (pîngărită) a nopților din care ea și fratele său Oreste s-au zămislit, apără geneza. Hamlet face același lucru. Îi spune mamei sale : nu trebuia să-l ia în pat și să se cunune cu fratele regelui omorît, căci e o faptă care poate vești bujorii și sfiala cuviinței ! „Virtutea pentru ea-i fățărnicie / Ea-i smulge dragostei curate roza / Și-i pune-o bubă / Taina cununiei / O schimbă-n jurămînt de trădător / Din trupul legămîntului de nuntă. / Această faptă smulge însuși duhul / Iar din credință face un șir de vorbe". Hamlet condamnă „mlaștina" în care s-a-nfundat mama sa, orbită. „Nu poți să spui că-i vorba de iubire ; Al sîngelui pojar, la anii tăi, E molcom, e sfios, e cuminte". Deci nu-i vorba de o dragoste sfîntă, ci de o „dambla" de care simțirea ei este lovită. „Nici nebunia / Nu poate rătăci-n așa măsură / Nici simțul nu-i robit pînă-ntr-atît / De nebunie, ci păstrează încă / Putința de-a alege și-osebi ! / Ce demon fost-a cel ce te-a înșelat / Și te-ai jucat cu el de-a baba oarba ?" Claudius devine un principiu al răului, demoniac, de a putut și-n oasele unei femei trecute virtutea ca pe-o ceară s-o topească. Și Hamlet, tînărul ce nu vrea să se facă din credință un șir de vorbe, ca Electra apărînd imaculata față a lumii și condamnînd patima asmuțită ce-și face din cuget cocoașă, îi spune Gertrudei despre ticălosul mișel și ucigaș ce pe lîngă fostul ei stăpîn e un nimica, un bufon regesc: „pungaș de tron și sceptru / Furînd coroana scumpă de pe raft / S-o bage în pungă". Extraordinară definiție a puterii uzurpatoare ce face din însemnele onoarei și ale vitejiei și cinstei o biată avuție materială pentru punga sa. Cu acest „rege peticit", de Vicleim, Gertruda își va împărți viitorul. „Și-ai să trăiești / În pat soios, în rînceda-i sudoare, / Să te desfeți în cocina spurcată / Zîmbind mieros". Hamlet este și el virgin ca și Electra. Amîndoi apără deci starea neprihănită a lumii, neprihănirea, fidelitatea. Cînd acestea dispar, totul e putred. Și cei doi virgini judecă și pedepsesc putreziciunea. Numai ei au dreptul, numai ei sînt neprihăniți. Numai că Hamlet, virginul, e și bărbat, are deci și însemnele puterii și legitimitatea Puterii și el poate înfăptui și rolul lui Oreste. Originea putreziciunii Danemarcei fiind crima ce duce la destrămarea cuplului inițial, Hamlet-Gertruda și la formarea celui de-al doilea, Gertruda-Claudius. Și în Electra primul cuplu Clitemnestra-Agamemnon e înlocuit de cel nou, Clitemnestra-Egist. Dar primul cuplu a rodit viață, al doilea e doar un cuplu al **plăcerii pure** și în același timp vinovate. Rădăcina vieții, esența vieții sînt înlocuite cu desfrîul și cu monstruoasa crimă... Leagănul vieții e maculat. Polonius, din neștiință sau din versatilitate nu pricepe sau nu vrea să vadă conturîndu-se un adevăr — Minciuna și poltloneria sînt odihnitoare. El — și alții ca el, Rosencrantz și Guildenstern — încearcă să găsească soluții care să ocolească evidența : că Gertruda e acum soția lui Claudius. Ei cunosc poate tocmai ce nu vor să știe. Tragedia fecioarei neprihănite și tragedia prințului virgin vin din acceptarea întîi a sentinței pe care și-o dau singuri : căci ei nu pot învinge și nu pot face adevărul să învingă de vor fi înțelepți ca șobolanul Polonius. Ca Adevărul să învingă ei nu trebuie să închidă ochii decît în moarte.

Răul, ca să recapitulăm, s-ar afla deci în inima Clitemnestrei și a Gertrudei, ar fi de gen feminin. Revolta lumii virginale împotriva lumii maculate, iată o temă cheie a scriitorilor care au vrut să apere cerul și pămîntul Greciei și cerul și pămîntul Danemarcei și cerul și pămîntul lumii întregi de putreziciune și să lumineze prin glasul lor lumea. Eliminarea răului și întregirea binelui public sînt cel puțin doi dintre factorii, ca să le zicem astfel, ce-au impulsionat și impulsionează conștiința artistică a creatorului de artă de pretutindeni.

Dramaturgii au fost de la greci încoace oameni ai cetății, apărători ai cetății — și slavă domnului numai unul a murit fiindcă din cerul cetății sale i-a căzut în cap o broască țestoasă. Teatrul își are și el rostul de a construi o lume mai bună și de a face ca binele să înainteze. În „Acarnienii", Aristofan spune despre sine : „Niciodată, în comediile sale, el (Aristofan) nu aruncă ridicolul asupra lucrărilor oneste ; el n-are în vedere decît **binele public** și îl va apăra cu toate puterile sale, nu prin lingușiri, prin intrigi sau prin măguliri ascunse, ci prin eforturi salutare. Cleon poate să urzească împotriva lui : dreptatea va fi întotdeauna pentru poet și niciodată el nu va avea teamă, nici nu se va prostitua pentru bani, așa cum face dușmanul lui". Iată cum de peste două mii de ani acest testament ce are în vedere binele public își păstrează vigoarea, iată cum acest adevăr, ca orice adevăr, nu poate fi ruinat nici de trecerea a peste două mii de ani. Adevărul este puterea artistului și el nu poate fi învins de nimeni și nici de timp. Din contră, așa cum spune Euripide : „Timpului înaintînd îi place să adeverească toate".

D. R. Popescu

3 poeți din Filipine

Amado Hernandez

Presimțire

Îmi dăruiești lumina frumuseții,
iubire-mi dai și grija ta,
obstacole-mi apar în drumul vieții,
vei dispărea, mă tem, din calea mea.

Zile și nopți întregi mă chinuie mereu
absurde îndoieli, absurde gînduri :
să fi zburat lumina cumva din drumul meu,
zbor de cocori răzleți, pe-ntinse cînguri...

De ce mi se arată-n vis minciuna ?
Dragostea, credința au dispărut pe veci :
Te-ai dăruit întreagă, ca nopții luna,
de ce mi-e teamă mereu că ai să pleci?

Mă crezi un munte tare, de granit,
cînd doar o floare sînt de fragi,
o păpădie sînt, deci mai nimic,
oglindă sînt, cată să nu mă spargi.

Mă cheamă-n somn, mi-e teamă de pedeapsă
c-ai să-ncetezi să mă iubești,
mă văd mereu zvicnind în mare, albă plasă
zbătîndu-mă ca stolul prins, de pești.

Serafin Lanot

Trepte urcînd

Trepte urcînd nu-nseamnă că și înaintezi,
e-un lucru iritant pentru unii din noi,
pentru alții el sfîrșește coborînd
și-i pentru alții ca o apărătoare de nori.

Nu-nseamnă nici că te urnești din locul
în care-aștepți să-ți cadă-un dar ceresc,
înseamnă doar să urci pînă la visul
făcut din tunete, și oțel, și sînge omenesc.

Ba și mai mult, trepte urcînd, acolo sus
nu poți rămîne pentru viața-ntreagă,
tînjești după căldura unui om și după zgomot,
după surprizele pămîntului țîșnind precum o lavă.

Și tot urcînd și coborînd se poate
să n-ai susținători locul și timpul ce se duce
cînd amurgul se lasă și ploaia curge-avan
damnat e omul ce n-are scări să urce...

Cirilo F. Bautista

Pescărușul

Nu are altă alternativă decît să trăiască. E-un lucru
curajos să bați mereu din aripi,
să lopătezi peste un val
de aer, peste o aripă
de apă, ce nu-i decît șuviță de vînt, fața
vapoarelor și a diamantelor care călătoresc
spre locuri importante. Pîrjolite și arse
de strălucirea soarelui,
de nori și de ceață, de umbre de cargouri cu regine
și-ambasadori,
spioni și de hameli
care nu obosesc niciodată,
care într-adevăr nu obosesc vreodată,
să-i păstreze
pe strămoșii lor
care li se lipesc de aripi ca niște coșmaruri persistente.
Depinde cît de repede coboară, cît de repede
și nu prea repede
se ridică rămășițele umane
din pești, din cești de cafele și mănuși rupte
și iubiri distruse
de furia mării, de-o parte,
de cruzimea pămîntului lovit, de altă parte.

În românește de
NICOLAE NICOARĂ

Cartea străină

Lirica lui Alain Bosquet

NĂSCOCEȘTE o amețeală. / Umblă în sinea sa ca să se risipească mai bine". Versurile acestea, prin care se deschide una din *Notele pentru o singurătate* ale lui Alain Bosquet, îmi amintesc o încercare mai veche a poetului de a se defini pe sine : „Dacă aș vrea de ales o amețeală („un vertige"), aș vrea să fiu precolumbian : în felul acesta aș scăpa de Grecia, de Malherbe și de faraoni". Atît versurile cît și confesiunea sînt mărturii ale *vertijului esențial*, mai exact ale conjuncției particulare dintre *verb și vertij* în care Alain Bosquet vede împlinindu-se poeticul. De altfel, acești termeni stau pe frontispiciul eseului său *Verbe et vertige*, dedicat poeziei.

Exercițiul poeziei nu este pentru acest poet doar deprinderea unei „amețeli" existențial-verbale, ci e o tentativă a *în-ființării*. Aluziile la o asemenea întreprindere sînt atît de frecvente în „Notele" lui Bosquet încît denunță o obsesie fundamentală. Citim astfel: „Exercițiul lui: să devină un arbore". Sau: „Nu-i rămîne decît să devină el trandafir". Deprinderea metamorfozelor bizare, a înstrăinărilor de sine, a anamorfozelor în imaginar derivă doar din faptul că poetul *Notelor* a traversat în tinerețele sale experiența suprarealistă ? Nu, desigur. A urmări avatarurile imaginii, iată școala însăși a poeziei. „Precum la școala poemului, / urmărește-o imagine / bufniță zeflemitoare...". Alături de această „școală" ar mai fi alta, a „neantului", care nici ea nu se poate reduce doar la traversarea experienței intelectuale a existențialismului. „Precum la școala neantului..." — iată școala grea a fiilor acestui veac, școală care a marcat această poezie. Căci tot astfel după cum în-ființarea, cu întreg cortegiul metamorfozelor posibile, îl ispitește pe poet, des-ființarea tuturor existențelor îl fascinează, îl atrage. Peripețiile în marele vid, neantizări, un întreg scenariu al confruntărilor cu neantul este proiectat în *Notele* lui Bosquet. Dramă a unei însingurări mai grave decît însingurarea: nu însul este afectat, ci universul. „Nu mai e nimeni. / Chip cu măști de nebun. / Nu mai e nimeni. / Luptă-n adîncul zăpezilor. / Nu mai e nimeni. / Oboseală, dispreț. / Și tu, / tu care convingi / neantul că nu este neant".

Și totuși, e posibilă instalarea, dacă nu în neant, măcar în trăirea conștiinței amenințate de neant. „Am fi spus mulțumim pentru neantul / atît de bun de locuit...". Despuierea verbului poetic pe care o urmărim în progresele sale, pe măsură ce îl întovărășim pe Alain Bosquet în itinerariul său liric — de la *À la memoire de ma planète*, prin *Langue morte, Quel royaume oublié ?*, cele două *Testamente*, pînă la *Notes pour une solitude, Notes pour un amour* și *Notes pour un pluriel* — un fel de lepădare de sine, de complacere senzuală în propriile proiecții, nu este fără legătură cu o anume agravare a unui sentiment al *nihil*-ului. Poemul însuși este asemenea unui gol care te absoarbe: „poem ce-și devoră năprasnic poetul". Cuvîntul este o tăcere întoarsă pe dos; orice prezență revelează o absență subiacentă. „Noi inventarăm absența" — mărturisește o dată poetul.

Absență ce nu este însă un gol de semnificație. Dimpotrivă. S-ar spune că, cu cît devine mai ardentă, mai patetică acea experiență a pustiului, cu atît tot ce se retrage cîștigă în semnificație. „Numai cenușa semnifică" — e un vers a lui Bosquet. Poetul instituie o adevărată gnoză poetică. Vocea sa dobîndește inflexiunile unei *vox clamantis in deserto*. Voce nudă, care cheamă, invocă, mai rar se lamentează, mai des interoghează. Voce care-și aliază cuvîntul, care se încrede în cuvinte. O oarecare discursivitate este îngăduită în poezia astfel clamată; uneltele retoricii nu sînt disprețuite. Acestea nu sînt simple ustensile ale vorbitorului, ci sînt însăși vorbirea care-l face, existența sa ca vorbire. Este simptomatică o asemenea viziune a poetului asupra sa însuși : „Acoperit de cuvinte, / pierdut în mlaștina unei scrieri, / între o trestie care fluieră / și o rață sălbatică, / amîndouă vocale dintr-o limbă nesigură... / Ah, de și-ar putea preface carnea în manuscris / și să-și recitească viața ca s-o respire mai bine".

Aici atingem nucleul acestei poezii care poematizează nu arareori poeticul, care se caută, se surprinde, se vede pe sine. Uneori transfigurarea lirică eșuează, ceva se împotrivește poeziei și, firește, poetului. Condamnarea la tăcere e pronunțată de un univers mut, amenințător. „Sub ochii noștri platanul se spînzură — / era un poem / ce se împotrivea cuvintelor noastre. / Trebuie să ne coasem buzele / și să ne pedepsim melodiile". O întreagă luptă pornește din teama de singurătate, sub anunțarea secării cuvintelor, spre salvarea cîtorva „sacre cuvinte".

Și, poate, nu numai a cuvintelor. A trezi verbul care doarme, a pătrunde în adîncul sinelui, a atinge sursele vocii, a deveni „un diftong / în miezul unui poem" înseamnă a obține dreptul la *ființă*. Or, iată ce îl preocupă pe acest poet în aventura liricii sale. Uneori acest drept înseamnă existență în lume: „Universul acesta e iatacul tău. / Deretică-l". Poetul nu se dă în lături să enunțe decrete, sentințe, să proclame. Elemente gnomice se strecoară în țesătura poeziei sale. Aproape toate converg spre mai marea glorie a poemului, a poeziei. „Poemul în care trăiești — e oare o greșeală ? — / nu-l vei părăsi niciodată".

În orice caz, Alain Bosquet nu-l va părăsi nici în acel ipotetic viitor, halucinant în științificitatea sa, cînd „Ordinatorul Rimbaud / va șterge toate poemele noastre". Poezia rămîne pentru el o continuă reinventare a „aparatului om", deci o continuă depășire a ispitelor neantului. Fisurile în inima rațiunii, a logosului nu sînt cele din inima poeziei. Cuvintele poetului sînt, asemenea cuvintelor iubitei, „arsuri de fier roșu pe umărul neantului". Tot asemenea fărîturii iubite el „convinge neantul / că nu este neant..."

Este în acest demers redemptor al poetului un joc de ale cărui riscuri și șanse Bosquet este foarte conștient. Poezia sa e un calcul ludic de o rară ingeniozitate. Nici o cedare demonilor facilității. O grație a ideilor poetice pogoară necontenit în versurile sale. Orice cuvînt, orice silabă vrea o contravaloare: „o silabă / pentru a da pietricelei-anonime un prenume. / Trăim pentru schimb". Un schimb în natură ? Nu chiar atît de simplu. Verbul poeziei nu-i elimină niciodată întru totul vertijul. Cît de semnificativă e întrebarea pe care și-o pune odată poetul: „Trebuie oare să visăm / pentru ca realul nostru / să devină real ?" Răspunsul ? Tot poetul ni-l dă în încheierea-surpriză a unei „Note", încheiere a cărei măiestrie o posedă : „Ireal real".

Tălmăcirea acestor *Note pentru o singurătate*, cum se intitulează volumul cuprinzînd o amplă selecție din ultimele trei cicluri lirice ale lui Alain Bosquet, îi aparține Mariei Banuș, a cărei calitate simpatetică de participare și redare a virtuților unei lirici atît de elaborată este demnă de cel mai înalt elogiu.

Nicolae Balotă

Cannes '77

DE CE „S-A

Un taxi mov **sau eșecul filmului intimist**

- **Cine-meciul anului : un cioban analfabet contra unui taxi mov.**
- **Mai vrea sau nu mai vrea filmul să fie mitogen. Dacă mai vrea, mai poate ?**
- **Rossellini, un comunard în mantie franciscană.**

CU mult înainte de deschiderea festivalului, presa a făcut mult caz de filmul lui Yves Boisset, **Un taxi mov**, care avea să reprezinte la Cannes culorile franceze. Boisset declara că nu prea e amator de premii („— Ce sînt premiile pentru dv. ? — Ceva între medalia de ciocolată și bastonul de mareșal !"). În realitate însă nu numai un regizor de 38 de ani, ci și un Rossellini de 71 de ani a acceptat că intre în acvarium, în această Sodomă de 150 metri pătrați pe care se vînzolesc 14 zile 40 000 de acreditați și discreditați + 1 800 de ziariști, unii dintre ei sosiți aici în condiții eroice, adică plecați cu o lună în urmă din Australia — de la Capul York la Cap d'Antibes cu autostopul ! — în realitate, zic, cineaștii se tem de Cannes, unii, cum sînt californienii, se tem curtindu-l, adică oferind în cinstea lui recepții fastuoase, alții, cum sînt parizienii, se tem tachinînd, bombănind, provocînd anual scandaluri în jurul selecției naționale și pînă la urmă etichetînd festivalul „un joc de-a masacrul, din care filmele franceze nu ies niciodată cu viață".

Anul acesta festivalul a fost așteptat de critica franceză într-o stare de relativ calm și de vizibil optimism. Criticii erau mulțumiți de alegerea lui Yves Boisset, tînăr vitalist, pocnind cu piciorul într-un ecran evanescent (a fost asistentul lui Ciampi la **Cine ești dumneata domnule Sorge ?** și mina dreaptă a lui René Clément la **O să ardă Parisul ?**), cineast cu plămîni de oțel (a cutreierat lumea dirijînd echipe de mîna a doua, westernurile lui Riccardo Freda, cu gloanțe de paste făinoase și cu orori de tuș roșu). Mai mult. Criticii erau chiar cu anticipație surescitați de ideea unei schimbări de stil și de ton al unui regizor reputat prin virulența lui pamfletară, o violență direcționată spre o contestație de mare anvergură, contestarea mecanismelor puterii, nu a micii puteri cotidiene vizibile, sicîitoare, ci spre mecanismele care se află dincolo de cotidian și de vizibilul reprezentat prin șeful de serviciu și agentul de circulație, spre mecanismul puterii aflate în vîrful, iar, adeseori, deasupra statului : mecanisme gigant, enigmatice, forțe cu care așa numitul om de rînd nu poate intra în dialog, trustman-ul, monopolman-ul, superman-ul (**Superman-ul** se intitulează ultimul film al lui Marlon Brando) părînd a fi pentru individ puteri oculte, capricioase, stihinice, care apar ca seismul și dispar ca un taifun. Pe scara Richter sau pe scara Beaufort omul n-are conversație.

BOISSET a fost prin urmare un candidat mai mult decît agreat, un concurent cu tribunele pline de suporteri. El însemna **R.A.S.**-ul, o peliculă a bocancilor soldățești într-o cinematografie cu prea multe pene la papucii de casă ; el însemna **Dupont la Joie**, film controversat, dar străbătut de la un cap la altul de un frison care nu poate fi cunoscut decît în afara budoarelor ; el era, mai presus de orice, autorul **Atentatului**, cine-scandalul dispariției unui lider de prima mărime al lumii a treia, un Ben Barka travestit într-un Gian Maria Volonté anxios și înnegurat, o dramă istorică cu implicații la fel de vaste, la fel de misterioase ca cea petrecută nu cu prea mulți ani în urmă, cînd președintele Kennedy a fost asasinat în propria lui țară, într-un oraș texan foarte asemănător cu cel descris de Reichenbach în **Orașul de cupă** : „În acest oraș NASA e la doi pași, dar cel mai cumplit delict rămîne, în continuare, furtul unui cal". Boisset era deci un gaj al succesului și nu singurul. Distribuția a fost una din acele lovituri capabile să declanșeze dispute care depășesc cu mult soarta unui film. **Taxi-ul mov** beneficia de : Charlotte Rampling, strania eroină din **Portarul de noapte**, devenită între timp, pe plan mondial, cea mai asaltată actriță, Philippe Noiret, considerat, în pofida surîsului său bonom și a obrazului său cam flasc, unul dintre cei mai seducători actori francezi ; cuprindea pe Peter Ustinov, primul rival al lui Orson Welles, nu numai prin statură și carură, dar și prin spirit și prin opera literară și paraliterară (a scris 17 piese de succes, 8 scenarii, 6 cărți incomode și dure, și a realizat 6 filme cel puțin interesante) ; cuprindea în plus pe juna italiană Agostina Belli, stea iute cățărătoare pe aceeași orbită străbătută acum douăzeci de ani de Sophia Loren ; cuprindea pe Fred Astaire care însemna nu numai un prilej căzut din cer pentru valorificarea nostalgiilor cinefile, dar și o apariție senzațională „în sine", pentru că de ani de zile Fred Astaire, deși momit cu peștișori de aur, s-a arătat extrem de puțin dispus să se prindă în cîrlig și să revină pe locurile care îi amintesc gloria lui și a partenerei sale, Ginger Rogers, acea pereche numită de presă **divină** — dar iată ! și aici e unul din nenumăratele secrete ale mitologiilor cinematografice, niciodată doi actori obligați prin contract să se constituie ca o efigie a cuplului american ideal — smile, glamour, mașină decapotabilă, I-love-you-la-volan, în fața casei, în rochie de seară, urmat de un sărut antiseptic mirosind a chewing-gum cu mentă — niciodată, zic, doi parteneri n-au îngrămădit dincolo de îmbrățișările tangourilor o ură atît de măcinătoare și atît de statornică, de vreme ce nici el, considerat cea mai blîndă pasăre a Californiei, nici partenera lui „de vis", nu se pot abține să nu vorbească nici acum, peste 40 de ani, despre colaborarea lor „infernală", infernală din prima zi pînă-n ultimul minut. Dar firește, aici nu e vorba de a decortica mitul love-ului californian și nici nu-i loc pentru a schița cît de cît condiția de azi a vedetei în filmul francez, nu-i loc de a explica, oricît de sumar, conflictele declanșate într-o cinematografie modestă de filmele cu distribuții atît de costisitoare (mai mult de jumătate din bugetul cinematografic este înghițit actualmente de onorariile vedetelor de prim rang). Pentru ce — țipă micul producător — această nouă formă de idolatrie care nu e altceva decît „un obscurantism incandescent dublat de o fascinație oligofrenă" ? Pentru ce — țipă critica — jumătate din veniturile cinematografiei galice să intre în buzunarele lui Delon, Belmondo și De Funès ? Dar, cum spuneam, acestea sînt răfuieli colaterale și oricît de strict ar fi decontul pe locurile unde s-a inventat proverbul că les bons comptes font les bons amis, un Palme d'Or ar fi făcut să se uite povestea acestor mult discutate — și disputate — onorarii.

Adevărul este că o distribuție atît de spectaculoasă era un incontestabil atu pentru filmul-gazdă. La toate acestea se adăuga piesajul splendid al unei Irlande

PIERDUT" MARELE PREMIU?

Premiu pentru interpretare masculină : Fernando Rey, un mare actor internațional de naționalitate spaniolă (aici în tovărășia Geraldinei Chaplin)

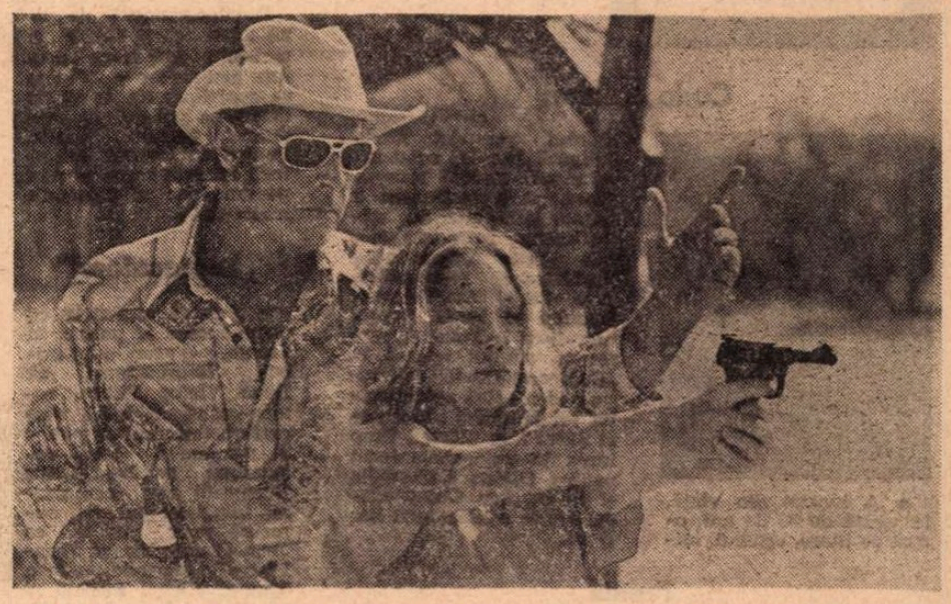

„3 femei" sau locul femeii în „visul american", filmul unuia dintre cei mai interesanți regizori ai lumii contemporane, Robert Altman

de un verde intens, scăldat în ploile de pe vremea locuințelor lacustre. Coline dulci, burnițe milenare, partide de vinătoare, sate de un pitoresc comic, circiumi adică pub-uri cu mutre compuse de caricaturiști geniali, cu dansuri de o veselie morocănoasă și incăierări într-un stil meridional, dar o Mediterană boreală, o violență flegmatică, „la ghiață".

ATUNCI de unde, atunci de ce această cădere spectaculoasă la festival tocmai a filmului țării gazdă, și nu a unui film oarecare, ales, așa cum se întîmpla în alți ani, „în lipsă de altceva", ci a unui film pregătit pentru festival, compus anume ca „să facă față" și nu numai să facă față, dar să și tragă cît mai în față, și pe cei pomeniți și pe cei nepomeniți mai sus. Cum a fost cu putință ca **Un taxi mov,** un roman atît de elogiat, romanul lui Michel Deon (Marele premiu al Academiei franceze) să fie răpus de best-seller-ul unui anonim, acum cincisprezece ani cioban și analfabet, un oarecare Gavino Ledda, debarcat pe Coasta de Azur în veston de catifea vișinie, avînd ambiția să urce nu numai podiumul Palatului, ci și pe ecranul de pînză, ca să explice regizorului cum arăta — exact ! — nuiaua tatei „în ziua aceea". Așa începe și așa sfîrșește **Padre, padrone :** un țăran cu inima dată pe răzătoare, un tip bondoc și cătrănit intră într-o școală amărită, bate cu nuiaua în catedra unei tinerele numită învățătoare și cere să-i fie dat acasă copilul, băiatul cel mare, pentru că n-are cine să-i păzească caprele. Fetița de la catedră începe să plîngă, băiatul cel mare face pipi pe el, iar ei, puștii, colegii de clasă, întîi chicotesc, iar apoi o bagă pe mînecă și se holbează la arătarea neguratică, gata să-i pocească și aici urmează o scenă mută, care se va repeta în final, o scenă a privirilor încremenite și tăcute. El, padrele, el, padronul, cu picioarele desfăcute, cu nuiaua în vînt, uitîndu-se la ei cu o ciudă minioasă, pentru că ei rămîn, ei pot să rămînă acolo în bănci și pot chiar să chicotească, dar pe băiatul lui trebuie să-l ia la stînă — și ei, copiii, care la sfîrșitul filmului vor fi oameni în toată firea, se vor înjunghia ca să-și ia unul altuia oile, ca-n **Miorița,** vor pleca în emigrație într-o Germanie în aceeași măsură înfricoșătoare și ademenitoare, vor pleca sau cel puțin vor încerca să plece din Sardinia, în care sărăcia pare să fie un blestem originar. Deocamdată însă bărbații nu sînt bărbați, ci niște boțuri cu ochi, copii speriați nu în fața unei scene, ci în fața unui viitor și această lungă secvență a privirilor este unul dintre cele mai frumoase momente ale filmului, momentul dialogului interior (pelicula e presărată cu „monologuri interioare", cu voci din off, există chiar și vocea caprei mustrînd băiatul și amenințîndu-l pentru că el, nepriceputul, nu știe s-o mulgă) și, cum ziceam, peste această lungă defilare de obrazuri copilărești cu buzele stinse, se aud gîndurile acestor moștenitori ai unor dezmoșteniți ai soartei : unul zice : **„Sfînta madona, ajută să-i dea măgarul tatei un picior în burtă și să moară, dar fără să se chinuiască"...** Altul zice : **„Dă-l dracului ! Mie nu mi se poate întîmpla așa ceva. Noi sîntem bogați. Noi avem două vaci".**

ÎNTREBAREA de la care pornisem este însă aceasta : de ce premiul cel mare pentru niște italieni, frații Taviani, remarcați, ce-i drept, la Cannes, în anii trecuți, la Chenzina realizatorilor, și nu pentru francezul Boisset candidatul gazdelor și favoritul invitaților ? De ce **Padre padrone** și nu acest **Taxi mov** (mașină antediluviană cu claxon sub formă de goarnă. Iată deci ceva corespunzînd perfect acestei constante slăbiciuni a Occidentului, pentru obiectele retro). Critica internațională, indiferent de culori și nuanțe politice, indiferent de slăbiciunile și preferințele cronicarilor, indiferent de langajul folosit pentru explicații, se află aici într-un surprinzător consens. **Tatăl meu, patronul meu** a cîștigat nu pentru că frații Taviani au mai mult talent decît Boisset, nu pentru că filmul lor e mai solid construit, nu pentru că rafinamentul lor estetic ar fi superior. Mi-aș permite să spun dimpotrivă, deși există și în această peliculă module estetice greu de uitat ; există „revelația acordeonului" pe care o are un puști sălbăticit întîlnind, din întîmplare, printre stînci doi muzicanți șnapani, „care merg la o nuntă" ; există fuga besmetică a puiului de om după acest miracol cîntător, tîrgul făcut în stare de exaltare pentru că la orice preț el vrea să cumpere cutia hodorogită, dar pentru el mirifică ; există scena pelerinajelor religioase, a flăcăiașilor hîrjonindu-se pe sub patrafire, pe sub podiul cu sfinți înalți, îmbrăcați în odăjdii aurite, sfinți care capătă în ochii povestitorului obrazul padrelui ; există muzica aceea frivolă, acel vals vienez, sugestie de dantele, de candelabre, de nepăsare parfumată plutind peste o lume mizeră, puțind a zer, rupîndu-și părul din cap cînd laptele îngheață în ulcică, pe fereastră, pentru că asta înseamnă că recolta de măsline trebuie dată la porci.

Sub forma refuzului de rafinament, frații Taviani au desfășurat o subtilitate artistică de înaltă clasă. Dar nu subtilitatea a lipsit concurentului lor, lui Boisset. Nu de rafinament a dus lipsă acest **Taxi mov,** „film de atmosferă" și de un gust atît de subțire încît tot timpul se află în preajma sau chiar înlăuntrul unui climat sofisticat, pe bună dreptate, pentru că Irlanda acestui film este o Irlandă transformată într-un cimitir al elefanților, mai bine zis al intrușilor saturați în mod trecător de vacarmul metropolelor, o Irlandă văzută ca un loc de refugiu pentru ceea ce se cheamă jet-society : mandarini cu reședințe pe toate continentele, curtezane cu circuit cosmopolit, „von"-i amestecați cu Dupon-i, care iau masa la cantina Maxim și-și pierd chenzina la barbutul de la Las Vegas. Caracterele sînt foarte sigur decupate. Ițele se încurcă și se descurcă abil în jurul a cinci personaje : **un fiu de miliardar** american care a părăsit familia și drogurile și iubita petrodolarică și poliția al cărei client asiduu a fost. Le-a părăsit pe toate și s-a întors în Irlanda străbunilor lui ca să reînceapă viața lor. A treia generație a marilor familii — zice Deon — provoacă întotdeauna o fractură genealogică — iată, deci, latura vag contestară a filmului ; băiatului i se adaugă un scriitor francez care a suferit o catastrofă familială și pentru o perioadă a fugit din Parisul gloriei sale ca să-și lingă rănile și să se vindece — și chiar parcă ajunge la o mingiiere cînd ea apare plictisită, cinică și nucă, și cînd el îi spune : cînd tratezi pe cineva ca pe un scaun riști să te așezi alături. Iată deci latura acrișor-sentimentală. Și filmul, cum ziceam, are și o „femeie de lume", sora fiului de miliardar și soția unui conte de Hanovra, o frumusețe mondială străbătînd lumea în rolls-uri, aterizînd în palaces-uri cu o piramidă de valize din piele de crocodil, și cu o cameristă surdo-mută (desigur la figurat) — iată deci și latura misterios-fascinantă ! Și iată și un escroc internațional care face pe castelanul, un șmecher de anvergură cu o vitalitate rabelaisiană și umor truculent, care asigură latura pitorească și iată-l și pe doctor — un Fred Astaire în taxi mov care face pe resonneur-ul, iubitor de fraternitate și apărător al întoarcerii la natură — iată deci și S.O.S.-ul ecologic ! — aducînd, în sfîrșit, într-o lume obosită și acea latură de umanitate blîndă, acea undă de speranță pe care nu și-o poate refuza nici chiar un film catastrofic și cu atît mai puțin un film realist care acuză o lume à la Sagan într-un limbaj academic, nuanțat — prea nuanțat ! vociferează criticii italieni.

DAR aici n-a fost o problemă de nuanțe, și nici măcar de estimare artistică. La Cannes n-a pierdut **Taxi mov,** „filmul cel mai așteptat al festivalului", cum scrie „Le film français". La Cannes n-a cîștigat **Padre padrone,** care ar fi putut primi „la justa valoare" un premiu al juriului, cum scrie „Le Monde". Bătălia pentru premii — atît de incriminată dealtfel, ca acțiune în sine, pentru că ani de zile o anumită critică de avangardă s-a bătut împotriva ideii de palmares, s-a bătut și chiar a cîștigat nu la Cannes, ci la Veneția, dar această dispariție a spiritului competitiv a fost unul din motivele care au făcut să dispară însuși festivalul, la drept vorbind nu „să dispară", ci să intre într-o lungă stare comatoasă — bătălia pentru premii, zic, nu a vizat decît aparent două filme și trei autori. La Cannes nu au învins frații Taviani, ci un anumit spirit rezumat în fraza „lumea nu se poate vedea numai în funcție de cinema. Trebuie să vezi lumea în funcție de lume", frază celebră rostită de Roberto Rossellini, președinte al juriului, un președinte care nu și-a acceptat rolul decît cu o condiție : să poată organiza în cadrul festivalului un colocviu cu tema : „Angajamentul social și economic al cinematografului".

Am avut norocul nesperat să particip la această întîlnire și să-l observ de la o distanță de doi metri pe acest bărbat care „i-a învățat pe italieni să nu le fie frică să se privească în față", iar acum, iată-l, îl ruga pe portarul de la etajul III să intre în sală înaintea lui : prego ! prego ! Avea degetele îngălbenite de nicotină, un batic bleumarin legat sub bărbie și după primul sfert de ceas în fața noastră — nu eram mulți, dar pînă la urmă rămăsesem și mai puțini, pentru că cineva răspîndise zvonul că pe terasă se va ține o conferință de presă de protest împotriva unei cenzuri multinaționale care interzice primul tur de manivelă la un film care ar avea ca titlu — Jesus Maria ! — „Viața sexuală a lui Isus Christos", eram deci, doar vreo 20—30 de inși, iar în fața noastră era, într-adevăr, Socrate. Spunea că lucrează la un scenariu despre **Karl Marx** și răspîndea în jur o blîndețe franciscană. **Roma lui, Roma oraș deschis,** deschisese porțile spre un nou mod de a gîndi cinematograful, el era „inventatorul" neorealismului, opera lui fusese coloana vertebrală a unei cinematografii care transformase telefoanele albe în detonatoare, dar pentru el, filmul încetase demult să fie doar arta a șaptea. De zece ani maestrul nu mai dorea să lucreze decît pentru televiziune și ambiția lui cea mai mare era să realizeze „educația integrală" — așa se justifica și în cartea apărută nu demult și intitulată „Un spirit-liber nu poate învăța ca un spirit-sclav". Ăsta era și punctul de pornire și la răspunsurile date celor care-l acuzau că „a căzut în didacticism", și al filmelor sale din ultimii zece ani **(Pascal, Sfîntul Augustin, Descartes, Virsta Medicisilor, Cum a cucerit puterea Ludovic al XIV-lea** etc). „Cinematograful lumii noastre — zicea Rossellini — trăiește exact perioada căderii imperiului roman. În acele timpuri străvechi creatorul fugea de responsabilități morale, își uita răspunderea de iluminator și de om în serviciul unui alt om. Creatorii acelor timpuri străvechi se amuzau în violență și pornografie. Pe atunci nu exista cinematograful, dar epoca începuse deja să compună scenariile filmelor catastrofă". Vorbea calm, încet, fără gesticulația latină, fără exuberanța compatrioților săi. La multe întrebări răspundea „nu știu". Ne cerea părerea nu în mod electoral, nu pe principiul „mulțumesc, nu-mi răspundeți, de-abia am timp să pun întrebări". Un regizor din Los Angeles spunea că trebuie să creăm un organism internațional cu norme comune, cu reglementări comune. El își ținea bărbia în podul palmei, bătrînește și îi răspundea : „cum o să creăm același etalon pentru Addis-Abeba și pentru Miami ?" Un tînăr cineast francez spunea : „Trăim într-o lume în care există oameni care n-au drept la imagine. Muncitorii de la o uzină ne-au chemat ca să-i filmăm la fața locului. Administrația ne-a interzis. Avem voie să-i filmăm în costume de baie, dar n-avem voie să-i filmăm în salopete ! Filmul — zicea tînărul cineast francez — trebuie să fie o forță." O forță ? — repeta Rossellini. O forță are bani !

BANII ! le fric ! The money ! Das Geld ! În text, în subtext, implicit sau explicit, festivalul în totalitatea lui și palmaresul, în mod special, a arătat și a demonstrat cel puțin două lucruri esențiale : **Primo :** condiția filmului, condiția tragică a filmului, așa zice Malraux — este de a fi legat fedeleș de industrie, de a exista cu ea în spate, spate-n spate, plămîn în plămîn, ca două surori siameze care se urăsc într-o eternă îmbrățișare. **Secondo :** filmul este dependent indiscutabil de capital, dar capitalul epocii noastre nu mai este numai capitalul fric-ului, al money-ului, al geld-ului. Pe lîngă, alături și în coliziune cu capitalul financiar începe să se formeze și un important capital intelectual. Încep să apară bănci ale inteligenței și trusturi ale luciditătii. Meciul **Taxi mov** — contra **Padre Padrone** n-a fost un meci al talentului. (La această probă concurenții mergeau evident spre un ex-aequo). Dar pe ring, cum ziceam, nu erau două talente în stare pură. Erau în chiloți mov un cinematograf intimist, decorat retro și parfumat Arpège și un padre bondoc, întunecat, răspîndind un puternic miros de zer.

Mare acționar în compania internațională a lucidității. Rossellini a ales padrele, repetînd faimoasa lui frază, repetînd-o cu îndîrjire comunardă și cu blîndețe franciscană : „Cineaști, înțelegeți ! Lumea nu se poate vedea numai în funcție de cinema. Lumea trebuie văzută în funcție de lume !".

Ecaterina Oproiu

Prezență engleză : Black Joy — sau ce înseamnă să fii „un negru cinstit" în Harlemul londonez

Meridiane

Carlo Salinari

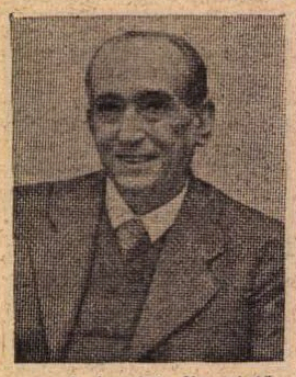

● A încetat din viață, în vîrstă de 58 de ani, omul de litere, criticul, militantul comunist Carlo Salinari. Paralel cu o îndelungată carieră universitară, el a desfășurat o bogată activitate de critic literar. Între scrierile sale mai importante : **Problema realismului, Preludiul și sfîrșitul realismului în Italia, Istoria literaturii italiene** și, mai recent, studiul apărut în „Critica marxistă" : **Structura ideologică a romanului lui Manzoni „Promessi Sposi"**. În ultimul timp lucra la un comentariu pentru **Divina Commedia** și la un nou **Compendiu de istorie a literaturii italiene.**

Premii

● Societatea Oamenilor de Litere din Franța a decernat, la 25 mai, trei premii : marele premiu Poncetton, lui Louis Guilloux pentru ansamblul operei ; marele premiu al Societății Oamenilor de Litere, scriitoarei Catherine Paysan pentru ansamblul operei ; marele premiu al romanului, lui Jean Lainé pentru **Emigranta.**

● Anne Rouanet pentru cartea **Les Enfants de Saint-Nicolas** și preotul Lucien Oziol, pentru acțiunea sa în favoarea copiilor handicapați, au primit **Premiul Balzac 1976.** Acest premiu n-a fost decernat anul trecut. Membrii juriului, printre care Jean d'Ormesson și Jean-Jacques Gautier, au distins cu Premiul Balzac Théâtre de l'Atelier, care a prezentat numeroase piese adaptate din opera scriitorului.

● După chitaristul spaniol André Segovia și cîntărețul vest-german Dietrich Fischer-Dieskau, compozitorului francez Olivier Messiaen i s-a decernat Premiul anual de muzică al Fundației daneze Sonning.

● Atribuit unui eseu de către juriul Femina **Premiul Fémina-Vacaresco** a revenit anul acesta lui Yves Bonnefoy pentru volumul **Le Nuage rouge**, o culegere de texte asupra actului scrierii.

● A 37-a ediție a premiului Apollinaire (Goncourt al poeziei) a fost decernată poetului Edouard J. Mannick pentru volumul **Ensoleillé vif**, prefațat de președintele Senghor și apărut în Editura Saint-Germain-des-Prés.

● Edmond Pognon a primit premiul „Pierre Lopue" pentru ultima sa carte, **De Gaulle et L'Armée**, publicată de Ed. Plon, în colecția „Espoir", patronată de Institutul „Charles de Gaulle".

Juriul a fost prezidat de Gaston Palewski.

Viața lui Martin Luther King pe ecran

● Regizorul Abby Man, realizatorul filmului **Procesul de la Nürnberg**, turnează în prezent un film inspirat de viața înflăcăratului luptător pentru drepturile civice în S.U.A., Martin Luther King. „Va fi un document care aduce probe noi în legătură cu neelucidatul caz al asasinării lui Luther King" — a declarat Man.

Poezie în subsol

● Începînd de la 1 iunie, la inițiativa lui Alain Bosquet și Juliette Darle, 32 de poeme, însoțite de comentarii, au fost afișate pe panouri în stația de metrou Mirosmesuil. Textele au ca autori, între alții, pe Aragon, Prévert, Char, Leiris, Mandiargues și Senghor.

După estimațiile de pînă acum, circa 200.000 de persoane vor trece prin fața panourilor — ceea ce va contribui, cît de cît, la difuzarea poeziei în rîndurile marelui public. Pentru anul viitor, inițiatorii își propun să afișeze poeme chiar pe vagoanele metroului !

„Imprecatorul"

● Printre romanele cu mare succes la public, în Franța, s-a aflat, anul trecut, **Imprecatorul** de René Victor Pilhes, roman-satiră al lumii afacerilor. Succesul de public al romanului l-a determinat pe Jean Louis Bertucelli să-l ecranizeze, înscriind pe afiș numele unor vedete ca Jean-Claude Brialy, Jean-Pierre Marielle, Jean Yanne, Michel Piccolli și Marlène Jobert. **Imprecatorul**, transpus pe ecran sub titlul **Marile afaceri**, va fi, cum se scontează, „o bună afacere" nu numai pentru realizatori, dar și pentru public.

Ghid literar englez

● În Editura „Oxford University Press" a apărut **The Oxford literary guide tot the British Isles.** Ediția, ilustrată de Vincent Page și Suzane Hodgart, cuprinde iconografie și documentare despre Walter Scott (1771—1832), Jane Austen (1775—1818), Charles Dickens (1812—1870), Thomas Hardy (1840—1928), ajungînd pînă la scriitorii englezi contemporani cei mai prestigioși.

„Brothers"

● În Studiourile din California, regizorul Arthur Barron filmează **Brothers.** Pelicula evocă evenimentele petrecute în 1971 în închisoarea Soledad, unde a fost asasinat militantul politic negru George Jackson, interpretat de actorul Barney Casey. În rolul Angelei Davis apare actrița Vonetta McGee.

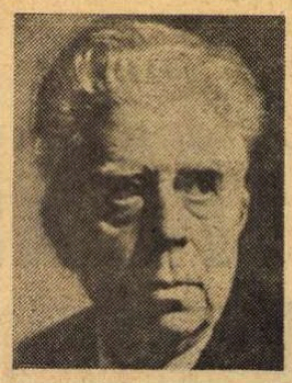

Eugenio Montale despre televiziune

● Într-un interviu recent acordat unui corespondent al săptămînalului „Newsweek", poetul italian Eugenio Montale, în vîrstă de 80 de ani, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, a făcut o caracterizare total negativă a efectului televiziunii asupra omului în condițiile societății burgheze contemporane : „Televiziunea este un izvor de corupție. Ea răspîndește lăcomia, megalomania, dorința de îmbogățire, de faimă, carierismul, accelerînd ritmul de viață în mod anormal, periculos".

Maiakovski, o teză de doctorat

● La Sorbona, Claude Frioux a susținut o teză de doctorat care a avut ca obiect opera lui Vladimir Maiakovski, prilej pentru cercetător de a-i investiga poezia sub două aspecte : cuceririle modernismului rus și emanciparea artistică din primii ani ai revoluției. Teza poartă titlul : **Maiakovski și timpul său (1917—1922). Visul unei transformări.**

Cărți

● În Ed. du Seuil, Maurice Clavel semnează un studiu despre Socrate : **Nous l'avons tous tué.** E o analiză a gîndirii marelui filosof antic, ivit în țara filosofiei, a primatului rațiunii, a „logos-ului", a înțelepciunii. Autorul comentează formula „cunoaște-te pe tine însuți", încadrînd-o într-o „istorie" a Absolutului.

Medeea

● Regizorul Jules Dassin a început turnarea noului său film, după tragedia greacă „Medeea". Interpreți principali : Melina Mercouri și Ellen Burstyn.

Publicitate, publicitate...

● Un simptom în plus al societății de consum : an de an crește procentul de publicitate. E ceea ce s-a putut constata la primul „Salon internațional de publicitate" inaugurat în ziua de 23 mai la Paris, pentru 5 zile. Au participat peste 200 de expozanți : organe de presă, stațiuni de radio și televiziune, furnizori de servicii, societăți de studiu asupra pieții, producători de filme publicitare și fotografii, imprimerii etc. Printre dezbaterile ce au avut loc : „Noile tendințe ale publicității", dar și „Viața fără publicitate", precum și „Publicitatea în serviciul interesului general". Au participat personalități politice, sociologi, specialiști în publicitate, în mass media etc.

Fapt e că această „industrie a tentației" — cum a fost denumită în cele 3 pagini ce i-a consacrat „Le Monde" din 24—25 mai 1977 — implică în Franța pentru anul 1976 o cifră astronomică : 11,9 miliarde de franci investiți în cheltuieli publicitare !

Hölderlin la Bordeaux

● De la 28 ianuarie pînă la sfîrșitul lui aprilie 1802 Hölderlin a locuit la Bordeaux. El a fost preceptor la un negustor de vinuri, Meyer, consul din Hamburg. Șejurul poetului aici a rămas o enigmă aproape absolută. Singurele dovezi : două scrisori descriind orașul Bordeaux, apoi un poem, **Amintire**, scris în primăvara lui 1803. Ajutîndu-se de poeme, scrisori, documente istorice, mărturii (adesea divergente) și improvizații, o trupă teatrală, **Grupul 33**, reface această perioadă din viața poetului, realizînd unul din cele mai emoționante spectacole jucate în acest sezon pe o scenă de teatru din Franța.

Otto Preminger : indiscreții cu tîlc

● Sam Goldwin, atotputernicul producător, n-avea habar de tehnica filmului : Kim Novak, actrița, articula atît de prost încît pînă și cele mai mici scene cu ea trebuiau reluate de cîte 35 de ori ; Peter O'Toole l-a întîlnit o singură dată pe criticul Kenneth Tynan, la Paris, și atunci l-a bătut... Și alte asemenea dezvăluiri (în care apar de-a valma numele lui Graham Greene, Attila Hörbiger, Paula Vessely, Claire Boothe-Luce, Dalton Trumbo, John Wayne și multe altele) alcătuiesc repertoriul de atracție al autobiografiei celebrului regizor american de film Otto Preminger **(Laura, Omul cu brațul de aur, Carmen Jones, Exodus)**, apărută, sub titlul **Preminger** în Editura Doubleday din New York. Autorul face o critică acerbă vechiului Hollywood, structurilor puterii în cetatea americană a filmului. Discreția nu e o problemă pentru el. Preminger divulgă tot ce știe, de la lucruri importante pînă la mici detalii de viață personală, inclusiv cele în care este implicat el însuși.

Pre-suprarealismul

● O expoziție pre-suprarealistă, consacrată în special lui Jacques Vaché, s-a deschis, la 27 mai, la Nantes.

O carte a lui Rossellini

● **Un spirit liber nu trebuie să învețe nimic ca un sclav** — acesta este titlul cărții lui Roberto Rossellini apărută la Fayard (219 p.); puțin înainte de a înceta din viață. Marele regizor italian se consacrase de peste 12 ani „pedagogiei imaginii", Mijloacele audio-vizuale permit — după opinia sa — „o educație integrală", care stimulează „originalitatea fundamentală a fiecărui individ" și, ca atare, în loc de a le aboli, cum propun nu puțini, se cuvine a le adapta mai bine dezvoltării societății contemporane. Căci calea cea mai eficace este aceea a „viziunii directe", care arată în loc de a demonstra. Or, nici cinematograful, nici televiziunea n-au aplicat pînă în prezent aceste principii așa cum s-ar cuveni.

Ca observație asupra omului, capitalismului, științei, Rossellini propune o „revoluție culturală", referindu-se pe larg la Marx, la profesorul Hamburger sau la Comenius, neglijînd total pe „specialiștii" contemporani în domeniul învățămîntului și al comunicării. Scopul său mărturisit e altul : de a prezenta într-o manieră accesibilă cîteva mari teme ale gîndirii contemporane.

AM CITIT DESPRE...

Necontenita bucurie

Nu știam cine e Kenneth Koch, autor căruia „The New York Times Book Review" i-a rezervat de curînd articolul său de pagina I. Interviul luat lui de unul dintre foștii săi studenți, poetul Bill Zavatsky — publicat sub un titlu care spune tot : **Îmi place să scriu** — conține un plin de iubire elogiu postum la adresa lui Delmore Schwartz, fascinantul poet-critic-erudit profesor, care a avut o influență decisivă asupra destinului literar al multor scriitori importanți, dar, după moartea sa prematură, a fost uitat ca și cînd n-ar fi existat niciodată, omis și din antologii și din studiile de istorie literară, pînă la apariția romanului lui Saul Bellow, **Darul lui Humboldt.** Năbădăiosul, genialul Von Humboldt Fleisher, față de care alter-ego-ul lui Bellow, Citrine, nutrește sentimente pe cît de intense pe atît de contradictorii, avea toate trăsăturile defunctului Delmore Schwartz.

Ajungînd la Delmore Schwartz prin releul Humboldt și citindu-l cu încîntare, mi s-a părut a fi o dreaptă reparație faptul că unul dintre discipolii și pentru totdeauna datornicii lui, Kenneth Kock, depune, din proprie inițiativă, mărturie, despre ceea ce a însemnat în viața lui întîlnirea la Harvard, la scurtă vreme după război, cu profesorul Delmore Schwartz : „Nu mai cunoscusem pe nimeni care să fie, ca el, prezent în toate antologiile moderne. Aș fi făcut orice pentru a mă plimba, după ore, cu Delmore Schwartz. Îi puneam tot felul de întrebări... Mai presus de orice altceva, el mi-a dat imaginea a ceea ce este un adevărat poet."

Ce crede deci, azi, un continuator al operei lui Delmore ? Pentru un adevărat poet, scrisul, consideră Kenneth Kock, e o necontenită bucurie. „Este firesc să-ți placă să scrii, spune el, așa cum este firesc să-ți placă să desenezi sau să cînți, bineînțeles dacă nu ți se pune nimeni în cale". Ultimele lui cărți, a căror apariție a prilejuit această amplă prezentare, oferă două ipostaze ale hedonismului creației. Ele se numesc **Duplicatele** (un poem de 154 de pagini despre care Bill Zavatsky susține că „pare scris în colaborare de lordul Byron, Walt Disney și André Breton") și **N-am spus niciodată nimănui**, relatare despre „predarea artei de a scrie poezii într-un azil de bătrîni". Cu privire la poemul lui Kock, recenzentul, Robert Coles, ne informează că autorul se arată a fi „sensual, amator de simboluri, rapsodic și, în același timp, sceptic", că „un încîntător simț al detașării ironice" cenzurează „celebrarea lirică, dacă nu chiar extatică, a carnalului", că evocînd ritmurile ciclice ale vieții („duplicatele"), el „vrea să ajungă la inima oamenilor, să-i dispună, poate, să cînte sau să zîmbească, recunoscînd o anume viziune, sugestie, anecdotă". Atît, și doar din mîna a doua, despre opera poetică a acestui mare generos, care, profesor universitar fiind, a demonstrat alături de studenții săi de la Universitatea Columbia în mai 1968, și care nu se simte chemat să facă din suferință tema centrală a poeziei sale. „Cînd am scris **Plăcerile păcii**, declară Kock, eram foarte, foarte nefericit din cauza războiului din Vietnam și a tot ce se întîmpla acolo și a studenților mei care trebuiau să plece să lupte sau, altminteri, să fie închiși sau să părăsească țara. Am încercat să exprim în acel poem multă durere și anxietate — pe nenumărate pagini —, dar n-a ieșit poezie bună". Pentru unii, explică el, „suferința este miezul vieții. Pentru mine, esențial este extazul, sau un fel de simultaneitate a bucuriei, a fericirii, a activității".

În concluzie, Kock se întreabă cît de liber este cineva să aleagă subiectul cel mai potrivit pentru a scrie un poem bun. Întrebarea nu e deloc egoistă. Kock ar dori ca toată lumea să facă poezie, poezie cît mai bună, și din 1968 încoace s-a străduit să demonstreze că acest lucru este cu putință. **N-am spus niciodată nimănui** este rezultatul celei mai recente dintre experiențele lui în această direcție.

Ceea ce a reușit să facă el într-un azil de bătrîni săraci din Manhattan întrece orice închipuire.

Felicia Antip

„Ultimul autoportret al lui Picasso"

● Sub acest titlu a fost publicată o carte alcătuită de fotograful american David Douglas Duncan din nenumăratele imagini pe care le-a captat cu aparatul său în locuința și atelierul lui Pablo Picasso de la Mougins, puțin după moartea artistului. În foarte puține dintre ele apare și văduva lui Picasso, Jacqueline. Cele mai multe reprezintă încăperi fără viață dar evocatoare în amestecul lor caracteristic de mobile, pensule, creioane, hîrtii, sculpturi, desene și picturi, dintre care multe sînt autoportrete.

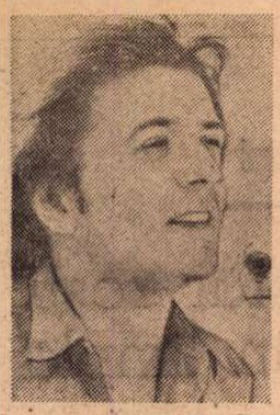

„O existență laminată de capitalism"

● Un mare succes a înregistrat Teatrul Național Popular din orașul (arondismentul Lyon), Villeurbanne, unde a jucat pînă la 14 mai, dată după care a pornit în turneu cu spectacolul **Departe de Hagondange,** piesă a unui tînăr autor, Jean-Paul Wenzel. Cele două personaje, Georges și Marie, după 40 de ani de viață conjugală, trăiesc acum o modestă „condiție" de pensionari. Dar, în mediul social respectiv, cei doi soți nu se pot acomoda cu atmosfera, cu „existența lor laminată de capitalism" (cum se exprimă un cronicar, Jean François Abert). „Zgomotele uzinelor le reamintesc că nicăieri nu pot fi departe de Hagondange, nicăieri retrași de exploatare". Georges își reconstituie — în imaginație — „o viață de uzină" așa cum și-ar fi dorit-o, iar Marie o „viață la țară" și alte drumuri pe care ei doi le-ar fi putut parcurge împreună... Singurătatea, izolarea, nepăsarea celor din jur adaugă în plus fragilității acestei existențe... Cînd le sosește, foarte rar, vreo scrisoare, le pare căzută din cer, înșeși vorbele ce le schimbă între ei par un zgomot de fond... Această frumusețe dureroasă a piesei rezidă în respectul cu care personajele sînt conturate, puse în scenă și, mai ales, jucate. Prilej de elogii pentru regizorul Patrice Chereau (cel care a înregistrat anul trecut marele succes cu spectacolele Wagner la Bayreuth) și, deopotrivă, pentru cei doi interpreți : François Simon (fiul celebrului actor de cinema Michel Simon) și Tatiana Moukhine. (În imagine, Patrice Chereau și cei doi interpreți principali — foto de Cl. Bricage).

Antonio Quintero Ramirez

● Dramaturg prolific (a scris aproape o sută de piese), autor al celebrei **La Copla andaluza** și al multor zarzuele, Antonio Quintero Ramirez a murit la Madrid, în vîrstă de 85 de ani. Împreună cu Rafael de Leon și cu muzicianul Quiroga, Quintero a scris și cîntece inspirate din folclorul spaniol. Cu Pascual Guillen a colaborat în montarea unor spectacole de tip flamenco, prezentate cu imens succes atît în Spania cît și în cele două Americi.

Festivalul cîntecului politic

● Timp de opt zile, Casa tinerelor talente și Palatul Congreselor din capitala R. D. Germane au găzduit al 7-lea Festival al cîntecului politic. Au participat 48 de formații din 29 de țări. O mare diversitate artistică, dar cîteva idei comune tuturor : dorința de pace, voința de a vedea progresînd prietenia între popoare și solidaritatea în lupta pentru libertate și drepturi civice.

„Cu acești ochi"

● Astfel se intitulează volumul de memorii ale celebrei Michèle Morgan, volum în care respectă cu perseverență principiul general al existenței sale: „M-am temut întotdeauna să mă fac remarcată". După 40 de ani de carieră cinematografică și 60 de filme, ea a văzut, în această carte, ceea ce a vrut să vadă. Rezultatul este o carte simplă, un roman-fotografie în care „timpul nu mai există" pentru îndrăgostiți, în care nopțile sînt „imateriale", eroinele „cuprinse de un fel de furie interioară" în fața nedreptății, iar junii primi — dotați „cu dinți strălucitori și cu ochi albaștri de adolescent american".

Un bard al cartierelor muncitorești

● Ziarele îl numeau pe Manuel Hernandez „cel mai interzis cîntăreț". Cînd la postul de radio Sevilla a fost amintit (în numai două vorbe) ultimul său disc, redactorul respectiv a fost concediat. Dar Manuel Hernandez a continuat să cînte oriunde. În fața uzinelor, în cartierele muncitorești, la mitinguri. Într-un interviu acordat ziarului suedez „Aftonbladet", el spunea : „Cînt pentru muncitori, pentru minerii din Asturias, pentru constructorii de nave din Galicia, pentru metalurgiștii din Madrid. Am fost nu o dată arestat, amendat. După fiecare concert trebuia să mă ascund pe o scară de serviciu... Toate aceste interdicții m-au transformat într-un erou. Dar eu nu făceam nimic special pentru aceasta, de fapt eu spuneam oamenilor ceea ce fiecare dintre ei știe. Cîntecul meu nu face decît să reamintească". Primul său volum de versuri **Cîntecele poporului despre popor** a avut un imens succes. Acum a apărut al doilea, intitulat **Cînt despre libertate.**

Expoziții

● În sala „Karl Flinker" din Paris s-a deschis de curînd expoziția Kandinsky. 82 de lucrări din perioada anilor 1902—1944 marchează evoluția acestuia, care, la începutul acestui secol, a realizat prima acuarelă abstractă.

● La galeria Saint Martin s-a deschis expoziția Calder, un omagiu adus artistului decedat recent. Expoziția prezintă tapiserii concepute de acesta și țesute la Aubusson.

Fellini, actor

● În cadrul unei emisiuni dedicată lui Roberto Rossellini, televiziunea italiană a programat filmul **L'Amore** realizat în 1948. În rolurile principale : Anna Magnani și... Federico Fellini, în postura, unică se pare, de actor.

Capitalismul se repetă

● Cîștigător al Oscarului 1977 pentru cel mai bun documentar, filmul **Harlan County. U.S.A.** al regizoarei Barbara Kopple a fost prezentat, în afara concursului, și la Festivalul de la Cannes. Realizat cu documente de epocă și cu material de reportaj, acest film arată că în esența sa, capitalismul a rămas neschimbat din anii „marii crize" și pînă în aceia ai „societății de consum". Demonstrația este făcută prin succesiunea a două episoade reale. 1930 : orășelul Harlan din statul Kentucky este teatrul unei represiuni sîngeroase, menită să spargă o grevă a minerilor. 1973 : grevă, din nou, timp de treisprezece luni în șir. La distanță de jumătate de secol, „mijloacele" patronilor sînt aceleași : asasinate, spărgători de grevă, făgăduieli mincinoase, făcînd ca istoria să se repete tragic.

„Zece zile care au zguduit lumea" pe scena Operei

● Cartea ziaristului american John Reed, **Zece zile care au zguduit lumea** a inspirat compozitorului sovietic Mark Karminski o operă lirică. Premiera a avut loc recent la Donețk. Cu 10 ani în urmă, cartea lui Reed a inspirat în U.R.S.S. și o piesă de teatru.

De Chirico falsificat

● Rezultatul unei anchete judiciare stabilește existența pe piața italiană a operelor de artă a numeroase tablouri semnate De Chirico, în realitate fiind falsuri. În comercializarea lor sînt implicați reputați colecționari, proprietari de galerii de artă, critici și redactori de cataloage. Manipulatorii falsurilor au reușit să contrafacă sigiliul cu care notarul marelui artist certifica autenticitatea tablourilor. În repetate rînduri De Chirico a contestat o serie de tablouri expuse în galerii și catalogate apoi în volumele de artă. Se prevede ca ancheta să fie extinsă, cu deosebire în Franța, unde se găsesc multe din operele lui De Chirico. Un lucru este însă cert : afacerea falsurilor a adus cîștiguri uriașe întrucît un original se vinde cu 40—50 milioane lire italiene.

ATLAS

Rîul

PRIN IOWA CITY trecea un rîu care, după proporțiile europene, ar fi fost socotit măreț, un rîu de amplitudinea Oltului la Cozia și a Mureșului la Alba Iulia, un rîu care se numea chiar Iowa într-o devălmășie care nu preciza dacă el, rîul, dăduse numele statului și al orașului sau, anonim, le preluase fără personalitate denumirea. În orice caz, harta stilizată a Americii nu se obosea să transcrie apele lui adînci pe care lunecau flote întregi de rațe sălbatice împrăștiate în cer de caiacele subțiri și spintecătoare ale studenților. Dar și așa, netrecut pe hartă, rîul Iowa găzduia sub malurile povîrnite familii misterioase de castori și pe ramurile arborilor aplecați asupra sa, perechi idilice de veverițe, și așa, necunoscut dincolo de pămînturile pe care le fertiliza, modest și lipsit de celebritate, rîul curgea muzical prin viața orașului, dîndu-i o majestate pe care cu greu și-ar fi putut-o dobîndi altfel. Printre casele încălzite electric și placate cu aluminiu, paralel cu șoseaua vijiitoare, sub cerul străbătut în fiecare minut de un avion, rîul amplu, cotropit de ierburi mari și de arbori seculari pe maluri, împodobit cu cununi rotitoare de păsări, reușea să mențină orașul în univers dincolo de marginile istoriei și să-i dea acel aer idilic în care modernitatea însăși se îndepărta, ca privită printr-un ochean întors, și se descoperea, în trecutul de care va aparține cîndva, fermecătoare și desuetă.

N-aș putea spune cum reușea s-o facă. N-aș putea spune cum de rațele sălbatice nu se speriau de avioane și veverițele nu se lăsau alungate de mașini, cum de castorii își mai făceau cuib în oraș și ierburile mai creșteau în sălbăticie pe marginea bulevardelor. Poate pentru că iarna înghețul bocnă ca rîurile copilăriei și se lăsa, alb, traversat de pași ca în picturile medievale ; poate pentru că primăvara, după ce rostogolea cu neascunsă plăcere trunchiuri mari de arbori, ca în pădurile virgine, se făcea deodată limpede și tandru, melodios și dulce între țărmurile lui de pămînt ; sau poate numai pentru că țărmurile lui erau de pămînt. Da, acesta trebuie să fi fost secretul, numai acum în amintire revelat, al puterii care situa în univers modernul Iowa City : dublat de autostrăzi, traversat de bulevarde, însoțit de case placate cu aluminiu, încălzite electric și dotate cu aer condiționat, rîul nu se îmbrăcase în beton ca atîtea fluvii citadine, își păstrase malurile ierboase, albia de țărînă, culcușul de pămînt. Aparținea astfel naturii atotputernice, scăpînd de sub zodia friabilei arhitecturi pe care, înfrîngînd-o, reușea cu un ultim altruism s-o salveze.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Recital Lucian Blaga la Budapesta

● Radioteleviziunea noastră, în colaborare cu Radiodifuziunea ungară, a organizat la 22 mai, la teatrul „Thalia", din Budapesta, un recital **Lucian Blaga.** Un bogat și reprezentativ florilegiu liric, rezultat al unei selecții făcute cu discernămînt și gust, cu dragoste și respect față de o operă poetică de excepție, a permis spectatorilor să cunoască aproape toate filoanele acestei opere, așa cum s-au constituit ele, de la poezia programatică de început de drum literar : **Eu nu strivesc corola de minuni a lumii,** la **Mirabila sămînță,** simbol și emblemă a ceea ce scriitorul a creat în ultima parte a vieții sale. A răsunat astfel un apreciabil număr de poeme, deopotrivă în rostirea românească și în versiunile maghiare datorate unor scriitori și cărturari din țara noastră și din R. P. Ungară, ca Franyó Zoltan, Áprily Lajos, Kiss Jenö, Jékely Zoltan, Szemlér Ferenc, Gáldi László, Garai Gábor, Takacs Tibor, Lendvay Eva, — prin intermediul actorilor români : Simona Bondoc, Ion Caramitru, Ion Marinescu, Adela Mărculescu, Elena Sereda, Silviu Stănculescu, precum și al celor maghiari : Kohut Magda, Váradi Hédi, Lucács Margit, Berek Katalin, Bessenyei Ferenc, Agárdi Gábor, Benko Gyula, de la teatre din capitala ungară. În recital a răsunat emoționant și vocea lui Blaga, într-o înregistrare cu adevărat „de aur", aparținînd fonotecii Radioului. O formație de muzică folk din Budapesta, „Kaláka", a interpretat, cu dăruire și simț artistic, trei cîntece proprii pe versuri de Lucian Blaga. Pregătirea spectacolului s-a făcut sub îndrumarea artistică atentă și competentă a regizorilor Titel Constantinescu și Poós Sándor.

La conturarea unei imagini cuprinzătoare asupra poeziei lui Blaga în peisajul literaturii române și al celei universale, la relevarea cu profunzime și finețe a valorii și originalității ei, au contribuit alocuțiunile rostite de criticul literar Nicolae Balotă și de poetul Baranyi Ferenc din Budapesta, prezent la recital și cu traducerile poemelor **La curțile dorului** și **Cîntecul bradului.**

Coordonatorii și redactorii acestui recital au fost Constantin Vișan, Iulius Tundrea, Josette Maidanek-Dan, iar din partea ungară dr. Zentai Janos și Dogori Zsigmond.

Organizat în luna în care a fost sărbătorit centenarul Independenței noastre de stat, recitalul L. Blaga, urmînd celor care i-au omagiat la București și Budapesta pe Petöfi, Eminescu și Ady Endre, reprezintă, totodată un moment important al colaborării pe plan cultural, dintre Radioteleviziunea română și Radiodifuziunea ungară.

B. Matei

● Între 2 mai și 4 iunie, la Palatul Strozzi din Florența, sala G.P. Viessense, artistul român Mihu Vulcănescu a expus 10 incizii și 5 desene inspirate din **Metamorfozele** lui Ovidiu.

La vernisajul expoziției a vorbit prof. Rafaele Monti.

● Pe baza unor materiale documentare furnizate de Editura Științifică și Enciclopedică, la Tokio a apărut o lucrare de prezentare generală a României, sub îngrijirea d-nei Akiko Noguchi. Cititorul japonez are astfel ocazia să ia cunoștință, în propria limbă, de existența bimilenară a poporului român, de istoria, geografia, economia, știința și cultura sa, de realizările mai îndepărtate sau recente ale minții și spiritului, de năzuințele și eforturile sale actuale. Pentru a-l informa despre cronica din ce în ce mai bogată a relațiilor româno-japoneze, lucrarea se încheie cu un capitol cronologic referitor la istoria relațiilor bilaterale.

● Revista de limbă slovacă „Film a divadlo" a publicat în nr. 4/1977 un reportaj intitulat „O săptămînă la București", în care dr. Andrej Nemlaho face o prezentare a vieții teatrele din Capitală, subliniind interesul pe care i l-a stîrnit creația originală românească. Aprecierile sale elogioase se referă la **Puterea și Adevărul** de Titus Popovici, pusă în scenă la Teatrul Bulandra, **Titanic Vals** de T. Mușatescu, **Să nu-ți faci prăvălie cu scară** de E. Barbu, **Ultima cursă** de E. Lovinescu, **Viața e ca un vagon?** de P. Everac, subliniindu-se originalitatea regiei și interpretarea de înaltă ținută artistică a actorilor Petre Gheorghiu, Victor Rebengiuc, Eugenia Popovici, Dumitru Furdui etc.

● Una dintre cele mai prestigioase reviste de specialitate din Franța, „Revue de littérature comparée", nr. 1/martie, 1977, publică o recenzie semnată de Jacques Voisine, codirectorul revistei. Recenzentul se ocupă de „Cahier roumaine de littérature comparée (nr. 1, 1976) avînd drept temă **Comparatisme et actualité** și se oprește asupra unor interesante studii de specialitate semnate de Adrian Marino, Dan Grigorescu, Romul Munteanu, Al. Dutu sau Paul Cornea. Dintre colaborările străine sînt menționate articolele semnate de Joseph Strelka, Etiemble, Medeea Freiber. Se subliniază importanța deosebită a acestei reviste care plasează literatura română în contextul ei european, reflectînd, totodată, aspecte culturale internaționale.

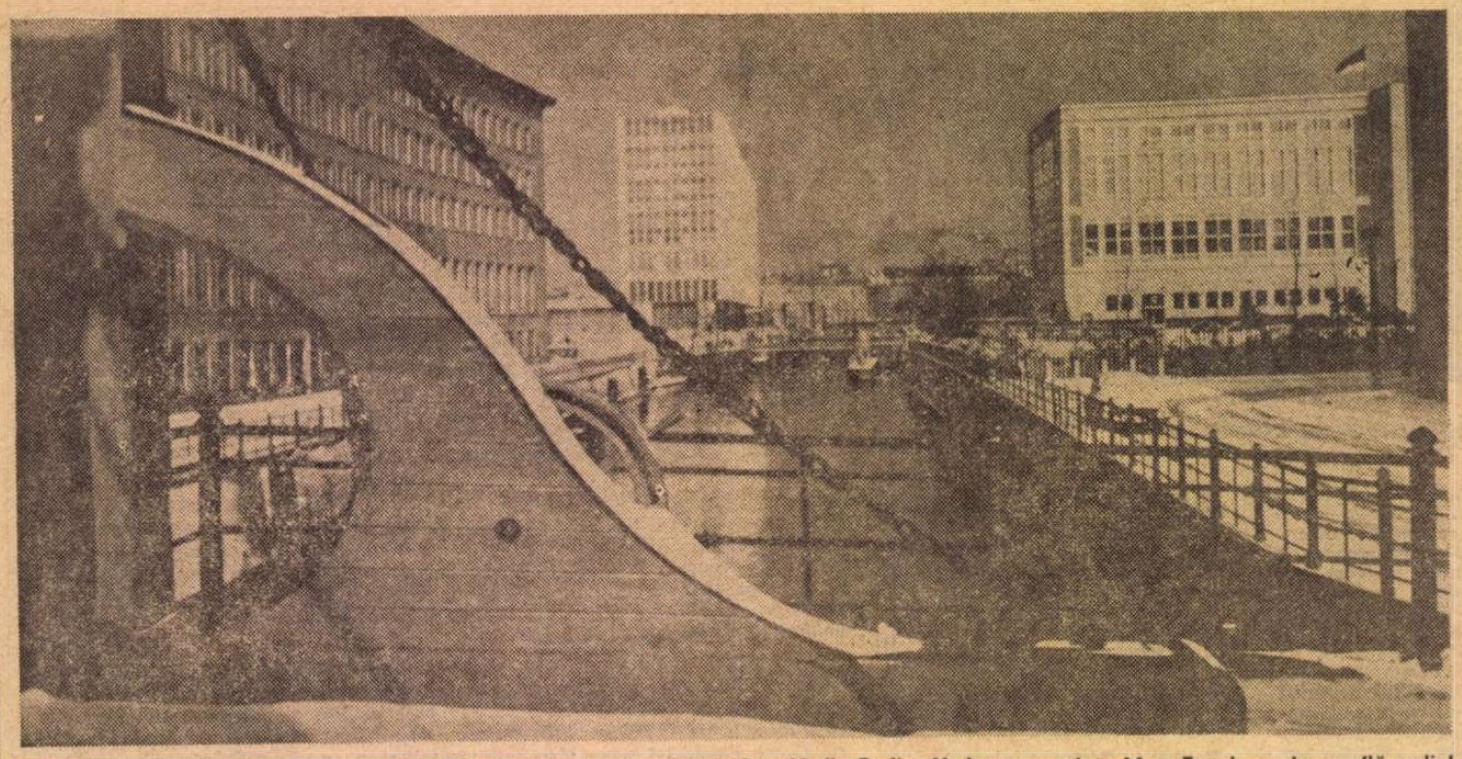

Podul peste Mühlengraben, cel mai vechi din Berlin Vedere spre piața Marx-Engels, unde se află sediul Comitetului Central al Partidului Socialist Unit German, Consiliul de Stat, Ministerul de Externe și Ministerul Învățămîntului

Poeți din R. D. Germană

Karl Mickel

Epitaful partizanului

Eu am construit podul și tot eu l-am
aruncat în aer.
Eu am fost impușcat pentru tot ce-am
făcut.
(Constructorul corăbiei s-a gîndit singur
la naufragiul ei.) Viața asta e minunată
Și cine a reușit să și-o împlinească deplin,
Fără teamă va întîmpina împușcătura
vrăjmașă.

Martha Weber

Si lumină, și libertate, și căldură

Noi am uitat în zilele războiului
În țara noastră incendiată
Sunetele simple ale liniștii,
Cuvintele pline de viață.

...Eliberarea ne-a adus
Și-a întărit
Și lumina și bucuria și căldura
Și cerul acesta albastru.

A coborît iar pacea în lume.
Speranța luminează chipurile,
Am învățat cutezanța privirii
Și a trăi, din nou învățat-am.

Sarah Kirsch

Întoarcere

Prietena mea trăiește la țară
într-o casă mică, curată.
Dimineața și seara i se scurg pe sub
ferestre
întunecatele cirezi. În camera răcoroasă
doar ei doi, senini, fericiți. Soțul prietenei
e tăcut, liniștit și bun. În leagăn
se rostogolește copilul lor dolofan și
zglobiu.
Merele se revarsă-n livadă. Prin ramuri
se-mpletesc razele soarelui.
Uneori trece pe străzile adormite
căruțașul, în nori de pulbere.
Seara, prietena cu invidie ascultă
poveștile mele despre mare, despre corăbii
rătăcite-n furtună.
Noaptea eu adorm prăbușit în liniște.

În românește de
ANATOL GHERMANSCHI

Johannes Bobrowski

Cuvîntul

Copacul,
nopțile întunecate,
respirația luminoasă a cîmpiilor,
toate se răsucesc în jurul
tăcerii.

Piatra
sub picioare
pîlpîie ca limbile focului.

Arde-n nisipuri veșnicia în jurul
tăcerii.

Cuvîntul
cotropit
de tăcere,
pe drumul nesfîrșit către ușa
vecinului.

Axel Schulze

Cismarul de țară

Nu pot să-l uit pe cismarul de țară.
Împungea și cosea
pielea laolaltă
iar la git îi lucea gușa.

Anul captivității lui era arătat de
un calendar american.
În curte, farfuria pisicii
era veșnic plină de oase de găini.

Lua brațul tuciuriu de pe mașina de rîchtuit.
În vasul de gresie
fierbea cleiul.
Tamburetul îi era împodobit cu blăniță de
iepure.

Stătea în fața trepiedului, așteptînd clienți.
Firele trase prin smoală
îi tăiaseră degetele.
Piei proaspăt tăbăcite așteptau pe polițe.

Își făcea socotelile cu creta
pe pingelele
pe care le tocisem
pe pavajele orășelului.

Wilhelm Tkaczyk

Intens trăită zi

Cît îmi impune
efemerida, prin obrăznicie!
Trăiește doar o zi, dar ce
intens trăiește ziua asta.
Îmi place omul –
efemerida.
Trăiește doar o zi, dar ce
intens trăiește ziua asta!
Se perpelește în spital, cu geamăt,
acel ce nu mai poate mult să-ndure,
dar e nepotolit al zilei freamăt.

Peter Tille

Ora Zero

În inima nopții
se implintă
țipătul din sala de nașteri.
Ferestre se deschid brusc.
Înăuntru adie
funigeii fulgilor de zăpadă.
Orașul freamătă iar
în ecoul
rozetelor de asfalt.
Septembrie se trezește
ca martie sau mai.
Oceane se împodobesc cu corăbii.
Luna se preschimbă în soare. Soarele
în bilă la praștia lui Dumnezeu.

Ulrich Grasnick

Vioara

(din ciclul „Poezii la tablourile lui Marc Chagall")

Vioara,
sunetul ei –
cea mai frumoasă metaforă
pentru nostalgie –

Seara
surioara
privighetoarei –
alint și suferință,
lăuntric îmbold
spațiul pe o unică strună
în care soarele
stringe snopi de lumină.

Ce punte
toată duioșie și vigoare –
arcușul
arcuș, asemeni unui deget arătător
îndreptat spre cer,
dezlănțuind fulgerele
staccato-urilor.

Aceasta este fabula cîntecului:
toată fericirea, toată durerea pămîntului
revărsate în două mîini.

În românește de **AUREL COVACI**

Sport

Măr roșu în tîmpla unei bărci cu pînze

● Într-un ceas de luntre și de punte, un fluture din familia păunilor de noapte mi-a arătat un plop avînd între crengi un culcuș de fildeș. M-am gîndit c-o fi plin cu bondari de catifea și-am băgat mîna. Un huhurez de streașină, care stă de pază pe cizma lunii fumegînd scrînteală din prea dulci miresme, i-a strigat unei clopotnițe din Brăila: spune-i să s-astîmpere, c-altfel dă de dracu'! Păi după ăsta și umblă el, i-a răspuns luna, deschizînd o peșteră de mărgean, ca să se scuture piticii de rîie și domnițele de pleavă, timp în care eu am scos la lumină, trăgîndu-l de coarne, un drac spălat în bere românească mirosind a paștele cailor. Am aprins o lumînare de verbină, ca să dau impresia de fapte frumoase, și i-am tăiat lui Sarsailă sfîrcul urechilor cu cercei cu tot.

„Văd, a urlat el, că ești din ăia care mai întîi taie și pe urmă întreabă, dar nu sînt eu dracul care și-a băgat coada la ultimele două meciuri dintre, U. Craiova și U.T.A., aia-i treabă s-o cerceteze federația, noi cumpărăm numai suflete de pus în tingire, nu și meciuri".

Umbli cu fofîrlica, i-am zis și, pentru că știam de la poeți că diavolul „în cele din urmă răpește jucătorii, zarurile și masa verde" l-am luat de subțiori și l-am trecut gardul în curtea Rapidului, gîndindu-mă că-l vor înhăma ăia la plug în văile Reșiței. Dar, văzîndu-l, ortodoxul Zalupca, plus ceilalți stîlpi de felinare în care dorm pisicile cu puii-n coșniță, și-au făcut cruce cu limba-n gură, și iată-ne rămași tot la un pas de aleluia, cum am stat un an întreg, cu pingeaua pe dunga triunghiului în mijlocul cărula, pe o movilă de colivă, așteaptă un corb să ne ia în pliscul diviziei B.

Se spune că alții sînt și mai deșelați decît noi (vezi-l p-ăia de la Progresul cărora le-am smuls și ultimii fulgi), dar noi avem numai speranțe, pe cînd ăilalți au și pîclă verde-aurie în care se rătăcesc chiar și cei mai dresați cîini.

Vara a scos în apele Fetei morgana toate lebedele și toate gondolele și, îngîmfată ca o femeie ce și-a mărturisit, lîngă altar, păcatele, se gîndește să-mi puie aripi la moară și să mă suie pe un dîmb ca să aud ce clevetește vîntul. Acolo, ca și pe canalele Olandei, bucuria ia forma unei bărci cu pînze, iar tristețea e un măr roșu pe o policioară de lemn.

Fănuș Neagu

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA: București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon: 17.60.10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115 Telefon: 50.71.28. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 24, joi 16 iunie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

24

■ Festivalul național „Cîntarea României"
(Paginile 12—13)

■ Festivalul european al prieteniei
(Paginile 20—21)

O EPOCĂ A CREAȚIEI

TRĂIM un timp, o epocă încărcată de multiple sensuri ale creației umane — aceasta marcînd nu numai revoluția tehnico-științifică, prin ceea ce concretizează ea ca progres de civilizație, dar și în domeniul — atît de vast — al culturii în genere, al artelor, al literaturii, parametrii devin pe fiecare zi tot mai bogați în semnificații.

Dacă în țările amplu dezvoltate și mai ales sub raportul progresului material un fenomen ca acela al exploziei informaționale, al multiplicării și diversificării intense a mijloacelor de comunicare în masă a căpătat dimensiuni nebănuite, în țările în curs de dezvoltare și, dintre acestea, în prima linie, cele în plin avînt al construcției socialiste, ceea ce se impune ca o veritabilă „nouă renaștere" este fenomenul eflorescenței spirituale. Evident, aceasta nu vrea să spună că în perimetrul transformărilor, al cuceririlor pe scara economică, industrială și agricolă, aceste țări ar înscrie o dinamică mai puțin impresionantă. Dimpotrivă, rata anuală de creștere a produsului național nu cunoaște aspecte de încetinire. Și cînd spunem aceasta, ne gîndim în primul rînd la țara noastră, al cărei actual plan cincinal este în plină desfășurare, cifric el situîndu-se printre cele mai îndrăznețe pe planul investițiilor, în raport, direct, de altfel, cu efortul amplificării, intensificării și diversificării producției însăși. Pe fiecare zi, pe fiecare oră, capacitatea industrială a țării se mărește, potențialul productiv pe cap de locuitor adăugînd noi indici cantitativi și calitativi. Averea națională a României a crescut enorm în acești peste 30 de ani de la Eliberare, din 1965 încoace proporțiile și ritmul acestei creșteri marcînd saltul a cărui dimensionare continuă este astăzi de domeniul constatărilor curente în toate statisticile internaționale.

Vitalitatea biologică însăși a poporului român a spart „tiparele" și iată că cifrele Recensămîntului date publicității arată un spor, față de anul 1966, de aproape 2 milioane și jumătate a populației, în sensul că, la data de 5 ianuarie 1977, Republica Socialistă România număra 21 559 416 locuitori. Acest spor, de 12,9 la sută a populației reflectă nivelul la care a ajuns natalitatea, precum și creșterea duratei medii a vieții, totodată creșterea puterii economice a țării, dezvoltarea impetuoasă a industriei, rodnicia agriculturii, ridicarea sistematică și rapidă a nivelului de trai material și spiritual, a gradului general de civilizație. Datele recensămîntului evidențiază substanțiala sporire de locuințe, de asemenea, transformările înnoitoare din viața satelor.

Un studiu sociologic amplu și aprofundat al unor asemenea date ar demonstra, formulînd în termeni adecvați, și ceea ce — ca raport dialectic necesar între „structură" și „suprastructură" — s-a produs în această perioadă, cu creșteri tot mai elocvente, în domeniul culturii, ca acumulare intensivă a procesului de învățămînt, conjugat cu cel de răspîndire a științei, artelor, literaturii prin multiplicarea și perfecționarea continuă a ceea ce numim „mass media". Literatura, muzica, teatrul, cinematograful, artele plastice, amploarea dată ansamblurilor folclorice, cîntecul și dansul, formele mereu înnoitoare ale interesului pentru arte, ale stimulării nu numai la scara republicană, dar tot mai intens, în acești ani, la cea județeană și comunală, prin descentralizarea instituțională și prin încurajarea continuă a inițiativelor locale — iată tot atîția factori nu numai de impact cu cultura, ci și generatori de cultură. De aici și prodigioasa răscolire în adîncurile geniului popular, multitudinea talentelor ivite în lumina confruntării obștești.

Inițiativa conducerii Partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de a crea un cadru organizatoric și a da o dinamică proprie acestui vast fenomen de masă, de a-i imprima o modalitate de întrecere, de competiție, sub egida prin ea însăși atît de stimulativă a Festivalului național „Cîntarea României", **s-a dovedit mai mult decît îndreptățită și necesară. Antrenînd peste 2 milioane de persoane în cea mai însuflețită și însuflețitoare dintre manifestările culturale din cîte a cunoscut România vreodată, Festivalul și-a demonstrat autenticitatea încărcată de atîtea valențe educative și culturale, confirmînd la o scară mai vastă ca oricînd dăruirea întru artă a poporului, bogatul tezaur de vocație și de talent, setea de frumos și bucuria de a-l manifesta. A fost — prin etapele respective, pînă la convergența întrecerii supreme din Capitala țării, prin armonioasa îmbinare între arta profesionistă și cea amatoare, prin atît de numeroasele distincții acordate și, punct de vîrf, prin uriașul spectacol din seara zilei de 11 iunie — cea mai puternică afirmare a nivelului cultural al României de astăzi, cea mai vie demonstrație că țara noastră, întregul popor a pășit pe o** nouă treaptă de afirmare spirituală. **O treaptă prin ea însăși definitorie a revoluției noastre socialiste, deopotrivă a profundității și a amplorii noului umanism pe care o asemenea — numai o asemenea revoluție — îl poate genera și promova.**

„România literară"

ION IRIMESCU : **OCROTIRE (Premiul I, sculptură, Festivalul național „Cîntarea României").**

Cîntarea-i a Țării...

DUPĂ un an cît o călătorie lungă prin istorie și prin zbuciumările primăverii, întîia Cîntare a României, sfîrșită într-un spectacol apoteotic, s-a născut din bucurie și din durere. Ea se arată a fi o experiență de proporții aproape nepreväzute, cu un echivalent social care își va dezvălui, fără îndoială, învățămintele.

Sub semnul iubirii de țară și de oamenii ei, se configurează o democrație a spiritului și a frumosului. Să meditäm la aceasta, să-i ocrotim căile, viața și arta să se afle, la citirea constelațiilor, în fericită conjugare.

Cîntarea-i a grîului, îmi spuneam, după drumul de-o noapte către Cîmpia Transilvană, cum lăsam în stînga valea Tîrnavelor. Holde mari îngreunau pămîntul.

Și a timpului, răspundeau turnurile Blajului, cum căutam pînă departe, în ademenirea glasului unanim al unirii cu Țara. Către inima ei mă îndreptam, dus de o iubire mare. Martori îmi erau Apusenii din față, și toată însoțirea de așezări, de-o parte și de alta a Mureșului, și dincolo, peste dealuri, și peste dealurile dealurilor, și dealurile cerului, și ale sîngelui sub roata în rostogolire.

Cîntarea-i a libertății, arătau ripele Oarbei și Dileului, pe muchea cărora s-a ajuns în coate și sub gloanțe, ca să se poată intra în zarea Cîmpiei, de purpură. Ierburi mari acopereau pămîntul.

Și-a adevărului, arăta din vale Orașul, deasupra căruia Vara aducea peste Dîmbul Pietros, către păduri, nu numai spectacolul ceresc al după-amiezii, cît mai cu seamă contopirea ființei cu ceea ce țara poate să arate fără ocolire.

Să fi fost aceea o zi aleasă dintre toate ?

Cîntarea-i a Țării, și a iubirii de lacrima ei.

Ion Horea

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Întîlnirea prietenească Nicolae Ceauşescu — János Kádár

ÎN ZIUA de 15 iunie a început la Debrecen întîlnirea prietenească a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, cu tovarăşul János Kádár, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. În cadrul convorbirilor prilejuite de această întîlnire, care continuă în ziua de 16 iunie la Oradea, se efectuează o informare reciprocă despre mersul construcţiei socialiste în cele două ţări, dezvoltarea relaţiilor bilaterale pe tărîm politic, economic, tehnico-ştiinţific şi cultural, precum şi un schimb de opinii pe probleme ale politicii internaţionale. Beneficiind de cadrul favorabil pe care-l constituie Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală semnat la Bucureşti în februarie 1972, raporturile româno-ungare au înscris o evoluţie ascendentă în domeniul economic : volumul schimburilor urmează să se dubleze în actualul cincinal faţă de cel precedent ; de asemenea, în celelalte domenii evoluţia colaborării a marcat aspecte tot mai rodnice. S-a demonstrat că o înrîurire decisivă asupra acestui curs ascendent o exercită dezvoltarea relaţiilor de solidaritate şi colaborare dintre Partidul Comunist Român şi Partidul Muncitoresc Socialist Ungar, întîlnirile şi convorbirile dintre tovarăşii Nicolae Ceauşescu şi János Kádár. De aici şi deosebita însemnătate a actualului dialog la nivel înalt româno-ungar.

Întîlnirea pregătitoare de la Belgrad a reuniunii general-europene

IERI s-au inaugurat în capitala Iugoslaviei lucrările întîlnirii pregătitoare a reuniunii reprezentanţilor celor 35 de state participante la Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa. România — precum sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — acordă o deosebită însemnătate reuniunii de la Belgrad, dorinţa noastră fiind aceea de a se evita orice confruntare şi de a se acţiona cu fermitate în direcţia unei cît mai bune colaborări în toate domeniile, a stabilirii unor măsuri concrete care să dea un nou impuls aplicării în viaţă a documentelor de la Helsinki, înfăptuirii securităţii şi cooperării pe continentul european. În concepţia României, prevederile Actului final de la Helsinki reprezintă un tot unitar şi, ca atare, în aceşti doi ani, după Conferinţa din capitala Finlandei, partidul şi statul nostru au acţionat cu toată hotărîrea pentru concentrarea eforturilor în vederea aplicării integrale şi consecvente a principiilor şi prevederilor înscrise în documentele semnate, pentru promovarea de măsuri concrete, pe multiple planuri, menite să ducă la întărirea securităţii şi colaborării în Europa. Fără a subestima progresele înregistrate în dezvoltarea colaborării vii şi multilaterale pe plan economic, ştiinţific, cultural şi umanitar, în soluţionarea unor probleme litigioase pe calea tratativelor, România consideră că aceste progrese puteau fi mult mai substanţiale ; în plus, în perioada care a trecut s-au manifestat şi unele tendinţe negative, potrivnice intereselor destinderii, prin încercări de abordare unilaterală a Actului final sau prin considerarea prevederilor sale printr-o optică de la bloc la bloc, ceea ce este în contradicţie flagrantă cu însăşi esenţa principiului egalităţii suverane a tuturor statelor. Or, pentru a-şi atinge într-adevăr obiectivele stipulate în Actul final, reuniunea de la Belgrad trebuie să se axeze pe aspectele fundamentale ale securităţii europene, vizînd extinderea cooperării economice şi tehnico-ştiinţifice, între statele semnatare, adoptarea unor măsuri eficiente de dezangajare militară şi dezarmare pe continent, dezvoltarea colaborării în domeniul cultural şi în problemele umanitare.

În legătură cu toate aceste aspecte, România a avansat o serie de importante propuneri de natură să stimuleze efectiv negocierile, angajîndu-le pe un făgaş constructiv, corespunzător cerinţelor şi aşteptărilor popoarelor europene. Concentrarea eforturilor asupra aspectelor reale, esenţiale ale securităţii şi cooperării face necesară, în acelaşi timp, participarea cu drepturi depline şi în egalitate deplină a tuturor statelor participante la dezbateri, depăşirea oricăror tentative de imixtiune sau presiuni, a opticii înguste de bloc sau a intereselor de grup, ca şi respingerea încercărilor de a transforma reuniunea într-un simplu club de discuţii sau polemici sterile.

În ce priveşte cooperarea pe planul culturii, educaţiei, informaţiei, contactelor umane, România a promovat şi promovează activ o politică de largă deschidere spre lume, de ample contacte şi schimburi cultural-artistice. Actualul Festival european al prieteniei **constituie una din cele mai semnificative demonstraţii în această privinţă. Căci — precum sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, „Partidul şi Statul nostru se pronunţă pentru o largă colaborare cultural-artistică internaţională, pentru un intens schimb de valori spirituale între popoare, care să contribuie la mai buna cunoaştere reciprocă şi apropiere între naţiuni, la întărirea încrederii şi prieteniei dintre ele".**

Alegerile din Spania

UN EVENIMENT de o deosebită semnificaţie îl constituie cel al primelor alegeri — după 40 de ani — în Spania. Problema ce s-a pus poporului spaniol chemat în faţa urnelor în ziua de 15 iunie este una fundamentală pentru destinul său, pentru schimbarea în sens democratic a unor structuri, pentru o viziune cu totul nouă, de largă perspectivă a reorganizării în profunzime a vieţii sale, a viitorului său. De aici şi interesul — excepţional — în întreaga lume asupra rezultatelor acestor alegeri a căror complexitate a constituit obiectul celor mai variate comentarii în presa mondială.

Cronicar

Viaţa literară

Distincţiile Festivalului naţional „Cîntarea României" în domeniul creaţiei literare profesioniste

● FESTIVALUL naţional al educaţiei şi culturii socialiste „Cîntarea României", amplă manifestare educativă, politico-ideologică, cultural-artistică, de creaţie şi interpretare, dedicată la prima sa ediţie Centenarului independenţei de stat a României, a cunoscut săptămîna trecută momentul decernării premiilor celor mai buni interpreţi şi creatori, artişti amatori şi profesionişti.

Luînd cuvîntul la festivitatea decernării premiilor, tovarăşul **Miu Dobrescu**, membru supleant al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., preşedintele Consiliului culturii şi educaţiei socialiste, a relevat multiplele semnificaţii ale Festivalului, contribuţia sa la înflorirea culturii noastre, la punerea în valoare şi impulsionarea creaţiei originale, la creşterea calităţii actului artistic prezentat de arta amatoare şi profesionistă, la îmbogăţirea vieţii spirituale a întregului nostru popor.

În domeniul creaţiei literare profesioniste au fost acordate următoarele distincţii :

POEZIE

Ioan Alexandru — „Imnele Transilvaniei" ; **Adrian Păunescu** — „Pămîntul deocamdată" ; **Gheorghe Tomozei** — „Poema patriei" ; **Szemler Ferenc** — „Az álom tulsó partján" („Pe malul visului") ; **Nikolaus Berwanger** — „Ich häng mei Gesicht net an de Nagel" („Poezii şvăbeşti").

PROZĂ

Corneliu Leu — „Plîngerea lui Dracula" ; **Dinu Săraru** — „Clipa" ; **Eugen Uricariu** — „Rug şi flacără" ; **Majtenyi Erik** — „Hajóharang a holt utcában" („Clopot de bord") ; **Joachim Wittstock** — „Blockvermerke" („Însemnări").

DRAMATURGIE.

Mihnea Gheorghiu — „Patetica 77" ; **Horia Lovinescu** — „Singele" ; **Dumitru Radu Popescu** — „Două ore de pace".

Zilele Editurii „Dacia"

● Marţi, 14 iunie, a.c., a avut loc la Sala Dalles ziua Editurii „Dacia". Cu acest prilej au fost lansate volumele : „Farmecul pămîntului" de **George Macovescu**, prezentat de **Valeriu Râpeanu**, „Orgolii" de **Augustin Buzura**, prezentat de **Eugen Simion** şi „Războiul de independenţă în grafica artiştilor contemporani" de **Mircea Ţoca**, prezentat de **Modest Morariu**.

TELEGRAMĂ

Tovarăşului SÜTŐ ANDRÁS

Vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor
Secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Tg. Mureş

Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de viaţă, conducerea Uniunii Scriitorilor vă adresează sincere felicitări, calde urări de sănătate, viaţă lungă şi cît mai multe succese în activitatea Dv. de creaţie literară şi obştească.

Sîntem bucuroşi să adresăm, din inimă, colegului nostru stimat şi iubit, scriitor de limbă maghiară, cunoscut în ţară şi peste fruntariile patriei noastre socialiste, un mesaj al solidarităţii scriitoriceşti, care ne înfrăţeşte prin limbajul comun al socialismului şi comunismului.

Sărbătorirea Dv. capătă o semnificaţie cu atît mai mare cu cît aparţineţi, prin rădăcini trainice, acestui popor şi acestei ţări, România Socialistă, iar valoarea personalităţii şi operei Dv. literare o dovedeşte din plin.

Laolaltă, scriitori români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, vom căuta ca prin munca noastră să facem totul, pentru înflorirea literelor contemporane din ţara noastră, la înălţimea marilor idealuri ale socialismului, a exigenţei Partidului comuniştilor şi a poporului român, înfrăţit pentru totdeauna şi pe deplin cu naţionalităţile conlocuitoare.

Să trăieşti, la mulţi ani,

George Macovescu
Preşedintele Uniunii Scriitorilor

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

● La Casa universitarilor din Capitală, la „Tehnic club", Casa armatei, Liceul mecanic nr. 1 şi Şcoala militară „Bararab I" din Piteşti, Asociaţia scriitorilor din Bucureşti cu sprijinul Cenaclurilor literare „G. Călinescu", „Liviu Rebreanu" şi cel al Clubului epigramiştilor, „Cincinat Pavelescu", a organizat şezători literare la care şi-au dat concursul **Teodor Anastasiu, Ion Popa Argeşeanu, Dumitru Bălăeţ, Virgil Carianopol, Emanoil Cobzaru, Lola Stere Chiracu, Valentin Deşliu, Ludmila Ghiţescu, Constantin Miu Lerca, Mihail Ilovici, Viorica Nicoară, Ion Potopin, Irena Puşchilă** şi **Pasionaria Stoicescu.**

Iaşi

● Asociaţia scriitorilor din Iaşi a organizat, la librăria din Vaslui, lansarea volumelor de poezie „Energia visului" de **Ioanid Romanescu**, şi „Liniştea dintre nori" de **Ion Chiriac**. Autorii au fost prezentaţi de **Corneliu Sturzu** şi **Horia Zilieru.**

Timişoara

● La Biblioteca judeţeană Drobeta Turnu-Severin, Asociaţia scriitorilor din Timişoara a organizat un simpozion literar la care au participat **Laurenţiu Cerneţ, Romulus Diaconescu, Nicolae Dragoş, Anghel Dumbrăveanu, Ilarie Hinoveanu, D. R. Popescu** şi **Laurenţiu Ulici.** Discuţiile s-au purtat pe marginea volumelor „Flori de mac" de **Romulus Cojocaru**, apărut în Editura „Scrisul Românesc", şi „Cîmpul cu maci" de **Nicolae Calomfirescu**, apărut în Editura „Dacia".

De asemenea, la Liceul pedagogic din Timişoara, Liceul din Făget şi căminele culturale din comunele Cenad, Gătaia şi Dudeştii Vechi au avut loc şezători literare la care au participat : **Sofia Arcan, Laurenţiu Cerneţ, Constantin Crişan, Valentina Dima, George Drumur, Anghel Dumbrăveanu, Dorian Grozdan, Hans Kehrer, Maria Pongracz, Corina Victoria Sein, Ovidiu Surianu, Ion Velican,** şi **Vasile Versavia.**

Spiritul de la Helsinki şi datoria oamenilor de cultură

● La Sofia s-au încheiat lucrările Conferinţei internaţionale a scriitorilor avînd ca temă „Scriitorul şi pacea — spiritul de la Helsinki şi datoria oamenilor de cultură".

Au participat reprezentanţi din ţările Europei, S.U.A. şi Canadei, precum şi ai organizaţiilor scriitorilor din ţările Asiei, Africii şi Americii Latine. Din ţara noastră au luat parte scriitorii **Alexandru Balaci, Eugen Barbu, Radu Boureanu, Fodor Sándor** şi **Franz Storck.**

Reuniunea a prilejuit un amplu schimb de păreri asupra necesităţii realizării prevederilor documentelor Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, pentru întărirea păcii, securităţii şi înţelegerii reciproce între popoarele întregii lumi. S-a relevat datoria oamenilor de cultură de a apăra cauza păcii şi prieteniei între popoare.

În spiritul colaborării reciproce

● În oraşul Gyula din R.P. Ungară, a avut loc o seară literară la care au participat reprezentanţi ai Ministerului Culturii, Uniunii Scriitorilor, ai organelor locale de partid şi de stat şi ai organizaţiilor obşteşti, precum şi un numeros public. A fost prezentă, de asemenea, delegaţia de scriitori români condusă de **Constantin Chiriţă**, vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor.

● În cadrul înţelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din ţara noastră şi Uniunea Scriitorilor din R.D. Germană, au plecat la Berlin, pentru a participa la o seară literară dedicată Independenţei de stat a României, **Mircea Micu** şi **Eugen Lumezianu.**

● De asemenea, au plecat în R.S.F. Iugoslavia pentru a participa la o seară literară similară. **Paul Anghel** şi **Romulus Vulpescu.**

● La Universitatea naţională autonomă din Mexic (UNAM) a avut loc o seară culturală românească cu tema „Spiritualitatea latină românească". Au conferenţiat prof. dr. docent **Constantin Ciopraga** de la Universitatea „Al. Ioan Cuza" din Iaşi despre „Personalitatea literaturii româneşti" şi prof. dr. **Alex. Niculescu** de la Universitatea din Bucureşti, despre „Romanitatea românească".

Studenţi de la catedra de limba şi literatura română din cadrul UNAM au recitat în limba română poezii de Mihai Eminescu.

ŞEMNAL

■ **Dimitrie Cantemir — SISTEMUL SAU ÎNTOCMIREA RELIGIEI MUHAMMEDANE.** Erudita lucrare ar fi alcătuit, împreună cu **Creşterea şi descreşterea Imperiului Otoman** şi neelaborata **Despre cirmuirea politică a poporului musulman** (al cărei plan a rămas în manuscrisele moscovite ale domnitorului), trilogia orientalistă a savantului. Editarea ei într-o primă ediţie ştiinţifică mondială — şi primă versiune românească integrală, încheind astfel opera de publicare a scrierilor cantemirene — se datorează lui Virgil Cândea, semnatarul traducerii, studiului introductiv şi comentariilor. **(Editura Minerva, LXIV+688 p., 38 lei, 2 820 ex.).**

■ **Alexandru Philippide — SCRIERI, VOL. 2.** În ediţia de autor — definitivă — a poetului, după **Visuri în vuietul vremii** (1976), apar în acest volum nuvelele **Floarea din prăpastie** (1941) şi **Îmbrăţişarea mortului** (1940). **(Editura Minerva, 216 p., 17,50 lei, 3 730 ex.)**

■ **Eugen Barbu — CAIETELE PRINCEPELUI.** A apărut volumul al VI-lea al „jurnalului unor romane". **(Editura Eminescu, 308 p., 17,50 lei, 6 700 ex.)**

■ **Valeriu Bucuroiu — O FIINŢĂ.** Din cel de-al treilea volum al autorului **(Floreta de argint** — 1973, **Dimineaţa apelor** — 1976) citîm din poemul **Se poate :** „La adevăr se poate merge / ocolind muntele / Printre roiuri şi gînduri uitate. / Se poate, şi pe drumul cel drept, / dar se sparg amănuntele / şi pier îndoielile toate". **(Editura Cartea Românească, 160 p., 10,50 lei, 2 570 ex.)**

■ **Nicolae Neagu — ÎNTOARCE-TE SĂ MAI VEZI.** După volumele de versuri **De-a soarele** (1967), **Echilibru pînă la ploaia din octombrie** (1969), **Poeme rococo** (1970), **Erezii** (1970) şi **Ninse colinele în amurg** (1973), scriitorul este prezent în librării cu o culegere de nuvele în proză. **(Editura Eminescu, 158 p., 5,50 lei, 4 550 ex.).**

■ **Vlad Muşatescu — DE-A BÎZA.** Cu subtitlul **Jocurile detectivului Conan** („Al Conan Doi"), „romanul (poliţist)" al autorului, gravitînd între aventuros şi burlesc, oferă o lectură agreabilă. **(Editura Albatros, 280 p., 7,50 lei, 70 000 ex.).**

■ ***** — MIHAIL SADOVEANU INTERPRETAT DE...** Apariţia în seria „Bibliotecii critice" a reeditării antologiei alcătuită în 1973 de Fănuş Băileşteanu (semnatarul şi al unui **Tabel cronologic** şi unei **utile Bibliografii**) — revăzută şi adăugită —, atestă necesitatea de interpretare şi înţelegere a operei celui mai fecund scriitor român. **(Editura Eminescu, 386 p., 13 lei, 17 400 ex.).**

● În utila serie „Arcade" a Editurii Minerva au apărut : **Dimitrie Bolintineanu — POEZII** (Antologie, postfaţă şi bibliografie de Gabriela Omăt, 304 p., 8,25 lei, 47 615 ex.) ; **George Coşbuc — CÎNTECE DE VITEJIE** (Postfaţă de Ion Rotaru, 192 p., 5 lei, 100 120 ex.) ; **Panait Istrati — CIULINII BĂRĂGANULUI** (Versiune românească de Eugen Barbu ; postfaţă şi bibliografie de Mihai Dascal ; 144 p., 3,25 lei, 45 120 ex.) ; **Mihail Sadoveanu — POVESTIRI DIN RĂZBOI** (Antologie şi postfaţă de Pompiliu Marcea ; 304 p., 6,50 lei, 80 120 ex.).

LECTOR

IOANA KASSARGIAN : **Cintecul biruinței (Premiul III,** sculptură, Festivalul național „Cîntarea României")

Universul literelor și artelor

LITERATURA secolului nostru se află sub zodia — goethean decretată — a universalului. Literele și artele au devenit de mult un limbaj universal. Pentru a intra în universul literelor și artelor trebuie să posezi mijloacele unei comunicabilități ce nu cunoaște frontiere. Astfel de mijloace oferă cuvîntul. Dar universul nu este doar spațiul comunicărilor posibile. Pentru a deveni „universal", pentru a comunica cu universul trebuie mai intîi să-l născocești sub forma unui model al universului, să-l proiectezi, să-l construiești. Literatura noastră a fost, este și va fi universală ori de cîte ori a descoperit ori va descoperi universul în sinea ei. Iar universul poate fi descoperit și revelat coborînd spre **originile** sale, îmbrățișîndu-l ca **totalitate,** statuindu-l în **universalii** ori cultivîndu-l cu fervoare **in sine.**

Declarația pe care Goethe i-o face lui Eckermann, la 27 ianuarie 1827, privitor la **Weltliteratur** este îndeobște cunoscută. Ea a dobîndit un caracter festiv, constituind un act de naștere al „literaturii universale". Olimpianul din Weimar ia tonul grav al augustelor sentințe : „Se vestește epoca literaturii universale și fiecare trebuie să contribuie pentru ca epoca aceasta să se instaureze cît mai curînd". Eckermann mai consemnează spusele lui Goethe privitoare la faptul că poezia a devenit „un bun al întregii umanități".

Umanismul ideii goetheene este evident. De fapt, cum au arătat comentatorii lui Goethe (îndeosebi profesorul elvețian Fritz Strick, în **Goethe und die Weltliteratur),** pentru el literatura universală era un mediu prielnic — mijlocind între feluritele literaturi naționale. În literatura universală se produce schimbul între tezaurele acestor literaturi : „Ea (literatura universală) cuprinde tot ce ajută popoarele să se cunoască reciproc pe cale literară, să se judece, să se prețuiască și să se tolereze, tot ceea ce prin literatură le apropie și le leagă". Gustul secolului nostru pentru culturile îndepărtate în timp și spațiu este un semn al lărgirii conștiinței receptive a omului, pînă la dimensiuni planetare. Nimic din ceea ce s-a săvîrșit vreodată nu ne e cu desăvîrșire străin. Aria culturală în care se întind peregrinările noastre este mai vastă decît a fost vreodată în trecut, și sîntem deschiși, ca niște exploratori ai spiritului, pentru a recepta orice semnale de oriunde, și a le integra într-un cosmos al valorilor în permanentă expansiune. Deschiderea gustului modern este simptomatică. Ea indică o nevoie imperioasă. Trăim într-o epocă a ecloziunii și dezvoltării literaturilor naționale. Dar literatura națională nu poate trăi în vas închis. Închiderea în sine orgolios-autarhică a unei literaturi, ca și înstrăinarea ei de specificul național sînt primejdioase. Există, am putea spune, o legătură genetică între național și universal, o comunicare vivificatoare.

Circulația valorilor în acest univers al literelor, comun întregii omeniri, implică, printre altele, o comunicare între limbi, o translație a discursurilor, găsirea echivalențelor literare-lingvistice. Traducerile, aceste mai mult ori mai puțin frumoase infidele, sînt mărturia fidelității la valorile ce aparțin unor diverse spații lingvistice. Mi-l amintesc pe Lucian Blaga, retras în „Birlogul lui Faust", mica încăpere de la un etaj al Bibliotecii universitare clujene, tălmăcind opera lui Goethe. Îl aud citindu-mi „Prologul în cer", cu vocea domoală, lipsită de inflexiuni patetice, vocea poetului care se părăsește pe sine doar pentru a se regăsi în altul. Comunicarea aceasta peste veac, țări și limbi, a spiritelor, întemeiază literatura universală. În viața popoarelor, scriitorii sînt — cu adevărat — **oamenii punte,** purtătorii de cuvînt, mijlocitori ai gîndirii și simțirii, cei care reprezintă chipul însuși, multiplu, al națiunii lor, în fața altor națiuni.

CUM spuneam altădată, asistăm în anii noștri la un proces foarte important de deschidere a scrisului, a spiritului românesc, spre un întreg univers al literelor, artelor și științei. Niciodată, în istoria culturii noastre, fenomenul receptării valorilor literaturii universale n-a fost mai intens, mai amplu. De șapte ani de cînd, în această revistă am scris — săptămînă de săptămînă — despre cărțile străine tălmăcite și publicate în limba noastră, am avut posibilitatea să urmăresc de-aproape acest proces al asimilării valorilor, al încorporării lor în spațiul cultural românesc. Comunicarea atît de necesară cu spații literar-artistice străine ține de viața însăși a unei culturi.

La începuturile literaturii române moderne, un Ion Heliade Rădulescu întocmea lungi inventare de opere aparținînd unui patrimoniu universal al culturii care trebuiau introduse prin traduceri în circuitul literelor române. În 1846 proiecta o Bibliotecă universală ce urma să cuprindă opere filosofice și beletristice. Nu lipsește din acea „Bibliotecă" nimic din capodoperele literaturii din toate timpurile.

Planuri ce au așteptat mai mult de un secol pentru a fi îndeplinite. Desigur, avem tradiții importante în acest domeniu. Dar abia în epoca noastră o intensă activitate de tălmăcire a textelor, de cercetare istoric-critică a lor ne permite să întrevedem conturele edificiului cultural visat de Heliade Rădulescu. O preocupare constantă și sistematică pentru sporirea numărului traducerilor și pentru creșterea calității acestora devine vizibilă în corpusul de texte care stau azi la dispoziție publicului românesc. De mulți ani **Index translationum** publicat de UNESCO indică un loc de frunte pentru țara noastră printre marile „traducătoare" ale lumii.

Să amintim ce și cum s-a tradus, cîți dintre scriitorii noștri de ieri și de azi au fost antrenați în acest proces al translației ? Ar însemna să înșirăm prea lungi liste de nume și titluri. Putem spune, însă, că generația noastră și cea viitoare dispun de majoritatea operelor „clasice" — de la clasicii antichității, pînă la clasicii secolului XX — în limba română. Traduceri noi, conform exigențelor estetice ale timpului nostru, au apărut din marile lucrări ale tuturor timpurilor. Mai mult decît atît, au apărut mai multe tălmăciri ale aceleiași opere de seamă, sau traduceri ale unor scriitori neglijați, ale unor literaturi încă nu îndeajuns intrate în circuitul universal al literelor. Editurile noastre au o serie de colecții în care se publică (uneori în tiraje de masă — precum în Biblioteca pentru toți) cărțile aparținînd celor mai felurite epoci sau tărîmuri literare. Un corp important al traducătorilor de marcă s-a format în ultimele decenii.

Sînt numai cîteva note privind însemnatul proces al difuzării și asimilării valorii literaturii universale în țara noastră, proces al deschiderii noastre spre univers. Traducerea operelor străine în limba română, ca și răspîndirea cărții românești în lume constituie dubla față a aceleiași comunicări spirituale. Căci o cultură — în spiritul umanist-universalist-goethean — nu poate trăi decît prin interferența armonică a valorilor autentice de pretutindeni.

Nicolae Balotă

Pe inima unui simplu soldat

În zilele anului 1877 noi cei de astăzi
eram o simplă opinie despre viitor
o presupunere vagă
a ceea ce ar putea să urmeze
nimeni nu-și închipuia că vom fi
chiar așa cum sîntem
Nimeni dintre acei soldați
care-și dădeau viața
poate numai țara liberă
căreia ei își dădeau viața
să ne fi închipuit ceva mai aproape
de adevăr
Dar cine ! Dar cine ! Dar cine !
își poate închipui cu exactitate
cum va arăta chipul lui peste veacuri
cum va curge sîngele lui peste veacuri
mutat din om în om
întocmai ideii de patrie
Dar astăzi pentru cei de astăzi
ei acei soldați din 1877
nu sînt numai o presupunere vagă
și nici o simplă opinie despre trecut
O, și știu, capul meu doarme
pe inima unui simplu soldat
din 1877

Nicolae Prelipceanu

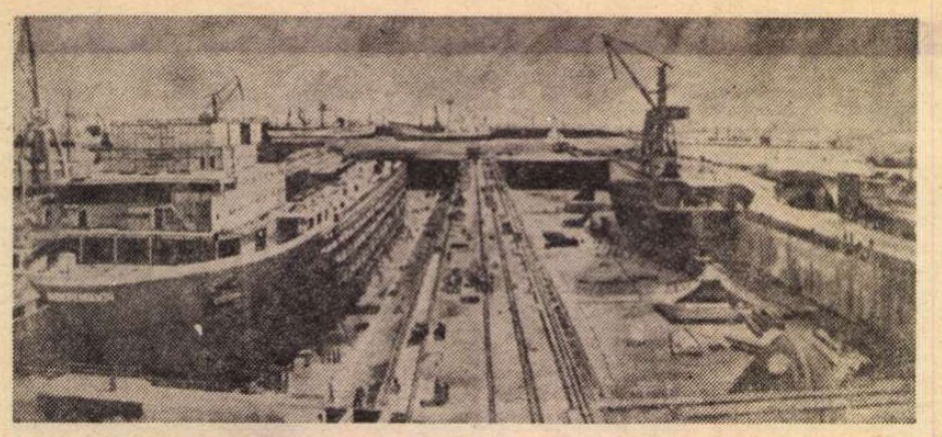

PETRE NEAGU : **Mineralierul „Independența" (Premiul I,** Lucrări de pictură dedicate realizărilor contemporane, construcției socialismului, Festivalul național „Cîntarea României")

Certitudini

CĂ literatura presupune acțiune și construcție, nu se mai îndoiește nimeni. Acțiunea este starea noastră de fapt. Modul creator de a ne înscrie în timpul nostru, de a fi contemporani cu contemporanii noștri în înțelegerea epocii pe care o trăim, în judecarea cu onestitate și obiectivitate a ei, în dorința noastră, a tuturor, de perfecționare continuă a acestei colectivități. Aceasta presupune un loc și un statut major — în societate — pentru scriitor și opera sa. Construcția, mai bine zis reconstrucția, estetică, așează scriitorul nu numai în postura unui vizionar, ci și în aceea a unui individ socialmente necesar, prin acțiunea căruia realul se definește în opera de artă și stabilește dialogul între conștiința publică și creație. Acțiunea și reconstrucția estetică conținînd în sine o atitudine politică, presupun în consecință o desăvîrșită moralitate a creatorului, onestitate, dragoste de adevăr și valori democratice, o atitudine antidogmatică netă și o desăvîrșită responsabilitate față de om și valorile sale. Folosind datele realului astfel, creatorul este implicit un dialectician, o expresie a dialecticii sociale care-l produce. Lumea artei autentice fiind o revigorare a elementului prezent, — fie prin datele lui, fie, prin cele ale unor alte momente — dă simultaneitate experienței sociale, capabilă să producă schimbarea, saltul de conștiință necesare într-o epocă precum a noastră. Nu este posibil, în cazul acesta, de conceput vreun tipar. Procesul estetic închegîndu-se dinspre și înspre împlinirea obiectivă în valori eterne sau discutabile, dar toate constituind fundamentul necesar unui curs firesc al ideilor, al creșterii responsabilității sociale. Numai timpul este acela care va delimita fără echivoc falsele probleme de cele reale.

Dacă adevărul estetic nu se suprapune întotdeauna celui conjunctural, într-o problemă sau alta, nu putem vorbi de limita minimă a produsului estetic sau de o problematică limitrofă realității. Numai dezvoltarea ulterioară a colectivității într-un proces legic va dovedi fără dubiu o atare stare de fapt. Este nevoie în consecință de o largă accesibilitate tematică precum și a mijloacelor, modalităților de abordare. Restrîngerea tematică fiind tot atît de dăunătoare și neconformă realității precum a mijloacelor de expresie. Falsul patriotism al unor așa-zise produse estetice anulează de fapt valoarea obiectivă a acțiunii literaturii și dăunează mai mult decît lipsa unui sentiment format. Climatul valoric este și trebuie să fie elementul de bază al judecății critice. Dacă unii creatori acordă o importanță mai mare unor elemente aparent minore — după opinia unora — ele trebuie așezate în contextul problematicii sociale a unei epoci. Fiecare aducînd prin opera sa acel element care condiționează ansamblul.

În această epocă atît de frămîntată, dar atît de pătimașă în căutarea unui echilibru firesc, de reașezare perenă a valorilor umane într-o ordine mai firească și mai trainică, în acest timp în care noul este asimilat într-un proces de neînchipuit cu decenii în urmă, acum în timpul exploziei informaționale, dar și al demnității și conștiinței de sine a omului și națiunilor, este greu de imaginat o operă atotcuprinzătoare care să satisfacă pe toată lumea, să răspundă tuturor nevoilor sociale. Ea poate să fie un produs colectiv prin conștiința valorică pe care o impune.

CONFERINȚA națională a scriitorilor a constituit, fără îndoială, un asemenea moment în viața obștei scriitoricești, prin sublinierea fermă a rolului scriitorului în epocă, asumarea hotărîtă în spirit solidar, a responsabilității față de societate, față de cultură. Situarea cu fermitate în primul plan al valorilor autentice, abordarea curajoasă a contradicțiilor — aceasta nu este o chestiune de curaj ! —, a adevărului vieții noastre, cu onestitate și spirit de răspundere, constituie modul scriitorului de a-și împlini, prin produsul artistic, acțiunea și construcția sa peste timp.

Conferința națională a scriitorilor a pledat din nou pentru valorile morale și civice, cum era normal s-o facă, dar, în același timp, a subliniat cu hotărîre apartenența clară și limpede la și pentru popor a obștei scriitoricești. Maturitatea politică a creatorului de azi, din România, precum și opțiunile lui n-au lăsat nimănui nici un dubiu. E normal ca trăind într-un sistem democratic să fim democrați și să luptăm pentru valorile democratice. Adevărul nu mai este de mult un lux, precum nici atitudinea civică, hotărît, nu mai miră pe nimeni. Dorim cu toții să fim, prin întreaga noastră ființă, oameni ai prezentului nostru. Ca operele noastre artistice să ajute omul și societatea în acțiunea pe care și-au propus-o în deplina împlinire a unui om nou, purtător de valori autentice. Răspunzători în fața trecutului și viitorului său, capabili să înfrunte tarele vechi și să slujească aspirațiile poporului, dorința de a trăi într-o societate echitabilă, de a ne bucura de valorile umane, de a promova asemenea valori și de a contribui prin ele la civilizația și progresul umanității.

În acest spirit considerăm recenta Conferință națională a scriitorilor ca un moment care va impulsiona hotărît dezvoltarea literaturii noastre, care va deschide larg porțile tinerilor scriitori, de respirația cărora e atîta nevoie, va situa și mai ferm pe primul plan al activității obștești munca demnă de toată lauda a criticii literare, față de care ne vom exprima mereu prețuirea, căci ea, prin spiritul ei de onestitate și clarviziune, a contribuit și contribuie substanțial la mersul firesc înainte al literaturii românești. Romanul contemporan, în acest amplu proces, este prezent prin personalități și opere remarcabile, dar poate și mai semnificativ este faptul că literatura română de azi numără peste treizeci de romancieri sub vîrsta de patruzeci de ani, care constituie o certitudine chiar dacă cantitatea nu semnifică calitatea, ea fiind însă un fundament capabil să propulseze opere de nebănuit încă. Proza, mai greu îmbrățișată în trecut, primatul poeziei menținîndu-se, este astăzi un ideal al fiecărui scriitor, ceea ce ne face să credem în dorința de participare socială a scriitorului, în nevoia de a contribui la cristalizarea și limpezirea proceselor sociale, în orientarea spre social și politic a literaturii.

Diversitatea modalităților de expresie, gradul sporit de responsabilitate și onestitate a romancierului fac din prezența sa în librării o garanție că ne aflăm pe drumul cel mai bun, că putem aștepta realizări remarcabile, generate fără îndoială de climatul fertil al respectului reciproc, al creșterii dialogului cu publicul, al abordării cu curaj a tematicii politice, al întrepătrunderii firești a științei cu arta, într-un cuvînt, situarea scriitorului contemporan în primul plan al vieții sociale.

Aceasta este o realitate fertilă atît pentru creatorii de azi din România, cît și pentru dezvoltarea culturii românești.

Romulus Guga

Critica și Poezia

O DISCUȚIE despre modurile și sensurile poeziei noastre contemporane e oricînd binevenită, dar o asemenea discuție în lumina lucrărilor Conferinței naționale a scriitorilor are o îndoită semnificație : una de ordin profesional și una de ordin ideologic.

Critica nu are posibilitatea (și întotdeauna a fost așa !) să discute decît prin **selecție** lirica actuală. Marii poeți „de mîine" au apărut și apar, poate, sub ochii noștri și se impun fără să fie întotdeauna descoperiți de critici, criticul descoperă mai degrabă orientări, tendințe, problematici, stiluri etc. Dar acest lucru nu înseamnă că la impunerea unui poet, pe plan social, nu contribuie critica. Vrem să spunem că un critic nu **inventează** un poet, dar îl poate **consacra ;** efortul criticii trebuie bazat însă pe o valoare certă a operei, nu pe aparențe. Supralicitarea unui nume sună de cele mai multe ori a reclamă.

Astăzi se scrie destul de mult despre poeți și e bine să se scrie ; e nevoie de cît mai multe opinii, chiar divergente și chiar subiective (în sensul de a prefera un gen de poezie sau altul) pentru a contura o personalitate ; personalitățile nu se impun niciodată prin acceptări absolute. Ne-o dovedesc din trecut Eminescu și Arghezi, ca să citățm numai două nume. Dar pentru a ajunge aici trebuie înlăturate ideea de „critică de casă", „de grup", „de conjunctură", „de generație" etc. și impusă ideea de „critică de școală" sau de „curent", de „direcție estetică", ceea ce e cu totul altceva.

DESPRE „notele specifice" ale poeziei actuale se poate vorbi numai dacă ținem seama de faptul că o epocă nu apare ca o generație spontanee, ci ca o continuare a altor epoci, bine-nțeles cu specificul și cuceririle ei revoluționare. Astfel, poeții interbelici (vorbim de marii poeți : Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, Ion Pillat, Adrian Maniu, G. Bacovia, V. Voiculescu) au continuat să **existe ;** perioada dintre 1944—1948 este interesantă din acest punct de vedere — o dovedesc revistele și paginile literare ale ziarelor. În același timp s-a dezvoltat o poezie nouă, ca un substrat necesar din punct de vedere politic, pe care s-a clădit poetica deceniului al VII-lea, fără de care n-ar fi fost posibilă apariția generației lui Nicolae Labiș. După 1948, poezia interbelică și a generației lui Geo Dumitrescu n-au fost abolite — ci reluate, mai ales ca influență prima și, efectiv, ca autori, după o scurtă aclimatizare, cea de a doua. După 1960 poezia românească s-a conturat și s-a afirmat mai ales ca o **sinteză** a influențelor estetice oferite de clasici într-o viziune nouă, de „clasicii" interbelici, de poeții militanți, de mișcările avangardiste, de noua structură politică a societății românești, toate acestea convertite la ideologia partidului. Militantismul publicistic al primului deceniu de după Eliberare a devenit militantism estetic. Pe plan artistic poezia de azi este la nivelul marii poezii universale, fiind în același timp poezia epocii și lumii noastre, cu alte cuvinte, poezia noastră a devenit distinctă în circuitul valorilor universale tocmai prin valorile naționale, specifice, pe care socialismul le-a fecundat și le-a dezvoltat în mod creator. Militantismul, umanismul, poezia pămîntului natal și a istoriei, iată numai cîteva din notele tematice ale noii lirici. Dar la acestea trebuie adăugată ideea de multiformitate stilistică.

GEORGE CĂLINESCU scria în 1938 că „foarte adesea poeții tineri neștiind, intuitiv, ce este poezia, încearcă a face ce fac și alții, profesînd un mimetism steril, în care risipesc foarte mult talent". Lucrurile sînt adevărate și pentru actuala fază de dezvoltare a poeziei românești. Sînt imitați mai ales poeții care ar fi, s-ar zice, nonfigurativi, confundîndu-se nonfigurativul și dificilul cu obscuritatea. Chiar dacă poezia e joc superior (Ion Barbu zice **secund**) sau magie (pozitivă, Mircea Eliade zice desacralizată), ea se comunică pe sine și **comunicarea** are obiectivitatea fatală a expresiei artistice. Poet făcut, Paul Valéry mărturisea lui Jean Schlumberger în 1927 : „J'ai besoin des autres comme des miroirs" (Jean Schlumberger, **Rencontres,** Paris, 1968 p. 42).

În epoca noastră a fi accesibil nu înseamnă a repeta sonuri vechi, depășite încă de poeții romantici sau simboliști, ci a aduce la zi, într-o sinteză originală, lecția eternă a clasicilor. De cele mai multe ori se înțelege greșit acest lucru, oferind, în cazul tematicii patriotice, o poezie tradițională, lipsită de o expresie originală, deși perfectă din punct de vedere tematic. Cu alte cuvinte, se scrie uneori poezie patriotică și politică prea artizanal, căutîndu-se o claritate preconceptuă, confundînd publicul amator de poezie de azi cu cel de acum o jumătate de secol, cel puțin. Am vrea să citățm o strofă dintr-o odă patriotică a unui poet foarte talentat dar care, în cazul de față, nu depășește cu prea mult stadiul poeziei festiviste interbelice :

„Stăpîne sînt peste cuprinsul muncii /
Și peste rostul neodihnei lor, / Aceste palme care-mbracă pruncii / Cu dragostea urzită-n tricolor".

De ce nu păstrează acest autor aceeași ținută, același nivel estetic ca-n versurile sale cu o altă tematică. Blaga rămînea tot Blaga și atunci cînd scria despre „Mirabila sămînță" a acestui popor român.

CEI MAI MULȚI comentatori de poezie confundă două lucruri complet diferite — din punct de vedere estetic : în comentariile lor în loc să spună **cum este** poezia, spun mai ales **ce este poezia.** În legătură cu definiția poeziei, ținem să le reamintim că nici un estetician n-a putut defini pînă azi esența poeziei, ci numai **forma** (expresia) sau formele acestei arte. Mai degrabă poeții și filosofii au ajuns la o captare silogistică sau metaforică a noțiunii. Lucian Blaga, într-un aforism, mărturisea : „E așa de greu să spui ce este poezia. Un singur lucru cert : ea este un izvor domesticit". Ion Barbu gîndea poezia ca un **drum spre Poezie,** manifestînd ca și autorul „poemelor luminii" un extaz pitagoreic față de poezie.

O altă problemă, în această materie, este gustul. Mulți critici literari, excelenți comentatori de proză, nu pot gusta, mai ales poezia modernă, oricît de multă poezie ar fi citit. Acești critici pot face mai degrabă istoria literară a poeziei decît critica ei actuală, utilizînd discuțiile ce s-au purtat într-o anume epocă. În orice caz, în materie de poezie, critica literară este și rămîne, dintr-un anumit punct de vedere, subiectivă, în sensul că există aici preferințe pentru un mod poetic sau altul, mai mult decît în cazul prozei.

Emil Manu

O rază curată

Cît e ziua clădesc, îndîrjit și stăpîn.
Noaptea m-absoarbe mai rar și aștept
Potrivnicul zeu să pălească
sfintele-mi mîini —
De-ar fi să-mi ajungă bătăile inimii-n
piept.

Să-mi ajungă doar sîngele, lacrima
Pentru mortar, pentru var să îl sting,
Să nu-ncapă boală în mintea, în carnea
Și-n oasele mele să pot să învîng.

Ochii păstrează la urmă o rază curată
Deschisă în flori și-n fîntîni pentru cînd
Voi fi înălțat de construcția mea
Lumea s-o văd înflorind, înflorind.

Iustin Moraru

Funcţia cenaclului

ÎN DRUMUL LUNG şi complicat al artelor se ivesc momente care anunţă apariţia unor fenomene noi, ţinînd fie de structura societăţii, de mutaţiile intervenite în sînul ei, fie de organizarea producţiei artistice, cu răsfrîngere firească în laboratorul intim al creaţiei. Asemenea momente apar în orice cultură, în orice societate, dar sînt cu atît mai legitime în contextul revoluţiei, într-o artă care militează pentru un umanism nou, socialist. Cînd se va naşte totuşi o istorie a literaturii româneşti de după război, întocmită bine-înţeles cu respectul integral al adevărului şi al valorilor, se va vedea cîtă energie s-a cheltuit, cîte generaţii s-au consacrat afirmării unor idealuri care sînt de fapt ale lumii moderne. Aceeaşi istorie a literaturii sau un studiu special de sociologie va lămuri şi cunoscuta problemă a dogmatismului, erorile care au făcut destule victime, aberaţiile care au devenit ridicole după ce au fost realmente dramatice şi mult păgubitoare. Pierderile de atunci sînt răscumpărate de experienţa dobîndită, într-un timp pe care istoria îl va înregistra ca pe o clipă de confuzie. Ne mai rămîne şi satisfacţia că în vremea aceea au scris Sadoveanu, Arghezi, Blaga, Călinescu, Ralea şi încă mulţi reprezentanţi ai strălucitei generaţii interbelice. Ei au păstrat legătura cu trecutul, păşind odată cu timpul, lăsînd uneori capodopere izvorîte din chiar realitatea revoluţionară. În felul acesta hiatusul e doar aparent, pentru că a venit repede momentul regăsirii, al dobîndirii conştiinţei de sine, al răspunderii şi demnităţii profesionale. Astfel, în toate artele se pot număra acum izbînzi autentice, de cea mai înaltă valoare. Dacă vorbim despre literatură putem cita uşor cîteva cărţi care au stîrnit entuziasmul cititorilor, deşi critica, în mod paradoxal, s-a arătat destul de zgîrcită cu elogiile. Îmi îngădui să cred că aceste probe de maturitate şi efort creator explică o seamă de iniţiative de cea mai mare importanţă.

Iată-ne în momentul în care Preşedintele ţării enunţă în faţa Conferinţei naţionale a scriitorilor datele unui sistem de lucru mai democratic şi mai rodnic. Amintind existenţa unei bogate tradiţii în acest sens, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a spus : **„Ar trebui, de fapt, ca cercurile şi cenaclurile literare să-şi asume tot mai mult răspunderea pentru promovarea unei literaturi valoroase din toate punctele de vedere, atît al conţinutului cît şi al formei“.** Această idee profund revoluţionară a fost relevată în cadrul dezbaterilor conferinţei şi în comentariile ample din presă, subliniindu-se caracterul militant al activităţii scriitoriceşti şi de aici obligaţia de a veghea necontenit la desăvîrşirea meşteşugului literar, la funcţia etică a lucrărilor, la mesajul lor filosofic. Fără îndoială, cenaclurile ar funcţiona în cadrul actualelor secţii pe genuri de creaţie, deşi am impresia că un singur cenaclu al Uniunii Scriitorilor ar prezenta avantajul unei comunicări mai apropiate, dezbaterile ar fi mai cuprinzătoare. Oricum însă, va fi nevoie de pasiune, de curaj, de onestitate, mai cu seamă de înţelepciune şi mari disponibilităţi de înţelegere. Să fim cinstiţi şi să recunoaştem că secţiile au rămas mereu la o funcţie birocratică, formală, surprinsă uneori, foarte rar, de discutarea unei cărţi, de o prelegere, de o afirmaţie mai curajoasă care deobicei tulbură somnolenţa şi comoditatea. Nu va fi deloc uşor să clintim inerţiile, să dăm viaţă cenaclurilor printr-o altă înţelegere a colaborării. Fiecare va putea învăţa de la fiecare, într-o lume în care echilibrul se naşte din chiar mişcarea coordonată a nenumărate elemente. Dar echilibrul nu înseamnă apatie sau teamă, sau suspiciune, sau răfuieli mărunte. Şi la „Junimea“ se bîrfea, se ridiculiza, inimiciţiile nu lipseau, dar exista „magistrul“, neturburatul, autoritarul Maiorescu. Acolo citea Eminescu şi Creangă, aveau loc discuţii aprinse din care nu se alegeau totdeauna adevăruri absolute, dar se întreţinea un climat prielnic gîndirii şi muncii literare. Nici valorile elogiate nu erau totdeauna sortite nemuririi. Aşa e omenește, aşa s-a întîmplat şi la „Sburătorul“ şi la „Convorbiri critice“, aşa se întîmplă şi în cenaclurile noastre de azi, nenumărate şi cu bune rezultate. Nu e cazul să avansăm soluţii şi rezultate, pronosticuri şi măsuri restrictive împotriva veleitarilor. Vom avea de-a face mai ales cu trieri, să le lăsăm să se manifeste în deplină libertate, riscul este în orice caz însumat. Oricum, nu e vorba de a dubla editurile, de a emite judecăţi definitive. Într-un cenaclu timpul e mai iertător, răbdarea şi buna credinţă pot fi calităţi necesare.

Rămîne un aspect asupra căruia e cazul să reflectăm. De foarte mulţi ani scriitorii nu mai organizează reuniuni cu reprezentanţii celorlalte uniuni de creaţie. Ar fi cît se poate de interesant să aflăm ce se întîmplă la compozitori, la pictori, la sculptori, iar locul de întîlnire să fie cenaclul, într-o atmosferă de înaltă exigenţă şi respect reciproc. Desigur, pe parcurs se pot afla idei şi iniţiative care ar da cenaclului nostru şi prestigiul şi capacitatea de a face faţă răspunderilor, de a onora dreptul cu care ne-a investit însuşi tovarăşul Nicolae Ceauşescu, dreptul şi datoria de a veghea, cu exigenţă şi spirit revoluţionar, dezvoltarea literaturii româneşti „astfel ca, într-adevăr, să nu mai fie nevoie de altă intervenţie în acest domeniu“.

Iată, aşadar, semnificaţia „momentelor“ la care m-am referit la începutul acestor însemnări. Am intrat într-adevăr în zodia marilor cărţi, cum se spune, ştacheta a fost ridicată şi nu va fi uşor s-o atingi fără vocaţie şi fără disciplina severă a culturii. Cenaclurile scriitoriceşti ar putea deveni adevărate focare de cultură, de curaj civic, de nestinsă patimă revoluţionară, componente obligatorii ale talentului, adică ale darului de a culege, din imensitatea lumii reale, fărîma de adevăr şi lumină care propulsează umanitatea.

Nicolae Jianu

Permanenţe

Întors către-nstelatul întuneric,
Piscul priveşte aştrii neclintit.
Şi nu rîvneşte braţu-i de granit
S-atingă alt tărîm suind himeric.

Din trunchiul carpatin s-a fost ales
Să-i poarte vioriul şi sublimul,
Deasupra-i se boltește, calm, seninul.
Deschisele zăpezi sticlesc ades.

Dezastre nu-s să-l sfarme sau să-l plece,
Nemuritor cu ţara-n nemurire,
Sub rosturile slăvilor petrece.

Furtunile şi norii pieptu-şi sparg
În stîncile cu şuierul subţire
Ce-şi sună veşnicia-n foi de fag.

Al. Jebeleanu

ELENA HASCHKE MARINESCU : **Primii străbuni (Premiul I,** artă decorativă, Festivalul naţional „Cîntarea României")

Sütö Andras la 50 de ani

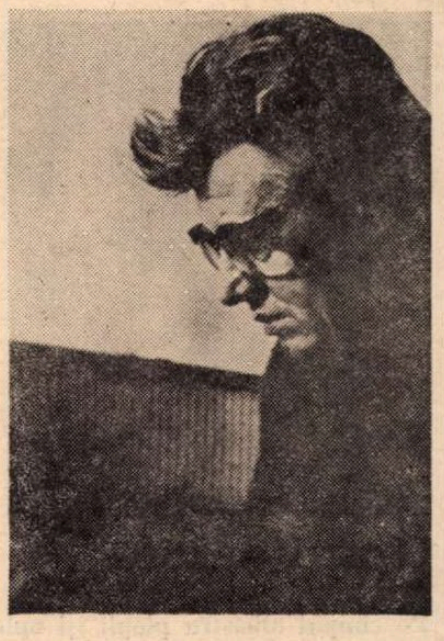

SÜTÖ ANDRAS îmi luminează piinea cu un spic de griu de dincolo de munţi. Pentru că îmi e dator o căprioară bate poteci ascunse ca s-o prindă şi să mi-o aducă învelită în miros de cetină şi cu nările palpitînd ca doi maci absorbiţi dintr-un cer bîntuit de furtună într-o moarte violetă. Eu îi datorez o sanie îndesată cu fin, doi cai ce-au băut venin din Dunăre, la Brăila, şi un drum prin viscol, noaptea, între nişte sate puse de mine la blestem cu vin negru.

Dar înainte de a-l povesti, deschid palmele şi-i aşez pe umeri o nuia de plop pe care cîntă cucul.

Cînd l-am cunoscut, într-un septembrie – toamna, cu genunchi de lemn, cădea-n pragul casei de la vie – am luat mesteacănul ce-l ţin pe un grind din golful magic unde m-am născut, pămînt şi ape şi bărci legate cu un fir de lună descreierată, l-am coborît într-o gîrlă cu fluturi şi l-am atîrnat o noapte în odaie ca să-şi umple frunza cu gînd şi cu arome din Transilvania.

Are toate pajiştile deschise spre Mureş, ca să-i întoarcă vîntul teii spre fereastră.

Şi are, sub fereastră, covor cu stele pline de noroc pe care se apropie, în ceas de creangă înflorită de ploaie, Şeherezada. Sütö e aurit de poveşti. Şi de aceea n-are decît un singur loc sacru : vatra în care maică-sa aprinde focul cînd îl simte că se întoarce acasă. Sütö rîde frumos. E ca un vas pictat care-şi trezeşte păsările şi izvorul cînd te vede venind să-l umpli cu trandafiri.

Ca şi zeii ce scot coarne dulci din mustul fierbînd, Sütö e scuturat numai de febra iubirii şi a cîntecului. El ştie că sîntem pe acest pămînt răsunător ca să îndrăznim adevărul, pe care, uneori, îl strigă strugurii supliciului mîncaţi în eternitate de Demeter-stegarul. Jos în ţărînă, bîndu-şi moartea cu lingură de ţărînă, dar nevinzînd viaţa altuia, Demeter înalţă un cîntec uriaş în viile de pe Mureş, în viile de pe Tîrnava.

Mare scriitor, Sütö caută necontenit chipul onoarei şi caută în tainele teribile ale timpului, aruncînd leagăne roşii pe cer.

Destinul lui e să scoată la nesfîrşit, cu plasa, răsăritul din apa Mureşului şi să bată clopotul de pace în biserici făurite din picle verzi.

Ne hrănim împreună cu pepeni de umbră, gonind după o dropie ce ne scapă mereu, şi bucuria noastră e să înfigem un piersic în creasta unui val din Marea Neagră.

Fănuş Neagu

SCRIERI

Prozator şi dramaturg de limbă maghiară din ţara noastră, Sütö Andras s-a născut la 17 iunie 1927 la Cămăraşu (Cluj). După debut, în 1948, la revista „Utunk“, şi-a publicat, în 1949, în volum nuvela **Biruinţă în zori.** Ulterior a mai publicat volumele : **Pornesc oamenii** (1949), **Un pachet de tutun** (1954), **Rătăcirile lui Salamon** (1956), **Nuvele alese** (1959), **Aripă de rîndunică** (1960), **Nuntă la castel** (1963), **Ghedeon cel teribil** (1968), **Un vis uşor** (1970), **Un leagăn pe cer** (1970), **Mierla şi apostolul** (1970), **Nuvele** (1972), **Dumnezei şi căluţi de lemn** (eseuri şi note de călătorie, 1973). Traducător al lui Ion Creangă în limba maghiară, în anul 1953 a fost distins cu Premiul de Stat.

Mara Nicoară

Graniţa vie

Pe cîmpul albastru plopii îşi apleacă
umbrele
Din deal vin stelele ca nişte turme să
pască florile zilei
Sînt fericită că trăiesc în cea mai
frumoasă ţară
Prind spicele în palme şi simt bunătatea
pămîntului
Strămoşii mei au fost viteji şi cinstiţi
Noi nu am rupt niciodată fructe din
patria vecinului
Noi sîntem graniţa vie a ţării noastre
De noi nici un duşman nu trece
Sufletul nostru roşu luminează trandafirii
din steaguri.

Mai mult pasăre decît înger

Prea mult îmi place iarba
Prea mult lumina căzînd pe obiectele
lumii
Îmi place şi sticla şi porţelanul şi aurul
Şi copiii şi meciurile de ping-pong
Nu îmi cumpăr ciorapi ca să cumpăr
tablouri
Viaţa este foarte frumoasă
Îmi plac şi scaieţii şi crinii argintii
Îmi place şi munca şi vinul şi caii
Sufletul meu se atinge mai mult de
pămînt decît de cer
Iubesc mai mult viaţa decît ideile pure.

Tablou de Vermont

Arde soarele ca un depozit de cherestea
Drept în fereastra cu perdea.
Pe un soclu tace o lampă cu abajur
Făcînd cercuri verzi în timpul din jur.
În oglinda cu străfunduri trandafirii
O fată îşi priveşte ochii aurii.
E o dimineaţă senină pe mobilele albe,
pe duşumea,
În aerul camerei a filfiit ceva.
Şi eu am trăit odată, dragă Ioane,
Clipa cuprinsă în rama cu coroane.
Fata frumoasă seamănă cu mine,
Azi sînt un trandafir, dar ce voi fi eu
mîine ?

De dragoste

Camioane roşii vin cu zăpadă pe şoselele
văzduhului
Se răstoarnă peste case, parcuri, pomi,
Grădinile iernii au înflorit pe geamuri.
Ia-mi inima din piept petală cu petală
Şi un miros auriu se va lăsa peste mobile
O, paradisul din camera strîmtă ca o
colivie
Doi scatii galbeni caută seminţe
În colbul cărţilor vechi.
Sîntem atît de nevinovaţi încît o piatră
luată în mînă se acoperă cu sălcii verzi
Pereţii albi sînt pînzele melodioase ale
bărcii
Cu care ne învîrtim în jurul orologiului
Nu există nici un port
Obiectele lumii sînt atinse şi de cei răi
şi de cei buni.

Aurel-Dragoş Munteanu

Este

Ce puţin,
Cît de puţin adunăm
Din toate golurile firii,
Ce putere ne lasă, ne topeşte
Pentru că nu vedem
Şi nu ştim
Şi nu facem
Şi nu trăim
Ceea ce este
Ascuns în vidul acesta fertil
Ca un pîntece cosmic,
În care totul este şi nu este,
Suferă şi nu suferă,
Se ascunde şi se arată.

Graal

Toate iernile îmi vor aduce aminte de tine,
Albă este podoaba dragostei tale.
Cleştarul munţilor a încremenit
pentru totdeauna
Bucuria aşteptării,
Cînd te năşteai din zăpadă
Ca floarea vie a unei regine
De altădată.
Numai vasul de sînge
Al inimii
L-ai ascuns
Ca pe Sfîntul Graal
Dintr-o poveste de iubire.

Galben

Oasele mele s-au spart
Risipind pe coline
Alburia şi zadarnica podoabă a firii
Lucrarea desăvîrşită
A zeului om.
Sunt pustiul galben
Al unei împărăţii de nisip
Pe care bate un soare sălbatic
Şi neînduplecat.

Elegie pentru Nat Turner

Bătrînul negru cîntă răguşit
La Saint Louis,
Norii albi se plimbă pe străzi
În urma unor cortegii întunecate,
Valuri, valuri de noapte.
Auzi foşnetul uriaş al acestor fantome ?
Obeliscul se îndreaptă ferm
Către o altă lume,
Pe care numai gîndul o atinge,
Visul curat al poporului de bumbac negru
Şi pîslă,
Cu paşii moi ca ai pisicilor
Şi cu rînjetul crud şi tăcut
Al lui Nat Turner.
Fratele meu mai mare,
Bătrîne Joe,
Care este înţelesul culorii de abanos ?
De unde vine tot ceea ce este fierbinte şi negru
Ca soarele din adîncuri,
A cărui viaţă magmatică
Roteşte sfera gînditoare a pămîntului ?

Cădere

Regretul are gust de nisip
Amintirea e moarte
Înceată
Un val de sînge
Bolnav
Peste lumina privirilor tale
Întrebătoare
Ce mai poate fi
Dacă nu, dacă nu
Dacă nu
Ce mai eşti, ce mai sunt
Dacă nu, dacă nu
Dacă nu mai există
Astrul orbitor
Pe care am poposit
Şi de unde am plecat
Fără vină
Cu aripile strînse
În semn de cădere
Pe un alt pămînt.

Iluzie

Cuvintele ţi-au dăruit mai mult
Decît iubirea noastră,
Al sîngelui tumult
L-a ascultat doar marea
Singurătate a nopţilor mele de aur,
Căzînd peste minunea chipului tău
Răsfrînt între stele.

Breviar

„O seamă de cuvinte românești"

OBÎRȘIA cuvintelor și schimbarea înțelesului lor de-a lungul vremii fac obiectul a două ramuri ale lingvisticii, și anume etimologia și semantica (sau semasiologia, cum se numea la începuturile ei, în țara noastră). Ambele oferă filologilor mari plăceri, aș zice chiar bucurii intelectuale. Numesc filolog pe oricine cunoaște mai de aproape înțelesul și prețul cuvintelor, cine, dacă este scriitor sau om de știință, le caută pe cele mai potrivite a-i exprima simțirea și gîndirea în modul cel mai expresiv sau cel mai exact, chiar dacă nu are o pregătire de specialitate, ca lingvistul, căruia nici o taină a limbii nu trebuie să-i rămînă ascunsă. Acesta este cazul celor doi autori ai cărții cu titlul de mai sus, apărută la sfîrșitul anului trecut, la Timișoara, în Editura Facla : G. I. Tohăneanu și Teodor Bulza. Cele 73 de cuvinte sînt magistral tălmăcite în mai toate înțelesurile lor, din vechime pînă în zilele noastre, întrucît ele variază ca și oamenii care le-au născocit și le întrebuințează fără a le ști toate tîlcurile.

Așezate în ordine alfabetică, de la cuvîntul **acasă**, pînă la vocabula **zori**, cele mai multe au fost alese din fondul comun al limbii, adică dintre acelea folosite de noi toți. Mai puțin numeroase sînt neologismele : calcul, candid, concis, fabrică, iluzie, a lansa, navă, pasiune, punct, revelion, a saluta, text, vers, victorie, virgulă. Punctuația, sau cum o numea marele Caragiale (ați înțeles că este vorba de Ion Luca), interpunctuația, este ea însăși o grea disciplină a scrisului corect, pe care numai poezia modernă a reușit să o biruie, eludînd-o cu desăvîrșire, adică nemaifolosindu-se de nici unul din semnele ei convenționale. Autorii amintesc că autorul lui **Kir Ianulea** își spunea Moș Virgulă (pentru că avea cel mai înalt scrupul în privința pîrdalnicii de punctuații), și enunță această justă observație :

„Așezarea corectă a **virgulei** este o problemă de mare însemnătate pentru orice om trecut prin rigorile școlii". Tocmai aceste rigori ale școlii sînt și rămîn intolerabile pentru mulți cunoscători de carte și chiar pentru unii scriitori, care fac din punctuație, cîteodată, chestiune de fantezie, în calitatea lor de mari imaginativi.

„Cum era firesc", ne spun autorii, „**carte** a răsfirat, în românește, un impresionant buchet de sensuri".

Pentru că ei nu le dau pe toate, voi preciza că în secolele trecute, unul dintre acestea era acela de act oficial, de natură juridică, în expresia **carte** (hotărîre) de judecată, sau, mai pe scurt, **carte.** Zicala :

„Ai **carte,** ai parte"

înțeleasă astăzi că numai omul cu diplome școlare are parte de un viitor asigurat, avea altădată sensul că numai cel ce putea să-și dovedească dreptatea cauzei cu documente scrise cîștiga procesul (avea **parte** la moștenire sau la proprietate).

Tot de la carte derivă neologismul **cartofor** pentru jucător de cărți. Mi-amintesc întîmplarea din anul 1933, cînd sociologul Dimitrie Gusti, ministru al învățămîntului, a inaugurat o casă de cultură în orășelul dîmbovițean Pietroșița. Unul dintre localnici i-a ținut o cuvîntare, presărată în mai multe rînduri cu elogiosul apelativ :

„Marele nostru **cartofor**"

în loc de **cărturar.** Nu voi uita, pînă voi închide ochii pentru totdeauna, privirea pe care mi-a aruncat-o nefericitul „omagiat", la întîia rostire a acestei sintagme. Era într-însa o mută deznădejde, cu atît mai mult cu cît era și neputincioasă, deoarece eminentul om de cultură era prea politicos ca să-l întrerupă pe vorbitor și să-l pună la punct.

CUVÎNTULUI **căuș,** ca și precedentului, îi dedică autorii o scurtă „tabletă", de dimensiunile unei pagini. Una dintre expresiile din popor, nemenționată, este aceea de „a-și face mîna căuș", mai ales pentru a lua apă de la cișmea sau de la robinet, și de a bea. Fumătorii își fac uneori mîna **căuș,** ca să aprindă țigara. Mi-aduc aminte că plimbîndu-mă mai acum patruzeci și cinci de ani cu Tudor Arghezi, pe o zi cu vînt puternic și aprinzîndu-ne fiecare țigara, lui i-a reușit de la întîia încercare, dar eu am stricat mai multe chibrituri, fără nici un rezultat. Atunci maestrul grăi :

„Dă-mi voie să-ți aprind eu țigara, căci știu să-mi fac mîna **căuș,** birjărește".

Pasă-mi-te, vizitiii aveau talentul să aprindă chibritul, în același scop, din goana trăsurii, pe orice vreme.

Una dintre observațiile interesante ale autorilor, este aceea a deprecierii cuvîntului **june :**

„Avem impresia — nu certitudinea — că geniul lui Caragiale a contribuit substanțial la «compromiterea» estetică a cuvîntului".

Se citează apoi o parte din tirada lui Rică Venturiano către Veta, pe care o confundă cu Zița :

„Sunt un **june tinăr** (!)..."

Semnul exclamării, zis și al mirării, subliniază pleonasmul și descalifică pe agramat.

Alăturarea celor două adjective cu același înțeles (sinonime !) se justifica însă, pe acea vreme, numai înaintea oficiului stării civile, cînd cuvîntul **june** însemna „în prima căsătorie" și se aplica la orice vîrstă, celor ce nu mai fuseseră însurați. Ambii soți erau **juni,** indiferent de vîrsta lor, în această situație matrimonială, nouă pentru amîndoi.

La cuvîntul **alean,** sinonim, parțial, ne spun autorii, cu **dor, jale, jind** etc., aș adăuga că Tudor Arghezi, nimeni altul și numai el, îi dădea înțelesul de **alinare** și chiar de **medicament,** ca în versurile :

„Nu știu ce e : **alean** sau chin"

și

„În farmacia mea atotlecuitoare, / **Aleanuri** am la chinurile-abia simțite".

Cuvîntul **noroc** este privit de către autori exclusiv în sensul curent, opus aceluia al **nenorocului.** Celalt sens, mai rar, foarte des însă la Eminescu, e acela de **destin :**

„Trăind în cercul vostru strimt
Norocul vă petrece..."

Sînteți, prin alte cuvinte, voi, muritorii, supuși destinului omenesc, în care este înscrisă moartea :

„Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece."

De aceea, urarea țărănească, în poezia lui Alecsandri, este :

„Noroc **bun !** pe cîmpul neted
Ies plugarii cu-a lor pluguri..."

Nu e un pleonasm, dacă înțelegem : îți urez o soartă bună. Norocul, în sens contrar, poate fi și rău !

În interpretarea versului din **Călin :**
„De treci codri de aramă..."
autorii ne spun :

„Epitetul de **aramă** trimite fantezia către ideea nesfîrșită de timp ; de la Horațiu pînă la Pușkin, poeții tuturor timpurilor au rîvnit să-și dureze, prin opera lor, monumente mai dăinuitoare decît bronzul **(aere perennius)".**

Îmi place această savantă trimitere și subtila interpretare, dar aș crede că e vorba pur și simplu de un peisaj de toamnă, cînd frunzele sînt **ruginii,** adică bat în culoarea **arămie.** Urmează însă, în același text, derutant :

„...de departe vezi albind
Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii
de argint".

De mesteceni sau de tei argintii ? Ca și alte versuri ale genialului poet, ele se propun interpretărilor celor mai variate. Valoarea lor estetică este superioară și aceasta ne e de ajuns, orice ar fi „văzut" poetul-vizionar.

Luceafărul-de-ziuă ar fi Sirius, ne asigură autorii. Este Venus, ca și Luceafărul de seară ! (vezi cuvîntul **Zori) !** Dicționarele, invocate de autori, ne dau desigur sensurile unor eresuri. După ele, poporul ar numi și pe Vega și pe Aldebaran, **Luceafărul.** Atît cel de seară cît și cel de dimineață nu sînt alta decît planeta **Venus.** Romanii credeau că sînt două stele deosebite și numeau Luceafărul de seară **Vesper,** iar pe cel de dimineață **Lucifer.** Ovidiu, în **Amores** (Cartea I, VI, versurile 65—66), ne înfățișează pe **Lucifer,** mînîndu-și carul înrourat, în zorii zilei, cînd înaripatul (cocoșul) cheamă la muncă pe cei săraci („Inque suum miseros excitat ales opus").

Citiți cartea cu „O seamă de cuvinte românești", o adevărată desfătare pentru iubitorii limbii noastre.

Șerban Cioculescu

Conștiințe făuritoare de conștiințe

Cuvînt rostit la Conferința națională a scriitorilor

Pentru a răspunde la întrebarea esențială, ce sînt scriitorii și care este menirea lor, întrebare la care se poate răspunde în multe chipuri, iar în ultimii ani s-a răspuns în multe chipuri, în prea multe chipuri, eu mă voi mărgini să spun doar ceea ce știu din procesul devenirii mele. Voi începe, deci, prin a vorbi despre părinții mei, adică despre aceia cărora le datorez totul. Ei sînt mulți.

Cine sînt ? Biologic, un bărbat și o femeie — Alexandru și Silvia — care mi-au dat viață pe cînd se aflau la jumătatea vieții lor. Mai înainte, tatăl meu, punînd capăt unei lungi tradiții, s-a rupt din vatra satului în care se născuse, pe pămînturile Moldovei și, la vîrsta tinereții, a colindat ca marinar multe mări ale lumii.

Adeseori, m-am gîndit că eu aș fi avut altă fire, alte impulsuri și alte vocații, dacă acel fiu de țărani moldoveni nu și-ar fi părăsit satul natal, acumulînd în făptura lui priveliști, experiențe și simțăminte necunoscute celor ce-i fuseseră strămoși.

Pentru a-mi continua mărturisirea, sînt dator să spun că, după Alexandru și Silvia, alții, de-a lungul vremii, n-au încetat să-mi zămislească ființa lăuntrică, sufletul, mintea, conștiința. Datorită lor, m-am născut din nou, de multe ori, de fiecare dată altul, de cîteva ori cu totul altul, încît pe toți îi socotesc ca pe părinți ai mei. O lungă galerie de părinți.

Cine sînt ? Marii scriitori ai neamului nostru și ai lumii.

Țin minte, din anii tinereții mai ales, cum sfîrșeam fiecare carte a lor : cu mintea în flăcări, cu sufletul ca o mare răscolită de furtună, adeseori în zorii zilei, privind uluit lumea din jurul meu, și privindu-mă și pe mine în oglindă, să surprind ceva din semnele transformării prin care trecusem.

Vor mai fi, în viitor, asemenea scriitori, vor mai fi asemenea cititori ? Iată ceea ce cred că este de o mare importanță pentru chipul de mîine al neamului omenesc. Ideea că vine o vreme cînd, datorită răspîndirii lor și ușurinței de a fi abordate, alte forme artistice vor deveni precumpănitoare, punînd în umbră cartea, e de natură să alarmeze tot ceea ce în noi este suflet și spirit, ca și ideea că felurite mașini vor înlocui actul creației. Munți cît Himalaya vor putea construi mașinile, chiar și pe alte planete, dar este îndoielnic că vor putea dărui universului un Shakespeare sau un Dostoievski. Așa cum omul rămîne măsura tuturor lucrurilor, cartea — scrisă în singurătate și citită în singurătate — rămîne măsura supremă a cunoașterii și a desăvîrșirii de sine. Ea e singura unealtă cu care omul se poate lucra îndelung pe sine însuși, singura cu care își poate dălțui statura lăuntrică —, în cazuri fericite asemănătoare unei statui.

Eu unul, datorez atît de mult cărților pe care le-am citit, încît gîndul că ele nu ar fi existat, că nu mi-ar fi transmis, în clipe de mare desfătare, învățătura lor — pentru că aceasta este însușirea literaturii, de a te învăța desfătîndu-te — mă înspăimîntă tot atît cît și acela că s-ar fi putut să nu mă nasc niciodată. O omenire căreia i-ar fi lipsit numai Iliada sau Divina Comedie, îmi pare de o tristă sărăcie. Am spus de multe ori că nu-mi închipui cum vor fi privit luna alunecînd peste vîrfuri de brazi, cum va fi fost simțirea și cum va fi fost sufletul celor dinainte de Mihai Eminescu.

Dar iarăși nu-mi închipui, gîndindu-mă la cei ce vor veni, că vor trece pragul celui de-al treilea mileniu, avînd numai sufletul pe care ni l-a lăsat Eminescu, oricît ar fi fost el de îmbogățit de cei cîțiva mari poeți ce i-au urmat, a cărof respirație o simțim încă în aerul din jurul nostru.

Copii fericiți ai unor iluștri înaintași, am ajuns, unii dintre noi mai de mult, alții mai de curînd, la ora cînd pe umerii noștri apasă imensa răspundere de a fi la rîndul nostru părinți.

Am socotit întotdeauna că a zămisli copii, în ordinea biologică, este un act de o excepțională gravitate, un act cu implicații de nebănuit în însăși devenirea lumii. Cu atît mai mult socotesc aceasta, atunci cînd nu-i vorba de copiii unei singure familii, ci de aceia ai unei întregi națiuni.

Așa cum ne înspăimîntă ideea unor prunci schilozi, se cade să ne înspăimînte și aceea a unor generații schilodite sufletește. Dacă sînt sacre legile după care se zămislesc pruncii, nu mai puțin sacre sînt legile scrisului.

Menirea sfîntă a scriitorului este să acumuleze, confruntîndu-se cu vremea sa și semnalîndu-i erorile, cît mai multă conștiință, spre a o transmite întregului său neam.

În cea mai nobilă și adevărată accepțiune a cuvîntului, scriitorii asta sînt : conștiințe făuritoare de conștiințe.

Răspunderea noastră este copleșitoare.

Dar nu mai puțin copleșitoare este răspunderea celor ce, veghind ca roadele muncii noastre să corespundă intereselor superioare ale făuririi unei noi societăți, se cade să aibă tot timpul în minte marile tradiții ale culturii române, întregul ei tablou de valori, gravele ei datorii, pentru ca, în deplină cunoștință de cauză, și unii și alții, să nu coborîm, din nici un motiv și în nici o privință, sub treapta atinsă de veneratii noștri înaintași.

Geo Bogza

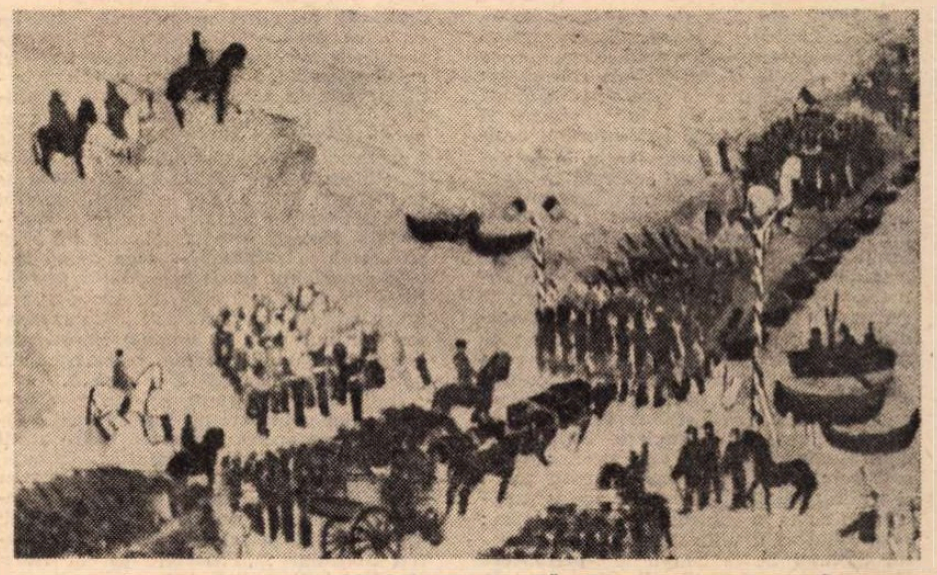

CONSTANTIN PILIUȚĂ : **Trecerea armatelor române peste Dunăre (Premiul I,** pictură, Festivalul național „Cîntarea României")

PRINŢUL

F. Brunea-Fox

NUMAI o agresiune epileptică a naturii, a pămîntului însuşi, şi numai nenumăratele urmări, nenumăratele „replici", de toate soiurile, cu care s-a continuat, din seara lui 4 martie, păreau să aibă forţa şi şansa de a doborî la pămînt, în trei luni de eforturi, un om-brad, un om-stejar, un om-stîncă, aşa cum a fost, pînă în pragul vîrstei de optzeci de ani, neuitatul nostru prieten şi maestru Brunea-Fox. La o scară Richter a forţei fizice omeneşti, Brunea trebuia „calculat" la treptele cele mai de sus, apropiate de acelea ale chiar forţelor naturii. Dar şi la scara frumuseţii. În timp ce, în jurul lui, toţi se clătinau, la cea mai mică adiere, la cel mai slab şoc, arătîndu-şi imediat caducitatea, efemeritatea, gata să capituleze, de trei patru ori într-un an, pe un pat de boală, Brunea era mereu sănătos şi întreg, mereu în mişcare, neatins de vreo formă a mizeriilor fiziculuí nostru păcătos. Iar în timp ce, pe fiecare, anii, şi apoi lunile, şi poate chiar zilele, îşi puneau sigiliile numeroase şi diferite ale unei singure sentinţe — zbîrcituri, cocîrjare, îngroşare, uscare, întepenire — el era mereu acelaşi, înalt, drept şi suplu, cu chipul luminos şi blond, cu umeri de atlet, cu mijloc de dansatoare şi cu picioarele alergătorului de 100 şi 200 de metri plat. A înota lîngă Brunea, era ocazia rară de a te întovărăşi cu un delfin. A păşi lîngă el, a te plimba cu el pe străzile cele mai aglomerate, prin parcurile cele mai banale şi forfotitoare, dădea senzaţia magnifică de a rătăci prin savană, lîngă un leopard. Forţa fizică, graţia trupească şi căldura învăluitoare a sufletului se aliau în Brunea, după un tipar antic.

BRUNEA-FOX a făcut parte dintr-o categorie de scriitori, prezentă mai ales în avangarda literară a anilor '20—'30, care ar putea fi numită — după numele dat de Geo Bogza unuia dintre ei — categoria „risipitorilor". Ca şi Ion Vinea, ca şi Stephan Roll, Brunea a risipit în mod princiar, şi a economisit prea puţin, în raport cu roadele bogate ale unui talent excepţional : era un slab exploatator al bunurilor sale, un rău gospodar al moşiei sale de har. Nu ştiu, însă, dacă la aceasta n-a contribuit şi gazetăria, căreia i s-a dăruit cu o pasiune nebună dar şi cu o luciditate desăvîrşită. În ţara noastră, toţi scriitorii — excepţiile sînt de numărat, strict, pe degete — au făcut gazetărie, adică au făcut, în presă, o literatură adaptată luptei de idei, fragmentară şi discontinuă, legată de problema zilei, de perspectiva imediatului. De aceea, presa noastră este posesoarea unui uriaş tezaur, care poartă pecetea celei mai înalte **literaturi.** Dar gazetăria, cu specificul ei, dictat de vocaţia ei socială şi profesională, cu stilul ei, cu speciile ei bine diferenţiate, s-a înfiripat şi dezvoltat tîrziu, dacă nu luăm în consideraţie caracudismele şi venturianismele, care însoţeau, în presa noastră, prezenţa dominantă a marilor pagini de literatură ziaristică.

Trebuia ziaristică literară, nu literatură ziaristică, adică o literatură izvorîtă direct din faptul vieţii, în contact riguros şi permanent cu faptul vieţii, cu noutatea şi cu greutatea lui, cu înţelesul şi cu proiecţia lui în dinamica socială. Această ziaristică a început să se înfiripe la noi, şi să înflorească, apoi, cu o rapiditate extraordinară, a doua zi după primul război mondial. Brunea-Fox a fost unul dintre creatorii ei, şi a fost ctitorul celui mai specific, şi mai important poate, dintre chipurile ei : reportajul. Reportajul marilor evenimente, al fenomenelor vii şi semnificative, al informaţiei bogate unită cu observaţia largă şi ascuţită — reportajul amplu, cuprinzător, captivant, prin surpriza noutăţii şi prin noutatea realului. Răsturnarea fecundă a raportului literatură-ziaristică este în cea mai mare măsură opera lui Brunea-Fox, şi ea s-a arătat de o originalitate şi forţă extraordinare, în nenumăratele pagini de reportaj care l-au egalat cu cei mai mari reporteri ai epocii, cu Paul Morand, cu Knikerbocker, cu Egon Ervin Kisch, cu Geo London, şi cu ceilalţi, şi care au afirmat în ţara noastră acest nou tip al civilizaţiei, culturii şi presei moderne : Reporterul, — fără de care presa nici nu poate fi concepută, la adevăratul ei rang, în adevărata ei uriaşă funcţie socială. Şi s-a mai arătat în fecunditatea ei, căci de la Brunea se trag, de cincizeci de ani, toţi adevăraţii noştri reporteri, care au îmbogăţit poate genul — unii, mai rari, chiar l-au înălţat —, dar nu l-au scos din albia pe care i-a săpat-o el. Brunea-Fox este creatorul, la noi, al aşa-numitului **reportaj-literar,** nume care are cel puţin meritul de a exprima direct răsturnarea termenilor de care vorbeam mai sus, fără a ciunti, prin aceasta, drepturile celui dintîi, ci completîndu-le prin aportul celui de al doilea, adică prin necesitatea de afirmare a ziaristicii.

Căci şi Brunea-Fox venea tot din literatură, şi era scriitor din creştet pînă în tălpi, care a adus în scrisul său gazetăresc, — riguros, nou şi specific, — fantezia, libertatea, rapiditatea, imagistica, îndrăzneala literaturii de avangardă, contopită cu un soi de „clasicism" moldovenesc, făcut din umor, generozitate, cultură veche şi rafinată, şi mai ales limbă românească de o puritate, de o bogăţie, de o savoare şi de o autenticitate cum puţini au izbutit să scrie, sub presiunea secretarului de redacţie şi a rotativei.

MĂ MAI întorc odată la amintirile personale, care vor dispărea atît de repede: n-a cunoscut o mare voluptate acel ce nu l-a auzit pe Brunea-Fox vorbind, povestind, glumind şi dînd frîu liber tuturor marilor lui fantezii şi inteligenţe, în această limbă fascinantă, în care scria cu aceeaşi spontaneitate. Căci toţi vorbim, vai, româneşte, toţi năzuim să ne cinstim limba, vorbind-o şi scriind-o, dar uneori, cînd o auzeai în gura lui, parcă te încerca o ruşine şi o desperare.

Mii şi mii de pagini, ca acele mai sus amintite, a scris Brunea-Fox, şi prea puţine dintre ele au trecut în volume, şi prea puţine a scris şi a trecut direct de la masa de scris, la editură. E mare păcat, desigur, mai ales pentru noi, căci niciodată nu ni se pare a primi destul de la un talent şi de la un om, sîntem, mereu, grozav de lacomi, de darul altora, grozav de necruţători, faţă de slăbiciunile altora. E păcat, desigur, şi pentru el, dar poate că e o chestiune tăinuită a conştiinţei lui, un sacrificiu pe care l-a consimţit conştient, spre binele presei, spre folosul general (am spus, mai sus, că era, pe cît de pasionat, pe atît de lucid). E păcat, desigur, însă e de necercetat.

Dar o consolare, cu conţinut mai valoros decît orice număr de volume, există. Se spune, de obicei, cînd dispare un om de vîrsta lui Brunea-Fox : cu el dispare o lume, cu înţelesul că în această lume dispare şi el. În ceea ce-l priveşte, nu e adevărat. Cu Brunea nu dispare, ci se perpetuează, nu numai o operă, ci se perpetuează ceva viu, se perpetuează o rasă : rasa ziaristului-scriitor, a reporterului-descoperitor, a omului de condei liber, generos, exemplar, deschizător de drumuri. O rasă de prinţi (lui i s-a spus „prinţul reporterilor"), de aristocraţi ai sufletului şi spiritului, dăruiţi cu tot sufletul şi spiritul poporului, democraţiei, progresului. Privesc în jurul meu, şi îi recunosc pe aceşti prinţi, după asemănarea cu el, cu Brunea-Fox.

Radu Popescu

BIOBIBLIOGRAFIE

■ F. Brunea-Fox, publicist, traducător, scriitor, reporter, s-a născut la 18 (31) ianuarie 1898 la Roman (m.12.VI.a.c.) A debutat la Iaşi (1918), colaborînd în îndelungata-i activitate la : „Versuri şi proză", „Absolutio", „Zări senine", „Arena", „75 H.P.", „Punct", „unu", „Cuvîntul liber", „Clopotul", „Integral", „Adam", „Reporter", „Mîntuirea", „Isbînda", „Adevărul", „Dimineaţa", „Jurnalul de dimineaţă", „România liberă", „Scînteia", „Viaţa Românească", „Flacăra", „Magazinul", „Viaţa militară", „Contemporanul", „România literară", „Veac nou", „Presa noastră", „La Roumanie d'aujourd'hui", „Îndrumătorul cultural" (din al cărui colectiv redacţional a făcut parte după 1944) etc. Înainte de al doilea război mondial a fost corespondent al ziarelor „Lasso" (Argentina) şi „Mobo" (Japonia).

■ Scrieri în volum : **Nopţi bucureştene** (1927) ; **Cinci zile printre leproşi** (1928) ; **Pericolul stupefiantelor** (1929) ; **Oraşul măcelului** (1944) ; **Porturi dunărene** (1957) ; **Hîrca piratului** (1965) ; **Viaţa exploratorului artic Constantin Dumbravă** (Ed. Tineretului).

■ Traduceri : **Nuvele** (1924) de Maupassant ; **Pamflete** (1958) de Paul-Louis Courier ; **Prăbuşirea** (roman) de André Stil ; **Clochemerle** de Gabriel Chevalier ; **Nebuna din Chaillot** de Giraudoux ; **Comoara din insulă** de R.L. Stevenson ; **Un oarecare domn Blot** de Pierre Daninos ; **Aventurile eroului necunoscut cuban** de Pablo de la Torriente-Brau.

■ Pseudonime : **Filip Brunea, Fox, Mac, Pan, Potomac.**

■ Referinţe critice (selectiv) : **Geo Bogza:** Brunea („Contemporanul", nr. 4/1973, pag. 1) ; **Saşa Pană:** F. Brunea-Fox (Antologia literaturii române de avangardă, EPL, 1969, pag. 137-141, unde este antologat cu prozele: **Răzbunarea lui Papufili, Insula cu bivoli, Recviem** şi poezia **Cazino) ; Marian Popa : F. Brunea-Fox** (Dicţionar de literatură română contemporană, Ed. Albatros, 1971, pag. 131—132) ; **Radu Popescu :** Telegramă (lui F. Brunea-Fox, „România literară" (nr. 5/1973, pag. 17) ; **Ştefan Roll** (Gh. Dinu) : F. Brunea-Fox, castelan al stilului („Luceafărul", 27.I.1973, pag. 7) ; **Sânziana Pop** — Iubirea de oameni cere migală (De vorbă cu Brunea-Fox, „Luceafărul", nr. 18/1972).

Cronica limbii

Petrolier şi petrolifer

● ÎNCĂ din 1943 (în fundamentala sa lucrare: **Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"**, p. 518), acad. Iorgu Iordan a atras atenţia că nu trebuie confundate cele două adjective de care ne vom ocupa în continuare. Acelaşi lucru rezultă şi din cele trei ediţii ale **Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie,** în care ni se dau chiar unele vagi indicaţii în legătură cu folosirea corectă a neologismelor în discuţie : **petrolier (vas petrolier),** pron. **-li-er** şi **petrolifer (regiune petroliferă).** Întrucît indicaţiile din **Îndreptar** sînt, prin forţa lucrurilor, mult prea sumare, iar numărul greşelilor pe care le generează folosirea lui **petrolier** şi **petrolifer** este incredibil de mare, socotim că nu este lipsit de interes să ne ocupăm mai pe larg de aceste două paronime, care, de multe ori, sînt întrebuinţate nu numai incorect, ci şi inconsecvent sau pur şi simplu la întîmplare. Din cît ne dăm seama, în special unii gazetari folosesc cele două neologisme în mod greşit şi nediferenţiat, citeodată în acelaşi articol sau chiar în cuprinsul aceleiaşi fraze : „Conducta va fi utilizată pentru transportul ţiţeiului de la cîmpurile **petrolifere** Daurah spre rafinăriile din Basrah şi în sens invers pentru livrarea unor produse **petrolifere".** După cum se va vedea imediat, adj. **petrolifer** nu se poate combina cu subst. **produs** (cum citim şi în instrucţiunile de folosire a extinctoarelor) şi nici cu **platformă** (pe care l-am întîlnit determinat atît de **petrolier,** cît şi de **petrolifer,** ca şi cum între aceste adjective ar exista un raport de sinonimie) : „Cele trei facultăţi ale Institutului de petrol funcţionează... pe platforma **petrolieră** de la Ploieşti". Din finalul articolului semnat de acelaşi autor aflăm că institutul amintit din Ploieşti este „implantat în plină platformă **petroliferă"** — ceea ce nu mai este corect. Tot greşit este folosit **petrolifer** şi în următorul citat, la care s-ar mai putea adăuga multe altele : „În vecinătatea oraşului portuar britanic Hartelepool a fost inaugurată cea mai mare conductă **petroliferă** submarină din lume...".

Deşi, în mod obişnuit, **petrolifer** se substituie lui **petrolier,** nu lipsesc nici cazurile în care acesta din urmă apare greşit întrebuinţat în locul celui dintîi : „[Navele] ... iau parte la exploatarea cîmpurilor **petroliere** din Alaska" ; „Guvernul norvegian a decis să aprobe reluarea activităţii la zăcămîntul **petrolier** «Ekofisk» din Marea Nordului" ; „Probabil că, în viitor, alte instalaţii de valorificare superioară a zăcămintelor **petroliere...** se vor alinia institutului ploieştean" etc.

Cei care folosesc atît de liber adjectivele **petrolier** şi **petrolifer** nu ştiu, desigur, cum sînt ele formate şi ce înseamnă exact, în limba franceză, de unde au fost împrumutate. Spre deosebire de **petrolier** (care este un derivat analizabil în **petrol-** + suf. **-ier**), **petrolifer** conţine aceeaşi rădăcină, după care urmează elementul de compunere **-fer** (existent şi în : **acvifer, aurifer, carbonifer, diamantifer, fosilifer, metalifer** etc.). În ultimă analiză, acest element de compunere nu reprezintă altceva decît verbul latinesc **fero, ferre, tuli, latum,** care înseamnă, printre altele, „a purta", „a conţine". În timp ce derivatul **petrolier** poate fi definit prin „de petrol", „referitor la petrol" sau „care ţine de petrol", compusul **petrolifer** înseamnă (ori ar trebui să însemne) exclusiv „purtător de petrol" sau „care poartă în sine petrol (în stare naturală)". Şi mai clar definit, **petrolifer** înseamnă „care conţine petrol (brut)" sau „care este bogat în petrol". În urma acestor precizări, este limpede că **petrolifer** nu poate fi folosit decît în combinaţii sintactice de felul celor care urmează : **cîmp petrolifer** (cf. frc. „champ pétrolifère"), **regiune petroliferă** (cf. frc. „région pétrolifère"), **strat petrolifer** (cf. frc. „couche pétrolifère"), **teren petrolifer** (cf frc. terrain pétrolifère") sau **zăcămînt petrolifer** (după modelul frc. „gisement pétrolifère"). Este însă corect : **conductă petrolieră** (adică „de petrol" ; cf. şi frc. „conduite de pétrole"), **platformă** şi **schelă petrolieră** (pentru care franceza foloseşte, de obicei, pe „chantier pétrolier"), **produse petroliere** (nu **petrolifere,** ca în **Dicţionar de neologisme,** s.v. **baril**), **utilaj petrolier, companie petrolieră, penurie petrolieră, rafinărie petrolieră** şi, indiscutabil, **industrie petrolieră,** nu **petroliferă** (cum preferă presa şi radioteleviziunea). Pentru cei care nu înţeleg de ce trebuie spus **industrie petrolieră,** subliniem că şi în franceză se foloseşte acelaşi adjectiv, spunîndu-se **industrie pétrolière** (nu **pétrolifère).** Pe de altă parte, oricine ştie că se mai spune şi **industrie minieră, forestieră** sau **manufacturieră,** folosindu-se tot adjective împrumutate, care conţin sufixul **-ier.** Că între **petrolier** şi **petrolifer** s-a produs o adevărată confuzie rezultă cît se poate de clar din **Dicţionarul limbii române** (tom. VIII, partea a 2-a, p. 514—515), unde există numeroase citate, în care apar : **acţiune petroliferă, industrie petroliferă, producţie petroliferă, societate petroliferă, schele petrolifere** şi chiar **tanc petrolifer** (în loc de **petrolier** !). Oricît de răspîndită ar fi confundarea celor două paronime şi mai ales înlocuirea lui **petrolier** prin **petrolifer,** limba literară n-ar trebui să accepte o astfel de confuzie.

Theodor Hristea

Cronica literară

„Bunavestire“

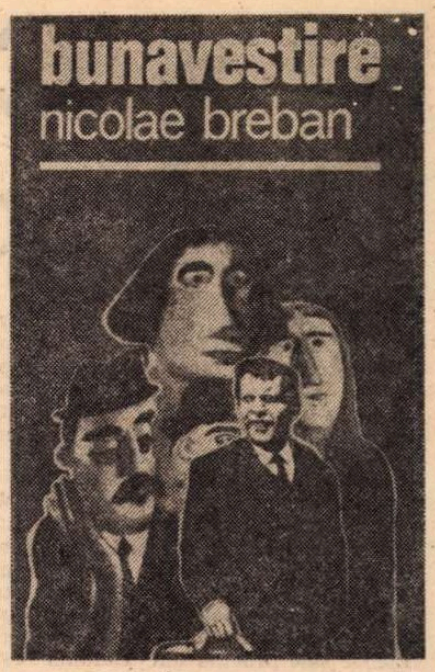

UN roman excepțional este **Bunavestire** a lui Nicolae Breban : dens, de mari viziuni satirice, scris cu vervă, sarcastic, grotesc, stilistic inepuizabil și original. Se precizează în el și o „ruptură“ de tradiția prozei noastre psihologice sau naturaliste : păstrîndu-se aparențele de subiect, decor, descriere, analiză, totul este întors pe dos ca o mănușă. Din bogăția observației realiste, din dramă și melodramă, crește buruiana unui simbolism luxuriant și neliniștitor. Acțiunea, personajele, tema și limbajul se află permanent în două planuri suprapuse : în cel dintîi, imediat descifrabil, ni se povestește aventura provincială a unui tînăr mic-burghez („un semidoct distins, un semidoct necesar, cu o voință remarcabilă“), pe care cititorul naiv se simte tentat s-o ia ca atare, deși înțelesul ei, cu siguranță, îi scapă ; în al doilea plan, această aventură devine incredibilă, , colosală, este transformată caricatural, împreună cu decorul din care face parte, parodiată, de autor, care nu numai că așează între el și personaje o distanță batjocoritoare, dar mărește toate dimensiunile pînă la halucinație. Nicolae Breban afirmă el însuși în **Postfață** : „Mai presus de toate am atacat aici pe **micul-burghez**, cel pe care Dostoievski l-a văzut în forma diavolului, mica-burghezie nu atît istorică și socială (evident și aceasta !), dar mai ales în forma ei structurală, abisală, ca unul din cei mai vitali și înverșunați dușmani ai omului, ai umanului... Ironia acestei cărți a vizat formele complexe, aproape infinite, de existență ale imposturii, ale kitsh-ului, de la cele sociale pînă la cele stilistice“. Literar, **Bunavestire** se întîlnește atît cu viziunea de o radicală cruzime, cît și cu formula expresionistă a romanelor lui Musil și Canetti. Romanul ne sugerează un fel de joc primejdios al micului burghez cu valorile umaniste, pe care le răstălmăcește, un „joc cu mărgele de sticlă“ privat însă de sensul nobil de la Hermann Hesse, răsturnat, caricat, strivit de prost gust ; căci dacă în romanul prozatorului elvețian, Castalia reprezintă cea de pe urmă Provincie a spiritualității umaniste, în **Bunavestire**, imaginara provincie reprezintă avanpostul unei ordini mic-burgheze, în care umanismul se răsfrînge desfigurat, locul de naștere al unei noi religii, cinice, absolutiste.

BUNAVESTIRE este satira acestei hipertrofii, a acestei imposturi, iar „antieroul“ ei este micul (la început) Grobei. Asistăm în fond la o inițiere, Grobei fiind, întîi, seducătorul, și, apoi, cuceritorul. Reușita romanului trebuie explicată prin reușita personajului principal, a cărui metamorfoză rămîne probabil lucrul cel mai uimitor și mai misterios din toate.

Cine este Grobei ? Un tînăr merceolog, silit de meseria lui să colinde Provincia (o provincie în fond la fel de imaginară, ca aceea dostoievskiană a **Demonilor** deși înfățișată cu exactități de cronică, și plasată la mijlocul deceniului al doilea de după război), un mediocru comis voiajor care-și recomandă pretutindeni eșantioanele în speranța că va face să prospere activitatea neînsemnatei cooperative meșteșugărești pe care o reprezintă. În primul capitol, Grobei, spilcuit și anost, își consumă zilele concediului legal pe străzile unei stațiuni de odihnă. Nu se desparte nici o clipă de tranzistorul ce-i spînzură pe umăr. Are un program cotidian perfect pus la punct : muzee, expoziții, case memoriale, filme, lecturi, sfatul medicului, Bach, ora agronomului. E un individ cu pretenții intelectuale, calculat, cam meschin („făcu repede socoteala cît putea să-l coste cafeaua, biletul de tren, eventual... îi va lua și ei unul ? nici pomeneală, atît timp cît n-o invitase el...“), caută mereu „partea instructivă a lucrului“ și, mai presus de orice, disprețuiește pe „hăndrălăii ce mișună prin stațiuni“, fără treabă. El are, nu e așa, conștiința superiorității sale de om ordonat, este „un ins atît de grav, cu timpul bine împărțit, cu un acut simț al demnității“. Urăște pe cei „ajunși“, pe „inșii ăștia mereu relaxați“, cu bani și relații. Problema romanului se conturează treptat. „Iată o lume din care el va fi exclus“, gîndește Grobei, dar, cu instinctul lui sigur de parvenit superior, deși nu se sfiește să-și afișeze disprețul față de acești posesori de Wartburg și fumători de Kent, capete seci ca ale snobilor prieteni ai Leliei Crăiniceanu, știe că ei în fond nu valorează nimic, și că el... el... Grobei, într-o zi... Cariera de seducător a lui Grobei începe de la cunoștința cu frumoasa Lelia, mesagerul „celeilalte lumi“, al cărei acces lui îi este interzis, felina, visătoarea Lelia, întinsă lenește pe canapea, în feminitatea ei inconștientă și orgolioasă, profundă și superficială, secretă și ostentativă, amorțită și agresivă. Grobei o va seduce pe Lelia, dar după ce, mai întîi, se va sustrage grațiilor ei. E și primul semnal al „metodei“ lui, deocamdată confuză, dar, vai, cît de eficace... Pe neașteptate, ca și cum stăpînirea de sine l-ar fi săltat în ochii celorlalți cu cîțiva centimetri, Grobei devine sigur pe el, grosolan cît trebuie, placid dominator cît e nevoie. În „slugă“ se deșteaptă „stăpînul“. Deschide, deocamdată, doar un singur ochi. Ah, de-ar ști Lelia, care îl privește cu miloasă desconsiderare pe descărnatul, prăpăditul, penibilul Grobei, că a și căzut, ea, falnica, în pînza țesută cu grijă de insidiosul păianjen ! Ea, sedusă fără s-o bănuiască încă, se joacă, provoacă, vrea să-l cucerească la rîndul ei. Dar Grobei e o citadelă prea trufașă în prejudecățile lui ca să cadă atît de lesne. Teribilă putere a prejudecăților ! Prin ele, tînărul provincial își va desăvîrși cucerirea : asiduitățile i se deplasează spre familia superbei Lelia. Și, iată, familia capitulează, cu mic, cu mare, cu tată, mamă, soră, cumnat, motocicletă, columbar, cozonac și dulceață, cu albumele și cu amintirile ei scumpe... de familie, în fața politicosului plinului de tact (ce e tactul dacă nu un respect al prejudecății ?), a admirabilului Grobei. Dar Grobei nu se oprește aici : după familie, orașul de provincie, „metropola Provinciei“ : seducția e completă acum. Lelia e logodnica oficială a solidului (moralmente, vreau să spun) merceolog, eșantionul lui cel mai de preț ; orașul a fost îngenunchiat ; toată lumea iubește pe Grobei.

Dar, lovitură de teatru : seducătorul își abandonează prada, pe Lelia, pe iminentul socru, orașul, pe toți. Dispare pur și simplu. „Totul pare finit, epuizat, din punctul nostru de vedere și al simpaticului lector, evident !... Materia epică pare și este epuizată, dar... Doamne, viața, istoria, istoriografia, sînt pline de surprize, realmente totul e de cel mai prost gust : atunci cînd totul pare (și este !) finit, tocmai atunci apare... nu-i așa... apar tot felul de complicații...“ Aici romanul capătă o turnură neașteptată : ca și destinul micului Grobei. A descoperit într-un album de familie o fotografie și a citit din întîmplare scrisorile unui răposat unchi al Leliei, Mihi-bacsi, Mihai Farca. Fascinat, Grobei își consacră viața cultului pentru Mihi, fostul locotenent de după primul război mondial care avusese ideea unei „religii“ a puterii, a dominației asupra altora. Cine se stăpînește pe sine stăpînește lumea — lozinca lui Mihi devine și a lui Grobei. În jocul de cărți al destinului, cineva a schimbat o carte și Grobei se pomenește ținînd în mînă o adevărată chintă regală. Cum se petrece acest lucru nu știm ; autorul nu stăruie să ne explice fascinația lui Grobei pentru Mihi ; e un **coup de foudre.** Va fi predicatorul religiei lui Mihi, locotenentul lui postum, arhivarul lui, al acestui Mare Apostol al Provinciei (oare nu în Provincie, spune el făcîndu-i elogiul, s-au născut toate religiile ?). Mihi e un Naphta autohton, profet cinic al sfîrșitului valorilor burgheziei și al morții umanismului, înlocuit de o religie a puterii și ierarhiei, ca într-o feudalitate reînviată. Provincia lui este tocmai expresia acestei feudalități post-burgheze. Identificarea treptată dintre Mihi și Grobei, autorul o desfășoară pe două sute de pagini. Seducătorul vulgar devine, cînd își descoperă o ideologie, cuceritorul. Micul-burghez ajunge peste noapte personajul atotputernic al unei simbolice organizații crescute în cultul lui Mihi. Această bizară, anacronică, organizație, aflată în afara și la adăpost, dacă pot spune așa, de cursul major al istoriei, reprezintă triumful deplin al spiritului mic-burghez, al kitsh-ului, al prostului gust. În culmea puterii lui, Grobei însuși e un personaj legendar. Paranoia lui a învățat acum să se disimuleze : seducătorul abil s-a transformat într-un conducător viclean, într-un bufon superior. El refuză să accepte că, în spatele memoriei Apostolului, vreo organizație oarecare își are rostul. Arhivarul crede în ideea pură, într-o doctrină netranspusă în practică, într-un joc gratuit. El e Conservatorul Provinciei : muzeograful valorilor ei perene. Cum ar putea abdica el de la credința lui Mihi într-o Provincie-idee, valabilă tocmai pentru că nu se concretizează într-o ordine efemeră, pentru că nu se instituționalizează ? Dizolvă deci organizația cu o decizie magnifică de conducător necontestat. Micul, idolatrul Grobei suferea de a nu fi luat în seamă ; marele Grobei predică anonimatul. El a cîștigat și orice paradă ar fi de prisos. Modestia aceasta perversă este eroismul lui. Și în aparenta nepăsare de orice manifestare exterioară, de orice protocol, se ascunde cel mai cumplit fanatism. Doctrina lui Mihi și-a găsit omul iar Provincia mic-burgheză adevăratul stăpîn.

ÎN EPILOG, romancierul își salută cu necruțătoare ironie personajul. Îl laudă pentru a se fi „lipit cu tot trupul său viu de ideea sa, pînă la topire, pînă la geamăt, pînă la incandescență.“ Sigur, mărunțul mic-burghez care și-a ieșit din țîțîni, care și-a întrecut condiția, acesta merită elogiul. Dar actorul comic care s-a pomenit distribuit într-un rol de tragedie ? Să nu ne inducă în eroare lauda din **Epilog** care conține, ca, de altfel, întreg romanul, o **ironie a ambiguității.** Să-ți alegi un ins anodin și insignifiant și să-l faci erou ; să observi măreția în derizoriu, sublimul în ridicol, splendoarea în prostul gust ; și mai ales să scrii cu gravitate batjocoritoare istoria sacrificului unui om în numele unei idei ce ar părea ridicolă dacă n-ar fi înspăimîntătoare. Un element thomasmannian există aici : căci și romanul lui Hans Castorp conține o inițiere, în centrul căreia se află un mic-burghez limitat (cum zice Clavdia Chauchat), silit deodată să ia act de, ce enorm sună, apusul occidentului burghez. Însă **Muntele vrăjit** dezvoltă ideea într-un singur registru. Hans Castorp se educă la școala unui limbaj evoluat și romanul metamorfozei lui, nelipsit de ironie, e serios. Grobei e însă un Castorp degradat și care aparține unui sub-limbaj : el are în chip foarte confuz conștiința inițierii sale. **Bunavestire** conține de aceea două registre stilistice, intricate perfect, simultane : unul, al naratorului, al celui care, în roman, face gestul de a povesti („noi cei care povestim, racontăm, noi cei care imităm stîngaci pe cel care povestește...“) și în care se proiectează umbra lui Grobei însuși, un registru deci al identificării perfide și ironice, ambigui, dintre narator și personaj ; al doilea, al celui care scrie, al autorului, și acesta este registrul distanței și al unei lucidități anxioase. La fiecare pagină cele două registre coexistă : satira grotescă ia naștere la întîlnirea patheticului cu rizibilul. Naratorul-Grobei parodiază limbajul clasic al romanului ; autorul la rîndul lui demistifică limbajul naratorului-Grobei. E o flagerare a idolatriei. Acest du-te-vino continuu între serios și neserios produce un mare efect artistic. Aproape tot ce e memorabil în roman ține de această ambiguitate fundamentală : personaje, scene, transformări, senzualitatea debordantă : bătrînul Crăiniceanu în rol de mitic Eumeus printre porcii, orătăniile și golumbii lui ; Petrușca-Acteon, înlocuitorul ; Cîrstea-Don Juan, omul cu oroare de suferință și de emoție; Pușa Zăgănescu, martira de provincie, călugărița fără credință ; Petronela, femeia-oaie, inteligentă și idioată, plină de personalitate și supusă ; Lelia, în fine, regina neîncoronată și abandonată a provinciei ; ambasada lui Crăiniceanu (senzuala ambasadă) la curtea provincialei Pușa ; plimbarea Leliei prin pădure cu gnomul grotesc alături de ea ; fantoma apăsătoare a lui Grobei, după definitiva lui retragere în sanctuarul lui Mihi ; cuplurile, multele cupluri ce populează cartea, căci, nu e așa, „fantezia e un instrument de procreare“.

Dar nu e doar atît : romanul întreg stă între două oglinzi paralele. Într-una, Grobei (ca să revin la el) e băiatul simpatic, palavragiu, cu spoiala lui de cultură, care, aproape împotriva voinței lui, e antrenat în cele mai neprevăzute întîmplări, depășit de ele ; în cealaltă oglindă, Grobei e predestinatul, în care soarta a aruncat de la început sămînța demoniei, fanaticul ce joacă perfect rolul încredințat, fie el acela de tinerel spilcuit, fie el acela de paiață primejdioasă, de bufon amenințător. Tot astfel, lumea romanului are două fețe. Una e doar penibilă, mărunt provincială, îngustă, stupidă, lume de provincie, obiect al atîtor romane naturaliste din ultimul veac, și nimic mai mult ; alta e proiecția ei coșmarească, „o lume, o lume ce debordează, care bolborosește... o lume fioroasă pe care am atins-o din nebăgare de seamă și care ne astupă, se revarsă, ne depășește, o lume pe care n-o mai putem ține în frîu, o lume care ne ia cu ea așa cum pătrunde apa, noaptea, într-o clădire, furișîndu-se pe lîngă pereții bănuitori...“. Nu, deci, roman de epocă, ci tragicomedie în centrul căreia stă abisalul spirit mic-burghez, vinovat de atîtea deformări. „Rîdem și o privim cu spaimă...“ Aici nu vorbește naratorul-Grobei, ci autorul : „Să fugim, acum, acum, să ne strecurăm cît se poate de onorabil, să fugim părînd că mergem calm, respectabil, **s-o întindem** (iată, furișat, și celălalt registru !) spre ușă. Să-l lăsăm singur pe individul acela (din nou, autorul !)... pe dobitocul acela fără umor, fără geniu... fără geniu, care s-a aservit unei pasiuni confuze.“ Cu siguranță : Grobei s-a aservit unei pasiuni confuze. Dar profunzimea romanului vine din ironia ambiguității, cum spuneam, și, la sfîrșit, continuăm să ne întrebăm, ca pe toată durata celor șase sute de pagini : oare unde încetează gluma, farsa, jocul de-a prostul gust, de-a Mihi-învățătorul și de-a Grobei-ucenicul lui și unde începe senzația de groază, de destructurare a lucrurilor, a limbajului însuși ? Oare unde, cu alte cuvinte, rîsul ne îngheață pe buze ? Degenerarea spiritului mic-burghez, aparent nevinovat, în fond teribil, într-o impostură periculoasă și antiumanistă — iată, simplificînd, chiar tema romanului și ținta satirei. Simplificare inevitabilă într-o cronică, sumară prin forța lucrurilor, cînd e vorba de un roman cu o problematică atît de dificilă.

Nicolae Manolescu

Nicolae Breban, **Bunavestire**, Editura Junimea, 1977.

Critica

Critica și „pasiunea lecturii“

CONTRAR așteptărilor, Sorin Titel e un interpret al fenomenului literar obiectiv, preocupat de fidelitatea lecturii și de formularea aprecierilor de valoare întemeiate pe analiză. În textele sale critice nu străbate nimic din aroganța și cochetăria, pasămite, „creatoare“, ce se răsfață deseori în paginile de inconsistență eseistică date la iveală de unii beletriști mai mult sau mai puțin apreciați pentru însăși opera lor literară. Analizele realizate de Sorin Titel stau mai totdeauna sub semnul unui optimism lucid. Deosebitul farmec al cronicilor sale provine din candida confruntare ce are loc între ceea ce am numi, pe de o parte, „inocența“ lecturii și, pe de alta, spiritul analitic, ager, mobil, chemat a converti în propoziție critică fluxul profund afectiv, adesea turmentat, pricinuit de plăcerea cufundării în textul literar. Din acest punct însă, „tehnica“ criticii literare practicată de Sorin Titel beneficiază într-adevăr de talentul său de prozator. Asistăm astfel la o imperceptibilă asimilare a demersului analitic într-o captivantă „înscenare“ narativ-comentatoare a cărții supusă interpretării. Nu tocmai ușor de extras pentru oricine, judecata de valoare din cronicile lui Sorin Titel, așadar, este direct condiționată de tonul, de felul în care „sună“ un asemenea „rezumat“. Mai mult decît în formulările explicite, aici avem revelația diagnosticului critic palpabil: «Hemingway spunea undeva că poveștile de dragoste nu pot avea decît un sfîrșit trist. Dacă ele nu se termină cu moartea fizică a eroilor, ca în **Romeo și Julieta,** ele se sfîrșesc cu moartea iubirii, ceea ce pentru dragoste înseamnă același lucru. Despre acest „anotimp pierdut“ al iubirii, despre acest „sfîrșit plin de tristețe“ ne vorbește Anișoara Odeanu. E un glas de femeie, glasul unei fete de nouăsprezece ani; ea ne spune cum a iubit la Grenoble un băiat pe care îl chema Peter, un băiat cu ochelari, cum după aceea l-a iubit la Göttingen, apoi la Bausin, undeva pe țărmul Mării Baltice, apoi undeva aproape de Innsbruck, cum s-a despărțit de acest băiat și cum a luptat să-l uite, o agonie lungă și cît se poate de tristă» etc., etc.

Spuneam că pentru cititorul mai puțin atent, al volumului **Pasiunea lecturii** se ivește uneori riscul de a nu putea face deosebire între impresia critică realmente favorabilă și rezerva subtil învăluită în **re-epicizarea** duios ironică. Să remarcăm totuși că există și situații în care o atare „ambiguitate“ a exprimării critice (care, precum la Perpessicius, are în general un caracter funcțional), datorită festelor pe care propriul său talent narativ i le joacă cronicarului, valoarea în sine a „rezumatului“ se află într-o vădită disproporție cu aceea a scrierii supuse analizei. Și atunci accesul nostru l-a adevăratul punct de vedere critic, subtextual propus, devine efectiv anevoios. Impresia, acum, este că „pasiunea lecturii“ nu este îndeajuns potențată de spiritul critic. Grație unui involuntar act de substituire, prozatorul Sorin Titel înlocuiește aproape complet pe cronicarul Sorin Titel. Din această pricină, uneori, „rezumatele“ înnobilează textul literar originar în așa măsură încît dacă dorim totuși să extragem și o anume judecată de valoare nu ne rămîne decît să comparăm **ceea ce este** cartea în discuție cu ceea ce aceasta **ar fi putut să fie,** dacă ar fi fost scrisă de Sorin Titel. Lectura, altminteri, bogată în delicii, a unor cronici precum cele intitulate **Proză de atmosferă, Elogiul familiei, Lumea copilăriei, Analiză și didacticism** e de natură să arate în mod practic cum se manifestă acest neobișnuit avatar al criticii lui Sorin Titel.

Surpriza e de a constata că remarcabila inteligență critică a lui Sorin Titel, chiar și în articolele de atitudine polemică sau în eseurile cu caracter teoretic, își găsește formele de expresie cele mai pregnante pe aceeași cale, adică apelîndu-se la explicitările așa-zicînd epicizante. Evident, dată fiind calitatea exemplelor invocate, de data aceasta primejdia „disproporției“ ivite în cazul cronicilor nu mai este posibilă. Acum, „competitorul“ este chiar Sorin Titel. El este acela care își asumă riscul de a „se povesti“ pe el însuși prin intermediul marilor modele, mai exact, de a-și identifica autoportretul artistic ideal în biografia și opera acestor mari modele. Căci iată cum debutează, de pildă, excelentul eseu-confesie **Despre certitudinile scriitorului**: „Dintre fotografiile ce ni-l înfățișează pe Faulkner — predînd lecții studenților, sau acasă, la fermă, printre animale sau călare — e una la care mă gîndesc adesea; ea îl înfățișează pe Faulkner în avion, împreună cu fiica sa, îndreptîndu-se spre Stockholm unde urma să i se înmîneze Premiul Nobel. Fața marelui prozator este de o perfectă impasibilitate, ea nu exprimă nici emoție, nici nerăbdare, o față imobilă pe care nu se poate citi nimic. Ce simțea scriitorul în acele momente atît de măgulitoare și festive pentru el, în vreme ce pe calea aerului se apropia de locul unde urma să primească cea mai prestigioasă recompensă literară? Mai credea în acele clipe în propriile lui teorii, după care scriitorul nu trebuie să fie părăsit nici o clipă de sentimentul eșecului?“ Sau să reținem finalul unui alt remarcabil eseu, **Literatura ca eveniment,** în care spiritul critic se „dedublează“ de așa manieră încît pur și simplu materia

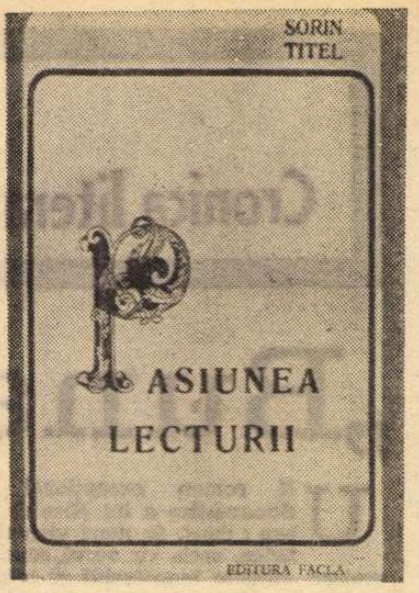

narativă se autonomizează, funcționînd — în plan critic, însă! — prin ea însăși:

„Și iată-l pe acel bărbat, probabil mic funcționar la o întreprindere cu multe inițiale, în odaia sa, la opt seara, începînd să citească o carte tocmai în acea zi cumpărată, și să zicem că sîntem în iarna lui 1955 și în librărie, lîngă **Grîu înfrățit** și **Pîinea albă,** el găsise această carte (cu toate că-i plăcea să citească în timpul liber, nu era neapărat un cunoscător într-ale literaturii), cumpărînd-o cu totul la întîmplare (să zicem pentru că îi plăceau cărțile cu titluri scurte), să ni-l închipuim începînd să citească: **În cîmpia Dunării —** citește el prima frază **— timpul era răbdător cu oamenii.** Citind pînă noaptea tîrziu, anonim participant la un eveniment de primă mînă pentru literele românești“.

Citite și înțelese în registru dublu — ca analize critice obiective, „dezinteresate“, dar și ca discret patetice mărturisiri literare — textele din volumul **Pasiunea lecturii** demonstrează că seninătatea spiritului critic nu și-o pot apropria decît acei beletriști mîntuiți nu numai de complexul de inferioritate scriitoricească, ci și de complexul de genialitate, de care, prezente într-un amestec atît de ciudat, suferă nu puțini dintre contemporanii noștri, prozatori, poeți ori dramaturgi, cînd se decid a intra în tagma lui Aristarc.

Nicolae Ciobanu

Prima verba

Universul poeziei

• ÎN familia poeților „naîvi“, „sentimentali“ și — calitate modernă la statura vechiului romantic — „relativiști“, o apariție promițătoare este Laurențiu Cârstean **(Ținutul îndepărtatelor seri,** Ed. Cartea Românească). Poetul e departe de a fi un începător, discursul său are siguranța exercițiului îndelungat și o ținută „artistă“ vădind o înclinație calofilă, poate ușor vetustă azi dar foarte potrivită tipului său de lirism. Grupate în trei cicluri, poeziile diferă tematic dar au în comun restul, adică tonalitatea (adesea melancolică, liniștită, liturgică, uneori elegiacă), stilul propriu-zis („artist“ cum spuneam, cu puține metafore, sugerînd prin conotațiile atmosferei poetice) și tensiunea lirică (bizuită pe colaborarea inefabilă a sentimentelor cu decorul atmosferic și pe adecvarea stilului la tonalitate). Ciclul titular este evocarea sub regim nostalgic a unui paradis pierdut fără putință de întoarcere victorioasă: spațiul copilăriei, nordic, dominat de puritate și clamat ca un tărîm al seninătății: „unde așteptarea mea va fi fost izbăvire / și dragoste și singurătatea strivită pe buzele / reci ale nopții tămăduire de cosmarul / tulburatei copilării unde ascultînd foșnetul stins al ierbii / prin livezile stăpînite de roditoare tulpini / închipuiam minunate călătorii // unde apele au săpat catedrale în maluri / și plîngătoarele sălcii își așternură cernite / marame pentru recviem fără sfîrșit // nimeni nu se mai întoarce învingător / și doar glasuri necunoscute povestind / despre înțelepciunea dăltuitorului“. Ciclul al doilea **(Povestiri pentru Héloïse)** răspunde, într-un fel, primului, încercînd să introducă în „ținutul îndepărtatelor seri“ reveria cu scop terapeutic: vindecarea de melancolie; rostirea poetului e delicată în registru elegiac, afectivitatea difuză, tendința fiind spre sugestia neîntreruptă (ca la V. Mazilescu, bunăoară), iar efectul liric de o evidentă solemnitate a melancoliei căci, în ciuda scopului ei, reveria nu a făcut decît să mute melancolia paradisului pierdut al copilăriei în spațiul mai larg al singurătății, astfel adîncind-o: „cît de stranie mi s-a părut incendiată floarea apusului / eu obosit de bagajele lumii visînd nesfîrșite întinderi de apă / iată am putut să zîmbesc într-o dimineață cînd nimeni / nu se mai aștepta urcînd treptele bătrînului castel / înspăimîntat de atîtea anotimpuri căutînd cea din urmă / zi a nevinovăției tale pentru ce atîta tăcere aici în țara / zăpezilor cuvioase mîinile care au știut să cînte iată-le / alergînd înnebunite pe ferestrele goale unde, unde unde / și nici măcar un ecou și nici măcar un singur ecou peste / marginile acelei zile pleoapele vechiului orologiu se închideau / obosite“. În al treilea ciclu **(Alb)** aureola romantică din precedentele lasă locul unei abia sesizabile adieri relativiste, un număr de peisaje „din încăperea albă“ sugerînd ieșirea din vis, din melancolia calmă, spre neliniștea stării de veghe: „o ce lumină albă e pajiștea din casă / iubita mea stă tristă uitată în fereastră / și rîuri lungi îi curg pe brațele întinse // prin albele ținuturi prin ce ținuturi ninse / ca melcul pe oglindă descopăr adevărul / încep apoi călătoria stinsă“. Capitole ale unei biografii interioare, ciclurile cărții lui Laurențiu Cârstean sînt, totodată, variante expresive ale unui moment prin care un poet nu poate trece de două ori: concilierea candorii cu relativismul. Dincolo de acest moment drumurile se simplifică în număr și se complică în calitate: de o parte direcția purității (greu, totuși, de conservat), de alta direcția ironiei (și ea dificilă prin sine). Talentatul autor al **Ținutului...** mi se pare, cel puțin temperamental, înclinat spre cea dintîi.

Solară, poezia lui Marian Stoica **(Sud,** Ed. Litera) este expresia, întrucîtva spontană și nefiltrată, a sentimentului cîmpiei nesfîrșite, a unei cîmpii care nu e numai leagăn al copilăriei ci, mai mult poate, un dor, e drept naiv, adică necontaminat de reflexivitate, oricum stimabil în planul afectiv, chiar dacă discursul ce-l conține nu are deocamdată personalitate și nici nu îndrăznește să treacă prea des dincolo de notația fugară, corectă și cît se poate de cuminte: „Aleargă potecile amintirilor / pe sub ploile de vară ale copilăriei... / Lîngă salcîmul aducerii aminte / iarba și florile cîmpiei / au îngenunchiat ... / / În pumni am luat / depărtările anilor / ca pe niște fluturi / surprinși în corole, / să pot trece înot / acolo, în insula mea / unde luminează veșnic o stea...“ Stimabilă este și preocuparea poetului de a-și ordona impresiile într-o tentativă de univers poetic în care „sudul“ și „cîmpia“, „soarele“ și „iarba“ să primească o funcțiune simbolică, deși felul enumerativ de a pune în valoare aceste elemente reduce inefabilul poemelor și, implicit, poeticitatea: „Această secundă / plouă cu soare / aprinzînd pietrele, / asfaltul, / acoperișurile caselor, / geamurile, / ochii... / / Ploaie inexorabilă, / ploaie de dragoste, / ploaie de dor.../ Soarele plouă / pămîntul din sud / al îmbrățișărilor“. Stimabilă este, apoi, încercarea poetului de a-și concentra expresia, pentru, desigur, o mai justă temperatură a lirismului, cu toate că în pofida efortului de concentrare mercurul liric ezită să urce: „Iată, răsare soarele, vino. / Vino să-l bem... / Cerul este o cupă întoarsă spre noi“. Marian Stoica afirmă stimabile disponibilități poetice, în clipa de față încă nerealizate.

Laurențiu Ulici

Calendar

● 16.VI.1906 — s-a născut **Vita Sigmond**
● 16.VI.1925 — s-a născut **A. E. Baconsky** (m. 1977)
● 16.VI.1929 — s-a născut **Irina Mavrodin**
● 17.VI.1856 — s-a născut **N. Votenti** (m. 1910)
● 17.VI.1888 — s-a născut **I. E. Torouțiu** (m. 1953).
● 17.VI.1888 — s-a născut **Victor Papilian** (m. 1956)
● 17.VI.1908 — s-a născut **Ion Th. Ilea**
● 17.VI.1927 — s-a născut **Sütö András**
● 17.VI.1934 — s-a născut **Valeriu Bucuroiu**
● 17.VI.1976 — a murit **Isaiia Răcăciuni** (n. 1900)
● 18.VI.1913 — s-a născut **Mihail Pop** (m. 1958)
● 18.VI.1914 — s-a născut **Al. Raicu**
● 18.-23.VI.1956 — a avut loc la București primul **Congres al scriitorilor,** la care **Mihail Sadoveanu** a fost ales președinte al Uniunii Scriitorilor
● 19.VI./2.VII.1899 — s-a născut **G. Călinescu** (m. 1965)
● 20.VI.1872 — a murit **N. Schelitti** (n. 1837)
● 20.VI.1877 — s-a născut **Gabriel Donna** (m. 1944).
● 20.VI./2.VII.1891 — a murit **Mihail Kogălniceanu** (n. 1817)
● 20.VI.1901 — s-a născut **Sandu Lieblich** (m. 1971)
● 20.VI.1913 — s-a născut **Aurel Baranga**
● 20.VI.1922 — s-a născut **Jánoshazy György**
● 20.VI.1925 — s-a născut **Csavassy György**
● 21.VI.1873 — s-a născut **Al. Sadi Ionescu** (m. 1926).
● 21.VI.1888 — s-a născut **Horia Furtună** (m. 1952)
● 21.VI.1915 — s-a născut **Al. I. Ștefănescu**
● 21.VI.1917 — s-a născut **Silvian Iosifescu**
● 21.VI.1921 — s-a născut **Eugen B. Marian**
● 21.VI.1971 — a murit **Csehi Gyula** (n. 1910)
● 22.VI.1864 — s-a născut **Ioan Rusu-Șirianu** (m. 1909)
● 22.VI.1912 — a murit **I. L. Caragiale** (n. 1852)
● 22.VI.1913 — a murit **St. O. Iosif** (n. 1875)
● 22.VI.1918 — a murit **P. P. Carp** (n. 1837)
● 23.VI.1834 — s-a născut **Al. Odobescu** (m. 1895)
● 23.VI.1906 — s-a născut **Ovidiu Papadima**
● 23.VI.1972 — a murit **Marin Iorda** (n. 1901)

O evocare

A muri, a dormi... a visa, poate?

CE încredere mai putem avea în acești pomi înfloriți cînd natura îl imită pe Nero? Cînd pămîntul de la rădăcinile lor a trecut pentru un minut de partea călăilor, a monștrilor și coșmarelor? Dar, chiar avînd motive să urîm pămîntul n-avem voie s-o facem, n-avem voie să gîndim astfel. O eroare a lui nu trebuie să ne împingă să-l iubim mai puțin. Cu inima plină de toată durerea tragediei pe care am trăit-o la începutul lui martie, trebuie să-l iubim, pentru că renegarea lui Anteu ar fi mult mai primejdioasă decît o catastrofă naturală. O aberație a pămîntului e în ultimă instanță un fenomen explicabil științific, dar pierderea iubirii ar constitui un cataclism ireparabil...

Încerc să mă conving de toate acestea și recitesc scrisorile lui A. E. Baconsky (care la 16 iunie ar fi împlinit 52 de ani) cu gîndul că seara aceea absurdă n-a avut loc, că lucrurile sînt în matca lor dinainte... poetul și prietenul A.E.B. se află într-o absență temporară, într-unul din drumurile lui prin Europa de unde îmi trimite din cînd în cînd scrisori sau cîteva rînduri (Anvers: „Multe nestemate mai poartă și această bătrînă curtezană care e Europa!", Veneția: „din preajma acestui pod neverosimil unde mă aflu, cînd Jeasupra cînd dedesupt!", Elsinor: „în umbra acestui castel de amintire shakespeariană am înțeles că realitatea unei țări se poate hrăni uneori extrem de profitabil dintr-o irealitate, dacă respectiva țară e capabilă să și-o însușească și să creadă în ea", Freiburg: „trei imagini verticale — o, cîtă tristețe implică pentru noi acest adjectiv din graiul geometriei!" sau Sirmione: „din preajma acestor ruine unde ochiul încă ingenuu și nepervertit de blazare occidentală descoperă umbra celui mai otrăvit poet al dragostei latine, care pe filiere poate prea sinuoase și apocrife ne-a lăsat moștenire înverșunările lui!").

■

Multe scrisori sînt din anul cînd a avut o bursă în Berlinul occidental, în care nostalgia țării revine mereu printre rînduri... „Distanța nu face decît efect de lupă interioară, mărind enorm prețul acelor, puține, lucruri, ce dau existenței noastre un plus de substanță și de bucurie"... „m'am văzut o clipă acasă, stînd de vorbă împreună sau umbrind zidurile vechi ale cine știe căror așezări de altădată, prin orașe mici și abandonate, căutînd un tezaur sălășluit în ruinele ce veghează acolo între moarte și palingenezie. Vă mulțumesc deci pentru că în acest fel am mai învins o distanță și-o nostalgie". Și după această amintire a drumurilor făcute împreună prin țară, despre care, probabil, îi scrisesem, îmi povestește în felul său inconfundabil experiența vestberlineză: „Nemții sînt gazde foarte aplicate, fără amabilitatea sterilă și profesională a francujilor, care e, în fond, un alibi al indiferenței, fără cordialitatea devastatoare a italienilor dar cu o corectitudine și o atenție aproape anxioase. Proprietarii marilor întreprinderi sînt însă monstruoși — și Ravenna Haus e o asemenea întreprindere ! [...] Azi am primit un teanc de publicații privind ordinea și obligațiile chiriașilor, o adevărată literatură comercială pe care mîine am de gînd s-o depun în brațele Doamnei de la recepție, asigurînd-o că interesul lecturilor mele mă îndreaptă aiurea! Pretutindeni, o parcimonie care frizează cea mai tristă meschinărie. Azi de pildă (la cererea mea, altfel aș fi rămas așa luni de zile) a venit o femeie să-mi schimbe linjeria de pat și de baie. A sunat, mi-a pus în brațe un teanc de rufărie și o notă de plată pe care scria 9, 10 D.M. și a plecat, fără să am cel puțin răgazul de a o ruga să facă ea operația respectivă contra unui **Trinkgeld**, cum numesc ei bacșișul traducînd ad literam franțuzescul **pourboire**. Totul se măsoară și se numără foarte exact, pînă și minutele femeii care vine (chemată special) să facă ordine. Altfel confortul funcționează perfect, pînă la forme demențiale. Cheia mea de la apartament se potrivește și la ușa de la intrare a blocului și la cea care dă în grădina cu piscină și peluze de iarbă și totuși nu pot deschide cu ea apartamentul vecin, a cărui cheie se potrivește și ea la ușile respective ce se pot deschide și electric, din vestibulul fiecărui apartament, de unde poți duce o convorbire cu cel ce te caută la poartă (există case unde, pe un mic ecran, îți poate apărea și imaginea lui !). Omul devine funcționarul hăituit al propriului său confort care-i impune ritmul și tonusul existenței. Am citit în ziare anunțuri stranii : pereche așezată (sau sportivă, iubitoare de muzică etc. etc.) caută prieteni cu care să petreacă orele libere. Mărturisesc că am frisonat cînd am parcurs întîi asemenea texte. Aici îți poți da seama ce fascinantă și abisală poate fi sociologia cu toate ramurile ei mai recente. Obosit

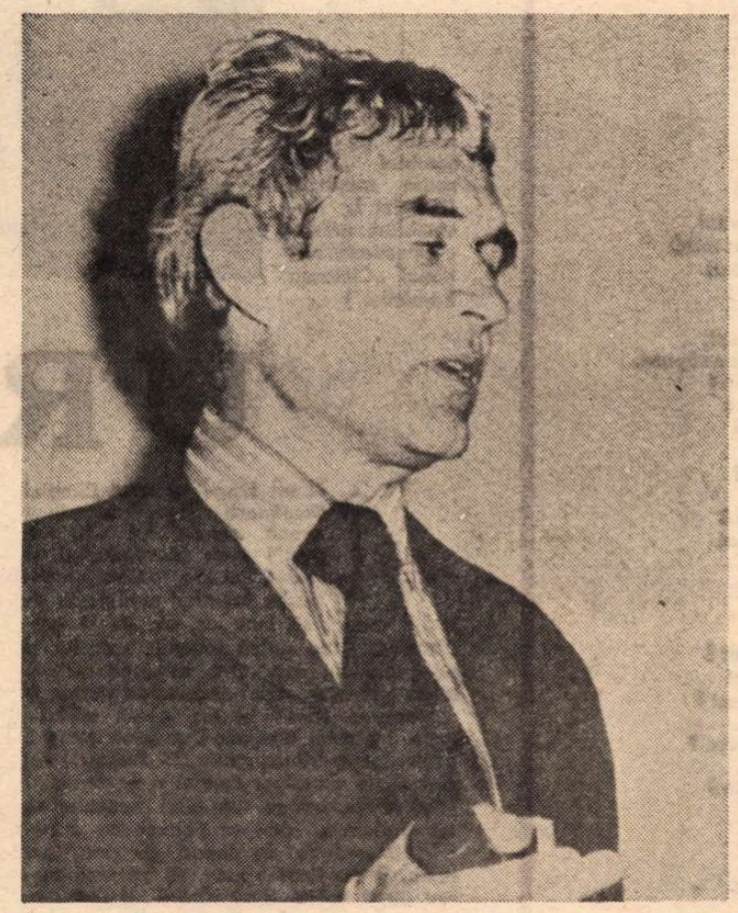

A.E. Baconsky

de metafizică, tineretul studios e aici tot mai pasionat de sociologie. Heidegger îmbătrînește solitar într-o pădure de lîngă Freiburg, în timp ce studenții citesc pe Marcuse etc. Trebuie să ai o imensă liniște interioară ca să te poți situa armonios și solid în această agitație ale cărei spasme sfidează orice ambiție de anahoret. Oricum, nu mi-a fost greu să mă adaptez atît cît îmi poate îngădui structurala și ineluctabila mea inadaptare".

Apoi, „vara a și trecut, ploile care vin sînt de fiecare dată mai reci, soarele pierde imperiul asupra ierbii atît de prezentă aici pretutindenea și oamenii par a se pregăti de pe acum pentru întîmpinarea anotimpurilor ostile. Orașul însă rămîne cu totul nepăsător la asemenea sunete și nu-și conține nici o clipă agitația lui de metropolă existențialistă, [...] imens angrenaj vital capabil să transforme oamenii într-un simplu aliment cotidian pe care fiziologia lui îl devorează... numai un Bruegel prusac și izvorînd din înseși viscerele acestei civilizații, l-ar putea exprima într-o pînză enormă ca harta pe care o halucina Borges, perfect suprapusă dimensiunilor țării ca o epidermă artificială. Mă simt aici ca un bun înotător pe o mare încă neîncercată, dar nu pot adera la mecanica lui încît rămîn mereu undeva ca o piesă în plus, perfect plauzibilă dar fără o funcționalitate imediată. Găsesc mereu adevărate bucurii pe mare: cîte un produs românesc, un afiș turistic rătăcit într-o vitrină, o frîntură de frază românească rostită pe vreun bulevard [...] silabe aduse de vînt, care nu-mi pot alina decît precar nostalgiile mele obscure. Obiceiul meu de a mă implica foarte activ, dacă nu și agresiv în realitatea noastră, nu mi-l pot exercita decît în contactul cu ziarele, ceea ce nu-mi ajunge decît prea puțin. Cred că la înaimagini de idilă, biete cioburi de sticlă colorată dar fără care viața își pierde cel puțin una dintre dimensiunile ei esențiale".

■

Și iată toamna cu „ploi scurte, geamuri vuind noaptea de vîntul care vine dinspre Marea Baltică, frunze îngrozite ce se ascund pînă și în lumea subterană a metroului... și tinerii cu înfățișare de androgini botticellieni încep să pună cojoace rebarbative de oaie și ciubote de iuft grobian... [...] E timp ideal de scris și de vagabondaj — ceea ce și fac nu fără o voluptate care e a noastră, a celor incomozi pînă și lor înșile! Și e o liniște ciudată în casa mea de aici — e ca și cînd ai fi undeva într-o stațiune obscură, cu umbre, intermitent lătrat de cîini, uitare de sine. Cu regularitate aproape administrativă, apare dorul de țară, gîndurile, regretele, amărăciunile, planurile delirante de tipul celor ce mă frecventau în anii liceului... ce s-ar fi întîmplat dacă Ștefan cel Mare ar fi primit printr-un miracol un tanc de ultimă oră sau dacă pe tronul de la Istanbul ar fi rămas protejatul lui Mircea cel Bătrîn, pe care îl aneantizase ulterior Baiazid... **l'enfance retrouvé à volonté**, spunea poetul încercînd să definească tagma noastră sublimă și lamentabilă...".

Și în altă scrisoare: „Nu știu exact ce este patriotismul (n.a. totuși îl definește admirabil cîteva rînduri mai sus vorbind despre acea credință „fără care popoarele se sufocă iar marile creiere eșuează în spații sterile")... uneori e un **landschmerz** — ca să parafrazez **Weltschmerz**-ul nemțesc... dar simt că în fiecare silabă rostită naufragiază ceva din acest sentiment fără a cărui tiranie se degradează deopotrivă viața și moartea".

Sau în alta din pragul iernii : „Ca întotdeauna scrisoarea Dvs. mă resituează acolo unde ursitoarele mi-au hotărît un destin; mai presus de anotimpuri și clime văd mereu spațiul acela fundamental existenței mele, deasupra căruia, în ciuda tuturor obstinațiilor lucidității, distanța afectivă așează aureole irezistibile". Orașul e acum „atins de iarnă" pregătindu-se de sărbători „cu mistere nocturne de Pompei acoperit de zăpezi eterne", dîndu-i senzații „nu de primitiv ci de călugăr ajuns undeva într-un paradis echivoc, unde toate elementele sacre ale supremei beatitudini se degradează într-un carnaval profan tentacular. Localnicii par însă a trăi totul ca pe un ritual tiranic, necruțător — același ce le domină întreaga existență desfășurată în nemiloasele cătușe ale modei ce pare a fi singura lor mitologie [...] E aproape absurd să vezi cum toate ramurile comerțului își adaptează produsele în vederea marilor competiții de Crăciun — pînă și prăvăliile sexy dovedind o imaginație grotescă și o apostazie exasperată, sordidă, scabroasă. Nu, civilizația consumului nu e o lozincă, un cuvînt de rechizitoriu schematic ! E o realitate cumplită, o maladie, un vertigiu apocaliptic. E o formă de intoxicație cu droguri cărora prea puțini le rezistă."

■

O scurtă călătorie la Viena... „totdeauna mă voi simți acolo mai tînăr și mult mai bătrîn în același timp și voi deschide ușa acelui personaj baroc care există în mine și-l voi invita la desfătări secrete, lăsîndu-l să triumfe o clipă asupra celorlalți semeni ai săi, cel ce visează geometria Florenței și celălalt pierdut în brumele reci și schizoidale de la Septentrion". Uneori pierde șirul exact al zilelor : „probabil că am început a viețui într-un timp al meu, incompatibil cu clepsidrele unanime", contemplă iarna „cu lumină posomorîtă și cu patinoare verzi ca în Bruegel", iarna cînd „toate păsările care cîntau astă-vară au fost înlocuite de cîțiva corbi răzleți ce se ivesc din cînd în cînd, livrești ca pasărea lui La Fontaine învățată pe de rost în copilărie"... Un drum în nordul continentului: „Vă scriu cîteva rînduri în preajma plecării către Skandinavia, care-mi dă emoții neîncercate încă în alte călătorii: probabil că strămoșii noștri Daci vor fi fost într-adevăr un popor coborît dela miază-noapte și singularul meu sentiment al Nordului va fi fiind un mesaj imemorial, implacabil ca o sete de expiere".

Și ultima scrisoare din Berlinul occidental înainte de plecarea spre țară... „am înțeles zădărnicia multor elanuri și iluzii, m-am confruntat simbolic cu prea multe cerbicii. Vin acasă cu un imens dor de pădure, de pustiu și de prieteni — singurele mele rezerve anteice după o lungă și dură experiență a străinătății. Dură în sensul permanentei încordări psihice pe care mi-a solicitat-o ; altminteri, mai mult decît generoasă. [...] Stările de spirit ce mă încearcă la plecare sînt mai complexe și mai contradictorii decît s-ar putea exprima în cîteva rînduri. Vom vorbi în liniște acasă și vă asigur că avem mult de vorbit. Abia aștept să vă văd, cu o nerăbdare ce nu se poate spune fugar în ultima epistolă berlineză". Revenea într-o nostalgie și într-o istorie de care, de fapt, nu s-a despărțit niciodată, căci, să citez din nou din scrisorile lui, „și eu sînt această istorie și poate că nu-mi va rămînea decît consolarea de a-i fi fost unul dintre simptomele ei derutante".

Nu, n-a fost unul dintre simptomele ei derutante, ci una dintre conștiințele artistice care au înnobilat poezia și căreia fluxul memoriei și călătoriile îi descopereau același țărm fundamental, una dintre singurătățile cele mai apte să facă daruri, unul din cazurile de excepție ale poeziei cînd arta se transformă în destin. Și mi-l imaginez pe Hamlet, prințul bîntuit de melancolii, meditînd la enigma destinului... „A muri, a dormi... a visa, poate?".

Octavian Paler

Distincţii ale Festivalului naţional „Cîntarea României“

Treaz sub cîntec

Mai mult ca-ntotdeauna simt verbul pe sub singe
plug uriaș, ca visul căutător de lut
călău deopotrivă și meșter, care strînge
uneltele răbdării pe lucrul început
îmi ară primăvara fructul strivit pe suflet
și buciumul de seară căutător de munți
cînd pagina cu albul înnebunit de cuget
e lacrima prin care cu moartea te înfrunți
de la o vreme strigă cuvîntul peste casă
cu toți copacii nopții aduși pînă aici
și simt o limbă-ntreagă cum peste noi se lasă
cu zîmbet de femeie ori flacără de bici
se despletește cerul și un popor se-arată
în cea mai albă floare ivită la mijloc
și-n clipa cea mai sfîntă ce o trăiești vreodată
cu toată nemurirea trăirii la un loc
mai mult ca-ntotdeauna simt verbul cum întinde
spre lutul meu o sapă din cel mai bun oțel
mă las învins de-o nouă beție ce mă prinde
cum niciodată vinul nu m-a ajuns la fel
îmbrac cămașa udă și ploaia vindecată
să mă găsească nașterea-i mai crud
să schimbe vîrsta frunza ei ciudată
cînd treaz sub cîntec alt tărîm aud.

Dumitru Pricop
activist cultural, Focșani, jud. Vrancea
(Premiul I)

Glasul Patriei

– Drag erou necunoscut
Din veacul care-a trecut,
Spune ce moarte-ai avut
De spadă ori de cuțit
Ori de gloanțe ciuruit
Ori de tunuri despicat
Ori de țărînă-ngropat ?

Spune cine te-a jelit
În ceasul care-ai murit
Cine fața ți-a spălat
Cine gura ți-a udat
Cine ochii ți-a închis
Și lumină ți-a aprins
Cine mi te-a îmbrăcat
Cine doina ți-a cîntat ?

Cine groapa ți-a săpat
Și cine te-a îngropat
Cine-a stat la capul tău
Ca să-i spui cît ți-i de greu
Cine ți-a stat la picioare
Să te-ntrebe ce te doare
Cine clopotele-a tras
Ca semnal de bun rămas
Spune dragă, fiul meu
Unde e mormîntul tău ?

– Maică scumpă, Românie,
Eu cu dor ți-oi spune ție,
La război cînd am plecat,
Pe altarul tău curat
Jurămîntul mi l-am dat
Și glia ți-am sărutat.
Jurai cu mîna la piept
Să-ți fiu credincios și drept !

Știe soarele prea sfînt
Că m-am ținut de cuvînt ;
Știe iarba și pămîntul
Că n-am călcat jurămîntul
Ci-am luptat cu arma-n mînă
Pentru Țara mea Română
Și cu mîna pe drapel
Am murit privind la el
Și-am murit cu fața-n sus,
De trei gloanțe-n piept străpuns.
Cine ochii mi-a închis ?
Stelele cînd s-au aprins
Cine gura mi-a udat ?
Roua cînd a picurat
Cine fața mi-a spălat ?
Ploile cînd au picat
Cine doina mi-a cîntat ?
Codrii cînd s-au legănat
Cine doliu a cernit ?
Serile cînd au venit
Și cine că m-a jelit ?
Luna cînd a răsărit.
Cine groapa mi-a săpat ?
Dușmanul cu un grănat
Cine-a stat la capul meu ?
Puștile de pe tranșeu
Cine mi-a stat la picioare ?
Păsările cîntătoare
Cine-o fi tras clopotele ?
Dușmanul cu tunurile.

La Grivița sub tranșeu,
Acolo-i mormîntul meu.

Emilia Iercoșan
țărancă cooperatoare
din Iercoșeni — jud. Arad
(Premiul I —
creații ale poeților țărani)

Mai stai, frunză, pe făget

Mai stai, frunză, nu pica
Că se trece vremea mea,
Mai stai, frunză, nu te duce
Că ni-e viața tare dulce !
Mai stai, frunză, nu te-aprinde,
Dorul lumii mă cuprinde,
Mai stai, frunză, nu păli
Ca tine m-oi prăpădi.
Mai stai, frunză, nu te coace
De mă duc, nu m-oi întoarce,
Mai stai, frunză, sus în pom
Pentr-o inimă de om.

Mai stai, frunză, pe făget
Pentr-un suflet de poet,
Mai stai, frunză, colo bine
Dacă mor te iau cu mine
Ca să mă prefac în tine.

Gheorghe Sahlean
muncitor forestier,
Frasin, jud. Suceava
(Premiul II —
creații ale poeților țărani)

Ecaterinele neamului meu

Ecaterinele neamului meu
Aburite flori de-nvoaltă agavă
Cinstitu-l-au pe domnul meu
În limba lor de piatră gravă.

Ecaterinele neamului meu
Cumplit au sorbit răsucită
De dragoste cupă cu vinul prea greu
Nicicînd nu s-au frînt înspre noaptea sortită.

Ecaterinele neamului meu
S-au topit în durere, s-au răcit în oțel,
Legănat-au cu cîntec aripă de zmeu
Și-au înălțat dinspre sin verde prunc subțirel.

Ecaterinele neamului meu
Cu pielița sînului floare de stîncă
Au cîntat și-au iubit și-au uitat tot mereu
Genunea ce-așteptă adîncă.

Ecaterinele neamului meu,
Parfum de agave-n amurg,
Toate trec și prin sîngele meu
Mereu spre mai tinere curg...

Lucia Olaru Nenati
directoare,
„Teatrul de păpuși“—Botoșani
(Premiul II)

Scenă dintr-un spectacol prezentat de ansamblul „Rapsodia română“ **(Premiul I,** Ansambluri artistice, Festivalul național „Cîntarea României“)

URIAȘA

ÎN tot lungul și latul Cîmpiei Românești (care e acum scena stadionului „23 August“) s-au făcut maluri și iazuri liniștite, s-au irigat marile întinderi și dincolo se înalță munții și, mai jos, vin iarăși grădinăriile, și se ridică fumurile uzinelor și se aude, din depărtare, zumzetul motoarelor, și iată, mai încolo, șantierele — aceasta e Țara ! În tot lungul și latul acestui pămînt Carpato-Dunărean (care e acum scena stadionului „23 August“) un cîntec, un dans, un vers și o necontenită mișcare de semne ale artei cercetează nemărginirea. Totul se petrece ca o nesfîrșită unduire de lanuri de grîu, porumb, și de floarea care se întoarce mereu după soare. Spre răsărit se duc mereu umbrele de albastru ale cerului, lăsînd în urmă norii grei și amenințători, dar care se liniștesc și ei, deodată, și cerul devine iarăși calm, calm și pur. Stăruie mereu amenințarea ploii ; cei aproape 80 000 de spectatori sînt însă, pur și simplu, copleșiți de Marele Spectacol ce leagă printr-o forță mereu tulburătoare copacii din Deltă cu cei din vîrfurile Carpaților, văile de munți, munții de dealuri și cîmpii — totul într-un colorit plin de farmec.

Marele Spectacol începe cu acea fulguraţie de ecouri pe care o aduc buciumele ce unduiesc aerul, așa cum vîntul determină, uneori, înfiorarea mării. Buciumele — adică acele instrumente muzicale nemaiîntîlnite în afara acestui spațiu carpatin, lungi arbori fără crengi, dar care au, spre marea noastră uimire, și crengi și frunze și trezesc deodată viscolul sub care s-a îndoit, s-a ridicat și a rezistat atîta vreme bătrîna și tînăra noastră pădure. Nu e nicidecum o metaforă, fiindcă aceste buciume din Carpați nu strigă și nu țipă, ci doar cheamă. Sonoritatea lor e atît de prelungă încît n-ai să știi niciodată cînd s-a stins ultimul sunet materializat pe cea mai frumoasă dintre stele — Steaua României — în linii și culori noi ce se adaugă chipului nostru spiritual. Fiindcă acesta e mesajul. Mesajul acestui Festival care, de la primele întreceri din sate și uzine, de la „faza de masă“ și pînă la momentul decernării premiilor, a adus pe scene, în prezența unui public răsplătit cu momente de o rară frumusețe, nu mai puțin de 2 000 000 de participanți, din toate zonele artei, dansatori, cîntăreți, interpreți, poeți, pictori, prozatori, muzicieni, inventatori, cinefili, arhitecți, etnografi etc., etc., etc. și dînd la un loc imaginea arborelui sub care te simți ocrotit, fiindcă arta, fiind totdeauna o bucurie a vieții, e, totdeauna, marele semn de ocrotire a omului.

În urma aprecierilor formulate de juriile republicane ale Festivalului și a validării lor de către comisia centrală de organizare — cum ne arată o statistică — au fost acordate 391 premii întîi, 416 premii doi, 483 premii trei, 221 premii patru, precum și un număr de 22 diplome pentru poezie, proză, dramaturgie, film și spectacole festive, printre laureați fiind colective și creatori din toate domeniile de activitate, muncitori, țărani, intelectuali, elevi, studenți, ostași. Încît nici nu putea fi o mai firească emoție pentru noi cînd am întîlnit printre premiați, — alături de români — maghiari, germani, sîrbi și atîția alți creatori talentați. „Sîntem mîndri — îmi spunea un prieten maghiar — că sîntem una cu poporul român.“ „Una cu poporul român“ — adică una cu un popor unit în muncă și creație, un popor care luptă de veacuri pentru împlinirile de azi. Fiindcă Festivalul național, inițiat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este, de fapt, un răspuns istoric, într-un amplu ecou de timp nou, la „Cîntarea României“ din veacul trecut, cînd la cîțiva ani de la Revoluția de la 1848 și apoi, din nou, în preajma Unirii Principatelor, se dădea publicității vibrantul poem izvorît din cea mai adîncă trăire a poporului, născînd și cultivînd sentimente de mare admirație față de plaiurile românești și față de virtuțile strămoșești — carte deschisă înaltelor aspirații ale întregului popor : unitate și independență națională.

Un arc de lumini a fost acel Mare Spectacol de sîmbătă 11 iunie și totodată un cuvînt plin de puterea adevărului care ne-a spus cum s-a clădit prezentul socialist, treaptă cu treaptă, izbîndă cu izbîndă, încununîndu-se astfel idealul străbunilor de împlinire a dreptății și libertății sociale. Marele Spectacol — care a făcut să răsune din zeci de mii de piepturi sublimul elogiu : **Partidul, Ceaușescu, România !** — ne-a adus, de fapt, în față o istorie căreia noi i-am putea spune o **istorie a sensului vieții în folclorul, în arta și întreaga creație de pe pămîntul românesc de la începuturi pînă în prezent. O istorie care va avea mari merite în formarea omului de mîine.**

Marele Spectacol a început cu o flacără, cu acea flacără mereu vie, flacăra cu ardere veșnică — o cupă a spiritului, a înclinare spre cei ce s-au jertfit, făclii pentru luptători, un omagiu adus eroilor acestui neam străvechi, trecuți în legende și balade sau trăind în acest timp ; și iată că seara rămîne unică prin semnificațiile ei, cînd sub privirile noastre catargele înalte ale creației populare se proiectează pe

SCENĂ

cerul devenit, deodată, albastru, un cer sub lumina căruia flutură, bătute de vîntul de vară, drapele. Aşadar, Marele Spectacol a început nu numai cu ecoul buciumelor şi lumina nestinsă a flăcării omagiale, ci şi cu mişcarea vie a dansului, cu cîntecul şi poezia.

N-am să-l descriu, mi-ar fi cu neputinţă, cum imposibil ţi-ar fi să spui cum înfloreşte grădina. Caut numai să ni-l reînchipuim, să vedem încă o dată împreună acea coborîre a oamenilor din munţi cu porturile lor avînd mereu culoarea ce se schimbă a frunzelor, şi acea urcare permanentă a oamenilor de cîmpie, a oamenilor de prin văi ce sînt ca nişte privitori în sus, mereu spre cerul înalt, al cărui zmalţ devine, în privirile lor, tot mai limpede, şi acea alunecare a oamenilor de la mare, trecînd cu vîslele prin apele înconjurate de pădurile lor de stuf şi acoperind mereu cu mîna lumina prea puternică venită spre tîmplele lor arămii.

DAR, ca să fiu şi mai pe înţeles, am să spun că la noi, sub Paring, sub munţii Gorjului, marile emoţii ni le aducea hora, care avea loc o dată pe an, în poiana din capul satului. Acolo vedeam eu vara coaptă şi miresmele ei. Chiar dacă de fiecare dată totul părea a se fi petrecut la fel, ochii mei de copil se deschideau din ce în ce mai uluiţi. Fiindcă acolo erau mii de jucători şi mii de lăutari, mii de sunete şi mii de culori. Maturîndu-se, emoţia a început să dispară, ochii au început să fie mai mult ai unui reporter decît ai unui privitor venit acolo cu răsuflarea întretăiată pe o cărare cu margini de lăstăriş. Şi iată şi mărturisirea : la Marele Spectacol de pe stadionul „23 August" mi-am spus că sînt copilul uimit cu ochii urcaţi în plopul cel mai înalt să văd cît mai bine totul, să pot cuprinde cît mai mult frumosul. Şi îmi imaginam, la calda vîlvătaie din zare, cîte comori are poporul nostru, cum lucesc ele pretutindeni grupate în superbe constelaţii ! Obiceiuri, balade, dansuri... Tremurătoare, abia perceptibile veneau fetele din Căpîlna, lăsînd urme de azur spulberate apoi dintr-odată de chiuitul şi tropăitul sacadat al moţilor de pe platourile înalte, aruncîndu-se parcă în adîncuri de-a dreptul de pe vîrfurile muntoase. Ei vin parcă odată cu lumina soarelui ridicată în cel mai înalt punct al ei înainte de înserare, îmbiindu-te să-ţi strîngi toate imaginile cîte ţi le-au lăsat călătoriile în această parte a ţării, drumuri pe creste sau pe văi, urcînd pe muntele Găina sau pornind dinspre Beiuş pe Crişul Negru, ori de la Turda pe Arieş prin Cîmpeni, luînd pieptiş chiar muntele, venind prin cele două Vidre, dintre care una se cheamă azi „Avram Iancu" şi unde s-a născut craiul munţilor.

Scorniceşti, Răcăciuni, Horezu, Flămînzi, Cîmpeni, Bîrlad, Tg. Jiu, Slatina, Bucium, Vaslui, Calafat, Jurilovca, Focşani, Cărbuneşti, Curtişoara, Medgidia, Huşi, toate aceste denumiri geografice sînt traduse acum în cîntec şi vers, în arta cea mai autentică, emoţionantă. În balade, în obiceiuri, fiecare colţ de stîncă, fiecare colţ de vale are ceva de povestit din timpul de ieri şi de azi, din luptele crîncene ale poporului pentru libertate şi dreptate socială. Căci dincolo de priveliştile măreţe de azi, de frumuseţea satelor şi oraşelor noastre adusă pe scenă într-un chip tulburător, dincolo de lucrurile noi care-ţi ies în cale spre a nu le uita niciodată, apar în legende şi în balade, întocmai ca în nişte cronici săpate în piatră, acele încleştări cu un profund răsunet în conştiinţe, ţărani înarmaţi cu coase, oşti împărăteşti, castele incendiate, poduri aruncate în aer, iar riurile se aprind în vuietul răscoalelor şi luptelor pentru eliberarea patriei. Şi poate că, aşa cum spune o baladă, dincolo de timp şi spaţiu, după toate furtunile, undeva, pe la Ţebea sau prin tîrg pe la Bălceşti, spiritul lui Iancu se întîlneşte cu cel al lui Bălcescu şi discută împreună despre înfrăţirea oamenilor pe care ei o visau, dar care abia acum, sub lumina acestui soare, s-a înfăptuit pe deplin : români, maghiari, germani, locuitori de naţionalităţi diferite, cetăţeni ai României socialiste muncesc şi creează pentru înflorirea patriei comune.

Marele Spectacol ne-a adus iarăşi spre cîmpie, spre întinderile Mehedinţilor, Doljului şi Teleormanului, spre Olt şi spre Argeş, spre necuprinsul Bărăgan şi fermecătoarea Deltă, urcîndu-ne apoi spre colinele Moldovei, pînă sus, în Bucovina, la tronul nou al Sucevei şi al Rădăuţilor, unde s-au clădit ca în toată ţara cetăţile evului socialist.

În tot lungul şi latul Ţării străbăteau cu mare strălucire nenumăratele comori ale artei româneşti, scoase la lumină de oameni, în marea prefacere a lumii noastre.

Marele Spectacol de gală al laureaţilor Festivalului Naţional „Cîntarea României" care a avut loc în prezenţa iniţiatorului său, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a marcat, astfel, încheierea primei sale ediţii.

Dar, totodată, şi începutul grandios al manifestărilor plenare viitoare ale geniului artistic creator al poporului nostru.

Vasile Băran

Distincţii ale Festivalului naţional „Cîntarea României"

1907

Spre un pămînt nerăsărit mă mir,
o stea migrînd pe bolţile rostirii,
gînd bătucit ca de ţăran român
întind pe masa veşnică a firii.
De unde atît curaj de a mă şti
pe buza cui, închipuită oază,
cînd mi se zbat semînţele sub glii
căutînd pe cerul scurs încă o rază,
pe care s-o lucesc în timp firesc
să n-am a sta la umbră de cuvinte,
de unde atît curaj să mă rodesc
pe-acest tărîm înalt de oseminte ?

De cîte ori în voi am aşteptat
poarta istoriei să se deschidă lung,
mi-a răsărit în grai sat după sat
dar tot nu pot cu viaţa să v-ajung.
Luaţi-mă de zborul meu flămînd,
sub paşii voştri-ntindeţi-mi credinţa,
sînt un ţăran român fugit în gînd,
ştergeţi-vă de mine suferinţa !

Gheorghe Buicuş
profesor, Cislău, jud. Buzău
(Premiul II)

Cucuteni cinci mii

Pe acest pămînt au răsărit români
cu soarele prin diavoli de copaci
şi-au alergat cu sufletul în mîini
spre Domnul Ştefan Vodă, dinspre daci.

Cetăţi şi-au făurit din crengi de fluier
din pîine caldă fruct pentru ocară
au dat copii cu sufletul curat
şi n-au ieşit din ţara-lor afară.

Aici s-au întocmit pe-argint şi stele
iubirile cu trupul de fecioare
iar cerbii lor cu coarne de durere
s-au veşnicit în arcuri pe ulcioare.

Pe prispele din deal cu flori de ie
pîndeau în flăcări umeri de bărbaţi
strîngînd în palme spada sîngerie
alături cu caii înşeuaţi.

Pe cîrja rădăcinii de stejar
treceau bătrînii pragul la sobor
din strana cinstei unui cronicar
străluminînd înţelepciunea lor.

Proiecţii dure-n spaţiul mioritic –
la echinocţiu cu livezi de-aramă
oierii coborînd din neolitic
spărgeau moşuaice în porţi fierbinţi de cramă.

Aicea, deci, prin codrii la popas
frigeau berbeci haiducii oţeliţi,
văduvele în hanuri, la Ispas
jucau pe vînt cu hoţii pocăiţi.

Plăieşii se culcau pe an odată
iar apa învăţa să se omoare
drumeţii adunau la cîte-o clacă
poveştile din timp pe răşchitoare.

Se întîmpla pe trunchi de fum la prînz
cînd grasa chiuia pe la Cotnari
să urce în văzduhul dinspre Prut
miros de luptă şi de cai amari.

Atunci se desfăceau din rădăcini
pădurile, şi învîrtind stejarii
zvîrleau sub plîns cărările cu morţi
din vuiet să se-ntoarcă bejenarii.

Alexandru Tacu
muncitor, I. M. Nicolina, jud. Iaşi
(Premiul II)

Cîntec la statuia gornistului

S-a subţiat goarna lunii sunînd atacul,
dorobanţul cel tînăr a crescut cît cerul
şi lumini albastre au înflorit în piaţă
să-i lumineze chipul frumos de valah.
Turbanele amurgului s-au retras dincolo
de linia zării, unde bătrînul fluviu
trecea liniştit cu vapoare în spinare,
pe sub podul prieteniei arcuit între
ţărmuri.
Ştiu, mîine dimineaţă pe soclul de piatră
îl voi vedea pe dorobanţul cel tînăr
în uniforma lui rămasă în istorie,
sunînd atacul asupra redutelor.
Parcă un cîntec al nemuririi, Românie,
parcă o mărturie în bronz a eroilor
căzuţi cu un drapel ciuruit de gloanţe
la Plevna, la Rahova, la Smîrdan.

Wilhelm Weiss
muncitor, Timişoara, jud. Timiş
(Premiul III)

Constantine, Constantine

Constantine, Constantine,
Osul tău brîncovenesc
Înflorit pe bizantine
Şi mai cum să le numesc ?

Osul tău durat în mine
Şi în patru-ai mei feciori –
Constantine, Constantine,
Ei te-nvaţă cum să mori.

La răscrucile sublime,
Răsărit şi-Apus şi Sud
Eu din Nordul meu pe tine
Ca-ntr-o rugă te aud.

La răscrucile sublime
Tot în graiul pămîntesc
Constantine, Constantine
Şi mai cum să te numesc ?

George Bodea
profesor,
Cîmpulung, jud. Suceava
(Premiul III)

Aş dori să trec cu bine

Bună ziua primăvară
Te-ntîlnesc cu mine iară
Tu tînără şi frumoasă,
Eu sprintenă şi voioasă
Mă găsişi plină de viaţă
Pe ogor de dimineaţă,
Tu cu cuci şi rîndunele
Eu cu cîntecele mele
Mă găsişi plină de dor
Nălbind pînza la izvor
Tu-nflorind pe rămurele
Eu în gîndurile mele.
Am ştiut că tu vii iară
Dar n-am ştiut primăvară
Că voi fi şi voi rămîne
Să mai urc pe deal, pe culme.
Şi cît îmi pare de bine
Că mă-ntîlnesc iar cu tine
Să mai fac un pas în viaţă
Printre flori, peste verdeaţă
Aş dori să trec cu bine
Ş-anu ăsta care vine
Şi cu rîuri din izvoare
Să-mbrac tinere vlăstare
Şi-n parfum de floare albă
Din a ramurilor salbă
Să las patriei iubite
Un buchet de mărgărite

Gheorghiţa Măleanu
agricultoare,
Bărbăteşti, jud. Vîlcea
(Premiul III —
creaţii ale poeţilor ţărani)

Noi toți, reeducatorii

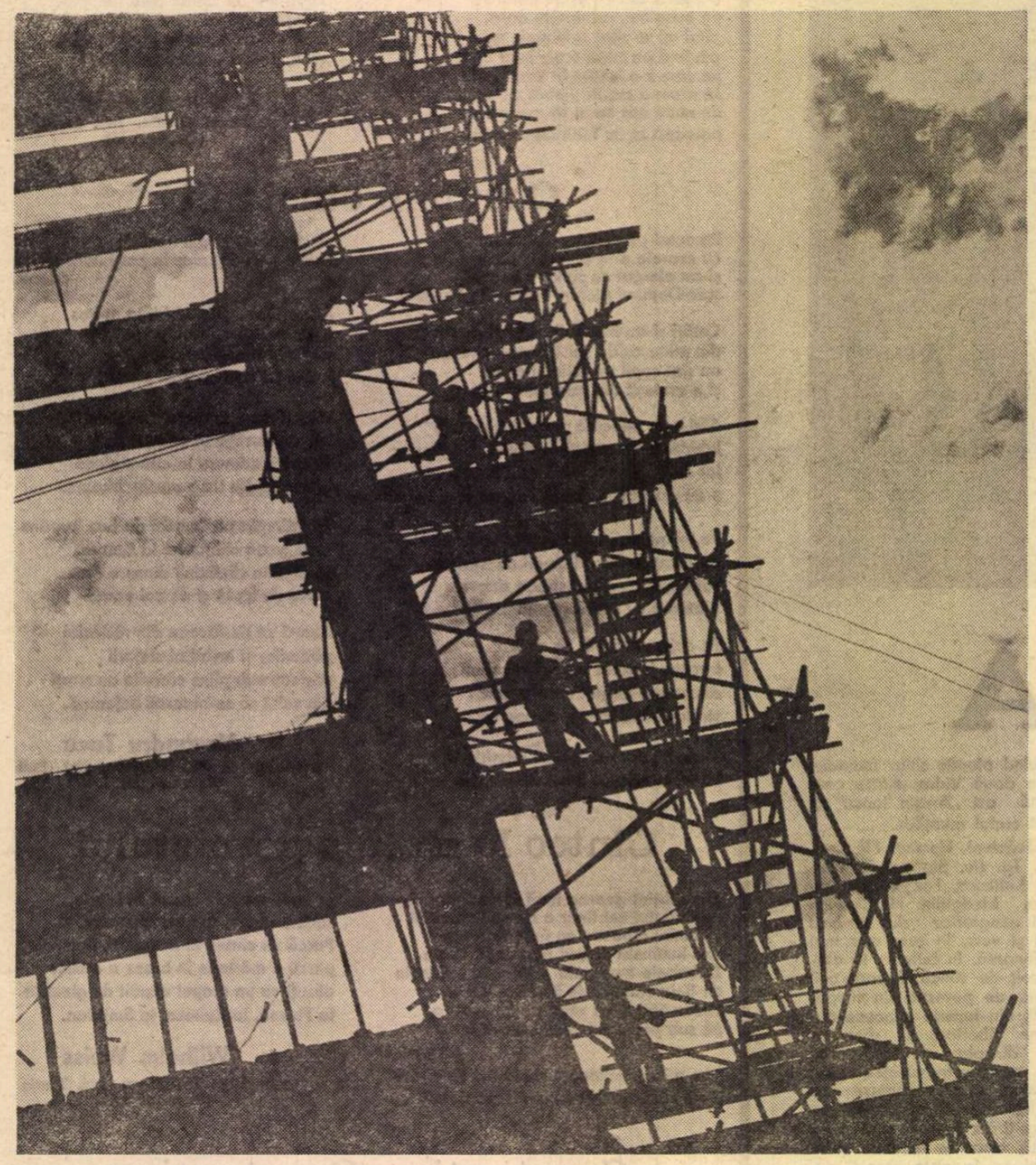

La Termocentrala din Turceni

● Proverb perimat cu „mărul putred"

— ȘTIU, nu-i momentul să te întreb ce-ai făcut, ci, mai degrabă, să-mi spui **ce ai de gînd să faci ?**

Răspunsul întîrzie puțin, semn că este rezultatul unei reflecții.

— Să pun osul la muncă !

În ciuda expresiei, cam „libere", zîmbesc. **V. M.** are 17 ani împliniți aici, în centrul de reeducare pentru minori de la G. A fost sărbătorit în careu, avînd și dreptul să-și invite în ziua aceea — primăvara lui '77 — trei prieteni mai apropiați, la prînz, la masă. Bucătarul a pregătit anume niște plăcinte. De acasă n-a primit nici măcar o carte poștală, atunci. Dar asta nu-i decît o amintire acum, dulce și amară.

— Cum ți se pare piinea de cînd știi că ați fost grațiați ?

— Sincer să fiu, abia aștept să gust cum e piinea muncită de mine.

Și lasă, culmea, privirea în jos, ca și cînd l-ar fi intimidat propriile cuvinte.

— Te faci brutar ?

Rîde cu gura pînă la urechi :

— Mă luați peste picior ? E vorba de **piinea** pe care o mănîncă tot omul care muncește, ori că-i zugrav, ori că-i strungar, ori că-i mecanic-auto...

Nu știu dacă **V. M.** numără, printre ai săi, și vreun strungar de profesie, însă tatăl lui — scrie în dosar — este zugrav, iar el s-a calificat, la G., în meseria de mecanic-auto. Odată cu situația școlară încheiată, cu repartiția în producție, împăturită, în buzunar, va lua drumul casei părintești, pentru vreo două zile, după care se prezintă la lucru.

— Mulțumit ?

Are aerul să gîndească : „Stupidă întrebare".

— Cum să explic : carte am învățat și aici, și meserie am învățat, dar gîndul că sînt vinovat m-a chinuit. Acum scap de gîndul ăsta și... și...

Iarăși fac apel la dosar, în care se află și foaia matricolă, școlară, a lui **V. M.** (omul nu-i strălucit la Limba Română, deci nici la compunere, deci...). Deduc ceea ce voia să exprime : este **liber fizic** și, esențial, este **liber psihic** ; a scăpat de sentimentul de culpabilitate, asupra căruia — specialiștii — cad de acord că reprezintă un factor nociv în reeducare, ca și în educare de altminteri. Ideea revoluționară cu privire la r e e d u c a r e ne aparține.

Vina lui **V. M.** — astăzi grațiată — nu-i mică : împreună cu alți doi băieți de vîrsta lui (aveau, la ora comiterii infracțiunii, în jur de 16 ani) au spart un autoturism, furînd dinăuntru : o lanternă — cu patru culori (amănuntul figurează în sentința pronunțată de tribunal), un aparat de radio — cu două lungimi de undă (alt detaliu inclus în sentință), două benzi de magnetofon — marca „Basf" (stă scris la dosar). Printre alte acte, capsată la locul cuvenit, ancheta socială întreprinsă la data judecății : „Singurul copil la părinți, tatăl bea peste măsură și devine brutal, mama lucrează în ture, băiatul a scăpat de sub control și s-a înhăitat cu altii care l-au împins la fapta comisă". Realmente, **V. M.** a „ținut tira" (cum se spune, în argoul lor, la care va trebui, în sfîrșit, să renunțe imediat), adică n-a participat și el la spargerea autoturismului, ci a stat „doar" la pîndă.

— Știai atunci că nu-i mai puțin lucru să stai la pîndă, cînd alții fură, decît să furi ?

Din nou mă privește cu circumspecție :

— O să mă credeți, n-o să mă credeți, dar legea n-o cunoșteam.

— Acum o cunoști ? mă grăbesc să replic.

— Ca să zic așa, o cunosc pe pielea mea. Și îi cunosc (caută cuvîntul, amintindu-și probabil ceea ce li s-a explicat de curînd) și... **clemența.**

— Asta obligă !

Tace și rupe cu unghia o bucățică din coaja arborelui (arțar ?) sub care stăm de vorbă. Se scobește în dinți, de fapt gînditor, cu firimitura aceea de lemn. Și astfel, fără să vrea, îmi furnizează metafora următoare : ei sînt — actualmente — ca niște arbori cu rădăcini mișcătoare ; solul fiind curat, hrănitor, și seva circulînd printr-înșii va fi așijderea, iar fructele, ah ! fructele, vor fi la culesul roadelor — pe măsura generozității solului. Cine mai crede în zicala, infirmată de practica vieții : „Mărul putred le strică și pe celelalte ?" Puține zicale s-au perimat odată cu scurgerea timpului, însă aceasta, indiscutabil, nu mai are nici un temei. Simt impulsul să-l mai întreb pe **V. M.** dacă se prinde, sută la sută, să infirme și el zicala cu „mărul putred". Ar fi fost în plus. Mă abțin și conchid, în sinea mea că **reeducatorul** nu se cuvine să actioneze atît prin cuvinte, cît prin fapte îi string mîna, fără alt text, însă în așa fel încît să exprim ceea ce o societate întreagă a afirmat prin decretul recent : omenie, confientă în perfectibilitatea individului (chiar atunci cînd, la anii tineri, a greșit) și, mai cu seamă, încredere în forța reeducativă a colectivității.

— Vă mulțumesc — zice, deși s-ar fi cuvenit să-i mulțumesc eu pentru „interviul" acordat.

— Și eu — murmur, încurcat.

Îmi vine să rostesc, milităreste, pe semne tot în numele obștei : „Nu mi-am făcut decît datoria !".

Chiar așa : nu ne-am făcut decît datoria.

● Pedagogia muncii

SE ȘTIE : **reeducarea** este infinit mai dificilă decît **educarea.** Parafrazîndu-l pe Bacalbașa poți spune : „Cel care trebuie reeducat nu-i prea disciplinat, fiindcă-i recrutat dintre cei prost educați". Structurile și tulburările caracteriale care conduc, de regulă, la abaterile făptuite de minori, pot fi astfel rezumate (simplificîndu-i pe oamenii de știință) :

● naivitate ● infantilism tardiv ● asocialitate ● instabilitate ● impulsivitate ● sentiment de inferioritate ● sentiment de frustrare ● gelozie ● traumatisme fizice și psihice ● familii dezorganizate sau descompletate ● regimul afectiv familial ● tensiune familială curentă ● absențe afective-educative, mai cu seamă în cadrul familiei ● brutalitate verbală sau fizică, precum și alte forme de pedeapsă aplicate de adulți ● alcoolismul unuia dintre părinți ● frecventele schimbări de domiciliu, de loc de muncă al tatălui sau al mamei ● regimul moral, absența unei ierarhii de valori în casă, mergînd pînă la identificarea părinților sau a unuia dintre ei, în optica minorului, cu înșeși criteriile antisociale ● modificări bruște în orologiul biologic, prin treceri nepregătite de la sat la oraș ● lipsuri în organizarea școlară, în orientarea profesională și, pentru foștii școlari, lipsa de pregătire pentru regimul muncii industriale ● liberalism educativ, absența normelor și a supravegherii familiale și școlare a copiilor, mai ales pe parcursul timpului liber ● insuficienta organizare a timpului liber la un nivel mulțumitor, exemplele negative difuzate cu ajutorul mijloacelor de informare (filme proaste, vulgare, stimulînd agresivitatea, imitarea falsului eroism) ● practicarea unor așa-zise deprinderi adulte, precum jocul de noroc, fumatul ● asocierea cu alți minori fără busolă ● etc. ● etc. ● etc. ●

Înșiruirea „constelației de factori" care intră în subtilul chimism infantil, își are pe deplin rostul ACUM, cînd pe umerii noștri cade o îndatorire de asemenea înaltă noblete și dificultate : r e e d u c a r e a minorilor și a tinerilor adulți care au comis sau vor comite abateri și încălcări de la normele de conviețuire socială și de la legile țării :

— Sînt secretar al Comitetului de partid de opt ani și m-am convins, atît eu, cît și cei cu care lucrez, că sîntem capabili să preluăm spre educare tineri aflați temporar în derivă. Colectivul nostru este închegat, omogen, cu largi posibilități de influentare, capabil să îndeplinească sarcini oricît de grele. Ambianta unui colectiv caracterizat prin ordine, disciplină, spirit tovărășesc, omenie, dar și — atunci cînd este nevoie — severitate, influentează pe cei vremelnic rătăciți, astfel încît, pînă la urmă, devin oameni pe ale căror fapte și cuvinte te poți baza (**Arghir Ștefan** — secretarul Comitetului de partid de la Combinatul pentru prelucrarea lemnului — Brăila).

Stînd de vorbă, în aceste zile, cu nenumărați maiștri, am sintetizat următorul dialog :

ÎNTREBARE : Cum dozați severitatea și nevoia de înțelegere care-l stăpînește pe minor sau pe tînărul adult ?

RĂSPUNS : Severitatea și bunăvoința nu sînt opuse, aș zice că una-i căptușeala celeilalte. Iar prin severitate nu înțeleg deloc asprime, ci intransigență, precizie, știința urmăririi sarcinii trasate.

ÎNTREBARE : Omul învață pînă moare, învață și din propriile greșeli, nu-i așa ?

RĂSPUNS : Așa-i ! N-ar trebui însă, cu sufletul împăcat, să admitem întotdeauna că „pînă nu te izbești de orașul de sus, nu-l vezi pe cel de jos". Există pe lume mii și mii de lucruri pe care poți să le înveți din experiența altora. Altminteri ar însemna ca fiecare generație să redescopere focul, roata... Și ar fi păcat, am pierde timpul, care și așa nu ține decît o viață de om.

ÎNTREBARE : Dacă în colectivul dumneavoastră intră un asemenea fost delincvent minor, cum înțelegeți să actionați concret ?

RĂSPUNS : Știți să mergeți pe bicicletă ? (dau din cap : „Da"). Ei bine, ar fi cam la fel cum îl înveți pe altul să meargă pe bicicletă : întîi îi tii șeaua, pe urmă îl lași să creadă că i-ai dat drumul, însă l-o tii în continuare ori de cîte ori simți că are nevoie, pînă prinde curaj și se avîntă... Am luat exemplul cu bicicleta, pentru că-i o chestiune de **echilibru.**

ÎNTREBARE : Dar exemplul tacit al celorlalți ?

RĂSPUNS : Un colectiv în care domnește ordinea și disciplina, punctualitatea și corectitudinea maximă, nu-i oare un grup de oameni care se folosesc mai puțin de cuvinte, fiindcă faptele lor vorbesc ?

Pedagogia faptelor — pedagogia muncii : VERBA DOCENT, EXEMPLA TRAHUNT (Cuvintele te învață, exemplele te pun în mișcare).

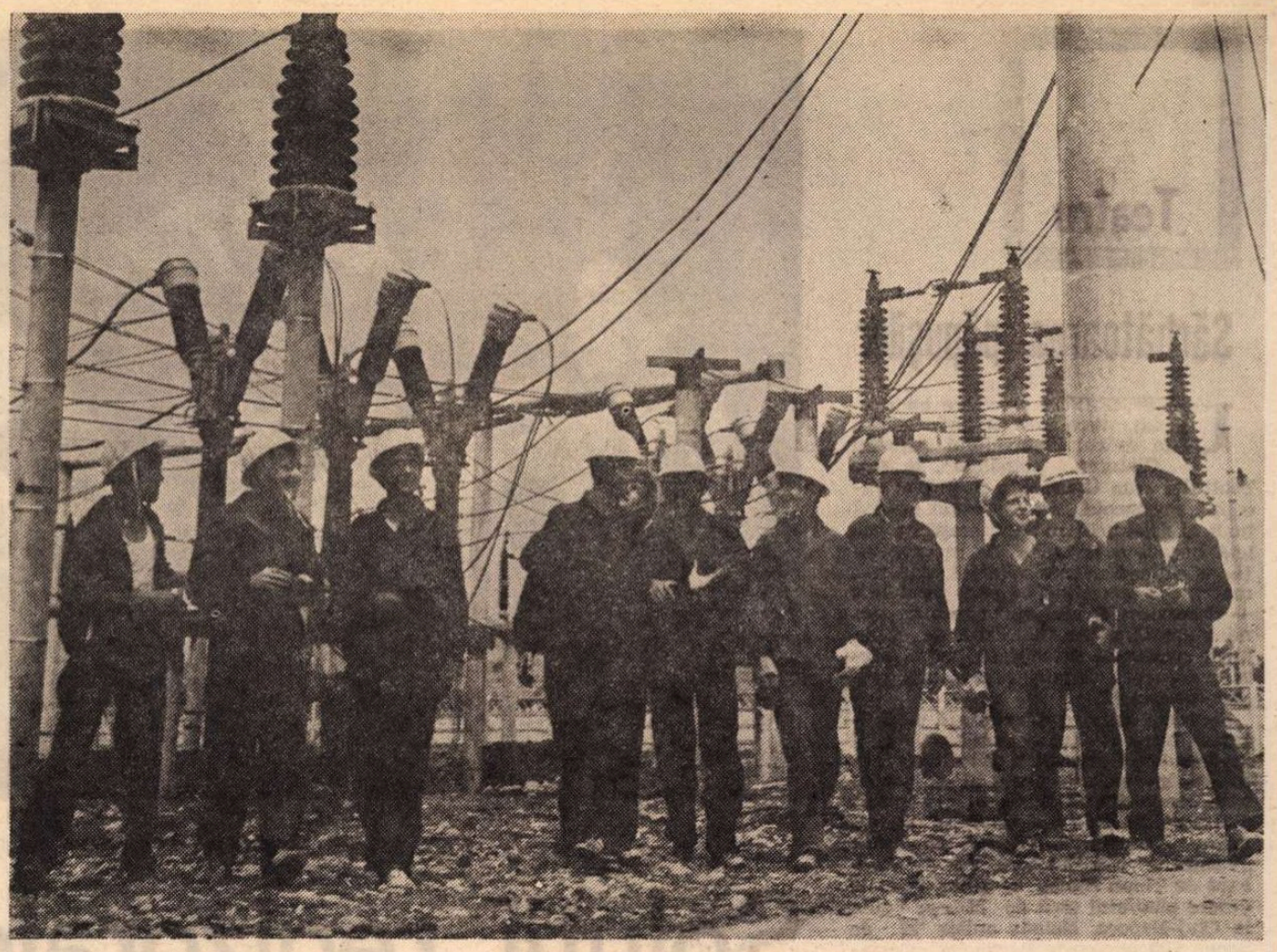

Brigadă de tineret la Stația de transformare — Curtea de Argeș (Fotografii de Gheorghe Cucu)

● Ce pune memoria la păstrare?

ZĂBRELE la ferestre. În încăpere sînt vreo douăzeci de tineri : nici unul sub 18 ani, nici unul peste 21 de ani (conform decretului). M-aș fi așteptat la mai multă exuberanță, gălăgie și seninătate. Abia acum s-ar zice că tinerii adulți, încă în haine vărgate, **nu uită** unde se mai află pentru... pentru o oră, o jumătate de oră, mai mult, mai puțin, cît ? Fiecare își ia în primire bocceaua cu haine și obiecte personale, depozitate din clipa pătrunderii în penitenciar. Un milițian citește, pedant, inventarul — dar cine mai ascultă, cine mai are tăria să fie atent ? Băieții, căci sînt niște băieți care au crescut prea repede mari, își regăsesc, dintr-odată, individualitatea pierdută... Greu de crezut ! Haina să-l facă, pînă într-atîta, pe om ? Hainele lor de altădată le redau înfățișarea pierdută pentru un timp — și, cine știe, poate că, în forul lor interior, un resort tresare alarmant, căci aducerile aminte vin și pleacă, fără noimă.

— Ce se întîmplă ?

— Scurta asta (vinilin negru, capse nichelate) e de **dinainte de...**

Pentru un tînăr de 19 ani, acest **dinainte** de pare să echivaleze cu ceea ce înseamnă, pentru omenire, „înainte" sau „după" era noastră, „înainte" sau „după" potop...

Afară e senin. Băieții privesc prin fereastra zăbrelită.

— Am **intrat** iarna. Ningea. Gardianul mi-a dat voie să fac un bulgăre de zăpadă. L-am pocnit de zidul pușcăriei. Mi-am amintit că loveam cu bulgări zidul fabricii, în cartier. Cînd eram copil...

Cînd eram copil... Realmente glasul i se frînge. Îl cercetez cu o privire sigură, fără vorbe de prisos. Să fie tipul acesta un „dur", un „incurabil", un... Ce rost mai au epitetele ? Băieții trec acum să-și încaseze „gologanii" — drepturile bănești pentru cît au muncit în detențiune. Casierul — la fel de meticulos ca și colegul său cu boarfele — numără hîrtiile și, pînă la bănuț, monezile metalice, spunînd maginal : „...și 25 de bani", „...și 60 de bani"... Băieții bagă banii în buzunar, cu o detașare prea sinceră, fiindcă în asemenea interval de timp — bănuiesc eu — reperele obișnuite n-au valoare. Banii nu fac două parale, deocamdată... Urmează la rînd comandantul penitenciarului : vorbește despre umanismul decretului, despre schimbarea pe care toți o așteaptă de la ei, despre rolul muncii în viața omului... Și apoi, **ieșirea** pe poarta imensă, metalică, a penitenciarului. Cine n-a văzut o astfel de scenă în viața lui, n-are cum să și-o imagineze și nici măcar să-l creadă pe cel care încearcă, modest, s-o descrie. Desigur, ieșirea se face în ordinea strigării (citi ani sînt de cînd erau strigați, după catalogul clasei I-a, băieții aceștia ?), cel strigat înaintează și pășește pragul porții larg deschise acum, pasul este măsurat, reținut, expresia opacă, nimeni nu-și îngăduie lipsa de pudoare de a-și exterioriza simțămintele. Dar **pasul**, pasul îi trădează ! Întîi lent, desfăcut, nepăsător, apoi din ce în ce mai precipitat, iute-iute către stația de autobuz... ba nu, unul intră în cabina telefonului public, formează un număr (cît de prețioasă este acum moneda de 25 de bani!) — al mamei, al iubitei ? Poarta închisorii s-a reînchis. Niște băieți prea repede crescuți mari s-au răspîndit în existența curentă, a noastră, a tuturor. Cu riscul de a fi fost ridicol, martorul unui asemenea moment se poate gîndi la un citat : „Ce rămîne oare cînd, devenit bărbat, trăiești sub alte legi, din parcul plin de umbra copilăriei, fermecat, înghețat, fierbinte, de-a lungul cărui mic zid de piatră cenușii te plimbi, acum cînd te-ai întors și cînd, privindu-l din exterior cu un fel de deznădejde te minunezi că găsești închisă, într-o incintă atît de îngustă, o provincie din care făcuseși un infinit și înțelegi că în acest infinit nu te vei mai întoarce niciodată, căci în joc și nu în parc ar trebui să intri".

— De unde ești ?

— „De unde sînt ? Sînt din copilăria mea. Sînt din copilăria mea la fel cum sînt dintr-o țară...".

„Copilăria, acest vast teritoriu din care a ieșit fiecare dintre noi !". Oare provin toți acești tineri adulți sau minori — **foști delincvenți** — dintr-o copilărie care a depus, cu încetul, întrînșii, provizii de dulceață, de tandrețe, pentru o existență întreagă ? Răsfoiesc dosare, acum **clasate**, meditînd la ceea ce sedimentează, în timp, orice sensibilitate omenească (transcriu) : „părinții despărțiți în fapt" ; „tatăl nu muncește nicăieri, trăiește din expediente" ; „împreună cu alți minori a lipsit de acasă două săptămîni" : „orfan de mamă încă de la vîrsta de trei ani" ; „abandonat la un vecin" ; „a repetat clasa a V-a de două ori" ; „nenumărate absențe școlare, își ascundea ghiozdanul și hoinărea pînă la prînz, abia la comiterea faptei părinții au aflat că băiatul lipsește de la școală de un trimestru întreg" etc. Este prea lesne de observat că toate drumurile — derulate spre originea actului delictual la minor — duc spre acea Romă a copilăriei tuturor, **familia.**

— De unde ești ?

— Sînt... sînt... sînt... (în cazul lor, greu de completat, de exprimat adevărul).

● Nu numai buletinul meteo...

— ȘI TOTUȘI, ce-ai făcut ? (poate că-i ultima dată cînd cineva te mai întreabă asta — sper în sinea mea).

Mă privește obosit, tăcut, fără gînduri ? De fapt, știu din hîrtoage ce-a făcut : aparatul de radio furat din autoturismul spart „l-a vîndut contra sumei de lei 100 — una sută".

— Cui ?

— Unuia, nu-l știu, am tras o raită prin piață, cu radioul deschis, cineva m-a oprit, este de vînzare, m-a întrebat, este de vînzare, i-am răspuns, cît, o sută, ține banii, nu trebuia să-i număr că era chiar o hîrtie de o sută, nici n-am apucat să-i văd mutra... (îmi stătea pe vîrful limbii să-i atrag atenția că și-a vîndut cinstea cam ieftin, pentru o sută de lei, dar mi-am dat seama că **cinstea n-are preț**, vinde-o pe un leu, vinde-o pe un milion de lei, tot la fel).

Tot așa cum **minciuna** trebuie înfrîntă cu **adevărul, răul** poate fi învins cu **binele, necinstea** prin **cinste.** Asemenea noțiuni cristalizate alcătuiesc, în fapt, parametrii **climatului social.** Ce te faci cînd un minor comite un act antisocial, fură sau sparge o locuință, iar apoi își comercializează „recolta"... cu sprijinul cui ? Al „onorabilului" cetățean care vrea să cumpere pe un preț de nimic, orice, de oriunde ar proveni, numai să știe că, astfel, ciu-pe-ște cîțiva lei, cîteva sute de lei. Un astfel de cetățean ce anume pățește cînd **primul vinovat**, delincventul minor, este prins ? Nimic altceva decît : confiscarea obiectului. Dar cu cinstea cum rămîne ? Nu a minorului, ci a adultului-cumpărător ! Suficiente situații de acest fel ticsesc dosarele Miliției. Elevul **I. G.** de 15 ani sparge o mașină și fură (furt predilect) un casetofon pe care-l vinde cu 500 de lei elevului **S. D.** (de la un liceu de electrotehnică) ; **G. S.**, radiofonist de profesiune, cumpără un aparat de radio pentru autoturism (și vizibil „smuls" dintr-altul) pentru 300 de lei, de la **I. N.** ; inginerul **P. O.** îi plătește 300 de lei lui **T. D.** pentru un casetofon japonez (sursă identică !) valorînd 4—5 000 de lei ; **Z. L.** din com. Petrichioaia cumpără de la minorul **M. A.** un cal furat de la o cooperativă agricolă de producție, pentru numai 500 de lei, deși — la expertiză — calul face... 4 500 de lei etc.

Pînă de curînd, vinovații — minori și tineri adulți — au fost condamnați la reeducare sau închisoare, iar cumpărătorii-chilipirgii și-au pierdut doar cinstea pe rușine și banii dați (obiectele confiscate). Dar un milițian de o înaltă profesionalitate, cu trei decenii de activitate, îmi explică limpede :

— Dacă **nimeni**, absolut nimeni, nu s-ar preta să cumpere obiecte de proveniență dubioasă, ca să mă exprim eufemistic, logic ar descrește substanțial și sfera furturilor, spargerilor ; fiindcă hoțul, dacă ar ști că n-are cui să vîndă, că trebuie să caute mult pînă să găsească un „amator", s-ar lăsa păgubaș, lui neconvenindu-i să depoziteze obiectele furate. De regulă, tocmelile dintre hoț și chilipirgiu (de fapt nu mai puțin necinstit decît necinstitul) se consumă rapid, la colț de stradă, într-un gang, ochii la stînga, ochii la dreapta, nu ne vede nimeni, dă obiectul, ține banii, gata. Și, cînd intervenim noi, la descoperirea făptașului și a cumpărătorului, invariabila scuză a acestuia din urmă : „Am fost indus în eroare"... Care eroare ? Singur s-a indus în eroare, adică s-a abătut, grav, de la conduita firească a cetățeanului corect în orice împrejurare, pe care nici o tentație din lume nu-l va abate de la hotărîrea de-a fi, pur și simplu, cinstit.

Cinstea, legea cea mai mare (proverb popular românesc).

De dimineață, cînd deschidem aparatul de radio (cumpărat pe cinstite !), ziarul sau fereastra propriei camere, nespus de însuflețitor ar fi să nu aflăm numai buletinul meteo — starea vremii — ci și „buletinul climatului social", anunțînd că nici un furt, nici un fapt care să contravină normelor colectivității socialiste, nu s-a produs peste noapte. Dacă „starea vremii" depinde mai puțin de noi, fiind în mîinile Naturii, cealaltă natură — cu **n** mic, însă deloc secundară — **natura umană** este a noastră și, dialectic, depindem de ea în aceeași măsură în care depinde de noi.

O PROPUNERE : realmente, începînd cu stațiile de radioamplificare și continuînd cu ziarele locale, să se alcătuiască un astfel de „buletin al climatului" — oglindă la zi a succeselor pe care, indiscutabil, le vom realiza și pe acest plan. De altminteri, reușitele pe care le înregistrăm și le popularizăm într-una, din domeniul producției, sînt strîns legate de celelalte succese pe care le proiectăm astăzi, odată cu intrarea în vigoare a decretului la care ne referim. **Munca și Cinstea** sînt cele două mîini ale existenței fiecăruia.

— Aici București, România, transmitem buletinul climatului social...

● „Întocmai ca un părinte"...

ÎN SFÎRȘIT, n-am mai fost nevoit să-l întreb nimic. Tot sfînta hîrtie mi-a dat răspunsul : „Delincventul declară că i-a venit ideea aceasta după ce a vizionat filmul **Împușcături fără victime"** (probabil rostit sau transcris greșit — un film cu acest titlu n-a rulat pe ecranele noastre). Mărturia rămîne însă valabilă. Poate un film (sau mai multe) să te împingă, la anii respectivi, la încălcarea legii ? Unii specialiști de renume răspund categoric afirmativ : „Este sigur că cinematograful joacă un rol în creșterea criminalității juvenile și în dezvoltarea agresivității". **(G. Heuyer)** ; „Chiar atunci cînd un tînăr nu asistă la o proiecție, atenția îi este reținută în stradă de revolverele în poziție de tragere". **(H. Joubrel).** Totuși, o nedumerire a bunului simț te îndeamnă să spui : „Dar ce te faci cu sutele de mii, cu milioanele de minori, de adolescenți, care deși **văd în majoritate** filme de aventuri, nu ajung **niciodată** în afara legii ?".

Elementar : contează **conținutul** filmului, sensul acțiunii punctate fie și de împușcături... fără victime. Elementar : contează în ce mod anume s-a schițat, pînă la ora aceea, personalitatea individului care vede filmul, cît este el, junele spectator, de **vulnerabil** la orice influență nefastă, fie și transpusă pe celuloid. Elementar : contează însă și **gradul de ruptură** dintre lumea pe care o poți frecventa, mereu și mereu, prin intermediul ecranului, și lumea ta de toate zilele, de acasă, de pe stradă, de la școală... RUPTURA aceasta amintește de experiența lui Pavlov, cu cîinele său : după ce i se creează un reflex condiționat arătîndu-i-se un cerc, bietul cîine intră într-o cumplită criză atunci cînd cercul este înlocuit, brusc, cu un pătrat... Cerc... pătrat... cerc... pătrat... Elementar : un drum drept nu trebuie să aibă sinuozități. Deci să nu azvîrlim, exclusiv în spinarea cinematografului, ceea ce îmbracă o infinitate de aspecte. Oricum, **valoarea mediului real** ar trebui să fie dominantă, decisivă, în comparație cu **valoarea mediului imaginar** (de pe ecrane, din cărți etc.).

Pentru ca valoarea mediului real să fie așa cum se cuvine, iată părerea — transcrisă de un confrate — a cîtorva oameni de bază :

● Trebuie să-l facem să simtă că aici, la noi, ei sînt apărați, ocrotiți, că nu le dorim decît binele. **(Gh. Oprea)** ;

● Foarte mult a contat încurajarea lor permanentă. Am pornit-o cu ei de la ceva mai ușor, iar pe urmă — din ce în ce mai greu... pentru a li se asigura mereu satisfacții. După calificare li s-au dat mașini și scule dintre cele mai bune... Am găsit prilej de discuții și laude din fiecare lucru bine făcut. **(Ilie Mihai)** ;

● Tinerii aceștia au fost luați de noi la toate excursiile, avînd prilejul să vadă familii frumoase și să-și dea seama cît e de plăcut să-ți petreci timpul în mijlocul naturii, împreună cu tovarășii de muncă. **(Ion Popescu)** ;

● Am căutat să existe în jurul lor o atmosferă caldă, prietenească. Pentru aceasta n-a trebuit să facem eforturi speciale, întrucît prietenia, apropierea între oameni este un lucru firesc la noi. **(Ion Nicolae).**

Toți cei anterior citați muncesc la Întreprinderea mecanică de material rulant „Grivița Roșie". Ei n-au studii de specialitate — psihopedagogice — însă părerile exprimate sînt pe de-a întregul viabile. Ei au școala muncii, școala vieții și, cu nedezmințita omenie și intuiție pe care existența cinstită ți le dă, ei se referă la o noțiune care, probabil, nu apare prea des pe buzele lor : **dedramatizare.** Prima măsură pe care au luat-o, cînd au avut de a face cu tineri-„cazuri", a fost... dedramatizarea situației acestora. Apoi, timpul doi al acțiunii lor reeducative : **valorizarea individului,** trezirea încrederii în propriile posibilități (unul dintre vorbitori spune chiar : „Foarte mult ne-a preocupat asigurarea cîștigurilor lor. Ca un tînăr — care pînă la douăzeci de ani nu a muncit nimic — să ajungă să cîștige, în foarte scurt timp, și două mii de lei pe lună... asta i-a dat o deosebită încredere în forțele lui"). Așadar : **va-lo-ri-za-re !**

În Programul Partidului Comunist Român se arată : „Organele de justiție trebuie să se sprijine tot mai mult pe masele de oameni ai muncii, pe rolul important pe care-l joacă în societatea noastră opinia publică în combaterea abaterilor de la ordinea socialistă, a încălcării principiilor și normelor de conviețuire socială". Terapeutica socială depinde acum — dificilă sarcină asumată — de fiecare dintre noi cu deplină răspundere. Medicament eficient : **munca** (munca tuturor, munca fiecăruia cu sine însuși, munca fiecăruia cu celălalt).

Fie-mi îngăduit să-mi reamintesc în acest moment crucial și de omenia vechiului Cod românesc (Calimachi), care prevedea pentru copiii orfani : „Epitropul are drept și îndatorire pentru purtarea de grijă și creșterea nevîrstnicilor, întocmai ca un părinte". ÎNTOCMAI CA UN PĂRINTE să fim pentru toți copiii, noi, educatorii și reeducatorii...

Mihai Stoian

Teatru

Sărbătoarea păpușilor

UNSPREZECE colective au evoluat, între întîi și patru iunie, în cadrul Festivalului național „Cîntarea României", în sala Teatrului „Ion Creangă"; cu puține excepții, spectacolele au confirmat nivelul înalt al artei noastre păpușerești : o paletă bogată a formelor de reprezentație, o ridicată medie valorică, dar și o mai veche meteahnă ce pare insolubilă — dramaturgia. Mai ajung încă pe scenă texte fără har, îmbîcsite de clișee, micii spectatori descoperind astfel literatura uneori, tocmai prin aceste produse derizorii.

Se naște astfel o discrepanță supărătoare între textul dramatic și actul spectacular. Regizorii și actorii (mînuitorii) păpușari interpretează cît pot de bine compoziții stîngace cu distorsiuni dizarmonice. **Cele trei domnițe** de Dumitru Vacariu, la Teatrul de păpuși „Vasilache" din Botoșani, **Pui de dorobanț** de Toma Biolan, la Sibiu, **Poveste despre pămîntul țării** de Mircea Vaida la Cluj-Napoca, **Balada anilor '77** de Sanda Diaconescu la Bacău sînt spectacole modeste, sau chiar ratate de teatre cu tradiție recunoscută.

Teatrul din Tîrgu-Mureș, secția română, a reprezentat un cunoscut poem dramatic de Victor Eftimiu, **Pui de om.** Umorul și acuratețea au fost principalele însușiri ale unui fermecător și aplaudat spectacol pentru copii. Păpuși atrăgătoare, caraghioase și simpatice, voci melodioase și nuanțate, o mînuire veselă, sugestivă s-au unit într-o interesantă reprezentație, în egală măsură tradițională și modernă. Regizorul Maria Mierluț, scenograful Haller Jozsef au fost, alături de toți actorii-mînuitori, interpreți inspirați ai unei partituri bine întocmite.

De egală valoare, dar destinat adulților, spectacolul teatrului din Constanța a optat, de asemenea, pentru un text de Victor Eftimiu, dramatizat, din păcate, uneori, cu neatenție de Agripina Foreanu și Lidia Ionescu. Aici, în acest spectacol elevat, rolul regizorului Silviu Purcărete a fost hotărîtor. Ajutat de scenografa Eugenia Tărășescu-Jianu, tînărul director de scenă a reușit să echilibreze și să unifice două feluri de marionete și două stiluri de mînuire. Zînele, fețiifrumoși, domnițele sînt imponderabile, cu fizionomii serafice, plutind prin scenă ca niște lebede tulburătoare, iar împărații, cuceritorii, fantasmele, scorpiile și zmeii sînt ridicoli, năstrușnici ori terifianți. Spectacolul tînărului regizor, beneficiind de o trupă de virtuozi, mi-a părut frumos ca un vis.

TEATRUL orădean, prin **Legenda secerii de aur** de Radu Stanca — o metaforă despre etică expusă prin întîmplările lui Griuian și ale Dragomarei — a desenat o posibilă „vîrstă de aur" a omenirii, o protoistorie în care personajele au chipul porții maramureșene, al artizanelor cioplituri din nord. Regia : Szele Vera — scenografia : Bölöni Wilhelm. Păpușarii din Craiova au adăugat, de asemenea, legendei și baladei lui **Iancu Jianu** (prin eforturile autorilor Al. Mitru și A. Tita) melodioase songuri — conducerea de scenă aparține lui Horia Davidescu și decoratorului Eustațiu Gregorian.

Teatrul Țăndărică nu s-a ridicat la înălțimea cărții sale de vizită, a succeselor sale internaționale. **Frații Criș** de Al. Mitru este un text plin de poncife, pentru care regizorul Ștefan Lenkisch, secondat de butaforia fără strălucire a Ellei Conovici și Mioarei Buescu, nu a găsit tonalitatea potrivită ; meritul incontestabil al spectacolului — mînuirea — se diminuează simțitor sub povara aridității replicilor și a sumbrelor întruchipări păpușerești.

Să notăm că, în etapa finală a teatrelor profesioniste de păpuși și marionete, în competiția recitalurilor s-a prezentat un singur concurent : Liviu Steciuc de la Teatrul de păpuși Brașov a omagiat omul, într-un spectacol de autor, cu muzică de Beethoven și artistică mișcare de umbre și lumini colorate. Un bun, original recital.

Radu Anton Roman

Porunca a 7-a : Fură ceva mai puțin **de Dario Fo pe scena teatrului din Oradea.**

Soluții regizorale în spectacolul istoric

DISCUT modul în care se exprimă scenic o idee de istorie sau o realitate istorică, accesul, într-un cuvînt, al unor conștiințe ale istoriei la ideea de independență și unitate națională în spectacole ale acestei stagiuni ca *Marele soldat* de Dan Tărchilă, pus în scenă de regizorul Ion Maximilian la Constanța, *Patima fără sfîrșit* de Horia Lovinescu jucat la Nottara în regia lui George Rafael, și *Răceala* de Marin Sorescu, reprezentat, în regia lui Dan Micu, la Teatrul Bulandra. În aceste spectacole procesul de limpezire a ideii enunțate mai înainte se realizează prin aducerea în scenă a trei grupuri umane, bine individualizate, ce se dispun invariabil într-un triunghi am spune conflictual. Spectacolele prezintă așadar perspective și ipoteze diferite ce culminează cu una singură din unghiul cărora sau din unghiul căreia e posibilă de fiecare dată o interpretare și un anume sens al spectacolului. În *Marele soldat* regizorul Ion Maximilian conturează pe de o parte lumea țăranilor dobrogeni, fugari, dornici să se înroleze în războiul de independență ; lumea marilor moșieri refractari la această idee ; pe aceea a intelectualilor cu idealuri progresiste. Sînt așadar trei nivele de conștientizare pe care Ion Maximilian le-a individualizat, cu ajutorul scenografului Mihai Tofan, pictural și interpretativ. Nu mai că dramatic ele își rămîn cumva indiferente. Conflictului real, destul de fragil conturat chiar de text a cărui calitate nu o discut acum, i se substituie în acest spectacol imaginea filmică, atît de frumoasă și de seducătoare în frumusețea ei încît opacizează adevărata încleștare de interese dintre acele grupuri umane rămase oarecum în suspensie. Soluția conflictuală : declanșarea totuși a războiului de independență și participarea la război a tuturor românilor ce doresc independența patriei, nu izvorăște atît din realitatea spectacolului, cît dintr-o evidență a istoriei ce planează deasupra lui. Imaginea filmică, somptuoasă, face să înghețe spațiul scenei, altminteri sărăcăcios, în clipa dispariției. În acest spectacol proiecția filmică are un rol inhibant în raport cu desfășurarea conflictului dramatic.

În *Patima fără sfîrșit*, George Rafael a dirijat, prin soluții ingenioase, în conflict, grupul celor fără o conștiință a românității reprezentat de baronul Mailat (Mircea Albulescu), pe cel cu o asemenea conștiință format din Mara (Catrinel Paraschivescu) și Hoinarul (Aexandru Repan) și pe cel pe cale să aibă acces la ea — Andrei și Cati în interpretarea lui Emil Hossu și Gilda Marinescu. Acțiunea are loc în Transilvania, pe moșia baronului Mailat, în anul războiului de independență. Spectacol de atmosferă și de subtilitate psihologică, *Patima fără sfîrșit* suferă o dezechilibrare prin introducerea unui al patrulea element spectacular, a unei a patra lumi, reprezentate de Povestitor, un raisoneur al istoriei. Fiecare act sau fragment suferă o hemoragie de sens și de atmosferă prin apariția acestui element disonant în spectacol, simțit de altfel ca inutil în comparație cu triunghiul, puternic articulat în conflict, al celor trei sfere umane, structură spectaculară suficientă sieși sub raportul expresivității și al transmiterii mesajului patriotic. Soluția fericită ar fi fost includerea acestui personaj într-una din sferele deja existente. Pînă la un punct el este de altfel — vizavi de personajul Cati — un element spectacular tautologic.

Poate că cel mai bine dozat sub raportul exprimării ideii de independență și al conflictului dramatic prin trei termeni spectaculari este *Răceala* în viziunea scenică a lui Dan Micu. Curtea otomană, atotputernică, ajunsă la o isterie a poftei de dominație și autărhie, curtea bizantină aservită, dar cu nostalgia comică a independenței și lumea valahilor luptînd cu o splendidă noblețe pentru păstrarea ființei sale, se dispun, prin alternări succesive, într-un conflict de substanță. Reieșit mai puțin din ciocnire directă, conflictul se dezvoltă polemic prin imaginea pe care fiecare lume o construiește despre cealaltă sau despre celelalte două. Spectacolul este structurat cu ingeniozitate, alternarea rapidă a celor trei lumi face să crească nesimțit tensiunea dramatică. Lumea valahilor, raportată la celelalte două, sau celelalte raportate la ea, conferă luptătorilor lui Țepeș masivitate pentru ca idealul lor să apară ca cel mai coerent, mai uman, mai îndreptățit la realizarea istorică. Încleștarea dintre Vlad Țepeș, niciodată în scenă, și Mohamed al II-lea, devine nota gravă a spectacolului.

Faptul că în ultimul act al acestei montări îndrăznețe Dan Micu a acordat un spațiu sporit acestei cele de a treia lumi valahe, nu servește spectacolul. Dezechilibrarea triunghiului armonic, bine conceput și construit timp de două acte, duce la o pierdere a ritmicității și la apariția unui ton de pledoarie tezistă, ton inutil, perturbator, pentru că ideea și idealul patriotic pentru care se pledează sînt din belșug exprimate de textul piesei, de spectacol, de jocul remarcabil al actorilor, de scenografia lui Dan Jitianu și muzica lui Iosif Herțea. Faptul că năzuința la independență ce a traversat timp de secole istoria noastră pînă la a se împlini, este reprezentată printr-un asemenea model spectacular, nu poate fi socotit o întîmplare. În mod vizibil, dramaturgii și regizorii de azi oferă noi soluții pentru a da complexitate unei problematici de rezonanță. Trecerea mesajului patriotic spre public impune o arhitectură mai subtilă atît a mijloacelor dramaturgice cît și a celor regizorale.

Mirela Roznoveanu

Radio Televiziune

Din program

● Revenim, de data aceasta sprijinindu-ne pe controlabila realitate a cifrelor, lă o problemă care ne interesează în cel mai înalt grad, au numai ca semnatari ai unei rubrici din revista Uniunii Scriitorilor. Și anume : ce loc ocupă difuzarea și comentarea literaturii la televiziune. Din cele peste 100 de ore de transmisie ale săptămînii în care ne aflăm (iar invocarea săptămînilor precedente nu ar schimba cu nimic datele expuse), literaturii îi sînt rezervate 6, cu observația că am inclus aici și două spectacole de teatru : premiera **Ifigenia în Taurida** de Goethe (spectacol preluat de la Teatrul de stat din Sibiu, regia Sergiu Savin, regia TV Nicoleta Tola) și în reluare **Costandina** de Zaharia Stancu (regia Cornel Popa). Restul de 3 ore sînt acoperite de emisiuni dedicate activității cenaclurilor literare și revistelor școlare, de lecturi TV **(Glasul,** adaptare după romanul lui Iulian Vesper, în interpretarea actorilor Anca Neculce Maximilian și Emilian Belcin, un film de Iov Rus, imaginea Constantin Chelba, și **Scrisoarea a III-a** de M. Eminescu interpretată de Damian Crîșmaru, emisiune de Liviu Grăsoiu și Ovidiu Drugă), de un montaj de versuri **(Dedicații Independenței)** și de ultima ediție a rubricii **Creatorul și epoca sa** (invitatul de vineri seară este acad. Al. Dima, iar emisiunea este semnată de Victor Crăciun). În plus, cîteva minute din cuprinsul **Atelierului de creație literar-artistică** (un reportaj realizat la Timișoara despre **Cenacluri — formă democratică, de analiză și dezbatere competentă a lucrărilor literare** și un interviu cu Aurel Rău despre **Creația — act spiritual înalt și angajare față de semeni.)** Salutăm ca extrem de îmbucurătoare revenirea la tradiția mai veche a micului ecran de a vizualiza texte literare clasice sau contemporane și nu ne îndoim că încadrarea lor într-un ciclu cu viață durabilă, cu programare și reprogramare care să satisfacă interesul spectatorilor de diferite vîrste și profesii, constituirea, deci, a unui asemenea ciclu TV ar fi un constructiv act de cultură. El ar fi încă o cale — dintre cele mai directe și tentante — de răspîndire a valorilor literare, cale de sugestivă eficiență. Căci dacă tirajul mediu al revistelor literare se numără în mii de exemplare, cel al cărților în zeci de mii de exemplare, o transmisiune TV are ca audienți milioane de spectatori, milioane de consumatori de literatură. A-i informa și, implicit, a-i forma — iată un obiectiv al cărui loc în ansamblul politicii culturale actuale nu mai trebuie demonstrat. De-a lungul anilor, televiziunea a difuzat cu real succes o serie de emisiuni, precum **Biblioteca pentru toți, Meridiane culturale, Amfiteatrul cărților** etc. De asemenea, **Revista literară TV** a avut săptămînă de săptămînă un sumar bogat, incitant, de actualitate. **Creatorul și epoca sa** a portretizat încă de la început importanți

Văzînd filme la Riga

FESTIVALUL cinematografiei sovietice (desfășurat anul acesta la Riga) are altă factură și alte semnificații decît întîlnirile internaționale ale filmului. Pentru competițiile de la Cannes sau Oberhausen, de la Pesaro ori Karlovy Vary, o echipă cu foarte înalt nivel de competență și autoritate **alege** care-s cele mai bune filme produse în U.R.S.S.. Indiferent în care din republici au fost făcute. La festivalul „unional sovietic", **alegerea** filmelor participante nu o face un for suprem **unional**, ci fiecare — mare sau mică — republică sovietică își trimite reprezentanții. peliculele pe care le consideră reușite. Se alcătuiește astfel o edificatoare panoramă a producțiilor realizate de-a lungul unui an, pe întreg teritoriul Uniunii Sovietice. Calitatea artistică a filmelor diferă : de la studiourile de mare prestigiu (precum acelea de la Moscova sau Leningrad. din Bielorusia ori Gruzia) la cele de tradiție mai recentă (turcmene ori uzbece). Particularitățile tematice și ambianța variată colorează bogat peisajul cinematografic sovietic.

După un criteriu clar și precis, din cele peste 20 de filme văzute, la galop, într-o săptămînă, voi selecta cîteva „momente de artă", momente de originalitate, de noutate a **ideii**, de noutate a **tratării** ; indiferent unde voi găsi acele momente de frumusețe ; și indiferent dacă **restul filmului** e sau nu la înălțimea „bijuteriei" spirituale pe care o voi fi întîlnit și cules în drum.

Iată, de pildă, în filmul **Apărarea are cuvîntul** (Mosfilm). Poveste la prima vedere derutantă. O fată e acuzată că a încercat să-și ucidă logodnicul. Acesta, un tînăr care, ani de zile, profitase de ajutorul ei ca să-și continue studiile, odată absolvent , o părăsește. Iar ea încearcă să-l omoare. La proces nu se apără, fiindcă, în ciuda indignării și scîrbei, ea continuă să-l adore. Desigur, asemenea orbiri există și în viață. Dar tînăra avocată care îi apără cauza luptă și o face să se apere și să nu se expună la o pedeapsă prea mare. Ba chiar ar vrea să o scape de tot de pedeapsă. Ba chiar ar vrea să o reîmpace cu viața. Desigur, o dezaprobă pentru atitudinea ei defetistă, absurdă. „Cazul" acestei fete o pasionează și o înspăimîntă, căci conține conduite totodată tragice, stupide, și nedemne, de un pesimism umilitor și degradant...

Dar... și aci stă marea originalitate a acestui film —, nu drama fetei este drama principală, ci a avocatei. Ea are un bărbat tînăr și pe care crede că-l iubește și că o iubește. Cum e și firesc, problemele, dilemele procesului pe care îl pledează și care o obsedează, ea ar vrea să le discute cu soțul ei, să le rezolve împreună, să-și furnizeze unul altuia argumente, soluții, puncte de vedere. Dar din aceste schimburi de păreri va ieși o catastrofă ! După fiecare discuție, spectatorul înțelege, tot mai bine, că avocata **simte** că bărbatul ei, nicăieri și niciodată, **nu are dreptate.** Ci vede strîmb, meschin, dezonorant. Încetul cu încetul se naște și crește, în sufletul eroinei, ideea că acel soț al ei devine cea mai **străină** ființă din cîte există pe acest pămînt. Și filmul se termină cu o scenă, la gară, unde ea venise să petreacă pe tatăl ei care se întoarce în orașul lui. Dar în momentul cînd vagoanele se urnesc, ea, în loc să surîdă, sau să salute, se urcă pur și simplu în tren și pleacă. Foarte interesant cum **drama altora** ne poate deschide ochii asupra adevărului în propria noastră viață ; cum, adică, oamenii din preajma noastră, adică judecata noastră asupra lor, ne face să ne judecăm mai bine pe noi înșine. Ș-apoi, în genere : ne amintește de sacra noastră datorie de a judeca mereu pe ceilalți, datoria noastră de judecători...

LA ACEST festival s-a dat și un basm (în care joacă însuși Smoktunovski). Se cheamă **Prințesa.** E vorba de banala temă a feciorului de împărat care umblă prin lume să-și găsească o soție, bineînțeles, soție **cucerită** cu fapte vitejești. Că feciorul nostru cîștigă partida, asta e ceva obișnuit în lumea basmului. Dar problema lui se complică. Prințesa iubea pe un tînăr care însă, lovit de un blestem, luase înfățișare de monstru respingător și n-ar fi putut fi salvat decît dacă ea, prințesa, iubita lui, ar fi găsit un pretendent care, asemenea lui Oedip, să răspundă victorios la ghicitorile ei. Ceea ce se și întîmplă. Făt Frumos învinge. Dar nu va culege roadele victoriei. Nu se va căsători cu prințesa, ci își va oferi izbînda propriului său rival de dînsul tămăduit. Acest gen de generozitate este ceva totodată original și revoluționar, vrednic de imaginația totdeauna uimitoare a gîndirii populare rusești.

În filmul gruzin **Arborele fericirii** găsim alte curioase perle. Poporul gruzin e foarte poetic, foarte entuziast și fantezist. Acțiunea se petrece demult, pe vremea țarismului. Satul e plin de tot soiul de fanteziști, tineri și bătrîni, bărbați și femei, toți cu un dram de originalitate, desfășurată însă cu o poetică nevoie de frumusețe și de comunicare cu alții. Interesant e că toți acești visători nu pățesc nimic. Dar deodată, tabloul se schimbă. Intervine adevărata nenorocire, marele păcat, marele dușman, marea nedreptate. O fată frumoasă ca o zînă iubește, cu simplitate, pe un băiat. Amîndoi explorează universul înconjurător descoperind la fiecare pas frumuseți noi, pe care și le oferă zîmbitor, unul altuia. Dar, vai ! Părinții fetei o obligă să se căsătorească cu un altul, bogat și sus-pus. Fata se supune, fără să murmure. O fată nu e ființă, ci o marfă, de care dispun, mai întîi părinții, iar apoi soțul. Tînărul refuzat reapare și vine pe furiș să o vadă pe iubita lui. Desigur, nici pomeneală să fugă împreună. Dar o cumătră i-a văzut. Și atunci tot satul știe, tot satul condamnă pe criminală la moarte. O vedem, conform tradiției, așezată călare pe cal pe de-a-ndoaselea, îmbrăcată într-o subțire cămașe, lovită tot timpul cu noroi de toți trecătorii. Soțul pășește lîngă ea, ținînd-o de încheietura mîinii, tot timpul, pentru a marca bine că el e proprietarul ei, chiar cînd o duce la moarte. O moarte teribilă. La capătul drumului e aruncată de pe cal și lepădată în pustiu, pentru ca vremea și corbii să o termine... Omenirea a cunoscut multe superstiții, dar demonul proprietății care transformă în obiect ființele omenești, este poate cel mai tenace dintre păcatele societăților noastre.

Termin precizînd că aceste dovezi de originalitate cinematografică nu sînt singurele pe care le-aș putea semnala.

D. I. Suchianu

În această săptămînă, pe ecranele bucureștene, un film englez : Operațiunea „Petrol" **— o peliculă de elocventă demascare a lumii corupției și asasinatelor, ascunse în culisele societăților multinaționale**

Cinema

Flash back

Istoria în caleidoscop

■ GRUPAT nu pe școli, nu pe perioade, nu pe genuri, nu pe personalități, ci pe teme (adică, după expresia autorilor, în succesiunea „unghiurilor noi de privire aplicate temei însăși"), volumul **Drumuri-destine-climate** de D.I. Suchianu și C. Popescu este considerat de aceștia „un cod al esteticii și eticii cinematografice" sau chiar „un studiu aparte de istoria cinematografului". Bineînțeles, împreună cu cele trei volume apărute anterior în același ciclu : **Filme de neuitat, 1972, Metamorfoze cinematografice, 1975, și Shakespeare pe ecran, 1976.**

Criteriul acesta — de selecție exclusiv tematică — este de două ori riscant : întîi, pentru că — datorită imensității domeniului — nu va ajunge nicicînd să pună ordine în vălmășagul artei a șaptea, pe care clasificările necalitative nu vor avea darul să-l ierarhizeze și limpezească ; în al doilea rînd, pentru că se vor naște alăturări bizare ca, de pildă, punerea în relație directă a unui **Rubliov** de Tarkovski, film eminamente de idei, cu o altă „viață de artist", să zicem **Rembrandt,** al meseriașului Alexander Korda.

Dar, lăsînd la o parte riscurile clasificării — poate neinteresînd pe lectorul obișnuit, ci doar pe cel ce așteaptă de la emeritul cuplu opere cît mai exhaustive din punct de vedere istoriografic — cartea lui D.I. Suchianu și Constantin Popescu se citește cu intensitate și pasiune, pentru că este pitorească și plină de informație. Ca niște complici, autorii își ademenesc publicul în film prin dărnicia sfătoasă cu care oferă subiecte, rezumate, comparații și interpretări, proprii sau preluate, acceptate sau nu, făcînd lumină în jurul operei cu o adevărată persuasiune informativă. Studiul începe printr-o analiză, aparținînd profesorului Suchianu, punere în temă imediat urmată de sublinierea unor scene-cheie sau a unor detalii semnificative, iar mai tîrziu de scoaterea în evidență și, dacă e cazul, contrazicerea, adesea vehementă, a părerilor contrare. Partea a doua a studiului dedicat fiecărui film este un **dosar** alcătuit de Constantin Popescu, prin care se aruncă asupra subiectului o sumedenie de informații suplimentare, ca un fel de plasmă ce ar avea drept scop să includă afirmațiile coautorului în contextul atmosferei create în timp în jurul operei analizate. Operația e repetată de 52 de ori, asupra unui număr egal de filme, iar rezultatul este un caleidoscop analitic remarcabil prin calitățile sale atractive și educative.

Aș fi nesincer să declar că sînt de acord cu autorii în toate privințele, asupra alegerii tuturor filmelor și asupra tuturor verdictelor enunțate. Dar nu pot să nu mă înclin și în fața acestei lucrări care — pătimașă și adolescentină — ne oferă un evantai de idei colorat ca un curcubeu și irizat ca însuși sufletul filmului.

Romulus Rusan

scriitori contemporani. Este o experiență ce trebuie a fi continuată, diversificată, îmbogățită.

● La radio, în fiecare zi, timp de 8 ore (dimineața între 6 și 10, la prînz între 13 și 15, după amiaza între 18 și 20) se transmit trei interesante programe de actualități, muzică, informații, interviuri, răspunsuri la întrebările ascultătorilor, comentarii... Sînt 8 ore la realizarea cărora participă reporteri din multe localități ale țării, redactori ai posturilor locale de radio, muncitori, elevi, cooperatori, ingineri... Gazdele bucureștene sînt mereu bucuroase de oaspeți iar studioul din strada Nuferilor își deschide ospitalier și democratic ușile. **Radioprogramul dimineții, De la 1 la 3, Orele serii** comunică la fiecare ediție aerul proaspăt și palpitant al dialogului deschis.

● Pe micul ecran, unde asemenea emisiuni nu sînt încă numeroase (deși experiența **Orei tineretului,** care a ieșit adesea din perimetrul platoului și a pătruns în uzine, la sate și în orașe merită a fi subliniată), actualitatea este relevant urmărită prin foarte bune — adesea — reportaje și anchete semnate fie de scriitori, fie de reporteri ai televiziunii. Numele lui Al. Stark, Rodica Rarău, Mihai Stoian, Anca Arion, Carmen Dumitrescu, al lor și al atîtor alții, sînt unanim cunoscute și apreciate. Ei știu că un dialog firesc cu „subiecți" dintre cei mai diferiți solicită atenție, talent, tact, inventivitate, ei știu, de asemenea, să asculte și să respecte gîndurile partenerului de discuție, știu să intervină atunci cînd este nevoie, să imprime emisiunii un stil și o atmosferă de neconfundat. Urmărim dialogurile și portretele TV : a ne cunoaște contemporanii nu înseamnă altceva decît a ne cunoaște — mai bine — pe noi înșine.

● Astă seară, în premieră TV, **Telerecitalul Gina Patrichi** (comentariul Ecaterina Oproiu și Liviu Ciulei, scenariul și regia Constantin Dicu).

Ioana Mălin

Desen de **N. Gadonschi**

Secvența

● Cinemateca rămîne, dincolo de mulțumirile sau nemulțumirile pe care le pot avea față de programul ei dintr-o săptămînă sau dintr-o lună, o mare, nesfîrșită bucurie. Oamenii mei, actorii și regizorii mei, umbrele mele ilustre sînt acolo — și asta mă liniștește. Am nevoie de ei ca de aer, de la ei învăț a privi un film, de la ei învăț săptămînă de săptămînă să iubesc cu patimă sau cu detașare un film. Învăț alteori (actul mi se pare monstruos dar necesar uneori) să disprețuiesc un film. De la această Cinematecă, al cărei recviem provizoriu (se închide stagiunea !) îl cînt acum, am învățat și continui să învăț că un film e ca un om : îl poți iubi, îl poți uri sau îți poate fi indiferent, poți țipa la el, cînd îl vezi, să treacă pe trotuarul celălalt, poate îmbătrîni frumos sau mai puțin frumos, îți poți dori să te mai întîlnești cu el sau te poți întîlni cu el fără să-l mai recunoști, poate muri chiar. În fața sălilor Cinematecii, de lîngă „Union" („Nene, hai deseară la Iunion la Ionescu" — actul 1, scena 1), îl înțeleg într-un fel, ca pe un frate bun, pe Butoiescu, din **Scrinul negru,** despre care știu bine că „citea jurnale vechi, cu totul perimate, interesîndu-l epica pură a faptelor, indiferent de actualitatea lor"...

a. bc.

Telecinema

Un personaj: Clifford

■ MULT mai interesant decît șeriful McCloud, mi se pare, la drept vorbind, șeful său temporar, Clifford. Am impresia că de fapt tot interesul serialului stă în tensiunea dintre ei doi și mai puțin în lanțul de crime și găinării, toate rezolvate O.K., toate prea bine cunoscute din activitatea kojakistomannixiană. Spre diferență de omul care stă pe capul strălucitor al lui Kojak, căpitanul numit cu drag Franck, care face ce face ca să rămînă subordonatul locotenentului — Clifford are șefia violentă, privirea cruntă, porunca ostentativă și strigătul rău. McCloud, firește, nu-i vrea scaunul, el e în trecere, în schimb de experiență, n-ar fi nici un motiv de panică în această direcție. Dar prin calitățile sale — la fel de ostentative ca fiziognomia de „chief" a șefului — McCloud îi pune în discuție o facultate superioară oricărui scaun, esențială în lumea de azi, fără de care nu se mai poate înțelege nimic din psihologia ordonării și subordonării : competența. Platele arivisme, clasicile mecanisme ale carierismului au ruginit. Lupta, azi — ca pentru o mare avere — se dă în jurul competenței. Acesta este conflictul între Clifford și McCloud, conflict nu atît moral, cît tehnic și aici e hazul, și în exacerbarea metodologiei. Clifford nu e rău, nu e corupt, nu e prost, nu e fără de suflet, nu e chiar laș, nu e chiar fricos — aș spune că are tot atîtea virtuți și conformisme morale și de cap cît McCloud. Dar șefia îl face vulnerabil la ceea ce aș numi aluzie — orice competență face alergie la aluzie. Aluzia e un atentat, din aluzie se naște ironia, din ironie insubordonarea, din insubordonare — superioritatea. Fiecare calitate evidentă a lui McCloud — de la naivitatea cea mai dulce la generozitatea cea mai nesărată — îl terorizează pe Clifford, ca o aluzie nu atît la caracterul său, cît la dreptul său sacru de a ordona dar și de a se subordona ; ceea ce McCloud, cu un anume bun simț, pune în discuție e conformismul șefului său, competența acestui conformism. Încît Clifford, încredințat de justețea sa, ajunge să se simtă persecutat de McCloud ! Actorul (J.A. Cannon) joacă foarte bine această demnitate mereu vexată de supusul său, mereu la pîndă. În numele ei, el nu poate opune — ca metodă — decît două violențe : violența de vocabular mereu pesimist, anunciator de dezastre ierarhice, și violența măsurilor administrative. Mai toate episoadele joacă pe suspendarea lui McCloud. Zadarnic. McCloud învingînd sistematic, persecuția la care e supus Clifford continuă ; cele două forțe fiind egale ca virtute, gratuitatea agresivității lui Clifford e evidentă și ea trezește — ca orice gratuitate în astă lume — simpatie, monotonie și, mai ales, comedie. El e printre puținele spirite rele care ne trezesc imediat un suris înțelegător. El e persecutatul persecutator. Toți îl înțelegem. Clifford e o criză nostimă a expresivității în lupta pentru acea gravă putere de a porunci și, simultan, de a se supune.

Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

„Orizont"

■ DECI, încă o expoziție de *grafică și sculptură* patronată de „Atelierul 35" la galeriile „Orizont". O nouă întîlnire — a cîta oare ? — cu aceleași nume, indiferent de combinațiile sau permutările operate, și cam cu aceleași situații plastice, destul de limitate ca ieșire în zona unor concepte noi și focalizate în jurul a două sau trei atitudini estetice. Vina nu este nicidecum a expozanților — ei se înscriu, cu mai multă sau mai puțină autenticitate, într-o zonă de preferințe ce pare să-i caracterizeze, limitîndu-i în consecință, pe organizatori — ci pare să caracterizeze un anumit punct de vedere aprioric lesne detectabil.

Potrivit acestei opțiuni programatice s-a creat senzația falsă că tînăra pictură a intrat într-o zonă de umbră, într-o criză de talent și autenticitate, în realitate contrazisă de prezențele noilor nume în expozițiile colective de mari dimensiuni. Se expune cu insistență multă grafică — avem, într-adevăr, numeroase prezențe remarcabile — apoi sculptură, mai ales de mici dimensiuni și intimistă ca sentiment, design utilitar și vestimentar, artă decorativă, situații ambientale, orice în afară de pictură. Probabil că, în realitate, organizarea unei expoziții de tineret ridică dificultăți obiective de cea mai diferită natură, dar senzația unui apriorism selectiv se impune dincolo de posibilele motive ce se pot invoca. Iată de ce actuala manifestare, echilibrată și chiar atractivă datorită ținutei generale și prezenței unor nume „de rezistență", lasă senzația unui lucru „déjà vu", o reluare cordială de formule acceptate, deci comode pentru autori, dar și generatoare de o prematură rutină.

GRAFICA readuce în discuție stadiul actual al imaginii, așa cum ne este ea propusă din perspectiva unei viziuni mai generale plasate sub semnul unui expresionism disimulat sub aparența propensiunii către fantastic sau suprareal, în care libertatea scriiturii joacă un dublu rol : acela de prezență emblematică, adeseori ambiguă, și de refugiere în zona laxă a tuturor interpretărilor, punctate premeditat cu elemente recognoscibile, repere pentru posibila descifrare a mesajului. Joc spectaculos uneori, acest procedeu lasă în alte cazuri să se reliefeze calitatea intrinsecă a desenatorului, posibilitățile sale de a concepe și elabora imagistic un univers congruent, deplin structurat chiar în condițiile unei voite iconoclastii. Trebuie reținuți din această perspectivă artiști serios preocupați de raportul lor cu existența estetică a imaginii, „caligrafi" ai ideilor cursive și ai acurateții expresive, printre ei numărîndu-se, fără nici un fel de pretenție clasificatoare, *Silvia Coțovanu, Doina Botez* (acestea aflate în continuu progres), apoi un grup ce tinde către valori picturale disimulate în spatele unei indiferențe tehnice — *M. Muntenescu, Zoltan Szilagyi, Nic. A. Alexi* și *Adrian Șuștea* —, ca și desenatorii mizînd pe efectul tranșant al ductului de tipul lui *Sergiu Dinculescu, A. Butak, Laszlo Molnar, Mihai Micu, Karoly Elekes, Sofia Frankel, Maia Damadian* sau *Cristinel Popescu Kira*. De un ton aparte, în felul său ironic-feroce dar cu aluzii sapiențiale, *Ștefan Anastasiu* se detașează în context, propunînd un alt tip de imagine, aparent banală, la fel ca și *Vlad Micodin*, preocupat în ultimul timp de o temă obsesivă pe care tinde să o epuizeze într-o manieră quasi-fotografică și picturală, sau *Sabina Ivașcu*, ajunsă în punctul de criză ce poate marca evoluția sa ulterioară, soluțiile prezentate derutînd prin platitudine.

SCULPTURA nu oferă mari surprize, dar cota generală se menține la un nivel convenabil, dacă acceptăm premisele conceptuale propuse, poate nu totdeauna eliberate de prezența unor modele descriptive cu autoritate. Principala tensiune se stabilește între soluția figurativă, expresionistă sau fluid-impresionistă, și jocul liber al volumelor, generînd acel caracter duplicitar decorativ-expresiv ce tinde să devină una dintre rețetele actuale ale genului. *Ion Iancuț*, totdeauna o prezență sigură, gîndind clar relația volumelor și efectul plastico-emoțional, ca și *Nicolae Fleissig*, de data aceasta mai puțin „clasicizant", *Gh. Adam*, poetic și gracil, *Mihai Răchită*, expresionist și mult mai bun decît îl bănuiam prin prisma unor reliefuri „în colaborare", *Leonard Răchită, Elöd Kocsis* și *Viorel Farcaș* interpretează figurativul în scară personală, fiecare căutîndu-și, lucru vizibil, o formulă a sa. *Dumitru Juravle, Bela Crișan, Manuela Siclodi, Liviu Rusu* și *Tiberiu Bențe* (aflat în plină fază de căutări plastico-spațiale) mizează pe un tip de dialog volum-lumină-mediu mai apropiat de soluția nonfigurativă, autonomă în raport cu posibilul subiect și în consecință supusă fluctuațiilor aleatorii proprii jocului cu temă.

Rezumînd, dincolo de reținerile exprimate în raport cu viziunea de ansamblu a concepției selective, pînă la urmă avînd efecte în timp asupra artei noilor generații, trebuie să subliniem, încă o dată, calitatea intrinsecă a expoziției, cu inerente decalări valorice dar cu certitudinea seriozității ce însoțește gestul implicării în scara esteticului.

„Simeza"

■ DOI expozanți, diferiți temperamental și stilistic, la galeria „Simeza" : *Silvia Cambir* și *Teodor Răducan*.

Acreditată ca expresionistă și nevoită să justifice această reputație măcar parțial, *Silvia Cambir* se dovedește prin actuala expoziție mai mult un pictor al construcției solide și austere, cu preferințe pentru forma simplificată și un colorit grav, dominat de tonuri reci, cu detectabile ecouri romantice, decît un adept al „strigătului existențial", propus de expresioniști. Poate doar portretele, și nici acestea cu ostentație, se pot alătura acestei tendințe, pentru că peisajele, odată descifrat mecanismul elaborării lor definitive prin intermediul studiilor pregătitoare, extrem de relevante pentru viziunea artistei, ne plasează în zona unui figurativ poetizat, desigur nu bucolic și nici facil, dar născut dintr-o profundă și pozitivă acceptare a naturii ca partener și chiar confident. Plac în special decizia ductului, cea a compunerii cu axe deplasate de la presupusa rectangularitate și austeritatea cromaticii, nicidecum săracă, ci doar sever temperată. *Itinerarul transilvan* îi oferă Silviei Cambir inepuizabile surse de inspirație, atent selectate în intenția redării „spiritului locului", pentru cele 24 de acuarele, dar și pentru uleiurile ce mizează pe o monumentalitate interioară și foarte picturală. Expoziția are unitate, relevă seriozitatea preocupărilor și incontestabila dotare a artistei pentru o artă de afect, logic cenzurată de luciditate.

Teodor Răducan pare ajuns la stadiul la care, paralel cu o căutare obsesivă în direcția simplificării și structurării formelor, se preocupă intens de rezolvarea unor raporturi tonale ce tind să-i devină specifice. Ambele preocupări, urmărite cu egal interes, formează axul dezvoltării propriului stil, din nevoia imperioasă de a cristaliza un sistem comunicativ expresiv și totuși accesibil, pornit de la realitate și mizînd pe valențele figurativului. Accentele de culoare locală utilizate adeseori în cîmpuri mari articulează compozițiile după cîteva secțiuni principale, în felul acesta senzația de spațialitate accentuîndu-se prin procedeul dublu al perspectivei de culoare și al celei lineare. Treptat, detaliile dispar în favoarea omogenității ansamblului și accidentalul face loc structurii esențiale bine delimitate, adeseori poate chiar prea tranșant sub aspect coloristic. De aceea, dintr-o expunere omogenă, demnă de respect pentru că reflectă constanța preocupărilor, se detașează acele piese ale căror valori tonale se apropie optic, cazul lucrărilor intitulate : *Somova, Barajul, Ianuarie 1977, Peisaj la Zimnicea, Iarna în Transilvania* constituind un jalon calitativ în evoluția artistului, poate nu lineară și nici lipsită de dificultăți, dar în orice caz plasată sub semnul seriozității și al prospecțiunilor de esență pictural-constructivistă, negolite însă de poezia necesară.

Virgil Mocanu

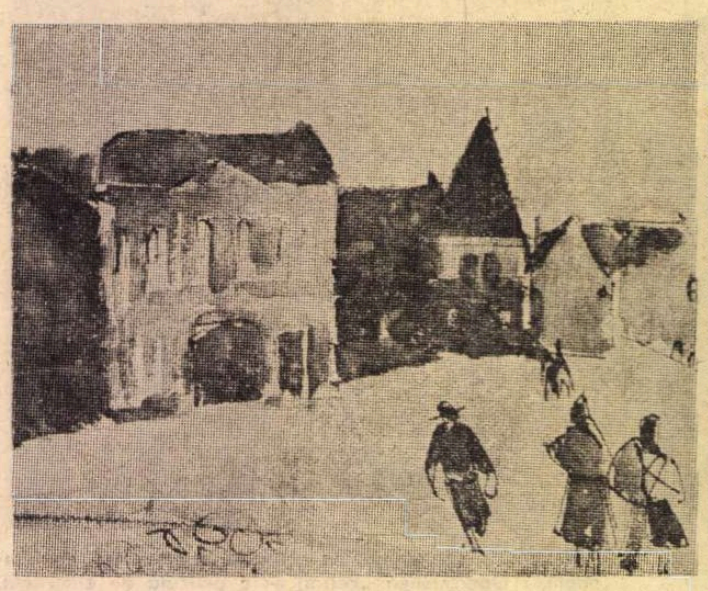

SILVIA CAMBIR : **Peisaj din Poiana Sibiului**

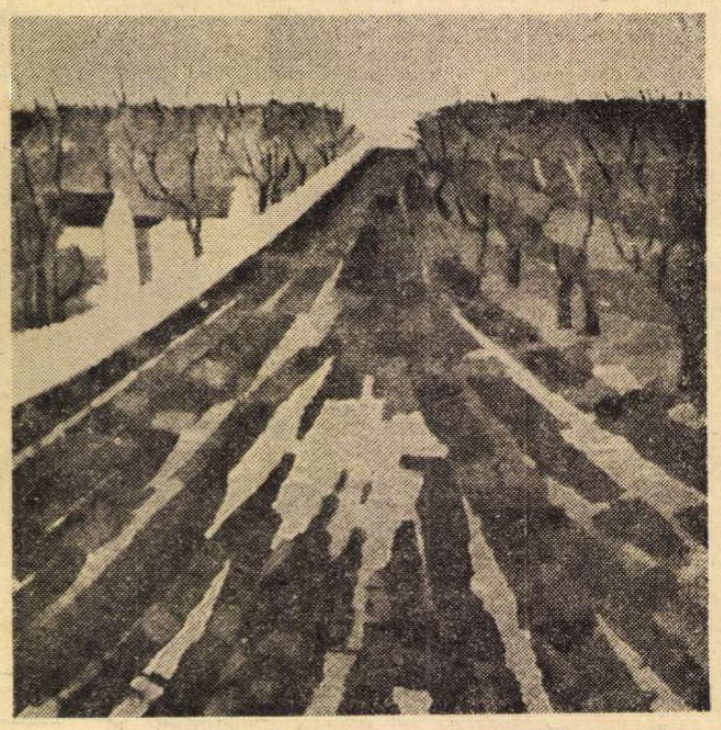

TEODOR RĂDUCAN : **Primăvara**

Muzică

Cronica discului

Recital de violă Alexandru Rădulescu

● BUCURÎNDU-SE de rezultatele actualei dezvoltări înfloritoare a artei noastre interpretative, manifestate în chip elocvent de-a lungul recent încheiatului Festival național „Cîntarea României", ca și prin succesele mereu reînnoite ale tinerilor muzicieni în confruntări internaționale de mare exigență și prestigiu, se cuvine să ne îndreptăm gîndul cald și recunoscător și spre maeștrii care au premers și pregătit asemenea recolte bogate. Creatorii de școală românească în cîmpul artei instrumentale și vocale, cei ce au continuat și perpetuat tradițiile deschizătorilor de drum pe tărîmul vieții concertistice românești, se cuvin cunoscuți și prețuiți de cei ce le preiau astăzi ștafeta, căci nici o virtuozitate, oricît de scăpărătoare, nu capătă valoare dacă nu slujește transmiterii unei emoții, unei încărcături sufletești sedimentate din experiențe de viață, din frumusețile adunate de înaintași — transmise astăzi cu un elan proaspăt și totuși conștient de ceea ce datorează trecutului. Pretutindeni se observă, de pildă, în activitatea discografică, un fenomen semnificativ : paralel cu cursa „înaltei fidelități", a noilor înregistrări ce concurează nu numai în credința față de gîndul compozitorului ci și — uneori cu precădere — în perfecționările și rafinamentele captărilor sonore sofisticate, melomanii îndrăgesc tot mai mult discurile realizate pe temeiul mai vîrstnicelor înregistrări recondiționate, ce permit retrăirea unor clipe de emoție adîncă și nerepetabilă create de marii interpreți de odinioară. Așa-numitele „Gravuri ilustre" sînt căutate cu pasiune și studiate cu rîvnă, pentru ca o anumită vibrație omenească și estetică cărora le dădeau glas, poate cu decenii în urmă, să rămînă în actualitate, să nu se piardă în negura vremii.

Maestrul Alexandru Rădulescu a fost dascălul, la violă, al multor tineri instrumentiști. El a fost martor și părtaș la o epocă mare a interpretării românești, cea luminată de geniul lui George Enescu. Membru în formația de quartet de coarde condusă de muzicianul muzicienilor, el ne-a împărtășit adesea impresiile prețioase culese de la concertele și repetițiile petrecute în preajma lui Enescu. Au fost ani, ani îndelungați, în care Alexandru Rădulescu însemna la noi prima autoritate în materie de violă — și mărturia grăitoare a acestei epoci o aflăm în istorica înregistrare a **Piesei de concert** de Enescu, interpretată, alături de compozitorul aflat la pian, și regravată, acum, ca document sonor principal al discului-recital dedicat de „Electrecord" valorosului nostru muzician. Este, în această interpretare, o duioșie, o căldură romantică a simțirii, o artă a nuanțelor de mișcare și culoare specific enesciană — și pe care măiestria de violist a lui Alexandru Rădulescu a înglobat-o și a prelucrat-o în chip personal. Sonoritatea catifelată, învăluitoare, a violei dă glasului instrumentului o putere reală de transmitere a unui mesaj „uman și frățesc" — cum spunea Enescu. Sînt înlănțuite, pe disc, o serie de interpretări, realizate în perioade diferite — identificate în timp mai cu seamă grație numelor partenerilor de la pian: regretatul Ion Filionescu pentru **Suita de arii și dansuri** de Henry Purcell și pentru **Andante**-le din **Sonata pentru violă și pian în fa minor** de Anton Rubinstein (și să nu uităm că Filionescu era încă un martor activ al serilor de muzică enesciene), Victoria Ștefănescu, înzestrată muziciană de cameră a zilei de azi pentru **Sonata Arpeggione** de Franz Schubert. Faptul atestă, de altfel, și longevitatea artistică a lui Alexandru Rădulescu, rămas vreme îndelungată unul din **stîlpii** orchestrei simfonice a Filarmonicii „George Enescu" și ai orchestrei de cameră „București". Frazarea largă, pururi expresivă, subordonarea strictețiii metronomice în fața respirației firești a desfășurării muzicii, vorbirea „de la inimă la inimă" sugerată de timbrul violei, iată frumusețe și învățăminte sugerate din plin de acest disc-portret (ECE 01311) intrat cu depline drepturi în patrimoniul de preț al istoriei interpretării muzicale românești.

Alfred Hoffman

adas
ADMINISTRAȚIA ASIGURĂRILOR DE STAT

AVANTAJELE ASIGURĂRILOR MIXTE DE VIAȚĂ

Printre numeroasele forme de asigurări facultative puse la dispoziția cetățenilor de către ADAS este și „asigurarea mixtă de viață".

Această asigurare constituie un sprijin bănesc pentru cel care o contractează sau pentru familia sa în cazul survenirii unor evenimente neprevăzute asigurate și, totodată, dă posibilitatea asiguratului să economisească în mod planificat o anumită sumă de bani pe care o va primi la expirarea poliței.

Asigurarea mixtă de viață se practică și în alte trei variante, realizate prin extinderea protecției asupra unui număr mai mare de persoane, prin majorarea cuantumului sumei asigurate în cazul survenirii unor anumite evenimente asigurate, ori prin prelungirea în timp a prestațiilor ADAS.

Astfel, în **„asigurarea familială mixtă de viață"** se cuprind toți membrii familiei în vîrstă de la 5 ani la 60 de ani, oricare dintre aceștia putînd încasa suma asigurată

Prin **„asigurarea mixtă de viață și suplimentară de accidente"**, în cazul urmărilor accidentelor cuprinse în asigurare, suma înscrisă în poliță se plătește majorată de 6 ori.

Prin **„asigurarea mixtă de viață cu pensie pentru urmași"** se garantează primirea eșalonată a unor sume de bani de către urmașii asiguratului.

Asigurările menționate prezintă o serie de avantaje, dintre care enumerăm :

- Sînt accesibile tuturor persoanelor în vîrstă de la 16 ani pînă la 60 de ani.
- Se pot contracta pe termene de la 5 la 20 de ani.
- Primele de asigurare sînt convenabile, diferențiate în funcție de vîrsta persoanei ce se asigură, de durata asigurării și de suma asigurată și pot fi achitate și în rate.
- La expirarea asigurărilor la care primele au fost plătite pentru întreaga durată prevăzută în poliță, sumele asigurate se majorează cu 10%.
- Asigurările participă la tragerile de amortizare lunare și speciale.
- Sumele cuvenite pentru cazurile de invaliditate permanentă parțială se plătesc majorate cu 25%.

Pentru a beneficia neîntrerupt de toate foloasele ce le oferă asigurările, este necesar ca ratele de primă să fie achitate la termenele stabilite.

Pentru relații suplimentare și contractarea de asigurări cei interesați se pot adresa responsabililor cu asigurările din unitățile socialiste, agenților și inspectorilor de asigurare sau, direct, oricărei unități ADAS.

UN CONCEDIU PLĂCUT LA HANURILE COOPERAȚIEI DE CONSUM!

În cele mai încîntătoare zone ale țării noastre, unitățile turistice ale cooperației de consum vă oferă condiții optime de popas și recreere: camere cu confort modern, restaurante unde puteți servi mîncăruri gustoase, cu specific tradițional și local. Iată cîteva dintre numeroasele hanuri unde sînteți așteptați:

- **HANUL DE LA RĂSCRUCE** – în zona de agrement a orașului Arad (D. N. 7)
- **HANUL MĂGURA** – la 16 km. de Bacău (D. N. 11)
- **HANUL SUCEVIȚA** – în apropierea mînăstirii Sucevița, jud. Suceava.
- **HANUL „DEALUL VIILOR"** – la Bălăușeri, jud. Mureș, pe șos. națională București-Sighișoara-Tg. Mureș, la intersecția cu șoseaua spre Sovata.
- **HANUL „PINTEA VITEAZU"** – pe muntele Gutîi, la 25 km. de Baia Mare.
- **HANUL SOVEJA** – în localitatea cu același nume din jud. Vrancea.
- **HANUL BRÂNCOVENESC** – la Simbăta de Jos, jud. Brașov.
- **HANUL „TIBISCUM"** din Caransebeș, pe malul Timișului.
- **HANUL „RĂREȘOAIA"** din Hîrlău, jud. Iași.
- **HANUL PRAID** din localitatea cu același nume, jud. Harghita.

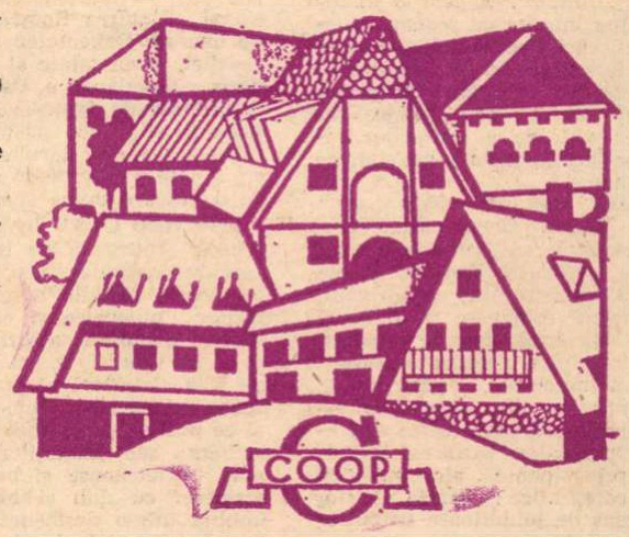

Se pot reține locuri, din timp, la unitățile turistice ale cooperației de consum prin AGENȚIA UNIVERSALCOOP din holul casei de bilete a Sălii Palatului, str. 13 Decembrie nr. 26, telefon 14 52 09.

MESAJ DE PACE

Moment din spectacolul de gală oferit, în deschidere, de laureaţii Festivalului naţional „Cîntarea României".

ORGANIZAREA unui mare festival european al prieteniei prin artă continuă preocuparea şi, am spune, vocaţia culturii româneşti pentru universalitate. **Noi am fost şi sîntem animaţi de ideea nobilă** că arta constituie una din posibilităţile cele mai eficiente de înţelegere şi apropiere între popoare. Acest festival, consacrat creaţiei şi interpretării muzicale în toate genurile, ilustrează în modul cel mai propriu dorinţa artiştilor români de schimb de experienţă şi idei cu colegii lor de pretutindeni, efortul de a contribui la o mai dinamică circulaţie a valorilor spirituale. **„Muzica** — spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu la Adunarea generală a compozitorilor şi muzicologilor din decembrie 1968 — **are minunata capacitate de a se face înţeleasă pe toate meridianele ; ea are limba ei proprie, internaţională, care nu cunoaşte graniţe şi care tocmai de aceea înlesneşte comunicarea directă şi apropierea între oameni şi popoare. Muzica trebuie să fie un mesager al dorinţei popoarelor de a trăi în pace şi bună înţelegere, de a pune geniul uman în slujba construcţiei, a progresului şi bunăstării maselor, şi nu a războiului şi distrugerii".**

Sub acest semn benefic se întîlnesc la Bucureşti reputaţi muzicieni, prestigioase ansambluri şi formaţii, teatre de operă şi balet, de operetă, orchestre de muzică uşoară, solişti de mare popularitate, dirijori renumiţi, din mai multe oraşe ale ţării noastre, precum şi din Iugoslavia, Statele Unite ale Americii, Ungaria, Belgia, Turcia, Uniunea Sovietică, Bulgaria, Finlanda, Cehoslovacia, Elveţia, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germania, Italia, Danemarca, Spania, Grecia, Canada, Franţa, Austria, Olanda, Polonia. E o adevărată sărbătoare, făcînd din Bucureşti, pentru o săptămînă, o veritabilă capitală a muzicii mondiale. Sălile noastre — de la impunătorul Ateneu Român pînă la modesta şi primitoarea Operetă — adăpostesc cu ospitalitate concertele în programe zilnice — începînd de la zece dimineaţa la miezul nopţii. Conlucrarea directă între compozitori, orchestre, dirijori şi soliştii români şi străini oferă un nou exemplu, pe linia unei vechi şi statornice tradiţii româneşti, de înţelegere în gingaşul teritoriu al muzelor. Festivalul european se înscrie astfel, în acest anotimp politic şi cultural, ca o amplă uvertură a prieteniei popoarelor, uvertură a unei armonioase simfonii sub semnul păcii şi al umanismului contemporan.

Consemnăm, în coloanele alăturate, opiniile cîtorva din participanţi referitoare la semnificaţiile acestui eveniment în plină desfăşurare pe scenele bucureştene.

„R. L.

Ion Voicu: „Sub semnul prieteniei"

— Ce înseamnă pentru dv. Festivalul european al prieteniei ?

— Un eveniment care se înscrie în peisajul cultural internaţional ca o manifestare complexă, deosebit de importantă. Sub acest semn, scump tuturor popoarelor lumii, al prieteniei, artişti din numeroase ţări europene, din Statele Unite ale Americii şi din Canada (ţări semnatare ale documentelor adoptate la Conferinţa de la Helsinki) vin în capitala României socialiste pentru a aduce nu numai un mesaj artistic, ci şi unul de înfrăţire a tuturor în slujba celui mai ardent deziderat — pacea.

Îi aplaudăm aici, la Bucureşti, pe Roberto Benzi şi pe Carlo Maria Giulini — primul la pupitrul Filarmonicii „George Enescu", al doilea conducînd orchestra simfonică a Academiei naţionale „Santa Cecilia" din Italia —, pe violoncelistul austriac Heinrich Schiff şi soprana finlandeză Rita Auvinen, ansamblul Teatrului Academic de Stat de operă şi balet „Taras Sevcenco" din Kiev, quartetul de coarde din Berlin, precum şi numeroase formaţii corale, camerale, folclorice şi de muzică uşoară din Cehoslovacia, Iugoslavia, R. F. Germania, Spania, Grecia. Festivalul îşi propune, aşadar, o arie largă de manifestări în genuri diverse ale muzicii. Alături de artiştii străini evoluează solişti şi ansambluri de prestigiu din ţara noastră.

— Ce perspectivă credeţi că are această manifestare de anvergură ?

— Dincolo de importanţa culturală, Festivalul european al prieteniei se înscrie ca un act de majore semnificaţii politice. Organizat în spiritul prevederilor Conferinţei de la Helsinki şi avînd loc în întîmpinarea celei de la Belgrad — Festivalul este un îndemn la colaborare şi o demonstraţie că aceasta este posibilă. Iar găzduirea Festivalului de către ţara noastră exprimă — în plan cultural — politica de pace şi prietenie pe care România o duce cu neabătută consecvenţă.

Lola Bobescu: „O idee extraordinară"

— Lola Bobescu, iată-vă din nou în România, de această dată ca solistă şi dirijoare a Ansamblului de corzi „Eugène Ysaye" al Orchestrei de cameră din Wallonia, participantă la o manifestare internaţională iniţiată de România. Ce semnifică pentru dumneavoastră acest festival ?

— Este în primul rînd o idee extraordinară şi demnă de urmat, organizarea unui festival de acest gen, care facilitează mai buna cunoaştere şi comunicare între muzicieni din diferite ţări ale lumii, pe de o parte, şi între muzicieni şi public pe de altă parte. Este o manifestare de elită, cu rezultate excepţionale pe plan artistic, muzical, graţie prezenţei unor personalităţi ale vieţii muzicale internaţionale şi a unor formaţii cu renume în marile săli de concerte ale Europei şi ale lumii. În acelaşi timp, este o manifestare cu rezultate remarcabile pe planul comunicării umane. Şi este deosebit de semnificativ că această iniţiativă aparţine României, ţară de care mă simt legată prin origine şi afinităţi, ţară iubită în lume pentru marea sa deschidere şi receptivitate pentru tot ce popoarele creează mai valoros, ţară care a dat la rîndul ei lumii mari oameni de artă şi mari muzicieni, ţară frumoasă, cu oameni deosebit de primitori.

— Aţi oferit publicului surpriza unei orchestraţii ce vă aparţine, după melodia Ciobănaş cu trei sute de oi. **Iată o întoarcere spre folclor, semnificativă, despre care v-aş ruga să ne spuneţi cîteva cuvinte, legate firesc de multiplele posibilităţi de inspiraţie pe care arta populară le oferă muzicii culte.**

— Am făcut într-adevăr o surpriză publicului orchestrînd o melodie populară românească pentru specificul unei orchestre de cameră. Am făcut-o din mare admiraţie pentru folclorul românesc, şi pentru dezvoltările cu totul excepţionale pe care el le oferă muzicii culte. Şi aş aminti aici numele marelui Enescu, care a valorificat atît de strălucit temele fundamentale ale folclorului românesc. Eu nu sînt compozitoare, dar bogăţia şi varietatea acestui folclor m-au determinat să încerc această orchestraţie şi să intenţionez să fac o suită de concerte cu mai multe cîntece populare româneşti.

CRONICA FESTIVALULUI

Seara inaugurală

SPECTACOLUL INAUGURAL a reprezentat o concentrare impresionantă de forţe muzicale şi coregrafice româneşti, aducînd în rodnica întîlnire artistică internaţională prelungirea prea plinului de vitalitate şi frumuseţe izbucnit în chip atît de revelator în zilele tumultuoasei „Cîntări". A fost o înlănţuire de clipe intense ce puteau genera nesfîrşiri, căci fiecare solist, fiecare formaţie formulau doar insemnele măiestriei lor, ce se cuvine şi merită contemplată aparte, pe îndelete, în desfăşurarea viitoare a ceasurilor îndrăgostiţilor de frumos de la noi şi de pe toate meridianele.

Am urmărit mai întîi „Madrigalul" dirijat de Marin Constantin. Corul nostru de cameră reprezentativ a găsit mijlocul de a aborda domenii foarte felurite ale repertoriului (madrigalul clasic, cîntecul românesc de delicată inspiraţie folclorică, imnul patriotic, pagina de inscripţie a noilor sonorităţi vocale contemporane), păstrîndu-şi mereu identitatea de noblеţe echilibrată, de mergere dreaptă către adevărul tuturor muzicilor. Urmează individualităţi proeminente ale solisticii vocale şi coregrafice : Maria Nistor Slătinaru, glas de pilduitoare frumuseţe lirică, sensibilitate curată şi emoţionantă ; Gheorghe Crăsnaru, temperament dramatic atotprezent, în ultima vreme, oriunde se cere o voce gravă şi un devotament neţărmurit pentru cauza muzicii noastre ; Magdalena Popa, dansatoare dintre acelea puţine care te fac să uiţi abilitatea tehnică în faţa expresivităţii intense şi tulburătoare a plasticii întregii lor fiinţe. Şi apoi, orchestra de cameră „Bucureşti", animată de Ion Voicu, ţesînd sonorităţi îngrijite, migălite cu dragoste şi chemare. Preluarea moştenirilor violonistice româneşti apare atrăgător sintetizată de grupul de solişti ai **Concertului pentru patru viori** de Vivaldi : Ion Voicu, Varujan Cozighian, Mihaela Martin, Lenuţa Ciulei.

Succesiunea ansamblurilor de cîntec şi dans folcloric de pe toate meleagurile ţării — laureate la Festivalul naţional „Cîntarea României" — rămîne de neuitat. Delicateţea lirică şi chiotul veseliei, păsul tainic al doinei şi trepidaţia obsedantă a **Căluşului**, risipa incredibilă de fantezie din costume — toate reunite de pasiunea artiştilor populari care se dăruiesc total în fiece clipă, iată o experienţă de viaţă şi artă de o valoare unică şi nepreţuită.

THE RED CLAY RAMBLERS sînt o echipă muzicală de tineri americani care reconstituie cu o naturaleţe fermecătoare stadiile originare ale legăturilor puternice şi complexe dintre muzica populară a ţării lor şi ceea ce avea să reprezinte, cu timpul, stadiul de artă elaborată al jazz-ului. Cîntece **spuse** cu mult haz, solo-uri de trompetă ce prevestesc vremea improvizaţiilor briliante ale faimoşilor virtuozi, isonuri prietenoase şi încăpăţinate de scripcari cu duh şi har — toate se îmbină într-o desfăşurare prietenoasă, lipsită de morgă şi solemnitate, infinit de cordială şi comunicativă.

RITA AUVINEN — EERO HEINONEN sînt mesageri ai muzicii finlandeze care ne-au oferit o seară de miniaturi vocale şi piese pentru pian de incontestabilă ţinută profesională şi de farmec nordic specific. **Cîntăreaţa** care se mîndreşte că a fost, în Operă, partenera faimosului bas compatriot Martti Talvela şi pe a cărei hartă de activitate se află o seamă de centre culturale ale patriei sale — Lahti, Savonlinna, Turku, Tampere şi, desigur, Helsinki — excelează în poezia filtrată de melancolie a liedurilor lui Jan Sibelius. Are însă o inteligenţă stilistică atotcuprinzătoare şi nu ne mirăm să aflăm că participă activ la propagarea creaţiei contemporane finlandeze : Merikanto, Sanninen, Marttinen şi — cel mai faimos dintre noii compozitori — Kokkonen, cu recenta sa operă **Ultimele tentaţii.**

Acompaniator desăvîrşit în muzicalitate şi simţ al cooperării, Eero Heinonen rămîne, ca solist, ataşat îndeosebi domeniului sonorităţilor evocatoare **(Preludiile** de Debussy), fără să uite să ne împrietenească şi el cu o concisă **Sonată** de Sibelius, venită din multe izvoare stilistice şi cu o bine construită şi riguros ritmizată **Introduzzione e toccata** de Englund.

Mihail Hobu

Premieră absolută

SIMFONIC, agenda bogată a Festivalului a fost inaugurată la Ateneu prin contribuţia Filarmonicii „George Enescu". De altfel, cu cele două programe dirijate pe rînd de Mihai Brediceanu şi Roberto Benzi, Filarmonica apare cea mai solicitată formaţie din Festival în calitatea ei de primă orchestră a ţării. Concertul din seara zilei întîia, condus cu intuiţia muzicală şi meşteşugul lui Mihai Brediceanu, a cuprins o unică şi amplă lucrare, oratoriul intitulat **Soarele neatîrnării** de Gheorghe Dumitrescu. Dintotdeauna fresca a fost modalitatea de elecţie a acestui autor, care îşi stăpîneşte discursul prin amploarea gesturilor şi prin meşteşugul de a-l conduce în planurile vaste ale timpului şi spaţiului. Ca şi oratoriile sale anterioare, acesta, ultimul, din 1975, atestă în conştiinţa autorului o stare sincretică, o stare de nediferenţiere între verb şi sunet, cu origini în arta populară.

La Gheorghe Dumitrescu compoziţia muzicală porneşte de la asamblarea şi structurarea libretului care condiţionează direct forma liberă a decurgerii muzicale. **Soarele neatîrnării** ar fi prin text o baladă, menită să proiecteze poetic eroismul românesc din Războiul pentru independenţă în lumina legendei ori a fantasticului prin ferestre deschise spre '77, cu versurile anonime la modul folcloric sau prin rînduri semnate de Eminescu, Alecsandri, Alecu Russo, Cîrlova, Coşbuc... Această construcţie din colaje se constituie în patru părţi distincte ale oratoriului. Ar fi : motivaţia, adică procesul dialectic de acumulare, lupta, apoteoza, în fine, meditaţia, perspectivarea faptului în istoria neamului. Muzica urmează acelaşi procedeu de principiu.

Ultimul tablou al compoziţiei este discret sub aspectul angajării instrumentelor dar eficient sub raport expresiv. Recunoaştem şi aici amprenta gîndirii neoclasice din simfonismul secolului nostru. Iar genul în care excelează această muzică este marşul. Din acest punct de vedere marşul intitulat **De la Dunăre la Mare** prin inconstanţele metricii şi ingeniozitatea refrenului scurt ca o interjecţie are toate şansele să devină o piesă de mare popularitate. Cu distribuţia solistică strălucitoare (Mariana Stoica, Martha Kessler, George Lambrache şi Gheorghe Crăsnaru) precum şi cu excelentul cor pregătit de Vasile Pintea, oratoriul **Soarele neatîrnării de Gheorghe Dumitrescu a beneficiat** de o premieră în optime condiţii.

ŞI COLABORARE

Carlo Maria Giulini: „Un limbaj spiritual comun“

— Domnule Giulini, participați, ca dirijor al orchestrei simfonice a Academiei naționale „Santa Cecilia“ din Roma, la acest mare festival al prieteniei, organizat la București. Ce sentimente vă animă în amplul dialog pe care România, în dorința ei constantă de stimulare a unei active și autentice circulații a valorilor, îl propune țărilor Europei, și întregii lumi, convinsă fiind de contribuția pe care fiecare popor o poate aduce la patrimoniul culturii universale ?

— Particip la acest festival cu sentimentul unui muzician care încearcă să dea tot ce are mai bun în el, unui popor prieten. Ne bucurăm realmente că am avut posibilitatea să participăm la o manifestare ce reunește reprezentanți dintr-un impresionant număr de țări, lucru remarcabil, dovadă a faptului că muzica constituie una din căile cele mai directe pentru a ajunge la o mai bună cunoaștere, la o mai profundă înțelegere între popoare. Cred în forța de penetrație a muzicii și în capacitatea sa de a se adresa direct și cu mare efect sensibilității tuturor oamenilor. Iată de ce consider mai mult decît oportună organizarea unei astfel de manifestări internaționale, în care se dă ocazia reprezentanților unor țări diferite ca regim și tradiție culturală, să comunice prin intermediul acestui limbaj internațional, accesibil oricărui public, muzica, și implicit să se cunoască mai bine, să angajeze un dialog dorit de noi toți și în viitor cît mai fructuos.

— Ce semnificație acordați, pe linia celor spuse pînă acum, organizării acestui festival paralel cu desfășurarea reuniunii de la Belgrad ?

— Am spus că arta în general, și muzica în special, este unul din mijloacele cele mai directe și mai utile de întîlnire între oameni, pentru găsirea unui limbaj spiritual comun. Sînt profund convins că dincolo de deosebirile existente, ceea ce animă popoarele este dorința fundamentală de a trăi în pace, de a se cunoaște, de a se bucura de viață. Festivalul de la București este o concretizare a intențiilor care îi animă pe participanții la reuniunea de la Belgrad, o replică pe plan cultural, un prilej oferit artei autentice de a-și pune în valoare marea ei forță militantă, puterea de a apropia oamenii. Această angajare în atingerea țelului comun, binele omului, este esențială : nu o atitudine pasivă, ci o voință fermă, activă, de cooperare pentru îmbunătățirea relațiilor internaționale.

— Arta este, într-adevăr, unul din mijloacele de apropiere între popoare ; ea este în același timp o cale de apropiere între generații ; după cum știți, de curînd, cu ocazia vizitei premierului Giulio Andreotti în țara noastră, s-a semnat un document comun româno-italian de colaborare și schimburi în variate domenii, implicit culturale, între tinerii români și cei italieni. De altfel, printre tinerii muzicieni români se găsesc și foști bursieri ai Academiei „Santa Cecilia“. Iată deci o dovadă a colaborării în muzică și a interesului deosebit pe care tinerii în general, îl manifestă pentru muzică în momentul de față...

— Am observat, într-adevăr, în ultimii ani o reorientare a poziției tineretului față de muzică, chiar în unele țări care nu au tradiție muzicală. În orchestra pe care o conduc, din cei 116 membri, mare parte sînt tineri. Publicul, care ne-a primit atît de călduros aici, este un public întinerit : pretutindeni tineretul participă la viața muzicală, caută și găsește în muzică idei mari, generoase, frumoase valori general umane pe care dorește să le descopere și să le cultive, și acesta este un lucru minunat, care ne îndreptățește speranțele de viitor.

Vladimir Filipovici Kulakov: „Fertil schimb de valori“

— Vladimir Filipovici Kulakov, ca director al Teatrului Academic de operă și balet din Kiev, instituție culturală de prestigiu, sînteți în măsură să se spuneți opinia dumneavoastră, și a ansamblului pe care îl conduceți, în legătură cu participarea la acest festival european al prieteniei și la rolul pe care asemenea manifestări îl au în promovarea la dimensiuni universale a unui autentic umanism, în realizarea unui climat nou în relațiile internaționale, prin stimularea raporturilor culturale.

— Este foarte plăcut pentru noi să luăm parte la acest festival. Și credem că prin mijloacele pe care arta ni le pune la dispoziție, putem contribui la mai buna cunoaștere a culturilor popoarelor noastre, la o apropiere pe care realitatea contemporană o impune în apărarea marilor idei ale progresului, ale libertății. Contactele de acest gen facilitează un fertil schimb de valori între popoare diverse, care-și transmit în acest fel tot ce au mai valoros — idei, principii de viață, aspirații, tradiții. Cred că festivalul de la București, amplă desfășurare de forțe artistice din multe țări europene, va constitui o bază, un punct de plecare în intensificarea schimburilor de valori culturale, datorită varietății de expresie artistică și calității exceptionale a formațiilor și solistilor prezenți, va stimula receptivitatea față de mesajul militant al operelor cu adevărat valoroase, umaniste, capabile să contribuie la desăvîrșirea personalității umane prin artă.

Teatrul nostru desfășoară de mai mulți ani o colaborare rodnică cu teatrele de operă și balet din țara dumneavoastră, artiștii dumneavoastră lirici sînt binecunoscuți și apreciați în Uniunea Sovietică, iată de ce, participînd la festival, ne simțim onorați dar și datori să răspundem căldurii și interesului cu care publicul ne-a primit, un public sensibil, receptiv, cu o înaltă pregătire intelectuală.

Karl Heinz Behrens: „Pasiunea pentru creația populară“

— Domnule Karl Heinz Behrens, sînteți conducătorul grupului de 35 de persoane care reprezintă ansamblul din Schessel la acest festival. Care credeți că este contribuția pe care cunoașterea tradițiilor folclorice o poate aduce la întărirea relațiilor culturale și umane ?

— Noi salutăm această inițiativă a României de a organiza acest festival al prieteniei prin muzică, iar prezența folclorului — în acest context nu poate decît să contribuie la o mai bună cunoaștere și apropiere între popoare. La ora actuală se poate remarca o revitalizare a folclorului și a interesului pentru folclor pe plan international dat fiind tezaurul de simțire, de gîndire, pe care el îl vehiculează, extraordinara încărcătură filosofică și umană pe care o transmite din generație în generație, păstrînd specificul temperamental al unui popor. Iată de ce ansamblul nostru și-a luat dificila misiune de a cultiva tradițiile folclorice din zona de nord a Germaniei federale, preocupîndu-se în special de păstrarea autenticității portului, cîntecului și dansului, ca o garanție a valorii. Am participat la multe festivaluri internaționale, la unele din ele am putut vedea evoluînd ansambluri folclorice românești și am admirat deosebita varietate și bogăție a folclorului dumneavoastră.

Tunc Ünver: „O contribuție valoroasă“

— Ați mai concertat la București ?

— Nu. Sînt pentru prima oară în țara dv. Voi rămîne doar o săptămînă, din păcate. Cred însă că un eveniment de amploarea acestui festival este un cîștig. Trăim o epocă în care oamenii încearcă să se facă înțeleși, încearcă să înțeleagă, să întrețină un dialog, iar arta, muzica, este o limbă internațională, și o reuniune ca acest festival are, fără îndoială, o mare utilitate. Organizarea lui înaintea reuniunii de la Belgrad reprezintă o contribuție valoroasă la transpunerea în viață a principiilor enunțate la Helsinki. Este semnificativă participarea atîtor artiști străini la acest festival. Sînt convins că ei vor duce în țările lor o amintire minunată.

Interviuri realizate de
Carmen COTULBEA și Paul SILVESTRU

Ziua a doua a înscris un semnificativ concert oferit în Studioul mare al Radioteleviziunii de corul bărbătesc „Sängerlust“ din Steyer (Austria), aflat în decurs de doi ani la al doilea turneu în țara noastră. Vajnica formație se mîndrește cu o continuitate de 130 de ani și cu o distincție națională de artă și de cultură. În programul unde a predominat muzica în stil rustic aveam să urmărim bucuria de a face muzică în colectiv sub conducerea autenticului animator care este dirijorul Gerald Reiter și arta de a comunica această stare publicului.

Manifestarea de la Radioteleviziune s-a încheiat cu un concert de selecții din opere cu acompaniamentul muzical al lui Carol Litvin și Orchestrei de studio. A fost o selecție din cele mai reușite realizări ale solisticii noastre de operă : aria lui Andrea Chénier din omonima operă a lui **Umberto Giordano**, duetul din **Trubadurul** lui Verdi, aria reginei nopții din **Flautul fermecat** de Mozart, în fine, pitorestile cîntece **Doina Stăncuței** de Tiberiu Brediceanu și **Comorile patriei** de Liviu Ionescu. Meritul lui Nicolae Herlea, Maria Slătinaru-Nistor și Silvia Voinea este de a fi oferit publicului din acea seară, cu totală dăruire, aceste performanțe ale artei interpretative românești.

Hovanscina de Modest Mussorgski în feerica punere în scenă a Teatrului Academic de Stat de operă din Kiev a fost evenimentul aplaudat la Opera Română în ziua a treia a festivalului, iar la Ateneul Român publicul a aplaudat apariția cuceritoare a Lolei Bobescu în fruntea Orchestrei de cameră din Wallonia. Dar despre aceste evenimente, în numărul viitor.

Radu Stan

Culorile folclorului

AM URMĂRIT, în cadrul Festivalului european al prieteniei, două spectacole susținute de ansamblul iugoslav Kolo și de un grup vocal instrumental alcătuit din patru interpreți maghiari. Ansamblul belgrădean Kolo a luat ființă în anul 1948, în intenția de a interpreta cîntece și dansuri de pe întreg cuprinsul țării vecine și prietene. Acum, după aproape 30 ani de existență, membrii formației se pot mîndri cu autografele semnate la peste 2 000 reprezentații susținute în întreaga lume. Pe scena festivalului, valoroșii dansatori și cîntăreți s-au întrecut în a ne demonstra o deosebită virtuozitate coregrafică, muzicalizată permanent cu isonuri grave sau cîntece zise în ritmul pașilor mici. Dansurile macedonene, dansurile silențioase din Bosnia, cîntecele și jocurile din Croația și mai ales atrăgătoarele creații din ținutul Voievodinei voiau parcă să demonstreze, în seara concertului, odată în plus, că în dans se învederează o esență comună a oamenilor de pretutindeni, veche de cînd această artă face parte dintre necesitățiile vitale. Nu am reda complet impresia foarte bună produsă de interpreții ansamblului iugoslav dacă nu am spune că bogăția și varietatea costumelor completau fericit intențiile concertistice, aducînd o notă de distincție și sobrietate. Autorii coregrafiilor se numesc Dragomir Vukovici, Ivo Otrin, Olga Skovran, iar semnatarii partiturii muzicale Petar Iosimovici, Creșimir Baranovici și Zvetolik Pascian.

Quartetul de coarde din Berlin (R.D. Germană)

INTENȚIONÎND realizarea unei muzici folclorice cu conținut cameral, cei patru interpreți maghiari mînuiau o vioară, apoi un instrument ciudat — amestec de cimpoi și mandolină, avînd însă claviatură — și un contrabas, punîndu-și serviciile în slujba susținerii solistei Martha Sebestyen. Toți cei patru tineri au dovedit calități de foarte buni interpreți, jocul lor instrumental fiind construit pe esențe folclorice maghiare, care, de multe ori, erau prezentate obstinat sau așezate în forme variaționale cu schimbări minime, totdeauna însă urmărind construcții muzicale atrăgătoare. Cîntecele de nuntă ale sopranei — interpretate fără nici un acompaniament — sau verbunkurile și ceardașurile, suita de dansuri românești din Transilvania, mărunțelul, ardeleneasca, hațegana, învîrtita, precum și cîntecele pe versurile poeților maghiari au constituit un repertoriu ales cu mult gust și deosebit de variat. Tinerii interpreți făceau loc, în cîntul lor, drumurilor melodice baladești sau jocurilor îndrăcite cu rapide întorsături ale frazelor muzicale, nelipsind nici atrăgătoarele refugii ale solistului violonist pe coarda sol a instrumentul său. Conducătorul formației, Ferenc Sebö, știa să agrementeze, în diverse maniere, stilul de prezentare al fiecărei lucrări, astfel încît cele optzeci de minute ale concertului s-au scurs pe nesimțite, la sfîrșit obsedîndu-ne parcă sinceritatea expresiei Marthei Sebestyen.

Anton Dogaru

Meridiane

Leonardo Sciascia în maniera lui Stendhal

● Răscolind arhive și urmărind, ca în majoritatea cărților sale, o pantă liniștită, provincială, autorul lui **Todo Modo** evocă în **Cuțitarii** (apărută la Paris în „Les Lettres nouvelles") Sicilia din epoca Risorgimento-ului, abia debarasată de Bourboni. O Sicilie în care se organizează asasinate, în care domnește dezordinea, se urzesc comploturi. „Stendhal ar fi fost încîntat" — apreciază Angelo Rinaldi în „L'Express", recunoscînd în această carte toate elementele care-i plăceau : concizia, ironia, pasiunea și eleganța stilului.

Kurt Vonnegut

● Este scriitorul american cel mai citit astăzi în U.R.S.S., unde **Player piano,** tradusă în 1967, s-a vîndut în 200 000 ex., iar **Culcușul pisicii,** în 1970, în 100 000 ex. Alte romane — printre care, **Abatorul** și **Breakfast-ul campionului** au fost publicate în „Novîi Mir", „Inostrannaia literatura". În 1975, după **Abatorul** s-a montat o piesă care a fost jucată la Teatrul Armatei Roșii aproape întreg anul. O culegere din operele citate e programată să apară în 1978.

Festivaluri de vară

● Pînă la 26 iunie, Viena va fi în plin sezon muzical. Pe afișe : Karajan cu trei producții lirice, apoi, din marele repertoriu : **Norma, Freischütz, Othello, Tetralogia, Faust, Medeea** ș.a.

La Bayreuth, între 23 iulie și 26 august, din nou echipa Boulez-Chéreau-Peduzzi cu **Ring**-ul wagnerian, căruia îi vor succeda spectacole cu **Parsifal, Tristan, Tannhäuser.**

Cam în același timp, la Salzburg vor avea loc spectacole cu șase opere : **Il Sant' Alessio** de Stefano Landi, **Salomeea** de Richard Strauss, **Così, Don Giovanni** și **Titus** de Mozart, **Don Carlos** de Verdi.

Gongora omagiat de revista „Europe"

● Ultimul număr al revistei „Europe" este consacrat vieții și operei lui Don Luis de Gongora y Argote, poetul andaluz născut la Cordoba în 1561. Hispaniștii José Sanchis-Banus, Pierre Darmangeat, Charles Marcilly și Maurice Molhó propun un portret al poetului din Cordoba, situat cu precizie în epocă, și o panoramă analitică a unei opere care nu a încetat după secolul al XVI-lea de a suscita discuții pasionante și controverse. Numărul cuprinde, de asemenea, cîteva sonete de Gongora traduse de Bernard Sesé și studii care demonstrează bogăția, influența considerabilă și rezonanța totdeauna modernă ale autorului **Solitudinilor.** O serie de desene, un portret al lui Gongora de Picasso și mai multe reflecții ale lui Lorca, între care și aceasta : „mai mult decît Cervantes, Gongora merită să fie numit părintele limbii noastre", completează fericit numărul special al revistei „Europe".

„Omul care mergea în cap"

● Este titlul cărții (Ed. Flammarion) de mare succes al cărei autor, Patrick Segal, rămas infirm, la 20 de ani, de ambele picioare, a străbătut lumea singur, din Venezuela în Australia, din China în California, într-un fotoliu pe rotile.

Laureat al Premiului Caselor presei pe anul 1977 pentru această carte, Patrick Segal se remarcă prin dragostea sa de viață, prin optimismul său. Cartea înfățișează accidentul de pe urma căruia a rămas infirm, călătoriile, experiența colectivă de reeducare, aventurile individuale de globe-trotter. **Omul care mergea în cap** este o carte a solidarității, pentru că Patrick Segal vrea să-și împărtășească extraordinara sa experiență.

Acustica Teatrului Semper

● Actualmente în curs de reconstruire, Teatrul de operă Semper din Dresda, renumit cîndva pentru acustica sa, își va recăpăta, odată refăcut, și vechile calități sonore. Cercetători de la Universitatea tehnică din Dresda au procedat la o minuțioasă operație de testare acustică a unui model redus al Operei.

Fotografii ale scriitorilor

● Ziarista Gisèle Freund publică, la Ed. du Seuil, **Mémoires de l'oeil,** 89 de fotografii comentate, inedite ale unor scriitori pe care i-a cunoscut : S. de Beauvoir, Sartre, Joyce, Colette, Cocteau, Virginia Woolf. Autoarea este aceea care a scris răsunătorul reportaj **Evita Peron,** din anii '50, ea figurînd pe lista neagră a Comisiei de activitate antiamericană.

Paris — New York

● La Centrul Georges Pompidou s-a deschis o mare expoziție cu opere împrumutate de muzeele din S.U.A., semnate de pictori americani sau francezi. Totuși n-au traversat Atlanticul nici **Guernica,** nici **Domnișoarele din Avignon** de Picasso, nici **Doamna cu pălărie** a lui Matisse. Printre piesele — acum celebre — se pot vedea nu puține din pînzele artiștilor care în timpul războiului au trebuit să părăsească Parisul, refugiindu-se la New York : Léger, Masson, Ernst, Chagall, Tanguy, Hérlion. Tocmai această „perioadă new-yorkeză" este ilustrată cu precădere la actuala expoziție din capitala Franței.

Schițele lui Nguen Tuan

● Cea mai mare editură de literatură beletristică din Vietnam, „Van Hank", a publicat volumul **Schițe,** în care venerabilul prozator Nguen Tuan înfățișează lupta poporului vietnamez împotriva agresiunii, faptele de vitejie ale populației capitalei în perioada sîngeroaselor bombardamente asupra Hanoiului, actele de solidaritate internațională cu poporul vietnamez.

Alexandr Blok la Varșovia

● Editura poloneză „Czytelnik" a publicat cartea lui Adam Galis, **Cele 18 zile ale lui Alexandr Blok la Varșovia. Ea** a fost inspirată de unul din capitolele poemului neterminat **Pedeapsa,** în care poetul vorbește despre scurta sa ședere în capitala poloneză. Se intitula inițial **Poem varșovian,** ceea ce l-a incitat pe Adam Galis să meargă pe urmele lui Blok în Varșovia. A cercetat biblioteci și arhive din Varșovia, Cracovia, Moscova, Kiev și Leningrad, rezultatul fiind, după cum apreciază critica, „o carte extrem de interesantă și valoroasă din punct de vedere informativ".

Un premiu danez

● La Copenhaga a fost decernat cel de-al 14-lea **Premiu Leonnie Sonning,** pentru muzică, al cărui prim laureat a fost Igor Stravinski. El a fost urmat apoi de Leonard Bernstein, Sergiu Celibidache, Arthur Rubinstein. Laureatul este acum Olivier Messiaen.

Virginia Woolf — militantă politică

● Cu prilejul recentelor traduceri în franceză din operele Virginiei Woolf **(Trei guinee, Eseuri** și **Jurnalul),** presa (cf. „Le Nouvel Observateur", din 6—12 iunie 1977) pune în valoare, pe lîngă marele talent artistic, și atitudinile de ordin politic ale celebrei scriitoare. Fiică a unui eminent critic, Leslie Stephen, care a fost modelul **Egoistului** lui Meredith și s-a căsătorit cu fiica lui Thackeray, Virginia Woolf s-a născut (la 25.I.1882) în mediul cel mai reprezentativ al culturii epocii sale. Deși, din cauza sănătății fragile, n-a putut frecventa școala, ea s-a instruit în biblioteca părintească, una din institutoare învățînd-o limba greacă. În 1905, la moartea tatălui său, Virginia Woolf se instalează cu sora sa Vanessa, pictoriță, și cu frații săi, reîntorși de la Cambridge, la Londra, pe Bloomsbury Street, nr. 23. Este adresa care va deveni, timp de un sfert de veac, centrul de reuniune a tot ceea ce Anglia avea mai liberal și mai distins ca intelectualitate. Acolo pot fi întîlniți, între alții, Maynard Keynes, celebrul economist, Bertrand Russell, care avea să dea **Principia Mathematica,** T.S. Elliot... Se recepteaza, se cultivă, se discută impresionismul, cubismul și psihanaliza, injustiția socială, bergsonismul, Pirandello, Freud, Rilke, Italo Svevo. Majoritatea celor ce frecventează Bloomsbury Street 23 sînt socialiști, membri ai Partidului laburist. Virginia Woolf a fost nu numai secretara secției partidului laburist din Rodmel, dar a militat și în Comitetul de vigilență a intelectualilor împotriva fascismului, alături de Aldous Huxley, Charles Mauron, André Gide. A ținut numeroase conferințe asupra condiției feminine, publicate în 1929, volumul **Trei guinee** din 1938 prelungindu-i meditațiile asupra acestei teme. Aici ea stabilește o netă diferență între „o națiune pacifistă și o națiune a bărbaților", Mussolini și Hitler întrupînd în ochii ei monstrul bicefal care voia să reprezinte nu numai o ierarhie între sexe dar și între rase. Totodată, Virginia Woolf denunță prejudecățile de veacuri din societatea engleză, denunță marile colegii, universitățile și chiar bibliotecile ce erau interzise femeilor pînă spre finele secolului al XIX-lea. Ea militează pentru dreptul de vot al femeilor, ia parte la manifestații de stradă, sparge vitrine, ridicîndu-se împotriva „Tiranului" — care se voia „Bărbatul" în societatea britanică de acum 50 de ani. Dar o asemenea febrilă activitate, o asemenea pasiune revendicativă avea să ia sfîrșit : precum se știe, Virginia Woolf s-a sinucis la 28 martie 1941.

Prototipul unor eroine dostoievskiene

● Apollinaria Suslova (sora Nadejdei Suslova, prima femeie medic din

Rusia) locuia la Petersburg și se remarca printre frecventatoarele cursurilor publice de la universitate, fiind preocupată de problemele emancipării femeii. În 1861, ducîndu-se la redacția revistei „Vremia" cu manuscrisul primei sale scrieri literare, l-a cunoscut pe marele scriitor Feodor Dostoievski. Povestirea ei, **Deocamdată,** a apărut în același număr cu romanul **Umiliți și obidiți.** Îndrăgostită de Dostoievski, l-a însoțit în călătoriile lui, trecînd prin încercările descrise în romanul **Jucătorul,** despărțindu-se de el în 1867. Fiica lui Dostoievski și mulți cercetători ai operei lui F. Dostoievski consideră că A. Suslova este prototipul personajelor Polina din **Jucătorul** și Nastasia Filippovna din **Idiotul.**

„Drepturile de autor" au 200 de ani

● La 3 iulie 1777, Beaumarchais, care se sforța zadarnic să obțină detalii asupra încasărilor cu **Bărbierul din Sevilla,** a invitat pe toți autorii jucați la Théâtre Français să „supeze" la el acasă. Era primul apel la solidaritate care avea să ducă la instituirea „drepturilor de autor". Ca atare, S.A.C.D. (Societatea Autorilor și Compozitorilor Dramatici) din Franța celebrează acest bicentenar căutînd mijloacele cele mai bune pentru a-și sprijini membrii în noile condiții ale muncii lor de creație : radio, televiziune, cinema, teatru etc.

AM CITIT DESPRE...

O experiență

■ CHIAR atunci cînd duc o viață urîtă, sarbădă, frustrantă, oamenii nu-și pierd — dacă îl au, și nebănuit de mulți, dovedește Kenneth Koch, îl au — harul de a spune lucruri cu miez, lucruri frumoase, nobila aptitudine de a comunica expresiv stări sufletești, sentimente nuanțate. Reprimată de mediu, de lipsa de interes a celor din jur, de absența stimulilor culturali, înclinația spre creația lirică nu se pierde nici măcar atunci cînd ți-ai dus zilele fără să fii conștient că o ai. A învăța să scrie poezie femei și bărbați trecuți de 70, de 80 și chiar de 90 de ani, care și-au trăit existența activă ca accesorii fără drept de cuvînt ale societății — servitori, curieri, spălătorese, ajutori de bucătari — este o experiență cu toți coeficienții de dificultate împinși pînă la limita extremă. Prea evidente handicapuri fizice cu repercusiuni asupra intelectului, a capacității de recepționare și emitere a unor mesaje inedite, interzic acestor umili ajunși la vîrsta decrepitudinii orice speranță rezonabilă de a deveni, de abia de acum înainte, interesanți pentru alții.

Și totuși, Kenneth Koch a demonstrat că se poate. Acesta este sensul cărții lui, **N-am spus niciodată nimănui,** amintită săptămîna trecută la rubrica de față. Era cunoscut, pînă acum, ca inovator și expert în descătușarea puterii de creație a celor mici. I-a învățat, mai de mult, pe elevii unei școli din Manhattan, să facă poezii, pe care le-a publicat ulterior sub titlul **Dorințe, minciuni și vise,** împreună cu explicarea metodelor folosite pentru a elibera spiritele copiilor de tutela prejudecăților inhibante impuse de adulții din jurul lor. Altă carte a lui, **De unde-atîta roșu, roză ?,** propunea un sistem de familiarizare a școlarilor începători cu operele poetice capitale.

Cînd a intrat, împreună cu poeta Kate Farrell, în azilul „American nursing home" din Manhattan, a pornit dinspre capătul opus pentru a ajunge la aceeași concluzie care este, de fapt, crezul lui poetic : „Sînt convins că poezia îndeplinește cu adevărat o funcție și că este, cu adevărat, folositoare. Sînt convins că ea ne leagă de cuvintele pe care le folosim, de limbajul nostru și, de asemenea, că leagă aceste cuvinte de lucrurile care sînt în afara noastră, care scapă, în cea mai mare parte a timpului, controlului nostru și, în multe feluri, ne permite să stăpînim cumva aceste lucruri, să participăm la ele, să avem experiențe pe care altminteri nu le-am avea, să înțelegem anumite lucruri și să vedem lucruri pe care, altfel, nu le-am vedea".

„Alegeți o culoare și spuneți ceva despre ea", le-a cerut el bieților bătrîni. „Mai spuneți și altceva". „Mai adăugați ceva. Și încă ceva". Apoi le-a propus să-și închipuie că vorbesc cu luna sau cu stelele, să se întoarcă înapoi în timp pînă la un anumit moment, de pildă pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, să-și amintească o clipă de reculegere și așa mai departe. O continuă, tot mai profundă, imersiune în marea poezie americană, îi punea între timp în prezența unor sonorități, a unor împerecheri de cuvinte, a unor modalități de confesie pe care nu le bănuiseră niciodată. Nu putea spera să obțină în schimb mai mult decît „muzicalitatea vorbirii obișnuite și amintirile și simțămintele adunate într-o existență îndelungată". Ca niște bătrîni apatici, aparent senili uneori, să ajungă totuși la perceperea conștientă a acestei muzicalități, să fie dornici să o amplifice este, oricum, enorm. Kenneth Koch nu e preocupat de geriatrie, el nu a folosit poezia ca un antisclerozant. Ceea ce a vrut el era ca o mînă de oameni — 25 aici, alți cîțiva la un cămin de bătrîni din Cedar Falls — să nu plece din viață fără a fi cunoscut emoția creației estetice.

Kenneth Koch e pretențios cu bătrînii săi discipoli, le cere cît mai mult și menține tot timpul în fața lor — ca un țel ideal — imaginea poeziei bune, a operelor nemuritoare. Este un apostolat al comunicării, o luptă împotriva pielei cu care viața lipsită de poezie sufocă mințile. El demonstrează cît de mult pierde societatea supunînd pe atîția dintre membrii ei unui regim de exterminare spirituală.

Felicia Antip

Premiul internațional al cărții

● Pentru anul 1977, distincția atribuită lui Julian Behrstock (Statele Unite), fost director al secției „circulația informației și politica comunicației" la UNESCO. Decizia a fost luată la reuniunea de la Stockholm a Comitetului internațional al cărții, organism interprofesional reprezentînd editori, autori, bibliotecari și librari. Laureatul a fost recompensat „pentru remarcabila contribuție pe care a adus-o la cauza răspîndirii cărții", în special în domeniul promovării editării în țările în curs de dezvoltare.

„Beethoven..

... sau dragostea de libertate" este titlul filmului realizat cu prilejul a 150 de ani de la moartea titanului, de către Jean-Marie Grenier. Montaj audio-vizual despre viața și opera lui Beethoven, filmul este lucrat pentru a fi proiectat simultan pe 3 ecrane panoramice. Printr-un procedeu nou de proiecție, sincronizarea imaginii cu sunetul facilitează muzicii locul de prim plan; muzica lui Beethoven este interpretată de Karajan, Kubelik, Boehm și Kempff.

„Povestiri din Canterbury"

● Capodopera lui Geoffrey Chaucer (c. 1340—1400) — **Povestiri din Canterbury** a fost reeditată, fiind însoțită de un amplu studiu al scriitorului american John Gardner. Apărută în Editura „Knopf", opera acestui întemeietor al literaturii naționale engleze, care este un tablou sugestiv al societății medievale anglo-saxone, s-a epuizat într-un timp record, cititorii dovedindu-se avizi de literatura epocii respective.

Redeschiderea muzeului din Nafplion

● Unul din cele mai interesante muzee grecești, cel din Nafplion (Peloponez), va fi redeschis, după ce a fost reconstituit și reorganizat. Vor fi astfel puse la dispoziția publicului piese etnografice de o valoare inestimabilă, privind modul de viață, cultura și limba locuitorilor de pe meleagurile Greciei: colecții rare de costume naționale, țesături, podoabe și obiecte casnice datînd din cele mai vechi timpuri pînă în prezent.

„Ebene"

● Scriitorul spaniol Alberto Vasquez-Figueroa este autorul cărții cu acest titlu. Un roman dar și un reportaj fascinant denunțînd pe traficanții și cumpărătorii de sclavi de pe continentul african. Cartea este și o oglindă a Africii în transformare, a Africii rurale cu obiceiurile ei ancestrale, dar și a Africii citadine moderne.

Conferința internațională a muzeelor

● A 11-a Conferință generală a Consiliului internațional al muzeelor s-a desfășurat succesiv la Moscova și Leningrad. Tema principală: rolul muzeelor în întrepătrunderea culturilor și în întărirea înțelegerii între popoare. Cele 24 de comisii au mai discutat despre: organizarea activității muzeelor, conservarea și restaurarea monumentelor culturale etc.

Maria Konopnicka, omagiată

● Împlinirea a 135 de ani de la nașterea scriitoarei Maria Konopnicka (1842—1910) a prilejuit omagierea acesteia de către presa și institutiile culturale din Polonia. Pe lîngă articole omagiale și de interpretare a operei au fost reeditate o parte din nuvelele ei precum și versuri din ciclurile **Carte de cintece istorice** și **Pan Balcer în Brazilia.**

Celebru prin biografia prietenului

● Scriitorul și criticul francez François Albert Viallet a murit, de curînd, la Frankfurt (R.F.G.), în vîrstă de 67 de ani. Prieten și biograf al paleontologului și antropologului Pierre Teilhard de Chardin (1881—1955), Viallet s-a făcut cunoscut îndeosebi prin lucrările sale despre viața și opera acestuia.

Cu și despre Glenda Jackson

● „Adevărul este că sînt o persoană destul de plictisitoare" — sînt vorbele cu care l-a întîmpinat marea actriță engleză pe reporterul de la „Morning Star", venit să-i ia un interviu. Discuția care a urmat a infirmat însă autoaprecierea Glendei

Jackson, explicabilă poate ca o reacție la marea ei celebritate, la situația ei de „bun național". A vorbit mult despre **Stevy**, piesa lui Hew Withmore care se prezintă cu imens succes la „Vodevil Theater" din Londra și în care interpretează rolul scriitoarei din secolul XIX, Stevy Smith. Înainte de premieră a fost aspru judecată de critici pentru participarea la un spectacol „dubios", care ar putea chiar dăuna carierei ei. „Am riscat cu toții — spune actrița — în definitiv orice piesă nouă este un salt în întuneric. Am fost încîntată să lucrez la realizarea personajului acestei femei încîntătoare. Trebuie să mulțumim soartei pentru o asemenea celebritate. Nici nu m-am gîndit la mine. Stevy Smith a fost o natură splendidă, curajoasă, demnă, neobișnuit de puternică... În teatrul nostru nu există roluri adevărate pentru femei, chiar și acum, cînd am devenit o celebritate. Un actor bun poate obține, fără nici o întrerupere, rolul lui Hamlet după cel al regelui Lear. O actriță nu are asemenea posibilitate. În plus, numărul femeilor atrase de scenă este mult mai mare decît al bărbaților".

Anul Brunelleschi

● Florența marchează aniversarea a 600 de ani de la nașterea marelui artist al renașterii italiene, Fillippo Brunelleschi, printr-un vast program de manifestări eșalonate pînă în martie 1978. În acest cadru au fost deschise expozițiile: Brunelleschi arhitect — la Museo degli Uffizi, Brunelleschi sculptor — la Museo del Bargello, și Brunelleschi omul și artistul — la Biblioteca Medici.

15 biografii

● Autorul cărții intitulată **De ce ne drogăm**, Elvio Melorio, este medic psihiatru. El a selecționat 15 biografii ale unor tineri, victime ale beției albe, pe care-i lasă să-și povestească viața la persoana întîi. „M-am gîndit, mărturisește autorul, că prezentînd aceste cazuri concrete aș putea preveni tentația pentru droguri a multor adolescenți italieni. Fiecare drogat potențial de mîine se poate recunoaște în eroii acestor relatări, își poate da seama de ce îl așteaptă".

Violența în cinematografie

● Amploarea și prezentarea cu lux de amănunte a scenelor sîngeroase amenință să devină o „modă" în cinematografia americană. Într-un film recent, **Omen** (Prevestirea), un om este decapitat cu o bucată de sticlă. În **Marathon Man**, un personaj este torturat cu o bormașină de dentist. În filmul **Carrie**, zeci de oameni sînt arși de vii în urma unui gest de răzbunare al unei tinere. „Cînd Hollywood-ul, de dragul unor cîștiguri rapide, recurge la asemenea filme, el denigrează de fapt valorile umane" — notează publicația „Film and Broadcasting Review".

„Un om la fereastra sa"

● Sub acest titlu, actorul Jean-Louis Trintignant își publică memoriile sau, cum apreciază „L'Express", mai curînd, portretul. El dă cuvîntul celor aproximativ 20 de persoane selectate printre intimi, prieteni și regizori. Jorge Semprun, Vadim, Costa Gavras, Catherine Deneuve, Dino Risi, Alain Robbe-Grillet, Eric Rohmer, Bernardo Bertolucci fac portrete deloc flatante, dar totuși seducătoare ale actorului și omului. Trintignant își explică reușita prin obstinație, pretinzînd că oricine ar fi avut aceeași perseverență și curaj ar fi reușit. Din modestie el uită însă să spună că este foarte inteligent. De aici regretul că n-a scris el însuși această carte în care glasul său nu se aude decît arareori.

„Pentru o expresie națională"

● Recent a apărut, în cotidianul iugoslav „Politika", o corespondență din București, sub titlul „Pentru o expresie națională", semnată de Z.S. Banjac. Sînt menționate cele mai recente evenimente culturale din țara noastră: ultimele apariții editoriale, spectacolele care se joacă pe scenele bucureștene, manifestările legate de Festivalul „Cîntarea României", precum și activitatea Cenaclului „Flacăra" al tineretului revoluționar. Articolul prezintă cu o deosebită pregnanță efervescența vieții noastre culturale.

ATLAS

În aerul alb

IMAGINAȚI-VĂ O NOAPTE ALBĂ (și o noapte albă v-o puteți imagina amintindu-vă albul acela care cuprinde văzduhul la ora imprecisă a trecerii beznei spre zi, cînd negrul a dispărut fără ca transparența luminii să-i fi putut lua locul, iar lucrurile apar rotunjite de un aer lăptos, intens alb, abia opalin).... Imaginați-vă o noapte albă într-un oraș finlandez, un oraș în care străzile sînt întrerupte de stînci și pietele înlocuite cu lacuri, un oraș care păstrează din propria sa noțiune numai prezența umană înțelept dispersată între elemente mai veșnice și mai de neînlocuit.

Totul e nemișcat, totul tace, dar totul se vede, totul e alb. Din noapte a rămas doar pustietatea, din zi numai posibilitatea de a vedea. Clădirile — pline de oameni, probabil, a căror prezență nu se trădează prin nimic — au o incremenire pe care nici noaptea, nici ziua nu le-o pun astfel în evidență, iar culorile, perlate ușor de strălucirea mată a văzduhului, se apropie între ele estompate parcă de o peliculă translucidă de argint.

Orașul se numește Lahti, iar noaptea e dinaintea solstițiului de vară. În căldura lipsită de insinuările sudului, umblu pe străzi într-un fel de vis pe care cea mai mică mișcare, cel mai slab semn de viață l-ar putea sparge, dar, miraculos, în acea lume incremenită fără a aparține neființei nimic nu intervine pentru a mă scoate din vraja care se prelungește de ore și ore, pînă în ireal. Și tocmai această prelungire creează un suspens care trebuie într-un fel împlinit, o așteptare care cere un semn, cel puțin un gest. Și fac acel gest aproape fără să-mi dau seama, oprindu-mă pe marginea unui lac atît de liniștit încît nici nu pare lichid, oprindu-mă o clipă, dezbrăcîndu-mă și intrînd apoi în apă cu simplitatea cu care aș intra să înot în lacul fermecat din mijlocul unui codru.

Nu cred că sînt în stare să povestesc o mai deplină beatitudine decît înotul acela în apa transparentă, în aerul alb, în noaptea orașului finlandez, în vara nordului magic, în somnul amăgitor al planetei, în rotirea legănătoare a lumilor, în existența fără de gînd și fără de margini a universului, în trecut, tot mai în trecut.

Ana Blandiana

Lirică din R. P. Ungară

Illyes Gyula

Amintire

Tu trăiai în mine de demult,
dinainte,
dinainte de a-ți atinge cu patimă
mîinile.
Pesemne că imaginația
împreună cu dorința
fac amintirea și mai nepătrunsă.

Din secole tulburi, din vechile
legende
îmi amintesc mîngîierile tale
prin păr,
dinainte de a te cunoaște — chiar
așa cum
despre asta se vorbește
în cărțile sfinte.

Și doar te-am chemat!
Totul pălește și devine difuz
însă mirific, cum luminile mîinilor,
care ard pîlpîind tot mai stins,
într-o casă cufundată în beznă,
într-o provincie uitată
demult...

Eu în tine exist.

Hidas Antal

Rază de toamnă

Rază
de soare a toamnei,
privește-o străbătînd printre nori,
pe chipul meu e încă vie.
Este timp de furtună;
înșfăca-voi, puternic, cu mîna,
taurul, oare, de coarne?
— Taurul de coarne?
Pentru așa ceva e destul
doar o clipă.

Și astfel mi-aș liniști tulburarea
gîndului morții
în putere a nemuririi schimbînd-o
— sau nu —
luminează al meu cuget
frămîntat, ce trăiește
laolaltă cu norii
ca tine,
rază de soare
a toamnei.

Întrebări

Am întrebat asfințitul
am întrebat zorii:
toate acestea
a trebuit să se-ntîmple?
Și sufletul și cugetul
și rănile ce port pe tot trupul
le-am întrebat:
a trebuit, oare, cu-adevărat?

Cei patruzeci de ani,
viforos
m-au purtat prin viață.

...și, dacă ar trebui,
i-aș începe iar
de la capăt...

Simon Istvan

Timpul

O, schimbătoare vreme, fără de
furtuni...
Firele anotimpurilor sînt încîlcite și
rupte
Spre iarnă mistreții le-au călcat sub
copite
Și le-au spălat tăriile ploii.

Pămîntul e șovăitor; doar cățelul
pămîntului
tresărind pentru o clipă
se ridică din valurile ierbii —
ca un ciudat periscop din adîncuri;

melcul mai doarme —
încă amorțit.

Și doar lăstarii ienupărului —
precum copiii de genunchii mamei
se agață și se întind, pe nisipuri
parcă vorbind: — Nu fi trist
și încalecă timpul cît mai degrabă
căci aleargă din ce în ce mai grăbit.

În românește de
ANATOL GHERMANSCHI

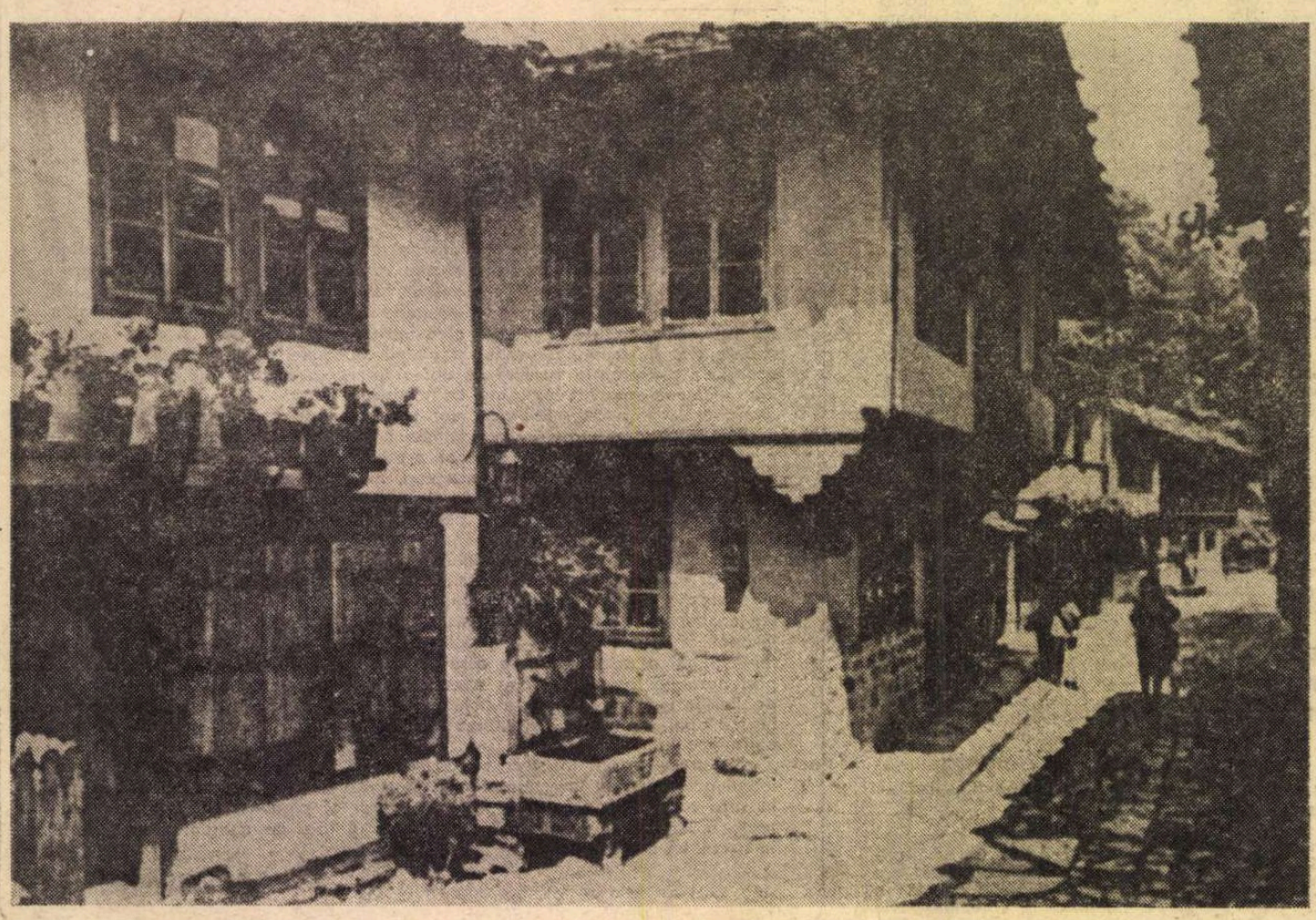

Gabrovo — arhitectură tradițională

Povestiri gabrovene

COBORÎND în linie dreaptă de la Russe spre inima Balcanului, ajungi într-o vale calmă, mărginită de întinse păduri de carpen, unde e adăpostit orașul Gabrovo. Se zice că l-a întemeiat un potcovar, acum cinci sute de ani. Păstorii din împrejurimi erau buni gospodari, oameni strînși la pungă și cu limba iute. În curînd tîrgușorul a căpătat faimă și locuitorii au început să călătorească departe, peste Dunăre și pînă la Adriatica, ducînd pe samarele catirilor lînă și miere, aba, mătase, ceară, ulei, susan, întemeindu-și reprezentanțe pînă la Triest și Brașov, avînd o uliță numită după ei, la București, a gabrovenilor, și chiar un han propriu. Din cele mai vechi timpuri s-au răspîndit nenumărate anecdote pe seama acestor vrednici și stringători meșteșugari și comercianți. Una din ele zice că obișnuiau a tăia coada pisicii ca să nu se răcească prea tare odaia la deschiderea ușii; poate că Delavrancea, care-i atribuia o asemenea intenție lui Hagi Tudose al său, să fi auzit istoria de la vreun cărăuș bulgar poposit în Delea Veche. Azi, un cap enorm de pisică neagră cu ochi șoltici străjuie ca o emblemă pe somptuoasa clădire a Consiliului popular județean din Gabrovo, oraș devenit între timp sediul bienal al unui festival internațional de satiră și umor.

După ospitalitatea generoasă a autorităților și blîndețea mucalită a localnicilor nu s-ar mai putea spune că zgîrcenia și asprimea ar fi caracteristici ale locului. Citadelă industrială, puternic urbanizată, Gabrovo a cheltuit gologani, nu glumă, pentru a organiza unsprezece ediții ale acestui festival și mai ales pentru a construi un edificiu din marmură, cu mai multe etaje, unic în felul lui : Casa satirei și umorului. E un complex muzeistic, expozițional, dispunînd de depozite de carte, săli, cabinete de lectură, bibliotecă, propus a se mări de trei ori pe cît este, un adevărat centru de cultură a umorului, impunînd tot respectul. Un fost jurist local, Ștefan Fortunov, a lansat ideea, acum un deceniu, s-a bătut îndelung pentru ea și iată-l astăzi stăpîn pe cheile casei, pe o colecție uriașă de cărți, afișe, desene, fotografii, cataloage, măști, dispunînd de douăzeci de oameni gata să facă orice pentru cauza rîsului — chiar să și plîngă dacă e nevoie, și anume în toate limbile pămîntului.

FESTIVALUL e un loc voios de întîlnire între literați și artiști, între profesioniști și (mai puțin) amatori. E considerat, timp de zece zile, o mare sărbătoare culturală și e semnificativ că inaugurarea lui a făcut-o chiar ministrul culturii bulgare, elogiind aportul umoriștilor la formarea personalității omului nou.

S-au vernisat expoziții naționale și internaționale de caricatură — la care am remarcat cu plăcere și contribuții românești valoroase — expoziții personale, de grup, colective, au avut loc reprezentații de comedie (cu piese cam vechi), o competiție a filmelor comice și a desenelor animate (aici ne-am întîlnit cu excelentul scurt metraj al lui Matty **D-ale organigramei,** care, de altfel, a și fost premiat, și cu **Toamna bobocilor** — în genere însă observîndu-se că genul nu e acum într-o stare înfloritoare nicăieri), o întrecere a „estradelor satirice populare" (mai restrînsă), un carnaval popular cu nostime care alegorice — unele cu implicații satirice drăcoase —, un concurs internațional de literatură umoristică. Dotat cu un premiu substanțial, concursul a fost cîștigat anul acesta de prozatorul turc Aziz Nesin. Întrucît festivitatea decernării celor două premii literare (unul pentru schițe — deschis numai scriitorilor bulgari) s-a desfășurat într-o pitorească dezordine (laureatul a apărut după închidere, fusese condus în altă parte, alții au fost definitiv absenți, numele proprii erau rostite neclar, sau încurcate etc.), n-am reușit să aflăm decît că se decernează vreo douăzeci de premii pentru caricatură și numai două pentru literatură, raport inechitabil ce urmează a fi schimbat. În convorbirea foarte amicală pe care am avut-o la Comitetul de partid, unde noi, oaspeții, am fost rugați să formulăm critici în vederea perfecționării metodologiei festivaliere, am propus — și punctul de vedere a fost acceptat — să se dea premii pe genuri și să se mărească numărul lor în folosul literaturii. Poate că un juriu internațional va ușura munca de selecție, acum lăsată mai mult pe seama recenzenților. Cărțile venite la concurs din Filipine și Maroc, Tanzania și Suedia, Lichtenstein și Polonia sînt încredințate unor traducători care fac referate succinte. Pe baza acestor, referate, juriul hotărăște care e cea mai bună carte de umor din lume — consacrîndu-se exclusiv prozei. Se știe însă că un **referat despre,** dă o imagine imperfectă în raport cu lectura **directă.** Se vor lua măsuri — ni s-a spus — — pentru traduceri integrale.

TOVARĂȘII bulgari ne-au mărturisit, cu sinceritate, că volumul manifestărilor a cam depășit capacitatea de organizare și că experiența anului acesta va ajuta la perfecționarea sistemului. Printre foloasele de prim ordin ale curajosului și inspiratului festival e, fără îndoială, schimbul vast de idei și de informații, în temă, între creatorii din toată lumea. Ne-am găsit împreună, în bătaia reflectoarelor mai multor televiziuni și cinematografii, în poeni liniștite, în restaurantul frumosului hotel Balkan, în simpaticul bar al Casei umorului, în salonul de oaspeți al Consiliului popular, caricaturistul danez Bidstrup, dramaturgul român Al. Mirodan, prozatorul sovietic Leonid Lenci, pictorul venezuelan Regulo Perez, povestitorul slovac Iubi Zelenica, desenatorul francez Jerôme Cardan, umoristul polonez Antonie Marianovici, publicistul bulgar Ivan Pelitev și alți vreo sută, ori o sută douăzeci, scriitori, artiști, ziariști, cei mai mulți neștiind pînă atunci nimic despre ceilalți — continuînd a nu ști prea multe, nici după aceea — dornici însă a discuta despre ce facem și cum facem și despre ce-ar mai fi de făcut ca omenirea să rîdă mai mult și mai bine, știind că încruntîndu-ne mai puțin și surizînd mai mult deschidem o poartă comprehensiunii reciproce. Am convenit totdeauna că satira are a pedepsi ceea ce scapă legii și că sîntem chemați a o întări și lărgi pretutindeni.

REZULTATELE obținute în cele patru ediții bienale de pînă acum ale festivalului național al umorului românesc de la Vaslui i-au interesat pe confrații cărora am avut posibilitatea să le împărtășim ce facem noi. De asemeni, experiența Cenaclului umoriștilor al Uniunii Scriitorilor — după cît se pare, deocamdată, fără echivalent în alte țări — s-a bucurat de atenție.

N-aș spune că în săptămîna gabroveană ne-am fi avariat intocmirile omenești din cauza rîsului excesiv. După primele două foarte aglomerate zile, a urmat o perioadă relaxată, mai ales de excursii la iarbă verde, consfătuiri prescurtate sau prelungite, întîlniri întîmplătoare. E un program abundent, însă cu o participare a populației mai redusă decît era de așteptat. Dar s-au investit din belșug energie și fantezie, mijloace materiale și bunăvoință ca localnicii, ca și străinii, să se simtă bine, să fie voioși, să împărtășească solidari un sentiment general tonic. În privința aceasta se poate vorbi, fără tăgadă, de reușită.

Cînd ne-am luat rămas bun de la prevenitoarele gazde, pe o zi cu ploaie caldă și mărunțică, pupîndu-ne frățește pe sub umbrele înflorate, în miros îmbătător de stînjenei, pisica gabroveană a clipit dintr-un ochi, pe un acoperiș înalt și a mieunat că să poftim și peste doi ani, cînd va fi și mai multă voioșie — fiindcă totul merge oricum spre mai bine.

Valentin Silvestru

Gabrovo, iunie

Sport

Nu ne dați prin pesmet că ne-nghite pupăza

• ÎMI REVINE SARCINA, deosebit de plăcută, de a vă anunța că iar jucăm fotbal la modul mizerabil. Chestiunea asta e, fără îndoială, o urmare firească a faptului că nu se mai găsesc mere pe piață și că cele din pom încă n-au atins mărimea convenabilă. Jucătorii pot să-și facă de cap (și cu toții sînt maeștri desăvîrșiți în această privință), fiindcă știu că nu ne dă mîna să-i bulgărim nici cu roșii de seră. Amînăm, așadar, discuția pe această temă pînă în sezonul de toamnă, cînd o vom relua cu gogonele și ouă ce-au stat de-a surda sub cloșcă.

Deocamdată să punem degetul pe ce se vede. Dar rămînem un minut cu degetu-n gură, fiindcă nu prea se zărește nimic. Sus se bate Dinamo cu Steaua ca să cîștige dreptul de-a merge la pescuit sau la vînătoare de iepuri după meciurile din primul tur al Cupei campionilor europeni și Dudu Georgescu ține în dinți o gheată de aur, care pe mine nu mă impresionează nici cît o pereche de saboți pescărești. Un băiat din marginea Bucureștilor, avînd aerul din camera de ardere a unui motor în patru timpi, spune că ne-nvîrtim pe după corcoduș cînd ne facem că galoșul ăsta se află chiar în piciorul cui îl merită.

Las în mîinile arbitrilor soarta bătăliei indirecte dintre Dinamo și Steaua și mănunchiul de busuioc pe care l-au dres de atîtea ori cu descîntece roditoare, ca să vă spun că vreo cinci echipe, pe care nu le ninge și nu le plouă, strălucesc de lacrimi sub borul pălăriei. Sînt pur și simplu într-o situație cîinească : au strîns puncte și n-au cui să le vîndă, pentru că nenorociții ăia din coadă mai au de jucat doar ei între ei. Un an păcătos, lucrează numai spada dreptății, sau mai bine zis, ceea ce era de aranjat s-a mîncat de mult la restaurantul Berlin.

Jos, la gura scorburei, pupăza înghite numai gîndaci dați prin pesmet. Iar microbiștii din Giulești, după ce Bacăul ne-a spart candela, au propus ca antrenorii Rapidului să fie decorați cu marele colan de gîlci, pentru înmormîntarea oricărei idei de joc. Nu se știe, însă, dacă aceștia vor fi capabili să facă turul de onoare al stadionului și să primească aplauzele, fiindcă s-au accidentat la antrenamentul de marți în gură de vinere neagră. Vrînd să domine echipa, dar mai ales să cînte cucurigu, ei s-au cocoțat pe un autobuz parcat în marginea terenului și, uitînd să-și umple buzunarele cu pietre, o pală de vînt i-a amestecat cu capra care le dă lapte și păștea prin preajmă. Căștile de pompier i-au ajutat să rămînă cu cărămida, dar i-a pisat capra, doamne ferește de-o sedilă !

Frumos și minunat ar fi, după exemplul lui F.C. Galați, să intre la apă și la ardei iute, alături de Progresul, cei ce au saramura lîngă casă. Dar mi-e teamă de studentul Tamango, să nu fi prins ură împotriva ălora fără licență magna cum laudae.

F. N.

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon: 50 71 28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X. nr. 25, joi 23 iunie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

25

■ Interviurile noastre despre MUNCA LITERARĂ. În acest număr, ne vorbește MARIN PREDA (Paginile 12—13)

DIMENSIUNILE CULTURII

DESIGUR, cuvîntul „dimensiune" a devenit aproape un loc comun, aplicat deopotrivă de frecvent și în aria concretului ca și în cea a abstractului, dar, în sfera a ceea ce numim cultură el este astăzi mai adecvat ca oricînd și într-adevăr semnificativ. Căci de la noțiunea de „creație artistică", pînă la cea de „sport", de la opera-rod al unei elaborări în condiții de strictă individualizare pînă la spectacolul de masă al unei vaste demonstrații precum „Cîntarea României" pe un vast stadion ca și, nu mai puțin, în aceleași proporții, ale unei întreceri sportive, — iată o largă gamă de manifestări caracterizînd „suprastructura" societății noastre contemporane. Iar dacă la aceasta adăugăm și proporțiile revoluției științifice prin expansiunea, pe fiecare zi tot mai eficientă, a mijloacelor de comunicare în masă (radio și televiziune), realizăm în plus lărgirea continuă a cadrului — nu numai de integrare a maselor în geneza fenomenului cultural, dar, cu atît mai intens, de receptare și difuzare a culturii în rîndul maselor.

Sociologia culturii constituie — în epoca noastră — o vastitate cu noi legități și, ca atare, ea se definește ca o componentă mereu vie a unui eșichier în continuă dimensionare sub incidența cerințelor, pe cît de profunde pe atît de variate, ale progresului contemporan. Proiectul de decret privind reorganizarea învățămîntului prin statuarea unor trepte precise și a unui evantai de vocații și opțiuni tot mai variate, implicînd pe ansamblu o temeinică împletire a instrucției teoretice cu practica productivă, constituie cel mai recent exemplu în universul de preocupări ale conducerii de partid și de stat privind relația civilizație-cultură în sensul mai adecvat al imperativului de intensificare a concretizării orînduirii socialiste multilateral dezvoltate.

Este clar că — așa cum afirmam și în numărul precedent — trăim o epocă nouă, o epocă a creației, situînd cultura națională pe o treaptă superioară, multiplu generator de iradiații spirituale pe o spirală de exigență mereu crescîndă. Festivalul național „Cîntarea României" a constituit — acum e de domeniul evidenței — nu numai un vast panoramic al manifestării talentului și al disponibilității spre cultură și, în arii tot mai largi, în cultură a maselor largi, dar și o aprofundare de conținut a acestui fenomen. E adevărat — după impresia noastră — că din mediile rurale s-au evidențiat majoritatea manifestărilor de artă (formații de dans, cîntec, folclor, pitorescul de costum și de ingenuitate păstrîndu-și — încă — acea prospețime nativă specifică), însă nu mai puțin pregnante au fost și acele construcții artistice — de mari dimensiuni — din mediile orășenești, între acestea prevalînd, desigur, Capitala, proiectînd plauzibil un viu mesaj de actualitate (ansambluri recitative, în care s-au integrat și profesioniștii, demonstrații gimnastice de simboluri militante, scenete de satiră și umor etc.).

Deloc întîmplător, în acest iunie 1977, atît de bogat ca mărturie de eflorescență a culturii noastre socialiste, s-a oferit publicului larg și o serie de expoziții la scara republicană : cea de carte și a mijloacelor de cultură în masă și, apoi, cea de artă populară, artă plastică și fotografică de amatori, precum și — la aceleași dimensiuni — expoziția de pictură și sculptură a artiștilor plastici profesioniști. Onorate cu vizita conducerii de partid și de stat, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, aceste expoziții au căpătat în plus o semnificație de prestigiu și de exemplaritate. De aici și indicația secretarului general al Partidului ca să se realizeze un film care să ilustreze momentele cele mai de seamă ale Festivalului „Cîntarea României", iar cele mai reușite lucrări ale expoziției din sala de marmură a „Casei Scînteii" să fie prezentate și în alte orașe ale țării, după cum operele plastice cele mai valoroase să figureze într-un album. Se va marca astfel un moment indicator, de sinteză, a nivelului 1977 al înfloririi artelor de pe întreg cuprinsul României, nivel prin el însuși un stimulator activ pentru viitor.

În acest context, cu atît mai prețios a fost dialogul — direct, cuprinzător — cu artiștii creatori, afirmarea diversității crescînde de stiluri constituindu-se ca problema centrală a schimbului de opinii cu artiștii plastici, cu oamenii de cultură prezenți la manifestare. Într-un asemenea climat, cu atît mai eficiente ca ecou stimulator în orientarea creației s-au constituit recomandările tovarășului Nicolae Ceaușescu implicînd mai mult curaj, mai multă îndrăzneală în tratarea temelor și alegerea genurilor de exprimare artistică, amintind, totodată, că istoria picturii românești are tradiția unor mari maeștri ai culorii. În același timp, aceste generoase indicații au îmbrățișat și necesitatea elaborării unor compoziții de mari proporții, a unor fresce pe teme de interes fundamental, ca lupta neistovită a poporului pentru independență, bătăliile purtate de-a lungul zbuciumatei noastre istorii, realitățile vieții contemporane, tratate în stiluri variate și viziuni personale, originale. Sugestia unei organizări, în acest an, a unei ample expoziții de pictură și sculptură, în care alegerea operelor ce vor fi prezentate să rămînă la latitudinea creatorilor înșiși a marcat și mai pregnant concepția viu stimulatoare, promovată prin glasul cel mai autorizat al factorului nostru conducător.

Așadar — tot atîtea mărturii ale spiritului novator care, pe fiecare zi tot mai mult, se afirmă în domeniul, atît de specific, al creației artistice, spirit marcînd tocmai ceea ce considerăm a defini astăzi noile dimensiuni ale culturii naționale.

„România literară"

■ La invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a Guvernului Republicii Socialiste România, ieri a sosit în țara noastră, într-o vizită oficială de prietenie, delegația de partid și guvernamentală condusă de tovarășul Gustav Husak, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, președintele Republicii Socialiste Cehoslovace.

Senin

Cînd puri vom fi, ca o zăpadă,
Cînd demni vom fi, precum un munte,
Să lași, Poezie, să ne cadă
Seninul cerului pe frunte.

Să ne lovești doar cu lumină,
Doar cu iubire să ne porți,
Putem, Poezie, fără vină,
Chiar vii, să fim ca niște morți.

Putem trăi-n eternitate
Cu-n gînd ca raza unui spic,
Putem reduce o cetate,
Planeta însăși — la nimic.

Putem trăi-n noroiul lumii
Cu sufletul precum un nufăr,
Putem uita laptele mumii,
Și-am rîs ades de cei ce sufăr.

Din culmea preacuratei inemi,
Putem cădea iar în noroi,
Și nu-i, o, vinovat nu-i nimeni,
Poezie, altul decît noi.

Putem uri ființa care
Ne-a îndrăgit fără prihană,
Blesteme aruncînd în soare,
Veninu-l putem lua drept hrană.

Putem visa un vis de aur
Și să ne frîngem sub povară,
Căci nimeni : floare, prinț și graur,
Nu se mai naște-a doua oară.

Putem să ne tîrîm pe coate
Și pe genunchi și prin țărînă,
Dar gîndul nostru, viu cînd bate,
Tot printre stele să rămînă.

Putem iubi ce nu ne este
Iubirii noastre pe măsură,
Cu pașii albi umblînd pe creste
Putem avea în suflet — zgură.

Tu ține cumpăna cea dreaptă,
Cu chipul tău să ne asameni,
Fii, Poezie, înțeleaptă,
Și fă-ne oameni între oameni.

Petre Ghelmez

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Prietenia şi colaborarea frăţească româno-cehoslovacă

● **MANIFESTÎND profunde sentimente de stimă şi prietenie faţă de poporul cehoslovac, populaţia Capitalei a întîmpinat ieri dimineaţă delegaţia de partid şi guvernamentală condusă de tovarăşul Gustav Husak, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, preşedintele Republicii Socialiste Cehoslovace, care, la invitaţia tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, întreprinde o vizită oficială de prietenie în ţara noastră.**

Relaţiile de colaborare prietenească, de stimă şi preţuire reciprocă dintre popoarele român şi cehoslovac poartă însemnele istoriei luptelor duse vreme îndelungată pentru idealurile comune ale libertăţii şi progres social, însemne cu atît mai vii cu cît prin ele stăruie amintirea marilor bătălii purtate de ostaşii români alături de Armata Sovietică, de partizanii cehi şi slovaci pentru eliberarea Cehoslovaciei de sub dominaţia hitleristă.

După eliberare, în anii construcţiei socialiste, cooperarea — de lungă tradiţie — româno-cehoslovacă a înregistrat noi şi noi trepte, avînd ca bază principiile marxism-leninismului şi solidarităţii internaţionale, respectării independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc şi întrajutorării tovărăşeşti.

Ca state socialiste, unite prin ţelurile comune ale construirii noii orînduiri, Republica Socialistă România şi Republica Socialistă Cehoslovacă, profund interesate în consolidarea păcii în Europa şi în întreaga lume, conlucrează activ şi în sfera relaţiilor internaţionale. Acest curs pozitiv al raporturilor româno-cehoslovace are ca generator puternicele legături de solidaritate şi colaborare existente între Partidul Comunist Român şi Partidul Comunist din Cehoslovacia, de o deosebită eficienţă în acest sens fiind schimburile de vizite între reprezentanţii partidelor şi statelor noastre. În acest proces creator de dezvoltare a raporturilor dintre cele două ţări, partide şi popoare, s-au înscris ca profund semnificative întîlnirile şi convorbirile dintre tovarăşii Nicolae Ceauşescu şi Gustav Husak, înţelegerile intervenite cu aceste prilejuri deschizînd tot mai rodnice perspective pentru conlucrarea româno-cehoslovacă.

Este ceea ce determină şi bunele auspicii sub care a început şi actuala vizită a tovarăşului Gustav Husak în fruntea delegaţiei de partid şi de stat.

Puternică solidaritate cu lupta de eliberare naţională a popoarelor din Africa australă

● **LA LISABONA au luat sfîrşit lucrările** Conferinţei mondiale împotriva apartheidului, rasismului şi colonialismului în Africa australă, — **reuniune la care au participat 68 de state ale lumii, lideri ai mişcărilor naţionale din sudul continentului african şi delegaţi ai unor organizaţii internaţionale. România a luat parte activă la aceste lucrări, în spiritul politicii de solidaritate cu lupta popoarelor din Africa pentru cîştigarea independenţei lor naţionale. De o deosebită receptivitate s-a bucurat Mesajul adresat Conferinţei de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu. „Condamnînd cu fermitate politica de apartheid şi de discriminare rasială, care reprezintă o sfidare la adresa umanităţii, o încălcare flagrantă a Cartei O.N.U., a celor mai elementare drepturi ale omului şi constituie un grav pericol pentru pace şi securitatea internaţională, România socialistă — sublinia Mesajul — se pronunţă în mod hotărît şi acţionează consecvent în sprijinul luptei populaţiei din Africa de Sud pentru libertate şi democraţie, pentru realizarea dreptului său sacru la o viaţă liberă şi demnă, de sine stătătoare".**

Conferinţa a adoptat o rezoluţie generală care exprimă sprijinul participanţilor pentru lupta mişcărilor de eliberare din Namibia şi Zimbabwe şi, totodată, condamnă ţările care colaborează din punct de vedere militar cu regimurile minoritare din Africa australă. De asemenea, se cere ca O.N.U. să acţioneze pentru ca embargoul asupra livrărilor de arme Africii de Sud să devină efectiv.

Cea de a XXXI-a sesiune a C.A.E.R.

● **MARTI a început la Varsovia lucrările celei de a XXXI-a sesiuni a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, la care participă delegaţii din ţările membre — R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, Republica Cuba, R. D. Germană, R. P. Mongolă, R. P. Polonă, Republica Socialistă România, R. P. Ungară, U.R.S.S., — precum şi o delegaţie a R.S.F. Iugoslavia. În calitate de observator, la lucrări iau parte şi delegaţii din R. P. Angola, R.P.D. Coreeană, R.D.P. Laos, R. S. Vietnam. Delegaţia ţării noastre este condusă de tovarăşul Manea Mănescu, primul ministru al guvernului.**

Tur de orizont

● **LA BELGRAD, lucrările inaugurate în ziua de 15 iunie continuă. Şedinţa de lucru de marţi s-a desfăşurat, potrivit principiului relaţiei, sub preşedinţia reprezentantului României, ambasadorul Valentin Lipatti. LA PARIS continuă convorbirile între Leonid Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S., preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. şi preşedintele Franţei, Valéry Giscard d'Estaing. LA GENEVA s-au încheiat dezbaterile generale ale celei de a 63-a Conferinţe Internaţionale a Muncii.**

Cronicar

Viaţa literară

Şedinţa de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor

● Vineri, 17 iunie a.c., a avut loc şedinţa de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor cu următoarea ordine de zi :

1. Programul de acţiuni ale Uniunii Scriitorilor pe durata trimestrului iulie — septembrie 1977 ;
2. Definitivarea regulamentelor de funcţionare a Fondului Literar şi de utilizare a Fondului de 2%—3% ;
3. Desemnarea unor comisii de lucru ale Consiliului Uniunii Scriitorilor (Juriul de onoare al Uniunii Scriitorilor ; Comitetul Fondului Literar ; Comitetul pentru administrarea şi utilizarea Fondului de 2%—3% ; Comisia pentru problemele tineretului ; Comisia naţionalităţilor) ;
4. Aprobarea propunerilor de plecare în străinătate şi de invitaţi în ţară în cadrul acorduri-lor de colaborare ;
5. Diverse.

În cadrul discuţiilor au luat cuvîntul : **Al. Balaci, Teodor Balş, Eugen Barbu, George Bălăiţă, Geo Bogza, Radu Boureanu, Valeriu Bucuroiu, Constantin Chiriţă, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Dinescu, Domokos Geza, Anghel Dumbrăveanu, Geo Dumitrescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Laurenţiu Fulga, Ion Hobana, Mircea Radu Iacoban, Traian Iancu, Eugen Jebeleanu, Vasile Nicolescu, Ioanichie Olteanu, Octavian Paler, D. R. Popescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Franz Storch, Dan Tărchilă şi Constantin Ţoiu.**

Lucrările Biroului au fost conduse de **George Macovescu**, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România. Biroul Uniunii Scriitorilor a programat plenara Consiliului Uniunii pentru ziua de sîmbătă, 25 iunie 1977, ora 9 dimineaţa.

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

● Asociaţia scriitorilor din Bucureşti în colaborare cu Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al Municipiului Bucureşti şi Biblioteca „Mihail Sadoveanu" au organizat, luni 20 iunie, în cadrul „Teatrului de poezie", un spectacol „Mihai Eminescu" dedicat Centenarului independenţei noastre de stat. Recitalul a fost susţinut de actorul **Vasile Pupeza.**

● Cu sprijinul Inspectoratului şcolar judeţean Ilfov, Asociaţia scriitorilor din Bucureşti a organizat, la şcoala generală nr. 1 din comuna Vasilaţi, un recital de poezie patriotică şi o întîlnire cu cenaclurile literare „Mlădiţe" din această comună şi „Muguri" din satul Gălbinaşi. Au participat **Virgil Carianopol, Dan Constantinescu, Victoria Dumitrescu, Stelian Păun, Al. Raicu şi I.C. Ştefan.**

● La Librăria „Mioriţa" din Focşani şi la librăriile din Tulcea, Babadag şi Constanţa s-au desfăşurat întîlniri cu pionieri şi şcolari la care au participat **Viniciu Gafiţa, Emil Manu, Iuliu Raţiu, Irimie Străuţ şi George Zarafu.**

● La librăriile din Sighet, Baia Mare şi comuna Bogdan Vodă, judeţul Maramureş, a fost lansat, în prezenţa autorului, noul volum „Stelele fixe" de **Gheorghe Pituţ**, apărut în Editura Eminescu. Autorul a fost prezentat de **Laurenţiu Ulici.**

● În cadrul Zilelor culturii „Olt 77", Asociaţia scriitorilor din Bucureşti a iniţiat o întîlnire a membrilor cenaclurilor literare din acest judeţ cu scriitori, întîlnirea avînd ca temă : „Literatura militantă, împlinire a idealurilor scriitoriceşti". La această manifestare şi la şezătoarea literară ce s-a desfăşurat la Întreprinderea „Textila" din Slatina, au fost prezenţi **Virgil Dumitrescu, Constantin Nisipeanu, Ion Petrache, Ion Potopin, Al. Raicu şi Petre Strihan.**

● Asociaţia scriitorilor din Bucureşti, în colaborare cu Editura Sport-turism, a organizat întîlniri cu cititorii prilejuite de apariţia volumului „Munţii Apuseni, muzeu istoric şi pantheon al poporului român" de **Vasile Netea.**

Cele două întîlniri au avut loc la Bucureşti şi în oraşul Brad, judeţul Hunedoara. Au participat acad. **Constantin Giurăscu, Gheorghe Constantinescu,** directorul Editurii „Sport-Turism", **Gheorghe Pituţ şi Vasile Netea.**

Cluj-Napoca

● Asociaţia scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat şezători literare dedicate marilor evenimente pe care poporul nostru le sărbătoreşte în acest an, la o unitate militară, la Filatura de bumbac şi la Liceul pedagogic din Carei, la căminul cultural din comuna Negreşti, judeţul Satu Mare, la care au fost prezenţi **Grigore Beuran, Negoiţă Irimie, Ion Lungu, Virgil Nistor, V. Preda, Ion Oarcăsu, Petru Poantă, Adrian Popescu şi Dan Rebreanu.**

De asemenea, în colaborare cu Editura Dacia, la „Muzeul de istorie şi artă populară" din Sighetul Marmaţiei şi la Librăria nr. 1 din Baia Mare, au fost lansate romanele : „Orgolii" de **Augustin Buzura** şi „Rug şi flacără" de **Eugen Uricariu,** ca şi albumul „Războiul de independenţă în grafica artiştilor contemporani" de **Mircea Toca.** Autorii au fost prezentaţi de **Al. Căprariu,** directorul Editurii Dacia, **Vasile Igna,** lector universitar **Ion Chiş-Ster** şi pictorul **Al. Şainelic.**

Iaşi

● Asociaţia scriitorilor din Iaşi a fost prezentă la „Sărbătoarea teiului" ce a avut loc la Grădina Copou, printr-un recital de poezie la care şi-au dat concursul **George Lesnea, Silviu Rusu, Corneliu Sturzu, Haralambie Ţugui** şi membri ai cenaclurilor literare din Iaşi.

● La Vaslui s-a desfăşurat o întîlnire a librarilor din această parte a ţării, la care „Asociaţia scriitorilor" a participat prin expunerile făcute de **Corneliu Sturzu** şi **Horia Zilieru.** Cu acest prilej, au fost lansate noile volume „Liniştea dintre nori" de **Ion Chiriac** şi „Energia visului" de **Ioanid Romanescu,** apărute în Editura Junimea.

● A avut loc ultima şedinţă din vara acestui an a Cenaclului literar „Junimea" al revistei „Convorbiri literare", consacrată lui Mihai Eminescu. Au recitat poeme proprii dedicate Luceafărului poeziei noastre **Ion Chiriac, Paul Balahur, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Nicolae Turtureanu, Haralambie Ţugui, Mihai Ursachi şi Horia Zilieru.** De asemenea au recitat din lucrările proprii membri ai cenaclului literar „Junimea".

● Poetul **Corneliu Sturzu** a primit însărcinarea de redactor şef al revistei „Convorbiri literare".

„Zilele culturii călinesciene"

● Între 16 şi 19 iunie a avut loc în municipiul Gh. Gheorghiu-Dej a IX-a ediţie a tradiţionalei manifestări culturale puse sub patronajul spiritual al lui G. Călinescu. Organizată de Comitetele judeţean şi municipal de cultură şi educaţie socialistă şi de Societatea culturală „G. Călinescu" din oraşul Gh. Gheorghiu-Dej, manifestarea a cuprins un bogat program de comunicări pe teme de literatură, artă, istorie, educaţie şi sociologie, evocări, colocvii, recitaluri de poezie, întîlniri cu cititorii etc. A fost dezvelit un bust al marelui critic şi cărturar, operă a sculptorului Vasile Gorduz. La ceremonie au fost de faţă **Constantin Toma,** secretar al Comitetului judeţean de partid, **Valerian Ghineţ,** primarul municipiului şi **Aurel Ilie Calimandric,** preşedinte al Comitetului judeţean de cultură şi educaţie socialistă, care a rostit o cuvîntare.

La „Zilele culturii călinesciene" au participat numeroşi scriitori, oameni de cultură, profesori, cercetători ştiinţifici, istorici, redactori de editură şi presă din întreaga ţară : **Iorgu Iordan, Mihai Beniuc, Al. Piru, Const. Ciopraga, Gavril Istrate, I. D. Lăudat, Pompiliu Marcea, Eugen Simion, G. Dimisianu, Nicolae Manolescu, Al. Călinescu, Mircea Măciu, Mioara Apolzan, Liviu Călin, Roxana Sorescu, Nadia Nicolescu, Radu Cârneci, Sergiu Adam, L. Ulici, Viorica Mercuţă, Const. Crişan, Ioana Crăciunescu, Dorin Sperantia, Const. Th. Ciobanu, Gh. Izbăşescu** etc. Ca invitată de onoare a fost de faţă soţia criticului, **Alice Vera Călinescu.** Publicul onestean s-a reîntîlnit cu **Tudor Gheorghe** într-un recital de poezie românească. Cu această ocazie a fost publicat un număr special al „Jurnalului literar", conţinînd studii critice, documente, literatură ale unor scriitori din localitate.

Literatura română în manualele şcolare

● Mîine, vineri 24 iunie, orele 17.30, la sediul Muzeului literaturii române, din strada Fundaţiei nr. 4, va avea loc dezbaterea „Literatura română în manualele şcolare."

Organizată de „Muzeul literaturii române", în colaborare cu Inspectoratul şcolar al Municipiului Bucureşti, analiza va dezbate modul cum în manualele şcolare este reflectată îndeplinirea sarcinilor ce revin învăţămîntului, de a folosi istoria creaţiei spirituale şi literare a poporului nostru ca mijloc de formare umanist-patriotică a tineretului. La dezbatere vor participa academicieni, cadre didactice, cercetători ştiinţifici, critici literari.

SEMNAL

● *** * * — CÎNTAREA ROMÂNIEI.** O culegere literară închinată sărbătoririi Centenarului Independenţei de Stat a României, împlinirii a 70 de ani de la Răscoala ţăranilor din 1907, a 60 de ani de la victoria de la Mărăşeşti şi a 30 de ani de la proclamarea Republicii, editează, în redactarea lui Mihai Georgescu, **Institutul de cercetări etnologice şi dialectologice.** Sînt antologate creaţii ale scriitorilor contemporani şi ale membrilor Asociaţiilor folclorice şi ai cercurilor şi cenacluri-lor literare.

● **Mihai Beniuc — DIALOG.** Un nou, bogat, volum de versuri. Pentru vibraţia militantă, iată acest **Din mers :** „În scăpătat îşi stinge fierul roşu / Bătrînul soare, pe cînd norii curg/ Deasupra lui de-a valma cu-n amurg, / Ce varsă fum ca la uzină coşu. // Tu te-ai oprit pe-un gînd ca pe tractor / Şoferul să răsufle poate-o clipă, / Dar pentru tine nu-i timp de risipă, / Mai este de arat, şi mult, dă-i zor ! // Că la cosit vin alţii cu maşini / Ce poate-abia le-ai auzit de nume, / Nu-i treaba ta, mereu aşa-i în lume, / De cînd aprindem noi şi noi lumini. // — De-i de folos, ţineţi-ne şi minte, / Ci-nsemnătate n-are acest fapt — / Mai bine-i orice om să fie apt / Spre comunism să mergem înainte". **(Editura Eminescu, 216 p., 11 lei, 5 900 ex.).**

● **Petre Pascu — SPADĂ ŞI COROLĂ.** Citîm, din cele douăzeci şi cinci de poezii ale plachetei, **Pînă, oameni, n-oi mai fi... :** „Leagănă-mă, plop subţire, / Rupe-mă, năpraznic vînt. / Ploaie, scoate-mă din fire, / Dă-mi odihna ta, pămînt. // Curgi, izvor, cînd mor de sete. / Să-mi astîmperi foamea, grîu. / Pe sub salcia cu plete, / Dorul cîntă-mi-l, piriu. // Ager fă-mi condeiul, mină. / Şi mi-l plimbă peste foi, / Să tot scrie ager pînă. / Oameni n-or mai fi cu voi..." **(Editura Cartea Românească, 56 p., 4,25 lei, 690 ex.).**

● **Iuri Bondarev — ZĂPADĂ FIERBINTE.** În traducerea Ecaterinei Antonescu, cu o **Prefaţă** şi **Tabel cronologic** de Tamara Gane, apare în colecţia „Biblioteca pentru toţi" un roman cu tematică din cel de al doilea război, care, la apariţia lui, în 1969, aducea consacrarea deplină a scriitorului sovietic. **(Editura Minerva, XXX + 240 + 272 p., 10 lei, 30 120 ex.)**

● *** * * — PROMETEU, EROU AL LITERATURII UNIVERSALE.** Deşi „circulaţia motivului prometeic în timp şi spaţiu a fost cercetată în repetate rînduri" Ion Acsan, realizatorul volumului (antologie, prefaţă şi note), consideră că este prima antologie — pe plan mondial — „care să fi ales acest subiect". Sînt grupate texte de : Hesiod, Eschil, Aristofan, Platon, Esop, Babrios, Hyginus, Pausanias, Lucian din Samosata, Calderón de la Barca, Voltaire, Goethe, Vincenzo Monti, George Gordon Byron, Percy Bysshe Shelley, Giacomo Leopardi, Edgar Quinet, N. P. Ogariov, Henry Wadsworth Longfellow, André Gide, Juhász Gyula, Gustav Sack, Franz Kafka, Kostas Varnalis, Albert Camus, Nikos Kazantzakis, Nicolae Iorga, Victor Eftimiu, V. Voiculescu, N. Davidescu, Al. Philippide, George Mageru, Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Adrian Păunescu, Radu Cârneci, Marin Sorescu, Octavian Paler, Vasile Nicolescu şi Ion Acsan. **(Editura Albatros, XLII + 374 p., 11,50 lei, 11 000 ex.).**

LECTOR

Eveniment și reflectare literară

DE CÎȚIVA ani romanul românesc contemporan a devenit unul din fenomenele cele mai sesizante ale vieții noastre spirituale. Din ce în ce mai mult el depășește domeniul literaturii propriu-zise, discuțiile nu se mai desfășoară doar în mediile celor ce se îndeletnicesc cu scrisul, iar considerațiile pe marginea lui nu se mai opresc doar la noțiuni de teorie literară. Romanul românesc al ultimilor ani a devenit un fenomen social care a interesat și interesează într-o măsură din ce în ce mai largă pături sociale pentru care el a încetat să mai fie doar o simplă lectură, devenind un subiect de meditație asupra sensurilor istoriei, a vieții, un prilej de dezbatere acută asupra unor probleme în care este implicat, ca și un individ aparținînd unei societăți cu întreaga sa ființă morală și spirituală. Chiar dacă n-a trăit aceste evenimente, chiar dacă n-a participat în mod direct la desfășurarea lor, chiar dacă — așa cum este cazul celei mai tinere generații — eroii și întîmplările aparțin istoriei propriu-zise.

Care sînt cauzele acestui neobișnuit interes ce nu se traduce — repet — numai prin cifrele uimitoare și fără precedent în istoria tipăriturilor românești, dar și în starea de spirit pe care fiecare din aceste cărți au trezit-o, prin discuțiile declanșate, prin întrebările pe care le suscită ?

Romanul a devenit din ce în ce mai mult un factor colectiv de conștiință, un mod de dezbatere a unor probleme de acută importanță socială privite în desfășurarea lor dialectică, deci nu odată contradictorie. Romanul reprezintă din ce în ce mai mult o formă de manifestare a conștiinței sociale, un reflex al ei, dar nu în sensul în care îl înțelegeam cu ani în urmă. Dacă prin reflectare atunci se înțelegea copierea fidelă a unei realități din care se excludea orice conflict, orice element dramatic, orice proces sufletesc care nu ducea în mod necesar spre un triumf, astăzi estetica noastră și cititorul privesc dintr-un cu totul alt unghi această noțiune.

PENTRU scriitor, reflectarea nu mai este echivalentă cu fidelitatea față de anumite dogme care se pot impune la un moment dat și care deturnează însăși esența literaturii. A reflecta înseamnă, în romanele scrise în ultimii ani de Eugen Barbu, Marin Preda, Constantin Țoiu, D.R. Popescu, Dinu Săraru, Marin Sorescu, Ion Lăncrănjan, Francisc Păcurariu, a angaja un dialog cu realitatea, a avea o atitudine polemică față de ea. Termenul poate să nedumerească. Ce înseamnă a avea o atitudine polemică față de realitate ? A privi viața din jurul tău prin lentilele diforme și deformate ale unui negativism meschin și vulgar ? Ar însemna să reeditățm dogmatismul unei perioade, înlocuind trandafiriul cu negru, culorile exaltante cu cele sumbre. Ar însemna, printr-o operațiune de puerilă inversare a tonalității, să condamnăm proza noastră la aceeași uniformizare ca și cea a anilor 1950. Or, diversitatea romanelor apărute în ultima vreme nu este numai una de natură stilistică. Ar fi prea puțin și nu ar explica succesul considerabil al noului nostru roman. O analiză atentă ne-ar releva faptul că diversitatea o aflăm în modul în care această atitudine polemică își exercită funcția ei socială. Deopotrivă pe tărîmul istoriei și al prezentului. E drept, în afară de *Incognito*, *Delirul*, *Labirintul*, această atitudine polemică pe tărîmul romanului istoric e mai puțin elocventă. Proza noastră despre perioadele mai îndepărtate ale istoriei este în cea mai mare parte ilustrativă și noi n-avem pe tărîmul romanului istoric — în afara unei strălucite excepții, *Princepele* de Eugen Barbu, care e mai de grabă o meditație și nu un roman istoric propriu-zis — piese care să aducă o nouă perspectivă în înțelegerea unor epoci și personalități, așa cum avem, în dramaturgie, *Petru Rareș* de Horia Lovinescu și *Procesul Horia* de Al. Voitin. După cum scriitorii noștri ne-au lipsit pînă acum de epocile formării României moderne, cum ar fi epoca domnitorului Cuza — ca să dăm numai un exemplu. Despre cele mai multe personalități și evenimente din secolul al XIX-lea avem încă o perspectivă folclorică și multe din scrierile care au încercat să le abordeze — în special poezia — rămîn la această viziune.

ULTIMELE luni ne-au adus o bogată producție literară pe tărîmul poeziei și teatrului inspirată din evenimentele anului 1877. După ce consemnarea fiecărei lucrări în parte s-a încheiat, cred că o discuție asupra întregului este necesară. În ce măsură această producție a impus o nouă dimensiune etică și artistică asupra evenimentului, care este legătura între istoria propriu-zisă și ficțiunea artistică, mai ales că în ultima vreme au apărut și multe volume de documente, scrisori etc. Cred că momentul 1877 și reflectarea lui literară recentă poate să ofere sugestii prețioase în ceea ce privește drumurile literaturii noastre istorice. Pentru că, dacă ne gîndim bine, multe din evenimentele hotărîtoare ale trecutului nostru le privim încă prin prisma literaturii clasice și dintre cele două războaie mondiale. 1907 și primul război mondial sînt doar două din exemplele ce se pot da în acest sens. Ca să nu vorbim de fresca vieții sociale din perioada premergătoare lui 1940. Să sperăm că publicarea dosarului *Scrinului negru* va avea rolul unui factor incitant în abordarea acelei adevărate panorame sociale românești dintre cele două războaie.

După cum succesul romanului politic românesc din ultimele luni ne demonstrează că publicul, departe de a prefera lectura ușoară, vrea o literatură adevărată.

Valeriu Râpeanu

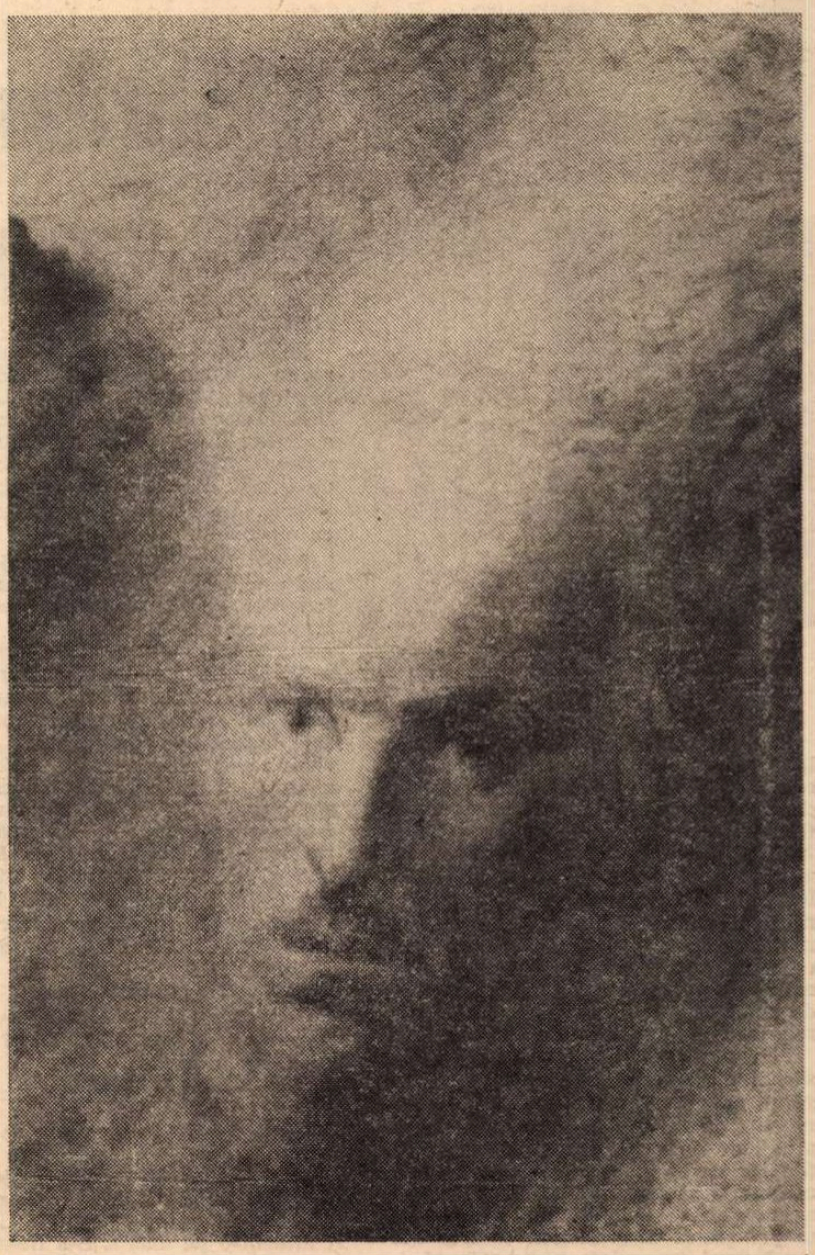

SABIN BĂLAȘA : **NICOLAE BĂLCESCU**
(Din Expoziția republicană de pictură și sculptură a artiștilor plastici profesioniști. Lucrare distinsă cu **Premiul II**, pictură, Festivalul național „Cîntarea României")

Dorul

...Iar dorul **venea din pămînt și prelung**
tînjeam în sînge după veșnicie ;
după cei plecați alergam, să-i ajung,
în munte intram după dor, **în cîmpie**
și clopote băteau, de ierburi, în oase —
era pădurea din femei frumoase.

Apoi mă duru amintirea și dor
mă aprinse după cea mai pierdută :
„unde-o fi ea cu trupul sonor,
cu ochii de zare băută !"
și era un dans după care
luna se-ntunecă plîngînd după soare.

Trecui prin lacrimi și prin cîntece
prin miezul lor ireal,
să mă vindec am încercat cu descîntece,
cu șuier de pasăre, cu tropot de cal,
dar sîngele-mi era stăpîn pe-o stea
de dor **adînc, și mă sălășluia...**

Oare cît am alergat, pînă cînd ?
Eram bărbat viteaz, rănit în lupte,
pămîntul îl țineam în pumn, rotund,
stam încruntat și demn, cu buze supte,
ci, dorul **era spaima mea adîncă**
și mă durea, și-l căutam și încă...

Apoi, bătrîn, intrai în somn tîrziu :
deasupra mea o aură de noapte,
iar visul mi-era dulce, vinețiu
și mă purtau pe umeri mii de șoapte
și clopote jucau cu trup sonor —
în fruntea lor trecea trecutu-mi dor...

Radu Cârneci

Confruntări

Ion Mohreanu și strigările îngerului

RECITIND **Îngerul a strigat,** ne-am amintit de peregrinările lui Ulise, cel care, trecînd pe la sălașul unor făpturi stranii, le cunoaște, părăsindu-le apoi, ca și cum numai le-ar **vedea,** mînat pe mări de nostalgia căminului. Precum în **Odiseea,** și în romanul lui Fănuș Neagu faptele incoerente dar exemplare își află justificarea în nevoia vitală a lui Ion Mohreanu, eroul principal, de a-și regăsi căminul. Locul în care se consumă experiența sa, Cîmpia Dunării, concentrează întreg universul printr-o aglomerare de elemente simbolice. Dincolo de acest spațiu insolit prin natura personajelor și întîmplărilor, începe mitul.

Pentru a dezvălui coerența romanului să ne oprim la un singur element : **strigătul,** ca semn al neputinței. El izbucnește cînd tensiunea interioară a personajelor depășește cu mult posibilitățile lor de exprimare, adăugîndu-se la aceasta și sentimentul că lumea e prea neîncăpătoare sau oricum nepregătită să primească mărturisirea tuturor acelor lucruri acumulate peste măsură.

Ion Mohreanu, pierzîndu-și părinții de copil, rătăcește prin jurul Brăilei, cunoaște oameni a căror existență se desfășoară la limitele mitului. Che Andrei, Chioru', crește uriaș din pămînt, poate ca ciclopul Polifem, Vetina ar fi o Penelopă ratată, Tița se joacă de-a Circe, răutăcioasă și senzuală, năpăstuind mînji... Faptele, în avalanșă, au ciudățenia și fiorul re-descoperitelor gesturi elementare, acelea care odinioară erau ritual. Scindat în intimitatea sa, buimac ca jumătate de om, Ion Mohreanu rătăcește îndelung în căutarea unui punct în care „dincolo" și „aici" se contopesc spațial, se cuprind simultan. Ca ființă fizică, manifestată, e lipsit de voință. Îl poartă gratuitatea propriilor fapte înstrăinate, mimetice, fără consecințe, substituite adeseori, ca la mitomani, de cuvînt. E cel dintîi chin al lui : acela de a nu prinde rădăcini.

PÎNĂ la șaptesprezece ani, cînd se reîntoarce în Plătărești, Ion Mohreanu colindase aproape toată țara. Momentul întîlnirii cu spațiul natal coincide cu declanșarea regresului temporal, el devenind eroul nostalgiei, al întoarcerii. În lungi rătăciri, el caută locul **acela,** anume, căminul de care a fost frustrat, adăpostul părintesc care, prin absență, îi conferă statutul de înstrăinat sau de intrus. Nevoia instinctivă a regăsirii acelui loc familial îl determină să asimileze întreaga natură cu casa, să „domestic-ească" cosmosul. El percepe un soi de sub-realitate alcătuită din identitatea materială a elementelor (oameni și lucruri). Ordinea instaurată a realului se spulberă și Ion Mohreanu descifrează halucinat o lume hipertrofiată, îmbătată de propria-i esență.

Blestemul lui este de a se fi rupt, prin naștere, de sinele uitat în lucruri și de a fi refuzat, deopotrivă, și de oameni, ca unul vinovat de părinți morți și ne-copilărie, și de lucruri, ca unul vinovat de conștiință. Cele dintîi strigări ale îngerului vestesc tocmai neputința lui Ion Mohreanu de a se asemui oamenilor prin fapte de sînge și iubire ; cea de-a treia, în schimb, vestește nașterea adevărată : în moarte se rotunjește sinele scindat prin venirea pe lume, Ion întorcîndu-se în curgerea lucrurilor mereu tăcute. Dar asta tocmai cînd se împăcase cu lumea reușind să îl imite pe Che Andrei, cel care rîdea și împărțea vinul.

DECI, de la șaptesprezece ani, Ion Mohreanu pornește o rătăcire încăpățînată împotriva timpului, în căutarea Tatălui, a Mamei și a Copilăriei. Frustrat, crescut în incertitudine și înstrăinare, este firesc ca el să se întoarcă spre propriul trecut pentru ca, odată limpezit, adevărul stabil al regăsirii de sine să se justifice în fața lumii prin simpla sa prezență.

Uciderea nevinovatului Neculai Mohreanu tulburase cumpenile lumii împopovărîndu-l pe Ion cu vina de a nu-și fi răzbunat tatăl. Această primă cale de a cîștiga un loc în aria certitudinii i-o numește Caramet : „Ai o datorie mare pe lume... Ai datoria să-l răzbuni pe tat-tu... La Dunăre moartea se plătește cu moarte...".

Pedepsindu-l pe Țulea Fălcosul, cel din pricina căruia a fost ucis Neculai, Ion Mohreanu spera eliberarea sa prin reașezarea cumpenelor lumii. Moartea egală a ucigașului anula moartea dintîi, a lui Neculai, cel împăcat acum. Astfel Ion și-ar fi regăsit tatăl (sau dreptul la Tată), ștergîndu-se cei șapte ani de așteptare, timpul pedepsei. Ba mai mult chiar : asemănarea fizică (Vetina văzîndu-l întîia oară pe Ion crezuse că s-a întors Neculai) și actul vindicativ (sîngele nevinovatului ridicîndu-se împotriva nepedepsitului) ar fi înlesnit cumva transferul bărbăției tatălui asupra fiului. Găsindu-și tatăl, Ion Mohreanu s-ar fi regăsit pe sine creîndu-se ca și cum Fiul ar fi fost propriul său Tată.

Dar iată că în înfruntarea, care nici nu apucă să aibă loc, Țulea Fălcosul moare nu de mîna lui Ion. Și astfel, el e cel care cîștigă.

Și a fost întîia strigare...

EȘUÎND în tentativa de a fi bărbat, Ion Mohreanu se vrea ocrotit-de-femeie. Tînjește după tăcuta căldură maternă, iarăși vinovat de a nu o fi avut : „eu n-am cunoscut-o pe mama. S-a înecat în Dunăre cînd eram mic...". Femeia cu picioare de apă este bănuită și sperată în posibilele ei ipostaze : Tița, Bișca, Oli.

O înrudire secretă unește femeia cu apa. Ca elemente imaculate, ele sînt pîndite de primejdia nunții. Pe Ion Mohreanu îl obsedează păcatul acesta dintîi care descătușează în femeie o obscură și neclintită voință de pîngărire. În jurul bărbaților gravitează dragostea și înșelăciunea femeii (Neculai — mama lui Ion — hamalul din Brăila ; Ion — Tița — Luca ; Berechet — Vetina — Neculai etc.). Nunta e grotescă (Tița se mărită cu mire înlocuit) și vestitoare a apocalipsei (apa și pămîntul zămislesc noroiul și porcii paradisului fetid al bărbatului din care ultima Evă fuge cu într-o Des-Facere).

Refuzat de iubite, neîmplinindu-se în dragoste, Ion rămîne a doua oară vinovat de necunoașterea femeii, de negăsirea Mamei, irevocabil rupt în timp de părinți. Din boxa celor găsiți vinovați de societate, Ion Mohreanu ar fi strigat că el e cel născut din „tată împușcat și mamă înecată" și asta îi este vina. Dar a tăcut și... a fost a doua strigare...

ÎNSTRĂINAREA lui Ion de sine se desăvîrșește în acele noroaie cu miros dezgustător. Inițierea i se sfîrșise prin înfrîngere : strîns între hotarele unei măști repetînd-o pe a lui Che Andrei, cel care știa totul și n-avea Dumnezeu, el devenise egal celorlalți, neproscris, împărțind cu ei o nedeslușită vină istorică. Căci numai vinovat de furt din avutul obștesc fusese admis de ceilalți ca egal al lor. Dar el, cu suflet mucegăit de așteptare, împăcat cu o existență înjositoare, nu mai e capabil să creeze lumile extatice de pe malul apei. Ca în povestea lui Ciuang-tseu visînd că e fluture ori fluture visînd că e filosof, nu mai știm dacă pustiul cu noroaie îl cuprinde pe Mohreanu sau Mohreanu pe acesta. Spațiul descompunerii — ca și cum aici s-ar fi vărsat întreg gunoiul lumii — este cadrul ireal în care Ion își povestește viața. Departe de Dunăre, sterpe, cîmpiile de noroi se nutresc din amintirile curgînd prin ele nevătămătoare și străvezii ca apa, ca apa de altădată, și Timpul înțepenește ostenit, uluit de identitatea răsturnată dintre început și sfîrșit.

Visînd cu nepăsare deșerturi în care apa, esența ființei lui, a secat, numit de ceilalți, ciudat, Arizona, Ion Mohreanu a încetat să fie Ion Mohreanu. Eliberat de viața și vinovăția sa prin rostire, Arizona e tot atît de puțin Ion Mohreanu pe cît era Ion el însuși înainte de a se naște. Astfel, ființa lui e pregătită pentru întoarcerea definitivă în lucruri, căci a cîștigat inconștiență și tăcere de obiect. Ipotetica vînzare a unui Toma este, de fapt, vînzare de sine și pentru această vină, singura reală, e pedepsit Ion Mohreanu. El este ucis de o faptură fără nume și chip, ridicată din iarba șanțului cu neînduplecarea și austeritatea spațiului natal trădat. Iar moartea e firească, inconsistentă, de parcă ai înceta să-l privești pe Arizona redevenit Ion Mohreanu, Tată și Mamă, apă și tot ce nu este!... „...o flacără scăpără scurt, Ion o simți între ochi, fierbinte, năucitoare, și căzu cu brațele peste calul galopînd în munți necunoscuți sau în cîmpie stearpă și se uni cu Neculai Mohreanu — unire numai îndărăt — în pămînt, și apoi pămînt curgînd în Dunăre, cu oase sfărîmate, cai sfîșiați și femei înecate, unire tragică, mort lîngă mort, pămînt și ape și vînt, curgere nemiloasă în uitare...".

„Și a fost atunci a treia strigare, vestind nașterea" întru împlinire de sine a lui Ion Mohreanu, cel pedepsit pentru nevinovăție și răsplătit pentru vină. Strigătul celui strivit de hotarele ființei sale în lume, strigătul celui care a regăsit obîrșia timpului, spațiul de dinaintea nașterii lumești și „întîia lui pace".

Într-o lume guvernată de vina absurdă în care sînt pedepsiți inocenții (tipică este povestea mînzului lovit din capriciul Tiței), singura invocare posibilă, dar și inutilă, a divinității — absente — e strigătul nearticulat, — același ca și în **Frumoșii nebuni ai marilor orașe:** „...și, îndoindu-se, scoase un chiot îngrozitor, o negare urlată timpului irosit, voinței de-a fi și de-a nu fi izbutit să fie, un denunț al rasei umane adresat eternității..." (Căci ultimul roman al lui Fănuș Neagu ni se pare a fi o exacerbare a elementelor halucinante din universul celui dintîi).

Doina Rodina

Trei momente

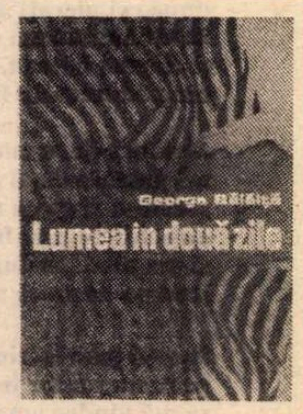

GEORGE BĂLĂIȚĂ este ceea ce s-ar putea numi modelul ideii de scriitor. A debutat prin a învăța și a-și demonstra sieși cum se „organizează" (didactic aproape) o proză (de preferință scurtă — — lecție cam neglijată de unii „romancieri" foarte tineri). A ieșit apoi, ambițios, dar și riscant, în arena tentantă a experimentului. S-a reîntors în cele din urmă, lucid și purificat, la profunzimile epicului, la proza de substanță. Coincidență : a publicat pînă acum exact atîtea cărți cîte momente a parcurs, cu o economie nu parcimonioasă, ci, eventual, prudentă, îndemnată în orice caz de acea responsabilitate pe care orice scriitor ar trebui să și-o impună.

În **Prefața** volumului de debut, **Călătoria** (1964), Eugen Barbu intuia că „lui George Bălăiță nu-i trebuie decît răbdare" pentru a nu-și „slei promisiunea". Din instinct, sau chiar învățînd această lecție rară, prozatorul și-a drămuit cu răbdare, cu atentă așteptare talentul. Astfel că romanul său, **Lumea în două zile,** nu este o surpriză decît pentru cel ce nu cunoaște investiția de timp pe care autorul a făcut-o.

Călătoria are valoarea unei practici de proză, determinată în mare parte de respectul față de teoria și tradiția genului. Uneltele îi sînt cele firești: un univers la îndemînă, cel rural, alături de cel al copilăriei; un sentiment al cuplurilor cu valoare de nucleu; un demers discret, dar orientat (prin dezvoltarea detaliilor din aproape în aproape) spre descoperirea lumii ca mediu fizic și spiritual în același timp. Procesele sînt calme, neforțate, simple, s-ar putea spune chiar banale, dacă atenția scriitorului nu le-ar fi observat în limite de semnificație (pe alocuri simbolice chiar). Bălăiță practică în această carte de schițe și povestiri un fel de tihnă a scrisului, pînă și la nivel stilistic, provocată poate de optimismul personajelor (unul, Inu, exclamă: — Tare-i bine cînd e bine!). Neliniștile nu-și află locul în atîta calm și siguranță a tradiției. Exercițiile bine stăpînite ale prozatorului nu sînt tulburate decît de unele sugestii ale evoluției sale. Uimise de pe atunci cu știința detalierii, a dinamizării universului obiectual, fără ca aceasta să incomodeze sau să îngreuneze structura epică a prozei. Nuvela **Un om și lucrurile sale** era în această direcție un exemplu. Schița **Pragul** condensează alte două valori anticipative ale scrisului lui George Bălăiță. Disputa dintre somn (vis) și realitate pare a-l fi preocupat cu deosebire. Inițial eforturile sale s-au îndreptat spre obținerea stării de veghe.

Toate aceste elemente, care la vremea lor au atras atenția criticii, sînt recognoscibile în celelalte cărți ale lui George Bălăiță. Din acest motiv, evoluția sa nu este marcată de etape (deocamdată), ci de momente (forme) ale unei personalități egale cu ea însăși.

Volumul de schițe și nuvele **Conversînd despre Ionescu** (1966) marchează definitivarea procedeelor tradiționale, dar, în același timp (lucru extrem de important), intervine în formația scriitorului cu necesarul moment al experimentului. Este pusă la punct și se va păstra astfel pe mai departe, tehnica asamblării detaliilor. George Bălăiță stăpînește cu nerv cuvîntul, conduce cu sobrietate și rapiditate fraza. Analiza unei situații oarecare e scurtă, expeditivă, selectivă.

SPRE A SE RACORDA la unele construcții la modă în anii 1960—1965, prozatorul amplifică, de pildă, amestecul de vis (halucinație acum) și realitate, profitînd și de sugestiile oferite de literatura absurdului. Apar concomitent caracteristici noi ale personajelor. Valter Descu **(Întoarcerea eroului cunoscut)** este încercat de „greață" (motivată însă de ororile războiului) și de „frică" (simbolul iepurelui din halucinațiile sale). Moise Aanei **(Prima zi a săptămînii)** este un „neliniștit", un „furios" în legătură cu propria lui condiție sufletească. Tehnica însăși de reproducere a acestor stări se complică (deși păstrează coordonatele definite pînă acum) prin lungi discursuri interioare, prin dialoguri sincopate, vag absurde. Autorul modifică des, cum va proceda și-n roman, unghiurile de observație asupra unuia și același eveniment. Nuvela **Palladion** este deținătoare a tuturor acestor vechi și noi moduri de comunicare, anunțînd **Lumea în două zile.**

Drept pentru care George Bălăiță, parcă ascultînd lecția primului său exeget, cu „răbdare" și-a cunoscut personajele unui roman care în mod justificat s-a bucurat de succes. **Lumea în două zile** (Premiul Uniunii Scriitorilor — 1975) intră de acum într-un proces indefinibil de clasicizare (adică de stabilizare valorică), ce se caracterizează. în actul re-lecturii, prin neglijarea inevitabilelor erori și prin luminarea nuanțată a părților solide. „Explozia" sa valorică, nu că ar fi constituit o surpriză, dar, în orice caz, un adevărat **salt** calitativ, spectaculos și singular, în urma unei lungi pe-

Confruntări

Problematică și construcție

ale unui prozator

ÎN **Orgolii**, romanul său apărut în acest an, Augustin Buzura folosește un procedeu mai rar întîlnit : acțiunea propriu-zisă se desfășoară concomitent cu alcătuirea unei „imagini“ a ei, aparținînd unui personaj care face totuși parte din lumea cărții, nu se detașează. Numele și înfățișarea acestui personaj rămîn necunoscute ; însă el este nu atît misterios, cît secret. Nu e obișnuitul „raisonneur“, ci un spirit obtuz și fanatic. El observă ce se petrece în jurul lui și, în taină, descrie „voluntar, din conștiință“, cum singur notează, ce vede și ce înțelege din ceea ce vede. Este singurul personaj din roman care trăiește într-un etern prezent ; nu are biografie, nu are trecut, nu are viitor, existența lui este, toată, absorbită în „textele“ pe care le scrie atît de zelos. Acestea, de fapt, îl și reprezintă ; direct, nu apare niciodată, condiția lui îl obligă să rămînă ascuns, nevăzut : ferindu-se de lumină. S-ar părea că prezența lui în roman respectă o „regulă“ a epicii moderne, constînd în înmulțirea punctelor de vedere asupra acelorași evenimente; oglindind acțiunea cărții, notele acestui personaj o și „interpretează“. Funcția reală a „textelor“ lui este însă alta: agramate, rudimentare, alcătuite printr-o monstruoasă îmbinare de clișee, compun un extraordinar portret al subumanității intelectuale și morale. Al imbecilității agresive ; care se expune așa cum este la adăpostul anonimatului. Mai mult decît un individ, este o stare; de aceea nu are nici chip, nici nume. O recunoaștem, totuși : după stil. Iată începutul primei note : „După cum se știe, Clinica Chirurgicală 1 este o clinică tradițională foarte mare și foarte importantă, avînd un rol bine stabilit de a vindeca sănătatea deteriorată a oamenilor muncii de la orașe și sate care încă se mai îmbolnăvesc sau se accidentează în accidente de muncă, sau fac cancere. De aceea, ea ar trebui să fie un exemplu pentru clinicile 2, 3, 4 5, 6 și așa mai departe dar nu este, din păcate, pentru că în fruntea ei se află, din greșeală, prof. Cristian Ion pus cu forța de fieiertatul prof. Popa care, fiind prea bătrîn înainte de a muri, n-a dat dovadă de conștiință și vigilență și neștiind că suspomenitul este un tiran care se poartă mai rău ca vechea burghezo-moșierime. Astăzi a venit la raportul de gardă cu coada între picioare de parcă i-ar fi murit boii în jug și s-a aruncat pe scaun de era să-l paradească și a adormit pe loc ca un pepene în vreme ce lumea-l credea chiar mort. Numai că n-avem noi norocul ăsta orb să scăpăm de el, căci de îndreptat n-are cum că-i prea bătrîn, cum a zis sora Ionescu pe care tov. profesor a făcut-o troacă de porci pentru că a rîs de o bolnavă care a căzut ca proasta pe coridor fiindcă nu era șters“.

Reflectînd aparent acțiunea romanului, aceste note participă în fond la ea : **Orgolii** este nu atît cartea unui „mediu“, a celui medical și academic, zugrăvit în moravurile caracteristice, cît a confruntării dintre spiritul primar și spiritualitate, dintre primitivism și inteligența autentică, superioară. Se poate observa cum autorul notelor anonime utilizează o mare cantitate de abstracții, chiar dacă reduse la simple automatisme de gîndire ; în schimb, ceea ce îl definește pe profesorul Cristian este capacitatea de a trăi concretul, de a fi, în orice împrejurare, oricît de dramatică, un explorator îndrăzneț al realului. El nu se refugiază în abstracții ; și nici nu se lasă înșelat de ele. Sloganurile fasciste, de pildă, îi produc oroare : pentru că reprezintă o formă de constrîngere a gîndirii. În propaganda fascistă și legionară, stupidă, uniformă, grosolană, el vede semnele „degradării umane“, ale regresiunii spre stadii inferioare („mentalitatea instaurată este tribală, gîndirea este magică“). Biografia lui Cristian conține chiar datele acestei confruntări : a rațiunii cu instinctele brutale, a inteligenței cu prostia, a competenței cu ignoranța. Profesorul Cristian și anonimul trimițător al notelor sînt termenii limită ai unui roman ce pune, cu o vigoare deosebită, problema afirmării spiritualității ca valoare decisiv umană. Nu e o întîmplare că rememorîndu-și o dramatică experiență Cristian tăgăduiește celui care îl martirizase tocmai calitatea de om („Varlam în schimb era o brută, o forță a naturii, un animal care nu merita iertare din simplul motiv că era om doar după aspectul fizic. Pe el nu m-am supărat pentru că nu-l consideram om. L-am înțeles cum înțelegi un cîine care te mușcă sau un bou ce te împunge“). Un deficit de personalitate umană, cu consecințe în primul rînd morale îl determină pe Redman să-l urască pe Cristian („El îi amintea mereu de adevărata sa măsură, în prezența lui Cristian parcă se simțea întins pe rama ușii pentru a face încrestătura respectivă, el îi amintea de toate eșecurile lui : Cristian își propusese mult și obținuse mult, pe cînd el...“). Redman este reprezentarea instinctului de adaptare, „experiența îl obligase să-și piardă deprinderea de a avea o convingere, trăise mereu cu gîndul că exprimînd o părere deosebită de a interlocutorului său ar putea suporta cine știe ce consecințe, de aceea se obișnuise să fie, indiferent de împrejurare, atent le sens, la intonații, de parcă ar fi căutat mereu să pareze o lovitură, iar lașității îi găsea scuzele cele mai logice cu putință. Atunci nu putuse fi el însuși pentru că era mare, iar acum fiindcă era mic, o viață după regulamente în care sufletul nu-și avusese loc, nu-i găsise, îl incomodase“.

Orgolii este romanul personalității autentic umane, văzută în opoziție cu manifestările ce țin de subumanitate ; un roman în care forța morală se opune moralei forței, iar spiritualitatea intră inevitabil în conflict cu instinctele. Convingerea lui Redman e că „învingătorii își impun morala“ și el face totul pentru a fi „învingător“ : morala lui e adaptată acestui scop, fiind, în fond, abjectă. Nici cînd se crede bolnav de cancer nu renunță la această „morală“ ; nu se „îndreaptă“, nu devine „mai bun“ sau chiar „bun“. Rămîne același : încearcă să-l compromită pe Cristian în fața fiului acestuia, devine un colaborator apropiat la delatorului anonim. Clișeul sentimental și naiv al „sufletului pierdut“ care în proximitatea, reală sau închipuită, a morții, „se purifică“ brusc, este respins de scriitor. Felul în care Redman prezintă faptele în urma cărora Cristian fusese arestat nu reprezintă, ca și notele anonimului, o modalitate de a convoca mai multe viziuni în legătură cu aceleași evenimente : Redman, și el, se autodefinește, nu definește.

O RADIOGRAFIE spectrală a spiritului primar și în esență anti-uman a urmărit să facă scriitorul în acest roman, a cărui structură de carte a unui mediu anumit este înșelătoare. Nu e nici romanul unui personaj, deoarece Cristian fixează unul dintre termenii demonstrației ; el, și nu este singurul, are conștiința limpede a primejdiei degradării umane prin deformarea spiritului. De aceea, scriitorul nu înfățișează această confruntare doar în planul manifestărilor accidentale ale unor indivizi (Varlam, Redman etc.). Existența la nivel instinctual poate fi însă instituționalizată, poate deveni ideologie și sistem politic ; iată decе **Orgolii** este, în capitolele care evocă perioada războiului, și un violent roman antifascist. „Fascismul — reflectă bătrînul profesor amintindu-și de prima întîlnire cu primitivismul organizat — aici îmi apărea și mai clar, în toată monstruozitatea lui. Pentru că, după mine, mai catastrofală chiar decît un război sau decît oricare dintre maladiile secolului mi s-a părut pervertirea ideilor. Nici una rămasă întreagă, nici una nealterată, nesmintită ; brutele avea o grijă atît de exagerată față de om încît îl purtau de mînă, îi alegeau ideile... Viață întinsă între suspiciuni și verificări, fundamentată pe minciună și delațiune, trăită pe ritm de marș, printre uniforme și aplauze, o viață teatralizată la superlativ [...]. Cei fricoși așteptau. Și nimic nu-i mai periculos ca așteptarea. Încet, viața se scurge ca nisipul unei clepsidre, gîndurile agonizează și mor, paralizia se instalează brutal, definitiv [...]. Și pentru a le distrage definitiv atenția de la problemele spiritului, psihologii bruni le-au canalizat energiile în direcția cea mai periculoasă: a orgoliului și agresivității ; ne mișcam într-o lume de șefi, trainic fixați într-o plasă abil țesută încît fiecare se defula atacînd, jignind, umilind. Cel ce voia să spună un adevăr cît de mic trebuia să-l scalde într-o baltă de cuvinte...“.

Cristian are ceea ce s-ar putea numi sentimentul istoriei ; experiențele lui se înscriu în timp, iar trecerea vremii nu rămîne fără urme. Spiritul lui este marcat de trăirea unor împrejurări dramatice ; de aceea și încearcă bătrînul profesor să se retragă în liniștea laboratorului, unde, înconjurat de oameni mai tineri, să se dedice exclusiv cercetărilor. Este, această dorință de izolare, primul semn al oboselii ; uzura psihică devine și mai evidentă atunci cînd întîmplări hotărît banale sau oricum fără dimensiunile precedentelor lui experiențe îi provoacă starea de incertitudine ce amenință să ia forma unui dezechilibru interior. Manevrele unor intriganți oarecare par să aibă un efect distructiv neașteptat asupra omului care trecuse prin lagăre de concentrare și suportase grele privațiuni ; cu o admirabilă intuiție, scriitorul introduce astfel tema gravă a conștiinței limitării temporale a existenței. Energia spirituală, ca valoare specific umană, nu este nemărginită ; risipită, consumată inutil, se poate epuiza, inepuizabile sînt numai instinctele, a căror dispariție coincide cu moartea fizică. Ceea ce alterează însă umanul este moartea psihică și cartea lui Augustin Buzura la aceasta se referă.

Problematica din **Orgolii**, roman al afirmării valorilor caracteristic umane, al personalității plenare și armonioase, se află în semnificația internă a faptelor expuse, în construcția lor făcută nu după criterii exterioare, ci în funcție de ideea urmărită. Scriitorul nu înfățișează un mediu (cel dintr-o clinică) sau un destin (al profesorului Cristian) : în această materie proiectează, patetic, problema, atît de specifică epocii noastre, a disocierii umanului de instinctivitate.

Mircea Iorgulescu

---

rioade de acumulare. Însine revenim asupra romanului cu un sentiment diferit, nu atît de critic, cît de istoric și teoretician literar. Ne păstrăm opiniile (v. **Ateneu**, nr. 8, 1975) asupra „echilibrului contrariilor“, care stau la temelia structurii cărții, iar fraza centrală a ei ni se pare a fi aceeași: „Între Antipa din decembrie la Albala și Antipa din iunie la Dealu-Ocna era drumul lung de la omul domestic la omul furios și liber“. În funcție de dedublarea lui Antipa, personajul central, cele două părți (cele două zile ale lumii) ale romanului se completează într-un paralelism invers. Nu mai repetăm. În ideea că o operă valoroasă permite și chiar pretinde, indiferent de intențiile autorului, interpretări din ce în ce mai complexe, vom completa acea demonstrație prin urmărirea modului în care, prin epic și analiză, complexitatea duală a structurii este supusă unui organizat proces de clarificare. Pornim de la o concluzie: **Lumea în două zile** nu este o carte lejeră, nici comodă. Ea debutează (și apoi se menține) cu o voită confuzie ce pune în dificultate pe cititor. Fiziologic vorbind romanul se desfășoară între două somnuri ale lui Antipa, deci între două incoerențe, între o stare de trezire și una de adormire. Ambele trebuiau limpezite, una prin iluminare, alta prin întunecare. Terenurile lor de desfășurare sînt, desigur, personajele, faptele, sentimentele. Iată prima zi, cea mai scurtă (deci o lungă noapte spre zi), 21 decembrie: în mijlocul ei apar amestecați judecătorul Viziru, judecătorul Alexandru Ionescu, Antipa, Felicia, August pălărierul, profesorul Baroni, Pașaliu ș.a. Trecutul este amestecat cu viitorul și prezentul într-o compoziție ce pare imposibilă: prezentul, care e trecut, este întrerupt de viitorul care e prezent și care se referă la trecut. În primele pagini ale romanului toate faptele și toate timpurile sînt angajate, ca evidențe sau ca simple aluzii, într-o masă densă și complicată. Prin lectură atentă și progresivă părțile componente ale întregului se clarifică: judecătorul Viziru transcrie declarațiile martorilor acțiunii (în care Antipa este ucis de Anghel, nebunul cultivator de cactuși) după șapte ani. Dar scrierile sale sînt comunicate de fapt de judecătorul Alexandru Ionescu. Martorul principal este August pălărierul. Ceilalți martori își exprimă păreri subiective asupra lui Antipa și destinul său. Ancheta este întreruptă de reproducerea fidelă a celor două zile din viața victimei cu toate contradicțiile lor. În prima parte a cărții se produce o primă clarificare, fizică, faptică a personajelor, adică: August pălărierul e cel care cunoaște cel mai bine acțiunea, Felicia este soția lui Antipa, Antipa este conformistul care visează o eliberare etc. Despre Antipa, Pașaliu crede acum că este „brînză bună în burduf de cîine“, iar profesorul Baroni că este „un băiat distins, bine crescut, dar moale, inactiv, un timid care strălucește prin absență“, dar și „un mincinos, un potlogar, unul care dădea totul pe glumă“. A doua parte (a doua zi, 21 iunie) produce clarificări în ordinea semnificațiilor. Antipa ridică minciuna și gluma la rang de filosofie personală, devine activ și puternic; este privit cu totul altfel de cei din jur. Dar va fi pedepsit pentru că s-a modificat nepermis, pentru că a trecut în glumă de la nepăsare la putere, iar puterea odată obținută a tratat-o cu nepăsare.

Atît echilibrul contrariilor respectat, cît și tehnica abilă a clarificării fac parte din luciditatea cărții (a autorului, bineînțeles). În acest sens vom păstra o concluzie formulată la prima lectură a romanului: **„Lumea în două zile** este un roman-demonstrație, un roman nu experiment, ci deja experimentat“. Este esența momentului al treilea al prozei lui George Bălăiță.

Valentin Tașcu

Rața sălbatică

E toamnă și viile sînt culese
Cîmpurile pustii, aici în Salinas.
Miroase a soare
Așa cum miinile mele
Miros a mare, a cerneală și a
Mingiieri de dragoste
Din vara tîrzie.
M-am logodit cu o pasăre
I-am pus un inel de aur
Pe degetul ei
Am scris numele meu pe inelul de aur
Și data logodnei noastre de vară
fierbinte.
Și toamna Rața-Sălbatică a zburat
Spre țărmuri indepărtate, căutînd vara.
Căutînd vara logodnei noastre fierbinți.
Care eram noi
Care sînt eu.
Acum sînt într-un Boeing
Deasupra Pacificului
Și păsările zboară pe lîngă avionul
în care sînt
Și o visez
Mi-e dor de Rața-Sălbatică
Poate ea mă caută
Dar mi-e frică.
Febrilă de dor,
Căutîndu-mă în zborul spre mine
Mi-e teamă
Să nu se arunce în
Uriașele elice.
Neiertătoare
Ori să fie absorbită de motoarele
Boeingului.
Logodnica mea, Rața-Sălbatică
Ea, cu inelul de aur,
Care mă caută peste tot în lume,
Oriunde aș fi.
O, Rață-Sălbatică
Logodnica mea,
Cu inelul de aur
Cu penajul de azur
– Sufletul meu
Unde ești ?

Vasile Rebreanu

Fotografie de **Vasile Blendea**

Virgil Teodorescu

Imediat după amurg

Imediat după amurg
m-am adresat întîi țărînei,
țărînei dulci, țărînei negre,
iubita mea de-o veșnicie,
hlamida mea violacee
și sceptrul meu imaculat,
și mi-am lipit de ea obrazul
într-o tăcută resemnare,
și ea plîngea, țărîna dulce,
ca o femeie îndrăgostită,
de cine știe îndrăgită,
decît de-un trist navigator,
de-un om care străbate marea
ca s-o întîlnească undeva,
într-un ungher de parafraze,
într-o sordidă viermuială,
între pocite eminențe
ale imaginei tîrzii, —
o, dulcea mea neprihănită
de ce nu-ți vezi de drumul tău,
frumoasă fără-asemuire
de ce te legi de-un osîndit,
cînd tot ce-am semănat în tine
e un spectacol ordinar,
în care plantele vomită
cu întreruperi și grimase,
cînd sîngele s-a închegat,
în miezul roadelor ovale,
în cavalcadele cîmpiei
retrase-n palidul omăt.
De ce țărînă înmiresmată
a țării mele fără moarte,
îți fluturi voalurile tale
de ametist deasupra mea,
și nu aștepți o clipă încă
să mă așezi într-o firidă
urmînd rigoarea vechii datini,
și-apoi ființa să mi-o clatini
în leagănul de mult dorit ?

Între stînci

Scorpionii alergau între stînci
la țărmul mării,
și se opreau din cînd în cînd
ca niște clepsidre răsturnate,
cleștii avizi înhățau prada
și după ospăț avea loc acuplarea
într-o infectă bîjbîială
în timpul căreia omorul
funcționa involuntar
într-o abjectă încremenire,
și specia se înmulțea
înconjurată de ovații.

Văzduh frumos

Văzduh frumos pe care l-am cîntat
cînd marea îmi bătea-n fereastră
cu mîna ei superbă și nefastă,
văzduh în care apele se-nod,
o, translucidul meu, patetic pod,
pe care-am mers cu tinerii mei pași,
nu m-aștepta căci ochii mei cei reci
abia zăresc penumbrele din beci.

Elementare spații

Elementare spații, foarte mici,
cu ștevie și cu urzici
și poate cu un bou în transă,
păscînd inconștient și rumegînd
tot peisajul liniștit și blînd,
în tihnă înghițit
fără speranță.

Ce mai rămîne

Din toate ce rămîne e trădarea
prietenilor și supliciul lor,
acel surîs stupid, multicolor,
crabi muribunzi pe care-i varsă marea,
și pe nisip se-nvîrt și cad pe spate,
voind să se salveze de-a-ndarate.

Pendul

Pendulul nu mai bate decît
din cînd în cînd.
Cei care vor s-asculte
stau la rînd.
Ciulesc urechea fără aderență,
tresar din somnolență,
și mulțumiți de-acest semnal
diform,
recad în somn.

Ei, da

Cu luntrea mea făcută din talaș,
într-un rapace și perfid tangaj,
avînd la bord un jalnic echipaj,
eu mi-am făcut iluzii.
(dealtfel ca și alți navigatori)
că o s-ajung într-un ostrov cu flori.
Abia o luai din loc
că echipajul i-a dat bărcii foc.

Mai departe

Vrei tu să mă primești, iubita mea,
în suferința ta de catifea ?
Vrei să-mi acorzi, în timpul ce devoră,
o jumătate sau un sfert de oră,
și nu socoți
c-ar trebui să mergem sub plopii
fără soț ?
Să mergem împreună și să uităm
de noi
sub acolada umedelor foi ?

Ziceam

Ziceam, dacă v-aduceți voi aminte,
ziceam s-o ia piticii înainte,
să vină chiar să-i binecuvîntez,
să le aprob netrebnicul lor crez
și să le pun, în silă,
pe fruntea terfelită o ultimă
ștampilă.

Parcă ziceam să vină cîte doi
rîzînd ca proștii, ca ridichii noi
aflîndu-se în treabă
stropiți de precupeață, pe tarabă.

Control

Cine cedează piere,
aflați ce vă spun eu,
ca un minuscul pește
închis într-o cisternă,
ca floarea care crește
în pajiștea eternă,
în care va ajunge
al muntelui ecou :
un scîrțiit de ușă,
un murmur exilat,
pe care trei baroase
îl sparg neîncetat.

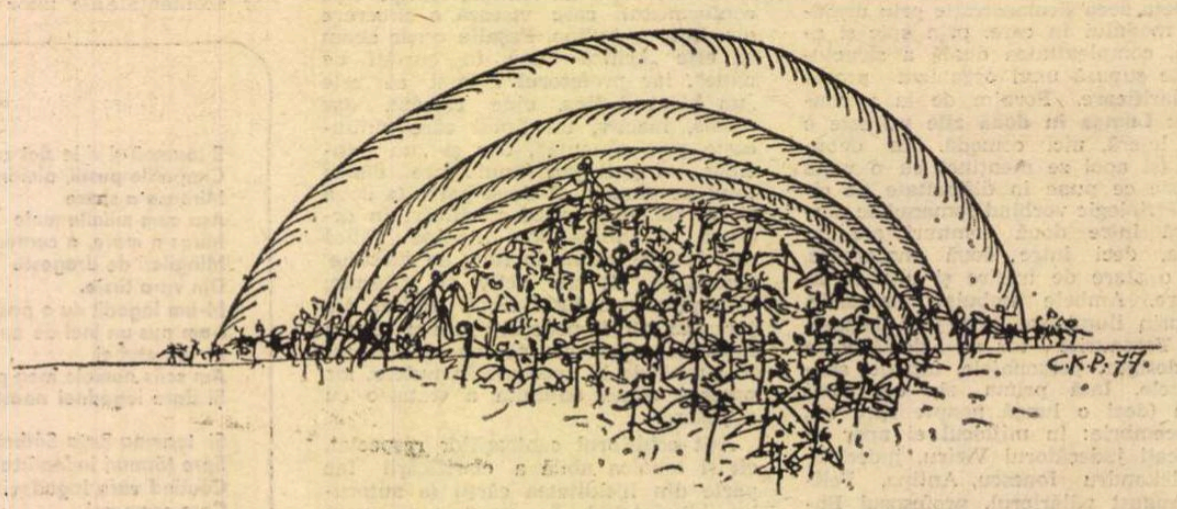

Desen de **Kira Cristinel Popescu**

Eclipsa totală de soare din 22 mai 1724, la Paris (anonim, școala franceză din secolul XVIII, Observatorul din Paris)

Despre eclipse și alte fenomene cerești

VASILE MIOC, astronom la observatorul din Cluj-Napoca, specialist în mecanică cerească și cercetări spațiale, în colaborare cu Damaschin Mioc, istoric, specializat în editarea izvoarelor medievale slavo-române, ne-au dat o foarte interesantă lucrare, **Cronica observațiilor astronomice românești** (Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977). Este vorba de însemnările atît ale învățaților români și străini, cît și ale profanilor, despre fenomene cerești, ca eclipsele de soare și de lună, cometele, meteorii și meteoriții și altele, atmosferice, unele neidentificate, care au exercitat o puternică impresie în momentul producerii lor și au dat loc unor deducții memorabile. Fiecare din aceste însemnări prezintă pe de o parte un interes științific, pe care astronomul nostru l-a elucidat cu precizie matematică, pe de alta unul filologic, mai ales cînd este vorba de cele scrise în limba noastră din secolele trecute. Nici unul din aceste fenomene meteorologice nu ne este cunoscut printr-o singură însemnare, dar tocmai din cauza numărului uneori ridicat al acestor mărturii, ele diferă fie prin dată, fie prin oră, fie prin durata evenimentului. Lucrul nu este de mirare : se știe mai ales din depozițiile în justiție ale martorilor de bună credință cît de neconcludente sînt adeseori, ele bătîndu-se cap în cap și stîrnind perplexitatea cercetătorilor calificați. Cînd însemnarea a fost făcută îndată după producerea fenomenului ceresc, confuzia nu mai are loc, dar de cele mai multe ori ea nu este sincronică și suferă de condiția generală a memoriei noastre, mai mult sau mai puțin infidelă.

În strînsă colaborare, cercetătorul astronomic și cel istoric stabilesc data exactă sau probabilă a fenomenului, durata lui reală și zona pe care a fost vizibil. Pe filolog îl interesează însă mai puțin datele științifice, decît modul de exprimare al martorului și repercusiunea sufletească a fenomenului. Se știe că eclipsele au dat loc în popor expresiei unor superstiții și spaime, greu de înțeles cu mentalitatea omului cult din vremea noastră. Mai mult încă, mulți învățați din trecut împărtășeau aceleași temeri și eresuri, ca și masele.

Iată ce spunea o țărancă bătrînă din Dragosloveni (Soveja, județul Putna) la începutul secolului nostru despre eclipsele de lună și de soare :

„Zvîrcolacii mănîncă luna șî soarele și să-ntunică, nu-i vedem ce sînt, că să pun pe cerį acolo șî pe lună. La un an la doi să-ntîmplă odată. Trage popa clopotu, să-nchină șî oamenii, ciocănește două hiare sau două cuțite unu-n altu și piste un cias și jumătate iar s-arată. Nu știu ce-o hi, doar să pune nor derep lună șî lumea zîce c-o mănîncă zvîrcolacii".

Tot atunci un bărbat de 40 de ani, din Comana (Vlașca), își informează astfel anchetatorii lexicografici :

„Cică rumânu cîn doarme, iese sufletu dîn iel și să duce acolo, la lună, cîn o mănîncă pe lună, și să face zvîrcolac. Am văzut cîn o mănîncă pă lună; o mănîncă ca cîn țai sînge dîn rumân, rușăște luna".

Ambele mărturii figurează în culegerea **Graiul nostru,** vol. I, 1906, texte din toate părțile locuite de români, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densusianu și Th. D. Sperantia, București, Socec.

După acest ultim text, **vîrcolacul** sau **zvîrcolacul** este acea ființă fabuloasă, numită și strigoi, în care se credea că se transformă unii oameni după moarte, fie ca să bîntuiască pe cei rămași în viață, fie ca să provoace prin respectivul fenomen meteorologic, eclipsa de lună, spaimă unanimă. Aceasta are ca urmare, în prima mărturie, intervenția bisericească, pentru izgonirea acelor „duhuri rele", printr-o seamă de rituri.

Vom da cîteva citate din recenta carte :

În **Letopisețul** său. Miron Costin scria:

„...și întunecarea soarelui în anul acela, în care an s-au ridicat Hmil Hatmanul cu căzacii asupra leșilor, foarte groaznică întunecare în postul mare, înaintea paștilor, în anul 7156, într-o vineri. Și tot într-acel an, lăcustele neauzite vacurilor ; care toate semnele în loc bătrînii și astronomii în Țara Leșască a mare răutăți că sintu acestor țări meniia".

Sfera cerească a lui Bürgi, ingenios mecanism destinat studiului astrelor (1580)

Tăcerea dezlănțuită

Acum își împlinea poetul visul lui de tăcere universală
strînsese în dinți virtutea peșterilor mute
ca pe o glandă o grefase în laringele vorbăreților
iar a doua zi orașul se zvîrcolea ca Pompeiul sub lavă
tăcerea se întindea pretutindeni, nemiloasă, distrugătoare
o femeie a dat să rîdă și gura i s-a umplut cu vată
neauzit se învîrteau plăcile de patefon sub acul
diafragmei
buzele se deschideau în gol, nici o vorbă n-a mai putut
fi
rostită
dezastru total, iremediabil
din beregăți tăcerea cobora în oase,
nemaiavînd nici un rost, urechile se desprindeau veștede
de pe cap
pe străzi cîinii le înșfăcau lacomi de prin
șanțuri
înspăimîntați polițiștii izbeau în tobe, în tinichele
alții scoși din fire spărgeau geamurile cu pumnul
dar nici un sunet n-a mai putut fi stors din materie
din cer curgeau hoiturile păsărilor sufocate de cîntecele
rămase în
gîtlej
femei se aruncau de la etaj în gol dar din gura lor
larg deschisă nu ieșea nici un
țipăt
prin gări trenurile se ciocneau ca niște gîngănii
înnebunit primarul a dat ordin să se audă cu orice preț
o casă a fost azvîrlită în aer : parcă s-ar fi spulberat o
păpădie
au prăvălit atunci turnul cel mare din centrul orașului
fără ca vreun scrîșnet să se isce dintre cărămizi
cu fiecare clipă setea de zgomot creștea tot mai
chinuitoare
unii chiar în timpan și-au slobozit revolvere
nimeni nu mai găsea scăpare nicăieri
tăcerea se întindea halucinantă nemiloasă pedepsitoare
cum o visase poetul.

Geo Bogza

Versiune definitivă, în vederea tipăririi în volum, a unui poem publicat în anul 1931, în revista „unu".

ÎNVĂȚATUL cronicar punea așadar eclipsa în strînsă legătură atît cu nimicitoarea invazie a lăcustelor, cît și cu răscoala cazacilor, conduși de viteazul Bogdan Hmelnițchi, hatmanul lor, împotriva Poloniei. Cu alte cuvinte, aceste două calamități ar fi fost anunțate de fenomenul ceresc. Era credința nu numai a bătrînilor, stăpîniți de eresuri, dar și a astronomilor, oameni de știință pozitivă, de cea mai pozitivă dintre științele matematice, încă de pe vremea vechilor egipteni, cu milenii înainte. Să se reținä neobișnuitul superlativ :

„**foarte** groaznică întunecare"

și epitetul care exprimă cazul tot atît de excepțional :

„lăcustele **neauzite** vacurilor",

În acel an, ne spun autorii, au avut loc două eclipse de soare totale, dar nici una n-a fost vizibilă la noi. Data din **Letopiseț** este așadar eronată, cu tot caracterul ei precis. Vizibilă la noi, în acei ani, n-a fost decît eclipsa solară de la 12 august 1654, în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan.

Același învățat și talentat cronicar moldovean mai scrie :

„7164... S-au întunecat soarele într-acel an la luna lui iunie cu mare groaze, cît perise soarele cu puțin, nu toată lumina, tocma amiazăzi; și mulți oameni neștiindu a să feri de o întunecare ca aceia, și prăvind la soare mult, au pierdut vedere în toată viața lor".

Autorii fixează data acestei eclipse parțiale la 22 iunie 1656, respectiv 7164 „de la facerea lumii", cu faza maximă la orele 13, adică „tocma amiazăzi", la amiază. Să fi orbit însă într-adevăr „mulți oameni" care priviseră îndelung „o întunecare ca aceia" ? Se știe că sintagma „ca aceia" indică un superlativ; or, eclipsa fiind parțială, întunecarea n-a fost prea mare, dar poporul a primit-o „cu mare groaze" (ne întrebăm dacă avem aci de a face cu un plural, astăzi neobișnuit la cuvîntul **groază,** care exprimă o spaimă potențată la maximum).

Cel mai talentat dintre cronicarii moldoveni, Ion Neculce, notează în **Letopisețul** său o eclipsă solară totală :

„Atunce s-au făcut mare eclipsis, întunecare de soare, cît nu să vidè om cu om. Întunecase lumea în anul 7208 septemvrie în doaosprădzeci dzile, întru o dzi marți".

Este eclipsa care a fost consemnată de cel mai mare număr de învățați și de profani, cu data exactă de 13 septembrie 1699. Neculce nu s-a înșelat decît cu o zi. Relevabile sînt expresiile :

„cît nu să vidè om cu om"

adică se făcuse noapte în plină zi, și :

„Întunecase lumea"

prin alte cuvinte, pierise cu totul lumina zilei.

În Țara Românească, după descoperirea făcută la Hurezu de cercetătorii științifici Corneliu Dima-Drăgan și Mihai Caratașu, fenomenul a provocat din partea învățatului profesor Ioan Comnen, o scriere în limba greacă, rămasă needitată, „Pronostic asupra eclipsei de soare care a avut loc în anul 1699, septembrie 13", dedicată stolnicului Constantin Cantacuzino. Savantul elenist prevedea în acea lucrare eclipsa de soare ce avea să se producă la 1 mai 1705. De bună seamă, „pronosticul" nu era lipsit de „semne" referitoare la domnia lui Constantin Brâncoveanu, nepotul de soră al stolnicului.

Dăm mai jos despre o eclipsă de lună, însemnarea meșteșugarului bucureștean Ioan Dobrescu, din secolul trecut, autorul ultimei cronici muntene :

„1823 ghenarie 14, seara duminecă, fiind senin, la trei din noapte, și luna plină, s-au întunicat, cît să făcuse ca un ficat proaspăt. Iar după ce s-au rădicat acea văpsea de sînge după dînsa, au rămas pă jumătate și abiia într-un ceas s-au împlinit iarăși la loc ca și întîi, cît ne-au mirat toți de acest semn, ce va să fie".

Ca și vlășceanul din secolul nostru, care vedea luna intens roșie, „ca cîn(d) tai sînge dîn rumân", înaintașul său compara acea culoare puternică cu „un ficat proaspăt", adică sangvinolent, ca o „văpsea de sînge".

Și Dobrescu, ca și precedenții săi iluștri, vorbea în numele tuturor, „mirați toți de acest semn". Nu se ivise încă la noi explicația științifică a fenomenului.

Șerban Cioculescu

CARAGIALE și publicistica

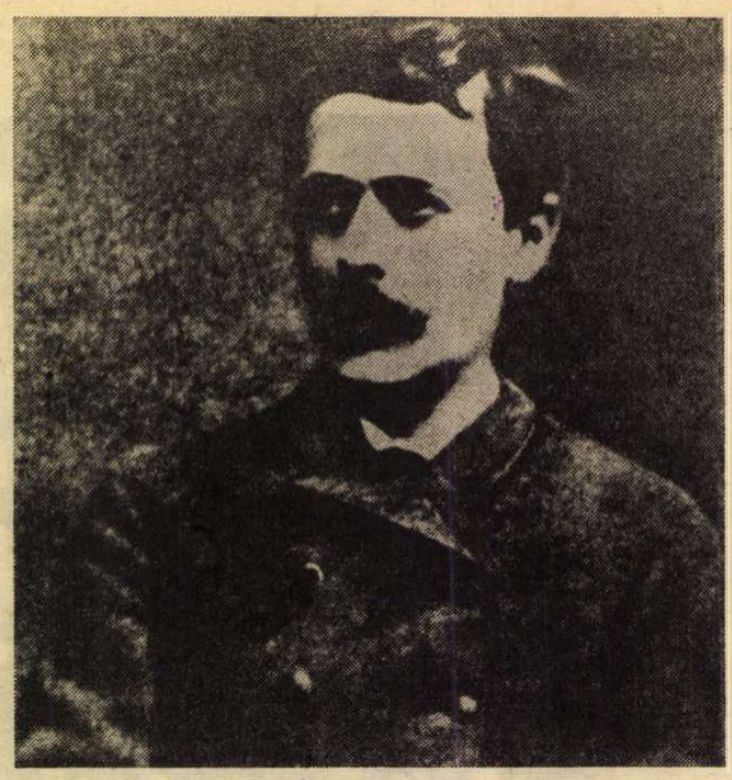

RELAȚIILE lui Caragiale cu publicistica anilor 1870—1910 merită să fie examinate dincolo de constatarea unui interes care s-a prelungit pînă la capătul existenței. În ce măsură cele citeva decenii de publicistică au constituit un factor de formație?

Citeva fapte se cer reamintite. Generația lui Caragiale — și în această generație pot fi incluși, alături de Eminescu, cu doi ani mai în vîrstă, citiva prozatori cu șase ani mai tineri, ca: Vlahuță, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu — a trecut prin interludiul gazetăresc. Pentru cei mai mulți a rămas, însă, un interludiu, una dintre profesiile pe care le-au practicat, alături de altele: funcționar de stat, profesor particular. Cu excepția lui Vlahuță, a cărui proză s-a nutrit dintr-o estetică a faptului divers și care și-a adunat textele în volume cu titluri semnificative: **Din goana vieții, File rupte,** pentru ceilalți — Delavrancea, Duiliu Zamfirescu — gazetăria rămîne o etapă lăsată în urmă, evident denivelată față de opera matură și prefigurînd-o în mică măsură.

Scrisul lui Caragiale oferă și în acest plan o structură paradoxală. Există, pe de o parte, dificultatea de gestație, sentimentul acut de răspundere în fața cuvîntului fixat pe hîrtie. Ele transformă actul scrisului într-un proces îndelungat și chinuitor care pretinde ciorne pentru scrisorile particulare și pentru rapoartele de revizor școlar. Pe de altă parte, sînt deceniile de gazetărie, colaborarea la un număr surprinzător de mare de publicații, întemeierea citorva: „Claponul", „Moftul român", „Vatra", alte proiecte neduse la capăt.

Simpla enumerare ar fi revelatoare pentru disponibilitatea publicistică a scriitorului torturat de căutarea cuvîntului „potrivit". Lista cuprinde și publicațiile de prestigiu: „Convorbirile literare", în anii de participare la „Junimea", „Convorbirile critice" și „Viața Românească", după 1900. Cuprinde și ziare: „Timpul", „Constituționalul", „Gazeta poporului", „Epoca". Caragiale e prezent acolo cu articole politice, dar și cu foiletoane avînd tematică și alură stilistică diversă. Sînt și multe publicații mai obscure cărora nu le-a refuzat sprijinul. Sensul acceptării este citeodată explicitat. „Gazeta săteanului", în care au apărut **Cănuță, om sucit** și **La hanul lui Minjoală**, e prețuită pentru rosturile ei de culturalizare, în fraze ce se înrudesc cu cele prin care Caragiale va susține necesitatea unei asemenea acțiuni în raportul adresat în 1900 lui Delavrancea, pe atunci primar al Capitalei. Alteori se descifrează, la scriitorul cu reacții imprevizibile, lipsa de morgă și disponibilitatea. Atitudinea față de paginile acestea răspîndite cu generozitate este și ea contradictorie. Principalul text de sinteză critică al lui Caragiale — **Citeva păreri** — apărut în mai multe numere din „Ziua" (1897) pornește de la o opinie a lui Mihail Dragomirescu care într-un articol din „Convorbiri literare" tratase cu severitate publicistica, redusă, după el, la preocupări efemere, incapabilă de „vreo ridicare mai înaltă pe treapta gîndirii". În gazetă, studiul lui Caragiale începea cu o referire ironică la opiniile „tînărului filosof" care omisese tocmai chestiunea esențială a talentului, dar apoi abandona întrebarea cu privire la condiția gazetăriei. Răspunsese, de fapt, în „Moftul..." din 1893 cînd comentase scrisoarea unei cititoare care-și exprimase nemulțumirea că „autorul **Nopții furtunoase, Făcliei de Paști** scoate o asemenea gazetă «de bas étage»". „Răspundem: autorul în cestiune s-a socotit că, pe potriva puterilor sale intelectuale și pe potriva cererii, a oferit destule mofturi pînă acuma onor. public român. «Ia să dau la lumină și ceva serios» și-a zis el, și a scos **Moftul român...**". La această răsturnare glumeață a ierarhiei s-ar putea adăuga și citeva texte destul de cunoscute cu privire la interesul pentru faptul cotidian și pentru realitatea imediată.

TOTUȘI, se poate consemna de cealaltă parte a balanței, faptul că foarte puține dintre aceste texte au intrat în volumele pe care le-a alcătuit Caragiale. Cronicile dramatice ori **Grămătici și măscărici**, texte prin excelență caragialiene, au fost uitate. Există la Caragiale o alternare de atitudini. Valorificarea scrisului cotidian, a răspunsului imediat dat actualității nu l-a împiedicat să neglijeze sute de asemenea texte, semnate de cele mai multe ori cu pseudonime. De aici și situația particulară — poate unică — în literatura noastră. La 65 de ani de la moartea scriitorului procesul de deshumare și de identificare a textelor, uneori din publicații mărunte, proces la care, pe lîngă contribuția fundamentală, de o viață, a lui Șerban Cioculescu, au participat atîția cercetători, poate că nu s-a încheiat. Anii premergători plecării în Germania mai rezervă, cred, surprize.

Ce ecouri directe în operă a avut prezența susținută în presă? Să lăsăm la o parte citeva amănunte: acțiunea din **O noapte furtunoasă** ori cite un efect comic din **Conul Leonida** prefigurate în **Gogo-șile** din „Claponul". Dar o sugestie a lui Tudor Vianu cu privire la rolul pe care l-ar fi avut stilul revistelor umoristice pentru maturizarea prozatorului Caragiale se confirmă numai parțial. Publicistica a alimentat opera oferindu-i material comic și generînd o atitudine de spectator fals bonom, de fapt incisiv în distanțarea lui ironică. Stilistic, ceea ce izbește chiar de la „exercițiile" din „Ghimpele" este decalajul. De altfel, e greu de vorbit de un stil al publicațiilor umoristice. Altfel sună textele tînărului Hasdeu, altfel cele scrise de Orășanu și de mulți dintre colaboratorii lui.

Cite un veșmînt satiric e împrumutat din presa umoristică a vremii: travestirea chinezească dintr-o **Cronică fantastică** apărută în „Ghimpele" din 1874. Un procedeu specific caragialean — stilul monologat, cu interpelarea directă a lectorului — poate fi pus în legătură cu presa umoristică din anii debutului unde se întîlnește, de altfel în forme nu lipsite de vulgaritate. Se cere raportat și la vocația omului de teatru, de asemenea la modelul pe care-l constituiau „cintecele comice" ale lui Alecsandri.

Colaborarea susținută în presă l-a făcut pe Caragiale să abordeze genuri publicistice precum reportajul și interviul. Cel dintîi, cu roade inegale. Reportajul despre moartea lui Odobescu („Gazeta poporului" din 16 și 17 noiembrie 1897) are pe alocuri o nepotrivită și neintenționată alură parodică prin subtitlurile destinate să capteze atenția, prin detaliile pe care le presară cu privire la drama sentimentală ce a dus la sfîrșitul tragic. În **O plimbare la Căldărușani**, scrisă în timpul afacerii Ghenadie, îl recunoaștem pe Caragiale în descrierea periferiei bucureștene din vremea mustului, a periferiei înecate în praf și invadate de miasme. Sînt pasaje înrudite cu cele din **Grand Hôtel Victoria Română.**

AMPRENTA lui Caragiale e mai marcată în citeva texte aparținînd altui tip de publicistică: interviul. Formula adoptată nu e nici reproducere **neutră** a frazelor intervievatului, nici schimbul de opinii în care reporterul și intervievatul se află amîndoi în centrul scenei. Caragiale se estompează discret, dar rămîne o prezență ironică. Interlocutorii sînt personalități pe care le respectă: Hasdeu și Gherea. Dar **O vizită la castelul Iulia Hasdeu** descrie arhitectura castelului din Cimpina și fervoarea spiritistă a amfitrionului. Convorbirea cu Gherea, la Ploiești, e acompaniată de reflecții care traduc într-un mod neașteptat chestiuni de filosofie. Astfel, memorabila comparație între disecarea unei pulpe de viței și imposibilitatea kantiană de a afla numenul: „Cuțitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decît să taie felii, mai mult sau mai puțin subțiri, după cum e mai mult sau mai puțin ascuțit, mai dibaci sau mai stîngaci mînuit. A tăia o felie, a tăia cît mai multe, nu va să zică a pătrunde în esența pulpii de viței. După fiecare tăietură ne vom afla în fața altei suprafețe: pulpa de viței nu va voi să ne arate decît suprafețe, ascunzîndu-și sistematic sinele..."

Astfel de texte scot la lumină cealaltă față a relației. Publicistica vremii a contribuit direct, în măsură redusă, la stilul prozatorului. Dar lectura acestor texte evidențiază cîtă demnitate artistică a investit Caragiale în „genul de producție spirituală" tratat de tînărul Mihail Dragomirescu cu o asprime pe care e drept că producția medie o îndreptățea.

S-a petrecut cu articolele lui Caragiale ceea ce avea să se întîmple după citeva decenii cu cele mai multe pagini de ziaristică ale lui Arghezi. Prin modul de a scrie, prin preocupări și schimburi de substanță, ele se încorporează operei și ne oferă valori comparabile. Observația implică necesarul grăunte de sare. Nu se poate așeza în același plan al valorii orice glumă din „Moftul" alături de **Telegrame** sau de **Țal.** Perioadele mai sustinute de gazetărie cunosc și notițe ocazionale despre **Amintirile militare** ale căpitanului Mihail Dimitrescu sau despre povestirea istorică **Răzbunarea lui Anastasie** de Ciru Oeconomu. Dar în texte care încep din prima tinerețe — **Cercetarea critică asupra Teatrului Românesc** a fost scrisă la 26 de ani — fizionomia articolului politic, a cronicii dramatice și a pamfletului se modifică.

Numeroase articole politice devin, în întregime sau pe fragmente, din rudimentare arme de uz imediat, sinteze satirice concentrate. O mișcare caracteristică face să alterneze observația de moravuri, presărată adesea anecdotic, cu generalizarea și construirea ironică de tipuri. Sînt cele două categorii de liberali, caradalele și budalalele: strategii politici din umbră și entuziaștii creduli. Este schița unei aristocrații conservatoare permeabile și în mare parte improvizată, în care pătrunde și „domnul cutare de la noi, fecior de preot pravoslavnic, românaș cinstit, cu barba lui, cu anteriul lui, cu potcapul lui, cu căldărușa lui regulat la zi-ntiiu"...

EXISTĂ cronici ale lui Caragiale circumscrise la obiect, constituind prin acuitatea observațiilor și gîndirea matură despre teatru un capitol de bază din istoria criticii dramatice românești. Dar — în mai mare măsură chiar decît în articolele politice — cronicile dobîndesc o libertate de mișcare, tradusă de libertatea stilului care simulează, cu o rigoare ce se ascunde, improvizația, maniera colocvială. Cronica la **Lucia**, din 1885, cea despre **Benefiss**, apărută după cincisprezece ani, sînt astfel de aparente vagabondări meticulos construite, cu tranziții de la tonul pseudo-doctoral (ultimul text indică în note de subsol termenii tehnici: „mizansena", „creația proprie", „tragerea chiulului") la aforismul bufon: „Toate benefissurile în tovărășie se isprăvesc cu mîhniri de o parte sau de alta, sau de amîndouă, sau de toate părțile cînd sînt mai mulți tovarăși."

Cu privire la pamfletul caragialean ar trebui revenit la textul din 1907, greu de clasat într-un gen și așa destul de elastic. Dar ne referim la textele pe care Caragiale le-a abandonat în coloanele publicațiilor. Citabil — printre toate — este: **Grămătici și măscărici.**

Nu știm să existe multe texte comparabile în literatura română sau universală, în care distanța ironică să funcționeze atît de eficace. La apariția în „Epoca", punctul de pornire era indicat în scrisoarea de o bonomie cumplită adresată lui Tony Bacalbașa. Dar conflictul trecător cu un vechi amic și colaborator e, pentru text, un detaliu indiferent. În mai puțin de două pagini este construit un raccourci surprinzînd condiția gazetarului care-și împrumută condeiul boierimii conservatoare. Comparația cu cele două categorii de slujbași ai vechilor boieri se realizează prin alternare de stiluri. Notele arhaizante sînt urmate de imitarea stilului savant: «S-au dus grămăticii cu călimările în briu și cu pana de giscă la ureche: astăzi ies din rîndurile poporului tineri culți și independenți, proletari intelectuali, cu carte și condei și mai ales cu principii.

Se înțelege că precum jalba scrisă de grămătici o iscălea odinioară cu pecetea de la inel, boierul de bună credință... tot așa și astăzi profesiunile de bună credință le scrie „cu îndelungată fidelitate" proletarul intelectual, iar boierul le subscrie „cu robustă convingere". Echivalența e întărită de asemănarea îndemnurilor boierești cu aceleași variații de stil: Boierul ședea cu ciubucul în pridvor și striga: „Hahaha! înjură-l, mă, înjură-l bine, mă!".

„Combateți-i, băieți, combateți sarcastic de tot!"»

Închinînd gazetăriei patruzeci de ani de activitate și trei sferturi din paginile pe care le-a scris, Caragiale a înnobilat genul.

Silvian Iosifescu

Silvian Iosifescu la 60 de ani

MĂ impresionează în atitudinea profesorului Silvian Iosifescu febrilitatea cu care vorbește despre literatură, critică literară, despre fenomenul cultural în general ca despre fapte vitale, ca despre cele mai arzătoare evenimente ale fiecărei clipe de viață. Asistînd la cursurile sale sau citindu-i cărțile am avut și am întotdeauna un sentiment de culpabilitate: în raport cu felul în care domnia sa trăiește literatura, parcă înfricoșat că nu poate cuprinde totul și nu poate transmite mai departe, altora, ceea ce a asimilat și a înțeles, mă fac vinovată de prea puțină pasiune, de o distanțare leneșă față de cărți. În vorbirea precipitată de la catedră a profesorului, în discursul său digresiv, care lasă uneori impresia unei logici nedisciplinate, disting nevoia de a convinge prin toate detaliile, de a nu omite într-o demonstrație nici o nuanță, de a nu uita că orice regulă are excepțiile ei, de a transmite, cu alte cuvinte, o viziune dinamică asupra universului literar (de la roman la lucrările de estetică). Erudiția sa excepțională mă face să cred că și-a dedicat viața lecturii cu un exclusivism superior, iar fraza sa precipitată, nervoasă, ce-și trimite ramificații în toate direcțiile pentru a încercui și a exprima cît mai suplu și mai adecvat ideea mă face să cred că privește lumea cărților ca pe un spațiu imens, populat, fascinant, ale cărui pete albe trebuie cercetate fără zăbavă, într-un efort continuu de elucidare și de edificare. Foarte propriu spiritului său neliniștit, subtil, asociativ, îi este eseul — speculația fină, erudită, fantezistă, bazată pe intuiția unui raport încă nerelevat între fenomene distincte, deși din cărțile semnate de Silvian Iosifescu nu lipsesc studiile teoretice cu intenții sistematizatoare și sintetizatoare. Am simțit însă întotdeauna în pagina dedicată unei probleme generale, unei chestiuni de ordin estetic, teoretic prezența discretă a eseistului, dorința lui de explorare a nuanțelor, de alunecare liberă printre autori și cărți, nevoia de a evada în analiza detaliilor, așa cum pe un celebru scriitor îl obseda o mică pată galbenă dintr-un tablou de Vermeer, din care avea impresia că se degajă întregul farmec al „Vederii din Delft". Deși este evidentă intenția esteticianului de a supune unui comentariu sintetic observațiile lecturilor sale, voluptatea analizei detaliului răstoarnă adesea punctul de sprijin al unei lucrări. Am învățat, urmînd cu ani în urmă cursurile profesorului Silvian Iosifescu, că în critica și teoria literară dacă știi să trăiești la cea mai înaltă tensiune a ideilor poți simți palpitul vieții ca în orice mare aventură a spiritului uman, că literatura este un spațiu vital al omului așa cum este natura. Cărțile sale m-au învățat că orice intuiție are nevoie de erudiție pentru a modifica viziunea asupra fenomenului cultural și tocmai datorită îmbinărilor armonioase lucrări ca **Literatura de frontieră, Dimensiuni caragialiene, Proză și luciditate, Construcție și lectură** și recenta **Mobilitatea privirii** au devenit lucrări de referință. Și sînt recunoscătoare pentru aceste adevăruri aparent simple, dar atît de rare, și-i mărturisesc cu acest prilej că îi sînt un cititor atent și devotat.

Dana DUMITRIU

Cronica literară

Un critic

DEBUTUL lui Marian Papahagi **(Exerciții de lectură)** mi-l amintește pe acela mai vechi al lui Liviu Petrescu : aceeași critică inteligentă și cultivată, același stil academic, distant, fără familiaritatea zgomotos orală a unora dintre tinerii publiciști, de o eleganță protocolară și, ah, demodată („cine va avea bunăvoința să confrunte ideile lui Ortega y Gasset cu poetica lui Ion Barbu..."). Comentînd, la rubrica lui, **Exercițiile de lectură**, L. Ulici a văzut în autor un eseist. Însă dacă nu ne lăsăm sugestionați de modestia ironică a titlului, trebuie să spunem că puține lucruri din carte au cu adevărat caracter de exercițiu, încercare, eseu. Marian Papahagi e un „studios", în ambele sensuri ale cuvîntului, cu solidă formație filologică : scrie o critică de interpretare, minuțioasă, sistematică, de tipul **close reading.** Ceea ce ne atrage atenția la el e mai puțin imaginația și mai mult modul foarte aplicat în care își fundamentează părerile. Cîteva studii din volum sînt de aspect monografic. O latură didacticistă chiar e de notat în texte probabil mai vechi, resorbită pe urmă, cînd structura a devenit mai liberă, deși nu pe de-a-ntregul, dovadă frecvența unor astfel de exprimări : „să revenim la...", „ca să ne întoarcem de unde am plecat...", „reluînd discuția într-un punct unde am lăsat-o întreruptă...". Aceste reminiscențe trădează un spirit ce urmărește mai curînd să provoace convingeri decît să placă și o metodă lentă, de gradare cu grijă a cunoștințelor, învăluitoare și insidioasă.

Sînt interesante și opiniile criticului însuși despre critică, în care cred a observa între altele tocmai această ezitare între o critică ce caută să obțină adeziunea la punctul ei de vedere și una satisfăcută să i se recunoască sinceritatea mobilurilor : „Nici o critică — scrie Marian Papahagi în **Pretext** — nu e scutită de o apodictică a sa, sui-generis, care pleacă de la premisa că rezultatul ei s-a obținut pe deplin atunci cînd un număr — teoretic cît mai mare — de oameni nevinovați, neobligați să-i cunoască ideile, ajung la aceeași părere cu ea ! În realitate, orice comentator literar ar trebui să-și dorească un singur lucru : și anume acela ca nimeni să nu conteste sinceritatea și iubirea de literatură pe care el le așează la temelia cărții sale". Lucrul devine și mai clar cînd, reluînd distincția lui Eliot între „înțelegere" și „explicare", o agravează pînă la a-i da înfățișarea unei antinomii : adevăratul critic este acela care a pierdut plăcerea cititului, adică „iubirea de literatură" ; și chiar dacă „explicarea" mai cheamă uneori „înțelegerea", ca dintr-un fel de nostalgie a criticului după condiția lui originară de cititor inocent, esențială rămîne „această incapacitate de opțiune definitivă între plăcerea provenită din înțelegerea rațională și cea provocată de înțelegerea simpatetică" a operelor. Incapacitate din care se naște „utopia" criticii.

Studiile propriu-zise sînt, aproape toate, temeinice, simpatic savante, pline de idei și asociații, încercînd (și uneori reușind) să ne impună o perspectivă nouă asupra operei. Inventivitatea lui Marian Papahagi este de un tip special : este un **combat d'abordage.** Una din asemănările cu Liviu Petrescu din **Realitate și romanesc** aici trebuie căutată. Amîndoi par a citi opera literară din unghiul străin al unei teorii, teze, fraze, dacă nu descoperite întîmplător, în orice caz destul de îndepărtate de opera însăși încît să creeze această impresie ; cu alte cuvinte, nu lectura directă le dezvăluie structura pe care se aplică, au nevoie de acest intermediar care joacă rolul de revelator. Spre a dovedi de exemplu existența unei „poezii a iubirii" (deși nu și a unor „poeme de dragoste") la Ion Barbu, criticul pleacă de la cîteva propoziții din **Also sprach Zarathustra** și de la teza principală a lui Gasset din **La dezhumanizacion del arte.** Nici măcar cunoscute obligatoriu poetului român (mă refer la eseul lui Gasset din 1927), ele îi explică poetica și deopotrivă lirica ; atît iubirea nietzscheeană pentru „îndepărtat și înalt", cît și sensul „dezumanizării" de la Gasset se regăsesc (de ce n-aș spune-o : surprinzător) la Barbu. Criticul rezumă astfel ideea : „Maniera sa poetică este «dezumanizată» atît în poeziile primului ciclu cît și în ale celor trei cicluri mai importante. Ion Barbu a parcurs însă singur o întreagă evoluție a poeziei de la romantism la poezia modernă. Poezie a iubirii pentru îndepărtat și înalt, poezia primei maniere barbiene era o continuare romantică parnasiană și se contura în linie nietzscheeană. Poezia din **Joc secund** încorporează experiența avangardei și depășește nivelul încă «euclidian» al primei maniere. Dar este o experiență acumulată prin reflex. Lucrul se vede și în versificație, dar mai ales în structura poetică ; mergînd spre resorturile acestei poezii care îl caracterizează deplin, vom observa — și aici parafrazăm din nou pe Gasset — că poetul înfățișează în adevăr idei ; fraza nu e atît de banală cum ar putea să pară la prima vedere. Poezia primului ciclu «ilustra» ideea și se servea în acest scop de imagine... Poezia din **Joc secund** este idee... Metafora acoperă un spațiu pur, se ancorează în idee și depășește astfel stadiul imagistic". Fără nuanțele argumentării, acest rezumat poate părea steril. Însă e remarcabilă capacitatea integratoare a ideii critice : aproape nimic din opera lui Ion Barbu nu rămîne neinclus în schemă. Critica e în fond un cerc vicios : încearcă să descrie o operă în funcție de un criteriu exterior și, în același timp, nu-și găsește criteriul decît prin descrierea operei. Marile cărți de critică mi-au dat totdeauna sentimentul că își inventează obiectul fără efort, ca și cum opera respectivă n-ar fi așteptat decît să fie citită de critic în acel fel. Studiul lui Marian Papahagi despre Barbu este perfect coerent în dovedirea unei teze ce suna, în clipa avansării ei, cel puțin neobișnuit.

Dintre celelalte studii din volum merită atenție cele despre Arghezi, Bacovia, Ungaretti și Hesse, deși poate că performanța excepțională a autorului rămîne, neegalată, aceea din **Ion Barbu : mitopoetica integrării în unitate.** E de ajuns să comparăm felul cum se verifică ideea prin operă în alte studii (de exemplu acela despre romanele lui E. Lovinescu) spre a ne da seama și de dificultatea unei asemenea critici deductive și de riscurile ei. Compensarea caracterului ei fundamental ilustrativ se face printr-o mare seriozitate a analizării textului, pe deoparte, și prin exactitatea situării tipologice, pe de alta. Nelipsindu-i gustul, intuiția, Marian Papahagi e totuși mai degrabă un spirit speculativ și teoretic decît unul atașat de concretul obiectului. O pagină din critica lui, de oriunde am cita-o, e la fel de solidă ideatic, cu o anume dignitate a disocierii intelectual culturale, deși fără senzorialitate, culoare sau pitoresc : „Căci din dubla diviziune majoră a psalmilor (psalmii lui David — psalmii lui Solomon) există elemente în poezia arghezian, și cum bine se știe al doilea grup nu a fost cuprins în tradiția biblică. Ori dacă psalmii lui David sînt mai cu seamă preamărire a divinității, apologie, cei ai lui Solomon au un mai pronunțat caracter mesianic, de tensionată așteptare a redemptorului... Și încă n-ar trebui uitat că una dintre accepțiunile termenului (de psalm) este aceea de **cîntec de reproș,** or, în compunerile arghezienе, o bună parte din notele specifice țin tocmai de reprosul adresat divinității pentru vina de a nu se fi arătat celui care o caută". Critică de finețe filologică, dar și armată filosofic, denotînd cunoașterea literaturilor străine, **Exercițiile de lectură** constituie un debut remarcabil.

Nicolae Manolescu

Marian Papahagi, **Exerciții de lectură,** Editura Dacia, 1977.

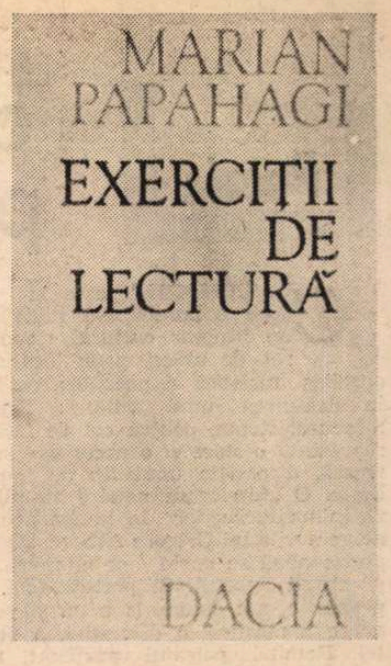

Cronica limbii

„Cîntece vechi din Franța"

DE cîtăva vreme, romanistica românească a putut lua act de o serie de reușite încercări de a introduce în cultura noastră de astăzi operele literare ale Evului Mediu francez. Dacă nu ar fi să menționăm, aici, decît traducerile din François Villon ale poeților Dan Botta și Romulus Vulpescu, sau excelenta ediție de „echivalențe românești" a **Poeziilor** lui Charles d'Orléans pe care a alcătuit-o același Romulus Vulpescu, îmbinînd culori și linii și versuri (precum încerca, prin 1973, să armonizeze canoanele muzicii și ale versurilor unor „cîntece vechi din Franța"), trebuie să recunoaștem, în aceste valoroase lucrări beletristice, tot atît de însemnate contribuții la verificarea capacității de transpunere poetică a limbii culturii românești.

Mai de curînd, un tînăr și pasionat medievist universitar, Mihai Stănescu, a adăugat la această listă încă două traduceri, de astădată în proză, din romanele medievale ale lui Chrétien de Troyes, **Cavalerul Lancelot** (1973) și **Yvain — Cavalerul cu leul** (1977) — și seria pare a continua. Fiecare volum este însoțit de **postfață** și de note care nu sînt altceva decît studii asupra romanului francez din sec. al XII-lea și asupra autorului de la curtea din Troyes, protejat de Maria de Champagne (soția contelui Henri I de Champagne). Să adăugăm, la acestea, și **Romanele Mesei Rotunde,** traduse de Aurel Tita (prefață de Irina Bădescu), 1976.

Narativa medievală pune probleme de traducere a conceptelor și a termenilor vehiculați în această epocă de căutări și de geneze, căreia trebuie să i se caute în română corespondențe sigure.

Lingvistica are datoria, acum, de a-și spune cuvîntul.

Există, în general, d o u ă tipuri de transpunere, în română, a terminologiei medievale latine. Unul este cel utilizat de poeți precum Dan Botta, care, a u t o h t o n i z î n d lexicul liricei medievale, transformă pe Flora, la belle **Romaine** în **rîmleancă,** pe o **reine** sau pe o **sirène,** în **crăiasă,** iar **lame** devine **glie.** În poezie apare astfel o transpunere de a t m o s f e r ă : pentru a respecta distanța în timp se face apel la lexicul tradiției culturale slavo-române din secolele ale XVI-lea — al XVIII-lea ale țării noastre, deosebite, prin conotații de lexicul latin al originalului. Romulus Vulpescu nu se sfiește însă a întrebuința neologisme latino-romanice în traducerea poeziei lui Charles d'Orléans : **rendez compte, Vieillesse** devine **dă-ți seama, Senectute, maistre Le Gout** este **Magistrul Le Gout,** iar **compaigne** este tradus prin **companie ; complaintes** sînt redate prin **lamente** (aplicînd un concept de lirică hispanică), iar **rondelele** și corolele își păstrează, adaptînd în română, termenul francez.

Cu totul altul este procedeul lui Mihai Stănescu. Traducătorul lui Chrétien de Troyes încearcă o transpunere a conceptelor medievale în termeni ai limbii comune actuale. Iată-l redînd celebrele concepte medievale **fin amors** prin **iubire perfectă, joie** prin **bucurie, matière et san** prin **materie și sens.** Într-adevăr, traducerea explică elementul noțional al termenilor, dar le atenuează, prin polisemantismul cuvintelor românești, funcția conceptuală expresivă. **Joie, fin'amors** nu sînt simple cuvinte-noțiuni precum **bucurie** și **iubire perfectă :** pe „bucuria" și pe „rafinamentul" iubirii s-a construit lirica trubadurească, tot astfel precum **matière** et **san** (germ. **Sinn)** constituie noțiunichei ale poeticii medievale. Se mai mențin ele astfel în traducerea românească ? Nu ar fi fost bine să fi rămas neschimbate, precum neschimbate au rămas **quête, graal, dextrier** și alți termeni însemnați ? Respectul pentru conceptele fundamentale ale unei structuri lirice poate duce la o operație de transpunere prin c o l a j : termenul din original trece, intact, în textul tradus.

O asemenea încercare a făcut traducătorul **Cavalerului cu leul** cu termenul **corteisie,** pe care îl menține redîndu-l, în românește, prin **cortezie,** „el acoperind o realitate culturală specifică medievalității occidentale" (p. 100). În acest fel, termenul, în românește, se apropie mai mult de forma originală v. fr. **corteis** (it. **cortese,** prov. **cortes).** Se întrerupe astfel o tradiție în terminologia cultă românească, în care se prefera, pînă acum, **curtenie,** pentru a desemna idealul comportării cavalerilor la curțile feudale (cf. bunăoară, trad. rom. Jacques le Goff, **Civilizația Occidentului medieval,** întreprinsă de Maria Holban în 1970, sau Ernst Robert Curtius, **Literatura europeană și Evul Mediu latin,** trad. rom. Adolf Armbruster, 1971).

Dar ce se va întîmpla cu cavalerii „înnobilați de cortezie" sau chiar „curtenitori", prin care Mihai Stănescu redă v. fr. **cortois (corteis) ?** Aceștia să rămînă a fi mai departe **curteni, curtenitori** sau **curtezani,** precum ne obișnuiseră traducerile de pînă acum din literatura **curtenească** (cf. trad. E. R. Curtius, p. 617) și cum îi întîlnim în tradiția noastră ?

Iată problemele pe care lingvistica romanică și limba culturii românești le mai are încă de rezolvat în traducerile din Evul Mediu francez. Româna literară nu are încă, stabilizată, terminologia culturii medievale occidentale latine. Ea oscilează între o traducere i n t e r p r e t a t i v ă, de atmosferă, precum o promovează poeții, și una e x e g e t i c ă, modernă, a celor ce urmăresc conținutul exact al conceptelor. Ea oscilează deasemeni între o terminologie latin-occidentală și alta autohtonă, tradițională, între transpunere și colaj.

Matière et san au din plin aceste valoroase încercări de a introduce cultura medievală romanică a Occidentului în cultura românească. Dar **des or comance la raison...**

Alexandru Niculescu

LAZĂR ILIESCU

■ A încetat din viață, în ziua de 13 iunie a.c., poetul și traducătorul Lazăr Iliescu. Născut la 27 decembrie 1887 la București, Lazăr Iliescu a urmat liceul în orașul natal, iar universitatea la Iași. Ulterior și-a luat doctoratul în Germania, studiind la Köln și Bonn.

A debutat cu versuri în publicațiile vremii, după care a început să scrie cronici literare la „Sămănătorul" „Viața literară și artistică", „Convorbiri critice" etc..

A colaborat la „Ramuri" „Neamul Românesc", „Noua revistă română", „Viața Românească", „Tribuna" (Cluj), „Avîntul" (Buzău) etc., semnînd și cu pseudonimele : Barbu Mihail, Don Esteban Fernandos de las Minos, I. Neagu și Miron Volbură.

Din autorii străini traduși în limba română, menționăm : Racine, Alphons Daudet, Maxim Gorki, Victor Hugo, Lenau, Heine, Baudelaire, Thomas Mann, Reiner Maria Rilke, J. Becker ș.a.

Gh. C.

Poezia

„...lungi discursuri purității“

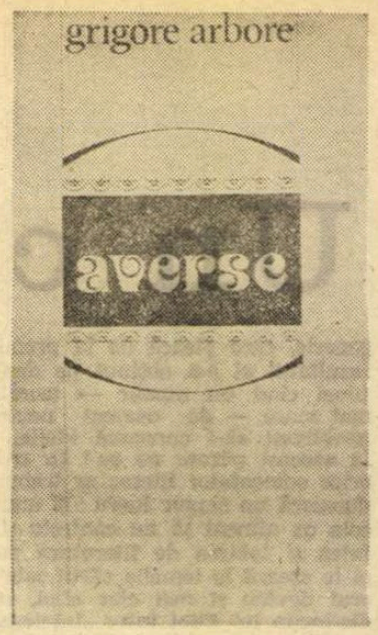

„CLASICISMUL“ este la Grigore Arbore*) mai mult decît un itinerar cultural, configurat de obicei prin localizarea orgolios turistică a poeziilor ce intră în alcătuirea unui volum : Tindari. Siracuza, Roma, pentru cel de față; el reprezintă o stare și o necesitate sufletească, dispoziția unui tip de sensibilitate. O „înțelegere nouă / stabilizează inima lucrurilor“ în lumea propusă de versurile lui Grigore Arbore. „O proporție nouă se naște / pe cîmpuri...“ — proclamă poetul. Și pretutindeni. O proporție, am spune, și nouă și veche, aceea a măsurii, a discreției, a decenței. Domină peisajul purificat, transparent ca sticla, linia domoală, mișcarea lină, pulsațiile fine, mărunte. Grigore Arbore evocă „purele văi“, „alpinele platouri“, „colinele blînde“, „mișcarea simplelor ființe“ „pe pajiști unde viața se evaporă / fumegînd printre violete“. Desfășoară „perdele subțiri de parfumuri“, trasează „albii purificate“, lasă „să cadă-ncet din amfore prea blîndul / ulei al arborilor păcii“. Fumul e „curat“, iarna e „dulce“, chiar viscolul bîntuie „în surdină“. În spațiul acestei poezii se pășește „încet“ printre „umilele lăcașuri ale cîrtițelor“, iar „cuibul înfriguratei păsări“ e învelit „în anume ore nocturne cu pietate“. O antenă subtilă caută aici zonele de liniște, de împăcare senină, de adîncă pace ale existenței, descoperite în toate straturile ei, de la cel, am spune, confortabil subteran : „Sub arborii umflați de vînt, întins pe spate / asculți cum clorofila devorează-n văi adînci / atîtea vietăți de întuneric consolate“ pînă la cel aerian : „Mie / abia îmi mai ajunge pacea / veșnicului aprilie. În alte / cîmpuri elizee mă găsește / sălbăticia crinilor“. Finețea acestei poezii se vădește însă mai ales în evocarea mișcării : **„planarea** (s.n.) ultimelor răpitoare“ e atît de lină în amplitudinea ei încît „un șoim a adormit în zbor“ ; „miresmele cerești“ ale grădinilor se topesc într-o înceată, delicată infuzie a sîngelui : „Într-un tîrziu ajungi să părăsești / grădinile în care roua piere / topită de miresmele cerești / ajunse către ziuă în artere“ ; estomparea siluetei lui Acteon, „înghițit de umbre“, e sugerată prin mișcarea minusculă a unui zvîcnet sangvin, de admirabilă finețe : „Ceas indecis. Tu vezi cum împresoară / o altă haită pe hăituitori și piere / în neguri înghițit de umbre Acteon / așa cum o pulsație ușoară / de sînge se dizolvă în artere“.

Neostenit, poetul „dedică lungi discursuri purității“ : „Iată că se purifică totul și se presimte / sufletul universal regenerîndu-se / în toate lucrurile...“. „De-atîta puritate...“, ca să citățm un capăt de vers al poetului, lui Grigore Arbore i se întîmplă să cadă pe alocuri în manierism și calofilie. Autorul concepe „grote de porțelan“, folosește unele sintagme prețioase („neaua montană“, „lăcașurile hibernante“) : „spirala purificatoare“ pe care poetul o slăvește într-o poezie riscă să devină uneori monotonă. Primejdia este însă în general ocolită prin autenticitatea simțirii, prin prospețimea salvatoare a versurilor : „În infinit ca într-o vîrstă nouă...“. Sensibilitatea poetului, la care fac aluzie versuri ca acestea : „Din scoarța unui trunchi abia ieșit / un zeu — copil muri după un pas lăsîndu-și / privirea vlăguită străpunsă de o floare“, corectează la timp o anumită impresie de acurateță artizanală. Tot ea face ca, în climatul de puritate, uneori aproape înghețată, al peisajelor (în care „lupii / înalță... imnuri / astrelor reci“), dramele care survin să capete ascuțite accente tulburătoare. Faima unor legendare întîmplări funeste consumate cu secole în urmă în Piaza dei Cavalieri este confirmată parcă de misterioasa agitație a lăstunilor: „E foarte straniu că-n aceeași piață / din cînd în cînd cuprins de disperare / cîte-un lăstun coboară mînios / zdrobindu-se de ziduri ca și cum / ar căuta în ele o eliberare“. Sentimentul tragicului, dintr-odată răscolit, sau o vibrație de reținută melancolie : „E toamnă și cuvintele se așternă mai greu, / simți pe buze mireasma castanelor...“, vin să releve în Grigore Arbore un poet mai degrabă stăpînit decît rece, un caligraf în care se ascunde o natură delicată și fină.

Valeriu Cristea

*) Grigore Arbore, **Averse**, Editura Eminescu, 1976.

„Satul din pămînt“

• „SECVENȚE DIN MAREA RĂSCOALĂ“ — își subintitulează cartea *) Teodor Balș, precizînd apoi într-o succintă notă : „Versurile de față nu sînt decît schița unei viitoare cărți care reia, într-o altă viziune, motivele unui poem mai vechi — de debut editorial — al autorului.

Satul de la începutul secolului [...] nu însemna numai țăranii măcinați de foamete și mizerie, colibele de chirpici și munca istovitoare, ci și lumea morților, acel panteon subteran care adună, sub ceruri de pămînt și rădăcini, nenumărate generații puternic prezente în obiceiuri și legende, în ritualuri și întîmplări repetabile [...]

Cele două lumi. cele două planuri se interferează continuu, satul viu mărindu-și puterea de rezistență și spiritul de revoltă din acest contact regenerator [...].“

Prezență discretă, dar constantă, în ansamblul literaturii ultimelor două decenii, traducătorul lui Garcia Lorca înțelege să cinstească — cu uneltele poeziei adevărate — „amintirea acelei lumi chinuite, care a avut tăria să-și strige, de pe propriul său rug, adevărul pentru care a luptat, conștientă că va deveni, cu o viață mai devreme, satul din pămînt“.

Lămurită de către poet, fără ambiguități inutile, metafora aleasă volumului drept titlu adună — sub arcul ei — 14 secvențe, într-o succesiune care evocă, prin ceea ce au avut mai caracteristic, diverse aspecte ale răscoalei.

Nu numai fluența — quasimuzicală — a versului, ci și concepția bogat cuprinzătoare a acestor secvențe dă cititorului impresia că se află în prezența unei suite de schițe simfonice, pe care autorul a ezitat, ori n-a avut răgaz, să le structureze într-o construcție mai vastă. Și totuși... Fără a fi precumpănitoare, influența „peizajelor“ arghieziene e vădită : în arhitectura cărții lui Teodor Balș — fapt ce nu-i știrbește întru nimic originalitatea... Căci planul concepției și planul realizării artistice — paralele, în alcătuirea unei cărți — nu-și corespund, nu intră în rezonanță decît pe măsură ce spațiul dintre ele absoarbe intervenția creatorului.

Iat-o, prezentă în gestul evocator — de ritual magic — al poetului : „Străvechi magnet / al umbrelor — / din noapte / cuvîntul / va întoarce înapoi / satul ucis / în nouă sute șapte...“. Ca în desfășurarea unei construcții simfonice, secvența de început — intitulată **cîmpia** — conturează atmosfera, „motivul“ revoltei apărînd în cea următoare : „Peste umăr / sapa-și duce... ca pe-o pușcă-n spate / și cîntarea lui neliniștită / explodează-n inimi / dinamită...“ **(clăcașul).**

„Personaj colectiv“ al poemului, **satul** este surprins în cea de a treia secvență : „Strîns într-un căuș de vale / îi întîmpină în cale / satul / trențăros / și supt, / cu cătină-n gardul rupt / și bordeie de pămînt / jumătate în pămînt. / Slabă, / slută, / răschirată / sărăcia stă pe vatră, / joacă-n bătături, / zăludă, / goală ca o paparudă. / Boii costelivi / și carul / pe moșie-și duc / calvarul, / pînă ce nici bălegarul / nu-i al lor / că-l pregătesc / pentru cîmpul boieresc“.

Și, pentru cutezătoarea ei frumusețe, încă o imagine — de astă-dată despre „satul din pămînt“ : „Tot ce-i omenesc / rămîne / despărțit de umbra lui [...]. / Veșnic / ploile luminii / cad din ceruri de pămînt ; / nu-s nici drumuri, nici bordeie ; / la nevoie / prind contur / din imensa orhidee / neagră-a unui lut mai pur“.

Deși în secvențele de sfîrșit ale cărții tensiunea lirică slăbește, făcînd loc epicului, cîte-o sintagmă — fericit aleasă de poet — restabilește echilibrul : „Răsculații-n toiul nopții / umblă-n furci cu duhul morții“.

În contextul literaturii dedicate evenimentului, **Satul din pămînt** e o carte remarcabilă.

Nic. Ulieru

*) Teodor Balș, **Satul din pămînt**, Editura Eminescu, 1977.

Memorii

Pagini confesive

CUNOSCUTUL și apreciatul scriitor de limbă maghiară din țara noastră — Szemlér Ferenc — semnează, la Editura Cartea Românească, o foarte interesantă și nu mai puțin incitantă suită de amintiri și confesiuni literare. Sînt, aceste însemnări ale sale, un fel de Bildungsroman al autorului, în orice caz luminîndu-i, explicîndu-i formația.

Privind peste umăr vremea ce s-a scurs din propria sa viață (scriitorul s-a născut în 1906, la Odorheiul Secuiesc) pe care el știe să o sporească și prin amintirile altor martori — părinți, bunici, generațiile mai vîrstnice prin urmare, a căror existență o explorează cînd și cînd —, memorialistul ne reînvie în fața ochilor minții și ai sufletului o epocă întinsă, în timp și spațiu. Tatăl său vine din celălalt veac, din pusta de peste Dunăre, bunicul de către mamă are reprezentări încă și mai îndepărtate, de pe la jumătatea veacului trecut — despre Ungaria epocii, despre Transilvania, despre statul și monarhia bicefală austro-ungară, care stăpînea și una din Țările românești, cea numită deja, „de peste munți“. Szemlér Ferenc însuși s-a trezit la conștiință în fosta împărăție duală, a crescut și a început să învețe în atmosfera ei rigidă, cenușie, realitate ce părea de neclintit, făcută să străbată secolele. Lumea întreagă putea să însemne pe atunci, pentru el — ca și pentru conaționalii săi — cele cîteva împărății ale vremii, ce-și disputau supremația în Europa.

Părinții memorialistului de astăzi au fost profesori — un timp la Odorhei, apoi la Brașov — și ei întruchipări ale rigorii, ale credinței nestrămutate în datoria de a munci neobosit și cinstit, fără preget, ceea ce făcea dintr-înșii niște exemple vii ale datoriei împlinite. Nu înseamnă însă cîtuși de puțin că erau cumva abolite, într-un climat atît de solemn, drepturile copilăriei la surîs, la soare, bună dispoziție, de către familie, de cei dragi, apropiați... De fapt copilul știa și singur să-și anexeze oricînd, exclusiv pentru sine, aceste teritorii de vis, fără de care nu poate fi concepută puritatea vîrstei dintîi. Iată, bunăoară, un portret al, de altfel destul de rigidului, bunic : „N-am văzut în el decît prietenul bun, veșnic bombănind cîte ceva și a cărui deosebită bucurie era să mă iubească pe mine“. Tatăl său, iarăși... „de fapt, era un poet...“ — cum mărturisește, admirativ, fiul. Și nu putea să nu aibă duioșii pentru copil. Cît despre mamă — cum să fi fost ea altceva decît „unica ipostază posibilă a vieții și maternității sale“ ! „Fiul profesorului Szemlér“ — așa i se spunea viitorului scriitor în anii de școală — și-a îndrăgit imaginile locurilor natale, purtate apoi necontenit în suflet, pretutindeni pe unde a trecut : „Privind în urmă, roiesc și acum în mine cîmpii și păduri. Văd de-a lungul Tîrnavei, cum se scaldă în soarele de aur al verii, holdele cu semănături, iar deasupra lor, ghemuiți și încreștindu-se pașnic, norii albi aproape nemișcați. În spate, după ei, ceva mai jos... se zărește Piatra ciorilor, iar în continuare. albastră și de neajuns, Harghita...“

Patria lui cea mică deci, Odorheiul, și familia, și prietenii, și rudele, școala — pînă în prag de liceu —, sînt realități concrete, ce nu înseamnă puțin în viața nimănui. Și deodată, ceea ce părea de neclătinat, puternica autocrație austro-ungară se prăbușește în praf și pulbere ! Imperiul dualist, asupritor al atîtor popoare, nu mai exista ! Desigur, descumpănirea, deruta n-au fost mici. nici de scurtă durată, pentru o parte a naționalităților minoritare din fosta provincie a imperiului, Transilvania. Acestea trebuiau să se integreze în noua realitate — statul român întregit, căruia istoria în sfîrșit îi făcea dreptate.

N-a fost ușor nici pentru adolescentul, tînărul Szemlér Ferenc. El însă și alții, cei mai mulți dintre minoritari au înțeles că patria lor este aici, unde au trăit de generații, alături de noi, românii, băștinașii care cu secole în urmă i-am primit cu prietenie.

Szemlér Ferenc — și atîția ca el ! — și-au îndreptat privirile spre noua capitală a țării, spre București, orașul în care s-au hotărît, nu fără ezitări, să-și facă studiile superioare, și unde au simțit de la început încă acea căldură sufletească pe care n-o așteptau și n-o bănuiau. „Aici vom trăi, aici trebuie, deci, să învăț mai departe ! — hotăra scriitorul, lucid, realist. Trebuie să-mi însușesc limba țării“. Și mai notează el, despre colegii săi de facultate din București : „Crezusem că ei mă vor jigni, poate mă vor lua și la bătaie. Nu s-a întîmplat însă nimic din toate acestea. Colegii mă primeau fără vreo vorbă în mijlocul lor. Să fiu pe deplin sincer ?... Nu m-au tolerat, ci m-au iubit !.. «Hai, măi ungurule, hai !»... mă chemau cînd soseam în sala de curs cu întîrziere, și-mi făceau loc lîngă ei, în bancă. Mi-au ascultat rostirea defectuoasă, m-au văzut cît eram de buimăcit și mi-au împrumutat notițele lor. Simțeam în ei o seninătate blîndă, nici pînă astăzi nu știu de unde dobîndită. Poate din apropierea de glie, căci majoritatea erau odrasle de țărani“.

Cartea lui Szemlér Ferenc este, am văzut — o călătorie înapoi, în timp și în geografia Patriei, și în sine de bună seamă, mai ales în sine, pe drumul spinos al înțelegerii istoriei. Oameni și locuri — **așa cum au fost,** ca să-l parafrazăm pe Iorga, care chiar nu e exclus să-i fi fost model în întreprinderea de față. Odorhei, Sighișoara, burgul greoi și cenușiu, dar temeinic, al Brașovului, Transilvania primelor două-trei decenii ale veacului nostru, și București — capitala Patriei reîntregite, orașul în tumultuoasă creștere —, trăiesc cu adevărat, dobîndesc contururi care le personalizează aidoma unor ființe vii în aceste nostalgice și cuceritoare pagini confesive. Aidoma chipurilor dragi autorului, pe care le-am amintit, ca și acelora ale unor neuitați și mari prieteni ai săi, dispăruți unii, alții în viață, printre care un Zaharia Stancu și Perpessicius, ori Johann Mattis Teutsch, un Alfred Margul Sperber și un Brassai, un Octav Șuluțiu ori Eugen Jebeleanu.

Personal, am doar vagi cunoștințe de limbă maghiară — și nu știu, în consecință, cît de fidelă va fi fiind traducerea memoriilor acestea, semnată de Adrian Hamzea. Pot spune însă că versiunea românească a cărții lui Szemlér Ferenc este, ca expresie, de o autenticitate incontestabilă, demnă de laudă.

Hristu Cândroveanu

*) Szemlér Ferenc, **Rămas bun, tinerețe,** Editura Cartea Românească, 1977.

Proza

Şase personaje singuratice

PROBLEMA adaptabilităţii individului la existenţa socială, la propria sa biografie, la propriul său mediu, a integrării „tipilor dificili", cum se definesc cu ironie cele şase personaje ale romanului lui Ion Dumitru Teodorescu, **Şase căluţi în galop***), într-o viaţă echilibrată, împăcată, armonioasă sau resemnată, este un subiect cu resurse inepuizabile de speculaţie. Autorul are darul speculaţiei, scrie o proză fină, inteligentă, cu dese ţişniri poetice, puţin artificială în incursiunile psihologice, sensibil proustiană şi huxleyană, se aventurează în construcţii complicate, în alunecări temporale, în modificări de perspectivă a naraţiunii (uneori confesii la persoana întîi, alteori relatări la persoana a treia, alteori eroii se caracterizează reciproc, comentează unul faptele şi firea celuilalt), în scene frînte de rememorări şi chiar de bovarice retrageri în imaginaţie.

Problema capătă amplitudine pentru că este reprezentată de destinul unor adolescenţi delincvenţi, fiinţe complicate, odată pentru că se găsesc într-o criză de vîrstă, a doua oară pentru că sînt în conflict fie cu familia, fie cu mediul de muncă, a treia oară pentru că autorul îi vede într-un continuu zbucium afectiv, înnobilaţi de obsesia unor sentimente sau a unor premature deziluzii. Efortul tuturor este de a ieşi din izolare, din „vină" — o vină pe care n-o înţeleg pentru că nu există, alţii par a fi vinovaţi (soluţie oarecum facilă pentru salvarea morală a eroilor, căci nici un gînd rău nu le trece prin cap, sînt nişte suflete frumoase, dar complicate, atît !), — de a scăpa din singurătate şi disperare, de a consuma libertatea de a fi într-un sens eficace. Directorul uzinei unde sînt angajaţi cei şase elevi ai şcolii de reeducare observă elementul esenţial al psihologiei lor : dorinţa de a recupera timpul pierdut, de a se integra vieţii comune febril, sărind peste etape. De unde evidentele ciocniri cu mediul.

În prolog, grupul celor şase prieteni este surprins în perioada de aparentă fericire, cînd îşi degustă cu o uşoară amărăciune şansele de a trăi laolaltă în mijlocul unei uzine muncind, afirmîndu-se, bucurîndu-se de sentimentul lor de solidaritate şi de înţelegerea reciprocă : „Nimeni nu se putea lua de ei, obosiră de atîta «libertate», după prima lună contractară o greaţă. Care se agravă în următoarele. Norocul lor că le rămase munca. Cîştigară, astfel, pe lîngă antrenament, şi un soi de plăcere perversă în a se istovi muncind. Cerură ore suplimentare, şi le avură...".

Această „libertate" care îi oboseşte este semnul unei suferinţe nevindecate. Toţi simt că izolarea lor individuală a fost înlocuită cu o izolare în grup. Colectivitatea pe care au format-o, datorită unui ataşament spontan, dar şi din pricina atitudinii celorlalţi faţă de ei, nu reuşeşte să fie asimilată social. În faţa oamenilor sînt mereu în defensivă, gata să se apere ca de un duşman comun, gata să instituie un fel de justiţie proprie. Chilezan, cel mai dotat dintre ei, mai stăpînit şi cel care se va adapta în final cel mai bine, simte în aer că fericirea lor nu e de durată. „Mă gîndesc că se apropie din nou o logodnă, spune el, că prea bine ne merge". Şi logodna, adică ciocnirea, conflictul nu întîrzie să apară. Interdicţia de a intra într-o sală de dans îi face să explodeze. Încăierarea care se produce îi aduce pe cîţiva din grup în faţa organelor judecătoreşti.

Romanul narează în cele şase părţi biografia exterioară şi interioară (mai ales interioară) a celor şase personaje, înainte şi după aceste evenimente. Trecutul fiecăruia este încărcat de amintiri chinuitoare, de istoria unui timpuriu eşec sau de spaima lipsei de iubire. Băruţă este un copil crescut la orfelinat, muncit de o boală intratabilă: foamea disperată care îl apucă din senin, cu leşinuri şi spasme epileptice. Chilezan nutreşte o ură încrîncenată împotriva tatălui vitreg şi o iubire patetică pentru mama sa trădătoare, îşi găseşte o compensaţie în iubirea de un senzualism meridional pentru Paula — iubire care îl împinge spre furt şi vagabondaj. Aftenie trece printr-o criză mistică după ce, părăsit de frumoasa şi frivola lui mamă, în casa unor ţărani, asistă la moartea bizară a unui pescar şi îşi descoperă vocaţia de sculptor încercînd să reproducă în lemn chipul celui dispărut. Tatar visează să reîntîlnească o fată pe care o cunoscuse cîndva, întruchipînd idealul de feminitate blîndă, castă, afectuoasă, atît de necesar singurătăţii lui. Hipp a fost nevoit să întreţină pe mama şi pe fratele său mai mare Boris, părăsind calea studiilor pentru care era dotat. Copil este urmărit de obsesia singurătăţii sale, a incapacităţii de a participa la durerile altora, de a înţelege pe alţii şi de a se face înţeles.

Fiecare, după încercări şi zbuciume analizate cu răbdare foarte nuanţat, excesiv speculate pînă la artificializare, ajunge la un echilibru de viaţă. Cu excepţia lui Tatar şi a lui Hipp, toţi îşi află salvarea în armonia unui cuplu casnic. Femeile aduc cu ele mirajul senzualităţii, al trăirilor dramatice, misterioase. Elena, Ana, Amelia, Paula, Martha, Alberta, Elpida, Micaela, prin simplitatea, ca şi prin exotismul numelor lor (aş reproşa autorului înclinaţia spre extravaganţe onomastice) evocă viaţa elementară a simţurilor, dar şi viaţa experienţelor sentimentale definitive, izbăvitoare de singurătate. Prin ele bărbaţii sînt recuperaţi, sînt întorşi spre o existenţă calmă, sau obţin cel puţin iluzia unei împăcări cu lumea.

Romanul este bogat în sugestii psihologice, dens în analiză, convingător în cîteva istorii şi confuz în altele. Dintr-un prea insistent spirit speculativ pasajele introspective sînt haotice, melodramatice, atunci cînd autorul recurge la soluţii sentimentale sau la notaţii lirice. De altfel partea slabă a temperamentului său scriitoricesc o constituie, cred, înclinaţia spre poetizarea stărilor, abandonarea lucidităţii care conferă analizei cuvenita concreteţe şi mult rîvnitul adevăr psihologic şi îmbrăţişarea unui stil literaturizat, prea sonor, impresionist şi inconsistent. Din pricina aceasta personajele par nu de puţine ori false, sofisticate, improvizate. Insist asupra acestor defecte pentru că autorul îmi inspiră încredere. Sînt convinsă că o disciplină mai mare a scrisului i-ar fi limpezit viziunea romanescă. Miza cărţii este interesantă, intuiţia sufletului tulburat de nelinişti şi aspirînd spre o armonie reală, prea rar atinsă, este incontestabilă. Materia analizei ar trebui poate verificată mai cu grijă, şi ar mai trebui, poate, eliminat complexul literarului, al expresiei complicate a sentimentelor şi a stărilor, care încarcă strict ornamental substanţa naraţiunii.

Dana Dumitriu

*) Ion Dumitru Teodorescu, **Şase căluţi în galop**, Editura Cartea Românească, 1977.

Prima verba

Povestiri cu tîlc

• Certe aptitudini de nuvelist tradiţional prezintă Nicolae Neagu (**Întoarce-te să mai vezi**, Ed. Eminescu) : dispoziţie epică, naturaleţe, simţ al amănuntului semnificativ, concentrare. Proză de „creaţie", transfigurînd un mediu de preferinţă ţărănesc într-un stil de preferinţă oral, la modul muntenesc, adică vioi şi vag ironic, nuvelele sale sînt stimabile mai cu seamă prin echilibrul compoziţional şi prin adecvarea modului naraţiunii la substanţa ei. Pentru echilibrul compoziţiei ilustrative mi s-au părut nuvelele **Funcţia milostivă a roţii** şi **Clipa din margine**. Cea dintîi e o succintă evocare a istoriei ultimei jumătăţi de veac, realizată subtil prin intermediul unei naraţiuni pe mai multe planuri, autonome şi dependente în acelaşi timp : povestea unei familii de ţărani, mai precis a doi fraţi cărora aceleaşi împrejurări istorice le-au marcat în chip diferit destinul, în funcţie nu numai de temperamentul şi, în genere, de subiectivitatea fiecăruia, ci şi de relieful impactului cu realitatea. Cea de a doua e conspectul unui bildungsroman prin retroproiecţie, avînd oarecari similitudini de ordin compoziţional cu cea dinainte, diferind însă prin direcţia sugestiei şi a semnificaţiei : un raport cu istoria socială în primul caz, un raport cu voinţa individuală în cazul al doilea. Ambele aceste naraţiuni, cele mai epice din carte, deşi respectă rigorile unei nuvele de tip obiectiv, simulează, la nivelul tonalităţii discursului, povestirea după memoria afectivă, ceea ce face ca semnificaţiile lor să se traducă în ambiguitate, una cu tîlc însă. De altfel o tendinţă spre o retorică plină de tîlc există şi în nuvelele ce ilustrează adecvarea modului naraţiunii la materia narată, dintre care mai interesantă este aceea intitulată **Dintr-un capăt în celălalt**, o succesiune de momente epice cu alură de parabole, pretextul anecdotic fiind inspirat din cotidianul rural, iar înţelesul ascuns, tîlcul, insinuat în cîteva fraze de felul (pentru a sublinia, bunăoară, ideea unităţii contrariilor) : „...cineva din sat, prevăzător, de mult, a însemnat acelaşi loc cu un puţ cu cumpănă săpat şi încheiat, zic eu, special într-un anumit fel : cu capătul de cumpănă al găleţii de-o parte a marginii şi greutatea de cealaltă ca să nu poată, de exemplu, niciodată una fără alta".

Lumea ţărănească în viziunea prozatorului este egal înclinată spre o atitudine dramatică şi spre una lirică, personajele — abia conturate — existînd mai mult prin ceea ce fac decît prin ceea ce sînt — şi, deseori, ele nu sînt ceea ce fac —, tensiunea epică se produce la nivelul atitudinii înseşi, după cum, în absenţa „portretelor", rămîn gesturile să decidă în dreptul cărei atitudini se vor fixa psihologic personajele, dacă nu cumva fixarea e chiar în pendulul celor două atitudini.

Scrise curat, alternînd descripţia cu dialogul, povestirea cu notaţia de amănunt, nuvelele lui Nicolae Neagu suferă într-o măsură din pricina dezinvolturii autorului care mirîndu-se, probabil, de abilitatea, incontestabilă, a propriului discurs se lasă uneori prea mult antrenat în competiţia stilistică, uitînd de materia epică iar alteori renunţă, de dragul vreunei spectaculoase devieri a „poveştii", la un răgaz de adîncire în semnificativ. Creator de situaţii epice şi de replici ori judecăţi în prelungirea tradiţionalei înţelepciuni mucalite ţărăneşti, impregnată de ironie cîteodată, bun povestitor de „întîmplări" şi mai puţin de „chipuri", Nicolae Neagu face să treacă pe o linie secundă trenul celor cinci volume de versuri publicate anterior.

Laurenţiu Ulici

Calendar

• 24.VI.1939 — s-a născut **Sânziana Pop**
• 24.VI.1946 — s-a născut **Dinu Flămând**
• 25.VI.1913 — a murit **Ilarie Chendi** (n. 1871)
• 25.VI.1922 — s-a născut prozatorul **Ion Stan Arieşanu** (mort pe front la 6.III.1945)
• 25.VI.1938 — s-a născut **Stelian Oancea**
• 25.VI.1944 — s-a născut **Nicolae Krasovski**
• 26.VI.1904 — s-a născut **Petre Pandrea** (m. 1968)
• 26.VI.1925 — s-a născut **Al. Simion**
• 26.VI.1927 — a murit **Vasile Pârvan** (n. 1882)
• 27.VI.1840 — s-a născut **Samson Bodnărescu** (m. 1902)
• 27.VI.1968 — a murit **Const. Ignătescu** (n. 1887)
• 28.VI.1888 — s-a născut **N. Budurescu**
• 28.VI.1919 — s-a născut **Ion D. Sârbu**
• 29.VI.1819 — s-a născut **Nicolae Bălcescu** (m. 1852)
• 29.VI.1893 — s-a născut **Demostene Botez** (m. 1973)
• 29.VI.1907 — s-a născut **Várro Deszö**
• 30.VI.1844 — s-a născut **G. Dabija Bengescu** (m. 1916)
• 30.VI.1945 — s-a născut **Dorin Tudoran**
• 30.VI.1962 — a murit **B. Jordan** (n. 1903)
• Iulie 1873 — a apărut volumul de poezii — **Ostaşii noştri** de **Vasile Alecsandri**
• 1.VII/13.VII.1881 — a apărut la Iaşi revista „Contemporanul" (pînă în anul 1891)
• 1.VII.1897 —s-a născut **I. Wertheimer Ghica**
• 1.VII.1917 — a murit **Titu Maiorescu** (n. 1840)
• 1.VII.1921 — s-a născut **Ion Mihăileanu**
• 1.VII.1925 — s-a născut **Ion Maxim**
• 2.VII.1891 — a murit **Mihail Kogălniceanu** (n. 1817)
• 2.VII.1899 — s-a născut **G. Călinescu** (m. 1965)
• 2.VII.1914 — a murit **Emil Gârleanu** (n. 1878)

GEORGE APOSTU : **Luptători pentru independenţa patriei (Premiul II**, sculptură, Festivalul naţional „Cîntarea României")

În acest număr, ne vorbeşte: MARIN PREDA

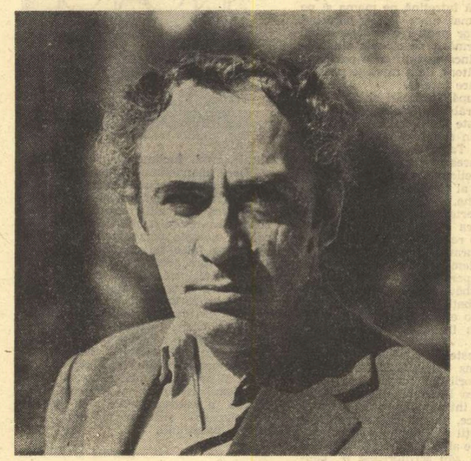

Fotografie de **Vasile Blendea**

I. Răsăritul unei idei

„Cînd am dat prima versiune a «Moromeţilor» la bătut la maşină, manuscrisul meu a zăcut trei luni de zile pe biroul dactilografei, ca o varză. Treceam pe acolo şi eram complet dezinteresat. Eram foarte tînăr. Nepăsarea pentru literatură nu era o mască. Un om nu se naşte ca să facă literatură, ci ca să-şi trăiască viaţa. Obsesia neslăbită pe care demonul literaturii poate s-o sădească într-un om, numai la Balzac a dat rezultate geniale. La ceilalţi, se pare că sentimentul de existenţă trebuie să domine pe mari perioade de timp".

— Repet un lucru deja afirmat : Viaţa ca o pradă este o carte de excepţie. A fost primită de public şi critica de specialitate ca un eveniment. Mai ales impetuoasa ei vitalitate a fost receptată ca o întîmplare legată de un anume... secret. Este mai fierbinte decît ultimele dv. cărţi.

— Poate că a existat o întîmplare deosebită : o călătorie în Grecia, de unde m-am întors cu o stare de spirit ciudată, de exaltare, deşi mai fusesem acolo, prin '57.

— Se datora peisajului ?

— Nu cred. Era, mai degrabă, un val de tinereţe neaşteptată care se abătuse asupra mea. O euforie ca aceea pe care o aveam la douăzeci de ani. Şi, într-o seară, am vrut să scriu un articol despre literatură şi abjecţie. Ce se întîmplase ? Un scriitor mă atinsese cu aderea spiritului său putrezit şi, întors în odaia mea de la Mogoşoaia, mă întrebam dacă un astfel de om mai poate să scrie. Am compus articolul dar mi-am dat seama că este prea subiectiv ca să poată fi publicat. Era ca şi cînd aş fi continuat o povestire. Atunci mi-am amintit că am deja patruzeci de pagini scrise în acel ton, şi de ce nu l-aş continua ? Astfel am scris cartea.

— De cînd datau cele 40 de pagini ?

— Erau scrise acum şapte ani.

— O carte atît de mult aminată ?

— Şi care se mai amîna. Dar am simţit, sub imperiul acelei stări de spirit ciudate, că pot vorbi despre debutul meu, şi anume, cu un sentiment de atunci şi care trăia în mine neturburat de nimic. Dacă n-aş fi simţit că pot scrie cartea în cîteva luni aş fi renunţat. Pe de altă parte, m-am gîndit că astfel de lucruri trebuie scrise acum şi nu mai tîrziu, pentru că în ceea ce priveşte condiţia noastră biologică, o anume experienţă de viaţă mi-a arătat că nu putem conta pe forţa de a scrie pe care am putea-o avea mai tîrziu. Nimeni nu poate să ştie dacă aşa-zisa virstă a memoriilor ne va găsi neapărat în deplină forţă creatoare şi în deplină luciditate. Tocmai citeam o carte de **Memorii** a lui André Maurois, scrisă la bătrîneţe, total neinteresantă. Aci am urmat exemplul lui Sadoveanu care a scris **Anii de ucenicie** la o virstă care îi permitea să fie liniştit, cu forţele creatoare întregi.

— Viaţa ca o pradă nu este o carte liniştită. Ea trădează tonul memoriilor. Trădează chiar şi tonul ultimelor dv. cărţi.

— Cărţile viitoare sînt întotdeauna imprevizibile. Cînd am scris **Viaţa ca o pradă** trebuia tocmai să-i dau zor cu **Delirul** vol. II. Deodată a apărut bucuria de a scrie rapid o nouă carte. În faţa acestei stări de spirit, planurile anterioare sînt înlăturate.

— Viaţa ca o pradă nu trădează planurile anterioare. Dimpotrivă : cartea poate fi citită şi ca o uriaşă recapitulare a lait-motivelor unei opere. N-aş spune că există un alt prozator care să demonstreze cu atîta vigoare că... nu temele fac muzica.

— Unghiurile de vedere asupra lumii sînt infinite. Chiar şi asupra aceleiaşi lumi. În acest sens, eu cred că activitatea unui scriitor seamănă cu acea experienţă pe care a făcut-o un savant căruia i-a venit ideea, dupîă ce îi scăpase un ac pe podea, dacă nu cumva şi a doua oară căzînd acul va avea aceeaşi poziţie. A lăsat să cadă acul de nenumărate ori făcînd un semn al poziţiei lui pînă cînd a constatat, cu surpriză, că această căderе, invariabilă în aparenţă, îi dădea cifra 3,14, adică un cerc. Tot astfel, cred eu, un scriitor îşi scrie cărţile care ascund o cifră de sens care se implineşte abia la capătul unei opere.

— Cu alte cuvinte : romancierul îşi indeplineşte misiunea cînd reuşeşte să ne prezinte concret ceea ce NU ŞTIA dinainte ? Imprevizibilul?

— Nicăieri nu a fost timp, în cele o mie de pagini ale «Moromeţilor» să povestesc călătoria pe care a făcut-o Niculae (erou a cărui copilărie era a mea) cu tatăl său, la virsta de doisprezece ani, la Cîmpulung, unde dorinţa lui de a evada din familie şi din sat trebuia să devină un fapt. În realitate, această călătorie avea să se termine cu un eşec prin care, însă, soarta mă ferea de o prăbuşire".

— Astfel se reia, pentru a cita oară în literatura dv. ?, magnifica temă a tatălui, „tatăl şi stăpînul, simbolul autorităţii" (în odaia de lucru de la Mogoşoaia, portretul său şade pe perelele dinspre răsărit) căreia de la o carte la alta, nimic nu pare să-i epuizeze substanţa, ba, dimpotrivă, cu o inexplicabilă forţă generează alte şi alte structuri. Ipoteza geniului şi a inspiraţiei sînt expediente „magice" la care nu poate să recurgă cel ce doreşte să vadă lucrurile exact. Aşadar : cum se citeşte nesecata vigoare a acestui lait-motiv literar ?

— Poate prin bucuria adîncă de a scrie o carte în care eşti profund implicat. **Viaţa ca o pradă** este cartea care m-a chinuit cel mai puţin — am scris-o în trei luni, din iulie şi pînă în septembrie, la Mogoşoaia, fără nici o relaxare, — poate şi pentru că apa fîntînii din care se scotea cu găleata, deşi era adîncă, forţa şi plăcerea de a o scoate la lumină erau, în mod surprinzător, foarte mari. Am mai făcut mărturisirea aceasta, că asupra mea mediul a avut o influenţă fundamentală nu numai ca scriitor ci şi ca om. Că ori de cîte ori mă duc prin sat, merg acasă şi mă aşez în punctele de unde apune şi răsare soarele. Devenind orăşean, drumul soarelui s-a mutat după locuinţe, cînd într-o parte, cînd în alta, dar eu am rămas credincios acelui loc al naşterii mele, loc al pătrunderii şi înţelegerii lumii, în care aflu mereu echilibru şi unde am văzut prima oară răsărind soarele peste umerii tatălui meu.

— Străbate o uşoară melancolie prin aceste cuvinte. (Ea există şi în carte) Este regretul despărţirii de-o lume a cărei poveste a fost spusă pînă la capăt şi orice drum de întoarcere s-a pierdut ?

— Nu se poate şti cu exactitate. Un fîlon descoperit îl poate tenta pe scriitor să-l urmeze. Iată, însă, că după **Moromeţii** am scris **Risipitorii** iar după **Delirul, Viaţa ca o pradă.** Cartea aceasta ar fi şi ea de continuat, în sensul dezvăluirii a ceea ce s-a mai întîmplat cu scriitorul după ce şi-a consacrat debutul său literar şi s-a afirmat ca romancier. Dar eu am pe masă un nou roman care se cere scris — şi el ! — tot înaintea **Delirului** vol. II şi, deci, şi înaintea acestui fîlon nou descoperit. O carte îşi impune singură naşterea în clipa cînd scriitorul îşi dă seama că o poate scrie. Flaubert este un caz interesant de scriitor care s-a chinuit îndelung să scrie cărţile pe care le visa, dar care s-au dovedit că nu erau acute în conştiinţa lui. Face excepţie doar **Madame Bovary,** care a fost scrisă la sugestia altcuiva. În ce priveşte întrebarea pe care mi-aţi pus-o, dacă mă gîndesc bine, nu cred că mă despart de nimic.

— Privită ca o profundă şi foarte frumoasă meditaţie asupra unor momente biografice semnificative pentru formarea scriitorului, Viaţa ca o pradă conţine şi un capitol absolut inedit : anii de şcoală normală petrecuţi la Cristurul-Odorheiului. Sînt paginі de o vervă seducătoare, cu un umor în marea tradiţie a Moromeţilor şi care demonstrează că amintirile acelea îl măgulesc, încă, pe scriitor.

— Şcoala şi armata m-au făcut să cunosc destul de bine Ardealul şi Moldova unde am trăit, (în Ardeal trei ani) şi care mi-a devenit familiar şi apropiat fără să pot spune, însă, că-l cunosc mai bine decît cunosc „Regatul". Dar nostalgia lui a rămas : romanul pe care îl scriu acum se petrece într-un oraş ardelenesc.

— Cum l-aţi privi pe acel exeget al operei dv. care ar cuteza să afirme că literatura pe care o scrieţi este marcată de petrecerea acelor ani de adolescenţă în vatra culturală a nordului ?

— Iată o speculaţie tentantă.

— Realismul de fond (şi nu de suprafaţă) al Moromeţilor, de exemplu, posesiunea clară şi calmă asupra imaginilor, limbajul epurat de metafore, seamănă mai bine cu Rebreanu decît cu inflamantele pete de culoare din proza muntenilor...

— Există, într-adevăr, în marile stiluri ale prozatorilor ardeleni o ambianţă în care viaţa este pătrunsă de claritate şi nu de culoare, dincolo de ritmuri şi armonii, de percepţii şi sentimente, există o forţă de reflecţie şi meditaţie care întotdeauna m-au atras. Dat fiind că Şcoala Normală am făcut-o între cincisprezece şi optsprezece ani, la o virstă atît de penetrabilă, s-ar putea întîmpla ca influenţa Transilvaniei să fie reală, modul de gîndire ardelenesc să mi se fi inculcat prin excelenţii profesori pe care i-am avut şi pe care atîta i-am admirat, fără ştirea mea. Dar ceea ce m-a impresionat cel mai mult la „fraţii de peste munţi" a fost, întotdeauna, ospitalitatea. Sub semnul ei am petrecut trei vacanţe acolo, despre care am scris şi pe care n-am să le uit. M-am întrebat adesеori dacă pe lumea asta există cineva care să mă fi primit cu atîta bucurie în casa lui cum m-a primit tatăl acelui coleg ardelean. Dacă bucuria aceea mi-a rămas în memorie înseamnă că ea ascunde ceva, deosebit de locul copilăriei mele, de oamenii pe care de mic i-am cunoscut. „Ce e cu el ?" mi-am zis. „Ce l-o fi apucat ?" Poate că starea materială a gazdei a putut să joace un rol determinant pentru atitudinea lui : trebuie să nu-ţi fie ruşine să primeşti un oaspete, adică să ai cu ce. Tatăl meu, de exemplu, n-ar fi putut face acel lucru, cu toate pogoanele lui.

III. Am încercat să respect un pact...

„Parcul brîncovenesc de la Mogoşoaia se află pe malul unui lac : copaci uriaşi, de sute de ani, stejari şi ulmi, brazi şi molizi, castani şi frasini, tei şi pini, o vegetaţie de esenţă fantastică, impetuoasă şi mortală, care primăvara explodează în miliarde de tonuri, vara adăposteşte un sfert de planetă cu umbră, iar toamna şi iarna ierburile sălbatice ţes capcane pentru scinteietoarea cutreierare a aştrilor peste cer".

— Iată o întrebare pe care dorese să v-o pun de mult : ce vă leagă atît de strîns de Mogoşoaia ?

— M-am retras din infernul zgomotelor unui oraş supra-aglomerat, unde gîndul este bruiat şi reculegerea imposibilă. Un loc pe care l-a iubit atît de mult Sadoveanu, loc ideal pentru meditaţie şi lucru.

— Aţi adus în discuţie cuvîntul pe care tocmai voiam să vi-l propun : meditaţia, această admirabilă deschidere a Vieţii ca o pradă către un spaţiu în care idеile pot fi contemplate ca nişte reliefuri cu profiluri distincte, perceptibile integral.

— Am încercat să respect un pact de care am vorbit la sfîrşitul acestei cărţi, pe care l-am făcut cu scrisul, şi anume, acela de a ispiti în oameni ideea că nu au de pierdut ci de cîştigat dacă trăiesc în adevărul propriei lor vieţi, chiar dacă un asemenea examen ar fi pentru ei dezastruos.

— Considerînd că scriitorul este gata să-l facă : oare opinia culturală este pregătită pentru acest risc ?

— Nu. Din păcate nu există în conştiinţa noastră un preaa mare avans faţă de spiritualitatea altor popoare. Persistă teama de a nu fi luat în derîdere. Gravitatea unor sincerităţi totale n-a avut totdeauna o condiţie de afirmare. Există gustul persiflării şi al minimalizării celor ce ar dori să trăiască pe o scară spirituală mai înaltă, deşi nu ne-au lipsit oameni mari care să fi acceptat acest risc. Cu alte cuvinte, în sînul poporului nostru se pot adopta, pot fi încurajate orice atitudini curajoase în ceea ce priveşte afirmarea unei credinţe totale, în literatură ca şi în politică. Bineînţeles că, în ce mă priveşte, ce am gîndit eu a fost cu mult mai modest : adică am vrut să rămîn eu însumi la începutul carierei. Mai tîrziu, poate, generaţiile care ne urmează — şi asta este bucuria secretă — vor putea găsi, începînd de la Creangă, Caragiale, Sadoveanu şi propria mea generaţie, un drum deschis pentru păstrarea integrităţii unei personalităţi autentice.

— Condiţionaţi pe tot parcursul Vieţii ca o pradă păstrarea acestei integrităţi atît de rostirea răspicată a adevărului cît şi de filtrele necruţătoare ale culturii. Nu există, aproape, capitol în carte unde să nu fie o trimitere la o operă literară fundamentală, la un scriitor, la o pildă din viaţa unui scriitor, chiar dacă tonul acestor trimiteri este adesea, de ce să n-o spunem, „obraznic" şi nonconformist...

— În **Viaţa ca o pradă** spun pe la început că există în noi, între 15 şi 20 de ani, un sentiment divin, cînd al impresia că istoria vine ca un fluviu din urmă şi că în cadrul acestui fluviu te afli tu, că ţi-a venit ţie rîndul să faci istorie, s-o duci mai departe. Nu exagerez cu nimic cînd afirm că tinărul simte pe umeri această uriaşă răspundere pe care o suportă plin de un neasemuit orgoliu şi care îl ajută să nu se simtă împovărat. Spun că este divin deoarece cu anii, cam pe la jumătatea vieţii, el începe să scadă. În acest sens, contactul cu marile spirite nu este strivitor, ci familiar. Am scris, poate, **Viaţa ca o pradă** şi ca să-mi reimprospătez acest sentiment, să-mi dau seama dacă l-am trădat sau nu, dacă am muncit destul ca să pot vorbi despre el cu oarecare mîndrie.

— Am afirmat la începutul acestei discuţii că Viaţa ca o pradă este o carte impetuoasă, vitală şi scăpărătoare, o carte generatoare de euforii. Afirm acum, în final, că este şi o carte tristă. Tristeţea există, şi ea.

— Tristeţea ? S-a acumulat, poate, de-a lungul anilor. Şi fiindcă viaţa nu este o idilă : poţi foarte multă vreme să te fereşti de abjecţie dar ea se insinuează tocmai cînd te aştepţi mai puţin. Şi apoi, tristeţea ţine de divinitate în măsura în care viaţa noastră este şi ea „divină". Dacă **Viaţa ca o pradă** a fost scrisă cu exuberanţă, cu bucurie de a scrie şi de a povesti este, poate, pentru că exista dorinţa vie de a păstra, de a reţine cît mai mult şi în viaţă, pentru mine însumi, nu numai în scris, pentru cititori, aceste puternice sentimente.

Sânziana Pop

Dominic Stanca

EPILOG

Trenul

Îmi amintesc de trenul care mă ducea gîfiind
pe întinsa, domoala cîmpie a piinii ;
de roţile lui ticăind, ticăind
de şuierul cald cu signal străveziu
risipit ca o spumă peste marea de spice...

De plopii suavi, înşiraţi în monom,
de braţele lor îmi aduc azi aminte,
aşa cum — fireşte — ne aducem aminte
de mîinile calde, prelungi, ca de fum
sau de mîinile reci, mai reci, tot mai reci
care ne fac — de tot mai departe —
semne albastre şi vagi de drum bun.

De mişcările lor îmi amintesc cu dor
şi de umbrele lor alungite pe drum,
acum cînd ştiu că nu-i mai revăd
şi tinereţea mea, ca o frunză de-argint
atîrnă pe cea mai tăcută dintre crengile lor.

Ţară

Merii presară
floarea poverilor
peste aurul verilor,
peste ţară.

Galben

Gişte sălbatice acopăr cerul galben şi toamna.
Braţe de frunze peste golul pămîntului.
Prin sita luminii
se-mprăştie-n lume neliniştea vîntului.

Păduri

Păduri, păduri, ale mele păduri,
dacă noaptea cînd zgomotul piere
şi iarba creşte c-o palmă mai mult decît
ziua,
coamele voastre de jad s-ar aprinde,
atunci depărtarea înfăşurată în mine,
din nou ca un fluviu setos s-ar întinde
şi-n apa ei v-ar cuprinde.

Apoi

Apoi un cîntec, apoi tăcerea,
Apoi un drum, apoi o fîntînă...
Pe frunze tîrzii picurîndu-şi durerea
O toamnă de var se scurge-n ţărînă.

Apoi un tărîm bîntuit de incendii,
Apoi o speranţă, apoi un ţinut
în care trudiţi de paragină melcii
se-ntorc fiecare în propriul lor scut.

Şi-apoi un cuvînt şi iarăşi tăcerea
şi-o ultimă frunză, un ultim regret.
Cînd peste noi amîndoi adierea
vîntului rece nefiresc de încet.

La marginea tîrgului vechi

La marginea tîrgului vechi
arţarii visează tăcuţi.
Frunze coboară perechi
peste paşii pierduţi.

Clipe ucise mai bat
pe-o şoaptă de vînt
şi tace străin şi uitat
un înger înfrînt.

Cine ştie?

Cine ştie dacă mă voi întoarce aici ?
Acum e soarele roşu, în curînd va fi ca o
pată.
O, cîte cuvinte, cîte cuvinte aud
ca niciodată, ca niciodată !....

Noapte

Rîul acela negru-albastru
uneori noaptea
purta între coarne o lună de aur

Ciutura nopţii
îi sporea strălucirea.

Vîntul şi plopii
cu sălbateci muguri.

Rîul acela sălbatec şi viu
purta ca un taur luna în coarne.

Linişte

Linişte...
Linişte...
peste tot numai linişte...

Mi-e atît de bine aici lîngă linişte,
lîngă cerul adus, încovoiat ca un ram
peste inima mea, cînd inimă n-am,
peste cîntecul meu, cînd cîntece n-am,
peste dragostea mea, cînd dragoste n-am,
la marginea lumii, cînd lume nu am.

Mîhnire

Mîhnit se-aude clopotul la schit
şi ace verzi întunecă poteci.
O taină se desparte de tăceri
ademenită între spaţii reci.

O, salutată linişte, rămîi !
Rămîi în nemişcarea ta de sus.
O pasăre cu ciocul auriu
adeseori de urma ta mi-a spus.

Să strig

Dă focului stejari.... E frig.
Şi-ajută-mă să strig, să strig
în lung şi latul îngheţat
c-am înţeles... şi am uitat.

(Din volumul **Strada care urcă la cer,** sub tipar la Editura Eminescu)

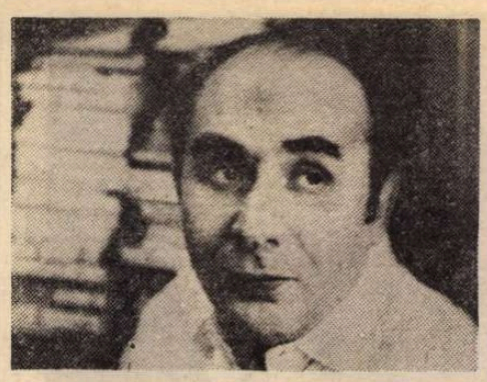

Ion Lăncrănjan

Tăierea cocoşului

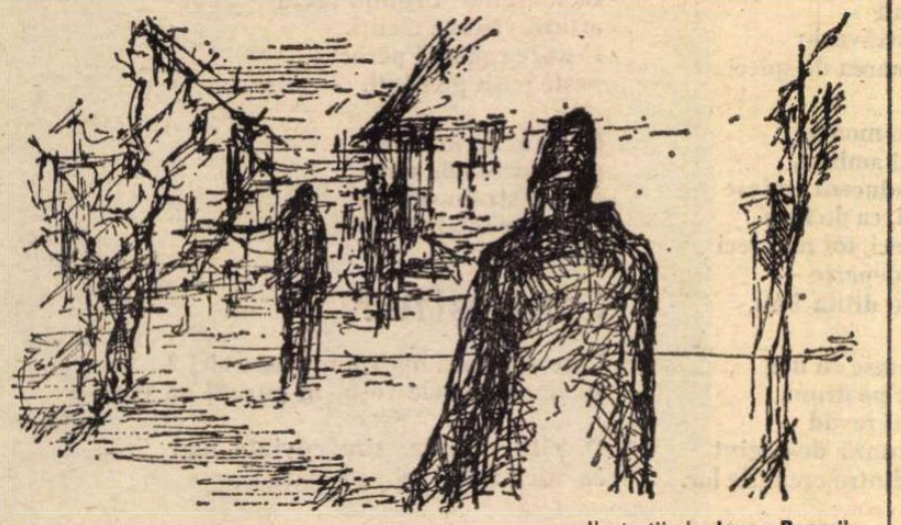

Ilustraţii de Janos Bencsik

VENI iarna pe urmă, o iarnă aspră şi grea, cu zăpezi mari şi multe, cu nămeţi cît casa, cu niste vînturi iuţi şi aspre, care treceau ca niste hoarde albe pe Mureş la vale, sfărîmîndu-se uneori, căzînd moarte la pămînt. adunîndu-se din nou laolaltă, cu şi mai multă mînie, înfoind pădurile din munţi, mişcînd tîmbalele înghetate ale ploilor, făcîndu-le să sune a moarte şi a pustiu. Pe urmă veni primăvara, pe urmă vara şi toamna, semănînd toate, de parcă ar fi fost unul şi acelaşi anotimp — urît şi uscat, îmbîcsit de arşiţe şi de colburi, năclăit de sudori şi de lacrimi, aducător de iele şi de moarte. Pe urmă veni excluderea lui Monu din partid. — „Excomunicarea !", cum avea să-i spună el mai tîrziu — care avu loc tot iarna, dar nu atunci, în cea dintîi iarnă de după încăierarea aceea mare, dintre dirjăneni şi dungăneni, nici în cea de a doua iarnă, nici în a treia şi nici în a patra. — „În cea de a cincea iarnă s-a întîmplat treaba asta cu excomunicarea !", avea să fixeze tot Monu, în timp şi în spaţiu, evenimentul acela nou, care îl găsise complet nepregătit, uimindu-l şi mai tare, năucindu-l complet. El activase pînă atunci, intrase în noile frămîntări ale satului, participase la mai toate şedinţele celulei şi ale organizaţiei de bază, al cărei secretar era. — „Bineînţeles !" — Ionelu lui Ţăncuş, păzise o urnă de votare, la alegerile din 1946, se luase odată de piept cu niste flăcăiandri care strigau prin sat, punîndu-i pe fugă cu trei dupăituri de urs şi cu o înjurătură grea, cum îi era de altfel şi vorba, întreg felul său de a fi. „Pînă şi mîrtanii ăştia au început să facă politică! spusese el pe urmă, pentru sine. Nici nu şi-au şters bine mucii de la nas, şi-i dau zor cu **trăitul** şi cu **muritul !**, ...Păi dacă **unul** nu poate trăi decît prin moartea **altuia** înseamnă că ceva nu-i în ordine !... Războiul s-a isprăvit, şi-atuncea, dacă s-a isprăvit, de ce să tot cerem noi **moartea**, şi spînzurători şi împuşcări ? !... De ce şi pînă cînd ? !...".

Monu nu avea virtuţi cetăţeneşti şi nici nu era bătăios — **combativ**, cum avea să-i spună tovarăşa Salvina, activista care se ocupase un timp de satul lor. Dimpotrivă, era un temperament molcom şi reflexiv, visător chiar, copilăros şi totuşi dur, ieşindu-şi greu din fire, nemaiputînd însă să se oprească, după ce a apucat de si-a ieşit şi s-a pornit, înţelegînd gluma şi vorba cu tîlc, neingăduind însă, în nici un fel, să fie batiocorit, iubind dreptatea şi adevărul într-un fel anume, foarte propriu dar şi foarte firesc, care nu avea nevoie de vorbe sau de cine ştie ce zorzoane, într-un fel pe care îl deprinsese de mic copil, de la tătîne-său şi de la Moşu-său, mai ales de la Moşu-său. Şi poate că tocmai de aceea se amestecase el în frămîntările care răscoleau şi răvăşeau satul atunci, pentru că avea sădit în el acest simţ al dreptăţii, pentru că se bucurase, chiar foarte mult, cînd văzuse că se lămuriseră lucrurile în privinţa reformei agrare şi că primise un jugăr şi jumătate de pămînt, în loc de trei sferturi de jugăr, cît i se dăduse prima oară. În afară de asta, nu-i displăcuse şi nu-i displăcea faptul că unora le mai căzuse motul, celor care fuseseră obişnuiţi să se înfoaie după bunul lor plac, găzdolor, adică, celor care aveau cîte două şi trei perechi de boi, la al lui Aron şi la al lui Şandor, la al lui Curcubătură şi la al lui Anghel. E drept că înainte de a face pasul ăsta, se sfătuise pe îndelete cu Lita, cum se sfătuieşte orice om — orice ţăran, adică — cu muierea împreună cu care s-a hotărît să treacă prin lume. Dar ea, ce putea să-i spună altceva, decît să-l aprobe, nu pentru că i-ar fi fost teamă de el, ori pentru că i-ar fi fost atît de subordonată încît n-ar fi îndrăznit să cîrîcnească în faţa lui. Era altceva la mijloc, mai puternic decît teama şi decît orice subordonare, era un sentiment acut şi iradiant, copleşitor chiar, sentiment care era prezent în fiecare gest al omului aceluia greoi şi nu prea ademenitor la înfăţişare, puternic însă, în fiecare privire, nemaivorbind de ceasurile cînd se iubeau, cînd nu mai exista nimic în lume, în afară de ei doi, în afară de el, de fapt, fiindcă o subjuga complet, mai ales în asemenea momente, nimicind-o citeodată de parcă ea nici nu ar mai fi existat — şi parcă nici el n-ar mai fi existat, parcă s-ar fi prefăcut pe nesimţite într-o văpaie aspră şi grea, de nestins.

„...Tare mă mir eu de tine, măi omule !" îi spuse ea într-un rînd, tîrziu în noapte.

„Dar de ce, tu muiere ?" o întrebă el.

„Pentru că nu te ţii de altele prin sat, aşa nemăsurat şi nesătul cum eşti !..."

„Asta era, aşadar ! ?..."

„Asta... Nu crezi că am dreptate ?..."

„Nu ştiu... Nu m-am gîndit niciodată la treaba asta... Mă crezi, nu mă crezi, dar să ştii că de altele nici nu-mi pasă, parcă nici n-ar fi !... În vreme ce de tine nu mă mai satur !... Asta e, să ştii !..."

„Mare hot mai eşti !" mai spuse ea, alintîndu-l abia acum, fiindcă la început fusese cam răcoroasă, nu-i era aminte de iubire în noaptea aceea, dar puteai oare să te opui lui — şi nu atît lui, cît sentimentului aceluia copleşitor, care îl însotea tot timpul, ca un nour aducător de ploaie, ca o lumină grea şi fierbinte.

Iar atunci cînd o întrebă el de sat şi de treburile care musteau în sat, dacă era bine sau nu să se amestece în ele, ea îl spuse să facă după cum va socoti el de cuviinţă — „Cum crezi tu, Simioane, aşa să faci !..." — lăsînd totul pe seama lui, din acelaşi motive, adînci dar întemeiate, împotriva cărora nu te poţi ridica, cu toate că ea avea să se ridice mai tîrziu, din tot sufletul şi fără nici un rost.

„Asa să faci, adăugă ea, cum crezi că-i mai bine !... Noi, dacă stăm şi ne gîndim puţin, vom vedea că n-am trăit din furtisaguri şi că nici părinţii noştri n-au trăit altfel !... Şi-atunci, de ce să nu fim şi noi între oameni, de ce să stăm deoparte ? !... Mă gîndesc la tine, pentru că tu eşti omul de frunte în casă, cum e bărbatul în orice casă !..."

„Aşa ziceam şi mă gîndeam şi eu, îi spuse Monu, nu fără bucurie, fără a i-o arăta însă, dimpotrivă, comportîndu-se de parcă nici nu ar fi fost. Dacă nu mă amestec eu şi alţii ca mine, se amestecă fel de fel de învîrtitori !..."

Ieşi în faţă după aceea, cu prilejul unei adunări mari, la care participa tot satul. Asta se întîmplă la scurt timp după bătaie, după încăierarea aceea mare, dintre ei şi dungăneni, în urma căreia nu rămăsese nici un mort, dar schilodiţi erau destui, în amîndouă satele. Oamenii se bătuseră ca orbeţii, se bătuseră degeaba, lucrul ăsta se ştia. Nu se ştia, însă, cum se stîrnise forfota aceea, cine şi de ce atîtase oamenii, cum se ajunsese la încăierare. Într-un fel, scopul adunării acesta era, de a lămuri odată încîlciturile acelea vechi, dintre cele două sate, de a le explica oamenilor „că partidul comunist şi noua conducere a judeţului vroiesc binele ţărănimii, care ţărănime a fost mîntită şi înşelată ani de zile, de către toate partidele, de către ţărănişti şi de către liberali, de către cuzişti şi de către legionari..."

„...Să ştiţi, tovarăşi, le spuse atunci, la adunare, reprezentantul judeţenei de partid, un om mic şi vioi, cu ochi cenuşii şi cu privirea aspră dacă nu chiar sticloasă (Victor Josan îl chema, şi avea să ajungă şef de raion mai tîrziu, avea să joace un rol mare în tot ce se întîmplase acolo, cu Monu şi cu ceilalţi) — să ştiţi şi să luaţi aminte, că noi, comuniştii, vrem să punem capăt înşelăciunilor şi minciunilor, odată şi pentru totdeauna !... Deoarece ţăranul, dumneavoastră toţi, aţi fost mîntiţi şi aţi fost înşelaţi, aţi fost umiliţi şi batjocoriţi !... Dumneavoastră şi muncitorimea !... Iar acum, noi, comuniştii, vrem să vă unim, vrem să facem o alianţă, între voi şi muncitorime !... Pe asta se bizuie politica noastră, pe **alianţa** dintre muncitori şi ţărani !... Deoarece împreună, aceste două clase reprezintă o forţă mare de tot !..."

Lucrurile mergeau bine, sala asculta cuviincioasă — adunarea avea loc la căminul cultural, **în sala de dans** — iar „tovarăşul reprezentant" vorbea cu o înflăcărare crescîndă, întorcîndu-se mereu la încăierarea dintre cele două sate, la lipsa ei de rost. — „...deoarece pămînt, aţi văzut, s-a dat ambelor două sate !..." — ocupîndu-se şi de alte lucruri, din ce în ce mai numeroase şi mai complicate, de care oamenii nu prea auziseră. Asta pînă cînd se despinse dintre oameni, ieşind puţin mai în faţă, unul de al lui Jucă, Ironim, contingent cu Monu, cu armata **făcută însă la un regiment de cavalerie, în Aluriş.**

„...Tovarăşu' reprezentant, spuse el, după un scurt răgaz de aşteptare, vorbind rar şi cam apăsat, fără nici o urmă de batiocură însă — eu as avea de pus o întrebare, ba chiar două, dacă nu chiar trei !... Se poate ? !..."

„La urmă, mă ! sărîră numaidecît cei care stăteau în preajma **reprezentantului** — al lui Baltău, Sabin, în calitatea lui de primar, învăţătorul Spulber, o femeie tînără şi uritică, cu nasul ca un cioc de găină, cu gura de stiucă şi cu niste ochi mici şi scurşi în cap, de oaie gălbejită, de oaie care suferise de gălbează şi-acum da spre însănătoşire (era tovarăşa Salvina) ; şi al lui Ţăncuş, Ionel, era acolo, dar el nu spuse nimic, se uită doar peste sală, mai mult cu nerăbdare decît cu teamă. — Atunci se pun întrebările !... După ce şi-a gătat tovarăşul reprezentant cuvîntarea !... Toată lumea poate să pună întrebări !... Şi nu numai cîte una !... Şi cîte două !... Şi cîte patru, mă !..."

„Atunci, mai spuse Ironimu lui Jucă, dacă nu se poate ori nu-i voie să pun întrebări, eu unul plec, am plecat, ce mai atîta vorbă, m-am dus şi vă las cu bine şi cu sănătate !..."

„Stai locului, tovarăşe ! spuse, în sfîrşit, reprezentantul judeţului, cînd văzu că odată cu Ironim se pregăteau şi alţii să se întoarcă cu spatele către tribună. — Staţi şi întrebaţi orice !... Se poate şi acuma, se poate şi la urmă !..."

„Atunci, dacă se poate, spuse Ironim mai domol dar tot aşa, rar şi apăsat — spuneti-mi, spuneti-ne nouă, tuturor, dumneavoastră ce aveţi de gînd să faceţi cu noi, cu ţăranii ? !... Întreb asta pentru că ati spus de cîteva ori că vechile partide, cuzistii şi gardistii, şi care or mai fi fost, ne-au mintit şi ne-au înşelat !... Bine, asa a fost, dar dumneavoastră ce vreţi să faceţi, să ne înşelati şi să ne mintiţi, să schimbati adică numai ordinea şi rîndul tacticilor ? !... Ori vreţi să ne puneţi pielea-n băt, pentru totdeauna ? !..."

„Ajunge, măi tovarăşe ! strigă reprezentantul, mînios de data asta, pornit şi înfrigurat. — Am înţeles despre ce-i vorba !... E vorba, de fapt, de aceleaşi şi-aceleaşi minciuni !... Duşmănoase şi perfide !... Cu ajutorul cărora v-a ţinut **reacţiunea în beznă** şi în întuneric !... Pentru că dumneavoastră, voi, ţăranii, aţi trăit ani de zile în beznă şi în întuneric !..."

„Dar tu unde prihodul mă-tii ai trăit, mă ?" strigă deodată un om, din fundul sălii, rar şi în vrăjmăşie.

Strigară şi alţii pe urmă, din ce în ce mai mulţi, din ce în ce mai tare, parcă ar fi fost cuprinşi, toţi, de o înfrigurare ciudată, de o bolnită care îi se trezea chiar atunci în sînge, sărind de la unul la altul, cum sar flăcările pe cîte-o miriste uscată, ori în sat, cînd arde, aruncîndu-se lacome de la o gospodărie la alta, cînd e uscăciune şi-i vînt mare, cînd se trezesc şi se topesc toate în vîrtej, piriind şi căzînd, grajduri şi girezi de nutreţ, case şi coşarci, garduri şi cămări. Dacă n-ar fi sărit Monu, să-i strunească şi să-i domolească, fiindcă atunci se voinicise el — „Mai bine n-aş fi făcut-o, pentru că după aia..." — s-ar fi terminat prost toate, mai ales pentru cei de pe scenă, pentru reprezentant şi pentru ceilalţi.

„Ce vreţi, mă ? strigase Monu, sumetindu-se deodată, scuturîndu-şi părul lui cînepiu şi bogat, îmbătoşindu-se atît de tare încît pînă şi mustaţa i se zburătăcise, fiindcă purta mustaţă pe vremea aceea, o mustaţă bogată, pe oală, iar ochii, ochii lui mari şi blînzi, se aprinseseră cumva, într-un anume fel, nu atît a mînie, cît a uimire şi a nedumerire, faţă de scăpătările şi îndîrjirile altora. — Aţi turbat, ori ce-aveţi ! ?... Abia aţi isprăvit cu o încăierare, de pe urma căreia nu v-aţi ales cu nimica, şi-acum vreţi să faceţi alta ?!... Păi satul ăsta al nostru, mă, după cum ştiţi şi voi, n-a fost renumit prin asta, prin bătăi şi prin nu ştiu ce alte lucruri de felul ăsta !... Şi-acuma, voi, una-două, vă puneţi poalele-n cap, de parcă n-aţi mai avea nici o leacă de minte pe-acolo, pe sub poale !... V-i teamă că o să se întîmple nu ştiu ce şi nu ştiu cum... N-are ce să se întîmple, mă, fără voia noastră, fără să fim noi întrebaţi !... Dar ce, atuncea cînd o să se vină cu nu ştiu ce **desfiinţări**, cum vi se năzare vouă, noi n-o să fim aicea ? !... Ba o să fim !... Şi peste voia noastră şi peste capul nostru, n-o să poată face nimeni nimica !..."

„Tocmai ! îi continuă şi îi luă vorba reprezentantul judeţului, cu o grabă de-a dreptul ciudată, dincolo de care nu mai era nici mînie, nici siguranţă de sine, era numai teama şi frica, de a nu ieşi bătut măr de acolo, de a nu se întoarce toate pe dos. — Noi, comuniştii, am spus de la începuturi că nu vom face un singur pas fără a ne sfătui cu poporul muncitor, cu muncitorimea şi cu dumneavoastră !... Pentru că noi pe asta ne întemeiem politica, pe frăţia dintre muncitorime şi ţărănime !... Care frăţie şi care ţărănime...".

ADUNAREA se termină cu bine — în coadă de peşte dar fără nici o încăierare — iar Monu, după ce se risipiră oamenii, tăvălugind totul înaintea lor, bodogănind ba şi înjurînd, se pomeni înconjurat de toţi cei care sezuseră la tribună, şi de încă vreo cîţiva, care îl lăudară, pentru că intervenise în sală. — „pentru că a dat peste cap o manevră de-a reacţiunii, pentru că şi deoarece a fost atît de **ferm** şi de **combativ**..."

„Dar haideţi să intrăm înăuntru ! spuse tovarăşul reprezentant. Să nu stăm pe coridoare !... Haideţi, poftiţi !... Tovarăşul Drăghici, unde-s cheile ?..."

Ionel se scotoci prin buzunare, scoase niste chei zuruitoare, descuie şi deschise uşa de la o sălită şi-i pofti pe toţi înăuntru, arătîndu-le niste scaune şi niste bănci vechi, avînd grijă în mod deosebit de tovarăşul reprezentant.

„Luaţi scaunul ăsta, tovarăşul Josan ! spuse el, grăbit şi precipitat, din cale afară. Poftiţi, luaţi loc !... Şedeţi..."

Monu, cum îi era felul şi firea, rămase mai de o parte şi mai la urmă, gîndindu-se să plece — „...nu de alta, dar se apropie ceasul cînd trebuiesc adăpate vitele şi muierea aceea a mea, Liţa..." Nu reuşi însă, fusese luat în primire de către tovarăşa Salvina, care se aşeză lîngă el, aproape de tot, vroind să-l mai întrebe ceva, lăudîndu-l mereu, arătîndu-l celorlalţi, ca pe o minune.

„Eşti ţăran sărac, desigur ! ?" îi spuse ea mai apoi, mai mult afirmînd decît întrebînd.

„Ba nu-s sărac ! răspunse Monu, observînd abia atunci că el mai stătea cu căciula în mînă şi că ceilalţi, toţi, stăteau cu căciulile în cap, ori cu pălăriile, ori cu sepcile, care cu ce avea. Nu-s sărac de fel, mulţumesc lui Dumnezeu !... Am ceva pămînt, am vite bune, am oi... Am tot ce-mi trebuieşte... Dar nici găzdoi nu-s, ce-i drept..."

„Lasă-l, tovarăşa Salvina ! vorbi Josan, după ce îl întrebase ceva pe Ionel. — E **mijlocaş** şi-i tot de-al nostru, **în perspectivă**, bineînţeles !..."

„Ce-i aia **perspectivă ?**" întrebă Monu.

„Perspectiva e viitorul ! răspunse bucuros reprezentantul, chiar foarte bucuros. Ceea ce urmează să se întîmple mai departe... Dacă mergi pe un drum, par-exemplu, şi vezi cît mai departe pe drumul acela, înseamnă că ai o **perspectivă** !... **Perspectiva** e cît vezi înaintea ta, cînd mergi pe un drum !..."

„Asta era ! ?" făcu Monu, tot a nedumerire însă, tot a uimire.

Plecă apoi, dădu seara bună şi ieşi bolmojind ceva. — „...Am treabă, trebuie să-mi adăp vitele... Şi-am şi o vacă de-a fătat..." Ceilalţi rămaseră cam nedumeriţi, faţă de purtarea asta a lui, atît de contrastantă pentru ei, mai ales pentru cei veniţi din afara satului, atît de ciudată şi de răsucită.

„Dar ce-i cu omul ăsta ? întrebă Josan. Parcă i-ar părea rău că a intervenit acolo ! ?... Sau poate că nu-şi dă seama ce a făcut ? !..."

„Aşa-i el ! răspunse Sabinu lui Baltău, primarul. Îi om de treabă, da-i cam ascuns şi-i cam răsucit din fire..."

„Rău nu-i pare pentru ce-a făcut !

adăugă Ionel, fiindcă se amestecă și el în discuție, imediat. — Și nici nu se poate spune despre el că trăiește cu capul în sac și că nu-și dă seama de ce a făcut... își dă seama și-a făcut-o dinadins, pentru că nu i-a plăcut lui ceva, a crezut că așa-i bine și-i drept să facă, asta-i clar !... Da-i sucit, asta-i problema, e sucit și-i răsucit, cum nu se mai află altul, nu numai în sat la noi, dar nici în împrejurimi !... Și-i ascuns tare de tot, e năsădit și pînditor, e-n stare de orice, la o adică... Pe mine unul era gata să mă omoare într-o noapte, la scurt timp după ce ne-am înscris în partid... S-a îmbătat, e drept, și-a mai avut și alte nădufuri în el, născute din cine știe ce năzăriri, că numai din lucruri de felul ăsta se hrănește și trăiește, din năzăriri !... Și eu, cum eram bucuros și mîndru atunci, pentru că îmi găsisem rostul și locul meu în viață, i-am zis nu știu ce, o vorbă oarecare, am făcut un spirit de glumă !... Și el, năsăditul, că-i ca un urs, așa se poartă, nu-i pasă de izbiturile cele mai grele și mai mari, dar se pune în mișcare imediat, dacă aude un bîzîit de insectă, — odată s-a răsucit și s-a răzvrătit, odată s-a ridicat împotriva mea !... Și dă-i pe urmă, dă-i cu pumnii și cu bîta !... Și cu un pietroi mare, de era să-mi scoată creierii din cap !... Am vrut să plec, după ce m-am adunat de pe jos !... N-am reușit, pentru că nu m-a lăsat !... A sărit din nou, cu o prostea de la un gard !... Ce mai, toată noaptea m-a pisat, și dacă eu n-aș fi fost om liniștit și cuminte, s-ar fi terminat prost de tot încăierarea asta, cu moarte ori cu schilodiri definitive !... Dar eu am căutat să mă eschivez, am mai dat și eu, apărîndu-mă, dar nu m-am ambalat prea tare !... Și nici n-am cerut ajutor, n-am strigat, n-am zis nimica !... Și nici nu l-am reclamat după aia, ca să nu se stîrnească discuții în sat ! C-ați văzut cum sînt oamenii, cam porniți și cam necugetați !... Și-atuncea dacă eu aș fi făcut caz de treaba asta, ar fi început toți să comenteze : «Uite-i, că se bat ca chiorii !... S-au înscris în partidul comunist și-au început să se bată !...». De aia nici n-am făcut-o, de aia nu l-am reclamat !... Și tot din pricina asta n-am vorbit nimica, pe nicăieri, și nici nu l-am mustrat măcar pentru ceea ce a făcut, ca să nu se stîrnească birfă și denigrare în sat !... Pînă acum n-am povestit nimănui despre asta... Dar el a povestit, c-am observat eu c-a răsuflat ceva în sat.. Și dacă a răsuflat și se știe, numai de la el se știe !... Fiindcă așa-i el făcut, cum am spus eu : îi sucit și-i răsucit, îi în stare, la o adică, de orice ! Păi ăsta, tovarăși, dacă chiar vreți să știți, a fugit de pe front, tocmai de la Cotul Donului, să-și vadă muierea, de era să fie executat după aia !... Se știe, acum, ce-a fost cu războiul acela, am început să știm și noi, c-a fost strîmb și odios, dar asta-i altceva, față de fuga lui !... Gazdă nu-i, asta-i drept și-i adevărat, nu-i dintre cei de frunte, ca avere !... Dar ca neam, îi dintre fruntași și dintre bogătași, că neamul ăsta al lor, Moldovănești, îi neam vechi, dintre cele mai vechi din sat, dacă n-o fi cumva cel mai vechi și mai renumit !... Ei au fost mai de către pădure totdeauna !... Au ținut oi și vite multe și-abia mai încoace, mai tîrziu, s-au apucat și ei de lucrul pămîntului, au început, adică, să se bizuie și pe pămînt !... Da-ntre oameni tot n-au intrat, s-au ținut mai sus și mai nu știu cum decît toți gazdoii !... El, mai ales, le-a pus vîrf și mot la toate... S-ar putea să se schimbe, e adevărat, dar eu unul nu mă bizui prea mult pe asta !..."

ÎN ZIUA excluderii — în ziua dinaintea excluderii, de fapt, pentru că excluderea avusese loc seara tîrziu, după cel de-al doilea cîntat al cocoșilor — Monu se duse la Bălgrad, cu sania, se duse să-și aducă muierea acasă, pe Lița, fiindcă ea era la maternitate, născuse, îi făcuse un fecior, pe Niculae, băiatul care avea să se înece apoi în Mureș, în altă iarnă, la exact zece ani de la excluderea lui din partid. Se pregăti din timp, de dimineață, împrumută sania de la al lui Surdilă, fiindcă a lui era stricată, o înhămă pe Leonora, se duse la soacră și luă niște bani cu împrumut, — „Să le plătesc ălora cu maternitatea, să nu rămîn dator !..." — lăsă fătuța, pe Marie, la careva, și-o porni pe urmă către oraș, fluierînd ca un fecior de douăzeci de ani, cu toate că trecuse de vîrsta asta, trecuse bine și cam pentru totdeauna. Așa se comportă tot timpul, înainte de a porni la drum, cînd schimbase paiele din sanie, acasă la el, punînd în coșul saniei fin proaspăt, punînd un țol și o bundă veche alături. — „E frig, nu de alta..." — gîndindu-se cu bucurie și cu mîndrie că tot nu-i rău în lume, dacă se mai întîmplă și cîte un lucru mai acătării, mai bun și mai drept. E adevărat că îmbucurarea asta a lui se lega cumva de spaima pe care o trăise, cînd o dusese pe Lița la spital, mai mult moartă decît vie, în miez de noapte, pe o vreme aspră și viforoasă, de credea că nu va mai ajunge niciodată acolo și că ea. — „Săraca !..." — își va da sufletul pe drum. Cea mai mare parte a bucuriei era legată, totuși, de faptul că Lița îi făcuse un fecior, exact așa cum o dorise el și cum i-o și spusese, mai în glumă, mai în serios. — „...Dacă nu-i fecior, Liță, mai bine să nu-l naști..." Se și cinstise, dar nu băuse cine știe ce, cîteva pahare de vin, vreo șase-șapte, să nu-l ia frigul pe drum. Din cauza asta sta el în sanie ca un boier, cu căciula trasă pe ceafă, a nepăsare și a voie bună, vorbind cu toți cei cu care se întîlnea, spunîndu-le, chiar și celor care nu-l întrebau, că i-a născut nevasta un fecior. — „...Niculae-l cheamă, mă, cum îl chema pe Moșu !..." — vorbind de parcă ceilalți n-ar fi putut, în nici un fel, să nu cunoască starea pe care o cunostea și o trăia.

„...Asta e, zicea el, mi-a născut nevasta un fecior de patru kile și un funt !... Îi ca un bolovan !..."

Unii mai rîdeau, ori îl priveau nu știu cum, dar lui nu-i păsa.

„Ce știți voi, mă ! repeta el pentru sine. Voi știți să vă bateți și să vă hărțuiți !... Numai asta o știți și o recunoașteți, pentru că ați fost învățați, de cînd ați supt tîță de la mumele voastre, să vă închinați la un singur zeu și la un singur Dumnezeu : pămîntului !... Dar omul, mă, dacă-i om cu adevărat, nu numai după nume și după înfățișare, trebuie să mai știe și de alte lucruri !... Să se uite și la iarbă și la frunze !... Și la ape, cum se duc !... Da, să nu treacă prin lume cum trece busteanul pe ape, cînd îl duc la vale !... Să ia și el seama puțin la trecerile și la petrecerile astea !..."

Opri sania în Dunga de jos, fiindcă urmase drumul care merge pe Mureș la vale, își cumpără niște țigări de la prăvălia lui Ciortan, unde era cooperativă acum, bău un deț de vinars și porni apoi mai departe, ținînd mereu marginea drumului, tresărind ori de cîte ori atingea talpa din stînga a saniei poighița înghețată a asfaltului, chinuindu-se puțin pînă ajunse, în sfîrșit, la spital, suduind în vreo două rînduri. — „...Cu mașinile voastre cu tot, și cu trăsuri și ce mai aveți voi pe-aicea, că vă foiți ca viermii în rană !..." — liniștindu-se apoi, cînd o văzu pe Lița, fiindcă ea îl aștepta, palidă dar și bucuroasă.

„Bine c-ai venit, Simioane ! îi spuse ea. Du-te pînă la birouri, cu buletinul !... Și hai iute, că plînge !... Îi flămînd, că-i ca un lupan, doamne nu mă lăsa !... Așa mănîncă !... Du-te și hai !..."

El se duse, cu căciula într-o mînă și cu banii în alta, fiindcă îi scoase din șerpar, și-i pregătise, cinci sute de lei, cît crezuse că era necesar pentru treaba asta, pentru cît stătuse Lița. Dar omul de la birou, medic sau felcer sau ce o fi fost — el îi spuse „Domnu doctor"... — nu primi banii, spre marea și întemeiata lui nedumerire.

„Dar de ce să nu-i primiți ? !" insistă el.

„Pentru că nu-i nevoie de bani !... Spitalizarea e gratuită !. Pentru femeile care nasc, în primul rînd !..."

„În primul rînd, pentru femeile care nasc ? !... Și eu ce fac cu banii ăștia ! ?..."

„Ce vrei... Cumpără-i ceva la nevastă... Ori la fecior, c-am auzit că ai un fecior ca un bolovan !..."

„Am dară !... Multam fain și sănătate multă !..."

Ieși așa de mîndru din birou și de pe coridorul acela alb și amirosind a tinctură și a motorină, încît Lița se lumină și mai tare, cînd îl văzu.

„Gata, muiere, haida ! îi spuse el. Hai iute !..."

Îi așeză în sanie pe amîndoi, făcîndu-le un culcuș adînc, învelindu-i cu tolul și cu cojocul, învîrtindu-se ca un urs în jurul saniei, călcînd ca un urs, fiindcă mișcările parcă nici nu erau ale lui, atît era el de grijuliu, cu Lița și cu băiatul, cu hainele și chiar cu fînul din coșul saniei.

„...De ce ai pus bunătate de fîn ?" îl întrebă ea, după ce ieșiră din oraș.

„Dar nu l-am stricat ! îi răspunse el, întorcîndu-se puțin, s-o vadă mai bine. Erau niște paie vechi și nu puteam să vin cu ele !... Și-apoi paiele nici nu țin de loc de cald !... Mai de grabă țin frig..."

În Dunga de jos opri iar, la aceeași circiumă, unde era plin de lume acum, fel de fel.

„Ce să-ți dau, măi dîrjăneanule, îl întrebă vînzătorul, tot un deț de vinars ?..."

„Mie, da, spuse el, uitîndu-se peste toată circiuma, cuprinzîndu-i pe toți cu o privire învăluitoare și bună, iar oamenilor ăstora le dai tot cîte un deț de vinars, ori cîte un pahar de vin... Ce vrea fiecare...".

„Dar ce s-a întîmplat, măi tete, mai întrebă vînzătorul, ai vîndut ceva ori ai cumpărat ?..."

„Nici una, nici alta !..."

Intervenirăși alții, întrebîndu-l același lucru, care mai de care.

„Mi-a născut nevasta un fecior !" le spuse el.

„Bunn !... Bun ! spuseră ceilalți. Să-ți trăiască și s-ajungă om de seamă !... Noroc și numai bine !..."

„Și asta n-ar fi nimica, a mai spus el, luîndu-și dețul de vinars, uitîndu-se cu îngăduință la oameni, cum își luau vinarsul sau vinul, fiecare ce vroise, dar acolo, la spital, mi s-a spus, cînd am vrut să plătesc, că spitalizarea e gratuită, mă, nu costă nimica !... Și eu m-am fost pregătit, să nu mă fac de povești pe-acolo... Ei, noroc și sănătate !..."

Întrebă apoi dacă era careva din Dunga de sus acolo, în bufet.

„Cum să nu, îi spuse imediat un om mărunt și slăbuț, vioi și vorbăreț altfel, înotînd în propriile lui haine de parcă ar fi fost îmbrăcat de pomană, eu sînt din Dunga de sus !... Și mai sînt vreo doi pe-aicea, unul de-al lui Doroaptă, Nicodim, și-al lui Țițușcă, Onu !... Iar eu sînt Ilie-ceterașu !... Mă cheamă Rip, dar oamenii așa mă știu, de ceteraș !... Și tu de ce întrebi, dacă nu-i cu supărare ?!..."

„Așa, să beau aparte cu voi, nu de alta dar cu voi, cu dungănenii din sus ne-am bătut odată rău de tot, cînd cu reformele alea agrare !..."

„Așa, asta era ? ! făcu ceterașul, apropiindu-se de Monu, cercetîndu-l cu un singur ochi. Ai fost și tu pe-acolo ? !..."

„N-am fost, dar știu c-a fost latăre !... Ține minte că unul de la noi, din

Dîrja, a venit peste hotar otinjit și speriat !... Îi era teamă că l-a omorît pe unul din Dunga de sus... Pătru și mai nu știu cum..."

„Pătru lui Milinton !" spuse Ilie, întunecîndu-se numaidecît.

„Așa, ăsta era !... Ce s-a întîmplat cu el, a murit atuncea ? !"

„Nu, răspunse, scîncind, ceterașul, n-a murit atuncea, a murit după aia !... A fost omorît de către un misel mare !... De către unul care-i fugit acuma, îi prin munți !... Ăla l-a tăiat și la pisat, ca pe-un cîine !..."

Se amestecară și ceilalți, cei din Dunga de sus și nu numai ei, spunînd fiecare ce credea că-i potrivit să spună. — „A găsit ce căuta Pătru ăla al lui Milinton !...", „De ce nu și-a văzut de-ale lui ? !...", „De sărăcie și de copii ! ?..." — iar Monu ridică dețul, vărsă cîțiva stropi buni jos pe podea, spunînd, spre nedumerirea tuturor : „Dumnezeu să-l ierte, oameni buni !..."

Ieși apoi, își aminti de Lița și de fecior și ieși, nu însă înainte de a-și goli dețul și de a plăti ce era de plătit acolo.

„Dar de ce ai stat atîta ?" îl întrebă ea, după ce porniră către Dîrja.

„Cum să nu stau ! ? răspunse Monu — Era plin de oameni acolo... Și unde-s oameni, ți-i drag să stai..."

O întrebă apoi dacă îi era frig și atinse iapa cu biciușca, foindu-se pe scîndura pe care ședea, uitîndu-se mereu în urmă. Se liniști după aceea și se gîndi că oamenii din Dunga de jos erau țărani și ei, ca și cei din Dîrja. „...Din Dîrja și din Dunga de sus !... Și din Buzda !... Numai că ei au case mai faine !... Și porți mari, prinse în ziduri de cărămidă și de ciment !... Și-s băgați, în afară de asta, în curul orașului... De aia par și se pretind ei mai altfel..."

„Vezi casa asta, îi spuse el Liței, arătîndu-i o casă veche, cu acoperiș de paie, cu ferestrele mici dar luminoase, împodobite cu horbote mari pe dinafară, mai mari și mai frumoase decît cele pe care le făcea Lița — parcă ar fi soră cu a noastră, așa de tare seamănă !..."

„Da, recunoscu femeia, uitîndu-se în stînga, dar cine o fi șezînd aicea ? !..."

„O muiere care a avut mai mulți feciori, cinci sau șepte !... Cu unul dintre ei am fost camarad în armată... Și pe front am fost împreună... A murit, sărac cu, s-a prăpădit !..."

Vroi să-i mai spună că ajungi mereu la moarte, cum se întîmplase și la crîșmă, mai înainte, dar nu-i mai spuse, renunță, uitîndu-se un timp la copitele Leonorei, cum scobeau copci mici în zăpadă de pe drum, care scrîșnea și pîrîia, gîndindu-se, printre altele, ce avea să facă după ce vor ajunge acasă. „...Tai cocoșul, mai întîi, se socotea el, și-apoi le fac o zupă bună !... Nu, mai întîi îi culc pe amîndoi, fac focul, să fie cald în casă, și-abia după aia mă ocup de-ale gurii !... Da..."

„Să știi, îi spuse el, deși era hotărît să nu-i spună nimic de treaba asta, — c-am închis cocoșul azi-dimineață, cînd am dat drumul la găini !..."

„Dar de ce, Simioane ?" întrebă ea.

„De ce ? !... Ca să-l tai, să vă fac o zupă bună !.."

„Cui, adică ? !..."

„Ție și feciorului, lui Nicolae !..."

„Dar el nu mîncă zupă, nu știi atîta lucru ! ?..."

„N-o fi mîncînd el, cu gura lui și cu mîna lui, dar mînci tu pentru el..."

„Asta-i drept... Dar prin sat ce mai e ?..."

„Mai nimica !... Se ține o ședință de seară, la organizația de bază..."

„Și te duci ?..."

„Văd eu ce fac... Dacă pot, mă duc, dacă nu, nu, c-am fost la mai toate ședințele, ca nimeni altul..."

ODATĂ ajuns acasă, Monu își împlini punct cu punct planul pe care și-l făcuse, culcînd-o pe Lița, nelăsînd-o să se atingă de mîncare și de foc, punînd copilul lîngă ea, ieșind apoi s-o isprăvească „odată cu fălosul acela de cocoș..." Nici nu mai luă cuțitul, îl duse la tăietorul de lemne și-l puse cu gîtul pe butuc, tăindu-l apoi, dintr-o singură lovitură de secure, uitîndu-se la el, cum sărea și cum topăia de-a lungul și de-a latul curții, stropind zăpada cu sînge, speriind și zburătăcind găinile. — „...mai rău decît o sălbăticiune..." — devenind deodată altfel de făptură, de nerecunoscut pentru tot păsăretul din curte „...El, acuma, spuse Monu, privind capul cocoșului, care rămăsese exact acolo unde căzuse cînd se despărțise de trupul păsării — nu-i nici mort, nici viu... E cum îi mai rău : pe muche... Din pricina asta se zvîrcolește așa de tare..."

Îl luă apoi, după ce se liniștise cocoșul pentru totdeauna, îl duse în casă și-l aruncă la opărit, într-o căldare mare.

„Dar ce-ai făcut pe-afară, îl întrebă Lița, de s-a stîrnit larmă așa de mare ?..."

„Nimica !... I-am dat drumul la dihanie să se zbată în voie, ca să iasă sîngele din el !... Și găinile alealalte, ca proastele, s-au speriat și-au început să ciriie și să fugă care încotro, de parcă motatul și rotatul ăsta n-ar fi fost de-al lor... C-am și zis și m-am gîndit că-i destul să nu mai fii, ori să începi să nu mai fii ce-ai fost, și-odată se dezic toți de tine... Ce crezi, nu-i așa ? !"

„Eu știu ! ?... După găini nu te poți lua..."

„Nu-i chiar așa... Orice făptură, pasăre sau dobitoc, are o știință a ei, un rost și un drum... Și piatra, dacă stai și te gîndești bine, are un rost și un drum al ei, c-așa zicea și Moșu, fie iertat !..."

„Așa zicea ? !..."

„Da, că-i plăcea și lui să cugete, să scotocească și să ischitească mersul lucrurilor în lume, pe pămînt și în cer... De aia și ziceau unii despre el că-i solomonar și mai nu știu ce... Dar el nu era nimic altceva, decît un om ca toți oamenii... Era un pic mai altfel, față de alții, dar nu cu mult... Era mai tare, nu-i era frică de nimeni și de nimic !... Dar de nimeni, era ca steiul, ca pămîntul, așa sta el în fața la orice !... Ține minte că ne-a prins odată o ploaie mare, în pădure... Ploaie cu trăsnete, vreme tare... Eu nu mai știam încotro să dau... Mă viram în tundra lui și-n piciorul lui, ca un cățelandru... El mă îndemna să nu fug, să umblu încet... Și-abătea mereu oile, spre marginea unei poieni, unde nu erau copaci așa de înalți, mai mult tufărișuri... Oile erau și ele amețite de vreme... Stăteau grămadă în cîte-un loc... Și-apoi, cînd se rupea una de șturm, se desfăceau și celelalte și o luau după ea... Abia s-au liniștit... Iar noi ne-am virît într-o tufă... Mai mult eu m-am virît, clănțănind de frig și de frică... «Da de ce nu-i voie să fug, Moșule ?» l-am întrebat eu. «Așa, pentru că fuga atrage trăsnetul !» «Da dumneata de ce nu-ți faci cruce, după ce trăsnește ?» «N-are nici un rost, după ce-ai văzut lumina, trăsnetul s-a dus... Și-abia după aia curge larma din cer !...» «Dar de ce ? !..» «Așa, pentru că lumina fuge mai iute, iar larma merge mai încet...» Eu vorbeam să-mi fac curaj, iar el îmi răspundea de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic în jur, parcă ar fi fost soare și frumos... I-am și spus-o după aia, că-i tare și că-i viteaz... Iar el mi-a spus că nici nu-i așa..."

„Dar tu, îi spuse Lița, vorbești mai totdeauna de el și mai rar de tătîne-tău... De ce oare ?!..."

„Și eu m-am gîndit odată la treaba asta și-am zis că nu se cade și nu-i cuviincios să se întîmple așa. Dar după aia tot eu m-am întors și-am zis că nu-i nici un păcat în asta... Lucrurile se leagă între ele cît se poate de firesc, am mai zis eu atunci... Pentru că toată treaba asta vine de acolo că eu am stat mult cu el, cînd eram copil crud..."

„Dar el mergea la biserică, se închina, cum se închină oamenii, pentru că mama zicea, cînd m-ai cerut tu de nevastă, că Moșu-tău ăsta a fost un fel de păgîn !?..."

„Mamă-ta zicea și ea ce a auzit, fiindcă Moșu era mai credincios și mai cuviincios decît toți oamenii din sat... El zicea că Dumnezeu sălășluiește peste tot : în fiecare fir de iarbă, în fiecare frunză, în piatră și în brusul de pămînt, în apa izvorului și în zborul pasării, în nouri și în rouă, în flori și în poame, în cucuruzul care se umflă sub brazdă, încoltind și crescînd după aia — în tot ce trece și se perindă prin lume, c-așa le vedea el pe toate, ca într-o perindare nesfîrșită, ca într-o petrecere necontenită..."

Vorbiră de altceva pe urmă, el ca să uite de lucrul pe care îl făcea și care i se părea greoi, peste măsură, ea ca să-l încurajeze.

„...Acuma, îi spune ea, după ce hăcuise el cocoșul, du-te și adu niște morcovi și niște pătrunjel, curăță-i și-i spală... Așa. Și-apoi... Du-te, că-ți spun eu cînd vii..."

„Am uitat să-i curăț capul", spuse el cînd se întoarse.

„Îl arunci, nu-i nimica !... Pune niște apă curată în oală acum... Așa... Și-acuma... Nu, cartofii se pun mai tîrziu..."

Le împlini pe toate, Monu, dupăind pe lîngă sobă, așudind ca la cărat de saci, vara, la îmblătitul grîului, ieșind apoi, să vadă de vite. — „...pînă cînd fierbe zupa..." — punînd masa pe urmă, nelăsînd-o pe ea să facă nimic, — „nu se cade, tu ești scutită acuma..."

„Nu-i așa că-i bună zupa ?" o întrebă el.

„Așa zupă n-am mîncat niciodată, răspunse ea. Îi foarte bună !..."

„Păi vezi !?... Și voi, muierile, spuneți mereu că noi, bărbații, nu știm să facem nimica !..."

Adevărul era că zupa era nereușită, era prea grasă, prea tare, prea neagră, nu se știe din ce cauză, pentru că pasărea fusese prea bătrînă, ori de altceva — dar ea nu vroia să-l supere în nici un fel, după ce îl văzuse cum se trudise și cum umblase el în dîrdora treburilor, să iasă toate cît mai bine.

„Acuma, îi spuse el la urmă, culcă-te un pic, dar lasă lampa să ardă, că eu mă duc la ședința aia de la cămin !... Nu stau, să știi... Văd ce-i pe-acolo și vin înapoi !..."

(Fragment din romanul **Suferința urmașilor**).

Teatru

Poezie, istorie și politică

Regizori debutanți

● TREI tineri regizori, încă studenți, au debutat profesional în acest an. Doi dintre ei pe scena Studioului de teatru al I.A.T.C., iar cel de al treilea pe scena brașoveană.

Elevi ai profesorului și regizorului Ion Cojar și ai asistentei Eugenia Ionescu, proaspeții directori de scenă s-au remarcat prin originalitate în opțiunea formulelor spectaculare (ce se constituie și în examen de stat), prin meditație asupra funcțiilor transpunerii scenice a textului dramatic. Spun meditație, întrucît, categorial, modalitatea aleasă de fiecare dintre ei reprezintă continuarea unor curente sau tradiții greu de alăturat, felul în care înțeleg ei rolul regizorului fiind foarte diferit. Creația scenică autentică, înnoind imaginea noastră despre un text clasic (Ibsen) coexistă cu teatrul recitativ (o transpunere convențională a lui Lorca) și cu teatrul stereotip (o lectură scenică albă a lui Wells).

Valeriu Paraschiv a apărut, cu **Peer Gynt** de Ibsen, matur și talentat, creația sa beneficiind de culoare, simț al simbolului social, asimilare a comicului cu tragicul și grotescul, a magiei cu realismul, a rostirii teatrale cu cea firească, de comunicare. Drama ibseniană are, în această viziune de la Studioul studențesc, un cadru voit derizoriu, în tonuri crepusculare ; lumea în care Gynt se naște este nespus de săracă, de zdrențuită, acumulînd obiecte inutile dintr-un complex de frustrare ; este o lume primară, violentă și senzuală, cu înfățișare pitorească, mișcîndu-se într-o colcăială bestială, a primitivității, în care simbolurile apar în special prin dans și muzică, prin conflicte.

În această lume redusă, simplificată, devin verosimile mitologiile grotești ; din mustul viermuielii senzuale se pot naște trolii, spiriduși ai nopții septentrionale, Topitorul de nasturi, nebunul Apis. Întruchipare a visului întunecat, cu prea puține raze de speranță, felul în care o realitate se refuză întorcîndu-se însă tot către sine, năluciri ale unui univers dionisiac, planul imaginar desenat de Valeriu Paraschiv se interferează abil cu cel real, diferența rămînînd permanent accesibilă. Acesta este de fapt primul act, bun, bine construit relațional, cu o gradație a deznodămintelor îndeminatică, cu o deslușită alegere etică și estetică. Actul doi e mai sărac, simbolurile se obscurizează ; se pierde mult din mișcarea alertă, din dinamica piesei, soluțiile propuse actorilor nu mai provoacă atașament, sînt comune, ori chiar modeste, procesul de cunoaștere al lui Peer Gynt este minor, fragmentat, ermetic. Reușita e parțială.

De salutat debutul actorilor Valentin Teodosiu, Liana Ceterchi, Irina Răutu și scenografia elocventă a profesorului Traian Nițescu.

Casa Bernardei Alba, de Frederico Garcia Lorca, e un prilej pentru Magdalena Klein de a zidi, într-un spațiu auster, un spectacol de declamație poetică. Drama cu clară trimitere socială a dramaturgului hispanic — claustrarea femeii în condițiile moralității închizitoriale a unei celule sociale — cunoaște o expresie recitativă, legată de incantație, și uneori chiar de retorism. Din această cauză montarea, originală dintr-un punct de vedere nu evidențiază întreaga forță conflictuală existentă în opera dramatică, nu are vitalitate, păstrîndu-se în cadrul alb-negru al unui simbol rece. Lipsesc carnalitatea și forța, reprezentația e intelectualistă. Am sentimentul că regizoarea l-a înțeles pe Lorca, dar expozeul scenic, modul în care ea a încercat să se comunice nu a avut suficientă expresivitate.

Nici alte cîteva propuneri scenice nu au convins : prezența permanentă a Bernardei îi diminuează măreția și autoritatea aparițiilor, delirurile erotice ale octogenarei Maria Josefa sînt redundante ; există o izolare a fiecărui personaj, nu sînt relații între ele, replicile ce le auzim în sală par monoloage. Laolaltă cu regizoarea Magdalena Klein, actrițele Mihaela Gagiu și Viorica Mischilea rămîn promisiuni demne a fi așteptate cu interes.

La Brașov, într-un teatru profesionist deci, Florin Fătulescu a debutat corect, dar fără strălucire, cu **Omul invizibil** după H.G. Wells (adaptare scenică Ion Hobană). Iluziile pricepute, obținute cu mijloace economice, succesul de public tînăr (datorat și actorilor Mihai Bălaș Jucă și Dan Dobre) îl situează în categoria surprizelor posibile.

Am mai văzut, la Studioul studențesc, cîteva spectacole ale absolvenților clasei de actorie — profesori Zoe Stanca Anghel, Dem Rădulescu, Constantin Dinulescu. Repertoriul e echilibrat, de calitate, dar reprezentațiile sînt palide. Nu au prea confirmat nici actori. Demersul scenic are un aer vetust, studenții declamă, ori patetizează, jocul lor este artificial și învechit. Ei „joacă" un personaj, în loc să-l creeze.

Să-i vedem și pe scenele teatrelor...

Radu Anton Roman

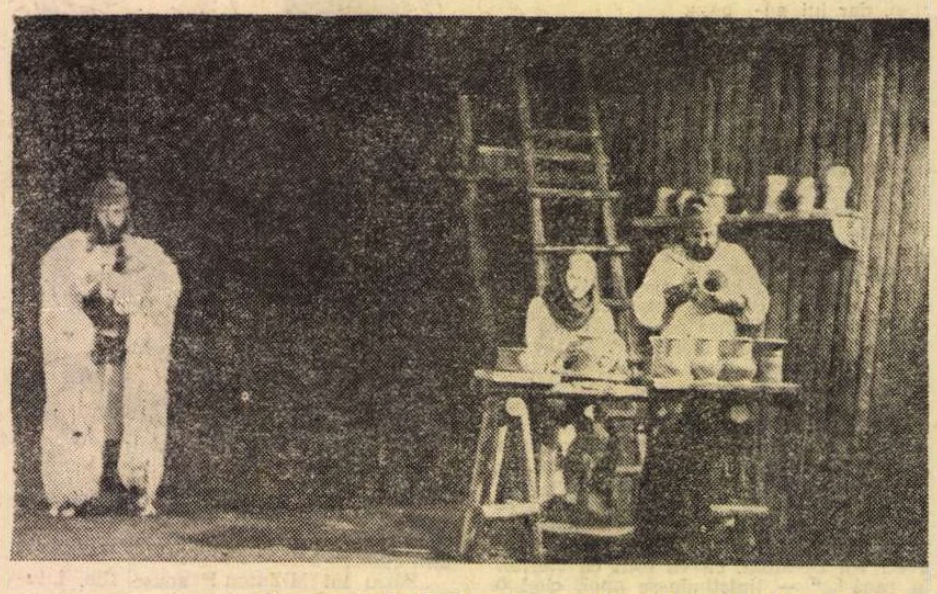

Muntele **de D. R. Popescu, regia Emil Mandric. Sintem în epoca lui Dromichaites. Personajele se numesc (de la stînga) :** Argilos **(căpetenie getă – Traian Pîrlog),** Andra **(Rozina Cambos),** Riborasto **(un înțelept, sfetnic al regelui – Cornel Nicoară).**

„MUNTELE" de Dumitru Radu Popescu

– premieră absolută la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț –

MUNTELE, noua piesă a lui Dumitru Radu Popescu, pare o legendă frumoasă despre un rege agrest, care albinărește, cîntă din frunză, face oale, spune povești, iar cînd e atacat de dușmani ia sabia, îi bate, îi prinde, însă nu-i omoară, ci, cu smerenie prefăcută, le dă pilde moralicești și-i trimite acasă, nu înainte de a se încuscri cu ei pentru o oarecare certitudine a bunei înțelegeri. Cine are curiozitatea să redeschidă marea carte a istoriei va vedea totuși că, de fapt, autorul urmează îndeaproape știrile păstrate de la Diodor sicilianul — și de la alți cărturari antici, precum și interpretările lui Pârvan — despre conflictul armat izbucnit în jurul anului 300 între uniunea de triburi getice condusă de curajosul și înțeleptul Dromichaites și diadohul macedonean Lisimah. Geții de la nordul Dunării îi bat pe invadatori, îl capturează pe fiul fostului general al lui Alexandru, dar i-l înapoiază tatălui în schimbul păcii. Satrapul furios va trece Dunărea cu război, însă oastea sa, învinsă, răzbită de foame și de sete, e capturată și căpetenia însăși prinsă și dusă de un abil trimis al sciților la cetatea Helis. Aici regele scit „e nevoit să-și convingă ostașii prin rațiomamente" că o învoială prietenească e mai bună decît războiul, pe cel biruit obligîndu-l, tot cu vorba dulce, „printr-o lecție amicală de morală" să-și recunoască eroarea. Amănuntele cu privire la obiceiurile acelor îndepărtați strămoși ai noștri sînt culese cu exactitate. Regele geților vorbește mereu despre stupărit ; Herodot zicea că „Meleagurile de dincolo de Istru sînt împînzite de albine". Un filosof al locului îi lămurește pe intruși că ținutul nu poate cădea niciodată sub stăpînirea deplină a vrăjmașului ; Herodot afirmă că, în ceea ce-i privește pe sciți, „este cu neputință să le scape cineva cînd vine cu oaste împotriva lor". Avem, deci, de-a face cu o piesă istorică, ce dă imagine evenimentelor din străvechime, închipuind cum va fi fost răsfrîngerea faptelor în oameni.

Pe măsură însă ce disputa de idei între învingător și învins înaintează, observăm că substratul lucrării e politic și substanța ei e actualitatea, în spiritul celei mai bune dramaturgii istorice românești și în consensul celor mai solide scrieri istorice moderne. Numai că în timp ce la Dürrenmatt, de pildă, în **Romulus cel Mare,** colocviul dintre regele roman și căpetenia barbară are ca obiect generalități privind civilizația, cultura, umanitatea, în **Muntele** dezbaterea angajează distinct concepte, atitudini și stări privitoare la destinul națiunii. Inspirîndu-se din dialogurile platonice (e invocat chiar un pasaj din **Charmides)** autorul nostru, folosind maniera socratică de discuție și minuind dexter ironia socratică, dar accelerînd uneori tempo-ul și rezolvînd controversele în replici iuți și tăioase, deschide o dezbatere pe teme esențiale și concrete ale zilei. Regele Dromichaites, **personaj inteligent exemplar** în literatura noastră mai nouă, sclipitor și calm, conducător genial prin chibzuință și intuiție, prin capacitatea de decizie dar și prin îndoieli asupra a ceea ce este în lumina a ceea ce ar putea fi, se călăuzește după principiul **înțelegerii** între popoare și al **dreptului** statelor, legea lui de viață fiind **morala,** iar valoarea fundamentală **munca,** criteriul politic prim, **încrederea în popor,** modalitatea predilectă de gîndire, **logica.** Lui Lisimah și alor săi, precum și veșnic întîrtatului și singerosului Argilos, militar obtuz, dovedit pînă la urmă ca infam, li se explică pe îndelete, într-o manieră esopică incitătoare, conținutul exact al antinomiilor prietenie — dușmănie, dragoste de patrie — trădare de patrie și al noțiunilor de datorie, omenie, pace. Li se lămurește cu răbdare ce înseamnă **agresiune.** Nu în discursuri seci — deși piesa e cam discursivă și mai ales convorbirea principală e prelungită din cale-afară — ci într-un limbaj pe alocuri scăpărător de spirit și deșteptăciune, cu familiarități, Dromichaites nefăcînd uz de autoritate, ci prefăcîndu-se mereu mirat, la un moment dat apostrofîndu-l amical pe Lisimah cu „I-auzi soro !", unui prizonier clănțău dîndu-i să mănînce pătrunjel pentru că dentiția-i defectuoasă exală din gură-i, cînd vorbește, miasme fetide, lui Argilos replicîndu-i mat „E mult mai important ce-ți spun eu ție decît ce-mi spui tu mie". Discuția cu macedoneanul Bambalon, iscoadă (reală ori presupusă), e strălucitoare, pînă la urmă regele întrebîndu-l pe perplexul interlocutor, pe care, cu glume în doi peri, l-a pus în cea mai neplăcută dificultate : „Vrei să te învăț stupăritul ?" Sînt prea multe și dilatate blesteme în piesă — toți știu blesteme și nu-și ascund deloc priceperea rostirii lor — dar chiar și această formă de imprecație, care a străbătut pamfletul modern, arată că autorul dorește să demonstreze cu voie bună, nu cu încrîncenare, că deviza existențială a geților „Să ne petrecem viața și timpul în fapte bune" și doctrina lor politică „Nu armele ar trebui să se bată, ideile să se înfrunte între ele" provin din realitatea naturii lor și a caracterului. „Muntele" veșnic verde și nemuritor e simbolul eternității poporului, al dăinuirii ; în vîrful lui sălășluiește Zamolxis, adică, în hiperbola scriitorului, credința pură a acestui popor în cinste, adevăr, dreptate, în forța creatoare neistovită a naturii și a omului. Un anume demonstrativism și prea elaboratele simetrii ale conceptelor afectează, ce-i drept, lucrarea, iar declarațiile prea ritoase și directe ale adversarului îi mai scad din însemnătate, Lisimah fiind sub nivelul culturii din care provine. Dar farmecul piesei stă în poetica și, în același timp, lucida interferență între legendă, istorie și actualitate, în amestecul policrom de umor, patetic și tragic, în seriozitatea cu care e metaforizată, în termenii unei întregi istorii, **conștiința responsabilității** la personalitatea reprezentativă.

DUMITRU RADU POPESCU își poate admira acum **Muntele** într-o reprezentare realmente creatoare. Pe scena Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, talentul echilibrat și rațional al regizorului Emil Mandric, iscusința scenografului Dimitrie Sbiera — care a imaginat o curte simplă de rege-țăran, cu garduri de nuiele (dar cu o discutabilă mochetă hotelieră șocolatie în loc de pămînt al locului) și costume albe de bună sugestie rustică, precum și coeziunea echipei cu veritabile virtuți actoricești au pus în lumină cele trei straturi ale scrierii, compunînd o lume unitară, autentică. Se pune întrebarea dacă regizorul, care a înțeles atît de bine ce spune și ce sugerează piesa, ce vrea și ce refuză, care a construit cu pricepere realitatea conținută și simbolurile ei, n-a adăugat tautologic prea multă materie folcloristică. În text, creația populară (cîntece, descîntece, imploratii și imprecații) face parte din țesătura dramatică. În spectacol, pare, de la un moment dat, adăugită, pesemne din cauza excesului de numere solistice, de muzică special compusă (uneori adecvată — Dorin Liviu Zaharia) și a dilatării momentelor.

Autorul va fi fost desigur deosebit de bucuros să-și vadă personajul principal într-o excepțională întruchipare, datorită tînărului actor Horațiu Mălăele. Dromichaites e calm (și mînia lui, rară, e reținută), are un umor savuros, arborează cu o inteligență fermecătoare ignoranța, își turtește pur și simplu adversarul în discuție, își disimulează cu șiretenie țărănească stratagemele, își exercită prerogativele monarhice cu un dramatism interiorizat, își cîntă glasul ca pe un instrument cu o sută de strune, făcînd totul cu — aș zice — **grație dramatică ;** deoarece nimic din ce săvîrșește nu e prea mult, măsură e în ris și în încruntare, răbdare în așteptare, promptitudine fără pripă în replică, economie în gest, eleganță în atitudine, rigoare în mișcare. Personaj fantastic, rege real, sărac și viteaz, om politic contemporan profund, patriot luminat, Dromichaites al lui Mălăele e un erou modern memorabil, emblemă a operei scenice, apariție solară. Pe lîngă dînsul lucrează, cu seriozitate și cu devotament, bunii actori tineri ai trupei, făcînd roluri mai întinse și roluri episodice, ori mute, rotindu-se armonios în jurul vetrei circulare din scenă (mișcarea : Adina Cezar și Sergiu Anghel), structurînd tablouri uneori excelente, cum e cea a mesei oferite de regele scit în cinstea macedonenilor, un ritual rafinat și o pildă usturătoare dată de pretinșii barbari unor pretinși civilizatori. Așadar, Cornel Nicoară (Riborasto), Rozina Cambos (Andra), Carmen Petrescu (Sodo), Ion Muscă (Becos), Traian Pîrlog (Argilos), Eugen Apostol (Klearchos) sînt printre cei care au integrat vizibil personajele în ambianță. Corneliu Dan Borcia (Lisimah) simplifică personajul, eludează nuanțele și interpretează prea strident, cu mijloace neartistice, pe cel ce era destinat a fi partener de discuție într-o controversă, nu un căpcăun. De abia înspre final înțelegem că actorul putea fi și altfel. Raluca Zamfirescu (Bidia), Paul Chiribuță (Bambalon), Mihai Cafrița (Seuthes) sînt ceva mai firavi, ultimii doi repetind și ticuri din alte spectacole. Curtea lui Dromichaites, notată în text pe mulțime, e rezolvată scenic inventiv prin numai doi însoțitori uriași și tăcuți ai regelui, doi Români Gruie, foarte elocvenți prin prezență : Tudor și Dumitru Panduru.

Cronologic, reprezentația de la Piatra-Neamț e printre ultimele premiere ale stagiunii. Altminteri însă e printre cele dintîi.

Valentin Silvestru

Secvența

● Nu mi-e rușine să recunosc că nu am nici o idee. E cald rău, stau cu un pahar de borviz rece în față, și de la masa mea de brad dau veste amicilor din preajmă că ofer o fișă de telefon cui îmi propune o idee de „secvență". Oamenii, evident interesați, se reped : unul îmi sugerează să scriu despre foiletonul TV **Sub stele.** Merită — mă asigură el. Și mai că-mi vine să-l cred. Altcineva încearcă să mă convingă că **Nici un moment de plictiseală,** de duminică seara, pe micul ecran, merită și el cîteva cuvinte : parodia e admirabilă. Așa este. Vine, în sfîrșit, cineva care mă asigură că merită să scriu despre Jean Constantin. De unde Jean Constantin ? — întreb eu. De la radio, de la „Unda veselă", duminică — îmi dă toate datele, exaltat, omul. Merită, zău, tipul (Jean Constantin, adică) e de cinema, fără îndoială ! Știu, numai că eu prefer, în această „secvență" de vacanță, să scriu — cu permisiunea dumneavoastră, firește — despre altceva : despre toți acești amici, despre toți acești Mitici (și eu sînt unul dintre ei !), privitori de cinema, sufletiști gata să-ți vîndă oricînd un „pont" pentru o fișă de telefon sau chiar pe datorie. O, prietenii mei, sîntem simpatici și iubim serios de tot filmul...

a. bc.

Un film absolut remarcabil

Moment din filmul francez Pușca veche

ÎN mijlocul crizei de artă prin care trece azi cinematografia occidentală, cînd violența, pornografia, oroarea sanghinolentă și vomitivă, în sfîrșit, acea agitație generală care poluează (sonor și mișcător) imaginile de pe ecran, — în mijlocul acestei ieftine și comerciale nebunii, apar totuși filme de înaltă originalitate estetică și de profundă umanitate. Da, apar, și chiar mai des decît ne așteptam. Noul venit e un film francez, iar autorul e un francez de origine italiană : Robert Enrico, autor al altui film care a încîntat pe spectatorii noștri : **Aventurierii** cu Ventura și Delon (poate unul din cele mai interesante roluri ale lui Delon). Noul film se numește **Pușca veche.** Interpreți principali : Noiret și Romy Schneider. Filmul e un moment în istoria esteticii cinematografice pentru că, pentru prima oară, se zugrăvește pe ecran o conduită omenească pînă acum de nimeni descrisă încă, nici chiar în literatura scrisă.

Lucrurile se petrec la sfîrșitul războiului, în Franța ocupată. Hitleriștii își dădeau seama că pierduseră partida, iar S.S.-iști mai ales. Ciuda și disperarea îi făceau încă mai furioși și fioroși. La fiecare act de rezistență al partizanilor reacționau cu o cruzime demență.

Noiret este chirurg, medicul șef al spitalului. Mereu primește mahizarzi răniți. Mereu năvălesc S.S.-iștii și extrag din pat pe răniți și-i duc la interogatoriu și tortură. Iar pe medic îl amenință indirect, aducîndu-i aminte că are o soție, o mamă și o fată. Asta îl face pe doctor să-și evacueze familia într-un sat unde el avea o proprietate, un fost castel dezafectat și ignorat de Gestapou. Dar asta nu era deajuns. Hitleriștii, într-un moment de furie răzbunătoare, ucid jumătate din sat, fără discernămînt. Doctorul, venit să-și vadă familia, asistă din ascunzătoarea lui cum fiica sa e împușcată, iar frumoasa lui soție arsă pe loc, cu aruncătorul de flăcări.

Din acel moment, hotărîrea lui e luată. Va ucide pe toți hitleriștii cartiruiți în conacul său.

Pînă în acel moment ni se arătase din viața lui atît cît trebuia ca să știm ce fel de om era el, și ce fel de oameni erau cei trei membri ai familiei sale (adică patru, căci exista și un cățel adoptiv). Trei sferturi din film ni-l arată pe doctor ucigînd metodic, cu calmul, acuratețea și iscusința bunului chirurg, suprimînd pe toți hitleriștii din acel sat.

Dar iată acum marea originalitate a acestei povești. În cinematografia contemporană se folosește cu mult ifos un procedeu care ar trebui interzis, este asazisul flash-back, rememorarea, căderea în trecut. O povestire intercalată în povestea principală. Cum pe de altă parte personajul de film **nu are voie să povestească**, el va face altceva : **își va aduce aminte.** Va face acest lucru ridicol care este de a-și istorisi lui însuși fapte făcute de el însuși, și pe care desigur le cunoaște mai bine ca oricine. Trișerie ieftină, șmecherie stilistică cusută cu ață albă. Un singur caz de evocare în gînd a unui fapt trecut este permis, și anume atunci cînd nu te **auto-povestești,** ci atunci cînd te **obsedează** o anumită imagine. **O imagine, nu o poveste.** O imagine scurtă și tare. „Image-éclair", cum numesc asta psihologii (în filmele de la începutul secolului aceste imagini erau chiar prezentate în supra-impresiune).

Ei bine, în filmul nostru avem o imagine care obsedează pe erou, o imagine firește totdeauna scurtă, dar care durează fără întrerupere trei sferturi de oră ! Îl vedem pe medicul nostru făcînd **mereu** două lucruri. Două lucruri **în același timp.** Pe de o parte execută operațiile privitoare la uciderea hitleristului, pe de alta, și sincron, el se gîndește. Prepararea și executarea atentatului o face instinctiv, automat, reflex, fără pic de gîndire. Gîndirea, care nu încetează nici un moment, o acordă exclusiv evocării scenelor de altă dată petrecute cu membrii familiei sale. Nu-i vorba de întîmplări, de evenimente, ca în ieftinele flash-back-uri, ci de imagini răzlețe, imagini pe care noi, spectatorii, **le știam deja.** Nu era nevoie să ne fie readuse aminte. Sînt scene de noi binecunoscute. Căci la începutul filmului am fost puși în curent cu toate dedesubturile sentimentale ale raporturilor dintre cei cinci membri ai familiei : el, mama, soția, fiica și cățelul. Nu ignorăm nimic din tot ce-i leagă. Imaginile scurte care însoțesc acțiunile de pedepsitor al eroului, acele imagini sînt totuși mereu foarte noi. Căci sînt, fiecare, **portrete.**

Romy Schneider este o actriță uimitoare. Întrunește toate portretele posibile : fetiță, cucoană distinsă și elegantă, femeie intens dezrobită, guvernantă stîngace și ieftin îmbrăcată la „uniprox", ființă totodată naivă și șireată, lilială și ironică — în sfîrșit, tot ce figura umană poate da — este executat cu buzele și ochii acestei ființe fascinante, executat niciodată de două ori la fel. Peste patruzeci de portrete diferite ale aceluiași personaj. Adică în fond aceeași scurtă imagine (portretele sînt instantanee) în patruzeci de peisaje mentale deosebite, pe care eroul nostru le cară cu el de-a lungul filmului. Încă o dată : nu e povestire, ci gîndire pură. Obsesie — unică cum sînt obsesiile — dar caleidoscopică, cum este orice idee fixă.

Bineînțeles, în aceste imagini fulger întîlnim nu numai pe uimitoarea Romy Schneider, dar și pe Noiret, care se nimerește să fie un actor capabil, exact ca și partenera sa, de o mie de feluri de a vorbi, tăcea, privi, clipi, zîmbi : de o mie de feluri de a exista.

Încă o dată, zugrăvirea acestei conduite (de altfel destul de frecventă) cînd executăm somnambulic și impecabil ceva, gîndindu-ne tot timpul la cu totul altceva, un altceva totuși nu străin de acțiune, de vreme ce o călăuzește ca o stea —, această conduită a fost pentru prima oară zugrăvită în literatura mondială. Și s-a ales, cum era și de așteptat, acel gen literar mai evoluat care este filmul.

D. I. Suchianu

PAUL HOLBAN

● S-a stins din viață, la 52 de ani, operatorul de luat vederi Paul Holban.

A fost unul dintre pionierii cinematografiei noastre, unul dintre cei mai devotați, talentați și stimați creatori de imagine. Prezent pe genericul a peste 100 de filme documentare și a peste 1000 de subiecte ale jurnalelor de actualități, care au marcat momentele esențiale ale istoriei socialiste a patriei noastre, Paul Holban se înscrie în cronica filmului românesc prin adevărul și dragostea cu care a filmat oamenii, a reflectat viața lor. Creator de înaltă profesionalitate, preocupat permanent de înnoirea limbajului cinematografic, Paul Holban a realizat imaginea primului film românesc pe ecran lat. Contribuția lui de talent și măiestrie a adus Studioului cinematografic „Alexandru Sahia" un mare număr de distincții pe plan național și internațional.

Prin moartea lui Paul Holban, documentarul românesc, întreaga noastră cinematografie, au suferit o grea pierdere.

Cinema

Flash-back

Ediții definitive

● CAPRICIILE istoriei filmului — care n-au iertat de obicei pe marii creatori, sancționînd postum cu uitarea pe mulți răsfățați ai vieții sau reabilitînd pe nedreptățiții ei — au fost totuși dejucate de unul. El se numește Charlie Chaplin. Traversînd aproape toate vîrstele artei a șaptea, fenomenalul longeviv și-a regizat cu o demnă încredere în sine prezența în conștiința fiecărei generații, transformînd intrările și ieșirile sale din scenă în pîrghii de incitare a prețuirii publicului, întorcînd în favoarea sa levierele greoiului mecanism al gloriei. Chaplin a știut întotdeauna să iasă din încurcăturile soartei. După protestul său îndreptățit împotriva sonorului au urmat anii replierii și apoi ai instalării în sunet. Cînd, la adînci bătrînețe, a urmat și entropia acestei renașteri, coborîndu-l pe autor într-un con de umbră ce apare de obicei doar după moartea norocoșilor, Chaplin a știut din nou cum să reacționeze : întîi printr-o voită retragere în anonimat, în sfîrșit, prin reluarea filmelor de tinerețe și relansarea lor pe piață în haine noi și moderne.

Și în literatură edițiile definitive date de însiși autorii lor sînt rarități. Dar în cinematografie cazul e unic. Nici un autor n-a avut răgazul să-și revadă operele complete și să le rearanjeze, dîndu-le comentariul și explicațiile devenite necesare. Performanța lui Chaplin întrece așteptările cu atît mai mult cu cît reeditările sale vin din filmul mut, și chiar dintr-o perioadă ce s-ar putea numi a incunabulelor. Aparent, intervenția lui Chaplin este doar o scurtare a secvențelor sau o muzică atașată peliculei. Dar în fond este o totală, nouă interpretare a materialului existent. Acolo unde, de pildă, trona melodrama cea mai primitivă — ca în finalul din **Viață de cîine** — o muzică vioaie, gimnastică aproape, retează efuziunea readucînd din memorie leitmotivul goanei și urmăririlor. Acolo unde acțiunea trena învăluită în încîntări calofile, tăietura brutală a unui pasagiu curăță articulația ruginită și redă libertatea mișcării.

Filmele acestea — despre prospețimea cărora vom mai vorbi — sînt iubirile adolescenței corectată de ochiul timpului.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

40 de minute despre...

■ Cele 40 de minute despre știință difuzate pînă acum pe programul II au pășit cu succes pe scena primă a televiziunii. Luni seară, Radu Cimponeriu a abordat cu dezinvoltură o problemă ce suscită interesul nu doar al specialiștilor, ci al nostru, al tuturor : acupunctura. Veche de mai multe milenii, ea exercită, în secolul dominat de răsunătoare cuceriri științifice, o autoritară forță de seducție, poate mai puțin datorită „misterului" ei relativ, cît filosofiei ce o implică. Corpul uman este pentru specialiștii domeniului o realitate coerentă, cuprinsă în plasa unei armonioase rețele de linii, care odată cunoscute devin în chip imediat și evident importanți factori benefici. Invitații emisiunii, savanți de prestigiu, participanți la recentul Congres de acupunctură de la București, au rostit sugestive considerații și ne-au oferit senzaționale exemplificări. Dintre ele, miracolul fetiței din China care privea surizînd aparatul de filmat în timp ce medicii îi executau „la vedere" o operație complicată de cord. Forța demonstrativă, informativă și formativă a unor astfel de transmisii este chezășia sigură a necesității lor în ansamblul programului.

■ Tot aici, cu aceleași finalități și consecințe, am urmărit marți după-amiază 40 de minute din ciclul **Șapte arte,** subintitulat emisiune de educație estetică și actualitate cultural-artistică. Imagini, interviuri și comentarii pe marginea Festivalului european al prieteniei, a expoziției de artă plastică deschisă în cadrul Festivalului „Cîntarea României", a unor sugestive noutăți cinematografice (filmul în relief) s-au constituit într-un tur de orizont asupra actualității.

■ Biografia unui creator, spune un celebru paradox, este dată de bibliografia lui. Așa a fost conceput și emoționantul **Telerecital Gina Patrichi** în care personalitatea arzătoare a actriței a fost evidențiată prin cîteva dintre rolurile sale cele mai bune, roluri mai vechi sau mai noi, de la acela interpretat cu ani în urmă în **Clipe de viață,** la recenta creație din piesa **Interviu.** Comentariul celor două prestigioase „gazde", Liviu Ciulei și Ecaterina Oproiu (gazde, credem, ideale și pentru alte, viitoare telerecitaluri ale unor reprezentativi actori contemporani), a contribuit real și adecvat la reușita spectacolului.

■ Distinsă la Concursul scenarii din 1975, piesa **Se risipește ceața** de Dumitru Bondoc, premiera radiofonică a acestei săptămîni (în regia lui Constantin Moruzan și relevanta interpretare a actorilor Irina Răchițeanu Șirianu, Fori Etterle, Ion Marinescu, Matei Alexandru, Ion Manta, Ion Caramitru, Silviu Stănculescu...) a explorat cu succes posibilitățile teatrului de inspirație istorică, aici referirile fiind la vara fierbinte a anului 1848.

Ioana Mălin

Telecinema

Logica stanbranistă

„— Ce încurcătură ! exclamă Stan. Să fii executat la răsăritul soarelui. — Poate va fi înnorat", reflectează Bran. Cei doi sînt într-o celulă, în Sahara. Ei au în față moartea. Merită să analizăm de ce, e un caz tipic de logică stanbranistă. Bran se îndrăgostise și voia să se sinucidă, aruncîndu-se în Sena, cu un pietroi de gît. Stan îi căra pietroiul, la fiece pas, pe chei. Trece un ofițer din Legiunea Străină care le explică foarte simplu că dacă se vor înrola în acel corp de armată, vor uita toate necazurile. „În cît timp?", întreabă Stan. „În cîteva zile". Logic — dacă în cîteva zile se poate uita o dragoste nefericită, de ce să nu renunți la sinucidere ? Ei pleacă în deșert. Aici, aruncați la spălătoria regimentului. Bran călcînd și Stan frecînd, are loc fenomenul de uitare, explicat de Laurel : „concentrează-te și nu te mai gîndi la nimic." Bran reușește. El uită de Georgette. Logic, după ce a uitat, omul e îndreptățit să plece. De ce-a venit ? Ca să uite. A uitat — a plecat, mission accomplie, vorba lui mon général al lui Sartre. Plecînd, ei trebuiau să-și anunțe plecarea. Ei intră în biroul comandantului și după ce fac debandada necesară pentru a găsi o hîrtie curată, îi comunică într-un p.s. c-au plecat. Comandantul dă alarma, ordonă ca nimeni să nu iasă pe poartă, cei doi — chiar pe poartă ! — părăsesc incinta și caută un mijloc de locomoție. Un avion ? Nu mergem cu avionul. Aterizează un avion. Atunci amîndoi se îndreaptă spre avion, în plin deșert. La scara avionului, Georgette, sosită la soțul ei, ofițer tot în oaza asta. Bran îi cade în brațe, Bran a uitat-o, dar acum, văzînd-o, o sărută, cum e logic : îndrăgostitul uită de uitare cînd apare femeia. Sînt prinși. Vor fi executați la răsăritul soarelui : „Dacă nu te-ai fi îndrăgostit, nu am fi ajuns aici" — reflectează Stan, ceea ce-i admirabil spus, bine gîndit, sintetizînd acel geniu al platitudinii cu care sînt tratate toate contracțiile realului, de cînd s-au născut. Deci moartea. Deci execuția. Deci ultimele cinci minute — cum scrie la carte — cînd dacă ești, dacă nu ești, tot te definești. Urmează minunea : Stan desface somiera patului, o ridică dreaptă în fața lui, își trece degetele peste arcurile ei — ea cîntă ! Somiera cîntă. Omul nu e mulțumit de toate sunetele — o acordează atent din cîrligele de la capete, ca pe o harpă. Somiera, înaintea morții, e o harpă. Stan începe să cînte la somieră, într-o imagine cum nu sînt două în cinematograful lumii. Don Quijote și toți poeții care coboară din el, pînă la Eisenstein și Enstein, pot dormi liniștiți. Cu toată răspunderea, susțin că nimeni nu a dat o asemenea dimensiune obiectului, în clipa aceea de-i zicem supremă. E tot ce ne-a dat mai serios logica stanbranistă în lupta ei cu platitudinea. Ferice de toți cei care nu-i înțeleg și-i disprețuiesc ca pe doi caraghioși — căci a lor va fi împărăția !

Radu Cosașu

Muzică

FESTIVALUL EUROPEAN AL PRIETENIEI

Evenimente simfonice și camerale

SPRE acest sfîrșit de stagiune, candelabrele sălilor de concert și ale teatrelor muzicale din Capitala țării au stat aprinse aproape seară de seară în numele Festivalului european al prieteniei. Număr în agenda unei singure seri nu mai puțin de șapte chemări, în șapte săli diferite, care acoperă practic toate genurile muzicii. Decid să urmăresc numai evenimentele simfonice și camerale, și tot rămîne de ales între trei ori patru manifestări propuse pentru aceeași zi, la aceeași oră.

Seara a treia o voi începe cu o excepție, la Operă, neapărat la Operă, unde Teatrul Academic de stat pentru operă și balet „T. Sevcenco" din Kiev oferă o reprezentație a **Hovanscinei** — același teatru care în urmă cu 85 de ani înscria în afișul său premiera mondială a capodoperei lui Modest Mussorgski. Impresie copleșitoare. Voi reveni peste două seri la următoarea reprezentație, pentru a termina de urmărit ultimele acte. Închei seara la Ateneu, într-o sală de asemeni arhiplină, unde concertează Orchestra de cameră din Valonia condusă și însoțită solistic de Lola Bobescu. Orchestra belgiană își afirmă nedezmințit reputația. Focul interior al violonistei animă întreaga duzină de instrumente de coarde care compun acest ansamblu. **Sonata** lui Rossini se conturează vioi, cu umor, în plus și cu o notă de eleganță. În **Adagio** pentru violină și coarde — un înlocuitor comandat lui Mozart pentru mișcarea lentă din Concertul în La major — este suverană poezia, într-o infinitate de nuanțe. Tensiunea este dramatic arcuită pe resorturile armoniei în celălalt **Adagio**, de Samuel Barber, iar virtuozitatea ansamblului devine evidentă în **Variațiunile paganiniene** de Eugene Ysaye.

Seara a patra am ales să fie una de quartete. Beethoven și Șostakovici interpretați de experimentata formație de coarde din Berlin, au sunat cu precizia și regularitatea de pulsații a unui ceasornic. Transferul fără greș al semnului grafic în sunet, în spiritul maximei sobrietăți, pare a fi scopul acestui ansamblu.

Joi, 16 iunie, la Radioteleviziune, un oaspete însemnat pe plan dirijoral, Enrique Garcia Asensio, își asuma răspunderea unei premiere românești. Lucru pilduitor pentru concertele noastre. Poemul simfonic **Pintea Viteazul** își trădează structura sa originară de muzică pentru film, prin caracterul secvențial, prin insistența repetării aceleiași figuri, dictată probabil de evoluția vizualului. Puterea ei evocatoare directă a fost subliniată de dirijor cu înțelegere față de elementele folclorice implicate. Finețea și muzicalitatea dirijorului spaniol le-am simțit pregnant și în **Concertul** de Ceaikovski, prin aderența totală a acompaniamentului la culorile timbrale și la agogica elastică decise de Silvia Marcovici. Ton superb, fantezie, culoare, reunesc în tînăra violonistă atributele unei personalități complete pe cale să afle și drumul către un lirism autentic. Seara, din nou la **Hovanscina**, urmărind ultimele acte. Nivelul suprem al acestui spectacol a fost dat de unitatea ideal realizată între conducerea muzicală (S. Turceak), regie (I. Molostova), scenografie (F. Nirod) și pregătirea corului (I. Venediktov).

În ziua a șasea vedeam Ateneul neîncăpător pentru publicul venit să-l asculte pe dirijorul italian Carlo Maria Giulini, conducînd formația de tradiție multiseculară care este Orchestra simfonică a Academiei Santa Cecilia din Roma. Orchestra, în ciuda omogenității și splendorii coardelor grave, nu obține absolutul calității sonore. Dar potențialul de animare al acestui organism este de nedescris, mai cu seamă sub bagheta lui Carlo Maria Giulini. Datele în care s-a înscris **Simfonia a 7-a** de Beethoven au fost cele știute, ridicate însă la temperatura incandescenței. **Simfonia a 4-a** de Brahms, pe care aveam să o ascult duminică la televizor, a fost momentul de maximă împlinire și satisfacție artistică. În imensul elan liric asociat cu fraze de extraordinară vioiciune și limpezime am recunoscut pe dirijorul situabil printre vîrfurile mondiale. Jumătatea a doua a aceleiași seri avea să fie experiența unei totale bune dispoziții, comunicate la Sala mică de quintetul canadian „Camerata". Stilul pe care îl practică virtuozul quintet este spontan, adresa cît se poate de directă, iar poza constant jovială, indiferent că e vorba de muzica lui Beethoven, Mozart, Saint Saëns sau de folclor din Canada. În fine, cu prețul renunțării la încheierea simbolică a Festivalului pregătită prin **Simfonia a 9-a** de Beethoven, unde ansamblul Filarmonicii cu soliștii săi de prestigiu erau conduși de Roberto Benzi, am putut urmări la Sala mică recitalul lui Heinrich Schiff. La 25 de ani ai săi este unul din arcușurile redutabile ale contemporaneității. Recitalul de la Sala mică a demonstrat-o concludent.

Radu Stan

Formația Camerata, **Canada**

Baletul Teatrului din Atena

Farmecul dansului

PRIMUL Festival european al prieteniei, găzduit de țara noastră, prilej de cunoaștere și prețuire a artei tuturor popoarelor, a reunit și în domeniul dansului o serie de trupe de balet, formații de dansuri populare și soliști.

Solii artei românești, ce și-au transmis mesajul încă de la spectacolul inaugural, au fost prima balerină Magdalena Popa și formațiile de dansuri populare românești, recent laureate ale Festivalului „Cîntarea României" — admirabilă ilustrare a celor doi poli ai artei dansului în țara noastră: dansul cult, scenic, și tradiția bimilenară a unui dans popular unanim apreciat pe toate meridianele lumii, rafinamentul liniei clasice și bogăția, fantezia și frumusețea aproape fără egal a pașilor, ritmurilor și costumelor populare românești.

Spectacolele Festivalului au mai prilejuit întîlnirea și cu alți mesageri ai unor arte populare, mereu vii și pline de prospețime, din cîteva țări europene. Astfel, ansamblul iugoslav „Kolo", din Serbia, care ființează de aproape 30 de ani, străduindu-se să ilustreze cît mai complet creația artistică a tuturor regiunilor din Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, a prezentat la București cîntece și dansuri din Bosnia și din Macedonia, din Croația și din Voivodina, demonstrînd bogăția și varietatea folclorului țării vecine și prietene.

Un alt ansamblu folcloric din perimetrul balcanic, pus încă de la înființarea sa, cu peste zece ani în urmă, sub semnul prieteniei, ansamblul bulgar de cîntece și dansuri „Prietenia" din Plevna, a adus la Festivalul de la București mesajul său de pace și înțelegere prin intermediul limbajului muzicii și dansului.

Desprinși parcă dintr-un tablou medieval, dansatorii ansamblului folcloric Holstebro, din Danemarca, ne-au purtat către un alt colț european în care firile sînt mai domoale, mai așezate, dar bucuria de a dansa aceeași. Foștii elevi ai fondatoarei ansamblului, din 1928, Jenny Skov, profesoara unei mici școli din Holstebro, astăzi venerabili la rîndu-le, au evocat în cadriluri și dansuri de perechi tradițiile nord-europene, daneze și scandinave.

Vibrînd în pasionante ritmuri spaniole, Lucero Tena, creatoarea concertului de castaniete și mare dansatoare, ne-a transpus în torida atmosferică a sudului hispanic. Întruchipînd întru totul, așa cum arată criticul spaniol Antonio Fernandez-Cid, „melodia și armonia, ritmul și metrica, pasiunea năvalnică și dulcea unduire", Lucero Tena transpune în dans, cu o deosebită finețe, toate subtilitățile melodice și ritmice ale muzicii, fie că este vorba de opera lui Manuel de Falla sau de un cîntec flamenco. Uneori, fără altă muzică decît ritmurile castanietelor, fără alte mișcări decît cele ale brațelor, muziciana-dansatoare poate evoca o lume de sentimente și trăiri.

Pe țărmurile sudice, dar mai apropiate nouă, ale Eladei, ne-a purtat Baletul Teatrului din Atena, o formație tînără, care a luat ființă în 1973, avînd ca nucleu trupa preexistentă a dansatorului și coregrafului Yannis Metsis. Dintre lucrările prezentate, pe muzică de Debussy, Skalkotas sau Bach, lucrarea **Străinul** pe muzica lui Frank Martin, după piesa **Insula cu capre** de Ugo Beti, a redat — într-un spirit înrudit tragediilor antice — jocul amețitor și distrugător al pasiunilor, ce izbucnesc după o îndelungă reținere datorată izolării și claustrării. Rolul titular a fost interpretat de însuși coregraful Yannis Metsis, limbajul său dansant avînd la bază dansul clasic, infuzat cu o linie modernă, mai liberă.

Toate aceste manifestări din cadrul Festivalului european al prieteniei, dincolo de valoarea lor artistică, s-au înscris în primul rînd în marele efort pe care întreaga omenire îl face astăzi pentru a instaura în lume un climat de pace și înțelegere.

Liana Tugearu

Thérèse Steinmetz

Arta soliștilor

DIN belșug reprezentată în cadrul Festivalului european al prieteniei, arta populară ne-a prilejuit întîlnirea, printre alții, cu ansamblul danez din Holstebro și ansamblul german din Scheessel. Artiștii danezi și germani s-au întrecut în a ne convinge că, la ora actuală, procesul de revitalizare a folclorului pornește de la reinterpretarea celor mai vechi tradiții, unele dintre acestea fiind revelate în spectacol cu absolută autenticitate. Dansurile în lanț ale danezilor, reunind modele de mișcări deosebit de interesante, sau nunta montată pe scenă de către ansamblul din Scheessel, în sunetele fanfarei care folosea frecvent cadențe mozartiene, ne-au oferit numeroase momente de încîntare artistică.

DOUĂ cîntărețe de muzică ușoară, Helena Vondračkova și Thérèse Steinmetz, ne-au oferit, fiecare în felul său, posibilitatea de a urmări programe cu conținut variat, susținute la un apreciabil nivel profesional. Ambele soliste sînt cunoscute în România din concursurile sau festivalurile precedente. Helena Vondračkova a dat dovadă că stăpînește perfect secretele unei muzicalități pline de sinceritatea comunicării, interpretînd cu farmec și sensibilitate. Repertoriul ei se află pe linia unei maxime diversități, reunind muzică de esențe folclorice, muzică pop și muzică de jazz. Dansînd cu muzica fiecărei piese, Helena Vondračkova vădește fantezie creatoare, înălțindu-se pînă la culmile măiestriei. La reușita concertului solistei cehe, o însemnată contribuție a avut-o orchestra de muzică ușoară a Radioteleviziunii, condusă de Sile Dinicu. Programul Thérèsei Steinmetz se înscrie pe drumuri melodice care amintesc în mod expres dimensiunile artei baroce. Mari șlagăre — de pildă, celebrul **La musique** —, piese legate de ocazii fericite ale recunoașterii valorii ei interpretative — **Să nu uităm niciciînd să iubim trandafirii** — alături de un cîntec al prieteniei, prezentate în limbile olandeză și română, un cîntec israelian și unul arab (citățm doar cîteva lucrări din repertoriul de concert) au fost trecute prin filtrul interpretării inteligente, susținută cu tehnică vocală ireprosabilă. Colaboratorii Thérèsei sînt trei instrumentiști deosebit de înzestrați și cultivați.

PROGRAMAT în încheierea festivalului, spectacolul cu opera **Tosca** de la Opera Română se înscrie pe linia unei largi colaborări între artiștii de operă români și cei polonezi — care va culmina cu reprezentarea operei **Oedip**, în stagiunea viitoare, pe scena Teatrului mare din Varșovia. Cavaradossi, întruchipat de către Roman Wegrzyn, ne-a apărut ca un erou pasional, capabil să depășească cele mai dificile încercări, optimist și plin de duiosie. Vocea sa, cu timbru egal, a fost condusă cu căldură, remarcîndu-se în special frumusețea celebrei arii din actul al treilea, precum și duetul din actul final al operei. Hanna Rumowska este, indiscutabil, o celebră Toscă a zilelor noastre. În rolul Scarpia, marele nostru cîntăreț Nicolae Herlea a dovedit, din nou, calități de excepție. El a știut, parcă mai mult decît ceilalți eroi ai apreciatului opus puccinian, să fie prestant, distins și, atunci cînd e cazul, să lase orchestra să anunțe lucrurile cele mai importante din operă. La reușita spectacolului, un rol esențial l-au avut imaginile regizorale, concepute cu brio de către Hero Lupescu, precum și suportul orchestral rafinat, pe care ansamblul Operei, condus de Constantin Petrovici, l-a așezat la baza acestei minunate seri de muzică.

Anton Dogaru

Helena Vondračkova

DIMITRIE CANTEMIR pionier al studiilor islamice

ERA cunoscut faptul că *Istoria imperiului otoman* a savantului principe a avut un larg ecou în rîndul oamenilor de știință europeni, un ecou care, evident, nu trebuie căutat în saloanele vremii, printre snobii care achiziționau cărți pentru a-și decora pereții, ci în scrierile unor distinși specialiști care au deschis noi orizonturi cunoașterii, precum Edward Gibbon, orientalistul Sir William Jones și Voltaire. Opera s-a bucurat de atenție mai ales printre acei care nu au circumscris civilizația între contururile Europei, ci au descoperit impunătoare realizări culturale la popoarele orientale ; ei au vorbit despre Cantemir ca despre un predecesor care îmbinase cunoașterea directă a realităților otomane cu o obiectivă expunere și de aceea, scria Sir William Jones spre sfîrșitul secolului Luminilor, „lucrarea principelui depășește, prin autoritatea și metoda ei, orice altă operă cu același subiect scrisă într-o limbă europeană".

Știm că această istorie făcea parte dintr-un triptic, completată fiind de o scrisoare privind credința și obiceiurile otomanilor și de o lucrare care ar fi trebuit să descrie organizarea politică și administrativă a imperiului. Această a treia parte a fost, probabil, schițată, dar nu a mai ajuns să fie începută. În schimb, cea de a doua parte o cunoaștem din desele referiri ale istoricilor și din textul publicat de profesorul Ioan Georgescu, în 1927, în „Analele Dobrogei", sub titlul *Despre Coran*. Dar acest text nu este decît o traducere a versiunii prescurtate făcută după manuscrisul latin de către Grigore Tocilescu, în timpul misiunii sale la Moscova. Manuscrisul autograf latin există, deși unii istorici s-au îndoit de supraviețuirea lui, și după el a fost făcută traducerea rusă, apărută la Petersburg, în 1722, sub supravegherea autorului. De la acest text pornește versiunea română pe care ne-o restituie Editura Minerva în seria de *Opere* a savantului principe : *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*. Traducerea, completată cu o confruntare cu originalul latin, studiul dens introductiv și comentariile care ne redau încrederea în erudiție, aparțin lui Virgil Cândea, prin strădania căruia ultima operă cantemiriană, pînă acum doar parțial cunoscută, reintră integral în cîmpul literelor românești, după 255 de ani.

Virgil Cândea ne prezintă geneza și importanța operei, structura ei internă și luminile pe care le aruncă asupra excepționalei minți a marelui umanist român ; notele din text dezvoltă sau corectează afirmațiile principelui, dezvăluie știința și obiectivele lui Cantemir, cu o precizie și o amplitudine de informație care, reașezînd opera cantemiriană într-un curent de cultură, dezvăluie locul ocupat de acesta în civilizația noastră și în cea europeană.

Evident, cartea a fost publicată pentru a răspunde necesităților de „documentare" ale lui Petru cel Mare și ale consilierilor lui, în momentul în care pornea marea campanie din Persia și pe care Cantemir nădăjduia să o facă să se prelungească spre Istanbul, deschizînd perspectivele întoarcerii sale în Moldova, unde a sperat tot timpul să revină. Dar elaborarea ei, după cum subliniază Virgil Cândea, s-a înscris într-un proiect mult mai ambițios și de mai largă respirație. Textul vorbește de la sine : astfel, la p. 323, autorul scrie că el însuși a văzut cum au fost detronați doi sultani, pentru a adăuga că „dacă cititorul curios va dori să cunoască mai bine motivele acestor întîmplări, îl rog să nu se lenevească a citi *Istoria* noastră despre isprăvile otomane" și a încheia paragraful cu trimiterea „despre acest capitol ar fi mai multe de văzut în cartea *Despre conducerea politică otomană*". Fără îndoială, cele trei cărți au fost concepute în intenția de a dezvălui europenilor devenirea și trăsăturile esențiale ale unui imperiu care cuprindea Nordul Africii și Arabia Saudită, Balcanii și Anatolia, așadar un mare ansamblu de popoare. Cantemir vorbește despre civilizația persană și despre marile înfăptuiri culturale ale arabilor, despre obiceiurile tătarilor și ale turcilor, pe care îi cuprinde laolaltă din momentul în care studiază elementul care îi unește : islamismul. Atît prin anvergura observațiilor, cît și prin contactul strîns cu realitățile descrise, Cantemir este un pionier în acest domeniu ; Virgil Cândea subliniază, pe bună dreptate, că savantul român se dovedește chiar mai înzestrat decît unii călători sau studioși occidentali, la care a făcut apel, ca Paul Rycaut sau Ludovico Marracci, deoarece se află în posesia unor categorii mentale pe care apusenii le pierduseră, precum distincția dintre teologia apofatică și cea catafatică, în măsură să explice concepte din islamism, altfel fără rezonanță și ușor clasate, de o gîndire comodă, printre „superstiții".

Cantemir îmbină în această carte analiza conceptelor subtile cu povestirea unor „întîmplări hazlii", privirea lui îmbrățișînd, uluitor, ceremoniile din sala tronului și aspecte din viața cotidiană în harem. Incontestabil că opera cantemiriană marchează un moment de cotitură în istoria vieții noastre intelectuale, tocmai datorită acestei curiozități care trece dincolo de bariere mai înainte respectate și acestui interes crescînd pentru faptul divers, dar semnificativ. Extrasele din

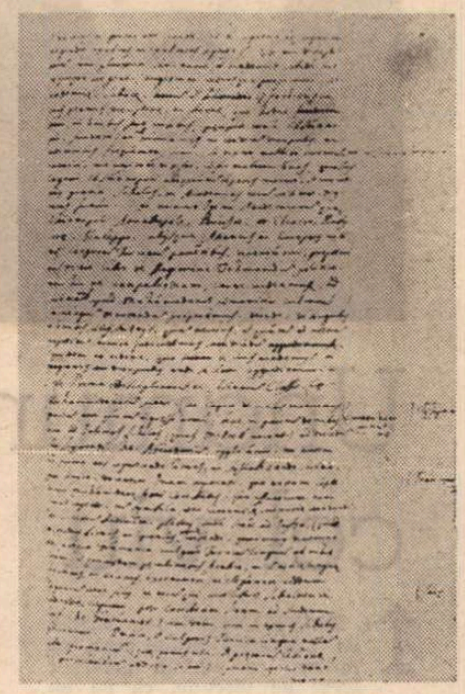

Dimitrie Cantemir — portret din Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman

Curanus, **fila 267**

Istoria imperiului otoman, toate referitoare la aspecte din viața cotidiană în imperiu sau la atitudini culturale turcești — editate de Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene, în 1973 — spre același sens ne conduc. Cărturarul nu respinge nici o latură a realității, dar știe să păstreze o ierarhie a valorilor. De aceea, scrierea care ar fi trebuit să fie mai ales polemică, de vreme ce avea menirea, în ultima variantă, de a vorbi despre „adversari" comandanților și consilierilor ruși, nu și-a pierdut, nici în ultima ei formă, caracterul de expunere obiectivă. Autorul ironizează obiceiuri pentru că satira face parte din structura lui mentală și pentru că multe sînt de dizolvat sub spiritul caustic ; dar știe să înfățișeze, fără patimă, legătura intimă dintre manifestările intelectuale islamice. Mai ales ultimul capitol, în care laudă fără rezerve poezia persană, și face de înțeles rolul caligrafiei și al epistolografiei la otomani, este esențial pentru mai buna cunoaștere a acestei lumi ce aparține aproape integral trecutului. Datele despre obiceiuri, muzică, arhitectură, pictură sînt mereu actuale ; unele legende merită un studiu aprofundat, ca legenda clădirii Sfintei Sofii (p. 288 și urm.) care ar trebui comparată cu cea din hronografele române, venite pe filieră neogreacă.

Ceea ce principele nu tolerează sînt modurile de gîndire și comportare care nu concordă cu demnitatea omului ; vorbește ironic despre „bacșiș" și pune în lumină rolul salvator al „nebunului" care corecta abuzurile înalților slujbași convinși că lumea le aparține. Autorul știe să imprime în mintea cititorului gîndul său ascuns, întrucît redă critica lui nu prin declarații solemne, ci prin intermediul „istorioarei" : „Eu însumi fiind în Constantinopol, în zilele slăvitului vizir Ciorula Ali Pașa, cunoșteam un asemenea nebun numit Mehemmed effendi care avea obiceiul să ceară necontenit bani de la vizir și luîndu-i îndată pleca în piață și o parte o împărțea oamenilor, iar de cealaltă cumpăra ciubuce de lemn..." (p. 415—416), pentru a bate cu ele pe vizir...

Sistema ne dezvăluie plenar pe marele cărturar român care pătrundea, cu o curiozitate și capacitate de înțelegere uimitoare, în tainele unei civilizații pe care alți europeni o respingeau pur și simplu. C. Negruzzi și Mihail Kogălniceanu înțeleseseră importanța cărții, atunci cînd o incluseseră în proiectul de editare, din 1838 (amănunte la Al. Zub, *Kogălniceanu istoric*). Apariția cărții astăzi marchează un nou act de cultură, pentru care îi putem fi recunoscători lui Virgil Cândea.

Alexandru Duțu

Pictură și sculptură contemporană cehoslovacă

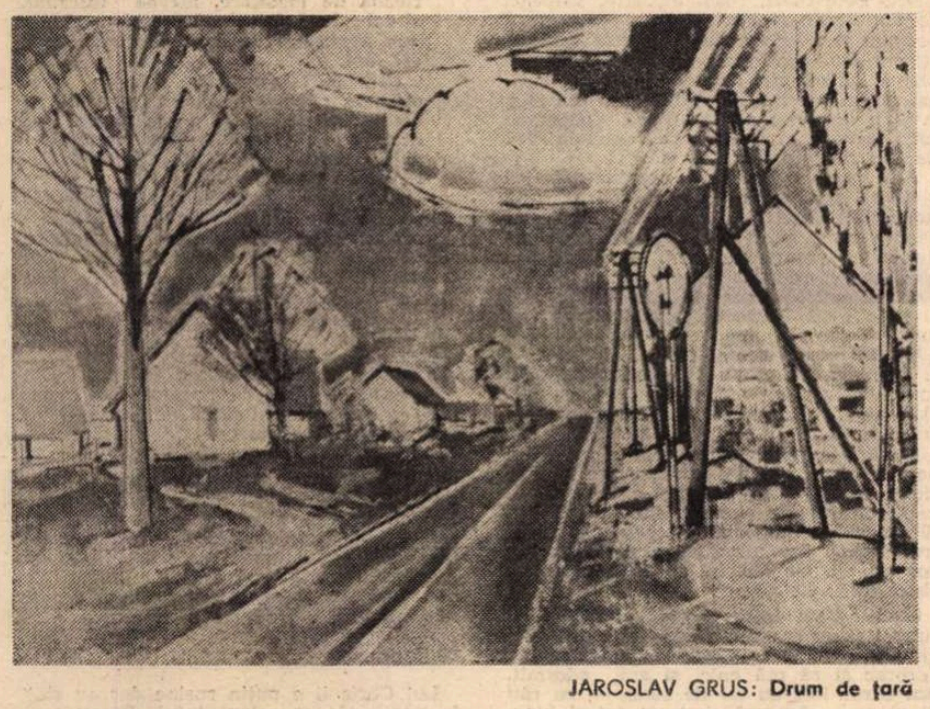

JAROSLAV GRUS: **Drum de țară**

● ROLUL picturii cehoslovace în procesul evolutiv al artei europene moderne este bine cunoscut. Începînd cu anul 1912, seria amplelor expoziții ale grupărilor de avangardă artistică cehoslovacă se transformă în expoziții mixte, de artă comparată. Prezentările reunesc astfel, alături de operele lui Bohumil Rubista, Antonin Prochazka, Emil Filla, Vincenz Benes, creații ale lui Derain, Friesz, Picasso, Heckel, Kirchner, Otto Mueller, Schmidt-Rotluff, Istoricul de artă și colecționarul Vincenc Kramar achiziționează, în aceeași perioadă, un mare număr de lucrări ale lui Picasso, Braque și Derain, constituind, în acest fel, o colecție de o mare importanță, azi aflată în posesia Galeriei Naționale din Praga. În același timp, artiștii cehi participă la unele din expozițiile internaționale decisive pentru mișcarea artistică a începutului de veac: primul salon de toamnă la Berlin (1913) și altele. Influențele reciproce rezultate din aceste contacte, cu o înclinare net vizibilă în rîndurile artiștilor cehoslovaci pentru limbajul de factură expresionistă și cubist-futuristă, au avut, în cursul perioadei interbelice, ecouri bogate și valorificate cu fantezie și spirit creator.

După 1945, tot acest context de experiențe, multe din ele legate și de experiența luptei social-politice pentru progres și dreptate socială, s-a îmbogățit cu preocupări noi, mai accentuat și mai direct legate de programul unei arte larg accesibile. Expoziția actuală, care cuprinde — într-o selecție foarte riguroasă — opere din etapele parcurse de artiștii cehi și slovaci în ultimii 30 de ani, permite atît identificarea continuităților cu orientările perioadei anterioare, cît și înțelegerea clară a unor dominante caracteristice în curs de afirmare. În etapa imediat postbelică (1946—1949), în care multe dintre personalitățile artei cehoslovace a începutului de veac erau încă în plină maturitate creatoare, reține atenția o alternanță de echilibru între un realism aflat la marginea realismului magic, intens poetic, dar „la rece", cu ecouri din noua obiectivitate a Germaniei anilor '20, și unele reînvieri post-impresioniste. Din prima categorie fac parte lucrările lui Emil Filla, Milos Bazovsky, dar mai ales ale deosebit de dotatului Jan Zrzavy, autorul *Portului breton* ; din a doua, peisajele urbane ale lui Vincenz Benes, devenit în această fază un emul original al lui Bonnard.

În perioada următoare — întreg deceniul '50 — dobîndesc o pondere mai mare descendenții expresionismului, acum mai moderat în factura grafică și cromatică. Ca dintr-un nod rutier, pornesc din centrul acestui expresionism bine temperat diferite forme de realism, reprezentate de František Tichy (*Ventrilocul*), Peter Matejka și alții.

Cu deceniul următor — anii '60 — aceste variante stilistice se nuanțează, se conturează tot mai mult ca o contribuție la dezvoltarea unei noi etape creatoare în arta plastică a Cehoslovaciei socialiste. Numele acum precumpănitoare n-ar mai putea fi ușor încadrate în terminologia tradițională a curentelor începutului de veac: ele sînt simptomul unor experiențe izvorîte autentic din fapte de viață, altele decît ale unor vremi trecute. Aici se încadrează Dezider Milly, cu lucrări care amintesc de Nolde, Zelisky, Grus, Jan Bauch și care aduc suflul nou al unui lirism lucid, nervos, încărcat de probleme, nu lipsit de simțul umorului.

Deși puține la număr, sculpturile expuse au oferit o imagine de ansamblu armonios compusă. Cu antecesori ca Otto Gutfreund sau Capek, sculptorii de astăzi — Bradacek, Martin Reiner, Paderlik, Jan Kodeț — se află pe drumul unor căutări nuanțate, al unor analize și construcții a formelor pe care astăzi le îndreaptă spre o nouă coerență expresivă, spre o nouă interpretare a raportului dintre intim și monumental, caracteristic artei cehoslovace.

Amelia Pavel

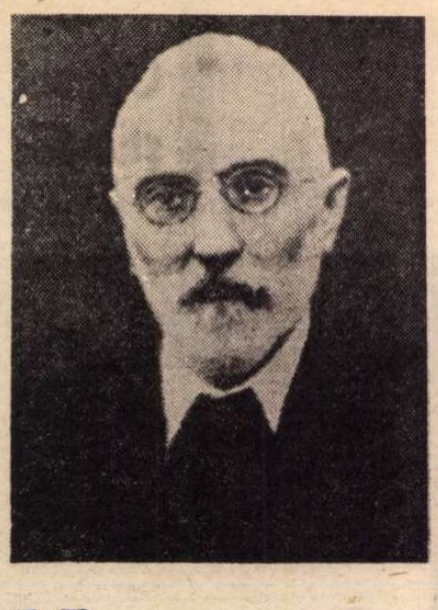

Unamuno cel viu

ÎL REÎNTÎLNEŞTI pe Miguel de Unamuno întotdeauna cu interes, ca pe un partener ideal de discuţie, ca pe un spirit incitant, viu, neistovit. Praful care s-a aşezat straturi-straturi peste cărţile sale, se spulberă într-o clipă cînd le iei în mînă. Şi chiar dacă i-ai citit toate sau aproape toate scrierile, el tot îţi mai rezervă cîte o surpriză, probă a duhului poznaş — am putea spune — pe care-l ascundea în sinea lui cea mai lăuntrică acest gînditor atît de grav, altfel, plin de fervoare în demersurile sale.

L-am descoperit cînd încă nu împlinisem cincisprezece ani. **Niebla** pe care o citeam în traducerea lui Sebastian mă învăţa că arta şi viaţa, sau ficţiunea şi realul se pot substitui una alteia, că între ele comunicarea este alta, mai subtilă, mai paradoxală decît simpla, plata identitate. După acea primă întîlnire au urmat în curînd altele. Cartea despre Don Quijote, apoi **Agonia creştinismului,** în anii unei adolescenţe incandescente şi, mult mai tîrziu, **Sentimentul tragic al vieţii.** Îi citisem între timp pe Kierkegaard şi Nietzsche, iar Unamuno îmi apărea acum un profet minor. Dar nu un epigon. Oricît de îndatorat ar fi fost profesorul din Salamanca maeştrilor gîndirii sale, el avea darul de a transforma, în sîngele şi în ideea sa tot ce primea şi, ca atare, rămînea el însuşi. Ar fi rămas tot don Miguel chiar dacă s-ar fi apucat să copieze de la un cap la altul **Don Quijote.**

Am citit frumoasa carte a Doinei Maria Păcurariu **Miguel de Unamuno,** nu fără nostalgice rememorări, dar nici fără surprizele pe care inepuizabilul Unamuno le păstrează vechilor săi prieteni care se apropie de el. Dar nu despre aceste surprize (sau revelaţii?) aş dori să vorbesc, căci ele ţin de un strat mai intim al meditaţiilor, ci despre această mască a măştilor care este eseul închinat eseistului ce se descoperea pe sine ascunzîndu-se (sau viceversa). O mască interesantă, care te îndeamnă la reflecţie.

Şi, înainte de toate, chiar la o reflecţie privitoare la raportul dintre fiinţă şi aparenţă. Printre multiplele teze unamuniene (uneori contradictorii între ele) pe care le pune în lumină cu multă perspicacitate Doina Maria Păcurariu, este una, mai exact este un mod problematic pe care îl cercetează — pe drept cuvînt — cu mai multă luare aminte. Într-adevăr, fie că discută structurarea operei, aplecarea spre studiul omului concret, setea de veşnicie a filosofului-literat, fie că analizează sensurile şi modalităţile universului său romanesc, autoarea eseului monografic nu uită să accentueze tema **voinţei de a fi.** Temă a meditaţiilor gînditorului, a imaginarului proiectat romancier. Recunoaştem ipostazele acestei **voinţe** ontice în modalitatea prismatică — am putea spune — tipic unamuniană, de a reflecta în diverse chipuri, în felurite feţe, un **a fi** deloc impersonal, abstract. Dacă pentru Unamuno orice creaţie literară autentică este în fond confesiune a autorului, dacă „orice autor presupunînd că vorbeşte de altcineva, nu vorbeşte în realitate decît de el însuşi", dacă opera lui Unamuno este centrată — cum arată Doina Maria Păcurariu — pe o preocupare fundamental ontologică, pe problema „omului concret", dacă tot pe plan ontologic (dar şi pe acela al antropologiei lui Unamuno, care ne mai poate furniza îndemnuri la reflecţie), atributul esenţial al eului este existenţa, dusă pe planul proiecţiei literare, imaginaţia este pentru don Miguel eminamente expresie a voinţei de a fi, toate acestea îşi au sorgintea într-o obsesie privilegiată a sa : în obsesia **fiinţei** vii, înzestrată cu o viaţă veşnică, ameninţată totuşi şi fragilă, evanescentă şi perdurabilă totodată. Cu multă fineţe autoarea cărţii relevă din imensul fragmentarium al operei lui Unamuno ţesătura ideatică, ficţională ce porneşte de la statuarea acelui **a fi** originar. Este perfect înţeles faptul că pentru Unamuno creaţia romanescă sau dramatică e un act existenţial fundamental ; că, antropologic, există un impuls contradictoriu care face omul desfăcîndu-l ; că problematica existenţială cu accente tragice comunică cu o problematică estetică a pendulării între fiinţă şi aparenţă.

Meister Erkhart arătase că esenţial pentru destinul omului este ce **este** omul nu ce **face** el. Ce e omul, în ce rezidă autenticitatea sa, cum poate el, ca individualitate concretă, limitată, să fie universul întreg nelimitat, să fie veşnic, iată întrebări pasionante, dureroase, exaltante, unamuniene. Le găsim, interpretate, explicitate, corelate între ele şi, în afara lor, cu alte idei, ori imagini, în această primă carte românească ce i-a fost dedicată magistrului spaniol. Îndeosebi capitolul referitor la „Omul concret, setea de veşnicie şi lumea" — în viziunea gînditorului — cuprinde comentarii, asocieri şi disocieri pertinente. Dar nu mai puţin valoroase sînt capitolele închinate eseisticii, sau romanului sau expresiei artistice în textele lui Unamuno. Dacă socotim capitolul despre filosofia profesorului din Salamanca insuficient, remarcăm în schimb prezenţa în aproape toate capitolele cărţii a interpretării gîndirii sale, manifestată pe atît de felurite planuri.

Gîndire a unui ins sfîşiat, a unuia care — mai mult poate decît alţii, şi mult înaintea lor — a recunoscut în sine semnele unui rău al veacului XX. Căci, în ciuda celor care îl relegă în trecutul veac al XIX-lea, el a fost un fiu al acestui secol. Doina Maria Păcurariu a înţeles prea bine acest lucru, atunci cînd nu îl raportează atît la „sursele" sale, mai mult ori mai puţin ipotetice, ci la spiritele contemporane lui Unamuno, ba chiar şi la urmaşii lui, care-l vor uita adeseori, deşi a fost înainte-mergătorul lor.

Cartea despre **Miguel de Unamuno** ni-l închipuie, dealtfel, şi pe omul Unamuno. Dar unde sfîrşeşte acesta şi unde începe opera sa? Mai rar o operă despre care să se poată spune, ca despre aceasta, că este omul însuşi care a făurit-o. Sau, totuşi ? Nu este o bună doză de disimulare în scrisul acestui franc mărturisitor de conştiinţă ? Nu este însăşi maniera lui de a scrie o artă de a întinde curse. Acest **excitator Hispaniae** a fost, nu puţin, un **homo ludens** de un tip foarte rar, poate unic. Un **homo per se,** în acelaşi timp, ireductibil la formule de grup, la scheme — filosofice, literare, sau de orice natură. Nu m-aş mira dacă unele conventicule anarhiste l-ar alege ideologul lor, căci avea într-însul o bună doză de anarhism. Dar oricine încearcă să şi-l atribuie în exclusivitate trebuie să se aştepte din partea lui la o lovitură. El nu e al nimănui. Mai curînd, ar vrea ca totul, toţi şi toate, să fie ale lui. Nu este temă mai unamuniană (mai puţin spinoziană, cu toate aparenţele) decît aceea a fiinţei care tinde să-i invadeze pe toţi ceilalţi, fără să se înstrăineze de sine, fără de a înceta să fie ea însăşi.

Despre toate acestea, şi despre multe altele în legătură cu Miguel de Unamuno, ne vorbeşte în cartea ei densă Doina Maria Păcurariu.

Nicolae Balotă

IARBA ALBASTRĂ

• O mamă îngrozită a publicat, acum cîţiva ani în S.U.A., fără să-i dea numele, jurnalul fetiţei ei, între 15 şi 17 ani, vîrstă la care a fost răpusă de unul din cele mai groaznice flageluri ale zilelor noastre — drogul. Jurnalul acesta — 280 de pagini — publicat în S.U.A. şi tradus apoi în alte ţări, a fost un fel de avertisment dat de o mamă disperată, unor copii care, ca şi fetiţa ei, ar putea cădea pradă, în nevinovăţia lor, acestor orori. Un semnal de alarmă ! Un strigăt ! Alice — o fetiţă care o porneşte bine în viaţă şi termină dramatic, sfîşietor. Un copil, bun, normal, cuminte, cu o familie onorabilă — un frate şi o soră...

„Ieri mă consideram cea mai fericită fiinţă de pe pămînt, din toată galaxia, din tot universul... Şi acum, totul s-a năruit şi aş dori să mă topesc în neantul nătîng al universului şi să nu mai exist..."

Aşa începe jurnalul lui Alice după prima ei decepţie sentimentală. Aşa începe şi ideea de a-şi cumpăra caietul în care, la 20 septembrie, va nota : „Ziua mea. Am 15 ani. Nimic !"

Apoi, într-o seară, la o petrecere cu copii de vîrsta ei, are loc evenimentul care o va distruge.

10 iulie

Dragul meu jurnal,

Nu ştiu dacă trebuie să-mi fie ruşine sau să fiu fericită. Ştiu doar că aseară mi s-a întîmplat un lucru de necrezut, extraordinar. Scris negru pe alb, poate părea morbid, dar în realitate a fost formidabil, minunat.

Colegii lui Jill erau atît de drăguţi şi de simpatici, şi se simţeau bine împreună aşa cum m-am simţit şi eu cu ei, de parcă ne-am fi cunoscut de o sută de ani, de parcă aş fi fost de cînd lumea în gaşca lor. Şi toată lumea rîdea, erau foarte relaxaţi. Mi-a plăcut la nebunie atmosfera. Era ne-mai-po-me-nită ! După un timp Jill şi unul din băieţi au adus pahare de coca-cola pentru toată lumea şi toţi s-au aşezat pe jos pe perne sau pe canapea şi pe fotolii.

Toată lumea a băut încet şi mi se părea că toţi se pîndesc unii pe alţii. Eu mă uitam la Jill şi mă gîndeam că ar trebui să fac tot ce face ea. Şi deodată m-am simţit ciudat, de parcă s-ar fi dezlănţuit în mine o furtună. Mi-aduc aminte că ascultasem vreo 2—3 discuri de cînd aduseseră paharele şi acum mă priveau cu toţii. Îmi transpiraseră mîinile şi simţeam transpiraţia curgîndu-mi din păr, pe ceafă. Camera părea anormal de liniştită şi cînd Jill s-a sculat să se ducă să tragă toate perdelele mi-am spus : „Asta încearcă să mă otrăvească. De ce, de ce să mă otrăvească ?"

Tot corpul mi-era crispat, muşchii, tot, şi simţeam o teamă ciudată care mă gîtuia, mă înăbuşea. Cînd am deschis din nou ochii am văzut-o pe Jill că mă luase pe după umeri. „Ai noroc", spunea. Vorbea rar, ca o bandă pe care o asculţi pe viteza greşită. „Dar să n-ai nici o grijă, o să fie o călătorie grozavă. Hai, destinde-te, e pe bune".

Deodată mi s-a părut că totul se repetă la nesfîrşit, ca într-o cameră cu ecou. Am început să rîd ca o nebună. Mi se părea că aud lucruri nostime, nostime, nostime şi absurde. Pe urmă am observat desenele de pe tavan care se schimbau încet, încet. Pete mari, roşii, albastre, galbene, se amestecau şi se învîrteau. Vroiam să le spun şi celorlalţi dar cuvintele care-mi ieşeau din gură erau păstoase, pline de salivă, şi cu gust de vopsea. M-am ridicat şi am început să umblu ; mi-era frig. Aveam impresia că frigul mă pătrunde pînă la oase, şi vroiam să-i spun lui Jill dar nu puteam decît să rîd.

Am închis ochii. Apoi am început să simt că plutesc în altă sferă, în altă lume. Tot felul de lucruri se năpusteau asupra mea, apoi plecau repede, lăsîndu-mă cu răsuflarea tăiată — ca atuncea cînd cobori repede, repede cu un ascensor. Nu mai reuşeam să disting ce e real şi ce e ireal. Eram eu, masa, cartea sau muzica, sau făceam parte din totul deodată ? Dar nu conta, pentru că orice-ar fi fost, era minunat. Pentru prima dată în viaţa mea nu mai aveam complexe. Dansam în faţa tuturor, mă distram, eram fericită...

După o veşnicie, cred, am căzut din nou la pămînt şi am văzut că ceilalţi se ridică cu toţii. Am întrebat-o vag pe Jill ce se întîmplase şi mi-a explicat că în 10 din cele 14 pahare de coca-cola puseseră L.S.D. dar nimeni nu ştia la cine vor nimeri. Ce fericire să fi fost printre cîştigători ! Ce noroc !

Cînd ne-am întors acasă, bunicii erau culcaţi şi nu era lumină în casă. Jill m-a ajutat să mă urc în camera mea, să mă dezbrac şi să mă culc, şi am adormit. Am căzut într-un fel de somn — cu rău de mare — dar mă simţeam totuşi bine, în afară de o mică durere de cap, pe care o avem probabil din cauza crizei de rîs. Ce seară ! Grozavă ! Şi totuşi cred că n-am să mai fac asta niciodată. Prea am auzit multe lucruri fioroase despre droguri. Acum, cînd mă gîndesc, ar fi trebuit să ghicesc ce se petrece, ce făceau. Cea mai mare proastă de pe lume ar fi ghicit, dar mie seara asta mi se păruse atît de ciudată, atît de fascinantă, că probabil că nu ascultasem sau poate că nu voisem să mă gîndesc la nimic... Dac-aş fi ştiut că e vorba de droguri aş fi murit de frică. Aşa că sînt foarte fericită că m-au luat prin surprindere, fiindcă acum pot să mă simt liberă şi virtuoasă, de vreme ce n-am luat hotărîrea singură. Şi de altfel toată povestea s-a terminat ! Gata ! Am şi uitat totul !

13 iulie

Dragul meu jurnal,

De două zile încerc să mă conving că luînd L.S.D. am devenit o „drogată" şi toate aceste lucruri vulgare, dezgustătoare, demne de dispreţ care se spun despre puştii care iau L.S.D. şi alte droguri, dar sînt atît de curioasă, că abia aştept să încerc iarba, doar odată. Făgăduiesc ! Trebuie să ştiu dacă e aşa cum se spune ! Tot ce am citit legat de L.S.D. e clar că a fost scris de oameni care nu ştiau ce spun.

Alice se întoarce la o nouă şedinţă. Îşi spune că va fi ultima şi că pe urmă îşi va relua frînele vieţii în mînă. Dar droguri înseamnă lipsă de control ; Alice alunecă pe o pantă care cuprinde şi amorul fizic, şi spaima, şi sila. Se reîntîlneşte cu băiatul care fusese prima ei iubire, prima ei decepţie, şi i se face ruşine. „Doamne, cum de m-am putut vîri în asemenea mizerie".

E disperată. Începe să ia somnifere. Tranchilizantele îi dau momente de încredere. Însă doar momente. Şi o nouă prietenă, Chris, care se ocupă de un magazin de mode, îi propune să lucreze cu ea, în orele care nu se duce la şcoală.

Alice îşi întreţine starea de euforie amestecînd stimulentele cu tranchilizante. Şi pierde orice control.

Apoi apar Rickie şi Ded, care atrag fetele spre haşiş. După o scurtă perioadă de încintare, începe infernul, şi cele două fete hotărăsc să fugă din San Francisco după ce îi denunţă pe cei doi.

Urmează singurătatea într-un oraş ostil, în căutare de lucru, oboseala, şi cînd crezi că ai dat de prietenie, de dezinteresare, cazi din nou peste drogaţi, drogaţi de lux, tot atît de înfiorători ca şi ceilalţi.

În cele din urmă Alice se întoarce acasă, unde e primită cu atîta dragoste încît crede sincer că anul înfiorător pe care l-a trăit se va şterge din mintea ei, nu va mai conta, şi totul va fi din nou ca înainte...

24 ianuarie

Fir-ar-al naibii ! Iar am început. Nu ştiu dacă să strig de bucurie sau să-mi pun cenuşe-n cap şi să mă îmbrac într-un sac sau mai ştiu eu ce.

Toţi cretinii care-şi închipuie că se poate doar să te distrezi, să guşti şi gata, nu mai trăiesc după aceia decît de la o şedinţă la alta. Odată ce-ai început nu mai există viaţă fără droguri, ci o existenţă absurdă, stupidă, de sclav. Şi totuşi sînt încîntată. Aseară a fost minunat. Ca niciodată ! De fapt de fiecare dată e „cel mai minunat". Şi Chris e ca mine.

26 ianuarie

Lui Chris îi e puţin ruşine dar eu sînt încîntată că am reluat totul. Facem şi noi parte din lume ! Lumea ne aparţine !

30 ianuarie

Azi l-am văzut pe Lane. Ce tip ! A descoperit o filieră nouă şi poate să-mi furnizeze tot ce vreau. I-am spus că pre-

fer stimulentele. De ce să cobori cînd poți urca deasupra norilor ? N-am dreptate ?

13 februarie

Lane a fost prins aseară. Nu știu cum l-au dibuit dar cred că împărțea prea mult și prea repede în dreapta și-n stînga. Mă felicit că nu eram acolo. Părinții mei, dulci, naivi, nevinovați — nu mă lasă să ies tîrziu seara, în timpul săptămînii. Încearcă să mă păzească de domnii aceia răi. De fapt nu mă necăjesc eu prea tare de Lane. N-are decît 16 ani, așa că n-au să-i facă mare lucru, au să-i dea una peste degete, probabil.

18 februarie

Sursa noastră a cam secătuit de cînd lipsește Lane. Dar Chris și cu mine ne descurcăm.

1 martie

M-am săturat ! Vreau s-o întind. Am ajuns cu nervii pînă la capăt. Sînt într-așa hal încît nici la toaletă nu mă pot duce singură.

(?)

Sînt la Denver ! Totul e dement și ireal. Am doar 20 de dolari,pe care i-am ciupit din buzunarul pantalonului lui tata, dar nu am nici o „sursă" pentru ce vreau.

(?)

Am ajuns la Coos Bay. Noaptea trecută am dormit într-un parc sub un arbust și azi plouă. În cele din urmă am intrat într-o biserică și am întrebat popa sau pastorul : nu știe oare ce să fac ? Mi-a spus să stau jos să aștept să treacă ploaia, și pe urmă să mă duc la un fel de cămin condus de Armata Salvării.

Mai tîrziu

Sîntem tot în ziua de... nu mai știu ce zi.

Am cunoscut o fată, Doris, în sala de așteptare la doctor, care... care mi-a spus că pot să vin să stau la ea.

(?)

Ah, nu știu ce n-aș face să găsesc „o porție", orice. Visez că mi se face o injecție, cu ceva bun. Orice, numai să ies din starea asta penibilă. Am dormit și nu mai știu nici în ce zi sîntem, nici în ce săptămînă, nici în ce an. Dar la urma urmei, ce-mi pasă !

Cînd ?

Mi-a căzut o picătură de ploaie pe frunte și mi s-a părut că e o lacrimă care cade din cer. Oare norii și cerul plîng într-adevăr pentru mine ? Sînt oare chiar atît de singură în lumea asta cenușie și tristă ? Oare chiar plînge Dumnezeu pentru mine ? Nu... nu... nu... ! Înnebunesc. Doamne, te rog ajută-mă !

(altă zi)

În cele din urmă m-am dus la un preot bătrîn pe care-l știu eu și care-i înțelege pe tineri. Am vorbit mult despre puștii care pleacă de-acasă și de ce și pe urmă a telefonat bătrînilor mei. În timp ce așteptam legătura, m-am uitat în oglindă. Nu-mi vine să cred că m-am schimbat atît de puțin. Credeam că sînt bătrînă, cu ochii în fundul capului, cu părul cărunt. Dar probabil că doar pe dinăuntru m-am sbîrcit, m-am deteriorat. Mama a răspuns la telefon în hol și tata a alergat sus să ridice celălalt receptor și am vorbit în același timp toți trei. Nu înțeleg cum de sînt în stare să mă mai iubească ! Și totuși mă iubesc ! Mă iubesc. Vor să fiu din nou lîngă ei. Erau nebuni de fericire că vorbesc cu mine. Și nu m-au certat. N-au strigat, n-au ținut predici, nimic. Ce curios : de fiecare dată cînd mi se întîmplă ceva, tata lasă totul baltă, lumea întreagă, afacerile lui, și sare să mă ajute. Mă iubește, mă iubește ! Mă iubește. De adevărat ! Ce bine ar fi să mă pot iubi și eu pe mine. Nu înțeleg cum de am putut să mă port cu familia mea așa cum m-am purtat. Dar am să mă răscumpăr, o să fac eu cumva. Am isprăvit pentru totdeauna cu scîrboșenia asta. Nici nu mai vreau să mai vorbesc, sau măcar să mă mai gîndesc la ea. O să-mi petrec tot restul vieții să le fac plăcere.

Dragul meu jurnal,

Tu reprezinți acum trecutul. Și cel pe care îl voi cumpăra cînd mă întorc acasă va fi viitorul. Mi se pare de neconceput că tot timpul ăsta cît am stat la Berkeley, Chris și cu mine n-am știut nimic de ceilalți puști de pe aici.

Am stat de vorbă cu ei. Pe Alice am cunoscut-o complet „dusă", așezată pe trotuar. Nu știa dacă fuge de ceva sau de caută ceva, dar mi-a mărturisit că în fundul sufletului, tare ar vrea să se întoarcă acasă.

Toți ceilalți cu care am vorbit, care aveau părinți și un cămin, toți păreau că vor să se întoarcă acasă, dar se gîndeau că nu se poate, pentru că ar însemna să renunțe la identitatea lor. Asta m-a făcut să mă gîndesc la sutele de mii de puști care au fugit și umblă de colo-colo. De unde vin ? Unde se adăpostesc noaptea ? Cei mai mulți n-au bani și nu știu unde să se ducă.

Cred că după ce îmi termin studiile, mă fac asistentă socială și mă ocup de copii sau poate că am să pot face studii de psihologie. Cel puțin așa am să înțeleg ce se întîmplă cu ei și așa am să răscumpăr tot răul pe care l-am făcut familiei mele și mie.

II.

22 mai

Azi am cunoscut un băiat la bibliotecă. Îl cheamă Joel Reems și e în anul III. Am lucrat împreună și pe urmă m-a condus pînă la tata la birou. Tata avea treabă așa că ne-am așezat pe trepte ca să-l așteptăm. M-am hotărît să nu-l mint și să-i spun tot adevărul despre mine și pe urmă să facă ce crede (mă rog, aproape tot adevărul). I-am spus că am doar 16 ani și că numai datorită tatii am voie să merg la bibliotecă.

E un băiat dulce, dulce fiindcă a rîs și a spus că n-are importanță, că nu are intenția să-mi ceară mîna chiar trimestrul ăsta. Cînd a venit tata s-a așezat și el cu noi pe trepte și am discutat toți trei de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea.

25 mai

Joel a venit din nou cu mine la tata la birou și tata l-a invitat la masă pentru mîine seară. Mama a fost încîntată. Știu că abia așteaptă să-l cunoască, fiindcă tata mă tachinează mereu din cauza lui.

1 iunie

Mă întreb dacă-i plac într-adevăr lui Joel ? Dacă mă găsește drăguță, frumoasă sau seducătoare. Și dacă sînt o fată care ar putea avea importanță pentru el. Sper că îi plac pentru că el, mie, îmi place foarte mult. De fapt cred chiar că îl iubesc. De-adevărat. D-na Joel Reems.

Dl. și d-na Joel Reems.

Profesorul și d-na Joel Reems. Nu e minunat ?

Urmează o perioadă de optimism alternat cu pesimism. Alice rezistă tentației deși „Cred că vechea gașcă de drogați încearcă să mă facă să înnebunesc și aproape că reușește". Moare bunica ei, și gîndurile negre revin... Apoi urmează vacanța, soarele, zilele senine. Într-o seară stă cu un sugar... apoi... se trezește la spital...

(?)

Azi mi-e mai bine. Mi-au scos pansamentele de la mîini și nu mă mai mîră că m-au durut în halul ăsta. Vîrful degetelor e rupt și două unghii sînt complet smulse. Celelalte sînt aproape rupte în două. Mă doare cînd scriu, dar trebuie s-o fac, altfel înnebunesc de tot. Viermii mă mănîncă aproape toată dar am început să mă obișnuiesc cu ei, dacă nu cumva sînt deja moartă și să se fac pur și simplu experiențe cu sufletul meu !

(?)

Azi dimineață cînd m-am trezit aveam mintea întreagă și mă simțeam bine. Cred că toată călătoria asta rea s-a încheiat. Infirmiera mi-a spus că sînt aici de 10 zile și cînd recitesc ce am scris parcă nu m-aș fi sonat chiar de tot.

(?)

Am amețeli dar infirmiera îmi spune că e normal fiindcă am avut o comoție cerebrală în urma unui șoc.

(?)

Am descoperit cum am luat acidul. Tata spune că cineva a pus acid în alunele cu ciocolată și cred că e așa pentru că mi-amintesc că am mîncat alune după ce l-am spălat pe ăla mic. Pe moment am crezut că dl. Larsen le lăsase pentru mine ca surpriză. Dar acum, dacă mă gîndesc bine, nu înțeleg de ce am crezut că dl. Larsen ar fi putut veni și pleca fără să spună nimic. Am un gol în memorie. De altfel mă mir că mi-amintesc și atît. Cred că oricare ar fi răul care mi-l fac, creierul meu continuă să funcționeze. Doctorul îmi spune că e normal, pentru că trebuie o doză uriașă ca să facă creierul K.O. Sper că are dreptate.

Deci, mi-amintesc că bomboanele mi-au readus în minte pe tata-mare, fiindcă ăsta mînca tot timpul. Și-mi amintesc că brusc am avut amețeală și vărsături. Cred că am vrut să telefonez mamii să-i spun să vină să mă ia cu copil cu tot, cînd mi-am dat seama că cineva m-a făcut să iau acid, dar nu știam cum. Totul e foarte încîlcit, pentru că atunci cînd încerc să-mi amintesc mi se pare că nu văd decît lumini de toate culorile care dansează în fața ochilor mei, dar știu foarte bine că am încercat să formez numărul la telefon și că mi-a trebuit o eternitate ca să găsesc numerele și să le formez pînă la capăt. Cred că a sunat ocupat și nu mai știu prea bine ce s-a întîmplat după aceea, decît că urlam și tata-mare venise să mă ajute, dar trupul lui era plin de viermi, de toate culorile, care cădeau la pămînt în urma lui. A vrut să mă ia în brațe, dar brațele lui erau ca de schelet. Nu mai rămăseseră decît oasele. Restul fusese halit de viermii fosgăitori și lacomi care-l acopereau. Mîncau cu poftă și se tîrau de colo-colo. Cele două orbite goale erau pline de tîrîtoare, cu trupul palid și moale, care se strecurau în carne și ieșeau, și erau fosforescente și dansau și se călcau în picioare. Viermii și paraziții au început să se tîrască să lunece, repede către camera copilului, și eu am vrut să-i strivesc, să-i calc în picioare, să-i ucid, să-i prind cu mîinile, dar se înmulțeau mai repede decît reușeam eu să-i omor. Și atunci au început să năvălească pe mîinile și brațele mele, pe picioare, pe față. Erau în nas, în gură, în git, mă sufocau, mă strangulau viermi și larve, tenii și păduchi, limbrici îmi ronțăiau carnea, o dezintegrau, mă năpădeau, mă înghițeau.

Tata-mare mă chema, dar eu nu puteam să părăsesc copilul, și nici nu vroiam să plec cu tata-mare, fiindcă mă speria și îmi era silă de el. Era atît de mîncat de viermi încît abia îl recunoșteam. Urlam, urlam... Văzîndu-mă acum cred că vrînd să smulg viermii care mă acopereau am smuls probabil și părul și pielea. Dar nu mai știu cum m-am lovit la cap. Poate că vroiam să-mi scot călătoria cea rea cu pumnii din cap dar nu mai știu și mi se pare mult de atunci și am obosit de atîta scris. În viața mea n-am fost atît de obosită.

După spital urmează azilul psihiatric. Alice își scrie în continuare jurnalul. Scrie despre faptul că va fi adusă în fața unui tribunal pentru copii, pentru că cei care au drogat-o ca să se răzbune, vor s-o tragă cu ei în prăpastie. Scrie mult despre promiscuitate, despre disperare, despre o fetiță de 13 ani care devine prostituată. E o lume fără ieșire.

Întoarsă acasă redescoperă însă fericirea. Toți o așteaptă, toți o iubesc. Cum să facă să uite ?

19 septembrie

Mama avea dreptate. Am fost caraghioasă să-mi fac griji de seara de la Fawn. A fost grozav, nemaipomenit, foarte simpatic. Părinții lui Fawn sînt așa cum trebuie, și toți puștii sînt formidabili. Cînd mă gîndesc că acum un an îi consideram ca pe niște plicticoși, dar acum sper că au să-mi dea o nouă șansă, că n-au să-mi dea o nouă șansă, că n-au să-mi dea cu capul.

Cred că dacă aș fi într-adevăr adultă, m-aș resemna la gîndul că într-o zi cineva va vorbi de trecutul meu, care mi se pare totuși foarte, foarte depărtat, și atunci părinții acestor puști atît de onorabili, le vor spune că nu trebuie să mai fie prieteni cu mine fiindcă riscă să-și strice reputația. Și toți puștii cumsecade se vor întreba ce sînt eu, în fond, și dacă mai află și că am fost la balamuc, nu știu zău ce o să gîndească. Poate că ar trebui să-i spun adevărul lui Fawn și părinților ei. Știu că la un moment dat va trebui să-i vorbesc lui Fawn de spital. M-a și întrebat ce s-a întîmplat cu mîinile mele, și mi-e rușine să continui să mint. Nu știu ce să fac. Dacă măcar aș cunoaște pe cineva care să mă poată sfătui... Sînt sigură că mama și tata nu înțeleg și nu știu mai mult ca mine, ce trebuie să fac. Au încercat să mușamalizeze afacerea și cred că nici prietenii lor cei mai intimi nu știu ce mi s-a întîmplat. De ce e viața atît de grea ? De ce nu putem fi noi înșine și să ne accepte oamenii cum sîntem ? De ce să fiu mereu tulburată de trecutul și viitorul meu ? Simt că înnebunesc cînd mă gîndesc că mîine risc să mă întîlnesc cu Jan sau Marcie și mi-e frică că am iar toată gașca pe cap. Uneori aș fi vrut să nici nu mă fi născut.

Mai tîrziu

Azi am ieșit și i-am cumpărat tatei un pulover fără mîneci. Sînt sigură că o să-i placă fiindcă a văzut unul aproape la fel în vitrină la dl. Taylor și a spus că i-ar fi fost bun la birou unde e prea cald să stea în haină. Mă întreb dacă o să-mi sărbătorească ziua de naștere astă seară odată cu tata sau dacă o să organizeze o sărbătoare mîine ? Două prăjituri mari într-o săptămînă riscă să ne îmbolnăvească pe toți. Doamne, iar e ziua mea. Mă simt bătrînă și cînd mă gîndesc că nu mai e mult pînă o să am 20 de ani — mi se pare că ieri eram copil.

20 septembrie

Aniversarea lui tata a fost „a întîia !" Ne simțeam toți atît de apropiați, atît de calzi ! Și ne-am distrat ca nebunii. Dar îți povestesc tot mai tîrziu. Tata a fost încîntat de pulover și de poemul pe care i l-am compus. Cred mai ales că i-a plăcut fiindcă l-am scris pentru el. Și-a suflat și nasul cînd l-a citit !

Mai tîrziu

N-ai să ghicești niciodată, dar niciodată ce s-a întîmplat. Joel era acolo cînd am venit. Știam că intră la universitate mai tîrziu, din cauza slujbei, dar... nu mi-a venit să cred. Auzi, ce suflet hain ! E aici de 4 zile. Cînd m-am întors acasă azi după masă cu dangarezii mei vechi și cel mai vechi maieu al tatii plin de vopsea albă, l-am găsit în salon. Cînd am intrat tîrșindu-mi picioarele, a spus că e gata să se întoarcă la Chicago cu primul tren. Slavă domnului, m-am schimbat într-o clipă, mi-am pus rochia albă și sandalele mele noi. Nu-i venea să creadă că-i aceeași persoană. Tim și tata au rîs și au spus, păcătoșii, că a trebuit să-l lege pe Joel de scaun ca să-l împiedice să fugă după ce m-a văzut prima dată. Am petrecut o seară minunată, veselă, veselă. Joel cînd m-a văzut m-a sărutat, pe gură, în fața întregii familii, și m-a strîns în brațe pînă cînd am auzit că îmi pîrîie oasele ca niște cartofi pai. A fost minunat dar m-am rușinat, totuși, puțin. Au plănuit asta toată vara și eu care credeam că ziua mea de naștere va fi făcută doar din rămășițele zilei de naștere a tatei ; uite că a fost cea mai frumoasă aniversare din viața mea. Joel mi-a dat un inel de email cu floricele și am să-l port pînă oi muri. Îl am în deget chiar acum, și e frumos, frumos.

21 septembrie

M-am trezit înainte să sune ceasul. E doar cinci și cinci, și sînt sigură că nimeni nu s-a trezit încă, în cartier. Eu însă sînt foarte trează. Fie vorba între noi, cred că mor de frică să mă întorc la școală, dar în fond știu că totul se va aranja, foarte bine, fiindcă există Joel și noii mei prieteni ultraonorabili care mă vor ajuta Și de altfel sînt mult mai tare acum. Știu. Mi-am spus întotdeauna că după ce voi umple toate paginile tale voi începe un nou caiet si că voi scrie un jurnal al vieții mele. Dar nu cred că am s-o mai fac. Jurnalele sînt bune cînd esti tînăr. Trebuie să recunosc că mi-ai salvat viața de o sută. de o mie. de un milion de ori. M-ai făcut să nu mă înnebunesc. Dar cred că atunci cînd o persoană crește mare, trebuie să poată discuta problemele și gîndurile ei cu altii în loc să-și vorbească singură sau unei părți din ea însăși cum ești tu, dragul meu jurnal. Nu crezi că am dreotate ? Sper că ești de acord căci esti cel mai bun prieten al meu. si-am să-ți multumesc vesnic. că ai împărțit durerile si lacrimile. si luptele și nenorocirile mele, și bucuriile și fericirea. Totul a fost cum e mai bine, cred, chiar dacă a fost într-un fel mai special. Pe curînd.

EPILOG

Autoarea acestui jurnal a murit trei săptămîni după ce a luat hotărîrea să renunțe să mai scrie. Întorcîndu-se într-o seară de la cinema, părinții ei au găsit-o moartă. Au chemat Salvarea, poliția, dar era prea tîrziu !

O doză prea puternică ?

Accident ?

Premeditare ?

Nu se știe. În fond, ceea ce contează e că a murit un copil — una dintre cele 50 000 de victime ale drogurilor care au pierit în anul acela —, un copil care nici măcar nu era vicios sau în orice caz s-a luptat din răsputeri să scape ! Dar odată pornit angrenajul...

Prezentare și traducere de

Catinca Ralea

Meridiane

Marcel Aymé ilustrat de Topor

● În curs de apariție în 6 volume, **Operele complete** ale scriitorului francez Marcel Aymé, de la moartea căruia se împlinesc 10 ani, vor fi complet editate pînă la finele anului 1977. Debutînd cu **Brûlebois** în 1926, el a obținut cu **Table-aux-Crevés**, în 1927, premiul Théophraste Renaudot. Au urmat alte trei romane, mai puțin gustate de către public, de un mare succes bucurîndu-se însă **Travelingue** (1941) în care autorul satirizează snobismul cinematografului și al literaturii de avangardă. Această ofensivă împotriva unui intelectualism „moftologic" a fost continuată cu **Uranus** (1948) și mai ales cu eseul **Confortul intelectual** (1949). Dar ceea ce critica literară franceză consideră mai izbutit în opera lui Marcel Aymé sînt nuvelele și schițele sale unde se îmbină naturalul cu fantasticul, celebre devenind, în acest sens, **Contes du chat perché** (apărută în trei serii : 1939, 1950 și 1958) care continuă să farmece un public foarte larg, căci ele au fost destinate „copiilor de la patru la 75 de ani"... Ediția va fi ilustrată de nu mai puțin celebrul grafician Topor (redăm una din ilustrații).

Gabriel Garcia Márquez în Angola

● Scriitorul columbian Gabriel Garcia Márquez, autorul celebrelor **Un veac de singurătate** și **Toamna patriarhului**, a vizitat în primăvara aceasta Angola. Amplul reportaj pe care l-a publicat recent în „Le Nouvel Observateur" nu este textul unui ziarist preocupat de obiectivitate, ci povestirea unui scriitor latino-american angajat, care descrie realitățile unui tînăr stat independent, în dorința de a-și împărtăși speranța în izbînda revoluției. Márquez a fost, printre altele, oaspetele președintelui Agostinho Neto, al cărui calm și tenacitate — calități proprii întregului popor — l-au impresionat profund pe scriitor. „Am discutat — scrie Márquez — despre poezie, într-o bibliotecă ireală, cu fotolii comode și rafturi de lemn natural acoperite de cărți legate în piele galbenă... El mi s-a înfățișat ca un om integru, credincios principiilor sale, de un optimism de neclintit și de o demnitate din alte vremuri. Se simte uneori în el o oarecare oboseală — atîția ani de război și închisoare, atîtea zile lungi și grele de guvernare — pe care și-o asumă fără cea mai slabă urmă de complezență. În închisoare i se interzicea să scrie, își redacta poemele în litere minuscule, pe mici bucățele de hîrtie pe care le răsucea și le introducea într-o țigară. Uneori nu erau mai mult de două versuri în țigară. Cînd soția lui îl vizita, ei fumau împreună, dar întotdeauna era o țigară pe care ea o lua fără să o fi aprins : cea care conținea poemul. În șapte ani de închisoare a scris astfel cele 49 de poeme ale cărții sale **Speranță sacră**. Nu cred că președintele Neto mi-a povestit această istorie ca o parabolă, dar mi-a vorbit mult despre ea, cu plăcere, pînă în cele mai mici detalii și, cu un zîmbet puțin trist, mi-a spus în încheiere: «Asta este!»".

Pentru „încetarea stării de înarmare"

● Chemarea „Kürzung des Rüstungsetats", lansată de Comitetul vest-german pentru pace, dezarmare și cooperare, din care fac parte pastorul Niemoller, Franz Xaver Kroetz și alți oameni de cultură importanți, a fost semnată de mii de personalități care consideră că încetarea cursei înarmărilor poate fi o contribuție importantă la evoluția situației mondiale într-un sens pozitiv. Printre semnatarii cei mai recenți se numără Leonhard Mahlein, președintele sindicatului tipografilor, autorii Horst Bingel, Ingeborg Drewitz, Axel Eggelbrecht, Bernt Engelmann, noul președinte al Uniunii scriitorilor, Dieter Hildebrandt, Luise Rinser, Heinrich Vormweg, Monika Sperr, Ernest Bornemann, Gerhard Zwerenz; actrițele Senta Berger și Kai Fischer, regizorii Michael Verhoeven și Falk Harnack ; 32 de profesori de la institutele științifice din R.F.G., precum și 37 de personalități ale vieții religioase. Într-un interviu, Franz Xaver Kroetz a dat o replică usturătoare furibundei campanii dezlănțuite de elemente reacționare împotriva acțiunilor Comitetului pentru pace : „Preocuparea pentru destindere, dezarmare și pace nu este oare un drept al omului ?".

„Printre cărți"

● Unul dintre cele mai originale dicționare apărut în Rusia încă din 1906 sub titlul **Printre cărți**, aparține enciclopedistului N. Rubakin. El însumează, în cea de a treia ediție, prezentarea a 20 000 de titluri de cărți din diferite domenii, inclusiv literatură marxistă. N.A. Rubakin, om de cultură rus, prieten cu Lenin, a cedat Bibliotecii „V. I. Lenin" din Moscova biblioteca sa de 100 000 volume, consemnată astăzi sub denumirea de „Fondul N. Rubakin".

Actorul scriitor și ceramist

● Jean Marais se relevă, la cei 60 de ani ai săi, un artist multilateral. Recent, a avut loc la Paris vernisajul unei expoziții personale de ceramică (peste o mie de piese). Iar „l'Express" revelă că celebrul actor scrie povestiri pentru copii, pe care intenționează să le ilustreze cu propriile sale desene.

Apollinaire ziarist

● O teză de doctorat a fost recent susținută la Universitatea Paris III de către Jacques Caizergues asupra bogatei activități ziaristice a marelui poet. Apollinaire a fost redactor șef sau colaborator regulat la o serie de publicații, precum „La Democratie Sociale", „L'Intransigeant", „Paris-Journal", „Gil Blas", „Tubarin" ș.a.

28 milioane de pagini...

...reprezentînd arhiva fostului președinte John Kennedy vor fi expuse la „Muzeul Kennedy". Instituția își va avea sediul la Boston (Massachussetts), unde va fi construit edificiul lăcașului menit să eternizeze personalitatea președintelui dispărut în atentatul de la Dallas (22 noiembrie 1963).

Ecranizare după Anna Seghers

● Povestirea prozatoarei Anna Seghers, **Marea călătorie a Agathei Schweigert**, a fost ecranizată pentru T.V. de regizorul Joachim Kunert, căruia i s-a acordat, pentru acest film, „Premiul Greif", fondat în 1951, în memoria actorului antifascist Heinrich Greif.

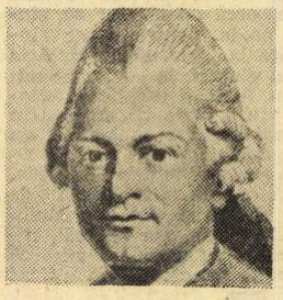

Elegia hamburgheză a lui Lessing

● **Hamburgische Elegie. Eine lebenslangliche Bezieung :** este titlul unei cărți apărute recent în R. D. Germană, la Mitteldeutscher Verlag din Halle. Autoarea, Inge von Wangenheim, reconstituie, din punct de vedere al climatului social și cultural, epoca marelui poet, dramaturg, teoretician și critic literar german Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), cel care a scris **Nathan înțeleptul, Minna von Barnhelm, Emilia Galotti, Dramaturgia hamburgheză** și **Laokoon sau despre granițele picturii și ale poeziei.**

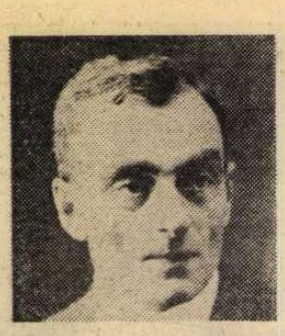

Centenar Milosz

● La 28 mai s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Oscar Venceslas de Lubicz-Milosz, poet lituanian de limbă franceză. Venit de tînăr la Paris, a făcut studii de epigrafie orientală la Luvru. Sub influența simbolismului, s-a orientat, însă, mai curînd spre contemporanii săi Hofmannstahl, Stefan George și Trakl, cu ecouri, totodată, din Stuart Meeryl, Paul Fort și Moréas, Laforgue. El a dat în 1899 o primă culegere de poeme, urmată de alte trei : în 1906, în 1911 și 1920. Autor al unui roman, **l'Amoureuse Initiation**, în 1910, al unei piese de teatru, **Miguel Mañara** (1912), a dat și două culegeri de eseuri filosofice (**Ars Magna** — 1924 și **Arcanes** — 1927). A murit la 23 martie 1939, la Fontainebleau. Aici a avut loc, în zilele de 18 și 19 iunie, un colocviu intitulat : **A citi pe Milosz în 1977**, la care au participat, între alții, Pierre Emmanuel, Jean Cassou, Michel Decaudin, René de Obaldia ș.a. La Biblioteca Națională a fost, de asemenea, organizată o expoziție Milosz, care a fost deschisă pînă la sfîrșitul acestei luni. Operele complete ale lui Milosz au fost publicate în 11 volume la Ed. André Silvaire.

Expoziții

● Anul acesta Uniunea Sovietică va fi gazda mai multor expoziții din străinătate, deschizînd, în același timp, mai multe expoziții peste hotare. Astfel, în Austria se va deschide expoziția „Arta rusă între anii 1890—1912" ; în Belgia — „Arta veche rusă din secolele XII—XVII" ; în Italia — „Lucrări de metal forjat ale maeștrilor gruzini" ; în Japonia — „Capodopere vest-europene din colecțiile Ermitajului". În U.R.S.S. se vor deschide expozițiile : „Argintărie engleză din secolele XIV—XVIII", „Opere ale pictorilor realiști de la Muzeul Metropolitan din S.U.A.", „Capodopere ale picturii vest-europene de la Muzeul din Viena", „Opere de artă aztecă din Mexic".

Africa și cultura ei

● Ultimul număr (mai 1977) al revistei „Le Courrier de l'UNESCO" invită la o pasionantă descoperire a unor aspecte puțin cunoscute și totuși esențiale ale renașterii culturale a continentului african. Așa cum reamintește studiul introductiv al revistei, care reflectă concluziile Conferinței interguvernamentale (1975), această afirmare a identității culturale nu răspunde nici unei nevoi de a se singulariza și nici unui naționalism exacerbat : „ea se sprijină pe baze infinit mai autentice și mai sănătoase". Reiese din ansamblul acestui număr al revistei „Le Courrier" că, afirmîndu-și personalitatea prin sculptură, arhitectură, muzică, dans, teatru, literatură, cinema etc., Africa împlinește „un act eliberator".

„4 zile de cinema militant"

● Sub acest titlu s-au desfășurat, în prima decadă a lunii iunie, la Casa de cultură din Rennes, 150 de ore de proiecție — cîte 16 ședințe cotidiene, de la amiază pînă la miezul nopții — un mare număr de filme (de 35 mm., 16 mm., Super-B) sau de benzi-video constituind o extraordinară panoramă a cinematografului politic. S-au putut, astfel, viziona o serie de documentare sau de „mărturii" din cele mai variate asupra luptelor muncitorești, a frămîntărilor din mediile imigranților, ale femeilor, ale țăranilor, ecologiștilor sau comitetelor anti-nucleare, ale mișcărilor anti-imperialiste, un bogat caleidoscop al realității franceze și internaționale din 1968 pînă în prezent.

Prima enciclopedie mongolă

● Hotărîrea de a se întreprinde această lucrare fundamentală — **Mica enciclopedie mongolă** — se bazează pe considerarea reală a nivelului și posibilităților științei mongole în ansamblu, ale forțelor științifice din diferitele ei domenii. Concepută ca o lucrare universală, enciclopedia va conține datele esențiale în toate ramurile cunoașterii umane și activității practice. Aproximativ jumătate din volumul ei va fi consacrat Mongoliei. La elaborarea enciclopediei lucrează sute de savanți și specialiști în diferite domenii, ramuri de cultură și artiști. 40 de mii de termeni și titluri de articole, circa o mie de coli editoriale, peste 10 mii ilustrații — iată cîteva date despre enciclopedie.

Premiul Antonin Artaud

● Cel de al **26-lea premiu Antonin Artaud** a fost decernat tînărului poet Gérard Bayo, pentru culegerea sa de versuri **Un printemps difficile** apărută la Editura Chambella.

O'Higgins și credo-ul său

● Alături de cei mai proeminenți maeștri ai picturii monumentale mexicane — Orosco, Rivera, Siqueiros — stă numele lui Pablo O'Higgins. Remarcabilul artist s-a născut în Statele Unite în 1904 și s-a stabilit în Mexic. În frescele și litografiile sale el ridică un imn omului muncii, înfățișînd lupta acestuia pentru un viitor mai bun și afirmînd principiile populare ale artei. Recent, O'Higgins a fost oaspetele Cubei. Prilej pentru revista „Cuba Internacional" de a-i solicita un interviu. Iată credo-ul artistului : „Cred că hotărîtoare este alegerea temei și aceasta nu numai în pictura murală. Există un pericol — de care se uită uneori — de a aluneca în ilustrativism gol. Sarcina artistului este de a căuta în realitate ce este mai caracteristic, mai important și profund, renunțînd fără milă la detalii secundare, oricît de atrăgătoare ar fi ele, dacă contravin ideii fundamentale. Și, bineînțeles, trebuie să știm ce vorbește, ce gîndește poporul".

AM CITIT DESPRE...

Cărți în luna mai

● 220 de pagini, numărul pe luna mai al revistei „Lire", cuvenitele zece extrase din zece cărți, toate interesante și, înainte de ele, dosarul „Cartea în întrebări", un francez cumpără în medie 14 cărți pe an, dar, practic, 80 la sută din cărțile vîndute sînt acaparate de aceiași 15 la sută oameni-cititori. Franța are între 8 000 și 15 000 de scriitori, nu pot fi numărați exact, dar numai vreo 3—400 dintre ei trăiesc din scris, se decernează anual între 1 500 și 1 800 de premii literare, doar vreo zece dintre ele avînd însă darul de a stimula cumpărarea cărții încoronate și vreo zece — altele — fiind însoțite de o sumă frumușică, dintre scriitorii francezi cel mai mult au fost traduși în străinătate în ultimul deceniu, conform statisticilor UNESCO, Jules Verne, Simenon, Balzac, Sartre, Dumas și Hugo, în fiecare an se editează 22 000 de titluri (comparație : 46 000 în U.R.S.S., 42 000 în S.U.A., 38 000 în R.F.G.), din care 11 500 de cărți noi și 10 500 de retipăriri, în 310 milioane de exemplare, 70 la sută dintre ele în format de buzunar. Tot înainte de cele zece extrase, **Claude Mauriac se explică** într-un interviu fluviu : cele patru volume ale jurnalului lui, **Timpul imobil**, publicate din 1974 încoace, montaj de 2 000 de pagini folosind secvențe din cele 25 000—30 000 de pagini dactilografiate ale jurnalului ținut „nu prea regulat", nimic între 1 ianuarie 1930 și 1 ianuarie 1940, cîte 15 pagini pe zi alteori, mărturii despre tatăl său, François Mauriac, despre generalul de Gaulle (i-a fost secretar), despre Gide, despre Malraux, despre Cocteau, despre bunul său prieten Michel Foucault („e absolut genial") sînt „un roman în care totul e adevărat, nu pot alege nici situațiile, nici personajele, nu pot nici măcar să schimb textele, dacă au fost scrise, dar am deplina libertate, ca un romancier, să montez sau să construiesc, cu materiale autentice, o operă". Cărțile lunii — preocupări grave, la ordinea zilei pretutindeni, în **Ce cred eu**, romancierul Hervé Bazin, președinte Goncourt, face apologia familiei (la 20 de ani cerea lichidarea ei), propune o atitudine de încredere în tineret, compune un Decalog pentru tați și mame (el are șase copii) pornind de la ideea „respectați-vă pe voi înșivă respectîndu-vă copiii". **25 de milioane de sud-africani bolnavi de apartheid**, marele reportaj al unui mare reporter, belgianul Jean Kestergat, privirea pătrunzătoare și uluită a unui om normal asupra unui univers absurd, patru milioane de albi care au redus la sclavie 21 de milioane de nealbi, „cea mai îngrozitoare stare pentru un om este aceea de sclav cultivat", spune „un om de înaltă cultură, rafinat, blînd", dar negru, albii, metișii („coloured" — 2 milioane și jumătate de oameni, descendenți ai metișilor dinainte de bariera infrangibilă a apartheidului), „bastarzii" (etnia Basters, 20 000 de mici rasiști în felul lor, care nu vor să aibă de-a face nici cu albii, nici cu negrii, nici cu fratii lor „coloured"), negrii, familii divizate după năstrușnice criterii rasiste, frații neavînd voie să se vadă cu surorile lor, caste impenetrabile, toaletele separate ridicate la rangul de principiu de guvernare — Africa de Sud, bolnavă de apartheid, se apropie de prăpastie, numărătoarea inversă a și început, apreciază Jean Kestergat. Născut la Saigon, și el, în felul lui, metis, fiul unui corsican și al unei vietnameze, Philippe Franchini a urmărit dintr-un post de observație privilegiat, tatăl său fiind directorul hotelului „Continental", degradarea orașului sub colonialismul francez, apoi americanizarea lui, înjositoare, urîtă, corupătoare, **Continental Saigon** — istorie privită cu adînc resentiment din locul de întîlnire al ofițerilor ocupanți, gata să vîndă și să cumpere orice, să umilească, să se poarte ca în țară cucerită. Despre sufletul oamenilor — două cărți. **Analizații vorbesc**, de Dominique Frischer („Într-o țară în care credințele religioase se estompează, iar ideologiile neglijează cercetarea absolutului, psihanaliza înlocuiește, poate, căutarea Marelui Graal"), reportaj-anchetă printre pacienții, bolnavi sau snobi sau simpli descumpăniți ai psihanalizei și **Omul care mergea în minte**, povestea exemplară a lui Patrick Segal, povestită de el însuși, fotoreporter al lui „Paris-Match" care străbate absolut singur lumea, ajunge în Liban, în Africa, în Irlanda, pînă în punctele unde se întretaie focurile, în căruciorul pe rotile la care a fost condamnat după ce un glonte rătăcit l-a paralizat de la talie în jos.

Felicia Antip

René Char la 70 de ani

● Autorul **Furiei și Misterului**, originalul poet René Char a împlinit 70 de ani (n. la 14 iunie 1907, la Isle-sur-Sorgue, în Vaucluse) fiind sărbătorit în întreaga Franță. Debutînd în 1929 cu o plachetă în ton cu moda suprarealistă a epocii, Char a publicat apoi peste 15 volume (reeditate, de curînd, în colecția **Poésie-Gallimard**), devenind poetul despre care, în 1959, Camus spunea : „îl socotesc pe René Char poate cel mai mare poet al nostru în viață, iar **Furie și Mister** drept unul din cele mai surprinzătoare volume pe care ni le-a dat poezia franceză de la **Iluminări și Alcooluri**. Noutatea lui Char e într-adevăr strălucită. El a trecut prin suprarealism, dar mai degrabă i s-a împrumutat, decît i s-a dăruit acestuia, tocmai cît i-a trebuit pentru a se încredința că pasul lui este mai sigur atunci cînd merge singur. Chiar de la apariția volumului **Singuri rămîn**, un mănunchi de poeme a fost suficient pentru a înălța peste poezia noastră un vînt liber și pur".

„Ossolineum" 160

● Institutul național Ossolinski, una din cele mai importante edituri din Polonia, își sărbătorește 160 de ani de existență și 30 de ani de funcționare la Wroclaw. Întemeiat în 1817 la Lvov de Josef Ossolinski (1748—1826) — istoric, scriitor și bibliofil — bazată pe biblioteca acestuia și apoi și pe a altor cărturari, Editura Ossolineum, cum este indeobște cunoscută, publică lucrări de teorie și istorie literară, de arheologie, artă, bibliografie, lingvistică, filologie clasică și modernă, psihologie, pedagogie, sociologie etc. Dintre lucrările enciclopedice și dicționarele editate de Ossolineum, printre cele mai prețuite sînt **Dicționarul de termeni literari, Enciclopedia presei** și **Enciclopedia bibliotecilor poloneze contemporane.**

Bernard Clavel și romanul său istoric

● Se intitulează **Lumina lacului** și a apărut în Editura Laffont. Este al doilea volum al unei tetralogii, primul, **Sezonul lupilor**, asigurîndu-i pînă acum scriitorului 150 de mii de cititori. Eroii celui de-al doilea tom fug de războiul și ciuma care face ravagii în Franche-Comté, ocupată de oamenii lui Richelieu, și se îndreaptă spre cantonul Vaud, unde găsesc nu numai lumina lacului Léman, ci și pace, prietenie, dragoste, un nou cămin și posibilitatea de a munci.

Jurnalul lui Thomas Mann

● Jurnalul lui Thomas Mann din perioada 1933-1955 urmează să apară, în volum, la editura Fischer Verlag din Frankfurt. Păstrate în arhiva Thomas Mann din Zürich, pachetele sigilate, cuprinzînd paginile de manuscris, au fost desfăcute abia la 12 mai 1975.

„Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit"

● Astfel se intitulează noua carte a lui Roland Barthes, „o plimbare sentimentală printre frînturi de literatură și care se rezumă la o permanentă parafrază, întrucît filosofia lui Barthes «nu poate fi decît aceea de a recunoaște și de a practica tautologia»" — după cum scrie Matthieu Galey în „L'Express". Cum se explică succesul larg al cărților lui Barthes, a cărui erudiție rar întîlnită nu poate fi accesibilă tuturor cititorilor săi? „Poate — scrie malițios același Galey — ar trebui să punem întrebarea care nu iartă : dintre cei care au cumpărat cartea, cîți au citit-o cu adevărat ? Un mic volum de Barthes face întotdeauna frumos pe o noptieră".

„Ambasadorii" lui Naceur Ktari

● La Paris se prezintă cu un remarcabil succes, în trei cinematografe, filmul regizorului tunisian Naceur Ktari, intitulat **Ambasadorii**. Dedicat muncitorilor tunisieni veniți în Franța în căutare de lucru, acest film este un rechizitoriu la adresa rasismului, exploatării, violenței. Problemele imigrării : șomajul, munca de noapte a soților ale căror soții lucrează ziua, dificultate crescîndă de a trăi, teroarea exercitată de nesiguranța locului de muncă, a locuinței închiriate, apoi conștientizarea politică și lupta colectivă — toate acestea sînt prezentate prin intermediul unor întîmplări dintr-un cartier al Parisului cunoscut și din **l'Assommoir** al lui Zola, Le Gouthe d'Or, devenit cartierul imigranților din țările arabe.

Festival Rossellini

● Un festival cinematografic purtînd numele marelui regizor italian recent dispărut va avea loc, începînd de anul viitor, la San Remo. Festivalul, care nu va atribui nici un premiu, va prezenta filme inedite în Italia și va organiza mai multe colocvii asupra operei unui autor. Cei doi primi cineaști discutați vor fi Rossellini și japonezul Kurosawa.

„David de Donatelo"

● Premiile cu acest nume, care recompensează actori și regizori ai filmului, au fost atribuite la Roma. Ele vor fi înmînate la 23 iulie la Taormina, cu prilejul Festivalului Națiunilor. Printre laureați : Alberto Sordi, Faye Dunaway, Dustin Hoffman, Annie Girardot, Valerio Zurlini (pentru **Deșertul tătarilor**) și Akiro Kurosawa (pentru **Derzu Uzala**).

Fotografii de artiști

● Sub titlul **Le milieu de l'art**, André Morain publică la Editura Chêne 600 de fotografii ale unor pictori, sculptori, scriitori : Giacometti, Sonia Delaunay, Masson, Aragon, Max Ernst, Calder, Mirò, Malraux, Hartung, Matta, Duchamp etc.

Expoziții de costume

● La National Gallery of Art din Washington se bucură de un mare succes expoziția de costume și măști de teatru **nô**, din celebra „Tokugawa Collection". Este colecția care a reunit 600 costume de teatru din ultimele 3 secole. Costumul de teatru **nô** este o mască menită a impune actorului o personalitate ieșită din comun, implicînd o extraordinară concentrare. Decorul scenic conferă în plus o ambianță cu totul originală acestui mod de teatru japonez. De altfel, două programe audio-vizuale permit publicului să-și facă o idee asupra teatrului **nô** contemporan.

La Metropolitan Museum din New York se oferă publicului american o vastă expoziție a costumului rus de sărbătoare de-a lungul a peste trei secole. Partea centrală a expoziției, consacrată costumului din secolul al XVIII-lea pînă la începutul secolului al XX-lea, cuprinde două secții : „costumul țărănesc" și „costumul orășenesc". O impresie deosebită, pe lîngă costumele propriu-zise, o fac podoabele pentru cap, broderiile în culori vii sau în fire de aur. Sînt expuse, de asemenea, costume de mare ținută ofițerești, o mare atracție constituind-o rochia de campanie a țarinei Ecaterina cea Mare și cizmele — uriașe — ale lui Petru cel Mare. Costumele sînt împrumutate din colecțiile naționale din Leningrad, Moscova și alte centre din U.R.S.S.

Joan Baez — o nouă ipostază

● Anii trec și aduc multe schimbări, chiar și pentru Joan Baez, celebra cîntăreață și compozitoare americană de muzică folk care și-a cucerit o mare popularitate în anii '60, cînd glasul ei intona cu seriozitate protestul generației tinere împotriva războiului și nedreptății sociale. Dar cu „Blowin' Away", ultimul ei disc, lansat recent, Baez face o cotitură către tonalități mai sălțărețe și tehnici de tip „rock middle-of-the road". Muzica ei cea nouă este eclectică, ghitarele electrice, tobele și orga electronică înlocuind ghitara singură pe care o folosea cîndva pentru a se acompania. Chiar și coperta discului prezintă o imagine diferită a cîntăreței care apărea pe scenă melancolică, desculță, cu părul lung și rochie mexicană : acum ea este fotografiată cu bluză și cască de aviator și afișează un zîmbet larg.

Artă din Sierra Leone

● Continuînd seria expozițiilor de artă africană, în R.F. Germania a fost prezentată expoziția de artă tradițională și contemporană din Sierra Leone. Pe lîngă obiectele tradiționale care sînt o vie mărturie a bogatei culturi din Sierra Leone, sînt expuse și lucrările a doi artiști contemporani a căror faimă a trecut dincolo de granițele țării : H. Bangurah și O. Burney-Nicol.

Hemingway în ediție de buzunar

● Editura vest-germană Rowohlt pregătește, pentru toamna acestui an, publicarea într-o ediție de buzunar, care va cuprinde 10 volume, a operelor complete ale lui Ernest Hemingway.

ATLAS

OCHI VERDE

● DE unde veneam, oare, pe străzile acelea de periferie internațională care nu-și divulgau, dincolo de banalitatea triumfătoare a fațadelor, nici țara și nici continentul, de unde veneam pe străzile acelea ameliorate de înserare, devenite misterioase prin repetare și retezate uluitor de ocean ? Era, fără îndoială, marginea unui mare oraș, a unui oraș, cred, frumos și deosebit arhitectonic din moment ce îmi amintesc mirarea în care străbăteam banalitatea periferiei lui cu sugestive abatoare de culoarea sîngelui închegat, cu antrepozite lungi și cu străzi nesfîrșite urzite perpendicular între ele din case joase, stereotipe. Să fi fost San Francisco ? Dar, dacă da, ce căutare ne-a putut aduce pînă la acea neașteptată frontieră a lui cu universul, pentru că pot să jur că nu-i bănuiam fantastica existență și că, pusă brusc în fața ei, am avut o clipă exultarea orgolioasă și arbitrară care te cuprinde în fața viziunilor despre care știi cu certitudine că ți se datorează. Visasem de atîtea ori oceanul și mă recompensase de atîtea ori în gînd, încît brusca lui izbucnire în banala periferie internațională se lega mai greu de logica inflexibilă a materiei decît de atît de disponibila geografie a irealității.

Am coborît totuși cu un fel de spaimă panta hotărîtă și nisipoasă, de la peretele uimit al ultimei case pînă la pielea tresăritoare a apei, convinsă tot mai îndubitabil de mirosul care creștea în jur că totul este adevărat și material pînă la putrefacție. Ar putea cineva explica ce compune miasma aerului mișcător deasupra marginei mișcătoare a mării ? Valuri grave de adîncă descompunere și valuri suave de rouă și iod, mirosuri de alge și scoici, mirosuri de soare și lună, mirosuri de spumă și de nisip, inundat și mingîiat pervers de unda retrasă ? Mult mai mult decît atît, desigur, mult mai mult decît sînt în stare cuvintele să mărunțească din sensul unic al realității, o **prezență** intraductibilă dincolo de granițele lingvistice ale simțurilor trezite, gata să înțeleagă. Apa se mișca lent, abia clătinată în uriașul ei căuș, ochi verde **văzător** între pleoapele închise peste ea : a plajei și a văzduhului. Am coborît cît am putut de aproape, pînă acolo unde, din cînd în cînd, genunchii îngropați în nisip se umezeau, în timp ce seara cobora și ea, tot mai plutitoare, tot mai ambiguă, dînd Oceanului Pacific posibilitatea să se întoarcă, nestînjenit de vreo evidență, în visurile de unde-l știam.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

R.D. Germană

● La Berlin se află deschisă, pînă la 26 iunie, „Expoziția de pictură română contemporană". Vizitată de mii de spectatori, ea este astfel comentată de „Neues Deutschland" : „În consens cu tradiția vie, lucrările maeștrilor generației mijlocii și tinere prezintă în mod original, uneori folosind substanța formală a artei populare decorative, lucrări ce emoționează atît prin conținut, cît și prin realizare artistică".

Franța

● „Muzeul de artă și tradiții populare" din Paris găzduiește seminarul româno-francez pe tema **Arhitectura rurală tradițională, expresie a unității și continuității etno-culturale.** La 24 iunie are loc o „seară românească" pe tema **Raportul dintre locuința tradițională și interior.**

● La Festivalul internațional de la Nancy a avut loc o zi a României. Directorul Festivalului, Jack Lang, a vorbit elogios despre prezența românească prestigioasă (Teatrul din Piatra Neamț, un grup folcloric de la Bacău, o expoziție de măști populare, o expoziție de fotografii, o gală de filme). Spectacolul **Tinerețe fără bătrînețe** (adaptare după Ispirescu, de Eduard Cavali, regia Cătălina Buzoianu) a fost primit excelent de public la toate cele patru reprezentații și s-a bucurat de aprecieri în presă. Autorul scenariului a dat un interviu televiziunii franceze. Cronica postului de radio a considerat : „trupa minunată, de un înalt profesionalism, actori cu mult farmec, decoruri ingenioase... explozie de frumusețe și expresivitate". Cronici elogioase au apărut în ziarele „L'Est republicain", „Le republicain Lorrain".

Japonia

● O formație a Teatrului din Ploiești pleacă în turneu în Japonia cu spectacolul pentru copii **Snoave cu măști**, scris și regizat de Ion Lucian.

Italia

● Printre publicațiile Centrului de Cercetări Semiotice din Torino a apărut recent lucrarea **I canti narativi romeni. Analisi semiologica** de Marin Mincu și Marco Cugno.

Austria

● Scriitorul român de limbă germană Franz Johannes Bulhardt a prezentat, la o seară culturală a coloniei române din Viena, tălmăciri din ciclul de poezii **Ostașii noștri** de Vasile Alecsandri, care va apărea în curînd la Editura Minerva. În cadrul unei alte seri literare, organizate la Wuppertal (R.F. Germania), F. J. Bulhardt a prezentat poezii originale inspirate din arta plastică și tălmăciri din poeți români contemporani.

R.P. Polonă

● În revista poloneză „Fakty '77", nr. 16 (224) au fost publicate patru poeme de Anghel Dumbrăveanu în tălmăcirea cunoscutei traducătoare Danuta Bienkowska. Poemele sînt însoțite de o notă bio-bibliografică și portretul autorului.

● Joi, 16 iunie, a avut loc la Panstwowy Teatr Ziemi Lòdzkiej din Lodz (Polonia) premiera spectacolului cu farsa pseudopolitistă **Fata morgana** de Dumitru Solomon. Piesa a fost tradusă de Danuta Bienkowska și pusă în scenă de regizorul Jerzy Hoffmann.

● Brîndușa Zaița Silvestru, artistă a Teatrului „Țăndărică", a participat la Festivalul internațional al recitalurilor păpușărești de la Bialistok (R.P. Polonă), obținînd premiul manifestării și diploma de laureat.

În R.F. Germania :

„Zilele culturii românești"

● Între 22 și 29 iunie se desfășoară la Dortmund (R.F. Germania), cea de a X-a ediție, dedicată României, a Zilelor culturii străine, organizate anual în acest oraș. **Zilele culturii românești** au loc sub semnul Centenarului Independenței de stat a țării noastre și cuprind un ansamblu bogat de manifestări. Astfel, Baletul Operei Române prezintă spectacolele **Poemul bizantin** de Doru Popovici ; **Nunta în Carpați** de Paul Constantinescu ; **Lacul lebedelor** de Ceaikovski ; **Carmen** de Bizet ș.a. Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra" va prezenta la Dortmund spectacole cu piesele **Interviu** de Ecaterina Oproiu și **Leonce și Lena** de Georg Büchner. (Aceleași spectacole vor fi prezentate și în R. D. Germană, la Leipzig și Berlin). Regizorul Dinu Cernescu pune în scenă **Matca de Marin** Sorescu la Teatrul Municipal din Dortmund, iar Teatrul de copii din Brăila prezintă spectacolele cu **Călina — Făt-Frumos**, dramatizare după **Niculina—Făt-Frumos** de Titel Constantinescu. Manifestările muzicale cuprind spectacole date de Ansamblul Ciprian Porumbescu din Suceava ; Ansamblul de estradă al Teatrului muzical din Brașov ; Quartetul Muzica din București. O serie de expoziții întregesc imaginea României socialiste : „Chipuri și peisaje în acuarelă română contemporană" ; „Tineri artiști plastici români". „Expoziție de grafică". „Expoziție de tapiserie". „Trei graficieni : Vasile Kazar, Octav Grigorescu, Wanda Mihuleac". „Expoziție Gh. Vrăneantu". „Expoziție de sculptură română contemporană". Cinci filme de lung metraj, unul de scurt metraj, precum și două documentare, dintre care unul dedicat independenței, iar celălalt lui Constantin Brâncuși, completează această impresionantă manifestare culturală a României peste hotare.

Periplu praghez

ÎN AERUL grav al rafturilor imense din Biblioteca Institutului de literatură cehă al Academiei din Praga (găzduit în fosta reședință ecleziastică a Strahovului, Strahovské nádvoří, 1) mă gîndeam la personalitățile străine legate biografic — sau prin alte destine — de „Orașul de aur". Știam că aici s-a născut, la 3 decembrie 1875, Rainer Maria Rilke, că pe aici trecuse, între 1927—1928, ca atașat de presă, românul Lucian Blaga, pe atunci tînăr, despre a cărui operă urma să le vorbesc colegilor mei praghezi. Sutele de volume, în legături bogate, ferecate și închise ca niște biblii, îmi aminteau traducerea lui Blaga din Rilke : **„În culoare crepusculară / pe etajere, apun / volumele-n aur și brun".**

Poetul român colaborase, cu articole culturale, în ziarul „Prager Presse", dar scrisese la Praga și poezii, printre care poemul **Drumuri** din volumul **Lauda somnului.** E vorba aici de o Pragă veche, de un peisaj sentimental din Evul de mijloc și de o dragoste : **„Cetate de veac, prăsilă de păianjeni verzi / sub mușchi și scocuri. — / Pe turn, între semnele ceasului gînditor / timpul stă. O vrabie umblă pe arătător / Sub bolți de nicăieri nici un ecou. / Părul tău joacă în vîntul / pe care l-am întîlnit ieri în alt oraș / și care ne-a ajuns din nou".**

Pentru familiarizare, împreună cu dr. Josef Moraveč (scund, cu părul roșu, ochelari cu ramă subțire, cu un lamento slav în pronunția cuvintelor franțuzești) fac mai întîi o vizită în Muzeul literaturii cehe (din aceeași clădire). Îmi atrage atenția existența reală a unui baroc ceh în literatură, nu numai în arhitectură. (Clădirilor din Praga li se potrivește metafora lui Rilke : „Arhitectura e muzică solidificată"). Notez o curiozitate pe care istoriile literare n-o scot prea bine în evidență : existența unei perioade (desigur, tîrzie) a unei poezii cavalerești, trubadurești, cehe (secolul al XVIII-lea). Iată și un vers dat drept motto acestei secțiuni : „Cavalerul e trist din cauza dragostei". Foiletez cu plăcere aproape senzorială incunabule...

Apoi, încerc să cunosc și incunabulele arhitectonice ale orașului... Orașul e fascinant în orice anotimp ; cunoscătorii cei mai severi din domeniul arhitecturii îl declară cel mai baroc centru din întreaga lume. O simplă plimbare prin Praga este egală cu o documentare științifică în arhitectura barocă. Regăsesc, printre fișe, o strofă intitulată **„Reverie în bibliotecă" :** „Chipul meu din vechi fotografii, / Aventură fără timp și loc, / Ne așteaptă inima rămasă / Cerșetoare-ntr-un oraș baroc..."

Istoria orașului e identică, în cele mai multe capitole, cu istoria Boemiei și a Europei centrale. Primele triburi slave cehe se stabilesc pe Vltava cam prin secolul al V-lea. În cel de-al IX-lea secol principii casei Přemyslides centralizează la Praga întreaga viață politică și socială a Boemiei. Istoria acestor timpuri e legendară ; ne-o spune Bedřich Smetana în opera **Libuše** (inspirată din cronica lui Kosmas, mort la 1125), dar ne-o limpezește compendiul de **Istorie a Cehoslovaciei** oferit de medievistul František Kavka. Vechiul oraș se mai păstrează cu monumente datînd de la 1230, cu imensa fundație Malá Strana (1257), cu magnificul Hradčany, datînd de la începutul secolului al XIV-lea.

Universitatea carolină („Alma mater carolina"), pe care sînt condus s-o vizitez, e fondată de Carol al IV-lea de Luxemburg (1346—1378), rege cultivat la Paris, aducînd în Boemia o puternică influență franceză. Praga, dar mai ales Taborul, vorbesc apoi de o epocă reformată a Boemiei, perioadă în care Jan Hus, filosof și remarcabil scriitor, dă o lovitură puternică autoritarismului catolic și creează ortografia cehă modernă. După perioada husită, Cehia își pierde independența de stat ; în urma înfrîngerii Răscoalei populare anticatolice (așa-zisul „Război ceh"), la Muntele Alb, în piața vechiului oraș au fost executați conducătorii mișcării, iar marile spirite reformate iau calea exilului; printre aceștia gravorul Vaclav Hollar și filosoful Jan Amos Komensky. Istoria recentă ne e mai cunoscută, cea actuală o simțim în fiecare realizare a statului socialist.

ÎMI revăd paginile cu note despre peregrinările mele prin Praga, orașul ce nu poate fi cunoscut decît cu piciorul ; paginile sînt mai mult exclamații, fragmente de poeme. Un prim loc îl ocupă, în aceste note, Hradčany, marele castel al regilor cehi, cu turnurile lui (Alb, Negru și Dalibor). Poarta monumentală, opera arhitectului italian Scamozzi, datînd din 1614, Catedrala Sfîntului Guy, imensa statuie ecvestră a sfîntului Gheorghe (din 1377), totul e sobru și impunător. În sala Vladislav (1471—1516) ochiul se oprește deopotrivă pe liniile unui gotic tîrziu și pe chenarul grațios al unor ferestre în stilul Renașterii.

Mai departe o pagină despre palatul și mînăstirea Strahov unde gazdele mele fac cu asiduitate istorie literară. Totul începe din secolul al XIII-lea ; mînăstirea gîndită și edificată de arhitecții italieni M.A. Canavalli și S. Carloni. La orga mînăstirii a cîntat Mozart. Dar numele lui Mozart mai e legat de Praga și prin faptul că aici s-au reprezentat pentru prima dată cu o strălucire dusă pînă la delir, operele sale **Nunta lui Figaro** (1787) și **Don Juan** (1788), ne-o spune cîntărețul Zdenek Jelen, fost elev al Doamnei Costescu-Duca la Conservatorul din București.

Biblioteca de la Pamatnik narodniho pisemnictvi **(Muzeul literaturii) din fosta mănăstire praghează Strahov**

În galeria de artă a Strahovului, maeștri celebri de școală germană, italiană, franceză, clasici cehi. Un poem gotic în stilul epocii lui Vladislav este Turnul Pulberăriei (Prašná brana), datînd de la 1475. Extraordinară este vechea primărie cu un faimos orologiu, capodoperă a vestitului Hanus (realizat în jurul anului 1490). Frescele lui Brožik, sculpturile lui Rodin, tablourile lui Jose Manes sînt cîteva din atracțiile colecțiilor praghеze. În Galeria națională te așteaptă impresioniștii francezi și maeștrii flamanzi dar și arta cehă contemporană, cu o eflorescență remarcabilă de autori moderniști.

În biblioteca Strahovului și a Universității întocmesc o bibliografie detaliată a traducerilor din literatura română în cehă. Printre autorii români traduși : Eminescu, Goga, Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Sorbul, Zaharia Stancu. O lucrare similară a întocmit Viera Bolesova sub conducerea profesoarei Hindra Huskova, pentru limba slovacă, la Bratislava. Comparativ constat că în Slovacia s-a tradus foarte multă literatură română, mai ales autori contemporani. Cehii au predilecție pentru poezia română de azi, manifestînd simpatii față de Marin Sorescu și Nichita Stănescu. Aici, la Praga sînt sprijinit de doi excelenți profesori de limba și literatura română, Maria Kavkova și Jiři Felix. La Academie am sprijinul generos al Bojenei Huticova.

La institutul de literatură cehă există un sector ce se ocupă cu publicarea edițiilor de scriitori clasici ; mi se prezintă o excelentă ediție a lui Neruda și una foarte exactă a lui Petr Bezruč, autorul **Cîntecelor sileziene.** Sînt informat asupra unui club al prietenilor poeziei, un fel de teatru de poezie sub egida căruia se publică și ediții de lux, dar totul este aici în relache ca și spectacolele Naționalului praghez de la Karlšteyn, castelul gotic, extraordinar ca sugestie istorică, fondat de Carol al IV-lea la 1355. O restaurație puristă, întreprinsă la începutul secolului, a redat castelului grandoarea autentică, de altfel, complinită și prin obiectele de artă veche, în special statui din secolul al XV-lea cu o policromie bine conservată.

DINCOLO de epopeea devenită legendă a „Bravului soldat Svejk" din capodopera lui J. Hasek, Praga mă cucerește și prin poezia unui Vladimir Hollan, despre care discut într-un colț de cafenea de epocă, bine restaurată, cu toate invențiile barocului. Un moment mă opresc la nord de Staroměstské náměstí, în vechiul Ghetou, dispărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cartier în care a trăit Franz Kafka (n. la 3 iulie 1883 și mort la 3 iunie 1924). La bibliotecă foiletasem romanul lui Max Brod, **Împărăția fermecată a iubirii,** 1928, în care personajul Richard Garta nu e altul decît autorul **Procesului.**

Dar peregrinările mele serale aleg mai ales cartierul Malá Strana, pe care-l consider locul cu cea mai bogată arhitectură veche din oraș, cu biserici fascinante ca linii și ca patină, cu fastuoasele palate, printre care Wallenstein, cu Podul Carol al IV-lea (din secolul al XIV-lea), cu jocul de verde și gri al zidurilor care te amețește pînă la senzația de euforie arhitecturală ; Rilke avea dreptate : arhitectura oferă senzații simfonice.

Dacă pentru un englez, călător în Praga, un pelerinaj la mormîntul poetesei engleze Vestonie, din Biserica Sfîntului Toma din Malá Strana, este o obligație morală, pentru un român descoperirea faptului că statuia ecvestră a Sfîntului Gheorghe de la Hradcany e opera a doi vechi sculptori din părțile noastre, Henric și Martin din Cluj, nu e un simplu accident documentar.

O orgie a barocului ți-o oferă vechiul Ungelt, cu biserica Notre-Dame de Tyn, construită în secolul al XIV-lea, devenită catedrală husită, restaurată în stil baroc după incendiul din 1679, în interior strălucind frescele pictorului ceh Škreta. În spatele acestei catedrale unice, spun istoricii, se întîlneau negustorii din Veneția, Augsburg, Nürenberg, Genova, cei veniți din Rusia, Polonia, Turcia, Grecia și chiar, documentele îi citează, cei din Țările Române. Poliția de atunci nu pătrundea, potrivit cutumelor, în incinta comercială a „Curții vesele"... Azi numai clădirile baroce își mai etalează aici bogăția lor incomparabilă de forme gri. Dincolo însă de această Pragă veche, fermecătoare pentru un călător, de oriunde ar fi el, exotică la modul grav pentru turiștii din sud, și mai lejeră pentru nordici, există o Pragă industrială, cu mari uzine de faimă mondială, ca Škoda (în limba cehă însemnînd „păcat"), cu mari șantiere prin care se înalță o altă față (cea modernă) a orașului, cu metroul, cu marile deschideri spre toate punctele cardinale, într-un cuvînt, o Pragă socialistă care și-a conservat cu fidelitate trecutul, fără să-și neglijeze viitorul.

Emil Manu

Sport

Pe cai de sîrmă ghimpată

• FERIȚI calea ferată, vă spun, azi îmi trece prin cap un torent de gînduri necurate, nici o vorbă de bine și văd lumea numai în culori arzătoare, ca o cățea silită să fete în viscol.

Unii cred că sînt răcit, c-am adormit cu ziarul deschis și m-a tras curentul, dar adevărul e c-am luat în brațe un lan de grîu cu maci și m-am trezit că era un snop de pelinița, numai rază verde și amară din cîmpul Giulești, cel semănat cu blesteme. Dezgrop o bucată de fulger, mă urc motoțoi cu călcîile pe ea și strig în gura mare spre Federația de fotbal : Domnilor, ce-i cu punctul ăla cîștigat de Corvinul la Arad ?! Ce vă spune victoria Constanței la Galați ?!

Strig, dar toată lumea ridică din umeri și-atunci nu-mi mai rămîne altceva de făcut decît să-l poftesc la mine pe imbecilul ăla care-a spus că nu mai există tuberculoză în secolul nostru ca să pipăie cu mîna lui o sută de kilograme de oftică.

Un rîu umblat prin toată Transilvania și cel mai albastru fluviu din Europa și-au mutat albia pe sub patul nostru fără baldachin și mă uit, cu buza crăpată, cum se duce la vale ca să se verse-n Marea Neagră, biserica aia de caș, cu mînerele de urdă, pe care membrii cotizanți ai Rapidului o ridicaseră între oțetarii din gura Grantului. Și, dinte de vîplă-n gingiile babei UTA, peste toate astea ne mai plouă și-n fiecare zi !

Nu am nici-o îndoială, Dumnezeu a copilărit la Arad și-acuma, cînd ne-a prins la ananghie, ține tropicele pe noi ca să crească mare și zemoasă cucuta ce ne-au semănat-o sub geam Politehnica Iași și Sport-Club Bacău. N-am găsit milă-n părțile Siretului, în schimb ne-am curățat singuri pe malul Dîmboviței — și nu la foc mare, la flacără de lumînare ! A avut grijă antrenorul Motroc să ne ducem bine rumeniți în sarea diviziei B.

Fără noi, lumea stadioanelor va fi mai serioasă, căci, haimanale cum sîntem, vom merge, călări pe cai de sîrmă ghimpată, cu Rapidul la Turnu-Măgurele, ca să ne spălăm picioarele la vînt îmbobocit pe drumuri de țărînă — dar cît haz are o duminică fără praful galben al vorbelor născute-n Giulești !?

Dorindu-vă și dumneavoastră, celor rămași în lumea bună, s-aveți parte, la anul, de bucuriile noastre de acum, plus alea ale Progresului, vă anunț că noi sîntem aceia ce vom avea o toamnă serenissimă. În scutecele rupte din Giulești vom înfășa din nou pui de zei; iar dacă nu, nu ! — vorba Golfului Mexic, la ora refluxului.

Fănuș Neagu

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115
Telefon : 50 71 28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul :
Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 26, joi 30 iunie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

26

■ Vasile Pârvan — savantul
(Paginile 12—13)

DEVENIREA CONȘTIINȚEI ARTISTICE

SE POATE spune că mai mult ca oricînd, cu o semnificație din ce în ce mai pregnantă, cultura, artele, literatura de pe toate meridianele demonstrează, prin ceea ce au mai reprezentativ, impactul de conștiință cu problemele, atît de complexe, ale contemporaneității, ale destinului uman raportat la condiționarea lui prezentă și, cu atît mai intens, la cea de perspectivă.

În ce fel de orînduire ne aflăm și cum trebuie acționat pentru una mai adecvată genului uman, cu adevărat demne de menirea omului pe pămînt, capacității lui — infinite — de a face să propășească activ civilizația și cultura ? În ce lume trăim astăzi ; în ce lume vom trăi mîine ? Care sînt datoriile fundamentale, prioritare ale omului de cultură, ale savantului, ale artistului, ale scriitorului în fața problemelor — cruciale — pe care înseși legitățile dezvoltării umane le pun cu crescîndă acuitate tuturor conștiințelor înaintate ?

Iată tot atîtea întrebări la care, cu tot mai multă febrilitate, în cercuri tot mai largi ale opiniei publice de pretutindeni, se caută răspunsuri concrete și, pe cît posibil, apropiate. Și iată de ce nu mai surprinde astăzi pe nimeni participarea directă și eficientă a atîtor oameni întrupînd eflorescența spiritului uman la treburile publice, la îndatoririle cetății. Un Carlo Argan, unul din cei mai străluciți critici de artă, este primarul Romei (ca exponent al urbei ales pe listele Partidului Comunist Italian) ; Rafael Alberti, cu toată vîrsta lui înaintată, și-a aflat o nouă tinerețe luptînd cu ardoare între candidații pentru noile Cortesuri ai Partidului Comunist Spaniol ; Gabriel Garcia Marquez, romancierul columbian, astăzi celebritate mondială, a întreprins o serie de reportaje în Angola, de o forță a pătrunderii analitice și de o capacitate revelatoare cu totul excepționale ; marele regizor italian, de curînd decedat, Roberto Rossellini, și-a lăsat drept testament scenariul unui film consacrat lui Karl Marx ; în atîtea țări ale Americii Latine, tot mai numeroși scriitori sînt antrenați în lupta forțelor progresiste, deși unii au în față amenințarea cu întemnițarea, răpirea de către bandele fasciste sau chiar moartea...

Recent, în țara noastră, Festivalul european al prieteniei **a demonstrat, nu numai prin generozitatea participării, dar și prin declarațiile făcute de către personalitățile formațiilor muzicale respective, cît de profund a evoluat în spiritele artistice noțiunea de angajare atunci cînd e vorba de o cauză nobilă precum e cea a păcii, a destinderii, a colaborării constructive între popoare.**

Așadar, nu numai că „turnul de fildeș" și-a pierdut, în zilele noastre, cu totul și cu totul sensul, însingurarea egocentristă în „splendida izolare" devenind cu neputință, dar cultura, știința, artele sînt, mai mult ca oricînd, tot mai profund angajate în viața socială, în fluxul, continuu, al problematicii contemporaneității. Revoluționarea mijloacelor de comunicare în masă nu face decît să potențeze acest fenomen, implicînd manifestarea deschisă, responsabilă. Căci parametrii de opinie publică **s-au modificat și continuă a se modifica în proporție geometrică — am putea spune — an de an accentuîndu-se necesitatea adaptării, cantitative și calitative, a acestor mijloace : tiparul, presa, radioteleviziunea, cinematograful, tehnica spectacolului în genere... (Festivalul național „Cîntarea României" a constituit, în această privință, o pregnantă demonstrație).**

Se-nțelege că tocmai pe măsura profilării acestor parametri, atît de simptomatici pentru epoca pe care o trăim, cu sentimentul că întreaga omenire a pășit într-o nouă eră a destinului său, problema — axiologică — a răspunderii colective **ce revine omului de cultură, savantului, scriitorului, artistului, producătorului de spectacole, această problemă capătă — prin chiar dialectica vastului proces de grave implicații sociale — noi și noi dimensiuni. Iar acest adevăr-forță e cu atît mai bogat în certitudinea finalităților sale, cu cît el operează într-o societate precum a noastră, o societate cu o etică determinată de cea mai nobilă și mai directă dintre responsabilități : cea a construirii omului nou, pe ansamblu — a unui nou umanism : de esență și finalitate autentic revoluționare.**

Cu atît mai intens, dar, această esență și această finalitate implică un larg orizont de situare a scriitorului în timpul și spațiul său de acțiune, care e cea a creației prin arta cuvîntului. Iar această situare e cu atît mai înlesnită cu cît factorii de călăuzire ai societății noastre au devenit ei înșiși — prin receptivitatea teoretică și flexibilitatea practicii — chezășia veritabilei dialectici a construcției multilateral dezvoltate a orînduirii la care cu toții străduim. De aici și ecoul — atît de viu stăruind în spirite și reflectat în suita de articole din presa noastră — al cuvîntării tovarășului Nicolae Ceaușescu la Conferința națională a scriitorilor. De aici manifestarea tot mai marcată a slujitorilor scrisului de a-și pune și dezbate problemele la o cotă de nivel superioară celei de pînă acum, abordîndu-le nu ca pe o „terra incognita" sau cu morga blazării profesionale, ci pe terenul solid al realității lucid definite și cu vibrația actului deplin asumat.

Năzuind afirmarea unui autentic salt al conștiinței artistice.

George Ivașcu

ION JALEA : **Cap de fată**

(Din retrospectiva deschisă la Sala Dalles)

PĂMÎNTUL

Pădurile răsar tot din pămînt,
tot în pămînt noi ne păstrăm eroii.
Carpații tot ai noștri-au fost și sînt,
străluminați de sufletele ploii.

Pămîntu-acesta ne-a primit pe toți
să ne-ncălzim la flacăra-i din ape,
să ne păstreze și părinții morți,
ca să-i avem de suflet mai aproape.

Pămîntul nostru a știut să cînte,
pămîntul nostru a-nvățat a plînge,
cînd au vroit dușmanii să-l frămînte.
Pămîntul nostru, păstrător de sînge...

Dar tot mai știe să mai rîdă-n flori,
să ne hrănească pruncii tot mai știe.
Trăind în el, din el coborîtori,
numai prin el intrăm în veșnicie.

Dan Rotaru

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

„Un exemplu şi pentru alte popoare ale lumii"

O NOUĂ lucrare dedicată României şi preşedintelui Nicolae Ceauşescu a apărut în Grecia şi prezentarea ei — în seara zilei de 25 iunie, în marea sală de festivităţi a Atenei — a constituit prilejul unei impresionante manifestări a opiniei publice elene. Cartea, apărută în editura Dorikos, se intitulează Demiurgul României noi, **avînd ca autor pe Theodoros Katrivanos, membru al Comitetului Executiv al conducerii E.D.A., cu o prefaţă a regretatului Menelaos Ludemis, unul din cei mai mari scriitori ai Greciei contemporane, care a trăit mulţi ani în ţara noastră, considerată ca a doua patrie. Deosebit de semnificativ este faptul că la reuniunea de la Casa de cultură a prieteniei greco-române, cuvîntul de deschidere a fost rostit de Petros Haris, preşedintele Academiei ateniene, cartea fiind prezentată de Mikis Theodorakis. Într-o amplă expunere, celebrul compozitor şi militant politic a înfăţişat prodigioasa activitate pe plan internaţional a preşedintelui Nicolae Ceauşescu, lupta sa neobosită pentru pace, securitate şi cooperare în Balcani, în Europa şi în întreaga lume, pentru edificarea unei noi ordini politice şi economice mondiale. „Ca om de cultură şi artă elen — a spus în încheiere vorbitorul — aduc omagiul meu bogatei culturi româneşti şi reprezentanţilor săi, iar ca om politic aş vrea să exprim admiraţia mea profundă pentru consecvenţa şi spiritul de răspundere cu care poporul român, în frunte cu conducătorul său, preşedintele Nicolae Ceauşescu, îşi înalţă astăzi ţara, bazîndu-se pe principiile păcii, prieteniei şi colaborării între popoare. Un asemenea popor şi un asemenea conducător cred că pot să constituie un exemplu şi pentru alte popoare ale lumii".**

INTR-O perfectă armonie cu conţinutul lucrării care — cum se exprimă autorul ei — a fost întocmită ca „un omagiu cald adus vieţii şi activităţii unui brav bărbat de stat şi conducător în lumea contemporană, ţării sale minunate, prieteniei tradiţionale dintre Grecia şi România", prefaţatorul, poetul şi romancierul Menelaos Ludemis are cuvinte de o profundă vibraţie : „Dedic această prefaţă ospitalierei case a României şi conducătorului ei, Nicolae Ceauşescu... Am preferat să redau în scurte trăsături de penel diagrama politică a lumii de azi şi înaintul ei să plasez România, cu glasul ei propriu şi cu propria ei entitate naţională. Nu spun nici o noutate dacă afirm că acest glas şi această entitate sînt astăzi cunoscute în lume tocmai prin glasul omenesc atît de specific şi prin politica înţeleaptă a conducătorului ţării româneşti. Acest spirit şi-a aflat întruchiparea în personalitatea şefului statului român, un patriot înflăcărat, care este astăzi purtătorul ideilor politice ale strămoşilor săi, de la Decebal, la Alexandru Ioan Cuza, de la Nicolae Bălcescu, la Mihail Kogălniceanu, la Nicolae Iorga şi la atîţia eroi care şi-au jertfit viaţa pentru deşteptarea românilor... Noi, grecii, ne exprimăm cu toată admiraţia faţă de Nicolae Ceauşescu, acest om neostenit, acest conducător excepţional..., acest prieten sincer al Greciei, acest patriot înflăcărat al ţării sale, care s-a aflat uneori cu pieptul dezvelit în faţa pericolelor şi furtunilor. Dar el a ştiut să le înfrunte pe toate, cu multă demnitate şi curaj, ca un adevărat conducător român, ca un adevărat conducător comunist, liber în gîndirea sa, liber în acţiunile sale".

Drepte, frumoase cuvinte ale unui spirit înflăcărat de cele mai nobile idealuri, pentru care a luptat decenii de-a rîndul cu fapta scrisului său sincer, loial, pînă la ultima clipire sub soarele Eladei sale în sfîrşit regăsite.

Tur de orizont

LA WASHINGTON, un purtător de cuvînt al Departamentului de Stat a prezentat conţinutul unei declaraţii afirmînd că obiectul negocierilor între părţi în Orientul Apropiat trebuie să-l constituie ansamblul teritoriilor ocupate de Israel. Aceasta, a spus el, înseamnă, potrivit rezoluţiilor O.N.U., „retragerea de pe toate cele trei fronturi din Orientul Apropiat — respectiv Sinai, Golan, Malul de Vest şi Gaza — cu stabilirea exactă a frontierei şi a aranjamentelor de securitate în cadrul negocierilor". LA VARŞOVIA, la invitaţia primului secretar al C.C. al P.M.U.P., Edward Gierek, a sosit preşedintele Partidului Social-Democrat din R.F.G., Willy Brandt. LA MADRID, Santiago Carrillo, secretar general al P.C.S., a prezentat presei concluziile recentei plenare a C.C. al partidului. Între altele, Carrillo a relevat că poziţia P.C.S. va fi „de cooperare şi de opoziţie constructivă faţă de viitorul cabinet". Se ştie că Adolfo Suarez va forma un guvern cuprinzînd reprezentanţi ai celor 12 partide care constituie Uniunea Centrului Democratic. LA ANKARA, premierul Ecc a prezentat în faţa Parlamentului programul guvernamental. LA PARIS, la Muzeul francez de artă modernă din cadrul Centrului naţional de artă şi cultură „Georges Pompidou", a avut loc inaugurarea atelierului reconstituit al lui Constantin Brâncuşi.

Cronicar

Viaţa literară

Şedinţa de lucru a Consiliului Uniunii Scriitorilor

■ **SÎMBĂTĂ, 25 iunie 1977, a avut loc şedinţa de lucru a Consiliului Uniunii Scriitorilor. La lucrări au participat, ca invitaţi, scriitori membri ai C.C. al P.C.R. şi scriitori deputaţi în M.A.N., membrii Comisiei de cenzori a Uniunii Scriitorilor, secretarul organizaţiei U.T.C. a scriitorilor din Bucureşti.**

Consiliul a aprobat planul de acţiuni ale Uniunii Scriitorilor, care urmează să se desfăşoare pe durata trimestrului de vară; a aprobat regulamentele de funcţionare a Fondului Literar al scriitorilor şi de utilizare a Fondului de 2—3% al Uniunii Scriitorilor, ca şi componenţa comitetelor respective ; a ales, de asemeni, Juriul de onoare al Uniunii Scriitorilor şi Comisia pentru problemele tineretului.

La dezbaterile asupra problemelor înscrise pe ordinea de zi au luat cuvîntul Fănuş Neagu, Mihai Ursachi, Sütö Andras, Geo Bogza, Nicolae Prelipceanu, Constantin Chiriţă, Ileana Mălăncioiu, Aurel Covaci, Romulus Guga, Ov. S. Crohmălniceanu, Şerban Cioculescu, Titus Popovici, Dan Deşliu, Eugen Jebeleanu, Ioanichie Olteanu, Nicolae Manolescu, Paul Anghel, Ion Horea, Geo Dumitrescu, Sânziana Pop, Dorin Tudoran, Dumitru M. Ion, Szász Janos, Traian Iancu, Ion Ianoşi, Mircea Sântimbreanu, Laurenţiu Ulici, Mircea Dinescu, Ştefan Augustin Doinaş, Catinca Ralea, Domokos Geza, Franz Storch, Arnold Hauser, Laurenţiu Fulga.

Lucrările au fost conduse de George Macovescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor.

★

■ **JURIUL DE ONOARE, ales de Consiliul Uniunii Scriitorilor, are următoarea componenţă : Ştefan Bănulescu, Radu Boureanu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Şerban Cioculescu, Mircea Maliţa, Meliusz Jozsef, Octavian Paler, Alexandru Philippide, Mircea Zaciu.**

■ **COMITETUL FONDULUI LITERAR AL SCRIITORILOR, confirmat de Consiliu, este format din : Ştefan Augustin Doinaş, Traian Iancu, Majtenyi Erik, Ioanichie Olteanu, Sânziana Pop, Nicolae Prelipceanu, Dorin Tudoran.**

■ **COMITETUL FONDULUI DE 2—3% AL UNIUNII SCRIITORILOR, confirmat de Consiliu, are componenţa : Arnold Hauser, Ion Horea, Mihai Isbăşescu, Ileana Mălăncioiu, Mircea Horia Simionescu, Dan Tărchilă, Constantin Ţoiu.**

■ **Din COMISIA PENTRU PROBLEMELE TINERETULUI fac parte : Ana Blandiana, Constanţa Buzea, Mircea Dinescu, Ileana Mălăncioiu, Gheorghe Pituţ, Szilagyi Istvan, Dorin Tudoran, Laurenţiu Ulici, Mihai Ursachi.**

Festivalul de poezie patriotică „Viitor de aur ţara noastră are"

■ Uniunea Scriitorilor, în colaborare cu Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Ilfov, a organizat, în cadrul Festivalului naţional al educaţiei şi culturii socialiste „Cîntarea României", festivalul judeţean de poezie patriotică „Viitor de aur ţara noastră are".

În sala Schelei de extracţie din comuna Bolintin Vale, în sala de festivităţi a Cooperativei agricole din comuna Călugăreni şi în sala Casei municipale de cultură din Giurgiu, s-au desfăşurat : o şedinţă de lucru a cenaclului literar „D. Bolintineanu" cu participarea a numeroşi membri ai cenaclurilor literare din judeţul Ilfov, simpozioanele : „Patriotism, angajare, forţă de influenţare educativă — coordonate permanente ale literaturii române" şi „Tradiţiile de luptă pentru neatîrnare, independenţă şi o viaţă demnă a poporului român oglindite în literatura noastră". De asemenea, a avut loc şezătoarea literară „Scriitorii şi viaţa", festivitatea de premiere a formaţiilor interpreţilor şi creatorilor din judeţul Ilfov, premiaţi la faza republicană a festivalului „Cîntarea României" şi înmînarea premiilor la cea de a treia ediţie a festivalului de poezie „Viitor de aur ţara noastră are".

La aceste manifestări au participat **Dumitru Borîga**, preşedintele Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Ilfov, scriitorii **Virgil Carianopol, Adrian Cernescu, Viorel Cosma, Ioan Dan, Mihai Gavril, Valeriu Gorunescu, Vasile Netea, Ştefan Păun, Ion Potopin, Al. Raicu, Ion C. Ştefan, Victor Tulbure.**

Consfătuire a scriitorilor hunedoreni

■ Din iniţiativa Comitetului judeţean Hunedoara al P.C.R., Asociaţia scriitorilor din Braşov a organizat la Hunedoara o consfătuire a scriitorilor din judeţul Hunedoara — membri ai Uniunii Scriitorilor şi ai cercurilor şi cenaclurilor literare.

Au prezentat referate **Iv. Martinovici** şi **N. Chirica.** Au participat la discuţii **Valeriu Bârgău, Radu Ciobanu, Eugen Evu, Ioan Radu, Corneliu Rădulescu.** La consfătuire au fost prezenţi **Petre Lungu**, secretar al comitetului judeţean al P.C.R., şi **Dumitru Floca**, vicepreşedinte al Comitetului pentru cultură şi educaţie socialistă al judeţului Hunedoara.

B. P. Hasdeu — titan al culturii româneşti

■ Muzeul „B. P. Hasdeu" din Cîmpina a organizat o interesantă sesiune de comunicări sub genericul „B. P. Hasdeu — titan al culturii româneşti". Au luat cuvîntul cercetătorii : **G. Grigore, Octavian Onea, Tatiana Crişmaru, Teodor Plop, Ilie Galan, I. Oprişan, D. Murăraşu, P. Popescu Gogan, Mihai Moraru, Constantin Catalano, Vasile Duchişanu, Angela Vasiliu, Iordache Moldoveanu, I. Drăgoescu, Ioan Cosma** şi **Al. Săndulescu.**

Trofeul micului cititor

■ Secţia pentru copii a Bibliotecii municipale din Capitală, „Mihail Sadoveanu", în colaborare cu Consiliul municipal Bucureşti al Organizaţiei pionierilor, a iniţiat a treia ediţie a „Trofeului micului cititor" ce se acordă în urma unui sondaj de opinie publică în rîndul pionierilor şi şcolarilor, cu privire la producţia editorială a anului anterior, — sondajul referindu-se, de asemenea, la autorii ilustratori şi colecţiile editoriale, considerate de la începutul apariţiei lor.

Festivitatea decernării diplomelor de onoare şi a trofeelor a avut loc în sala din str. Biserica Amzei a Universităţii culturale ştiinţifice din Bucureşti.

Au fost distinşi cu diplome de onoare : **Constantin Chiriţă, Tiberiu Utan, Victor Tulbure, Costache Anton, Virgil Carianopol, Ioan Dan, Francise Munteanu, Radu Theodoru, N. Nobilescu, Gh. Zarafu, Veress Zoltan, Gh. Nica, P. Săvescu, M. Tudoran, I. Olivotto, D. Hincu, Virginia** şi **Teofil Crăciun, Ileana Ceauşu-Pandele, Livia Rusz.**

Cîştigătorii trofeelor au fost : **Nina Cassian, Al. Mitru, Corneliu Leu** şi **Teodor Bogoi, Modest Guţu, N. Barbu, Coca Creţoiu-Şeinescu.** La categoria colecţii editoriale adresate copiilor sau accesibile acestora, trofeele au fost obţinute de Editura Ion Creangă, pentru colecţia „Biblioteca pentru toţi copiii" şi Editura Albatros pentru colecţiile „Cutezătorii" şi „Aventura".

În încheierea festivităţii, au luat cuvîntul : **Al. Mitru, Nicolae Barbu** şi, din partea Editurii Ion Creangă, **Viniciu Gafiţa.**

În secţia de proză a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti

■ Secţia de proză a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti a discutat în şedinţă plenară perspectivele activităţii sale de viitor în lumina documentelor recentei Conferinţe naţionale a scriitorilor.

Din planul de activitate dezbătut rezultă o serie întreagă de acţiuni de larg interes, menite să realizeze legături permanente ale prozatorilor cu colective de oameni ai muncii, să popularizeze cărţile lor de proză şi să organizeze discuţii prin întîlniri cu cititorii, să faciliteze documentări în grupuri, în ţară, în scopul publicării unor volume colective de consemnări monografice despre diverse zone, localităţi sau întreprinderi, etc.

Un punct important al dezbaterilor l-a constituit stabilirea criteriilor de activitate ale cenaclului profesionist de proză, în cadrul căruia şi-au propus să activeze toţi membrii secţiei, pentru a acorda un sprijin calificat, profesionist-scriitoricesc, afirmării unor lucrări de valoare în proza noastră contemporană.

„Revista literar-artistică pentru pionieri şi şcolari"

■ La sediul Muzeului literaturii române s-a desfăşurat o nouă ediţie a revistei literar-artistice pentru pionieri şi elevi.

Conţinutul revistei a fost alcătuit din cele mai izbutite creaţii ale pionierilor bucureşteni pe tema „Patrie şi libertate".

SEMNAL

■ **N. Iorga — PAGINI ALESE DIN INSEMNĂRILE DE CĂLĂTORIE PRIN ARDEAL ŞI BANAT.** Într-o ediţie îngrijită, prefaţată şi cu un tabel cronologic de Lucian Cursaru, colecţia „Biblioteca pentru toţi" publică, selectiv, „ample fragmente din însemnările de călătorie" intitulate **Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească** la 1906 care alături de **România cum era pînă la 1918** (1972, tot în B.P.T.) şi de alte lucrări nereeditate încă, reliefează preocuparea constantă a savantului patriot de a cerceta în toate aspectele străfundurile şi evoluţia fiinţei naţionale. **(Editura Minerva, LXVIII + 258 + 294 p., 10 lei, 32 110 ex.).**

■ **Romulus Rusan — AMERICA OGARULUI CENUŞIU.** Cartea reprezintă memorialul unei călătorii în Statele Unite ale Americii notată în desfăşurarea ei zilnică vreme de mai multe luni. **(Editura Cartea Românească, 370 p., 10,50 lei, 47 870 ex.).**

■ **Dan Grigorescu — LITERATURA AMERICANĂ. DICŢIONAR CRONOLOGIC.** De la origini pînă în zilele noastre, sînt urmărite momentele afirmării conştiinţei literare americane în manifestările semnificative : volume, reviste, reprezentaţii teatrale, ecouri în critica vremii etc. Dicţionarul nu se restrînge numai la literatură, ci menţionează şi un număr important de date din istoria culturii. **(Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 784 p., 33 lei, 23 000 ex.).**

■ **Anton Breitenhofer — PREA TÎRZIU PENTRU MARILENA.** Alcătuind, împreună cu **Am Weltenbuckel** (publicat şi în versiune românească sub titlul **Ciudata prăbuşire**) şi **Der Mädchenmaler (Pictorul de fete)**, un triptic, romanul încununat în 1973 cu premiul Uniunii Scriitorilor este, tradus, după o versiune inedită, de Sevilla Răducanu. **(Editura Cartea Românească, 350 p., 10,50 lei, 18 870 ex.).**

■ **Ion Pop — GRAMATICA TÎRZIE.** Din ultimul volum al poetului şi eseistului clujean (bibliografie : **Propunere pentru o fîntînă** — 1966, **Biata mea cumînţenie** — 1969, **Avangardismul poetic românesc** — 1969, **Poezia unei generaţii** — 1973) citîm poemul **Apoi :** „Cum toate se fac rotunde, ca şi cum / Ape trecînd, le-ar şlefui pe rînd — / Ochi şi genunchi şi umeri, şi capul meu, la fel; / Alb strălucind ca pietrele de riu. // Curînd, curînd, va fi un cer deplin — / Atîtea sfere-n jur, sunînd, sunînd. / O, de-aş putea să scot numai un ţipăt ! / Apoi, să ne învingă paradisul". **(Editura Dacia, 80 p., 5,50 lei, 1 535 ex.).**

■ **Elena Zafira Zanfir — MITANA DIAFANA ŞI RAZA DE SOARE.** Un volum de basme, într-o frumoasă ediţie ilustrată de Wanda Mihuleac, se adaugă cărţilor pentru copii şi tineret datorate autoarei **(Trepte**, versuri — 1960, **Făt-Frumos Luceafăr şi alte povestiri** — 1973 şi romanul **Pentru cine cîntă ciocîrlia** — 1975). **(Editura Ion Creangă, 80 p., 6,25 lei, 37.500 ex.).**

■ **Dragomir Horomnea — CER CUVÎNTUL.** Un roman de debut, sub girul lui Marin Preda : „Dragomir Horomnea e un tînăr debutant, dar cartea sa e matură, plină de fapte şi încărcată de surprize care fac lectura pasionantă. Romanul său e smuls din miezul vieţii noastre contemporane, optimist fără să fie idilic şi fără să evite umbrele care apar adesea în existenţa noastră. [...] Un prozator de viitor". **(Editura Cartea Românească, 222 p., 7,75 lei, 13 370 ex.)**

LECTOR

Romanul actualității

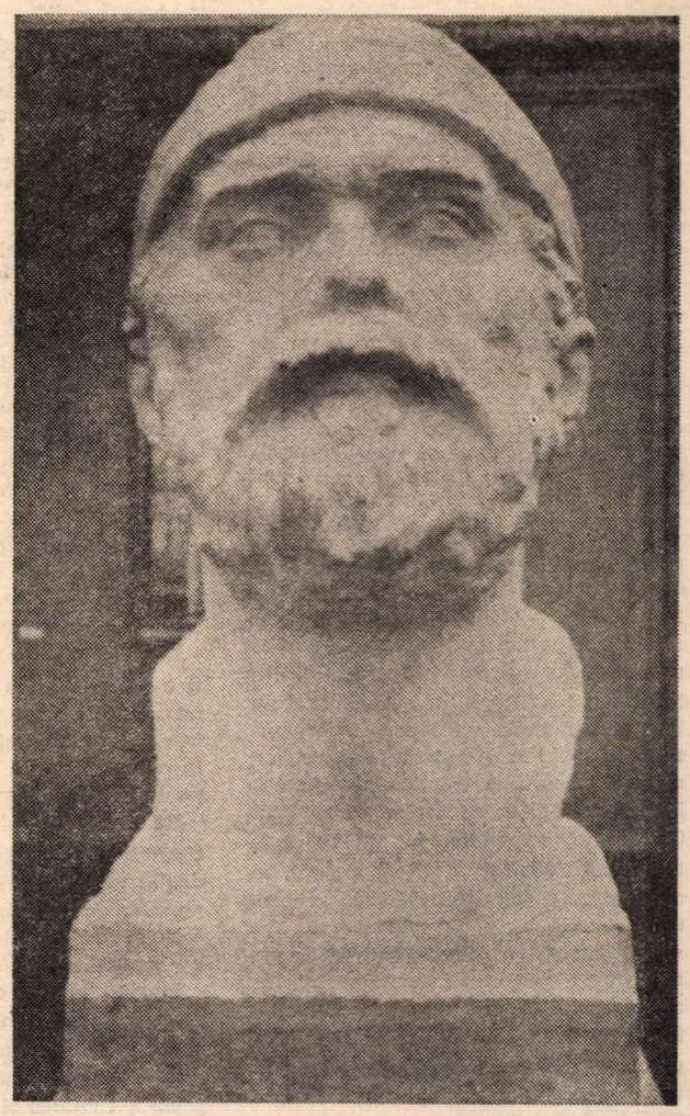

ION JALEA : **Decebal** (Din expoziția retrospectivă deschisă la Sala Dalles)

În numeroasele discuții urmînd Conferinței naționale a scriitorilor s-a remarcat că după lungi și anevoioase căutări, după succese și eșecuri, romanul românesc a intrat în zodia maturității depline, că unele din cărțile apărute în ultimii ani rezistă celor mai severe judecăți critice, că scriitorii și-au redobîndit orgoliul de a fi ei înșiși, supuși doar propriei lor conștiințe, neinhibați de diverse modele autohtone sau străine.

Desigur, nu se poate nega că ecoul multor romane, epuizate din librării în cîteva ore, este foarte puternic și de durată, că în ierarhia preferințelor cititorilor asemenea cărți rivalizează cu cele ale unor scriitori străini de prestigiu. Astfel, ideea că cititorul nostru nu ar fi suficient de matur, că ar alege cu deosebire literatura de consum s-a spulberat definitiv ; el a optat pentru aceasta din urmă numai atunci cînd n-a prea avut de ales decît între ea și romanul roz, didacticist-dogmatic, scris parcă de debili pentru debili. Virajul masiv al cititorului spre romanul românesc contemporan s-a produs abia în clipa în care și acesta a virat, cu hotărîre și curaj, spre adevăr, cînd scriitorii au început să-și înțeleagă menirea, cînd literatura s-a desprins de dogme și rețete, a încetat să mai facă reclama unor produse materiale și psihice greu vandabile.

Așadar, în acest moment fericit, cînd multe romane românești s-au instalat solid în ierarhia preferințelor cititorilor, cînd încrederea și comunicarea între scriitor și cititor este în sfîrșit reală, incontestabilă, am avea oare dreptul să ne considerăm pe deplin mulțumiți ? Este într-adevăr **romanul** nostru în zodia maturității depline ? Sau numai cîteva romane ? Este în afara oricăror îndoieli că maturitatea se apreciază și după tendințele existente, după cantitatea de nou, după diversitatea modalităților de investigare a realităților sociale și psihice, după profunzimea și acuitatea analizei, după „zonele fierbinți" cercetate, după gradul de sincronizare cu alte literaturi, după maturitatea dialogului purtat cu ele. Timpul selecționează cu prioritate vîrfurile, realizările depline, unicatele. Numai că vigoarea unei literaturi, trăinicia și maturitatea ei nu este dată de excepții.

Privite lucrurile prin această prismă, nu mi se pare hazardată afirmația că în acești ultimi ani s-au scris cîteva romane care vor trece proba timpului, care au în ele fărîma necesară de eternitate, cărți care și-ar avea un loc bine definit în orice literatură de mare tradiție, dar că romanul contemporan în general este încă foarte dator prezentului. Și această observație mi se pare cu atît mai justificată, cu cît în ultimii ani au apărut foarte multe cărți de proză iar cei mai mulți prozatori tineri au debutat cu romane. Așadar, romanul a devenit nu numai o modă — sau altfel spus, simbolul maturității literaturii noastre — ci și o obsesie a celor chemați sau nechemați pe aceste „mereu mișcătoare poteci". Dar privind fenomenul cu maximă obiectivitate, sîntem obligați să recunoaștem că prea puține, extrem de puține cărți, încearcă să investigheze prezentul imediat, viața ce se desfășoară sub ochii noștri, dramele și aspirațiile celor lîngă care trăim, problemele atît de complicate de ordin moral, social, politic etc. care se ridică astăzi. Desigur, există o serie de romane de „actualitate", pomenite îndeosebi în momentele de bilanț, romane socotite „de referință", care însă ca mentalitate, gîndire, scriitură etc. aparțin epocii antebelice ; după cum există unii autori care, crezînd că fac servicii prezentului, se pierd în istorie, deformînd declarativ vieți de mari luptători și patrioți care n-au avut vreme să-și teoretizeze faptele din simplul motiv că au trebuit să ne păstreze cu sabia pămîntul, tradițiile și limba.

Există, așadar, un complicat amestec de teme și valori, o gamă largă de preocupări, de succese autentice și mai puțin autentice. Și mai există o nevoie generală de adevăr, dreptate, frumos. Și o serie de drame strict contemporane, o serie de idei stringente, o lume care se desfășoară sub ochii noștri și care parcă nu mai poate aștepta un deceniu sau două ca să putem scrie despre ea. Firește, sîntem obsedați de trecutul imediat și este necesar să nu neglijăm cîștiguri reale dar nici erorile, tocmai ca ele să nu se mai repete. Pentru a cunoaște cu exactitate ora la care ne aflăm este vremea (așa cum sublinia un distins confrate) unor sinteze serioase, a unei analize temeinice a tendințelor din proza noastră. Se simte nevoia nu a unor bilanțuri și clasamente politicoase, care peste cîțiva ani s-ar putea să ne amuze, ci a unor analize profunde, necesare pentru a racorda și mai trainic sensibilitatea noastră la pulsul particular al timpului nostru.

Acest sfîrșit de veac caracterizat prin mari căutări, prin salturi și bulversări spectaculoase, printr-o dureroasă sete de adevăr și dreptate, de nou și de necunoscut, are nevoie de investigatori îndrăzneți, care să-i prindă sensibilitatea inconfundabilă, înălțările și căderile, are nevoie de conștiințe capabile să se opună rudimentarului, subumanului, atunci cînd acesta apare în înfățișarea lui nudă sau pavoazat elegant după ultima modă.

Sînt convins că o analiză serioasă, responsabilă ar ajunge la concluzia că în literatura noastră este încă foarte mult loc pentru romanul filosofic, romanul de idei, romanul care să-și extragă esența din miturile poporului nostru, pentru romanul care să radiografieze complicatul schimb de civilizații în care ne găsim. Poate că acesta ar fi pasul următor atît de necesar. Mai ales că talente extrem de solide există, iar chipul și sensibilitatea oamenilor sînt ceva mai diferite de cum apar ele în multe dintre cărțile pe care le aplaudăm.

Augustin Buzura

Biosfera

Eu uneori în marea cu nordice talazuri
intram, unde mareea zvîrlise pietre roșii
pe franjurate țărmuri. Și-n Sud, sub cer
homeric,
albastru,-n mări cu sarea usturător de
deasă.
Mă legănau sub norii autumnali și negri
torentele-ncruntate. În dulce desfătare,
eu mă lăsam în voia primordialei ape,
mă cufundam cu lumea ce viața o încheagă,
în-nesfîrșit-norodul electricilor pești
și printre cetacee și foci. Un om am fost
ce-n șerpuirile peregrinării sale
se-ntoarse dintre pietre ce talpa i-o răneau
și dintre brușii care-l vătămau
în blînda-mbrățișare a tihnei. Ce frumoase
erau odinioară toate-acestea,
în zorii supli, în incandescența
amiezelor solare, și-n lumina
cea plină de uimirea înaltă-a stelelor.
Ce veșnică părea priveliștea pe care,
cîndva, o botezasem biosferă !

Bolyai

Albaștri
erau ochii lui
János Bolyai. Și albastru
priveau cerul înalt de deasupra
Vienei, de deasupra Evropei.
Fixa oglinda
molcomului Mureș din preajma Tîrgului,
și, din cînd în cînd,
cicorile ce moțăiau pe coasta
colinelor, în luna lui august.
Cu acești ochi
albaștri scruta sistemele
imaginabile doar, ale
geometriei hiperbolice.

Szemlér Ferenc

În românește de
Veronica PORUMBACU

Scriitorul și epoca sa

NATURA relației scriitorului de azi cu epoca sa este complexă. Bilanțul propus de recenta Conferință națională a scriitorilor a oferit numeroase argumente dintre cele mai elocvente în sprijinul ideii că această relație are o dialectică specifică, nutrită de strălucite tradiții și consonantă direcțiilor generale de dezvoltare ale poporului nostru în contemporaneitate.

În importanta cuvîntare pe care a rostit-o la această conferință tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat cu putere acest aspect : „Iată deci că răspunsul la întrebarea pe care am pus-o și acum 12 ani, și în alte împrejurări, nu poate fi decît unul : oamenii de litere, ca fii ai poporului lor, trebuie să exprime preocupările, dorințele, năzuințele de mai bine ale propriei națiuni, să redea, în forme specifice, diverse, măreția epocii în care trăiesc, să înțeleagă și să înfățișeze complexitatea fenomenelor sociale, lupta pentru lichidarea vechiului, pentru afirmarea noului în toate domeniile de activitate". În aceeași cuvîntare secretarul general al partidului i-a felicitat pe scriitorii care au abordat cu îndrăzneală problemele contemporaneității, aducînd o prețioasă precizare cu privire la statutul estetic al operelor literare : „Iată de ce doresc, cu prilejul Conferinței naționale, să adresez cele mai calde felicitări scriitorilor care au abordat cu curaj și îndrăzneală problemele complexe ale dezvoltării societății noastre, și să vă urez tuturor să acționați cu și mai multă fermitate și îndrăzneală — nu mă refer la latura estetică, aceasta este o problemă a fiecăruia — pentru a făuri opere tot mai valoroase, demne de epoca pe care o trăim, să participați tot mai activ la marețele transformări care au loc în România".

Relația scriitorului cu epoca sa în felul acesta trebuie înțeleasă. Este o relație întemeiată pe o adecvare profundă la sensurile majore ale dezvoltării națiunii socialiste și ale evoluției poporului nostru, o relație care include intuirea sensurilor caracteristice evoluției societății noastre socialiste. A fi legat de epoca în care trăiești nu înseamnă, deci, a însuma texte legate mecanic de anumite episoade din evoluția societății. Marea literatură intuiește căile ulterioare de evoluție ale evenimentelor, în anumite cazuri le stimulează chiar. Scriitorul legat de epoca sa nu produce scrieri succesive anumitor realizări sau evenimente concrete (această ipostază fiind parțial justificată în cazul reporterilor). El înțelege spiritul epocii pe care o trăiește, meditează la căile ulterioare de dezvoltare ale societății, la modul în care conștiința omului de lîngă el se va perfecționa, la căile pe care această perfecționare va păși, la mijloacele prin care ea poate fi stimulată.

Relația scriitorului cu epoca sa poate fi caracterizată ca atitudine de permanentă preocupare pentru destinele patriei și ale poporului, pentru modurile în care conștiința omului contemporan poate fi elevată.

Realizările de vîrf ale prozei noastre contemporane sînt grăitoare pentru modurile în care scriitorii au înțeles imperativele superioare ale epocii și s-au subsumat eforturilor care animă întregul nostru popor.

Marin Preda a creat romane cu eroi problematici. Morala adîncă a acestor romane este ideea că numai pe calea unei meditații mature se poate perfecționa activitatea și viața umană. Mesajul lor umanist este constituit, în primul rînd, din îndemnuri la reflecție, la trăire pusă sub semnul unei permanente raportări la idealuri.

Remarcabile sînt, din punctul acesta de vedere, și romanele lui Alexandru Ivasiuc. Personajele lor se aseamănă cu cele ale lui Marin Preda prin faptul că sînt conștiințe-oglinzi în care epoca se reflectă cu toate frămîntările ei. Scrierile autorului **Păsărilor** sînt îndemnuri la responsabilitate, la trăire raportată la sensurile majore ale epocii. Individul nu poate exista în afara societății, temeiul existenței sale este tocmai modul în care se raportează la viața societății — în afirmarea acestor adevăruri se află interesul principal al romanelor acestui prozator.

De o cu totul altă manieră, dar la fel de semnificative sînt romanele lui Zaharia Stancu, construcții narative ceritoare prin optimismul lor funciar, prin modul în care reușesc să inculce cititorului o imagine stenică a vieții și o încredere în resursele infinite ale omului, în destinele sale.

Relația scriitorului cu epoca sa este, în același timp, aspirație și realizare. Aspirație, fiindcă mărturiile și intervențiile publicistice ale scriitorilor români de azi o statuează ; realizare, pentru că scrierile de valoare ale literaturii noastre de azi depun mărturie asupra modului în care deziderateie mari ale poporului nostru prind contur artistic prin intermediul literaturii.

Voicu Bugariu

FRIEDRICH BÖMCHES : **Legendă maramureșană** (Din expoziția retrospectivă deschisă la Sala Dalles)

Munca și pasiunile

„ÎN FRANȚA există poate cincizeci de mii de femei care, prin averea pe care o au, sînt scutite de orice muncă. **Dar fără muncă nu există fericire.** (Pasiunile obligă și ele la munci, și încă la munci foarte grele, care folosesc toată activitatea sufletului)" — scria Stendhal acum o sută cincizeci de ani, adăugînd ceva mai departe : „e cu neputință să admitem că o femeie care își are trăsura ei muncește atunci cînd face o broderie sau un gobelin. În afară de cîteva slabe licăriri ale vanității, e imposibil ca ea să aibă vreun interes pentru ceea ce face ; ea nu muncește. **Deci, fericirea ei e grav compromisă".** (subl. n.)

Ce altă concluzie esențială putem trage din analiza textului de mai sus în afara aceleia că opinia scriitorului autentic în privința raportului dintre muncă și fericire a fost **întotdeauna** aceeași ? Și ce altă preocupare, mai însemnată, mai demnă și mai nobilă, poate avea un scriitor decît să încerce să definească, prin mijloacele artei sale, fericirea ?

Curios și demn de învățăminte ar trebui să ni se pară așadar faptul că un scriitor de astăzi ar fi desigur, pentru unii, suspect de patetism, dacă ar formula atît de simplu, fără nuanțe : fără muncă nu există fericire. Mă și întrebam ce ar fi dacă aș transcrie cuvintele lui Stendhal, cu cîteva modificări superficiale, foarte puține, fără a apela la protecția de granit a autorului lor — cîți ar strîmba din nas, considerînd că, iată, din nou, în mod didacticist, un scriitor contemporan notează, fără jenă, un argument... discutabil, în favoarea „reflectării" literare a universului muncii. Dar și pasiunea **obligă** la munci foarte grele. Dragostea, de exemplu. Să însemne aceasta că acei care își cheltuiesc energia sufletească într-o mare iubire ar putea fi scutiți, în fața unei instanțe morale, de muncă, spre a trăi cu adevărat ? Nu e posibilă această alternativă. A nu avea interes pentru ceea ce faci, a nu munci deci, nu înseamnă altceva decît a accepta că fericirea îți este compromisă, și încă **grav.** Idee pe care de altfel Stendhal însuși o expune în amănunțime, explicînd din ce pricini lipsa realei **osteneli** o face pe o femeie atît de plicticoasă, cît și foarte dornică „să iasă seara în lume, după senzații ceva mai vii", o plasează prin urmare în afara pasiunii, a iubirii.

Acesta ar fi principiul, un principiu inflexibil. Scriitorul se simte dator să-l cerceteze în feluritele lui manifestări, în acele conjuncturi care par a-i netezi severitatea, reamintind cititorului său, direct ori indirect, după caz, că în această privință nimic nu poate și nu va putea fi nicicînd schimbat. Ce cîmp imens de cercetare literară, ce abisuri sufletești deschide banala, parcă, observație privind „interesul pentru ceea ce faci". O infinită ramificație de relații umane, referitoare la individ, familie, grup, societate, se țese însă în jurul acestei păreri de bun simț, prea bătătorită parcă spre a mai merita osteneala de a te preocupa de semnificațiile ei. De cîte ori, sătul de o iritantă relație de muncă, de un crispant raport de subordonare, un anume personaj se simte îndemnat să creadă că, în general, fără muncă, existența i-ar fi mai fericită ! Nobila misiune a scriitorului este de a fi alături de acest personaj, în împrejurările dificile pe care el le traversează și care implică riscul de a-l traumatiza, de a-l susține, de a-l împiedica să uite că „fără muncă nu există fericire".

Într-un roman la care scriu, încerc să înțeleg, desigur fără deșarta vanitate de a crede că sînt primul ori ultimul care o fac, prin ce mecanism sufletesc o eroare în domeniul muncii utile celorlalți se poate răsfrînge dureros, paralizant chiar, în domeniul gingaș al sentimentului de dragoste, aparent dezlegat de cel dintîi, considerat uneori „un refugiu". Acceptînd chiar că este un refugiu, înseamnă că îl putem vedea lipsit de relații cu restul lumii căreia de drept îi aparține, care îl determină în chip decisiv ? Ca romancier realist, dornic să afle, să înțeleagă și, pe cît îl ajută puterile minții și sufletului, să nu ascundă adevărul, cred că acesta e drumul pe care mă pot situa, mai aproape de cititorul presupus, manifestînd adică un acut „interes pentru ceea ce fac". Societatea noastră are toate motivele să militeze pentru un asemenea principiu, căci ea afirmă programatic credința în fericirea membrilor săi. Din acest punct de vedere, avem o situație privilegiată, dar este un privilegiu ce ne „obligă la munci foarte grele, care folosesc toată activitatea sufletului".

Virgil Duda

Semnificații majore

MUNCA, activitatea de creație, valorile morale individuale fundamentate de ea, precum și acelea, rezultante, sociale, observate și comentate de cercetătorii și filosofii civilizațiilor, ocupă astăzi mai mult ca oricînd centrul preocupărilor culturale înțelese în sens larg. Pe măsură ce accesul la o viață intelectuală, imperativ al vieții moderne, se lărgește, fiecare cetățean al lumii are prilejul — și dreptul — de a gîndi asupra sensului pe care l-a avut în trecut și îl are azi munca în procesul de cristalizare a esenței umane. Totodată, în cadrul aceleiași democratizări culturale, înfățișarea activității intelectuale, a creației culturale contemporane apare altfel decît în trecut. Progresia cantitativă a preocupărilor generate de răspîndirea activității intelectuale în masă presupune descoperirea unor noutăți psihologice cu semnificație sociologică ; iar pentru literatul contemporan, deschiderea unui larg cîmp de valori artistice încă inedite. Condiționarea psihicului uman de către muncă este o evidență pe care nu o mai poate ocoli nimeni. Ce știe cineva care nu știe decît ce este ne-munca ? — am putea întreba speculativ. Într-adevăr, cum să vorbești coerent despre iubire, bunătate, aspirații, despre reversul lor sau despre orice altă însușire umană fără a le raporta, într-o formă sau alta, la creație, la muncă ?

Literatura, activitate umanistă prin excelență, preocupată nu numai de inventarierea conținutului afectiv, individual și comun al vieții contemporane, ci și de transferarea acestui inventar în tezaur, în valori echivalente exemplarității individuale și sociale, resimte din plin aceste modificări. Desfășurată sub un semn aparent informal — setea de știri fiind încă preponderentă în psihicul cititorului —, activitatea literară își caută și își găsește permanent formele cele mai sigure de pătrundere în rîndul valorilor active ale contemporaneității. Specificul activității literare este, în ciuda numărului destul de mare de veleitari, crearea unor unicate cu sens de sumă și reprezentativitate. Astfel încît, deși scurgerea timpului amenință cu pieirea multe dintre datele civilizației unui timp ori altul, operele artistice pot rezista coroziunii și transformărilor generale, pot rezista chiar mutațiilor psihologice determinate de mutațiile economice și sociale, continuînd să iradieze frumusețe și exemplaritate umană peste ani, secole și milenii.

Este imposibil, așadar, să găsești semnificațiile majore ale vieții contemporane — devenite, mîine, istorie — și să le înalți rangul prin potențare estetică, dacă nu ții seama de una dintre componentele structurale cele mai puternice, mute și active, care duce spre viitor, dacă nu ții seama de ponderea crescîndă a muncii în formarea substanței afective și intelectuale a omului contemporan.

Munca și atributele psihologice create de ea sînt într-atît de implicate în existența fiecărui cetățean al lumii, sau, altfel spus, în existența umanității, încît orice act literar artistic este, prin consecință, o consfințire și celebrare a procesului superior de în-făptuire a făpturii umane.

Alexandru Papilian

Romanul unui mediu social

ROMANUL românesc de astăzi și-a descoperit temele pe măsură ce istoria, evenimentele cruciale din existența națiunii noastre i-o reclamau. Vîrsta istoriei este în mare parte și vîrsta romanului românesc. Retrăim experiența istoriei din experiența romanului. Este un mod efectiv, fecund, de durată, de a întreține tinerețea fenomenului romanesc. Există o relație între temele romanului de azi și temele evenimentelor sociale și politice Există, nici vorbă, o fascinație pentru istoria concretă, trăită, verificată. Romanul modern își extrage substanța din eveniment, din ceea ce a fost istorie, experiență directă, consumată. Nivelul de autenticitate a romanului este în raport direct cu viața trăită, cu istoria asumată. Să recunoaștem că istoria românească este deschisă oricărui tip de roman, cînd vine vorba de traducerea semnificațiilor ei fundamentale, unice. Înțelegem cu mult mai bine, și la un nivel de profunzime și de realism excepționale, epoca dramatică a dictaturii fasciste din **Delirul** lui Marin Preda. Fenomenul nu poate fi trecut cu vederea, căci el este specific romanului modern de azi, care și-a făcut din realismul estetic o cucerire fundamentală. Raportul dintre conștiința istoriei și conștiința romancierului este sincronic, creează o realitate în ale cărei imagini de sinteză descoperim ideea de sacrificiu, de tranșantă opțiune politică, de recunoaștere curajoasă și pînă la capăt a adevărului. **Delirul** este romanul care și-a făcut din istorie nu numai un aliat în sensul refuzului unor erori politice în favoarea instaurării unei noi realități dar și un spațiu al existenței sale epice, durabile. Istoria românească este retrăită și repovestită nu numai ca un teritoriu al unor evenimente tragice, ci și ca un posibil „model", ca o posibilă „filosofie".

Conștiința romanului ca gen care aspiră spre ideea de totalitate a existenței morale și sociale, ca formă superioară de artă narativă, capabilă să ducă la un proces deschis de sincronizare cu noile tehnici narative, a impus romancierului și o privire mai insistentă asupra unor medii sociale insuficient explorate. Fenomenul se justifică prin vocația scriitorului român pentru o artă epică realistă. Romanul satului interbelic sau al celui de astăzi, cu noile lui metamorfoze sociale **(Morometii, Setea, Cordovanii, Casa, Niște țărani** ș.a.) a dezvăluit identitatea țăranului și satului românesc. Romanul satului și-a consolidat în timp o poziție de întîietate, de competiție valorică. Se pare că ideea de a scrie mai întîi de toate despre țărani. despre viața satului, a „prins", fiindcă nu a rezistat tentației multor romancieri. Temele nu condiționează însă valoarea. Se cunosc eșecurile pe aceeași temă. Romanul lui Cezar Petrescu, **1907** nu a reușit să „anuleze" **Răscoala** lui Liviu Rebreanu.

ROMANUL citadin nu a întîrziat nici el să-și cucerească un loc binemeritat în literatura românească actuală, iar dacă mai există o „concurență" cu cel rural, ea ține mai mult de firesc, de inevitabil. Nu facem nici o discriminare între romanul rural și romanul urban, căci orice roman adevărat, indiferent de temă, se impune, există prin valoarea sa. Ne punem însă o întrebare : ce se petrece astăzi cu romanul mediului muncitoresc ? Cum răspunde el evenimentului concret istoric de azi ? Temele lumii muncitorești să fie mai puțin interesante, mai puțin captivante decît cele din mediul rural ? Romanul lumii industriale are la noi o tradiție care nu poate fi nicidecum ignorată. Mediul muncitoresc nu a rămas indiferent romancierilor, dar discutabilă rămîne perspectiva înțelegerii și interpretării acestei lumi. Există în literatura primilor ani de la revoluție un tip de muncitor închis într-o schemă dinainte construită. Verosimilitatea lui estetică era astfel de la început compromisă. **Oțel și piine** (1952) de Ion Călugăru rata o temă și repede s-a văzut în acest roman un eșec. Totul se reducea la o formulă epică în care viața era trădată în numele unor clișee, al eroilor „pozitivi" și „negativi" pe care „mutația valorilor estetice", în sens lovinescian, i-a îngropat de mult în arhivele erorilor prolecultiste. Intervalul dintre acest roman și **Catedrala** lui Virgil Duda, ca să ne referim la un adevărat roman al uzinei moderne, ni se pare a fi și intervalul de meditație și de creație dintre romanul mediului muncitoresc descris superficial, fără aderențe la realism și la problemele majore ale epocii, și cel de azi, cu deschidere spre modern, înțelegere superioară a vieții. În această perioadă de timp apare **Groapa** lui Eugen Barbu, care este o excelentă radiografie morală și socială, cu destine memorabile, a mediului de periferie. **Facerea lumii** vine să ne încredințeze că lumea muncitorească are în Eugen Barbu un interpret de mare clasă. O nouă perspectivă a romanului muncitoresc creează Marin Preda cu **Risipitorii** și **Intrusul**, Constantin Chiriță cu **Întîlnirea** (două volume), **Oțelul**, Alexandru Ivasiuc cu **Păsările**, Nicolae Țic cu **Navetiștii** ș.a. Maturizarea acestui tip de roman a fost posibilă datorită noilor structuri sociale și noului mediu creat.

Astăzi romanul mediului muncitoresc are șansa de a-și forma un nou statut, căci realitatea socială care se cere tradusă estetic are o nouă semnificație, și o mai mare complexitate. Uzina, șantierul, mina sînt capabile, ca și satul românesc, de a oferi teme și idei, drame și conflicte. Esențial ni se pare însă un fenomen : romanul mediului muncitoresc, ca să fie la înălțimea realității sociale și politice pe care o înfățișează, trebuie să fie creat din perspectiva actualității. Romancierul are acum în față o realitate care refuză să fie supusă unui tratament superficial. Muncitorul de astăzi nu are aceeași identitate cu cel din romanele de acum un sfert de veac. Structura sa morală și socială, ideologică și politică a dobîndit noi dimensiuni. Maturizarea lui trebuie urmărită în toate compartimentele. Nu avem pînă la această oră marele roman al **naționalizării.** Aceasta temă merita toată atenția din partea romancierilor noștri. Nu s-a scris încă romanul procesului de integrare a tineretului rural în marile orașe, șantiere. Ce mutații fundamentale s-au petrecut în conștiința acestor tineri ? Care au fost fazele procesului real de adaptare ? Nu avem încă romanul formării noului muncitor, care, trăind în alte condiții istorice, gîndește altfel lumea, duce o viață ce merită să fie descrisă și analizată cu mijloacele prozei moderne.

Romanul mediului muncitoresc de azi va fi un roman al conștiinței ; un roman realist al unei clase sociale extraordinare din toate punctele de vedere.

Zaharia Sângeorzan

CONSTANTIN PILIUȚĂ : **Ghitara**
(Din expoziția **8 pictori contemporani** — holul Teatrului Național)

Seceriș

În grîul ce se pîrguie în vară
și verdea catedrală își asfinte,
îmi locuiește-un ochi luînd aminte
la jertfă și trufie și ocară.

Intrînd în el, popoarele de spice
sînt frații tăi ce știu vorbi cu morții,
înfățișări de-amoruri să-ți ridice,
carnea lăcustei și asprimea sorții.

Cu ascuțișul sabiei în mînă
să-l iei în stăpînire te vei bate,
prin graiul sfînt ce-asudă în țărînă
evlavii vechi și nouă bunătate.

Și va ieși dreptatea s-o măsoare
bătrînul jude: văzul în durere,
cu cea mai pură rouă curgătoare
în ceața însorită în mistere.

Eu curățit de sînge și robie
mă-ntorc cu-a vieții sărăcită parte
în asfințitul ca o rană vie,
orbit pe jumătate, în nemoarte.

Doar păsările cerului flămînde
din amorțeala inimii mănîncă
sămînța ce de larvă se ascunde
în lacrima din candela adîncă.

Horia Zilieru

Cîteva observații despre stil

PE UNII SCRIITORI „stilul" îi îndepărtează, pe alții îi apropie de natura lucrurilor. Îi îndepărtează pe acei care ajung la el printr-o exagerare (sau insuficiență) livrescă ; îi apropie pe cei care văd în el posibilitatea de a introduce în aceeași frază și în aceeași carte două sensuri în aparență contradictorii : sensul naturii și sensul culturii.

Este clar că „orice scriitor are stil" ; depinde cît semnifică el. Rebreanu bine-înțeles că are stil, dar proza lui îl realizează în totalitate ca o geometrie de ansamblu. Fraza pare că participă într-o totală dependență la mișcarea întregului. I. L. Caragiale nu are mai puțin stil decît Mateiu (adică limbajul lui nu semnifică mai puțin), numai că la el naturaleța perfectă, aproape obiectivă, pare a exclude de intervenția subiectului. La Mateiu, cuvîntul, sintagma simulează independența față de ansamblu. O simulează și, deseori, o și cîștigă. Din momentul acela stilul apare ca „aberație". Prozatori contemporani importanți fac alergie la proza metaforică din această pricină. Metafora este prin definiție o formă de libertate. Cînd prozatorul este atras prea mult de această formă la nivelul frazei, o pierde din vedere la nivelul cărții. Asta nu înseamnă că scriitorul respectiv nu va avea stil : va avea stil, dar unul... mai puțin pregnant.

Ștefan Bănulescu, de exemplu, pledează pentru „stilul normal" din aceeași prudență față de amănuntul lingvistic. El obține stilul prin asceză, prin renunțare. Prima variantă a textului este totdeauna mai voluminoasă. Din această materie se exclud, treptat, părți care constring spiritul pînă se ajunge la un echilibru. Relația dintre autor și stilul său este o analogie a relației dintre același autor și modul său de a trăi cultura. Un stil care se naște cu deosebire la nivelul fragmentului, al amănuntului aduce resursele unei culturi fragmentare. Cei obișnuiți cu universaliile tînjesc să aducă stilul la măsura întregului.

PROZA modernă, ca și poezia, intersectează limbajul în zonele în care acesta e mai viu, nestatornic, plin de vigoarea unui prezent încă neterminat. Limbajul are o comportare activă și proza (poezia) este contemporană sieși cînd îl prinde în mișcare, cînd participă, în felul ei propriu, la mișcarea lui.

Prozatorul român a trebuit să aibă o atitudine specială față de limbă. Limba a conținut și conține o mentalitate istorică. Creangă, Sadoveanu au folosit limba vorbită și auzită în copilărie. La fel se întîmplă, în parte, cu Slavici, cu Zaharia Stancu, cu Marin Preda. Structurile stilistice active sînt în primul rînd acelea formate în copilărie, de aici, în subtextul cărților lor, o anume „căutare a timpului pierdut". Scriitorul contemporan intră în competiție cu limbajul. Sadoveanu se simte bine în istoria mai veche, unde limba hălăduia sedimentată în straturi cronicărești. În accepția sadoveniană, stilul este posibil mai ales în zonele lingvistice cuprinse de istorie — el fiind mai aproape de sensul diacronic decît de cel sincronic al mișcării unei limbi. Mateiu Caragiale „are stil" din această cauză. Rebreanu „nu are stil" pentru că a intrat în competiție cu limbajul. Limba lui (cea din marile romane) este obiectivă, sincronică, nu are în ea nimic arheologic.

SĂ ne întoarcem la două exemple ilustre : Marele și Micul Caragiale. În fiecare scriitor român „se ceartă" cei doi Caragiale. Literatura Marelui Caragiale este mai apropiată de natură ; literatura Micului Caragiale este mai apropiată de cultură. A primului e mai apropiată de natura culturii ; a celui de al doilea de cultura culturii A primului este un gest deschis ; a celui de-al doilea se închide în sine ca orice tautologie. Primul are urmași ; al doilea este steril. Caragiale disprețuia metaforismul, el avea obiectivitatea naturii ; Micul Caragiale se desfășoară liric, el are subiectivitatea culturii. Primul nu poate să scrie dacă se izolează de ceilalți ; al doilea scrie pentru că este un izolat. Cărțile primului exprimă mai ales o societate ; cartea celui de-al doilea, mai ales un individ sau un grup restrîns de indivizi. Primul e generos, îi vede pe ceilalți ; al doilea e narcisic, se vede pe el însuși. Literatura primului este o literatură în acțiune ; a celui de-al doilea preferă un timp deja consumat, în care însul contemplativ se poate instala. Pentru primul, limbajul e omul ; pentru cel de-al doilea, stilul mumifică omul, păstrîndu-l în viziunea unei morți confortabile. Pentru primul, viața este o literatură posibilă ; pentru cel de-al doilea, literatura rămîne singura viață posibilă. Am exagerat cu bună știință pentru a evidenția niște antinomii. Esențial este că cei doi Caragiale lucrează în sufletul oricărui scriitor autentic. După cum învinge temporar unul sau altul, paginile ies mai „cu viață" sau mai „cu stil".

George Alboiu

Toma George Maiorescu

Priveliştea lucrurilor

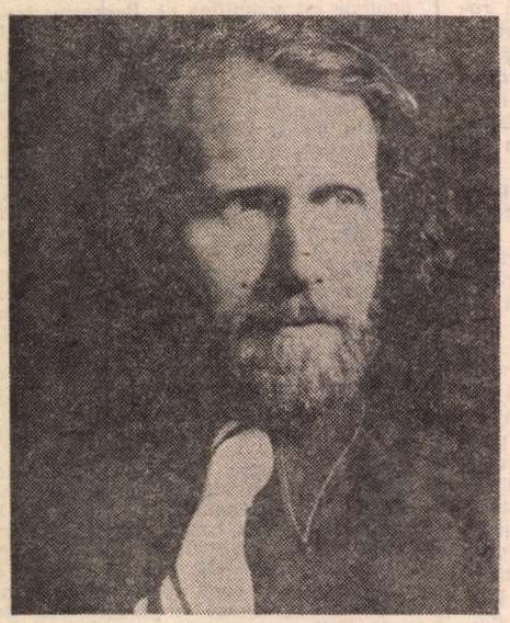

Am citit istoria nordului vibrînd în mare
şi-a sudului iradiind din nisipuri
am fost pe Acoperişul lumii
căutînd rădăcina vieţii
şi am jucat în ţipătul simţurilor
dansul cocoşului cu gîtul tăiat
m-am oprit lîngă Piatra de la Rosetta
şi m-am gîndit la civilizaţiile încă
dormind sub lespezi nedescifrate
am zburat în acel vis suprarealist
avion de piatră numit Brasilia
am privit radiografia mumiei lui
Amenophess
şi mi-a părut rău că a fost dezbrăcată de
taină
am rătăcit cu Maria de Jesus prin favele
şi am băut ceai de mentă la contrabandiştii
din Zocco
am gonit cu lasso-ul după cai sălbatici
în pampa argentineană
şi am călărit fără şa pe iepe chirghize
am ascultat orga mestecenilor
la Cercul Polar
mişcarea dunelor de nisip în Caracum
furtunile echinoxului de toamnă
şi talanga păşunilor strălucind de rouă
mi-am aplecat urechea la şuerul
morilor de vînt
şi clipocitul vîslelor pe canale de poldere
la maceraţia secretă a buştenilor
în marile fabrici de celuloză
la scrîşnetul de chei
desferecînd porţi de oraşe
(n-au răsunat niciodată trompeţii la sosirea
mea
niciodată halebardierii n-au dat onorul
nicăieri
nu s-au schimbat gărzi
cu blană de urs pe frunte
dar am fost primit pretutindeni
cu respectul cuvenit ambasadorilor
pentru că poeţii sînt profeţi şi soli
ai bunei înţelegeri)
şi-am ascultat pretutindeni
cum încolţeşte grîul în pămînt
şi-am văzut oameni
căutînd Fericirea.

M-am oprit lîngă marile fluvii
ale Siberiei
şi stranii castele reflectînd în lacuri
donjoane şi turnuri
în pădurile de catarge ale porturilor
în bordeluri căptuşite cu oglinzi
şi chipuri ascunse după farduri
în atelierul lui Rubens
la sarcofagul cu vînătoarea de ghepard
a lui Alexandru cel Mare
la botinele care au răscolit colbul lumii
şi cizmele de uriaş ale lui Petru cel Mare
în Sahara cu un prieten
am sădit păduri pe dune fără apă
Am văzut aurora boreală
desprinzîndu-se din cenuşa cerului
ca să dizolve lumina
şi becurile colorate ale cabaretelor
culoarea bizară a curcubeului de noapte
orgia reclamelor din Soho
şi ireale umbre pe zăpezi
leul cu cap de om din Sakkara
Cristul de piatră de pe Corcovado
şi metopele Parthenonului la British
Am văzut Troia unde o femeie
a fost schimbată pe-un ev
şi femei cu pumnii strînşi
schimbînd un ev la Porto
picturile lui Picasso
şi cerbul roşu din caverne
craniul aztec din cristal de stîncă
de 5000 de ani
manuscrisele lui Shakespeare
şi testamentul lui Einstein
Am văzut măşti de carnaval, carnagii,
grifoni, procesiuni, procese,
ordinatoare, ordonanţe,
gliptică sumeriană, algoritmii, alge, icari,
icoane,
jazbanduri epileptice,
magnolii, magnaţi, corale,
corali, autostrăzi suspendate,
autodafeuri,
sfeşnice, zgîrie-nori, cîrja Profetului, lei
înaripaţi,
simplu lei, lebede, lalele, estacade, ciubuce,
centrale
atomice, roboţi, rezervoare de gaz, pocale,
petrodolari,
temple, templieri, monumente non-figurative,
morene, mori de vînt, bibilici,
biblii mai vechi şi mai noi,
bibelouri de Saxa, stăvilare, sumacuri, garaje,
garoafe, super-stari,
super-profeţi, super-detergenţi, fiorduri,
fiare, terminale, lagune,
lagăre, aşchia din Cruce, containere,
contencioase, corbii din Turnul
Londrei, radar, radiografii de mumii,
bidonviluri, arce peste Bosfor, arca lui Noe,
farfurii
japoneze, farfurii zburătoare, farfurii de
Sèvres, farfarale,
zidurile Babilonului, zidurile Bizanţului,
zidurile Kremlinului,
zidurile Marelui Zid, ziduri de ziduri,
garduri, cortine,
graniţi, ţarcuri, interdicţii, borne, pietre de
hotar, ură, segregaţie, ziduri pur şi simplu,
ziduri
şi coloane de oameni trecînd sub discul
Soarelui
cu tîrnăcoape pe umăr

Efemeride scurte bătăi de aripă
şi rîul de nisip curgînd nesfîrşit în clepsidra
istoriei
mirajul clipei
şi-oglinzile de apă ale eternităţii
toate se amestecă
toate curg împreună
în marea răscumpărare :
Viaţa

Priveliştea lucrurilor
Năruiri şi înălţări de ziduri
Viaţa nu poate fi o arenă
cu sectoare rezervate ca pe-un stadion cu
gladiatori
Aici, victime cîntînd imnuri de slavă
Aici, fiare înfometate aşteptîndu-şi ospăţul
Şi-aici tribune cu spectatori
Viaţa nu-i o sală de concert
cu instrumente muzicale împărţite pe
partituri
aşteptînd tăcerea celorlalte
să atace
Ci devenirea continuă a sunetelor
în care toate se înlănţuie,
se resping
se sfîşie
se îmbrăţişează
răcnetul spaimei de moarte şi imnul de slavă
profunzimile orgii şi urletul fiarelor,
tremurul violei
şi tunetul aplauzelor
toate
se completează
în contînua devenire a contrariilor
cînd unul trece în altul
şi toate împreună
în năruiri de ziduri
în nesfîrşita priveliştе a lucrurilor

Oceanul vieţii
Mişcare perpetuă
Navigăm
printre ascuţiţii colţi ai Caribdei şi Scyllei
printre sunetele de argint
ale harpelor de sirene
prin ceaţa zidurilor de fum
prin apa tulbure a istoriei contemporane

Pe prova
mascota noastră
un bizar galion.
Cineva a copiat
Sclavul lui Michelangelo
Opintire
din marmoră —
Vîntul advers
îi loveşte pieptul
vîjîind ca un supersonic
Şi dacă-ar izbucni din materie ?
Ce-ar mai rămîne ?
Avînt ?
Impuls iniţial ?

Etrava sparge valurile
Navigăm
Steaua Nordului — călăuză.

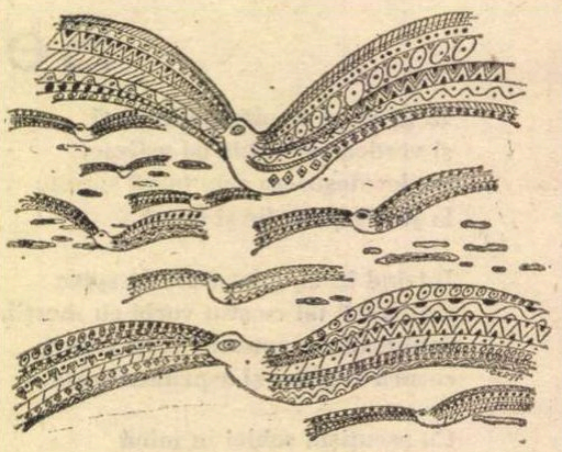

Desen de Kira Cristinel Popescu

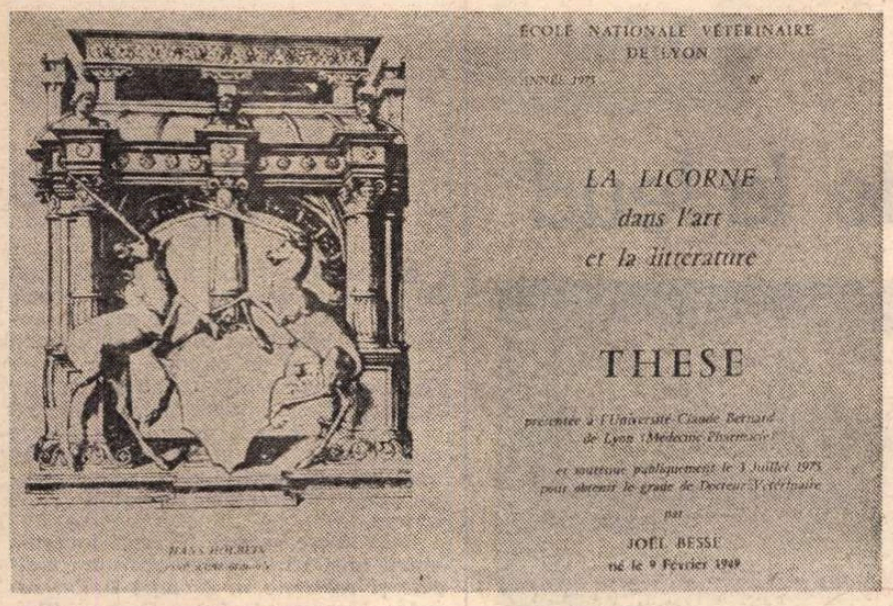

Inorogul în artă şi literatură

CINE şi-ar putea închipui că fabulosul cal, cu corn în frunte, cîntat de poeţi şi cu deosebire, la noi, de poetul **Mirabilei seminţe (Metafora inorogului în poezia lui Lucian Blaga**, de subscrisul, în „România literară" de la 31 august 1972), ar putea face obiectul unei teze de doctorat la o facultate de Medicină veterinară ? Dar ce nu este posibil, acolo unde-i bunăvoinţă ? Proba palpabilă, — şi cu cîtă plăcere, pe hîrtie cretată, — este exemplarul recent intrat în Biblioteca Academiei R. S. România, chiar cu acest titlu, în limba franceză. Îl tălmăcim **in extenso :** Şcoala naţională veterinară / din Lyon / Anul 1975, No 52 / Inorogul / în artă / şi literatură / Teză / prezentată la Universitatea Claude Bernard / din Lyon (Medicină-Farmacie) / şi susţinută public la 3 iulie 1975 / pentru a obţine gradul de Doctor Veterinar / de / Joël Besse / născut la 9 februarie 1949. Din juriu au făcut parte profesorii Bertoye, prezidentul juriului, Froget, directorul Şcolii Naţionale Veterinare din Lyon, conducătorul ştiinţific al tezei, şi Cottereau, de la aceeaşi şcoală. Conform unei uzanţe occidentale generale, „Universitatea Claude-Bernard (Medicină-Farmacie) din Lyon şi Şcoala Naţională Veterinară din Lyon declară că opiniile emise în dizertaţiile ce le sînt prezentate trebuie să fie considerate ca proprii autorilor lor şi că ele nu înţeleg nici a le aproba, nici a le dezaproba (în text : **ni approbation, ni improbation)**".

O impresionantă bibliografie, de 41 de lucrări, în limbile franceză, germană şi engleză, atestă documentarea bogată a candidatului la doctorat, în domenii atît de variate ca literatura, arta, religia, mitologia, heraldica şi arheologia.

Recapitulativ, voi menţiona că în Biblie, inorogul este rinocerul, socotit ca animal impur şi primejdios, printre cele de spaima cărora grăieşte invocarea divinităţii în cîte un psalm. Acelaşi pare a fi şi sensul din vechile **Bestiarii** ale Evului mediu, respectiv la noi **Fiziologul,** cunoscut atît prin **Învăţăturile lui Neagoe,** cît şi prin **Istoria ieroglifică** a lui Dimitrie Cantemir. Dintre moderni, Mihail Sadoveanu a văzut şi el în inorog bestia înspăimîntătoare şi cu mult înainte de Eugen Ionescu s-a folosit de metafora inorogului ca să-şi mărturisească, la „catastiful păcatelor" din **Anii de ucenicie** (1945), trezirea mîniei şi consecinţele ei reprobabile. Dimpotrivă, lirica noastră contemporană, pe urmele poetului-lebădă, al „necuvîntului", vede în inorog, alba întrupare cavalină, cu corn în frunte, personificînd puritatea şi aspiraţia către absolut, către „inefabil".

În ilustraţia textului din teza lyoneză, remarcăm o încercare de stemă a lui Hans Holbein, susţinută de picioarele dinainte, înalte şi subţiri, a doi inorogi cabraţi ; fundalul reprezintă faţada unei case cu colonade, în stil antic, barochizant. Stema e înfăţişată goală, în contururi curbe, ca — ierte-mi-se comparaţia trivială, — o piele de pantofărie subţire. Calul din stînga, cu capul întors în aceeaşi direcţie, cu botul deschis şi nările fremătătoare, pare a necheza. Este simbolul purităţii, unit cu acela al vitejiei, al chemării la luptă. Se vede că proiectul de stemă era destinat unui om de arme, unui ostaş din aristocraţie, mare castelan, cu vederi umaniste.

ÎN PRIMUL capitol, cu titlul „Cine e ea ? (în franceză, «la licorne» e de genul feminin, n.n.). De unde vine ?", ne întîmpină această sincopată propoziţie :

„Din noaptea timpurilor şi de pretutindeni totodată".

Studiosul cercetător menţionează că primul care a descris inorogul a fost, în antichitatea greacă, Ctesias, istoric şi medic al regilor persani din veacul al V-lea al erei vechi, autorul lucrărilor **Persica** şi **Indica**. De pe aceste îndepărtate meleaguri (Persia şi India) ne-a venit legendarul cal alb cu lungul corn în frunte, purtat semeţ, la verticală, sau cu smerenie plecat înaintea fecioarelor, a căror neprihănire o veghează şi o cinsteşte. Naturaliştii antichităţii greco-latine, Pliniu, Elian şi alţii, nu sînt de acord asupra înfăţişării miticei făpturi, care este după ei, rînd pe rînd, cal, cerb, capră, berbec sau taur, cu copita uneori despicată şi cu cornul de variate dimensiuni. În concluzie, „acest animal magic a obsedat activitatea spirituală a omului timp de mii de ani şi a stîrnit de totdeauna geniul creator al artiştilor, nici o expresie artistică nu l-a ignorat, picturi, arte plastice, poeme, muzici, cinematograf...".

Punctele de suspensie ne invită la o lungă reverie, înainte de a lua cunoştinţă de conţinutul izvoarelor cercetate metodic, în spirit ştiinţific.

Faima inorogului a suferit totuşi eclipse, în decursul civilizaţiilor moderne. „Marele Secol clasic (al XVII-lea, francez, n.n.) şi Romantismul", ne spune solemn autorul, suit pe cataligele marilor iniţiale, „îl uitaseră cu totul". În prealabil însă, a inspirat faimoasele gobelinuri din muzeul parizian Cluny (La dame à la licorne), iar în ultima vreme, „în cinematograf un scurt metraj francez, un desemn animat american, un film poetic englezesc, un roman de Thomas Bruchanan, desemnele apocaliptice ale lui Ernst Fuchs, un balet de Jean Cocteau şi, cu cîteva decenii înainte, „Micul croitor curajos" al fraţilor Grimm (în text, **Grinn** !) în care eroul trebuie să captureze un inorog înainte de a se putea însura cu prinţesa visurilor lui".

Ca justificare a tezei, autorul ne informează de acest fenomen :

„O mulţime de apotecari şi astăzi de farmacişti aleseră în nordul Europei numele inorogului pentru oficina lor, căci de-a lungul vîrstelor, inorogul a ştiut mereu să-şi păstreze semnificaţia medicală şi religioasă, ca un simbol pentru evanghelişti, ca taurul, vulturul, leul, frecvent citat în scripturi ca psalmul 21 din duminica Floriilor : „Libera me ex ore leonis et a cornibus unicornium humilitatem meam" (în psalmul 22 din Biblia lui Şerban, 1688, versetul 22 : „Mîntuiaşte-mă den gura leului, şi dela coarnele inorogilor, smerenia mea").

Dar grîul creşte

DACĂ atît de tragic s-a cutremurat pămîntul, cum nu s-ar fi cutremurat conştiinţele.

Dar grîul creşte.

Dacă atît de tragic s-a cutremurat pămîntul, căscînd o gură pînă atunci nebănuită, o gură de monstru hulpav şi necruţător, trosnind între fălcile lui oase şi ziduri, cum nu s-ar fi cutremurat conştiinţele.

Dar grîul creşte.

Dacă atît de tragic s-a cutremurat pămîntul, punînd faţă în faţă, cu violenţă apocaliptică, realitatea şi neantul, existenţa şi nonexistenţa, cum nu s-ar fi cutremurat conştiinţele.

Dar grîul creşte.

Creşte el însă ca întotdeauna, creşte ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat ?

De la începutul primăverii, îl urmăresc mai atent decît oricînd, cu o nelinişte şi cu o speranţă la fel de intense şi de secrete, spre a surprinde în culoarea, în unduirea, în şoapta lui, o urmă a cataclismului prin care am trecut.

Nu am uitat şi n-am să uit niciodată imensa nepăsare cu care, a doua seară după catastrofă, pe un cer fără nici un nor, a început să suie luna, rotundă, superbă, încîntată de strălucirea ei, ca o muiere care, gătită cu toate podoabele, se îndreaptă spre balul unde e aşteptată, indiferentă la ruinele şi cadavrele peste care trece. Atunci, lunii prea puţin i-a păsat de noi, şi de atunci, eu care de atîtea ori am delirat sub mîngîierea ei, eu care de abia o aşteptam să răsară, în parcuri sau pe munţi, din apele mării sau ale bălţilor, la fel de fascinat oriunde m-aş fi nimerit, nu-i mai arunc decît o privire tristă, privirea iremediabil rănită a celui ce ştie că a fost înşelat.

Atunci, după numai cîteva zile, într-un sinistru decor de ruine, magnoliile au început să înflorească, şi au înflorit mai fastuos ca oricînd, dezvelindu-şi carnea virginală, umilind, cu tinereţea şi prospeţimea lor, bătrînele ziduri ale desfiguratului oraş.

Apoi, întreaga vegetaţie s-a dezlănţuit, cireşii, caişii, merii, castanii, şi pe întinderea lacului, nuferii, dintre care n-au întîrziat să cînte broaştele, făcîndu-mă să mă gîndesc cu amărăciune, după bucuria primei clipe, la cîtă inconştienţă ne înconjoară.

Dar grîul ? Dar acest vechi prieten şi mare învăţător al meu, acest Socrate al firii, care mi-a dezvăluit, ani de-a rîndul, atîta blîndă şi dulce înţelepciune ? Mi-e cu neputinţă să cred, m-ar prinde disperarea dacă ar trebui să cred, că grîul va fi de asemenea părtaş la ceea ce mi s-a părut a fi marea nepăsare a naturii. El nu e o simplă plantă, el face parte de demult, de cînd a început istoria acestor pămînturi, din conştiinţa noastră.

Sînt sigur că, în pîinea pe care o vom mînca la toamnă, va trece ceva din tot ceea ce, în această tragică primăvară, a zguduit făpturile noastre de trestii înfricoşate dar gînditoare.

Geo Bogza

În textul francez, versiunea canonicului A. Crampon, psalmul 22, versetul 22 : „Mîntuieşte-mă din gura leului şi de coarnele taurului sălbatic".

Versiunea română este mai fidelă !

Misterioasă rămîne metamorfoza rinocerului, fiară îngrozitoare prin dimensiunile ei, în suavul cal alb, uneori însoţitor, alături de leu, al evanghelistului Marcu, patronul Veneţiei, alteori, în biserica romano-catolică, al sfintei Justina (şi mai în genere, al fecioarelor sau al doamnelor inaccesibile). Cămitul ne-a venit din Indii, prin Persia, este explicabil, deoarece în Asia rinocerul este unicorn, pe cînd în Africa proliferează specia bicornă.

Arhitectura religioasă a Evului mediu e plină de figuraţia calului cornorat, pe casele particulare, pe biserici şi în cimitire.

În „Imago Mundi" (poemul didactic al lui Honoré d'Antim, în sec. XII), inorogul însumează trup de cal cu picioare de elefant, cap de cerb şi coadă bîrligată, de purcel, întrecînd prin imaginaţie toate celelalte animale, reale sau fictive.

Exegeţi moderni, ca Gustave René Hake, consideră că inorogul este „unul din cele mai fascinante simboluri ale istoriei spirituale bisericeşti". Ce să mai spunem de multiplele-i derivate laice ?

FARMACOLOGIA s-a folosit de faima inorogului pentru a face din praful rezultat de pe urma măcinării cornului un leac universal, un fel de pilulă Pinck, care a străbătut cu succes tenebrele Evului mediu şi chiar luminile Renaşterii, pînă ce ilustrul chirurg francez Ambroise Paré (1509—1590) se ridică hotărît împotriva mistificaţiei, „Mumie-inorog-otrăvuri şi Ciumă", demascînd impostura : presupusa calitate de antidot a miraculoaselor prafuri. Acestea au fost mai tîrziu obţinute de la specia marină a unicornului, narvalul, unul din marii cetacei.

În teză s-a strecurat dubla greşeală, una de specie şi alta de tipar : **„poison** (în loc de **poisson,** adică **otravă,** în loc de **peşte)** lent şi apatic, înzestrat cu un corn foarte puternic". A fost norocul neaşteptat al pescarilor de toate neamurile învecinate din Marea Nordului, care au secătuit apele de mult căutatul narval, ca pe urmă acelaşi unicorn acvatic să fie vînat în apele Pacificului, adică ale Orientului îndepărtat şi ale Japoniei. Apoteoza narvalului s-a produs încă pe vremea regelui Frederic III al Danemarcei şi al Norvegiei (1648—1670), care-şi comandă un tron din dinţi de narval. Într-o **Istorie generală a leacurilor** de Pierre Ponet, în acelaşi secol, s-a precizat că aşa-zisul corn al cetaceului era de fapt caninul stîng al narvalului (zis şi inorogul de mare, din cauza măreţului său atribut: caninul masculului, de doi pînă la trei metri). Aşa a dispărut din circulaţie osul-mehenghi, piatră de încercare a otrăvurilor, iar apoi miraculos antidot.

Se pare că Dimitrie Cantemir a ignorat virtuţile lecuitoare ale inorogului, deoarece în **Istoria ieroglifică** a considerat scandaloasă rugămintea unui boier sterp de a-şi atinge numai cornul de pîntecele soţiei lui, ca astfel să-i dăruiască prunc. Frumosului mit, irascibilul şi vindicativul pamfletar i-a atribuit intenţii obscene !

Pendulînd între cele două extreme ale continentului euroasiatic, între divin şi profan, spiritual şi material, fictiv şi real, binefăcător şi malefic, păgîn şi creştin, mamifer terestru şi mamifer acvatic, dar şi între alte specii zoologice, inorogul a trăit sub diverse avatare şi ar fi putut spune, pe limba lui, ca veşnic tînărul Horaţiu :

„non omnis moriar".

N-a murit cu totul şi nici va muri vreodată ? !

Şerban Cioculescu

Opinii

În legătură cu vechimea

„Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud"

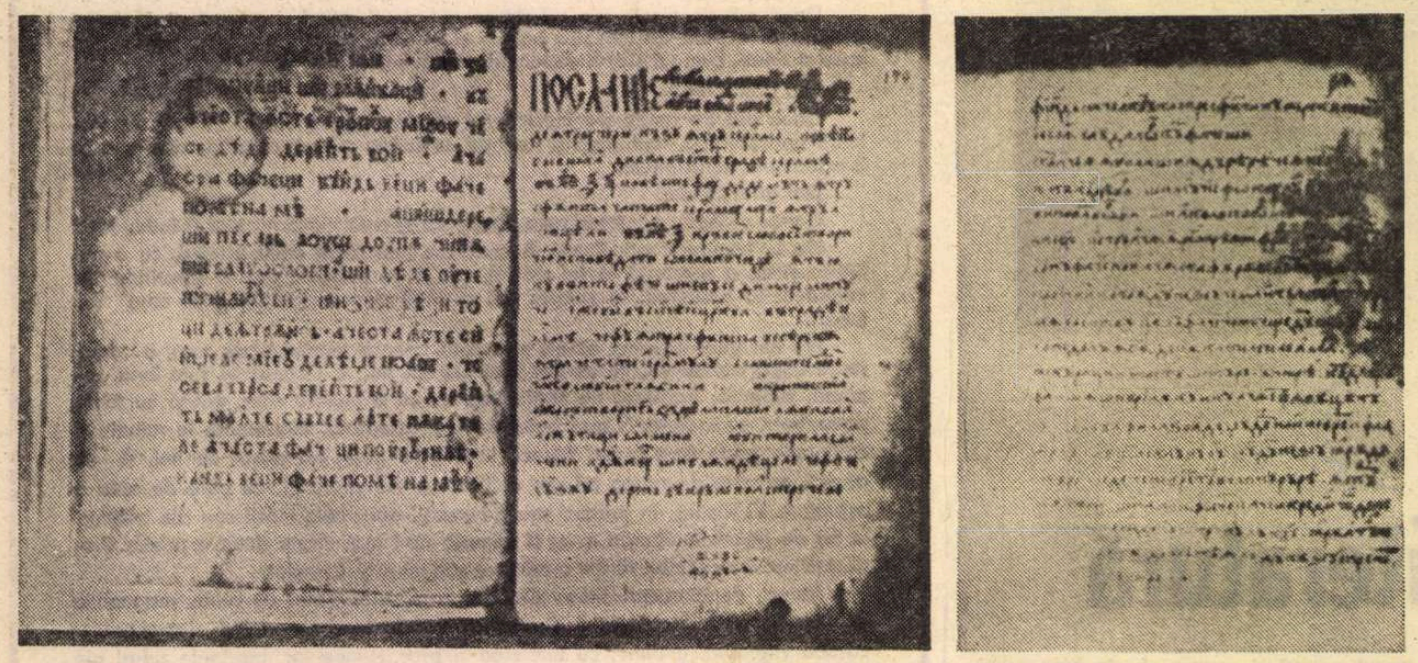

Facsimile după Codicele de la Ieud (filele 169 verso, 170 și 193 verso)

ÎN NUMERELE 8 și 9 ale revistei „Tribuna", D. Șerbu a publicat un articol în care încearcă să demonstreze că „manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud a fost scris în anii 1391—1392". O asemenea afirmație, pe care autorul o vehiculează oral din 1974, dar pe care o găsim expusă pe larg în scris abia acum, este de natură să atragă atenția atît a specialiștilor, cît și a publicului larg, interesat desigur „de a avea cît mai multe și cît mai vechi" mărturii scrise ale limbii române. Numai că, din păcate, argumentarea sa este atît de șubredă filologic, încît se destramă la cea mai elementară analiză. În esență, ea se bazează pe interpretarea **datei la care este plasat evenimentul imaginar** (căderea unei pietre din cer, cuprinzind o epistolie a lui Iisus Hristos, referitoare la respectarea duminicii), relatat în **Legenda duminicii**, primul din cele trei texte ale manuscrisului românesc inclus în Codicele de la Ieud (B.A.R., nr. 5032, ff. 170—193, 3 caiete a cîte 8 file) **drept dată a traducerii textului din slavonește în românește și, implicit, a manuscrisului respectiv** (întrucît autorul crede că avem în față autograful traducătorului, sau, dacă e o copie, „aceasta ar fi — după părerea sa — întocmai cu originalul").

Iată însă, într-o lectură corectă sintactic, începutul acestui text bilingv slavo-român (pe care îl redăm, din motive tehnice, într-o transcriere simplificată, completînd cuvintele prescurtate) :

Poslanie gospoda našego Iisusa Hrista s nebese spadșee v Ierusalim (Titlul, scris cu litere mai mari, în primele două rînduri, „cu bronz alb de argint, care a pătruns hîrtia", cum precizează I. Bianu, în **Texte de limbă din secolul XVI. III. Manuscript de la Ieud**, București, 1925, p.I ; trad. : „Epistola Domnului nostru Iisus Hristos căzută din cer în Ierusalim"). **De întru ceriu căzdu întru Ierusalim** (Traducerea veche, scrisă în rînd obișnuit, reținînd numai sfîrșitul titlului).

Poveast bivșaa divna v sveateam gradea Ierusalimea, v leat 6900 (Subtitlul, scris la fel în rînd obișnuit ; trad. : „Poveste minunată ce a fost în sfîntul oraș Ierusalim, în anul 6900", resp. 1391—1392 e.n.). **Poveste fu de demult întru sfînta ceatate Ierusalimului, întru atiția ai, v leat 6000** („în anul 6000", resp. 491—492).

Așadar, acest fapt legendar este plasat în textul slavon al manuscrisului de la Ieud în anul „de la facerea lumii" 6900, respectiv 1391—1392 e.n. ; „întru atiția ai" — se spune în traducerea românească, după care urmează din nou data, scrisă, ca și prima oară, în slavonește, cu același bronz alb de argint. Dar, cum lăsase de astă dată mai puțin loc (sau, poate, din neatenție), copistul n-a mai scris a doua literă chirilică cu valoarea de 900, pe lîngă cea cu valoarea de 6000, astfel că anul care rezultă este 411—412 e.n.

Așa stînd lucrurile, nici prima cifră — care aparține textului slavon —, nici a doua (evident, incompletă) — care aparține textului românesc — nu pot fi interpretate ca reprezentînd data scrierii sau traducerii textului respectiv în românește, ci numai data imaginară a „căderii pietrii din cer".

De altfel, istoria acestei legende apocrife este cunoscută la noi, cu lux de amănunte, încă de acum aproape un secol, cînd B. P. Hasdeu a publicat-o cu un amplu studiu, după o altă versiune românească, transcrisă de popa Grigorie din Măhaci, în anul 1600 (**Codex Sturdzanus**, B.A.R., mss. rom. 447, reprodusă în **Cuvente den bătrîni**, t. II, București, 1880, p. 19—66). Ulterior, asupra ei au revenit M. Gaster (**Literatura populară română**, București, 1883, p. 371—381) și N. Cartojan (**Cărțile populare în literatura românească**, vol. I, București, 1929, p. 100—107, reed. 1974, p. 129—138 ; alte indicații bibliografice la Gh. Chivu și Mariana Costinescu, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, București, 1974, p. 164, 172—174). Apărută pe la sfîrșitul secolului VI, probabil în limba greacă, și tradusă curînd în latină, această legendă apocrifă, combătută mereu de biserica oficială, a avut ulterior o largă circulație în Europa, în Orientul Apropiat și chiar în Africa (Etiopia), fiind tradusă în diverse limbi moderne : germană, franceză, maghiară etc. Din greacă, textul — care are mai multe variante — a fost transpus în slavonă, iar de aici în română, cele mai vechi versiuni, cu unele diferențe între ele, păstrîndu-se în **Codex Sturdzanus** și în **Codicele de la Ieud** (numeroase alte variante au circulat în manuscrise și tipărituri, pînă la începutul secolului nostru).

ÎN cele mai multe manuscrise și broșuri, evenimentul legendar nu este datat ; alteori este menționat patriarhul Ioanichie al Ierusalimului, care a păstorit aproximativ între anii 1020—1024 (vezi P. Năsturel, **Lista patriarhilor ortodocși**, „Hrisovul", VII, 1947, p. 167) sau personaje de la Roma (în versiunile care plasează acțiunea în orașul papilor). Una din versiunile grecești (manuscris din sec. al XVI-lea) începe astfel : „Epistola Domnului nostru Iisus Hristos. Această epistolă a căzut în orașul Ierusalim, în luna septembrie, într-o miercuri" (A. Vassiliev, **Anecdota graeco-byzantina**, partea I, Moscova, 1893, p. 28). Într-un manuscris slavon ucrainean din sec. al XVIII-lea se spune : „Cînd a fost în anul 697, în orașul Ierusalim, s-a auzit un glas nevăzut din cer" ș.a.m.d. (I. Franko, **Codex apocryphus e manuscriptis ukraino-russicis collectus**, Lvov, 1906, p. 56).

Prin urmare, acestea sînt diverse date imaginare, introduse în unele versiuni pentru a da mai multă credibilitate legendei : nimeni, niciodată, nici chiar cei care le-au scris, nu le-au interpretat drept date ale alcătuirii sau traducerii legendei într-o limbă sau alta. Cînd copistul a vrut într-adevăr să menționeze anul copierii, a procedat, de pildă, ca popa Grigorie din Măhaci, care a adăugat la **sfîrșitul textului**, în slavonește : „Am scris în luna martie, ziua 19, în zilele regelui Batăr Jicmon, cînd a fost bătut Mihaiu vodă la Mirăslău, în anul de la Adam 7108, de la nașterea lui Hristos 1600" (mss. citat, f. 10 r ; Hasdeu a arătat că, întrucît bătălia de la Mirăslău — localitate apropiată de Măhaci —, a avut loc la 18 septembrie 1600, este evident că partea finală a însemnării a fost adăugată după acest eveniment).

Cum rămîne însă cu datarea manuscrisului ? Deși I. Bianu l-a plasat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, mai exact „pe la 1560—1580" — deoarece în același codice, avînd coperte vechi, au fost legate și două mici tipărituri coresiene, **Întrebare creștinească** și **Pravila**, atribuite de el acelor ani (cercetătorii actuali datează prima tipăritură în anii 1559—1560, iar pe a doua în anii 1560—1562 — vezi Ion Gheție și Al. Mareș, **Introducere în filologia românească**, București, 1974, p. 35), mai aproape de adevăr s-a dovedit a fi datarea propusă de acad. Al. Rosetti : începutul secolului al XVII-lea. Recent, Al. Mareș (**Datarea Manuscrisului de la Ieud**, „Limba română", 1975, nr. 4, p. 305—307 ; vezi și „Tribuna", 1977, nr. 23) și Ion Gheție — care a pregătit, împreună cu Mirela Teodorescu, o nouă ediție a celor trei texte românești din Codicele de la Ieud — au arătat că filigranul manuscrisului „ne duce spre anii 1620—1630" (**Baza dialectală a românei literare**, București, 1975, p. 213 ; vezi și p. 310, 316—318). Cum în fața noastră avem o copie (vezi și Maria Zdrenghea, **Slavona „Legendei duminicii" din Codicele de la Ieud**, „Cercetări de lingvistică", Cluj, III, 1958, p. 109—117), ca și în alte cazuri, nu putem ști deocamdată cine și cînd a efectuat traducerea : oricum, întrucît **Legenda duminicii** — spre deosebire de celelalte două texte — nu prezintă rotacismul, ea provine dintr-o traducere sau copie efectuată de o persoană originară „dintr-o regiune a țării unde se vorbea un grai de tip muntenesc" (I. Gheție, **op. cit.**, p. 317).

CÎT privește întrebarea capitală : „Cînd a început să se scrie românește, înainte de scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung (29—30 iunie 1521) ?", sînt cunoscute de mult mențiunile privind redactarea ciornei jurămîntului lui Ștefan cel Mare, făcut regelui Poloniei, în 1485, și a unor scrisori românești în 1495, la Sibiu, texte care însă nu ni s-au păstrat. „De fapt — spune acad. Al. Rosetti —, trebuie să se fi scris românește întotdeauna, sporadic și pentru nevoi particulare" (**Istoria limbii române**, București, 1968, p. 468). Așa, de exemplu, ni s-a păstrat un **Catastih de scule** din anii 1508—1509, scris la Brașov de un om de casă al lui Mircea, fiul lui Mihnea cel Rău, într-o limbă amestecată, slavonă și română. Mai prețioase sînt însă — în absența textelor coerente, anterioare anului 1521 — numeroasele cuvinte românești, inclusiv nume de persoane și de locuri, utilizate în diverse documente, inscripții și texte slavone, latine sau redactate în alte limbi, pe teritoriul țării noastre ori în țările vecine, în secolele X—XV, cuvinte asupra cărora a atras atenția același Hasdeu încă în 1867. Continuînd cercetările acestui mare filolog, ale lui O. Densusianu, I. Bogdan, Al. Rosetti, D. P. Bogdan și ale altor lingviști și istorici, autorul acestor rînduri a strîns într-un **Dicționar al limbii române vechi** (București, 1974) peste 600 de cuvinte atestate de la sfîrșitul secolului X pînă la începutul celui de-al XVI-lea : dintre acestea, aproape 20 sînt anterioare anului 1391. De asemenea, Ion Gheție și Al. Mareș au publicat o amplă monografie, **Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea** (București, 1974), în care au apelat la o serie de atestări din secolele al XIV-lea și al XV-lea pentru a caracteriza diverse aspecte ale foneticii și morfologiei limbii române vechi. În mod similar, două cercetătoare clujene, Ioana Anghel și Felicia Șerban, au publicat în „Cercetări de lingvistică" (1974) un interesant articol privind sistemul de derivare a cuvintelor românești pe baza datelor extrase din documente slavone și latine aparținînd aceleiași perioade. Fără îndoială că astfel de cercetări vor continua, scoțînd la iveală alte cuvinte românești și poate chiar texte dinainte de scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung.

G. Mihăilă

Cronica limbii

Pronunțare și scriere

■ AM MAI POMENIT și altă dată de interesul deosebit pe care marele public din țara noastră îl acordă problemelor limbii și, printre alte cauze, am amintit și de discuția vie între scriitorii din secolul trecut cu privire la ortografie și la vocabular. Indiferent care dintre ei avea dreptate în fiecare punct izolat sau în ansamblu, ei au avut cu toții meritul că au atras atenția asupra diferențelor de vorbire și de scriere.

Reamintesc aceste lucruri în urma citirii unei cărți recent apărute : ***Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*** de Petru Zugun (Editura Junimea, Iași, 1977). Într-o serie de capitole, autorul analizează atitudinea mai multor scriitori, teoriile lansate de ei, apoi felul cum se reflectă aceste teorii în stilul altor scriitori. Un loc important este rezervat ideilor lui Titu Maiorescu asupra ortografiei, idei pe care se sprijină în mare măsură reglementările ulterioare. Ni se arată în primul rînd că Maiorescu a combătut pe latiniști, care voiau să forțeze limba să revină la aspecte depășite (adesea numai ghicite, pentru că nu totdeauna existau documente scrise cu privire la pronunțarea din trecut) și, adaug eu, uneori se propuneau forme care n-au existat niciodată în realitate. Defectul cel mai mare al atitudinii latiniștilor este că aduceau mari complicații pentru școala elementară și, dacă ar fi fost acceptate ideile lor, copiii ar fi avut nevoie de cîțiva ani pentru a învăța să scrie, ceea ce, evident, ar fi fost în dauna altor cunoștințe pe care trebuiau să și le însușească.

Cred totuși că lupta latiniștilor n-a fost în întregime lipsită de rezultate. În unele puncte ei au reușit să impună scrierea etimologică (pentru a lua un singur exemplu: notarea cu *e*, în loc de *ie* cum se pronunță, în cuvinte ca *el, este*, sau la nume proprii ca *Ene*). Important este însă alt efect, pe care îl consider salutar: preluarea termenilor din franțuzește sub altă formă decît cea folosită de francezi în pronunțare. Într-o perioadă mai veche, cuvinte franțuzești au ajuns la noi trecînd prin neogreacă, apoi, altele, prin rusă: deoarece ambele limbi intermediare folosesc alt alfabet decît cel latin, cuvintele au fost transcrise în conformitate cu pronunțarea și au ajuns așa la noi, de exemplu fr. *eau de Cologne* a devenit în românește *odicolon*.

Cînd am început să luăm cuvintele direct din franțuzește, pe de o parte ne pregăteam pentru scrierea cu alfabetul latin, pe de altă parte, influențați de faptul că ortografia franceză era apropiată de cea latină, chiar dacă pronunțarea era mult diferită, s-a luat ca bază, evident nu fără influență din partea latiniștilor, scrierea, nu pronunțarea. Astfel, dacă francezii rostesc aproximativ *entansio*, dar scriu *intention*, noi am pornit de la forma scrisă și, ținînd seamă și de faptul că în latinește se zicea *intentio*, am ajuns la scrierea și pronunțarea *intenție*. Lucrul are foarte mare importanță, nu numai pentru că în felul acesta ne înțelegem mai ușor cu vorbitorii celorlalte limbi romanice și chiar cu englezii și cu germanii, ci în primul rînd pentru că termenii noi sînt mult mai ușor asimilați, intrînd adesea în familia cuvintelor moștenite din latinește. Să zicem bunăoară că am fi pronunțat ca francezii *excresans:* cine ar fi simțit că avem aici un cuvînt din familia lui *a crește* ? Pronunțînd însă *excrescență*, formația e ușor de analizat, prin raportare la prefixul *ex-* și la verbul *cresc*, și îmbogățește astfel o rădăcină moștenită din latinește. Nu mai vorbesc de faptul că chiar francezii ne înțeleg mai ușor, în scris, decît dacă am fi adoptat modul lor de pronunțare.

Socotesc că e util să mai trecem în revistă aceste idei și găsesc binevenită cartea lui Petru Zugun.

Al. Graur

Cronica literară

„Expresivitatea involuntară"

OARECUM în continuarea preocupărilor sale din cărțile despre **Antim** Ivireanu și cronicari, Eugen Negrici, critic inteligent și informat, a publicat de curînd un studiu de stilistică intitulat **Expresivitatea involuntară.** Atît conceptul cu care operează, cît și natura analizelor sînt explicate într-o introducere polemică, asemănătoare ca ton cu a lui Northrop Frye de la **Anatomia criticii.** Nu există epoci sterile literar, afirmă criticul, de la început tranșant, ci numai comentatori limitați, care se conformează adică unor standarde de lectură depășite. „Convinși că vitalizarea interpretării nu poate să nu conducă la vitalitatea artei, ne vom strădui să substituim critica înțeleasă ca un dialog polemic în jurul notei bune și notei rele, sau ca o cursă a sinonimelor, parafrazînd mereu, cu o optică a descoperirii și redescoperirii valorilor". În acest scop, trebuie să renunțăm a mai menține „un singur model perceptiv", elaborînd „justificări ale unor noi puncte de vedere și experiențe". Critica interbelică ne-a propus bunăoară o anumită înțelegere a poeziei, întemeiată pe ideea de substanțialitate lirică, disonanță, ambiguitate și ironie ; e cazul a vedea dacă nu putem accepta și alte moduri poetice, în speță acela post romantic, în vigoare la autori din secolul trecut pe care îi susținea estetica maioresciană și care, apoi, au părut doar banali lui E. Lovinescu. Schimbarea se produce la nivelul operei, care nu este ceea ce **este,** ci ceea ce **transpare** într-o lectură anumită ; în locul unei „structuri obiective", a unei „forme", opera a devenit pentru noi „un cîmp de posibilități": și în locul unei lecturi de descifrare a unei intenționalități primare, critica ar trebui să devină un mijloc de atribuire, de creare de sensuri noi. Termenului însuși de operă, ca rezultat al unui proiect, Eugen Negrici îi preferă (ca toți structuraliștii) pe acela de text ca pură latență pe care abia actul critic o manifestă (o spune la fel de rituos și Sartre în **Qu'est-que la littérature).** Corectînd pe Umberto Eco, autorul **Expresivității involuntare** substituie interpretării teoretizate de acesta, care forțează devenirea formei prin elaborarea de combinatorii deschise, „un mecanism de manipulare a contextelor" sau, mai clar, „o intensificare a procesului receptării" prin integrarea mesajului textului într-un număr cît mai mare de contexte de semn contrar. „În consecință, încercarea noastră nu ar propune decît organizarea intențiilor formative din cadrul receptării. Expresivitatea unui text va depinde de numărul și varietatea elementelor provenite din experiențele noastre trecute, cu ajutorul cărora vom fi capabili, în percepția avută acum, să constituim contexte semnificative, pentru a-i reforma și preface acestuia structura, **printr-un adaos de efecte neintenționate...** Tot ce se naște în afara acestor intenții și semnificații intră în conceptul, de care vom mai vorbi, al **expresivității involuntare...".**

Iată deci întîia afirmație de principiu și asupra ei se cade să ne oprim o clipă. Eugen Negrici o ilustrează prin analize moderne de poezii din secolele XVII și XVIII, de cronici rimate din secolele XVIII și XIX, cîte un capitol fiind consacrat așa-zisului roman popular și **Istoriei ieroglifice.** Recitind **Viața lumii** a lui Costin și **Psaltirea** lui Dosoftei, criticul observă că efectul artistic îl simțim azi ca născut din respectarea strictă a regulilor de versificație. Supunerea la norma prozodică e obținută prin orice mijloc, fie chiar și prin siluirea vocabularului. Pentru o rimă, Dosoftei inventează un cuvînt sau modifică textul originar. Conformismul prozodic atrage în compensare o mare imaginație lexicală. În cronicile versificate, efectul e rezultatul cultivării ritmului pînă la transformarea lui într-o mecanică de silabe. În **Alixăndria,** cititorul naiv (de ieri și de azi) nu sesizează ca „aberantă" expresivitatea neaoș-țărănească, în care sînt puși să vorbească Filip, Alexandru și ceilalți, crezînd într-o iluzie de realism epic, în vreme ce cititorul evoluat, criticul de azi, socotesc întreg amestecul de fabulare liberă și de limbaj țărănesc drept gratuitate epică pură, ceea ce îi justifică plăcerea lecturii. În **Istoria ieroglifică,** alegorismul urmărit de Cantemir e trădat la tot pasul de desfriul imaginativ și de minuția inutilă, dar superbă, a descrierilor. Acest **furor rhetoricus** abate atenția noastră de la elementul plauzibil, documentar, spre acela ornamental și barochist. Rezultatul e un „burlesc liric" ce pare lui Eugen Negrici „fără urmași" în literatura română. L-a cultivat totuși G. Călinescu în unele poezii și mai ales în teatru, de exemplu în tiradele lui Napoleon din **Napoleon și Sfinta Elena,** după cum kitshul stilistic din **Alixăndria** poate fi regăsit în **Zoosophia** lui Ion Gheorghe. Desigur, la acești autori moderni, expresivitatea nu mai este involuntară.

Dar ce înseamnă expresivitate involuntară ? Mi se pare că, așa cum îl utilizează Eugen Negrici, conceptul ascunde o contradicție. Criticul îl definește în afara oricărei intenționalități, mutînd întreaga discuție din planul elaborării (creator-operă) în acela al receptării (text-destinatar). Lui Eco îi reproșează faptul că se mărginește la „intențiile operative", în loc de a le lua în seamă pe cele pe care cititorul le **atribuie** textului : nu raportul de elaborare ne interesează, ci acela de consum. „Deschiderea — afirmă Eugen Negrici în polemică cu esteticianul **Operei deschise** — aparținînd nu operei, ci raportului de cunoaștere, va putea fi atribuită și comunicării așa-zis univoce". Dar oare este cu putință să vorbim de expresivitate involuntară în afara intenționalității, referindu-ne doar la atitudinea receptorului ? Expresivitate involuntară înseamnă, în deplină rigoare a termenilor, apariția unui alt efect decît cel scontat de autor. Noțiunea trece obligatoriu prin aceea de intenționalitate. O parte din exemplele furnizate de Eugen Negrici se înscriu într-adevăr, în sfera expresivității involuntare. Cînd Anton Pann, „animat de cele mai stimabile" intenții moralizatoare și educative, compune versuri ce ne dau, printr-un caracter prea săltăreț și mecanic, „senzația de bufonadă" (motivele le explică bine Eugen Negrici), e limpede că tocmai intenția trădată creează acea expresivitate ce ne farmecă azi, burlescul involuntar cu alte cuvinte. Dar cînd, spre deosebire de E. Lovinescu, nu mai vedem în **Anul 1840** a lui Alexandrescu simpla ritmare de platitudini generale, ci lirismul sentențios, cauza trebuie căutată nu în expresivitatea involuntară, ci în schimbarea „sistemului de așteptări" al cititorului modern. E. Lovinescu și generația lui aveau alte standarde de lectură decît Alexandrescu și decît noi. În acest caz avem de-a face cu o mutație a valorilor estetice. Cele două concepte nu sînt identice, deși uneori se presupun. Mutația valorilor privind în adevăr pe destinatar, e un fel de limită a expresivității involuntare : conform tezei lui E. Lovinescu însuși, ar trebui să admitem că întreaga literatură necontemporană cu cititorul aparține expresivității involuntare ; mutația se dispensează, abia ea, de considerarea intenționalității. Mai pe scurt, expresivitatea involuntară presupune o nepotrivire a efectului cu intenția și, într-un sens foarte strict al cuvîntului intenție, acesta e cazul oricărei opere artistice. Mutația presupune o nepotrivire a standardelor cititorului cu cele ale scriitorului. Nu e o simplă diferență de nuanță. Căci dacă expresivitatea involuntară poate fi pur și simplu rezultatul unei stîngăcii, al unui accident personal, mutația se explică istoric, e o modificare globală de sensibilitate. Structuraliștii tind să considere întreaga literatură drept expresivitate involuntară, în sensul că se dispensează de considerarea intenționalității artistice și chiar a autorului ca creator ; dar eliminînd din discuție raportul autor-operă (și reținînd doar pe cel text-destinatar), ei ajung la o noțiune contradictorie. Din punctul de vedere al receptorului, expresivitatea nu e nici voluntară, nici involuntară : ea este confirmatoare (a unui sistem de așteptări, a unor standarde, a unor obișnuințe) sau frustrantă.

Recitirilor lui Eugen Negrici li se poate reproșa un anumit schematism demonstrativ. Lucru explicabil, pînă la un punct, dacă ne gîndim la substratul polemic al studiului, care este și prea succint, mai degrabă schițînd problemele decît dezvoltîndu-le ; ultimele capitole sînt cu desăvîrșire insuficiente sub raportul analizelor. Dar mai este ceva și anume, din cauza confuziei dintre expresivitate involuntară și mutație, o trecere foarte superficială peste caracterul esențial istoric al lecturii, înlocuit cu un, cum să zic, voluntarism critic. „Ar trebui să favorizăm — declară Eugen Negrici — instituirea unui nou mod de a viziona textul, a unui nou tip de **obișnuință** receptivă, care să pretindă nu confirmări, ci adversități". Ce vrea să spună asta ? Dacă e vorba de a înțelege lectura nu ca pe o descoperire a funcției primare a textului, cum deducem din a doua parte a paragrafului următor, ci ca pe o creare a unor noi funcții, totul e clar și-mi regăsesc, cu plăcere, ideea lecturii infidele ; dar dacă e vorba, cum putem deduce din prima parte a aceluiași paragraf, că în emoția lecturii „se cuvine să devină instinctiv faptul de a stabili **non-raportul,** raportul **excentric** obișnuințelor noastre", atunci nu mai e la fel de clar. Cum să facem, mă întreb, oricît mi-ar surîde ideea, să ne ignorăm obișnuințele de lectură pe care (Eugen Negrici le recunoaște istoricitatea) nu le inventăm noi și care nu depind de voința noastră ? Ne mișcăm înlăuntrul lor ca între niște limite date : putem fi mai mult ori mai puțin conștienți de ele, le putem revela, dar nu le putem înlătura. Cînd G. Călinescu a revalorificat poezia pașoptistă sau pe Goga din unghiul sensibilității contemporane, el n-a inventat un mod de lectură : ci l-a aplicat unor scriitori din alt timp pe acela în spiritul căruia era format. Noutatea era de a vedea „poezie pură" la autorul **Clăcașilor,** de a-l inventa pe Goga în funcție de o estetică modernă, nu de a crea sensibilitatea însăși ce se afla la baza acestei estetici. Criticul propune, dumnezeu dispune. Ca subiecte individuale devenim obiecte ale necesității istorice. Nu e tocmai aceasta „viclenia rațiunii" pe care o explică Hegel ?

Ce decurge din ușurința cu care Eugen Negrici vrea să instituie „un mod nou de lectură" se constată numaidecît : multe din analizele lui sînt forțate sau chiar arbitrare. A spus de exemplu E. Lovinescu acum patruzeci de ani că versurile pe care le lăuda Maiorescu din Matilda Cugler și Teodor Șerbănescu sînt banale ? Criticul de azi vrea să ne convingă de contrariul : „Textele ce ilustrează acel **mod** aveau dreptul să fie banale, stîngace, mediocre, pentru generația anterioară de critici, care trebuiau să apere un nou tip de valori poetice, boicotîndu-l pe cel dinainte. Pentru noi se cade să reprezinte pur și simplu un **alt mod** poetic, ce trebuie să ne dea de gîndit, nu să dea naștere unui frison de dispreț". De acord că banalitatea e de obicei relativă la o estetică. Citesc însă și recitesc versurile („Vîntu-n frunză greu mugește / Ș-amoru-n inima mea") și ele continuă să mi se pară... a, nici măcar banale, dar cu desăvîrșire stupide. Nu-mi stîrnesc un frison de dispreț, poate doar puțină ironie. E limpede, îmi zic, sensibilitatea noastră n-a revenit la aceea maioresciană, și nici „sinceritatea sentimentului", nici „armonia", nici „căldura" nu sînt suficiente ca să ne facă să gustăm din nou versurile colonelului Șerbănescu... Presupunînd că cineva le va mai gusta vreodată. O lege de evoluție atît de simplă, de nedialectică, precum aceea sugerată de Eugen Negrici n-are aplicare. Mi se pare că el procedează bine atrăgîndu-ne atenția că nu trebuie să ne încredem orbește într-un anumit „model perceptiv", să-l considerăm universal valabil, că există deci o istoricitate a tiparelor de gîndire și interpretare : dar cum să-mi explic că el, cel dintîi, ignoră această istoricitate și-și imaginează că e destul să voim a răsturna tabloul pentru ca în locul lui Ion Barbu și Tudor Arghezi, să apară, stele din nou strălucitoare, Matilda Cugler și Teodor Șerbănescu ?

Din intenția, perfect îndreptățită, de a dezvăța lectura noastră de șabloane vechi, a ieșit un studiu cu destule șabloane noi (deși cu destule lucruri de amănunt, interesante și originale) ; să fie oare un caz de expresivitate (critică) involuntară?

Nicolae Manolescu

Eugen Negrici, **Expresivitatea involuntară,** Editura Cartea Românească, 1977.

Kogălniceanu, oratorul

● PERSONALITATEA culturală și mai cu seamă politică a lui M. Kogălniceanu ar fi de neînțeles fără cunoașterea uneia din trăsăturile sale definitorii : talentul oratoric. E adevărat, cuvîntul rostit, cel mai adesea liber, tonul interpelării, farmecul replicii spontane, improvizate se regăsesc mai greu în pagina tipărită. Avem nevoie de un mic efort de imaginație spre a-l „asculta" pe vorbitor la tribună. Și totuși va trebui să pornim de la texte, de la stenogramele pe care și le revedea cu regularitate înainte de a le trimite la tipografie, texte care ni-l aduc foarte aproape, nu o dată, pe neostenitul om politic, apreciat de N. Iorga drept „cea mai mare minte în epoca de regenerare a poporului său".

În acest sens, un ajutor substanțial ne dă Editura Academiei, unde a apărut recent al IV-lea volum de **Opere** (oratoria din perioada 1864—1868), sub îngrijirea Georgetei Penelea, în cadrul ediției critice publicate de profesorul Dan Simonescu. Tînăra și înzestrata autoare a culegerii textelor, a introducerii și a unor note de înaltă ținută științifică, ne pune la dispoziție, în esență, un volum de documente, să subliniem, integrale, pe care istoriografia și cultura noastră continuă să le aștepte. Volumul reprezintă un **instrument de lucru** și cu aceasta cred că am relevat principalul său merit. Din zecile și sutele de discursuri, intervenții, amendamente, propuneri se desprinde figura marelui democrat pentru care anul 1789... „a schimbat mai toată ființa socială a Europei. Principiile acestui an sînt universale, oricine știe că ele sînt principiile cele mari de egalitate și de libertate, principiile de viață modernă". De aici și din realitățile poporului său se inspiră Kogălniceanu, atunci cînd cere dreptate pentru toți, cînd, prin lovitura de stat de la 2 mai, impune abolirea privilegiilor, menținînd unul singur : pe acela al științei. („Știința de acum va înlocui averea, ea va da de acum drepturi, care pînă acum le da numai banii"), cînd cere ca instrucția publică să se răspîndească în toate clasele sociale „și mai cu deosebire în clasele rurale".

Democratul nu poate fi separat de unionistul Kogălniceanu, care contribuise atîta la înfăptuirea actului de la 1859 și pe care îl și evocă într-un fragment de discurs, „...cu toții, în sfîrșit, cîți am avut în țară acea energie, acel foc patriotic, ne-am unit cu toții într-un gînd și într-o dorință, am jucat Hora Unirii la Petre Băcanul împreună cu boierii și democrații, și toate cîte le știți". Om de înaltă cultură, Kogălniceanu pledează pentru păstrarea ființei naționale prin cultură ; propune restaurarea unor vechi monumente de artă ca Mînăstirea Curtea de Argeș, Mînăstirea Neamțului, Trei Ierarhi, el însuși istoric, sprijină subvenționarea unor publicații care editează documente istorice cu privire la români, elogiindu-l în acest sens de B. P. Hasdeu. În contextul politic al vremii, Kogălniceanu nu putea revendica marea unire, dar ca român, el nu rămîne indiferent de situația românilor din Transilvania. El ținea să-i asigure pe frații de dincolo de munți de faptul că se găsea lîngă ei întreaga națiune română.

Autoarea introducerii, Georgeta Penelea, efectuează o analiză la obiect a discursurilor lui Kogălniceanu, referindu-se firește în primul rînd la conținutul și semnificația lor istorică, legislativă și juridică. Nu lipsesc însă, cînd și cînd, considerațiile de valoare literară, chiar dacă autoarea face afirmația pe care n-o împărtășim, că talentul scriitorului ar fi fost unul comun, și pe care cel puțin în parte o contrazice și ea atunci cînd remarcă : „Improvizația cuceritoare, butada, ironia, maliției risipite cu paternă bunăvoință la adresa deputaților mai tineri, umorul gros, anecdotica electorală, confesiunea dezarmantă dau vioiciune și culoare verbului său". Observația nu este deloc periferică. Autorul acelor memorabile scrisori din tinerețe către tatăl său nu-și pierduse înzestrarea de evocator, știind să încondeieze plastic portretul unui adversar, să povestească evenimentele de la 1848 cînd fusese nevoit să se ascundă sub o rantie călugărească, spre a nu fi recunoscut de urmăritori, care voiau să-l împuște. Cuvîntul său neaoș mai păstrează în litera de plumb a „Monitorului" ceva din savoarea vorbirii oratorului, care trebuie să fi fost plină de farmec în dezbaterile parlamentare. „Eu cît pentru mine, se confesează public M. Kogălniceanu, pot să zic că vorbesc mai mult muntenește decît moldovenește, dară țin foarte mult la accentul moldovenesc, și sînt tot român, ba încă ce fel de român ? Român, cum zice moldoveanul, coada vacei (ilaritate), din tată, din străbun și răstrăbun ; pe cît dl. Brătianu este român din județul Argeșului, pe atît sînt și eu din Fălciu, vechi moșnean".

Numai din modestie, Georgeta Penelea, altfel un excelent ghid în stufărișul discursurilor lui Kogălniceanu, uneori poate prea minuțios comentate, nu și-a extins ceva mai mult investigația și asupra **artei oratorice,** care nu trebuie să uităm că era minuită de un scriitor și de un critic, de inițiatorul unuia dintre cele mai puternice curente din literatura română, acela al **Daciei literare.** Dar oferindu-ne un tom impunător, de peste 600 de pagini, ce va fi urmat de altul sau de altele, nimic n-o va împiedica să reia discuția în viitor. Cel mai important este că avem documentele pe masă, specialistul fiind scutit de o muncă ingrată, pe care a dus-o la capăt cu o dăruire de invidiat și o solidă informație și competență de interpret Georgeta Penelea.

Al. Săndulescu

Poezia

Lirismul senin

CONDIȚIA simplității, pe care așa-numita literatură pentru copii o reclamă, acționează de obicei în folosul poetului adevărat. Deoarece, prin economia de mijloace pe care această condiție o implică, îi *concentrează* poezia, i-o esențializează, conferindu-i o ipostază mai pură. ***Amiaza melcilor*** de Nicolae Ioana *) confirmă din plin această regulă. Desigur, nu poate fi în intenția noastră de a opune această carte pentru copii celorlalte volume ale autorului, prețuit în primul rînd tocmai pentru densitatea lirismului său. *Amiaza melcilor* nu le este însă inferioară și, în funcție de accentele sufletești, de moment sau durabile, ale cititorului, uneori ea le poate fi preferată.

Amiaza melcilor este, sub chiar egida de zenit, am putea spune, a titlului ei, o carte luminoasă. Nu numai însă la un mod figurat, ca expresie a unei dispoziții de spirit senine ; dar și la propriu, printr-o feerică proliferare a surselor și reflexelor de lumină. Izvoarele acesteia, elementele și obiectele care o răsfrîng sau o propagă, ca și ființele și plantele a căror existență este inseparabil legată de ea (soarele, luna, stelele, inelul, oglinda, paharul, apa, lacul, mesteacănul, razele, stropii, albinele, fluturii, floarea) sînt deosebit de prezente și de active — pînă la frenezie, — în lumea pe care o evocă poetul. Totul strălucește, totul se redefinește în raport cu un spirit apolinic dominator, natura, lucrurile și oamenii : împărăteasa dintr-o frumoasă stampă de basm e „de aur", castelul care se înfiripă într-o magică oglindă e „de argint", sîmburii unui măr „luminează ca o scînteie", „frunzele ard ca niște lumînări", coarnele cerbului, de care atîrnă „cîte-o stea" devin un imens pom de iarnă, iarba cade din cer, fluturele adoarme pe inima poetului „cu trompa lipită de-o stea"... Strălucește pînă și rana, încă proaspătă, a unui cerb ucis, căci — spune autorul — „se mai vedea lumina dinților în carne". Aspirația universală spre lumină nu exclude aici nici cele mai specializate, ca să spunem astfel, ființe terestre ; prozaicele furnici vor și ele „să meargă în cer" : „Minunați sînt acești plopi / [...] / De sus, pe coaja lor curg raze și stropi. / Furnici care vor să meargă în cer / la capătul crengilor își întind picioarele negre în aer. // O sută de ani convoiul lor se ridică / spre Calea Lactee, spre Andromeda, / spre Ursa Mare / și spre Ursa Mică, / dar plopul nu le ajunge". *Amiaza melcilor* reprezintă un adevărat potop purificator de lumină. Multiplicarea sărbătorească a surselor acesteia și a suprafețelor care o reflectă se încadrează perfect în logica poetică a cărții : „M-am dus la rîu să mă scald... / Mii de ierbi, mii de stropi amețitori / și din rîu creșteau trei rîuri / și din soare alți sori".

Lumea pe care Nicolae Ioana o dedică în acest volum copiilor regăsește frumusețea basmului, armonia vîrstei de aur : „Pierduta și frumoasa împărăteasă de aur / atît de visătoare și de plăcută, / de cînd au uitat-o în basm / stă pe dalele de piatră și cîntă. // Și, prin păduri, printre stejarii înalți, / de ramuri se cațără vița, / lîngă o pajiște, cîntînd dintr-un nai, / păstorul îi paște oița. // Și seară de seară luna / din cer coboară pe pămînt, / ea ține în brațe un miel / la care se uită un lup blînd !" Împăcarea cu sine, fericirile simple dar adînci, *absolute*, redevin posibile : „Acum e bine pe mușchiul verde să dormi, / acum e bine prin crîng să te pierzi / cu un cîine și cu un prieten bun / și să aduni mugurii verzi. // Acum e bine să tai un copac / și din coaja lui să faci un corn / din care să suni pînă cînd va răsări luna din lac, / acum e bine să cînți printre sălcii în somn !..." Lumea se transformă în „cîntec", se redescoperă „curată" : „Un cîntec e lumea toată, / un cîntec lumea / mea curată !" O delicată tristețe, ca o respirație ușoară aburește uneori imaginea transparentă a versurilor : „Taci și ascultă izvoarele, / munții stau cu frunțile-n sus, / picură rouă pe pleoapa închisă, / fețele blînde trec spre apus". Melancoliile dulci, îngîndurarea dureroasă nu lipsesc, făcîndu-se simțite mai ales în cele 7—8 poezii cu melci din capul volumului, care alcătuiesc cea mai frumoasă parte a cărții. Melcul enigmatic, venind „cu noaptea lui" din adîncul timpurilor imemoriale : „Fetița mea, pune mîna pe ei, / cu luare aminte ține-i la urechi : / în liniștea lor / vei auzi vuind lumile vechi !", ființă familiară și blîndă : „Unde e melcul bunul, tristul, / melcul cu ochii osteniți, / întinzînd coarne lungi și moi / pe fruntea celor adormiți ?" și totodată îndepărtată, refractară și străină : „de-aș încerca să-l prind din urmă, / să-i dau de veste și să-l strig / din crîng m-ar întîmpina / cu două coarne lungi de frig", puternică, apărată ca puține altele de cazemata mișcătoare a cochiliei ei și totuși atît de vulnerabilă și ea : „Îndemn copilul mîna să-și ducă la gură să-i strige : / Melcule unde ai plecat de cu seară ? / Zorii unde te vor prinde acum ? / Soarele în cochilia ta se strecoară. // Unde ați plecat, melcilor, fraților, / cu coarnele crescute sub lună / ca niște antene albastre, amorțite ? / Pe pămînt e soare, pe mare furtună... ! // Dar melcii nu aud, melcii năuci / au plecat departe fără să ne spună, / să nu-i mai descînte nimeni în ierburi, / roșii departe se văd melcii de spumă. // Prin întuneric de-a bușilea, lipiți de pămînt, / ascultați melcilor, nebunilor, întoarceți-vă din cale ! / În curînd de pe cîmp, în curînd / vă vom aduna casele goale...", melcul, spuneam, poate fi privit, la sugestia discretă a versurilor lui Nicolae Ioana, ca un tulburător simbol al Poetului. Să mai citățm una din piesele ce i se consacră : „O lună tăcută cade prin fereastră, / dar întunecat e melcul și-n întuneric se pierde, / l-aș lua de-aici și l-aș îngropa într-o glastră, / l-aș duce într-un culcuș verde. // L-aș da pe cîmpie, / sau l-aș lăsa unor tăcuți și luminoși țărani / ca pe un bănuț, ca pe o copeică argintie / acolo să doarmă o mie de ani...".

Valeriu Cristea

*) Nicolae Ioana, **Amiaza melcilor**, Editura Ion Creangă, 1977.

Proza

Direcția privirii

REPREZENTÎND probabil o selecție dintr-o activitate mai întinsă, noul volum*) apărut în românește al scriitorului de limbă germană Arnold Hauser se remarcă, la fel ca și romanul **Îndoielnicul raport al lui Jakob Bühlmann**, tradus în 1972 la Editura Kriterion, printr-o ingenioasă formulă narativă ce constă, în esență, într-o premeditată îndreptare a privirii către elementele de fundal, aduse insistent și meticulos în prim plan. Acțiunea relatată încetează astfel să se mai confunde cu mersul relatării, istoria avută în vedere nu se mai suprapune istorisirii. Este o tehnică a eschivei și a surprizei, ținînd de arta povestirii, nu de construcția romanescă și chiar **Îndoielnicul raport al lui Jakob Bühlmann** era în fond mai mult o povestire. Caracteristică este și absența aproape totală a analizei ; lipsește, de asemenea, descripția ; fiindcă Arnold Hauser este în primul rînd un **evocator**, liric și moralist ca factură. Povestirile sale tind să ia forma parabolei, unde faptele sînt mai puțin importante decît expunerea lor, mobilă, diversă, contradictorie.

Straniul caz al lui Hasso Werbes amintește astfel foarte mult de **Îndoielnicul raport al lui Jakob Bühlmann :** un scriitor amator, poreclit Lampendüse, fiindcă era „cel mai înfocat adept" din tîrgușorul Bürgstadt al romanului **Ghepardul**, scrie o carte despre un contabil pensionar care experimentează „deprinderea cu libertatea a canarilor", dorind să aclimatizeze aceste păsări exotice. Cel care dactilografiază manuscrisul lui Lampendüse intervine însă în text, introducînd propriile-i observații și comentarii, nu o singură dată diferite față de relatarea scriitorului. Scris „pe viu", romanul rămîne totuși în urma vieții, fiindcă în realitate contabilul este găsit mort în pădure, fără a se putea preciza motivul decesului : între personajul literar și prototipul său real se produce o ruptură, cele două existențe devin independente una față de alta. În timp ce scriitorul amator își imagina cum se desfășoară experimentul lui Hasso Werbes, acesta era mort. Povestirea lui Arnold Hauser deviază astfel de la adevăratul obiect — dispariția ciudatului experimentator — către un aspect secundar, acela al scrierii romanului ce-l are drept erou pe Hasso Werbes.

Nu altfel se întîmplă în celelalte două narațiuni cu adevărat reprezentative pentru proza lui Arnold Hauser, **Pisici** și **Elețeul.** În cea dintîi naratorul își amintește cum, în copilărie, l-a însoțit în pădure pe vînătorul Wilm, avînd cu ei o pisică domestică și care, cît stătuseră acolo, se împreunase cu un cotoi sălbatic. La cîteva luni după ce se întorc în sat, așezarea este invadată de fiare : „apăruseră, nu se știe de unde, niște pisici cenușii, care îngrijorau lumea din sat. Aceste animale nu păreau să cunoască frica, atacînd pui de găină, rațe, porumbei și iepuri de casă. Ba o femeie văzuse — pare-se — cum trei din aceste dihănii sure, cu blana aspră, sfîșiaseră un purcel abia fătat și că dispăruseră atunci cînd ea luase în mînă o furcă. Iar scroafa dăduse gata, hulpavă, resturile însîngerate. Dar acesta nu fu sfîrșitul. Fiarele cenușii bîntuiau prin tot satul. Erau în același timp văzute prin case, în piață și la marginea satului, prin cocioabele băieșilor și prin curtea bisericii. Se furișau prin pivnițe și săreau din fînul adus cu căruța în sat. Oamenii stăteau la pîndă. Băieții organizează adevărate vînători ; li se întinseră capcane, iar în locul unde se credea că se-ațineau fură puse bucăți de carne otrăvită. Dar zadarnic : pisicile deveniseră o pacoste cum satul n-o mai cunoscuse niciodată ; cît despre Wilm, sta cu brațele încrucișate, neputînd întreprinde nimic".

Nu e totuși o istorie despre invazia „corciturilor de pisică de casă cu pisică sălbatică" : e o parabolă despre neîncredere. Vînătorul Wilm plecase în pădure deoarece îi fusese luată arma de vînătoare și se temea să nu aibă și alte neplăceri. Ferocele jivine se înmulțesc, apoi, nestingherite fiindcă, deși revenit în sat, Wilm nu avea cum să le vîneze. Cînd își recapătă pușca („autoritățile îi acordaseră din nou încrederea"), e prea tîrziu pentru a se mai putea face ceva : Wilm „suferea de cîtva timp de cataractă și văzul lui șubrezit îi mai era de folos doar la jocul de cărți". Povestirea poate fi citită astfel și într-un plan simbolic ; parcă în treacăt, naratorul precizează că întîmplarea se petrecuse cînd „războiul încă nu se terminase" și „asupra mai tuturor problemelor privind satul" se hotăra „în orașul învecinat", unde fuseseră instalate „noile autorități".

În același stil, **Elețeul** este o parabolă despre excesul de zel : un primar ambițios obligă cetățenii din sat să-și predea cîinii pentru a fi transportați la o fabrică de mănuși. În aceeași zi în care cîinii fuseseră strînși, primarul dispare ; va fi găsit, cîteva zile mai tîrziu, mort, înecat în eleșteul unde pescuia de obicei. Eleșteul era păzit de un surdomut al cărui singur prieten era „un cîine viol, ciobănesc". Nu se poate ști dacă între cele două serii de fapte există vreo legătură ; oricum, după moartea primarului — „om ambițios", care „întreprinde orice ca să se impună, să se arate drept om capabil în fața organelor raionale de la oraș" — eleșteul este păzit de același surdomut, „însoțit de un cățelandru, pe care, **de-atunci,** îl ia totdeauna cu dînsul" (s.n.). De o aparentă simplitate, arta de povestitor a lui Arnold Hauser este subtilă și rafinată ; încît, deși traducerea pare uneori greoaie, volumul apărut la „Cartea Românească" prilejuiește o nouă întîlnire cu un scriitor remarcabil.

Mircea Iorgulescu

*) Arnold Hauser, **Elețeul**, traducere de Alexandru Al. Șahighian, Editura Cartea Românească, 1977

Critica

Critica de recuperare

TENTATIVELE recuperatoare antrenează aproape toată energia criticului Nicolae Ciobanu *) care, mai de fiecare dată, își propune să trateze aspecte ale operei puțin valorificate de alții, zone ale ei nedreptățite de alții, socotite, prin tradiție și prejudecată, periferice. Nicolae Ciobanu are ambiția, susținută în felul său, adică răbdător, meticulos argumentat, să le reintegreze totalității, să le centralizeze.

Contează în mai mică măsură dacă izbutește pînă la capăt, adesea ele rămîn ceea ce sînt : aspecte secundare ; dar important este că se vorbește din nou despre ele, pe larg, minuțios, cum nu se făcuse de multă vreme ; opera scriitorului respectiv, în întregul ei, are de cîștigat, chiar și atunci cînd accentele de valoare știute, în ciuda asediului recuperator întreprins de critic, nu mai pot fi schimbate.

Nuvelistica lui Camil Petrescu, spre a lua un exemplu, greu poate fi reabilitată la nivelul operei majore a scriitorului, al romanelor cu deosebire, dar analiza ei se dovedește utilă interpretării globale, ce nu o poate lăsa, fără pierderi, pe dinafară. Studiul se intitulează, în așteptarea surprizei, **Nuvelele lui Camil Petrescu, reminiscențe românești ?** încordîndu-se să probeze cu lux de amănunte că : nu, nu e vorba deloc de niște „reminiscențe", ci de piese autonome în rînd cu celelalte. Polemica declanșată nu dă rezultatul scontat, și totuși, de pe urma ei, imaginea totală a scriitorului se îmbogățește cu nuanțe noi, Camil Petrescu devine un autor mai bine cunoscut decît este ; și în fond orice prilej de a vorbi despre el, fie și „provocat" în acest fel, trebuie considerat binevenit.

A exagera valoarea nuvelelor sale post-belice, cum face N. Ciobanu, luat de un frumos avînt polemic, este mai profitabil din toate punctele de vedere decît a le ignora cu superioritate, cum se întîmplă îndeobște, pe necitite. E și în ele ceva din Camil Petrescu, și ar fi păcat să se piardă. Cu argumentările, chiar excesive, practicate de autorul studiului, acest risc dispare și discuția se poate duce în bune condiții, așa cum trebuie : în cunoștință de cauză, indiferent de „părerea" unuia sau a altuia. Mai importantă decît părerile este opera în substanța și în cuprinderea ei. „Împliniri artistice neîndoielnice", cum crede N. Ciobanu străduindu-se, cu lăudabilă îndărătnicie și cu probe **credibile**, să ne convingă — sau **nu**, (cum credem noi mai departe după ce am urmărit desfășurarea demonstrației coerente, serioase, loiale) textele numite : **Cei care plătesc cu viața, Mănușile, Moartea pescărușului, Turnul de fildeș, Un episod** sînt „scrise" de Camil Petrescu, pătrunse de spiritul său inimitabil, poartă marca unei producții oricînd pline de interes ; desigur nu în marile ei ceasuri.

Recuperarea prozelor lui Bacovia, pusă de asemeni sub semnul unei interogații „provocatoare", al cărei răspuns se lasă ușor bănuit **(Proza lui G. Bacovia, un „jurnal al eșecurilor" ?)** are mai mari șanse de succes. De astă dată avem de-a face cu o exegeză nu numai profitabilă, de genul celei (excesive) dedicate nuvelisticii postbelice a lui Camil Petrescu, dar și convingătoare. Este unul din cele mai bune capitole ale cărții ; însușirile de obiectivitate, generoasă răbdare și temeinicie investigatoare ale lui Nicolae Ciobanu sînt aici valorificate în mare măsură. Încercarea de a scoate proza lui G. Bacovia din prea modesta poziție ce i se rezervă de obicei izbutește — și e foarte mult.

Situația neluatelor în seamă proze ale lui G. Bacovia intrigă pe critic, îndemnîndu-l la o **reconsiderare**, în genul celora în care pare a se fi specializat — cu decizie și tenacitate, dar și cu o competentă iubire, ori de cîte ori se devotează unui subiect de istorie literară; un subiect de obicei neglijat. Procedarea sa este de a supune din nou faptele — cum o și declară repetat — unui „examen atent" ; declarația nu rămîne literă moartă, ea fiind urmată totdeauna de un veritabil studiu. „Sigur, într-un plan mai larg, proza autorului **Scînteilor galbene**, aderă la condiția prozei poeților, mai ales a acelora de orientare simbolistă. Dar a rămîne exclusiv în acest perimetru ni se pare cu totul insuficient. Ca și în poezie, prozatorul Bacovia propune imaginea unui simbolism sui generis. Ne aflăm în fața unei opere care, la prima vedere, creează impresia aproape completei epuizări a formulelor proprii mișcării artistice ce-i prezidează geneza, dar care, în chip miraculos, exercitîndu-se tocmai pe un atare teren quasi-neantizat, îl fertilizează de așa manieră încît ceea ce zămislește acum stă efectiv sub semnul celei mai surprinzătoare ingenuități creatoare" etc.

Examenul critic va aplica în consecință, punct cu punct, tot ce este prevăzut în formularea generalizatoare, se va opri asupra citatelor concludente, cu grijă decupate spre a servi demonstrația și va extrage din ele toate ideile trebuitoare unei cercetări solide, de care trebuie de aici înainte să țină seama exegetul operei lui G. Bacovia. Ca și în alte capitole, analiza înaintează lent, printre lungi paranteze explicative, în nimerit și folositor contrast cu hotărîrea (uneori prea răspicată, chiar drastică) a propozițiilor polemic-justificare avansate la începutul ei, ușor de dedus încă din titlul fiecărei cercetări.

Acest stil lent, analitic, metodic, al studiului efectuat în tihnă, pe un spațiu ce nu-și impune nici un fel de restricții, își arată încă mai din plin avantajele cînd prinde în obiectiv, cu îndelungi precauții ale atenției, opera unor scriitori contemporani, fatal nedreptățiți de ritmul curent și grăbit al recenziei de carte. Cronica literară nu poate cuprinde totul, mai ales în cazul unor autori cu evoluții lungi și deopotrivă cu rupturi și surprize pe durata lor (care trebuie considerată ca un ansamblu, ca un proces), precum A.E. Baconski și Ștefan Augustin Doinaș. În astfel de cazuri, **revenirile** lui Nicolae Ciobanu, care zăbovește copios, citind din nou totul, asupra fiecărui volum, răspund unei necesități reale. Mărturisesc că le-am parcurs cu cea mai vie curiozitate, deși nu o dată înfruntînd dificultățile frazei laborioase, tacticoase, practicate în această etapă a formației sale de un critic decis, în materie de analiză, să nu lase să-i scape nimic, nici un amănunt, să nu lase nimic „neformulat". Înaintînd uneori anevoios printre meandrele exhaustivei cercetări, efortul îți este răsplătit, numeroase goluri de cunoaștere, provenind din nevoia lecturii curente și din neglijențele ei la fel de curente, își denunță prezența și se „rezolvă" în modul cel mai pozitiv cu putință. A vorbi cu înțelegere și spirit selectiv despre mai vechile volume ale lui A.E. Baconski, din faza sa „de tranziție", a citi din nou cu mare atenție **Fluxul memoriei, Dincolo de iarnă, Călătorii în Europa și Asia, Imn către zorii de zi, Fiul risipitor** ș.a. și a emite asupra lor judecăți noi (și drepte), menite să sublinieze nu doar rupturile și dezicerile, dar și continuitatea unui excepțional destin creator, este o faptă critică într-adevăr lăudabilă.

În activitatea critică a lui Nicolae Ciobanu volumul **Insemne ale modernității**, conținînd cîteva studii remarcabile, scrise cu pasiune, și mai multe „glosse" vii și „delimitări" utile asupra cărora n-am mai insistat, reprezintă un semnal de maturitate.

Lucian Raicu

*) Nicolae Ciobanu, **Insemne ale modernității**, Editura Cartea Românească, 1977.

Prima verba

Lirice

UN SENTIMENT de „cenușăreasă" pe cale de a se lămuri în legătură cu sine, în legătură cu sursa nepotrivirii dintre ceea ce pare și ceea ce este, conduce gestul liric al Ioanei Crăciunescu **(Scrisori dintr-un cimp cu maci**, Ed. Cartea Românească). De o parte conștiința unei alcătuiri fragile, incapabilă să se susțină autonom și reclamînd mereu un sprijin dinafară, de alta intuirea în aparență de fragilitate a unor forțe de emancipare, latente și încă incomplete. Poezia este a ieșirii din starea contradictorie, probabil chiar modul acestei ieșiri, autoarea îngăduindu-și sinceritatea reflecției, dacă nu și pe aceea a impasului afectiv, sperînd cu subînțeles într-o re-nastere mai prielnică („Mai moare un cerb / cu săgeata înfiptă-între coarne. / mai tip într-o noapte, trezită / în patul de carne / De spaimă / trec mereu într-o altă odaie. / mă nărui în sufletul meu / de zăpadă și ploaie / Copii cu ciresi la urechi / se hlizesc pe la geam. / cu betisoare. / numără-ncet cîte ore / mai am / Coceni galbeni foșnesc pe sub pat, / eu rid și spun că pentru mine / se naște lumea încă o dat'"). Pentru a da poemului mai mult firesc și pentru a-și ascunde, poate, o lacrimă feminină, poeta paradează un limbaj „băiețesc", de o savuroasă, uneori, oralitate, ostentativ prozaic alteori, întotdeauna dezinvolt, dincolo de spaimele caloflliei, **ca și de prejudecățile exprimării metaforice**. Un soi de inconformism lexical prezidează versurile, dublat de o atitudine adesea ironică, de o ironie însă expresă, într-un aer cam teatral („Gifiiam ostenită de drum. / Cum să întorc calea din cale ? / Sosise din urmă / dîra de sînge la vale / și nu-mi priveam talpa. / Era zvon de toamnă în aer. / Îmi apăram șansa de a fi superb / alergător... / La suta de kilometri o bucățică de zahăr / La suta de kilometri o gură de apă. / Final cu urale"). Accentele inconformiste și ironice nu pot ascunde de tot fondul poeziilor care rămîne sentimentul, cum spuneam, de „cenușăreasă" ce-și descoperă cu lirică mirare dualitatea personalității. O descoperire echivalînd cu o eliberare a potențialului afectiv din starea de inhibiție spre un regim mai intens, și mai autentic, al trăirii. De aceea în multe dintre poemele acestei frumoase cărți întîlnim acorduri grave, proprii unei tensiuni lirice determinate de înstăpînirea reflexivă a sentimentelor, ostentația lexicală nefiind altceva în atari cazuri decît un mod de supraveghere a discursului poetic în scopul evitării timbrului romantios. Remarcabilă în acest sens este a zecea „scrisoare" : „Sub sărbătoarea mîinilor tale, / trecutul meu împușcat se spulberă / în aer ! / De unde-ncepe osul desăvîrșit în carne ? / Haina / va fi rană încheiată deasupra / și urma stearsă ? / Te rog / nu dispera ! Nu dispera / Dacă / viermii nasc fluturi ! / Vino cu mine, iubite, / s-aprindem felinare / mirosind a gaz, / să ne hrănim cu trosnete / de aripi, / să ceruim mădularele-nghețate, / să le-nvelim cu fum ! Desăvîrșit incendiu... / Strig : / Nu dispera, nu dispera ! Acesta e drumul cel bun ! / Vom comemora la picior de stîlp / ziua / în care pîntecul a fost mulțumit. / Eu plîng în drum, în mînă c-un chibrit. / Tu fugi prin jar, sub haină ascunzi fluturi". Ioana Crăciunescu are har poetic și are motive serioase să-l pună în evidență.

MUZICALĂ, senină, tandră, poezia lui Ion Popa Argeșanu **(Subțire trecere**, Ed. Cartea Românească) e ca un foc de frunze ude în al cărui fum subțire abia de mai presimți mireasma flăcării ce-ar fi putut să fie. Un intrus liric poetul, totuși, nu e, în ciuda obstinației într-o apatie, ba din contra se simte bine în spațiul poeziei, explorîndu-l însă cu niște instrumente afective și lingvistice demodate, care, dacă nu-l ajută întotdeauna să se exprime personal, îi oferă deseori șansa unei replici onorabile în șotto-voce la (mai cu seamă) tradiționalismul interbelic, ca de pildă acest peisaj pillatian : „Pe dealuri urcă toamna sub sinii grei ai viei / De marmură-i pădurea, copacii-au adormit / Și soarele ca ploaia se dăruie cîmpiei / Parcă mai gol de vlagă, mai blînd, mai istovit / O purpură pe ramuri a colbuit lumina, / Iar prin albastru trece o spaimă de-nserare / Singurătatea-și cară prin vizuini jivina / Și-aud femeia apei cum murmură pe zare", completat cu o chemare înceată, solemnă în cel mai pur stil romantios : „Plecarea-i verticală, din noi fugim în timp / Să ne închidem, doamnă, între plăceri și fast / Sub tîmpla-i de-alabastru, un templu din Olimp / Te vrea cariatidă cu trupul alb și cast / Că e desartă lumea cîmpiei fără chip / Cînd toamna bate frunza cu schiptru-i de nisip". Unda sentimentală e precumpănitoare, o aură de melancolie înconjoară textele, iar ca statura afectivă să nu i se vadă pe de-a-ntregul poetul fortează tropii, uneori cu efecte poetice remarcabile („Ca-n fresti voievodale din mănăstiri tîrzii / Tristețea mea să ningă pe trupul tău, ușor..." sau „Fîntînile se varsă în spaime singerii", „Și amurgirea ierbii se vindecă-n iubire"), alteori cu defecte remarcabile, vreau să spun hilare („Și latră stins tăcerea de pe zăvorul porții" sau „Și te-am urcat iubito în pomul cărnii mele / Și-n crucea calcaroasă a oaselor rebele". Fără să sufere așadar de platitudine, expresia rămîne, în general, poetică, numai că insuficientă în ce privește forța lirică. Neliniștitor de liniștit, Ion Popa Argeșeanu e un liric pentru moment prea „subtire", prea insistent în „dulci libații / la crama singelui cuminte", prea fidel titlului ce și l-a ales pentru debut.

Laurențiu Ulici

Calendar

2.VII.1926 — s-a născut **Octavian Paler**

● 2.VII.1938 — s-a născut **Szilágyi Domokos** (m. 1976)

● 2.VII.1939 — s-a născut **Romulus Guga**

● 3.VII.1926 — s-a născut **Ștefan Gheorghiu**

● 3.VII.1948 — s-a născut **Mihai Tatulici**

● 3.VII.1976 — a murit **Al. Bistrițeanu** (n. 1911)

● 4.VII. 1893 — s-a născut **Demostene Botez** (m. 1973)

● 4.VII.1923 — s-a născut **Haralamb Zincă**

● 5. VII.1920 — s-a născut **Iulia Soare** (m. 1971)

● 5.VII. 1927 — s-a născut **Al. Mirodan**

● 6.VII.1939 — s-a născut **Voicu Bugariu**

● 6.VII.1940 — s-a născut **Horia Vasilescu**

● 6.VII.1944 — s-a născut **George Alboiu**

● 7.VII.1951 — s-a născut **Daniela Caurea** (m. 1977)

● 7.VII.1964 — a murit **Ion Vinea** (n. 1895)

● 8.VII.1906 — s-a născut **Lato-Erdely Anna**

● 8.VII.1908 — s-a născut **Const. Lăzărescu.**

● 8.VII.1941 — s-a născut **Angela Marinescu**

● 8.VII.1968 — a murit **Petre Pandrea** (n. 1904)

● 9.VII.1900 — s-a născut **Al. Graur**

● 9.VII.1973 — a murit **Miron Neagu** (n. 1889)

● 10.VII.1891 — s-a născut **Salamon László**

● 11.VII.1927 — s-a născut **Emilian Georgescu**

● 11.VII.1973 — a murit **Radu Brateș** (n. 1913)

● 12.VII.1797 — a murit **Ienăchiță Văcărescu** (n. 1740)

● 12.VII.1878 — a murit **Șt. C. Stoika** (n. 1808)

● 12.VII.1909 — s-a născut **Constantin Noica**

● 12.VII.1933 — s-a născut **Alexandru Ivasiuc** (m. 1977)

● 12.VII.1943 — s-a născut **Radu F. Alexandru**

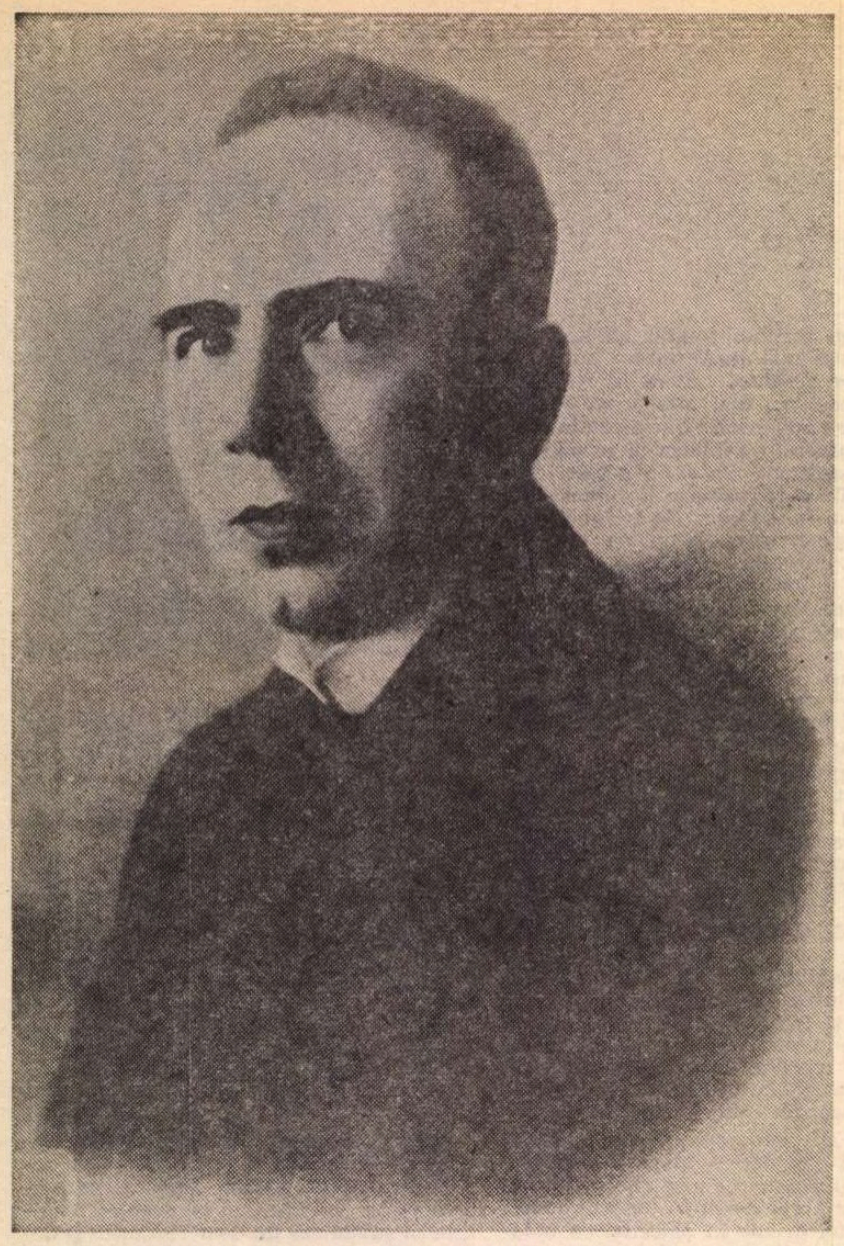

Vasile Pârvan (28 IX 1882 — 26 VI 1927)

Vasile

SAVANTUL

MULTIPLELE aspecte sub care personalitatea lui Vasile Pârvan se impune veneraţiei noastre, prin strălucite manifestări din domeniile ştiinţelor istorice, ale filosofiei, artei, literaturii, sociologiei, reprezintă de fapt preocupări armonizate pe linia unei singure atitudini : aceea de istoric prin excelenţă. Era un savant deplin, care a gîndit amplu şi profund, concepînd cercetarea ştiinţifică a trecutului în toată vasta şi complexa sa desfăşurare. Pentru Pârvan istoria nu se limita la erudiţie, ci trebuia să tindă spre cugetarea care reconstituie pe de-a întregul legătura dintre diferitele fenomene ale vieţii omeneşti în devenirea lor. Pentru aceasta el considera indispensabile : o multilateralitate de gînd, o întinsă cultură, un dar superior de abstractizare, o pătrunzătoare capacitate de observaţie şi de precizie în analiză simultan cu aceea de ridicare la sinteza ideilor generale, însuşiri cu care spiritul său distins era minunat înzestrat. A fost unul din marii noştri istorici şi, fără îndoială, cel care i-a dat istoriei înţelesul cel mai larg.

Partea cea mai importantă şi mai caracteristică a activităţii sale ştiinţifice a fost închinată epocilor antice. Dar el n-a devenit un istoric al antichităţii decît abia după ce a plecat să se specializeze în Germania, în 1904. În anii de Facultate de la Bucureşti, ca eminent discipol al lui Nicolae Iorga, al lui Ioan Bogdan, al lui Dimitrie Onciul, precum şi al maestrului de geografie umană Simion Mehedinţi, el fusese cu desăvîrşire prins în preocupările de istorie medievală şi modernă a românilor, în care, student fiind încă, publicase lucrări valoroase, de pildă despre patriotul de la 1848 şi 1859 Papiu Ilarian, despre familia domnitorului Cuza, despre Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă, despre un monument de limbă literară românească din sec. XVII, despre relaţiile lui Ştefan cel Mare cu Ungaria, în toate dovedind originalitate, metodă critică, maturitate de gîndire. Totuşi nu s-ar putea spune că în momentul cînd, în 1904, după luarea licenţei, a candidat cu succes la bursa instituită de Universitatea din Bucureşti pentru studii de istorie veche în Germania, el ar fi fost cu totul străin de preocupările noului teren istoric în care păşea. Dimpotrivă. Chiar dacă în timpul cursurilor universitare nu se apropiase prea mult de titularul de atunci al catedrei de istorie antică, Grigore Tocilescu, urmase în schimb cu asiduitate cursurile şi seminariile de limbă latină ale lui Dimitrie Evolceanu, căruia îi fusese unul dintre cei mai distinşi studenţi. Iar cînd, la terminarea Facultăţii, îşi va trece examenul de capacitate pentru învăţămîntul secundar, el îşi va alege ca materie principală tocmai limba latină. De altfel dragostea lui pentru cultura antică venea de departe, chiar din adolescenţă, cînd fusese elev premiant al Liceului „Codreanu" din Bîrlad, reputat pe atunci ca unul dintre cele mai bune pentru învăţămîntul limbilor latină şi greacă.

Cei cinci ani de studii în străinătate au fost decisivi pentru formarea deplină a personalităţii spirituale a lui Vasile Pârvan.

ACTIVITATEA lui creatoare în cîmpul antichităţii s-a desfăşurat încă de atunci pe liniile a două direcţii : una naţională, corespunzînd scopului cu care venise la studii în Germania, şi alta universală, rezultînd din evoluţia pregătirii sale în străinătate şi satisfăcînd înclinările sale firesti spre orizonturile ample. Pe linia naţională, el a scris încă din 1906, la Berlin, lucrările **Citeva cuvinte cu privire la organizaţia provinciei Dacia Traiană** şi **Salsovia.** Cea dintîi schiţa punctele principale ale unei sinteze asupra ţării noastre în epoca romană. Era un plan complet, cum nu se concepuse mai înainte, care lua în consideraţie toate problemele esenţiale ale istoriei noastre vechi şi în care, pentru prima oară, se acorda elementului băştinaş o atenţie primordială. În a doua lucrare, după ce analiza o inscripţie din sec. IV e.n., care oferea importante amănunte despre ultimele încercări de apărare a credinţelor păgîne în faţa creştinismului triumfător, Pârvan proceda din nou la o expunere programatică, preconizînd de data aceasta săpături arheologice sistematice pe **limes**-ul din Dobrogea. Cu acest prilej socotea de urgentă necesitate formarea unei serii de tineri arheologi români care să fie atraşi în această operă de vastă explorare. Punctele de program propuse intrau de fapt în propriul său plan de activitate pe care şi-l întocmea de pe acum şi pe care va căuta să-l urmeze în tot restul vieţii.

Pe linia universală, Pârvan avea să începă cu teza sa de doctorat, despre naţionalitatea negustorilor din imperiul roman **(Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche),** apărută la Breslau în 1909, anul cînd a şi susţinut-o strălucit cu profesorul Conrad Cichorius, ilustrul exeget al Columnei Traiane. Valoarea lucrării e cu mult mai presus decît ar reieşi din folosirea ei ca teză pentru un titlu universitar. E o monografie de autoritate, bazată pe un material epigrafic abundent, privitor la toate provinciile imperiului roman şi tratată critic în lumina unei concepţii istorice realiste şi a unei clare orientări în problemele economice.

În acelaşi timp, menţinîndu-se pe aceeaşi linie universală, Pârvan a pregătit şi un întins studiu istoric despre împăratul roman Marcu Aureliu **(M. Aurelius Verus Caesar şi L. Aurelius Commodus),** pe care l-a publicat tot în 1909, în românește. Într-un capitol special al cărţii este analizată filosofia stoică a lui Marcu Aureliu, cu deosebire din punctul de vedere al rolului pe care l-a avut în formarea atitudinii etice a acestui împărat. În tratarea subiectului, Pârvan dovedeşte, pe lîngă talent şi ascuţime de gîndire, o simpatie atît de entuziastă pentru doctrina stoică şi o afecţiune atît de caldă pentru împăratul care a practicat-o, încît, pentru a le explica, n-ar fi de ajuns să ne referim la avîntul unui tînăr cercetător de 27 de ani cît avea el la data publicării cărţii. Este ceva mai mult şi mai adînc : mărturisirea propriei concepţii despre virtute ca simplu comandament al raţiunii şi despre datoria faţă de societate fără altă răsplată decît mulţumirea de a şi-o fi îndeplinit. E aceeaşi concepţie pe care o va formula mai tîrziu, în plin apogeu al personalităţii sale, cu următoarele cuvinte : „Cînd semenii tăi te urcă în vîrful piramidei sociale, trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămîne acolo ; nu pentru tine, că tu eşti un om trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebuie să-l laşi să decadă, pentru sublimul pe care trebuie să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l creşti cu tot sîngele vieţii tale, pe care numai o dată o ai".

Tot la sfîrşitul activităţii sale din Germania, el a pregătit o a treia lucrare mare, concepută de data aceasta pe linia antichităţii naţionale. Este cartea **Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman,** în care conclude că misionarismul creştin în Dacia s-a dezvoltat după plecarea legiunilor lui Aurelian, cu deosebire în sec. IV–V, că la origine creştinismul românesc este opera misionarilor latini, iar nu a celor orientali, că poporul român s-a format concomitent cu creştinismul său, printr-un contact permanent între populaţiile romane de pe ambele maluri ale Dunării.

DUPĂ obţinerea doctoratului şi după o călătorie arheologică în Italia, Pârvan s-a întors în ţară, fiind numit chiar în 1909 la catedra de istorie veche şi epigrafie a Universităţii din Bucureşti, rămasă vacantă prin moartea lui Grigore Tocilescu. În anul următor avea să devină director al Muzeului Naţional de Antichităţi, iar încă un an mai tîrziu era ales membru corespondent al Academiei Române, pentru ca în 1913 să-i devină membru activ. La proclamarea sa în această calitate, mulţumind colegilor academicieni pentru cinstea ce i-au făcut, a ţinut să exprime următoarea confesiune a gîndurilor sale „celor mai scumpe" : „Ştiinţa mea, pe care am cercetat-o şi am iubit-o cu patimă, mi-a dat o concepţie gravă, aş putea zice tragică, despre viaţă ; m-am deprins a vedea doară două lucruri vrednice de străduinţele şi de iubirea noastră : cultul pios al amintirii lăsate în resturi şi ruine şi cultul entuziast al geniului omenesc, continuu învins şi continuu din nou biruitor în lupta cu elementele inerte ale materiei moarte". În aceste scurte mărturisiri se văd reflectîndu-se în mîezul lor eminentele aptitudini pe care Vasile Pârvan avea să le dovedească în întreaga sa operă : o înaltă preocupare despre problemele supreme ale lumii şi vieţii şi o pasionată căutare a realităţii istorice prin arheologie, o caldă participare la necontenita năzuinţă a umanităţii spre progres şi creaţie, stimulîndu-i cercetarea stăruitoare a civilizaţiilor dispărute, o atitudine realist-lucidă în faţa contradicţiilor existenţei, împăcîndu-se cu o optimistă încredere în puterea de izbîndă a omului.

Încă mai înainte de a împlini vîrsta de 30 de ani, el se vedea ridicat la trei dintre cele mai importante demnităţi culturale. Avea în mînă principalele situaţii de pe care putea să acţioneze în scopurile sale de muncă ştiinţifică şi le-a justificat cu mult peste aşteptări.

La catedră şi la seminarul său universitar s-a dovedit un maestru impunător, prin vivacitatea gîndului, prin noutatea şi profunzimea ideilor sale despre fenomenele istoriei antice, prin erudiţia sa covîrşitoare, prin riguroasele metode de cercetare, prin sobrul şi impresionantul său dar de expunere. La conducerea Muzeului, care a fost totdeauna un Institut arheologic de fapt (deşi abia în anii regimului nostru socialist a căpătat şi recunoaşterea legală şi organizarea acestei funcţiuni), Pârvan a arătat o neîntrecută destoinicie ca organizator, dînd un impuls hotărîtor explorărilor pe teren. La Academie a fost de asemenea foarte asiduu, ca autor a numeroase şi memorabile comunicări şi ca administrator în virtutea calităţii sale de secretar perpetuu.

Pârvan a fost primul istoric român care a înţeles rolul covîrşitor al arheologiei în dezvoltarea istoriei ca ştiinţă. După ce a publicat o lucrare de interpretare istorică despre **Cetatea Tropaeum,** de la Adamclisi, săpată anterior de Grigore Tocilescu şi George Murnu, şi-a deschis propriul său şantier în **Cetatea Ulmetum** de la Pantelimonul de Sus, o fortificaţie romană din mijlocul Dobrogei, de un spaţiu mai restrîns, a cărei explorare putea fi dusă la capăt într-un timp limitat. Săpăturile au durat acolo patru ani, cu rezultate arheologice şi epigrafice deosebit de preţioase — mai ales pentru studiul vieţii rurale romane —, pe care le-a publicat într-o monografie de patru tomuri. În acelaşi timp a mai scos la lumină trei memorii academice cuprinzînd roadele altor cercetări, din Dobrogea, Oltenia şi Moldova de Jos.

Imediat după încheierea săpăturilor de la Ulmetum, în 1914, Pârvan a început un alt şantier de seamă, în cetatea **Histria,** străvechea colonie milesiană de pe malul lacului Sinoie. În sfera preocupărilor sale arheologice, limitate mai înainte la epoca romană, intra acum şi perioada de înflorire a civilizaţiei elenice. Concomitent cu munca de la Histria, el s-a ocupat, parţial, şi cu săpături în celelalte două oraşe greceşti de pe litoralul nostru : **Tomis** (Constanţa) şi **Callatis** (Mangalia), publicînd asupra lor studii capitale.

Săpăturile conduse de Vasile Pârvan, cu deosebire cele de la Ulmetum şi de la Histria, pe lîngă valoarea rezultatelor lor documentare, au avut fericitul efect de a prilejui închegarea unei şcoli româneşti de arheologie şi de istorie veche, pe care el, cel dintîi, a reuşit s-o creeze prin autoritatea sa ştiinţifică, prin prestigiul personalităţii sale, prin aptitudinile sale de organizator şi prin însuşirile lui de eminent profesor. Această şcoală ştiinţifică, sporită ulterior prin noi serii de elevi ai săi şi continuată, generaţie după generaţie, şi

Pârvan

după moartea sa, i-a asigurat arheologiei românești trăinicia și robusta vitalitate prin care a ajuns la strălucita înflorire de azi.

DUPĂ anii de speranță și de încordare ai primului război mondial, Vasile Pârvan a scris o serie de lucrări care ieșeau din cadrul riguros al ocupațiilor științifice obișnuite. Acele lucrări, sociologice ori filosofice-literare, constînd din articole speciale, prelegeri universitare inaugurale și discursuri comemorative, sînt foarte importante, pe de o parte fiindcă ne dau prilejul să cunoaștem vederile sale generale asupra marilor probleme ale unei lumi ce nu ieșise bine din război și, pe de alta, pentru că ne permit să surprindem trăsăturile fundamentale ale gîndirii sale rațional-idealiste. Dar chiar aceste incursiuni în sociologie și în filosofie sînt profund impregnate de atitudinea sa de istoric și de cultura lui clasică. De la **Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane,** o sinteză de ideologie progresistă, pînă la **Datoria vieții noastre,** o magistrală expunere de etică culturală, reprezentînd prima prelegere cu care s-a inaugurat solemn Universitatea românească din Cluj la 3 noiembrie 1919, apoi pînă la **Despre valorile istorice** și **Despre ritmul istoric,** subtile demonstrații de filosofia istoriei, sau pînă la splendidele flori ale spiritului său care sînt eseurile din volumul **Memoriale,** recunoaștem la fiecare pagină un gînditor frămîntat de înalte probleme, exprimînd, în forma literară originală a unui distins stil academic, reflecțiile unei rațiuni formate în intimitatea antichității clasice.

Confesiunile filosofice ale lui Vasile Pârvan, care alcătuiesc una din cele mai mărețe manifestări ale spiritului său, au durat numai în spațiul unei perioade restrînse. Începînd de prin anii 1922–1923, el s-a întors la intensa sa muncă de specialitate. Atunci în 1923, a scris el cartea **Începuturile vieții romane la gurile Dunării,** într-un atractiv stil de popularizare, „pe înțelesul tuturor", dar cu un bogat fond de erudiție și de interpretări originale, producînd, pe linia vechiului său plan de lucru de la Berlin, o primă sinteză istorică a rezultatelor pe care le obținuse prin cercetările sale din Scitia Minoră.

În 1923 Pârvan a pornit spre realizarea punctului de program din tinerețe referitor la băștinașii de pe teritoriul carpato-danubian. Pe acest drum va înainta apoi repede, ocupîndu-se intens de arheologia epocilor comunei primitive, printr-o întinsă acțiune de explorare în stațiunile geto-dace și așa-zis „preistorice" din stînga Dunării, executate de elevii săi și de colaboratorul său Ion Andrieșescu, primul specialist român în arheologia acelor epoci îndepărtate. Intervenția atît de rodnică a lui Vasile Pârvan în arheologia orînduirii comunei primitive, care avea să-l ducă la realizarea acelei sinteze capitale care e **Getica : o proto-istorie a Daciei,** departe de a fi reprezentat o schimbare de preocupări, a pornit tocmai de la poziția sa clasicistă și i-a fost impusă de necesitatea de a studia evoluția culturii autohtone din Dacia, fără de care, după cum scrisese el încă din 1906, nu se pot înțelege nici originile noastre romane.

Plecînd de la comentariile istorice ale unui raport despre săpăturile din stațiunea getică de la Piscul Crăsanilor, în Bărăgan, **Getica** a fost completată cu foarte dezvoltate capitole despre istoria și cultura geto-dacă, iar concluziile cărții, sprijinite și pe analiza unui abundent material arheologic, sînt încadrate în ondulația unui vechi fenomen de penetrație occidentală spre Carpați, care îi explica Autorului profunda romanizare ulterioară a Daciei.

Și mai evidentă apare această preocupare în ultima carte a lui Vasile Pârvan **Dacia : Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene,** apărută la Cambridge în 1928, după moartea sa, în englezește, apoi la București, în cinci ediții ale unei versiuni românești. La problemele din **Getica,** extinse de data aceasta la întregul bazin al Dunării, de la izvoare pînă la Mare, el a adăugat un capitol complimentar, **Carpato-danubienii și romanii,** în care face o sinteză asupra procesului de romanizare în Europa centrală și răsăriteană, pentru a conclude că romanismul nostru este esențial și exclusiv danubian, că „la puterea sa de rezistență împotriva cumplitelor încercări ale evului mediu au contribuit deopotrivă romanii din toate țările danubiene, iar calitatea excelentă a romanismului, aproape italic, al acestor țări: Pannoniile și Moesia Inferioară în primul rînd, Dalmația și Moesia Superioară imediat după ele, a hotărît natura esențial latină a actualului românism. Cînd au venit slavii, romanismul provinciilor din vestul Daciei a fost încetul cu încetul subminat și distrus. Dimpotrivă, romanismul Daciei și al Moesiei Inferioare a rezistat de-a lungul întregului ev mediu pînă în zilele noastre". „Așa s-a întîmplat că România, în loc să fie o peninsulă a continentului latin către Orient, a rămas o insulă, foarte mare, dar foarte depărtată de marea masă a rudelor sale".

OPERA științifică a lui Vasile Pârvan reprezintă, și cantitativ, și calitativ, un tezaur neprețuit. Privită sub orice unghi, ea se află la nivelul celei mai înalte producții a oricărei culturi. Au trecut cinci decenii de cînd această operă s-a încheiat brusc. În acest timp în țara noastră științele despre antichitate și cu deosebire arheologia au făcut progrese enorme. Lucrările publicate ale lui Pârvan au fost cercetate din toate punctele de vedere, au fost confruntate critic cu cele mai noi descoperiri și în lumina celor mai înaintate metode. Bilanțul însă le-a rămas în esență favorabil.

Moartea năprasnică a lui Vasile Pârvan, venită la vîrsta de 45 de ani neîmpliniți, atunci cînd se afla în culmea productivității sale intelectuale și cînd își începuse seria marilor sinteze despre antichitatea patriei, a fost o pierdere ireparabilă pentru cultura românească și pentru știință în general.

Viața sa este un monument de gînd, de muncă și de creație. Unitatea monolitică pe care o dă acestei vieți o consecvență rară impune tot atît de mult ca și bogăția, intensitatea și frumusețea ei. El rămîne o pildă de înțelepciune și de abnegație pentru scopuri înalte. A fost un erou al datoriei față de cultura poporului său, pe care o voia cît mai splendidă.

Ca un final vrednic de noblețea și măreția vieții de nepregetată muncă pe care am evocat-o în prezenta noastră expunere, cel mai potrivit este să cităm cîteva dintre cuvintele sale cele mai grele de gînd și de adevăr. Spunea el :

„Fericiți cei care nu-și irosesc viața, căci o alta nu e ; Fericiți cei care luptă împotriva morții, creînd mereu, gînduri și viață, căci fiecare clipă mai mult, trăită în frumusețe, e o întreagă eternitate".

Savantul Vasile Pârvan nu și-a irosit nimic din prea puținii săi ani, ci i-a înmulțit trăindu-i intens, în necontenită creare a unei opere care îi va prelungi tezaurul de gînd și de destoinicie peste veacuri, împărtășind mereu posterității nesecata lumină a spiritului său.

Prof. univ. dr. docent
Radu Vulpe

Fost Membru al Școalei Române din Roma
Membru titular al Academiei de Științe Sociale și Politice

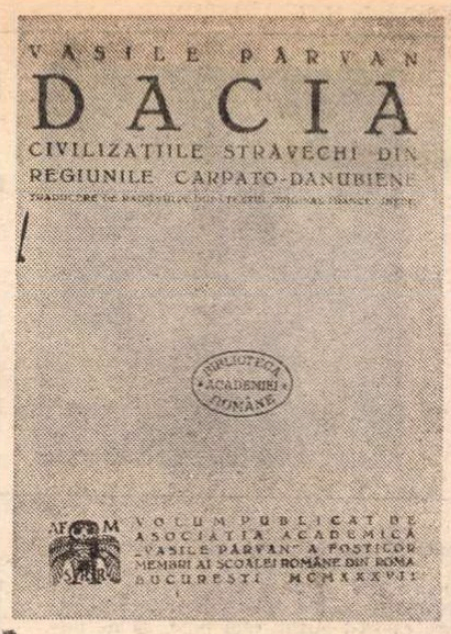

„Romanismul actual de la Dunăre [...] descinde de-a dreptul din plugarii danubieni [...]. Romanismul actual, păstrat mai bine tocmai în Dacia lui Decebal și tocmai în frontierele ei, n-ar putea fi de origine balcanică pentru bunul motiv că Bălcanii n-au fost romanizați. El este esențial și exclusiv danubian [...]".

(Vasile Pârvan, în **Dacia: Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene,** 1937)

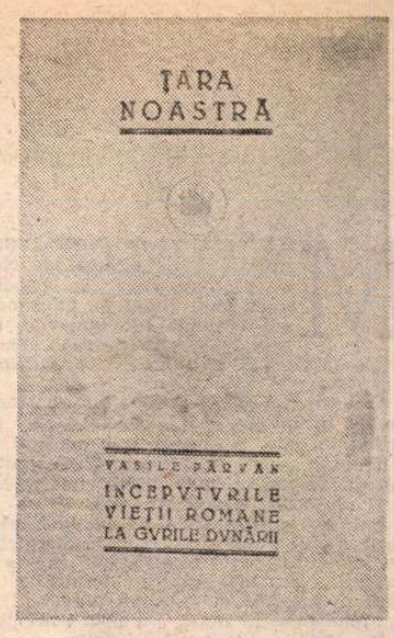

„Noi, românii de azi, sîntem nu numai urmașii romanilor din Dacia, ci, în aceeași vreme, urmașii, și ca sînge și ca suflet, ai întregii împărății romane de răsărit, care alcătuia o singură țară mare, de limbă latină [...]. Astfel dară istoria noastră veche este istoria tuturor romanilor de la răsăritul mării care se cheamă Adriatica. Și mai ales este istoria romanilor de pe cele două maluri ale Dunării, unde din moși strămoși locuiau, începînd cam din Serbia de azi și pînă la Mare, strămoșii noștri, dacii [...]".

(Vasile Pârvan — **Începuturile vieții romane la gurile Dunării,** Ed. „Cultura Națională", București, 1923).

Un oracol...

■ **„Prin dispariția lui Vasile Pârvan, cultura românească sufere una din cele mai grele pierderi, mai mult decît aceasta : una ireparabilă. Nu se va găsi nimeni care să unească darurile cele mai adunate în cel care așa de repede părăsește o glorioasă carieră : cunoștinți arheologice și istorice de o imensă bogăție, o rivnă nesfîrșită alături de cea mai sistematică muncă, grija de cel mai neînsemnat detaliu alături de îndrăzneala celor mai înalte ipoteze [...]. Era unul din șefii tineretului, asupra căruia avea o aproape mistică influență. Cuvîntul lui cu profetice penumbre era primit în aceste cercuri ca al unui oracol".**

N. Iorga

(„Neamul românesc", 1927)

Profesorul...

■ **DACĂ geniul lui N. Iorga era viforos sau șăgalnic, acela al lui V. Pârvan era muzical și solemn. Cînd, după cîteva clipe de așteptare, studenții priveau spre ușa ce se deschidea, apărea în fața lor Brand. Pastorul Brand al lui Ibsen, cu haina neagră încheiată auster pînă sus, călcînd pe un ghețar. Însă văzut de aproape, pastorul n-avea în ochii săi pătrunzători duritați nordice, iar tristețea încruntată într-o ironie gravă îi dădea înfățișarea unui actor tragic. V. Pârvan își potrivea foile în mînă — căci avea să citească — cu acea încruntare visător-ironică a feței, apoi aștepta. Și în vreme ce zgomotele se potoleau unul cîte unul, privea pe fereastră pe cerul îndepărtat sfărîmarea ideală a norilor.**

Apoi cînta :

„Se lăsa seara. Eșind din teatru, Anàxandros chemă pe Theòxenos și Callicràtes la o parte : «În noaptea aceasta se împlinesc doisprezece ani de cînd am compus lui Apollo, ocrotitorul cetății, Paianul biruințelor noastre împotriva Scythilor. Veniți pe turnul lui Aristagòras, îndată ce luna va prinde să stăpînească noaptea»".

Din cînd în cînd, V. Pârvan se oprea cu măsuri strict numerice, privea în depărtare spre lumea ideală pe care o evocase și iarăși, reluîndu-și timbrul elegiac, aluneca pe mările antice :

„Și Anàxandros tăcu, privind departe pe linia de lumină a lunii, argintînd apele Pontului."

Sau :

„Și Anàxandros tăcu, privind către mare".

Citeodată proza năvălea pe ușă în ființa unor studente întîrziate. Oratorul le pironea cu ochi de statuă, fața lui relua încruntarea visător-ironică, apoi, continuînd, declama :

„Eris, zeiță a lacrimilor, dormi împăcată în noapte. Închinătorii tăi, oamenii, dorm ; dar și în visuri se ceartă. Și cei ce nu dorm te cîntă cu aria sumbră a Erinnyilor. Răutate, răzbunare, moarte, e gîndul supușilor tăi. — Dormi, Eris, dormi."

Frazele se desfăceau în adevărate versete cînd cu glasul său modulat recita solemn :

Era liniște ca pe cîmp. / Ciocanele băteau surd în dălți / iar marmora ruptă / răsuna ca argintul. / Eram obosit și trist. / Și din tăcerea întinselor cîmpuri / mi-am tras liniștea gîndului / senin și stăpînitor. / Tăcerea e centrul lumii. / Spre tăcere se adună toate, / ca apa spre prăpastia neagră. / Se îndeasă toți împrejurul liniștei / spre a-i găsi înțelesul / și toți se liniștesc împrejurul ei / și asupra tuturor se așterne / stăpînitoare / Tăcerea.

Cînd sfîrșea, actorul tragic redevenea Brand. Brand al lui Ibsen, care ieșea cu haina încheiată pînă sus, cu o încruntare visător-ironică în colțul gurii, călcînd, învăluit în neguri, ca pe un ghețar.

G. Călinescu

(**Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,** 1941)

Irina GRIGORESCU

Trei iubiri

M-L amintesc pe general sprijinit în fața oglinzii, în chip de personaj care la capătul unei vieți lungi și folositoare s-a cufundat de bunăvoie într-o lincezeală demnă, îmbufnată, amintind de evul mediu, care abundă în observații arțăgoase.

Vedeam cum o observă pe bunica Marie, așezat în fotoliu cu picioarele cochet încrucișate, cum o aprobă și o admiră în gînd, cum avea o ținută de plăcută destindere destinată în mod evident unei meditații vanitoase. Fuma zimbind.

Îmi este uneori milă de bunicul, că a trăit atît de mult, și mă mir, în diminețile cu lumină de iarnă piezișă, însă lipsită de perfidie, cum nici una din definițiile cu care el împarte și măsoară universul nu a ajuns pînă la mine, nu m-a convins.

De pildă ce înseamnă educația, m-a întrebat cînd a aflat că sînt de trei ani profesoară. Educație înseamnă a trata mărinimos generațiile care se înalță. Fără a le duce în ispită, fără a le învăța să se uite pieziș sau să-și plece urechea la sunete nedemne. Sau ce este mila (o nobilă suferință), sau presimțirile, această dovadă a nonsensului care guvernează universul.

Lupta din Via Varului, pe care o ține minte într-una din primul război, și ne-a povestit-o la nuntă, a început într-o duminică dimineața. Sînt sigură că prin nimic această zi, care suia în copacii lungi, trei nuci strălucitori cu obrajii înălțați în aer pilpiind, prin nimic nu amintea oamenilor că ar fi fost duminică.

În prețioasele fotografii îl văd pe Cirus în chip de căpitan tînăr, era pace, lîngă bunica Marie, cu o țigară abia aprinsă în colțul gurii, păzind sobru tramvaiul gol însă prin care suflă scări ușoare. Așteptau să scadă în aer luminile lui naive, umile, tramvaiul să-i ducă acasă, ziua să fie pe sfîrșite, pe masa cinei lor fructele și vinul să umple sufrageria de cadența limpede a verii.

Din fotografie ochii lor pilpiiau către mine în dosul unui ecran subțire de materie, tăcînd păreau că observă singurătatea viețiilor care scapără în lume, și tinerețea bunicului era un cărbune ce se stinge, însă un gînd îl trezește deodată la o trecătoare strălucire.

Observasem adesea cum îi merge gura și critică în inima pămîntului iubit defecte ascunse.

Zăpada care an după an ardea uimită în bezna amurgului sticlos nu reușì să șteargă Via Varului. E vorba de o luptă netrecută în cărți, hîrîie cu ciudă generalul Cirus, și în fiecare lună pîndește la librărie cărțile cu subiecte din război. O să trebuiască să-mi scriu memoriile, spune, să învețe și aștia ceva pînă n-am murit, pînă mai sînt viu.

În dinții lui sclipește ecoul unui ecou al strălucirii, care complică drumul sufletului spre exterior, fără să-i opună totuși un obstacol de netrecut.

Am văzut și eu sufletul soldaților înăuntru în trup, înaintea duminicii cînd s-a dat lupta, dormeau și somnul lor, o lampă albă, scînteia pe cîmp pînă departe. Bunicul meu, tînăr căpitan, cu părul blond și chipul drept și foarte tînăr înfipt în strada principală a orașului unde s-a însurat cu Marie, nu se sprijinea în nimic, cu toate acestea părea că sabia lui, acea ființă cu ochii de rubine în a cărei privire lucea cu o lumină domoală nostalgia, crescută în hainele de paradă, părea că-l sprijină, că-i susține uniforma, nasul și bărbia, toate îndreptate în sus, înspre cutia fotografului, cu îngîmfată răbdare.

Am să mă duc să mai văd și eu odată locul unde a fost Via Varului, însă precis că timpul nu a avut ce schimba de la război înainte, vreau să spun că în scurtele nopți de vară, de șaizeci de ani încoace, într-una, cerul nopții strălucind milostiv îngăduie să respire chiar și celor mai netrebnice jivine.

Nu mi-a fost frică de nimic în război, țipă bunicul, supărat că acum bătrînilor trebuie să le fie teamă de singurătatea care scapără în lumea fără dragoste.

Cine a trăit mult și a luptat nu are să se teamă de nimic, spune. Se ridică în picioare ca să-l auzim mai bine, să ne mirăm cum gîndește, e foarte convins de imediata realitate a amintirilor lui.

„Eu am stat la masă cu patru regi și nu mi-a fost frică de nimic". Tunetul din gura bunicului larg deschisă îmi amintește de capul unui pur sînge țintuit o clipă în aer, și mai ales de clipa dinaintea alergării, cînd omul pipăie misterul norocului orbește, avînd totuși ambiția de a-l pătrunde.

Niște incapabili în arta militară, zice despre cei patru regi, eu expuneam și ei nu suflau o vorbă. Am umblat cu bățul pe hartă ca la tata acasă în curte. Nu învățaseră nimic ca lumea, n-au suflat înaintea mea, unul nu m-a contrazis. Pe urmă, în zorii zilei, am fost singur cu băieții. Regii nu s-ar fi trezit așa devreme, am spus încet, dar nu m-a auzit nimeni.

„Regele a început să îndruge una, alta, ce știa și el, despre soarta patriei, providență, nu știu ce, și atunci m-am sculat în picioare așa cum mă vedeți acuma și am pus pumnul pe hartă pe locul viei, am spus următorul lucru, atenție. Majestățile voastre să afle de la mine dacă n-au aflat din carte, zic, că providența ajută pe cei îndrăzneți. Așa cum mă vedeți aici m-am întors către ofițeri, care nu sufla unul, unul nu sufla, și le-am spus următorul lucru, atenție. Domnilor, providența patriei sîntem noi. Ziua de mîine în Via Varului. Hotărîți-vă. J'y suis, j'y reste".

Generalul Cirus încetă pentru un moment, dar nimeni nu îndrăzni să răsufle în acest răstimp, nu cumva aerul să miște. (Pun pariu, îmi spun privindu-l pe vremea aceea ca pe un moș caraghios care nu-și uită tinerețea și dragostea, nu ca pe un erou din primul război, pun pariu că nu mai găsești așa ușor doi tineri care să te asculte și să nu rîdă cum nu rîdem noi de tine).

Marie scoase farfurii de desert dar bunicul nimic, continuă ce știa.

„Băieții au fost cu mine pînă la urmă. Lazăr, Gheorghe, Magearu, Cîrțan, Radu, Ceaușu, Beldiman". Regii nu s-or fi trezit așa devreme ca ceilalți, repet, nu le-o fi venit să doarmă pe cîmp și nu i-a trezit nimeni.

Nu răspunse. Bunicul Cirus țintì prin fereastră lumea ca pe o scoarță însuflețită, în al cărei luciu prezent încerci, însă nu reușești să descoperi, oricîte amintiri ai avea, carnea grosolană și întunecată a vechilor păduri.

MARIE ne-a dat fructe, brînză. Ia mai terminați odată cu trecutul, să vorbim despre prezent, spuse. Dar cum să vorbești mereu despre prezent dacă ești om și îți să rămîi așa în continuare. Dimpotrivă, trecutul nebun și eroic, vinul nunții în paharele roz așezate ca ouăle la aprozar de ziua defilării într-un echilibru miraculos, trecutul care nu se cumpără cu bani suia lichid, întunecat, ispititor, și brusc înălța în tavan bucuria prețioasei noastre tinereți. Un copil e o garanție, spuse deodată bunica întoarsă spre noi, cu ochii mari, demni.

Aștepta o replică, însă neavînd nici una la îndemînă a tăiat un măr. După un timp a continuat o idee, alta. Grecii spuneau că strădania exagerată e dăunătoare. Din fericire bunica, din fire cochetă, și-a dat singură sfaturi bune, astfel n-a ajuns la bătrînețe ca femeile acelea singure, care neavînd pe cineva să le dea un sfat ca lumea, ajung să stea pe loc cu vîrsta, se îmbracă în roșu și atrag toate privirile ca animalul străin de turmă.

Văd în fotografie cum bunicul și bunica se iubeau, se țin de mînă acasă, în grădină, duminica. Prin hîrtie pornește către mine concluzia din ochii lor fermi deși fericiți, gura strînsă, fără a se hlizi într-una, mîinile palide și înguste în formă de flori ale bunicii care l-au cucerit atunci pe Cirus, și promiteau să cucerească lumea, s-au înfipt țepene în batistă, au încetat de mult să sugereze cuiva un destin de invidiat, paradoxal.

Cirus și Marie, împreună, acasă, între straturi de flori, ale căror petale amintesc, în cazul că ții morțiș ca un lucru să-ți amintească de altul, pe pămînt, sufletul copiilor pieriți, cum întrau pe poarta veche pecetluită printr-o nesfîrșită melancolie, ai spune că au furat într-una timpul, că nu au trăit o zi pe planeta noastră mică, neinsemnată și murdară.

O fotografie veche a unui cuplu fericit își are rostul ei într-o casă, la fel cum un spital își are rostul lui într-un oraș, dă peste nas proștilor, iar pe cei mai indiferenți dintre noi ne pune pe gînduri, cînd nu este încă dimineață, dar se aprinde lumina în casa de peste drum, un spital ale cărui ferestre înzestrate cu o privire țintă te face să suferi. În întuneric, un cîine sever visează singur în beznă lîngă gard și lătrînd pe neașteptate se trezește brusc cu ochii privind luna, speriat ca de alunecarea unei făpturi străine. Blocul, un strigoi pătrat, s-a luminat numai la capete, și seamănă cu un animal care merge, purtînd în burta lui uriașă oameni veseli, dorm cu toții un somn leneș în cotețele ciclopice.

Aud țipătul de animal mic înfometat al copilului și cînd aprind lampa în fața geamului mă impresoară pilpîirea înceată a cetii peste oraș. Vărsătorule de apă, să mergem să vedem pădurile cum se umplu de zăpadă, semn că ne iubim, că dragostea noastră nu e o luptă.

Mă plimb pînă la fereastră și deschid toate ușile ca să mă pot plimba în voie, iar în fața oglinzii din baie încerc și nu reușesc să descopăr nimic, nici o asemănare cu bunica tînără în 1910, în fotografia pe care Cirus a scris cu litere rotunde și egale Karlsbad — mai 1910.

Dar cînd mă plimb văd că orice lucru din casa mea conține sub coaja lui subțire de materie o întrebare adresată mie la care trebuie să răspund. Legumele din cămară, condamnate deocamdată la o îmbulzeală fără scăpare, mă întîmpină în fiecare zi ca o mulțime tăcută, tristă, cu privire fixă și surîsul imprecis, oare ce relații de prietenie au legat între ele bietele făpturi ?

Știu la ce se gîndește bunica atunci cînd vedem albumul, căci pe mine dacă m-ar întreba cineva ce-mi doresc, ce vreau, cine n-ar vrea, aș răspunde, cînd a ajuns la capătul răbdării sau al bătrîneții, să aibă din nou în trup arborele uriaș, copilăria prin care vezi căderea fulgilor, sufletele lor mari, luminoase.

Dar bunicul, de cînd nu mai are pe nimeni să-l asculte cu atenție, orice i-aș spune despre viața mea, se încruntă și-mi spune să nu fac glume. Merită să lupți, răcnește, cu viciul, prostia și lenea unui om, dacă-l iubești, acestea sînt infirmități ușoare. Mai ales lenea care stă în umbra muncii. Însă merită să lupți. Se gîndește să trag din viața lor o învățătură, dar eu nimic, fiindcă au fost pe vremea aceea alte timpuri, e nebun, îmi spun. Merită să lupți, dar dacă ai pierdut atunci n-a meritat. De asemenea dacă pui în balanță două nenorociri gemene, le cîntărești după un timp și n-a mai rămas nici urmă de echilibru.

Sigur că am întrebat-o odată pe bunica să-mi spună cum a mers. Mi-a fost frică în timpul războiului și cînd era plecat de acasă, îmi răspunse, dar altfel ne-am iubit, ne-am înțeles, a mers. Am văzut-o la fel ca pe mine, cu ochii serioși de parcă ar fi cucerit pămîntul, însă cînd a apărut la nuntă între rude, un chip înțepenit între văl și bucle, mireasă oarecare cu chipul înundat de o fericire prostească. Pe urmă, în iarna războiului, singură păzind copilul, pe tata, știrb și lacom, însă adormit în brațele bunicii, i s-a părut că a rămas singurul om de pe pămînt rămas să vadă dintr-o dată prin geamuri zorile, o rețea subțire și vibrîndă. Așa că îmi răspunse fără prefăcătorie că i-a fost frică și urît, dar altfel s-au iubit, s-au înțeles, a mers.

Mi-a venit greu să cred că generalul Cirus a fost vreodată un copil frumos, blond și strălucind de o afectuoasă candoare, unul din acei copii fericiți care suferă de nenorociri secrete, altfel de ce toată viața lui a sunat cam fals, cu un loc gol în loc de suflet în toate cele trei războaie.

Nu i-am cunoscut sfîrșitul, pe vremea aceea îmi plăcea să muncesc într-una și să am succes. Ești fericită, spune dacă ești fericită, mă întrebase Marie, și nu mai rîde, risul lichidează orice sentiment. Desigur că aș fi vrut să fiu fericită, tinerețea o avem cu toții de-a valma o singură dată, și cum să nu vreau.

Însă cînd apărea generalul la noi acasă, înfrigurat și ghebos, aducînd sub braț o floare șubredă ce scînteia prin geam pînă departe, îl ajutam să-și scoată paltonul și uite, mă gîndeam părintește, mon général, că nu putem glumi toată viața, nici să punem totul între ghilimele, și ce vîrstă grea e tinerețea dacă trebuie să o împarți cu alții la fel de sclifosiți ca tine. Fără să privească drept, mormăia. Ca să trăiești fără frică trebuie să închizi un ochi. Să nu ne cocoțăm cu toții la rang de judecători.

De cînd a îmbătrînit tare și poate că-i este frică de sfîrșit, nemaiavînd pe nimeni care să-l asculte cu atenție, venea adesea obosit și absent la masă, nepăsător la ordinea, adică la dragostea noastră. Am observat cum poartă frica în umblet, în vorbă, în trăsături, chiar și în păr sau în haine, uneori vorbește atît de tare încît tresare singur.

La nunta noastră ne-am pomenit că apare cu decorația „Steaua Republicii" strălucind peste tot peste haină. Ținută de gală, a explicat, însă cu îngîmfare tristă, dacă știi ce vreau să spun. Și rîdea cu gura ușor deschisă, ca și cum ar bea un vin ușor.

Altădată însă nu l-am recunoscut în tramvai, într-o duminică după-amiază, cînd venea la noi în vizită, cîntînd de unul singur, doar că fără vorbe. Îi place muzica fără vorbe, deoarece nu te silește să te gîndești la un singur lucru ca măgarul, explicase. Nu observa oameni uzi, în jur, cum se înghesuie și un bec chior le luminează ochii grăbiți, răi, iar eu întîi nu l-am recunoscut, pentru că se schimbase vremea și trecuseră zile lungi de iarnă cînd nu telefonezi, nu scrii, nici nu citești ceva, cărți din acelea pline de întîmplări cum de fapt nu se întîmplă niciodată omului.

M-am strîns în blana ușoară albă și am văzut cum o curiozitate violentă i-a înflăcărat privirea și parcă tot cerul se încordase așteptînd prilejul ispitirii și căderii sufletelor. Apăruse la televizor, într-o emisiune dedicată veteranilor, pe care n-am văzut-o, nu-mi place să deschid aparatul în casă seara, nu-mi plac oamenii pe ecran, nici cum se uită, cu o nerăbdare de parcă s-ar termina pămîntul. Și totuși invidiez pe bătrînii care au trăit în război și una-două au ce povesti, ce bine de toți oamenii care au avut nefericirea fascinantă să lupte pentru apărarea patriei și au amintiri, o spumă clocotitoare al cărei flux asediază memoria. Dar uite că generalul, făptura lui care acuma este pe sfîrșite, nu o mai recunoști de la distanță dintr-odată ca mai înainte, așa cum în pădure sau pe cîmpie poți să nu mai recunoști un cal dacă aproape a înțepenit în ger și s-a schimbat în rău înaintea morții și prin nimic nu mai amintește că ar fi cal.

Cînd m-am pomenit lîngă general, întîi cine să fie m-am întrebat, și un timp nu mi-am exprimat nici o părere din lipsă de așa ceva, dar am văzut cum hainele lui vechi de trei războaie, și mustața, pipa, părul îngrijit cu o cărare perfectă, cum toate lucrurile sale, deși încărcate cu energie, se întristaseră amarnic, încercînd să străbată pînă la mine o distanță de netrecut.

Pe urmă l-am recunoscut, răspunsul a venit și curse singur ca un fir ușor subțire, rîdea și nu vorbi nimic.

Și acum că a venit din nou iarna fără zăpadă, anotimpul care descoperă în inima pămîntului iubit defecte ascunse, mă vei întreba cîte iubiri există. Există trei iubiri —, pămînteană, pentru morți și pentru patrie.

FRIEDRICH BÖMCHES : **Peisaj**
(Din retrospectiva deschisă la Sala Dalles)

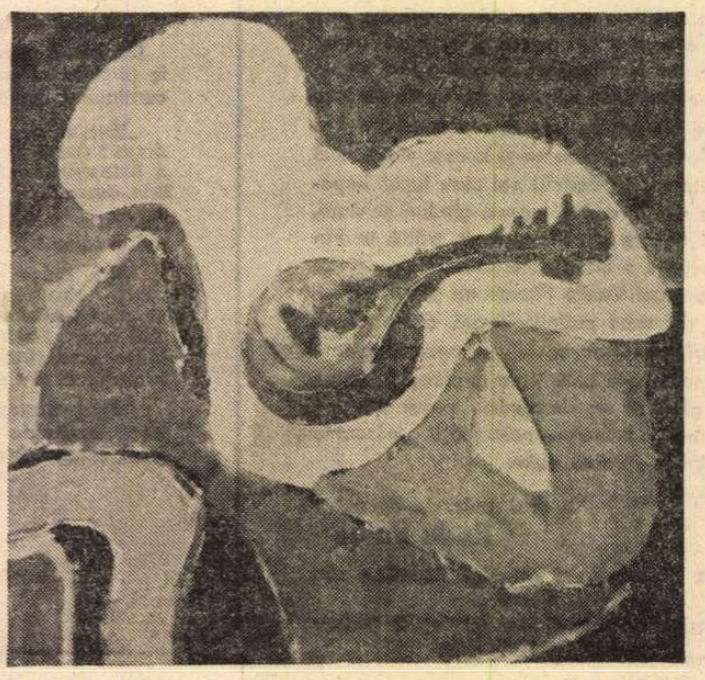

ION PACEA : **Fotoliu și mandolină**
(Din expoziția **8 pictori contemporani** — holul Teatrului Național)

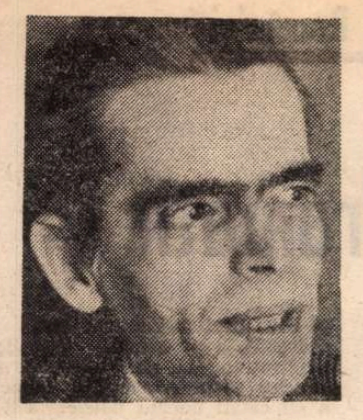

Nicolae ȚIC

Povestiri despre eroii mei

ÎN vremea cînd se lucra la fundația Teatrului Național din București, am avut mari necazuri cu un escavatorist care-mi tot cerea să-l reabilitez în ochii opiniei publice :„Așa ar fi drept, după ce m-ați făcut de două parale!“... Dar eu îl văzusem o singură dată, cu doi sau trei ani în urmă, pe marginea unei șosele din Ardeal, încercînd să oprească vreo mașină, care să-l ducă nu știu unde — nu scrisesem despre el nici măcar un rînd, nu mă știam vinovat. Și iată că îmi sună la ușă, într-o după-amiază de duminică, tocmai cînd se transmitea la televizor un meci de fotbal între două mari echipe din Europa: „Eu sînt Vîntură-Lume, se prezintă omul — dar fără să-mi întindă mîna —, așa mă cheamă, așa am rămas, de cînd ați avut bunăvoința să mă-ncondeiați“.

Primul mare necaz a fost că pe Vîntură-Lume al meu nu-l interesau meciurile de fotbal, el venise cu o treabă, să discute, să-mi ceară satisfacții morale, era firesc să mă uit la el, și nu la televizor, chiar mi-a zis: „Uitați-vă la mine, am eu mutră de haimana, de afacerist? !“ Nu-i picase în mînă ziarul cu pricina și nu citise cu ochii lui, dar avea informații exacte: scrisesem despre el mai rău ca despre un borfaș... Acum, să scot ziarul și să-i citesc rînd cu rînd! Eu să citesc, el s-asculte — și să vedem amîndoi cum sună. Am ajuns pînă la jurăminte de băiețandru — pe viața mea, pe tot ce am, că n-am scris... Iată și explicația îndeajuns de convingătoare pe care i-am dat-o: „Cînd am nimerit eu pe șantierul de la V., dumneata aveai liber și mi s-a spus că te-ai dus la Brad, să-ți vezi nevasta și copiii; nu te-am așteptat pînă a doua zi, socotind că nu mai e cazul: mi s-a pus în față cererea dumitale de transfer...“.

Omul a recunoscut: da, tocmai atunci își ceruse transferul, cu cei de la V. isprăvise. „Așa cum ai isprăvit și cu alții !“ — i-am zis, gîndind că mă aflu pe drumul cel bun, și-o să apuc măcar finalul meciului de fotbal. Îndată am scos carnetul de reporter: „Iată ce mi s-a spus despre dumneata: egoist, lacom de bani, nu vrea să-nvețe meserie pe cei mai tineri; într-un an, a schimbat trei locuri de muncă; în trei — nouă locuri de muncă“... „Dacă nu-mi dădeau de lucru cît aș fi vrut eu? !“ — a izbucnit omul, a și înjurat — era în suferință mare. „Sînt în putere, știu meserie, mie să-mi dea de lucru!“...

Una ca asta nu mai auzisem: un om să vrea să muncească — și să nu i se dea... Era normal să-i cer explicații. „Trebuia să mai stați acolo pînă mă-ntorceam de la Brad, ori să mă căutați în altă parte, nu să scrieți așa“... Și iar m-am jurat că nu scrisesem, fusese mințit, i-am propus să mergem la redacția ziarului... „Nu mă mai interesează oamenii de felul dumitale, care nu-și găsesc locul și rostul, și se plîng mereu că cei din jur nu-i înțeleg, nu-i acceptă, am scris mai demult despre ei — din pricina asta nu te-am așteptat. Cred că a doua, sau a treia zi, pe la nouă dimineața, cînd am pornit-o spre Brad, te-am zărit pe marginea șoselei. Dacă e să-mi recunosc vreo vină, este asta, că n-am oprit să te iau“.

„Da, și-a amintit Vîntură-Lume al meu, voiam să mă-ntorc la ai mei, pe șantier. Și-acum vă rog să m-ascultați: Am cinci frați, eu i-am dus la meserie; patruzeci și șapte de escavatoriști de la mine au învățat meserie... Asta se cheamă că sînt egoist?“ „Dar n-am spus-o eu! Colegii și șefii dumitale“... „Am să dau cu el de pămînt într-o zi ! — și părea hotărît s-o facă. Eu dau cît trei escavatoriști la un loc. Așa o țin de peste douăzeci de ani, și n-am să mă las curînd. Vedeți dumneavoastră, de-aici au pornit toate neînțelegerile. Are un secret și nu vrea să-l spună și altora ! Am pe dracu. Îmi reglez mașina și trag tare; știu de unde să încep și unde să termin, strig la șoferi să se grăbească, să-mi vină la timp, nu le convine, îmi scot vorbe, ei fac transporturi particulare cu camioanele, eu trebuie să stau, ceilalți escavatoriști mă acuză că sînt lacom de bani, șefii de șantier nu vor să-mi treacă pe stat tot cîștigul, bate la ochi, prea mult, ne strici socotelile... Știți cînd obosesc eu? Cînd stau degeaba, cînd mă-ncurcă alții. Vreau eu altceva, decît să lucrez? Să fiu lăsat să-mi fac meseria, cît mă țin puterile. De șaptesprezece ori am plecat prin transfer. Aici, la București, am ajuns prin frate-meu, care-i strungar, trebuie să vă duc la el într-o zi. Frate-meu îl știe pe șeful șantierului de la Teatru, și-a făcut o încercare: Vreți dumneavoastră un escavatorist ce nu s-a mai pomenit? Dar să știți că o s-aveți mari necazuri din pricina lui, toți o să-i stea împotrivă... Șeful șantierului i-ar fi zis: El să vină aici și să lucreze, că de necazuri mă ocup eu! Am venit, și sînt domn ! Nu trebuie să mai strig eu la șoferi. Dacă n-am basculanta la timp, e prăpăd. Șeful șantierului ar fi zis : În viața mea n-am văzut unul care să muște pămîntul, ca ăsta! Ei, dar să nu vă mai reții... (Meciul se-ncheiase, nu mai prinsesem nici măcar rezultatul...) Cînd îi facem o vizită lui frate-meu, care s-a bucureștenizat?“

Asta a fost prima și singura mea întîlnire cu Vasile D. Ne scriem din cînd în cînd.

CU Andrei era s-o pățesc și mai rău. Abia în toamna anului trecut l-am căutat la uzină (cu o întîrziere, deci, de aproape zece ani), am nimerit într-un moment cum nu se poate mai nepotrivit. Era în pauza de la unsprezece; omul avea necazuri cu Dacia 1300, abia ieșită din garanție, cloncănea ambreiajul, și cînd am picat eu — tocmai se consulta cu alți automobiliști în privința ambreiajului. „Aveți mașină?“ am întrebat după o vreme. S-a uitat cam dintr-o parte la mine. Ca să-l îmblînzesc, i-am pomenit de Vasile, de proiectata noastră întîlnire, în trei, din urmă cu ani. N-am reușit cine știe ce, accepta discuția numai fiindcă-i arătasem legitimația de ziarist. „Ce nu ți se pare în ordine?“ am vrut să știu. Întrebarea cu mașina, dacă are și el mașină, nu-i priise deloc. De ce să n-aibă, după șaptesprezece ani de meserie. Or fi făcute mașinile numai pentru alte categorii, nu și pentru muncitori? De ce atîta uimire? El scoate vreo trei mii cinci sute pe lună, mai scoate și soția peste două mii, cine se ține de lucru, cîștigă, de ce să nu cîștige? N-am decît să-ntreb cîți muncitori din uzină au mașini... Se vede, i-am zis, se vede de departe că ești frate cu Vasile. De ce să nu se vadă? Și Vasile are mașină. Vasile e pe cai mari. A fost distins cu înalte titluri și ordine, și trage tare, și-a găsit locul. Vasile a făcut o mare greșeală la viața lui, una de neiertat. El, care-i o forță în meserie, și-a pierdut mulți ani pe șantiere din astea de interes local, unde dai de trei ori cu lopta, și s-a isprăvit. Aici, n-are interes să se grăbească, mai trece-o zi, mai iese-un ban, ce nevoie aveau de unul care trage tare? ! I-a și zis: Vasile, tu sapi gropi, mă, nu fundații. Aici, la Teatrul Național, a fost o minune cu Vasile, și i-a mers vestea. Ești un escavatorist de largă respirație, i-ar fi zis șeful șantierului, dumneata trebuie să ai teren vast la dispoziție, să lucrezi numai la fundații importante. Și la sfîrșit i-a dat hîrtii pentru un alt mare șantier.

Andrei se pregătea de drum lung, cu soția și cei doi copii; avea de făcut peste șase sute de kilometri pînă în orășelul din nordul Ardealului, unde se-adunau toți frații, că era ziua bătrînului lor. Ca șofer începător, el încerca tot felul de emoții, iar povestea cu ambreiajul „îmi scoate peri albi“. Însă după o vreme, tot el a zis : „Bine că am ajuns și noi la necazuri din astea, cu mașina, cu ambreiajul“... Abia isprăvise liceul, la seral, acum îl propusese pentru școala de maiștri, alt necaz, încă doi ani de tras și la uzină și la școală, păcatul mare e că se-ntîmplă să nu mai poți vorbi cu copiii zile la rînd, cînd pleci tu de-acasă — ei dorm, cînd te-ntorci seara, tîrziu, ei dorm... Trebuie să le respecți orele de somn, nu-i așa? Nevasta, ea înțelege, asta-i situația, iar el, Andrei, îi mai zice: Așa-ți trebuie, dacă te-ai luat cu un apucat ce nu s-a mai pomenit, unul care tot muncește și-nvață și iar muncește... Ba s-a mai pomenit unul, frate-meu, Vasile.

ALEXANDRU MOHI : Constructori

CÎND am scris despre muncitorii de la centrala termo-electrică, Deva-Mintia, pe Achim l-am lăsat la o parte — și asta din pricină că el îmi vorbise tot timpul numai despre Vasile și ceilalți frați, care nu lucrau aici, și nu-și găseau locul în reportajul meu. Cum au ajuns ei, frații D., muncitori... și Achim, retrăind o zi de duminică, din urmă cu mulți ani, se prăpădea de rîs. „Ei, să vedem, cum ați ajuns?“ — îl tot îndemnam, iar el tot amîna povestea. În sfîrșit: „Vasile era escavatorist și-i anunța mereu, prin cărți poștale, că adună bani pentru o treabă importantă, însă care nu se poate spune decît la momentul potrivit. Apare Vasile într-o duminică dimineața, și-i ia din scurt să-și facă urgent bagajele, că luni dimineața e plecarea... Unde? Stau frații ca pe jar, se roagă de Vasile, unde, nene, unde? ! — el tace, apoi se duce să cumpere bere, la prînz se cinstesc toți, seara se culcă devreme, luni la cinci dimineața Vasile îi urcă în tren, dar nu le-arată biletele, măcar să știe și ei unde-i duce. Ajung la Cluj: Pe Ionică îl vărsăm aici!... Și-o iau toți cinci prin Cluj, pînă dau de fabrica de încălțăminte. A doua zi își continuă drumul pînă la Făgăraș. Aici scăpăm și de Petrică... Următorul popas îl fac la Simeria — unde m-au vărsat pe mine, la depou, să mă fac lăcătuș...“ Ne trebuie un reprezentant si-n Capitală, ar fi zis Vasile — și-a pornit-o cu Andrei spre București. Aveau obligația să-i scrie fratelui mai mare săptămînal, și cu multe amănunte, cum învață, cum lucrează, cum se descurcă în alte privințe, un fel de rapoarte de activitate, adică, la care primeau cărți poștale, cu indicații precise. O dată la trei luni, Vasile pornea în turneu, de la frate la frate, nu întîrzia mai mult de o zi la unul, „ca să nu vă stau pe cap“, motiva el. Așa s-a ținut de ei pînă i-a văzut cu meseria învățată și însurați, la casa lor. Pe Achim l-a luat de la depou și l-a dus la centrala termo-electrică, să se facă tehnician, și după numai trei ani, Achim i-a raportat că totul e în ordine, și-a trecut examenele, așteaptă numirea. Păcat de Vasile, că a făcut o mare greșeală la viața lui: omul ăsta umblă de ici-colo, prin țară, încă nu s-a gîndit să-și ridice o căsuță a lui, are nevastă, trei copii măricei, îi vîntură de pe-un șantier pe altul, ce viață o mai fi și asta? Dacă așa s-a obișnuit el, mă rog, n-am nimic împotrivă.

AȘ VREA eu să mai fiu Petrică, dar nu se mai poate, nu mai ține. Cînd te-apropii de patruzeci de ani, Petrică ăsta sună anapoda, de parcă ai avea de-a face cu un întîrziat mintal. De-aia zic : spuneți-mi Petre. (Nu se putea să nu găsească și Petrică ăsta un motiv de încontrare, doar e frate cu Vasile, cu Andrei, cu Achim...) După ce l-a „vărsat“ Vasile aici, la combinatul chimic, Petrică s-a pus pe lucru, vrînd să-i trimită bătrînului bani, să-și repare acoperișul la casă. Dar s-a grăbit Andrei cu banii, așa că el, cu ce adunase, și-a cumpărat o motoretă în rate. Cu motoreta prin Făgăraș, a făcut ceva impresie, încît, după vreo cinci luni, se însura, după alte nouă avea primul moștenitor. Are patru azi, numai băieți. A avansat și în privința mijloacelor de transport: de la motoretă a trecut la motocicletă, și de curînd — la mașină. Cu socrii, cumnații, cu toate neamurile s-a ajutat: are o casă cu cinci camere, baie și bucătărie, are grădină și unsprezece stupi. Operator chimist la combinat, Petrică se pricepe și la tîmplărie și la zidărie, a fost tîmplar și zidar la casa lui. Dar Vasile, ei, Vasile a făcut o mare greșeală la viața lui, ceva de neînțeles: Nu l-a lăsat pe băiatul mai mare să se-nscrie la Conservator, secția vioară, unde-l trăgea ața, direct la politehnică l-a dus, și s-a ținut de el pînă și-a dat examenul de admitere. Acum, băiatul termină electronica, sigur că și asta-i o meserie, dar cu vioara cum rămîne? De ce să abați un copil din drumul lui ? Vasile se duce la concert, o dată pe an, numai ca s-asculte viorile, dar el habar n-are ce-i aia o vioară ; îl ascultă și pe fiul său cîntînd, și tot nu pricepe nimic; Vasile lucrează în natură, și n-o vede și n-o știe; vine aici la Făgăraș, stă în grădina lui la umbră, și nu vede stupii: mănîncă miere, și nici măcar nu se-ntreabă, cum o fi arătînd, domnule, un stup din ăla? El altceva decît să lucreze, nu mai știe. Las', că nici el, Petrică, nu prea are vreme de stupi, îi lasă pe mîna copiilor, și asta tot din pricina lui Vasile, care s-a tot ținut de ei, cînd erau tineri, lucrați, măi, lucrați, că ne-apucă bătrînețea, trageți tare, mă, să se știe că sînteți din neamul meu, iar noi ne-am luat după mintea lui, așa ne-am obișnuit, cu lucru, acum e tîrziu să ne mai schimbăm.

CU Ionică n-am avut plăcerea să discut despre Vasile: o singură dată l-am căutat la întreprinderea clujeană, tocmai plecase în Italia, cu o delegație. Eram curios să aflu — el, Ionică, ce obiecții are cu privire la viața și activitatea fratelui Vasile? Nu se poate să nu aibă și el, nu una, ci numeroase obiecții. Citez dintr-o scrisoare a lui Vasile: Am vorbit și eu la un congres, și m-a văzut Ionică la televizor, mai să nu mă mai recunoască de frate! N-am ținută: de ce nu mi-am pus cravata și decorațiile? Parcă veniseși acolo direct de pe escavator. Ionică a vrut să facă impresie cu mine, uitați ce frate am! cînd colo... Am să-i dau eu lui ținută, nici o grijă! Trebuie să-mi pice el în vizită într-o bună zi. De trei ani n-a mai dat pe la mine. E drept că mi-am schimbat adresa, după împrejurări, termin o fundație, că e grabă mare...

Cred că după acest reportaj va trebui să-mi schimb și eu adresa, din pricini de Vasile — și ceilalți patru.

Marginalii la prezența teatrului în Festivalul național „Cîntarea României"

Teatru

Noua identitate a personajului dramatic

MAI TOATĂ LUMEA a observat că bună parte din piesele istorice scrise în ultima vreme prezintă anele similitudini sub raportul construcției dramatice. Această evidență se recomandă între altele prin preferința pentru tabloul neantrenat într-o structură piramidală, care să corespundă ascensiunii inevitabile a conflictului tradițional. De regulă se procedează acum la o punere între paranteze a coliziunii dramatice, astfel ca demersul scenic să-și adjudece un drum mai apropiat de substanța stării conflictuale. Deplasarea aceasta de accent nu e întrutotul nouă. Nouă pare a fi totuși tentativa de a oferi nu spectacolul unei realități, cît **trăirea** acesteia la scară istorică. Iar dacă „adeptul teatralității consideră că piesa ar trebui scrisă și montată într-o asemenea manieră, încît nimeni să nu poată pretinde că pe scenă se petrec fapte reale" **(John Gassner)** — echivalîndu-se astfel teatralitatea cu nonrealismul— ne va veni foarte ușor să constatăm că procesul invers, al **deteatralizării,** nu se traduce totuși prin dezinteresul față de formula înscenării propriu-zise. Tocmai de aceea sensul deteatralizării nu trebuie luat în acceptia sa tehnicistă. E vorba, în primul rînd, de o altă înțelegere a dimensiunii realului în dramaturgie și astfel de **o nouă identitate** a personajului istoric, hotărît nu atît să lupte (deși... luptă) cît să-și asume răspunderea faptei sale.

Teatralizarea — cu efectul ei stilizant — nu ar îngădui, se pare, deplina luciditate. Constientizarea rolului personajului dramatic în istorie convine — de fapt se impune — menirii sale. Foarte adesea în piesele stagiunii pe cale de a se încheia eroii țin să (se) știe cine sînt și pentru ce luptă așa cum o fac și nu altfel. De aici echivalarea **teatralității** cu **dedramatizarea.** E drept însă că modalitățile diferă de la un autor la altul și, în spectacole, de la regizor la regizor.

O problematică ce-și află sorgintea în antichitatea greacă — și prin aceasta obligă la constatarea unui prim plan referențial asimilabil în ordinea conventiei dramatice, propune **Două ore de pace** de D. R. Popescu. Nu sîntem departe de stringența morală din alte piese ale dramaturgului și cine a acuzat neverosimilitatea situației dramatice a lăsat pesemne în umbră **potențialitatea tragică** a sincopei pacifiste. Piesa emite respirația aburindă — deși dilatată prin extensia visului, a gîndului ce ar putea deveni realitate — a unui **interludiu.** Sînt detectabile cîteva poncife dar autorul nu se preocupă de validarea lor dramatică mai mult decît o justifică starea de război și implicit credința în victorie a soldaților țărani. **Conventionalizarea** unui conflict, scoaterea acestuia din ordinea tradițională a motivației plauzibile îngăduie personajelor capacitatea de a-și privi cu detașare condiția tragică. De aici, tonul arid și intruziunea livrească a unui alt Hamlet (Ali), personaj care menține convenția dramatică în limitele disputei intelectuale. Întîmplarea — recognoscibilă, totuși, și verificată de amănuntele documentare ale Războiului de independență — exacerbează dimensiunile afectivității. Mama — care trebuie să se hotărască între soarta fiului și aceea cu mult mai severă a datoriei de română — își clamează neputința dureroasă de a trece de partea morții. Noua ei identitate — impusă de situația tragică — o ridică din sfera întîmplătorului în aceea a necesității. Urmîndu-și turnura dedramatizantă — fie și în ciuda excesului de situații teatralizante — convenția dramatică își are totuși premisele implantate în substanța conflictului. Tot acel lung și clamoros moment al plîngerii mamei devine în interpretarea Olgăi Tudorache (în spectacolul de la Teatrul Mic) un **intermezzo** sentimental, un fel de palpit al emoției tragice în căutare de repere majore, ispășitoare în sine. Atît de ușoară ar putea fi trecerea eroinei prin Aulis ? Prețul îl dă, desigur, jertfirea fiului. Altarul de rug este însă patria și în cercul ei totul devine lumină și împăcare demnă.

Un fiu al țării traversează și straturile epice ale piesei lui Horia Lovinescu **Patima fără sfîrșit.** Interesul nu se centrează în jurul faptei eroice săvîrșite de ardeleanul Andrei Dumsa (trecerea frontierei pentru a lupta alături de frații săi români). Mult mai preocupat se arată autorul — și spectacolul de la „Nottara" desenează cu fidelitate acest traiect — de explicitarea documentară și desigur sufletească a identității eroului. Apăsînd nu pe anecdota tragică, ci pe simburele etnic se revendică aici numai de la întinderea deosebită a prologului. Lungile acolade explicative (să ne gîndim totuși la Brecht) se învecinează cu didactica înaltă a educației pentru patrie. Este însă și acesta o modalitate de a ridica ziduri noi pe chiar temeliile vechii arhitectonici.

Descăpățînarea de Alexandru Sever (văzută de noi la Teatrul „Giulești" și publicată în numărul pe mai al revistei „Teatrul" cu titlul **Pragul de taină)** se folosește de ambianța și recuzita de epocă și chiar de evantaiul consacrat al dispunerii personajelor pentru a propune însă o meditație despre **drumul în istorie** al aceluia care o înțelege și astfel poate să acționeze **implicîndu-se.** „Pragul de taină" pe care îl trece Miron Costin rezumă intenția autorului, care nu urmărește să construiască **eroi în istorie,** ci să **infuzeze** vieții lor, aflate sub vremi, aurul curat al datoriei istorice. Refuzul actiunii grabnice, cumpănirea — atît cît omenește, și contextual, se justifică aceasta — iau locul procedurii faptice. Lucrarea își revendică hermeneutica unei inițieri în taina de cuget a celor răspunzători de destinul țării. Reprezentația semnată de Tudor Mărăscu în scenografia lui Octavian Dibrov nu evită teatralizarea. O transferă însă în domeniul cadrului plastic. Prin patina clarului de lună și a feștilelor fumegînde, cadrul de epocă semnifică **starea de grație** a osînditului întru nemurirea țării. O piesă pioasă și calmă, ca o melopee și desigur un alt mod de a **trata** dramatic istoria, ea relevîndu-se doar celor aleși s-o diriguiască. Identitatea lor e genuină și pururi renăscătoare.

Ioan Lazăr

Funcția satirei în piesa istorică

RĂCEALA (mai ales în acea parte care aduce în atenție curtea lui Mahomed și cea bizantină) nu este o operă de „mimesis" ci una „de construcție". Ea nu reconstituie, nu evocă, ci **semnifică.** Valoarea ei excepțională este însă aceea că imaginația, fantezismul, ironia, butadele etc. tind să comunice **o viziune coerentă asupra istoriei.** Comică, această viziune coincide în ultimă instanță cu înțelegerea și descifrarea obiectivă, materialist dialectică, pătrunzătoare și expresivă a mecanismelor și legităților istoriei. Mai mult chiar — aproape fiecare procedeu, invenție comică are calitatea de „a cădea peste adevăr", cum ar spune Pașa din Vidin; figurează o stare, un raport de forțe, o tensiune, o devenire iremediabilă, diferite niveluri de înțelegere, trăire și intervenție în istorie.

În puternică antiteză cu tragismul eroic al poporului român și cu ilustrarea surselor spirituale ale perenității lui, Marin Sorescu surprinde, sugerează în **Răceala,** degradarea istoriei unor mari imperii întemeiate pe cotropire, subminate de mari contradicții și intrate pe panta declinului. Procedeele estetice utilizate, ținînd de comicul absurd și amintind pe alocuri de tehnica „lumii pe dos", exprimă direct o viziune, tinzînd să comunice contradicțiile, haosul, răsturnările, ilogismele unui imperiu în descompunere (cel otoman) sau ale unui imperiu prăbușit (cel bizantin). Asemeni lui Dürrenmatt în **Romulus cel Mare,** ambiguitățile, confuziile de planuri, în genere, și îndeosebi continua alunecare din zone înalte și probleme de stat spre mărunțișuri, deraierile logice etc. sînt de natură să sugereze tocmai degradarea tuturor valorilor istorice. Asumîndu-și libertatea unei oarecari anticipări (în 1462, la trei ani după căderea Bizanțului, Imperiul otoman era încă viguros), Marin Sorescu creează sugestive metafore ale unei construcții pe nisip. Imaginile unei mari puteri degradate, cu mobiluri spirituale, cu resurse sufletești și chiar cu patimi politice, morale pervertite, obosite. Semnele decadenței sînt în floare. Totul și toți, cu rarisime excepții, par a-și nega menirea. Totul pare a exista în virtutea inerției. Principiile directoare nu par a mai fi judecăți ci prejudecăți — cel mai adesea vidate de rațiune. Instituțiile (armata și căpeteniile ei, sfetnicii curții) nu-și mai justifică existența. Forme fără **fond,** dacă acesta a existat cumva. Nu se întreprinde nimic. Nu se construiește și nu se modifică nimic. Raza oricărei inteligențe lucide este obstruată. Mai mult ca orice — se suspectează și se pedepsește. Îndoiala s-a strecurat chiar în sufletele marilor victorioși. Simptomatic, ca și Caligula al lui Camus (vezi comentariile lui Marin Sorescu din **Starea de destin),** Mahomed simte acut, într-una din dispozițiile sale contradictorii, nevoia demonstrării ideii de putere absolută. Arbitrariul este ridicat la rang de lege. Cad cu nemiluita capete. Prezentul este rizibil. Viitorul nu prea există. Real, solid, cert incontestabil nu există decît trecutul, cu virtutile lui, cu gloriile lui. Imaginea împăratului Mahomed al II-lea care asistă frecvent la spectacolul căderii Constantinopolului („Seara cădea Bizanțul... în fiecare seară, de la sine") are această semnificație mai adîncă: cantonarea în trecut. Paradoxurile, absurdul, răsturnările te întîmpină la orice pas. Morala, idealurile sînt pervertite, efeminate. Mahomed al II-lea însuși pare a se fi retras — cînd inconștient, cînd cu o vagă luciditate — din istorie, din politică, în suave pasiuni erotice neîmplinite, în veleitare creații poetice manieriste, de vibrație găunos-mistică.

Și mai decăzută, reprezentativă sub alte aspecte pentru ceea ce înseamnă comedia istoriei, este curtea bizantină. O lume de histrioni. Calificativul folosit de obicei la figurat devine la Marin Sorescu un atribut la propriu: căci curtea bizantină cea adevărată pierind eroic, Mahomed a înlocuit-o, în scopuri exemplare, cu o trupă de actori pe care-i ține „în cușcă" sub ochi. În fond, ce ar fi devenit dacă ar fi fost prinși de vii, împărații și demnitarii învinși, decît niște clovni? Printr-un paradox al omenescului, mai mult decît al istoriei, acești saltimbanci, cu o omenie nu întru totul pervertită, par a intra, uneori pînă la identificare, în rol, în pielea celor pe care îi încarnează. Agitarea ideii de conspirație, de luptă, de libertate, apare gratuită. Accesele de demnitate sînt scurte. Izabela, Zunis etc. agită doar vorbe goale și ridicole. Pasărea Phoenix nu mai învie, e zadarnic căutată. Istoria nu poate fi dată înapoi (Stratos însuși, singurul diplomat bizantin adevărat, luat prizonier, sfîrșește prin a abjura de la credința și menirea sa și prin a se turci). Cumplite vremi acelea, pare a spune autorul cînd „cărturarii ajung farisei iar fariseii vameși". Istoria nu poate fi trăită decît organic — ca funcție și nu ca rol — adică așa cum o trăiesc românii.

Iată, deci, cum aceste două oglinzi măritoare și deformatoare într-un fel ale piesei conduc spre cunoaștere obiectivă și focalizează razele înțelegerii și meditației spre adîncirea condiției și poziției noastre în istorie. Și, iată cum, implicit, această subtilă comunicare problematică, pledează pentru unitatea sui generis a **Răcelii,** compusă aparent din două piese. Un argument în plus al acestei unități și deplinei funcționalități a aproape tuturor elementelor și replicilor din **Răceala** (versiunea spectacolului), asupra căruia spațiul nu ne permite să insistăm prea mult: și elementele comice din partea gravă a piesei sînt purtătoare ale unor semnificații mai adînci. Clasicele procedee comice ale travesti-ului, qui-pro-quo-ului, ori al „înșelătorului înșelat" se convertesc în motive dramatice, chiar tragice. Vezi pătrunderea romanilor în tabăra dușmanului, în veșminte turcești — soldată cu un masacru. Vezi confuzia în care trăiește alunecosul Pînzaru. Vezi replica aceea, aparent ieftină, dar de atît de amară ironie — „bucătăria românească e renumită" în fața unei mămăliți mîncate cu sfințenie. Și, în sfîrșit, vezi modul de a privi moartea din perspectiva nemuririi neamului.

Nimic, așadar, nu e întîmplător, gratuit, în această piesă. Chiar și jocurile cele mai fanteziste ale spiritului sorescian se înscriu în legea necesității, comunică o viziune profundă asupra mecanismelor istoriei și condiției românești. Rareori în dramaturgia noastră comicul a avut o funcție atît de gravă și substanțială. A repeta acest lucru se pare că e mai mult decît necesar.

Natalia Stancu-Atanasiu

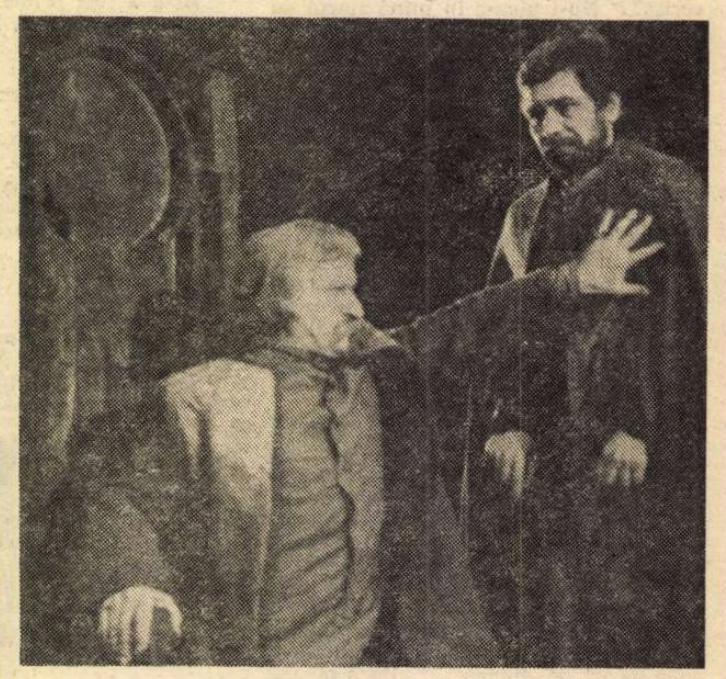

Descăpățînarea de **Alexandru Sever la Teatrul Giulești. În imagine : Cantemir-Vodă (Șt. Mihăilescu-Brăila) și Velișco (Corneliu Dumitraș)**

Radio Televiziune

Moștenire pentru viitor

● DE DOUĂ ORI pe an, în prima și cea de a șasea lună a sa, este actualizat direct marele îndemn sadovenian : „Să ne aducem pururi aminte de Eminescu", îndemn scris, de altfel, în inima tuturor, păstrat ca o comoară de preț, izvor de liniște și de îngîndurare, cristal rotitor împrăștiind o eternă, muzicală lumină. Sub acest nobil îndemn, radio și televiziunea au omagiat amintirea marelui poet. **Fonoteca de aur** (redactor Iulius Țundrea), în ediția sa din 18 iunie, a grupat cîteva mărturisiri și comentarii rostite de Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Vianu, Perpessicius și cîteva poeme recitate de George Vraca, Ion Manolescu, Șt. Ciubotărașu, Ludovic Antal, toate, înregistrări cu adevărat antologice care — revenim la o propunere mai veche — completate și de alte benzi aflate în studiourile radiofonice ar putea alcătui materia „de aur" a unui album discografic Eminescu. Din care nu ar putea, desigur, lipsi **Călin** în lectura lui Mihail Sadoveanu, lectură transmisă tot de **Fonoteca de aur,** peste două zile. La televiziune, **Moștenire pentru viitor** (redactor Mihaela Macovei) a experimentat o formulă nouă, cea a spectacolului total, în care artele se luminează și se îmbogățesc din reflectările lor reciproce. Eminescu, deci, văzut de sculptori, critici literari, actori, cititori, compozitori, coregrafi, Eminescu, „rezervă națională de conștiință pentru cei care urmează să se nască în această țară miraculoasă numită limba română", cum emoționant a spus Nichita Stănescu. Pregnantă, convingătoare, instructivă și revelatoare prin dialectica ei, emisiunea **Moștenire pentru viitor** respiră intelectualitate și are sentimentul culturii. Alcătuirea sumarului implică o mare cantitate de muncă și informație, gust și spirit critic. Regretul nostru este că nu foarte multe creații vor da posibilitatea unei asemenea demonstrații de sinteză a artelor, dar chiar așa, secvențele următoare ale ciclului nu pot fi așteptate decît cu maxim interes.

● CUM în aceste zile de vară vacanța celor mici a început, televiziunea le-a pregătit o plăcută surpriză. Antologia TV a filmului pentru copii și tineret a început difuzarea, spre bucuria, însă, a spectatorilor de absolut toate vîrstele, a acelui serial cu Stan și Bran, care, după cele două filme oferite pînă acum, demonstrează o bună și fericită selecție.

Foarte mulți, le cunoaștem pe dinafară, ceea ce nu ne împiedică (dimpotrivă, ne obligă) să le privim de fiecare dată cu maximă încîntare și încordată uimire. De atîta vreme, Stan și Bran își trăiesc cu măreție și cumplită detașare încurcatele lor istorii, simple în fond ca lumina zilei, dar ce misterioase și monstruoase abisuri fără fund zac sub transparența, dujoasa, înduioșetoarea privire a grasului Bran, ce malefice fulgere brăzdează cerul impasibilului Stan. Astfel că, deși, teoretic, totul este previzibil în cele mai mici amănunte, practic imprevizi-

Cinema

Flash-back

Mut 1977

Din filmele săptămînii : o nouă peliculă cu John Wayne, Locotenentul Mc Q în acțiune

S-A mai făcut în ultima vreme, un film mut, cu autori ilustri. Regizor și interpret : Malec ; scenarist: Becket. Se numea foarte pretențios : **Film.** L-am prezentat chiar eu, la T.V. Și pot să spun că era de o profundă anosteală și plictiseală. În schimb, filmul lui Mel Brooks este de o atît de mare originalitate, încît îl face pe spectator aproape să sară de pe scaun la fiecare nouă scenă. Gagurile sînt cam unu pe minut. Și toate de o cu totul altă speță decît cele din comedia burlescă de tip Mac Senet, Chaplin, Malec. Gagurile de pînă acum aveau următoarele două funcțiuni. Sau, ca la Charlot et Co., erau obiecte întîmplător transformate în scule servind la ajutorarea unor neajutorați ; sau erau obiecte căzute în pană de funcționare, combinații materiale care-și pierduseră, momentan, funcțiunea. Aceste două aspecte ale gagului dădeau fie bucurie, fie tristețe, melancolie și nu arareori poezie unor simple clovnerii de circ.

Dar în filmul lui Mel Brooks e vorba de un cu totul alt aspect al gagului, un aspect contrar, opus atît aceluia de pană, de pierdere a funcțiunii, cît și aceluia de creație de noi funcțiuni. Aici e vorba, dimpotrivă, de o exagerare, de o hipertrofie a funcțiunii. Filmul conține numai fapte banale care, rămînînd fidele funcțiunii lor, devin subit demente. Vedem oameni care se admiră în oglindă, sau care încearcă să intre toți trei, fără ca să se observe că sînt așa de mulți ; sau care, în calitate de chioșcar, primește marfă ; sau care, la un consiliu de administrație, sancționează pe vinovați ; sau care, vrînd să intre într-o toaletă publică, roagă pe un trecător să-i țină, un moment, cîinele ; sau un cuplu care dansează tango ; sau cineva care vrea să ia ascensorul ; sau care, pur și simplu, vrea să-și pună haina, ajutat, amabil, de secretarul său ; sau care, în automobil fiind, se ferește de a fi izbit de o mașină care merge nebunește ; sau... ce să mai vorbim ? Numai fapte curente. Nimic care să semene a poveste. Și totuși, filmul e o explozie la fiecare clipă. Diversele conduite ale oamenilor nu-și „pierd" funcțiunea, ca în gagurile vechi, ci din contra și-o îndeplinesc cu o putere, cu o intensitate de ucenic vrăjitor. De fiecare dată, parcă ni s-ar spune : băgați de seamă, cele mai banale purtări sînt săbii cu două tăișuri, putînd duce nu la neîndeplinire ci la o luare razna spre o îndeplinire demență. Îndeplinire, perfect fidelă funcțiunii sale, dar executată cu un zel care produce harababură progresivă și generalizată.

În acest fel, gagul devine satiră și lecție de civilizație. Căci tocmai o anumită civilizație greșită este obiectul acestei satire, al acestui rechizitoriu. Întreaga civilizație electronică contemporană este pusă sub acuzare. Ni se dovedește că sutele de obiecte, de articole materiale, ce se socot glorii ale tehnicii moderne, obiecte menite să ne înlesnească viața, să ne simplifice traiul, să ne producă satisfacții de confort și liniște, să ne procure cîștig de timp și efort — toate acestea, de cele mai multe ori, duc la o bramburează generală de îndată ce, cîtuși de puțin, **le iuțim** funcționarea. Și, vai, în societatea hipercivilizată a capitalismului electronic există mereu tentația **de a iuți** toate lucrurile, de a exagera funcționarea tuturor acestor conduite de trai modern. Sînt iuțite fiindcă acolo oamenii înșiși se iutesc tot timpul. Societatea de consum dă bice fiecărui gest al banalei existențe. Despre toate cele circa 50 de gaguri ce se perindă în filmul lui Mel Brooks (cam atîtea am putut reține după o primă vizionare) —, despre fiecare se poate alcătui o întreagă fișă explicînd științific cum și de ce tilcul lor este mereu acea dementă cotidiană a vieții de mare metropolă modernă.

Asta este, desigur, satiră. Dar altfel decît aceea din filme recente ca **Norocosul** sau **Fahrenheit.** Aici, sub o formă batjocoritoare sau ironică, s-a vrut a se arăta că totul, în actuala societate de consum, este minciună, murdărie, stupiditate, trișerie, scamatorie, timpire, ignonimie ; că nimic nu este adevărat în această cloacă de iuțeală și confort. Interesant. Dar e altceva decît ideea din **Mut 1977,** care e de a arăta pericolele iuțirii de sine în societatea hipertehnică de astăzi. Filmul care s-a făcut despre asta nu putea fi decît mut. Mai întîi pentru că toată demonstrația se face prin gaguri, care-s, prin natura lor, scene mute ; apoi pentru că gagul este nu numai o iuțire a ta, dar mai ales o iuțire a lumii înconjurătoare. Și felul cum a fost zugrăvită cinematografic această dublă iuțire este de o măiestrie și de o inventivitate unică în toată istorja povestirilor de gaguri.

Ca actori, au participat aici vedete : Liza Minnelli, Paul Newman, Mel Brooks însuși în rolul principal, apoi soția sa, marea actriță Anne Bancroft, Burt Reynolds, James Caan și... mimul Marceau, singurul care vorbește sonor. Și asta a fost de asemenea o ironie. Căci există o mulțime de situații care nu au nevoie de exprimare prin cuvinte. Nu-i vorba de gesturi simple, ca acela care indică aprobarea sau opoziția, ci de conduite complexe și subtile. Ei bine, marele mim Marceau, marele mut, binevoiește să „ia cuvîntul" cu voce tare pentru a zice... „Nu !".

În sfîrșit, printre interpreți, acela care bate toate recordurile de comic și fantezie este Marty Feldman.

D. I. Suchianu

Ghicitori de vise

■ BUNĂOARĂ, acel vis fantomatic din **Charlot soldat,** documentar aparent asupra primului război mondial. Schema este aici de un primitivism infantil. Eroul se angajează militar și este aruncat într-un cort, de unde întreprinde aventuri uimitoare, recunoașteri în spatele frontului, operații-surpriză, capturi culminînd cu aceea a Kaiserului însuși. Ca în orice film mut, totul se petrece într-o lume de surzi, unde personajele nu vorbesc și, dacă vorbesc (sau vorbesc fiecare în limba lui, cum este cazul lui Charlot și al prizonierilor săi), nu se ascultă, unde pericolele nu sînt sezisate sonor și, atunci cînd catastrofa se produce totuși, ea vine din senin, neanunțată. O convorbire într-un pod părăginit nu este auzită de atacatorii ce escaladează scările, încît, dînd nas în nas, victime și inamici se sperie unii de alții ; o explozie țîșnește vizual și morții cad ca muștele în jur, dar pentru un spectator, azi, efectul realist este firav și nepăsător ; Charlot pleacă în cercetare îmbrăcat într-o scoarță de copac și — la doi pași de locul unde se odihnește o patrulă vrăjmașă — îi ucide pe rînd pe toți mustăciosii componenți care se apropie de el, de copacul butaforic, pentru a-și procura lemne de foc. Este o lume unde nimeni nu aude, nimeni nu vorbește, dar nici nu vede și, paradoxal, nu are în compensație nici celelalte simțuri ale primeidiei. O lume de inconștienți care fac o impresie ireală și nefirească spectatorului de azi, după ce, cu șaizeci de ani în urmă, făcuseră să li se adapteze și să-i creadă pe cuvînt spectatorul acelui timp.

Este o modificare de fiziologie a spectacolului : a receptării operei de artă, nu numai a pregătirii ei. Chaplin, compozitorul de azi, a întins o mînă de ajutor, prin melodie, personajului său aiurit și neajutorat din 1918, care visa războiul cu precizie de documentar, fără a auzi însă zgomotul de șrapnele sau șoaptele dușmanilor. Muzica îl ajută pe privitor să tresară în locul protagonistului, să înțeleagă în locul lui.

O perfecționare retrospectivă, care se potrivește de minune acestor filme făcute să fie mute. Așa cum soldățelul curajos din somn visa ce nu trăise niciodată, trăia deci în fantezie pură, așa și filmul știa probabil că peste ani vor apărea ghicitorii care vor da tîlcul viselor sale incoerente de împlinire tehnică.

Romulus Rusan

Secvența

■ PRIMUL lucru pe care l-am știut despre **Tom Jones** a fost, acum mai bine de zece ani, că e un film ce nu trebuie scăpat. Mi-o spunea, țin minte, la televizor, într-o duminică după amiază, un scriitor (R.C.). Bărbatul acela pe care, curios lucru, l-am cunoscut după un timp absolut întîmplător, împărțind de atunci și pînă acum frățește, eroic și comic — precum doi alți epici tomjonesi — tot felul de aventuri vesele sau mai puțin vesele într-ale filmului, bărbatul acela îmi spunea, așadar, călărind fugos vorbele și ideile, că filmul lui Tony Richardson este un fundamental eseu despre bucuria de a trăi o formidabilă expresie cinematografică a vitalității. Nu știu dacă omul își menține azi cuvintele și părerile de atunci (au trecut, totuși, peste zece ani...). Știu în schimb că, revăzînd luni la Cinematecă **Tom Jones,** am avut, ca și altădată, ca și acel om căruia îi sînt și acum dator pentru inițierea întru **Tom Jones,** senzația unei bucurii fără margini, a unei respirații libere și firești.

a.bc.

Telecinema

SAŢ și NESAŢ

■ UNA din cele mai inteligente povești spuse vreodată copiilor — vîrstă arbitrară și inoperantă pentru poveștile inteligente — este, fără îndoială, **Prinț și cerșetor** de Mark Twain. Un puști admirabil, un montaj care convertește tehnica într-un conținut, acea seriozitate de șufragerie în lemn de nuc a serialelor englezești, dau basmului vigoarea unei priviri de farmec înțelept.

Sarcasmul idilizant al lui Twain nu împarte lumea doar în mizeri și bogați. Mai sînt încă vreo trei sau patru diviziuni, una mai vizibilă decît alta : mai sînt cei proști și cei deștepți, purii și impurii, cei care mai vor să se joace și cei care nu mai știu ce-i joaca, cei veseli și cei triști, iată patru, pentru a nu ne mai întinde la a cincea, copilandrii și adulții...

Adulții sînt sistematic proști, impuri, nejucăuși, serioși, triști și cu mintea la rele. Ei țin la aparențe și aparțin aparențelor. Copilandrii sînt esențiali și — jucîndu-se — devin serioși și nu se lasă trucați. Ei descoperă adevărul, și-l spun curat, celor mari care nu pricep nimic decît să (se) omoare, să fure și să mintă. Cerșetorul — rege pentru o clipă — înțelege că războaiele trebuie curmate, datoriile plătite, birurile mult slăbite, luxul reprimat, servitorimea redusă. Nobilii adulți înțeleg din acest plan rezonabil că prințul e nebun și trebuie ucis. Cerșetor pentru o clipă — prințișorul de Welles descoperă cruzimea legilor engleze, spaimele, mizeria dar, mai ales, culpele tatălui său. El coboară de pe tron în paiele grajdurilor imunde prin valuri, valuri de rușine. El își strigă rușinea. Cerșetorii în jurul lui îl socotesc bolnav mintal și scot cuțitul la el, amenințîndu-l cu suferința. În calitatea lor de adulți, cerșetorii și lorzii, sînt la fel de agresivi, opaci și nemiloși. O bună dispoziție a povestitorului — naturală deloc depresivă, deloc răbdătoare în suspin — umple din plin, cu freamăt vesel, schemele sumare și idilice (căci știm noi ce știm ce se ascunde și-n candoarea copiilor...).

În fond, tot conflictul din **Prinț și cerșetor** se întoarce la sursa nesecată a sătulului care nu crede flămîndului, problemă fără de vîrstă. Sătui de cîte au și n-au înțeles, îndopați cu concluzii și sastisiți de lupta cu inaparențele, toate suspecte, pînă apare aparența liniștitoare din care se hrănesc c-o poftă urîtă, adulții — la Twain — nu cred nimic din foamea copiilor după un adevăr, după un gînd ca lumea sau conform cu lumea. Această foame de adevăr li se pare o boală, o boală mintală, de care nu trebuie să te lași nici șantajat și nici emoționat. Inteligența poveștii se găsește în dezvăluirea șarjată a prostiei ostile nesatului cu care, de mic, de pe vremea cînd era mic prinț nedecapitat, și pînă devine rege al naturii, omul caută a stabili acordul fundamental dintre aparență și esență, dintre straie și trai, dintre paie și rai.

Radu Cosașu

Ioana Mălin

„Iartă-mă, nu m-am gîndit", recunoaște, cu proverbiala-i modestie (totdeauna, însă, bine trucată) Stan, legîndu-și, imediat, cu entuziasm, piatra de gît, pentru a-și urma prietenul în apa neagră, unde, bineînțeles, nu va cădea niciodată, căci filmul este, oricum, abia la început și ei mai trebuie să ajungă să fie și aviatori, și studenți la Oxford, și soldați, și somnambuli, metamorfoze minunate și pline de înțeles, întreținînd nestinsă flacăra orbitoare și atît de necesară a iluziei.

● „Moștenire pentru viitor" s-a dovedit și **Despot-Vodă** al lui V. Alecsandri, dramă — ca formulă — romantică, vibrînd de un patriotism care a încălzit inimile atîtor generații de spectatori, pe atîtea scene ale țării, în frunte cu cea a „Naționalului" din Iași și din București, în care, de-a lungul timpului, au strălucit atîția și atîția actori buni interpreți în versuri armonioase. Ideia Televiziunii de a oferi, în seara zilei de 28 iunie, un spectacol după cel al „Naționalului" de la Cluj-Napoca, a marcat o excelentă inițiativă.

bilul răsare la orice pas, fantezia uriașă a actorilor făcîndu-ne să ne îndoim că secvențele se vor succeda exact ca la ultima vizionare. Cei doi sînt stăpînii unanim recunoscuți ai tuturor posibilităților și dincolo de logică o întrebare se strecoară neliniștitor și incitant în inima noastră : dacă Bran a mai schimbat ceva între timp, dacă Stan s-a răzgîndit și nu-i mai răspunde ca data trecută ? În ce constă misterul inefabil al acestor filme ? În chiar splendida, indestructibila unitate a cuplului — ne lămuresc grijuliu și cu gentilețe chiar fermecătorii protagoniști. Iată-l, deci, pe Bran nefericit căci iubește fără de nici o speranță. În consecință, și privindu-l nu mai avem nici o îndoială că are perfectă dreptate, trebuie să se sinucidă. Nefiind îndrăgostit, Stan ezită să considere că aceasta este cea mai bună **soluție** din lume, mai mult chiar (sacrilegiu !), refuză să facă singurul gest „normal" în situația dată, adică refuză să se sinucidă (din prietenie) și el. „Bine, îi strigă atunci victorios Bran (căci, de ce să nu o recunoaștem, chiar pe marginea prăpastiei, Bran continuă să fie croit din stofa incomparabililor învingători), **nu-ți dai seama că atunci cînd eu nu voi mai fi oamenii se vor uita la tine ca la o ciudățenie ?".**

Plastică

Festivalul național „Cîntarea României"

DINCOLO DE CIFRE

BRĂDUȚ COVALIU : **Călărași în patrulare — Plevna 1877**

TITE ANUȚA : **Nunta**

ÎNCHEIAT printr-o serie de manifestări ce au culminat cu spectacolul tonic și semnificativ al confruntării celor mai reprezentative talente ale țării noastre, Festivalul național „Cîntarea României" continuă să-și mențină actualitatea atît prin atmosfera de efervescență creatoare pe care a generat-o, cît și prin concluziile desprinse din această acțiune fără precedent.

Urmărindu-i desfășurarea de-a lungul diferitelor etape ce au precedat actul final, concluzie dar și sumă a celor ce s-au detașat prin valoarea ideologică, umanistă și artistică a creației lor, am avut de nenumărate ori prilejul, la fel ca toți cei implicați organic în această sărbătoare a culturii, să remarcăm talente adeseori necunoscute pînă acum și să ne bucurăm de confirmarea oferită prin lucrările lor de toți cei ce se integrează organic în opera de structurare a unei noi spiritualități românești. Și, dincolo de calitatea intrinsecă a faptului de cultură, nicidecum de neglijat și aflată la o cotă ce atestă nu numai talent ci și responsabilitate, militantism autentic, ne-au impresionat, așa cum este și firesc, cifrele ce consemnează cu o precizie obiectivă dar plină de sensuri dimensiunile acestei „Cîntări a României". Probabil că, dincolo de noile valori puse în evidență cu acest prilej, dincolo de constatarea — de fapt nu nouă — că avem un popor dotat pentru crearea și receptarea frumosului autentic, purtînd un mesaj uman și estetic de mare valoare educativă și formativă, lucrul cel mai important prin conținutul profund și semnificația socială este acela mărturisit de cifrele statistice, mărturia participării celor chemați cu adevărat la cultură de către sistemul nostru socialist.

Iată, la intrarea amplei expoziții a artei populare și a creației amatorilor, deschisă în Sala de marmoră a „Casei Scînteii", pe un panou avînd valoarea unui act de cultură sintetizat, într-un fel cronica dinamică a mutațiilor petrecute în existența socială a României contemporane, sînt înscrise date ce vorbesc despre spiritul și sensul actual al creației spirituale, așa cum s-a cristalizat din perspectiva amplului și complexului program elaborat de Partid. Parcurgînd aceste date și însoțindu-le, prin asociere, de-a lungul unui periplu emoționant ce cuprinde toate ținuturile țării, prezente într-un domeniu sau altul în această finală a talentului, avem revelația unor transformări de conștiință fără precedent, pentru că în spatele imaginilor, oricare ar fi ele, descoperim oamenii; toți oamenii țării care, într-un fel sau altul, au participat la acest Festival, implicîndu-se prin simpla realitate a apartenenței lor la un spațiu spiritual de neconfundat, al tuturor și al fiecăruia în egală măsură. Vom constata iarăși că talentul nativ, răspîndit la nivel de masă și gata oricînd să producă valori reprezentative pentru cultura noastră, se bucură de șansa enormă a unui permanent sprijin concret din partea sistemului nostru social și politic, așa cum s-a structurat în anii socialismului, că numărul instituțiilor, așezămintelor, formelor de activitate organizată atinge cifre impresionante în toate domeniile, acoperind toate artele, genurile și speciile. Numai astfel a fost posibilă această competiție a talentelor ce a însumat peste două milioane — de participanți — cifra este cel puțin impresionantă, numai astfel înțelegem cum, sub aspectul deloc neglijabil al componenței sociale, categorii pînă în urmă cu trei decenii absente din cîmpul creației se află astăzi în primele rînduri, și nu numai cantitativ. Doar astfel vom înțelege cum, oameni de cele mai diferite profesii, contemporanii noștri fără nici un fel de veleitarism, se dedică în orele lor libere, cu o pasiune demnă de admirat, ca orice preocupare cu finalitate pozitivă și umanistă în esență, descifrării tainelor artei și materializării propriei vocații în forme specifice, accesibile tuturor pentru că sînt născute din bucurie.

RESTRÎNGÎND sfera unei discuții ce deschide mereu noi și noi perspective, noi și noi capitole specifice unei culturi de masă în sensul cel mai propriu al noțiunii, la creația din domeniul plasticii, așa cum se definește ea astăzi, descoperim elemente inedite și interesante, dar mai ales posibile direcții și resurse, atractive și totodată necesare din însuși unghiul evoluției spiritualității noastre. Firește, cu inerentele reduceri operate de selecțiile succesive de pe parcursul Festivalului, lucrările prezentate în Sala de marmoră a „Casei Scînteii" și în holul „Teatrului Național" din București afirmă configurația actuală a creației plastice, în toată diversitatea ei proteică, sugerînd nu numai stadiul preocupărilor, ci și valențele de expresivitate specifică existente la nivelul tuturor categoriilor intrate în competiție. Desigur, criteriile de judecată valorică se cer nuanțate, pentru a putea acoperi varietatea de genuri, stiluri, procedee, dar și pe aceea a gradului de profesionalism implicat în lucrările prezentate. Desigur, nu vom utiliza același etalon în cadrul atît de generos și inepuizabil al artei meșterilor populari, pornită de la alte premise ale frumosului cu finalitate, ca și în cazul creației profesioniștilor sau chiar al amatorilor, ce vizează un alt tip de configurare și expresivitate. Și, firește, nu vom aștepta ca în cazul unei manifestări de asemenea amploare, cu finalitate ideologică, educativă, etică și artistică, să apară propuneri stilistice, direcții sau maniere inedite la nivel de masă, chiar dacă elementul de noutate, mai ales în conținutul umanist, poate fi detectat ca un corolar pozitiv.

Însumînd imaginile prezentate — fie ele artă populară, cu toată gama de procedee, tehnici, materiale, pictură, sculptură, artă fotografică — fără a încerca o enumerare a personalităților cu un relief mai pronunțat, operațiune realizată dealtfel prin însuși actul premierii celor mai reprezentative creații, vom putea descoperi cîteva centre de interes pentru o discuție deschisă, dar și date cu valoare de concluzie, necesare din perspectiva viitoarei desfășurări a Festivalului „Cîntarea României".

Desigur, cel mai spectaculos element rămîne cel al participării masive, cu adevărat la nivelul național al talentului nativ sau format și prin școlarizare, dealtfel scopul și sursa creației în cadrul acestei manifestări. Din această condiție obiectivă, cu multiple și semnificative implicații, va trebui, apoi, să desprindem caracterul angajat, militant în sensul cel mai exact, deși fără ostentație dogmatică, al acțiunii în sine, ca și al concepțiilor ce au dominat modalitatea de finalizare în act artistic. Coincidența a făcut ca în acest an să avem mari și esențiale motive de sărbătoare, toate cu excepțional caracter istoric din perspectiva concepțiilor noastre, iar aceste prilejuri au stimulat în mod vizibil imaginația creatorilor, furnizînd un material tematic practic inepuizabil în caleidoscopica lui diversitate. Trebuie să remarcăm — și aprecierea vizează atît arta profesioniștilor, despre care am avut prilejul să vorbim, cît și pe cea a artistilor naivi sau amatori, de asemeni atenți la valențele militante ale subiectului — modul în care, prin relatarea obiectivă, prin metaforă sau simbol, ca și prin implicarea pasională, autorii au schițat profilul acestor evenimente din unghiul epopeei naționale ce se constituie prin însumarea celor mai diferite opere. Ni s-au părut de o valoare emoțională și general umană deosebită multe dintre lucrările axate pe ideea **Independenței** sau a **răscoalelor de la 1907**, fie că ele aparțineau lui Piliuță, Brădean, Covaliu, Paul Vasilescu, Iacob Lazăr, Cilievici, Codre, sau artiștilor naivi — mulți la număr și cu o viziune proaspătă — și amatori, situați la un nivel de ardere pasională egal cu al profesioniștilor, tocmai pentru că participă la același proces istoric ascendent. La fel de reprezentative din unghiul tematicii, s-au detașat și de această dată lucrările axate pe subiecte desprinse din **realitatea actuală**, capitol totdeauna deschis interpretărilor și permițînd cele mai diferite atitudini, de la cea obiectiv-reportericească, proprie în special celor a căror profesie le asigură un contact permanent cu activitatea din industrie și agricultură, într-un fel rapsozi ai propriilor experiențe, pînă la cea poetic-metaforică, de fapt caracteristică pentru ceea ce constituie dominanta culturii noastre.

DACĂ arta populară, prin însăși structura și modul ei de plasare în fluxul istoriei, tinde să păstreze, cu mai multă grijă pentru elementul de vocabular, un repertoriu constant de forme, pînă la urmă avînd o finalitate pragmatică, tot ea ne convinge că nu rămîne indiferentă la mutațiile petrecute în structura complexă a societății. Astfel vom constata păstrarea tradiționalelor ornamente, atît de variate în raport de repartizarea zonală, dar o ameliorare a tehnicii propriu-zise și apariția unor elemente de decor desprinse dintr-o activitate calitativ nouă. Asistăm deci la procesul de transformare inerent oricărui act de modificare socială, sîntem martorii nașterii unei reinterpretări creatoare a vechilor motive și structuri, fără ca esența lor să fie viciată în ceea ce le asigură valoarea și unicitatea. Probabil că unul dintre cele mai spectaculoase capitole rămîne cel al textilelor, domeniu în care invenția personală se grefează armonios pe fondul preluărilor selective, motiv pentru care impresionează acea continuitate în raport de microteritorii stilistice ce asigură diferențierea prin particularități parcă cu deosebită grijă păstrate. Același lucru se remarcă, fără deosebire, în domeniul vestimentației populare, de un rafinament cromatic și de o eleganță inimitabile în esență, ca și în cel al obiectului de uz casnic, de la ștergarul perisabil pînă la covoarele ce traversează timpul fără a-și altera valoarea decorativă și funcțională. Putem alătura acestui capitol mereu actual valorile ceramicii populare, domeniu în care, dincolo de funcționalitatea necesară, se manifestă acel coeficient de pasiune artistică implicată într-un obiect perisabil. Vechile centre readuc tradiția în actualitate, dar tot ele propun și elemente noi de decor și tehnică, poate nu totdeauna pe linia specificității ce le asigură trăinicia. S-au tras semnale de alarmă pe această temă, se duce o campanie susținută și justificată, dar printr-un proces de contaminare greu de controlat și de stopat, se produc treceri frauduloase dintr-un teritoriu semi-cult în acest domeniu al eleganței și purității formelor și decorului. Un proces similar se observă, dealtfel, și în alte genuri, poate mai vizibil în pictura pe sticlă unde, pe scheme tradiționale, se grefează subiecte și tipologii nu totdeauna inspirate. Ne-au plăcut, la acest capitol, rezultatele obținute de ceea ce am putea **numi „Școala de la Cîncu"**, atent supravegheată de un înimos profesor ce știe să mențină specificitatea chiar și atunci cînd subiectul capătă dimensiuni noi, sociale și istorice.

PROPUNÎND două direcții în pictura neprofesioniștilor, organizatorii au încercat să opereze o diferențiere mai curînd stilistică, pentru că, în realitate, se observă printre „naivi" frecvente calități de om în contact vizual cu reperele artei culte, după cum printre „amatori" există suficiente viziuni naive în esență, ceea ce nu înseamnă că o compartimentare de acest fel nu ar fi necesară. Am descoperit cu plăcere mai vechi cunoștințe dintre pictorii naivi — unii de o savoare și o fantezie deosebită, ale căror piese aduc, dincolo de prospețimea unei viziuni insolite, un neabătut simț al narativismului și al culorii proprii dealtfel culturii noastre populare și ca atare existent în stadiul acesta încă intuitiv. Am revăzut, de asemeni, lucrări ale unor amatori aplecați cu seriozitate pe secretele picturii, unii contaminați de precedente culte, sau măcar de principalele atitudini stilistice, alții căutîndu-și un drum al lor, deja detectabil în multe cazuri. Am rămas totuși nedumeriți de modul în care au fost aplicate criteriile de selecție deoarece, oscilînd între tentația de a prezenta o artă cît mai „frustă" și aceea de a recunoaste calitățile picturale intrinseci, jurizarea a lăsat în afară multe nume ce intrau, credem noi, cu mai multă îndreptățire sub genericul de „amatori" decît cutare profesor de muzică, medic sau proiectant (toți talentați, desigur, și meritîndu-și locul în expoziție), tocmai pentru că prin profesie nu au un contact atît de strîns cu teritoriul artei culte. Dar ceea ce se impune, dincolo de aceste observații legate de aspecte secundare, este reala dotare a celor mai mulți pentru pictură, pasiunea și seriozitatea cu care se dedică artei ca modalitate de expresie cu finalitate general umană și educativă. Dealtfel, sub raportul angajării stricte și a finalității, și capitolele de sculptură — atîta cîtă există — și de grafică impun aceeași constatare pozitivă dar, așa cum mai subliniam și cu alt prilej, aceste genuri reclamă un grad de profesionalism ce nu este la îndemîna amatorului supus unor inerente restricții de timp și materiale. Oricum, din această alăturare pozitivă și declarat selectivă în raport de statutul social al autorilor, cei care cîștigă sîntem noi toți, participanți virtuali la „Cîntarea României" prin chiar sensul acestei acțiuni, cultura noastră socialistă în ansamblul ei. Un cuvînt pozitiv pentru fotografii artiști prezenți, martorii sensibili ai existenței noastre și poeții ei în cele mai multe cazuri, fiecare virtuoz în felul său și toți subordonînd tehnica — pînă la urmă accesibilă oricui — ideilor generoase și valorii plastice a imaginii.

IATĂ cum, descoperind oamenii cu profesiile, pasiunile, întrebările, grijile și succesele lor, dincolo de cifrele unei statistici elocvente, avem revelația sensului exact al Festivalului național „Cîntarea României", act de cultură dar și de profundă angajare ideologică, politică, etică și morală prin care oamenii din țara noastră afirmă nu numai trăinicia unui popor și permanența valorilor sale, ci și **perenitatea istorică** datorată forței ideilor societății noastre socialiste. Este prin aceasta „Cîntarea României" o mărturie dar și o afirmare cu valoare de axiomă, în care ne regăsim cu toții, noi cei de astăzi, din perspectiva unui trecut ce ne obligă și pe direcția viitorului ce ne stă în propriile mîini.

Virgil Mocanu

În retrospectivă

Curentul cultural de la „Contemporanul“

SEMNIFICAȚIA curentului de la „Contemporanul“ a fost și a rămas obiect de controversă. Ba chiar în ultimele două decenii, dilatîndu-se datele realului, s-a ajuns la exagerații atît de mari încît se vorbește **(și acum)** despre un adevărat „curent literar“ (e titlul monografiei din 1966 a lui G. C. Nicolescu), opus și cumva superior (prin ce anume?) celui fundat de „Junimea“. Adevărul își reclamă drepturile. Reintrarea lui „în posesie“ devine imperioasă. Mai ales că lucrurile fuseseră bine lămurite de cei în cauză încă în 1887 și numai adversarii de ieri sau zelatorii de mai încoace au readus ceața pe un orizont închipuit destul de senin.

Să spunem deci din capul locului (ceea ce vom demonstra mai jos) că mișcarea de la „Contemporanul“ nu a fost și nici nu a vrut să fie un curent literar. De aceea, orice încercare de a stabili o ierarhie de „superioritate“ față de dimensiunea literară a „Junimii“ e cel puțin neavenită, știut fiind că nu se pot evalua decît mărimi din aceeași specie. De altfel, să notăm tot acum, la început, faptul deplin lămuritor că factorii autorizați ai mișcării „Contemporanului“ au prețuit infinit scriitorii reprezentativi ai „Junimii“ iar Gherea a fost cel dintîi analist modern al operelor lui Eminescu și Caragiale. Nici unuia dintre exponenții „Contemporanului“ nu i-a mijit vreodată gîndul să conteste această mare literatură socotită de excepție și să creeze — prin opoziție — o alta, „superioară“. De aberațiile care li s-au atribuit nu sînt deci ei responsabili. Că mișcarea „Contemporanului“ a propus și a impus o nouă orientare în ideologia și critica literară, este prea adevărat. Dar o orientare în critică (implicit și în estetică) nu înseamnă și fundarea unui curent literar.

AM ÎNCEPUT deci prin a enunța ideea directoare, devansînd oarecum și concluzia. Rămîne să o demonstrăm. E drept că în 1885 (deci la debutul în critică) Gherea socotea că literatura națională parcurge o perioadă stagnantă, cu simptome ale unei maladii periculoase. Dar în această judecată nu ingloba și marile valori (firește, cele relevate de „Junimea“) despre care peste ciția ani va scrie atît de elogios. Acești creatori, considerați valori de excepție, ieșeau din discuție. Judecata lui Gherea se referea la epigoni. La epigonii eminescieni și la lirica produsă de cenaclul macedonskian pe care și Gherea, ca mai toți din epocă, o detesta (deplorabilul episod al epigramei era proaspăt în memoria tuturor, iar „Contemporanul“ protestase energic împotriva gafei impardonabile). Dar să citățm catastrofica apreciere a lui Gherea: „Dacă avînd în vedere această măsură, ne întoarcem privirile către literatura noastră, atunci cu mare durere trebuie să mărturisim că în acest feliu mai nu există. Nu că se scrie puțin, dar tot ce se scrie parcă e scris înadins pentru a arăta cum n-ar trebui să se scrie și ce n-ar trebui scris. Avem mulți poeți, vai, prea mulți. Cine nu face la noi poezie... Dar ce poezii! Cea mai mare parte din poeții noștri e lipsită de cel mai mic talent iar cei puțini, cărora nu le lipsește «scînteia dumnezeiască», își aleg asemenea subiecte încît le îneacă și puținul talent ce mai au“. Și după ce se înșiruie motivele lirice obsesive și recuzita obișnuită a acestor producții (lacrimi, suspine, plîns, lună, stele, nori, soare), se rostește această denunțare partizană: „Ca reprezentanți ai acestei poezii divine trebuie socotiți cei ce lătrau la lună din cuibușul literar numit **Literatorul**“. În sfîrșit pentru ca tabloul să fie complet, se adaugă: „romane, nuvele mai că n-avem, cît despre încercările pornografice ce se tipăresc acum în ziare sub nume de cronică... nu are drept la numele de literatură“. Singurul punct luminos în această piclă groasă este dramaturgia, unde Caragiale apare ca o stea călăuzitoare, spre deosebire de Alecsandri ale cărui piese cu subiect roman, **Fîntîna Blanduziei** (1884) și **Ovidiu** (1885) sînt judecate aspru, deopotrivă pentru calitatea lor (într-adevăr, nu tocmai ridicată), ca și pentru evaziunea din contemporaneitate. Și cu acest reproș închidem cercul, revenind de unde am pornit. Pentru că, într-adevăr, întreg acest tablou criticist pornea de la constatarea că scrierile literaților vremii nu verifică teza estetică, socotită fundamentală, potrivit căreia „literatura trebuie să fie oglinda societății, cu toate suferințele, cu toate durerile, cu toate bucuriile ei“[1]). Or, epigonismul lăcrimos, erotismul manufacturier sau evazionismul în zarea trecutului contribuie — considera

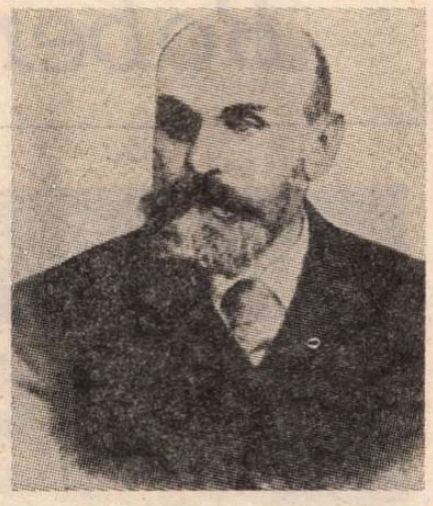

C. Dobrogeanu-Gherea, la 55 de ani

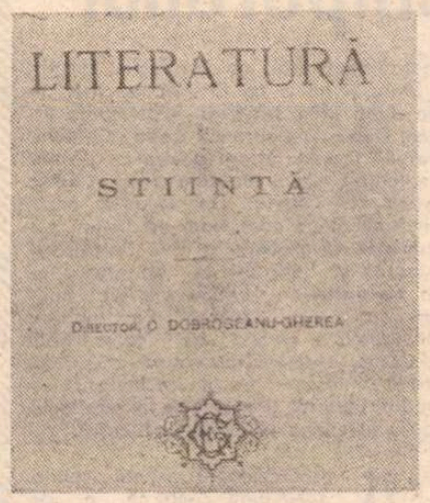

Foaia de titlu de la „Literatură și știință“

Gherea — în proporții variabile la obnubilarea acestui postulat estetic.

Fără îndoială că articolul despre dramoleta **Ștefan Hudici** din 1885 nu poate fi asemuit cu maioresciana **O cercetare critică...** din 1867. Și totuși, articolul de debut al lui Gherea recheamă în memorie vestitul studiu maiorescian din 1867. Aici, ca și acolo, se întocmea un drastic rechizitoriu al literaturii vremii. Probă a faptului că orice nouă orientare începe prin a se delimita critic de înfăptuirile trecutului și chiar ale prezentului pe care tinde să-l depășească. Aprecierea lui Gherea din 1885 nu este însă singulară. I se adaugă încă una, opt ani mai tîrziu, care e mai acidă și mai cuprinzătoare. După șapte ani de cînd Maiorescu declarase (în **Poeți și critici**) că într-un deceniu și jumătate s-a creat „o întreagă mișcare ce dă ultimului deceniu un aspect cu totul deosebit și îmbucurător“, situație valabilă deopotrivă „în literatura proprie și în știința teoretică“, Gherea propune în 1893, de fapt, o reevaluare a întregii chestiuni. Repetăm, criticul socialist nu nega marile valori ale „Junimii“, nu-i contesta meritele din trecut. Dar avea poate dreptate să considere că acum, la 1893, situația se schimbase total. Marile valori propuse de „Junimea“ dispăruseră sau tăceau, unele obosite, altele resemnate. Dominant, în această epocă de interregn, era epigonismul care risca să înăbușe mlădițele „noului val“ care atunci se ridica din adîncuri. E începutul perioadei pe care Ibrăileanu avea s-o numească „cea mai tristă din literatura română“, cînd dispărea o generație de aur, iar cea nouă nu-și adunase încă energiile pentru a ieși în lume. E tocmai ceea ce constată Gherea cînd vorbește de criza pe care o trăiește mișcarea științifică și literară. Dificultatea științei ar proveni din carența devotțiunii dezinteresate, a idealurilor mai înalte, ceea ce ar obstacola constituirea unei mișcări științifice de oarecare anvergură. Mai alarmantă ar fi condiția vieții literare: „Dacă despre sărăcia mișcării noastre științifice mai poate fi îndoială, în privința secetei literare suntem cu toții de acord. Scriitori de valoare avem puțini și acei puțini scriu așa de rar și aceste scrieri rare sunt primite de public cu atîta indiferență! Și astfel, amîndoi factorii unei mișcări literare și științifice ne lipsesc deopotrivă: literații și producțiunile literare, de o parte, și un public către care s-ar adresa aceste producțiuni pe de altă parte“. Iar cauzele acestei stări de fapt trebuiesc căutate în planul vieții sociale, literatura, ca și știința fiind fapte de ordin social. „O societate produce și scriitori și cetitori cari influențează unii asupra altora și împreună formează aceea ce numim o mișcare literară ori o mișcare științifică“[2]).

Întrebarea e însă dacă aceste drastice rechizitorii urmăreau să curețe terenul pentru crearea și impunerea unei noi școli literare, știindu-se că „Junimea“ a întocmit rechizitoriul din 1867 pentru ca în 1871—1872 să anunțe „direcția nouă“. Toate datele chestiunii, toate luările de atitudine ale celor investiți s-o facă au răspuns negativ la această întrebare care și în epocă s-a pus. Am spune chiar că aceste interogări și acuzații au fost prilejuri fericite pentru clarificarea lucrurilor. Prilejul s-a ivit în 1887 cînd I. N. Roman, în „Liberalul“ ieșean, s-a năpustit împotriva revistei „Contemporanul“ pentru a demonstra că nu se constituie într-un nou curent literar. Să trecem peste procedeul lui I. N. Roman care își fabricase o premisă falsă pentru a o putea nimici în concluzie. Pentru că, de fapt, nimeni dintre cei autorizați nu au pretins că revista „Contemporanul“ e exponentul unui nou curent literar. Dar poetul I. N. Roman — sensibil ca o mimoză — era supărat foarte pe revista lui Nădejde și înțelegea să forțeze nota chiar cu riscul de a plonja în falset. Deconcertantă e însă concluzia lui Roman. El nu contesta numai curentul literar al „Contemporanului“, dar susținea și faptul că acesta e „bolnăvicios“ și chiar „periculos“. După un răspuns inabil al lui Morțun[3]) (care în loc de a produce argumente întocmea liste de titluri inutile), a intervenit demonstrativ și rezolut Gherea. Criticul nu face imprudența de a apăra literatura publicată de revistă (de a cărei calitate modestă era prea convins), dar respinge, evident, calificativele stupide ale lui Roman. Întreg eșafodajul demonstrativ al iritatului poet refuzat este demontat inteligent, piesă cu piesă, dovedindu-se falsul. Sistematic cum n-a fost întotdeauna, criticul pornește de la clarificarea conceptului cu care operase I. N. Roman. „Contemporanul“ nu a avut și nu are „pretenția absurdă“ de a funda un curent literar asemeni, de pildă, romantismului ori clasicismului și nici nu a năzuit să producă „o revoluție în literatură“. Atribuind revistei socialiștilor ieșeni asemenea intenții inventate, poetul-gazetar se războiește, ridicol, cu morile de vînt. Semnificația conceptului de curent trebuie căutată altundeva, adică, acolo unde poate fi găsită: „Ori poate dl. Roman sub «direcția nouă» pe care «Contemporanul» vrea s-o introducă înțelege o sumă de idei și de convingeri în privința filozofică, religioasă, socială, etică, umanitară, o sumă de idei și convingeri culturale? Asemenea direcție în adevăr «Contemporanul» pretinde c-o are; prin aceasta pretind cei de la «Contemporanul» că se deosebesc de toate revistele din țară; asemenea idei ar vrea «Contemporanul» să se lățească în țara noastră“. Iar această direcție nu trebuie căutată, separat și sîciitor, în fiecare poezie sau nuvelă inserată în sumar, ci în spiritul întregii publicații, în orientarea ei generală[4]). Se va constata astfel (dacă buna credință va fi tolerată) că un asemenea curent s-a constituit efectiv, avînd fizionomia unei mișcări de idei complex configurată. Literatura e aici numai unul dintre constituenți. Ba chiar cel cu mai puțină pondere.

CHESTIUNEA părea deci închisă și totul clasat cînd, deodată, în 1893, disputa reîncepe de la punctul inițial. Ceea ce a determinat reluarea controverselor a fost apariția primului volum din **Literatură și știință**. E drept, volumul nu avea un articol-program pentru că nu era o publicație cu o periodicitate fixă. Dar studiul lui Gherea din fruntea sumarului, **Asupra mișcării literare și științifice**, a fost interpretat ca un manifest programatic care ar anunța, asemeni maiorescienei **Direcția nouă** din 1871—1872, constituirea consolidată a unui nou curent, a unei noi orientări literare. Citit eronat și cu parti pris, acest studiu al lui Gherea — confruntat cu materia volumului — a fost considerat ca un pripit program antijunimist al unui curent încă inexistent. Ciudat e faptul că această apreciere o aflăm formulată, dacă se poate spune așa, atît de la dreapta, cît și de la stînga. Petre Missir în junimista „Epoca“ (din Iași) contesta apariția unui nou curent fundat de Gherea, socotind arțăgos că tot junimismul e viabil și atoatedominator. Iar Rion, în „Evenimentul“ ieșean îi reproșa lui Gherea că, gafind, crede că poate funda un nou curent literar, al „proletarilor intelectuali“ constituit din scriitori cu convingeri sociale și politice atît de diferite, de la socialiști pînă la Vlahuță și Delavrancea. „Cred că, scria Rion cu intemperanța-i juvenilă, caracteristica mișcărei noastre nu-i faptul că fruntașii ei sînt proletari intelectuali, ci că acuma au avut noroc de o pleiadă de oameni talentați; gruparea lor în jurul lui **Gherea** nu cred că poate avea pricini sociale așa de adînci, ci altele mai mici și, în fine, că deosebirea între răposatul grup al **Junimei** și noul grup al lui **Gherea** nu e în tendințele lor sociale, ci în talentul nemăsurat mai mare al unora decît al altora. Explicarea pare prea banală, prea comună, dar e cea adevărată. Și cu toată părerea de rău ce o simțesc, nu pot vedea o fază nouă în literatura noastră, o fază care, lăsînd citeodată amorul, să înalțe alte sentimente mai măreț încă. Se vede că n-a venit timpul; și cea mai bună dovadă pentru aceasta e, pentru mine, că chiar sub controlul omului care ține atît de mult la marile idealuri sociale nu s-a produs nici o bucată inspirată de ele. Căci, care din bucățile literare ale volumului **Literatură și știință** n-ar fi putut fi tipărită în «Convorbiri»? Mare lucru să fie vreo una-două!“ Aceasta deși, la începutul articolului, scria bucuros „că tot ce e mai însemnat însă azi în literatura noastră s-a strîns în jurul lui Gherea. «Convorbirile» au deci tot interesul să fie împotriva lui“[5]). Negreșit, amîndouă aceste intervenții erau fie pătimaș potrivnice (Missir), fie încîlcite, confundînd planurile sau stabilind granițe rigide dintre estetic și social (Rion). Dar ele porneau de la o lecțiune greșită a studiului semnat de Gherea.

Nu e mai puțin adevărat că și textul lui Gherea, la o parcurgere a lui rapidă, putea isca asemenea interpretări eronate, cu totul departe de intenția autorului. Pentru restabilirea adevărului, să ne adresăm deci la sursă. Ar fi de observat mai întîi că Gherea nu vorbea de un curent, ci de o mișcare literară. Ceea ce e altceva. Cum orice mișcare literară, ca fenomen social, își are sursa genezei sau a decadenței în morfologia societății, pașoptismul îi apărea lui Gherea ca paradigmă a unei asemenea renașteri. A unei renașteri în care s-au întîlnit, la unison, creatorii ca și publicul receptor. Dar pașoptismul și-a încheiat menirea. În locul entuziasmului de altădată, s-a instalat deziluzia pentru că noile structuri nu au adus cu sine împlinirea năzuințelor de dreptate socială. Decepționismul a devenit starea sufletească generală a intelectualității care, dintre toate categoriile nedreptățite social, era singura care putea să dea expresie estetică acestor dezamăgiri: „Iată-ne dar cu o singură clasă capabilă de a fi dat o manifestare literară pentru această epocă: clasa proletariatului intelectual. În adevăr, această clasă a produs și încă o producțiune adeseori de mult talent, care întrece chiar ca valoare artistică pe premergătoarea ei“. În această categorie socială a proletarilor intelectuali, Gherea îi ingloba pe Eminescu, Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, Ronetti-Roman, O. Carp, avînd tactul de a-l așeza în frunte pe Eminescu. Dar criticul, potrivit distincției formulate dintru început, nu uită să adauge că acest curent nu s-a putut întruchipa și într-o mișcare literară: „Acest nou curent literar a produs oare ceea ce noi am numit o mișcare literară? La această întrebare vom fi nevoiți să răspundem: nu, mai ales la început nu, pentru că lipsea al doilea factor important, publicul cetitor“. Publicul receptor se constituie de abia acum din intelectualii burgheziei, femeile cu oarecare cultură, tineretul. De unde concluzia valabilă pentru amîndoi factorii constituenți ai unei mișcări literare: „Adevărul e că tocmai acum se formează un public cetitor, acum asistăm la nașterea acestei mișcări literare“. Iar: „Clasa care va da vlagă și putere viitoarei mișcări literare și științifice, care va forma atmosfera de entuziasm în jurul manifestărilor artistice, e proletariatul cult în dezvoltarea lui

Z. Ornea

(Continuare în pagina 20)

[1]) I. Gherea, **Ștefan Hudici, schiță dramatică de V. Morțun**, „Contemporanul“, IV, 1885, nr. 8—9, p. 274.

[2]) C. Dobrogeanu-Gherea, **Mișcarea literară și științifică**, „Literatură și știință“, 1893, (I), p. 3—5.

[3]) V. G. Morțun, **Respuns d-lui Morna**, „Contemporanul“, V, 1887, nr. 10.

[4]) I. Gherea, **Direcțiunea „Contemporanului“**, „Contemporanul“, VI, 1887, nr. 5, p. 401—402.

[5]) Raicu Ionescu-Rion, **Gherea și Junimea.**

Curentul cultural de la „Contemporanul"

(Urmare din pagina 19)

și păturile mai culte ale proletariatului manual orășenesc"[6]).

Recitit atent și cu ochi critic, aflăm în acest studiu deopotrivă clarificările lui Gherea și sursa interpretărilor deformante la care ne-am referit. Mai ales precizarea lui Gherea din final potrivit căreia „acum asistăm la nașterea acestei mișcări literare" a putut fi interpretată ca un manifest programatic al unui nou curent sau al unei noi mișcări literare. Nu aceasta a fost în intenția criticului. Și oricum nu se gîndea să anunțe un curent literar format din poeții și prozatorii socialiști. Un pronostic sintem însă îndreptățiți să vedem aici. E vorba de vestirea noii mișcări literare care se va constitui de la 1895 încolo, legitimate sub numele de sămănătorism și poporanism. Și această mișcare, creată de „artiștii proletari culți", receptată de publicul definit de critic, pornind de la ideologia literară istoricistă, antipuristă, animată de idealuri naționale va cuceri autoritar, pînă spre 1916, nu numai viața literară, dar și intreg spiritul public. Dar această prognoză se va realiza puțin mai tîrziu, în afara mișcării socialiste, propulsată și dirijată fiind de personalități care odinioară s-au format spiritual în atmosfera apostolatului curentului cultural de la „Contemporanul"

SĂ INCHIDEM însă paranteza despre prognoză și să revenim la controversa din 1893–1894. Calm și răbdător, Gherea a lăsat ca învățăturile să se consume în voie pînă la epuizarea combustibilului. Replica a dat-o în al doilea volum din **Literatură și știință** cu eseul **Polemice** (reprodus, în al treilea volum din **Studii critice,** sub titlul **Cum se citește la noi).** Insistent și pe îndelete, criticul evidențiază erorile din demonstrațiile preopinenților, arătînd că nu a formulat în nici un fel „enormitățile" ce i se atribuie întrucît în studiul care a stîrnit controversele „nu e nici un cuvînt, nici o aluzie măcar la vreun curent literar special al publicației **«Literatură și știință»".** Pentru că disputa s-a produs totuși, clarificările i se par însă necesare. Dar (apelînd la memoria cititorilor săi) ce alta ar putea spune decît repetînd ceea ce a precizat în 1887–1888 în polemica purtată, la „Contemporanul", cu I. N. Roman ? Reproduce, în consecință, un pasaj lămuritor din **Direcțiunea „Contemporanului"** în care arătase, cu 5–6 ani înainte, că mișcarea de la „Contemporanul" nu intenționează să se constituie într-un curent literar. După care adaugă, ca o precizare în plus socotită utilă : „Ce am zis acum cîtiva ani despre „Contemporanul" aș putea repeta acum despre „Literatură și știință", și nu numai pasajul citat, ci amîndouă articole, adresate d-lui Roman, ar putea fi reproduse aicea schimbînd numai titlul **«direcția Contemporanului»** în titlul «direcția publicației **Literatură și știință»,** pentru că de atunci încoace nu mi-am schimbat deloc ideile și convingerile"[7])

În ciuda acestor categorice declarații repetate, glosele despre „curentul literar" de la „Contemporanul", despre mișcarea literară propagată (sau numai fundată ?) de Gherea au continuat să întrețină controversele istoriei literare, prelungindu-se păgubitor pînă astăzi. Ni se pare de aceea necesar să spunem și noi, încă o dată, că orientarea de la **„Contemporanul" nu a fost un curent sau o mișcare literară, ci un curent de idei,** policrom, care a urmărit să creeze, cu ajutorul culturii, al științelor naturii cele umane, și al militantismului politic socialist un nou climat, o nouă mentalitate în viața spirituală a timpului. Iar ceea ce a dorit a izbutit – din plin – să realizeze. Meritul nu era numai al lui Gherea, ci al întregii pleiade de tineri socialiști care, autoconstruindu-se spiritual au modelat chipul unei generații.

De altfel, nu e rostul unui critic să creeze (să pună bazele) unui curent sau mișcări literare. Marile curente literare europene nu au fost creația unui critic, ci expresia unei stări de spirit devenită dominantă la un moment dat, datorită unor factori sociali bine determinați. Criticii au venit după aceea, conștientizînd-o prin manifeste, programe și interpretări. Iar la noi marile orientări nu-și datoresc, mai toate, apariția unui critic. (Excepție ar face, dar nu integral, junimismul). Pașoptismul nu-și datorește actul de naștere vreunui critic, ci unui climat și unei generații de tineri revoluționari. Sămănătorismul se închegase bine cînd a apărut Iorga și ceva mai înainte Ilarie Chendi. Poporanismul este, ca ideologie, creația lui Stere și nu a lui Ibrăileanu care, de abia după 1906, i-a fixat liniamentele estetice. După cum curentul de la „Contemporanul" (cerem iertare pentru încălcarea cronologiei) era o realitate cînd, în 1885, a venit aici Gherea. Dar chiar în cazul junimismului, pe care l-am notat mai sus ca un caz de excepție, e greu de afirmat că marea sa literatură își datorește apariția normativelor critice ale lui Maiorescu, după cum „Junimea", ca organism instituțional, e creația unei colectivități. Maiorescu, asemeni altor mari critici, nu a creat o mișcare, un curent literar, ci o grupare literară și mai ales o școală, o direcție în critica și ideologia literară.

ACELAȘI lucru se poate spune, schimbînd ceea ce e de schimbat, despre Gherea. Un descendent independent al acestuia, G. Ibrăileanu, a avut dreptate să observe în 1906, că Gherea, critic de interpretare al marilor valori, „n-a urmărit să creeze o școală literară. Pentru că pe aceasta n-o creează niciodată un critic. Dar n-a făcut nici un grup literar. Cu idealurile sale sociale Gherea a înriurit literatura, numai ca om politic, năzuind ca idealurile sale sociale să se răspîndească printre intelectuali, din care apoi să se recruteze artiști care să exprime idealurile acelei lumi intelectuale : Gherea a făcut doar o **școală critică.** Toată critica de după el e influențată de critica sa"[8]). Chestiunea l-a preocupat mult, se vede bine, pe Ibrăileanu (la urma urmei era și el criticul **en titre** al unei mișcări de idei și a meditat adesea – obsesiv – la rostul și rolul său). Așa se explică, desigur, de ce a revenit aproape în aceiași termeni, peste șapte ani, la datele esențiale ale problemei. „Gherea – spunea deci Ibrăileanu din nou – nu era natural să facă școală literară, pentru că nici un critic n-a făcut școală. Pentru că un critic științific e un om de știință care **constată** și explică. Ce școală a făcut Sainte-Beuve, Taine, Faguet, Brunetière, Brandes ? Că se pot clasifica și criticii laolaltă cu scriitorii pe care-i urmează, nu precedează într-o școală ? Apoi asta e altă vorbă ! Viața unei societăți produce un curent literar, întrupat în scriitori, criticul teoretizează curentul, filozoful sintetizează această viață cu toate manifestările ei"[9]).

Apoi, nu ar trebui ignorat că au fost cazuri cînd între cei doi termeni obișnuiți ai relației curent (sau mișcare) constituit(ă) din scriitori și critic, unul dintre aceștia a lipsit. Am cita – cu titlu de exemple – cel puțin două. Mișcarea pașoptistă a avut parte de scriitori (de mărime variabilă). Dar i-a lipsit criticul, pentru că Mihail Kogălniceanu, singurul dintre ei care a avut, la început, asemenea preocupări le-a abandonat repede, dăruindu-se marilor sale vocații. Cel de-al doilea exemplu privește chiar curentul care formează obiectul nostru de studiu. Într-adevăr, curentul cultural de la „Contemporanul" a avut parte de un critic remarcabil, dar i-au lipsit scriitorii. Cazurile acestea limită, aparent paradoxale, fixează complexitatea fenomenului, legitimînd posibilitatea existenței autonome a unui singur termen al relației închipuită de obicei numai în simbioză. Dar realitatea lor nu e, prin această amputare naturală, mai puțin viabilă. Iar consecințele lor, în planul vieții culturale și chiar al celei literare, nu sînt – datorită acestei existențe paradoxale – de loc diminuate. Indiferent de calitatea literaturii adăpostită în publicațiile socialiste, critica lui Gherea s-a impus și a făcut, într-adevăr școală. A avut parte de urmași și de o mare carieră în istoria criticii, a ideologiei literare. Iar unele dintre tezele sale estetice fundamentale vor constitui, oricît de ciudat ar părea, izvorul estetic nutritiv pentru mișcarea literară sămănătoristă și poporanistă. Adică pentru viața literară de pînă prin 1920, iar în cazul grupării de la „Viața românească" pînă tîrziu spre 1940. E un record de stimă care nu ar trebui ignorat.

---

[6]) C. Dobrogeanu-Gherea, **Asupra mișcării literare și științifice,** în „Studii critice", 1956, vol. I, p. 246, 249, 252, 253.

[7]) C. Dobrogeanu-Gherea, **Polemice.** „Literatură și știință", 2, 1894, p. 233.

[8]) G. Ibrăileanu, **E. Lovinescu, „Pași pe nisip",** vol. I, „Viața românească", I, 1906, nr. 8.

[9]) G. Ibrăileanu, **Curentele literare și criticii,** „Viața românească", VIII, 1913, nr. 2.

Robert André:

Robert André, la tribuna Colocviului A.I.C.L. din Athena (5 oct. 1976)

● ROBERT ANDRÉ a fost ales președinte al Asociației Internaționale a Criticilor Literari, la 1 martie 1975, succedînd regretatului Yves Gandon.

Doctor în litere, membru al Consiliului Superior al Literelor din Franța, romancier și critic, Robert André a desfășurat și desfășoară o intensă activitate scriitoricească pe lîngă aceea de profesor la Paris.

Autor a șase romane : **Un combat opiniâtre, Le Diagnostic, La Mémoire Vaincue, Le Regard de l'Egyptienne, L'Amour et la Vie d'une Femme, Le Séducteur** (editate la Grasset sau Gallimard), Robert André este autor a numeroase eseuri și studii, printre care asupra lui Maupassant, Balzac, Dostoievski, Proust, André Breton ș.a. Cronicar la „Nouvelle Revue Française", are sub tipar un eseu critic asupra lui Stendhal.

Textul alăturat face parte dintr-un volum de nuvele în pregătire, fiind oferit „în premieră" revistei noastre. Subiectul și modul de a-l trata marchează spiritul detașat, ușor caustic, de „creator" și „critic" totodată, specific lui Robert André. De aici atmosfera subtil satirică sugerată prin însăși **scriitura** lui, prin viziunea asupra mentalității provincialului care visează necontenit Parisul, — un Paris unde, fatal, civilizația, ritmul vieții este sofisticat în raport cu „bunul simț" al provinciei, sofisticat chiar pînă la un anume cinism, cinism manifestat pînă și în fața unei ceremonii mortuare.

Cum spunea Robert André însuși la colocviul criticilor din 24 — 26 aprilie 1974 de la Parma, „prin alegerea imaginilor, prin optica în care un autor face pe lector să-i sesizeze subiectul", **prin viziunea,** deci, care semnifică opera „nici o ficțiune nu e neutră ; ea vehiculează ceea ce scriitorul a voit să arate, să decupeze în materia haotică a faptelor, prin acuitatea analizei". Ceea ce nu vrea să dezmintă — tocmai dimpotrivă ! — „și o anume atitudine adesea echivocă față de «istoria» respectivă".

UNII dintre prietenii mei care au rămas în provincie îmi cer citeodată vești din ceea ce ei numesc „viața literară". Regretă Parisul, au sentimentul exilului, al unei morți încete a spiritului care o precede pe cea a trupului. Aș vrea să le răspund : „Vă faceți iluzii. Viața despre care vorbiți este un mit. Desigur, în provincie nu poți cu adevărat muri, ci mai degrabă te stingi, dar într-o capitală dispari. Este atît de ușor să mori, aproape pe neștiute :

— Cum ? A murit ? Imposibil ! Cînd l-ai mai văzut în ultimul timp ?

— O, acum cîteva luni. Cred că era la X..., dar nu sînt prea sigur. Înmormîntarea a fost ieri.

— Ieri. A, oricum nu puteam veni... și dă din cap ca și cum ar ține un panegiric. Asta-i tot, o bulă ce se sparge, care se pierde în banalitatea conversațiilor. Curînd nimeni n-o să mai știe nimic.

Dar în această provincie unde crezi că mucezești, dispari — oricum — mai lent, și ți se acordă, cît de cît, atenție.

Iată ! Am locuit mai mulți ani într-un orășel din Marne. Și n-a fost un deces de care să nu aflu, să nu fiu înștiințat — și dacă mă gîndesc bine, asta se petrecea într-o stranie armonie cu solemnitatea morții, vestigiu, poate, al unor timpuri cînd ea era resimțită, în fond, ca un rit al trecerii „dincolo"...

În ajunul ceremoniei se ivea o femeie foarte bătrînă ce mergea din ușă în ușă, bătea, dădea vestea și, pentru mai multă siguranță, lăsa un fel de afiș sau anunț cu chenare negre pe care erau înscrise toate datele necrologice necesare. Locuiam la parter, iar trecerea femeii era cu atît mai impresionantă : liniștea, somnolența ce învăluia mica piațetă pe care o aveam în față, apoi pasul ei, punctat de ritmul toc-toc al bastonului pe piatră, și, curînd, în fața ferestrei, adînc curbată, șchiopătînd, răsuflarea ei greoaie din care se desprindea o voce aproape fără nici un timbru, cu un debit mecanic : „Toți, mîine, în cortegiul cutăruia..." și, fără a se opri, fără a privi măcar, ca și cum ar fi fost deja în afara colectivității celor vii, vestitoarea scotea, gîfîind, de sub un șal uzat, anunțul pe care-l arunca prin fereastră dacă era deschisă, sau îl strecura pe sub ușă. O mai auzeam scotocindu-se o clipă, apoi din nou, bastonul izbind toc-toc caldarîmul, încetind treptat a se mai auzi și niciodată, în nici o altă împrejurare, nu mai puteai întîlni acest vestitor decrepit ale cărui anunțuri le-am păstrat mult timp, prinse cu un ac pe stîlpul ce servea drept axă scării ce urca, în spirală, spre etajul casei unde locuiam ; era o cronică a plecărilor în timpul șederii mele acolo și toți cei care rămîneau nu lipseau de la cimitir, după ce se aliniaseră în cortegiul funebru.

Sînt de perfect acord cu acest obicei țărănesc, cu ceea ce el are ca solidaritate, ca înțelegere a destinului înscris în existența noastră, și o spun acum mai convins ca niciodată. Și, dacă mă las pradă acestor divagații, e fiindcă mă aflu eu însumi într-un cimitir. Am ținut să însoțesc pe cineva care a murit la modul citadin, adică extraordinar de discret, așa cum se va întîmpla cu noi toți în aceste metropole ale căror cimitire sînt, și ele, ca niște metropole, unde este aproape cu neputință să te duci la un mormînt fără să consulți planul care ți se dă la intrare contra unui bacșiș. Vă vorbesc ieșind din cimitirul **Père Lachaise...** dar cred că m-am cam grăbit. Vă datorez cîteva lămuriri asupra personajului dispărut.

Personajul căruia țin să-i aduc aici un fel de omagiu postum era unul dintre cei în mod obișnuit întîlniți în reuniunile pariziene care fac obiectul nostalgiei provinciale și, citeodată, pe culoarele editurilor.

Imaginați-vă, și dinadins încerc un efort de memorie într-un asemenea loc care excită și descurajează totodată evocarea (toate metaforele rotindu-se în jurul „invizibilului"). **Închipuiți-vă, în această** dimineață însorită de iunie, un om cu o prezență parcă ostentativă, înalt și nu gras în sensul obezității, dar cu un abdomen proeminent care, departe de a-i strica estetica siluetei, îi conferea un fel de greutate maiestuoasă, impresie întărită și de îmbrăcămintea căutată, puțin demodată, dar care contribuia la originalitatea ansamblului. Pe acest abdomen princiar, un pardesiu din păr de cămilă, bej deschis, de purtat în orice anotimp : de-desubt, un costum croit „pe măsură" — și încă ce măsură ! — alternînd albastrul închis cu bejul închis. Omul purta desigur, totdeauna, cămăși albe cu gulerul semi-tare și cu cravate asortate cu costumul, ton pe ton, străpunse de un ac cu o perlă foarte fină: în sfîrșit, pantofii erau de lac, negri, pantofi cu care, de altfel, ar fi trebuit să și încep pentru a întîlni apoi bastonul ținut de o mînă protejată cu o mănușă din piele de căprioară sau șevro. Apoi, aș fi trecut la bust și la gîtul lung și puternic a cărui ceafă avea caracteristica de a se articula pe craniu fără curbură occipitală. Mi s-a spus că a-

„Nu se știe nici ziua, nici ora..."

ceastă particularitate anatomică ar fi proprie unei rase anume, cea din care făcea parte omul care se numea Otto Brücke.

Și mai închipuiți-vă încă, deși asta e ceva mai dificil, dar am motive întemeiate să creionez cu grijă acest portret —, un păr puțin cam rărit, de un blond pai, înălbit la tîmple, lipit și pomădat, despărțit de o cărare laterală, o frunte înaltă deasupra unui nas lung și drept, ochi de un gri albăstrui cu gene și sprîncene de albinos, stufoase, tenul rozaliu, cu trăsături regulate, destul de fine, o expresie cel mai adesea amabilă, dar, citeodată, cu o crispare bruscă de mînie însoțită de gesturi care nu se potriveau cu acea condescendență născută dintr-o educație îndreptată spre politețe; de exemplu, lovea nervos cu bastonul în pămînt, scuturîndu-l cu putere. ...Nemulțumire prea mult închisă în sine și care, deodată, țîșnea în afară... Într-o zi, l-am văzut, de departe, cum lovea cu frenezie în taraba unui vînzător de ziare care nu-l servea atît de rapid cum ar fi vrut el...

Cred că n-am uitat nimic și aveți deci — cu toate că, adesea cuvintele nu pot evoca pe deplin realul — o imagine destul de fidelă a lui Otto Brücke. Mai apoi, pe străzile acestui oraș, mă voi întîlni destul de des cu oameni ce-i semănau și care, la distanță, căpătau aparența tulburătoare a „dublului" sau a fantomei...

OTTO juca rolul unui agent literar. Și dacă sînteți puțin la curent cu mașinăria editorială, veți înțelege mai bine rezerva pe care o implică termenul de „roi", căci termenul de „profesie" nu s-ar potrivi mai bine unei activități care se apropie mai degrabă de cea a unui intermediar. Și, mai mult, Otto nu s-a simțit niciodată mulțumit de această funcție pe care a trebuit s-o accepte prin forța lucrurilor. O considera nedemnă de valoarea lui și nu scăpa nici un prilej pentru a sublinia contrastul ce exista între om și slujbă.

Prima noastră întîlnire a avut loc într-un restaurant unde el era considerat a fi printre obișnuiții localului. Trebuia să luăm masa împreună cu scriitorul Henri Thomas. Acesta n-a venit. A fost deci o masă în doi, Otto începînd deodată să-mi vorbească despre nenorocirile vieții lui. Pentru început n-am reținut decît aspectul maniacal al acestei vieți, rigiditatea împărțirii timpului.

Otto locuia într-un mic hotel în apropiere de grădina Luxembourg. Din igienă și economie, nu mînca nimic pînă seara. Dimineața citea, iar după-amiezile erau consacrate turneului pe la diferite edituri. Seara, între ora zece și miezul nopții, își scria rapoartele de lectură. Își permitea doar două luxuri : eleganța vestimentară și taxiurile pentru deplasări.

Aceste detalii pot părea lipsite de interes — și, de fapt, cam așa și sînt — dar nu dispun decît de cîteva detalii pentru a încerca să elucidez elementele care au cîntărit în luarea ultimei sale hotărîri... Astfel, la început, am crezut că una din cauze fuseseră sfîrșiturile de lună puțin mai grele din punct de vedere financiar, dar mă înșelam. Mai apoi aveam să aflu că, pentru el, banii erau mai degrabă simbolul unei bunăstări dispărute. O nenorocire în care regăsim tristul destin al unui om oarecare dintre cele două războaie mondiale. Îl cunoașteți : Otto fusese nevoit să ia drumul exilului, iar bunurile sale fuseseră în totalitate confiscate. A trebuit să părăsească Franța, după ocupația germană, sub amenințarea „internării" într-un lagăr și a eșuat apoi în Marocul spaniol unde, de altfel, a fost foarte repede „reparată" neglijența guvernului francez care-l lăsase... să fugă. ...O existență care, începînd de la o vîrstă, la un prag de ani unde, de obicei, destinele sînt gata împlinite, gata orînduite, n-a mai fost, pentru acest om, decît un șir de nenorociri, și aceasta presupunînd că ar scăpa mereu cu zile din tot ce i se întîmpla.

Avînd deci, dincolo de toate aceste nenorociri, șansa ultimă de a supraviețui și de a găsi apoi această situație pentru el nesatisfăcătoare, aproape rușinoasă, Brücke evoca fără încetare, în timpul conversațiilor noastre, Berlinul dispărut al Republicii de la Weimar, cu viața sa literară, convorbirile la cafenea în tovărășia unor scriitori celebri, în jurul a ceea ce în germană se numește **Stammtische**, „mesele obișnuiților". Aștepta de ani de zile o compensație, în parte măcar, a bunurilor sale confiscate, dar trebuia, în acest caz, să ții seamă, ca peste tot în lume, de încetineala administrativă, și asta avea darul să-l înfurie din nou. Indemnizația avea să fie în cele din urmă plătită, dar o cifră, afirma Otto, fără nici un fel de proporție cu paguba pricinuită.

Am văzut atunci — lucru foarte rar — pe memorabilul nostru personaj mai mult decît furios, evocînd spectrul spînzurătorii și al altor represalii expeditive împotriva onorabililor și meticuloșilor funcționari care tocmai îi asiguraseră — pentru prima oară într-o viață cum fusese a lui — o relativă bunăstare materială. Nu-mi mai aduc aminte de suma exactă, dar reține bine că imediat după anunțarea închiderii dosarului și după ce a intrat în posesia banilor, Otto Brücke a început să vorbească despre moarte.

Purtăm moartea în noi cu mult înainte de obștescul sfîrșit și cred că încheiem cu ea un fel de înțelegere secretă, un fel de contract care, în esență, ar putea fi rezumat astfel : „Lasă-mi timpul necesar pentru a îndeplini un anume număr de lucruri, timpul de a termina ceea ce am început, mai ales în acelea în care am angajată o responsabilitate. Apoi poți veni cînd vrei. De ce m-aș mai împotrivi dacă lumea poate trăi și fără mine și dacă las cîteva semne ale trecerii mele ? Bucuria pură a faptului că trăiești nu este decît un lux, un dar al soartei. Îl las la îndemîna capriciului tău...". Contractul este adesea respectat. Moartea așteaptă. Doar la apropierea termenului se arată puțin nerăbdătoare, trimițînd alte avertismente.

FĂRĂ îndoială că ați citit **Satul** lui Bunin. Se povestește acolo despre un țăran foarte bătrîn care se revolta și nu voia să se supună. Pe patul morții, a rugat-o pe nora lui să răspundă că el nu-i acasă dacă moartea ar veni cumva să întrebe de el. Și n-a încetat să se lupte decît atunci cînd a descoperit că familia îi cumpărase deja coșciugul. Și cum să justifici oheltuiala dacă el nu voia să moară? În sfîrșit, înțelesese că era inutil să trișeze din moment ce tot își **trăise traiul**, așa cum, cu multă înțelepciune, spuneau oamenii de demult. E adevărat, ei aveau o cu totul altă relație cu Moartea decît cea pe care o avem noi, cei mai puțin înarmați împotriva puterii ei, bătrînii de atunci fiind apoi și îmbărbătați de niște credințe căzute acum în desuetudine. Și se întîmpla foarte rar ca cineva să se împotrivească acestei ore a scadenței. Într-aceasta destinul lui Otto Brücke are ceva comun cu cel al țăranului lui Bunin : nu s-a opus ei, dimpotrivă, a scurtat termenul.

Dar acum trebuie să ne întoarcem la viața lui, la acea situație socială pe care o trăia și ale cărei consecințe le suporta cu o logică riguroasă. Banii veniți atît de tîrziu, și totuși nefiind o adevărată bogăție, n-au schimbat cu nimic situația. Singur, relativ în vîrstă, n-avea obligații față de nimeni și nici un fel de viitor în fața lui. „Contractul" său era în... bună ordine. În felul său, era liber și — fapt rar —, într-o totul remarcabil, — putea deci să convoace moartea după bunul lui plac, cînd îi convenea ! **Nimic nu se va mai schimba de acum înainte !** Puteți înțelege semnificația acestui contract, a acestei stranii pauze făcute de existență în care nu-ți mai rămîne decît să faci un gest pentru ca supraveghetoarea să anunțe sfîrșitul recreației...

ÎNTR-O seară, în cafeneaua unde ne dădeam întîlnire în jurul unor mese pe care tronau pahare pe jumătate pline de bere, în așteptarea lui Henri Thomas care trebuia să vină, dar, ca de obicei, nu venea niciodată, după ce am evocat încă o dată Berlinul, masa obișnuiților, spînzurarea funcționarilor care trebuiau să-i plătească îndemnizația, Otto spuse deodată, agitînd mîna împodobită cu unul din acele inele „chevaliér", pe atunci la modă, lovind apoi masa cu latul palmei, ca și cum ar fi vrut să atragă atenția chelnerului :

— Mai întîi, nu cred în nimic ! În nimic, în nimic ! Și, văzîndu-mi mirarea : „După aceea nu mai este nimic, nimic, mă înțelegi ?" ; apoi, aruncînd pe furiș o privire asupra abdomenului său proeminent : „Nu sînt decît un sac plin cu mîncare, și asta-i tot !" În sfîrșit, ridicînd indexul ca într-o imagine sfîntă a Bunului Păstor : „Eu am tras consecințele care se impun. Toate hotărîrile sînt luate !"

Nedumerit, am căutat din politețe cîteva formule de îmbărbătare. Le anticipă, măturînd masa cu un gest puternic al brațului :

— Poți să-mi spui ce vrei, știu ce mă așteaptă. Ridicînd din nou tonul și lovind iarăși în masă : „Nu sînt complet idiot. Am peste șaizeci de ani, n-am familie, n-am pe nimeni și mă lipsesc de toate astea. Existența mea nu prezintă nici un fel de interes : camera de hotel, un personal de serviciu mediocru, ca de altfel peste tot în Franța, apoi nici măcar apă caldă dimineața. Și crezi că ar trebui să citesc la nesfîrșit romane, în cea mai mare parte a lor, proaste ? Tu, cel puțin, poți să le arunci imediat la coș. Eu, însă, nu. Trebuie să citesc tot: romanul, raportul, iarăși romanul... Asta nu se poate chema viață : e o catastrofă ! Și catastrofă va fi și în continuare !" Urmează o lovitură în masă, teatrală, care atrage atenția tuturor și a chelnerului : „În fine, spitalul. Numai că eu nu vreau să aștept vîrsta senilității. Cînd mă voi sătura, cașetele ! Apoi, gata ! Bună seara !"

Și cu o expresie sarcastică, ușor bătăioasă, s-a aplecat peste masă șoptindu-mi confidențial : „Am început demult să-mi fac provizii. Cu somnifere e cel mai simplu, cel mai curat, cel mai comod. Dar fiindcă nu poți să-ți cumperi multe deodată, din timp în timp iar mai trec pe la farmacie și-mi mai cumpăr o provizie". Și a început să-și frece mîinile, cu un aer triumfător, ca și cum ar fi înșelat pe toți dușmanii lui, și apoi bău cu sete un pahar cu bere....

ÎN genere, asculți cu o ureche distrată acest gen de declarații provocante. Cine ia o asemenea hotărîre nu începe s-o trîmbițeze pe toate drumurile. Greșeală ! Trebuie să le iei în serios, dar, ce vreți, ăsta-i mediul cu prieteniile false stricate de certuri, de susceptibilități absurde, de vină, însă, e mai ales indiferența, egoismul monstruos al omului de litere. Și, în sfîrșit, în ceea ce-l privește pe Brücke, convingerea că într-adevăr nu se mai putea face nimic : din păcate, avea de o mie de ori dreptate !

După această seară și după discuția — pe care am uitat-o destul de repede — a trecut un timp fără să ne vedem. Și totuși n-a fost nici un fel de ceartă. Niciodată. Între noi, totdeauna a existat un fel de înțelegere și, nu o dată, un asemenea lucru avea darul să mă uimească, fiindcă întrebarea era : pe ce anume se baza această înțelegere ? El, atît de susceptibil, de supărăcios, atît de acrit de viață, iar eu... Îi plăceau cărțile mele. Mă întreb chiar : oare unde ne mai văzusem, înainte ? Fără îndoială — în acest interval — l-am zărit într-o zi, cu silueta lui înaltă, îngroșată și mai mult de pardesiul din păr de cămilă, lovind cu bastonul în taraba unui vînzător de ziare. Ultimă viziune ? Nu mai știu.

Dar, iată, alaltăieri am primit un telefon de la un prieten comun care nu-mi mai telefonase niciodată pînă atunci. Mă anunța că Otto Brücke se ținuse de cuvînt : își folosise proviziile farmaceutice pentru a convoca moartea, la ora fixată de el, infirmînd astfel clasicul principiu învățat și comentat de noi toți la liceu. Prietenul respectiv ne fixa, și mie, și lui Thomas, întîlnire la poarta necropolei.

Dacă Otto Brücke își ratase viața și — cu cîte circumstanțe atenuante ! — își „reușise" măcar moartea, chiar și asupra acestui punct aș avea o ușoară rezervă. N-a pomenit nici de înmormîntare, nici de convoi, nici de o mesageră care să distribuie anunțurile „lumii nevăzute", nimic din toate acestea ! Brücke se hotărîse, pe ascuns, să dispară asemeni unei șuvițe de fum ! Era, desigur, o hotărîre în logica ultimelor sale cuvinte : „Și după aceea, nimic !", doar niște volute care se risipesc. Corpul său mare și lung, abdomenul său proeminent n-avea decît să aștepte undeva, sub o dală și cîțiva metri cubi de pămînt, sunetul acela aleatoriu de trompetă care, desigur, pe Otto Brücke l-ar fi înfuriat. Dar, repet, am o rezervă — mai ales după desfășurarea ceremoniei — pentru că totuși a avut loc și așa ceva — pe care mi-ar fi plăcut să i-o pot împărtăși în speranța de a-l face să revină asupra hotărîrii sale.

Era într-adevăr foarte frumos în acea dimineață la cimitirul **Père Lachaise**, o vreme de început de vară, nu foarte cald, cu frunze de un verde deschis, și peste tot oameni ieșiți la plimbare. Eram în întîrziere și a trebuit să mă descurc foarte repede în labirintul aleilor pînă la Columbariu, uimit de a vedea că nu a venit nimeni la întîlnire. Crematoriul este un imens edificiu dreptunghiular cu o cupolă ca de moschee. Cele două minarete servesc la evacuarea fumului, citeodată văluratic și negru, altă dată în ușoară și diafană pînză...

Mă întorc, ezit, pătrund pe sub bolta unei încăperi de marmură care păstrează încă urma sezonului friguros și întreb un angajat de acolo dacă din întîmplare nu i-a întîlnit pe domnii Thomas și Blanc.

— Thomas este la masă. E ora prînzului, domnule, și mîncăm și noi ca toată lumea.

Tonul este morocănos, stil portar de minister. Îi explic că, sigur, nu poate fi vorba despre aceeași persoană, arătîndu-i și motivul propriei mele prezențe în acel loc.

— A, da, acum înțeleg. I-am văzut pe ăștia doi. Au și plecat. Așa o familie... Da' acuma fiindcă tot sînteți aici, intrați. Era să începem numai noi. Pe aici...

O ia înainte pe sub vasta cupolă, prost luminată de vitraliile așezate prea sus. Descifrez pe un zid :

Sîntem în clipa despărțirii
Eu pentru a muri, tu pentru a trăi,
Dar cine din noi e mai cîștigat ?

Nu pot ști. Bolta are niște orificii în formă de stea. Baza aplicelor sculptate este din marmură și imită flăcările. Rînduri de scaune sînt așezate în fața estradei, ca la teatru.

— Așteptați. O să vă chemăm.

Mă supun și mă așez în primul rînd. Operatorul coboară scara pe lîngă estradă, dispare undeva dedesubt. Rămîn singur și încep să aștept, simțindu-mă extrem de neliniștit. Pe estradă — un fel de edificiu ogival cu ușile închise, un fel de cutie mare. Planul depărtat seamănă cu o absidă, pictată în albastru cu niște puncte strălucitoare ce ar vrea să reprezinte un cer înstelat ; sub el, o frescă, perspectiva unui oraș. Oare „Ierusalimul ceresc ?" Cred că mă înșel. În surdină, începe să se înalțe muzica unei orgi, în timp ce un joc de lumini animă decorația și cerul pictat cu stelele lui false. După vreo zece minute de **sunet și lumină** spectacolul încetează și apoi, în lateral, apare bustul pazniculuí.

— Gata ! Puteți veni.

Cobor după el, pe trepte, într-un subsol de marmură neagră cu meandre complicate, apoi spre un colț de zid în cărămidă a cărui iluminare intensă mă orbește. E foarte cald, iar mirosul ciudat : un amestec de calciu și piele arsă... Din priviri, adresez o întrebare ghidului meu, care-mi răspunde :

— Trebuie să-l vedeți. Așa cere regulamentul.

Am de-abia timpul să mă întreb ce oare aș putea vedea, că și apare un al doilea paznic, purtînd în mîini ceva asemănător cu un vas de flori. Îl ține de toarte cu mîinile înmănușate. Vasul încă mai fumegă. Conține un maldăr de oase, calcinate, iar piesele scheletului nu mai sînt identificabile.

— Uite ! — comentează prezentatorul pe un ton care s-ar vrea reconfortant. Apoi, la modul cum se proclamă o performanță sportivă, adaugă : „Un kilogram opt sute".

— Un kilogram opt sute, am repetat eu, în ecou, cu un aer interesat.

— Da, cam asta-i media, aicea-i mai degrabă peste... Totul se reduce mult de tot și numai craniul dă greutate, adăugă el, vizibil satisfăcut de a-și putea arăta întreaga știință.

Aprob, din politețe, dar nu pot să-mi iau ochii de la grămada informă de materie minerală unde, deodată, zăresc o fărîmă topită de metal, încovoiată și strivită.

— Și asta ce este ?

— Un inel. Știți, bijuteriile.. dar lasă fraza neterminată, luînd un aer întristat, ca și cum, subit, și-ar fi adus aminte de toate obligațiile protocolare ale meseriei sale.

În acea clipă, pornind de la ceea ce mai rămăsese din inel, am avut, trecătoare, dar o clipă minunat de vie și precisă, imaginea integrală a siluetei, abdomenul proeminent pe care m-am străduit mai înainte să vi-l descriu.

PAZNICUL atoateștiutor a plecat ducînd recipientul. Am fost surprins, la ieșire, de cîntecul păsărilor, de aleile liniștite. Omul ne-a ajuns din urmă, dar acum vasul de flori era înlocuit de o lădiță neagră. Am mers apoi pe o lungă alee mărginită de coloane, plină de curenți de aer, în care zidurile laterale se întindeau la nesfîrșit cu micile lor compartimente, cutiuțe identice celor de la postrestant. Am deschis una, am așezat lădița, am închis-o. Pe fiecare, un nume, date, o cifră ; citeodată, un vas cu flori suspendat, flori cel mai adesea uscate sau artificiale. Paznicul mi-a dat un buletin pe care l-am strecurat în buzunar fără să-l mai citesc. I-am dat un bacșiș primit cu grabă și ne-am luat la revedere unii de la alții într-o atmosferă de sinceră cordialitate.

Obiecția pe care voiam s-o prezint dispărutului este fără îndoială legată de sensibilitatea mea, de educația într-un mediu catolic, dar toate acestea n-au, într-adevăr, nici o importanță. Nu mi-a plăcut și i-aș fi spus-o oricum, chiar cu riscul de a-i provoca mînia. Nici nu bănuiți cît de liniștitoare mi s-au părut, la plecare, mormintele obișnuite sau monumentele, oricît de ridicole ar fi fost ele. Eram în mijlocul unor lucruri familiare. Puteți crede orice vreți, dar Brücke greșea. Acest lăcaș e destinat somnului veșnic și grecii nu greșeau, poate, cînd confundau cele două divinități într-o unică reprezentare... Cred că am și murmurat o frază idioată de genul : **„Focul este frigul !"**

Am pus deoparte, într-un sertar, buletinul dat de paznic. Era atestarea pentru locul de veci cu numărul 9136, despărțitura a 87-a. În principiu, această hîrtie trebuia să fie în posesia familiei. Dar nimeni nu mi-a cerut-o vreodată. Și totuși cineva s-a ocupat de organizarea ceremoniei. N-am știut niciodată cine...

Au rămas ca martori ai acestei existențe trei personaje pe care Otto Brücke n-a reușit să le adune niciodată laolaltă, nici măcar la propria-i înmormîntare... Pentru ceilalți, așa cum bănuiți, a fost doar un prilej pentru repetarea, cu mici variante, a dialogului din care v-am mai oferit o mostră :

— E mult de cînd nu l-ați mai văzut ?

— Dar a murit !

— A, ia te uită ! și conversația deviază :

— Să nu doriți să muriți la Paris, credeți-mă !...

Traducere de
Cristian Unteanu

Meridiane

Janusz Korczak

● La sediul UNESCO de la Paris, reprezentanți ai Franței, Israelului, Italiei, Germaniei Federale, Poloniei și Suediei au conferit pentru a-și coordona inițiativele privind sărbătorirea centenarului nașterii scriitorului Janusz Korczak. Polonia, țara în care s-a născut, a trăit și a fost ucis de naziști acest minunat scriitor, medic și pedagog, i-a consacrat un program special la 1 iunie, Ziua copilului. Korczak, care și-a închinat întreaga viață copiilor săraci, lăsați în părăsire atît de societate cît și de propriile lor familii (ii numea „proletarii cu picioare scurte, cea mai de jos clasă oprimată") s-a dus de bună voie să moară într-o cameră de gazare, pentru a nu-i părăsi pînă în ultima clipă pe cei 200 de orfani din ghetto-ul varșovian pe care îi luase sub ocrotirea lui. Onorat ca un martir în multe țări ale lumii, Janusz Korczak a fost unul dintre cei mai originali scriitori pentru copii. Numai în Republica Federală Germania au fost publicate, în ultimii zece ani, 56 de cărți de sau despre el. Țările în care cărțile lui au fost epuizate — e cazul Statelor Unite — pregătesc noi ediții. La noi în țară, **Regele Mateiaș I**, roman tradus de Mihai Mitu, s-a epuizat, în anul 1969, în numai două săptămîni. Aflăm că Mihai Mitu a pregătit și traducerea romanului **Regele Mateiaș pe insulă** — continuarea izbutitei opere a lui Korczak care ar merita, de asmenea, cu prisosință, o nouă ediție.

Cartea în Somalia

● „Bibliotecile reprezintă una din bazele dezvoltării economice și culturale, condiția necesară a lichidării analfabetismului, iar fără accesul permanent la cunoștințele acumulate țara nu va putea dobîndi progrese reale". Acesta este un fragment din documentele adoptate în 1973 de Ministerul culturii și învățămîntului superior din Somalia. Drept care, ulterior, a fost elaborat un plan de creare a unei largi rețele de biblioteci, iar în 1974, la Mogadiscio, a început construcția unei biblioteci de vaste proporții. După cum declara Mohamed Abian, director general în minister, biblioteca va cuprinde cel puțin un milion de volume, precum și numeroase microfilme.

Abundența documentelor

● „A asuma memoria timpului prezent și a veghea ca viitorul să poată avea un prezent...", cu aceste cuvinte încheia Michel d'Ornano al XXI-lea congres al arhivarilor din Franța, care a avut loc la Bordeaux și care a coincis cu adunarea generală a Asociației arhivarilor francezi. Acest grup de specialiști este la ora actuală foarte îngrijorat. Se întreabă cum va continua să primească documentele ce i se oferă. Creșterea donațiilor, care se ridica numai în arhivele publice, în 1960, la 25 km de dosare, a atins în 1975, 50 km, adică un milimetru pentru fiecare francez. Mijloacele nu corespund, nici pe departe, necesităților. Mulți înalți funcționari și oameni politici au tendința de a păstra documente prețioase pentru istorie în vederea scrierii unor memorii.

Jubileu la „Goethe Theater"

● La Bad Lanchstädt, în R.D. Germană, există un teatru în stil baroc, construit acum 175 de ani după planul schițat de Goethe și inaugurat la 26 iunie 1802 printr-un spectacol cu opera **Titus** de Mozart, precedată de piesa **Was wir bringen**, scrisă de autorul lui **Faust**.

Rousselot — din nou președinte...

● La expirarea mandatului (de 3 ani) al lui Yves Cazaux, Jean Rousselot (cunoscut cititorilor noștri ca poet și romancier și ca un prieten al țării noastre pe care a vizitat-o) a fost ales, la 2 iunie, președinte al Societății Oamenilor de Litere din Franța — Societate în fruntea căreia a mai fost și altădată.

Rodolfo Walsh

● Încă nu se cunoaște soarta scriitorului argentinian — unul din cei mai buni povestitori ai literaturii latino-americane — răpit la 26 martie de la domiciliul său de un comando în urma scrisorii deschise pe care a adresat-o justiției militare, în care denunța represiunea barbară căreia i-au căzut și continuă a-i cădea victime mii de persoane. Dintre scrierile lui Rodolfo Walsh : proză — **Meseriile terestre** și **Un chil de aur** ; teatru — **Abuzul** și **Bătălia**, deși scrierea cu cel mai viu ecou a fost romanul-anchetă **Operația-masacru**, unde era demascată masacrarea unui grup de muncitori peroniști, precum și asasinarea lui Rosendo Garcia, secretar adjunct al puternicei Uniuni Muncitorești Metalurgice.

Serial Marx

● Un serial de televiziune dedicat lui Karl Marx va fi realizat în coproducție de către studiourile din U.R.S.S. și R.D. Germană. Cele șase episoade ale filmului vor înfățișa viața tînărului Marx de la publicarea primelor sale studii pînă la revoluția din anul 1848. Scenariul a fost scris în colaborare, de un scenarist german și doi scenariști sovietici.

Poezie muncitorească

● O **Antologie a poeziei muncitorești contemporane** va apărea în curînd în editura poloneză „Cartea și știința". Cuprinde, în cele 800 de pagini, versuri a o sută de poeți-muncitori de cele mai diverse meserii.

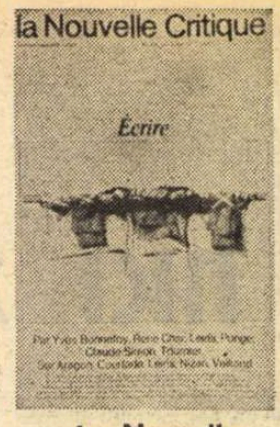

„La Nouvelle Critique"

● Revista de cultură a Partidului Comunist Francez consacră n-rul său pe iunie-iulie scriiturii. **A serie** se intitulează acest număr dublu, în fond un volum la care colaborează, între alții : Emile Ajar, R. Billetdoux, Max Gallo, Pierre Gamara, Robert Merle, Georges Michel, François Nourissier, Vladimir Pozner, Jules Roy, André Stil, Jean Thibaudeau. Prima parte, „Practici", cuprinde un studiu al lui Claude Prévost asupra lui Aragon, și o serie de texte ale lui Yves Bonnefoy, René Char, Guilevic, Claude Simon...

„Folio/Junior"

● Este titlul noii colecții a Editurii Gallimard în atenția tineretului. Printre primele 12 volume recent apărute se numără **Tartarin din Tarascon** de A. Daudet, **Chemarea pădurii** de Jack London, **De la Pămînt la Lună** de Jules Verne, **Nenorocirile Sofiei**, cartea Contesei de Segur, **Căluțul roib** de John Steinbeck, **Casa care zboară** de Claude Roy ș. a.

O lucrare fundamentală

● În editura italiană „Sansoni" a apărut o lucrare fundamentală : **Istoria artei italiene**, operă a reputatului critic de artă Giulio Carlo Argan. În cele trei tomuri ale lucrării, bogat ilustrată cu 1 365 reproduceri alb-negru și color, Giulio Carlo Argan tratează evoluția artei italiene (școli, curente, personalități) în directă legătură cu evoluția istorică, filosofică, economică, literară.

Premii literare

● Premiile Academiei Franceze : Marele Premiu pentru literatură a revenit scriitoarei Marguerite Yourcenar (printre laureate se numără, în 1921, și Anna de Noailles). Distincția i-a fost acordată pentru întreaga creație, ultimele sale romane fiind **Souvenirs pieux** și **Archives du Nord.**

Marele Premiu pentru poezie a fost decernat lui Robert Mallet și Marie-Jeanne Durry, pentru ansamblul operei lor. Premiul criticii : Pierre Sipriot, cronicar la „Le Figaro", la radio și televiziunea franceză, editor și scriitor.

● Premiul de poezie Ilarie Voronca a revenit, în acest an, lui Marc Vaution (din Montgeron), pentru manuscrisul **L'Absense habitée.** Premiul de poezie Claude Sernet a fost decernat belgienei Marianne Van Hirtum pentru culegerea **La Nuit mathématique.**

● Premiul Marcel Proust decernat în fiecare an la Cabourg, loc proustian prin excelență, a fost atribuit lui Jacques de Lacretelle pentru ultima sa carte **Les Vivants et leur ombre** (Grasset). În „Le Figaro Littéraire", Robert Kanters scrie despre aceste „memorii imaginare" : „Există o realitate și un adevăr pe care numai imaginația le poate atinge, și anume adevărul omului. Rareori un mare scriitor din tradiția clasică a reușit fuziunea imaginației și memoriei ca Jacques de Lacretelle în această operă, **Cei vii și umbrele lor**, pe care o prezintă el însuși, să sperăm că nejustificat, ca o operă testamentară".

● Germaine Tillon, prozatoare și etnolog, a fost distinsă cu Premiul Cino del Duca pentru ansamblul operei sale („Operă care, sub forma științifică, constituie un mesaj al umanismului modern"). În anii 30, Germaine Tillon a participat

la numeroase misiuni etnologice în Aurès. După începerea războiului, s-a angajat în Rezistență. În august 1942 e arestată de Gestapo și deportată la Ravensbrück. Ea va povesti experiențele concentraționale în două cărți : **În căutarea adevărului** și **Ravensbrück** (Ed. Seuil, 1973). A denunțat torturile din Algeria **(Algeria 1957** și **Africa se îndreaptă spre viitor).** Este directoare la Școala practică de la „Hautes Etudes".

● În R. F. Germania a fost decernat de curînd Premiul criticii pe anul 1976, instituit în șapte domenii. Printre laureați : literatură — Elisabeth Plessen, cu primul ei roman, **Comunicare către aristocrație** ; teatru — dramaturgul și regizorul George Tabori ; film — Klaus Kirschner pentru pelicula **Mozart — Însemnări ale unei tinereți,** care-l prezintă pe marele compozitor într-o viziune nouă.

Muhtar Auezov — omagiu

● La Moscova a avut loc prima reuniune a comisiei jubiliare unionale pentru aniversarea a 80 de ani de la nașterea remarcabilului scriitor kazah Muhtar Auezov care urmează a fi amplu sărbătorită în toamna acestui an. Președintele comisiei, A. Surkov, a remarcat, cu acest prilej, uriașa contribuție a lui Auezov la dezvoltarea literaturii sovietice multinaționale, rolul său important în organizarea mișcării scriitorilor din Asia și Africa. Planul măsurilor aniversative cuprinde editarea operelor scriitorului, organizarea unor conferințe științifice, expoziții, realizarea unor filme și telefilme, emisiuni de radio.

Hollywoodul antinazist

● În R.F. Germania au fost prezentate recent o serie de filme realizate la Hollywood, care înfierează nazismului și odiosul război pe care l-a declanșat. Nici unul dintre aceste filme nu au mai fost prezentate într-o sală de cinematograf sau la televiziunea din R.F. Germania. Filmele au fost realizate între 1939 și 1945 de cineaști ca Anatole Litvak, Raoul Walsh, Michael Curtiz. Demascînd ororile nazismului, filmele alese din cele peste 150 de pelicule antinaziste turnate la Hollywood constituie un capitol aparte, extrem de important în istoria filmului american.

Conexiunile lui Vladimir Mináč

● Scriitorul slovac Vladimir Mináč, astăzi în vîrstă de 55 de ani, este unul din scriitorii care a exercitat cea mai mare influență asupra literaturii slovace în ultimele trei decenii. Prozator, eseist, critic, publicist, Mináč se angajează în opera sa literară și critică într-o manieră proprie, originală, în procesele actuale ale societății și gîndirii. Axul operei sale îl constituie Insurecția națională slovacă, cea mai importantă încercare a vieții sale personale și a întregii sale generații. Dacă pentru epoca actuală el alege forma romanului, nuvelei sau povestirii, pentru trecut el preferă eseul istoric, pe care l-a cizelat în două opere : **A sufla în jăratic** (1970) și **Controversele complete ale lui Jozef Miroslav Hurban** (1974). Acestea au fost publicate în volumul recent apărut, **Conexiuni.**

Truman Capote, memorialist

● Prestigiosul romancier american Truman Capote, care nu de mult s-a înfățișat publicului și ca actor, în filmul **Cinci detectivi la miezul nopții,** a publicat de curînd un volum de memorii intitulat **Ciinii latră.** În cele cîteva sute de pagini sînt inserate texte din ultimii 30 de ani, impresii recente din diferite orașe și țări ale lumii, precum și portrete ale unor personalități.

AM CITIT DESPRE...

Scara vieții

■ CE POATE FI mai anodin, mai lipsit de viață și de dramatism decît buletinul trimestrial al absolventelor unui colegiu provincial american ? Mi-a căzut întîmplător în mînă numărul de primăvară (aprilie—iunie) al lui „College of New Rochelle Quarterly". Previzibila doză de mondenitate (se anunță și se comentează serate dansante, un „Festival al căpșunilor", reuniuni de bridge, conferințe etc.), insistente apeluri la filantropie (dacă nu va strînge, de la toate absolventele sale, 292 000 de dolari în acest an financiar, „colegiul nu poate spera să continue tradiția de excelență pe care, pe vremea cînd erați studentă, ați așteptat s-o mențină"), un pios omagiu pentru călugărița ursulină Thomas Aquinas O'Reilly, stinsă din viață la vîrsta de 85 de ani, din care mai mult de 60 a slujit colegiul (cu o fotografie înfățișînd-o în rolul Electrei, într-un spectacol prezentat pe vremea studenției ei, în mai 1913).

Dintr-odată, însă, începînd de la pagina 21, revista își sparge propriul tipar, transformîndu-se într-o copleșitor de concretă Scară a vieții. Sînt publicate așa zisele „note despre promoții". Redactoarea rubricii anunță programul după care vor fi inserate de acum înainte și adaugă : „Promoțiile anterioare anului 1920 pot trimite colaborări oricînd doresc". Lor nu li se fixează o „deadline", un termen limită, textual o „linie moartă", pentru reprezentantele, cîte or mai fi, ale acestor promoții, termenul limită, linia morții pot sosi în orice clipă, ele nu mai sînt ținute să aștepte, orice știre despre ele, în esență știrea că încă trăiesc, este binevenită. Urmează lista responsabilelor de an și, acolo unde s-au strîns date, vești despre promoțiile reprezentate de ele. Fetele care au absolvit școala în anul 1908 sînt invitate să scrie fostei lor colege Marion Hennessy, azi doamna William Birmingham, locuind în Bronx, str... nr... Să zicem că în 1908 au avut 21 de ani. Înseamnă că acum sînt în vîrstă de 90 de ani. Fosta domnișoară Marion Hennessy este gata să centralizeze mesajele lor. Pentru anii 1909 și 1910 nu se dă nici o adresă. Nici pentru 1913, nici pentru 1915, nici pentru 1916. Fără explicații. Numai în dreptul anului 1920 scrie : „Nu există responsabilă". Primele vești propriu zise privesc promoția 1922. Helen McDermott, devenită d-na N. G. Butler, responsabila anului, scrie : „Sper că toate colegele așteaptă cu nerăbdare a 55-a noastră reuniune, care va avea loc în iunie". Aflăm că una dintre ele s-a măritat abia acum cu partenerul ei de afaceri dintotdeauna și că Janet Killelea Hyse a căzut pe scară, și-a rupt niște coaste și cîțiva dinți și se restabilește cu greu. Pe cele 55 de trepte dintre promoția 1922 și promoția 1976, noutățile își schimbă spectaculos caracterul. Fragile oase fracturate, prietene dispărute, pierderea unor oameni dragi și, la capitolul optimism, ce fac nepoții și strănepoții — cam acestea sînt preocupările generațiilor timpurii. Responsabila cu relațiile dintre absolventele din 1926 este încîntată că la reuniunea semicentenară au participat 70 de colege și, pe același ton vioi, se mîndrește că a alcătuit o cărticică memorială : „Mai țineți minte ? Magna cum laude a fost Alice Theban, Cum laude au terminat Catherine Coates, Betty Connors, Isabel Harriss Aria și Margaret McManus Conway, toate, azi, decedate, afară de Betty, care, de curînd, a orbit". Călătorii, nunți de argint, realizări profesionale, vești despre copii, scrisorile seriilor postbelice vin din — încă — miezul vieții, aducînd ecouri ale grijilor, suferințelor, bucuriilor unor femei active, preocupate, cu foarte puțin timp liber. Din treaptă în treaptă, problemele și gîndurile întineresc. „Sînt atît de puține lucrurile despre care merită să scrii ! — exclamă Carol O'Connell Heinze din promoția 1960. Tot timpul aștept să mi se întîmple ceva extraordinar". Colega ei, Eleanor Shea (d-na Alfred S. Buckley jr.) comentează în următorii termeni soarta gospodinelor cu diplomă universitară din seria lor : „Trebuie să credem că lupta aceasta fără de sfîrșit cu rufele, cu gătitul, cu practicarea sporturilor (lăsînd atît de puțin pentru romanul, sculptura sau cealaltă ocupație favorită) va plăti dividende mari. Poate că va produce un romancier, un sculptor, un campion olimpic". Speranțele încep, deci, să fie investite în copii. Cele mai tinere nu-și găsesc timp pentru corespondență, sînt prinse de iubire, de primii copii, de proiecte ambițioase, unele se gîndesc la continuarea studiilor, altele la voiajuri exotice, nici una nu are, deocamdată, nostalgii. Și viața, viața, trece toată în numai cîteva pagini.

Felicia Antip

Femeile artiste din 1550 pînă în 1950

● Bazată pe o expoziție, **Women Artists : 1550 — 1950**, organizată anul trecut la Los Angeles de profesorul Linda Nochlin și de Ann Sutherland Harris, cartea lor cu același titlu, apărută recent în editura americană Knopf, este o lucrare de istoria artei și în același timp o cronologie critică a îndelungatei lupte pentru afirmarea socială și culturală a femeii. Evocînd multe personalități, printre care venețiana Rosalba Carriera (1675—1757), unul dintre cei mai buni portretiști din secolul XVIII, franceza Berthe Morisot (1841—1895) sau americana Mary Cassatt (1844—1926), autoarele cărții demonstrează că nu a existat vreodată o tematică specifică în creația femeilor artiste, acestea abordînd cele mai variate teme, subiecte, în cele mai diverse modalități de reprezentare și stiluri. Cu precizarea, implicită, că această considerație este valabilă îndeosebi pentru pictorițe, situația femeilor-sculptor, fotograf sau artizan fiind oarecum diferită.

Un festival al manuscriselor

● Amatorii de manuscrise au putut admira în cursul lunii mai o colecție senzațională de manuscrise expuse în salonul de onoare al Bibliotecii naționale din Paris. Printre acestea : **Memoriile** lui Saint-Simon, **Cugetările** lui Pascal, **Oceolul Pămîntului în optzeci de zile** de Jules Verne, manuscrise ale contesei de Ségur, Sainte-Beuve, Littré, Lamartine, Michelet, Hugo etc. Librăria Hachette și-a prezentat tezaurele de arhivă în această expoziție intitulată **Un secol și jumătate în serviciul culturii.**

Tatum O'Neil : un rol de maturitate

● Audrey Hepburn (în fotografia de sus) și Tatum O'Neil (în cea de jos) sînt eroinele filmului **Șase săptămini** pe care-l realizează Arthur Hiller.

Cu acest prilej, adolescenta Tatum O' Neil încearcă prima sa afirmare de maturitate.

Ecranizare după Alex Haley

● După succesul de librărie încununat cu Premiul Pulitzer, romanul **Rădăcini** al scriitorului american de culoare, Alex Haley, a fost ecranizat pentru televiziune într-un telefilm gigantic de 12 ore. Interesul stîrnit de acest film, în care este înfățișată drama și epopeea negrilor, rivalizează, după toate comentariile, numai cu faimoasa capodoperă **Pe aripile vîntului.**

Vasili și Nina Kandinsky

Un interviu cu Nina Kandinsky

● Recent deschisă la galeria Flinker din Paris, expoziția reunind 82 de opere ale lui Kandinsky reface itinerarul pictural al artistului între anii 1902-1944. Prilej pentru revista „L'Express" de a publica un interviu cu Nina Kandinsky, soția artistului, care de curînd a donat Franței 15 tablouri și 15 acuarele ale celebrului pictor. Evocînd perioada ascensiunii nazismului în Germania, Nina Kandinsky povestește : „Închiderea Bauhaus-ului a fost prima acțiune «culturală» a lui Hitler ! Kandinsky admira profund curajul, fermitatea lui Mies Van der Rohe, numit în 1930 directorul școlii care fusese transferată la Dessau. Mies a încercat să salveze școala, dar naziștii urlau că era un adăpost al comuniștilor. În 1933, situația a devenit critică. La 11 aprilie, S.A. și Gestapoul au desființat Bauhaus-ul și au pus sigilii, definitiv, pe localuri. În 1933, iată-ne la Paris. Ne-a primit și ne-a ajutat Marcel Duchamp... În această perioadă ne vizitau Arp, Miró, Magnelli, Duchamp, Pevsner... Și André Breton, care, încă din 1928, achiziționase două acuarele de Kandinsky".

Discuri literare

● Prezentate pentru prima oară cu prilejul Tîrgului de carte 1975, discurile de literatură reimprimate de Deutsche Grammophon s-au bucurat de la început de un excepțional succes de vînzare. Înregistrarea monologului **Vocea umană** de Cocteau (cu Hildegard Knef) impresionează și astăzi prin dramatismul ei puternic. De același succes se bucură interpretările lui Will Quadflieg în poemele lui Rilke și Hölderlin sau **Moartea lui Danton** în montarea lui Oscar Fritz Schuh, cu ansamblul de la Schauspielhaus Hamburg. În aceeași colecție și la același preț convenabil (asemănător celui al ediților brosate) urmează să fie reimprimate **Hamlet** în regia lui Gustaf Gründgens, versiune considerată clasică, și un disc cu fragmente din opera lui Brecht în interpretarea Helenei Weigel.

Pictura figurativă spaniolă în Mexic

● La Polyforum Cultural Siqueiros, din Ciudad de Mexico, a fost organizată o interesantă expoziție de pictură figurativă contemporană spaniolă, în cadrul căreia sînt reprezentați 70 de artiști. Este primul eveniment artistic spaniol în Mexic după stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două țări.

Expoziție la Iasnaia Poliana

● Recent la „Casa-muzeu Lev Tolstoi" de la Iasnaia Poliana s-a deschis o nouă expoziție care prezintă pe larg viața și creația marelui scriitor. Printre exponate se află obiecte personale, fotografii și manuscrise. Pentru prima dată este prezentată pe larg biblioteca personală a lui Tolstoi, cu publicații din cele mai diverse domenii ale cunoașterii și cărți oferite lui de către celebri oameni de știință și cultură. Sînt expuse, de asemenea, schițele și desenele făcute de Leonid Pasternak, primul ilustrator al romanului **Învierea.**

„Poeți polonezi...

...din Evul Mediu pînă la baroc" este titlul antologiei de poezie poloneză veche apărută în editura varșoviană „P.I.W.". Lucrarea, apărută sub îngrijirea scriitoarei Kazimiera Zukowska, cuprinde și ample comentarii explicative, însoțite de texte, precum și un index biobibliografic al scriitorilor **antologați.**

„Un tînăr varșovian...

...începînd cu ziua sa de naștere" este titlul romanului apărut la Editura „Czytelnik" sub semnătura lui Jerzy Stefan Stawinski. Redactat în forma unor note de jurnal, romanul înfățișează tabloul luptelor de la Varșovia ocupată de naziști : răscoala populației, lupta clandestină, eroismul poporului polonez.

„Monstrul"

● Așa este intitulat noul film realizat de Luigi Zampa. Monstrul — mărturisește regizorul — este violența cu care individul este confruntat zilnic prin intermediul mass-media. („Am ales, ca și în alte filme, un caz particular pentru a ilustra o temă cu implicații sociale mai largi"). Pe genericul filmului : Angelica Ippolito, Sydne Rome, Yves Beneyton, Henning Schulter și alții.

În memoria lui Mozart

● În primăvara acestui an s-au încheiat lucrările de refacere a palatului praghez Bertramka a cărui faimă este legată de numele lui Mozart. Aici a locuit compozitorul în timpul șederii sale în capitala cehoslovacă. Tot aici a terminat partitura operei **Don Juan** și alte cîteva lucrări. Mozart a locuit ultima oară la Bertramka în august și septembrie 1791, cu prilejul premierei, la Praga, a operei sale **Clemența lui Titus,** pe care a compus-o în cinstea încoronării lui Leopold II. Astăzi Bertramka aparține Societății cehoslovace **Mozart.**

Tematica viitoarei Bienale de la Veneția

● **„De la natură la artă și de la artă la natură"** — aceasta va fi tematica ediției 1978 a Bienalei de la Veneția, stabilită, de comun acord, de un comitet internațional care reunește reprezentanți din 26 de țări.

Hemingway...

...și alți scriitori pe care i-a cunoscut, printre care Scott Fitzgerald, Thomas Mann, Erich Maria Remarque, figurează printre portretele cele mai interesante cuprinse în **Memoriile** actriței Marlene Dietrich, memorii tipărite de editura americană **„Putnam".**

ATLAS

Treceam

NISA a fost mai întîi ora de tren pufăitor printr-un sud cunoscut din tablouri și din vechi descrieri romantice, nu din prospectele hotelurilor de lux : mare intensă și coastă în trepte, case albe și galbene suprapuse, olane peste olane, ferestre cu ghivece de flori, terasamente fluturînd de maci. După o atît de bucolică uvertură, orașul a apărut neextraordinar și dezamăgitor și l-am străbătut repede spre țărmul însoțit de șirul tradițional de palmieri și platani, dincolo de care plaja îngustă de numai cîțiva metri își zornăia pietricelele reașezate de fiecare val. Am stat mai multe ore în soarele apunînd, în fața acelei atît de albastre mări care nu reușea să ne trezească sentimentul de **mare** pentru că ne ducea prea mult cu gîndul la ilustrațiile prea colorate ale basmelor pe apa cărora lunecau, ca în portul ludic al Nisei, cîrduri grațioase de ambarcațiuni înaripate, speriate de seară. Numai cînd întunericul, colorat și el și subțiat pînă la transparență de lună, a cuprins largul ritmat de valuri, ne-am întors spre orașul necunoscut căruia îi dădusem cu atîta mărinimie șansa de a se lăsa înnobilat de amurg.

Puține lucruri, o repet mereu, mi se par mai plăcute decît o plimbare noaptea printr-un oraș neștiut, devenit pustiu și care, în marea lui singurătate, ți se oferă. Un meci de fotbal și un discurs electoral, televizate, îmi amintesc că devansaseră în acea seară mediteraneană ora pustietății. Mergeam minute în șir fără să întîlnim nici un om. Rătăceam pe bulevarde interbelice împădurite și pe străduțe medievale înguste și neliniștite ; descopeream poarta închisă a unui castel baricadat și straniu în miezul, chiar pustiu, al orașului ; dădeam ocol, jucăuși și vrăjiți, unei piețe pătrate, dichisite, ca un decor de teatru prea îngrijit și idilic pentru a părea real și firesc ; treceam prin fața Operei, celebră, importantă, orientală aproape prin încărcătura podoabelor ; treceam, rătăceam, ne întorceam și ajungeam din nou pe țărm, din nou lîngă marea mai liniștită și mai invizibilă sub luna calmă, atemporală, necitadină.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

MEXIC

●La 20 iunie s-a deschis, în sălile Muzeului pedagogic național din Ciudad de Mexico, expoziția cunoscutului pictor mexican Andres Salgo. Cuvîntul inaugural a fost rostit de doamna Carmen Romano de Lopez Portillo, soția președintelui Mexicului. Expoziția cuprinde 40 de pînze înfățișînd imagini din România, Iugoslavia și Ungaria, rod al călătoriei pictorului în aceste țări. În cuvîntul său, soția președintelui s-a referit la prietenia și solidaritatea dintre România și Mexic. Veniturile rezultate din vînzarea tablourilor vor fi donate în contul omeniei, pentru înălțurarea urmărilor cutremurului din 4 martie. La inaugurarea expoziției a fost prezent ambasadorul român la Ciudad de Mexico, alți șefi ai misiunilor diplomatice, oficialități, personalități ale vieții cultural-artistice, ziariști.

S.U.A.

● În cadrul manifestărilor dedicate Centenarului Independenței de Stat a României a avut loc la „Carnegie Hall" — New York un concert de muzică românească susținut de formația „New Repertory Ensemble" sub conducerea dirijorului Dinu Ghezzo. La spectacol au luat parte membrii Bibliotecii Române din New York. De asemeni, cu ocazia aniversării Independenței, ansamblul american „Viața românească" din Milwaukee, cu o vechime de șase ani, aparținînd Centrului de Studii sud-est europene de pe lîngă Universitatea Wisconsin și condus de d-na Kathy Bartle, a oferit, în sala Muzeului orașului, un bogat program artistic.

BELGIA

● „Cahiers théâtres Louvain" (Belgia), importantă publicație de bibliografie teatrală internațională, studii și cercetări teatrologice, recenzează în ultimul său număr (26, iunie) cărțile românești *Caligrafii pe cortină*, (Cinci glose critice) de Valentin Silvestru (Editura Eminescu, Colecția „Masca") și *Lumină și culoare în spectacol* de Virgil Petrovici (Editura Albatros — cu o prefață de Liviu Ciulei).

PORTUGALIA

■ La Ambasada română din Lisabona a avut loc prezentarea „Dicționarului româno-portughez" și a „Antologiei nuvelei românești", apărute în Portugalia. Au participat directorii editurilor „Estampa" și „Porto Editora", reprezentanți ai M.A.E. și ai Radioteleviziunii portugheze, scriitori. Ambasadorul român la Lisabona, Marin Iliescu, prezentînd cele două lucrări, a subliniat evoluția pozitivă a relațiilor dintre cele două țări, intensificarea schimburilor culturale bilaterale.

Arta și civilizația celtică în Galia

■ EXPOZIȚIA deschisă la Muzeul de Artă al Republicii — în cadrul acordului cultural dintre România și Franța — cu lucrări din patrimoniul Muzeului de antichități naționale de la Saint Germain-en-Laye oferă prilejul unor meditații pe marginea înțelesurilor și a importanței dobîndite astăzi de formele artistice ale culturilor străvechi de pe teritoriul european. Dacă le compartimentăm din punct de vedere istoric, obiectele expuse țin de domeniul arheologiei; ele sînt cuprinse în intervalul de timp al celei de-a doua epoci a fierului, cu cele trei perioade : La Tène I (475-300 î.e.n.), La Tène II (300 — 100 î.e.n.) și La Tène III (de la 100 pînă la cucerirea Galiei de Romani). Cu privire la datele de strictă specialitate — plasare istorico-geografică, descriere arheologică etc. — substanțialul catalog prezintă numeroase detalii.

Ambianta artistică a locului de expunere și, drept urmare, vizitarea expoziției de către un public foarte larg, ca și realitatea bine cunoscută a unor legături, adesea programatice, dintre arta lumii noastre și arta străveche, fac însă la fel de necesară — și inevitabilă — incursiunea în teritoriul motivației acestor legături și al trăsăturilor artistice care le-au provocat. În așezarea clară și foarte elegantă a expunerii se disting net obiectele funcționale — arme, vase, piese de port militar — de obiectele, foarte numeroase, de podoabă și ornamentale. La fel de limpede pot fi urmărite distincțiile stilistice dintre perioade : de la sobrietatea și stilizările de o mare concentrație ale primului La Tène, la învolburările baroce, cu elemente de fantastic, ale celui de-al doilea, și apoi la varietatea cu alternanțe de severitate și izbucniri de forme policrome ale perioadei mai recente.

Astăzi recunoaștem în multe dintre aceste forme — în special la capitolul bijuteriilor și la cel al sculpturilor — faptul că gustul pentru simplitatea robustă și nobilă a conturelor, pentru asprimea sinceră a materiei, pentru asociațiile cromatice firești, nesofisticate, au devenit în viziunea artistului plastic modern idealuri estetice. Mărturia unor permanențe — surprinse cîndva cu multă acuitate de pictorul francez Albert Gleizes, atunci cînd comenta propensiunea artizanilor protoistoriei către o expresie energetic concentrată, cu stilizări de o eleganță aproape severă și îi regăsea asemănări de-a lungul istoriei artei europene, de la Cimabue la artiștii contemporani — apare în expoziția de la Muzeu, atît în obiecte, cum ar fi colierele aspre din bronz, cu brățări asortate, împletite în torsade, colierele din mărgele de pastă sticloasă îmbinate într-un fin joc de contraste, casca de bronz conică, de o mare vigoare dar și rafinament al simplității în ornamentație, cît și în obiecte de uz casnic sau ritual, în monezi ca și în sculpturi, cum ar fi statueta „Zeului din Bouray" (sec. I î.e.n) cu evidente ecouri romane, „Torsul de luptător" din aceeași epocă, doveditor al stringenței moderne cu care era gîndit și exprimat „fragmentul" unei sculpturi, paharele de Aisne și Marne cu ornamentația lor geometric-anguloasă. Fenomenul succesiunii rapide a modelelor locale, circulația motivelor pe zone întinse ale teritoriului european, n-au împiedicat însă originalitatea izvorîtă din dozajul armonios între sobrietate și fantezie, propriu artei celtice din Galia.

Amelia Pavel

La Babilon, după 2300 de ani

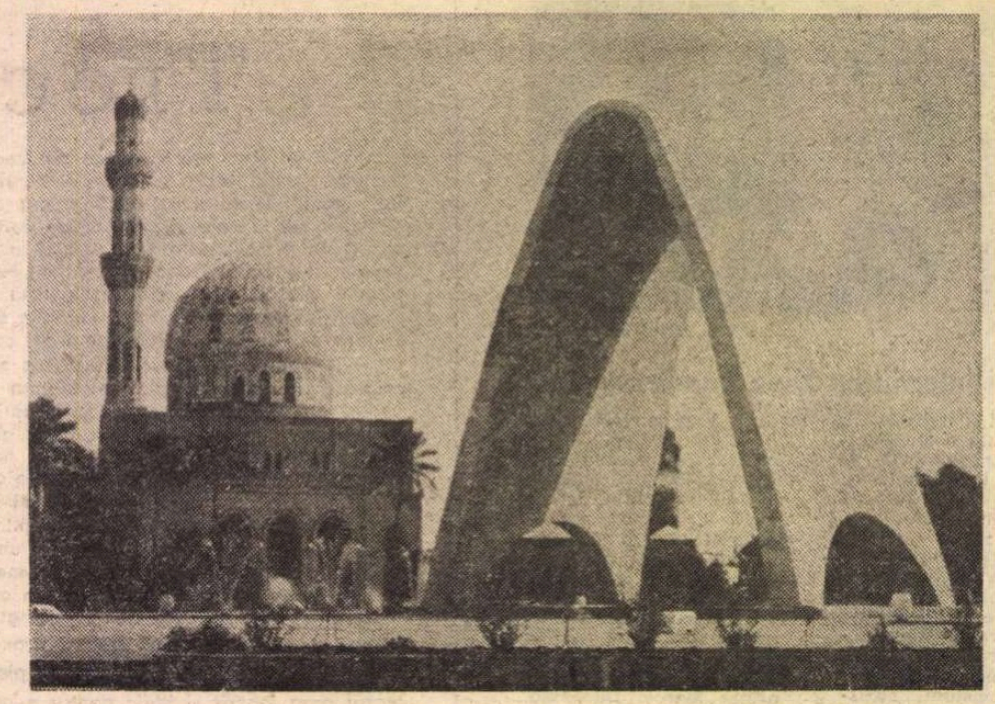

Bagdad – Monumentul eroului necunoscut

DUPĂ 2300 de ani, teatrul lui Alexandru cel Mare din Babilon și-a redeschis în cele din urmă porțile ! Un bun subiect pentru un reportaj dar și o minunată dovadă a faptului că teatrul există, trăiește, reînvie chiar și acolo unde a fost uitat timp de milenii.

Mă aflam la Bagdad de cîteva zile, încercînd să cunosc viața artistică și culturală a țării, iar pentru una din serile de mai am avut de ales între două manifestări, ambele din domeniul teatrului, ambele semne ale sprijinului de care se bucură arta spectacolului în Irakul de astăzi, și anume între **Ghilgameș**, reprezentat la Babilon, în teatrul construit de Alexandru cel Mare, și recepția de sărbătorire a nouă ani de la înființarea Teatrului Național, primul teatru subvenționat de stat. Am ales **Ghilgameș**, cu toate că doream foarte mult să-i întîlnesc și pe actorii Naționalului, ca și pe dansatorii și cîntăreții celor două ansambluri folclorice, Ansamblul național folcloric din Bagdad și Ansamblul din Basra, ale căror dansuri și cîntece le admirasem abia cu cîteva seri mai înainte ; dar nu m-am putut împiedica să nu încerc bucuria de a asista la primul spectacol jucat la Babilon, după douăzeci și trei de veacuri de tăcere.

Am părăsit Bagdadul cu o mașină, împreună cu însoțitoarea mea, Vadid Hassan, la puțin timp după ora prînzului, lăsînd în urmă capitala de odinioară a lui Harun Al-Rașid, astăzi un oraș cu aproape trei milioane de locuitori, întins pe zeci de kilometri, cu vile elegante printre leandri și palmieri, alături de cocioabe de pămînt nears, cu străzi largi pe care alergau cu viteze ametitoare mii de mașini, multe dintre ele taximetre vopsite în bej, cu aripile roșii, împletindu-și cursa nebunească cu autobuzele roșii, cu etaj, la fel cu cele londoneze, sau cu trăsuri cu cai, anume pregătite pentru vizitatori.

Sosisem în Irak la sfîrșitul lunii aprilie, trecînd brusc de la primăvara noastră blîndă și încărcată cu sevă și verde proaspăt, la vara subtropicală, cu peste 30 de grade Celsius la umbră, cu soare arzător la ceasurile amiezii, cu aer uscat. Eram încă uimită de tot ceea ce vedeam în jurul meu, nu mă obișnuisem cu circulația de eră supersonică, reglementată doar din cînd în cînd de polițiști, dar mai degrabă de buna înțelegere și reflexele extraordinare ale șoferilor irakieni, eram uimită de felul în care veacurile, ba chiar mileniile se întîlneau aici, pe malurile Tigrului, alăturînd ruinele de pe vremea Abasizilor, cu blocuri și vile construite recent sau abia în construcție, cu moschei îmbrăcate în aur sau ceramică colorată, cu instituții moderne, beduini abia veniți din deșert și femei îmbrăcate în pelerine lungi și negre, cu tineri vestimentați după ultimul jurnal de modă.

TRANSFORMĂRILE care au avut loc în ultimul timp în Irak se dezvăluie la tot pasul, în școlile și universitățile zidite după cele mai noi concepții arhitectonice, în viața culturală în plină înflorire, fiecare zi aducînd în centrul atenției fie o nouă expoziție, fie o carte, fie un film, în parcurile ridicate parcă peste noapte din lutul galben al întinderilor mesopotamiene, în monumentele și grupurile statuare care împodobesc grădinile publice și piețele. Cu reală admirație am privit cîteva dintre aceste monumente datorate celor mai renumiți artiști plastici irakieni ; printre ele, marea poartă a Eliberării, un arc de triumf modern și îndrăznet, cu basoreliefuri încărcate de simboluri, realizate de Jawad Salim. Apoi, o admirabilă fîntînă arteziană reprezentînd-o pe Kahramana, prietena lui Ali Baba, turnînd ulei fierbinte în cele patruzeci de vase devenite patruzeci de guri de apă — realizare a lui Mohamed Ghani Hikmat. Pentru a nu mai vorbi despre Harun Al-Rașid ascultînd poveștile Șeherezadei pe malurile Tigrului sau statuia plină de poezie ironică a lui Abu Nuas, cel mai mare poet al vechiului Bagdad, căruia nu-i erau deloc străine bucuriile vieții.

Alături de arta plastică, de o mare originalitate, a devenit o realitate și arta spectacolului, topind influențele europene în străvechile tradiții dramatice existente pe aceste meleaguri, oglindind totodată preocupările contemporane și mai ales dorința creatorilor irakieni de a realiza un teatru militant. Cu toate că nu există decît un singur teatru profesionist, și anume Teatrul Național, spectacole pot fi văzute într-o gamă destul de variată, de la montările entuziastului și solitarului Yousif Al-Ani, cel mai bun dramaturg și actor irakian, conducătorul Grupului modern de teatru, pînă la cele ale studenților, amatorilor și elevilor. Cultura arabă, îndeosebi pe teritoriul irakian, este plină de forme dramatice, de povestiri și cîntece întrerupte de reprezentări ale faptelor și caracterelor. Există și o formă de teatru popular irakian, Al-Ahbari, care vine încă din veacurile trecute, din cadrul sărbătorilor în ceainării și cafenele, devenind în ultimul timp o formă interesantă de teatru de cabaret.

IN **Ghilgameș**, pus în scenă de Sami Abdul Hamid, cel mai bun regizor irakian, cu peste optzeci de studenți de la departamentul de dramă din cadrul Academiei de arte frumoase, aveam să văd împletindu-se tradiții și mai vechi, poate din lumea sumeriană, cu o viziune contemporană. Știam de la Jaafar Al-Sadi, președintele Departamentului de dramă, care mă invitase încă din prima zi la spectacol, că aveam să văd întreaga epopee transpusă pe scenă, într-o montare în care cîntecul, cuvîntul, dansul se împleteau organic. Din ce în ce mai mulți cercetători înclină să creadă că cel puțin una dintre variantele cunoscutei epopei sumeriene era destinată reprezentării ei, la fel cu **Plîngerea pentru Ur**, tragedie cu mult anterioară tragediilor grecești, cu eroi și un cor care-i însoțește în toate suferințele și încercările lor.

Cu toate că drumul de la Bagdad la Babilon nu durează decît un ceas și jumătate, aveam impresia că nu mai ajungem. Ardeam de nerăbdare să văd ruinele și spectacolul, deși peisajul tipic mesopotamian, cu palmieri la orizont, cu lut galben, ars de soare, căruia îi smulgi roadele doar cu prețul unor eforturi supraomenești, era nu numai nou pentru mine dar și fascinant. Trecem prin sate cu case de pămînt și acoperișul plat, la umbra cărora își căutau un adăpost firav cîteva oi și capre slăbite de căldură și foame, pentru a ajunge din nou pe cîmpul galben sau prin fața unor ferme moderne, cu tractoare noi și camioane puternice, conduse de mecanici abili, păstrînd însă pe cap vălul tradițional, singurul mijloc de apărare eficace, totuși, aici, în timpul verii subtropicale, împotriva arșiței și a insolației.

Am fost întîmpinați de teatrul lui Alexandru cel Mare complet refăcut, unde puteau fi văzuți, încă de la ora aceea, oameni agitîndu-se pentru pregătirea spectacolului, apoi de poarta zeiței Ișstar, cu ceramica ei strălucitoare. Babilonul este scos la lumină doar în parte, mormanele de argilă fiind dominate de maiestuosul leu de bazalt care a devenit chiar simbolul locului, și de templul lui Emach, complet refăcut. În rest, pot fi văzute grădinile suspendate, mai bine spus fundamentul lor, sălile palatului lui Nabucodonosor, calea procesiunilor, poarta zeiței Ișstar, celebrul Zigurat, turnul în trepte, așa cum există în toate orașele sumeriene și babiloniene, mai mic însă și mai măcinat de vînturi decît cel de la Ur sau Agarguf, din loc în loc palmieri, iar la orizont copii care pasc caprele.

Odată cu lăsarea serii am părăsit ruinele, întorcîndu-mă către teatrul construit de Alexandru cel Mare în afara zidurilor. Amfiteatrul fremăta de lume. Mii de spectatori veniseră atît din Hila cît și din Bagdad. Erau de față ziariști, operatori de televiziune, iar printre oaspeții de seamă, primarul orașului.

POEMUL sumerian, cîntat și vorbit în limba arabă, în teatrul grecesc al lui Alexandru cel Mare, în fosta capitală a babilonienilor și caldeenilor, era cea mai extraordinară sinteză a tuturor culturilor care și-au dat întîlnire pe pămîntul Mesopotamiei. O sinteză ale cărei semnificații Sami Abdul Hamid le-a înțeles perfect, respectîndu-le gravitatea și forța emoțională. Spectacolul pus în scenă de el a fost sobru dar plin de măreție, corul oamenilor simpli sau al zeilor însoțind cu tînguiri sau izbucniri melodice furtunoase întrebările și frămîntările lui Ghilgameș, dorința lui de a înțelege ce este viața și mai ales lupta disperată împotriva morții. Interpreții purtau costume sumeriene, tunici lungi și drepte, terminate cu franjuri, exact așa cum se vedeau și pe statuile votive găsite în ruinele templelor, păstrate în Muzeul irakian din Bagdad ; bărbile și părul frumos drapate erau făcute din stofă. Zeii aveau coifuri înalte, ca acelea ale regilor asirieni, iar animalele sacre purtau măști.

Întreaga acțiune s-a desfășurat în mijlocul spectatorilor, avînd ca fundal doar o poartă neagră și șapte tronuri cu speteze înalte, cu inscripții cuneiforme pe margine, fiind comentată de un povestitor sumerian și de o fată ce purta hainele vremilor noastre.

M-AM ÎNTORS tîrziu, în acea noapte, la hotelul meu din Bagdad, dar m-am întors fericită pentru că avusesem prilejul să trăiesc un mare moment din istoria teatrului, mare nu numai pentru că avusese loc un spectacol la Babilon, dar și pentru că, prin montarea lui, Sami Abdul Hamid demonstrase existența unui profund dramatism în epopeea sumeriană, obligîndu-ne să ne gîndim la faptul că începuturile artei scenice sînt mult mai vechi decît cele grecești, iar ruinele teatrului din Ur, descoperite recent, nu sînt o simplă presupunere a arheologilor, ci o realitate.

Ileana Berlogea

Sport

Cu botu-n laptele năucilor

■ ASTĂZI, la Constanța, Rapidul va încerca să fiarbă caise în apă de mare și să servească acest compot federației de fotbal. Drept mulțumire că n-a făcut nimic ca să descopere aranjamentele echipelor mai proaste ca noi. Cine poate, poate, cine nu, să facă bine să nu se-ndese în divizia A, să stea-n divizia B, ca să jumulească șobolanul de fulgi și să umple cu ei pernele de la trăsura morții. Cine poate n-are decît să-și culce hergheliile cu burta sprijinită pe săbii, tot va ajunge la hanul unde se bea vin din struguri strîviți pe coapse de fete gemene...

Noi, Rapidul, avem măgari sub Podul Grant, pe care-i calcă trenul în fiecare noapte, că li s-aude răgetul tocmai la Apahida, avem pistrui pe fotografie, lăstuni pe corzile vocale, cuțite de lemn pentru răzuit melcii de pe pereți și ridichii scobite cu unghia sub buric, dar n-avem numere cîștigătoare la Loto. Să ne fi ajuns blestemul ălora de-au jucat pe mîna noastră?

Dac-aveam măcar un huhurez, eram salvați. Îi aueam penele, îl îndopam cu sute, îl închideam într-o cușcă de platină și-l uitam, unde era nevoie, ca pasăre de apartament. Dar nouă ne scapără mintea numai libelule. În loc să ne gîndim că sînt case cărora le e drag să se trezească — peste noapte de vară! — împodobite ca-n noaptea de Crăciun, noi ne spălăm pe ochi cu apă din lacu-n care-a asfințit soareie în seara de sînziene și ne-ntrebăm unde dracu vom găsi țuică de piersică, să ne-ndulcim necazul întoarcerii în B.

Astăzi, întîmplarea îmbracă piele de zimbru și se culcă la malul Mării, lăsînd să joace pe spinarea ei doi cocoși șchiopi. Mă voi închide în moara mea de lemn, voi trage la geam perdele de ploaie, voi aprinde, frecînd busuioc în palme, două spice de grîu și voi necheza, cu botu-n laptele tristeții, mîhnit c-am încercat descîntece, atîta amar de vreme, sub un nuc bătut cu funii și spînzurat cu toate rădăcinile de o stea de tablă.

M-a pungășit Dumnezeul ălora din Constanța sau un sfînt din apropierea lui: timp de douăzeci de nopți mi-a arătat luna ca pe un nemernic pus cu botul pe labe, și-am crezut că ăsta e un semn de noroc. Dar, iată, acum în plină zi, luna e un mic rechin de la capul Midia care-și ascute fierăstrăul deasupra mării mele. Drept pentru care zic: un fărăș cu garoafe pentru guguștiuci. Țintar cu boabe de fasole pentru federația de fotbal și de șotron.

Fănuș Neagu

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115
Telefon : 50 71 28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul :
Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei